In quinque sequentibus Theologica mysteria pandit, in quibus adeò processit, vt omnibus quod mutuarentur aut imitarentur reliquerit, quid excogitarent prope nihil. Vno verbo si rerum ordinem multis iisque doctissimis qui Albertum sunt insequuti ademeris, nihil in illis præter Albertum reperies.

Nonus decimus miranda prorsus diuinæ omnipotentiæ & sapientiæ secreta prodit, dum rerum ordinem & originem inquirit, agendo de materia prima, de tempore, de cœlo, de Angelis & homine. Quæ in Deipara laudes in vigesimo literis exarauit, non ingenio tantum illum suo, sed studio etiam quo in illam ferebatur, assecutum esse planè declarant, quæ sic accurata sunt, vt de præsenti illius auxilio nemo qui legerit, dubitabit.

In Miscellaneis stupendam ingenij fertilitatem exhibet, qualem vix vnquam mortalium quispiam est assequutus. Percurre, benevole Lector, & adhuc maiora videbis quam possimus verbis exprimere. Nec te terreat tantorum voluminum congeries, hâs spe recreatum, mortalem posse percurrere quæ mortalis scripsit. Cum aliunde non solum Alberti Magni meritis & tibi, hoc gratitudinis debeas pignus, vt saltem oculis sin mente tantum opus delibes, sed etiam laboribus, vigiliis, studio, perquisitioni & sollicitæ sagacitati RR PP. celeberrimi Ordinis Prædicatorum. Quid enim dicemus de R.mo P. Thoma Turco prædicti Ordinis generali Magistro? in arduis satis esse voluisse immensum pondus etiam Atlanticis impar viribus ad cœlos euehere? parum. Addemus omnes ferè Europæ partes non solum zelo domos proprias inuisendi, sed etiam vt peruetustos, qui tot regionibus tamque dissitis sparsi erant & veluti sepulti codices, nobis compararet. Auxit animum inter tot tantosque labores felix faustusque successus: ita vt nihil ipsi deesse videretur quam tantorum operum Authoris præsentia qua frueretur. Arrisit diuinum numen piis R.mi P. Votis: vitaque functus facie ad faciem intuetur, quod in enigmate & in speculo suorum operum demirabatur. Ipsius zelo simul & dignitati successit R.mus P. Nicolaus Rodulphus, sed præmatura morte ad superos euocatus, successorem reliquit, qui non solum nunc Ordini sapientissimè præesset, sed etiam qui ad hanc luculentam & tandiu expetitam lucubrationem omnes cogitationes, omnia studia, omnem denique authoritatem conuerteret. Vtrique muneri non solum successit, sed amulus extitit, Ordinis & totius vniuersi vtilitati consulens. Distrahebat tamen mentem tantorum munerum solicitudo, hinc regiminis pondus, illinc cura præli assidua: & vt alter Moyses nimiis laboribus impar, socium sibi elegit R. A. P. Cochet exprouincialem & probatissimæ integritatis laude benemeritum, qui instaret vt immensa M. Alberti volumina hic ederentur.

Sed mirandum sanè quantum operæ contulit R. A. P. Iammy: omnia enim volumina perestiganit, à mendis expurgauit, innumeris locis restituit, citationibus quæ desiderabantur illustrauit, copiosissimis indicibus auxit, & ad maiorem distinctionem titulos qui tractatibus aut partibus eorum deerant, suppleuit: vniuersa denique in quàm optimum licuit ordinem negotiosè digessit, ita vt sicut olim de Sophia decrepita muliere & paupere quæ obuiantes curribus detrahebat lapides dum Apollinis templum construerentur, inscriptum fuit, Sophia me fecit, possimus nunc iustius dicere, R. A. P. Iammy me fecit, dum indefesso labore pristino aut forsan nunquam viso statui tanta volumina restituit. Vale.

Mirare eum qui viuens non habuit parem, extinctum & Beatum venerare' doctissimum studiosè imitare.

Hoc fundent

Tuæ Benevolentiæ obsequentissimi & devotissimi
Claudius Prost.
Petrus & Claudius Rigaud, frat.
Hieronymus de la Garde.
Ioan. Ant. Huguetan, *Filij.*
Bibliopolæ Lugdunenses.

CATALOGVS.

CATALOGVS
Operum Beati Alberti Magni XXI. Võluminibus comprehensorum.

In primo continentur.

VITA Beati Alberti Magni.
De prædicabilibus lib.1.
De decem prædicamentis lib.1.
De sex principiis lib.1.
De interpretatione lib.2.
De syllogismo simpliciter, id est, priorum analyticorum lib.2.
De demonstratione, id est, posteriorum analyticorum lib.2.
Topicorum lib.8.
De sophisticis elenchis lib.2.

In 2.

De physico auditu lib.8.
De cœlo & mundo lib.4.
De generatione & corruptione lib.2.
De meteoris lib.4.
De mineralibus lib.5.

In 3.

De anima lib.3.
Metaphysicorum lib.13.

In 4.

Ethicorum lib.10.
Politicorum lib.8.

In 5.

Parua naturalia, siue
De sensu & sensato lib.1.
De memoria & reminiscentia lib.1.
De somno & vigilia lib.1.
De motibus animalium lib.2.
De ætate siue de iuuentute & senectute lib.1.
De spiritu & respiratione lib.2.
De morte & vita lib.1.
De nutrimento & nutribili lib.1.
De natura & origine animæ lib.1.
De vnitate intellectus contra Auerroem lib.1.
De intellectu & intelligibili lib.2.
De natura locorum lib.1.
De causis proprietatum elementorum lib.1.
De passionibus aëris lib.1.
De vegetabilibus & plantis lib.7.
De principiis motus progressiui lib.1.
De processu vniuersitatis à causa prima lib.1.
Speculum astronomicum, in quo de libris licitis & illicitis pertractatur.

In 6.

De animalibus lib.26.

In 7.

Commentarij in Psalmos.

In 8.

Commentarij in Threnos Ieremiæ.
Comment. in Baruch.
Comment. in Danielem.
Comment. in 12. Prophetas minores.

In 9.

Comment. in Matthæum.
Comment. in Marcum.

In 10.

Comment. in Lucam.

In 11.

Comment. in Ioannem.
Comment. in Apocalypsim.

In 12.

Sermones de Tempore.
Orationes super Euang. Dominic. totius anni.
Sermones de Sanctis.
Sermones 32. de Sacramento Eucharistiæ.
Liber de muliere forti.

In 13.

Comment. in Beatum Dionysium Areopagitam.
Compendium theologicæ veritatis, septem libris digestum.

In 14.

Comment. in 1. lib. Sententiarum.

In 15.

Comment. in 2. & 3. lib. Sententiarum.

In 16.

Comment. in 4. lib. Sententiarum.

In 17.

Prima pars Summæ Theologiæ.

In 18.

Secunda pars Summæ Theologiæ.

In 19.

Summa de creaturis diuisa in duas partes, quarum prima est de quatuor coæuis, secunda de homine.

In 20.

Mariale, siue quæstiones 230. super Missus est.
De laudibus B. Virginis lib.12.
Biblia Mariana.

In 21.

Miscellanea, siue
De apprehensione & apprehensionis modis lib.1.
Philosophia pauperum, siue isagoge in libros Aristotelis de physico auditu, de cœlo & mundo, de generatione & corruptione, de meteoris, & de anima.
De Sacrificio Missæ lib.1.
De Sacramento Eucharistiæ lib.1.
Paradisus animæ, siue de virtutibus libellus.
De adhærendo Deo libellus.
De Alchimia libellus.

BEATI
ALBERTI
MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII IN PSALMOS,

E M.S. Bibliotheca sancti Victoris Paris.

Recogniti per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, sacræ Theologiæ Doctorem, Conventus Gratianopolitani, eiusdem Ordinis,

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Septimus.

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

LVGDVNI,

Sumptibus { CLAVDII PROST. / PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat. / HIERONYMI DELAGARDE. / IOAN. ANT. HVGVETAN. } *Via Mercatoria.*

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maistres des Requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut: Nostre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonstrer qu'il desireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire sans grand frais, desquels il craindroit d'estre frustré s'il n'auoit Nos lettres sur ce necessaires, lesquelles il nous a tres-humblement supplié de luy accorder. A CES CAVSES, Nous auons permis & permettons par ces presentes, à l'Exposant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de nostre obeissance ledit liure, en vn ou plusieurs Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume sera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faisons tres-expresses deffences à toutes personnes de quelle qualité & condition qu'elles soyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de nostre obeyssance soubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, fausses marques ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement de l'Exposant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze mille liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, de confiscation des Exemplaires contrefaicts, & de tous depens dommages & interests, à condition qu'il sera mis deux Exemplaires dudit Liure en nostre Bibliotheque publique, & vn à celle de nostre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Chevalier, Chancelier de France, auant que l'exposer en vente à peine de nullités des presentes. Du contenu desquelles Nous voulons que vous faciez iouir plainement & paisiblement l'Exposant, ou ceux qui auront son droit, empeschant qu'il ne leur soit donné aucun empeschement, Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chasque Volume dudit Liure, vn Extraict des presentes, elles soient tenues pour duement signifiées, & que foy y soit adiouſtée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits necessaires sans demander autre permission. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, & autres

autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour de Nouembre, l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conſeil.

CONRART.

Ledit Hugueſan a aſſocié au ſuſdit Priuilege Claude Prud, Pierre & Claude Rignol, Freres, & Hieroſme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant ſon temps: ainſi par iceluy, conformément à leur Acte du 7. Feurier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 6. Decembre 1650.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI, RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM, PRIMA PARS COMMENTARIORVM IN PSALMOS.

PRÆFATIO.

Triplex interpretatio loci huius. Prima de incomprehenſa Dei ſapientia & operatione.

O ALTITVDO diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. *Rom. 11.* Hæc apoſtoli verba, ſi ſimpliciter conſiderentur, exprimunt admirationem Apoſtoli ſuper ſapientia Dei vniuerſaliter, & operatione. Si autem diligentius attendantur, exprimunt admirationem eiuſdem ſuper vna parte ſcientiæ ſpecialiter, quæ traditur in Prophetia, & ſuper electione ipſorum Prophetarum ad officium prophetandi. Si autem intimius perſcrutemur, exclamatio eſt ſuper altitudine, & vtilitate illius ſapientiæ, quæ traditur in Pſalmis Dauidicis ſingulariter, & eiuſdem electione ad excellentiorem gratiam prophetandi. Quibus conſideratis in his verbis relinquitur, quæ ſit materia, quæ vtilitas, quis modus agendi, & quis auctor. Expoſitio. Si ergo primo hæc verba ſecundum acceptionem primam, dicamus primo Apoſtolum admirari quod pertinet ad ſuam ſacram ſcientiam: ſecundo quod pertinet ad Dei operationem. Quam incomprehenſibilia, & vtrobique dic. In parte enim primo admiratur altitudinem diuinæ ſapientiæ, quando dicit, O altitudo: ſecundo eiuſdem pretioſitatem cùm addit, Diuitiarum. Vere autem admirabilis eſt altitudinis: eſt enim gladius de quo *Sap. 18.* qui pertingebat vſque ad cælum ſonus in terra, nec cælum vſque ad cælum aereum, ſydereum, vel empyreum, ſed vſque ad cælum cælorum peruenit, cælum ſcilicet ſanctiſſimæ Trinitatis. Eſt enim ſcala quam vidit Iacob pertingentem vſque ad cælum, & ſummitati eius ipſum Dominum innitentem. Eleuatur enim a ſenſu hiſtoria ad ſenſum tropologicum & allegoricum, vſque ad ſenſum anagogicum qui proprie ad diuinas eſt pretioſitatis, & eſt admirabilis: ſunt enim partes eius, quaſi quædam talenta, & quædam mina, imò quaſi quædam margaritæ. Ait enim Matth. 25. quòd homo peregre proficiſcens, & traditis bona ſua ſeruis ſuis, vni dedit quinque talenta, alij duo, alij autem vnum. Nec dubium quin talenta appellentur ſacræ Dei ſapientiæ, animæque ſecundum capacitatem propriæ naturæ aſſumptæ. Hæc idem per diuitias ad vtrobique diſtributas Luc. 19. & Iacobus, Matth. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, nec margaritas veſtras ante porcos. Pretioſa ſacra Scripturæ ſententiæ ſpargatis ante porcos.

Circa diuinam operationem duo similiter admiratur, Dei scilicet iudicia, quæ nihil aliud sunt, quàm operum à Deo exeuntium rationes, & opera ipsa ab ipsis iudiciis exeuntia, cùm addit, & inuestigabiles viæ eius. Verè incomprehensibilia sunt Dei iudicia: ipsa enim in Deo sunt ipse Deus, de quo dicitur Ieremiæ 32. *quòd magnus est consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Et noster Psalmista dicit: Iustitia tua, sicut montes Dei. Et alibi, Iudicia tua abyssus multa. Abyssus, inquantum omni rationali naturæ imperscrutabilis.* Iob 38. *Numquid ingressus es profundum maris, & in nouissimis abyssi deambulasti? Quasi diceret, Non: hæc enim abyssus nobis est tenebris ignorantiæ cooperta.* Genes. 1. *Tenebræ erant super faciem abyssi. Hanc autem potest illa sapientia cuius non est numerus, penetrare.* Ecclesiastici 24. *Gyrum cæli circuiui sola, inquit, & profundum abyssi penetraui.* Psalm. 35.

Inuestigabiles sunt etiam viæ eius, scilicet opera, quæ viæ appellantur. Iob 40. *Ecce Behemoth quem feci tecum. Et paulò post, Ipse est principium viarum Domini, id est, operum Domini, & creaturarum pulchriorum & excellentiorum in natura. Et* Isaiæ 55. *Sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, id est, operamea à vestris operibus elongata, dicit Dominus. Operum autem Dei, horum scilicet inferiorum, quis saltem vel modicam poteris perscrutari? verè nullus.* Ecclesiastæ 8. *Intellexi, quòd omnium operum quæ sub sole fiunt, nullam homo rationem poterit inuenire. Multò ergò minus horum quæ sunt super cælum.* Sap. 9. *Quæ in terra sunt, difficilè cognoscimus, quæ autem in cælo quo modo inueniemus?*

Secunda interpretatio loci de electione & illustratione Prophetarũ.

Specialius ista verba, sicut tactum est, ad illam partem Scripturæ sacræ pertinent, quæ traditur in Prophetis, quantum ad primam partem: ad eorum autem electionem & missionem, quod sequitur in secunda. Verè enim admirabilis est altitudo sapientiæ Prophetarum: hæc enim propriè est de futuris contingentibus non habentibus causas in inferioribus, sed in sola Dei præscientia occultatis: & quanto occultiora, tanto sunt procul dubio altiora. Hæc sunt quæ ad solam Dei cognitionem pertinent. Propter quod subsannando idolis dicitur Isai. 41. *Quæ ventura sunt indicate nobis: annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii estis vos.*

Hæc est illa sapientia de qua propriè potest intelligi illud Ecclesiastici 7. *Alta profunditas, quis inueniet eam? Et de qua* 1. Ecclesiastici. *Sapientiam Dei præcedentem omnia (quæ est sapientia de futuris) quis inuestigabit? Hæc est qua, sicut dicit* Iob 28. *nec in terra suauiter viuentium, nec in mari, nec in abyssо, nec in aliqua creatura potest penitus inueniri. Hæc est non minus pretiosa, quàm alta. Vnde scientia & sapientia diuitiarum potest rectissimè appellari: cùm enim Iob eius altitudinem ostendisset, ostendit & pretiositatem: ait enim ibidem, Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius, nec conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi Sardonycho pretiosissimo, vel Sapphiro. Et vt breuiter ad vnum sit dicere, nescis homo pretium eius.*

Si ergo tanta profunditatis, & tanta pretiositatis, imperscrutabilia sunt Dei iudicia homines eligentis, verè inuestigabiles viæ mittentis eos ad hanc scientiam promulgandam. Quis enim non miretur pollutum labiis Isaiam in sexto, Ieremiam puerum in primo, & elinguem: Ezechielem inuenem captiuatum, Amos pastorem pecudum, donec sapientiæ prophetica adimpleri?

Vltima interpretatio de auctore huius libri. Commendatio Psalmorũ ab argumento & altitudine.

Intimius autem hæc ipsa verba perscrutantes, ea possumus huic sapientiæ, quæ per Dauid nobis in Psalmis traditur, adaptare. Admiratur ergo Apostolus huius sapientiæ altitudinem, quod spectat ad materiam: admiratur pretiositatem, quod spectat ad vtilitatem, vel finem: admiratur Auctoris dignitatem & electionem, & modum prophetandi, quod pertinet ad causam efficiendi & formalem. Verè ergo hæc est sapientia altitudinis admiranda. Si enim magna sit altitudinis tota sacra scientia: si maioris quantum ad illam partem quæ traditur in Prophetis: maxima altitudinis est quantum ad illam quæ traditur specialiter in Psalmis. Non enim hic sicut in Prophetis aliis, futura bella, captiuitas Babylonica, & reuersio de illa, tanquam intentum principaliter prophetantur, sed Christi

Christi mysteria, incarnatio, passio, Resurrectio, Ascensio, & cætera mysteria quæ tantæ altitudinis erant, & vt ita loquar intantum in Dei visceribus profunda, vt ipsos etiam Angelos, qui scripserunt factum Patris, Matth. 13. laterent. Iob 18. *Volucres cæli latet. de verò latebat sanctos Angelos. Ascensionis mysterium, cùm dicebant Hier. 32. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Quod tamen Propheta Dauid erat clarius reuelatum. Ascendit, inquit, Deus in iubilo. Et alibi, Ascendit Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Psalm. 46. Psalm. 67.

Hæc ergo est sapientia quæ verè potest dicere illud Ecclesiastici 24. *Ego in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis, hoc est, in Christo, qui est columna nubis, suis præstans refrigerium in ardore tentationis: & nubis lucida, illuminans eos in nocte ignorantiæ, iuxta illud* Sap. 10. *Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum, &c. Ex his patet quæ sit materia in hoc libro, quia mysteria de Christo.*

Est etiam non tantùm admirandæ altitudinis, sed pretiositatis: est enim diuitiarum scientia, iuxta illud quod ipse Dauid ait, Eloquia, inquit, casta, argentum igne examinatum, &c. Nec dubium, quin de prolatis per se eloquiis loqueretur. Alibi etiam dicit de Domino loquens, Congregans sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos, id est, thesauros in abyssis. Aquas enim maris Dominus in vtre congregauit, quando ei gratiam contulit dolendi in amaritudine pro peccatis. Thesauros autem in abyssis fodit, quando profunditati cordis eius gratiam intelligendi super omnes homines, & verba sensu vtilia, & gratiam prophetandi. Psalm. 21. Psalm. 32.

Hæc est ergo diuitiarum sapientiæ [illegible] vtilis, vt verum sit de ipsa quod dicitur Proverb. [illegible] *& omnia quæ desiderantur, ei non valent comparari. [illegible] quia per hanc nobis spem firmissimam comparamus, [illegible] Rom. 16. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus [illegible] gratiam, sicut significatum est* 4. Reg. 3. *Quia cum [illegible] plenam, facta est magnæ copiæ pluuiæ, quamuis maxima sicitas [illegible] Comparamus & veram scientiam perueniendi ad salutem, secundum [illegible] dicitur in* Psalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me. Sic ergo [illegible] huius scientiæ vtilitas, sine finis.* Vtilitas huius libri.

Admiratur posteà huius prophetiæ electionem, non tantum in regiam dignitatem, sed etiam in excellentiam gratiæ Prophetalis. Si enim, sicut tactum est, mirandum est de electione Isaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, & Amos, multò amplius iudicia Dei admiranda & inscrutabilia, quod Dauid tam ingratum, vt post exaltationem in regnum, & Saül electionem, adulterium, & in seductione homicidium perpetraret 2. Reg. 11. *eligere voluit in Prophetam. Sed & viæ eius inuestigabiles sunt: cum enim ad alios Prophetas per Angelos loquutus sit, sicut Moysi.* Exod. 19. 20. 24. & 32. *Lex enim data est ministerio Angelorum, sicut asseris Stephanus* Act. 7. *& similiter* Zacharias 2. *Ecce, inquit, Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Aliis autem in figuris & imaginationibus: ipsi tamen Dauid Spiritus sanctus loquutus est per seipsum, cordi eius infundens syncerissimam veritatem, & ipsum mouens ad ea eloquendum in exultatione oris & operis, quæ interiùs inspirabat: percutiebat enim in Psalterio, & ore metricè decantabat. Hoc est quod ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Et* 2. Reg. 23. *Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Et rursus ibidem, Dixit Deus Israël mihi, loquutus est fortis Israël, dominator. Modum enim loquutionis determinans subiungit: Sicut lux Aurora oriente sole, manè absque nubibus rutilat. Quasi dicat, Apertè mihi loquutus est: vnde sine nubilo figurarum. Talis autem via spiritus, qui Dominus est, inuestigari non potest.* Ioan. 3. *Spiritus vbi* Mira electio huius Prophetæ. Psalm. 34.

vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis, &c. Iob 19. *Si venerit ad me, non videbo eum, si recesserit, non intelligam.*

Causa huius libri.

Ex dictis patet quæ causa efficiens huius libri, quia monens & non mota Spiritus sanctus: movens autem & mota, ipse Dauid. Patet & quis modus agendi, quia metricus & iucundus, & hoc secundum Hebraicum: in translatione autem metrum non potuit obseruari.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
IN PRIMVM PSALMVM
COMMENTARIVS.

1. *Hic Psalmus de Christo interpretandus & eius corpore Ecclesia.*

BEATVS vir. Constat, quòd totus liber iste de Christo est, vt patet ex causis & ex titulo, qui est talis, *Incipit liber hymnorum, vel Soliloquiorum Dauid de Christo.* Sed Christus totus est caput & corpus. *Ephes.* 1. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius. Et ideo in hoc libro agitur de Christo capite, & Ecclesia corpore. Et cum omnis doctrina artificiosè tradita incipiat à diffinitione aliqua subiecti vel notificatione: similiter ista. Et quia nomen Christi vtrique parti eius non conuenit, ponit nomen quod conuenit cuilibet parti Christi, scilicet *Beatus vir.* Sed per prius capiti, demum cæteris partibus: & similiter diffinitio secundum illud nomen: ipse enim est in fine beatitudinis. *Psal.* 25. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Nos verò per ipsum suæ beatitudinis participes sumus, quia vnus spiritus cum eo sumus. *Hebræ.* 3. Participes Christi effecti sumus.

Sed cùm constet istum Psalmum loqui de Christo, & de impijs, ita quòd quatuor primi versus de Christo sunt, tres verò residui de impijs, quid est, quòd tam distantia in vnum coniungit? 1. *Corinth.* 2. Quæ communicatio sancto homini ad carnem. 2. *Corinth.* 6. Quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? quod capita; aut quæ pars fidelis ad infidelem? quoad membra Christi & diaboli. Responsio. In principiis doctrinalium duo contingunt fieri. Primum est subiectum diffinire: secundum per diffinitionem alia à subiecto secernere, maximè quæ videntur subiecto attingere, quod est diffinitionis conuertibilitatem ostendere, sicut in posterioribus syllogismus demonstratiuus diffinitur, & falsigraphus ab eo secernitur. Sic cùm reprobi conueniant cum toto Christo in natura, in principio huius doctrinæ, quæ est de toto Christo, subiectum describit, & reprobos secernit: vnde primus Psalmus diuiditur in duo secundum hoc, & secundum est ibi. *Non sic impij, non sic.* Et verò quia prius naturale est carere malo, quàm bono abundare. *Psal.* 30 Declina à malo & fac bonum: ideò Christus primò distinguitur ab omnibus hominibus, per hoc quod caruit omni malo, non pœnæ, quia *Threnorum* 1. dicitur, O vos omnes qui transitis per viam, &c. sed culpæ. *Isa.* 53. Iniquitatem non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: quod de nullo alio potest dici propter originalem culpam contractam ad minus. *Rom.* 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. *Iob* 1. Non est similis ei in terra, &c. Quod autem omnino culpâ caruerit, ostendit inducendo in triplici genere culpæ, quæ inductio in tribus negatiuis continetur: *Non abiit, non stetit, non sedit.*

Cur Christus dicatur vir.

Vir. Vir dicitur Christus propter excellentiam virtutum, & propter coniugium. De primo *Isidorus* lib. 4. capite vltimo, Vir autem dicitur à virtute: sed Christus omnes virtutes excellenter habuit. *Isa.* 4. Apprehendent septem mulieres, id est, septem virtutes, virum vnum in die illa. Vir etiam dicitur à viribus: vnde Rabbanus, Vir nuncupatur, quia in eo vis est maior quàm in fœmina. In Christo autem fuit excellentia virtutum in agendo, & in patiendo. In agendo. *Psal.* 85. Non est, inquit, similis tui in diis Domine. Et alibi, Conturbati sunt omnes à fortitudine eius. *Psal.* 45. Propter hoc dicitur *Eccles.* 9. Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit eam. Dicitur & vir à fortitudine in patiendo. *Cassiodorus*, Vir à viribus dicitur: quia nescit aduersa tolerando deficere, aut se in prosperis elatione iactare:

iactare: sed animo stabili defixus, & cælestium contemplatione firmatus, manet semper impauidus. Talis est Christus. 1. *Petri* 2. Cùm maledicereture, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. *Isa.* 53. Desideranimus eum virum dolorum, sustinentem & scientem infirmitatem. Vir etiam dicitur propter coniugium. *Isidorus* libro 9. cap. 4. Vir sexum significat, non coniugium, nisi ex adiectis. Sic Christus vir Ecclesiæ nunc dicitur, & priùs Synagogæ. 2. *Corinth.* 10. Despondi vos vni viro virginem castam, &c. *Ieremiæ* 4. Conuertimini filij reuertentes, quia ego vir vester. Propter hoc frequenter dicitur in Scriptura vir. *Zachariæ* 7. Ecce vir, Oriens nomen eius. Vir secundum humanitatem: Oriens secundum diuinitatem. Quin potiùs Oriens, quàm ortus: quia semper à Patre oritur: & in Christi ortu vir est, non post ortum vt cæteri. *Ieremiæ* 31. Nouum fecit Dominus super terram: Mulier circundabit virum. *Eccle.* 8. Virum de mille vnum reperi.

Beatitudo quinque partibus constat, quæ omnes Christo cõpetunt.

Beatus. Nota quinque quæ faciunt verè beatum. Primum, vt quod vult, habeat: vnde *Augustinus* de beata vita, Continuò autem miseri sunt, qui non habent quod volunt. Secundum est, vt tantùm bonum velint: vnde *Augustinus* de beata vita, Aiunt esse beatos qui viuunt vt ipsi volunt: id quidem falsum est. Velle enim quod non decet, idipsum miserrimum est. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat. Plus enim prauitatis affert voluntas, quàm fortuna. Tertium est, vt potestas satiandi desiderium sit in voluntate. *Augustinus* de beata vita, Plena satietas animorum est beata vita. Quartum est, vt ipsum bonum sit satians, sit semper mansurum. *Augustinus* de beata vita, Nullo modo dubitamus si quis beatus esse statuit, illud eum comparare sibi velle, quod semper manet, nec vlla sæuiente fortunâ eripi potest. Et ideò mundana non possunt facere beatum. 1. *Ioan.* 2. Transit mundus, & concupiscentia eius: sed ille solum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio *Iacobi* 1. Quintum est securitas non amittendi illud bonum. *Augustinus*, Quonam modo beati esse possint non video, quorum incerta est beatitudo. 1. *Ioan.* 4. Timor pœnam habet.

Lib. 13. de Trin. cap. 8.

Hæc autem quinque fuerunt in Christo, etiam viatore. *Psal.* 65. Beatus quem elegisti & assumpsisti. Nec hoc obstat, si etiam viator fuerit in magna miseria & afflictione, ita vt videretur etiam mortem nolle. *Matth.* 26. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Volebat enim voluntate rationis passiones & miserias, & ipsam naturam hoc nolle. Si enim pati nollet voluntate rationis, scriptũ non esset *Isa.* 53. Oblatus est, quia ipse voluit. & *Ierem.* 31. Somnus meus dulcis est mihi. & *Matth.* 20 Mortem suam calicem appellauit. Et nota, quod est beatitudo patriæ. *Luce* 14. Beatus qui comedit panem suum in regno Dei. Et viæ, & dupliciter: sinistræ, *Psal.* 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt dextræ, *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c.

Qui non abiit. Proposito nomine describendi, subiungitur descriptio: primò in remouendo malum culpæ: sunt que in eo duo: auersio ab incommutabili bono: hoc remouet cùm dicit, *Non sedit.* Vel sic secundum Cassiodorum, Abire in consilio impiorum, est peccare cogitatione: stare in via peccatorum, est peccare opere: & hæc duo quantum ad seipsum. Sedere in cathedra pestilentiæ, est pestilentis dogmatis venena seminare, vel verbo vel exemplo. Hæc omnia remouet à Christo.

Dicit ergo, *Qui non abiit*; à Deo recedendo, cogitatione peccando, sicut ille de quo dicitur *Isa.* 57. Abiit vagus in via cordis sui. Non abiit in consilio impiorum, carnis, mundi, & diaboli. Caro consulit voluptatem, hoc est consilium senum *Daniel.* 13. Commiscere nobiscum, &c. Mundus temporalium congregationem. *Psal.* 143. Beatum dixerunt populum, &c. *Isa.* 5. Væ qui coniungitis domum ad domum. *Prouerb.* 1. Si dixerint, Veni, insidiemur sanguini, omnem pretiosam substantiam reperiemus. Diabolus appetitum honorum: hoc est consilium Achytophel 2. *Reg.* 17. *Iob* 21. Consilium eorum longe sit à me. *Genes.* 49. In consilium eorum non veniat anima mea. *Eccli.* 27. A malo consiliario serua animam tuam.

Via peccatorũ multipliciter mala & viæ Christi opposita.

Et in via peccatorum non stetit, delectando in malo, & ipsum opere adimplendo. *Isa.* 55. Sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, dicit Dominus. Viæ enim malorum immundæ sunt. *Ierem.* 2. Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Duræ sunt. *Eccli.* 21. Via impiorum complantata lapidibus. Tenebrosæ. *Prouerb.* 4. Via impiorum tenebrosa. Periculosæ. *Prouerb.* 22. Arma & gladij in via superbi. Et iterum tortuosæ. *Psal.* 11. In circuitu impij ambulant. Sed via Christi & suorum est munda. *Psal.* 17. Impolluta via eius. *Isa.* 14. Scopabo eam in scopa, à terrenis. Pacifica. *Prouerb.* 3. Viæ eius viæ pulchræ, & semitæ eius pacificæ. Et in quarto, Ducã te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & gradiens non habebis offendiculum. Lucida. *Prouerb.* 4. Semita iustorum quasi lux splendens. Recta. *Isa.* 40. Rectas facite semitas Dei nostri. In tali via steterit Christus per eam ambulando. *Psal.* 28. Exultauit vt gigas ad currendam viam. *Ierem.* 14. Quare quasi colonus factus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?

Elegans similitudo, ibi sic,

Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Aduerte figuratum modum loquendi pulcherrimum, quando diuersa verba diuersis nominibus in singulis clausulis adiunguntur. Abiit, steterit, sedit. Item in consilio, via, cathedra. Et item impiorum, peccatorum, pestilentiæ.

Non sedit, inquam, in malo perseuerando, & alios verbo & opere corrumpendo, tanquam magister in cathedra. *Prouerb.* 29. Homines pestilentes dissipant ciuitatem. *Eccli.* 2. Attende tibi à pestifero. Et *Ieremiæ* 51. Ecce ad te mons pestifer, qui corrumpis terram. Non sic Christus, cuius verba sanatiua sunt, non corrumpentia. *Sap.* 16. Neque herba, neque malagma sanauit eos, &c.

Est

Compositio cathedræ moraliter applicata.

Est autem cathedra forma sedibilis ex materia composita, quæ nos curuatos molliter à dorso suscipit, suoque gremio demissos vehit, habilis theca complectitur, & est proprie doctorum, sicut tribunal iudicum, & solium regum. Huius autem cathedræ spiritualis pestilentium quatuor sunt pedes. Primus, malitia cùm malum diligit. *Michææ* 3. Odio habetis bonum, & diligitis malum. Secundus, contemptus Dei. *Psal.* 13. Non est timor Dei ante oculos eorum. Tertius, impudentia. *Ierem.* 16. Non sunt confusi, & erubescere nescierunt. Tertio eiusdem, Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Quartus, astutia ad consummationem malitiæ, vt misceat melli acetum, oleo venenum. *Ierem.* 4. Sapientes sunt vt faciant mala: bonum autem facere nescierunt. Puluinar vt molliter sedeat, est adulatio. *Psal.* 9. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. *Ezech.* 4. Væ qui consuitis puluillos sub omni cubito. Scabellum sunt sustentatores eius in malum.

2. *Sed in lege Domini.* Hic notificat Christum per affirmationem, ostendens in eo triplex bonum: mentis in hoc versu: secundò operis in sequenti tertio, *Et erit tanquam*: & oris in quarto, *Et folium*: vt sint hæc contraria tribus quæ remota sunt. Cùm autem in mente duo sint, affectus & aspectus, primò commendat eum à bonitate affectus, secundò aspectus, *Et in lege eius meditabitur.* Dicit ergo, His malis caret, nec hoc tantum, *sed in lege Domini voluntas eius.* Vbi notandum, quòd quadruplex est habitudo voluntatis ad legem Dei. Est enim quædam voluntas super legem, scilicet voluntas diuina quæ in Christo est inquãtum est Deus: & secundũ hanc est legis auctor. *Isa.* 33. Dominus legifer noster, &c. Et in hoc singularis est, & discretus ab alio quocumque homine. *Iacob.* 4. Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Et est voluntas in lege, quæ est ex solo amore in legis operibus & mandatorum Dei conuersari. *Psal.* 118. Manus meas ad mandata tua. Et *Deutero.* 27. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis. Sic voluntas Christi hominis, & membrorum perfecta charitate ei adhærentium fuit in lege. *Roman.* 7. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, quoniam bona est. Tales experiuntur illud quod dicitur *Eccli.* 23. Nihil dulcius quam respicere in mandata Dei. Et est voluntas sub lege in illis quibus lex est onus: quia opera legis implent ex timore, quod seruus facit. *Psal.* 118. Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Tales lex opprimit & onerat *Act.* 15. Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus. Sed prædictus dirigit. *Roman.* 6. Non estis sub lege, sed sub gratia. Et *Galat.* 5. Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Et est voluntas contra legem in malis, qui audientes mandata, faciunt contraria. *Iudicum* 2. Audientes mandata Domini, omnia fecerunt contraria. Et tali dicitur proprie lex aduersatrix. *Matth.* 5. Esto consentiens aduersario tuo dum es in via.

Voluntatis ad legem habitudo quadruplex: supra legem, in lege, sub lege, contra legem.

Continua meditatio commendatur.

Primæ voluntati est lex subiecta, secundæ via, tertiæ onus, quartæ aduersarius.

Et in lege eius meditabitur, cogitando, conferendo, *die ac nocte*, ad literã: quod intelligitur de capite Christo, ipse enim solus fuit, qui vigilando & dormiendo in lege Domini potuit meditari. *Cant.* 5. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sed nec ipse Nehemias meditari poterat in lege Domini dormiendo: vnde *Nehemiæ* 8. legitur, quòd cum legisset in libro legis tota die, remisit populum, & in crastino reuersi sunt maiores, vt interpretarentur quod lectum fuerat. Si autem hoc legitur de corpore, ad bonos respicit, qui die ac nocte in lege Domini meditantur, hoc est, quandocumque meditandi tempus & locus est, meditãtur. Vel meditantur in die prosperitatis, & in nocte aduersitatis. *Isa.* 21. Si quæritis in aduersitate, quærite in prosperitate. Propter hoc præceptũ erat *Deuteron.* 17. quòd rex describeret sibi Deuteronomium legis, legeretque illud omnibus diebus vitæ suæ, scilicet in prosperis & aduersis: aliter enim nec seipsum posset regere, neque alium. 2. *Paralip.* 23. Dederunt in manu eius tenendam legem. & constituerunt eum regem. Propter hoc dicitur *Eccli.* 15. Beatus qui in sapientia morabitur, & qui in iustitia meditabitur. *Prouerb.* 8. Beatus qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie.

Et erit tanquam lignum. Hic commendat Christum à bono opere sub metaphora arboris fructiferæ, quam commendat à tribus: primò ab aptitudine fructificandi, secundò à fructificatione, ibi *Fructũ*: tertio ab opportunitate fructificandi, ibi *In tempore.* Dicit ergo: Talis est in mente, vel erit: sed quantum ad opus erit tanquam lignum, non quodlibet, sed *quod plantatum est secus decursus aquarum.* Christus lignum est. *Prouerb.* 3. Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam. Dicitur de sapientia Dei, quæ est Christus. *Apocalyp.* 2. Qui vicerit, dabo ei edere de ligno vitæ. Lignum, inquam, positum in medio paradisi *Genes.* 2. hoc est, in medio Ecclesiæ. Est autem arbor, cuius furculus, hoc est, diuinitas, insertus est in trunco naturæ humanæ. *Iacobi* 1. In mansuetudine suscipite verbum insitum, quod potest saluare animas vestras, &c.

Quod plantatum est, nõ in arido & sicco, sed *secus decursus aquarum*, secus omnem plenitudinem gratiarum. De quibus aquis *Ioan.* 7. Qui credit in me, flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ. Vel secus decursus populorum: populi enim & gentes aquæ sunt, iuxta quas Christus plantari voluit, assumens carnem similem carni peccati, non verè peccatricem, sicut dicit *Paulus Rom.* 8. *Apocalyp.* 17. Aquæ quas vidisti, populi sunt & linguæ. Nec tantùm ipsum caput in se; sed in quolibet iusto membro suo lignum est. dicit enim *Isidorus* lib. 17. cap. 6. quòd ligna dicta sunt, quæ intensa conuertuntur in fumen: vnde lignum, quasi lucens & ignitum. Dicitur autem de vno iustorum *Ioan.* 5. quòd erat lucerna ardens & lucens. *Ieremiæ* 17. Erit tanquam lignum quod transplantatum est secus aquas, scilicet charitatis. *Ephes.* 3. In charitate radicati & fundati

Vel radix ceu terra in qua plantatur, dicitur charitas. Decursus autem aquarum, sunt fluenta Scripturarum. *Prouerb.* 18. Aqua profunda verba ex ore viri. Ex ore illius, inquam, viri, de quo supra, *Beatus vir.* & torrens inundans, fons sapientiæ est. Et est aqua decurrens sacra Scriptura, id est, deorsum currens, scilicet ab illo fonte altissimo, de quo *Eccli.* 1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Et *Sap.* 10. Data est illis aqua de petra altissima. 1. *Corinth.* 10. Petra autem erat Christus.

Quod fructum suum dabit. Triplicem, inquam, fructum syncereæ eruditionis & defecatæ ab omni fæce erroris, tanquam vitis bona. *Eccla* 24. Ego quasi vitis fructicaui, &c. & *Ioan.* 15. Ego sum vitis vera, &c. Ficum dulcis consolationis, & promissionis æternorum bonorum, quæ dulciter sapiebat gustui audientium. *Isa.* 41. Et erit fructus eius in cibum. Hæc est ficus, quam decorticauerunt Iudæi vestimenta auferendo, sicut conqueritur Dominus per *Ioel.* 1. Ficum meam decorticauit. Hæ sunt ficus bonæ, bonæ valde *Ierem.* 24. Et oleum mirigationis & curationis, ad literam miracula faciendo. *Ierem.* 11. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, vocauit Dominus nomen tuum. & in *Psal.* 51. Ego quasi oliua fructifera in domo Domini. Abundantiam huius fructus sensérat qui dicebat *Cant.* 1. Oleum effusum nomen tuum.

Sed hos fructus dedit *in tempore suo.* In tempore, inquam, plenitudinis gratiæ. Ad *Galat.* 4. Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus, &c. Sed tandem dabit fructum optimum, scilicet seipsum, quem nunc dat prægustandum in Sacramento altaris. *Psal.* 126. Filij merces fructus ventris. Ille, inquam, fructus sublimis, de quo *Isa.* 4. Et fructus terræ sublimis. Sic fructum dat & quilibet iustus, sciens illud *Matth.* 3. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. & illud *Luc.* 13. Ecce iam anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio, vt quid ergo terram occupat? Succidite illam. Fructum autem debet facere dignæ pœnitentiæ. *Matth.* 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Hi autem fructus sunt quos enumerat *Apostolus ad Galatas* 5. Charitas, pax, & patientia, &c. Et benè dicit *suum* contra hypocritas, qui si bona multa faciant, aliorum sunt, quibus proficiunt, & non sua. *Matth.* 16. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Nec mirum si sua non sunt: quia non dant ea quæ sua sunt, sicut hic dicitur de iusto, quòd fructum suum dabit: imò vendunt pro laude humana. *Matth.* 6. Amen dico vobis, acceperunt mercedem suam.

Dat & iustus *in tempore suo fructum suum*, scilicet in hac præsenti vita, quam scit sibi datam ad bene operandum. *Ioan.* 9. Me oportet operari opera eius qui misit me, dum dies est. Venit nox quando nemo poterit operari. *Eccla.* 9. Quicquid potest manus tua, instanter operare, &c. Post hanc autem vitam erit tempus recipiendi mercedem pro opere. 2. *Corinth.* 5. Omnes non manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum.

Et folium eius. Hic commendatur à bono oris: folium enim dicitur verbum, quia vmbram facit, & refrigerat in ardore. *Eccli.* 18. Nonne ardorem refrigerat ros, & verbum melius quàm datum? Hoc refrigerium sentiebat quæ dicebat *Cant.* 2. Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi. Item ornat arborem quando viride est, & adhærens. Sic verbum bonum ornat loquentem. *Eccli.* 5. Honor & gloria in sermone sensati. Item tegit, & protegit fructum, ne ab exteriori intemperie corrumpatur. Sic bona verba boni operis seruant fructum, & liberant à corruptione. *Prouerb.* 10. Os iustorum liberabit eos. Et maximè Christi verbum folio comparatur: est enim in folio quasi quoddam filum medium percæsum vsque ad cõsummationẽ eius, ex quo hinc multò subtiliora fila protenduntur, & ex illis iterùm subtilissima, super quæ totum corpus folij contegitur & fundatur. Filum ergo medium in verbo Christi est præceptum de dilectione Dei & & proximi. *Matth.* 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Ramificatur autem & distinguitur in decem præcepta Decalogi, de quibus *Exodi* 20. Et illa vlterius in quædam minora & subtiliora *Exodi* 21. 22. & deinceps.

4. *Cõparatio cõ. cinna foliorũ cum verbis.*

Cõpositio folij accommodata charitati.

Christi ergo folium non defluxit, sed permanens est, & fuit, & erit. *Matth.* 24. & *Luc.* 30. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Sic & iusti verbum non debet diffluere. *Prouerb.* 10. Iustus quasi virens folium germinabit. Et *Ierem.* 10. Et erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum. Cauendum autem summopere, vt non cadat verbum vel defluat à veritate per falsitatem. *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam. *Ioan.* 17. Sermo tuus veritas est. Et ne defluat ab opportunitate per loquutionis superfluitatem. *Leuit.* 24. Seminifluus immundus est. Ab apertione per obscuritatem. *Sap.* 1. Sermo obscurus in vacuum non ibit. Ne defluat ab vtilitate per otiositatem. *Matth.* 12. De omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Et ne defluat à recta intentione per cupiditatem. 1. *Reg.* 3. Nõ ce cidit ex verbis eius omnibus vllum super terram, dicitur de Samuele. Sed de malis dicitur *Ioan.* 3. Qui de terra est, de terra loquitur. Et *Isa.* 29. Humiliter loqueris, & de humo mussitabit eloquium tuum. Qui ab hoc defluxu cauet, perfectus vir est. *Iacobi* 3. Qui non offendit in verbo, hic &c. Et nota, quòd fluimus per malam voluntatem, sed defluimus per inordinatam electionem, perefluimus autem per peruersam operationẽ. *Hebr.* 2. Abundantius oportet obseruare quæ audiuimus, ne forte perefluamus.

Verborum bonum vsus quomodo sectandus.

Causa autem defluxus folij naturalis hæc est. Recedente calore solis quemadmodum fit in hyeme, colligitur naturalis calor, quia modicus est, ad radicem arboris, & sicut potest, attrahit nutrimentum: cum autem non potest abstrahere ab exteriori, abstrahit à superioribus partibus arboris, & sic humore ad inferiora recurrente,

Causa naturalis defluxus foliorum, exciditq; charitatis symbolum.

recurrente, fit deficcatio, & sic fit casus foliorum. Sic recedente calore veri solis, de quo *Malach.* 3. Vobis timentibus Dominũ orietur, &c. charitate videlicet, cito cadit vel defluit verbum à veritate, & conditionibus aliis bonis. *Matth.* 24. Refrigescet charitas multorum: & sic cessabit honestas verborum & nutritas. *Iacob.* 1. Si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio, &c.

Et omnia quæcunque faciet. Hic breuiter recolligit in summa omne bonum. Ac si dicat: Omne opus eius, interius in corde, exterius in corpore erit vtile. *Isa.* 55. Verbum quod egredietur de ore meo, scilicet Filius, qui dicit de seipso *Eccli.* 24. Ego ex ore Altissimi prodiui, non reuertetur ad me vacuum, sed hoc proseperabitur in omnibus ad quæ misi illud. Et in *Psal.* 88. Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.

Si ergo verba creata non irritantur, multo fortiùs nec increatum. Sic & in iusto, quæcunque facit, prosperantur. *Rom.* 8. Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, &c. Non tantum voluntas interior, sed sermo exterior, & etiam actus. *Eccli.* 47. Erit fructus eius in cibum, & folia eius in medicinam.

5. *Non sic impij non sic.* Hic est secunda pars totius Psalmi, in qua reprobos secernit à Christo, & primò secernit eos à capite, secundò à corpore. *Ideo non resurgent*, vt patet, quod ad Christum non pertinet, qui non adhæret capiti nec corpori. In prima parte duo. Primò ostendit, quòd nihil impijs iustis eorum quæ dicta sunt de Christo. Secundò ostenditur vnde hoc sit, & etiam quid eis iniit, *Sed tanquam puluis.*

Dicit ergò: Talis est beatus vir, *sed non sic impij*, vt careant dictis malis. Quia *Prouerb.* 5. Iniquitates suæ capiunt impium. *Non sic* vt participantes dictis bonis, meditentur in lege. *Eccli.* 21. Audiuit luxuriosus, & displicebat ei. *Gregorius*, Qui vitium resecat, auditum malorum grauat: *Prouerb.* 18. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde suo. *Eccli.* 13. Quomodo communicabit cacabus ad ollam? Infrà. Sicut communicabit lupus agno aliquãdo, sic peccatòr iusto. Quæ communicatio sancti ad canem? 2. *Corinth.* 6. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? aut quæ conuentio Christi ad Belial? Nulla prorsus. *Isa.* 54. Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris. Et nota, quòd loquens de beatitudine iustorum, in singulari loquitur: loquens autem de infidelitate impiorum, in plurali boni enim sunt in paucitate & vnitate: mali autem multi sunt & diuisi. *Matth.* 22. Multi vocati, pauci verò electi, &c. *Eccli.* 41. Stultorum infinitus est numerus.

Lib. 2. moral. cap. 4. Et plerumque vt cum verum dicitur, vitia proximi grauentur.

Sed tanquam pulue. Hi scilicet, qui prædicta non habent. Sed quid ipsi sunt? Tanquam pulvis, pulvis, inquam, malus. Est enim pulvis indifferens. *Genes.* 3. Pulvis es, & in pulverem reuerteris. Hic est pulvis humanæ fragilitatis, de qua *Eccli.* 10. Quid superbis terra? Est enim pulvis bonus humilitatis, de qua *Genes.* 18. Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis & cinis. Et est pulvis malus, scilicet peccatum. *Matth.* 10. Excuntes de domo vel ciuitate, excutite pulverem pedum vestrorum. & hoc peccatum veniale est. Quandoque etiam peccatum mortale dicitur pulvis: excæcat enim oculum rationis. *Isa.* 41. Dabo quasi pulverem in gladio eius, Gladius enim est verbum Dei. Huic gladio pulvis datur, quando peccatum mortale verbo Dei attribuitur. Pulvis peccator ipse dicitur. *Isa.* penultimo, Leo & bos comedent paleam, & serpenti pulvis panis eius. Et vere pulvis peccator dicitur: sunt enim peccatores incompacti, excrescentes glutino charitatis. *Exodi* 2. Existentes in Ægypto dispersi sunt ad colligendas paleas. *Prouerb.* 25. Cor stultorum dissimile erit. Contra quod ostus dictus est *lignum*, sunt & instabiles & leues. *Eccli.* 27. Stultus vt luna mutatur. *Thes.* 2. Non citò moueamini à vestro sensu. Contra hoc quòd dictum est, *Plantatum est*, aridi. *Psalm.* 21. Aruit tanquam testa virtus mea. *Ezechiel.* 38. Ossa arida audite verbum Domini. Contra hoc quod dictum est, *Secus decursus aquarum*, sunt & steriles. *Ierem.* 49. Circundabunt eum salices torrentis. Contra hoc quod dictum est, *Et fructum suum dabit*, sunt *& pulvis, quem proiicit ventus.* Ventus, inquam, superbiæ, de quo *Iob* 1. Venit ventus vehemens à regione deserti, &c. Et *Matth.* 7. Venerunt flumina, flauerunt venti. Et vndecimo: Arundinem vento agitatam. Hic ventus quo pascuntur diuites huius mundi. *Osee* 10. Ephraim pascit ventos. Proijcitur autem à facie terræ, scilicet libertatis propriæ, de qua *Genes.* 2. Maledicta terra in opere tuo, &c. Vnde ad hanc terram reuocatur. *Isa.* 46. Redite præuaricatores ad cor. Proijcitur & à facie terræ viuentium, Ecclesiæ scilicet triumphantis, de qua *Genesis* penultimo: Vidit requiem quòd esset bona, & terram quod optima.

Multiplex pulueris acceptio in bonam & malam partem.

Terra autem dicitur ipsum cælum empyreum ratione stabilitatis. *Eccli.* 1. Generatio præterit, generatio transit, terra autem in æternum stat. Ratione fructificationis: dat enim frumentum, vinum, & oleum. *Deuteron.* penultimo, Oculus Iacob in terra vini, frumenti, & olei. Item ratione nutritiuæ habitationis hominis interioris, sicut materialis terra exterioris. *Philip.* 3. Conuersatio nostra in cælis est. Item ratione receptionis mortuorum: recipit enim eos qui sæculo moriuntur. *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ab hac ergo terra peccator vento superbiæ ejicitur, sicut caput eius ejectum est. *Ezechiel.* 28. Peccasti, & ejeci te ô Cherubin. *Psalm.* 35. Expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Cur cælum terra dicatur.

Idèo non resurgent. Hic agit de reproborum 6. separatione à corpore, quæ restè sequitur: eo enim quòd vento superbiæ proiecti sunt à capite, restè separantur à corpore. Et est duplex separatio à corpore. Corporalis, quæ primò tangitur, & erit in futuro: spiritualis quæ secundò, & est in præsenti, ibi, *Quoniam nouit &c.* Item reprobi dupliciter sunt infideles, qui

qui propriè dicuntur impij, corrupti in moribus, sed finem tenentes, qui propriè dicti sunt peccatores. Tangitur ergo separatio impiorum, postea peccatorum, ibi, *Neque peccatores*. Ait ergo: Sicut separati sunt à capite reprobi, *Ideo impij* inter illos, scilicet infideles, *non resurgent in iudicio*. Contra 1. *Corinth.* 15. Omnes quidem resurgemus. Responsio: Resurgent quidem impij corpora resumendo, sed non resurgent in iudicio vt iudicent, vel vt tunc etiam iudicentur, quia iam iudicati sunt. *Ioan.* 3. Qui non credit, iam iudicatus est. *Rom.* 2. Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Quod si adhuc opponitur, *Ioel.* 3. Congregabo omnes gentes in valle Iosaphat, & disceptabo cum eis. Responsio. Intelligitur congregatio omnium gentium quantũ ad genera singulorum, non quatum ad singula generum. Non est enim gens vel lingua de qua non sint aliqui reprobi Christiani. Iustum enim est vt siue iudicio tunc damnentur, qui toties Dei percussiones & iudicia aduerrere noluerunt. De quo iudicio dicitur 1. *Petri* 4. Tempus est vt iudicium incipiat à domo Dei.

Neque peccatores, fidem habentes, sed eam moribus deformantes, *in concilio iustorum* cum Christo iudicantium, *resurgent*, vt supra, quamuis resurgant cum multitudine iudicanda ordinandi. Ad huius autem intelligentiam notandum, quòd Dominus ad iudicium veniet in fine mundi iudicaturus eos qui fidem eius professi fuerint. *Michæa* 7. Audite iudicium Domini fortia fundamenta terræ: quia iudicium Domini cum populo suo: & cum Israël diiudicabitur, &c. Tunc tanquam illius iudicij assessores cum eo accedent perfecti. *Isa.* 3. Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Et implebitur promissio eis facta. *Matth.* 19. Amen dico dico vobis, quòd vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, in regeneratione, &c. & illud *Iob* 36. Iudicium pauperibus tribuit.

Quod si aliquis dicat, quòd hoc etiam omnibus bonis competit: omnes enim Dei iudicium approbabunt, quod est officium assessoris. Respondeo, quòd assessores propriè iudicium approbant, vt fiat: boni autem approbabunt iam factum: peccatores autem nec erunt in concilio assessorum vt fiat iudicium, nec in concilio bonorum vt approbent factum, sed erunt in iudicio pro omnibus erratis præmia recepturi secundum illud *Eccla.* Pro omni errato adducet Dominus in iudicium. Præmium autem erit, vt separentur à capite Christo & corpore eius, perpetuò cruciandi. *Isa.* 14. Quasi cadauer putridum non habebis consortium. *Apocalyp.* vltimo: Foris canes, & venefici, & impudici, homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat mendacium. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum, &c. Ab hoc autem iudicio liberi essent, si in præsenti diiudicantes conscientias suas, à morte peccati resurrexissent, secundum consilium *Apostoli Ephes.* 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. *Apocalyp.* 20. Beatus qui habet partem in resurrectione prima. Propter hoc dicit *Apostolus* 1. *Corinth.* 10. Si nos diiudicaremus, non vtique diiudicaremur. Et nota, quòd quamuis vilius sit præsentari Christo in iudicio, quod erit in impiis: tamen durius erit ab eo obiurgari, quod erit in peccatoribus. *Matth.* 25. Eſuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Et hoc iustum est: magis enim puniendi sunt, qui magis peccauerunt. 2. *Pet.* 2. Melius erat illis viam veritatis nõ agnouisse, quàm post agnitam, retrorsum conuerti ab eo quod traditum illis est, sancto mandato.

Multiplex iudicij acceptio.

Ex dictis potest colligi, quòd in fine mundi erit iudicium authoritatis, quo iudicabit tota Trinitas. 1. *Reg.* 2. Dominus iudicabit fines terræ. Iudicium ministerij & promulgationis sententiæ. Sic Christus homo *Ioan.* 5. Pater omne iudicium dedit Filio. Iudicium assessionis, quo iudicabunt perfecti. *Sap.* 3. Iudicabunt sancti nationes. & illud *Matth.* 19. Sedebitis iudicantes, &c. Iudicium comparationis melioris facti. *Matth.* 10. Regina Saba surget in iudicio, & condemnabit generationem istam. Et iudicium disceptationis, quo iudicabuntur omnes fideles siue boni, siue mali, & non infideles, de quo hic dicitur, *Non resurgent impij in iudicio*. Iudicium retributionis, secundum merita singulorum, quo iudicabuntur omnes tam fideles, quam infideles: tam boni fideles, quam mali: tam boni perfecti, quam imperfecti. *Daniel.* 8. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. 2. *Corinth.* 6. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.

7.

Quoniam nouit Dominus. Hîc agitur de separatione reproborum spirituali à corpore, quæ etiam causa est corporalis. Hæc autem separatio est: quia hi approbata à Deo fecerunt, illi reprobanda. Et secundum hoc duo dicuntur in hoc versu. Primò operum iustorum approbatio, secundò reprobatio operum impiorum, ibi. *Et iter*. Ait ergo: Sic separabuntur corporaliter. *Quoniam nouit Dominus viam iustorum. Nouit*. Quia nihil ignorat. *Hebræ.* 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Nouit etiam vias. *Prouerb.* 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius. *Eccli.* 23. Oculi Domini multo plus lucidiores sole, circunspicientes omnes vias hominum. *Ierem.* 30. Oculi tui aperti sunt super omnes vias filiorum Adam. Sed iustorum nouit notitiâ approbationis. *Prouerb.* 4. Vias quæ à dextris sunt, nouit Dominus. Quæ autem sint istæ viæ, ostenditur in *Psal.* 52. Benedictionem, inquit, dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem. Videbitur Deus Deorum in Sion. Verè approbanda est via, quæ à bono inchoans per melius ducit in optimum. Bona enim gratia quæ animam mundam reddit à macula peccati quare dicit, Benedictionem. Melior est virtus quæ animam meritis & operibus bonis cumulans, defendit à vitiis: quare adhuc dicit, Ibunt de virtute in virtutem. Sed optima est gloria, quæ ipsam consummat, & beatam facit: quod notatur cùm dicitur, Videbitur Deus Deorum in Sion.

Via iustorum septem donũ

Ecce recta via in qua medium non exit ab extremis. *Isa.* 26. Semita recti iusta est, rectus

Spiritus sancti munia.

gallis ad ambulandum. Item viæ iustorum mundæ sunt per donum timoris qui expellit peccatum. *Eccli.* 1. Timor Domini expellit peccatum. Planæ sunt & æquæ per donum pietatis, quæ nullum offendit, nullum lædit. Super *Matth.* 5. Glossa, *Mitis est*, quem non rancor vel ira afficit, sed omnia æquanimiter sustinet. Lucidæ per donum scientiæ. *Psal.* 118. Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me. Securæ per donum fortitudinis. *Prouerb.* 28. Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Sed expeditæ per donum consilij, quod omnia abiicere facit. *Matth.* 16. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, &c. *Bernardus*, Rectè Petre & non ad insipientiam tibi: quia sequi non poterat oneratus. Rectæ per donum intellectus, qui ipsum gubernate docet, & omnia in Deum dirigit. *Prouerb.* 1. Et intelligens gubernacula possidebit. Deleabiles per donum sapientiæ, quæ æterna bona prægustare facit. *Psal.* 33. Gustate & videte, &c.

Et iter impiorum. Ecce secundum, scilicet reprobatio operum malorum. Quasi sic diceret: Iustorum viæ approbantur à Deo: sed iter impiorum tanquam ignorum Deo notitia approbationis, *peribit*. Et nota in principio, quòd opera bonorum dicit vias. Via enim ducit ad terminum: opera autem iustorum ad finem tantum respiciunt. *Philip.* 3. Posteriorum oblitus, ad anteriora me extendo. Item respicit terminum à quo: mali enim à vero esse recedentes, tendunt in exterminium. *Sap.* 3. Ab itinere iusto abierunt in exterminium. Et iterum ibidem, Quod à nobis est iter exterminij. Perire autem dicitur via impiorum, quia ipsos perire facit, & de esse, quasi in non esse tendere, & vt malè sint malo culpæ & pœnæ. *Gregorius*, Pereunt non ita vt non sint, sed vt male sint. *Iob.* 18. Habitent in tabernaculo suo socij eius qui non est.

Iniqui quomodo pereant.

Lib. 5. moral. cap. 15.

Inclinata via malorum per 7. capitalia vitia deprauata.

Et verè non est approbandum iter impiorum à Deo: quia immundum per luxuriam. *Ioel.* 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Asperum per auaritiam, quæ dura est. *Eccli.* 3. Cor durum malè habebit in nouissimis. Obscurum per iracundiam: ira enim excæcat animum, ne possit cernere verum. *Psal.* 6. Turbatus est à furore oculus meus. Timidum per acediam. *Iob* 15. Terroris sonitus semper in auribus eius, & cùm pax sit, ille, &c. Impeditum per inuidiam, quæ vbique cespitat. *Sap.* 5. Ambulauimus vias difficiles. Interminabile per gulam, quæ semper ad diem redit. *Prouerb.* 30. Ignis nunquam dicit, Sufficit. Sed insipidum & fœtidum per superbiam. *Zachar.* 5. Iniquitati, id est, superbiæ, ædificatur domus in terra Sennaar, quæ interpretatur fœtor dentium.

IN SECVNDVM PSALMVM.

1. QVare fremuerunt gentes. Nota, quòd Psalmus iste in ordine Psalmorum secundus est, sed in titulo primus, secundum quod dicit hîc Glossa Petrum dixisse in Actibus, quamuis non exprimatur ibi: sed potest intelligi, quod insinuetur per hoc quod dicitur ibi, Pet os pueri tui Dauid dixisti. Quasi diceret Petrus, Hoc in illo Psalmo dixisti, quod per os ipsius Dauid composuisti, sicut habetur in præsenti titulo, qui dicitur titulus, Psalmus Dauid. id est, Psalmus compositus à Dauid. Psalmus etiam iste est Psalmus Dauid, quia in eo agitur de spirituali Dauid, scilicet de Christo. Dauid enim interpretatur manu fortis, & recte quia Goliam gladio proprio interfecit. 1. *Regum* 17. Sicut & Christus manu affixa in cruce, quam ei præparauerat tanquam gladium diabolus, ipsum debellauit, non manu armata, sed cruci affixa: non equo residens, sed in cruce pendens. *Luca* 10. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, &c. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Interpretatur & Dauid aspectus desiderabilis, & Christus est in quem desiderant Angeli prospicere. 1. *Pet.* 1. In ipso inuenit oculus quicquid desiderat, gratiam scilicet & speciem. *Eccli.* 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus. De specie in *Psal.* 42. Speciosus forma præ filiis hominum. De gratia *Esther* vltimo, Valde mirabilis es tu Domine: & facies tua plena gratiarum est.

Titulus Psalmi auctor Dauid, Christus argumentum.

Comparatio Dauidis cum Christo ex duplici capite.

Fuerunt autem qui dixerunt, quòd iste Psalmus & præcedens sunt vnus Psalmus: vnde Gamaliel dicit, quòd Psalmus primus incipit à beatitudine, ibi, *Beatus vir*, & terminatur in beatitudinem, ibi, *Beati omnes qui confidunt in eo*. Sed secundum hoc non esset numerus Psalmorum completus: & ipsi tunc addunt quendam alium Psalmum, qui sic incipit: *Pusillus eram in domo patris mei*. Et his videbitur consentire Hieronymus in opusculo quod fecit de exceptionibus Origenis. Alij autem Hebræi Psalmorum numerum attendentes secundum numerum literarum quas eis præponunt, dicunt hunc esse secundum, quia ei præponitur Beth. Et istis consentit Cassiodorus.

Sicut dictum est, agitur in hoc Psalmo de Christo, & hoc ostendendo in eo regiam potestatem. Sed quia quidam sunt ignorantes ea quæ circa Christum sunt, & propter hoc ipsum in se & in membris suis impugnantes, diuiditur Psalmus iste in tres partes. In prima corripit errantes circa Christum. In secunda ostendit veritatem de Christo, introducens ipsum loquentem: *Ego autem constitutus sum rex*. Et hoc recto ordine: primo enim extirpanda fuit ignorantia quàm veritas inserenda. *Ierem.* 1. Posui te vt euellas & destruas & dissipes, & ædifices & plantes. Tertiò admonitionem ponit vt ad Christum conuertantur, & subijciantur ei, ibi, *Et nunc reges intelligite*. Prima pars subdiuiditur in tres partes. Primò increpat, vt culpabiles appareant errantes in Christo. Secundò ex quo culpabiles apparent, monet bonos vt eis non consentiant, ibi, *Dirumpamus vincula*. Tertiò comminatur, vt pœniteant errantes, & boni caueant ab eis, ibi, *Qui habitat in cœlis*. Item error in Christum erat in minoribus vtriusque populi, Iudaici scilicet & Gentilis, & hos corripit primò in minoribus, & in maioribus hos secundò, *Astiterunt reges*. Item primo increpat minores Gentilium, secundo Iudæorum, *Et populi*.

Aut ergo, *Quare fremuerunt gentes*? Ad-

uersus Christum supple. Et nota, quòd secundum Cassiodorū est hic figura quæ Græcè dicitur Erothema, id est, interrogatio, & fit tripliciter: vel cum ignoramus, vt ibi, Quot sunt dies serui tui? Vel cum oppositum affirmamus. *Ierem.* 14. Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? Vel cum increpamus, sicut hic. Et nota, quòd fremitus aliquando impropriè pro anxietate passionis accipitur. *Ioan.* 10. Iesus rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Propriè autem fremitus est crudelitatis anxietas, exeresis se in sonum, ex confricatione dentium facta, & est, sicut dicit Cassiodorus, propsium sæuientium bestiarum. *Prouerb.* 16. Sicut fremitus leonis, ita & ira regis. Fremere autem conuertitur in frendere, quando tam fortis est confricatio dentium, vt frangantur. *Isidorus*, Frendens dicitur, quòd minando frangat dentes. Quando autem quasi tenet quis medium, tunc stridor appellatur. *Act.* 7. Erstridebant dentibus in eum.

Interrogatio fit ex triplici capite. Psal. 118.

Quid discrimen inter fremere & frendere.

Christus iudæx ignotus & inuisus.

Et populi, Iudæorum videlicet, *meditati sunt inania*, scilicet contra Christum, æstimando quod non esset qui sibi promissus erat. *Ierem.* 8. Miluus in cælo cognouit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia cognouerunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Et *Isa.* 1. Cognouit bos possessorē suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Sed magis inane fuit, quòd cognitum occidere & ad infernum mittere voluerunt. *Ioan.* 10. Ab illo ergo die cogitauerunt illum Iudæi interficere, & mittere ad infernum, mittere eum cùm cæteris mortuis. *Psal.* 87. In persona eius, Æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sed inanissimum, quòd illum & memoriam eius extinguere attentauerunt. *Ierem.* 10. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Mittamus lignum, quantum ad primum: eradamus eum, quantum ad secundum: nomen eius non memoretur amplius, quantum ad tertium. Verè inania & erronea. *Sap.* 2. Hoc cogitauerunt & errauerunt: excæcauit enim eos malitia eorum. *Genes.* 1. Terra autem erat inanis & vacua.

2. *Astiterunt reges.* Hic interpretatio maiorum, & repete, *Quare, astiterunt reges terræ*, hoc quantum ad Gentiles, & dicitur quòd plurale ponitur pro singulari, *Reges*, id est, Rex Herodes Agrippa, de quo dicitur *Lucæ* 23. Spreuit autem eum Herodes cum exercitu suo, & illusit, &c. Vel *Reges* in plurali. Herodes enim Ascalonita, filius Antipatris astitit contra Christum, pueros occidendo *Matth.* 22. Herodes Antipas astitit contra Christum, & præconem eius, scilicet Ioannem Baptistam decollando *Matth.* 14. Tertius, scilicet Agrippa filius Aristobuli, astitit contra Christum, ipsum spernendo, & ei illudendo, sicut dictum est, & Iacobum fratrem Ioannis interficiendo, decollando, Petrum incarcerando *Act.* 10. Versus,

Quis reges contra Christum astiterint.

Ascalonita mouet pueros, Antipa Ioannem,
Agrippa Iacobum, claudens in carcere Petrum.

Varia persecutionis & persecutionum inferentium aut tolerantium genera.

Nota ternarium persequutionum: ortis, *fremuerunt*: cordis, *meditati sunt*: operis, *astiterunt Reges*. Et ternarium persequentium, minores, *gentes & populi*: maiores, *Reges*: medio-cres, *principes*. Et ternarium patientium, Deum Patrem, *aduersus Dominum*: Deum Filium, *aduersus Christum eius*: membra, *dirumpamus vincula eorum*. Et nota, quòd astitere est impugnare volentium, sicut hic dicitur, *& Iob* 1. Astitit Sathan inter filios Dei volēs impugnare Iob. Conformantium. *Act.* 10. Angelus Domini astitit, &c. Ministrantium. *Daniel.* 7. Millia millium ministrabant, & decies centena millia assistebant ei. Et regnantium. *Psal.* 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.

Et principes conuenerunt, scilicet principes Iudæorum, Sacerdotes, Pharisei & Scribæ. Et nota, quòd est vnio in via, vel in termino vlab In via dupliciter: vel malorum, de qua hic dicitur, & *Daniel.* vltimo: Congregati sunt Babylonij quasi vir vnus ad regem, motrem Danielis machinantes. Item bonorum. *Act.* 4. Multitudinis credentiū erat cor vnum & anima vna. In termino vitæ duplex. Electorū. *Psal.* 132. Ecce quam bonū & quam iucundum habitare fratres in vnum! Damnatorum. *Isa.* 24. Congregabuntur congregatione vnius fasciis in locum: & hoc, *aduersus Dominum*, Patrem scilicet, *Et aduersus Christum eius*, Filium: quicquid enim contra vnum, & contra alterum. *Ioan.* 5. Qui non honorificat Filium, non honorificat & Patrem qui misit illum. Et causa huius redditur. *Ioan.* 10. vbi dicitur, Ego & Pater vnum sumus. Gentes aduersus Dominum propriè astiterunt, quia potestatem Domini in Christo impugnauerunt aduersus Christum Iudæi propriè, quia ipsum esse Christum, id est, vnctum à Deo detestare nolebant: quamuis sic esset. *Isa.* 42. Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit me.

Et proiiciamus à nobis, procul abiiciendo, *iugum ipsorum*, minas & dominium, ne cum ipsis insurgamus contra Christum: hoc enim est iugum malum, de quo *Paulus* 2. *Corinth.* 6. Nolite iugum ducere cum infidelibus. *Glossa*, socij esse malorum. *Isa.* 10. Computrescet iugum à facie olei.

Dirumpamus vincula eorum. Hic est secundum primæ partis Psalmi. Proposita enim increpatione, subiungitur admonitio bonorum, secundum lecturam vitam, & est duplex. Primò ne consentiant malorum blanditiis: secundo, ne consentiant minis, *Et proiiciamus*. Dicit ergo sic malis. Sed vos boni & fideles, *Dirumpamus vincula eorum*, id est, blanditias gentium & populorum, regum & principum aduersantium Christo. *Isa.* 52. Solue vincula colli tui captiua filia Sion. Et boni dissolvite colligationes iniquitatis. Nec tantum dirumpamus, nos ab eorum consortio abrumpendo, sed si possimus, colligationem eorum destruendo. *Osee* 13. Colligata est iniquitas Ephraim. Ipsi enim sunt vulpes Samsonis, qui habent caudas adinuicem colligatas.

Et proiiciamus à nobis iugum ipsorum.

Aliter

Aliter legitur versus iste, vt sit causa & ratio quare sunt increpandi, quia ipsi dicunt, *Dirumpamus vincula eorum*, Domini scilicet & Christi præcepta, quæ sunt vincula retrahentia à malo salutaria, trahentia ad bonum; & ipsi bono astringentia. *Eccli.* 6. Vinculū illi alligatura salutaris. Hæc sunt vincula quibus Ioannes alligatus erat in carcere *Matth.* 10. Iustus scilicet in scripturis mundi iuxta habitationē. *Et proiiciamus à nobis iugum ipsorum*, scilicet admonitionum, consiliorum, de quo *Matth.* 10. Iugum meum suaue est, &c. & *Thren.* 3. Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Hoc enim iugum vix aliquis in senectute assumere potest: antiquus enim mos erat, vir possidere addiscere ambulare, sed cito scalis ad tectum. *Ierem.* 2. A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti, Non seruiam.

4. *Qui habitat in cœlis.* Hic tertia pars primæ partis totius Psalmi, in qua ponit comminationem vt pœniteant. Et primò est comminatio de malo in præsenti: secundò in futuro, *Tunc loquetur*. Malum in præsenti minatur duplex, irrisionem quæ fit ore, subsannationem quæ fit signo, vel facto, *Et Dominus*. Dicit ergo sic, *Fremuerunt, meditati sunt, astiterunt, conuenerunt in vnum contra Christum: sed qui habitat in cœlis* materialibus ad literam, scilicet empyreis. *Isa.* vltimo: Cœlum mihi sedes est, scabellum pedum meorum. Dicitur autem Deus in cœlis esse specialiter, quamuis sit vbique generaliter: quia ibi maximè relucent opera ipsius, & ab habitatoribus illius videtur, inefflanter. *Matth.* 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. Hinc ait *Richardus de sancto Victore*, Cum Dominus vbique sit, ibi esse maximè esse dicitur, vbi ab omnibus habitatoribus incessanter videtur, vt qui eum videre desiderat, vbi possit videri, per meritum ascendat.

Cur anima iusti dicitur cœlum & sedes Dei.

Habitat & in cœlis, in animabus iustis: quia, vt dicit Rabbanus, in libro 9. cœlum dicitur quasi celatum vas: de vno autem iustorum dicitur, quod vas celatum sit & ornatum. *Eccli.* 50. Quasi vas auri solidum omnarum omni lapide pretioso. Cœlum etiam dicitur quasi casa hyllos, id est, domus solis. Sol autem iustitiæ Christus est. *Malach.* 19. Orietur vobis timentibus Dominum sol iustitiæ. Et hic iusti domum inhabitat vt domum propriam. *Ioan.* 1. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. & 14. Veniemus & mansionem apud eum faciemus. Cœlum autem dicitur iusti antiqua ratione diuisionis. In ipsis enim sol ratio & intelligentia, quæ per peccatum in malis eclipsatur: & luna sensualitas, quæ nisi illuminetur à sole intelligentiæ, obscuratur. *Eccli.* 27. de hoc sole & hac luna, Homo sanctus in sapientia manet sicut sol intelligentiæ & rationis: nam stultus vt luna mutatur sensualitatis. In ipsis sunt stellæ ornatus & distinctæ, virtutes scilicet à Deo infusæ. Hæ sunt stellæ de quibus dicitur *Apocalyp.* 1. quod septem stellæ erant in dextra sedentis in throno. Vnuerſæ enim virtutes in Christi sunt peccatrice. Hinc quod de iusta anima dicitur *Cant.* 1. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens; pulchra vt luna, in sensu & animalitate: electa vt sol, in intellectu, & ratione: terribilis, vt castrorum acies ordinata, in omnium virtutum distincta & ordinata multitudine. Hinc *Apocalyp.* 12. dicitur, Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius: & corona stellarum duodecim in capite eius.

Talem ergo animam, quæ sicut cælum est, inhabitat Deus hic in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Et nota, quòd in anima iusti imperfecti videtur esse Deus per fidem tanquam in primo cælo. 1. *Corinth.* 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate. In animis perfecti per contemplationem, quasi in secundo cælo. 2. *Corinth.* 3. Nunc oculus meus videt &c. In sanctis Angelis & animabus glorificatis per speciem, tanquam in tertio. 1. *Ioan.* 3. Cum autem apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

Hic habitator cæli irridebit eos: verbo quando prædictionem veritatis ab eis auferendam per suam & per suos manifestabit. *Act.* 14. Vobis oportebat primo annuntiare verbum Dei: sed quoniam repulistis, &c. *Et Dominus subsannabit.* Nota, quòd subsannatio est in facto, quando extensione buccæ & nasi corrugatione & contractione, nos contemnere aliquid demonstramus. Facto ergo Dominus subsannauit persequutorum superbiam, quando euacuata eorum potentia, captiuos per totum orbem dispersit. *Psal.* 58. Dispergе illos in virtute tua. De iis duobus *Prouerb.* 1. Ego autem in interitu vestro ridebo; quando scilicet à vobis verbum vitæ auferetur & subsannabo, quando quod timebatis, accidet. Hoc enim vehementer timebant Iudæi, quod dispergerentur per Romanos. *Ioan.* 10. Ne forte veniant Romani, & tollant locum nostrum, & gentem.

Tunc loquetur ad eos. Hic secundum in quo comminatur eis miseriam in futuro: & tangitur duplex miseria, corporum passibilium assumptio primò, secundò animæ cum corpore suo reiunctio afflictiua. *Et in furore suo*, Dicit ergo: *Tunc loquetur ad eos* per illam vocem tubæ quā dicitur, Surgite mortui. 1. *Thessal.* 4. Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo, &c. Loquetur & ad eos in ira, cum eis post reiunctionem corporis discepando. *Matth.* 25. Esurini, & non dedistis mihi manducare, &c. Loquetur & ad eos sententiam proferendo. Ibidem, Ite maledicti, &c. Primum verbum asperum, secundum asperius, tertium asperrimum. Nec dicitur ita in Deo, quia ipse commotus sit, & turbatus in ipso: sed quia effectum iræ exercet in alio.

Cur Propheta de iudicio loquens, quæ ea sequentia fuerit.

Sed quærendum, cum secundum Cassiodorum istud, *Tunc*, ad tempus iudicij referatur, secundum quod expositum est, quomodo hoc esse possit, quia secundum communem modum loquendi, cum dicitur, tunc factum est hoc, vel fiet, aliquod tempus de quo prius facta fit mentio demonstratur. Cum ergo nihil de die iudicij præcesserit in hoc Psalmo, quomodo hic ex abrupto *tunc* istud dicit? Respondeo. Quando aliquis vehementi affectu in mente tenuit res suas, cum de illo in verbo prorumpit, cogit ipsa affectio, vt de eo loquatur

quamur tanquam de eo, de quo mentio aliqua sit facta prius. Hinc est quod *Ioan.* 20. Maria Dominum quærens, & amore eius feruens, ac si quid de eo præmisisset, dixit: Si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi, &c. Eum dicit semper. *Glossa*, Non dicit quem: quia hoc in animo solet agere vis amoris, vt quem semper cogitat, nullum alium ignorare credat. Sic sanctus Dauid diem iudicij semper cogitans, tremens & desiderans, hunc ipsum credit omnem alium cogitare. *Psal.* 60. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Prorumpit ergo, & dicit, *Tunc loquetur.*

Varia damnatorum pœna.

Et in furore suo conturbabit eos, simul in anima & corpore affligendo, animam præ turbatione obscurando. *Rom.* 1. Obscuratum est insipiens cor eorum. Penitus excæcando præ anxietate doloris. *Isa.* 6. Excæca cor populi huius. Remorsum conscientiæ torquendo. *Sap.* 5. videntes turbabuntur timore horribili. Et infra, Gementes, & præ angustia spiritus dicentes, intra se pœnitentiam agentes. Et in corpore. *Amos* 4. Leuabunt vos in compitis, & reliquias vestras, id est, corpora vestra in ollis feruentibus: & per aperturas exibitis altera contra alteram, & proiiciemini in Armon de vtraque apertione, scilicet animæ & corporis. Simile in *Psal.* 20. Pones eos in clibanum ignis, vt interius ardeant. Et paulò post, Et deuotabit eos ignis, vt exterius ardorem sentiant. *Isa.* 65. Serui mei comedent, & vos esurietis, quantum ad miseriam corporis: lætabuntur præ exultatione cordis & laudabunt, & vos præ contritione spiritus vlulabitis. Et in fine, vermis eorum non morietur. Vermis, inquam, conscientiæ, & ignis non extinguetur in corpore. Hic est vermis de quo timebat Dauid cùm dicebat, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et *Isa.* 3. Ardens furor eius, & grauis ad portandum.

Psal. 6.

Aliter autem potest legi ab illo loco, *Qui habitat*, totum scilicet de futuro: & tanguntur quatuor pœnæ ordinatæ. *Qui habitat in cœlis, irridebit eos*, in generali resurrectione, quando inuenient se vacuos omni bono, & culpis plenos. *Subsannabit* ibi peccatorum manifestatione, conscientiis propriis, & etiam alienis. *Loquetur*, in sententiæ promulgatione. Sed *in furore suo conturbabit*, in promulgatæ executione. Hæc est quadruplex pœna respondens quadruplici culpæ malorum. *Amos* 1. Super quatuor sceleribus, cordis, oris, operis & consuetudinis non conuertam illum, &c.

Quadruplex pœna genus quadruplici culpæ generi respondens.

6. 2. pars Psalmi de potestate regia Christi & eius vsu.

Ego autem constitutus. Hic est secunda pars Psalmi, in qua supponit veritatem de regia dignitate Christi. Sed quia ad regiam dignitatem duo exiguntur, scilicet potestas, & rectus vsus potestatis, ne sit potestas otiosa vel perniciosa, primò agitur de eius regia potestate, secundo de recto vsu potestatis, ibi, *Reges ergo*. Sed quia mundus iste duos continet populos, circumcisionem scilicet & præputium, primò ostendit esse regem super circumcisionem, secundò super præputium, ibi, *Dominus dixit ad me*, vt sic impleatur, quod alibi dicitur de ipso, Rex omnis terræ Dominus. In prima parte dicuntur quatuor, primò quod regnum accipit, secundo à quo accipit ibi, *Ab eo*: tertio super quos accipit, *Super Sion*, vel vbi: quarto ad quid, ibi, *Prædicans præceptum eius.*

Dicit ergo: Sic me persequuntur non impotentem me defendere: quia *ego constitutus sum Rex. Apocalyp.* 20. Habens in vestimento suo, & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium, &c. Rex regni incorruptibilis. *Daniel.* 7. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur. Et est legendum cum pondere: Ego, inquam, qui immunis sum à peccato, & propter hoc dignus regno. *Isa.* 54. & 1. *Petri* 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. *Constitutus autem sum rex*, non à me, sed à Deo, scilicet à Patre meo, qui malos *irridebit*, *& eos in furore conturbabit. Ierem.* 23. Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, &c.

Quinque boni Regis partes, quæ Christo competunt.

Et nota, quod quinque fuerunt in Christo, quæ sunt Regi necessaria, vt rectè & ritè ingrediatur regiam potestatem. Quod sit constitutus, scilicet à superiori, non ingerens se, nec intrusus, sicut hic qui dicit se constitutum à Deo. 2. *Reg.* 1. Dauid Filium suum Salomonem regem constituit. *Hebræ.* 5. Nemò assumit, id est, assumère debet, sibi honorem, &c. Secundò requiritur in eo clementia, vt sit rex, non tyrannus. *Proverb.* 20. Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementiâ thronus eius. 3. *Reg.* 20. Reges Israel clementes erant. Requiritur & iustitia, siue fortitudo. *Eccli.* 7. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. *Deuteron.* 1. Quod iustum est, iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit differentia personarum: ita paruum audietis vt magnum, nec accipiatis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. De Christo autem dicitur *Isa.* 10. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet, sed iudicabit in iustitiâ pauperes. Necessaria est & sapientia: propter quod Salomon regnaturus, à Deo sapientiam postulauit 3. *Reg.* 13. De Christo autem dicit *Apostolus* 1. *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem & Dei Sapientiam.

Cur Ecclesia dicatur mons.

Super Sion montem sanctum eius. Per Sion quæ superior pars erat ciuitatis Ierusalem, quæ erat metropolis in Iudæa, intelligitur Ecclesia de Iudæis, illa scilicet primitiua paucorum Ecclesia, quam Christus & Apostoli congregarunt, quæ bene dicitur mons, propter fidei firmitatem, quæ in ipsis fuit: vnde *Psal.* 124. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, &c. Propter eleuationem in virtutibus. *Isa.* 2. Erit mons domus Domini in vertice montium. Propter radiorum fidei primam susceptionem, & transfusionem ad alios. *Psal.* 75. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, sanctis scilicet Apostolis, & Ecclesiæ primitiuis.

Prædicans præceptum eius. Ecce ad quid constitutus, scilicet ad docendum & prædicandum. *Ezech.* 3. Fili hominis speculatorem dedi te. Et in vigesimo quarto, Suscitabo

scitabo super eos pastorem vnum qui pascat eos scientiâ & doctrinâ. Quod fecit Christus. *Matth.* 10. Circuibat Iesus totam Galilæam, prædicans Euangelium regni. Si ipse ad hoc constitutus est, & vicarij eius ad hoc debent similiter constitui. *Gregorius*, Si pastor prædicare nesciat, gradum sacerdotij vsurpat. *Matth.* 24. & *Luce* 10. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c. Et non ad multiplicandum equos, & familiam superfluam. *Deuteron.* 17. Cum autem Rex fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec populum reddire faciet in Ægyptum, equorum multitudine subleuatus. Propter hoc dicitur *Proverb.* 6. Fili mi si spoponderis pro amico, discurre, festina, &c.

Epist. 24.

Præceptum autem prædicare debet, non inuentiones proprias, & tuphas. Præceptum scilicet charitatis, sicut & Christus *Ioan.* 13. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Quod dicitur præceptum vnum, quia ex illo præcepto charitatis dependent quæcunque alia in Scripturis. *Matth.* 22. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetæ.

7.

Dominus dixit ad me. Hic agitur de potestate regiâ Christi, super præputium: & tanguntur duo. Primò promissio de firma possessione Gentilium, secundò de dilatatione possessionis & regni super eos. In prima quatuor dicuntur, primò promissio Patris, secundò ratio vel debitum promissionis, *Filius meus*: tertiò modus veniendi ad promissionem, *Postula à me*: quartò determinatio promissi, *Et dabo.* Et est sic construenda littera: Sicut constitutus sum à Patre super circumcisionem, & etiã *Dominus*, Pater scilicet *dixit ad me*, hoc est, mihi promissionem fecit, hanc scilicet, *Dabo tibi gentes*: & hoc tibi debitum est, quia *Filius meus es tu*, non adoptiuus, sed naturalis, inquantum Deus, quia *hodie genui te*, scilicet in æternitate, quæ vera dies est. *Michæa* 5. Egressus eius à principio, à diebus æternitatis. *Proverb.* 8. Ante omnes colles ego parturiebar. Generatione quidem naturali, quæ non priuatur, qui aliis generationem tribuit. *Isa.* vltimo, An ego qui generationem cunctis tribuo, solus sterilis ero? ait Dominus Deus.

Vel *Filius meus* per gratiam, quia *genui te*, generari feci te, secundum quod homo ex de Virgine, & hoc *hodie*, id est, in hoc tempore gratiæ. *Luce* 2. Compleri sunt dies eius vt pareret, & peperit Filium suum primogenitum. *Matth.* 1. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, &c. Sed vt hoc sit, *postula à me*, hoc est, postulabis à me hoc Fili: in quo notandum est, quod postulatione Filius videtur ad regnum Gentium peruenisse, sed non fic ad regnum Iudæorum: & ratio hæc potest esse, quod Christus Iudæis promissus erat, & veritas exigebat, vt eis redderetur. *Deuteron.* 18. Suscitabo eis de medio fratrum suorum Prophetam similem tui, & ponam verba mea in ore eius. Et illud *Ierem.* 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex. Gentibus autem nulla promissio facta fuerat: nec aliquando merita Patrum fuorum præcesserant sicuti Iudæorum. Quia ergo sola misericordia saluatæ sunt, recte dicitur postulatio præcessisse. *Roman.* 15. Dico autem Christum Iesum ministrum circumcisionis ad confirmandas promissiones Patrum, Gentes autem super misericordia honorare Deum.

Cur Christus ad regnũ Gentilium ꝛõ Iudæorũ tranſtulit peruenerit.

Dicit ergo, *Dominus dixit ad me.* Vbi notandum, quod multiplex est dicere Dei. Dicere enim Dei est disponere, sicut ibi, Dixit Dominus vt disperderet eos, id est, disposuit. Et illud *Ezechiel.* 20. Dixit vt effunderem indignationem meam super eos, id est, disposui. Aliquando dicere Dei est non tantum disponere, sed promittere. *Num.* 23. Non est Deus sicut homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dixit ergo, & nõ faciet? Loquutus est, & non implebit? Dicitur & dicere Dei non tantum promittere, sed facere. *Genes.* 1. Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. Vnde illud, Deus, cuius dicere, facere est. *Psal.* 148. Dixit & facta sunt. Adhuc plus non tantum dicere Dei est facere, sed etiã generare. *Iob* 33. Semel loquitur Deus, & secundò hoc ipsum non repetit, id est, gentur Filium, cuius generationem nec iterabit, nec iterabit.

Multiplex Dei dicere. Psal. 103.

Filius meus es tu. Nota, quòd filius dicitur impropriè, & hoc multipliciter. Ratione ætatis, sicut senes filios iuuenes appellamus. *Tobiæ* 7. Dixit Raguel ad Tobiam iuniorem, Benedictio sit tibi fili mi. Per disciplinam: sic conueniũt per prædicatores eorum filij appellantur. 1. *Corinth.* 4. Per Euangelium in Christo Iesu ego vos genui. Et *Galat.* 4. Filioli mei quos iterum parturio. Aliquando per solam reputationem: sic Christus filius Ioseph putabatur. *Luce* 3. Vt putabatur filius Ioseph. Aliquando per adoptionem. *Roman.* 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei. Proprie autem dicitur filius secundum legem, qui fratri mortuo generabatur. *Deuteron.* 25. Suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium illius nomine. Sed magis propriè per naturæ proprie participationem: sicut Isaac dicitur filius Abraham. Vel per omnimodam substantiæ identitatem, sicut hic dicitur, & est ineffabilis genitura. *Isa.* 53. Generationem eius quis enarrabit? Et nota, quòd de hac dicitur, *Ego hodie genui te. Hodie*, ve eam præsentem significet: *genui*, vt perfectam. Propter primum dicitur Christus oriens. *Zacharie* 6. Propter secundum dicitur in *Psal.* 109. Ante luciferum genui te. Et *Eccli.* 24. Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Huic ergo dicitur,

Varia nominis filij acceptio in metaphorica & propria.

8. Titius modus veniẽdi Christi ad regnũ.

Postula à me, quod & fecit: postulauit enim ante passionem sermone. *Ioan.* 22. Ego pro eis rogo. Et iterum, Non pro eis rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum illorum in me. Orauit & opere ipsam passionem sustinendo, & sanguinem effundendo. Super illud *Luce* 14. Oportet autem semper orare, dicitur, Non cessare orare, qui non cessat benefacere. Melius autem facere non potuit, quam seipsum pro nobis immolare: vnde *Hebræ.* 10. dicitur, Sanguis eius melius loquens, quàm sanguis Abel. *Genes.* 4. Sanguis fratris

tui Abel clamat ad me de terra. Clamat enim sanguis Abel vindictam, sed sanguis Christi misericordiam postulat. Et post passionem cicatricum ostensione semper viuens ad interpellandum pro nobis. 1. *Ioan.* 2. Siquis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem Iesum iustum. Propter hoc dicit *Bernardus*, Securum habes accessum ad Dominum, ô peccator: habes ante Filium matrem, & Filium ante Patrem. Mater ostendit Filio pectus & vbera. Natus ostendit Patri latus & vulnera. Nulla potest esse repulsa, vbi tot occurrunt charitatis insignia.

Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam: illam, inquam, hæreditatem, de qua infra in alio *Psal.* Hæreditas mea præclara est mihi. *Isa.* 49. Pſal. 15. Tempore placito exaudiui te, dedi te in fœdus vt suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas.

Et possessionem tuam terminos terræ. Ecce dilatatio: quod impletum fuit: Christi enim Apostoli ei terram vsque ad terminos subiecerunt per prædicationem, secundum illud, Pſal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum. Sed postea per Nicolaum hæreticum & Mahometum subuersi ad infidelitatem redierunt Orientales, & impletum fuit illud, Et dominabitur à mari Pſal. 71. vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Et illud *Hebræ.* 1. Loquutus est nobis in Filio quem constituit hæredem vniuersorum.

Quare boni Christi hæreditas dicatur. Boni autem dicuntur hæreditas Dei Christi: quia zelat pro ipsis. *Ioel.* 2. Zelatus est Dominus terram. Et *Zacharia* 1. Zelatus sum Ierusalem in Sion zelo magno. Item eam continet, & conseruat. *Act.* 17. In quo monemur, viuimus, & sumus. Ex illa pascitur, & in illa requiescit. *Apocalyp.* 3. Cœnabo cum illo, & ipse mecum. *Cant.* 1. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie. 1. *Corinth.* 3. Dei agricultura estis. Ipsam colit arando. Sic Deus arat suos vomere prædicationis. *Isa.* 2. Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Firmando per temporalium abundantiam, vel propriæ vtilitatis recordationem. *Luca* 13. Sine fodiam circa illam & mittam stercora. Seminando semina gratiæ & doctrinæ subtilioris. *Ierem.* 31. Seminabo eam semine hominum, & semine iumentorum. *Matth.* 13. Semen est verbum Dei. Purgando & sarriendo sæculo tribulationum. *Isa.* 7. Omnes montes in sæculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium. *Isa.* 28. Præscindet & sarriet humum suam.

Reges eos in virga ferrea. Hic secundum in quo agitur de vsu potestatis Christi. Potestas autem in vsu peccat dupliciter: vel quia remissa est, & sic est quasi otiosa, sicut in illis de quibus dicitur *Isa.* 3. Dabo pranos principes eorum, & effœminatos. Vel tyrannica, & tunc est perniciosa, sicut in illis quibus dicitur *Sap.* 6. Cùm essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ. Ideò ostenditur hic, quòd potestas Christi non sit otiosa, quæ regit & conterit: neque perniciosa, quæ posset esse dupliciter, si bonos læderet, vel malis proficeret, sicut potestas illius, cui dicitur *Daniel.* 13. Inueterate die-

Rectus potestatis regia vsus, nec in tyrannidem nec in ignauiam degenerans.

rum malorum, nunc venerunt peccata tua quæ operabaris prius, iudicans iudicia iniusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios. Sed vtrumque remouet à Christo: habet enim potestatem ferream, qua bonos sustentat fortius: & hoc in prima parte ostenditur: & malos conterit facilius, & hoc in secunda, *Tanquam vas.*

Ait ergo: *Dixit ad me* Pater promittendo, & etiam *reges eos*, Gentiles scilicet & Iudæos, de culpa in virtutem, de vna virtute in aliam, & tandem de virtute in gloriam deducendo: & hoc *in virga ferrea*, forti & sustentante & inflexibili iustitia. *Apocalyp.* 19. Ipse reget eos in virga ferrea. Et in eodem, Audiui vocem dicentium in cælo, Salus & virtus, &c. quia vera & iusta iudicia eius. Iusta autem sunt per seipsa. *Psal.* 18. Iudicia eius vera, iustificata in semetipsa. Si opponitur illud *Ioel.* 2. Benignus & misericors est, & præstabilis super malitia: ergo iustitia eius est flexibilis. Respondendum, quòd flexibilis est, eò quod punit citra meritum: sed inflexibilis, eò quod nihil relinquit impunitum. *Ierem.* 23. Facier iudicium & iustitiam in terra.

Quomodo virga iustitia flexibilis sit & inflexibilis.

Hæc est ergo virga de qua in *Psal.* 109. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. Emissa est enim potestas Christi de Sion ad Gentes. Iustitia autem virga dicitur primò propter rationem nominis, quasi viribus gerens & sustentans. *Prouerb.* 14. Iustitia eleuat gentem, miseros autem populos facit peccatum. Propter rectitudinem. *Psal.* 44. Virga directionis virga regni tui. Et iustitia ab Anselmo dicitur rectitudo. Item quia ornamentum est regium, sic iustitia decet reges. *Ezech.* 19. Factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium. Item quia pastorale est instrumentum. *Zacha.* 10. Assumpsi mihi duas virgas: vnam vocaui decorem, & aliam funiculum, & & paui gregem. Quid est enim in prælato potestas ligandi, nisi funiculus? Quid potestas soluendi & monstrandi innocentem, vel pœnitentem, nisi decor? Hæc autem duo sunt duplex iustitia in prælatis & pastoribus. *Matth.* 16. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.

Lib. de veritate. cap. 13.

Et tanquam vas figuli confringes eos. Ecce vsus potestatis quoad malos qui dicuntur vasa fictilia ad sordes recipiendas, non aurea vel argentea ad liquorem gratiæ & deuotionis balsamum continendum. 2. *Timoth.* 2. Sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Hæc vasa Dei iustitia confringit per culpam, quando tales cadere permittit de vna culpa in aliam, secundum illud *Apocalyp.* vltimo: Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Si enim permitterent se confringi per pœnitentiam, eos Dominus repararet, vt fierent vasa honorabilia: quod significatum fuit *Ierem.* 13. in figulo qui vas quod sibi non placuerat, sic reparauit, vt placeret in oculis eius. 2. *Timoth.* 2. Siquis autem emundauerit se ab istis, erit vas sanctificatum in honorem & vtile Domino ad omne opus bonum paratum. Quòd si non, tandem conteret illa Dominus contritione pœnæ interminabilis

nabilis in gehennæ secundum illud *Isa.* 30. Subito dum non speratur, veniet contritio eius. Et conteretur contritione prænalida, sicut conteritur lagena figuli, vt non inueniatur de fragmentis eius testa, in qua ponatur ignis culus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.

10. *Et nunc Reges intelligite.* Hic est tertia pars Psalmi. Redarguto enim errore, & patefacta veritate, errantes incipit admonere: & dicuntur duo. Primo simplex admonitio, secundò efficax persuasio & inductio eorum ad cõsentiendum, ibi, *Apprehendite*, &c. Item ad duo monet simpliciter vel intelligentiam patefactæ veritatis, quantum ad apprehensiuam, & ad venerationem cognitæ quæ respicit ad notitiam, ibi, *Seruite.*

Sed iterum intelligere est duplex: per seipsum & occultiora, & ad hoc monet primò: per alium & magis manifesta, & ad hoc monet secundò, *Erudimini qui, &c.*

Ait ergo, Tanquam Rex & talis Christus: Ergo & vos *Reges* sub eo ad regendum populum constituti. *Prouerb.* 8. Per me Reges regnant, & legis conditores iura decernunt. *Roman.* 13. Omnis potestas à Deo est. Et nos omnes & singuli quique quibus ad hoc ratio data est vtvos ipsos regatis. *Senec.* Vis magnum regnum, rege teipsum, cor scilicet, linguam, & mentum. *Intelligite. Sap.* 6. Audite Reges & intelligite: discite iudices terræ, &c. Vobis enim necessaria est intelligentia: quod ostendit Salomon qui super omnia constitutus in regno, cor intelligens & docile petiuit à Domino 3. *Reg.* 3. Vix autem inuenitur vir constitutus in dignitate qui intelligat: turbatur enim intelligentia præ tumultu negotiorum, & inflatur amore honorum. *Psal.* 48. Homo cum in honore esset, non intellexit. Singuli etiam Reges non intelligunt secundum illud *Psal.* 32. Dominus de cælo respexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum.

Tria munia boni principis per deum à Magis oblata figurantur.

Et nota, quòd tria sunt quæ faciunt bonum Regem: quando fortiter contra aduersarios dimicat: prudenter non tantum mala de bonis, sed de bonis meliora eligit & separat: vtiliter omnia in debitum finem ordinat. Primus offert myrrham à putrefactione conservantem: secundus aurum, sapientiam subtiliter eligentem: tertius thus, intentionem debitam suauiter redolentem. Hi sunt tres Reges de quibus *Matth.* 2.

Tria Regibus militanda.

Tria autem sunt quæ debent intelligere omnes Reges. Primò Dei beneficia, secundò peccata propria, tertiò futura supplicia & æterna gaudia. *Deuteron.* 32. Vtinam saperent Dei beneficia, & intelligerent propria peccata, & nouissima, malorum scilicet & bonorum præmia, prouiderent. Et hoc *nunc*: quia *Eccli.* 9. Nec ratio, nec sapientia, nec scientia (vtili pertinentium) quò tu properas.

Erudimini qui iudicatis terram. Per alium vel istrui, si minus capaces estis, & de grossioribus edoceri: eruditi enim est contra ruditatem poni, vel à ruditate exui. Est autem duplex ruditas, mentis, & corporis. Ruditas mentis exuitur per doctrinam: ruditas corporis per disciplinam & afflictionem corporis. *Eccli.* 7. Filij tibi sunt, erudi illos doctrina, & curua illos à puericia illorum, correctione scilicet & disciplina. *Nahum* vltimo: Aquam propter obsidionem hauri tibi (in hoc doctrina quæ de puteo lacus Scripturæ est hauriendæ) in iustum, corpus scilicet proprium calcando, & ipsum edomando pœnitentia. In hoc ergo disciplina sit.

Triplex terra: inferior, media, & suprema, quomodo qualibet iudicanda.

Erudimini qui iudicatis terram, id est, iudicare debetis terram triplicem: est enim terra inferior, de qua *Iob* 10. Antequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, &c. *Ezech.* 39. Consolatæ sunt in terra omnia ligna voluptatis. Et est terra media, de qua *Psal.* 73. Operatus est salutem in medio terræ. Præst terra suprema, de qua in *Psal.* 26. Credo videre bona Domini in terra viuentium. Terra infima iudicanda est iudicio condemnationis, vt ab ipsa omnino relilias: terra media iudicio discretionis, vt quod bonum est in ea eligas, quod malum respuas: terra suprema iudicio approbationis, vt toto desiderio ibi esse appetas. Cum ergo Reges sic intelligunt & iudicant, tunc bene regitur eorum regnum, & ad bonum finem dirigitur. Super illud *Sap.* 6. Concupiscentia sapientiæ deducet ad regnum perpetuum, Glossa: Tunc bene regitur Respublica, cum Philosophi regnant, & Reges philosophantur. *Seneca.* Multos reges, si te rex eris:

Seruite. Hic est secundum in quo monet ad 11. operationem & venerationem Dei, quæ dicitur latria: & est duplex, vel in exteriori opere, quod pertinet ad actiua, vel in mente interius: & hæc pertinet ad contemplatiuam, ibi, *Et exultate ei.* Dicit ergo: Sic monui ad intelligentiam & studiositatem: sed & hoc moneo, *Seruite Domino*, non diabolo. 3. *Reg.* 18. Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et *Domino*, non Dominis. *Matth.* 6. Nemo potest duobus Dominis seruire. 1. *Reg.* 7. Præparate corda vestra Domino, & seruite illi soli: hoc enim iustum est, honestum, & vtile. Iustum: quia nos fecit. *Psal.* 99. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Quia nos redemit. 1. *Corinth.* 6. Empti enim estis pretio magno. 1. *Pet.* 1. Non corruptibilibus auro vel argento. Honestum. *Eccli.* 23. Gloria magna est sequi Dominum: ipse enim est, cui seruire regnare est. Vtile: quia vitæ æternæ meritorium. *Ioan.* 12. Volo Pater vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

Seruire Deo iustè, honestè, & vtile.

Seruite: & hoc *cum timore.* Cautela, ne ab eius seruitio recedatis. 2. *Corinth.* 16. Qui se existimat stare, videat ne cadat. *Cum timore* etiam filiali & casto, de quo in *Psal.* 18. Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. Cum timore grauitatis qui à seruo Domino debetur. *Malachiæ* 1. Si ego Dominus, vbi est timor meus?

Et exultate ei, corde iubilando, & hoc *cum tremore*, *Philip.* 2. Cum metu & tremore saluet vestram operamini. Et est tremor motus prouenies ex moribus contrariis, timoris scilicet deprimentis, & spei sustollentis. Spes enim sublimans gaudere facit, & sursum rendere. *Rom.* 10. Spe gaudentes. Timor autem

Timor quid sit.

animam in se resilire facit, ne lasciuiat in præsumptionẽ. Propterea dicitur alibi in *Psal.* 85. Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Et nota, quòd seruientibus dicit vt timeant, sed contemplantibus vt tremant, quod plus: & rectè: quò enim plus cognoscitur, eò magis timetur. *Psal.* 63. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, terribilior apparendo.

Quinque timoris fructus.

Nota quinque vtilitates timoris. Prima est: quia peccatum expellit tanquam bonus ianitor. *Eccli.* 1. Timor Domini expellit peccatum. Secunda: quia expulso peccato malarum cogitationum muscas abigit, de quibus. *Eccle.* 10. Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Flabellum enim est, & flagellum quo abigebat Abraham aues *Genes.* 15.

Lib. 6. moral. cap. 27.

Tertia: quia in gratia stabilit. *Gregorius*, Anchora cordis est pondus timoris. *Eccli.* 34. Qui timet Deum, nihil trepidat. Quarta: quia obedientiam perficit. *Eccli.* 15. Qui timet Deum, faciet bona. *Eccli.* 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Vltima: quia ventum elationis qui ex prædictis posset surgere, reprimit, tanquam pondus suppositum læuum. *Eccli.* 25. Timor Domini super omnia se suppositit. Propter hoc dicitur *Prouerb.* 23. In timore Domini esto tota die.

12. *Apprehendite disciplinam.* Hic secunda pars exhortationis, in qua præmissa simplici admonitione subiungitur etiam inductiua persuasio. Vnde duo dicuntur: primò persuasio, secundò ratio efficax, quòd acquiescendum sit persuasioni statim, ibi, *Nequando*. Dicit ergo: Non solum *seruite & exultate*, sed etiam *apprehendite*, fortiter sustinendo, *disciplinam*.

Duplex disciplina, per instructionẽ, & correctionem.

Duplex autem est disciplina: eruditionis per doctrinam, & instructionis per patientiam in flagellis, & proprij corporis afflictionem per pœnitentiam. In *Psal.* 118. de vtroque: Disciplina tua correxit me in finem, quantùm ad secundum modum. Et disciplina tua ipsa me docebit, quantum ad primum. Sic ergo disciplina & apprehensiua intellectiua quæ, & motiua regit & ordinat. Propter hoc dicitur *Hebra.* 12. Omnis disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris, sed postea fructum pacatissimum affert exercitatis secundum eam.

Nequando irascatur Dominus. Hic ponitur causa & ratio acquiescendi persuasioni, & est duplex: vitatio incommodi, & acquisitio commodi, *Cum exarserit*. Vitatio autem incommodi duplex est: quia est vitatio incommodi comparati, vel etiam absoluti, ibi, *Et pereatis*. Incommodum autem comparatum vel respectiuum est, Deum habere iratum. Dicit ergo: Sic monui apprehendere disciplinam, & acquiescendum esse admonitioni, *ne irascatur Dominus, quando*, id est, aliquãdo, hoc est, irati effectum in nobis exerceat. Supra enim, *Tunc loquetur ad eos in ira sua*. Non dicit Dauid *quando*, vt dubitet, sed vt libertatem arbitrij demonstret.

Et pereatis. Hic notatur duplex incommodum absolutum, vnum quod pertinet ad pœnam, ne *pereatis*, sicut in primo Psalmo, *Iter impiorum peribit*: alterum pertinẽs ad culpam, quod tangitur cum dicit, *De via iusta*, recedentes, de qua suptà: *Nunc Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit*: de quo dictum est ibi sufficienter.

13. *Cum exarserit in breui.* Hic secunda pars acquiescendi, scilicet acquisitio commodi: & tanguntur tria: promissio commodi, *Beati omnes*: tempus solutionis, *Cum exarserit*: & modus soluendi, *In breui*. Dicit ergo: *Apprehendite disciplinam*. Quòd si non mouet vos metus incommodi, saltem moueat appetitus commodi: quia illi *qui confidunt in eo, beati* etcetera. 3. *Reg.* 4. Beati sciui tui, & beati viri tui, hi qui stant coram te semper. *Ierem.* 17. Benedictus vir qui confidit in Domino. Cõfidens autem in homine maledicetur, ibidem. Et hoc *cùm exarserit in breui ira eius*, id est, cum effectum ardentis iræ demonstrabit, scilicet in die iudicij. *Isa.* 64. Nunc enim non est ira eius in ardore, sed quodam modo temperata. *Iob* 35. Nunc enim non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus valdè: sed tunc alter erit. *Isa.* 30. Ardens furor eius & grauis ad portandum. Et nota, quòd ira Dei accenditur cùm peccamus, sed ardet cùm in peccatis morimur, sed exardescet cum corpora resumemus. Et *hoc in breui*. Breue enim est totum tempus quod transit. *Isa.* 16. Velociter reddens quod iustum est.

Incrementa iræ Dei.

In breui etiam dicitur: quia non singulos, vnum post alterum, nec vnum peccarum vel vnum bonum post aliud Dominus iudicabit, sed in momento discutientur omnia: & bona vel mala pro meritis recipientur: quamuis enim nos non possimus simul discutere nisi vnum, Christus tamen etiam in quantum homo poterit cuncta simul discutere. 1. *Corinth.* 15. In momento, in ictu oculi.

IN TERTIVM PSALMVM.

Psalmus Dauid, cum fugeret à facie Absalom Filij sui. 2. Reg. 15. 14.

Psalmi argumentum ad litterã Dauid persecutionem à filio passionis, mystice Christus à Iuda proditore.

Domine quid multiplicati sunt. Hic est Psalmus tertius cui præponitur titulus, in quo secundum superficiem videtur ostendi quæ sit causa efficiens huius Psalmi, & tempus in quo editus est: titulus enim est, *Psalmus Dauid*, hoc est, à Dauid factus, ecce auctor: *cum fugeret à facie Absalom filij sui*, ecce tempus apertè & ratio componendi Psalmum, scilicet tribulatio illata à filio Absalone, de qua habetur sermo 2. *Reg.* 15. 16. 17. 18. Verius tamen secundùm spiritualem intelligentiam ostenditur materia huius Psalmi, scilicet Christus. Sed in hoc generalis materia propter hoc monstratur, & quid de Christo dicatur in hoc Psalmo, quia persecutio quam sustinuit à filio proditore, scilicet Iuda, quæ persecutio figurata fuit in illa materiali superius tacta. Dauid enim, quantum ad hoc factum pertinet, satis bene exprimit Christum propter tria. Propter factum: sicut enim Dauid Absalonem tanquam filium diligebat, sic Christus Iudam: vnde sicut & alios filium vocauit. *Matth.* 9. Non possunt filij sponsi ieiunare quandiu cum illis est sponsus. Propter factum:

Christum Dauidi comparatur.

factum, sicut enim Dauid Absalom persequentem illum, ab eo fugiens elongauit, sic Christus à Iuda obstinato etiam corporaliter recessit, abiens cum aliis discipulis in montem Oliueti *Marc.* 14. & spiritualiter mentem ipsius deseliquit, longe factus ab eo, & totum deserelinquens diabolo occupandum. *Ioan.* 13. Et post buccellam introiuit Sathanas in eum. Et propter finem. Sicut enim Dauid mortuo Absalone in pace regnauit, sic Iudã suspenso *Matth.* 26. & *Act.* 1. Christus gloriosus & nihil timens ab aliquo, resurrexit, alterum de seipso illud *Matth.* vltimo: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

Et Iudæ Absaloni.

Absalom etiam Iudam in illo facto ratione triplici figurauit. Primò propter nominis interpretationem: interpretatur enim Absalom, patris pax: Iudas autem se patri suo Christo obtendebat pacificum, quando salutans osculatus eum *Matth.* 26. Ratione operis: quia sicuti Absalom contra patrem suum exercitum congregauit, sic Iudas acceptis cohortibus & ministris contra Christum venit *Ioan.* 18. Et ratione finis: neque enim suspendio interiit.

Sensus ergo tituli hic est, *Psalmus Dauid*, hoc est, de vero Dauid est Psalmus iste: & hoc quantum ad persecutionem quam sustinuit à Iuda proditore, à quo & corporaliter & spiritualiter recessit.

Diuisio Psalmi.

Notandum autem, quòd Psalmus iste totus in duas partes diuiditur: agitur enim primò de pugna quam Christus sustinuit in sua passione, secundò de victoria, & triumpho reportato ex illa in sua Resurrectione, ne credatur succubuisse, versu quinto, *Ego dormiui, &c.* Rectus ordo in primo enim Psalmo actum est de beatitudine, in secundo de persecutione & tribulatione per quam venitur ad beatitudinem: in hoc de Christi pugna & passione quæ est ratio & causa quare per tribulationem ad beatitudinem peruenitur.

Prima pars sic diuiditur in duas partes: omnis enim pugna partes habet. Primo ergo agitur de parte impetente Christum, secundo de defendente: versu tertio, *Tu autem Domine*. In prima parte duo; primò monstratur impetentium numerositas, secundò impugnationis multiplicitas: primò facto, *Multi insurgunt*: secundo verbo, *Multi dicunt*.

Hostes Christi multi & varie multiplicati.

Ait ergo Christus ad Patrem loquens, *Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me?* Literæ Hieronymi, hostes mei; Scribæ, & Pharisæi, Pilatus, milites crucifigentes, & Iudæorũ plebs. *Psalli* 118. Multiplicata est super me iniquitas superborum. Et alibi; Multi qui persequuntur me & tribulant me. Et, Multi insurgũt aduersum me. Facto. *Psal.* 26. Insurrexerunt in me testes iniqui. Dicitur enim propriè insurgere ad nocendum, consurgere ad auxiliandum, assurgere ad honorandum. Et nota; quòd hostes Christi, mali scilicet, multiplicati sunt numero, rebus, peccatis; eadem supplicijs. Numero; *Matth.* 20. Multi vocati, pauci verò electi. Et in *Psal.* 39. Multiplicati sunt super capillos capitis mei. *Eccle.* 1. Stultorum infinitus est numerus. Rebus. *Psal.* 4. A fructu frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. *Iob* 21. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum. Peccatis, secundum illud; Apponẽ iniquitatem super iniquitatem illorum. *Eccli.* 5. Cor nequam aggrauatur doloribus; & peccator adiicit ad peccandum. Secundum illud *Eccli.* 5. Fili non adiicias peccatum super peccatum. Duplicijs, *Psal.* 108. Operiantur sicut diploide confusione sua. *Iob* 24. Transibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium. *Isa.* vltimo; Vermis eorum etcetera.

Multi dicunt animæ meæ, impugnando me opprobrioso verbo; *Non est saluus ipse in Deo eius*, id est, saluatus saluatore non est ipse à Deo eius, qui eius esset, sicut dicitur *Matth.* 12. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Vel ipse anima eius non est saluus in Deo eius, id est, in eo quem sibi Deum dicit, saluari non poterit. *Sap.* 2. Promittit se sapientiam Dei habere, Filium Dei se nominat. Et post pauca, Videamus ergo si sermones illius veri sunt. *Matth.* 27. Si Filius Dei es, descende de cruce. *Luc.* 23. Si tu es Rex Iudæorum, saluum te fac. Sic impletum est illud *Ierem.* 12. Facta est mihi hereditas mea quasi Leo in sylua, dedit vocem suam contra me. *Ezechiel.* 35. Insurrexistis contra me ore vestro.

Mira Christi patientia, quia grauiter mala.

Nota, quòd verè mirandum, quòd Christus inuenerit impugnantem. Primò propter naturæ conformitatem, quam ad nos habuit. *Eccli.* 13. Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi. *Philip.* 2. dicitur de Christo, Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo. Secundò: quia nihil omnino contra hominem commisit. *Mich.* 6. Populemeus quid feci tibi, aut in quo molestus fui? responde mihi. Item nihil eorum quæ debuit facere, omisit. *Isa.* 5. Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? *Genes.* 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat; & erant valde bona. *Matth.* 7. Benè omnia fecit. Item omnimodam innocentiam habuit, cui etiam ignis habens vim irrationabilem parcit. *Daniel.* 3. Omnino non retigit eos ignis, nec contristauit. Item in vltimo fuit amabilis: quia speciosus. *Psal.* 44. Speciosus forma præ filijs hominũ. Formositas eius naturalis causa amoris, non persecutionis. *Eccli.* 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus. In sermone suauis. *Psal.* 118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! & *Eccli.* 6. dicitur, Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Omnibus liberalis & largus. *Psal.* 144. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. *Proverb.* 19. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. Miror ergo, quod impugnares tu, cum omnes causas amoris haberet, & nullam odij. *Psal.* 119. Cum loquebar illis, impugnabant me gratis. *Psal.* 118. Persecuti sunt me gratis. Propter hoc dicitur in *Isa.* 21. Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. *Ierem.* 5. Stupor & mirabilia facta sunt in terra.

Duplex auxilium contra impugnantes Christum; scilicet diuina, & humana.

Tu autem Domine susceptor meus. Hic subiungitur de defendente, quod fuit duplex, scilicet diuina consolatio contra impugnantes factio, efficax oratio contra impugnantes, ver-

bo, ibi, *Voce mea.* Diuina consolatio constat ex tribus, ex naturæ humanæ vnione cum diuina, ex gloriosa fruitione gloriæ, & ex potestatiua sublimatione, *Et exaltans.*

Dicit ergo: Sic me persequuntur, sed non succumbo: quia *tu Domine susceptor meus es*, in identitate personæ filij tui, naturam meam assumendo, secundum illud alibi, Beatus quem eligisti & assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis. Hæc est susceptio quam in persona generis humani petebat Dauid alibi dicens, Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam.

Psal. 65.

Psal. 118.

Gloria mea, beatam & gloriosam fruitionem mihi ex eadem vnione conferendo, quæ est vera gloria. 2. *Corinth.* 10. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Et *Ierem.* 9. In hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Et Christus dicit de se *Matth.* 11. Nemo nouit Patrem nisi Filius. Et *Ioan.* 1. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Sic tu gloria mea, & ego tua. *Isa.* 42. secundum aliam literam, Ecce puer meus gloria mea in qua gloriabor. *Prouerb.* 10. Gloria Patris Filius sapiens.

Et exaltans caput meum, plenam & potestatiuam dominationem mihi tribuendo. In *Psal.* 8. & *Heb.* 1. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Et alibi in *Psal.* 45. Exaltabor in Gentibus, & exaltabor terra. Et hoc iustum, quia humiliatus sum in mea passione. *Psal.* 109. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Et *Philip.* 2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: factus obediens Patri vsque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum, &c.

Locus moralis de insultu dæmonum.

Et nota moraliter, quòd hostes spirituales multiplicantur. Primò contra animam in peccati suggestione: insurgunt autem in consensu & delectatione sed dicunt, Non est salus ei, salus in Deo in peccati perpetratione. Propter primum dicitur in *Psal.* 118. Multiplicata est super me iniquitas superborum. Propter secundum illud, Si consurgat aduersus prælium. Propter tertium *Thren.* 2. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilauerunt & frenduerũt dentibus suis, & dixerunt, Deuorabimus: en ista est dies quam expectabamus: inuenimus, vidimus.

Sed Prælatus debet esse susceptor subditi sic tentati. *Prouerb.* 11. Qui suscipit animas, sapiens est. *Isa.* 40. In sinu suo leuabit agnos, fœtas ipse portabit. Debet esse gloria suscepti, ipsum adiuuando orationibus suis, & liberando à tentatione. *Iudith* vltimo, Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi tui. Et vt impleatur in humili subdito illud *Prouerb.* 29. Humilem spiritu suscipiet gloria. Debet esse exaltans caput ipsum, ad superiora per exemplum bonum sublimando, vt sic amplius non timeat recidiuum. *Prouerb.* 1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.

5.

Voce mea ad Dominum clamaui. Hic secundum in quo agitur de efficaci oratione: & primò tangitur orationis modus, secundò fructus. *Et exaudiuit.* Modus ostenditur in quatuor: quia abfuit superfluitas, quod notatur in hoc quod dicitur, *Voce.* Secundò: quia affuit puritas, quod notatur in hoc quod dicitur materia secreta. Tertiò: quia abfuit vanitas, quod notatur per hoc quòd dicit, *Ad Dominum.* Quartò, quia affuit deuotio, quæ notatur in hoc quod dicit, *Clamaui.*

Quatuor orationis partes & circunstantia.

Dicit ergo: Sic Domine fuit à parte tui consolatio, à parte mei oratio, non in superfluitate verborum, quia *voce non vocibus*: *Matth.* 6. Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim, quod in multiloquio exaudiantur. *Voce mea*, qui purus & mundus sum à peccato solus. *Isa.* 53. & 1. *Pet.* 2. Iniquitatem non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Non enim audis peccatores in peccatis permanere volentes. *Ioan.* 9. Scimus quia peccatores Deus non exaudit. *Isa.* 1. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

Et ad Dominum, vt esset oratio in secreto. *Matth.* 6. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum & ibi ora Patrem tuum, qui est in abscondito. Et alibi in *Psal.* 17. Clamor meus in conspectu eius (non hominum) introiuit in aures eius. Sed quamuis in abscondito, tamen *clamaui* feruore cordis & deuotione. Notandum enim, quòd clamor aliquando dicitur impropriè, scilicet causa clamoris. *Genes.* 4. Clamor fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et illud *Genes.* 19. Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, compleuerint. Et rursus *Iacob.* 5. Merces operariorum vestrorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat. Et est clamor duplex: cordis, scilicet feruor & deuotio. Sic Susanna tacens ore, clamabat corde *Daniel* 13. Sic Moyses Pharaone persequente, cui dictum est *Exod*, 14. Quid clamas ad me? Et est clamor otis qui bonus est quando iungitur cum clamore cordis, quo clamauit Christus homo ad Deum Patrem, & seipsum Deum idem homo. *Matth.* 27. Voce magna clamauit Eli Eli. Et *Hebræ*, 5. Cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Si solus sit clamor oris, parum valet. *Amos* 5. Auser à me tumultum carminum tuorum: & cantica lyræ tuæ non exaudiam. *Prouerb.* 1. Tunc vocabunt me, & nõ exaudiam. Quare? Propter illud *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et illud *Ierem.* 12. Prope es tu ori eorum, longe autem à renibus eorum.

Et exaudiuit me de monte. Ecce fructus orationis. *Exaudiuit ergo me de monte sancto suo*, id est, de cælo, qui mons dicitur ratione stabilitatis & propriæ firmitatis, vnde alibi, Iustitia tua sicut montes Dei. Psal. 35. Vel mons appellatur misericordia ratione eleuationis super iustitiam. *Iacobi* 2. Superexaltat autem misericordia iudicium. Vel *de monte sancto suo*, id est, de meipso. Ac si dicat, Me hominem exaudiuit Deus de me, hoc est, existens in me, qui dicor mons ratione omnium virtutum, & mons excellentior super omnes. *Daniel.* 2. Lapis præcisus de monte sine manibus, Christus scilicet conceptus & natus de Virgine absque humanis actionibus, venit in montem magnum. *Isa.* 2. Erit præparatus

ratus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, &c.

Ego dormiui & soporatus sum. Hic secunda pars Psalmi, in qua agitur de victoria. Sed quia victoriam aliquando sequitur vanitas, non vilitas. 4. *Reg.* 14. Insultasti super Edom, & subleuauit te cor tuum. Primo describitur victoria capitis, secundò vilitas totius corporis versu vltimo, *Domini est salus.*

Item in prima parte duo ponuntur. Primò ostendit Christus, quòd in illo non succubuerit: secundò, quòd præualuerit, *Quoniam tu percussisti.* Et in prima dicitur primò, quòd non succubuerit corpore, quia detentus non est in morte: secundo, quòd nec in mente, quia non percussus fuit timore, *Non timebo.* In prima dicuntur quatuor: primò exponit se mortuum, secundò sepultum, quod vius est, *Et soporatus*: tertiò nihilominus in morte non detentum, *Et exurrexi*: quarto rationem subiungit, quare detentus non sit, *Quia Dominus.*

Varia sibi ex Scriptura accipiens.

Ait ergo: Talis fuit pugna: *Et ego dormiui* in illa somno mortis. Notandum enim, quòd est somnus naturæ, de quo dicunt discipuli *Ioan.* 11. Si dormit, saluus erit. Et est somnus culpæ, de quo dicit *Paulus Ephes.* 5. Surge qui dormis. Et est somnus pigritiæ, de quo *Prouerb.* 6. Vsquequo piger dormies? Paululum dormies, paululum dormitabis. Et 24. similiter. Et est somnus gratiæ. *Cant.* 12. Ego dormio, & cor meum vigilat. Et gloriæ. *Act.* 7. Stephanus obdormiuit in Domino. Et est somnus tribulationis & tædij. *Matth.* 26. Venit ad discipulos Iesus, & inuenit eos dormientes: cuius rei Marcus reddit causam: erant enim oculi eorum grauati, & hoc propter tribulationem & tædium. Et est somnus mortis, de quo hic & in *Psal.* 75. Dormierunt, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, &c.

Mors Christi aptissimè somnus dicitur.

Dicitur autem mors Christi dormitio siue somnus: primò quia sicut homo voluntarius ad somnum vadit, sic Christus ad mortem spontaneus accessit. *Isa.* 53. Oblatus est, quia ipse voluit. *Ioan.* 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego eam pono. Secundò propter facilitatem resurgendi: sicut enim homo à somno de facili excitatur, sic Christus de sepulchro. Hinc dicebat *Ioan.* 11. Lazarum dormire cum esset mortuus, & Archisynagogi filiam mortuam similiter dormientem *Matth.* 9. Tertiò propter corporis integritatem: in somno enim corpus non corrumpitur, nec putrescit, vt in morte: sic nec Christi corpus putrefactum est in separatione animæ: vnde in *Psal.* 15. Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Quartò & vltimò ex fortificatione corporis, quam contraxit ex dulci quiete: quia primò passibilis, omnino impassibilis resurrexit de morte. *Rom.* 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Propter hoc dicitur in persona eius *Ierem.* 31. Quasi de somno excitatus sum, & vidi deiectionem, inimici scilicet: & somnus meus dulcis mihi.

Et soporatus sum, sepultus & clausus in lapide, tanquam mortuus & detinendus morte, sicut soporatus in somno. *Matth.* 27. Accepto corpore Ioseph, inuoluit illud in syndone munda, & posuit illud in monumento quod excidérat de petra, & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti. Hæc soporatio sessio dicitur alibi in alio *Psal.* 138. Cognouisti sessionem meam. Hic est grauis sopor, qui iniit super Abraham quando sacrificium Deo obtulerat *Genes.* 15. Hic est sopor Adæ, quo soporatus est *Genes.* 2. cum Eua de latere eius formata est. Christo enim soporato, Ecclesia formata est de Christo.

Et exurrexi, corpus proprium resumendo, & gloria induendo, nec hoc illa virtute qua homo sum, sed quia *Dominus suscepit me*, id est, naturam meam in vnitatem personæ. *Isa.* 42. Ecce puer meus, ego suscipiam eum. *Genes.* penultimo. Requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna: quis suscitabit eum? Hæc solicitatio Christi hominis de sepulchro à Deo, figurata fuit in Iona, quem cetus virtute diuina post triduum euomuit *Ion.* 2.

Et nota moraliter, quod dormit homo, primò in peccato delectando, soporatur contemnendo, sed tamen exurgit pœnitendo, & Dominus eum tandem suscipit glorificando. Hanc susceptionem oprabat, qui dicebat in *Psal.* 118. Suscipe seruum tuum, &c. Item dormit anima contemplando. *Cant.* 2. Ego dormio, & cor meum vigilat. Soporatur in contemplatione quiescendo & morando. *Cant.* 3. Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Sed exurgit ad actionem redeundo. *Cant.* 2. Mane surgamus ad vineas. Et Dominus suscipit in actione conseruando à peccato. *Psal.* 90. Susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus.

Non timebo millia populi. Hic secundum, in quo ostendit, quòd nec mente succubuit. Sed quia timoris sententia aliquando est ex confidentia in semetipso, quod est temeritas, aliquando verò ex sufficienti aduertorio, quod est fortitudo, duo hic dicuntur. Primò ostendit se timidum primo modo: secundò non timidum secundo modo, quia timidum in Deo confisum, *Exurge Domine.*

7.

Ait ergo: Sic exurrexi, id est, exurgam (præteritum pro futuro) corpore, & *non timebo millia populi*, id est, multitudinem quamlibet *circumdantis me* ad perdendum. Circundederunt enim Christum populi sicut canes oblatrantes, sicut tauri pingues cornibus impetentes. *Psal.* 21. Circundederunt me canes multi, tauri pingues obsederunt. Circundederunt sicut apes pungentes. *Psal.* 117. Circundederunt me sicut apes: & sicut gladij ad intima penetrantes. *Iob* 16. Circundedit me lanceis suis, & vulnerauit lumbos meos non pepercit, & effudit in terram viscera mea. *Thren.* 3. Ædificauit in gyro meo, & circundedit me.

Exurge Domine. Quasi diceret: Non erit ex me hæc secutio, sed ex te, quare ô *Domine exurge*, id est, expergiscere: essi aliquantulum quasi dormiens videaris. *Psal.* 77. Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Vel sic, *Non timebo.* Sed hoc non possum, nisi per te propter quod rogo, *Exurge Domine*, id est, sic me

exurgere: dicitur enim Deus facere, quod in nobis facit ipse. *Roman.* 8. Spiritus postulat pro nobis, id est, postulare nos facit. Et sic.

Saluum me fac Deus meus, saluum corpore, ipsum à putrefactione conseruando: mente, ipsam animam ab infectis reuocando. *Psal.* 15. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

8. *Quoniam tu percussisti omnes.* Ecce secundum, in quo ostendit, quòd non tantùm non succubuit, sed & prævaluit in pugna: & primò quod prævaluit contra impugnantes facto: secundò contra impugnantes verbo, *Dentes peccatorum contriuisti.* Ait enim: Sic non succubui, imò prævalui: *quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi. Psal.* 77. Percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis. *Ierem.* 49. Contriuit Moab quasi vas inutile. Moab ex parte populum significat Iudæorum, cui dictum est *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Et rectè percussus est qui percussit. *Mich.* 5. In virga percutient maxillam iudicis Israel.

Percussisti, inquam, *omnes aduersantes mihi sine causa: Ioan.* 19. Nullâ causam mortis inuenio in eo. Et de eodem, Quoniam odio habuerunt me gratis. Percussi ergo sunt, nec correcti. *Ierem.* 5. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. *Prouerb.* 23. Verbauerunt me, & ego non dolui: traxerunt me, & ego non sensi.

Dentes peccatorum contriuisti. Quasi diceret: Non tantum impugnantes facto percussisti, sed detractores verbo me impugnates, quasi ad nihilum redegisti. *Isa.* 33. Contriti sunt in Sion peccatores, detractores scilicet qui per dentes designantur.

Dentibus rapaces interdùm vel predatores in Scriptura significantur, & varia virtute, comparationis ratio.

Notandum enim, quòd sunt mali dentes, & boni. Mali multipliciter detractores, sicut hic dicitur, & alibi in *Psal.* 56. Dentes eorum arma & sagittæ. *Prouerb.* 30. Generatio quæ prodentibus gladios habet. Dentes etiam sunt raptores. *Iob* 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam. Nota, quòd tangit molas & dentes. Dentes enim vicissim sunt raptores: sed dentes molares sunt, qui rapta comedunt, conterunt & consumunt. *Isa.* 3. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? dicit Dominus exercituum.

Dentes autem boni, sunt prædicatores veritatis & doctores. *Cant.* 4. Dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lauacro: omnes gemellis fœtibus, &c. Isti sunt dentes Moysis, qui nunquam moti sunt *Deuteron.* vltimo. Debent enim in Christo firmissimè fundari. Sed conqueritur *Trhen.* 3. Constregit ad numerum dentes meos. Prælatos scilicet & Doctores diabolus.

Alij dentes sunt putrefacti per luxuriam, & conuersationem in temporalibus, quæ stercora sunt. *Prouerb.* 25. Dens putridus & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ.

Debent autem isti dentes esse innocentia candidi, charitate coniuncti, iustitia ordinati, constantia firmi, fortitudine ossei, peccatorum corrosiui doctrina & vitæ.

9. *Domini est salus.* Hic est secundum secundæ partis Psalmi, in quo agitur de victoria: tangitur enim vtilitas corporis consequutra ex victoria mentis: & tangitur duplex vtilitas: prima, iustificatio, vt speremus simile: secunda, oratio, vt speratum obtineamus, *Et super populum.* Dicit ergo: Sic victoriam assequutus sum. Propter hoc, ô vos mei, scitè debetis, *quod Domini est salus*, id est, à Domino: & hoc ab ipso solo, non à nobis. *Osee* 13. Perditio tua ex te Israël, tantum ex me auxilium tuum. In solo enim Deo salus est. *Osee* 13. Deum absque me nescies, & saluator non est præter me. & in Christo qui Deus est. *Act.* 4. Non est aliud nomen, in quo oporteat saluos fieri credentes. *Isa.* 49. Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. *Psal.* 53. Deus in nomine tuo saluum me fac.

Et super populum tuum benedictio tua. Quasi dicat: Salus est à Domino: & propter hoc rogo te Domine, dicit Filius ad Patrem, vt super populum meum qui tuus est. *Ioan.* 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt: sit benedictio tua. Benedictio, inquam, Iacob, non Esau *Genes.* 27. Benedictio scilicet dexteræ, vt eis conferatur gratia in præsenti, & gloria in futuro. Et respondet Pater *Isa.* 44. Effundam spiritum meum super semen tuum, gratiam conferendo: & benedictionem meam super stirpem tuam, in gloria consummando. *Num.* 16. tanguntur hæc duo: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, quantum ad gratiam liberantem à peccato præterito, & conseruantem à futuro. Ostendat Dominus faciem suam, & conuertat vultum suum ad te, & det tibi pacem. Ostendat faciem suam rationabili, conuertat vultum suum ad te, bonitatem suam largiens concupiscibili, & det tibi pacem in iracibili: vt sic fiat rationabili plenitudo lucis, & concupiscibili plenitudo suauitatis, & iracibili plenitudo pacis.

IN QVARTVM PSALMVM.

In finem carminibus, Psalmus Dauid. 1.

CVm inuocarem. Psalmus quartus, cui præponitur titulus tertius. *In finem carminibus, Psalmus Dauid.* Ad cuius euidentiam notetur diligenter Glossa super hoc adiuncto, quòd est *finis*. Finis est multiplex, temporis. 1. *Corinth.* 10. Nos summus in quos fines sæculorum deuenerunt. Loci *Sap.* 8. Attingens à fine vsque ad finem fortiter. Consummationis. *Rom.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam. *Isa.* 32. Consummata est vindemia, collectio vltra non veniet. Et causa finalis *Apocalyp.* 1. Ego sum Alpha & ω, principium & finis.

Ordo huius Psalmi & eius superioribus connexio notanda.

Psalmus autem sic ordinatur ad prædictos: cum enim actum sit de beatitudine in primo Psalmo, de tribulatione per quam venitur ad beatitudinem, in secundo: de Christi passione quæ est ratio perueniendi per tribulationem, in tertio: in hoc quarto agitur de influentia

fluentia in membra propria, à capite Christo, vt per hoc ostendatur per ipsum tracta ad gloriam, quorum membra perueniunt ad illam. *Ioan.* 3. Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, &c.

Argumentum Psalmi, à Christo omne bonum esse.

Diuiditur autem in tres partes. Primò ostenditur influentia bonorum à capite in membra. Secundò increpatio membrorum conuertentium se ad infima & vana, à quibus in ipsis nulla boni influentia, ibi, *Filij hominum.* Tertio exhortatio increpatorū, vt conuertantur ad Christum à quo bona illa influunt, & recipiunt illa, ibi, *Et scitote.* In prima parte tria dicuntur. Primò ostenditur, quòd à Christo est boni inchoatio: secundò, quòd ab eodem in bonum promotio, *In tribulatione dilatasti me*: tertiò postulatur ab eo in bonum consummatio, vt sic innuatur, quòd ab eodem est, ibi, *Miserere mei.* Ait ergo: Verè passionis & victoriæ fructus salus est benedictio: quia *cum inuocarem*, non exterius ore, sed interius corde.

Exaudiuit me Deus iustitiæ meæ. Ioel. 2. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Inuocat autem, qui iam vnus habet quod vocat: habens autem qui vel existens in peccato iam habere desiderat, vel existens in gratia plus habere desiderat: alias non inuocat, nec exaudiri se orat. Vnde *Augustin.* in originali, Cum inuocat quem ipsius non habet, hoc est, nullo modo habet: venit Deus vt puniat, non vt gratiam conferat. Nec mirum si exaudit illum qui intus vocat: quia aures habet ad desiderata eius qui corde clamat. *Psal.* 33. Et aures eius in preces eorum. Et alibi, Desiderium cordis eorum audiuit auris tua. Propter hoc dicitur *Isa.* 65. Et erit antequam clament, ego exaudiam.

Psal. 9.

Varia exaudit Deus, ad votum, & meritum, & exitum.

Nota, quòd exaudit Deus aliquando ad votū, hoc est, facit quod petitur, sed non ad meritum. Sic exaudiuit dæmones quos in porcos misit *Matth.* 8. Aliquando ad votū & meritum, sed non ad exitum, vt patres Veteris Testamenti petentes vitam æternam, quos exaudiuit cum rogarent, & meritum vitæ æternæ tribuit: sed petitio eorum in actum non exiuit: descendebant enim ad limbum ante Christi passionem, à quo sunt tunc liberati. *Zachar.* 9. Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctum in fortitudine, &c. Aliquando exaudit ad votum & meritum & exitum, sicut modernos sanctos. *Luc.* 11. Petite, & accipietis.

Igitur *cum inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ* dator & conseruator, augmentator & terminator: ab ipso enim totum est. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, &c. 1. *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepisti?

In tribulatione dilatasti me. Nota, quòd conterit sermonem ad Dominum, vt ostendat feruorem animi ad ipsum, & habere se in corde illum de quo loquebatur antea: et confitetur, sic exaudiuit me iudicium conferens, & etiam & collata iustitia per quam iustificatus sum, gratias agens in me, qui ad ipsum me conuertebam, fitror dicens: *In tribulatione*, in qua angebar in corpore, *dilatasti me*, confortasti gaudium in mente. Sic dilatatus erat qui dicebat *Rom.* 5. Gaudeamus in tribulationibus, scientes

Dilatatio mali & boni triplicitèr: de, vtr, & opere.

quoniam tribulatio patientiam operatur, &c. Sic dilatari nos volebat *Iacob.* 1. Omne gaudium existimate fratres, &c.

Vnde notandum est, quod est dilatatio malorum, & est triplex: cordis per diffidentiam & appetitum diuitiarum. *Osee* 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Et oris per detractionem & iactantiam. *Psal.* 34. Dilatauerunt super me os suum. *Ierem.* 20. Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij. Et operis. *Matth.* 23. Dilatant enim phylacteria sua & magnificant fimbrias.

Boni etiam dilatantur triplicitèr: corde & ore, de quibus dicitur 2. *Corinth.* 6. Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, tanquam dilatatum in prædicatione: cor nostrum dilatatum est, in charitate. Et opere *Psal.* 17. Dilatasti gressus meos subtus me. Sicut enim malleus non destruit, sed dilatat aurum vel argentum, sic nec tribulatio virum iustum.

Miserere mei. Ecce tertium in quo petit perfectam consummationem, quæ est in duobus modis: in remotione omnis mali, & adeptione omnis boni, *Exaudi orationem meam.* Ait ergo: Sic inuocanti ad me sum iustitiam, & iustitiæ promotionem. Sed hoc rogo ô Domine *miserere mei*, amouendo omnem miseriam & culpæ & pœnæ, sub qua gemebat *Paulus Rom.* 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nec petit hoc vt amoueatur miseria penitus quandiu est in hac vita: hoc enim non est vtile. *Act.* 14. Per multas tribulationes, &c. & *Matth.* 7. Arcta est via, & angusta est porta quæ ducit ad vitam. Et *Bernar.* dicit: Delicatus est miles qui hic vult gaudere cum mundo, & regnare cum Christo. Sed petit vt hoc fiat in alia.

Et exaudi orationem meam, mihi bona vera & ineffabilia conferendo: oratio enim est ad petenda bona, maximè æterna. Et notes, quòd est magna ora, qui orabat Moyses, eleuans manum *Exo.* 17. Et ipse Christus *Matth.* 17. Et est ratio cordis. 1. *Corinth.* 14. Orabo spiritu, orabo & mente. *Ioan.* 4. Deus spiritus est, & eos qui adorat eū, adorare oportet in spiritu & veritate. Et est oratio operis. 1. *Thess.* vltimo: Sine intermissione orate. *Glossa*, Non cessat orare, qui non cessat bene facere.

Oratio vera & cordis & operis ex charitate principio.

Nota etiam, quòd est etiam oratio ex veritate, quam approbat Dominus & exaudit, de qua *Matth.* 7. Omnis qui petit, accipit. Et est oratio ex infirmitate quam tollere Dominus, & aliquando non exaudit, vt in Paulo petente stimulum amoueri 2. *Corinth.* 12. Aliquando exaudit, vt in Petro *Act.* 12. Et est oratio ex cupiditate quam etiam aliquando exaudit Dominus, quamuis ipsam reprobet ad pernicies sic petentis. *Exo.* 16. de pernitiosis carnes, quibus datæ sunt tortrices, vt exaudirus, habet condemnatus, & oratio eius fuit in peccatum.

Filij hominum, &c. Hic secunda pars Psalmi in qua subiungitur increpatio peccantium, & auertentium à Deo ad creaturas, à quibus nulla boni est influentia in nos. Augustin. autem primo diuersum doctrinæ in eum ad vos locutionis quæ ibi sequitur, *Vt quid diligitis?*

diligitis? Ait ergo: Tot & tanta bona influunt à Deo in conuersos ad eum. Ergo *ô filij hominum*, corruptibilium bonorum ad culpam sipientium. 1. *Corinth.* 3. Cum sit inter vos zelus & contentio: nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? *Graui corde*, depressi estis ad infima, non potentes stare in alto fidei, & desiderio supernorum: & hoc *vsquequo*, quandiu hoc erit? In hoc quod dicitur, *graui corde*, notatur inclinatio: in hoc quod dicitur, *vsquequo*, duratio inclinationis. *Psal.* 16. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Culpa enim ponderosa est, & deorsum trahit. *Zachar.* 5. Iniquitas sedet super talentū plumbi. Et Psalmista gemens conqueritur & dicit: iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, &c.

Psal. 37.

Quadruplex grauitas: culpæ, miseriæ, naturæ, & gratiæ.

Notandum, quòd est grauitas quadruplex: culpæ, sicut dicitur *Isa.* 1. væ genti peccatrici populo graui iniquitate. Et est grauitas naturæ. *Sap.* 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et est grauitas miseriæ consequens ex prima grauitate. *Eccli.* 3. Cor nequam grauabitur doloribus. Et est grauitas maioritatis & gratiæ, de qua *Psal.* 34. Confitebor in Ecclesia magna, in populo graui laudabo te.

Vanitatis partes tres.

Vt quid diligitis. Hîc increpat de adhæsione hac duplici, cordis & operis, *Et quæritis.* Ait enim, *Vt quid diligitis vanitatē & quæritis mēdacium*, opere, à quibus nihil boni potest in nos influere: terrena enim omnia vana sunt. *Genes.* 1. Terra autem erat inanis & vacua. *Ierem.* 4. Aspexi terram, & vacua erat, & nihil. Vmbra enim sunt terrena verorum bonorum, non substantia. Et verè vana: quid enim vanum est? Vanum est quod nec præbet plenitudinem continenti, nec fulcimen innitenti, nec fructum laboranti. Talia sunt terrena. De primo *Eccli.* 5. Auarus non implebitur pecunia. De secundo *Prouerb.* 11. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. *Isa.* 36. Confidis in baculo isto confracto arundineo, &c. De tertio *Eccli.* 5. Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Propter hoc dicitur *Eccle.* 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Qui hoc & quæxerit, quærit mendacium. *Ierem.* 8. Apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti. *Osea* 12. Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum, & tota die mendacium & vanitatem multiplicat. Et verè mendacium: promittunt enim securitatem, & soluunt timorem. *Iob* 15. Sonitus terroris semper in auribus eius, &c. *Psal.* 88. Posuisti firmamentum eius fœmidinem. *Seneca*, Videt pauperem, suspicatur furem: videt diuitem, æstimat prædonem. Promittunt saturitatem, soluunt eluriem. *Ioan.* 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Promittunt delectationem, soluunt punctionem. *Matth.* 13. Dicitur spinæ. *Iob* 30. Esse sub sentibus delicias reputabunt. Promittunt honorem, soluunt ignominiam. *Isa.* 30. Fiducia vmbræ Ægypti erit in ignominia. Promittunt libertatem, & seruitutem inducunt. *Seneca*, Minor est quam seruus, qui seruos timet.

Diuitis multiplicitur stultus.

4

Et scitote. Hæc est tertia pars, scilicet admonitio increpatorū ad pœnitentiam, & conuersionem ad Christum. Et dicūtur tria. Primò monet ad pœnitentiam & conuersionem ad Christum. Secundò ostendit aliquod huius conuersionis impedimentum, *Multi dicunt.* Tertiò nititur remouere ostensum, *Signatum est.* In prima parte tria. Primò ostendit causam motiuam conuersionis, scilicet quid eos potissimum mouere debeat. Secundò causam formalem conuersionis, hoc est, qualiter debeant pœnitere, ibi, *Irascimini.* Tertiò pœnitentiæ vel conuersionis vtilitatem, *Et sperate.* In prima parte duo quæ maximè eos mouere debent: Christi excellentia & sublimitas, sublimati bonitas, *Dominus exaudiet.*

Dicit ergo: Sic fatui estis ad vana conuersi, & vt moueamini ad conuersionem, *scitote quoniam Dominus* Deus pater *mirificauit Sanctum suum*, Christum, qui sanctus sanctorum dicitur *Daniel.* 9. Mirificauit enim ipsum in conceptione: nouum enim & mirabile quod conceptus est de Virgine sine semine viri, plenus sciētia & virtute ex ipso instanti cōceptionis suæ. *Ierem.* 31. Nouū faciet Dominus super terram, fœmina circundabit virum. Mirificauit in natiuitate, quando natus est sine corruptione Virginis & dolore: *Isa.* vltimo, Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquam talia, aut quis vidit huic simile? Mirificauit in Baptismo, Transfiguratione, Passione, Resurrectione, Ascensione, Spiritus sancti missione. *Eccli.* 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Glorifica manum, & brachium dexterum, scilicet Filium. Mirificauit & in prædicatione. *Luce* 4. Loquutus est mutus, & ad miratæ sunt turbæ. Propter hoc dicitur *Isa.* 9. Et vocabitur nomen eius admirabilis.

Christus sua vita docuit se mirabilis.

Et cum tantæ sit excellentiæ & dignitatis, tamen magnæ pietatis est: quoniam & hoc *scitote, quia Dominus*, Christus scilicet, *exaudiet me*, ad votum & meritum, *cùm clamauero ad eum*: clamauero non tantum clamore oris, sed cordis. Hoc expertus erat cum dicebat alibi, Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Vel sic: *Dominus meus*, Pater, *exaudiet me*, per ipsum mediatorem aduocatum, *cum clamauero ad eum*, Patrem scilicet, vel eum, Christum. 1. *Ioan.* 2. Aduocatum habemus apud Patrem Iesum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Psal. 119.

Irascimini & nolite. Hîc docet formam pœnitendi: sed quia forma pœnitendi duplex est, monet primò ad formam pœnitendi interiorem: secundò ad exteriorem, ibi, *Sacrificate*. Sed iterum, quia forma interior pœnitendi duplex est: resistere motui malo ne procedat, secundò si procedit, de processu conteri & cōpungi, duo dicit: primò monet vt motui resistatur, secundò si procedere contigerit ad consensum vel actum, quòd contritione cōtrigatur. Ait ergo: Sic moueri deberis ad pœnitentiam. Ergo *irascimini*, indignando contra motum peccati, vt non veniat ad consensum. Hinc est quod addit: *Et nolite peccare*, & sic irascimini vt nolitis peccare.

Pœnitentia duplex: interna, & exterior.

5

Sic irasci bonum est. *Psal.* 29. Et ita in indignatione eius. Et *Isa.* 63. Indignatio mea auxiliata est mihi. Hæc est ira per zelum, quæ puriorem reddit oculum rationis: & si turbat aliquan

Effectus iræ per zelum.

aliquando ad momentum, non exæcat: sicut ira per zelum. Hæc est ira quā iratus est Moyses contra idololatras *Exod.* 32. Phinees contra fornicationem Israeliticam *Num.* 25. contra Sacerdotes Baal 3. *Reg.* 18. Mathathias contra Iudæorum immolantem super aram immundam 1. *Mach.* 2. ipse Dominus contra vendentes & ementes in templo *Ioan.* 2. & Petrus contra propietarios & mendaces, Ananiam, & Sapphyram *Act.* 5.

Quæ dicitis in cordibus vestris, consentiendo, *& in cubilibus vestris*, factis, suprà, in malo opere delectando, *compungimini*, propter illa, suprà. Dicere in corde appellat hîc consentire: sicut enim loquutio intellectū est intelligere, sic spiritualis quædam interior affectus loquutio consentire. Pro ipso autem consensu in peccatum necessaria est compunctio, etsi non veniatur ad actum. *Matth.* 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Multò ergo fortiùs necessaria, & multo maior pro iis, quæ fiunt in cubilibus nostris. *Rom.* 13. Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis. Cubile enim speciale draconum spiritualium, scilicet dæmonum, est cor peccatoris vmbrosum & immundum. Quærit illud Diabolus. *Iob* 40. dicitur de Behemoth, in secreto calami, in locis humentibus. Per compunctionem autem effugatur, & quod erat prius cubile dæmonum, fit cubile virtutum. *Isai.* 35. In cubilibus in quibus dracones habitabant, viror iunci & calami orientur.

6

Sacrificate sacrificium iustitiæ. Hîc monet ad exteriorem pœnitentiam: ait enim: Sic interius resistite, *& compungimini*: exterius autem, vt sit consummata pœnitentia, *sacrificate sacrificium iustitiæ*, ipsa corpora vestra in pœnitentia immolando. *Rom.* 12. Obtesto vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. *Rom.* 6. Sicut exhibuistis corpora vestra seruire iustitiæ, & iniquitati ad iniquitatem, &c.

Pœnitentia perfecta & imperfecta admittitur in sacrificio antiquo.

Et primò sacrificium iustitiæ imperfectæ & in inchoatione, scilicet pœnitentiæ, quod significabatur in spicis nouis quæ torrebantur, & in Paschate offerebantur Domino, & postea sacrificium perfectæ, quod significabatur in sacrificio nouorum panum in Pentecoste oblatorum. De vtroque sacrificio *Leuit.* 23. & *Luce* 7. Maria vnxit pedes Domini, offerens sacrificium imperfectæ iustitiæ. *Psal.* 40. Immola Deo sacrificium laudis. *Matth.* 26. vnxit caput, offerens sacrificium perfectæ. Primum sacrificium est sacrificium matutinum. Secundum est sacrificium vespertinum quod maximè placebat Deo.

Sacrificium cordis & operis.

Et est notandum hîc, quòd est sacrificium cordis, iuxta illud *Psal.* 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et operis. *Psal.* 49. Immola Deo sacrificium laudis. *Osea* vltimo, Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum nostrorum. Et est sacrificium operis quod est duplex: offerre scilicet corpus proprium, de quo *Greg.* loquens de Magdalena: Totum se humili holocausto cupiuit in se habere, obsequendo. Vel *Isa. Prouerb.* 3. Honora Dominum de tua substantia, &c.

Ritus veterum sacrificiorum mysticè à pœnitentibus vsurpandi.

7. Et nota, quòd quando offerebatur sacrificium, primò segregabatur quod erat offerendum, postea ligabatur, hinc excoriabatur, deinde lauabatur, & post hæc in frusta diuidebatur, tandem super altare offerebatur. Sic sacrificandus primò debet se segregare à consortio malo. *Zach.* 2. Ooo fugite de terra Aquilonis. Secundò, se ligare præceptis obedientiæ, & consiliorum vinculis. *Ezech.* 4. Fili hominis ecce data sunt vincula super te, & ligabunt te in eis. Deinde excoriare se, prauos mores & consuetudines deponendo. *Iudith* 10. Deposuit vestimenta viduitatis suæ. *Coloss.* 3. Expoliate vos veterem hominem. Ibidem. Deponite vos, secundum pristinam conuersationem. Postea lauare se per lachrymarum effusionem. *Psal.* 6. Lauabo per singulas noctes. *Isai.* 1. Lauamini, mundi estote. Post in frusta diuidi per omnium membrorum conuersionem in seruitium Dei. *Rom.* 6. Sicut exhibuistis, &c. Tandem poni super altare veræ fidei, super quod solum offerendum est. *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Et hoc per iugem beneficiorum Dei recordationem. Et sic debet accendi per feruentem charitatem. *Leuit.* 6. Ignis semper ardebit in altari meo.

Et sperate in Domino. Ecce tertium, fructus & finis qui consequitur ex pœnitentia: Quasi sic: *Irascimini, compungimini, & sacrificate*, & tunc *sperate in Domino*. Aliter non: est enim spes futurorum bonorum expectatio ex meritis & gratia proueniens: oportet enim mutari primò de malo in bonum, & exerceri in bono, & sic firma spes potest acquiri. Propter quod dicitur *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, qua factus est cursus eorum malus, in bonam fortitudinem, de qua *Iob* 17. Tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Hîc secundum tertiæ partis totius Psalmi: præmissa enim exhortatione ad pœnitentiam, subiungit pœnitentium exultationem. Dicit enim: Moneo sic ad pœnitentiam, sed audio multorum exultationem conuerti nolentium propter bonum sperandorum incertitudinem. *Multi* enim *dicunt*, non pauci. *Eccl.* 1. Stultorum infinitus est numerus. Et *Matth.* 20. Multi vocati, pauci verò electi. *Quis ostendit nobis bona, æterna*, & pœnitentia expectanda? *Sap.* 2. Non est agnitus qui sit reuersus ab inferis. *Eccles.* 3. Quis scit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum? Gregorius, Carnalium mentes bona penitus non valent, nisi quæ carnaliter videre. Bona dicit simpliciter & absolutè, quia per hæc æterna bona quæ simpliciter & verè bona sunt, intelligi volunt. *Ezech.* 13. Offendam tibi omne bonum.

Signatum est super nos. Hîc est tertium tertiæ partis Psalmi, in qua prædictam exultationem lecti impedimentum considerādi & ad pœnitentiam intendi destruere, & dicuntur tria. Primò quòd ipse & iusti alij habent in se æternorum bonorum signum certum. Secundò ostendit huius signi effectum, ibi, *In pace*. Tertiò modum consequendi effectum de signo. *Quoniam tu Domine*, in prima parte duo. Primò quòd

illud signum in solis iustis sit. Secundò quare non in aliis, ostendit, ibi, *A fructu*. In prima duo, scilicet signum duplex. Primò enim ostendit se & alios iustos signatos gratiâ illuminante intellectum: secundò perfusos lætitia excitante affectum, ibi, *Dedisti*.

Varia signa iusti. Ait ergo sic: Illi bona æterna nesciunt, sed tu ô Domine, sciant ipsi nec dubitent de hoc, scilicet quod *lumen vultus tui*, gratia scilicet illuminans à te procedens, conuersa ad nos, *signatum est super nos*, scilicet super mentem nostram impressum & infusum. *Ephes.*1.Signati estis spiritu promissionis sancto. & 4.Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis, non tantùm exteriùs in ostensione sicut hypocritæ, sed & exteriùs in opere, & interiùs in corde, secundum illud *Cant.* vltimo, pone me vt signaculum super cor tuum, & super brachium tuum: vt sic simus discreti à grege diaboli. *Apocalyps.*7. Ex tribu Iuda duodecim millia signati.

Dedisti lætitiam in corde meo. Quasi non tantùm illustres lumine gratiæ, sed etiam dedisti lætitiam spiritualem de puritate conscientiæ, & serenitate, & tui quodam sensu & cognitione. *In corde meo*, scilicet per affectum. *Philip.*4. Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete *Isai.*9. Lætabitur coram te, sicut qui lætantur in messe. Hæc lætitia præcursoris in præsentia Virginis habentis in vtero Filium Dei. *Luce* 1. Exultauit in gaudio infans in vtero meo.

8. *A fructu frumenti.* Ecce secundum in quo malos excludit ab iis bonis, & causam exclusionis etiam ostendit. Ait enim sic: In nobis est lumen in intellectu, & lætitia in affectu, sed non in malis, ipsi enim *multiplicati sunt*, distracti scilicet, & dispersi, *à fructu* eorum quæ necessaria sunt ad cibum, scilicet *frumenti*, & quæ ad potum, scilicet *vini*, & eorum quæ ad condimentum, scilicet *olei*: & propter hoc scilicet ad hanc illuminationem suscipiendam & lætitiam sunt inepti. *Exod.*5. Dispersus erat populus per vniuersam terram Ægypti ad colligendas paleas. Hæc est dispertio & diuisio mortifera de qua *Osee* 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Nec dixit simpliciter esse multiplicatos *à fructu frumenti, vini, & olei*: sed addidit, sui: est enim frumentum, vinum, & oleum, quod optimum est appetere: frumentum charitatis, de quo dicitur *Zachar.*9. Quid bonum eius, & quid pulchrum eius, nisi frumentum, electorum videlicet, & vinum compunctionis & deuotionis, de quo dicitur. *Cant.*6. Bibite & inebriamini charissimi. Et oleum spiritualis iucunditatis, de quo *Eccles.*9. Oleum de capite tuo non deficiet, spirituale scilicet gaudium de corde tuo. Ad hæc non conmertuntur, his non fruuntur mali, sed temporalibus & caducis. *Sap.*2. Venite fruamur bonis quæ sunt super terram, vino pretioso, & vnguentis nos impleamus

Varia frumenti acceptiones ex scriptura. Et nota, quòd est multiplex frumentum. Misericordiæ, sicut hîc dicitur, & spirituale, & hoc quadruplex. Christus. *Ioan.*12. Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, &c. Quilibet iustus. *Isa.*28. Ponet triticum, id est, frumentum, per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis. Frumentum ceu triticum fuerunt Martyres: hordeum quod pungitiuum, sunt Confessores: milium quod quasi nihil ad triticum, & hordeum modicum, iusti istorum successores: sed vicia sunt vitiati per peccatum, in fine successuri, tempore scilicet Antichristi. Hoc fundamentum de quo *Matth.* 3. Ponet frumentum in horreum suum, paleas autem comburet, &c. frumentum spirituale intellectus sacræ Scripturæ. Hoc frumentum quod distribuit Ioseph in Ægypto *Genes.*42.&.43. quo replentur sacci, id est, corda humilium. *Genes.*42. Iussit ministris vt implerent sacros eorum tritico, quantum possent capere. Frumentum etiam maximæ charitatis, sicut iam dictum est, de quo. *Zachar.*9. & *Ezech.*27. Iuda & terra Israël ipsi institores tui in frumento puro, &c.

In pace in idipsum. Hîc effectus consequens ex signo duplici, & tangitur quadruplex. Securitas, *In pace*: immutabilitas, *in idipsum*: quies intellectus, *dormiam*: & affectus, & *requiescam*. 9.

Ait ergo sic: Hæc in nobis sunt, non in malis: ergo existens in pace & in securitate plena iuxta *Isa.*32. Sedebit populus meus in plenitudine pacis. & in *Psal.*147. Qui posuit fines tuos pacem, in idipsum existentem, ex nulla parte mutabilem vel variabilem propter coniunctionem cum immutabili, qui de seipso dicit *Osee* 11. Ego Dominus, & non mutor, semper permanens id quod est, nec transiens, nec futurus & semper idipsum ens. *Exod.*13. Ego sum qui sum.

Dormiam contemplando intellectu. *Cant.*5. Ego dormio, & cor meum vigilat. *Et requiescam* fruendo tota voluntate & affectu secundum illud quod dicitur *Apocalyps.*14. Amodo iam dicit spiritus vt requiescant, &c. Hic somnus, hæc requies quam desiderabat *Iob* 3. Nunc dormiens silerem, & somno meo requiescerem cum Regibus & Consulibus. Et hæc est quies in qua filij Dei cum ipso requiescunt in illo cubili cœlesti. *Luce* 11. Noli mihi molestus esse, pueri mei mecum sunt in cubili.

Potest & illud legi de præsenti in hunc modum: Lumen signati in intellectu, lætitiam dedisti in affectu: ex quo sequitur, & causatur, quod ego *dormiam* intellectu, *requiescam* affectu, iam habito in præsenti te, ô Deus, *in idipsum* perfectiùs habendo in futuro sæculo. Sancti enim in pace pectoris à Deo sibi data requiescunt. *Ioan.*14. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Sciunt enim in ipsa sponsum Christum requiescere, secùndum illud *Psal.* 75. In pace factus est locus eius. Propter quod dicit Gilbertus, quòd ibi libenter quiescit anima sancta, vbi est locus dilecti. In pace enim factus est locus eius. Ibi quem diligit anima tua, vel illapsum teneas, vel elapsum requiras. In secreto enim & secreta mentis quiete, potest intelligi liberiùs, inueniri citiùs, & tutius retineri, & fortè diutiùs: si tamen potest diutius morari in deliciis quæ ferè solent in ipsis interdici principiis.

Nota, quòd est pax mala, quæ est concordia ad malum faciendum, de qua dicit Dominus *Luce* 12. Putatis quia pacem veni mittere in terram? non dico vobis, sed separationem. Et quies in peccatis, pax mala est.

Hæc

Hæc est illa pax quam falsi Prophetæ seducto populo promittebant. *Ierem.*8. Sanabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes: Pax, pax, cum non esset pax. Secundum autem Augustinum in 19. de Ciuitate Dei cap.13. Est pax bona multiplicium, pax corporis, scilicet ordinata temperatura partium componentium corpus: & est pax animæ irrationalis, ordinata requies appetituum naturalium: & est pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consentio: & est pax animæ & corporis, ordinata vita & salus animantis: & est pax hominis ad hominem, scilicet hominum in bonum ordinata concordia: & est pax hominis mortalis & Dei immortalis, ordinata in fide sub æterna lege obedientia: & est pax cœlestis ciuitatis, scilicet fruendi Deo & inuicem in Deo ordinatissima & concordissima societas. Et est pax vniuersalis omnium rerum, scilicet tranquillitas ordinis, secundum quòd est à primo principio stabilita.

Elegantissima pacis descriptio & multiplex acceptio.

10. *Quoniam tu Domine.* Ecce tertium, in quo exprimit causam & modum quo consequitur *hæc* ex præmissis: quia eo quod sit à Deo in firma & stabili fe confirmata. Lege ergo secundum primam expositionem, & continua in hunc modum: Sic existam in securitate & immutabilitate, quiete intellectus, & affectus requie: *Quoniam tu Domine confirmasti me*, firmiter statuisti, *in fe singulariter* existentem, de vno singulari & æterno bono, fruendi adipiscendo, de quo alibi in *Psalm.*26. Vnam petij à Domino, hanc requiram. & *Luce* 10. Porrò vnum est necessarium. Ad hoc vnum tendunt & suspirant Sancti, & spirituales viri. Carnales autem conuersi ad hæc inania, inulta desiderant & diuersa, propter hoc dicitur in persona Ecclesiæ illud in *Psal.*62. Sitiuit in te anima mea, te vnum sitiens & desiderans. Sed quàm multipliciter caro mea, id est, effectus carnales per multiplicia sunt diuisi.

Vel sic potest legi secundum lectionem aliam: Sic *dormiam in pace & requiescam*, in præsenti tendens *in idipsum* habendum in futuro. Nec mirum si tendo, *quoniam tu Domine singulariter*, Dominus, *supple, exaltasti me in fe.* Scio autem spem non confundere. *Rom.*5. Spes autem non confundit. *Hebr.*6. Habemus anchoram animæ spem firmam & ferram, incidentem vsque ad interiora velaminis, &c.

IN QVINTVM PSALMVM.

In finem pro ea, quæ hæreditatem consequitur, Psalmus Dauid.

1. *Verba mea.* Hic est Psalmus quintus in ordine Psalmorum, in titulo ferè quartus. Est autem talis, titulus: *In finem pro ea quæ hæreditatem consequitur, Psalmus Dauid*: In quo tangitur causa efficiens huius Psalmi, scilicet, & mota, scilicet ipse Dauid. Obtenebratur huius Psalmi per hoc quod dicitur, *In finem*: Implendum enim est quod est Christus non ordinans; sicut supra fuit expositum in titulo precedentis. *Tangitur* & Psalmi materia, scilicet ex gentilitate Ecclesia: quod notatur in hoc quod dicitur, *pro ea*, id est, in eius editus per-

D.Alb.Mag.Comment.in Psal.

sona, & ipsam loquentem introducens, *que consequitur hereditatem*, æternam scilicet vitam, de qua dicitur *Isai.*54. Hæc est hæreditas seruorum Dominij, in hoc repulsa perfida Synagoga tanquam ancilla & serua, secundum illud *Genes.*21. Eiice ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Et sic allusit *Psal.* historiæ *Genes.*21.

Ex hoc etiam patet huius Psalmi consequentia ad precedentem: cùm enim in precedenti *Psal.* præcesserit insinuatio bonorum, quæ fiunt à Christo in membra, & inuitatio ad sanctorum, vt consentiant ad ipsum & recipiant illa, hic conquam exaudita sit exhortatio Prophetæ, & vt monstretur fuisse fructuosum, subsequitur, & introducitur in hoc Psalmo consurgens ad Deum Gentilium Ecclesia orans & petens illa bona. Vnde Psalmus iste in quatuor partes diuiditur. Primò, Ecclesia vt exaudiatur supplicat, secundò quod exaudiri debeat, probat ibi, *Quoniam ad te orabo Domine*. Tertiò quid petat, specificat, ibi, *Deduc me Domine*. Quartò & vltimò, quasi sentiens se exauditam, petitionem implendam pro certo nuntiat, ibi, *In eternum exultabunt*. In prima parte duo: primo simplex postulatio vt exaudiatur: secundo postulat addita commendatione eius à quo postulat, vt efficaciter inducatur, ibi, *Intende voci*. Verba mea. Duo postulationis simplici petit, vt verba audiat, quæ sunt prius: secundò, vt clamorem intelligat, qui est cordis.

Ait ergo sic: Audio Domine Propheram exhortantem, vt ad te conuertar, & propter hoc rogo ô Domine, *Verba mea percipe auribus.* 2. *Esdr.*1. Fiant aures tuæ auscultantes & oculi tui aperti, vt audias orationem serui tui. Deus non est sine auribus, & auditu. *Psal.*93. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit, &c. Aures autem Dei appellantur, sicut dicit *Glossa*, præsentia maiestatis. Virtute enim præsentiæ suum audit. *Sap.*1. Auris zeli, hoc est Dei, *auris Dei* qui non tantùm zelator est, imò ipse zelus, aut *præsentia* dit omnia. Habet enim corpus autem suum *illius*, corporalem de qua dicitur *Ioan.*18. quod Petrus Malcho amputauit auriculam. Habet & autem suam spiritualem spiritus, & hanc duplicem, intelligentiæ, iuxta illud: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, & ipsius 70. Interpretis, de qua *Ioh.* vltimo, auditus auris auditum. De hac triplici dicitur *Luce* 8. Qui habet aures audiendi, audiat. *Apocalyps.*2. & 3. idem quod, qui habet aures corporis, audiendi, i. percipiendi intelligentiæ interioris, audiet per obedientiam voluntatis. Habet etiam autem suam Spiritus sanctus, præsentiam videlicet, sicut dictum est, vt clementiam: de quo in *Psal.*9. Desiderium cordis eorum audiuit auris tua.

Intellige clamorem meum, cordis, non auris. *Glossa*. Inde ostenditur, quod spiritualis est clamor, non vocalis, quia intelligitur. Hoc clamore clamabat Moyses *Exod.*14. & Iudaua *Dauid.*11. & Anna 1. *Reg.*1.

Intende voci. Hic secundus est modus commendatio eius à quo petitur, ex eius. Et ô tu, *Rex meus* secundum humanitatem quia vnctus es. *Psalm.*44. Vnxit te Deus tuus, & *Isai.*61. Spi-

ritus Domini super me,eò quod vnxit me. Nec tantùm Rex, sed Rex antonomasticè & singulariter. *Apocalyps.*19. Habens in vestimento & in femore scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium. Et propter hoc timendus vehementer. *Ierem.*10. Qui non timebit te ô Rex gentium. Et *Deus meus* quantum ad diuinitatem,per hanc enim omnia regis, sustentas, & gubernas. *Psal.*30. Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ. Manes tamen immutabilis & inuariabilis.*Iacob.*5. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hæc duo, diuinitatem scilicet Christi, & humanitatem coniungit alibi, cùm ait: Psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite.

Insinuatio Trinitatis hoc versu.

Et nota, sicut quidam dicunt, hîc insinuatam Trinitatem personarum: Primò Spiritum sanctum cum dixit supra, *Domine*: secundò Filium,cùm subiunxit, *Rex meus*: Patrem cum addidit, *Deus meus*.Dicunt autem per hoc quod est Deus, rectè Patrem intelligi: quia Deus sonat rationem principij: Pater autem est aliarum personarum principium. Per Dominum autem Spiritum sanctum, ne fortè quia à Patre procedit & Filio, & nullus ab eo, potestatem crederetur amittere dominandi. Per Regem autem Filius plane intelligitur,cui data est potestas leges dandi, regendi, & iudicia faciendi, iuxta illud *Isa.*33. Dominus Rex noster, legifer noster: Dominus iudex noster, ipse veniet, & saluabit nos.

Potest & dici & fortè melius, quod per hoc quod dicitur *Domine*, Pater intelligitur, apud quem sedet prima auctoritas. Per hoc quod dicitur *Rex meus*, Filius sicut dictum est. Et per hoc quod dicitur *Deus meus*, Spiritus sanctus. Deus enim sonat secundum aliquam intelligentiam fomentum: fouere autem ad bonitatem Dei pertinet, quæ personæ Spiritus sancti appropriatur.

Progressus verborum Prophetæ.

Et nota progressum. Primum est auribus percipere, secundum aure perceptum intelligere, tertium intendere ei quod fuerit intellectum. Habet autem oratio, quæ de malis amouendis est, compassionem: quæ autem de bonis adipiscendis, intentionem requirit. Nota etiam, quòd petit vt verba auribus percipiat, clamorem cordis, quod plus est, intelligat: quod est orationis cordis, quod maximum est, intendat: optimum enim est quando vox concordat cordi.

4. *Septem circumstantiæ orationi necessariæ.*

Quoniam ad te orabo Domine. Ecce secundum, in quo ostendit se exaudiendum, quia ad orationem suam concurrunt quæ orationi necessaria sunt, scilicet septem, quæ tangit per ordinem. Primum est recta intentio. Secundum, sollicitudo, *Mane exaudies*. Tertium, constantia, *Mane astabo*. Quartum, puritas in conscientia, *Et videbo*. Quintum,confidentia, *Ego autem in multitudine*. Sextum, vnitas, & concordia, *Introibo*. Septimum, reuerentia, *Adorabo*.

Prima circumstantia, recta intentio.

Ait ergo:Sic rogo te vt intendas,orationi,& hoc debes: quoniam *ad te*, ô *Domine*, *orabo*, intentionem scilicet dirigendo, non ad alium nisi ad te. In quo notandum primò,quòd cum superius tres personas notasset, in hoc quòd dicit hîc *Domine*, notat essentiæ vnitatem. Simile *Isa.*6. Cùm dixissent Seraphin, Sanctus, Sanctus,Sanctus, subiunxerunt Dominus Deus Sabaoth, propter essentiæ vnitatem. Non est autem aliter oratio nisi ad Deum dirigatur intentio. Est autem aliter otario affectus mentis in Deum tendens, plerúmque ne pigritetur, in vocem prorumpens. Propter hoc dicitur in *Psal.*150. Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum. 2.*Machab.*1. Moyses orabat ad Dominum, intentionem dirigens, supple, & descendit ignis de cœlo. *Thren.*3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum.

Secunda, opportunitas temporis matutini.

Mane exaudies. Ecce secundum. Ne sufficiat recta intentio, sed est adhibenda sollicitudo, & opportunitas orandi quærenda. Orabo tempestiuè, nam *mane exaudies*, id est,exaudire poteris vocem meam. Mane,inquam,materiali. *Isa.*26. De mane vigilabo ad te. Tempus enim illud orationi valde aptum est. Confecta enim digestione, & resumptis corporis viribus, quasi expeditus ad negotiis corporis spiritus vacare spiritualibus magis potest. Hinc est quòd Iacob orasse legitur in aurora, & ab Angelo quod voluit impetrasse. *Genes.*32. *Ecclesiast.*39. Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum. Propter hoc dicit *Augustinus*, Turpe est Christiano, si solis radius in lecto eum inuenerit otiosum.

Mane variè in Scripturis accipitur.

Et nota, quod est multiplex mane. Temporis, de quo *Genes.*1. Factum est vesperè & manè dies vnus. Ætatis pueritia vel iuuentus, vnde in *Psalm.*89. Mane sicut herba transeat (quod dicitur pro iis qui in pueritia moriuntur) mane floreat (in iuuentute, scilicet) vespere decidat, induret & arescat. Mane prosperitatis. *Isa.*21. Venit mane & nox: si quæritis, quærite: conuertimini, venite. Et manè nouitatis, in quo renouatâ naturâ Christus à mortuis resurrexit. *Psalm.*29. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. *Matth.*28. Et valde manè vna Sabbatorum, &c. Et est mane gratiæ illustrantis, de quo quod hîc dicitur, potest intelligi.

Exaudire quatuor modis accipitur.

Nota, quòd exaudire est ad exitum audire, sicut exauditi fuerunt dæmones *Matth.*8. Et meritis audire. Sic præcedenti Psalmo, Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Ad vtilitatem audire. *Psalm.*90. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, &c. Extra prætium audire. *Luce* 1. Ne timeas Zacharia: quoniam exaudita est oratio tua.

5. *Tertia, constantia in orando.*

Mane astabo tibi. Ecce tertium, scilicet constantia in orando. Ait autem sic: Erit in oratione oppoitunitas, sed erit constantia & stabilitas: quia non ero in orando momentaneus vel horarius, sed *astabo manè* erectus, attentus,perseuerans. De primo Elias loquens de se ait 3.*Reg.*18. Viuit Deus, in cuius conspectu sto. De secundo in *Psal.*122. Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, sic fixi sunt & attenti: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. De tertio *Luce* 18. Dicebat eis, quoniam semper oportet orare, & nunquam deficere, exemplo viduæ, quæ propter instantiam suam vindictam ab iniquo iudice impetrauit.

Astabo

Ortus gratiæ in anima dicitur mane multis de causis.

Astabo ergo *mane* temporis ad literam, sicut superiùs tactum est, ad annuntiandum mane misericordiam tuam. Vel mane, in ortu gratiæ: ortus enim gratiæ in anima mane dicitur multis rationibus. Mane enim homines excitantur de somno: sic oriente gratiâ anima euigilat de peccato.3.*Reg.*19. Dormientem Eliam Angelus excitauit, *Cant.*7. Mane surgamus ad vineas. Secunda: quia excitati ad opus properanter exeunt. Alibi in *Psalm.*103. Ortus est Sol. Et paulò post,Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Mane etiem infirmitates alleuiantur:sic oriente luce gratiæ tentationes mitigantur.*Iob* 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet tabernaculum tuum. Mane etiam fures visâ aurora refugiunt & absconduntur: sic & illuescente gratiâ dæmones effugantur. *Iob.* 24. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. *Exod.*13. Factum est in vigilia matutina, & respexit Dominus super castra Ægyptiorum & subuertit rotas curruum, & ferebantur in profundum maris. Mane etiam iucundi cœtus auium audiuntur: sic illuescente gratiâ turtur contritionis & philomela spiritualis lætitiæ à spirituali sponso audiuntur. *Cant.*2. Vox turturis audita est in terra nostra. *Iob*38. Vbi eras cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent, præ cordis lætitia omnes filij Dei? Vltimo manè ros de supernis emittitur, quo terra fructificat, & fœcundatur: sic illuescente gratiâ,& anima conuersa ad Deum per orationem, superna dulcedo immittitur, qua anima ad bene operandum promptior redditur. *Exod.*16. Manè colligebantur manubiæ.

Quinta circumstantia, conscientiæ puritas.

Et videbo. Hîc est quartum, scilicet conscientiæ puritas, quam ostendit se habiturum orando, indirectè: per hoc enim quod dicit se cognituriim Deũ mala non diligere, sed odire, innuit se cum orabit,ab iis purgatũ esse. Quasi diceret: Scio, quòd malos odisti,nec eos exaudies: vnde relinquitur,quòd cum orare voluero, ne talis sim,laborabo. Duo dicuntur in hac parte. Primò, quòd scijet mala non diligere. Sed quia vniuersalis cognitio tenuis, specificat per partes secundò, ibi, *Nec habitabit*.

Dicit ergo sic: Orabo constanter, *& videbo*, videre scilicet me præparabo,*quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Minus dicit, & plus significat, id est, odio habens. *Sapient.*11. Tu Domine diligis omnia, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Iniquitatem autem non fecisti, & proprer hoc odisti eam.*Sapient.*1.Deus non fecit mortem,nec lætatur in perditione virorum. *Abac.*1. Mundi sunt Domine oculi tui, & respicere ad iniquitatem non poteris.

Odium Dei in peccatum.

Nota tamen, quòd cum iniquitas secundum rationem vocabuli dicatur inæqualitas, est quædam iniquitas mala quæ Deo displicet,sicut hîc dicitur. In alio *Psalm.*65. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Et est quædam iniquitas bona, scilicet quædam vitæ,seu viuentis inæqualitas,ascendere scilicet in altum contemplationis, & rursum descendere in infimum actionis. De tali iniquitate

D.Alb.Mag.Comment in Psal.

6.

dicitur *Eccli.*43. Melior est iniquitas viri,quam mulier benefaciens. *Luce* 14. Laudauit Dominus villicum iniquitatis.

Neque habitabit. Hîc specificat, ne tantum vniuersalem scientiam habere videatur. Malum autem dupliciter est. Primò: quia aut interius, & quoad hoc dicit, *Nec habitabit iuxta te malignus*: aut exterius, & hoc dupliciter, quia vel est omissio debiti, quæ notatur ibi, *Neque permanebunt iniusti ante oculos tuos*: aut perpetratio indebiti, & huius diuisionem sumit dupliciter, vel quantum ad instrumentum per quod fit malum, quod est duplex: vel manus, & quoad hoc dicit,*Odisti omnes qui operantur iniquitatem*: vel os siue lingua, & quoad hoc subiungit, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*:vel quantum ad modum faciendi malum,qui duplex est: vel apertè, vel occultè. Quoad primum dicit, *Virum sanguinum abominabitur Dominus*. Quoad secundum, *& dolosum*.

Ait ergo sic: Sciam, quòd iniquitatem odis, nec in vniuersali tantum, sed etiam in speciali, quia & hoc videbo, quòd nec *malus*, mala scilicet concupiscentia interiùs ignitus, *habitabit iuxta te*. *Iob* 8. Deus non potriget manum malignis. *Nec permanebunt iniusti*, omittentes ea ad quæ scilicet tenentur,*ante oculos tuos*, scilicet ante respectum tuæ pietatis. *Psalm.*33. Oculi Domini super iustos. Et 4. *Sap.* Gratia & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. Nec hic ergo in præsenti maligni *iuxta te permanebunt*, nec iniusti ante oculos misericordiæ,nec postmodum in futuro.*Isa.*26. secundum aliam literam: Tollatur impius ne videat gloriam Dei. *Apocalyps.vltimo*. Foris canes & venefici, impudici & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Sic omittentes ante tuos non permanebunt oculos. Et etiam odisti omnes qui operantur iniquitatem, & pro omni iniquitate sua: odisti enim & iniquitatem & iniquum. *Sap.*14. Similiter odio sunt Deo impius,& impietas eius. Nec est mirum: iniquus enim odit quod Deus diligit: qui autem odit amicum, rectè oditur ab amico amici. *Psal.*10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, quam Deus diligit. *Sap.*11. Tu Domine qui amas animas, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Et iterum, ipsum Deum odit impius. *Ioan.*15. Nolite mirari si odit vos mundus, quia priorem me odio habuit.

Perdes omnes qui loquuntur mendacium, peccantes ore: sed tunc perdet omnes. Aliter enim dicitur in *Psalmo*. Omnis homo mendax. Et *ad Rom.*1. Omnis homo mendax, Deus autem verax est. Vel ad minus omnes perdes præter perfectos. *Iacobi* 3. Qui non offendit in verbo, ille perfectus est vir.Responsio.Hoc intelligitur de mendacio mortali, scilicet pernicioso, quod fit in doctrina religionis: & huius signum est, quia hoc quòd dicit hîc, dicit quasi diuidens contra peccatum operis & morum: & sic intelligitur de peccato oris quòd est contra fidem & doctrinam religionis. De quo *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam. Psal.115.

Et possunt hîc distingui octo genera mendaciorum secundum Augustinum. Primum est

Octo genera mendaciorũ ex Augustino.

mendacium quod fit contra doctrinam religionis, vt cùm asserimus Christum non esse passum, vel natum, vel Deum. Secundum, quod nulli prodest, & alicui nocet. Quale est mendacium detractoris, vel falsi testis in causa iudiciali. Tertium, quod prodest alicui, ita tamen quod obest alteri, sicut falsi testis in causa pecuniaria. Quartum, quod fit sola libidine mentiendi, absque omni vtilitate & causa. Quintum, quod fit cupiditate placendi alicui, sicut adulatoris mendacium. Et hæc quinque genera ponunt magistri sub pernicioso mendacio, & dicunt esse peccata mortalia. Sextum, quod nulli obest, & prodest alicui ad euitandum periculum rei quæ pertinet ad fortunam, sicut pecuniæ. Septimum, quod nulli obest, & prodest alicui ad conseruandum bonum naturæ, sicut vitam corporalem. Octauum, quod nulli obest, & alicui prodest ad conseruandum bonum gratiæ, sicut virginitatem vel huiusmodi. Et hæc tria genera ponuntur à magistris sub officioso mendacio: & dicunt aliqui, quod etiam mortalia sunt peccata: aliqui dicunt, quòd non: Augustinus tamen vult, quòd in omnibus illis generibus sit peccatum, non tamen determinat quod mortale. Tertium genus addunt magistri, scilicet iocosum mendacium, quando non intentione fallendi, sed intentione mouendi ad risum, aliquod mendacium profertur, & scitur, quòd ab aliis etiam esse mendacium agnoscitur: & hoc dicunt omnes vniuersaliter veniale, maximè in imperfecto viro: quantum autem ad perfectum dissentiunt aliqui.

8. *Virum sanguinum & dolosum.* Aduertendum in principio quomodo pulchrè loquatur, & rhetoricè, diuersis clausulis diuersa reddẽs verba. Non habitabit malignus, non permanebit iniustus, oditur iniquitatem faciens, perdetur mendax, abominabilis est vir sanguinum & dolosus. Et nota quòd vir sanguinum aliquando in Scriptura dicitur rapter alienæ rei. *Eccles.* 34. Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinum est. Dicitur & homicida 2. *Reg.*16. Dicebat Semei ad Dauid volens in eum perpetrare homicidium: Egredere vir sanguinum, & vir Belial. Et Dominus ad ipsum Dauid: Non ædificabis mihi domum, eò quod vir sanguinum, &c. Dicitur & vir sanguinum, qui peccat generaliter in aperto: quia sanguis peccatum dicitur. *Psalm.*
Psalm.50. Libera me de sanguinibus. Et *Osee* 4. Furtum, mendacium, & homicidium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.

Abominabitur ergo Dominus virum sanguinum & dolosum, apertè scilicet peccantem & occultè. Et hæc duo alibi coniunguntur in
Psalm.44. Psalmo, vbi dicitur, Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Res enim abominabilis citò proiicitur. Sed *Prou.*16. dicuntur abominabiles Regi qui agunt impiè, sicut arrogans & superbus. In eodem, Abominatio Domini omnis arrogans. Siue in occulto & latenter, sicut simulatores & hypocritæ. *Prouerb.* 3. Abominatio Domini omnis illusor: aliud prætendens exteriùs, & aliud habens interiùs: quales sunt dolosi hypocritæ, qui ex toto de seipsis mentiuntur. *Gaufr.* Toto corpore mentitur hypocrita: speciem quidem habens virtutis, virtutem autem abnegans pietatis. De quo 1. ad *Timoth.*4. speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes.

Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ. 5. *circumstantia, fiducia & eius motiuum.* Ecce quintum quod necessarium est oranti, scilicet confidentia. Quasi diceret sic: Erit in oratione mea intentio recta, diligentia, constantia, conscientiæ puritas, & confidentia firma. Quare? quia sperabo in multitudine misericordiæ tuæ. Non dicit tantùm in misericordia se speraturum, sed in multitudine misericordiæ suæ, vt ostendat misericordiam Domini esse multam. Hinc dicit alibi. Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. 2. *Reg. vltimo.* Melius est incidere in manus Dei viuentis: misericordiæ enim eius multæ sunt: nulli enim se negat Dei misericordia ad eam venienti. Vnde alibi, Misericordia Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum: nam venientes etiam ad se continet & conseruat. *Thren.* 4. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti.

Introibo in domum tuam. Ecce sextum, scilicet vnitas & concordia: aliter enim Deus orationem non audit. *Matth.*5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, vade priùs reconciliari fratri tuo, & sic veniens offeres munus tuum. Extra domum autem Dei est, qui odio & discordia ab aliis est diuisus. Domum ergo Dei introire, est aliis per concordiam in fide & dilectione se coniungere, & vnire. *Act.*4. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna.

9. 6. *circumstantia, concordia.*

Quinque domus Dei & totidem ingressus.

Et nota, quòd est multiplex domus Dei, in quam intrandum est. Domus inferior, Ecclesia militans, de qua alibi in *Psalm.* Domine dilexi Psalm.25. decorem domus tuæ. Hanc intrare debemus per concordiam, & sacramentorum perceptionem. Et est domus Dei superior, scilicet Ecclesia triumphans. *Baruch* 6. O Israël quam magna est domus Domini. Et in *Psalm.* In domum Psalm.121. Domini ibimus lætantes. Hanc intrare debemus per contemplationem. Et est domus Dei interior, ipsa conscientia. *Psal.* Perambulabam in Psalm.100. innocentia in medio domus meæ. Hanc intrare debemus per discussionem diligentem. Et est domus Dei exterior, corpus nostrum. *Iob* 4. Qui habitant domus luteas, & terrenum habent fundamentum. Hæc autem domus Dei est, quia corporis conditor & occupator est. 1. *ad Cor.*6. An nescitis, quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti qui habitat in vobis, & non estis vestri. Hanc intrare debemus per fragilitatis & vilitatis nostræ consideration em. *Naum* 3. Intra in lutum & calca. Et est domus Dei anterior, sancta Scriptura. *Psalm.* In domo Dei ambulauimus cum consensu. Hanc intrare debemus per iugem meditationem. Et est domus Dei posterior, quasi à Deo derelicta synagoga. *Matth.*23. Relinquetur vobis domus vestra deserta. Hanc intrare debemus per compassionem miseriæ eius, & cæcitatis.

Psalm.54.

Adorabo ad templum sanctum tuum. Ecce se- *Vltima circumstantia, reuerentia.* ptimum & vltimum, scilicet reuerentia in orando. Quasi sic diceret: Ero in concordia, & adorabo, ad te scilicet orabo, veniens ad templum sanctum

sanctum tuum, vbi locus aptior quouis alio vbi orare possem. Et hoc *in timore tuo.* Timore, inquam, reuerentiæ & honoris.

Vel templum appellat hominem Christum, in quo Deus tanquam in spirituali suo templo habitat. Ad *Coloss.*2. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Hoc est templum de quo *Ezech.*43. Fili hominis ostende domui Israël templum, Christum diuinitate plenum tanquam Deum verum vndique perforatum, & confundantur ab iniquitatibus suis. Hoc templum de quo ipse dicit *Ioan.*2. Soluite templum hoc, &c. Ad hoc templum orandum cum reuerentia & timore. *Prou.*28. Beatus vir qui semper est pauidus. *Iob* 9. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceret delinquenti.

10. *Tertia pars Psalmi.*

Domine deduc me. Hæc est tertia pars Psalmi. Petito enim eo quod exaudiatur, & probato quod debeat exaudiri, quid restat, nisi vt quod petit, specificet, & ostendat. Duo ergo petit: & secũdum hæc, hæc pars in duas est diuisa. Primò adiuuari contra malos: secundò bonos cum quibus se loquentem comprehendit, lætificari, ibi, *Et lætentur.* In prima duo. Primò petit auxilium contra malos, secundò vindictam exerceri in eos, ibi, *Iudica illos Deus.* Item in prima duo. Primò petit auxilium contra malos, ne impediant processum eius in bonum. Secundò, ostendit petitionis necessitatem, declarandi malitiam aduersariorum, ibi, *Quoniam non est in ore eorum veritas.* In prima dicuntur duo. Primò petit conseruationem à malis, sic continuationem mali impediant: secundò ne intentionem peruertant, ibi, *Dirige in conspectu tuo.*

Dicit ergo: Sic petiui vt exaudiar, sic ostendi quòd debeam exaudiri. Ergo ô tu *Domine deduc me* continuationem tribuendo, *in iustitia tua*, à te data, & à te inchoata in me: aliter enim nisi me deducas, non possum continuare, nec perficere. Vnde alibi in *Psal.* Deduc me in semitam mandatorum tuorum. *Exod.*33. Si tu ipse non præcedas nos, ne quæso mittas me. *Propter inimicos meos dirigendos*, ne me impediant.

Vsus donum Spiritus sancti.

Hic notandum, quòd Dominus reducit ab inuio per donum timoris. *Zach.* 10. Reducam eos de terra Ægypti. Adducit ad viam per donum pietatis, fidem scilicet. *Isa.*25. Adducent eos in locum suum, & possidebit eos domus Israël. Ducit in via per donum scientiæ. *Deuteron.*32. Dux fuisti in misericordia tua populo tuo quem redemisti. Deducit per viam, scilicet de virtute in virtutem per donum fortitudinis.
Psal.76. *Psal.* Deduxisti sicut oues populum tuum. Educit ab amore vitæ per donum consilij. *Psalm.*
Psal.134. Educens nubes ab extremo terræ. Perducit ad amorem patriæ per donum intellectus. *Gen.*24. Adoraui Dominum benedicentem Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, &c. Inducit in securitatem de perueniendo per donum sapientiæ. *Ierem.*2. Induxi vos in terram Carmeli, vt comederetis fructum, & bona illius.

Dirige. Quasi diceret: Non tantùm adiuua, ne continuationem impediãt: *sed & dirige viam meam in conspectu tuo* per rectitudinem intentionis ne ipsam peruertant. Hoc enim tuum est. *Pron.*16. Cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius. *Ierem.* 10. Scio Domine, quòd non est hominis via eius, nec hominis est vt dirigat gressus suos. Propter hoc docet Tobias filium suum dicens: Omni tempore benedic Dominum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat. *Psal.* Deduc me Domine in via tua, & dirige me in semita recta. Et alibi, Respice in seruos tuos & in opera tua, & Psal 85. dirige.

11. *Quatuor malitiæ partes.*

Quoniam non est in ore eorum veritas. Hic secundum, in quo ostenditur necessitas orandi, vt ab inimicis conseruetur, scilicet eorum perfecta malitia, quæ monstratur in quatuor. Primò quia non est in ore eorum veritas. Secundò quia abundat in corde eorum vanitas. Tertiò quia consequens est ex duobus, quod redundat ad corruptionem aliorum iniquitas. Et hoc dupliciter: vel apertè quod notatur ibi, *Sepulchrum patens est guttur eorum*: vel occultè ibi, *Linguis suis dolose agebant.*

Primo procul est à veritate.

Dicit ergo: Sic peto ab inimicis liberari, per te, nec mirum, *quia non est in ore eorum veritas* creata. *Osee* 4. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. *Isa.*59. Corruit veritas in platea, & æquitas non potuit ingredi. Et per hoc nunc increata, quæ Filius est, *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Et si aliquando simulant veritatem, in corde habent dolositatem & fallaciam. *Eccles.* 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.

Secundò vana est.

Cor eorum vanum est, vanitati dediti magis quàm in *Psalm.* Diligitis vanitatem & quæritis mendacium. Hæc autem vanitas in corde causa Psal.4. est falsitatis in ore. *Gregorius*, Quòd leuis conscientia concipit, protinus leuior lingua prodit. Iterum idem: Qualis sermo foris ostenditur, talis interiùs animus comprobatur. *Matth.*12. Ex abundantia cordis os loquitur.

12. *Tertiò apertè mentitur.*

Sepulchrum patens. Quasi nulla in ore veritas, & nihil aliud in corde quam vanitas, ex quo sequitur, quòd guttur eorum sit sepulchrum *patens*, fœtorem scilicet detractionis apertè emittens: non enim minus fœtet à parte superiori emittendo spiritualiter, quam à parte inferiori emittendo corporaliter. *Seneca*, Non refert vtrum illi detractores superiùs vel inferiùs intonent.

Et nota, quod sepulchra, sed clausa dicuntur hypocritæ. *Matth.*23. Væ vobis Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intùs autem plena sunt spurcitiis & immunditiis. Sepulchra etiam, sed patentia sunt gulosi, qui carnes ad literam indifferenter recipiunt, & receptas comminuunt. *Num.*11. Vocauitque est ille locus sepulchrum concupiscentiæ, quia ibi concupiuit populus carnes, & habuit vt deuorarent. Sed illa sepulchra, & præcedentia ad sepulchrum gehennæ ducuntur. *Luc.*12. Illud sepulchrum, scilicet diues epulo, mortuus & sepultus est in inferno. De hypocrita enim dicitur *Iob* 31. Quis arguet vias eius coram eo & quæ fecit, & quis reddet ei? Et respondet: Ipse ad sepulchrum ducetur. Et quod ad sepulchrum gehennale manifestat in eo quod subdit: Et in congerie mortuorum vigilabit sepulchrum. Et

detractor. *Ierem.* 5. Pharetra eius quasi sepulchrum patens.

Detractor varijs figuris pingitur. Nota, quod detractor sepulchro comparatur patenti, quia fœtorem emittit. Leproso, quia anhelitum emittendo quæ circa sunt corrumpit. *Leuit.*13. Præcipiebatur, quod leprosus haberet os contectum. Et crabroni, qui dimissis floribus super stercora quiescit. *Deuter.*7. Mittam ante eum crabrones. Et muri qui corrupta corrodit. 1.*Reg.*5. Mures rodebant prominentes extales Philistinorum. Et hyenæ quæ de sepulchris extrahens corpora mortua, illa deuorat & discerpit. *Ierem.*12. Secundum aliam trãslationem, Numquid hyenæ spelunca hæreditas mea mihi? Et miluo qui est auis querulosa, & escas cadauerum circumuolando rapit. *Isa.* 34. Ibi congregati sunt ad obloquendum milui vnus ad alterum.

Quarto modo dolose. *Linguis suis dolosè agebant.* Occultè machinando malum, dolosè agebant. *Ierem.*9. Vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquetur, docuerunt enim linguam suam loqui mendacium. Propter hoc dicitur *Eccles.*28. Beatus qui tectus est à lingua nequam. *Eccl.*37. Qui sophisticè loquitur, odibilis est, & in omni re defraudabitur.

Iudica illos Deus. Hæc est secunda pars, in qua petit vindictam de aduersariis, & hoc non libidine vindictæ, sed zelo iustitiæ. Primò petit vindicari generaliter: secundò modum exprimit quo petit vindicari, ibi, *decidant*. Dicit ergo: Tales sunt à quibus postulo liberari, sed hoc peto, Deus iudica illos, iudicio scilicet condemnationis. Vel potest esse non optatio vindictæ, sed declaratio. De iudicio animæ, & differentiis iudiciorum, suprà satis vltimo versu primi Psalmi.

13. *Decidant à cogitationibus suis.* Hîc specificat modum vindictæ quem comprehendit in tribus. Primò vt cadant à bono sperato, secundò vt ruant in malum insperatum. *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos.* Tertiò ostendit, quod debeant sic cadere, & ruere. *Quoniam irritauerunt.* Ait ergo sic. Peto quod iudices, & hoc sit iudicium: *Decidant à cogitationibus suis*, quibus putant se mala non visuros. *Psalm.* In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Decidant, inquam, ab illis cogitationibus, de quibus 2. *Sapient.* Diixerunt impij cogitantes apud se non rectè, &c. Et de quibus in *Psalm.* Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam. Nec hoc solùm, imò

Psal.145.

Psal.72.

Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, & longè à te pelle in infernum. *Iob.*14. Expellet eum de luce in tenebras. & in *Psal.* Afflixisti populos & expulisti eos. Et nota, quòd dicit secundum multitudinem impietatum, vt qui plus peccauerunt, longiùs à bono expellantur, & malo pœnæ profundiùs immergantur. *Deut.*25. Iuxta mensuram peccati erit & plagarum modus. *Isa.*27. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. *Apocalyps.* 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Et digni sunt sic excidere, sic expelli. *Quoniam irritauerunt te Domine*, qui benignus es, imo benignitas ipsa. De te *Deuter.*32. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, &

Psal.43.

in vanitatibus suis ad iracundiam concitauerunt. *Osee* 12. Prouocauit me Ephraim in amaritudinibus suis. Alia litera sicut dicit Glossa: Hunc amaricauerunt, hoc est te, qui dulcis es, in te peccando, sibi amarum reddiderunt. Vnde Hieronymus, quicquid mali patimur, vitij nostri est, qui dulcem Deum vertimus in amarum, & cogimus sæuire nolentem. Ipse enim est, cui veraciter competit illud Poëma.

Est piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox:
Quisque dolet, quoties cogitur esse ferox.

14. *Et lætentur omnes.* Hîc est tertia pars, in qua specificat quod petit. Petit enim hîc bonam lætitiam bonorum. Continua ergo sic: Illi iudicentur, decidant, expellantur: & omnes qui sperant in te, qui sunt membra tua numero & merito, lætentur in te, hic, primo spe. Ad *Rom.*12. Spe gaudentes. Et postmodum re. *Isa.*61. In terra sua duplicia possidebunt, & erit lætitia sempiterna. Et 35. Venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

In æternum exultabunt. Hæc est quarta pars & vltima totius Psalmi, in qua petito quod exaudiatur, & probato quod debeat exaudiri, & petitione specificata & formata, se tanquam præsentiens exaudiendum certitudinaliter asserit ad implendum quod petiit: & dicuntur duo. Primò prædicit explendam bonorum lætitiam quam petiit. Secundò totum gratiæ attribuit. *Domine vt scuto.* Et tanguntur quatuor. Primò lætitiæ bonorum æternitas, secundò securitas, *& habitabit in eis*: tertiò veritas: *& gloriabuntur in te.* Quartò copiositas. *Quoniam tu benedices.*

Gaudium iusterũ quatuor constat.

Ait ergo sic: Petiui, sed certus sum, quoniam in æternum exultabunt iusti, malis è contrario contristaris. *Proverb.*14. In malitia sua expellitur impius, sperat autem iustus in morte sua. *Isa.*65. Setui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ dolore spiritus vlulabitis. & 35. Lætabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo. & paulò post, Exultabit lætabunda & gaudens. Nec ad horam exultabunt, sed *in æternum.* Non sic lætitia hypocritæ. *Iob* 20. Gaudium hypocritæ adinstar puncti. & 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

Et habitabis in eis, vt sit lætantibus plena securitas, cum non tantum iuxta eos sis, sed in eis. *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. *Apocalyps.* vltimo, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit in eis. *Isa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ. Sed etiam erit lætitiæ tam securæ veritas, & hoc est quod subdit,

15. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.* Filium scilicet tuum. *Isa.*30. Ecce nomen Domini venit de longinquo. Ecce hæreditatis perceptio, de qua in titulo huius Psalmi mentio facta est. *Alibi*, Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. De vtroque autem alibi in *Psal.* Viduam eius benedicens, benedictione gratiæ, benedicam, benedictione gloriæ.

Domine

Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Hîc secundum, in quo totum attribuit Dei gratiæ. Quasi sic diceret, Lætabuntur lætitia perpetua, secura, vera, & copiosa, & hoc non suis viribus, sed quia tu Domine coronasti nos, hoc est; vndique circumdedisti bonæ voluntatis, id est, bona voluntate. Genitiuus enim ponitur pro ablatiuo more Græcorum, scilicet gratia à bona voluntate procedente, vt scuto nos vndique protegente.

Scutũ multiplex. Et nota, quod est multiplex scutum: fidei contra hæreticorum errores, *Ad Eph. vltimo.* In omnibus sumentes scutum fidei. Patientiæ contra passiones illicitas à tyrannis. 2.*Paralip.*9. Rex Salomon fecit ducentas hastas, vel sexcentas secundum aliquos libros, quod magis videtur, & trecenta scuta aurea. Scutum etiam valet contra tentationes auaritiæ. 1. *Eccl.* 29. Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum pugnabit, mandum scilicet qui tentat de auaritia. Scutum, memoria passionis Christi contra carnis titillationes. *Thren.* 3. Dabis dies scutum cordis laborem tuum, id est, passionem tuam. Scutum Sanctorum exempla contra suggestiones superbiæ à dæmonibus factæ. 2.*Reg.*1. Montes Gelboe nec ros nec pluuia veniant super vos, quia ibi abiectus est clypeus fortium *Iosue* 8. Non couertit manum Iosue quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur habitatores Hai. Scutum etiam sacræ Scripturæ authoritates contra veritatem impugnantes. *Cant.*4. dicitur turris Dauid ædificata cum propugnaculis: mille clypei pendentes ex ea. Scutum etiam verbum Dei contra volentes corrumpere humanos mores. *Prou.* 30. Omnis sermo diuinus ignitus clypeus est, sperantibus in se.

Passio Christi scutum.

IN SEXTVM PSALMVM.

In finem Psalmus Dauid pro octaua.

2. DOmine ne in furore. Sextus Psalmus cui præponitur quintus titulus qui talis est, *In finem Psalmus Dauid pro octaua*: in quo tanguntur tria. Vniuersalis vtilitas, per hoc quod dicitur *in finem*. Supplendum enim est esse Christum: nos dirigens, quia finis duplici modo, sicut superiùs expositum est; & causa efficiens Psalmi; cum dicitur *Dauid*, & excitatiuum & motiuum Auctoris, cum dicitur *pro octaua*.

Octaua, dies iudicij ex duplici causa. Notandum enim, quòd octaua appellatur hîc dies iudicij, non sicut quidam errantes hîc putauerunt propter hoc quod post septem annorum millia, completa septimana mundana futurum sit. Incertum enim est, & cognitum soli Deo quando futura sit illa dies. *Matth.*25. De die illa, & hora nemo scit. Et 1. *ad Thess. vltimo.* Dies Domini tanquam fur in nocte veniet. Sed octaua dicitur duplici ratione alia, quia sequetur post hanc vitam, quæ duplicatur per quaternarium & ternarium. Quatuor enim humoribus componitur humanum corpus, & per quatuor anni tempora variatur, & ex quatuor componitur elementis. Ex parte autem animæ sunt tres potentiæ siue vires, quibus & spiritualis hominum vita regitur, ordinatur. His autem decursis sequitur dies iudicij quasi octaua. Vel melius: Octaua dicitur, quia consecutiua huius vitæ, quæ septem dierum currit circulo. Illam ergo diem cogitans sanctus Dauid, & cogitare nos docens, affectus timore loquens pro se & in persona timentium, edidit Psalmum istum.

Argumentũ, iudicij timore à quo pœnitentia incipit.

Sensus ergo totalis talis est: hic Psalmus in Christum finem nos dirigens, Dauid est vt Auctoris, pro octaua, id est, pro timore octauæ diei, scilicet diei iudicij ab ipso editus, & à timentibus diem illum dicendus. Ex hoc patet, quòd rectè dicitur primus Psalmus pœnitentialium. Inchoatio enim pœnitentiæ à timore est, cautato ex timore iudicij, secundum illud *Isa.*26. A timore tuo concepimus, & parturiuimus spiritum salutis.

Pater & ordinatio huius Psalmi ad Psalmum præcedentem: orauit enim in Psalmo præcedenti pro hæreditate æterna sibi danda, sed quia ad hoc via est pœnitentia, hîc subiungitur de pœnitentia postulanda. Item in Psalmo præcedenti confidenter allegabat se asserendum hæreditatem quæ pertinet ad perfectionis statum. Ne ergo credantur excludi imperfecti, subiungitur hîc de timore imperfectorum, & pœnitentium, per quem incipiunt sequi perfectos.

Diuisio Psalmi.

Diuiditur autem in tres partes. Primò in statu pœnitentis concussus timore petitionem facit. Secundò vt ad misericordiam prouocet Deum, miserias exponit, ibi, *Laboraui*. Tertiò, quòd idoneus sit exaudiri, ostendit. *Discedite à me.* In prima parte duo dicuntur, secundum duo quæ petit, timore concussus. Primum est remoueri à malo. Secundum promoueri in bonum, ibi, *Saluum me fac propter misericordiam tuam.* Item cùm duplex sit malum, futurum videlicet & præsens, primò petit liberari à malo futuro, secundò à malo præsenti. *Miserere mei.* A malo futuro duplici petit liberari. Primò à malo gehennæ, quod est magis desiderabile. Secundò à malo purgatorij, à quo etiam bonum est liberari. *Nec in ira tua.*

Dicit ergo: *Domine ne in furore tuo*, id est, in effectu furoris quem exercebis contra malos in die iudicij, *arguas me*, id est, arguendo punias. Hic est furor de quo *Isa.*30. Ardens furor eius, & grauis ad portandum: & additur de arguitione, & labia eius indignatione plena. Hunc furorem timebat Iob quando dicebat in 14. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus.

Cur dies iudicij timendus.

Nec mirum si timetur dies illa à pœnitentibus imperfectis, timenda enim est multiplici ratione. Prima propter incertitudinem status sui, vel salutis. *Eccl.*9. Nemo scit an amore vel odio dignus sit. Maximè ergo imperfectus incertus est propter electorum commotionem quam audimus tunc futuram. *Isa.*24. Confractione confringetur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra. Propter impugnationem totius creaturæ quæ malos impugnabit. *Sap.*5. Armabit omnem creaturam ad vltionem inimicorum. Et paulò post. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Propter iudicis potestatem irrefragabilem. *Psal.* Quis nouit potestatem iræ tuæ? Psal.89. *Iob* 9.

Iob 9. Deus cuius iræ resistere nemo potest. Propter iudicij districtionē. *Sopho.*1. Scrutabor Ierusalem in lucernis. Propter seueritatem & inflexibilitatem. *Prou.*6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima. Propter ipsius iudicis honorem. *Mal.*3. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? aut quis stabit ad videndum eum? Propter peccatorum manifestationem. *Matth.* 10. Nihil operum quod non reueletur, & nihil occultum quod non sciatur.1.ad *Cor.*4. Veniet Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum,& manifestabit consilia cordium. Vltimò propter pœnarum multiplicitatem, quam infliget in corpore & in anima. *Apoc.*1. De ore eius procedebat gladius ex vtraque parte acutus.*Iob* 9. Fugite à facie gladij: quoniam vltor iniquitatum est gladius. Punientur quidem tenebris. *Matth.*25. Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores, quia veram lucem quæ Christus est, repulerunt. *Ioan.*1. Erat lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Fœtore. *Isa.*3. Erit pro suaui odore fœtor, quia cum iustis in odore vnguentorum Christi currere noluerunt. *Cant.*1. Curremus in odorem vnguentorum tuorum. Frigore & igne. *Iob* 24. A frigore niuium transibunt ad calorem nimium. Frigore: quia illum ignem vel extinxerunt, vel repulerunt, de quo *Luc.*12. Ignem veni mittere in terram. Igne: quia gratiæ refrigerium contempserunt. *Eccles.*19.Nonne ardorem refrigerat ros? *Daniel.*3. Ventus roris refrigerium præstitit tribus pueris in fornaci. Hæc exteriùs. Sed interiùs verme conscientiæ. *Isa.* vltimo, vermis eorum non morietur: quia vermen luxuriæ nutriuerunt. Ad *Gal. vltimo*, Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem.

Varia damnatorū supplicia.

Neque in ira tua, quæ minor est quam furor, scilicet in affectu iræ quâ punis in purgatorio, *corripias me.* Per purgatorium enim Dominus non interficit, sed corripit: non enim est hic ira ardens & sæuiens,de qua supra in secundo *Psal.* Cum exarserit in breui ira eius, &c. de qua *Matth.*3. Genimina viperarum quis dabit vobis fugere à ventura ira? Et ad *Rom.*1. Reuelabitur ira Dei de cœlo super omnem impietatem. Sed ira est quæ misericordiam sequitur, iuxta illud *Abacuch* 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Quæ in purgatorio existentibus ira dicitur, iis autem qui affliguntur hic, non ira, sed magis prona pietas dicenda est. *Iob* 5. Beatus qui corripitur à Domino. & *August.* in Glossa talem petit iram, Hic vre, hic seca me: sed in furore tuo, vel in indignatione, ne arguas me, vel corripias me. Ergo est furor Dei in inferno, ira in purgatorio, sed prona correctio hic in mundo.

Nota.

3. *Miserere mei.* Hic petit liberari à malo præsenti: & dicuntur duo. Primò petitio liberationis, secundò petitioni acceleratio, ibi, *Sed tu Domine vsquequo?* Item malum duplex, culpæ à quo petit primum liberari, & pœnæ à quo secundò, ibi, *Sana me.* In prima duo. Petitio & ratio quare debeat exaudiri, *Quoniam infirmus.* Dicit ergo sic: Perij vt me in furore non arguas nec corripias, & nunc Domine pero *miserere mei* quadrupliciter, ne desperem, per spem veniæ consolando, iuxta illud *Ezech.*18. Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. Auersum à te per internam inspirationem reuocando, iuxta illud *Isa.*30. Aures tuæ vocem audient post tergum monentis. Pigritantem conuerti per patientiam & benignitatem expectando, secundum illud ad *Rom.*2. Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? & *Isa.*30. Expectat vos Dominus Deus vester vt misereatur vestri. Et tandem conuerso hilariter occurrendo, sicut benignus pater filio prodigo reuertenti. *Luc.*15. Et hoc debes.

Quadruplex misericordia.

Quoniam infirmus sum. Qui autem tibi ostendit infirmitatem, à te meretur veniam. *August.* Argumentum est pietatis impetrandæ, ostensio infirmitatis. Infirmus autem sum infirmitate multiplici. Naturæ, de qua *Sapient.*19. Homo infirmus & exigui temporis. Et pœnæ,de qua *Ioan.*11. Domine quem amas infirmatur. Et culpæ, de qua *Ezech.*34. Quod infirmum fuit, non consolidastis. Et imperfectione in fide, de qua ad *Rom.*14. Qui infirmus est, olus manducet. Et consuetudinis pravæ, de qua *Seneca*, Non est locus remedio, dum vitia mores sunt. Tu autem te consolidaturum infirmo promisisti. *Ezech.*34. Quod infirmum fuerat, consolidabo.

Duplex infirmitas.

4. *Sana me.* Hic petit liberari à pœna, & dicuntur duo similiter. Primò petitio, secundò quare debeat exaudiri. *Quoniam conturbata.* Dicit ergo sic. Peto liberari à pœna, sed & hoc peto, ô Domine, *sana me* à miseria culpæ. *Ierem.*17. Sana me Domine, & sanabor. Sana me: quoniam sanabilis est miseria mea. *Sap.*1. Creauit enim Deus vt essent omnia, & sanabiles fecit rationes orbis terrarum, non rationes dæmonum. Quia potes & solo verbo. *Psalm.* Psalm 106. Misit verbum suum, & sanauit eos.

Quoniam conturbata. Hic ponitur ratio duplex ad mouendum iudicem, scilicet duplex miseria. Animæ, quantum ad superiorem partem turbatio: quantum ad inferiorem, turbationis incensio. *Et anima mea.* Ait ergo: Sana me, & hoc te moueat, *quoniam ossa mea*, id est, animæ meæ vires, rationabilis, concupiscibilis, irascibilis, quæ sunt quædam ossa animæ spiritualis, *conturbata sunt. Thren.*2. Conturbata sunt omnia viscera mea. *Ierem.*4. Sensus cordis mei turbati sunt in me.

4. *Et anima mea.* Pars animæ, scilicet inferior sensualitas turbata est valde, turbatione triplici. Admirationis. *Cant.*6. Anima mea conturbata est propter quadrigas Aminadab: quæ enim prius erat domina, seruam se cognoscit. Et timoris, de qua *Matth.*2. Turbatus est Herodes,& omnis Ierosolyma cum illo. *Sapient.* 17. semper enim pertimescit sæua, turbata conscientia. Et hoc, quis videt sibi imminere supplicia & dolores: de quo in *Psal.* Sana contritionem eius, quoniam commota est. Quia vidit se amisisse bona gratiæ & gloriæ.

Sed tu Domine. Hic petit acceleretionem liberationis: & dicuntur duo. Primò admiratio de mora liberationis, vt liberatorem excitet: secundò

secundò supplicatio pro liberatione.*Conuertere.* Ait ergo sic: Turbor & conturbor: *sed tu Domine vsquequo* differs me liberare. Et *Abacuch.*2. Vsquequo Domine clamabo,nec exaudies? Nec est hoc contra illud quod dicitur *Isa.*65.Et erit, antequam clament, ego exaudiam. Illud enim intelligitur de perfectis: hic autem loquitur in statu imperfecti.Præterea ipsa dilatio, exauditio est ad bonum eiusdem postulantis Primò: quia tunc veraciter cognoscit, quam grauis sit miseria in qua iacet. *Gregor.* Cum se expedire nititur, tunc veraciter cognoscit, quam duris nexibus retinetur. Item ipsa dilatione cruciatus magis ac magis purgatur. *Gregorius*, differens cruciat, & cruciando purgat. Item cautior redditur ad cauendum recidiuum. *August.*Facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi. Item desideria augmentantur. *Greg.* Desideria dilatione crescunt. Vltimò: quia post multam dilationem & multos gemitus,impetratum carius habetur & gratius. *Seneca*, Quod gratum vis, haberi, raro effice. Item idem, Meliùs sapiunt quæ pluris emuntur.

5. *Conuertere.* Hic postulatio accelerationis. Primò deliberatione à culpa, secundò à pœna. *Et eripe.* Dicit ergo sic: Miror de mora? sed rogo te Domine *conuertere* celeriter ad me, (cuius conuersio est culpæ deletio,) vt dicas mihi illud *Osee* 11. Conuersum est in me cor meum. Vt contingat mihi sicut & Petro Luc.23. Conuersus Dominus respexit Petrum. Et statim sequitur, quòd fleuit amare, & deleuit culpam. Conuertitur autem Dominus, rationabilem illuminando ad cognitionem veritatis, iuxta illud ad *Eph.*5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Concupiscibilem inflammando ad amorem bonitatis illo igne, de quo *Luc.*12. Ignem veni mittere in terram, &c. Irascibilem roborando ad destructionem iniquitatis. *Isa.*40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. *Conuertere* ergo sicut promittis. *Zach.*1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.

Et eripe animam meam. à languore pœnali in quo per peccatum relicta est, tanquam in laqueo inuoluta & adstricta. *Prou.* 5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. & in *Psal.* Funes peccatorum circumplexi sunt me: vt possim dicere illud, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus: & illud, Ipse liberauit me de laqueo venantium. Eripe ergo animam meam terrenis adhuc per delectationem adhærentem, secundum illud, Adhæsit pauimento anima mea. Et alibi, Adhæsit in terra ventet noster. Per reiterationem peccato infixam, secundum illud *Psal.* Infixus sum in limo profundi. Ligatam per consuetudinem. *Osee* 4. Ligauit eum in alis suis spiritus. *Iob* 18. Immisit in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat: tenebitur planta eius in laqueo. Absorptam per desperationem & contemptum. *Prou.*18. Peccator cum venerit in profundum peccatorum, contemnit. Ab iis eripiendum & auellendum est cor, vel ipsa à corde: quod si non potest fieri, totum simul esse auellendum. *Seneca*, Auellenda sunt quæcumque cor laniant, quæ si auelli non possunt, etiam cor cum ipsis auellendum est.

Status animæ peccatricis.

Psal.43.

Nota menitum.

Saluum me fac. Hic petit promoueri in bono vel conseruari: & dicuntur duo. Primò petitionem facit, secundò necessitatem ostendit suæ petitionis. *Quoniam non est in morte.* Dicit ergo sic: Petij à malis liberari, & hoc celeriter: sed & hoc peto: *Saluum me fac*, virtutes vsque ad saluati perfectionem producendo, & hoc non meis meritis, quia nulla repuro, sed

Propter misericordiam tuam, cui totum attribuo, de qua ipero. Ad *Titum* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. *Thren.*3. Misericordiæ Domini, quòd non sumus consumpti. Non virtutis nostræ. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum.

Quoniam non est in morte. Hic ostendit petitionis necessitatem ratione dplici. Prima: quia non valet confessio. Secunda: quia non est euasio à culpa, vel à pœna post mortem, ibi, *In inferno autem.* Ait ergo sic: Peto liberari à malo, & promoueri in bonum celeriter, *quoniam in morte*,cuius hora mihi incerta est,*non est qui memor sit*, id est, qui memor esse possit tui, ad veniam vel salutem impetrandam. Sed notandum, quòd est mors naturæ, à qua dicitur quis moriens.De hac non intelligitur: moriens enim potest esse memor Dei ad salutem. Et est mors à qua dicitur quis mortuus. De hac intelligitur quod hic dicitur. *Eccles.*17. Ne moreris in errore impiorum, ante mortem confitere. Mortuo enim quasi nihil, perit confessio. *Ecclesiastic* 11. *Si ceciderit lignum ad Austrum*, ibi erit: si ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Huius exemplum habes in Euangelio *Matth.* 25, de confidentibus post mortem: Amen dico vobis, non noui vos, nescio vos.

6.

Gradus mortis.

In inferno autem, iam conclusus, *quis confitebitur tibi?* Vel confessione fidei, de qua dicitur ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. & 10. *Matth.* Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Vel laudis,de qua dicitur in *Psal.* Confitemini Domino quoniam bonus. Vel peccati, de qua *Iacob. vltimo*, Confitemini alterutrum peccata vestra? Verè nullus, ita quod sit vtilis ad salutem. *Isa.*38. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te, non exspectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam, &c. Alia translatio mea. Qui descendet ad inferos, non ascendet, nec reuertetur vltra in domum suam. *Iob* 7. In inferno nulla est redemptio. Propter hoc dicitur *Eccles.* 9. Quicquid potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, apud inferos, quò tu properas. Potest etiam intelligi de morte culpæ.In hac vocere existit qui adhuc peccatum diligit. In inferno autem est, qui desperat vel contemnit. De talibus autem intelligitur illud *Ioan.*9.Scimus, quoniam peccatores Deus non audit. Ex dictis relinquitur, quòd est mors naturæ quæ mala est, & mors culpæ quæ est deterior,& est gehennæ quæ est pessima, iuxta illud, Mors peccatorum pessima.

7. *Laborauí in gemitu meo.* Hæc est secunda pars Psalmi, in qua postquam pœnitens timo-

re concussus, humilem petitionem proposuit, subiungit prouocationem iudicis ad compassionem, & hoc dupliciter. Primò emendam nuntiando: secundò necessitatem emendæ confitendo. *Turbatus est à furore.* In prima duo. Primò nuntiat emendam, quam iam fecit, secundò quam facere proponit. *Lauabo*: Quam iam fecit, duplex tangitur, exterior in actu, interior in gemitu. Ait ergo sic: Rogaui necessitate compulsus. Et tu Domine ad compassionem moueri debes, *quoniam laborauí*, exteriùs meipsum in bonis operibus exercendo, secundum illud ad *Rom.6.* Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita, &c. Et crucem pœnitentiæ sustinendo, secundum illud ad *Gal.5.* Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

Duplex labor malus. Nota, quod est malus labor, & hic duplex. Culpæ, de quo dicitur *Ierem.9.* Vt iniquè agerent laborauerunt, & de quo dicunt mali *Sapient.5.* Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Et pœnæ æternæ, de quo in *Psal.* Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. Et est labor bonus. Bonus pro se vel sustinendo in necessariis corporis, de quo 2. *Thess.3.* Qui *Triplex labor bonus.* non laborat, non manducet. Vel pœnitentiæ pro peccatis puniendis, de quo hîc: *Laborauí.* Vel pro aliis & ad salutem vocandis, de quo in *Psal.* Laboraui clamans, &c. De iis duobus vltimis laboribus *Sap.3.* Bonorum labor gloriosus est fructus.

Gemitus à causa geminatus. *Laborauí* ergo sic exteriùs, *in gemitu meo*, laborans interiùs. Alibi in *Psal.* Rugiebam à gemitu cordis mei. *Thren.1.* Multi gemitus mei, & cor meum mœrens. Et dicit Cassiodorus, quod gemitus à geminando dicitur. Geminam enim causam habet gemens pro peccatis: vnam, quia præsentem pœnam sentit: *Septem liquoribus ablauitur anima.* alteram, quia timet futuram. Nota, quòd septem lignores Dominus propinat ad animam abluendam. Aquam Baptismatis primò. *Ezechiel.36.* Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquinamentis vestris. 4. *Reg.5.* Vade, & lauare septies in Iordane. Si cito sordidatus est, propinatur ei liquor alius, lachrymæ, sicut hîc dicitur: postmodum tertius, scilicet lac simplicis doctrinæ, quo mundatur à sordibus eorum. *Cant.5.* Oculi tui sicut columbæ super riuos aquarum, quæ lacte sunt lotæ. Sed sic mundata ab errore haber liquorem quartum, Christi sanguinem, quo debet lauari per Passionis eius recordationem. *Apocalyps.1.* Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et 7. Lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Sed adhuc propinatur ei quintus, scilicet vinum compunctionis. *Genes.* penultimo, Lauabit in vino stolam suam, & sanguine vuæ pallium suum. Propinatur & sextus, scilicet butyrum pinguis deuotionis. *Iob.29.* Lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Propinatur & septimus, oleum lætitiæ spiritualis. *Daniel.13.* Afferte oleum & vnguenta vt lauet. Paratur ad lauandum non liquor, sed feruor ignis, scilicet ardentissimæ charitatis. *Isa.4.* Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit in spiritu iudicij, & spiritu ardoris.

Duplex emendatio exigenda. *Lauabo per singulas noctes.* Hîc emenda quam promittit, quæ est duplex, vna purgare conscientiam, quod pertinet ad declinationem mali, alia bonarum affectionum abundantia, quod pertinet ad operationem. *Lachrymis.* Ait ergo: Sic laboraui, sic ingemui: sed & hoc promitto, quoniam lectum meum, interiorem scilicet conscientiam, in qua quiescendum est, lauabo abundantia lachrymarum, *per singulas noctes*, ad literam, singulis noctibus lachrymando. Vel *per singulas noctes*, super singula peccata, lachrymas effundendo.

Ad hunc fletum inuitamur *Ierem.6.* Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Et *Mich.4.* Dole & satage quasi parturiens. *Ierem.4.* Laua à malitia cor tuum. *Thren.2.* Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem.

Quid differt stratum à lecto. *Lachrymis meis.* Quasi diceret, Non solum lauabo conscientiam, sed etiam stratum meum, cor scilicet virtutibus patatum, *rigabo lachrymis meis*, vt producat affectionum bonarum fructum. *Eccles.4.* Rigabo ortum plantationis, & inebriabo partus mei fructum. Et nota, quòd idem quod superius dixit lectum, hic dicit stratum. *Cassiodorus* enim dicit, quòd lectus dicitur ab electione herbarum, quæ in lectis solent poni, iuxta illud *Cant.1.* Lectulus noster floridus. Stratum autem dicitur à sternendo: quia pretiosis solet sterni, & ornari ornamentis.

Triplex genus lachrymarum. Et nota, quòd sunt lachrymæ pro seipso, & hæ contritionis, de quibus hîc: & ad proximum, & hæ compassionis, de quibus *Ierem.9.* Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, &c. Et ad Dominum, & hæ deuotionis, quæ reficiunt animam, de quibus in *Psal.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Hoc est irriguum superius, de quo *Iosue 15.* & vidi, id est, dedi irriguum superius.

8. *Turbatus est à furore oculus meus.* Hîc ostenditur necessitas emendandi, & hoc duplici ratione. Prima, timoris magnitudo: secunda, peccandi consuetudo. *Inueteraui.* Dicit ergo sic: Emendaui iam in parte, & adhuc emendabo, & necesse habeo, quia *turbatus est oculus meus* rationis meæ, *à furore*, id est, furoris tui in effectu meditatione. *Num* 1. Vlciscens Dominus & habens furorem, vlciscens Dominus in hostes suos. *Isa.58.* Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. *Abac.3.* Audiui, & conturbatus est venter meus.

Oculus multiplex. Et nota, quod est oculus corporis, de quo *Eccles.1.* Non satiatur oculus visu, nec auris auditu. Et est oculus mentis, sicut hic. Et est oculus cordis, scilicet intentio: de quo *Matth.6.* Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Et est occulus pupilli, & hic duplex: procurator in temporalibus, scilicet sinistet oculus, in spiritualibus, dexter. De vtroque *Matth.5.* Si oculus tuus *Prælatus oculus Ecclesiæ.* dexter scandalizat te, &c. Per dextrum intelligitur & sinister. Et est oculus Ecclesiæ, scilicet Prælatus. *Cant.4.* Oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus latet. Debent enim Prælati esse simplices in bono opere, fœcundi in prædicatione, sicut columbæ, absque eo

eo quod intrinsecus latet, in conscientiæ puritate.

Inueteraui. Quasi diceret, Non solum me compellit timoris magnitudo, sed etiam hoc quòd inter inimicos meos dæmones, & homines malos inueteraui, peccata peccatis adiiciendo. *Baruch.3.* Quid est Israël quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena. Et nota, quòd est inueteratio seu vetustas naturæ seu temporis, de qua alibi in *Psal.101.* Omnes sicut vestimentum veterascent. Et *Leuit. 26.* Comedetis vetustissima veterum. Et est inueteratio culpæ; & hæc duplex: Interius in cognitione & affectu. *Isa.26.* Vetus error abiit. Exterius in opere & effectu: ad *Coloss.3.* Exuite veterem hominem. Inueteraſcit autem homo per peccatum, quia visum amittit. *Psal.39.* Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Tremulus fit. Trepidauerunt timore vbi non erat timor. Infatuatur. ad *Rom.1.* Dedit illos in reprobum sensum. 2. ad *Cor.14.* Nolite pueri effici sensibus. Rugatur sublato humore gratiæ. *Iob 16.* Rugæ meæ testimonium suum dicunt contra me. Sordidus efficitur. *Apoc. vltimo.* Qui in sordibus est, sordescat adhuc. *Psal.9.* Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

9. *Discedite à me.* Hæc tertia pars. *Psal.* in qua ostendit se exaudiendum, & hoc duplici ratione. Primò, quia à malis se separat: secundò, quia pro conuersione illorum, à quibus separatus est, orat, ibi, *Erubescant.* In prima duo. Primò separationem sui inducit à malis: secundo causam subiungit quare separari velit, ibi, *Quoniam exaudiuit.* Dicit ergo: Sic petiui, sic pœnitentiam promisi, & debeò exaudiri, quia dico vobis, ô vos omnes qui operamini iniquitatem, *discedite à me* iam correpto à peccato, ne iterum vestro consortio recidam. *Eccles.13.* Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. *Seneca*, Honestatem excutit dissimilis multitudo. Super illud *Marc.14.* de Petro. Et cœpit flere, *Nota.* Glossa: Quam noxia sunt præcordium colloquia! Petrus inter infideles hominem se negauit nosse, quem inter condiscipulos iam Dei filium fuerat confessus. *Matth.17.*

Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. *Num.16.* Separamini de medio congregationis huius, ne forte inuoluamini cum ea. Et nota, quòd triplici de causa separat se à malis. Propter cautelam vt vitet infectionem, 1. ad *Cor.15.* Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Propter medicinam vt sanetur ille à quo separamur, quod fit per excommunicationem. Sic separauit fornicatorem Corinthium Paulus primæ ad *Cor.5.* Vt spiritus saluus fiat. Et propter superbiam, propter ipsorum contemptum & despectionem. Sic dicebant Pharisei separati: *Luc.* 18. Dicebat vnus eorum, non sum sicut cæteri hominum.

Tria obtinet Propheta. *Quoniam exaudiuit Dominus.* Hîc tangit causam separationis, quoniam ipse est exauditus. Exauditum autem se dicit in petitione triplici. Primò in petitione amouendæ culpæ. Secundò in petitione amouendæ pœnæ. *Exaudiuit Dominus.* Tertiò in petitione promouendæ gratiæ. *Dominus orationem meam suscepit.* Dicit ergo, Discedite: & hoc iustum, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei, facti pro culpis amouendis. Sic exaudiuit *Iudith* quæ dicebat, 8. Indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Et Sarам *Tob.3.* In oratione perfistens cum lachrymis deprecabatur Dominum.

Et nota, quod dicit vocem fletus: nam

Interdum lachryma pondera vocis habent.

Vis lacrymarum. Et super illud quod dictum est de tertio Tobiæ dicit Glossa: Oratio Deum lenit, lachryma cogit: hæc vngit, illa pungit. Oratio enim lachrymosa hostibus est flagellum, oranti subsidium, Deo sacrificium: nec hoc tantùm, imò.

Exaudiuit Dominus deprecationem meam. Pro pœnæ malis amouendis. 2. *Luc.1.* Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, & bene exauditur: remota enim culpa citò exauditur orans pro pœna relaxanda 1. *Ioan.3.* Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum, vt quicquid petierimus, accipiamus. Et contrario dicitur *Iacob.4.* Petitis, & non accipitis, eò quod male petatis, & in concupiscentiis vestris insumatis.

Orari adest Trinitas. *Dominus orationem meam suscepit.* Pro bonis adipiscendis. Nota hîc, sicut tangit Glossa, quòd ter ponitur Dominus ad monstrandum, quòd oranti tota Trinitas adesse dignatur, nec dicitur propter hoc quòd Trinitas personarum propriis notionibus distinguatur, sed propter hoc tantum, quod idem nomen essentiale, scilicet Dominus, ter ponitur. Et nota quomodo se exauditum replicat, & dicit susceptum, quod fit propter vehementiam gaudij. *Seneca*, Difficilis est gaudiorum patientia. Et *Gregor.* Quod mens amat, sæpiùs replicat. Sed vnde se exauditum nouerat? *Eccles.9.* Nemo scit vtrum amore an odio dignus sit. *Iob 9.* Si venerit ad ad me, non videbo eum: & si abierit, non intelligam. Sed responsio est: hæc intelliguntur de cognitione certitudinis, hîc autem loquitur ex vehementia præsumptionis, quæ surgit ex sensu internæ consolationis: non est enim possibile perseuerantes in fletu pro peccatis non consolari. *Matth.5.* Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. *Tob.3.* Post tempestatem tranquillum facis, & post lamentationem & fletum exultationem infundis.

Qui orat proinimicis, exaudiuntur. 11. *Erubescant & conturbentur.* Hîc secundum huius partis, scilicet ratio secunda quare debeat exaudiri: quia orat pro inimicis. Et dicuntur tria. Primò petit excitationem ipsorum ad conuersionem. Secundò conuersionem ipsam. *Conuertantur.* Tertio conuersionis confirmationem. *Et erubescant.* Item excitatio duobus modis fit, pudore scilicet peccati, & timore iudicij: quorum vtrumque petit. Ait enim sic: volo separari à malis, sed non ex superbia, quia rogo *erubescant* pro peccato, bona scilicet erubescentia. *Eccles.4.* Est confusio adducens gloriam. *Ierem.17.* Confundantur qui me persequuntur. *Ezech.36.* Confundimini & erubescite super viis vestris.

Malum pudoris & timoris omnes meritur. *Et conturbentur.* Pro futuro iudicio, simul scilicet toti conturbentur. *Et vehementer omnis inimici mei. Iob 2.* Nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem eius vehementem. Conturbetur, id est, turbatione aduenient velut accipitur hîc, in spiritu vehementi contritus navis Tharsis. *Conturbantur* sic excitati,

*Isa.*31. Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israël. Et benè sequitur ad præce-
Pudoris figura elegãs. dentia. Ex pudore enim & timore vehementi, seu confusione sequitur conuersio. Pudor enim est lapis quo Goliath in fronte percutitur & occumbit. 1.*Reg.*17.*Ierem.*36. Postquam ostendisti mihi, percussi fratrem meum, confusus sum & erubui. Timor enim est Angelus Domini quo descendente in piscinam mouetur aqua: & sanantur infirmi. *Ioan.*5. Et vt sic conuersi conseruentur, rogo vt erubescant ex recordatione delicti: & dupliciter: *Valde* quantum ad intensionem erubescentiæ: *Velociter* quantum ad accelerationem. *Ezech.* 43. Tu autem fili hominis ostende domui Israël templum, Christum vel Ecclesiam, à quo fuerant separati & per peccatum electi. *Et erubescant* ab iniquitatibus suis. Et velociter fiat quantum ad accelerationem: nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia.

IN SEPTIMVM PSALMVM.

1. *In finem Psalmus Dauid, quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini.*

2. *Domine Deus meus.* Hic est Psal. numero septimus, in titulo sextus, qui, inquam, titulus talis est: *In finem Psalmus Dauid*, in quo vtilitas & auctor notatur, sicut frequenter expositum est: *quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini:* quod restat exponendum.
Causa Psalmi huius. Notantur enim in hoc tria. Modus editionis Psalmi in hoc quod dicitur, *quem cantauit.* Cui edidit cum dicit, *Domino.* Motiuum ad edendum Psalmum cum subiungit, *Pro verbis Chusi filij Iemini.* Et planum est scienti historiam 2. *Reg.*17. Qualiter Absalone persequente patrem suum Dauid consilio Architophel, Chusi de voluntate Dauid quasi ad Absalonem transiens, dissipauit consilium Architophel, & ipsum consilium quod dissipauerat, & aliud consilium quod dederat, manifestauit Dauid, ex quo motus Psalmum edidit. Tamen secundum rei veritatem, & sicut vult Hieronymus, hic titulus huic historiæ non alludit: & hoc probat Hieronymus: Chusi de quo agitur in *lib.Reg.* fuit filius Arachi. Hic autem dicitur filius Iemini. Item in Hebræo Chusi secundum quod ibi accipitur, per literam Hebræam ד scribitur: sed Chusi in hoc loco per literam ו scribitur. Præterea quod dicitur in hoc Psalmo, Absaloni non conuenit. Nusquam enim appellatus est leo. Vnde magis secundum Hieronymum videtur compositus esse Psalmus contra Saülem. Sed melius est vt dicatur, quòd nec de historia Absalonis, nec Saülis hic agitur in hoc Psalmo. Sed Esdræ sic placuit velare mysterium sub interpretationibus nominum prædictorum: Chusi enim interpretatur silentium: Iemini interpretatur dextera, vel dexteræ. Pro silentio ergo dexteræ editur Psalmus iste. Pro silentio, inquam, manifestato: sicut enim superiùs dictum fuit in titulo Psalmi tertij, per Absalon cœtus Iudaïcus, per Architophel Iudas intelligitur, quorum consilium fuit perdere Christum, & deglutire quasi infernus viuentem, sicut 2.*Sap.* dicitur. Sed hoc consilium secretum Dei silentium dissipauit, occultans illud, & Iudæ & Iudæis. Ipsi autem Dauid, & iustis de Ecclesia manifestatum est, & interiùs inspiratum, & hoc ab illo qui dexter est iustis, scilicet à Deo, secundum illud *Psal.* 15. A dextris est mihi ne commouear. *Matth.*11. Confiteor tibi Pater, quia hæc abscondisti à sapientibus & prudentibus, scilicet Iudæis, & reuelasti ea paruulis, humilibus & iustis. Ergo sic spiritualiter loquendo, iustus qui per Dauid intelligitur, introducitur psallens pro reuelatione consilij Dei Iudæis excæcatis occultati, & humilibus Gentilibus reuelati.

Titulus Psalmi de Christo explicandus & de morte eius sacramento Iudæ occultato, piu aperto.

Ex dictis patet ordo huius Psalmi ad antece- *Ordo Psalmi.*
dentem Psalmum duplici ratione. Cum enim in præcedenti Psalmo imperfecti & pœnitentes in Ecclesia introducti sint orantes, & exauditi, hic perfecti introducuntur gaudentes & orantes: quia diuinum consilium eis est reuelatum. Propterea Psalmus quintus fuit pro Ecclesia Gentilium quæ hæreditatem consequitur. Psal. sextus ostendit per quid consequitur, quia nempe per pœnitentiam & lamentum. In hoc Psalmo rectè orans conuertitur ad Deum, quia excæcata synagoga ipsa, voluit manifestare conuertendi modum.

Diuisio. Diuiditur autem Psalmus secundum Glossam in quinque partes, quas possumus comprehendere in tres. Primum petit iustus cui reuelatum secretum à Deo, liberari à malo. Secundò exprimit per quem, & à quo liberari quærit, quia per Christum resurgentem à mortuis, ibi, *Exurge Domine in ira tua.* Tertiò propter quid petit liberari, sic, quia terrore futuri iudicij. *Dominus iudicat populos.* Prima autem pars diuiditur in quatuor. Primò captat iudicis benevolentiam: secundò proponit petitionem. Saluum me fac. Tertiò petendi necessitatem. *Nequando.* Quartò impetrandi congruitatem, ibi, *Domine Deus meus si feci istud.* Captatur autem benevolentia dupliciter. Primò à parte eius à quo petitur. Secundò à parte petentis, ibi, *In te speraui.* Ait ergo: *Domine*, propter potentiam cui timor debetur. *Malach.*1. Si ego Dominus, vbi est timor meus? *Deus* omnia prospiciens, & regens per sapientiam. Dicitur enim Deus idem quod Theos, & Theos à Thetin, quod est videre, cui debetur honor. *Paulus* 1.*ad Timotheum* 1. Soli Deo honor & gloria. Sed *meus* per bonitatem, cui debetur amor. *Matth.*22. & *Deut.*6. Diliges Dominum Deum tuum: & appropriatur primum Patri, secundum Filio, tertium Spiritui sancto.

In te speraui, non diffidens de te. *Eccles.* 2. Quis speranit in Domino, & confusus est. Ad *Rom.*5. Spes non confundit. Speraui, inquam, in te, non in mundanis. *Prouerb.*11. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. *Isa.* 37. Confidis in baculo isto contracto Ægypto, cui si innixus fuerit homo, confringetur, & perforabit manum eius. Speraui, inquam, substrata fide, nec hæsitans de impetratione. 1.*Ioc.*1. Postulet autem in fide nihil hæsitans.

Saluum me fac. Hîc petit duo. Primum est saluari à culpa. Secundum est liberari à pœna. Ait enim: *Saluum me fac ex omnibus persequentibus me*, peccatis scilicet mortalibus, vt in illa non incidam, vel tentationibus ad mortalia trahentibus, & libera me à pœnis consequentibus.

tibus. Supra in *Psal.* Saluum me fac propter misericordiam tuam. *Ierem.* 17. Saluum me fac, & saluus ero. *Et libera*, qui verè potes. *Ioan.*8. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis.

Nequando rapiat. Hic tertium, in quo ostendit necessitatem perendi duplici ratione. Prima est crudelitas dæmonis impetentis: secunda, singularis bonitas liberantis. *Dum non est.* Dicit ergo: Sic pero, & necesse habeo, ne diabolus rapiat, *quando*, id est, aliquando, *animam meam*, de qua præcipuè curat. *Genes.*14. Da mihi animas, cætera tolle tibi. Corpus autem si ei traditur, affligit. *Iob* 9. Terra data est in manus impij, id est, corpus quod de terra est. *Genes.*1. Formauit Dominus Adam de limo terræ.

Dæmõ leoni collatus. *Rapiat*, inquam, *vt leo.* 1.*Pet.*5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, &c. Leoni autem diabolus comparatur, primò propter superbiam. *Iob.*41. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ. Et in *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Propter fortitudinem. *Iob* 41. Non est potestas super terram quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Propter crudelitatem. *Ierem.*6. Crudelis est, & non miserebitur. Propter audaciam. *Iob.*41. Non fugabit eum vir sagittarius, versi sunt in stipulam lapides fundæ. Propter hiatus latitudinem. *Isa.* Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino. Propter terrorem quem bestiis immittit. *Eccles.*51. Liberasti me à rugientibus præparatis ad escam. Dentes habet acutos & ferratos: sic dæmones tentationes graues & multiplices. *Eccles.*21. Dentes leonis dentes eius, interficientis animas. Pedem dextrum in eundo sinistro præponit: sic diabolus prætendit bonum sub quo malum abscondit. 2. ad *Cor.*12. Transfigurat se in Angelum lucis. Semper febricitat, & semper sitit: sic diabolus. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur. Cauda vestigia tegit: sic diabolus per adulatores, qui sunt eius cauda, peccata abscondit. *Isa.*8. Propheta loquens mendacium, ipse est cauda.

Dum non est qui redimat. A culpa, nisi tu solus, *Ioan.*1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Matth.*1. Vocabis nomen eius IESVM: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum, *Isa.*43. Ego sum qui deleo iniquitates propter me.

4. *Domine Deus meus.* Hic tertium huius partis, in quo ostendit impetrandi congruitatem: primò, quia innocens: secundò, quia pariens. *Si feci istud.* Tertiò fidem facit de vtroque, de innocentia & patientia, ibi, *decidam.* Ostendit autem patientiam dupliciter, primò, quia cauit superbia in corde: secundò, quia iniquitate in opere. *Si est iniquitas.* Dicit ergo. Sic rogo & necesse habeo: sed congruum est, quòd exaudiar, quia ô *Domine Deus meus.* Expone hæc tria sicut priùs.

Superbia absolutè peccatum dicitur. *Si feci istud.*, scilicet peccatum superbiæ in corde. Excellenter istud dicitur: quia omnis peccati initium. *Eccles.*10. Initium omnis peccati superbia: quia omni bono insidiatur. *Augustin.* in regula. Alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant, superbia verò bonis operibus insidiatur vt pereant. Quia diabolus per ipsam, & homo miser efficitur. *Tob.*4. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Qua etiam ratione maximum dicitur. *Psal.* Emundabor à delicto maximo. *Iob* 31. Si osculatus sum manum meam, quod est superbire de bono opere, & in ipso sibi complacere, quod est iniquitas maxima, & negatio contra Deum.

Si est iniquitas in manibus meis, in opere. *Iob* 31. Si leuaui manum meam super pupillum: ne essem de illis, de quibus *Isa.*1. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt, id est, peccato, quod sanguis dicitur. *Osee* 4. Sanguis sanguinem tetigit.

Si reddidi. Quasi diceret: Si hoc feci, & innocentiam amisi, & etiam si reddidi malum non quibuscunque, sed & retribuentibus mihi mala pro bonis quæ eis contuli. *Iob* 31. Si grauiùs sum à tuina eius qui me oderat, & exultaui quod inuenisset eum malum. Ex dictis patet, quod sic loquens perfectus est, quia sicut *Prou.*16. dicitur, Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Ibi *Glossa*, Cum expugnant vrbes, extra sunt qui vincuntur, maius est autem quod per patientiam vincitur, quia à se animus superatur. 5.

Quatuor retributiones iuxta quatuor leges diaboli, carnis, mentis, & Dei. Et nota, quòd quatuor sunt retributiones secundum quatuor leges diaboli, carnis, mentis, & Dei. Retributio diaboli est retribuere malum pro bono. *Ierem.*18. Nunquid redditur pro bono malum? Retributio carnis est retribuere malum pro malo. Vnde in lege carnali scriptum est *Exod.* 21. Animam pro anima, dentem pro dente, adustionem pro adustione. Retributio legis mentis, bonum pro bono. *Matth.*5. Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Et non malum pro malo. Ad *Rom.*12. Nulli malum pro malo reddentes. Quia *Tob.*4. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Lex autem Dei retribuere bonum pro malo. *Prou.* 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. *Luc.*6. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Ad *Rom.*12. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Decidam meritò. Hîc imprecatur sibi, vt trìa sequantur mala, si prædicta sunt in eo. Primum est, quod ab inimicis superetur. Secundum, quod bonis spolietur, ibi, *Inanis.* Tertium, quod vilificetur, ibi, *Persequatur.* Dicit ergo: Si hæc, superbia scilicet, operatio mala, & impatientia fuerunt in me, decidam meritò ab inimicis meis impulsus, supplantatus: & hoc meritò: Impulsus enersus sum vt caderem. Et sic cadens & victus ab iniquis seruus illorum fiam. 2. *Pet.*2. A quo quis superatus est, eius & seruus est. Decidam autem inanis factus, id est, vacuus ab omni bono. *Sapient.*3. Vacua est spes illorum & labor sine fructu: sicut ille de quo *Luc.*10. qui incidit in latrones qui spoliauerunt eum.

Persequatur. Hîc tertium, scilicet mortificatio: & tangantur tua. Primo vt trahatur in operationem peccati. Secundò in consuetudinem. *Et concidet.* Tertiò in contemptum ceu desperationem. *Et gloriam meam.* Dicit ergo:

tantum cadam in conſenſum, & omne bonum amittam: ſed & *perſequatur inimicus*, diabolus, *animam meam*, & ſic quod *comprehendat eam*, id eſt, in actum perducat. Inimicus dicitur diabolus. *Matth.*13. Inimicus homo hoc fecit. *Pſal.* Inimici mei animam meam circundederunt. *Thren.*1. Perſequutores eius apprehenderunt eam inter angustias. Et in 4. Velociores fuerunt perſequutores noſtri aquilis cœli.

Et conculcet per conſuetudinem, *in terra*, id eſt, in amore terrenorum, *vitam meam*, id eſt, animam meam, qua vitificatur corpus meum, ſecundum illud *Eccleſ. nono.* Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Prætereuntes ſunt dæmones, qui animam libentiſſime conculcant. *Iſa.*51. Incurvare vt tranſeamus. In eodem, Poſuiſti corpus tuum in terram, & quaſi viam tranſeuntibus *Iob* 18. Calcet ſuper eum quaſi Rex, interitus, id eſt, diabolus.

Quadruplex gloria. *Et gloriam meam*, animam ſcilicet ad imaginem Dei factam. Eſt enim multiplex gloria. Vanitatis *Ioan.*5. Quomodo poteſtis credere, qui gloriam abinuicem quæritis? Et eſt gloria veritatis, de qua in *Pſalm.* Gloriam regni tui dicent. Et eſt gloria puritatis. 2. ad *Corinth.*1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Et eſt gloria æternitatis, In *Pſal.* Exultabunt Sancti in gloria. Eſt eſt gloria creationis, de qua hîc, & 1. ad *Corinth.*2. Vir eſt imago, & gloria Dei, id eſt, anima ſecundum partem ſuperiorem.

Hanc ergo *gloriam meam in puluerem deducat*, non materialem, de quo *Geneſ.*3. Puluis es & in puluerem reuerteris. Nec gratiæ, de quo *Cant.*3. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Sed in puluerem culpæ, de quo *Iſa. vltimo*, Serpenti puluis panis eius. & ſupra *Pſal.*1. Tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.

9. *Exurge Domine in ira tua.* Hîc ſecunda pars Pſalmi, in qua oſtenditur quomodo, & quo ordine, & per quem velit liberari: quia per Dei filium incarnatum reſurgentem, & aſcendentem in cœlum. Dicuntur ergo tria. Primò petit, quòd Chriſtus potenter adueniat in remedium contra diabolum & membra eius. Secundò, vt adueniat humiliter in exemplum præbendum bonis, ibi, *Exurge Domine.* Tertiò, vt aſcendat miſſurus Spiritum ſanctum in robur & firmamentum ſuorum. Et *propter hanc.* In prima duo. Primò petit vt potenter adueniat ad reprimendum diabolum, ne ſeducat. Secundò, vt iam ſeductos eripiat, & adiungat regno ſuo. *Et exaltare.* Ait ergo: Sic peto Domine liberari, & non poſſum niſi per te. Sic ergo dixit: ergo, ô Domine, exurge Domine carnem aſſumendo, qui modo videris quaſi obdormire. Vnde alibi in *Pſal.* Exurge Domine, quare obdormis Domine? Et hoc, *in ira tua*, id eſt, in vindicta quæ ſolet eſſe effectus irati, contra diabolum, ne iam nos opprimat & ſeducat. Vnde alibi in *Pſal.* Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi.

Sed obiiciet forte aliquis, quòd petendo Incarnationem male dicit, *Exurge.* Filij enim Incarnatio magis humiliatio videtur quam reſurrectio, vel exaltatio. *Iſa.*44. Vtinam diſrumperes cælos, & deſcenderes. Non dicit, vt exurgeres. *Ioan.*3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo. Et *Paulus* non tantùm deſcenſum vocat Incarnationem, ſed exinanitionem: ad *Philip.*2. Exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Reſponſio. Incarnatio Filij Dei deſcenſio dicitur propter humiliationem, ſed reſurrectio & exaltatio quantum ad inimici, cui prius videbatur eſſe ſubiectus, ſubiectionem & depreſſionem: & etiam quantum ad carnis, quæ in omnibus aliis ſemper ſpiritui repugnauerat, omnimodam ſubiectionem. Vnde *Iſa.* 19. Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum.

Cur incarnatio hoc verbo petitur, Exurge, cum ſit de ſenſu.

Et exaltare. Quaſi diceret: Non tantùm reprime inimicum vt non noceat, ſed etiam veni, *& exaltare in finibus inimicorum meorum*, hoc eſt, eos quos poſſident inuadendo fines eorum, eripe, & ſuper eos exaltatus dominium age: alius enim hoc non poteſt. *Iob* 41. Non eſt poteſtas ſuper terram quæ ei comparetur. Et *Luc.*11. dicitur, Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Cum autem fortior ſuperueniens vicerit eum, arma eius auferet in quibus confidebat. Hoc etiam tibi promiſſum eſt *Geneſ.*22. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Exaltatus ergo fuit Chriſtus in Incarnatione ſicut hic dicitur. Item in Paſſione. *Ioann.*3. Sicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis. Et rurſus 12. eiuſdem, Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Et in reſurrectione, quando de morte & de lymbo ad altitudinem gloriæ corporis reductus eſt. Alibi in *Pſal.* Qui exaltas me de portis mortis. Item in miraculorum per ſe, & per ſuos patratione. *Pſal.* Exaltare Domine in virtute tua. Item in prædicatione Sanctorum, & laude: vnde exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me. Et *Eccleſ.* 43. Benedicentes Dominum exaltate illum, quantum poteſtis, nam maior eſt omni laude.

8. *Exurge Domine Deus meus.* Vbi petit quod veniat humiliter & charitatiuè ad exemplum: & dicuntur duo. Primò petit, quòd veniat ad exemplum. Secundò oſtendit fructum talis aduentus, ibi, *Et Synagoga.* Quaſi diceret: Sic rogani vt venias ad remedium ſupra diabolum. Et etiam *ô Domine Deus meus.* Expone ſicut ſuprà in principio *Pſal. Exurge*, appare in mundo conuerſans, *In præcepto quod mandaſti.* Præcepto, inquam, humilitatis, vt ſis illi exemplar. *Matth.*11. Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. In præcepto etiam charitatis, de quo *Ioan.* 15. Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem. Ecce qualem deſiderabat eum Propheta, humilem & abiectum. *Iſa.*53. Deſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, & ſcientem infirmitatem. Nec mirandum ſi petens quod humiliter veniat, dicit:

Exurgit Chriſtus in exemplum efficaciſſimum.

Exurge:

Exurge: humiliari enim eſt exaltari. *Luc.*14. & 18. Qui ſe humiliat, exaltabitur.

Exurgit Chriſtus quadrupliciter. Et nota, quòd exurgere Chriſtus quadrupliciter dicitur. Carnem aſſumendo, ſecundum quòd hic tangitur, & ſuprà, & alibi in *Pſal.* Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Corpus in paſſione depoſitum reſumendo. *Pſal.* Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, exurgam diluculò. Nos adiunando. *Pſal.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, &c. Ad iudicium redeundo in *Pſal.* infrà, Terra tremuit & quieuit, cum exurgeret in iudicio Deus.

Et Synagoga. Ecce fructus, conuerſio ſcilices populorum ad eum. Quaſi ſic diceret: Exurge, & tunc *Synagoga*, id eſt, multitudo populorum ad te conuerſorum, *circundabit te. Iſa.*2. Erit mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et 40. Leua in circuitu oculos tuos & vide: Omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi. Et ad litteram ad Chriſtum in mundo humiliter prædicantem congregabatur multitudo magna. Alij propter curationem: alij propter miraculorum curioſitatem, vt viderent illa: alij propter ſuſtentationem corporalem, quia in deſertis eos paſcebat: alij ad deriſionem & blaſphemiam: alij propter inſtructionem. Vnde verſus.

Non eodem animo omnes Chriſtū ſequuntur.

Morbus, ſigna, cibus, blaſphemia, dogma fuere
Cauſæ, cur Dominum turba ſequuta fuit.

Et propter hanc. Ecce tertium petitorum vt aſcendat ad vtilitatem ſuorum. Quaſi ſic diceret: Petiui vt venias, & multitudine credentium circundabis. Sed & hoc peto: *Regredere in altum*, aſcendendo ſcilicet ad dexteram Patris, & quaſi ad ſecretum, vbi priùs fueras, redeundo: & hoc *propter hanc*, id eſt, ad huius vtilitatem. De hac regreſſione in *Pſal.* A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius, id eſt, regreſſio, vſque ad ſummum eius. *Eccleſ.*1. Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Hæc Chriſti reuerſio eſt quaſi materialis, ſed illa ſpiritualis, quâ venit ad corda, & recedit. *Iob* 9. Si venerit ad me, non videbo eum: & ſi abierit, non intelligam.

Regreſſus Chriſti in cœlum ad tria vtilia. Regredere ergo in altum propter tuorum vtilitatem triplicem, ſcilicet vt eos viam doceas. *Mich.*2. Aſcender pandens iter ante eos. Vt eis locum præpares in regno tuo. *Ioan.*16. Vado parare vobis locum: & cum præparauero vobis locum, veniam, & aſſumam vos ad me. Iterum vt Spiritum eis mittas, quo corda eorum confirmentur in bono. *Ioan.*16. Expedit vobis vt ego vadam: ſi enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos.

Alio etiam modo legit iſtud Gloſſa ab illo loco, Exurge Domine in ira, vt primò prædicetur Iudæorum reprobatio: ſecundò gentium ad fidem vocatio. *Et Synagoga.* Et tertiò iterùm gentium reprobatio, & Iudæorum vocatio, quæ fiet in fine mundi, ibi, *Et propter hanc.* In prima tanguntur tria, ſcilicet captiuatio Iudæorum. *Exurge Domine in ira tua*, ſcilicet Iudæos captiuando. Secundò eorum exæcatio. *Et exaltare in finibus inimicorum tuorum*, vt tui altitudinem non intelligentes excæcentur. Tertiò tangit cauſam vtriuſque, quia ipſum humilem cognoſcere noluerunt: vnde ſubdit, *Exurge Domine*, id eſt, exurges, in *præcepto quod mandaſti*, ſicut prius. *Et Synagoga populorum circundabit te.* Gentilium, credendo tibi, ſicut ſuprà. *Et propter hanc*, iterum peccantem, *in altum regredere*, vt ipſa abiecta redeat plebs Iudaica.

Dominus iudicat populos. Hîc tertia pars Pſalmi, in qua ſubiungit rationem quare petit liberari, quia propter futurum iudicium, quod timendum eſt malis, quamuis illud non timeant, cum non habeant conſcientiam remordentem. Tria ergò dicuntur in hac parte. Primo iudicium futurum impleri petit. Secundò malis terrorem incutit, & bonis ſpem promittit, ibi, *Deus iudex.* Tertio lætam conſolationem ponit. *Confiteber Domino.* In prima dicuntur tria. Primò prædicit Dominum venturum ad iudicium. Secundò confidenter petit iudicari ſecundum merita. Tertiò oſtendit quæ erunt antecedentia ante iudicium, & illa impleri petit, ibi, *Conſumetur.*

Ait ergo: Sic petiui, nec mirum ſi liberari volo per Chriſtum, quia ſcio, quod *Dominus iudicat*, id eſt, iudicaturus eſt, *populos*, quamuis aſcenderit ſicut tactum eſt *Actū.*1. Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ſic veniet. *Luc.*21. Tunc videbunt filium hominis in nube venientem cum poteſtate magna, & maieſtate. *Iſa.*3. Stat ad iudicandum Dominus, ſtat ad iudicandum Dominus, ſtat ad iudicandum populos Dominus, ad iudicandum veniet. *Ierem.*2. Adhuc iudicio contendam vobiſcum, dicit Dominus, & cum filiis veſtris diſceptabo.

9. *Iudica me.* Hîc ſecundum, in quo petit iudicari: primò ſecundum iuſtitiam, quæ attenditur quantum ad bona facienda: ſecundò ſecundum innocentiam quæ attenditur quantum ad mala declinanda, oſtendendo tamen quod neutrum habet à ſe, ſed à Deo. Ait ergo: Sic Dominus iudicaturus eſt, ſed ô rogo Domine, ne differas, ſed *iudica me ſecundum iuſtitiam meam*, attendendo quòd bona feci, quæ facere debui, *& ſecundum innocentiam meam*, attendendo ſcilicet quod quæ debui declinare mala, declinaui. Iuſtitiam dico & innocentiam *ſuper me* exiſtentem, id eſt, ab eo qui ſupra me eſt, ſeruo mihi datam. *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum. 1. ad *Corinth.*4. Quid habes quod non acceperiſti.

Quid differat iuſtitia ab innocentia.

Petit iudicium ex fiducia Chriſti meritum.

Sed opponuntur contra hoc illud *Amos* 5. Væ væ, deſiderantibus diem Domini, ad quid eam vobis? Et illud *Prou.*20. Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. Et *Iſa.*64. Facti ſumus vt immundi omnes nos, & omnes iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus menſtruatæ. Et *Iob* 25. Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius. Cur ergo hîc audet petere, vt ſecundum iuſtitiam & innocentiam ſuam iudicetur? Ad primum reſpondeo, quòd Amos loquitur contra deſiderantes Dei iudicium ex præſumptione. Hîc autem ex confidentia loquitur. Confidentia, inquam, meritorum Chriſti. Ac ſi diceat: Si ſic fuerit vt petiui, au-

deo petere vt iudices. Ad ſequentia reſpondendum eſt vno verbo, quòd verè nullus eſt mundus, nec iuſtitiæ ſunt niſi immunditiæ: nec & ipſæ ſtellæ mundæ, quantum eſt ex ſe, ſed quantum eſt de gratia mundæ ſunt. Quæ, inquam, gratia ſuper nos eſt: & ſic loquitur iſte. Sic etiam loquitur *Iob* 24. Proponat æquitatem contra me, & perueniet ad victoriam iudicium meum. Sed cum iuſti ſeipſos conſiderant, & quid ſunt ex ſeipſis, tunc iudicari vehementer formidant, ſicut loquitur alibi in *Pſal.* Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

10. *Conſumetur.* Hîc tertium, in quo ſubiungitur de antecedentibus ad iudicium, quæ ſunt duo. Conſummatio nequitiæ in malis, promotio gratiæ in bonis. *Et dirige.* Ait ergo: Sic peto vt iudices: tamen rogo vt priùs *conſumetur nequitia peccatorum.* Vel citò, quia ante non erunt. *Geneſ.*15. Noluit Dominus dare terram Abrahæ: quia nondum erant Amorrhæorum nequitiæ conſummatæ. Hæc autem conſummatio iuſta eſt, propter quod petit eam *Apoſtolus:* Iuſtum eſt vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. In hoc autem erit conſummatio quando Antichriſtus adorari ſe faciet ſicut Deum. *Sap.*3. Nationes iniquæ diræ ſunt conſummationis: & tunc erit ſignum certum de conſummatione ſæculi. *Matth.*24. Cum petiiſſent Apoſtoli, Domine quod erit ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi? Reſpondit quibuſdam interpoſitis: Tunc veniet conſummatio, cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto.

Et dirige iuſtum. Ecce ſecundum, în quo tria tanguntur. Iuſti promotio, ratio ſiue cauſa promouendi. *Scrutans corda.* Tertiò modus, ibi, *Iuſtum adiutorium.* Dicit ergo: Sic conſummetur in malis nequitia, id eſt, conſummabitur, & etiam ô tu Domine, *dirige* promouendo in gratia, *iuſtum* ſicut Ioſeph *Gen.*39. Dominus erat cum illo, & omnia eius opera dirigebat. *Prou.*16. Cor hominis diſponit viam ſuam: Domini autem eſt dirigere greſſus eius. Eo enim ipſo quod malos ſordeſcere permittit, & in malitia conſummari, eo ipſo bonos dirigit. Iniquitates enim impiorum cedunt in bonum iuſtorum. Vnde cum dictum eſſet *Apoc. vltimo*, Qui eſt in ſordibus, ſordeſcat adhuc, ſtatim ſubiunctum eſt: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: quia ſicut dicit *Gregor.* Peccata proximorum frixoria ſunt iuſtorum.

Aliena peccata iuſtis proſunt.

Et ſic *dirige* ô Domine, quia *tu es ſcrutans corda*, quantum ad intellectum: *Et renes* quantum ad affectum, vt non te lateat cogitatio intellectus, nec delectatio affectus. *Prou.16.* Omnes viæ hominum patent oculis eius. *Iob vltimo*, Scio, quoniam omnia noſti, & nulla te latet cogitatio, nec affectata, nec non affectata. *Ierem.*2. Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iuſtè, & probas renes & corda. & 17. Ego Dominus probans corda, & ſcrutans renes.

11. *Iuſtum adiutorium meum.* Hîc modus prouocationis duplex, ſcilicet gratiam augmentando primò: ſecundò augmentatam conſeruando: *qui ſaluos.* Ait ergo: Sic promoues iuſtum & dirigis, & hoc quia à Domino eſt meum adiutorium, augmentandi ſcilicet gratiam, quod eſt etiam iuſtum. Eſt enim adiutorium Dei ante pugnam quo adiuuat nos ad præparandum, de quo in *Pſal.* Deus in adiutorium meum intende. Et eſt adiutorium in pugna, de quo *Pſal.* Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi. Et adiutorium poſt pugnam in gratia proficiendo, de quo hic & alibi in *Pſal.* Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Et alibi, Deus adiutor noſter in æternum.

Triplex Dei adiutorium, ante & poſt pugnam & in pugna.

Qui ſaluos facit. Quaſi diceret: Non tantum adiuuat promouendo, ſed & ipſe eſt, *qui ſaluos facit* conſeruando, *rectos corde*, non ore tantum. *Pſal.* Si verè vtique iuſtitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Recti autem corde ſunt, qui affectione ſurſum tendunt. *Cant.*1. Recti diligunt te. Deus enim rectus eſt, vnde cor quod applicat ſe ei per amorem, non poteſt eſſe niſi rectum. *Pſal.* Rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo. Rectum eſt, cuius medium non exit ab extremis. Cor autem noſtrum medium eſt inter Deum principium & ipſum finem. Vnde indubitanter ſi ab ipſo non exierit, rectum erit, & ſic ſaluum. Sic rectum habebat qui dicebat ad *Philip.*3. Conuerſatio mea in cœlis eſt.

Deus iudex iuſtus. Hîc eſt ſecundum, in quo poſtquam egit de iudicio futuro, malis terrorem incutit: & dicuntur tria. Primò terret, ſecundò aliquantulum demulcet, *patiens:* tertiò inexcuſabiles oſtendit ſi non fuerint correpti, ibi, *Niſi converſi fueritis.* Dicit ergo ſic: Peto iudicari, de diuino confidens adiutorio: ſed vos ô mali, ſcitote, quoniam ille iudex eſt Deus, ſciens omnia & cognoſcens. *Prou.16.* Omnes viæ hominis patent oculis eius. Et *Iob vltimo*, Scio, quòd nulla te latet cognitio. *Hebr.*4. Omnia nuda ſunt & aperta oculis eius. Supra primum, & *Ierem.*11. & 12. Scrutans corda & renes. *Deus* ergo eſt, qui non decipitur. *Iuſtus*, qui nec prece, nec pretio flectitur: ipſe enim eſt, qui præcipit *Deuter.* 13. Non accipies perſonam, nec munera: excæcant enim oculos prudentium. *Prouerb.6.* Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima. *Fortis*, qui nulla moleſtia ſuperatur. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt. Et in eodem: Deus cuius itæ nemo reſiſtere poteſt.

12. *Et patiens.* Hîc demulcet aliquantulum oſtendendo iudicis patientiam: & dicuntur tria. Primò oſtendit patientiam. Secundò patientiæ idoneitatem. *Nunquid.* Tertiò conuerſionis neceſſitatem, ibi, *Niſi converſi fueritis.* Dicit ergo ſic: Falli non poteſt, nec flecti, nec vinci: & nihilominus patiens eſt, ad pœnitentiam expectando. *Sap.*11. Miſereris omnium Domine, quoniam omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Ad *Rom.*2. An ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? *Iſa.*42. Silui, patiens fui, ſicut parturiens loquar. Maximus Valerius. Lento gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira, tarditatemque, ſupplicij grauitate compenſat.

*Eccleſ.*5. Altiſſimus patiens redditor eſt. Et æquum eſt ipſum eſſe patientem & idoneum, quia *nunquid iraſcitur per ſingulos dies?* Quaſi diceret: Non ira ſcilicet vltionis.

Quid ſit ira in Deo.

Notandum eſt, quòd ira Dei dicitur inflictio pœniæ vindicantis, & eſt timenda valde. De hac ſuperiùs in *Pſal.* Neque in ira tua corripias me. *Deut.*32. Et ad *Rom.*2. Theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Et eſt ira inflictio pœnæ purgantis, & hæc eſt appetenda. 2. *Machab.*6. Eſt enim non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltionem adhibere, magni beneficij indicium: & è contrario ipſam retrahere, reprobationis indicium. *Ezech.*16. Auferetur zelus meus à te, quieſcam, & non iraſcar amplius. Hîc ergo notantur quatuor virtutes Cardinales, quæ debent eſſe in quocumque iudice. Prudentia, ne decipiatur: iuſtitia, ne flectatur: fortitudo, ne terreatur: temperantia, ne impetu ducatur.

Partes boni iudicis.

13. *Niſi converſi fueritis.* Hîc neceſſitas converſionis ad pœnitentiam: nam etſi ſic patiens eſt, attamen vt conuertamini neceſſe eſt: quia *gladium ſuum* ad percutiendum iam *vibrauit, niſi converſi fueritis.* Gladius hîc ipſe eſt Dei filius, cuius vibratio eſt ad iudicandum præparatio. Hic eſt gladius qui de ſeipſo dicit *Matth.*10. Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Quod autem ipſe ſit gladius ille, patet per hoc quod ſtatim ſubdit: Veni ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam. Hic gladius in aduentu primo, quaſi tectus rubigine mortalitatis & fragilitatis noſtræ apparuit: ſed in iudicio ſplendens, & limatus, & exacuatus apparebit. *Ezech.*21. Gladius exacuatus eſt, & limatus: exacuatus, vt cædat victimas: limatus, vt ſplendeat. *Zachar.*9. Exibit vt fulgur gladius eius. Alia litera, framean ſuam ſplendificauit. Gladius etiam vibratus comminatio eſt pœnæ gehennalis, & ſententia proferenda contra malos. *Iſa.*27. In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro & grandi & forti ſuper Leuiatham ſerpentem, &c. De vtroque horum gladiorum intelligi poteſt illud *Deuter.* 32. Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea. Et in eodem, Gladius meus deuorabit carnes, id eſt, carnales homines. *Sap.*5. Acuet Dominus iram ſuam in lanceam. Propter hoc monet *Iob* 19. Fugite à facie gladij, vtriuſque, quoniam vltor iniquitatis eſt gladius, vterque. Sed impij non timent hos gladios, has haſtas quamuis vibratas. *Iob* 41. Quaſi ſtipulam æſtimabit malleum, & deridebit vibrantem haſtam.

Gladius Chriſtus primo aduentu teſtum rubigine mortalitatis, in ſecundo ſplendet.

Septem alia huius nominis acceptiones.

Et noga, quod præter hos duos dictos gladios ſunt alij ſex gladij: eſt enim gladius perſequutionis. 2. *Reg.*12. Non receder gladius de domo tua. Eſt etiam gladius terrenæ poteſtatis. *Pſal.* Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Ad *Rom.*13. Non ſine cauſa gladium portat. Eſt & ſpiritualis. *Luc.*22. Ecce gladij duo hic. Et doctrina hæreticorum. In *Pſal.* Gladius eorum intret in corda eorum. Lingua & dentes detractorum. *Pſal.* Lingua eorum gladius acutus. *Prouerb.*30. Generatio quæ pro dentibus gladios habet. Sermo Dei. Ad *Epheſ. vltimo*: Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. In *Pſal.* Gladij ancipites in manibus eorum. Correctio Prælati. *Ierem.*48. Maledictus qui gladium ſuum prohibet à ſanguine.

Arcum ſuum tetendit. Hîc tertium, in quo inexcuſabiles oſtendit: & dicuntur duo. Primò, quòd ad correctionem hæc in ſcripturis Deus prædixit: ſecundò, quod ipſa prædictio ſcilicet, ad peccandum non induxerit, ibi, *Ecce parturiit.* In prima dicuntur tria. Primò, quòd Scripturas per Expoſitores explanauit: ſecundò, quòd terribiliter comminatus ſit. *Et paravit.* Tertio differentiam Expoſitorum, vel expoſitionum ſacræ Scripturæ aperit. *Et in eo paravit.* Legitur enim illud multipliciter.

Comparatio elogij veri cum arcu.

Dicit ergo: Sic paratus eſt gladius, niſi conuertamini, & inexcuſabiles eritis, quia iudex *arcum ſuum*, ſacram Scripturam ſcilicet, in qua eſt tãquam durum lignum Vetus Teſtamentum, & tanquam chorda flectens duritiam, ipſum Nouum tetendit, explanando, & multipliciter exponendo. *Et paravit illum*, apertè comminando. *Eccleſ.*42. Vide arcum, ſacram ſcilicet Scripturam, & benedic illum qui fecit illum. Hic eſt arcus de quo *Iob* 29. Arcus meus in manu mea inſtaurabitur. Hunc ergo arcum tetendit Dominus & paravit, vt arcum alium fugiamus, ſcilicet Chriſtum, de quo ſagitta acutiſſima in die iudicij emittetur. *Zach.*9. Extendam mihi Iudam quaſi arcum. Hic arcus æreus fortiſſimus & perpetuus. Æs enim durabile eſt. *Iob* 20. Fugiet arma ferrea & incidet in arcum æreum. Hic arcus qui malorum arcum conteret, & confringet arma, & hoc infracta virtute, & petentis ſibi à Patre data, ſicut dicit alibi in *Pſal.* Poſuiſti vt arcum æreum brachia mea.

14. *Et in eo paravit.* Hîc tertium in quo exponitur differentia expoſitionum Scripturæ, & ſic legitur vno modo verſus iſte: vel Expoſitorum, & ſic legitur tribus modis. Secundum primam tanguntur duo: peruerſa expoſitio primò, ſecundò recta. *Sagittas ſuas.* Dicit enim ſic: *Arcum*, id eſt, Scripturam *tetendit*, & *paravit*, & *in eo*, &c. id eſt, in Scriptura paravit *mortis vaſa*, quædam ſcilicet loca Scripturarum obſcura, quæ peruersè intellecta à corruptis & hæreticis, occaſio ſunt eis, vnde hauriunt intelligentiam perditionis. *Ezech.*9. Appropinquauerunt viſitatores vrbis, & vnuſquiſque vas interfectionis habet in manu ſua. *Pſalm.* Errare fecit eos in inuio, & non in via. Fecit, inquam, permiſſiuè: ſed *in eo*, id eſt, in ſacra Scriptura effecit, extra fecit, hoc eſt, in apparentia poſuit, *ſagittas ſuas*, acutas & penetrabiles, de quibus alibi in *Pſal.* Sagittæ potentis acutæ. Et *Geneſ.*27. Sume arma & pharetram, quæ ſine ſagittis non eſt, & arcum. *Iſa.*13. Suſcitabo ſuper vos Medos, qui argentum non quærunt, nec aurum volunt, ſed ſagittis parvulos interficiunt. Et hoc *ardentibus*, id eſt, ad vtilitatem ardentium igne charitatis. *Eccleſiaſt.*48. Surrexit Elias quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat. *Ioan.*5. Ioannes erat lucerna ardens. Sic ardentes erant qui dicebant. *Luc. vltimo*, Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, igne, inquam, illo de quo

*Luc.*12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?

Vasa & sagittæ variè pro hæreticis & orthodoxis interpretantur.

De expositoribus autem legitur tripliciter. Vel vtrumque de malis, vt dicantur hæretici, & vasa & sagittæ. Vel vtrumque de bonis, vt Apostoli & Doctores veri, vasa & sagittæ appellentur. Vel alterum de malis, scilicet esse vasa mortis, reliquum de bonis, scilicet esse sagittæ. Et sunt planè istæ lecturæ in Glossis si diligenter attendantur.

15. *Ecce parturiit.* Hîc secundum in quo ostenditur, quod nec ex Deo nec ex Scripturæ culpa, sequatur pœna, quamuis hanc Scriptura prædixerit: & dicuntur tria. Primò explicat ordinem peccati. *Parturiit.* Secundò effectum. *Lacum aperuit.* Tertiò vindictam peccati. *Convertetur.* In prima parte tria: consensum in peccatum tangit in hoc quod dicit, *Concepit dolorem*: procurationem perpetrandi, in quo fuit consensus. *Iniustitiam parturiit.* Tertiò operationem eius in quo sensus consensit, & quod procreauit. *Et peperit iniquitatem.* Quod autem primò tactum est, ponit in medio, & quod secundò, primò, peruertens ordinem, vt noter quod peruersio ordinis est in malo.

Inuersus ordo verborum ad exprimendam malitiæ peruersitatem.

Dicit ergo sic: Scripturam Dominus parauit, & exponi voluit, & per hanc comminatur, nec tamen peccandi necessitatem imponit. Imò ecce in promptu est: Malus concepit dolorem in consensu, & proposito peccandi. *Luc.* 21. Væ prægnantibus & nutrientibus in illa die: & post conceptum parturit iniustitiam cum labore procurando, vt consensus exeat in effectum. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Et post hæc peperit opere exercendo iniquitatem. *Iacob.*1. Concupiscentia cum concepit, parit peccatum. 1. *Reg.*4. Vxor Phinees incuruauit se & peperit Ichaboth, qui interpretatur *gloria Israël.* Per peccatum enim, bonum conscientiæ testimonium, quod est gloria, cadit. 2. *Cor.* 1. Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. *Isa.*59. Conceperunt dolorem, & pepererunt iniquitatem.

Progressus generationis peccati.

Et nota, quòd diabolus huius generationis pater est. *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus. *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Progressus autem huius generationis talis est. Primò diabolus animam alloquitur. *Iudith* 12. Non vereatur bona puella intrare ad Dominum meum. Secundò blanditur. *Genes.* 34. Sichen Dinam blanditiis deliniuit. Tertiò osculatur per delectationem. *Prouerb.*37. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula. Hoc osculo osculatus fuit Ioab Amasam. 2. *Reg.* 20. Postea commiscetur per consensum. Sic Samson dormit in sinu Dalilæ *Iud.*16. Postmodum concipit propositum operandi. *Sap.*3. Ab iniquo choro semen exterminabitur. Postea parturit peccando cum labore. *Ierem.*9. Vt iniquè agerent, laborauerunt. *Isa.*27. Venerunt filij vsque ad partum, & non erat vires pariendi. Tandem parit exeundo in actum *Gen.*3. In dolore paries.

16. *Lacum aperuit.* Hîc efficientia peccati, scilicet præparatio inferni: lacum enim, id est, infernum aperit sibi peccator, cum consentit peccato: apertum autem effodit, quasi profundiorem locum quærens, dum procurat quod voluit. Sed tunc quasi in apertum & effossum cadit, cum opus facit. Quantum ad primum dixit, *Lacum aperuit.* Quantum ad secundum, *Et effodit eum.* Et quantum ad tertium, *Et incidit in foueam quam fecit.* Triplex enim lacus inferni, de quo dicitur hic, & *Zach.*9. Tu vero in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Hic lacus in quo Ismahel proiecit interfectos. *Ierem.* 41. Et est lacus desperationis qui satis proximus est illi, de quo *Thren.*3. Lapsa est in lacum vita mea. Et est lacus delectationis in peccato. Vnde alibi in *Psal.* Assimilatus sum cum descendentibus in lacum, dicit Christus, similis factus peccatoribus. Hic est lacus in quo in figura fuit positus. *Ierem.*38. Et dicitur lacus quadruplici ratione. Primò propter obscuritatem. *Psal.* Collocauit me in obscuris. Propter profunditatem. *Psal.* Infixus in limo profundi. Et alibi, De profundis clamaui ad te, &c. Propter exeundi difficultatem. *Prou.* 2. Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur, nec apprehendent semitas vitæ. Homo enim spiritus vadens & non rediens. Quartò propter fœtorem. *Ioël.*1. Computruerunt iumenta in stercore suo. *Amos* 3. Ascendere feci putredinem castrorum vestrorum ad nares vestras, & non estis reuersi ad me, dicit Dominus.

Varia lacci acceptiones, præcipuè pro inferno, quadruplici de causa.

17. *Conuertetur.* Hîc ostenditur tertium, scilicet vindicta pro culpa: & dicuntur duo. Primò pœna sensus tangitur, qua affligitur peccator, secundò pœna damni. *Et iniquitas eius.* Dicit ergo: Sic in peccando procedit peccator, & propter hoc *dolor eius*, id est, peccatum doloris causa, *conuertetur in caput eius*, ipsum grauiter puniendo pro peccato. *Et in verticem ipsius*, id est, in superiorem rationis partem, *iniquitas eius descendet*, remorsum conscientia pro æternis gaudiis amissis arguente. *Ierem.*2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Et in *Psal.* Arguam te, id est, argui te faciam in conscientia propriâ, & statuam te contra faciem tuam, vt cognoscas tunc, & videas malitiam tuam. De vtraque pœna, scilicet sensus & damni. *Isa. vltimo*, Ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.

Pœna damni & sensus.

Potest & legi aliter iste versus, scilicet partim de præsenti, partim de futuro, vt primò tangatur dura peccati obligatio in præsenti, secundò descensio in infernum in futuro. *Et in verticem.* Dicit enim, Sic procedit peccator in peccando, sed tamen *conuerteturr dolor eius*, quem scilicet concepit & peperit, *in caput eius*, vt ipsam rationem subiectam, & ligatam teneat, quæ animæ caput est, secundum illud *Psal.* Funes peccatorum circumplexi sunt me. Et *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. 2. *Pet.*2. A quo quis superatus est, eius & seruus est. Tenet enim peccatum miseram rationem ligatam peccandi consuetudine. *Prou.*2. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Et in verticem ipsius iniquitas eius descendet*, id est, in rationem quam iniquitas descendere faciet sua ponderositate in infernum. *Exod.* 15. Descenderunt in profundum quasi lapis. *Psal.* Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Et

Et harum grauedine factus grauis peccator descendit in infernum. *Eccles.*22. Super plumbum quasi grauabitur? Et quod illi aliud nomen quam fatuus? *Isa.*1. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate.

Confitebor Domino. Hîc est tertia pars tertiæ partis huius Psalmi: postquam enim actum est de diuino iudicio, mali territi sunt, & boni consolati, subiungitur hîc læta conclusio, in qua promittit se exhibiturum Deo reuerentiam, & hoc in duobus. Primò in confessione condignæ laudis, secundò in rectitudine operis, ibi, *Et psallam.* Dicit ergo: Sic Dominus iudicabit, bonis præbens adiutorium, & malis supplicium: & propter hoc, *Confitebor corde*, & ore confessione laudis, *Domino.* Est enim confessio laudis propter iustitiam Dei contemendandam. Vnde subdit; *Secundum iustitiam eius. Psal.* Confitemini Domino, quoniam bonus. Confessio autem peccati est propter misericordiam impetrandam. *Iacob. vltimo*, Confitemini alterutrum peccata vestra. Confessio autem fidei, maximè in tempore necessitatis, propter salutem æternam continuò acquirendam. Ad *Rom.*1. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Et psallam opere in gaudio perpetrato: hæc enim importat psallere, bonam scilicet operationem & hilaritatem. Sic enim placet Deo opus, & non aliter. 2. ad *Corinth.*9. Hilarem datorem diligit Deus. *Eccles.*35. In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas: bonum enim opus Deum reficit quasi cibus, & lætitia apponitur tanquam condimentum illius. Qui ergo in tristitia bonum opus facit, cibum bonum Deo, sed condimentum amarum apponit. *Psal.* Dederant in escam meam fel. *Psallam* ergo *nomini Domini altissimi*, id est, ad declarationem & honorem & gloriam altissimi Domini. *Luc.*2. Gloria in altissimis Deo. 1. *Corinth.*10. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sic Christus faciebat. *Ioan.*7. Ego gloriam meam non quæro, sed eius qui misit me.

Item vinum bonum sunt viri iusti, vinacia sunt mali. Sicut ergo in torcularibus vinum à vinaciis separatur, sic bonis à malis in Ecclesiis meritò distinguuntur, & separantur, postmodum etiam separandi loco. Et primò vt iusti Domini in cellaria recòdantur, malis foras eiectis. *Cant.*1. Introduxit me Rex in cellaria sua, dicit iustus, sed *Apocalyps vltimo*: Foris canes & venefici, & omnis qui amat iniquitatem, & facit eam. Tertium vinum est anima, cui respondet vinacium corpus. Ipsum vinum ergo à vinaciis eliquatur & transportatur in cellarium, cum animæ sanctorum per passiones, & martyrium, quod sustinent in Ecclesiis, à corporibus separantur recondendæ in æternis cellariis.

Igitur pro torcularibus editus est Psalmus iste, id est, pro Ecclesiis multiplicaris & dilatatis, quæ rectè torcularia appellantur. Et patet ordinatio huius Psalmi ad antecedentem. In præcedenti enim Psalmo se laudaturum promisit, quasi quid impetraueris, hîc quod promisit reddit, & prorumpit in laudem pro dilatatione Ecclesiæ, & multiplicatione in particulares Ecclesias & distinctas: quæ inquam dilatatio causata est ex ipsa exaltatione Christi. Diuiditur autem Psalmus iste in duas partes. Primò agitur de Christi exaltatione secundum diuinitatem: secundò de exaltatione eius secundum humanitatem. *Quid est homo.* In prima parte dicuntur duo. Primò admiratur altitudinem totius Trinitatis, & commendat. Secundò ostendit quasi causam huius altitudinis, & exaltationis, ibi, *Quoniam elevata est.*

Ordo huius Psalmi ad superiorem.

Diuisio Psalmi.

Dicit ergo: *Domine* per potentiam creationis, cui debetur timor. *Malach.*1. Si ego Dominus vester, vbi est timor meus? Sed *Deus noster* per cultum spiritualem. *Genes.*28. Erit mihi Dominus in Deum. *Leuit.*27. Ego sum Dominus Deus vester, qui constregi iugum ciuitatum vestrarum, & [illegible] rederetis erecti. *Quam admirabile*, id est, valdè admirabile est *nomen tuum*, nomen scilicet dominij & potestatis. Ego ego Dominus, hoc est nomen meum, non tantum in Iudæa, vel in terra aliqua speciali, sicut ponunt Donatistæ, scilicet in Africa, sed *in vniuersa terra. Psal.* Et metuant eum omnes fines terræ. Hoc est nomen de quo dictum est ad Iacob. *Genes.* 32. Cur quæris nomen meum quod est mirabile? Sic hoc legitur de tota Trinitate. Sed potest etiam referri ad Patris personam specialiter, cuius nomen est Christus, quia sicut per nomen suum aliquis innotescit, sic pater innotuit per filium toti mundo. *Isa.*30. Ecce nomen meum Domini venit de longinquo. Hoc est nomen admirabile, de quo dictum est *Isa.*9. Vocabitur nomen eius admirabilis. *Eccles.*43. Terribilis Dominus & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius: Filius qui est virtus Patris & potentia. 1. *Cor.*1. Prædicamus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Et rectè mirabile nomen illud: quoniam per ipsum Deus pater mirabilia operatus est. *Isa.*25. Domine Deus meus exaltabo te, & confitebor nomini tuo, quoniam fecisti mirabilia. Mirabilis & filius: quia mirabiliter factus. *Eccles.*43. Vas admirabile opus excelsi. Mirabiliter etiam decorus. In eodem, Pulchritudi-

nem

IN OCTAVVM PSALMVM.

1. *In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid.*

2. DOmine Dominus noster. Hîc est Psal. octauus, in titulo septimus, qui talis est: *In finem Psalmus Dauid*: in quibus & reliqua tangitur; & Auctor, sicut expositum est. Et additur quod pertinet ad materiam Psalmi, cum dicitur, *Pro torcularibus*, non materialibus, sicut aperte dicit Glossa; sed spiritualibus, Ecclesiis scilicet, quæ torcularia appellantur, ratione & similitudine operis. Sicut enim in torcularibus materialibus vinum à vinaciis separatur, sic in Ecclesiis triplex vinum à triplicibus vinaciis separatur. Primò in docendo: sicut enim vinum in vinario continetur, sic veritas doctrinæ in sono & voce à Doctoribus emissa. Sed sicut vinum eliquatur, & remanent vinacia, sic veritas ad corda Auditorum fluit sono vocis exteriùs remanente. Ad *Rom.*10. Fides ex auditu.

Titulus Psalmi pro torcularibus, id est, Ecclesiis.

Cur Ecclesia hoc nomine significatur.

nem candoris eius admirabitur oculus, & super imbrem eius expaueſcet cor: nec tantum in vna terra, ſed in vniuerſa. Eſt enim terra viuentium, cœlum ſcilicet Empyreum, de qua in *Pſal.* Portio mea in terra viuentium. In hac fuit filius Dei mirabilis aſcendendo: vnde habitatores illius terræ dicebant admirantes illud *Iſa.* 45. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? &c. Et eſt terra mortuorum infernus, de qua *Iob* 10. Antequam vadam & non reuertar, &c. In hac mirabilis fuit deſcendendo, vt liberaret ſuos de lymbo: vnde & illius habitatores exclamant admirando, Quis eſt iſte rex gloriæ? Et eſt terra mortalium iſte mundus, de qua *Iſa.*30. Onus iumentorum in terra tribulationis & angustiæ. Iumenta autem ſunt rebus temporalibus onerati, qui ad literam in tribulatione & angustia in mundo conuerſantur. In hac mirabilis fuit docendo, & mirabilior operando: vnde de habitatoribus huius dicitur *Matth.*6. quod admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huic hæc omnia, & quæ eſt huius ſapientia, quæ data eſt illi, quantum ad doctrinam: & virtutes eius tales, quæ per manus eius efficiuntur, quantum ad operationem. Propter hoc dicitur alibi de Filio Dei: Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. Plures autem rationes quare admirabilis ſit Chriſtus, ſuperius dictæ ſunt ſuper Pſalmum quartum, ſuper illud verbum, Scitote quoniam mirificauit Dominus Sanctum ſuum.

Mirabilis ubique Chriſtus.

Quoniam eleuata eſt. Hic ſecundum, in quo præmiſſa admiratione de exaltatione totius Trinitatis, hic tanquam ratio exaltationis aſſignatur, & ſecundum hoc dicuntur duo. Primò filij exaltatio, ſcilicet aſcenſio: ſecundò Apoſtolorum prædicatio. *Ex ore infantium.* Dicit ergo ſic: Domine Deus per vniuerſam terram innotuit mirabile nomen tuum: & hoc quoniam magnificentia tua, filius tuus, ſcilicet Deus homo, qui dicitur magnificus actiuè, quia te magnificauit. *Ioan.*17. Ego te clarificaui ſuper terram. Aliquando Dei in ſapientia, *Ioan.*8. Digito ſcribebat ſuper terram. Vel paſſiuè, quem te magnificaſti clamans illud per mundum, Magnificate Dominum mecum, ipſum clarificando & verum Deum oſtendendo. *Ioan.*13. Nunc clarificatus eſt filius hominis. Et 17. Clarifica me pater claritate quam ego habui priuſquam mundus fieret. Magnificaſti etiam, gratiam ipſi inquantum homo eſt infundendo non ad menſuram. Ad *Rom.* 8. Quos iuſtificauit, hos & magnificauit. Ergo multò fortius, quem non iuſtificauit faciendo de impio pium, ſed iuſtum in ipſo inſtanti conceptionis fecit, magnificauit. *Ioan.*3. Pater dedit ſpiritum filio non ad menſuram. In homine aſſumpto, hæc, inquam, magnificentia eleuata eſt ſuper cœlos materiales ad literam. *Mich.*2. Aſcendet pandens iter ante eos. Et in *Pſal.* Aſcendiſti in altum, ſuper cœlos tres, ad æthereum, ſydereum, Empyreum. 2. *Cor.*12. Scio huiuſmodi hominem raptum vſque ad tertium cœlum. Aſcendit etiam ſuper cœlos, id eſt, ſuper ſcripturas: quia eius altitudinem enarrare non ſufficiunt eloquia ſcripturarum. De huiuſmodi cœlis *Iſa.*34. Complicabuntur ſicut liber cœli. Aſcendit etiam ſuper cœlos: omnem altitudinem Angelorum. *Ezech.* 10. Eleuata eſt gloria Domini ſuper Cherubim. 1. *Pet.*3. Profectus in cœlum ſubiectis ſibi Angelis & poteſtatibus & virtutibus. Nec mirum ſi ſic eleuata: aquila enim eſt tua magnificentia. *Iob* 39. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & ponet in arduis nidum ſuum? Et ad volandum nata. *Iob* 5. Homo naſcitur ad laborem in paſſione: & auis ad volandum, in aſcenſione. Ad *Epheſ.* 4. Qui aſcendit ſuper omnes cœlos vt adimpleret omnia.

Ex ore infantium. Hic ſecunda ratio exaltationis, ſcilicet Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum prædicatio: & dicuntur tria. Primò quibus miniſtris fiat prædicatio, & diuulgatio laudis Dei. Secundò quare per tales. *Propter inimicos.* Tertiò quomodo per illos. *Quoniam videbo cœlos tuos.* Dicit ergo: Sic propter eleuationem magnificentiæ tuæ eris admirabilis: & hac completa, *perfeciſti*, id eſt, perficies, præteritum pro futuro certitudine prophetali, *laudem*, laudis tuæ diuulgationem: *ex ore*, id eſt, per os, *infantium* hominum, in humana eloquentia deficientium, & *lactentium*, id eſt, ſimplici doctrina, non ſæculari ſapientia & aſtutia imbutorum. 1. ad *Corinth.* 1. Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. *Iſa.*32. Cor ſtultorum intelligit ſapientiam. *Sap.*10. Sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas. Infantes autem & lactentes dicuntur Apoſtoli, quia innocentes & ſine malitia. 1. ad *Cor.*14. Nolite parui effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote. Pro ſimplicitate doctrinæ quam dilexerunt, & alios habere docuerunt. 1. ad *Cor.*3. Lac potum dedi vobis, non eſcam. 1. *Pet.*2. Sicut modò geniti infantes, rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem. Hæc laus inchoata fuit in Patriarchis, augmentata in Prophetis, ſed perfecta in Apoſtolis & viris Apoſtolicis, figurata fuit in pueris Ieroſolymitanis laudantibus Chriſtum & honorificè recipientibus *Matth.*21. Sciens ergo Dominus pſalmiſtam propheticè prædixiſſe, & figuram illam laudem ſcilicet puerorum, & rem figuræ, prædicationem ſcilicet Apoſtolorum, vſus eſt hac ſcriptura contra factum puerorum reprobatorum.

Progreſſus laudis Chriſti.

Propter inimicos tuos. Hic tangitur ratio quare per tales, & dicuntur duo. Primò, quòd ad confuſionem inimicorum generaliter. Secundò ſubdiuidit, oſtendens differentias inimicorum. Quidam enim ſunt non credentes tantum, qui dicuntur inimici ſimpliciter, quidam non tantum non credentes, ſed fidem etiam perſequentes, qui dicuntur vltores. Ait ergo: Sic perficies per tales, & hoc propter inimicos tuos confutandos, *vt* per hoc ſcilicet *deſtruas inimicum*, quemlibet infidelem, & vltorem, id eſt, quemlibet infidelitatis defenſorem. *Philip.* 3. Multi ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Chriſti. *Eccleſ.* 32. Extolle aduerſarium, Chriſtum ſcilicet, qui aduerſarius eſt malis, & affligе inimicum infidelem quemlibet, & fidei contrarium.

trarium. Præter hos inimicos, inimici Domini ſunt ſuperbi. *Pſal.* Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. *Iob* 15. Tetendit aduerſus Dominum manum ſuam, & contra Omnipotentem roboratus eſt: cucurrit aduerſus Deum erecto collo. *Iacob.*4. Quicunque voluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus Dei conſtituitur. Et dæmones. *Marc.*13. Inimicus homo hoc fecit, id eſt, diabolus.

Qui ſint inimici Chriſti.

Quoniam videbo. Ecce tertium, in quo oſtendit quomodo per tales fiat exaltatio. Hoc autem modo fiet, quia magni futuri ſunt, & magna facturi. Dño ergo dicuntur. Primò ſe prouiſurum dicit quanti ſunt futuri, ſecundò quam magna facturi, ibi, *Lunam.* In prima duo. Primò quanti futuri ſunt, ſecundò quod à ſe non erunt tanti, ſed à Deo, ibi, *Opera.* Dicit ergo: Vere perites laudem & confundes aduerſarios per dictos prædicatores, & Apoſtolos. Hi ſunt cœli de quibus alibi in *Pſal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Dicuntur autem cœli propter vitæ altitudinem. Ad *Philip.*3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Propter ornatum & decorem. *Iob* 22. Spiritus autem Domini ornauit cœlos. Propter doctrinæ infuſionem. *Iſa.* 45. Rorate cœli deſuper. Propter motus continuationem: continuè enim operabantur bona, & ſine laſſitudine: ſic cœlum mouetur continuè. *Iſa.*40. Current & non laborabunt, laborabunt & non deficient. Propter motus ordinationem. Faciebant enim omnia ordinati. *Iob* 38. Nunquid noſti ordinem cœli, & pones terminum eius in terra. 1. *ad Cor.*14. Omnia honeſtè, & ſecundum ordinem fiant.

Cur prædicatores dicantur cœli.

Opera. Quaſi diceret: Videbo cœlos, ſed non de ſeipſis tantos factos, imò opera digitorum tuorum. Non dicit opera tua, vel opera manuum, ſed opera digitorum, vt notet operantis diligentiam, & operis vel operati ſubtilitatem, & decorem: opera enim Dei ſunt omnes creaturæ. *Pſal.* Dixit & facta ſunt. Sed opera manuum rationabiles ad eius ſimilitudinem factæ. *Iſa.*44. Domine tu factor noſter, & nos lutum, & opera manuum tuarum omnes nos. Sed opera digitorum tuorum Apoſtoli ſpecialiter. Et notà, quòd aliquando nomine digiti tres perſonæ deſignantur. *Iſa.*40. Quis appendit tribus digitis molem terræ? Aliquando Dei ſapientia. *Ioan.* 8. Si in digito Dei eiicio dæmonia.

Nota.

Lunam & ſtellas. Hic oſtendit quanta facturi, quia ordinaturi Eccleſiam vniuerſaliter: quod tangitur primò. Secundò, quòd ſpeciales Eccleſias diſpoſituri. *Et ſtellas.* Tertiò, quòd non tanquam auctores, ſed vt miniſtri iſta ſine facturi. *Quæ tu fundaſti.* Ait enim ſic: Videbo cœlos & lunam, id eſt, Eccleſiam per eos ordinatam. Luna autem dicitur Eccleſia, quia nocte illuminat, conuerſationem ſcilicet peccatorum tenebroſam radijs prædicationis & doctrinæ. Ad *Epheſ.*5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Recipit & habent à vero ſole Chriſto, de quo *Mal.*3. Vobis timentibus Deum orietur ſol iuſtitiæ. *Cant.* 6. Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna?

Quare Eccleſia dicitur luna.

Et ſtellas. Particulares ſcilicet Eccleſias. *Apoc.*1. Videbat Ioannes in dextera ſedentis in throno ſeptem ſtellas, id eſt, ſpeciales Eccleſias. Stella autem dicitur quælibet particularis Eccleſia: quia parua apparet per humilitatem, ſed magna eſt per virtutem, & lucet per bonam operationem & doctrinam. Quæ tamen, ſcilicet lunam & ſtellas, *Tu fundaſti*, ſicut auctor: ipſi autem vt miniſtri. Fundaſti, inquam, iaciens filium tanquam primum fundamentum. 1. *ad Cor.*3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt CHRISTVS IESVS. Et ſuper hoc ponens ipſos Apoſtolos tanquam ſecundum fundamentum. *Eccleſ.*26. Fundamenta æterna, id eſt, Apoſtoli ſuper petram ſolidati, id eſt, Chriſtum. 1. *ad Cor.*10. Petra autem erat Chriſtus. Ad *Epheſ.* 2. Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide, CHRISTO IESV.

Quid eſt homo? Hic eſt ſecunda pars Pſalmi, in qua agitur de exaltatione naturæ humanæ in Chriſto: & dicuntur tria. Primò naturæ humanæ humiliatio, vt appareat mirabilior exaltatio. Secundò eiuſdem ſublimatio in Chriſto. *Gloria & honore.* Tertiò repetitio laudis diuinæ, ibi, *Domine Dominus noſter.* In prima duo. Primò oſtenditur humiliatio naturæ humanæ in ſe. Secundò reſpectiuè, id eſt, comparatione facta ad Angelos. *Miniſtri.* In prima duo. Primò humiliatio eius in carnalibus hominibus. Secundò in ſpiritualibus, ibi, *Aut filius hominis.*

Dicit ergo admirando: *Domine quid eſt homo*, quia vilis, & quia miſer, *quod memor es eius*, eius miſeriæ miſerando. Quaſi diceret: Tanta eſt carnalis hominis miſeria, vt tilia miſeratione non ſit digna. *Geneſ.*6. Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Et nota, quòd eſt miſeria hominis duplex. Corporalis, & ſpiritualis. Item ſpiritualis duplex, ignorantiæ & culpæ. Culpæ duplex, certitudo de culpa; & incertitudo de venia. Certitudo de culpa duplex: quantum ad ingreſſum vitæ, *Pſal.* Eccè enim in iniquitatibus conceptus ſum. *Iob* 3: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Et quantum ad progreſſum, quod ſcit ſe ſine peccato non poſſe viuere. Ad *Rom.*7. Quod nolo malum, hoc ago. *Iſa.* 45. Pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. *Iob* 4. Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius. Incertus de venia; quia neſcit quo fine clauſurus ſit terminum vitæ ſuæ. *Eccleſ.* 9. Neſcit homo finem ſuum, ſed ſicut aues capiuntur laqueo, & piſces hamo, ſic homines in tempore malo. Miſeria ignorantiæ triplex eſt. Sui. *Oſea* 7. Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit. Proximi. *Ierem.* 17. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis agnoſcet illud? Et Dei. *Oſea* 4. Non eſt ſcientia Dei in terra.

Miſeria duplex.

Miſeria ignorantiæ triplex.

Miſeria autem corporalis in quinque conſiſtit. Primum, natiuæ infirmitas. *Iob* 15. Homo putredo & filius hominis vermis. Et 16. Putredini dixi, Pater meus es, mater mea & ſoror mea vermibus. Secundum, vitæ breuitas. *Iob* 14. Breues dies hominis ſunt, tuorum, &c. Tertium, vitæ inſtabilitas. *Iob* 13. Quaſi flos egreditur & conteritur, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Quartum, miſeriarum diuerſitas: modò ſitit, modò ſait, modò alget, modò caler: *Iob* 5.

Miſeria corporalis quinquiplex.

Iob 3. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Vltimum, moriendi necessitas. *Eccles.* 5. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo viuit homo, sic reuertitur.

Aut filius hominis, homo scilicet aliquis iam spiritualis factus, filius scilicet noui hominis Christi.

Quia visitas eum. Non tantum memor es à remotis, sed visitas ex propinquo. *Genes.* 37. Veni mittam te, visita fratres tuos: Vade & vide si cuncta prospera sunt erga fratres tuos & pecora, &c. Et Moyses suos visitauit. *Exod.* 3. Et *Luc.* 1. Visitauit nos oriens ex alto. Visitauit autem quinque modis. Sicut medicus infirmum. *Visitatio Dei quinquplex.* *Psal.* Visita nos in saluatari tuo. Sicut redemptor captiuum. *Luc.* 1. Visitauit & fecit redemptionis plebis suæ. Sicut Pater errantem filium virga cadendo. *Psal.* Visitabo in virga iniquitates eorum. Sicut amicus amicum dona gratiæ largiendo. *Iob* 1. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Tandem visitauit sicut iudex merita discutiendo. *Sophon.* 1. Scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fœcibus suis.

6. *Minuisti eum paulo minus.* Hîc secundum, in quo ostendit humiliatam naturam humanam respectiuè, siue comparatione ad Angelicam. Ait enim: sicut humiliata est natura humana in carnalibus, & spiritualibus, & quod plus est, minuisti eum, scilicet hominem, vel filium hominis, Christum scilicet, qui filius hominis dicitur. *Matth.* 16. Quem dicunt homines esse filium hominis? & *Luc.* 21. Videbunt filium hominis venientem in nube. *Matth.* 24. Filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra? *Minuisti*, inquam, id est minorem esse voluisti. *Ab Angelis*, id est, quam sint Angeli. Nec est contra hoc quod superius dictum est, naturam scilicet humanam in Christo esse super omnia exaltatam: illud enim intelligitur quantum ad ascensionem, vel qualitatem ad diuinæ naturæ vnionem. Hoc autem respicit statum corruptionis & passibilitatis. Ad *Hebr.* 2. Minuisti eum paulo minus ab Angelis. Ad *Philip.* 2: Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens.

Et nota, quod duplex notatur diminutio. Prima, cum dicitur, *Minuisti*, per verbum: secunda per aduerbium *minus*. Sed secunda diminutio primam diminuit, vt sit sensus: Diminutio qua diminutus est ab Angelis, est diminutio diminuta, id est, valdè parua.

Gloria & honore. Hîc secundum: præmissa enim humiliatione, tanquam causa vel occasione subiungitur exultatio tanquam effectus. *Luc.* 14. & 18. Omnis quis se humiliat, exaltabitur. Et tanguntur duo. Primò exaltatio. Secundò modus exaltationis ostenditur. *Et constituisti eum.* Item exaltatio duplex. Absoluta in se, quæ est glorificatio humanæ naturæ. Respectiua, quæ est honoratio exaltatæ ab aliis creaturis. *Et honore.* Ait ergo: Sic hominis humilis memor es, & illum visitas: & verè, quia *gloria* incorruptionis, *& honore* reuerentiæ exhibitæ ab aliis *coronasti eum*, vndique circundando. *Isa.* 42. Et erit corona gloriæ, id est, gloria coronatus, in manu Domini, & diadema regni, id est, regno tanquam diademate circumdatus in manu Dei tui. Et nota, quòd est quadruplex corona Christi. Vna velut prima misericordiæ, quâ coronatus est in natiuitate, quando natura nostra voluit circundari. *Cant.* 3. Egregimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua. Secunda miseriæ, quâ coronatus est à nouerca, scilicet Synagoga in Passione. *Ioan.* 19. Milites plectentes coronam spineam imposuerunt capiti eius. *Isa.* 22. Coronans coronabit te tribulatione. Tertia gloriæ, qua coronatus est in sua Resurrectione. Alibi in *Psal.* Gloriam & magnum decorem impones super eum, &c. *Eccles.* 45. Corona aurea super caput eius. Quarta honorificentiæ, qua honorabitur in die iudicij à multitudine saluatorum ipsum circundante vt corona. *Iob* 29. Cum lederem quasi Rex circumstante populo. *Eccles.* 50. Circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in Libano. *Quatuor Christi coronæ.*

Et constituisti eum. Hîc secundum, scilicet modus exaltationis, & maximè quantum ad secundum, scilicet honorem: & dicuntur duo. Primò collatio dignitatis super omnem creaturam, secundò potestatis. *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Dicit ergo: Vere honore coronasti eum, & hoc quia *constituisti eum*, dignitatem conferendo, *super opera manuum tuarum*, manus scilicet vtriusque. Est enim manus misericordiæ, de qua in *Psal.* Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Et manus iustitiæ. *Isa.* 5. Iratus est furor Domini in populo suo, extendit manum & percussit eum. Et in 9. Et adhuc manu eius extenta. Propter hoc dicitur ad *Coloss.* 1. Primogenitus omnis creaturæ.

Omnia subiecisti. Hîc ostenditur potestas humanæ naturæ in Christo super omnem creaturam. Primò vniuersaliter, & indistinctè, secundò particulariter & distinctè, ibi, *Oues & boues.* Ait ergo: Sic digniorem fecisti filium hominis omni creatura, & super etiam potestatem tribuisti, quia 8.

Omnia non tantum aliqua, *subiecisti subpedibus eius*, ei super illa potestatem tribuendo. Ad *Hebr.* 3. In eo qui ei omnia subiecit, nihil dimisit. 1. ad *Corinth.* 15. Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei; sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Et in eodem, Et omnia subiecit sub pedibus eius. Pedes autem Christi, eius humanitas appellatur, sicut caput diuinitas. *Pedes Christi.* 2. ad *Corinth.* 11. Caput Christi Deus. *Isa.* 56. Locum pedum meorum glorificabo, id est, Virginis vterum. Sub humanitate ergo eius cuncta sunt posita. *Psal.* Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 1. ad *Corinth.* 1. Quod est infirmum Dei, fortius est omnibus hominibus. Nec est mirum: quia sub Apostolis, & viris Apostolicis, qui pedes sunt Dei, multò remissiores quam Christi humanitas, portant enim ipsum per totum mundum. *Iob* 28. Non calcauit eam pes pauperis. *Isa.* 53. Quam pulchri sunt pedes annuntiantis & prædicantis pacem. *Luc.* 2. Super omnia bona sua constituet eum, dicitur de fideli seruo. Sed differt: quia Christus secundum quod homo sic est Dominus totius creaturæ, vt

vt faciat de ipsa quicquid vult: alij autem sic fiunt Domini, vt fiat de creatura quicquid volunt.

Oues & boues. Hîc diuidit creaturas omnes. Primò quia dominium habet super bonos, secundò quia super malos. *Insuper & pecora.* Boni autem sunt dupliciter: vel soli Deo vacantes, siue Angeli, siue homines, qui significantur per oues: vel viuentes proximorum intendentes. Angeli vel homines, qui per boues. Ait ergo: Sic ei omnia subiecisti, oues scilicet innocentes, & simplices tibi vacantes. *Matth.* 10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. *Ioan.* 10. Cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Et in Ioanne, Pasce oues meas. *Et boues vniuersas*, id est, aliorum vitatibus intendentes. *Deuter.* 25. Non alligabis os bouis trituranti. Isti maximè sunt prælati, qui sunt boues, si sunt boni, quia ruminant verbum Dei, & *pabulum vitæ. Leuit.* 11. Animal quod non ruminauerit, immundum erit. Vngulam findit discernendo bonum à malo. *Ezechiel.* Planta pedis eorum vt vituli. Maturè incedunt. *Psal.* In populo graui laudabo te. Labores tolerant & alios præcedunt. *Iob* 1. Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. *Prouerb.* 24. Vbi maximæ sunt segetes, manifesta est fortitudo bouis. *Prælati bouibus similes.*

Et pecora. Hîc ostendit potestatem super malos. Et quia mali sunt in triplici differentia, tria dicuntur. Primò quia potestatem habent super luxuriosos. Secundò super superbos. *Volucres.* Tertiò super auaros. *& pisces.* Tales autem dicuntur propriè homines talia perpetrantes. Improprie autem dæmones, talia suggerentes. Ait ergo: *Insuper & pecora campi*, id est, luxuriosos, per altitudinem deliciarum ambulantes, subiecisti ei. Hæc sunt pecora, de quibus *Exod.* 32. Percussit primogenita Ægypti ab homine vsque ad pecus. *Iud.* 2. Computruerunt iumenta in stercore suo. Hæc pecora ambulant per campos licentiæ, & luxuriæ ad peccandum, de qua *Matth.* 7. Lata est via quæ ducit ad perditionem.

Volucres cœli, superbos scilicet in altum volantes ei etiam subiecisti, velint nolint. Aues autem dicuntur superbi, sicut dæmones qui eis dominantur. *Matth.* 13. & *Luc.* 8. Volucres cœli comederunt illud. *Deut.* 32. Deuorabuntur eos aues morsu amaritudinis. Et princeps dæmonum volare voluit tanquam volucris. *Isa.* 14. Ascendam in cœlum, super astra exaltabo solium meum, &c. Et superbi sic qui volant per ipsum. *Psal.* Posuerunt in cœlum os suum.

Et pisces maris, id est, auaros, *qui perambulant*, discutiendo cupiditate & cautionate, *semitas maris*, viridas & angustas vias, malis scilicet huius mundi tumultuosis, & procellosis, de quo in *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum nauibus, illic reptilia quorum non est numerus, id est, quasi quorum non est numerus. *Isaiæ* 6. A minori ad maiorem omnes auaritiæ studium. Ecce illa quæ magis *Iosue* 1. *Cant.* 2. Capite nobis vulpes paruulas quæ demolientur vineas. Quicquid est in mundo aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. *Abac.* 1. Et facies hominum quasi pisces maris. Semita eorum maris dicuntur omnia temporalia, quæ illi corde perambulant.

quia citò transeunt, sicut semita in mari. *Osee* 10. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. Et in 5. *Sap.* Transeunt omnia quasi nauis in medio maris.

Domine Dominus noster. Ecce tertium secundæ partis huius Psalmi, læta scilicet conclusio & magnificatio & admiratio. Et dicitur periodalis hic Psalmus, quia sicut inchoauit, sic & terminatur: & periodalis in toto, quia totum versum primum in fine repetit, ad differentiam eorum qui periodales sunt in parte, sicut ille *Psal.* Benedic anima mea, &c. Et hoc sit vt ostendant ad cumulum laudis, quòd ille ad quem loquitur psalles, & de quo loquitur, principium est omnium & finis. *Apoc.* 1. Ego sum α & ω, principium & finis. Et exponit sicut primum. 10.

IN NONVM PSALMVM.

In finem pro occultis filij, Psalmus Dauid. 1.

CONfitebor tibi Domine. Hic Psalm. 9. numero, octauus in titulo, qui talis est, *In finem pro occultis filij, Psalmus Dauid.* Secundum autem Hieronymum est talis titulus, *Victori super mortem filij Canticum Dauid.* Et potest alludere titulus ille historiæ duplici, illi scilicet quæ legitur 2. *Reg.* 12. De morte paruuli in adulterio generati de vxore Vriæ, pro quo cum rogasset Dauid in cinere & cilicio & ieiuniis, non obtinuit: vnde tanquam victus, victori Domino, cuius voluntas præualuit, Psalmum istum edidit in cantando. Vnde dicitur Canticum. Ratio autem quare cantando edidit, esse potuit, vt seruis ipsum consolaretur super morte paruuli, sicut & eidem Iosephus scripsit, & velles regias induit, & vt decenter nos quod debemus super mortuos consolari. 2. ad *Thessal.* 4. Fratres nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & qui spem non habent. *Titulus alludit ad duos filios Dauid, vel Absalonis de quibus quæritur, vel Adonæ vel Salomonis, vel admonet filios adulterii, vel Absalonis de quo consolatio.*

Alludere etiam potest ille titulus historiæ in quæ legitur in 18. de morte Absalonis, ipsum Dauid perlequentis, quo mortuo, Dauid attribuens victoriam ipsi Deo hunc Psalmum edidit in modum Cantici, figuraliter insinuans Ec. clesiæ laticum de gentibus vocatæ, per mortem filij rebellis. *Myſtica ſignum Eccleſiæ latitiam de Iudæis.*

iudicium & execrationem Iudæorum, qui fuerunt tanquam adulteri filij Christum partem perlequentes, vel per iudæos Christum Deum Patrem. *Ioan.* 5. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum. Secundum autem Glossam Augustini, titulus nihil aliudit historiæ. Sed tamen *Christo* sufficiente per hoc quod dicitur, *Psalmus Dauid*, & vtiliter per hoc quod additur, *in finem*, ostenditur materia Psalmi in hoc quod adiungitur, *Pro occultis filij Dauid.* Filij, inquam, Dauid, scilicet Christi, qui filius Dauid dicitur *Luc.* 2. Isa. 9. Fili Dauid miserere nobis. Et *Matth.* 15. Miserere mei Fili Dauid. Ad *Rom.* 1. Qui natus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Vel filij simpliciter, quia quando dicitur in finem, vel finis, finis scilicet in Christo per bona. *Ioan.* 8. Si filius vos liberauit, vere liberi eritis. Occulta autem huius filij sunt duo, scilicet eius sapientia in carnario, carne mortali, sub qua quasi diuinitatis maiestatem, *Occulta filij vel eius in-vel iudicia.*

ſtatem, & poteſtatem occultauerat. *Iſa.45.* Verè tu es Deus abſconditus: abſque te non eſt Deus. Occulta etiam ſunt iudicia, quibus mundum regit, diſponit, & ordinat in præſenti, tam occulta, quòd nullis, vel pauciſſimis fiant manifeſta. Vnde in *Pſal.* Iudicia tua abyſſus multa. Et Apoſtolus ſuper iis exclamans ad *Rom.11.* ait: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, &c. Pro hoc ergo occulto regimine, & de hoc agitur in hoc *Pſal.* Et ſic patet ordinatio huius Pſalmi ad Pſalmum præcedentẽ. Cum enim in antecedenti Pſal. actum ſit de Eccleſiæ conſtitutione per filij exaltationem, & Apoſtolorum prædicationem, hic agitur de mirabili regimine conſtituitæ per oppreſſionem inimicorum eius, vſque ad tempus Antichriſti, & occulto Dei iudicio, & tandem de regimine manifeſto & aperto, à tempore Antichriſti, & deinceps. Et ſecundum hoc Pſalmus iſte poteſt diuidi in duas partes. Primò laus Dei & commendatio pro regimine occulto & iudicio. Secundò pronuntiatio vel petitio de regimine & iudicio manifeſto, vt Sanctorum miſeriæ finiantur, ibi, *Conuertantur peccatores.* In prima duo dicuntur. Primò promittit ſe laudaturum corde, ſecundò ore, ibi, *Narrabo.* Tertiò opere. *Et pſallam.*

Ord. Pſalmi.

Diuiſio.

Ait ergo: Sic Domine naturam humanam in Chriſto exaltaſti, per prædicationem Apoſtolorum vniuerſalem Eccleſiam & particulares inſtituiſti. Vnde ego Domine *confitebor tibi*, primo confeſſione culpæ & peccati, de qua *Ioſuæ* 7. Fili confitere peccatum, & da gloriam Deo. Et *tibi*, quia tuum eſt delere illud, & quia tibi ſoli peccaui. *Iſa.43.* Ego ſum qui deleo iniquitates propter me. Et confeſſione fidei, de qua ad *Rom.10.* Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Te ſolum credens Deum & vnum. *Exod.20.* Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Et confeſſione laudis, de qua *Tob.12.* Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini illi. *Pſal.* Confeſſio eius ſuper cœlum & terram. Et hoc quia ſolus bonus. *Matth.19.* Nemo bonus niſi ſolus Deus.

Et hoc *in toto corde meo.* In corde, non in labiis, ſicut illi de quibus dicitur *Iſa.29.* Populus hic labii me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Et *Ierem.12.* Prope es tu Domine ori eorum, & longè à renibus eorum. *Et in toto*, non diuiſo per partes, ſicut illi de quibus *Oſee 10.* Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. *Deut.6.& Matth.22.* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Cordis autem confeſſio quid aliud eſt quàm dilectio? *Ioel.2.* Conuertimini ad me in toto corde veſtro. Et *meo* à me poſſeſſo. *Prou.4.* Fili, omni cuſtodia ſerua cor tuum: quia non eſt virtus modica, ſed magna. *Prou.16.* Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbium.

Narrabo. Hic tangitur confeſſio oris; & tanguntur duo. Confeſſio, & modus confeſſionis. *Lætabor.* Ait ergo: Sic confitebor corde meo, & poſtmodum *narrabo* ore omnia mirabilia tua. Omnia, inquam, in genere, quia ſunt numero infinita. Vel ſic: *Omnia mirabilia tua*, id eſt, quæcumque dicam de tuis operibus, ſunt mirabilia. Sic intelligitur illud *Ioan.16.* Cum venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, id eſt, quicquid docebit, veritas erit. Et eſt rectus ordo: prius enim neceſſaria eſt confeſſio, quæ cor mundat: poſtea mirabilium enarratio per prædicationem, quæ alios incitat ad bonum. Alibi in *Pſal.* Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro, id eſt, in mortali peccato? Quaſi diceret, Non, nec iuſtitias, quia alibi in *Pſal.* Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, &c. *Eccleſ.32.* Muſica in luctu importuna narratio.

2

Narranda autem eſt mirabilis iuſtitia Dei, & mirabilis miſericordia. Mirabilis iuſtitia, in mundo, ſicut in diluuio. *Gen.7.* Et pœna Sodomorum in 29. Mirabilior in purgatorio, mirabiliſſima in inferno. Mirabilis miſericordia in creatione, mirabilior in creatorum redemptione, mirabiliſſima in peccatorum iuſtificatione. *Pſal.* Tu es Deus qui facis mirabilia. *Exod.15.* Magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia.

3

Lætabor. Ecce modus. *Lætor* interius, & *exultabo* exterius. *In te*, non in iniquitate. *Prouerb.1.* Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Nec in vanitate, ſicut illi de quibus *Iob 21.* Exultant in ſibus, & gaudent ad ſonitum organi. Sed in te ad *Philip.4.* Gaudete in Domino ſemper iterum dico gaudete. *Pſal.* In te cantatio mea ſemper. Hoc enim diligis. *Eccleſiaſt.25.* In omni dato hilarem fac vultum tuum. *2. ad Cor.9.* Hilarem datorem diligit Deus.

Et pſallam, bene operando: & hoc *nomini tuo ô Altiſſime*, vt finalis intentio operis mei tu ſis. *Leuit.3.* præcipitur, quòd cauda hoſtiæ, id eſt, finalis intentio, Domino offeratur. Alibi in *Pſal.* Pſallam tibi in cithara Deus meus, id eſt, in decem præceptorum concordi harmonia.

4

In conuertendo. Hic ponitur cauſa laudis, & hæc tangitur duplex. Primò inimici dilectio, ſecundò conſtantia diuinæ poteſtatis & duratio, ibi, *Et Dominus in æternum permanet.* In prima parte dicuntur quatuor. Primò delectio inimici, ſecundò vtilitas annexa illi delectioni. *Infirmabuntur.* Tertiò cauſa vtriuſque. *Quoniam feciſti.* Quartò modus deiiciendi. *Increpaſti.* Dicit ergo: Sic corde, ore, & opere confitebor, & hoc iuſtum, quia *in conuertendo*, id eſt, dum conuerti *inimicum meum* capitalem, diabolum ſcilicet. *Matth.13.* Inimicus homo hoc fecit. Et in *Pſal.* Inimici mei animam meam circumdederunt. *Thren.4.* Velociores fuerunt aquilis cœli perſequentes nos. Conuertiſti, inquam, *retrorſum*, poteſtatem auferendo quam ſuper me vſurpauerat. *Luc.11.* Si autem fortior illo ſuperueniat, auferet omnia arma eius in quibus confidebat, &c.

5

Infirmabuntur. Ecce tertium, duplex debilitatio poteſtatis ſuæ, & tandem retruſio in infernum. Quam facit: *In conuertendo* ſic inimicum, *infirmabuntur* ipſe & membra eius, vt poſſint nocumenti in præſenti contra bonos.

6

Et permanet tandem in futuro *à facie tua*, id eſt, à præſentia tui ad iudicium venientis.

Mal.3.

Mal.3. Et quis ſtabit ad videndum eum? Mali ſecundũ *Auguſt.* mallent quamcumque pœnam ſuſtinere, quam iudicis faciem videre. *Iſa.30.* Ardens furor eius, & grauis ad portandum, & labia eius indignatione ſunt plena. Vel in bono poteſt exponi hoc annexum ſic: Cum conuerteris inimicum retrorſum, infirmabuntur mali infirmitate bona, à malo declinando. 2. ad *Corinth.12.* Cum infirmor, tunc potens ſum. *Pſal.* Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleratæ ſunt, qui prius potentes erant vt facerent mala. *Iſa.5.* Væ qui potentes eſtis ad miſcendam ebrietatem. Et peribunt, ad bonum ſe penitus conuertendo. *Prouerb.12.* Verte impios, & non erunt. *Iſa.40.* Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem; & hoc

A facie tua, id eſt, à cognitione id eſt, propter cognitionem quam habebunt de te. *Pſal.* Oſtende nobis faciem tuam, & ſalui erimus. *Iſa.26.* A facie tua Domine concepimus, & quaſi parturiuimus & peperimus Spiritum.

7

Quoniam feciſti. Hic ponitur cauſa vtriuſque directionis, & dicuntur tria. Primum eſt Chriſti adiudicatio. Secundum accuſatio. *Et cauſam meam.* Tertiò offenditur, quòd vtriuſque potuit eſſe cauſa. *Sediſti ſuper thronum.* Dicit ergo, Vere inimicus directus eſt, & detenti ab eo liberati. *Quoniam tu feciſti iudicium meum*, id eſt, iudicium in te, & de te fieri voluiſti ad vilitatem meam: *& cauſam meam* repeti feciſti, id eſt, accuſari in cauſa pro me ſuſtinuiſti. Hoc eſt quod petitur Ezechias *Iſa.38.* Domine vim patior, reſponde pro me. *Ierem.11.* Tibi reuelaui cauſam meam. Iuſtum enim erat vt homo qui tranſgreſſus erat Dei mandatum, ſuſtineret iudicium & accuſationes iuſtas patienter. Et ſic iudicium quo iudicandus erat homo in te Chriſtus adimpleuit. Sic illud iudicium factum eſt hominis, *& ille cauſa Iſa.53.* Eius liuore ſanati ſumus. In eodem, ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. *Prouerb.20.* Liuor vulneris abſterget mala.

Sediſti ſuper thronum, id eſt, ſuper Chriſti animam, *qui iudicat iuſtitiam.* Ac ſi dicat: Quia iudex iuſtus Deus in Chriſti anima pœnitentiam requieſcit, ob hoc ſicut potuit vt eius iudicio, qui iudicatus eſt, liberaret. Hoc eſt quod dicit *Paulus 2. Corinth.6.* Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Deus, inquam, qui iudicas iuſtitiam nunc in occulto, tandem iudicabit in aperto. *Ioan.5.* Pater omne iudicium dedit filio. *Pſal.* Cum accepero tempus ego iuſtitias iudicabo. Nota, quòd dicit, *Iudicat iuſtitiam*: non enim tantum Dominus iniuſtitias iudicabit, ſed etiam iuſtitias & iniuſtitias probabit. *Eccleſ. vltimo.* Pro omni errato adducet Dominus in iudicium, ſiue bonum fuerit, ſiue malum. *Iſa.41.* Omnes iuſtitiæ noſtræ ſicut pannus menſtruatæ.

Increpaſti gentes. Hic eſt tertium, ſcilicet modus deiiciendi, in quo tria ſunt. Primum eſt peccatorum increpatio, ſecundum increpatorum conſenſio. *Et perijt.* Tertium, poſteritatis dæmonis annihilatio. *Inimici defecerunt.* Ait ergo: Sic & per hanc cauſam expoſiſti aduerſarium, & hoc modo, quia increpaſti, id eſt, increpari per prædicatores tuos feciſti. Quos? primò per Ioannem Baptiſtam. *Matth.3.* Genimina viperarum quis docebit vos fugere à ventura ira? Poſtmodum per Apoſtolos ad Gentiles miſſos. *Matth. vltimo*, Euntes in mundum vniuerſum prædicate, &c. *Pſal.* Increpa feras arundinis. *Naum 1.* Increpans mare & exiccans illud.

Et perijt impius, inquantum impius, poſt increpationem conuerſus inchoando bonum.

Nomen eorum impietatis & peruerſitatis *delebis*, non ad horam, *ſed in æternum*, & pro id eſt, *in ſæculum ſæculi*, exequutionum. *Iſa.14.* Perdam Babylonis progeniem, nomen & germen. Perdes, per gratiam in præſenti, & per gloriam in futuro, vt omnino iniquitatum eorum non recorderis. *Ezechiel.18.* Quotieſcumque ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. *Pſal.* Non memor ero nominum eorum per labia mea.

Inimici. Hic eſt tertium, ſcilicet inimici quantum ad poteſtatem deſtructio, & tanguntur tria. Primò deſtructio poteſtatis eius quantum ad rebelles in fide. Secundò quantum ad diſſipantes bonos mores. *Et ciuitates eorum.* Tertiò quantum ad exhibentes culturas varias & ritus. *Periit memoria.* Ait ergo: Sic increpaſti per prædicatores, & conuerſæ ſunt gentes, & verè: quia *framea*, rebelliones ſcilicet, & infidelitates *inimici*, ſcilicet diaboli *defecerunt in finem*, id eſt, per finem.

7

Nota ergo, quòd framea propriè gladius dicitur, ſiue enſis, vnde rebelliones errantium in fide, quibus ſimplices vulnerabantur, *tecta* frameæ dicuntur. Propter hoc erat Pſalmiſta alibi dicens, Erue à framea Deus animã meam. *Zachar.13.* Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi. Quælibet etiam ſuggeſtio diaboli, framea vel gladius poteſt dici. Gladius, quia lucet per delectationem, & pungit acumine per pœnam conſequentem. *Ezech.10.* Gladius exacuatus eſt & limatus: limatus vt ſplendeat, exacuatus vt cædat victimas. Quando autem ſuggeſtit de peccato vno, quaſi vno gladio percutit; quando de duplici peccato, vt cum ſuggeſtioni luxuriæ addit ſuggeſtionem auaritiæ, tunc duplicatur gladius. Quando cum his duobus ſuggeſtio additur de ſuperbia, tunc triplicatur. *Ezech.21.* Duplicetur gladius, & tripliceṫur. Et huiuſmodi omnes gladij ſeu framęæ deficiunt intuenti in finem multiplicem. Primò in finem Chriſtum. *Ad Rom.10.* Finis legis ad iuſtitiam Chriſtus. *Num.21.* Quicumque reſpiciebant in ſerpentem æneum, ſanabantur à morſibus ſerpentum. *1. Pet. 4.* Chriſto igitur in carne paſſo & vos eadem cogitatione armamini. Vel in finem virtutum charitatem. *1. ad Timoth.1.* Finis præcepti eſt charitas. *Pſal.118.* Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Attendere enim Dei charitatem ad nos, & quam debemus habere ad ipſum, omnem deſtruit diaboli ſuggeſtionem. Et in finem delectationis, qui eſt miſeria & pœna. *Prouerb.14.* Extrema gaudij luctus occupat. *Apocalyp.18.* Quantum glorificauit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Vel in finẽ vitæ propriæ, id eſt, mortem. *Eccleſ.7.* Fili memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.

Nouiſſimus hoſtis cum reſpicimus in finem, id eſt, Chriſtũ, vel charitatem, vel finem virtutum.

Vel in pœnã finẽ peccati.

cabis. Vel in finem proprij corporis post mortem. *Eccles.*10. Cum morietur homo, hæreditabit serpentes, bestias, & vermes. Propter hoc dicit Moyses *Deut.*32. Gens absque consilio & & sine prudentia: Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima præuiderent. Hos enim fines considerans, deficere facit diaboli potestatem. *Isa.*17. Consummatus est miser, defecit qui conculcauit terram.

Et ciuitates eorum, id est, eius, scilicet diaboli. Singulare mutat in pluralem, sicut & supra cum dixisset, *Et periit impius*, statim subdidit, *Nomen eorum*: quia mali etsi coniunctas habeant ad inuicem caudas, & sint vnum quodammodo, habent tamen facies diuersas, & simpliciter sunt multi, sicut vulpes Samsonis *Iud.*13. Ciuitates, inquam, eorum destruxisti, colligationes scilicet ad malum, & munitiones contra bonum. De ciuitatibus istorum alibi in *Psal.* Accipiant in vanitate ciuitates suas. *Iob* 15. Habitabit in ciuitatibus desolatis. Istæ sunt ciuitates, quas filij Israël ædificauerunt Pharaoni *Exod.* 1. Phithon & Rameses, & Heliopolis. Phithon interpretatur os abyssi, vel os perfundum. Hæc est cupiditas vel auaritia. *Eccles.* 14. Insatiabilis est oculus cupidi. *Eccles.*5. Auarus non implebitur pecunia. Rameses interpretatur commotio tineæ, & significat luxuriam: tinea enim de vestimento nascitur, & consumit ipsum: sic luxuria oritur de carne, & ipsam consumit. 1. ad *Corinth.*6. Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Per heliopolim quæ interpretatur ciuitas solis, superbia designatur: hæc enim semper lucere vult, & apparere, contra illud *Iob* 31. Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè. Hæ sunt ciuitates, de quibus clamat *Ierem.*48. Relinquite ciuitates istas, tres scilicet, & habitate in petra, Christo scilicet. 1.*Per.*10. Petra autem erat Christus.

8. *Periit memoria.* Quasi diceret: Non tantum destructus est infidelitatis error, nec tantum munitio contra malum: sed *periit*, id est, peribit, præteritum pro futuro, *memoria*, ritus scilicet & sacrificia, in quibus eorum memoria habebatur. *Cum sonitu*, id est, strepitu & tumultu in quo fiebant illa. Hoc prophetarum fuit *Ezech.* 3. Assumpsit me spiritus, & audiui post me vocem commotionis magnæ, malorum, & periit memoria eum sonitu, simul enim perstrepunt in hoc mundo, & pereunt. *Iob* 21. Ducunt in bonis dies suos. Item ad literam pereunt cum sonitu intrinseco, vel extrinseco: quia quæ vehementer diligunt, sine magno eiulatu amittere non possunt. *Gregor.* Plus aduersa sentiũt, qui plus in prosperis se extollunt. Non sic iusti. *Prouerb.*10. Memoria iusti cum laudibus. Et nomen impiorum putrescet. *Eccles.*6. Frustra venit & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius. Peribit autem omninò cum sonitu tubæ, quæ sonabit in finem, Domino ad iudicium veniente. 1. ad *Corinth.*17. Canet enim tuba, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Et hoc quia voluit, quod periret memoria peccati sui in sonitu confessionis oris, & gemitu cordis, sine quibus proculdubio periisset. *Ezech.*18. In quacumque hora ingemuerit peccator, &c. Et nota, quòd perire dicitur, statum in bonum mutari: vnde in *Psal.* Pereant peccatores ita vt non sint, peccatores supple. *Thren.*3. Inundauerunt aquæ vsque ad animam meam, dixi, Perij. Mori. *Isa.*57. Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo. Desinere esse. *Tob.*3. Pereat dies in qua natus sum. Et damnari. In *Psal.* Ne pereatis de via iusta.

Et Dominus in æternum permanet. Hic secunda pars, in qua agitur de causa diuinæ laudis, quæ est Dei magnificentia, & ostenditur in tribus. In æternitate, in iudiciaria potestate. *Parauit in iudicio.* Et in benignitate. *Et factum est Dominus.* Dicit ergo: Sic peribunt mali, non tantùm re, sed etiam memoria, & nomine. *Et Dominus in æternum permanet.* Dominus, inquam, Dei filius, contra quem vitiantur mali, & maximè Iudæi. *Psal.* In æternum Domine permanet verbum tuum. *Daniel.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur. *Micheæ.*5. Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. *Magnificentia Dei trinitatem constat.*

Parauit in iudicio thronum suum. Hic tangitur iudiciaria potestas, & dicuntur duo. Primò, quòd meruerit iudiciariam potestatem. Secundò quomodo iudicaturus sit. *Et ipse iudicabit.* Ait ergo: Sic manet in æternum, & etiam parauit per humilitatem merendo, *thronum suum*, iudiciariam scilicet potestatem, in iudicio scilicet generali. *Ad Philip.* 2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Et paulò post, Propter quod & Deus exaltauit illum. *Ioan.*5. Potestatem dedit illi iudicium facere, quia filius hominis est. Vel *parauit*, id est, comparauit, *thronum suum*, scilicet potestatem, in iudicio quo iudicatus est, & abiudicatus ante Pilatum. *Isa.*53. De angustia, & de iudicio sublatus est. Ad *Rom.*14. Christus mortuus est, & resurrexit, vt viuorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Hic thronus futurus est nubes lucida in qua venturus est. *Luc.*21. Videbunt filium hominis venientem, in nube cum potestate magna & maiestate. *Eccles.*24. Thronus meus in columna nubis. 9.

Et ipse iudicabit orbem terræ. Hic tangitur modus: primò respectu omnium vniuersaliter: secundò respectu Iudæorum specialiter. *Iudicabit populos.* Dicit ergo sic: Meruit & comparauit iudiciariam potestatem, *& ipse iudicabit orbem terræ*, totum scilicet mundum, *in æquitate*, vnicuique reddens sicut meruit, *& populos*, id est, Iudæos, *in iustitia. Isa.*11. Iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. *Ierem.*23. Regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. *Psal.* Semel loquutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua. *Isa.*27. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam.

Et factus est Dominus refugium pauperi. Hic tangitur benignitas, & dicuntur duo. Primò declaratio bonitatis Dei. Secundò inuitatio fidelium ad sperandum in eo, ibi, *& sperent in te.* In prima duo. Primò ostenditur benignitas eius in comparatione ad imperfectos. Secundò in 10.

in comparatione ad perfectos. *Adiutor.* Dicit ergo: Sic est in eo æternitas & iudiciaria potestas, sed & benignitas: quia Dominus factus est refugium pauperi, adhuc in virtutibus imperfecto. *Prouerb.* 18. Turris fortissima nomen Domini est: ad ipsum currit iustus, & exaltabitur. *Psal.* Petra refugium herinaciis. Pauperi etiam materiali refugium est. Diues enim, quia nullo vt sibi videtur, indiget, ad Deum per orationem non recurrit. *Isa.*57. Viam manus tuæ inuenisti: propterea non rogasti. Viam manus inuenire est, in omnibus votis prosperum successum habere.

Multiplex paupertas, natura, indigẽtia, auaritia, &c. Et nota, quòd est multiplex paupertas. Naturæ. Alibi in *Psal.* Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. *Psal.* Liberabit pauperem à potente. *Iob* 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. 1.ad *Timoth. vltimo*, Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec aliquid inde auferre poterimus. Et est paupertas indigentiæ. *Matth.*26. Semper pauperes habebitis vobiscum. *Deut.* 15. Non deficient pauperes in terra habitationis tuæ. Et hæc duplex paupertas indifferens est. Et est paupertas auaritiæ. *Eccl.*13. Nequissima paupertas in ore impij & auari, qui implebitur pecunia. Et est paupertas simulationis & iactantiæ, de qua. *Apoc.*3. Tu dicis, Quod diues sum; & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Et hæc duplex mala. Sed est paupertas bona, humilitas. *Matth.*5. Beati pauperes spiritu. Sed optima, abiectio & contemptus omnium transeuntium. *Iacob.*3. Nonne pauperes elegit Deus, diuites in fide, hæredes regni, &c. *Matth.* 19. Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis, &c.

Adiutor in opportunitatibus. Quasi diceret: Refugium est sic imperfectis, vt declinent à malo, sed adiutor perfectis in opportunitatibus, scilicet in tribulatione; tunc enim valde opportunum est adiutorium. *Eccles.*35. Speciosa est misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. Sed contra hoc videtur illud infrà, despicis in opportunitatibus in tribulatione. Sed responsio est, quòd dupliciter adiuuat Dominus in tribulatione, vel ab ipsa liberando, & sic non dicitur despicere, sed audire, sicut hic: aliquando dimittendo in ipsa tribulatione, & sic dicitur despicere: tamen talis despectio adiutorium est; quia ad bonum est dimissi. Opportunitas autem dicitur, quantum ad præsentem tribulationem, quia per ipsam homo auellitur ab amore terrenorum, quod ei est optimum. *Aug.* Omnes iocunditates meas amaritudinibus respersisti, vt quæram sine offensione lætari. *Osee.*2. Sepiam viam tuam spinis, & sepiam maceria. *Psal.* Liberabit pauperem à potente. *Duplex Dei adiutorium in opportunitate.*

11. *Et sperent.* Hic inuitatio ad confidentiam. Quasi diceret: Sic refugium es, sic adiutor: & propter hoc exhortando dico: *Sperent in te qui nouerunt nomen tuum*, fide, inquam, tenentes te misericordem, & potẽs: hoc enim est nomen tuum, Iesvs, de quo *Cant.*1. Oleum effusum nomen tuum. Et verè effusum, quia misericordia Domini plena est terra. Hoc nomen solum in quo sperandum est. *Actu.*4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat homines saluos fieri. Vel certè *qui nouerunt nomen tuum*, potestatis & dominij: sperandum enim est in potente. *Isa.* 42. Ego Dominus vocaui te. *Matth.*22. Dicite quia Dominus his opus habet. *Ioan.*13. Vos vocatis me Magister & Domine, & benè dicitis, sum etenim.

Quoniam non dereliquisti. Quasi diceret: Sic sperent in te de futuro, & delectentur, quod per effectum ostendo in præterito, quoniam tu Domine non dereliquisti quærentes te. *Eccles.*2. Nullus speranit in Domino & confusus est. Sed contra. *Ioan.*8. Quæretis me, & non inuenietis. Responsio. Loquitur ad Iudæos in malitia perstitentes, & perseuerantes: tales autem si quærant, non inuenient. Hic autem loquitur de peccatum relinquentibus, & conuersis ad Dominum. Sed iterum contra *Cant.*2. In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui, & non inueni eum. Responsio. Etsi talis esset qui quærere posset, tamen ibi quærebat vbi quærendus non erat. Non enim inuenitur in diuitiis. *Osee* 5. In gregibus suis & armentis vadent ad quærendum Dominum, & non inuenient. Nec in deliciis quæ per lectulum significantur. *Iob* 28. Non inuenitur in terra suauiter viuentium. Sed in paupertate & vilitate & asperitate inuenitur. *Luc.*2. Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. *Christus non inuenitur à malis vel à bonis eum quæritur vbi non est.*

Et nota, quòd est finalis desertio qua Dominus deserit in malitia obstinatos. *Psal.* Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Et est derelictio non finalis, & hæc duplex. Gratiæ ad tempus. Sic deseruit Petrum, permittens quod caderet in mortale *Matth.*27. *Isa.*54. Ad punctum in modico dereliqui te. Et pœnæ. Hac derelinquit suos frequenter, ipsum etiam vnigenitum. Deus meus meus, quare dereliquisti me? *Deserit Deus in tantum vel ad tempus.*

12. *Psallite Domino.* Hic secunda pars primæ partis huius Psalmi. Præmissa enim promissione de laudando, hic subiungitur aliorum inuitatio ad hoc idem. Primò ergo inuitat alios ad laudandum, secundò subiungit causam quare laudandum, ibi, *Quoniam requirens.* Tertiò promittit se cum eis laudaturum, ibi, *Exultabo in salutari tuo.* In prima duo. Primum monet ad laudandum opere, secundò ore. *Annuntiate.* Dicit ergo: Sic laudabo confitendo. Sed ô vos fideles, *psallite Domino*, non cuicumque, sed *qui habitat in Sion* literaliter: habet enim ibi domum specialem templum, hoc est Sion de qua *Isa* 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Ille est enim locus de quo legitur dixisse Iacob *Genes.*28. Non est hic aliud nisi domus Dei & porta cœli. Habitat etiam in Ecclesia militante, quæ videt Deum per speculum in ænigmate. *Isa.*21. Igniculus est in Sion & caminus in Ierusalem. Habitat etiam in Sion in Ecclesia triumphante. Sion enim etiam specula interpretatur. Specula autem in alto solet esse: vnde per Sion illa ciuitas superna bene designatur. *Isa.* 33. Respice Sion ciuitatem solemnitatis nostræ. In secunda Sion habitat per gratiam, in hac autem tertia per gloriam. Et nota ordinem. Primo enim præmisit seipsum *Exhortatur ad Dei laudem.*

laudaturum, in quo etiam quodam modo laudauit. Secundò inuitat alios ad hoc ipsum. *Apoc.vltimo.* Qui audit, dicat, Veni. *Exod.26.* Cortina cortinam trahebat.

Annuntiate inter gentes studia eius, ad gubernandum genus humanum, & saluandum. Nota ordinem. Primò vt psallant bene operando. Secundò vt annuntient prædicando. *Act.* 1. Cœpit IESVS facere & docere. *Matth.25.* Qui autem fecerit & docuerit sic homines, magnus vocabitur in regno cœlorum. Et nota, quòd quinque sunt necessaria ad hoc quod quis rectè annuntiet. Primum est boria vita. *Psal.* Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas. *Gregor.* Ille fructus vberes in prædicatione colligit, qui semina bonæ operationis præmittit. Intentio recta. *Matth.6.* Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Scientia. In *Psal.* Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius. *Osea* 4. Quia tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Authoritas. *Ad Rom.*10. Quomodo prædicabunt nisi mittantur. Vltimum, perseuerantia in his. In *Psal.* Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Si habet hæc quinque, lux est. *Matth.5.* Vos estis lux mundi.

Quinque partes in prædicatore requiruntur.

Annuntiate ergo *inter gentes*, gentiliter & in peccatis viuentes: talibus enim præcipuè est prædicandum. *Matth.9.* Non est opus medicus valentibus, sed male habentibus. In eodem, Non veni vocare iustos, sed peccatores. *Isa.*31. Qui habitatis terram Austri, occurrentes sitienti, ferte aquam, non ingurgitato, vel ebrio. *Gregor.* Vecordem se asserit, qui hortis sitientibus in flumine aquam fundit.

Triplex in Christo studium, plastæ, pictoris, & Doctoris.

Annuntiate studia eius, studium scilicet figuli & fictoris, quo studuit in nostra creatione. *Isa.* 64. Tu fictor noster, & nos lutum tuum, & opera manuum tuarum omnes nos. Et studium pictoris, quo studuit ad nos depingendum & reformandum in nostra redemptione. *Eccl.* 38. Cor suum dabit in similitudinem picturæ, & in gloria sua perficiet opus. Et studium Doctoris, quo studuit legem dando & mandata scribendo, in quibus &, nos studere necesse est. *Prou.*27. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor tuum.

13. *Quoniam requirens sanguinem eorum.* Hic causa admonitionis præcedentis, & dicuntur tria. Primum quod est quasi ratio quare oporteat psallere, scilicet vltio & vindicta de malis pro iis quæ sanctis ingruunt. Secundò exauditio Sanctorum, in iis quæ competunt. *Et non est oblitus.* Tertiò specificatio modi quo petunt, & eorum quæ petunt, ibi, *Miserere mei.* Dicit ergo: Sic annuntiate & psallite, & debetis, *quoniam requirens sanguinem eorum*, scilicet per vindictam & vltionem quam accipit de malis, *recordatus est. Gen.*9. Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum. *Deuter.*32. & ad *Rom.*12. Mihi vindictam & ego retribuam.

Vel sic continua: Etiam annuntiate prædicando, nec timeatis aduersarios veritatis, quia si vos occiderint, nihil possunt amplius, & Dominus recordabitur mortis vestræ. *Matth.*10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & post hoc non habent quid faciant, Dominus autem respicit vocem sanguinis occisorum. *Genes.* 3. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Ad *Hebr.* 12. Accessistis ad sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Nec tantum clamat sanguis Sanctorum contra occisores, sed etiam ipsa anima, cuius vox efficacior est, & citiùs exauditur. *Apoc.* 7. Vidi subtus altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Vsquequo Domine sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum? Vel sic, *Annuntiate studia* prædicando, vos qui perfecti estis, aliis: quoniam si propter nostram negligentiam pereirent subditi, Dominus requirens sanguinem eorum de manu vestra recordatus est obligationis vestræ, & promissi. 3. *Reg.*20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. *Ezech.*3. Si non annuntiaueris ipsi, impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Et verè requiret: quia suprà, *non est oblitus clamorem pauperum*, ab homicidis crudelibus occisorum, vel prædicatorum interfectorum à tyrannis, vel subditorum propter negligentiam Prælatorum damnatorum. *Psal.* Non sprevit neque despexit deprecationem pauperis. *Eccles.* 25. Non despiciet preces pupilli, nec viduam cum effundet loquelam gemitus.

Miserere mei. Hic tertium, declaratio petitionis, & dicuntur tria. Primò allegat ostentando propriam miseriam. Secundò confitendo expertam miseriam. *Qui exaltas.* Tertiò insinuando finem. *Vt annuntiem omnes laudationes tuas.* Miseriam allegat duplicem: delectionem propriam, & inimicorum exaltationem ad cumulum miseriæ. *Vide humilitatem.* Ait ergo: Non est oblitus clamorem pauperum, qui, inquam, clamor est per hunc modum: *O Domine miserere mei* miseri, suprà: tali enim debetur misericordia. *Sap.6.* Exiguo conceditur misericordia. Iustitia meritum requirit, miseria misericordiam intuetur. Miserere etiam mei quem fecisti, & propter hoc debes misereri tanquam propriæ creaturæ. *Sap.* 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. In eodem, Misereris omnium quia omnia potes.

Vide humilitatem meam perpendendam, *De inimicis meis* super me exaltatis. *Thren.* 3. Vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. *Exod.*3. Viri afflictionem populi mei qui est in Ægypto. Et est efficax oratio cum vera humilitas allegatur. *Eccles.*35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Humilitas enim facies animæ est, quam Dominus libenter respicit, & affabiliter intuetur. *Isa.vlt.* Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos. *Luc.*1. Respexit humilitatem ancillæ suæ.

Cur humilis oratio sit efficax.

15. *Qui exaltas me de portis mortis.* Hic est secundum, in quo confitetur & esse expertum miseriam. Quasi sic diceret: Rogo vt miserearis, quia tu es, qui exaltas me, scilicet in altum ponendo, alongas, *de portis mortis*, quæ quadruplices sunt. Primæ, cupiditates rerum temporalium: per has enim intrat ad nos mortale peccatum, quod est mors. *Sap.*16. Deducis ad portas

Quatuor mortis portæ.

portas mortis, permittendo scilicet quod tenemur; & reducis ex tentatione liberando. Secundæ, sensus corporales, quia per ipsos intrat mors. *Ierem.9.* Mors ascendit per fenestras, ingressa est domos nostras. *Naum* 2. Portæ fluuiorum, sensus scilicet, per quos delectationes influunt, apertæ sunt, & templum ad solum dirutum est, &c. Tertiæ, peccata mortalia, per quæ est ingressus ad æternam mortem. In *Psal.* Odiosam eleam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Quartæ sunt hæretici & hypocritæ, qui portæ sunt peccati & gehennæ. *Matth.*16. Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, id est, hæretici. *Iob penult.* Portas vultus eius quis aperiet? difficile est enim cognoscere interiora hypocritæ.

Vt annuntiem. Ecce tertium, in quo insinuat finem quo vult liberari. Quasi ad hoc misereatis, vt de inimicis liberer, *vt annuntiem* prædicando, *omnes laudationes tuas*, id est, omnia opera tua laudabilia, *in portis*, id est, in locis publicis, *filiæ Sion*, id est, Ecclesiæ: filius enim & filia frequenter superfluit in Scriptura. Vel Sion appellatur Ecclesia militans, quæ filia est triumphantis. Ad *Galat.* 4. Illa autem quæ sursum est Ierusalem, quæ est mater nostra. In hoc autem quod dicit se annunciaturum in portis, tangitur illud quod præceptum erat *Deuter.*16. Vt iudices & rectores sederent in portis ciuitatum.

Portæ ad vitam.

Et nota, quòd bonæ portæ sunt, & portæ vitæ portæ Ecclesiæ. Prima & præcipua Virgo Maria. *Genes.*28. Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. *Ezech.*44. Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transibit per eam, quia Dominus ingredietur per eam. Portæ etiam sunt virtutes. *Prou. vlt.* Nobilis in portis, id est, in virtutibus, vir eius. Portæ etiam sunt mandata Dei, & bona opera per quæ est ingressus ad vitam æternam. *Matth.*19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et *Exod.*32. Ite & redite de porta ad portam, id est, de vna operatione bona ad aliam. *Psal.* Hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam. Portæ etiam sunt boni Doctores & Prælati. *Isa.44.* Ponam portas tuas in lapides sculptos. *Psal.* Introite portas eius in confessione: confitendum enim est Prælatis. Et nota ordinem: *Exaltas, vt annuntiem.* Gregor. Conscientia loquentem non impedit, cum linguam vita antecedit.

16. *Exultabo.* Hic tertium huius partis, in quo promittit se laudaturum, & dicuntur tria. Primò promittit: secundò subsannationem malorum subiungit, qui ligati sunt vitiis vt non possint surgi ad laudandum Deum, ibi, *Infixe sunt.* Tertiò adiungit comminationem. *Cognoscetur Dominus.* Ait ergo: Si istis rationibus inuitati ad laudandum, & ore & opere, & ego ipse & Dominus *exultabo*, non in mundo, aut in meipso, *sed in salutari tuo*, Christo scilicet. *Genes. penultimo.* Salutare tuum expectabo Domine. 1. *Reg.*2. Lætata sunt in salutari tuo. Illo, inquam, salutari de quo *Isa.*40. Videbit omnis caro salutare Dei.

Infixæ sunt gentes. Hic subiungitur malorum subsannatio, & tanguntur duo. Primò subsannatur super peccatorum vehementia, secundò super perseuerantia. *In laqueo isto.* Ait ergo: Sic exultabo, sed non peccatores, quia *Gentes*, id est, more Gentilium viuentes, infixæ sunt, intus scilicet, & in profundo *fixæ, & interitu quem fecerunt*, id est, in peccato, quod peccauerunt. *Psal.* Infixus sum in limo profundi. *Sophon.a.* Visitabo super viros defixos in fæcibus suis. *Ierem.*48. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, requieuit in fæcibus suis. *Ioël.*1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Et bene dicitur, quod fecerunt, non Deus. *Osee* 13. Perditio tua ex te Israël, tantum in me auxilium tuum. *Isa.*50. Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis vobis. Nec etiam diabolus. *Psal.* Me expectauerunt peccatores vt perderent me.

In laqueo isto quem absconderunt. Quasi diceret: Non tantum peccant vehementer, sed consuetudine tenentur fortiter, quia *in laqueo isto, quem absconderunt eis* dæmones, comprehensus est pes eorum, affectus scilicet, qui per pedes designantur. *Psal.* Laqueum parauerunt pedibus meis, laqueum scilicet tentationis & peccati. *Iob* 18. Abscondita est in terra pedica eius. *Proverb.5.* Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Nec mirum: quia quamuis absconditus sit laqueus, voluntariè tamen pedem suum, id est, affectum immittit iniquus. *Iob* 18. Præcipitabit consilium suum, immisit enim in rete pedes suos, & in maculis ambulat. Sed non sic iusti. *Prou.*1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.

Et nota, quod pedes sunt pauperes, pes scilicet inferior in Ecclesia Dei. *Psal.* Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Pedes etiam Prædicatores. *Isa.* 52. Quam pulchri pedes annuntiantis, & prædicantis pacem. *Apocalyps.* 1. Pedes eius similes aurichalco. Pedes etiam affectus mentis interiores, sicut hic, & alibi in *Psal.* Mei autem pene mori sunt pedes. *Cant.*5. Lani pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et quem absconderunt ipsimet, nolentes conuerti. *Osee* 13. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum est peccatum. Aliquando etiam quasi manifestatur, sed tamen absconditur. *Iob* 20. Dulce fuit ei malum, abscondit illud sub lingua sua, & in gutture suo celabit.

17. *Cognoscetur Dominus.* Hic tertium, in quo subiungitur pœna, & duplex, separatio scilicet à bonis, afflictio pro malis, quæ gesserunt. *In operibus manuum suarum.* Ait ergo: Sic mali infixi sunt & ligati peccatis vt laudare non possint, sed tandem *cognoscetur Dominus*, & à bonis & à malis, *iudicio* separationis scilicet *faciens*, & discretionis, quale iudicium petit alibi. *Psal.* Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta. Qui enim contemnitur nunc placatus, nunc cognoscetur iratus. *Exod.*5. Dixit Pharao, Quis est Dominus vt audiam vocem eius? Dominum nescio, & Israël non dimittam. Sed postea cum cognouit, quando mare submergens Ægyptios eos à filiis Israël separauit, vide tunc an fugiunt Israëlem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et tandem

In operibus manuum suarum, id est, propter opera propria, *comprehensus est peccator*, à pœna & miseria. *Ierem.*2. Quomodo confunditur fur quando comprehenditur, sic confusi sunt domus Israël. Manus eius ligantur vt non possit se defendere, pedes vt non possit fugere: oculi velantur, vt non possint videre. *Matth.*22. Ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores. *Thren.*1. Vindemiasti me propter iniquitates meas.

Tria salutis impedimenta.

18. *Conuertantur peccatores in infernum.* Sicut superiùs dictum est, hîc est secunda pas totius psalmi: postquam enim egit de regimine Ecclesiæ vsque ad tempus Anti-Christi, hîc incipit agere de regimine eiusdem, quod erit ex occultissimo Dei iudicio tempore Anti-Christi, & deinceps. Diuiditur ergo hæc pars in duas partes. Primò enim agitur de consummatione malorum in malo, & aduentu capitis eorum, scilicet Anti-Christi. Secundò petitur secundus aduentus Christi, vt bonorum oppressio terminetur, ibi, *Exurge Domine, & exaltetur manus tua.* Prima pars subdiuiditur in quatuor partes. Primò prædicitur malorum obstinatio in malo: secundo bonorum conseruatio, & renumeratio pro afflictione, quam sustinebunt à malis. *Quoniam in finem.* Tertiò declaratur per quem & quomodo consummabuntur mali, ibi, *Constituisti Domine.* Quartò admiratio & exclamatio ad Deum, & ratio multiplex quare sustineat tribulari bonos, ibi, *Vt quid Domine.* Prima pars subdiuiditur. Plena enim consummatio in malis in duobus est, in perfecta conuersione ad bonum commutabile & delectatione mortifera, & plena auersione à summo bono, scilicet Deo, ibi, *Omnes gentes.*

Secunda pars psalmi de Anti-Christo.

Dicit ergo: Sic mali non poterunt laudare infixi in peccato & illaqueati, & tandem rogo, zelo iustitiæ, non libidine vindictæ, vt *peccatores conuertantur in infernum*, velut prædictio sit, non optatio. Infernum autem dicit delectationem mortiferam quasi summam. Hæc est infernus in quo non inuenitur sapientia. *Iob* 28. Abyssus ait, Non est est in me. Consummatus enim in malitia non habet sapientiam confitendi peccatum & relinquendi. Supra in *Psal.* In inferno quis confitebitur tibi? *Isa.*38. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Peccatores autem dicit peccato assuetos, & Dei patientiam contemnentes. Item *conuertantur peccatores* qui nolunt conuerti, *in infernum* detrusi, vel detenti sera & tarda conuersione, & infructuosa, sicut dives *Luc.*16. & illi de quibus *Sap.*5. Gementes præ angustia spiritus, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, &c.

Omnes gentes, quasi peccatores sic conuertantur, scilicet, *Omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum*, ab ipso se penitus auertendo, quod est magnum malum. *Deuter.*8. Caue nequando obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius. *Deuter.*32. Oblitus es Domini creatoris tui. *Ierem.*2. Nunquid obliuiscitur virgo ornamenti sui, & sponsa fasciæ pectoralis suæ? Populus verò meus oblitus est mei. Ornamentum animæ & eius pulchritudo Deus est, & fascia pectoralis restringens fluxum malarum cogitationum, & afflictionum, propter quod non debet anima eius obliuiscì. *Osea* 13. Adimpleti sunt & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Et nota, quod est bona obliuio, qua terrena obliuioni traduntur propter Deum. *Psal.* Obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Et est mala obliuio, qua obliuiscitur Deus propter temporalia. Hinc est quod tribus Manasse quæ interpretatur obliuio, diuisa fuit, vna pars citra Iordanem remansit, altera transiuit, *Num.*32.

Bona & mala obliuio.

Quoniam non in finem obliuio erit pauperis. 19. Hîc secundum, scilicet renumeratio bonorum afflictorum his malis, & tanguntur duo. Primò renumeratio, secundò quasi ratio renumerationis. *Patientia.* Dicit ergo: Sic impij, sed *pauperis* in finem non erit obliuio. Vel sic: Pauperis non erit obliuio in finem, id est, finalis non erit obliuio, etsi ad præsens deseri videatur. *Isa.*54. Ad punctum & in medio dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Et in eodem, In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Quo enim modo quem in manibus propriis descriptum habet? *Isa.*49. Nunquid obliuiscì poterit mulier infantem suum, vt non miserearur filio vteri sui. Et si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te. Sed hoc intelligendum est de paupere spiritu, probato & delecto in camino paupertatis. *Isa.*48. In camino paupertatis elegi te. *Matth.*5. Beati pauperes spiritu: quoniam non obliti sunt à Deo, imò ipsorum est regnum cœlorum. Et verè non est pauperis obliuio: quoniam *patientia pauperum non peribit in finem.* Parum dicit, & plus significat, id est, renumerabitur in finem. Accusatiuum pro ablatiuo ponit.

Nota similè.

Paupertas patientia germana.

Et nota, quòd bene coniungit paupertatem cum patientia: paupertas enim est in abdicatione delectabilium, patientia in sustentatione tristabilium. Item paupertas sine patientia non valet, & patientia in prosperitate, vel nulla est, vel in nullo se exercet. Patientia ergo reddit paupertatem, & paupertas patientiam probatam. Hinc est, quòd Dominus idem præmium pauperibus & patientibus repromisit. *Matth.*5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et paulò pòst, Beati qui persequutionem patiuntur, &c. Facit enim Dominus sicut aliquando eleemosynarum distributor, aliquos in fine dimittit pignorandos, & talibus dat postmodum meliora. Sic Dominus dat diuitibus modò bona temporalia, nolentibus patienter expectare vsque in finem: sed in fine illis remanentibus vacuis, pauperibus dabit bona multa. *Prou.*20. Hæreditas adquam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Propter hoc bonum est consilium *Isa.*28. Qui crediderit, non festinet hic accipere præmium suum, in fine enim multò melius remunerabitur. *Isa.*44. Oculus non vidit Deus absque te quæ præparasti expectantibus te, non ad temporalia festinantibus.

Voluntaria pauperitatis bona.

Et nota quanta bona sequantur ex voluntaria paupertate. Primum: quia pauperem Deus obliuioni non tradit, sicut hic dicitur. Secundum: quia curam & sollicitudinem pauperis gerit,

gerit. *Psal.* Oculi eius in pauperem respiciunt. *Isa.vltimo.* Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu & trementem sermones meos, sicut mater quæ de infirmiori filio magis est sollicita? *Psal.* Ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei. Tertium est: quia veraciter scit pauper quis eum verè diligit. *Gregorius*, Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est an persona, an prosperitas diligatur. *Prouerb.*19. Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem quos habuit separantur. Quartò: quia sollicitudinibus & curis liberum reddit, & ad seipsum redire facit. *Greg.* Cor humanum opibus & potestate dissoluitur, paupertatibus & erumnis ad seipsum iustus colligitur. *Eccles.*5. Satuitas diuitis non sinit eum dormire, nec corporaliter, nec spiritualiter somno contemplationis. *Matth.*13. Sollicitudo sæculi, & fallacia diuitiarum suffocant verbum, & sine fructu efficitur. Ibi *Beati*, Diuitiæ strangulant guttur mentis, nec bonum desiderium intrare sinunt. Quintum est: quia ipsa paupertas similem Christo facit, qui ipsam elegit. 2. *ad Corinth.*8. Scitis gratiam Domini nostri IESV-CHRISTI, quoniam egenus propter nos factus est cum dives esset, vt illius inopia vos diuites essetis. Vltimum: quia hæredem regni facit, sicut dictum est *Matth.*5. Frequenter. Beati pauperes spiritus, &c.

20. *Exurge Domine.* Hic est tertium, in quo dicuntur quatuor. Primò malorum desolatio: secundò desolatorum laxatio ad peccandum. *Iudicentur.* Tertiò multiplicantium peccata excæcatio per infidelitatem. *Constitue.* Quartò horum trium finis, & rursùs infidelium sic dimissorum afflictio diuina. *Sciant gentes quoniam, &c.* Dicit ergo: Sic dixi quia peccatores conuertentur in infernum obliti Domini: & vere, quia ô tu *Domine exurge*, id est, exurges, qui dormire videris, ad hoc vt non conforretur homo. *Psal.* Exurge, quare obdormis Domine? *Exurge, vt non conforretur homo*, id est, vt confortatore careat, & Doctore, quod est origo miseriæ. *Prou.*29. Cum defecerit propheta, dissipabitur populus. *Thren.*1. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius. Non confortetur, inquam, homo carnalibus deditus, & spiritualia postponens. Sic accipitur 1. *ad Cor.*3. Cum sit inter vos zelus & cõtentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Vel sic secundum Glossam, vt sit optatio, *Exurge Domine*, vt impleas quod dictum est: *& non confortetur homo* purus, scilicet Anti-Christus, qui se Deum iactabit, contra pauperes, sed compesce malitiam eius & refræna. 2. *ad Thessal.*2. Qui aduersatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam ipse sit Deus: necesse est enim vt exurgat tribulationi quæ per eum erit finem imponendo. *Matth.*24. Erit tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi, & nisi propter electos breuiati fuissent dies illi, non salua fieret omnis caro. Breuiabuntur enim, quia eius persequutio tantum per triennium & dimidium durabit. *Daniel.*12. Vsquequo finis horum mirabilium? Et responsum est vi: Per tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et nota, quòd resurrexit Dominus de morte ad vitam. *Matth. vltimo.* Surrexit, non est hic. De mortalitate ad gloriam. In eodem. Exprobrauit incredulitatem eorum: quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Sed tandem exurget in iudicio ad vindictam, quam inchoabit in malos modo dicto.

Iudicentur gentes. Ecce secundum. Quasi sic diceret: *Non confortentur*, sed & quod deterius est, *Gentes*, id est, gentiliter, & carnaliter viuentes, *Iudicentur*, iusto iudicio dimittantur ruere de peccato in peccatum, & hoc *in conspectu tuo*, te vidente & apertissime cognoscente. *Psal.* Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. *Apocal. vltimo.* Iustum est vt qui in sordibus est, fordescat adhuc. Et suprà, Consumetur nequitia peccatum.

Constitue Domine. Ecce tertium, scilicet excæcatio vt consentiant errori Anti-Christi. Quasi sic diceret: Iusto iudicio ruant de peccato in peccatum: & tandem *constitue* tu à quo omnis potestas est. *Ad Rom.*13. Omnis potestas à Deo est. Vel *Constitue*, id est, constituì permitte, *super eos* tanquam regem & dictatorem, imò tanquam Dominum, legislatorem, Anti-Christum scilicet, qui prauam legem & veritati contrariam afferet. 2. *ad Thess.*2. Cuius aduentus erit in omni seductione iniquitatis in his qui pereunt. Et hoc iustum: quia vero legislatori Christo credere noluerunt, de quo *Isa.*23. Dominus rex noster, Deus iudex noster: Dominus legifer noster, ipse veniet & saluabit nos. Hoc est quod dicit *Paulus* 2. *ad Timoth.*2. Ideo mittet illis Dominus operationem erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. In *Iob* 34. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. *Osee* 13. Dabo eis regem in furore meo.

21.

Vt sciant gentes. Ecce quartum. Quasi diceret: Hæc fieri permittes super reprobos, vt per hoc *gentes* gentiliter & carnaliter viuentes, *sciant* per experientiam in pœnis, & cognoscant, *quoniam homines sunt*, mortales, ignorantes, fragiles, peccatores. *Isa.*28. Vexatio dabit intellectum auditui. *Ierem.*6. Secundum aliam translationem, Per omne flagellum eruditis Ierusalem. Nota exemplum de Alexandro, qui vulneratus adulatoribus suis dixit: Vos dicebatis me esse filium Ionis & Deum, sed hoc vulnus quod accepi, probat me esse verum hominem & non Deum.

Psalmus 10. secundum Hebræos.

Vt quid Domine. Hic est quartum huius partis secundæ totius Psalmi. Præmissa enim consummatione malorum & oppressione bonorum, & modo & ordine quo consummabuntur mali, hic subiungitur admiratiua quæstio Prophetæ, quare Deus Anti-Christum sic permittat bonos opprimere, & ita dominari. Dicuntur ergo duo. Primò admiratiua quæstio. Secundò subiungitur responsio, *Dum superbit.* In prima parte duo. Primò admiratio cur recedat Deus à bonis in auxilium non præbendo. Secundò quare exponat eos per aduersarium affligendo. *Deficit.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd in fine liberabis, dimittes tamen liberari in præsenti. Sed *vt quid Domine*

Cur Deus finit bonos premi ab Anti-Christo.

Domine receſſiſti à iuſtis & pauperibus, eos non adiuuando. Et hoc *longe*, tandiu auxilium differendo. Et verè mirandum, quia longe ſolet eſſe à peccatoribus ſalus, non à iuſtis. *Cant.5.* Quo abiit dilectus tuus ô pulcherrima mulierum? Et etiam *quid deſpicis*, deſpicere ſcilicet videris, malis exponendo, *in opportunitatibus*, exiſtentibus *in tribulatione*. Et benè ſequitur, Dei enim elongatio eſt cauſa quare ſequitur multa tribulatio. *Deuter.* 31. Verè quia Dominus non eſt mecum, inuenerunt me hæc mala.

Quare tribulatio dicitur opportunitas.

Et nota, quòd tribulationes opportunitates appellantur hic, ſicut & ſupra in eodem *Pſal.* non tantùm propter hoc quia tunc ſit auxilium opportunum, ſed multiplici alia ratione. Primò: quia tribulatio probat. *Eccleſ.* 27. Vaſa figuli probat fornax. Probatum humiliat. 2. *ad Cor.* 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi, &c. Humiliatum & probatum erudit & informat. *Iſa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui. *Eccleſ.* 24. Mittit diſciplinam ſicut lucem, hoc eſt, cum diſciplina afflictionis lucem emittit eruditionis. Informatum purgat ad magnioperè fructificandum. *Ioan.* 15. Eum qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Purgatum ſtimulat ad proficiendum ſemper exurgendo ad maiora. *Geneſ.* 7. Multiplicatæ ſunt aquæ, & arca eleuata eſt ſuper omnes montes. *Pſal.* Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraueruntur. *Exod.* 1. Quò plus opprimebantur filij Iſraël, eò plus multiplicabantur. Stimularum ſanat. *Iacob.* 5. Beatus vir qui corripitur à Domino: ipſe enim vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. Tandem ſanatum coronat. 2. *ad Timoth.* 2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. *Iacob.* 1. Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Propter hæc bona dicitur *Iacob.* 3. Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in diuerſas tentationes incideritis. Et *Act.* 5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, &c.

2. *Dum ſuperbit impius.* Hic ſubiungitur reſponſio, & primò ſumpta ratione ex parte bonorum. Secundò ex parte malorum. *Comprehendantur in conciliis.* Dicit ergo: Sic admirando quæſiui, ſed rationem intelligo: hoc enim fit, quia *dum ſuperbit impius*, ſcilicet Antichriſtus, qui antonomasticè impius dicitur. *Iſa.* 11. Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium. *Incenditur* flante eius ſuperbia tanquam vento, *pauper*, vt tui deſiderio amplius inardeſcat. *Gregor.* Ignis flatu premitur vt creſcat. *Oſee* 6. In tribulatione ſua mane conſurgent ad me. Hinc eſt quod Ieremias tribulationes ſuſtinens dicebat in *Ierem.* 20. Factus eſt ſermo Domini mihi in opprobrium, & in deriſum tota die. Et paulò poſt, Et factus eſt in corde meo quaſi ignis æſtuans, & defeci ferre non ſuſtinens. Incenduntur etiam igne tribulationis in eis incinerante vitia, & virtutes purgante tanquam aurum. *Sap.* 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus. *Malach.* 3. Sedebit conflans & emundans argentum, & purgans filios Leui. Ergo ſic recedit & deſpicit, id eſt, recedere & deſpicere videtur, vt & ardentiùs quæratur, & ſtrictiùs teneatur. *Gregor.* Quando non inuenitur, id facit vt ſtrictiùs teneatur inuentus. Et verò non veniret ad nos, niſi nos diligeret, non recederet, niſi nos trahere ad ſe fortiùs vellet. Hinc eſt quod ſponſa in *Cant.* cap. 1. Oſculetur me oſculo oris ſui. Et in fine totius libri concludit, Fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ hinnulóque ceruorum, ſuper montes aromatum.

Dua cauſa præfacionis iuſtorum.

Comprehendantur. Hic ſecundum, in quo ratio ſumitur à parte malorum, & primò à parte adhærentium Antichriſto: ſecundò à parte ipſius Antichriſti, ibi, *Exacerbauit.* In prima duo. Primum quod eſt tanquam ratio quæſiti, illaquatio adhærentium Antichriſto. Secundò quod aſſumptum eſt eos ita illaqueari. *Quoniam laudatur.* Dicit ergo: Longè te facis, & deſpicis: quia ſic bonus incenditur, & inimici eius comprehenduntur, *in conſiliis*, machinationibus ſcilicet occultis, *quibus cogitant* comprehendere iuſtum. *Prou.* 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum quaſi conſtringitur. *Iob* 5. Apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium prauorum diſſipat. *Eccleſiaſt.* 27. Facienti nequiſſimum conſilium deuoluetur ſuper eum. Sic Goliath proprio gladio interficitur 1. *Reg.* 17. Et Holofernes proprio pugione *Iudith* 13. Et Aman ſuſpenditur in patibulo quod præparauerat Mardochæo *Eſther* 4.

Quare deſpicis.

Receſſus Dei interdum vtilis.

Quoniam laudatur. Hic ratio quare comprehenditur, duplex. Prima, adulatio facta Antichriſto, & fomentum ipſius in iuſt quæ aget contra Deum, ſecundò in his quæ contra proximum, ibi, *Et iniquus benedicitur.* Ait enim. Sic comprehenditur, & hoc iuſtum eſt, quoniam *peccator*, Antichriſtus ſcilicet, qui dicitur peccator, quia ſuperbus & blaſphemus contra Deum. 1. *ad Theſſ.* 2. Qui aduerſatur & extollitur ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. *Laudatur* ab eis *in deſideriis animæ ſuæ* adimpletis. Mali enim adulatores eius erunt, & eum fouentes in malitia.

3.

Et iniquus, contra proximum, idem ſcilicet Antichriſtus, *benedicitur*, à malis. Vel hæc referri poſſunt ad adulationem & fomentum in peccato vnius ad alterum contra Deum & proximum, & ſic ſeſe decipiunt. *Iſa.* 3. Populi mens qui te benedicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Et in 9. Et erunt qui beatificantur præcipitati. *Prouerb.* 19. Homo qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur proximo ſuo, retè expandit pedibus eius.

Triplex adulandi genus.

Et nota, quòd eſt triplex genus adulandi. Primum, quando quis in bono quod habet, nimis extollitur: contra quod dicitur *Prou.* 1. Fili ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. *Thren.* 4. Lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos ſuos. Secundum, quando bonum, quod non habet quis, ei tribuitur. Sic Ioab adulabatur Amaſæ. 2. *Reg.* 20. Saluè mi frater Amaſa. Tertium, quando malum quod facit, palliatur, & fouetur laudando. *Ezech.* 13. Ipſi ædificabant pariſtem, mala perpetrando, illi autem liniebant cum luto abſque paleis, vanis laudibus, & cito tranſituris adulando. *Iob* 20. Laus impiorum breuis eſt, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.

Exacer

4. *Exacerbauit Dominum peccator.* Hic ſumitur ratio ex parte Anti-Chriſti, ſcilicet ex eius malitia, & dicuntur tria. Primò malitia cordis tangitur: ſecundò malitia oris, ibi, *Cuius os.* Tertiò operis, ibi, *Vbi est iniquus.* In prima duo. Primo proponitur, tangitur malitia cordis: ſecundò ſpecialiter, *Non eſt Deus.* In primo duo. Primò tangitur malitia cordis eius in generali: ſecundò Dei patientia demonſtratur, ibi, *Secundùm multitudinem.* Dicit ergo: Sic adulabuntur impio Anti-Chriſto, *peccatori*, id eſt, Anti-Chriſto, *exacerbatur*, præteritum pro futuro, id eſt, ad iracundiam prouocabit Deum. Hoc enim eſt exacerbare. *Baruch.* 5. Ad iracundiam prouocaſti exacerbatus eum qui fecit vos. Hoc autem exacerbatio erit plaſphemando contra Deum, & aſſerendo quod ipſe, ſcilicet Anti-Chriſtus, ſit Deus. *Daniel.* 11. Eleuabitur, & magnificabitur aduerſus Deum, & aduerſus Deum deorum magnificabitur, & in eodem Deum patrum ſuorum non reſpiciet. Et quamuis ſic exacerbet, tamen Deus vindictam hic & præſentem non requiret.

Secundùm multitudinem ira ſuæ, ſcilicet Anti-Chriſti, ipſum puniendo in præſenti, *non quæret*, quantùm eius ceciderit in *Iſa.* 11. Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium, & ad *Theſſal.* Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, ſed reſeruabit eius acerbiùs puniendum in gehenna, quemadmodum factum eſt de Antiocho 2. *Machab.* 12. & de Herode *Act.* 12. Vel ſic: Deus eum non quæret, ſcilicet Anti-Chriſtum, vt ſalues eum, qui dicit qui perierant requirit. *Luc.* 19. Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat. Non quæret, inquam, flagellando, quam vt reuertatur à malo, & hoc *ſecundùm multitudinem iræ ſuæ.* Multitudo enim iræ Dei eſt cum iuſtè hominem ad pœnam, nec retrahit eum per flagellum. Hinc dicitur Synagogæ *Ezech.* 16. Non iraſcar tibi amplius, zelus meus recedet à te. Non viſitabo ſuper filias veſtras cum fœnicatæ fuerint, & ſuper ſponſas veſtras cum adulteratæ fuerint. Magna ergo ira Dei eſt, ali quando non iraſci, ſicut è contrario magnum beneficium eſt iraſci. 2. *Machab.* 1. Etenim non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, magni beneficij indicium eſt.

Non eſt Deus in conſpectu eius. Hic ſecundum, in quo ſpecificat malitiam cordis eius, & dicuntur tria. Primò peruerſitas intentionis, ſecundò excæcatio, vel inconſideratio diuinæ viſionis, ibi, *Auferuntur iudicia.* Tertiò deliberatio malæ voluntatis, ibi, *Dixit enim in corde ſuo.* In prima facit duo quæ ſunt in peruerſa intentione: primum declinatio à ſummo bono, ſecundum inclinatio ad malum, *Iniquus.* Dicit ergo: *Exacerbauit*, & Dominus non requiret, quia non eſt Deus in conſpectu eius, id eſt, intentione, quæ oculus appellatur. *Matth.* 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum, &c. Hic eſt oculus de quo ait Dauid, eſto ſit alienum ſcandalizare *Matth.* 5. Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proice abs te. Et *Zach.* 11. Brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus dexter eius tenebreſcens obſcurabitur. Hoc dicitur de Anti-Chriſto, Vnde Pſalmiſta, Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus.

Iniquus ſum. Quaſi ſic poſſet: Auertitur à Deo, *& vię eius*, intentiones ſcilicet & affectus cordis, *inquinatæ ſunt.* Et hoc *in omni tempore.* Nota, quòd ſemper voluit malum Anti-Chriſtus, & omnia mala egit. *Thren.* 1. Sordes eius in pedibus eius, ecce inquinatio affectuum: non eſt recordatus finis ſui, Dei ſcilicet, ecce depauperatio ſanctorum. *Non eſt Deus in conſpectu eius.* Sicut enim in Chriſtum qui eſt Dei ſapientia, nihil incurrit inquinatum, *Sapient.* 7. Nihil inquinatum incurrit in illum. Sic in Anti-Chriſto omnia incurrit inquinata. Eſt enim multiplex inquinamentum: originalis culpæ. *Ezech.* 35. Effundam aquam mundam ſuper vos, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et actualis culpæ: & hoc quantum ad ſidem. *Deuter.* 8. Non aſſumes quicquam de Idolis, velut inquinamentum & ſordes abominationis habebis ea. Et contra mores, primum quantum ad concupiſcentiam continentiæ, & conſcientiæ interioris, 1. ad *Timoth.* 3. Coinquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Et praui operis *Eccleſ.* 23. Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. *Cantic.* 5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et conſuetudinis. *Ezechiel.* 24. Pone eam ſuper prunas vacuam, vt incalefcat, & liqueſcat æs eius, & conflatur in medio eius inquinamentum eius, & conſumatur rubigo.

Multiplex inquinamentum.

Auferuntur. Hic ſecundum, ſcilicet inconſideratio diuinæ viſionis, & tanguntur duo. Primo inconſideratio, ſecundo ratio ſeu cauſa huius inconſiderationis, ibi, *Omnium inimicorum.* Dicit ergo: Sic erit peruerſa impiorum intentio, *Eruditi ſunt*, quibus pœnis malos, & vltionem de ipſis accipis, *auferuntur a facie eius*, ab eius ſcilicet conſideratione, vt eam non auertat. *Prouerb.* 28. Viri mali non cogitant iudicia, qui autem requirunt Dominum, cuncta aduertunt. *Iob* 9. Quaſi ſtipulam æſtimabit gladium, diuinum ſcilicet iudicium. De non gladio *Iob* 19. Fugite a facie gladij, quorum vltor iniquitatum gladius eſt. Et *Zacharię* vibrauerunt haſtam, diuinam ſcilicet communicationem. *Iob* 12. Nubes latibulum eius, & noſtra non conſiderat, ſed quaſi per cardines iudicat.

Omnium inimicorum. Quaſi doceret: Non eſt mirum ſi diuina iudicia non attendit, quia *omnium inimicorum ſuorum dominabitur*, eos ſibi ſubiiciendo, & de proſperitate exacerbatur, inimicorum, inquam, qui ei temporaliter inimicantur, quod dico, quia non dominabitur Dei nec Chriſti. *Iob* 9. Terra data eſt in manu impij. *Daniel.* 11. Ingredietur terras & conteret, & pertranſiet, & introibit in terram gloriolam, & ruinæ corruent. In eodem, Rex Aquilonis iuxta voluntatem ſuam faciet, & eleuabitur non ſuper omnem deum, ſed etiam contra omnes deos. *Daniel.* 7. Sermones contra Excelſum loquetur, & ſanctos Altiſſimi conteret, & putabit quod poſſit mutare tempora & leges. Et propter hanc felicitatem putabitur, quod Deus non ſit eum iudicaturus. *Eccleſ.* 8. Quia non profertur cito contra malos ſententia

tentia absque timore filij hominum perpetrant mala. Alia litera habet, Quia differtur iudicium.

6. *Dixit enim in corde suo.* Ecce tertium, deliberata inordinatio voluntatis. Ait enim sic: Auersus erit à Deo, & inconsideratus, & ex deliberatione malus, quia *dixit in corde suo*, apud se scilicet deliberando: *Non mouebor à generatione* vna *in generationem* aliam transeundo, dominando super illam, *sine malo*, simulationis scilicet & hypocrisis. *Eccles.*19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. *Psal.* Dixit iniustus vt delinquat in semetipso. Vel *sine malo* pœnæ. Quasi diceret: Nisi nationes afflixero, non potero super eas dominari. *Isa.* 10. Ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum. Vel *sine malo* artis magiæ. Credet enim per artem magiciam posse se cunctis gentibus dominari, & posse etiam transire ad immortalitatem. *Apoc.*14. Fecit signa magna, ita vt ignem de cœlo faceret descendere. 2. *ad Thess.* 2. Cuius est aduentus secundum operationes Sathanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus. *Sener.* Malis artibus fauor popularis acquiritur. Sicut erat in Simone mago, de quo *Act.*8. Quod omnes eum auscultabant à minimo vsque ad maximum dicentes. Hic est virtus Dei quæ vocatur magna. Attendebant autem eum propter hoc quod multo tempore magicis suis actibus dementasset eos, & per easdem magicas artes voluit tandem in cœlum euolare.

7. *Cuius os maledictione plenum est.* Hic secundum totius huius partis, in qua ostenditur malitia Anti-Christi. Ostensa enim malitia cordis, ostenditur malitia oris primò quantum ad Deum, secundò quantum ad proximum. *Et amaritudine.* Tertiò ostendit effectum consequentem ex vtroque. *Sub lingua eius.* Dicit ergo: Sic malus erit in corde. Erit etiam ille, *cuius os plenum est*, id est, erit *maledictione*, blasphemijs contra Deum. *Daniel.*11. Aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Et in 7. Sermones contra Excelsum loquetur. *Apoc.*13. Datum est ei os loquens magna, & blasphemiam. *Et amaritudine & dolo* contra proximum scilicet, amaritudine comminando, & imperia infungendo nolentibus consentire sibi. Contra illud *ad Hebr.*12. Contemplantes, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impedias. *Osee* 12. Prouocauit me Ephraim in amaritudinibus suis. *Et dolo* blandiendo fraudulenter, *Eccles.*32. In labijs suis infundicat inimicus. *Psal.* Mutæ fiant labia dolosa. *Daniel.* 7. Dolus in manu eius dirigetur. Amaritudine ergo plenum erit os ad nocendum, dolo ad seducendum.

Sub lingua eius labor. Persuasio scilicet, ad malum, in quo perpetrando labor est. *Ierem.*9. Vt iniquè agerent laborauerunt. *Et dolor* iustificando pœnam in inferno. *Psal.* Dolores inferni circumdederunt me. Contra illud quod dicitur *Cant.*4. Mel & lac sub lingua tua, scilicet eruditio doctrinæ Dei, quæ dulcis est. *Psal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Et persuasio ad implendi mandata Dei dulcissima. *Eccl.*23. Nihil dulcius quàm respicere in mandatis Dei.

8. *Sedet in insidijs.* Hic est tertia pars Psalmi. Expedito enim de malitia Anti-Christi, quantum est ex parte cordis & ex parte oris, subiungitur hîc malitia operis, & dicuntur duo. Primò descriptio malitiæ eius in opere: secundò terminatio ipsius malitiæ, ibi, *Inclinabit se & cadet.* In prima duo. Primò descriptio peruersitatis eius in opere procedente ex malitia adiuuantium se. Secundò in opere procedente ex malitia propria quam habebit ex se, ibi, *Insidiatur in abscondito.* In prima parte notantur quatuor. Duratio illius malitiæ. *Sedet in insidijs.* Complices ad exequendum malitiam. *Cum diuitibus.* Modus. *In occultis.* Et finis. *Vt interficiat.*

Tertia pars Psalmi de operibus & casu Anti-Christi.

Dicit ergo: Sic est in eo malitia, & est cordis, & oris. Et etiam *sedet in insidijs.* In sede notatur duratio ipsius, & quies in potentia sua. Hæc est sessio quæ in principio primi Psalmi exclusa est à viro iusto. In cathedra pestilentiæ non sedit. De hac sessione 2. *Thessal.*2. Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se quasi sit Deus. Sedes scilicet in magna potestate. *Apoc.*2. Scio vbi habitas, vbi sedes est Sathanæ. Et tamen *in insidijs*, multipliciter scilicet insidiando bonis, & eos seducendo. *Osee* 7. Applicauerunt cor suum quasi clibanum, cum insidiarentur eis. Sed non erit solus, imò cum diuitibus eum adiuuantibus & malitiam suam promouentibus. *Ierem.*5. Inuenti sunt in populo meo viri insidiantes, quasi aucupes laqueos tendentes, & pedicas ad capiendos viros. In quo apparebit contrarius: Christus enim pauper fuit. *Zachar.* 9. Ecce Rex tuus venit iustus & saluator, & ipse pauper. & pauperes discipulos collegit *Matth.*4. & *Luc.*5. *Iacob.*2. Nonne pauperes elegit Deus?

Cum diuitibus. Modus. *In occultis.* Ecce insidiandi modus. *Prouerb.* 23. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet. Occulta autem hîc appellantur ambigua, vbi non facile est intelligere quid apprehendendum sit & quid fugiendum.

Vt interficiat. Ecce finis, & tangitur duplex: vt specie iustitiæ noceat innocenti, secundò vt specie misericordiæ noceat pauperi. *Oculi eius.* Dicit ergo: & eum talibus insidiabitur, & hoc *vt interficiat*, spiritualiter si potest: corporaliter, si non potest spiritualiter, *innocentem*, qui nec nocet nec nocere vult: vt sic delinquat dupliciter. Primò contra illud præceptum, Non occides, *Exod.* 20. Secundò contra illud eiusdem 23. Insontem non occides. *Prouerb.*17. Qui condemnat iustum, & iustificat impium, vterque abominabilis est apud Deum. Per hoc etiam apparebit quod non erit Christus: aduentus enim Christi non est ad occidendum corporaliter vel spiritualiter, sed ad saluandum. *Ioan.* 3. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

9. *Oculi eius.* Quasi sic diceret: Falsa iustitia seducet innocentem, & etiam *oculi eius*, ac si misericors sit, *respiciens in pauperem*, vt sic attrahat ipsum quasi exhibitum misericordiæ exhibendo, *volens* in hoc assimilari Christo, de quo *Isa.* dicitur. Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, &c. *Gregorius*, iniquis fouet elatione magnitudinis, iustos decipit ostensione sanctitatis. *Eccles.*12. In oculis tuis lachrymabitur inimicus quasi motus misericordiæ, & quasi

quasi admirans supplantabit, plantas tuas.

Anti-Christus habet agni cornua. *Apoc.*13. dicitur quod habebit cornua similia cornibus Agni: prætendet enim agnilem misericordiam vt sic decipiat. Et nota, quod corpus Anti-Christi malos habet oculos: in oculo enim notatur superbia. *Psal.* Superbo oculo & insatiabili corde. *Eccles.*23. Extollentiam oculorum ne dederis mihi. Item auaritia. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Item luxuria. *Thren.*3. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ. His oculis respiciet in pauperem spiritu, volens eum subuertere superbia, auaritia, & luxuria.

Insidiatur in abscondito. Hic subiungitur descriptio malitiæ quantum ad opus ex propria potentia, & tanguntur tria. Primo modus insidiandi. Secundo finis. *Vt rapiat pauperem.* Tertiò effectus. *In laqueo suo.* Dicit ergo: Sic adiutus à diuitibus mala perpetrabit, & etiam in persona propria. *Insidiatur*, id est, insidiabitur *in abscondito*, & exemplificat statim, *Quasi leo in spelunca sua.* Sic ipse latens in fraudulentia sua. *Eccles.*27. Leo venationi insidiatur. Leo autem est diabolus. *Proverb.*, 25. Leo rugiens princeps impius, scilicet Anti-Christus, super populum pauperem. 1. *Petri* 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, &c. *Thren.*3. Vrsus insidians factus est mihi, & leo in abscondito. Tamen in fine reuelabitur. *Matth.*10. Nihil absconditum quod non reueletur, nec opertum quod non sciatur.

Insidiatur vt rapiat. Hic determinatur finis, & hic duplex, *vt rapiat*, violentiam inferendo, & iterum *vt rapiat*, si non potest per violentiam, saltem blandiendo, ibi, *Rapere pauperem.* Dicit ergo: Sic insidiatur, sed quo fine? *Insidiatur vt rapiat pauperem*, violentia & potestate. *Prou.*12. Verba impiorum insidiantur sanguini. De hac violentia quam inferet iustis Anti-Christus per suos, & tandem inferet per se, conqueritur Dominus. *Isa.*3. Quare auertitis populum meum & facies pauperum commolitis? *Eccles.*13. Venatio leonis onager in eremo, sic pascua diuitum super pauperes. Diuitiæ enim declinant ad mala de facili secundum illud,

Luxus opum semper nocuus declinis ad actus.

*Iacob.*1. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos?

Rapere pauperem. Insidiatur vt rapiat, id est, ad rapiendum *pauperem dum attrahit*, id est, in attrahendo dolis & blanditijs *eum*, non ea quæ eius sunt. De ijs enim non curabit, sed tantum de ipsis pauperibus, & illorum animabus. *Genes.*14. Da mihi animas, cætera tolle tibi. *Prou.*7. Irretiuit eum multis sermonibus, blanditijs labiorum pertraxit eum. Alia litera, Iste sub specie sanctitatis vt rapiat miseram animam. Rapiet autem eos qui in manu Dei non erunt. *Ioann.* 10. Nemo rapiet eas de manu mea.

10. *In laqueo suo.* Hic effectus. Quasi diceret: Non frustra insidiabitur blandiendo, rapiendo, imò *in laqueo suo humiliabit eum.* Et potest intelligi de humiliatione mala. Multos enim pauperum deiiciet imperfectos, *Daniel.*8. Deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas. *Apoc.*12. Draco traxit cauda sua, scilicet Anti-Christus, tertiam partem stellarum secum.

Multi enim propter diuitias quas dabit, illecti attrahentur. 2. *ad Timoth. vltimo*, Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum & in tentationem diaboli. *Sap.*14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. *Humiliabit* etiam miraculis quamuis falsis coruscando. *Gregorius* Moral. lib. 32. Pensemus quanta erit illa humanæ mentis tentatio, quando is qui flagris cruciat, miraculis coruscat, &c. Vel potest intelligi de humiliatione non ad culpam, sed ad pœnam: quanto enim magis exaltabitur, tanto quilibet Sanctorum contemnetur. Propter hanc illaqueationem dicitur *Luc.*21. Dies illa tanquam laqueus superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. *Isa.*24. Formido, fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ.

Inclinabit se. Hic subiungitur cohibitio & terminatio malitiæ & virtutis Anti-Christi, scilicet eius casus, vel mors, & dicuntur duo. Primò casus & status vnde cadet. Secundò ratio & causa quare dignum est vt cadat, ibi, *Dixit enim in corde suo.* Dicit ergo: Hæc mala faciet, & postmodum *inclinabit se* ad otium & delicias: erit enim luxuriosus & deliciosus. *Daniel.* 11. Et erit in concupiscentijs fœminarum. *Eccl.*47. Inclinasti femora mulieribus, habuisti potestatem in corpore tuo.

Et cum dominatus fuerit pauperum, non spiritu, sed sensu, & virtute: dicitur enim de pauperibus spiritu. *Luc.* 12. Noli timere pusillus grex: complacuit enim patri vestro dare vobis regnum. Et *Iob* 36. Iudicium pauperibus tribuit. *Tunc cadet* in interitu repentino. *Prou.*26. Contritionem præcedit superbia, ante ruinam exaltabitur: continget enim ei sicut diuiti pleno. *Luc.* 12. Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te. *Isa.*14. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebaris?

11. *Dixit enim in corde suo.* Hic secundum, causa ruinæ, & est duplex. Prima: quia Deum credet ignorantem nequitiæ suæ. Secunda: quia credet malignum & iniustum, & nolentem iudicare iustos, & punire malos, ibi, *Auertit faciem suam.* Dicit ergo: Sic cadet, & hoc iustum: *quia dixit in corde suo: Oblitus est Deus*, malorum quæ fecit, nec cognoscet illa vt puniat. *Eccles.* 23. Considerans animam suam dixit: Quis me videt? Deliberationem meorum Altissimus non memorabitur. Sed contra *Eccles.*24. Memoria mea in generatione seculorum: sequè enim habet memoriam præteriti vt futuri. *Psal.* Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ præterijt. Sola enim pœnitentia est, quæ Deum peccatorum nostrorum facit non recordari. *Ezech.* 18. Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius.

Auertit faciem suam ne videat. Quasi sic diceret: Præteritorum oblitus est, & etiam auertit faciem suam, ne videat quæ facio, vel faciam, *in finem*, accusatiuum pro ablatiuo, id est, in fine. In fine, inquam, localiter, scilicet in terra, sed tantum ea quæ fiunt super cœlos, contra illud quod dicitur *Iob* 25. Super omnes cœlos considerat, & lumen illius vsque ad terminos terræ. *Prou.* 16. Omnes viæ hominum patent

oculis eius. *Eccles.* 23. Oculi Domini multò plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in abscónditas partes.

12. *Exurge Domine.* Hic est secundum secundæ partis totius Psalmi. Determinata enim malitia Anti-Christi, & oppressione bonorum ab eo, subiungitur hæc petitio pro liberatione, & diuiditur hæc pars in duas partes. Primò petitio: secundò insinuatur exauditio, ibi, *Desiderium pauperum*, &c. In prima parte dicuntur duo, secundum duo quæ petuntur. Primum est pauperum liberatio à potestate Anti-Christi. Secundùm, contritio ipsius Anti-Christi, ibi, *Contere brachium peccatoris.* In prima parte dicuntur tria. Primò enim quasi dirigit petitionem ad potentiam, vel ad Patrem cui appriatur potentia. Secundò ad sapientiam, ibi, *Vides tu.* Tertiò ad bonitatem. *Tibi derelictus est pauper.* In prima parte dicuntur duo. Primo petitio, secundo probatio quod debeat exaudiri. *Propter quod.* In prima autem tria dicuntur. primo excitatio Patris: secundo petitio ostensionis potentiæ, & virtutis, ibi, *Et exaltetur.* Tertiò, determinatio in quo velit illam ostendi. *Ne obliuiscaris.* Dicit enim: Prius erit Anti-Christus, & opprimet bonos, sed ô tu Deus *surge*, quia videris dormire. *Isa.* 52. Exurge, consurge, induere fortitudine tua Sion. Sion interpretatur speculum vel specula: Deus enim est speculum in quo relucent omnia, & specula quæ perspicit omnia, & intuetur.

Exurge ad succursum pauperis, ad quem te scio paratum. In *Psal.* Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus.

Et exaltetur, id est, demonstretur vt appareat omnibus, *manus tua*, non manus misericordiæ qua largiris bona, de qua *Bernardus*, Vnam manum Dei dicamus misericordiam, qua largitur affluenter. *Psal.* Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. *Proverb.* 1. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Sed manus iustitiæ & potestatis, qua defendis potenter, sicut idem Bernardus dicit. *Isa.* 9. In omnibus his, non est auersus furor eius, sed manus eius extenta: hanc exalta. *Isa.* 26. Exaltetur manus tua, vt videant: videant, & confundantur. *Eccles.* 36. Alleua manum tuam super gentes alienas, quæ te non exquisierunt. Et ad hoc exalta, *ne obliuiscaris pauperum*: sed erue ab Anti-Christo superiùs asserente, quia oblitus es eorum. Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus, &c. *Ne obliuiscaris* ergo, id est, ostendas quod non obliuiscaris. *Isa.* 49. Nunquid potest obliuisci mulier infantem suum, vt non miseretur filio vteri sui? Et si illa obliuiscatur, ego non obliuiscar tui.

13. *Propter quid irritauit.* Hic probatio quare debet exaudiri: sumens rationem ex malitia Anti-Christi. Primò sumens rationem ex modo irritandi Deum: secundò ex hoc in quo irritauit, ibi, *Dixit enim in corde suo.* Dicit ergo: Sic petiui vt liberes, & debes, quia impius, Anti-Christus scilicet, qui impius dicitur antonomasticè, sicut prius sæpè dictum est, irritauit Deum, te ipsum scilicet. Et hoc propter quid? quasi sine causa & fructu hoc fecit. Et hoc verum est, non tantum de capite Anti-Christo, sed de omni membro eius: sine fructu enim peccatur. *Sap.* 5. Quid enim profuit nobis superbia nostra, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Ad *Rom.* 6. Quem fructum habuistis tunc in iis in quibus nunc erubescitis? Propter hoc exclamat *Ezech.* 18. Quare moriemini domus Israël? Filius prodigus non nisi de peccato suo famem & inediam reportauit *Luc.* 15. Et verè irritauit: quia *dixit in corde suo*, deliberans & sentiens: *Non requiret* Dominus pauperis sanguinem, quem affligo: sed mentietur, quia *Ezech.* 3. dicitur ad prælatum negligentem: Si non annuntiaueris, ipse impius in iniquitate sua morietur. Et ego sanguinem illius de manu tua requiram. Requirit etiam ab homicidis, illos quos occidunt. *Genes.* 4. Occisum Abel ab occidente Cain requisiuit. Et nono, Sanguinem animarum vestrarum requiram, de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. Requirit etiam non tantum homicidium, sed & omne malum ad iudicandum, & ad faciendum iudicium. *Mal.* 2. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis: In quo fecimus eum laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Dei, & tales ei placent, aut certe vbi est dies iudicij?

14. *Vides, quoniam.* Hic secundum, in quo dirigitur sermo ad sapientiam Dei, offendens quod debeat liberare bonos, & malos affligere: vnde dicuntur duo. Primò, quod habet Deus sapientiam affligendi malos, & liberandi bonos ab ipsis. Sapientiam, inquam, affectatam. Secundò ostendit causam, quare debeat hoc affectare. *Quoniam tu laborem.* Dicit ergo: Sic ô Domine exaltetur potentia, & ô tu sapientia Dei, *vides*, id est, cognoscis cognitione affectata, vt id est, qualiter *tradas eos*, Anti-Christum scilicet & complices eius: de quibus supra, Sedet in insidiis cum diuitibus in occultis. *In manus tuas*, in tua potentia ad iudicandum de eis. Vere vides, quia nihil te latet. *Proverb.* 16. Omnes viæ hominis patent oculis eius. *Iob vltimo*, Scio, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. *Ierem.* 17. Ego Dominus scrutans corda, & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum. Et hoc iustum: quoniam tu *considerasti laborem* afflictionum, *& dolorem* mortis quem intulerunt Sanctis, de quibus supra, *Sub lingua eius labor & dolor.* Vel laborem quem infligunt in corpore, dolorem quem in mente. Vel laborem & dolorem Anti-Christi & suorum. Laborem quem sustinent alios peruertendo. *Ierem.* 9. Vt iniquè agerent laborauerunt. *Eccles.* 10. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere. *Dolorem* quem habent, quia plures non possunt peruertere. *Exod.* 15. Dolores obtinuerunt habitatores Philistiim. *Iob* 4. Vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo periisse.

Tibi derelictus est pauper. Hic sermonem dirigit

git ad summam bonitatem, allegans defectum duplicem propter quem est misericordia exhibenda. Primò defectum facultatis, secundò defectum adiutorij humani. *Orphano.* Dicit ergo: Sic summa sapientia vides quid agendum sit, sed tu ô summa bonitas, *Tibi derelictus est pauper*, humanis facultatibus destituras, & amicis ex consequenti, *Proverb.* 19. Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem, & hi quos habuit, separantur. Et 1. Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Nota de puero Amalecita 1. *Reg. penult.* qualiter infirmus & pauper derelictus est à Domino suo, quem postea suscepit Dauid. Amalec lingens sanguinem interpretatur, significat mundum qui libenter lingit peccatum: Dauid manu fortis, significat Christum. Pauperem ergo & infirmum reliquit mundus, & abiit: Christus autem eum suscipit, & de miseria eripit. *Iob* 36. Eripiet pauperem de angustia sua, & reuelabit in tribulatione aurem eius. *Orphano*, scilicet orbato patre, & matre: hic enim orphanus est proprie, *tu eris adiutor*, si secundum proprietatem tuam facis. *Ieremi.* 49. Relinquam pupillos tuos, & ego faciam eos viuere. *Luc.* 12. Nolite timere pusillus grex: complacuit enim Patri vestro vobis dare regnum. De talibus curat Deus, & eos specialiter Prælatis commendat: vnde super negligentia talium eos reprehendit. *Isa.* 1. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. Orphanus etiam specialiter dicitur, cui mortuus est Pater, scilicet mundus, & mater, scilicet concupiscentia carnalis: de quibus *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa. Talibus enim dicit *Isa.* 41. Noli timere seruus meus Iacob, qui mortui estis ex Israël, id est, quibus mundus & carnalis concupiscentia mortui sunt.

Infirmos Deus suscipit cuius rei fugiuram nota.

15. *Contere brachium.* Hic secundum illius partis, in qua agitur de petitione: perita enim pauperum liberatione subiungitur hîc petitio pro contritione potentiæ Anti-Christi. Dicit enim: Domine exaltetur manus tua ad pauperem liberandum, & etiam *contere* penitus destruendo, *brachium peccatoris*, Anti-Christi scilicet, qui peccator dicitur in se, *& maligni*, eiusdem in alios peccantis. Vel peccator dicitur propter violentiam, & malignus propter fraudem. Hoc fiet, sicut dicit *Iob* 38. Aufertur ab impiis lux, & brachium eorum conteretur: & contritione subita & vehementi. *Isa.* 30. Subitò, dum non speratur veniet contritio eius. Et in eodem, Conteram eum contritione prædalidâ, vt non inueniatur de fragmentis eius testa, &c.

Quatuor Brachij acceptiones.

Et nota, quòd est brachium gloriosum, scilicet ipse Christus, de quo *Isa.* 53. Brachium Domini cui reuelatum est? Hoc brachium exaltandum est & glorificandum. *Eccles.* 38. Glorifica manum & brachium dextrum. Virtus & constantia ad bonum faciendum. In *Psal.* Posuisti vt arcum æreum brachia mea. Et hoc appetendum. Brachium etiam dicitur sæcularis potentia, & corporis fortitudo, in quo non confidendum *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Et est brachium robur & pertinacia ad faciendum malum, & hoc conterendum, sicut hîc dicitur. *Iob* 18. Consumat brachia eius primogenita mors. *Psal.* Brachia peccatorum conterentur.

Quæretur peccatum illius. Hic secunda pars illius partis, in qua agitur de applicatione. Præmissa enim oratione, ostendit se esse exauditum Propheta, & pauperes alios secum hoc ipsum deprecantes. Et dicuntur quatuor in hac parte. Primò Anti-Christi defectio iusto Dei iudicio, secundò æterna sublimatio Christi, ibi, *Dominus regnabit.* Tertiò membrorum Anti-Christi condemnatio. *Peribitis.* Quartò desiderij Sanctorum adimpletio. *Desiderium.* In prima dicuntur duo. Primò discussio factorum Anti-Christi. Secundò destructio ipsius. *Et non inuenietur.* Dicit ergo sic: Petiui & exauditus sum: quia scio, quòd *quæretur*, id est, discutietur, & iudicabitur, *peccatum illius*, quale scilicet fuit, & quantum *Eccles. vltimo*, Cuncta quæ fiunt adducet Dominus in iudicium, siue bonum fuerit, siue malum. Sicut ad Balthazar dictum est *Dan.* 6. Appensus es in statera, & inuentus es minus habens. *Quæretur* etiam *peccatum illius*, id est, inquiretur de peccato suo & malitia, vtrum sit iustis purgandis amplius necessaria: vtitur enim malitia malorum Deus tanquam virga ad flagellandum & purgandum bonos, & perdendum malos. *Isa.* 10. Væ Assur, virga furoris mei, & baculus indignationis meæ ipse est.

Et non inuenietur. Sic iudicatus, sic discussus perdetur: quia etiam in malitia eius nulla vtilitas poterit inueniri. *Iob* 20. Velut somnium aduolans non inuenietur, transiet sicut visio nocturna. *Psal.* Vidi impium superelevatum & exaltatum sicut cedros Libani: transiui, & ecce non erat: quæsiui, & non est inuentus locus eius. Nec mirum: damnabitur enim cum diabolo, qui quasi nihil, & non ens reputatur. *Iob* 18. Habitent in tabernaculo eius socij illius, qui non est. *Ezech.* 28. Nihili factus es, & non eris in perpetuum.

16. *Dominus regnabit.* Idem est Quasi sic diceret: Anti-Christus deiicietur, sed *Dominus* verus, scilicet Christus, *regnabit* apertè scilicet & plenè sine contradictione omni. *In æternum & in sæculum sæculi*, huius consequutiuum quod est sæculum æternum. *Daniel.* 7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. 1. *ad Corinth.* 15. Oportet illum regnare donec ponat inimicos suos sub pedibus suis. Vnde notandum, quòd est duplex regnum Christi. Vnum quo regnat præsentialiter in electis, sed occultè. *Luc.* 17. Regnum Dei intra vos est. Aliud quo regnat cum iam beatificatis, & regnabit cum beatificandis apertè. *Isai.* 18. Regnum meum non est de hoc mundo. Propter hoc docet petere vt adueniat regnum apertum ad regnum occultum, & fiat vnum regnum sicut prius. Quasi sic diceret: Christus regnabit, sed ô vos gentes gentiliter viuentes Anti-Christi membra, *peribitis* expulsi *de terra illius*, Domini scilicet. De illa, inquam, terra de qua in *Psal.* Credo videre bona Domini in terra viuentium. Et *Genes. penult.* Vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima. *Proverb.* 2. Impij de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex

Christi regnum sæculare & apertum.

ea. Quare autem cœlum terra dicatur, dictum est *Psal.*2.

17. *Desiderium pauperum.* Hic est quartum, scilicet pauperum exauditio: & dicuntur duo. Primò exauditio, secundò specificatio in exaudiendo, ibi, *Præparationem.* Dicit ergo: Verè *peribitis* ô Gentes cum capite vestro Anti-Christo: quia *Dominus exaudiuit*, exaudire semper consuevit, *desiderium pauperum*, spiritu scilicet humilium. *Eccles.* 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Quid autem sit illud desiderium, Dominus non ignorat: quia alibi in *Psal.* dicitur: Domine ante te omne desiderium meum. Sed adhuc restat quæstio, quid est illud *Prouerb.* 11. Desiderium iusti omne bonum, sed quod bonum? Et dicendum, quòd quintuplex est desiderium iusti. Primum est sui ipsius discussio. Secundum, exhibitio misericordiæ proximo. Tertium, sollicitudo proficiendi in bono. De his tribus *Mich.* 6. Indicabo tibi homo quid sit bonum; & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, ecce primum: & facere misericordiam, ecce secundum: & sollicitum te ambulare cum Deo tuo, ecce tertium. Quartum, delectatio in prægustatione æternorum. *Matth.*17. Petrus prægustatâ æterna dulcedine ait: Domine bonum est nos hic esse: faciamus hîc tria tabernacula. Quintum, obsecratio pro aliorum pace & concordia. 1. *ad Timoth.*2. Obsecro ergo primum omnium fieri obsecrationes, & orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Et paulò post, hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

Quinque iusti desiderii.

Præparationem cordis eorum. Quasi diceret: Non tantum exaudit pauperum desiderium: sed & ô tu Domine, *præparationem cordis eorum* ad desiderandum *audiuit auris tua*: non corporalis quam non habes, sed spiritualis quæ est clementia & benignitas tua. *Isa.* 45. Antequam clament ego exaudiam. Et nota, quòd sicut plus est desiderare, quam cor præparare, sic plus est exaudire quam audire. Si enim Dominus audit cordis præparationem, exaudit cordis desiderium & clamorem. Probandum est autem cor antequam oret. *Eccles.*18. Ante orationem præpara animam tuam. 1. *Reg.*7. Præparate corda vestra Domino. Et notandum triplex est cor præparatum. Primò malum deserendo. Secundò bonum appetendo. *Psal.* Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Tertiò proponendo conclusionem contra se. *Psal.* Constituebam aduersus me, & ne timuissem mihi.

Triplex cordis præparatio.

Iudicare pupillo. Ecce secundum, in quo ostenditur in quo fiat exauditio pauperis, quia in duobus; in sui exaltatione, & in proprii hostis Anti-Christi & membrorum eius depressione, ibi, *Vt non apponat.* Dicit ergo: Sic pauperum desiderium audiuit Dominus, quod est audiens, id est, ad iudicandum, *pupillo & humili*: ille enim iudicatur, qui in iudicio tanquam vilior existimatur. Pupillum autem dicit, sicut vult Glossa, qui se huic sæculo non conformat. Ad *Rom.*12. Nolite conformari huic sæculo nequam. *Senec.* Intus omnia familia sua, extra populo nostra conueniunt. 1. *ad Corinth.*9. Omnibus omnia factus vt omnes lucifaceremus. Et nota, quòd addit *humili*: quia aliunde ipse contemptus mundi & despectus, inanis gloriæ superbiam generat. *Hieronym.* Vide ne eo ipso appetas gloriam, quo gloriam appetere te nisi. *Gregor.* Sub hoste quem vicit, sternitur, qui de culpa quam superat, gloriatur. *Senec.* Nimia humilitas magna superbiæ pars est.

Vt non apponat. Quasi dicatur: Sic iudica pupillo & humili vt homo prius deprimatur, *vt non apponat vltra magnificare se homo super terram*, iactando, superbiendo. Super terram sic est, quia super cœlos non potest. *Eccl.* 10. Quid superbis terra & cinis? Et nota, quòd est magnificentia bona & laudabilis, & est duplex, quando homo magnificat Deum secundum illud, Magnificat anima mea Dominum: & quando Deus magnificat hominem. *Iob.* Quid est homo quia magnificas eum? Quod facit Dominus dupliciter. Gratiam augmentando. *Genes.*12. Magnificasti gratiam quam fecisti mihi. Et gloriam conferendo. *Sap.cit.* In omnibus magnificasti populum tuum & exaltasti. Ad *Rom.*8. Quos prædestinauit hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos & magnificauit. Et est mala magnificentia & culpabilis. Primò cum magnificat se aliquis in potentia & dignitate. *Zach.*11. Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum. Secundò quando magnificat se in vita, sicut faciunt hypocritæ. *Matth.* 23. Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias suas. Item quando magnificat se in malitia, quod pessimum est, de quo hic, & *Daniele* 9. Elevabitur & magnificabitur aduersus omnem Deum.

Vt non apponat.

IN DECIMVM PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid. 1.

IN Domino confido. Determinatum est in antecedenti nono Psal. de persequutione bonorum & ipsius Ecclesiæ ab ipso Anti-Christo, qui caput est malorum, hic subiungitur de persequutione facta ipsi Ecclesiæ per eius membra. Complices enim sui, qui ipso venit tempore, quasi de capite reputantur. Hæc autem quæ à membris fiunt, licitèr est: quia vel à Gentibus, vel à Iudæis. De persequutione autem Ecclesiæ & liberatione à Gentibus in tribus Psal. hic consequentibus agitur. *In Domino confido. Saluum me fac.* Et, *Vsquequo*: De persequutione à Iudæis intenditur quæ incipit, *Dixit insipiens.* Est enim triplex malitia, Philosophorum qui volunt per falsam doctrinam apparere. Est est malitia, qua fit in peruersitate vitæ, quæ est in hypocritis. Tertia qui volunt nocere per vitæ sanctitatem. Et sic per istas potentiæ quæ est in cruciatu. De secunda primæ malitiæ &c. in principio, *Dixit insipiens.* Psal. De secunda in secundo, de tertia tertio.

2. *Argumentum Psalmi, persecutio Ecclesiæ à domesticis & hæreticis.*

Tres hostes Ecclesiæ.

Titulus iste, *In finem, Psalmus Dauid* facit indicat *Ecclesiæ*. Est enim tale, *In finem*, id est, hic Psal. est Dauid, vt Ambros. ostendit, *ne, in finem*, id est, in Christum, per de hæreticis *finem* dicentes. Et patet ordo: quia cum actum sit de malitia capitis, & exhibitione malitiæ, hic agitur de malitia membrorum, & exhibitione malitiæ illorum. Ex quo etiam patet, quod Psalmus ille dividitur in duas partes. Primò enim agitur de malitia & impugnatione. Secundò liberatur de exhibitione malitiæ, ibi, *Iudex autem quid fecit?* Et prima dupliciter. Primò interrogando inordinate, quæ exclusa hæreticis iustis de Deo dicebant. Secundò quæ ipsi ministrare, ad ea rebus eorum vtuntur. *Quousque dicitis?*

Dicit ergo sic: *In Domino confido*: non diffido de eo, dicat vos hæretici credita, non minus, quàm vestrum, cuius omnia propter quæ *confidendum*. Misericors enim est. *Psal.* Misericors & miserator Dominus. Potens est. *Psal.* Omnia quæcumque voluit Dominus fecit. *Ad Roman.* 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Verax est. *Psal.* Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. *Deut.*32. Deus fidelis & absque vlla iniquitate. Consolator in tribulatione. 2. *ad Corinth.* 1. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Et eadem litteratur. *Psal.* Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Promet hoc confido. Scio enim quod scriptum est *Isaiæ* 37. Petus vir qui confidit in Domino: & erit Dominus fiducia eius. Vnde non pertimescit hinc pertimescit. *Isa.* 7. Qui confidunt in Domino, intelligunt veritatem. *Dan.*3. Non est confusio confidentibus in eum.

Quomodo. Quasi dicat: Sic confido, *quomodo* ergo *dicitis anima mea*, id est, mihi animam meam intrinsecus decipere? *Transmigra* de fide & vnitate Ecclesiæ in qua es et; *in montem*, id est, in Christum, qui mons est, velut in vita aliis eminens, & sciencia, quæ apud nos est. *Sicut passer*: Quasi dicatur: Quod faciendo ero sicut passer, leuis & instabilis. Hæretici enim faciunt sicut passer, transiit ad suam sectam, quam dicunt meliorem. Et nota est ille de quo *Isa.* 31. Super montem caliginolum leuate signum. *Ierem.*13. Antequam alcedatur pedes mei ad montes caliginosos. Qui sic transmigrat, licet est sicut auis. *Osee* 11. Ephraim sicut auis ad auis dimittis enim auidam suam Ecclesiæ scilicet vnitatem in qua fouetur & nutritur. *Isa.*16. Et erit sicut auis fugiens, & pulli auolantes de nido suo. Vel potest intelligi, quia vt boni hæreticorum solatium in illo quem videri decipere. Quasi dicerent: Tu qui es passer, transmigra penitentia virtutibus & præceptis diuinis. Ad *Roman.*16. Per benedictiones & dulces sermones subdunt corda innocentium. Psalterium, quia de psalterio, & bene dicunt, quæ non intelligunt. *Psal.* Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Item in quo non est veritas. *Ioann.*8. Homo qui locutus vobis veritatem. Et quia de illo sequitur, *quoniam* fine parte, vultus: Item pulsus in eo quia sectatur. Prouerbium. *Psal.* Pulsus sum vt cadam. Et notandum autem illa vbi potest pulsus. Non solum ora est, in qua maxime quies nouit. *Psal.* Sicut pulsus dolentis in tactu.

Tres Dei sagittæ, afflictio, Scriptura, confusio latis.

Quoniam iure peccatum. Hic secundum est, in quo notata interpretatione hæreticorum, ostenditur quare vere interficiendi. Et est in hoc etiam Psalmo, institutio, & dicuntur duo. Primò hæreticorum iniustitia quantum possunt. Secundò exauditio quod ita est, ibi, *Quoniam quæ ex peruersis.* In prima tria. Primò conclusio scripturarum ad sensum suum. Secundò deliberatio perdendi. *Peccauerunt.* Et tertiò finis & intentio. *Vt sagittent.* Ait ergo sic increpo hæreticos, & dicunt suis. *Quoniam* ecce, in aperto est, *peccauerunt*, intrarunt, qui peccatores dicuntur auctoritatibus, *abundauerunt iniquitates*, id est, faciem Scripturarum exponendo. Sic quod contra se, quod est inuertendo. Hic est arcus de quo supra, *Tetenderunt arcum suum & parauerunt illum.* Sed illi contra se, quia cum Scripturas peruersè exponunt, sagittas primò interficiunt. *Osee* 7. Facti sunt quasi arcus dolosus, qui percutit ipsum qui ex ipso iacit.

3.

Parauerunt sagittas suas, id est, parauerunt & congregauerunt mortiferas sententias, *in pharetra*, in ipso corde & intelligentia sua, vel magis in lingua. *Vnde* promptius eas exercere potuerunt. *Ierem.* 9. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum loquuta est. *Ierem.*5. Pharetra illius, quasi sepulchrum patens.

Vt sagittent, Ecce finis, *rectos corde*, amatores Dei. *Cant.*1. Recti diligunt te. *In obscura* in dubiis scilicet & obscuris sententiis, *Prouerb.* 7. In obscuro dimidiæ rei die, tunc mulier occurrit illorum vt decipiat. Mulier illa hæresis falsa & blanda. Vel in obscura, huic secundum aliam literam, id est, obscuram militantes Ecclesiæ. *Cant.*6. Quæ est ista quæ ascendit de deserto pulchra vt luna? *Ambros.* Sol, Christus, & luna, Ecclesia, fecerunt in habitaculo suo. Hæc obscuratur quando errore cupiditas, scilicet terrenorum, interponit se inter ipsum & solem veritatis. *Ierem.*5. Peccata vestra auerterunt inter vos & Deum vestrum. Et nota, quod est ingrata bonis, inimica a Deo inimica de arca auffugit. *Iob* 6. Sagittæ Domini in me sunt, cuius indignatio ebibit spiritum meum. Malos dimittit Scriptura secretis à Deo de arca factæ Scripturæ similia. Sagax in *Psal.* Sagittæ tuæ acutæ populi. Sed optima, confusio diuinæ sententiæ. *Psal.* Sagittæ potentis acutæ. *Psal.* Sagittæ meæ prouocabunt in illo. Sagittæ autem malæ potentia, sententia malæ de arca hæreticæ fraudulentiæ, de qua hic.

Vt sagittent.

Quoniam quæ fundamenta destruxerunt. Hic secundum, manifestato quare vere peruertunt, &c. est quasi euangelio peruersionis. Quasi sic dicatur: Quod autem intendunt arcum vt rectos sagittent, dicit vere, quoniam ô tu Domine, *non destruxerunt*, peruerte, ex peruersis, *quæ ex perfectis*. Scripturas scilicet, ex quibus perfecti vndi fecisti. Fuerunt enim Scripturæ quasi initiales in *Moyse*, profectuales in Prophetis, consummatæ, vtpote & perfectæ in Christo & Apostolis. *Matth.*5. Non veni soluere legem, sed adimplere. *Isa.*10. Consummationem & abbreuiationem faciet Dominus super terram.

4. *Progressus Scripturæ.*

vel quas perfecisti opere adimplendo. *Act.1.* Cœpit Iesvs facere, & docere. *Matth.8.* Factum est cum consummasset Iesvs verba hæc. Vel *perfecisti*, id est, ad perficiendum hominem edidisti. 2. ad *Timoth.3.* Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. *Iudith.7.* Holophernes præcepit destrui conductum aquæ, qui Bethuliam influebat. Vel *quæ perfecisti destruerunt*, homines scilicet, qui perfectos in vita destruxerunt ex peruersa doctrina. *Eccles.28.* Lingua tertia multos commouit, scilicet lingua hæretica, & dispersit illos de gente in gentem.

Iustus autem quid fecit? Hic est secunda pars totius Psalmi, in qua agitur de liberatione fidelium ab impugnatione hæreticorum, & dicuntur duo. Primò interrogatio quid facturus sit Christus contra tales: secundò soluit quod quæsiuit, ibi, *Dominus in templo*. Dicit ergo: Sic hæretici impugnant Ecclesiam sponsam iusti, Christi scilicet. Et propter hoc quæro sicut illi, *Iustus autem*, Christus scilicet, *quid fecit?* Præterium pro futuro, id est, *quid facit?* Iustus autem dicitur Christus antonomasticè. *Ierem.33.* Et vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et hoc iustum est, competit enim ei iusti descriptio. *Proverb.12.* Qui negligit damnum propter amicum, iustus est: imò essentialiter iustus, est ipsa etiam iustitia. 1. ad *Corinth.1.* Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

5. *Dominus in templo.* Ecce secundum, scilicet responsio quæstionis prius factæ, & dicuntur tria. Primò ostenditur in Christo aptitudo ad puniendum: secundò meritum & afflictio hæreticorum, ibi, *Qui autem diligit iniquitatem.* Tertium debitum & causa puniendi eos. *Quoniam iustus Dominus.* In parte prima tanguntur tria secundum tria quæ concurrunt ad aptitudinem puniendi, & iudicandi. Primum est sublimitas & potentia: secundum, sapientia. *Oculi eius &c. pauperem respiciunt.* Tertium, æquitas & rectitudo quæ pertinet ad bonitatem, ibi, *Dominus interrogat.* In prima duo secundum duplicem modum possibilem dominandi quam ostendit in Deo. Primò: quia dominatur in Ecclesia militante. Secundò: quia in triumphante. *Dominus in cœlo.* Dicit ergo: Sic quærit de iusto, quid facit? Respondeo: *Dominus in templo sancto suo*, Ecclesia scilicet militante dominatur & regnat. 1. ad *Corinth.3.* Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est quod estis vos. Hæc autem dominatio super Ecclesiam militantem ostensa est vbi Dominus sacro flagello de funiculis vendentes & emptores eiecit de templo tanquam Dominus. Templo autem comparatur Ecclesia multiplici ratione. Primò: quia locus est venerationis diuinæ: in quo adoratur Deus. *Psal.* Adorabo ad templum sanctum tuum. *Ioan.4.* Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Item ratione orationis: in hac enim sanctum valet oratio. *Isa.56.* Lætificabo eos in domo orationis meæ. Et in eodem, Domus mea, Domus orationis vocabitur. Item ratione immolationis, sicut enim in templo antiquitus, sic in Ecclesia modò sacrificatur & immolatur sacrificium duplex: contriti cordis, de quo *Psal.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et hoc duplex: proprij per ponitentiam. Ad *Rom.12.* Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuam, sanctam, &c. Corporis Christi per Passionis representationem. *Deuter.12.* Caue ne offeras holocaustum tuum, scilicet sacrificium corpus Christi, diuinitate plenum, in omni loco: sed in loco quem elegit Dominus. Item ratione signatione & distinctionis. Templum enim dicitur eo, quòd contemplantes ædibus. Et super templa nobis etiam gratiæ sunt. Et super spirituale quod est Ecclesia, Christus passus. *Exodi vlt.* Pone me sicut signaculum super cor tuum, & super brachium tuum.

Dominus in cœlo, non tantum in Ecclesia militante, quæ per templum, sed & *Dominus*, præsentia vt locum habeat sequens relatio, & potentia exprimatur. *Ipse eius in cœlo est, &c.* in cœlo dominatur. *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. Et *Psal.* Paravit in cœlo sedem suam. Si autem quæritur, quare non tantum dicitur dominari in cœlo, sed etiam sedem habere: in templo autem dominari tantum, non sedem habere? Responsio est, quòd in Ecclesia triumphante veraciter sedet & quiescit: quia nunquam aliqua tentatione expellitur à sanctis animabus, & Angelis in gratia confirmatis. Illa ergo congregatio bonorum est thronus eburneus candidissimus, in illo throno figuratus, quem sibi fecit Salomon de ebore grandem. 3. *Reg.* 10. Sed in Ecclesia adhuc militante magis ambulare dicendus est, quam sedere. Modò enim venit per gratiam, modò abit per culpam. *Ioan.14.* Vado & venio ad vos. Quod significatum fuit *Genes.3.* vbi legitur Adam post peccatum audiuisse Dominum deambulantem in paradiso, non videlicet sedentem.

Immobilitas stabilitatis.

Oculi eius. Hic secundum in quo monstratur Dei sapientia. Primò comparatione ad bonos: secundò comparatione ad malos. *Et palpebræ.* Dicit ergo: Sic potens est in vtraque Ecclesia, & sapientissima per sapientiam suam, quæ fuit in hac militante, & infima: quia *oculi eius in pauperem spiritu* & humilem *respiciunt. Psal.* Oculi Domini super iustos. Et *Ecclesiast.15.* Oculi Domini ad timentes eum: & super omne opus hominis. *Proverb.16.* Omnes viæ hominum patent oculis eius. Nec tantum oculis cognitionis simplicis, sed cognitionis approbantis qui habent multum admixtum de misericordia. Ii sunt oculi flammei, de quibus *Apocalyp.1.* Oculi eius sicut flamma ignis scrutantes, & discernentes in electos illius. Et in *Psal.* dicit iusto: *Inuia hanc quæ displicet in me, & dirige gressus meos.*

Palpebræ eius. Quæ sit discretio. Iustorum merita videt, & præmiat: & accendit, & ejus scilicet iudicia, *interrogat*, id est interrogauerunt *filios hominum*, scilicet peccatores. Palpebræ autem dicuntur Dei iudicia: quia sicut palpebræ apertæ sunt nobis, & modò occultæ: sic Dei iudicia pro parte nobis aperta sunt, & pro parte occulta. Præterea in nobis significant palpebræ iudicia. *Proverb.4.* Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. *Prou.6.* Ne dederis somnum oculis tuis, & palpebris tuis palpationem. Hinc apud iudicia interrogabunt impios. Sed quare? Quia in cogitationibus impiorum, &c. *Sap.1.* Inuestigabit omnia opera eorum, & cogitationes scrutabitur. Hinc etiam interrogatio non ignorantiæ ex parte Dei, sed exercitio malorum, & punitione, quibus filij hominum, quia iniquitates præcesserunt eorum. Supra in *Psal.* Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis, &c. Et in alio. Sciant gentes quia homines sunt. Dabit etiam formidinem Christus eorum. Ad Testamenta, sine sicut palpebræ sua sunt nobis sicut illa.

Palpebræ ergo interrogant filios hominum diuina sapientia in Scripturis nostris vigente fœditatem, & maculam. Speculum aspice habentem in fœditate maculam, quod significatum fuit *Exod.38.* Vbi legitur facisse Moysen mare æneum de speculis mulierum. *Iacob. 1.* Si quis est auditor verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti faciem suam in speculo: consideravit enim se, & abiit, &c.

6. *Dominus interrogat.* Ecce tertium, scilicet rectitudo quæ pertinet ad bonitatem iudicandi. Ait enim sic: Potens est & sapiens sed est iudex & æquus: quia *Dominus interrogat*, id est, distinguit, & discernit, & approbat *iustum & impium*, opera scilicet iusti & impij: hæc enim interrogatio nihil aliud est, quam discretio distinctio. *Sap.11.* Hos quidem tanquam patri monens probasti, scilicet bonos. Illos autem tanquam Rex iustus, damnas, interrogatos & damnasti, scilicet impios. Ad *Colos.3.* Non est apud Deum personarum acceptio, quasi quo iudicio iustum iudicet, & iniustum. 10. *Act.* Non est personarum acceptor Deus.

Qui autem diligit iniquitatem. Hic secundum quod pertinet ad retributionem, scilicet meritum & afflictio malorum, hæreticorum scilicet: & tanguntur tria. Primò demerita malorum: secundò obligatio ad pœnam. *Plures:* Tertio quod pœna pensata est in iis de quibus pœna sentitur. *Ignis & sulphur &c.* Talis iudicus potens, sapiens, & rectus, hæc est diligit iniquitatem, in hoc quod vult quæ contraria sunt iustitiæ, & rectitudini, hæc est quæ consistit in *Deo* vbi summa iustitia, & rectitudo est, quæ sequitur appetitus iniquitatem, & peruersitatem, & iniquitatem facit, & peruersitas est. Vbi inuenitur quod quæ contraria sunt iustitiæ & rectitudini, eam facilius & magis appetunt. Quod significatum est *Ioan.12.* in illo discipulo latronem, & spoliatorem, & vituperatorem Christi. Homo occidit per iniquitatem proximum. Si autem occidit per iustitiam, Deus ad omnem reflectionem agit quæ sit per se iustitiæ contraria, peccatum, &c. Et ideo in peccatis eius tanguntur, & tanguntur *& hunc odit* comparatio. Patet quia quæ delectationem diligit in pœnam, &c.

formitatem et adhærentiam diligere dicitur quasi ex consequenti.

Plures. Hic secundum, in quo manifestatur obligatio iniquorum ad pœnam. Et obligatio multa videt. Dicit enim: Sic peccatores iniquam fecit, & vana, quia *Dominus plures fecit iustos*, id est, obligatiores ad pœnam, *quam peccatores.* Plures autem dicitur Dominus eos agendo, sed permittendo, & alios vtendo, sic vt quicunque peccatores eo quòd obligati sint ad pœnam. Hic est locus illorum verborum *Sapientiæ primi.* *Sap.18.* In vir iustus mundus, abstinebat se ab inquinamentis, & non contaminabatur in cibis pollutionis, sed & horum *abstinentiæ* abominationem habebat, & ad quæ *formati ad pœnam.* facta sunt, & ad quæ plures notat abominationem. *Gene.18.* Plant Dominus super Sodomam & Gomorrham, &c. Et in *Isa* 20. Visitans iniquitatem patrum, &c. Et in *Isa* 30. Vindex iniquitatis, vbi plus super eum bellum. Ita hoc modo quod dicitur, *Super*, opposition & intrinsico ad istum dei *Isa.16.* Quare videt, quia pauciores essent ad iustificandi commutationem, id est, comparatione sui ipsius. *Isa.22.* Fodiendo & foues, & lacum super te qui habitare es terra. Secundum Glossam quasi dicat: Plures hic illuminat, & qui iacuerunt, *Amos 1.* Audite verbum quod assumpsistis super vos domus Israel, quia facti estis sequaces speculationi. *Ezechiel.* A lapsoo Israel ascendet, & habitabit super eum, id est, comparatione sui. Quare Deus plures, id est, comparatione sui, malos, &c. Scilicet scilicet & Pharisæos, de quibus Isaias. Cauete ne dicatis quod Deus æqua quæ sunt iniqua, &c. Et sic patet quod *Dominus plures fecit iustos*, id est, *Quoniam iustus Dominus*, id est, *Quoniam iustificatus est*, &c. Et sic patet quod *Dominus plures fecit iustos*, id est, *Quoniam iustificatus est*, &c. Et sic patet quod *Dominus plures fecit iustos*, id est, *Quoniam iustificatus est*, &c.

Ignis sulphur. Ecce tertium, scilicet quia dampnati, & passi pœnas, & tormenta, & ignis, & sulphur, & tempestas, & spiritus procellarum, &c. Et vtrum pœna sensus, & damni, & quæ pœna sensus, & damni, & quæ pœna sensus, & damni, & quæ

infligentur eis in mensura. *Isa.*27. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. Propter hoc etiam dicit iustus: Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Pars etiam calicis hæc dicuntur: quia non erunt hæc tota pœna damnatorum, sed pars tantum. Erit in inferno gelu vel nix. *Iob* 24. Transeunte ab aquis nimium ad calorem nimium. Erunt vermes. *Isa. vlt.* Vermis eorum non morietur. Erunt tenebræ & laquei. *Matth.*22. Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Erunt flagella. *Psal.* Multa flagella peccatoris. Erit horrorum tempestas. *Sapient.*17. Personæ tristes illis apparentes pauorem illis præstabunt. Versus.

Flamma, gelu, fetor, vermes, caligo, flagella,
Luctorum terror, laquei, mentisque procella,
Hæc tibi pro pœna seruant sine fine gehenna.

Ecce miserabilis calix, & vere calix furoris Domini. *Ierem.*25. Sume calicem vini furoris Domini, & propinabis de illo cunctis gentibus, &c. Babylon venit in memoriam ante Deum: date illi calicem indignationis eius. Glossa ignem refert ad cupiditatem inpræsenti: fetorem appellat horrorem mali, quem habent Deus & eius Sancti: spiritum procellæ, malorum separationem à bonis in die iudicij.

8. *Quoniam iustus Dominus & iustitias dilexit.* Hic est tertia pars, in qua datur responsio: ostensa enim æquitudine puniendi ex parte iusti, & punitione ex parte impiorum, subiungitur causa & ratio puniendi malos, quæ est diuina iustitia, & dicuntur duo. Primò pro causa ponitur diuina iustitia, secundò ostenditur, quòd sit misericordiæ permixta. *Æquitatem.* Duplex etiam iustitia tangitur, in effectu, positmodum in affectu. *Et iustitias dilexit.* Ait ergo: Sic punientur mali & hoc fiet, *quoniam Dominus iustus* est. Alibi in *Psal.* Iustus Dominus in omnibus viis suis. *Ierem.*23. Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *Zachar.*9. Ecce Rex tuus venit iustus & Saluator. Nec tantum in effectu, imò *iustitias dilexit* in affectu. Iustitias, inquam, creatas iustorum hominum. Nec mirum est si iustitias dilexit & diligit, quia eas animabus infudit, & fuæ sunt: vnde tanquam suas diligere debet illas. *Prouerb.*8. Mea sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Et per hoc etiam diligit iustos ipsos tanquam similes sibi, *Eccles.*13. Omne animal diligit simile sibi.

Æquitatem vidit vultus eius. Quasi dicerer Iustus est & iustitiam dilexit, sic tamen quod æquitatem, hoc est iustitiæ mitem, eandem iustam *vidit* visione approbationis *vultus eius*, scilicet beneplacitum voluntatis illius. Alia littera, *Æquitas visa est in facie eius*: sonat enim vultuositas in seuerum, vt ibi: Vultus autem Domini super facientes mala. Et conuenienter dicitur de iniquitate *Abac.*1. Mundi sunt oculi tui, & ad iniquitatem respicere non potes. Nota, quòd Glossa bene totum legit de Christo.

IN VNDECIMVM PSALMVM.

Psalmus Dauid pro octaua. 1.

Saluum me fac Domine. Sicut superius dictum est, cum in antecedenti Psalmo determinatum sit de liberatione Ecclesiæ ab impugnatione hæreticorum, in hoc agitur consequenter de liberatione Ecclesiæ ab impugnatione hypocritarum impugnatione eam sub 2. *Argumentū Psalmi de persecutione hypocritarū pro octaua, id est, die iudicij, quo debet Ecclesia liberari.*

amaritudine iustitiæ: Vnde primum super id, Dixerunt Dominus vanitatem labia dolosa, Glossa: Hi sunt hypocritæ habentes speciem bonitatis & formam ad decipiendum homines. Et præponitur titulus huic Psalmo, qualis & cetera Psalmorum Dauid pro octaua. Octaua autem, sicut superius dictum est, dies iudicij appellatur: sed alia ratione ibi dicitur *pro octaua*, & alia ratione hic. Ibi enim dicebatur Psalmus pro octaua, quia penitus timore iudicij diuini concussus perebat hic affligi, vt in octaua securus esset: hic autem Psalmus Dauid dicitur pro octaua, quia iam Ecclesiam plenè liberari ab hypocritis, quod fiet in octaua, nihil iam timens sibi pro se, quia iam purgata est per penitentiam & perfecta. Cætera de titulo exponantur sicut supra.

Diuiditur autem Psalmus iste in duas partes. Primò petitur liberatio ab hypocritis. Secundò subiungitur exauditio petitionis, ibi, *Propter miseriam inopum.* Prima pars diuiditur in duas partes. Primò petitur liberatio ab hypocritis: secundò ipsorum pœna & afflictio, ibi, *Dispergat Dominus.* In prima duo. Primò petit, secundò ostendit quam necesse, sit quod petit. *Quoniam defecit Sanctus.* Dicit ergo: Sic liberatus sum, dicit iustus in persona totius Ecclesiæ, ab hæreticis, sed ô *Domine saluum me fac*, qui hoc potes solus. *Isa.*45. Non est Deus saluans præter me. In eodem, Non est Deus saluator absque me.

Saluum me fac, quoniam nouisti saluare tuos, & eripere. 2. *Pet.*2. Nouit Dominus bonos de tentatione eripere, iniquos verò in die iudicij reseruare cruciandos. *Saluum me fac*, etiam qui vis me saluare. 1. ad *Timoth.*1. Christus Iesus venit in mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Et in secundo, Omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Quoniam defecit Sanctus. Hæc ratio & causa & necessitas petitionis est, scilicet malitia hypocritarum, & comprehenditur in duobus. Primò in defectu boni, secundò in effectu mali consequentis ex illo defectu. *Vana loquuti sunt.* Defectus autem duplex tangitur. Primo secundum vitæ tantum ad affectum, secundo veritatis quantum ad intellectum. Dicit ergo sic: *Saluum me fac Domine.* Et necesse est, quòd des quod peto, *quoniam defecit Sanctus*, habens affectum sine veritate. *Matth.*8. Periit Sanctus de terra, & rectus in hominibus non est, sed omnes insanabili fame. *Isa.*44. Facti sumus vt immundus omnes nos & corruimus. *Psal.* Corrupti sunt & abominabiles. De hoc defectu conquerebatur Elias. 3. *Reg.*19. Domine altaria tua suffoderunt, & Prophetas tuos occiderunt, & relictus sum ego solus.

Quoniam

Quoniam diminutæ sunt veritates, non à seipsis, sed à *filiis hominum*: bona enim Dei per culpas hominum deperantur, & diminuuntur. Sed quærendum circa de Iudaicis singulariter fit loquutus, quare de veritate loquatur in plurali. *Quoniam diminutæ veritates*, sed est responsio, quòd Iudaicus vitæ ab, veritas autem multiplex, & non vna. Veritas, dico, increata, illa est vna, de qua dicitur *Ioan.*14. Ego sum via, veritas & vita. Creata autem multæ est. Vita, de qua dicitur *Isa.*38. Memoria quomodo ambulauerim coram te in veritate. Doctrinæ, de qua *Matth.*22. Magister bone, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate docet. Et iustitiæ, de qua 2. ad *Timoth.*2. Pauper de medio plebe vitæ potentes, & tacentes Deum de quibus fit veritas. Sed hæc magis patebit demonstrando per oppositum. Triplex est defectus veritatis, quando fit vana loquutio, veritas quæ adiuta, quando amarum dulce & dulce amarum. *Isa.*5. Væ qui dicitis bonum malum, contra veritatem vitæ, ponentes lucem in tenebras, contra veritatem doctrinæ, & amarum in dulce, & dulce in amarum, contra veritatem iustitiæ. Amaritudo enim magna est, qui iustitiam habet, quando fit ei iniquitas. *Amos* 6. Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Propter hoc dicitur *Osee* 4. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Et nota, quòd dicitur deficere scientiam: ipsa enim per gratiam est, & à Deo: & propter hoc fructus debent multiplicato peccato: sed veritas quæ naturalis est, diminuitur tantummodo.

Triplex veritas, vitæ, doctrinæ, & iustitiæ. diminuta per triplicem errorem.

3. *Vana loquuti sunt.* Hic tangitur duplex effectus sequens ex dicto duplici defectu. Vana est loquutio vana, quæ caret omni veritatis conditate: alius loquendi dolosa, quæ causatur ex defectu veritatis. Ait ergo: Sic Sanctus deficit, & hoc ostenditur: quia *vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum*: quia ad vanitatis vanitatem *Gregor.* Semper vanus vanum mentitis est nimirum. Vana etiam loquuti sunt, quia de vanis & transitoriis. *Ioan.*9. Et scitis quod Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum mollietur. *Iob* 27. Quid sine causa vana loquimini? 1. ad *Timoth.* 1. Quidam aberrantes conuersi sunt in vaniloquium.

Labia dolosa. Quid dicit? Non solum vani sunt in loquendo, sed etiam quia veritatem diminuunt. Et *labia dolosa*, id est, habentes labia dolosa, quæ nil nisi fallere & obtrectare, *in corde* enim *corde* conuersantes, & in duplici corde, & labia dolosa ingredientis. *Psal.* constans est in omnibus vias eius, dicitur *Ierem.* custodiat, & ut fugiat quia omnis & omnia eadem transeuntes.

4. *Dispergat Dominus.* Hic secundum, & ex petitio liberationis ab hypocritis, petitio de pœna ipsorum & afflictione, petit primum rationem petitionis. Secundo, secundò respondentium primo. Et sunt duo. Dicit ergo: Sic loquuntur in corde duplici, sed peto quod *Dominus dispergat vniuersa labia dolosa*, hoc est, vniuersos dolosos in labiis, quod & facit. *Supra* 3. Non inuenietur lingua dolosa. Ratio autem quare deleat: quia odit. *Prouerb.*12. Abominatio Domino labia dolosa. *Isa* 57. Posuerunt circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis.

Et linguam. Ecce secundum, & dicuntur duo. Primò eorum pœna & afflictio secundum duplicem rationem: secundò afflictionis ratio, ibi, *Qui dixerunt.* Dicit ergo sic: Dispergat duplices, sed & vanos, & iactantes se, scilicet *linguam magniloquam*, magna, scilicet de se loquentem, contra illud 1. *Pet.* 2. Nolite loqui sublimia gloriantes. *Prouerb.* 27. Laudet te alienus & non os tuum. Super hoc enim arguuntur. *Matth.* 23. Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Hi sunt hypocritæ, sicut dicit Glossa. *Amantes.* Monstruosa res est gaudere laudatum, animus habens scelus primæ, vita vera, lingua magniloqua, de nouis etiam scelus grauis, & verus termo, vultus fortunæ & fractus nullus, nouum monstrum, iurare fabulas. Et rursus super illum blanda verba vitæ vbus, humile habitus, sæua hypocrisis. Vbi lingua duplex est, quia. Primò inferiora & terrea. Vltimo *linguam* dicitur de medio in magnificentiam. *Dispergat* pedem & dicendum sunt sua sic dicitur. *Dispergat Dominus superbiam.* Perdite adolebam. *Isa.*11. Percutiet Dominus linguam maris Ægypti. Dicebam ipsorum in die Domini aid ligabit sine linguam eius. Linguæ malefactorum. *Psal.* 30. Confundantur impii, linguæ suas ipsi dolose.

Qui dixerunt. Ecce secundum, & ratio quare sit magnificandum. Quia dixerunt. Ratio est, quia de se ipsis, & de vanis & transitoriis. *Psal.* 5. Quia non est in ore eorum veritas. *Psal.* 30. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 37. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 39. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 50. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 51. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 52. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 53. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 54. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 55. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 56. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 57. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 58. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 59. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 60. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 61. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 62. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 63. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 64. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 65. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 66. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 67. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 68. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 69. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 70. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 71. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 72. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 73. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 74. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 75. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 76. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 77. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 78. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 79. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 80. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 81. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 82. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 83. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 84. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 85. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 86. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 87. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 88. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 89. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 90. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 91. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 92. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 93. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 94. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 95. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 96. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 97. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 98. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 99. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 100. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 101. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 102. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 103. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 104. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 105. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 106. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 107. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 108. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 109. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 110. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 111. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 112. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 113. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 114. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 115. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 116. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 117. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 118. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 119. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 120. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 121. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 122. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 123. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 124. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 125. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 126. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 127. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 128. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 129. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 130. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 131. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 132. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 133. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 134. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 135. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 136. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 137. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 138. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 139. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 140. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 141. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 142. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 143. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 144. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 145. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 146. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 147. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 148. Quia non est veritas in ore eorum. *Psal.* 149. Quia non est veritas in labiis eorum. *Psal.* 150. Quia non est veritas in ore eorum.

Quoniam vt. hæc nobis in. *Quoniam* Nullus. Hoc est arrogantia Pharisæi. *Exod.*5. Quis est Dominus vt audiam

5.

audiam vócem eius: Dominum nescio, & Israël non dimittam: sicut & multorum diuitum qui bene repleti sunt diuitiis. Propter quod Salomon *Prou.* 30. Tribue victui meo necessaria, ne fortè saturatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? *Iob* 21. Quis est Omnipotens vt seruiam illi? E contrario *Ysa.* 50. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum qui lapsus est verbo. Non eam habeo à meipso, nec ab aliquo alio, nisi à Deo. 2. *Machab.* 7. Dixit fortis mulier filiis suis: Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim spiritum & animam donaui vobis & vitam: & singulorum membra non ego ipse compegi, sed mundi creator qui formauit hominis nativitatem, quique hominum inuenit originem.

6. *Propter miseriam inopum.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua præmissa petitione subiungitur promissio adimplendi quod petitum est: & dicuntur duo. Primò responsio Domini promittentis liberationem. Secundò Prophetæ, vel viri iusti congratulatio pro certo expectantis adimplationem. *Tu Domine seruabis nos.* In parte prima tanguntur quatuor. Primò motiuum ad promittendam liberationem: & secundò promissio. *Nunc exurgam.* Tertiò per quem fiet liberatio. *Ponam in salutari.* Quartò qualiter per illum. *Fiducialiter.* Dicit ergo: Sic affligunt fallaces hypocritæ iustos & opprimunt: sed *Dominus dicit*, interius in corde meo inspirando, vel interius per Scripturas propheticas promittendo, qui nulla ratione mentiri potest. *Psal.* Fidelis Dominus in omnibus viis suis. *Numer.* 24. Non est Deus sicut homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. 2. ad *Timoth.* 2. Fidelis Deus permanet, seipsum negare non potest.

6. *Propter miseriam inopum*, quam sustinent exteriùs, *& gemitum pauperum*, qui est signum quod afflicti sunt interius, *nunc*, id est, citò *exurgam* ad liberandum. *Exod.* 3. Vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, & descendi vt liberem eum. Inopes enim, scilicet humana ope destitutos, & pauperes, extra humanis scilicet vacuos, Deus non deserit quando gemunt. Supra in *Psal.* Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. *Eccles.* 11. In bona opus recuperatione, deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum. Et nota, quòd est duplex miseria: culpæ, & hæc duplex. Originalis. *Iob* 3. Quare misero data est lux prælentis vitæ? Et *Actualis. Prou.* 14. Miseros facit populos peccatum. *Apocalyp.* 3. Nescis, quia miser es, & miserabilis, & mendicus, & cæcus. Et pœnæ, & hæc duplex. Pœnæ contractæ, quæ duplex est. Corporis, & hæc duplex. Passibilitatis. *Iob* 15. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Mortis. *Ilie.* 15. Fuistine ad vsque consummationem? & miser, id est, mortuus. Et animæ, quæ triplex. Ignorantiæ. *Osee* 4. Populus meus ignorauit. *Iob* 30. Squallore & calamitate consenescebant, & mandebant herbas & arborum cortices. Pronitatis ad malum. In *Psal.* Miser factus sum & curuatus sum. Infirmitatis ad resistendum malo. *Iob* 30. Aperiri iamiá irruentis super me, & ad meas miserias deuoluti sunt. Fortia illata duplex. Temporalia. *Genes.* 43. Io meam hæc fecistis miseriam vt vindicaretis & vos haberetis alium fratrem. Et eorum. *Sophon.* 1. Deus ille dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ.

Multiplex miseria, tam & culpæ.

Ponam in salutari. Tertium est in quo determinat, per quem liberabit. Aio enim sic: Miserijs & gemitu pauperum motus *exurgam*, & *ponam in salutari*, pauperum auxilium & consolationem. In illo, inquam, salutari quod expectabat Iacob *Genes.* quando. *Salutare tuum* expectabo Domine. Hoc salutare, est assumptus homo in vnitatem personæ. Vnde *Psal.* Ipse Deus meus & salutaris meus. Et nota, quòd non dicit, quid ponet, vt ostendat se in eo exponturum quicquid pauperibus & miseris est vtile & necessarium, quia ad *Galat.* In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Quia bene dicit *Bernard.* Venit Salvator ad peritos, veritas ad deceptos, errantibus, via, mortuis vita, lux caligantibus, & virtus pugnantibus. In hoc etiam salutari tanquam in portione, & pexillo pauperes & miseros posuit Deus Pater. *Ysa.* 22. Figam illum paxillum, &c post pauca. Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris sui, vasorum diuersa genera, omne vas parnulum, à vasis craterarum vsque ad omne vas musicorum. Vasorum diuersa genera sunt diuersa fidelium corda: vasa parnula sunt humiles: vasa craterarum, prædicatores: vasa vero musicorum, Deo gratias referentes & ipsum laudantes.

Vasorum diuersa genera moraliter explicata.

Fiducialiter. Ecce quartum, in quo ostendit qualiter per illum liberabit, & per quæ. Et tanguntur duo. Primò potentia, secundò doctrina. *Eloquia Domini.* Per potentiam quod eripiet oppressum, per doctrinam ab errore. Dicit ergo: Sic *in salutari ponam* liberationem, *& agam in eo id est* per eum, *fiducialiter*, id est potentialiter, & fortiter, fortitudine in qua scilicet est. Et hoc verum est: quanta enim potentia fuerit in Christo, ostendunt eius miracula quæcunque enim voluit Dominus fecit. Non enim erat in sermone vestro, sicut Scribæ & Pharisæi, sed in potestate. *Matth.* 7. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisæi. *Luc. vltimo*: Erat vir potens in opere & sermone coram Deo & hominibus.

Eloquia Domini. Hic tanguntur de doctrina huius salutaris, quæ est simplex. Primò quantum ad illuminationem intellectus per hæc quæ pertinent ad fidem, secundò quantum ad formationem effectus quantum ad hæc quæ pertinent ad bonos mores. Dicit ergo: Sicerit potens, & etiam *Dominus* salutaris eruit *eloquia casta*, non corrupta, vitiosum aliquid infectionis & obscuritatis illorum quibus dicitur *In Psalm.* Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. Casta etiam, quia sine admixtione peruersæ intelligentiæ, & fundationis, quales non sunt alienæ per dicentium pro quæstu *Ezech.* 22. Non sanctificant pluraliter adulterantes verbum Domini: sed ex sinceritate fiunt ex Deo coram Deo & Christo loquimur.

7. *Duplex doctrina, fidei & morum.*

Argentum. Hic effundit puritas doctrinæ quantum ad informationem affectus per comparationem ad argentum purificatum triplici purifica

Triplex genus impietatis, diuinæ accommodata.

Exemplum Pauli ſi purgantis aliquem:

Multiplex [illegible]

8.

9.

olei sui, multiplicati sunt. Et *Isa.9.* Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam. Et est multiplicatio spiritualis, in bonis scilicet spiritualibus, quæ bona est, de qua loquitur hic. Et *Genes.*12. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli Et hoc *secundum altitudinem tuam*, tuæ scilicet sapientiæ, de qua ad *Rom.*11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Et secundum altitudinem bonitatis tuæ, de qua in *Psal.* Nolite extollere in altum, id est, contra altum excellentissima bonitate, cornu vestrum, id est, potentiam vestram: quia dicitur ilibi in *Psal.* Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, super illum, supple.

IN DVODECIMVM PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid.

Argumentum Psalmi, persecutio tyrannorum.

V*Squequo Domine.* Psalmus duodecimus est, in quo agitur de liberatione Ecclesiæ à persequutione quam patitur ab inimico per tyrannos: & præponitur huic Psalmo titulus communis & frequenter expositus, *In finem Psalmus Dauid.* Psalmus autem iste diuiditur in tres partes. Primò conquestio viri iusti in persona Ecclesiæ de afflictione quam sustinet. Secundò supplicatio, vt Deus eam citò liberet, ibi, *Respice & exaudi me.* Tertiò orantis deuotio & confidentia de impetrando quod petit. *Ego autem in misericordia.* In parte prima tria dicuntur, secundum tria mala de quibus conqueritur. Primum, obliuio sui à Deo, & quasi auersio Dei à se. Secundum, anxietatis magnitudo. *Quousque ponam.* Tertium, diuturnitas & duratio regni inimici, ibi, *Vsquequo exaltabitur.* In prima duo tanguntur. Primò conqueritur de obliuione, qua videtur oblita à Deo. Secundò de indignatione, qua videtur ei indignati. *Vsquequo auertis.*

Dicit ergo: O *Domine oblivisceris me* vsque *in finem* mundi, quando missurus es Filium Saluatorem & liberatorem: Filius enim missus est in fine temporum. Ad *Gal.*4. Quando venit plenitudo, id est, adimpletio temporis, misit Deus Filium suum. 1. *Ioan.*2. Filioli nouissima hora est. 2. *ad Cor.* 10. Scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt. Sed hoc *vsque*, id est, quandiu durabit hæc obliuio? Sancti enim quamuis veraciter scirent non cadere in Dominum obliuionem, tamen ardore desiderij quod habebant de aduentu Filij se oblitos clamabant. Vnde illud *Isa.* 49. Dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus obliuus est mei. Sed Dominus respondet statim: Nunquid mulier potest obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.

Auertis. Quasi diceret: Non tantum obliuisceris; sed *auertis* tanquam indignans & abiiciens me, *faciem tuam à me*, scilicet præsentiam tuam, vel filium qui dicitur facies Dei Patris, quia sicut per faciem cognoscitur homo, ita per filium Deus Pater cognitus est mundo. *Ioan.*17. Pater, ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi. Hæc facies desiderabilis, quam tantopere desiderabat Moyses. *Exod.*33. Ostende mihi faciem tuam, & inueniam gratiam ante oculos tuos. Sed hoc *Vsquequo?* *Psal.* Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ? Flagitabant autem desiderio prudentiæ filij antiqui Sancti inter multas orationes propter quatuor. Primò vt ex eis Deus Pater placaretur per eum. *Iob* 9. Non est qui vtrumque valeat arguere & ponere manum super vtrosque, nisi filius factus homo. Secundò, vt ipse Deus frater videretur. *Cant.*5. Quis det mihi te fratrem meum lugentem vbera matris meæ. Tertiò, vt legis duritia tolleretur per eum. *Iob* 9. Auferat à me virgam suam, legis scilicet duritiam, & pauor eius non me terreat. *Act.* 15. Hoc onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus. Quartò, vt diaboli virtus debilitaretur, de quo hic propriè. *Isa.*44. Vtinam diuumperes cœlos & descenderes, à facie tua montes, scilicet tyranni, & dæmones, diffluerent.

Cur antiqui patres Christi aduentum optabant.

Quousque ponam. Hic secundum, in quo conqueritur de anxietate quam sustinet, & hæc duplex. Sollicitudinis quæ respicit intellectum, & doloris quæ respicit ad affectum, ibi, *Dolorem in corde.* Dicit ergo; Sic conqueror de tua duritia, sed & *quandiu ponam*; cum sollicitudine ordinando, & quærendo *consilia* varia & diuersa, & hoc *in anima mea*, in meo scilicet intellectu. Dicit enim *Hieronymus*, hoc exponendo, quòd antiqui Sancti diuersa quærebant consilia, modò orationum, modò sacrificiorum, modò circuncisionis, & aliorum sacramentorum legis, qualiter possent à miseriis & oppressionibus liberari: sed hæc parum fructuosa erant eis. *Isa.* 16. Ini consilium, coge concilium. Sed in 3. dicitur, Inite consilium & dissipabitur. 2.

Dolorem. Repete, & *quandiu ponam* desiderando, sperando, spe protracta, & dilata, *dolorem in corde meo*, id est, in affectu. Sicti enim pso suo desiderio, ipsa sua spe quodammodo torquebantur, & adhuc torquentur: quia *Prou.*13. dicitur: Spes quæ differtur, affligit animam. Propter hoc dicebat Dauid alibi in *Psal.* Dolor meus in conspectu meo semper. *Ierem.* 15. Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea insanabilis? Et *Abac.* 1. Vsquequo Domine clamabo, & non exaudies? Vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? Quare mihi ostendisti iniquitatem & laborem, videre prædam & iniustitiam contra me. Et hoc *per diem*, hanc scilicet temporalem & transitoriam. Vel *per diem*, id est, per prosperitatem. Et est aggrauatio: magnus enim dolor est, qui per prosperitatem non temperatur. Sic enim dies dicitur in *Psal.* vbi dicitur: Sol per diem non vret te, neque luna per noctem.

Vsquequo exaltabitur. Ecce tertium, conquestio scilicet de diuturna inimici exaltatione. Ait enim: Sic conqueror de tædiis, & etiam *inimicus meus exaltabitur super me*, & hoc *vsquequo?* Inimicus, inquam, spiritualis, scilicet diabolus. *Matth.*13. Inimicus homo hoc fecit. Cuius inimicitiæ contra me sunt firmatæ ferè ab initio mundi, sicut dictum est *Genes.*3. Inimicitias ponam inter te & mulierem, inter semen tuum & semen illius. Hic exaltatus est super me: quia pluribus dominatur quam ego. *Iob* 41. 3.

Iob 41. Ipse Rex super omnes filios superbiæ. Omnes enim à te per peccatum declinantes, superbi sunt. *Psal.* Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. *Eccl.*1. Stultorum infinitus est numerus. *Prouerb.*11. In multitudine populi dignitas Regis. Propter hoc gloriatur *Isa.*10. & dicit: Detraxit quasi potens qui obsidebant retendentes, & inuenit quasi nidum virtutes meas; fortitudinem populorum: & sicut colligunt ova quæ derelicta sunt, sic ego vniuersam terram ego congregaui, & non fuit qui moueret pennam & ganniret. Mundus inimicus. *Ioan.*1. Nolite mirari si odit vos mundus. Hic exercuit vesturia & calliditate. *Luc.*16. Prudentiores filij huius seculi filiis lucis in generatione sua sunt. Inimicus etiam est caro. Ad *Gal.*5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæ cunque vultis illa faciatis. Ergo hic inimicus exaltatus est super me, cum cogit facere malum quod nolo, nec sinit facere bonum quod volo. Ad *Rom.*7. Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago. Et *vsquequo?* quandiu viuimus: non enim remotus est carnis stimulus à Paulo, quamuis non tantum senex, sed & ter rogasset 2. ad *Corinth.*12. ad *Rom.*7. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? *Eccles.*40. Iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris suæ, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.

Respice & exaudi me. Hic est secunda pars totius Psal. in qua subiungitur supplicatio pro liberatione, & petuntur quinque contra quinque incommoda, de quibus superius est conquestus. Primò, quòd respiciat Deus contra hoc quod dictum est, *Auertis faciem.* Secundò, quòd exaudiat contra hoc quod dictum est, *Oblivisceris me.* Tertiò, quòd illuminet contra hoc quod dictum est, *Quandiu ponam.* Vbi etiam tanguntur duo. Primò petitur illuminatio oculorum contra hoc quod dictum est, *Quandiu ponam consilia.* Secundò amotio pigritiæ & perseuerantiæ in peccato contra hoc, *Dolorem in corde.* Quartò amotio lætitiæ inimici, *Ne quando dicat.* Contra hoc quod dictum est, *Vsquequo exaltabitur.* Dicit ergo: Sic affligor, sed ô tu *Domine Deus meus: Domine*, qui potes: *Deus*, quis scis: *meus*, & ob hoc velle debes, *respice*, faciem conuertendo, quam videris aegrotasse. *Eccles.*36. Respice nos & miserere nostri. *Et exaudi me*, qui videris obliuioni tradidisse, sicut clamantes filios Israël exaudisti. *Exod.*2. Exaudiuit Dominus, & recordatus est fœderis, & respexit filios Israel. *Psal.* Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua. Et quod, quòd competenter postquam præmissa est conquestio afflictionis, subiungitur supplicatio: hoc est enim singulare remedium afflictorum. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. *Iacob.*5. Tristatur aliquis vestrum, oret. Quo animo & palla? Sed aliqui sunt qui conuertunt se ad vaniloquia. *Ierem.*2. Ecce vos confidistis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis. Alij ad reliquenda contra quos *Eccles.*7. Melior est ira risu. Alij ad murmurationes, contra quos *Sapien.*1. Custodite vos à murmuratione, quæ nihil prodest. Alij ad blas- *Cimiseres grauis.*

phemias, quod pessimum est. *Apoc.*16. Blasphemauerunt Deum cœli præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ab operibus suis.

Illumina oculos meos. Interiores scilicet, vt 4.
tam non quærant diuersa consilia. *Psal.* Accedite ad eum & illuminamini. Ipse enim Deus lux est. *Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Sol est. *Sapient.*5. Sol intelligentiæ non est opus nobis. Stella lucida. *Apoc.* 22. Qui vicerit, dabo ei stellam matutinam. Ignis est. *Deuter.*4. Deus noster ignis consumens est. Et lux oculos cordis illuminat. 2. ad *Cor.*4. Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis. Et nota, quod petit illuminari oculos, non oculum. Oculum intellectus lumine virtutis, de quo *id Psal.* Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Oculum affectus lumine iustitiæ & veritatis, de quo *Sap.*5. Lumen iustitiæ non luxit nobis. Sed sunt multi habentes illuminatum sinistrum oculum, scilicet affectum, similes Balaam. *Numer.*24. Dixit, bonus cuius obscuratus est oculus. Similes etiam Anti-Christo, de quo *Zachar.* 11. Oculus eius dexter tenebrescens obscurabitur. Hi sunt qui percusserunt fœdus cum Naas, quod interpretatur serpens, id est, cum diabolo, vt eruerent oculos eis dextros.

Ne unquam obdormiam in morte, id est, ne unquam moriar in dolore in quo non pro dilatione, contra illud quod dictum fuit, *Quandiu ponam dolorem*, &c. Vel *ne obdormiam* somnolentia & corpore, *in morte* culpæ. *Prouerb.*6. Vsquequo piger dormis? Et ad *Ephes.*5. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, &c. Peccatum autem bene somno comparatur. Somnus enim, sicut dixit Auerroes, ligamentum est virtutis sensitiuæ: sic peccatum ligamentum rationalis animæ. *Isa.*5. Væ qui trahitis quasi vinculum plaustri peccatum. *Sapient.*17. Vna catena tenebrarum erant omnes, colligati. Vide sicut accidit in somno, sic & in peccato. Primò dormitatio, scilicet transitus de vigilia ad somnum: deinde dormitio, status in ipso somno: deinde abdormitio, scilicet profundus somnus, & oppressio ab ipso somno, ita quod vix possit euigilare homo. Sic verò in transitus de virtutibus in peccatum per consensum, & sic dormitat anima. Postmodum de consensu in actum etiam dormit. Denique de actu in consuetudinem, & obdormit. *August.* in lib. Confessionum septimo. Dissipiebar ibi te ponderem meo, & tabescam in ea cum gemitu. Et ponderi hoc connumerado. *Thren.*3. de tribus. Lapsa est vita mea, ecce primum: in lacum, ecce secundum: & posuerunt lapidem super me, ecce tertium. *Comparatio somni cum peccato.*

Ne quando dicat. Ecce quartum, in quo dicuntur duo. Primò, ne prædicat adiectatius. Secundò assignat rationem quare nolit præsalare. *Qui tribulabunt me.* Dicit ergo: Exaudi me Domine, ne inimicus meus dicat exultando & lætando: *Prædicauit aduersum eum. Abac.*1. Non persuadet ad finem iudicium, quia impius prædicat, scilicet ad suum proprium egredietur iudicium peruersum. Prædicat autem quando facit bene in mundo. Sed tunc magis prædicat quando potest Deum à regno excludere. *Iob* 7.

Ostendam tibi qui sunt quibus potest dæmonium prævalere. Qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant. Sed tunc maxime prævalet, cum facit in peccato vsque ad mortem perseverare. Nota enim, quòd diabolus impetit in suggestione, luctatur in delectatione, percutit in consensu, inclinat in actu, præcipitat in consuetudine, sed prævalet in morte.

Quando prævalet diabolus.

6. *Qui tribulant me.* Quasi diceret: Sic peto ne exaltentur super me inimici, ne fortè insultent mihi: & certè insultarent, quia *qui tribulant me exultabunt.* Nota enim, quòd est gaudium exhibens se in ore, & dicitur risus: & est gaudium exhibens se in manibus, & dicitur plausus: in pedibus, & dicitur tripudium: in toto corpore, & dicitur saltus: & est gaudium vehementissimum quando non sufficit se exhibere per vnum membrum, sed per totum corpus se exhibet. Sic, inquam, exultabunt, *si motus fuero*, à te per peccatum recedendo: contra illud *Mich.*7. Ne lætaris inimica mea, quia cecidi. Et illud *Iob* 31. Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & lætatus sum, quia inuenit eum malum. Propter hoc datur bonum consilium *Eccles.*18. Fili post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere: si enim dederis animæ tuæ concupiscentias eius, dabit te in gaudium inimicis tuis. Et illud *Eccles.*10. Si spiritus potestatem habentis, dæmonis scilicet vel tyranni, ascenderit super te, tentando, affligendo, locum tuum ne dimiseris, Deum scilicet, in quo veraciter manes per amorem. 1. *Ioan.*4. Qui manet in charitate, in Deo manet. *Gregor.* Vbi est qui in eius amore non est, vbi solùm sublime & verum esse est? Sic enim in sublimi est, qui in Deo est. Vnde idem. *Gregor.* In alto humanus animus stat, quando supernis retributionibus inhiat.

Progressum gaudij.

Ego autem in misericordia tua speraui. Hìc tertia pars Psalmi, in qua ostenditur deuotio petentis ex confidentia liberationis, vnde duo dicuntur. Primò confidentia de liberatione. Secundò deuotio & spiritualis lætitia ex illa causa. *Exultauit.* Ait ergo: Sic affligor, & sic peto, nec diffido, quia *in misericordia tua speraui*: non in meritis meis. *Psal.* Tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te, & timentibus. *Eccles.*2. Qui timetis Deum, sperate in eum. Et in *Psal.* Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum, super timentes eum.

Exultabit cor meum. Hìc secundum, & tanguntur tria, quæ creantur ex confidentia, & spe certa. Primum est exultatio cordis. Secundum, canticum oris. *Cantabo.* Tertium, exercitium boni operis. *Psallam.* Adiuncta semper cum speciali causa. Ait ergo: Sic spero, & propter hoc *exultabit cor meum*, non in mundo, *sed in salutari tuo*, quod superius promisisti. Ponam in salutari. 1. *Reg.*2. Exultauit cor meum in Domino. Et paulo post, Quia lætata sum in salutari tuo. *Isa.*25. Exultabimus & lætabimur in salutari tuo. *Abac.*3. Exultabo in Deo IESV meo.

Effectus tres confidentiæ.

Cantabo ore, *Domino*, *qui bona*, id est, quia ille bona *tribuit mihi* in spe, & ipsam spem in re. Ex habito autem beneficio debetur Canticum tanquam gratiarum actio. Hinc est quod *Exod.* 15. Transito mari rubro, & submerso Pharaone, Filij Israël cantauerunt: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Et peremptò Sisara, Barac, & Debbora cantauerunt *Iud.*5. Cecinerunt Debbora, & Barac filius Abinoem in illo die dicentes, &c.

Bona autem tribuit Deus, pro quibus est cantandum, in præsenti duo bona: transitoria de quibus *Iob* 2. Si bona suscepimus de manu Domini, &c. *Deut.*26. Epulaberis in omnibus bonis Domini Dei tui. Et bona spiritualia sapientiæ diuinæ, quæ bona est non aburenti. *Psal.* Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Et alibi: Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti. Et virtutes, quod est melius, de quo *Micheæ.* 6. Indicabo tibi homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, &c. Sed maximum bonum & perfectum promittit in futuro. *Exod.* 33. Ostendam tibi omne bonum. *Matth.* 19. Nemo bonus nisi solus Deus.

Et psallam, opere bono me exercendo. Psallere enim dicitur à ψάλλω, quod est tangere. In tactu autem actio designatur, vnde alibi in *Psal.* In Psalterio decachordo psallam tibi, id est, in obseruatione decem mandatorum. Et hoc non mihi, sed *nomini Domini*, id est, ad hunc finem vt nomen Domini glorificetur. *Domini*, inquam, *Altissimi. Matth.*5. Sic lucear lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Nota ergo, quòd materiam exultationis cordis, dicit Dei salutare, causamque efficientem, Dominum beneficum, finalem boni operis, ipsum Altissimum.

IN XIII. PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid.

1. *Argumentū Psalmi, Iudæorum persecutio.*

Impugnatio duplex, fidei & morum.

Prima ista duplex.

D*ixit insipiens.* Psalmus decimus tertius, & secunda pars illius, in quo agitur de impugnatione iustorum à membris Anti-Christi, quantum pertinet ad Iudæos. Titulus autem præpositus huic Psalmo, communis est isti & præcedentibus, scilicet, *In finem Psalmus Dauid*, & patet expositio ex prædictis. Psalmus autem diuiditur in duas partes principaliter. In prima determinatur de malitia Iudæorum: quia impugnauerunt Christum, & impugnant membra eius continuè. In secunda prædicitur terminatio siue infirmatio malitiæ eorum, ibi, *Nonne cognoscent omnes?* Prima pars diuiditur in duas partes: quia aut impugnauerunt fidem, & de hoc agitur primò: aut bonos mores, & de hoc agitur secundo; *Non est qui faciat bonum.* Malitia contra fidem duplex ostenditur, quia aut contra fidem de diuinitate Christi, & hoc primò: aut contra fidem de humanitate Christi, & hoc secundò, ibi, *Corrupti sunt.* Dicit ergo: Sic impugnati sunt boni ab hæreticis, hypocritis, & tyrannis, & Iudæis: quia *dixit insipiens*, Iudæus videlicet, vera carens sapientia, quæ est duplex. Fidei. 1. ad *Cor.* 3. Sapientiam loquimur inter perfectos. Et donì Spiritus sancti, de qua *Iacob.*3. Sapientia quæ de sursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica,

ca, &c. *Isa.* 11. Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus. Carens etiam sapientia vana, philosophica, falsa, quæ in se vana est, & de qua *Apost.* Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Et repletur terrena & diabolica, de qua *Iacob.*3. Non est hæc sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Sic etiam insipiens dicit, non in ore, sed *in corde.* Contrarius vero fideli, qui & corde credit, & ore confitetur. *Ad Rom.* 9. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Dixit*, inquam, *Non est Deus*, sibi vel suis, sed homo purus, *Ioan.*9. Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Et in 10. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum. Et ab argumentum quod non credebant eum esse Deum, 1. ad *Cor.* 2. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Hìs etiam assimilantur adhuc illi, qui etsi Christum ore confitentur, corde tamen negant, de quibus *Isa.*29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et qui confitentur ore, sed negant opere, hìs approximant, id est, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Legitur etiam de Concilij, qui tanquam insipiens, Deum dicebat esse quod non erat Deus, & Deum negabat esse quod erat Deus. 1. ad *Thessal.*3. Gentes qui ignorant Deum. Et verè insipiens: quia inter ea quæ maximè distant, creatorem scilicet, & creaturam discernere non valebat. *Sap.* 13. Infelices sunt & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum, aurum, argentum, artis inuentionem, & similitudines animalium. Verè insipiens: quia morti vitam putauit. *Sap.* 13. Pro vita rogat mortuum, & in adiutorium inutilem inuocat.

Corrupti sunt. Hìc infidelitas quantum ad humanitatem, & dicuntur duo, secundum effectus duos huius infidelitatis. Primus est corruptio in se. Secundus abominatio in comparatione quantum ad Deum. *Abominabiles.* Dicit ergo: Iudæi, & etiam Gentes *corrupti sunt*, de ipsa Christi humanitate male sentientes, credentes filium Ioseph, & per concupiscentiam genitum de Maria. *Matt.* 13. Nonne hic est filius fabri? &c. Credentes eum etiam peccatorem. *Matth.* 11. Ecce homo vorax, & potator vini: Publicanorum & peccatorum amicus. *Ioan.*8. Nonne benè dicimus nos, quoniam Samaritanus es tu, & dæmonium habes? & propter hoc abominabiles facti sunt ipsi Deo: & hoc.

In studijs suis, id est, in adinuentionibus fallis contra Christum. *Isa.*3. Abominationes eorum coram me sunt semper. *Rom.* 1. Abominabile Domino est eos primum. Nec mirum si abominabiles, quia *omnes dij* facti sunt insipientiores. *Isa.* 3. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israël autem me non cognouit. Populus meus non intellexit, *Ierem.*8. Turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus me non cognouit. Et nota, quòd quintuplex est corruptio. Dalila Samsonem. *Iud.* 13. Corrupta est Dina à Sichem filio Emor. Assi-

Quintuplex corruptio.

ctionis & mortis. Infrà in *Psal.* Quæ vtilitas in sanguine meo, cum descendero in corruptionem? Ineinitione. *Psal.* Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Iniquitatis generaliter, vnde *Augustin.* Peccatum est corruptio pulchri, modi, & ordinis. Et *Bernard.* dicit, quod intelligentia in nobis corrumpitur per ignorantiam, voluntas per inimunditiam, memoria per imprudentiam, quæ omnia facit peccatum. Et est corruptio infidelitatis specialiter, de qua hìc. *Ierem.*2. Filij Memphæos & Taphnes confuderunt te vsque ad verticem.

Non est qui faciat bonum. Hìc secundum, in quo insinuatur de malitia contra bonos mores; quod fit dupliciter, vel omittendo, de quo primò: vel committendo, de quo secundò, ibi, *Non est qui faciat bonum.* Et tanguntur duo. In primo omissio generaliter: in secundo specificatur. *Dominus de cœlo*, item prima pars diuiditur in duas. In prima vniuersalis omissio, in secunda exceptio. *Vsque ad vnum.* Dicit ergo: Si in fide corrupti sunt, sed etiam *non est qui faciat bonum* in moribus, omittendo scilicet ea ad quæ tenetur. *Ierem.*5. Considerate in plateis Ierusalem, an inuenire possitis virum facientem iudicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. *Proverb.*20. Quis poterit dicere, Mundum est cor meum.

Non est vsque ad vnum, hoc est, post vnum, Christum scilicet, qui omnia bene fecit, & cuius omnia bona sunt quæcunque homo facit. *Isa.* 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. *Ioan.*16. Sine me nihil potestis facere. *Matth.*19. Nemo bonus nisi solus Deus.

Dominus de cœlo prospexit. Hìc specificat, assignando triplicem omissionis differentiam, quantum ad intellectum, quantum ad affectum, ibi, *Aut requirens.* Et hæc duo interius. Et quoad actum, *Omnes declinauerunt.* Dicit ergo: Sic omiserunt omnes, & verè, quia *Dominus prospexit super filios hominum*, id est, à remoto, & tanquam procul existens respexit. *Isa.* 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Filij enim hominum appellantur hìc filijs terreni Adæ, & carne & mutatione. *Eccles.* 16. Deus in terram aspexit. *Eccles.* 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes. &c. *Prospexit*, inquam, *de cœlo, vt videat si est intelligens* fide, *aut requirens Deum* charitate aut dilectione. Quasi diceret. Nullus est. primum ad omissionem apprehensiuæ, secundum ad omissionem motiuæ pertinet. *Sap.*: Viam sapientiæ non intellexerunt. *Psal.* Intelligite insipientes in populo. *Isa.* 21. Si quæritis quærite. *Amos* 5. Quærite me, & inuenietis. *Osee* 10. Tempus requirendi Dominum cum venerit, qui docebit vos iustitiam.

2.

3. *Declinatur à bono malo modo.*

Omnes declinauerunt. Hìc omissio ex parte operis, quam tangit duplicem. Primo ex parte ipsius operis absolutè. Secundo ex parte operis comparatione ad alios quos non solùm non iuuat, sed etiam ipsos. ibi, *simul inutiles.* Dicit ergo sic: Omnium quantum ad intellectum & affectum, & etiam quantum ad actum. *Omnes declinauerunt* à bono opere, non tamen aliqui. Similiter loquitur *Ierem.* 6. A minori vsque ad maiorem,

rem, à Propheta vsque ad Sacerdotem omnes auaritiæ student. Omnes, inquam, declinauerunt de via iustitiæ. *Deut.* 31. Noui quod post mortem meam iniquè agetis & declinabitis citò de via quam præcepi vobis. Nota. Declinant enim quidam à castitate ad luxuriam, sicut fœnes, de quibus 13. *Daniel.* Declinauerunt oculos suos, ne viderent cœlum, & obliuiscerentur iustorum iudiciorum Dei. Alij declinant à largitate ad auaritiam, de quibus in *Psal.* Oculos suos statuerunt declinare in terram. Alij declinant ab humilitate ad superbiam. *Iob* 26. Caue ne declines ad iniquitatem, superbiens scilicet: hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Alij declinant à veritate ad detractionem, & falsitatem, vnde in *Psal.* Declinantem à me malignum, non cognoscebam. Sic autem declinantes damnabuntur, sicut & malè agentes. *Psal.* Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.

Simul inutiles facti sunt. Quasi diceret: Non tantum omittunt bona facere, sed omnes simul sibi & aliis inutiles facti sunt. *Simul* dicit, vt notetur eorum omissio in ædificando inuicem colligata. *Osea* 12. Colligata est iniquitas Ephraim. *Iudic.*16. Vulpes Samsonis caudas habebant adinuicem colligatas. Facti sunt autem inutiles quatuor modis. Primò inutilia cogitando. *Miche.* 2. Væ qui agitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris. Desideratio. 1. *ad Timoth. vlt.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & multa desideria inutilia. Verbo. *Zach.*10. Simulachra, Prælati scilicet, loquuti sunt inutilia. Omittendo, sicut hîc tangitur propriè, & *Matth.*25. Inutilem seruum mittite in tenebras exteriores. *Prouerb.* 6. Homo apostata vir inutilis, digito loquitur, terit pede, prauo corde machinatur malum. *Amos* 5. Bethel domus Dei, sed congregatio taurorum erit inutilis. *Eccles.*4. Noli esse citatus in lingua, & inutilis & remissus in operibus tuis.

Homo inutilis quadrupliciter.

Non est qui faciat bonum. Hic secundum, in quo postquam tetigit peccata omissionis, tangit & commissionis: & sicut in parte præcedenti primò generaliter, secundò descendit ad ostendendum specialiter in quibus committerint. *Sepulchrum patens.* In prima duo. Primò omnes generaliter commisisse dicit. Secundò excipit. *Non est vsque ad vnum.* Et expone sicut supra, hic superaddito quod quamuis idem dicat, plus tamen significat. Per hoc enim quod dicit hic, *Non est qui faciat bonum*, intelligendum est, Omnes faciunt malum. Si autem dicat aliquis, quòd hîc tantum generalis omissio concludatur, non repugno.

6. *Sepulchrum patens.* Hic specificat primò quantum pertinet ad malitiam oris, secundò quantum ad malitiam operis, ibi, *Veloces pedes eorum. Tertiò quantum ad malitiam cordis. Et viam pacis.* Et nota, quòd agitur de malitia Iudæorum, & specialiter tangitur malitia oris ipsorum, contra caput Ecclesiæ Christum, quadruplex. Primò malitia in conciliis contra Christum. Secundò in interrogationibus factis Christo. *Linguis suis.* Tertiò in responsionibus datis Christo. *Venenum aspidum.* Quartò in accusationibus factis de Christo. *Quorum os maledictione.* Dicit ergo: Verè mali omnes, quia *sepulchrum patens est*, de quo procedit fœtor, *guttur eorum*, exhalando mala consilia contra Christum, quibus sese mutuò corrumpebant, & populum, *Ierem.*12. Cogitauerunt super me consilia iniqua dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium. *Iob* 31. Si dedi ad peccandum guttur meum, male mihi accidat, subple. Et nota, quòd est sepulchrum latens duplex. Absconditæ sapientiæ, de quo *Eccles.*30. Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro. Et occultæ malitiæ, vt hypocrisis. *Matth.* 23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui estis sicut sepulchra dealbata, &c. Et est sepulchrum patens duplex. Peruersæ loquutionis, quæ alios scandalizat & inficit, de quo hîc & supra in *Psal.*5. Sepulchrum patens, &c. Et peruersæ operationis in aperto factæ, quæ alios corrumpit. *Ierem.* 5. Pharetra eius, vita scilicet, quasi sepulchrum patens.

Linguis suis dolosè agebant. Astutas interrogationes, & dolo plenas ostendendo. *Matth.*22. Magister, scimus quia verax es. *Ierem.* 9. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum loquuta est. *Eccles.*13. Mulæ sunt infidiæ dolosi. *Isa.*59. Lingua vestra iniquitatem fatur.

Venenum aspidum sub labiis eorum. In responsionibus datis Christo, quando interrogati ab eo veritatem occultabant; nec ipsam suam malitiam detegebant, quemadmodum factum est. *Matth.*21. Baptisma Ioannis vnde erat, ex Deo, an ex hominibus? Responderunt, malitiam suam tegentes, & veritatem occultantes: Nescimus: hæc enim est natura aspidis vt obturet aures suas, vnam cauda, alteram terræ, ne audiat vocem incantantis. Sic in istis erat malitia aspidis. *Deuter.*32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. *Iob* 20. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ. Absconduit autem hanc malitiam sub labiis, & in gutture suo secundum illud. *Iob* 20. Abscondit illud sub lingua sua. Parcet illi & non delinquet, & celabit illud in gutture suo. Et subditur: Panis eius, veritas scilicet quam non vult manifestare, in vtero illius verteur in fel aspidum intrinsecus.

Iudæorum in Christum malitia quadruplex.

Quorum os maledictione. Ecce quartum, in quo peccabant dupliciter, futura mala imprecando quod est maledicere, falsa crimina imponendo quod est mendacare. Dicit ergo: *Quorum os plenum est maledictione*, ipsi Christo mala imprecando in iudicijs. *Ioan.* 9. Maledixerunt ei & dixerunt: Tu discipulus illius sis. Et in iudicio coram Pilato: Tolle, tolle, crucifige eum. Propter hoc dicitur *Sap.*1. Benignus est sapientiæ spiritus, & non liberabit maledictum à labiis suis. *Osea* 4. Maledictum & mendacium, fructum & homicidium inundauerunt. Ecce plenitudo.

7. *Et amaritudine*, blasphemando, falsa crimina ipsi imponendo, minas etiam addendo. *Osee* 10. Ferietis fœdus cum mendacio, & germinabit quasi amaritudo iudicium. Et *Deut.*32. Vua eorum, vua fellis, & botrus amarissimus: contra illud ad *Ephes.* 4. Omnis indignatio, & ira

ira & amaritudo, & clamor & blasphemia tollatur à vobis. Et nota, quòd plenū dicit os amaritudine, & maledictione, nihil omninò habens benedictionis & dulcedinis, cum tamen dicat *Iacob.*3. Ex ore procedit benedictio & maledictio. Sed statim addidit tanquam corrigens se: Nunquid fons emanat ex eodem foramine dulcem & amarum aquam? Nec est mirum si os malorum plenum est maledictione & amaritudine, quia fons cordis eorum talibus scaturiens est, emittens illa tanquam per conductum per arteriam gutturis in receptaculum oris, vt faciant ibi tanquam stagnum vel lacū, & deriuentur extra per verbum. *Prouerb.* 18. Aqua profunda verba ex ore viri. *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Nota ergo, quòd sicut fatuus esset, qui amarò & venenoso humore os impleret, vt alterius ori infunderet, se enim prius afficeret, & grauius: sic fatuus est, qui implet os suum amaris verbis & venenosis, vt alterius auri infundat, & auri noceat: sibi enim primò nocet. *Prouerb.* 12. De fructu oris sui vnusquisque replebitur.

Veloces pedes eorum. Hîc agitur de malitia operis, & dicuntur duo secundum duplicem effectum operis mali. Primus est inquinatio animæ suæ per peccatum: secundo obligatio sui ad debitum pœnæ, ibi, *Contritio.* Dicit ergo: Sic peccant ore, & etiam *pedes eorum veloces sunt.* In hoc monstratur pronitas, & vehemens inclinatio, *ad effundendum sanguinem*, ad abundanter perpetrandam culpam animam horribiliter maculantem. *Prouerb.* 1. Pedes eorum ad malum currunt & festinant, vt effundant sanguinem: & sic maculant animam. *Ezechiel.*16. Vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Viue. Ex consuetudine peccandi accidit vt homo non abhorreat magis peccare, quam iustus benefacere: vt homicidæ non magis horreant sanguinem effundere, quam aquam. *Augustin. in Enchi. cap.95.* Peccata quamuis magna & horrenda cum in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur, vsque adeo vt non solum non occultanda, verum etiam manifestanda, & prædicanda videantur. *Isa.*3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, &c.

3. *Contritio.* Hic secundum: quia abundanter peccant, & animam maculant, & ob hoc *in viis*, id est, in operibus *eorum* est *contritio*, obligatio scilicet ad pœnam sensus ignis gehennalis, & multæ etiam miseriæ in præsenti, *Ierem.*17. Duplici contritione contere eos. *Isa.* 30. Conteram eum contritione præualida. Et supra in *Psal.* Dentes peccatorum contriuisti.

Et infelicitas, obligans scilicet ad pœnam damni, vt æterna priuentur felicitate, quippe *Sapien.*3. Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est.

Et viam pacis. Hîc subiungitur de malitia cordis in committendo. Quia autem malitia propriè est in affectiua, quæ continet duas vires, concupiscibilem & irascibilem, dicuntur duo. Primò amor mali. Secundò priuatio timoris Dei. *Non est timor.* Dicit ergo: Sic ore, sic opere peccauerunt, & etiam *viam pacis non cognouerunt*, id est, cognoscere noluerunt. Via autem pacis Christus est. *Ioan.*14. Ego sum via,

ira & amaritudo, & clamor & blasphemia tollatur à vobis. Et nota, quòd plenū dicit os amaritudine, & maledictione, nihil omninò habens benedictionis & dulcedinis, cum tamen dicat *Iacob.*3. Ex ore procedit benedictio & maledictio. Sed statim addidit tanquam corrigens se: Nunquid fons emanat ex eodem foramine dulcem & amarum aquam? Nec est mirum si os malorum plenum est maledictione & amaritudine, quia fons cordis eorum talibus scaturiens est, emittens illa tanquam per conductum per arteriam gutturis in receptaculum oris, vt faciant ibi tanquam stagnum vel lacū, & deriuentur extra per verbum. *Prouerb.* 18. Aqua profunda verba ex ore viri. *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Nota ergo, quòd sicut fatuus esset, qui amarò & venenoso humore os impleret, vt alterius ori infunderet, se enim prius afficeret, & grauius: sic fatuus est, qui implet os suum amaris verbis & venenosis, vt alterius auri infundat, & auri noceat: sibi enim primò nocet. *Prouerb.* 12. De fructu oris sui vnusquisque replebitur.

Veloces pedes eorum. Hîc agitur de malitia operis, & dicuntur duo secundum duplicem effectum operis mali. Primus est inquinatio animæ suæ per peccatum: secundo obligatio sui ad debitum pœnæ, ibi, *Contritio.* Dicit ergo: Sic peccant ore, & etiam *pedes eorum veloces sunt.* In hoc monstratur pronitas, & vehemens inclinatio, *ad effundendum sanguinem*, ad abundanter perpetrandam culpam animam horribiliter maculantem. *Prouerb.* 1. Pedes eorum ad malum currunt & festinant, vt effundant sanguinem: & sic maculant animam. *Ezechiel.*16. Vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Viue. Ex consuetudine peccandi accidit vt homo non abhorreat magis peccare, quam iustus benefacere: vt homicidæ non magis horreant sanguinem effundere, quam aquam. *Augustin. in Enchi. cap.95.* Peccata quamuis magna & horrenda cum in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur, vsque adeo vt non solum non occultanda, verum etiam manifestanda, & prædicanda videantur. *Isa.*3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, &c.

3. *Contritio.* Hic secundum: quia abundanter peccant, & animam maculant, & ob hoc *in viis*, id est, in operibus *eorum* est *contritio*, obligatio scilicet ad pœnam sensus ignis gehennalis, & multæ etiam miseriæ in præsenti, *Ierem.*17. Duplici contritione contere eos. *Isa.* 30. Conteram eum contritione præualida. Et supra in *Psal.* Dentes peccatorum contriuisti.

Et infelicitas, obligans scilicet ad pœnam damni, vt æterna priuentur felicitate, quippe *Sapien.*3. Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est.

Et viam pacis. Hîc subiungitur de malitia cordis in committendo. Quia autem malitia propriè est in affectiua, quæ continet duas vires, concupiscibilem & irascibilem, dicuntur duo. Primò amor mali. Secundò priuatio timoris Dei. *Non est timor.* Dicit ergo: Sic ore, sic opere peccauerunt, & etiam *viam pacis non cognouerunt*, id est, cognoscere noluerunt. Via autem pacis Christus est. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Et ipse pax, vt sit intransitiua constructio. 2. ad *Ephes.* Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Via etiam pacis, perfecta est pœnitentia, quæ ad pacem ducit. *Luce* 1. Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. *Prouerb.*2. Viæ eius, viæ pulchræ, & semitæ eius omnes pacificæ. Has vias non cognoscunt mali aduocati, sed discordiæ & dissentionis vias sciunt, per hoc abnegantes Deum. 1. ad *Corinth.* 14. Non est Deus dissentionis, sed pacis.

Non est timor Dei, per quem à malo resiliant, *ante oculos eorum*, oculos, inquam, cordis. Alibi in *Psal.* Non est Deus in conspectu eius, & propter hoc inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Iusti autem semper mortem habent ante oculos, & iudicium, & propter hoc resiliunt à malis. *Gregor.* Electus quisque pene mortium se considerat, quia fere moriturum non ignorat. Idem de malis. Reproborum mentes idcirco multa nequiter agunt, quia se morituros nequaquam attendunt. *Ecclesiast.*8. Quia non profertur citò contra malos sententia, idcircò, &c. Et nota, quòd multa sunt quæ specialiter habere debemus in mente, & memoria. Præteritam culpam. *Ierem.*2. Scito & vide quam amarum est, & malum derelinquisse te Dominum Deum tuum. Hæc consideratio terrorem incutit. Secundum, diuinum iudicium & timor Dei. *Eccl.*2. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore. *Iob* 29. Sciote esse iudicium. Hoc peccatum expellit. Tertium, memoria mortis nostræ. *Eccles.*8. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Hoc humilitatem introducit. Quartum, lex Dei. *Deuter.*6. Erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo. Et infra, Erunt, & non mouebuntur ante oculos. Hoc luorem immittit. Quintum, Dei beneficium. *Psal.* Quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Et maximè Passionis. Ad *Hebr.*12. Recogitate eum qui talem aduersus semetipsum sustinuit passionem. Hoc ad gratiarum actionem excitat & ad amorem accendit.

Nonne cognoscent omnes. Hîc est secunda pars Psalmi, in qua præmissa persecutione Iudæorum, subiungitur eiusdem persecutionis terminatio. Primum quantum ad subuertos & similiter malos, secundum quantum ad conuertendos in fine mundi. Vltimo versu, *Quis dabit?* In prima parte quatuor dicuntur. Primo quærendo inuitt, quòd cognoscent suam miseriam iam damnati impij Iudæi. Secundo imperatem illorum delectat. *Qui deuorant.* Tertiò specificat quid cognoscent. *Quoniam Dominus.* Quartò inuehitur contra illos, ibi, *Confusistis.* Dicit ergo sic: Persequuntur Iudæi Ecclesiam in capite & in membris, sed Dominus *omnes omnino* non solum Iudæi, *qui operantur iniquitatem, cognoscent* veritatem, eos miseria & afflictione instruente. Quasi diceret: Sic. *Iob* 36. Reuelabit in tribulatione aurem eius: tunc enim impij Christum cognoscent, quem nolunt agnoscere, quando dicet illis illud. *Matth.* 7. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. *Psal.* Cognoscetur Dominus iudicia faciens. *Iob* 2. Videbunt oculi eius interfectorem suum;

& cum reddiderit, tunc ſcient. *Sapient.5.* Videntes turbabuntur timore horribili. Et in 6. Horrende, & citò apparebit eis.

Qui deuorant. Hic ſecundum, in quo intelligit eorum malitiam comparatione ad triplicem potentiam animæ. Comparatione ad concupiſcentem primò, ſecundo comparatione ad rationabilem. *Deum non inuocauerunt.* Tertio comparatione ad iraſcibilem. *Illic trepidauerunt timore.* Dicit ergo: *Nonne cognoſcent* impij *qui* auiditate peruerſe *deuorant plebem meam:* & hoc continuè, *ſicut eſcam panis* continuè deuoramus. Et loquitur in perſona Chriſti. Deuorare autem dicit, quia ſeducunt, rapiunt & occidunt. *Iſa.3.* Vos depaſti eſtis animam meam: & rapina pauperum in domo veſtra eſt. Et in eodem, Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? *Eccleſiaſt.34.* Panis egentium vita pauperum eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Nec tantùm rapiendo res, ſed perſonas occidendo. *Zach.11.* Vnuſquiſque carnem proximi ſui vorabit. *Micha.3.* Comederunt carnem populi mei, & pellem eius excoriauerunt. *Iſa.9.* Philiſtiim, hoc eſt, Iudæi, deuorabunt Iſraël, fideles ſcilicet, toto ore.

5. *Deum non inuocauerunt.* Hic tangitur peccatum infidelitatis, quod reſpicit rationabilem. Ad *Roman.10.* Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? *Iſa.43.* Non me inuocaſti Iacob. Propter hoc exclamat *Ierem.10.* Domine nomen tuum non inuocauerunt, qui comederunt Iacob & deuorauerunt eum, quem ſi inuocaſſent, ſalui fuiſſent. *Ioël.3.* Et ecce omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Illic trepidauerunt timore. Ecce puſillanimitas quæ reſpicit iraſcibilem, cuius eſt audacter inſurgere contra malum, & aſpera ſuſtinere. Et tangitur duplex timor. Corporis, qui dicitur trepidatio: & mentis, qui propriè dicitur timor: & vtrumque ſine cauſa. Dicit enim: Sic fuit infidelitas, & etiam *illic trepidauerunt* toto concuſſi corpore, & timore exiſtente in mente, *vbi non erat timor*, id eſt, timoris cauſa. Timuerunt enim Iudæi amittere temporalia pro quibus nullo modo timendum eſt. *Matth.10.* Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Sed impletum fuit in eis illud *Deuter.28.* Dabit tibi Dominus Deus tuus cor pauidum, & timebis nocte & die, & non credes animæ tuæ. *Leuit.26.* Terrebit eos ſonitus folij volantis. *Iob 15.* Sonitus terroris ſemper in auribus eius. Tales ſunt, qui timent aggredi pœnitentiam, & tamen non timent gehennam. *Iob 6.* Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix. Et 26. Cum vix paruam ſtillam ſermonis eius audiremus, illam, inquam, ſtillam, de qua *Matth.4.* Agite pœnitentiam, &c. Tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri? Illud, inquam, tonitruum de quo eiuſdem 25. Ite maledicti, &c.

6. *Quoniam Dominus.* Ecce tertium, in quo ſpecificat quid cognoſcent. Quaſi diceret: Cognoſcent impij & tales impij, *quoniam Dominus eſt in generatione* qualiber: ſed in iuſtis & etiam per gratiam in præſenti. 1. *Ioan.4.* Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et per gloriam erit in futuro. In eodem, In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia ſicut ille eſt, & nos ſumus. Hæc eſt generatio quæ ex Deo nata eſt. 1. *Ioan.5.* Qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum. Hæc eſt illa, de qua *Sapient.4.* O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate! Hæc eſt quæ deſcribitur *Ioan.1.* Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui non ex ſanguinibus, &c. In hac autem generatione eſt ſicut Rex in regno. *Apocalyp.15.* Feciſti nos Deo noſtro regnum. *Luc.17.* Ecce regnum Dei intra vos eſt. Item vt architectus in ædificio, & agricola in agro. 1. ad *Corinth.3.* Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. Sicut ſacerdos, vel Deus in templo. 1. ad *Corinth.3.* Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et benedicitur, *in generatione iuſtæ*: quia niſi ſit iuſtus in gratia, indignus eſt Dei præſentia. Vnde Gloſſa ſuper canonicam *Ioan.* Nec enim locus Deo in anima eſt, niſi mediis quibuſdam virtutibus interiectis. Vnde *Pſal.* Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Ad *Epheſ.3.* Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Domino quoque ſeſſuro ſuper aſellum, Diſcipuli veſtes ſuas ſubſtrauerunt, Saluatorem ſignantes nequaquam inſidere nudæ animæ, quam non veſtitam inuenerit Apoſtolorum moribus & doctrinâ. *Matth.21.*

Præſentia Dei in iuſtis variè figurata.

Ad hanc præſentiam neceſſario eſt gratia.

Conſilium impij. Hic eſt quartum, in quo inuehitur Propheta contra Iudæos: quia Chriſti conſilium ſprexerunt, & dicuntur duo. Primò contemptus conſilij Chriſti. Secundò cauſa contemptus, in quo eorum iniquitas aggrauatur. *Quoniam Dominus*, &c. Dicit ergo ſic: Cognoſcent quia Dominus iuſtus eſt, & ô vos Iudæi, *confudiſtis*, à vobis repellendo, *conſilium impij*, hoc eſt, Chriſti, qui dicit alibi in *Pſal.* Inops & pauper ſum ego. 2. ad *Corinth.8.* Qui cum diues eſſet omnium, pro nobis egenus factus eſt. Conſilium ergo eius de voluntaria paupertate confudiſtis, tanquam cupidi. *Matth.19.* Si vis perfectus eſſe, vade & vende, &c. Sed vos eſtis de quibus dictum eſt: Qui deuorant plebem meam, &c. *Prouerb.1.* Deſpexiſtis omne conſilium meum. *Quoniam Dominus.* Quaſi dicat: Conſilium confudiſtis. *Quoniam Dominus ſpes eius eſt*, id eſt, quia ſe ſperare in Domino aſſerebat omninò. *Matth.26.* Confidit in Deo, liberet eum ſi vult. *Sapient.5.* Tenemus quæ ventura ſunt illi: ſi enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Sic hodie conſilium eorum contemnitur, qui totam ſpem in Deum proficiunt, non in diuitiis huius mundi ſicut diuites. 1. ad *Timoth. vlt.* Diuitibus huius mundi præcipe non altum ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum.

Quis dabit ex Sion. Hic ſecundum, in quo agitur de terminatione malitiæ quantum ad conuertendos: & dicuntur duo. Primò aſſerit, quòd aliqui à Chriſto conuertentur. Secundò conuerſionis effectus oſtenditur. *Cum conuerterit.* Dicit ergo: Si terminabitur malitia in obſtinatis, & etiam *quis ex Sion* procedens, *dabit ſaluare* 7.

ſaluare Iſraël? niſi ille quem ſic perſequuti ſunt? Quaſi diceret: Nullus. Chriſtus enim ex Sion, id eſt, de Iudæis quorum Sion caput erat, proceſſit. *Ioan.4.* Salus ex Iudæis eſt. *Iſa.46.* Dabo in Sion ſalutare meum, & in Ieruſalem gloriam meam. Quis ergo dabit ſaluare liberans à captiuitate culpæ? Ad *Rom.11.* Venier ex Sion qui eripiat & auertat captiuitatem ex Iacob, conferens abundantiam iuſtitiæ. *Eccleſ.30.* Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ, dans beatitudinem in collatione gloriæ. *Prouerb.8.* Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.

Cum auerterit. Hic ſecundum, in quo tangitur effectus duplex conferens ad conuerſionem. Lætitia exterior primò, *ſecundò* interior. *Et lætabitur.* Dicit ergo ſic: Dabit Dominus ſaluare, ſed tunc cum Dominus *auerterit*, à malo infidelitatis, *captiuitatem populi ſui*, electæ videlicet de Iudæis. *Exultabit Iacob* exteriùs lætitiam oſtendendo, & *lætabitur* interius in corde, *Iſraël.* Idem per Iacob & Iſraël deſignatur. *Iſa.35.* De vtraque lætitia: Lætabitur deſerta & inuia, & exultabit ſolitudo. Tunc implenum erit quod dicitur *Iſa.10.* & 10. ad *Roman.* Reliquiæ Iſraël ſaluæ fient. Reliquiæ, inquam, Iacob: Et nota, quòd per Iacob qui lucrator interpretatur, ſignificantur laborantes in actiua: per Iſraël qui interpretatur videns Deum, vacantes contemplatiuæ. In hoc ergo duo deſignantur moraliter loquendo. Primò quod debemus eſſe Iacob, actiui videlicet: poſtmodum Iſraël contemplatiui. *Act.4.* Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. 1. ad *Timoth. vltimo.* Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Notatur etiam quòd de vtroque, actiuis ſcilicet & contemplatiuis, aliqui ſaluabuntur. *Matth.24.* Duæ in mola: vna aſſumetur, & altera relinquetur. Hoc quantum ad actiuam. Duo in lecto: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Hoc quantum ad contemplatiuam.

Vita actiua & contemplatiua.

IN XIV. PSALMVM.

Pſalmus Dauid.

1. *Ordo & argumentum Pſalmi, in ſuperiora reminiſcentis.*

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Hic eſt Pſal. 14. in quo, poſtquam actum eſt de malitia Anti-Chriſti & membrorum eius, tam Iudæorum quam Gentilium, ſubiungitur de remuneratione bonorum perſeuerantium & finaliter ſuſtinentium. Vide initialem Pſalmus iſte ſimplicitèr, *Pſalmus Dauid.* Oportet enim eſſe manu fortem & ab humano reſpectu deſiderabilis, qui ſuſtinet tribulationes patienter. *Prouerb.16.* Melior eſt patiens viro forti, &c.

Pſalmus autem diuiditur in duas partes. In prima ponitur interrogatio de præmio & remuneratione. In ſecunda, ſubiungitur reſponſio, ibi, *Qui ingreditur.* In prima parte tanguntur duo ſecundum duo quæ quærit. Primò *quis habitabit* in Eccleſia triumphante: ſecundo quia habitare parum eſt, niſi quis requieſcat in eadem; ibi, *aut quis requieſcet.* Dicit ergo: Sic mali bonos perſequuntur, ſed ô *Domine quis* tot & tantas pertranſiens perſequutiones, *habitabit in tabernaculo tuo?* cœlo ſcilicet. Tabernaculum enim multipliciter accipitur in Scriptura. Vterus Virginis. *Eccleſ.24.* Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Humanitas Chriſti. *Pſal.* In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Mens viri iuſti. In *Pſal.* Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis. Corpus humanum. 1. *Pet.2.* Scio quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei. Ad *Hebr. vltimo.* Habemus altare de quo non habent edere poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt. Corporis. Dicit *Gloſſa.* Militant Eccleſia. *Apoc.21.* Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Et triumphans, ſicut hîc dicitur. Et *Luc.16.* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt recipiant vos in æterna tabernacula. *Hieronym.* Tabernaculum hîc pro æternitate accipimus. Et rectè tabernaculum dicitur: quia tabernaculum dicitur à taberna & cœnaculo. Taberna enim eſt locus potus, ſicut cœnaculum cibi locus. In cœlo autem vtrumque abundanter erit. *Iſa.25.* Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium medullatorum, & vindemiæ defæcatæ. Ecce cœnaculum & taberna. *Iſa.33.* Oculi tui videbunt Ieruſalem ciuitatem opulentam: tabernaculum quod nequaquam transferri poterit. Eccleſia etiam militans, de qua legitur. Hæc autem tabernaculum rectè dicitur, quia ibi comeditur caro Chriſti & ſanguis eius potatur. *Zach.9.* Quid pulchrum niſi frumentum electorum, ecce cibus: & vinum germinans virgines, ecce potus. Ecce cœnaculum & taberna. Item, ſicut dicit Iſidorus, tabernæ olim vocabantur ædiculæ plebeiorum & pauperum, & hoc bene competit Eccleſiæ militanti, in qua non ſunt niſi pauperes panem ſuum continuè mendicantes. *Matth.6.* Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Sed quia parum eſt habitare, niſi in pace, ſubiungitur.

Mul iplex ex Scriptura tabernaculum.

Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo, cœlo ſcilicet. *Prouerb.1.* tanguntur iſta duo: abundantia & requies: Qui me audierit, abſque terrore requieſcet, & abundantia perfruetur. Et dicitur cœlum empyreum mons, quia nihil inter ipſum & verum ſolem interponitur. 1. ad *Cor.13.* Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Item propter eminentiam ſuiſmam. *Eccleſ.1.* Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt? Et propter firmitatem. *Deut.32.* Introduces eos & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo. *Iob 22.* Cœli ſublimitate quaſi ſtre ſunt. In hoc autem monte ſolum in hoc eſt vera requies animarum. *Auguſt.* Confeſſ. lib.1. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Et in 2. Quæ quies certa præter Dominum? Et in 6. in fine. Verſa & reuerſa intergum, in ventrem, in latera, & dura ſunt omnia, & tu ſolus requies. *Eccleſ.24.* In omnibus requiem quæſiui, & in hæreditate Domini morabor. Requies mala. Temporalis abundantiæ, quæ occaſio mali. *Luc.16.* Requieſce, comede, epulare, &c. Culpæ quæ ſequitur ex illa. *Ierem.48.* Fuit ille Moab ab adoleſcentia ſua, requieuit in ſentibus ſuis. Bona Pœnitentiæ. *Iſa.1.* Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene facere. Contemplationis. *Pſal.*

Quare empyreum dicitur cœlum.

Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, &c. Gloriæ. *Psal.* In pace in idipsum dormiam & requiescam. *Apoc.* 14. Amodo iam dicit spiritus vt requiescant à laboribus suis.

2. *Qui ingreditur.* Hic subiungitur responsio: & primò descriptio habitantium & requiescentium, quantum ad statum perfectorum. Secundò quantum ad statum imperfectorum, ibi, *Timentes.* Tertiò concludit quantum ad vtrumque statum. *Qui facit hæc.* In prima facit duo. Primò tangit quod pertinet ad rectitudinem. Secundò contraria remouet, ibi, *Nec fecit proximo suo malum.* In prima duo. Primò tangit quod pertinet ad rectitudinem voluntatis. Secundò quod ad rectitudinem rationis. *Qui loquitur veritatem.* Rectitudo autem veritatis duplex: vna interior in corde voluntatis absolutè: alia exterior in operatione voluntatis, scilicet progressiuè. Dicit ergo sic: Quæsiui, sed instructus à te veritate, respondeo: *Qui ingreditur sine macula.* Quasi dicat: Qui ingreditur, debet esse sine macula venialis & actualis culpæ. *Iob* 11. Si non permanserit in tabernaculo tuo in iustitia, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula. Et quamuis sicut dicitur *Eccles.*7. Non est iustus super terram, qui non peccet, tamen oportet quod qui ingreditur Ecclesiam triumphantem, sine macula sit. *Apoc.* 14. Sine macula sunt ante thronum Dei. Propter hoc dicitur in *Psal.* Beati immaculati in via. *Isa.* 52. Non adiiciet vt pertranseat vltra per se incircuncisus & immundus. *Eccles.*31. Beatus dives virtute, qui inuentus est sine macula.

Et operatur iustitiam. Ex ordinata voluntate. *Mich.*6. Indicabo tibi homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere iudicium: & nihil aliud est iustitia. *Psal.* Beatus qui custodit iudicium, & facit iustitiam in omni tempore.

Qui loquitur veritatem. Hic tangit rectitudinem rationis. Primò inquantum est interius absoluta. Secundò inquantum exterius progressiua, ibi, *Qui non egit dolum.* Dicit ergo sic: Ingredientem oportet esse mundum & voluntate, & opere: & cum his oportet, quod ingrediens sit.

3. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Est enim veritas cordis, rectitudo scilicet rationis, de qua potest intelligi illud *Eccles.*27. Ante omnia verbum verax præcedat opera tua. Contra hypocritæ qui veritatem habent in ore non in corde. *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et propter hoc non exaudientur: Deus enim ad veritatem cordis respicit, non oris. *Psal.* Prope est omnibus inuocantibus eum in veritate.

Qui etiam *non egit dolum in lingua sua.* Ratione sermonem à lingua formatum ordinante. 1. *Mach.*ult. Loquutus est ad eum verba pacifica in dolo. *Item.*9. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum loquuta est. Et nota, quòd cum sermo sit medium cogitationis & operis, dupliciter fit dolosus, comparatione ad cogitationem, cum aliud dicitur & aliud cogitatur. Vnde *Hieronymus*, Ille dolosè agit in lingua, qui aliud cogitat, aliud dicit. Et *Augus.* idem hic in Glossa. Vel comparatione ad opus, vt cum aliud dicitur, & aliud fit. Vnde *Hieronymus*, Quoniam non egit dolum in lingua, vt quæ loquutus est ore, compleat opere. Primò modo adulantes decipiunt proximos. *Isa.*4. Populi mei qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Secundò modo dolosi sunt promittentes, & non soluentes quæ promittunt. *Prou.*25. Nubes & ventus & pluuiæ non sequentes: vir gloriosus & promissa non soluens nec compleus. *Eccles.*4. Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis & remissus in operibus tuis.

Sermo medium inter cogitationē & opus sit dupliciter dolosus.

Nec fecit. Hic secundum, in quo tactis bonis quæ sunt in perfecto viro, ostendit mala quæ remouentur ab illo, & dicuntur duo. Primò, quòd nullum malum ex se facit. Secundò, quòd nec consentit facienti. *Et opprobrium.* Dicit ergo sic: Oportet esse bonum ingredientem, perfectum, & etiam qui talis sit, quòd nec fecerit proximo suo malum, multò fortius nec sibi. 1.ad *Thessal.*4. Ne quis supergrediatur aut circumueniat fratrem suum. Talis erat *Paulus* 2.*ad Cor.*7. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus. Et dicit minus, & plus significat. Non enim sufficit non facere malum proximo, sed necesse est bonum exhibere. *Leuit.* 19. Dilige amicum tuum. Alia litera, Proximum. *Matth.*5. Diligite amicos vestros & benefacite iis qui oderunt vos. *Senec.* ad Lucil. Membra sumus corporis magni, natura nos cognatos edidit, cum ex eisdem & in eadem gigneret. Hinc nobis amorem indidit mutuum & sociales fecit. Ex illius constitutione miserari est necesse, quam lege, hîc in pectore, hîc in ore: sic homo sum, nihil humanum à me alienum puto. Sed vt idem Seneca dicit,

Natura ad charitatem inclinat nos, illam corrumpimus.

Sumsit hoc ab Ouidio.

——— *Non hospes ab hospite tutus,*
Non socer à genero, fratrum quoque gratia rara est.

Et sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus esset. *Micha.*7. Omnes insidiantur sanguini. Vir fratrem suum venatur ad mortem.

Et opprobrium. Hic tertium, in quo ostendit, quòd nec facienti consentit perfectus: in quo sunt duo. Primò, quòd detrahenti proximo non consentit. Secundò, quòd nec suggerenti diabolo consentit. *Ad nihilum deductus est.* Dicit ergo sic: Malum proximo non fecit perfectus qui ingreditur, & etiam *opprobrium* à detrahente, & deferente de proximo, *non accipit*, cum illo detrahendo, sed magis continuit, iuxta illud *Sap.*1. A detractione parcite linguæ. *Eccles.*19. Audisti verbum aduersus proximum tuum, commoriatur in te: fidens quia non disrumpet te. Imo etiam non recipit detrahentem, sed magis confudit eum, & detractionem annihilauit: fouentes enim detractores, detractiones libenter audiunt. *Hieron.* Si deesset auditor, deesset & detractor. *Rabanus*, Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius non facile dixerim. Propter hoc dicitur *Eccles.* 28. Sepi aures spinis, & noli audire linguam nequam, sed magis dissipa, & destrue illam. *Prouerb.*25. Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

4. *Ad nihilum.* Ecce secundum. Quasi sic dicerer: Repellit detrahentem, & etiam quod maius est,

est, *malignus*, diabolus, scilicet, & membra eius, suggerens malum, *ad nihilum deductus est*, non substantia sua & natura, sed quantum ad potentiam & virtutem. *In conspectu eius* suggestionibus assensum præbendo. *Iob* 29. Conterebam molas iniqui suggerentis mihi malum, & de dentibus eius auferebam prædam. Etiam retrahendo illum qui præbuerat consensum. *Ioan.*2. Scribo vobis iuuenes, quia vicistis malignum. *Deuter.*28. Dabit Dominus inimicum tuum corruentem in conspectu tuo. Hæc autem annihilatio fit per timorem Dei, per quem declinatur à malo. *Prou.*15. Per timorem Dei declinat omnis à malo.

Timentes autem Dominum. Hic secundum. Determinatis enim conditionibus per quas perfectis est ingressus, subiunguntur de conditionibus ad imperfectos pertinentibus: non enim solum perfecti habitabunt in tabernaculo, & requiescent in monte sancto, sed & imperfecti. Et tanguntur tres conditiones talium. Prima pertinet ad cor: secunda ad os. *Qui iurat.* Tertia ad opus. *Qui pecuniam.* Dicit ergo sic: Intrabunt perfecti, nec tantum isti: sed *Timentes Dominum glorificant timentes Dominum. Ecclesiastic.*1. Timor Domini & gloria & gloriatio & lætitia, & corona exultationis. Prima ista tanta est, siue occasio vel præparatio ad hoc. Est autem timor imperfectorum. 1. *Ioan.*4. Perfecta charitas foras mittit timorem. *Eccles.* 1. & in *Psal.* Initium sapientiæ timor Domini. Et 18. Timor Domini ipse est sapientia, & recedere à malo intelligentia. *Hieronym.* autem sic dicit: Hinc discamus iustos laudare si iusti sumus. Et vult dicere, quòd vir iustus glorificat timentes Dominum. Vnde idem *Hieronym.* Iustus timentes Dominum magnificat, quia scit inhabitare Deum. Boni enim à nobis laudandi sunt & glorificandi. *Prouerb.* 10. Memoria iusti cum laudibus. Verbum enim semen est. *Act.*17. Quid vult seminuerbius hic dicere. Verbum ergo laudis semen bonum est, quod seminatur in illum qui laudatur, & si bona terra est, affert fructum. *Luc.*8. Quod in terram bonam cecidit, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt. Stultissimi autem sunt qui in mala terra, hoc est, in malis hoc semen spargunt. *Psal.* Laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Huc accedit illud *Augu.*1. Sententiatis multum, malos commendando, & intulistis parum, nihil reprehendendo.

Quibus de causis iurandum.

5. *Qui iurat proximo suo.* Hic secundum quod pertinet ad os, scilicet iurare sine decretione. *De iuramentis vsus.* iurare enim imperfectionis est, sed falsum iurare iniquitatis est: omnino non iurare perfectionis, nisi in casu, sicut iam dicetur. *Matth.*5. Astte omnia nolite iurare, sed sit sermo vester, Est, est, non non: quod amplius est, a malo est, eius scilicet qui iuratur. Sed nulla decepto ex parte iurantis debet esse. *Leuit.*19. Non decipiet vnusquisque proximum suum. *Eccles.*27. Si frustrauerit aliquis fratrem suum, decidunt super ipsum erit. *Ezechiel.*17. Qui dissoluit pactum, nunquid effugiet? Quasi diceret: Non. *Zacher.*8. Iuramentum mendax ne diligatis.

Et est notandum hic, quòd aliquando iuratis pro proximo cum rectè purgatur à crimine, super quo accusatur. Iuratur contra proximum vt rectè conuincatur. Quæ iuramenta possunt esse perfectorum. Tertiò etiam modo cum compellitur esse rectè: non enim est testis nisi iuratus. Iuratur autem proximo, cum ei promittitur aliquid, quod sine iuramento debet fieri à perfectis, cum iuramento ab imperfectis. *Augus.* Falsa iuratio criminosa, vera periculosa, nulla secura. Qui non iurat, non peccat, imò longè est à peccato: sed qui vere iurat, prope est vt peccet. Est autem iuramentum, sicut dicit Cassiodorus, sub attestatione diuina aliquid polliceri. Notandum autem, quòd specialiter iurare licet multis de causis, scilicet veritate confirmanda, sic legimus iurasse Paulum 2. ad *Cor.*1. Testem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis non veni vltra Corinthum. Pro pace confirmanda. Sic Iacob iurauit Labano *Genes.*31. Iurauit Iacob per timorem patris sui Isaac. Pro amicitia conseruanda: sic Abimelech & Ocozath & Phicol dux militum iurauerunt Isaac, & ipse eis. *Genes.*26. Mane surgentes iurauerunt sibi mutuò: dimiserunt que eos. Pro veritate in iudicio attestanda. *Deut.*19. In ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum. Sed non est testis nisi iuratus. Pro calumnia vitanda, vt in principio litis statim suspecta, quod non impedient aduersarium iuniis. Ad *Hebr.*6. Omnis controuersiæ finis ad confirmationem est iuramentum. Pro fidelitate seruanda, vt quando aliquis princeps constituitur. 2. *Reg.*5. Venerunt seniores de Israel in Hebron ad Regem, & percussit Rex cum eis fœdus coram Domino. Pro obedientia seruanda, vt quando quis fit Episcopus, iurat se subditi Clerici. Pro conseruatione & confirmatione promissi. In *Psal.* Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Pro purgatione suspectionis ac crimine per vnum quinque vel decem. *Deut.*25. Laudabunt vel laudabunt manus suas super vitulum, & dicent, Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc. Pro confirmatione conseruanda, sicut canonicus cum installatur, iurat se seruaturum Ecclesiæ statuta.

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Hic subditur quòd sit ex parte operis: & sanguntur duo, quorum primum respicit exhibitionem beneficij in infimo gradu, secundum innocentiam vel calumniam inferendi malum, ibi, *Et munera.* Dicit ergo sic: Qui intrat & non decipit, ipse habitabit. Et hinc scimus habuerit quod dicit, *qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, hoc est, si pecuniam suam dedit ad mutuum, sed sic quod mercedem non accepit; secundum illud *Luc.* 6. Date mutuum, nihil inde sperantes. *Ecclesiast.*11. Si vltarem & omnem abundantiam non reperit. Date enim simplicibus, nolite eis mutuari imperfectorum, sed nolite eis *ad* mutuare, sed accipere pro mutuo a eis. Nec est contrarium illud quod dicitur *Deut.*23. Non fœnerabis proximo, sed alieno: illud enim permissum fuit de mutuo male, sicut datur libellum repudij. *Deut.*24. sed potius dictum promotum est, vt eadem simpliciter, alias prohiberetur. Sicut hic per Dauid, & *Ezechiel* 18.

Multiplex vsura.

Et notandum, quòd est multiplex vsura. Pecuniæ, sicut hîc tangitur. Culpæ, de qua in *Psal.* Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum, &c. Doctrinæ. *Luc.*19. Quare non dedisti pecuniam meam ad vsuram? Eleemosynæ. *Proverb.*19. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. Quia *Matth.*19. dicitur, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Et nota, quòd dicit *suam*, non quia liceat alicui dare pecuniam alienam ad vsuram, sed vt notaret quod duplex est vsura. Vna sortis, quando aliquis pro viginti accipit triginta. Alia vsura, quando ipsas vsuras conuertunt quasi in sortem, & propter ipsas etiam accipiunt vsuras, & vocatur improbum fœnus, & tales vsuras exercens infamis sit ipso iure.

Et munera. Quasi sic diceret: Beneficium exhibuit, sed nec nocuit in hoc vt munera super innocentem acciperet pro eius innocentia conseruanda. Vel *super innocentem non accepit*, id est, contra innocentem: nullo enim modo accipere munera perfectorum est. *Isa.*33. Qui excutit manus suas ab omni munere, hîc in excelsis habitabit. Accipere, sed non contra innocentem, imperfectorum est, sed accipere etiam ad subuertendum iustitiam, est iniquum. *Proverb.*17. Munera de sinu ipsius accipit, vt subuertat semitas iudicij. *Iob* 15. Ignis deuorabit tabernacula eorum qui libenter munera accipiunt. Tales enim & iustitiam corrumpunt, & seipsos. Municeps enim corrumpitur ex duobus corruptis secundum Donatum. Talis excommunicatur. *Deuter.*27. Maledictus qui accipit munera vt percutiat animam innocentis sanguinis: & dicet omnis populus, Amen. Item excæcantur. *Exod.* 23. Non accipies munera quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Item in futuro iudicio damnabuntur. *Isa.*5. Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferetis ab eo. Post iudicium æterno igne cruciabuntur, sicut dictum est *Iob* 15. Ignis deuorabit, &c.

6. *Qui facit hæc.* Hîc tertium, scilicet generalis conclusio tam ex parte perfectorum quam ex parte imperfectorum. Quasi diceret: Qui facit hæc, id est, qui per imperfectorum gradus ascenderis ad statum perfectorum, & per illum vsque ad summum sicut sunt ordinati, *non mouebitur in æternum*, ab ipso tabernaculo & monte Dei. *Proverb.*10. Iustus non commouebitur in æternum. Talis enim filius Dei efficitur, non remanens seruus peccati. *Ioan.*8. Non manet seruus in domo in æternum, sed filius in domo manet in æternum.

Et nota, quòd dicit: *Qui facit hæc*, non qui audit. Ad *Roman.*2. Non auditores verbi, sed factores iusti sunt apud Deum. *Iacob* 1. Estote factores verbi & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. *Matth.*7. Omnis qui audit & facit, similis est homini ædificanti domum suam supra petram, Christum scilicet, vt 1. *Cor.*10. Petra autem erat Christus.

IN XV. PSALMVM.

Inscriptio tituli ipsi Dauid.

1. 2. *Ordo & series.*

C*Onserua me Domine.* Hîc est Psalmus decimusquintus, in quo postquam determinatum est de liberatione Ecclesiæ ab impugnantibus Gentilibus & Iudæis, subiungitur consequenter de gratia liberante ipsam ab infirmitate retrahente ipsam à bono, & hoc per Christum. Per Christum enim infunditur gratia, per quam infirmitates in bonum conuertuntur, vt iam non retrahant à Deo, sed magis ad Deum nos impellant. Et hoc designatur latis in titulo qui talis est, *Inscriptio tituli ipsi Dauid*, hoc est, non materiali Dauid, sed vero, ascribendum est bonum de quo agitur in hoc *Psal.* Regula enim est, quod vbi discretinum nomen, ipsum, additur Dauid, intelligatur non materialis Dauid, sed spiritualis, scilicet Christus. In hoc autem modo intitulandi Psalmos videtur Esdras spiritu Prophetico subsannasse Iudæos, qui Christum non crediderunt Regem & caput Ecclesiæ, à quo in eam influeret omne bonum, & intellexisse spiritu Prophetico factum Pilati, qui scripsit titulum & apposuit super caput Christi crucifixi: *Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*, non alius. Vnde volentibus vt corrigeret, imò magis vt corrumperet titulum, non acquieuit, dicens: Quod scripsi, scripsi. *Ioan.*9. Et nota Glossam *Hieronym.* triplicem titulum distinguentem. Tres enim sunt tituli: cadit autem titulus hîc sub tertia specie, quia ad præconium Christi pertinet, sicut ille qui positus est in cruce. Psalmus autem diuiditur in tres partes. Primò, oratio Christi ad Patrem in quantum homo est, pro sui conseruatione, & suorum. Secundò ostendit se exaudiendum narrando beneficia à Deo sibi exhibita, & exhibendi modus, ibi, *Sanctis qui sunt.* Tertiò gratiarum actio pro bonis exhibitis, ibi, *Benedicam Dominum, &c.* In prima duo. Primò petitio. Secundò probatio, quod debeat exaudiri, ibi, *Quoniam speraui.*

Psalmi, post persecutionem gratia liberans ab infirmitatibus.

Dicit ergo: O *Domine conserua me*, id est, me cum membris meis serua. Sic orauit *Ioan.*17. Pater serua eos quos dedisti mihi. Et exauditus est. Seruauit enim eum Deus Pater, & suos. *Sap.* 10. Sanctum & iustum conseruauit sine querela. In hoc nos instruit, vt non tantum pro nobis oremus, sed alios adiungamus. Sic orabat *Esther* 7. Da mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro. *Greg.* Preces suas alas valere facit, qui eas pro aliis impendit.

In hoc etiam ostendit, quòd qui cum aliis viuit, si sint boni, facilius retinetur à peccato. Quasi diceret: O Domine me cum aliis existentem serua. *Matth.*18. Vbi sunt duo vel trés congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Hinc arguit Salomon *Eccles.*4. Melius est ergo duos, id est, plures simul esse quam vnum: habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero sublcuetur. Væ soli; quia cum ceciderit, non habet sublauatorem. Notatur etiam, quòd libero arbitrio Deus cooperatur, vt & sensus: Domine conserua me, & hoc mecum, ita scilicet quod ego cooperer tibi. 3. ad *Corinth.*3. Dei coadiutores sumus.

Quoniam speraui in te. Hîc tangitur triplex initium per quod probat se exaudiendum. Primò per spem quam habet in Deo. Secundò per fidei confessionem. *Dixi Domino.* Tertiò propter humili

Triplex ex audiendi orationis ratio.

humilitatem. *Quoniam bonorum.* Dicit ergo sic: *Conserua me Domine*, & debes, *quoniam speraui in te:* & tu es, qui salnos facis sperantes in te. Alibi in *Psal.*1. *Machab.*2. Omnes qui sperant in Domino, non infirmantur. Et potes hoc facere solo verbo. *Sapient.*16. Sermo tuus qui in te crediderunt, conseruat. Et nota, quòd dicit, *Speraui in te*, vt notetur spes formata. Est enim spes veniæ quæ procedit ex fide miraculorum qua credimus Deum esse, & speramus eum futurum misericordem. Et est spes gratiæ quæ procedit ex fide promissiorum, qua credimus Deo, & speramus futurum veracem. Et est spes gloriæ, quæ procedit ex adimpletione mandatorum cum fide formata, & facit animam tendere in Deum. De hac loquitur hîc.

Triplex spes.

Dixi Domino. Hîc secundum. Quasi diceret sic: Non tantum speraui, sed dixi & corde & ore, non contradicendo opere, *Deus meus es tu.* Ad *Roman.*8. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sic tamen vt opus adiungatur. Ad *Tit.*1. Confitentur se nosse Deum corde, per fidem informem, & ore per confessionem, factis autem negant. Sic *Matth.*7. dicitur: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. Sed oportet, quod tertium Domine adiungatur.

Quoniam bonorum. Ecce tertium. Quasi diceret: Hoc dixi humiliando veraciter. *Quoniam bonorum meorum non eges.* Notandum, quòd hoc dicit Christus homo: bonorum enim Christus si non eguit, multò fortiùs nec alicuius aliorum. *Act.*17. Non indigens aliquo cum ipse det omnibus vitam & inspirationem. 1. ad *Corinth.*4. Quid habes quod non accepisti? *Iob* 22. & 25. Quid conferes ei, si immaculata fuerit vita tua? Porrò si iustè egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet? Et. verè non indiget, sicut sol oculis nostris non indiget vt clarè fulgeat, sicut fons non indiget potatore vt fluat: sed magis oculus indiget sole vt videat, & scibundus fonte vt bibat. *Iacob.*1. Qui dat omnibus affluenter, & nulli improperat.

3. *Sanctis qui sunt in terra eius.* Hîc est secundum in quo confitetur Christus se esse exauditum, & dicuntur duo. Primò, quòd voluntatem eius Pater impleuit. Secundò ostendit modum & ordinem quo impleuit. *Multiplicate sunt.* Dicit ergo: Rogauit Patrem, & ipse *omnes voluntates meas*, non aliquas tantum *mirificauit*, id est, mirificè adimpleuit *in eis*, Sanctis *qui sunt in terra eius*, Ecclesia scilicet militante, & triumphante. Vtraque est illa terra de qua dicitur in *Psal.* Credo videre bona Domini in terra viuentium. *Eccles.*1. Terra autem in æternum stat. In Ecclesia quidem militante viuitur vita gratiæ, in triumphante verò vita gloriæ. Item in terra eius sunt: imò terra eius sunt qui audito verbo Dei fructum faciunt. Terra, inquam, bona, de qua dicitur *Luc.*8. Qui autem in terram bonam, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum, fructum afferunt & in patientia. Terra mala sunt, qui non nisi spinas & tribulos referunt. *Gen.*3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. De vtraque dicitur simul ad *Hebr.*6. Terra sæpè superuenientem bibens imbrem, & germinans opportunam herbam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas & tribulatos, reproba est, & maledicto proxima.

Multiplex in Christo voluntas.

Et nota, quòd omnes voluntates Christi mirificauit Deus Pater. Voluntatem diuinitatis qua ipse omnia quæcumque voluit, fecit, omnia de nihilo faciendo. *Sapient.* 2. Nos ex nihilo nati sumus. Voluntatem rationis, quia voluit mori. *Isa.*53. Oblatus est, quia ipse voluit, statuendo & ad effectum perducendo quod moreretur. Quid enim mirabilius est quam immortalem mori, & impassibilem pati? *Marc.*15. Pilatus mirabatur si iam obiisset. Voluntatem sensualitatis, quâ voluit non mori. *Matth.*26. Transeat à me calix iste: verumtamen non sicut ergo volo, sed sicut tu vis. Hanc fecit mirabilem, ipsum resuscitando. Magis enim mirabile videbatur mortuum & sepultum resuscitari. *Daniel.*6. Ipse est liberator & saluator, faciens signa & mirabilia. Propter hoc dicebat Thomas, Nisi videro in manibus eius fixuras clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.

Modus liberatis gratia.

Multiplicate sunt. Hîc ostendit modum & ordinem quo mirificauit, & dicuntur quatuor. Primò stimulatio Sanctorum. Secundò acceleratio stimulatorum. *Posten accelerauerunt.* Tertiò destructio antiqui ritus. *Non congregabo.* Quartò collatio bonorum. *Nec memor ero.* Dicit ergo sic: Mirificauit in Sanctis omnes voluntates meas: & hoc ordine, *Infirmitates eorum multiplicate sunt*, sub lege naturali & Mosayca. *Posten accelerauerunt*, currendo desiderio & affectu ad gratiam. *Isa.*26. Domine in angustia requisierunt te. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. *Exod.* 2. Ingemiscentes filij Israel, propter omnia vociferati sunt. Tribulationes enim sunt stimuli, pigrum peccatorum, & oneratum peccatis, stimulantes, vt ad Deum curat. *Greg.* Mala quæ nos hîc premunt, ad Deum nos ire compellunt. In hoc redarguuntur duo genera hominum, scilicet murmurantes in flagellis contra Deum, similes amentibus, qui contra medicum & medicinam frendent, *Psal.* Dissipati sunt nec compuncti, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis. Tales sunt sicut lethargicus, qui molestum reputat stimulantem & excitantem se. Arguuntur & incorrigibiles, qui deteriores efficiuntur flagellis, & non corriguntur. *Ierem.* 2. Frustra percussi filios vestros: disciplinam non recepérunt. Et in 5. Percussisti eos, nec doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Et nota, quòd accedere ad Deum esset ad Deum quadruplici ratione. Primò, quia periculosè hîc conuersamur inter inimicos homines & dæmones. Homines. *Micheæ* 7. Inimici hominis domestici eius. Dæmones. *Psalm.* Accipere animam meam consiliati sunt. De vtrisque *Ezech.* 2. Subuersores tecum sunt, mali scilicet homines, & cum scorpionibus habitas scilicet dæmonibus. Secundò: quia ad magna vocamur. *Isa.* 44. & 1.

Bonus & malus affectionis vsus.

Quare ad Deum sit festinandum.

ad

ad *Corinth.*2. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. *Matth.* 22. Omnia parata sunt : venite ad nuptias. Tertiò: quia diu expectamur à Deo, & à suis. A Deo. Ad *Rom.*2. An diuitias bonitati eius,& patientiæ, & longanimitatis contemnis ? A suis. In *Psal.* Me expectant iusti donec retribuas mihi. Et valde diu expectamus, quia à principio mundi. *Matth.*25. Venite benedicti, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.Quartò ne forte excludamus cum fatuis virginibus *Matth.* 25. Quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Ibi. *Gregor.* O si saperet palato cordis quantum admirationis habet, Ecce sponsus venit:quantum dulcedinis, Intrauerunt cum eo ad nuptias : quantum amaritudinis, Clausa est ianua *Luc.* 13. Cum intrauerit paterfamilias & clauserit ostium, incipietis foras stare, dicentes: Domine Domine aperi nobis. Et respondens dicet : Nescio vos vnde sitis. Propter hoc, bonum est consilium Apostoli ad *Hebr.*4.Festinemus ergo ingredi in illam requiem.

Non congregabo. Ecce tertium. Quasi sic diceret : Stimulantur infirmitatibus, & accelerabunt desideriis & orationibus, & non more antiquo : quia *non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus*, immolatorum animalium gloriantia. Quasi diceret : Ritus de immolationibus destruetur, vt impleatur prophetia *Isa.* 1. Holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem agnorum & vitulorum nolui. Et in *Psal.* Sacrificium & oblationem noluisti. Pro sanguine autem animalium ablato ab Ecclesia, substitutus est sanguis Christi. *Matth.*26. Accipite & bibite ex eo omnes : hic est enim calix sanguinis noui testamenti. Sed pro illo rediit sanguinis parentum carnalium:de sanguinibus enim Episcoporum & Prælatorum, conuenticula Ecclesiæ congreganur. *Miche.*3. Audite domus Iacob, & iudices domus Israël,qui abominamini iudicium.& omnia recta peruertitis, qui ædificatis Sion in sanguinibus. Talibus ædificatoribus væ. *Abac.* 2. Væ qui ædificatis ciuitatem in sanguinibus : & ipsis conuenticulis sic ædificatis væ. *Naum* 3. Væ ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij dilaceratione plena. Christus Ecclesiam in sanguine suo fundauit, & ipsi in suo destruunt eam. *Eccles.*34. Vnus ædificans & vnus destruens, quid prodest nisi labor ? *Isa.*49. Venerunt structores tui destruentes te.

Mutatio antiquæ sacrificiorũ in Christi sanguinem cui substituitur sanguis exgnatorum in ruinam Ecclesiæ.

Nec memor ero. Hic quartum, quæ bona sunt collata eis : & primò quæ bona in præsenti receperunt, secundo quæ in spe. *Dominus pars.* Dicit ergo : Sic legales ritus destruuntur, *nec memor ero nominum eorum*, saltem *per labia mea.* Quasi diceret : Nominibus quibus solent nominari Israëlitæ, scilicet Iudæi peccatores, & Gentiles non nominabuntur amplius : sed magis nouo nomine, scilicet Christiani. *Isa.*42. Nominabitur tibi nomen nouum,quod os Domini nominauit. *Osee* 2. Et erit in loco in quo dicebatur, Populus meus vos, dicetur eis: filij Dei viuentis. Hinc est quod baptizatis & renouatis per gratiam, nomina imponuntur tanquam veteribus ablatis. *Isa.* 14. Perdam Babylonis nomen, progeniem & germen. Labia autem Dei per quæ nominat, sicut dicit Glossa, sunt scripturæ, in quibus sic nominabantur, sicut dictum est.Sicut Apostoli & Doctores per quos loquitur Deus, sunt ipsa propria labia eius per quæ impios alloquetur in iudicio quando dicet:Ite maledicti in ignem æternum.

Dominus pars hæreditatis meæ. Hic tangit bona collata in spe, scilicet bona æterna : & dicuntur duo. Primò,quòd æternum regnum sibi & suis dabit. Secundò describit dandum. *Funes ceciderunt.* In prima tria. Primum, quod Deus est sibi & suis præmium. Secundò ostendit meritum huius præmij. *Et calicis.* Tertiò per quem habebit ipsum. *Tu es qui restitues.* Dicit ergo sic. Vocati sunt ad gratiam vetere errore destructo, & tandem in futuro *Dominus pars* erit *hæreditatis meæ*,hoc est, pars ei, & meorum portio hæreditaria, vt sit intransitiua constructio. *Num.* 18. Ego pars & hæreditas tua. Et in *Psal.* Pars mea Deus in æternum. Vel potest esse constructio transitiua vt sit sensus: Dominus erit pars hæreditatis meæ, Gentium scilicet, quæ mihi datæ sunt pro hæreditate. In *Psal.* suprà : Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Et alibi : Populus quem elegit in hæreditatem sibi. Huius hæreditatis pars Deus erit. *Exod.* 34. Possessionem eorum non dabitis eis in Israël, dicit Dominus : ego enim possessio eorum. *August.* Deus totus tuus erit. Eum manducabis ne esurias, eum bibes ne sitias, illuminaberis ab eo ne cæcus fias, eo fulcieris ne deficias, possidebit te totum integrum totus integer. *Isa.*41. Laudabunt partem eorum, tanquam bonam & optimam.

Et calicis mei. Hic secundum, in quo tangit meritum tantæ hæreditatis, scilicet calicem passionis. Quasi diceret : Dominus *sit* pars mei & meorum. Et *sit pars calicis mei*, id est, mortis meæ, & passionis præmium. Hic est calix, de quo dicitur *Matth.*26. Transeat à me calix iste. Hic est calix quem obtulit consanguineis, Iacobo scilicet & Ioanni petentibus hæreditatem prædictam *Matth.*26. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum ? Ac si diceret : Portionem hæreditatis non habebitis, nisi per meritum passionis. 2. ad *Cor.* 1. Si fuerimus socij passionum, & consolationum erimus, aliter non. Passio autem calix dicitur : quia, sicut dicit Isidorus, calices & calathi, à materia dicuntur, à ligno quod *Græci κάλον* dicunt.Christus autem poculum mortis crucis bibit. Ad *Philipp.* 2. Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Item, sicut dicit Cassiodorus, calix dicitur à calida potione quoniam sicut ille : potione cor hominis exhilarat bibitus,secundum illud, Et vinum lætificet cor hominis : sic Passio Christi fideliter recordata, accendit cor & exhilarat charitate. *Osee vltimo.* Memoriale eius, morientis in cruce sua, sicut vinum bibam. Item calix dicitur passio : quia potus medicinalis conficitur dari in cypho, qui proprie dicitur calix. Et passio Christi, quam bibit tanquam caput nostrum, toti corpori medicinalis fuit. *Isa.* 53. Eius liuore sanati sumus.

Cur passio Christi dicatur calix.

Tu es qui restitues. Hic tertium, in quo ostenditur per quem hæc hæreditas habebitur.Quasi diceret:Sic Dominus erit pars hæreditatis meæ, merito

meritò passionis, sed ô tu Domine *tu es*, non alius, *qui restitues hæreditatem meam mihi*, in membris meis prædictam mihi. Per peccatum enim primi hominis amissa erat hæreditas regni cœlestis. *Isa.* 52. In Ægyptum descendit populus meus vt esset colonus ibi, & Assur absque vlla causa calumniatus est eum, eum ab æterna hæreditate excludendo. Sed hanc hæreditatem Deus restituit, quando humanitatem filio vniri voluit. *Isa.* 49. Dedi te in lucem gentium vt possideres hæreditates dissipatas. De hac restitutione quærebant Apostoli *Act.*1. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël: *Genes.*41. Adhuc tres dies sunt, & Pharao recordabitur ministerij, & restituet te in gradum pristinum. Dei etiam filius secundum quod Dominus, hæreditatem suam quasi vendetat; quando iam totus fere mundus in infidelitatem conuersus erat : sed hæreditatem recuperat si pater, quando gentilitas ad fidem conuerta est. *Psal.* Populus quem elegit in hæreditatem sibi. Sicut etiam hodie Dominus hæreditates pro se relinquentibus tandem restituit, secundum illud quod promittit *Matth.*19. Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut sorores, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, &c.

6. *Funes ceciderunt.* Hic subiungitur hæreditatis descriptio, & dicuntur duo. Primò ,quòd hæc hæreditas est excellens. Secundò, quòd si non omnibus, tamen vere iudicanti. *Etenim hereditas.* Dicit ergo : Hæreditatem habebo Dominum ; & vere magnam & excellentem portionem, quia *funes*, scilicet mensurationes, *ceciderunt mihi in præclaris.* Quasi diceret : Præclarior & melior mihi accidit pars vniuersitatis. Hæc est enim illa portio, de qua dicitur *Luc.* 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Non talis portio quærentium mundana : quia *Prouerb.* 19. dicitur, Hæreditas ad quam festinatur in principio, in fine benedictione carebit. Et nota, quòd sunt funes mali, blandimenta sæculi, quibus anima irretitur. *Prouerb.* 7. Inexui funibus lectulum meum. Deteriores funes sunt peccata, ad quos peruenitur per primos, *Proverb.*5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Et per hos viterius ad pessimos, scilicet iudicia gehennæ. *Iob* 40. Nunquid ligabis fune linguam eius ? Sed boni funes sunt funes pœnitentiæ. *Ierem.*38. Funibus extractus est Ieremias de lacu. Vel hoc liberamur à funibus malorum præsentis, de quibus *Osee* 11. In funibus Adam traham eos in vinculis charitatis. Trahamus, inquam, ad funes gloriæ, de quibus hic.

Etenim hæreditas mea. Ecce secundum. Quasi diceret sic : Forte non videtur omnibus in præclaris mihi funes cecidisse : tamen *hæreditas mea præclara est mihi*, qui de rebus sic æstimate veritatem. 3. *Ierem.* Tibi tabuam meam desiderabilem, hæreditatem præclaram. Præclara id est, præ omnibus clara & pulchra. *Sap.*7. Aurum in comparatione illius arena est exigua. Vere præclarum est recipere gloriam funiculo duplici mensuratam, scilicet gloriam corporis & animæ. Habet & increatam. *Ezech.* 47. Ioseph duplicem funiculum habet. Et bene dicit, *mihi*, quia soli iusto hæreditas æterna præclara est. Ei enim nihil omninò præponit, sicut Naboth, qui mori maluit quam hæreditatem vendere, vel pro aliquo commutare. 3. *Reg.*21. Non sic reprobi : imo sicut Esaü pro modica lenticula temporalium rerum commutauit æterna. *Gen.*25. Esaü dedit primogenita pro lenticula rufa, quæ ei iure hæreditario competebant.

Benedicam Dominum. Hic tertia pars Psalmi, in qua tangitur gratiarum actio pro beneficiis à Deo patre datis Christo,in se & in suis, vel dandis : & dividitur in duas partes. Primò de beneficiis Christo datis vel dandis in se. Secundò de datis in suis. *Notas fecisti mihi.* Prima pars dividitur in duas. Primò agit gratias pro beneficio sibi datæ,à Patre notitiæ.Secundò pro beneficio præsentiæ semper & vbique conseruatæ. *Prouidebam Dominum.* In prima duo secundum duplicem notitiam, comprehensionis, pro qua primò gratias agit : & experimentalis, pro qua secundò. *Et vsque ad nolitem.* Dicit ergo : Hæc bona mihi à Deo sunt collata, & etiam conferenda, & propter hoc *benedicam Dominum, qui*, id est, quia ille *tribuit mihi intellectum*, quo potui hæreditatem de qua loquutus sum, comprehendere, & sic iam possidere. *Ioan.*17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Iesus enim fuit semper comprehensor, & in mortali corpore vitam possedit æternam, quantum ad animam. In hoc autem instruimur gratias agere, maximè de parte intellectiua. *Prouerb.*22. Honorem acquirit qui dat munera : animam autem auferet accipientium. Inter omnes autem creaturas nobilissima est intellectus ; quem dat nobis Deus in corpore, tanquam pretiosum thesaurum in fictili vase. 2. ad *Corinth.*4. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Maxime autem sunt gratiæ referendæ à Doctoribus, quibus non est data nuda potentia, sed intellectus illustratus sapientia. *Eccles.*1. Dauit mihi sapientiam dabo gloriam : sed tunc præcipue cum sapientia non tantum illuminat intellectum, sed etiam inclinat affectum. *Eccles.*32. Benedicito Dominum qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis tuis.

Insuper. Ecce secundum. Quasi diceret : Non tantum Dominum benedico propter intellectum mihi datum, sed etiam benedico, quia *incepiuerunt me renes mei*, instruendo experimentali notitia. Vnde litera alia, *Erudierunt me renes mei*, mea scilicet humanitas & mortalitas: dicit enim in homine renes inferius sunt, sic id quod fuit inferius in Christo, scilicet humanitas, per renes intelligitur : Et *hoc vsque ad nolitem*, scilicet mortem, vel mortis tenebrositatem. Corpus enim Christi quamvis à diuinitate nunquam fuit derelictum, tamen anima, quæ est quasi lux corporis, ab ipso fuit in triduo separata : Et sic facta est quasi quædam nox. Et hæc conditio *insuper* facta est, scilicet super primam. Ad *Hebr.* 5. Et ex iis quæ passus est, didicit obedientiam, experimentalitèr. Propter hoc dicitur ad *Hebr.*4. Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine

absque peccato. Iudæi etiam renes Christi possunt appellari, quia ex eis carnem sumpsit, & ab eis est fortiter increpatus vsque ad mortem. Nota, quòd mors dicitur nox: quia in morte fit nox. *Eccles.* 12. Antequam tenebrescat sol, visus scilicet, qui est totius corporis lucerna. *Matth.*6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Item in nocte quiescitur. *Ambros.* in Exam. Nox ad quietem corporis data est: non ad alicuius functionem operis. Sic & *Ioan.* 9. Veniet nox in qua nemo poterit operari. Item nox vniuersa animalia ad propria habitacula reducit. Sic mors corpora ad sepulchrum. *Psal.* Sepulchra eorum domus illorum in æternum. Et animas ad loca debita. *Eccl.*2. Ibit homo in domum æternitatis suæ. Specialiter autem mors Christi nox dicitur. Ipse enim est sol iustitiæ. *Malach.*3. Ortus ergo eius diem fecit. 2. ad *Corinth.* 6. Ecce nunc dies salutis, scilicet, IESV. Ergo occasus eius noctem facere debuit. In meridie ergo cùm occubuit, nox fuit. *Isa.* 16. Pone quasi noctem vmbram tuam in meridie. *Matth.* 27. A sexta autem hora tenebræ factæ super vniversam terram.

8. *Providebam.* Hic secundum: & tanguntur tria. Primò recolit, referendo gratias, beneficium præsentiæ patris: secundò beneficium confirmationis. *Quoniam à dextris.* Tertiò gratiarum actio pro illis. *Propter hoc lætatum.* Dicit ergo: *Providebam Dominum in conspectu meo*, assistentem, non ad tempus, *sed semper Ioan.* 10. Non sum ego solus: quia qui misit me, mecum est, & non dimisit me solum. Et est argumentum, quòd Christus dormiens, imò etiam patiens fruebatur. Iustorum autem est Deum semper, pro loco scilicet & tempore, prouidere vt Dominum, vt omnium inspectorem. *Proverb.*5. Respicit Dominus vias hominis, & omnes semitas eius considerat. Item vt iudicem. *Sapient.* 6. Interrogabit opera nostra, & cogitationes nostras scrutabitur. Item vt adiutorem. *Psal.* Nisi quia Dominus adiuuit me, &c. Tandem tanquam remuneratorem. *Apocalyps.* 3. Vincenti dabo, &c. Qui sic respicit, non potest non curari à peccato. *Numer.* 21. de serpente æneo. Propter hoc dicitur 39. *Ecclesiast.* Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu Altissimi, &c.

Quoniam à dextris. Quasi diceret: „Non tantum præsens est, sed etiam protegit: quoniam est mihi à dextris, protegens scilicet & fauorabilis, *ne commouear*, impulsus tribulationibus magnis. *Psal.* Impulsus euersus sum vt caderem, sed Dominus suscepit me. Ecce à dextris fuit. Habentem enim Deum à dextris, timere non oportet vt cadat per impatientiam in culpam. *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiuslibet manus pugnet contra me. *Proverb.*3. Ne paueas repentino terrore & irruentes tibi potentias impiorum: Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Propter hoc dicitur de iusto, quòd Deus videt semper in conspectu suo. *Proverb.* 10. Iustus in æternum non commouebitur. Et nota, quòd est dextera mundi, prosperitas temporalis. 1. *Reg.* 6. Vaccæ non declinabant, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Et excellentia potestatis. *Matth.* 21. Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram, quasi in potestate excellentiori, & alius ad sinistram, tanquam minor. Hæc est dextera, de qua dicitur in *Psal.* Dextera eorum repleta est muneribus. Potentibus enim dantur munera, non pauperibus. Et est dextera hominis præter materialem duplex. Amicus specialis. *Matth.*18. Si dextera tua scandalizat te, erue eam, & proiice abs te. Rectitudo sermonis. *Matth.*6. Nesciat dextera tua, quid faciat sinistra tua, hoc est, intentioni tuæ non misceatur mala. Et est dextera Dei quadruplex. Filius. In *Psal.* Dextera Domini fecit virtutem. *Ecclesiast.* 36. Glorifica manum, & brachium dextrum. Vita æterna. *Cantic.*2. Dextera illius amplexabitur me. Potiora bona Patris. *Marc. vltimo:* Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei, vbi Stephanus eum vidit. *Act.*7. Protectio Dei, vt hîc.

Multiplex dextera hominis & Dei.

Propter hoc. Ecce tertium. Quasi sic diceret: Protegis sic, & assistis. *Propter hoc lætatum est cor meum*, interiori lætitia, *& exultauit lingua mea* exteriori gaudio, quod interius erat, educens exterius, ne lateret. Simile *Isa. vltimo*, Lætamini cum Ierusalem, & exultate cum ea. Et 12. Exulta, & lauda habitatio Sion. *Ioël.*3. Exultate & lætamini in Domino Deo vestro. 1. *Reg.*2. Exultauit cor meum in Domino, & lætata fui interius in salutari tuo; in quo solo lætandum. *Esther.* 14. Tu scis, quia nunquam lætata sit ancilla tua nisi in te Domine, sicut poterat dicere humana in Christo natura. Etenim, quod dicit Seneca, Garrula res est exultatio: latentem enim interiùs accusat lætitiam.

9.

Insuper & caro. Hic secundum in quo agit gratias pro beneficiis sibi in se dandis, quæ sunt tria, vt loquatur de Christo ante orante Passionem. Primum est certa Resurrectionis expectatio. Secundum, animæ reuocatio à Limbo. *Quoniam non derelinques.* Tertium, corporis interim à putrefactione conseruatio. *Non dabis.* Dicit ergo: *Benedicam* propter data, *& lætabor insuper & caro mea*, per mortem anima separata *requiescet* in sepulchro, *in spe* resurgendi ad immortalitatem veraciter & velociter. Supra in *Psal.* Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi. Omnes enim speare debemus, quòd ad immortalitatem finus resurrecturi. *Sap.* 3. Spes illorum immortalitate plena est. 2. *Machab.* 7. Propter legem Domini hæc despicio membra, scilicet mea, quia ea in resurrectione me recepturum spero. Sed Christus accelerauit tertia die resurgens. 1. ad *Corinth.*15. Sepultus est & resurrexit tertia die, secundum scripturas. Et nota, quòd caro dicit, & non corpus: quia, sicut dicit Isidorus, caro & cordiuersa significant: nam caro est quæ viuit, corpus etiam quod non viuit. Licet enim caro Christi esset ab anima separata, quæ est vita carnis propria, erat ei tamen vnita diuinitas quæ est vita vera.

Tria beneficia Christo collata.

Nota etiam quod dicit, *requiescet*, vt ostendat mortem suam fuisse dormitionem & quietem. Quare autem dormitio, dictum fuit supra facis. Sed quare requies, cum iaceret caro illa tenerrima vndique duris lapidibus circumsepta?

2. *Reg.*

2. *Reg.*23. Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus. Sed dicendum, quòd requies dicitur comparatione ad laborem quem sustinuerat in cruce: quantumcumque enim duro iacere in lecto tolerabilius est, quam clauis perforantibus affigi cruci. Item post profundam & fortis vini ebrietatem, profunda requies necessaria est vt vinum digeratur, sed Christus in cruce inebriatus est fortissimè. *Thren.*3. Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio. Propter hoc passionem calicem appellabat. *Matth.* 26. Transeat à me calix iste. Calix, inquam, inebrians. In *Psal.* Et calix meus inebrians quàm præclarus est! Propter hoc de resurgente dicitur: Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, vel potus. Potentes enim frequenter potantes sunt. Quidni ergo requiesceret qui sic laborauerat, & sic inebriatus erat?

10. *Quoniam non derelinques.* Ecce secundum. Quasi diceret: Verè *requiescet in spe caro mea, quoniam non derelinques* sicut alias, animam meam in inferno, scilicet in limbo, qui dicitur infernus etiam inferior. Infernus enim qui suprà, est aër iste caliginosus, in quo sunt dæmones nunc: sed inferior infernus est limbus: sed infimus, damnatorum locus. *Psal.* Etuisti animam meam ex inferno inferiori. Nec debuit relinqui ibi anima Christi: quia in ea non fuit culpa, quæ est existendi ibi causa. *Isa.*53. 1. *Pet.*2. Peccatum non fecit. Item, in inferno non meruit derelinqui, qui nunquam existens in mundo Deum dereliquit: nullum enim derelinquit Deus, nisi priùs ab eo fuerit derelictus. 1. *Paral.* 28. Si dereliqueritis Deum, proiiciet vos in æternum. Et 2. 15. Si dereliqueritis eum, derelinquet vos. Item nullum omnino eius diabolus habuit vt eum teneret. *Ioan.*14. Venit princeps mundi huius & in me non habet quicquam. Item ex charitate illuc descendit: factum autem ex charitate nulli vnquam nocuit. Ad *Rom.*13. Dilectio proximi non operatur malum. 1. *Ioan.*4. Si diligimus inuicem, Deus in nobis manet, & non deseret nos. Et propter hoc inde rediit cum suis quos inde traxit. *Zachar.*9. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Nec dabis Sanctum tuum. Ecce tertium. Quasi diceret: Non solum animam non derelinques in inferno, sed etiam *non dabis Sanctum tuum*, scilicet corpus meum, à te sanctificatum, *videre*, id est, sentire vel sustinere, *corruptionem.* Sed contra id in alio Psalmo: Quæ vtilitas in sanguine meo, cum descendero in corruptionem? Sed responsio est, quòd est multiplex corruptio. Actualis culpæ, de qua ad *Galat.*6. Qui seminat in carne, de carne meter corruptionem. *Sap.*14. Omnia commixta sunt, furtum, fictio, &c. Et corruptio fomitis. 1. ad *Cor.*15. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: neque corruptio incorruptelam. Et putrefactionis post mortem. *Ionæ* 2. Subleuabis de corruptione animam meam Domine Deus meus. *Eccles.*8. Memento quoniam omnes in corruptione sumus. Nulla harum in Christo fuit. Sed est corruptio pœnalitatis & mortis, de qua loquitur Psalmista ibi. Ad *Rom.*8. Liberabitur creatura à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

11. *Notas mihi fecisti.* Hic secundum tertiæ partis totius Psalmi, in quo agendo gratias recolit beneficia in suis suscepta, vel suscipienda. *Adimplebis.* Dicit ergo: Benedicam: quia in persona mea dedisti prædicta, & etiam *quia notas fecisti mihi*, hoc est, membris meis, per meipsum caput: *vias vitæ*, implens illam petitionem. Vias tuas demonstra mihi Domine. *Ierem.* 21. Ecce ego dedi coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

Et nota, quòd est via vitæ quæ est ipsa vita, scilicet ipse Christus, qui se nobis notum fecit. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Hæc est via per quam spargitur lux. *Iob* 28. Et est via vitæ quæ ducit ad vitam, quamuis vita non sit in se, scilicet disciplina, & pœnitentia. *Prou.*10. Via vitæ custodienti disciplinam. Et hanc notam fecit *Matth.*14. Agite pœnitentiam. Imò descripsit *Matth.*7. Arcta est via, quæ ducit ad vitam. Imò vt certiores nos redderet, per eam ambulauit. *Mich.* 7. Ascender pandens iter ante eos. Propter hoc dicitur *Ioan.* 12. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Adimplebis me lætitia. Ecce beneficia danda in futuro. Primum quantum ad intellectum perfecta cognitione illustrandum. Secundum quoad affectum perfecta delectatione perfundendum. *Delectationes.* Dicit ergo: Sic fecisti, sed tandem *adimplebis me*, in meis: nec enim iam implesti, *lætitia cum vultu tuo*, visione scilicet tua & cognitione certa. 2. ad *Corinth.*13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et hæc visio delectabilis intellectui. *Iob* 33. Videbis faciem eius in iubilo. Quippe *Ioan.*17. Hæc est vita æterna, &c.

Delectationes. Ecce secundum. Quasi sic diceret: *Adimplebis me lætitia:* & delectationes mihi dandæ, quæ sunt vsque *in finem*, id est, perfectæ & consummatæ, sunt *in dextera tua*, scilicet parata ad dandum. *Proverb.* 3. Longitudo dierum in dextera eius. Et nota, quòd delectatio magna, & quasi inchoata erit de bono proximi in patria. Maior & quasi media de bono sui: sed maxima & in finem consummata de bono Dei. Hæc erit quæ totum replebit. *Psal.* Replebimur in bonis domus tuæ. Hæc est Sanctorum plenitudo. *Eccles.* 24. Et in plenitudine Sanctorum detentio mea.

IN XVI. PSALMVM.

Oratio Dauid.

1. EXaudi Domine iustitiam meam. Hic est Psalmus decimusextus, in quo postquam actum de beneficiis Christo exhibitis quantum ad repressionem infirmitatis, subiungitur consequenter oratio pro beneficiis exhibendis, quantum ad remotionem tribulationis exterioris, & difficultatis procedendi in bono. Quamuis enim contingat hominem esse sanum, tamen & viæ difficultas, & inimici in via possunt progressum eius impedire. In hoc ergo Psalmo gratia ad viæ sustinendum laborem, & ad sustinendos inimicos ostenditur data iusto, & maximè capiti iustorum Christo. Sed quia nullus potest habere illam per se, nisi ei

detur à Deo. *Matth.* 24. Orate ne fuga vestra fiat hyeme, vel sabbato: propter hoc ostenditur habita ab orante, & quasi orationis merito. Vnde *Psal.* Intitulatur, *Oratio Dauid*: Et est omnium sic intitulatorum primus. Et est sensus: *Oratio* quam composuit *Dauid*, & conuenit cuique iusto in via Domini volenti proficere. Diuiditur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima petitur gratia contra laborem itineris, vt possit sustineri: sed quia in itinere potenti laborare, occurrunt aliquando inimici, in secunda agitur de petitione gratiæ contra inimicos progressum viæ impedientes, ibi, *Ego clamaui*. Vel aliter. Primò petit se exaudiri ratione iustitiæ, quæ est in se. Secundò ratione misericordiæ quæ est in Deo. Prima diuiditur in tres. Primò conuertit sermonem ad Dei bonitatem, secundò ad Dei sapientiam. *De vultu tuo*. Tertiò ad Dei potentiam. *Perfice gressus meos*. Prima pars in tres, secundum triplex meritum quod allegat. Iustitiæ in opere, deprecationis in ore, ibi, *Intende deprecationem meam*. Rectæ intentionis in corde. *Auribus percipe*. Dicit ergo: *Exaudi Domine*. Sed quid? *Iustitiam meam*. Quasi diceret: Ad meam respice iustitiam & exaudi. Iustitia enim, sicut dicit Glossa, vim vocis habet. Quippe *Prou.* 8. Prudentia dat vocem suam: & nihil sine voce est. Imò ipsa iniustitia clamorem habet. *Gen.* 18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Absit ergo iustitiam esse mutam. Et nota, quòd iustitia Dei est vt dantis, nostra vt recipientis. 2. ad *Cor.* 4. Quid habes quod non accepisti? *Cassiodor.* Clamat actus, sermo, vita, & cogitatio, imò magis penetrant vsque ad Deum. *Eccles.* 35. Oratio humiliantis se, quod est iustitia, secundum illud *Matth.* 3. Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam, nubes penetrabit. *Ioan.* 9. Si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. *Iud.* 4. Scitote, quoniam Dominus exaudiet orationes vestras, si manentes permanseritis in orationibus, & ieiuniis, in conspectu Domini. In *Psal.* Feci iudicium & iustitiam, non tradas me. *Iacob. vlt.* Multum valet oratio iusti assidua.

Argumentum & diuisio Psalmi.

Intende deprecationem meam. Ecce secundum. Quasi diceret: Non solum ad iustitiam meam respice, sed *intende*, quod est plus quàm exaudire, *deprecationem meam*, oris, quæ est propriè de malis amouendis. Sed videtur loqui minus Grammaticè, deberet dicere: Intende orationi meæ. Respondeo: Intendere tripliciter dicitur: aliquando enim tantum significat mentis diligentiam, & tunc regit datiuum. *Psal.* Intende animæ meæ & libera eam. Aliquando significat operationem artificialem, & tunc idem est quod curuare arcum, & aliquid tale. *Psalm.* Intendit arcum suum, donec infirmentur. *Ierem.* 50. Præparaui contra Babylonem, in circuitu omnes qui intenditis arcum debellare eam, & tunc semper iungitur accusatiuo. Sed deprecatio, quæ est pro malis amouendis, arcus est, quia, vt dicitur, arcus dicitur, quia arctat inimicum: quod facit deprecatio, *Exod.* 17. Cumque eleuaret Moyses manus, vincebatur Amalec, & vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, vincebatur Israël. Est ergo sensus: Non solum intende orationi meæ, sed intende ipsam orationem meam, vt sit sicut arcus tensus, arcens malum à me. *Iudith* 4. Moyses Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in viribus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando, deiecit, vel delecit.

Auribus percipe. Hic tertium. Quasi diceret: Non tantum exaudias iustitiam, intendas aures ad deprecationem, sed & *percipe auribus*, quod adhuc plus est, quam exaudire, vel intendere, *orationem meam*, factam, *non in labiis dolosis*. Quomodo labia dolosa, dictum est suprà. In oratione propriè labia sunt dolosa, quando os non refertur ad cor, secundum illud *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. *August. in libro de speculo Clericorum*, Hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Item sunt labia dolosa, quando odium est in corde, & osculum in labiis. Mendaces habent labia dolosa. Tales non audit Dominus, sed potiùs, sicut dicitur *Prou.* 19. Qui loquitur mendacium, peribit. Sophisticè loquentes. *Eccles.* 37. Qui sophisticè loquitur, odibilis est, in omnem defraudabitur, non erit illi à Domino gratia. Sic in Iuda *Matth.* 26. Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Talium labiorum non auditur oratio. *Psal.* Muta fiant labia dolosa. Nota de Ioab, qui tenens mentum Amasæ dixit: Salue mi frater: & osculatus est eum. Amasa autem non obseruabat gladium.

De vultu tuo iudicium meum prodeat. Hic quasi dirigit sermonem ad sapientiam, quod fuit secundum, & dicuntur duo. Primò petit, quòd à diuina sapientia eius considérentur merita, & præmia illis danda. Secundò explanat quæ sunt illa merita, quæ petit considerari, ibi, *Probasti cor meum, & visitasti nocte*. In primâ, sicut tactum est, primò petit vt diuina sapientia attendat merita: secundò vt præmia, quæ scilicet illi sunt danda. *Oculi tui*. Dicit ergo: Sic bonitas tua exaudiat, intendat, & percipiat auribus: *& iudicium meum*, discussio scilicet meritorum meorum, *prodeat de vultu tuo*, id est, de tua dispositione & sapientia, quæ cognosci te facit, sicut vultus hominem: vt possim dicere illud *Isa.* 49. Iudicium meum à Domino, & opus meum cum Deo meo. Et nota, quòd iudicium nostrum quo iudicamus nos puniendo nos pro peccatis, de quo 1. ad *Cor.* 9. Si nos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, debet procedere de vultu Dei, ex consideratione scilicet dispositionis diuinæ, quia videmus eum sic suos affligere. *Prouerb.* 11. Si iustus in terra recipit, quantò magis impius & peccator? Iudicium etiam quo iudicamus alios actiuè de vultu eius debes procedere, id est, ab eius sapientia & illuminatione. 3. *Reg.* 3. Dabis seruo tuo cor docile, vt possit iudicare populum tuum.

2.

Oculi tui videant æquitatem. Ecce secundum. Quasi diceret: Considera merita & etiam *oculi tui*, spirituales, scilicet sapientia & intelligentia tua, *videant*, attendendo, non iustitias districtas, sed *æquitatem*. Æquitas enim est iustitia cum misericordia mixta. *Iob* 24. Æquitatem proponat contra me, & perueniet ad victoriam meam iudicium meum. *Thren.* 3.

Reddes

Reddes eis Domine vicem secundum opera manuum suarum. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, requirentibus testimonia eius.

3. *Probasti cor meum.* Hic secundum, in quo specificat illa merita, quæ vult Deum attendere: & primò meritum cordis: secundò oris. *Vt non loquatur os meum*. Tertiò operis, ibi, *Propter verba*. *Si autem quæritur, quare otiò pertertitur, superius enim allegauerit meritum operis, scilicet iustitiam, & virtute cordis: hic è contrario. Respondendum, quòd quando fit oratio vel postulatio, ad hoc vt postulatio possit intrare, necesse est quod præcedat iustitia, & ipsa debet informari intentione recta. Aliud autem est in meritorum ostensione: cum enim cuius meritum incipiat à corde, & per os vlteriùs tendat in opus ostendens merita, debet incipere à corde, & pertendere ad os, & tandem ad opus. Et propter hoc ibi sic, hic autem sic. Ad primum autem meritum, scilicet cordis pertinentia sunt tria, quæ tanguntur in litera. Primò probatio: secundò visitatio, ibi, Et visitasti nocte. Tertiò examinatio. Igne me examinasti. In probatione notatur acceptio à diuina voluntate. In visitatione frequens inspectio approbati. In examinatione perfecta purgatio inspecti frequenter sicut contingit in auro. Primò probatur tangendo lapidem: secundò diligenter inspicitur, & frequenter hinc inde. Præterea igne examinatur, & ad perfectum purgatur.

Dicit ergo: Pensa merita, sicut dixi, quantum ad cor: quia *probasti cor meum*, tribulatione, *nocte* scilicet, id est, probatum inuenisti. Vel per tentationem probatum reddidisti: vel inuenisti per ipsam probatum. *Tob.* 12. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Et nota, quòd probamus offendendo aliquid, disputando, & agendo in iudicio. *Act.* 24. Neque probare possunt tibi de quibus accusant me. Item commendando. Sic loquitur Paulus ad *Corinth.* 10. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. *Ecclesiast.* 34. Dona iniquorum non probat Altissimus. Item experiendo & examinando quocumque modo. *Luc.* 12. Faciem cœli & terræ nostis probare. Ita hîc accipitur.

Et visitasti. Quasi diceret: Diligenter & frequenter probando, *nocte*, id est, tribulatione, quæ nox dicitur. *Iob* 30. Nocte os meum perforatur doloribus. Et nota, quòd visitatio aliquando sonat in simplicem præsentiam. *Psal.* Vt videam voluptatem Domini, & visitem templum eius. Aliquando in præsentiam affligentem ad correctionem. *Psal.* Visitabo in virga iniquitates eorum. *Amos* 3. Tantummodo vos cognoui ex omnibus gentibus terræ, ideò visitabo super vos. Aliquando in præsentiam affligentem ad punitionem. *Isa.* 27. Visitabit Dominus in gladio suo forti & grandi super Leuiathan. Et 24. Visitabit Dominus super militiam cœli in excelso. Aliquando verò importat præsentiam consolantem. *Psal.* Visita nos in salutari tuo. *Luc.* 1. Visitauit nos oriens ex alto. Secundo modo accipitur hîc.

Igne me examinasti. Purgando me ab omni macula, & sic *non est inuenta in me iniquitas.*

Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me. Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.

4. *Vt non loquatur os meum.* Hic allegat meritum oris. Air enim sic: Examinasti cor, & ita examinasti, *vt os meum non loquatur*, iam *opera hominum*. Opera enim loquitur qui peccanti adulatur, qui etiam aliorum peccatorum detrahendo recordatur. Quid enim sunt opera hominum propriè loquendo, nisi peccata? *Iob* 30. Si dedi ad peccandum guttur meum. Ad *Ephes.* 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. 1. *Pet.* 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei.

Propter verba. Hic tertium, in quo ostendit meritum operis. Et primò ostendit causam meriti: secundò meritum. *Ego custodiui*. Dicit ergo sic: De corde & ore & etiam *propter verba labiorum tuorum*, scripturarum Veteris Testamenti & Noui, quæ sunt quasi duo labia. Vel Prophetarum. *Ierem.* 15. Si separaueris pretiosum à vili, eris quasi os meum. *Ego custodiui* in opere *vias duras*, id est, operationes asperas, per naturam, & si forte postea factæ sunt leues per gratiam, & assuefactionem. *Isa.* 40. Erunt prauа ad ambulandum in directa, & aspera in vias planas. Asperæ enim sunt viæ, quibus incesserunt Sancti, & duræ. Ad *Hebr.* 12. Sancti inedibiles, & verbera experti, insuper vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, &c. quæ commemorat ibi Apostolus. Dura via Laurentij & Vincentij super craticulam: & tamen propter verba labiorum Dei promittentis magna, hæc sustinuerunt. *Gregor.* Consideratio præmij minuit vim supplicij. *Hieronymus ad Eustochium monachum*. Nudum Christum nudus sequere. Dicitur grande & difficile, sed magna sunt præmia. 2. *Machab.* 6. Domine, qui habes omnium sanctam scientiam manifestum, tu scis quia cum à morte possem liberari, duros sustineo corporis dolores: secundum animam verò propter timorem tuum, libenter hæc patior. Scio quòd dicis: Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irritata.

Perfice gressus meos. Hic est tertium totius primæ partis, in qua dirigit sermonem ad potentiam: potentiæ enim est inchoatum perficere: & dicuntur duo. Primò petit in bono consummationem, vt non deficiat in mandatis, sed vt proficiat vsque ad consilia adimplenda. Secundò petit perseuerantiam, *vt non moueantur*. Air ergo sic: Considera merita, & ô tu potentissime *perfice gressus meos*, opera scilicet mea.

Hi gressus de quibus *Prouerb.* 4. Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Hos perfice. *Deut.* 33. Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione. *Iob* 16. Vbi est patientia tua, & perfectio viarum tuarum? *Perfice*, inquam, non in latis viis peccatum, sed *in semitis tuis*, consiliis scilicet, de quibus *Prouerb.* 4. Ducam te per semitas æquitatis, quas cum intraueris, non arctabuntur gressus tui. Hanc semitam multi non inueniunt. *Iob* 28. Semitam ignorauit auis, Christi. Et ita perfice, *vt non moueantur* ab eisdem semitis, *vestigia mea*: sed perseuerem in illis. Vestigia exteriora operum humilitatis & obedientiæ: interiora, vt irascibilis semper maneat in detestatione mali quod relinquit, concupiscibilis in amore boni quod promisit. De vestigiis istis *Iob* 13. Vestigia pedum meorum considerasti. Sed heu mihi multi hodie retrocedunt à vestigiis istis. *Isa.* 33. Cessauit transiens per semiram, irritum factum est pactum. Contra tales dicit Dominus *Luc.* 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò aptus est regno Dei. 2. *Pet.* 2. Melius erat eis viam veritatis non agnoscere, quàm post agnitam conuerti retrorsum ab eo quod traditum est illis sancto mandato.

6. *Ego clamaui.* Hîc est secunda pars *Psal.* in qua postquam petiuit gratiam contra laborem viæ & duritiam, & quasi iam impetratâ, confideriter orat contra inimicorum multitudinem viam ipsam impedientium. Et diuiditur hæc pars in duas. Primò petit conseruationem & custodiam ab inimicis impedientibus profectum: secundo contrariam retributionem illorum, & bonorum afflictorum ab illis, ibi, *Exurge Domine, præueni.* In prima sunt plura. Primò petit cum confidentia magna exaudiri. Secundò probat quod debeat exaudiri. *Mirifica misericordias tuas.* Tertiò ponitur determinatio petitionis, scilicet in quo velit exaudiri, quia in custodia sui contra inimicos, ibi, *A resistentibus dexteræ tuæ.* Quartò qualiter vult exaudiri, ibi, *Vt pupillam oculi.* Quintò quomodo, ibi, *Sub vmbra alarum tuarum.* Sextò à quibus. *A facie impiorum.* Septimò quare. *Inimici mei.* In prima tria tanguntur. Primò certa confidentia impetrandi. Secundò petitio de præparatione Domini ad exaudiendum. *Inclina.* Et tertiò promptitudo exaudiendi. *Et exaudi me.* Dicit ergo sic: Petiui nec frustrà: vnde confidenter dico ô Deus: *Ego clamaui*, ad hoc incitatus *quoniam exaudisti me.*

Sed obiicitur, Ad quid clamas, si exauditus es? Responsio. Exauditus sum in præcedenti petitione propter iustitiam meam, & est mihi data fortitudo contra viæ difficultatem hîc, & ob hoc confisus clamo ad impetrandam gratiam contra impedientium multitudinem.

Clamauit autem Christus ter. In prædicatione. *Ioan.* 7. Nouissimo autem die magnæ festiuitatis, stabat IESVS, & clamabat. Qui sitit, veniat ad me & bibat, & sic excitabat dormientes in infidelitate. Clamauit secundò in suscitatione Lazari. *Ioan.* 11. Clamauit voce magna dicens: Lazare veni foras, ad suscitandum desperatos qui iam foetent, sicut Lazarus, peccandi consuetudine. Clamauit tertiò in cruce moriturus. *Matth.* 27. Clamans voce magna emisit spiritum, ad emolliendos obduratos in peccatis: vnde in eo clamore petræ scissæ sunt, & monumenta aperta in eodem. Sic clamauit, & exauditus est. *Ioan.* 11. Scio Pater, quia semper me audis. Ad *Hebr.* 5. In omnibus exauditus est pro sua reuerentia.

Ter Christus clamauit ad quid?

Et nota quatuor causas, propter quas aliquis clamans non exaudiatur. Prima, auersio auditoris, quod fit quando ficte petit: tunc enim Deus auertit aurem & fugit. Secunda, remissio clamoris, quod accidit in pigris. *Isa.* 58. Clama, ne cesses. *Luc.* 18. Mulier instans apud iniquum iudicem est exaudita. Hanc pigritiam generat prosperitas. *Psal.* Clamabo per diem, prosperitatis, *supple, & non exaudies.* Tertiò clamantis distantia. Hæc in illis qui vagi sunt corde, discurrentes per res à Deo remotas. Talis oratio Pharisæorum, qui orabant in angulis platearum habentes cor ad temporale lucrum *Matth.* 6. In *Psal.* Qui elongant se à te, peribunt. Quarta est interpositio inter clamantem, & illum ad quem clamat. Hæc est in peccatoribus & impiis, qui nubem malitiæ interponunt. *Thren.* 3. Opposuisti nubem, ne transiret oratio. *Isa.* 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos, &c.

Quatuor de causis clamor noster non exauditur.

Inclina aurem tuam, & sic præpara te ad audiendum: & necesse est, quia in alto habitas & nos infra. *Iob* 10. Excelsior cœlis est, & quid facies? *Psal.* Tetram autem dedit filiis hominum, &c. *Deus.* 9. Inclina aurem tuam, misericordiam scilicet, quæ recipit orationes, sicut auris vocem. Supra in *Psal.* Desiderium pauperum audiuit auris tua.

Et exaudi, postquam sic te inclinaueris, *verba mea. Deus.* 9. Exaudi Deus orationem serui tui, & preces eius: vel magis tuas, quia à te mihi inspiratæ. Dicit enim *Gregor.* Neminem exaudit Deus, nisi quem vt precetur inspirat.

Mirifica misericordias. Hîc secundùm, in quo probat, quod debeat exaudiri, allegans Dei misericordiam in sperantes. Repetit ergo breuiter petitionem, & addit causam. *Qui saluos.* Dicit enim, *Mirifica*, mirabiles demonstra, *misericordias tuas*, exaudiendo me in petitis. Mirificat Deus aliquando potentiam, secundum illud *Eccles.* 44. Ipse est omnipotens super omnia opera sua, & mirabilis est potentia eius. Aliquando scientiam secundum *Psal.* Mirabilis facta est scientia tua ex me. Sed super omnia mirabilem facit misericordiam. *Cassiod.* Mirabile esse non poterat, nisi quod fuisset sub aliqua nouitate conspectum. *Gregor.* Primò misericordiam suam mirabilem fecit, quando filium suum pro seruis, & inimicis mori constituit, sicut cantat Ecclesia: O mira circa nos tuæ pietatis dignatio, vt seruum redimeres, filium tradidisti. Item mirificat peccatorem auersum conuertendo, & reuocando tanquam adulterantem sponsam recipit in iteratum coniugium. *Ierem.* 4. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, sed reuertere ad me, & ego recipiam te. Item conuersos, diligenter per Angelos, & per Prælatos conseruando. *Psal.* Mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. Et tandem mirificat à tam multiplici miseria liberando, & pœnæ & culpæ. *Gregor.* Misericordiæ Domini mirè efficiuntur, si nostræ miseriæ ad memoriam reuocantur.

Mira ostendit Deus sua attributa, præsertim misericordiam erga nos.

Qui

Qui saluos facis. Quasi diceret: Sic *mirificas*, & debes, *qui*, id est, quia *saluos facis sperantes in te. Thren.* 3. Bonus Dominus sperantibus in se. *Eccles.* 2. Quis sperauit in Domino, & confusus est? *Prou.* 29. Qui sperat in Domino, saluabitur & subleuabitur. Ad *Rom.* 5. Spe salui facti sumus.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me. Ex hoc relinquit quod dexteræ Dei, quæ est potentia, aliquis resistit, imò aliqui. Contra *Iob* 9. Deus cuius iræ nemo resistere potest. Respondeo, quòd ibi loquitur de ira Dei in futuro ventura, cui nullus poterit resistere: hîc autem dextera appellatur, sicut vult Glossa, fauor & benenolentia quæ magis respicit voluntatem, cui multi resistunt. Sed contra ad *Rom.* 4. Voluntati eius quis resistit? Respondeo, quòd voluntati eius beneplaciti nullus: voluntati autem signi multi quia non curant à prohibitis, nec faciunt præcepta. *Iob* 24. Ipsi rebelles semper fuerunt lumini. Et in 15. Cucurrit aduersus Deum erecto collo. Dextera etiam dicitur filius cui resistunt multi: & dicitur dextera triplici ratione. Ratione fortitudinis. *Aristoteles in libro de Animalibus*, Membra dextera sunt fortiora sinistris. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. 2. ad *Cor.* 1. Prædicamus Dei virtutem. Ratione operationis: dextera enim est principium operandi. *Ioan.* 8. Tu quis es? Ego principium qui & loquor vobis. Ad *Coloss.* 1. In ipso condita sunt omnia. *Ioan.* 1. Omnia per ipsum facta sunt. Ratione pacis, & confœderationis. *Isid.* Dextera dicitur à dando: per ipsam enim pignus pacis datur. 2. *Mach.* 6. Demus dexteras illis hominibus, & faciamus pacem cum illis. Et nos cum Christo pacificati sumus. *Ioan.* 14. Pacem relinquo, &c. Ad *Ephes.* 2. In vno homine faciens pacem.

Cur dicitur Christus dextera patru.

Vt pupillam oculi. Quasi diceret: Custodi, & sic custodi vt pupillam oculi; quæ diligentissimè custoditur. *Deuter.* 32. Custodiuit illum quasi pupillam oculi sui. *Zach.* 2. Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Hoc autem facit eleemosynarum largitio. *Eccles.* 29. Eleemosyna viri quasi pupillam oculi gratiam conseruabit. Et nota, quòd hæc pupilla ad cuius similitudinem petit conseruari, Christus est: vnde si Christus loquitur, sensus est: Custodi me vt pupillam oculi, id est, sicut pupilla oculi custoditur. Vel conseruanda est, si aliquis iustus, custodi me vt pupillam oculi, sicut scilicet Christum custoditi. Et dicitur pupilla Christus sex rationibus. Primò ratione nominis: dicit enim *Cassiodor.* quòd pupilla dicitur quasi pusilla: parum enim quid est. Sic Christus ad *Philipp.* 2. Exinanuit semetipsum, formam serui accipiens. Item ratione bonitatis. *Cassiodor.* In nostro corpore pupilla nihil præstantius inuenitur. Sic Christo nihil in toto corpore Ecclesiæ. *Cant.* 6. Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. Item ratione puritatis. Dicit enim *Isidorus*, quod pupilla dicitur quasi pura, sicut puella. Quid autem Christo purius? *Isa.* 53. Qui peccatum non fecit, &c. Terrenum etiam puluerem in se non habuit vinens in extrema paupertate. *Luc.* 9. Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Ratione teneritudinis: non

Item Christus dicitur pupilla sex de causis.

enim permittit se tangi. *Prouerb.* 4. Nam & ego fui tenellus filius patris mei, & vnigenitus coram matre mea. *Ioan.* 20. Noli me tangere. Tamen valde dure tacta est hæc pupilla in sua passione. *Matth.* 26. Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me. Spinis & clauis & lancea hæc pupilla est compuncta: & propter hoc lachrymam emisit. *Eccles.* 12. Pungens oculum deducet lachrymas. Et ad *Hebr.* 5. Cum clamore valido & lachrymis preces offerens exauditus est. Item ratione compositionis: habet enim oculus triplicem substantiam: tunicam, humorem, & lucem. Primum exemplum Christi caro. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me. Secundum interius sit tanquam anima quæ æquè comparatur. 1. *Reg.* 1. Effudi animam meam in conspectu Domini mei. *Thren.* 2. Effunde sicut aquam cor tuum. Tertium, intimum & occultum. Christi diuinitas. 1. *Ioan.* 1. Deus lux, & tenebræ in eo non sunt vllæ. *Isa.* 45. Vere tu es Deus absconditus. Item ratione formationis: secundum enim *Arist. in lib. de Animal.* Oculi vltimò formantur in animalibus quæ oculos habent. Et Christus in fine temporum homo est factus. Ad *Galat.* 4. Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, &c.

Sub vmbra alarum tuarum. Hîc est in quo determinat, in quo velit custodiri, quia *in vmbra alarum*. Dicit ergo: Sic custodi, & addo locum in quo volo custodiri. *Sub vmbra alarum tuarum*, non alibi, *Protege me.* Alæ Dei sunt charitas & misericordia sub quibus iste vult protegi. Hæ sunt de quibus *Matth.* 24. Quoties volui congregare pullos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas. Hæ alæ nos protegunt, & in aduersis, & in prosperis, & obumbrant. *Psal.* Per diem sol non vret te, neque luna per noctem: quippe diuinis alis obumbramur tibi. Alæ etiam sunt brachia Christi extensa in cruce, de quibus *Deuter.* 32. Expandit alas suas, & assumpsit eum, ad se sumpsit. *Ioan.* 12. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. *Malach.* 3. Et sanitas in pennis eius. Item alæ sunt duo testamenta illius albæ gallinæ diuinæ scientiæ & sapientiæ, quibus obumbrantur Ecclesia. Cognoscit enim per Scripturas, quali in vmbra, quæ tandem exhibebit de sub alis istis, & cognoscet aperte. 1. ad *Cor.* 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. *Cant.* 2. Sub vmbra illius quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Gallina enim sunt Prælati, qui debent habere alas duas: sapientiam & pietatem, in quarum vmbra foueant subditos. *Exod.* 19. Aquila grandis magnarum alarum, &c. *Thren.* 4. In vmbra tua, ô Prælate, in sapientia scilicet & misericordia, viuemus inter gentes. Sed nulli facti sunt. *Zacher.* 3. Mulieres, Prælati effeminati, habebant alas quasi milui. *Isa.* 34. Ibi, in Ecclesia scilicet, Cathedrali, congregati sunt milui alter ad alterum. *Ierem.* 2. In alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum innocentium.

Alæ Dei charitas & misericordia.

A facie impiorum. Hîc est quintum, in quo offendit à quibus velit custodiri. Si enim supra tetigit hæc, ibi, *A resistentibus dexteræ tuæ custodi me*, hîc apertius. Ait ergo: Sic *me protege*

Cur à facie non à manibus inimicorū petit liberari.

sub vmbra, & hoc *à facie impiorum qui me afflixerunt.* Quid est quod dicis, Si te afflixerunt, & times adhuc te affligi quidquam loquens, quomodo non quæris te liberari à manibus, non à facie? Responsio. Siue Christus loquatur, siue Ecclesia, optimè dicitur: plus enim grauatur in deformitate impiorum quæ propriè est in facie videnda, quam in tolerantiæ propriæ iniuriæ. Quasi diceret: Plus grauat videre miserorum peccatorum deformitatem, quàm sustinere qualiscumque pœnæ acerbitatem. Nec mirum: tanta est enim animæ malæ deformitas, vt vix aut nunquam describi possit. *Chrysost.* tamen super Matth. aliqualiter describit ipsam: Sit ergo quidam homo ignem ab intimis emittens nigrum, ex alterutris humeris dracones habens dependentes pro manibus. Sit & ei os pro dentibus gladios acutos habens infixos: pro lingua autem fontem venenum pestiferum emanantem. Venter autem camino omni consumptibilior, quæ mittuntur consumens vniuersa: & pedes subalati quidem, & flamma vniuersa vehementiores ad mouendum se. Sed etiam facies ipsa cane & vrso constructa sit, & loquatur nihil humanum, sed sonitum habeat terribilem: habeat autem & in manibus flammam. Et subdit: Fortassè vobis terribilia videntur quæ dicta sunt: sed non vt dignum est eum formauimus. In hoc autem quòd dicitur, à facie, non à faciebus, notatur vnitas intentionis in malis vt bonos persequantur. *Osee* 12. Colligata est iniquitas Ephraim.

Defirmitas animæ peccatricis.

10. *Inimici mei.* Hic est sextum & vltimum, in quo ostendit quare petat custodiri, quia propter multiplices impugnationes: & dicuntur duo. Primò malitiæ aduersariorum multiplicatas: secundò malignantium aniditas. *Susceperunt.* In prima quinque. Primò consultatio de perdendo illo. Secundò læta comprehensio si possint. *Adipem suum.* Tertiò capti irrisio. *Os eorum.* Quartò irrisi vilificatio. *Proiicientes.* Quintò ratio omnium istorum suorum. *Oculos suos.* Dicit ergo: Sic peto protegi, nec mirum, quia *inimici mei*, dæmones & homines mali, *animam meam circumdederunt*, deliberando, conferendo. Sicut consideratur castrum, & circumdatur ex qua parte possit capi: sicut Iudæi Christum ad literam. *Ioan.* 11. Collegerunt Pontifices, &c. Et in *Psal.* Circumdederunt me canes multi. Sic & dæmones animam. *Eccles.* 9. Venit contra eam Rex magnus & potens, & vallauit eam. *Luc.* 2. Vallauit me abyssus. *Luc.* 19. Circumdabunt te inimici tui vallo, &c. Et bene dicit, Animam: quia nec Iudæi quærebant nisi animam Christi, nec dæmones quærunt nisi animam iusti: *Genes.* 14. Da mihi animas, cætera tolle tibi. *Gregor.* Nihil se fecisse æstimat, nisi cum animas fauciat.

Adeps in bonam aut malam partem multiplex.

Adipem suum concluserunt. Ecce secundum, læta insidio. Quasi diceret: Sic circumdederant, consilia quærendo, & etiam *adipem suum* lætitiam scilicet qua pinguescebant & saltabant, sicut pingue animal, *concluserunt*, ad finem scilicet duxerunt, vel totos se operuerunt. Sed notandum ad maiorem intelligentiam huius verbi, quòd est adeps multiplex. In bono interna deuotio. *Psal.* Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Melior adeps sacra Scriptura. *Isa.* 34. Gladius Domini repletus est sanguine, vbi loquitur contra peccata: incrassatus adipe, vbi promittit bona. Sed adeps optimus, spiritualis lætitia à solo Deo cordi infusa. *Leui.* 3. Omnes adeps Domini est. Sed adeps malus, malitia vniuersaliter, secundum illud *Iob* 6. Viscera impij plena sunt adipe: Et de hoc potest legi quod hic dicitur, *Adipem suum*, id est, malitiam suam, *concluserunt*, intra se clauserunt; vt eos excæcarent. *Vel concluserunt*, ad finem perduxerunt, Dominum occidendo: quia sicut dicit *Bernard.* Graue quidem peccatum originale, sed grauius quodlibet personale: sed grauissimum illud magnitudine quod commiserunt in Dominum maiestatis, crudelissimi homicidæ, imo, si fas est dicere, deicidæ. *Matth.* 24. Implete mensuram Patrum vestrorum. Adeps deterior, superbia. Animalia enim adipe plena superba solent esse & indomabilia. Hic est adeps Regis Eglon. *Iudic.* 3. Infixit in ventrem eius tam validè, vt capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Et de hoc potest legi: *Adipem suum concluserunt*, id est, intra se clauserunt, nullo modo humiliati. Adeps etiam qui vtriusque est occasio prædictorum temporalis abundantia. *Psal.* Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.

11. *Os eorum locutum est superbiam.* Irridendo captum. *Psal.* Aperuerunt super me os suum, dixerunt, Euge Euge, &c. Propter hoc petit inops: Nequando irrideant me inimici mei. Et Christum irridebant Iudæi *Matth.* 27. Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas illud.

Proiicientes me. Hic quartum, scilicet irrisi vilificatio. Quasi diceret: Sic loquuntur superba irridendo, & etiam *proiicientes me* tanquam vile aliquid extra Ierusalem circumdederunt me ad crucifigendum. *Matth.* 21. Apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. *Ioan.* 18. Exiit ergo IESVS portans spineam coronam, & purpureum vestimentum. Et 19. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus. *Ad Hebr. vltimo.* IESVS vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Sic & eius membra. *Ierem.* 18. Proiecerunt Ieremiam in locum vbi non erat aqua, sed lutum. Et *Act.* 8. de Stephano, & eicientes eum extra ciuitatem lapidabant. Sic & modo verbum Dei si qui recipiunt, cito proiiciunt. *Ierem.* 18. Verbum Domini proiecerunt, & sapientia nulla in eis; imò si ad modicum tempus, sicut in Quadragesima & Aduentu, Deum recipiunt in se per gratiam, ipsum abiiciunt in æstate, sicut abiiciuntur ocreæ hyemales. *Ezech.* 23. Oblitus es mei, & proiecisti me post tergum tuum.

Oculos suos statuerunt. Ecce tertium & vltimum, ratio scilicet præcedentium. Quasi diceret: Sic faciunt, quia *statuerunt*, cordis scilicet intentionem & affectum, *declinare* firmiter stabiliendo. *Statuerunt terram* hanc materialem calcabilem. Hoc planum in Iudæis, qui Christum occiderunt, qui oculos ad terrena conseruanda conuerterunt. *Ioan.* 11. Expedit vt vnus moriatur pro populo, vt non tota gens pereat. Ne forte veniant Romani, &c. Præterea in

Christo erat diuinitas tanquam cœlum, & humanitas tanquam terra: Iudæi autem solam terram, id est, humanitatem in Christo attendebant. *Prouerb.* 10. In facie prudentis, Christi scilicet, lucet sapientia, diuina scilicet: oculi autem stultorum, scilicet Iudæorum, in finibus terræ, in Christi scilicet humanitate. *Isa.* 42. Cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus nisi seruus meus? Vere cæcus qui non videbat Christi diuinitatem quam omnis creatura sentiebat. *Gregor.* Mare cognouit, quia se pedibus calcabile præbuit. Cœli cognouerunt, quia nato Domino stellam miserunt. Sol cognouit, quia in passione eius radios suos obscurauit. Terra cognouit, quia ipso moriente contremuit. *Bernard.* Mortem Christi expauit & expalluit tota machina mundialis. Hæc est autem vniuersalis ratio, & in dæmonibus & in hominibus quare persequuntur bonos, quia oculos suos statuerunt declinare in terram. *Daniel.* 13. Declinauerunt oculos suos vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iustorum.

12. *Susceperunt me.* Hic secundum, in quo monstratur malignitas persequentium, & ostenditur in duobus, in calliditate primò: secundò in crudelitate. *Et sicut catulus leonis.* Dicit ergo sic: Persequuntur & hac ratione, & etiam crudeliter, quia *susceperunt me*, non quocumque modo, sed *sicut leo paratus ad prædam*, qui totam crudeliter deuorat, & discerpit. Et hoc verum in Christo quantum ad maiores Iudæorum. *Sophon.* 3. Principes eius, in medio eius, quasi leones rugientes. Sic & dæmones tanquam leones ad prædam suscipiunt peccatores. 1. *Pet.* 5. Aduersarius vester diabolus, &c. Et in *Psal.* Nequando rapiat vt leo animam meam.

Et sicut catulus leonis, non in aperto sæuiens, sed *habitans in abditis*: vnde callidè insidiatur, sicut quidam Iudæorum, qui callidè procurabant mortem Christi & latenter. *Thren.* 3. Vrsus insidians factus est mihi, & leo in abscondito. Et dicuntur tales caruli: hi enim erant exteriùs humiles & abiecti. Propter hoc de omnibus conqueritur simul *Ierem.* 17. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua, Ecce *in abscondito*: dedit vocem suam contra me, Ecce *paratus ad prædam.* Et notatur in his verbis duplex diaboli tentatio, qua impugnat suos per se, & per suos, aperta scilicet, & occulta, de quibus in *Psal.* Non timebit à sagitta volante in die, quantum ad apertam, & negotio perambulante in tenebris, quantum ad occultam.

13. *Exurge Domine.* Hic est secundum secundæ partis huius Psalmi, in quo petitur retributio iusta aduersariis: secundò iustis, & sustinentibus eorum infestationem, ibi, *Ego autem in iustitia.* In prima tria. Primò petitur liberatio iusti ab impiis reddenda in futuro, ibi, *Domine à paucis.* Tertiò subiungitur culpa vel demeritum propter quod debetur illis, ibi, *De absconditis tuis.* In prima tria. Primò excitatio ipsius Domini: secundò petitio. *Et præueni eum.* Tertiò probatio, quòd debeat exaudiri, ibi; *Eripe animam tuam.* Dicit ergo: Tanta est necessitas, & persequutio, vt præmisi. Ergo *Domine exurge*, qui dormire videris, vel peccata hominum non curare. Alibi in *Psal.* Exurge quare obdormis Domine? Exurge & ne repellas in finem.

Præueni. Hic petitio, & petit tria. Festinationem auxilij, inimici deiectionem. *Et supplanta eum.* Et sui eripitionem. *Eripe animam meam ab impio.* Dicit ergo sic: *Exurge & præueni eum*, inimicum scilicet populum Iudæorum me persequentem. *August. Hieronym. & Cassiodor.* Habent eos, scilicet Iudæos: hæc autem littera, *eum*, significat populum Iudæorum: & loquitur ad modum currentium. Quasi diceret: Currunt velociter ad persequendum me: sed tu *præueni eos* puniendo. *Prouerb.* 1. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem: sed tu præueni, vt prius pœnam accipiant, quam effundant: quod & factum est, quia excæcati sunt antequam Christum occiderent. 1. ad *Corinth.* 2. Si cognouissent, nunquam Deum gloriæ crucifixissent. *Sapient.* 2. Hæc cogitauerunt, nondum opere impleuerunt, & euanuerunt: excæcauit enim eos malitia sua.

Et supplanta eum. Ecce secundum. Quasi diceret: Præueni, & cum arrigeris, supplanta eum, id est, deiice illum luctando: deiicere enim in lucta dicitur supplantare: tales enim solent sub plantis aliquid ponere, vel aliquid de sub planta subtrahere: & sic factum est turpiter enim sunt deiecti & supplantati, per totum orbem dispersi & distracti. *Prouerb.* 19. Sultitia hominis supplantat gressus eius, quantum ad intellectum. Et in 23. Impietas peccatorem supplantat, quantum ad pedem affectus. Propter hoc dicitur *Ierem.* 35. Non effugiet velox, nec saluari se putet fortis. *Amos* 2. Peribit fuga à veloci, & fortis non obtinebit virtutem suam.

Eripe animam meam. Ecce tertium. Sic membra diaboli, impios præueni, & supplanta, & *eripe animam meam*, propriam, & omnium meorum, *ab impio*, diabolo, qui super cornu crucis stans, expectabat eam, sicut alias delaturus eam ad infernum. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur, sed adhuc speret quod Iordanis influat in os eius.

Framæa tua. Ecce tertium. Quasi diceret: Petij vt capias, & debes, quia dico, *Eripe* non quamcumque rem, sed *framæam* tuam, animam meam quæ est framea tua, vnde debes eam eripere, & maximè *ab inimicis manus tuæ*, Iudæis, & dæmonibus, qui tuæ aduersantur potentiæ, quæ per manum intelligitur. Secundum Isidorum framea est gladius ex vtraque parte acutus, & dicitur framea à materia, quasi ferrea. Anima ergo Christi framea dicitur, quasi ferrea, dura, & omnino inflexibilis à iustitia. *Psal.* Deus in medio eius non commouebitur. Sed ex vtraque parte acuta fuit Christi anima, quando acumine intellectus ex vna parte diuinitatem comprehendere potuit, & eam penetrare vsque ad intima, & ex altera, corporis scilicet, passiones ex sensu acutissimè penetrare, ita vt nec contemplatio sensum passionis impediret, nec sensus passionis à contemplatione in aliquo reuocaret. Hic est gladius quo Deus infernum debellauit, trahens illum de vagina, scilicet de carne sua. *Ezech.* 21.

Anima Christi cur dicitur framea, id est, gladius vtrinque acutus.

*Ezech.*21. Mucro euagina te vt interficias, lima te, vt fulgeas, vt separes pios ab impiis, & claritatem tuæ potentiæ ostendas. Et postea perfectâ victoria, posita iterum framea in vagina sua in corpore suo vsque in perpetuum permansura: Et cùm omnia tua sint: *Iob* 41. Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt: hæc maximè tua est, quæ assumpta est in vnitatem personæ filij tui, & propter hoc à te potissimum eripienda.

14. *Triplex expositio huius versus.*

Domine à paucis. Hîc est iustæ retributionis postulario ipsis malis: & legitur multipliciter. Tripliciter scilicet, primò, vt dicantur pauci Iudæi infideles: & sic legitur, *Domine* qui omnia potes *in vita eorum*, scilicet in vita præsenti quam suam putant, & nullam aliam quærunt. *Sap.*2. Nos ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus, quasi non fuerimus. Venite ergo fruamur bonis quæ sunt. Et subditur: Quoniam hæc est pars nostra & sors nostra. *Diuide eos*, id est, separa *de terra eorum*, Ierusalem, & adiacenti patria, vt impleatur illud 4. *Reg.* 25. Translatus est Iuda de terra sua. Et sic *diuide eos*, quòd *à paucis*, id est, ab inuicem sint diuisi, paucis hinc inde distractis. Hoc planiùs habet litera August. quæ talis est: Domine perdes eos de terra, quantum ad primum: dispertire eos in vita eorum quantum ad secundum. Et hoc iustum: occiderunt enim Christum propter terram seruandam: vnde iustè eam amiserunt: & propter gentem in vnum tenendam. *Ioan.*11. Ne forte veniant Romani, & tollant gentem nostram. Propter hoc à terra diuisi, & à se inuicem seiuncti. Vel sic vt pauci dicantur Iudæi fideles. Vt enim docent historiæ, maximè Iosephi, imminente Iudæorum exterminio, pauci fideles in regnum Agrippæ fecesserunt moniti ab Angelo, vbi manserunt tuti. Et est sensus: Domine in vita eorum sicut priùs, diuide eos à paucis fidelibus, *de terra eorum*, supple, recedentibus. Vel pauci possunt dici omnes electi: & legatur sic: *Domine diuide eos à paucis* electis tuis, & ita quod *de terra eorum*, id est, electorum, quæ est terra viuentium. Et hoc in vita eorum, id est, sicut meruit vita eorum. De qua diuisione *Matth.*25. Separabit eos sicut separat pastor gregem suum. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos autem à sinistris. Hæc imprecatio impletur iam in malis Prælatis: diuisi enim sunt à paucis, ab humilibus, qui numero pauci sunt, & sui reputatione nihil: ipsi autem multi sunt, honoribus, delitiis, diuitiis. Supra in *Psal.* A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. Item diuisi sunt de terra: quia non laborant, sed quiescunt. *Psal.* In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Sed sicut dicit *Bernard.* cum dæmonibus. Et tandem accidet eis quod minatur Dominus seruo malo. *Luc.*12. Diuidet eum, & partem suam ponet cum infidelibus.

De absconditis tuis. Hîc tertium, demeritum scilicet, propter quod imprecatur pœnam istam, & tangitur duplex. In se absolutè: secundò in comparatione ad alios successores suos scilicet, secundum aliquas lecturas, ibi, *Saturati sunt.* Dicit ergo: Sic punias eos, & digni sunt, quia *de absconditis tuis*, id est, peccatis & immunditiis, quæ tu non cognoscis, sed magis abscondita sunt tibi. Contra: Peccata hominum illis absconduntur, alibi, in *Psal.* Ab occultis meis munda me Domine, sed Deo quomodo absconditа dicuntur? de quo ad *Hebr.*4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Respondeo. A notitia simplici non. *Psal.* Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sed à notitia affectata. *Abac.*1. Mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. De iis absconditis tuis adimpletus est venter eorum, id est, capacitas rationis, dicit *Hieronymus*, memoria, sicut *Augustinus* dicit. Sic repletus est vt non sit in eo locus Deo, sed sit eius obliuio. Ad *Rom.* 1. Tradidit eos Deus in reprobum sensum repletos omni iniquitate & malitia. Modo peccata malorum sunt in ventre eorum, sed in die iudicij euomabunt sicut parturiens. *Psal.* Ibi dolores vt parturientis. Et quid, nisi illud *Ierem.*4. Ventrem meum doleo: & dolebis, dicetur eis, quia nunquam de cætero peccatum exire poterit per confessionem. *Isa.*37. Venerunt filij vsque ad partum, & non est virtus pariendi. *Luc.*21. Væ prægnantibus & nutrientibus illis diebus. Et nota, quòd est venter triplex. Gastrimargia. Ad *Philipp.*3. Quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt. Infirmitas humana. *Psal.* Conglutinatus est in terra venter noster. *Cant.*7. Venter tuus, dicitur Ecclesiæ, id est, infirmior pars in te, sicut crater tornatilis, &c. Est memoria & conscientia, sicut hic dicitur. *Prouerb.* 10. Venter eorum insaturabilis. Abscondita etiam possunt dici præcepta Dei, & miracula Christi, quæ aliis gentibus fuerunt abscondita à Deo, sed Iudæi his sunt repleti. *Deuter.* 4. Quæ est enim alia gens tam inclita, vt habeat ceremonias, iustaque iudicia & omnem legem quam ego pono hodie ante oculos tuos.

Abscondita Deo dicuntur peccata quibus impius expletur.

Saturati sunt filiis. Hîc est secundum, in quo monstratur transfusio iniquitatis in alios: & primò notatur in illis abundantia malitiæ. Secundò transfusio in alios ex illa. *Et dimiserunt.* Legitur enim secundum *August.* tripliciter. Primò, vt hic *filiis* sumatur proprie pro prole naturali: & tunc dupliciter: quia vel in bono, & est sensus: Sic adimpleti sunt mandatis & miraculis tuis, vel etiam peccatis. Et *saturati sunt filiis*, datiuè ad vtilitatem filiorum, non suam, & ibi, quia *dimiserunt reliquias suas* saluandas suis, secundum illud *Isa.*10. Reliquiæ conuertentur ad Dominum. Reliquiæ, inquam, Iacob: *Paruulis suis.* Quasi diceret: Non de ipsis erunt saluati, sed de suis. Vel sic: Saturati sunt peccatis, & hoc *filiis suis*, id est, ad damnum filiorum: & ideò quia *dimiserunt reliquias* maledictionis *filiis suis*, quando clamauerunt *Matth.*27. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Quasi dicetet: In tantum peccatis sunt repleti, vt refunderent illa in posteros suos. *Ierem.* 31. Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Sicut mater aliquando comedit, & eius nutrimentum transit in fœtum super quando lac sugit, sic eorum malitia translit ad filios per Patres ipsos. *Sap.*4. Ex iniquis omnes filij qui nascentur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes. Tertio modo legitur, vt filij appellentur mala opera, reliquiæ, &c.

Triplex humonstratur transfusio iniquitatis in alios: & ius versus expositio.

Peccata Iudæorum remandant in damnum filiorum.

Saturati

Saturati sunt filiis, ablatini casus, id est, operibus malis suis, & maledictis ex se generatis. Saturati, inquam, vsque ad summum. *Sap.*4. de talibus filiis: Nequissimi filij eorum, maledicta creatura eorum.

Sed contrà: Peccata non saciant. *Ezech.*16. Postquam fornicata es, nec sic es satiata, & multiplicasti fornicationem tuam Chanaan cum Chaldæis, nec sic satiata es. *Prouerb.*30. Tria sunt insatiabilia. Responsio. Duplex est appetitus: vnus naturalis, hic saciatur: tantum enim sumitur aliquando aliquis, quòd naturam non plus appetit, quamuis non sit vera satiatio. Et est appetitus vitiosus: hic nullo modo satiatur, sed semper magis ac magis appetit, & de isto intelligitur, quod dicitur in *Ezech.* & in *Prouerb.* Si autem opponatur, quòd appetitus naturalis solo Deo saciatur: *August. in libro Confessio.* Inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. Quis enim dubitat naturalem appetitum ad capiendum Deum factum, & ipso solo replendum? Propter hoc dicendum est, quòd est saturatio fastidij, & hac satiant vita & delectationes in creaturis: omnis enim voluptas naturalis frequentata, in fastidium vertitur. Vnde mali *Sapient.*2. Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ. *Ecclesiast.* 1. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & cum omni solliditate, & afflictio spiritus, cum tædio scilicet, & fastidio. Et est satietas repletionis vitæ, quæ est in naturali appetitu à solo Deo.

Quæstionis materia. Triplex humonstratur transfusio iniquitatis in alios: & ius versus expositio.

Alia versio, saturati sūt porcina.

Alia litera habet: *Saturati sunt porcina*: & supplent quidam, carne. Ergo filij malorum, eorum scilicet opera fiunt porci. Valde innaturale est, quòd homo generet porcum: comedit enim porcum, quando delectatur in opere malo, sicut illi de quibus *Isa.*3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. *Sapient.*11. Eos exhorruisti, quia opera tibi odibilia faciebant per medicamenta, & sacrificia iniusta, filiorum necatores suorum, sine misericordia, imò deuoratores. *Thren.*4. Manus mulierum miserarum coxerunt filios suos: hanc dubium quin ad comedendum. Alij dicunt porcinam esse cibum porcorum, vnde supplent hoc: *Saturati sunt porcina*, esca supple. Ergo porci sunt. *Luc.* 15. Filius prodigus quærebat saturari de siliquis quas porci manducabant. Non est ergo magnum, si de hominibus facti porci, dæmonibus diuinitrantur, vt ipsos possideant. *Matth.* 8. Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos, quod factum est.

15. *Ego autem in iustitia apparebo.* Hîc secundum huius partis: & dicuntur duo. Primò dispositio ad remunerationem. Secundò ipsa remuneratio. *Satiabor.* Ait ergo: Sic illi, ego autem sicut illis tradatus, & in me, & in meis, *apparebo* manifestus *in conspectu tui*, non sicut Adam qui abscondit se. *Genes.*3. Abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini. *Psal.* Quotiès sunt iniquitates & impietates tuæ, licet inspectiue, & excludentes in confessione peccata tua. Apparebo autem non vacuus, sed plenus. *Exod.*23. Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus. Sed *in iustitia*, quæ præparabit me ad gloriam tuam suscipiendam. *Sap.*2. Iustitia perpetua est & immortalis, id est, perpetuitatis & immortalitatis acquisitiua. Iniustitia autem impij est mortis acquisitio. Et nota, quòd dicit in conspectu tuo. Quasi diceret: Ex ipso tuo conspectu habeo iustitiam, & omnem gratiam. *Esther.*6. Valde mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum. *Genes.*6. Noe inuenit gratiam coram Deo.

Quæstionis materia.

Satiabor. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic apparebo iustitia ornatus, quam tamen habeo à te: & sic *satiabor. Ioel.*2. Satiabimini & laudabitis nomen Domini in conspectu Dei vestri, in sæculum sæculi. Et *Isa.*65. Serui mei comedent, & vos esurietis. *Matth.*5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur, non porcina sicut alij, sed *gloria tui cum apparuerit.* Sed contrà *Ecclesiast.* 24. Qui edunt me, adhuc esurient, & 42. Quis satiabitur videns gloriam eius? Responsio. Satietas aliquando signat plenam appetitiui satietatem, ita vt nihil amplius requirat: sic accipitur hic. Aliquando importat fastidium, & tei qua vsi sumus abiectionem: sic accipitur *Ecclesiast.*42. & negatur 24. Erit ergo satietas non fastidiosa, & fames sine penuria, vt semper satis habentes desideremus, & nunquam fastidiamus. In hoc autem quod dicit, Cum apparuerit, demonstratur, quòd visio est tota merces. *Ioan.*17. Hæc est vita æterna, &c.

Satietas fit similitudo eii Dei.

Litera *Hieronymi*, *Implebor cùm euigilauero similitudine tua.* Vnde ipsa assimilatio nostri ad Deum est satiatio nostra. 1. *Ioan.*3. Scimus, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. Ad *Coloss.*3. Cùm apparuerit Christus vita nostra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gratia.

IN XVII PSALMVM.

In finem puero Domini Dauid, qui locutus est Domino verba Cantici huius, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saül, & dixit. 1.

Diligam te Domine. Hîc est Psal. decimus septimus, in quo agitur gratiis, & laudatur à Christo Deus pro conseruatione in bono superiorum in Psal. præcedenti, secundum quos refertur ad Christum pro sui liberatione à morte, & miseria, & insidijs persequentibus secundum quod ad membra Christi referuntur pro certa liberationis ab inimicis, dæmone, & membris eius, & infirmitatibus & miseriis à bono rei absentibus, & ipsa morte. Hos autem titulos ostendimus in titulo qui talis præmittitur *In finem puero Domini Dauid, qui locutus est Domino verba Cantici huius, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saül, & dixit.* Et est talis ordo, & sensus verborum. *Puero Cantici huius* tendentis in finem, consentiunt, dico, *Dauid puero Domini*, id est, seruo Domini, qui verba, supple, *locutus est Domino, in die qua eripuit eum de manu inimicorum, & de manu Saül* maximè, & dixit, *Diligam te*, &c. Secundum hoc videtur, quòd debet Psalmus exponi de persequutione 2.

persequutione

sequutione illa, & liberatione materiali Dauid.

Sed occurrit *Cassiodor.* Propter duo verba quæ in titulo sunt posita, ostendens non esse exponendum literaliter, sed trahimur per illa ad intelligentiam spiritualem. Primum est quod dicit, *in finem.* Per hoc enim aperte ostenditur in tulo, quòd in illum qui finis est, ducunt nostrum intellectum verba Psalmi. Hic autem spiritualis Dauid, non materialis, Christus scilicet. Ad *Rom.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Apoc.* 1. Ego sum *a & ω*, principium & finis. Aliud verbum est quod dicit, *Canticum.* Est enim, sicut dicit *Cassiodorus*, canticum non pro temporali aliquo eventu, sed pro æternis habita exultatio. Sed contra hoc videtur, quia 2. *Reg.* 22. Triumphatis omnibus inimicis Dauid, dicitur: Loquutus est Dauid Domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manibus inimicorum suorum, & de manu Saulis, & dixit: Dominus petra mea, &c. secundum aliam translationem huius *Psal.* Ergo pro triumpho materiali sunt dicta hæc. Sed responsio est, quòd nihil prohiber ibi dicta pro materiali triumpho: in illo enim titulo non ponitur in finem sicut hic, nec canticum, sed tantum carmen quod erat pro eventu temporali propriè. Præterea autem à Christo spirituali, pro spirituali victoria.

Sed arcabit me adhuc vlterius opponendo, quòd nihil tale omninò legimus Christum post resurrectionem cecinisse. Sed responsio est, quòd multa fecit, quæ Scriptura non expressit. *Ioan. vltimo.* Multa quidem & alia signa fecit Iesvs, quæ non sunt scripta in libro hoc; quæ si per singula scriberentur, nec ipsum arbitror posse capere mundum.

Expone ergo verba tituli de Christo sic: *Verba Cantici huius* spiritualis, quia de spirituali victoria. Ecce materia Psalmi tendentis, vel tendere facientis, *in finem*, Christum scilicet inquantum Deus est: ipse enim secundum diuinitatem qua æquali est Deo Patri, finis est suipsius secundum humanitatem, & omnium nostrum. Et in hoc verbum Psalmi conuenit *Dauid*, id est, Christo pueto Domini, id est, secundo Dauid secundum humanitatem & corpori suo inspirato. *Ioh.* 13. Ecce seruus meus, suscipiam eum.

Quæ loquutus est Domino Deo Patri, vel ipse ore proprio, vel certe per os Prophetæ Dauid. 2. *Reg.* 23. Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Ecce Auctor huius Psalmi.

In die qua eripuit eum Dominus. Et fuerunt propriè in die, si dicimus Christum ore proprio hæc dixisse. Si autem ore Dauidis hæc prætulit, *in*, sumitur pro præpositione pro, id est, *pro die, qua eripuit eum Dominus.* Et sic habemus tempus quando edidit est Psalmus. Et determinat à quibus. *De manibus inimicorum suorum*, dæmonum scilicet, & Iudæorum. *Et de manu Saul*, id est, mortis. Et nota, quòd per Saul signatur mors ratione triplici. Primò quia Saul Rex fuit non ad permanendum: vnde 1. *Reg.* 10. Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius. Glossa: Lenticula est vas olei fictile quadrangulum, in latere habens foramen, & signat fragilitatem regni eius. Et è contra Dauid permanulus, inunctus est cornu olei, in quo significatur duratio regni eius. Sic certè mors regnat ad tempus. Ad *Rom.* 9. In vnius delicto mors regnauit per vnum. Ecce regnum. Sed ad tempus. 2. Ad *Corinth.* 13. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors victoria tua: Vbi est mors stimulus tuus? Item sicut Dauid Saulem patientem iubiquit, vt in pace regnaret: sic Christus mortem, vnde post mortem dixit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ad *Ephes.* 2. Fecit pacem vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias. Item hunc Regem à Deo exoratum, licet caret 1. *Reg.* 1. Vnde interpretatur petitus. Sic mors quod humanum mortem à Deo exoratum, vt regnaret super se, *Saul* à Deo petitus, id est, quibus tangendo ignem vetitum, & verbis quando se excusaverunt. *Gen.* 3. accepérunt illam, id est, mortem. Et ex eo apparet motivum ad componendum Psalmum.

Quomodo amor nescit vel patitur superiorem.

Dividitur autem Psalmus iste in tres partes. Primò est promissio de laudando Deo ex promissione, & gratia referendis. Secundò multorum beneficiorum enumeratio pro quibus sunt referendæ ibi, *Circumdederunt me dolores.* Tertiò promissi obtenta ibi, *Fauit Dominus, & liberauit.* In prima parte dicuntur tria. Primò præmittit dilectionis commendationem. Secundò sublimiorem dilectionis adaptationem, vt manifestetur ratio diligendi, & continuandi dilectionem, ibi, *fortitudo mea.* Tertiò præmittit gratiarum actionem & inuocationem. *Laudans inuocabo Dominum.* Dicit ergo: *O Domine diligam te*, Male loquitur, videretur: nemo enim ad præsens id quod ergo Dominum & dare diligere nisi præsentem, *Bernard. ad Eugenium:* Amor Dominum nescit, sed tamen. *Matheus.* Itaque Dominus, non est meus Redemptor. Dominus Magnanimus dicitur in primordio imperium: sic accipitur hic. Aliquando ex rebitum ad inferiora comparatum. Vnde dominum negat *Bernard.* Et in hoc habemus *Matheus.* Et dicimus, Deus vult. Et secundum proprietatem, quam secundo: causa figurata habemus certum in factis eius, & certa in factum. In factis, quia frequentius dat contra & plenius, quam fulminet, vel tonet. *Psal.* Non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur. In factis: quis respicit creaturarum delectabilium pacissimas sunt terribiles. *Eccles.* 43. Quàm desiderabilia sunt omnia opera eius! Omnia dicit, pro maiori parte: quia fere omnia: hinc dicit *Augus.* prælatos ei allimilari, vbi ait de Psalmo: Plus amant à vobis appetat quam timeri.

Dominium Dei suaue.

Item quando dicit, *Diligam te*, præcalluit contra illud *Amos* 3. Numquid ambulabunt duo simul, nisi conuenerit eis? Vbi datur ibi, cum statim possit dici: Quomodo ergo diligam te de futuro assentiendo, quod non est certum, cum certus est, quòd diligit me, ergo est certum? Item quod non amor? dignus amari, quia *Psal.* 8. Diligam te quia dilexisti me. Sed contra *Exodi* 20. Non fecit ali amore, vel odio dignus est. Ergo multo fortius debeat fi erit. Respondeo. Cum dicitur, Diligam, Diligam, in futuro, potius est iam datæ dilectionis significata continuatio, quam procrastinatio vel promissio de futuro. Ad aliud dicendum, quòd si vox Christi est, præsumptio non est, ipse enim sciebat se habere charitatem, & perseueraturum se in ea non dubitabat. Item si vox Ecclesiæ est; præsumptio non est: scit enim Ecclesia, quòd in ipsa nunquam dilectio deficiet: dictum enim scit *Matth. vlt.* Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Et ad *Rom.* 8. Scio quòd neque mors, neque vita, neque principatus, neque potestates, &c. poterunt nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesv. Nos dicit, loquens in persona Ecclesiæ.

Fortitudo mea. Hic describit dilectum: & tanguntur octo conditiones. Duæ respiciunt liberationem à malo pœnæ: aliæ duæ exceptionem à malo culpæ. *Refugium & liberator.* Duæ conseruationem in tentatione. *Adiutor & protector.* Duæ vltimæ victoriam cum remuneratione. *Cornu salutis & susceptor.* Fortitudo autem dicitur Deus propter virtutem in agendo quod est difficile. Firmamentum in sustinendo quod est graue. Dicit ergo sic: *Diligam te Domine* qui es sup. *fortitudo mea*, causaliter loquendo, id est, per quem fortis sum. *Isa.* 40. Qui dat lasso virtutem, & robur multiplicat ei, qui non sunt aliquid, sup. de se. *Ierem.* 16. Domine fortitudo mea, & robur meum.

Sed constat, quòd si fortitudo est, fortitudo infinita est. Quid ergo non potest cui Deus fortitudo est? Hinc confidenter dicunt Sancti cum *Paulo ad Philipp.* 4. Omnia possum in eo qui me confortat. *Eccles.* 47. Dilexit Dominum qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiam.

3. *Dominus firmamentum meum*, vt possim sustinere grauia. *Prou.* 15. Firmos facit terminos viduæ, extremos Ecclesiæ. *Matth.* 7. Venerunt flumina, flauerunt venti, & irruerunt super domum illam, & non cecidit, fundata enim erat supra firmam petram.

Et refugium. Hic tangit illas quæ respiciunt malum culpæ, in quo sunt necessariò duo. Liberatio à culpa, & susceptio liberati. Sed præposterat: ait enim, tu es *refugium meum* me recolligendo in numero tuorum. *Psal.* Domine refugium factus es nobis. Refugium vtique propinquum. *Psal.* Iuxta est Dominus his qui tribulatio sunt corde. Amplius: quia nulli claudit gremium suum. *Psal.* Et magnitudinis eius non est finis. Et valdè firmum. *Psal.* Susceptor meus, non mouebor amplius. *Psal.* Petra refugium hirinacijs.

Et liberator meus, si fuero captus à culpa. *Daniel.* 6. Ipse est liberator atque saluator, qui liberauit Danielem de lacu leonum: si seruus fuero in illa. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et in eodem, Si filius vos liberauerit, &c.

Deus meus adiutor meus. Hic tertium, duæ scilicet conditiones quantum ad tentationes: duæ enim sunt necessariæ, vt sit adiutor ad impugnandum & vincendum, & protector ad defendendum. *Protector meus.* Dicit ergo: Non solum es fortitudo, firmamentum, refugium, & liberator, imò *Deus meus adiutor meus* ad vincendum omnes tentationes. *Deut.* 33. Manus eius pugnabit pro nobis.

Adiutor sine quo omninò nihil possum. 2. ad *Corinth.* 3. Non quia sufficientes simus ex nobis cogitare aliquid quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: & cum quo omnia possumus. Ad *Phil.* 2. Operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Et propter hoc, *sperabo in eum*: aliter enim non præberet auxilium. *Psal.* Sperate in eum omnis congregatio populi. Propter hoc dicebat *Iob* 13. Et si me occiderit, sperabo in eum.

Motivum fiducie tantum in se non decipit.

Sperandum autem in Deo. Primò: quia spe *in Deum.* confundit, sicut dæmones qui decipiunt magos & hurmodi homines, de quibus *Isa.* 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus: flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos. Et sequitur ibi: Subuertet grando spem mendacij. *Eccles.* 12. Non credas inimico tuo in æternum. Secundò quia non deficit, vt homines amicos frequenter deficunt, de quibus *Eccles.* 34. Sodalis amico conjocundabitur in obiectationibus, & in tempore tribulationis aduersarius erit, sicut factum fuit in amicis Iob. Non sic Deus. *Iudith* 13. Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deserit sperantes in se. Tertiò: quia non deficit sicut possessiones. *Prou.* 11. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. *Iob* 4. Qui terrenum habent fundamentum, confumentur, velut à tinea. Sed de Deo dicit *Augus.* Proiice te in Deum: non est tam crudelis vt se subtrahat, & cadere te permittat. *Psal.* Spera in eo, & ipse faciet, nec deficiet.

Protector meus ad defendendum, si fortè non sufficio impugnare illas: vnde alia littera habet, *scutum meum, & cornu salutis mee.* 2. *Reg.* 22. Armatura & scutum optimè protegens in circuitu. *Psal.* Vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et alibi, Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo.

Et cornu saluti. Hic tanguntur duæ vltimæ, quarum prima respicit ad consummationem in merito: secunda remunerationem in præmio. *Et susceptor.* Dicit ergo: *Et cornu saluti.* Nota, quòd in cornu significatur potentia: & sic exponi potest, primò vt sit sensus: *Et cornu saluti*, quod imperit & vincitur inimicos meæ salutis, sicut patet in *Psal.* In te inimicos nostros ventilabimus cornu. *Deut.* 33. Sic in cornu saluti nostræ. *Et susceptor meus*, quòd quia non est diuisus à me, virtute supernæ diuinitatis Christus suscepit me totum: & cum per alium, tamen cornu dicitur, non cornua: vnde vniuersalis appellatur in *Psal.* Dilectus quemadmodum filius vnicornium. Et vnicornis, *Iob* 39. Numquid volet vnicornis seruire tibi? Itaque cornu est *Quare Christus in sua puella, scilicet Virgine dulcissima, vnicornis, & vnicornis.* Dicitur autem, quòd cornu vnicornis ita acutum est & ita validum, vt quicquid impetierit, aut mittet aut perforet. *Iob* 41. Quis potuit resistere vultui meo? Nullus. Rinoceros est qui habet in vultu cornu, non in cervice, sicut alia animalia. Euidebit sicut vnicornis cornu meum. In cornu etiam misericordiæ: quia in *Cornu frangere* solent victores fieri. 3. *Reg.* 16. Tulit *solum petra.* Samuel cornu olei ad inungendum Dauid. *ita & sta.*

Cornu,

Cornu autem salutis & sanctitatis plenum, quia omnis gratiæ fuit Christus. Oleum enim sanatiuum est. *Iacob. vlt.* Infirmatur aliquis vestrum? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes oleo. *Matth.6.* Vngebant oleo multos infirmos, & sanabantur. Hoc oleo plenus fuit Christus. *Ioan.1.* Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. *Luc.4.* IESVS autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane.

Et susceptor meus. Secundum primum sensum ad renumerationem: sic beatus Stephanus petebat suscipi *Act.7.* Domine IESV suscipe spiritum meum. Secundum medium, sicut medicus ægroti. Suprà in *Psal.* Tu autem Domine susceptor meus es. *Isa.* 43. Ecce semus meus, electus meus, suscipiam eum. Hic ergo octo rationes ad inuicem ordinatæ quare Deus diligendus est. Præter hoc: quia prudens est electio. Sponsa in *Cantic.5.* dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Certe prudenter eligis ô Sponsa: ipse est enim de quo *Sapient.7.* Præposui eum regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, sapientiæ scilicet, quæ Deus est: nec comparaui illi lapidem pretiosum.

Diligendus etiam est: quia nobilis secundum vtramque naturam multum. *Prouerb. vlt.* Nobilis in portis vir eius. Quia sapiens. Ad *Coloss.2.* In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Quia diues. *Ioan.17.* Omnia tua mea sunt. *Psal.* Simul in vnum diues & pauper. Quia potens. *Psal.* Dominus fortis & potens. 2. ad *Corinth.1.* Prædicamus Christum Dei filium, & Dei potentiam. Quia largus. *Iacob 1.* Qui dat omnibus affluenter, & nulli improperat. Quia benignus. Ad *Tit.* 1. Apparuit benignitas, & humanitas, &c. Quia speciosus. *Psal.* Speciosus forma, &c. Ad *Hebr.1.* Qui cum sit splendor gloriæ. Quia in colloquio placidus. *Ioan.6.* Verba vitæ æternæ habes. Quia in consilio prudens. *Ecclesiast.6.* Multi pacifici sunt tibi, & consiliatius vnus de mille. Quia in auxiliis strenuus. 1. ad *Corinth.10.* Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis. Quia in obsequiis sedulus. *Luc.6.* Solem suum facit oriri super bonos & super malos. Quia amicorum amicus, qui totum complet. *Prouerb.8.* Ego diligentes me diligo.

4. *Laudans invocabo.* Hic tertium. Postquam manifestata est dilectio ad Deum, & rationes dilectionis ostensæ sunt, subiungitur promissio de laudando: & dicuntur duo. Primò promittit se laudaturum invocando, vel invocaturum laudando. Secundò ostendit suæ laudationis vel invocationis fructum. *Et ab inimicis.* Dicit ergo: Sic diligam, id est, continuabo dilectionem, & etiam *invocabo Dominum* interiùs, laudans ipsum exteriùs, quòd fit infrà in fine *Psal. Viuit Dominus*, sicut dictum est iam, vt sit invocatio feruens vsque ad motus labiorum: & motus labiorum verax, quia cum interioti cordis intentione, ne sim de illis, de quibus *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Et ab inimicis. Ecce fructus, secundum illud *Ioël.3.* Et erit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum autem multi sint astuti & fortissimi contra nos inimici, magnum est ab iis liberari, & tamen pro modico facit hoc Deus, pro laude & inuocatione: quid minus faciet ei homo? Ecce ergo apertè quod dicit Paulus ad *Titum* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum, &c.

Posset etiam dici, quòd hoc quod dicit, *laudans*, refertur ad præcedentia, & gratiarum actionem pro illis: *Invocabo* ad futura, vt Deus continuet manum in largiendis beneficiis. Quasi diceret, *Laudans* pro iam receptis, quæ iam retuli, *invocabo*, pro conferendis & continuandis. In primo fidelitas, in secundo vtilitas. Beatus qui in ils linguam occupat fideliter contra mendacium, & vtiliter contra otium, & sic ab inimicis liberatur. Circa hæc duo sic occupari petebat Salomon. *Prouerb.30.* Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar. Et subdit, Vanitatem, quantum ad otiosa, & verba mendacij, quantum ad falsa, longè fac à me. Et est ordo competens. Primò laudat, postea inuocat. Qui enim debitum non accipit: & qui ingratus est de accepto, meritò non accipiet de futuro. Propter hoc dicitur in *Psalm.* infrà, Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Et subditur: Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te.

Prius laudandus Deus quam inuocandus.

Circumdederunt me. Hic secunda pars Psalmi, in qua subiungit causam promissionis processuræ ex delectione, & quia specialiter hoc fuit incarnationis beneficium, per quod sumus à miseria liberati, quatuor dicuntur in hac parte. Primò enumerat humani generis mala, ex primo Adam contracta. Secundò de clamore & desideriis Sanctorum gementium sub illis, ibi, *In tribulatione mea.* Tertiò agitur de aduentu Christi consequuto ad illa, ibi, *Commota est & contremuit terra.* Quartò beneficia quæ genus humanum consequutum est ex illo aduentu. *Et posuit tenebras latibulum suum.* In prima quatuor secundum quatuor mala quæ tangit in illa. Primum est necessitas moriendi. Secundum, pronitas ad multipliciter peccandum. *Et torrentes.* Tertium, necessitas descendendi ad limbum, ibi, *Dolores inferni.* Quartum, difficultas faciendi bonum. *Præoccupauerunt me laquei mortis.* Dicit ergo: Sic inuocabo: Et hoc quidem necesse est, quoniam *circumdederunt me*, vt non possim euadere, dolores mortis. Verum est & ipsum Christum, & eius membra quantum est de conditione humanæ naturæ post peccatum primum, dolores mortis circundedisse. 2. *Reg.*14. Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram, quæ non reuertitur. *Psal.* Quis est homo qui viuit, & non videbit mortem? Præter hanc est multiplex mors. Diabolus *Apocalyps.* 7. Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors. Glossa, Mors hic dicitur diabolus, quia mortem introduxit in orbem terrarum. Item mors peccata. *Sapient.*1. Deus mortem non fecit, id est, culpam: sed illam, quæ pœna est, fecit: sed hæc non circundedit Christum in se, sed in suis membris. Item mors pœna æterna. *Apocalyps.* 21. Mittentur in stagnum ignis & sulphuris:

sulphuris: hæc est mors secunda. Et est mors mirabilis, vita æterna, quæ est mors mortis, ipsam scilicet mortem destruens. *Osee 13.* Ero mors tua ô mors.

Et torrentes. Ecce secundum. Quasi dicens: Non solum necessitatibus moriendi circundatus sum, sed & *torrentes iniquitatis*, id est, promptitudes ad peccandum impetuosè me inclinantes, *conturbauerunt me*, non in cellula, sed in membris meis. Ibi torrentes naturantur cum eis. *Genes.6.* Proni sunt sensus hominis ad malum, & cogitationes eius ad malum omni tempore ab adolescentia sua. Ita autem pronitas ad peccandum torrens dicitur, quia impetuosa. *Isa.57.* Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Impetuosus. *Origen. & Seue.* Virtuolenta, præceps vitium. Item torrens condemnat. Sic pronitas hæc misera, corpus ad limum & animam confundit. *Psal.* Extranei, Extranei vsque ad fundamentum in te. *Iob* 16. Lapides exeauant aquæ, & abluuiones paulatim terra consumitur: sic pronitates peccandi & animæ & corpus & pecunia. *Prouerb.* Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli: ne forte impleantur alieni viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, quod ad possessiones, quando consumpseris carnes tuas & corpus tuum, quantum ad corpus.

6. *Dolores inferni.* Glossa dicit, Gentiles in inferno torqueri debito torquendi. Sed potest dici, sicut dictum est, necessitas descendendi ad limbum. Alia littera habet, *flumina iniquitatis.* Ista enim necessitas est quasi quidam fluuius, illa enim trahebantur illuc & sulti. *Iob* 22. In infernum descendent omnia mea. Putas fluuium erit sequies mihi? 2. *Pet.*2. Rudentibus detractos ad infernum.

Præoccupauerunt me laquei mortis. Difficultates bene operandi quibus retrahar à bonis faciendis, & sic habemus quartum. Sicut enim laqueis tenet captum laqueus ne procedat, sic quædam difficultas ad bonum miserum inuitum ne procedat. *Iob* 18. Potuit in nervo pedem meum, &c. Et enim laqueus periculosior, quanto magis absconditur, nec videtur. *Iob* 18. Laqueum absconderunt pedibus meis. Hic laqueus est intus, sed laqueus etiam mortis retrahens ab omni bono est abundantia temporalium, & diuitiæ temporales, quæ ligant hominem vt parum boni vel nihil possit. *Prouerb.* 21. Qui congregat diuitias lingua mendacij, quasi qui impingit ad laqueos mortis. 1. ad *Timoth. vltimo.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum & in tentationem diaboli. *Isa.*24. Pauidò & fouea & laqueus super te qui habitator es terræ. Primus laqueus omnes præoccupat: omnes enim sumus difficultate bene operandi naticulti: sed secundus laqueus non. Quidam sunt qui nascuntur diuites, sed alij sibi diuitias procurant: hæc spontanea in laqueum pedem irretiuntur. *Iob* 18. Immisit in rete pedes suos, & in maculis ambulat.

7. *In tribulatione mea.* Hic est secundum in quo præmissis miseriis subiungitur Sanctorum clamor, & oratio ad Deum pro liberatione: & dicuntur tria. Primò causa orationis tangitur, secundò modus. *Et ad Deum meum.* Tertiò finalis. *Et exaudiet.* Dicit ergo sic: Malis repletus sum in meis membris, dicit Christus, & hæc de causa, *potens in tribulatione* anima, quæ erat, *mœstus* anima in corde, *Dominum* in membris meis, in Sanctis antiquis qui genebant. *Osee 6.* In tribulatione sua mane consurgent ad me: hoc enim habebant remedij. 2. *Paral.* 20. dicitur Iosaphat. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum reliqui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te. *Tobiæ* 3. Innocani te Domine de loco tuo sanctissimo.

Et ad Deum meum clamauit. Interior enim vocatio cum silentio dicenda magna est: sed maior cum voce exaudiri: sed maxima cum in clamorem prorumpit. *Psal.* Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. *Baruch* 3. Et nunc Domine Deus Israel, anima mea in angustiis, & spiritus clamat ad te auxius. Et in *Psal.* Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur.

Et exaudiet. Hic fructus orationis ostenditur, vel magna & fructuosa oratio, & non inanis monstratur fuisse coram Domino per duo. Primo enim ostenditur fuisse acceptam. Secundò efficacem, ibi, *Et clamor meus.* Ait enim sic: *Clamauit* in meis membris fidelibus & Sanctis tribulatis. *Et exaudiuit Dominus vocem meam*, & interiorem, & exteriorem. In *Psal.* Clamaui ad me, & ego exaudiam eum. Sed vnde? *De templo sancto suo*, cœlo, quod dicitur templum, quia templum dicitur quasi tectum amplum. Et dicitur hoc de cœlo. *Baruch* 3. O Israel, quam magna est domus Domini, ingens locus possessionis eius! Item templum est locus diuino cultui dedicatus, & ibi exaudiuntur ab Angelis. *Daniel.7.* Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et manifestatur in hoc vinacitas auditus in Deo qui audiuit remotos. *Sap.*1. Tumultus murmurationum non abscondetur. *Eccles.* 42. Non abscondit se ab illo vllus sermo. Vel templum dicitur quasi templum dicitur ad literam materialis ecclesia, de qua ad literam exaudit Deus, quia ad orandum specialiter instituta est. Sic ostendit Salomon 3. *Reg.* 3. Si quis cognouerit plagam cordis sui, &c. Vel templum humana natura in Christo, in qua Deus habitat. Ad *Colos.*2. In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. De primo exaudiri sunt ante legem. De primo & secundo lege. De primo & secundo & tertio exaudimur in tempore gratiæ.

Et clamor meus, tanquam efficax nuncius *in conspectu eius*, vt sensu *pertransiret in aures eius* quod volebat intelligere: tunc enim oratio aures intrat cum impetrat, & donec prosequitur, non consolabitur, & non discedet donec respiciat Altissimus. Et patet ex textu, quod in Deo eadem est visus & auditus vis: quia cum dicit, *Et clamor meus in conspectu*, quod pertinet ad visum, statim addit, *introibit in aures eius*, quod pertinet ad auditum. *Psal.* Tu autem idem ipse es. Apparet etiam, quòd prima opportet fieri orationem & mundam, quæ intret in conspectu Dei: imò aures eius penetret. Nullus *Oratio nulli* murmurando quicquam & lædendo, qui oculos *ad offo dei.* Regis possit offendere, ad cum mittitur. Sic nec oratio mittenda est nisi munda: quod non est nisi procedat de corde mundo. *Num.* 19.

Abominationes Dothini cogitationes malæ, quia de immundo procedunt corde, & puris sermo pulcherrimus est. Et subdit: firmabitur ab eo, hoc est, firmiter implebitur.

Fructus orationis Christi, aduentus duplex, in animam & in mundum.

8. *Commota est*, &c. Hic est tertium, in quo postquam actum est de miseriis contractis ex peccato, Et de Sanctorum orationibus gementium sub illis, subiungitur de aduentu liberatoris, quod est quasi determinare quis fructus orationis præcedentis: & agitur de aduentu duplici. Primò de aduentu in animam, quo venit in aliquos ante incarnationem. Secundò de aduentu in carnem, ibi, *Inclinauit cœlos & descendit*. In prima duo secundum duo quæ ad illum aduentum pertinent. Aliquando venit ad animam terrorem incutiendo, quod pertinet ad iustitiam. Aliquando immittendo amorem, quod pertinet ad misericordiam, ibi, *Ignis à facie eius exarsit*. In prima quatuor. Primò terroris immissio quoad animæ sensualitatem. Secundò quoad animæ rationem. *Fundamenta montium*. Tertiò addit vtriusque causam. *Quoniam iratus est*. Quartò subiungit effectum consequentem ex commotione illa. *Ascendit fumus*. Dicit ergo: Sic orauerunt Sancti oratione accepta & efficaci. *Et commota est terra*, homo scilicet exterior, corpus, cum sensuali potentia. *Et contremuit*: quod ad sensualitatem referatur, commota ad ipsam carnem. *Iob* 4. Pauor tenuit me, quantum ad primum: & tremor quantum ad secundum.

Quomodo in animam venit per terrorem & amorem.

Fundamenta montium, id est, elationes superborum. Superbi enim in elationibus fundant totam intentionem suam, *conturbata sunt*, quantum ad intellectum, *& commota sunt*, quantum ad affectum. Quasi diceret: Elata ratio & voluntas terrore concutitur. Propter quod alibi in *Psal.* Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini. *Isa.*44. Vtinam disrumperes cœlos & descenderes, per terrorem in corda, à facie tua montes diffluerent. Et subdit rationem.

Quoniam iratus est eis, hoc est, quoniam ipsum peccatis iratum sibi propter illa cognouerunt. Cum enim homo considerat iram Dei super se venturam, & caro, & anima tota turbatur. *Iob* 21. Quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor. Et ad literam affligit se mœrore in anima, & pœnitentia in carne. *Iob vlt.* Cùm oculus meus videt te, rectè, ipse me reprehendo, interiùs contra me litigando, me turbando, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. *Ierem.* 31. Postquam ostendisti te mihi, percussi femur meum.

9. *Ascendit fumus*. Hic ostendit efficaciam illius commotionis. Quasi sic diceret: Considerantes iram conturbantur, & mouentur. Et ex hoc *ascendit fumus* compunctionis & doloris, *in ira eius* cogitata. *Isa.* 6. Commota sunt superliminaria domus, scilicet intellectus & affectus, & domus repleta est fumo. Et nota, quòd sicut dicit *Hieronymus*, fumus ex duobus fit, ex igne & aqua. Intellige ergo cor peccatoris sicut lutum imbutum aqua peccati. *Iob* 15. Abominabilis & inutilis homo qui bibit sicut aquam iniquitatem. Immisso ergo modico igne charitatis, sicut fit in incipientibus & timentibus, qui modicam habet charitatem, necessariò fumus fit, vt possit dici illi animæ illud *Cant.* 3. Quæ est ista quæ ascendit per desertum pœnitentiæ, sicut virgula fumi? Virgula per humilitatem, sed fumus per compunctionem. *Psal.* Tange montes, & fumigabunt. Et est signum quod Deus incipit in corde habitare quando fumus exit. *Seneca*, Magnus fumus magni hospitis signum est.

Sicut fumus ex aqua & igne fit, sic timor & pœnitentia ex aqua peccati & igne charitatis.

Et ignis. Hic secundum, in quo tangitur de amore qui pertinet ad misericordiam: & tanguntur duo. Primò inflammatio per charitatem. Secundò conditio inflammatorum ante inflammationem, vt maior monstretur misericordia. *Carbones*. Dicit ergo sic: Terrorem immisit fumum faciendo, sed tandem *à facie eius*, Dei scilicet à præsentia placabili & affabili, *ignis* charitatis exarsit, præualuit humore consumpto. *Eccles.* 32. Ante ignem camini vapor, & fumus ignis inaltatur. Sed postquam venit ignis, cessat fumus. Ille, inquam, ignis, de quo *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?

De aduentu per amorem.

Carbones. Hic secundum, in quo monstratur inflammatorum conditio. Ait enim sic: Ignis exarsit à facie illorum, & *carbones succensi sunt ab eo*, id est, peccatores prius, igne charitatis inflammati sunt; carbones enim dicuntur tribulationes. *Psal.* Cadent super eos carbones. Sanctorum exempla ad aliquos inflammandum ad bonum. *Psal.* Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Desolatio autem in bono sumitur hic. Item beneficia. *Prouerb.* 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: sic enim congeres carbones super caput eius. Aliquando peccatores propter nigredinem. *Thren.* 4. Denigrata est super carbones facies eorum, sicut accipitur hic. Aliquando perfecti viri, in quibus durat sancti Spiritus ignis, & perseuerat diu. *Ezech.* 1. Similitudo animalium, & aspectus eorum vt carbonũ ignis ardentium. Christus enim carbo est; in ipso enim est lignum humanitatis ignitum igne diuinitatis. *Deut.* 4. Deus noster *vt* ignis consumens est. *Damasc.* Diuinum carbonem sumamus, vt illuminet corda nostra, & consumat peccata nostra. Et notantur hic tres gradus. Primò, incipientium. *Ascendit fumus*. Secundò proficientium. *Ignis à facie eius exarsit*. Tertiò perfectorum. *Carbones succensi sunt ab eo*. Qui enim prius erant carbones propter nigredinem, facti sunt carbones propter diuini ignis retentionem.

Triplicitas Dei inclinantes gradientes: ad eos.

Inclinauit cœlos, id est, Angelos. Contentum pro continente. Hos inclinauit, quia hominum assumptio illos subdidit. *Psal.* Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. *Apoc.* 20. Cecidi vt adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat, & dixit mihi: Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum & tuorum. Vel *inclinauit cœlos*, prædicatores & Apostolos, qui cœli dicuntur in *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Hos inclinauit tripliciter. Primò vt humilia docerent inter paruulos. 1. ad *Corinth.* 2. Nihil iudicaui me scire inter vos nisi Iesum, & hunc crucifixum, qui raptus fuerat vsque ad tertium cœlum. 2. ad *Corinth.* 12. Et sapientiam loquebatur inter perfectos. Item inclinauit vt de altitudine contemplationis

10.

plationis, imò descenderent. *Magnus* descensus vt ille qui vsque ad tertium cœlum raptus fuerat, descenderet vsque ad sportulas faciendas. *Act.* 20. Ipsi scitis quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum erant ministrauerunt manus istæ. Item alibi vt tribulationes & passiones sustineret. Audi Paulum sic humiliatum: 2. ad *Corinth.* 11. Ter virgis cæsus sum, tanquam dissolutus paruulus: semel lapidatus sum, tanquam peccator adultus.

De secundo aduentu in carnem & reditu in cœlum.

Inclinauit cœlos & descendit. Hic secundum, in quo postquam actum de aduentu in animam per gratiam, agitur consequenter de aduentu eius in carnem. Ne autem de crederetur aduenisse in mundum vt postea non rediret, dicuntur duo. Primò incarnatio & descensio in hoc versu. Secundò reditus & ascensio in sequenti, ibi, *Et ascendit super Cherubim*. In prima parte duo. Primò descensio alia Dei & humiliatio. Secundò dæmonis & peccati subiectio. *Et caligo*. Dicit ergo: Sic venit ad corda per gratiam, & tandem, quod plus fuit, *inclinauit cœlos* materiales, sicut aliquando inclinatus vas: & descendit tanquam essent de cœlis inclinatis, secundum illam positionem Psalmi, *Inclina cœlos tuos & descende*. Propter hanc inclinationem & effusionem cœlestis in natiuitate: Hodie melliflui facti sunt cœli. Litera *Augustini*. Habet cœlum, & nunc fecundus est: Inclinauit cœlum Deus Pater, ipsum scilicet verbum; quod cœlum dicitur à celando, quia in ipso omnia celata sunt: ipse enim est exemplar & pulchritudo omnium, quia hoc dicit *Rabanus*. Cœlum cœlorum dicitur sanctus, sicut Sanctus Sanctorum. Deus ergo Pater cœlum inclinauit, quando filium incarnari fecit: & ipse se inclinauit, cum se exinaniuit. *Isaiæ* 14. Futurus est vt colonus in terra, & quasi viator declinans ad manendum.

Et descendit. Naturam humanam coniungendo sibi, vt inclinatio referatur ad humanitatis assumptionem, descensus ad vnionem assumptæ in vnitatem personæ. Hic est descensus quem desiderabat *Isa.* 64. Vtinam disrumperes cœlos & descenderes. Ad *Phil.* 2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, & habitu inuentus est vt homo.

Et caligo. Ecce secundum. Quasi diceret: Inclinauit se, & descendit homo factus. *Et caligo*, diabolus scilicet, *sub pedibus eius*. Dicitur autem caligo diabolus propter tenebrositatem culpæ in qua est: factus est enim caligo, qui in tanta claritate fuit conditus. *Isa.* 14. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Vt de tanta claritate fieres caligo tam densa? *Iob* 3. Intoluasne caligine & amaritudine. Et iterum, quia in caligine recruta, in hoc aere scilicet caliginoso, tandem reprimendus in maiorem, scilicet in infernum. *Iudæ in Can.* Angelos qui non seruauerunt suum principatum, sub caligine reseruauit. Caligo ergo est sub pedibus eius: quia dæmones subiecti voluntati eius: quippe *Isa.* viii. Milii cœlum sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quorum ergo loca, scilicet infernus sit in medio terræ, necessario ipse hæc sub pedibus eius sunt. *Psal.* Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Et ascendit super Cherubim. Hic tangitur sublimatio ab humiliatis: & dicuntur duo. Primò Christi altitudo & excellentia super vim contemplatiuam angelicam. Secundò super motiuam eandem: hæc enim duo fuit in Angelo, ibi, *Et volauit, volauit super pennas ventorum*. Dicit ergo: Sic humiliauit se, & sub pedibus dæmonem habuit: *& ascendit super Cherubim*, quod interpretatur plenitudo scientiæ, id est, ad tantam in scientia peruenit altitudinem, vt ipse Cherubim ad illam non possit, vt possit dicere: Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. 1. ad *Timoth. vlt.* Lucem inhabitat inaccessibilem, & Angelis, & omnibus. Cherubim etiam est charitas. Ad *Roman.* 14. Plenitudo legis est dilectio. Christus autem super omnem ascendit charitatem: quia sua omnem aliam excellit. *Ioan.* 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Charitas autem Christi maior est, quia pro inimicis. Ad *Roman.* 5. Commendat autem suam charitatem Deus: quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Per Cherubim etiam signantur habentes plenitudinem scientiæ, perfecti scilicet in charitate quæ est scientiæ plenitudo. Et Dominus ascendit super tales, quia in illis manet. *Ioan.* 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Quarto modo exponitur vt Deus facere dicatur quod in suis facit. *Qui ascendit super Cherubim*, id est, ascendere facit. *Genes.* 22. Nunc cognoui, quod timeas Deum, id est, cognoscere te feci. Sic ascendere fecit super Cherubim illam aquilam quæ dixit *Ioan.* 1. In principio erat verbum, & illum quem rapuit vsque ad tertium cœlum, Paulum scilicet 2. ad *Corinth.* 12.

Et volauit. Ecce secundum. Quasi sic diceret: Ascendit super omnem vim cognitiuam, *Et volauit, volauit*. Repetitio hæc signat velocitatis vehementiam secundum Cassiod. *super pennas*, virtutes omnes motiuas. Istæ sunt pennæ, *ventorum*, omnium scilicet spirituum. Angeli venti dicuntur, quia cum sint spiritus & inuisibiles & insensibiles, designat eos Scriptura, secundum posse, per spiritus, quamuis sint corporales. *Iob* 28. Qui fecit pondus ventis. Hi venti pennas habent, vires scilicet naturales motiuas virtutibus informatas, quibus Deo ministrant. *Damasc.* 7. Et decies centena millia ministrabant ei. Et enim ipse hominibus. Ad *Hebr.* 1. Omnes sunt ministratorij spiritus, in ministerium missi, &c. Referunt & hoc ad famæ velocitatem, vt nouerit eius in vltra exaltatio & sine dubio citius quam ventorum eius fama innotuit per mundum, quia fuit nuntiata eius in extremis. Omnium partibus nota fuit per stellam. *Matth.* 2. Vidimus stellam eius in Oriente.

Geminatio est signum increpationis. Act. 9. *Quid persequeris Saule Saule* (quid me persequeris?) Extirpationis. *Sect in scirpea ascendendum. Luc.* 10. Martha Martha sollicita es erga plurima. Affectuum in bono. *Deus, Deus meus.* Affectionis in malo. *Matth.* 16. Crucifige, Crucifige eum. Duplicitatis. In *Psal.* In corde & corde loquuti sunt. Vniuersalitatis.

salitatis. In generatione & generationem. Generatio & generatio, id est, omnis generatio. Confirmationis. In *Ioan.* frequenter: Amen Amen dico vobis, &c. Diminutionis. *Ierem.*14. Gustans gustaui. Detisionis. In *Psal.* Euge Euge. Expressionis naturæ. *Ezech.* 3. Homo, homo de domo ista. Festinationis sicut hic, Volauit, volauit.

De fructibus Christi adeuntis in capite & membris.

Et posuit tenebras. Hic est quartum in quo ostenduntur beneficia, quæ ex aduentu Christi consequuta sunt, & diuidirut hæc pars in duas. Primò agit de beneficiis quæ fuerunt in membris, ab influentia ipsius capitis, hoc est, per ipsum Christum. Secundo de beneficiis quæ consequuta sunt in ipso capite, infra: *Et præcinxisti me virtute.* In prima parte dicuntur tria. Primò beneficia influentia ad membra in primitiua Ecclesia, in eius scilicet inchoatione. Secundò in progressu Ecclesiæ, ibi, *Misit de summo & accepit me.* Tertiò in consummatione, ibi, *Quoniam tu illuminas lucernam meam.* In prima duo. Beneficium enim quod ostendere intendit, est manifestatio diuinitatis suæ: hoc enim fuit beneficium specialiter viuis exhibitum. Duo ergo fuit necessarium hic dicere. Primò occultationem diuinitatis. Secundò manifestationem, quod tangitur ibi, *Præ fulgore.* Item in prima parte tria, secundum triplicem modum quem ostendit quo erat diuinitas occultata. Primò, quòd occultata in assumpta humanitate. *In circuitu eius.* Tertiò, quòd in ipsis Scripturis occultata, ibi, *Tenebrosa aqua.* Dicit ergo: Sic venit, & rediit, & posuit, id est, posuerat *tenebras latibulum suum*: non quia tenebræ in ipso Deo essent, de ipso enim scriptum est 1. *Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ: sed ex parte nostra voluit nos in hac mortali vita non videre eius diuinitatem, & ipsam nos latere. 3. *Reg.*8. Dixit Dominus vt habitaret in nebula, existente ex parte humani intellectus. *Isa.*50. Induam cœlos ipsos, scilicet cœlestes viros, tenebra. *Iob* 23. Nubes latibulum eius. Propter hoc ingemiscens *Paulus* ait 2. ad *Corinth.*5. Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem. *Exod.* 33. Non videbit me homo, & viuet; in hac mortali vita.

In circuitu eius. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic latuit ipsa diuinitas, & etiam in incarnatione, *tabernaculum eius*, proprium scilicet corpus eius, *in circuitu eius*, quasi circundabat Christi diuinitatem, quia eam occultabat. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus sicut homo in habitu suo. Ad *Philipp.* 2. Et habitu inuentus est vt homo. Hoc est tabernaculum quod posuit est omnibus in aperto. *Psal.* In sole posuit tabernaculum suum. Et dicit corpus eius tabernaculum & templum. Tabernaculum ratione mortalitatis, tabernaculum enim mouebatur: templum autem ratione inseparabilitatis à diuitate: hoc enim stabile fuit semper: hoc enim tabernaculum præbuit visibile, sed diuinitatem intus abscondit. *Exod.*33. Videbis posteriora mea, id est, humanitatem meam: faciem autem meam, diuinitatem meam scilicet, videre non poteris.

Tenebrosa aqua. Hic tangitur occultatio tertia. Quasi diceret: Sic latet in se, sic in sua humanitate. Nec puter quis, quòd in scriptura manifestet se, *tenebrosa aqua est in nubibus aëris.* Nubes sunt Prophetæ & Doctores. *Isa.*5. Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Et nubes non circa tectum, sed aëris, sursum scilicet calore charitatis eleuatæ. *Isa.*60. Qui sunt isti qui vt nubes volant? In iis est *tenebrosa aqua*, scientia de diuinitati occulta. Aquæ enim tenebrosæ fundus videri non potest: & hoc maximè, quando profunda est aqua, quia, sicut dicit Philosophus, vbi multum est de aqua, caloris est nigri, vbi parum, glauci. Sed *Prouerb.*18. Aqua profunda, verba ex ore viri. Et tanta profunditas, vt multi, non potuerint attingere, sed magis sint submersi. *Eccles.*7. Dixi: Sapiens efficiar, & ipsa longiùs recessit à me.

13. *Manifestatio Christi per Apostolos.*

Præ fulgore in conspectu eius. Hic secundum, in quo præmissa occultatione, subiungitur de manifestatione, & diuiditur in duas partes secundum duplicem modum manifestandi. Primò per Apostolorum manifestationem. Secundò per increpationem, infra: *Ab increpatione tua.* In prima parte quinque dicuntur. Primò Apostolorum sanctitas. Secundò modus doctrinæ illorum. *Grando & carbones.* Tertiò authoritas prædicationis, & firmitas. *Et misit sagittas suas.* Quartò potestas faciendi miracula. *Fulgura multiplicauit.* Quintò facultas interpretandi & exponendi Scripturas, ibi, *& conturbauit.* Dicit ergo: Sic latuit; sed vt manifestus fieret Deus *in conspectu eius*, id est, ante eum, *nubes*, non tenebrosæ, sed *præ fulgore* præ fulgida vita & honestate, *transierunt*, discurrendo per mundum. Aduerte elegantem commendationem, bonam scilicet ordinationem ad Deum, per hoc quod dicit, *In conspectu eius*, scilicet Dei: bonam ad proximum per hoc quòd dicit, *Præ fulgore.* In primo notatur recta intentio: in secundo aliorum per exemplum bonum informatio. Hæc duo præcipit Matth.5. Sic lúceant opera vestra, Ecce *præ fulgore*: coram hominibus vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Ecce in conspectu Dei. Illæ sunt nubes lucidæ de quibus *Iob* 36. Et nubes spargant lumen suum. Aliter legitur vt sint duæ partes: & referatur hoc, præ fulgore in conspectu eius, ad antecedentia.

Grando & carbones. Hic secundum. Præmissa enim commendatione, subiungitur de modo doctrinæ: & tanguntur quatuor. Primò obiurgatio vitiorum. Sic erant grando. Secundò, exhortatio ad bonum & ad virtutes. *Et carbones.* Tertiò, comminatio personarum. *Et intonuit.* Quartò, promissio bonorum æternorum. *Et Altissimus dedit vocem suam.* Dicit ergo: Sic *præ fulgore nubes transierunt*, & etiam *grando* fuerunt in arguendo vitia, & etiam *carbones ignis*, alios scilicet ad bonum inflammantes. *Exod.*9. Grando & ignis mixta pariter ferebantur. *Psal.* Posuit pluuias eorum grandinem, quantum ad primum: & ignem comburentem in terra ipsorum, quantum ad secundum. *Greg.* Sancti grando & ignis dicuntur: quia cum corda audientium corrigentes feriunt, blandientes per famam, charitatis accendunt flammam.

Et

14. *Et intonuit.* Hic tertium, in quo subiungit de comminatione. Quasi diceret: Sic fuerunt grando, sic carbones. *Et intonuit* comminando per eos Dominus. Terribilis enim prædicatio à Domino fiebat per eos. *Matth.*10. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Vis audire tonitruum. *Matth.*3. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. *Psal.* A voce tonitrui tui formidabunt. *Eccl.*43. Vox tonitrui tui verabit terram. Et bene dicit: *De cœlo*, vt sit sensus: Dominus de cœlo, non de terra: dominabatur enim in cœlo, sed in terra non, donec tonitrua sunt emissa. *Apoc.*4. De throno procedebant tonitrua, & voces & fulgura.

Et Altissimus. Hic quartum, in quo ostenditur quarta modus prædicandi per promissionem, & dicuntur duo. Primò promissio & summa prædicatio & illiciens. Secundò adaptatio modorum prædicatoribus, qui per hoc sunt grando & carbones. Dicit ergo sic: Intonuit Dominus, *& Altissimus dedit* per eos *vocem suam*, suauem scilicet promissionem, vt sic alliceret. Ecce vox suauis 2. *ad Corinth.*2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, &c. *Apoc.*1. Vox illius tanquam vox aquarum multarum, id est, promissionum multiplicium. Et nota, quòd Dominus dicitur comminando mala. *Matth.*1. Si ego Dominus, vbi est timor meus? Sed Altissimus, blandiendo, & promittendo bona. *Iac.*1. Misericordia superexaltat iudicium. *Luc.*6. Date, &c. & eritis filij Altissimi.

Grando & carbones. Quasi sic diceret: Sic intonuit per eos Dominus, sic promisit: ex hoc accidit, quod verè sunt *grando* in comminando, *& carbones ignis* in promittendo. Expone sicut supra, & nota, quòd in ipsa repetitione ostenditur, quod in principio prædicationis & in fine semper insistendum comminationi, & prædicationi promissionis æternorum.

15. *Misso Apostolorum.* *Et misit sagittas.* Hic tertium, in quo ostenditur authoritas prædicationis in illis, quia missi: & tanguntur missio, & modus missionis. *Et dissipauit.* Dicit ergo: Hoc modo prædicauerunt non sine authoritate. *Et misit* Dominus *sagittas suas*, Apostolos scilicet & Doctores. *Luc.*10. Rogate Dominum messis vt mittat operarios in messem suam. Aliter enim non prædicassent. Ad *Romanos*10. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Missi autem dicuntur vt sagittæ: quia sagittis comparantur Apostoli, & Apostolici viri. Primò: quia fragiles sui reputatione & infirmi. 2. ad *Corinth.*1. Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia. Leues per contemptum temporalium. *Matth.*19. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? *Greg.* Qui contemptum temporalium prædicat, necesse est vt illa primò contemnat. Graciles per mortificationem carnis. 1. ad *Corinth.*9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. Recti per intentionem. *Psal.* Rectos decet collaudatio, prædicationis sup. In illa enim maximè laudant Deum, & diuulgatur eius nomen. Acuti & penetrantes per zelum & charitatem. *Cant.*3. Inuenerunt me vigiles qui custodiant ciuitatem, percusserunt,

Sagittis ex parantur.

& vulneranerunt me. Plani & politi per mansuetudinem. *Matth.*11. dictum est eis: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Pennati per virtutum excellentiam. *Prou.*1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Talis sagitta erat, qui dicebat *Isa.* 49. Posuit me quasi sagittam electam.

Et dissipauit eos, id est, Apostolos, vt fiat relatio ad suppositum per sagittas, non secundum significandi modum. Dissipauit, inquam, diuidendo per multas partes mundi, Paulo Gentes, Petro Iudæos, cæteros. Ad *Galat.*2. Qui operatus est Petro in Apostolatum Circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes. Et sic notatur modus mittendi. Vel potest notari fructus. *Dissipauit eos*, ad quos eos misit, vt non implerent mala, quæ facere consueuerant. *Iob* 5. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint manus eorum implere quod cœperant. *Ierem.*1. Constitui te hodie, vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.

Apostolorum miracula.

Fulgura multiplicauit. Hic quartum, in quo ad confirmationem iustificationis subiungitur de potestate faciendi miracula, & tanguntur duo. Miraculorum operatio, & effectus consequens in illis, qui ea videbant. *Et conturbauit.* Dicit ergo sic: Sagittas, id est, prædicatores misit, & *fulgura multiplicauit* per eos, id est, miracula lucentia, alios ad fruporem mouentia, sicut fulgur. *Exod.*9. Dominus dedit discurrentia fulgura super terram. *Ezech.*1. Animalia ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. *Apoc.*4. De throno, de consortio scilicet, & cœtu Apostolico, in quo sedebat Deus, exibant fulgura. *Matth.*vlt. Illi autem prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. *Et multiplicauit. Iob* 5. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero.

Et conturbauit eos, admiratione & stupore qui videbant illa. *Psal.* Illuxerunt coruscationes orbi terrarum, &c. *Act.* 3. Sanato claudo ad portam speciosam, repleti sunt omnes stupore & exasi in eo quod contigerat illi. Sed quidam ad bonum suum turbabantur, de quibus *Abac.*3. In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore coruscantis hastæ tuæ. Quidam ad malum, sicut Iudæi blasphemantes. *Matth.*12. Hic non eicit dæmones nisi in Beelzebuth principe dæmoniorum. 2. ad *Cor.*2. Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem.

Et aperuerunt fontes. Hic quintum & vltimum, scilicet facilitas aperiendi Scripturas generaliter, secundo Prophetias specialiter. *Et reuelata sunt.* Dicit ergo sic: Prædicauerunt missi, *& apparuerunt* per eos *fontes aquarum*, doctrinæ Scripturarum vtriusque Testamenti; vt impleretur illud *Isa.*12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, primo clausis. *Apocalyps.*3. Liber in dextra sedentis in throno signatus erat. Et nota, quòd non dicit, aperuerunt, sed Agnus aperuit illis. *Luc.vlt.* Aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas. *Apocalyps.*3. Claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. *Isa.*41. Aperiam in supernis collibus flumina, in medio camporum fontes. Ipsi enim Apostoli qui erant fontes, licet alueus

dicitur fons, aperiebant ſeipſos prædicando. *Exod.* 16. Duodecim fontes inuenti ſunt in Helim, id eſt, duodecim Apoſtoli: Helim enim interpretatur fortis eorum.

Et reuelata ſunt fundamenta, quæ prius erant occulta, ſcilicet Prophetarum dicta, in quibus fides fundatur Eccleſiæ. Vnde addit, *Orbis terrarum*, id eſt, Eccleſiæ. *Ioan* 1. Tenebræ tranſierunt, & verum lumen iam lucet. 2. ad *Corinth.* 3. Velamen poſitum erat ſuper faciem Moyſi, ſed remotum eſt modo: ſciſſum enim fuit velum in paſſione Domini. *Matth.* 27. *Luc.* 23. 2. ad *Corinth.* 3. Nos autem reuelata facie gloriam Domini contemplantes transformamur de claritate in claritatem. Dicitur autem orbis terrarum Eccleſia. Primò: quia per totum orbem dilatata eſt. *Pſal.* In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Non infructuosè conſtat. Ad *Romanos* 1. Fides enim veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. Synagoga autè tantum fuerat in Iudæa. Item caret fine: ſic Eccleſia: ſemper enim durabit. *Luc.* 22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Ad *Romanos* 8. Nec mors nec vita, ne creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto IESV. Item orbis terræ immobilis eſt: & ſi aliqua pars eſt mobilis, tamen totus eſt immobilis, per hoc quod innititur cuidam ſimpliciſſimo quod eſt centrum cœli, & eſt in eius medio. Sic Eccleſia immobiliter ſtat & ſtabit: quia innititur Chriſto, qui eſt in medio eius, ſicut ſubſtans. *Pſal.* Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus, id eſt, confirmauit. Quare Deus in medio eius non commouebitur. Huius orbis terrarum ergo fundamenta ſunt Prophetæ vt priùs, & Apoſtoli, vt immediatiùs: ſed ipſe Chriſtus vt intimius fundamentum totum portans. Ad *Epheſ.* 2. Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide CHRISTO IESV.

Eccleſia dicitur orbis terrarum: quia vniuerſalis & immobilis.

Manifeſtatio diuinitatis Chriſti.

Ab increpatione tua. Hic eſt ſecundum totius huius partis, in qua agitur de manifeſtatione diuinitatis priùs occultatæ. Oſtenſum eſt enim quomodo per prædicationem fuerit facta manifeſtatio, hic qualiter & quomodo per inſpirationem: & tanguntur duo. Primò interior increpatio per Spiritum ſanctum ad retrahendum à malo. Secundo inſpiratio promouens ad bonum. *Ab inſpiratione.* Dicit ergo: Sic facta eſt manifeſtatio veritatis, & diuinitatis mundo, & hic ô tu Domine: *Ab increpatione tua*, id eſt, per increpationem tuam interius factam à malo reuocantem. *Iob* 33. Increpat per dolorem immiſſum, & horrorem in lectulo conſcientiæ, & omnia oſſa marceſcere facit. *Iſa.* 17. Increpabit eum & procul fugiet à malo. Propter hoc dicit *Iob* 5. Increpationem Domini ne reprobes. Ipſa enim incipit oſtendere homini vitæ viam. *Prou.* 66. Via vitæ increpatio diſciplinæ.

Quare Spiritus ſanctus dicitur ſpiritus ira.

Ab inſpiratione. Quaſi diceret: Non ſolum *ab increpatione*, imò prædicta fuerunt ab inſpiratione, id eſt, per inſpirationem, *ſpiritus iræ tuæ*, qui terrorem incutiebat, qui timor eſt initium ſapientiæ. Sed quomodo vocatur Spiritus Sanctus, ſpiritus iræ? de tali enim ſpiritu loquitur ſic *Sapient.* 1. Benignus eſt ſpiritus ſapientiæ. Et in 12. O quam ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus, in nobis!

Reſponſio, Eſt ira condemnationis, quæ eſt quaſi contraria benignitati & ſuauitati. De hac non loquitur hic. Et eſt ira correctionis & reuocationis à malo: hæc eſt à Spiritu ſancto, à quo eſt donum timoris. Sic habetur *Iſa.* 11. Aliquando ſpiritus ſumitur in benignitatem: aliquando in indignationem: ſic accipitur hic. *Geneſis*, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. *Iob* 20. Vidi eos qui operantur iniquitatem, qui ſeminant dolores, & metunt eos, ſpiritu Dei conſumptos. Ira ergo hic non indignationis eſt, ſed amoris. Et hoc notatur in inſpiratione quæ ſemper ſonat in bonum. *Geneſis*, Inſpiranit in faciem eius ſpiraculum vitæ. *Eccleſiaſtici*. Sapientia filiis ſuis vitam inſpirauit. Et *Iob* 32. Inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

17. *Inſtituta Eccleſiæ propter ſui. ſecunda pars pſalmi & effectuli incarnationis.*

Miſit de ſummo. Hic eſt ſecundum, in quo poſtquam actum eſt de effectibus incarnationis quantum ad exaltandam ipſius Eccleſiæ, hic conſequenter quoniam ad profectum eiuſdem, & diniditur in duas partes. Primò Prophetico prædicantur beneficia exhibita, ibi, *Et extraxit mihi Dominus*. Et loquitur Prophetа ac ſi eſſet in tempore in quo iam multiplicata erat Eccleſia. In prima duo. Primo tangit cauſam beneficiorum quantum ad ablationem mali, vel ereptionem à malo. Secundò quantum ad collationem boni, ibi, *Et eduxit me in latitudinem*. In prima duo. Primo ereptio à malo culpæ. Secundo à malo pœnæ, ibi, *Preuenerunt me*. In prima duo. Primò ereptio à peccato iam perpetrato. Secundò à perpetrando tentatione impugnante, ibi, *Eripuit me*. In prima duo. Primò ereptio. Secundò modus eripiendi. *Et aſſumpſit*. Dicit ergo: Sic innotuit diuinitas in Eccleſia primitiua, & dilatatâ prædicatione, *miſit de ſummo* gratiam ſuam, qui miſerat filium ſuum, ſapientiam ſcilicet ſuam.

Et accepit me. In perſona Eccleſiæ loquitur, id eſt, ad ſe cepit de peccato trahens vt faceret ſponſam ſibi, & non Angelos ad *Hebr.* 6. Nunquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Tanquam ſponſam. *Oſee* 2. Sponſabo te mihi in fide. Miſit filium ſuum à ſummo cœlo propter eo. *Pſal.* A ſummo cœlo egreſſio eius. *Iſa.* 48. Et nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius.

Et aſſumpſit me de aquis multis. Aſſumpſit me ſicut nutrix parvulum ſuum. *Oſee* 11. Ego quaſi nutritius Ephraim, in humeris meis portabam illos. Sicut paſtor pecus infirmum. *Iſa.* 41. In brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit. Et hoc *de aquis multis*, id eſt, per multas aquas ad hoc me præparantes. De aquis ſcilicet baptiſmatis, de quibus *Zacher.* 13. Erit fons patens domui Dauid, &c. *Ezech.* 36. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinationibus veſtris, vel inquinamentis. De aquis compunctionis, de quibus *Ierem.* 9. Quis dabit capiti meo aquam? De aquis tribulationis, de quibus aſſumptus eſt Moyſes *Exod.* 2. De aquis humanæ generationis, de quibus 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & ſicut aquæ dilabimur, quæ

quæ non reuertuntur. *Apoc.* 17. Aquæ quas vidiſti, ſuper quas meretrix ſedet, populi ſunt, & tribus.

18. *Eripuit me.* Hic eſt ſecundum, in quo tangitur liberatio ab ipſa tentatione moderante ad peccatum. Eſt autem duplex tentatio. Per aduerſarium diabolum, & de hac primò. Alia per hominem malum. *Et ab his qui oderunt me.* Tertiò ſubiungitur cauſa vtriuſque tentationis. *Quoniam confortati ſunt.* Dicit ergo: Sic extraxit de malis præteritis, vel iam factis, vel in origine, vel propria voluntate: *eripuit me* in membris meis *de inimicis meis*, dæmonibus, de quibus *Eccleſ.* 18. Si dederis animæ tuæ concupiſcentias ſuas, faciet te venire in gaudium inimicis tuis. Vel inimicos appellat vitia, quæ naturæ inimica ſunt, & ipſius corruptiua. Duæ rationes autem dicuntur fortiores quantum ad tentationem de luxuria. *Iob* 20. Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in umbilico ventris eius. Fortiores quantum ad tentationem de auaritia. *Ierem.* 31. Redemit eum Dominus de manu fortioris. Sed fortiſſimi quantum ad tentationem de ſuperbia. *Iob* 41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei valeat comparari. Et ſtatim ſubiungit: Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Vitia autem inimici fortiſſimi dicuntur, fortes alliciendo vſque ad conſenſum, fortiores prædicendo ad actum, ſed fortiſſimi remedio in conſuetudine ceptium.

Fortitudo damnis tribus tentationibus ſimilat.

Et ab iis qui oderunt me. Hominibus ſcilicet malis *eripuit me.* Verum eſt ad minus in illo qui dicebat. *Act.* 12. Nunc ſcio vere quia miſit Dominus Angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. Sicut illum de quo 2. *Pet.* 2. Iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria & luxuriosa conuerſatione eripuit. Mali enim homines; ſicut & eorum caput, ſemper oderunt bonos. *Exod.* 1. Oderunt filioſ Iſrael Ægyptij & affligebant eos.

Quoniam confortati. Hic tangitur neceſſitas liberationis. Quaſi diceret: Sic eripuit de inimicis & de his qui oderunt me. Et hoc neceſſe quando & dæmones & homines mali *confortati ſunt ſuper me*, inualeſcendo & impugnando vſque ad dejectionem, ſi non ſubueniſſet liberatio. *Ierem.* 9. Confortati ſunt de terra: quoniam de malo ad malum egreſſi ſunt. Et in *Pſal.* Confortati ſunt qui perſequuntur ſani me inimici mei iniuſtè. Quæ non tanquam vera exoluebam. Littera Hieronymi: Quoniam robuſtiores me erant.

19. *Preuenerunt me.* Hic eſt ſecundum, in quo oſtenſa liberatione à culpa, ſubiungitur de liberatione à pœna, quantum ad Gloſſa vtrumque confundat: & tanguntur primò neceſſitas liberationis. Secundò liberatio. *Et factus eſt.* Vel conſeruatio. Dicit ergo: Sic liberauit, & eripuit à culpa, & etiam à pœnarum *præuenerunt me in die mei*, & aduerſarij velociores ad inferendum pœnam, & promptiores quàm ego ad vitandum. *Thren.* 1. Velociores fuerunt inimici mei aquilis cæli. Et in montibus perſequuti ſunt me. Et hoc *in die afflictionis*, in hoc tempore afflictionis & miſeriæ. Decoratio. *Iſa.* 37. Dies tribulationis & angustiæ dies hæc. *Thren.* 1. Omnes inimici eius apprehenderunt eum inter angustias.

Et factus eſt. Quaſi diceret: Tanta fuit neceſſitas. *Et factus eſt Dominus protector*, ſicut gallina, quando videt milium circumuolantium, protegit pullos ſuos alis. Suprà in *Pſal.* Sub umbra alarum tuarum protege me. Et nota, quòd non dicit, Dominus eſt protector, vel fuit, ſed factus eſt, volens oſtendere, quòd protector eſt, per id quod factus eſt, ſcilicet quaſi homo. *Iſa.* 4. Super omnem gloriam protectio. *Caſſiodor.* Ideò Deus factus eſt protector, quia homo extitit impugnator. Sed impugnatio temporalis, & æterna protectio. Propter hoc dicitur *Prouerb.* 28. Turris fortiſſima nomen Domini; ad ipſum currit iuſtus, & exaltabitur. *Ierem.* 15. Si non occurrit mihi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis & angustiæ aduerſus inimicum.

Nota.

20. *Eccleſia ſibi nia commiſ-ta.*

Et eduxit me in latitudinem. Hic de collatione boni, & dicuntur duo. Primò enumeratur bona collata. Secundò aſſignatur ratio conferendi illa. *Quoniam voluit.* In prima duo, ſcilicet duplex beneficium quod tangit. Primum, in charitate dilatatio. Secundum, ſinceritas in fide. *Saluum me fecit.* Dicit ergo: Sic eripuit, & à culpa & à pœna, *Et eduxit me in latitudinem* charitatis, quæ valde lata eſt. *Pſal.* Omnis conſummationis vidi finem. *Prouerb.* 4. Ducam te per vias æquitatis, quæ cum ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui. Et nota, quòd eſt triplex multiplex. Patientiæ. In *Pſal.* In tribulatione dilataſti mihi, ſicut aurum & argentum malleo dilatatur, vt fiat ex eo vas aliquod pretioſum. Obedientiæ. In *Pſal.* Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum, ſicut cera ignis per obedientiam dilatatur. Lætitiæ. *Iſaiæ.* Tunc videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum: ſicut quod pingue eſt dilatatur. *Ierem.* 5. Impinguati dilatati. Liberalitatis. *Prouerb.* 28. Donum homilis dilatat viam eius, ſicut famulus dilatat viam ante Dominum ſuum. Confeſſionis. 1. *Machab.* 3. Iudas dilatauit gloriam gentis ſuæ: ſicut Reſ. inimicos deſtruendo dilatat regiam poteſtatem. Charitatis. Ad *Epheſ.* 3. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, &c. Sicut bonus imperator dilatat res ſuas. Prædicationis. *Pſal.* Dilata os tuum, & implebo illud. 2. *Reg.* 2. Dilatauit eſt os meum ſuper inimicos meos: ſicut famelicus dilatat os ad deuorandum. Petro dictum eſt *Act.* 10. Macta & manduca.

Multiplex latitudo, patientiæ.

Obedientiæ.

Lætitiæ.

Liberalitatis.

Confeſſionis.

Charitatis.

Quoniam volut me. Ecce cauſa beneficij vtriuſque. Sola enim voluntate eius ſalui ſumus; non noſtris meritis. 1. ad *Timoth.* 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem

nominis sui venire. Ad *Tit.3.* Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ipse Dominus *Matth.11.* Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et subdit: Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.

21. *Et retribuet mihi Dominus.* Hic secundum, in quo enumeratis beneficiis pertinentibus ad perfectum iam acceptis, subiungitur de beneficio accipiendo, & duplici. Et secundum hoc, hæc pars diuiditur in duas. Primò tangit beneficium quod spectat ad gratiam, quæ est perseuerantia. Secundò quod spectat ad gloriam & remunerationem pro illa, ibi, *Et retribuet.* In prima tria. Primò, quòd ei secundum merita tribuitur in generali.

Secundò determinatur quid. *Et ostendit.* Tertiò quare, ibi, *Quoniam omnia iudicia.* In prima duo. Primò, quòd remunerabitur pro bono opere. Secundò, quòd pro operis puritate. *Et secundum puritatem.* Dicit ergo: hæc bona quæ prædixi, fecit mihi Dominus, & etiam retribuet in præsenti mihi *secundum iustitiam meam*, secundum scilicet bonam operationem. *Psal.* Secundum opera manuum illorum retribue illis. Redde nunc in præsenti retributionem illorum ipsis. *Thren.2.* Reddet eis vicem laborum suorum. *Et secundum puritatem manuum mearum*, operum scilicet in quibus puritas debet esse. *Proverb.4.* Primi & purissimi fructus eius. Opera enim non tantum debent esse bona in se, sed in mundicia & puritate facta. *Iob 22.* Saluabitur innocens, saluabitur autem mundicia manuum suarum. *Retribuet mihi*, perseuerantiam, supple. 1.ad *Timoth.3.* Leuantes puras manus. Tales enim tantùm imperant, non sordidæ & immundæ. *Isa.1.* Cum multiplicaueritis orationem, ecce opus bonum non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Ecce impuritas.

22. *Quia custodiui.* Hic secundum, in quo specificat in quo sit remuneratio, scilicet in duplici perseuerantia operandi bonum, & declinandi à malo. *Nec impiè gessi.* Dicit ergo: Sic retribuet, & hoc retribuet, *quia custodiui*, id est, custodiam *viæ Domini*, bona faciendo. *Prou.19.* Qui custodit mandata Domini, custodit animam suam. Iste viæ sunt mandata generaliter, quibus itur ad Deum. *Matth.19.* Si vis venire ad vitam, serua mandata. *Iob 33.* Vestigia eius sequutus est pes meus.

Nec impiè gessi à Deo meo, recedendo, id est, non impiè geram. *Isa.59.* Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. Quasi diceret: Intantum est elongatus, vt nec ipsum etiam videre possitis. *Prou.16.* Abominabiles sunt Regi, qui impiè agunt. *Eccles.10.* Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo. Aliter legit Glossa, vt hæc duo sint causa duorum dictorum in præcedenti versu. Primum primi, secundum secundi.

23. *Quoniam omnia iudicia eius.* Hic tertium, in quo tangitur causa, & dicuntur duo. Primò causa. Secundò repetitio ipsius effectus. *Et vt immaculatum.* In prima duo secundum duo quæ occurunt ad hoc quod detur perseuerantia. Primum est consideratio diuini iudicij. Secundum, adhæsio iussionis eius. *Et iustitias eius.* Qui enim hæc duo habet, meretur vt perseuerantia ei præberatur. Dicit ergo: Sic retribuet mihi & iustitiam, & puritatem: & hoc iustum, *quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo*, semper habui. *Prou.28.* Viri impij non cogitant iudicium: qui autem requirunt Deum, animaduertunt iudicium.

Sed contra: Ad *Rom.1.* O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! *Psal.* Iudicia tua, abyssus multa. Quis ergo potest abyssum, & quod est inuestigabile perscrutari. Si dicatur, quòd hoc referetur ad caput, qui hoc potuit ratione vnionis: sed in ipso hoc non fuit iuitium perseuerantiæ; omnis enim virtus, & consummatio omnis virtutis ab instanti conceptionis in ipso fuit secundum genera sua. Propter hoc dicendum, quòd loquitur pro membris, & aliud est iudicia Dei secundum genera sua intueri & cogitare: hoc enim potest homo, sicut hic dicitur. Aliud perscrutari & inuestigare causam iudicij: & super hoc clamat Apostolus, & hoc à Dauid dicitur abyssus. Hæc autem iudicia sunt secundum Gloss. quatuor, præmia iustorum quando dicet *Matth.25.* Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. Hæc iudicia sunt iucunda. Pœnæ reproborum. In eodem. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo, &c. Item duo grauia sunt flagella castigandorum. Ad *Hebr.12.* Flagellat omnem filium quem recipit. Hæc amabilia valde. Tentationes probandorum. *Eccles.22.* Vasa figuli probat fornax. Hæc in patientia sunt sustinenda, & sunt hæc duo genera vltima in præsenti.

Et iustitias eius in exterioribus operibus: iustitias, inquam, eius ab eo missas, *non repuli à me*, adhærendo illis. *Iob 27.* Iustitiam meam quam cœpi tenere, non deseram. Ad *Hebr.12.* Videte ne quis desit gratiæ Dei. Vel secundum Glossam, iustitias appellat Dei iudicia quando inueniuntur iusta. Vt enim alia opera per illa rectificantur, iudicia sunt. Vt autem à Deo iusto sunt statuta, iustitiæ sunt. *Psal.* Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa. Hæc ergo non repellunt à se iusti, sed acceptant. *Psal.* Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo Domine, & consolatus sum. Et alibi, Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

24. *Et ero immaculatus cum eo.* Hic infert ex præmissa causa effectum duplicem. Primum est perseuerantia in iis quoad Deum. Secundò in bona ordinatione ad proximum. *Et obseruabo me.* Dicit ergo: Sic considerauit iudicia, iustitias non repuli: *& ero hoc ero immaculatus*, absque omni macula, *cum eo*, vt sim sicut ille de quo in alio Psal. supra, Qui ingreditur sine macula. *Apocalyps.14.* Sine macula sunt ante thronum Dei. Et dicitur à membro ex confidentia non ex certitudine: quia *Ecclesiast.9.* etiam dicitur in præsenti: Nescit homo vtrum odio vel amore

amore dignus sit: multo minus de futuro. Et nota humilitatem in eo quod dicit: *Cum eo.* Quasi diceret: Hoc non erit per me, sed cum eo adiutore poterit esse. *Sap.8.* Sciui quia non possum esse continens nisi Deus dederit.

Et obstruabo me ab iniquitate mea, quoad proximum. *Iob 27.* Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. Quare? Propter illud *Eccles.26.* Qui transgreditur de iustitia ad peccatum, Dominus parauit ipsum ad romphæam: & qui ab iniquitate recedit, quod Deo placet, facit. *Eccles.35.* Beneplacitum est Deo recedere ab iniquitate.

25. *Et retribuet mihi Dominus.* Hic secundum, in quo subiungitur, sicut superius dictum fuit, de retributione meritorum in futuro, quod est ipsa æterna gloria: & tanguntur duo per comparationem huius præmij ad duo, ad liberum arbitrium, & gratiam ipsum liberum arbitrium informantem. Primò ergo de retributione gloriæ in relatione ad operationem, quæ surgit ex arbitrio libero. Secundò comparatione ad gratiam quæ est ex Deo, ibi, *Cum sancto sanctus eris.* In prima duo, secundum quod suprà dictum fuit, vbi eadem verba habentur: quia primò remuneratur pro bono opere, & secundò pro operis puritate. *Et secundum puritatem.* Dicit ergo: Sic retribuet, perseuerantiam in præsenti, & etiam *retribuet* in futuro, in vita scilicet æterna, *mihi secundum iustitiam meam. Iob 34.* Opus hominis reddet ei, & iuxta semitas singulorum retribuet eis. *Luc.6.* In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

Et secundum puritatem manuum mearum, operum scilicet à peruersa intentione purgatorum, *retribuet mihi* præmium æternum. *Matth.6.* Sit eleemosyna in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. *Luc.14.* Cum facis cœnam aut prandium, voca debiles, & claudos, & cæcos, qui non habent vnde retribuant tibi, & retribuetur tibi in retributione iustorum: non enim est difficile Deo. *Eccles.* 12. Facile est coram Domino vnicuique retribuere secundum vias eius. Quid autem sit quod retribuet, non dicit, nisi dicas: *In conspectu oculorum eius.* Quasi diceret: In conspectu suo est, & solum in illo quod retribuet. *Isa.* 63. 1.ad *Corinth.2.* Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Vel determinat hic *in conspectu oculorum eius* puritatem, non quamcumque, sed in conspectu eius factam. Aliquando enim videtur valdè puram in oculis agentium, quod est impurum valdè in oculis iudicis. *Gregorius*, Sordet sæpe in conspectu districti iudicis, quod splendet in oculis facientis. Et propter hoc bene ponitur hic ista determinatio, & non in alio versu suprà. Dominus enim in iis quæ ad præsens pertinent, relinquit nobis iudicium in multis, sed in futuro suum erit totum iudicium.

26. *Cum sancto sanctus eris.* Hic secundum, in quo ne crederetur ex bonis operibus nostris nobis deberi gloriam, subiungitur de diuina gratia, quæ mediante libero arbitrio meritoriè operatur, & dicuntur duo. Primò ostenditur causa iustitiæ in præsenti. Secundò salutis etiam in futuro, ibi, *Quoniam tu populum.* In prima duo secundum duplicem effectum diuinæ iustitiæ in præsenti. Vnus in comparatione ad bonos, alius in comparatione ad malos. *Et cum peruerso.* In prima tria secundum effectum triplicem. Primus sanctificationis. Secundus innocentiæ. *Et cum viro.* Tertius electionis ad vtrumque. *Et cum electo.* Dicit ergo: Sic Dominus mihi retribuet, secundum iustitiam, secundum puritatem: non tamen hoc à me est, quia ô tu Domine, conuertis sermonem ad Deum, *Cum sancto*, id est, sanctificato, & firmo formaliter, *sanctus eris* effectiuè. *Leuit.* 22. Ego Dominus qui & sanctifico vos, quia tales esse volo. *Leuit.21.* Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Vel secundum Augustinum, vt consequatur ad immediatum quod dictum est, *In conspectu oculorum eius.* Quasi diceret: Secundum puritatem quæ est in conspectu, prædicta facies, quia in conspectu tuo, etsi non appareas extra, *tu eris sanctus cum sancto*: sanctus in remunerando, cum sancto operando bonum. Vel si vis sic sermo ad hominem quemcumque: *Cum sancto sanctus eris*, id est, cum Christo. Quasi diceret: Illam puritatem quam sic remunerat Deus, habere non potes nisi manseris cum Christo, vel cum Sanctis. Ex conuictu enim & societate sancta, formantur mores. *Senec.* Hoc est salutare non conuersari dissimilibus, alias insipientibus, & diuersa cupientibus. *Ecclesiast.13.* Cum viro sancto assiduus esto. *Senec.* Cum iis conuersare, qui te meliorem facturi sunt.

Et cum innocente, formaliter sicut prius, *innocens eris*, innocentiam illi conferens. *Exod.33.* Nullus apud te innocens est, per se, supple, nisi eum adiuueris. Et in *Psal.* Innocentes & recti adhæserunt mihi. Nulli enim Deus facit malum, imò bona quantum in se est. *Matth.5.* Solem suum iustè facit super bonos. Vel legatur modo secundo: In conspectu tuo est quod innocentibus tribues.

Et cum electo electus eris. Ecce tertium. Et nota. Duplex est electio, vna quâ Deus nos eligit, *cum electo* à te, *electus eris* ab illo. Quasi diceret: Primò elegis, & postea eligeris. De prima *Ioan.15.* Non vos me elegistis, primò suprà, sed ego elegi vos. Ad *Ephes.1.* Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Et hæc est æterna electio qua pauci eliguntur comparatione ad reprobatos *Matth.20.* Multi vocati, pauci verò electi. Secunda est temporalis, qua eligit per tribulationes purificando. *Isa.48.* Elegi te in camino paupertatis. Et sic electi debent eum eligere, imò eligunt. *Deut.26.* Dominum Deum tuum elegisti, vt sit tibi Deus, & ambules inuiis eius.

Et cum peruerso peruertaris, id est, priusquàm videris, vel vindicaueris: dicunt enim illud *Ezech.18.* Non est æqua via Domini: & illud *Malach. 2.* Vanus est qui seruit Domino? & quod emolumentum quod seruiuimus Domino? Et nota, quòd peruersi proprie dicuntur illi in quibus hoc quod sursum debet esse, est deorsum, & è contrario, hoc est, quando ratio secum insultatur, & sensualitas dominatur rationi, secundum illud *Proverb.30.* Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest: & addit: Per seruum cum regnauerit, & insti-

Duplex electio: vna qua eligimur à Deo, alia qua illum eligimus.

27.

Et per ancillam cum fuerit hæres dominæ suæ. Tales sunt praui in veritate. *Eccles.* 1. Peruersi difficile corriguntur. Deus autem nunquam peruersus esse potest secundum modum istum, sed reputatur à talibus, quia eis aduersatur. *Exod.*23. Ego aduersor impio. Ad homines autem potest dici, quia cum peruersis peruertuntur. *Eccles.*13. Qui tetigit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. *Prouerb.* 23. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur. 1. ad *Corinth.*15. Corrumpunt bonos colloquia praua.

28. *Quoniam tu populum.* Hic secundum. Postquam actum est de effectu in præsenti, quantum est à iustitia Dei, libero arbitrio cooperanti, hîc de effectu eiusdem comparatione in futuro. Et primò quantùm ad bonos, secundò quoad malos. *Et oculos superborum.* Dicit ergo: Sic retribuet Dominus, quoniam ô tu *Domine saluum facies*, non alios, *populum humilem.* In *Psal.* Et humiles spiritu saluabit. Humilitas enim tanquam conseruatrix omni boni, rectius dicitur saluare quam alia virtus. *Iob* 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Hic autem populus humilis, est populus confitens peccata sua. *Prouerb.*28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem relinquit ea & confessus fuerit, veniam consequetur.

Et oculos superborum, id est, superbos. Hoc dicit, quia in oculis maximè apparet signum superbiæ. *Prouerb.* 30. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ in altum porrectæ. *Humiliabis* deiiciendo in infernum. *Prouerb.*29. Superbum sequitur humilitas. Et nota, quòd de bonis loquitur in singulari numero, quasi de vno, quia boni vnum sunt in fide & dilectione. *Act.* 10. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Mali autem dissentionibus sunt diuisi ab inuicem. *Isa.* 48. Non est pax impiis, dicit Dominus.

Et nota tria quæ generant & conseruant in homine humilitatem, & destruunt superbiam. Primum est propriæ fragilitatis consideratio. *Genes.* 18. Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis. Ad hanc reuocabat, qui dicebat *Eccles.*10. Quid superbis terra & cinis? Secundum, sui ad meliores comparatio. *Eccles.*2. Oculi sapientis in capite eius, id est, ad superiores & meliores: stultus in tenebris ambulat, quia se comparat peioribus, qui tenebræ sunt, & ad illos respicit. Tertium, assidua subiectio. 1. *Pet.* 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.

29. *Quoniam tu illuminas.* Hic tertium est, in quo agitur de beneficiis Ecclesiæ, siue membris corporis mystici exhibitis in consummatione, & hoc orando & gratias referendo, & commendando ostenditur. Sic enim procedituri in hac parte. Primò petitio, quod consummetur Ecclesia in bono. Secundò confidentia de impetrando quod petitur. *Quoniam in te eripiar.* Tertiò commendatio eius de quo habetur confidentia, vt monstretur quasi ratio confidentiæ. *Deus meus impelluta.* Quartò, certa recitatio beneficiorum à Deo suscipiendorum, vt ostendatur impletio impetrati, ibi, *Eripiar me de &c.* In prima duo. Primò confessio diuinæ potentiæ. Secundò petitio. *Illumina tenebras.* Dicit ergo: Sic superbos humiliabis, & humiles saluabis: Et ô *Domine* qui es Deus meus per creationem & recreationem. *Quoniam tu illuminas lucernam meam*, Apostolos, Ecclesiæ Doctores primitiuos, & etiam in progressu Martyres & Doctores. Illuminatio lucernæ non est à sola luce, sed à luce & ardore: & Deus lux est: in eo tenebræ non sunt vllæ. Et ignis. *Deut.*4. Deus noster ignis consumens est. Ergo potes illuminare: Vel illuminas lucernam, Sanctos scilicet, vt lucernæ fiant. Sic illuminauerat illum de quo *Ioan.*5. Ille erat lucerna ardens & lucens. Et per eas rogo, *Illumina tenebras meas*, vt sic consummetur Ecclesia. Tenebras appellat peccatores & malos. *Ephes.*5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Has tenebras vult ab illis illuminatis à Deo illuminari, secundum illud *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, peccatores scilicet, à montibus æternis, à Sanctis à te illuminaris. Magna lucerna mons magnus. Et dicit *meas*: quia peccatores Christi sunt, vel Ecclesiæ, Dei prædestinatione. *Isa.*54. Aduena quondam tuus adiungitur tecum, vel tibi. Vel conditionis vnitate. *Senec.* Homo sum: humanum à me nihil alienum puto. *Eccles.*33. Omnes homines ex solo & ex terra vnde creatus est Adam. Vel sic vt idem sit lucerna & tenebræ: sed lucerna propter Deum illuminantem, tenebræ propter propriam peruersitatem. Et est sensus: *O Domine Deus meus, quoniam tu illuminas lucernam meam*, id est, quoniam lumen meum non est à me, sed à te. *Ioan.*1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Illumina tenebras meas*, id est, illumina nos ipsos propter peccata propria tenebrosos. *Isa.* 37. Nos quippe inuoluimur tenebris. Et nota quomodo pulchrè promittit commendationem, & subiungit petitionem. Nihil enim tantum valet ad impetrandum, quantum recognitio beneficiorum acceptorum. *Iosu.*15. *Iud.*1. Dixit Axa: Terram arentem dedisti mihi, iunge & irriguum, & impetrauit.

Et nota, quòd est multiplex lucerna. Mala, & hæc triplex. Carnalis lætitia. *Iob* 18. Lucerna quæ super eum est, extinguetur. Omnis culpa generaliter. *Iob* 21. Lucerna impiorum peccatum. Adulatio de scientia, Prælatis vel maioribus facta. *Baruch.*6. Lucernas accendunt illis, & quidem multas: commendantes illos in multis scientiis, è quibus nullam videre possunt, nihil de omnibus illis sciuerunt. Prima mala, secunda deterior, tertia pessima. Bona autem lucerna, doctrina sacra. *Psal.* Lucerna pedibus meis verbum tuum. Maximè vbi clarè distinguit mandata Dei. *Prouerb.*6. Mandatum lucerna est, & lex lux. *Iob* 29. Quando splendebat lucerna super caput meum. Dei gratia. *Iacob.* 4. Septem lucernæ erant super candelabrum, septem scilicet gratiæ super Christum. Vigilantia. *Sophon.* Scrutabor Ierusalem in lucernis. Bona vita. *Eccles.*26. Mulieris bonæ species in ornamentum domus suæ, lucerna splendens super tabernaculum sanum. Intentio recta. *Matth.*6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. *Psal.* Parasti lucernam Christo meo. Quilibet Prædicator. Nemo accendit lucernam,

Multiplex lucerna.

lucernam, & ponit eam sub modio. *Matth. 5.* Maximè præcurfor. *Ioan. 5.* Ille erat lucerna ardens & lucens. Et primò ipse Christus. *Apoc. 21.* & lucerna eius est agnus.

30. *Quoniam in te eripiar.* Hæc confidentia inducendi, sive causa procedendi sumitur duplex. Primò, quod ab ipso sit liberatio à præcipitio. Secundò, obstaculi remotio. *Et in Deo meo.* Dixit ergo. Sic puto: Nec mirum, *quoniam in te*, id est, per te solum, *eripiar à tentatione*, tanquam per lucernam ab obscuritate. Tentatio enim tenebræ est. *Isa. 5.* Aspiciemus in terram, non seruantes scilicet nostros, & ecce tenebræ tribulationis, scilicet temptationis, desolationes, à quibus solus potes eripere. *Isa 42.* Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari, *1. ad Corinth. 10.* Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis. Species enim rerum sensibilium offert diabolus, & immittuntur per sensus, & cum delectant ipsam animam, dilaniant ipsam, & dissecant: sed Dominus tanquam potentior ipsam recolligit, & enim. Supra, *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.*

Et in Deo meo. Hic secundum, hoc est, in virtute Dei mei, *transgrediar murum*, obstaculum, peccatum scilicet quod est inter me & ipsum: quod dicitur murus, quia nec iustus ad Deum videre, nec ad eum ire. *Isa. 59.* Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum. Peccata vestra absconderunt faciem suam à vobis, ne exaudiret. Valde ipsius murus, qui Dei auditum acutissimum non sinit audire. Et sit iste murus ex luto luxuriæ. *Sap. 13.* Vilior luto via, vel vita illius. Ex duro lecto auariciæ. *Eccles. 3.* Cor durum male habebit in nouissimo. Hoc propriè de auaro: quia tunc relinquit omnia. Et palea inanis gloriæ. *Iob 21.* Erunt sicut palea ante faciem venti. Et dicit, *transgrediar murum*, quia quandiu vitiorum murum illum auferre non possumus. Aliquantulum tamen possumus transgredi. *Iacob. 1.* Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

31. *Deus meus impolluta.* Hic est verum, scilicet commendatio eius qui regitur cum confidentia, & commendat eum duplicater. Primo in se. Secundo comparatione ad bona quæ facit sibi. *Deus qui præcinxit me.* In prima tria. Primo commendatur à munditia. Secundò à veracitate. *Eloquia.* Tertiò à fidelitate. *Protector est.* Dicit ergo, in te eripiar, in te transgrediar murum. Nec mirum. *Deus meus.* Ponatur hic antecedens sine verbo, vt locum habeat sequens relatio. *Impolluta via eius*, per diluvium enim non incederet, scilicet via fidei. *Hebræorum.* Via Domini fides, quia per illam venit Christus ad nos, & nos ad illum. *2. ad Corinth. 5.* Per fidem ambulamus, & non per speciem. Et via impolluta, imo mundificata ab omni peccato in se. *Act. 15.* Fide purificans corda eorum. Vel Virgo Maria. In mari via tua, & semita tua impolluta. *Isa 35.* Via sancta vocabitur: non transibit per eam impollutus. Hæc via ecclesia, quæ à summo cœli usque in ecclesiam triumphantem; cum Deo enim habet commercium in virginitate, & fœcunditate, cum hominibus in moralitate. *Sapien. 18.* Usque in gehennam attingebat diuus in terra. Via etiam ipse Christus, vt legitur intransfiuum. *Ioan. 14.* Ego sum via, veritas, & vita. Hæc est vere impolluta, quia sine omni culpa & originali & actuali fuit. *Isa. 53. & 1. Pet.* Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

Eloquia Domini ignita. Hæc veritas, scilicet, & est, probata via & purgata *igne* tribulationis, ideo enim Scriptura tribulatio, eloquium dicitur, vnde sæpe dicimus. Et maxima tribulatio, *Apoc. 1.* Videamus si sermones eius veri sunt. Et infra, Consummata & consummo testimonium eius. Vel ignis charitatis, ipse enim dilectio, & quam habemus ad Deum charitas, non facit sola ignis. *Luc.* Veni *&* Spiritus sanctus purgans labia Isaiæ, item ignis tentationis. Scilicet, à quo omnes examinamur quotidie, à sæpe dictus. *1. Pet. 4.* Spiritus Iudicij & ignoris, Spiritus sancti Dei nostri. Propter hoc dicitur *Ps.* Ignitum eloquium eius vehementer. *Prou. 30.* Omnis Dei ignitus eloquium est.

Protector. Hæc veritas, commendatio à fidelitate. Quasi dicat: Sic mundus, sic verax: Et *protector omnium sperantes in se*, tam suorum fidelis. Supra, *Protege me à facie impiorum qui me afflixerunt. Ecclesiast. 8.* Nullus resistit in Domino & conquiescit. Spiritus ergo qui in alio confidit, tanquam protectore, quam in Deo, quicquid enim est vel æquale homini est, vel minus eo: quocunque ergo posset eum protegere, cum protector, declaratio manus sit protectio? *Ierem. 17.* Maledictus qui confidit, &c.

Quoniam quis Deus. Hæc commendatio sumitur à singularitate divinitatis ex duplici interrogatione eorum facta. Primò ad reprimendas cogitationes dominium sibi in se, secundò ad peccata, & delectationem in illa semper. *Augustin.* Deus. Dixit ergo. Bene. Iam Deus noster non est cum eis. Et. *Quoniam quis Deus præter Dominum?* Et quoniam non est alius præter eum, vt dicit in 6. Iacrarium, & nemo præter se non est alius. Quoniam quis est Deus præter Dominum, videndo quæ occultus observat. *Apocalyps. 13.* Habet in vestimento, & in femore suo scriptum. Rex regum & Dominus dominantium, quasi dicat, Vnde filii scilicet comparet quod sit Deus & Dominus. *Psal.* Non est similis tui in Diis Domine, & non sunt secundum opera tua. Non est similis tui Deus magnus in omnibus aliis, & super omnibus dominatus, subiicit se. Deus virtutum, quis similis tibi? & Dominus virtutis circumdat te.

Aut quis Deus præter Deum nostrum? Robustus vere virtute. *Psal.* Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Et hic Deus Deus. *Psal.* Omnes qui gloriantur in virtute sua, superbi, pro humilitate sua, deficient quasi. *Deut. 33.* Ego occidam & vivere faciam, percutiam & sanabo. Et non est qui de manu mea possit eruere. *Psal.* Nisi quoniam Dominus erat in nobis, vivos forte deglutissent nos. Et Deus noster, quem diligimus, & Dominus, quem laudamus. Deus noster, quem diligimus, & Dominus, quem laudamus. Deus noster, quem diligimus, & Dominus, quem laudamus.

Dominus, & non est vltra Deus absque me: Deus iustus & saluans. Non est præter me iustus, cui debeatur timor, & saluans, cui amor.

33. *Deus qui præcinxit me virtute.* Hîc secundum, in quo commendatur ex beneficiis exhibitis sibi, Ecclesiæ in statu viatoris, & in statu militantis. Et secundum vtrumque statum fluunt in eam à Deo beneficia, secundum vtriusque status indigentiam: & dicuntur sic duo. Primò tangit beneficia ei collata inquantum est in statu viatoris. Secundò inquantum est in statu pugnatoris, ibi, *Qui docet manus.* In prima duo. Primò tangit bona exhibita in præparatione ad currendum. Secundò in ipso cursu. *Qui perfecit pedes meos.* Tertiò in termino cursus. *Et super excelsa.* Quantum ad primum duo secundum duo quæ necessaria sunt ad præparationem. Primum est cursoris expeditio, vt sit expeditus. Secundò viæ mundatio. *Et posuit immaculatam.*

Dicit ergo: Deus commendandus in se, & etiam *Deus* est, supple, *qui præcinxit me*, vt essem expeditus ad ambulandum; non fragili cingulo, sed virtute. Sic hominem ambulare volentem esse oportet cinctum, nè pedes impediantur. Necessarium ergo est, quòd cingatur. *Tobiæ* 5. Inuenit iuuenem stantem, splendidum, præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Vestis enim cato. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me, &c. Hæc enim præcingenda fuit, & Deus illam præcingit in suis cingulo iustitiæ. *Isa.* 11. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. Hæc iustitia est in afflictione carnis & humiliatione mentis. *Ierem.* 6. Filia populi mei accingere cilicio afflictionis, & aspergere cinere humilitatis, vt possis bene curtere. Afflictio enim alleuiat carnem, & humiliatio mentem. Ad *Hebr.* 13. Deponentes omne pondus carnis, & circunstans nos peccatum, curramus ad propositum nobis certamen. Et nota, quòd virtus quam necesse est præcingi, est triplex, vt sit triplex zona. Primò continentia qua cinguntur lumbi corporis, & reprimit actiones. *Luc.* 11. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Hæc est quasi lumbare. *Ierem.* 18. De lumbari quod computruit iuxta aquam. Est & alia qua cingitur venter, abstinentia: hæc restringit incentiua ad luxuriam. Hæc est zona Eliæ. 3. *Reg.* 4. Elias describitur accinctus zona pellicea. Constat de zona super ventrem loquutum: lumbare enim non videbat. Sic & Ioannes Baptista *Marc.* 1. Est tertia, qua cingitur pectus, & hac restringuntur cogitationes immundæ. Hæc est charitas. *Apocal.* 1. Vidit Ioannes hominem ad mammillas præcinctum zona aurea.

Triplex potentia præcingenda.

Et posuit immaculatam, vt possem incedere per eam viam meam, secundum Glossam, charitatem. Dicit enim *Hieronymus*, quod fides est via per quam Deus venit ad nos: charitas qua nos ad Deum. Fides enim à superioribus inchoat & tendit ad ima. Verbi gratia credimus primò in Deum, vnde propterea credimus ipsum creatorem, postea incarnatum, postea passum, & huiusmodi. Sed è contrario charitas inchoat in amore proximi, & tendit sursum in amorem Dei. 1. *Ioan.* 4. Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Hæc est via. Ad *Ephes.* 5. Ambulate in dilectione. Et est via æterna, de qua in *Psal.* Et deduc me in via æterna, charitate scilicet, de qua ad *Coloss.* 13. Charitas numquam excidit. Et est munda & immaculata, quia sublimis. 1. ad *Corinth.* 12. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Via etiam lex diuina est. *Psal.* Viam mandatorum tuorum cucurri. Et immaculata. *Psal.* Lex Domini immaculata conuertens animas.

Per fidem venit ad nos Deus, nos ad illum per charitatem.

Qui perfecit. Hîc est secundum, in quo ostenditur beneficium in ipso cursu: ait enim: Sic præparauit me, & viam ex altera parte, & dum sic currerem, *perfecit* in velocitate motus *pedes meos*, vt essent *tanquam ceruorum* pedes, qui valde veloces sunt. Vel *tanquam ceruorum.* Alia litera, Coæquans pedes meos ceruis. *Gen.* 49. Nephtalim ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis. Nephtalim, quod interpretatur dilatauit me, significat animam charitate dilatatam. Habet hæc agilitatem, vt pedibus amoris transiliat lutosa, scilicet luxuriam. *Eccles.* 9. Mulier fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Spinosa, auaritiam & mundanas diuitias. *Matth.* 13. Diuitiæ huius sæculi dicuntur spinæ. Foueas, superbiam & honores. Si enim veridica Dei sententia; exaltatus in vanis honoribus, humiliatur eo ipso: ergo honor non est altitudo, sed fouea. *Luc.* 14. & 18. Qui se exaltat, humiliabitur. Et in *Psal.* Deiecisti eos dum alleuarentur. 34.

Non.

Qui sic transilit, leuis est valde: transilit enim totum mundum: quia 1. *Ioan.* 2. Quicquid est in mundo, vel est concupiscentia carnis, &c. Talis erat *Abacuch* in tertio: Ponet pedes meos tanquam ceruorum. *Cant. vlt.* Fuge dilecte mi, assimilare capreæ hinnulóque ceruorum.

Et super excelsa. Hîc tangitur beneficium in termino viæ. Quasi diceret: Sic ad ambulandum me præparauit, præparatum in cursu adiuuit, & tandem ipse fuit *statuens me* non in infimo, sed *super excelsa.* *Abac.* 3. Et super excelsa deducet me victor. Hæc excelsa possumus dicere ipsa consilia. Via enim in infimo sunt præcepta, sed in excelso sunt consilia. *Baruch.* 6. Alia litera, Ierusalem sta in excelso, & vide iocunditatem tibi à Deo venientem. Item hæc excelsa possunt dici ipsa cœlestia in quibus Deus figit corda suorum per desiderium & contemplationem. *Isa.* 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elenatum. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Sed sunt excelsa vana, vnde ruunt qui ascendunt super illa, potentia sæcularis & dignitas prælationis. 2. *Reg.* 1. Saiil & Ionathas, in excelsis tuis interfecti sunt.

Qui docet manus meas. Hîc secundum: postquam enim relata sunt beneficia Ecclesiæ & membris eius collata quantum ad statum viatoris, subiungitur de collatis quantum ad statum propugnatoris: & dicuntur tria. Primò tanguntur beneficia ad pugnam præparantia, & ad victoriam. Secundò ipsa victoria, ibi, *Persequar inimicos.* Tertiò ostenditur, quòd non sit ex se victoria, sed ex Dei gratia, quasi in gratiarum actionem, ibi, *Et præcinxisti me.* In prima parte quinque dicuntur secundum quinque conditiones quæ præparant pugnaturum. Prima, quæ 35.

Quinque ad pugnam necessaria.

quæ

quæ primò tangitur, prudentia. Secunda, robur immobile. De hac secundò. *Posuisti vt arcum.* Tertia, munitio sui armis, & adiutorio. *Et dedisti mihi.* Quarta, experientia in impugnando. *Et disciplina.* Quarta, sustinentia in portando grauia ab aduersario, ibi, *Dilatasti gressum.* Dicit ergo: Prædicta mihi dedit tanquam viatori, & etiam ipse est *qui docet manus meas ad prælium.* Docet opera facere per quæ vincamus inimicum omnem: manus enim respiciunt ad opus, non ad linguam tantum, sicut multorum qui possunt dicere illud *Isa.5.* Dedit mihi Dominus linguam eruditam, sed operationem nullam. *Psal.* Ecce loquitur in ore suo, gladius autem in labiis eorum, quoniam quis audiuit, quod ridiculum est: vnde subditur, Tu Domine deridebis eos. Qui loquitur, non facit nisi verberare aëra. Sic *Paulus* non ita pugnabat 2. ad *Corinth.* 9. Sic pugno, non quasi aërem verberans. Hic poterat dicere: Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, &c.

Posuisti. Hîc secundum. Quasi sic diceret: Sic instruxisti, *&* ô tu Domine *posuisti brachia mea*, quibus pugnandum est, *vt arcum æreum.* Ponit similitudinem à re quæ non est. Nunquam fit arcus ex ære: tamen si esset, mirabilis esset fortitudinis: æs enim inflexibile metallum est. Sed in hoc voluit designari inflexibilem fortitudinem & infatigabilem iustus enim brachia sua gerit sicut arcum, quia ad bonum flexibilia, sed æreum, quia infatigabilia & inflexibilia ad malum. 2. ad *Corinth.* 4. Non deficimus, sed licet is qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Ad *Galat. vltimo.* Bonum facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. *Daniel.* 10. Brachia eius quærens, & quæ deorsum erant vsque ad pedes, quasi species æris candentis.

36. *Et dedisti mihi.* Hic tertia, munitio duplex, armorum protegentium, & adiutorium defendentium. *Et dextera tua.* Dicit ergo: Sic docuisti & firmasti, *& dedisti* cum his *protectionem* mihi, armaturam scilicet *salutis tuæ*, id est, illius saluris, quam operatus es. Nihil enim omninò ita protegit, nec est scutum ita bonum, sicut fit meditatio mortis Christi, quæ fuit nostra salus 1. *Pet.* 4. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. *Num.* 21. Nonne sanabantur per eum videntes serpentem in palo? *Thren.* 3. *Dabis* eis scutum cordis dolorem tuum vel laborem. Christus enim in cruce extensus scutum nostrum fuit, pro nobis ictus susceptit. *Isa.* 53. Disciplina pacis nostræ super eum. Vel protectionem appellat armaturam virtutum, de qua ad *Ephes. vltimo*, Induti loricam fidei, & galeam spei salutis, in omnibus sumentes scutum fidei, &c. *Marc.* 6. Induit se lorica iustitiæ sicut Gigas.

Et dextera. Ecce in quo maxime defendit & refocillatio: necesse est enim pugnantibus habere locum tutum vbi defendantur, & vbi foueantur & refocillentur. Et hic in dextera Dei, quæ fortis est *ad* protectionem & refocillationem iuxta illud *Psal.* Beati omnes qui confidunt in eo, saluabit eos. Sed dextera tua & brachium tuum *Sap.* 5. Dextera tua regit eos, & brachio suo defendet illos. *Matth.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Ecce refocillatio bona, & secura protectio, Deus filius, qui est eius dextera. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri.

Et disciplina tua. Hîc quarta conditio, scilicet experientia, quæ est per disciplinam. Multò enim melius pugnat expertus, quam inexpertus. Et est duplex disciplina. Verberum, quæ corrigit, & verborum asperorum, quæ instruit: & propter hæc duo dicuntur. Primò tangitur experientia verberum, secundò verborum, *ibi, & disciplina.* Dicit ergo: Sic protexisti, & suscepisti: & disciplina tua verberum, qua corripis nos. Ad *Hebr.* 12. Quem enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium quem recipit. *Correxit me*, de bono meliorem fecit. 2. ad *Corinth.* 12. Virtus in infirmitate perficitur. Vel secundum Augustin. *direxit me*, id est, non sinebat me deuiare, quin omnia referrem *in finem* debitum. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Prius enim quam superueniat disciplina, voluntas disfortia est: sed disciplina facit eam conformem Deo, & sic rectam. *Senec.* Nisi ad regulam viuas, grauia non corriges. Vel erexit. *Augustin.* in libro Prosp. Cum in tribulatione sine vulnere sunt animæ, tempus consumitur ad æternam requiem de profundo temporalis exitus. *Exod.* 4. De carcere catenisque egreditur ad regnum. Et pota, quòd cum diuiser immediate de protectione, ne crederet aliquis quod de Deus suos protegeret, vt nihil sustinerent, subiungitur de disciplina. Quasi diceret hic: Protegis non vt omnino nihil patiar, sed vt viliter patiar. *Augustin.* in libro Prosp. Custodit nos Deus ab omni malo, non vt nihil patiamur mali, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur.

Et disciplina tua. Verborum scilicet, *ipsa me docebit* per alperam increpationem præcepta tua & consilia. Vel secundum Glossam, de eadem disciplina intelligatur. Ipsa enim est, quæ corripit, & malo remedio, eadem docet ad bonum peruenire, & in bono perseuerare, quod maius est. *Sap.* 3. Probauit eos vt aurum fornacis, & quasi holocausti hostiam suscepit eos, & tempus erit respectus eorum. Propter hoc dicitur *Isa.* 3. Hæc hæc gentes, quas desolauit Dominus, vt in illa vindicet Israël. *Amos* 4. Omne flagellum eruditionis Israël. Alia littera.

37. *Dilatasti gressum meum.* Hîc est quinta conditio, scilicet corroboratio ad insurgendum aduersis, & vincendum eos. Primò confortatur per charitatis dilationem. Secundò confortatur per eius consolationem, ibi, *Et non infirmati sunt.* Dicit ergo: Hæc prædicta mihi, & erant *dilatatio*, propter quam, id est, locum in quo mouere pedes, id est, efficius progredi ad pugnam, *dilatasti* scilicet me, spatium in principio pugnæ vincendi. Proverb. 4. Dicam te per calles iustitiæ, quæ cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, in seruandis scilicet mandatis eius, confidentes qui adhærent bono. Hieronym. hodierna re promissum consequitur ad quod præsens capitulum hortatur, scilicet, & ampliabit locum tuum, hoc faciendo Iohan. 8. Deo

delectationis. *Proverb.*18. Donum hominis dilatat viam eius.

Et non sunt infirmata. Ecce secundum, scilicet corroboratio. Quasi sic diceret: *Et non sunt* per hoc *infirmata vestigia mea*, opera mea, sed fuerunt fortia: sic enim pes ambulans non potest non imprimere vestigia, sed naturaliter relinquit quantum est de se, sic nec charitas esse potest, quin eliciat opus bonum. *Gregor.* Operatur enim magna si est, dicit de amore Dei: quod si operari renuit, amor non est. *Prou.* 6. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta eius non ardeant? Charitas enim est illa fortis mulier quæ panem otiosa non comedit, & quæ manum suam misit ad fortia. Item ipsa vestigia possunt dici ipsi affectus, qui tunc non infirmantur, quando viriliter contemnunt temporalia, & calcant illa. Litera *Hieronymi*: Non deficient talium vestigia, quia *Ezech.*2. Fili hominis sta supra pedes tuos: nec frustra: quia *Iosuë* 1. Quicquid calcauerit pes vester, vestrum erit.

38. *Persequar inimicos.* Hîc est secundum principale huius partis: ostensa enim præparatione agitur hîc de pugna & victoria, à sic præparato, sicut habitum est. Et quia in victoria est victor & victus, dicuntur duo. Primò conditiones tanguntur ex parte victoris. Secundò ex parte victorum. *Conditiones victori necessaria.* *Confringam.* Dicit ergo: Sic me præparasti, & propter hoc *persequar inimicos meos*, carnales affectiones & consensus, qui sunt inimici mei, de me ipso nati. Dicitur pro membris. *Miche.*7. Inimici hominis, domestici eius. 2.*Reg.*16. Filius, qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam. *Persequar* ergo scrutando. 1. *Machab.* 3. Iudas persequutus est inimicos suos, perscrutans eos, & qui conturbant populum, succendit flammis, contritionis.

Et comprehendam eos, ligando ne procedant in actum vel consensum. *Exod.*15. Persequar, & comprehendam. 1. *Reg.* 30. Persequar, an non latrones istos, & comprehendam illos? Et dixit Dominus: Persequere, absque dubio comprehendes. *Psal.* Ad alligandos reges in compedibus.

Et non conuertar, vt cessem perscrutari comprehendere, *donec deficiant* à mea impugnatione: frustrà enim valdè laboratur si motus carnales non reprimuntur. *Eccles.*11. A scintilla vna augetur ignis. *Num.*23. Si nolueritis occidere habitatores terræ huius, qui remanserint, erunt vobis quasi claui & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ. Sed cum in hac vita nunquam deficiant carnales motus, & semper reprimendi sint vsque ad defectum, relinquitur quod semper est pugnandum quandiu durat vita ista. *Ierem.*12. Non est pax vniuersæ carni. Semper dum viuitur, hîc est pugnandum cum eis, *Iob* 7. Militia est vita hominis super terram.

39. *Confringam illos.* Hîc ostenditur victoria ex iis quæ ex parte triumphatorum, in quo notantur tria. Confractio, debilitas, & casus. Ait enim quòd primum. Verè deficient, quia *confringam illos. Iob* 38. Brachiũ excelsum, carnalis concupiscentiæ, quæ omnes impugnat, confringetur. *Ezech.*30. Confringetur brachium Pharaonis, diaboli Regis Ægypti. Confringuntur autem carnales motus quando ad Deum, & lapidem Christum alliduntur. 1. ad *Cor.*10. Petra autem erat Christus. *Osee* 10. Arabit Iudas, id est, confiteris, aperiendo terram cordis sui, *confregit* sulcos, motus carnales & terrenos, Iacob luctator bonus, & pugnator.

Nec poterunt stare, debilitati per confractionem. *Psal.* Expulsi sunt, nec potuerunt stare. *Ios.* 10. Nullus ex eis poterit resistere tibi, dicitur de Iosuë præparato à Deo: & non tantum hoc: imò vt plena sit & perfecta victoria. *Cadent. Luc.*10. Videbam Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem. *Subtus pedes.* Subtus amores meos & affectiones tenebuntur motus carnales, & suggestiones diabolicæ. *Genes.* 3. Veruntamen subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. *Iudic.* 5. Conculca anima mea robustos. *Ios.*10. Ponite pedes super colla Regum quinque istorum, scilicet sensuum, vt sint subiecti sicut in præsenti. Et qui sic eos conculcauerint, procul dubio in futuro conculcabunt malos, scilicet dæmones. *Malach. vlt.* Conculcabitis impios cum fuerint velut puluis, sub planta pedum meorum.

Et precinxisti me virtute. Hîc tertium, in quo ostendit post victoriam totum hoc non à se, sed à Deo habuisse, & tanguntur tria. Primò, quòd ab ipso virtutem pugnandi habuit. Secundò, quòd ipse Deus inimicos deiecit. *Et supplantasti.* Tertiò supponit & ordinem & modum deiiciendi. *Et inimicos meos.* Dicit ergo: Sic inimici deiicientur & confringentur, & deiecti sunt, & confracti: sed non per me, sed ô Domine propter hoc, quia *& precinxisti me virtute*, tu & non alius, *ad bellum* faciendum & perficiendum. Litera *Hieronymi*: Accinxisti me fortitudine ad prælium. 1. *Machab.* 3. Accingimini, & estote filij potentes: ab ipso enim Domino est omnis virtus & potestas contra inimicos. *Luc.* 10. Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes. Propter hoc dicitur 2.*Paral.*20. Non eritis vos qui diiudicabitis, sed tantum state confidenter & videbitis auxilium Domini super vos. Et nota, quòd supra positum fuit, Deus qui præcinxit me virtute, & repetitur hîc, quia oportet pugnare in initio conuersionis, & etiam omnibus subactis oportet pugnare contra superbiam, quæ tenet campum vltima. Versus.

Cum bene pugnatis, & cuncta subacta putatis,
Quæ magis infestat, vincenda superbia restat.

Gregor. Valdè cauendum vitium quod de victoria surgit vitiorum. *Genes.* 3. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius. Et ideò nomine virtutis, hîc potest humilitas intelligi specialiter. Continue sumus in miseria & in pugna. *Iob* 40. Memento belli nec addas vltra loqui.

40. Victoria à Deo est.

Et supplantasti. Ecce secundum. Quasi diceret: Virtutem tribuisti, & supplantasti, tu qui es verus Iacob, non alius. Ad *Rom.*9. Non est volentis nec currentis, sed Dei miserentis. *Insurgentes in me* motus carnales, malas affectiones, quæ omnia in me sunt. Ad *Roman.*7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. *Subtus me. Genes.* 4. Veruntamen subter te erit appetitus tuus. Ad

Roman.

Roman. vlt. Deus conterat Sathanam sub pedibus vestris.

41. *Et inimicos meos.* Hic tertium, in quo subiungit modum deiiciendi inimicos, quem priùs tangit. Secundò in perfectione. *Et comminuam.* In prima tria. Primò captio inimicorum. Secundò captiuorum dispersio. *Et odientes me.* Tertiò substractio auxilij ab vtrisque. *Clamauerunt nec erat.* Dicit ergo; Sic dixi, quòd supplantasti: & verum, quia *inimicos meos*, quantum ad aliquam illorum partem, *dedisti mihi dorsum*, id est, dedisti mihi à dorso, vt sequerentur qui priùs in facie resistebant. Sic factum est Ecclesiæ: quia qui eam prius impugnabant, humiliter postea eam sunt sequuti. *Isa.45.* Subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam in fugam: sicut factum est in *Paulo, ad Galat.* 1. Qui persequebatur nos ante, nunc euangelizat fidem, quam ante impugnabat. *Isa.60.* Venient ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt, & adorabunt vestigia pedum tuorum. Inimicos etiam vnicuique Dominus dorsum dat, quando peccata proiicit & per pœnitentiam obliuiscitur, secundum illud *Isa.38.* Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

Et ôdientes me. Ecce secundum. Quasi diceret: Non tantum sic eiecisti quosdam, imò & *ôdientes me*, quantum ad alios, *disperdidisti* per totum mundum, sicut planum est quantum ad ipsum caput in Iudæis eius inimicis. *Ierem.9.* Dispergam eos in gentibus, quas non nouerunt ipsi, nec patres eorum, & mittam post eos gladium donec consummentur, vel consumantur. In *Psal.* Disperge illos in virtute tua, & depone illos protector meus Domine. Odientes etiam animam sunt dæmones, quos à facie sua Dominus dispergit, quia postquam victi sunt de vno peccato ab aliquo, non audent ipsum impetere de illo, & currunt ad alia vitia, vel ad alias personas. *Deuter.* 28. Dabit Dominus inimicos tuos, qui resurgunt aduersum te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient, & per septem fugient à facie tua.

42. *Clamauerunt, nec erat.* Hic est tertium, substractio adiutorij ab vtrisque, & primò humani. Secundò diuini. *Ad Dominum.* Dicit ergo: Sic subiecti aliqui, alij dispersi, *& clamauerunt*, hi & illi ad adiutorium humanum. *Nec erat qui saluos faceret. Isa.42.* Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, Vel *clamauerunt* ad Deos vanos & falsos: ad illud enim quisque clamat in necessitate, quod specialiter amat: sed non est qui saluet, aliud à vero Deo. *Act.4.* Non est aliud nomen sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri, quantumcumque ad illud clametur. *Isa.43.* Ego sum, ego sum, dicit Dominus, & non est, absque me Saluator. *Ierem.2.* Verterunt ad me tergum & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicunt: Surge & libera nos: Vbi sunt dij tui, quos fecisti tibi, surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ. Postea *clamauerunt ad Dominum, nec exaudiuit eos.* Et sic destituuntur auxilio diuino.

Sed contrà. 1. ad *Timoth.2.* Hoc enim bonum est coram Deo Saluatore nostro, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et *Isa.65.* Et erit, antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Responsio. Hoc dicit: quia non clamabunt quando debebunt exaudiri. *Proverb.1.* Tunc inuocabunt me Iudæi, quando dispergentur per mundum, qui noluerunt prædicantem & facientem miracula cognoscere, & non exaudiam. Ad primum tamen dicendum, quòd sic intelligendum est: vult omnes saluos fieri, id est, omnes eius efficaci voluntate saluantur, quicumque saluantur. Item non clamabunt debito modo: quia persistentes in malitia adhuc clamabunt. *Isa.1.* Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. *Matth.27.* Sanguis eius super nos, & super filios nostros. *Cassiodorus* hoc exponit de omnibus malis generaliter, qui clamabunt in die iudicij. Videntes enim similitudinem in diabolo damnatam, clamabunt ad Dominum, sed frustrà. *Cassiodor.* Infructuosa illic agnoscitur pœnitudo, vbi est iam iusta damnatio. *Ecclesiast.18.* Ante iudicium para iustitiam.

43. *Et comminuam eos.* Hic secundum huius partis, in quo agitur de modo: postquam enim tetigit ordinem, hic subiungit consummationem, & dicuntur duo. Primò, quòd irremediabilis, non est enim remedium ad dispersum vento puluerem colligendum. Secundò, quòd irreparabilis, *vt lutum platearum delebo eos.* De alio enim luto bene contingit, quòd delerum est, reparari. Dicit ergo: Hoc ordine deiicientur, & confirmabuntur: quia *comminuam eos vt puluerem*, qui in minimas partes dispergitur *ante faciem venti.* Vere ita est Iudæis: vix enim duo simul cohærent, sed odio ab inuicem sunt separati ab inuidia. *Ezech.5.* Ventilabo omnes reliquias tuas in omnem ventum. *Isa.17.* Rapietur sicut puluis montium à facie venti. Supra in 42. *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam pulis quem proiicit ventus à facie terræ, &c. Item quia caret imbre misericordiæ Dei, sicut dicit *August.* De quo imbre. *Eccles.* 35. Speciosa misericordia in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis. Item leues sunt in tantum, quòd carentes omni spe firma & solida, omni vento doctrinæ vanæ circumferuntur, & ad omne desiderium quodcumque possunt implere. *Ierem.18.* Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus, & vnusquisque pranitatem cordis sui mali faciemus. Et omnis peccator puluis, quoniam caret humore gratiæ. *Psal.* Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Item paruulus est, quicumque charitate caret, quasi in atomo. *August.* lib. de Charitate, Hoc est magis esse quod est melius esse, quod est magis Deo adhærere. Ergo qui caret charitate qua adhæremus Deo, caret quantitate. Et infra Baoth. *Sapient.3.* Vacua spes illorum, & labor sine fructu.

Vt lutum platearum. Quasi diceret: Non tantum irremediabiliter, sed & inseparabiliter delebuntur, quia *vt lutum platearum delebo eos.* Nota, quòd in præcedenti verbi, cum diceret, inimicos meos dedisti mihi dorsum, loquebatur ad Patrem: quæ autem ipse Filius dicit,

se facturum istam comminationem, vt notetur eadem operatio Patris & filij. *Ioan.5.* Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. *Ioan.14.* Pater autem in me manens ipse facit opera. Dicit ergo: vt lutum platearum delebo eos. Lutum platearum, modò est, sed statim transit frequentia conculcantium. *Isa.10.* Manda ei vt auferat spolia eius, & ponat eum in conculcationem & lutum. Impij autem, maximè luxuriosi vt lutum positi sunt. *Sap.15.* Vilior luto vita eius. Et conculcati à dæmonibus citò delebuntur. *Eccles.9.* Mulier fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. *Vt lutum platearum.* Platea lata est, & ipsi sunt in lata via, quæ ducit ad perditionem *Matth.7.* Hæc via quam multi verè inueniunt, sicut dicitur ibidem. *Ierem.11.* Quam vilis facta es iterans vias tuas.

44. *Eripies me de contradictionibus.* Hic est quartum totius illius partis, in qua agitur de beneficiis collatis Ecclesiæ in consummationem quæ incipit ibi, *Quoniam tu illuminas lucernam.* Postquam enim præcessit petitio, ratio petendi monstrata est, & commendatio eius à quo petitur ex multiplici beneficio, subiungitur hic de regno ipsius Christi & Ecclesiæ: & hoc rectè post victoriam de qua actum est ante immediatè. Dicuntur autem quatuor. Primò ostenditur à quibus aufertur regnum. Secundò ad quos transfertur. *Constitues me:* Tertiò commendatur Gentilium populus, & monstratur dignus ad quem transferat regnum, ibi, *Populus quem non cognoui.* Quartò increpatur populus Iudæorum, vt ostendatur indignus quantum ad Christi regnum. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Dicit ergo sic: Tot & tanta bona contulisti mihi, sed & certus sum quoniam eripies me tandem de contradictionibus populi Iudæorum, quibus ei contradicebant, quando prædicabat, quando miracula faciebat. *Cassiodor.* Contradictiones dicit, quas ei impia turba & scelerata multipliciter ingerebat. Ad *Rom.10.* Ad Israël autem dicit: Tota die expandi manus meas, ad populum non credentem mihi, & contradicentem mihi. Et illis loquebatur *Isa.45.* Væ qui contradicit fictori suo. Et 12. ad *Hebr.* Recogitate eum qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem. Secundum *Hieronymum* de contradictione qua sibi inuicem contradicebant de Christo dicentes, alij vnum, alij aliud. *Ioan.7.* Quidam dicebant quia bonus est: alij autem dicebant, non, sed seducit turbas. *Ierem.15.* Væ mihi mater mea, quare me genuisti virum rixæ & virum discordiæ in vniuersa terra?

Hic agitur de regno Christi & Ecclesiæ.

Et nota, quòd Iudæi contradixerunt potestati. *Matth.12.* & *Luc.11.* In Beelzebuth principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et sapientiæ & doctrinæ. *Matth.26.* Recordati sumus quia seductor ille dixit. Et bonitati. *Ioan.8.* Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Regno. *Ioan.19.* Non habemus regem nisi Cæsarem: Et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Hoc respicit potestatem. Magisterio. *Ioan.9.* Maledixerunt ei, & dixerunt: Nos Moysis discipuli sumus. Hoc ad sapientiam. Sacerdotio. *Ioan.6.* Durus est hic sermo, quomodo potest hic carnem suam dare ad manducandum? & abierunt retrò. Et propter has contradictiones ablatum est ab eis regnum. *Matth.20.* Auferetur à vobis regnum Dei.

Constitues me. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic ab illis eripies, & *constitues me in caput*, vt sim caput gentium, & ipsa membra. Ego rex, & ipsæ regnum. Ad *Ephes.1.* Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est eius corpus. Et regem. Suprà in *Psal.* Ego autem constitutus sum rex ab eo. Et super quos, subditur ibidem: Postula à me, & dabo tibi Gentes, &c. Huius regni signum habemus, sicut dicit *Cassiodorus*, in ipsis frontibus radicatum à nostro baptismo. *Ezech.9.* Signa Thau super frontes virorum gementium, atque dolentium. *Psal.* Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. *Exod.12.* Signata fuerunt domorum superliminaria.

Signũ regni Christi in fronte.

Populus quem non cognoui. Hic est tertium, Gentium commendatio in duobus: in interiori fide, qua seruitur, & in exteriori opere, quo obeditur. *In auditu auris.* Vel obedientia, & in obedientiæ promptitudine. Ait enim: Sic ab illis me eripies, & super illos me constitues. Et bene: quia *populus* gentium, *quem non cognoui*, id est, quem me cognoscere non feci. *Genes.22.* Non cognoui, id est, cognoscere te non feci. Vel *quem non cognoui*, cui tanquam ignoto corporalem præsentiam meam non exhibui, sicut Iudæis *Matth.15.* Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Et propter hoc aggrauatur peccatum Iudæorum, qui eum non recognouerunt. *Isa.40.* Ecce gentes quas nescibas, vocabis.

45. *Cul. us gentium in Christum.*

Seruiuit mihi, interius credendo, vel latria diuinum cultum exhibendo. *Psal.* Omnes gentes seruient ei. *Sopho. vltimo.* Reddam populis labium electum, vt inuocent & seruiant ei.

In auditu auris. Ecce velocitas in obediendo: obediuit mihi subditus factus, bona & mihi placita faciendo. Vel *in auditu auris*: quia miracula mea non vidit sicut Iudæi, sed tantum audiuit de me prædicari, & statim obediuit. Propter hoc dicebat Dominus *Matth.11.* Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corozaim: quia si in Tyro & Sydone facta fuissent miracula quæ facta sunt in vobis, olim egissent pœnitentiam in cilicio & cinere. Sed impletum est in Gentibus illud *Isa.52.* Ipse asperget rore gratiæ, multas gentes: super ipsum continebunt reges os suum, quia quibus non est de eo narratum, videbunt. Et nota, quòd verè obedire Deo, est similem illi se facere, quantum possibile est. *Seneca, ad Lucil.* Vis Deos propitiari tibi? bonus esto, satis eos coluit, quisquis imitatus est.

Nec hoc dicit Deus vt de Gentium seruitio glorietur, tanquam illo indigens. *Daniel.7.* Millia millium ministrabant ei: sed magis propter nos: quia indigemus: quia illi seruire regnare est, quia sibi seruientibus seruit. *Seneca*, Humana ambitio officiis capitur: non autem quærit ministros Deus, quia ipse humano generi ministrat vbique. Et nota, quòd obedientia est spe mercedis abnegatio propriæ voluntatis. Vel sic: Obedientia est spontaneum & rationabile propriæ voluntatis sacrificium. Item obedientia est amor de præceptis.

Obedientia descriptio.

Filij

46. *Iudæorum obstinatio.*

Filij alieni. Hic est quartum, increpatio Iudæorum, & dicuntur tria. Primò increpantur de defectu veritatis. Secundò de perseuerantia in moribus prauis, ibi, *Filij alieni.* Tertiò de peruersitate intentionis, ibi, *Et claudicauerunt.* Dicit ergo: Tales sunt Gentiles, sed *filij* aliquando. *Exod.4.* Filius meus primogenitus Israël. *Isa.1.* Filios enutriui, & exaltaui: *alieni* facti sunt. *Isa.1.* Blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum. Et in eodem, Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Vel alieni: Genitiui casus, id est, diaboli. *Ioan.8.* Vos ex patre diabolo estis, de quo in eodem cap. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius, scilicet mendacij: vnde bene sequitur:

Mentiti sunt mihi, id est, ad honorem mihi faciendum quando dicebant. *Matth.22.* Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Mentiri enim, est contra mentem loqui. Vel cum pondere legatur: Mentiti sunt mihi, qui sum veritas, ac si possem mendacia eorum ignorare: quid aliis sunt facturi? *Ioan.14.* Ego sum via, veritas, & vita.

Filij alieni. Hic secundum, sed reperit dictum in parte, vt magis eos increpet & corrigat: quia scilicet difficiles ad corrigendum. *Eccles.1.* Peruersi difficile corriguntur.

Inueterati sunt, id est, in veteri homine vel in veteribus peccatis & moribus permanserunt. *Baruch 3.* Quid est Israël, quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena. *Psal.* Inueterauí inter omnes inimicos meos. Et notatur in hoc maledictorum Iudæorum pertinacia. *Genes.49.* Maledictus furor eorum, quia pertinax. Et Dei longanimitas. *Isa.1.* Laboraui sustinens. Ad *Rom.1.* Sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum.

Et claudicauerunt in intentione, à semitis suis declinando, habentes partem intentionis ad Deum, vt dicebant, quia zelo legis, vt dicebant, persequebantur Christum. Partem intentionis ad mundum, quam & ipsi habuerant occidentes ipsum Christum propter temporale lucrum. 3. *Reg.18.* Vsquequo claudicatis in duas partes? *Matth.6.* Nemo potest duobus Dominis seruire. Sic claudicant qui consilio magni Angeli nolunt acquiescere. *Gen.32.* Item claudicant qui bono operi peruersam intentionem, vel peruersæ intentioni bonam operationem agglutinant. *Deuter.6.* Non dabis filio tuo, operi tuo bono, filiam eius; peruersam scilicet intentionem: nec filio eius, peruerso scilicet operi, filiam tuam, rectam scilicet intentionem.

47. *Vltima pars Psalmi laus & gratiarũ actio.*

Viuit Dominus & benedictus. Hic est tertium totius Psalmi. Promisso enim in prima parte quod laudaret, & suppositis rationibus multis quare debet laudare, subiungitur promissi solutio in hac parte: & tanguntur duo. Primò laus & gratiarum actio. Secundò continuatio in laude & gratiarum actione, ibi, *Propterea confitebor tibi.* In prima duo. Primò gratiarum actio ratione diuinæ potentiæ. Secundò ratione diuinæ sapientiæ. *Et benedictus Deus.* Tertiò ratione bonitatis. *Et exaltetur.* Dicit ergo: Sic dignus est laudari, qui tanta mihi fecit bona: & propter hoc dico: *Viuit Dominus* in se per potentiam naturalem propriam. 4. *Reg.18.* Viuo ego, dicit Dominus. Et hoc in se per naturam suam quæ vita est. *Ioan.5.* Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Viuit etiam in omni creatura per essentiam, potentiam, & præsentiam. *Act.17.* In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Sed viuit in homine per animæ inspirationem. *Gen.1.* Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. *Iob 33.* Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis viuificauit me. Per gratiæ infusionem. Ad *Gal.2.* Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. Sed tandem viuet in nobis per gloriam totum viuificando & corpus & animam. Ad *Rom.8.* Viuificabit mortalia corpora nostra, per inhabitantem spiritum eius in nobis.

Viuit Deus in omni creatura.

Et benedictus Deus, id est, εὐλογητὸς, quod est idem quod videns, quia ad *Hebr.4.* Omnia munda sunt & aperta oculis eius, non tantum substantiæ, sed cogitationes. 1. *Reg.16.* Homines vident ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor, & quæ omninò non sunt, penetrat & videt. *Eccles.23.* Domino Deo nostro arrequam creata sint, manifesta sunt omnia. Hic sit benedictus. *Apocalyps.7.* Benedictio & claritas & sapientia, & gratiarum actio Domino Deo nostro.

Et exaltetur. Hic commendatio bonitatis. Ad bonitatem duo concurrunt, iustitia & misericordia. Propter hoc primò commendat, vel gratias agit bonitati, quantum ad partem misericordiæ, vel effectum. Secundò quantum ad effectum iustitiæ. *Deus qui das vindictas.* Dicit ergo: *Et exaltetur Deus salutis meæ*, auctor sua bonitate, salutis naturæ, salutis gratiæ, salutis gloriæ. Infra in *Psal.* Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob. Infra in eodem, Magnificans salutes regis eius.

Bonitatis partes, iustitia & misericordia.

48. *Iustitiæ beneficia.*

Deus qui das vindictas. Hic est secundum, in quo commendat eum quantum ad iustitiam: & tanguntur tria quæ concurrunt. Primum, vltio suorum de malis. Secundò subiectio aduersariorum ipsis bonis. *Et subdit populos sub me.* Tertiò liberatio iustorum ab ipsis inimicis. *Liberator meus.* Dicit ergo sic: Benedictus Deus salutis meæ, & *Deus qui das vindictas mihi*, benedictus sis, supple: ab ipso enim vindicta est, & esse debet, non requirenda ab alio. *Deuter.32.* & ad *Rom.12.* Mihi vindictam, & ego retribuam. *Eccles.28.* Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam. Aliquando autem vindicat suos, malum infligendo aduersariis in præsenti. *Luc.18.* Vindica me de aduersario meo. Et sic factum est. Aliquando non retribuit, sed in futuro reseruat. *Ierem.45.* Dies vltionis vt sumat vindictam de inimicis suis. Aliquando vindicat ad bonum conuertendo inimicos. Sic Stephanus de Paulo vindicatus est. *Act.9.*

Et subdit populos sub me. Ecce secundum, & hoc vetum est quantum ad caput Ecclesiæ, quod constitutum est super omnes. *Ierem.1.* Ecce constitui te super gentes & regna. Supra eodem: Constitues me in caput gentium. In *Psal.* Omnia subiecisti sub pedibus eius. *Ierem.27.*

Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribunt.

Liberator meus. Hic commendatio à beneficio liberationis, & tanguntur duo. Primò liberatio in præsenti commédatur. Secundò procerto expectata in futuro, ibi, *Et ab insurgentibus.* Ait ergo sic: Subdis mihi populos, *& liberator meus es de inimicis meis*, non quibuscunque, *sed iracundis*, vt sit maius beneficium. Iracundi contra Christum fuerunt Iudæi, qui fremebant aduersus eum in persona sua, & aduersus eius membra. *Act.*7. Et stridebant dentibus in eum. Alia litera, homicidis. *Matth.*26. Ecce hæres, venite occidamus eum. Inimici sunt dæmones, sicut frequenter dictum est, & valdè iracundi, maximè modo quando vident appropinquare finem mundi. *Apocalyps.*12. Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam. Sed ab aliis omnibus liberat Deus. *Daniel. vltimo*, Ipse liberator atque saluator faciens signa atque mirabilia.

49. *Et ab insurgentibus in me.* Hic de liberatione in futuro certitudinaliter expectata. Primò vniuersaliter à cœtu omnium malorum. Secundò specialiter à capite illorum. *A viro iniquo.* Dicit ergo, Sic liberator meus est, iam à præteritis & præsentibus, *& ab insurgentibus in me malis* & dæmonibus exaltabis me: quia in tali statu constitues me, vt ita exaltatus non timeam insurgentes. Hoc verum est de capite Christo, qui exaltatus est super omnes cœlos. Ad *Ephes.*3. Vbi iam non timet Iudæos. Vel sic, quantum ad membra: *Ab insurgentibus in me*, id est, per ipsos insurgentes in me exaltabis: quia proficiam ex tribulatione. *Gen.*7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime. *Prou.* 18. Turris fortissima nomen Domini, & altissima. Ad *Philipp.*2. Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Ad ipsum currit iustus, tribulatione impellente, & exaltabitur, quod est summa sapientia. *Eccles.*11. Sapientia humiliati exaltabit caput eius. In alio *Psal.* Qui exaltas me de portis mortis.

A viro iniquo, Anti-Christo capite omnis malitiæ, in quo totum iniquitatis suæ venenum diabolus infundet. Vel quolibet schismatico, *eripies me. Amos* 4. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sic eruentur filij Israël, qui habitant in Samaria, in plaga lethali, & in Damasci grabato.

50. *Propterea confitebor tibi in populis.* Hic secundum huius partis, scilicet continuatio laudis, & dicuntur duo. Primo promissio. Secundò ratio quare continuabit laudem & oris, & operis. *Magnificans.* Duo tanguntur in prima parte. Primò confessio laudis in ore. Secundò in opere. *Et nomini tuo.* Dicit ergo: *Propterea*, id est, propter beneficia non tam præterita, quam futura, id est, prædicta, quam dicenda: *Confitebor tibi* confessione laudis, de qua supra: Confitebor Domino secundum iustitiam eius. Et hoc *in gentibus*, id est, in gentilitate, vbi laudatur Deus Pater per Filium Christum, per Ecclesiam, & per Christi membra. *Act.* 9. de Paulo dictum est: Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram Gentibus. *Ecclesiast.*1. Propterea confitebor & laudem dicam tibi. *Tob.* 3. Confitebor tibi, quoniam ostendit maiestatem suam in gentem peccatricem.

Et nomini tuo Psalmum dicam, laudando opere: quia, sicut frequenter dictum est, Psalmum dicere, est idem quod psallere. Psallere autem à ψάλλειν dicitur, quod est operari: & sic qui Psalmum dicit, opere laudabilem Deum ostendit.

Magnificans salutes Regis. Hic est secundum, in quo tangitur duplex ratio confitendi. Vna, magnificentia potestatis Christi. Alia quantum ad magnificentiam bonitatis. *Et faciens misericordiam.* Dicit ergo: Sic confitebor, sic Psalmum dicam: Et hoc, quia tu es *magnificans salutes*, id est, mirabiles faciens *salutes regis eius.* Christus si loquitur hîc, loquitur tanquam de alio. Quasi diceret: Ob hoc Domine Deus Pater, tibi confitèdum & psallendum: quoniam tu es magnificans, &c. Hic est Rex de quo *Apoc.* 19. Habens in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex regum & Dominus dominantium. Hic operatus est salutem. *Psal.* Deus autem Rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ. Et nota, quòd est triplex salus quam dat, & quam magnificat. Salus corporalis. *Psal.* Homines & iumenta saluabis Domine. Hanc magnificat omnia suis dando. 1. ad *Corinth.*3. Omnia vestra sunt, &c. Salus spiritualis animæ. In *Psal.* Dic animæ meæ: Salus tua ego sum. Hanc magnificat præterita & præsentia peccata dimittendo, & à futuris conseruando. *Matth.*18. Serue nequam, nonne omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me? Et est salus æternitatis. In *Psal.* Ostende faciem tuam, & salui erimus. Hanc magnificat, non solum animam, sed etiam corpus glorificando. Ad *Philipp.*3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ. *Isa.*49. Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Hæ salutes quas mandat Iacob. 51.

Et faciens misericordiam. Hic secundum, in quo sumitur ratio à bonitate & misericordia. Et primo ab exhibita ipsi capiti. Secundò membris per caput. *Et semini eius.* Ait enim: Sic confitebor, & Psalmum dicam, quia magnificas, & efficacem *facis misericordiam Christo suo Dauid.* Christus enim dicitur Dauid ratione interpretationis nominis: interpretatur enim manu fortis, quia omnia sustinet, & supportat. Ad *Hebr.*1. Portans omnia verbo virtutis suæ. Et aspectu desiderabilis, & ipse est ille de quo 1. *Pet.*1. In quem desiderant Angeli prospicere. Propter hoc dicitur *Ierem.*23. Suscitabo Dauid germen iustum. Huic fecit misericordiam: quia ipsum voluit habere filium. Ego ero illi in Patrem, & ipse mihi in filium *Matth.*3. & 17. Hic est Filius meus dilectus. Et quia cito resuscitauit ipsum. *Psal.* Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. *Beneficia misericordiæ.*

Et semini. Quasi diceret: Non tantum fecisti ei misericordiam, sed & semini eius, id est, filiis & credentibus in eum, qui eius sunt semen: quia ab ipso per Euangelium sunt geniti. *Iacob.*1. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis.

veritatis. Hoc est semen de quo *Isa.* 1. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodomæ fuissemus, & quasi Gomorrhæ similes essemus. Et hoc *usque in sæculum*, hoc est, semini successuro usque in sæculum. Semper enim erunt fideles. *Matth. ultimo.* Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Vel *semini ejus* scilicet *usque in sæculum*, id est, æternum. *Psal.* Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.

IN XVIII. PSALMVM.

In finem, Psalmus David.

2. *Ordo & connexio Psalmi præcedentis Christi per Apostolos facti semen manifestum regnat Christi.*

Cæli enarrant gloriam Dei. Hic ait Pilatus, Non cæco pollicitus se Psalmo remediari scilicet de laude Dei, qua manifestatus omnis regni Ecclesiæ ad Gentiles, enarrantibus gratiæ de vocatione Gentium dictis quæ Apostolus, per totum prædicationis suæ sollicitudo, gratulatio, propositum autem hunc Psalmo titulum commendat in verbis similis numeris positis, sed disparitatem differentiæ in sensu. Cum enim vocatur ad laudandi propositum, *In finem Psalmus David*; Hic Psalmus est David; Psalmus, inquam, de finem Christum non terminum, cum quo hic agitur de prædicatione & publicatione gratiæ Dei. *Psalmus* hic commendat *David*, non in Sacramento Regis, sed fidelissimi, & sancti oculos commendati de gente peccatrice Christiano. *Ad Rom.* 1. Finis legis Christus, ad justitiam omni credenti. Vel *in finem* accipiamus, in duos fines est Christi Incarnatio, & toti mundo divulgata. *Ad Galat.* 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. 1. ad *Corinth.* 10. Hos finis in quem devenit plenitudo temporum.

Divisio Psalmi.

Dividitur autem hic Psalmus in duas partes. Primo agitur de prædicatione Apostolorum Christi & sequentia ad eam ab Apostolis facta. Secundo petitur à Propheta ut prædicti effectum habitum optatum, & prædicatæ disciplinæ efficaciam sortiatur. Dividitur autem sic. Primo agit in duas. Primo ponit prædicationem Apostolicam. Secundo quantum ad prædicationem. Secundo ibi, *In sole posuit.* In prima duo. Primo ponit & quod prædicaverunt. Secundo quomodo prædicaverunt. *Dico ergo* dividit. In prima duo. Primo, quod sublimem prædicarunt gloriam, non quam diviniorum de Christo, scilicet, secundo, quod confirmat, approbantes ad Christum pertinere. In secundo duo. Primo, quod naturalibus demonstrat. Secundo, quod per naturalium defectum. Dicit ergo: *Cæli enarrant gloriam Dei.* Vel enarrantes gloriam Dei, scilicet Apostoli, prædicando. Vel enarrantes, scilicet Apostoli, scribendo. Dicit ergo: *Cæli enarrant gloriam Dei*, Cæli, id est, Apostoli, quorum conversatio, & prædicatio, & scripta, & sancta vita, & mores, & miracula, & omnia quæ de eis scripta sunt, gloriam Christi, & Dei Patris enarrant. Vel *cæli*, id est, Ecclesiæ, quæ per Apostolos fundatæ sunt, gloriam Dei enarrant. Vel *cæli*, id est, Angeli, qui per Apostolos prædicatum Christum, & Dei gloriam enarrant. Vel *cæli*, id est, Patres veteris Testamenti, qui per Christum futurum, & per Apostolos prædicatum, gloriam Dei

tium. Et ipsius veritas & authoritas non probatur prædicatione, sed supponitur tanquam principium, & dictum à summo magistrorum, *Ioan.*13. Ego sum via, veritas, & vita, dicit doctor huius scientiæ. Via in qua nihil erroris, veritas in qua nihil falsitatis, vita in qua quicquid est, totum est saluti. *Augustinus super Genes. ad literam*, Maior est huius scripturæ authoritas, quam humani ingenij capacitas. Per additam præpositionem vel compositionem tria notantur in Prædicatoribus. Vitæ sanctitas: enarrare enim est, quod apud se est, aliis extra se narrare: quod competit facientibus quod dicunt. Ad *Rom.*15. Non audeo aliquid eorum eloqui, quæ per me non efficit Christus. Contra illos quibus dicitur ad *Rom.* 2. Qui alium doces, cur teipsum non doces. Notatur etiam prædicandi audacia. *Act.9.* Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram regibus, & principibus, & filiis Israël. Et quia in ipsis dilatata charitas interius, extra effuderat quod intus habet. Ad *Rom.*1. Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. Illi enarrant gloriam Dei multiplicem. Diuinitatis: prædicauerunt enim per totũ mundũ Deum verum, *Num.*14. de hac gloria: Vivo ego dicit Dominus, quia vniuersa terra replebitur gloria Domini. Item ipsum Christũ, qui est gloria Dei Patris, *Proverb.*10. Gloria patris filius sapiens. Vel gloriam, peccatorum remissionem in nomine Christi. Ad *Rom.* 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Vel gloriam, glorioſam eius operationem miraculorum. *Ioan.*1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.

Corpralicatores dicuntur cæli & firmamentum.

Et opera manuum eius. Quasi diceret: Sic enarrant cœli, *& firmamentum* ipsum, qui & cœli dicti sunt: sed cœli propter vitæ altitudinem, propter Dei contemplationem, propter contemplationis serenitatem: firmamentum propter constantiam in fide, constantiam in prædicatione, soliditatem in victus austeritate, ne effluerent per carnalia desideria, quæ omnia habuerunt à Christo. *Psal.* Verbo Domini cœli firmati sunt. Hoc est firmamentum de quo *Genes.*1. Fiat firmamentum in medio aquarum, humanarum (scilicet generationum, *Apoc.*17. Aquæ quas vidisti, populi sunt, & linguæ.

Annuntiat opera manuum eius. Patiendo scilicet: die enim quæ passus est, multum laborem sustinuerunt manus eius. *Isa.*43. Laborare me fecistis in peccatis vestris. *Isa.*5. Cithara & lyra & tympanum, & vinum in conuiuiis vestris, & opus Dominum non respicitis. Et notandum, quòd sicut non poterant enarrare gloriam Dei nisi alti, sic nec eius opera, scilicet passionem nisi firmamentum: quia Iudæi scandalizabantur, Gentes stultitiam reputabant. 1. ad *Cor.*1. Prædicamus Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Vel opera manuum eius appellat generaliter, quæ sunt plura. Primò operis creationis, quæ sunt triplicia. Creationis propriè, dilectionis, & ornatus, de quibus omnibus *Gen.*1. Recreationis, quæ sunt Conceptio, Nativitas, Prædicatio, Passio, Resurrectio, Ascensio, & Spiritus sancti missio, de quibus omnibus in Euangeliis. Propagationis. *Ioan.5.* Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. *Annuntiat* retributionis. *Isa.62.* Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Et dicit, cœli, plaudiret, & firmamentum singulariter: quia multi vnum facti sunt per gratiam confirmantem. *Act.4.* Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.

Dies diei eructat verbum. Hic secundum, in quo determinato qui, & quid prædicent, ostenditur quomodo prædicent, & dicuntur duo. Primò quam differenter. Secundò quam mirifice. *Non sunt loquele.* In primo duo. Primò, quòd maioribus magna, perfectis perfecta. Secundò, quòd minoribus minora, imperfectis imperfecta. *Et non audiuntur.* Ait ergo: Tales tale quid prædicant, & quomodo? *Dies*, id est, Apostolorum cœtus lucens bona vita & doctrina, & à vero sole Christo illuminatus. Hæc est dies duodecim horarum. *Ioan.*11. Nonne duodecim horæ sunt diei? Singulæ horæ singuli Apostoli. *Dies*, id est, spiritualibus & perfectis à Dei sapientia illuminatis, *eructat verbum*, id est, Christum secundum diuinitatem, inquantum est Dei verbum & principium cum Patre, & Deus apud Deum. *Ioan.*1. 1. ad *Cor.*2. Sapientiam loquimur inter perfectos, in doctrina spiritus, spiritualia spiritualibus operantes. In eructatione autem duo notantur. Sancti spiritus copia, & sanctitæ plenitudo. *Act.*2. Repleti sunt omnes spiritu sancto, cœpe primum. Et cœperunt loqui, cœpe secundum. *Matth.*12. Ex abundantia cordis os loquitur. Poëta,

Facundi calices quem non fecere disertum.

Dicebatur enim, quòd etiam ebrij quantum ad perfectos, quibus secretissima eructabant. *Prouerb.*30. Nullum secretum vbi regnat ebrietas.

3. *Prædicationis modus. Diserti & mirabilis.*

Et nox, ipsum tanquam rudes, electi; & rudibus & tenebrosis comparatur, *noctem scientiam*, doctrinam scilicet euangelicam, de humanitate Christi. *Nulla*, simplicibus scilicet, & imperfectis. Simplices quasi non sunt. Ad *Ephes.*5. Erunt aliquando tenebræ. Talibus est loquendum tanquam lucem. 1. ad *Cor.*3. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. 1. ad *Corinth.*3. Lactem vobis potum dedi, non escam. Infirmis infirmus factus sum, vt infirmos lucrifacerem. 1. ad *Cor.*8. de vtroque. Sic nobis euangelizat Deus sine cibij nostri. Non ego discumbam, sed ieiunabo. Propter infirmitatem proprie recognitionem. *Ibi.*10. Indumentum meum lugubre. Propter tribulationem proximorum. 2. ad *Cor.*11. In omnibus tribulationibus nostris, sed non angustiamur. Propter [illegible]. *Romanos 9.* Optabam ego [illegible] pro fratribus meis. Propter [illegible]. Non dicam vos [illegible] Dominus [illegible] &c.

4. *Minutula prædicationis.*

Non sunt sermones. Hic obiectio quam mirificè, & hoc ab ea [illegible] lingua. [illegible] Primò, quia in omni lingua, quantum ad modum idiomatis & [illegible] Secundò, quia in omni [illegible] diuersa [illegible] lingua differunt [illegible] notatur in hoc quod dicit: *Non sunt loquele*, id est, lingua [illegible] modi loquendi differentes in eadem lingua, quorum

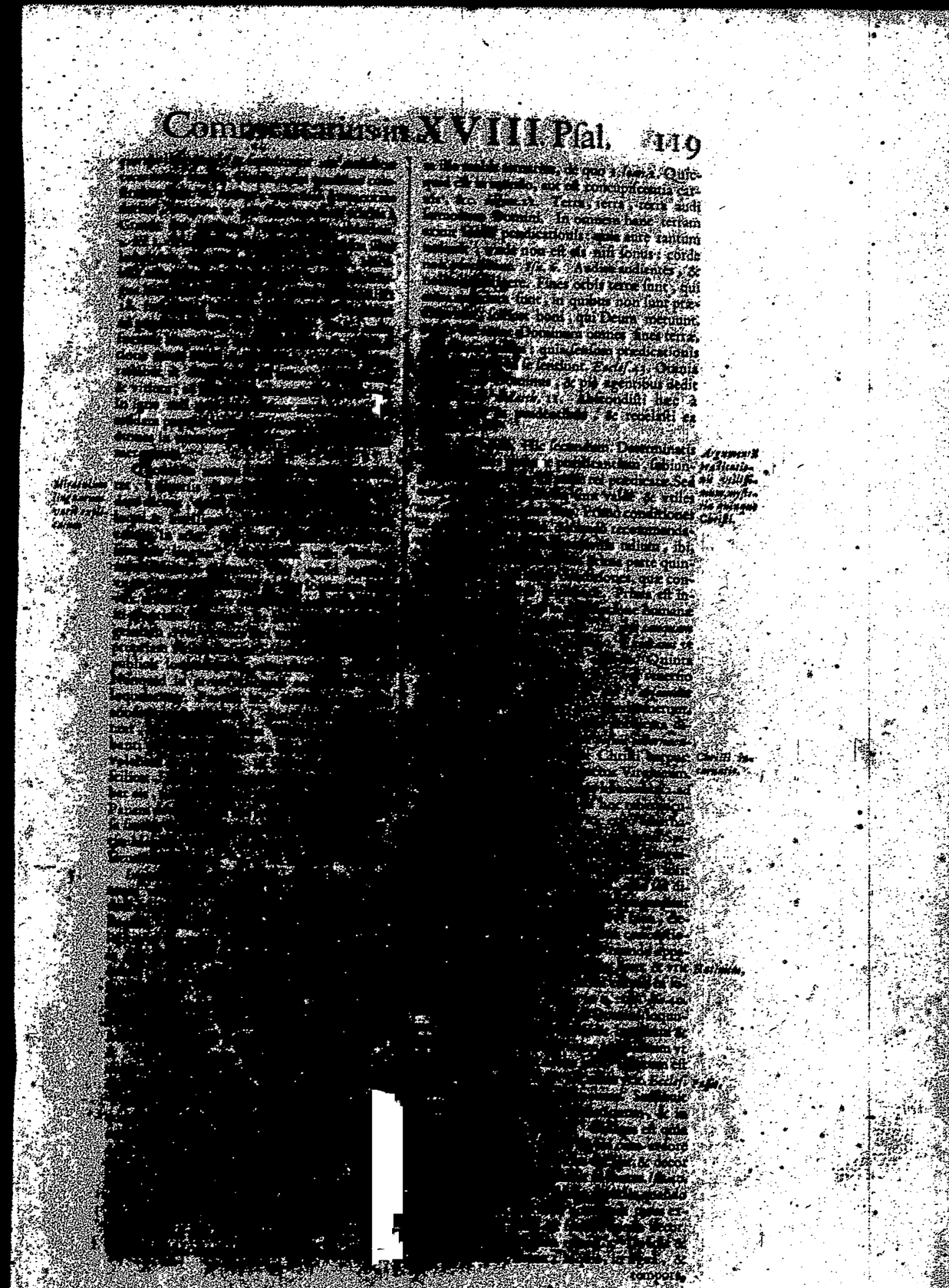

tempora,& dies, & annos. Tabernaculum ergo in sole posuit, quia corpus mutabilitati temporum subiecit, sicut nostra subiecta sunt. *Bar.*6. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et etiam sicut homines, ad *Hebr.* 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit : vnde fratribus debuit per omnia similari.

Et ipse tanquam sponsus. Ecce secundum, in quo tangitur beneficium & gratia natiuitatis. Quasi diceret : Sic carnem de Virgine accepit, & hoc enarrant cœli, & hoc etiam quod ipse *tanquam sponsus* fuit *procedens de thalamo suo*, de Virginis vtero. Nota ergo, quòd sponsus, secundum *Crisost.* dicitur à spondendo. Verbum ergo, scilicet Dei filius toties promissum, recte dicitur sponsus. Sed sponsa secundum *August.* & *Hieron.* natura est humana inseparabiliter verbo vnita. *Esther.*3. Esther est quam rex accepit vxorem, & voluit esse reginam. Esther interpretatur exaltata. Nec potuit plus exaltari humana natura, nec gloriosius maritari. *Psal.* Et cum gloria suscepisti. De hac desponsatione & matrimonio *Genes.* 28. Dixit Isaac filio suo Iacob: Noli accipere coniugem degenere Chanaam, possidentis domum, id est, de natura Angelorum domum cœli possidentium. Ad *Hebr.* 2. Nusquam Angelos apprehendit : sed vade proficiscere in Mesopotamiam Syriæ Mesopotamia eleuata, Syria sublimis, id est, ad naturam humanam sublimiter elenandam in hoc coniugio. Et tangitur duplex sublimatio propter animam & carnem, & non ad quemlibet de Mesopotamia, sed ad domum Bathuel, quod interpretatur virgo Dei, scilicet ad Mariam, & accipe tibi vxorem de filiabus Laban, candidationis scilicet, hoc est, de purissimis & mundissimis sanguinibus Virginis. Ecce sponsus cum sua sponsa. Thalamus, Virginis vterus in quo cum sua sponsa mansit nouem mensibus. *Deut.*33. Beniamin, amantissimus Domini, tota die quasi in thalamo suo morabitur : & exiuit in natiuitate. Intrauit thalamum istum sponsus noster candidus *Sap.*7. Candor lucis æternæ & speculum sine macula. Sed exiuit quasi verecundus sponsus rubicundus, carne scilicet indutus & sanguine. Candidus propter diuinitatem, rubicundus propter assumptum sanguinem. *Cant.* 5. Dilectus meus candidus & rubicundus.

Coniugium humanitatis cum Deo.

Exultauit vt gigas. Hic tertium, in quo ponitur beneficium & gratia passionis, & tanguntur duo. Primò hilaris sustinentia passionum. Secundò, probatio, quòd voluntarie illas sustinuit, ibi, *A summo cælo.* Dicit ergo : Sic conceptus & natus, & post hoc *exultauit vt gigas*, non contristatus, paratus, sup. *ad currendam*, pertransfundam *viam*, omnem tribulationem & miseriam, & hoc *vt gigas*, scilicet fortiter. Tria ergo notantur hic in Christo, quæ necessaria sunt iusto in tribulatione. Primum lætitia & hilaritas. Hoc notatur in hoc, *Exultauit.* Et fuit in Christo. *Isa.*42. Non erit tristis nec turbulentus. Nec est contrarium illud *Matth.*26. Tristis est anima mea vsque ad mortem : quia loquitur de tristitia propassione, sic loquitur de lætitia in ratione. Et hoc debet esse in iusto. Similiter *Psal.* Eduxit populum suum in exultatione. *Prouerb.* 12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Item necessaria est fortitudo & infatigabilitas, quod notatur in hoc quod dicit, vt gigas. Et hoc fuit in Christo. *Sapient.* 8. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter. Et præmissum est, Sapientia vincit malitiam, pœnæ. Attingit à natiuitate vsque ad mortem fortiter. Sic & iustus debet fortiter omnia vincere. Ad *Hebr.*12. Non fatigemini animis vestris deficientes. *Apoc.*2. Sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Item necessaria est velocitas : vnde, *ad currendum viam.* Et hoc in Christo. *Psal.* Sine iniquitate cucurri & direxi, paratus multum ad currendum plusquam possumus esse : quia onus peccati omninò non habebat. Currere tamen debet iustus. Ad *Hebr.* 12. Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum. Et ad *Hebr.* 4. Festinemus ingredi in illam requiem. Currentem enim tam velociter Christum apprehendere non poteris, nisi citò concurreris. Et quid valet sequi, si non contingat assequi ? 1. ad *Corinth.*9. Sic currite vt comprehendatis. Quod autem tribulatio & miseria sit via, satis ostendit Dominus *Matth.*7. Arcta est via quæ ducit ad vitam.

Tria in Christo imitanda, lætitia, fortitudo, velocitas.

A summo cælo. Hic est secundum. Sic hilariter & fortiter & velociter curret per viam passionum, & non propter hoc quod necesse habebat, quia *a summo cælo egressio eius*, non ab ætereo, non à sydereo, non ab empyreo, sed à summo inuisibili, scilicet maiestate Patris, in qua latebat & celabatur. *Ioan.* 1. Vnigenitus filius qui est in sinu Patris, ipse annuntiauit nobis. *Ioan.* 16. Exiui à Patre & veni in mundum. Hic est egressus temporalis, de quo *Isa.*43. Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam donec egrediatur vt splendor iustus eius. Sed est egressus æternus de Patre, de quo *Mich.*5. Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

7.

Et occursus eius. Hic est quartum, scilicet gratia & beneficium Ascensionis : non enim modicum beneficium fuit inferre naturam humanam cœlo. Dixit ergo : Sic egressus est à summo cœlo : *Et occursus eius* iterum redeundo *vsque ad summum eius*, inquantum Deus recurrit *vsque ad summum.* Quia sicut ante incarnationem latebat in summo cœlo in sinu Patris, sed descendit, quando in carne visibilis apparuit, sic vsque ad summum cœlum videtur occurrisse, quia tantum ad hoc vt humanos lateret oculos, & quasi in sinu iterum se absconderit. Quantum autem ad humanam naturam dicitur ascendisse, quia super omnem creaturam locatus dignitate sessionis in summo empyreo. *Ioan.* 16. Exiui à Patre & veni in mundum & vado ad Patrem. Et nota, quòd loquens de descensu, dixit egressus : hic autem loquens de ascensione dicit occursum, in quo notatur quasi cum maiori velocitate ascendisse quam descendisse, vt innuat quòd ad naturalem sum locum redibat, scilicet ad Patris sinum. Naturaliter autem vnumquodque ad locum propriùm tendit velocius, quàm ad alienum : ignis enim tantum potest ascendere, quantum descendit ab origine. *Eccles.* 1. Fons sapientiæ verbum

verbum Dei in excelsis. *Eccles.* 1. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur. Et in eodem, Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur vt iterum fluant. Hic docemur promptiores esse ad contemplationem, & ad conuersandum cum pio Patre in cœlo, quàm ad actiuam, & conuersandum cum fratribus in terra. Ad *Philip.*1. Cupio dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius : permanere autem in carne, necessarium propter vos.

Quintum mysterium, missio Spiritus sancti.

Nec est qui se abscondat. Hic est quintum beneficium, scilicet missionis Spiritus sancti. Ait enim : Sic ascendit : nec fuit vllus omnium congregatorum in cœnaculo in Ierusalem, qui se absconderet à calore eius, id est, à Spiritu sancto, qui calor est per effectum. *Iob* 28. Lapis frigidus, scilicet peccator, calore Spiritus sancti solutus, in æs vertitur, Prædicator sonorus efficitur : nec enim calor tantum, imò ignis. *Luc.*12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur ? Et nota, quòd hunc calorem nullus euadit quem non inueniat. 1. ad *Corinth.*3. Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Nullus potest se abscondere, quin percipiat aliquid de calore isto. 1. ad *Corinth.*12. Diuisiones gratiarum sunt, alij datur sermo sapientiæ, &c. *Luc.*6. Ipse benignus est super bonos & super malos, & pluit super iustos & iniustos. Et sicut dicit *Hieronymus*, Nullus est, qui non habeat semina intellectus Dei. *Iob* 36. Omnes homines vident eum : vnusquisque intuebitur eum.

Effectus ignis Spiritus sancti.

Ex dictis potest colligi, quòd hic ardor calefacit. *Psal.* Concaluit cor meum intra me, &c. Penetrat. *Eccles.*24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Immutat, hominem spoliare omnibus vestimentis temporalibus. *Iob* 38. Nunquid calida sunt vestimenta tua, vt cogaris illa deponere cum perflata fuerit terra austro ? Securitatem dat. 2. *Esdr.*8. Non aperientur portæ Ierusalem vsque ad calorem solis, quasi dicat, tantum poterant.

8.

Secunda pars Psalmi.

Lex Domini immaculata. Hic est secundum, scilicet commendatio prædicationis talium, id est, rei quam prædicabunt : & dicuntur duo. Primò commendat in generali. Secundò specificat, ibi, *Testimonium Domini.* Commendatur autem in generali à duobus. A mundatione seu conuersione à malo. Secundò à consummatione animarum ad bonum. *Conuertens animas.* Dicit ergo : Sic prædicabunt & talia & vere & bene : quia *lex Domini immaculata* in effectu, & legitur

Triplex lex, Spiritus sancti, Christus, vetus Testamentum.

in Glossa de triplici lege. Primò Spiritus sanctus dicitur lex : quia per ipsum ichpis est lex. 2. *Reg.*23. Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Item lex Christus secundum *August.* eadem ratione 2. ad *Corinth.*vlt. An experimentum quæritis eius qui loquitur in me Christus ? Item de lege Mosayca secundum *Cassiodor.* Lex Mosaica reprehensibilis, quia non est à Christo reprehensa, sed magis adimpleta. *Matth.*5. Non veni soluere legem, sed adimplere. *Immaculata*, à malo retrahendo. *Exod.*20. Non occides, non furaberis, non concupisces, & talia plura. *Ioan.*5. Iam vos mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis.

Conuertens animas, ad bonum, quas videt

auersas. *Thren.* 3. Expandit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum : errantem enim à Deo corrigit & dirigit. *Psal.* In quo corrigit adolescentior viam suam, &c.

Quadruplex testimonium.

Testimonium Domini. Hic specificat per quatuor quæ tangit, *testimonium* quod respicit proprie ad credendum : *iustitias*, quæ ad præmia & promissa, ibi, *Iustitiæ Domini.* Præceptum, quod respicit ad agenda, ibi, *Præceptum Domini.* Iudicia, quæ respiciunt ad cauenda, & pertinent ad timorem, & de iis ibi, *Timor Domini.* Dicit ergo : Sic bona est lex, quia *testimonium Domini fidele* in se dictum cui credatur omninò. *Psal.* Fidelis Dominus in omnibus viis suis. Et alibi, Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. *Num.*23. Non est Deus vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. 1. *Ioan.* 5. Si testimonium Dei accipimus, testimonium Deo maius est. Et in *Psal.* Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.

Sapientiam præstans parvulis. Specificat in quo, & respectu quorum est illa fidelitas, quia de diuinis est, & parvulis. Sapientia enim de diuinis est : sed testimonio Dei per Scripturas, imbuuntur in illa parvuli, rudes scilicet & indocti, qui non possunt assurgere ad capiendum magna. 1. ad *Corinth.*3. Tanquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis : non escam. Quasi diceret : Tanta vilitatis est testimonium, tam fidele, vt etiam de minimis certitudinem faciat rudibus suis. *Prouerb.* 1. Doctrina prudentium facilis. Vel *sapientiam præstans parvulis*, id est, humilibus. *Prouerb.* 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. *Greg. in Moral.* Eum quem non inuenit humilem veritas fugit. *Matth.*11. Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea parvulis.

9.

Iustitiæ Domini. Hic commendat legem quantum ad iustitias, quæ respiciunt ad promissa, & commendantur iustitiæ à duobus. A rectitudine quam promittunt, & reddunt secundum merita. Secundò à causalitate iustitiæ in illa quibus sunt promissa. *Letificantes corda.* Ac ergo : Talia sunt testimonia, vel tale testimonium, quod dicitur in singulari : quia vt ipsum est vnum quæ vna est, vnus Dominus, & vna fides. Sed *iustitiæ Domini*, quæ dicuntur in plurali, quia respiciunt diuersa diuersorum meritorum, *vale*, vnicuique secundum quod meruerit, præmiantes, quod rectum est. *Psal.* Reddet vnicuique iuxta opera sua. *Isa.*27. In mensura missa mensurans, cum abscedat fueris iudicabis eam. Et *Tren.*4. Ita quæ cogitat mens fiuentis, &c. Vel *iustitiæ* in affectu, quia affectum per præmium diuersum dirigunt. *Iacobus* 3. Iusti sunt sermones mei, & non est in eis prauum quid. Propter hoc dicit *Psal.* Dirige gressus meos secundum eloquium tuum. *Letificantes corda* bonorum, quæ audiunt promissa bona. *Prouerb.* 12. Sermone bono corda lætabuntur. *Psal.* Lætabor ego super eloquia tua, &c. Ipsum enim regnum animum promittunt. *Matth.*5. Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Iustitiæ etiam dici possunt operum de iustitia Dei in præsenti iustificantia, iustificant, quia per has expectant vindictam in futuro quod male gesserunt. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. *Iob* 6. Et hoc

hoc sit consolatio mea, vt affligens me dolore non parcat.

Præceptum Domini lucidum. Hîc tertium, commendatio præceptorum quæ respiciunt operanda, ad quæ allicimur per promissa: & ostenditur qualia formaliter, quia lucida, quia bona finaliter, *Illuminans*. Dicit ergo: Tale testimonium, tales iustitiæ nec tantummodo vt habeantur promissa: quia *præceptum Domini*, à Domino datum, est *lucidum*. Præceptum dicit in singulari, vt ostendat omnia reduci ad vnum amotem Dei. Omnia enim ad duo reducuntur, sicut dicit Dominus *Matth.*22. In his duobus mandatis vniuersa lex pender, & Prophetæ. Et illa duo ad vnum, quia dilectio proximi ad dilectionem Dei. Diligere enim proximum, est diligere Deum in proximo, & mensuratur dilectio proximi, quasi ad mensuram dilectionis Dei, quâ dilexit nos. Hoc est mandatum vel præceptum, de quo *Ioan.*15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Hoc præceptum est lucidum valdè, nullum falsum continet. Quis nesciat proximum esse diligendum, omne malum prohibet. Hæc est sapientia, de qua *Sap.*6. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia. Et dicitur lucidum, quia habet in se duo. Receptiuum luminis, siue lucis. Et ipsum lumen quod recipit. Receptiuus est amor naturalis, qui sic est ordinatus à Deo, illustratus est, & est charitas sui, aut cupiditas, illustratus, dico, ab illo, de quo *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.

Illuminans oculos. Ecce finis & vtilitas. Oculos, inquam, cordis, *Proverb.* 6. Mandatum lucerna est, & est lux. 1. *Ioan.* 2. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet. Hoc est mandatum, sicut dicit *Glossa*, non obiectum sicut Moysi figuralibus ceremoniis. *Exod.*34. Operiebat Moyses faciem suam, si quando loquebatur ad eos. Non obtundens, sicut & illud Mosayeum. 1. ad *Corinth.*3. Non poterant filij Israël respicere in faciem Moysi propter gloriam vultus eius. Sed de nostro *Ecclesiast.*2. Diligite Deum, & illuminabuntur corda vestra.

10. *Timor Domini.* Hîc est quartum, in quo subijungitur iudiciorum commendatio. Sed quia timor est effectus iudiciorum Dei quæ determinantur in Scripturis, primò ponitur commendatio timoris, tanquam commendatio iudiciorum in effectu suo. Secundò commendatio illorum in se. *Iudicia Domini.* In prima duo. Primò commendat timorem quasi à virtute. Secundò à duratione. *Permanet in seculum.* Ait ergo: Tale testimonium, tales iustitiæ, & præceptum, & timor à Deo datus, vel de Deo habitus, *sanctus est.* Et nota, quòd est timor multiplex. Naturalis, qui est duplex. Passionis, quo nullo modo turbatur oculus rationis. Hîc fuit in Christo. *Marc.* 14. Cœpit Iesvs pauere, & tædere. Passionis, quo turbatur ratio, sed ad tempus & modicum: maximè quando quid valde molestum vel admirabile occurrit, sicut in Martyribus cum occidebantur, in Sanctis cum cogitant Dei iudicia. *Abac.*4. Considerauí opera tua, & expaui. Humanus, quo quis vult peccare ne lædatur in corpore: & hic prohibetur. *Matth.* 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Mundanus, qui eligit peccare ne lædatur in possessione. *Psal.* illic trepidauerunt timore vbi non erat timor. Seruilis, vbi timetur pœna, non amatur iustitia. 1. *Ioan.* 4. Timor non est in charitate. Initialis, quo amatur principaliter iustitia, & tamen secundariò timetur pœna. 1. *Ioan.*4. Perfecta charitas foras mittit timorem. Filialis ad patrem. Castus ad sponsum. *Ioan.*26. Columnæ cœli pauent, & contremiscunt ad nutum eius. Et hic propriè sanctus dicitur, & est eius effectus triplex. Timere offensam, separationem, & exhibere reuerentiam.

Timor multiplex.

Castii timoris triplex fructus & actus qui manet, in patria, actus reuerentiæ.

Cum ergo dicit: *Timor Domini*, excludit primum & secundum, qui non sunt Dei, sed naturæ, & carnis: & tertium qui est mundi, cum dicit, *Sanctus*. Excludit similiter seruilem qui non est sanctus, imò secum non compatitur charitatem quæ propriè Sanctos facit. Per hoc autem quod addit, *Permanet in seculum seculi*, id est, in æterna vita, excludit initialem, & castum quantum ad omnem actum sui, præterquam ad actum reuerentiæ, & iste manet in patria, nec habet pœnam, imò magis voluptatem. Glossa dicit, quod permanet quantum ad fructum suum: vel permanet in se quandoque vsque ad finem vitæ: secundum illud *Tob.*1. immobilis in Dei timore permansit. De hoc timore *Eccles.* 40. In timore Domini non est minoratio. Et infrà, Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt illum.

Iudicia Domini vera. Hîc commendat iudicia: & dupliciter, quia sine falsitate, & quia sine errore. Primum in ipsis iudiciis. Secundum in modo, qui attenditur ex parte iudicis. Ait enim: Talis est timor: sed *iudicia Domini* id est, à Domino in lege sua scripta, *vera*, nihil habentia falsitatis, *iustificata*, nihil erroris habentia. Aliquando enim profertur iudicium falsum intentione bona, & sic est ibi error intellectus. Aliquando quidem profertur iudicium verum, sed intentio est peruersa, vel inconsideratio in proferente, & tunc error est affectus. De his duobus *Sapient.* 6. Cum cæteris ministris regni eius non rectè iudicastis, nec custodistis legem eius, eccè primum: nec secundum voluntatem Dei ambulastis, eccè secundum. *Deuter.* 16. Iustè quod iustum est exequeris. Et hoc habent *in semetipsa*, id est, veraciter & naturaliter, vt nihil omittatur, nec in proferendo nec in exequendo. *Isa.*40. Verbum autem Domini manet in æternum. Et 46. Omne consilium meum fiet, & omnis voluntas mea fiet. Vel *iustificata in semetipsa*, nulla extrinseca malitiosa indigentia, sicut humana. Vel *in semetipsis*, quia tanta sunt profunditatis, vt in quo latet verum iudicis, & vix attingi ab humana ratione possit. *Psal.* Iudicia tua abyssus multa.

11. *Desiderabilia super aurum.* Hîc secundum, in quo postquam præcessit diuinæ legis commendatio in prædicatione, subiungitur eiusdem commendatio in adimpletione. Attendi-

Obedientia legis commendatio ab effectu, & præmio.

tur autem quantum ad tria. Primò quantum ad amorem in affectu. Secundò quantum ad custodiam in effectu, ibi, *Etenim seruus tuus custodit ea.* Tertiò quantum ad retributionem consequentem ex effectu. *In custodiendis illis.* Dicit ergo: *Desiderabilia.* Legitur dupliciter hoc, secundum quod hæc duo, *Aurum, lapidem* literaliter accipiuntur, & postea spiritualiter. Primò ostenditur, quòd præferenda sunt quæ dicta sunt omnibus diuitiis. Secundò, quòd omnibus potentijs. Tertiò, quòd omnibus deliciis. Ait enim: Talia sunt iudicia & ipsa sunt *desiderabilia super aurum. Prou.* 3. Pretiosius est cunctis opibus aurum, in diuitiis excellit.

Et lapidem pretiosum. Repete, & super *lapidem pretiosum multum*, quod est multæ potentiæ, & virtutis, sunt desiderabilia multum, & sic præferuntur potentijs quæ pertinent ad honores. *Iob* 28. Non præferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonico pretiosissimo, vel saphiro. De his duobus *Sapient.*7. Diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem pretiosum.

Et dulciora, affectui & cordis palato, super mel liquatum à cera, *& fauum* in ipsa contentum, hoc est, super omnes delicias: dulcia enim maximè appetuntur à gustu. *Psal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel, &c. Sed *Iudicum* 14. dicitur: Quid dulcius melle? Quasi diceret: Nihil. Et nota, quòd dulcia sunt eloquia diuina discenti, dulciora docenti, sed dulcissima facienti. Quid est ergo quod pro diuitijs, honoribus, & deliciis tantum laboratur, vt habeantur, & Dei eloquia tam pretiosa, tam dulcia, oblata respuuntur, fastidiuntur? Responsio. Infidelitas est in causa, quia huic Scripturæ non creditur. *Deuter.* 9. Contempsistis imperium Domini Dei, & non credidistis ei: libentius enim curritur ad conuiuium carnium, quam ad scholas Theologiæ, vbi datur dulciora super mel & fauum, quia non habent homines palatum bene sanum. *August.* Vt per aurum & lapidem pretiosum iustus intelligatur, qui illa magis diligit quam seipsum. Per mel liquatum à cera, contemplatiuus exutus à curis mundi, per fauum bonus actiuus habens dulcedinem in conuersatione mundana, qui hæc reputant dulciora, & magis requiescunt in illis quam in seipsis.

Cur eloquia Dei sunt dulcissima, respuuntur.

12. *Etenim seruus tuus.* Hîc subiungitur commendatio quantum ad custodiam in effectu. Ait enim: Tam pretiosa sunt, *Etenim seruus tuus custodit ea*, id est, tam bona sunt vt seruum faciant in sui custodia, tantæ legis vigilem: & si verus est seruus, custodit, aspectu interiori ipsius interiorem in illa. *Eccles.* 23. Nihil dulcius quam respicere in mandatis Dei, & assiduè illa diligendo. *Sapient.* 6. Dilectio, custodia legum illius est. Et *Psal.* Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer: memoria fortiter retinendo. *Deut.* 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid ante oculos tuos ob recordationem. *Ps.* Legem tuã non sum oblitus, ore sæpe prædicando. 2. ad *Tim.*4. Prædica verbum, insta, opportunè, importunè. Sed præcipuè & pijssimè operando: aliter enim non valet. *Luc.* 12. Seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit mul-

Obedientia legis commendatio ab effectu, & præmio.

tis. *Iacob.*1. Non auditores legis, iusti sunt apud Deum, sed factores. *Sap.* 6. Custodia legis est in consummatione.

In custodiendis. Hîc commendat quantum ad retributionem. Ait enim sic: Seruus tuus custodit, nec frustrà, quia *in custodiendis illis*, non in discendis vel audiendis, *retributio multa* in præsenti. Prima est à Deo diligi. *Ioan.* 15. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et insuper per gratiam inhabitare. *Ioan.*14. Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, &c. Et per hoc in præsenti beatificari, propter securitatem conscientiæ. *Prouerb.* 29. Qui custodit legem, beatus est. Et vltimo lætificari interius in corde. *Ierem.*15. Factum est mihi verbum tuum in gaudium, & lætitiam cordis mei. Et hoc maximum bonum in præsenti. *Eccles.* 30. Non est oblectamentum super cordis gaudium. Multa ergo retributio in præsenti, sed in futuro summa. *Isa.* 53. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur.

Præmia obedientiæ legis.

Delictæ quis intelligit? Hîc secunda pars Psalmi, in qua postquam commendata est Apostolorum prædicatio, subiungitur oratio Prophetæ, vt dignus efficiatur cum eis tanta mysteria prædicare. Hoc autem non fiet, nisi prius mundetur ab omni macula peccati. Propter hoc petit hîc vt mundetur & reddatur aptus ad prædicationem. Tria ergo dicuntur hîc. Primò petit emundationem à culpa. Secundò subiungit de motiuo & fine ad petendum. Tertiò ostendit per quem, quia per solum Deum potest mundari, ibi, *Dominus adiutor meus.* In prima tria. Primò ostendit, quòd necesse est vt petat emundari. Secundò petit. *Ab occultis meis.* Tertiò addit modum quo poterit emundari. *Si mei non fuerint dominati.* Dicit ergo: Sic illi prædicabunt, quod & ego desidero tantum: sed *delicta*, quæ impediunt à prædicatione, *quis intelligit?* Nota, quòd *quis* quinque signat. Raritatem. *Matth.* 23. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus, &c. Quandoque singularitatem. *Iob* 33. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Et subditur: Nonne tu qui solus es? Quandoque dubitationem. *Ioan.*2. Quis es vt responsum demus his qui miserunt nos? Quandoque impossibilitatem, vt *Isa.*53. Generationem eius quis enarrabit? Sic accipitur hîc. Quandoque difficultatem, vt in Psalmo, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? *Delicta* ergo *quis intelligit?* Nullus hominum omninò potest, quia multa, quia subtilia, quia ipsum mentis oculum excæcantia.

Peccata vix vitantur & intelliguntur.

De his tribus simul. Circumdederunt me mala, quorum non est numerus, eccè primum: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem, eccè tertium: multiplicati sunt super capillos capitis mei, eccè secundum. *Isa.*59. Telas eccè primum, telas enim dicit in plurali: texuerunt, eccè secundum, subtilia enim faciunt: separauit, eccè tertium, quod enim retinet, impedit visum ne transeat. *Sap.*2. Excæcauit illos malitia illorum.

Ab occultis. Hîc petit duo. Primò, quòd à propriis emunderur inquinamentis. Secundò,

quòd nec alienis inquinetur, vel si inquinatus est, emundetur, precatur, ibi, *& ab alienis*, &c.

Duplex ergo peccati. *Augustin. in libro de libero arbitrio.* Duæ sunt origines peccatorum. Vna, spontanea cogitatione. Altera, alterius persuasione. Ad hoc pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis, &c. Dicit ergo: *Ab occultis*, ratione originis, quia ab interius latenti concupiscentia surgunt, quia intelligi, sicut dictum est, non possunt: *meis*, tanquam subiecti & causæ, *munda me*, quia per alium non possum: omnes enim sunt inquinati, quia *Prou.*20. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Sed *Eccles.* 24. Ab immundo quis mundabitur? Nullus: imò magis inquinabitur *Eccles.*13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.

Triplex peccatum occultum, triplex remedium. Et nota, quòd sunt tria occulta secundum *Hieronymum*. Impudica affectio quæ inquinat voluntatem, dolosa intentio quæ inquinat rationem, illicita actio quæ inquinat memoriam. Per orationem mundatur voluntas ab impudica actione, per lectionem ratio à dolosa intentione, per confessionem memoria ab illicita actione.

Et ab alienis peccatis *parce seruo tuo.* Si contraxi, indulgendo, si non contraxi, gratiam conferendo ne contraham. Et dicuntur peccata contracta aliena, quia sunt facientis vt causæ principalis, contrahentis quasi accidentaliter. *Eccles.*7. Non alliges tibi duplicia peccata,

Quomodo illi aliena peccata exuranda. propriis addens aliena. Et nota, quòd ab alienis mundus eris, si non insultes per intemperantiam, sed magis per temperantiam compatiaris cum quodam moderamine, si non dilcedas per pusillanimitatem, sed per fortitudinem modo debito resistas. Si non consentias malo per iniustiam, sed per iustitiam malo contradicas. Si non dissimulet per imprudentiam, sed per prudentiam sollicitè cogites qualiter possis destruere.

14. *Si mei non fuerint dominati.* Hic est secundum, in quo ostendit modum, quomodo poterit mundari, & necesse erit ei parcere: Et hoc si non dominentur ei delicta. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd non dominari, sequitur mundities ab omni peccato generaliter. Secundò, quod etiam à peccato superbiæ specialiter. *Et emundabor*, &c. Ait ergo: Sic munda ab occultis, &. parce ab alienis, quod fier si non fuerint dominati, quia *si mei non fuerint dominati*, dæmones, supple, *tunc immaculatus ero*, id est, ab omni peccato. Contra: quomodo hoc sequitur, cum etiam, sicut supra dictũ est, occulta maculat etiam sine alienis? Respondeo. Quocunque modo peccet homo, vel occultè, vel ex suasione, si maculatur mortali macula, de qua loquitur hic, necessariò subiectus efficitur ipsi diabolo: tot enim dæmoniorum quot viciorum seruus est. Ergo si est maculatus mortali, dominantur dæmones. Ergo à destructione consequentis si non dominantur, maculatus non est. Vel secundum *August. Si mei non fuerint dominata*, occulta scilicet & aliena, *tunc immaculatus ero*, quia ex iis duobus, sicut superius dictum est, fugit omnis macula mortalis peccati. Propter hoc dicit *Paul. ad Rom.*6. Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, vt obediatis concupiscentiis eius, serui facti diabolo & peccato. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. *Augustin.* Meritò subderis Domino, quem tu tibi fecisti, quia ei qui te fecit, subdi noluisti. Ergo si non dominentur, non maculant, sed valent multum frequenter. 2. ad *Corinth.* 12. Paulus petiit stimulum amoueri, qui non dominabatur, & non exauditus est. *Augustin.* Tentatio, cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis.

Et emundabor, quod plus est, *à delicto maximo*, scilicet superbia, quæ dicitur delictum, quia per eam primò derelictus est Deus. Constitit etiam in auersione ab incommutabili bono, sed concupiscentia in conuersione ad bonum commutabile. Maximum autem dicitur duratione: quia sicut dicit *Augustin.* Vltimum est ad Deum redeuntibus, & primum est à Deo recedentibus. Item quia omnium initium. *Eccles.*10. Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo, scilicet auerti à bono incommutabili, & conuerti ad bonum commutabile. In eodem, Initium omnis peccati superbia. Item quia potuit in excelsissimam creaturam, Angelum scilicet primum. *Isa.*14. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? quasi necessarius fuerit grauis impulsus. Item quia etiam ipsum bonum quod est in homine, impugnat. *Augustin.* Alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant: superbia verò etiam bonis operibus insidiatur vt pereant.

Quare superbia dicitur delictũ maximum.

15. *Et erunt vt complaceant.* Hic est secundum in quo præmissa petitione subiungitur de fine & motiuo ad petendum, quia ad hoc vt *eloquia*, cogitationes sint Deo placita in prædicando diuina mysteria: & tanguntur secundum hoc duo. Primò placitum sermonis in conspectu Dei. Secundò placitum cogitationis. *Et meditatio.* Dicit ergo: Sic peto vt mundes & parcas, quod fieri poterit tali modo. *Et tunc erunt eloquia oris mei* in prædicando diuina mysteria prolata, talia, supple, *vt complaceant*, non hominibus, de quibus parum curatur, *sed in conspectu tuo*, nec ad horam, sed *semper*. Nec tantum eloquia, sed etiam *meditatio cordis mei erit.* Vt complaceat & semper. Eloquia ergo munda non sunt nisi ablata macula peccati à prædicatore, & à cantante in Ecclesia. *Ieremias.* Omnem auferiniquitatem, & accipe bonum, & offeremus vitulos labiorum nostrorum. Ergo necessaria est mentis pulchritudo. *Cant.* 2. Ostende faciem tuam, an sit macula. Et sequitur: Sonet vox tua in auribus meis. *Eccles.*25. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et in *Psal.* Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Necessaria est etiam intentionis rectitudo, vt per hoc soli Deo quæratur placere. 1. ad *Thessal.*2. Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. Aliter totum amittitur: vacua est spes, & labor illorum sine fructu. *Eccles.*4. Cum laboro, & fraudo animam meam bonis. Necessaria est etiam perseuerantiæ longitudo. *Hieronymus*, Non cœpisse, sed perdurasse virtus est. *Eccles.*14. Beatus vir qui in sapientia morabitur. *Ecclesiast.* Et vsque ad futurum facilium non desinam. Et nota, quòd dicit *meditatio* non

non cogitatio. Animæ enim rationalis triplex est visio. Prima cum imago rei animæ præsentatur, vel per sensum ingrediens, vel à memoria exurgens. Meditatio, quæ est assidua & sagax retractatio cogitationis: vel inuolutum explicare nitens, vel penetrare occultum. Vel contemplatio, quæ est perspicax, & liber intuitus in res perspiciendas vlquequaque diffusus. Bene ergo eloquiis iungit meditationem: oportet enim, quod prædicator non tenuiter, sed diligenter dicenda reuoluat. Hinc dicit *Iacob.*1. Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, tanquam meditans quid dicturus sit. Et tunc impletur in eo illud *Prou.*10. Os iusti parturiet sapientiam.

Triplex visio animæ.

Domine adiutor. Hic est tertium secundæ partis totius Psalmi, in quo ostendit per quem possit fieri tam vtilis emendatio: quia per ipsum Deum adiutorem & redemptorem: adiutorem in bonis agendis, redemptorem à malis. Dicit ergo: Sic peto, sed per *me* non possum. *O Domine tu es adiutor meus* gratiam conferendo ad bona facienda. *Ioan.*15. Sine me nihil potestis facere. *Psal.* Auxilium meum à Domino. Et redemptor meus, à malo culpæ. *Isa.*43. Noli timere, quia redemi te. *Eccles.*20. Est qui multa redimat modico pretio, infinita scilicet peccata morte triduana. Et secundum hunc ordinem quem hic ponit, potest dici: quod adiutor fuit à principio & semper, sed *priùs* redemptor in fine temporum. Secundum autem *Augustin.* hic notatur duplex gratia, vel duplicis gratiæ effectus, scilicet gratia inchoans, & hoc est *Redemptor*, vt inciperem tendere in te. Gratia adiuuans, qua tendens peruenire possum. Et hoc est *adiutor meus*: quod est contra hæresim Pelagianam. Ad *Philipp.*2. Deus qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. *Cassiod.* Nemo suis meritis applicet quod cœlesti largitate accipit.

Duplex gratia incipiens & adiuuans.

IN XIX. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid.*

2. EXaudiat *te Dominus.* Hic est Psalmus decimus nonus, in quo agitur de Christo tanquam de summo sacerdote sacrificante Deo Patri pro Ecclesia de Gentibus cõgregata. Non enim valuisset Apostolorum prædicatio ad Ecclesiam dilatandam in Gentibus & plantandam, nisi adiuuisset Christi sacrificium, & oratio ad Deum Patrem. Et propter hoc satis competit ordinatio huius Psalmi post præcedentem. Huic autem præponitur titulus frequenter expositus, *In finem Psalmus Dauid.* Psalmus autem in duas partes diuiditur. Propheta enim quasi assistens Christo vt sacerdoti, & offerenti pro regno suo dilatando in Gentibus. Primò rogat vt Christus exaudiatur vt sacerdos. Secundò vt saluetur tanquam Rex, ibi, *Domine saluum fac Regem.* In prima duo. Orauit enim Christus & obtulit adhuc mortalis in terra, & adhuc orat continuè & regnans in æterna vita. Primò ergo petit vt exaudiatur mortalis. Secundò vt exaudiatur iam glorificatus, ibi, *Exaudiet illum de templo.* In prima duo. Primò petit vt petitio accepta sit orantis Christi & offerentis. Secundo vt oratio impleatur acceptata, impleatur, inquam, in effectu, ibi, *Implet Dominus.* In prima tria. Primò ostendit quando velit acceptari & exaudiri Christi orationem. Secundò in quo. *Protegat te.* Tertiò ostendit effectus consequentes ex acceptatione & exauditione illa, ibi, *Lætabimur in salutari.*

Argumentũ Psalmi, Christus sacerdos sacrificãs pro ingressu Ecclesiæ.

Diuisio Psalmi in duas partes.

Dicit ergo: Sic per mundum auidio prædicationem diuulgari, sed & te orantem contemplor ô Christe, & propter hoc rogo: *Exaudiat te Deus* Pater. Et quando? *In die tribulationis.* In die scilicet passionis, quæ bene dicitur tribulationis, quia quamuis ratio non fuerit perturbata in Christo vt ratio, tamen *caro & anima* grauiter afflictæ fuerunt. 4. *Reg.* 19. Dies tribulationis & increpationis & blasphemiæ dies iste. Et bene tribulationis: quia, vt dicit *Isidorus*, tribulatio dicitur à tribula. Est autem tribula genus vehiculi in quo terunturfrumenta. Sic Christi crux quoddam vehiculum fuit, ipsum enim vexit. *Cant.* 3. Ferculum sibi fecit Rex Salomõ de lignis Libani. Et in illa tritum fuit illud granum frumenti quod dicit de seipso *Ioan.* 12. Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, &c. Et nota cum tribulatio frequentius nox dicatur in Scriptura, tamen tribulationis Christi dies, dies appellatur, vel etiam ipsa tribulatio propter verum solem Christum. *Mal.*4. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ, super hemisphærium vestrum, exultatione scilicet: & propter hoc dicitur *Zachar.* 14. Erit dies vna nota Domino, nec dies nec nox, & in tempore vesperi erit lux. In hac die clamauit Christus ad *Hebr.* 5. In diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.

Protegat te. Hic secundum, in quo specificat in quo vult eum exaudiri: & dicuntur duo. Primò, quòd exaudiatur quantum ad seipsum. Secundò, quantum ad alios similiter, ibi, *Memor. fit.* In prima parte tria secundum tria quæ petit, vel in quibus petit quod exaudiatur. Primum est protectio à malo. Secundum, missio auxilij ad bonum de summo. Non curat quod veniat de imo. *Mittat tibi.* Tertium, tuitio boni acquisiti. *Et de Sion tueatur te.* Ait ergo: Sic peto vt exaudiat te, & *nomen Dei Iacob protegat te.* Nomen Dei Iacob appellat virtutem Dei, quem confessus est, & cui credidit Iacob. *Ierem.* 10. Rex Omnipotens nomen eius. Ad hoc nomen fugiendum semper. *Proverb.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus & exaltabitur. Hic enim nomini exaltando laborat. *Ioan.*7. Ego gloriam meam non quæro. Sed ex parte huius nominis & huius virtutis descendisti *Ioan.*5. Ego veni in nomine Patris mei.

3. *Mittat tibi auxilium.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic protegat & *mittat tibi*, non de terra, sed *de loco sancto suo*, cœlo, *auxilium*: quod factum est Christo homini in agonia existenti, & sudanti guttas sanguinis. *Luc.*22. Et apparuit ei Angelus de cœlo confortans eum. 1. *Mach.* 3. De cœlo fortitudo eius. Vel secundum *Augustin. Mittat tibi auxilium de Sancto*, id est, auxiliatur tibi dando Ecclesiam ad prolis spiritua-

lis propagationem. *Geneſ.* Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. 1. ad *Corinth.* 3. Adiutores ſumus. Et hoc auxilium veniat de Sancto, id eſt, de latere tuo in cruce perforato te dormiente: quod factum eſt, quando ſicut *Ioan.*19. dicitur, vnus militum lancea latus eius aperuit, & ſtatim exiuit ſanguis & aqua. Sanguis redemptionis, & aqua purificationis & ablutionis, ex quibus duobus tota generatur Eccleſia. Vel poteſt eſſe verbum ad Eccleſiam, vt ſit ſenſus: *Mittat tibi* Deus Pater *auxilium de ſancto ſuo*, id eſt, de filio ſuo incarnato & paſſo. 1. *Reg.* 11. Sic dicetis viris Iabes Galaad: Cras erit vobis ſalus cum incaluerit ſol. Vel *de ſancto*, id eſt, de cœlo illo ſanctiſſimo & altiſſimo adorandæ Trinitatis: quod factum eſt quando Spiritus ſanctus miſſus eſt ſuper congregatos in cœnaculo. *Act.* 2. *Matth.*28. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto.

Et de Sion. Tertium eſt *Et* Deus Pater *tueatur te*, corpus tuum myſticum, *de Sion.* Sion interpretatur ſpecula. Quaſi diceret: De alta ſpeculatione te tueatur ab omni malo, & corpus tuum, quod eſt Eccleſia: in quo oſtenditur quod contemplatiuorum vita in tuto eſt. Ad *Philip.* 3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. De Iob *Gregor.* Mentem in altum fixerat, & ideò ad eum diabolus irrumpere non valebat. Item in ſancto ſignatur bonus actiuus. Petit ergo, quòd Eccleſia ab actiuo bonum auxilium habeat in temporalibus procurãdis. Per Sion contemplatiuus, in quo petit quod contemplatio à diabolo & ſpiritualibus aduerſitatibus tueatur. Et ſic tota erit ſecura. Sic eſt in domo in qua Chriſtus recipitur, Martha, & Maria *Luc.*10. In domo Dei noſtri Iacob, Rachel, & Lia. *Geneſ.*29.

4. *Memor ſit.* Hîc eſt ſecundum, in quo petit, quòd exaudiatur Chriſtus pro ſe. Petit etiam, quòd pro aliis, pro quibus conſtat obtuliſſe ſe ſacrificium Deo, oſtendendo quale fuit ſacrificiũ: vnde dicit duo. Primò petit vt acceptet eius ſacrificium pro aliis oblatum Deus Pater. Secundò deſcribit illud ſacrificium & holocauſtum. Dicit ergo: Sic Deus te protegat, auxilietur, & tueatur, & etiam *memor ſit ſacrificij tui*, pretioſæ ſcilicet carnis in cruce immolatæ, quæ fuit omne & totum & vnum ſacrificium, quod non erant ſacrificia veteris legis. Ad *Hebr.* 9. Munera hoſtiæ offeruntur quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem. Et infrà, Sicut autem ſemel in conſummatione ſæculorum ad deſtructionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Vel *omnis ſacrificij*, iniuriarum, contumeliarum, ſputorum, alaparum, verberum, paſſionis, & mortis. Nec dicitur *memor*, quia Deus pater poſſit obliuiſci alicuius rei: ſed vt oſtendat in affectu ſe memorem ſacrificij tui, vel memores nos faciat. Illud enim dicitur Deus facere, quod facit nos facere. *Geneſ.*22. Nunc cognoui, quia timeas Dominum, id eſt, cognoſcere te feci: vt ſic impleamus illud *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, tranſgreſſionis, abſynthij, & fellis. *Cant.*1. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Dicitur etiam omne ſacrificium, quia in Chriſto immolato omnia concurrebant. Ad *Rom.* 11. In ipſo ſunt omnia.

Conditiones ſacrificij Chriſti.

Et holocauſtum tuum. Hîc deſcribit ſacrificium: & dicuntur tria ſecundum tres conditiones quas oſtendit huius ſacrificij. Prima, quòd integrum fuit, & totum in honorem Dei. Secunda, quòd voluntarium, ibi, *Tribuat tibi ſecundum cor tuum.* Tertia, quod diſcretum. *Et omne conſilium.* Dicit ergo: Sit memor omnis ſacrificij *& holocauſtum tuum.* Holocauſtum dicitur ab holon quod eſt totum, & cauma quod eſt incendium. Quaſi diceret: Totum incenſum in Dei honorem nulla parte retenta ad aliquem alium vſum, ſicut in eo quod ſpecialiter ſacrificium dicebatur, *pingue fiat*, hoc eſt, placens: pinguiora enim antiquitus ſacrificia plus placebant Deo. Hinc quia placebant Deo pinguia, iuſſum erat *Leuit.*3. Omnis adeps Domini erit. *Eccleſ.* 35. Oblatio iuſti impinguat altare. Et *Malach.* 1. arguuntur qui languidum offerebant. Languidum, inquit, obtuliſtis. Nunquid ſuſcipiam illud de manu veſtra, dicit Dominus?

Pingue ſit ſacrificium Chriſti vt inflammet, humectet, exhilaret animas.

Fiat pingue quoad nos tripliciter. Frigidos inflammando ad amorem: pinguedo enim inflammatiua eſt. *Luc. vlt.* Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de IESV, &c. Item ſiccos humectando: pinguedo enim ſicca humectat. *Ioan.* 20. Maria ſtabat ad monumentum foris plorans. Item hilares reddendo: pinguedo enim idem quod craſſitudo, quæ hilaritatem facit. *Iſa.*40. Dilatabitur in craſſitudine anima veſtra. Et nota hîc, quod præter ſacrificium iſtud eſt multiplex ſacrificium. Eſt enim ſacrificium cordis. In *Pſal.* Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Et eſt ſacrificium oris cùm laudatur Deus, peccata confitentur, proximus ædificatur. *Pſal.* Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua. Et operis boni. *Pſal.* Eleuatio manuum meatum ſacrificium veſpertinum. *Eccleſ.* 25. Salutare ſacrificium attendere à mandatis Domini. Mortificationis carnis per abſtinentiam. Ad *Rom.* 12. Obſecro vos per miſericordiam Dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam veram, viuam, Deo placentem. Voluntariæ paupertatis, vt ipſa voluntas dimittatur pro Chriſto. Hoc holocauſtum pinguiſſimum. *Exod.* 5. Vade ad Pharaonem & dices ei: Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi in deſerto.

Multiplex ex ſcriptura ſacrificium.

5. *Tribuat tibi ſecundum cor tuum.* Hîc oſtendit, quòd voluntarium. Ait enim: Pingue fiat holocauſtum, & Dominus *tribuat tibi ſecundum cor tuum*, id eſt, ſecundum voluntatem quam habes ſacrificando teipſum, quia non coactus hoc facis, ſed ſpontaneus. *Iſa.*53. Oblatus eſt quia ipſe voluit. *Ioan.*10. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. Ad *Philipp.*2. Factus eſt obediens Patri, vſque ad mortem. Vel ſecundum cor tuum, id eſt, ſecundum voluntatem tuam, quã vis omnes ſaluari. 1. ad *Timoth.* 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Omnes, id eſt, de omnibus aliquos. *Ioan.*17. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum.

Et omne conſilium. Hîc eſt tertium, quod cum diſcretione ſit factum. Ait ergo: *Et omne conſilium*, ſacrificium ex omni deliberatione, hoc enim importat, *conſilium tuum confirmet.* Nota, quòd eſt conſilium duplex. Eſt conſilium, de quo *Damaſcenus.* Conſilium eſt motus inquiſitiuus de his quæ in nobis ſunt factis. Sic non cadit in Deum, nec in animam Chriſti vnquam fuit, quæ omnia agenda limpidiſſime cognoſcebat. Alio modo conſilium eſt ineffabilis prouidentia. Sic eſt in Deo & in Chriſti anima. Hoc autem conſilium eſt obſtinatos excæcare in ſua malitia, ſicut factum eſt in Iudæis. Electos à peccato reuocare, conſeruare reuocatos, conſeruatos beatificare. *Iſa.* 46. Omne conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Firmatur autem conſilium ex prædeſtinatione, ſed confirmatur in gratiæ collatione.

Quid & quale ſit conſilium Dei.

6. *Lætabimur in ſaluari tuo.* Hîc eſt tertium, in quo poſtquam petitum eſt quod exaudiatur, & determinatum in quo velit eum exaudire, ſubiungit effectus conſequentes in nobis ex exauditione illa, & tangitur duplex lætitia, de liberatione à malo, & conſummatione in bono. *Et in nomine Dei noſtri.* Ait ergo: Sic & in his exaudias. Quod ſi feceris, *lætabimur in ſalutari tuo*, in illo Rege, in illo ſacerdote, de quo rogaui vt illum exaudires, ſaluante ſuos à malo. Hoc eſt enim ſalutare ab antecedentibus ardenter expectatum. *Geneſ.*49. Salutare tuum expectabo Domine. A præſentibus lætanter ſuſceptum. *Luc.*2. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. A ſequentibus duleiter amatum, & ſummè venerãtum, & vbique prædicatum. Ad *Philip.*3. Saluatorem expectamus, prædicabat *Paulus. Iſa.*40. Videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri. Vel ſecundum Gloſſam, Vt ſit ſermo ad ipſum Chriſtum: *Lætabimur in ſalutari tuo*, id eſt, in tua ſaluatione & reſurrectione, ô Chriſte. *Ioan.*16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum. *Ioan.*20. Gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino.

Gloria ultimũ Chriſtiani.

Et in nomine Domini. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Non tantum hic ſequitur fructus, imò *magnificabimur* cùm fuerit exauditus in nomine Domini perſiſtentes, vt dicamur Chriſtiani ſicut ipſe Chriſtus. Ad *Rom.*8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: & quos iuſtificauit, hos & magnificauit. Magnificum eſt vere ſeruos nomine ipſius Regis nominari. *Iſa.*60. Vocabis ſeruos tuos nomine alieno. Et 62. Videbunt Gentes iuſtum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur nomine quod os Domini nominauit.

7. *Impleat Dominus.* Hîc ſecundum totius huius partis primæ totius Pſalmi. Poſtquam enim rogauit vt acceptetur ſacerdotis Chriſti oratio, hic petit vt vniuerſaliter impleatur acceptata: & dicuntur duo. Primò ſupplicatio vt acceptetur. Secundò certitudo de adimplemento, ibi, *Nunc cognoui.* Dicit ergo: Sic exaudiat te Deus, & concludo breuiter. *Impleat Dominus* Pater, *omnes petitiones tuas*, non vnam tantum. In hoc

Tres Chriſti petitiones, & totidem pro nobis.

pro ſe petitiones, & totidem pro nobis.

inuitur quod Chriſtus plures fecit petitiones, & verum eſt: tria enim petiit pro ſe, & totidem pro nobis. Imminente enim paſſione dixit pro ſe. *Matth.*26. Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Secundò orauit pro ſe quando dixit *Ioan.*12. Pater ſaluifica me ex hac hora. Tertiò etiam orauit pro ſe quando dixit eiuſdem 17. Pater clarifica filium tuum. Omnes autem impletæ ſunt in Reſurrectione, quia & calix tranſiit, & à Iudæis ſaluatus fuit, & in corpore clarificatus. Et tres fecit pro nobis. Primò *Ioan.*18. Pater ſancte ſerua eos in nomine meo quos dediſti mihi: in quo petit cuſtodiam ſuorum à malo culpæ. Secundò in eodem, Pater ſanctifica eos in veritate: in quo petitur confirmatio in bono vitæ. Tertiò in eodem, Pater, rogo vt ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus: in quo petitur perfectio gloriæ: hæc enim erit gloria in vno intellectu vniri, & vna voluntate in vna conformitate apud Deum. Quod ſi non eſt adhuc hæc oratio impleta in re, tandem tamen implebitur, iam impleta in ſpe.

Partitio orationis Dominicæ.

V-l *omnes petitiones tuas* quas nos docuiſti. *Matth.*6. Sic ergo vos orabitis: Pater noſter, &c. Et bene dicit omnes: ſunt enim tres de bonis obtinendis, tres de malis amouendis. De bonis gratiæ. Sanctificetur nomen tuum. Gloriæ. Adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua. De bonis naturæ. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. De malis amouendis, præteritis. Dimitte nobis debita noſtra. Futuris. Et ne nos inducas in tentationem. Præſentibus. Sed libera nos à malo.

Nunc cognoui. Hîc ſecundum, certitudo petitionis adimplendæ. Dicit ergo: *Nunc* tanto tempore, *cognoui* ſpiritu afflatus prophetico, *quoniam ſalutem fecit*, id eſt, ſaluum faciet: præteritum pro futuro more prophetico: *Dominus* Pater, *Chriſtum ſuum*, propter nos ſpiritu pleniſſimè vnctum, hoc eſt, *Chriſtum ſuum. Iſa.*61. Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me, ſaluum in ſe reſuſcitando, à putrefactione conſeruando. *Pſal.* Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Et in corpore ſuo. *Pſal.* Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Omnes enim qui ſunt de corpore Chriſti myſtico, vncti ſunt, accipientes de plenitudine eius. *Ioan.*1. Omnes de plenitudine eius accepimus. *Eſth.*6. Saluum fecit Dominus populum ſuum.

Preces Chriſti glorificati.

Exaudiet illum. Hîc tertium totius partis primæ totius Pſalmi. Poſtquam enim dictum eſt de exauditione paſſibilis & mortalis in terris, hîc ſubiungitur de exauditione impaſſibilis & immortalis iam in cœlis exiſtentis, & dicuntur duo. Primò certitudo exauditionis eius orantis in cœlo. Secundò effectus conſequentes ex exauditione, ibi, *In potentatibus.* Dicit ergo: Sic petiui, quòd exaudiar orantem in terra, & certus ſum quod ſic erit, & etiam *exaudiet illum*, Chriſtum ſcilicet, *de cœlo ſancto ſuo* orantem, & non iam pro ſe, ſed pro nobis interpellantem. 1. *Ioan.*2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nec ſolùm pro noſtris, ſed pro totius mundi. Ad *Rom.*8. IESVS qui mortuus eſt & reſurrexit, interpellat pro nobis. Nec mirum ſi exaudit: ſi enim ille nequam populus & idololatra Moyſe orante ſaluatus eſt. *Exod.* 33. Quanto magis populus Chriſtianus orante Chriſto, & Virgine

beata, & omnibus sanctis. *Bernard.* Securum habes accessum apud Deum ô homo: habes, filium ante Patrem, & matrem ante filium. Filius ostendit Patri latus & vulnera, mater ostendit filio pectus & vbera. Nulla potest esse repulsa, vbi tot occurrunt charitatis insignia. Propter hoc dicitur ad *Hebr.*5. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus. Vel, vt moraliter loquamur, *Exaudiet illum de cœlo sancto suo*, petitionem faciendo non terrena petendo. *Matth.*6. Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Tanta enim est eius liberalitas, vt audiat petentem magna, nec curet petentem parua. *Isa.*32. Princeps, quæ digna sunt principe, cogitabit.

In potentatibus. Hîc secundum est, in quo tangit effectus. Et sunt duo quæ dicuntur hic secundum duos effectus.. Primus est efficacia salutis. Secundus, fiducia impetrationis à Deo eorum quæ petuntur, ibi, *His in curribus.* Dicit ergo: Sic exaudiet illum: in quo? & quis huius exauditionis effectus? In hoc quod *in potentatibus* nostris, in omni posse nostro, in tota vita nostra est *salus*, non nostra, sed *dexteræ eius.* Quasi diceret: Ab ipso salus & solo. *Isa.* 43. Ego sum, ego sum, & absque me non est Saluator. Et nota, quòd dicit dexteræ. Est enim salus sinistræ Dei, de qua non loquitur hîc, quæ est in diuitiis & honoribus, de qua in *Psal.* Qui das salutem Regibus. Et in corporalibus sanitatibus. *Tob.*13. Magnus es Domine, quoniam flagellas & saluas. *Iob* 30. Emittis manum tuam, & si corruerint, ipse saluabis. Sed loquitur de salute spirituali, quæ duplex est: & in præsenti, de qua *Isa.*60. Occupabit muros tuos salus, Prælatos scilicet tuos, & portas tuas saluatio. Ipsos qui muri sunt in defendendo, dicit portas in vocando ad Ecclesiam, & introducendo. Vel in futuro. *Isa.*45. Israël saluatus est à Domino salute æterna. Vel aliter, vt sit causa præcedentis. Quasi diceret: Sic exaudiet & vere, quia in diuinitate habet quod petit in carne: vnde *salus in potentatibus* suis exhibita est: dexteræ eius, id est, diuinitatis eius. Et dicit in potentatibus suis exhibita, quia temporalem salutem dat non suis, quæ est sinistræ: non quia omnes quibus dat sinistræ salutes, abiiciat. *Iob* 36. Deus potentes non abiicit, cum ipse sit potens.

3. *His in curribus & his in equis.* Hîc, tangit secundum effectum, scilicet fiduciam impetrandi per Christum, & dicuntur tria. Primò vt excludat ipsam, ostendit in quo sit malorum fiducia. Secundò subiungitur de bonorum, & bona, ibi, *Nos autem.* Tertiò ostenditur ratio sic confitendi. *Ipsi obligati sunt.* Dicit ergo: Sic ab ipso exaudito habemus salutem & etiam fiduciam: nam *his* sperant *in curribus*, in pompa ad literam sæculari: *& his in equis*, in luxuria & deliciis. Et nota, quòd *his* ponitur partitiuè sicut ibi *Matth.*25. Ibunt hi in supplicium æternum, hi autem in vitam æternam. Et sicut dicit *Cassiodor.* despectiuè: tales enim despiciendi triplici ratione. Quia ignobiles. 1. *Reg.* 2. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quia maledicti. *Ierem.*17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Quia abominabiles. *Osee* 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Hi currus mali, & hi equi. *Isa.*31. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam in quadrigis, quia multæ sunt. Et vere væ, quia currum Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. *Deut.*17. Cum fuerit Rex constitutus, non multiplicabit sibi equos. Fœlix qui facit sicut *Iosue* 11. Equos errum subneruabis. In equis luxuria, quæ subneruari potest, non penitus quin aliquando aliqui motus surgant. *Deut.*14. Et currus igne combures, pompam mundanam omnino destrues.

Equus bonus, Christi corpus. *Apoc.*6. Ecce equus albus. Prædicator. *Iob* 39. Nunquid præbebis equo fortitudinem? Virtus. *Abac.*3. Quis ascendet super equos tuos? Malus, hypocrita. *Apocalyps.* 6. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super illum, nomen illi mors. Luxuriosus. *Ierem.*5. Equi amatores in fœminas & sicut emissarius facti sunt. Ambitiosus & pompaticus. Sic accipitur hic. In *Psal.* Non in fortitudine equi voluntatem habebit.

Currus bonus, bonus prælatus. 4. *Reg.*1. Pater mi, pater mi: Currus Israël & auriga eius. Charitas & zelus. In eodem, Elias in curru igneo raptus est. Cœtus Apostolorum. In *Psal.* Currus Dei decem millibus multiplex. Malus, malitiæ, auaritiæ, luxuriæ. Hi sunt currus Pharaonis. *Cant.*1.

Nos autem in nomine Domini Dei inuocabimus. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic illi. *Nos autem*, confidenter, *inuocabimus* orando, & interius & exterius pro loco & tempore. Et *in nomine Domini Dei nostri*: & sic saluabimur. *Ioël.* 2. Etenim omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. *Ioan.*16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, &c.

Ipsi obligati sunt. Hîc est tertium, in quo assignatur ratio tantæ fiduciæ, & sicut præcedentia per antithesim. Primò tangit malum quo sequitur confidentes in transitoriis. Secundò bonum quod sequitur confidentes in Deo, propter quod in ipso confidendum. *Nos autem.* Ait ergo: Sic inuocabimus in nomine Dei nostri: quippe ipsi confidentes in curribus & in equis, *obligati sunt.* Ecce magnum malum. Obligatio ad pœnam æternam per reatum culpæ. 1. ad *Timoth.* 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli, *Obligati sunt* cupiditate acquirendorum, & amore habitorum. *Sap.*14. Creaturæ Dei factæ sunt in tentationem & muscipulam pedibus insipientium. Propter hoc dicit *Iob* 6. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, ambulabunt in vacuum & peribunt. *Et ceciderunt* multi in æternam miseriam, vel de vna culpa in aliam. *Psal.* In conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram. *Isa.* 18. Et erit eis verbum hoc: Manda, remanda: expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi, vt vadant & cadant, & irretiantur & capiantur.

9. *Nos autem surreximus.* *Autem* aduersatiua coniunctio est hic. Ait enim, Sic illi: sed nos *surreximus* contra casum de vitiis ad virtutes, de temporalium amore ad contemptum illorum,

tum, quia tempus est. Ad *Rom.*14. Hora est iam nos de somno surgere; vt confundatur diabolus, & mundus. *Mich.*7. Ne lætaris inimica mea, quia cecidi, consurgam.

Et erecti sumus, contra obligationem vt non iam inclinemur, ne cadamus post casum in æternam pœnam. Et nota ordinem pulchrum. In primo quidem est surgere. Secundò stare post surrectionem. *Baruc.*5. Ierusalem surge, & sta in excelso. Item *surreximus* per fidem credentes illi qui dixit *Matth.* 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. *Et erecti sumus*, per spem firmam. *Iob* 5. ponit humiles in sublime, & mœrentes, erigit, &c.

10. *Domine saluum fac Regem.* Hîc secunda pars totius Psal. in qua petit Christum tanquam Regem exaudiri. Et primò quod exaudiatur in se, in quantum capit est. Secundò quòd exaudiatur eius corpus, vel ipse magis in suo corpore. *Et exaudi nos.* Dicit ergo: Sic exaudi ipsum sacerdotem: sed etiam regem. *Domine* Pater *saluum fac Regem* antonomastice, sicut dictum est *Apoc.* 19. Habens in vestimento suo, & in femore suo scriptum: Rex Regum & Dominus dominantium *Isa.*33. Dominus rex noster, Dominus legifer noster; Deus iudex noster. *Saluum fac* à morte velocius resuscitando. *Psal.* Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Et est hoc argumentum, quod orandum sit pro Regibus. *Baruc.*1. Orate pro Nabuchodonosor Rege Babyloniorum. Et *Paulus* similiter hoc vult 2. ad *Timoth.*2. vt fiant orationes & obsecrationes primo pro Regibus & Principibus.

Et exaudi nos. Non ipsum tantum: sed per ipsum, & in ipso orante pro nobis. Ad *Hebr.*7. Saluare potest per semetipsum perpetuò accedes ad eum, semper viuens ad interpellandum pro nobis, & etiam moriens pro nobis, 1. *Pet.*2. Christus passus est pro nobis, &c. Et hoc

In die qua inuocauerimus te, non in nocte: parum enim valet Deum in nocte peccati inuocare, nisi quantum in se est homo faciat quod sit in die gratiæ. *Ioan.*9. Scimus quoniam peccatores non audit Deus. Primæ autem horæ huius diei est fides. Propter hoc *Luc.*2. Posuerunt autem in fide nihil habitant. Vel in die prosperitatis. Omnes enim quasi naturaliter ipsum inuocant in nocte tribulationis. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Sed iusti inuocant eum etiam in prosperitate. *Isa.*22. Venit mane prosperitatis, & non aduersitatis. Si quæritis in nocte aduersitatis, quærite in die prosperitatis.

IN XX. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid.*

2. *Argumentum, Christus vnius personæ & duplicis naturæ.*

DOmine in virtute tua lætabitur rex. Hîc est Psalmus vigesimus, in quo 3. sicut dicit Glossa, agitur de duplici natura Christi in eadem persona: & confunduntur hæreses, vel diuidens in Christo personas, vel confundens naturas: & competenter post duos Psalmos præcedentes. In 18. de gloria Christi & diuinitate per mundum diuulgata astruit: Coeli, inquit, enarrant gloriam Dei. In 19. de eiusdem humanitate potissimum, quia de passione & immolatione sui in cruce. Ne ergo personæ in ipso diuisæ crederentur, occurrit in hoc Psalmo, & ostendit infirmitatis humanæ, & diuinitatis gloriam in vna eademque persona. Titulus autem præponitur communis, & frequenter expositus: sed addendum, quòd Psalmus hic potissimum ordinat nos in finem, quia non tantum in Christum hominem, sed in Deum. Per hoc autem, quòd Deus verissimè finis est.

Diuisio Psalmi, prima pars duplicis naturæ demonstratio.

Psalmus autem totus diuiditur in duas partes. Primò ostendit in Christo naturam diuinam & humanam. Secundò supponit pœnam, & inuehitur contra inimicos Christi, hæreticos scilicet destruentes hanc veritatem, ibi, *Inueniatur manus tua.* In prima duo. Primò commendatio Christi, ostendendo suminarim in ipso naturam, diuinam, & diuinam essentiam. Secundò magis specificando, ibi, *Quoniam prævenisti.* In prima tria. Primò ostendit diuinitatem & humanitatem in Christo quantum ad incarnationem. Secundò quantum ad passionem. *Et super salutare.* Tertiò quantum ad resurrectionem. *Desiderium cordis eius.*

Dicit ergo: Sic rogauit vt exaudiatur sacerdos summus, & vere eorum impetrabit quicquid petet vel immortali vel mortali, quia *ô Domine* Pater *Rex*, de quo *Ierem.* 23. Regnabit Rex & sapiens erit: & Rex non regulus: habet enim regnum, cuius comparatione tota terra non est nisi punctum. *Baruc.*3. O Israël quam magna est gloria domus Domini, & ingens locus possessionis eius! Propter hoc dixit *Ioan.*18. Regnum meum non est de hoc mundo, id est, secundum angustiam & angustiam quæ est in mundanis regnis: & Pilatus intulit, ergo rex es tu? Et si parum est, addamus terra. *Psal.* Tui sunt cœli, & tua est terra. *Psal.* Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus. Item Rex non tyrannus. *Bassilius.* In hoc differt tyrannus à rege, quia hic, scilicet tyrannus, quærit quod sibi vtile, ille, quod omnibus, scilicet Rex. Et de Christo. *Matth.* 20. Non veni ministrari sed ministrare, & dare animam meam redemptionem pro multis vita. Item rex, quia rex dicitur à rectitudine, eo quod recte agat. *Isaiæ* 9. A recte faciendo nomen regis tenetur. Quis ergo verus rex, nisi Christus? *Psal.* Non est qui faciat bonum non est vsque ad vnum. Quippe *Proverb.* 21. Qui mundus est, rectum est opus eius. Quis autem mundus nisi ille de quo *Isa.*53. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. De nobis autem *Isa.*64. Facti sumus vt immundi omnes nos.

Hîc Rex, *lætabitur in virtute tua.* In verbo tuo sibi in incarnatione vnito, mira lætitia homini assumpto. Verbum caro factum est. Si enim lætitia quanta, quanta illi? Vnde non dicit hîc præsentiam tantum, sed totam etiam vnionem. Verbum autem Dei filius, virtus patris appellatur. 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Et dicitur ille filius sine verbum virtus Patris, quia quasi virorum potentiæ suæ expressit per filium: virtus autem in vnoquoque, est virorum de potentia:

tentia. Vltimum autem de potentia est, quod potest aliud æquare illi cuius est potentia. Pater autem filium generando, sibi æqualem per omnia genauit. Ad *Philip.* 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Propterea quasi vltimum potentiæ ostendit, quando filium humiliauit, scilicet exinaniri voluit vsque ad vnionem vltimæ omnium creaturæ, scilicet humanæ, & etiam passibili. Si enim magnæ potentiæ vnire mediam naturam, scilicet spiritualem infimæ, scilicet corpori: multò maius fuit, imò maximum, supremam vniri infimæ, imò omni, & infimæ & mediæ. Ad *Coloss.* 3. Omnia in omnibus Christus.

Potentia in vnione hypostatica.

Et super salutare tuum exultabit, &c. Hîc secundum, in quo tangit vtramque naturam exprimendo Passionis sacramentum. Ait enim: *Et super salutare tuum*, id est, per verbum sibi vnitum quo omnia saluantur, *exultabit*, non modicum, imò *vehementer*. Quasi diceret, Magnum quidem quod ei verbum vnitum fuit, & hoc sciuit: sed quasi maius, quia per eum saluatio facta est in Passione. Hinc miro modo nobis ostenditur quantum nos dilexit beata illa Christi anima, cum eius gaudium tam incomprehensibile, quasi augere posuit salus nostra. Et dico quasi, quia in veritate non augebat, cum esset quasi punctale gaudium respectu illius gaudij infiniti quod habebat in comprehensione verbi. Hoc ardore sitibundus erat cum diceret in cruce. *Ioan.* 19. Sitio. Hinc etiam est quod dies Passionis eius dicitur dies exultationis. Supra in *Psal.* Exultauit vt gigas ad currendam viam. Et quamuis moriendo in cruce sic gauderet vehementer de nostra salute quam operabatur in medio terræ, tamen nihilominus summo dolore dolebat: nec enim lætitia dolorem minuebat, nec dolor lætitiam suffocabat, quod singulare fuit in illa sanctissima Christi anima.

3. *Desiderium cordis eius tribuisti ei.* Hîc est tertium, in quo ostendit quantum ad resurrectionis mysterium vtrumque in Christo: sic enim impletum est desiderium cordis Christi & oris, id est, ore expressum. Primò ergo tangitur desiderium vt in corde adimpletum. Secundò vt expressum ore. *Et voluntate labiorum.* Dicit ergo: Sic lætabitur in virtute, & in salutari, & vehementer, & etiam in hoc *desiderium cordis eius*, quod fuit de gloriosa corporis Resurrectione. Dicebat enim *Ioann.* 12. Pater clarifica filium tuum: & vox de cœlo facta est: & clarificaui, & iterum clarificabo. Et 17. Pater venit hora, clarifica filium tuum. Vel secundum Glossam, desiderium cordis Christi fuit, vt sub specie sacramenti cum saluandis permaneret. *Luc.* 22. Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. *Prou.* 8. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Et nota, quòd sicut lætitia est diffusio mentis ex amplexu rei habitæ: sic est desiderium apprehensio rei cum appetitu rei eiusdem.

Et voluntate labiorum eius, id est, per ipsa labia sua expressa, *non fraudasti eum*, quoniam omnia omnino obtines. Et est idem secundum primam lecturam. Sed ibi vt in corde, hîc vt in ore. *Psal.* Dixit, & facta sunt. *Eccles.* 42. In sermonibus Domini opera eius: quæcumque enim voluit in patrandis miraculis, in resumptione proprij corporis in animabus saluandis omnia facta sunt. *Isa.* 46. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. *Iob* 23. Anima eius quæcumque voluit, hæc fecit, vel facit.

4. *Quoniam præuenisti eum*, &c. Hîc est secundum primæ partis, scilicet prolixior explanatio bonorum Christo collatorum, vnde ei vehementer lætandum. Duo ergo dicuntur in hac parte. Primò ostenduntur diffusè Christi bona à Deo sibi data, & quæ sunt in eo lætitiæ causæ. Secundò ostenditur, quòd ei offerantur illa dignitate congrui, & per modum meriti. *Quoniam Rex speras in Domino.* In parte prima tria. Primò tractat diffusiùs de beneficio vnionis in incarnatione facto. Secundò de beneficio glorificationis, quod fuit in passione, ibi, *Posuisti in capite.* Tertiò de beneficio saluationis in Resurrectione, ibi, *Vitam petiit.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd lætabitur Rex in virtute tua, & hoc *quoniam præuenisti eum in benedictionibus*, Christum scilicet hominem, ô Deus Pater. Et potest notari ordo temporis, vel excellentia dignitatis comparatione ad alios homines. Secundum primum modum *præuenisti eum*, id est, ante natiuitatem ei quæ sequuntur bona contulisti. Et hoc, *præuenisti eum in benedictionibus*, non in vna tantum benedictione, quia fuit conceptus in omni munditia, immunis ab omni culpa, & purus sine mala concupiscentia. Quia sicut dicitur *Sapien.* 1. In maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Istæ sunt benedictiones dexteræ, benedictiones paradisi. *Eccles.* 40. Gratia sicut paradisus in benedictionibus.

Alij omnes præuenti sunt in maledictionibus, ante omnes maledicti quam nati, & nascentes maledicti. Ad *Ephes.* 2. Omnes nascimur filij iræ. Et dicuntur dulcedinis benedictiones, quia contra culpam, quæ valde amara est. *Ierem.* 2. Vide quam malum & amarum est dereliquisse Dominum Deum tuum. Et contra concupiscentiam, quæ acerba. *Ezech.* 18. Patres comederunt vuam acerbam, & acerbati sunt, & dentes filiorum obstupescunt.

Vel sic: *Præuenisti eum*, præ omnibus hominibus ad eum venisti, *in benedictionibus dulcedinis*, in bonis & dulcibus benedictionibus. *Matth.* 3. In baptismo: Hic est filius meus dilectus. Et in transfiguratione iterum in 17. Ad *Hebr.* 1. Cui vnquam Angelorum, non dico hominum, dictum est, Filius meus es tu. Et bene præ aliis, quia *Ioan.* 3. Pater non ad mensuram dat Spiritum filio. Et Spiritus dulcis valde, vnde eius benedicta collatio, est dulcedinis benedictio. *Eccles.* 24. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum. *Deut.* 33. Nephtalim abundantia perfruetur, plenus erit benedictione Domini.

Et nota, quòd est benedictio amotionis culpæ. *Eccles.* 39. Benedictio illius, quasi fluuius inundabit, qui mundat sordes. Collationis gratiæ. *Genes.* 27. Benedixitque ei dicens: Det tibi Deus de rore cœli. Conseruationis collatæ. *Deuter.* 33. Benedictio illius qui apparuit in rubo super caput Ioseph, sicut conseruatiuum

uatiuum ipsius multiplicationis collatæ, in illis qui in alios bona influunt. *Psal.* Etenim benedictionem dabit legislator. Vltimò collationis gloriæ. *Eccles.* 11. Benedictio Dei in mercede iusti festinat.

Posuisti in capite. Hîc est secundum, in quo tangit de secundo beneficio, scilicet passionis, per quam mundus est saluatus. Ait enim: Sic præueniisti in conceptione, & post *posuisti in capite eius* in Christi scilicet mente. Mens enim Christi, caput est quantum ad naturam humanam, quamuis diuinitas quantum ad personam, in sua passione, *coronam*, sicut coronantur victores. Alij enim non merentur. 2. ad *Timoth.* 2. Nemo coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Non de hedera quæ citò tranit, vel de lauro, sicut antiquitus solebant victores, *sed de lapide*, vt durabilis sit, & *pretiosa*, vt sit mirabilis. *Apocalyps.* 6. Ecce equus albus, caro scilicet Christi, & qui sedebat super eum, spiritus illum pro voluntate regens, tenebat arcum prædicationis & doctrinæ: & data est ei corona de lapide pretiolo in passione sua, de omni lapide, id est, de omni virtute. *Ezech.* 28. Omnis lapis pretiosus ornamentum tuum, & numerantur omnes.

Corona Christi ex lapide quadruplici in passione.

Vel *de lapide pretioso*, patientia specialiter: hac coronatus fuit in sua Passione. *Eccles.* 45. Corona aurea super caput eius.

Legitur hoc & de corona discipulorum circumstantium. *Ecclesiast.* 50. Circa illum corona fratrum. Et de tota Ecclesia quæ circundat ipsum, sicut & corona caput. *Prou.* 12. Mulier diligens corona est viro suo. Et nota, quòd corona Christi & martyrum suorum constat ex quatuor lapidibus pretiosis specialiter. Prudentia ab anteriori parte, vt caueat à futuris malis: iustitia à posteriori, vt satisfaciat vel puniat de præteritis: temperantia à dextris, ne eleuetur in prosperis: fortitudo à sinistris, ne frangatur in aduersis.

5. *Vitam petiit.* Hîc est tertium, scilicet explanatio beneficij collati maximè in resurrectione, quod fuit præmium passionis, & tangitur duplex. Primo gloria Christo collata, communicata siue communicabilis suis. Secundò incommunicabilis & incommunicata, ibi, *Magna est gloria.* In prima parte duo. Primò ostenditur receptio præmij communicabilis ipsi Christo in se ipso. Secundò in suis, ibi, *Longitudinem.* Dicit ergo: Sic in passione coronasti patientia, vt coronæ, & etiam vitam gloriosam scilicet resurrectionem *petiit*, &c. Glossa dicens, Clarifica filium tuum *Ioan.* 17. In *Psal.* Vnam petij à Domino, &c. *Reg.* 1. Petitionem vnam paruulam ego deprecor te. Et nota, quod quasi nihil erat comparatione ad meritum Christi, resurrectionis celeritio. Et dicitur gloriosa resurrectio, vita absoluta, quia alia vita, scilicet quæ præsens est, non est digna nomine vitæ, sed magis mortis. 1. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram, quæ non reuertitur.

Resurrectio Christi.

Et tribuisti mihi Ioan. 3. Sitio. Pater quoniam semper me audis: libenter enim audis petentem vitam gloriosam, quam temporalem, imò ad hoc prædocet vt petatur. *Ioan.* 16. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. *Luc.* 11. Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.

Longitudinem dierum extensam, *in seculum* consecutium *seculi*: *Et tribuisti ei*, repete. Et hoc verum est. *Matth.* 28. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, imò vltra: habet enim hebraica versio in æternum. *Ierem.* 31. Si mensurari poterunt cœli desursum, & inuestigari fundamenta terræ deorsum, & ego abiciam vniuersum semen Israël, id est, fidelium Deum videntium. Dat enim Ecclesiæ gratiam adimplendi mandata, & per hoc vltrius dabit vitam æternam. *Prou.* 3. Præcepta mea cor tuum custodiat, & longitudinem dierum, & annos vitæ & pacem apponent tibi.

Magna est gloria eius. Hîc tangit præmium incommunicabile: & hoc duplex. Nominis manifestatio, id est, diuinitatis: & sessio ad dexteram Patris, ibi; *Gloriam & magnum decorem.* Dicit ergo: Sic tribuisti hoc in se & in suis, & adhuc, *Magna est gloria*, quæ est longè patens fama & cognitio. *Eius in salutari tuo*, per mundum cognito, id est, quando cognitum est verbum tuum salutare, tuum est ei vnitum, vt vna persona sit homo Deus. Magna est enim gloria. Ad *Philipp.* 2. Dedit ei nomen quod est super omne nomen. Habuit autem hoc nomen vt verus esset Deus ab incarnatione, sed vt gloriam haberet, quando quod habere innotuit toti mundo, quod non fuit nisi post incarnationem.

Manifestatio nominis Christi & sessio ad dexteram Patris.

Et nota, quòd est bona gloria, & magna in conscientiæ puritate. 2. ad *Corinth.* 2. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Sed certe maior in conformatione cum Christo in passione sustentatione. Ad *Galat. vlt.* Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Sed maxima in imitatione in perfecto opere. *Ecclesiast.* 33. Gloria magna est legui Dominum. Sed super omnem vsque ad vnionem peruenisse. *Psal.* Gloria & honore coronasti eum Domine. Hinc discere vitam à Deo petendam, à quo enim petetur nisi à fonte? *Psal.* Apud te est fons vitæ. Non à medico mortali & infirmo. *Sapien.* 15. Pro lanitate inutilium deprecatur, & pro vita mortuum rogat. *Prouer.* 18. Alia nec in infirmitate quærunt Dominum, sed magis in medicorum arte confidit ei, & dominus & puluis est. Sed eorum exemplo. *Pax vobis* rodmundo & Angelis suscitatis, de quo loquitur hic.

Gloriam & magnum. Hîc secundum, in quo agitur scitio à dextra, quod est quædam gloria communicabile & tangamus eam. Primò scitio. Secundò duratio scitionis. *Quoniam dabis.* Tertiò ratio durationis. *Longitudinem.* Dicit ergo: Sic magna est gloria resurrectionis vnito, & super hoc *super modum gloriam & magnum decorem.* Confessionem. Ponitur, id est, gloriosum decorem, & magnum, ad decorem tuum collocando. Vel gloria referam ad modum Ascensionis. Ascendit enim cum laude multorum, iure peccatis. *Psal.* Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. Magnus decor ad illam scitionem quando dictum est, et illud quod repetit David: Dixit Dominus Domino

mino meo: sede à dextris meis, &c. De vtroque *Iob* 40. Circunda tibi gloriam, Angelorum scilicet multitudinem, & in sublime erigere, nimirum sedendo iuxta me: & esto gloriosus, quantum ad vtrumque. Magna gloria, & decor magnus super eum imposita sunt in transfiguratione. *Matth.*17. Resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.

7. *Quoniam dabis eum in benedictionem.* Hîc secundum, scilicet gloriæ duratio. Quasi diceret: Verè erit magna gloria & honor, quando *dabis eum in benedictionem* non transitoriam, sed durantem in *seculum seculi* consecutionem, hoc est, in æternũ. *Eccles.*44. Cognouit eum in benedictionibus suis, conseruauit illi misericodiam suam, in quo notatur benedictionis perpetuatio. Alia litera habet, & dedit illi hæreditatem, quod tantum valet. In eodem, Benedictionem confirmauit super caput Iacob. Litera *Hieronymi*: Pones enim eum benedictionem sempiternam.

Lætificabis. Hîc tertium, ratio scilicet durationis. Ait enim: Sic perpetuabit gloriam & honorem, nec mirum, quia *lætificabis eum* in eadem persona assumptum *cum vultu tuo*, cum filio tuo, qui est vultus tuus, quia cognoscere te fecit mundo, sicut vultus facit hominem cognoscere. *Prou.* 15. Cor gaudens, quale fuit Christi, quod quidem semper summo fruebatur gaudio, exhilarat faciem suam, exterius lætificatam. *Prouerb.*12. Mœror in corde viri humiliabit eum, & sermone bono, nullus melior illo, æterno Dei verbo, lætificabitur. Ipsum etiam in membris *lætificabis cum vultu tuo*, ei manifesto apertè, sine omni ænigmate. *Isa.*56. Lætificabo eos in domo orationis meæ, in cœlo empyreo, vbi orat Christus & beata Virgo. *Iob* 33. Videbit faciem eius in iubilo, & implebit risu os tuum. *Isa.* 42. Gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

Quare Christus vultus Patris.

8. *Quoniam Rex sperat in Domino.* Hîc est secundum, in quo postquam tetigit tot & tanta bona in Christo, hîc subiungit merita ex parte Christi, vt dignus sit cui conferatur tanta gloria: & tanguntur duo. Primò confidentia in solo Deo. Secundò perseuerantia in illa. *Et in misericordia Altissimi.* Dicit ergo: Hæc bona illi facies, & iustum est, *quoniam Rex*, Christus scilicet, *sperat in Domino*, inquantum homo, non in seipso. *Prouerb.*28. Qui confidit in corde suo, stultus est. Et nota, quòd dicitur Christus homo sperare, non spe quæ est apprehensio boni absentis cum opinione, vel credulitate, quoniam erit, sed cum certa scientia: & hoc referendo ad gloriam corporis, & sessionem, de quibus sermo præcessit. Sed quare attribuit potius meritum spei quam charitati? Responsio. Charitas est quasi pars præmij æterni. 1. ad *Corinth.* 3. Charitas nunquam excidit. Sed spes est pure in merito. Et ideò dicitur etiam *Isa.*58. Qui habet fiduciam mei, hæreditabit terram viuentium, & possidebit montem sanctum meum.

Et in misericordia Dei, sperans, supple, *non commouebitur.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic sperat & in misericordia Dei, & à spe sua non commouebitur, humilitatem spei semper seruans cum obedientia. *Psal.* Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion non commouebitur in æternum. *Psal.* Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Et *Isa.* 54. Misericordia mea non recedet à te. Quippe qui anchoram spei fixit in illa immobilitate viuentium, manet immobilis procella irruente. Ad *Hebr.*6. Confugiamus ad tenendam propositam spem quam sicut anchoram habemus animæ firmam & tutam incedentem vsque ad interiora velaminis. *Psal.* Non dabit in æternum fluctuationem iusto.

9. *Inueniatur manus tua.* Hîc est secundum, in quo agitur de pœnis inimicorum principaliter, & diuiditur in duas partes. Primò agitur de pœnis illorum & miseriis. Secundò agitur de gloria Christi ad cumulum confusionis illorum, ibi, *Exaltare Domine.* In prima dicuntur tria secundum triplicem modum agendi de pœnis. Primò agitur de illis comparatione ad differentias puniendorum. Secundò comparatione ad differentias pœnarum, ibi, *Quoniam pones eos vt clibanum ignis.* Tertiò quantum ad differentias meritorum vel rationum puniendi, *Quoniam declinauerunt.* In prima duo. Primò prædicitur pœna credentium malorum, qui possunt hîc dici inimici. Secundò infidelium, qui dicuntur odientes. *Et dextera.* Dicit ergo: Sic exaltaberis ô Christe, & post *inueniatur manus tua*, extenta ad percutiendum omnes inimicos tuos. *Isa.* 9. In his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Inimici autem dicuntur, qui etsi fidem habeant, tamen sunt à Christo diuisi, non vniti charitate. *Matth.* 12. Qui non est mecum, contra me est. Et nota, quòd dicit: *Inueniatur.* Res quæ inuenitur, ex insperato occurrit, sic Dei punitio superueniet, quando credent esse securi. 1. *Reg. penult.* Inuenit Dauid inimicos suos comedentes, & quasi festum celebrantes, & irruit super eos, & interfecit. *Prouerb.*1. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit. Ad *Thessal.* 5. Cum dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus superueniet super illos interitus.

Et dextera tua, quæ fortius percutit, *eos qui te oderunt*, inueniat, supple, id est, infideles, & maximè Iudæos. *Ioan.*15. Nunc autem & viderunt & oderunt, & me & Patrem meum. Ecce quomodo mali qui modo fugiunt manum corrigentem, quæ facta est super Tobiam, super Iob, Extende paulisper manum tuam, & tange os eius & carnem, inuenientur tandem à manu Dei dura valdè. Ad *Hebr.*10. Horrendum incidere in manus Dei viuentis. *Iob.*6. Qui timet pruinam, irruet super eum nix. Et in eo fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æneum. *Psal.* Dextera manus tua confregit inimicum. Nec dicit hoc Propheta optando, sed prænuntiando: vel certè optando, non libidine vindictæ, sed amore iustitiæ. Et nota, quòd primo dicit, *Inueniatur manus*, postea dicit: *Et dextera tua inueniat*: in quo vult innuere, quod primò manus Dei percutiens est sinistra, quasi debilis quando percutit in præsenti, sed postea fit dextera promptior, scilicet quando percutiet in futuro.

10. *Pones eos vt clibanum ignis.* Hîc agitur de afflictione,

afflictione, quantum ad ipsarum pœnarum differentias, & consistit in duobus. Primò in inflictione mali. Secundò in ablatione boni, ibi, *Fructum eorum de terra perdes.* Prima in tres. Primò remorsus conscientiæ quantum ad id quod est superius in anima. Secundò conturbatio quantum ad pœnam interiorem. *Dominus in ira sua.* Tertiò corporis afflictio per ignem. *Et deuorabit eos ignis.* Dicit ergo: Sic inuenient eos manus tua, sed cum inuenti fuerint, quid erit? *Pones eos vt clibanum ignis.* Vel secundum Glossam, sic optando: Dixi, quòd inueniat eos manus tua, & sic erit, quia *pones eos vt clibanum*, interius scilicet in conscientiis ardentes, sicut clibanus intùs ardet, eos facies. Et hoc *in tempore vultus tui*, id est, in illustratione aduentus tui, in quo eis omnia peccata sua ostendentur. 1. ad *Corinth.*1. Veniet Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & reuelabit consilia cordium. Et dicit *Cassiodor.* Clibanus est ænei vasculi deducta rotunditas, quæ subiacentibus flammis ardet intrinsecus, magis autem incandescit propter repercussionem flammæ in seipsam. Sic peccatoris conscientia videns peccata, in seipsam retorquet iram. *Isa.*9. Succensa est quasi ignis impietas. Et 33. Spiritus vester quasi ignis vorabit vos.

Clibanus malus. Ardor luxuriæ. *Osee*7. Adulterantes quasi clibanus succensus à coquente. Diabolus ipse. *Thren.* 4. Pellis nostra quasi clibanus. Glossa, Mortalitas nostra exusta est quasi diabolus, eius suggestione. Remorsus conscientiæ: hîc. Afflictio gehennæ. *Gen.*15. Apparuit ignis vt clibanus fumans. Glossa, Iudicium per ignem signat quod separandi sunt boni à malis. Bonus. Lex vetus. *Leuit.* 26. Decem mulieres coquent in clibano vno panes 10. Panes in clibano decem, mandata intelliguntur in veteri Testamento. Vir iustus, qui intus ardet charitate. *Leuit.*11. Sine clibani, sine chytropodes destruentur, si tetigerint immundum quid. Virginis vterus. *Leuit.*21. Omne sacrificium quod coquitur in clibano, sacerdotis erit. Glossa, virginis vtero. Crux. *Leuit.* 2. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, de similа, offeret illud, sup. Sic Christus bis coctus est panis necessarius mare transeuntibus.

Dominus in ira sua. Hîc secundum, scilicet conturbatio ipsorum, quantum ad inferiorem partem rationis, & mutata persona dicit tangens conturbationem, & causam conturbationis. Sic erit in conscientiis. Et *Dominus conturbabit eos. Isa.*7. Conturbet te Deus, quoniam conturbati sunt. *Sap.*5. Videntes turbabuntur timore horribili. Quid videntes? Iram. Et hoc est quod addit, *In ira sua.* Contra *Isa.*33. Non erit tristis, nec turbulentus. Responsio. Ira non appellatur hîc motus animi perturbati, sed tranquilla voluntas iudicandi, & reddendi vnicuique secundum merita sine reuocatione omni, quemadmodum in ira. Hoc ergo cognoscentes mali, conturbantur vltra modum: cognoscent autem vehementer & sermone. *Apoc.*6. Reges & terræ principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis, & petris montium, & dicent montibus & petris, Cadite super nos, & abs-

condite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.

Et deuorabit eos, exterius *ignis* gehennalis. Ecce tertium. Aperte deuorabit, tamen sine consumptione. *Psal.* Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. *Cassiodor.* Iste ignis sic absumet vt seruet: sic seruabit vt crucier: dabitur miseris vita mortalis, & pœna seruatrix. *Iob* 16. Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui libenter munera accipiunt. In hoc autem quod dicit, *Deuorabit*, signat auiditatem flammæ vitricis, & trucis incendij. *Sap.*15. Creatura tua tibi factori deseruiens exardescit in tormentum aduersus iniustos.

Fructum eorum de terra perdes. Hîc est secundum, in quo ostenditur ipsorum punitio in ablatione boni, & duplicis quod valde à malis diligitur. Primò rerum temporalium. Secundò filiorum. *Et semen eorum.* Vel ablatio boni, quod est fructus in præmio, in merito semen: sicut enim se habet semen ad fructũ, sic meritum ad præmium. Dicit ergo: Sic affliguntur, & etiam ô tu Domine *perdes* quantum ad eos, vt iam nihil eis valere possit. *fructum eorum de terra*, id est, quo fruebantur, quod terrena erat substantia. *Sap.*2. Venite, fruamur bonis quæ sunt, tanquam in iuuentute celeriter. Et hoc perdetur eorum. *Sap.*3. Vana est spes illorum, & labor sine fructu. *Iob* 27. Diues cum dormierit, nihil secum auferet. Et 27. Si congregauerit quasi terra argentum, & sicut lutum præparauerit vestimenta, præparauit quidem, sed iustus vestietur eis, & argentum innocens diuidet. Vel sic: *fructum eorum perdes de terra* viuentium, vt in illa nullum habeant præmium. Ibi enim non potest reddi præmium virtutum, & vita operibus mortuis & mortificatis. *Eccles.*14. Omne opus corruptibile in fine deficiet à remuneratione. *Isa.*26. In terra Sanctorum iniquè gessit, & ideò non videbit gloriam Domini.

11. *Et semen eorum*, id est, filios, ad literam, naturales, & malitiæ paternæ imitatores, *perdes*, supple, separatos *à filiis hominum*, id est, bonis, sicut accipitur ibi. *Prouerb.*8. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. *Iob* 18. Non erit nec progenies in populo suo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius. Vel *semen* appellat opus ipsum. Quasi diceret: Et *perdes semen eorum*, id est, separatos *à filiis hominum*. *Cassiodor.* Opera bene dicuntur semina, ex quibus nascitur vnicuique retributio digna. Ad *Galat.vlt.* Qui enim seminauerit in carne, de carne metet corruptionem. *Sap.*4. Ab iniquo thoro semen extermabitur. Iniquus thorus est, cum coniunguntur anima & diabolus ad peccatum perpetrandum. Vel semen dicuntur imitatores, & eorum destruet Dominus. *Isa.*14. Consurgam super eos, dicit Dominus exercituum, vt perdam Babylonis progeniem & germen.

12. *Quoniam declinauerunt.* Hîc est tertium, in quo agitur de pœna, comparatione ad meritum, & causarum diuersitatem: & tanguntur causa duplex, Iniquitas in hoc versu, & cæcitas in sequenti. *Quoniam pones eos dorsum.* In prima duo. Primo ordinata valde dilectio temporalium. Secundo iniqua machinatio contra Christum, ibi, *Cogitauerunt consilia.* Dicit ergo: Sic

puniantur, vt dixi. Et hoc iustum est, *quoniam mala*, quæ æstimauerunt superuentura à Romanis, mala, inquam, pœnæ, *declinauerunt in te*, id est, tibi attribuebant, & ventura docebant propter te. *Ioan.*11. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Vel de malo culpæ hoc fiet eis. *Quoniam mala* culpæ quæ in seipsis erant, *declinauerunt in te*, id est, tibi imposuerunt. *Ioan.* 8. Dæmonium habes. *Luc.*7. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicitis: Eccce homo deuorator, & bibēs vinum, Publicanorum peccatorumque amicus. His similes sunt filij Adæ, qui peccata propria excusando retorquent in Dei creaturas, & per hoc in Deum. *Genes.*3. Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi, & comedi.

Cogitauerunt. Quasi diceret: Sic iniquè dilexerunt temporalia, & retorserunt mala in opere, & etiam *cogitauerunt consilia* contra te, quæ *non potuerunt stabilire. Cassiodor.* Consilium est aliquid faciendi vel non faciendi ratio deliberata. *Ioan.*11. Ex illa ergo die cogitauerunt interficere ipsum. *Psal.* Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam. *Sapient.*11. Hæc cogitauerunt, & euanuerunt: excæcauit enim illos malitia eorum. Sed hæc consilia quomodo non potuerunt stabilire? Nonne ipsum occiderunt? Constat, quòd sic. Responsio. Credebant sic interficere vt eius memoria penitus deleretur. *Ierem.* 11. Eradamus eum de terra viuentium: & nomen eius non memoretur amplius: sed hoc non potuerunt stabilire, quia *Prouerb.*10. Memoria iusti cum laudibus. *Isa.*8. Inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet. *Act.* 5. Si est ex hominibus hoc consilium, dissoluetur. Et ipsam resurrectionem factam crediderunt posse extinguere. *Matth.* 28. Dicite quia discipuli eius venerunt nocte, & furati sunt eum. Sed non potuerunt hoc consilium stabilire: quia *Act.*4. Virtute magna reddebāt Apostoli testimonium Resurrectionis Iesu Christi.

13. *Quoniam pones eos dorsum.* Hic tangitur inimicorum cæcitas, maximè Iudæorum. Primò excæcatio ipsorum, ad concupiscendum terrenum regnum. Secundò ad occidendum ipsum Christum. *In reliquiis tuis.* Et secundum ex primo sequutum est. Dicit ergo: Sic cogitauerunt consilia quæ non potuerunt facere stabilia: & hoc *quoniam pones eos dorsum*, id est, in illis à quibus es auersus, terrenis scilicet, de quibus non curas, & sic illos à dorso habebis, & te nō videbunt, sed solum terrena. *Ierem.*18. Dorsū, & non faciem ostendam eis, in die perditionis illorum.

Nota elegantem huius versus interpretationem.

In reliquiis. Hic secundum. Quasi diceret: Sic in terrenis erit tota illorum affectio & confideratio: & per hoc *præparabis*, id est, præparari permittes ad tuam passionem præparandam, *vultum eorum in reliquiis*, id est, in iis quæ abiicis & relinquis. Ecce excæcatio ad mortem Christi procurandam. *Ezech.*7. Auertam faciem meam ab eis, ecce primum: & reuelabunt arcanum meum, ecce secundum. Ex iis patet, quòd facies eorum deorsum fuit propter cæcitatem ad cœlestia, quæ nullo modo videbant. Et vultus propter terrenorum visionem, mirabilia monstra. *Numer.*23. Monstra quidem filiorum Enachim, id est, dæmonum: Enachim enim interpretatur terribilis. Tale monstrum sunt omnes de quibus *Ierem.* 4. Sapientes sunt vt faciant mala, bona autem facere nescierunt. Nota enim, quòd temporale regnum dicuntur Christi reliquiæ. Magnus enim Dominus magnas fecit reliquias. *Ioan.*6. Quando voluerunt eum Regem facere, fugit. Nec solum Christi, sed commensalium suorum, Apostolorum scilicet, & virorum Apostolicorum. *Matth.*20. Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Aliter legitur in Glossa multis modis.

14. *Exaltare Domine.* Hic secundum totius huius partis, in quo tacta inimicorum miseria & pœna, subiungitur de exaltatione Christi, vt eorum maior exprimatur miseria: & dicuntur duo. Primò tangit Christi exaltationem postulando vt fiat. Secundò supponit effectus in suis consequentes ex illa. *Cantabimus.* Ait ergo: Sic mali deprimentur, sed ô tu Christe ad maiorem eorum confusionem, *exaltare* de morte resurgendo velociter, & hoc, *in virtute tua*, hoc est, in virtutis tuæ, id est, humilitatis merito. *Luc.*14. & 18. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Vel in virtute tua, potestate scilicet quam habes ponendi animam tuam propriam, & iterum resumendi eam. *Ioan.* 10. Habeo potestatem ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Hæc est virtus & fortitudo quæ latuit in passione, sed exaltata est in gloriosa resurrectione. *Abac.*3. Cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius. 2. ad *Corinth.* 12. Virtus in infirmitate perficitur.

Nouæ Christi virtutes celebranda.

Cantabimus virtutes tuas, in ore, & *psallemus* in opere, id est, mandata tua adimplebimus in opere: Resurrectio enim tua erit lætitiæ causa & operandi bene. De primo *Ioan.* 20. Gauisi sunt discipuli viso Domino. Nec mirum 1. ad *Cor.* 12. Si autem gloriatur vnum membrum, congaudent cætera membra, multò ergo fortius capite glorificato. De secundo ad *Rom.* 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Propter hoc ad vtrumque monet Iudith Holoferne superato, in 15. Cantate ei in cymbalis, quantum ad primum: modulamini illi psalmum nouum, quantum ad secundum. Et nota, quòd nouem virtutes Christi sunt cantandæ. Prima in operando miracula. *Luc.*4. In potestate & virtute imperat immundis spiritibus. Secunda in docendo vera sermonibus. *Matth.*8. Loquebatur sicut potestatem habens, non sicut Scribæ & Pharisæi. Tertia in sustinendis illatis passionibus. 1. ad *Corinth.*5. Quod infirmum est Dei, fortius est omnibus hominibus. Quarta in superando, deuictis dæmonibus. *Iudith.* 13. Vobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israël victo Holoferne. Quinta in spoliando inferno, extractis iustis & Sanctis de Limbo. *Luc.* 11. Cum autem fortior illo superuenerit, omnia eius auferet in quibus confidebat, & spolia diuidet. Sexta in resurgendo ex morte. 2. ad *Corinth. vlt.* Si crucifixus est ex Rex, ex infirmitate nostra, viuit ex spiritu Dei. Septima in mittendo Spiritu sancto de supernis. *Act.* 1. Accepietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos. Octaua cùm erit in suscitandis mortuis in resurrectione generali. *Psal.* Ecce dabit

dabit voci suæ, vocem virtutis. Nona in iudicandis resuscitatis. *Matth.*24. Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maiestate.

IN XXI. PSALMVM.

In finem, pro susceptione matutina, Psalmus Dauid.

2. *Primus hic ex quinque Psalmis Latè de passione disserit.*

DEus Deus meus respice in me. Hic est Psalmus vigesimus primus, in quo, sicut dicit Glossa, narratur diffusè Christi passio, & dilucidè, & est primus illorum, in quibus agitur sic latè de Christi passione. Quinque enim sunt Psalmi latè tractantes de ea, quorum hic primus. Secundus 34. Iudica Domine nocentes me. Tertius 54. Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam. Quartus 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Quintus 108. Deus laudem meam ne tacueris. Tōties autem narratur apertè & diffusè Christi passio, ne quis hæsiter de veritate, vel excuset: hæsitet per infidelitatem, excuset per ignorantiam. *Gen.*41. Quòd ad eandem rem vidisti pertinens somnium. firmitatis indicium est, eò quod fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Quanto magis ergo certum & firmum est quod non Pharao. imò Dauid: nec tantum bis, sed quinquies vidit. Item quinquies, sicut dicūt, quòd quinquies Christus pro nobis est passus, quia quinquies sanguinem suum fudit. Primò in circumcisione. *Luc.*2. Secundò in sudore, eiusdem 22. Tertiò in flagellatione *Ioan.*19. Hoc enim etsi ita non sit expressum, tamen vehementer est præsumendum. Quartò in fossione manuum & pedum *Ioan.* 19. Quintò in lateris apertione, eodem. Prima in signum originalis culpæ delendæ per Christum. Secunda in exemplum. Tertia & quarta in meritum. Quinta in institutione Sacramentorum. Patet autem ordo ad Psalmum antecedentem. In illo enim egit de vtraque natura Christi, & credere monuit, & monendo induxit vt illas crēdamus in Christo: hic autem statim subdit diffusiùs de eius passione, vt moueat ad cōpassionem & imitationem. Ad compassionem quod tam innocens & tam purus ad imitationem quod tantus, qui verus est Deus. Habemus ergo continentiā Psalmi & ordinem.

Quinquies Christus effudit sanguinem propter totidem causas.

Titulus autem talis est, *In finem Psalmus Dauid*: hoc expositione non indiget. *Pro assumptione matutina*, vel *susceptione*, seu *pro cerua matutina*. Et est sensus: Iste *Psalmus* ordinans nos in finem, est Dauid vt auctoris. Vel melius *Dauid*, id est, Christi orantis *pro assumptione matutina*, &c. Pro resurrectione sua, quæ dicitur assumptio vel susceptio, quia in ipsa susceptus est & assumpta natura humana in gloriam perfectam. *Psal.* Et cum gloria suscepisti me. *Matutina*, quia mane innotuit quòd esset sic assumpta, scilicet in aurora. Mane etiam surrexit, quia ante auroram paucis horis, vt mane largè sumatur. Vnde secundum humanitatem dicit *Apoc. vlt.* Ego sum genus & radix Dauid, stella splendida & matutina. Eadem etiam natura dicitur cerua, quia spinas temporalium diuitiarum, & lutum deliciarum transilinit, & in resurrectione quasi foueam mortis quam nullus

alius potuit ante ipsum, transiliuit. Supra in *Psal.* Quia posuit pedes meos tanquam ceruorum, & super excelsa statuens me, in resurrectione. Item cerua valde fœcunda est, & natura humana in Christo valde fœcunda fuit in passione, & tunc etiam sicut cerua in passione se curuauit. *Iob* 39. Incurūantur ad fœtum & pariunt. Et mātutina dicitur prō tempore in quo resurrexit. Intitulatur autem à resurrectione quæ fuit finis passionis, & iū ipsa intelligitur passio præcessisse.

Diuisio Psalmi.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes secundum Glossam. In prima ponitur conquestio Christi passioni expositi cum oratione ad Patrem. Secundò descriptio passionis cum oratione, qua petit resurrectionis gloriam, ibi, *Circumdederunt me vituli multi.* Tertiò tangit fructum & vtilitatem ex passione consequentem, ibi, *Narrabo nomen tuum.* Prima in duas. Primò conquestio in orando, vel adiuncta oratio Christi vt dejecti. Secundò expressio dejectionis. *Ego sum vermis & non homo.* In prima tria. Primò oratio vt respiciatur à Patre oculo misericordiæ. Secundò conquestio de dejectione. *Quare me dereliquisti.* Tertiò ratio quare non exauditur. *Longe à salute mea.*

Dicit ergo: *Deus Deus meus.* Constat ex textu *Matth.* 27. quod vox est Christi in cruce: Deus Deus meus quare dereliquisti me? Legitur ergo dupliciter: quia potest esse vox Christi ratione corporis mystici, vel veri. *Deus Deus.* Repetitio secundum *Cassiodor.* affectum mentis ostendit. *Deus*, omnia creando, *meus*, per cultum specialem, quia tibi seruio, dicit mysticum corpus. *Isa.* 43. Populum istum formaui, laudem meam narrabit. *Respice in me*, oculo misericordiæ. Dicitur tamen in Glossa, quòd non sunt verba, *Respice in me*, de textu secundum Hebraicam versionem, sed à Septuaginta interpretibus interposita, sequentibus magis sensum quam verba. *Respice* ergo *in me*, misericordiam meam intuendo, & non poteris non misereri & parcere. *Exod.*3. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto. Et statim sequitur: & descendi liberare eos. Potest etiam esse verbum capitis pro se: homo enim pendens in cruce orabat ad literam Deum vt respiceret in se, ei resurrectionem celerem tribuendo: quod factum fuit. *Eccles.*12. Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, qualis erat Christus propter sanguinis effusionem, & abundans paupertate, quia ad literam nudus pendebat in cruce, & alienum postea mutuauit sepulchrum, & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit illum ab humilitate ipsius: & mirati sunt in illo multi.

Quare me dereliquisti. Conquestio est in persona corporis sui. *Quare me dereliquisti*, culpæ culpæ & pœnæ exponendo. *Psal.* Circumdederunt me mala quorum non est numerus, ecce malum pœnæ: comprehenderunt me iniquitates meæ, ecce malum culpæ. Si autem in propria persona loquitur, & pro se capite, tunc quærendum cum Deus sit omnibus præsens per essentiam. *Ierem.* 23. Cœlum & terram ego impleo. In bonis insuper sit per gratiam. Ad *Ephes.*3. Habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Et super hæc omnia in Christo

homine per vnionem. *Ioan.*1. Verbum caro factum est. Quomodo dicit se derelictum. *Psal.* Non vidi iustum derelictum. Multo ergo fortius nec Christum. Responsio. Notandum, quòd simpliciter relinquitur,qui omninò culpæ & pœnæ exponitur, sicut miseri in inferno. Omnino verò, & simpliciter protegitur, qui à culpa & miseria seruatur, & pœnâ: qualiter protectus fuit Christus in resurrectione. In multo derelinqhitur, & in modico protegitur, qui seruatur à pœna, & derelinquitur culpæ: & è conuerso in magno protegitur, & in minimo derelinquitur, qui protectus à culpa omninò, dimittitur pœnæ: qualis fuit Christi expositio: vnde talis derelictio modica appellatur & punctualis. *Isa.*53. In puncto ad modicum dereliqui te, pœnæ exponendo,& in miserationibus multis misertus sum tui. Propter hoc talem derelictionem non reputabat Apostolus 2. ad *Cor.* 4. Perseqnutionem patimur, sed non derelinquimur.

Longè à salute mea. Hìc subiungitur responsio, in qua assignatur ratio duplex, quare non exauditur. Secundò probatio, quòd alia ratio non possit esse nisi istæ,vel quod verè istæ sunt rationes. *Tu autem in sancto.* In prima duo secundum duplicem rationem quam assignat. Vna,necessitas generis humani quæ hoc exigit. Secunda, vtilitas. *Deus meus clamabo per diem & non exaudies.* Dicit ergo: Sic quæsiui: & respondeo: *Verba delictorum meorum*, id est, illud quod clamant delicta meorum, vt sit transitiua constructio, sicut dicitur communiter, ille morbus postulat tale remedium, & peccatum Cain clamasse dicitur. *Genes.* 4. Et peccatum Sodomorum, eiusdem 19. Et defraudatio mercenariorum. *Iacob.*5.

Longè, sunt, supple, *à salute mea*, id est, non permittunt vt saluer à tribulatione ista. Si autem sit intransitiua constructio, *verba delictorum meorum*, id est, delictorum, quæ mea sunt: tunc magis etiam competit vt sint in persona corporis dicta. Verba ergo prohibent ne liberemur à pœna. *Iob* 20. Nunquid grande est vt consoletur te Deus? sed hoc verba tua prohibent. Impediuerunt etiam ne liberaretur Christus, quia ipse etiam accipit delicta super se. *Ierem.* 20. Pessima plaga mea. Ego autem dixi plane, hæc infirmitas mea & portabo illam. 1.*Pet.*2. Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Imò plus dicit Apostolus, quia non tantum peccata nostra sibi assumpsit, imò quod factus est peccatum. Ad *Rom.*8. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum.

3. *Deus meus clamabo per diem.* Hìc secunda ratio tangitur, quare non exauditur, scilicet vtilitas generis humani, & dicuntur tria. Primò, quòd non exauditur petens prospera inesse. Secundò, quòd nec aduersa abesse. *Et nocte.* Tertiò innuit latentem causam vtriusque. *Et non ad insipientiam mihi.* Dicit ergo: Sic peto, sic conqueror, & non exaudior, quia mala meorum exigunt oppositum, & etiam *clamabo per diem* prosperitatis vt maneat, nolens tribulari & affligi. *Et nocte*, id est, per noctem aduersitatis,vt abscedat. *Et non exaudies*, tantum dimittendo in prosperitate, vel eripiendo me à tribulatione:sicut medicus non exaudit ægrotum petentem sibi dari nocium. *Prouerb.* 1. Prosperitas stultorum perdet. Et amoueri quod bonum est sibi. 2.ad *Cor.*12. Virtus in infirmitate perficitur.

Et non ad insipientiam mihi. Minus dicit & & plus significat, id est, non ad stultitiam, imò ad sapientiam & instructionem. Ecce vtilitas propter quam aliquando non exauditur in membris. *Augustin. super Ioan.* Orante te pro sanitate, si scit tibi prodesse, dabit illam: si non tibi dederit, non proderit habere illam. Sic quoad corpus. Quantum ad ipsum caput sit non conqueror: quia *Deus meus*, dicit homo Christus, *clamabo ad te per diem*, id est, sine omni tenebra culpæ: *Et nocte*, id est, tribulationum, aduersitate: quæ duo multum solent mouere ad exaudiendum. Vndè dicebat *Iob* 26. Prudentia eius percussit superbum.

Nota, quòd propter multas causas non exauditur orans. Primò propter petentis indiscretionem. *Matth.*20. Nescitis quid petatis. Secundò propter petentis fidem vacillantem. *Iacob.* 1. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui qui à vento mouetur. Tertiò propter petentis indignitatem. *Isa.*1. Cum multiplicaueritis orationem, non audiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Quartò propter eius, pro quo petitur, peruersitatem. *Ierem.*15. Si steterint Moyses, & Samuël coram me, non est anima mea ad populum istum. Quintò propter eius quod petitur inutilitatem. 2. ad *Corinth.* 12. Paulus non est exauditus petens stimuli amotionem, quia non erat ei vtile. Sextò propter eius quod petitur noxam: sicut illius, de quo in *Psal.*Oratio eius fiat in peccatum. *August.* Multa beneficia præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati. *Quare Deus preces non exaudit.*

4. *Tu autem in sancto.* Hìc est tertium, in quo probat, quòd alia ratio non est, quare non exaudiatur nisi dictæ. Et primò probat primum: quia sola iniquitas membrorum, quam necesse est purgari, hoc impedit. Secundò probat, quòd illorum est vtilitas, quæ fuit ratio secunda. *In te sperauerunt.* Dicit ergo: Sic dixi, quod impedit ne exaudias, & quasi me derelinquas,peccata mea, & loquitur in persona membrorum: Et hoc verè, autem, quia ô tu *laus Israël* actiuè, id est, quem laudat Israël: talis enim es vt cognitus à iusto statim laueris. *Isa.*55. Simul laudabunt,quia oculo ad oculum videbunt. Vel passiuè *laus Israël*, id est, vnde laudatur Israël. *Deuter.* 10. Ipse est laus tua, & Deus tuus. *Tu habitas in sancto*, id est, in meo capite Christo, qui sanctus est: vnde nihil est quod non faceres in corpore, si necessitas vrgeret. Vel in sancto quolibet, vnde & in me habitares ad exaudiendum, si non esset ex parte mea impedimentum. *Apoc.*21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Vel de capite, si non exaudis me propter peccata meorum. Et hoc planum est: quia *tu habitas in sancto*, in me scilicet capite, qui sanctus sum, *laus Israël.* Vnde certum est, quòd tu me exaudires, nisi esset illud. 1. ad *Corinth.*5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi,non in sancto, sed in sanctorum sancto. *Daniel.* 9.

Cum

Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit vnctio. In hoc habitat. Ad *Coloss.*2. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Et nota, quòd sicut in illo sanctorum Sancto habitat per vniooem;ita in aliquo non habitat per gratiam, nisi sancto. *Sapient.* 1. In malcuolam animam non intrabit sapientia. Et *Isa.* 17. Dominus excelsus est, & sublimis æternitate, & sanctum nomen eius in excelso, habitans in sancto.

5. *In te sperauerunt.* Hìc secundum, in quo probat causam secundò assignatam, faciens argumentum quasi à minori, quocumque modo legatur: tamen euidentius secundum quod refertur ad caput: facit enim hoc argumentum: Et sperantes, & orantes Patres antiquos exaudisti: ergo me exaudisses, si esset mea vtilitas. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd Patres sunt exauditi merito suæ spei. Secundò, quòd merito suæ orationis, ibi, *Ad te clamauerunt.* In prima duo. Primò tangit spei meritum. Secundò addit præmium seu fructum. *Et liberasti eos.* Ait ergo: Sic clamantem de die, de nocte non exaudis. Et propter vtilitatem, quia *in te sperauerunt Patres nostri*, dicit Ecclesia de Gentibus congregata: Abraham, Isaac, & Iacob, quorum sumus filij, non increduli, & obstinati in malitia, vt videre est ad *Galat.*3. qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Vel si loquatur caput pro se, parum mutatur. Antiqui enim sancti, patres fuerunt Christi ad literam, secundum carnem.Ad *Rom.*9. Quorum patres,ex quibus Christus, secundum carnem.

Et liberasti eos, vt filios Israël de Ægypto *Exod.*14. Tres pueros de camino *Daniel.*3. Danielem de lacu leonum *Daniel. vlt.* Susannam de manu iacerdotum *Daniel.*13.

Ad te clamauerunt. Hìc est secundum, in quo ostendit exauditos merito orationis suæ: & dicuntur quatuor. Primò tangitur orationis meritum. Secundò additur præmium. *Et salui facti sunt.* Tertiò quasi fructus quidam, scilicet spei augmentum. *In te sperauerunt.* Quartò complementum rei speratæ. *Et non sunt confusi.* Ait ergo sic: *Sperauerunt & salui facti sunt*, & etiam *clamauerunt*, sperando,ad te;*& salui facti sunt*, frequenter à tribulatione ingruente. 2. *Esdr.* 9. Clamauerunt ad te, & dedisti eis saluatores, qui saluarent eos. *In te sperauerunt*, spem extendendo expectato fructu orationis:*& non sunt confusi* completo quod volebant. *Eccles.*2. Nullus sperauit in Domino, & confusus est. Posset etiam dici, quòd totum pertinet ad meritum spei.

Primò enim ostendit spei meritum & præmium. Secundò extensionem spei designauit in clamore: clamor enim spei est extensio, quando dixit: *Ad te clamauerunt.* Tertiò exposuit cum dixit: *Sperauerunt, & non sunt confusi.* Confusus est qui extenso sinu ad acquirendum nihil accipit: vel qui minùs accipit, quàm impletionem sinus sui. Sed sancti plus accipiunt quam possit capere sinus spei. Ad *Rom.*5. Spes non confundit. 1. ad *Corinth.*2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparasti diligentibus te. *Daniel.*3. Non erit confusio confidentibus in te.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

Et nota, quòd tria sunt speranda. Venia reuertentibus ad Deum. *Isa.*2. Reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum,quoniam multus est ad ignoscendum. Augmentum gratiæ proficientibus. In *Psal.* Multiplicabis in anima mea virtutem. 2. ad *Corinth.* 9. Multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Et gloria peruenientibus & perfectis.In *Psal.*Gratiam & gloriam dabit Dominus. *Tria speranda.*

7. *Ego autem sum vermis.* Hìc est secundum in quo præmissâ conquestione delecti, sequitur deiectionis scriptio, & explanatio. Et primò ex parte Christi tanguntur conditiones. Secundò ex parte Iudæorum deiicientium eum, & irridentium, ibi, *Omnes videntes.* In prima duo. Primò ostendit deiectionem sub metaphora vermis. Secundò exponit metaphoram, *Opprobrium hominum.* Dicit ergo: Sic illi exaudiuntur, ego non: imo *ego sum vermis*, quod est abiectissima creatura, *& non homo*, creaturarum scilicet dignissima. *Iob* 25. Homo putredo, & filius hominis vermis. *Isa.* 53. Non est ei species neque decor: & vidimus eum,& non erat ei aspectus. Et exponit se: *Opprobrium hominum*, quantum ad verba, *& abiectio plebis*, quantum ad facta. De primo *Matth.* 27. Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas. *Psal.* Propter te sustinui opprobrium. *Ierem.*20. Factum est mihi verbum Domini in opprobrium. De secundo *Matth.* 26. Expuerunt in faciem eius. Et 27. Ipso abiecto Barrabam elegerunt. *Thren.* 3. Eradicationem & abiectionem posuisti me in medio populorum. V[illegible]st legi, vt in primo quod dicitur, *Ego sum vermis*, ostendat suæ conditionis dignitatem,in hoc quod sequitur,vilitatem, vt maior appareat deiectio. Et tunc sic continua: Sic illi exaudiuntur:*Ego autem* cùm sim illis multò excellentior, quia sum vermis, sine humano semine conceptus de impolluta terra, & virginea: *Et non homo*, id est, non peccator, sicut primus, & alij per coitum descendentes ab eo. Sic enim homo accipitur aliquando in Scriptura. 1. ad *Corinth.* 3. Cum sint inter vos zelus & contentio, nonne homines estis?

Et nota, quòd Christus vermis dicitur multiplici ratione. Primò: quia sine concubitu natus de carne Virginis, sicut vermis. *Isa.* 11. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. In terra repit humiliter. Sic Christus conuersatus est in terra valdè humiliter. *Baruch.*3. In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. *Hieronymus*, Cœlum habitatio Angelorum, terra vermium: fecit Deus vermem ascendere in cœlum, & in terram defecit Angelum. Insiliendo repit. *Isa.* 53. Quasi ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet. Animantium despectissimus. Et in faciem illius Iudæi conspuebant. *Iob* 30. Et faciem meam conspuere non verentur. Terremus ad tangendum. Nullam resistentiam exhibuit clauis & lanceæ perforantibus. 2. *Reg.*22. Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus.Durissimus ad penetrandum. Sic Christus vsque ad corda durissima, imò vsque ad cordis intima. Ad *Hebr.* 4. Viuus est sermo Dei, & *Dicitur Christus vermis multis de causis.*

efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus compagum quoque ac medullarum. Imò & lapideum monumentum penetrauit: surrexit enim lapide non sublato: sed Angeli postea amouerunt. Imò cœlum, quod est ita solidum vt æs. *Iob* 37. Cœli solidissimi quasi ære fusi sunt. Et inde penetrauit illos. Ad *Hebr.* 4. Habemus Pontificem qui penetrauit cœlos, IESVM. Ille est ergo vermis, quo diabolus inescatus fuit. *Iob* 40. Nunquid extrahere poteris Leuiathan hamò? putans enim deuorare humanitatem, captus est à ferro diuinitatis. Hic est vermis scaturiens de manna, scilicet de dulci Maria, *Exod.*16.

8. *Patitur irrisiones à militibus & etiam in sua gente.*

Omnes videntes me. Hic secundum, in quo agitur de irrisione determinando conditiones irrisionis ex parte irridentium: & dicuntur duo. Primò determinatur irrisio secundum modum dictum. Secundò ratio sic irridendi ipsum tangitur, ibi, *Quoniam tu extraxisti me.* In prima parte dicuntur tria. Primò irrisum se dicit generaliter. Secundò distinguit irrisionis modos, & species, quia verbo & facto. *Loquuti sunt labiis.* Tertiò supponit ipsa verba quæ loquuti sunt irridendo. *Speranit in Domino, eripiat eum.* Dicit ergo: Sic sum vilis & abiectus: Et etiam *omnes videntes me. Omnes* dicit: quia etsi aliqui erant, qui non irriderent, pauciſſimi erant comparatione ad irridentes. *Ierem.* 20. Factus sum in derisum tota die: omnes subsannabant me. *Thren.*3. Factus sum in derisum omni populo: canticum eorum tota die. *Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas: lampas contempta apud cogitationes diuitum. Videntes Deum specialiter sunt clerici: quia non solum oculo fidei, sed etiam intelligentiæ scripturæ vident Deum: sed isti irrident Christum, sicut in passione irrisus fuit: quia spinis coronatur, purpura vestitur, ore tantum, non corde salutatur. Spinæ enim *Matth.* 12. sunt diuitiæ: has congregant contra Christum pauperibus Christi esurientibus. *Hieronymus in quadam Epistola*, Egentium famem suas facit esse diuitias, & miseris derelicta in suam tenet miseriam. Idem ibidem, Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro portat vimineo, & sanguinem in vitro, qui auaritiam proiicit de templo. Purpura vestiuntur, qui in superfluis vestibus victualia pauperum expendunt. Et *Bernardus*, Fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides auro induit, & suos filios nudos deserit: de sumptibus pauperum seruitur oculis: inueniunt curiosi quo delectentur, sed non inueniunt miseri quo sustententur. Ore. *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. *Ierem.* 12. Prope est ori eorum, longe autem à renibus eorum.

Loquuti sunt labiis. Hic distinguit modos irridendi. Primò verbo. *Loquuti sunt labiis.* Quasi diceret: Non corde: imò magis habentes in corde contrarium, cum dicebant illud *Matth.*27. Aue Rex Iudæorum. Et illud in eodem, Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.

Et mouerunt caput, irridendo facto, & volentes ostendere forte ipsa sui capitis motione, quòd in Deo capite non esset fixus. *Psal.* Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum. *Matth.*27. Blasphemant eum mouentes capita sua.

Speranit in Domino. Hic tertium in quo insinuat ipsa verba quæ dicta ore irridendo, & sunt duo in quibus irridendo improperabant: impotentia euadendi passionem, & resurgendi, ibi, *Saluum faciat.* Ait ergo: Sic loquuti, dicêres, supple. *Speranit in Domino*, vt ait & simulauit, *eripiat eum* ergo de morte. *Matth.* 27. Confidit in Deo, liberet eum, si vult. *Sap.*2. Si verus Dei filius est, suscipiet eum, & liberabit eum de manibus inimicorum. Vel si non eripit quin occidatur, *saluum faciat eum*, suscitando, *quoniam vult eum*, voluntate beneplaciti, vt iactat se. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui *Matth.* 17. Et hæc fortè ad aliquos peruenient de Iudæis maximè de maioribus. Et fuerunt hæc verba Dauid magis Euangelica, quàm Prophetica. Propter hoc exclamat *Cassiodorus* contra Iudæos: O dura corda Iudæorum, insensatæ mentes: nonne hic solus Psalmus ad passionem credendam sufficere debuisset? *Isa.*48. Sciui quòd durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea.

9.

Quoniam tu es qui extraxisti. Hic est secundum, in quo subiicitur ratio irridendi, scilicet humanitas ipsius, quia videbatur homo verus, & credebatur homo purus, & dicuntur duo. Primò tanquam ratio irrisionis ponitur, in Christo humanitas, in Deo solo confidentia. Secundò conuersio ad Deum, & oratio vt conseruet ipsum, quia necesse est, ibi, *Ne discesseris à me.* In prima tanguntur duo, tanquam ratio irridendi. Primò veritas humanitatis. Secundò plena in Deo confidentia. *Spes mea.* Dicit ergo: Sic irrident, sic abiiciunt, & hoc *quia tu es, qui extraxisti me*, hominem faciendo verum, *de ventre* matris meæ, id est, quoniam tua operatione homo factus sum, quod si Deus manusſem, non fieret.

10. *Irrisi. sum occasio speciei humanæ.*

Et nota, quod dicit, *Tu es qui extraxisti me de ventre*: non alius. *Genes.*2. Homo non erat, qui operaretur terram, sed fons ascendebat de terra: fons, Dei scilicet verbum, de quo *Eccles.*1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Et dicit, ascendebat, non descendebat vt alij. Et notatur in hoc, & Mariæ integritas in partu, & à dolore immunitas: illa enim manus de ventre matris Christum extraxit, quæ de costa Adæ Euam formauit: & sicut ibi integritas, sic hic. *Isa.* 11. Ecce virgo concipiet & pariet filium. Et sicut ibi immunitas à dolore, imò & maxima fuit delectatio in illa formatione, & ablatione: sic in concipiendo & pariendo, non solum Virgo non doluit, sed etiam maximam delectationem habuit. *Isa. vlt.* Antequam parturiret, id est, dolorem in partu sentiret, peperit. In quo non est modicum gaudium, maximè quando parit masculum. *Ioan.* 16. Cùm autem peperit, non meminit iam pressuræ, quia natus est homo in mundum. *Isa.*49. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. Et in eodem, Formans me ex vtero Dominus seruum sibi.

Spes mea. Hic secundum, Confidentia, & tanguntur tria. Primò confidentia. Secundò singula

singularitas confidentiæ. *In te proiectus sum ex vtero.* Tertiò ratio quare confidit. *De ventre matris.* Dicit ergo sic: Quia verus sum homo, irrident, & etiam quoniam *tu es spes mea ab vberibus matris meæ*, id est, *spes mea* secundum illud, secundum quod fugo vbera, de quibus *Luc.*11. Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Nec sumitur spes propriè, sed pro confidentia, & notatur magna Christi perfectio. Christi, inquam, hominis, qui ab vbere semper in Domino confidentiam habuit, quod nec senes faciunt, sed magis in terrenis confidunt. *Thren.*3. Iacuerunt foris in terra puer & senex. *Ierem.*6. A minore vsque ad maximum omnes auaritiæ student.

11. *In te proiectus sum*, totaliter confidendo. Hoc importat proiectio ex vtero ipso, quia non sicut alij, qui nascuntur in peccato. Ad *Ephes.*2. Natura sumus filij iræ, & concipimur. *Psal.* Ecce in iniquitatibus conceptus sum.

De ventre matris meæ. Hic est tertium, ratio scilicet quare sic confidit. Quare sic confido perseueranter: nec mirum, quia *tu es Deus meus*, Deus meæ humanitatis, & hoc *de ventre matris meæ*, id est, ex quo factus sum de ventre matris meæ. Quasi diceret: Secundum humanitatem meam *Deus meus es tu*, non secundum diuinitatem, quâ idem sum tecum. *Ierem.* 1. Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te. Et hoc etiam videtur dicere, quia de ventre matris eum coluerit, quod nullus alius, quia omnes in peccato ibi concepti, & nati peccatores. *Sap.*7. Nemo enim ex Regibus habuit aliud natiuitatis initium.

Ne discesseris à me. Hic secundi totius huius partis. Præmissa enim causa & ratione quare persequuntur ipsum, conuertit se ad orãdum: & dicuntur duo. Primò oratio. Secundò necessitas orandi monstratur. *Quoniam tribulatio.* Ait ergo: Sic in te confido, & propter hoc rogo, *ne discesseris à me.* Sed quomodo petit hoc, cum certus esset, quòd nunquam discederet, nec separaretur diuinitas ab humanitate? Responsio secundum quosdam, quòd hoc non dicit propter separationem naturæ à natura, quam sciebat esse impossibilem, sed pro separatione quantùm ad consolationem: nec tantum in se, quia de hoc non dubitabat, sed quantum ad membra sua, & potissimè vt nobis det orandi formam.

12. *Quoniam tribulatio.* Hic ratio & causa sic orandi, & tanguntur duo impellentia ad rogandum. Primum, tribulatio proxima & instantia. Secundum, adiutorij defectus, & carentia. *Et non est qui adiuuet.*

Dicit ergo: Sic rogo: nec mirum: *Quoniam tribulatio proxima est.* Loco: quia in ipsa mea carne, quæ valde proxima est animæ. *Cassiod.* Quæcunque damna facultatum, cubitates filiorum, amissiones bonorum sustinet, longinqua sibi mala cognoscitur sustinere. Vel tempore proxima: tanto enim tempore prædicta tunc implebantur in *Psal.* Tribulationem & dolorem inueni. *Matth.*26. Ecce appropinquabit qui me tradet.

Et non est qui adiuuet. Ecce defectus adiutorij. *Isa.*63. Circumspexi, & non erat auxiliator. *Iob* 6. Ecce auxilium non est in me, necessarij quoque mei recesserunt à me. *Isa.*63. Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Non est ergo qui adiuuet, nisi tu. *Psal.* Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Tange breuiter duplicem aliam literam quæ est in Glossa.

13. *Secunda pars Psalmi, passionæ descriptio.*

Circumdederunt me vituli multi. Hic secunda pars principalis totius Psalmi, in qua subiungitur descriptio passionis cum oratione pro gloria resurrectionis, & dicuntur duo secundum hoc. Primò descriptio passionis tam clara, ac si iam transacta esset. Secundò de ipso iudicio & morte, ibi, *Quoniam circumdederunt me canes multi.* In prima duo. Primò quod antecessit passionem quantum ad Iudæos. Secundò quantum ad Apostolos. *Dispersa sunt omnia.* In prima parte tanguntur quatuor. Primò circundatio ad capiendum. Secundò obsessio ad conseruandum ne effugeret. *Tauri pingues.* Tertiò oris aperrio ad ipsum accusandum. *Aperuerunt super me.* Quartò postulatio mortis ipsius accusati, imo magis occisio quantum ad ipsos. *Sicus aqua.* Dicit ergo: Sic dixi tribulationem proximam, & vere proximam: quoniam *circumdederunt me* cum gladiis & fustibus. *Matth.*26. *Vituli multi*, Scribæ & Pharisæi authoritate & procuratione. Et dicuntur vituli, quia eorum mater, scilicet Synagoga dicitur vacca. *Osee* 4. Sicut vacca lasciuiens declinauit Israël, de vbertate terrena & intelligentia carnali. Quasi lacte saginati fuit vsque ad recalcitrationem. *Deut.* 32. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit. Item vituli dicuntur non boues, quia sine iugo. *Ierem* 5. Hi magis fregerunt iugum, ruperunt vincula. Item quia petulantes & lasciui. *Isa.*50. Effusi estis sicut vitulus super herbam.

Quatuor passionem antecedentia.

Tauri pingues, Iudæorum scilicet principes, tauri per superbiam. *Eccles.*6. Non te extollas in cogitatione tua sicut taurus. Quia armati contra Christum. *Iob* 15. Cucurrit aduersus Deum extento collo, & pingui ceruice armatus est. Horum taurorum erant cornua duo: inuidia & ira, & intantum exeuntia de capite eorum, scilicet de mente, & intantum protensa, vt extenderentur vsque in Deum. *Psal.* Dixi iniquis, Nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu: nolite extollere in altum cornu vestrum. Hi tauri pingues, & temporalium rerum & bonorum abundantia, & quia legis pascebant pascua, & Prophetarum. *Cassiod.* Omne pingue animal sit inquietum, & ille manueto ferox. Sic illi plus. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. *Obsederunt me* sicut castrum obsidetur ne possem euadere. Ista obsessio fuit fraudulentum consilium contra illum. *Ioan.*11. Consilium fecerunt quomodo IESVM dolo tenerent & occiderent. Imò etiam iam mortuum in sepulchro clausum obsederunt: obsessio enim dicitur ostij sessio: & vtrumque ibi erat: hostes erant, & in ostio sepulchri sedebant. *Iob* 26. Obsederunt in gyro tabernaculum meum.

14. *Aperuerunt super me.* Hic tertium, scilicet accusatio: & dicuntur duo. Primò accusatio. Secundò modus, ibi, *Sicut leo rapiens.* Ait enim: Sic circundederunt, & obsederunt, & post *aperuerunt super me* ad accusandum me, *os suum.*

*Thren.*2. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui. Et inuehitur hîc *Cassiodorus* contra Pelagium, quia in malo potest homo aperire os suum per se, sed in bono & ad bonum non potest sine gratia Dei. Propter quod dicitur in *Psal.* Domine labia mea aperies. In hoc autem quod dicitur, *suum*, secundum *August.* notatur oris abusio. Quasi diceret: Aperiunt os quo vtuntur non in scripturis tuis exponendis, sed in abusionibus suis adimplendis. Alioquin os tuum esset. *Ierem.* 15. Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Suum etiam reputatione sui. Suprà in *Psal.* Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?

Sicut leo. Hîc exprimitur intentio seu finis apertionis, id est, accusationis, scilicet ad occidendum: ideò dicit, *Sicut leo*: rapiens enim prædam, & rugiens super raptam, ad hoc rapit & rugit lætando super illam, vt deuoret ipsam. Ait ergo: Sic aperuerunt, *sicut leo rapiens* ad deuorandum, *& rugiens* præ gaudio deuorationis expectatæ. *Ezech.*22. Sicut leo rugiens & rapiens prædam, rapuerunt animam inopis. *Amos* 3. Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædam? *Ierem.*12. Facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylua: dedit contra me vocem suam.

15. *Sicut aqua effusus sum.* Hîc est quartum, scilicet vilificatio eius, seu vilis occisio quantum in ipsis fuit. Vnde dicit *Hieronymus*, quòd magis exprimitur hic eorum conatus, quam rei euentus. Ad hoc enim conati sunt vt ipsum effunderent tanquam aquam, quæ effusa in terram omninò dilabitur, & nusquam comparet, nec relinquit odorem nec saporem. Sic ipsi ipsum voluerunt sic extinguere, vt nulla eius omninò memoria remaneret. *Ierem.*11. Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Secundum alios tangitur etiam euentus rei. Mors enim Christi sicut aliorum genetaliter comparatur aquæ effusioni. 2. *Reg.*14. Omnes mortimur & sicut aqua dilabimur in terram, quæ non reuertitur. Sed specialiter propter tria, quæ tangit Glossa. Primò: quia aqua effusa lauat: & mors Christi lauacrum fuit generis humani. *Apocal.* 1. Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. *Ezech.*36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Item rigat: & Passio Christi ariditatem cordiũ nostrorum ad faciendum fructum. *Psal.* Rigans montes de superioribus tuis, de plagis tuis factis te leuaro in cruce. *Eccles.* 24. Quasi aquæ ductus exiui de paradiso, & dixi: Rigabo hortum plantationum mearum. *Zachar.* 13. Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum, & menstruatæ, ecce primum: & irrigabit torrentem spinarum, ecce secundum. Hæc duo quoad bonos. Tertium quoad malos, scilicet quod lapsum parat: facit enim vestigia lubricari. *Luc.*2. Ecce hic positus est in ruinam multorum. Propter hoc dicitur in persona illorum. *Thren.*3. Lubricauerunt vestigia mea, in itinere omnium plateatum. *Psal.* Fiat via illorum tenebræ & lubricum, &c.

Mors Christi aqua effusa: quia lauat & rigat bonos, & quoad malos lubricum eis reddit.

Et dispersa sum omnia. Hîc est secundum totius huius partis, in qua tanguntur præcedentia iudicium & mortem. Præmissis enim quæ pertinent ad inimicos, hic tangit quod ad Apostolos: & dicuntur duo. Primo dispersio illorum, & fuga. Secundò ratio dispersionis, ibi, *Factum est cor meum.* Dicit ergo: Sic videtur, & quid de Apostolis: *Omnia ossa mea dispersa sunt*, omnes discipuli mei fugierunt. *Zachar.* 13. Percute pastorem, & dispergentur omnes oues gregis. *Psal.* Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria. Et dicuntur Apostoli ossa, propter hoc quod futuri erant, non quod iam erant. Sicut enim ossa sunt totum robur corporis, & totum corpus sustinentia, sic Apostoli totius corporis, quod est Ecclesia. Ideò enim columnæ dicuntur. Ad *Galat.*2. Iacobus & Ioannes & Cephas, qui videbantur columnæ esse. Et in *Psal.* Ego confirmaui columnas eius, quasi fundamentum. Ideò dicitur ad *Ephes.* 2. Superædificati supra fundamentum Apostolorum, &c.

Dispersio Apostolorũ.

Causa huius dispersionis.

Factum est cor meum. Hîc est secundum, & ponuntur rationes dispersionis eorum, & tanguntur quatuor. Prima est doctrinæ quasi annihilatio in Discipulis. Secunda, miraculorum subtractio. *Aruit tanquam testa.* Tertia, ignorantiæ per silentium simulatio. *Et lingua mea.* Quarta, præsumptio detentionis eius in morte. *Et in pulucrem mortis.* Dicit ergo: Sic ossa sunt dispersa: & hoc *quoniam cor meum*, id est, doctrina mea, continens pro contento, *factum est liquescens* per annihilationem admoto tribulationis igne. *In medio ventris mei.* Cœtus Apostolorũ adhuc mollis & infirmus sicut est vêter.

Nota ergo, quòd doctrinam Christi appellat cor. Et rectè: quia sicut cor est principium vitæ, & fons. *Proverb.*4. Omni custodia serua cor tuum: ex ipso enim vita procedit. Sic de Christi doctrina, tanquam de fonte vita procedit. *Psal.* Viuifica me secundum verbum tuum. *Proverb.* 13. Lex sapientis fons vitæ. Hæc sapientia admota tribulatione, quæ ignis est, liquefacta est. *Eccles.*2. Igne probatur aurum, & argentum: homines verò receptibiles in examino humiliationis. Et comparatur optimè ceræ: quia sicut cera per apes de flotibus colligitur, sic ipsa per humiles inuestigatores de speciebus creaturarum. *Iob* 28. Sapientia trahitur de occultis. Propter hoc dicitur *Prou.*11. vbi humilitas, ibi sapientia. sicut vbi apis, ibi cera. Et sicut cera nobilissimum fomentum est luminis: sic doctrina Christi nobilissimum fomentum nostræ cognitionis. Propter hoc dictũ est repellentibus hanc doctrinam *Matth.*15. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Sed de anima sibi ceram hanc adhibenti. *Proverb.* 31. Non extinguetur de nocte lucerna eius. Item sicut cetæ intima patent adhibito igne: sic Scripturæ intima patuerunt adhibita Christi passione: *Matth.*27. Velum templi scissum est à summo vsque deorsum. Propter hoc dicitur *Sapient.*7. Tanquam lutum æstimabitur aurum in conspectu eius. Et ita legibus præponitur: Super salutem, quantum ad medicinam, & speciem quoad philosophiam dilexi eam, & proposui pro luce habere illam.

Doctrina Christi cera comparata.

Ergo cor factum est liquescens tanquam cera. Vbi? *In medio ventris*, cœtus Apostolorum qui adhuc non ossa, sed molles valde, non adhuc

adhuc in gratia confirmati. *Seneca de naturalibus quæstionibus. lib.* 1. O quam contempta res est homo, nisi se supra humana surtexerit, resistens tentationum impulsui. *Thren.*1. Abierunt absque fortitudine ante faciem sublequentis.

16. *Aruit tanquam testa.* Hîc secunda causa, quare sic cecidit eruditio, & doctrina. Et etiam virtus mea, qua feceram miracula inter eos, *aruit* illorum reputatione, quasi annihilata, tanquam testa, quæ nihil est, nec valet aliquid. *Abac.*3. Ibi abscondita est fortitudo eius: & propter hoc contempta facta est. *Matth.* 27. Si filius Dei est, descendat de cruce nunc. Quasi diceret: ad nihilum virtus miraculorum eius deducta est.

Et lingua mea. Ecce tertium, simulatio ignorantiæ per silentium. Ait enim: Sic fortitudo & virtus annihilata est, & etiam lingua mea adhæsit faucibus meis, id est, quasi adhærens fuit. *Matth.*27. Non respondit ei vllum verbum. *Isa.*53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperuit os suum. *Ecclesi.*20. Est tacens non habens sensum loquelæ. Et est tacens sciens tempus apti temporis. 1. *Pet.* 2. Cùm autem maledicerentur, non maledicebat: & cùm pateretur, non comminabatur.

Et in pulverem mortis. Hîc quarta causa. Ait enim: *Et in pulverem mortis*, ad quem mors deduxit, *deduxisti me*, illorum æstimatione. *Genes.* 3. Pulvis es, & in pulverem reuerteris. Sic crediderunt de me. *Psal.* Æstimatus sum cum descendentibus in lacum. Sed non fuit ita, imò sicut suprà, non dedit Sanctum suum videre corruptionem. *Et in pulverem mortis*, in sepulturam, vbi corpus ponitur necessariò, & sic in pulverem dedicitur. Quid est vermis nisi pulvis? Et hoc euidentiùs dicit sine vera Hieronym. In humum mortis deduxisti me. Et propter hoc quia morientem videbant, etiam dispersi sunt & fugerunt Apostoli. *Iob* 30. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri.

17. *Quoniam circumdederunt me.* Hîc est secundum huius partis, in qua agitur de Passione. Præmissis enim iis quæ ad cellerunt mortem & cõdemnationem Christi, hîc tanguntur de ipsa condemnatione, & morte, & modo mortis: & dicuntur quatuor. Primo adhortatio. Secundò crucifixio. *Fodierunt manus meas.* Tertiò inhiberum delectatio in eius afflictione. *Ipsi vero considerauerunt me.* Quarto diuisio rerum tanquam damnati. *Diuiserunt sibi.* In prima duo. Primo perfidia impij iudicij ab aduersariis. Secundò deliberata adiudicatio scitæ petitum est. *Consilium malignantium.* Dicit ergo: Sic me circumdederunt vt vituli, & vt tauri ad expiendum vilificauerunt. Et Apostoli dispersi sunt, & bene: *Quoniam circumdederunt me canes multi*, Iudæi, Scribæ, & Pharisæi. Ecce comparantur bestiis: vitulis propter lasciuiam, tauris propter superbiam, leonibus propter crudelitatem, canibus propter impudentiam. *Psal.* Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et bene canibus comparantur, quia insatiabiles Christi laudationẽ. *Isa.* 56. Canes impudentissimi nescientes latrare. Item quia ambulauit in via recta Christo

Aduersarij Christi comparati canibus.

oblatrabant. *Matth.* 22. Magister scimus quia verax es & viam Dei in veritate doces. Dic ergo nobis, &c. Sed oblatratio erat, vnde statim post: Cognita autem IESVS nequitia illorum. *Ioan.* 8. Dæmonium habes. Item mordent nulla eis illata iniuria. Sic ipsi Christum. *Matth.* 27. Crucifige, crucifige eum. Et præses, Quid enim mali fecit? Item magis extraneos infestant, quàm notos. Sic ipsi Christum, quia extraneus & dissimilis. *Sup.*3. Grauis est nobis, etiam ad videndum, quoniam dissimilis nobis est vita illius. Item quia veloces & prompti ad nocendum sicut canes. *Proverb.*1. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Item fagaces sunt multum canes in odorando, & de longè olfaciunt. Sic ipsi Christum à longè senserunt, id est, à lege & Prophetis. *Ioan.*12. Nos audiuimus à lege quoniam Christus manet in æternum. Item Ambrosius, Omnis fera ægra canis hausto sanguine curatur, sed canis non. Sic hausto Christi sanguine, qui Iudæus fuit, omnes curantur præter ipsos. *Hebr.*7. Manifestum est quod de Iuda natus est Dominus IESVS CHRISTVS. Propter hoc exclamat *Ierem.* in 8. Stupor obtinuit me: nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix populi mei? *Isidor.* Nouis vocibus oblatrant. Sic Iudæi audito illo: Mandatum nouum do vobis, actutum latrauerunt. Item *Isidor.* Canum natura est extra homines esse non posse. Sic Iudæi in omnes gentes sunt dispersi, ne soli essent, & ne viderentur non esse canes. *Ierem.* 13. Dispergam illos, vtrum à fratre suo, & patrem & filios, dicit Dominus. Item *Hieron.* Canum proprium, vt Domino propero congaudeam, & contra latrones latrem. Sed & contra degeneres canes Iudæos contra proprium Dominum latrauerunt. *Ioan.* 19. Secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit. Et latroni congaudebant *Ioan.* 18. Non hunc, sed Barrabam. Sed nox fuit in causa, in tenebris enim erant excæcationis. *Matth.*26. Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me. Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

Descriptio passionis.

Consilium, vel consilium: & quodlibet horum est, sed melius virtuosè: hîc enim tanguntur deliberata adiudicatio, & in concilio adhibetur contradictoria auctoritas. Adiudicauit enim Caiphas & Annas, & omne concilium Iudæorum. Ita reuelatis notatur vanitas illorum in illam malignitatem. In *Psal.* Reges terræ & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et *Ioan.* 11. Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium vt IESVM dolo tenerent, & occiderent.

Concilium malignantium. In *Psal.* Auertantur, & reuereantur qui maligna cogitant super me. Vel malignantes possunt dici Gentiles, quibus est causa post subsequens. *Psal.* Quis consurget mecum aduersus malignantes, aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?

Diuiserunt sibi sicut ciuitatem. Et dicit *Cassiod.* quòd

quòd optimè dicit: quia in ipso erat ciuitas Ierusalem, omnes scilicet boni & Iusti ab ipso electi. 1. *Ioan.*4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et ipse erat tanquam murus. *Isa.* 26. Saluator ponetur in ea murus & antemurale. Vnde & ictus linguarum Iudæorum, tanquam quarundam machinarum sustinuit.

18. *Christus crucifixus.* *Foderunt manus.* Hîc secundum, crucifixio scilicet, siue iudicij præmissi executio. Et tanguntur duo quæ fuerunt in crucifixione. Primò membrorum perforatio. Secundò corporis distensio. *Dinumerauerunt.* Dicit ergo: Sic obsederunt me Gentiles, & post *foderunt manus meas & pedes meos* clauis perforando, & cruci configendo. Et loquitur in præterito de re futura, certitudine prophetali. *Zach.*13. Configet eum Pater eius, sumus Pontifex Caiphas: & mater eius, Synagoga, & dicent, Non prophetabis amplius in nomine Domini. Et nota, quòd non dixit, Transfixerunt, vel confixerunt manus meas, sed foderunt. Ad hoc enim fit fossio, vt vt fossa fructificet. *Cassiodor.* Corpus Christi clauis affixum & lanceâ latus perforatum, fructum nobis attulit sine fine mansurum. Fructum fidei inde reportauit Thomas, quando eo palpato dixit, Dominus meus, & Deus meus. *Ioan.*20. *Genes.*36. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Sed nunquid indigebant illi agelli manuum & pedum fossione vt fructificarent? Non sine dubio non erat illa terra maledicta, quæ sine labore fructificare non poterat, sed benedicta terra, quæ ante fossionem fructificarat, semper opera bona faciendo. *Marc.* 4. Super terram fructificat. Ideò conqueritur per *Ierem.* 2. Nunquid solitudo factus sum Ierusalem, aut terra serotina? Item foderunt ad aquam hauriendam, quo eorum siccitas irrigaretur. *Num.*21. Ascendit puteus quem foderunt principes tribuum. *Ezech.*47. Ecce aquæ redundantes à latere dextro. *Genes.*2. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Item ad habitaculum humilibus faciendum. *Prou.*30. Lepusculus, plebs inualida, collocat in petra cubiculum suum. *Isa.*2. Ingredere in petram, Christum. 1. ad *Corinth.*10. Petra autem erat Christus. Et abscondere in fossa humo. *Gen.*2. Veni columba mea in foraminibus petræ, in cauerna macerie. *Ierem.* 48. Esto quasi columba nidificans, in summo ore foraminis. Ad thesauros requirendos. *Iob* 3. Gaudent vehementer cum inuenerint sepulchrum, quasi effodientes thesaurum. Sic in Christo vt thesauros nobis inuenirent. Ad *Colossa.* In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi.

Quare dicitur foderūt, scilicet vt terra fossa fructificet, & aqua hauriatur inde, & sic nobis habitaculum & refugium.

Dinumerauerunt. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic foderunt, & dinumerauerunt, id est, extendendo corpus, numerabilia fecerunt, *omnia ossa mea. Augustin.* Non poterat melius describi extensio corporis eius in ligno. Manus ergo fodiuntur, vt sanguis effluat ad lauandas maculas corporis Ecclesiæ: corpus extenditur ad rugas remouendas. Ad *Ephes.*5. Exhibebit sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam.

19. *Impietas Carnifc.* *Ipsi verò conspexerunt.* Hîc est tertium, in quo monstratur delectatio eorum in eius afflictione iuxta lectionem aliam: legitur enim primo sic, vt hæc duo referantur ad cognitionem. Quasi diceret: Sic extenderunt me, sic foderunt & manus & pedes: *Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt*, intus aspexerunt per vulnerum apertionem, nihil aliud cogitantes vel cognoscentes in me, nisi quod extrinsecum est, & non verbi & diuinitatis meæ veritatem. *Isa.*6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, vt oculis suis non videant, & corde non intelligant.

Vel sic: *Ipsi vero considerauerunt* magnam adhibentes diligentiam. Dicit enim *Isid.* quod consideratio à syderibus nomen accipit, quia per id quod intuebatur in sydere exterius, aliud interius scrutabatur. *Et inspexerunt* delectando: inspectio enim importat oculi fixionem, & vbi amor, ibi oculus: non quod amarent Christum, sed eius pœnam. *Eccles.* 31. Memento quoniam malus est oculus nequam. Sic ergo miseri non tantum cor, linguam, manum, sed etiam oculos reos habuerunt. *Cassiodor.* Petræ scissæ sunt, terra contremuit, sol amictu se tenebroso, ne tantum scelus videret, abscondit, & proh dolor! iniquitas ipsorum oculis in sacrilegio fixis permansit immobilis.

Consideratio à syderc.

Diuiserunt sibi. Hîc est quartum, distractio rerum eius, tanquam irreuocabiliter damnati. Et tangitur vestium eius, alias enim res non habebat, diuiso, per partium distributionem. *Diuiserunt sibi vestimenta mea*, quatuor milites qui crucifixerunt. Alia, inquam, vestimenta à tunica, *Et super vestem meam*, tunicam scilicet inconsutilem, *miserunt sortem.* Et distributio per sortem quantum ad tunicam. Et nota, quòd vestis interior est virtus, quæ est vestis Christi. *Luc.*ult. Donec induamini virtute ex alto. *Eccles.*17. Et vestiuit illum, scilicet se, virtute. Exterior autem sunt: intrium opera. *Eccles.*50. Et vestiui eum in consummatione virtutis. Vestimenta autem ista hypocritæ diuidunt, qui opera exteriora sine virtutibus interioribus ostendunt. *Matth.*6. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, ecce vestis exterior: intrinsecus autem sunt lupi rapaces, ecce qui interiori carent. Charitas autem est tunica inconsutilis, sed per totum, filis amoris extensis ab vno vsque ad alterum concepta. 1. *Petr.*4. Ante omnia, sicut tunica est primum vestimentum, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes. Hæc sorte Dei habetur, sola Dei voluntate cordibus nostris infunditur.

Distractio vestium ad literam & mentalis.

Tu autem Domine ne elongaueris. Hîc est secundum totius huius partis, in qua agitur de passionis descriptione. Præmissa enim diligenti descriptione afflictionis Christi, subiungitur de oratione facta pro acceleratione resurrectionis, & remotione volentium impedire illam, & dicuntur tria. Primò petit auxilij acceleration em. Secundò defensionis diligentiam. *Ad defensionem.* Tertiò specificat à quibus quærat defendi. Dicit ergo: Sic illi, sed *tu Domine* Deus Pater, *ne elongaueris à me auxilium tuum* sicut ab illis, quos in puluere reliquisti vsque in diem iudicij, sic enim mortem communi lege non meruerat, nostra enim mors fuit pœna pro peccato, sua autem mors, magis hostia pro peccato, quia

20. *Oratio Christi pro resurrectione.*

volun

voluntariè se ad mortem obtulit. *Isa.*53. Oblatus est, quia ipse voluit. *Chrysost. super Matth.* Necessitas & voluntas nunquam parem merentur honorem: sed ipse voluntate mortuus est. *Ioan.* 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam, non necessitate. Nos necessitate, & ob hoc minori debentur honore honorari, ipse maiori. Et sic sua resurrectio cum nostra non debuit retardari, sed fieri statim. Item sua resurrectio causa est nostræ. *Augustin. super Ioan.* Omnem animam suscitat Deus per Christum filium Dei, corpora, per eundem filium hominis. Et hoc dicit *Paulus* 1. *ad Corinth.*15: Si Christus resurrexit, & nos resurgemus. Et iterum: Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors est, &c. sed causa ante effectum esse debet.

Ad defensionem. Ecce secundum. Quasi diceret: Non solum celeriter me liberes, sed etiam sedulò *considce ad defensionem meam*, vt me custodias in sepulchro quoad corpus, & in inferno quantum ad animam, illud defendendo à putrefactione, hanc autem à detentione: quod & factum est. *Psal.* Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

21. *Defendi petit à morte & Iudæo, & dæmone.* *Erue à framea Deus animam.* Hîc specificat à quibus velit defendi; & dicuntur tria, secundum tria à quibus petit erui. Primò, quòd à morte. Secundò, quòd à Iudæo persequente. *Et de manu canis.* Tertiò, quòd à diabolo. *Salua me ex ore.* Dicit ergo: Sic defende sollicitè: sed à quo? *Erue à framea*, id est, à morte, *animam meam.* Et nota, quòd non petit, vt non moriatur, sed vt motuo ipso per separationem animæ à carne, anima ab illa separatione eruatur; quod est ipsam rursum suo corpori viuendo vniri. Framea autem dicitur mors, quia mors diuidit animam à corpore, sicut framea est diuidere. 1. *Reg.* 15. Sicine separat amara mors?

Vel quia mors framea efficitur frequenter, sicut littera dicitur manus, quia manet est effectus. Dicit enim *Cassiodor.* Framea significat siue hastam, siue gladium, siue quodlibet arma. Lingua autem detractionis dicitur framea: quia corda diuidit charitate vnita. *Psal.* Lingua eorum gladius acutus. *Eccles.*28. Lingua tertia multos commouit, & tribulauit pacem habentes, & dispersit illos de gente in gentem. Et infrà: Lingua tertia mulieres multas ejecit, quæ sunt vnum corpus cum viris suis.

Et de manu canis. Iudæi, qui canis est actionibus supra dictis, *vnicam meam*, animam meam. Quodam enim modo sub manu, & potestate eius erat in limbo erat: sic enim erat vt volebant. Dicitur autem vnica esse beata anima: quia immunis à peccato solo. *Iob* 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semen? Nonne tu qui solus es? Vel vnica: quia summæ dilectionis vnita. 1. ad *Cor.*6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Vnica: quia sine compari à suo distincta, sicut illi de quibus in *Psal.* à fructu frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. Et *Osee* 1. Dimittam eis cor vnum: unus interibunt.

22. *Salua me ex ore leonis.* Hîc tertium, in quo petit à dæmone defensionem: & dicuntur duo. Primò petit defensionem ab eius auiditate quâ appetebat eum deuorare. Secundò ab eius elatione. *Et à cornibus.* Dicit ergo: Sic erue me de manu canis, & etiam *salua me* in manifestatione hominum: semper enim saluus ero in te. *Ex ore leonis*, ex auiditate dæmonis quærentis me deuorare sicut & alios. *Iob* 41. Absorbebit fluuium & non mirabitur: sed adhuc sperabit quod Iordanis influat in os eius: ille, in quo omnes baptizantur & mundantur. Os suum multum aperuerat leo iste, quando & Sanctos deuorabat quodammodo, quando ab ingressu regni impeditos tenebat in limbo, quasi in ore suo: sed absque vllo termino dilatauit, quando Christum deuorare voluit. *Isa.* 5. Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino. Quantum autem ad præsens, leo dicitur diabolus propter caudæ longitudinem. Nunquid non bene longa est, quæ secum traherere potuit tertiam partem stellarum? *Apocalyps.*12. Propter vnguium suarum occultationem. 2. ad *Corinth.*11. Transfigurat se Angelus sathanæ in Angelum lucis: ponens vngues quasi in vagina bonitatis. Tertiò: quia sicut leo animalium, sic hominum sanguinem semper sitit. 1. *Pet.* 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.

Dæmon deuorare comparatur.

Et à cornibus. Hîc secundum, in quo petit liberari ab elatione. Ait enim: Sic me libera ab auiditate, & etiam *à cornibus vnicornium*, à potentia quæ significatur in cornibus *vnicornium*, dæmonum, qui significantur per vnicornes. Est enim superbissimum animal: & diabolo nihil superbius. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. *Iob* 39. Nunquid volet rinoceros seruire tibi? Rinoceros est vnicornis. *Salua*, id est, saluatam manifesta, *humilitatem meam*, id est, me ratione humilitatis meæ. Hoc est verum & proprium humilitatis meritum saluari & exaltari, quod hic petitur. *Luc.*14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur. Ad *Philip.* 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Legitur & de Iudæis, qui dicuntur vnicornes, propter vnicum testamentum de quo superbiebant.

23. *Fructus passionis Christi.* *Nuntiabo nomen tuum fratribus.* Hîc est tertia pars totius Psalmi. Præmissa enim afflicti compositione, descripta passione, & oratione completa pro resurrectionis acceleratione, subiungitur de fructu consequente passionem, qui gratiarum actio, & aliorum inuitatio ad bonum non horaria, sed perpetuò continuanda: & secundum hoc dicuntur duo. Primò fructus, scilicet gratiarum actio, & prædicatio nominis Dei. Secundò huius fructus perpetuatio, ibi, *Et anima mea illi viuet.* In prima duo secundum duplicem fructum quem tangit, & de quo agit. Primò prædicatio diuini nominis & laus eius ad illuminandum humanum intellectum. Secundo perceptio Sacramenti Dominici corporis ad informandum & perficiendum affectum, ibi, *Edent pauperes & saturabuntur.* In prima duo. Primo promissio de prædicando & laudando Deo, & aliorum inuitatio ad hoc ipsum. Secundo qua intentione, & vbi, & in quo deberet laudari propriè Deus, ostendit, ibi, *Apud*

te laus mea. In prima duo. Primò se promittit prædicaturum. Secundò inuitat alios ad hoc ipsum. *Qui timetis Deum.* In prima duo. Primò promittit se prædicaturum. *Narrabo.* Secundò laudaturum extollendo illum, de quo prius erat narratio. *In medio Ecclesiæ.*

Dicit ergo: Sic oro: quod si complaueris, *narrabo*, &c. Vel: Sic hoc patior, & hic est sequens fructus, *Narrabo nomen tuum.* Quibus? *fratribus meis*, Apostolis. Hoc verum est, & hoc fuit prædicando eis post resurrectionem, & scripturas aperiendo. *Luc. vlt.* Incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis. Et tunc etiam verum erat illud *Ioan.* 17. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Vel tunc narrauit mirabili & efficaci modo, quando Spiritu sancto in illos misso, interius instruxit. *Ioan.* 16. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Fratres autem eos dicit hic Propheta, sicut Christus fratres eos vocauit *Ioan.* 20. Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, &c. Fratres autem dicit, non tantum propter hoc quod est eis conformis natura. *Genes.* 37. Caro enim & frater noster est ipse: sed quia per bonam operationem & charitatem sunt coniuncti ad inuicem. *Matth.* 12. Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ille mihi frater, & soror, & mater est. Hinc discę humilitatem, ille enim excelsus super omnes gentes, ille qui dicit *Ioan.* 13. Vos vocatis me Magister & Domine, & benè dicitis: sum etenim: hic nominat se nomine paritatis. Ad *Hebr.* 2. Non dedignatur eos vocare fratres. Sed notandum, quòd multi volunt esse fratres eius ex parte matris misericordiarum, sed non ex parte matris Mariæ, quæ sonat amarum mare. Tamen dicitur *Prouerb.* 17. Et frater in angustiis comprobatur. Et ad *Hebr.* 12. Quod si extra disciplinam estis, adulteri estis, & non filij: & ita neque fratres.

In medio Ecclesiæ, non in angulo. *Cassiodor.* In conspectu multorum visa bona operatio præstat exemplum. *Ioan.* 20. & *Luc. vlt.* Stetit IESVS in medio discipulorum, qui erant parua quædam Ecclesia, & stetit in medio, tanquam centrum totum sustinens & portans. *Psal.* Deus in medio eius non commouebitur. *Eccles.* 15. In medio Ecclesiæ aperuit os eius.

Laudabo te: quod addit super narrationem simplicem. *Eccles.* 51. Laudabo nomen tuum assiduè, & collaudabo illud in confessione.

24. *Qui timetis Dominum.* Hic est secundum: aliorum inuitatio ad laudandum. Secundò probatio, quòd debent, ibi, *Quoniam non sprevit.* In prima inuitat primò imperfectos. Secundò proficientes. *Vniuersum semen Iacob.* Tertiò perfectos. *Timeat eum.* Dicit ergo: Sic narrabo, & inuito alios, *Qui timetis Dominum*, tanquam incipientes adhuc, *laudate eum. Tob.* 13. Aspicite quæ facit vobiscum, & cum tremore benedicite illi, Regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. *Iudith.* 3. Laudate Dominum Deum vestrum, quia non deserit sperantes in se. Et bene inuitans ad laudem præmittit timorem Domini, quia, sicut dicit *Cassiodor.* Timor humanus non laudem Dei parturit, sed vituperationem: sed Dei timor quia iustus est & rectus, laudem generat, amorem tribuit, ardorem charitatis inflammat.

Vniuersum semen. Hic secundum. Quasi diceret: Sic laudate incipientes, & vos *vniuersum semen Iacob*, scilicet proficientes: Iacob enim luctator, proficientes autem in lucta sunt: *glorificate eum*, gloriosè laudate, id est, ad eius gloria & laudem quæcumque facitis, ordinate.

Et nota, quòd dicit *vniuersum*, vt notet multitudinem operum bonorum in actibus & proficientibus. *Luc.* 10. Martha, Martha sollicita es & turbaris erga plurima. Semen autem dicit, propter multiplicationis verbum: debent enim boni proficientes, semper opera bona multiplicare, & tanquam semper semina quædam reputare. *Psal.* Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua.

Glorificate eum, quadrupliciter, corpora per pœnitentiam glorificando. 1. ad *Corinth.* 6. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Bona quæ facitis & quod proficitis, ad ipsum referendo. 1. ad *Corinth.* 10. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Alios ad bonum exemplo vestro bono prouocando. *Matth.* 5. Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Ipsum laudando, & opera illius enarrando. Sic accipitur hic. *Eccles.* 43. Glorificate Deum quantum potestis: superexcelebit enim adhuc.

25. *Timeat eum omne.* Ecce tertium. Quasi diceret: Sic laudent incipientes, sic proficientes, & etiam *omne semen Israël*, videntium Deum, contemplatiuorum scilicet, & perfectorum, *timeat eum* timore casto, & sancto, qui permanet in sæculum sæculi, qui est super omnem laudem & glorificationem. *Eccles.* 26. Timor Domini omnibus se superponit. Et in 40. Timor Domini, sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt eum. Et in eodem, Facultates & virtutes exaltant cor, & super hæc timor Domini. Sicut enim timor seruilis est initium sapientiæ, sicut dicitur in *Psal.* Sic timor castus consummatio. *Eccles.* 1. Plenitudo sapientiæ timere Deum. Propter hoc dicit qui testimonio diuino iam perfectus erat, in 23. A facie eius turbatus sum, & considerans eum, ecce contemplatio: timore sollicitor, vere timor. Et notatur, quòd laus refertur ad os, glorificatio ad opus & manum, & timor ad cor, vt sic totus homo adstringatur Deo.

Quoniam non sprevit. Hic secundum, in quo ponit causas quare sit laudandus: & dicuntur duo. Primò, quia non reculauit deprecantem. Secundò, quia exaudiuit. *Et cum clamarem.* In prima tanguntur tria per quæ solet repelli oratio. Aut cum negligit qui petitur: & hoc primò remouet. Aut cum contemnit: & hoc secundò. *Nec despexit.* Aut cum ex indignatione & quasi odio aurem flectit. *Nec auertit.* Ait ergo. Sic narrabo, & vos laudate & glorificate: & digni estis, quoniam *non sprevit*, neglegendo, *nec despexit*, contemnendo, *auersionem suam a paupere*, mei scilicet, dicit Christus, ipse enim pauper in *Psal.* Pauper sum ego, & in laboribus iuuentutę meę. Vel pauperis cuiuscunque. Nec mirum:

mirum: apud Deum enim pauperes magni principes sunt. *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et *Micheæ* 7. dicitur, Principes postulat, & iudex in reddendo est.

Et notatur secundum *Cassiodorum* diuersitas inter homines & Deum. Ait ergo: Solent in honore mundi gloriantes semper verè pauperes despicere supplicantes, causámque de habitus qualitate metiri: vt si sit vestibus nitidus, verax putetur: si habitu sordidus, mendacissimus habeatur. Sed longè aliter apud Deum. Egenus illi pretiosus est, qui tamen fuit sanctitate ditissimus. *Iacob.* 2. Nonne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, hæredes regni? Et nota, quòd est duplex paupertas: vna spiritualis, quæ est humilitas, de qua *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu. Hi sunt qui non ambulant in magnis, nec in mirabilibus. Mendicus sum, scilicet rebus, & pauper, humilis spiritu, & Dominus sollicitus est mei.

Nec auertit faciem suam à me, indignando tanquam odiens; & est tertium. *Ioan.* 11. Ego sciebam, quoniam semper me audis, & habes ad me faciem tanquam ad rem amatam. *Matth.* 3. & 17. Hic est filius meus dilectus. Et innuit vt à paupete non auertatur facies diuitum, sed magis respiciatur oculo misericordiæ. *Tob.* 4. Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere, ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini.

Et cum clamarem ad eum, exaudiuit me. Hoc dicit ne diceretur ei: Negationes nihil ponunt. *Ion.* 2. Clamaui, & exaudiuit vocem meam. Exaudiuit autem clamorem triplicem. Clamorem quo clamauit pro se. *Ioan.* 17. Pater clarifica filium tuum. Pro suis in eodem, Pater serua eos in nomine meo quos dedisti mihi. Et pro inimicis. *Luc.* 24. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Primum exaudiuit, *Ioan.* 12. Et clarificaui, & iterum clarificabo. Nec est contrarium ei, quod supra dicebatur, Clamabo per diem, & non exaudies: illud enim ad veterem hominem referebatur, & hoc ad nouum, illud pro corpore Ecclesiæ dicebatur, hoc pro proprio: illud pro voluntate sensualitatis, & hoc pro voluntate rationis.

Triplex vocatio Christi, pro se, pro suis, & pro inimicis.

26. *Apud te laus mea.* Hic est secundum, in quo subiungitur, qua intentione laudet. Et hoc primò. Et in quo loco, & hoc secundò. *In Ecclesia magna.* Et in quibus, & hoc tertio. *In populo iusto.* Dicit ergo: Sic narrabo & alios inuitabo, & hoc non quærendo laudem ab homine, sed *laus mea est apud te*, id est, vt te possim tantum laudare. Vel laudo & glorifico, vt lauder à te. *Ioan.* 8. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est Pater meus qui glorificat me. *Matth.* 6. Si oculus tuus, intentio operis tui fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.

In Ecclesia magna. Ecclesia scilicet Catholica, id est, vniuersali, quæ per totum mundum est diffusa. *Isa.* 44. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas. *Malach.* 1. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur & sacrificatur oblatio munda nomini meo. Et ideò non parua, sicut

quondam quando dicebatur: Notus in Iudæa Deus tantum. Nec tantum in Affrica, sicut dicunt Donatistæ. Magna etiam potestate. *Matth.* 16. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. *Matth.* 10. Dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eicerent eos, & curarent omnem languorem & infirmitatem. Et multo maior posse super dæmonem de quo *Iob* 41. Non est potestas quæ ei valeat comparari. Magna dignitate. *Cant.* 6. Vna est columba mea, vna est matris suæ, electa genitrici suæ, Ecclesiæ scilicet militanti. Magna duratione. *Matth. vlt.* Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. *Luc.* 22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. *Eccl.* 40. Fides in sæculum stabit.

Vota mea. Hic tertium, in quo erit laus in votorum scilicet redditione. Quasi diceret: Sic laudabo & in Ecclesia: & in hoc erit laus, quia *reddam vota mea*: & hoc non vt videant omnes, sed *in conspectu timentium eum.* Dominum scilicet. Mutat personam. Nota ergo, quòd votum dicitur, quia voluntate tenetur. Hoc ergo fuit se dare in nostram refectionem: vnde hic dicit, *Reddam*, id est, iterabo: prius enim dedit se semel in ara crucis: iterum dat seipsum in ara Ecclesiæ vniuersalis. *Isa.* 19. Vota vouebunt Domino, & soluent. In *Psal.* Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea. Et hoc *in conspectu*, vt credant oculis veræ fidei *timentium Deum. Eccles.* 2. Qui timent Deum, non erunt incredibiles verbo eius.

27. *Edent pauperes, & saturabuntur.* Hic secundum beneficium sequens ex passione, & pertinens ad informationem affectus: similiter effectio per Sacramentum corporis Dominici: & dicuntur duo. Primò in quibus, & qualiter sit Sacramentum hoc fructuosum. Secundò quibus non est fructuosum, esti sumant ipsum, ibi, *Manducauerunt.* In prima parte duo dicuntur. Primò à quibus dignè sumitur, & quis in eis fructus. Secundò quis conficiendi modus, & quæ reuerentia exhibenda, ibi, *Reminiscentur.* In prima duo. Primò à quibus. Secundò quem fructum consequentur. *Et saturabuntur.* Dicit ergo: Sic reddam vota mea coram meum dando: sed quibus? propriè pauperibus: vnde subdit: *Edent pauperes*, id est, edere debebunt, non diuites, qui satis habent alia, quibus eorum reficitur anima. *Luc.* 12. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, comede, &c. Sed de pauperibus dicitur. *Isa.* 14. Pascentur primogeniti pauperum, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt. Deus enim tener in corporis sui regulam quam dat. *Isa.* 58. Frange esurienti panem tuum. Quid ergo diuites non debent communicare mensæ altaris Christi? Responsio. Triplex status est pauperis. Summus, plena voluntas nihil habendi. Medius, voluntas indifferens habendi, vel non habendi. Infimus, voluntas habendi, sed sub Deo. Omnes isti pauperes edere possunt. Qui non sunt in aliquo istorum graduum, digni non sunt vt comedant.

Triplex status pauperum.

Et saturabuntur. Hic fructus consequens ex hoc vsu, & tangitur triplex. Primus, interna refectio. Secundus, exultatio in Deum. *Et laudabunt.* Tertius, æterna saluatio. *Viuent*

corda eorum. Ait ergo : Sic edent pauperes & saturabuntur. *Pron.* 13. Iustus comedit & replet animam suam ; venter autem impiorum insaturabilis. In *Psal.* Et adipe frumenti satiat te : quasi pauperes & esurientes reficit. *Chrysost.* Saturati non poterant , nisi quos spiritualis tenebat esuries. Quod autem saturentur, signum est , si comedentes comesto assimilentur. Necessarium enim est assimilationem fieri inter comedentem,& comestum : sed in cibo corporali assimilatur comestum comedenti , hic autem comedens comesto. *August. lib. Confess.* Non tu me mutabis in te , sicut cibum carnis tuæ : sed tu mutaberis in me. Propter hoc dicit *Augustin. in glossa* , Saturantur qui patiendo imitantur. Sed sunt multi qui communicare volunt refectioni, non passioni, sicut Iudas. *Eccles.* 16. Est amicus socius mensæ, & non permanet in die necessitatis.

Et laudabunt Dominum. Hic secundum , scilicet gratiarum actio pro refectione : & dicuntur duo. Primò gratiarum actio. Secundò intentio referendi gratias. *Qui requirunt.* Ait enim sic : Saturabuntur & laudabunt Dominum eructantes propter saturitatem illam. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine , in sæcula sæculorum laudabunt te , pro securitate illa, in cuius crassitudine delectabuntur. *Isa.* 55. Et delectabitur in crassitudine anima vestra. Nec mirum si laudant: quia in eadem scutella simul propinantur eis tria optima fercula. Corpus Christi quod est infimorum optimum : nullum enim corpus ita bonum sicut illud. Anima, quæ in naturis mediis , spiritibus scilicet creatis , optima. Et diuinitas , quæ est optimum in supremis , imò solum supremum bonum & excellentissimum. Sub illa panis specie latent hæc omnia. E contra mundi diuites saturati non laudant Deum, sed vel seipsos qui fecerunt illa parari , vel cibos, quia sunt boni : vel coquos, quia sunt bene parati. *Osee* 13. Iuxta pascua sua adimpleti sunt , & saturati , & leuauerunt cor suum , & obliti sunt mei.

De Eucharistiæ præstantia & fructu.

Qui requirunt, etiam in laudando eum, Dominum scilicet. Multi enim gratias agunt aliquando , sed in hoc Deum non requirunt , sed proprium commodum & fauorem humanum & mundanum. *Isa.* 21. Si quæritis , quærite. Si quæritis laudando , quærite , intentionem laudis ad ipsum referendo.

Viuent corda eorum. Quasi diceret : Sic saturabuntur , sic lætabuntur , & hæc duo in præsenti : & tandem virtute illius cibi *viuent corda eorum* , & hoc non tantum in præsenti , imò *in sæculum* consecutiuum *sæculi. Ioan.* 6. Si quis manducauerit ex hoc pane , viuet in æternum. Et in eodem , Qui manducat meam carnem,& bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Contra diuites comedunt vt viuant corporaliter , & tantum in hoc sæculo , & æternaliter postmodum moriantur. *Luc.* 16. Mortuus est diues , & sepultus in inferno.

28. *Reminiscentur.* Hic est secundum, in quo demonstrat modum consecrandi corpus Christi secundum vnam lecturam : secundum aliam autem cum retigerit fructum quantum ad sumentes specialiter , tangit quantum ad totam Ecclesiam generaliter. Et tanguntur tria, quæ concurrunt ad confectionem. Primò recordatio Dominicæ passionis in intellectu. Secundò conuersio ad Deum toto affectu. *Et conuertentur.* Tertiò reuerentiæ exhibitio in actu exteriori. *Et adorabunt in conspectu eius.*

Dicit ergo : Sic edent pauperes,& vt possint edere , *reminiscentur* primò in conficiendo, passionis meæ. Memoria enim passionis meæ conficient , & transibit in corpus meum cibus materialis. *Matth.* 26. Hæc quotiescunque feceritis , in mei memoriam facietis. 1. ad *Corinth.* 6. Hoc facite in meam commemorationem.

Et conuertentur, affectu *ad Dominum vniuersi fines terræ* , pauperes qui non stant in medio terrenorum , accipientes superfluitatem de terrenis , sed in fide , quia ad necessitatem. *Isa.* 45. Conuertimini ad me , & salui eritis vniuersi fines terræ. Vel vt sit fructus. Quasi diceret: Sic in fumentibus,& etiam *vniuersi fines terræ*, totus mundus , *reminiscentur* intellectu , *& conuertentur ad Dominum* affectu. Vel diuites , quorum corda vsque ad fines terræ extenduntur. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, & transgressionis , absynthij , & fellis. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Ecce conuersio. *Isa.* 40. Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Et dicit *August.* quòd recordatio siue reminiscentia , est in cognitionem præhabiti occasione similium animi recursus. Et mirum quomodo non recordamur tota die eius , cuius habemus tot memorialia intus apud nos: ipsam animam nostram , quæ ad eius imaginem est facta. *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem , & similitudinem nostram. *Eccles.* 17. Secundum imaginem suam fecit illum. Exteriùs ad autes sacram Scripturam. *Ioan.* 1. Quem scripsit Moyses in lege , & Prophetæ , inuenimus IESVM à Nazareth. *Psal.* In capite libri scriptum est de me. Oculis exterioribus omnem creaturam. *Sapient.* 13. A magnitudine speciei & creaturæ, potuit eorum creator visibiliter intelligi. Ipsi tactui Sacramenti fractionem & sumptionem , sicut hic dicitur.

Et adorabunt in conspectu eius. Hic tertium, scilicet exhibitio reuerentiæ in cultu etiam exteriori : hoc enim est proprium adorare. Quasi diceret : Sic intellectu recolunt , affectu conuertuntur , & *vniuersæ familiæ Gentium.* Fiat distributio pro generibus singularum , id est, de vniuersis familiis aliqui *adorabunt* , se ad literam inclinando , *in conspectu eius. Deuter.* 6. Dominum Deum tuum adorabis , & illi soli seruies. *Isa.* 27. Adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem, in Ecclesia Sanctorum. Et ostenditur in hoc modus se habendi in confectione corporis Domini , quia debemus esse proni ad terram ante Deum , volentes impetrare tantum beneficium. Notatur etiam fructus , quia ad literam coram ipso Christo postquam est ibi in Sacramento , habentes præsentialiter Deum nostrum. *Isa.* 17. Inclinabitur in illa die homo ad factorem suum , & oculi eius ad sanctum Israël respicientes , & non inclinabitur ad altaria quæ fecerunt manus eius.

Hoc autem præter modum dictum, quod dicitur, *in conspectu eius* , legitur tripliciter : quia *in conspectu eius* potest dicere, quasi actum Dei,

vbi

vbi scilicet Deus conspicit , ibi, *adorabunt* , in conscientia scilicet. 1. *Reg.* 16. Deus autem intuetur cor. *Ioan.* 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. *Gregor.* Sufficit ab eo videri , à quo expectas remunerari. Vel actum adorantium exteriorem. *Adorabunt in conspectu eius* , id est , cadent ante eum in adorando. *Psal.* Omnes gentes quascumque fecisti , venient , & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Vel actum gratiæ , & est sensus : *Adorabunt in conspectu eius*, id est , credent in eum fide syncera : vnde de cæco illuminato *Ioan* 9. Credo Domine,& procidens adorauit eum.

Quoniam Domini est regnum. Hic secundum, scilicet ratio quare adorare ipsum dignum est, & iustum : & notantur duo. Primò dignitas. Secundò potestas. *Et ipse dominabitur.* Dicit ergo : Sic adorabunt , & iustum erit , *quoniam Domini*, quem adorabunt , *est regnum* , ecce dignitas,non idolorum. *Hieron.* Regnum diaboli cecidit : & regnum Christi aduenit. *Ioan.* 12. Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras. Verè Domini est regnum, quia vexillum Christi , non tantum in ciuitatibus , vel etiam in domibus, in Ecclesiis, sed etiam in singulorum frontibus imprimitur & portatur. In *Psal.* Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. *Isa.* 51: Leuabit signum in nationes procul, & congregabit profugos Israël.

Et ipse dominabitur gentium. Ecce potestas. *Daniel.* 7. Potestas eius , potestas æterna , quæ non auferetur , & regnum eius quod non corrumpetur. Et in *Psal.* Et dominabitur à mari vsque ad mare. Ex hoc apparet , quòd si ipse est Dominus , eius est regnum , cum vnius possessionis sit vnus , verus & capitalis Dominus. Quod ipse est omnium capitalis Dominus , & omnes pendere debent ab eo , & ipsi debent seruitium. *Apoc.* 19. Habet in vestimento & in femore scriptum : Rex regum , & Dominus dominantium. Et seruitium est latria , quæ debetur ei, de qua , *Et adorabunt eum* , suprà parum. Et sicut Dominus quando seruitium non redditur ei , terram accipit : sic ipse frequenter facit. *Exod.* 10. Sedes ducum superborum destruxit , & sedere fecit mites pro eis. *Daniel.* 4. Scias , quòd excelsus dominetur in regno hominum, & cui voluerit det illud.

30. *De vsu Eucharistiæ à malis sumpto.*

Manducauerunt & adorauerunt. Hic secundum illius partis , in qua agitur de sumptione Sacramenti. Cum enim ostenderet à quibus,& qualiter , & qua vtilitate bene sumitur , hic ostenditur à quibus malè , & damnum sequens ex tali sumptione. Duo ergo dicuntur. Primò sumptio ab indignis. Secundò pœnæ inflictio ibi , *In conspectu eius.* Dicit ergo : Sic pauperes, sument , & hæc bona sequentur : Sed *pinguen terræ omnes* , id est, diuites : vnde *Hieron.* Diuites terræ , qui terrena sibi amore incorporant, non pingues spiritu : frequenter enim contingit quod diuites in possessionibus pinguescunt carne , & spiritu remanent macilenti. *Deut.* 32. Constituit eum super excelsam terram , vt comederet fructus agrorum. Et quid sequitur? Incrassatus est dilectus , & recalcitrauit , inobediens fuit , & indeuotus , & sic spiritu maculatus. Hi ergo pingues *manducauerunt* sacramen-

taliter, *& adorauerunt* exteriori gestu , & superficialiter. Sed non facit mentionem de refectione media sicut supra , quando loquebatur de panperibus. 2. ad *Timoth.* 3. Voluptatum amatores , magis quam Dei , habentes quidem speciem pietatis , virtutem autem eius abnegantes.

In conspectu eius. Hic tangitur pœna. Quasi diceret : Sic comedunt. Sed nunquid crescunt sicut pauperes , qui crescunt mirabiliter addito sibi capite Christo , & toto corpore Ecclesiæ? Certe non. *Sed in conspectu eius*, id est, Dei : etsi aliter forte sit in conspectu hominum , *cadent* in culpam , de culpa in pœnam , mortem scilicet festinantiùs , & post hoc in æternam. *Omnes qui descendunt* per amorem *in terram*, ad terrena scilicet. *Isa.* 24. Grauabit eam, sic miseram animam iniquitas sua, & corruet. 1. ad *Corinth.* 11. Qui manducat & bibit indignè , iudicium sibi manducat & bibit. *Luc.* 10. Videbam Satanam, quasi fulgur de cœlo cadentem. Et bene dicit: *Descendunt in terram* , non ascendunt : aurum enim quod diligunt , & argentum in visceribus est terræ. *Matth.* 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

Et anima illi viuet. Hic est secunda pars tertiæ partis huius , in qua subiungitur fructus continuatio, quia nunquam de cætero cessabit conuersio ad Deum per narrationem prædicationis & sumptionem sacramenti altaris , & dicuntur duo. Primò Propheta in se ostendit continuationem specialiter. Secundò in alios generaliter. *Annuntiabitur.* In prima duo. Primò continuatio fructus in seipso. Secundò in suis. *Et semen meum seruiet ipsi.* Dicit ergo: Sic pingues terræ cadent. *Et anima mea*, sumens illum spiritualiter , *illi viuet.* Sed Dauid nunquam sumpsit Christi corpus sacramentaliter. Responsio. De spirituali sumptione intelligitur , si loquitur de se , vel pro se. Sed potest dici , quòd loquitur in persona insti , quasi admirantis & congratulantis ad prædicta. *Anima*, inquit, *mea illi viuet. Ioan.* 6. Qui manducat me, ipse viuet propter me. *Viuet* , inquam , *illi.* Ad *Galat.* 2. Viuo ego , iam non ego , vivit autem in me Christus. Etsi ab hominibus mortua videatur , tamen Deo viuit. Ad *Coloss.* 3. Vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.

31.

Et semen meum , quod succedet mihi , *seruiet ipsi.* Non carnales , sed credentes per me. Ager enim magnus est Ecclesia per totum mundum dilatata. *Matth.* 13. Ager autem mundus. Et in *Psal.* Pulchritudo agri mecum est. In hoc agro seminantur fideles tanquam grana ad fructificandum. 2. ad *Corinth.* 3. Dei ædificatio estis , Dei agricultura estis. *Ios.* 24. Ego & domus mea seruiemus Domino. Hanc culturam sanguine suo calido & humido riganit Christus vt fructificaret , & præterea sanguine Martyrum. *Matth.* 27. Et vocatus est ager Haceldama , hoc est , ager sanguinis , vsque in hodiernum diem. Vel *semen*, opera, quæ omnia debent seruire Deo , vt ad eius laudem fiant omnia & gloriam. 1. ad *Corinth.* 10. Siue bibitis , siue comeditis , siue aliquid aliud facitis , omnia in laudem Dei facite.

32. *Annuntiabitur Domino.* Hic est secundum, in quo monstratur continuatio quantum ad illas

generationes, & dicuntur tria. Primò quod aliis generationibus fructuose prædicabitur. Secundo per quos fiet illa prædicatio. *Et annuntiabunt.* Tertiò continuatio annuntiationis monstratur, ibi, *Populo qui nascetur.* Dicit ergo: Sic in me & in meis, & etiam *annuntiabitur*, id est, prædicabitur. Sic accipitur hic. *Generatio ventura*, sicut dicitur, populus iste prædicabitur: & hoc *Domino*, id est, ad honorem & gloriam Domini. Iste modus loquendi. *Matt.* 11. Pauperes euangelizantur. Hoc etiam probat litera Hebræorum, quæ sic habet: *Narrabitur Domino in generatione ventura.* Et hæc generatio ex turpi & inimica Deo, fiet & pulchra & amica valde. *Sap.* 4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! vel cum charitate.

Et annuntiabunt cœli. Quasi quæreret, quis, & à quibus fiet hæc annuntiatio, ad honorem Dei cedens, addit: *Et annuntiabunt cœli*, cœlestes viri, & prædicatores nihil terrenum quærentes: *Iustitiam eius.* Hi sunt cœli de quibus supra in *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei. *Daniel.* 12. Qui docti fuerint, quasi splendor firmamenti. Hæc autem iustitia Dei quam annuntiabunt, ipse Christus est. 1. ad *Cor.* 1. Qui factus est nobis à Deo Patre iustitia, sanctificatio, & redemptio.

Populo qui nascetur. Hîc notatur continuatio. Quasi diceret: Sic annuntiabunt: Et *populo qui nascetur*, id est, sicut nascetur, & succedet, *quem fecit Dominus*, non parentes carnales. 2. *Machab.* 7. Nescio qualiter in vtero meo apparuistis, nec enim spiritum & animam ego dedi vobis, neque singulorum membra ego compegi. Vel *populo qui nascetur* spiritualiter illa natiuitate, de qua *Ioan.* 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei. *Ioan.* 1. Dedit illis potestatẽ filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et hanc natiuitatem facit Deus: quomodo enim posset tot filios generare Ecclesia, nisi virtute diuina? *Isa.* 66. Miratur: Nunquid pariet terra in die vna? aut parietur gens simul? *Act.* 2. Bapizati sunt, & appositæ sunt circiter animæ tria millia. Mulier autem, sicut dicunt, non potest ad plus parere nisi octo. Vnde Plinius dicit, sicut puto, quòd fausta quædam mulier portentuosa fœcunditate octo generauit, quatuor mares, & quatuor fœminas. Hanc generationem facit Deus, vt constat, recreando. *Psal.* Cor mundum crea in me Deus. Et *Isa.* 43. In gloriam meam formaui eum, creaui eum, & feci eum.

IN XXII. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

1. 2. *Argumẽtum Psalmi, reditus populi à Babylone vel peccato per Christi sanguinem.*

Dominus regit me & nihil mihi deerit. Hic est Psal. 22. in quo postquam in præcedenti Psalmo actum est de Christi passione, fructa passionis, doctrina scilicet & Eucharistia, consequenter agitur de reductione populi Dei à statu peccati, quod est spiritualis Babylonia, in figura populi reducti de materiali: quia & hoc consequens est ad passionem, doctrina, & sacramento mediante. Item in præcedenti Psalmo actum est de passione quasi admonendo nos ad compassionem ipsius patientis pro nobis: in hoc monet sperare de misericordia iam regnantis, & hoc ordine iusto: quia si compatimur, & conregnabimus. Ad *Rom.* 8.

Præponitur autem titulus breuis, *Psalmus Dauid.* Et tangitur causa efficiens Psal. secundum quam Glossa, Dauid non pro Autore Psalmi, sed pro illo in cuius persona loquitur Dauid, scilicet pro Ecclesia, accipitur hic: vt sit sensus: Psalmus hic attribuitur Dauid, id est, Ecclesiæ, quæ est manu fortis in actiuis. *Prouerb. vlt.* Mulierem fortem quis inueniet? Et vultu desiderabilis in contemplatiuis. *Cant.* 2. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Psalmus autem potest diuidi in tres partes. Primò agendo gratias tangit Ecclesia bona in bonum ordinata, siue collationem boni. Secundò beneficia ordinata in amotionem mali. *Nam & si ambulauero.* Tertiò notatur finis vtriusque siue vtrorumque beneficiorum, ibi, *Vt inhabitem in domo Domini.* In prima parte tanguntur quatuor, secundum quatuor beneficia ordinantia in bonum. Primum est gratia dirigens in bonum tanquam docens quò eundum. Secundum est gratia sustentans, & præbens necessaria in via. *Et nihil mihi deerit.* Tertium, gratia totaliter conuertens intuitum mentis in finem, vt non suspiret ad relicta. *Animam meam conuertit.* Quartum est gratia compendiũm ostendens, vt cito possit venire ad terminum, ibi, *Deduxit me super semitas.*

Quadruplex gratia à Christo Ecclesia collata.

Dicit ergo: Dominus regit me. Si loquitur in persona Ecclesiæ, generaliter est verum, quòd Dominus eam regit sicut ductor viatorem ne deuiet. *Sap.* 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas. Sicut lux in tenebris ambulantem, ne exorbitet. *Ioan.* 12. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, Sicut pastor gregem, ne à lupis pereat. *Ierem.* 18. Ego non sum turbatus, te pastorem sequens. Sicut gubernator nauem, ne submersionem in fluctibus huius mundi patiatur, sustentat. *Sap.* 14. Tua autem Pater, prouidentia gubernat, quoniam dedisti & in mari viam, & inter fluctus semitam tutissimam, vel firmissimam. Et infrà: Cum perirent gigantes superbi, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Sicut magister scholam suam. *Ioël.* 3. Lætamini in Domino Deo vestro, qui dedit vobis rectorem iustitiæ. Sicut Rex regnum & prouinciam suam. Ad *Rom.* 15. & *Isa.* 11. Erit radix Iesse, qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Vel sic secundum quod de quolibet iusto. *Dominus regit me*, vt puer cæcum. *Iob* 31. Oculus fui cæco, & pes claudo. *Gen.* 37. Puer non comparet, & ego quò ibo? Vt sessor equum. Hinc *Psal.* Vt iumentum factus sum apud te. Et regit eum quasi frænis laudis. *Isa.* 48. Laude mea infrænabo te, ne intereas. Et tanquam calcaribus punctionis tentationum. 2. ad *Corinth.* 12. Datus est mihi stimulus carnis meæ. In *Psal.* Multæ tribulationes iustorum.

Christus vadit modo regit.

Et nihil mihi deerit. Imò me abundanter in via sustentabit. Vnde litera *Hieron.* & *August.* Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Duo ergo

ergo dicuntur. Primo abundantia rerum in generali. Secundò specificatio. Primò quoad cibum. *In loco pascuæ.* Secundò quoad potum. *Super aquam refectionis.* Ait ergo: Sic *regit*, viam demonstrando. *Et nihil mihi deerit*, in omnibus necessariis ad sustentamentum vitæ per illum abundando. *Luc.* 22. Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Et dixerunt ei: Nihil. *Chrysost.* Omnia alia propter hominem fecit Deus, hominem propter se. Si ergo animatibus ministrat propter seipsum. *Psal.* Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Nihil enim mihi deerit in futuro: quia ad *Coloss.* 3. Omnia in omnibus Christus. *August.* Quid ei deesse poterit, qui omnia habentem habebit? *Iudic.* 18. Intrabimus ad securos in regionem latissimam, in quo nullius rei est penuria.

In loco pascuæ. Verè nihil deerit: quia *in loco pascuæ*, in Scripturis scilicet in quibus pascuntur animæ. *Ezech.* 3. Cibauit me volumine illo. *Hieron. ad Florentium*: Nosti hoc esse animæ pabulum, si in lege Domini meditetur die ac nocte. *Deuter.* 6. & *Matth.* 4. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et nota, quòd bona pascua propter vberrimam, latitudinem, quietem, & dulcedinem. *Ezech.* 34. In pascuis vberrimis pascam eas, ecce primum: in montibus excelsis Israël erunt pascuæ earum, ecce secundum: ibi requiescent in herbis virentibus, ecce tertium; in pascuis pinguibus pascentibus, ecce quartum. In pascuis vberrimis quoad literalem sensum, in montibus quoad allegoricum, in herbis virentibus quoad moralem, in pascuis pinguibus quoad anagogicum. Et vere nihil deesse potest in illis pascuis: quia omnis vita, omne bonum in his pascuis inuenitur. *Sap.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Quid pascua spiritualia commendet.

Ibi me collocauit: quia hæc pascua nullus ingredi poterit sine Deo. *Apocalyps.* 5. Nemo poterat nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram aperire librum. *Apocalyps.* 3. Claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit.

3. *Super aquam refectionis* quantum ad potum. Præmisso enim de cibo, subiungit de potu. *Cantic.* 5. Comedite amici, bibite, & inebriamini charissimi: *Eccles.* 15. Cibauit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Hæc aqua dicitur refectionis: quia ad literam, non tantum potat, sed reficit & nutrit animam, sicut aliqui pisces nutriuntur ex sola aqua secundum quod dicunt isti versus:

Quædam animalia ex puris elementis aluntur.

Quatuor ex puris vitam ducunt Elementis,
Camelẽon, talpa, maris halec, & salamandra.

Vnde bonus Theologus, qui totum se immergit in diuina Scriptura, & in illa reficitur, est halec bonum. *Abac.* 1. Facies hominum sicut pisces maris. Vel aquam refectionis vocat aquam baptismatis, quasi iteratæ factionis, quia primo factum corporaliter per naturam, postea fit iterum per aquam baptismalem spiritualiter. *Ioan.* 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælo-

tum. Item aqua refectionis dicitur: quia statim adulto post baptismum datur Eucharistia: licut post ablationem manuum datur cibus, sic post baptismum Christi corpus. Vnde sicut illa aqua posset dici aqua refectionis, sic aqua baptismatis. *Isa.* 55. Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite.

Animam meam conuertit. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic regit, sic sustentat & nutrit in via, & etiam animam meam conuertit, in se totaliter intendentem, vt affectus & intellectus totus in ipsum tendit abluta anima a re facta. *Thren.* 4. Conuerte nos Domine, & conuertemur ad te. *Osee* 14. Conuertere Israël ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti iniquitate tua. *Thren.* 1. Extendit rete, Scripturæ sacræ, ecce aquam refectionis: conuertit me retrorsum, ecce animam meam conuertit. Suprà in *Psal.* Lex Domini immaculata conuertens animas.

Deduxit me. Hîc quartum, gratia scilicet compendium demonstrans, & per illud deducens. Ait enim: Sic regit, sic pascit, sic conuertit animam meam in se, & præter hæc omnia, *deduxit me per semitas iustitiæ*, quæ compendiosiores sunt, quam stratæ publicæ. *Prou.* 4. Deducam te per semitas æquitatis. Mandata enim communia sunt quasi stratæ publicæ. *Psal.* Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum. Sed semitæ arctiores sunt: dicuntur enim semitæ, quasi semiuiæ. *Matth.* 7. Arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci inueniunt eam.

Semitæ sunt consilia.

Dicuntur autem semitæ diuina consilia, quia latent multos, sicut latent semitæ. *Isa.* 42. In semitas quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. Quia munda sunt sicut semitæ sunt mundæ. *Isa.* 35. Erit ibi semita sancta, & via munda vocabitur, & non transibit pollutus per eam. Quia compendiosa, breuius ducentia ad regnum cœlorum. *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum. Item arcta non admittentia oneratum. *Matth.* 19. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ad *Hebr.* 12. Deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum, curramus ad propositum nobis certamen. Et nota, quod dixit, *Deduxit me*, non per semitas, sed *super semitas*. Per semitas ambulat, qui consilia consequitur: sed *super semitas*, qui non tantum ambulat, sed etiam alios ambulare docet, & informat ad ambulandum. *Matth.* 5. Qui fecerit, & docuerit sic homines, magnus vocabitur in regno cœlorum. Et hoc non meis meritis, sed

Propter nomen suum, id est, propter suam piissimam bonitatem. *Exod.* 15. Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti, &c. Argumentum, quòd à Dei benignitate & gratia est duci ad claustrum. *Matth.* 4. Ductus est Iesvs in desertum à spiritu, vt tentaretur. Et quam crudelis est sibiipsi, qui recessiens à seipso tantum abiicit ductorem, & tam pium. *Sapient.* 2. Spiritus sanctus disciplinæ, &c.

4. *Nam & si ambulauero.* Hîc est secunda pars Psalmi, in qua tanguntur gratiæ & beneficia,

in amotionem mali ordinata, & tanguntur duo. Primò malorum amotio. Secundò conseruatio, & continuatio in amotione illa, ibi, *Et misericordia tua subsequetur me.* Item in prima duo. Primò beneficium ex amotione timoris, quod est de futuro. Secundò beneficium ex amotione eorum quæ sunt in præsenti. *Virga tua.* In prima duo. Primò exclusio timoris præsente causa ipsius timoris. Secundò ratio exclusionis. *Quoniam tu mecum es.* Ait ergo: Sic me ducit, & propter hoc securus sum: nam *etsi ambulauero in medio umbræ mortis.* Nota, quòd umbram mortis appellat ignorantes Deum ab ipsa morte culpæ reddítos tenebrosos, de quibus alibi in *Psal.* Nescierunt nec intellexerunt, in tenebris ambulant. Et illi sunt vel habentes ignorantiam negationis, sicut Iudæi & Gentiles: vel dispositionis, sicut hæretici: vel habentes intellectum obeuratum culpis, sicut schismatici, & quilibet alij peccatores. Ad *Ephes.* 5. Eratis aliquando tenebræ. Et sic sensus est. *Si ambulauero in medio umbræ mortis*, id est, Deum ignorantium, siue Gentiles sint, siue Iudæi, siue hæretici, siue schismatici, *non timebo mala* culpæ vel erroris, vt scilicet retrahar ab illis, vel à te abstrahar. *Psal.* Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? *Prouerb.* 28. Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Vnde autem accedit ista securitas, Gregorius dicit: Quia illum diligit, quem nemo inuitus amittit.

Nota.

Crux vmbra vitæ.

Et nota, quòd est vmbra vitæ, scilicet vmbra crucis quæ tanquam arbor magna obumbrat omnibus nobis. *Thren.* 4. Christus Dominus captus est in peccatis nostris, in vmbra illius viuemus inter gentes. Propter hoc quia vitalem sentiebat vmbram, dicebat *Psal.* Sub vmbra alarum tuarum, brachiorum crucis tuæ, protege me. *Cant.* 2. Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Et est vmbra mortis, temporalium abundantia, quæ omnia sunt quasi vmbra. *Sap.* 5. Diuitiarum iactantia quid contulit Omnia illa transierant sicut vmbra mortis, quia ad mortem ducentia. *Iob* 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Valde elegantem oportet esse, qui non offuscatur hac vmbra. Propinqui enim terræ transeuntes per hanc vmbram eclipsantur sicut luna. *Eccles.* 27. Stultus vt luna mutatur. Sed boni longè ab hac vmbra sunt elegati, & vero sole Christo illuminati: non autem obscurantur in hac vmbra, sicut nec stellæ. *Iob* 23. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo. *Mich.* 7. Cum sedeo in tenebris, Deus lux mea est. Et hoc est quod addit sic: *Non timebo mala, quoniam tu mecum es*, protegendo me. *Isa.* 43. Cum transieris per aquas, tecum ero, & fluminа non operient te, quia ego Dominus Deus tuus, Sanctus Israël Saluator tuus, &c.

Vmbra mortis terrena bona.

Virga tua & baculus tuus. Hic secundum, in quo tanguntur beneficia contra mala præsentia. Primò contra malum culpæ. Secundò contra malum pœnæ, ibi, *Parasti in conspectu meo.* Contra malum culpæ est correctio, & quantangit dupliciter. Minorem & leuiorem in virga. Duriorem, & quasi asperiorem in baculo. Dicit ergo: *Tu mecum es*: & propter hoc *virga tua*, minor scilicet correptio & leuior, quâ punis me tanquam paruulum. Et *baculus*, scilicet pœna maior, quâ punis vt grandæuum, & prouectum, *ipsa me consolata sunt*, non tantum in patientia sustinui: scio enim illud *Psal.* Cū ipso sum in tribulatione. Virga puero debetur. *Prou.* 22. Stultitiæ colligata est cordi pueri, & virga disciplinæ fugabit illam. Sed baculus est malorum, qui iam nolentes impiè agere. *Isa.* 14. Continuit Dominus baculum impiorum. Hæc mihi sunt in consolatione & solatio, quia filium me ostenderunt. Ad *Hebr.* 12. Flagellat omnem filium quem recipit. Nec tantum filium, imò dilectum filium. *Apoc.* 3. Ego quos amo, arguo, & castigo. Quia æternam pœnam in temporalem vertunt. *Gregor.* Sancti pœnas temporales lucrum putant, quia per eas æternas euadere non ignorant. Quia æternam felicitatem in gaudium interminabile conuertunt. *Ioan.* 16. Tristitia vestra vertetur in gaudium, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. *Sap.* 3. In pauca vexati, in multis bene disponentur. 2. ad *Corinth.* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Quia inimicis nostris nocumentum fit, & afflictio. *Sapient.* 12. Cum nobis disciplinam das, inimicos nostros multiplicitèr flagellis.

Fructus ex aduersis.

Posset esse Thema in festo Crucis in Septembri quod est infra Octauam B. Mariæ: virga enim est beata Virgo. *Num.* 17. Virga Aaron frondurt & floruit. *Isa.* 11. Egredietur virga de radice Iesse. Baculus crux. *Genes.* 32. In baculo isto transiui Iordanem istum. Hæc sunt consolatio bonorum; virgo & passio.

Argumentū concionis de crucis exaltatione, virgo est virga, crux baculus.

Parasti in conspectu meo mensam. Hic est secundum, beneficia scilicet contra malum pœnæ, & sunt tria. Primum, refectio mensæ triplicis. Secundum, pleniludo vnctionis, & gratiarum in capite. *Impinguasti in oleo caput meum.* Tertiò, calix Dominicæ passionis. *Et calix meus.* Dicit ergo: Sic correxisti me virga & baculo contra culpam, & etiam *aduersus eos qui tribulant animam meam*, infligendo pœnam, *parasti mensam*, scripturam scilicet me consolantem, vel certè Eucharistiam, vel spem æternæ gloriæ: hanc enim mensam triplicem distinguit Glossa. De prima *Exod.* 26. Mensam extra velum facies, & contra mensam candelabrum in latere meridiano tabernaculi. Mensa enim stabit in parte aquilonia. In hac enim dispositione mentis intimant non comedere in angulis, & in priuato intra velum, sed extra in aperto & publico. *Osee* 4. Separatum est conuiuium eorum, fornicate estis: fornicatione enim formenti sumi. Item nec tondebit nos date cibo corporali, sed intendere lectioni: erat enim contra consolationem. *Prouerb.* 23. Intus comedet, foras vomet, quem fecerit: & replet animam suam, quam ebriam reddidit. Item nec audiet vocem cantorum, & psallentium. Aquilo enim, vt dicit Ysidorus, dicitur eò quòd aquas ligat & nubes, & quia cum sit carnalis conuersationis, quæ debet restringi in comedendo. *Eccles.* 37. Noli esse in omni epulatione, & non te effundas in omnem escam. De secunda mensa Eucharistiæ. *Prou.* 9.

Triplex mēsa, scriptura, Eucharistia, spes gloriæ.

Dispositio mēsæ Exod. 26 moraliter explicata.

Sapientia, Christus scilicet, ædificauit sibi domum, Ecclesiam scilicet: excidit in ea columnas septem, septem scilicet sacramenta: immolauit victimas, Sanctos antiquos Prophetas, & seipsum in ara crucis, propetum miscuit, in altari, sanguinem scilicet & sanguinem. Hæc est mensa roborans contra omnem tribulationem. *Psal.* Et panis cor hominis confirmet, ne vacillet per impatientiam, sed totum seipsum immolet, sicut immolatum recolit & sumit pro se Deum suum. *Prouerb.* 23. Alia littera: Ad mensam diuitis sedisti, attende quæ tibi apponuntur: scilicet quoniam similia oportet te præparare. De tertia *Luc.* 22. Edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.

Comparatio & effectus triplicis mensæ.

Glossa. Prima mensa monstrat refectionem. Secunda sacias. Tertia verò glorificat. Prima in littera, secunda in spiritu, tertia vero est in specie, aperta scilicet visione. Et nota etiam, quòd secundum Glossam, dicitur hæc Glossa contra eos qui ambulant Ecclesiam, quia mali si sumerent præsentiam Christi corpus, conscientiæ & noxios ei cibus, 1. ad *Corinth.* 11. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diudicans corpus Domini. Et subdit: Ideò, scilicet quia indigne manducatis, multi infirmi inter vos, & dormiunt multi, morbis chronicis, multis infirmitatis passionibus.

Impinguasti in oleo. Ecce secundum. Quasi dicatur: Non solum consolationem habeo per refectionem mensæ, sed etiam copiæ vnctionem: *quia impinguasti caput meum*. Christum, ad *Ephes.* 1. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius: *non secundùm*, &c. Spiritualem. Hoc enim figuratur oleum. In *Psal.* Ve exhilarat faciem eius in oleo. *Isa.* 61. Vestiuit me oleum gaudij pro veste. Hoc loco impinguatum est caput Ecclesiæ. *Psal.* Vinxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, &c. Et alibi: Sicut unguentum in capite, &c. Caput enim specialiter cæteris membris ad *Corinth.* 11. Caput mulieris vir, virum scilicet patris infectione. Hoc ungitur & impinguatur oleo, Spiritu scilicet sancto, qui datur omnibus. *Psal.* Inueni David seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum. *Eccles.* 9. Omnis tempore vestimenta tua candida sint, scilicet enim cor. *Act.* 13. Discipuli replebantur Spiritu sancto, & gaudio. Ergo in mensa nobis exhibita debemus sumere, in impinguatione capitis Spiritus sancti.

Et calix meus. Hic est tertium, & est calix [illegible] quod [illegible] Quod dicunt: [illegible] [illegible] [illegible]

Et misericordia tua persequatur me. Hæc autem diuisio est secundum illos quorum litera est, *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit.* Secundum communem literam essent vndecim. Primum positio in via bona, & decem alia sicut sunt numerata.

Et vt inhabitem in domo Domini. Tertia pars totius Psalmi, in qua ostenditur finis & vtilitas vltima omnium gratiarum præcedentium, scilicet habitatio in domo æterna Dei, & præparatio in illa cohabitatione. *In longitudinem.* Ait ergo: Sic me gradatim diuersis gratiis promouisti, & hæc omnia facta sunt, *Vt inhabitem in domo Domini. Psal.* Ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion. Hæc est domus Domini, de qua 2. ad *Corinth.* 2. Scimus, quoniam si domus nostra terrestris huius habitationis dissoluitur, habemus domum non manu factam æternam in cœlis. *Cassiod.* Hæc est gratia contemplatiua, de qua, Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc est quod hic dicitur, *In longitudinem dierum.* In hoc enim notatur æternitas. *Prouerb.* 3. Longitudo dierum in dextera illius, in sinistra autem diuitiæ & gloria. *Apocalyps.* 3. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, foras non egredietur. Et nota Glossam, quæ assignat causam quare cantatur hic Psalmus in exequiis mortuorum.

IN XXIII. PSALMVM.

1. *Psalmus Dauid in prima sabbati.*

2. *Argumentū Psalmi, Christi imperium in Ecclesiam quam superiori Psalmo è captiuitate eripuit.*

DOmini est terra, & plenitudo eius. Hic est Psalmus vigesimus tertius, in quo postquam actum est de Christi passione, de redemptione populi ab Ægypto spirituali, vel Babylonia quæ sequuta est ex passione, agitur consequenter de dominatione Christi, & dilatatione regni eius. Vnde in hoc Psalmo Propheta tenet personam præconis, qui post victoriam & reductionem proclamat, totum terrarum orbe victoris. Et quia hæc victoria maximè apparuit facta in resurrectione, inducuntur Psalmus ista à resurrectione: est enim talis titulus: *Psalmus Dauid in prima sabbati*, id est, pro sabbato editus primo, id est, pro eo quod gestum est in prima sabbati, scilicet pro resurrectione, in qua Christus victor apparuit, & dominus totius mundi, secundum illud *Matth.* vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.

Notandum ergo, quòd Iudæi in maxima reuerentia habebant diem sabbati. *Exod.* 20. Propter illud benedixit Dominus *diei sabbati*, & sanctificauit illum. Et inde etiam à die sabbati nominabant dies septimanæ, vt dies Veneris prima sabbati, id est, prima post sabbatum, vel vna sabbati. Etiam septimana tota, aliquando sabbatum dicebatur. *Luc.* 18. Ieiuno bis in sabbato. Aliquando quilibet dies festiua maximè secundum illud *Isa.* 20. Vna sabbatorum veniunt ad monumentum. Gentiles autem à planetis dies nominabant, dicentes sabbatum diem Saturni, quia in eius hora planetam Saturnum dominari dicebant. Conuenienter alios planetas sex, in sex horis sequentibus, ita quod rursus in octaua Saturnus, & sic completo die naturali in viginti quatuor horis: rursus hora vigesima quinta Sol dominabatur, quæ erat hora prima diei Dominicæ, & ita diem illam, diem solis, appellabant. Christiani vero omnes dies festas appellant, eò quod secundum ipsos festandum est in omni die à peccato. Ad *Rom.* 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit, abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus. Vel, vt dicit *Isidorus*, Festæ à fando dicuntur, quia in eis est nobis tempus, vel Deo, vel hominibus, fandi: Deo laudando, orando: hominibus docendo, consulendo.

Est ergo sensus ritualis: Ipse Psalmus est Dauid vt Auctoris, in quo agitur de dominatione Christi, quæ manifestata est in prima sabbati, scilicet in gloriosa eius resurrectione, qui per Dauid designatur. Et bene hæc dies Dominica scilicet, resurrectio facta est manifesta: hac enim die lux condita est, secundum dierum ordinem. *Genes.* 1. Tenebræ diuisæ sunt à luce. Sic opacitas corporis Christi abiecta est, & corpus eius lucidissimum factum. Hæc ergo die mundum maiorem condidit, & minorem reparauit. Et hac etiam die, sicut dicit Rabba, speratur futura resurrectio generalis: hæc namque dies multis insignita est excellentiis. Prima fuit dierum sæculi: in ipsa lux facta est. In ipsa Angeli sunt creati, in conuersione ad Deum lux sunt facti. Hac die primò manna dicitur de cœlo descendisse. *Exod.* 16. Hac die natus est Christus. Hac die Spiritus sanctus missus. Hac die nostram resurrectionem in septo inchoauit, in hac consummabit. Huic nulla nox succedet, sicut nulli præcessit. Hæc dies, in qua Deo plene fruemur, & continuè deinceps sanctissimus & amabimus.

Dies Dominica multis nominibus celebris.

Diuiditur autem Psal. in tres partes secundum Gloss. Primo præconizatur Christi dominium super mundum, & Ecclesiam per totum mundum diffusam. Secundò describuntur bona & virtutes membrorum Ecclesiæ, quæ verè sunt membra, ibi, *Quis ascendet in montem Domini?* Tertiò hortantur mali & impij vt ad tantum Dominum conuertantur, ibi, *Attollite portas.* In prima duo. Primò præconizatur Christi dominium. Secundò, quòd vere sic debeat dominari, ibi, *Quia super maria fundauit eum.* In prima duo. Primò, quòd dominetur. Secundò, quòd virtualiter dominetur, *Orbis terrarum.* In prima duo. Primò, quòd continuum. Cœlum terræ. Secundò, quòd contento. *Et plenitudo eius.*

Dicit ergo: *Domini est terra*, secundum *Hier.* super illud Iosuæ, Iosuæ cxxiii. vide *Hieronymum*, Domini *est terra*, terra mundus. *Psal.* Mundum & plenitudo eius. Non enim ... Sed terra ... est ... & hoc ... est ... Et ... dies habet ... Et ... Et ... Et

quam confessus fuerat Petrus. *Matth.* 16. Non ergo fundata est, sicut multi putant, super temporalia & terrena. *Iob* 3. Qui terrenum habent fundamentum, velut à tinea consumentur.

Ecclesia terra compacta.

Et nota hîc, quòd terra dicitur Ecclesia, quia arida ab omni humore luxuriæ, & gulositatis. *Psal.* In terra deserta, inuia, & inaquosa, &c. In humidis enim dormit Beemoth. *Iob* 40. In vmbra dormit, in secreto calamo, & in locis humentibus. Item quia trita per tribulationes. Terra enim dicitur à terendo. *Isa.* 43. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum hostes nostri, conculcauerunt sanctificationem tuam. *Psal.* Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me. Et tanto solidior, quò plus pressa. 2. ad *Corinth.* 12. Virtus in infirmitate perficitur. Situ etiam infima. *Psal.* Humiliasti nos in loco afflictionis. *Psal.* In veritate tua humiliasti me: cum cæteri extollantur vanitate. Et nihilominus stabilis & fixa. *Eccles.* 1. Generatio præterit, generatio aduenit: terra autem in æternum stat. Et fructifera. *Psal.* Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum: trigesimum in bonis coniugatis, sexagesimum in viduis, & centesimum in virginibus. *Matth.* 13. &c.

3. *Quis ascendet?* Hîc est secunda pars Psalmi: postquam enim dixit orbem terrarum esse Domini, ne quis putet propter hoc omnes qui sunt in toto orbe esse de Ecclesia, occurrit ostendendo qui sunt de illa. Vel sic: Dixerat Ecclesiam esse Domini, & in toto orbe terrarum diffusam: ne ergo crederet aliquis omnes ascendisse qui sunt in Ecclesia, ad virtutum eminentiam, hoc remouet per quæstiones quas hic facit. Primò quærit. Secundò soluit ad quæsita, ibi, *Innocens*. In prima ergo duo dicuntur. Primò quærit qui sunt de Ecclesia, vel esse possunt per ingressum in illam. Secúndò quærit de perseuerantia ingressorum. *Aut quis stabit?* Secundum aliam literam primò quærit de ascensu ad culmen perfectæ iustitiæ. Secundò de statu in illo culmine. *Aut quis stabit?* Dicit ergo: Sic dixi, quòd Domini est terra, orbis terræ, & omnes in eo habitantes: non tamen omnes de Ecclesia: quia *quis ascendet in montem Domini?* Ecclesiam scilicet militantem, quæ sicut suprà dicebatur terra propter fructificationem, sic mons dicitur hîc propter vitæ & sanctimoniæ altitudinem. *Isa.* 2. Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium. Vnde volenti ingredi, necesse est quod ascendat. *Isa.* 2. Venite ascendamus ad montem Domini. Vel sic: Dixi Ecclesiam in toto orbe diffusam: sed *quis ascendet in montem Domini?* in iustitiæ scilicet perfectionem, quæ mons dicitur. *Cant.* 4. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. In hoc autem quod dicitur, *Quis?* notatur raritas perfectorum in Ecclesia. *Eccles.* 7. Ciuitas parua, & pauci in ea viri, viriliter scilicet agentes. In hoc autem quod dicit, *Ascendet*, notatur difficultas. Difficile enim est valde ascendere ad culmen perfectæ iustitiæ vt omnia relinquantur propter Christum. Hæc est enim iustitia, de qua in *Psal.* Iustitia tua sicut montes Dei. Timent enim multi ignem tribulationis & paupertatis. *Deut.* 5. Timuistis ignem, & non ascendistis in montem: ibi tamen Moyses non vrebatur, sed consolabatur. Alij triplici peccato, superbiæ, auaritiæ, luxuriæ, quasi funiculo triplici detinentur. *Eccles.* 4. Funiculus triplex difficile rumpitur.

Aut quis stabit, post ingressum in Ecclesiam, *in loco sancto eius*, in Ecclesia scilicet, in illa perseuerando. Locus autem sanctus est Ecclesia, sicut Moysi dictum fuit. *Exod.* 4. Solue calceamenta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Nec mirum. Locus est pedum Dei, misericordiæ scilicet & iustitiæ. *Isa.* 60. Locum pedum meorum glorificabo. Locus etiam sanctus, est eius iustitia. *Psal.* Iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. *Psal.* Tu autem in sancto habitas, laus Israël, in eo scilicet, qui sine terra est omnia relinquendo. Sed in hoc loco *quis stabit?* Multi enim multo tempore nituntur ad ascensum, sed in valde modico, & subitò aliquando descendunt. *Psal.* Ascendunt vsque ad cœlos per vitæ perfectionem, & descendunt vsque ad abyssos, aliquando per apostasiam. Sed non paularim descendunt. *Luc.* 10. Videbam Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Propter hoc dicit Petrus, Melius erat eis viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam conuerti retrorsum, ab eo quod traditum est illis sancto mandato.

Innocens manibus. Hîc subiungitur responsio: & dicuntur duo. Primò responsio prædictis quæstionibus. Secundò tacitæ cuidam, quæ posset ei fieri, ibi, *Hæc est generatio quærentium.* In prima duo. Primò descriptio ascendentis ex multiplici merito. Secundò ratio & causa meriti: quia non à seipso habebit hoc, sed à Deo, ibi, *Hic accipiet benedictionem.* In prima tria secundum triplicem conditionem, quam tangit ascendentis & stantis. Primò bona ordinatio in seipso. Secundò bona ad Deum. *Qui non accepit.* Tertiò bona ad proximum, *Nec iurauit in dolo proximo suo.* Vel sic. Quatuor tanguntur. Primum respicit ad operis bonitatem. *Innocens manibus.* Secundum ad intentionis puritatem. *Et mundo corde.* Tertium ad voluntatis perfectionem. *Qui non accepit in vano animam suam.* Quartum ad sermonis veritatem. *Nec iurauit in dolo.* Dicit ergo: Sic quæsiui, quis ascenderet? & respondeo: *Innocens manibus*, qui nihil mali fecit in opere, nec sibi, nec alij, qualis erat, qui dicebat 2. ad *Cor.* 7. Capite nos? neminem circumueninus. *Iob* 22. Saluabitur innocens, saluabitur munditia manuum suarum. Et hoc iustum. *Prouerb.* 13. Iustitia custodit innocentis viam. *Psal.* Innocentes & recti adhæserunt mihi. *Et mundo corde*, vt quod boni faciunt, non polluant peruersa intentione. *Matth.* 5. Beati mundo corde. *Prouerb.* 21. Qui mundus est, rectum est opus eius. Et hoc valde paucis conuenit. *Prouerb.* 20. Quis potest dicere: Mundum est cor meum? purus sum à peccato? *Tob.* 3. Mundum seruaui animam meam. *Iudith* 11. Introïens mundo manebat in tabernaculo, donec acciperet cibum post vesperam.

Partes in homine inquisite.

Qui non accepit in vano animam suam. Accipere in vano animam suam, est ipsam animam, & animæ voluntatem ad terrena, quæ omninò

nò vana sunt, conuertere per amorem & sollicitudinem. Sed nemo in vano accipit, qui totam ad æterna & solida conuertit? temporalia enim omnia, & mutatoria, & vana sunt. *Eccles.* 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Propter hoc dicit Augustinus in secundo, cum me conuertissem ad omnia opera, in quibus fudaueram, vidi in omnibus vanitatem. Bene animam in vanum accepit, qui dixit *Luc.* 16. Anime mee habeo multa bona in annos plurimos: bibe, comede, &c. Vanum etiam est culpa, quòd nihil vanius. 1. *Petr.* 1. Non corruptibilibus auro vel argento redemti estis de vestra vana conuersatione. In vano ergo animam accipit, qui ipsam ad mala perpetranda conuertit. Item secundum Hieronymum, in vanum accipit animam, qui, animam non vtitur ad id ad quod ipsam accepit. Hoc est, qui ea quæ debet facere, omittit: quasi enim per nihilo habet aliquas eius. *Eccles.* 4. Stultus complicat manus suas, & laborat, & eas ad ociosum miser. Sed contra *Eccles.* 7. Qui timet Deum, nihil negligit. *Bernard.* de diligendo Deo, In vanum animam accipis rationalem, dum iubar peccoris sensum sequeris rationis otiosa.

Nec iurauit proximo suo: & addit, *in dolo*, permittens simplicis iuramenti, & interdictum dolosa, & ipsum ed veritatem in sermone. In dolo autem iurat, qui proponit aliter in corde quam promittit in ore. *Psal.* Linguis suis dolose agebant. *Zach.* 8. Iuramentum mendax ne diligatis.

5. *Hic accipiet benedictionem à Domino.* Hîc secundum, in quo ostendit, quod hoc non habet à seipso, sed à Deo. non ex iustitia, sed ex misericordia, vnde & duo 22. cuiusdam. Primò à quo habeantur bona. Secundò vnde contineat. *Hic*, &c. *misericordiam à Deo.* Dicit ergo: Ascendet & habet, qui prædicta habuerit. Sed secundo hæc habebit, & non à se habebit prædicta, sed misericordiam, quadruplicem gratiam præbitam, *accipit à Domino.* Vel sic de melius: Vult ascender ad perfectam iustitiam, & in illa perseuerabit, sed non per illa. Illa enim non sufficiunt: imò *hic solus*, & tales habens gratias, adhuc vt ad perfectam ascendat iustitiam, *accipit beneficium a Domino*, gratiæ coöperantis, quæ non potest deficere. *Prouerb.* 16. Beneficio Domini diuina fiunt. *Et misericordiam*, qui perseuerat, *a Deo saluatore suo*, non ab alio. 2. ad *Corinth.* 1. Deus in quem sperauimus, quod & adhuc liberabit. Item quod misericordiarum conuertat mentes, non deficiens. *Psal.* Misericordia tua Domine precedet me, misericordia tua, &c. Vel potest in his verbis notari ex eorum ordinem, qui sunt innocentes, & mundicordes. Vnum quidem de effectu gratiæ collatæ, quod appellatur benedictio. *Matth.* 5. Beati mundicordes, &c. *Ecclesiast.* 11. Benedictio Domini in mercede iusti festinat. Aliud contra malum. Et *misericordiam à Deo saluatore suo.* Ad *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, ab omni malo.

Et nota, quòd Christus *pontifex*, &c. Ad *Hebr.* 9. Christus assistens pontifex futurorum bonorum. 1. *Petr.* 2. Conuersi estis ad pastorem & episcopum animarum vestrarum. Hic Episcopus dat benedictionem innocentibus & bonis. Raro aut nunquam legimus dedisse maledictionem, vt dicant nostri Episcopi prouidos esse ad benedicendum, non ad maledicendum: sed contrarium multi faciunt. *Osee* 4. Maledictum & mendacium inundauerunt. *Psal.* Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Sed attendant illud *Prouerb.* 26. Maledictum frustra prolatum, in quemcunque supernet: sed non in iustum quem maledicunt, vel innocentem. *Psal.* Maledicent illi, & tu benedices. Ergo in maledicentem.

Quomodo patiens possit dominus subditos.

Iste misericors est, vt de ipso sine misericordes, relaxando subditorum culpabilem ab ignorantia, per doctrinam. Hoc est enim vnum palee. 12. Sol è contrario *Isa.* 56. Ipsi pastores ignouerunt intelligentiam. Iracibiles ab indignatione & pena; per eleemosynarum largitionem. Hoc est lac comedere, & pasce. Sed è contrario magis lumitur, & auferunt eis sine. *Num.* 20. Quotquot venerunt, fures sunt & latrones. Et infra: Pascebant vestri nihil vt furentur, temporalia, & tacebat; corpora: & perdit animas. Et conscribillem à culpa, secundum potestatem sibi datam. Ecce veritum pasce. Sed è contra *Ierem.* 23. A prophetis Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram.

Hæc est generatio. Hîc est secunda pars partis huius, in qua subiungitur responsio tacitæ quæstioni, vel dubitationi vitæ ex modo loquendi. Posset enim credi, quòd de solo Christo intelligerentur prædicta, vel quod pauciffimi essent ascensuri ad perfectionem vitæ, & remansuri in illa, propter hoc hîc ostenditur, quòd imò multitudo est talis generationis cuius generatio non est, & præterea generatio concinnatur in pluribus, & tanguntur tria. Primò, quòd sit multitudo de qua loquitur est. Secundò tangit quorum, quia *quærentium Dominum*. Tertiò ostendit modum & causam quærendi. *Quærentium faciem*. Dicit ergo: Sic dixi, quòd innocens, & mundo corde ascendet, nec credas istum dictum Christum, vel aliquos paucos, hæc generatio hæc tota, est generatio, multitudo fidelium renata ex aqua & Spiritu sancto, & qui *Ioan.* 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. De hac generatione *Sap.* 4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! quoniam immortalis est memoria illius, quia apud Deum nota est, & apud homines: cum claritate quoniam imitatores est virtutis, & gratiæ. Et 1. ad *Corinth.* 15. Videmus

Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. *Iob* 33. Videbis faciem eius in inbilo. Et dicitur bis, *quærentium*, ad signandum, quòd in hac vita primò quæritur, & inuenitur aliquantulum. *Luc.* 11. Omnis qui quærit, inuenit. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Sed viterius quæritur postea, vt plenius habeatur. *Matth.* 25. Omni habenti dabitur, & abunda-
Deus semper quærendus. bit. Aut propter hoc iterat, vt innuat, quòd semper sit quærendus, quia non plene scitur quando habeatur. *Psal.* Quærite faciem eius semper. *Isa.* 21. Si quæritis, quærite.

Et dicit, *Dei Iacob*, vt notet difficultatem & laborem in quærendo. Iacob enim luctator. Vel vt alludat ei quod dictum est *Genes.* 21. Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

Attollite portas. Hic est tertia pars totius *Psal.* in qua ex rationibus superiùs dictis, subiungitur conclamatio Prophetæ ad malos, & maximè ad principes malitiæ, vt remota malitia Christo victori aperiant corda, & sumit rationem à duplici Christi potentia seu fortitudine in pugnando, & potentia in dominando, ibi, *attollite portas.* In prima dicuntur tria. Primò admonitio aperiendi corda Christo per remotionem peccatorum. Secundò interrogatio admonitorum, quis est, qui suadet aperiri? *Quis est iste?* Tertiò responsio per assignationem potentiæ ipsius impugnando. *Dominus fortis.* In prima tria. Primò admonitio de malo amouendo. Secundò de præparando se ad bonum gratiæ. *Et eleuamini.* Tertiò ratio vtriusque vt pateat introitus Christo. *Et introibit.* Dicit ergo: Sic Christi est tota Ecclesia, & tales sunt habitantes in ea, scilicet perfecti in illa iustitia. Ergo ô vos *Principes*, qui estis inter malos primatum gerentes, & illos verbo & exemplo malo à Christo retrahentes, *Attollite*, secundum *August. Hieronym. & Cassiodor.* Tollite, id est, amouete, & auferte, *portas vestras*, id est, peccata vestra, per quæ mors intrat ad vos, & etiam ad alios. Supra de iisdem portis, Qui exaltas me de portis mortis, ibi dictum fuit, quia portæ istæ sunt peccata. Hæ portæ tollendæ sunt, ne diabolus intret per eas ad animam: quod fit cor malè apertum reintegrando, & claudendo fortiter. *Amos* 9. Reædificabo aperturas murorum eius, & ea quæ corruerant, instaurabo. 1. *Mach.* 13. Simon accelerauit consummare omnes muros Ierusalem, & munijit eam in gyro.

Has portas debent remouere primò & principaliter Principes: quia propter peccata eorum peccat populus. *Eccles.* 10. Qualis rector ciuitatis, tales habitantes in ea. *Isa.* 52. Ablatus est populus meus gratis, quia dominatores eius iniquè agunt.

Et eleuamini. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic amouete peccata: & vos ô *porte eternales*, virtutes scilicet & gratiæ per quas Deus intrat ad animam, & per quas anima intrat in cœlestem Ierusalem. *Apoc.* 20. Singulæ portæ erant ex singulis margaritis. *Eleuamini*, in membris peccatorum principum, quæ iacetis quasi in terra. *Thren.* 2. Defixæ sunt in terra portæ eius. Clausæ etiam erant, ne homo per eas ingrederetur in vitam. *Genes.* 3. Collocauit Dominus ante portas paradisi Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem.

Et introibit. Ecce tertium. Quasi diceret: Vult tolli portas malas, eleuari bonas. *Et introibit Rex gloriæ* per illas ad interiora cordium nostrorum: & propter hoc dictæ sunt æternales, quia aditum præbent æterno Regi, & ad æternitatem. Ipse enim solus illabi potest animæ, non dæmones. *Isa.* 60. Occumbabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Et bene introitum præbent. Christo, non exitum: per virtutes enim intrat ad animam, non exit ab anima. *Psal.* Non egrediaris Deus in virtutibus nostris. Æternales etiam propter permanentiam. 1. ad *Corinth.* 13. Charitas nunquam excidit. *Sapient.* 1. Sapientia perpetua est & immortalis.

Quis est iste Rex gloriæ? Hic secundum, interrogatio, vt magis speciosetur Regis conditio. Nec quærit Propheta vt ignorans, sed vt volens exprimere magis. Ait enim: *Quis est iste Rex gloriæ?* Admirando quærit. Quis enim non quærat admirando: quis est qui intrare velit, non ciuitatem, sed animam, non domum, sed spiritum humanum. *Iob* 21. Quis est omnipotens, vt seruiamus ei? Et subditur statim. Responsio. *Dominus fortis.* Et describitur à dignitate primò. *Dominus.* *Esther vlt.* Dominus vniuersorum tu es. *Apoc.* 19. Dominus dominantium. Et à potestate, scilicet fortitudine triplici ad non cedendum. *Fortis.* Dicit enim *Isidorus*, quòd fortis dicitur à ferro, quod sit durum ne molliatur, vt cedat, sicut nec fortis. Talis Chri-
Triplex in Christo fortitudo. stus. *Psal.* Super dorsum meum fabricauerunt peccatores, sicut faber super incudem ferream non cedentem. *Matth.* 23. Scio Domine quia homo durus es tu, ham ad faciendum bona. *Et parcus.* Et ad infortendum mala, vnde subdit: *Dominus potens in prælio.* *Sapient.* 16. Tu es Domine, qui vitæ, quantum ad faciendum bona, & mortis quantum ad infortendum mala, habes potestatem. Vel, sicut vult Glossa, responsio est contra Iudæos. Quasi dicatur: Ille est Dominus, ô Iudæi, quem sicut seruum iniquum tractauistis. *Ezech.* 28. Seruo pessimo laniabis sanguinare. *Fortis*, licet cum gladiis & fustibus captus fuerit à vobis. *Marth.* 26. *Marc.* 3. Ibi abscondita est fortitudo eius: quam tamen parum exeruit, cum dixit: Ego sum. Abierunt enim retrorsum, & ceciderunt in faciem suam. *Ioan.* 18. *Potens*, licet in Pilati potestate à vobis traditus fuerit: non enim potuisset à nobis ferre. *Ioan.* 10. Potestatem habeo. &c. Et ad Pilatum eisdem 19. Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper.

Dominus potens in prælio. Contra diabolum & Iudæos, quorum ibi mentio fit: potentius enim est mansuefacto vincere, quam viuendo. 3. *Reg.* 23. Rex Israël fugit in certa huc contra nos, id est, sublatus, & superbos dæmones & Iudæos, & mortuus est vulnere, &c.

Attollite portas. Ecce secundum, in quo iterum admonet aperiri corda Christo ab infidelibus, & Principibus eorum maxime, & simitur ratio quare debeant aperiri, à Christi denominatione, & sicut prius dicebatur eis. Primò

mò exclamatio vt aperiant. Secundò interrogatio. *Quis est iste.* Tertiò responsio. Subiungit ergo. Et exponit eadem licet prius. Valdenim est repetitio, & ab hoc eadem potest fieri expositio secundum hoc. Sic enim secundum *Origenem* in tit. *Ante Scripta*, id est, contemplatio, dicit in verbo, aut in verbis. Quantumcunque ad vltimum eorum, scilicet responsionem, scias, quòd expressius volens dominum dicit: *Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ*, &c. quo viterius.

Virtutum multiplex acceptio. Virtutes autem hic Angeli generaliter appellantur. *Damas.* Et virtutes cælorum mouebuntur. Hæreses virtutes *ibi* Dominus, &. *Matth.* vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Dauid. Inuenit seruum meum Dauid, cum in vocabulo multi Petrum in hoc audiant. Deus quoque, vt ostendat [illegible] Tobiæ, vocabulo Raphaël, [illegible] nobis. Virtutes etiam [illegible] [illegible] cuiusmodi. Sed ille [illegible] [illegible] [illegible]

erubescat. Secundò ne ab allis confusionem, & irrisionem sustineat, ibi, *Neque irrideant.* Primum non debet sustinere Deus propter tria quæ tangit. Propter charitatem quam habet in corde. *Ad te Domine leuaui animam meam.* Propter confessionem fidei in ore. *Deus meus.* Propter confidentiam ex bonitate vitæ surgentem ex bono opere. *In te confido.*

Dicit ergo: *Ad te Domine*, qui sic regis, & tam potenter omnibus dominaris, *leuaui animam meam.* In hoc charitas quæ sursum leuat. 1.ad *Corinth.*13. Charitas omnia suffert, id est, sursum fert: omnia sustinet: in quo etiam notatur humilitas: non enim leuatur nisi quod iacet in imo. Ac si dicat: Repleta est malis anima mea, sed tamen charitate aliquantula tam leuo ad te. *Thren.*3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Sed quomodo dicit hoc: quis enim potest leuare ad Deum animam suam, si Deus ipse ad seipsum non leuet ipsam? Respondeo. Intellige animam in corpus proiectam tanquam quoddam granum in terram, ab illo summo agricola de quo *Ioan.*15. Pater meus agricola est. Et habet liberum arbitrium tanquam virtutem in grano, & gratiam vt calorem solis. Sicut ergo quod granum in altum leuatur, est à solis actione, & virtute grani, sic in animæ nostræ eleuatione est actio nostra, tanquam virtutis grani, & Dei tanquam solis. *Iob* 34.Si direxerit ad Deum cor suum, quod est liberi arbitrij, omnem spiritum eius & flatum ad se trahet, ecce quod est Dei.

Actiones nostræ à gratia & voluntate.

Releuanda est anima à triplici terra.

Ad te ergo *animam meam leuaui*, à terra quam calcamus, detestando auaritiam. *Psal.* Conglutinatus est in terra venter noster: adhæsit in puluere anima nostra. A terra quam gestamus, detestando luxuriam, ne putrescat in luto, & stercore carnis. *Ioël.*1. Computruerunt iumenta in stercore suo. *Ierem.*2. Vide vias tuas in conualle, vide vbi nunc prostrata sit. A terra, quæ nos ipsi sumus, scilicet libero arbitrio, quod est illa terra; de qua *Genes.*3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi: omnem superbiam detestando & fugiendo, & ipsam animam tibi præparando. *Iob* 13. Animam meam ponam in manibus meis. Et in *Psal.* Anima mea in manibus meis semper, parata vt tibi offeratur ad omnem obedientiam. Leuaui autem ad te contemplandum oculo intellectus, ad osculandum ore affectus. *Cant.viij.* Quis mihi det vt inuenta te foris, id est, in aperto, quantùm ad primum & duodecim te, quantum ad secundum. Item. *Ad te leuaui animam meam*, vt lassata in te requiescat. *Augu. in lib. Confess.* Inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. *Ioan.*16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Vt etenim pinguescat. *Eccles.*14. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini. *Matth.*11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Ad hanc autem refectionem sequitur spiritualis pinguedo, de qua in *Psal.* Sicut adipe & pinguedine, &c. Vt omne terrenum si vilescat. *Cassiod.* super hunc locum: Facilè terrena despicit, qui ad diuina conspicienda se iungit. *Psal.* Remitte consolari anima mea, in terrenis: memor fui Dei, & delectatus sum. Vt æternum lumen ei illucescat.

Psal. Accedite ad eum & illuminabimini. Huic autem clausulæ præponitur Aleph, quod interpretatur doctrina, in quo significatur, quòd sic leuans animam, & doctrina aliis, & eis est in exemplum, secundum illud *Ioan.*13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.

Deus meus. Ecce confessio fidei in ore. Ad *Rom.*10. Ore autem confessio fit ad salutem. Sine hac autem non potest capere beneuolentiam: quia ad *Hebr.*11. Sine fide impossibile est placere Deo.

In te confido. Ecce confidentia ex bono opere surgens, & gratia Dei. *Psal.* Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Et ideo non confundimur. Ad *Rom.*5. Spes non confundit. Et quia hoc est, ô tu Domine, *non confundar*, confusio in merito propter vitæ ignorantiam. *Cassiod.* Erubescere est reparanda animi perturbatione confundi, fabulosque aliud respicere, quam quod credebant mente. Nec propter peccata quæ commisimus, sicut Adam, & vxor eius, qui statim ut peccatum confessi. *Genes.*3. Non erubescit prædicationem cum *Paulo ad Romanos.*1. Non enim erubesco etiam Euangelium. Nec ipsius imitatione, ne contingat mihi illud *Luc.*9. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet. Ante hanc clausulam proponitur Beth, quod interpretatur domus, vel confusio, per quod significatur quod vas est domus, imprò confusio, scilicet ideò confitear, & quodcunque quantumcunque patiendum. Non enim confundantur & erubescant vbi opus esset, sed in illis in quibus non oportet. *Ierem.*6. Confusione non fuit confusi, & erubescere nescierunt.

Neque irrideant me inimici mei. Secundum, in quo tangitur pudor secundo, scilicet irrisionis, & offenditur quod hoc debet. Dominus tribulationem suam sustinens. Primò propter aduersariorum malitiam. Secundò propter ad patientiam. *Etenim.* Tertiò quibus debet reddere ipsam confusionem. *Confundantur.* Dicit ergo: Sic custodi me, *ne erubescam*, dilata vindictam eius, non amici qui diligendo proximi ad Christum, sed *inimici mei*, qui irridendo ad confusionem, scilicet horum malí qui bene agendo irrident bonos. *Iob* 12. Irrisibilis factus sum. *Sap.*5. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Vel dæmones, qui quos cognoscunt irrisores gloriantis Dei. *Ibid.*12. Et cum iniquis ridebit eos. *Greg.* Tanto magis diabolus vos irridet, quanto magis nos sibi obsequentes videt.

Etenim vniuersi qui sustinent te. Ecce secundum. Quasi dicens: Non irridentur, & scio, quod ita. Ne quisquam patiendum metuat. *Etenim vniuersi qui sustinent te*, patiendo. Sicut ego, secundum illud: *Propter te sustinui*, videlicet ea, & te propter eos. Cum, & sustinite Dominum. Subaudi vtique, malum patiendo inferendum. *Iacob.*5. Exemplum accipite sustinentiæ & laboris fratres prophetas. *Ecclesiast.*2. Omnia quæ superuenerint tibi sustine. Et in tribulationibus tuis. Sed non confundentur frustrati: quia & à pœna liberabuntur, & gloria coronabuntur. *Ecclesiast.*1. Vsque ad tempus abscondit patientia, & postea redditio iucunditatis. *Psal.* Cum ipso sum in tribula

tribulatione, eripiam eum, liberando à pœna: & glorificabo eum, donando gloria. Ante hanc clausulam autem etenim, ponitur Gimel, quod interpretatur plenitudo, quia patientia, perfectio, & plenitudo virtutum est. *Iacob.*1. Patientia opus perfectum habet. Et quia territionis pœnæ interiori mala. *Ierem.*15. Qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt. Et gloriæ patienter sustinenti. Ad *Hebr.*6. Per patientiam hæreditabunt promissiones.

Confundantur omnes iniqua agentes supernacue. Hic specialiter, qui sunt digni confusione. Et continua: Quasi diceres: Sic non confundentur qui sustinent te, *sed confundantur*, si deprecatio est, est verbum pietatis, & oratio bonæ confusionis, de qua *Eccles.*4. Est confusio adducens gratiam & gloriam: secundum illud *Matth.*5. Orate pro calumniantibus, & persequentibus vos. Vel potest esse maledictio quædam matris Ecclesiæ in malos filios & peruersos, concordando diuinæ iustitiæ. *Ecclesiast.*3. Est maledictus à Deo qui exacerbat matrem. Sed qui & quare confundentur? *Omnes iniqua agentes*, contra Ecclesiam & veros Ecclesiæ filios. *Et hoc supernacue*, id est inutile propterea quia bona. qui quidem semper impugnabuntur bonos; sed tandem non prævalebunt. *Ierem.*1. Bellabunt aduersùm te, sed non prævalebunt. Nec enim Ecclesia erat cuneta, & domus fortis fundata supra firmam petram. *Matth.*7. &c. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Propter autem iniqua agentes sunt, qui corpora alia male acquirunt. *Ecclesiast.*5. Auaritia in capite omnium. Alij agunt duplicitate, vel in capiendo scire nolendo, vel fraude, vt mercatores. De primis *Isa.*2. Quare derelinquisti populum tuum, & facies pauperum comedisti? *Amos* 4. Nescierunt facere rectum, dicit Dominus. De secundis *Amos* 8. Immittamus mendacium, & augeamus siclum. Et hoc *superuacue*, quia non proficit ad consequendam diuinæ visionem.

Non habet successum iniquitas in finem.

*Prouerb.*12. Non inuenies fraudulentum in eruditis *Isa.*33. Væ qui prædaris, nunquid & ipse prædaberis? *Apoc.*13. Qui captiuos ducit, in captiuitatem vadet. Quia vana sunt cogitatus, & vitæ eorum. Et si fortè in præsenti facinus aliud *Eccles.*8. Qui sunt diuitiæ fruentes suum peccatum in eis. Nec in futuro. *Prouerb.*2. Non proficient diuitiæ in die vindictæ. Imò si fructum faciunt, non illi assumunt. *Nahum* 3. Cuncta munimenta tua. De quibus *Eccles.*5. Vidi omnia quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, quantum ad primum. & afflictio spiritus, quantum ad secundum.

Psal. nona. Dominus. Hic secundum, in quo petit vitæ perpetuæ, & præmium meritis. Secundo psalmo. quod acquisiuit Deus Deus petitum. *Quinto.* Pugna. Quod nostra petit. Et *Dominus* verbum, quod vocabulo. *Dominus.* Et verbo primo manifestatum viam. Secundo confirmatum sermonem. Et *saluus.* Dei vitæ perpetuæ, & inuictus, qui participatum, vel certus per ipsum, ad optatum finem non pertinet: sed ad hoc multa non accidere, quæ *Dominus*, ostendit vota. Hoc Ieremias, qui dicit in 31. Dominus deus Israël mihi. Et hoc digito Spiritus sancti procedente de manu tua, scilicet filio. *Exod.*8. Digitus Dei est hic. *Viæ tuæ*, mandata scilicet, quæ dicuntur viæ: quia lata valde. *Psal.* Perambulabam in latitudine in mandatis tuis quæ dilexi. *Cassiod.* Viæ sunt quas commeantium licentia generaliter peruagatur. Viæ dicuntur à vehendo. *Isa.*2. Docebit vos vias suas.

Et semitas tuas, id est, consilia. *edoce me, Cassiod.* Semitæ sunt quæ angustè talli diriguntur, nec vulgò notæ, semitæ dictæ quasi seminæ. Talia sunt consilia; latitudo enim præceptorum multa pollidere permisit, sed arctitudo consiliorum nihil habere permittit, *Matth.*19. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes. In præceptis bene ambulat vir cum sua vxore, sed in consiliis non ambulat, nisi solus sine vxore. 1. ad *Corinth.*7. De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Item possunt ambulare in via mandatorum cum propria voluntate in multis: sed in consiliis relinquenda in omnibus. 4 *Reg.*6. Ecce locus in quo habitamus coram te, angustus est nimis. *Num.*22. In loco angusto, in quo non erat declinare nec ad dextram, nec ad sinistram, sterit Angelus contra Balaam. Et certè multis ignota est hæc semita, non possunt ipsam cognoscere. *Matth.*19. Qui potest capere capiat, dixit Dominus, postquam loquutus est de virginitate. Et bene *viæ tuæ*, non solum quia docuit ad te, sed etiam quia per eas ambulasti, virgo, pauper, & obediens. *Prouerb.*8. In viis iustitiæ ambulo quantum ad mandata quæ impleuit homo Deus; & in medio semitarum iudicij, quantum ad consilia.

Differentia præcepti & consilij.

Dirige me. Hic petit docei exemplo, & primò viam, deinde semitam. *Et doce me.* Dicit ergo: Sic demonstra & edoce, vt etiam quasi via demonstrata, *dirige me*, secundum quod Dominus, *in veritate tua*, vitæ scilicet. *Prou.*16. Domum sit dirigere gressus. *Et doce me* semitas secundum quod magister. *Matth.*22. Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate docet. Duabus ordinem. Primò petit vt dirigatur motus. Secundò vt doceatur apprehensiua. *Eccles.*24. Pie agentibus dedit sapientiam. Ergo dirigere propriè ferens potest ad mores & ad agenda, & docere ad credenda. Vel sic: *Dirige me in veritate tua*, id est, in fide. Nam *Abdi.*2. Qui spernebat est, non erit recta anima eius in eo.

Et doce me. Vt eadem quod credo intelligam, quia præcedit fides, sequitur visio. *Isa.*7. Nisi credideritis, non intelligetis. Vel sic: *Dirige me in veritate tua.* Ablatiuus pro accusatiuo, id est, vtque in veritatem tuam, te scilicet. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Et ibi, *doce me*, non in libro creaturæ, sicut Philosophos. Ad *Roman.*1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nec in libro Scripturæ in quo docet Theologos. *Isa.*29. Erit vobis, quasi verba libri signati. Sed in ipsa tua veritate, quæ est liber vitæ. *Apoc.*19.

Quia tu es Deus Saluator meus. Hic petitionis, quod debeat acquiescere suæ petitioni, & allegat duo. Vnum ex parte Dei, propriam scilicet bonitatem. Alterum ex parte hominis, scilicet patientiam

patientiam propriam. *Et te sustinus.* Et tangitur duplex beneficium creationis, & recreationis. Quantum ad primum dicit: Sic dirige, sic doce me, & debes, quia *tu es Deus meus*, supple, beneficio creationis. *Et Saluator meus*, beneficio recreationis: tuum enim qui me creasti, de nihilo faciendo, est me saluare glorificatum recreando. *Iob* 29. Videbo Deum Saluatorem meum. *Sap* 8. Attingit à fine, recreationis, ad finem, glorificationis, fortiter.

Et te sustinus, patienter patiendo mala, expectando bona dilata, *tota die. Eccles.*2. Sustine sustentationem Dei. *Baruch* 3. Filij sustinete patienter. Hanc autem allegat: quia sola hæc meretur coronam. *Matth.* 10. & 24. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ad *Hebr.*10. Patientia vobis necessaria, vt voluntatem Dei facientes, reportetis repromissionem.

Huic autem duplici versui præponitur litera hebræa He, quæ interpretatur, quod est, vel vita: quia per viam, vel semitam, per directionem à Deo, & doctrinam peruenitur ad vitam, & ad illud quod verè & immutabiliter est.

6. *Reminiscere miserationum tuarum.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua orat contra malum culpæ. Et primò Ecclesia petit. Secundò se exauditam ostendit, ibi, *Dulcis & rectus.* In prima duo. Primò præmittit persuasionem. Secundò subiungit petitionem, ibi, *Delicta iuuentutis.* Suadet autem à tribus. A frequentia operum misericordiæ. A naturaliter insita pietate. *Et misericordiarum.* Et à perpetuitate, vel æternitate miserendi. *Quæ à sæculo.* Quasi diceret: Sic peto præcedentia: sed ô Domine *reminiscere miserationum tuarum*, id est, operum misericordiæ quæ soles frequenter exercere. Quasi diceret: Non peto, quòd non sis solitus facere, sed quod consueuisti alias. In *Psal.* Ne longè facias miserationes tuas à me, quia misericordia & veritas tua semper susceperunt me, quasi præscriptionem longi temporis allegat. Quasi etiam diceret: Non meis meritis allego quæ petiturus sum deberi mihi fieri, sed frequentia exercitij misericordiæ tuæ. *Daniel.*9. In miserationibus tuis exaudi me Domine.

Et misericordiarum tuarum, quæ tibi sunt naturales. Sed quomodo *misericordiarum* in plurali, cum vnica & singularis in Deo sit misericordia? & est responsio, quòd verè vnica est in se, nec pluralitas tangitur hic, nisi vt monstretur pluralitas in effectibus. *Psal.* Homines, & iumenta saluabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. Opera autem misericordiæ eius in tribus patent maximè. Misericordia autem siue opus misericordiæ est relevatio à defectu: & hic triplex; naturæ, culpæ, & pœnæ. Primum ergo releuat misericordia, quæ est in deducendo de non esse ad esse per creationem. *Iob* 10. Vitam & misericordiam tribuisti mihi. *Psal.* Deus meus misericordia eius præueniet me. Secundò releuat misericordia, extrahendo de culpa ad iustitiam per gratiæ infusionem. Ad *Hebr.*5. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in tempore opportuno. Tertium releuat de miseria inducendo in gloriam, per gloriæ ipsius collationem. De hac misericordia *Iudas in Canon.* Vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri IESV CHRISTI in vitam æternam.

Misericordia leuat à triplici defectu, naturæ, culpæ, & pœnæ.

Quæ à sæculo sunt. Hic allegatur perpetuitas. Quasi diceret: Quia perpetuò & ab initio sæculi non cessat misereri, modo non omittet. Et verum dicit: in Adam enim opus misericordiæ exercuit, quia non statim vt meruerat, eum damnauit, sed ei pœnitentiam iniunxit: In sudore vultus tui, vescêris pane tuo. *Gen.*3. Similiter successores Adæ, qui peccata super peccata addebant, misericorditer expectauit valdè diu. *Sap.*12. Dabas locum pœnitentiæ, non ignorans quoniam neguam est generatio illorum, & naturalis malitia impiorum. Et sic semper sustinuit in patientia, semper præbens locum pœnitentiæ, ne destrueret omnino. *Thren.*3. Misericordiæ Domini quoniam non sumus consumpti. Et nota, quòd miserationes sunt à sæculo, ad illas enim referendum quod hic dicitur, sed misericordia ante sæculum & sine principio. *Psal.* Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum.

Huic autem versui præponitur Zain, dimissa hebræa littera, vau: Zain enim interpretatur, *Duc me*, scilicet in me miserum tuas misericordias. Et in hoc quod dicit, reminiscere, non est intelligendum, quod in Deum cadat oblivio, nec reminiscentia, sed ponitur affectus pro effectu, & antecedens pro consequente.

7. *Delicta iuuentutis.* Hic est secundus, in quo petit duo. Primò auferri culpam. Secundò conferri sibi gratiam, ibi, *Secundum misericordiam tuam.* In prima duo. Primò, quòd culpa sic auferatur, vt commissa scienter non fiant in recidatione. Secundò, quod nec præparata ignorantes. *Et ignorantias.*

Ait ergo: Sic debes misereri, & parcere. Ergo ô Domine, *ne memineris*: ad æternam pœnam infligendam, *delicta iuuentutis mea*, id est, in iuuentute mea scienter perpetrata. *Iob* 3. Noli meminisse delicta parentum nostrorum, reseruando ad æternam mortem: sed memento manus tuæ, & nominis tui, id est, Christi, qui est manus, & nomen tuum. Et dicit *Cassiodor.* Delicta dicuntur, eò quod per ea via æquitatis linquitur. *Prouerb.*14. Errant qui operantur malum. Et dicit, *iuuentutis*, vt magis moueat ad non recordandum, quia magis ad peccandum impulsus fuit. Quamuis enim caro aduersus spiritum concupiscat, sicut dicitur ad *Galat.*5. Maximè in iuuentute impugnat. *Genes.*6. Proni sunt sensus hominis ab adolescentia sua in malum. Iuuentus etiam potest appellari leuitas, & motus inordinatus. Hæc iuuentute, imò puericia multi sancti mortui sunt, & pueri. *Isa.* 65. Puer centum annorum morietur. *Cassiod.* Multi iuuenes mortui grauitate senescunt: cum à cunctis quibus fœda leuitatis crimina macularunt. Secundum hoc petit, *delicta iuuentutis*, vel leuitatis suæ in quacunque ætate, æternaliter non puniri.

Et ignorantias meas. Hic secundus. Et nota, quòd ignorantias dicit in plurali, quia ignorantia appellatur culpa habita ex ignorantia. Hoc autem accidit in originali culpa quam homo contrahit ignorante: nescit enim, & contrahit: imò habet ignorantiam negationis simpliciter. Aut quando adultus est, & tunc peccat dupliciter, aut quia ignorat dispositionem facti, sed bene scit factum. Homo bene scit quod fornicatur, vel dormit cum soluta, sed nescit esse culpam. Hæc ignorantia in infideli adulto ante conuersionem. Aut scit facti conditionem, sed ignorat factum, sicut in fideli qui scit bene fornicationem esse peccatum, sed non recolit se fornicatum esse. De omnibus ergo intelligo: *Et ignorantias meas*, peccatum scilicet originale, quod contraxi me penitus ignorante. *Isa.*47. Veniet super te malum, & nescies ortum eius, quoad peccatum originale: & calamitas quam non poteris expiare, quantum ad concupiscentiam quæ semper manet.

Omnis peccata habent ignorantiã adiunctam.

Item *ne memineris* peccata mea quæ commisi ante fidem nescienti esse peccata. *Prouerb.* 4. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruunt. *Eccles.* 4. Stulti nesciunt quid faciunt mali.

Vel sic: *Ne memineris ignorantiæ*, id est, peccata quæ feci, sed non recolo me fecisse. 1. ad *Corinth.* 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et sciendum, quòd committitur peccatum ex ignorantia, & habet excusationem à malitia. 1. ad *Timoth.*1. Misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci. Et ex infirmitate, & etiam hoc excusabile. Tale fuit Petri peccatum in trina negatione. *Matth.* 26. Sed est quod committitur ex studio & ex industria, & pura malignitate, & hoc grauissimum. *Ierem.*6. Omnes auaritiæ student. *Gregor.* Plus displicet Deo studium quam peccatum. Hæc ergo petit sibi dimitti quæ ex infirmitate & ignorantia perpetrauit.

Et præponitur his duobus versibus litera Cheth, quod interpretatur pauor, quia pauor de peccatis configere ad misericordiam facit, &c.

Secundum misericordiam tuam. Hic secundum, in quo petit conferri gratiam, adiungens allegationem. Primò misericordiæ diuinæ, quæ subuenit peccatoribus. Secundò bonitatis, quæ subuenit omnibus. *Propter bonitatem.* Dicit ergo: Sic destrue culpam, & etiam *memento mei* infundendo gratiam *tu*, cuius est infundere eam, & per ipsam delere culpam. *Isa.*43. Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates propter me. *Psal.* Memorare quæ mea substantia, &c. Et non secundum quod merui, quia inimicis tuis adhæsi. 2. *Paral.* 19. His qui oderunt Dominum, id est, dæmonibus, amicitia iungebaris, & idcirco iram Dei meruisti. Sed *secundum misericordiam tuam*, hoc est, misericordiam quæ decet te. *Isidor.* Regiæ virtutes duæ sicut præcipuæ, scilicet iustitia & pietas. Plus autem in Regibus laudatur pietas. *Senec.* Clementia decet principem, qui quocunque venit, manifestiora omnibus faciat. Allegat ergo: secundum misericordiam tuam infinitam, & omnem culpam excedentem. *Gregor. in quadam Homil.* Quæ lingua narrare viscera misericordiæ diuinæ sufficit? Quis spiritus ante tantæ pietatis diuitias non obstupescit?

Propter bonitatem. Quasi diceret: Non propter meritum meum, sed *propter bonitatem tuam*, tibi naturaliter insitam, non aliunde contra-

ctam. *Dionys. lib. de diuinis nomin. cap.*4. Cum essentia Dei bonitas sit, si ipse transit de bono, transit de essentia. Et est differentia inter Dei bonitatem & misericordiam, quia bonitas est respectu omnis creaturæ, quam condidit Deus, & conseruat: misericordia respectu creaturæ miseræ, à quâ tollitur culpa & pœna.

8. *Dulcis & rectus Dominus.* Hic secundum totius huius partis, in quo postquam præmisit petitionem, ostendit se exauditam vel exaudiendum. Et primò quantum ad collationem gratiæ. Secundò quantum ad remissionem culpæ, ibi, *Propter nomen tuum Domine.* In prima duo. Primò commendatio ipsius à quo petit gratiam. Secundò specificatio bonorum, quæ accepta sunt: quod est consequens ad commendationem, ibi, *Propter hoc legem.* Ait ergo: Sic peris ô Ecclesia, vel quæcunque anima: vnde hoc tibi? *Dulcis & rectus Dominus. Dulcis* peccatum remittendo sine meritis, & gratiam infundendo in illum qui non meruerat nisi mortem. *Psal.* Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et talis fuit in aduentu primo, cum dicebat *Luc.* 7. Dimittuntur tibi peccata tua. *Cant.*5. Guttur illius suauissimum. Sed tamen *rectus*, districtè discutiendo, si correcti non fuerimus, per iustitiam. *Psal.* Rectus Dominus Deus noster. Et hoc in aduentu secundo, quia tunc non exibit nec ad dextram nec ad sinistram. *Prouerb.*6. Zelus & furor viri non parcet in die iræ. Ratione dulcedinis est amandus, ratione rectitudinis est timendus. *Ecclesiast.* 2. Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Dulcis Christus, quia vita: rectus, quia veritas & via. *Ioan.* 14. Dulcis, quia suauia dat. *Sapient.* 16. Panem de cœlo præstitisti eis, &c. Rectus, quia ad bonum flagellat. Ad *Hebr.*12. Flagellat omnem filium quem recipit. Dulcis in cogitatione. *Ecclesiast.* 24. Spiritus meus super mel dulcis. Dulcis in sermone. *Psal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Et dulcis in opere: dulcia enim suis præparauit. *Psal.* Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Rectus, quia in eum non exiuit medium ab extremis. In lachrymis natus. *Sapient.* 7. Similem vocem omnibus emisi plorans. In lachrymis mortuus. Ad *Hebr.*5. Cum clamore valido & lachrymis. Et in lachrymis vitam duxit. *Luc.* 19. Fleuit super populum. Et *Ioan.* 11. Lazarum suscitando.

Propter hoc legem dabit. Hic ostendit bona, quæ à Deo commendata est recepturus. Primum, quòd accendet concupiscibilem. Secundum, quòd diriget irascibilem. *Diriget mansuetos.* Tertium, quòd docebit rationabilem, ibi, *Docebit.* Dicit ergo: *Propter hoc legem dabit*, charitatis, dilectionis, ad promouendum bonos & reducendum malos. *Isa.*33. Dominus Rex noster, Dominus iudex noster, Dominus legifer noster. Lex enim corrigit per rectitudinem, & ad Deum afficit per dulcedinem. De primo *Psal.* In quo corrigit adolescentior viam suam, in custodiendo sermones tuos. De secundo *Ecclesiast.* 23. Nil dulcius quam respicere in mandatis Dei. Hæc etiam lex charitatis, de qua *Iob* 11. Vtinam Deus aperiret labia sua, vt ostenderet secreta sapientiæ suæ, & quod multiplex sit lex eius, charitas scilicet. Sed quibus

dabis? *Delinquentibus in via.* In hac misera vita, quia cæteri non indigent lege arrigente. Ad *Galat.* 4. Propter transgressores lex posita est. 1. ad *Tim.* 1. Iustis non est lex posita, sed parricidis, homicidis, & aliis peccatoribus, qui peccatores sunt dum sunt in via. Et etiam spes de correctione illorum post mortem non est: vnde frustrà daretur eis lex. *Prouerb.* 11. In mortuo homine impio, nulla erit vltra spes.

Nota etiam, quòd Dominus signat potestatem, dulcis benignitatem, rectus rigorem: & hæc coniunguntur ad monstrandum quod potestas debet habere duos tales socios, quia potestas sine benignitate erit tyrannica, eadem sine rigore, erit remissior, imò nulla. *Gregor.* In sacerdotali pectore cum terrore seueritatis debet custoditi virtus mansuetudinis, vt iram mansuetudo condiat, & mansuetudinem zelus districtionis accendat. Talis potest dare legem delinquentibus in via, & non alius.

9. *Diriget mansuetos.* Hic secundum quod dirigit irascibilem. Ait enim: Sic accendet concupiscibilem, *& diriget mansuetos* qui patienter sustinent correctionem, *in iudicio* præsenti quo punit peccata, de quo *Ioan.* 12. Nunc iudicium est mundi. *Mansuetos* appellat, sicut vult *Cassiodor.* Iniurias tolerantes, non malum pro malo reddentes. Hos dirigit: quia per correctionem, si aliquid in eis distortum est, totum rectum, & directum facit. Nec mirum: quia applicat: secundo, quia rectus est. Dirigit etiam eos in iudicio futuro in vitam æternam secundum illud *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.

Et docebit mites. Ecce tertium, scilicet eruditio rationabilis: & tangitur quos docebit primò. Secundò quid illos docebit. *Vias suas.* Primò in vniuersali. Secundò specialiter. *Vniuersa viæ Domini.* Dicit ergo: Sic diriget mansuetos, *& docebit mites.* Isti enim sunt apti ad hoc vt doceantur. Propter hoc Dominus in *Matth.* primam lectionem tanquam introductoriam ait in 11. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. In mansuetudine enim, & in humilitate suscipitur doctrina. *Iacob.* 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. *Eccles.* 5. Esto mansuetus, ad audiendum verbum Dei, & propinquas vt audias.

Sed quid docebit eos? *Vias suas. Isa.* 2. Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, non inania, & curiosa, & philosophica, quæ non sunt via ad vrbem cœlestem, sed magis deuia, quærentes. *Eccles.* 10. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere, id est in cœlum.

Huic versui præponitur Ioth quod interpretatur dissolutio, vel principium, quia hic actum est de iudicio, in quo impij dissolnentur, & bonis erit principium æternitatis.

10. *Vniuersæ viæ Domini.* Hic specificat vias, & tanguntur duo, quorum primum pertinet ad aduentum primum, secundum ad secundum aduentum. Primum, misericordia. Secundum, veritas. Duo ergo dicuntur. Primò quæ sunt illæ viæ quas docet. Secundò probat, quòd veræ illæ sunt. *Requirentibus.* Ait enim: *Docebit mites vias suas.* Sed quæ sunt illæ? *vniuersæ viæ Domini misericordia*; quantum ad aduentum primum, pro quo dictum est. Misericordia enim Domini plena est terra, in *Psal.* Et alibi, Suscepimus Deus misericordiam tuam. Ad *Tit.* 3. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et *veritas*, quantum ad aduentum secundum: tunc enim reddet vnicuique prout gessit. *Isa.* 27. In mensura contra mensura, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. *Isa.* 62. Iudicium gentibus proferet. Item *vniuersæ viæ Domini*, id est, singulæ, sunt *misericordia & veritas*, quia in quolibet opere Dei est misericordia, in quolibet veritas. In opere creationis, quia de non esse: in opere recreationis, quia de malo esse malitia culpæ, in bonum esse bonitate gratiæ. In opere glorificationis, quia de misero esse, in glorioſum esse. Hæc suprà ostensa fuerunt in illo versu, *Reminiscere miserationum tuarum.* In illis similiter breuiter veritas inuenitur, quia in his omnibus facit, sicut decet suam bonitatem. *Misericordia* ergo est in omni opere, quantum ad accipientem, sed veritas quantum ad faciendum. Et hoc verum est & apparet.

Requirentibus testamentum eius. Scripturas scilicet, *Et testimonia eius*, ipsos scilicet actores, Prophetas & Apostolos. *Hieron.* Testamentum est Scriptura, testimonia ipsi scriptores, Apostoli scilicet, & Prophetæ.

Vel Testamentum propriè nouum Testamentum dicitur, quia Testamentum continens vltimam voluntatem possessoris, exprimens quid & quantum ei relinquat. Et sic in Euangelio vltima Christi voluntas retinetur, quæ in eius morte confirmata est, secundum illud ad *Hebr.* 9. Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testimonia, lex, & Prophetæ, quæ attestantur Christo. *Act.* 3. de testimonio Moysi: Moyses quidem dixit: Prophetam de gente vestra suscitabit vobis Dominus, &c. *Deuter.* 18. Prophetæ. *Act.* 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent. Sic in nobis hæ duæ viæ esse debent: misericordia ad proximum: veritas, quæ est iustitia, quantum ad nos ipsos. *Psal.* Misericordia & veritas præcedent faciem tuam.

Vel cum dicitur Domini, nomen est potestatis. Hæc debet habere duas vias per quas se exerat, scilicet misericordiam & veritatem. *Prouerb.* 20. Misericordia & veritas custodiunt Regem. *Misericordia*, ne sit potestas effrænata & tyrannica: veritas, ne nimis remissa contra malos. *Gregor.* Sit rector agentibus bene per humilitatem socius, & contra deliquentium vitia per zelum iustitiæ sit rectus.

Huic versui præponitur Caph, quod interpretatur operatio, vel curuatio, vel manus, quia sub via hac duplici Dei curuamus & laboramus. Sub via misericordiæ, tanquam sub manu blandiente: sub via veritatis, tanquam sub manu terrente.

Propter nomen tuum Domine. Hic dicit se exauditum quantum ad peccati remissionem, quod fuit secundum, & tanguntur duo secundum duplicem causam, quam tangit. Dei benignitatem primò. Secundò propriam necessitatem, ibi, *Multum est enim.* Ait ergò: Hæc bona mihi facies, & etiam *propitiaberis peccato meo*, non meritis meis, *sed propter nomen tuum*, ostendendum, quod est IESVS. *Matth.* 1. Vocabis nomen 11.

nomen eius IESVM: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et glorificandum à me qui liberatus sum. *Eccles.* 51. Liberasti me de perditione, & eripuisti me de tempore iniquo: propterea confitebor & laudem dicam tibi, & benedicam nomini tuo.

Multum est enim. Quasi diceret: *Propitiaberis propter nomen tuum*, & peccati multitudinem quæ tanta est, quod delebilis non est nisi à te.

Vel sic: *Propitiaberis propter nomen tuum.* Sed dico, *multum est*, quæ confessio debet te mouere ad propitiationem: non enim peccatum diminuo sicut illa gens, cui *Ierem.* 2. dixisti: Absque iniquitate & peccato sum. Et in eodem: Quid niteris ostendere bonam vitam tuam ad quærendum dilectionem? Quasi diceret: Hæc non est via veniendi ad illam. Nec diminuo sicut Adam & Eua. *Genes.* 3.

Et nota, quòd peccatum mortale multum est numerositate, quia forsitan qui habet vnum, habet omnia: sed si non quantum ad obligationem ad pœnam sensus, tamen quantum ad pœnam damni. *Iacob.* 2. Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Propter hoc dicitur in *Psal.* Circumdederant me mala quorum non est numerus. Item quantitate comparatione ad illum in quem peccatur. Mortaliter enim peccans, peccat in Deum. *Psal.* Tibi soli peccaui. Et de illo dicitur in *Psal.* Et magnitudinis eius non est finis. Item multum fortitudine, quia fortius dæmone, quem ita constrictum tenet, quòd non potest euadere, de quo *Iob* 40. Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari. Sed *Luc.* 11. Si fortior illo superuenerit, alligabit eum. Item multum ponderositate, in puncto enim facit descendere ad infernum. *Psal.* Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Propter hoc dicitur *Iob* 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

Huic versui præponitur Lamech, quod interpretatur cor, vel disciplina, quia hic est peccati confessio aperta, quæ est vera disciplina, & per quam disciplinatur & seruatur. *Prouerb.* 4. Omni custodia serua cor tuum: ex ipso enim vita procedit.

12. *Quis est homo qui timet Dominum?* Hic est tertia pars totius Psalmi, in qua ponitur vox Ecclesiæ suspitantis ad gloriam. Sed quia tale suspirium creatur ex duobus, scilicet ex recordatione bonorum patriæ & gloriæ, & ex sensibili experientia præsentis miseriæ, propter hoc duo dicuntur in hac parte. Primò conquerendo inquisitiuè, quis tanta habet merita, vt possit peruenire ad tanta præmia. Secundò rogat vt amoueatur à præsenti miseria, ibi, *Respice in me.* In prima tria. Primò tangit de merito peruenientium ad gloriam. Secundò subiungit de præmio. *Anima eius.* Tertiò ostendit se esse in desiderio, & ipe tantorum bonorum. *Oculi mei semper ad Dominum.* In prima duo secundum duplex meritum timoris quod tangit primò, quod est tanquam causa & præparatio: & amoris, quod est consummatio, ibi, *Legem statuit ei.* Dicit ergo: Sic rogaui & obtinebo. Sed heu, *quis est homo qui timet Dominum?* Quam paucí sunt qui veraciter timeant. Tamen necessarius est valde timor. *Eccles.* 25. Qui timet Dominum, cui assimilabitur? Et subdit: Quam magnus, id est, valde magnus, qui inuenit sapientiam, sed non est super timentem Deum. Hunc etiam Dominus exigit & requirit per Prophetam *Malach.* 1. Si ego Dominus, vbi est timor meus?

Legem statuit. Hic tangit secundum, amorem scilicet: sicut enim necessarius est timor bene humilians, sic certe & amor bene inflammans. Dicit ergo: *Quis est qui timet Dominum?* Si talis est aliquis, Dominus *statuit ei*, id est, stabiliter dedit *legem* charitatis, quæ non est tantum lex, sed legis completio. Ad *Rom.* 13. Plenitudo legis est dilectio. Et bene plenitudo, quia plenissimè docet de omnibus necessariis ad salutem. 1. *Ioan.* 2. Vnctio docebit vos de omnibus. Et hanc statuit ei existenti, *in via*, fidei, quæ est via. 1. ad *Corinth.* 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Via, inquam, *quam elegit*, quia fides voluntaria est, non coacta. Et notatur in hoc arbitrij libertas, quia potest credere, si vult, si non vult non credat. *Eccles.* 15. Deus creauit hominem ab initio, & posuit eum in manu consilij sui. Via est fides ducens ad Deum, strata solidis fidei articulis, tanquam lapidibus parata pretiosis. *Tob.* 13. Omnes viæ tuæ sternentur ex lapide candido & mundo. Sed ne nimis dura esset hæc via, sternitur molli indumento Dominicæ incarnationis. Vnde ante incarnationem. *Psal.* Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Et alibi, Ostendisti populo tuo dura. Sed nunc possumus dicere illud ad *Hebr.* 13. Initiauit nobis viam nouam per velamen carnis suæ. Vnde sua vox est: Ego sum via. *Ioan.* 14.

Huic autem versui præponitur Men, quod interpretatur, ex ipsis, vel ignis. Ex ipsis eis timentibus vel amantibus, vere ignis præcedit ad illos inflammandos. *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur, &c.

Anima eius in bonis. Hic est secundum, in quo subiungit de præmio. Primò tangens præmium in futuro. Secundò etiam in præsenti, ibi, *firmamentum est Dominus.* In prima duplex præmium tangitur. Primò bonorum adiacentia. Secundò indissolubilis proprij corporis vnio. *Et semen eius.* Ait ergo: Est aliquis timens & amans Dominum? Et propter hoc *anima eius*, post separationem à suo corpore, *demorabitur in bonis.* Inter bonos Angelos & Sanctos, iam in anima glorificatos in patria. *Sap.* 5. Et inter Sanctos sors illorum est. Ioannes Euangelista inuitatus est à Christo vt cum fratribus suis epularetur. 13. *Duplex præmium timoris & amoris, præsens, & futurum.*

Vel in bonis animæ, quæ erunt quatuor secundum *Augustinum*, quatuor virtutibus succedentia in 6. mansica. Primum contemplatio, quæ succedit prudentiæ, & est plena conspectio veritatis. Secundum, sanctificatio, quæ succedit temperantiæ, & est summa ab omni sorde depuratio. Tertium, impassibilitas, quæ succedit fortitudini, quæ erit vt nullam omninò molestiam patiamur. Quartum, ordinatio quæ succedit iustitiæ, & erit vt æquemur purissimis animis, & omni naturæ corporali & bestiali *Quadruplex bonum animæ beatæ.*

præponamur. *Augustin. 6.* Musicæ in fine. Hæc ergo contemplatio, sanctificatio, impassibilitas, ordinatio, pro istis virtutibus sunt speranda. Vel in bonis in tribus dotibus vsitatis, quæ sunt visio, dilectio, fruitio.

Et semen eius, id est, bonum opus, quod seminauit, *hæreditabit*, id est, hæreditate faciet eam, scilicet animam, *terram*, id est, corpus suum proprium, etsi ipsum ad tempus reliquit. Ergo notandum, quod opus est semè. Ad *Galat. 5.* Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Bonum enim opus, semen bonum, quia inde colligitur bonus fructus. *Sapient. 3.* Bonorum laborum, operum, gloriosus est fructus. Item ex modico semine fructus magnus, imò quasi infinitus per successionem. Sic ex bono opere vita æterna, quæ est infinita. *Prouerb. 14.* In omni opere bono erit abundantia. 2. ad *Cor. 4.* Id quod momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Item semen non producit fructum, nisi occultum: sic nec opus bonum. *Ioan. 12.* Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet. Cadere in terram, intelligit occultari, & sepeliri in terram. Propter hoc dicitur ostendentibus opera sua. *Matth. 6.* Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Propter hoc dicit *Gregorius*, quòd sic sit bonum opus in aperto, vt intentio sit in occulto. *Mich. 6.* Seminabis & non metes. Item semen iacitur tempore pluuiali, sed in pulchro meritur: sic bona opera in valle lachrymarum, sed metentur in æterna hilaritate. *Psal.* Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient, &c. Item semen in fructum non proficit sine calore, sic nec opus bonum sine sapientia, & amore. *Psal.* Rigans montes de superioribus tuis, quantum ad sapientiæ infusionem. 1. ad *Cor. 12.* Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Comparatio seminis cum bono opere.

Nota.

Vel totum de præsenti. *Anima eius in bonis demorabitur*, id est, præceptis, tanquam in quibusdam deliciis. *Ecclesiast. 23.* Nihil dulcius quam respicere in mandatis Dei. Vel in bonis futuris, spe. *Sapient. 3.* Spes illorum immortalitate plena est. Ad *Philip. 3.* Nostra conuersatio in cœlis est. Vel *in bonis*, Sanctorum scilicet exemplis. *Gregor.* Ecclesia narrat fortitudinem virorum, vt ad similia prouocet vitam infirmorum. *Et semen eius, filij, hereditabit terram.* Necessariis scilicet non indigebunt. *Psal.* Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Huic autem versui præponitur litera Nun, quod interpretatur pascens, vel pascua eorum. Bona enim de quibus mentio facta est, & timentium & amantium pascua sunt. *Psal.* In loco pascuæ, ibi me collocauit.

14. *Firmamentum est Dominus.* Hic secundum, in quo ostendit bona collata in via, quæ sunt duo. Primum, diuina protectio & conseruatio. Secundum, scripturarum reuelatio. *Et testamentum ipsius.* Ait ergo: Hæc prædicta eis faciet in futuro, sed interim *firmamentum est Dominus timentibus eum*, id est, sicut timor hominum dat debilitatem & diffidentiam, sic timor Domini firmitatem. *Psal.* Posuisti firmamentum eius formidinem. Stabilit timor cor & roborat. *Gregor.* Anchora mentis, pondus timoris.

Vel ipse Dominus est firmamentum timentibus se: quia vndique Deos ambit, sicut firmamentum illa quæ continet. *Iob 1.* Nunquid Iob frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum & domum eius? *Psal.* Et Dominus in circuitu populi sui. Item quia ignotus sit suis hic in via. *Ioannes Damascenus:* Substantiam cœli non oportet quærere nobis ignoratam existentem. Sicut Christus in via. *Exod. 33.* Non videbit me homo & viuet. 1 ad *Timoth. 6.* Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Item quia protegit fortiter. *Genes. 1.* Fiat firmamentum in medio aquarum, vt reprimat ipsas. Sic Christus in medio tribulationum ne obruant suos. *Iob 17.* Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Ad *Rom. 8.* Si Deus pro nobis, quis contra nos.

Comparatio Dei cum firmamento.

Et testamentum ipsius, hoc scilicet quod in vtroque testatus est, *manifestetur illis*, id est, notum sit & intellectum. *Ecclesiast. 33.* Qui timet Deum, excipiet doctrinam eius. Vel sic: *Et testamentum ipsius*, id est Deus, ad illos est, supple, hoc, *vt manifestetur illis.* Dominus enim quasi in testamento, quando moriturus erat, hoc eis legauit, vt se manifestaret illis. *Ioan. 14.* Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Vel *timentibus*, *testamentum* hoc manifestatur in præsenti per fidem, in futuro per speciem. *Psal.* Longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum.

Huic versui præponitur Samech, quod interpretatur audio, vel firmamentum, vel adiutorium. Quasi diceret: Per hoc quod in hoc versu dicitur, intellige, quòd si audio Deum, quod si ipsum timeam, mihi est firmamentum vel adiutorium.

15. *Oculi mei.* Hic est tertium, in quo ostenso merito bonorum, & suppositio, primò ostendit suspirando se tendere in Deum toto desiderio: & dicuntur duo. Primò, quia tendit in Deum totaliter aspectu & affectu. Secundò quare sic tendit. *Quoniam ipse euellet de laqueo.* Dicit ergo: Hæc bona facit timentibus & amantibus. Ergo *oculi mei*, interiores, aspectus scilicet vel affectus, *semper ad Dominum*, quia speculum. Speculum enim semper delectat visum, & confortat. *Sapient. 7.* Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula. Et speciosus speciosum oculum delectat. *Ecclesiast. 40.* Gratiam & speciem desiderabit oculus. Et *Psal.* de eo, Speciosus forma præ filiis hominum. Quia luminosus: lumen enim delectat, tenebræ turbant. *Ecclesiast. 11.* Dulce lumen & delectabile oculis videre solem. Et ipse est sol. *Malach. 3.* Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Quia beneficus. Libenter respicit oculus pauperis ad diuitem beneficum, & oculus serui ad Dominum à quo expectat aliquod beneficium. *Psal.* Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri, &c. *Iacob. 1.* Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c. Et nota, quòd

Quare præbeat Deo totum inhiet.

quòd dicit, *Oculi*, non oculus: sunt enim aliqui qui vnum habent oculum ad Deum, scilicet intellectus, & alium, scilicet oculum affectus ad terrena. *Ioan. 15.* Nunc autem & viderunt, oculo intellectus: & oderunt, auertendo oculum affectus, me & Patrem meum. *Psal.* Qui videbant me, foras, quasi superficiali visione, fugerunt à me. Alij sunt quorum neuter in Domino est, de quibus in *Psal.* Oculos suos statuerunt declinare in terram. *Prouerb. 17.* Oculi stultorum in finibus terræ. Et dicit, *Semper*, quia à re visa & delectabili vix auferitur oculus.

Quoniam ipse euellet. Ecce secundum. Quasi diceret: *Oculi mei semper ad Dominum*, tanquam ad æternitatis speculum, vnde possint videre laqueos, & cauere: ad ipsum ergo sunt: *Quoniam ipse euellet.* Et mihi ostendendo, & me adiuuando, *à laqueo pedes meos.* Glossa: Facile euadit laqueos in terris, qui semper oculos habet in cœlis. Laqueum autem multiplicem euadit. Possessionis terrenæ, de quo *Sap. 14.* Creaturæ Dei factæ sunt in odium, & in tentationem & in deceptionem oculis insipientium. Gulæ, de quo in *Psal.* Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. Luxuriæ, de quo *Eccles. 7.* Inueni mulierem amariorem morte: laqueus venatorum est. Superbiæ, quæ dicitur iniquitas antonomastice. *Prouerb. 5.* Iniquitates suæ capient impium. Et caudem miseriæ, de quo in persona Propheræ. *Psal.* Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Multiplex laqueus.

Huic versui præponitur Ain, quod interpretatur oculus, vel fons. Hic enim dicit oculos, qui fontes lachrymarum sunt, ad Deum se elenare. *Ierem. 9.* Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum?

19. *Respice in me & miserere mei.* Hic est secunda pars totius huius partis secundi [illegible]. Postquam enim suspirando ad æterna monstrauit bona peruenientium ad illam, hic secundò petit sanari à miseria præsenti. Et primò orat contra proprias miserias specialiter. Secundò contra miserias omnium generaliter. *Libera, Deus Israël.* In prima duo. Primò contra mala præsentia. Secundò contra futura, ibi, Custodi animam meam. In prima duo. Primò contra mala pœnæ. Secundò contra mala culpæ, ibi, *Vide humilitatem.* In prima secundum petitionem. Secundò subdit perfectionem, quod acquiescendum est suæ petitioni, ibi, *Quia vnicus & pauper.* Dicit ergo: *Respice in me*, Domine oculi mei semper ad te. Et tu ergo *respice in me*, sicut respexisti Petrum, imò magis in Petrum. *Luc. 23.* Respexit Petrum, & flenit amare. Nota enim, quod ad tuendas respectus Dei. Sunt sapientiæ quasi sue rationabiles. *Ecclesiast. 23.* Domino enim Deo antequam creaturæ, cognita sunt omnia, sic & post perfectum cursum omnia. Item tanquam sue irascibilis, quæ reducit malos. *Exod.* Ita pertransiet respectu meo illum. Misericordiæ, quasi sue concupiscibilis, de quo *Sap. 4.* Et respectus in electos illius. Hoc vltimo respectu, *respice in me*, & *miserere mei*, à miseria pœnæ relaxando me, & liberando. *Ecclesiast. 40.* Fratres in adiutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberabit.

Diuisio doloris in genera, species, & numeros.

Quia vnicus. Hic secundum, scilicet suasio, quòd exaudire debet Deus. Primò à bonis quæ facit. Secundò à malis quæ patitur. *Tribulationes cordis mei.* Duo autem bona facit. Tenet simplicitatem, & hoc ad Deum. Et paupertatem amat, quoad mundum. *Et pauper.* Ait enim: Respice & misereris, & debes, *quia vnicus sum ego*, cordis indissolubilitate, quod non habeo distractum ad diuersa desideria, sed totum intendit in Deum. 1. ad *Cor. 6.* Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Et talis misericordiam promeretur sine dubio. *Isa. 57.* Viri misericordiæ colliguntur in Deum, desidero & amore, sicut è contrario viri mortis diuiduntur. *Osee 10.* Diuisum est cor eorum, nunc interierunt.

Et pauper, mundanarum rerum abdicatione omnimoda, vel saltem suppeditatione. De primo *Matth. 5.* Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. De secundo in *Psal.* Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Et vterque dignus est misericordia, quamuis primus magis. *Isa. 49.* Et pauperum suorum miserebitur.

Ecclesiæ etiam potest esse vox, quæ vnica est, sine diuisionibus hæresum, & schismatibus. 2. ad *Corinth. 2.* Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. *Act. 4.* Credentium erat cor vnum, & anima vna. *Et pauper*, quamuis omnia Ecclesiæ sint. 1. ad *Corinth. 3.* Omnia vestra sunt, vos autem Christi. Ratio, quia non reputat illa comparatione ad illud quod verè habet, ipsum Christum, sed magis abiicit & contemnit. *Prou. 13.* Est pauper cum in multis diuitijs sit.

Huic autem versui præponitur Phe, quod interpretatur os, quod accipitur pro ore, siue errore, siue disciplina, quia hic per disciplinam deuotæ orationis corrigitur error oris, &c.

Tribulationes cordis mei. Hic allegat, & suadet à malis quæ sustinet, & primò ab interioribus. Secundò ab exterioribus. *De necessitatibus.* Ait ergo: Hoc facio, & etiam *tribulationes cordis mei*, quæ sunt insupportabiliores tribulationibus corporis. *Eccles. 30.* Non est oblectamentum super cordis gaudium: & ideò nec nocumentum, & afflictionem. *Multiplicatæ sunt*, Verè intantum, quòd nullus possit eas numerare, quæ sunt in corde pio, & veraciter pœnitente. Sunt autem multæ genere, multæ specie, multæ numero. Multæ genere, quia dolor & metus. *Iudith 4.* Timorem & metum, & probationem inducet super eum, & cruciabit illi in tribulatione doctrinæ suæ. Et quodlibet illorum genorum multas habet species. Dolor enim multiplicatur secundum diuersas species. Est enim in corde iusti dolor ex contritione, dolor ex compassione, dolor ex exilij prolongatione, dolor de patriæ dilatione. Dolor ex contritione multiplicatur numero, sicut & peccata de quibus iustus conteritur. *Isa. 38.* Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ex compassione, quia dolet de culpis aliorum & pœnis, & singulis. 2. ad *Corinth. 11.* Quis infirmatur, & ego non infirmor, quantum ad pœnas. Aut quis scandalizatur, & ego non scandalizor, quantum ad culpas. *Eccles. 25.* Omnis plaga, siue spiritualis

Triplex Dei respectus.

siue

siue corporalis, iustitia cordis est. Verum est in iusto. Dolor ex exilij prolongatione multiplicatur, secundum multiplicationem annorum, mensium, septimanarum, & dierum, & horarum. *Psal.* Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. *Iob* 3. Quare misero data est lux, & vita iis qui amaro sunt animo? Et ex patriæ dilatione multiplicatur secundum dilationem fœlicitatum quæ ibi sunt. *Psal.* Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? *Iob* 14. Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Ad *Roman.* 7. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Timor etiam multiplex. De præsenti culpa, de futura pœna. *Psal.* Timor & tremor venerunt super me. Timor culpæ multiplicatur secundum diuersitates peccatorum, & infinitas circumstantias quæ possunt accidere, quas omnes timet. *Iob* 19. Verebar omnia opera mea. De pœna secundum diuersitates pœnarum culpis singulis debitarum. *Iob* 23. Quando recordatus fuero, pertimesco, & tremos concutit ossa mea, quid dicam? Apprehenderunt me mala, quorum non est numerus.

De necessitatibus. Hic secundum. Quasi diceret: Non solum tribulationes sustineo interius in corde, imò rogo, *de necessitatibus meis*, tribulationibus scilicet ab exteriori illatis, quæ necessitates dicuntur, quia necessariò ab illis, qui volunt seruire Deo, sustinentur illatæ ab aliis. Omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur.

Huic autem versui præponitur Sade, quod interpretatur iustitia: iustum enim est orantem deuote, liberari ab iis quæ patitur iniustè. *Prou.* 11. Iustitia liberabit à morte, & ira, & concupiscentia.

18. *Vide humilitatem.* Hic secundum, in quo orat contra mala eorum, qui sunt in Ecclesia. Secundò eorum qui sunt extrà, ibi, *Respice inimicos.* In prima præmittitur quasi persuasio. Secundò subiungitur petitio. *Et dimitte.* Et persuadet à duobus. Ab humilitate contra elationem quæ est in peccato. Et à labore contra delectationem. Ait enim: Sic rogo amoueri pœnam, & etiam Domine, *vide*, diligenter attendendo, *humilitatem meam*, tu qui potes videre eam, qui solus vides in corde vbi est eius sedes. 1. *Reg.* 16. Deus autem intuetur cor. Et debes. *Isa.* 66. Alia litera: Ad quem respiciam nisi super humilem spiritu, & contritum, & trementem sermones meos?

Et laborem meum. Labor est propriè cum animi vis motiua tendit ad aliquid sibi bonum, & resistens aliquod inuenit: necesse est quod laboret in illius impedimenti amotione, & adeptione eius quod vult. Vnde apparet, quòd nullus iustus est sine labore: nullus enim iustus nisi operetur bonum: nullus autem in hac vita operari potest bonum, quin ei resistant multa. *Multa resistunt operanti bonum.* Primò homines mali: 2. ad *Tim.* 3. Quemadmodum Manes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati. Item dæmones. 1. ad *Thessal.* 2. Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus semel, & secundò, sed impediuit nos Sathanas. Item concupiscentiæ carnales. Ad *Roman.* 2. Video aliam legem in membris meis, contradicentem legi mentis meæ. Et bene iungit humilitatem & laborem: tum quia humilis libenter laborat. *Num.* 13. Chananæus, id est, humilians, habitabat iuxta mare, id est, iuxta amaritudines & labores. Tum quia ipse labor humiliat. In *Psal.* Et humiliatum est in laboribus cor eorum. Et præmittitur humilitas labori: quia sine ea labor est inutilis. *Gregor.* Quælibet bona opera nulla sunt, nisi humilitate condiantur. *Humilitas & labor vnio.*

Et dimitte. Ecce secundum. Quasi diceret: Vide humilitatem meam & laborem meum: *Et* sic, *dimitte*, condonando, *delicta mea*: per hoc enim solet placari. *Deuter.* 26. Respexit humilitatem nostram & laborem nostrum, & eduxit nos de Ægypto, id est, de tenebris ignorantiæ, & culpæ. Et appellantur *delicta*, omissionum peccata, quasi derelinquentia. Vel *delicta*, peccata omnia post baptismum facta, quia per ea derelinquitur iustitiæ via. Hæc autem petit dimitti *vniuersa*. Et nota, quòd alia litera habet: *Porta vniuersa peccata mea*, quod verè factum est. 1. *Pet.* 2. Quia peccata nostr aipse pertulit in corpore super lignum.

Huic autem versui præponitur Re, quod interpretatur principium, siue caput, vt monstretur, quòd humilitas est omnium bonorum caput & principium. *Gregor. in quadam Homil.* In cunctis quæ agitis, radicem bonorum omnium humilitatem teneatis.

Respice inimicos meos. Hic secundum, in quo postquam orauit pro culpis eorum qui sunt intra Ecclesiam, orat consequenter pro iis qui sunt extra Ecclesiam. Et primò oratio. Secundò persuasio, quòd exaudiatur. *Quoniam multiplicati sunt.* Dicit ergo: Sic mea dimitte delicta, nec hoc tantum peto, imò, *respice inimicos meos*, oculo misericordiæ, eis etiam sua delicta condonando. *Cassiodor.* Quos respicit, statim sine dilectione conuertit. Sic factum est in Petro *Luc.* 23. Hic ergo facit Ecclesia quod iubetur ei *Matth.* 5. Orate pro calumniantibus & persequentibus vos. Et nos exemplo matris nostræ hoc facere debemus: per hoc enim auferetur nostra deformitas. Peccator enim est sicut extinctus carbo. *Thren.* 4. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis. Et *Amos* 4. Factus est quasi torris de incendio raptus. Opus autem charitatis si modicum est, vt scintilla, & addatur tali cordi vel animæ, aliquid tollit deformitatis. Si sit magnum opus charitatis, totum cor decorat, sicut magnus ignis additus carboni. Si autem sit opus orationis quod est nobilissimum, tunc reddit pulcherrimum. Quod autem opus orationem sit optimum in genere operum, patet per hoc quod dicitur *Act.* 6. Nos autem orationi & ministerio verbi vacantes erimus. *Chrysostom. super Matth.* Vis scire quam pretiosa sit oratio? Nulla iustitia huiusmodi assimilatur nisi oratio sola. Charius ergo pro inimicis est quasi magnus ignis, quia si adueniat torri vel carboni, totam occultat eius deformitatem. *Prouerb.* 10. Vniuersa delicta operit charitas. Et in *Psal.* Labor labiorum ipsorum operiet eos, scilicet oratio. *Iacob.* 5. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitu- *Oratio pro inimicis opus præstantissimum.*

19.

multitudinem peccatorum. Item acquiritur nobis per hoc summa nobilitas: quis enim ignobilis nollet esse filius Dei & hæres? *Matth.* 5. Orate pro persequentibus vos, vt sitis filij Altissimi. Ad *Rom.* 8. Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et iterum *Matth.* 5. Beati pacifici, quales potissimè sunt orantes pro inimicis: quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Item adiicietur nobis lucri vniuersitas: nullum enim lucrum est amico comparabile. *Eccles.* 6. Amicus fidelis, protectio fortis: qui enim inuenerit illum, inuenit thesaurum. Sed si oras pro inimico, fies ei fidelis amicus, & ipse tibi. *Eccles.* 18. Nonne ardorem refrigerat ros, & verbum melius quam datum. Item qui est aduocatus apud Deum pro suo inimico, quia Deus ita vult & præcipit, magnum salarium lucratur: ideò dicitur *Prou.* 12. Os iustorum liberabit eos: quia orabunt pro inimicis suis. Et in eodem, Vnusquisque de fructu oris sui replebitur bonis.

Quoniam multiplicati sunt. Hic supponit persuasionem à duobus. Allegat enim inimicorum multitudinem primò. Secundò ipsorum malitiam. *Et odio iniquo.* Ait ergo. Sic illos respice. Et hoc *quoniam multiplicati sunt*: damnum enim esset magnum si tanta multitudo periret. Nec mirum si multos dicit: nonne sunt Ecclesiæ inimici Hæretici, Pagani, & Iudæi, & omnes qui extra sunt, qui certè sunt multi. Sed etiam multi qui extra sunt qui deberent esse filij. *Cant.* 1. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Et *Micha.* 6. Inimici hominis domestici eius.

Et odio. Quasi diceret: Non tantum propter multitudinem, sed etiam propter peccati magnitudinem. Vnde addit, *Et odio iniquo oderunt me*, ad differentiam odij boni, quo oditur culpa, quod est odium perfectorum. *Psal.* Perfecto odio oderam illos. Et est iniquum odium, quo oditur natura, præcipuè per gratiam reformata, quæ diligenda esset. *Psal.* Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

Huic versui nulla litera præponitur.

20. *Custodi animam meam.* Hic orat contra futura mala. Et primò ponitur oratio. Secundò persuasio. *Non erubescam.* Dicit ergo: Ex quo inimici multi, & odientes odio iniquo: ergo *custodi* à futura culpa *animam meam*, ne incidam, quod non potest fieri nisi per te. *Psal.* Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Non Ecclesiæ charitatem. Et vide laudem Ecclesiæ amorem mirabilem, quo prius orat pro inimicis suis, quam pro se. Hæretici illa sancta aduersa infamia, qua anima aliquando plus ad inimicum afficitur, quam ad seipsam, secundum illud ad *Rom.* 9. Optabam ego ipse anathema fieri à Christo pro fratribus meis, qui sunt fratres mei, secundum carnem. *Exodi* 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti.

Nota etiam quod dicit: *Animam meam custodi*, non corpus: sic enim debemus esse solliciti pro anima, vt tota sollicitudo sit pro ipsa, quia vnica anima præualet omnibus corporibus. Propter quod *Matth.* 16. Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Sed heu, pro vna modica voluptate à multis datur. *Prou.* 10. Cor impiorum pro nihilo. Item fortissimi inimici non nisi pretiosissimæ rei insidiantur. Bestiæ insidiantur carni, homines possessioni, sed dæmones spiritui. Et propter hoc magis debemus esse solliciti de anima, quàm de aliqua re alia. *Psal.* Accipere animam meam consiliati sunt. *Gen.* 14. Da mihi animas, cætera tolle tibi.

Et erue me, tandem corporali separatione ab eis, quod fiet in iudicio generali. *Matth.* 25. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos autem à sinistris. Et nota, quod dicit hîc *me*, non animam solam: quia isti ereptioni erunt coniuncti: sed custoditio animæ in præsenti. Et vtrumque singulariter, vt noter pauciratem saluandorum comparatione ad multitudinem damnandorum. *Amos* 3. Quomodo si eruat pastor duo crura, aut extremum auriculæ, &c.

Non erubescam. Hic persuasio, & allegat duo. Primò confidentiam. Secundò vnitatem siue bonorum coniunctionem, ibi, *Innocentes*. Dicit ergo: Sic *custodi*, & *erue*, & *non erubescam* confusa, repulsa mea petitione, *quoniam speraui in te*. *Cassiodor.* Non meretur erubescere, qui spem cognoscitur in tanta veritate posuisse. *Daniel.* 3. Non est confusio sperantibus in te.

Huic versui præponitur Sin, quod interpretatur dens, vel super vulnus. Quasi diceret: Erue me à dente, vulnus super vulnus faciente. Hic est dens peccati vel dæmonis, cui non sufficit vulnerare carnem, nisi vulneret animam. *Eccles.* 21. Dentes leonis dentes eius.

Innocentes & recti. Hic secundum in quo allegat secundum, scilicet vnitatem: & tangitur primò vnitas seu bonorum coniunctio. Secundò ratio quare sunt ei coniuncti & vniti, ibi, *Quia sustinui te.* Dicit ergo: Sic non me confundas, negando quod peto, quia confido, & etiam *innocentes* qui à suo baptismate innocentiam seruauerunt, secundum illud *Iob* 27. Donec deficiam, non recedam à via mea. *Et recti*, qui post peccatorum recidiuum per pœnitentiam, licut dicit *Cassiod.* Isti autem sunt omnes boni. *Ierem.* 13. Agglutinaui mihi omnem domum Israël, & omnem domus Iuda. Vel innocentes sunt in pueritia, paruuli scilicet baptizati: recti verò in ætate matura. Secundum Glossam, idem innocentes, & recti: sed innocentes, quia malum vitant. *Augustin.* Vera innocentia est, qua quis nec sibi nec alteri nocet. Recti inquantum faciunt bonum. *Gen.* 1. Recti diligunt te. Sic *Ioan.* 14. dicitur: Si diligitis me, præcepta mea seruate, quæ præcipiunt operari bona. Hæ sunt duæ partes iustitiæ. *Psal.* Declina à malo, & fac bonum. 21.

Adhæserunt mihi, tanquam consimili. *Eccles.* 13. Omne animal diligit sibi simile, & volatilia ad sibi similia congregantur.

Quia sustinui te. Hic ratio additionalis, qua adhæserunt: & hoc propter hoc *quia sustinui te*, in patientia tolerando. Sustinere autem hîc patientiæ est. *Eccles.* 2. Vsque ad tempus sustinebit patiens. Patet ergo, quòd patientia

patientia est virtus coniungens socialiter, sicut impatientia & iracundia totum dissipat. *Prou.* 15. & 22. Vir iracundus suscitat rixas.

22. *Libera Deus Israël.* Hic secundum totius huius secundæ partis totius Psalmi. Postquam enim orauit contra mala sua specialiter, hîc orat contra mala omnium vniuersaliter: & dicit quis liberet, quem, & à quibus. Vel est oratio specialiter pro Synagoga infideli conuertenda. Cum enim orauerit pro se singulariter, pro inimicis generaliter, hic pro Synagoga specialiter. Dicit ergo quantum ad primum: Sic orani & petiui multa, & multipliciter, sed nunc concludo totum: O tu Deus qui liberas, *libera Deus Israël*, omnes fideles tuos, te per fidem videntes: ecce qui liberabuntur. *Ex omnibus tribulationibus tuis*: ecce à quibus debet esse liberatio. Et hoc fiet quando impugnationi exteriori succedet tranquillitas, indigentiæ omnium fertilitas, & timori interiori plena securitas. *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta.

His duobus versibus præponitur Thau, quod interpretatur signum, vel consummatio: quia signum perfectionis est adhærere Deo. Et 1. ad *Corinth.* 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Et in liberatione ab omni tribulatione erit consummatio.

IN XXV. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

1. *Petit Propheta separari à malis hic & in futura vita.*

IVdica me Domine, *quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.* Hic est Psalmus vigesimus quintus, in quo postquam præcessit deprecatio & suspirium pœnitentis, vt posset fructum assequi passionis, & totius Ecclesiæ Dominum & rectorem, intelligens quòd hoc vix aut nunquam posset fieri, ipso in malorum consortio commorante, clamat ad Deum pro separatione sui à malis, in hoc iam tantum prouectus, vt quasi vocem proferat perfectionis. Præponitur autem huic Psalmo titulus communis: *Psalmus Dauid*: & non indiget expositione.

Psalmus diuiditur in duas partes. Primò petit iustus separari à malis in præsenti. Secundò in futuro, ibi, *Domine dilexi decorem domus tuæ.* In prima duo. Primò petit separari à malis apud Deum. Secundò manifestationem separationis etiam apud alios, ibi, *Proba me Deus, & tenta me.* In prima duo. Primò petitio. Secundò persuasio, vt consentiat suæ petitioni, vel persuasioni. *Quoniam ego in innocentia.*

Dicit ergo sic: Dum suspiro ad æterna, & perfici desidero, & hoc vt possim, *Iudica me* ô Domine iudicio discretionis, hoc est, separa me à malis, non tantum merito, sed & loco. *Genes.* 19. Loth profuit: quia se separauit à Sodomitis. Notandum autem, quòd quidam separant se à malis, quia per eorum præsentiam mali non meliorantur, sed deteriorantur: sic Dominus à Iudæis. *Ioan.* 8. Tulerunt lapides, vt iacerent in eum: IESVS abscondit se. Alij ne ipsi eorum consortio vel exemplo mali efficiantur. *Eccles.* 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Vel verbo. 1. ad *Corinth.* 5. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vel consentiendo, & non resistendo eorum malis. Ad *Rom.* 1. Non solum qui talia agunt, sed qui facientibus consentiunt, digni sunt morte. Alij sunt qui se separant tantum vt boni videantur, sicut Scribæ & Pharisæi: vnde *Matth.* 9. dicunt reprehendendo, quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? *Isa.* 66. Qui dicunt, recede à me, ne appropinques mihi, quia immundus es. Sed stulti sunt: granum enim sub palea custoditur, separatur à palea, vt expositum ab auibus deuoretur. Sic boni tanquam in palea latent in consortio peccatorum: superbi se separant, & à dæmonibus deuorantur. *Matth.* 13. Quod cecidit super viam, conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud. *Prouerb.* 27. Astutus videns malum abscondit se sub palea. Et sequitur: Paruuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

Quoniam ego. Hîc allegat, & à duobus. A vitæ innocentia. Secundò à perseueranti confidentia in solo Deo. *Et in Domino sperans.* Dicit ergo: Separa, & debes, quoniam *ego ingressus sum* consortium malorum, in *innocentia.* Vel *ingressus sum*, vt incipiam esse *in innocentia.* Sed quomodo dicit hoc? *Prouerb.* 20. Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Item si innocens esset, per talem iactantiam nocens fieret. *Iob* 9. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Respondeo. Aliquando fit proprio- rum meritorum recordatio propter elationem & superbiam: sicut Pharisæus *Luc.* 18. Ieiuno bis in Sabbato: & tunc est reprobandum. Aliquando Sancti hoc faciunt ad malorum repressionem, sicut Paulus vt Pseudo-Apostolos reprimeret & humiliaret 2. ad *Corinth.* 11. & 12. quasi per totum. Aliquando ad excitandum spiritum in seipso, sicut *Iob* 32. Aliquando ad Dei laudem & gloriam, & quasi in gratiarum actionem; sicut fit hic: vnde statim addit: *Et in Domino sperans.* Et propterea se non dicit plenè mundum, sed adhuc esse in inchoatione munditiæ. *Psal.* Et dixi: Nunc cœpi. *Eccles.* 18. Cum consummauerit homo, tunc incipit. Nec dicit, *Ingressus sum in innocentia* angelica, sed *mea*, scilicet humana quæ satis immunda est quantum est de se. *Isa.* 64. Omnes iustitiæ nostræ quasi pannus mulieris menstruatæ. Vnde per hoc quod dicit, *mea*, magis se humiliat quam extollat.

Gloriatio mala & aliquando bona.

Et in Domino sperans non infirmabor, vt titubem. *Iacob.* 1. Qui hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur. Imò fortior ero. *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Vel *non mouebor.* Alia littera, A malorum consortio tunc moueas, si volueris, & discernas. *Augu.* Qui quasi voluit esse inter malos; schismatici voluit esse & peiores. Talis voluit esse *Iob* 30. qui dicebat, Frater fui draconum, & socius erat bubonum.

2. *Proba me Domine.* Hic secundum, in quo petit separari, etiam in hominum cognitione, merito à malis: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò persuasio. *Quoniam misericordia tua.* In prima duo. Primò petit bonum quod habet aliis demonstrari. Secundò à malis plus purgari.

Vt

Vre renes meos. Dicit ergo: Sic ingressus sum in innocentia: tamen etsi nihil mihi conscius sum, in hoc non iustificatus sum. 1. ad *Cor.* 4. & in *Psal.* Delicta quis intelligit? Propter hoc rogo ô Domine, *tenta me*, & sic proba me, id. est, probatum ostende mihiipsi & aliis, non tibi qui nulla indiges ostensione. Petit ergo tentari, sed à quo? A Deo: tentat enim diabolus vt seducat. De hac non curat. *Act.* 5. Cur tentauit Sathanas cor tuum mentiri Spiritui sancto? Tentat homo vt discat. *Eccles.* 7. Cuncta tentaui in sapientia vt sapiens efficerer. Cur Deus tentat. Sed tentat Deus, vt puriorem reddat. *Sap.* 3. Deus tentauit illos, & inuenit illos se. Vt exemplum aliis præbeat. *Tob.* 2. Hanc tentationem idcircò permisit Dominus venire ei, vt præberet exemplum patientiæ suæ. Vt ipsum quem tentat, doceat. *Ioan.* 6. Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Vt corda tentatorum aliis nota faciat. *Deuter.* 13. Tentat vos Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum. Sic accipitur hic. Vt in futuro tandem coronet eos. *Eccles.* 44. In tentatione inuentus est fidelis, ideò iureiurando dedit illi gloriam. *Iacob.* 1. Beatus vir qui sustinet tentationem. Nec est contrarium quod dicitur *Iacob.* 1. Deus enim neminem tentat. Verum est de tentatione quæ est suggestio ad peccandum, de qua non loquitur hic, sed de illa, quæ est pœnæ inflictio.

Vre renes meos. Hic petitur purgari à malo, & hoc dupliciter. Primò per tribulationem corporis: Secundò cordis. *Et cor meum.* Dicit ergo: Sic tenta, & etiam *vre*, igne tribulationis, *renes meos*, literales, illos à vitiis & à malis moribus per illum purgando. *Psal.* Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Et cor meum, exicces omnem noxiæ affectionis fluxum. *Iob* 53. Probabit me quasi aurum, quod per ignem transit.

Vel refer *renes*, ad affectum, & *cor* ad intellectum; & sic petit purgari totum igne triplici. Tribulationis, quæ ignis est. *Iob* 2. Ignis Dei descendit de cœlo. *Isa.* 33. Spiritus tentationum compunctiones congregatæ comburentur igni. Diuini sermonis. *Psal.* Ignitum eloquium tuum vehementer. Et *Ezechiel.* Verbum Dei in ore formacis fortes vitiorum affluentis, animas hominum ad emendationem perfectissimi decoris adducit. Et Spiritus sancti, qui in igneis linguis missus est. *Act.* 2. *Isa.* 10. Erit sanctus Israël, id est, Spiritus sanctus in igne, & succendentur spinæ eius, id est, voluptates prauæ, & vepres, id est, cogitationes.

Renes pro affectu ex igne triplici.

3. *Quoniam misericordia tua.* Hic fusio, & primò allegat perfectam patientiam. Secundò iustificat, ibi, *Non sedi cum concilio vanitatis.* In prima duo. Primò ipsam tribulationem vocans misericordiam in suo intellectu. Secundò quòd etiam libenter sustinet illam quantum ad affectum. *Et complacui.* Dicit ergo: Sic ostende, proba, & purga, & debes. Nil vereris: quoniam tentatio quæ est pœnæ inflictio, est misericordia mea oculos meos interiores. *Psal.* Deus propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Diuina enim punitio in præsenti misericordia est & propitiatio. *Iob* 5. Increpationem Domini ne reprobes: quoniam vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. 1. *Machab.* 6. Statim punitionem adhibere magni beneficij indicium est.

Quomodo Deus filium suum, misericordiam vocat.

Et complacui in veritate tua. Quasi diceret: Non tantum misericordiam reputaui, sed *in veritate tua*, id est, iustitia puniente, *complacui*, quantum ad amorem & affectum, non in vanitate mundana, sicut multi, de quibus in *Psal.* Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Nec mirum si complacent quæ me purgant interius & decorant. *Psal.* Delectasti me Domine in factura tua. Et alibi, Omnis gloria eius ab intus, 2. ad *Corinth.* 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Non sedi cum concilio vanitatis. Hic persuadet à sua iustitia. Et primò à declinatione mali. Secundò ab operatione boni. In prima duo. Primò declinatio mali quoad proximum. Secundò quoad Deum. *Et cum impiis*, Iterum in prima tria. Primò separatio sui à malis verbo. Secundò facto. *Et cum iniquis.* Tertiò corde & animo, ibi, *Odiui Ecclesiam.* Dicit ergo: Sic pugna me, & vre, & debes, quia non *sedi cum concilio.* In conciliis fiunt colloquationes *vanitatis*: vitans scilicet vaniloquium, & illos detestans, de quibus in *Psal.* Vana loquuntur vnusquisque ad proximum suum. *Ioan.* 3. Qui de terra est, de terra loquitur. Modo vix est aliquod concilium nisi de vanitate reuelandorum, & quod maius est malum, inter personas Ecclesiasticas. Vani sunt qui caducis occupationibus implicantur, & in superflua narratione tempus consumunt. Vel vanitas hic appellari potest execrabilis demonis histrionum, imitantium in choreis & ludis vanis. *Tob.* 3. Nunquam cum ludentibus immiscui me, nec cum iis qui in leuitate ambulant, participem me feci.

Et cum iniqua gerentibus, opere in gestu malo faciendus, *non introibo*, vt saltem cum illis malum incipiam operari, ne sim de illis, de quibus in *Psal.* Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Hic notandum quam fortes iusti, quam infirmi iniqui, qui non possunt ipsum trahere ad peccati inchoationem tantum. *Proverb.* 23. Percusserunt me, & non dolui, traxerunt me, & non sensi. *Ad Roman.* 8. Certus sum quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Item, *Non introibo*: Videtur loqui de peccato hic tanquam de colubro, vel serpente ore hiante, vt intret peccator in illud. *Eccles.* 21. Quasi à facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa, suscipient te. Item qui intrat, est absconditus in illo in quod intrat. Iniquitatem excusando abscondit se, & celat. *Sap.* 17. Putant se latere in obscuris peccatis. *Iacob.* 2. Quid niteris bonam ostendere viam tuam, ad quærendam dilectionem? Confessoris, scilicet. *Prou.* 17. Qui celat delictum, quærit amicitias.

Odiui Ecclesiam malignantium. Hic tertium. Quia non tantum separaui me corpore, vt non essem, vel loquutione, vel opere, sed etiam animo & corde, *odiui Ecclesiam malignantium.*

conuocationem malorum. *Exod.* 24. Non sequeris turbam ad faciendum malum. *Eccles.* 6. non pecces in multitudine ciuitatis. *Malignantium* dicit, quasi malo igne ardentium, & inflammatorum. *Eccles.* 21. Stupra collecta synagoga peccantium, & consummatio eorum flamma ignis, singuli mali: quia mali per se odibiles, sed multo plus conglobati simul in iniustitia: sicut ligna multa quando sunt succensa, periculosum valdè ad accedendum. Non sic quando diuisa. Vnita multitudo ergo mala, quia ligna ficca sunt, & impietas illa succendens, quasi ignis. *Isa.* 9. Succensa est quasi impietas. *Eccles.* 28. Sicut enim ligna syluæ, sic ardescet. Sicut ergo non extinguitur citò talis ignis, sed cum periculo ad illum acceditur. Sic autem non est si fuerit dispersa. Propter hoc *Isa.* 58. datur bonum consilium. Dissolue colligationes impietatis. *Isa.* 33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuoranti? Quasi diceret: Nullus, quin ab illo deuoretur. *Prou.* 13. Amicus stultorum similis efficietur.

Et cum impiis, in Deum, *non sedebo*, id est, non concordabo illorum sententiæ. Et dicit hoc: quia tractantes, & in vna concordes sententia simul sedere consueuerunt: suprà in *Psal.* Sedet in insidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem. Vel *non sedebo* saltem consentiendo, & volendo quod faciunt, etsi tractem cum illis, quia non expedit. Ad *Rom.* 1. Non solum qui talia agunt, sed qui facto consentiunt, digni sunt morte. Et nota differentiam inter vanos, & iniquos, & malignantes, & impios. Vani sunt circa temporalia sapientes. *Sap.* 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Et tales peccant in se, quia pretiosam animam in vanis occupant. Iniqui & malignantes mala inferendo. Impij qui peccant contra Deum eius cultui aduersando.

Quid differunt vani ab iniqui. & impii.

6. *Lauabo inter innocentes.* Hic allegat alteram iustitiæ partem, quæ est in bonum faciendo. Primò tangit bona quæ facit interiùs. Secundò quæ facit exteriùs. Vt *audiam.* Interiùs tangit duo. Primum est manus mundare. Secundum mundatis manibus mente orare. *Et circundabo altare tuum Domine.* Ait ergo: Sic caueo à malis, & etiam *lauabo manus meas*, id est, opera mea mundabo. *Cassiodor.* Manus lauat, qui studio bonæ conuersationis facta propria emendat.

Opera ex toto & ex parte immunda.

Et nota, quòd sunt opera quædam immunda ex toto, quæ non est lauare, sed ex toto destruere: nisi, sicut dicimus, quòd sordes lauantur. *Ezech.* 16. Laui te aqua, & emundaui sanguinem tuum ex te. Quædam pro parte impura, quia sunt bona, sed aliquando non fiunt recta intentione. *Isa.* 64. Omnes iustitiæ vestræ: ecce puritas in parte: sicut pannus menstruatæ, ecce impuritas. Et talia mundantur & manent, abluta impuritate. De vtrisque intelligi potest quod hic dicitur, sed diuersis modis lauanda. Et hoc *inter innocentes*, exemplo scilicet innocentium, inter quos conuersor. *Psal.* Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

Et circundabo. Quasi diceret: Sic lauabo: sed hoc parum, imò *& circundabo* post hanc lotionem, *altare tuum Domine*, id est, cor meum virtutibus ornabo, sicut altare materiale circundatur variis coloribus vestium, & sericorum ad ornatum: vestes enim sunt virtutes. *Eccles.* 17. Et vestiuit illum virtute. *Ezech.* 16. Mundaui te aqua, in baptismo, & laui sanguinem tuum, peccatum scilicet tuum, ex te in pœnitentia. Et post subditur de ornatu: vestiui te discoloribus. Dicitur autem cor humanum, altare, quasi alta ara. Ara autem dicitur ab ardendo, quia in corde iusto continuè debet ardere ignis ille de quo *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram. *Leuit.* 6. Ignis autem in altari meo semper ardebit. 1. ad *Corinth.* 13. Charitas nunquam excidit. Item altare est locus immolationis, & cor deprecationis: ibi enim debemus nos immolare Deo. *Ioan.* 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Item si corpus nostrum Dei templum est. 1. ad *Cor.* 6. & 3. Templum Dei sanctum est quod estis vos. Quod altare huius templi nisi cor? Item sicut super altare ponitur imago Dei, sic in corde sedes animæ, quæ imago Dei est. *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Legitur & de fide: sed quod sit altare, & quomodo, aliàs satis dictum puto.

Cor dicitur altare.

7. *Vt audiam vocem laudis.* Hic allegat bona exteriora, quæ sunt duo, scilicet audire Dei laudem. Secundò aliis auditam narrare. *Et enarrem vniuersa.* Dicit ergo: Sic mundabo inter innocentes opera, & cor ornabo virtutibus, *vt audiam*, audire digne valeam, ab ipsis innocentibus te laudantibus. *Isa.* 51. Lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. *Abac.* 3. Et laudis eius plena est terra. *Vocem laudis tuæ.* Sicut enim non est dignus laudare immundus. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Sic certè nec speciosa vox in ore eorum quæ leguntur in Ecclesia vel cantantur nisi munda. *Basilius*, Qualis auditus dignus est magnitudine relatorum, nisi qui à vitiis carnalibus est immunis, & strepitus sæcularibus minimè offuscatus?

Et enarrem. Secundum est. Quasi diceret: Sic audiam, & postquam audiero, non ante, enarrabo, legendo, prædicando, & cantando, in Ecclesia *vniuersa mirabilia tua.* Necesse est enim primò audire, postea prædicare. 1. *Reg.* 10. Obuiam habebis gregem Prophetarum, id est, Doctorum, descendentium de excelso, de sublimitate contemplationis, & ante eos platerium bonæ operationis, & tympanum mortificationis carnis, & vbique doctrinam ad minores, & citharam doctrinam ad maiores, ipsosque prophetantes dicentes, & prædicantes: & tunc insiliet in te Spiritus Domini, feruor quærendi honorem Dei: & sic prophetabis cum eis, docebis, & mutaberis in virum alterum, maturior fies & cautior. *Iacob.* 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum.

Quis sint d Eccles

Distinctio ad Prædicandum necessaria.

Vel totum de futuro. Quasi diceret: Prædicta faciam, *vt audiam*, in iudicio, *vocem laudis tuæ*, quâ me laudes cum bonis aliis. *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei, &c. Et *Prouerb. vlt.* Laudent illam in portis opera eius. Et vltrius enarrem *vniuersa mirabilia tua*, glorificatus in patria. *Psal.* Narrabo omnia mirabilia tua. Et fiat distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Mirabilia, scilicet

9

scilicet creationis, recreationis, & æternæ retributionis.

Domine dilexi decorem domus tuæ. Hic petit iustus separari à malis, loco, & præmio in futuro. Et primò petit in futuro separari à pœna in qua erunt impij. Secundò in gloria collocari, ibi, *Ego autem in innocentia mea.* In prima præmittitur suasio primò. Secundò supponitur petitio, ibi, *Ne perdas.* In prima duo secundum rationem suadendi duplicem. Primò quia diligit Ecclesiam militantem. Secundò quia triumphantem. *Et locum habitationis.* Ait ergo: *Domine dilexi decorem domus tuæ*, militantis scilicet Ecclesiæ, quæ domus tua est. Nota, quòd bene hoc subiungit, postquam præmisit, *Et enarrem, &c.* Nullus enim debet enarrare mirabilia Dei prædicando, nisi charitatem habuerit. Super illud *Luc.* 10. *Misit illos binos ante faciem suam*, *Gregor.* Qui fraternum amorem non habet, prædicationis officium nullatenus suscipere debet. Dicit ergo: *Domine dilexi*, vt enarrare possim, *decorem domus tuæ*, militantis Ecclesiæ, quæ domus est. *Prouerb.* 9. Sapientia ædificauit sibi domum. Et *Isa.* 56. Domus mea, domus orationis vocabitur. Huius domus decor sunt iusti & sancti, qui sunt in militante, tanquam fundamenta de lapidibus pretiosis. *Isa.* 54. Sternam per ordinem lapides tuos, fundabo te in saphiris: tanquam vasa aurea, & argentea, sed & lignea & fictilia: hæc quidem in honorem, illa vero in contumeliam. Sed heu lamentari possumus cum *Ierem. Thren.* 1. Et egressus est à filia Sion omnis decor eius. *Psal.* Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum. *Micha.* 7. Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est.

Et locum habitationis gloriæ tuæ, scilicet Ecclesiam triumphantem, in qua habitat gloriosè. *Psal.* Mirabilis Deus in sanctis suis, gloriosus in maiestate sua. Et alibi, Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Quippe ibi habitat Virgo gloriosa. *Isa.* 60. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron, id est maior erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ. Hæc habet gloriosam pulchritudinem ratione altitudinis, amplitudinis, pauimenti, & ornamenti. Altitudinis. *Eccles.* 1. Altitudinem cœli, Empyrei, supple, quis dimensus est? Latitudinis. *Baruc.* 3. O Israel quam magna est gloria domus Dei, & ingens locus possessionis eius! Pauimenti. Hoc cœlum pulchrum quod videmus, sic stellatum eius pauimentum. Habet enim corpus diaphanum stellis pulcherrimis tanquam gemmis ornatum. *Apoc.* 21. Platea ciuitatis huius, vocabatur aurum mundum, & tanquam vitrum perlucidum. Ornamenti: quia ibi sunt viæ stellæ, radiique discurrentes Angeli & sanctorum animæ. De Angelis. *Iob* 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina? De Sanctis, ad *Corinth.* 15. Differt stella à stella, in claritate. Sanctus à sancto in remuneratione. Glossa legit totum de tallo &c. de Ecclesia militante. De tallo dicit ita:

Quibus constat decor Ecclesiæ.

9. *Ne perdas cum impiis.* Hic secundum, in quo petit perfectionem subiungendo petitio. Primò ab impiis separari à peccatoribus peccatibus contra Deum. Secundò à peccatibus contra proximum. *Et cum viris sanguinum.* Tertiò à peccantibus contra seipsos. *In quorum.* Dicit ergo: Sic dilexi vtramque domum tuam. Ergo Domine *ne perdas cum impiis*, qui te oderunt, scilicet cum paleis æterno igne comburendis granum. *Genes.* 18. Absit hoc à te Domine qui iudicas omnem terram vt hanc rem facias, vt pereat, qui diligit & habet charitatem. 1. *Ioan.* 3. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Et nota, quòd impij dicuntur pueri, quamuis enim dicatur ad *Hebr.* 5. Non est ita creatura inuisibilis oculis eius, tamen perdentur, quia ab ipso erunt incogniti in die iudicij, & post. *Matth.* 25. Amen dico vobis, Nescio vos. *Prouerb.* 20. Impij de terra perdentur. Et inde quia cum habeat hic corpus & animam & possessiones, de sola anima sollicitus est. *Deut.* 4. Custodite sollicitè animas vestras.

Et cum viris sanguinum vitam meam. Ecce secundum. Quasi diceret: Quia dilexi locum habitationis gloriæ tuæ, *ne perdas cum impiis* qui oderunt te: & quia dilexi decorem domus tuæ, *ne perdas cum viris sanguinum* qui peccant in proximum odiendo ipsum. 1. *Ioan.* 3. Qui odit fratrem suum, homicida est. *Prouerb.* 23. Viri sanguinum oderunt simplicem. Et nota, quòd viri sanguinum appellati sunt homines crudeles sanguinei amatores. *Mich.* 3. Væ qui ædificat Sion in sanguinibus. Vel qui panem vel spiritualem vel corporalem pauperum defraudat. *Eccles.* 34. Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, vir sanguinum est. Vel qui homicidium perpetrat. 2. *Reg.* 16. Egredere vir sanguinum, & vir Belial. Hi frequenter sicut aliis vitam auferunt, sic iniuriis & ipsi vitam petitum. *Matth.* 26. Omnis qui interfecerit gladio, gladio peribit. Et etiam associati eis. *Eccles.* 8. Cum malace ne eas in via, ne forte graues mala sua in te. *Et cum viris sanguinum vitam meam.*

In quorum manibus. Hic tertium, in quo petit liberari à peccantibus in se. Et hoc vel à peccantibus in se mala faciendo, aut bona, malo tamen modo, ibi, *Decora enim.* Ait enim: *Ne perdas cum impiis animam meam, nec cum viris sanguinum vitam meam.* Nec etiam cum iis, *in quorum manibus*, id est, in quorum operibus, *iniquitas est*, id est, quorum opera iniqua sunt. In hoc autem quod dicuntur habere iniquitates in manibus, significatur ad bona impotentes, ad diabolum peruenientes, horrorem aliis incutientes, à damnatione inexcusabiles. De primo. Iniquitates vincula sunt, qui ergo iniquitates habet in manibus, peccatum habet in manibus, & impotens est ad omne bonum. *Prouerb.* 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur, ne possit facere bonum. De secundo: iniquus est character diaboli, sicut virtus est Dei. *Apocalyp.* 13. Et faciet omnes pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in manu sua dextra. De tertio: Peccatum est colubri. *Eccles.* 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum. Quomodo ergo alius terrorem aliis incutiet, qui vitia in manibus habet colubros? De quarto: Fur habens in propria manibus furtum, inexcusabilis est à iudicio. *Isa.* 1. Manus

vestræ sanguine plenæ sunt. Et 59. Opus iniquitatis in manibus eorum. Ergo suspendatur. Propter hæc excutiebat iniquitatem de manibus beatus. *Iob* 31. Si manibus meis adhæsit macula, non restat nisi quod suspendar. *Ezech.* 22. Si inuentum fuerit cum eo furtum, duplum restituet, animam scilicet & corpus gehennæ tradet.

Dextera eorum repleta est muneribus. Ecce secundum, scilicet peruersa intentio: si aliquid boni faciunt, non hoc faciunt amore Dei, & iustitiæ, sed pro muneribus. Ait enim sic: Iniquitas est in eorum manibus, & etiam dextera eorum, operatio eorum ex se bona, repleta est muneribus, propter quæ facta est operatio illa. Et dicit, *Muneribus* in plurali, non munere, quia est munus à manu, bursa plena pecunia, vel cuppa aurea, quod replet manus malorum iudicum. *Munus* à lingua, quod replet manus hypocritarum. Et *munus* ab obsequio, quod replet manus superborum. Et nota, quòd dicit desteram muneribus repletam, non oculum, vel appetitum. *Eccles.* 14. Insatiabilis est oculus cupidi. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia, sed implebitur gehenna. *Iob* 15. Ignis deuorabit tabernacula eorum qui libenter accipiunt munera. Et tales sunt maiores. *Isa.* 1. Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. *Miche.* 3. Principes eius in muneribus prophetabant. *Isa.* 5. Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. *Multiplex munus.*

11. *Ego autem in innocentia.* Hic secundum, in quo petit collocari in gloria. Et primò ponitur persuasio ab innocentia in opere. Secundò petitio, ibi, *Redime me.* Tertiò perfuasionis superadditio, ibi, *Pes enim meum.* Dicit ergo. Sic illi repleti sunt muneribus: & ego multo pretiosioribus, quia *ingressus sum in innocentia*, id est, mihi innocentiam acquisiui, ad minus inchoatam, & in ingressu existentem, sciens illud *Prouerb.* 28. Qui festinat ditari, non erit innocens.

Vel *ingressus* sum cœlum spe, & non re, *in innocentia mea:* aliter ingredi non possem. *Psal.* Quis ascendet in montem Domini? Aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus. Et ascendam tandem in eo. *Psal.* Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia.

Redime me & miserere mei. Hic secundum, petitio duplex. Liberatio à culpa primò. Et à pœna secundò. *Misereri.* Ait enim: Sic sum [illegible] ergo *redime me* à culpa omni, præsenti, & futura, sanguine tuo. *Isa.* 52. hoc promisisti: Gratis venundati estis, & absque argento redimemini. 1. *Pet.* 1. Non corruptibilibus auro, & argento redempti estis de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati Iesu Christi. A culpa *redime me*, quæ propriè facit miserum. *Prouerb.* 14. Miseros facit pœna peccatorum. *Et miserere mei*, liberando à pœna. *Psal.* Miserere mei Deus. Et alibi, Miserationes eius super omnia opera eius.

12. *Pes meum stetit in directo.* Hic superadditio persuasionis. Et verè. Persuadet enim ab innocentia in corde & post ab innocentia in ore. *In Ecclesiis.* Ait enim: Sic *redime me & miserere mei*, propter innocentiam in opere. Nec solum propter hoc. *Pes* enim *meum*, affectio scilicet mea: *stetit in directo. Cassiod.* In via recta, scilicet in mandatis, quæ recta sunt, & rectos obedientes faciunt. *Psal.* Iustitia Domini recta. Vel stetit *in directo*, in Christo; qui est recta via. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Hæc est via recta ad vitam.

In Ecclesiis. Hic secundum, innocentia in ore: imò magis fructus. Ait enim: Sic affectio mea stetit in directo, & *in Ecclesiis*, id est, in vnitate & congregatione bonorum existens per charitatis vnionem: *benedicam te*, ore laudando ô Domine. Necesse enim, quòd habeat charitatem ad proximum, qui benedicere & dignè laudare vult Dominum. *Psal.* Quare tu exaltas iniquitates meas, & assumis, &c. Et alibi, Et enumerabor à delicto meo: & etiam eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Argumentum, quòd in Ecclesia debet Dominus benedici, non male tractari, nec indigne. *August. in Psalm.* In oratorio nemo agat, nisi id ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Et *Matth.* 21. Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. De illa superna, & exemplari sic loquitur. Ergo sic debet esse in illa exemplata. *Exod.* 25. Omnia fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Sic laudabimus vere *in Ecclesiis*. Primò in hac militante, postea in triumphante. *In Psal.* Apud te laus mea in Ecclesia magna. *August. in lib. de ciuit. Dei in fine:* Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit finis sine fine. Ad hanc vocationem, electionem, & laudem nos perducat qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XXVI. PSALMVM.

Psalmus Dauid priusquam vngeretur.

1. *Dominus illuminatio mea.* Hic est Psalmus vigesimus sextus, in quo postquam petiisset iusti oratio, & vt separetur à malis, & ab eorum consortio, vt sic possit audiri assequi passionis, subiungitur hic gratiarum actio pro impetratis gratijs, & supplicando pro bonis eternis adipiscendis. Iustum autem hoc satis in titulo apparet. Et enim titulus: *Psalmus Dauid priusquam vngeretur*, secundum *Hieronymum*. & Hebraicam veritatem, *principum doctorum*. Secundum *Augustinum*, & *Cassiodorum* non inscribitur *ab homine*, secundum quod expositores volunt. *Argumentum Psalmi, gratiarum actio pro bonis collatis, & oratio pro futuris.*

Ad hoc autem secundum Glossam, *Triplex inditio Dauid.* quòd Dauid primò vnctus fuit in Bethlem in domo patris sui à Samuele. 1. *Reg.* 16. Secundò in regno Saule mortuo est in Hebron. 2. *Reg.* 2. Et regnauit super tribum Iudam tantum. Postea inunctus fuit tertio, scilicet Hybleam filio Saulis. 2. *Reg.* 5. Et regnauit super totam tribum. Duæ autem vnctiones vltimæ, quia in eodem loco

loco factæ sunt, pro vna reputantur, & quia etiam in vtraque vnctus est ad regnandum, & sic pro eadem causa: sed prima vnctio fuit tantum in signum regni futuri.

Duplex iniustitia infusi per gratiam & gloriam, iuxta quam Psalmus diuiditur.

In iusto ergo duas vnctiones intelligere debemus. Prima qua inungitur gratia in præsenti, & hoc in baptismo. *Ioan.* 9. Vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatorium Siloë, & lauare. Sed in futuro erit secunda gloriæ, quæ est duplex. Prima animæ, quæ recipiet stolam primam, de qua potest illud intelligi: Vnxit Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Sed postea erit corporis in receptione secundæ. *Isa.* 61. Vt darem oleum gaudij pro luctu. Et statim exponit: Pallium laudis corpus gloriosum: pro spiritu mœroris pro mœrore spiritus in via habito. Eo ficut Dauid post primam vnctionem gratiæ multos sustinuit aduersarios sic iustus post vnctionem gratiæ multos habet aduersarios. Ad *Ephes.* 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates tenebrarum harum.

Sed post secundam completam erit pax plena. *Isa.* 32. Sedebit populus meus pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ. Sensus ergo talis est: Psalmus iste est Dauid, id est, cuiuslibet iusti & inuncti hic in præsenti antequam inungatur secundo, hoc est, habentis gratiam, & desiderantis, & tendentis ad gloriam. Psalmus, inquam, ordinans nos *in finem*: vel ipsum iustum ordinans *in finem*, in secundam scilicet vnctionem, post gratiarum actionem de prima.

Psalmus autem in duas partes diuiditur. Primò enim agitur de prima vnctione, quæ est per gratiam. Secundò de secunda, scilicet de gloria, ibi, *Exaudi Domine vocem meam.* In prima duo: quia primò gratias agit de gratia resistendi malo. Secundò de gratia faciendi bonum, & perseuerandi in illo, ibi, *Vnam petij.* In prima duo. Primò animat seipsum contra timorem sibi suadendo vt nihil timeat. Secundò se animatum esse demonstrat, ibi, *Si consistant aduersum me castra.* In primum animat se à duobus. Primò ab auxilij sufficientia. Secundò ab aduersarij impotentia, ibi, *Dum appropiant super me.* In prima auxilij sufficientiam monstrat in tribus. Quia non deest pugnandi peritia. Secundò quia nec potentia. Tertiò nec adest protectoris clementia. Secundum ibi, *Scalum meum.* Tertium, *Dominus protector.*

Dicit ergo: *Dominus illuminatio mea*, contra ignorantiam veritatis, *& salus mea*, contra impotentiam infirmitatis. Ex quibus duobus radicaliter tollitur omnis miseria, sicut vult *Augustin.* Primum per sapientiam: secundum per fortitudinem. *Iob* 12. Apud ipsum est fortitudo & sapientia. *Isa.* 40. Deus ecce fortem gentium, ecce primum, vt stultas mea vique ad extremum terræ, ecce secundum. Et *Malach.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ, ecce illuminatio, & sanitas in pennis eius, ecce salus.

Quem timebo? Quasi diceret: Nullum: quia nec occulte timendum: Deus enim salus mea est. *Iob* 13. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiuslibet manus pugnet contra me. *Isa.* 50. Dominus Deus auxiliator meus, quis est qui contemnet me? Ad *Rom.* 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Dominus protector. Hic tertium, in quo animat, quia non habet protegentis inopiam. Ait enim: Sic Dominus illuminat, sic saluat, & etiam Dominus *protector vitæ meæ*, tripliciter. Conseruator in bonis iam datis, per illuminationem scilicet intellectus, & sanitatem affectus. *Ecclesiast.* 34. Protectio potentiæ illuminans oculos, dans sanitatem & vitam & benedictionem. Defensor à malis: *Sophon.* 3. Dominus protector tuus in medio tui, non timebis. Et sustentator in necessarijs. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Ad *Hebr.* 1. Portansque omnia verbo virtutis suæ. Præterea necessaria sunt quæ determinat *Apost.* 1. *ad Timoth.* 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Et ipse suarum est cibus. *Ioan.* 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Ipse vestimentum. Ad *Galat.* 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

A quo talem habens protectorem, *trepidabo? A quo* homine, vt sumatur masculinè. Quasi diceret: Nullo. *Isa.* 51. Ego ipse consolabor vos. Et post subditur: Quis tu vt timeas ab homine mortali? Quasi diceret: A nullo timere debes. *Vel à quo* neutraliter, id est, à qua re. Quasi diceret: A nulla. *Ecclesiast.* 34. Qui timet Deum, nihil trepidabit. *Augustin.* Protegit imperator & securus es. Protegit mortalis mortalem, & non timet. Protegitur mortalis ab immortali, & timebit, & trepidabit? Est autem timor ex occursu tribulationis exterioris in ipso tribulatio: sed trepidatio est ex contrarijs moribus concussio. Quasi diceret: Non timebo exterius, nec interius trepidabo modò mortis ad seruiendum Deo per virtutem, modò ad seruiendum diabolo per vitium. *Matth.* 6. Nemo potest duobus Dominis seruire. 2. ad *Cor.* 6. Quæ conuentio Christi ad Belial? *Quid differt timor à trepidatione.*

2. *Dum appropiant.* Hic est secundum, in quo animat contra timorem ex inimicorum impotentia: quia malum intendentes sibi magis nocent: vnde tangitur. Primò eorum culpa. Secundò pœna quam consequuntur pro illa. *Ipsi infirmati.* In prima duo. Primò tangitur eorum malitia interior. Secundò exterior. *Qui tribulant.* Interior tangitur duplex. Primò appetitus sublimium. Secundò affectus crudelitati. *Vt edant.* Ait ergo: Vere non timebo, nec trepidabo: quia *dum appropiant mortales super me*, se volentes exaltare, in hoc superbiæ appetitu, sicut Iudas appropinquauit Christo. *Matth.* 26. Ecce appropinquat qui me tradet. *Psal.* Appropinquauerunt pedes eorum ad effundendum sanguinem. Et *Matth.* 5. Volenti iudicio Deum contendere tot ini

ne virtutem virginitatis amitterent, in fluuium se præcipitauerunt.

Vel *carnes meas*, carnalia vitia mea in detrahendo. *Iob* 31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det nobis de carnibus eius vt comedamus? *Prouerb.* 23. Fili noli esse in conuiuiis potatorum, nec in conessationibus eorum qui carnes conferunt ad vescendum, scilicet frequenter, dum carnem ad literam occidant. Ad literam totam carnalitatem in homine consumunt, vt correctus efficiatur spiritualis, qui prius erat carnalis. Sic accipitur caro vbi scriptum est: Confige timore tuo carnes meas. Et ad *Galat.* 5. Carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

Qui tribulant me. Quasi diceret: Etenim hi qui tribulant me in effectu persequutionis pœnam inferendo. In *Psal.* Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero. Et hi multi Domine: quia multiplicati sunt *qui tribulant me. Ipsi infirmati sunt.* Ecce pœna duplex: fruſtratio ab intentione, & damnatio in æterna morte. *Et ceciderunt.* Ait enim: *Ipsi*, qui sic appropriant, qui affectant vt edant, qui tribulant, *infirmati sunt*, non potentes implere quæ intendebant. Quid mirum: quia comederunt carnes immundas. *Isa.* 65. Qui comedunt carnem suillam, & ius profanum in vasis eorum. *Eccles.* 17. In multis esciis erit infirmitas. Sic Synagoga detrahens Ecclesiæ, infirmatur misera. 1. *Reg.* 2. Quæ multos habebat filios, infirmata est.

Et ceciderunt, in mortem & damnationem perpetuam. Alia litera: Hostes mei & inimici mei, ipsi impegerunt & ceciderunt. *Isa.* 28. Et erit eis verbum hoc, vt cadant & irretiantur, & capiantur.

Vel in bonum: *Ipsi infirmati sunt*, mutantes in eo quod prius erronee crediderunt, & malè amauerunt. Bona est ista infirmitas. *Ioan.* 11. Infirmitas hæc non est ad mortem. *Et ceciderunt*, ad fidem veram se convertentes, & eius iugo se submittentes. *Act.* 9. Et cadens in terram dixit: Domine quid me vis facere? *Eccles.* 3. In tempore casus sui inueniet firmamentum, scilicet fidem veram quæ est bonum firmamentum.

3. *Si consistant aduersum me castra.* Hic secundum huius partis: postquam enim animauit se contra timorem, hic se ostendit animatum, & intantum vt solus multitudinem non timeat, & hoc primò. Secundò, vt magis confidat de ipsa pugna. *Si exurgat.* Vel sic: Animatum se ostendit intantum, vt non timeat inimicorum multitudinem. Secundò, quòd etiam confidat de insultus magnitudine. Dicit ergo: Sic rationibus prædictis timere non debeo; nec timeo: imò *si consistant aduersum me castra* hominum malorum tyrannorum, & hæreticorum, & falsorum fratrum, qui etsi sint à se diuersi adinuicem, aduersum me tamen sunt vniti: *Iud.* 16. Vulpes Samsonis etsi facies diuersas, tamen caudas habebant adinuicem colligatas. *Isa.* 9. Vorabit Ephraim Manasses, & Manasses Ephraim, & hi simul contra Iudam. Item si *castra* dæmonum, quæ sunt multa nimis. *Apoc.* 9. Numerus equestris vicies millies dena millia. Et audiui numerum equorum. Item si castra vitiorum. *Gregor.* enim dicit in moralibus 31. Sicut sub vno principe multi militant, sic sub vno vitio multa vitia nos impugnant. Si omnia hæc castra consistant aduersum me, non timebit cor meum. Primò: quia in loco tuto, in Dei nomine, non in carne habitare volo. *Prouerb.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum fugit iustus, & saluus erit. Item quia valde bene munitus est triplicibus castris. Angelorum: *Genes.* 32. Castra Dei sunt hæc. *Psal.* Angelis suis mandauit de te, &c. Hæc castra sunt multa. *Ioel.* 3. Multa nimis sunt castra eius. 4. *Reg.* 6. Dixit Elisæus ad puerum suum: Noli timere: plures enim nobiscum sunt quam cum illis. Item fortissima. 4. *Reg.* 19. Venit Angelus Domini nocte, & percussit in castris Assyriorum centum quinquaginta quatuor millia. Item munitus est castris militantis Ecclesiæ, Sanctis scilicet charitate ad inuicem consanctis, de quibus *Cant.* 6. Terribilis vt castrorum acies ordinata. Et tandem castris virtutum, de quibus *Cant.* 7. Quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum? Præter omnia hæc castra habent arcem fortissimam Dominum Christum. *Prou.* 20. Rex qui sedet in solio iudicij, intuitu suo dissipat omne malum.

Si exurgat aduersum me. Ecce secundum, in quo ostendit *se* habere confidentiam, non solum non timere, & hoc dicitur de insultus magnitudine. Ait enim: Sic non timebit cor meum, etsi caro forte timeat. *Matth.* 26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et etiam *si exurgat aduersum me prælium*, insultus fortis & grauis hominum malorum & dæmonum, qui omnia impugnant. Ad *Ephes. vlt.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores, tenebrarum harum. Ecce de duobus, carne scilicet & dæmone. De tertio prælio hominum *Abac.* 3. Suscitabuntur lacerantes te. Hoc est bellum interminabile, quousque aurum sit sepultum: pugnant enim pro auro. *Iosue* 24. Adam maximus ibi sepultus est, in terra Anachim, & cessauit terra ex prælius. Adam rubra terra, quid aliud nisi aurum? Et bene maximus, quia maximi valoris inter metalla omnia reputatur. Sed si hæc rubra terra bene sepulta esset, cessarent multa inter homines prælia. Hoc putant fecisse naturam, sicut dicit Seneca, quæ sciens pro auro homines pugnaturos, abscondit ipsum in profundissimis terræ. Similiter & argentum, non tamen ita in profundo. Si hæc aduersum me prælia exurgant, in hoc ego sperabo, non tantum non timebo. *Ierem.* 15. Bellabunt aduersum te, & non præualebunt. Et nota profectum in tribulatione. Primò non timebit, postea sperabit. *Cassiodor.* Nam virtus probatur laude, quæ non facile probata certamine.

Instar vnius castra protegunt.

Auri causa tertium.

Progressus in tribulatione.

Est etiam prælium humorum in ægrotante fortiter, vt dicant medici, quia humores pugnant adinuicem, & expugnant sanitatem. Prælium etiam dicitur à premendo hostem; infirmitas autem premit hominem. *Iob* 16. Nunc autem oppressit me dolor. In hoc autem prælio iustus sperat. Quid mirum. *Prouerb.* 14. Iustus sperat in morte sua sicut *Iob* 13. Si occiderit me, in hoc ego sperabo. Et *Paulus* 2. *ad Timoth.* 4. Reposita est mihi corona iustitiæ. *Deuter.* 33.

Lætare

Lætare Zabulon in exitu tuo. *Psal.* Eduxit populum suum, de vita præsenti, cum exultatione, & electos suos in lætitia, &c.

4. *Vnam petij à Domino, hanc requiram.* Hic est secunda pars primæ partis huius Psalmi totius, in qua postquam erigit de gratia resistendi malo, subiungit de gratia perseuerandi in bono: & hoc in duplici oratione, & gratiarum actione. Primò ergo ostendit se orasse perseuerauter. Secundò gratias reddidisse. *Quoniam abscondit me.* In prima vtia. Primò, quòd perseueranter vnam petiit. Secundò determinando ostendit quid illud sit. *Vt videam.* Tertiò quare petit illud. *Et visitem.* In prima duo quæ necessaria sunt ad veram perseuerantiam. Primò, quòd vnam petiit. Secundò, quòd adhuc à petitione non desistit. *Hanc requiram.* Dicit ergo: Sic data est mihi gratia resistendi malo, & etiam *vnam*, petitionem scilicet, id est, vnum petibile *petij* à Domino. 3. *Reg.* 3. Vnam petitionem paruulam ego peto à te, ne confundas me. Sed *vnam* dicit in fœminino, non nisi quia illud quod petit, est res fœcunda, omni bono plena. *Sap.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Item *vnam* dicit, quia vnum est, quod est indiuisum in se, diuisum autem ab aliis. Et ipse petit habitationem Ecclesiæ triumphantis, vbi omnes vnum sunt. 2. ad *Corinth.* 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Si omnes ibi adhærent Deo, ergo vnus spiritus sunt, scilicet vnius voluntatis, & in cognitione vnum, & diuisum ab aliis, ab his, qui hoc infra sunt loco, quasi per distantiam infinitam. Item *vnam* petit vocem contra litigantes. Et hoc *à Domino*, quia *Prouerb.* 19. Domus & diuitiæ dantur à patribus, à Domino autem propriè vxor prudens.

Quare dicit vnam.

Quilibet vnanimis homo.

Vel *vnam petij à Domino* prebendam, vel Ecclesiam. *Iacob* 3. Nolite plures magistri fieri. Glossam pluribus Ecclesiis, &c. *à Domino*, non ab homine ne esset simonia. *Ecclesiast.* 8. Nolite quærere ab homine ducatum.

Hanc requiram. Non cessabo, scilicet illud. *Luc.* 11. Et si perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens, eo quòd amicus eius, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

Vt inhabitem. Ecce quid petit & requirit, cœlestem habitationem quæ domus Dei est. *Baruch* 3. O Israel quam magna est domus Domini, & ingens locus possessionis eius! Et hoc *omnibus diebus vitæ meæ.* Quasi diceret: Non cessabo. Et in his verbis secundum hoc, instruimur in oratione, vt sit in nobis oratione vitæ, non multa petendo, sed *vnam*. *Matth.* 6. Orantes nolite multa loqui. Sic diuturnitas, pax, & continuitas, *hanc requiram omnibus diebus vitæ meæ. Eccles.* 18. Non impedias te orare semper. *Luc.* 18. Oportet semper orare, & minquam deficere. Sit spiritualis. *Vt inhabitem in domo Domini. Matth.* 6. Primum quærite regnum Dei. Vel *vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Omnibus diebus* præsentis vitæ in militante Ecclesia merito: & post *omnibus diebus* gloriosæ in domo Ecclesiæ triumphantis. Primò de primo ad *Rom.* 8. Neque mors, neque vita, &c. De secundo *Apoc.* 3. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, & non egredietur amplius.

Petit vnum petit hoc tam instanter? propter duo, vt videat propter duo.

Vt videam voluntatem. Ecce tertium. Ad quid gloriam diuinitatis, & etiam humanitatem.

Et visitem. Ait enim: Sic petij & petam, & hoc feci & faciam, *vt videam voluntatem Domini*, fieri in cœlo omnino, & impleti virtute gloriosæ diuinitatis suæ illam voluntatem, de qua *Matth.* 6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Vel videam voluntatem Domini, est tranſitiua constructio, id est, ipsum Dominum qui sua voluntas est, per speciem, quem nunc cognosco per fidem. 1 *ad Corinth.* 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

Et visitem templum eius, naturam in Christo humanam, vel ipsum Christum hominem qui templum est diuinitatis. Ad *Coloss.* 2. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. *Apoc.* 21. Dominus Deus omnipotens templum illius est & agnus. In his autem duobus tota consistit vita æterna. *Ioan.* 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Vel etiam in præsenti ad hoc peto inhabitare Ecclesiam militantem, *vt videam* corde intelligendo, *voluntatem Domini*, eius scilicet præcepta, non literaliter intelligendo 2. ad *Cor.* 3. Littera occidit, spiritus viuificat. Et hoc ad intellectum illuminandum. Mandatum enim æterna est & lex lux. *Prou.* 6. *Et visitem templum eius*, corpus scilicet Christi in altari frequenter sumendo. Templum, inquam, à Iudæis in passione solutum, sed in resurrectione reparatum. *Ioan.* 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

5. *Quoniam abscondit me.* Hic secundum, in quo tertia gratia agendo de beneficio perseuerandi in gratiarum actione. Duo ergo dicuntur. Primò enumerantur beneficia quæ à Deo accepit. Secundò, quòd laudes, & quas laudes pro illis recolit, ibi *Circuiuit & immolauit.* Duo autem enumerantur in parte prima. Primum protectio contra hostes suos. Secundò, sublimatio contra illos. *In tempore abscondit me.* In prima duo secundum duo per quæ dicit se protectum. Primum, fides de diuinitate. Secundum, fides de humanitate. *Protexit me in abscondito.* Dicit ergo: Sic certus de perseuerantia, vt etiam Dominus *abscondit me* de his malis mea, *in tabernaculo suo*, in humanitate scilicet sua quæ eius tabernaculum dicitur quia in ipso lates diuinitas. *Isa.* 45. Vere tu es Deus absconditus: vt vbi erat absconditus per naturam, me absconderet per fidem. *Isa.* 49. In pharetra sua, humana natura sua, abscondit me. *Isa.* Ingredere in petram, abscondere in fossa humo. 1. *Reg.* 24. Fugit David ad rupissima loca eremi, & ibi abscondit se. Et quidam interpretatur fons hordi. Fons hordi est natura humana, quæ in Christo fuit fons, vnde emanauit salus nostra. *Zachar.* 13. Erit fons patens domui Dauid. Et hordi, quia similis peccatori, & aliis hominibus. Ad *Philip.* 2. Et habitu inuentus vt homo. Et hoc *in die malorum*, scilicet in vita præsenti, in qua sunt dies mali. *Genes.* 46. Dies peregrinationis meæ pauci & mali. Ad *Ephes.* 5.

Humanitas est tabernaculi in quo latet abscondi.

P 4 Redi

Relimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

Protexit me. Ecce secundum. Quasi diceret: Hoc non suffecit, si protexit me in abscondito tabernaculi sui, hoc est, in diuinitatis suæ fide quæ abscondebatur in tabernaculo humanitatis suæ. *Isa.*49. Sub vmbra manus suæ protexit me. *Isa.*4. Erit in vmbraculum diei ab æstu, & in securitate & in absconsione, à turbine, & à pluuia.

6. *In petra exaltauit me.* Hic tangit secundum beneficium, scilicet sublimationem, quæ tangitur duplex. Primò eleuatio à culpa per collationem gratiæ. Secundò eleuatio à pœna per spem gloriæ. *Et nunc exaltauit.* Dicit ergo: Sic protexit, & etiam exaltauit me à culpa, & infidelitate in qua fuit positus, *in petra*, in fidei scilicet firmitate. Hæc petra, de qua *Matth.*16. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Vel in Christo ponendo per amorem, qui est petra. 2. *Reg.* 22. Dominus petra mea, & robur meum. 1. ad *Corinth.*10. Petra autem erat Christus. In petra ergo fidei est qui credit, sed in petra exaltatur, qui quod corde credit, ore confitetur. Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. *Matth.* 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego, &c. *Psal.* Statuit supra petram, fidei firmitatem, pedes meos: intellectum scilicet & affectum. *Matth.*7. Venerunt flumina, flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: quia fundata erat supra firmam petram.

Petra Christus, quæ considerata in sui Passione, sine dubio robur immittit, & animam exaltat super omnem inimicum tribulantem, per consolationem quam influit abundantem. *Psal.* Dum anxiaretur cor meum, in Petra exaltasti me. *Iob* 29. Petra mihi fundebat riuos olei.

Et nunc exaltauit. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic exaltauit liberando à culpa. Et etiam nunc in hoc tempore calamitatis & miseriæ *exaltauit caput meum*, mentem scilicet, quæ est animæ caput, *super inimicos meos*, desideria mala, & motus nociuos. *Genes.*4. Subter te erit appetitus tuus. Vel *super inimicos meos*, vt eos præuideam & cognoscam, & sic cauere valeam. Ex quo relinquitur, quòd tribulatio mentem iusti non excæcat, sed magis illuminat. *Prou.*19. Virga atque correctio tribuit doctrinã.

Circuiui & immolaui. Hic secundum, in quo ostendit laudis perseuerantiam, vel gratiarum actionis ex acceptis beneficiis. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd gratias egit. Secundò etiam, quòd accuratius aget. *Cantabo & Psalmum dicam.* In prima duo. Qui enim vult gratias agere, necesse est vt duo faciat. Primò diligenter recolit Dei beneficia. Secundò pro illis grarias agit, & vtrumque dicit se fecisse. Ait enim: Sic hæc beneficia mihi Dominus contulit: & ego *circuiui*, prædicta & alia diligentius perscrutando. *Isa.* 41. Sciant & videant, & recogitent, & intelligant pariter, quia manus Domini fecit hæc. *Circuiui* etiam omnia creata cogitando, perscrutando. *Ecclesiast.*8. Omnia consideraui. Et quid inuenisti. Nihil nisi materiam laudis. Vnde subdit: *Et immolaui*: quid? *Hostiam vociferationis*, laudem scilicet, & gratiarum actionem. Nota, quod iste mundus totus est sicut liber vnus factus ad laudandum Deum. Literæ seu elementa huius libri, sunt prima quatuor elementa, cum quinta essentia. Syllabæ elementorum coniunctiones & mixturæ in quolibet elementato. Dictiones, elementatæ res visæ. Sed orationes, ordinatissimæ rerum rationes, & coniunctiones ipsarum adinuicem per quandam conuenientiam naturalem & subuentionem. Qui sciret legere in hoc libro, laudaret. An ergo quis dignè valeat laudare cœlum & terram? *Ecclesiast.*1. Cunctæ res difficiles, & vix potest eas homo explicare sermone. *August. Confessio.* 5. Non cessat nec tacet laudes tuas vniuersa creatura. Propter hoc dicit *Gregor.* Mirum est, quod homo semper non laudat, quia quodlibet à Dei laudem inuitat.

Hostiam vociferationis. Hæc vociferatio secundum *August.* & *Cassiodor.* est iubilatio. Si enim omnis creatura laudat Deum, quis dubitat quin excellentissima iubilare debeat? *Psal.* Sacrificium laudis honorificabit me, sed multò plus placet laus iubilationis. *Psal.* Beatus populus qui scit iubilationem. Et hoc *in tabernaculo eius*, in Ecclesia scilicet militante. Aliter non valet vociferatio. *Apoc.*21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Vel in corde meo proprio, in quo habitat Deus, & quiescit tanquam in tabernaculo. *Eccles.*24. Et qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.

Exaudiui Domine. Hic est secunda pars Psalmi, in qua postquam gratias egit de bonis gratiæ, supplicat consequenter pro bonis gloriæ, in qua dicuntur tria. Primò orat. Secundò promotus oratione sperat, ibi, *Credo.* Tertiò alios ad idem sperandum inuitat, ibi, *Expecta Dominum.* In prima duo. Primò orat generaliter. Secundò specialiter pro visione Domini, quæ est æterna gloria, ibi, *Tibi dixit cor meum.* In prima dicuntur tria. Primo præmittitur oratio. Secundò quasi ratio triplex quare debeat exaudiri. *Qua clamaui ad te.* Et prima ratio est deuotio. *Qua clamaui.* Secunda, humiliatio. *Miserere mei.* Tertia, replicatio orationis. *Et exaudi me.* Dicit ergo: Hæc bona præsentia fecisti mihi, quæ gratiarum actione recolui. Sed ô Domine *exaudi vocem meam:* contrà illos qui in Ecclesiis nihil dicunt. *Isa.*55. Vniuersi nescierunt, canes multi non valentes latrare. *Daniel.*9. Exaudi Domine orationem serui tui.

Quia clamaui ad te ex deuotione cordis & feruore, vnde debeo exaudiri, contra desides & murmurántes horas in thalamis suis. *Psal.* Murmurauerunt in tabernaculo suo. Et contra clamantes per vicarios: non enim ipsi clamant, sed alius pro ipsis. *Chrysostom. super Matth.* Si desides fuerimus, nec saluamur, nec per alios poterimus saluari. Ita Chananæa misertus est *Matth.*15. Ita meritricem saluauit. *Luc.*15. Ita latronem nullo mediatore vel procuratore. Quippe nullus nec vellet, nec posset alium facere vicarium primi. *Apocal.* 3. Tene quod habes, vt nemò accipiat coronam tuam. *Negligentia in horis recitandis.*

Et exaudi me, instantem & orationem replicantem. *Iudith.*9. Exaudi me miseram & de tua misericordia. præsumentem. Et rursus: Exaudi orationem illorum qui nullam aliam habent spem, & libera nos. Hinc ergo docemur orare affectuose, humiliter, & frequenter. *Quomodo orandi doctis exemplo.*

De primo: Anima anxia clamat ad te *Baruc.*3. De secundo *Eccles.* 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. De tertio *Isa.* 23. Bene cane, frequenta canticum, vt memoria tui sit. Affectuositas est contrà torpentes, de quibus *Eccles.* 25. Loquetur verba tædij, murmurationis. Secundum contrà arrogantes, qualis fuit Pharisæus. *Luc.*18. Tertium contrà instabiles. *Psal.* Septies in die laudem dixi tibi. *Act.* 6. Nos autem orationi & ministerio verbi instantes erimus. Ergo docentes Apostoli orabant. Ergo lectores Theologiæ non excusantur ab officio multo. Ergo fortius auditores non excusantur.

Nota, quòd exauditur oratio, non orans, vt concessum est *Matth.*8. Dæmonibus intrare in porcos. Orans non oratio, vt Paulus de stimulo carnis. 2. *Corinth.* 12. Orans & oratio, vt zacharia *Luc.*1.

8. *Tibi dixit cor meum, exquisiui te.* Hic specificat magis pro quo orat, quia pro gloria & aperta Dei visione consequenda: & dicuntur duo. Primò orat pro fine ipso. Secundò pro iis quæ ad finem, ibi, *Adiutor meus esto.* In prima tria secundum tria quæ tangit, per quæ debet ei ostendi. Primum: quia quæsiit eam vetaciter. Secundò: quia singulariter. *Exquisiui te.* Tertiò: quia perseueranter. *Faciem tuam.* Dicit ergo: Sic exaudi, & debes, quia non alij peto, sed *tibi dixit cor meum*, ipsum, non aliud. 1. *Reg.*1. Porrò Anna loquebatur in corde suo. Sic enim docet orare Dominus *Matth.*6. Tu autem cum orueris, intra in cubiculum tuum, cor scilicet tuum: & ibi ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui est in abscondito, reddet tibi. *Quomodo pro vita æterna orandum.*

Nec dicit quid dixit cor suum, nec quid audiuit: quædam autem ineffabilis est confabulatio. *Osee* 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. *Psal.* Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Et è contrario anima loquitur Deo. Cant. 2. Fac me audire vocem tuam, sonet vox tua in auribus meis. *Cant.*6. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. *Ineffabilis cum Deo confabulatio.*

Exquisiui te. Hic secundum. Quasi diceret: Sic quæsiui veraciter, & etiam singulariter, quia *exquisiui te*, ex vna re in aliam discurrens. Quæsiui, *Cant.* 3. In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui illum, & non inueni. Et ibidem: Num quem diligit anima mea, vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. *Faciem meam*, superior scilicet pars animæ meæ, quia nobilior est, in qua relucet imago Trinitatis, vt per te hæc facies plenissimè reformetur. *Cant.*2. de hac facie: Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. 1. *Corinth.*13. Videbimus autem facie ad faciem.

Faciem tuam. Hic tertium, quia perseuetanter: & dicuntur duo. Primò se requisiturum dicit. Secundò quia promisit, soluit, ibi, *Ne auertas faciem tuam à me.* Dicit ergo: Sic exquisiui singulariter, & etiam ô *Domine faciem tuam requiram*, inceſſanter. *Psal.* Quærite faciem eius semper: vt videam te facie ad faciem, & impleatur illud 1. ad *Corinth.*13. Videmus nunc per speculum in ænimagte, nunc autem facie ad faciem. *Psal.* Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei mei.

Ne auertas faciem tuam. Hic secundum, in quo soluit promissum. Primò enim quærit. Secundò autem requirit. *Ne declines.* Ait ergo: Sic dixi, quòd requiram: sed non est in me vt videam: vnde rogo, *ne auertas faciem tuam à me. Psal.* Ostende faciem tuam & salui erimus. Nec in cœlo, nec in terra ad bonum animæ est, nisi visio huius faciei. *Psal.* Auertente autem te faciem turbabuntur. 2. *Reg.* 14. Quare veni de Gessur? Melius mihi erat ibi: obsecro ergo vt faciem Regis videam. Cum autem videtur in summo tripudio. *Iob* 23. Deprecabitur Dominum & placabitur ei, & videbit faciem eius in iubilo. *Aug.* Quicquid mihi præter illã est, dulce non est, quidquid vult mihi dare Dominus Deus, auferat, tantùm se mihi det. 9.

Ne declines. Quasi per alia verba in Dominum repetit vt requirat. Ait enim: *Ne declines in ira à seruo tuo*: quod si feceris, facies *in ira*, & ita effectus erit. *August.* Ira eius non est nisi auertio vultus eius. *Cassiodor.* Vna res est, scilicet precatio frequentata: sciebat enim quam pretiosum erat, quod ardenti studio toties expetebat. Posset etiam dici, quòd prima pars intelligitur de futuro, sicut est dictum: sed hæc secunda de præsenti. Et loquitur sicut alicui volenti transire hospitium, quem desiderat retinere: Dominus enim quasi colonus & peregrinus transire vult. *Ierem.* 13. Quare futurus es vt colonus in terra? Et quasi viator declinans ad manendum? *Genes.* 18. Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. *Psal.* Et declinasti semitas nostras à via tua.

Adiutor meus esto. Hic secundum, in quo orat pro iis quæ sunt ad finem & sunt duo. Adiutorium maturæ potentiæ, & hoc petit primò. Secundò petit instructionem in cognitione. *Legem pone mihi Domine.* In prima duo. Primò oratio. Secundò persuasio, quòd debet ei consentire. *Quoniam pater meus.* In prima duo. Primò petit adiuuari ad faciendum bonum. Secundò, vt bonum purum sit, ad declinandum malum, ibi, *Ne derelinquas.* Dicit ergo: Sic faciem quæro, & vt ad illam videndam possim peruenire, *Adiutor meus esto* ad bonum faciendum, quia aliter non possum. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. *Isa.*46. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. 1. ad *Corinth.* 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum.

Ne derelinquas me. Hic petit, quòd adiuuet ad malum declinandum. Primò ad declinandum mortale. Secundò veniale. *Nec despicias me.* Ait ergo: Sic adiuua, ne derelinquas me in mortalem culpam. *Eccles.*23. Ne derelinquas me in cogitatu maligno. *August.* Si derelinquit, in ipsa via deficies, cades, obterrabis, remanebis. Sed contra: Dominus neminem derelinquit. Ad *Hebr.* 13. Non te deseram, nec te derelinquam. Et in 12. Videte ne quid desit gratiæ Dei. Responsio. Ponit consequens pro antecedente. Quasi diceret: Non me finas id facere, propter quod merear derelinqui à te.

Ierem.

Ierem. 17. Omnes qui te derelinquunt, confundentur.

Neque deficias me. Secundum est. Quasi diceret: Ne sinas me facere multa mala, quæ facient & reddent me despectum. 2. *Machab.* 5. Modicum Dominus iratus fuit, propter quod accidit circa locum despectio. Venialia enim puluis sunt. *Matth.* 10. Excutite puluerem de pedibus vestris. Sicut ergo res impuluerata vilis est: sic qui multitudinem habet venialium. Item scabies sunt. *Gregor.* Minuta sunt quæ erumpunt per scabiem vulnera, sed cum multitudo sensibilis totum occupat, sic vitam corporis, vt graue pectoris vulnus necat. Item scabies sunt in agro, & spinæ in vinea, quæ suffocant omne bonum. *Prouerb.* 24. Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant viticæ, & superficiem eius spinæ. Hæc amoue, quia tu es Deus *saluatoris meus.* *Psal.* Nonne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

Venial'a peccata vilificant animam, quæ sunt velut puluis, scabies, vrtica.

10. *Quoniam pater meus & mater mea.* Hic persuasio à duobus. Primò à propria indigentia. Secundò à filij Dei benevolentia. *Et Dominus suscepit me.* Dicit ergo: Sic rogo vt adiuues me, nec derelinquas aut despicias, & debes moueri. *Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me.* Ad literam. Quodam modo tanquam minorem omnium filiorum abiiciebant Dauid: quod erat quoddam relinquere. Et Dominus assumpsit in regem vngendo per manum Samuelis. 1. *Reg.* 16. *Psal.* De post fœtantes accepit eum. Melius autem de vere iusto, quem dereliquerunt in miseria, in qua sumus, pater & mater, Adam scilicet & Eua. *Exech.* 17. Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Ad *Ephes.* 2. Omnes nascimur filij iræ. *Sapient.* 3. Ab iniquo thoro semen exterminabitur. *Ecclesiast.* 40. Graue iugum super filios Adam. Ad *Rom.* 6. Omnes in Adam peccauerunt. Et in 11. Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. *Et Dominus* filius tuus, quod multum debet te mouere, *assumpsit me*, naturam meam. *Psal.* Beatus homo quem elegisti, & assumpsisti. Vel *pater meus*, diabolus, *& mater mea*, carnalis concupiscentia, *dereliquerunt me*, inueteratum in longa malitia, vt in me iam refrigescat carnalis concupiscentia, & diabolus tentare me contemnat. De hoc patre, & de matre ista. *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea. Et nota, quòd sicut Doctor, & prædicator pater dicitur, quia bonum semen infundit: vnde bonus homo de malo efficitur. 1. ad *Corinth.* 4. Per Euangelium ego vos genui. Sic diabolus quando infundit semen malum, & malus homo efficitur, patrem se potest dicere. 1. *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Item filius dicitur, quia fit quasi ille, id est, similis illi multum. *Ioan.* 8. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Sic filij ergo diaboli, qui eum imitantur in sua operatione. *Ioan.* 8. Vos opera patris vestri vultis facere. 1. *Ioan.* 3. Qui facit peccatum, ex diabolo est.

Deus pater & mater nobis efficitur.

Dominus autem assumpsit me. Factus mihi pater & mater. *Matth.* 23. Patrem nolite vocare vobis super terram: vnus enim est pater qui in cœlis est. Pater autem est, quia causa efficiens nostra sicut pater filij. *Deuteronom.* 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit te, & genuit te? *Isa.* 64. Et nunc tu Domine pater noster, & nos lutum: tu factor noster, & opera manuum tuarum omnes nos. Item pater dat materiam, sed Deus formam quæ multò nobilior est. *Psal.* Qui finxit sigillatim corda eorum. Item pater imponit nobis nomen: sic Christus nobis. *Isa.* 62. Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Item patris est præcepta dare. *Tob.* 4. Omnia quæcumque præceperis mihi, pater, faciam. Sic Deus, & in veteri & in nouo. Item patris est ducere filium. Sic Deus. *Ierem.* 3. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Et mater propter matris actus, qui sunt 4. Continere prolem in ventre. *Isa.* 48. Audite me qui portamini à meo vtero, & gestamini à mea vulua. Item fouere: & Deus fouet. *Matth.* 18. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat populos suos sub alas? Item paruulos lactare. 1. ad *Corinth.* 3. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis, in escam per mammillam. Denique grandiusculos nutrire. *Isa.* 1. Filios enutriui, & exaltaui, &c.

Legem pone mihi Domine. Hic petitio secunda in qua petit instructionem in cognitione, & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò quare necesse petere. *Propter inimicos meos.* In prima duo secundum duo quæ petit. Primò doceri de via, qua itur ad finem. Secundò dirigi in ipsa semita quæ breuior est. *Et dirige me.* Dicit ergo: Sic petiui adiuuari, quantum ad motum: sed etiam quantum ad cognitionem, *legem pone mihi.* Vel sic: Quoniam tu assumpsisti me, factus mihi pater & mater: ergo ô Domine, *legem pone mihi*, illuminantem, *in via tua. Isa.* 28. Erudiet illum Dominus Deus suus, in iudicio suo docebit illum. Via autem dicuntur mandata, quia per illa itur ad Deum. *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Isa.* 2. Docebit nos vias suas. Vel in Christo qui est via. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita.

11.

Et dirige me in semita recta. Consiliorum. Quasi diceret: Dirige seruum tuum hodie, & da illi misericordiam, vt ei facias splendescere semitam. *Prouerb.* 4. Iustorum semita, quasi lux splendens. Et addit, *Recta*, ad differentiam curuarum. Semitæ sunt consilia, sed in aliquibus non sunt rectæ: curuantur enim ad terrena possidenda, & reflectuntur à rectitudine sua. *Isa.* 26. Semita iusti recta est.

Propter inimicos meos. Hæc ratio suæ petitionis, inimicorum scilicet malitia, & tangit primò malitiam in corde. Secundò in opere. *Ne tradas me.* Tertiò in ore. *Quoniam insurrexerunt.* Dicit ergo: Sic peto doceri, & dirigi, & hoc propter inimicos meos, mihi corde contrarios & insidiantes. *Hieronym.* Propter insidiatores meos. *Psal.* Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. In *Psal.* In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.

Ne tradideris me in animas, id est, voluntates, *tribulantium me*, opere. *Me*, id est, animam meam.

12.

meam. Sic vocat animam suam, non curans de possessione, vel de carne. 2. ad *Corinth.* 11. Sustinetis enim si quis in seruitutem vos redigit, si quis deuorat, si quis accipit. Ad *Hebr.* 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio recepistis scientes vos habere meliorem substantiam, animam videlicet virtutibus dotatam. *August. in Glossa*, Deuoret terra terram, caro carnem, anima autem seruetur illæsa.

Quoniam insurrexerunt. Tertium in quo tangitur malitia persequentium in ore, mixta crudelitate. Ait enim: Sic non me tradi permittas, & necesse habeo clamare: *quoniam insurrexerunt in me*, id est, contra me, *testes iniqui*, adulatores ad subuersionem tendentes. *Isa.* 3. Populus meus, qui te beneditunt, ipsi te decipiunt. *Prouerb.* 16. Vir iniquus lactat amicum suum, adulationibus, & ducit eum per viam non bonam. Timere sibi multum debet Ecclesia ab iis hostibus, qui iam percutiunt ipsam in capite, in domibus scilicet prælatorum & magnatum. Ibi potissimè, *Thren.* 1. Facti sunt hostes eius in capite.

Et mentita est iniquitas sibi, id est, ipsi iniqui, qui dicuntur iniquitas ipsa ad expressionem. *Mentita*, inquam, *sibi*, id est, ad damnum suum. *Prouerb.* 19. Testis falsus non erit impunitus. *Eccles.* 28. Qui laqueum alteri ponit, petibit in illo. *Hieron.* Nunquam vitium in suum non recurrit authorem. Vel *sibi*, ad delectationem suam: valde enim suaue mendacibus aliquando mentiri, & valde graue à mendacio abstinere. *Prouerb.* 20. Suauis est homini mendacij panis. Et nota, quòd falsi testes dicuntur *iniquitas*, quia iniquitas illos produxit: iniquitas auaritiæ Iezabel, quæ interpretatur sterquilinium, contra Naboth pro vinea. *Reg.* 22. Iniquitas luxuriæ. *Daniel.* 13. Commiscere nobis, quia si nolueris, dicemus contra te testimonium. Iniquitas iniuidiæ. *Matth.* 26. Nouissimè venerunt duo falsi testes, &c.

13. *Credo videre bona Domini.* Hic est secundum, in quo ostendit ad spem profecisse, ex præcedenti oratione, & ideò sperare se dicit Dei visionem, & habitationem cœlestem. Dicit ergo. Sic oraui non desperans, imò *credo videre bona Domini.*

Vel sic: Ita me tribulant isti, & eo ipso *credo videre bona Domini.* Sunt enim omnes tribulationes, quasi quædam collyria, ad purgandum mentis oculum. *Tob.* 6. Fel valet ad oculos sanandos. *Apoc.* 3. Collirio inunge oculos tuos: aliter non poteris videre, oculo scilicet immundo. *Matth.* 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Sed quæ sunt ista bona? Possemus dicere, quòd sunt diuinitas Christi, & humanitas. *Ioan.* 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Sed paulò plus inueniatur hæc bona. Bona Domini, vita sine morte. Ibi fixa est vita sempiterna. *Apoc.* 22. Mors vltra non erit. Iuuentus sine senectute. Nihil potest ibi fieri vetus. *Psal.* Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Requies sine labore. *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Gaudium absque tristitia & dolore. *Apoc.* 21. Neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra. Sanitas sine ægritudine. *Exod.* 15. Cunctum langorem quem posui in Ægypto, non inducam super te. Lux sine tenebris *Sap.* 18. Sanctis autem tuis lux erit maxima. Regio enim lucis est illa. Delectatio sine omni anxietate. *Psal.* Delectationes in dextera tua vsque in finem. Notitia sine errore. 1. *Ioan.* 3. Videbimus eum sicuti ipse est.

Bona vita æterna quæ sint.

Hæc bona credo videre, *in terra viuentium.* Terra mortuorum infernus. *Iob* 10. Vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Terra morientium mundus. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram, quæ non reuertitur. Sed terra viuentium paradisus, regio cœli Empyrei, terra fertilissima, & opulentissima. *Iudic.* 18. Surgite ascendamus ad eos ad terram opulentissimam, in qua nullius rei est penuria. Et viuentium, quia *Sap.* 4. Iusti autem in perpetuum viuent.

14. *Expecta Dominum.* Hic est tertium, in quo alios ad idem sperandum, & expectandum inuitat, & tanguntur quatuor, contra quatuor quæ non sinunt ad vitam, de qua loquutus est superius, peruenire. Primum est dilationis diuturnitas contra quam dicit, *Expecta.* Secundum, bene agendi difficultas, contra quam dicit, *Viriliter age.* Tertium, mentis pusillanimitas, contra quam dicit, *Et confortetur cor tuum.* Quartum, tribulationum acerbitas. Contra hoc addit, *Et sustine Dominum.* Dicit ergo: Sic ergo & tu quicumque es, *expecta Dominum*, ne te frangat dilationis diuturnitas, quia *Abac.* 2. Si moram fecerit, expecta eum, quoniam veniens veniet, & non tardabit meritis tuis, etsi forte votis. *Isa.* 28. Qui crediderit, non festinet.

Quatuor ad vitam impetrandam amouet.

Et viriliter age. Non te terreat agendo bonum difficultas. *Prouerb.* 28. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est suæ operæ dissipantis. *Deuter.* 22. Viriliter agite & confortamini. *Iudith* 15. Viriliter egisti, & confortatum est cor tuum.

Et confortetur cor tuum. Ne te dissoluat pusillanimitas. *Genes.* 18. Confortetur cor vestrum, & sic transibitis. *Isa.* 35. Dicite pusillanimes, confortamini. *Deuter.* 33. Confortare, & esto robustus.

Et sustine Dominum. Ne te moueat tribulationum acerbitas. *Eccles.* 2. Væ iis qui perdiderunt sustinentiam. *Psal.* Vniuersi qui sustinent te, non confundentur.

Expecta Dominum per spem. *Luc.* 12. Et vos similes hominibus expectantibus. *Viriliter age* per fidem, per dilectionem operantem. *Iacob.* 2. Fides sine operibus mortua est. *Confortetur cor tuum. Cant.* 8. Fortis est vt mors dilectio. *Sustine Dominum*, per patientiam. *Iacob.* 1. Patientia opus perfectum habet.

IN XXVII. PSALMVM.

Psalmus ipsi David.

AD te Domine clamabo. Hic est Psalmus vigesimus septimus, & est responsio quæ dicitur in hoc Psalmo, ad hoc quod in antecedenti præcessit: vnam enim se dixit Ecclesia, vel vir iustus à Domino periisse, & instanter adhuc periturum: sed quia non solum oratione

1. acquiritur

Argumitum Psalmi, istis vnam quam petit gloriam resurrectionis, obtineri etiã à Christo per passionem.

acquiritur, sed tribulationum sustentatione exemplo ipsius Christi. *Luc.vlt.* Sic oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, subiungitur hic Christus agens de passione, & resurrectione, ad quam venit per passionem. Ac si dicat: Petiisti finem, ostendo viam, tribulationum sustentationem. *Act.14.* Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. Vnde signanter intitulatur Psalmus iste. *Psalmus huic Dauid*, id est, Psalmus iste non cuicumque conuenit, sed huic Dauid, ei scilicet, qui est verus Dauid, manu fortis, & aspectu desiderabilis. Cum enim *huic* vel *ipsi*, ei qui est Dauid, additur, tunc quod Christo conueniat, demonstratur.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò orans agit de sua passione. Secundò prophetat, & prædicit de inimicorum destructione, ibi, *Qui loquuntur.* Tertiò gratias agit de sua resurrectione, ibi, *Benedictus Deus.* In prima duo secundum duo quæ petuntur ab ipso moriente. Primò, ne humanitas à Deo deseratur. Secundò, ne etiam à carne subtrahatur. *Nequando taceas.* In prima duo. Primò ratio quare debeat exaudiri. Secundò oratio. *Ne sileas.*

Dicit ergo: O Domine Pater *ad te clamabo*, non ad homines, sicut hypocritæ, nec ad dæmones, sicut idololatræ. In clamore autem notatur cordis deuotio. *Abac.1.* Vsquequo clamabo, & non exaudies. Et verum est quod moriens in cruce clamabat. Ad *Hebr.5.* Cum clamore valido, & lachrymis exauditus est.

Deus meus. In hoc feruor deuotionis: ipsius enim hominis Christi Deus erat, sicut cuilibet. *Ne sileas à me.* Quasi diceret: Sic confiteor, non debes silere à me, hoc est, verbum tuum subtrahere: quid enim est silere, nisi verbum subtrahere? Subtractio autem verbi esset verbi separatio. Et dicit, *à me*, id est, ab anima mea.

Nequando. Hic secunda petitio, in qua similiter duo. Primò petitio. Secundò ratio, quòd debeat exaudiri. *Et assimilabor.* Ait enim: *Nequando taceas à me*, verbum à carne separando, relinquendo ipsam in putrefactione. *Et assimilabor*, si hoc feceris, *descendentibus in lacum:* quod non debet: vnde nec tu debes negare quod non fiat. In lacum enim duplicem ante Christi Resurrectionem descendebant homines. In lacum inferni quantum ad animas: in sepulchrum incinerandi, quantum ad corpus. Sed ab vtroque Christus est liberatus. Supra in *Psal.* Non derelinques animam meam in inferno, quantum ad primum locum, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, quantum ad secundum.

Sed quare cum certus esset de iis Christus, hæc petiit? sciebat enim diuinitatem nunquam ab humanitate separandam. Respondeo. Orat non tanquam ignorans, vel timens non impleri quod orat, sed vt nobis exemplum orandi præbeat. *Ioan.13.* Exemplum dedi vobis vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Item vt ostendat, quòd hoc quod petit, scilicet inseparabilitas & diuinitatis vnio, ex gratia est, non ex natura. Ad *Rom.1.* Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Patet enim in hoc versu

Quare Christus petiit quod certo sciebat se habiturum.

exprimi desiderium primorum Patrum dicentium: O Domine *ad te Domine clamabo:* vehementia desiderij. *Isa.63.* Vtinam distumperes cœlos, & descenderes. *Deus meus ne sileas à me, nequando taceas à me*, alloquendo in propria persona, qui toties auditus est in Prophetis. Ad *Hebr.1.* Multifariam multisque modis olim loquens Deus Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Quod si sileas, si taceas, *assimilabor descendentibus in lacum* culpæ. Culpa enim lacus dicitur. *Thren.3.* Lapsa est in lacum vita mea. Glossa: In lacum vita labitur, cum iniquitatibus inquinatur. Et bene lacus dicitur: eò quod fundus lateat. Lacus tranquillus & delectabilis creditur in superficie, sed quas profunditates habeat, ignoratur. Similiter est de culpa: in superficie videtur tranquilla valde, sed latet fundus. Lacus alius scilicet pœna gehennæ. *Iob 24.* Vsque ad inferos peccatum illius. Infernus autem lacus est summæ obscuritatis, & infinitæ profunditatis. *Zachar.10.* Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et in *Psal.* Æstimatus sum cum descendentibus in lacum.

Quare culpa dicitur lacus.

Exaudi Domine vocem meam dum oro ad te. Hic secundum, in quo orat, ne caro morte detineatur: & dicuntur duo. Primò oratio generalis. Secundò specialis, ibi, *Ne simul tradas me.* In prima duo. Primò oratio. Secundò ratio quare debeat exaudiri. *Dum exsulto.* Dicit ergo: *Exaudi Domine vocem orationis meæ*, exterius formatam, *dum oro ad te*, per interiorem cordis affectionem. Hoc enim est verè orare. *Ioan.4.* Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate. 1. ad *Corinth.14.* Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

2.

Dum exsulto. Hic ratio, quòd debeat exaudiri. Primò per factum. Secundò per finem facti. *Ad templum.* Ait ergo: Sic exaudi *dum exsulto manus meas*, ad literam in cruce extendendo: Christus enim est qui loquitur. *Prou.1.* Extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret. *Isa.65.* Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. *Exod.9.* Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum.

Sed quo fine? *Ad templum sanctum tuum* constituendum: ad hoc enim Christus manus extendebat, vt Deo templum ædificaret de viuis lapidibus, Ecclesiam scilicet militantem. 2. ad *Corinth.3.* Dei ædificatio estis. Idem, Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Vel *ad templum*, Ecclesiam scilicet triumphantem: illuc enim manus sunt leuandæ: Deus enim ibi residet. *Psal.* Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius. 1. ad *Timoth.2.* Volo viros orare leuantes puras manus. *Thren.3.* Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Maria etiam templum est, ad quod in oratione manus leuandæ sunt. *Psal.* Adorabo ad templum sanctum tuum. Vel ad materiale templum. Vnde ipse Christus eleuatis manibus in cruce vultum habebat ad illud. *Daniel.6.* Daniel ter orabat in die, tribus vicibus orabat contra Ierusalem, propter templum quod in ea erat.

Templi multiplex acceptio.

Vt

3. *Ne simul tradas me.* Hîc secundum, in quo orat specialiter, ne cum malis detineatur. Duo ergo dicuntur. Primò vt non impleatur intentio Iudæorum ad hoc ipsum interficientium, vt detineretur in morte. Secundò, quòd nec Gentilium, ibi, *Et cum operantibus:* vtrique enim exarserunt in damnationem Christi. Ait ergo: Sic oro: & hoc quod rogo: *Ne tradas me cum peccatoribus*, & hoc *simul*, ea scilicet qua me tradunt intentione, scilicet vt detineat in morte. Et peccatores appellat Iudæos. Et aduertendum, quòd non petit, vt non tradar cum peccatoribus, sed vt non cum illa intentione. Nota enim, quòd Christus traditus fuit à Patre. Ad *Rom.* 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Traditus à se. Tradidit semetipsum pro nobis. A discipulo proprio. *Ioan.* 13. Amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet. A Iudæo. *Luc.* 18. Tradetur Gentibus, & illudetur. Sed non eadem intentione. Patet enim tradidit filium ex charitate. Filius tradidit se ex obedientia. Discipulus ex auaritia. Iudæus ex pura inuidia.

Christus à viris traditus, non adam in tentus.

Et cum operantibus iniquitatem, scilicet gentilibus, *ne perdas me*, id est, perdere me intendas sicut ipsi. *Matth.* 27. Persuaserunt populis vt peterent Barrabam: IESVM verò perderent. Suprà in *Psal.* Ne perdas cum impiis Deus animam meam.

Potest orare etiam hoc anima iusti ne tradatur cum peccatoribus in culpam in præsenti, secundum illud ad *Rom.* 1. Propter quod tradidit illos Deus in passionis ignominiam, &c. Et sic vlteriùs non perdatur Deo, quasi absconditus ab eius cognitione. *Matth.* 7. Amen dico vobis: Nescio vos. Vel de futuro: Ne simul tradas me in damnationem cum peccatoribus cum originali decedentibus. *Operantibus iniquitatem*, id est, cum actuali iniquitate: vtrique enim traditi sunt ita quòd sine recuperatione: vnde & perditi. *Psal.* Traditus sum, & non egrediebar.

Qui loquuntur pacem. Hîc est secunda pars, in qua prædicit de inimicorum damnatione: & dicuntur duo. Primò tangitur eorum culpa. Secundò subiungit de pœna, ibi, *Redde retributionem.* Culpam tangit duplicem. Primò vetam cordis malitiam. Secundò exterius procedentem, ibi, *Da illis secundum opera eorum.* In prima duo. Primò tangit tegimen ipsius malitiæ. Secundò ipsam malitiam, ibi, *Mala autem.* Ait ergo: Ne perdas me cum peccatoribus, *qui loquuntur pacem cum proximo suo*, mecum scilicet qui proximus sum illorum: Propinquus naturæ conditione, quia homo factus sum, sicut & illi homines sunt. *Sapient.* 7. Sum quidem & ego homò mortalis similis hominibus, & ex genere illius qui primus creatus est. Sed propinquior consanguinitate, Iudæus sicut ipse Iudæi. *Ioan.* 4. Salus ex Iudæis. Sed proximus beneficiorum exhibitione. *Luc.* 10. Quis eorum tibi videtur proximus fuisse ei qui incidit? Respondit: Ille qui fecit cum illo misericordiam. Et de Christo dicitur, quòd pertransibat benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo.

Christum proximus Iudæi natura conditione, consanguinitate, & beneficiorū exhibitione.

Cum hoc proximo loquebatur pacem Iudæi,

Matth. 22. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. *Malignitas*, odij & rancoris, *in cordibus eorum. Matth.* 22. Inierunt consilium vt IESVM caperent in sermone. Et infra: Quid me tentatis hypocritæ? Sic dæmones qui sunt proximi peccatoribus, & eorum amici. *Isa.* 28. Pepeculimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum: loquuntur cum eis pacem. *Genes.* 3. Nequaquam morietmini. *Mala autem*, culpæ & pœnæ æternæ, *in cordibus eorum. Proverb.* 26. Cum se humiliauerit, ne credas ei, septem enim nequitiæ sunt in corde eius. Talis autem difficile cognoscitur: vnum tamen signum habere potest. Quia non est contentus facere fœdus amicitiæ, quæ verus amicus facit, sed etiam extendit, sicut pater de Iuda proditore, qui osculatus est Dominum *Matth.* 26. nec tamen fuerat absens, nisi per horam vnam vel duas.

Nota malitiam Iudæ.

4. *De illis secundum opera eorum.* Hîc tangit inimicorum operationem maligniam. Primò quidem interiorem. Secundò exteriorem, ibi, *Secundum opera manuum.* In prima duo. Primò tangit peruersas affectiones in affectu. Secundò peruersa consilia & adinuentiones in ipso intellectu. *Et secundum nequitiam.* Dicit ergo: Sic duplices sunt, & tu Domine *da*, dabis illis, *secundum opera* eorum interiora, id est, voluntates & affectiones. *Psal.* Reddet vnicuique iuxta opera sua. *Proverb.* 24. Seruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini iuxta opera sua.

Et secundum nequitiam adinuentionum ipsorum. Malarum cogitationum quarum ad intellectum. Ac si diceret: Et opera punies, quia ex deliberatione, & præcogitatione facta cognoscis. Et sic fuit verum *Isa.* 3. Ruit Ierusalem & Iudas concidit, quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum. *2 Matth.* 26. Quærebant consilium aduersus IESVM, vt cum dolo tenerent & occiderent. Vel secundum nequitiam adinuentionum, id est, cogitationum, quæ cogitationes malas discutiet. *Sapient.* 6. Inuestigabit opera nostra & cogitationes scrutabitur.

Sed obiicitur, quòd secundum hoc videtur Christus inimicis imprecari. Sed potest dici, quòd non est imprecatio, sed prædictio. Vel si imprecatio est, non sit, quia facit eorum pœnam, sed iustitiæ decorem. *Matth.* 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: iustorum enim mentes delectantur in iustitia. *Psal.* Exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Secundum opera manuum illorum tribue illis. Hîc secundum, in quo tangitur operatio illorum mala exterior, quod patet ex eo quod addit, *Manuum.* Dicit ergo: Sic da illis secundum interiorem operationem eorum malam, & etiam *secundum opera manuum illorum*, exteriora, *tribue illis*, proximis pœnam.

Sed numquid Iudæi peccauerunt in Christum manibus? Non videtur hoc, sed corde & lingua. Responsio. In veritate verbi cognitionis mala, voce accusationis peccauerunt Iudæi in Christum: Gentiles verò manibus capiendo & occidendo. Sed quia vtrique fuerunt omnes mali, corpus, anima, diabolus

Gentiles in passione sunt manum mota à Iudæis volsi à corde.

hinc accidit, quòd cuilibet parti attribuetur quod est alterius. Et iterum in illo corpore Iudæi fuerunt vt cor, maximè quantum ad illud opus, Gentiles vero vt manus. *Iob.*41. Cor eius, ipsius Behemoth scilicet, indurabitur quasi lapis, & sicut malleatoris incus, quod plus est. Est enim immobile à malitia sua, sicut incus à duritia. *Eccles.*7. Considera omnia opera sua, quòd nemo possit corripere quem ille despexit. Sicut ergo manus non agunt, nisi motæ à corde, sic nec Gentiles nisi à Iudæis incitati: vnde sicut peccatum magis imputatur cordi, sic Iudæis crucifixio Christi. *Ioan.*19. Qui tradidit me tibi, Gentili, maius peccatum habet. Iterum quid miraris, si dixerit, secundum opera manuum, cum non sint operati nisi lingua? Nonne lingua manus suas habet? *Eccles.* 1. Mors & vita in manibus linguæ.

Redde retributionem. Hîc tangitur pœna, tacta culpa multiplici, primò in generali. Secundò specificando. *Quoniam non intellexerunt.* Ait enim: Sic & interius & exterius peccant in me: sed tu Domine *redde*, id est, reddes, *retributionem eorum ipsis*, id est, pœnam ipsis reddes, pro retributione sua, quâ retribuerunt mihi pro bonis mala. *Ierem.*18. Nunquid redditur pro bono malum? quia foderunt, &c. Et in *Psal.* Retribuebant mihi mala pro bonis.

Quatuor species retributionum.

Et nota secundum *Cassiodorum* quatuor retributionum species. Vna cum tribuuntur mala pro bonis, sicut Iudæi Christo, contra quos *Proverb.*17. Qui reddet mala pro bonis, non recedat de bono eius malum. Alia, cum bonum pro bono, sicut Christus in iudicio. *Matth.*25. Venite benedicti Patris mei. Esurivi, & dedistis mihi manducare. Tertia, cum malum pro malo, sicut Christus malis in iudicio. *Matth.*25. Ite maledicti in ignem æternum, &c. Esurivi, &c. Quarta, cum bonum pro malo, quam exhiber Christus in præsenti mundo, & mandauit exhiberi. *Matth.*5. Orate pro calumniantibus, & persequentibus vos.

5. *Quoniam non intellexerunt.* Hîc specificat, & tangitur duplex pœna. Prima, cordis excæcatio. Secunda, corporalis & perpetua illorum destructio. *Destrues illos.* Ait enim: Sic & punies & verè, *quoniam non intellexerunt opera Domini*, scilicet incarnationem & vnionem illam mirabilem diuinitatis cum humanitate. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus. Et *Ierem.*31. Nouum faciet Dominus super terram, fœmina circumdabit virum. Et verè non intellexerunt, quia dicit *Paulus* 1. *ad Corinth.*2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

Et in opera manuum, aperta scilicet miraculorum operatione, non viderunt, nec intellexerunt opera Domini: tamen potuerunt, nisi multum excæcati essent. *Matth.*12. *Luc.*11. In Beelzebuth principe dæmoniorum eicit dæmonia, cum tamen per opera optimè possent, secundum illud ad *Roman.* 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Si enim tantum potuerant opera naturæ vt ducerent in auctorem, quantum poterant opera super naturam facta? *Deut.*29. Vidérunt oculi tui signa, & portenta ingentia, & non dedit nobis Dominus Deus cor intelligens, & oculos videntes.

Destrues illos. Ecce destructio ipsorum perpetua. Et primò destructio. Secundò destructionis perpetuatio. *Et non edificabis.* Ait enim: Sic excæcabis eos meritis eorum exigentibus, & postea *destrues illos*, per mundum dispergendo & captiuando *Psal.* Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine. Et bene sequitur ad excæcationem quam incurrerunt propter culpam suam. *Isa.*5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. *Et non edificabis eos.* Verum est, impœnitentes, & malos, vel eos sic manentes, secundum illud *Matth.*20. Sedere autem ad dexteram meam & sinistram meam, non est meum dare vobis. *Isa.*13. Erit Babylon gloriosa, Synagoga gloriosa prius, sed post confusione plena: sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrham. Non fundabitur vsque à generatione in generationem. *Ierem.*13. Lumbare computruit, ita vt nulli omnino vsui aptum esset. Et 31. Vigilaui super eos, vt disperderem & demolirer eos.

Benedictus Dominus. Secundum diuisionem in principio Psalmi factam, hîc tertium, in quo agitur gratiarum actio pro resurrectione, imò magis pro impetratione & resurrectionis, & omnium quæ petiuit: & dicuntur duo. Primò repetitio beneficiorum acceptorum in gratiarum actionem. Secundò supplicatio pro membris vt perducantur ad gloriam, ibi, *Saluum fac populum tuum.* In prima duo. Primò recolit beneficia gratias agendo, quæ in se accepit. Secundò quæ in suis iam in præsenti, ibi, *Et ex voluntate mea.* In prima duo. Primò gratias agit. Secundò rationem subiungit ob multa beneficia quæ accepit, ibi, *Quoniam exaudiuit.* Dicit ergo: Sic rogaui, & inimicos affligendos prædixi, & in iis omnibus *benedictus Deus*, consolator & liberator meus: 2. ad *Corinth.*1. Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV CHRISTI qui consolatur nos, &c.

Varius laudandi modus Deum & creaturam.

Et nota, quòd creatura Creatorem laudat, bona quæ habet ei attribuendo: creatura creaturam bonum ei operando: sed Creator creaturam, eam numero & merito adaugendo. Hinc est quod post horas quasi totum bonum quod fecimus volentes in Dominum refundere, mutuò nos inuitamus dicentes: Benedicamus Domino. Et statim ad quod horamur implentes adiungimus: Deo gratias, de bono quod fecimus.

Quoniam exaudiuit. Hîc est secundum ratio scilicet quare gratias agit. Et primò beneficium exhibitum in sua passione. Secundò in morte quæ secuta est ex illa. *Dominus adiutor meus.* Tertiò in resurrectione. *Et in ipso protexi.* Dicit ergo: Sit Deus benedictus, *quoniam exaudiuit Dominus* Pater, *vocem orationis meæ*, ne diuinitas separaretur à me. *Ioan.*11. Pater gratias tibi ago, quoniam exaudisti me.

Et nota, quòd dicit ipsum vocem audisse, vt notet exauditionis velocitatem. Cito enim Deus exaudit iustos dum adhuc eorum oratio est in voce. *Isa.*65. Adhuc illis loquentibus ego exaudiam.

7. *Dominus adiutor meus.* Hîc secundum, in quo tangit beneficia exhibita in morte. Primò ex parte animæ quam non dereliquit in limbo.

Secundò

Secundò ex parte corporis, quod non permisit morari in sepulchro, ibi, *Et protector*. Ait ergo: Sic exaudiuit in cruce deprecantem. *Et Dominus* factus est, supple, *adiutor meus*, mei scilicet in infernum descendentis ad expugnandum diabolum. *Isa.* 50. Dominus Deus auxiliator meus, & ideò non sum confusus. *Ierem.* 20. Dominus mecum tanquam bellator fortis, in illa pugna contra diabolum. *Daniel.* 11. Prouocatus ex Austri; id est, Christus egredietur de corpore, & pugnabit contra regem Aquilonis, diabolum qui ad Aquilonem posuit thronum suum. *Isa.* 14. Ponam sedem meam ad Aquilonem. Et expugnabit illum.

Et protector meus, mei scilicet corporis, ipsum ab incineratione conseruando in sepulchro. Bene protexit sine dubio, qui vestem pugnantis integram conseruauit: modicum enim supra fuit. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me. Hæc autem vestis in passione aliquantulum fuit perforata, sed deposita in sepulchro à corruptione conseruata. Supra in *Psal.* Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. *Isa.* 59. Saluauit sibi brachium suum. Et nota, quòd loquendo moraliter Dominus est adiutor suorum ab bonum faciendum, & protector ad malum sustinendum. De primo *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. 1. ad *Corinth.* 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. De secundo in *Psal.* Salus autem iustorum à Domino, & protector eorum, &c.

In ipso sperauit. Hic tertium, in quo tanguntur beneficia sibi exhibita in resurrectione. Primò quantum ad stolam animæ. Secundò quantum ad corporis. *Et resplenuit.* Ait ergo: Sic protexit, & *in ipso* etiam *speranit cor meum*, anima mea scilicet. *Et adiutus sum*; vt resurgerem ipsa glorificata. Sed hîc est dubitatio, quòmodo hoc dicit Christus, quia in ipso spes non fuit: habebat enim omnium certitudinem quæ euacuat spem. Et est responsio, quòd verum est, quòd in Christo fuit certa scientia, & notatur in hoc quòd dicit, *Cor meum speranit*. Significatur enim per hoc quod dicitur, *cor*, vehementia spei crescentis ab opinione in certitudine.

Sed opponitur iterum de hoc quod dicit: *Et adiutus sum*. Adiutum enim dicitur propriè qui est agens principalis quantum ad actionem illam. Si ergo hæc vox fuit hominis Christi, secundum quòd homo, tunc ipse fuit agens principalis in animæ glorificatione in hoc quod homo, quod falsum est, passus enim est ex infirmitate, sed resurrexit gloriosus in anima & corpore ex diuinitate, sicut dicitur 2. ad *Cor.* 13. Si vox est diuinitatis, tunc videtur diuinitas adiutorio indiguisse in illa glorificatione, quod iterum falsum. Dicendum est, quòd vox est diuinitatis. Nec est verum, quòd semper sit rei agentis insufficientis. Dicit enim *Apostolus* 1. ad *Corinth.* 3. Dei adiutores sumus. Filius ergo Dei à Patre est adiutus dicit, eò quòd simul Pater cum Filio agit: indiuisa enim sunt opera Trinitatis. *Rom.* 8. Sicut Pater suscitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat, sic & glorificat. Nec hoc dicimus, quod anima Christi non semper fuerit glorificata, & fruens diuinitate vnita sibi, sed de gloria victoriæ, & spoliationis inferni hoc intelligimus, &c.

Et resplenuit caro mea. Hic tangitur secundum beneficium in resurrectione sibi exhibitum, scilicet corporis glorificatio. Ait enim: Sic adiutus sum in victoria animæ, *& caro mea resplenuit*, resumpto corpore glorioso. Nota ergo, quòd caro humana in Adam & in Eua florida fuit, quia in statu prosperitatis. *Daniel.* 4. Ego Nabuch. quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo. Vnus flos erat quo carebat carnali concupiscentia. Alius quo carebat pœna. *Isa.* 18. Ante messem etiam, antequam à diabolo meteretur, totus effloruit. Sed sicut dicit *Isidor.* Flos à fluendo dicitur, quia cito fluit, *Caro humana* ad modicum scilicet ventum. Sic citò à carne *ut fluit in* vteque flos fluxit flante serpente. *Iob* 15. *Ante* *ditur* quasi in primo flore bonus eius. Et *Isa.* 40. *fuit sic flos.* Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia *caro, est* spiritus Domini, quem fecit Dominus, sufflauit. *resurrexit* uit in illud. Sic ergo natura humana defloruit, *resplenuit*, & flores in spinas & tribulos sunt conuersi. *Genes.* 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. Sed postea in Christo resplenuit. Floruit in incarnatione. *Matth.* 2. Quoniam Nazarenus vocabitur, id est floridus. Sed resplenuit in resurrectione, abiecta scilicet omni pœnalitate. *Psal.* Mane floreat. *Cant.* 2. Flores apparuerunt in terra nostra.

Et ex voluntate. Hic tangit beneficia sibi in suis exhibita, & sunt tria. Primum, gratiarum actio. Datur enim membris glorificare Dominum propter capitis glorificationem. Secundum, in bono roboratio. *Dominus fortitudo.* Tertium, à malo liberatio. *Et protector.* Ait ergo: Sic mihi fecit in meipso hæc bona quæ præmisi. *Et ego confitebor ei*, gratias referendo in membris meis, dicit Glossa. In ipsis enim laudat, & agit gratias, qui in ipsis prædicat. 2. ad *Corinth. vltimo*, An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christus. *Psal.* Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur. *Et ex voluntate*, non coactione. Et hoc non est mirum, quia debitum est, libenter debeo soluere, quod debeo, & sic absoluere me ipsum à debito. Aliæ enim omnes creaturæ laudant ex omni quòd acceperant. *August. in Psalmum* 5. Non tacet nec cessat laudes tuas vniuersa creatura. Cum ergo homo habeat in suis principia, nimirum voluntatem, laudare debet ex illa. *Psal.* Voluntariè sacrificabo tibi. 1. *Paral.* 28. Seruito ei corde perfecto, & animo voluntario. Item discretum est. *Senec. ad Lucilium.* Nihil inuitus facit sapiens, quia iucundum. Item de beneficiis: Sapientes quicquid oportet, & inuat, id delectat, quia honestum. *Seneca.* Nihil honestum quod ab inuito & coacto fit. Omne enim honestum voluntarium quoque Deo acceptum, & aliter non. *Exod.* 25. Ab omni homine qui offert voluntarius & voluntarius, accipietis.

Dominus fortitudo. Hic secundum, & tangit beneficium fortitudinis. Quasi dicat: Sic gratias ago voluntarie. Et hoc iustum, quoniam *Dominus fortitudo*, roborans in bono *plebem suam*. 1. *Machab.* 3. Non in multitudine exercitus victoria belli, sed è cœlo fortitudo est. *Ps.* 40. Qui dat Iusto virtutem, & his qui non sunt fortitudi-

titudinem & robur multiplicat. *Cassiodor.* Breuis magnáque datur hîc definitio, quid est Dominus. *Dominus fortitudo plebis suæ, & protector* etiam à malo, *salutationum Christi sui*, id est, illorum quos per Christum saluare ordinauit, *Genes.* 15. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Est autem fortitudo per fidem, quæ omni malo fortiter resistit. 2. *Pet.* 5. Cui resistite fortes in fide. Ad *Hebr.* 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, &c. Sed protector quasi duabus alis, spe, & charitate. *Psal.* Sub vmbra alarum tuarum protege me. *Ioël.* 3. Et sanitas saluatio est. Vel saluationum Christi, id est, saluatorum hic à Christo per gratiam, protector in futuro per gloriam. *Prou.* 4. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, Christus hîc in præsenti: & corona inclyta proteget te, Deus Pater in futuro.

9. *Saluum fac populum tuum.* Hîc est secundum totius huius partis, in quo præmissa gratiarum actione pro seipso, quasi pro acceptis beneficiis, subiungit orationem pro suis, & petit eis quatuor. Primò gratiam præuenientem. Secundò cooperantem. *Et benedic.* Tertiò permanentem. *Et rege.* Quartò consummantem, ibi, *Et extolle.* Dicit ergo: Sic ô Domine gratias ago, & rogo. *Saluum fac*, à peccatis eripiendo per gratiam præuenientem populum tuum. De qua salute. *Eccles.* 30. Salus animæ in sanctitate iust'tiæ. *Matth.* 1. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Quadruplex gratiæ necessaria.

Et benedic hæreditati tuæ, ei in bono cooperando. *Psal.* Quoniam tu populum humilem saluum facies. Et iterum, Super populum tuum benedictio tua. *Miche.* 6. Inuocabunt nomen meum, super filios Israël, & ego benedicam eis, benedictione qua benedixit Isaac Iacob. *Genes.* 27. Det tibi Deus de rore cœli, abundantiam frumenti, vini, & olei. Et in eodem, Benedixíque ei, & erit benedictus. *Prou.* 20. Benedictio Domini diuites facit. *Et rege eos*, de bono in melius promouendo. *Psal.* Dominus regit me, &c. Et alibi, Ipse reget nos in sæcula, ne cadamus vel retrocedamus: alioquin cito caderemus. *Prou.* 11. Vbi non est gubernator, ruit populus.

Et extolle illos, per gratiam consummantem *vsque in æternum*, id est, in æterna appetenda, vt nihil aliud velint. Vbi illa, ibi sit conuersatio sua. Ad *Philipp.* 2. Cupio dissolui & esse cum Christo. Suprà in *Psal.* Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem. Hoc quantum ad affectum. Vel sic: *Extolle illos* per intelligentiam mysticam Scripturarum in opus bonum, *Vsque in æternum*, id est, per totam vitam istam. Et respicit intellectum. Et tangitur duplex sacræ Scripturæ effectus. Eleuare ad bonum. Et in illo consetuare. De primo *Isa.* 57. Intelliget seruus, & exaltabitur. *Prouerb.* 4. Arripe illam, & exaltabit te. De secundo *Sap.* 6. Ad vos ô Reges sunt sermones hi mei, vt discatis sapientiam, & ne excidatis. Vel *extolle illos*, hinc *vsque in æternum*, id est, in illa æternam, scilicet simul corpus & animam. 1. *Pet.* 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. *Isa.* 59. Sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Dauid patris tui. Magna ergo nobis confidentia esse debet: quia Christus orauit pro nobis. *Cassiod.* Rogauit pro vobis qui orauit pro nobis & ab Angelis. Iudex omnium creaturarum adnocatus est noster: vt à morte liberari potuisemus, ille magis voluit occidi. Vel potest esse petitio Prælati ad Christum sic passum, & resuscitatum. *Saluum fac populum tuum*, nam saluator es: *Et benedic hereditati tuæ*, nam sacerdos magnus: *Et rege eos*, quia rex: *Et extolle illos*, quia Deus, &c.

IN XXVIII. PSALMVM.

Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.

1. *Argumentum Psalmi, exhortatio ad imitandum Christum patientem & se immolantem.*

Afferte Domino filij Dei. Hic est Psalmus vigesimus octauus, in quo postquam descripta est passio & resurrectio, ad quam venit per illam, vt suspiranti & quærenti vnam, quid imitandum esset, & qua via ad illud veniendum monstraretur, subiungitur consequenter inuitatio pœnitentium fidelium, ad imitandum quod propositum est, & seipsos Deo in passionibus immolandos. Hoc autem satis ostenditur in titulo præposito huic Psalmo. Talis enim est: *Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.* In quo tanguntur, sicut vult Glossa, historiæ. 1. lib. *Reg.* cap. 4. de captione arcæ à Philistæis, & eiusdem reductione, propter plagas multas in domum Aminadab in Gabaa, Eiusdem 5. 6. & 7. cap. Cui postea Dauid præparauit tabernaculum, & adduxit illam, consummans in hoc tabernaculum suum, magno tripudio, & oblationibus multis & sacrificiis inuitans alios ad offerendum similiter. Quod ergo ibi factum est ad literam, hic fit spiritualiter. Consummata enim Ecclesia militante à Christo in sua Resurrectione quantum in ipso fuit, quæ tabernaculum appellatur. *Apocal.* 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Et iterum resumpta carne gloriosa, & sic ad perfectum ducto proprij corporis tabernaculo, ad nos ipsos immolandos Deo inuitamur, vt tandem nostra recipiamus tabernacula gloriosa, & consummata. Sensus ergo tituli talis est. *Psalmus* hic est Dauid Prophetæ, editus *in consummatione*, id est, pro consummatione *tabernaculi*, scilicet Ecclesiæ, & hortantis vt ad consummationem sui proprij tendat quilibet seipsum Deo hostiam offerendo.

Diuiditur ergo Psalmus in tres partes. Primò inuitat ad Dei venerationem. Secundò subiungit causam quare debeant ipsum venerari modis dictis, scilicet constructionem tabernaculi; id est, Ecclesiæ, ibi, *Vox Domini super aquas.* Tertiò agit de statu consummatæ. *Dominus diluuium.* In prima duo. Primò inuitat ad veneration em. Secundò locum determinat, in quo debetur ei veneratio & reuerentia exhiberi; ibi; *Adorate Dominum.* In prima duo. Primò inuitat ad veneration em Dei simpliciter. Secundò specialiter filij Dei, ibi, *Afferte gloriam nomini eius.* In prima duo. Primò cui debeant offerre & exhibere reuerentiam. Secundò quid offerre debeant. *Afferte Domino filios arietum.*

Dicit ergo; Sic audiuistis filium Dei passum, & resurrexisse. Ergo ô *filij Dei* per fidem; *Ioan.* 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri; his qui credunt

credunt in nomine eius. Ad *Galat.* 3. Filij Dei estis per fidem. *Filij*, per charitatem operantem & ad bonum mouentem. Ad *Rom* 8. Qui spiritu Dei aguntur; hi sunt filij Dei. 1 *Ioan.* 3. In hoc manifesti sunt filij Dei, quia sese diligunt ad inuicem, supple: de dilectione enim loquebatur: aliorum enim oblationes non approbat. *Eccles.* 24. Dona iniquorum non approbat Altissimus, nec delectatur in oblationibus impiorum. *Genes.* 4. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: quia filius erat. Ad Cain autem non respexit: quia non erat filius Dei, sed diaboli. Sed heu multi offerunt hodie qui non sunt filij Dei, sed diaboli, & ob hoc eorum non acceptantur sacrificia. 1. *Reg.* 2. Porrò filij Heli, filij Belial nescientes Dominum.

Afferte Domino, munera eius, quia *Deuter.* 16. dicitur: Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus. Sed quid *afferte Domino*, repetit, non idolis, sicut illi de quibus *Isa.* vlt. Qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres. *Ierem.* 7. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cœli, lunæ scilicet. *Afferte*, inquam, repetit vt reddat, *filios arietum*, agnos secundum literam, secundum sensum spiritualem, masculinum opus quod notatur in filio, & forte, quod notatur in ariete, *Leuit.* 5. Anima quæ peccauerit, offeret arietem, operationem scilicet fortem. *Malach.* 2. Maledictus qui habet in grege masculum, & votum vouens Domino offert debile.

Nota, quòd filij Dei etiam Angeli dicuntur. *Iob* 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina & iubilarent omnes filij Dei, id est, boni Angeli. *Iob* 1. Quadam autem Dei cum venissent filij Dei & assisterent, &c. His filiis dicitur vt afferant Deo filios arietum, fideles in fide genitos & Apostolis & Martyribus sanctis. 1. ad *Cor.* 4. In ipso Iesv per Euangelium ego vos genui. Horum filiorum est afferre ad Deum animas. *Luc.* 16. Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.

His ergo dicitur vt afferant filios arietum, id est, Apostolorum & Martyrum, qui dicuntur arietes. *Psal.* Holocausta medullata offeram tibi, in confessoribus deuotissimis: cum incenso arietum, Martyrum & Apostolicorum doctorum in craticula passionis. Et dicuntur arietes multiplici de causa. Primò: quia aries dicitur à ruendo secundum Isidorum, quia ruit fronte, & impugnat contraria. Sic Apostoli sancti & Martyres idola ipsa destruxerunt. *Ezech.* 3. Dabo faciem tuam valentiorem facicbus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, & vt adamantem & silicem posui faciem tuam. Secundò aries dicitur etiam ab areos secundū eundem Isidorum, quod idem est quod virilis. Et ipsi viriles fuerunt valdè, quibus nihil potuit resistere. *Prouerb.* 30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit aspectum. Gallus succinctus lumbos suos, & aries, nec est qui resistat ei. Tertiò secundum eundem Isidorum, aries dicitur ab ara, in qua immolabatur. Et ipsi fuerunt Deo immolati. *Psal.* Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. *Ioan.* 16. Venit hora vt omnis qui interfecerit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Item aries vermem habet latentem in capite, vnde alio nomine dicitur veruex, quasi vehens vermem. Sic ipsi illum latenter gestabant in mente, qui dicit in *Psal.* Ego autem sum vermis & non homo. Vis videre vermem in capite? 1. ad *Cor. vlt.* An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christus? Item non solum aries vermem habet, sed ad eius motum se mouet, & ruit in durissima. Sic Apostoli ad nutum Christi in ipsis existentis, mouebantur & ruebant in aduersa. *Matth.* 10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Item ductores gregis sunt. Sunt & Apostoli fidelis populi. *Ezech.* 34. Vos greges mei homines estis. Et in *Psal.* dicitur de Apostolis: Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Et alibi, Constitues eos principes super omnem terram. Item quia cornua duo habentes: cornua duo, scilicet Testamentum Vetus, & Nouum. *Dan. vlt.* Vidi arietem cornibus ventilantem contra Orientem, & Occidentem, & Austrum, & Aquilonem. Cœtus enim Apostolicus vndique ventilauit. Si enim Moyses cornutus effectus ex consortio Angeli. *Exod.* 34. Quomodo isti non erunt cornuti ex consortio Christi? Vltrò, quia ornamenta gregis, & præsidia. Sic Apostoli: Ecclesiam enim ornauerunt & protegunt. *Exod.* 26. Facies operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis.

Nota Apostoli dicuntur arieti.

Afferte Domino. Hic tertium, quomodo vel quo fine, quia ad gloriam Dei, vel honorem. Ait enim: *Afferte filios arietum*, vosmetipsos, vel bona opera & fortia: Et; *Afferte gloriam, & honorem*, id est, ad honorem & gloriam Domini afferte, quæ affertis; id est, ad eius honorem: vel *gloriam* referatur ad deuotionem cordis, & *honorem* ad integritatem operis. Hoc autem modo est offerendum Deo, quia gloria tota eius debet esse, *Isa.* 42. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. Et honor similiter debet eius esse. 2. ad *Tim.* 1. Soli Deo honor & gloria.

2.

Afferte Domino gloriam nomini eius. Ecce secundum, in quo inuitat ad honorem filij specialiter, Quasi diceret: Afferte patri, & etiam *afferte gloriam nomini eius*, filio qui est patris nomen, & sic secundum literæ veritatem, *Afferte Domino gloriam*, Domino, inquam, & *nomini eius*, Patris scilicet, scilicet filio, qui est eius nomen, quia sicut per nomen cognoscitur aliquis, sic per filium Pater. Huic danda gloria sicut ipsi, quia Patri æqualis. Ad *Philip.* 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Et intelligitur gloria danda Spiritui sancto, quia amor & nexus intelligitur intellecto vtroque extremorum. Propter hoc canit Ecclesia, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Et nota, quòd hoc impleuerunt reges in die Epiphaniæ. Obtulerunt enim aurum in signum gloriæ regalis, & thus in signum gloriæ sacerdotalis, & sic obtulerunt indicia summæ gloriæ viuentium. Obtulerunt & myrrham quæ est gloria regalis sepulturæ, & sic obtulerunt gloriam morientium. *Matth.* 2. de omnibus his.

Oblatio Magorum exhibet perfectum hominem.

Adorate. Hic ostendit vel offerendum vel

afferendum. Quasi diceret: Sic monui afferre, ostendens quid, & cui, & quomodo. Sed quantum ad locum, dico, *Adorate Dominum*, non in quolibet loco, sed *in atrio sancto eius*, in Ecclesia scilicet militante, quæ est atrium ad thalamum & aulam triumphantis. In *Psal.* Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem. Atrium etiam sanctum est cor deuotum. *Esther* 5. Mardochæus, Christus, libenter stat in atrio. *Ioan.*4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. 2. ad *Cor.* 14. Orabo spiritu, orabo & mente.

Attrium autem potest appellari stabulum illud, in quo adorauerunt Reges. Atrium enim dicitur secundum Isidorum, eò quod sit atrum fumo & igne. *Chrysostom.* Quid gloriosum pro tanto itinere videntes gauisi sunt? Nunquid palatium marmoribus splendidum? Nunquid regiam diuersis populis personantem? Sed pandochium magis tenebrosum & sordidum, & magis animalibus quam hominibus aptum, in quo nemo coactus erat secedere, nisi itineris necessitate. Et quamuis tale, tamen sanctum. 2. *Machab.* 6. Non enim propter locum, gentem, sed propter gentem locum elegit Dominus. Et *Chrysostom. super Matth.* Non enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Benè ergo sanctus locus ille, valde pretiosum stabulum, quod continet IESVM qui est sanctorum sanctissimus. 1. *Reg.*2. Non est sanctus vt est Dominus. Et Mariam, quæ est sanctarum sanctissima. *Prouerb. vlt.* Tu vero supergressa es vniuersas. Propterea enim est quod dicit *Eccles.* 24. In plenitudine sanctorum detentio mea. Nec potest esse atrum, quamuis sit atrium: quia continet Mariam & IESVM. De Maria enim dicitur *Eccles.* 26. Sicut sol oriens in mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus suæ. Et quis Christum dubitat solem esse, nisi qui non legit. *Malach.*6. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ.

3. *Vox Domini super aquas.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua tanquam ratio præmissorum subiungitur, Ecclesiæ ædificatio & consummatio, quæ facta est per prædicationem Christi & per seipsum, & per discipulos: & dicuntur quatuor, secundum quatuor differentias hominum quibus est prædicandum. Primò tangitur de prædicatione inferiorum, & minorum. Secundò maiorum, ibi, *Vox Domini confringentis cedros.* Tertiò de prædicatione persequutorum, ibi, *Vox Domini intercidentis.* Quartò deuotorum, ibi, *Vox Domini præparantis ceruas.* Omnes enim quibus prædicatum est, sunt aut parui, aut magni, aut contrarij, aut deuoti. In prima duo. Primò agit de prædicationis actu. Secundò de effectu inde consequuto, ibi, *Vox Domini in virtute.* In prima dicuntur duo. Primò quis, & quibus prædicauit. Secundò qualiter. *Deus maiestatis.* Dicit ergo: Sic afferte Domino, & iustum, quia *vox Domini*, id est, Christi facta est, supple, *super aquas*, Iudæos scilicet & Gentes, qui aquæ sunt. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. *Apocal.*7. Aquas quas vidisti super quas meretrix sedet, populi sunt & tribus. Sed per se Iudæis, per suos autem Gentibus. Propter primum enim dixit *Matth.* 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Propter secundum dixit *Matth. vlt.* Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

Notantur quatuor genera hominum quibus prædicatum est Euangelium.

Deus maiestatis. Hic tangit modum prædicationis, & hunc duplicem. Primò, quia terribiliter. Secundò, quia latè & diffusè, non aliquibus specialiter. *Dominus super aquas multas.* Ait ergo sic: *Vox Domini super aquas, Deus maiestatis*, Dei scilicet filius, in maiestate idem cum Patre, & gloria, *intonuit*, hoc est, terribiliter prædicauit per ipsum Iudæis. *Iob* 37. Tonabit Deus in voce sua. Vel mirabiliter: & hoc de nube carnis. *Isa.*19. Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum. Et postmodum per suos, scilicet per Apostolos, qui nubes erant. *Isa.* 40. Qui sunt isti qui vt nubes volant? & de illorum quibusdam *Marc.* 3. Et vocauit illos Boanerges, filios tonitrui. *Psal.* Vox tonitrui tui in rota, in mundo ad similitudinem rotæ facto. Et sicut quando tonat cœlum, tunc aquæ mouentur, & pisces leuius capiuntur, sic quando prædicatur terribiliter, tunc magis homines conuertuntur. *Abac.* Facies homines quasi pisces maris. *Eccles.*43. Vox tonitrui tui verberauit terram.

Cum tonat prædicatis saluatur.

Dominus super aquas multas. Quasi diceret: Sic prædicauit super aquas terribiliter, non tantum in vna ciuitate, vel in vno loco specialiter, sed *Dominus* intonuit *super aquas multas*, quia per totum mundum vniuersaliter. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines. *Iob* 26. Tonitruum magnitudinis eius quis poterit intuerì. *Apocal.*18. Audiui vocem aquarum multarum tanquam vocem tonitrui magni. Et ex hoc ergo timor Domini. Decet enim, vt dicit Philosophus, vt te timeant, quoniam tartara sunt.

4. *Vox Domini in virtute.* Hic est secundum, in quo ostenso à quo, & quibus est prædicatum, subiungitur hic de effectu consequuto ex prædicatione illa, & tangitur duplex. Primò: quia fecit gratiosos. Secundò: quia glorioſos. Gratiosos per virtutes, glorioſos per miraculorum operationes. Ait ergo: Sic intonuit Dominus per se & per suos super minores. *Et vox Domini* facta est *in virtute*, id est, virtutem auditoribus contulit, scilicet pietatem, qua colebant Deum & misericordes erant ad proximum. 1.ad *Tim.*4. Exerce teipsum ad pietatem: pietas enim ad omnia valet promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. In virtute etiam erant, non tantum hoc modo, sed etiam virtuosos, fortes, & constantes reddebant, vt impleretur in eis illud 2. *Machab.* 8. His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus & patria mori parati. *Eccles.*8. Sermo illius pietate plenus est.

Vox Domini in magnificentia. In magnorum efficientia, scilicet operum miraculoſorum, per quæ magnifici reddebantur. *Psal.* Magnificentia eius & virtus eius in nubibus, & conuersis factis prædicatoribus & doctoribus. Vnde in primitiua Ecclesia implebatur illud *Eccles.*45. Magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placauit. Vel secundum Glossam in magnificentia fuit conferens scientiam,

tiam, quæ est donum consequens pietatem. Et dicitur rectè in magnificentia vox conferens tale donum: quia magnificos faciet in bono & in malo. In malo: quia 1.ad *Cor.*8. Scientia inflat. In bono etiam magnos facit secundum illud ad *Rom.*8. Quos iustificauit, per pietatem, hos & magnificauit, per scientiam conuersandi in medio prauæ & peruersæ nationis. Sicut enim magnæ stellæ & luminaria mundum illuminantia, sic prædicatores conuersantes in mundo. ad *Phil.*2. Vt sitis simplices filij Dei sine querèla, & sine reprehensione, in medio prauæ & peruersæ nationis, inter alios lucetis tanquam luminaria in mundo. Possunt etiam exponi hæc verba de S. Ioanne Baptista, sed de hoc alias dictum est.

5. *Vox Domini confringentis cedros.* Hic est secundum, in quo agitur de prædicatione comparatione ad maiores: & dicuntur duo secundum duplicem effectum quem habet in illis. Primus, conuersio & humiliatio ad fidem Christi. Secundus, Christi imitatio vsque ad mortis sustinentiam. *Et comminuet.* In prima duo. Primò tangitur conuersio maiorum de Gentibus. Secundò maiorum de Iudæis. *Et confringet Dominus.* Dicit ergo: Sic vox Domini potuit in aquis, in minoribus: & etiam vox Domini fuit *vox confringentis cedros*, Gentilium nobiles & magnos, sicut cedrus est arbor nobilis, & magna. *Isa.*40. Glorioſos terræ humiliabo. Et hoc est confringere. *Psal.* Confringam illos nec poterunt stare, &c. Et alibi apertius: Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges. Et intellige iræ suæ reges: cum enim magis furerent contra Christum, tunc sunt confracti: & hoc satis mirabile: cedrus enim est arbor valdè dura: & quod membrum mollius lingua? & tamen cedrum confregit. *Prouerb.*25. Responsio mollis frangit iram. & 25. Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam.

Prædicatio ad maiores.

Et confringet Dominus, voce prædicationis suæ *cedros libani*, altos & superbos Iudæos. Libanus enim est mons fertilissimus, & illa gens inter alias, bono omni & gloria abundabat, & viros habebat altissimos, de quibus in *Psal.* Et cedri Libani quas plantauit. Dominus has propriè confregit, & perfectius confringet in fine quando conuertentur omnes ad Christum, & humiliabuntur secundum prophetiam *Isa.*10. & *Paulum ad Rom.*11. *Sapien.*4. Confringentur rami inconsummati, Iudæi scilicet tenentes legem ad nullam ducentem perfectionem. Ad *Hebr.*7. Ad nihil perfectum adduxit lex. Quod si non confringuntur hîc in præsenti, per gratiam scilicet, confringentur tandem, sicut & omnes superbi in iudicio per potentiam. *Isa.*2. Dies Domini super omnes cedros Libani sublimes & erectas.

Superbia cedri vitium.

Et nota, quòd cedro comparatur superbus multiplici de causa: Primo ratione altitudinis: quia cedrus super omnes arbores se extollit. *Gregor. in libro Moral.*32. Cedrus cætera, in altum crescendo defecit, sic superbus omnes alios, quasi sub se respiciens contemnit. *Amos* 2. Altitudo cedrorum altitudo eius. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, &c. Secundò ratione fortitudinis, & duritiei. *Iob* 40. Strigit caudam suam sicut cedrus. Sic superbus nihil timet, omnia aggreditur. Superbus non pertimesceet timorem Domini. Tertiò ratione pulchritudinis. Sic superbus si habet pulchritudinem, ostendit eam: si non, quærit per ornatum, & alia. *Ezech.*31. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcherrimus & frondibus nemorosus. Sic superbus omnia membra sua ornat, digitos anulis, capillos thiaris facientibus crispationes, pedes strictis calceis, totum corpus pretiosis vestibus. Nec nititur cum incedit, talo, sed pedum digitis. Et irridet talem *Seneca de beneficiis*, O superbia stultissimum malorum! Omnium beneficiorum bona in iniuram conuertis. Vt omnia te dedeceant, quò altius te subleuasti, eò depressior es. Quartò ratione multiplicationis. Est enim arbor ramosa. *Psal.* Sicut cedrus Libani multiplicabitur. Sic superbi multiplicant familiam, consanguineos, & parentes. *Ezech.*31. Eleuata est altitudo eius super omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius, consanguinei eius in superbiam. Quippe *Eccles.*13. Qui communicat superbo, induet superbiam. Quintò ratione durationis. Isidor. Cedrus diu durat. Sic superbia est vitium valde durans. *Iob.*15. Cunctis diebus suis impius superbit. *Augustin. super Psal.* Superbia vltimum peccatum redeuntibus, & primum à Deo recedentibus. Sextò ratione infructuositatis. *Cassiod.* Hæc in radice sua manens infructuosa, succisa tamen vtilis est ad tigna domorum facienda. *Cant.*2. Tigna domorum nostrarum cedrina. Et ad machinas faciendas. Sic superbus si ceciderit, gladio verbi Dei succisus, & humiliatus, multum valet ad sustentationem Ecclesiæ, & machinas contra diabolum faciendas. *Deut.*20. Si qua autem ligna non sunt fructuosa, succide ea, & extrue ex eis machinas ad expugnandam ciuitatem donec succendas eam.

6. *Et comminuet eos.* Hic est secundum, in quo tangitur illorum humiliatio ad Christi imitationem in morte & passione: & dicuntur duo. Primò ipsorum passio. Secundò assimilatio illorum in ipsa passione Christo. *Et dilectus.* Dicit ergo: Sic confringet humiliando: nec hoc tantum, imò *& comminuet eos* sic confractos *tanquam vitulum Libani*, qui comminuitur in sacrificio, secundum illud *Leuit.*1. Detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident. Libanus enim est mons pascualis, ferax herbarum & ferarum & irriguus fontibus & riuis, vbi nutriebantur vituli sacrificandi. Dominus enim confregit cedrum, & taurum facit, & de tauro postea facit vitulum. *Luc.*1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et *Matth.*22. Tauri mei occisi sunt, & altilia parati, venite ad nuptias.

Christi passio dicitur humilitas spiritus.

Et dilectus. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic comminuet eos: & hoc erit quemadmodum *filius vnicornium*, Iudæorum scilicet, *dilectus* à Deo Patre. Ac si dixisset: Ita comminuet eos, sicut Christus homo comminutus est, qui *filius vnicornium* est, scilicet Iudæorum, *& dilectus*, à Deo Patre apparet. *Matth.*3. & 17. Hic est filius meus dilectus. Et ab Angelis. 1. *Pet.*1. In quem desiderant Angeli prospicere. Et ab homi-

nibus. *Agg.* 2. Adhuc modicum, & mouebo cœlum & terram, & veniet desideratus gentibus cunctis. *Cant.* 2. Dilectus meus mihi, & ego illi.

Iudæi vnicornes, quia vnum tantũ Testamentũ recipiunt.

Et filius vnicorniũm. Primò: quia Iudæorum filius secundum carnem, qui dicuntur vnicornes, quoniam tantum vnum cornu, vnum scilicet Testamentum habent, & inde superbientes. Ad *Rom.* 2. Tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in illa. Item vnicornis superbissimum animal, & humano seruitio inapplicabile. *Iob* 39. Nunquid volet Rhinoceros seruire tibi? Sic Iudæi, Nos nemini seruiuimus vnquam. Item dicitur Christus vnicornis propter modum incarnationis. Dicit enim *Isidor. lib.* 12. *cap.* 3. quòd virgo vnicorni præparatur, quæ venienti sinum aperit, in quo ille omni feritate deposita caput deponit, sicque soporatus, inermis capitur. Sic Maria Virgine sinum extendente, filius Dei in eius vterum descendit, & ligatus fasciis & panniculis factusque domesticus, ad præsepe positus fuit. Quod admirabatur *Iob* 39. Nunquid volet Rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis eum loro tuo?

Et nota, quòd iustus quilibet potest dici vnicornis. Homo enim in paradiso habebat duplex cornu, sanitatem scilicet corporis qua poterat expellere omnem pœnam, & sanitatem mentis vel salutem qua ventilare poterat omnem culpam. Sed inito certamine cum diabolo confractum est vtrumque cornu. Sed Christo veniente alterum est reparatum, scilicet salus mentis. *Luc.* 1. Et erexit cornu salutis nobis. Hoc ergo reparato diabolum ventilamus. *Psal.* In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Sed aliud vsque in futurum non reparabitur. Iustorum vnicornium filius est Christus. *Matth.* 12. Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, hic mihi soror, & frater, & mater est. Et ostenditur in hoc collatio spiritus fortitudinis in Martyribus: summa enim fuit fortitudo. Ad *Hebr.* 11. Fortes facti, &c.

7. *Vox Domini intercidentis.* Hic est tertium in quo agitur de prædicationis effectu, quantum ad aduersarios, & ardentes igne iracundiæ contra fidem Christi: & dicuntur duo secundum effectum duplicem. Primò iracundiæ illorum mitigatio. Secundò ad fidem & eius vnitatem promotio, ibi, *Vox Domini concutientis.* Dicit ergo: Sic potuit vox in minoribus & in maioribus, & etiam vox Domini est *vox intercidentis*, id est, mitigantis & reprimentis, *flammam ignis*, iracundiæ & furoris. Si enim ira ignis non esset, Iacob ad Laban non dixisset *Genes.* 31. Quam ob causam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti in me? Et *Ecclesiast.* 8. Ne incendas carbones peccatorum arguens eos. *Prou.* 26. Sicut carbones ad prunas, & lingua ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Ignis etiam flamma, fomes & carnalis concupiscentia denotatur. *Eccles.* 9. Concupiscentia quasi ignis exardescet. Iste enim ignis se exerit in flammam, quando venit vsque ad consensum, sed adhuc modicam, sed longè maiorem quam lo crescit in actum. *Prouerb.* 6. Nunquid homo potest abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta eius non ardeant? Quasi dicat: Non, per se, sed hoc potest adiutorio gratiæ, & diuinæ vocis virtute. *Ecclesiast.* 18. Nonne ardorem refrigerat ros gratiæ? sic & verbum melius quam datum. Quasi dicat: Sic ad vtrumque.

8. *Vox Domini concutientis desertum.* Hic est secundum, scilicet promotio illorum ad fidei vnitatem, primò Gentilium. Secundò Iudæorum. *Et commouebit.* Dicit ergo: Sic vox flammam intercidit, & etiam vox Domini *est vox concutientis*, ad fidem scilicet promouentis, *desertum*, plebes Gentilium. Ad *Rom.* 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Et dicuntur desertum Gentiles: quia à Deo deserti, & sine lege erant & Prophetis. Ad *Ephes.* 2. Promissionis spiritum non habentes, sine Deo in hoc mundo. Sed isti sunt applicati fidei. *Zachar.* 2. Applicabuntur eis Gentes multæ.

Et commouebit Dominus desertum Cades, id est, Iudæos. *Cadu* enim interpretatur *sanctum legis*. Sanctum enim legis, intelligentia est spiritualis. Ab hac enim erant deserti. 2. ad *Corinth* 4. Obtusi sunt sensus eorum vsque in hodiernum diem. Pessimum desertum, quod tam diligenter excultum nunquam potuit facere fructum. *Chrysostom. super Matth.* Verè desertum erat Iudæa vacua à iustitia, peccatis plena: quam Dominus plantauerat, lex irrigauerat, omnes Prophetæ excoluerant. Illa autem nihil produxit nisi spinas acerbissimas, quibus suum Dominum coronauit. *Cantic.* 3. Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua. Hoc desertum commouit. *Luc.* 22. Commouet vniuersum populum docens per vniuersam Iudæam incipiens à Galilæa vsque huc.

Triplex effectus verbi Dei.

Et nota, quòd triplex est effectus verbi Dei. Primò extinguit ardorem irascibilis. *Psal.* Cum exarserit in breui ira eius.: hanc extinguit diuini verbi sapientia. *Eccles.* 29. Si expueris super illam, extinguetur. Per sputum quod descendit à capite, diuina sapientia denotatur. Secundò accendit concupiscibilem. Igniculus enim diuini amoris, qui est in concupiscibili, si excitatus fuerit flatu diuini verbi, in flammam erumpit. *Psal.* Eloquium Domini inflammauit eum. De vtroque *Eccles.* 6. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Tertiò illuminat rationabilem. Et hoc est quod subditur: *Et commouebit desertum Cadu.* Sanctum enim legis commouetur per verbum Dei, quia intus latens extrà prorumpit, & manifestatur. *Psal.* Declaratio sermonum tuorum dat intellectum paruulis.

9. *Vox Domini præparantis cerua.* Hic quartum, in quo ostendit effectum diuini verbi respectu deuotorum, qui est duplex. Primus est bona vita. Secundus, secretorum notitia. *Et reuelabit.* Dicit ergo: Sic potuit in aduersarios, sed quid quantum ad deuotos? *Vox Domini præparantis cerua*, id est, facientis præparationem vt homines sint boni & iusti, ad faciendum bona agiles & prompti. Iusti enim ceruis comparantur ratione multiplici. Primò: quia veloces sunt ad bonum, sicut ceruus velox est. *Aristot. super.* Natura dedit ceruis velocitatem. Et iusti currunt.

Iusti cerui collati in multiplici.

runt. 1. ad *Corinth.* 9. Ego autem curro, non quasi in incertum. In eodem, Sic currite vt comprehendatis. Et hoc facit verbum Dei. *Eccles.* vlt. Verba sapientum quasi stimuli. Item diuiuunt, sicut idem dicit. Et verbum Domini vinaces facit. *Ioan.* 8. Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Item ceruus est animal pauidum. Sic verbum Dei pauidum reddit. *Psal.* Et à verbis tuis formidauit cor meum. Et alibi, A voce tonitrui tui formidabunt. *Abac.* 3. Audiui, & conturbatus est venter meus, à voce contremuerunt labia mea. Item ceruus non habet fel. Sic nec iustus. Ad *Ephes.* 4. Omnis indignatio & clamor, & ira tollatur à vobis. Item habet cor magnum. Sic iustus cor dilatatum charitate. 2. ad *Cor.* 6. Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, Cor nostrum dilatatum est. Item est serpentibus inimicus. Sic iustus dæmonibus. 1. *Pet.* 5. Aduersarius vester diabolus, &c. Hæc omnia fecit diuini verbi prædicatio. *Sap.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Et reuelabit condensa. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic ad iustitiam præparat, & etiam *reuelabit condensa* Scripturarum, illa manifestando factis paruulis & humiliatis. *Matth.* 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Hanc quærebat Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. 2. ad *Corinth.* 3. Cum conuersus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

Et in templo eius. Hic est secundum totius huius partis, in qua monstrantur beneficia, & effectus prædicationem Christi consequens, scilicet gratiarum actio pro tot & tantis. Vnde ait: Tot & tanta faciet, & propter hoc *omnes dicent gloriam*, gratiarum scilicet actionem, *in templo eius*, in ipsa Ecclesia sic ædificata. Nec mirum. *Prou.* 22. Honorem acquirit qui dat munera. Et 19. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. *Psal.* Laus eius in Ecclesia Sanctorum. *Eccles.* 51. Dauti mihi sapientiam, ex qua mihi tot bona, dabo gloriam.

10. *Dominus diluuium.* Hic est tertia pars, in qua præmisso de beneficiis exhibitis Ecclesiæ ipsam instruendo, subiungitur status institutæ descriptio. Sed quia ex statu in quo est, sequitur remuneratio, duo dicuntur. Primò describit statum in quo est in hac vita. Secundò subiungit præmium dicens: *Benedicet.* In prima tria. Primò conculcatio ipsius in multiplici tribulatione. Secundò conseruatio eius à suo institutore. *Et sedebit.* Tertiò modus conseruandi monstratur in tanta tribulationum multiplicatione, *Dominus diluuium.* Dicit ergo: Sic instituta est à Domino per prædicationem Ecclesia: quo facto *Dominus sedet*, ipsam scilicet *inhabitare diluuium* culparum, vt hinc in habitantibus culpis & iniquitatibus ipsa sit in medio. Magna enim inundatio culparum. *Osee* 4. Maledictum, & mendacium, homicidium, furtum, & adulterium inundauerunt. Vere maledictio inundauit, quia vix inuenitur, qui non sit excommunicatus, quia Prælati pro nihilo & indiscrete proferunt excommunicationes. *Isai.* 24. Transgressi sunt leges, & mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum, propterea maledictio vorabit terram, inundat maledictum

Ecclesia mirabiliter inhabitat diluuium peccatorum. Ideo habet pro lateris malum, cui se inserit, & adhæret, & cuius limum.

intantum, quod omnis homo mendax, imo cacumina cooperuit. *Ierem.* 5. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium, id est, magistratuum. Et adulterium. *Ierem.* 9. Omnes adulteri sunt, & cœtus præuaricantium vsque ad montes altissimos. *Ierem.* 23. In prophetis Samariæ vidi simulationem & adulterium. Et iterum mendacium & furtum abundat. *Ioan.* 10. Quotquot venerunt, fures sunt & latrones, & vsque ad supremos. *Isa.* 1. Principes tui infideles, socij furum. Et homicidium. *Ierem.* 9. Repleuerunt locum istum sanguine innocentum. *Ezech.* 9. Repleta est terra sanguinibus. *Michæ* 7. Omnes in sanguine insidiantur. Et diluuium etiam pœnæ per quod purgatur ab isto. *Naum* 1. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis, & consummationem faciet in diluuio prætereuntis loci illius. Et postea effundit diluuium gratiæ, vt tota decoretur post purgationem. *Eccles.* 39. Benedictio Domini quasi fluuius inundauit. Quomodo cataclysmus aridam inebriauit.

Et sedebit. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic facit permittendo, quòd habiter in diluuio peccatorum, & afflictionum, non tamen submergitur, quia *Dominus rex in æternum*, id est, æternus rex *sedebit*, in ea, regens ipsam sicut gubernator regit nauem. *Prouerb.* 1. Et sapiens gubernacula possidebit.

11. *Dominus virtutem populo suo.* Hic tertium, in quo tangitur quomodo & per quem inter tot peccata & aduersa, eam seruat, quia per virtutem quam ei conferet. Ait enim, Sic diluuium faciet inhabitare, & sedens reget: & hoc quia *Dominus virtutem* resistendi vitiis & diluuio culpæ, substinendo diluuium pœnæ, *dabit populo suo*, qui vere est eius Ecclesia. *Isa.* 40. Qui dat lasso virtutem, & iis qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. In *Psal.* Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ, quibus ab his diluuiis & in his conseruetur, & saluetur. *Deuter.* 33. Quis similis tui Israël populo qui saluaris in Domino? 1. *Machab.* 3. De cœlo fortitudo est.

12. *Dominus benedicet.* Hic secundum. Postquam descripsit statum, subiungit præmium. Quasi diceret: Sic tribulationes sustinebit, inter vitia fluctuans, sed tandem *Dominus benedicet populo suo.* Supra in *Psal.* Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ. Hic est populus benedictus à Deo Patre. *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei. Et hæc benedictio erit *in pace*, id est, collatiua pacis æternæ, de qua ad *Ephes.* 1. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Ad *Philip.* 4. Et pax Christi quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras. *Iob* 22. Acquiesce ergo ei, & habebis pacem, & per hanc habebis fructus optimos, ad quos tuos perducat qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XXIX. PSALMVM.

Psalmus Cantici in dedicatione domus Dauid.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me. Hic est Psalmus vigesimus nonus, in quo postquam

postquam præmissa est Christi passio ad imitationem, & ostensus est passionis fructus, vt libentius imiteur, scilicet Ecclesiæ consummatio in præsenti per prædicationem Christi & suorum, agitur consequenter de dedicatione consummatæ: quæ, inquam, dedicatio fiet in futuro. Sicut enim domus prius est in fieri, & tunc habitatorem non habet in se plenè quiescentem, sed cum facta, tunc plenè conuertitur in vsum habitandi, & ab aliis vsibus separatur: sic Ecclesia, quæ hic in præsenti est in actu ædificandi: ad *Eph.* 2. In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto, hoc est, per dona Spiritus sancti, sicut in præcedenti Psalmo declaratum est, in futuro dedicabitur Deo, quando in ipsa decorata requiescet, vt rex & Dominus, qui nunc vt artifex est in ipsa. *Isa.* 18. Ego quiescam & considerabo in loco meo.

De hac ergo dedicatione, & quantum ad caput, in quo iam completa est, & quantum ad corpus in quo speratur complenda, hic agitur, vt sic magis inflammetur quilibet ad Dei laudem, & passionis imitationem voluntariam. Et hoc est quod apertè ostenditur in titulo Psalmi qui talis est: *Psalmus Cantici*, id est, Psalmus sequens Canticum, sicut expositum fuit suprà in titulo Psalmi quarti, editus & dicendus, *pro dedicatione domus Dauid*, id est, Ecclesiæ quæ domus est veri Dauid. Nullam enim domum legimus materialem Dauid vel fabricasse, vel Deo dedicasse, sed magis ad hoc cohibitum. 2. *Reg.* 7. & 1. *Paral.* 17. Non poteris ædificare domum nomini meo, quoniam vir sanguinum es.

Diuiditur autè Psalmus in tres partes. Primò laudat Deum, & alios inuitat ad laudem pro sua resurrectione propria, & futura Ecclesiæ. Secundò monstrat quomodo illam inuenerit ibi, *Ego autem dixi in abundantia.* Tertiò promittit laudis huius perseuerantiam in fine, *Domine Deus.* In prima duo. Primò laudatio. Secundò alios ad laudandum inuitat, ibi, *Psallite Domino sancti eius.* In prima duo. Primò laudatio. Secundò ratio laudis. *Quoniam suscepisti me.*

Dicit ergo: *Exaltabo te Domine*, id est, in tui exaltatione, & laude continuus ero. Sed tunc quærimtur duo. Primò si potest exaltari, & quomodo exaltari possit? Contra enim vtrumque videtur esse illud quod dicitur in Psalmo alibi, Tu autem altissimus in æternum Domine. *Isa* 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? quomodo poteris exaltare eum? Et est responsio. Exaltabo, quantumcunque altus sit, laudando sic enim potest. *Eccles.* 43. Benedicentes Dominum exaltate eum, quantum potestis: maior enim est omni laude. Et hoc modico membrorum, scilicet lingua. *Iacob.* 3. Lingua est modicum membrum, & magna exaltat. Nec hoc modo tantum, sed etiam prædicando. *Eccles.* 11. Sapientia humiliata exaltabit caput illius, id est, Christum. Item corde exaltabo, vt. dedicando de te, & in te *Psal.* Acredet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Et manu bene faciendo. *Psal.* 91. Exaltare regem cœlorum in operibus vestris.

Quoniam suscepisti me. Hic tangit causas exaltationis: & dicuntur duo. Primò tangit generale beneficium exhibitum toti simpliciter. Secundò suis partibus specialiter, ibi, *Domine Deus meus.* In prima duo secundum duo beneficia. Patriæ susceptio contra crudelem inimicorum impugnationem. Secundò inimicorum confusio contra malignam exultationem, *Nec delectasti.* Dicit ergo: Sic exaltabo ore, lingua, & manu. Et hoc iustum, *quoniam suscepisti me*: sicut benignus, & dulcis in familiarem amicum, vt mihi tuerem inimicum crudelem. *Psal.* Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, tanquam familiaribus & amicis sicut mihi. *Ioan.* 15. Vos enim dixi amicos, quia omnia quæcunque didici a Patre meo, nota feci vobis. Sicut aduocatus in tuum patrocinium. *Isa.* 1. Aduocatum habemus apud Patrem, Iesum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Vt iuxta medicus ad curandum, vnde quærentibus quare communicares cum peccatoribus, respondit: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus *Matth.* 9. Vt Deus in holocaustum suauissimum, & sacrificium, sicut superius admonitus sum: Afferte Domino filios arietum. Et ad *Rom.* 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, id est vos, non enim intelligit de corporibus mortuis, hostiam viuam, sanctam, Deo placentem. Si loquitur Christus, ecce caput, secundum Glossam. *Quoniam suscepisti me*, de sepulchro sursum accepisti me. *Psal.* Impulsus euertisti me vt caderem, & Dominus suscepit me.

Nec delectasti. Alia litera: Nec iocundasti, *inimicos meos super me*, id est, non de me eis causam delectationis, id est, iocunditatis tribuisti: imò magis eos in me confudisti. Et est secundum, scilicet confusio, ipsorum. Non iocundasti ergo vel delectasti *inimicos meos*, carnem quæ in deliciis, mundum qui in diuitiis, diabolum qui in superbia delectantur: *super me*, quamuis aliquando fuerim lætus. *Thren.* 1. Omnes inimici mei audierunt malum, & lætati sunt, sed modo bonum, & sunt confusi. *Mich.* 7. Ne lætetis inimici mea quia cecidi: consurgam, & tu confunderis. *Prouer.* 24. Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. Et alibi 17. Qui ad ruinam lætatur alterius, non erit impunitus. Sic Iudæi prius lætantes de nomine Christi, postea sunt confusi. *Iob* 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Et de ipsis: *Matth.* 23. Væ vobis Scribæ, & Phariszi hypocritæ. Qui enim credebant se super me esse, facti sunt subtus me.

Domine Deus meus. Hic secundum, in quo subiungit beneficia collata patribus specialiter & distincte. Et primo beneficia corporis. Secundò animæ. *Domine clamaui.* In prima duo. Primo tangit meritum ad hoc beneficium. Secundò ipsum beneficium. *Et sanasti.* Dicit ergo: *Domine Deus meus.* Domine vt creator & potestatem. *Deus* ad laudandum. *Ad te clamaui*, vanis cunctis & oppressus falsis clamoribus sicut clamabat leprosus. *Matth.* 8. Et adorabat eum dicens Domine si vis, potes me mundare. Et decem Leprosi *Luc.* 17. qui steterunt a longe & eleuauerunt vocem dicentes: Iesu præceptor miserere

bis. Et cæcus ingrediente Domino Iericho *Luc.*18. clamauit dicens: IESV, fili Dauid miserere mei. *Et saluasti me. Matth.*21. Accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos. Benignus medicus, qui nullum quæsiit salarium vt sanet, nisi orationem. *Iacob.*5. Oratio fidei sanabit infirmum: & si in peccatis est, dimittentur ei. *Isa.*38. Ezechias moriturus clamauit ad Dominum, & sanatus est. *Eccles.*38. Fili in infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum & curabit te, sicut *Ier.*17. Sana me Domine, & sanabor. Sed multò magis confugiunt ad literales medicos, & in illis magis confidunt, nihil proficientes, sicut Asa Rex *Ierem.*46. Frustra multiplicasti medicamina, sanitas non erit tibi. De Christo planum est quod orauit pro clarificatione corporis proprij. *Ioan.*17. Et sanatus est accepta immortalitate.

4. *Domine eduxisti.* Hic est secundum, in quo tangit beneficia ex parte animæ: & tanguntur duo. Primò liberatio animæ à loco pœnali inferno. Secundò à malorum consortio. *Saluasti me.* Dicit ergo: Sic sanasti quantum ad corpus, & ô *Domine eduxisti animam meam*, ab inferno, confortans me, & mihi cauens ne descenderem in illum: vnde litera *Hieronymi*: Visitasti me, ne descenderem in lacum. Et dicit hoc iustus in certa spe euadendi: *Saluasti me à descendentibus in lacum*, ne tenerem illorum consortium: & lacum in triplicem quem tangit in Glossa. Gehennæ, de quo *Isa.* 38. Non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam. Culpæ in qua fui vel esse potui, dicit iustus, de qui *Thren.*3. Lapsa est in lacum vita mea. Et de quo non exire potest aliquis, nisi funibus, & panniculis; sicut *Ierem.* in 28. cap. hoc est, nisi in vinculis obedientiæ, & vilitate paupertatis. Tenebrosæ ignorantiæ, in quem se immergunt multi exigentibus culpis propriis, de quo in *Psal.* Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Et *Isa.*22. Lacum fecisti inter duos muros, inter duo testamenta. Ab vtroque enim declinat, & vtrumque relinquit tenebrosa ignorantia. Ab his ergo qui descendunt in hos lacus saluasti me. Quod verissimè potuit dicere homo Christus, addens de quo, scilicet de limbo, de quo cum suis quos eduxit saluatus est. *Zachar.*9. Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.

Lacum triplex.

Vna tentatio contra iustum.

5. *Psallite Domino.* Hic secundum, in quo ad laudandum alios inuitat: & dicuntur duo. Primo inuitat ad laudem. Secundò subiungit laudis rationem, vel laudandi, ibi, *Quoniam ira in indignatione eius.* In prima duo. Primò monet laudare opere. Secundò ore. *Et confitemini.* Dicit ergo: Hæc beneficia mihi iam fecit Dominus, quæ reputo tanquam facta. Ergo o vos alij *psallite Domino*, bona faciendo, quod est verè psallere: bona enim opera laus Dei dicuntur: quia in ipsis, & propter ipsa Deus laudatur à videntibus, & glorificatur. *Matth.*5. Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Vos scilicet *sancti eius. Apocalyp.*5. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, non alij, quia *Eccli.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et in *Psal.* Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, &c. Et alibi, Recios decet collaudatio.

Et confitemini ore, *memoriæ sanctitatis eius*, id est, confessione laudis recognoscite, quia sua sola sanctitate, memor fuit & nostri, & mei. Vel sic: *Confitemini memoriæ sanctitatis eius*, id est, memoriali sanctitatis eius, id est, passioni. Sanctificari enim dicebatur antiquitus illud quod offerebatur. *Leuit.*27. Quicquid decimum venerit, Deo sanctificabitur, id est, offeretur. Christi ergo oblatio fuit eius sanctificatio. *Ioan.*17. Ego pro eis sanctifico meipsum, id est, offero. Item sanctificatio est in sanguine tinctio. Dicit enim *Isidorus*, quòd sanctus dicitur quasi sanguine tinctus. Et sic fuit Christus in cruce. *Isa.* 63. Quare ergo rubrum est indumentum tuum? Vel sic: *Confitemini memoriæ sanctitatis eius*, id est, memoriali vobis relicto sanctitatis eius ostensiuo, & sanctitatis effectiuo in vobis, scilicet pretioso corpori nobis in altari relicto in memoriam sui. *Luc.*22. Hoc facite in meam commemorationem. Dulce memoriale, & cui totis visceribus confitendum. *Osee vlt.* Memoriale eius sicut vinum Libani. *Isa.* 26. Memoriale tuum in desiderio animæ.

Psallite ergo *sancti*, contra pigros, qui nihil boni possunt facere. *Matth.* 23. Digito autem suo nolunt ea mouere. *Confitemini memoriæ sanctitatis eius*, contra ingratos, qui tot & tam inculcata Dei beneficia nolunt ad memoriam reducere cum tamen sint dulce sanctitatis Dei memoriale. *August. in libro de spiritu & anima:* Quando errabam, reduxit me: quando ignorabam, instruxit me: quando peccabam, corripuit me: quando contristabar, consolatus est me: quando desperabam, confortauit me: quando decidi, erexit me: quando steti, tenuit me: quando iui, duxit me. Hæc & multa alia mihi fecit Deus meus, de quibus dulce erat mihi semper loqui, semper cogitare.

6. *Quoniam ira in indignatione eius.* Hic secundum, scilicet ratio, quare debent sancti psallere, & confiteri: & tanguntur duæ. Vna propter perfectionem virtutis. Alia propter perfectionem operis. *Ad vtrorum demonstrationem.* In prima duo secundum duplicis virtutis perfectionem, quam ostendit in illo. Primò virtutis iustitiæ. Secundò misericordiæ. *Et vita.* Dicit ergo: Sic psallite & confitemini. Et hoc iustum, *quoniam ira*, effectus iræ, scilicet vindicta, *in indignatione eius* est concepta, hoc est, si aliquis contemnat ipsum inhærentem aliquid, iustitiam habet in se, quæ veraciter iudicat dum cernit. *Prouerb.*16. In indignatione Regis, nuntij mortis: & vir sapiens placabit eam. Nonne dictum est parenti primo: Quacumque die comederis ex eo, commendo indignationem meam contra te, morte morieris? *Gen.*3. Sicut & factum est. *Sapient.*1. Iniustitia est mortis acquisitio. Quæ est diuinæ iussionis transgressio.

Et vita in voluntate eius, id est, vitam habemus in eius benignitate. *Ezechiel.*16. Et dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Viue. Et in 18. Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur [illegible]. *Et vita in voluntate eius*: quicquid enim potuit facere vt vitam haberemus,

haberemus, fecit. Primò vitam docuit prædicando. *Ioan.*6.Verba quæ ego loquor vobis,spiritus & vita sunt,id est,spiritualis vitæ ostensiua. Secundò præbuit ipsam, se nobis in sacramento dando. *Ioan.* 6. Qui manducat me, ipse viuet propter me. Tertiò contraria vitæ expulit & deduxit, scilicet mortem. *Eccles.*31. Quid defraudat vitam? Mors. Et *Osee* 13. dicitur: Ero mors tua ô mors. Et ibidem: De manu mortis liberabit eos. Quartò, quia vitam perditam restaurauit. Ad *Ephes.*2. Cum essemus mortui peccatis,conuiuificauit nos Christus. Sed quam vitam restituit nobis? Vult & voluit quantum est in se, triplicem. Naturæ: de illa enim intelligitur illud *Ezechiel.*18. Nolo mortem peccatoris. Et gratiæ duplicem, & actiuam & contemplatiuam. Et hoc est quod dicitur *Miche.*6. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium & iustitiam, quantum ad actiuam,& sollicitum ambulare coram Deo tuo, quantum ad contemplatiuam. Et gloriæ. 1.ad *Tim.*2. Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem sui nominis venire.

Quomodo & quam vitam dat nobis Christus.

Ad vesperum demorabitur fletus. Hic ostenditur perfectio operis. Et primò operis prouenientis ex virtute iustitiæ. Secundò ex virtute misericordiæ. *Et ad matutinum.* Dicit ergo: Sic quia perfectus in virtute laudetur, & quia perfectus in opere iustitiæ. *Ad vesperum* enim culpæ ipsius Adæ, quæ in eo fecit occasum veri solis, *demorabitur fletus.* Effectum ponit pro causa, id est, miseria & pœna inflicta, ex quo fletus in toto genere humano: Adam enim casum fecit, & Dominus occasum. *August.* Nisi feceris casum, non faciet tibi occasum. Hinc dicitur *Genes.* 3. Cum audissent vocem Domini deambulantis in paradiso ad auram post meridiem: quia ante luxerat dies. *Isa.*59. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrum. Omnem hominem excæcat, omnium facit vesperum culpa. *Psal.* Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Et in tali occasu miseria, & intantum prolongata, vt à primo homine extendatur vsque ad nouissimum. *Eccles.*40.Occupatio magna creata est hominibus, & iugum graue super filios Adam à die exitus matris eorum vsque in diem sepulturæ illorum in matrem omnium.Et vesperum quilibet sibi facit in peccando, miserum enim eum facit, & præbet causam fletus. *Prou.* 14. Miseros facit populos peccatum.

Et ad matutinum lætitia. Ecce opus misericordiæ. Quasi diceret: Sic *demorabitur fletus* ex iustitia, *Et ad matutinum* resurrectionis generalis *lætitia*, ex misericordia Dei perfecta *demorabitur* in iustis. Hoc matutinum de quo in *Psal.* Mane astabo tibi, & videbo. Et vesperum quod sibi quisque facit per peccatum proprium, in quo demorabitur fletus. Veniente matutino gratia Dei, succedit lætitia. Hoc manè de quo 2.*Pet.*1. Donec illucescat dies, & Lucifer oriatur in cordibus vestris. Veniens enim gratia quasi modicam lucem præbet, sed post crescit vsque ad perfectum diem.

Legitur & de resurrectione Christi & morte, & potest esse thema in vigilia Paschæ. *Ad vesperum* enim, id est, mortuo Christo & sepulto, demoratus est fletus. Et dicitur bene vesperum tempus illud, non tantum propter hoc quia ad literam vespere erat, sed quia sicut dicit *Isidorus*, nox est sol sub terris, sicut dies sol super terram: sed tunc sol verus sub terra erat, corpus in sepulchro, anima in limbo. Item in vespere debilitantur flores, & marcescunt. Sic flos ille pulcherrimus, scilicet Maria emarcuit mortuo filio, scilicet occidente. *Cant.*2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. *Iob* 30. Nunc in memetipso marcescet anima mea. *Cant.*1. Nolite me considerare,quòd fuscasim, quia decoloravit me sol. Item nox dicitur, quia nocet oculis, sicut *Isidor.* dicit. Et illud tempus valdè oculis Mariæ, & Apostolorum nocuit propter fletum & abundantiam lachrymarum. Fletus enim dicitur quasi lachrymarum fluitus, sicut flens quasi lachrymis fluens. *Thren.* 1. Defecerunt præ lachrymis oculi mei. Poterant dicere Maria & Apostoli, sed multò plus illa. *Ierem.*6. Planctum vnigeniti fac tibi luctum amarum: vt posset ei dici illud *Cant.*7. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon. Ideò est in cogitatione mœroris. Vltimò quia, sicut dicit quidam, nocte corpora madefiunt & laxantur, sic Christi corpus laxatum est & madefactum est totum sanguine proprio. Et ad matutinum resurrectionis lætitia mira sequuta est, quando rursus oriens sol se ostendit. De illis *Luc. vlt.* Ostendit illis manus & pedes, adhuc illis non credentibus & mirantibus præ gaudio. *Ioan.*20. Gauisi sunt discipuli viso Domino.

Dolor Virginis ob mortem Filij.

Ego autem dixi in abundantia. Hîc est secunda pars Psalmi, sicut superius dictum est, in qua ostendit qualiter suam dedicationem meruerit: & dicuntur tria secundum triplex meritum quod tangit. Primò cogitationis. Secundò operis, ibi, *Auersisti.* Tertiò locutionis, ibi, *Ad te Domine clamabo.* In prima duo. Primò quia in Deo sperauit confidenter. Secundò quia de seipso sensit humiliter. *Domine in voluntate tua.* Dicit ergo: Si ex primo homine fletus & miseria duratura vsque ad matutinum. *Ego autem dixi*, interius in corde meo, *in abundantia mea* existens,quæ magna erat, quia in me diuinitatis plenitudo habitat. Ad *Coloss.*2. In quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Vel in abundantia omnium donorum spiritualium, quæ in me erant abundantissimè. *Isa.* 11. Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ,&c. Christus enim abundauit in bonis spiritualibus, deficiens in corporalibus & pauper. 2. ad *Corinth.*8. Scitis gratiam Domini nostri IESV CHRISTI, quoniam cum dives esset, &c. *Psal.* Simul in vnum diues & pauper. *Prou.*13. Et est quasi pauper cum in multis diuitiis sit.

7.

Dixi, inquam, Non *mouebor*, non separabor *à Deo* in æternum, sicut Adam qui tentatus, à Deo statim se separauit. Sed Christus tentatus à diabolo. *Matth. & Luc.* 4. non est auulsus. *Psal.* Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Vel sic vt loquatur corpus: *Ego autem dixi*, cogitans in corde meo, dum essem *in abundantia mea*, in paradiso scilicet terrestri, in quo bonis omnibus abundabam. *Ezechiel.*28. Tu signaculum similitudinis, Dei, plenus sapientia & decore, in

in deliciis paradisi fuisti. Quid cogitaui? Quid dixi? *Non mouebor in æternum*, ab his deliciis. Verum dicit serpens: sed magis augebor, & cumulabor vsque ad similitudinem Altissimi. *Gen.*3. Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Vere filij Adam adhuc multi diuites, qui sunt in abundantia rerum temporalium. *Iob.*12. Abundant tabernacula prædonum. *Psal.* Prompiatia eorum plena. Sicut illius diuitis de quo Dominus. *Luc.*12. Anima mea habes multa bona, &c. Et dicit in corde suo: *Non mouebor in æternum*, ab hac felicitate terrena. Sed *Luc.*12. dicitur, stulte hac nocte repetent animam tuam à te. *Iob.*13. Fugit velut vmbra à te, &c.

Et nota, quòd est abundantia mala,iniquitatis. *Matth.*24. Abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Indifferens,substantiæ temporalis. *Gen.*27. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti vini & olei. Bonaiustitiæ. *Matth.*5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum. Et finalis perseuerantiæ. *Iob.*5. Ingredieris in abundantia sepulchrum. Et sequetur tertia gloriæ. *Prouerb.*1. Qui me audierit, perfruetur abundantia bonorum,malorum terrore sublato. *Deut.*33. Nephtalim abundantia perfruetur.

Triplex abundantia, mala iniquitatis, in differens substantiæ temporalis, bona virtutis.

8.

Dominine in voluntate. Ecce secundum, in quo defecit humiliter. Ait enim: Sic dicit in corde meo: *Non mouebor*, & hoc non meis attribuo meritis, imo Domine *decori meo*, qui culpa carui, propter quem decorem dictum est *Iob*30. Peccauerunt Domino decori iustitiæ. Et 21. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, ad differentiam decoris exteriori quo carui, quando sputis ludæorum & flagellis eorum circundatus fui. Propter quod dictum est.*Isa.*53. Vidimus eum, & non erat ei species neque decor. Huic,inquam, decori *præstitisti virtutem*, standi & permanendi semper tecum, & virtutem consummatam, etsi non appareret. *Sapient.*12. Virtutem ostendis tu, & qui non credenti in virtute consummatus, &c. Et hoc non fecisti meritis vel votis meis, cum non essem, sed *ex voluntate tua.*

Hoc explicauit de Christo & Adam.

Vel sic *decori meo*, id est, sanctitati meæ vitæ *præstitisti virtutem* miracula faciendi. Christus enim non tantum sanctus erat, sed simul miracula faciebat. *Luc.*6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Et in 8. quando ad tactum fimbriæ hæmoroissa sanata est, dixit: Quis me tetigit? ego sensi virtutem exisse de me. Vel sic vt loquatur iustus vel Ecclesia pro statu in quo fuit in Adam. Domine *decori meo*, innocentiæ secundum omnes, & gratiæ gratum facientis superadditæ quantum ad multos, *præstitisti virtutem* dominandi omnibus creaturis. *Gen.*7. Crescite & multiplicamini, &c. vel virtutem immortalitatis quæ poteram non mori si vellem: habet enim sanctitas vitæ & innocentia quasi naturaliter coniunctum sibi fortitudinem. *Iob*17. Et mundis manibus addet fortitudinem. *Prou.vlt.* Fortitudo & decor indumentum eius.

Sed male vti sunt iis bonis parentes primi, licet & adhuc multi quibus datus est decor corporis vel mentis, sed defecit virtus, quia superbiunt, vel illam conuertunt in abusum. *Ezech.*16. Habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es. Et 28. Eleuatum est cor tuum in decore tuo. *Prou. vlt.* Fallax gratia & vana est pulchritudo. Hoc est etiam contra hypocritas, qui decorem habent exterius, sed interius sunt vacui virtutibus. *Matth.*6. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, & ecce pulchritudo: intus autem sunt lupi rapaces, ecce virtutis priuatio. Et 23.Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui estis sicut, &c.

Auersisti faciem tuam. Hîc est secundum, in quo tangit meritum operis, scilicet sustinentiam passionis. Et primò exterius in corpore. Secundò interius in sensualitate. *Et factus sum.* Dicit ergo: Decori meo præstitisti virtutem, & hoc patet, quia *auersisti faciem tuam à me*, me passionibus exponendo exterius in corpore. Bene autem dicitur auersio faciei expositio ipsius passionibus, & infirmitatibus in humanitate, quia conuersio faciei Dei dicitur virtutis collatiua. 2.*Paralipom.*16. Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui perfecto corde credunt in eum.

Et factus sum conturbatus, interius in sensualitate. *Matth.*26. Cœpit IESVS pauere & tædere, sine perturbatione rationis: secundum illam enim tranquillitas fuit in ipso. De quo *Isa.*42. Non erit tristis nec turbulentus, sed quando voluit ratio, turbata sensualitas fuit. *Ioan.*11. IESVS autem turbauit semetipsum. Possunt etiam esse verba corporis. Quasi diceret: Sic in tua fuit voluntate, præstare decori meo virtutem,sed auersisti postea faciem tuam à me,expellendo me de loco deliciarum. *Isa.*59. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. Et iterum, Peccata nostra abscondunt faciem eius à nobis. *Abac.*1. Mundi sunt oculi tui ne videant malum. *Et factus sum conturbatus*, multitudine miseriarum irruentium. *Ezech.*7. Conturbatio super conturbationem veniet. Circumdederunt me mala quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ. Item facies Dei notitia: Dicit ergo: *Auersisti faciem tuam à me* id, est, ab intellectu meo notitiam: *& factus sum conturbatus*, in affectu. *Osee.*4. Non est scientia Dei in terra. Ecce auersio facis. Et sequitur statim: Maledictum, homicidium, furtum, adulterium, & mendacium inundauerunt. Ecce conturbatio. *Isa.*5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam.

9.

Ad te Domine clamabo. Hîc est tertium, in quo subiungitur de merito in loquutione: & tangitur duplex meritum. Primò oratio. Secundò persuasio. *Quæ vtilitas.* In prima duo secundum duo quæ orabat Christus. Primum pro immortalitate adipiscenda. Secundum pro mortalitate tollenda. *Et ad Deum.* Dicit ergo: Sic me tribulationibus exposuisti. *Et ego ad te Domine clamabo*, intensè clamabo pro gloria immortalitatis obtinenda: ad hoc enim est oratio secundum aliquos. *Ioan.*17. Pater venit hora, clarifica filium tuum. *Et ad Deum meum deprecabor*, pro mortalitate auferenda: deprecatio enim est pro malis amouendis;

Christus pro sua resurrectione rogat.

Vel *ad te Domine* Pater *clamabo*, pro meipso pendens in cruce. *Luc.*24. Pater in manus tua commendo spiritum meum. *Et ad Deum meum deprecabor*, pro amicis meis. In eodem: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Vel corpore sic erectus à terra, & conturbatus miseriis & culpis, sed *ego ad te Domine clamabo*, vt faciem tuam conuertas: & clamabo, quia longe factus es. *Proverb.*15. Longe est Dominus ab impiis. *Isa.*38. Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, &c. *Et ad Deum meum deprecabor*, vt conturbationem amoueat. *Psal.* Complaceat tibi Domine vt eruas me. *Iob* 9. Si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Et in 5. Ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum.

10. *Quæ utilitas in sanguine meo.* Hic secundum, in quo subiungitur persuasio. Persuadet autem à tribus. Primò à parte fui, ne fiat tassa & inutilis eius passio. Secundò ex parte Dei, ne fit in aliquo diminuta eius veneratio, ibi, *Nunquid confitebitur.* Tertiò ex parte aliorum hominum, ne desit illis instructio, ibi, *Aut annuntiabit veritatem tuam?* Dicit ergo: Sic rogo pro resurrectione, & mortalitate penitus auferenda: quod debes mihi concedere: *quæ* enim *utilitas in sanguine meo*, id est, in mea passione, *dum descendo*, id est, si descendo in corruptionem incinerationis, secundum corporis proprij substantiam. Quasi dicere: Nulla, dicit Glossa.

Sed contra: Nonne redemisset genus humanum si non resurrexisset, sed incineratus esset? Responsio. Si non resurrexisset, non credidissent eum Apostoli, nec per consequens passio, nec redemptio completa esset: non enim prodest mors Christi, nisi nunc credentibus. Propter hoc dicitur in *Psal.* Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

Gradus ad corporis incinerationem. Et bene dicit, *descendo*, quia sunt quasi quidam gradus veniendi ad incinerationem. Primò separatio animæ à carne. Secundò rarefactio separatæ. Tertiò corruptio. Quartò incineratio. Si per hos gradus descendisset, multa vtilitas, quam in eius sanguine habemus, amissa esset. Primò: quia per sanguinem multi de limbo educti. *Zachar.* 9. Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. Secundò: quia omnes per ipsum redempti. 1. *Petr.*1. Non enim corruptibilibus auro vel argento, &c. Tertiò: quia loti à sordibus peccati. *Apocalyps.*1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris *in* sanguine suo. Quartò: quia iustificati in sanguine eius, & sic decorati, & depicti. Ad *Roman.*5. Iustificati in sanguine eius. Quintò: quia salubriter potati. *Ioan.* 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, &c.

Fructus ex Christi sanguine.

Eadē verba de Ecclesia exponuntur. Vel vt sit vox corporis, *Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem* mortis. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertitur. *Iob* 23. Iste moritur robustus, & sanus, & iste moritur in amaritudine animæ: & simul dormient, & vermes operient eos. Et competit nobilibus: *Quæ utilitas in sanguine meo*, in nobilitate generis mei, *dum descendo* in corruptionem culpæ? *Genes.*16. Omnis caro corruperat viam suam. Quasi dicat: Nulla erit. *Chrysost. super Matth.* Quid prodest ei quem mores sordidant, generatio clara? Nihil: imò obest, quia macula aduenies rei claræ magis apparet. 2. ad *Corinth.* 5. Itaque nemo glorietur in hominibus.

Item de nobilibus.

Nunquid confitebitur. Ecce secundum, scilicet diminutio laudis Dei. Quasi diceret: Sic cassa & inutilis erit passio mea, & *nunquid confitebitur tibi puluis*, te laudando. Puluis corpus manens impulueratum, etsi anima glorificata confiteatur. Quasi diceret: Non, & sic erit tua laus diminuta. *Eccles.* 17. A mortuo tanquam nihil perit confessio. Vel nunquid confitebitur tibi puluis, peccator manens puluis, quod quidem manebit si non resurrexero. Quasi diceret: Non, peccator enim manens peccator non confitebitur. *Isa.* 38. Viuens viuens ipse confitebitur tibi: viuens vita naturæ, & viuês vita gratiæ. *Psal.* Confitebimur tibi Deus spiritu, & viuentes vita naturæ, confitebimur corpore, & viuentes vita gratiæ.

Aut annuntiabit. Tertium est, in quo allegat defectum instructionis. Quasi diceret: Sic non confitebitur tibi puluis peccator, ac si non resurrexero, nunquid *annuntiabit* puluis *veritatem tuam*, vnus alij prædicando? Quasi diceret: Non: sed me resurgente fiet per totum mundum prædicatio. *Matth. vlt.* Euntes *in* mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.

De Christo capite, & genere humano exponitur. Vel loquitur totum humanum genus, vel Christi corpus. Nunquid me sic deiecto per peccatum tibi erit ab homine laudis confessio, & prædicatio laudis tuæ, nisi me liberaueris à *mortali* peccato? Quasi diceret: Non: quia *Eccles.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et de peccatore in *Psal.* Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Vel passiuè accipiatur: *Confitebitur.* Quasi diceret: Nunquid confitebitur tibi puluis? id est, nunquid peccatum modicum tibi in confessione reuelabitur? peccata enim parua pulueris dicuntur. *Matth.* 10. Excutite pulueremde pedibus vestris. Hoc tamen puluere diabolus se pascit. *Isa.*65. Puluis serpenti panis eius. Sed paulatim si non confiteatur, venitur ad magna. *Eccles.*19. Qui spernit modica, paulatim decidet. *Gregor.* Si parua curare negligimus, inuisibiliter seducti audacter etiam maiora perpetramus.

11. *Audiuit Dominus.* Hic tertia pars primæ partis huius Psalmi, in qua ostendit quomodo dedicationem suam adeptus sit: & dicuntur duo. Primò ostendit modum & ordinem adipiscendi quod petierat. Secundò rationem & finem, ibi, *Vt canat tibi.* In prima tria. Primò dicit Patrem audisse suam petitionem. Secundò petitioni assensisse. *Et misertus est.* Tertiò opere adimpleisse quod petebat. *Et factus est Dominus.* Dicit ergo: Sic in corde & ore & opere merui dedicationem: & propter hoc audiuit Dominus, nullo inter me & ipsum existente obstaculo, sicut in illis quibus dicitur *Thren.*3. Opposuisti nubem ne transiret oratio. *Et misertus est* mei, meæ assentiendo petitioni. *Eccles.*35. Deprecationem læsi exaudiet. Læsus autem fuit

fuit in pedibus & in manibus & in latere, & in toto corpore. Nec mirum si miserus, quia dilectus. *Matth.*3. Hic est filius meus dilectus, quo mihi bene complacui. Item quia crudeliter super omnes afflictus. *Thren.*3. O vos omnes qui transitis per viam, attendite, &c. Item quia innocentissimus. *Isa.*53.1.*Pet.*3. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Tempus & locus. *Eccles.*35. Speciosa misericordia in die tribulationis, sicut nubes pluuiæ roris in tempore siccitatis.

Et factus est Dominus adiutor. Hic tertium, in quo ostendit impleſſe quod petebat: & dicuntur tria. Primò, quòd corpus suum à putrefactione conseruauit. Secundò, quòd animam beatificauit. *Conuertisti planctum meum.* Tertiò, quòd corpus glorificauit, ibi, *Conscidisti saccum meum.*

Dicit ergo: Sic audiuit & motus fuit: & Dominus factus est adiutor meus, corpus ab incineratione conseruando. *Eccles.vlt.* Adiutor & protector factus est mihi. *Isa.*50. Dominus Deus auxiliator meus & ideò non sum confusus.

12. *Conuertisti planctum meum*, quem habui in passione, *in gaudium mihi. Tob.*3. Post tempestatem tranquillum facit, & post lamentationem & fletum exultationem infundit. Vel planctum meum à meis habitum pro passione mea. *Luc.*23. Sequebatur eum multitudo mulierum lamentantium & plangentium. *In gaudium mihi*, audita resurrectionis meæ veritate. *Ioan.*16. Tristitia vestra vertetur in gaudium. *Ioan.*29. Gauisi sunt discipuli viso Domino.

Vel de corpore: *Planctum meum*, quo planxi pro peccatis, *conuertisti in gaudium mihi*, consolationis & spiritualis lætitiæ. *Esther vlt.* Hanc diem pœnitentiæ conuertisti in gaudium. Et rursus, Luctus atque tristitia in gaudium atque lætitiam conuersa sunt. *Iob* 5. Mœrentes erigit sospitate.

Conscidisti saccum meum, id est, corpus meum conscidi permisisti in passione: *& circundedisti me lætitia*, ipso facto glorioso in resurrectione. *Esther* 4. Scidit vestimenta sua Mardochæus, vt sacco indueretur. 1. ad *Corinth.*15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

Cur caro Christi dicitur saccus.

Et nota, quòd saccus dicitur caro Christi. Primò: quia saccus competit ad induendum. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me. Item ad portandam pecuniam. *Prou.*7. Sacculum pecuniæ secum tulit. *Genes.*44. Contemplatus est pecuniam in ore sacci. Et in carne Christi erat cœlestis pecunia, scilicet anima Regis cœlestis imagine insignita. *Gen.*1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et etiam ad portandum frumentum. Sic enim caro plena cum frumento diuinitatis: vnde ipse dicebat *Ioan.*12. Nisi granum frumenti, &c. Hoc est frumentum quo implebimur in patria. *Gen.*42. Implet saccos eorum frumento quantum possunt capere ad laborandum. Item *Cassiodor.* Saccus est res textrina grossissima, atque asperrima, in humanos scilicet vsus laboriosque deputata. Sic Christi caro laboribus & angustiis fuit exposita. *Isa.*53. Vere languores nostros ipse tulit, & labores nostros ipse portauit. *Exod.*26. Tabernaculum operiebatur sacco. Item saccus per vsum transit de grossitie ad subtilitatem. Sic caro Christi per labores transiuit ad subtilitatem resurrectionis gloriosæ. 1. ad *Cor.* 15. Seminatur corpus animale, surgit autem spirituale, ad laborandum. Vide ergo si diuinitas est frumentum, quòd hoc frumentum erat in cœlesti horreo apud Patrem. *Psal.* Pulchritudo agri mecum est. Quid est agri pulchritudo, nisi frumentum? Deus ergo Pater mutuauit saccum à Virgine Maria, & imposuit frumentum, & sic asino imposuit, ad literam in ramis Palmarum. *Matth.*21. Et sic portauerunt ad molendinum crucis, vbi fuit molitum & tritum. *Isa.*53. Attritus est propter scelera nostra. Et inde factus est panis delicatissimus, quem comedimus in die tertia, sicut inuitat Apostolus. Itaque epulemur non in fermento veteri, nec in fermento malitiæ & nequitiæ.

Vt cantet tibi gloria mea. Hic secundum, in quo tangitur, quo fine hæc bona recepit: & duplex finis tangitur. Primò gratiarum actio. Secundò in gratiarum actione & exultatione continuatio. *Et non compungar.* Ait ergo: Hæc bona mihi tribuisti, & adhuc *vt gloria mea*, glorificatio plena & in corpore & in anima, *cantet tibi*, id est, causam tibi cantandi & laudandi præstet membris meis, quæ non possunt non laudare te pro glorificato capite. 1. ad *Corinth.* 12. Vnde caput gloriatur, & cætera membra gloriantur. Et ita laudet, *vt non compungar* de cætero à Iudæis, nec ab aliis crucifixoribus, sed permaneam gloriosus. Ad *Rom.*6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c. vel potest esse vox beatorum gaudentium & dicentium: *Conscidisti saccum meum*, corpus scilicet, *& circundedisti me lætitia*, animæ stola gloriosa in terra, *vt cantet tibi gloria mea*, hoc est, materiam cantandi & exultandi in te præstet. *Et non compungar* amplius conscientia peccati, de qua compunctione in *Psal.* Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et alibi, Potasti nos vino compunctionis. *Apoc.*21. Absterget Deus omnem lachrymam, &c.

13. *Domine Deus meus.* Hic est pars secunda totius huius Psalmi, in qua promittit se perpetuò laudaturum. Ait enim sic: Exaltabo te pro beneficiis memoratis, sed ô *Domine Deus meus confitebor tibi*, confessione laudis non horatæ, sed *in æternum*, *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te: tunc enim quia perfectè & perpetuò cognoscemus, perfectè & perpetuò diligemus, & quia perfectè & perpetuò diligemus, perfectè & perpetuò laudabimus. *Tob.*12. Per omnes plateas eius cantabitur Alleluia, & in perpetuum. *August.* O homo quid fecisti? Peccata. Quasi diceret: Deus beneficia confitenti, iniquitatem tibi dimittit & peccata, vt postea laudes eius confitearis in æternum, quod nobis præstare dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XXX. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid, pro exstasi.*

2. *Psalmi argumentum, admiratio animæ de Ecclesia hic extructa & in cœlum dedicanda. Titulus de exstasi.*

IN te Domine speraui. Hic est Psalmus trigesimus, in quo postquam actum est de consummatione Ecclesiæ in præsenti, & vlterius de dedicatione in futuro, quæ iam completa est in capite Christi, quid nisi stupor & admiratio animæ hæc audientis? De hac admiratione & stupore agitur in hoc Psalmo, sicut ostenditur in titulo huius Psalmi, qui talis est: *In finem, Psalmus Dauid, pro exstasi.* Et est sensus: hic Psalmus est Dauid vt auctoris, ordinans nos in finem Christum. Ad *Rom.*10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Finis, inquam, non consumens, sicut dicitur, finita est candela: sed consummans, sicut dicitur, finita est domus, quando consummata est. Psalmus, inquam, habitus vel editus *pro exstasi.* Est autem exstasis sicut vult. *Augustin. super Genesim ad literam, lib.*12. quando anima à sensibus corporis abrumpitur, ita vt oculis corporis patentibus nihil videat, speciebus rationabilibus, quas intellectu comprehendit, occupata. Hoc autem dupliciter, sicut hic dicitur, vel ex pauore, & admiratione inferiorum, secundum quod dicitur *Act.*3 Impleti sunt stupore & exstasi in eo quod acciderat illi. Aut ex vehementi desiderio æternorum, & apprehensione fixa illorum, sicut fuit in Adam quando vidit mysterium sacramenti coniugij. *Gen.*2. Agit ergo de vtraque exstasi. Quis enim audiens Christum tot passionibus, & clamoribus ad gloriam proprij corporis peruenisse, non vehementissimè expauesceat? maximè si imperfectus est. Et si perfectus est, audiens glorificatum corpus suum, & tam gloriosam dedicationem sibi promitti, summo desiderio non inardescat?

Duplex exstasis, ex pauore inferiorum, & desiderio æternorum, de vtraque agit.

Sic ergo patet intelligentia tituli, & recta consequentia huius Psalmi ad antecedentem. Volens ergo Psalmista, imo Spiritus sanctus per ipsum nos in exstasim altero dictorum modorum rapere, duo facit. Primò præmittit rei gestæ narrationem. Secundò subiungit vtilem exhortationem, ibi, *Diligite Dominum omnes sancti eius.* Prima diuiditur in tres. Primò enim narratur oratio Christi ad Patrem. Secundò passio Christi tanquam necessitas orandi, & & ratio quare debeat ei subueniri. Tertiò bonorum recordatio, per quæ patiens consolatus est, ibi, *Quam magna multitudo.* Et est ordo competens. Oratio enim ponitur ante passionem: quia oratio est singulare remedium contra tribulationem. Et rectè prius est afflictio quam consolatio afflicti, & ob hoc rectè secunda pars præcedit tertiam.

Hæc de Christi oratione & passione exponuntur.

Ordo, oratio, deinde passio, quam sequitur consolatio.

Sed quia oratio iusti debet esse in spe certa & confidentia, quatuor dicuntur. In prima parte ostendit quod sperat. Secundò orat. Tertiò confidenter affirmat se exaudiendum, ibi, *Et propter nomen tuum.* Quartò, quod ex certa confidentia iam exultat, ibi, *Ego autem in Domino.*

Dicit ergo: O Domine pater *in te speraui* cum expectatione & scientia huius, *quod non confundar in æternum. Isa.*50. Scio, quoniam non confundar. Spes enim Christi non erat cum dubitatione, vel metu non adipiscendi quod sperabat sicut in aliis: sed certa scientia adipiscendi. Sic ergo spei eius conueniebat illud ad *Rom.* 5. Spes non confundit. *Eccles.*2. Nullus sperauit in Deo, & confusus est. *In te* ergo *speraui*, non in rebus aliis, propter quod *non confundar*, sicut illi de quibus *Prouerb.*11. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. Nec sicut illi qui confidunt in seipsis vel in hominibus aliis, & ponunt carnem brachium suum. *Iudith.* 6. Non derelinquis præsumentes de te, & de sua virtute gloriantes humilias.

In iustitia. Hic subiungitur oratio; & dicuntur duo. Primò orat. Secundò probat, quod debet exaudiri, ibi, *Quoniam fortitudo.* In prima duo. Primò petit liberationem. Secundò liberationis accelerationem, ibi, *Inclina ad me.* Dicit ergo: Sic confidenter spero & rogo, ô Domine, *libera me* à malis in quibus sum, *in tua iustitia.* Quid dices? Nunquid actus iustitiæ est à malo liberatio? Videtur quod non. Sed magis misericordiæ. Responsio *Augustini* est, quòd iustitia est miseris subuenire, & probat hoc per hoc quod dicitur in *Psal.* Dispersit, dedit pauperibus; & iustitia eius manet in sæculum sæculi. *Prouerb.* 10. Iustitia vera liberabit à morte. Ipsum ergo liberari miserum est ex iustitia, dulcedo & compassio cordis ex misericordia. Vel potest esse, sicut dicit Glossa alia, vox Ecclesiæ. O Domine quamuis sim in dolore, *in te speraui*, non diffidens. *Prou.* 14. Iustus sperat in morte sua. Et quia speraui, *non confundar in æternum*, confusione scilicet æterna, de qua *Iob* 20. Confundentur vehementer qui non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur.

Ex Ecclesiaste.

In iustitia tua libera me, hoc est, in iustitia quam habeo à te, & propter *tua* dicta, contra Pelagium, qui dicebat, quòd homo iustitiam habebat à se. *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est.

Inclina ad me. Hic secundum, in quo petit liberationis accelerationem: & dicuntur duo. Primò allegat Dei excellentiam & humilitatem propriam. Secundò subiungit orationem, *accelera.* Propter hoc quod dicit, *Inclina*, confitetur Dei sublimitatem. *Iob* 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? In quod dicit, *Ad me*, innuit suam subiectionem. *Isa.*55. Desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum. Auris autem Dei est eius intelligentia, qua apprehendit cogitatum & affectum & verbum hominum. Hæc est auris de qua *Sap.*1. Auris zeli audit omnia. Hæc auris inclinatio est diuinæ intelligentiæ inclinatio, vt non tantum intendat supernis, sed inferioribus & humanis, contra illos qui dicunt *Iob* 22. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Mentiuntur enim. *Sap.*6. Æqualiter est illi cura de omnibus.

3. *In iustitia tua libera me*, hoc est, in iustitia quam habeo à te, & propter *tua* dicta, contra Pelagium, qui dicebat, quòd homo iustitiam habebat à se. *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est.

Inclina ad me. Hic secundum, in quo petit liberationis accelerationem: & dicuntur duo. Primò allegat Dei excellentiam & humilitatem propriam. Secundò subiungit orationem, *accelera.* Propter hoc quod dicit, *Inclina*, confitetur Dei sublimitatem. *Iob* 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? In quod dicit, *Ad me*, innuit suam subiectionem. *Isa.*55. Desideraumus eum despectum & nouissimum virorum. Auris autem Dei est eius intelligentia, qua apprehendit cogitatum & affectum & verbum hominum. Hæc est auris de qua *Sap.*1. Auris zeli audit omnia. Hæc auris inclinatio est diuinæ intelligentiæ inclinatio, vt non tantum intendat supernis, sed inferioribus & humanis, contra illos qui dicunt *Iob* 22. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Mentiuntur enim. *Sap.*6. Æqualiter est illi cura de omnibus.

Accelera vt eruas me, velociter à morte. Potest esse oratio totius Ecclesiæ & sanctorum. *Inclina aurem tuam*, id est, filium tuum, qui est auris tua, sicut & os tuum. *Iob* 12. Nunquid auris verba diiudicat, & fauces comedentes, saporem? sic Christus. *Joan.* 5. Pater omne iudicium dedit filio. Ergo ad hoc votum hæc auris inclinata est, non tantum vsque ad formæ humanæ

humanæ susceptionem, sed vsque ad mortem. Ad *Philip.*2. Exinaniuit semetipsum, factus obediens, Patri, vsque ad mortem. *Accelera vt eruas me*, quantum ad defuncta membra, de limbo: quantum ad viua, de peccato & potestate diabolica. *Isa.*8. Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari.

Optima oratio instante morte. *In te Domine speraui*, quia spes maximè est necessaria morientibus. *Iob* 13. Etsi occiderit me, in ipso sperabo. *Non confundar in æternum*, quia temporaliter sum confusus, peccatum confitendo. *Ecclesiast.*4. Est confusio adducens gratiam & gloriam. *In tua iustitia*, non mea, quæ nulla. *Isa.*64. Omnes iustitiæ vestræ sicut pannus menstruatæ. *Inclina ad me aurem tuam*: quia necesse est mihi triplici ratione. Propter infirmitatis debilitatem, quæ non sinit me clamare. *Isa.*38. Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, dicebat infirmus Ezechias. Propter mei miseri à te elongationem. *Iob* 22. An comitas quia Deus excelsior cœlo est, & super cœlorum verticem sublimetur? Propter circumstantium tumultuositatem, maximè circa morientem. 1. *Esdræ* 3. Non poterat quisquam audire vocem cantantium sacerdotum, & electorum, & vocem flentium vxoris & filiorum. *Accelera vt eruas*, propter mortis acceleratorem. *Eccles.*8. Scito, quoniam mors non tardabit. Et propter dæmonum accelerationem. *Thren.*4. Velociores fuerunt persequentes nos aquilis cœli. *Et libera me*, ab ardore purgatorij velociter extrahendo. *Eccles.*43. Imperio suo accelerauit iter.

Esto mihi in Deum. Hic secundò petit protectionem à malis. Et primò à Gentilibus ipsum impetentibus. Secundò à Iudæis mortuum persequentibus. *Et in domum.* Dicit ergo: Sic peto vt eruas me à præsentibus, & etiam, *esto mihi in Deum protectorem*, id est, in Deum protectorem contra Gentilium sæuitiam: magno enim protectore opus est in magna persequutione. *Ecclesiast.*2. Protector est omnibus requirentibus se in veritate. Et bene postquam dixit, *Accelera vt eruas*, subiungit, *Esto protector*, cum enim diabolus aliquid sibi erui sentit, nunc actius sæuit. *Ezechiel.*5. Assumpsit me, Spiritus sanctus, supple, & audiui post me vocem commotionis magnæ. *Exod.* 14. Pharao & Ægyptij post filios Israël exeuntes de Ægypto sæuierunt, sed Deus illos protexit, sicut adhuc suos portionem suam signis euidentibus protegit.

Deus iustis fuit in bonis & patientiæ.

Et in domum refugij, propter Iudæos etiam mortuum infestantes. *Vt saluum*, ab illis, *me faciat*, corpus meum ab illorum cubilibus subtrahendo. Mare mortuum infestat, nec permittit quiescere. Sic Iudæi Christum etiam quærentem. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Sed tu Domine, post agonem, *esto mihi* & meis, *in domum refugij*, ab iis persequutoribus & aliis. *Prouerb.*18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur. & etiam peccator vt iustificetur. *Psal.* Petra refugium herinaciis. Et etiam in futuro saluum me facias ab omni impugnatione & tumultu. *Psal.* Qui posuit fines tuos pacem, &c.

Iudæi mare mortuum persequuntur.

Quoniam fortitudo mea. Hic subiungit causas quare debeat exaudiri. Et primò quare eruat. Secundò quare protegat. *Et refugium.* Dicit ergo: Sic rogo, & debes, *quoniam fortitudo mea*, ad persequutiones Gentilium tolerandas: *Et refugium meum* ad infestationes Iudæorum euadendas, *et tu.* De primo *Exod.*15. *Fortitudo mea & laus mea Dominus.* De secundo in *Psal.* Tu es refugium meum à tribulatione mea, quæ circumdedit me. De vtroque *Isa.*25. Fortitudo egeno in tribulatione sua: spes à turbine, vmbraculum ab æstu. *Ierem.*16. Domine fortitudo mea, & refugium meum. Vel fortitudo ante mortem, & refugium in morte.

4.

Propter nomen tuum. Hic est tertia pars, in qua postquam expressit confidentiam suam & spem suam, & orationem secundò supposuit, pronuntiat audacter quoniam impetrauit. Et primò confidenter se liberandum pronuntiat. Secundò protegendum, ibi, *Educes me laqueo.* In prima duo. Primò, quòd liberabitur in seipso. Secundò, quòd & in suis. *Et enutries.* Ait ergo: Sic rogaui, & audacter pronuntio, *quod propter nomen tuum*, per me hominibus manifestandum, & prædicandum, sicut iam in parte feci per meipsum. *Ioan.*17. Pater manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi.

Deduces me. Alia litera, *dux mihi eris*: vt in omnibus tuam faciam voluntatem, & non frangar propter quamcunque persequutionem. *Ioan.*5. Non quæro voluntatem meam, quæ dicebat mihi: Durum est mors, si fieri potest transeat à me calix ille. *Matth.*25. Sed eius qui me misit. *Ioan.*14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.

Et enutries me, alios mihi incorporando, vt sic non in me solo liberer, sed in meis. Petrum enim sibi incorporauit, quando respiciens illum oculis misericordiæ, ei cor contritum dedit secundum illud *Ioan.*4. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Glossa: Cibus Saluatoris, contritio est peccatoris, & per illum postea multos. *Act.*10. Surge Petre, macta & manduca. Vel in hoc ipso *enutrio me*, quia labis facere voluntatem tuam. *Ioan.*4. Cibus meus est vt faciam voluntatem Patris mei, &c. Et animaduertendum, quòd Christus petebat protectionem sine tegumentum. *Esto mihi in Deum protectorem*, &c. Nec mirum, quia in cruce nudus pendebat. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & habuit tenebras; quæ operuerunt eum. *Matth.* 27. Petebat & dominij, *& in domum refugij*: quippe ejecerant eum extra ciuitatem. *Ioan.*19. *Matth.*9. Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Et habuit gloriosam in Ascensione. Nunc autem relinquo mundum, & vado ad patrem *Ioan.*16. Nutrimentum, *vt saluum me facias*: quippe *Ioan.*19. clamabat, Sitio: & cibatus multitudine fidelium conuersorum. *Isa.*58. Suffollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris mei.

5. *Educes me de laqueo.* Hic pronuntiat se protegendum. Primò. Secundò, à quo: *A laqueo.* Tertiò quare, ibi, *quoniam tu es protector meus.* Dicit ergo: Sic deduces liberando

à Gentilibus, *& educes me*, protegendo à perſequutoribus Iudæorum, de laqueo mortis, quæ quaſi quidam laqueus alios ſolet detinere. 2. *Reg.*22. Præuenerunt me laquei mortis. De laqueo, inquam, *quem abſconderunt mihi*, ſecundum æſtimationem ſuam. *Prou.*1. Venite, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtrà. Et in *Pſal.* Narrauerunt vt abſconderent laqueos. Sed Dominus bene ſciebat illorum verſutam malitiam. *Luc.* 15. Cognouit IESVS cogitationes illorum. Sed hos laqueos pœnalitatis, & mortis noſter Samſon intrauit, & rupit. *Iudic.*15. Et nos in in ſeipſo liberauit. *Pſal.* Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Non tantum à laqueo mortis, ſed etiam iniquitatis, ſecundum illud: Iniquitates ſuæ capiunt impium, &c. *Prou.*5. Hunc enim laqueum quandoque diabolus occultat, & abſcondit ſub ſpecie vanæ pulchritudinis. *Prou.vlt.* Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo. *Eccleſ.*7. Inueni morte amariorem mulierem. Aliquando ſub ſpecie virtutis, & tunc difficillimum eſt cauere. *Gregor.* Vt bonis moribus dæmon prætualeat, ſemetipſum ſub velamine ſanctitatis occultat. Aliquando ſub ſpecie vtilitatis, ſicut in auaris, qui congregant ad literam pecuniam magnam. Vt tandem faciant magnum aliquid, ſicut dicunt aliqui, ſed capiuntur inordinata dilectione ſub vtilitatis ſimulatione. *Pſal.* In laqueo iſto quem abſconderunt comprehenſus eſt pes eorum.

Laqueus diaboli varius modis occultatur.

Quoniam tu es protector meus. Hic tertium, in quo ſubiungit rationem triplicem quare protegat. Prima ex ratione patris. Secunda ex parte ſui, quem diligit. *In manus tuas.* Tertia ex parte inimicorum quos odit, ibi, *Odiſti obſeruantes vanitates.* Dicit ergo: Sic proteges, & hoc quoniam *tu es* & non alius, *protector meus.* Supra in alio *Pſal.* Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

6. *In manus tuas.* Hic ſecundum, in quo ſumitur ratio ex parte patris, quia ſcilicet commendat ei animam propriam: & dicuntur duo. Primò commendat ei animam tanquam aſſignans rationem ſuæ protectionis. Secundò pronuntiat ſecuram ipſam à Patre cuſtodiendam. *Redemiſti.*

Ait enim: Sic educes, quoniam tu es protector meus, & etiam *commendo ſpiritum meum*, animam ſcilicet meam, *In manus tuas*, id eſt, in tua poteſtate. *Caſſiodor.* Commendat Patri inæſtimabilem theſaurum, animam ſcilicet illam. Si theſaurus inæſtimabilis fuit illa anima, ergo ipſam dare, fuit dare theſaurum inæſtimabilem: ergo maioris valoris quam mundus: ergo ſufficiens ad totum redimendum, & pluſquam mundum redimendum. In bona autem manu, & ſecura commendauit theſaurum. *Sap.*16. Tu Domine qui vitæ & mortis habes poteſtatem. Securæ & fœlices animæ quæ ibi ſunt. *Sap.* 3. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt.

Redemiſti me. Quaſi diceret: commendo, & ſcio quoniam recipies commendatum, quia ô *Domine Deus veritatis*, qui ſoluis quod promittis, *redemiſti me*, id eſt, redimere ordinaſti: ſed iam quaſi factum reputo. Morior enim. Redemiſti, inquam, me in membris meis hac mea morte, quam non potes non ſuſcipere, quam animarum voluiſti fieri pretium, tu qui amas eas tantum. *Sap.* 11. Nemo ergo ſibi vileſcat tanto redemptus pretio. 1. ad *Corinth.*6. Empti enim eſtis pretio magno. 1. *Pet.* 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis, &c. Nemo ergo ſibi vileſcat, vt ſeruus ſiat alterius quam redemptoris. 1. ad *Corinth.*7. Pretio empti eſtis, nolite ſerui fieri hominum: multò minus vitiorum. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Hæc fuerunt vltima verba Chriſti in cruce. *Luc.*23. Et clamans IESVS voce magna, ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum, & hoc dicens expiranit. Hinc eſt quòd Eccleſia hic finit Pſalmum in Completorio: & dicit *Hieronym.* quòd ab illo loco, Deus Deus meus reſpice in me, vſque in hunc totum dixit.

7. *Odiſti obſeruantes vanitates.* Hic eſt ratio tertia. Quaſi diceret: protteges rationibus prædictis, & etiam quia *odiſti obſeruantes vanitates*: & ipſi gauderent ſi me non protegeres. Vel ad immediatum ſic, tu me redemiſti, ſed alios non ſic. Vel ſic: Tu es Deus Deus veritatis: & propter hoc odiſti *obſeruantes vanitates.* Nota, quòd obſeruare in compoſitione aliquando notat contrarietatem. *Luc.*14. Et ipſi obſeruabant eum. Quandoque diligentiam. *Eccleſiaſt.* Deum time, & mandata eius obſerua. Ad *Philip.*3. Obſeruate eos qui ita ambulant. Sic accipitur hic: Odiſti diligenter ſeruantes vanitates, id eſt, terrena & vana. *Iacob.* 5. Quicunque voluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus Dei conſtituitur. Et dicuntur diuitiæ vanitates, quia non implent. *Eccleſ.* 5. Auarus non implebitur pecunia. Item quia cito diſparent. 1. *Ioan.* 2. Tranſit mundus & concupiſcentia eius. Item quia vtilitate carent. *Sap.*5. Diuitiarum iactantia quid profuit nobis?

Superuacuè. Non tantum vacue & inutiliter; ſed *ſuperuacuè*, quia nociuè. *Eccleſ.*5. Eſt & alia iniquitas quam vidi ſub ſole, diuitiæ congregatæ in malum Domini ſui. Propter hoc orat Salomon in *Proverb.* Vanitatem & verba mendacij longè fac à me. Et nota, quòd quidam ſeruant diligenter hæc vana propter neceſſitatem: quidam propter ſuperfluitatem, & hoc eſt ſuperuacuè. Et tales odit Deus tanquam violentos ſpoliatores, & raptores. *Ambr.* Proprium nemo dicat, quòd commune eſt: quia pluſquam ſufficit ſumptum, violenter obtentum eſt.

Poſſet legi, & apertum eſt de obſeruatoribus ſomniorum & auguriorum. *Leuit.* 19. Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia. Et de volentibus ſeruare vnguentis & lotionibus pulchritudinem corporis, quæ vana eſt. *Eccleſ.* 11. Adoleſcentia, & voluptas vana ſunt.

8. *Ego autem in Domino.* Hic tertium, in quo ſubiungitur orantis confortatio per ſpem exultationem in ipſo generantem. Et primò tangitur de ſpe breuiter & ſuccinctè. Secundò diffuſius de exultatione, ibi, *Exultabo*, &c. Continua ergo ita: Ipſi ſperant, *Ego autem in Domino ſperaui*, qui vanitas non eſt, ſed veritas. *Ioan.*14. Ego ſum via, veritas, & vita. Sed quia iuſtorum expectatio lætitia. *Prouer.*10.

Exultabo.

Exultabo. Hic ſubiungitur de exultatione, & tangitur primò exultationis magnitudo. Secundò ratio tantæ exultationis. *Quoniam reſpexiſti.* Dicit ergo: Sic ſperaui, & propter hoc *exultabo*, corpore, & *lætabor*, mente. *Caſſiodor.* hoc innuit: Exultare eſt cum magna alacritate gaudere. Lætari eſt temperata mentis affectione mulceri. Sed ſecundum hoc videtur, quòd debuiſſet diciſſe, *Lætabor* primò, & poſtea *exultabo.* Reſponſio eſt, *quòd Caſſiod.* tangit modum ſubilantium, qui temperantius exultant exercitati quam in principio: vnde primò exultant, ſed poſtmodum temperantes ſe ex diſcretione lætantur. *Prouerb.* 23. Mel inueniſti, comede quod ſufficit tibi. Et hoc *in miſericordia tua*, in iuſtitia mea nihil, quia *Sap.*4. Gratia & miſericordia in ſanctos eius. *Eccleſ.*51. Lætetur anima veſtra in miſericordia eius, & non confundemini.

Progreſſus gaudij in ſubilatione.

Quoniam reſpexiſti. Hic ſecundum, in quo ſubiungitur tantæ lætitiæ ratio: & tangitur duplex Dei reſpectus, effectus multiplex: *Saluaſti de neceſſitatibus.* Ait ergo: Sic exultabo & lætabor, & hoc, quoniam *reſpexiſti humilitatem meam*; ſicut ait Maria, Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, *Luc.* 1. Nos libentius figimus oculos in pulchris rebus quam in turpibus & vilibus: Deus è contrario. *Pſal.* Quis ſicut Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra? In hoc ergo aſſimilatur diabolo, qui libenter reſpicit ſublimia, non curat de humilibus. *Iob* 41. Omne ſublime vidit oculus eius.

Deus humilia, non alta reſpicit. Superbus diabolo ſimilis.

Saluaſti de neceſſitatibus. Hic tangitur effectus huius reſpectus, & hic duplex, à culpa liberatio, & abundantioris gratiæ collatio, ibi, *Statuiſti in loco.* In prima duo. Primò liberatio ab originali. Secundò ab actuali, ibi, *Nec concluſiſti me*: Dicit ergo: Sic reſpexiſti humilitatem meam, ſed nunquid infructuoſe? Non. Sed ſaluaſti animam meam, nimirum meorum *de neceſſitatibus*, de culpis meis originalibus, in quibus neceſſariò detinentur. Poſſet etiam hoc dicere caput, quia ab illis ſaluatus eſt in ſe, quia illas non habuit, cum tamen homo eſſet. Vel poſſunt appellari peccata propter quod propter peccata inflicta neceſſitas. A primo ſalnatus eſt in conceptione. *Luc.*1. Quod naſcetur exit ſanctum. Ab aliis in reſurrectione, quando corruptibile induit incorruptionem. 1. ad *Corinth.* 15. Sed neceſſitates poſſunt dici concupiſcentiæ carnales, quibus ſunt ſubiecti omnes, qui deſcenderunt ab Adam per carnalem concupiſcentiam, quæ remanent etiam poſt baptiſmum, ſub quibus gemebat *Paulus* ad *Rom.*7. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Ab iis in ſuis liberatus. Item neceſſitates appellari poſſunt ſeruitutes illæ, quibus ſuis lege premebantur, magis neceſſitate ſeruientes, quam amore. Sed ab iis membra ſunt liberata. Ad *Rom.*8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Item ſicut corporis neceſſitates ſunt, quæ corpori neceſſaria ſunt ad ſuſtentamentum, ſic neceſſitates animæ ſunt, quibus anima ſuſtinetur, cibi ſui. Vnde ſicut corpus à ſuis neceſſitatibus ſaluatur, cùm ei neceſſaria miniſtrantur, ſic anima quando ei dantur illa ex quibus viuit, ſicut verbum Dei, qui eſt eius cibus. *Matth.*4. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. *Luc.*10. Porrò vnum eſt neceſſarium.

Neceſſitates à quibus Chriſtus & ſancti Eccleſiæ liberantur.

Et nota in hoc verſu notari humani morbi acerbitatem: dicitur enim neceſſitas à nece, & continuitatem, quia dicitur *Ierem.*14. Peſſima plaga tua vehementer. Peſſima propter acerbitatem, vehementer propter acerbitatis durationem. Nota & medici poteſtatem, quia ſolo reſpectu ſanat. Nec mirum, Baſiliſco hanc contulit virtutem vt ſolo intuitu interficiat, & ipſe ſolo intuitu non ſanabit? Abſit. *Prouerb.* 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, intuitu ſuo diſſipat omne malum. Nota & pietatem medici, quia cum excelſus ſit, libentius curat morbidos pauperes & humiles quam magnos. *Quoniam reſpexiſti*, & hoc eſt vbique ſimilis es. *Eccleſ.*13. Omne animal diligit ſibi ſimile: & vbi amor, ibi oculus: & vbi oculus, ibi ſalus. Ergo à primo vbi humilitas, ibi ſalus quod concedimus.

Chriſtus ſolo intuitu ſanat.

9. *Nec concluſiſti me.* Hic ſecundum, in quo tangitur liberatio ab actuali. Ait enim: Sic ſaluaſti ab originali. *Nec concluſiſti me in manus inimici*, id eſt, diaboli per actualem culpam. Nam poteſtate eius concluditur homo quando peccat mortaliter. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Sed Chriſtus non peccauit. *Iſa.*53.1. *Petr.*2. Qui peccatum non fecit. Sed contra *Iob* 16. in perſona Chriſti, Concluſit me apud iniquum. Reſponſio. Concluſus fuit corpore in pœna; ſed non mente in culpa: & ob hoc neceſſe fuit euadere à concluſione illa. *Pſal.* Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Et nota, quòd diabolus concludit multis: artificioſè proponit delectationem, aſſumit conſenſum, & concludit ex hoc neceſſariò tranſgreſſionem. Vel ſic: Proponit in actione prana, aſſumit in conſuetudine peruerſa, & concludit in morte æterna. *Ezechiel.*7. Fili hominis fac concluſionem. Inimicus eſt mundus: hic habet manus ſuas, cupiditatem & auaritiam. In his manibus anari concluduntur. Diabolus inimicus, & hic ſuas, ſuperbiam & inanem gloriam. In his concluduntur ſuperbi. Caro ſuas, luxuriam & gulam, in quibus concluduntur delicioſi.

Quomodo ſpiritus concludit diabolus, mundus, caro.

Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. Hic ſecundus effectus reſpectus Dei. Ait enim: Sic liberaſti reſpiciens in me ab originali & actuali culpa, & poſt hæc *ſtatuiſti in loco ſpatioſo*, id eſt, in ampliudine gratiæ in præſenti *pedes meos*. *Prouerb.*4. Dicam te per ſemitas æquitatis, quas cum ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui, &c. Sic enim in principio notatur perſeuerantia. *Prou.*4. Omnes viæ tuæ ſtabilientur. Vel per contemplationem in cœlo empyreo, loco amplißimo & altißimo. *Baruch.*3. O Iſrael quam magna eſt domus Domini, & ingens locus poſſeſſionis eius! ibi ſtatuti erant pedes eius qui dicebat: Stabunt erant pedes noſtri in atriis tuis Ieruſalem. Et illius ad *Philip.*3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Omnis enim vel tota terra huius pedibus ſanctorum eſt, & punctalis 2. *Reg.* 6. Ecce locus in quo habitamus coram te, anguſtus eſt nobis?

10 *Passiones Christi describit.*

Miserere mei Domine. Hîc secunda pars primæ partis, in qua narrat quod pertinet ad statum passionis, & dicuntur duo. Primò enarrat lamentabiliter quæ sustinuit. Secundò orat, ibi, *Ego autem in te speraui.* In prima narrat quod pertulit viuus. Secundò quod pertulit mortuus, ibi, *obliuioni datus sum.* In prima duo: Viuus enim pertulit quædam compatiendo, quæ primò narrat: & quædam patiendo, quæ secundo, ibi, *Infirmata est.* In prima duo. Primò narratur compassionis acerbitas. Secundò diuturnitas, ibi, *Quoniam defecit in doloribus vita mea.* In prima duo. Primò gemendo ostendit acerbitatem compassionis generaliter. Secundò distinguendo per partes. *Conturbatus est.* Ait ergo: Sic statuisti in loco spatioso, sed tamen caro est in miseria in hac vita: Vnde clamo, *Miserere mei Domine,* & necesse est, *quoniam tribulor.* Sed quid est quod dicit, *Tribulor*, qui statim gaudens præmisit, *Nec conclusisti me?* Sed potest responderi secundam regulam Tichonij, quod fuerunt verba capitis, vel Ecclesiæ pro membris aliquibus, modò loquitur pro aliis: alia enim membra iam liberata sunt, & in capitis libertate, pro quibus illa præmisit. Alia adhuc imperfecta, in miseria existentia, pro quibus hæc subiungit. Et quantumcumque gaudeat Ecclesia pro bonis, non potest non sentire dolorem pro infirmis. *Prouerb.*14. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Ad *Rom.*12. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Nec mirum. 1. ad *Cor.*12. Si quod patitur vnum membrum, compatientur & alia membra.

Quare statim post imbila ionmentatur.

Conturbatus est. Hîc specificat primò ostendens dolorem interius. Secundò exterius. *Et venter meus.* Ait enim: Verè tribulor, *quoniam conturbatus est in ira*, non mea, sed aduersariorum quibus compatior, *oculus meus*, ratio & intellectus. Sed non quantum ad caput in quo imperturbata remansit. Sed loquitur corpus: *Et anima mea*, sensualitas, inferior scilicet pars: vt totum sit interius in perturbatione. Vel *in ira mea*, zeli mei, qui turbat oculum mentis, sicut dicit Gregorius, vt postea puriorem reddat. *Et venter meus*, ipsa caro, vt totum sit conturbatum. Vel secundum Glossam: *Oculi* sunt Ecclesiæ doctores vita bona fulgentes: sed *venter*, adhuc infirmi & debiles. Sensus est ergo: In ira persequentium conturbati sunt doctores, & infirmi. 2. ad *Tim.*3. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persequutionem patientur.

11. *Quoniam defecit in dolore.* Hîc tangitur doloris diuturnitas: & dicuntur duo. Primò, quòd per totam vitam. Secundò ostendit vitæ longitudinem. *Et anni mei.* Dicit ergo: Sic misereris propter miseriæ & pœnæ acerbitatem, & etiam *quoniam defecit in dolore vita mea*, vita alioquorum membrorum meorum perfectorum tormenta persecutionum sustinentium. *Cassiodor.* Deficere, est paulatim minus facere, & ad finem perdendo aliquas valitudinis minutias peruenire. Sensus ergo est: Vita mea in dolore defecit, id est, ad finem paulatim deficiendo peruenit præ dolore. Dolor enim ducit ad mortem sicut iocunditas ad vitam. *Eccles.*30. Iocunditas cordis hæc est vita hominis. Et 30. Ad tristitiam festinat mors.

Et anni mei, vita in longum protracta. Non est enim vnius diei, vel septimanæ, vel mensis, nec vnius anni, sed plurium. Sed contra *Iob* 13. Breues dies hominis sunt. Responsio. Longi, meo iudicio, propter miseriam, etsi breues secundum veritatem.

In gemitibus, defecerunt, supple. *Iob* 3. Antequam comedam suspiro, & quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus. *Psal.* Rugiebam à gemitu cordis mei. Et alibi, Et gemitus meus à te non est absconditus. Loquitur Christus, & hoc dicit de membris. Hinc possumus experiri si sumus de membris Christi & Ecclesiæ, si sumus *in gemitu*: si non, membra eius non sumus: hic enim Ecclesia columba dicitur. *Cantic.*6. Hinc Apostoli columbæ appellantur. *Isa.*60. Qui sunt isti qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? Nubes pluunt & columbæ gemunt: & eis præcipitur *Matth.*10. Vt sint simplices sicut columbæ. Qui, inquam, dicit *Paulus ad Galat.*5. Qui Christi membra sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. *Ezechiel.*9. Signa Thau super frontes virorum gementium atque dolentium.

Hic membra Ecclesiæ gemunt.

Infirmata est. Hîc est secundum, in quo postquam tetigit mala compassionis ad aduersarios, hîc tangit mala passionis. Primò quæ sustinuit interius in propria carne. Secundò quæ sustinuit interius in suorum occasione amissionis, ibi, *Super omnes inimicos meos.* In se sustinebat duo. Virtutis infirmationem primò. Secundò ossium conturbationem. Primum fuit in vulnerum inflictione. Secundum in membrorum extensione. Ait ergo: Sic tribulatus sum ex compassione, & etiam *virtus mea infirmata est in paupertate*, quando exutus vestibus meis multipliciter vulneratus sum. *Thren.*1. Infirmata est virtus mea. Nec mirum certè si virtus infirmata fuit, multum enim laborauit, & refectione caruit, quæ reparat virtutem. *Eccl.*31. Laborabit pauper in diminutione victus, & in fine inops fit. Debebatur ad minus panis ei pro labore. In eodem, Panis & disciplina est opus seruo. Sed pro pane dederunt ei durissimum ligum. *Ierem.*11. Mittamus lignum in panem eius. Caruit & consolatione; quæ aliquando multum bene reparat virtutem. *Senec. ad Lucil.* Nihil æque ægrum reficit ac adiuuat, quemadmodum amicorum affectus. *Psal.* Omnes amici mei dereliquerunt me.

Christi in cruce egritas summa.

Et ossa mea conturbata sunt, propter extensionem in cruce. *Psal.* Foderunt manus meas & pedes meos, propter primum. Et dinumerauerunt, id est, dinumerabilia fecerunt omnia ossa mea, propter secundum. Si loquitur Ecclesia secundum *Augustin.* Tunc virtus eius appellantur Martyres. *Chrysost. super Matth.* Virtus vniuscuiusque prouinciæ sunt sapientes eius. Hæc virtus, sancti scilicet Martyres, infirmata est in paupertate; vel egestate duplici. Sanitatis, qua carebant afflicti. *Eccl.*30. Non est census supra censum saluris corporis. Et ipsius mortis quam desiderabant propter prolongationem tribulationis. *Iob* 3. Expectant mortem, & non venit, gaudentque vehementer cum inuenerint sepulchrum. Et propter hoc *ossa*, id est, multi fortes in Ecclesia, *conturbata*

Hæc de Ecclesia exponuntur.

turbata sunt horrore & terrore, & compassione. Secundum *Cassiodor.* loquitur genus humanum exprimens miseriam in quam cecidit propter culpam. *Infirmata est virtus mea*, naturalis, quia vulnerata, *in paupertate*, quando gratuita sunt amissa. Et denudatum est. *Luc.*10. Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones. *Et ossa mea conturbata sunt*, id est, ipsa virtus corporis debilitata est. *Matth.*26. Caro autem infirma.

Lapsus de toto genere humano.

12. *Christus à suis derelictus & ab inimicis derisus.*

Super omnes inimicos. Hîc secundum, in quo narrat mala quæ sustinuit in suis. Primum: quia ipsum contempserunt. Secundum: quia horruerunt. *Et timor.* Tertiò quod secutum est, quia dereliquerunt, ibi, *Qui videbant me.* In prima duo. Primò, quòd contemptibilis inimicis. Secundò, quòd plus proximis, quod multùm aggrauat, ibi, *Vicinis.* Secundum hoc ergo sic potest legi litera: Hæc mala in me sustinui, dicit Christus, & etiam *super inimicos meos*, id est, coram inimicis meis *factus sum opprobrium*, coram scilicet Gentibus, quando coronam spineam imposuerunt capiti eius. *Ioan.*19. Et milites plectentes coronam spineam imposuerunt capiti eius. *Thren.*3. Audisti Domine opprobria eorum aduersum me.

Vicinis. Repete, Et factus sum opprobrium *vicinis meis valde.* Quasi diceret: Plus etiam quam inimicis, scilicet Iudæis, de quibus natus. Ad *Hebr.*7. Manifestum est, quod de tribu Iuda natus est: sed ij deriserunt. *Matth.* 27. Principes sacerdotum illudentes cum Scribis & Pharisæis dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. *Psal.* Propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Et post, Extraneus factus sum fratribus meis. Vel sic: *Factus sum opprobrium vicinis meis super omnes inimicos meos*, id est, plusquam omnes inimici mei, id est, peccatores & mali. Et hoc verum: contempto enim Christo Barrabam petierunt, qui Dei erat inimicus. *Matth.*27. *Marc.*15. Et super inimicos, latrones simul cum eo crucifixos: multo enim plura vituperia intulerunt Christo, quam illis. *Chrysost. super Matth.* In latronibus nihil tale operati sunt, sed in Christo omnia ausi sunt, & medium eorum crucifixerunt, vt opinioni eorum communicarent.

Peccata electorum grauiora.

Et timor, horroris scilicet, *notis meis*, Apostolis: Petrus enim ex timore negauit, & horrore, quo non poterat credere ipsum Deum. *Matth.* 26. & *Marc.*14. & *Luc.*22. & *Ioan.*18. Et Petrus bene de notis: interpretatur enim agnoscens. *Iob* 19. Fratres mei longè fuit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt. Vicini enim Dei sunt clerici: sed isti sunt qui super omnes homines Deum opprobrio habent, & abiectioni. *Ierem.*11. Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Non potest fieri maius vituperium homini, quam in eius hospitio. *Psal.* Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. *Bernard.* super illud, In pace amaritudo mea amarissima: Amara in morte Martyrum, amarior in conflictu hæreticorum, hæc amarissima in moribus domesticorum.

Et timor notis meis, bonis scilicet, quos Deus agnoscit & approbat. 2. ad *Tim.*2. Nouit Dominus qui sunt eius: hi enim timent à talibus accipere sacramenta Dei. *Malach.*2. Contaminauit Iudas sanctificationem Domini quam dilexit, hoc est, contaminatam æstimari fecit.

13. *Qui videbant me, foras.* Ecce tertium. Quasi diceret: Sic despexerunt, horruerunt, & *qui videbant me foras* id est, secundum carnem, eruor & purum hominem, *fugerunt.* Tales erant illi, qui dicebant Christo. *Ioan.*10. Tu homo cum sis, facis teipsum Deum. Non enim videbant nisi quod humanum erat in Christo. Sed *Isa.* Limpidius videbat, in 45. Verè tu es Deus absconditus secundum carnem. Etiam & id quod foris erat, tantum videbant Apostoli, quando omnes relicto eo fugerunt. Adhuc hoc idem potest dicere Christus, & Ecclesia tota simul. *Qui videbant me*, id est, mei habebant notitiam, sed non habentes spem & oculum ad æterna, sicut illi de quibus *Sapient.*3. Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. *Foras fugerunt à me.* In hac exteriora bona & visibilia. Ad *Galat.*4. Cum cognoueritis Deum imò cogniti sitis ab eo, quomodo conuertimini iterum ad egena & infirma elementa? Vel vox religionis quæ veraciter potest dicere, *qui videbant me foras*, quantum ad asperitatem ciborum, *fugerunt à me*, quia non viderunt abundantiam interiorem consolationum. *Bernard.* Multi vident nostras cruces, qui non vident nostras vnctiones.

Quæ Christus post mortem passus est, obliuio & desperatio de resurrectione.

Obliuioni datus sum. Hîc secundum, in quo narrat quæ sustinuit mortuus: & dicuntur duo. Primò enumerat mala. Secundò causam & *sua est, obliuio* mortuum ad illa, ibi, *Quoniam audiui.* Et in prima duo. Primò mortui obliuio. Secundò desperatio de resurrectione. *Et factus sum.* Quidam enim mortuum obliuioni statim tradiderunt, non curantes: quidam putauerunt penitus periisse. Dicit ergo: Sic fugerunt, adhuc vium: *& obliuioni datus sum* postea, *à corde*, vt aliquorum nullam iam haberet memoriam, *tanquam mortuus*, id est, sicut mortui alij statim excidunt à corde, sic ego. De aliis enim dicitur, Periit memoria eorum cum sonitu. Et de Christo *Isa.*57. Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo.

Christus à corde non ore multorum excidit.

Nota, quòd dicit obliuioni se datum à corde, non ab ore. Multi enim habent Christum mortuum adhuc in ore, sed non in corde: satis ei cantant in Ecclesiis, sed non illum amant. *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. *Ierem.*12. Prope es tu Domine ori eorum: longe autem à renibus eorum: cum tamen dictum sit, Recogitate eum qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem, ad *Hebr.*12. Non sic *Paulus Philip.*3. Posteriorum oblitus, terrenorum scilicet, ad anteriora me extendo, scilicet diuina.

Factus sum tanquam. Ecce secundum: Quasi diceret: Sic illis obliuioni datus sum, & aliis *factus sum tanquam vas perditum*, de cuius reparatione penitus desperatur. Sic aliqui de mea resurrectione, sed decepti sunt: figulus enim qui voluit vas confringi in morte, reparabit vt placeat in oculis suis in resurrectione. *Iere.*18.

Dissipatum

Dissipatum est vas quod faciebat è luto de manibus suis, & conuersus fecit vas illud alterum sicut placuit oculis eius. Et nota, quòd Christus hîc comparat se vasi: nec mirum: ipse enim est vas bellicum. Gladius enim & sagittæ vasa bellica sunt, velut dicuntur *Ezech.9.* Appropinquauerunt visitatores vrbis, & vnusquisque vas interfectionis in manu sua. Et ipse est gladius quo pugnatur cominus. Ad *Ephes. vlt.* Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Item quo pugnatur à remotis, quia sagitta. *Isa.49.* Posuit me sicut sagittam electam. Item repositorium in quo reponuntur diuitiæ sicut arca & gazophilacium. Ad *Colos.2.* In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Item vas escarum scutella & cyphus, scilicet continens in se nostram refectionem, & quantum ad cibum & quantum ad potum. *Ioan.6.* Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et ipsemet vas pretiosissimum. *Eccles.50.* Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso. Item cithara vas musicum, quia *Psal.* Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Huius citharæ sono dæmonia effugabantur, & omnes morbi sanabantur. *Matth.8.* Obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit. Item illuminatiuum, hoc est, luminis contentiuum quale est lucerna. *Psal.* Lucerna pedibus meis verbum tuum. *Matth.5.* Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio. Et quale est sol. *Malach.4.* Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Et quale stella. *Apoc. vlt.* Ego autem sum genus & radix Dauid, stella splendida & matutina.

Christus vas dicitur bellicum & aliis modis vide.

14. *Quoniam audiui vituperationem.* Hîc subiungit causam harum miseriarum: & tangitur primò causa triplex. Patientia quæ ostendebat eum hominem purum, primò respectu verborum turpium quæ in eum proferebant. Secundò congregationum quas aduersus eum faciebant. *In eo dum conuenirent.* Tertiò consiliorum quæ occultabant hominum æstimationem, *ibi, accipere animam meam.* Ait ergo: Sic me irreuperabiliter mortuum putauerunt, & hoc *quoniam audiui vituperationes multorum*, non vnius tantum, *conuentionem in circuitu*, mei pendentis in cruce, & existentis coram iudice. Audiui, inquam, patienter. *Matth.27.* Et cum de multis accusaretur, nihil respondit, circumstantibus se & oblatrantibus. *Psal.* Circumdederant me canes multi. Sic adhuc motantes in circuitu temporalium, secundum illud, *in circuitu impij ambulant*, vituperant memoriam Christi cum ipso nuda in cruce pendentis. *Sap.* Vitam nostram lusum vel ludum reputauerunt. Et in 5. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam.

Quoniam audiui vituperationem.

In eo dum conuenirent. Hîc secundum, & tertium tangitur. Ait enim: Sic audiui vituperationem, & etiam dum conuenirent aduersum me, non pauci, sed omnes, & concorditer, quia *simul in eo*, vituperio scilicet, Ecclesiæ congregatio, *consiliati sunt accipere animam meam*, id est, in sua detinere potestate. Ecce concilium occultatum. Ecce quod quidam conuertunt in malum. *Ierem.11.* Inuenta est coniuratio in viris Iuda. *Iudic.15.* Vulpes Samsonis, etsi facies diuersas, tamen habent caudas adinuicem colligatas. *Act.4.* Conuenerunt in ciuitate ista aduersus puerum tuum sanctum IESVM. Alij autem conuertunt in bonum. 1. *Esdr.3.* Congregatus est populus quasi vir vnus in Ierusalem. Est autem ad hoc congregatio malorum, vt consilium habeant disperdendis animabus. *Ierem.13.* Super me cogitauerunt consilia iniqua. Hoc est consilium quod dedit 2. *Reg.15.* Architophel Absaloni de interficiendo Dauid patre suo, & vt aspiraret ad regnum. *Genes. penult.* Simeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia, in concilium eorum non veniet anima mea. *Eccles.23.* Ne derelinquas me in cogitatu & consilio eorum.

15. *Ego autem in te speraui.* Hîc subiungitur oratio, & primò persuadet. Secundò petit, *Eripe me.* Persuadet autem à sua bonitate, & hac duplici. Primo enim tangit bonam confidentiam quam habet in corde. Secundo piam confessionem quam habet in ore. *Dixi Domino, Deus meus es tu.* Dicit ergo: Sic illi: *Ego autem in te speraui*, sciens quia aduersus voluntatem tuam non præualebit eorum consilium, sed semper implebitur voluntas tua. *Daniel.4.* Secundum voluntatem tuam faciet. *Isa.46.* Omnis voluntas mea fiet, & omne consilium meum stabit.

Oratio Christi, qua petit liberari à malis.

Dixi, Deus meus es tu. Hîc allegat piam confessionem, in qua sunt duo. Primò confessio diuinæ bonitatis. Secundò diuinæ prædestinationis, ibi, *In manibus tuis.* Ait enim: Sic speraui, *& dixi*, ore: *Deus meus* humilitatis meæ, *es tu*, quoniam bonorum meorum non eges. *Deus meus*, cuius potestati nemo resistit. *Iob 9.* Deus cuius iræ resistere nemo potest.

16. *In manibus tuis*, id est, in tua bonitate & notitia, quæ sunt quasi duæ manus, *sortes meæ*, electio scilicet, siue prædestinatio, qua mera tua bonitate ad hoc eligere voluisti vt essem filius tuus. Ad *Roman.1.* Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Vel in persona Ecclesiæ: *Ego autem in te speraui*, ô Domine, non in homine aliquo, quamuis sacramentorum tuorum ministro. *Ierem.17.* Maledictus homo qui confidit in homine. Tales erant Corinthij qui de prælatis disputabant, 1. ad *Cor.1.* Ego sum Pauli, ego sum Apollo. Sed talibus facit aliquando Dominus sicut mater paruulo, quæ ponit ei amarum aliquid in mammilla, vt gustata amaritudine refugiat, & curret ad bonum & solidum cibum. Sic amarum dat ei prælatum vt curret ad Deum, vt discat non confidere nisi in ipso. Dixi ore: Deus meus es tu, quia, ad *Roman.10.* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *In manibus tuis*, id est, in tua potestate, & ordinatione *sortes meæ*, id est, electio quia me eligere voluisti de tuis electis, hæc enim electio homines iustificat, tibi soli imputanda, sicut scribit Hieron. qui habet aliquid de meritis.

In manibus tuis.

Et nota hîc, quod triplex est sors, electio diuinæ ordinis, siue prædestinationis diuinæ, de qua tangitur hîc. Ad *Ephes.1.* In quo & nos sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum eius. Et *Psal.* Ad te clamaui. Vt cessaret à me. Alia est sors temporalium, de qua dicitur *Ioel.3.* Super populum meum miserunt sortem. Et *Psal.* Sortem meam in manibus tuis. Alia est sors æternorum, de qua dicitur *Sap.5.* Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Et *Psal.* Funes ceciderunt mihi in præclaris. Et *Act.1.* Vt accipiam partem ministerij huius & apostolatus, de quo excidit Iudas, vt abeat in locum suum. Et *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ. Et *Ierem.10.* Pars Iacob non est similis eis. Et *Deut.32.* Pars Domini populus eius. Et *Sap.10.* Dedit illi claritatem æternam. Et *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Et *Psal.* Funes ceciderunt mihi in præclaris. Et *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti. Et *Psal.* Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Et *Psal.* Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine. Et *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti. Et *Psal.* Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Et *Psal.* Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine.

Tres sortes.

Eripe me. Hîc petit liberari à malis. Secundò à persecutoribus. Tertiò à peccatis. Primò ergo petit liberari à malis. Secundò à persecutoribus, ibi, *Et de persequentibus me.* Tertiò à peccatis, ibi, *Illumina faciem tuam.* Dicit ergo: Sic illi: *Ego autem in te speraui*, sciens quia aduersus voluntatem tuam non præualebit eorum consilium, sed semper implebitur voluntas tua. *Daniel.4.* Secundum voluntatem tuam faciet. *Isa.46.* Omnis voluntas mea fiet, & omne consilium meum stabit.

Dixi, Deus meus es tu. Hîc allegat piam confessionem, in qua sunt duo. Primò confessio diuinæ bonitatis. Secundò diuinæ prædestinationis, ibi, *In manibus tuis.* Ait enim: Sic speraui, *& dixi*, ore: *Deus meus* humilitatis meæ, *es tu*, quoniam bonorum meorum non eges. *Deus meus*, cuius potestati nemo resistit. *Iob 9.* Deus cuius iræ resistere nemo potest.

In manibus tuis, id est, in tua bonitate & notitia, quæ sunt quasi duæ manus, *sortes meæ*, electio scilicet, siue prædestinatio, qua mera tua bonitate ad hoc eligere voluisti vt essem filius tuus. Ad *Roman.1.* Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Vel in persona Ecclesiæ: *Ego autem in te speraui*, ô Domine, non in homine aliquo, quamuis sacramentorum tuorum ministro. *Ierem.17.* Maledictus homo qui confidit in homine. Tales erant Corinthij qui de prælatis disputabant, 1. ad *Cor.1.* Ego sum Pauli, ego sum Apollo. Sed talibus facit aliquando Dominus sicut mater paruulo, quæ ponit ei amarum aliquid in mammilla, vt gustata amaritudine refugiat, & curret ad bonum & solidum cibum. Sic amarum dat ei prælatum vt curret ad Deum, vt discat non confidere nisi in ipso. Dixi ore: Deus meus es tu, quia, ad *Roman.10.* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *In manibus tuis*, id est, in tua potestate, & ordinatione *sortes meæ*, id est, electio quia me eligere voluisti de tuis electis, hæc enim electio homines iustificat, tibi soli imputanda, sicut scribit Hieron. qui habet aliquid de meritis.

Et nota hîc, quod triplex est sors, electio diuinæ ordinis, siue prædestinationis diuinæ, de qua tangitur hîc. Ad *Ephes.1.* In quo & nos sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum eius. Et *Psal.* Ad te clamaui. Vt cessaret à me. Alia est sors temporalium, de qua dicitur *Ioel.3.* Super populum meum miserunt sortem. Et *Psal.* Sortem meam in manibus tuis. Alia est sors æternorum, de qua dicitur *Sap.5.* Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Et *Psal.* Funes ceciderunt mihi in præclaris. Et *Act.1.* Vt accipiam partem ministerij huius & apostolatus, de quo excidit Iudas, vt abeat in locum suum. Et *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ. Et *Ierem.10.* Pars Iacob non est similis eis. Et *Deut.32.* Pars Domini populus eius. Et *Sap.10.* Dedit illi claritatem æternam. Et *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Et *Psal.* Funes ceciderunt mihi in præclaris. Et *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti. Et *Psal.* Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Et *Psal.* Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine. Et *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti. Et *Psal.* Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Et *Psal.* Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine.

Tres sortes.

remissionem peccatorum, & sortem & gratiam quæ est inter sanctos de fide quæ est in me, id est, inter sanctificatos per fidem quæ est in me. Et gloriæ. *Daniel.* 12. Et tu Daniel claude sermones tuos et signa librum usque ad tempus præfinitum.

Varia opinionis de rerum ordine.

Nota ergo hic, quòd Philosophorum fuit triplex opinio. Quidam enim posuerunt omnia esse facta quadã necessitate & præter voluntatẽ Dei & hominum contingere. Alij fortunæ, qui dixerunt omnia esse fortuita, hoc est, nullas habere causas, vel rationabilem ordinem in rebus nullum esse. Tertij omnia regi providentia & virtute Dei. Hinc ordinit David. Et hæc est vera & Catholica. De aliis tribus opinionibus *Scutæ ad lucilium*; Philosophicum est, siue nos inexorabili legi fatæ constringamur, siue arbiter Deus vniuersi cuncta disponat, siue casus res humanas sine ratione impellat.

Eripe me de manibus. Hic petit petitionem subintrat petitionem. Et primo pro sibi bona. Secundò inimicis imprecatur mala. *Erubescant.* Prima in duas. Primo rogat pro malis amouendis. Secundò pro bonis adipiscendis. Pro malis amouendis, vt eripiatur à Iudæis primò. Secundò à Gentilibus. *Et à persequentibus me.* Dicit ergo: Talis sum: propter hoc *eripe me* spectantem, & confitentem tibi, *de manibus*, de potestate, *inimicorum meorum*, Iudæorum. *Ierem.* 15. Erue me ab iis qui persequuntur me. Et exauditus fuit, vt posset dicere illud *Eccl.* 51. Liberasti me de manibus quærentium animam meam. *Et à persequentibus me*, gentilibus. Alibi in *Psal.* Libera me ab iis qui persequuntur me, & de profundis aquarum, tribulationum scilicet. Vel potest esse vox Ecclesiæ aduersus crepantem ab inimicis. Et obserua, *August.* inimicorum duo genera. Quidam contra quos orandum, dentibus: Alij pro quibus est orandum: quamuiscunque enim hostis oderit, tamen diligendus est à te charitate affectu. 1. *Ioan.* 3. Qui odit fratrem suum, homicida est. Pro liberatione tamen ab illo, & à dæmonibus simul orandum est. Ad ergo: *Eripe me de manu inimicorum meorum*, dæmonum, qui per membra sua impugnantium. Ad *Eph.* 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Et notatur in eripitur quasi quædam violentia. *Isa.* 49. Numquid tolletur à forti præda? aut quod captiuum fuerit à robusto, saluabitur? Equidem colletur à forti præda, aut quod captum fuerit à robusto, saluabitur: ab fortunæ sæpenumero casibus. *Luc.* 11. Si autem fortior illo superueniens, auferet omnia vela eius, & spolia distribuet.

Duo genera inimicorum contra quos, vel pro quibus orandi.

Et à persequentibus me, ut explicatur quæ vel de corporalibus, quæ mala inimicorum, illos & sequentes illos. *August.* Nemo [illegible] quæ [illegible] ut [illegible] ut [illegible] ut

Dicit ergo: Sic mihi præbe bona, sed *impij erubescant*, ostensa omnibus in generali iudicio eorum turpitudine. *Nah.* 3. Ecce ego ad te, dicit Dominus Deus, extraham, & revelabo pudenda tua. *Isa.*47. Confundantur & erubescant omnes, qui pugnant aduersum te: & deducantur in infernum, post illam confusionem. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, &c. Et etiam existentes in inferno *deducentur*, de vno tormento in aliud ducantur. *Iob* 24. Transibunt ab aquis niuium ad ardorem nimium. Deducentur etiam, quia male tractabuntur. *Psal.* Sicut oues in inferno positi sunt, &c.

19. *Muta fiant*, perpetui silentij impositione, *labia dolosa*, de quibus supra in *Psal.* Labia dolosa in corde & corde loquuti sunt. Hæc fient muta in inferno. 1. *Reg.*2. Impij in tenebris conticescent. Et habebunt os obstructum. *Psal.* Obstructum est os loquentium iniqua. Quomodo obstruentur *Prouerb.* 20. dicitur: Suauis est homini panis mendacij, & os eius implebitur calculo, id est, lapide ignitoquod probatur per 6. *Isa.* Sed contra: Legitur *Sap.*5. quòd dicturi sunt: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Et sequitur: Talia dixerunt in inferno, &c. Et *Isa.*63. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione spiritus vlulabitis. Responsio. Muta erunt quoad confusa gaudia, & derisiones bonorum, in quibus nunc abundant, sed non quantum ad verba planctus, sicut. *Sap.*5. dicitur: nec quantum ad verba blasphemiæ, sicut habetur *Apocal.*16.

Muta fient labia peccatorũ ad laza & bonorum derisiones, non ad plãctum.

Quæ loquuntur. Hic tangitur causa tantæ miseriæ, & tangitur triplex peccatum. Oris primò, Secundò cordis. *In superbia.* Tertiò operis. *Et in abusione.* Dicit enim: *Muta fiant labia dolosa*, quæ, id est, quia illa *loquuntur aduersus iustum*, Christum. *Ierem.*22. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. & quemlibet alium bonum de Ecclesia. *Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas. *Iniquitatem*, illum blasphemando, illis crimen imponendo quos tamen deberent laudare, secundum illud *Eccles.* 44. Laudamus viros gloriosos. Et hoc, *in superbia*, cordis. *Prou.*11. Vbi fuerit superbia, ibi & contumelia. *Et in abusione*, operis, vtentes bonis sibi datis à Deo ad sustentationem, ad luxuriam. Quinque enim sunt quibus abuntur mali. Corpore suo, & alieno, illo pessimo vso, de quo *Thren.vlt.* Adolescentibus impudicè abusi sunt. Et muliere etiam, quando non est sua. *Genes.*19. Habeo duas filias, educam eas ad vos, & abutemini eis. Et tempore, *Iob* 24. Dedi ei locum pœnitentiæ, & ipse abutetur eo in superbiam. Dignitate. *Baruch.* 6. Hostias illorum vendunt sacerdotes, & abuntur. Potestate 1. *ad Corinth.* Non abutar potestate nostra, in Euangelio Priuilegio & bonitate Dei. *Effusi vitiose*, Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus est, abusi sunt. Et propter hoc Dominus eis abuterur in futuro, *id hoc* scilicet *ad quod* non fuerunt facti, miseriam & pœnam in eis exercendam. *Ierem.*18. In tempore furoris tui abutere eis.

Quinque vtenda quibus abutuntur mali, corpus, mulier, tempus, dignitas, Dei bonitas.

20. *Quam magna multitudo.* Hic est secunda pars primæ partis huius Psalmi, & victima, in qua ad consolationem post narrationem tot miseriarum, enarrantur bona quæ Deus facit suis. Et primò facta & fienda omnibus generaliter. Secundò Christo specialiter, ibi, *Benedictus Deus.* In prima duo. Primò quantum ad quid. Secundò quare, ibi, *Quantam abscondisti.* Exclamat ergo Propheta ad mirandum quantum ad prædicta mala, secundum illud: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Quam magna*, quantum ad quantitatem continuam, *multitudo*, quantum ad discretam, *dulcedinis tuæ Domine.* Ecce quid in se. *Psal.* Dulcis & rectus Dominus, dulcedine infinita, ipse enim est sua dulcedo. Et in *Psal.* Exaltabit dulcedo eius non est finis. Dulcis numerosa quantitate in effectibus suis. Te enumerentur aliqua cum *Cassiodoro*. Dulcis cum inimicos sustinet. Ad *Romanos* 5. Sustinuit autem cum multa patientia vasa iræ apta in interitum. Dulcis cum orat pro eis. *Luc* 23. Pater ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Dulcis cum corrigit, & quasi vi cogit redire ad se ipsum. *Sapient.* 12. Inimicos seruorum tuorum, & debitos morti cum tanta cruciatu attentione, & liberasti. Dulcis cum corripit parcit. *Sapient.*11. Parcis omnibus, quoniam omnia tua sunt Domine, qui amas animas. Dulcis cum recipit quibus pepercit. *Matth.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, &c. Dulcis cum eternæ promittit. *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ergo in omnibus actibus suis dulcis. *Sapient.*8. Disponit omnia suauiter. Ipse dulce verbum auditui, de quo *Eccles.*6. Dulce verbum multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Lux dulcis visui, de qua *Ecclesiast.* 11. Dulce lumen, & delectabile oculis videre solem. Dulcis cibus gustui. *Cantic.* 2. Fructus eius dulcis gutturi meo.

Exponuntur de bonis huius vitæ & futuræ.

Dulcedinis diuersa species.

Dulcis omnibus sensibus.

Sed ne torpeant aut negligentes sint, addit, *quam abscondisti.* *Isa.*45. Vere tu es Deus absconditus. *Timentibus te*, id est, quam timentibus in abscondito reseruasti. Temporales enim dulcedines omnibus sunt communes bonis & malis, sed illæ reseruantur solis bonis. *Isa.*64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti timentibus te. Vel vt sit sensus: abscondisti timentibus, sed ostendisti amantibus. *Sapient.* 16. Dulcedinem tuam in filios ostendebas, &c.

Absconditi dulcedinem vt exerant torporem.

Perfecisti eis qui sperant in te. Hic subiungit de bonis quæ conferes eis in iudicio. Et primò tangit, quia perfecta. *Perfecisti.* Secundò quo merito. *Eis qui sperant in te.* Tertiò qualiter. *In conspectu.* Dicit ergo: Sic magna multitudo, quam abscondisti timentibus te, sed perfecisti, id est, perfecta. *Perfectionalis*, solidabiliter, qui sperant in te, non in aliqua re mutabili. Propter hoc dicit *Isaias* 26. Confidite in Domino in æternum, Domino Deo fortitudo mea vsque in æternum. Dominus Deus fortitudo Israel. Cras. 17.

Nota ergo, quod timentibus, id est abscondisti,

Spes non sit more gustatur dulcedo.

sam, sed sperantibus perfectam Dei dulcedinem: quia plus gustatur dulcedo cœlestis per spem, quam per timorem: imò propriè loquendo timore non gustatur, sed spe. *Sap.*8. Spes illorum immortalitate plena est. Ad *Rom.*8. Spe salui facti sumus: & hoc non in abscondito, sed *in conspectu filiorum hominum*, videntibus filiis hominum. Per hominem frequenter in Scriptura sacra significatur vetus homo, Adam scilicet, per filium hominis Christus. Sic homines dicuntur frequenter carnales in Scriptura: filij hominum, spirituales, ad Christum pertinentes, qui fuit filius hominis, quia non primus. Coram omnibus autem iustis manifestabit dulcedinem sperantibus, qui eam modò eis latenter ostendit, & prægustare facit. *Iob* 29. Quis mihi det vt sim in diebus adolescentiæ meæ, quando Deus erat mecum secreto in tabernaculo meo? sed tandem perficiet coram omnibus & apertè, quando dicet: Venite benedicti patris mei, &c. *Matth* 25.1. ad *Corinth.*13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Possit & sic legi: Sic abscondisti eam timentibus, sed eam perfecisti eis qui sperant in te, *ita* quod in conspectu filiorum hominum, id est, qui se ostendunt sperare in te, per bona opera, quæ audacter faciunt. *Matth.*5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.

21. *Abscondes eos.* Hic tangit bona eis conferenda post iudicium: & tanguntur duo. Vnum, quòd à malis non videbuntur. Secundò, quòd ab omni tribulatione subtrahuntur, ibi, *A conturbatione.* Ait enim: Sic in iudicio coram filiis hominum, tam illis manifestabis dulcedinem, & etiam *abscondes eos in abscondito faciei tuæ*, id est, in præsentia faciei tuæ, quæ est abscondita modò sub Scripturis & sacramentis. *Isa.*45. Tu es Deus absconditus. 1. *ad Corinth.*13. Nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Vel sic: In facie tua, in qua erunt abscondi sic à malis: quia, vt dicit *Greg.* Vsque in diem iudicij, mali qui sunt in inferno, vident bonos qui sunt in paradiso. Sed tunc non videbunt, nec tantum faciem, sed nec iustos glorificatos. *Isa.*26. Tollatur impius ne videat gloriam Dei. Et hoc *à contemplatione humana*, vt nullam omnino perturbationem patiantur, nec compatiendo damnatis in inferno, nec modo alio se magis lætabuntur. Videbunt enim damnatos iusti. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. *Isa.*26. Eradicantur & videbunt. cæteros vitiosos, qui peccauerunt sunt in ipso, & erunt vsque ad tartarum, sine vlla omnis carnis, &c.

Protexisti eos in tabernaculo tuo. Hic tangitur bonum boni collatum in præsenti, id est, protectio & conseruatio illorum à Deo, & tanguntur tria. Primo, quod protegat. Secundò vbi, *In tabernaculo.* Tertiò à quo, *A contradictione.* Dicit ergo: Hæc quæ annisi, eis facies in futuro, sed etiam in præsenti, *protexisti eos.* *Zachar.*9. Dominus Deus exercituum protegit

Bona iustis collata.

eos. Sed vbi? In tabernaculo tuo, Ecclesia scilicet militante, quæ dicitur tabernaculum ad differentiam illius supernæ Ecclesiæ, scilicet triumphantis, quæ dicitur domus, quia ibi quiescitur. *Prouerb.*1. Qui audierit me, requiescet, & bonorum abundantia perfruetur, malorum terrore subtrahetur. *Ierem.*30. Reuertetur Iacob ad domum suam, & cunctis affluet bonis. Sed militans quæ adhuc militat. *Iob* 7. Militia est vita hominis, &c. Tabernaculum. Item tabernaculum dicitur à taberna, & à cœna, & in Ecclesia sanguis Christi proponitur ad bibendum, & caro ad cibum. *Isa.*25. Faciet Dominus in monte hoc conuiuium, conuiuium pinguium, & vindemiæ, pinguium medullæ, & vindemiæ defæcatæ, hoc ergo tabernaculum Dei cum hominibus.

Triplex tabernaculum à triplici contradictione vindicatum.

Vel *in tabernaculo tuo*, id est, in humanitate tua, quæ est illud tabernaculum, de quo in *Psal.* In circuitu eius tabernaculum eius. Et in tabernaculo tuo cœlo, quod est dictum tabernaculum supra in alio *Psal.* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Et hoc *à contradictione linguarum.* In primo, à contradictione linguæ hæreticorum & schismaticorum Ecclesiæ contradicentium. *Iob* 16. Suscitatur falsiloquus aduersum me contradicens mihi. In secundo, à contradictione linguarum detrahentium & maledicentium, videns hoc ipsum in patientia sustinuisse. *Bernard.* In factis habuerunt obseruatores, in verbis contradictores. Ad *Hebr.*12. Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum sustinuit contradictionem. In tertio à contradictione disputantium contraria sentientium: quia ibi summa pax & concordia, & limpidissima cognitio veritatis. *Iob* 25. Qui facit concordiam in sublimibus suis, &c.

Benedictus Dominus. Hic subiungit Psalmista in persona Christi loquens, de bonis Christo propriè exhibitis: & tanguntur duo. Primò gratiarum actio. Secundò bonorum sibi factorum recordatio tanquam pro causa. *Quoniam mirificauit.* Dicit ergo: Hæc quæ prædixi bona, contulit mihi. Sed etiam *benedictus Deus*, benedictione laudatiua, sicut alibi in *Psal.* Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. *Dan.*3 Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum. 22.

Quoniam mirificauit. Hic subiungit bona, & sunt duo. Primum à toto mundo veneratio. Secundum totius voluntatis adimpletio, ibi, *Ego autem dixi.* In prima tangit quid fecit, *quia misericordiam.* Secundò ad quid fecit, ad Christi gloriam. *Mihi.* Tertio vbi, quia in toto mundo, *In ciuitate.* Dicit ergo: Sic benedictus, *quoniam mirificauit*, id est, mirabilem fecit, *misericordiam suam*, & hoc *mihi*, ad honorem meum: & hoc *in ciuitate munita*, quando per totum mundum innotuit, & prædicatum fuit me verum Deum & hominem per Apostolos & prædicatores alios doctores, & miracula facientes. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum. Et in eodem. Cœli, id est, Apostoli, enarrant gloriam Dei, scilicet Christi. Ad *Philip.*2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Ciuitas enim totus mundus dici potest, quia sicut dicit Isidorus, ciuitas dicitur pro eo quod multorum *Ciuitas mundorum.*

contineat vitas: & mundus quot habet diuersitates gentium, tot continet mores diuersarum vitarum, tam in bono quam malo. Hæc *munita* prouidentia carnis in gulosis, & rationibus philosophicis in superstitiosis, cordis duritia in Iudæis, peruersitate in hæreticis. *Zachar* 9. Ædificauit Tyrus, id est, mundus angustus, in gyro munitionem suam. De hac ergo ciuitate in *Psal.* Quis deducet me in ciuitatem munitam? qui deducet me vsque in Idumæam? Quis deducet me in ciuitatem munitam? sed à piscatoribus, & pauperibus capta est ciuitas, quos misit Christus ad expugnandam eam. 2.ad *Corinth.*10. Arma militiæ meæ non sunt carnalia, &c.

Vel potest esse vox corporis, cui, id est, ad cuius vtilitatem, misericordiam suam mirificauit multis modis Deus. Primò carnem assumendo. Credebatur enim hoc à Philosophis esse impossibile. *Ier.*31. Nouum fecit Dominus super terram: fœmina circundabit virum. Cum hominibus conuersando. *Ier.*14. Quare futurus es colonus in terra? Pro nobis moriendo. Ad *Rom.*5. Vt quid Deus, Christus, cum adhuc essemus infirmi, pro impiis mortuus est? Quartò ad pœnitentiam expectando. Ad *Rom.*2. An ignoras, quòd Dei misericordia ad pœnitentiam te adducit? Propter hoc dicitur *Isa.*9. Vocabitur nomen eius admirabilis. Et supra in *Psal.* Mirificauit Dominus Sanctum suum. *August.* & *Cassiod.* habent, In ciuitate circumstantiæ, id est, in Ierusalem, quæ à toto circundatur, mirificauit. Sed hinc per totum mundum effudit tanquam suauissimam vnctionem. *Cant.*1. Oleum effusum nomen tuum.

23. *Ego autem dixi.* Hic secundum, scilicet totius voluntatis Christi adimpletio: & dicuntur tria. Primò ratio exaudiendi. Secundò exaudito. *Ideo exaudisti.* Tertiò velocitas in exaudiendo. *Dum clamarem.* Ratio quare exauditur, verba quædam quæ dixit conquerendo. Vnde primò dicitur, quòd aliquid dixit. Secundò quando. *In excessu mentis mea.* Tertiò quid. *Proiectus sum.* Dicit ergo: Sic per totum mundum gloriam meam prædicasti. *Ego autem dixi*, non silui, verbis enim quomodo siluerem? *& in excessu mentis meæ*, quem ex deliberatione feci vt morerer pro mundo: hoc fuit in cruce: magnus enim excessus fuit quod fecit. *Luc.*19. Dicebat excessum eius quod completurus erat in Ierusalem. Et bene dicitur excessus, quia tunc homo in extasi vel excessu esse dicitur, sicut dictum fuit suprà, quando anima corpori non intendit, sicut Christus in passione, non se, sed suos plangebat inimicos, qui ipsum occidebant *Luc.*23. Et quid dicebam in hoc excessu mentis?

Proiectus sum, de Ierusalem. Ad *Hebr.*13. Extra portam passus est, tanquam leprosus, qui extra ciuitates, & castra eiicitur. *Leuit.*13. Solus habitabat extra castra. *Isa.*53. Vidimus eum quasi leprosum. Et hoc *à facie oculorum tuorum*, sacerdotum scilicet, qui oculi Dei videntes, scilicet toti populo debent esse. *Zach.*2. Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.

Ideò exaudisti, scilicet propter passionem hanc amaram, *orationem meam. Eccles.*35. Deprecationem læsi exaudiet Dominus. Ad *Hebr.*5. Cum clamore valido & lachrymis exauditus est pro sua reuerentia. Et hoc statim & sine mora, *dum clamarem*, tota die, *ad te. Isa.*65. Et erit, antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis clamantibus ego adsum. *Isa.* 30. Miserans miserebitur tui, ad vocem clamoris tui, statim vt audiet, respondebit tibi. Possunt etiam legi de Ecclesia & anima fideli hi duo versus. Quasi diceret: *Dixi in excessu meo*, duplici, terroris scilicet pauore nimio perterrita: *Proiecta sum à facie oculorum tuorum*: si de me curares, hæc me pati non sineres. *Ideò exaudisti vocem orationis meæ*, statim dum sic humiliata *clamorem ad te. Eccles.*35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. *Vel*, *in excessu meo*, contemplationis, *dixi: Proiecta sum à facie oculorum tuorum.* Quantò enim plus ascendimus Deum cognoscendo, secundum illud, 2. ad *Corinth.* 5. Siue mente excedimus Deo, siue sobrij sumus nobis: tantò magis ipsos nos abijcimus, & viliores reputamus. *Iob vlt.* Et nunc oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam, &c. *Gregor.* Quantò magis homo in diuina contemplatione proficit, tantò magis se nihil esse cognoscit, *Ideò exaudisti dum clamarem*, vocem orationis meæ, sic humiliando me. *Luc.* 18. Humilians se Publicanus exauditus est, repulsus autem tumens Pharisæus.

Exponitur de initio à Deo per duplicem extasim prætacta.

Diligite Dominum. Hic secunda pars totius huius Psalmi, in quo præmissa diligenti narratione subiungitur vtilis exhortatio populi, vel auditorum illorum quæ præmissa sunt. Primò ergo hortatur ad charitatem. Sed quia charitas otiosa esse non potest, secundò hortatur ad bonam operationem. *Viriliter agite.* In prima duo. Primò monet Sanctos vt Deum diligant. Secundò assignat causam quare diligere debent. *Quoniam veritatem.* Dicit ergo: Sicut audistis passionem quam propter vos substinuit Dominus, & propter hoc, O vos omnes sancti eius *diligite Dominum.* Pulchra consequentia: nihil magis accendere debet nos ad amorem sicut passio quam sustinuit pro nobis Deus passibilis. Nec aliud pro tanto beneficio à nobis requirit, nisi vt eum diligamus. *Deut.* 10. Et nunc Israel quid petit Dominus à te, nisi vt diligas eum?

Quoniam veritatem requirit. Hic assignat causam duplicem. Prima: quia virtutem inquisit. Secunda: quia secundum merita retribuit. *Et retribuens.* Ait enim: Diligite, & debetis, *quoniam veritatem requirit Dominus*, triplicem. Cordis de qua supra. Qui loquitur veritatem in corde suo. Oris de qua *Apoc.*14. In ore eorum non est inuentum mendacium. Operis, de qua *Eccles.*27. Veritas ad illos qui operantur illam reuertetur. Et hanc etiam triplicem requirit, quia veritatem vitæ ab omnibus, veritatem iustitiæ à iudicibus, veritatem doctrinæ à prælatis & aliquem Doctoribus. De hac triplici *Matth.*22. Magister scimus, quia verax es, pro veritate vitæ: & viam Dei in veritate doces, pro veritate doctrinæ: & non est tibi cura de aliquo, pro veritate iustitiæ.

Triplex veritas à Deo requiritur, vitæ ab omnibus, iustitiæ à prælatis, doctrinæ à doctoribus.

Et retribuens. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic veritatem requirit, & non inuenta illa retribuet abundanter propter pœnæ numerositatem. *Iob.*20. Arctabitur, propter multitudinem coassiliatorum, & loci arctitudinem: & æstuabit, propter ignem: & omnis dolor irruet super eum, propter pœnarum multitudinem: & abundanter, propter ipsarum acerbitatem: & tanta est, quòd venitur vsque ad punctum mortis, nec vltrà progreditur. *August. de ciuitate Dei*, Secunda mors est omnium malorum pessima, quæ non est in separatione animæ à corpore, sed est in æterna pœna vtriusque complexus. Ibi non erunt homines ante mortem, & post mortem, sed semper in morte.

Pœnæ æternæ magnitudo.

25. *Viriliter agite.* Hic secundum, in quo inuitat ad bonam operationem. Et primo inuitat ad viriliter operandum. Secundò docet modum. *Et confortetur.* Sic retribuet: ergo vos omnes qui speratis in Domino, *viriliter agite*, non muliebriter & remissè. *Prouerb.* 28. Qui mollis & remissus est in opere suo, frater est suæ operæ dissipantis. Pauci reges. *Eccles.*19. Ciuitas parua, & pauci in ea viri. *Num.*3. Populus tuus, mulieres in medio tui. Quid mirum si populus, quia etiam prælati. *Isa.*3. Dabo paruos principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Et vt hoc possitis, *confortetur cor vestrum*, per fidem quæ roborat. 1. *Pet.*5. Cui resistite fortes in fide. Per spem quæ consolationem & gaudium præstat. Ad *Rom.*12. Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Per Charitatem quæ poscit & confirmat. *Psal.* Et panis cor hominis confirmet.

Nota etiam, quòd bene postquam dixit, *viriliter agite*, rectè adiungit, *Et confortetur cor vestrum*; quia bona operatio confortat etiam hic in præsenti, & afficit. *Psal.* Labores manuum tuarum quia manducabis, &c. Et tandem gloriosam remunerationem dat in futuro. *Matth.*20. Voca operarios, non otiosos: & redde illis mercedem suam, ad quam nos perducat qui est benedictus in sæcula sæculorum, Amen.

IN XXXI. PSALMVM.

Intellectus Dauid.

Argumenta Psalmi; affinitas superiori Psalmo, Ecclesiæ, his instruitur, & post duplicem extasim peccata sua cognoscit & plangit.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Hic est Psalmus trigesimus primus, in quo postquam actum est in præcedenti de tribulationibus Ecclesiæ, propter quas in extasim & paurorem veniebat, agitur de eiusdē Ecclesiæ institutione & intellectu: quia sicut dicitur *Isa.*28. vexatio dabit intellectū auditui. Item si in præcedenti Psalmo actum est de extasi, in secundo secundum quod est raptus animæ ad superna, patet recta consequentia: talem enim extasim sequitur intellectus: prægustatur enim in præguſtatione dulcedo superna, & hauritur veritatis intelligentia, & cognitio secretorum. *Psal.* Gustate & videte.

Quod autem anima maximè in vtraque extasi experitur, hoc est, vt seipsam humiliter cognito peccato, non tantum doleat, sed etiam confitetur veniam postulando. Hinc est, quòd Psalmus iste intitulatur, *Intellectus Dauid*, vere eius ad literam intellectus, quia intellecto peccato suo, & posito ante oculos per Nathan, scilicet peccato adulterij, & homicidij, statim humiliter confessus est, dicens, Peccaui 2. *Reg.* 12. Hæc debet esse intellectus peccantium, non circa cursus syderum, & inutilia & curiosa. *Bernard.* Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt. *Eccles.*3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Sed potius secundum illud *Leuit.*5. Si intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam de peccato suo. Hic est enim verus intellectus, vt prius habito dolore de peccato, postea confessio sequatur, & sic erit Dauid pœnitens: Dauid enim interpretatur aspectu desiderabilis: & in vero pœnitente est albedo vultus & munditia propter abundantiam lachrymarum, & rubor propter verecundiam: quæ duo reddunt aspectum desiderabilem. *Bernard.* super Cant. Rubor ipse genarum quem pudor inuexit, quantum vultui suffuso solet afferre gratiæ & decoris? *Cant.*5. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Et debet consequenter abstinendo à malo & bona faciendo esse manu fortis. Sic enim etiam interpretatur Dauid. *Iob.*17. Mundis manibus addet fortitudinem. *Zach.*12. Erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi Dauid. Ex dictis patet hunc Psalmum esse secundum pœnitentialium. In primo enim, qui sextus est omnium, actum est de dolore peccatoris ex consideratione futuri iudicij: in hoc autem de confessione oris principaliter, etsi agatur de contritione, & quibusdam aliis.

Pœnitentia Dauid est aspectu desiderabilis & mansuetis.

Diuisio Psalmi in tres partes pœnitentiæ, doloris, confessionis, & satisfactionis.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò loquitur pœnitens vt contritus. Secundò subiungitur de confessione oris, ibi, *Delictum meum.* Tertiò de satisfactione operis, ibi, *Pro hac orabit.* In prima duo. Primò gemendo recitat quod bene sit existentibus in statu gratiæ. Secundò explicat quam miserè remanentibus in statu culpæ: exemplum ponens in se, ibi, *Quoniam tacui.* In prima duo. Primò ostendit illorum felicitatem. Secundò causam ex parte illorum. *Nec est in spiritu eius.* In prima dicuntur tria: felicitatem enim tangit in viribus, seu beatitudinem. Primò in carentia originalis culpæ. Secundò actualis ante baptismum, & *quorum tecta.* Tertiò venialium post baptismum, ibi, *Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.*

Dicit ergo suspirando pœnitens audita, miseria, & afflictione Ecclesiæ, vel rediens de diuinorum contemplatione. *Beati*, iunctipplæ beatitudine vicissim in præsenti, *quorum remissæ sunt iniquitates*, culpæ initiales originalis per gratiam illis infusam in baptismo. Sicut enim peccatum facit miseros. *Prouerb.*14. Miseros facit populos peccatum: à contrario gratia felices, & beatos. Dicit autem, *iniquitates* in plurali, quamuis sit vnum peccatum originale, propter multitudinem actuum: hinc enim omnia alia oriuntur. 1. ad *Timoth.*6. Radix omnium malorum est cupiditas. Et nota, quòd optimè dicuntur remitti, non auferri, quia in baptismali enim per gratiam originalem cum in originali peccato sint duo, culpa scilicet, & pœna, deletur omnino culpa, sed remanet concupiscentia, non in tantum seruiens, sed remissa. *Genes.*4. Veruntamen subter te erit appetitus tuus. Et

ad *Roman.* 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.

Et quorum tecta sunt peccata, mortalia actualia quæcumque ante baptismum sunt facta, tecta sunt vultui Dei, vt iam non puniat illa. *Psal.* Auerte faciam tuam à peccatis meis: imò deleta penitus. *Isa.* 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et nota, quòd multipliciter teguntur peccata. Primò malè erubescentia confitendi, sicut tegebat illa Pharisæus. *Luc.* 18. sicut dicit *Augustin.* Ille peccata habebat, & coram medico membra sana ostendebat, & morbida tegebat. Sed benè teguntur multis modis. Primò aqua baptismatis, vt ibi submergantur, & non viuant. Sic tegebantur Ægyptij persequentes filios Israël *Exod.* 14. & in 15. Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare, &c. Alio modo, emplastro medicinæ, scilicet pœnitentiæ. *Augustin.* Sub tegmine medici vulnus sanatur. Sub tegmine fuciati corrumpitur. Si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Alio modo, diuini amoris igne. Peccata enim denigrant animam, facientes eam carboni similem. *Thren.* 3. Denigrata est super carbones facies eorum. Sed carbo cum accenditur, sua nigredine detegitur: sic animæ nigredo cum charitate inflammatur. 1. *Pet.* 4. Charitas operit multitudinem peccatorum.

Peccata multis modis tegũtur.

2. *Beatus vir cui non imputauit.* Ecce tertium. Quasi diceret: Beatus cuius remissa originalis culpa, cuius actualia sunt tecta, & etiam *beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum*, veniale sine quo nemo viuit in hac vita. *Proverb.* 20. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Non imputat autem, quia absorbetur vehementia charitatis, sicut gutta aquæ ab igne: sicut factum est in Iob qui dicebat 17. Non peccaui, & tamen venialiter peccabat, & eum Dominus commendauit ostendens, quod ei non imputaret. Similiter Nathanaëlem *Ioan.* 1. Ecce vere Israelita in quo dolus non est.

Sed quæret aliquis, Quomodo beatus dicitur, cuius iniquitates remissæ, cuius tecta sunt peccata, cui non imputauit Dominus peccatum, cum videamus viros sanctos tot miseriis exponi? Addimus: dolori cordis, erubescentiæ confessionis, miseriæ satisfactionis oportet quod exponantur. *Isidor.* lib. 10. cap. 3. Beatus dicitur quasi bene aptus. In statu enim peccati fuit sicut puluis modicus, brevis, vt atomus. *Psal.* Comminuam eos vt pulverem, &c. supra: Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, &c. Sed postea fit gigas mirabilis: habet enim caput quod attingit vsque ad cœlum, scilicet Christum, cuius est membrum. Ad *Ephes.* 1. Ipse dedit eum caput quod attingit vsque ad cœlum, *super omne corpus* quod est Ecclesia. Et extendit in latitudinem corpus suum, ab Oriente vsque in Occidentem. *Dan.* 4. Magnificatus es, & inualuisti, & magnitudo tua creuit. Item bene aptus est genere & nobilitate: erat enim primus terminus peccati. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. In eodem, Vos ex patre diabolo estis. Nunc autem factus est de genere Dei. *Act.* 13. Ipsius enim genus sumus. *Ioan.* 1. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, &c. Item bene aptus nomine. Prius vocabatur fur, vel adulter, vel aliquid tale: nunc autem Deus. In *Psal.* Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes. 2. *Reg.* 7. Feci tibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Sed pœnitenti iuxta nomen magnorum qui sunt in cœlo. Item bene aptus numero: quia illud donum excellentissimum accipit, scilicet, Spiritum sanctum, qui est summum omnium donorum. *Pron.* 3. Dabit capiti augmenta gratiarum. *Eccles.* 44. Homines magni virtute.

Beatitudo hominis iustificati.

Nec est in spiritu eius dolus. Hic secundum, in quo causam felicitatis ostendit ex parte illorum. Ait enim: Sic beatus existens in statu gratiæ, & hoc iustum, quia *nec est in spiritu eius dolus.* Dolus in spiritu dicitur esse, quando homo seipsum reputat, nec culpam recognoscit, sicut Pharisæus culpam occultabat, & dolum in spiritu habebat. Tales Deum magis prouocant ad vindictam, & ita nunquam ad gratiam infundendam. *Iob* 36. Simulatores & callidi prouocant iram Dei. *Proverb.* 12. Dolus in corde cogitantium mala. 3. *Reg.* 14. Ingredere vxor Ieroboam: cur te aliam simulas? Et Ieroboam diuisio populi interpretatur, & significat diabolum qui non quærit nisi diuidere populum. Huius vxor est anima simplatrix iustitiæ. Sed huic dicitur: Ingredere interiùs in corde, & vide iniquitates & peccata: non enim sunt tecta, &c.

3. *Quoniam tacui.* Hic secundum, in quo ostendit statum non confitentis, infelicem ostendendo. Primò ergo tangitur defectus boni. Secundò abundantia mali, ibi, *Quoniam die ac nocte.* In prima duo secundum duplicem culpam quam tangit. Primò confessionis malorum carentiam, quia ipsam renuit, nec confessus est. Secundò malorum iactantiam. *Dum clamarem.* Et est superbia causata virtutis diminutione. Ait enim: Beatus qui est in statu præcedenti, infelix qui in opposito, quem experti sumus, *quia inueterauerunt*, facta infirma & debilia, *ossa mea*, id est, spiritus mei, vel mei spiritus fortitudo debilitata fuit, & propter defectum. Ad *Hebr.* 8. Quod inueteratur & senescit, propè interitum est. Et dicitur anima os ratione operis: quia sicut opus ossis est carnem mollem sustentare, sic spiritus carnem sustentat, & corpus totum. *Proverb.* 18. Spiritus viri sustentat imbecillitatem. Ratione nominis: quia sicut dicit Isidorus, ossa dicuntur quasi vita, quia antiquitus cremabantur. Sic anima igne charitatis debet cremari tota. In *Psal.* In meditatione mea exardescet ignis. Et dicuntur ossa in plurali, propter virtutum pluralitatem. *Inueteraverunt* ergo *ossa mea*, *quoniam tacui*, celando peccatum, non confitendo. *Iob* 16. Si tacuero, non recedet à me dolor meus. *Psal.* Omnis iniquitas oppilabit os suum.

Infelicitas peccatoris.

Dum clamarem. Contradicere sibi videtur. *Tacui* dixit, quomodo ergo addit, *Dum clamarem.* Responsio multiplex. Primò, vt sit clamor oris, & sit sensus: *Tacui* peccata in confessione: sed bona si qua habui, iactando clamaui: contra illud 1. *Reg.* 2. Recedant vetera de ore vestro, id est, peccata: & nolite multiplicare loqui

loqui sublimia gloriantes, bona iactando opera. Vel vt sit clamor operis. Quasi diceret: Tacui ne peccarem ore, dum clamarem opere. *Gen.* 18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Et hoc *tota die*, hanc miseram iactantiam de die in diem prolongando, vel operis clamorem. *Psal.* Prolongauerunt iniquitatem suam. *Isa.* 5. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Damnosum ergo valde silentium peccati. *Isa.* 6. Væ mihi, quia tacui. Et pernicioſus clamor iactantiæ opera ostentando. Vndè addit, quia vir pollutus labiis ego sum. *Proverb.* 18. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem reliquerit ea & confessus fuerit, veniam consequetur.

4. *Quoniam die ac nocte.* Hic secundum, in quo tangitur mali abundantia. Et primò ex parte corporis. Secundò ex parte animæ, ibi, *Conuersus sum.* Ex parte animæ ostenditur duplex miseria. Cognitio ipsius miseriæ in aspectu. Remorsus conscientiæ in affectu. *Dum configitur.* Dicit enim: Sic carui omni bono, & conuersus sum in ærumna mea existens, conuersus sum vt viderem eam, & cognoscerem. *Thren.* 3. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis tuæ. Et hoc *quoniam grauata est super me manus tua.* 2. *Reg.* 5. Grauissima manus Domini facta est super Azotios, & tunc cognouerunt se peccare in Dominum propter arcam quam tenebant. Et hoc *super me*, plusquam possim sustinere, & *tota die*, continuè. 2. *Machab.* 12. Antiochus superbiam & miseriam non cognouit, donec afflictus est grauiter à Domino. Tunc habere cœpit conscientiæ remorsum. Et hoc *dum configitur spina*, interior in conscientia remorsus de culpa. De hac punctione *Proverb.* 12. Pungens oculum deducet lachrymas. Remorsus enim conscientiæ & oculi interioris, multos vsque ad fletum deducit. Vel spina peccatum appellatur, & culpa impugnatiua est: & hoc quia nascitur de terra nostra. *Genes.* 3. Maledicta terra in opere tuo: spinas & tribulos germinabit tibi. Et sponte oritur, imò magis ex negligentia cultorum. *Proverb.* 24. Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & superficiem eius spinæ. Item flos vel fructus si est in spina, sine læsione non carpitur: sic nec delectatio peccati sine pœna habebitur, sed statim conscientiam punget. *Ioel.* 3. Cito velociter reddam vicissitudinem vobis. Spina etiam appellatur pœna ista, & miseria exterior quæ affligit. *Isa.* 32. Super humum populi mei spinæ & vepres, maiores pœnæ, & minores ascendent: quantò magis super domos gaudij ciuitatis exultantis. Sensus ergo est: *Conuersus sum in ærumna mea*, vt ipsam cognoscam dum remordet me conscientia, dum affligitur corporalis pœna.

Spina multiplex accipio.

Vel spina appellari potest superbia, quæ tenet animam rigidam & erectam sicut dorsum spina, & est densus. Cognoui culpam & miseriam cum confringitur in me superbia, ex miseriis quas sustineo. *Iob* 13. Vir vanus in superbiam erigitur. Sed confringitur superbia, & humiliatur. Supra in *Psal.* Confringet Dominus cedros Libani. Vel spina dicitur ipsa ratio, quæ debet animam sursum erectam tenere. Sed hæc configitur quando ad terrena inclinatur. *Proverb.* 17. Oculi stultorum in finibus terræ. Et in *Psal.* Oculos suos statuerunt declinare in terram. *Daniel.* 13. Aduerterunt sensum suum ne viderent cœlum.

5. *Delictum meum.* Hic secundum, in quo subiungitur de confessione oris, postquam præmissa sunt quæ pertinent ad contritionem cordis: & dicuntur duo. Primò quidem asserit se confessum. Secundò ostendit confessionis effectum, ibi, *Dixi confitebor.* In prima duo. Primò tangit confessionem omissorum. Secundò commissorum. *Et iniustitiam meam.* Dicit ergo, Hæc est beatitudo existentis in gratia, & miseria existentium in statu oppositi. Et propter hoc, *delictum meum*, omissionis scilicet peccatum, *cognitum tibi feci.* Sed hoc quomodo? Nunquid non erat ei cognitum antequam loquereris? Respondeo. *Tibi*, id est, tuo vicario, scilicet sacerdoti. *Glossa*, Quod tacui peccata, argumentum est, quod negligentia confitendi est confitenda. Quando autem peccat mortaliter differendo? Omnes sunt in hoc quod differendo vltra tempus ab Ecclesia ordinatum, scilicet vltra annum. Alij dicunt, quòd si non confitetur, quam citò habet copiam confitendi & sacerdotis, mortaliter peccat, quod est satis durum. *Eccles.* 5. Ne tardes conuerti ad Dominum, corde per contritionem, & ne differas de die in diem, facere confessionem.

Et iniustitiam meam, peccatum scilicet actuale, *non abscondi. Iob* 31. Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celaui iniquitatem meam. *Psal.* Reuela Domino viam tuam. *Ierem.* 12. Tibi enim reuelaui causam meam. *Pron.* 18. Iustus in principio accusator est sui. *Isa.* 43. Narra si quid habes tu, vt iustificeris.

Dixi: Confitebor. Hic secundum, in quo tangitur confessionis effectus, & virtus, quia tantæ virtutis est, quod etsi sit adhuc in proposito, facit peccatum remitti? vnde duo dicuntur. Primò confessio in proposito. Secundò peccati remissio. *Et tu remisisti.* Dicit ergo: Sic cognitum feci delictum, non abscondi iniustitiam. Et mira confessionis virtus. *Dixi*, in corde meo proponendo: *Confitebor aduersum me*, id est, contra illud quod proposueram tacere peccatum meum: accidit enim talis peccatorum mutatio in prædicationibus. *Pron.* 15. Labia prudentium disseminabunt scientiam. Et statim sequitur: Cor stultorum dissimile erit. Vel *aduersum me*, id est, mihi attribuendo, non Deo, non dæmoni, non naturæ. *Iob* 10. Dimittam aduersum me eloquium meum. 2. *Reg.* 24. Ego sum qui peccaui. *Proverb.* 18. Iustus in principio accusator est sui.

Et sciendum est breuiter, quòd quicunque creaturæ, vel fato, vel astris, vel carni, vel dæmonibus, vel sortiis homo peccatum attribuit, postquam propriæ voluntati obtemperauit, quodammodo illud in ipsum Deum refundit, quod ab fere omnibus. *Ierem.* 15. Omnes maledicunt mihi, dicit Dominus: sed errant, quia scriptum est: Non Deus volens iniquitatem tu es. *Aduersum me* ergo *confitebor Domino*, ad honorem scilicet Dei. *Ios.* 7. Fili confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo. *Et tu*

rem filii, statim in proposito confitendi, *impietatem peccati mei.*

Nota, quòd dicit *impietatem peccati*, id est, impietatem quam non confitebar, peccatum scilicet quod silebam. *August.* Nondum vox est in ore vt loquatur homo, & Deus audit. *Isa.65.* Erit, antequam clament ego exaudiam. Adhuc ipsis clamantibus ego exaudiam. *Cassiod.* Votum pro opere iudicatur.

Fructus confessionis.

Et nota, quòd quamuis Dominus dimittat peccatum ad propositum confitendi, tamen vtilis est adhuc & necessaria confessio oris, propter multa. Propter pleniorem peccati cognitionem: melius enim cognoscit homo peccatum suum post iudicium sacerdotis, quàm ante faceret. *Deuter.27.* Si difficile vel ambiguum aliquid fuerit inter lepram, &c. venies ad sacerdotem Leuitici generis, &c. *Luc.10.* Ite, ostendite vos sacerdotibus. *Leuit.13.* Iudicium inter lepram, & lepram ad sacerdotem pertinebit. Ad satisfactionis inchoationem: erubescentia enim quam habet in confessione, est magna pars pœnitentiæ. *Ierem.11.* Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum & erubui. Et ob hoc vlterius ad relaxationem pœnæ virtute clauium faciendam. *Ioan.20.* Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

Virum sacerdos valeat absolvere à culpa & à reatu pœnæ æterne, vide Doctorem in 4. d.18.a.7.

Intelligitur de pœna, non de culpa. Item ad plenam emendam faciendam: non enim in peccato tantum Deum offendit, sed etiam totam Ecclesiam. Vnde potest dicere illud *Luc.15.* Pater peccaui in cœlum & coram te. Contra Ecclesiam & coram te, & propter hoc necessarium est ab Ecclesia petere emendam. Item ad intercessorum multiplicationem: tenentur enim confessores, attentius orare pro confitentibus. *Iosuè 2.* Cunctorum sanguis qui fuerit inuentus in caput effundentis redundabit, dixerunt exploratores ad Rahab, si filum coccineum in fenestra apparuerit, Christi passio & pœnitentia in sensibus. Ex hoc debent bonos & sanctos & deuotos confessores eligere, qui prudentes sint, quia etsi ratione clauium idem omnes possint, hi tamen magis ratione orationis.

6. *Pro hac orabit.* Hic subiungitur in hac tertia Psalmi parte, de tertia parte pœnitentiæ, scilicet satisfactione: & tanguntur duo. Primò oratio, quæ est magna pars satisfactionis. Secundò proximi exhortatio ad bonum, quæ est alia, ibi, *Nolite fieri.* In prima duo. Primò oratio pro præteritis relaxandis. Secundo pro futuris vitandis, ibi, *Tu es refugium.* In prima duo. Primò oratio: Secundò frustratio talis orationis in aliquibus: *Veruntamen in diluuio.* In prima tria. Primò quis orauit, quia omnes sancti. Secundò pro quo. *Pro hac.* Tertiò quando. *In tempore.* Ait ergo: Dixi me miserum in statu culpæ, & volentem pœnitere ab omni iniquitate absolutum, & est necessarium: quia *omnis sanctus*, excepto sanctorum sancto Christo. *Daniel.9.* Et Virgine eius matre sanctificata in vtero. *Isa.63.* De gentibus non est vir mecum, sed est mulier in munditia, & in vidualitate à peccato. *Oratio ad te*, mentem sursum eleuando, *pro hac* impietate scilicet, vel dimittenda, si est in ipsa adhuc, sicut Maria Magdalene. *Luc.7. Eccles.38.* Ora Dominum, & ipse curabit te. Vel gratias tale rendo, si non est in ipsa: aliter enim ingratus

Tertia pars Psalmi de satisfactione, & de oratione eius precipua parte.

esset. *Eccles 29.* Ingratus sensum derelinquit liberantem se. Omnes ergo orabunt, omnes indigebunt. Ad *Rom.3.* Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, scilicet confessione peccatorum, & humili oratione. Et hoc *in tempore opportuno*, in tempore scilicet gratiæ, non in tempore ante legem, non in tempore sub lege, sed in tempore gratiæ. 2. ad *Corinth. 6.* Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc, &c. Nunc petendum & corde & ore & opere. *Ioan.9.* Venit nox quando nemo poterit operari, nec valebit orare. *Prouerb.6.* Non acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima,

Veruntamen in diluuio. Hic secundum, in quo monstratur fructatio orationis in aliquibus, scilicet existentibus in deliciis vel hæresibus. Ait enim: Sic orabit omnis sanctus pro tollenda impietate. *Veruntamen in diluuio aquarum multarum* existentes. Nota, quòd aquæ sunt hæreses, concupiscentiæ carnales, & pœnæ. Diluuio ergo hæresum submergitur rationabilis, diluuio concupiscentiarum carnalium concupiscibilis, diluuio miseriarum & pœnarum irascibilis aliquando. Sic ergo legatur. *In diluuio aquarum multarum non approximabunt*, vt exaudiantur: aquæ enim sunt errores. *Prou.18.* Aqua profunda ex ore viri, philosophi hæretici scilicet, qui dicitur vir per hypocrisim quam simulat exterius. *Isa.15.* Aquæ Nembrim desertæ sunt. *Prouerb.7.* Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Hæ submergunt fere omnes: dicunt enim quidam, quòd fœmina impellit ad peccandum, quidam quod fata, alij quod planetæ, alij quod gens tenebrarum. Ita pauci sunt, qui non inuoluantur in hoc diluuio, sicut pauci in arca Noë saluati sunt. *Genes.7. & 8.* Secundo modo. *In diluuio aquarum multarum*, scilicet existentes: aquæ enim sunt deliciæ. *Exod.* 29. Ecce ego ad te draco magne, qui cubas in medio fluminum Ægypti, extraham te de medio fluminum tuorum, deliciarum. *Ad eum non approximabunt*, quia ipse est vita, & tales mortui. 1. ad *Tim.5.* Vidua viuens in deliciis, mortua est. De tertio sic: *In diluuio aquarum multarum*, pœnarum scilicet, quæ sunt amaræ. *Ierem.9.* Potum dabo eis aquam fellis. Ipsæ autem inundabunt in iudicio: tunc erit illarum diluuium. *Sophon. 1.* Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. In hoc diluuio *ad eum non approximabunt. Prouerb.* 1. Tunc inuocabunt me, & ego non exaudiam. Vel in bono sic: *Omnis sanctus orabit: Veruntamen in diluuio aquarum multarum*, in iudicio inundantium, *ad eum* qui sic orat, *non approximabunt* illæ aquæ.

Triplex diluuium, error, concupiscentia, & miseria.

Primo diluuio multi submerguntur.

Secundo diluuio pauci liberari possunt.

Tu es refugium meum. Hic de oratione fundenda pro futurorum malorum euasione, & tangitur primò persuasio. Secundò oratio. Tertiò diuina responsio. *Intellectum tibi dabo.* Persuadet autem à duplici virtute. A fiducia quam habet in illo. Et à spirituali lætitia qua exultat in ipso. *Exultatio mea.* Ait ergo sic: Omnes sancti orant, sed non illi qui sunt in diluuio, & sic non valet, sed ego non sic: imò dico ô Domine, *Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me.* In diluuiis autem ad alta confugiendum est. *Psal.* Altissimum posuisti refugium

7.

fugium tuum: non acceder ad te malum. Et ad fortem locum, qui inundatione aquarum non possit obrui. *Prouerb.18.* Turris fortissima nomen Domini: ad ipsum currit iustus, & exaltabitur, vt non timeat aquarum diluuium. In circundatione apertè significatur tribulationum abundantia. In *Psal.* Circundederunt me dolores mortis. *Iob.16.* Circundedit me lanceis suis. In tali tamen non est refugiendum nisi ad Deum. 2. *Paral.20.* Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos, &c.

Exultatio mea, in qua scilicet gaudeo spiritualiter, & exultationis materia, & si tribulor in hac miseria. *Naum 1.* Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. *Psal.* Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Ad *Rom.12.* Spe gaudentes, in tribulatione patientes. *Prouerb.13:* Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Et ideo rogo, *erue me à circundantibus me*, pœnis & culpis. Melius enim est omninò cæci, quam in tuta turre obsideri, quod fit hîc per gratiam, sed in futuro omninò fiet per gloriam. 2. ad *Corinth.1.* De tantis periculis eripuit nos in quem speramus.

Tribulatio bona.

Et nota, quòd tribulatio est toleranda patienter, quia circudat vt spinæ hortum ad defensionem, vt zona tunicam ad deambulationem, vt corona caput ad venerationem. Anima enim iusti est hortus in quo seminatum est illud semen, de quo *Luc.8.* Semen est verbum Dei. Ibi plantæ virtutum, flores cœlestium desideriorum, fructus bonorum operum, folia verborum honestorum: hortulani sunt prædicator & Baptista. 1. ad *Corinth.3.* Ego plantaui, Apollo rigauit. Non sufficit ergo Deo vt sit huic horto carnis macerie, sed adiunguntur spinæ tribulationum. *Cant.2.* Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Item corpus est vestimentum animæ. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me. Et ponderosum *Sap.9.* Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et propter hoc angitur tribulationibus, ne impediat ambulantem. *Iob* 19. Flagellis suis cinxit me. *Luc.12.* Sint lumbi vestri præcincti. Item honor magnus est animæ assimilari Christo, qui coronam spineam portauit in capite. *Ioan.* 19. Et propter hoc & ipsa coronatur tribulatione. *Isa.22.* Coronans coronabo te tribulatione.

8. *Intellectum tibi dabo.* Hic subiungitur responsio Dei: & dicuntur duo, quæ promittit. Primò illuminatio intellectus. Secundò confirmatio affectus, *In via hac qua gradieris.* In prima duo. Primò promittit illuminationem ad credenda. Secundò ad agenda: *Et instruam te.* Dicit ergo: Sic [illegible] & respondeo, *intellectum vberem* in credendis, maximè cognoscenda mea fragilitate, quia sine me nihil boni potes facere, *tibi dabo*, pœnitenti. Hoc enim est de illis quæ oportet credi contra Pelagianos. *Ioan.16.* Sine me nihil potestis facere. 2. ad *Corinth.3.* Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et quia melior Paulo? Hoc dat omnibus; hoc pœnitenti confer. *Eccles.43.* Plè agentibus dedit sapientiam. Militi enim suo fortia confert sentum fidei. Ad *Ephes.6.* In omnibus sumentes scutum fidei.

Et instruam te, in moribus de agendis per verbum Dei, vt sic post scutum habeas gladium. Ad *Ephes.6.* Et gladium spiritus quod est verbum Dei. Et quia parum esset habere scutum & gladium, nisi sequeretur fortitudo, addit, *In via hac*, scilicet pœnitentiæ, & mandatorum Dei, qua gradieris, non stabis. *Amos 7.* Qui vides (& quasi visum sequeretur fortitudo, addit) gradere. *Firmabo super te oculos meos*, id est, firmitatem meorum intuitu præstabo oculorum. 2. *Paral.16.* Oculi Domini super vniuersam terram contemplantur, & præbent fortitudinem. *Isa.* 40. Qui dat lasso virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat.

Nolite fieri. Hic subiungitur exhortatio ad proximum. Et primò ponitur exhortatio ad bonos, secundò ad malos, ibi, *sperantem autem in Domino.* Malos dehortatur à malo dupliciter, propter deformitatem culpæ quæ brutis assimilat, & propter pœnalitatem quæ cruciat, *quibus non est intellectus.* Et tangitur triplex. In rationali ignorantia: in concupiscibili fames. *In chamo.* In irascibili flagellorum copia. *Multa flagella.* Dicit ergo: Sic Dominus intellectum promisit, quod & vobis facit si vultis, vnde moneo: *Nolite fieri sicut equus & mulus*, quæ sunt sine intellectu per peccatum maximè superbiæ. *Psal.* Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. 2. ad *Tim.6.* Qui non acquiescit ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est nihil sciens. Item per torporem accidiæ. *Eccles.22.* Cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam. Et in fine narrationis dicet: Quis est hic? Sicut equus qui est animal superbum quantum ad primum, sicut mulus qui est torpens & lentum quantum ad secundum. Significatur autem superbus per equum, quia cervix erigitur. *Iob* 15. Cucurrit contra Dominum extento collo. Pes equi ferro munitur, & superbi ad æma & gladios efficiuntur, multum diligunt talia. *Prou.22.* Æma & gladij in via superbi. Impetuosè fertur equus, sic & superbus. *Abac.1.* Leuiores pardis equi eorum. *Ierem.4.* Omnes ad cursum suum conuersi sunt.

Piger multo comparatur.

Mulus autem significat pigrum. Primò ratione nominis. Mulus autem dicitur secundum *Isidor.* quia tardus in gyro molendo ducat molas, sicut pigri. *Prouerb.26.* Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Secundò ratione sterilitatis: sterilis enim est mulus. *Aristotele*, Genus mulorum non generat omninò. Et piger nullum fructum *Prouerb.21.* Desideria occidunt pigrum: nolunt enim quicquam magnum aggredi. Tertiò ratione generis: est enim animal bigenetinum, ex duplici scilicet specie genitum, equo & asina, & neutram speciem habet, & piger commune habet cum bonis velle sed non operationem, cum malis nolle, sed. *Prouerb.13.* Vult, & non vult piger. Vel qui equum gentile populum est dominus: per mulum Iudæum notatum.

In chamo & frano. Hic secundum, in quo tangit pœnam parvis vegetabilis, nutrimenti subtractio

ſtractionem, & minorem & maiorem: & hoc facit pœnitens hanc miſeriam eis imprecando ad bonum eorum, ſcilicet conuerſionem. Ait enim: Sic vos peccatores canete fieri ſicut equus & mulus, quia ſi noluerint, ô tu Domine, eorum *qui non approximant ad te*, ſed magis fugiunt per culpam. (*Pſal.* Longe à peccatoribus ſalus) *maxillas*, quibus debent cibum maſticare, *conſtringe in chamo*, id eſt, per chamum, qui minus conſtringit, ei prius aliquid nutrimenti ſubtrahendo[1], & poſtea ſi correpti non fuerint, *in freno*, quod fortius ſtringit. *Iſa.*37. Ponam circulum in naribus tuis, & chamum in labiis tuis. Dicitur ſuperbo cuidam, & reducam te per viam, per quam non veniſti.

Modus corripiddi, prius chamo quã freno vtendum.

Et nota ordinem. Primò enim debemus corripere manſuetè, tanquam imponendo chamum. Ad *Galat.*5. Vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi hominem in ſpiritu lenitatis. Poſtea ſi opus fuerit, dure imponendo frænum. *Thren.*2. Increpa eos durè. *Iob* 30. Frænum poſuit in os meum. Bonum frænum abſtinentia, quæ refrænat à multis. *Ezechiel.*29. Ponam frænum in maxillis tuis. E contrario multi prælatorum ſtatim volant ſubditis imponere frænum, maiorem & grauem correctionem, ſtatim excommunicando, fulminando, contra illud *Eccleſ.* 17. Nimis odito execrationem, cognoſce iudicia Dei, &c.

Multa flagella. Hic tertia pœna in ſenſibili potentia, ſcilicet flagellorum copia. Ait enim: Sic excæcabuntur intellectu, & in vegetabili, & etiam *multa flagella* ſunt, ſupple, *peccatoris*, ipſam eius ſenſibilem torquentia in præſenti. *Prouerb.* 15. Flagella equo, & chamus aſino, & virga in dorſo inſipientium. *Pſal.* Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui. Et bona ſunt in præſenti & amoris ſigna, non crudelitatis. *Hieron. ad Alexium*, Putridæ carnes ferro indigent, & cauterio. Non eſt medicinæ culpa, ſed vulneris, cum crudelitate non parcat medicus, vt parcat. *Seneca*, Vt miſereatur, & niſi flagellaret, crudelitas eſſet. Propter hoc dicebat *Iudith* in 7. In tuo flagello medica iniquitates noſtras. Multa etenim parata ſunt in futuro, tam in iudicio quam in inferno. In iudicio, quia quot verba Chriſti, tot mallei igniti contra peccatores. *Ierem.*23. Nonne verba mea quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petras? *Prouerb.*19. Parata ſunt deriſoribus tormenta, & mallei percutientes ſtultorum corporibus. *Anſelm. in meditationibus ſuis*, Væ, væ, væ, ira Omnipotentis vbi poteris capi in me? Non eſt quod te poſſit tolerare in toto me. O angustiæ, hinc erunt accuſantia peccata, inde terrens iuſtitia, ſubtus patens horridum cahos inferni, deſuper iratus iudex, intus conſcientia rrens, foris mundus ardens, vix iuſtus ſaluabitur, peccator tunc deprehenſus vbi parebit? Sic in iudicio multa flagella, ſed quid poſt vno verbo. *Iob* 20. Omnis dolor irruet ſuper eum, verbo Dei exuflatum in infernum.

Sperantem autem. Hic exhortatio ad bonos, & promittit eis primò de præteritis peccatis miſericordiam. Secundo inuitat ad lætitiam pro futuris bonis, ibi, *Lætamini.* Tertiò ad gloriationem de præſentibus etiam acceptis, ibi, *Et gloriamini.* Ait enim: Sic de peccatoribus. *Autem*, pro ſed. Sed *ſperantem in Domino.* Qui ex toto in Deo confidit, omnia illi attribuit, dicens illud. *Iſa.* 27. Omnia opera noſtra operatus eis in nobis Domine, & etiam operaris & operaberis. *Miſericordia circundabit*, Dominus. *Miſericordia*, ablat. caſus. *Miſericordia*, inquam, in tribulationibus conſolabitur, ſicut tribulationes circundant. 2. ad *Corinth.*1. Sicut abundant paſſiones in nobis, ita per Chriſtum abundant conſolationes in nobis. *Pſal.* Qui coronat in miſericordia & miſerationibus, beatificans te in futuro. *Iob vlt.* Circunda tibi decorem.

II.

Lætamini in Domino. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic miſericordia circundabit, & propter hoc, ô vos iuſti, *Lætamini in Domino*, tacita ſuauitate interius. *Caſſiodor.* Lætari eſt taciturnitatis mentis ſuauitate mulceri. *Et exultate*, lætitia in geſtu monſtrata exteriùs. Idem, Exultare eſt concitati animi feruore gaudere. Et notatur profectus in gaudio iuſtorum: procedit enim ab interiori gaudio, vſquequo procedat exteriùs. *Tob.* 4. Poſt tempeſtatem tranquillum facis, quantum ad primum: & poſt lamentationem & fletum exultationem infundis, quantum ad ſecundum. 2. ad *Cor.*7. Repletus ſum exultatione, ſuperabundo gaudio.

Progreſſus gaudij.

Et gloriamini. Ecce tertium. Quaſi diceret: Sic *lætamini & gloriamini omnes recti corde*, de puritate conſcientiæ. 2. ad *Corinth.* 1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Et quia certa ſpe eſtis filij Dei futuri in futura gloria. Ad *Roman.* 5. Gloriamur in ſpe filiorum Dei. Vel ſic: *Lætamini* iuſti incipientes: exultate iuſti proficientes, *& gloriamini* recti corde, perfecti. Vel tangitur hîc triplex gaudij materia, quia gaudendum eſt de ablata culpa, pro collata gratia, & pro ſperata gloria, quibus tribus reſpondent hæc tria. Quantum ad primum *lætamini*, quia liberati à tyranno opprimente. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: à laqueo conſtringente. *Prou.*5. Iniquitates ſuæ capiunt impium. *Pſal.* Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Pro collata gratia, quia nos iuſtificat & conſeruat. *Eccleſ.*1. Religioſitas cuſtodit & iuſtificat cor: iocunditatem atque gaudium dabit. Pro gloria expectata. *Prou.*27. In exultatione iuſtorum multa gloria eſt.

Differentia gaudij.

IN XXXII. PSALMVM.

In finem, Pſalmus Dauid.

1.

Argumentũ Pſalmi exponẽtis laudẽ poſt cõfeſſionem peccatorum in ſuperiori.

Diuiſio, inuitat ad laudem, remouẽtia timorem & amorem.

Exultate iuſti. Hic eſt Pſalmus trigeſimus ſecundus, in quo poſtquam actum in Pſalmo præcedenti de confeſſione peccatorum, & eius fructu, agitur conſequenter de laude & timore & ſpeciali cultu iuſtificatoris, directa conſequentia confeſſionem peccati, ſequitur confeſſio laudis gloriosæ. Titulus autem Pſalmi frequentes ſuperius expoſitus eſt. *In finem, Pſalmus Dauid.* Pſalmus autem in tres partes diuiditur principales. Primò enim inuitat ad Dei laudem, vt ſic ſeruiat ei noſtra rationabilis. Secundò ad timorem vt reſiliat ad eius magnitudinem irascibilis, ibi, *Timete Dominum.* Tertiò

Tertiò ad cultum & amorem ſpecialem tam benefici, vt tota tendat in ipſum noſtra concupiſcibilis, ibi, *Beata gens cuius eſt Dominus Deus.* In prima tria. Primò inuitando oſtendit quod debent laudare. Secundò quomodo. *Confitemini Domino.* Tertiò quare. *Quia rectum eſt verbum.* in prima duo. Primò iuſtos monet vt laudent. Secundò, quòd laudes tales deceant & illis competant. *Rectos decet.*

Ait ergo: Sic ad propoſitum confitendi Dominus peccata dimittit: ergo ô vos iuſti fructum confeſſionis aſſequuti, *exultate in Domino*, exultando laudes dicite, adiicit in fine Pſalmi præcedentis: vnde colore rhetorico vtitur reſumendo quod dixerat, & repetit vt addat. Ad *Philip.*4. Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete. Sic iſte repetit: exultate in Domino, inquam, non in vobis, qui eſtis repleti omnibus miſeriis. *Iob* 14. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſeriis, Sed in Domino, in quo gaudium, quia nec contrario admiſcetur, nec inuito auferetur, nec tempore finietur, de quo: Delectationes in dextera tua vſque in finem, id eſt, finales. *Iſa.*35. Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. De ſecundo *Ioan.*16. Videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium nemo tollet à vobis. De tertio *Iſa.* 35. Venient in Sion cum laude, lætitia ſempiterna ſuper capita eorum.

Rectos decet. Quaſi diceret: Bene vos inuito, quia *rectos*, quales ſunt iuſti, *decet collaudatio. Eccleſ.*15. Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. *Iſa.* 4. Exultatio his qui ſalui fient ex Iſrael: aliorum eſt magis gemere. Et nota, quòd dicitur collaudatio, quia in laude Dei ſimul debemus eſſe loco, & coniuncti animo. *Caſſiod.* Collaudatio eſt in ore multorum vna laudatio. Per hoc quod dicit ore, intelligitur coniunctio in loco: per hoc quod dicit vna, intelligitur corde coniunctio. 1. *Pet.*3. Omnes vnanimes vno ore laudare Deũ. Sic autem orare accendit deuotionem, vincit hoſtem, Deo perſoluit debitum honorem: verba enim diuinæ laudis ſunt quaſi ignis, & corda congregatorum ibi quaſi ligna. *Ierem.* 5. Ecce dedi verba mea in ore tuo, in ignem, &. populum tuum in ligna: & ſic accenditur vnus ab alio. *Eccleſ.*4. Vnus quomodo calefiet? De ſecundo diabolus ſemper diuinum honorem ſibi appetit exhiberi. Vnde quia videt quod Deo exhibetur, magis inuidet, & inde magis incitatur ad impugnandum laudantem. *Eccleſ.*2. Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Propter hoc expedit orare in ſocietate: magis enim vincitur in pluribus quam ab vno. 1. *Reg.* 17. Goliath ſingulare certamen requiſiuit. *Dan.*11. Vnus perſequebatur mille, & duo fugabant, &c. Multum accreſcit ex coniunctione ſecundi fortitudo. *Eccleſ.*4. Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſublevantem ſe. De tertio. Deo debeo honorem non quantum oportet, ſed quantum poſſum maiorem. *Eccleſ.*43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum poteſtis: maior eſt enim omni laude. Vnde nullus per ſe ſufficit ad laudandum. Melius ergo laudare cum pluribus, quia quanto cum pluribus laudatur, tanto magis honoratur. Ex quo relinquitur, quòd tantum valet vnus Pſalmus dictus coram pluribus, quantum decem dicti per ſe. Propter hoc dicit Pſalmiſta. Confitebor Domino nimis in ore meo. Quomodo? In medio multorum laudabo eum. 1. ad *Corinth.*14 Plus volo in Eccleſia loqui quinque verba ſenſu meo, vt alios inſtruam ad laudandum ſicut ego laudo, quam decem millia in lingua.

Vbi pluris in laude & melioratur.

Confitemini Domino. Hic ſecundum, in quo docet modum quo laudandus. Primò vt laudent opere. Secundò ore. *Bene pſallite.* Opere dicitur primò carne marcerãdo. Secundò mandata Dei adimplendo. *In pſalterio.* Dicit ergo: Sic exaltate & hoc modo, *Confitemini*, confeſſione laudis, & hoc *in cithara*, in carne ſcilicet per pœnitentiam afflicta. Non enim intelligitur de materiali cithara: & ſi hoc aliquando fiebat antiquitus, erat eius quod faciendum erat figura. *Auguſt.* Nemo cum hoc audit, conuertat cor ad theatrica inſtrumenta: talia enim reprehenduntur. *Iſa.*5. Cithara & lyra & tibia & tympanum in conuiuiis veſtris. Et *Iob* 21. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad ſonum organi. Ergo cithara dicitur caro mortificata, ſcilicet corpus afflictum pœnitentia. Et benè, primo ratione diffuſionis. Dicit enim Iſidorus, Cithara eſt lignei ventris in imo ſita concauitas. Imum enim in nobis caro eſt, altum ſpiritus: in hac autem venter eſt, & concauitas pectoris, quæ ad literam reſonat. Propter hoc dicebat fortè *Iſa.* 16. Venter meus ad Moab quaſi cithara ſonabit. Item ratione nominis: quia ſicut dicit Iſidorus, Cithara dicitur à cito iterata percuſſione. Cito enim & frequenter percutitur. Sic caro citò, ſtatim vt titillat, frequenter eſt percutienda, ſicut illius cithara, qui dicebat: Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis. Dulcis eſt ſonus huius citharæ in auribus Dei, quando ab imo ventris gemit, & pectus tundit. *Apoc.*14. Audiui vocem quaſi citharœdorum citharizantium in citharis ſuis. *Deuter.* 5. Fac me audire vocem tuam. Et rurſus in 8. Amici auſcultant te. Sed heu poteſt dici illud *Iſa.*24. Conticuit dulcedo citharæ. Suam citharam percutiebat, qui dicebat 1. ad *Corinth.*9. Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, &c. *Iſa.* 23. Inuitamur ad citharizandum. Sume citharam, & circui ciuitatem, &c.

2.

Modus laudãdi Deum.

Cithara id eſt corpus mortificatum.

In pſalterio. Hic eſt ſecundum, in quo monet laudare in adimpletione mandatorum. Primò veteris legis. Secundò nouæ. *Cantate ei.* Ait enim: Sic *confitemini in cithara*, & etiam *in pſalterio decem chordarum*, id eſt, in charitate, de qua tanquam decem chordæ pendet tota connexio mandatorum. *Matth.*22. In his duobus vniuerſa lex pendet & Prophetæ. *Pſal.* In pſalterio decachordo pſallam tibi. Et bene per citharam carnis mortificatio quæ reddit ſonum ab imo, per pſalterium mandata in charitate, quæ ſonum reddit à ſuperiori parte.

Cantate ei canticum. Hic præcipit vel ſuadet, de adimplione mandatorum legis. Ait enim: Sic in pſalterio decem chordarum. Et etiam *canticum ei canticum nouum*, id eſt, noui teſtamenti mundata, non ſolum lingua, ſed etiam opere adimplete, & in vita. *Pſal.* Cantabo Domino

Canticum nouum eſt legis nouæ abolitio.

Domino in vita mea, sed in superadditione mandatum novi Testamenti, quia *Matth.* 5. Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, &c. Ad *Coloss.*3. Commonentes vosmetipsos in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus. Hoc canticum cantant dulciter adimplentes Christi consilia in Euangelio data. *Apocalyps.*14. Virgines cantabant canticum novum, ante sedem Dei. *Bene psallite*, sic monuit ad exaltandum & cantandum opere: hic, vt etiam voce. Ait enim: Sic & veteri & novi Testamenti mandata adimplete, *& bene psallite ei in vociferatione*, id est, bonæ operationi vocem laudis addicite, vt hilaris sit vestra oblatio, & exterius exerat se in gaudio: hoc faciant, & non gementes. 2. ad *Corinth.*9. Hilarem datorem diligit Deus.

Et rectè nobis præcipitur plus quam antiquis, triplici ratione: quia præmium promittitur: illis autem tantum terrena. *Isa.*1. Si audieritis me, bona terræ comedetis. Sed nobis cœlestia. *Matth.* 7. Qui facit voluntatem patris mei qui non in cœlis est, intrabit in regnum cœlorum. Item quia fortiùs adiutorium nobis confertur. Sacramenta enim antiquorum aut non conferebant gratiam, aut non tantum, quantum modò. Ad *Hebr.*7. Lex nihil ad perfectum adduxit. Sed *Ioan.* 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tertiò quia nobis exhibetur præcipuum exemplum, ipse Dei filius, qui hoc adimpleuit, vt nobis implenda demonstraret. *Ioan.* 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.

Iure plus nobis præcipitur, quam antiquis, quia plura promittitur, & gratia magis inuamur & exemplo.

4. *Quia rectum est.* Hîc ponitur ratio quare laudandus, quod fuit tertium, & assignatur duplex. Primò ratione suæ bonitatis. Secundò ratione potestatis, ibi, *Verbo Domini cœli.* In prima tria. Primò ratione bonitatis in sermone. Secundò ratione bonitatis in opere. *Et omnia opera.* Tertiò ratione bonitatis in interiori virtute. *Diligit misericordiam.* Sed quia verbum Domini est & promissio diuina, & doctrina Euangelica, aliter exponitur hoc. Ait enim: Sic eum laudate, & hoc modo, & dignum est, *quia rectum est verbum Domini*, diuina scilicet promissio. Promissio enim non est recta, aut quia non rectum promittitur, aut quia promissum non soluitur secundum illud *Eccles.* 5. Displicet Deo infidelis & stulta promissio. Sed de Deo dicitur, *Isai* 45. Ego Dominus loquens iustitiam, & annuntians recta. Et immutabiliter. *Num.*23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dixit ergo & non faciet? quasi diceret, Non.

Laudandus Dei bonitas & potentia.

Vel sic: *Rectum est verbum Domini*, id est, Euangelium, quod dicitur *rectum*, quia non discrepat à rectitudine veritatis, quia nihil ibi falsum. *Psal.* Lex tua veritas. Nec à rectitudine æquitatis, sicut vetus testamentum, in quo dabatur libellus repudij, quod erat contra æquitatem. *Proverb.* 8. Aperientur labia mea, vt recta prædicent, veritatem meditabitur guttur meum, labia mea detestabuntur impium. Et dicitur verbum, non verba, propter bonitatē. Si enim nouum veteri comparetur, brevius est sermone, sed multo potentius virtute. *Isai.* 10. Alia litera, verbum abbreuiatum faciet Dominus super terram: sed virtute magnum. *Matth.* 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, &c. *Prou.*16. In abundanti iustitia, virtus est maxima.

Et omnia opera eius. Hîc ostendit veritatem bonitatis in opere, quia *omnia opera eius in fide*, id est, in fieri omnia promissa eius: fides enim dicitur, eò quod fit, quod dicitur. Tunc ergo opus est in fide, quando aliquis operatur secundum quod dixit. *Matth.*5. Vnum iota, aut vnus apex, non præteribit à lege donec omnia fiant. Vel, *Omnia opera eius*, id est, miracula: quæ sunt propriè opera sua, *in fide*, in habentibus fidem. *Luc.*8. Fides tua te saluam fecit. *Matth.*9. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

Vel sic: *omnia opera eius*, id est, remuneratione digna, quæ eius sunt, quia in nobis facit illa: sunt *in fide* facta: aliter non remuneraret illa. Ad *Hebr.*11. Sine fide impossibile est placere Deo.

5. *Diligit misericordiam & iudicium.* Hîc commendat eum ab interiori virtute triplici. A pietate, à iustitia. *Et iudicium.* Et à largitate. *Misericordia Domini plena est.* Dicit ergo: Sic laudandus, quia bonus in sermone, bonus in opere, & etiam *misericordiam diligit*, intima & naturali virtute habet hoc à patre misericordiarum, cuius est filius naturalis, & à matre. *Psal.* Misericordia aurem Domini ab æterno, & vsque in æternum. Et sicut dicit *Cassiod.* Certum signum quod misericordiam diligit, habemus: nisi enim misericordiam diligeret, tam crebrò opera misericordiæ non exerceret. *Et iudicium*, ne credas in eo misericordiam destruere iustitiam, cuius signum quod promissa soluit. 2. *Reg.*7. Et nunc Domine Deus tu es verus, & etiam verba tua erunt vera. Ad hoc autem quod vtrumque diligat, *Prouer.*21. Facere misericordiam & iudicium magis placent Deo quam victimæ. *Mich.*6. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam. *Ose.*12. Misericordiam & iudicium custodi, & spera in Domino Deo tuo semper.

Christum à patre & à matre misericors.

Diligit misericordiam facere in hoc aduentu primo maximè. An non indignos vocauit ad gratiam? 1. ad *Corinth.*1. Videte vocationem vestram fratres: quia non multi potentes, non multi nobiles, non multi sapientes, sed quæ stulta sunt, elegit Deus. *Tit.*3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, &c. *Et iudicium*, diligat in futuro, quando requiret lucrum de talento commisso. *Luc.*19. Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens vtique cum vsuris exegissem illam? *Luc.* 16. Redde rationem villicationis tuæ.

Misericordia Domini, largè omnia effundentis, *plena est terra.* Homo enim primus repleuit eam propter peccatum miseria, sed secundus repleuit eam misericordia. *Eccles.*18. Patiens est Deus in illis, & effundet super illos misericordiam suam.

Vel terram dicit Ecclesiam, sicut idem *Sap.*1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, id est, Ecclesiam. Sic terram dicit Ecclesiam.

clesiam *Sap.*1. Misereris omnium Domine qui omnia potes.

6. *Potentia in superiores & inferiores mundi partes.*

Verbo Domini cœli. Hîc ostendit laudandum ratione potestatis: & dicuntur duo. Primò ostendit potestatem eius quantum ad superiora. Secundò quantum ad inferiora; ibi, *Congregans sicut in vtre.* In cœlis, quia ab ipso est virtus eorum. *Et spiritu oris eius.* Ait enim: Sic bonus & verè potens: quia *verbo Domini cœli firmati sunt*, stabiliti scilicet materiales isti. De hoc verbo *Ioan.*1. Et verbum erat apud Deum. Et *Apoc.* 19. Vocatur nomen eius, verbum Dei. Hoc fabricati sunt. *Iob* 27. Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. *Prouerb.*3. Dominus sapientia fundauit terram, stabiliuit cœlos prudentia.

Et spiritu oris eius, id est, Spiritu sancto qui procedit ab ore eius, scilicet à filio, *omnis virtus eorum*, in agendo, & mouendo. *Proverb.*8. Quando præparabat cœlos, aderam: quando firmabat æthera sursum. 2. *Paralip.*6. Tu exaudies de cœlo, firmissimo habitaculo tuo. Vel mysticè cœli sunt Apostoli, & Doctores fidei. *Psal.* Cœli enarrant, &c. Hi cœli firmati sunt in bono per sermones & prædicationes Christi. *Psal.* Liquefacta est terra, Ecclesia, & omnes qui habitant in ea: ego confirmani columnas eius, Apostolos. Ad *Gal.*2. Iacobus & Ioannes qui videbantur columnæ esse. *Et spiritu oris*, id est, Spiritu sancto ab ipso procedente, *omnis virtus eorum*, quæ multiplex est. 1. ad *Corinth.*12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ in eodem Spiritu, & sic de aliis quæ ibi determinat. Hæc sunt illa ornamenta de quibus dicit *Iob.*26. Spiritus Domini ornauit cœlos. *Gregor.* Quot sunt virtutes prædicantium, tot sunt ornamenta cœlorum: nisi enim multas virtutes habuissent, & in illis bene firmatæ fuissent tam paucæ oues, quomodo totum mundum lupis plenum continere potuissent? *Matth.*10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.

7. *Potentia in inferiora.*

Congregans sicut in vtre. Hîc ostendit laudandum comparatione ad potestatem respectu inferiorum, scilicet aquarum, & ostenditur in duobus. Primò in repressione illarum ne terram cooperiant. Secundò in circulatione illarum in ipsa terra. *Ponens.* Dicit ergo: Sic potuit in cœlis, & etiam ipse est *congregans* aquas maris ad literam *sicut in vtre*, intra limites suos, & terminos suos, ne totam terram operiant. *Genes.*1. Congregentur aquæ quæ sunt sub cœlo, in locum vnum, & appareat arida. *Iob.*38. Quis concluſit ostiis mare? &c. *Psal.* Terminum posuisti quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.

Aqua non ponitur vt illusa vt darent locum homini.

Ponens in thesauris, in visceribus terræ, vt quibusdam *secretis*, *abyssi*, *oceanum* scilicet profunditates. Et dicit, *in thesauris*. Tacitus à thesauri quod ab ipso, & arcum, quasi in illis partibus terra nihil reposuerit nisi aquam. Et hoc in minimo tempore, in profundissimo enim aquas Deus posuit. Sed nonne satis est aquæ volentis & nolentis, quia cum naturaliter deberet esse super terram, inclusa est, & coercetur in visceribus terræ, & prohibetur à sui diffusione in loco suo ubique? Resp. Non. Si aliquis pauper, vt aliquem magnum, & longe se nobiliorem reciperet, in domo propria, seipsum coarctaret, non esset iniuria. Sic non facta est aquæ iniuria quando coarctata est, vt hominem qui longè se dignior erat, imò propter quem facta est, reciperet in terra, & ei locum daret. Recompensatur autem ei tripliciter. Primò quia anima recipit eam in corpore suo, in quo est eis locus, in loco superiori & digniori, scilicet in pupilla & in cerebro. Item in sacramento ei recompensatur: quia hoc est solum inter omnia elementa per quæ fit peccatorum remissio, adiuncto diuino verbo, scilicet in baptismo. Item recompensatum est ei quia in loco positæ sunt superiori, super ipsos cœlos. *Daniel.*3. Benedicite aquæ quæ super cœlos sunt, Domino. Bona res hospitalitas, quæ se sublimauit aquas. Ad *Hebr.*13. Hospitalitatem nolite obliuiſci, vt per eandem sitis in cœlo collocati, sicut aquæ. Aquæ etiam possunt appellari persequationes maximæ. *Deut.*32. Inundationes maxis quasi hoc fugent. Has concluſit in vtre infra persecutiones ipsos, *abyssos*, homines valde malos, quorum cor est inseruabile. *Ier.*17. *Ponens in thesauris*, in loco occulto, donec ad purgandos bonos proferat illos. *Iob.*38. Nunquid ingressus es thesauros niuis? Aquæ etiam populi fluctuantes. *Apoc.*17. Aquæ multæ, populi multi sunt. Has aquas Deus congregat *quasi in vtre*, id est, Ecclesiæ vnitate. *Ponens abyssos*, id est, peccatores, qui sunt in profundo tenebratum. *Isa.*33. Conuertimini sicut in profundum recesseratis. *In thesauris*, vos faciens pretiosos, sicut factum est in Paulo, de quo *Act.*9. Vas electionis mihi est iste.

Tripliciter ei illatum.

Refertilis aqua commendat hospitalitatem.

Aqua inclusa sunt sicut persecutiones.

Vel aquæ maris adhuc gentes & populi ad Deum conuersi. *Isa.*60. Mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Has congregat in vtre, sic libertate defluant in peccata, & flatu tentationum moueantur. *Eccles.* 39. In verbo eius fletiz aqua sicut congeries: & in sermone oris illius sicut receptoria aquarum. Vel ponit in thesauris, in Christo de quo *Col.*2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscondiri. *Abyssos*, gaudia scilicet inscrutabilia. *Isa.*64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te.

8. *Secunda pars, exhortatiua ad timorem.*

Timeat Dominum omnis. Hîc secunda pars Psalmi, in qua monet ad timendum Deum, quod respicit irascibilem. Primò ergo monet quemlibet vt Deum timeat. Secundò assignat causam, quare timere debeat. *Quia ipse dixit.* In prima duo. Primò, quòd timeatur ab ipso continenti. Secundò ab ipso qui continetur. *Ab eo autem.* Vel sic. Primò vt omnes timeant simpliciter. Secundò, quòd boni specialiter. *Ab eo autem.* Dicit ergo: *Timeat Dominum omnis terra*: continens pro contento: Omnes tam boni quam mali generaliter. *Ier.*10. Quis non timebit te, ô Rex gentium? *Timor*, si non amoris, saltem timor pœnarum cauet. *Ecclesiast.*1. Timor Domini expellit peccatum. *Ecclesiast.*26. Deum time, & meditare eius obiectua.

Ab eo autem. Quasi diceret: Timeant omnes. *Autem*, sed, *vt ex communicantur omnes inhabitantes*

habitantes orbem, in terra contenti. Vel inhabitantes orbem, id est, Ecclesiam: & sic etiam ipsi boni. Et dicitur *ab eo*: commouentur enim boni à Deo, & non ab alio. *Iob* 36. Super hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo. Non lingua ergo tertia commouet eos, de qua

Lingua tertia est diabolica. *Eccles.* 28. Lingua tertia multos commouit. Lingua diabolica. 1. ad *Cor.* 13. Si linguis hominum loquar, & Angelorum. Ecce duæ linguæ. Sed tertia diabolica, quæ loquens Euæ totum commouit.

Vel inhabitantes terram dicuntur mali, qui ipsam inhabitant per amorem qui debent timore Dei commoueri de loco suo. Auarus de arca sua, gulosus de mensa, superbus de cathedra. *Iob* 9. Qui commouet terram de loco suo. *Isa.* 23. Visitabo super habitatores orbis

Homo terra dicitur triplici ratione. mala. Nota ergo, quòd homo sic appellatur terra triplici ratione. Ratione consimilis dispositionis, originis, & humiliationis. De primo *Seneca de naturalibus quæstionibus*, In corpore hominis sunt humida, & dum hoc secundum magis & minus sicut in terra, sicut aquæ per meatus extraneos discurrunt in terra, sic aquosus humor & sanguis per totum corpus: & sicut in terra continentur vapores inclusi, sic in corpore spiritus. Secundo modo ratione originis: hoc patet: quia ortus est de terra. *Genes.* 3. Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es. Tertiò ratione humiliationis. Verum est enim quod Deum habemus Patrem. *Act.* 17. Ipsius enim & genus sumus. Sed matrem habemus terram. *Iob* 38. Hesperum super filios terræ oriri facias. Ex hac ergo parte ignobiles sumus. Vt ergo nos humilier, terram dicit à parte matris, non cœlum à parte patris.

9. *Quoniam ipse dixit.* Hic ratio quare timendus. Et primò à potestate quam ostendit in creando. Secundò ab illa quam quotidie demonstrat gubernando. *Dominus dissipat.* In prima duo. Primò quia solo verbo naturam fecit. *Ipse mandauit.* Secundò quia factam de nihilo formauit. *Ipse dixit.* Sed proprio ordine loquitur, quoniam secundum videtur fuisse quasi maioris potentiæ. Dicit enim: Sic timeatur & iustum est, *quoniam ipse dixit*, verbum æternum genuit. *Et facta sunt*, in illo verbo formata & distincta. *Ipse mandauit*, tanquam potentiam suum verbum extendens ad remotissimum in infinitum, scilicet ad nihil, *& creata sunt*, omnia scilicet de nihilo facta. Vel potest significari in his factio creaturæ, & collatio in hunc mundum. *Ipse dixit, & facta sunt*, de non esse scilicet, in esse deducta & formata. *Eccl.* 8. Sermo eius potestate plenus est. *Sap.* 18. Omnipotens sermo tuus Domine, &c. *Ipse mandauit*, id est, legem suam datam per Moysem misit. *Eccl.* 24. Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum. *Et creata sunt*, informata, vt iam essent per gratiam, quæ prius erant per naturam. *Ezech.* 20. Dedi eis præcepta mea, & iudicia mea, quæ faciet in eis. Et hoc de moralibus. Ad *Ephes.* 2. Ipsius factura sumus, quoad naturam: creati in Christo Iesu, quoad gratiam. Et notantur quatuor. Primò operatoris potestas, quoniam solo verbo operatur. *Iob.* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Secundò operum numerositas, quia non dixit factum, sed *facta*: nec dicit quantum, vel quanta, quia innumerabilia, & indicibilia. *Iob* 5. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus. *Eccl.* 43. In sermone eius proposita sunt omnia. Item operationis velocitas, *Dixit, & facta sunt*, non fiebant. *Psal.* Velociter currit sermo eius. *Eccl.* 18. Hæc omnia citata in oculis Dei. Item huius artificis singularitas: quia de nihilo fecit omnia, & alij omnes de aliquo. *Psal.* Non est similis tui in diis Domine: & non est secundum opera tua.

Potentia in creatione quadruplicater manifestatur.

Dominus dissipat. Hic de potestate in gubernando, & dicuntur duo. Primò, quòd potest super omnem aliam voluntatem. Secundò, quòd nullus super suam. *Consilium autem Domini.* In prima duo. Primò, quod habet potestatem impediendi ne fiant. Secundò puniendi si permittit fieri. Reprobat autem & hoc, tam minorum, quod ostendit primò, quam maiorum, quod ostendit secundò. *Et reprobat consilia principum.* Ait ergo: Sic potest in creando, & etiam in gubernando. *Dominus* enim *dissipat consilia gentium*, quando vult, vt non fiant omninò, nec noceant suis: quando vult non dissipat. *Iob* 5. Apprehendit sapientes in astutia, & consilium prauorum dissipat. *Isa.* 8. Inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet.

10. *Potentia in gubernatione.*

Reprobat autem cogitationes populorum, Iudæorum scilicet: si enim Christum occiderunt, non tamen factum est quod intenderunt. *Item.* 11. Eradamus eam de terra viuentium. Imò magis ibi plantatus est. *Iob* 5. Dissipat cogitationes malignorum, vt non possint manus eorum implere quod cœperant. *Isa.* 59. Cogitationes eorum cogitationes inutiles. *Et reprobat consilia*, Cayphæ & aliorum. 1. ad *Corinth.* 1. Et prudentiam prudentium reprobabo. *Iob* 12. Adducit consiliarios in stultum sipem, & iudices in stuporem. *Et reprobat consilia* Gentium, gentiliter viuentium, luxuriosorum, & reprobat cogitationes populorum auarorum, qui omnibus se seruos faciunt propter pecuniam: *& reprobat consilia principum superborum*, vt sic destruat omne peccatum: quia 1. *Ioan.* 2. Quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.

11. *Consilium autem Domini.* Hic est secundum in quo ostendit, quòd nullus potest super eius voluntatem: & tangit duo quasi duobus præcedentibus respondentia. Scilicet quod nullus potest super consilium, nullus super cogitationes. Vel consilium confertur ad pœnas reproborum, cogitationes ad præmia beatorum. Dicit ergo: Sic dissipat aliorum consilia, *autem*, sed, *consilium Domini in æternum manet*, de malis non saluandis. *Isa.* 45. Consilium meum stabit, & omnis voluntas fiet. *Act.* 5. Dixit Gamaliel, Si est ex hominibus opus hoc aut consilium, dissoluetur: si autem ex Deo, non potestis resistere. Sed *Damascenus* dicit, quòd consilium in Deum non cadit, nec etiam in Christi animam: consilium enim est inquisitio deliberatiua de re ignorata. Responsio. Secundum quod consilium dicitur aliquando inquisitio deliberatiua de re ignorata, tunc non

cadit

cadit in Deum: sed secundum quod secretum propositum aliquid faciendi, sic in Deum cadit. *Sap.* 9. Quis hominum poterit scire consilium diuinum?

Cogitationes cordis eius, de saluandis bonis, eius scilicet æterna prædestinatio, *in generatione & generationem. Malach* 3. Ego Deus & non mutor. *Isa.* 55. Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, dicit Dominus. *Seneca in libro de natural. quæstion.* Sapientis viri sententiam negasis posse mutari, quanto magis Dei.

12. *Tertia pars exhortatio ad cultum & amorem.*

Beata gens cuius est. Hic est tertia pars Psalmi, in qua postquam monuit ad laudem & timorem Domini, monet consequenter ad cultum Dei, & primò sumens rationes à bonitate. Secundò à scientia, ibi, *De cœlo.* Tertiò à potestate. *Non saluabitur rex.* In prima duo. Primò à bonitate qua suos beatificauit. Secundò à bonitate qua prædestinauit beatificandos. *Populus.* Dicit ergo: Sic consilium hominum frustratur, non Dei. Ergo *beata gens cuius est Dominus*, &c. Vel sic consilium Domini & cogitationes, & hoc est consilium: *Beata gens cuius est Dominus Deus eius*, per cultum specialem. Quasi diceret: Beata gens quæ colit Deum. Si enim Dominus est per creationem & emptionem, beati sumus, si eum habuerimus Dominum per specialem cultum. 3. *Reg.* 18. Si Dominus est, sequimini eum. *Seneca ad Lucil.* Satis Deum colunt, qui eum imitatus est.

Populus quem elegit. Et beatus *populus* supple, *quem elegit in hæreditatem sibi*, vt scilicet esset sua hæreditas, vt Deus eos haberet per cultum, & ipsi Deum tanquam cultorem, & sui possessorem. *Deuter.* 7. Elegit te Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris. *Ioan.* 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c. *In hereditatem. Isa.* 19. Hæreditas mea Israël. Elegit nos in prædestinatione, sed nos facit hæreditatem sibi in glorificatione propriè. Ad *Rom.* 8. Quos prædestinauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos & glorificauit.

Summa Dei hæreditas ratione diffusionis nominis & ratione multiplicis operationis in nobis factæ, & cultura. Et nota, quòd nos sumus eius hæreditas ratione diffusionis nominis, & ratione multiplicis operationis in nobis factæ, sicut homo facit in sua hæreditate. De primo. *Isidor.* Hæreditas est res quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Sed nos ad Christum morte eius peruenimus. Alij enim hæreditatem perdunt moriendo, sed Christus perditam morte recuperauit. *Apoc.* 1. In sanguine suo fecit nos regnum Deo. De secundo hæreditas dicitur secundum *Isidorum* à rebus additis. Sic nos sumus res additæ: habebat enim prius regnum cœlorum, sed postea addidit, & obtinuit regnum terrarum pretiosa morte sua. Vade post resurrectionem suam dixit: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. *Luc.* 15. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reuerti. De tertio in nobis multiplicitèr operatur: tanquam hæreditatem nos excolit, sepit, custodit, augmentat, & delectabiliter inhabitat. Excolit, quia agricola. *Ierem.* 14. Quare futura es vt colonus in terra & filius agricolæ, in nobis mala extirpando & bona seminando. Sepit etubescentia, quibus homines, & timore quoad Deum. *Isa.* 58. Vocaberis sepificator, sepium auertens semitas ini-

quitatum. Augmentat numero & merito per dona gratiæ eam amplificando. *Isa.* 54. Ad dexteram & læuam penetrabis, augmentata numero: & semen tuum Gentes hæreditabit. Augmentatam merito delectabiliter inhabitat. *Prouerb.* 11. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.

13. *Scientia Dei nouit omnia quæ sunt hominis.*

De cœlo respexit. In hac parte persuader ad cultum Dei ab eius scientia, & primò quia non latent eum homines. Secundò, quia nec hominum cogitationes. *Qui finxit.* Tertiò, quia nec operationes. *Qui intelligit.* Iterum homines eum non latent, nec boni, nec mali. *De præparato habitaculo*: & in vtraque istarum partium dicit vnde vidit, & quid. Dicit ergo: *Dominus de cœlo respexit*, vel empyreo, vel Angelis sanctis quos inhabitat. *Ier.* 18. Attende Domine de cœlo. *Vidit omnes filios hominum*, bonos scilicet qui imitatores sunt filij hominis, scilicet Christi: & impleuit omnibus bonis. *Eccles.* 24. Respiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. Vel *de cœlo*, id est, de humanitate Christi, *respexit Dominus*: ipsa enim humanitas eius cœlum, quia celat diuinitatem eius. *Isa.* 15. Verè tu es Deus absconditus. Vidit oculo misericordiæ de cœlo isto *omnes filios hominum. Exod.* 3. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & descendi liberare eum. *Hieronym.* Nunquam respectus eius sine misericordia est. *Sapient.* 4. Et respectus in electos illius.

De præparato habitaculo. Hic secundum. Quasi diceret: Sic quoad bonos, sed etiam quoad malos, *de præparato habitaculo suo*, id est, de humanitate sua, in qua habitauit. Ad *Coloss.* 3. In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. *Præparato*, præ omnibus aliis parato. 3. *Reg.* 10. Non est factum tale opus in vniuersis regnis. Vel Dei præscientia præparato, & præuiso ad salutem generis humani procurandam. *Eccles.* 24. Ab initio & ante sæcula creata sum, & vsque ad futurum sæculum non desinam. *Respexit*, recognoscendo sine approbatione, *super omnes qui habitant terram*, ipsos scilicet malos, qui sunt terræ amatores, & ipsam inhabitant per amorem: hi enim etiam videntur à Deo, & ipsum latere non possunt. *Psal.* Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra. *Eccles.* 15. Multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Vel in bono, *Vidit*, oculo misericordiæ, *super eos qui habitant*, per diligentiam excolendo, terram proprij corporis quam portamus, ne germinet spinas, & tribulos vitiorum. 1. ad *Corinth.* 10. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Non sicut illi de quibus *Prouerb.* 24. Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, &c. Vel præparatum habitaculum Angeli, in quibus gratia inhabitat, & opere magis quam in inferioribus, tanquam in propriis ministrat. *Daniel.* 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. In his sedet gloriosus Deus, & tunc respicit inhabitantes terram. *Mira dignatio pietatis. Iob* 30. Sedebam quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Et tu fac similiter, vt in gloria tua recorderis miserorum.

Eccleſ. 11. In die bonorum ne immemor ſis malorum, id eſt, aduerſitatis. Aliorum præparatio in habitaculum Dei debet eſſe prædicator. 1. ad *Corinth.* 3. Templum Dei ſanctum eſt, quod vos eſtis. *Ezech.* 43. Fili hominis oſtende domum Iſraël templum, prædicatorem & doctorem factum, & confundantur ab iniquitatibus ſuis. De hoc habitaculo reſpicit Dominus, &c. quando prædicationis doctrinam per ipſum effundit. *Prou.* 7. De feneſtra domus meæ per cancellos reſpexi. Et eſt hic reſpectus vtilis ad tria. De veritate inſtruit. *Cant.* 2. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. Et ſubditur ſtatim: En dilectus meus loquitur mihi, me ſcilicet inſtruendo. Virtutes inſerit. *Prou.* 13. Doctrina bona dabit gratiam. *Eccleſ.* 5. In terram reſpexit Dominus, & impleuit eam bonis ſuis. Peccata deſtruit: verba enim Dei ignis ſunt, & neceſſariò peccata liquefaciunt. *Eccleſ.* 3. Sicut in ſereno glacies, peccata ſoluuntur. Quippe *Ierem.* 23. Nonne verba mea quaſi ignis, & quaſi malleus, &c. *Greg.* Peccati gelicidia ad aſpectum Domini liqueſcunt.

Reſpicit Deus per prædicatorē, & hic reſpectus eſt ad tria vtilia.

Qui finxit ſigillatim. Hic ſecundum, in quo oſtendit ſcientiam Dei, quia non latent ipſum cogitationes. Dicit enim: Sic homines eam non latent, nec cogitationes, quia ipſe *eſt qui finxit*, id eſt, ipſe formauit corda eorum, id eſt, animas, & hoc *ſigillatim*, ſingulis dona propria tribuendo. 1. ad *Corinth.* 12. Alij datur ſermo ſapientiæ in vno ſpiritu, alij ſermo ſcientiæ, & ſic de aliis. Et ipſe etiam eſt, *qui intelligit omnia opera eorum*, ſciens & videns quomodo quiſque in illis & ex illis opereretur. 2. ad *Corinth.* 6. Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. *Sap.* 6. Data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur.

Vel ſic: *Qui finxit*, id eſt, formauit, *corda eorum*, ſicut ſupra: & hoc, *ſigillatim*, ſingulis gratias gratum facientes largiendo. Ad *Epheſ.* 4. Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti: alij enim dat maiorem, alij dat minorem.

Qui intelligit omnia opera eorum, quo fine, qua intentione in illis, & ex illis operentur. *Iob.* 28. Finem vniuerſorum ipſe conſiderat. Vel ſic, *finxit*, id eſt, formauit, *corda eorum*, id eſt, animas, id eſt, ipſas ſubſtantias. Et hoc, *ſigillatim* vnamquamque per ſe, ſicut ſuo perfunditur corpori. Et in hoc deſtruitur duplex error. Vnus qui ponit omnes animas ſimul creatas in cœlo, & quia ibi peccauerunt, in corporibus intrudi. Alius qui ponit de anima Adæ omnes animas factas, ſicut corpora de corpore. *Iſai.* 42. Hæc dicit Dominus, creans cœlos, & fundans terram, dans flatum populo & ſpiritum calcantibus eam. Ecce qui datus eſt ſpiritus, non traductus.

Qui intelligit omnia opera eorum, tam exteriora quàm interiora. *Eccleſ.* 16. Omnia opera eorum velut Sol in conſpectu Dei, &c.

16. *Non ſaluatur rex per multam virtutem.* Hic perſuadet à potentia, quia ipſe ſolus ſaluare poteſt: & dicuntur duo. Primò, quòd alia non habent ſaluandi poteſtatem. Secundò, quòd ipſe habet, ibi, *Ecce oculi Domini.* Alia non ſaluant, quia nec collectio multitudinis, nec robur corporis. *Et gigas.* Nec vigor bruti animalis. *fallax equus.* Dicit ergo: Sic debes Deum colere, quia bonus & ſapiens, & etiam quia potens, quia *non ſaluatur Rex*, qui inter alios homines excellit dignitate, *per multam virtutem*, exercitus ſui collectum ad ſe defendendum. 2. *Paral.* 25. Si putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperatum te facier Dominus ab hoſtibus ſuis. 1. *Machab.* 3. Non eſt differentia in conſpectu Dei liberare in multis, & in paucis.

Potēſtas ſaluandi Deo propria.

Et Gigas, confidens de corporis ſui viribus, *non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ*, quamuis poſſit ſuper multos. Exemplum de Goliath Getheo 2. *Reg.* 17. *ſer.* Non glorietur fortis in fortitudine ſua.

Vel ſic: Rex appellari poteſt iuſtus quilibet, & Gigas. Rex ratione nominis, poſſeſſionis, dignitatis. Nominis. *Iſido.* Rectè faciendo nomen regis tenetur, peccando amittitur. Vnde apud veteres tale erat prouerbium. Rex eris ſi benè feceris: ſi non bene feceris, non eris. Ratione poſſeſſionis, quia impreſſa in ipſa Dei imagine ad quam factus eſt, redit ad dignitatem poſſeſſionis primæ, vt omnia ſua ſint. *Geneſ.* 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit, &c. Imò quæcunque ſunt in cœlo. 1. ad *Corinth.* 3. Siue præſentia, ſiue futura omnia veſtra ſunt. Rex eſt ergo, non regulas, qui tot habet inſignia. Ratione dignitatis diuturnæ: iuſtus enim æternaliter regnaturus eſt. *Apoc. vlt.* Dominus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum.

Iuſtus quilibet rex eſt à nomine poſſeſſione & dignitate.

Appellatur etiam *Gigas* ratione nominis, vigoris, & magnitudinis. Nominis, quia Gigas dicitur à gi quod eſt terra, & genitus. Et homo iuſtus de terra genitus eſt, quia homo. *Pſal.* Quique terrigenæ & filij hominum. *Eccleſ.* 33. Omnes homines de ſolo & de terra, vnde primus creatus eſt Adam. Vigoris, quia conſligit & pugnat cum poteſtatibus aëreis, quod eſt magni vigoris & audaciæ. Ad *Epheſ.* 1. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia, &c. *Caſſiodor.* Meritò Gigas dicitur à quo talibus ſpiritibus obuiabatur. Et magnitudinis, quia qui caret charitate, caret magnitudine. 1. ad *Corinth.* 13. Si autem charitatem non habuero, nihil ſum: ſed qui abundat virtute, hic magnus eſt. *Eccleſ.* 44. Homines magni virtute. Verè iuſtus magnus eſt: vna enim pars eius, ſcilicet pes, caro in terra eſt: ſed caput, id eſt, mens, eſt in cœlo. Ad *Philip.* 3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt.

Dicitur etiā gigas à nomine, virtūte, & magnitudine.

Fallax equus. Hic oſtendit, quod non ſaluet vigor bruti animalis, quia nec velocitate ad fugiendum, nec fortitudine ad reſiſtendum. *In abundantia.* Dicit ergo: Sic non ſaluatur nec multitudine, nec robore rex, & etiam fallax equus ad ſalutem, id eſt ſalutem promittit aliquando, & non ſoluit. *Auguſt.* Si tu vides equum benè formatum, bonis viribus, magno

17.

magno curſu præditum, iſta omnia tibi velut promittunt ſalutem: ſed fallit, ſi non tuetur Deus. *Prouerb.* 20. Equus paratus ad diem belli, Deus autem ſalutem tribuet. *Iſa.* 31. Væ qui deſcendum in Ægyptum ad auxilium in equis ſperantes.

In abundantia autem virtutis ſuæ, ad reſiſtendum, *non ſaluabitur*, ſed ab eo qui dat ei fortitudinem. Myſticè enim equus dicuntur diuitiæ temporales, & ſpirituales. Temporales fallaces ſunt ad ſalutem præſtandam: ipſam enim promittunt, & non ſoluunt. *Matth.* 13. Sollicitudo huius ſæculi, & fallacia diuitiarum ſuffocant verbum. In abundantia autem illarum non ſaluatur quis quantum in ipſis eſt. *Luc.* 12. Dicam animæ meæ: Anima mea multa bona habes repoſita in annos plurimos, comede, bibe, & epulare. Et quæ ſequuntur. Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. *Prouerb.* 1. Proſperitas ſtultorum perdet eos. Dicuntur autem diuitiæ temporales equi, ratione fiduciæ aſcenſoris, periculoſæ elenationis, & curſus velocitatis. Confidunt enim multi idiotæ in diuitiis ſuis, & multi corruunt peſſimè. *Prou.* 11. Qui confidit in diuitiis, corruet. *Ierem.* 51. Collidam in te equum & aſcenſorem eius. De ſecundo ad literam eleuat hominem non ſolum corporaliter, ſed etiam ſpiritualiter. Sic diuitiæ in ſuperbiam. *Oſee.* 13. Adimpleti ſunt & ſaturati, & elenauerunt cor ſuum. 1. ad *Timoth.* 6. Diuitibus huius ſæculi præcipe non altum ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum. Equus etiam velociter tranſit. *Ierem.* 4. Velociores aquilis equi illius. Sic diuitiæ. *Sapient.* 5. Diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Omnia tranſierunt tanquam vmbra. Et nota, quòd vilis homo inſidet equo ſine medio: ſic anima vilis hæret diuitiis immediatè, ſed nobis facit fellam de neceſſitate corporis. *Pſal.* Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.

Diuitiæ temporales equo comparatæ.

Item diuitiæ ſpirituales.

Equus etiam virtutes ſignat, quæ ſunt diuitiæ ſpirituales, quibus homo portatur ad vitam æternam. Sed etiam hic multum fallax in illis qui de virtutibus habitis contra illos tument, & eleuantur. *Eccleſ.* 40. Facultates & virtutes exaltant cor. Et verè fallaces, quia promittunt vitam æternam. Hæ etiam fallunt. *Prouerb.* 16. Eſt via quæ videtur homini recta, nouiſſima autem eius ducunt ad mortem. Etſi ſcriptum ſit *Prouerb.* 16. In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt. Sed hæc abundantia ſtatim corrumpitur à modica iniuſtitia. 1. ad *Corinth.* 5. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit, &c.

18. *Ecce oculi Domini.* Hic ſecundum, in quo oſtenſo quòd non ſaluant alia, oſtendit quod Deus ſaluat. Et primò quod in præſenti. Secundò, quòd etiam in futuro. *Animam noſtram.* In prima duo. Primò tangit Dei in nos amorem tanquam ſalutis cauſam. Secundò procedentem ſalutarem opem, vel operationem. *Et eruat à morte.* In prima duo. Primò, quòd amat metuentes. Secundò, quòd ſperantes. *Et in eis qui ſperant.* Dicit ergo: Sic hæc non ſaluant, ſed *oculi Domini*, id eſt, dilectio, quæ maximè exerit ſe per oculos & oſtendit, ſecundum illud: vbi amor, ibi oculus. Oculi, inquam, ſaluantes. *Pſal.* Reſpexiſti humilitatem meam, ſaluaſti, &c. *Super metuentes eum*, non ſuper tumentes contractum. *Ierem.* 10. Qui timent Dominum, erunt in oculis eius. Et *Eccleſ.* 34. Oculi Domini ſuper timentes Deum. *Et in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Prouerb.* 28. Qui ſperat in Domino, ſaluabitur. Et bene coniungit timorem & ſpem, quia ſunt duæ molæ, inter quas debet teri anima, & neutra ſine altera habenda eſt. *Deut.* 24. Non accipies loco pignoris ſuperiorem vel inferiorem molam. *Eccleſ.* 2. Qui timetis Deum, ſperate in illo, & eueniet vobis oblectatio.

Saluus à ſola Deo.

Spes & timor, duæ molæ quibus anima teritur.

19. *Vt eruat à morte.* Hic tangit operationem ſaluantem ex amore procedentem, & eſt duplex. Prima animarum à morte peccati ſuſcitatio. Secunda ſuſcitatorum conſeruatio. *Et alat.* Dicit ergo: Sic oculi Domini ſuper metuentes, & ſperantes. Ad quid? *Vt eruat à morte.* Et poteſt intelligi de futuro, *à morte*, inferni ſcilicet, *animas eorum. Abac.* 3. Ante faciem eius ibit mors. *Prouerb.* 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, intuitu ſuo diſſipat omne malum. *Et alat eos*, interim verbo ſuo, *in fame*, in hac ſcilicet vita, in qua eſt omnium bonorum defectus, & egeſtas. *Ierem.* 15. Inuenti ſunt ſermones tui, & comedi eos, & factum eſt verbum tuum in gaudium mihi, & in lætitiam cordis mei. Vel *eruat*, in præſenti, *animas eorum à morte* ſpirituali, id eſt, à peccato mortali, ſicut factum eſt in Petro, qui à peccato trinæ negationis eſt ereptus intuitu Chriſti. *Luc.* 23. Reſpexit Dominus Petrum, & conuerſus Petrus fleuit amarè. *Oſee.* 13. De manu mortis eruam eos.

Et alat eos, ne deficiant liberati, *à fame*, cibo ſuo ſpirituali, verbo ſuo. *Deuteron.* 6. & *Matth.* 4. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hic nota, quòd eſt triplex mors à qua Deus ſuos eruit. Naturæ, vt patet in martyribus, qui aut mortem corporis non ſenſerunt, aut multum vilipenderunt abſorpti à ſpe immortalitatis. *Sapient.* 3. Spes illorum immortalitate plena eſt, & tribulatio momentanea. 2. ad *Corinth.* 4. Quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ. Quid ergo mirum ſi à plena immortalitate abſorbetur quod eſt momentaneum? Item à morte culpæ, de qua *Sap.* 16. Homo autem occidit animam ſuam. Sed ab hac liberat timentes, quia *Eccleſ.* 1. Timor Domini expellit peccatum. Et ſperantes. *Pſal.* Non derelinquet omnes qui ſperant in eo. Et gehennæ, quia mortui tranſeunt ad vitam. *Pſal.* Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce, &c. Et fames triplex, in qua alit: naturæ, gratiæ, & gloriæ. Quantum ad primum refectio quidem deeſt multis, ſed nunquam iuſtis. *Pſal.* Nunquam vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Quantum ad ſecundum. *Amos* 8. Mittam famem in terram, non famem panis, nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Dei. *Pſal.* In diebus famis ſaturabuntur. 1. *Reg.* 2. Famelici ſaturati ſunt. Quantum ad tertium in *Pſal.* Satiabor cum apparuerit gloria tua. *Matth.* 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam, &c.

Triplex mors, à qua nos Deus eruit.

Item triplex fames, in qua nos alit.

Anima noſtra ſuſtinet. Hic oſtendit, quod ſaluat in futuro: & dicuntur tria. Primò

20.

ostendit iustos salutem illam patienter expectare. Secundò sperare. *Et in nomine sancto.* Tertiò implorare. *Fiat misericordia.* In prima duo. Primò tangit patientem expectationem. Secundò parientis expectationis rationem. *Quoniam adiutor.* Dicit ergo: Sic nunc alit, sed tandem saluabit. Vnde *anima nostra sustinet*, id est, patienter expectat, *Dominum. Psal.* Vniuersi qui sustinent te, non confundentur. *Eccles.* 2. Sustine sustentationes Dei, vt crescat in nouissimo vita tua. Sustinet etiam vt iumentum sessorem suum. *Psal.* Vt iumentum factus sum apud te. Stimulantem etiam calcaribus tribulationum, vt non recalcitret, quamuis bene alita sit, sicut prætactum est, non sicut illi de quibus *Deuter.* 32. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, sed secundum admonitionem *Baruch.* 4. patienter sustinuit. Filij patienter sustinete iram, &c. Imò libenter. 2. *Machab.* 6. Domine qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis quia cum à morte possem liberari, duros sustineo corporis cruciatus: secundum animam autem, propter timorem tuum libenter hæc patior. Item dulciter. *Iob* 6. Hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non parcat.

Quoniam adiutor. Hic tangit rationem patientis expectationis & primo rationem patientiæ. Secundò expectationis. *Quia in eo.* Patientiæ duplex est, quia adiuuat in bono. Secundò quia protegit à malo. Ait enim: Sic anima nostra sustinet, & patientiam habet: *quoniam adiutor noster* est in bonis faciendis, & *protector*, protegendo à malis. *Eccles.* 51. Adiutor & protector factus est mihi. *Psal.* Adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

21. *Quia in eo lætabitur cor nostrum.* Quasi diceret: Patientiam habet propter prædicta, sed expectat, affectu inhiat, quod est expectare, *quia in eo lætabitur cor nostrum*, secundò cum venerit. *Eccles.* 1. Vsque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Nec tantum cor nostrum, parum dixit. Imò & corpus nostrum, in Christi humilitate. *Psal.* Cor meum & caro mea, exultauerunt in Deum viuum. Sed vtrumque comprehendit in corde: quia cum sit caro, sedes est animæ.

Et in nomine sancto. Hic secundum. Quasi diceret: Sic expectamus patienter, & interim *etiam in nomine sancto eius sperauimus*, nos venturos ad eum in quo sic lætemur: *in nomine sancto eius*, filio scilicet eius ductore nostro, ad hoc misso vt nos reducat illuc. *Ioan.* 16. Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem, vt vos illuc reducam. In eo ergo lætabitur cor nostrum, vt in quo est summa voluptas. *Psal.* Delectationes in dextera tua vsque in finem. Summa tranquillitas. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me pacem habebitis. Summa securitas. *Isa.* 43. Noli timere seruus meus Iacob, quia ego tecum sum vt protegam te. De iis tribus. *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis in requie opulenta, in tabernaculis fiduciæ. *Et in nomine sancto eius sperauimus*, à tyrannica dominatione redemptionem. *Isa.* 8. Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari. A multiplici infirmitate curationem. *Matth.* 1. Vocabis nomen eius IESVM: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et ab omni persequutione curationem. *Prouerb.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur.

Quare lætabitur cor nostrum in Christo.

Fiat misericordia tua. Hic tertium, in quo 22.
subiungitur oratio, & dicuntur duo. Primò orat. Secundò monstrat, quòd debet exaudiri. *Quemadmodum.* Ait ergo: *Fiat misericordia tua Domine super nos* in aduentu: vt in nobis illud impleatur gaudium de quo in præcedenti versu. Quia in eo lætabitur cor nostrum. Et nota, quòd quamuis innocens sit qui loquitur, tamen iustitiam non petit, sed misericordiam, iuxta *Psal.* alium, Non intres in iudicium cum seruo tuo. *Iob* 9. Quamus sum ego vt respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Non audet petere iustitiam propter meritorum impuritatem, si quæ habet. *Isa.* 64. Omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. Propter negligentiam, & venialium saltem multitudinem. *Prouerb.* 24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. Propter præmij magnitudinem. 1. ad *Corinth.* 2. *Isa.* 64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti, &c. *Psal.* Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. Vel de primo aduentu, *fiat*, ô Domine, *misericordia tua super nos*, id est, fiat nobis primus aduentus tuus, qui totus fuit ex misericordia, sicut secundus ex iustitia. *Psal.* Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Vel de vtroque: *Fiat misericordia tua*, triplex scilicet, qua diminuitur culpa. *Isa.* 55. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, pius & misericors Dominus, & dimittit peccata, in tempore tribulationis, qua infunditur gratia. *Hebr.* 5. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in tempore opportuno, & quâ confirmemur in gloria. *Psal.* Qui coronat te in misericordia & miserationibus. *Iudas in Canon.* Vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Dei in vitam æternam. Et hoc, *quemadmodum speramus in te.* Quasi diceret: Non decet tantam excellentiam, vt confundatur qui sperat in te. *Eccles.* 2. Nullus speranit in Domino, & confusus est. *Speramus in te* quod volumus potente. Ad *Ephes.* 3. Qui potest omnia facere superabundanter quàm petimus. *In te*, quo indigemus sciente. *Matth.* 6. Scit enim pater vester quibus indigetis. In te quod bonum est volente. 1. ad *Timoth.* 2. Hoc bonum est & acceptum coram Deo Patre, & Saluatore nostro Deo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem sui nominis venire.

IN XXXIII. PSALMVM.

Psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. 1.

2. *Argumentum Psalmi, cultus Dei per sacrificium nouæ, vt iustum ostendit.*

Benedicam Dominum in omni tempore. Hic est Psalmus trigesimus tertius. Cum enim monuerit iustificatos per pœnitentiam laudare Deum, & ei cultum diuinum exhibere, quia maximè & potissimè laudatur & colitur in sacrificio altaris nouo, & veteri sacrificio substituto, agit hîc de nouo sacrificio, quod veteri substitutum est, veteri euacuato. Et hoc ostenditur satis in titulo, qui talis est: *Psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit.* Et tangitur historia secundum *Augustin.* quæ habetur 1. *Reg.* 21. vbi Dauid dicitur mutasse vultum suum coram Achis Rege Geth, ad quem confugerat, eò quod accusatus esset apud eum de fortitudine, & stimulante Saüle qui ad hoc ipsum nuncios miserat procuratores, vt vel eum interficeret, vel mitteret ad se. Sic Christus mutauit vultum suum coram Achis, cùm vetus sacrificium in nouum conuertit: quia secundum *Isidor.* vultus dicitur, eò quòd per ipsum voluntas ostenditur, in Testamento autem in sacrificiis eorum voluntas Dei ostenditur. Mutare ergo vetus sacrificium in nouum, quid aliud est quam mutare vultum? quod factum est propriè in cœna, quando euacuato antiquo Paschate substitutum est nouum. *Ioan.* 13. Quod bene dicitur factum coram Abimelech: quia coram Iudæis. Abimelech enim interpretatur patris mei regnum, & significat Iudæos, qui ad Dei regnum pertinebant. 1. *Reg.* 12. Dixistis: Rex regnabit super nos, cum Dominus Deus vester regnauerit super vos? Achis etiam interpretatur frater meus, & Iudæi fratres erant Christi secundum carnem. Vel quomodo est? In quo significatur eorum dubitatio, maximè circa sacramentum Altaris. *Ioan.* 6. Litigabant ergo Iudæi adinuicem dicentes: Quomodo potest hic carnem suam dare ad manducandum? Et propter hoc *dimisit* Abimelech, vel Achis, id est, populus Iudæorum, *eum*, scilicet Christum, *& abiit* Christus, ad Gentes. Sensus ergo: Hic Psalmus est Christi, *cum mutauit vultum suum coram Achis*, id est, de hoc agens quod Christus mutauit vetus sacrificium in nouum coram Iudæis, propter quod dimissus est ab eis & abiit ad gentes. Propter hoc dicit *Cassiodor.* in hoc Psalmo: Sic Missarum ordo compleus est, vt eum pures conscriptum in temporibus Christianis. Et est secundus Psal. scriptus & distinctus per literas Hebraici Alphabethi, tamen imperfectè. Quare autem distinguantur Psalmi, & quare quidam perfectè, quidam imperfectè, dictum est superiùs *Psal.* 24.

Abimelech nomen Iudæos significat.

Diuisio Psalmi iuxta missæ ordinē, id est, laudes, communionē, & instructionem fidelium.

Diuiditur autem Psalmus secundum ea quæ in Missa fiunt. Primò laus diuina celebratur: sic & hic de laude diuina primò agitur. Secundò populus Christianus communicatur: & de hac communione hîc agitur secundò. *Accedite ad eum.* Tertiò populus informatur: & de hac informatione tertiò agitur, ibi, *Venite filij audite me.* In prima parte duo dicuntur. Primò admonitio aliorum vt secum laudent Deum, & benedicant. Secundò ostenditur laudis fructum, ibi, *Exquisiui Dominum.* In prima quatuor secundum quatuor conditiones quas requirit in laude Dei. Primò monet vt exemplo suo laudent perseuerantes. Secundò, quòd humiliter. *In Domino laudabitur.* Tertiò, quòd suauiter, *Audient mansueti.* In prima duo. Primò, quòd semper in corde. Secundò, quòd ore. *Semper laus eius.* Dicit ergo: Sic potendus est Deus, & timendus, & laudandus. Et propter

Quatuor conditiones ad laudem necessarias.

hoc, *benedicam Dominum* corde interius, *in omni tempore*, vt fiat distributio pro generibus singulorum, id est, in tempore prosperitatis. *Psal.* Cantabo Domino qui bona tribuit mihi. Et aduersitatis, sicut *Iob* 1. qui omnibus perditis dicebat, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. Non sic quidam, qui in prosperis tantum laudant, & in aduersis blasphemant, de quibus in *Psal.* Confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Nec sicut alij qui ipsũ omninò tradũt obliuioni in prosperis, & in aduersis clamant, contrarij aliis. *Isa.* 26. Domine in angustia sua requisierunt te.

Quomodo potest vera semper laudari.

Semper laus eius in ore meo. Sed opponit *Cassiodor.* Impossibile videtur laudes Dei iugiter personare. Et est responsio. Semper laus eius in ore meo, id est, nunquam aliquid contrarium laudis eius erit in ore meo. 1. *Pet.* 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei. Vel: Nihil in ore meo, nisi vel eius laus, vel ad laudem eius pertinens, & honorem. *Hieron.* Felix lingua, quæ non nouit nisi de diuinis facere sermonem. Et notanda est Glossa quæ habet versiculum. *Ioan.* 12. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum laudandum. Quippe *Gregorius* dicit: Tanto ab hominibus dignius est honorandus, quantò pro hominibus indigniora suscepit.

3. *In Domino laudabitur anima mea.* Hîc monet, quòd humiliter. Quasi diceret: Sic laudando laudabo semper, & *anima mea laudabitur.* Laudatam se reputabit, *in Domino*, in laude Domini. Quasi diceret: Si Dominus laudatur, laudatam se reputabit anima mea, quia totam laudem vult in Deum referri, nihil sibi penitus retinere, tanquam verè humilis. Sic laudabo tanquam verus filius. *Eccles.* 3. Gloria hominis ex honore patris sui. Et tanquam bonus seruus. *Exod.* 15. Laus mea Dominus. Et *Deuter.* 10. Ipse est laus tua, & ipse est Deus tuus. Sic etiam potest intelligi: Laudabo semper, & ipse rependet mihi vicem in futuro, quia *in Domino*, id est, à Domino *laudabitur anima mea*, in die iudicij coram toto mundo. 1. ad *Corinth.* 3. Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. *Luc.* 12. Quicumque confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.

Deus superbis humiliter, suauiter laudandus.

Audiant mansueti. Hîc monet quam suauiter: & per hoc quod sic laudabit, quòd mansueti audientes lætabuntur. Suauis enim laus in audiente generat lætitiam, alia non. Dicit ergo: Sic laudabo humiliter, & etiam *audient*, laudem meam, *mansueti, & lætentur*, præ suauitate eius. Optime dicit, *mansueti*: quantumcumque enim suauiter laudatur Deus, non potest lætari, nisi per mansuetudinem disposius. *Eccles.* 5. Esto mansuetus ad audiendum. *Iacob.* 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. Et est argumentum, quòd Parochiani debent audire verbum diuinum in mansuetudine, & diuinum officium, & tunc possunt eorum corda lætificari, aliter non. *Psal.* Auditui meo dabis gaudium & lætitiã, & exultabũt ossa humiliata. *Isa.* 15. Factum est mihi verbũ tuum in gaudium, & in lætitiam cordis mei, &c.

4. *Laudandus Deus à tota cimunitate.*

Magnificate Dominum mecum. Hic tangitur quarta conditio, quia communiter: & tangitur primò congregatio, vel communitas quasi loci. Secundò modi. Si enim in vno loco multi laudarent, & diuersi diuersa dicerent simul, confusi essent, ibi, *Et exaltemus.* Ait ergo: Sic est laudandus incessanter, humiliter, & suauiter, & communiter. *Magnificate Dominum mecum.* Inuitat illos ad cantandum, & magnificandum. *Exod.*26. Cortina cortinam trahat. *Apocal. vlt.* Qui audit, dicat, Veni. Bene autem inuitat qui se non subtrahit, sed magis anteredit, aliter parum valeret, sicut cantores qui alios inuitant ad cantandum, & ipsi stant muti. *Gregorius*, Loquêtis authoritas perditur cum vox non iuuatur. Notatur etiam laudati magnitudo, quia alios inuitat. Quasi diceret: Tantus est quod mihi & vobis bene sufficeret. Amator temporalium quod amat, aliquando non laudat, sed magis vituperat, vt alij dimittant ei. *Prou.*20. Malum est, & cum recesserit, gloriabitur. Sed si mille Deum fuerint amplexati, bene locum inuenient in illo. *August. lib. Confess.* Non enim si amplexus illum fuero, alius non habebit vbi manum ponat. Latitudo tanta est, vt eum omnes animæ amplexentur. *Psal.* Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Magnificatur autem Deus, Christus scilicet, cum ille qui prius non erat membrum eius, fit eius membrum. 1. ad *Corinth.* 6. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi. Sed multi minorant eum, & magnificant meretrices, quia seipsos tollunt à Christo, & vniunt seipsis. 1. *Cor.* 6. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Mecum ergo, qui in Christo sum, magnificate: quia si non estis in Christo, mecum non estis. *Eccles.* 13. Quæ communicatio sancti viri, qui est in Christo, ad carnem?

Et exaltemus nomen eius, non in aliud, sed *in idipsum*, vt concordes simus animo in exaltando. Vnde *Augustinus* habet, *In vnum*, contra Schismaticos, & varia prædicantes ab iis, quæ tenet Ecclesia: & contra discordantes in cantu in Ecclesia. 1. ad *Corinth.* 1. Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Vel notatur tempus exaltationis. Quasi diceret: Exaltare nec potestis plusquam in idipsum. *Eccles.* 43. Exaltate illum quantum potestis, maior quin est omni laude. Et nota, quòd hi tres versus dicuntur in gratiarum actione post mensam, vt ostendatur, quòd pro omnibus beneficiis Deo sunt gratiæ referendæ. 1. *ad Thess.* 5. In omnibus gratiam agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu. Et dicit *August.* Turpissimum est Christiano sic surgere à mensa, sicut bos à præsepio, &c.

Deus semper laudandus ratione liberalitatis suæ. *August.* Omni momento me obligat, qui omni momento beneficium mihi præstat. Dat autem nobis continuè ad minus tempus in quo laudamus, & anhelitum in quo laudamus. *Isai.* 42. Ego Dominus firmans terram, & quæ germinant in ea: dans flatum homini qui in ea

Laudandus Deus ob eius liberalitatē & nostram vilitatem.

est. Bonus, qui tempus ab æuo ire iubet. Ratione nostræ vilitatis: quia modicus labor, & fructus magnus est. Laudare enim est loqui: ita autem facile est loqui, quòd vix potest lingua refrænari. *Iacob.* 3. Linguam nemo hominum domare potest. Et fructus maximus. *Psalm.* Bene dicentes autem ei hæreditabunt terram viuentium. Si ergo propter lucrum temporale non cessat homo à labore. *Eccles.*4. quantò magis ratione voluptatis, seu suauitatis, quæ etiam in hoc tanta est aliquando, vt etiam lachrymæ exeant. *August. in lib. Confess.* Quantum fleui in hymnis & canticis suaue sonantis Ecclesiæ. Voces illæ influebant auribus meis, & æstuabat in me affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum illis. Ratione vitandæ damnationis, semper enim debemus laudare quantum possumus. *Eccles.*43. Glorificantes Dominum exaltate illum quantum potestis maior est enim omni laude. Alioqui morientur debitores merentes maledictionem. *August. lib.Confess.* Væ tacentibus de te, quia loquaces muti sunt. Propter hoc *Tob.* 4. Omni tempore benedic Dominum. *Eccles.*51. Laudabo nomen tuum assiduè.

Lib.9. c.6.

Lib.1. c.4.

5. *Exquisiui Dominum.* Hic secundum huius partis, in quo vt alliciat ad quod monet, ostendit fructum laudandi, & quærendi Deum in orationibus. Duo ergo dicuntur. Primò perfecta exquisitio Dei. Secundò fructus sequens ex illa. *Et exaudiuit.* Primò in generali. Secundò specificat. *Et in omnibus tribulationibus.* Dicit ergò: Sic moneo vt laudetis, & iustum est, & vtile, quia *exquisiui Dominum*, perfectè quæsiui Dominum. *Psal.* Domineum exquisiui manibus meis. *Sap.* 8. Hanc amaui, & exquisiui à iuuentute mea. Exquiritur autem, id est, perfectè quæritur, quando debito tempore quæritur, scilicet, ante mortem, non in morte, nec post mortem. *Isai.*55. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. *Eccles.*5. Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Ei in loco suo, non extra, scilicet in mundi vanitate. *Iob.* 28. Mare, non dus scilicet, loquitur: Non est mecum. Nec interius in carnis voluptate. *Iob.* in eodem, Non inuenitur in terra suauiter viuentium. Sed interius in intimo cordis inueniretur. ad *Ephes.* 3. Det vobis in interiori homine habitare Christum in cordibus vestris. Item modo debito, scilicet diligenter. *Ier.* 29. Quæretis me, & inuenietis, cum quæsieritis in toto corde vestro. Singulariter, vt nihil aliud quæratur cum eo. 3. *Reg.* 18. Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum. Et perseueranter. *Psal.* Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem eius semper.

Quærendus Deus diligenter, solus & sæpius.

Et exaudiuit me. Ipse determinat in quo, in malis scilicet amouendis. *Et me omnibus tribulationibus meis eripuit me*: præterium pro futuro, id est, eripiet me futuro. *Iob.* 6. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Vel posset dici de præterito: Eripuit de tribulationibus in mitigando. *Daniel.* 3. Fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Vel patientiam præstando, quod

quod est optimum liberandi genus. *Gregor.* Melius liberat, qui patientiam dat. *Prou.*19. Melior est patiens viro forti. Et in ipsis tribulationibus roborando. *Psal.* Da nobis auxilium de tribulatione. Auxilium datur, cum ipse tribulatus ex tribulatione proficit & roboratur.

6. *Secunda pars de præparatione ad Eucharistiam.*

Accedite ad eum. Hic secunda pars Psalmi, in qua agitur de Eucharistiæ sumptione. Et primò de præparatione. Secundò de sumptione post præparationem, ibi, *Gustate, & videte.* Tertiò monet tota cordis intentione in Deum tendere, qui in sacramento sumptus est, ibi, *Timete vir.* In prima duo. Primò monet ad præparationem quæ est per accessum. Secundò ostendit vtilitatem sic se præparandi. *Et illuminamini.* Dicit ergo: Sic benedicatis Deum dictis modis & post hoc, *accedite ad eum*, vos ipsos præparando ad dignam sacramenti sumptionem. Et est bonus ordo: non enim debet accedere quis ad hanc mensam, nisi in lætitia & exultatione spirituali. *Psal.* In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Accedite ergo pede intellectus, veraciter credendo. Ad *Hebr.*11. Accedentem oportet credere. Et affectu dulciter diligendo. *August.* Pedes tui charitas tua. Ad *Hebr.*10. Accedamus ad eum cum vero corde.

Et illuminamini. Hic subiungit accessus duplicem vtilitatem: collationem boni primò. Secundò ablationem mali, ibi, *Et facies vestræ.* Dicit ergo: Sic *accedite, & illuminamini.* Hæc enim charitas. Accessum ad charitatis Sacramentum sequitur illuminatio. *Eccles.*2. Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. *Isai.*61. Surge, illuminare Ierusalem.

Et facies vestræ. Hic amotionem mali. Primò confusionis. Secundò tribulationis. *Ille pauper.* Ait ergo: *Et facies vestræ*, sic illuminatæ *non confundentur*, sed magis inundentur omni dulcedine & gaudio. *Isa.*28. secundum literam aliam: Omnis qui credit in eum, non confundetur, nimirum in futuro. *Psal.* Non confundentur in tempore malo, quando mali cogentur confiteri & clamare: Vastati sumus, & confusi vehementer. *Ierem.*4.

7. *Eucharistia à malo liberat.*

Ille pauper clamauit. Hic subiungitur fructus qui est in ablatione mali. Dicuntur autem duo. Primò ostendit se accedentem ad ipsum liberatum. Secundò ostendit liberationis modum. *Immittet Angelus Domini.* In prima duo. Primò, quòd accesserit orando. Secundò, quòd exauditus fuit. *Et Dominus exaudiuit.* Dicit ergo: Sic non confundetur accedens, & si præparatus: imò & tribulatione liberabitur, & hoc scio, quia *ille pauper*, qui loquitur, Ego ipse, vel Christus, vel quilibet membrorum Christi, *clamauit.* Dicit *Cassiodor.* quod dicendo, *Ille*, pauperem spiritualem designauit, qui non tantum opibus, sed & vitijs vacuatur. In hoc autem quòd dicitur, *Clamauit*, formor orationis intelligitur. Duo ergo tanguntur. Quomodo Deus non repellit spiritualem paupertatem, & feruentem orationem. *Psal.* Non est oblitus clamorum pauperum. *August. in Glossa.* Exaudieris si fueris pauper spiritu. Deus non auditur.

Et Dominus exaudiuit. Hic subiungitur exauditio. Et primò offert se exauditum. Secundò

Cassiodor. Angeli sic. ilarus.

specificat in quo. *Et de omnibus.* Dicit ergo: Sic clamauit, *& Dominus exaudiuit eum*, in præsenti, & in hoc, quod *de omnibus tribulationibus eius saluauit eum*: & saluabit in futuro: sed propter certitudinem reputandum est factum. Ex hoc patet, quòd planè via contraria incedunt diuites, & pauperes: quia pauperes vadunt de tribulationibus in exultationem, diuites autem de exultatione in tribulationem, sicut hic dives, qui epulabatur quotidie splendidè, & induebatur bysso & purpura sepultus est in infernum. *Prouerb.* 22. Diues & pauper obuiauerunt sibi. *Luc.* 16. Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Iste pauper, Christus: pauper enim fuit. *Eccles.*9. Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit eam per sapientiam suam. 1. ad *Corinth.*8. Qui cum esset dives in omnibus, pro vobis egenus factus. *Iste pauper*, antonomasticè, quia super omnes pauper. *Luc.*9. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Ergo iste pauper clamauit in cruce. Ad *Hebr.*5. Cum clamore valido & lachrymis, &c. Et exauditus est & liberatus est ab omni tribulatione & morte, & in gloria resuscitatus. Ad *Roman.*6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, &c.

8. *Custodia Angeli sit. ilaris.*

Immittet Angelus Domini. Hic secundum, in quo ostendit liberationis modum, per Angelum immittentem consolationem interius, & exterius conferentem. Duo ergo dicuntur. Primò immissio interius, & exterior conformatio. Secundò fructus seu effectus consolationis immissæ, & conformationis. *Et eripiet.* Ait enim: Sic dixi, quòd pauper clamauit & liberatus est, quia *Angelus Domini*, bonus *immittit*, id est, immissionem facit, *in circuitu*, ad tuitionem eius qui sibi est commendatus. *Daniel.*10. Ecce Michaël vnus de principibus venit in adiutorium mihi. Vel immittit, id est, intus mittit consolationem, dulciter alloquendo & consolando. *Ioan.*13. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat. Et sic custodit contra tentationem interiorem. *In circuitu timentium eum*, contra tentationem exteriorem. *Psal.* Angelis suis Deus mandauit de te, &c. Ex vtroque ergo scriptò valuantur Angelorum præsidio, qui cordis puritate timent Deum. Ad *Hebr.*1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Propter hoc bene dicitur *Eccles.*24. Qui timet Dominum, nihil trepidabit. *Et eripiet eos*, de omni malo, tam interiori quam exteriori. *Iacob.* 3. Qui induxit super vos malum, ipse rursus adducet super vos lætitiam sempiternam.

Legitur & de Christo, qui Angelus dicitur. *Isai.*9. secundum literam aliam, Vocabitur nomen eius magni consilij Angelus. *Ille immittit in circuitu timentium se*: sicut custos castri, spiculator & lapides, ad prædandum hostes. 4. *Reg.*7. Dominus fonitum auditi fecerat in castris Assyriorum, hominum & equitum, & exercitus plurimi. Surrexerunt ergo & fugerunt, & sic alij liberati sunt.

Tertio modo lege sic: Angelus enim est

Prælatus *Mal.*3. Angelus enim Domini exercituum est, qui debet mittere in circuitu Ecclesiæ suæ, iacula, de quibus in *Psal.* Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula, quibus interficiat inimicos, peccata scilicet, quæ sunt inimici. *Prou.* 13. Peccatores persequetur malum, nec tantum magnos hostes, scilicet magna peccata, sed etiam paruos. *Isa.* 13. Sagittis paruulos interficient.

9. *Communio ore & corde faciunda.* *Gustate & videte.* Hic secundum, in quo postquam monuit ad præparationem, monet ad sumptionem: & tangitur tria. Primò monet vt sumatur ore. Secundò vt corde. *Et videte.* Tertiò subiungitur causa quare, ibi, *Quam suauis est Dominus.* Ait ergo: Sic vos præparate, & postea gustate ore, ad literam, species panis & vini sumite, sub quibus est verum corpus Christi. Vel melius corde gustate, potius palato cordis, quam oris. *Gregor.* Cibum vitæ ex palato cordis tangite. Habet enim cor os suum. *Eccles.* 21. In corde sapientium os illorum est. Et post gustum, *videte* oculis cordis, *quam suauis est Dominus*, quem sumitis sub illis speciebus. *Sapient.* 12. O quam bonus & suauis est Domine spiritus tuus, spiritualis scilicet cibus tuus in nobis. *Prouerb.* 31. Gustauit & vidit quoniã bona est negotiatio eius. Sed quid est quod dicitur, *Gustate & videte?* Nunquid non prius est videre cibum, & postea sumere? Quis vnquam comedit, quod priùs non viderit? Resp. In cibo medicinali aliter fit quam in alio: occultatur enim ne videatur. Sed postquam sumptus est, tunc sentitur, & sic quodammodo videtur. Sic fit in medicinali cibo spirituali: sunt nebula nobis data in occulto, sed eius effectus postmodum benè sentitur, & sic videtur. *Eccles.* 44. Medicina omnium in festinatione nebulæ. Itè hic cibus est lux. 1. *Ioan.* 1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Sed hæc lux occultatur sub panis specie, & propter hoc oportet comminuere, & consumere, panis speciem, vt lux videatur intùs latens. Hinc est ergo, quòd priùs sumitur, quam videatur. 1. *Reg.* 14. Vidistis ipsi quod illuminati sunt oculi mei, eò quod gustauerim parum de melle. *Luc. vlt.* Cognouerunt eum in fractione panis. Et nota, quòd dicit Glossa, Ego sum via, veritas & vita. *Ioan.* 14. Accede ergo ad viam, vide veritatem, & gusta vitam. Item nota Glossam: Quia Deus est vita, & caro quam sibi vniuit, est viuificatrix. *Ioan.* 6. Qui manducat me, ipse viuet propter me.

Ordo propositorum mysterii docet. Prius Eucharistia gustatur quam videatur.

Beatus vir qui sperat. Hic tertium, in quo postquam monuit ad præparationem, & ad corporis Christi sumptionem secundò, hìc tertiò monet, vt totam cordis intentionem in illud conuertant. Primò ergo, quòd concupiscibilis, sperando. Secundò, quòd irrascibilis reuerendo. *Timete Dominum.* Tertiò, quòd rationabilis, inquirendo. *Diuites.* Dicit ergo: Sic vos præparate, sic sumite, & in ipsum tota concupiscibili tendite, quia *beatus vir qui sperat in eo*, cibo, supple. *Isa.* 30. In silentio & spe erit fortitudo vestra. In eodem, Beati omnes qui expectant eum. *Thren.* 3. Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Si quis sperat in illo cibo quem sperat, beatus: maledictus & infelix, qui in ipso non sperat, nec se præparat vt temporedebito sumat.

10. *Timete Dominum.* Hic secundum, in quo monet ad timorem, vt sic irascibilis intendat in Deum. Et primò monet ad timorem. Secundò subiungit rationem quare timendus Dominus sit, ibi, *Quoniam non est inopia.* Dicit ergo: Sic beatus qui sperat: *Et vos omnes sanctι eius*, cibo suo sacratissimo sacrificati, *timete Dominum*, quia *Eccles.* 27. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua: omnis quantumcumque perfecti. Quis enim perfectior beato Iob? qui timebat dicens in nono: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceret delinquenti. Et 31. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Dominum. *Prouerb.* 28. Beatus vir qui semper est pauidus. Et est hoc contra præsumentes tempore Paschali, & torpentes: credunt enim se esse securos. *Ad Thessal.* 5. Cum dixerint, pax, & securitas, tunc repentinus superueniet super illos interitus, culpæ scilicet.

Quoniam non est inopia. Augustι. sic continuat. Si timens non fraudor: si nec fraudo, certus sum quoniam viuam. Timete securè, *quoniam non est inopia timentibus eum.* Et bene dicitur: quia qui timet, non facit fraudem. *Prouerb.* 16. In timore Domini declinat omnis à malo. Sed si non fraudant, non habent vnde viuant. *Augustι.* Non potest ars sine impostura, nec negotium esse sine fraude. Respondet *Augustι.* Pascit Dominus deserentes se, mò certe impugnantes se, & contemnet timentes? *Matth.* 6. Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt neque metunt, nec congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. *Eccles.* 40. In timore Domini non est minoratio. Et nota, quòd non dicit, quòd sit illis nimia copia, sed quod non sit illis defectus necessariorum, victus scilicet & vestitus, quæ determinat *Apostl.* 1. *Tim.* 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, &c.

11. *Diuites eguerunt.* Hic tertium, in quo monet rationabilem non occupari in terrenis, sed in inquisitione Dei. Duo ergo dicuntur. Primò monet vt non occupetur ratio in acquirêdis diuitiis. Secũdò, quod occupetur in quærêdo Deũ. *Inquirentes autem Dominum.* Dicit ergo: Sic timete Dominum, & rationabilem non occupate in quærendis diuitiis: quia *diuites*, &c. Vel sic: Non est inopia timentibus eum. *Autem* pro sed. *Diuites eguerunt*, his quæ non habent, illa semper desiderantes. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia. *Et esurierunt*, non audentes tangere illa quæ habent. *Luc.* 1. Diuites dimisit inanes. *Prouerb.* 3. Egestas à Domino in domo impij. Sed hoc aliquando contingit: tamen quia frequenter videmus diuites vsque ad mortem abundare, & frui diuitiis suis, sicut factum est in diuite epulone. *Luc.* 16. propter hoc aliter legatur, & dicatur: *Diuites*, diuitiis spiritualibus *egenerunt*, quibus replentur Sancti. *Eccles.* 44. Homines diuites virtute. *Prouerb.* 13. Est quasi dines, diuitiis temporalibus, cum nihil habeat, diuitiarum spiritualium. *Et esurierunt*, carentes illo cœlesti pane, de quo suprà, Gustate, & videte, &c. Quia etsi sacramentaliter accipiant, non tamen reficiuntur spiritualiter. Supra, Edent pauperes, & saturabuntur.

Inopia diuitum duplex.

rab untur. *Isa.* 58. Frange esurienti panem tuum, non abundanti. Vel sic: *Diuites*, diuitiis temporalibus, *egenorum*, id est, egebunt in futuro summo bono, quando dicetur eis illud, *Matth.* 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. *Et esurierunt*, id est esurient eum, quem sitiunt & desiderant omnes creaturæ rationabiles. *Aug.* 1. Venier desideratus cunctis gentibus.

Inquirentes autem Dominum. Quasi diceret: Non quæratis bona temporalia, sed Deum tota rationabilis intentione, quia *inquirentes Dominum* iustus in corde, & ex toto corde quærentes, secundum illud. In toto corde meo exquisiui te. *Non minuentur omni bono*, id est, non minus habebunt quam omne bonum: quia illud vnum habebunt in quo est omne bonum. *Cassiodor.* Vnus est qui quæritur, sed in quo omnia continentur. O lucrum mirabile! ô compendium singulare! cur nos per diuersa fatigemus? *Sap.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, quippe quia illa est omne bonum. *Eccl.* 33. Ostendam tibi omne bonum. *Prouerb.* 10. Desiderium iustorum dabitur illi. Sed quod est illud, in 11. dicitur: Desiderium iustorum omne bonum.

In Deo omne bonum.

12. *Tertia pars instructio.* *Venite filij audite me.* Hic est tertia pars Psalmi, in qua agitur de populi informatione per diuinam laudem, & sacramenti sumptionem. Et primò informandorum aduocatio. Secundò instructio aduocatorum. *Quis est homo.* In prima tua. Primò aduocat. Secundò excitat ad audientiam. *Audite me.* Tertiò determinat quid proponat docere. *Timorem Domini docebo vos.* Dicit ergo: Sic monui ad timorem, sed forte nescitis quid sit, nec quomodo haberi possit: propter hoc clamo. *O filij venite ad me.* Vel secundum *Augustι.* Postquam loquutus est in timore existentibus, & eos instruxit de sacramento altaris, nunc aduocat illos qui sunt adhuc extra Ecclesiam, quales sunt Cathecumeni. *O filij venite.* Mos est propheticus auditores vocare filios. *Matth.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis.

Nec mirum: in his enim verbis, omnium hominum pater loquebatur. *Cassiodor.* Vox paterna sonat, vt vltrò dicentem audiamus, quem tacentem exquirere deberemus. Si loquentem in Prophetis, quantò magis in proprio filio, & per filium proximum nos instruentem audire debemus? *Luc.* 10. Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, &c. *ad Hebr.* 1. Nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio.

Audite me, vt sapientiores sitis. *Prouerb.* 1. Audiens sapiens sapientior erit. *Prouerb.* 4. Audite filij disciplinam patris. Sed quid docebis? *Docebo vos*, filios; rem vtilem, quia pater sum, & vos filij. *Isa.* 48. Est Deus tuus docens te vtilia. Primum autem horum timor, vnde *timorem Domini docebo vos. Eccles.* 1. Initium sapientiæ timor Domini. Non autem docebo vos seruilem tantum, quia filij estis, sed filialem, de quo *Eccles.* 23. Nihil enim melius quam timor Dei.

Discipuli sunt filij.

Et nota, quòd bene discipulos dicit filios. Primò ratione nominis, quia secundum *August.* Filius dicitur quia sit vt ille, & ita sonat assimilationem. Et discipulus debet assimilari Doctori. *Luc.* 6. Perfectus erit omnis si sit sicut magister suus. Secundò ratione acceptæ informationis, non enim accipit discipulus à magistro semen fœtidum & corruptibile, sed nobile & spirituale, de quo *Luc.* 8. Semen est verbum Dei. Ergo multò fortius filius dicendus est, quam ille. 1. ad *Corinth.* 4. In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Tertiò ratione reddendi debiti honoris quem debet Magistro & Doctori tanquam patri. *Malach.* 1. Si ego Dominus, vbi est timor meus? *Eccles.* 31. Dauti mihi sapientiam dabo gloriam. Secundum autem *Aug.* vox est Christi clamantis ad homines. *Prouerb.* 8. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum, non ad Angelos. Sed tria sunt quæ impediunt audire Magistrum. Elongatio in superbis. *Eccles.* 35. Longe enim abest à superbia & dolo. Propter hoc dicitur de superbo, 1. Tim. 6. Superbus nihil sciens. In carnalibus tumultuario carnalium cogitationum, & motuum. *Prouerb.* 20. Tumultuosa ebrietas. Quicunque his delectatur, non erit sapiens: quia *Eccles.* 9. Verba sapientum audiuntur in silentio. In auaris aurium obturatio. *Psal.* Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Auarus enim obturat aures terrenis, ne vocem audiat Saluatoris.

Tria impedimenta.

13. *Instruit de merito & præmio.* *Quis est homo qui vult vitam.* Hic secundum, in quo subiungitur promissa instructio, & primò de meritis. Secundò de præmiis retribuendis per illa, ibi, *Oculi Domini super iustos.* In prima duo. Primò de merito oris. Secundò operis, ibi, *Declina à malo.* Sed quia valde difficilis oris custodia, duo dicuntur in prima parte. Primò quærendo innuit quantum sit præmium. Secundò subiungit meritum refrænationis linguæ & custodiæ. *Prohibe linguam.* Præmium duplex tangit, vitam, & prosperitatem in vita. *Diligit dies.* Dicit ergo: *Timorem Domini docebo vos*, in quo est vita. *Prou.* 13. Timor Domini, fons vitæ, quod sic ostendo. *Quis est homo qui vult vitam?* non præsentem, quæ quotidie & continuè præterit. 1. *Ioan.* 2. Transit mundus & concupiscentia eius. Imò quæ mors est. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur & quasi aquæ dilabimur super terram, quæ non reuertuntur. Sed æternam de qua pluries. Vita quæ non alteratur, nec deficit. Sed pauci sunt qui quærant illam. *Cassiodor.* Vtinam vitam æternam sic quæreremus, sicut in ista temporalia corda defigimus. Diligit dies videre bonos, omni scilicet prosperitate plenissimos, quales non sunt hìc, quia tantum mali. Ad *Ephes.* 5. Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Sed in patria sunt dies boni, omni suauitate & prosperitate plenissimi. *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis super millia. *Aug. de libero arbitr.* Tanta est iucunditas lucis æternæ, quòd etiamsi non liceret amplius in ea quam vna die manere, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni deliciis, pleni & affluentia bonorum temporalium, iure merito contemnerentur. Stultus valde est qui hìc quærit dies bonos, quia Dominus & creator

tor dierum non habuit. *Auguſt.* Non irascantur ſerui, quia ipſe Dominus non habuit dies bonos. *Proverb.*15. Omnes dies hominis pauperis, id eſt, Chriſti, mali. Sed *Ioan.*13. dicitur, Non eſt ſeruus maior Domino ſuo.

14. *Prohibe linguam tuam.* Hîc ſecundum, in quo ſubiungit de merito quo peruenitur ad hæc bona, quod eſt oris refrænatio, & tangitur duplex. Primò raſtænatio à verborum malitia. Secundò à verborum fraudulentia. *Et labia tua.* Dicit ergo: Si velis & deſideres, ecce quo merito habere poteris. *Prohibe linguam tuam à malo,* quia in ea eſt. *Proverb.*18. Mors & vita in manibus linguæ. Ad *Epheſ.*5. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat. Nec tantum à malo culpæ, ſed etiam pœnæ. Ipſa enim mala verba quæ procedunt de lingua tanquam fœtore plena, corrumpunt audientes. 1. ad *Corinth.*15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Non habitares libenter cum leproſo, qui te corrumperet anhelitu ſuo, quare nec cum illo qui profert mala verba. *Ierem.*9. Sagitta vulnerans lingua eorum.

Et labia tua ne loquantur dolum, bonum ſcilicet doloſè, & mala intentione. *Eccleſ* 12. In labiis tuis inculcat amicus. *Caſſiodor.* Dolus eſt quando fallimus audientem, vt quod creditur ad auxilium, inferat incommodum. *Eccleſ.*12. Quaſi adiuuans ſuffodiet plantas tuas. Et certo ordine. Primò dicit: Prohibe linguam: deinde labia: quia *Caſſiodor.* dicit: Labia linguæ motum protinus ſequuntur, & quaſi quadam harmonia ſociata amborum modulamine humanus ſermo peragitur. Sed videtur præcipere impoſſibile. *Iacob.*3. Linguam nullus hominum domare poteſt: inquietum malum, plenum veneno mortifero. Reſp. Nemo poteſt ex natura, poteſt tamen ex gratia. Vnde à Deo petit hoc alibi: Pone Domine cuſtodiam ori meo. Et *Eccleſ.*22. Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum? Et ſequitur: Deus pater, & dominator vitæ meæ. Propter hanc difficultatem veniendi ad vitam dicebat Dominus *Matth.*7. Arcta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci, &c.

15. *Diuerte à malo.* Hîc ſecundum, in quo primò monet ad vitanda mala. Secundò ad facienda bona. *Et fac bonum.* Tertiò ad intentionem rectam in vtroque. *Inquire pacem.* Dicit ergo: Sic quantum ad os, & etiam *diuerte à malo* in opere. *Auguſt.* habet, Declina & rectè. Bene autem docet, in hoc quod timoris eſt. *Prou.*15. In timore Domini declinat omnis à malo. *Iſa.* 14. Quieſcite agere peruersè. *Prouerb.* 4. Auerte pedem tuum ab ea. Sed quia hoc parum eſſet, addit: *Et fac bonum. Eccleſ.*38. Poſtquam dixit, Auertere à malo, ſtatim addidit, & dirige manus. Fac ergo bonum opus aliis ſubueniendo. *Iſa.* 58. Frange eſurienti panem tuum. Et hoc timoris eſt. *Eccleſ.*15. Qui timet Deum, faciet bona. *Matth.* 3. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Vel ſic poteſt legi: *Diuerte à malo,* in teipſo ipſum deſtruendo per contritionem, & oris confeſſionem. *Et fac bonum*, per ſatisfactionem. *Iſa.* 55. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, quantum ad primum, & reuertatur ad Dominum, quantum ad ſecundum.

Inquire pacem. Hîc monet ad rectam intentionem, & primò ad intentionem etiam rectam. Secundò ad perfectionem intentionis. *Et perſequere.* Ait ergo: Sic declina, fac bona, & in his inquire pacem in teipſo, vt aſſequi poſſis pacem inter ſpiritum tuum, & carnem, quia ad *Galat.*5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: vt ſis in illo ſtatu de quo *Iob* 11. Scis quoniam pacem habet tabernaculum tuum. Et optimè poſt iuſtitiam ſequitur hæc pax, quia *Iſa.* 31. Opus iuſtitiæ pax.

Et perſequere eam. Perfectè ſequere, quia multum fugitiua à nobis, quandiu ſumus in hac miſera vita. *Mich.*2. Surgite & abite, quia non habebitis hîc requiem. Ergo *perſequere* eam vſque in cœlum, ibi inuenies eam. *Iſa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Vel de increata inquire pacem in omnibus illis, ſcilicet Chriſtum, de quo ad *Epheſ.*2. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Hanc inquire, intentè quære. *Caſſiodor.* Quæramus intenti, quia illic eam inuenire non poſſumus, niſi hic diligenter eam quæſierimus. *Iſa.*29. Quæretis me, & inuenietis cum quæſieritis me in toto corde veſtro. Et quia Chriſtum perfectè hîc habere non poteris, perſequere eum vſque in cœlum vbi eſt. Ad *Coloſſ.*3. Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Quid dicam? Non in inferno, quia ibi non eſt. *Auguſt. in libro de ciuitate Dei.* Pax eſt tranquillitas cordis. Sed *Iob* 10. Vbi vmbra mortis & nullus ordo. Nec in mundo, quia nec ibi eſt. *Mich.*7. Filius contumeliam facit patri, & filia matri ſuæ: quoniam pax ablata eſt de terra. Vnde *Apoc.*3. Datum eſt illi pacem ſumere de terra. Sed in cœlo, vbi eſt. *Iob* 25. Qui facit concordiam in ſublimibus ſuis. *Baruc.*3. Vt ſcias ſimul, vbi diuturnitas vitæ & pax. Sed qualiter? Diligenter. Ad *Epheſ.*4. Solliciti ſeruati vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et perſeueranter. *Iſa.* 21. Si quæritis, quærite. Vniuerſaliter. Ad *Rom.*12. Quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Primum notatur in hoc quod dicit, *Inquire.* Secundum in hoc quod dicit, *Perſequere.* Tertium in hoc quod ſine omni determinatione dicit, Pacem inquire.

16. *Oculi Domini ſuper iuſtos.* Hîc inſtruit de meritorum retributionibus. De iis determinatur tripliciter, & quantum ad bonos, & quantum ad malos. Primò reſpectu diuinæ notitiæ. Secundò reſpectu pœnæ, ibi, *Clamauerunt iuſti.* Tertiò reſpectu culpæ, ibi, *Qui oderunt iuſtum.* In prima duo. Primò de retributione bonorum quantum ad notitiam. Secundò malorum, ibi, *Vultus autem Domini.* In prima duo. Primò tangit notitiam quoad facta. Secundò quoad dicta ſeu petita. *Et aures.* Dicit ergo. Sic pacem inquire & perſequere recta intentione, malum deſerens & bonum faciens: quia *oculi Domini,* id eſt, notitia cum miſericordia, *ſuper iuſtos. Sap.*4. Gratia & miſericordia in ſanctos eius, & reſpectus in electos illius. *Hieronym.* Pietatis inſpectione eos ingiter contemplatur, & dat fortitudinẽ faciendi bonum. Et perſequendi pacem. 2. *Paral.*16. Oculi Domini contemplantur vniuerſam

Hic inſtruit de præmiis.

vniuerſam terram, & præbent fortitudinem. *Eccleſ.*6. Oculi Domini ad timentes eum. *Zachar.*12. Super domum Iuda aperiam oculos meos.

Nec tantum cognoſcit facta, imò *& aures eius ad preces eorum.* Ad preces, vt notetur velocitas exaudiendi, quia adhuc durantibus precibus, audit. *Iſa.*65. Adhuc illis loquentibus ego exaudiam. *Tob.*4. Exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſanctæ Dei. *Pſal.* Dum clamarem ad eum, exaudiuit me. Sed nunquid ſemper liberat clamantem ſtatim? Non, quia non expedit, ſicut in Paulo patuit. 2. ad *Corinth.*12. Ter rogaui Dominum vt diſcederet à me: tamen non fuit factum. *Auguſt.* Medicus crudelis eſt, qui exaudit insanientem, & parcit vlceri, & putredini. Non tollit manum niſi ſciuerit quantum noceat. Sic noſter medicus ideò frequenter non exaudit, vt ſanet. *Pſal.* Deus tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.

17. *Vultus autem Domini.* Hîc ſecundum, in quo tangitur notitia reſpectu malorum: loquitur enim quaſi per antitheſim & rhetoricè: & tanguntur duo. Primò ſimplex cognitio ſine complacentia. Secundò præparatio pœnæ notatur, ibi, *Vt perdat de terra.* Dicit ergo: Sic quantum ad bonos, nec mali euadent: quia *vultus Domini ſuper facientes mala*: quamuis dicant illud *Iob* 22. Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat. *Iſa.*29. Quis vidit nos, & quis nouit nos? Et 47. Dixiſti: Non eſt qui videat me. Sapientia tua hæc, & prudentia decepit te. *Ierem.*23. Si occultabitur vir in abſconditis, & non videbo eum?

Vt perdat. Quaſi diceret: Non te remunerandum gloria cognoſcit, ſed ad hoc *vt perdat de terra*, ſcilicet viuentium, *memoriam eorum*, non ſimplicis notitiæ. Sancti enim bene habebunt de malis memoriam ſimplicis notitiæ, ſed compaſſionis nullam, quia ſaluati non orabunt pro damnatis. *Luc.*16. Inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, ſcilicet multitudo peccatorum veſtrorum: vt nos non eamus ad vos, compaſſione, nec vos ad nos, gloriæ participatione. *Pſal.* Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. *Ierem.* 11. Tu ergo noli orare pro populo illo, nec aſſumas pro eis laudem & orationem. *Pſal.* Periit memoria eorum cum ſonitu. *Iob* 18. Memoria eorum pereat de terra. *Iſa.*26. Contriſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.

18. *Clamauerunt iuſti.* Hîc de retributione bonorum & malorum reſpectu pœnæ. Et primò tangitur pœna bonorum cum ſuis conditionibus. Secundò malorum, ibi, *Mors peccatorum peſſima.* Pœna autem iuſtorum quæ ostenditur ubi eſt in morte ſaltem, tangitur primò. Oſtendit ergo pœnam bonorum habere conſolationem primò. Secundò finem, ibi, *Multæ tribulationes.* Tertiò veritatem, *Custodit Dominus.*

Tribulatio iuſti habet conſolationẽ finem, & fructum.

Oſtendit autem eam habere conſolationem ex tribus. Ex patientia. Ex diuina præſentia. *Iuxta eſt Dominus.* Ex ſpei confidentia, ibi, *Et humiles.* In prima, quia patientia non habetur, niſi metuo orationis, dicantur tria. Primò oratio. Secundò exauditio orationis. *Et Dominus.* Tertiò liberatio per patientiam quæ coronatur, ibi, *Et ex omnibus.* Dicit ergo: Sic cognoſcit Dominus, & videt opera & orationes bonorum, & mala impiorum. *Et clamauerunt iuſti.* Iuſti poſſunt hic dici antiqui ſancti, vel etiam modò viuentes. Si antiqui, tunc poteſt exponi de pœna limbi, vel etiam de pœna præſenti. Primo modo ſic: Bene dixi, *Oculi Domini ſuper iuſtos*, quia *clamauerunt iuſti*, antiqui, *ad Dominum*, de limbo dicentes. *Thren.*3. Lapſa eſt in lacum vita mea. Et poſt inuocaui nomen tuum Domine de lacu nouiſſimo. *Et exaudiuit eos*, in ſua reſurrectione, eos à limbo reuocando. *Zachar.*9. Tu vero in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. *Et ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos*, ſecum ducendo in Aſcenſione. *Pſal.* Aſcendens Chriſtus in altum captiuam duxit captiuitatem. Vel ſecundo modo ſic: *Clamauerunt iuſti*, antiqui: *& Dominus exaudiuit eos*, de miſeriis & afflictionibus huius vitæ, ſicut dixit *Daniel.*13. Reſpexit Deus mei Dominus. Et in 4. de tribus pueris exiſtentibus in camino ignis.

Vel ſic: *Clamauerunt iuſti*, nunc præſentes, *& Dominus exaudiuit eos*, petentes non liberationem, ſed ſapientiam, ſicut factum eſt in ſanctis Martyribus, quibus data eſt patientia in ſuis paſſionibus. Ad *Hebr.*3. Sancti ludibria & verbera experti, inſuper vincula & carceres. Et hoc cum factum eſt in ſanctis Martyribus, patientia data eſt eis, ſecundum illud 2. *Machab.*6. Qui habes ſanctam ſcientiam tu ſcis, quòd cum à morte poſſem liberari, duros ſuſtineo corporis cruciatus. Secundum autem animam libenter propter timorem tuum hæc patior. Et poſt patientiam, & per ipſam, *ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos*, reddens inſenſibiles. *Proverb.*23. Verberauerunt me, & non dolui: traxerunt me, & non ſenſi.

Iuxta eſt Dominus. Hîc conſolatio ex diuina præſentia, vt legatur duplicitèr: de afflictis in Nouo Teſtamento ſpecialiter, & de omnibus afflictis generaliter. Dicit ergo: Sic libenter patior per patientiam quam exaudit, & etiam *iuxta eſt Dominus*, non ſolum ſicut omnibus creaturis per eſſentiam. *Ierem.*23. Cœlum & terram ego impleo: ſed per gratiam aſſiſtentiæ, & liberantem, & conſolantem. *Pſal.* A dextris eſt mihi ne commouear: propter hoc lætatum eſt cor meum. *Qui tribulant ſine causa*, qui terunt propriam carnis duritiam. *Eccleſ.*12.

Nam iuſti non loquuntur tantum, ſed clamant ad Deum.

19.

Aufer am

Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. *Et humiles spiritu saluabit* spei recta confidentia, non humilem verbis & gestu. *Prouerb.*24. Qui submiserit vocem suam, nec credideris ei, nequitiæ vir est: stimulus in corde eius. *Prouerb.*29. Humilem spiritu suscipiet gloria.

Vel sic, verè ex omnibus tribulationibus liberabit suos, quia ipse pronus est valde ad hoc: *iuxta enim est Dominus omnibus his qui tribulato sunt corde*, cum tamen sit altissimus: & humiles spiritu saluabit; quia se salutem illis dabit. *Cassiodor.* Mos diuinus, & humana consuetudo contrariantur. Nam qui vult altioribus vicinus fieri, erigitur: Dominus autem altissimus non nisi per humilitatem attingitur. Ex hac Dei proximitate est iustis audacia, custodia, facilior patientia, sollicitudo nulla. Audacia. *Isa.* 50. Iuxta est qui iustificat me, quis contradicit mihi? *Iob.* 16. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Custodia. *Prouerb.* 3. Erit Dominus in latere, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Facilior patientia, quia spiritus Dei adiuuat. Ad *Rom.*8. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. *Eccl.*2. Coniungere Deo, & sustine vt crescat in nouissimo vita tua. Sollicitudo nulla. Ad *Philip.*4. Dominus prope est, nihil sollicitus ero.

Deus proximus humilibus.

20. *Multæ tribulationes.* Hic secundum, in quo ostendit quantumcunque multæ sint iustorum tribulationes, tamen esse terminabiles. Primò ergo asserit esse multas. Secundò terminandas. *Et de omnibus.* Dicit ergo: Sic consolationem habent iustorum tribulationes. *Multæ sunt tribulationes iustorum*: nullus enim iustorum euadit. *Hieron.* Qui tribulationem non patitur, iustus non est. 1. ad *Tim.* 2. Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Et è contra malorum nunc multæ consolationes. *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum. *Iob.*12. Quare impij viuunt, bene est omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt. Sed verte folium. *Ioan.6.* Tristitia vestra conuertetur in gaudium. Dicitur de bonis. Malis autem illud *Prouerb.* 13. Extrema gaudij luctus occupat.

Et de omnibus his liberabit eos Dominus. Ecce tribulationum terminus. *Apoc.* 7. Absterget Dominus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum, & iam, &c. Et nota, quòd multæ sunt iustorum tribulationes, tum à diabolo. *Ephes. vltim.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates. Tùm ab homine. *Ier.*9. Vnusquisque à proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Tùm à carne & passionibus propriis. *Psal.* Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ. Tùm ex compassione ad alios. 2. ad *Corinth.*11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Propter ista dicitur in *Psal.* Repleta est malis anima mea.

21. *Custodit Dominus.* Hic tertium, in quo ostendit iustorum pœnam habere vtilitatem, scilicet ipsum Deum virtutum habere custodem, reddentem animam fortiorem: vade duo dicuntur. Conseruatio virtutum in tribulatis. Secundò vniuersalitas conservationis. *vnum ex his.* Dicit enim. Sic terminabuntur tribulationes, sed interim *custodit Dominus omnia ossa eorum*, virtutes animæ, quas infundit totam animam sustinentes. *Iob.* 6. Quæ est fortitudo mea vt sustineam? Quasi diceret: Nulla est ex me. *Iob.*10. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et *Hieronym.* dicit: Tentatio non est vorago vitiorum, sed custodia virtutum.

Vnum ex his non conteretur. Quod figuratum fuit in Agno Paschali. *Exod:*12 Os non comminuetis ex eo. Sic nec ossa mystici corporis Christi sunt confracta, sicut figuratum fuit in Passione Christi propria. *Ioan.*19. Cùm venissent ad Iesum, & inuenissent iam mortuum, non fregerunt ei crura. Eorum qui sunt de mystico Christi corpore non franguntur crura, id est, virtutes, totum corpus bonorum operum sustinentes. 1. ad *Corinth.*14. In omni tribulationem patimur, sed non angustiamur. Imò tali exercitio roborantur ossa mentis, etsi frangantur ossa corporis. 1.ad *Corinth.* 12. Virtus in infirmitate perficitur. Ad *Rom.* 5. Tribulatio patientiam operatur.

22. *Pœna reproborum.*

Mors peccatorum pessima. Hic de pœna reproborum quæ incipit in morte. Quasi diceret: Sic iusti tribulantur multipliciter, sed vtiliter: sed *mors peccatorum pessima*, qua inchoat ipsorum miseria. Ad *Rom.* 6. Stipendia peccati mors. Quia mors illorum est introitus ad pessimam mortem, scilicet gehennæ. Vel mors peccatorum propriè appellatur mors gehennæ. Naturæ enim mors hæc communis est iustis & peccatoribus. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur, &c. *Eccl.*2. Moritur doctus, peritus, & indoctus. Sed mors ipsorum est gehennæ propria, & hæc est pessima. Mala enim est, quia acerbissima in illa afflictio. *Augustin. de ciuitate Dei lib.* 13. Illa mors est omnium malorum pessimum. Hinc est, quòd igni comparatur. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. Peior, quia æterna est duratio eius. *Matth.*25. Ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, &c. *Augustin. de Eccles. Dogma.* Non credamus restitutionem futuram quam Origenes delirat, cum putat dæmones ad Angelicam reditutos dignitatem, & impios homines ad iustorum societatem. *Iudith.* 16. Dabit ignem, & vermes, & carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Item est pessima, quia nulla est interpolatio. *Isa.* 34. Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur. Torrentes appellat sanguinem per venas defluentem, humum ipsas venas. Et erit terra eius tota, scilicet caro reliqua, in picem ardentem nocte & die. Ecce quod interpolatio nulla.

Et qui oderunt. Hic de remuneratione comparatione ad culpam. Et primò de malis. Secundò de bonis, *Redimet Dominus.* In prima innuit duo. Primò, quòd non liberantur mali à culpis prioribus. Secundò, quòd cumulandis sequentibus delinquent. Ait enim: Sic punientur mali, & etiam *qui oderunt iustum*, & adhuc oderunt Christum scilicet, qui verè iustus est. *Ier.* 23. Hoc nomen quod vocabunt eum,

eum, Dominus iustus noster. Imò iustificans alios. Ad *Rom.*6. Vt sit ipse iustus iustificans eos qui ex fide sunt IESV CHRISTI. Vel *qui oderunt iustum*, secundum illud *Prou.* 28. Virum iustum oderunt impij. *Delinquent*, quia peccata peccatis addunt. Tales delinquent & in Deum impij, & in proximum ingrati, in seipsos nociui. Impij in Deum, quia oderunt eius imaginem sibi simillimam, & sua gratia reformatam. *Sap.*2. Qui creauit hominem interminabilem, & ad imaginem suæ similitudinis fecit illum. Ingrati in proximum, quia oderunt diligentem se. Constat, quòd iustus implet illud *Matth.*5. Diligite inimicos vestros. *Psal.* Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Sibi nociui, quia ira & odium plus nocet proprio subiecto, quam alij. 1. *Ioan.*3. Qui non diligit, manet in morte.

23. *Redimet Dominus.* Hic quantum ad bonos & tangit duo, per contrarium ad malos, quod liberabuntur à culpis præsentibus, & conseruabuntur à futuris. *Et non delinquent.* Dicit ergo: Sic mali odientes, culpas cumulabunt. Sed *redimet Dominus animas seruorum suorum*, à culpis præteritis sanguine proprio. 1. *Pet.*1. Non enim corruptibilibus auro, vel argento, &c. Nec tantum animas, sed etiam & corpora. Sed à parte meliore bene totus homo accipitur. *Exod.* 1. Omnes animæ egressæ de femore Iacob, &c. Et dicit, *seruorum*, non viuentium in libertate iniqua, de qua *Iob* 11. Vanus in superbia erigitur, & tanquam pullum magni se liberum natum putat. Et *seruum*, non inimicorum sicut illi de quibus *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

Et non delinquent, amplius, vt peccata super peccata cumulent, maximè mortalia, etsi venialia siue quibus vita non ducitur humana. *Prouerb.* 24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. *Omnes qui sperant in eo.* Spes enim sanat morbum animæ, nec sinit infirmari ad mortale. *Prou.* 28. Omnis qui sperat in Domino, sanabitur. 1. *Machab.*2. Omnes qui sperant in eum, non infirmantur. Propter hoc dicitur in *Psal.* Mihi adhærere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam. Secundum *Cassiod.* litera est: Non derelinquet, scilicet Deus, omnes qui sperant in eo, secundum illud *Iudith* 13. Laudate Dominum Deum nostrum, qui non dereliquit sperantes in se.

IN XXXIV. PSALMVM.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

1. *Argumentum Psalmi, Christi passio, cuius memoriale Missa, de qua superior Psalmus.*

IVdica Domine nocentes me. Hic est Psalmus trigesimus quartus. Postquam enim actum est de mutatione veteris sacrificij in nouum sacrificium, quia hoc fundendum conficiendum in memoria passionis; recte hic subditur de Christi passione. Et est Psalmus tice secundus eorum, qui late agunt de Christi passione. Primus enim Psalmus fuit 21. Deus Deus meus respice in me. Bene autem innuitur hoc in titulo huius Psalmi, qui talis est: *In finem Psalmus ipsi Dauid.* Est enim sensus: hic Psalmus conuenit *ipsi*; id est, vero, *Dauid*, nos ordinans *in finem*, id est, in ipsum Christum, qui finis est. Ad *Rom.*10. Finis autem legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Eccles.* 43. Finis sermonum ipse est. Et sicut alias dictum fuit, vbi ponitur in titulis, *Ipsi*, designatur Christus: Et hoc rectè: ipse enim est pronomen demonstrationum discretionum, & Christus demonstrabilis est ratione humanitatis, & discretus ab omnibus aliis ratione diuinitatis. *Ioan.*1. Ecce Agnus, quantum ad primum: ecce qui tollit peccata mundi, quantum ad secundum.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò oratio præmittitur, quæ summum remedium afflictorum. Secundò passio narratur, ibi, *Insurgentes testes.* Tertiò ad orationem redditur, ibi, *Domine quando respicies.* In prima duo. Primò petit. Secundò quasi exauditus gratiarum actionem præmittit, ibi, *Anima mea.* In prima primò petit de se. Secundò de aduersariis, ibi, *Confundantur.* De se, non vt non superetur. Secundò vt adiuuetur, ibi, *Apprehende.* Tertiò vt saluetur, ibi, *Dic anime mee.* In prima duo. Primò vt non superetur verbo coram iudice. Secundò, quòd nec ab impugnantibus facto. *Expugna impugnantes me.* Dicit ergo Christus, vel mysticus iustus: O Domine pater, *iudica*, id est, damna, (& sic libera me) *nocentes me*, ex certa malitia & deliberatione. Ergo orat contra inimicos, qui *Matth.* 5. docuit nos pro inimicis orare: qui etiam pro ipsis orauit in passione. *Luc.*23. Resp. *Cassiod.* Petit damnari quos nouit ad pœnitudinis remedia non venire, quomodo ergo oramus contra diabolum quem scimus non saluandum. Et nota, quòd est iudicium in præsenti, & est iudicium in futuro. Ab homine ordinarium, quod est iudicium specialiter de quo *Leuit.*19. Iustè quod iustum est exequeris. Et est non ordinarium, quod est omnium & quodammodo bonum, scilicet discussio propriæ conscientiæ, de quo 1. ad *Corinth.* 11. Si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Et temerarium quo iudicamus alienos. *Matth.* 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et 1.ad *Corinth.*4. Nolite ante tempus iudicare. Vel à Deo, & hoc discretionis. *Psal.* Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente, &c. *Ioan.*3. Ego in iudicium veni in mundum, &c. Purgationis. 1. *Pet.*4. Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Præmonstratæ damnationis. *Ioan.*3. Qui non credit, iam iudicatus est. In futuro à Deo tantum. Extremæ discussionis. *Ioel.*3. Congregabo omnes gentes in valle Iosaphat, & disceptabo cum illis. Saluationis. In *Psal.* Non damnabit illum cum iudicabitur illi. Damnationis. *Iacob.*2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui misericordiam non fecerit. Et in *Psal.* Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

Multiplex iudicium hominum & Dei.

Quomodo Christus orat contra inimicos.

Expugna impugnantes me. Hic secundum, in quo petit adiuuari contra impugnantes factis. Et primò petit adiutorium. Secundò determinat modum. *Apprehende arma.* Dicit ergo: Sic iudica nocentes, & *expugna impugnantes me*, dicit Christus ad Patrem; & dicit *expugna*, id est, vince: expugnare enim est vincere, non sic impugnare. *Cassiodor.* Expugnat Dominus, cuius certamen triumphus est, victoria enim infinite nulla est interpolatio. Vel iustus ad Christum loquitur: *Expugna impugnantes me*,

diabolum, qui per honores intendit impugnare meam humilitatem: mundum, qui per diuitias, paupertatem: carnem, quæ per delicias, castitatem.

Dæmon, caro mundus figurati tribus Dauid inimici.

Hi sunt tres inimici Dauid, Goliath Gethæus, qui signat diabolum: Saül, qui interpretatur petitio, qui significat carnem, quæ semper petit: & Absalon, qui interpretatur pax patris, & significat mundum, qui sub prætextu pacis patris decipit multos.

2. *Apprehende arma.* Hic determinat modum quo vult pugnare eum pro se: in quo tanguntur duo. Primò præparatio adiutoris. Secundò abundans vltio de inimico. *Effunde.* Ex parte præparationis duo. Primò vt sit armatus. Secundò vt erectus. *Et exurge.* Ait ergo: Sic expugna, & vt hoc melius possis, *apprehende*, &c. Legitur hoc in persona corporis dupliciter. Tertio modo in persona capitis: arma enim, secundum quod legitur de corpore, possunt esse quilibet Christianus, vel anima ipsa Christi. Ait ergo: *Sic expugna*, quod vt possis, *apprehende*, pro me liberando; *arma. Augustin.* Magnum spectaculum videre Deum armatum pro te, imo Agnum vnicum cum leonibus fortissimis pugnaturum, scilicet cum dæmonibus. *Apocalyps.* 17. Hi pugnabunt cum Agno, & Agnus vincet illos. *Exod.* 15. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius. *Isa.* 63. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. *Apprehende*, nos ipsos ad expugnandum diabolum in nobis per nos ipsos: ipsius enim sumus arma, & impugnat nos per nos ipsos diabolus. Ad *Roman.* 6. Neque exhibeatis membra vestra membra iniquitatis. Sed superueniens fortior aufert arma. *Luc.* 11. Cum fortis armatus custodit atrium suum, &c. Sic tanquam Dauid Goliam cum interficiens proprio gladio. 1. *Reg.* 17. *Augustin.* Quid est anima quamuis splendida & acuta producta, nisi Deus illam teneat & pugnet cum ea? *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere.

Et scutum, bonam scilicet voluntatem, qua nos protegas, sicut scutum cætera protegit arma. *Psal.* Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Arma etiam possunt dici ipsa Christi anima. Arma eius secundum *Cassiod.* eò quod per ea hostes arcerentur. Supra in *Psal.* dicebat ad Patrem: Erue animam meam ab impio, frameam tuam, id est, animam meam, quæ framea est, ab inimicis manus tuæ.

Et exurge in adiutorium mihi, qui videris dormire. *Psal.* Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora, &c. Aliunde enim adiutorium non habeo, nisi ex te. *Osee.* 13. Perditio tua ex te Israël, à me tantum auxilium tuum. Tertio modo loquitur Christus ipse inquantum homo. O Deus Pater *apprehende arma*, id est, me qui sum manus tua, fac apprehendere arma, doctrinam, & miracula. *Sapient.* 18. Vicit autem turbas non virtute corporis, nec armaturæ potentia, sed verbo illum, qui se vexabat, subiecit. Hoc patet *Matth.* 4. & *Luc.* 4. Ad *Ephes.* 4. Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.

Et scutum, constantiam, quam habuit sine dubio. *Cant.* 4. Sicut turris Dauid collum tuum, id est, Christus qui coniungit hominem vero capiti suo Deo.

3. *Et exurge in adiutorium mihi*, vt in omnibus his mecum operaris. 1. ad *Corinth.* 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. *Ioan.* 7. Pater autem in me manens ipse facit opera.

Effunde frameam. Hic petitur abundans vltio. Ait: Sic præpara te, arma sume, & exurge, *& effunde*: & hoc notatur abundantia: *frameam*, id est, vltionem, quæ intelligitur per frameam, quia per illam fit, sicut scriptura quæ per manum fit. *Ezechiel.* 21. Duplicetur gladius interfectorum, ac triplicetur.

Aduersus eos qui persequuntur me, malos scilicet homines, & dæmones, quod fiet. *Isa.* 27. Visitabit Dominus in gladio suo duro grandi & forti super Leniatham serpentem tortuosum.

Et conclude eos, in inferno, ne vagentur vlteriùs ad nocendum, sicut modo decurrunt dæmones ad libitum per aëra caliginosum: & sic fiet. *Isa.* 24. In die illa iustificabit Dominus super militiam cæli in excelsis. Vel sic potest legi: *frameam*, id est, iustitiam, quæ est framea, sicut in *Psal.* supra. Eripe animam meam ab impio, frameam tuam, &c. Hanc *effunde*, vt iustis vndique abundantibus iustitia & sanctitas fulgeat, & iniustitia destruatur. *Exod.* 22. In omnibus portis eius in quibus solent sedere iudices, conturbationem gladij acuti, & limati ad fulgendum. Tales enim debent esse iudices aduersus malos: vnde addit: *Aduersus eos qui persequuntur me*, homines scilicet malos. *Genes.* 31. Laban persequutus est Iacob. *Et conclude*, ora scilicet eorum, ne iniustè audeant me accusare, nec habeant quod vituperent in iudice. 1. *Petr.* 2. Sic est voluntas Dei, vt benefacientes, vos iudices, obmutescere faciatis impiorum hominum insipientiam. Si loquitur Christus, sic: *Effunde frameam*; meipsum, qui sum gladius. Ad *Ephes. vlt.* Gladium spiritus, quod est verbum Dei, extra funde, & appareat, quod sum Deus. *Isa.* 45. Vere tu es Deus absconditus. Et sic *conclude aduersus eos qui persequuntur me*, Iudæos, vt nihil possint dicere contra me. *Ioan.* 17. Videant claritatem meam quam dedisti mihi.

Dic anime mee: Salus tua ego sum. Augustin. dicit: Intus dic. Ecce in quo petit vt saluetur, vt mendaces sint illi de quibus supra: Ipsi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius. Et *dic: Ego sum*, non alius. *Isa.* 44. Non est Deus saluans præter me. *Dic*, quod es salus à culpa in præsenti per gratiam. Ad *Ephes.* 2. Saluati estis per fidem. In futuro à pœna per gloriam. *Isa.* 45. Israël saluatus est à Domino salute æterna.

4. *Confundantur & reuereantur.* Hic secundum, in quo postquam orauit pro se, orat consequenter contra aduersarios: & dicuntur duo. Primò imprecatur mala. Secundò salubria, conuertendis. *Fiant tanquam puluis.* In prima duo. Primò imprecatur mala malignantibus in apprehensiua. Secundò contrariantibus in motiua. *Auertantur retrorsum.* In prima promittitur pœna. Secundò subiungitur culpa. *Quærentes.* Dicit ergo: *Confundantur*, pro peccatis præteritis:

teritis: *& reuereantur*, timore concussi de futuris.

Confundantur ergo salubriter pro præteritis peccatis. *Cassiodor.* Confundi est facta sua erubescere, quadam bona erubescentia, & in meliorem partem commutare. *Eccles.* 4. Est confusio adducens gloriam, & honorem. *Genes.* 24. Rebecca respecto Isaac operuit vultum suum, quadam bona erubescentia. *Eccles.* 26. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. *Et reuereantur*, de futuris. *Prouerb.* 28. Beatus vir qui semper est pauidus.

Quærentes animam meam, non ad imitandum in bonum: quoad hoc enim, conqueritur in *Psal.* Non est qui requirat animam meam: sed ad perdendum. *Ezech.* 22. Principes eius in medio eius, quasi lupi rapaces ad prædam, & ad effundendum sanguinem, & perdendas animas, & auari sectando lucrum quærunt animas perdere. Bestiæ propter carnem quam volunt comedere: ad litteram *Genes.* 9. Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum. Mali homines propter possessionem. *Micha.* 7. Vir fratrem suum venatur ad mortem. Diabolus propter ipsas animas *Gen.* 14. Rex Sodomorum dixit ad Abraham. Da mihi animas, cætera tolle tibi.

Auertantur retrorsum. Hic secundum, in quo imprecatur, sed salubris errantibus in motiua. Et primò imprecatur pœnam. Secundò tangit culpam tanquam causam, ibi, *Cogitantes.* In prima duo. Primò perduratio adhuc in sua malitia. Secundò confusio de duratione illâ. *Et confundantur.* Dicit ergo: Illi *auertantur*, à veritate, & etiam à bono, ita quod sint *retrorsum*, non ante me, sicut iusti. *Psal.* Quoniam ponès eos dorsum. *Ier.* 7. Abierunt in voluptatibus suis, & facti sunt retrorsum, & non ante. *Marc.* 8. dictum est Petro: Vade retro me Sathanas.

Et confundantur, salubriter in confessione suorum delictorum. *Ier.* 31. Percussi femur meum, & confusus sum, & erubui. Hac non confundentur mali. *Ier.* 6. Quoniam potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt.

Cogitantes mihi, contra me, *mala. Isa.* 45. Confusi sunt & erubuerunt omnes simul. *Ier.* 11. Cogitauerunt super me consilia iniqua. Et in 18. Tu scis omne consilium eorum aduersum me. Argumentum, quòd homo confundi debet de cogitationibus malis.

Potest etiam de mala auersione exponi. Cogitantes mihi mala, *auertantur retrorsum*, à te ad creaturas, illa auersione, de qua *Prouerb.* 1. Auersio parvulorum interficiet eos. Ad ea quæ sunt retrò. *Luc.* 9. Nemo mittens manum ad aratrum, primò, & respiciens retrò aptus est regno Dei.

Et confundantur, tandem confusione duplici, animæ, & corporis. *Psal.* Operiantur sicut diploide confusione sua, & æterna. *Ier.* 20. Confundentur in æternum, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur.

5. *Fiant tanquam puluis.* Hic secundum, in quo imprecatur mala non salubria obstinatis. Primò in irascibili, impotentiam resistendi malo. Secundò in concupiscibili, necessitatem cadendi à bono. *fiat via illorum.* Tertiò in rationabili, cæcatione vt non possint cauere de futuro. *Quoniam gratis.* In prima duo. Primò imprecatur eis vigorem nullum ad standum. Secundò vigorem multum ad impellendum in aduersario. *Et Angelus.* Dicit ergo: Sic corrigibiles bona erubescentia erubescant, & bona confusione confundantur: sed alij *fiant tanquam puluis*, qui instabilis est, & nullum habet vigorem resistendi, *ante faciem venti*, id est, ante ipsam tentationem, non expectando ipsum motum. *Isa.* 18. Rapietur sicut pulvis montium ante faciem venti. *Thren.* 1. Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Supra in *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam pulvis quem proiicit ventus à facie terræ. *Iob.* 27. Tollet eum ventus vrens. *Isa.* 64. Cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

Et Angelus Domini, scilicet malus, cuius est tantus vigor vt de eo dicatur. *Iob.* 40. Non est potestas, quæ ei valeat comparari, fiat repentè *coarctans eos*, suggestionibus, de quo *Prouerb.* 17. Angelus crudelis mittetur contra eum. *Psal.* Immisit in eos iram indignationis suæ, in dignationem & iram immissiones per Angelos malos, qui eos coarctent. *Iudith.* 1. Arctauit Amorrhæus filios Dauid in monte, nec dedit eis locum ad planiora descendere. Et nota, quòd diabolus aliquando coarctat multa possessione, vt fatiget sollicitudine. *Luc.* 12. de diuite, cuius ager vberes fructus attulit, & qui arctabatur ita vt non haberet vbi reponeret illos. *Iob.* 20. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, & omnis dolor irruet super illum. Quandoque in aliis violenta paupertate, vt murmurent contra Deum. *Psal.* Si verò non fuerint saturati, murmurabunt. *Isa.* 30. Dabit tibi Dominus panem arctum, & aquam breuem. Quandoque erubescentia confitendi & pudore, secundum quod iam factum est. Quandoque perplexitate, vt quasi nulla parte possint effugere peccatum: facit enim eos obligare ad oppositа, sicut in habentibus plura beneficia. *Thren.* 3. Conclusit vias meas lapidibus quadris. *Iob.* 18. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eos consilium suum.

Diabolus diuitiis, & paupertate.

6. *Fiat via illorum.* Hic imprecatur necessitatem cadendi in concupiscibili, & tangit duo. Primò imprecatur impossibilitatem procedendi sine casu. Secundò necessitatem non standi. *Et Angelus Domini.*

Dicit ergo. Quantum ad omnes peccatores generaliter. *Fiat via illorum*, id est, peccatorum, si contingat eos per rationem resistere, *tenebræ*, vt non videant quò debeant ambulare. *Soph.* 1. Ambulabunt vt cæci. *Isa.* 60. Tenebræ operient terram, & caligo populos. *Psal.* Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant.

Et lubricum, vt si fuerint in recto, non possint stare. *Thren.* 4. Lubricauerunt vestigia nostra in itineribus platearum. De vtroque *Prouerb.* 4. Via impiorum tenebrosa, nescivnt vbi corruant.

Vel de luxuriosis specialiter: *Fiant vie illorum*

rum tenebræ, id est, vita sua sit esse in tenebris: habent enim tenebras iam mentales, quia carét sapientia quæ est lux mentis. *Sap.1.* In malevolam animam non intrabit sapientia. Et non quærunt nisi corporales. Illas diligunt. *Ioan.3.* Qui male agit, odit lucem. Et propter hoc dignum est vt expectent æternales, de quibus *Prouerb.7.* Viæ inferi domus eius, penetrantes vsque ad interiora mortis. *Et lubricum.* Super omnia peccata luxuria magis lubricosum est. *Ierem.3.* Falicitate fornicationis suæ contaminauerunt terram. *Osee 3.* Fornicati sunt, & non cessauerunt.

Et Angelus Domini, malus similiter, *persequens eos*, donec à delectatione proficiat in amaritudinem æternam. *Matth.5.* Spiritus immundi intrauerunt in porcos, & iuit per præceps grex porcorum, & proiecit se in mare. Constat impulsu dæmonum. *Threm.3.* Me minauit & adduxit in tenebras, & non in lucem: tanquam ouem suam ad caulas. *Psal.* Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Hæc maledictio videtur impleri in malis Prælatis & Doctoribus. *Ierem.23.* Sacerdos & Propheta polluti sunt, & in domo mea inueni malum illorum, dicit Dominus. Idcirco via illorum erit lubricum, in tenebris impellentur, & corruent in ea.

7 *Quoniam gratis abscónderunt.* Hic imprecatur cæcitatem in rationali, qua non viret futurum malum. Et tangitur primò eorum culpa. Secundò dicta peccata tanquam præmium illius culpæ, ibi, *Veniat illi.* In prima duo. Primò tangit eorum insidias in opere. Secundò opprobria in ore. *Supernacuè exprobrauerunt.* Dicit ergo: *Gratis*, hoc est, sine causa. *Cassiod.* Illud gratis dicitur, quod non alicuius rei compensatione tribuitur. *Gratis*, quia nihil eis nocui. *Mich.6.* Populе meus quid feci tibi, aut in quo contristaui te, responde mihi? Et notatur in hoc mira Iudæorum malitia. Non enim conducti erant sicut Iudas. *Matth.26.* Vel vt custodes: eiusdem 27.

Abscónderunt mihi, putantes me latere. *Psal.* Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. In hoc fraudulentia. *Prouerb.* 10. Abscónderunt odium, non manifestauerunt, labia mendacia. *Interitum laquei sui*, id est, insidias & consilia, vt intetirem. *Prou.1.* Venite, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà. In hoc crudelitas summa, velle innocentissimum interficere. *Thren.3.* Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto. *Prou.12.* Viscera impiorum crudelia. Sed *Prou.17.* Qui laqueum ponit alij, peribit in illo.

Supernacuè exprobrauerunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic in opere, sed etiam ore *exprobrauerunt animam meam. Isa.65.* Exprobrauit mihi, & temetiar opus eorum, præmium in sinu eorum. Exprobrauerunt autem animam meam, ipsam dicentes ignotantem & peccatricem. *Ioan.9.* Non est hic homo à Deo qui sabbatha non custodit. Et hoc, *supernacuè*, id est, inutiliter, & pro nihilo quantum ad illud quod ipsi intendebant. In hoc stultitia. *Prou.13.* Scultitia gaudium stulto. Potest & exponi de diabolo, qui gratis abscondit sanctis laqueos, & exprobrat & irridet eos, quando potest illos capere. 1. ad *Tim.5.* Vt non in opprobrium incidant, in laqueum diaboli. Abscondunt laqueum gulæ in deliciis, laqueum auaritiæ in diuitiis. 1. ad *Tim.6.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum, & in tentationem diaboli. Superbiæ in honoribus. 2. ad *Tim.2.* Vt resipiscant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

8. *Veniat illi laqueus.* Hic subiungitur pœna triplex. Insperatus aduentus vastantium. Secundò captio ipsorum ab illis. *Et captio.* Tertiò interfectio sic captorum, ibi, *Et in laqueo.* Legitur autem multipliciter. Primò de malo culpæ. Ait enim: Sic contra me peccauerunt: sed, *veniat illi*, populo, vel illis hominibus, *laqueus*, peccati, *quem ignorat*, id est, ex insperato. *Eccles.26.* Facienti nequissimum consilium, super eum deuoluetur. *Et captio quam abscondit*, id est, peccatum quod mihi tetendit, volens me capere in illo. *Matth.22.* Magister, scimus quia verax es, & viam Dei, &c. *Apprehendat eum*, sicut scriptum est. *Prou.* 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur.

Et in laqueum cadat. Iterat culpam, *in ipsum*, scilicet qui tetédit: hæc est enim natura peccati vt prius noceat auctori suo. *Augustin.* hìc in *Gloss.* Malitia tua vt alteri non noceat, fieri potest: vt tibi non noceat, fieri non potest. Certum est ergo, quòd tibi nocebit, quod alij, incertum. Ergo sibi certum infert malum, certum nocumentum, quod vt alij inferat incertus. Magna stultitia. Propter hoc *Prouerb.24.* Qui cogitat mala facere, fatuus vocabitur. Vel de malo pœnæ secundum quod diuisum est, sic: *Veniat illi laqueus*, captiuitatis, *quem ignorat*, id est, ex insperato, vt non credat posse. *Isa.47.* Quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & non est præter me amplius: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. Venient tibi duo hæc in die vna, secundum quod Dominus deflebat. *Luc.19.* Quia si cognouisses & tu, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Malus sibi semper nocet, alijs non item.

Et captio quam, id est, qualem, *abscondit mihi, apprehendat eum*, vt sicut me credidit capere ex insperato, & ille populus capiatur à Tito & Vespasiano: & sic factum est. *Thren.4.* Non credidérunt reges terræ, & vniuersi bellatores orbis, quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Ierusalem. Et in eodem, Repentè sunt vastata tabernacula mea, subito pelles meæ.

Et in laqueum, mortis, *cadat*, scilicet *in ipsum* quem mihi parauit. *Psal.* De laqueo. Præoccupauerunt me laquei mortis. Hoc magis propriè legitur in bono in Glossa. Appellat enim laqueum veritatem & cognitionē. *Eccl.6.* Iniice pedem tuum in compedes illius. Et infrà: Vincula illius, alligatura sanitatis. Hic est laqueus quem nesciunt mali. *Prouerb.19.* Impius ignorat scientiam. Vult, quòd iste laqueus illi superueniat, ipsum capiat, & teneat, & capitum cadere faciat per humilitatem pœnitentiæ.

Anima autem mea. Hic secundum primæ partis totius huius Psalmi, in quo intelligens se exauditum, promittit gratiarum actiones: & dicuntur quatuor. Primò exultatio. Secundò exulta 9.

exultationis ratio. *Et delectabitur.* Tertiò laudatio. *Omnia ossa.* Quartò laudationis ratio. *Eripiens inopem.* Vel potest esse vox capitis Ecclesiæ vel corporis. Primo modo. Sic mala illi euenient sicut petij, & ob hoc *anima mea exultabit in Domino*, non in diuitiis, vel honoribus, vel deliciis, quia nihil Deo dulcius. *Psal.* Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti, &c. Deo nihil durabilius. *August. in Gloss.* Quo nihil suauius est, nec deficit qui omnia fecit. *Psal.* Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Deo nihil sufficientius. *Augustin.* In ipso habebis omnia. *Sap.1.* Venerunt mihi omnia bona pariter cùm illa. *Ioan.* 14. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

Et delectábitur. Ecce secundum. Quasi diceret: Verè exultabit, & hoc quia *delectabitur super salutari suo*, hoc est, quia ipse salutaris suus liberans à limbo, & restituens corpori proprio, secundum illud: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Vel sic, anima mea, dicit iustus, *exultabit in Domino.* Quippe anima spiritus est, & Deus similiter: simile autem in suo exultat simili. *Ioan.4.* Deus spiritus est. *Et delectabitur in salutari suo*, Christo scilicet, de quo *Isa.* 40. Videbit omnis caro salutare Dei. Delectabitur autem in Deo anima, & exultabit in salutari aliquantulum in præsidium senti est in carne, nec facit nisi gustare. *Psal.* Gustate & videte. Et alibi, Memor fui Dei, & delectatus sum, & vberiùs cum est exuta à corpore. *Isa.58.* Tunc delectaberis super Domino Deo tuo, & sustollam te super altitudinem mbium. Sed perfectè cum resumpto corpore vnita fuerit in resurrectione, quia modo est aliquid desiderij sui ad corpus quo caret. *Iob* 22. Tunc super Omnipotétem deliciis afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam. *Prou* 13. Desiderium si compleatur, delectat animam.

10. *Omnia ossa mea.* Hic tertium in quo subiungitur de laude, & legitur in persona Christi: Sic anima mea exultabit, & delectabitur, *& omnia ossa mea*, scilicet Apostoli mei Spiritu sancto roborati, & fortes facti vt ossa. *Luc. vlt.* Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. *Dicent*, te laudando: *Domine quis similis tui?* Quasi diceret: Nullus. *Psal.* Domine virtutum quis similis tibi?

Vel sic: *Omnia ossa mea*, dicit iustus, id est, tota mentis meæ fortitudo, *dicent*, *Quis similis sibi?* Quasi diceret: Nullus Deorum, nullum idolum. *Psal.* Non est similis tui in diis Domine, & non est secundum opera tua. Tu solus hominem condidisti. *Genes.1.* Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Tu conditum liberasti, & eripuisti de potestate diaboli. Ad *Colos.1.* Qui eripuit nos de potestate tenebrarum. Tu solus inimicum spoliasti. Ad *Colos.* 2. Expolians principes & potestates. Solus mortem destruxisti resurgendo. *Sap.16.* Tu vitæ & mortis habes potestatem.

Ossa ergo appellantur homines, & mali qui carent humore omnis gratiæ Dei. Sic illa ossa *Ezech.* 37. Ossa arida audite verbum Domini. Omnes iusti generaliter, qui candent candore gratiæ, *Isa.58.* Ossa tua liberabit, Gloss. Iustos ab igne æterno. Apostoli specialiter, qui totam sustentant Ecclesiam infirmorum, sicut ossa carnem. *Thren.1.* De excelso misit ignem in ossibus meis, & eruditit me. Virtutes etiam. Supra in *Psal.* Custodit Dominus omnia ossa eorum. Operationes etiam ossa dicuntur. Primò quæ sunt generatione bonorum, quia fortia. *Psal.* Dissipat Dominus ossa eorum, qui hominibus placent, hoc est, opera bona quantum ad genus operis. Exempla sanctorum, & formata charitate. *Genes.vlt.* Afferte ossa mea vobiscum. Sicut in corpore remanent ossa, sic de viris iustis opera bona, & exempla bona quæ nobiscum sunt deferenda.

Eripiens inopem. Hic subiungitur ratio laudis quæ tangitur duplex. Prima, ereptio à violenter detinente. Secunda, à nequiter opprimente. *Egenum & pauperem.* Dicit ergo: Sic omnia ossa mea laudabunt, & iustum est, quia tu es, *eripiens inopem*, genus humanum & maximè populum Gentilem. *de manu*, id est, de potestate *fortiorum eius. Iob penult.* Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari. *Inopem* dicit, non diuitem. Diues enim habet defensionem, & adiutoria multa, diuitias suas. *Prouerb.18.* Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius. *Prouerb.13.* Redemptio animæ viri propriè diuitiæ. Amicos. *Eccles.13.* Diues si commotus fuerit, confirmatur ab amicis.

Egenum & pauperem, genus humanum vt prius, *à diripientibus*, & crudeliter opprimentibus, *eum*, scilicet dæmonibus, vel malis hominibus, qui sunt membra diaboli. *Prouerb.28.* Lex impius & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Et loquitur rhetoricè eandem rem diuersis signans nominibus. Est enim inops qui caret ope. Egenus, qui gente, vel genere. Pauper, qui parum habet in pera, & sic caret possessione. Et verè tales eripit de manu tyrannorum, latronum, & draconum eo ipso quod tales sunt. Tyrannorum. *Chrysost. super Matth.* Maximam defensionem habet inopia, quam Rex ipse nunquam manu tenere potest. Sed philargum vniuersi contristant, & homines, & tineæ, & vermes, & tempus ipsum aduersus ipsū militat. Latronū, quia scriptum est:

Inopia tuta, diuitem om. nia infestat.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Isa.14. Pauperes fiducialiter requiescent. Draconum, quia sicut dicunt, serpens in vestitum hominem insilit, & nudum fugit. Nec tantum materialium, sed etiam spiritualium, scilicet dæmonum. *Chrysost.* Si vis esse terribilis dæmonibus, abscinde nocumenta per quæ possunt te artare, & contristare. Vtinam latrones eos faceret à lingua cauidiconum, quod non fit adhuc, quia lingua eorum omnibus crudelior. *Eccles.26.* Flagellum linguæ omnibus communicans. Sed tandem liberabuntur in futuro. *Iob 5.* Porro saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem, quando ipsi à pauperibus iudicabuntur. *Iob 36.* Iudicium pauperibus tribuit.

11. *Surgentes testes iniqui.* Hic secunda pars Psalmi, in qua præmissa narratione, subiungitur narratio passionis. Et primò agit de Christi passione. Secundò de eius cōpassione, ibi, *Quasi proximum, & quasi fratrem.* In prima duo. Primò multiplex pœna. Secundò patientia

laboriosa, ibi, *Ego autem cum mihi.* In prima tria. Primò falsorum impositio. Secundò malorum illatio, ibi, *Retribuebant.* Tertiò debitorum bonorum subtractio, ibi, *Sterilitatem animæ meæ.* Dicit ergo: Sic eripis à miseriis tuos à quibus non sum immunis, quia *surgentes testes iniqui. Cassiod.* Exurgentes, id est, impetuosè, & sine omni deliberatione contra me surgentes. *Prou.* 12. Quasi testis repentinus continuat lingua mendacij. *Testes iniqui*, qui contra veritatem testabantur. *Psal.* Insurrexerunt in me testes iniqui, &c.

Quæ ignorabam, actu & experientia, si non aspectu, scilicet peccata. *Isa.* 53. 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit. 2. ad *Corinth.* 2. Qui non nouerat peccatum, experientia, pro nobis fecit peccatum, id est, est oblationem pro peccato. *Abac.* Mundi sunt oculi tui, & ad iniquitatem respicere non poteris. *August.* hoc dicit in originali, quòd diuinitas Christi dicitur quodammodo ignorare peccatum, quia non habet in Deo ideam. Vnde dicit: Si non hærebitis regulis meis, vitia estis: ergo ars ipsa, quæ vitium non habet. *Psal.* Rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo. Etiam secundum ideam. 1. *Ioan.* 1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.

Quomodo Deus peccatum ignorat.

Interrogabant me, volentes me accusare & condemnare de iis quæ non feceram. *Ioan.* 8. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes?

12. *Retribuebant mihi mala.* Quasi diceret: Sic verbis, nec tantum hoc, imò *retribuebant mihi malo pro bonis*, non tantum verborum, sed etiam verberum. *Sap.* 2. Contumelia & tormento interrogemus eum: pro bonis verbis & operibus bonis quæ nobis exhibuit, scilicet prædicationem, & corporum sanationem. *Ioan.* 10. Multa bona opera ostendi vobis à Patre meo, propter quod opus horum me lapidatis? In hoc pende, quòd de lege diaboli erant. Quadruplex enim est lex Dei, reddere bonum pro malo. *Matth.* 5. Diligite inimicos vestros. Lex carnis, malum pro malo. *Eccles.* 28. Ipse cum caro sit, reseruat iram. Naturæ bonum pro bono. *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei. *Prouerb.* 8. Ego diligentes me diligo. Diaboli, reddere malum pro bono. *Ierem.* 18. Nunquid redditur pro bono malum? Propter hoc bene dicitur eis *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis.

Quadruplex est lex, Dei, carnis, naturæ, & diaboli.

Sterilitatem animæ meæ. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic mala inferebant pro bonis, & bona subtrahebant quæ debebant, quia *sterilitatem retribuebant animæ meæ*, cum fuerint multum deberent facere. Iudæam enim tanquam vineam plantauit plantatione optima. *Ierem.* 2. Ego plantani te vineam electam, omne semen bonum. Sepiui Angelorum custodia. *Psal.* Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Irrigasi temporibus opportunis pluuia doctrinæ. *Deuter.* 32. Fluat vt ros eloquium meum, concrescat vt pluuia doctrina mea. Tamen nihil boni attulit, sed sterilis pessimè remansit. *Isa.* 5. Expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas: imò spinas pessimas, secundum illud *Genes.* Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Quid plura? Attulit ei honorem, & ipsa mihi contumeliam. *Ioan.* 8. Ego honorifico Patrem meum, & vos inhonoraftis me. Attuli medicinam. *Sap.* 16. Domine, nec herba, nec malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus, qui sanat omnia. Et ipsa mihi vulnera. *Isa.* 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras. Attuli ipsi vitam. *Ioan.* 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et ipsa mihi mortem. *Sap.* 2. Morte turpissima condemnemus eum.

Ego autem cum mihi molesti essent. Hic secundum: præmissa enim pœna multiplici subiungitur patientia grauis multum & laboriosa. Et tanguntur tria. Primò cohibitio fortis, ne ostenderet quis esset. Secundò efficax, vt magis lateret. *Humiliabam in ieiunio.* Tertiò solitaria oratio, ibi, *Et oratio mea.* Dicit ergo: Sic mihi fecerunt. *Autem*, pro sed. *Ego cum mihi molesti essent*, sæuiendo in me. *Psal.* Circundederunt me ficut apes, & exarserunt, &c. *Induebar* cilicio, sub quo latebam. 13.

Sed opponunt *August.* & *Hieron.* similiter, quòd Dominus nunquam fuit indutus cilicio. De ieiunio autem eius bene legimus. *Matth.* 4. & *Luc.* 15. Cilicium ergo appellat hic carnem similem peccatrici: quia cilicium fiebat de pilis caprarum. Per capram autem peccator designatur. *Leuit.* 4. Si deliquerit homo, & cognouerit peccatum suum, offeret capram pro peccato. Sensus ergo est: Latui sub carne simili peccatrici. *Isa.* 60. Verè tu es Deus absconditus. *Abac.* 3. Ibi abscondita est fortitudo eius. Nisi se abscondisset, proculdubio crucifigi non potuisset, qui vnico verbo eos prostrauit *Ioan.* 18.

Christi patientia & humilitas in passione. Caro Christi cilicium.

Et nota, quòd cilicium valde vile est ad multa. Primò valet ad exercendam patientiam hominis: pungit enim interius & continuè. *Chrysost.* super *Matth.* 3. Ioannes habebat vestimentum de pilis caprarum, non de lana, ne mollities vestis delicata faciens membra, virtutem patientiæ emolliret, sed de asperis estis, vt ipsa asperitas patientia animum exerceret. Hinc est, quòd tabernaculum, quo significabatur corpus humanum, tegebatur estis exterius, vt defenderetur ab iniuria imbrium. *Exod.* 26. Item valet ad carnem edomandam. *Chrysost.* ibidem. Vtamur asperis ad carnem edomandam. *Isa.* 3. Erit pro fascia pectorali cilicium. Fascia pectoralis reprimit fluxum carnis. Item valet ad promouendam bonam famam. Ibidem *Chrysost.* Tale habuit vestimentum, vt de virtute animi loqueretur, sicut molle vestimentum est signum effœminati animi. *Bernard.* Mollia vestimenta, mollitiem animi indicant. *Esaiæ* 19. Amictus corporis annuntiat de illo. Item valet ad vitandam culpam. Hoc patet in diuite, qui induebatur purpura & byssо, & positus est in Inferno. *Luc.* 16. *Gregor.* Si cultus pretiosarum vestium culpa non esset, sermo Dominj non tam significanter exprimeret, quòd indutus purpura & byssо apud inferos torqueretur. Item valet ad impetrandam gratiam. Iudith de Iudith dicitur in 9. Ingressa est Iudith oratorium, & induit se cilicio. Item valet ad tuitionem contra diabolicam impugnationem. Vnde *Hieronymus.* Cinis & cilicium arma pœnitentium. *Cilicium vile ad multa.*

Humilia

Humiliabam in ieiunio. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic latebam sub cilicio, & humiliabam. Species sumitur pro genere, id est, affligebam *in ieiunio animam meam*, non corporali, sed spirituali. Patet, quòd de spirituali ieiunio loquitur, & afflictione animæ interiori. In hoc autem forma exprimitur ieiunandi, vt cum ieiunamus, humiliemus animas. *Iudith.* 1. Humiliemus animas nostras in ieiuniis. Sunt enim quidam qui ieiunant superbe, de ieiunio suo superbientes. *Isa.* 7. Caput Syriæ, hoc est, superbiæ, Damascus, potus sanguinis: sanguinem enim suum quasi bibit ieiunans, sed cum inde superbit, Damascus cum Syriæ caput facit. Syria enim sublimis interpretatur. Alius ieiunat famæ, vt appareat & dicatur bonus, sicut hypocritæ. *Matth.* 6. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, vt videantur hominibus ieiunantes. Alij in facie pingunt venalem pallorem, quasi ieiunij signum. Displicet eis natura sua, quia non potest mentiri, & misera facies carnis innocens castigatur, quia fraudibus non consentit. Alij ieiuant bursæ. *Isa.* 58. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? Respondetur eis. In die ieiuniorum vestrorum inuenitur voluntas vestra in vobis, & omnes debitores vestros repetitis. Alij carni, vt medici scientes illud *Eccles.* 38. In multis escis erit infirmitas. Et infra: Propter crapulam multi perierunt. *Multi male ieiunant.*

Et oratio mea. Hic tertium, scilicet oratio secreta, & in occulto, quia latebat in ipso diuinitas, quam orabat inquantum homo. Vel melius ipse homo: ait enim: Sic humiliabam animam meam, *& oratio mea in sinu meo conuertetur*, id est, ad id quod in me est recidit. Bona, societas, ieiunij & orationis. *Tob.* 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. *Chrysost. super Matth.* Sicut nec miles sine armis est aliquid, nec oratio sine ieiunio. Vel sic posset intelligi: *Oratio mea in sinu meo conuertetur*, id est, illis tantum proderit oratio mea, qui præelegiti sunt, & quasi in sinu meo existunt. Hi significantur per manum Moysi, quæ cum fuit in sinu, cota sana erat, extra, leprosa. *Exod.* 4. Sic etiam potest de isto intelligi: *Oratio mea conuertetur in sinu meo*, mihi quidem fiet vtilis, etsi non prosit aliis pro quibus oro. *Matth.* 10. Si locum non fuerit ibi, pax vestra reuertetur ad vos.

14. *Quasi proximum & quasi fratrem.* Hic est secundum, *in quo agitur de compassione*, postquam actum est de Passione, & primò ostendit suam ad illos compassionem. Secundò ipsorum ad se ingratitudinem, & peruersitatem. *Et aduersum me.* In prima duo. Patens affectio cordis interior ad ipsos. Secundò exteriore operis compassio. *Quasi luctum & tristitiam.* Dicit ergo: Sic patiebar, & in patientia sustinebam, *& etiam compatiebar*, quia *placebam* Deo Patri, quasi habens illum in illo populo. Vel autem afficiebam ad illum habebam, *quasi proximum, quasi fratrem*, id est, quasi de proximo, & quasi de fratre: & sic minus caste ipso dato. Vel sic: *Complacebam* Deo Patri, quasi habens illum populum vt proximum. Vel quod plus est, *vt luctum*: affectus enim dilectionis & compassionis facit placere Deo Patri. *Matth.* 3. & 27. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: quia implebam illud *Matth.* 5. Diligite inimicos vestros. *Iob.* 30. Frater fui draconum, & socius struthionum. Sed bonos habet fratres Christus, scilicet facientes voluntatem Patris. *Matth.* 12. Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, ille meus frater, & soror, & mater est. *Compassio Christi exhibita iudæis. Quasi contristatus & lugens.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic compatiebar interius & humiliabar exterius pro ipsis reuocandis, *tanquam contristatus* corde, & lugens in exteriori iustitiæ ostensione. Verum est: Contristatur & lugebat. *Luc.* 19. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu. Hæc tristitia, hic luctus figuratus fuit. 2. *Reg.* 1. in fletu Dauid super Saul inimicum suum, & in fletu eiusdem super Absalonem filium, eiusdem 18. *Genes.* 43. Eleuauitque vocem cum fletu, quam audierunt Ægyptij. Inimici tamen erant fratres sui. *Matth.* 26. Cœpit Iesus contristari, & mœstus esse.

Et aduersum me lætati sunt. Hic secundum, in quo ostensa Christi ad ipsos benignitate, demonstratur ipsorum ad ipsum malignitas, siue iniquitas. Et primò tangitur iniquitas. Secundò malignitatis incorrigibilitas. *Dissipati sunt.* In prima tria. Primo maligna cordis exultatio contra Christum. Secundò concors consiliorum cordis. *Et congregati sunt.* Tertiò verò illata iniuria operis, ibi, *Congregati sunt.* Dicit ergo: Sic ergo contristabar de eorum perditione, & è contrario *aduersum me lætati sunt*, hoc est, de mea perditione quam æstimauerunt, me reputantes inimicum. *Thren.* 2. Omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt quoniam tu fecisti. Et hoc contra. *Prouerb.* 24. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruinam illius non exultet cor tuum. Hoc erat gaudium phrenetici, qui gaudet ad illos qui tristantur de se. *Eccles.* 2. Risum reputaui errorem, & lætitiæ quid frustra deciperis? 15.

Et congregati sunt, in concilium contra me loquentes, & dantes consilium. *Ioan.* 11. Collegerunt ergo Principes & Pharisæi concilium, *actor.* 4. Conuenerunt in ciuitate ista, aduersus puerum tuum sanctum Iesum. Nec hoc tantum, imò *congregati sunt super me*, vt eius iniquitatem exponerent in facie, *flagella* Flagella appellat omnes quas intulerunt tribulationes. Dicit enim *flagella*, quòd flagellum graue est tribulatio ista. *Psal.* Et fui flagellatus tota die.

Et ignorabam. Alia littera habet: *Et ignorauerunt.* Et secundum hos duos textus legitur quinque modis. Duobus primum, Tribus secundum. Primum dicit: *Et ignorans*, id est, ad modum ignorantis me habui. *Iohan.* 11. Ego quasi agnus innocens & mansuetus, qui præparatur ad victimam, & non cognoui, quia cogitauerunt contra me consilia iniqua. *Isa.* 42. Tacui, semper siluì, patiens fui. Secundo modo ignorans, causam, *scilicet*, quare hoc faciebant esse ex parte mea, quia nulla erat. *Ioan.* 18. dixit Pilatus: Ego nullam inuenio in eo causam.

Iob 11. Multiplicauit vulnera mea, & sine causa. Tertiò modo & secundum aliam literam, & *ignorauerunt*, scilicet cui hæc fecerunt. 1. ad *Corinth.*2. Si enim cognouissent, Dominum gloriæ, nunquam crucifixissent. Vel *ignorauerunt* causam quare hoc fecerunt. *Luc.* 23. Dicit eis Pilatus: Obtuliſtis mihi hominem hunc quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam in eo causam inuenio. Vel *ignorauerunt*, quòd hoc factum esset in caput illorum reuersurum. *Eccles.* 36. Facienti impium consilium, in ipsum reuertetur. Secundum primam lecturam tangitur hîc triplex gradus patientiæ. Primus est sensum pœnæ mitigans. *Prouerb.* 15. Vir iracundus rixas suscitat: qui autem patiens est, mitigat suscitatas. Et hæc est virtus politica. Secundus gradus est sensum pœnæ auferens. *Prou.*23. Vulnerauerunt me, & non dolui: traxerunt me, & non sensi. Et est gradus purgatorius. Tertius est passiones omninò ignorans. Ad hunc monet. *Lenit.* 19. Ne memor scis iniuriæ ciuium tuorum. Et est purgati animi. Ad hunc perducit feruens dilectio. *Psal.* Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt: & ego ad nihil redactus sum, & nesciui.

Patientia vel mitigat, vel sensu, vel ignorat pœnam.

16. *Dissipati sunt nec compuncti.* Hîc describit eorum incorrigibilitatem in duobus. Primò: quia præterita non corrigunt. Secundò: quia peiora superaddunt. *Tentauerunt me.* Dicit ergo: Tales fuerunt: sed nunquam correcti. Et etiam *dissipati sunt*, corde dissoluti, & stupefacti visis miraculis quæ in ea fiebant passione, quando sol obscurabatur. *Matth.*27. Monumenta aperta sunt. Et post passionem statim per Apostolos. *Act.*3. Impleti sunt stupore & extasi in eo quod contigerat illi. *Dissipati* etiam, quia per totum orbem dispersi. *Eccles.* 48. Abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt. Vel dissipati, multis scilicet opinionibus diuisi de Christo habitis. *Ioan.*7. Murmur multum de eo erat in turba. Alij enim dicebant, quia bonus est. Alij non, sed seducit turbas.

Nec tamen compuncti sunt, vt præterita mala corrigerent. *Iob* 24. Dedi ei locum pœnitentiæ, & ipse abutitur eo in superbiam. *Ierem.*3. Pro verbis pœnitentiæ verbis superbiæ blasphemasti.

Tentauerunt me. Hîc peior superadditio tentationis, scilicet irrisionis, in simplici verbo: subsannationis, in cachinno. Dicit ergo: Sic non correxerunt præterita: imò *tentauerunt me.* *Matth.*27. Si filius Dei es, descende de cruce. *Subsannauerunt me*, irridendo, subsannatione: hoc addit vt noter frequentiam. *Cassiodor.* Hac geminatione copiosè res facta dicitur, sicut alibi in bono *Isai.* 51. Gaudens gaudebo in Domino. De hac autem copia *Thren.*4. Satiabitur opprobriis: & ne parum esset, *fremuerunt*, prædicentes: frendere enim ferarum est: *super me dentibus suis. Iob* 16. Infremuit contra me dentibus suis. Et *Psal.* Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet. *Thren.*3. Frenduerunt dentibus, & dixerunt: Deuorabimus eum. In tentatione verbum fraudulentum, in subsannatione signatur irrisorium: sed hic frendendo crudelissimum exprimit affectum.

17. *Domine quando respicies.* Hîc tertia pars Psalmi, in qua redit ad orationem, & superadditur his quæ suprà dicta sunt, & est trina oratio. Prima enim orat de sibi propriis. Secunda oratio agit de aduersariis, ibi, *Exurge Domine.* Tertia pro membris. *Exultent & lætentur.* In prima duo. Primò petit sibi bona fieri. Secundò mala non fieri. *Non supergaudeant.* In prima duo. Primò petit. Secundò vt attrahat, promittit gratiarum actionem si fecerit, ibi, *Confitebor tibi in Ecclesia.* In prima duo secundum duo quæ petit. Primò Dei respectum & misericordiam. Secundò restitutionem. *Restitue animam.* Dicit ergo: Sic illi me irrident, & in me frendent: *Et tu Domine quando respicies?* Quæstio petitionem valet, hoc est, quando mihi respectum misericordiæ exhibebis? De quo *Sapient.*4. Gratia & misericordia in Sanctos eius, & respectus in electos illius. Videbatur enim Deus Pater hunc respectum à filio subtraxisse. *Iob* 30. Sto, & non respicis me. Vel *quando respicies* inimicos? *Abac.* 1. Quare respicis super iniqua agentes?

Oratio Christi de se, de inimicis, & de suis.

Restitue animam meam. Hîc petit restitutionem. Primò animæ. Secundò corporis, siue carnis. *A leonibus.* Ait enim: Sic respice: & ô *Domine restitue* post triduum, *à malignitate eorum*, id est, à morte quam malitiosè mihi intulerunt, *animam meam*, carni suæ. *Eccles.*11. Est homo marcidus egens recuperatione, &c. Et subditur: Et oculus Domini respexit illum.

Principes leonibus collati.

A leonibus, id est, principibus sacerdotum. Principes enim leones sunt. *Prou.*19. Sicut fremitus leonis, ita & ira Regis.

Vnicam meam. Carnem meam quæ dicitur vnica. Primo quia sola sine peccato concepta, & nata, & perseuerãs in vita. Item quia ex vnico principio, ex sola scilicet Virgine. Et nota hîc, quòd Principes vel prælati dicuntur leones ratione proprietatis multiplicis. Prima est: quia leoni placido cauda est immobilis, irato mouetur. Cõsilium cauda Regum & Prælatorum, cui irascitur, totum suum consilium contra illum mouetur: cui placatur, & totum cõsilium placatur. *Eccl.*20. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Sicut rector ciuitatis, ita habitantes in ea. Item nisi fatientur, valdè crudeles sunt. Sic principes. *Micheæ.*3. Si quis non dedit in ore eorum quippiam, mouent super eum prælium. *Prouerb.* 28. Leo regiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Item leo est paucorum filiorum aut nullorum. Sic princeps paucorum hæredum. *Ierem.*18. Non erit semen eius, nec progenies in populo suo. Item magnus ardor coitus est in leonibus, sic in principibus. Nec mirum: quia propter superfluitatem ciborum. Vnde *Hieronym.* Ventrem distentum cibo, & vini potionibus irrigatum voluptas genitalium lequitur, atque pro membrorum ordine, ordo vitiorum est. *Prouerb.*20. Luxuriosa res vinum. Item leones hyemę sunt sani, sed infirmi febricitantes æstate. Hyems vitæ ista: in hac hyeme ducunt in bonis dies suos, *Iob* 20. sed in æstate, id est, in alia vita, febricitabunt. *Iob* 24. Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium.

Confitebor. Hîc secundum, in quo promittit gratiarum

18.

gratiarum actionem, quæ duo requirit: recognitionem beneficij, & hanc promittit primò. Secundò laudem beneficij. *In populo graui.* Ait ergo: Hæc pero, & ego si impetrauero, *confitebor tibi*, tua beneficia recolendo ad honorem tuum. *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Et hoc *in Ecclesia magna*, numero fidelium, quia de gentibus omnibus congregata. *Psal.* Omnes gentes quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Item loco, quia per totum mundum diffusa. *Mich.*1. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum, & in omni loco oblatio munda offeretur nomini meo. Item præmio, quia non promittuntur ei temporalia sicut Synagogæ, sed æterna. 1. *Ioan.* 2. Hæc est promissio quam pollicitus est nobis, vita æterna.

In populo graui. Quasi diceret: Etsi confitear in Ecclesia, in qua sunt paleæ cum granis. Paleæ autem laudare non possunt. *Eccl.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris: non laudabo cum paleis quæ leues sunt, sed in populo graui, id est, cum granis bonis, & grauibus *laudabo te.* Quidam enim habent plumbeam grauitatem, de quibus in *Psal.* Filij hominum vsquequo graui corde. Et est aurea grauitas, quæ est in istis de quibus ad Titum, In omnibus te exhibe exemplum bonorum in doctrina, in integritate. Sic Epistolæ Pauli dicuntur graues, quia diuina sapientia plenæ. 2. ad *Cor.*10. Epistolæ graues, &c.

19. *Non supergaudeant mihi.* Hîc secundum, in quo petit sibi mala non fieri. Primò ab aduersario. Secundò quod nec à Deo, ibi, *Vidisti Domine.* In prima duo. Primò petitio. Secundò persuasio, quòd acquiescendum est illi petitioni. *Qui aduersantur.* Dicit ergo: Sic fiant mihi prædicta bona, & etiam non *supergaudeant mihi*, insultando de impossibilitate resurgendi. Vel secundum Glossam de multitudine paleæ, id est, peccatorum existentium in Ecclesia cum granis. *Thren.* 3. Sibilauerunt, & mouerunt capita super filiam Ierusalem, dicentes: Hæccine est vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ? Hæc autem irrisio est: quia non habent oculum ad totam Ecclesiam, sed tantum ad malos. Hoc significatum fuit. *Num.*23. Dixit Balac ad Balaam: Veni mecum in altum locum, vnde partem exercitus videas, totum autem videre non possis, vt maledicas.

Qui aduersantur mihi. Hîc persuasio à triplici iniquitate inimicorum, operis, & cordis. *Qui oderunt me gratis.* Et oris, *Quæcunque mihi quidem.* Dicit ergo: Non supergaudeant irridendo. *Qui*, id est, quia illi *aduersantur mihi iniquè*, non ad me corrigendum, sed ad subuertendum. *Iob* 27. Sicut impius inimicus meus. *Ier.* 12. Fratres tui, & domus patris tui pugnauerunt aduersum te.

Qui oderunt Hîc iniquitas. Primò odium. Secundò vehemens odij & malignitatis. *Et vrserunt.* Ait enim: Sic debet fidelis audire, quia iniqui aduersantur, *qui etiam oderunt me gratis*, pro nihilo, & sine causa. *Ioan.* 15. Vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis.

Et annuunt oculis, simulantes quod me diligant. *Isa.*32. Cor eius faciet iniquitatem, vt perficiat simulationem. Vel *annuunt* ad inuicem tacitis nutibus intuendo contra me. *Cassiod.* Cum prodi voce nolumus, tacitis oculorum nutibus admonemus. *Prou.*6. Homo apostata vir inutilis, annuit oculo, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum.

Quoniam mihi quidem pacifice. Hîc est tertium, in quo subdit de malitia sermonis, & primò de sermone doloso. Secundò de aperte iniurioso. *Et dilatauerunt.* In prima duo. Primò pacis simulatio dolum tegens tangitur. Secundò iracundia subrus latens. *Et in iracundia terræ.* Dicit ergo: *Annuunt oculis.* Et verè simulatores sunt, quoniam *mihi quidem pacifice loquebantur. Matth.* 22. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei, &c. *Ioan.* 8. iterum eum magistrum dicunt. Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio. *Eccles.* 12. In labiis suis indulcat inimicus, & corde suo insidiatur vt subuertat semitas iudicij.

20.

*Et dolos cogitabant. Isa.*9. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. *Ierem.*12. Prope es tu ori eorum, longe autem à renibus eorum.

Loquenta in iracundia, in corde habita ad interficiendum, ad differentiam latronum qui non loquuntur in iracundia, sed magis in cupiditate: quia quærunt auferre rem, non personam. *Matth.*26. Consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

Iracundia, inquam, *terræ*, id est, ex terrenis habita. Ob hoc enim insidiabantur, quia timebant amittere regnum & gentem. *Ioan.*11. Hoc etiam potest exponi de parentibus carnalibus surgentibus contra sanctum propositum: loquuntur enim pacificè dicentes illud *Bernardi*: Magnum est quod proponis, & magna eget deliberatione experire quid possis, amicos consule, ne post facta pœnitere contingat. Hæc est sapientia mundi, animali, & diabolica. *Eccles.*37. A malo consiliario conserua animam tuam: priùs scito quæ sit illius necessitas & quid in animo suo cogitet.

21. *Et dilatauerunt super me.* Hîc secundum, in quo subiungitur de sermone aperte iniurioso. Et tangitur duplex. Primò exclamationis in mortem. Secundò irrisionis ipsius mortientis. *Diceruni, Euge euge.* Dicit ergo: Sic fraudulenter loquuti sunt, & apertè *dilatauerunt super me os suum*, quando clamauerunt illud *Ioan.*19. Crucifige crucifige. *Isa.*5. Expectaui vt faceret iudicium, & ecce clamor. *Ierem.* 12. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua, dedit contra me vocem.

Dixerunt, videntes me mori: *Euge euge, viderunt oculi nostri*, miracula quæ fecit ad potentiam eius ironicè loquendo. *Thren.*2. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui dicentes: En ista dies quam expectabamus, inuenimus, & videmus. Et nota, quòd tunc dilatatur organum cum extenditur vltrà finem ad quem est, & tunc est abusio. Organum autem datum est ad loquendum & comedendum: & ipsi dilatauerunt contra Christum, abutendo, quantum ad vtrumque dilatauerunt contra ipsum loquendo.

quendo. *Isa.*57. Semen adulteræ & fornicariæ super quid lusistis ? super quo dilatastis os, eiecistis linguam ? Item immoderatè quantum ad alium vsum intendendo vt ipsum deuorarent. *Psal.* Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. *Proverb.*1. Deglutiamus eum tanquam infernus viuentem. Et nota: *Euge* aliquando est interiectio gaudentis, & tunc idem est quod bene est nobis. Item aliquando vox insultantis. *Ezech.*25. Euge euge sanctuarium, quia pollutus est. Item, interiectio commendantis & applaudentis. *Matth.*25. Euge serue bone & fidelis. Item adulantis. *Psal.* Ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi: Euge euge. *Glossa*, Adulatoriè. Item admirantis. *Ezech.*26.dixit Tyrus de Ierusalem: Euge,confractæ sunt portæ populorum. Secundo modo accipitur hîc.

22. *Vidisti Domine.* Hîc secundum, in quo precatur quod mala sibi non fiant à Deo: & primò tangitur petitio. Secundò oratio, ibi, *Ne fileas.* Dicit ergo: Hæc mala faciunt aduersum me, & ô tu *Domine vidisti*, & eorum malitiam & meam patientiam. *Proverb.*16. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Ad *Hebr.* 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius.

Ne fileas. Hîc subiungit precationem. Primò ne taceat sententiam. Secundò ne puniat innocentem. *Ne discedas.* Dicit ergo: Sic vidisti: Et propter hoc Domine, rogo ne taceas, vel fileas, id est, sententiam dare non differas pro me contra illos. *Abac.*1. Quare respicis contemptores, & taces impio conculcante iustiorem se? *Ne discedas à me*, in passione mea derelinquendo me in morte. Ad *Hebr.* 13. Ipse dixit: Non te deseram, nec derelinquam. *Psal.* Non derelinquet sanctos suos,in æternum conseruabuntur. Vel in persona membrorum: *Ne discedas*, sicut à synagoga recessisti. *Isa.* 5. In scelcribus dimisi matrem vestram. *Matth. vlt.* Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

23. *Exurge Domine, & intende.* Hîc subiungitur oratio de aduersariis, vel magis contra aduersarios: & dicuntur tria. Primò petit attentè iudicem attendere. Secundò sententiam ferre,ibi, *Iudica me.* Tertiò latæ sententiæ exequutionem non differre, ibi, *Non supergaudeant.* In prima duo.Primò rogat iudicem intendere sibi illatam iniuriam. Secundò passionis & iniuriæ causam, ibi, *Deus meus, & Dominus meus.* Dicit ergo: Sic rogaui pro me, & ô tu *Domine exurge*, qui dormire videris, *& intende iudicio meo.* Primò quo iudicatus sum ab eis, reddens illis secundum quod meruerunt. *Cassiodor.* Iudicium sine iure, tormenta sine scelere, mortem sine peccato. *Iudicio meo*, quo iudicatus sum cum latronibus, pari quidem pœna, sed non culpa. *Iob* 36. Causa tua, quasi causa impij iudicata est. *Deus meus*, quem mea humanitas colit: *& Dominus meus*, cui mea humanitas seruit, *in causam meam*, quia non propter me patior, sed propter alios. *Isa.*53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra. Signanter autem dicit *causam meam*, quia causa Martyrem facit, non pœna. *Auguſt.* Si pœna Martyres faceret, omnia metalla Martyres essent, omnes catenæ Martyres traherent, sed non est sic: sed causa. *Iob* 35. Omnipotens singulorum causas intuebitur.

Sunt autem sex causæ, quæ propriè faciunt Martyrem. Prima, mori pro omnibus, sicut Christus. Secunda, mori pro Christo, vt Stephanus *Act.*7. Tertia, mori loco Christi, sicut innocentes. *Matth.*2. Quarta, mori pro veritate, vt Ioannes Baptista. *Matth.*14. Quinta pro legis defensione,sicut Machabæi. Sexta,pro iustitia, sicut Thomas Cantuariensis. Et nota, quòd sicut Christus petit Patrem aduocatum, sic nos debemus petere ipsum in causis nostris, contra diabolum: habet enim bonas aduocati conditiones. Prima, de negotio sufficienter est instructus. *Prou.*30. Nouit iustus, scilicet Christus,causas pauperum. Alij aduocati cognoscunt causas diuitum: sibi derelinquitur causa pauperum. *Psal.* Tibi derelictus est pauper,pupillo,&c. Secunda, quia in facto est exercitatus. *Hebr.*5. Cùm esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est in illa causa quam habuit contra aduersarium. *Matth. & Luc.* 4. ad *Hebr.*4. Tentatum per omnia pro similitudine, absque peccato. Tertia, quia in iure peritissimus. Ad *Colossi* 2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Omnia enim iura ciuilia planè nouit. *Proverb.*8. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Quippe *Isa.* 32. Dominus legifer noster, Dominus rex noster, Dominus iudex noster. Quarta, quia in sua causa diligentissimus. *Psal.* Ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei. 1. *Pet.* 5. Omnem sollicitudinem vestram proiicite in eum, quia ipsi est cura de vobis. Quinta, quia in verbis eloquentissimus. *Isa.* 5. Dominus dedit mihi linguam eruditam. Propter hoc glossatur. 1. *Ioan.* 2. Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum.

Sex causæ faciũt Martyrem.

Christus perfectum refert aduocatum.

Iudica me Domine. Hîc petit fieri sententiam. Ait enim sic: Sic attende, & post, *iudica me*: & hoc *secundum iustitiam meam*, quæ in me est. *Iob* 23. Si iudicatus fuero, scio quod iustus inueniar. Vel *tuam* secundum aliam literam, scilicet quam habeo à te, & propter hoc tua debet dici. *Proverb.*8. Meum consilium & æquitas, quæ est iustitia cum misericordia. 24.

Domine Deus meus. Quasi diceret: Tibi soli incumbit sic iudicare, alij in hoc nihil possunt. *Ier.*11. Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè & probas renes & corda, videam vltionem tuam ex eis.

Et non supergaudeant mihi. Hîc tertium, & primò petit vt puniantur in opere. Secundò in corde. *Non dicant.* Tertiò in ore. *Induantur.* Dicit ergo: *Non supergaudeant mihi*, irridendo de dilatione sententiæ, sed magis cogantur flere, & sentire illud *Proverb.*14. Extrema gaudij luctus occupat.

Vox etiam potest hîc esse pauperis appellantis summum iudicem, quia ei ad mundi iudices accessus negatur. *Isa.* 1. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Si ingreditur, non auditur. *Iob* 29. In persona pauperis, Ego clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vocifera- *Pauperum causa neglecta.*

verabor, & non est qui iudicet. Si autem ingreditur & auditur, antequam possit habere ius ipsum, consumitur & in viribus corporis & in rebus. *Isa.*49. In vacuum laboraui, sine causa fortitudinem meam consumpsi. Et sequitur: Iudicium meum cum Domino. Nec valebunt ibi exceptiones dilatoriæ: istarum iudicabit. *Isa.*16. Sedebit super illud in tabernaculo Dauid, iudicans in veritate, & reddens velociter quod iustum est.

25. *Non dicant in cordibus.* Hîc petit quod puniantur in corde, & primò vt careant gaudio interius latenti. Secundò, quòd etiam exterius manifestato. *Nec dicant.* Dicit ergo: *Sic affligantur & non gaudeant, nec dicant in cordibus suis*, lætantes, *Euge, euge*, bene est animæ nostræ voluntati, desiderio nostro: sed magis tristentur tanquam nequissimi. *Eccles.*3. Cor nequam grauabitur doloribus. *Osee.*10. Confundetur Israël in voluntate sua. *Nec dicant*, ore, non potentes interius tenere gaudium: *Deuorabimus eum*,id est, tanquam rem deuoratam annihilabimus. *Proverb.* 1. Deglutiamus eum tanquam infernus viuentem. *Thren.*3. Dixerunt: Deuorabimus eum. Sed postea patuit falsum dixisse cum resurrexit. *Psal.* Obstructum est os loquentium iniqua. Inniabant quidem vt deuorarent, sed obstructum est cum in gloria iam sedet.

Vel potest esse vox iusti contra dæmones, qui deuoratores sunt, & exultant cum deuorauerint. *Abac.*3. Exultatio eorum sicut eius qui deuorat pauperem in abscondito. Et primò deuorat animam quæ est eius cibus delicatus. *Abac.*1. Cibus eius electus. Primò tenet eam in ore inter dentes, scilicet quando in peccato tenet, & voluit & masticat inter illos tres ordines dentium, de quibus 1. *Ioan.*2. Quicquid est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Daniel videbat in 7. bestiam tres ordines dentium in ore habentem, de quibus 1. *Ioan.*2. Ab iis liberati psallunt: Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Sed tandem si non fuerint liberati, conicit in ventrem, id est, in gehennam. *Matth.*15. Omne quod intrat per os, in ventrem vadit. De hoc ventre *Eccles.*40. Ignis in ventre eius ardebit, in iudicio deuorabit corpora. *Ierem.* 8. Venerunt & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius, orbem & habitatores eius.

26. *Erubescant.* Hîc petit pœnam aduersantibus corde, & præmittitur pœna, & subiungitur culpa. *Qui gratulantur.* Pœna duplex. Confusionis & timoris. Ait enim: *Erubescant* Iudæi mea resurrectione, toti mundo clarescente. *Isa.*65. Serui mei lætabuntur, & vos confundemini.

Et reuereantur, timidi facti. *Leui.*26. Terrebitque eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium. *Qui gratulantur*, non tantum qui faciunt: *malis meis*, id est, qui corde volentes consentiunt. Ad *Roman.*1. Non solum qui talia agunt, sed qui facientibus consentiunt, digni sunt morte. Vel sic in persona Ecclesiæ: *Erubescant*, bona erubescentia, & confusione salubri, de qua *Eccles.*4. Est confusio adducens gloriam. *Ierem.* 31. Confusus sum, & erubui. *Cassiodor.* Digna vindicta pœna sufficiens cum se virore torquetur, & vinculo confusionis obuoluitur. *Et reuereantur.* Bona & sancta reuerentia, est Domini timor cum amore permixtus: *Qui gratulantur malis meis*, dicit Ecclesia, & sic bonum optans inimicis implet illud. *Matth.*5. Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Dicit autem, non malo meo, sed *malis meis*, quia tria præcipue mala sunt in Ecclesia. Ignorantia in rationabili. *Isa.* 56. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: quando magis oues? Culpa in concupiscibili. *Sapient.* 14. Omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, &c. Pœna & miseria in irascibili. 2. ad *Timoth.*3. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persequutionem patientur. De his tribus simul *Osee* 4. Non est scientia Dei in terra, ecce primum. Homicidium, mendacium, furtum, adulterium inundauerunt, ecce secundum. Propter hoc lugebit terra & infirmabitur, ecce tertium. *Tres plagæ Ecclesiæ.*

Induantur confusione. Hîc tertium, in quo imprecatur peccatibus, contra se ore. Et primò tangitur pœna. Secundò culpa. *Qui maligna.* Ait enim: *Induantur confusione.* Quasi diceret, quòd confundantur cogitantes, & etiam *induantur*, tanquam vndique circundati, confusione ignominiosa, de qua *Eccles.* 41. Et est confusio adducens ignominiam. Et in corpore confusi, & in anima, secundum illud *Psal.* Induantur sicut diploide confusione sua. *Et reuereantur*, timore scilicet futurorum malorum æstimando semper futura maiora, vt sunt illi de quibus *Sapient.*17. Nec enim quæ continebat eos spelunca, sine timore custodiebat. *Qui maligna loquuntur super me*, dicentes illud *Matth.*28. Domine recordati sumus, quia seductor hic, &c.

Vel in bono vt sit Ecclesiæ sermo. Quasi diceret: Sic rogaui, vt erubescant bona erubescentia, nec modicum vel in occulto, imò *induantur* in aperto, *confusione*, habitu scilicet pœnitentiæ, quo confusi appareant, scilicet lugubri habitu, & cilicio, vel sacco, sicut Niniuitæ, qui induti sunt sacciis, à maiore vsque ad minorem. *Isa.*22. In die illa vocabit Dominus ad fletum & planctum, & ad cingulum sacci. Et hoc quia peccauerunt contra me facto. *Et reuereantur*, humiliatione sui coram *eo, quia magna loquutus sunt*, verbo. *Isa.* 60. Venient ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt.

27. *Exultent & lætentur.* Hîc est tertium tertiæ partis huius totius, in qua iterum redit ad orationem. Orauit enim primò pro seipso, secundò contra aduersarios, hîc pro suis. Et primò facit orationem. Secundò petit gratiarum actionem, si impetrauerit. *Et linguam meã.* In prima duo. Primò petit eis bonum in futuro. Secundò in præsenti. *Et dicant semper.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petitalio quod exaudiri debeat. *Qui volunt.* Dicit ergo: Sic fiat inimicis, scilicet quod *exultent* exterius pro stola corporis, *& lætentur* pro stola mentis. *Proverb.* 31. Omnes domestici eius, vestiti sunt duplicibus. *Isa.*61. In terra sua duplicia possidebunt. *Psal.* Exultabunt Sancti in gloria pro stola corporis, lætabuntur, interius in cubilibus suis pro stola mentis.

Qui

Qui volunt. Ecce ſecundum. Sic lætentur & exultent, *Qui*, id eſt, quia illi *volunt iuſtitiam meam*, fieri non ſuam, ſicut Iudæi de quibus ad *Rom.*10. Qui ſuam volentes ſtatuere iuſtitiam, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Vel ſic: *Qui volunt iuſtitiam* ex corde, non tantum eam dicunt ore, ſicut magiſtri operum qui dicunt, Facite, & nihil faciunt. Ad *Rom.*2. Qui alium doces, cur teipſum non doces? Vel qui *volunt iuſtitiam*, corde, non ſimulant eam exterius tantum in opere, ſicut hypocritæ, de quibus *Matth.* 6. attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Illi enim non gaudent duplici ſtola in æternitate, ſed nouo fauore in modico tempore. *Iob.*20. Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Amantibus ergo iuſtitiam datur duplex ſtola illa. *Matth.*5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: vt non ſolùm in futuro hoc habeant, ſed etiam in præſenti.

Et dicant: Hic petit in præſenti, & primò petitio. Secundò perſuaſio, quòd debet acquieſcere illi petitioni, ibi, *Qui volunt pacem ſerui eius.* Ait ergo? Sic in futuro, *Et dicant*, tua repleti gratia, in præſenti: *ſemper, magnificetur Dominus*, ſecundùm illud ſuprà in *Pſal.* Magnificate Dominum mecum. Vel etiam de futuro. Quaſi diceret: Nunc exultent & lætentur pro duplici ſtola, & lætentur propter tanta beneficia, vnde *dicant ſemper, magnificetur Dominus.* Et dicant, *qui*, id eſt, quia *volunt pacem ſerui eius*, mei ſcilicet. Sed mutat perſonam dicens *eius*, cum deberet dicere, *Tui.* Illam, inquam, volunt pacem de qua *Ioan.*14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ad *Rom.* 12. Quantum in vobis eſt cum omnibus hominibus pacem habentes. Ad *Hebr.* 12. Pacem ſequimini & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Dominum.

Et nota, quòd ſe dicit ſeruum qui dicit *Ioan.*13. Vos vocatis me Magiſter & Domine, & bene dicitis: ſum etenim. Primò quia ſeruus eſt Dei patris in quantum homo, & Dominus reſpectu noſtri. *Matth.*7. Ego ſum homo ſub poteſtate conſtitutus, ecce ſeruus: habens ſub me milites, ecce Dominus. Et quia noſtrum eſt Deum magnificare, illius nobis pacem dare. Mittamus ergo ei laudem & magnificationem, & ipſe nobis dabit pacem. *Luc.* 2. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus, dabitur à creatore.

28. *Et lingua mea.* Hic ſecundum totius huius partis, ſcilicet promiſſio gratiarum actionis. Primò corde. Secundò ore. *Tota die laudem tuam.* Vel primò promittit gratiarum actionem. Secundò continuationem, ibi, *Tota die.* Dicit ergo: Sic ergo: *Et lingua mea*, ſi hæc feceris, *meditabitur iuſtitiam tuam.* Quæ eſt iſta coniunctio, *lingua meditabitur*? Numquid linguæ eſt loqui, & non meditari? Reſp. *Gloſſa*, quòd tanta fuit in Chriſto concordia oris & cordis, quòd illud quod eſt cordis, attribuitur etiam ori. Lingua etiam Chriſti, qua nobis loquitur, eſt Nouum Teſtamentum. Quaſi diceret: Quicquid in lingua mea, in Nouo ſcilicet Teſtamento, totum dictum eſt ex præmeditatione, totum iuſtitia. *Iſa.* 10. Conſummatio abbreuiata inundabit iuſtitiam.

Tota die laudem tuam. Quicquid omninò dicam, totum laus tua erit, & ſemper illam dicam. Et verum eſt: quicquid enim dixit, & fecit, totum ad laudem Patris fuit. *Ioan.*8. Ego honorifico Patrem meum. Et iterum: Ego gloriam meam non quæro, ſed eius qui miſit me. Aliter Sancti habent os in corde. *Eccl.*21. In corde ſapientum os eorum eſt. Haius oris lingua ipſa intelligentia eſt. *Lingua ergo mea*, id eſt, meorum, dicit Chriſtus, id eſt, interior intelligentia, *meditabitur iuſtitiam*, legem ſcilicet *tuam*, iuſtam, *tota die laudem tuam*, id eſt, materiam tuæ laudis, ſcilicet ſacram Scripturam. *Pſal.* In lege eius meditabitur die ac nocte. Vel *tota die laudem tuam*, agens, quia non deſinet benefacere. Quiſquis enim ſemper bona facit, laudes ſemper Deo agit. 1. ad *Corinth.* 10. Sine ergo manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Lingua etiam Dei prædicator, per quem Deus tanquam per linguam nos inſtruit. *Matth.* 10. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. 2. ad *Corinth. vlt.* An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſtus. Hæc lingua debet iuſtitiam meditari, & meditatam prædicare & fari. *Pſal.* Annuntiabunt cœli iuſtitiam eius aliis, vt ipſos doceant.

IN XXXV. PSALMVM.

In finem ſeruo Domini Pſalmus Dauid. 1.

Dixit iniuſtus. Hic eſt Pſalmus trigeſimus-quintus, in quo poſtquam in præcedenti Pſalmo monuit nos exemplo Chriſti mala ſuſtinere monet etiam viterius in hoc, nos ea quæ patimur, peccatis noſtris attribuere, vt ſciamus nos ipſos facere peccata, propter quæ meremur mala pœnæ. Intendit enim in hoc Pſalmo errorem illorum deſtruere, qui ponebant mala non eſſe à nobis, ſed à fato, vel natura, probans nobis eſſe à nobis mala, & à gratia Dei bona. 2. *Argumentum Pſalmi, docet mala quæ patimur peccatis meritis imputare, non fato aut natura.*

Huic autem Pſalmo proponitur titulus talis: *In finem ſeruo Domini Pſalmus Dauid.* Et exponitur dupliciter. Poteſt enim dici ſeruus Domini ipſe Chriſtus, vel quilibet iuſtus. De Chriſto ſic: Pſalmus iſte, tendens, id eſt, tendere nos faciens, *in finem*, ſummum & verum, Dominum ſcilicet omnium, qui dicit *Apoc.* 1. Ego ſum α & ω, principium & finis: attribuitur *Dauid ſeruo Domini*, ſcilicet ſecundum humanitatem, in qua per omnia ſeruiuit, & in omnibus Patri obediuit. *Ioan.* 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. Ad *Philip.*2. Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, &c. Vel ſic: Pſalmus iſte tendens in finem, ſicut priùs, conuenit *Dauid*, cuilibet iuſto, *ſeruo Domini.* Quilibet enim iuſtus ſeruus Dei eſt, de ipſo digna ſentiens, & ei adſcribens omnia bona ſua, ſicut docet iſte Pſalmus, & ſibi mala: Domino enim honor debetur. *Malach.* 1. Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum. Et optimè dicitur Dauid ſeruus Domini, quia ſeruus Domini eſſe non

non aspectu desiderabilis sit per pulchritudinem, & manu fortis per stabilitatem, & virilem operationem. *Levit.*21. Homo de semine Israël, qui habuerit maculam, ecce turpitudo. Et post, Si cæcus, si claudus, si fracto pede vel manu, non poterit ministrare Domino.

Dividitur autem Psalmus hic in duas partes. Primò ostenditur instructio vt mala sua à seipsis agnoscant, & à Dei gratia bona. Secundò subiungitur finalis oratio, ibi, *Prætende Domine.* In prima duo, sicut iam tactum est. Primò agit de malis malorum. Secundò de bonis bonorum, ibi, *Domine in cœlo.* In prima duo. Primò reprehendit mala in genere. Secundò in specie, ibi, *Verba oris eius.* In prima tria. Primò reprehendit propositum peccandi in concupiscibili. Secundò carentiam timoris in irascibili, ibi, *Non est timor Dei.* Tertiò affectatam ignorantiam in rationabili, ibi, *Quoniam dolosè egit.*

Dicit ergo: *Dixit iniustus*, id est, gens iniustorum. Ponitur singulare & individuum generis pro genere simpliciter. *Exod.*10. Arreptámque locustam proiecit in mare.

In semetipso, in corde deliberando statuit, *vt delinquat*, in actu postea exteriori. Ecce illud *Prov.*23. Cogitatio stulti peccatum. Et illud *Matth.*15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, furta, adulteria, fornicationes. Et *in semetipso dixit*, in corde scilicet, vbi Deus videt, non in ore, ne apud homines erubesceret. Ad *Ephes.*4. Quæ autem in occulto ab ipsis fiunt, turpe est dicere. *Non est timor Dei ante oculos eius.* Ecce priuatio timoris, quæ debet esse in irascibili. *Ierem.*5. Me ergo non timebitis dicit Dominus, & à facie mea non dolebitis?

Vel aliter: Dicunt peccatores, quòd peccant ex fato, aut propter constellationem, aut propter diuinam permissionem: sed non est ita: imò *iniustus dixit in corde suo*, imo proposuit & voluit, *vt delinqueret*, hoc est, sui delicti sua voluntas causa fuit, non aliud, vt scilicet Deum derelinqueret, & ipsum nihil impulit. *Ierem.*2. Nunquid solitudo factus sum Israëli, aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus, Recessimus, non veniemus vltrà ad te? Et ex hoc quod sic dixit, patet, *quia non est timor Dei ante oculos eius.* *Malach.*1. Si ego Dominus, vbi est timor meus? *Psal.* Non est timor Dei ante oculos eius. Ideò inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Horribile peccato cum facilitate antè imaginem.

Et nota, quòd detestabile sit proponere peccare antequam surgat tentatio. Item horribile, stultum, & iniquum. Horribile: quia inter omnia peccata horribilius est homicidium corporale. Magis autem horribile si sit propinquus sanguine, sicut frater, aut pater. Sed super omnia horribile se in anima occidere, maximè quia quantò anima melior est quam corpus, tantò horribilius est occidere animam, quam corpus. Et *Sap.*16. Homo per malitiam occidit animam suam. Item stultissimum: quia facis te peccare antequam pecces: potes enim peruenire ad hoc sine hoc damnoso proposito. *Eccl.*7. Non alliges tibi duplicia peccata, nec enim in vno exis innocuus. Propter hoc dicitur *Prov.*14. Qui cogitat male facere, stultus vocabitur. Item iniquum valde & maximè malitia plenum: anima enim antequam peccet, est tanquam ager plenus semine optimo virtutum & gratiarum. Non est autem maior malignitas quam superseminare scienter super bono semine zizania vitiorum. *Luc.*8. Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? Et respondit: Inimicus homo hoc fecit.

Quoniam dolosè egit. Ecce tertium, in quo arguit ignorantiam affectatam, quia scienter vult ignorare mala propria, & ex se esse mala: vnde dicuntur duo secundum literam *Augustini.* Primò dolosa inquisitio eius qui non vult inuenire. Secundò de quo inquisitio illa. *Vt inueniatur.* Ait enim: Nunc *timor Dei non est in conspectu eius, quoniam dolosè egit in conspectu eius*, id est, Dei: quod nullo modo faceret si timeret ipsum. *Eccles.*2. Qui timent Deum, præparabunt corda sua. Sed in quo agit dolum? In hoc vt non inueniret iniquitatem, id est, ne inquirendo iniquitatem suam, odisset inuentam. Quasi diceret: Noluit diligenter inquirere iniquitatem suam, vt sic vlterius odiret inuentam: sed voluit ignorare ipsam. *August.* Quærunt? Quare? Vt inueniant, cum tamen nolint inuentam relinquere. In dolore inquisierunt scire peccata multi, sed cum sciunt, quod non possunt ignorare, tunc defendunt. *Micha.*7. Vnusquisque fratrem suum venatur ad mortem, malum manuum suarum dicens bonum. *Isa.*5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. 3.

Secundum nostram literam sic: *Non est timor in conspectu eius.* Quod patet per hoc, *quoniam dolosè egit in conspectu eius*, id est, studere neglexit in Scripturis, & legere, & subterfugit, vt sic *inueniatur iniquitas eius ad odium*, id est, ad odiendum. Et est hic argumentum, quantum malum sit negligere studium Scripturarum. Aliter enim nequaquam oditur peccatum, quia aliter non cognoscitur. Ad *Rom.*7. Peccatum non cognoui nisi per legem. Est enim per legem peccati cognitio. In eodem peccato est, qui si studere vel nesciat vel non valeat, non vult audire, ne cognoscat miserias suas. *Isa.*30. Loquimini placentia nobis, nolite indicare nobis quæ requisita sunt. *Greg.* Qui relecat vitia, odium malorum gignat. Talibus dicit *Paulus* 1. *ad Corinth.*14. Dominii sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

Vel sic: Timor Domini non est ante oculos eius, qui proponit in corde peccare. Quod patet: *quoniam dolosè egit in conspectu eius*, scilicet Dei, simulando se seruire Deo, & seruit mundo, vel carni. Ad *Rom.*16. Hi Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Et verè dolus est in conspectu Dei ista duplicitas. *Iob* 23. Nunquid placebit ei quem celare non potest? Vel *in conspectu eius*, id est, suiipsius. Bene enim videt & intelligit quod dolosè agit, intantum, *vt inueniatur iniquitas eius ad odium*, id est, vt videat iniquitatem suam esse odibilem, non odetit tamen, etsi sciat Deo esse odibilem.

Verba oris eius. Hic redarguit mala iniquorum in specie, & primò peccatum oris. Secundò cordis. *Noluit intelligere.* Tertiò operis. *Astitit omni viæ non bonæ.* Dicit ergo: Sic impius proponit peccare, carere diuino timore, & fal- 4.

ctat nescire. Et *verba oris eius sunt iniquitas & dolus*, iniqua & dolosa. Iniqua aperte, dolosa latenter. Contra illa duo: Prohibe linguam tuam à malo & labia tua ne loquantur dolum. Sed sicut illi de quibus *Ierem.9.* Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum loquuta est. Nec tantum ore peccat, imò corde. *Noluit intelligere.* Et tangitur duplex malum. Primò ignorantia affectata excæcans apprehensiuam. Secundò iniquitas amata, inquietans motiuam. *Iniquitatem.* Ait ergo: Sunt eius verba mala & dolosa, & *noluit intelligere*, non dico, non potuit. *Zachar.7.* Noluerunt attendere, auerterunt scapulam recedentes. Sed quid noluerunt attendere? Nunquid aliquid difficillimum? imò *vt bene agerent*, quod est in ipso corde hominis scriptum. *Ierem.4.* Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nesciunt. *Ioan.3.* Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem. Et sic quidam sunt qui volunt intelligere, vt sciant bonum, non vt faciant, abutentes doctrina sacra, quæ ad hoc debet à nobis intelligi, non vt sciamus, sed vt boni fiamus. *Isa.* 1. Discite bene facere. Loquitur Theologis. Isti non carent culpa. *Iacob.* 4. Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi. Item alios superabunt in pœna. *Luc.*12. Seruus sciens voluntatem Domini & non faciens, plagis vapulabit multis. Hi sunt curiosi. Alij volunt intelligere & scire, vt sciantur scientes, secundum illud Prouerbium, Gloriam sapientes possidebunt. *Psal.* Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Deus autem dicitur à יָדַע, quod est videre, & sonat scientiam. *Genes.*3. Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Et sunt superbi isti. Alij volunt intelligere vt diteſcant, secundum illud *Sap.* 8. Si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius? Et isti sunt cupidi & adulteri verbi Dei. 2. ad *Cor.*2. Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei. Intendentes potius possessionem, quam prolem.

Malum & bonum visum scientiæ.

Item sunt duo modi commendabiles. Quidam enim volunt scire vt ædificentur, attendentes illud Pauli, qui cum dixisset: Vniuscuiusque vestrum Psalmum habet, Apocalypsim habet, statim subiungit: Omnia in ædificationem fiant. 1. ad *Corinth.*14. Ad *Rom.5.* Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Et sunt prudentes. Alij vt ædificent proximos: & est charitas. 1. ad *Corinth.*8. Charitas perfecta ædificat.

5. *Iniquitatem meditatus est.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic affectauit ignorantiam, & etiam *meditatus est*, mente inquieta, *in cubili suo*, id est, in corde suo. *Michæ.*2. Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris. Rapinas meditabitur mens eorum. Et nota, quod cor dicitur cubile, quia debet esse in corde pax à laboribus, & pugnis exterioribus: est enim pugna quasi continua inter carnem & animam, & debet anima aliquando abscondere se apud semetipsam, & ibi quiescere. *Isa.*57. Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulauit in directione sua. Item debet esse ibi silentium à tumultibus. Clamat enim & tumultuat caro illud dicens. *Prou.*30. Affer, affer. Sed abscondere se debet anima vt non audiat. *Iob* 39. Contemnit multitudinem ciuitatis. Item ibi debet esse secretum à turbarum accessibus. *Isa.*26. Vade populo meus, abscondere modicum, ad momentum intra in cubilia tua. *Isa.*24. Secretum meum mihi.

Astitit omni viæ non bone. Hic tertiò subiungitur de peccato operis: & dicuntur duo. Primò mali operis consuetudo. Secundò syndereſis quasi extinctio. *Malitiam autem.* Dicit ergo: Sic *meditatus est in cubili, & astitit*, id est, opere promptus & paratus, *omni viæ*, operationi scilicet, *non bonæ*, id est, malæ. Alibi in *Psal.* Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Malitiam autem non odiuit, quasi extincta ratione & syndereſi, & corrupto palato, in tantum vt sapiat ei malum, & despiciat bonum. In *Psal.* infra: Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem. *Iob* 20. Cum dulce fuerit in ore eius malum, absconder illud sub lingua sua.

6. *Domine in cœlo.* Hic loquitur de bonis bonorum, & primò de bonis gratiæ. Secundò de bonis naturæ, ibi, *Homines & iumenta.* Tertiò gloriæ, ibi, *Filij autem hominum.* In prima duo. Primò agit de bonorum gratiæ collatione. Secundò de imperseruabili ratione sic dandi, ibi, *Iustitia tua sicut montes Dei.* In prima duo. Primò de collatione virtutis affectui. Secundò veritatis aspectui, ibi, *Et veritas mea.* Dicit ergo: Sic mala sunt à malis, bona à Deo, quia ô Domine *in cœlo*, id est, in Maioribus & Doctoribus, *misericordia tua*, virtus & bonum in affectu, ex tua misericordia. Dicuntur autem Doctores & Maiores, *cœlum* à cœlestibus, quæ continent in seipsis, & cognoscendo intellectu, & amando affectu. *Luc.*8. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Propter hoc *Daniel.*12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt sicut sol in perpetuas æternitates.

Et veritas tua, quæ illuminat intellectum *vsque ad nubes*, scilicet Doctores, qui nubes dicuntur *Isa.*5. Qui sunt isti qui vt nubes volant? Totum ergo quicquid habent acceperunt. 2. ad *Corinth.* 3. Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Sic patet quod verus Doctor non est sine misericordia, & veritate. Propter hoc dicitur *Prou.*3. Misericordia & veritas non te deserant: describe eam in tabulis cordis tui.

Cœlum etiam naturaliter potest sumi, vt sit sensus: Domine *misericordia tua*, quam sanctis das, & *veritas tua*, per quam innotescit misericordia, *in cœlo est*, id est, de cœlo venit ad nos, secundum illud *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Veniens. *vsque ad nubes*, id est, prædicatores, & sanctos, & per illos deriuata sunt ad nos. Dicunt enim illud: Non abscondi misericordia tuam & veritatem tuam à concilio multo. *Iob* 37. Et nubes spargent lumen suum. Ad *Galat.*1. Notum vobis facio, fratres, Euangelium, quia non ab homine nec per hominem accepi illud, sed per reuelationem Domini nostri IESV-CHRISTI.

Iustitia

7. *Iustitia tua sicut montes Dei.* Hic secundum, in quo agitur de bonorum datorum inscrutabili ratione: & dicuntur duo. Primò iustitiæ diuinæ sublimitas. Secundò iudiciorum Dei profunditas. *Iudicia tua.* Legitur autem dupliciter. Primò sic: Sic à te misericordia & veritas, *& iustitia tua*, id est, iusti tui, *sicut montes Dei sunt*, id est, sicut montes placentes Deo. *Psal.* Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Dicuntur autem *montes*, quia primò radios suos recipiunt, & postmodum aliis transfundunt, secundum illud *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. 1. ad *Corinth.* 11. Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis. *Sap.*7. Quam sine ficione didici, & sine inuidia communico.

Iusti montes dicuntur.

Et iudicia tua, secundum quod istos sic illuminas. Ad *Rom.* 11. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. *Abyssus multa*, id est, sicut multa abyssus profunda, & inscrutibilia. Hinc venit ille clamor ad *Rom.*11. O Altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Aliter, vt sit ablatiui casus in hunc modum. Quasi diceret: Sic *in cœlo misericordia tua & veritas tua vsque ad nubes*, id est, sanctos tuos, qui *iustitia tua*, id est, per iustitiam tuam sunt, sicut montes Dei, non montes de quibus *Abac.* 3. Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis eius, sed sicut illi de quibus in *Psal.* Leuaui oculos meos in montes. Et alij per *iudicia tua*, resume priora, sunt *abyssus multa*, profundi scilicet in peccatis. Abyssus, quia in profundo vitiorum, secundum illud *Psal.* Non me absorbeat profundum. *Et multa*, quia profundissima. *Ier.* 11. Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud?

Omnia bona à Deo & primi boni natura.

Et nota, quod iusti montes dicuntur ratione altitudinis: mons enim est terra super terram eleuata: totum autem genus humanum est terra. *Eccles.*37. Omnes homines ex solo, & à terra, vnde primus creatus est. Iusti autem quamuis terra, super alios tamen sunt. *Prouerb.* 14. Iustitia eleuat gentem: miseros facit populos peccatum. Item ratione magnitudinis. Impij puluis, supra in *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Imò nihil. *Psal.* Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Sed iusti magni. *Eccles.* 44. Homines magni virtute. Ad *Rom.*8. Quos iustificauit, hos & magnificauit. Ratione apparitionis: de longè enim videntur nulli. *Sap.*5. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam: ipsos de longè videntes, sed propè videntes, vident magnos. Ibidem: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.

Homines & iumenta. Hic secundum, in quo agit de bonis bonorum, scilicet de bonis naturæ: & dicuntur duo. Primò, quod omnibus communiter fuerunt collata. Secundò vnde sunt collata, quia ex diuina misericordia. *Quemadmodum*. Glo. duplicitèr exponit. Primò mystice, alia enim: Sic confers bona præsentia, & Domine *hominum*, ratione vtentes, & prudentes, *& iumenta*, in quibus plus viget brutalis natura quam rationalis, secundum illud: Comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. *Saluabis*, salute corporali, & bona naturæ veritasque conferens. Vel *saluabis*, differenter: quia istos spiritualiter, illa salute de qua *Eccles.*30 Salus animæ in veritate iustitiæ: sed alios corporali, de qua *Eccles.* 30. Non est sensus super salutem corporis. Et hoc quod saluas est, *quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam. Eccles.* 18. Virtutem magnitudinis quis enarrabit? Alio modo sic: Dedisti bona spiritualia, & etiam ô Domine, *homines & iumenta saluabis*, dando vtrisque satis de temporalibus. Et appellat hic homines illos qui carnales sunt, secundum illud. 1. ad *Corinth.*3. Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Hi non quærunt, nisi sicut iumenta, ista temporalia: nec plus habebunt. *Eccles.* 3. Nihil habet homo iumento amplius.

8. *Quemadmodū multiplicasti misericordiam tuam Deus. Eccles.* 18. Misericordia autem Dei super omnem carnem. *Psal.* Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Hoc ipsum enim est misericordia, quòd dat eis ista.

Item bona gratiæ à Deo sunt.

Filij autem hominum. Hic subiungitur de bonis gloriæ, & primò de bonis habitis nunc in spe, per promissionem Veteris & Noui Testamenti. Secundò de habendis postmodum in re, ibi, *inebriabuntur.* Dicit ergo: Sic dabit bona temporalia carnalibus, vt nihil plus habeant quam iumenta. *Filij autem hominum*, scilicet spirituales, homines enim dicuntur carnales, non filij hominum, sicut primus pater Adam qui homo fuit, non filius hominis: sed spirituales filij hominum, qui similes secundo Adæ, qui filius hominis est. *Augustin.* Quando portamus imaginem terreni, homines sumus: quando imaginem cœlestis, filij hominum. *Cassiodor.* Christus filius hominis dictus est, & similiter iusti, vt cuius præmia suscipiant, etiam eius nomine decorentur.

Ala Christi duo Testamenta.

In tegmine alarum tuarum sperabūt. Christus enim tanquam auis. *Iob* 26. Semitā ignorauit auis, dicitur de Iudæa. Hæc auis habet alas. *Matth.*27. Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Illæ alæ sunt Veteris & Noui Testamentum. Dicit enim *Isid.* Alæ sunt quibus pennæ infixæ sunt per ordinem, & volandi exhibent facultatem. Vocatæ alæ, quia iis aues complexos pullos alunt & fouent. Ex iis apparet, quòd tria sunt in alis, ordo, virtus eleuandi, & præstatio fomenti. Sic in duobus Testamentis nihil inordinatum. Ad *Rom.*13 Quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt. Quæ autem magis à Deo quam illa? Et eleuant in altum. *Prouerb.* 4. Posside sapientiam, quantum ad Nouum: posside prudentiam, quantum ad Vetus: accipe illam, & exaltabit te. Et parvulos fouent. *Psal.* Protegar in velamento alarum tuarum. *Eccles.*6. Inuenies requiem in ea, scilicet sapientia: & conuertetur tibi in oblectationem. Hæ sunt alæ de quibus *Malac.*4. Nobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ: & sanitas in pennis eius.

9. *Inebriabuntur ab vbertate.* Hic agit de bonis *Euangelia.*

habendis tandem ira re. Primò de his quæ satisfacient appetitiuæ. Secundò de his quæ satisfacient cognoscitiuæ, ibi, *De lumine tuo.* In prima tria. Primò ostendit bona appetitiuæ fore sufficientia. Secundò fore placentia, ibi, *Et torrente voluptatis.* Tertiò, quòd indeficientia. *Quoniam apud te est fons vitæ.* Legitur tamen primò de Ecclesia militante, hîc secundum hunc modum: Sic sperabunt, vt dictum est, imò *inebriabuntur*, gratia, & deuotione, secundum illud *Ierem.*31. Inebriabo animas sacerdotum in pinguedine: vt tanquam ebrij carnalem perdant affectionem. *Augustin.* Inebriati erant Martyres ad passionem, cognatos suos non agnoscebant. Quid tam ebrium quam non agnoscere vxorem, parentes, non filios? Inebriabuntur, inquam, *ab vbertate domus tuæ*, præsentis Ecclesiæ. *Cant.*3. Introduxit me rex in cellaria sua. Beata domus in qua tanta vbertas. *Cassiodor.* Domus quæ nescit sua inutilitèr expendere, quæ vniuerso mundo sufficit, & plena semper exuberat.

Et torrente, non quocumque, *sed voluptatis tuæ* scilicet Spiritu sancto, *potabis eos.* Torrens dicitur Spiritus sanctus, quia potat. 1. ad *Corinth.*12. Omnes vno spiritu potati sumus: & abundans vt torrens. *Isa.*30. Spiritus enim velut torrens. Et delectabilis. *Eccles.*24. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum. Lætificans. *Psal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ecce quam impetuosus. Vel torrens potest dici voluntas Dei, quæ rumpit omnia obstacula. Ad *Rom.*9. Voluntati eius quis resistet? Et tamen *voluptatis.* Ad *Rom.*12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei beneplacens, & perfecta.

Legitur & de triumphante, *inebriabuntur*, audientes à te illud *Cant.*5. Bibite amici, & inebriamini charissimi. *Genes.*45. Ioseph inebriatus est cum fratribus suis in meridie. Quid mirum. *Isa.*25. Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum & vindemiæ defæcatæ.

De torrente voluptatis tuæ, amore tuo delectabili, & voluptuoso, & indeficienter abundanti, *potabis eos.* Non deficiet, sed implebitur tunc mandatum illud. *Exod.*22. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Et non deficiet sed implebitur tunc verissimè illud 1. ad *Corinth.*13. Charitas nunquam excidit.

Et nota, quòd anima manens in corpore gustat. *Psal.* Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Exuta à corpore bibit. *Eccles.*24. Qui bibunt me, adhuc sitient. Sed resumpto corpore tunc erit perfecta ebrietas, de quo, *Inebriabuntur. Ierem.*23. Ecce ego replebo habitatores omnes Ierusalem ebrietate. Dicitur autem gaudium illud ebrietas, primò quia ebrius est quasi extra briam: & illud gaudium supra omnem mensuram. *Luc.*6. Mensuram bonam & confertam, &c. Item propter nullius secreti occultationem. *Prouerb.*31. Nullum secretum vbi regnat ebrietas. 1. ad *Corinth.*3. Venier Dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Item propter cordis iocunditatem tripliciter se exerentem, in Cantico laudis quantum ad os: ebrij enim libenter cantant. *Prouerb.*20. Tumultuosa res est ebrietas. *Iob* 8. Donec impleatur risu os tuum. *Psal.* Exaltationes Dei in faucibus eorum. Item in corporis gesticulatione: libenter enim agitat se ebrius. *Isa.*24. Agitatione agitabitur terra sicut ebrius. *Malach.*3: Salietis sicut vituli de armento. *Eccles.*3. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Item in eructatione pectoris. *Psal.* Memoriam suauitatis tuæ eructabunt.

Quoniam apud te est fons vitæ. Hîc tertium, in quo ostendit, quòd erit indeficientia, & legitur dupliciter. Primò sic: Sic inebriabuntur, & poteris hoc Christe: *Quoniam apud te est fons vitæ*, quia totius boni. Ad *Rom.* 8. Quomodo non cum illo omnia nobis donabit? 10.

Et in lumine tuo. Ecce bonum cognitiuæ, id est, in lumine quod ipse es. *Ioan.*8. Ego sum lux mundi. *Videbimus lumen*, id est, *Patrem. Ioan.*17. Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. Vel sic vt dirigatur sermo ad Patrem: Sic inebriabuntur, quoniam ô Pater, *apud te est fons vitæ*, scilicet filius, de quo in *Psal.* Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. *Et in lumine tuo*, scilicet eodem filio Christo, *videbimus lumen*, id est, Patrem, qui est lumen. 1. *Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.

Et nota, quòd Christus dicitur fons, & lumen quod mirabile. Fons enim extinguit lumen, & destruit. *Augustin.* Hic aliud est fons, aliud lumen: quia fons extinguit lumen, & tamen quod est fons, hoc est lumen.

Christus fons vitæ.

Et nota, quòd Christus dicitur fons vitæ: quia sicut in fonte principalis est origo cuiuslibet fluminis, sic in eo est principalis origo cuiuslibet vitæ. Est enim vita naturæ, de qua *Eccles.*9. Nemo est qui semper viuat. Et vita gratiæ. Ad *Rom.*8. Spiritus autem viuit per iustificationem. Et gloriæ. *Sap.*5. Iusti autem in perpetuum viuent. Huius autem triplicis vitæ origo est Christus. *Eccles.*24. In me omnis spes vitæ & virtutis. Item in forte indeficiens plenitudo. Sic in Christo. *Isa.*1. Plenus sum & indeficiens. *Isa.*58. Eris quasi hortus irriguus, & quasi fons aquarum, cuius aquæ non deficiunt. In fonte etiam est liberalis communicatio. Sic in Christo. *Iac.*1. Qui dat omnibus affluenter. *Proverb.*21. Qui iustus est, tribuet, & & non cessabit.

Prætende Domine misericordiam tuam. Hîc secunda pars totius huius partis, in qua ponitur finalis oratio: & dicuntur duo. Primò oratio pro bonis adipiscendis. Secundò petitio pro malis amouendis. *Non veniat mihi.* In prima duo. Primò oratio pro bonis gratiæ in præsenti. Secundò pro bonis gloriæ in futuro. *Et iustitiam tuam.* Dicit ergo: Sic mala ex nobis, bona autem gratiæ, naturæ, & gloriæ ex te: & propter hoc ego, Domine, *prætende*, valde tende, *misericordiam tuam scientibus te*, per veram fidem, quæ propter vehementiam certitudinis scientia appellatur, quemadmodum & mihi, fecisti secundum illud; Misericordia tua Domine magna est super me. Et verè, quia à peccato homicidij & adulterij me liberasti: sicut & Mariæ Magdalenæ prætendisti, quia credidit firmiter. 11.

Gaudium beatorum omne gaudium transcendit.

miter. *Luc.*7. Dicit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Sine fide enim non assequitur quis abundantiam misericordiæ. *Isa.*27. Populus non ex sapiens. Idcirco non miserebitur eius qui fecit eum. Et prætende *iustitiam tuam*, gloriam, quæ ex iustitia promissi tui datur iis, qui recto sunt corde, id est, qui suam voluntatem conformant voluntati diuinæ, & in aduersis & in prosperis. *Augustin.* Bene est tibi in sæculo, benedicatur Deus, qui consolatur in sæculo: laboras in sæculo, benedicatur Deus, qui emendat in sæculo, & sic eris recto corde. *Psal.* Rectos decet collaudatio, illa de qua *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.

Deus variis modis fatur.

Et nota, quòd sunt scientes Deum naturali inquisitione, sicut Philosophi. Ad *Roman.*1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas. Hi propter superbiam suam excluserunt à se misericordiam. Ad *Rom.*1. Qui cum Deum cognouissent, non quasi Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Item quidam sciunt eum manifesta visione. 1. ad *Cor.*13. Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum. Hi non indigent misericordia, quia carent miseria. *Apocal.*8. Absterget Deus omnem lachrymam, &c. Item sunt, qui sciunt eum fide non formata, de quibus *Iacob.* 2. Tu credis, quoniam vnus est Deus, bene facis, & dæmones sciunt & contremiscunt. His non prætenditur misericordia, sed miseria. *Iob* 3. Quare misero data est lux? Item sunt qui sciunt Deum ex dilectione intima. 1. *Ioan.* 3. Omnis qui diligit, ex Deo natus est. Talibus prætenditur misericordia. *Exod.*2. Ego Dominus faciens misericordiam in millia, his qui diligunt me.

12. *Non veniat mihi pes superbiæ.* Hîc orat pro malis amouendis: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò petitionis ratio, ibi, *Ceciderunt.* In prima duo. Primò petit vt nõ peccet propria elatione. Secundò vt non peccet alterius suggestione. *Et manus.* Dicit ergo: Hæc rogaui quæ magna sunt: & quia de magnis solet oriri superbia, rogo ne *veniat mihi pes superbiæ*, id est, affectio superba. Affectio enim pes est: per ipsam enim est accessus ad Deum, & recessus: sed per superbiæ affectionem longe fiut, per affectionem humilitatis propinquatur.

Et manus, id est, tentatio impulsiua, *peccatoris*, hoc est, diaboli, *non moueat me*, secundum illud: Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero. Hæc duo tangit in alio *Psal.* Ab occultis meis munda me Domine, &c. Et nota ordinem: Ille qui superbit, citò mouetur ad manum peccatoris. *Augustin.* Serua quod intus est, & non timebis foris.

Nota.

Et nota, quòd dicit, *pes* in singulari, non pedes, quia citius cadit qui vno pede innititur, quam qui duobus. *Ierem.*50. Cadet superbus, & corruet. Et nota, quòd bene orat contra superbiam: hoc enim malum cæteris est grauius. *Augustin. super Psal.*18. Vere superbiã non est maius peccatum, & ipsa maximum. Quid enim maius, quàm apostatare à Deo? Quasi dicat: Nihil. *Iob* 31. Si osculatus sum

Grauitas peccati superbiæ.

magnum meam ore meo, quod est iniquitas maxima. Item cæteris odibilius. *Eccl.*10. Odibilis eorum Deo & hominibus omnis superbia. Item cunctis incurabilius. *Augustin. de lib. arb.* Superbia est, qua vno vitio omnis respuitur medicina. *Ierem.*15. Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis? Et respondet: Et renuit curari. Nec solum non curatur, sed etiam augmentatur. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.

Nota etiam, quod manus diaboli impellit in tentatione. *Psal.* Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me. Mouet in consensu & opere: de qua commotione. *Ier.*4. Vidi montes, & ecce mouebantur. Montes sunt in Ecclesia magni. Ligat in consuetudine. *Prouerb.*5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Augustin. lib. Confess.* Violentia consuetudinis animus etiam inuitus trahitur, & tenetur. Præcipitat in morte. *Ierem.*22. Succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem. Nec petit iste contra primum, sed contra secundum: tentari enim non est malum, sed moueri.

Ibi ceciderunt. Hîc ratio petitionis duplex, scilicet ne contingat ea iere in culpam. Secundò ne vlterius in pœnam, ibi, *Expulsi sunt.* Et legitur dupliciter. Vel de primis peccantibus, vt Adam & diabolo, vel de eorum sequentibus. Primo modo: Sic rogo vt mihi caueas à superbia, & rectè rogo hoc, quia ibi *ceciderunt*, tanquam de alto dæmones de cœlo, homo de terrestri paradiso. 2. *Petr.* 2. Deus peccantibus Angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari: hoc quantum ad diabolum. Et quantum ad hominem subdit: Et originali mundo non pepercit, &c. Originalis mundus fuit in Adam. *Iob* 20. Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit. 13.

Qui operantur iniquitatem. Non dicit: Qui operari sunt, quia adhuc non cessant operari. De dæmonibus enim dicitur, Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. De hominibus 1. *Ioan.*1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, &c. *Prou.* 23. Septies in die cadit iustus, & resurgit.

Expulsi sunt, in pœnam de loco suo. *Nec potuerunt stare*, completa omnino expulsione, non tantum quin caderem, sed & nunc quin peccem. *Iob* 9. Qui restitit ei, & pacem habuit? Et infra: Deus cuius iræ resistere nemo potest. Secundo modo legitur de Philosophis sic: *Non veniat mihi pes superbiæ*, &c. quia ibi, hoc scilicet pede vno sustentati. *Psal.* Recedite à me qui operamini iniquitatem, non quod habeant Dei ignorantiam, scilicet Philosophi. Ad *Rom.*1. Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. *Ceciderunt*, in ignorantiam miseram idololatriæ. Ad *Rom.*1. Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis, &c.

Expulsi sunt. Pro facto habetur, id est, expellentur: quoniam audient illam vocem: Ite maledicti,

ledicti, &c. *Nec potuerunt*, id est, non potuerunt, *fluxe. Cassiod.* Non illis licebit Domini iussa differre, sed statim præcipitabuntur ab Angelis, vbi parata est illis flamma gehennalis. *Naum 5.* Ante faciem indignationis eius quis stabit? aut quis resistet ei? *Psal.* Tu terribilis es, & quis resistet tibi, &c.

Et nota in istis versibus quatuor, continuum quasi casum operantium iniquitatem. Primum est pedis infirmitas, scilicet inflatura superbiæ in affectu. 1. ad *Corinth.5.* Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis. Secundum, manus impellentis, scilicet potestas diaboli, qui quantum potest, impellit. *Iob 15.* Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari. Vel manus impellentis, superior potestas: Prælatus enim peccans, multum mouet subditos ad peccandum. *Eccles.10.* Secundum iudicem populi, sic & ministeri eius: & sicut rector ciuitatis, sic habitantes in ea. Tertium, oculorum tenebrositas. *Soph.1.* Ambulauerunt vt cæci, quia peccauerunt Domino. Quartum, imbecillitas libertatis, scilicet pronitas vitæ nostræ ad malum. *Genes.8.* Sensus & cogitatio hominis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. *Thren.4.* Lubricauerunt vestigia nostra in itinere omnium platearum, à quibus nos custodiat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XXXVI. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

1. *Argumẽtum Psalmi, non inuidendum peccatorum prosperitati.*

NOli æmulari *in malignantibus.* Hic est Psalmus trigesimus sextus. Postquam enim in Psalmo præcedenti ostensum est mala esse ab homine malo, bona à Deo, sequitur quod non est bona agere, nisi Deo adhærendo, & à malis recedendo, & mutatione malorum. Vnde dicit *Cassiod.* Totus Psalmus 36. ad mores corrigendos proponitur, & scribitur per Alphabetum Hebraicum sed imperfectum. Deficit enim sexta litera hain, sicut Psalmus 24. Ad te leuaui animam meam. Deficit autem litera hain quæ interpretatur, fons sum oculis, hoc est, fons oculorum, ad innuendum quod de talibus agit Psalmus, & talibus loquitur qui non habent fontem lachrymarum vt plorent tanquam perfecti pro suis & aliorum peccatis, sicut perebat *Ierem.11.* Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, vt plorem interfectos populi mei?

Vtilitas huius Psalmi.

Et notandum, quòd secundum *Cassiodor.* Psalmus iste est quasi vestis, corpus Christi mysticum tegens veste virtutibus contexta, secundum illud *Eccles.17.* Vestiuit illum secundum se virtute. Secundum *August.* est potio curans morbidos & infirmos, illos scilicet qui aliorum inuident prosperitati, de quorum morbo. *Iob 15.* Paruulum occidit inuidia. Sed hunc morbum curat hic *Psal. Prou.6.* Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus Domine qui sanat omnia.

Titulus autem præpositus huic Psalmo communis est, & supra frequenter expositus: non enim habet nisi hunc titulum: *Psalmus Dauid.*

Diuisio Psalmi inquatria genera hominum, infirmos instruit, malos damnat, bonorum sortem laudat.

Diuiditur autem in tres partes. Cum enim propriè agat de imperfectis instruendis, qui de malorum prosperitate mouentur, & malos volunt imitari vt eam habeant: intellige tria hominum genera, malos prosperantes, bonos aduersa ab eis sustinentes, medios & quasi infirmos inter vtrosque vacillantes. Tria ergo dicuntur in *Psal.* Primò vacillantes informat. Secundò statum malorum vituperat, vt ab illo resiliant, ibi, *Obseruabis peccator iustum.* Tertiò statum bonorum multipliciter commendat, vt illum appetant. *Apud Dominum gressus hominis.* In prima duo. Primò docet vacillantes, quòd caueant inspecta malorum prosperitate. Secundò, quòd vitent perpessa ab eis in aduersitate, ibi, *Desine ab ira.* In prima tria. Primò docet simpliciter intelligentiam. Secundò persuadet efficaciter, ne moueat voluntatem, ibi, *Quoniam tanquam fœnum.* Tertiò repetit & inculcat, vt relinquat dictorum memoriam, ibi, *Noli æmulari in eo.* In prima duo. Primò monet, vt non indignemur, si prosperitate careamus quam habent mali. Secundò ne malos imitemur vt ipsam habeamus.

Dicit ergo: O infirme, *noli æmulari*, indignari scilicet, & offendi, *in malignantibus*, cum floruerint in bonis temporalibus, cum sint tamen malignantes, malo scilicet cupiditatis igne ardentes, & igniti secundum illud *Isa.9.* Succensa est quasi ignis impietas.

Neque zelaueris, amando, imitando, *facientes iniquitatem. Glossa*, Qui bonos perimunt, secundum illud *Sap.2.* Venite, opprimamus pauperem iustum iniustè. Et nota, quòd primò dicit malignantes, quod respicit ad interiorem voluntatem: deinde facientes iniquitatem, quod respicit ad exteriorem operationem. Primò est enim mala voluntas interior. Secundò exterius exerit seipsam. *Ierem.9.* De malo, interiori, ad malum, exterius egressi sunt. Tales monet non imitari: quia sicut dicit *Cassiod.* Multos sollicitat cohors nefanda. Ideò *Prou.1.* Fili mi, non ambules cum eis. Et nota hic, quòd æmulari multos habet sensus in Scriptura sacra secundum illum versum.

Æmulus inflatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Inflatur indignando, sicut hic. Amat. 1. ad *Corinth.12.* Æmulamini charismata meliora. 2. ad *Corinth.10.* Æmulor enim vos Dei æmulatione. *Inuidet. Num.11.* Quid æmularis pro me? 1. *Reg.1.* Affligebat eam æmula eius. Imitatur. *Prouerb.3.* Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius.

2. *Quoniam tanquam fœnum.* Hic secundum, efficax persuasio à duobus. A prosperantium deficientia. Secundò ab imitantium sufficientia. *Spera in Domino.* In prima duo. Primò ostenditur velox deficientia nobilium. Secundò etiam mediocrium. *Et quemadmodum olera*, vt fiat differentia inter fœnum & olera. Si enim accipiuntur pro eodem, potest legi: Sic dixi, vt non æmuleris, nec imiteris malos: *quoniam velociter arescent. Psal.* Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. *Luc.12.* Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te. Et hoc, *tanquam fœnum*, quod ad modicum ardorem solis statim arescit. *Iob 4.* Quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. *Psal.* Fiant sicut fœnum

fœnum tectorum, quod priusquam euellatur, exaruit. *Matth.6.* Fœnum agri hodie est, & cras in clibanum mittetur. Similiter *Eccles.10.* Rex hodie est, & cras morietur.

Et quemadmodum olera herbarum citò decident. Repetitio est eius quod dictum est. Et dicit *citò*, quod dicit tempus proximum, sed incertum: quia *Matth.24.* De die autem illa & hora, nemo scit, & de die scilicet mortis suæ.

Vita huius felicitas: herba comparatur.

Nota ergo, quòd his comparantur prosperantes in hac vita. Ratione radicationis: herba enim non habet radices altas. Sic nec mali. *Sapient.6.* Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas. Non sic illi de quibus ad *Ephes.3.* In charitate radicati, & fundati. Item ratione arefactionis. Herba enim ante solis ardorem viresci, scilicet vere, sed appropinquante sole calido, scilicet æstate totum aresci. Sic mali nunc virent remoto sole iustitiæ: sed ipso adueniente in iudicio, totaliter arescent. *Iob 8.* de scirpo: Antequam veniat sol, vstus est, & ante omnes herbas arescit, veniente sole. *Isa.30.* Ecce nomen Domini veniet de longinquo, ardens furor eius, sed tunc de iustis è contrario implebitur illud. *Psal.* Iustus vt palma florebit. Item ratione velocis casus: statim enim ad modicum flatum decidit herba. Sic mundi glorioſi tanquam flatu diuina sententia exiccantur. *Isa.40.* Exiccatũ est fœnũ, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit in illud. Vel per herbas quæ virẽt naturaliter, nobiles in mundo possunt intelligi. Olera autem herbarum, non hortorum, quæ sunt ad cibum hominum, mediocres ipsis nobilibus inferiores. Omnes arescent, omnes citò in mortem decident, quantacumque fœlicitate. 2. *Reg.14.* Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur quæ non reuertuntur. *Prouerb.10.* Anni impiorum breuiabuntur.

3. *Spera in Domino.* Hic persuadet à sufficientia nolentium imitari malos: ostendit enim, quòd habebunt illa tria, propter quæ appetuntur temporales diuitiæ. Primum est vitæ temporalis necessaria. Secundum, cordis lætitia, ibi, *Delectare in Domino.* Tertium, excellens gloria, ibi, *Et educet.* In prima duo. Primò bonorum non imitantium malos meritum. Secundò præmium. *Et pasceris.* In prima duo. Primò confidentia. Secundò ratio confidentiæ. *Et fac benignitatem.* Ait enim. Sic illis, sed tu ipsis dimissis, *spera in Domino*, non in vanis rebus huius mundi. *Eccles.2.* Vidi in omnibus vanitatem, & nihil permanere sub sole. Sed Deo dicitur alibi in *Psal.* Tu autem idem ipse es, & anni tui, &c.

Et fac bonitatem. Hic ratio confidentiæ ex duobus: ex bonis operibus, sine his enim non valet spes: & conuictu cum fidelibus Ecclesiæ. *Et inhabita terram.* Ait enim: *Sic spera*: sed quia spes præsumptio est si sit sine meritis, *fac bonitatem.* Sicut enim fides sine operibus mortua est. *Iacob. 2.* Ita & spes. *Psal.* Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Et dicit, *fac bonitatem*, non bonum: tantum enim bonum facit quis frequenter, non intendens, nec volens: sed bonitatem, qui quod facit intendit. Et dicit, *fac*, loquens homini tanquam agro exculto, qui debet facere bonum fructum. 1. ad *Corinth.3.* Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Sed quia iterum bona non valent extra Ecclesiam, addit, *Et inhabita terram*, id est, Ecclesiam. *Deuter.16.* In loco quem elegerit Dominus Deus tuus, inuocabis. Bona terra & fictilis Ecclesia: hæc est enim de qua *Genes.26.* Habitauit Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum.

Extra Ecclesiam nulla bonitas.

Et pasceris in diuitiis eius, temporalibus ad literam. *Psal.* Non vidi iustum derelictum. *Prou.12.* & 14. Qui operabitur terram suam, satiabitur panibus.

Diuitiæ Ecclesiæ.

Vel spiritualiter *in diuitiis eius* pascuntur vsque ad satietatem, dicit *Glossa*, & suauitatem. Primò in diuitiis Eucharistiæ eodem vtens cibo, quo Angeli, etsi alio modo. *Psal.* Panem Angelorum manducauit homo. *Sap.12.* Panem de cœlo præstitisti eis, omne delectamentum in se habentem, & omnem saporis suauitatem. Vel in diuitiis scripturæ, quæ sunt diuitiæ Ecclesiæ. *Isa.33.* Diuitiæ salutis scientia & sapientia. Et hæ diuitiæ pastus sunt. *Matth. & Luc 4.* Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. *Cassiodor.* O pastus mirabilis, non corporis defectiua refectio. Cibus autem hic, quamuis satiet, famen tamen semper exaggerat. *Eccl.24.* Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient.

Delectare in Domino. Hic secundum, quòd peruenient ad cordis lætitiam & desideria. Et primò tangitur quo merito iusti ad hanc perueniant. Secundò quomodo etiam iniusti, ibi, *Reuela Domine.* Et in prima primò tangit meritum. Secundò subiungit præmium. *Et dabit tibi.* Continua ergo secundum *August.* primò sic: Dixi, quòd *pasceris in diuitiis eius.* Si quæris in quibus diuitiis? Respondet Deus, quia *delectare* contemplando, *in Domino*, non in alia re, & statim *dabit tibi* hoc merito *petitiones cordis tui. August.* Discerne petitiones cordis à petitionibus carnis. Petit caro oculos aperiri ad videndam lucem istam materialem: petit cor reparari & augeri pacem spiritualem, vt videat lucem quæ Deus est, & sic fieri beatum. *Matth.5.* Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Vel sic: Excole terram, sanctifica, & fac bonitatem: nec tamen complaceas in te, sed *delectare in Domino*, tanquam faciente omnia bona in te, & pro te. 1. ad *Corinth.3.* Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quod si feceris, *dabit tibi petitiones cordis tui*, quia humilibus nihil negat eorum, quæ desiderant. *Iudith.9.* Non superbi placuerunt tibi ab initio, sed humilium & mansuetorum tibi semper placuit deprecatio. Petitiones autem cordis sunt æterna bona. *Prou.15.* Humilem spiritu suscipiet gloria.

Ad obtinendum spirituale gaudium vtilia necessaria.

• Ad hanc autem tam fructuosam delectationem tripliciter peruenitur. Primò, omne genus voluptatis alterius abdicando. *Bernard.* Delicata est diuina consolatio, quæ non conceditur alienam admittentibus. *August.* Si quando fueris talis, vt nihil te prorsus terrenorum delectet, crede mihi, eodem puncto temporis

Quid sit facere bonitatem.

videbis quod cupis. Secundò ſibiipſi penitus abrenuntiando, vt omnis voluntas propria abiiciatur. *Iſa.*50. Dum non facis vias tuas, & inuenitur voluntas tua, vt ioquaris ſermonem, tunc delectaberis ſuper Domino. Tertiò Deum iugiter recolendo. *Pſal.* Memor fui Dei, & delectatus ſum.

5. *Reuela Domino.* Hic ſecundum, in quo oſtendit quo merito perueniant etiam iniuſti ad cordis deſideria, vnde primò tangit meritum. Secundò ſubiungitur præmium. *Et ipſe facier.* Duo conferunt ad meritum. Primò peccati confeſſio. Secundò confeſſio de adiutorio. *Et ſpera.* Ait ergo: Sic ſi bona facis, in Domino delectare: & ſi iniuſtus adhuc, *reuela Domino*, quem nihil latet. Ad *Hebr.*4. Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. *Reuela* ergo, non ipſum inſtruendo, ſed humiliter confitendo, *viam tuam*, id eſt, miſeram vitam tuam, & cordis anxietatem. Reuela quod pateris, reuela quod quæris. *Auguſt.* Quod pateris: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Ad *Galat.* 5. Infelix ego homo quis me ſeparabit de corpore mortis huius? Contra multos qui erubeſcunt tentationem carnis confiteri, cum Paulus apertè dicat. 2. ad *Corinth.*12. Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſathanæ, &c. Et bene *tuam*, quia tectus es illa vili vita tua, tanquam tegumento. *Caſſiodor.* Velum eſt quoddam denſitas peccatorum: vnde via, id eſt, vita noſtra tenebroſi amictus circundatione veſtita eſt. *Pſal.* Operti ſunt inquitate & impietate ſua. Item reuela *tuam*, non alienam, ſicut aliena peccata confitentes, vel confeſſiones detegentes, de quibus *Eccleſ.*28. Qui denudat arcana amici, fidem perdit. Et infra: Denudare amici myſteria deſperatio eſt animæ infelicis.

Et ſpera in eo, remiſſionem peccatorum te habiturum. *Et ipſe faciet*, quod ſperas, ſubperaddens æternum. *Matth.*3. Agite pœnitentiam, cuius prima pars eſt confeſſio, & appropinquabit regnum cœlorum.

Pœnitentia debet eſſe cum ſpe. Nota ergo, quòd pœnitentia debet eſſe cum ſpe certa, & primò propter immenſitatem diuinæ miſerationis. *Eccleſ.*2. Secundum magnitudinem illius, ſic & miſericordia eius. Sed in Pſalmo dicitur, quod magnitudinis eius non eſt finis. Secundò propter pretium redemptionis: quis enim tam carè emptum, & poſt perditum, ſi reuertatur, reſpuit & abiicit, & non magno cum gaudio recipit? 1. ad *Corinth.* 6. Empti enim eſtis pretio magno. Cum autem peccamus, perdimur: & cum pœnitemus, reuertimur, & ipſe non reciperet nos? *Luc.*15. Pater occurrit lætanter filio reuertenti. Tertiò ne fiat totus labor pœnitentiæ inanis: ſi enim non adſit ſpes, totum perditum eſt, ſicut in Cain *Geneſ.*4. & in Iuda *Matth.*27.

6. *Et educet.* Hic tertium, in quo oſtendit, quod non carebit excellenti gloria: & tangitur primò præmium. Secundò meritum. *Subditus eſto.* In prima duo. Primò bonorum electio. Secundò certa cognitio eligendorum. *Et iudicium tuum.* Dicit ergo: Dixi, quòd ipſe faciet, *& educet quaſi lumen iuſtitiam tuam*, de occulto ad manifeſtum ducet *iuſtitiam tuam*, fidem ſcilicet qua iuſtificatus eſt. Ad *Roman.*3. Iuſtificari per fidem arbitramur. Modò enim occultatur in corde & latet, ſecundum quod dicitur 1. ad *Corinth.* 2. Quis ſcit quæ ſunt hominis? Sed Deus ipſe manifeſtabit 1. ad *Corinth.*4. Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Sic quod eſt in aſpectu bonum, omnibus manifeſtabit.

Et iudicium tuum, diſcretionem ſcilicet, qua magis eligis ſequi Chriſtum quem non vides, quam illa quæ vides, *tanquam meridiem*, educet in aperto omnibus, quia iſta vita tota tenebroſa. *Auguſt.* In hoc ſæculo quaſi nox eſt. *Pſal.* Collocauit me in obſcuris quaſi, &c. *Exod.*10. Tenebræ horribiles factæ ſunt ſuper vniuerſam terram Ægypti, hoc eſt, in hoc mundo, tribus diebus & tribus noctibus, ſcilicet ante legem, ſub lege, & in tempore gratiæ: & nemo vidit fratrem ſuum, ſcilicet interius cognoſcendo, ſed tantum ex quadam coniectura exteriùs. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem, &c. *Iob* 11. Quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperum. Quod vt poſſis,

7. *Subditus eſto Domino*, bona opera humiliter faciendo, & præcepta adimplendo, quia 2. *Machab.*9. Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire.

Et ora eum, ore & corde, donec det promiſſa. *Luc.*14. dicebat eis, Quoniam oportet eos orare ſemper, & nunquam deficere. *Iacob.*5. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua. *Caſſiod.* Ecce humanæ vitæ regula, bene agere, & orare. Primum quoad actiuam, ſecundum quoad contemplatiuam. Et nota, quòd humilis debet eſſe oratio. *Eccleſ.* 35. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. Si enim ſuperba ſit, præ grauedine aſcendere non poteſt, ſed deſcendet. *Gregor.* Oratio bona & laudabilis cum elatione non eleuat, ſed grauat.

Noli æmulari. Hic tertium, in quo prædicta memoriæ commendat. Primò vt non indigneture de eorum proſperitate qui mali ſunt. Secundò deſcribitur eorum malitia. *Et in homine faciente iniuſtitias.* Ait enim: *Noli æmulari*, & indignari, *in eo qui proſperatur in via ſua*, non Dei, quam reculat. *Iob.*21. Dixerunt Deo: Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Sed eius via eſt lata, quæ ducit ad mortem.

In homine faciente iniuſtitias, quod ſequitur ex abundantia & proſperitate. *Eccleſ.* 11. Si fueris diues, non eris immunis à delicto. *Mich.* 6. Diuites eius repleti ſunt iniquitate. Vel, *noli æmulari*, id eſt, proſperitas malorum non te moueat, vt muteris: quia illa vtitur diabolus ad fallendos bonos. *Pſal.* Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis. *Neque in homine facente iniuſtitias*, hoc eſt, iniuſtitias quas faciunt pauperibus, nunquam facias, neque illis conſentias, vt de te dici poſſit illud 2. *Reg.*14. Sicut Angelus Domini, ſic eſt Dominus meus Rex, vt benedictionibus nec maledictionibus moueatur. *Eccleſiaſt.*5. Eſto firmus in via Domini, vt nec manu peccatoris, hoc eſt, dæmonis ſiniſtra, ſcilicet aduerſitatibus, nec dextera, ſcilicet proſperitatibus mouearis, tanquam ille in quo Deus veracitet

racitet eſt. *Pſal.* Deus in medio eius non commouebitur.

In omni peccato triplex iniuſtitia. Et nota, quòd dicit, faciente iniuſtitias, non iniuſtitiam: quia omnis peccans per mortale peccatum, iniuſtitiam facit triplicem. Primò enim peccat contra Deum, cum aufert quòd creauit & redemit. *Deuter.* 32. Deum qui te genuit dereliquiſti, & obliuioſus es Domini creatoris tui. 1. ad *Corinth.* 6. Empti enim eſtis pretio magno. Contra ſeipſum, cui aufert Dominum. *Iſa.* 59. Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum. Contra proximum cui aufert orationum ſuarum ſuffragium. *Thren.* 3. Oppoſuiſti nubem, ne tranſiret oratio.

8. *Deſine ab ira.* Hic ſecundum: poſtquam enim docuit qualiter ſe debeat habere infirmus viſa malorum proſperitate, oſtendit ſecundò qualiter habere ſe debet in perpeſſa ab illis aduerſitate: tunc enim ira vitanda eſt. Duo ergo dicuntur. Primò admonitio, vt caueat ab ira, cum à malis ſuſtinet aduerſa. Secundò ratio, quare debet cauere, ibi, *Quoniam qui malignantur.* In prima monet tria. Primò vitare iram ſimpliciter. Secundò iram dupliciam & immoderatam. *Et derelinque furorem.* Tertiò iram in effectu, ſcilicet vindictam. *Noli æmulari.* Legitur autem dupliciter. Primò ſecundum quod ex ſola proſperitatis viſione creantur iſta, ſic: Sic monui: & tu ergo videns malum proſperari in temporalibus, *deſiſte ab ira*, ſcilicet momentanea, *& derelinque furorem*, iram ſcilicet vehementem & diuturnam. Quaſi diceret: Nec modicum nec multum mouearis de illorum in proſperitate, quod valde difficile eſt: Dauid enim ipſe, cuius eſt hæc doctrina, de ſe dicit. Mei autem pene moti ſunt pedes, quantum ad iram momentaneam: pene effuſi ſunt greſſus mei, quantum ad perſeuerantem: quia zelauī ſuper iniquos, *Noli æmulari vt malignetis*, quantum ad ipſorum impetitionem. *Caſſiodor.* Vt nequitiæ facias. Secundo modo & ſecundum diuiſionem dictam ſic: Si tibi nocent florentes mali, *deſine ab ira*, vt ſuprà, *& derelinque furorem*, vt ſuprà. Quaſi etiam diceret: Si parum, vel multum tibi neceſſe eſt vt vituperes, tamen ſuſtine patienter. 2. ad *Corinth.* 6. In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia. *Noli æmulari vt malignetis*, malum contra ipſum perpetrando, vel contra alium. *Prou.* 2. Noli æmulari hominem injuſtum, nec imiteris vias eius.

Remedia contra iniuriam de malorum proſperitate. Nota, quòd vt non iraſcaris de malorum proſperitate, primò attendere debes tuam dignitatem. Deus enim habet filium naturalem ibi dilectiſſimum. *Matth.* 4. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et ſeruum viliſſimum, ſcilicet peccatorem. Sed filius ille in hac vita non proſperatus eſt. *Auguſt.* Vide Chriſtum multa paſſum, nunquam proſperatum. *Proverb.* 15. Omnes dies hominis pauperis, id eſt, Chriſti mali. Seruo autem viliſſimo dat multa bona. *Ierem.* 12. Via impiorum proſperatur. *Iob.* 12. Abundant tabernacula prædonum. Fac ergo te ſocium filij non ſerui. Non debes iraſci. 1. ad *Corinth.* 1. Vocati eſtis in ſocietatem filij eius, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Attende ſecundo tuam remunerationem. 1. ad *Corinth.* 1. Scientes, quoniam ſicut ſocij paſſionis eſtis, ſic eritis & conſolationis. *Luc.* 22. Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tribulationibus meis: & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum. Item attende magnitudinem offenſionis. Graniſſimum enim peccatum eſt blaſphemare, *Matth.*12. Spiritus blaſphemiæ non remittitur. Sed iraſci de malorum proſperitate, eſt quaſi blaſphemare. Vnde ſuper illud *Abac.* 1. Quare taces ſuper impio conculcante meliorem ſe? *Hieronym.* Vide quam temeraria vox eſt, & quaſi quodam modo blaſphemantis.

9. *Quoniam qui malignantur.* Hic ponit rationes probantes, quare debet ſuſtinere, non iraſci. Et primò à diuina viſione. Secundò à bonorum remuneratione. *Suſtinentes autem Dominum.* Tertiò à perſecutionis breuitate. *Et adhuc puſillum.* Quartò à remunerationis magnitudine, ibi, *Manſueti autem.* Dicit ergo: Noli æmulari vt malignetis. *Quoniam qui malignantur, exterminabuntur* à Deo. Ecce pœna. Secundum *Caſſiodor.* Maligni ſunt, qui malitiæ votum in opus peragunt. Exterminari autem eſt ſecundum *Caſſiodor.* extra terminos proiici, id eſt, ab ima Dei ciuitate fraudari, ſecundum illud 1. ad *Corinth.*6. Nec auari, nec ebrioſi, &c. regnum Dei poſſidebunt.

Exterminabuntur autem maligni, quoniam extra terminos terræ quam gerimus, proiicientur. *Pſal.* Exibit ſpiritus eius. *Eccleſ.* 8. Non eſt in hominis ditione prohibere ſpiritum, nec habet poteſtatem in diem mortis, ſcilicet ad ipſum elongandum. Item extra terminos terræ quam terimus. *Proverb.* 2. Impij de terra tollentur, & qui inique agunt, auferentur ex ea. Item extra terminos terræ quam quærimus, ſcilicet terræ viuentium. *Pſal. Expelle eos* quoniam irritauerunt te Domine. Quia *Eccl.* 13. Quæ communicatio ſancto hominiad canem? *Apoc. vlt.* Foris canes, & venefici. Item expellitur impius de terra media, quia, non remanebit in ſe, nec in hærede, nec in recordatione. In ſe. *Iob* 18. Expellet eum de luce ad tenebras, & de orbe transferet illum Deus. De ſecundo *Iob*, 18. Non erit ſemen eius, neque progenies. De tertio in eodem, Memoria eius, peribit de terra, & non celebrabitur nomen eius, in plateis.

Et adhuc puſillum. Hic ſumitur ratio ad perſuadendum, à breuitate perſequutionis: & dicuntur duo. Primò breuis duratio perſequentis. Secundò perſequutionis. *Quæres locum eius.* Dicit ergo: Sic præmiaberis ſi ſuſtinueris. Nec dicas: Multum me ſuſtinere oportet, quia *adhuc puſillum* tantum, *& non erit peccator.* Totum enim quod tranſit, tanquam nihil eſt reputandum. *Auguſt.* Vide vitam, non eſſe diuturnam, quæ ſic aduolauit. *Pſal.* Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

Quæres locum eius, id eſt, vtilem eius uſum ad iuſtum affligendum, *& non inuenies*, quia alibi in *Pſal.* Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum. *Iob* 20. Qui eum viderant, dicent, Vbi eſt? Quaſi ſomnium aduolans, non inuenietur. Secundum ergo vſum

sum istum vita impiorum breuis est. 1.*Mach.*2.

Quare felicitas impiorum breuis est.

Hodie extollitur, & cras non inuenietur. Hoc autem facit Deus triplici ratione. Primò, ne boni per impatientiam deficiant. Mali enim sunt flagellum quo Dominus castigat. *Isa.*10. Væ Assur virga furoris mei, & baculus in manu mea. Ipse est malleus quo format Deus vasa gloriæ in honorem. *Ierem.*50. Quomodo confractus est, & contritus malleus vniuersæ terræ? Item stimulus quo torpentes stimulat. *Ierem.*46. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab Aquilone veniet ei. Mali ergo sunt baculus, malleus, & stimulus. Sed non expedit iam castigatos flagellare, iam formatos malleare, satis veloces stimulare, ne surrepat impatientia, & dicant illud *Iob* 6. Quæ fortitudo mea vt sustineam, aut quis finis meus vt patienter agam? *Psal.* Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, &c. Item ne mali propriam damnationem imporrabilem faciant: semper enim augeat mala. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Vnde multum expedit eis parum viuere. *Eccles.*8. Peccator ex eo quod centies faciet malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui, &c. 2. *Machab.*6. Multo tempore non sinere peccatoribus male agere, magni beneficij indicium est. Item ne suo exemplo plures inficiant: diuturna enim prosperitas malorum posset trahere bonos ad malum. *Eccles.*8. Quia non profertur cito contra malos sententia, ideò filij hominum absque vllo timore perpetrant mala. Et etiam suadendo vt secum mali essent. 1. ad *Cor.*15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

11. *Mansueti autem.* Hic sumitur ratio à remunerationis magnitudine: & tanguntur tria in hoc versu. Præmij voluptas. *Delectabuntur.* Voluptatis perpetuitas quæ proponitur. *Hereditabunt.* Et in vtroque tranquillitas. *In multitudine pacis.* Dicit ergo: Sic breuis malorum vita, *sed mansueti hereditabunt terram.* Mansueti sunt secundum *Cassiod.* modesti, patientes, & mites. Hi *hereditabunt*, possessione perpetua, *terram*, viuentium: *Matth.*5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Et delectabuntur, omni pleni voluptate. *Psal.* Delectationes in dextera tua vsque in finem. Et hoc *in multitudine pacis*, in vna pace, quæ tamen erit multiplex, quia quot hîc pateris angustias & impugnationes, tot inuenies ibi paces. Nunc est bellum in corpore ex contrarietate humorum, ex qua morbi, & mors. *Ierem.*12. Non est pax vniuersæ carni. E contrario in cœlo est illa pax, de qua *Augustin. de ciuitate Dei, lib.*19. Pax corporis est ordinata temperatura partium. Et sic nec erit morbus nec mors. 1. ad *Corinth.* 15. Oportet mortale hoc induere immortalitatem, & corruptibile hoc induere incorruptionem. Item nunc est bellum in ipsa anima: quia superior pars rationis in pluribus contrariatur inferiori: inferior enim aliquando nimium obtemperat carni, sed superior contradicit. Ad *Rom.*7. Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio. *Iob* 9. Non concedit requiescere spiritum meum. Et, Diuisum est cor eorum. Sed in cœlo plena consolatio. Facta sum

Multiplex in hac vita bellum & in eadem pax.

coram Deo quasi pacem reperiens, dicit anima. Item nunc est bellum hominis cum homine. *Micheæ* 7. Vir fratrem suum venatur ad mortem. Et infra: Inimici hominis domestici eius. Sed è contra in cœlo omnes concordes erunt. *Isa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. De hac *Augustin.* in eodem quo suprà. Pax hominum est ordinata concordia. Item est bellum hominis cum dæmone. Ad *Ephes.* 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Sed erit ibi pax ab illis. *Isa.*18. Ponam omnes dilectos à Domino & multitudinem pacis filiis tuis. Omnes paces ibi erunt. *Cassiod.* Pax futuri sæculi est, vbi nihil aduersum, nihil potest esse contrarium.

12. *Obseruabit peccator.* Hîc secunda pars Psalmi, in qua vituperat statum malorum, vt ab illo mediocres resiliant: & primò agit contra malitiam impugnantium. Secundò contra abundantiam spoliantium alios, ibi, *Melius est modicum iuste.* Tertiò contra potentiam impugnantium vel opprimentium, ibi, *Inimici vero Domini.* In prima duo. Primò agit contra malitiam cordis. Secundò oris. *Gladium euaginauerunt.* In prima duo. Primò tangit malitiam. Secundò frustratæ malitiæ pœnam. *Stridebit super eum.* Dicit ergo: Ita in futuro erit pax, sed nunc est pugna: quia *peccator obseruabit*, occultè insidiando, *iustum*, vt eum alliciat ad malum trahendo, & ei inuidendo. *Sap.*2. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis, &c. Sic obseruabant Christum Iudæi. *Luc.*18. Et ipsi obseruabant eum.

Et stridebit. Hîc frustratæ malitiæ pœna, & hæc triplex. Belluina ira. Secundò irrisio alienа. *Dominus autem.* Tertiò damnatio futura. *Quoniam prospicit.* Dicit ergo: Sic obseruabit: & si non potest eum allicere, vel si nocere, tunc *stridebit super eum dentibus suis*, tanquam furens & sæuiens bestia. *Psal.* Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet. Vt occidat si non potest subuertere. *Prou.*1. Abscondamus tendiculas contra insontem. Si interficere non potest, deglutiat totum virum: vnde ibidem, Deglutiamus tanquam infernus viuentem. Sic stridebant super Stephanum Iudæi. *Act.*7.

13. *Dominus autem irridebit.* Ecce secunda pœna. Quasi diceret: Sic stridebit: *Dominus autem irridebit*, id est, irrisibilem faciet, & ab aliis *irridebit*, frustrato conatu eius. *Psal.* Qui habitat in cœlis, irridebit eos, &c. *Prou.*1. Ego autem in interitu vestro gaudebo, & subsannabo. Et bene *irridebit*: quia sicut dicit *Augustin. super Ioan.* Deus de peccatore flagellum facit ad corripiendum iustum. Vnde bonus proficit, inde malus deficit. Et idem: Corpus tuum premit aduersitas, illius animum porrexit iniquitas: quicquid in te proficit, in illum redit: eius persequutio te facit purgatum, illum reum. Irridetur ergo à Deo, irridetur à dæmonibus. *Abac.*1. Tyranni ridiculi eius erunt. Item ab hominibus. *Psal.* Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt, &c.

Et verè irridebit, *quoniam prospicit* Dominus, *quod veniet dies eius*, Dominus scilicet, in quo

quo iudicet in illis: & ipsos latet dies illa. *Prouerb.*4. Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. *Isa.*62. Dies vltionis in corde meo, dies retributionis meæ venit. Et vocatur dies Domini propter præsentiam veri solis, & eius ortum tunc bonis & malis manifestum. *Sap.*5. Sol intelligentiæ non est ortus, in vita præsenti, sed tunc orietur. *Isa.* 40. Videbit omnis caro quod os Domini loquutum est. Item per notitiam potestatis: tunc enim innotescet potestas Domini quæ modo occulta est. *Iob* 22. Quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabit eum. Item propter solennitatem, tunc enim maxime coletur & laudabitur Dominus à tota triumphante Ecclesia. *Psal.* Confitebor tibi in Ecclesia magna. *Osea* 9. Quid facietis in die solemni Domini, & in die festiuitatis?

14. *Gladium euaginauerunt.* Hîc contra malitiam oris: & dicuntur tria. Primò sermonis præparatio eorum tanquam armorum. Secundò sermonis abusio. *Vt decipiant.* Tertiò abutentium iusta punitio, ibi, *Gladius eorum.* In prima duo. Primò præparatio sermonis manifesti. Secundò occulti. *Intenderunt.* Ait ergo: Tales sunt in corde, & nituntur iustum subuertere. Si non possint, tunc *gladium euaginauerunt peccatores*, id est, manifesta mala protulerunt. *Cassiodor.* Gladius peccatorum est quilibet dolus appetens læsionem. Hunc habent peccatores in corde, tanquam in vagina: sed hunc euaginant per verba manifesta & facta. *Matth.* 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia furta. Sed sic non proficiunt.

Intenderunt arcum suum, vt latenter sagittent incautum. *Psal.* Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, peccauerunt, &c. *Ier.* 9. Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij. *Psal.* Intenderunt arcum rem amaram. *Osea* 7. Facti sunt sicut arcus dolosus. Gladius hic peccatorum potest dici peccatum. *Eccles.* 21. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas. Hunc gladium peccator fabricat quando malum in corde cogitat. Sed perficit cum facere consentit. *Eccles.*11. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala. *Genes.*4. Tubalcain malleator, & faber in omni opere æris & ferri. Sed hunc gladium euaginat, quando peccatum suum aliis iactat, vel loquitur vt idem suadeat. *Psal.* Gladius in labiis eorum, quoniam quis audiuit? Talia enim audire multis placet, & propter hoc illa referunt indifferenter. Sed idem perficit & incutit, quando alios admonitione sua, & exemplo ad culpam trahit. *Iob* 24. Mane primo consurgit homicida, & interficit egenum, & pauperem. Tali debet dici illud *Matth.*26. Mitte gladium tuum in vaginam.

Vt decipiant pauperem. Hîc tangitur verborum abusio, & primò occultorum. Secundò manifestorum. *Vt trucident.* Ait ergo: Intenderunt arcum *vt deiciant pauperem* iustum, qui credit se sibi non sufficere, *& inopem*, qui caret ope, aliunde nihil à Deo. 2. ad *Corinth.*3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, sed sufficientia nostra à Deo est. Non sicut illi de quibus *Apocalyps.* 3. Dicis quia diues sum, & nullius egeo. Sed secundum consilium *Eccles.*11. Ne dicas, quid mihi opus est Vel *gladium euaginauerunt*, sup. *vt trucident rectos corde*, Martyres scilicet. Ad *Hebr.*11. Cæsi sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, &c. In hoc quod dicit, *Trucident*, tangit Martyrum pœnam. In hoc quod dicit, *Rectos corde*, tangit pœnæ causam: quæ duo sufficiunt ad martyrium, sicut dictum fuit suprà super *Psal.*35. Martyrem non facit pœna, sed causa.

Quare pauper à diuitibus habetur & opprimitur.

Inopes autem & pauperes maximè à diuitibus opprimuntur. Et est prima ratio: quia pauper amatoribus mundi est odibilis, secundum illud *Prouerb.*14. Et proximo suo pauper odiosus erit. Et *Eccles.*23. Enecratio diuitis pauper. Item quia ad cuendum se incautior. *Luc.*16. Prudentiores filij sæculi, filijs lucis in generatione sua sunt. Et ideò contingit eis illud *Isa.*5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, id est, mundanam. Item quia ad defendendum se impotentior, & quilibet opprimit eum: nullus adiuuat, sed diuitem multi. *Eccles.*13. Diuiti recepto recuperatores multi. Et infrà, Humilis deceptus est, insuper & arguitur: loquutus est sensatè, & non est datus eis locus. *Eccles.*13. Dives iniustè egit & fremet: pauper autem læsus tacebit.

15. *Gladius eorum.* Hîc tertium, abutentium punitio iusta, & hæc duplex. Prima, quia spiritualiter trucidatur. Secunda, quia à proposito suo fraudatur. *Et arcus eorum.* Dicit ergo: Sic conantur gladio euaginato alium trucidare, sed *gladius eorum intret in corda ipsorum*, vnde exiuit, vt ipsa corda sua trucident. *Prou.*1. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur contra animas suas: vnde patet eorum insania, quia vt aliorum vestes scindant scilicet corpora. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me: ipsi proprias animas necant.

Et arcus eorum, scilicet occulta eorum machinatio *confringatur*, id est, annihiletur, & frustretur, ita vt nihil omninò valeat. *Iob* 5. Qui dissipat cogitationes malorum, ne possint implere quod cœperant. Duo ergo mala illis contingunt, quia intus à seipsis occidantur, & suo proposito frustrantur. *Sapient* 11. Duplex illos acceperat tædium & gemitus. Hoc autem optimè fit, vt malum ad suam reuertatur originem: sic enim accidit in omnibus. In superioribus. *Eccles.*1. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur. In inferioribus *Eccles.*3. Omnia pergunt ad locum vnum: de terra facta sunt, & ad terram reuertuntur. In mediis *Eccles.*1. Ad locum vnde exierunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Merito ergo ad cor suum, vnde exit malitia, reuertitur, secundum illud *Matth.* 15. Quæ procedunt de ore, de corde exeunt: vt impleatur illud *Psal.* Conuertetur dolor eius in caput eius. Et illud *Eccles.* 27. Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur. Hoc etiam fit vt rectitudinem equitatis experiantur males, secundum illud Poëtæ,

Mali in suam auctorem redeunt sententiam ad suum exitium.

*Quid de arte in lib.*1.

——— *Neque enim lex iustior vlla est,*
Quam necis artifices arte perire sua.

1. *Reg.*18. Goliath proprio gladio interfectus est,

est. Et *Iudith* 13. Holofernes proprio pugione. Item vt Dei potestas cognoscatur, qui malum vertit quò vult, non quò malus intendit. *Isa.*45. Ego Dominus, & non est alius Deus faciens bona, & creans malum, id est, ordinans ipsum. *Amos* 3. Si erit malum in ciuitate quod non fecit Dominus, id est, ordinauit.

16. *Melius est modicum iusto.* Hîc secundũ, in quo agit contra malitiam spoliantium, vbi præfert modicitatem iustorum abundantiæ spoliantium. Primò simplici sermone. Secundò ratione. *Quoniam brachia.* Dicit ergo secundum *Cassiodor.* tanquam pia mater filios consolando: Si spoliatur iustus etiam ab impio, nihilominus gaudeat, quia *melius est modicum iusto*, id est, paupertas iusti ipsi iusto, *super diuitias peccatorum multas*, id est, quam multæ diuitiæ iniustorum ipsis iniustis. *Proverb.*15. Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insatiabiles. Vt sit sensus: Melius est modicum iustè acquisitum, quam multæ diuitiæ iniustè acquisitæ. *Proverb.*16. Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. *Modicum* quod etiam humilitas: humilis enim modicum reputat seipsum. Vnde Dauid dicebat se pulicem & canem mortuum. 1.*Reg.* 24. Diuitiæ sunt peccata. *Miche.* 6. In domo impij thesauri impietatis. Est ergo sensus: Melius est esse humilem quàm iniquum: quia ad gloriam perducit humilitas. *Prou.*19. Humilem spiritu suscipiet gloria. Sed illæ diuitiæ præcipitant in tartarum. *Ezech.*27. Diuitiæ tuæ, & thesauri tui cadent in corde maris, id est, in profundo amaritudinis infernj. Propter hoc dicit *Hieron.* Nudus & leuis ad cœlum vola, ne alasiv irtutum tuarum auri deprimant pondera.

17. *Quoniam brachia.* Hîc secundum, in quo præfert paupertatem spoliatorum, diuitiis spoliantium. Ratione: & primò sumitur ratio à præsentibus. Secundò à consequentibus, ibi, *Novit Dominus.* In prima duo. Primò ostendit spoliantium damnum. Secundò spoliatorum emolumentum. *Confirmat autem.* Dicit ergo: Verè dixi, quòd illud melius, *quoniam brachia*, potestas & robur peccatorum, alios spoliantium, *conterentur.* Ecce præmium quod cum suis diuitiis conterentur. *Autem*, sed è contrario, *confirmat iustos Dominus. Eccles.*30. Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus malitia. Ad contritionem autem istorum brachiorum agunt tria, ira, gula, inquietudo. Ira enim sæpe concomitatur diuitias. *Eccl.*13. Dives male egit, & fremet. Et 28. Secundum substantiam suam exaltabit vocem suam. Sed iræ tali annexa est impotentia, & mors. *Eccles.* 30. Zelus & iracundia minuunt dies. De secundo, gula concomitatur diuitias. *Luc.*16. Homo quidam erat dives. Statim adiungitur: Et induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè. *Prou.*27. In multis escis erit infirmitas. Et infra: Propter crapulam multi obierunt. De tertio, somni & quietis carentia concomitatur diuitias. *Eccles.*5. Saturitas diuitis, non finit eum dormire. Et versus:

Quod caret æterna requie, durabile non est.

Tumor iracundiæ conteritur, ira, gula, & alia animi.

Confirmat autem iustos Dominus. Optimè scripturarum sermone. *Cassiod.* Confirmare est in animi afflictione positum consolatorio sermone roborare. *Iob* 4. Vacillantes confirmauerunt sermones tui. *Confirmat* autem spiritus fortitudinis infusione. *Psal.* Spiritu principali confirma cor meum Deus. Et alibi: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. *Confirmat* auxilij exhibitione in operando secundum illud, Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.

18. *Novit Dominus dies immaculatorum.* Hîc sumit rationem à consequentibus: in quo primò ostendit emolumentum bonorum spoliatorum. Secundò malorum spoliantium damnum, ibi, *Quia peccatorum.* In prima tangit metitum. Secundò præmium, ibi, *Et hereditas eorum.* Legitur autem dupliciter. Primum quia dies potest dicere statum gratiæ, & statum gloriæ. Primo modo sic: Verè confirmat iustos in speranda felicitate & gloria, quam ipse novit solus. Novit enim Dominus dies immaculatorum, quos eis reseruat in æternitate. Sed contra *Iob* 9. Quis est homo vt immaculatus sit, aut mundus appareat de muliere? Responsio. Sensus est: Novit Dominus dies immaculatorum tunc, non nunc. Exceptis enim Iesv filio & Maria matre nullus mundus à macula peccati. *Apoc.*14. Sine macula sunt ante thronum Dei. Vel immaculatos vocat viuentes sine macula peccati mortalis. In *Psal.* Beati immaculati in via. Quasi diceret: His præparauit claros & mirabiles dies, quos solus novit. 1. ad *Cor.*8. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Secundo modo sic: Dominus novit notitia approbationis immaculatam vitam iustorum, quæ est dies clara. *Sap.*4. Quam pulchra est casta generatio cum claritate.

Et hereditas. Hîc tangitur præmium triplex animæ iustæ, ante iudicium, & in iudicio. *Non confundentur.* Et post iudicium. *Et in diebus famis.* Dicit ergo: Sic novit, *& hereditas eorum*, eis scilicet pro diebus immaculatis data, *in æternum erit*, non temporalis. *Isa.*60. Populus tuus, omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram.

Et nota, quòd vitam iustorum novit Dominus, quia ei seruiunt fideliter. *Prou.*12. Qui fideliter agunt, placent ei. Et quia hilariter. *Eccl.* In bonitate & alacritate animæ suæ placuit Deo. Et quia perseueranter. Ad *Hebr.*10. Etsi subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Sed tunc erit impletum illud. *Ierem.*16. Ostendam eis manum meam & virtutem meam, Christum scilicet, quia nomen mihi Dominus. *Psal.* Cognoscitur Dominus iudicia faciens.

19. *Non confundentur.* Ecce secundum, Quasi diceret: Erit æterna hæreditas. *Et non confundentur*, tales. Et legatur de præsenti. Primò totum sic: *Non confundentur in tempore malo*, in hoc scilicet præsenti tempore, quod est malum. *Amos* 5. Tempus malum est, quia abundat malum ignorantiæ & culpæ, & pœnæ. *Osee* 4. Non est scientia Dei in terra, quoad malum ignorantiæ. Et iterum: Maledictum & mendacium, & furtum, & homicidium inundauerunt, quantum ad malum culpæ propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, quantum ad malum pœnæ.

Et

Et in diebus famis. Hîc tangitur præmium animæ iustæ post iudicium, quando erit [illegible] famis, scilicet post iudicium, quando erit malis fames corporalis. *Isa.* 65. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis.

Et nota, quod post iudicium, fames perpetua apud inferos erit. Sed dicitur naturaliter, quod longa fames consequitur in fame, nec homo propria motione famem, sed sitit causa figurandi, vt dicit *Zac.* 14. Dicam pestilentiæ, vt occidat populum. Quæcunque non dicit, in diebus meis peccabunt? Resp. Qui negat consequens, negat & antecedens. Sed potest quodlibet quam celeri, & sic hoc negatio cibi simpliciter, & necessario sanctis & iustis: sed non sic de damnatis. Erit enim ibi fames spiritualis in intellectu, fames intellectus [illegible] *Amos* 8. Non quasi fames panis, aut sitis aquæ, sed audiendi verbum Dei. Item quia ab omni tristitia & dolore [illegible] *Apoc.* 18. Quantum glorificauit se & [illegible] *Eccles.* 11. Apud inferos non est inuenire [illegible]

20. *Quia peccatorum.* Exponit vt supra. [illegible]

Conjunctio superbi cum fame.

21. *Et semen impiorum.* Hîc tangitur de damnatione [illegible] Quod dicunt. Sed dicendum [illegible] Et hoc adhuc quia [illegible] bona animæ à Deo [illegible] 4. Quid habes quod non accepisti? *Accipit* vt fur, accipit vt homo de [illegible] corporis formam, quinque [illegible] Deo Giezi, manus ad munera [illegible] bulandum. Et vt de manu dicitur [illegible] minor mundus, accipit omnia [illegible] mundus, vide vocatur [illegible] creatura. *Matt.* vlt. Prædicate Euangelium omni creaturæ. *Matth.* 2. Puer natus [illegible] in me, & omnia redditum tibi, non veram [illegible] tum vel dolo.

Et non solum, præter quod, quam [illegible] tionem requirit Deus [illegible] tum, tam meritum [illegible] Dei quis vivit, 2. ad *Corinth.* 10. Sive [illegible] tis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Mutuabitur [illegible] Hîc [illegible] dationis rationem. Quod dicunt. Sed [illegible] tuali. Et hoc adhuc quia [illegible] bona animæ à Deo [illegible] 4. Quid habes quod non accepisti? *Accipit* vt fur, accipit vt homo de [illegible] corporis formam, quinque [illegible] Deo Giezi, manus ad munera [illegible] bulandum. Et vt de manu dicitur [illegible] minor mundus, accipit omnia [illegible] mundus, vide vocatur [illegible] creatura. *Matt.* vlt. Prædicate Euangelium omni creaturæ. *Matth.* 2. Puer natus [illegible] in me, & omnia redditum tibi, non veram [illegible] tum vel dolo.

Et non solum, præter quod, quam [illegible] tionem requirit Deus [illegible] tum, tam meritum [illegible] Dei quis vivit, 2. ad *Corinth.* 10. Sive [illegible] tis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Misericors autem [illegible] Hîc [illegible] dicens: Non [illegible] Ab [illegible] 59 peccatores [illegible] non solum [illegible] audiunt [illegible] 13. Quod dicit [illegible] respondere [illegible] *Confessio* [illegible] solutæ, accepta [illegible]

Iustus autem. Hîc [illegible]

quam actum est de opprimentibus: subiungit de oppressis: & tangit duo. Primò bonæ operationis continuationem. Secundò continuationis rationem. *Quia benedicentes.* Dicit ergo: Sic mali non soluetur. *Autem*, sed: *iustus miseretur*, primò intus in corde. *Et tribuet*, extra in operatione. Prosedit misericordia in affectu, & sequitur largitas in effectu. Alia littera habet, *retribuet*: & bene, quia nullus tribuit pauperibus Dei, nisi prius acceperit à Deo, 1. *Paralipom. 29.* Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.

22. *Quia benedicentes ei.* Hic datur bonæ operationis, scilicet retributio bonorum, & malorum, quam fide cognouit. Primò ergo tangitur bonorum retributio. Secundò malorum. *Maledicentes autem.* Ait ergo: Sic iustus tribuet misericordia motus, & hoc, *quia benedicentes ei*, id est, gratias Deo in omnibus referentes non solum lingua, sed & vita, secundum illud *Psal.* Laudabo Dominum in vita mea.

Hæreditabunt terram, quam terrenus sicut patet in Apostolis. *Psal.* Constitues eos principes super omnem terram. Quare, memores erunt nominis tui Domine, non tantum linguæ, sed & vitæ. *Augustin.* De piscatore factus est orator, id est, laudator: de oratore senatorem, imò Imperatorem. Vnde & Papæ data est ciuitas imperialis, scilicet Roma.

Item terram quam gestimus in generali resurrectione hæreditabunt gloriosam. Ad *Phil.* 3. reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Item terram quam quærimus. 1. *Petr.* 1. Regenerauit nos in spem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, illius terræ de qua *Prouerb.* 2. Qui recti sunt, habitabunt terram.

Maledicentes autem ei, Deo, non tam lingua, quam impietate. Ad *Roman.* 2. Per vos nomen Dei blasphematur. *Disperibunt.* In bono possit exponi, id est, de malis fient boni. *Prouerb.* 14. Verè impium, & non erit. Vel ad literam quoad pœnam perdentur. *Genes.* 27. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus. *Prou.* 11. Propter verba labiorum ruina proximus malo.

23. *Apud Dominum gressus.* Hic tertia pars totius Psalmi, in qua commendat vitam bonorum, vt infirmus vacillans illam appetat. Et primò commendat statum bonorum in pacis tempore. Secundò in persecutione, ibi, *Considerabo peccatum.* Primus status est Confessorum. Secundus Martyrum. In prima duo. Primò commendatio. Secundò quod autem ad statum illum, ibi, *Declina a malo.* In prima tria. Primò enim commendat statum bonorum à gratia incipientes. Secundò à perseuerante. *Cum ceciderit.* Tertiò à perficiente, quod aliis patuit, ibi, *Tota die miseretur.* In primo duo. Primò tangit gratiæ manifestationem. Secundò effectum infusæ. *Et viam eius.* Dicit ergo: Talis sunt mali: sed *apud Dominum*, id est, à Domino, *gressus hominis*, interiores scilicet affectus, *dirigentur*, per gratiæ infusionem, quæ tollerata erat per culpæ corruptionem. *Genes.* 2. Semina & cognosce humani cœtus, prona sunt in malum adolescentiæ tuæ. *Prouerb.* 15. Remotio Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. Dirigentur autem à luce. 1. *Ioan.* 1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. *Ioan.* 8. Ego sum lux mundi: quæ nos illuminat, lucerna Scripturæ mediante. *Psal.* Lucerna pedibus meis verbum tuum. Item vt à duce. *Deut.* 32. Dominus solus dux eius fuit. *Isa.* 55. Dedit ducem ac præceptorem Gentibus. Item vt iumentum à proprio sessore. *Psal.* Vt iumentum factus sum apud te, &c. Et subiungit: Tenuisti manum dexteram meam. Vnde *Augustin.* Sicut iumentum sessoris manu dirigitur in via, sic liberum arbitrium à gratia, quoad vsque ad cœlum gemeniat.

Et viam eius vult. Ecce affectus gratiæ, quia facit consistere in via Domini quamuis dura. *Psal.* Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Quia secura. *Prouerb.* 3. Omnes semitæ eius pacificæ. Quia amœna. In eodem. Omnes viæ eius viæ pulchræ. *Psal.* In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis, &c. Quia lucida. *Prou.* 4. Iustorum semita quasi lux splendens. *Iob* 30. Per quam viam spargetur lux.

24. *Cum ceciderit.* Hic secundum, in quo commendat statum bonorum à gratia perseuerante, & stante: & dicuntur tria. Primò tangitur effectus. Secundò causa. *Quia Dominus.* Tertiò diuturna experientia. *Iustus fue.* Ait enim: Sic iustus viam Domini volet: sed *cum ceciderit* iustus in illa per pœnam, quia in *Psal.* Multæ tribulationes iustorum. *Non collidetur* corde, non ore alliditur per impatientiam. *Prouerb.* 12. Non contristabit iustum quicquid acciderit.

Quia Dominus supponit manum suam, id est, mortis & passionis suæ exemplum. *Tarsen.* 5. Dabis eis scutum cordis labdrem tuum. Aliter legitur de casu in culpam. *Cum ceciderit*, iustus in hac via peccando venialiter, secundum illud *Prouerb.* 24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. *Non collidetur*, per mortale peccatum. *Quia Dominus supponit manum suam*, id est, auxiliantem gratiam. *Osea* 13. Perditio tua ex te Israel, tantum ex me auxilium tuum.

Nota ergo, quòd iustus non cadit, sed *iniustus cadit*, iniustus, & hoc propter terminum. *Iustus autem* tiam: status enim iustus altissimus, & *Cassiodor.* Seruus meus Moyses, & exaltabitur. *Num.* Minus erit vnde sed [illegible]

[illegible]

25. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

omnes prædestinati sancti sint, secundum illud *Isa.*4. Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita Ierusalem, tamen Martyres antonomasticè dicuntur Sancti, quia secundum *Isidor.* Sanctus dicitur, quasi sanguine tinctus. Et de Martyribus dicitur *Apoc.*7. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine Agni, hoc est, in sanguine ab Agno fuso. Hos non derelinquit, etsi videatur persequutoribus dicentibus: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum: quia *Isa.*43. Cum transieris per ignem, tecum ero, & flumina non operient te. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. Nec hoc tantum, imo *in æternum conseruabuntur.* Corpora in terris venerabuntur. *Eccles.*43.. Gloria eorum non derelinquetur. Corpora eorum in pace sepulta sunt, animæ in cœlo fœliciter collocabuntur. *Apoc.*6. Vidi sub altare Dei, animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant: & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent modicum. Altare hoc, cœlum empyreum est, quia dicitur altare quasi ara alta, quia *Eccles.*1. Altitudinem cœli quis dimensus est? Ara etiam, quia ardet, dicitur. Et cœlum empyreum dicitur ab ἐν quod est in, & πῦρ, quod est ignis, quasi in quo est ignis. Et coniunctum in mentibus hominum conseruatur memoriter. *Psal.* In memoria æterna erit iustus.

Iniusti autem punientur. Hic tertium, scilicet malorum punitio, & primò exempla mala præbentium. Secundò imitantium illa. *Et semen.* Dicit ergo. Sic erit de bonis qui declinant à malo, & faciunt bonum. Sed è contra *iniusti punientur*, propter mala commissa, & bona omissa. *Iudith.*16. Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur, &c. *Ierem.*9. De malo ad malum egressi sunt, de malo scilicet culpæ, ad malum pœnæ: & secundum quod magis peccauerunt, magis punientur *Apoc.*18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.

Et semen, id est, imitatores impiorum *peribit. Sap.*3. Ab iniquo thoro semen exterminabitur. Vel *semen eorum*, id est, opus eorum quod ab ipsis est seminatum, secundum illud *Prou.*22. Qui seminat iniquitatem, meter mala. Hoc semen dupliciter peribit Primò quia erit sine fructificatione. *Sap.*3. Vana est spes illorum, & labor illorum sine fructu. Et iterum, quia erit in damnatione. *Eccles.* 27. Contereter cum delinquente delictum. Semen etiam naturale, scilicet filij naturales impiorum frequenter pereunt iusto Dei iudicio. Cum enim sint occasio peccandi Patribus, iustè fit, vt patres in ipsis etiam puniantur. *Iob* 18. De orbe transferet illum Deus: non erit semen neque progenies in populo suo, nec vllæ reliquiæ.

Semen impiorum peribit, quia non fructificat & damnatur.

29. *Iusti autem hæreditabunt.* Hic secundum, in quo persuadet à præmiis in futuro consequentibus, quia primò satisfiet in futuro eius concupiscibili, per æternæ hæreditatis possessionem, eius rationabili per superabundantem sapientiam, ibi, *Os iusti meditabitur.* Eius

Præmia iustorum futura.

irascibili per omnis mali carentiam, ibi, *Et non supplantabuntur.* In prima duo. Primò tangitur summi boni hæreditas. Secundò hæreditatis æternitas, ibi, *Et inhabitabunt.*

Dicit ergo: Sic mali: *Iusti autem hæreditabunt*, in futuro *terram*, de qua in *Psal.* Credo videre bona Domini in terra viuentium. Et dicitur terra viuentium, ad differentiam terræ quam calcamus, quæ est morientium, & terræ gehennalis, quæ est mortuorum. *Augustin.* Terra quædam est viuorum regnum, scilicet sanctorum: hæc autem terra morientium receptura mortuos quos nutrit viuos.

Terra viuentium, morientium, & mortuorum.

Et inhabitabunt, non ad modicum sicut hic, sed *in seculum seculi* consequutiuum, *super eam*, hoc est, æternaliter. Non sic de terra ista, de qua dicitur *Isa.*7. Derelinquetur terra absque habitatore, & domus sine homine. Et 49.Non inhabitabit eam homo: verum est post iudicium. Sed cum Deo habitabunt boni. *Psal.* Habitabunt recti cum vultu tuo. In hoc autem quod dicitur, *super eam*, notatur secundum *Cassiod.* leuitas corporis glorificati: non enim dicitur, in ea. Dicit enim: Spirituali corpori necesse non erit terram graui calcare vestigio.

Os iusti meditabitur. Hic persuadet, quòd rationabili satisfiet, per abundantem sapientiam: & dicuntur tria. Primò, quòd erit sapientia in eius intelligentia. Secundò, quòd exeret se per linguam præ abundantia. *Et lingua eius.* Tertiò, quòd nihilominus remanebit in memoria, ibi, *Lex Dei eius.* Dicit ergo: Sic quantum ad concupiscibilem: & etiam *os* cordis siue mentis, *iusti*, quod est intelligentia. *Eccles.*23. In corde sapientum os eorum est. *Meditabitur sapientiam*, quæ est propriè de diuinis, sicut scientia de humanis. Hæc est illa sapientia de qua *Iacob.*3. Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, Quasi igitur continuè ruminat ore cordis panem sactæ Scripturæ, de quo *Thren.*2. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. *Augus.* Videre quam libenter comedat iustus, quomodo in ore eius versetur sapientia, sicut multorum corda è contrario pascuntur stultitia. *Prouerb.* 15. Cor sapientis quærit doctrinam, & os stultorum pascitur imprudentia. Et ad aliorum instructionem, *lingua eius loquetur. Prouerb.* 14. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet. Quid loquetur? *Iudicium*, scilicet quæ prius iudicauit esse dicenda. *Psal.* Miseretur & commodat, disponit sermones suo in iudicio. Vnde primò venit sermo eius ad limam, quam ad linguam. *Eccles.*21. Verba prudentum statera ponderabuntur. Ideò prohibet Ecclesiastes, ne temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem. *Eccles.*28. Verbis tuis facito stateram. Secundum *Hieron.* & diuisionem nostram exponuntur de statu gloriæ. Sic enim ait: In regno Dei sapientia ora iustorum replebuntur. Et lingua eorum in iudicio loquetur iudicium, quia cum Domino iudicabunt. *Sap.*3. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, &c.

30.

31. *Lex Dei eius.* Ecce tertium. Quasi diceret: Sapientia in corde & per linguam exeret se, & quamuis se per linguam exerat, tamen *lex Dei eius*, scilicet iusti, iustorum enim Deus est specialiter Deus. *Cassiod.* Cum sit omnium Deus, illorum specialiter Deus est, quos liberare dignatur. *In corde*, non tantùm in lingua, sicut in illis de quibus *Isa.* 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. *Ierem.*12. Prope es tu ori eorum, longè autem à renibus eorum. *Ipsius*, iusti, scilicet, ibi sedes legis Dei. *Eccles.*3. Quæ præceperit Deus, illa cogita semper. *Ierem.*31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cor eorum superscribam eam.

Et non supplantabuntur gressus eius. Ecce tertium, in quo perfinadet per remotionem omnis mali, quod respicit ad irascibilem. Ait enim: Sic terram hæreditabit iustus, sic sapientia plenus erit. *Et non supplantabuntur gressus eius*, malis aliquibus occurrentibus non impedientibus. *Cassiodor.* Supplantare, est plantis foueam prætendere, ne possit incedens firmum reperire vestigium. Et bene sequitur, quia qui legem Dei in corde custodit, supplantari non potest; habet enim præsentiam veri luminis. *Prouerb.* 13. Lex sapientis fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. *Prouerb.* 6. Mandatum lucerna est, & lex lux. Et *Ioan.*12. dicitur, Qui ambulat in luce, non offendit. Item propter præsentiam boni custodis, Dei scilicet, qui custodit eos, qui in corde legem custodiunt. *August.* Quid miseriæ patitur, quem custodit Deus? Custodiam ponis in insidio & contra furem securus es: & tamen potest custos dormire, sed ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israël. Hæc ergo debent coniungi in Doctore: Sit lex Dei in corde, non in arca tantum, & non sit supplantatio in opere. *Prouerb.*10. Sapiens corde præcepta suscipiet. Sic vitatur culpa. *Psal.* In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et etiam pœnæ ignorantiæ in affectu, tristitiæ in affectu. *Psal.* Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Et habetur vita gratiæ. *Prouerb.*5. Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. Et vita gloriæ. *Prouerb.*29. Qui custodit legem, beatus est, iam in spe, & post in re. *Sapient.*6. Custodia legum, consummatio incorruptionis est.

32. *Status Martyrū in persequutione.* *Considerat peccatum.* Hic de statu bonorum in malorum persequutione, id est, de statu Martyrum, vbi primò describit persequutorum malitiam. Secundò patientium remunerationem, ibi, *Dominus autem non derelinquet.* Tertiò subiungit duplicem exhortationem, quasi ex dicta illatam, ibi, *Expecta Dominum.* In prima duo secundum duplicem malitiam persequutorum quam tangit, scilicet malignam bonorum inuitationem quantum ad affectum, & affectionem nocendi crudelissimam, quantum ad effectum. *Et quærit.* Dicit ergo: Sic non supplantatur iustus: & quamuis hoc sit, tamen *considerat peccator iustum* cum multa diligentia ei insidiando. *Eccles.*21. In corde suo insidiatur. *Sap.*2. Venite circumueniamus

iustum, ei insidiando, contra illud *Prouerb.*18. Ne insidieris quærens impietatem in domo iusti.

Et querit mortificare. Ad literam desiderat occidere eum. *Psal.* Quoniam propter te mortificamur tota die, &c.2.ad *Corinth.*7. Quasi morientes, & ecce viuimus. Sic capiti Martyrum insidiabantur Iudæi. *Psal.* Ipsi verò consideruerunt, & inspexerunt me. Et sic interficere quærebant. *Sap.*2. Morte turpissima condemnemus eum. *Ioan.*9. Et quærebant eum Iudæi interficere.

Dominus autem non derelinquet. Hic subiungit patientium remunerationem duplicem, vnam in præsenti, aliam in futuro. *Nec damnabit illum.* Ait enim: Sic peccator quærit mortificare iustum. *Autem*, sed *Dominus non derelinquet eum*: quia supra: Non vidi iustum derelictum. Et alibi, Non derelinquet sperantes in se. *In manibus eius*, id est, in potestate eius, scilicet peccatoris. Et hoc verum est secundum animam, quia de carne dictum est *Iob* 9. Terra tradita est in manibus impij. Sed de anima dicitur: Custodit Dominus animas sanctorum suorum.

33.

Nec damnabit, Deus, *eum*, scilicet iustum, *cum iudicabitur*, id est, cum iudicium fiet, *illi*, id est, ad vtilitatem eius, & ad honorem, quamuis sit à tyranno condemnatus. *August.* de Cypriano Martyre: Dixit sententiam Proconsul contra Cyprianum. Ab inferiori accipit sententiam, à superiori coronam. *Iob* 26. Causa tua velut impij iudicata est: causam iudiciumque recipies.

Et nota, quòd ad vtilitatem iusti semper sententiatur, siue pro se sententietur, siue contra se. Pro se, tunc planum est. Si contra se, aut iustè, & sic recuperat iustitiam quam ignoranter amittebat. Si iniustè, habet patientiæ remunerationem. Propter hoc dicitur *Prouerb.*12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Et *Iob* dicebat in 1. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est.

Damnatio iusti ab homine semper vtilis.

34. *Expecta Dominum.* Hic tertium, in quo subiungit exhortationem. Primò ne in persequutione deficiant per tristitiam. Secundò, quòd etiam non per iram, ibi, *Custodi innocentiam.* In prima duo. Primò ponit admonitionem. Secundò allicit ad impletionem admonitionis per vtilitatem multiplicem, quam supponit. *Et exaltabit te.* In prima duo. Primò monet ad patientiam, & sustinendum sine ira. Secundò modum patientiæ ostendit. *Et custodi.* Dicit ergo: Sic minus facies iusto. Ergo *expecta Dominum* patienter sine ira & murmuratione sustinendo, etsi longum tibi videatur quod patitis. *Hieronymus* enim dicit in quadam epistola, Qui in angustia est constitutus, tunc videtur Dei auxilium. Sed *expecta Dominum*, sicut alibi dictum est. Expecta Dominum, viriliter age. *Iacob.*5. Patientes estote fratres vsque ad aduentum Domini. Sed nec expectabis otiosus, quia *Eccl.*22. Multa mala docuit otiositas. Sed expectando *custodi viam eius*, aliquos ex aduentibus remunerationem non habebis, quia alibi in *Psal.* Secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia custodiui vias Domini.

Et exaltabit te. Hîc subiungitur præmium, & vtilitas quæ est multiplex. Primò bonorum remuneratio in seipsis, in aliis visa damnatio. *Cum perierint.* In prima duplex remuneratio. Exaltatio in præsenti per gratiam. Secundò in futuro per gloriam. Dicit ergo. Sic expecta, *& exaltabit te*, quem expectas, te in virtutum culmine collocando. *Eccles.*27. Qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur. *Eccles.*15. Exaltabit illum apud proximos suos. Et in tantum exaltabit, vt tandem *hereditate possideat terram*, viuentium hîc quoad gratiam, in futuro quoad gloriam. *Psal.* Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Cum perierint. Hîc secundum, in quo duo tanguntur: damnationis visio. Secundò ipsius damnationis descriptio. *Vidi impium.* Dicit ergo: Sic quantum ad te: sed quid de persequutoribus? *Cum perierint peccatores*, qui modo affligunt te, *videbis.* Quasi diceret: Peribunt, & tu videbis illorum interitum. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. *Isa.vlt.* Egredientur & videbunt cadauera virorum qui prævaricati sunt in me, & erunt vsque ad satietatem omnis carnis. Hanc autem visionem faciet Deus, volens facere potentiæ demonstrationem. Ad *Rom.*9. Volens Deus ostendere iram suam, & notam facere potentiam suam, &c. Item ad gloriæ bonorum augmentationem. Magis enim placet beneficium, cum videtur in aliis contrarium. Super *Luca* 16. Licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam pœnas reproborum vident, quas per gratiam euaserunt. Item ad diuinæ laudis excitationem. Iustè enim condemnans meretur laudem, sicut iustè præmians. *Proverb.*11. In perditione impiorum erit laudatio. *Apoc.*19. Audiui vocem magnam tubarum iustorum in cœlo dicentium, Alleluia, salus, laus, &c.

Pœna impiorum inseruit iustis ad vtilitatem.

35. *Vidi impium.* Hîc subiungitur damnationis impij descriptio: & dicuntur duo. Primò impij exaltatio, & super maiores & super minores. *Et elevatum.* Demum sic eleuati velox deiectio & depressio. *Et transiui.* Dicit ergo: Sic peribunt, & hoc videbis, & hoc modo. *Vidi impium*, hominem *superexaltatum*, id est, in dignitatibus & honoribus supra modum sublimatum. *Eccles.*10. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis, stultum positum in dignitate sublimi. Exaltatur autem cum habet vnam dignitatem, superexaltatur autem cum habet duas, vel plures. *Superexaltatum*, inquam, super minores, *& elevatum sicut cedros Libani*: hoc quantum ad maiores. Cedrus enim est arbor altissima, altas arbores etiam excedens. Malus ergo hic cedro comparatur. Et hoc primò ratione altitudinis. *Amos* 2. Altitudo cedrorum altitudo eius, dicitur de quodam impio. Sic impij frequenter inter homines qui arbores sunt. *Marc.*8. Video homines quasi arbores ambulantes. Item ratione deiectionis. *Hieron.* Libanus est mons, in quo sunt altæ cedri, quæ ventò deiiciuntur. Sic impij in dignitate positi, eò irremediabiliùs diuino verbo deiiciuntur, quò altius eleuantur. Nec mirum, quia *Eccles.* 8. dicitur: Sermo eius potestate plenus est. *Sapient.*18. Non virtute corporis, nec armatura potentiæ, sed verbo illum qui se vexabat subiecit. Item ratione nominis. Libanus enim interpretatur candidatio. Et impij exterius albi sunt, in pulchritudine vestium, & speciositate. *Luc.*16. Homo quidam erat dives, & induebatur purpura, & bysso: cum sint nigerrimi & impuissimi. *Matth.* 23. Similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris quidem apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt spurcitia, & immunditia.

Damnatio impij.

Impius cedro comparatur.

Et transiui. Hîc secundum, in quo subiungitur sic eleuati delectio. Et primò depressio & annihilatio in persona. Secundò in officio, *Quæsiui.* Dicit ergo: Sic vide eleuatum impium, *Et transiui*, intellectu ad eius nouissima consideranda. *Exod.*3. Transiens videbo visionem hanc magnam. *Et ecce*, in aperto, *non erat.* Supra eodem *Psal.* Et adhuc pusillum, & non erit peccator. Nec tantum transiui in personam propriam, imo etiam in officium, quia *quæsiui*, si adhuc esset vtilis vita eius ad exercendum malos, *& non est inuentus locus eius*, id est, vtilitas. Supra eodem, Quæres locum eius, & non inuenies. *Iob* 7. Sicut consumitur nubes, sic qui descendit ad inferos, non reuertetur in domum suam. *Eccles.*28. Nihili factus es. De hac breuitate vitæ malorum, & causa ablationis eorum suprà satis. Potest hoc secundum *Glossam* intelligi de diabolo. Fuit enim diabolus superexaltatus, quia super illos qui ante legem, exaltatus vltra modum & potens. Ad *Rom.* 5. Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem. Et eleuatus sicut cedrus Libani super illos, qui fuerunt sub lege. Aliter eis Dominus non dixisset *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Sed *transiui*, à consideratione temporis quod fuit ante legem, & sub lege, ad considerationem temporis, quod futurum erat sub gratia, *& ecce non erat*, ita eleuatus, ita potens sicut antea. *Ioan.* 12. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. *Matth.*12. Quomodo potest quis intrare in domum fortis, nisi alligauerit fortem? *Quæsiui*, *& non est inuentus locus eius*, vt tanquam Deus iam in mundo adoretur. *Psal.* In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

36.

Custodi innocentiam. Hîc secundum, in quo monet ne in persequutione deiiciamur per iram, & dicuntur duo. Primò admonitio. Secundò probatio, quòd acquiescendum est admonitioni, ibi, *Quoniam sunt.* Dicit ergo ita: Sic impiis: tu ergo ne sis similis eis in culpa, & per hoc in pœna, sed *custodi innocentiam*, ne amittas ipsam, *August.* Quomodo cum auarus eras, tenebas sacculum, ne extorqueretur à fure, sic custodi innocentiam, ne tibi extorqueatur à dæmone. Imò certè cum maiori diligentia, quia innocentia multò melior est quam pecunia, & diabolus fraudulentior fure. Propter hoc dicebat *Iob* 28. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem quam cœpi tenere, non deseram. *Et vide æquitatem*, in Deo scilicet, qui iustus est, sic tamen quod misericors. *Iob* 33. Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. *Custodi* etiã *innocentiam*, quoad Deum, quia per innocentiam ordinaris, ei similis factus. *Psal.* Innocentes & recti adhæserunt mihi. *Et vide æquitatem*, in te, te ad proximum ordinantem, secundum illud *Iob* 35. Homini qui similis est tibi, nocebit iniquitas tua.

37.

Quoniam

Quid ante & post mortem boni cuiusque.

Quoniam sunt reliquiæ. Hîc probat per ea primò quæ sunt homini in morte pro bonis. Secundò per ea quæ ante mortem, ibi, *Salus autem iustorum.* Tertiò ab iis quæ post mortem in generali resurrectione, ibi, *Liberabit.* In prima primò quæ sunt in morte pro bonis. Secundò quæ pro malis, ibi, *Iniusti autem.* Dicit ergo: Sic custodi, & vtilis erit tibi non tantùm in præsenti, sed etiam in futuro. *Quoniam sunt reliquiæ*, bona post mortem memoria. *Prou.*10. Memoria iusti cum laudibus. Vel *reliquiæ*, æterna bona ineffabilia pretiosa abscondita, *vt ad Cor.*2. Oculus nõ vidit absque te, quæ præparasti expectantibus te. *Reliquiæ* etiam sunt æterna illa bona, quæ à dæmonibus derelicta, qui dereliquerunt domicilium suum, *hominis pacifici*, qui non est iracundus, sed magis pacis arbiter inter alios. *Matth.*5. Beati pacifici: quoniam filij, &c. Ad *Roman.*8. Quod si filij, & hæredes.

Quid sit innocentia.

Et notandum primò quid sit innocentia. Secundò quam vtilis. Tertiò qualiter conseruanda. De primo *August. De vera innocentia.* Vera innocentia est quando quis nec sibi nec alteri nocet. Et intelligendum, cùm possit: cui consonat Plato dicens: Triumphus innocentiæ est non peccare, vbi liceat peccare. *Ecclesiast.*31. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit. Quis est hic & laudabimus eum? De secundo, vtilis est primò ad obtinenda vitæ præsentis necessaria. Hi enim Deo disponente obtinent aliorum labores. *Iob* 27. Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit vestimenta; congregabit quidem & alius vestietur eis, & argentum innocenti diuidetur. *Ioan.*4. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Secundò ad vitanda mala infernalia. *Iob* 4. Recordare obsecro quis vnquam innocens perijt? Tertiò ad merenda cœlestia bona. *Psal.* Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti in conspectu tuo in æternum. *Iob.* 22. Saluabitur innocens munditia manuum suarum.

Ad quid vtilis.

Quomodo seruanda.

Dè tertiò, optimè seruatur per quandam ignorantiam eorum, quæ ad malum trahunt. *Senec.* de casibus fortuitis, Gallio dicit, Oculos perdidi. Seneca respondet: Non intelligis partem innocentiæ esse cæcitatem? Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc quæ concupiscantur, itritamenta vitiorum, scelerum duces sunt oculi. Et ad Lucilium loquens ait: Ignorantia rerum innocentes erant.

38. *Iniusti autem disperibunt.* Hîc secundum, scilicet quæ sunt in morte malis. Dicit ergo sic de hominibus. Iniusti autem disperibunt. *Psal.* Peribit via gentes de terra illius. *Simul*, cum ipsis impijs, *reliquiæ impiorum*, id est, terrenæ fœlicitates & deliciæ, *interibunt.* Quasi diceret: In hoc assimilantur terreni & terrenæ deliciæ, quia simul deficient. *Eccles.* 14. Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui operatur illud, ibit cum illo. Vel potest legi, vt *simul* determinet verbum: *Disperibunt*, vt sit sensus. *Iniusti autem disperibunt simul*, scilicet in iudicio, cum dicetur similiter omnibus, *Matth.* 25. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. *Isa.* 24. Congregabuntur in congregatione vnius fasciculi in lacum. *August. Disperibunt in idipsum*, id est, in æternum, vbi semper *idipsum*, scilicet dolor & miseria sine mutatione, & transitu in oppositum.

Et reliquiæ impiorum, id est, terrena, quæ relinquunt velint, nolint, & æstimant valde preciosa, *interibunt.* 1. *Ioan.*2. Transit mundus, & concupiscentia eius. Sic autem ordinatur contra auaros, vt aoret quod magis durant habita quam habentes. Dixit enim primò destructionem impiorum, quam diuitiarum earum. *Psal.* Et relinquent alienis diuitias suas. Et nota, quòd ibi destruitur opinio eorum qui dixerunt mundum indeficientem, & sequacium.

Diuturnior possessio possessis.

39. *Salus autem iustorum.* Hîc secundum, in quo probat per id quod fit à Deo homini ante mortem. Et hoc tribus modis. Primò quia infirmantes saluantur. Secundò quia impugnanti proteguntur; ibi, *Et protector.* Tertiò quia operantes adiuuantur. *Et adiuuabit eos.* Dicit ergo: Sic iniusti: *autem* sed pro custodita innocentia, & vsa æquitate in seipsis, *salus iustorum est à Domino. Prouerb.*22. Equus paratus ad diem belli. Deus autem salutem tribuet triplicem. Naturæ de qua *Eccles.*30. Non est sensus super sensum salutis corporis. *Luc.* 6. Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Item gratiæ de qua *Eccles.*30. Salus animæ in sanctitate iustitiæ. *Psal.* Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Et salutem gloriæ, quæ est coniuncti, de qua *Ioël.* 2. In Ierusalem erit saluatio, quando illud implebitur, 1. ad *Corinth.*15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Et hoc *à Deo. Iob.* 5. Qui ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate.

Et protector eorum in tempore tribulationis, scilicet in pugna, hoc est, in tempore belli. *Nahum* 1. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis. *Ier.* 16. Dominus fortitudo mea, & robur meum & refugium meum.

Et adiuuabit eos, Dominus, supple, eis cooperando. *Isa.*26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. *Osee* 13. Perditio tua ex te Israël, tantum ex me auxilium tuum.

40. *Et liberabit eos.* Hîc probat ab iis quæ facturus est post mortem: & tangitur primò præmium. Secundò meritum, ibi, *Quia speranerunt in eo.* Præmium autem tanguntur triplex. A corruptione liberatio, à peccatoribus segregatio, ibi, *Et eruet.* Et æternæ salutis collatio. *Et saluabit.* Air enim: Sic adiuuabit ante mortem, & post *liberabit eos*, liberos faciet à labore, quo laborant modo in vinea Domini. *Matth.*20. Liberos faciet à corruptione, cui subditi sunt modò. *Ad Roman.*8. Vanitati subiecta est omnis creatura non volens.

Et eruet eos à peccatoribus, separando tanquam agnos ab hœdis. *Matth.*25. Tanquam grana à paleis. *Matth.*3. Cuius ventilabrum in manu eius: & permundabit aream suam.

Et saluabit eos, in corpore & in anima. Et hoc *quia speranerunt in eo. Psal.* Qui sperat in Deo, sic facit sperantem in se. *Prouerb.* 16. Qui sperat in

beatus est, iam in spe, postmodum verò erit in re.

IN XXXVII PSALMVM.

Psalmus Dauid in rememoratione sabbati.

1.

2. *Argumentū Psalmi, exhortatio ad pœnitentiā exēplo Prophetæ.*

Domine ne in furore tuo arguas me. In præcedenti Psalmo quia à Deo est omne bonum, à libero autem arbitrio omne malum, monuit soli Deo, relicto malorum consortio, adhærere: & quia aliquis peccator & imperfectus quæreret, qualiter sit Deo adhærendum, respondet in hoc Psalmo, quia per veram pœnitentiam, vnde ad veram monet pœnitentiam. Hic enim est tertius Psalmorum pœnitentialium, exhortans nos ad veram pœnitentiam, & instruens de illa.

Titulus autem talis præponitur huic Psalmo secundum *Cassiodor. Psalmus Dauid in rememoratione.* Et est sensus tituli: *Psalmus* iste est *Dauid* literalis, vt Auctoris figuralis, scilicet pœnitentis, vt recolentis & lugentis, habitus *in rememoratione*, peccati, supple, ad euitandum ipsum & detestandum. In hoc autem Psalmo docetur pœnitens habere semper peccatum in memoria, & recordatione, vt ipsum defleat & caueat, secundum illud *Isa.*38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Sed *Hieron.* & *August.* addunt, *In rememoratione sabbati.* Et est sensus: Iste Psalmus conuenit Dauid, id est, pœnitenti, habitus pro *rememoratione sabbati*: pro enim sumitur pro in. Sabbatum autem futura requies appellatur, de qua *Isa.* 32. Sedebit populus meus in multitudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. Et ad *Hebræ.*4. Relinquitur sabbatismus populo Dei: hoc enim sabbatum debet recogitari cum timore amittendi, cum desiderio adipiscendi. *Psal.* Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus cum recordaremur tui Sion. Et secundum *Cassiodor.* totus Psalmus legitur de Beato Iob, qui introducitur loquens & afflictus, vt pœnitentium onera eius exemplo fiant leuiora. 2. *Machab.* 6. Adolescentibus forte exemplum relinquetur.

Memoria futuræ quietis vtilis.

Nota, quod debemus frequenter illud sabbatum recogitare, primò vt ipsum vehementius appetamus: recordatio enim accendit desiderium. *Ierem.*51. Recordamini procul Dominum, & Ierusalem ascendat super cor vestrum. Item vt præsentes labores temperemus: recordatio enim facit gaudium in corde. 1. ad *Tim.*1. Gaudio replebo recogitans animo. *Eccles.*5. Non satis recordabitur diebus vitæ suæ miseræ, eò quod Deus occupet cor eius deliciis spiritualibus, supple. Item vt temporalia non curemus: qui enim æterna veraciter recogitat, temporalia abiicit, & non amat. *Gregor.* Qui cœlestis vitæ dulcedinem interiùs agnoscit, ea quæ exterius amauerat, cuncta relinquit. In comparatione eius vilescunt omnia: habita deserit, & congregata dispergit.

Diuisio Psalmi.

Diuiditur autem Psalmus iste in duas partes. Primò enim pœnitens lamentatur, & conqueritur pro seipso. Secundò loquens pro capite suo, hoc est, de miseriis, quas suum caput

Deus lamentatur peccata, sua peccata, & membra Christi.

sustinuit pro se, ibi, *Amici mei, & proximi.* Prima diuiditur secundum duplicem causam lamentandi. Prima quidem est timor, secunda, dolor. Lamentatur ergo primò præ timore. Secundò præ dolore, ibi, *Putruerunt & corrupta sunt.* In prima duo. Primò præmittitur lamentabilis oratio. Secundò persuasio subiungitur, quòd debeat exaudiri, ibi, *Quoniam sagittæ tuæ.* In prima duo, secundum duo quæ petit. Primò ne damnetur in iudicio. Secundò ne affligatur in purgatorio, ibi, *Neque in ira tua.*

Lamentatio duplex, ex timore & dolore.

Dicit ergo: *O Domine ne in furore tuo*, in iudicio scilicet, in quo videberis furiosus, secundum illud *Prouerb. 6.* Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. *Isa.*30. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius. Quasi diceret: Domine non sim de illis quibus dicturus es illud *Matth.* 35. Ite maledicti in ignem æternum, &c.

Neque in ira tua, quæ maior est furore, vt intelligatur ignis purgatorius, *corripias me. August.* Emendet me. Ibi enim emendantur animæ, non in inferno. 1. ad *Corinth.* 3. Ipse autem saluus erit quasi per ignem: quod dictum est de punitis in purgatorio.

Vel sic: *Domine ne arguas me, & corripias me*, *arguas* verbis, *corripias* factis. Et in furore tuo, & in ira, sed magis in virga, secundum illud *Psal.* Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Ad *Hebr.* 12. Quos enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium quem recipit.

Nota ergo, quòd hic puniri iste mauult, quam in purgatorio: cuius ratio est, quia illa pœna est multo acerbior. *August. in sermone de igne purgatorio*, illa pœna acerbior est quam quicquid in hoc sæculo pœnarum aut videre, aut sentire, aut cogitare quis potest. Ideò dicitur *Isa.*33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Item quia diuturnior vt æstimatur à multis, quantum annus die. *Ezech.*4. Dedi tibi diem pro anno. Item quia est inutilior, quam præsens pœnitentia: præsens enim pœnitentia, est satisfactoria, & meritoria: sed pœna purgatorij tantum satisfactoria, non meritoria: quippe quia præsens est voluntaria, illa non, sed est ibi pura passio. Passionibus enim non meremur, etsi purgemur. *Eccles.* 9. Quicquid poterit manus tua, &c.

Purgatorij pœna grauior quam vita huius.

Quoniam sagittæ tuæ. Hîc persuadet vt suæ consentiat petitioni, & hoc dupliciter. Primò ostendendo miseriam pœnæ. Secundò miseriam culpæ confitendo, ibi, *Quoniam iniquitates.* In prima tria. Primò ostendit miseriarum numerositatem. Secundò diuturnitatem, ibi, *Non est sanitas.* Dicit ergo: Sic rogo Domine vt me tunc non affligas, & non debes, quoniam sagittæ tuæ, indicantes & affligentes me miseria, à te immissæ, *infixæ sunt mihi*, & in corpore & in mente fixæ sunt. Et *Naum* 1. dicitur: Non consurget duplex tribulatio. Vnde si hic affligis, ibi non debes affligere. Quæ sunt sagittæ, *dagittæ* ostendit dicens, Portamus corpus mortale plenum sollicitudinibus, obnoxium doloribus, & indigentiis languidum etiam cum sanum est. Ecce sagittæ de quibus *Iob 6.* Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Primò inten

3.

Miseria trinumerositas. Mox magnitudo.

intendebantur hæ sagittæ cùm Dominus dicebat Adæ. *Genes.*2. In quacunque die comederitis, morte moriemini. Et ipso comedente statim sunt emissæ, & infixæ, secundum illud *Thren.*3. Tetendit arcum suum comminando, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ, puniendo. Infixæ autem sunt, non ad momentum: imò *& confirmasti super me manum tuam*, vt maneat affligens me vsque ad finem. *Iob* 14. Caro eius dum viuet, dolebit. Hæc est illa manus de qua 1. *Reg.* 5. Grauissima valde manus Domini est.

Potest etiam legi de sagittis aliis, scilicet verbo Domini. Quasi diceret: Parce mihi in ira & in furore, & debes: *Quoniam sagittæ tuæ*, id est, verba tua. *Psal.* Sagittæ potentis acutæ. *Infixæ sunt mihi*, id est, in corde meo fixæ. Et licet auferant peruersam delectationem, conferunt tamen vulneris dolorem, quia recordari faciunt æterni sabbati, quo caremus. Vnde postquam dictum est alibi, sagittæ potentis acutæ, subiunctum est statim, cum carbonibus desolatoriis. Het mihi quia incolatus meus prolongatus est. *August.* Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, non poterit ad veram sanitatem peruenire. Sed quia dilatio desiderati longa videtur amanti, subdit: *Et confirmasti super me manum tuam*, id est, vindictam, quam differs, quam desidero. *Iob.*30. Clamabo ad te, & non exaudies me, ste, & non respicis me, mutatus es mihi in crudelem.

Iudicium Dei sagittæ comparatum.

Verbum autem Domini sagittæ comparatur. Primò quia eminus, hoc est, de longè ferit, gladius autem cominus. *Isa.* 8. Audite verbum Domini vniuersæ procul terræ. *Psal.* In fines orbis terræ verba eorum. Secundò, quia volat, & velociter valdè currit sicut sagitta. *Psal.* Velociter currit sermo eius. 2. ad *Thes.*3. Orate vt sermo Dei currat, & clarificetur. Item quia intrat profundius quam gladius: verbum enim Domini penetrat vsque ad intima cordis. Ad *Hebræos* 4. Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Item quia extrahitur difficilius, propter vncos quos habet. Sic sermo Dei receptus in corde, non citò auellitur. *Eccles.* 24. Memoria mea in generatione sæculorum, dicit sapientia.

4. *Non est sanitas.* Hîc tangit afflictionis vniuersitatem, primò ostendit afflictionem in exterioribus. Secundò in interioribus. *Non est pax ossibus meis.* Notandum autem, quòd ira appellatur, vel vindicta iam illata homini propter primorum parentum peccatum, vel in iudicio inferenda, & secundum hoc legitur dupliciter. Primò sic: *Confirmasti super me manum tuam*, intantùm, quod *non est sanitas in carne mea. Matth.*26. Caro autem infirma. *A facie iræ tuæ*, hoc est, à præsentia vindictæ tuæ, primis parentibus inflictæ. *Eccles.* 40. Iugum graue super filios Adam à die exitus illorum de ventre matris suæ. *Et non est pax ossibus meis*, hoc est, interioribus meis, *à facie*, id est, afflictionis immissæ propter peccata mea. *Ier.*22. Gladius deuorabit ab extremo terræ, id est, corporis exterioribus, vsque ad extremum eius, id est, vsque ad interiora. Ecce quod dixerat sanitatem, hoc etiam vocat pacem: quia secundum *August. de Ciuit. Dei*, Pax carnis, vel corporis, est partium ordinata temperatura. Secundò modo sic. Plango dilationem æterni sabbati. Si quæris quare? Respondeo. Quia *non est sanitas in carne mea, à facie*, id est, à recordatione *iræ tuæ*, in iudicio futuræ. *Iob* 20. Ego cum recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor. Et hoc, *à facie iræ tuæ. Iob* 23. A facie eius turbatus sum, considerans eum iudicantem, timore sollicitor. *Et non est pax ossibus meis*, imò vsque ad interiora concutior? *à facie*, id est, à recordatione *iræ tuæ*, id est, peccatorum meorum. *Isa.* 58. Non est pax impiis, dicit Dominus.

Lib.19.c.13

Quare in carne humana non est sanitas.

Et nota, quod non est sanitas in carne humana: quod patet ex tribus. Primò ex continua indigentia: indiget enim quoridie illis medicamentis de quibus *August.* Medicamentum famis est cibus, sitis potus, & fatigationis somnus. Et dicit, quòd mortales morbi isti interficiunt, nisi hæc apponantur. Secundò patet ex continua vitæ deficientia. Sicut enim mortuus dicitur, cui tota vita detracta est, sic infirmus cui aliquid detrahitur, & aliquid est detractum secundum *August. de Ciuit. Dei*, *lib.* 13. Quicquid temporis detrahitur, de spatio viuendi detrahitur: & quoridie fit minus, minusque quod restat. Et continuè morimur. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, &c. Item hoc patet ex immutationis frequentia. *Isidor.* Sanitas dicta est quasi sanguinis status, quando scilicet stant humores. Sed illi nunquam per horam stant: dicunt enim naturales Astronomi, quod crescente lumine Lunæ crescunt humores in corpore, & decrescente decrescunt: sed non est momentum in quo Luna non moueatur in augmentum vel diminutionem: ergo similiter in nostro corpore. *Iob* 14. Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. *August. de Ciuit. Dei.* Nihil aliud est tempus vitæ huius, quam quidam cursus ad mortem, in quo nemo vel paululum stare, vel aliquantò tardius ire permittitur.

f.

5. *Miseria peccati magnitudo.*

Quoniam iniquitates meæ. Hîc persuadet confitendo miseriam culpæ. Confitetur autem primò culpæ multitudinem. Secundò magnitudinem. *Supergressæ.* Tertiò grauitatem siue impossibilitatem euadendi. *Et sicut onus.* Dicit ergo: Nunc vsque ad intima penetrans mala mea, *quoniam iniquitates meæ*, non vna tantum iniquitas. 1. *Esdr.*9. Iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super nos. *Supergressæ sunt*, pro magnitudine sua, *caput meum*, id est, rationem. *Cassiodor.* Caput est ratio, qua inter bona collata nihil celsius habetur. *Supergressæ sunt caput*, quia rationi dominatæ sunt, tenentes eam seruam. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. *Isa.*26. Domine Deus noster, Domini possederunt nos absque te, scilicet iniquitates. Alia litera habet: *Iniquitates meæ sustulerunt caput meum.* Et hoc verum est: quò enim ratio peccato magis serua efficitur, eò magis contra Dominum erigitur. *Psal.* Qui oderunt te, extulerunt caput.

Et sicut onus graue, scilicet super me, vt non possim euadere. *Ierem.*23. Onus erit vnicuique sermo suus, siue sermo cordis sui, siue peccatum oris, quantò magis peccatum operis? *Isa.*

Vn

Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, &c. Et nota, quòd peccatum oneri comparatur. Primò ratione incuruationis, quia superiora portantis onus deprimit, & sic curuum facit. Similiter & peccatum. *Isa.* 2. Incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. *Luc.* 18. Publicanus autem à longè stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare. Item ratione fatigationis. Onus enim lassum facit portantem. Sic peccatum *Sap.* 5. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. *Isa.* 46. Onera vestra vsque ad lassitudinem graui pondere contabuerunt portantes illa. Item ratione retardationis. Retardat enim onus à motu progressiuo, maximè sursum. Sic peccatum à motu progressiuo in cœlum. *Psal.* Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, hoc est, qui sine peccato est. Ad *Hebr.* 12. Deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum per patientiam curramus, &c. Item ratione præcipitationis. Peccatum enim citò facit hominem præcipitari. *Iob* 21. de peccatoribus: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. *Isa.* 24. Grauabit eam iniquitas sua, & corruet.

Quare peccatum onus dicitur.

6.

Putruerunt & corruptæ sunt. Postquam egit de terrore affligente, sequitur de dolore: & primò enumerat dolores quos habet ex malorum præsentia. Secundò quos habet ex bonorũ absentia, ibi, *Domine ante te.* In prima duo. Primò ostendit dolorem quem habet ex iteratione culpæ actualis. Secundò quem habet ex reliquiis originalis. *Quoniam lumbi mei.* In prima ergo duo dicuntur. Primò confitetur culpam inexcusabilem. Secundò ostendit miseriam consequentem ex illa culpa, ibi, *Miser factus sum.* In prima duo. Primò tangitur culpæ iteratio. Secundò remouetur excusatio. *A facie.* Dicit ergo: Sic onerant me peccata mea, nec tantum hoc, imo corrumpunt, quia *cicatrices meæ*, id est, plagæ meæ in baptismo sanatæ: omnes enim nascuntur vulnerati, & fauciati in naturalibus. *Luc.* 10. Plagis impositis abierunt. Sed renascendo in baptismate vulnera sanantur, remanentibus quibusdam vestigiis, & inclinationibus ad peccatum, quæ dicuntur cicatrices. *Isidor.* Cicatrix dicitur, quia obdurat vulnera, atque obcæcat. *Ierem.* 30. Obducam cicatricem tibi, & à vulneribus tuis: sanabo te. *Putruerunt* autem, dum concupiscentiæ consentitur, *& corruptæ sunt*, dum talis consensus producitur ad actum. *Miche.* 7. Propter immunditiam eius corrumpetur putrefactione pessima: putredo enim non patitur consortium: nec tales consortium Ecclesiæ militantis, vel triumphantis: ab vtra deiecti sunt. *Isa.* 14. Quasi cadauer putridum non habebis consortium. Hinc est quod leprâ percussi, quia morbus putridus est, extra castra proiiciuntur. *Leuit.* 13. Et hoc, *à facie*, id est, à præsentia *insipientiæ meæ*: potui enim per vires mihi datas peccata resistere: sed impletum est in me illud *Prouerb.* 19. Stultitia hominis supplantat gressus eius. *Eccles.* 15. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod complacuerit ei, dabitur ei. Stultitia ergo & insipientia magna est, relinquere bonum, & eligere malum.

Dolores ex malorum præsentia.

Putredo non patitur consortium.

Litera *Augustin.* habet *liuores*, vbi habemus cicatrices: & est sensus: *Liuores* mei, pœnalitates relictæ in me ex tua punitione ô Domine, *putruerunt mihi* ipsi, id est, fœtent mihi, *& corruptæ sunt*, vt etiam fœteant aliis. *Iob* 2. Ascendet fœtor eius, & putredo eius, quia superbe egit. Bene autem liuorem dixi residuum flagelli, quia *Eccles.* 27. dicitur: Flagelli plaga liuorem facit. Et quia sic fœtent liuores mei, necesse est odorate æternum sabbatum, vbi est sapientia quæ de se dicit. *Eccles.* 24. Sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedi. *A facie insipientiæ meæ*: hoc non mutatur.

Miser factus sum. Hîc secundum, in quo ostendit miseriam ex culpa causatam, & tangit quatuor contra quatuor quæ fuerunt in culpa. Primum est delectatio, quantum ad hoc dicit, *Miser factus sum.* Elatio contra Dominum: quoad hoc dicit, *Et curuatus sum.* Perseuerantia: contra hoc dicit, *Vsque in finem.* Et continuatio: quoad hoc addit, *Tota die contristatus.* Dicit ergo: Sic inexcusabiliter peccaui, & propter hoc *miser factus sum*, vt miseria responderet delectationi, quam habui in peccato. Quippe *Prou.* 13. Miseros facit populos peccatum. *Et curuatus sum*, contra elationem, qua me extuli in peccando: quippe peccata onus sunt. Paulò ante: Sicut onus graue, &c.

7. *Quatuor in peccato malitia, infirmitas, ignorantia.*

Miser factus sum, incommutabile bonum, quod Deus est, deserendo: *& curuatus sum*, me ad bonum commutabile conuertendo, ita quod non possum me sursum erigere. *Psal.* Oculos suos statuerunt declinare in terram. *Luc.* 13. Mulier inclinata incedebat 18. annis, & sursum respicere non valebat. Et *vsque in finem*, quia potens recedere à peccato non recessi statim ab eo, sed in eo mansi. *Eccles.* 5. Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis. Et *tota die contristatus*, id est, continuè: quia continuitas fuit in peccato meo. Ad *Rom.* 9. Tristitia est mihi magna, & dolor continuus cordi meo. *Threm.* 1. Posuit me desolatam, tota die mœrore confectam. *Psal.* Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Et tamen non desperabam, imo sic *tota die contristatus ingrediebar* in illud æternum sabbatum, meditatione quadam & auiditate. Non enim tribulatio retrahit ab ingressu in illud, sed magis impellit. *Act.* 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum.

Circũstantia veri doloris.

Nota ergo, quod dolor peccatoris meretur regni æterni ingressum, si tamen habuerit circunstantias quæ hîc tanguntur. Primò si fuerit doloris perpetuitas vsque in finem. *Iob* 14. Caro eius dum viuet dolebit. Alia, si fuerit doloris continuitas. *Tota die. Threm.* 3. Posuit me desolatam, tota die mœrore confectam. Tertiò, si fuerit acerbitas, quæ notatur cum dicitur: *Contristatus*, id est, ex toto tristatus. *Ierem.* 3. Luctum vnigeniti fac tibi, &c. *Threm.* 2. Magna est velut mare contritio tua, quis medebitur tui? Post has est ingressus.

Quoniam lumbi mei. Hic enumerat dolores causa 8.

Miseria peccati reliquiæ.

causatos ex reliquiis culpæ originalis. Tangit ergo primò reliquias. Secundò miserias inde exortas. *Afflictus sum.* Reliquiæ sunt illusiones mentis. Has tangit primò. Et pœnalitates carnis: has tangit secundò, *Non est sanitas.* Dupliciter autem legitur, quia lumbi possunt accipi pro superiori parte animæ, vel pro sensualitate. Primò modo sic: Ita contristatus ingrediebar: nec mirum: *quoniam lumbi mei*, intellectus scilicet, & affectus. Isti sunt lumbi animæ. 1. *Petr.* 1. Succincti lumbos mentis vestræ. Intellectus illusionibus impletur, quia falsa recipit pro veris: affectus, quia mala pro bonis. *Iob* 9. In calle meo tenebras posuit, quantum ad primum. De vtroque autem. *Eccles.* 6. Non vidi solem, quoad primum: nec agnoui distantiam boni & mali, quoad secundum. *Isa.* 66. In abominationibus animæ eorum delectata est. Vel lumbi appellantur sensualitas ipsa. Quasi diceret: *Lumbi mei*, inferior pars scilicet, sensualitas mea, *impleti sunt illusionibus*, diabolicis, & malis suggestionibus. *Eccl.* 11. Multæ sunt insidiæ doloris. *Psal.* Misit in eos iram & indignationem, immissiones per Angelos malos.

Lumbi animi qui sint.

Et non est sanitas in carne mea. Ecce pœnalitates in carne, nec mirum, cum sint enim multæ miseriæ in anima, non est possibile esse sanitatem in corpore. *Isa.* 1. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. *Iob* 16. Circumdedit me lanceis, conuulnerauit lumbos meos.

9. *Afflictus sum & humiliatus.* Tactis reliquiis originalis culpæ, tangit miserias ex illis causatas. Et primò tangitur afflictio in carne. Secundò ex afflictionibus deiectio, & humiliatio in mente. *Et humiliatus.* Tertiò ex adiuncto vehemens lamentatio. *Rugiebam à gemitu.* Ait ergo: Non est sanitas in carne mea, ex reliquiis originalis culpæ, & ideò *afflictus sum, & humiliatus sum. Lumbi* autem *impleti sunt illusionibus*, & ideò *humiliatus sum nimis.* Propter primum dicitur *Threm.* 1. Vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. Propter secundum in *Psal.* Humiliatus sum, & silui à bonis. *Eccles.* 7. Humilia spiritum tuum valde. Vel sic: *Afflictus sum*, pro dilatione veri & æterni sabbati, *& humiliatus sum nimis*, comparando ad eius dilationem meum desiderium, video me nimium desertum. *Psal.* Ego dixi in excessu meo, quo cogitabilem æternum sabbatum: Projectus sum à facie oculorum tuorum.

Rugiebam. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic eum afflictus carne, sic humiliabar mente, *rugiebam*, quod est bellantium quando vel maxime velle suum ostendunt, id est, cum magno desiderio quærebam illud sabbatum. Et ille gemitus erat à gemitu cordis mei, procedens. *Isa.* 59. de nobis. Rugiemus quasi vrsi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Et cum sit gemitus corporis exterius, & cordis interius, bene addit: *A gemitu cordis.* Ad *Rom.* 8. Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes.

Miseria ex bonorum absentia.

Et nota, quod est humiliata humana natura propter peccatum. Primò quantum ad habitationem: prius enim erat homo habitator paradisi. *Genes.* 2. Plantauerat autem Dominus paradisum voluptatis, à principio, in quo posuit hominem quem creauerat. Et dicit Magister in sententiis. lib. 2. distinct. 17. Volunt paradisum in Orientali parte esse in alto sirum, vsque ad lunarem circulum pertingentem. Sed de tanta sublimitate deiectus est in vallem lacrymarum. *Psal.* Exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus. Item quantum ad dignitatem: ante peccatum enim tantæ dignitatis erat, quod erat imago Dei. *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: sed post peccatum similis factus est iumentis. *Psal.* Homo cum in honore esset, non intellexit, &c. Prius Dominus erat creaturarum. *Genes.* 1. Vt [illegible] piscibus maris, & volatilibus cœli: [illegible] post factus est seruus vitiorum. *Joan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Tertiò quantum ad miseriarum susceptionem: prius enim erat natura hominis integra & pulcherrima. *Eccles.* 38. Perfectus sapientia & decore in deliciis paradisi cui fuisti. Post peccatum autem factus est plenus omnibus indigentiis & miseriis. *Psal.* Citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. *Prou.* 30. Egestas in domo impij.

10. *Dolori ex carentia bonorum.*

Domine ante te desiderium meum. Hîc secundum, in quo postquam setigit dolores quos habet ex malorum præsentia, consequenter enumerat illos quos habet ex bonorum carentia, & primò ex carentia bonorum gloriæ. Secundò bonum gratiæ, ibi, *Cor meum.* In prima duo. Primò exprimitur bonorum gloriæ desideratorum absentia. Secundò doloris vehementia pro absentia illa, ibi, *Et gemitus meus.* Legitur autem primum tripliciter. Primò modo, secundum quod per hoc quod est *ante*, significatur desiderij occultatio, sub hoc sensu: *O Domine omne desiderium meum*, etsi lateat omnes homines, ipsum tamen est *ante te.* 1. *Reg.* 16. Homo videt ea quæ patent. Deus autem inuetur cor. Et in *Psal.* Desiderium pauperum exaudiuit auris tua. Per hoc autem quod dicit, *Omne*, notatur desiderij multiplicitas. Vnum enim desiderauerunt Sancti, secundum illud, *Vnum petij à Domino*, &c. Sed desiderij continuitas. *Psal.* Quærite Dominum, & confirmamini. Ecce continuatio desiderij.

Alio modo legitur secundum quod per hoc quod est *ante* significatur res desiderata, sub hoc sensu, *Domine omne quod desidero, est ante te. Psal.* Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum, quando veniam & apparebo ante, &c. Et alibi: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Tertio modo secundum quod *ante* significat dignitatem desiderij sic, *O Domine omne desiderium meum*, id est, ô si digneris *ante te* esse, quia *Psal.* 12. dicitur: Desiderium iustis omne bonum. Et quasi diceret: Desiderium iustis tale est, quod non est desiderare esse in conspectu Dei. *Num.* 1. Mundi iam arcui sui, & reliquere ad inuicem non possit. Et *gemitus meus*, quo vehementer ad hoc me desiderare ostendo, [illegible]

etsi ab hominibus: illum enim libenter respicis. *Isa.*40. Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu?

Necessitas bene viuendi ex Dei intuitu.

Et nota in his verbi ostendi nobis necessitatem bene viuendi. Primò ex diuinæ visionis limpiditate, quæ hic nobis ostenditur, quia secundum quod hic dicitur, non respicit Deus tantum opera exteriora, sed etiam cordis desideria. *Domine ante te desiderium meum. Roman.*8. Qui autem scrutatur corde, scit quid desideret spiritus. *Eccles.*16. Omne cor intelligitur ab illo. Item diuinæ visionis generalitace, quia non tantum desiderium nostrum videt, sed *ante te omne desiderium.* Ad *Hebr.* 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis. Ad quod notatur illud *Eccles.*23. Omnia videt oculus illius. Item ex diuinæ visionis continuitate, & hoc significatur in hoc quod dicit, *Ante te*, nullum addens tempus. Quasi diceret: Ante te est, & nunquam retrò. *Eccles.* 15. Multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Et 17. Viæ illorum coram ipso sunt semper.

11. *Cor meum conturbatum est.* Hic enumerat dolores ex carentia bonorum gratiæ. Primò tangit dolorem conturbantem. Secundò gratiam absentem. *Dereliquit me.* Et primò absentem in affectu, secundò in intellectu, ibi, *Et lumen oculorum.* Dicit ergo: Verè gemo, quia *conturbatum est cor meum. Iob.* 16. Nunc autem oppressit me dolor meus: & in nihilum redacti sunt omnes artus mei. *Dereliquit me virtus mea*, qua debet informari affectus, & firmari intellectus: & hoc maximè virtus patientiæ est. *Cassiodor.* Malorum abundantia mollitam in se dicit patientiæ firmitatem. Et hoc esset secundum causam. Si enim virtus in affectu remansisset, cor non esset timidum nec turbatum: sed recedente virtute timidum efficitur. *Prouerb.* 28. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.

Et lumen oculorum meorum, interiorum scilicet, *non est mecum*: excæcat enim culpa. *Psal.* Supercecidit ignis, & non viderunt solem. *Iob* 31. Si vidi solem cum fulgeret, &c. Bene excæcatus est, qui solem videre non potest. *Sapient.* 2. Excæcauit illos malitia sua. Hoc autem lumen quod illuminat mentales oculos, Deus est. 1. *Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Et appropriatè filius de quo *Ioan.* 1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem, &c. Et in 8. Ego sum lux mundi. Plangere ergo potest talis anima. *Tob.* 10. Vt qui te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ? Ecce quod etiam virtus est. 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

12. *Amici mei & proximi mei.* Hic secunda pars totius Psalmi, secundum diuisionem superiùs factam. Postquam enim expressit pœnitens miserias quas sustinet in se, hic secundò illas exprimit quæ sustinuit in suo capite: & dicuntur duo. Primò passio narratur quam pro membris sustinuit. Secundò resurrectionem precatur, ibi, *Quoniam in te sperani.* In prima duo, secundum duo quæ concurrerunt ad passionem. Primò quidem tangitur aduersariorum malitia. Secundò capitis patientis patientia, ibi, *Ego autem tanquam surdus.* Aliorum malitia tangitur triplex. In opere, in sermone, *Et qui inquirebant.* Et in corde. *Et dolos tota die.* In opere adhuc tripliciter. Primò enim conqueritur de Iudæis. Secundò de propriis discipulis. *Et qui iuxta me erant.* Tertiò de Gentilibus ministris passionis. *Et vim faciebant.* De Iudæis dupliciter. Primò quia crudeliter ceperunt eum. Secundò quia in malitia perstiterunt. *Et steterunt.* Dicit ergo: Has miserias in me sustineo, sed vt loquar de iis quæ sustinui in capite meo, dico, *Amici mei*, ficti & falsi, scilicet Iudæi. *Eccles.* 37. Est amicus solo nomine amicus. Et in 6. Est amicus qui conuertitur ad inimiciriam. *Et proximi mei*, secundum carnem, *ipsi* scilicet Iudæi. Ad *Hebr.*7. Manifestum est, quod de Iuda ortus est Dominus. *Appropinquauerunt aduersum me, & steterunt me*, in illa malitia perseuerando, ita vt nec flecti possent ab ipso Pilato. *Ioan.*18. Pilatus dixit: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Ego nullam causam inuenio in eo. At illi dixerunt: Si non esset hic malefactor, &c.

Poterit etiam legi de membro ipso. Quasi dicat pœnitens: Sic patior & affligor in meipso, & ab iis grauius affligor cum quibus viuo, quia *amici mei*, mihi familiaritate, & voluntate coniuncti. *Cassiodor.* Amicus dicitur quasi animi æquus, quia æquali nobis voluntate coniungitur.

Et proximi mei, secundum carnem quos mihi coniunxit principium, quod est natura. *Cassiod.* Proximi sunt, qui nobis parentela sociantur. *Aduersum me appropinquauerunt*, à bono impediendo, *& steterunt*, in hoc perseuerando. *Cassiodor.* Qui solent esse remedia calamitatum, sunt cumulus passionum. *Mich.*7. Nolite amico credere, & nolite confidere in duce.

Et qui iuxta me erant. Hic secundum, in quo conqueritur de discipulis. Ait enim: Sic Iudæi, sed etiam quod grauius est, *qui iuxta me erant*, cognitione scilicet intellectus, & amore, pede scilicet affectus, *de longè steterunt*, timore concussi. *Matth.* 26. Stabant omnes noti eius à longè. Et tunc *vim faciebant qui quærebant animam meam*, non ad iugulandum, vnde conqueritur, Non est qui requirat animam meam, sed ad perdendum, scilicet Gentiles ministri passionis. *Psal.* Accipere animam meam consiliati sunt. De membro autem sic: *Qui iuxta me erant*, in prosperis, *& de longè steterunt*, in aduersis, nolentes condolere infirmitatibus meis. *Iob* 19. Halitum meum exhorruit vxor mea. *Cassiodor.* Quod ille vulnerabat in vulnere, ipsi sustinere non poterant in odore. Quid rogo extraneorum fastidia non cerent, dum halationes eius vxoris charissimæ sustinere non poterat?

Et vim faciebant, diabolus & ministri eius, *qui quærebant animam meam*, non aliud. *Gen.*14. Da mihi animas, cætera tolle tibi. Item nota, quod qui iuxta Dominum sunt, clerici sunt, iuxta ministerij exhibitionem. *Num.*26. Audite filij Leui. Num parum vobis est quod separauit vos Deus Israël ab omni populi, & iunxit

Necessitas bene viuendi. — *Cordis limpiditas.* — *Omnia videt.* — *Ante te.* — *Lumen oculorum.* — *Secunda pars Psalmi. Laurentius de Christi passione.* — *Passionis discipulis.* — *Conqueritur de discipulis.* — *Proximi.* — *Proximus Christi.* — *Proximus Christo multipliciter.*

sibi? Item sunt iuxta habitationem: habitant enim iuxta Ecclesiam. *Ezech.*43. Qui fabricati sunt limen suum iuxta limen meum, & postes suos iuxta postes meos. Iuxta etiam sunt cognitione. *Ierem.* 5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei sui. Sed hi de longè facti sunt, affectione. *Ierem.*12. Prope es tu ori eorum, longè autem à renibus eorum. *Gregor. in quadam homilia.* Deum vocibus sequuntur, moribus fugiunt: imò magis impugnant, & vim faciunt ipsi Christo. *Bernard.* O Domine viderut coniurâsse contra te populus tuus. Nam illi in persequutione tua primi sunt, qui in Ecclesia videntur gerere principatum. *Isa.* 65. Populus qui ad iracundiam prouocat me, ante faciem meam semper est.

Et qui inquirebant. Hic tangit malitiam oris. Ait enim: Sic me persequuti sunt opere. *Et qui inquirebant mala*, culpæ, si aliqua essent in me, & hoc *mihi*, scilicet ad damnum meum, scilicet Iudæi, contra illud *Prouerb.*24. Ne insidiéris, & quæras impietatem in domo iusti. *August.* Qui quærebant peccatum in eo qui peccatum non fecit, restat vt fingerent quod non inueniebant. Et hoc est quod dicit: *Loquuti sunt vanitates.* Quinque enim finxerunt falsitates. Primò, quòd tributa dari Cæsari prohiberet. *Luc.* 23. Hunc inuenimus subuertentem gentem, & prohibentem tributa dari Cæsari. Secundò, quòd ipsum populum contra Cæsarem conciaret. In eodem paulò post: Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc. Et intelligebant de commotione contra Cæsarem. Tertiò, quòd se in iniuriam Cæsaris regem faceret, & iactaret. *Ioan.* 19. Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. Quartò, quòd de reparatione templi in die tertio se iactaret. *Marc.*14. Nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & post triduum aliud non manu factum ædificabo. Et hoc falsum erat. Quintò, quod blasphemaret in Deum, eò quòd diceret se Dei filium sessurum à dextris Dei, & venturum ad iudicandum. *Matth.*26. Videbitis filium hominis, sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit. Et post mortem corde, *dolos tota die meditabantur*, quando pecunia custodes corrumpere moliti sunt. *Matth.* 28. Consilio accepto pecuniam copiosam dederunt dicentes: Dicite quia Discipuli eius venerunt nocte, & furati sunt eum vobis dormientibus.

Possunt & hæc legi de membro. *Qui inquirebant mala mihi*, carnales scilicet amici, qui ad culpam impinguni, quod significatum fuit in vxore *Iob* 3. Benedic Deo, & morere. *Micha.* 7. Inimici hominis, domestici eius. *Loquuti sunt vanitates*, corpori, non animæ consulendo: dicunt enim quid Laban *Gen.* 31. Cur me ignorante fugere voluisti, nec indicasti mihi vt prosequerer? 187. *Et dolos tota die meditabantur*, quomodo possint extinguere initium boni propositi. Propter quod *Eccles.*37. Noli consiliari cum eo qui tibi inuidet. Et nota, quod vaniloquium est turpis inquinatio ipsius vaniloqui. *Gregor. in Pastor.* Auctorem suum loquacitas inquinat, quam seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat. *Lenit.*15. Vir qui patitur fluxum sanguinis, immundus erit. Est etiam cordis seductio. *Iacob.*1. Non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, eius vana est religio. Item vacuitatis ab omni bono manifestatio. *Seneca in lib. de naturalibus quæstionibus.* Vides quantò sonoriora sunt vacua quàm plena. *Prouerb.*19. Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. *Matth.*21. dictum est arbori in qua non erant nisi folia: Nunquam nascantur ex te fructus in sempiternum. Item oris abusiones sunt. *Chrys. super Matth.* Famulum habentes ipso vtimur ad necessarias res, os autem habetes ad res inutiles. Item terribilis est valde toti consortio in quo habitat: quippe *Iacob* 3. dicitur: Lingua ignis est vniuersitas iniquitatis in membris nostris, quæ vitam natiuitatis incendit. Hunc autem ignem accendunt & euomunt continuè loquaces; quis non timerer habitare iuxta talem? Propter hoc *Eccles.*9. dicitur: Terribilis in ciuitate sua homo linguosus. Item locum dat in se diabolo. Sicut enim instructio, vel sancta oratio locum dat Deo, sic vaniloquium diabolo. *Super Matth.* Vanum sermonem dicentes, dant locum in nobis immundis spiritibus agendi quod volunt, contra illud. *Ephes.*4. Nolite locum dare diabolo.

14. *Ego autem tanquam surdus.* Ostensa aliorum malitia, hic subiungitur Christi patientia in omnibus istis, & tangitur duplex patientia. Vna qua se non excusauit. Alia qua alios non accusauit. *Et factus sum sicut homo.* In prima duo. Primò, quòd non excusauit se. Secundò ostendit quomodo se habuit, ibi, *Et sicut mutus.* Dicit ergo, Sic contra me sæuiebant, *ego autem tanquam surdus non audiebam*, id est, me exhibui tanquam surdum. *Ierem.* 11. Ego autem quasi Agnus innocens qui portatur ad victimam, non audiens quæ dicebant, & sic non excusans me.

Et sicut mutus non aperiens, qui non aperit os suum ad vituperandum. 1. *Pet.* 2. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Sic & pœnitens debet se habere erga malos tam domesticos quam alios, vt dicat: *Ego autem tanquam surdus non audiens. Eccles.* 28. Sepi aures tuas spinis. *Et sicut mutus non aperiens os suum*, quantumcumque crucietur. *Prouerb.*26. Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Et dicit: Non aperiens os suum, scilicet ad murmurandum. *Sap.* 1. Custodite vos à murmuratione, quæ nihil prodest.

Et nota, quòd maledicentibus debes te exhibere surdum, propter oblatam amaritudinem. Oblatis enim amaris gustui, claudis os tuum ne recipias. Sed maledictio grauat auditum, & claudit eum. Est ei amara. *Eccles.* 27. Maledictio illorum auditui grauis. *Psal.* Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Propter hoc dicitur *Eccles.* 22. Non audire linguam nequam. Item propter inficiendi virtute venenosa existit sæpe verba maledicta. *Iacob.*3. Lingua malum inquietum, plena veneno mortifero. Et in *Psal.* Venenum aspidum, &c. Et sic finitur

Malorum aures obturandæ.

eorum & labia & lingua. 1.ad *Cor.*15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Item ne parias prolem consimilem, scilicet maledictum: Verbum enim semen est. *Luc.* 8. Semen est verbum Dei. Et maledictio semen maledictum. Non accommodes aurem huic maledicto, tanquam matrem, ne generes prolem similem, verbum scilicet maledictum. *Psal.* Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Ideò dicitur *Eccl.* 13. Caue tibi, & attende diligenter auditui tuo.

15. *Et factus sum sicut homo.* Hic ostendit, quòd nec alios accusauit, asserens duo. Quòd se exhibuit quasi non audiret. Secundò quasi nihil loqui de malis illorum sciret. *Et non habens.* Dicit ergo: Sic quantum ad excusationem factus sum tanquam surdus & mutus, & quantum ad illorum accusationem, *factus sum velut homo non audiens*, quasi audire non possem, *& sicut homo non habens in ore suo redargutiones*, paratas quibus possem eos accusare. *Hieron.* Cum me sputis inficerent, arundine verberarent, illuderentque genu flexo, nihil commotus respondi. *Iob* 3. Nonne dissimulaui? nonne silui? Et venit super me tribulatio. *Isa.*16. Tacui, semper silui, patiens fui. Sed quomodo dicitur hoc cum dicatur. *Matth.*23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ. Multas ibi redargutiones habuit in ore. Respons. Ante passionem multas habuit, in passione nullas. Et hoc intelligit hic. Sic iustus fiat non audiens aliorum sibi illata vituperia. secundum illud *Eccles.* 27. Cunctis sermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum. Et non habeat in ore redargutiones, sed magis taceat, quia *Eccles.*7. Est tacens qui inuenitur sapiens. Et hoc valde bonum. Primò ne maledicentis augeat incendium. Materiam enim igni adiicit, qui maledictum pro maledicto impendit. *Eccles.*8. Ne litiges cum homine linguato, & non struas in ignem illius ligna. Item ne comburas teipsum. Si enim ei durè respondeas, teipsum cum illo inflammas. Ad *Galat.*5. Inuicem mordetis & comeditis, videte ne abinuicem consumamini. *Eccles.* 8. Ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. Item vt de inimico lucreris amicum. *Eccles.*6. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. *Socrat.* Amicitiæ principium est bene loqui, maledicere principium inimicitiarum. Item vt ostendas te Christi seruum. 1.ad *Tim.*2. Seruum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse. Item vt tanquam fortis obtineas triumphum. Ad *Rom.*16. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. *Cassiod.* Nihil potest esse fortius, nihil egregius, quam audire noxia, & non respondere contraria. Iste fortis obtinet campum.

16. *Quoniam in te Domine speraui.* Hic secunda pars secundæ totius huius Psalmi, in qua post positam conquestionem eorum, quæ in capite passus est, precatur in persona capitis resurrectionem: & dividitur hæc pars in tres partes. Primò asserit se habere confidentiam vt exaudiatur. Secundò probat quod debeat exaudiri, *Quia dixi: Nequando supergaudeant.* Tertiò supponit orationem. *Ne derelinquas me.* In prima duo. Primò tangit confidentiæ causam. Secundò exprimit confidentiam ipsam quam habet. *Tu exaudias me.*

Dicit ergo: Sic in passione tacui. Et hoc ô *Domine, quoniam speraui in te.* Vel sic: Illi me affligebant, & ego *Domine speraui in te*, quia spes in te habita firmam & fortem generat patientiam. *Ierem.*30. In silentio & spe erit fortitudo mea. Et in *Psal.* Et in Domino sperans non infirmabor. Propter hoc dicit *Ierem.* 17. Spes mea tu Domine in die afflictionis. Et quoniam ita est, tu exaudies me, confidenter assero Domine Pater. In *Psal.* Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum, &c. Et alibi, Qui saluos facis sperantes in te. Qui es *Deus meus*, id est, meæ humanitatis: inquantum enim Deus sum, vnus sum tecum Deus.

Tertia pars Psalmi, ubi Christus de resurrectione.

Potest & hoc legi in persona ipsius pœnitentis. Quasi diceret: Hoc quod prædixi, mihi faciunt, sed in tot aduersis speraui in te Domine. *Cassiod.* Salutaris medicina est, in aduersis semper sperare. Et quoniam hoc est, *tu exaudies me Domine Deus meus. Tob.* 13. Non deseruit sperantes in se. Et nota, quòd in afflictione sperandum est in Deo. Primò quia hæc spes habet consolationem. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes. 2.*Paral.*23. Vehementer sunt consolati filij Iuda, eò quod speraßent in Domino Deo patrum suorum. *Psal.* Lætentur omnes qui sperant in te, &c. Secundò quia generat mentis securitatem. *Psal.* In Deo speraui, non timebo, &c. Efficit etiam in mente fortitudinem. *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. *Psal.* Et in Domino sperans non infirmabor. Diuinam etiam meretur protectionem. *Psal.* Protector est omnium sperantium in se. 2. *Reg.* 22. Deus meus fortis meus, & sperabo in eum. Et statim additur: Scutum meum, & cornu salutis meæ. Et tandem plenam meretur liberationem. Hoc est quod dicitur alibi. In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & liberasti eos. Et quod totum consummat, æternam meretur retributionem in corpore. *Prouerb.* 28. Qui sperat in Domino, sanabitur, ab omnibus infirmitatibus in corpore, & in mente. *Psal.* Qui saluos facit sperantes in te.

Spes in tribulatione multis omnibus necessaria.

17. *Quia dixi, Nequando supergaudeant.* Hic subiungitur persuasio, & primò persuadet ab inimicorum malignitate. Secundò à sua bonitate. *Quoniam ego in flagella.* Persuadet autem à malignitate duplici. Primò cordis. Secundò oris. *Dum commouentur pedes mei.* Dicit ergo: Sic exaudies, & hoc debes, quia dixi orando: O Domine, *nequando supergaudeant mihi inimici mei*, id est, gaudeant super me, ad confusionem meam. *Prouerb.*5. Stultorum exultatio, ignominia aliorum, quos non diligunt. *Dum commouentur pedes mei*, vt ruant in malum, quod forte fit propter bonum meum. *Super me mala loquuti sunt*, id est, gratulabunda & læta. *August.* Aliquando labuntur in aliquod peccatum, tunc ibi exurgunt labia inimicorum, quia rursus *Prouerb.*15. Stultitia gaudium stulto.

Et nota, quòd qui lætantur de malo alterius, primò Christi membra se non esse ostendunt: si enim membra essent, dolorem compatiebantur sentirent. 1.ad *Corinth.* 12. Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur alia membra.

Lætitia de malo proximi detestanda.

Vade

Vnde membrum se esse ostendebat, qui dicebat 2. ad *Corinth.* 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? non dixit: Et ego non lætor. Secundò sciant, quòd hanc lætitiam citò amittunt. *Mich.*7. Ne læteris inimica mea, quia cecidi: consurgam. *Seneca ad Lucil.* Multi ceciderunt vt altius surgerent. Item idem: Inimicus Romæ incendia ob hoc vnum doluit, quòd sciret meliorà resurrectura quam arsissent. Tertiò cognoscant, quòd similiter expectare possunt. *Thren.*1. Omnes inimici mei audierunt malum meum, & sient similes mei. Vnde alibi, Sicut fecisti, fiet tibi, retributionem convertet in caput tuum. Item damnationem meritò incurrunt. *Proverb.*27. Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. *Baruch.* 4. Gratulari sunt in tua ruina, & lætati sunt in casu tuo: sic contristabuntur. Propter hoc bonum est Socratis verbum: Malum alienum, gaudium ne feceris tuum.

18. *Quoniam ego in flagella.* Hic persuadet ex bonis propriis. Primò à sua charitate, qua appetit pati. Secundò à sua humilitate qua peccata nostra sua voluit reputari, ibi, *Quoniam iniquitatem.* Tertiò à patientia eorum quæ sustinuit iam completa morte, scilicet in triduo, ibi, *Inimici autem mei vivunt.* In prima duo. Primò monstratur charitas qua voluit pati. Secundò qua voluit etiam ipsis mortem inferentibus compati. *Et dolor meus.* Dicit ergo secundum *Hieron.* Sic exaudiet propter prædicta, & etiam *quoniam ego in flagella paratus sum*, qui oblata fugi regna. *Hieron.* Qui regiam fugit dignitatem. *Ioan.*6. Ad flagella se obtulit. Eiusdem 17. Quem quæritis? Dicunt ei, IESVM Nazarenum. Respondit: Ego sum. *Isa.*50. Retrorsum non abij: corpus meum dedi percutientibus & genas meas vellentibus.

Triplex charitatis Christi argumentum.

Et dolor meus, compassionis ad humanum genus, maximè ad meos crucifixores, *in conspectu meo semper. Isa.*53. pro transgressoribus rogauit. Et *Luc.* 23. Pater ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt. Hæc verba compatientis fuerunt. De pœnitente legit *August.* secundum eandem continuationem. Quasi diceret: Exaudies, & debes, dicit pœnitens, *quoniam ego in flagella paratus sum*, sciens illud ad *Hebr.*12. Quem diligit Deus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Et constat quam multò durius omnes alios qui refugiunt flagellari: vnde nullus eius euadit flagellum. *August.* Vsque adeò omnes flagellantur, vt nec illi pepercerit, qui peccatum non habuit. Ad *Rom.*8. Qui proprio filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. *Et dolor meus*, causa scilicet doloris mei, scilicet peccatum, *in conspectu meo semper*, secundum illud, Iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum, &c.

Triplex terminus flagellum ad flagella Dei.

Nota, vt videas quid sit paratum esse ad flagella, tres status hominum. Sunt enim quidam qui dicunt: Semper hæc mala nobis evenient, & illa, quid agimus? Et isti non se parant ad flagella. *Seneca ad Lucil.* Quam multa expectata nunquam comparuere: & si futurum sit quod vitas, dolore superuenienre, satis cito dolebis cum euenerit. De talibus *Sap.*17. Semper pertimescit facta perturbata conscientia. Alius est status dicentium: Non venient nobis mala, & tanquam nimis securi non parant se ad illa. De talibus 2. ad *Thessal.*10. cum dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus superueniet illis interitus. Tertius status est sperantium mala posse contingere, & eorum contraria. Isti sunt discreti, seipsos exhortantes ad malorum sustinentiam, si venerint, & isti se parant ad flagella. Sic docebat paratos esse. *Iudith* 8. Reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus tanquam serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram, euenisse credamus.

19. *Quoniam iniquitatem meam.* Hic persuadet ab humilitate qua nostram culpam confitetur suam. Primò confessione oris. Secundò satisfactione operis, ibi, *Et cogitabo.* Dicit ergo secundum *Hieron.* Propter præcedentem charitatem exaudies, & etiam, *quoniam iniquitatem meam*, id est, meorum *annuntiabo*, meam reputando, secundum illud *Isa.*46. Ego feci, & ego feram. *Et cogitabo*, id est, operam dabo, *pro peccato meo*, id est, meorum, sanando & delendo, secundum illud *Eccles.* 38. Curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta sanitatis, & vnctiones conficiet sanitatis. De pœnitente sic: *Exaudies*, propter prædicta, & etiam, *quoniam iniquitatem meam*, non æquitatem, sicut multi, *annuntiabo*, confitendo ipsam sacerdoti; non eam sociis iactando. *Matth.* 8. Vade, ostende te sacerdoti. *Christi humilitas.*

Et cogitabo, sollicitus ero: sic enim habet veritas Hebraïca, *pro peccato meo*, curando, attendens iudicis districtionem, secundum illud *Iob* 23. A facie eius turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor. Nota, quòd cogitare debes pro peccato, vt ipsum cures: cum enim peccasti, læsus fuisti, secundum illud *Luc.*10. Homo quidam descendebat de Ierusalem in Iericò, & incidit in latrones, &c. Et sunt plagæ quasi incurabiles. *Eccles.*21. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas. Plagæ illius non est sanitas: quippe vulneratus es ab iniquitate in loco nobili, scilicet in corde: & ipsa romphæa in corde relicta est. *Proverb.*27. Nequitiæ sunt in corde illius. Sed esto quod romphæa sit extracta per confessionem oris, nunquid non oportet vt cogites de curatione vulneris? ita si audies illud *Isa.*1. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non est circumligata nec fota oleo, nec curata medicamine. Item cogitare debes pro peccato, vt vites: quia nihil est amarius, etsi videatur dulce. *Ierem.* 2. Vide quam malum & amarum est dereliquisse te Dominum Deum tuum. Item cogita vt vites frustrationem perpessi laboris. Ad *Gal.*3. Sic stulti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Tanta passi estis sine causa? Item cogita, vt vites pœnam grauiorem inueterati vulneris. Vnde *Cassiodor.* Cicatrices sunt præcedentium vulnerum sanata vestigia, quæ grauius affligunt quando transacta pericula remeant. *Cogitatio peccatis multa vtilis.*

Inimici autem mei vivunt. Hic persuadet à pœna, quam sustinuit in triduo mortis suæ patienter; & dicuntur tria. Primò inimicorum prosperitas. Secundò multitudo. *Et multiplicati sunt.* Tertiò malignitas. *Qui oderunt.* Et tangitur triplex. 2

plex.Cordis. *Qui oderunt*.Operis. *Qui retribuunt*. Et oris. *Detrahebant mihi*.*Gloſſa* autem non legit hoc niſi de pœnitente,ſed *Hieron*.legit de Chriſto ſic.:Exaudies propter antedicta,& etiam propter patientiam. *Autem*,quia.Vel ſic:*Cogitabo pro peccato meo*,id eſt,meorum,curando & ſanando. *Autem*,ſed *inimici mei*,iterum dum ad faciendum hoc morior,& iaceo in ſepulchro,*viuunt*,in vita ſuſtinentur à me in patientia,propter pœnitentiam ab eis expectandam. *Sap.11*. Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam. *Et confirmati ſunt*,id eſt,proſperati,& ſuperbi facti, *ſuper me*,id eſt,contra me. Vnde fuit maior patientia ſuſtinere. Ad *Rom.9*. Suſtinuit vaſa iræ apta in interitum.

Et multiplicati ſunt,plures numero facti,cum viderent me mortuum , & ſepultum. Supra in *Pſal*. Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Quantò enim plus creſcit bonum in aliquo,tantò frequentius multiplicantur ei aduerſarij. 1.ad *Cor.vlt*. Oſtium mihi magnum & euidens apertum eſt , & aduerſarij multi. *Pſal*. Factus ſum tanquam vas perditum , intrando clauſtrum. Et ſequitur : Audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu *Qui oderũt me iniquè*,cum eos diligerem,& pro eis mortuus iacerem. *Pſal*.Poſuerunt aduerſum me mala pro bonis,& odium pro dilectione mea.De pœnitente ſic:Cogitabo pro peccato meo. *Autem*, ſed *inimici mei*,mali permiſſione tua mihi aduerſantes,*viuunt*,id eſt,lætantur & iocundi ſunt in vitiis,cùm ego doleam. *Eccleſ*.enim 30. Iocunditas cordis hæc eſt vita hominis. Sed ſua vita peior eſt morte mea. *Eccleſ*.4. Laudaui magis mortuos quam viuentes. *Et confirmati ſunt* , in lætitia ſua, *ſuper me*, id eſt , propter mala mea. *Thren*.1. Omnes inimici mei audierunt malum meum,& lætati ſunt. *Et multiplicati ſunt qui oderunt me iniquè*, quia odiunt vnde deberent diligere,quia pœnitẽo.Primum quod innuit,graue: ſecundum quò ſ de malis meis gaudent,grauius: ſed hoc eſt,quia multiplicati ſunt,grauiſſimum.

Nota etiam,quòd inimici iſti ſunt dæmones, *qui viuũt*,quia immortales ſunt,in quo notatur eorum ſapientia multa ad nocendum. *Iob* 12.In antiquis eſt ſapientia,& in multo tempore prudentia. *Et confirmati ſunt*,fortitudine.Ecce fortitudo. *Iob* 40.Nõ eſt poteſtas ſuper terram quæ ei valeat comparari. *Et multiplicati ſunt*. Ecce multitudo.Haymo:Sicut radius ſolis plenus eſt atomis , ſic aër iſte caliginoſus plenus eſt dæmonibus. *Apoc*.9. Numerus equeſtris exercitus vicies millies dena millia. Vbi tot equeſtres, multi pedeſtres. *Qui oderunt me iniquè*.Ecce magnitudo iræ. *Apoc*.12. Væ terræ & mari , quia diabolus deſcendit ad vos habens irã magnam.

21. *Qui retribuunt mala*,de Chriſto,ita *me oderunt iniquè*,illi etiam qui retribuunt mala pro bonis mihi, vt ſic eſſent mali opere , ſecundum illud *Ioan*. 10. Multa bona opera oſtendi vobis de Patre meo, propter quod horum me lapidatis? Ipſe dulcedinem æternæ vitæ oſtendebat eis, ſeipſum, & ipſi porrigebant ei acetum. *Hieron*. Dulcedinem æternæ vitæ ſitientem aceto potauerunt & felle. *Detrahebant mihi*,vt exuperaret cordis malitia , etiam in ore. *Matth*.27. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Et rurſum : Domine recordati ſumus , quia ſeductor hic , &c.

Quoniam ſequebar bonitatem.Propter obedientiam ſcilicet ſuſcipiendo gratanter mortem. Ad *Phil*.2. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem. De pœnitente ſic:Ita multiplicati ſunt inimici , & etiam *qui retribuebant mihi mala pro bonis*, ſaltem pro bonis exemplis, quod eſt peſſimum genus ingratitudinis.Primus enim gradus ingratitudinis eſt reddere bonum modicum pro magno.Secundus reddere nullum bonum pro bono etiam modico.Tertius nullum pro magno.Quartus malum pro bono modico. Sed ſummus malum pro bono magno , quod nullo modo debet fieri. *Ierem*.18.Nunquid redditur pro bono malum ? Tales,inquam,*detrahebant mihi*,dicentes, Hypocrita eſt : cum dicatur *Sap*.1. A detractione parcite linguæ. Et hoc *quoniam ſequebar bonitatem* , Chriſtum , qui eſt ipſa bonitas,qui pauper fuit propter meam iniquitatem. 1. ad *Theſſ*.5. Videte ne quis malum pro malo reddat,ſed ſectamini bonitatem inuicem & in omnes.

Quinque gradus ingratitudinis.

Nota , quòd eſt primus gradus detractionis detrahere etiam malè agentibus. Secundus & deterior,detrahere nihil agentibus. Sed tertius & peſſimus , detrahere bona agentibus. Et in hoc ſupremo gradu dignus eſt detractor maxima confuſione. *Pſal*.Cooperiantur confuſione & pudore,qui detrahunt mala mihi.

Tria detrahere. Bona genera.

Et nota,quòd qui detrahit bono, oſtendit ſe habere infirmitatem in oculo ſpirituali,ſcilicet in intellectu. Iuſtus enim eſt ſol. *Eccl*.27.Sanctus homo manet in ſapientia ſicut ſol.Sol autem non diſplicet oculo ſano. *Eccleſ*.11. Dulce lumen , & delectabile oculis videre ſolem , ſecundum quod *Auguſt.in lib.confeſſ*.Oculis ægris odioſa eſt lux,quæ ſanis eſt amabilis. Ergo qui de bono dicunt illud *Sap*.3.Grauis eſt nobis ad videndum, oſtendunt ſe habere infirmum oculum. Item oſtendunt ſe habere iniquitatem in affectu : ſi enim boni eſſent, bonos diligerent. *Eccleſ*.27.Omne animal diligit ſibi ſimile. *Prouerb*.13. Ambulans recto itinere,ac timens Dominum,deſpicitur ab eo qui infami graditur via.

Prauitas detractoris.

22. *Ne derelinquas me*. Hîc tertium, in quo ſubiungitur perſuaſioni oratio.Primo ergo orat ne diuinitas ſeparetur : loquitur enim Chriſtus. Secundò vt velociter ſuſciteturr. *Intende in adiutorium meum*. In prima duo. Primò,ne diuinitas ſeparetur ab anima in inferno. Secundò ne à carne in ſepulchro. *Ne diſcefferis à me*. Legit ergo *Gloſſa* de membro & de capite. Primò de membro ſic:Iſta mala mihi inferunt aduerſarij, quæ ſunt ſoli homini importabilia. *Prou*. 27. Graue ſaxum , & onerоſa arena , ſed ira ſtulti vtroque grauior eſt.Ergo Deus *ne derelinquas me* ſolum,ſed ſis ſocius vt poſſim ſuſtinere. *Eccl*.2. Coniungere Deo, & ſuſtine.Vel ſic: Mala mea geſſi , de quibus pœniteo : ſed ô *Domine Deus meus,ne derelinquas me* , ne tedeam ad relicta. *Caſſiod*. Ille quando à nobis recedit , animos ſectamur errores : quia neceſſe eſt abſente via rectiſſima ſemper errare. Quod ſi ad horam relinquis , tamen ne diſceſſeris à me penitus , ſecundum illud quod dicitur *Iſa*. 54. Ad punctum,& in modico reliqui te. Et ſic oſtendit ſe timere recidiuum:ſcit enim,quòd per hoc abominabilis Deo reddetur:quia *Prou*.26.Sicut canis qui reuertitur ad ſuum vomitum, ſic imprudens,vel imprudens,qui iterat ſtultitiam ſuam.

De

De Chriſto ſic : Sic exultant, perſequuntur, & detrahunt mihi ſepulto inimici mei : ſed ô Domine Pater *Deus meus* , Deus humanitatis meæ *ne derelinquas me*. Non dico ſimpliciter, ſed relinquendo dui in inferno : vnionem enim ſcio ſic factam , vt non ſit omninò ſeparabilis : & hoc factum eſt. In *Pſal*. Non derelinques animam meam in inferno. *Ne diſceſſeris à me* , corpus in ſepulchro dimittendo : & hoc tantum eſt ſimiliter mihi. Ibidem : Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

23. *Intende in adiutorium meum*. Hîc ſecundum, in quo petit vt velociter ſuſciteturr , & continuo. Sic petiui vt non me deſeras , quantum ad animam in inferno , nec quantum ad corpus in ſepulchro : imò ô Domine Pater Deus ſaluris meæ,auctor immunitatis à peccato quæ eſt in me. *Iſa*. 53. 1. *Petr*.2. Qui peccatum non fecit , nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et glorificationis corporis mei. *Act*.3. Deus Patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum IESVM. *Intende in adiutorium meum* , me velocſter ſuſcitando , vt anima mea citò ſpoliet infernum , ſecundum illud ad *Coloſſ*.2. Expolians principatus & poteſtates , &c. Reſumpto proprio corpore de morte triumphet , ſecundum illud promiſſum , *Oſee* 13. Ero mors tua ô mors , morſus tuus ero inferne.

De pœnitente ſic : *Ne diſceſſeris à me* , vt per hoc malum vitem commune. Inſuper *intende in adiutorium meum* , vt bonum faciam: quia aliter non poſſum. *Iſa*.26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. *Ioan*. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Vel ſic: Ne derelinquas me , ne diſcedas à me , in proſperis, & in pace , quod contingit frequenter. *Oſee* 13. Adimpleti ſunt , & ſaturati ſunt , & eleũauerunt cor ſuum , & obliti ſunt mei. Et etiam *intende in adiutorium meum* in aduerſis. *Pſal*. Deus meus in auxilium meum reſpice.

Domine Deus ſalutis meæ , dator. *Prouerb*.12. Equus paratus ad diem belli , & Dominus ſalutem tribuet. *Pſal*. Qui das ſalutem regibus. Dator ſalutis naturæ , contra morbum. *Pſal*. Homines & iumenta ſaluabis Domine. *Eccleſ*. 34.Illuminans oculos.Dans ſanitatem & vitam gratiæ contra peccatum. *Pſal*. Sana animam meam quia peccaui tibi. Et alibi , Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. *Ierem*.3.Conuertimini filij reuertentes,& ſanabo reuerſiones veſtras. Gloriæ , contra infernum. *Iob* 36. Saluabit te de ore anguſto latiſſimè. Item ſalutis conſeruator. *Prouerb*. 2. Cuſtodiet rectorum ſalutem. Item ſaluris conſummator , quando ita ſanabit patientem ſuum vt fiat omninò impaſſibilis. *Ioan*.7. Totum hominem ſanum feci in ſabbato , in illo æterno de quo tactum eſt in titulo Pſalmi. Et ad *Hebr*.4. Relinquetur ſabbatiſmus populo Dei.

IN XXXVIII. PSALMVM.

1. *In finem , ipſi Idithun, Canticum Dauid.*

2. *Dixi : Cuſtodiam vias meas.* Nota in principio quod legitur 1.*Paralipom*.16. de inſtitutione cantorum à Dauid reducta arca de domo Animadab in Ieruſalem. Et illud 2. *Paralipom*.23. quòd erant quatuor millia qui Pſalmos , quos Dauid diuina inſpiratione ediderat , cantabant vocibus propriis , organis, citharis , nabblis , tympanis , & tubis , & omnibus muſicis inſtrumentis. Et illud *Paral*.25. quòd illis præpoſuit cantores 88. Viros , inter quos fuerunt principaliores Aſaph , Cinan, Ethan , & Idithun. Horum nomina frequenter præponuntur Pſalmis , ſcilicet in rituli Pſalmorum , non quia compoſuerunt Pſalmos, imò ſolus Dauid : ſed duplici alia de cauſa. Primò ſecundum *Caſſiodor*. vt monſtretur,quòd commendabiliter ſuum officium exercuerint, & digni ſunt æterna memoria. *Prouerb*. 10. Memoria [illegible]um laudibus. Ad *Hebr*. *vlt*. Mementote præpoſitorum veſtrorum. Secundò quia per nominum eorum interpretationes, ſæpè aperitur intellectus Pſalmi , ſicut in iſto accidit : Idithun qui interpretatur tranſiliens: & agitur hic de tranſiliente mundum , qualis eſt pœnitens , & perfectè & rectè conſequens ad lamentum & gemitum pro peccatis, de quo actum eſt in præcedenti Pſalmo.

Cur cantorum nomina Pſalmis præfiguntur.

A titulo colligitur argumentũ Pſalmi: agit de tranſilitente mundum, primò à mũdo in ſe, ſecundò à ſe in Deum.

Senſus ergo tituli talis eſt : *Canticum* hoc eſt ordinans nos , *in finem* , dictum *Apoc. vlt*. Ego ſum *α & ω* , princ'pium & finis. *Canticum* , inquam , *Dauid* , id eſt , à Dauid editum: & hoc pro Idithun , id eſt , pro tranſiliente. Primò à mundo in ſeipſum primo ſaltu, & poſt à ſe in Dominum ſecundo ſaltu. Nec mireris ſi dico hominem ſalire à mũdo in ſeipſum, quia extra ſe eſt homo amans mundum , quia in mundo. *Matth*.6. Vbi eſt theſaurus tuus,&c. *Iſa*.46. Redite prævaricatores ad cor. De hoc duplici ſaltu poteſt intelligi illud 2. *Reg*. 16. Videbat Michol regem ſubſilientem , de mundo in ſeipſum,& ſaltantem, de ſeipſo in Deum. Sic coram nobis ſaliunt viri ſanctiꝰvnde mirũ, quòd non mouent nos ad ſaltandum. *Matth*. 11. Cecinimus vobis , & non ſaltaſtis , &c.

Nota , quòd cum Pſalmus ſit pro Idithun, id eſt , pro tranſiliente Dei , diuiditur in duas partes, ſecundum duplicẽ ſaltum qui tactus eſt. In prima enim parte introducitur ſubtrahens ſe ab aliis,& vacãs propriæ cuſtodiæ,& ſic à mũdo ſaliẽs in ſe.Secundò vacans Deo,id eſt,contemplationi , in quo intelligitur ſaltus ſecundus in Deũ,ſcilicet à ſe,ibi,*Camabit cor meum*.In prima tria. Primò dicit hîc introductus , quod primum ſaltum propoſuit , ſcilicet à mundo redire in ſeipſum ad ſui cuſtodiam. Secundò,quòd ad impletionem propoſiti cito perueniꝛ. *Poſui oris meo*. Tertiò oſtendit , quod reuerſus ad ſe inuenit , vt velit ſaltare vlterius, ibi, *Obmutui, & humiliatus ſum*. In prima duo ſecundum duo quæ dicit ſe propoſuiſſe. Primò occupari circa propriam cuſtodiam. Secundò conſummare & perficere illam occupationem. *Vt non derelinquam*.

Ab exterioꝛe tranſitus ad ſui cuſtodiã.

Dicit ergo: *Dixi*,id eſt,propoſui & ordinaui in corde meo, *Cuſtodiam vias meas*, cogitationes , loquutiones, operationes. Hæ viæ de quibus *Ierem*.7. Bonas facite vias veſtras. Ad hoc inuitat nos Aggæus etiam in primo:Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. *Cuſtodiam* autem ne oberrem , circumſpiciendo & cogi-

tando quæ est iacta via. *Prouerb.* 14. Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Ne declinem postquam intrauero recte incedendo. *Numer.* 21. Non declinabimus in agros vel vineas, temporalibus adhærendo, nec bibemus aquas ex puteis, curiosa perscrutando: sed regia via incedemus. Non declinabimus neque ad dexteram, vltra debitum faciendo, neque ad sinistram, omittendo. Ne deficiam in ipsa bona via, perseuerando. *Ierem.* 6. State super vias rectas. Et intantum custodiam, *vt non delinquam in lingua mea*: quod valde difficile est. *Iacob* 3. Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. *Custodiam* autem *vt non delinquam*, detrahendo. *Sapient.* 1. A detractione parcite linguæ. Adulando, sicut illi de quibus in *Psal.* Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula, quia interficiunt illum cui adulantur mentiendo: quia *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam. Veritati contradicendo, ne sensum perdam. *August.* Multi studio contradicendi amiserunt sensum. *Isa.* 50. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico. Peruersè iurando. *Eccles.* 23. Vir multum iurans, non discedet de domo eius plaga. Sophisticè loquendo. *Eccles.* 27. Qui sophisticè loquitur, odibilis est, in omni re defraudabitur. Non est illi à Deo data gratia. Verbum Dei indignis proponendo secundum illud *Matth.* 7. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos. Et demum superflua & inutilia proponendo, vel loquendo. *Eccles.* 23. Indisciplinatæ loquelæ ne assuescas os tuum, est enim in illa verbum peccati. *Matth.* 12. De omni verbo otioso, quodcumque loquuti fuerint homines, reddent rationem.

Lingua delinquitur multipliciter.

Posui ori meo. Hic secundum, in quo asserit se peruenisse ad impletionem propositi. Duo autem dicuntur. Primò, quòd se segregauit vsque ad custodiam oris. Secundò causa subditur quare hoc facere voluit. *Dum consisteret.* Dicit ergo: Sic proposui, & sic feci, quia *posui ori meo custodiam.* Vel sic secundum *Cassiodorum.* Custodiam linguam, & nunc quia custodiendo ostium linguæ, scilicet os meum, *posui ori meo custodiam*, tanquam feram quandam. *Eccles.* 18. Facito ostia & seras. *Cassiod.* Sera dicitur, eò quod in sero ostiis adhibeatur. Hoc attendant senes, quibus iam serò est, vt ponant ori suo seras. In positione autem signatur stabilitas: quasi custodiam stabilem mihi, sicut *Ioan.* 15. Posui vos vt eatis. Sed quare pones custodiam? Nunquid propter bonos auditores, de quibus *Prouerb.* 25. Inauris aurea, & margarita fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem? Non, sed potius *dum consisteret aduersum me peccator*, peruersus & nequam auditor, ille scilicet de quo 1. ad *Corinth.* 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. Sic Christus nihil voluit respondere Herodi. *Luc.* 23. Interrogabat eum multis sermonibus, & ipse nihil respondit. *Psal.* Considerat peccator iustum. *Matth.* 22. Miserunt ad eum sacerdotes peccatores, vt ipsum caperent in sermone.

Obmutui, & humiliatus sum. Hic est tertium quod in se inuenerit vt cogatur vlterius salire, quia dolorem: & tanguntur duo. Primò dolor. Secundò causa doloris. *Et dolor meus.* Causa autem doloris est duplex. Vna quia silendo nocuit. Secunda quia bonis non profuit. *Et silui à bonis.* Ait enim: Sic proposui & feci, vnde *obmutui*, id est, penitus tacui, *& humiliatus sum*, id est, vilis & nullus reputatus ab illo peccatore, qui aduersum me consistebat. *Eccles.* 11. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis ponit maculam. Vel sic: *Obmutui*, & non intumui interius sicut multi faciunt, qui de silentio contra alios superbiunt. *Sap.* 4. Disrumpet illos inflatos sine voce. *Et silui à bonis* verbis quibus alios edocerem, vel *à bonis* hominibus docendis propter consistentes aduersum me. Scio enim in hoc casu verum esse illud *Prouerb.* 25. Gloria Domini est celare verbum. *Ezech.* 3. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo: & eris mutus, nec quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est. *Matth.* 7. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos.

3.

Et dolor meus, quem prius habui de peccatis, *renouatus est*, quia bonis subtraho spiritualia alimenta. *Isa.* 6. Væ mihi quia tacui. *Iob* 16. Si loquutus fuero, non quiescet dolor meus, propter malos quos video sibi damnum inferre. Et si tacuero, non recedet à me, propter bonos quibus subtraho spirituale alimentum. Et scio scriptum. *Prouerb.* 11. Maledictus qui abscondit frumenta in populis: benedictio autem super, &c. & illud *Eccles.* 20. Thesaurus inuisus, & sapientia abscondita, quæ vtilitas in vtrisque?

Concaluit cor meum. Hic secundum, in quo agitur de secundo saltu, scilicet à seipso in Deum. Et hic saltus in Deum, quia spiritualis sicut & corporalis componitur ex ascensu & relapsu. Primò agitur de nisu in sursum. Secundò de relapsu in deorsum, ibi, *Ab omnibus iniquitatibus.* Et quia sursum non potest eleuari per se, dicuntur duo. Primò feruens eleuatio ad æterna, & separata à terrenis, ibi, *Ecce mensurabiles posuisti.* Sed iterum quia oratio parum valet nisi sit ex corde feruenti, & desiderio amore succenso, duo dicuntur. Primò agitur de cordis debita dispositione. Secundò de oratione ex sic disposito erumpente, ibi, *Loquutus sum in lingua.* In prima duo. Primò tangitur cordis calefactio, quod est incipientis. Secundò calefacti adustio, quasi pleni, quod est proficientis. *Et in meditatione mea.* Dixit ergo: *Silui*, & tamen otiosus non fui: imò conuersus sum ad Deum cum magno æstu & charitate: vnde *concaluit cor meum intra me*, amore cœlestium, id est, totum caluit. Nec mirum: quia tenebam illum ignem clausum intra me, de quo *Ierem.* 23. Nunquid non verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens petram? Qui calor si erumperet, alios inflammaret. *Ieren.* 5. Ecce dabo verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, &c. Vel si contineatur, dolor meus renouatur. Sed nunquid consolatione carnis? Non, imò *concaluit cor meum intra me*, amore cœlestium.

4. *Secunda par. psalmi, trans situs à se in Deum.*

cœlestium. Et dicit, *cor meum intra me*, vt notet hunc calorem in interiori parte esse, scilicet in ratione, & hoc faciente spiritu sancto. Ad *Rom.* 12. Spiritu feruentes.

Et in meditatione mea exardescet, quod plus est, *ignis* charitatis. *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo, &c. *Cassiod.* Quid amplius quam charitas feruet? sed feruor ille tranquillus est, mansueta inflammatio, motus culpabilis, festinatio moderata. Hic est ignis qui semper debet ardere in corde. *Leuit.* 6. Ignis in altari meo semper ardebit.

5. *Loquutus sum in lingua.* Hic secundum, in quo postquam ostendit se dispositum fuisse ad orandum, subiungit de oratione erumpente ex tali corde: & dicuntur tria. Primò, quòd orauit. Secundò quid. *Notum fac mihi.* Tertiò ad quid. *Vt sciam quid desit mihi.* Ait ergo: Sic concaluit cor meum, & in illo calore *loquutus sum*, non alios erudiendo, sed *in lingua mea*, id est, orando, & in orationem prorumpendo. Hinc discant dispensatores verbi Dei orare, cùm non licet eis prædicare. *Act.* 6. Nos enim orationis & ministerio verbi Dei instantes erimus.

Duplex versus interpretatio de æterna & mortali vita.

Notum fac mihi. Hic secundum, in quo quid orauit, quia duo. Primò petit beatitudinem. Secundò beatitudinis æternitatem. *Et numerum.* Ait ergo: Hic loquutus sum, & quid? *Notum fac mihi Domine finem meum* Christum. Ad *Rom.* 10. Finis legis Christus. Ad hoc enim omnis lex, & mandatum omne, vt Christus habeatur. *Apocal. vlt.* Ego sum *a* & *ω*, principium & finis. Vel sic: *Notum fac mihi Domine finem meum*, vitam æternam, ad quam participandam factus sum. 2. *Pet.* 1. Exaltabitis reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum. Cognoscere etiam Deum, finis est omnium, & vita æterna. *Ioan.* 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Finem etiam meæ consummationis, scilicet mortem meam, quia dicit *Eccles.* 9. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, &c. Valet autem finis cognitio & cogitatio ad bene disponendum bona præsentia. *Isa.* 38. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives. Valet ad contemnendum terrena, & ad festinandum ad cœlestia. *Hieron. in quadam epist.* Qui se cogitat quotidie moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festinat. Item ad peccata vitandum. *Eccles.* 8. Fili in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Sicut è contrario, qui non recordantur finis, omnibus peccatis sordidantur. *Thren.* 2. Sordes eius in pedibus eius, & non est recordata finis sui.

Finis cogitatio ad multa vtilis.

Et numerum dierum. Hic petit beatitudinis æternitatem. Et legitur dupliciter secundum duplicem literam *Quis*, vel *Qui*. Secundum primam, de diebus vitæ præsentis: secundum secundam, de diebus æternitatis. Dicit ergo: Sic notum fac mihi finem Christum, *& numerum dierum meorum quis est*, vt cognoscam hoc cognito, si visurus sum verbum incarnatum: hoc enim erat desiderium antiquorum. *Luc.* 20. Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, præoccupantes finem dierum suorum, non per constellationem, sed per reuelationem: tales enim frequenter falluntur. *Isa.* 48. Stent & saluent te augures tui; qui supputabant menses, & computabant annos. Et hoc *vt sciam quid desit mihi* vsque ad aduentum Christi. *Cassiod.* Deesse sibi putabat ad vitam, si Christi non meruisset videre præsentiam.

Alio modo sic: *Et numerum dierum meorum qui est*: Quasi diceret: Sic notum fac finem meum mihi, *& numerum dierum meorum*, non illum numerum qui transit, sed *qui est*, qui perseuerat & stat, hoc est, æternitatem. Numerus enim dierum præsentis vitæ non est. Quod enim de ipsis præterijt, non est: quod futurum est, non est: & hoc totum est, excepto instanti modico, quod quasi nihil est. *Psal.* Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. *Iob* 7. Parce mihi Domine; nihil enim sunt dies mei. Sed dies æternitatis qui stant, illi verè sunt. *Psal.* Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Propter hoc benè dicitur in *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Sed nunquid ibi est numerus? *Hieron.* Ibi est numerus sine numero, dies sine die, tempora sine temporibus.

Defectus magis ostendendus quam profectus.

Sed ad quid hoc requiris? *Vt sciam quid desit mihi*, id est, vt videam defectum meum, & sic mihi ipsi vilior fiam. *Psal.* Ego dixi in excessu meo: Proiectus sum, &c. Vult hic scire magis defectum suum, quam profectum. Et bene: quia videndo bonum suum frequenter mentis oculus excæcatur. Iustitia enim & quæcumque alia virtus lux est. *Psal.* Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & opus iustitiæ quasi sol. *Eccles.* 27. Pars Dei Israël facta est manifesta, & omnia opera eorum velut sol. Sed qui intuetur solem, cirò obcæcatur. *Eccles.* 43. Sol refulgens radiis suis obcæcat oculos. Item superbia generatur: sic enim intelligitur illud 1. ad *Corinth.* 8. Scientia inflat. *Ierem.* 10. Stultus factus est omnis homo à scientia sua, suorum scilicet bonorum. Item proximus cirò condemnatur, etsi sit superior. *Genes.* 16. Illa concepisse se videns, contempsit dominam suam. *Luc.* 18. Non sum sicut cæteri homines, raptores, &c. Item profectus in bonum subtrahitur. Quis enim laborat in eo, in quo se credit abundare? *Luc.* 12. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce, comede, epulare. Propter hoc docet Dominus *Matth.* 6. Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Et *Luc.* 17. Cum omnia beneferceritis, dicite, Serui inutiles sumus.

6. *Ecce mensurabiles.* Hic secundum, in quo habito de oratione, subiungitur de transpositione affectus in Domino. Et primò conatur pedem à terrenis auellere. Secundò in Deum transponere, ibi, *Et nunc quæ est expectatio mea?* In prima duo: vt enim possit pedem auellere, attendit duo. Primò quam modica sint hæc bona. Secundò quanta mala, ibi, *Verumtamen vniuersa vanitas.* Quam modica bona, quia breuis vita primò. Secundò, quia possessio nulla. *Et substantia mea.* Dicit ergo: Sic peto, vt sciam quid desit mihi. Sed nunquid aliquid deest tibi? Etiam, quia *ecce posuisti dies meos*, quos nunc habeo, *mensurabiles. Iob* 14. Breues

dies hominis sunt. Et infrà : Contristasti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Alia litera : *Posuisti dies meos, veteres* : & videtur quod illa nihil sit. Dies enim qui cito transit, quomodo inueterascere potuit? Resp. Modus loquendi est. Dicitur enim dies læta, cum nos lætos facit : sic vetus cum veteres facit: faciunt autem nos veteres secundum carnem, quia per istos dies nostros incurrit caro nostra vetustatem. *Thren.* 3. Vetustam fecit pellem meam. Item secundum mentem, quia in istis diebus incurrimus culpam, quæ est vetustas animæ, quia facit propinquum veræ morti, scilicet gehennæ, sicut vetustas alia morti corporis. Ad *Hebr.*8. Omne quod antiquatur & senescit, prope interitum est.

Et substantia mea, possessio ipsa, substantia ipsa in Adam corrupta, *tanquam nihilum ante te*, quia corrumpitur, & citò transit. *Iob* 14. Quasi flos egreditur & conteritur, &c. Et hoc *ante te*, qui veraciter vides. *Isa.* 40. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.

Veruntamen vniuersa. Hic secundum, in quo attendit quanta sint mala in præsenti. Et primò quanta mala pœnæ. Secundò quanta mala culpæ, ibi, *Veruntamen in imagine.* In prima duo. Primò enim tangit pœnam. Secundò multiplicitatem. *Omnis homo.* Ait enim : Nihil sunt ante te omnes substantiæ: *Veruntamen vniuersa*, quæ hic sunt, *vanitas* sunt ratione mutabilitatis. *Eccles.* 1. Vidi omnia quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas. Et ad hanc pertinet, *omnis homo*, non tantum quidam : & *homo viuens.* Ad *Rom.* 8. Omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc : non solum illa, sed etiam nos ipsi primitias spiritus habentes. Quasi diceret : Nos ipsi qui viuimus per gratiam Spiritus sancti, sub hac vanitate sumus, non Deus, de quo *Iacob.* 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Vel sic: Ita æternis inhio, *Veruntamen omnis homo viuens*, siue in mundo per amorem remanens, siue mundana transiliens, est *vniuersa vanitas*, in est, inuoluitur omni vanitate. Ad hanc literam cogit Hebraica veritas, quæ habet: *Omnis homo idithun*, id est, etiam transiliens, est vanitas. *Psal.* Homo vanitati similis factus est. Tertio modo sic : Dies sunt mensurabiles, &c. substantia nihil : *Veruntamen omnis homo viuens*, vita naturæ, est *vniuersa vanitas*, superbiendo, & vanitatem appetendo. *Psal.* Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem? Et infrà : Veruntamen vani filij hominum. Quarto modo sic: Substantia nihil, *Veruntamen omnis homo viuens*, iocundè in hoc mundo, est *vniuersa vanitas*, velit, nolit. Ad *Rom.*8. Vanitati subiecta est creatura, non volens.

Triplex vanitas, mutabilitatis, pœnæ, & malitiæ, & hæc multiplex.

Nota, quòd est triplex vanitas. Mutabilitatis, & hæc in omni creatura. *Eccles.*3. Cuncta subiacent vanitati. Pœnalitatis, & hæc in omni sensibili superaddita. *Psal.* Defecerunt in vanitate, pœnæ, scilicet, dies eorum. Et iniquitatis, supra prædictas addita rationabili creaturæ. *Eccles.* 17. In vanitate malitiæ placuerunt, & hæc triplex. Operis. 4. *Reg.*17. Sequuti sunt vanitates, & vanè egerunt. Oris. *Psal.* Quorum os loquutum est vanitatem. Et alibi, Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Mentis, & hæc duplex. In intellectu culpabilis ignorantia. *Prouerb.* 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. In affectu appetitus vanæ laudis. *Bernard.* Vanitas est vitium, quo quis tam de eo quod est, quam de eo quod non est, suis magis, quam Dei laudibus delectatur.

7. *Veruntamen in imagine.* Hic tangitur malum culpæ : & dicuntur duo. Primò tangit naturalem hominis dignitatem. Secundò contrariam dignitati culpam. *Sed & frustrà.* Et legitur primum tripliciter. Duobus modis secundum nostram literam, quia per imaginem potest designari vitæ breuitas, vel dignitas. Alio modo secundum literam *Augusti.* Primo modo sic: Ita natura subest vanitati, *Veruntamen homo pertransit in imagine*, id est, citò ad modum imaginis speculi. *Iacob.*1. Comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abiit. *Iob* 7. Dies mei velocius transierunt, quàm à texente tela succiditur. Vel sic : Ita homo studet vanitati, *veruntamen* ipse *homo pertransit* de statu in statum, *in imagine*, Dei, supple : vnde mirum quod non reuocatur à tanta dignitate. *Eccles.* 17. Deus de terra creauit hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & tamen non satiatur vanitate. *Prouerb.*27. Oculi hominum insatiabiles, &c.

Sed & frustra. Hic tangit culpam verè contrariantem. Vna, quia nimis anxiè occupatur in necessariis. Secunda, quia nimis stultè in superfluis, ibi, *Thesaurizat.* Dicit ergo : Sic citè transit, vel ita dignus est, *sed & frustra conturbatur*, id est, inutiliter. Actiua enim inutilis respectu contemplatiuæ reputatur. *Luc.* 10. Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima : porrò vnum est necessarium. 1. ad *Tim.* 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodest, vel vtilis est.

Secundum literam *Augusti.* & *Cassiod.* sic: *Quamquam in imagine ambulet homo*, ipsam conseruando in parte rationis superiori à peccato, inferior tamen, id est, sensualitas, turbatur, vanè sollicita circa victum & vestitum, contra illud *Matth.* 6. Nolite solliciti esse corpori vestro, &c. *Ierem.*17 Ego non sum turbatus te pastorem sequens. *Psal.* Non timebimus dum turbabitur terra.

Thesaurizat, & ignorat. Hic secundum, in quo ostendit, quòd minus stultè occupatur in superfluis acquirendis. Continua : Sic turbatur multipliciter, & etiam *thesaurizat*, non in cœlo, sed in terra, contra illud *Matth.*6. Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra. *Et ignorat cui congregabit ea* : quia nescit quis habebit illa. Illi enim veraciter congregat, qui illis vtetur. Sed nunquid non habebit ea filius, aut nepos, aut cognatus? Non frequenter. *Hieronym.* Sæpe plerique congregant multa, quæ aut desidia filiorum euertit, aut fiscus occupat, aut diripiunt aliqui. Et *Cassiodor.* Qui se putat charis filiis relinquere, ignorat si contingat inimicissimos possidere, secundum illud *Psal.* Relinquent alienis diuitias suas. *Eccles.*2. Detestatus sum omnem industriam meam quam sub sole studiosissimè laboraui, habiturus post me hæredem, quem ignoro qua lis futurus sit.

8. *Et nunc quæ est expectatio mea.* Hic secundum, in quo postquam pes affectus auulsus est à terrenis, nititur ipsum figere in æternis, & tanguntur duo in, quibus figit illum. Desiderabilis Christi diuinitas primò. Secundò delectabilis eius humanitas. *Et substantia mea.* Dicit ergo. Talis est mundi vanitas, vt dixi, & propter hoc ab illa resiliens & saliens ad æterna dico : *Et nunc.* Ex quo ita est, *Quæ est expectatio mea*, finis me beatificans, id est, in quo spero. Et dicit, *Expectatio* : ergo adhuc non habetur. *August.* Nemo se dicat perfectum : qui hoc dicit, se decipit. Ad *Phil.* 3. Non quod iam acceperim, aut perfectus sim : sequor autem si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum. Quæ est ergo expectatio mea? *Nonne Dominus?* Eius & primum, & secundùm expecto aduentum, & per primum secundum. Sed *Aba.* 1. respondetur adhuc visus p ocul : Simoram fecerit, expecta eum.

Et substantia mea apud te est. Legitur quadrupliciter. Primo modo sic : & substantia mea, corpus scilicet meum, *apud te est* iam incorruptibile & impassibile in tua ordinatione, quia 1. ad *Corinth.* 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, &c. Vel sic: *Substantia mea*, portiuncula corporis mei, *apud te est*, assumpta à re in vnitatem : & comperit hoc ipsi Dauid propriè à quo Christus descendit. Et loquitur in præsenti de re futura, certitudine prophetali. *Matth.*22. Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? Dicunt ei ei, Dauid. Tertio modo sic : *Substantia mea*, virtus scilicet mea, quæ est bona substantia valdè, & valdè diuitem facit. *Eccles.*44. Homines diuites in virtute. Vnde fides substantia appellatur ad *Hebr.* 11. Fides est substantia rerum sperandarum, &c. *Apud te est*, in tua cognitione. *Apoc.* 2. Noui opera tua, id est, fidem & charitatem. Quarto modo sic : *Substantia mea*, animus meus quem reputo substantiam meam quicquid sit de carne, *apud te est*, meditatione. *Sap.* 5. Apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud Altissimum. *Matth.* 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

9. *Ab omnibus iniquitatibus.* Hic agitur de relapsu huius salientis, vbi redit ad humanam miseriam, & petit primò quædam sibi fieri in vita, quædam in morte. *Exaudi orationem meam.* In prima primò quærit, quòd liberetur à culpa. Secundò vt liberetur à pœna. *Amoue à me.* In prima duo. Primò oratio, deinde persuasio orantis. *Opprobrium insipienti.* Ait ergo. Ita transiliui vsque ad æterna, sed quantumcumque, tamen peccator sum : vnde *ab omnibus iniquitatibus meis* mihi imputandis, *erue me.* Si enim nesciam, tamen habere possum multas etiam criminales. 1. ad *Corinth.* 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Vel *Ab omnibus iniquitatibus* venialibus, à quibus immunis non sum, etsi iustus sum. *Prouerb.*24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. Sic Paulus qui vsque ad tertium cœlum saltauerat 2. ad *Corinth.* 12. rediens dicebat 1. ad *Tim.*1. Iesus Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. *August.* Aliter non potes esse perfectus, nisi scias hic te non posse esse perfectum.

Opprobrium insipienti. Persuasio à duobus. Primò quia mala patienter tolerauit. Secundò quia hanc patientiam non sibi, sed Deo attribuit, ibi, *Quoniam tu fecisti.* In prima duo. Primò quia sustinuit opprobrium. Secundò quomodo. *Obmutui.* Dicit ergo : Sic rogo, & debes exaudire, quia dum me sic accuso, *Opprobrium insipienti dedisti me. Cassiod.* Stultorum consuetudo talis est, vt illos magis irrideant, quos bonis moribus studere cognoscunt. Sola enim scelerati laudant, quæ videntur habere communia. *Eccl.* 1. Execratio peccatori, cultura Dei. *Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas. *Prou.* 14. Ambulans recto itinere, ac timens Deum despicitur ab eo qui infami graditur via. Et est bona ratio, quia Domini est exaudire, & eruere tribulatos. *Eccles.* 2. Pius & misericors Deus, & remittet in tempore tribulationis peccata. *Hieron.* interpretatur aliter: Debes me liberare, quia *approbrium insipienti*, id est, diabolo, *dedisti me.* Sed quomodo vocat diabolum insipientem, qui dicitur dæmon, id est, sciens, qui ita antiquus est, & *Iob* 12. dicitur : In antiquis est sapientia? *Resp.* Propter superbiam. *Prouerb.* 21. Superbus & arrogans vocabitur indoctus. Et propter malitiam. *Prouerb.* 24. Qui cogitat malum facere, stultus vocabitur.

10. *Obmutui, & non aperui.* Hic secundum. Dicto quod sustinuit opprobrium, hic quomodo, quia hoc patienter, quia silenter omninò. Ait enim : Ita dedisti me opprobrium insipienti, & ego quid? *Obmutui*, vt non responderem, secundum illud *Prouerb.*26. Ne respondeas stulto secundum stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Et hoc secundum consilium *Aristotel.* Hoc enim fuit de ænigmatibus eius : Ignem gladio ne confodias, iracundum verbo ne lacessas. *Et non aperui os meum*, vt murmurarem contra te Deum meum, quia *Sap.* 1. Auris zeli audit omnia. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest.

11. *Quoniam tu fecisti.* Ecce secundum. Quasi diceret : Sic patiens fui, & vnde tanta patientia mihi? Non à me, sed *quoniam tu fecisti. Psal.* Deus meus patientia mea. Quippe *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est.

12. *Amoue à me.* Hic secundum, in quo orat pro mitigatione pœnæ : & dicuntur duo. Primò oratio. Secundò more suo persuasio vt orationi suæ acquiescatur. *Et fortitudine.* Dicit ergo : *Erue me*, ab iniquitatibus meis, *& amoue à me plagas tuas*, pœnalitates mitiga, à te inflictas. Plagas enim habemus. *Isa.* 16. Hi qui lætantur super muros cœli lateris, loquimini plagas suas. Et potes amouere, quoniam tuæ sunt, à te inflictæ. *Ierem.*30. Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli : & tuum est amouere. *Deuter.*32. Ego percutiam, & ego sanabo.

A fortitudine manus tue. Hic persuasio: persuadet enim à tribus. A pœnæ importabilitate ab

ab humili confessione culpæ, ibi, *Propter iniquitatem.* Ab humana fragilitate, & in mente. *Et tabescere.* Et in corpore. *Veruntamen vanè.* Dicit ergo: Plagas amoue: & necesse est, quia *à fortitudine manus tuæ*, id est, à forti potentia tua, de qua manu 1. *Reg.*5. Grauissima, id est, fortis valdè, manus Domini. Ita fortis & grauis, quod quamuis leuiter tangat, sustineri non possit. *Iob* 16. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. *Ego defeci in increpationibus*, factis humano generi. *Psal.* Et in ira tua defecimus. *Propter iniquitatem.* Quasi diceret: Amoue plagas tuas, quia confitebor, quia *propter iniquitatem corripuisti hominem*: ne defluerer in infinitum. *Cassiodor.* Iniquitas quippe mortalium, more putredinis sine fine vagaretur, si causam medicinalis increpatio minimè defecaret. Propter hoc dicitur *Prouerb.* 6. Via vitæ, increpatio disciplinæ. Et 15. Qui odit increpationes, morietur.

Vel sic: *A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus*, id est, cum me argueres instruendo, contra illud *Prouerb.* 3. Ne deficias cum ab eo corriperis. Sed mea infirmitas non est sine causa: imò *propter iniquitatem* primi parentis: & hoc increpatione factum addit: *Corripuisti hominem*, sic increpando non damnasti. *Psal.* Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Et nota, quòd patienter est sustinenda diuina increpatio. Primò propter Christi exemplum. *Isa.*50. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Item propter vitandum malum, & primo culpæ. *Prouerb.* 5. Increpationibus non acquieuit cor meum. Et subdit: Penè fui in omni malo. Et pœnæ mortis, scilicet imptæuisæ. *Prouerb.* 29. Viro qui corripientem se dura cervice contemnit, repentinus superueniet illi interitus. Ignorantiæ. *Prou.*21. Qui odit increpationes, insipiens est. Propter euitandam mortem gehennæ. *Prou.* 15. Qui odit increpationes, morietur. Propter obtinendum multiplex bonum. Scientiæ primo. *Prou.* 15. Qui increpationes custodiet, astutior fiet. Et 29. Increpatio tribuit sapientiam. Vitæ. *Prouerb.* 6. Via vitæ, increpatio disciplinæ. *Isa.* 38. Corripies me, & viuificabis me.

Increpatio diuina equo animo ferenda.

Et tabescere fecisti. Hîc persuadet ab humana fragilitate: & hoc ex parte mentis, & legitur pluribus modis, quia aranea potest accipi in bono vel in malo. In malo dupliciter: quia aranea potest significare inanem laborem, vel interficientem eius auctorem. Primo modo dico, quòd corripuisti hominem, & intantum, *quoniam tabescere fecisti*, id est, permisisti, *animam eius sicut araneam*, id est, inaniter, tanquam texendo telam inutilem; & aggregationem peccati. Vnde *Iob* 8. Sicut tela aranearum fiducia eius. *Isa.* 59. Telas aranearum texerunt. Secundo modo sic: Verè corripuisti, & durè, *quoniam tabescere fecisti*, id est, permisisti, *animam eius sicut araneam*, quæ telam egerit in texendo de visceribus suis, vnde moritur. Sic anima in opus malas cogitationes exerit, & sic occiditur spiritualiter. *Iacob.*1. Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Et quamuis sic tabefiat in anima, *veruntamen*, nihilominus, *omnis homo conturbatur vanè*, id est, in vanis temporalibus: & hoc ex parte corporis. *Ioel.*3. Conturbabuntur omnes habitatores terræ. *Ezechiel.* 21. In omnibus partibus corporis, id est, in omnibus sensibus, dedi conturbationem.

Comparatio pœnitentis cù aranea.

Dupliciter legitur in bono, secundum quòd aranea sonat virtutem, vel infirmitatem, id est, humilitatem. Primò sic: Corripuisti hominem. Et verè, *quia fecisti*, tu, non alius *animam eius sicut araneam*, existentem per corporis attenuationem in pœnitentia, sicut aranea totam se extenuat. 2. *Reg.* 13. Quare sic attenuaris macie fili regis? *Tabescere*, ab omni terrenitate deficere. *Thren.*3. Hæc recolens memor ero, & tabescet in me anima mea. Aranea etiam in locis sublimioribus habitat, sic anima pœnitentis, & correcti à Domino. Ad *Philip.* 3. Nostra conuersatio in cœlis est. Item sibi texit operimentum: sic pœnitens de subtilibus operibus virtutum. *Prouerb. vltim.* Byssus & purpura indumentum eius. *Ezechiel.* 16. Tinxi te byssо, & indui te subtilibus.

Vel sic: *Corripuisti hominem, & animam eius fecisti tabescere*, infirmari; & nihil de se sentire, omni superbia deposita, *sicut araneam*, quia nihil est tabidius, deficit enim leui tactu: quia infirmitate fortior redditur. 2. ad *Cor.*12. Cum infirmor, tunc potens sum. *Veruntamen*, quamuis sic tabescat, *vanè conturbatur omnis homo*, id est, his vanis conturbatus sum necessaria procurando, sicut boni actiui. *Luc.*10. Martha, Martha sollicita es & turbaris erga plurima. Siue superflua congregando. *Prouerb.*15. Conturbat domum suam qui sequitur auaritiam. Et dicit, *Omnis*, quia pauci sunt valde, qui non sic conturbentur. *Ierem.*6. A minore vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.

Exaudi orationem meam. Hîc secundum, in quo petit quod sibi vult fieri in morte, & petit tria. Primò æternorum bonorum collationem. Secundò quia aliter non posse bene scit, spei consolationem: hoc enim maximè necessarium in morte, vel totum perditum, ibi, *Ne sileas.* Vltimò, omnis culpæ remissionem, ibi, *Remitte mihi.* In prima duo. Primò oratio. Secundò persuasio. *Et deprecationem.* Ait enim: Sic petiui hæc fieri mihi antemortem: & etiam exaudi *Domine orationem meam*, dando mihi æterna bona in morte mea. Nihil enim determinando ostendit quod nihil petit, nisi bonum infinitum, & indeterminatum. 13.

Et deprecationem. Hîc persuasio à duobus, à frequentatione orationis, & à deuotione. *Auribus percipe.* Ait enim: Sic orationem meam exaudi, *& deprecationem meam*, quod saltem moueat te. *Cassiodor.* Deprecatio est frequens & assidua supplicatio, quæ ab imo peccatoris profertur arcano. Et ne putes me tantum orare verbis, addo, *auribus percipe lachrymas meas*, id est, vide lachrymas meas, sicut dictum est. *Isa.*38. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam. *Hieronym.* docet nos, quod videre Dei, est audire. Non enim membris corporalibus distinguitur, vel distenditur, sed omnia virtute diuinitatis, quæ simplex est

&

& vnica, operatur. Ideo *Sap.* 1. Auris zeli omnia audit. Vel hoc dicitur propter hoc quod dicit Poëta.

Lachryme pondera vocis habent,

Vel fortè erant cum singultu, qui est audibilis. Vel in tanta abundantia fluebant, vt distillantes audirentur. *Thren.* 2. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem.

Oratio cum lachrymis commendatur.

Et nota, quòd orandum est cum lachrymis, primo Christi exemplo. Ad *Hebr.* 5. Cum clamore valido, & lachrymis, &c. exauditus est pro sua reuerentia. Item quia in lachrymis dulcis inuenitur refectio. *Psal.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Ibi *Cassiod.* Iuges lachrymæ non inediam, satietatem potius inferunt. *Psal.* Cibabis nos pane lachrymarum. Item, ibi est certa fructus expectatio. Oratio enim est sicut semen, lachryma sicut pluuia. Semen perit si non habeat pluuiam. *Psal.* Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. *Genes.* 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime.

Ne sileas, quoniam. Hic petit spei consolationem. Et primò petitio. Secundò persuasio. *Quoniam aduena.* Dicit ergo: Sic audi lachrymas, *& ne sileas*, sed responde gratiam infundendo, vt sentiam consolationem. *Psal.* Dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Vel *ne sileas*, sed audiam te interius dicentem illud. *Ioan.* 5. Homo remittuntur tibi peccata tua. Tertio modo sic. Nunc oro, *& ne sileas*, in futuro, sed audiam cum cæteris: Venite benedicti Patris mei, &c.

Quoniam aduena. Hic persuadet à duobus. Primò ab existentia sui in Ecclesia militante. Secundò à sanctorum Patrum mutatione. *Et peregrinus.* Ait ergo: *Ne sileas*, nec debes, *quoniam aduena sum*, sed vbi? *Apud te*, id est, in Ecclesia triumphante, in qua sum tantum spe. Vnde aliter habet, inquilinus, *August.* Qui ergo inquilinus, vnde migraturus sum, non perpetuò mansurus. Qui enim est spe ibi, aliquando aliquo modo intrat, sed exit citò. *Seneca.* Hac conditione intraui, vt exirem.

Et peregrinus, propter mortalem carnem quam gero, talem enim non cognoscis. 2. ad *Corinth.* 5. Scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: *sicut omnes Patres mei*, qui reputauerunt se vt peregrinos. Ad *Hebreos* 13. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Vel sic: *Aduena ego sum apud te*, in tua Ecclesia militante. Veni enim de Babylonia. Ad *Ephes.* 2. Omnes nascimur filij iræ. Nota, *Et peregrinus*: quoniam non eligo hic mihi patriam, sed transeo per mortem, *sicut omnes Patres mei.* Omnes, inquam, non vnus, vel duo. Seneca cuidam minanti: Morieris, inquit, respondit, Sed nec primus, nec vltimus. Omnes me antecessernnt, omnes me consequentur. *Eccles.* 3. Moritur doctus, vt indoctus. 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur super terram.

14. *Remitte mihi.* Hic tertium, in quo petit peccatorum remissionem, & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò ratio quare petit. *Priusquam abeam.* Dicit ergo: Tanquam aduena & peregrinus hinc sum migraturus, vnde *remitte mihi*, hîc peccata mea, quia post hanc vitam non est confessio, nec peccati remissio, & si est confessio, fructuosa non est. *Eccles.* 17. Mortuo quasi nihil perit confessio. *Remitte*, inquam, *vt refrigerer* ab æstu vitiorum, & concupiscentiarum, de quo *Prou.* 6. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ita vt vestimenta eius non ardeant? 1. *Ioan.* 5. Totus mundus in maligno, id est, in malo igne positus est. *Isa.* 9. Succensa est quasi ignis impietas. Et hoc *priusquam abeam.* Quasi diceret: Ob hoc peto, quia citò recessurus sum: graue enim est abire non purgatum. *Eccl.* 41. O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis. Quantum ergo præsentia ipsa? Aut ita, *quia amplius non ero*, in hac vita? *Iob* 10. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Et 20. Oculus qui eum viderat, non videbit eum, nec intuebitur eum amplius locus eius. 2. *Reg.* 2. Nunquid potest eum reuocare, &c.

Vel potest legi vt sit alia ratio, quare sit exaudiendus. Primò quia non rediturus huc, quia nihil erit, nisi remittat: de damnatis enim dicitur quod non sunt. Est enim esse duplex. Naturæ. *Psal.* Sciant gentes quoniam homines sunt. Gratiæ de quo, 2. ad *Cor.* 15. Gratia Dei sum id quod sum. Et gloriæ. *Iob* 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Sed damnatus amittit in morte quasi totum esse. Naturale, tunc enim perdit res suum esse naturale, quando calor naturalis mutatur in incentiuum, & naturalis substantia in congruum illi incentiuo, quia caro mutatur in sulphur, & sanguis venatum in picem ardentem. *Isa.* 34. Torrentes conuertentur in picem, & humus eius in sulphur. Carebunt etiam esse gratiæ. *Eccles.* 20. Gratiæ fatuorum effundentur. Et esse glotiæ. Constat *Eccles.* 26. Indecens est stulto gloria. Propter hoc de damnato diabolo. *Ezech.* 28. Nihil factus es, & non eris in perpetuum.

Damnatus videtur non esse, quia simplex, & quia naturale.

IN XXXIX. PSALMVM.

In finem Psalmus Dauid.

EXpectans expectaui Dominum. Hic est Psalmus trigesimus nonus in præcedenti enim postquam actum est de transilientis feruore, & desiderio ad æterna, hic subiungitur consequenter de fructu sic transilientis: quoniam quod expectauit, adeptus est, vnde subiungitur hic de aduentu Christi, & de mutatione Veteris Testamenti in Nouum, quod ille desiderabat.

Præponitur autem huic Psalmo talis titulus. *In finem Psalmus Dauid.* Et est sensus hic Psalmus, dirigens *in finem*, id est, in Nouum Testamentum: finis enim, sicut etiam vult *Glossa*, dicitur triplex: est enim finis terminans, sicut dicimus quando sumus in termino vitæ, finita est vita. Item est finis consumptionis, sicut consumpto pane dicimus, quòd finitus est. Et est finis consummationis, sicut perfecta domo dicimus, quòd finita est. Primo modo dicitur Nouum Testamentum finis, est enim

Nouum Testamentum finis.

pture tripliciter, terminans, consumens & cõsummãs Vetus.

enim terminans totam canonicam Scripturam. *Apocalyps. vlt.* Si quis apposuerit ad hæc, apponet ei Dominus plagas septem, quæ sunt in libro hoc. Item potest dici finis consumptionis: veniente enim Nouo Vetus consumptum est, ad minus quantum ad cæremoniala. *Matth.* 11. Omnes Prophetæ & lex vsque ad Ioannem: vbi incipit Nouum Testamentum. Item potest dici finis consummans: quia consummat hominem in bono, quod non patebat Vetus. Ad *Hebr.* 7. Ad nihil perfectum adduxit lex. Sed in 8. Consummabo super domum Israël, & super domum Iuda Testamentum Nouum. Hic ergo Psalmus dirigens nos in finem, scilicet in Nouum Testamentum, *est Dauid*, literalis vt auctoris: spiritualis vt recitantis & loquentis in persona suorum membrorum, & sua.

Sic autem diuiditur Psalmus iste. Cum enim agatur de Christo toto, capite scilicet & membris, agitur primò de corpore. Secundò de capite. *Annuntiaui, & loquutus sum.* In prima duo. Corpus loquens de Deo beneficia eius enumerat. Secundò conuersus ad Deum, ipsum tanquam benefactorem suum, laudat, ibi, *Multa fecisti tu.* In prima tria, secundum tria beneficia quæ dicit impensa. Primum quia oranti intendit. Secundò orantem diligenter audiuit. *Et exaudiuit.* Tertiò, quòd effectum eius quod audierat, adimpleuit, ibi, *Et eduxit me.* In prima duo. Primò præmittit meritum quo intendit sibi Deus. Secundò præmium, ibi, *Et intendit.*

Dicit ergo in persona antiquorum Patrum, Christum & Nouum Testamentum expectantium: *Expectans expectaui Dominum.* Geminatio importat patientiam & mansuetudinem. Quasi diceret: *Expectans* patienter, *expectaui* benigniter. *Isa.* 28. Expecta, reexpecta. Sed quid sic expectasti? Numquid veterem legem. Absit: quia ad *Roman.* 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Quid ergo, hominem, qui potest fallere & falli? *Psal.* Omnis homo mendax. Non: sed quid? *Dominum. Ierem.* 14. Nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectamus? Et propter hoc, *intendit mihi*, non auertit se. *Ierem.* 3. Non auertam faciem meam à vobis. *Malach.* 3. Loquuti sunt timentes Deum: Et post pauca: Et attendit Dominus, & audiuit. *Augustin.* Non frustra sustinuisti, quia ecce oculi Domini super iustos. Hic ergo nota, quod tria hominum genera sunt. Quidam de Deo non curant. Tales non expectant, sed

Tria hominum genera.

ille magis ipsos expectat. *Apocal. ps.* 3. Sto ad ostium, & pulso. *Isa.* 30. Expectat nos Dominus Deus noster vt misereatur nostri. Alij dicuntur qui curant bene, non tamen feruent multum, & ideò expectant, de quibus *Abac.* 2. Si moram fecerit, expecta eum. *Thren.* 3. Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Sunt tertij qui non mediocriter curant de Deo, sed ardenter desiderant. Hi expectare non possunt, sed occurrunt Deo, & quærunt lucernis accensis. *Luc.* 12. Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur à nuptiis: qui occurrunt luminaribus accensis.

Et exaudiuit preces. Ecce secundum. Quasi diceret: Non tantum hoc fecit vt expectarem, imò *& exaudiuit preces meas*, in quibus perseuerabam non otiosè expectans, secundum illud *Psal.* Expecta Dominum, viriliter age. Nec tantum exaudiuit audiendo diligenter, imò affectui mancipauit. Vnde dicuntur duo: Primò, quòd petitum fecit. Secundò, quòd completè perficit. *Et statuit.* Dicit ergo: *Et eduxit me.* Et legitur hoc tripliciter: quia locus miseriæ potest significare concupiscentiam in concupiscibili, vel ignorantiam in rationali, aut pœnam infernalem in irascibili. De primo sic: Exaudiuit, *& eduxit me de lacu miseriæ*, id est, de profundo carnalis concupiscentiæ, de quo *Prouerb.* 23. Fouea profunda meretrix, id est, carnalis concupiscentia.

Et de luto fœcis, vel limi, secundum aliam literam, id est, de operibus lutosis, de quibus *Exod.* 1. Oderunt ergo filios Israël Ægyptij, & affligebant eos in operibus duris luti & lateris.

Multiplex lacus miseriæ.

Vel sic: *Et eduxit me de lacu miseriæ*, id est, de infidelitate & ignorantia. Lacus enim dicitur à latendo, & ignorantia latebra est. *Psal.* Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, &c. *Et de luto fœcis*, carnalibus scilicet concupiscentiis, sicut lutum inquinantibus, in quibus cadunt homines propter infidelitatem. *Sapient.* 15. Luto vilior est vita illius, quoniam ignorat eum qui se finxit. *Psal.* Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Tertio modo sic: *Et eduxit me de lacu miseriæ*, scilicet de limbo. *Zacher.* 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui, eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. *Isa.* 24. Congregabuntur congregatione vnius fasciis in lacum. *Et de luto fœcis*, id est, de vilitate & deiectione. Terra enim est fæx elementorum, & infernus in infimo terræ. *Psal.* Veruntamen fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ.

Et statuit supra. Hic secundum, in quo ostendit, quòd effectu beneficium compleuit. Eripere enim à malo parum esset, nisi compleret bona. Et quia loquitur hic Ecclesia, vt dictum est, in ipsa autem sunt duo genera hominum, Prædicatores scilicet, & prædicationis auditores, primò agit de adiutorio prædicatorum, secundò auditorum, ibi, *Videbunt multi.* In prima duo. Primò enim dicit, quòd audiuit prædicatores ad præparationem cordis, secundò oris, ibi, *Et immisit in os meum.* In prima tanguntur duo beneficia, scilicet confirmatio in fide, quæ respicit apprehensiuam. Secundò directio in voluntate, quæ respicit ad appetitiuam. *Et direxit.* Dicit ergo: Sic eduxit de lacu miseriæ, & de luto fœcis, & vlteriùs *statuit supra petram*, Christum. 1. ad *Corinth.* 10. Petra autem erat Christus. *Daniel.* 2. Lapis abscissus est de monte sine manibus. *Pedes meos* interiores, aspectum scilicet & affectum, quamuis aspectum principaliùs. Et nota ordinem. Primò eduxit de lacu, de mundo scilicet, dando gratiam relinquendi ipsum. Secundò statuit in Christum pedem intellectus, dando gratiam contemplandi. *Seneca*: Si vis vacare animo, aut pauper fis necesse est, aut pauperi similis.

3. Christus

Christus petra & via. *Ioan.* 14. Ego sum via. Ergo petrina via, non lutosa, sed munda. *Sap.* 7. Nihil inquinatum incurrit in illam. *Et direxit gressus meos*, postquam posuit me in via recta qua incederem. Ad *Philip.* 3. Nunc autem quæ retrò sunt obliuiscens, ad anteriora me extendo. De vtroque *Prouerb.* 3. In omnibus viis tuis cogito illum. Ecce pes supra petram. Et ipse diriget gressus tuos. Ecce aliud. *Prouerb.* 16. Est Dei gratiæ gressus dirigere.

4. *Et immisit in os meum.* Hic secundum, in quo adiuuat ad præparationem oris, & hoc in duobus. In instructione auditorum primò, secundò in Dei laude. *Carmen Deo nostro.* Ait ergo: Sic confirmauit, & direxit quæ pertinent ad bonam vitam, & post, *immisit in os meum*, apertum. *Psal.* Aperi os tuum, & implebo illud. *Canticum*, scilicet Dei verbum. *Ierem.* 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Et *nouum*, id est, prædicationem Noui Testamenti, non Veteris, optimè. Non enim decuit noua docere, nisi per vitæ innocentiam innouatos. *Glossa*, Nouus populus, noua cantat. *Matth.* 9. Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. Vetus ergo canticum erat reddere oculum pro oculo, & animam pro anima. *Exod.* 21. *Matth.* 5. Audistis, quia dictum est antiquis: Oculum pro oculo, &c. sed nouum canticum est: Ego autem dico vobis, si quis te percutit in vna maxilla, præbe ei & alteram. Vetus canticum fuit de submersione Ægyptiorum, & filiorum Israël liberatione. *Exod.* 15. Sed nouum canticum est de Christi natiuitate, passione, & resurrectione. Sic quantum ad populum instruendum. Et etiam, *immisit*, quantum ad Deum laudandum, *carmen*, non theatrale, non meretricium, non placens dæmonibus, sed *Deo*, non alieno, sed *nostro*, qui verus est & æternaliter Deus. *Psal.* Benedicat nos Deus, Deus noster, &c.

Quare Deo cantandum non mundo.

Nota ergo, quòd cantare debemus carmen Deo placens, non mundo & meretricibus. Primò quia sumus templum Dei: iniuria enim magna est si in templo Dei canitur, non de Deo. 1. ad *Corinth.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et in *Psal.* Et in templo eius omnes dicent gloriam, non ignorantiam. *Ierem. in quadam Epistola*, anima quæ facta est templum Dei, turpia non intelligat, cantica mundi ignoret. Item propter amaitæ vitæ temperamentum: nullus enim status qui non sit amaritudinibus refertus. *Isa.* 38. In pace amaritudo mea amarissima, &c. Hymnorum ergo dulcedine eleuatur. *Bernard.* Continentiæ labor, & rigor disciplinæ, hymnorum dulcedine releuetur. *Psal.* Bonum est psallere nomini tuo Altissime. Propter auscultantium beatorum consortium. Præuenerunt principes cœlestes coniuncti psallentibus. *Cant.* 8. Qui habitas in hortis, amici auscultant te, fac nos audire.

Videbunt multi. Hic secundum, in quo ostendit quid factum sit in auditoribus, quia conuersi sunt, vnde duo tanguntur. Primò illorum conuersio. Secundò conuersorum commendatio. *Beatus vir.* In prima primò tangit conuersionis causam. Secundò effectum duplicem: in quibus monstratur conuer-

Di Alb. Mag. Comment. in Psal.

Mutatio veteris canitiei in nouum.

sio, scilicet timorem in irascibili, & spem in concupiscibili. Dicit enim: Sic prædicabo per Doctores, *& multi videbunt*, venisse Christum, de quibus *Luc.* 10. Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Nec mirum si beati, quia multorum antiquorum Patrum vehemens desiderium in illis impletum est. *Ioan.* 4. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Laborauerunt quidem expectando, desiderando, suspirando. Vel sic: *videbunt multi*, miracula quæ fient à Christo, *& timebunt.* Vnde *Luc.* 5. Vt viderunt, repleti sunt timore, dicentes: Quia mirabilia vidimus hodie. Vel sic: *Multi* sequentium, *videbunt* antecedentes Sanctos consideratione, & meditatione. Istæ sunt duæ turbæ de quibus *Matth.* 21. Turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio Dauid. *Et timebunt*, vias peccatorum incedere, & facti Christiani, *sperabunt*, non in aliquo illorum se habituros remissionem peccatorum, *sed in Domino*, *Marc.* 2. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?

Hic nota, quòd existente Dei cognitione in rationabili, creatur statim timor pœnæ in irascibili. Cognoscitur enim esse iustus. *Iob* 23. A facie eius turbatus sum, & cogitans eum iustum, supple, timore sollicitor. *Habac.* 3. Audiui auditum tuum, & timui. *Iob vlt.* Nunc oculus meus videt te, idcirco me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Item caulatur spes gloriæ in concupiscibili, quia cognoscitur summè misericors. *Psal.* Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam, &c. Et alibi: Domus Israël, videntis scilicet Dominum, speranit in Domino. Nec mirum, quia *Eccles.* 2. Secundum magnitudinem illius sic & misericordia eius cum ipso est. Sed magnitudinis eius non est finis. Ergo nec misericordiæ.

Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius. 5. Hic conuersorum commendatio. Commendat autem eos à duobus. A conuersione ad bonum incommutabile, & ab auersione à bono commutabili. *Et non respexit.* Dicit ergo: Sic conuertentur, *& beatus vir cuius est nomen Domini spes eius*, & superfluit *eius*, sicut frequenter fit in Hebræo. Ecce conuersio ad Deum. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Vel sic vt nihil superfluat. *Beatus vir cuius est nomen Domini*, qui habet semper nomen Domini in corde & in ore ad laudandum, vt dicat illud, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. *Nomen*, inquam, *spes eius*, in quo scilicet sperat solummodo, & non in alio. *Prouerb.* 16. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus & saluabitur. *Isa.* 45. Deus iustus & saluans non est præter me. *Et non respexit*, auertendo oculum affectus, de quo dicitur: Vbi amor, ibi oculus. *In vanitates*, terrena scilicet, quæ vana sunt in se. Ad *Rom.* 8. Vanitati subiecta est creatura. *Eccl.* 1. Vanitas vanitatum & omnia vanitas, dixit Ecclesiastes, nolens esse de illis de quibus dicitur supra, Vt quid diligitis vanitatem? *Et insanias falsas*, id est, rixas quæ inde oriuntur, & dicuntur insaniæ. *Psal.* Turbati sunt, & moti

sunt sicut ebrius: ecce infamia: sed falsitas, quia sequitur: Omnis sapientia eorum deuorata est. *Amos* 3. Cor gregamini super montes Samariæ, & videte omnes insanias in medio eius. Insaniæ falsæ sunt in saxis formosis Deum quærere, vbi futurorum ordinem mendaciter quærebant. *Osee* 9. Insaniæ in domo eius: profundè peccauerunt, videlicet infidelitate. *Ierem.* 10. Frustra conflauit conflator. Tertio modo insaniæ dicuntur falsitates, spectacula, & facta historiorum ad voluptatem pertinentia. *Sap.*14. ait, Dum lætantur, insaniunt. Et nota, quòd voluptates carnales dicuntur vanæ, quia non satiant concupiscibilem. *Prou.*13. Iustus comedit & replet animam suam, venter autem impiorum insatiabilis. *Eccles.*10. Adolescentia & voluptas vana sunt. Item sunt insaniæ, quia infatuant rationabilem. *Eccles.*19. Vinum & mulieres faciunt apostatare etiam sapientes. *Sap.*1. Sapientia non habitabit in corde subiecto peccatis. *Isa.*24. Insanient cultores terræ, id est, carnis suæ. Propter hoc dicitur illi qui sub prætextu laboris quem habet in legendo de theologia & prædicando, comedit satis, & bibit, & curam carnis agit. *Osee* 9. Scio te Israël stultum, prophetam insanum. Item dicuntur falsæ, quia fallunt irascibilem. Eius erat detestari malum, & ipsæ simulant se viriles, & sic intrare eas permittit. *Isa.*5. primò dicitur: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandum. Et post subditur: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum.

Quæ sit falsa insania.

6. *Multa fecisti.* Hic secunda pars, in qua laudat suum benefactorem, & laudat eum primò ab opere exteriori. Secundò à sapientia interiori. *Et cogitationibus tuis.* Dicit ergo: Hæc bona mihi fecisti, propter hoc prorumpo & dico. Vel sic: Non respexit in vanitates & insanias: habet autem quid in te spectet, quia dicit: *Deus meus fecisti mirabilia. Daniel.* in fine: Ipse liberator atque saluator & miserator, faciens signa atque mirabilia. Et *multa. Iob* 5. Qui facit magna & inscrutabilia, atque mirabilia absque numero.

Et cogitationibus. Hic à sapientia interiori, & tanguntur duo. Primò sapientia. Secundò sapientiæ singularis excellentia. *Et non est qui similis sit tibi.* Dicit ergo: Hæc mirabilia multa, *& cogitationibus tuis*, non labore aliquo, non alieno consilio. *Isa.*40. Quis adiuuit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? *Non est qui similis sit*, sapientia in omni genere artium. Docet histrio super funem in aëre ambulare, & tu super mare siccis plantis. *Matth.* 14. Venit ad eos ambulans super mare. *Ierem.*10. Tuum est Deus, & in vniuersis regnis non est similis tibi. *Iob* 36. Ecce Deus excelsus, & non est similis ei, in legislatoribus, nec Moyses, nec Mahumetus. *Psal.* Non est similis tui in diis Domine, & non est, &c. Neque in potentia vllus est similis, vel in bonitate. *Exod.* 15. Quis similis tui in fortibus Domine, quantum ad potentiam, quis similis tui? Magnificus in sanctitate, quantum ad bonitatem.

Nullus Deo similis in sapientia, potentia

De aduentu & prædicatione Christi.

Annuntiaui & loquutus sum. Hic agit de capite, id est, Christo, & primo agit de aduentu eius in carnem. Secundò de prædicatione eius in carne. *In capite libri.* Tertiò de exitu eius de carne, ibi, T*u autem Domine ne longè*. In prima duo. Primò aduentus sui necessitatem præmittit. Secundò de ipso aduentu subiungit, *Tunc dixi.* Et præmittitur duplex necessitas aduentus sui. Prima, malorum numerositas non obstante prædicatione facta per Prophetas. Secundò legalium sacramentorũ inutilitas, ibi, *Sacrificium & oblationem.* Continua ergo: Nunc mirabilia fecisti, quia *annuntiasti, & loquutus fuit.* Pẽ replicationem hanc significatur frequentia annuntiandi, & hoc per Prophetas. Ad *Hebr.*1. Multifariè multísque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis. Vel sic: *Annuntiasti* per Prophetas priùs, & *loquutus fuit*, prius in persona propria Hebræis. Ideò postquam dixit, Olim Patribus in Prophetis, addidit, Nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. *Isa.*52. Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Tamen *multiplicati sunt*, mali, *super numerum*, bonorum. Vnde apparet quod magis erat necessitas vt venirem.. *Matth.* 20. Multi vocati, pauci vero electi. Vel absolutè: *multiplicati sunt super numerum*, super id quod possit aliquis numerare. *Eccles.*1. Stultorum infinitus est numerus. Alio modo legitur etiam de bonis sic: *Annuntiasti*, per Prophetas, *& loquutus sum*, per me. *Multiplicati sunt* homines, *super numerum* prius credentium. *Act.* 16. Ecclesiæ confirmabantur, fide, & abundabant, numero, quotidie. *Isa.*54. Lætare sterilis, quæ non paris. Et paulo post: Quia multi filij desertæ, magis quam eius, quæ habebat virum, scilicet synagogæ. De hac multiplicatione *Genes.* 15. Suspice cœlum, & numera stellas, si potes: sic erit semen tuum.

7. *Sacrificium & oblationem.* Hic agit de legalium inutilitate, & ostenditur inutilitas legalium sacrificiorum primò. Secundò etiam holocaustorum, ibi, *Holocaustum & pro peccato.* In prima duo. Primò Patri loquens dicit, quòd sacrificium Iudæorum noluit. Secundò quomodo scit, cum Iudæi hoc nesciant. *Aures autem.* Ait ergo: Sic multiplicati sunt superbi: *& sacrificium*, quod fiebat de animalibus, *& oblationem*, quæ fiebat de aliis rebus, *noluisti.* Vnde *Isa.*1. Cum veniretis ante conspectum, quis quæsiuit hoc de manibus vestris? Et rursum: Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum & hircorum nolui. Incensum abominatio est mihi.

Aures autem. Ecce secundum, & legitur tripliciter. Primò secundum literam *Augustini*. *Corpus autem perfecisti mihi*, id est, corpus perfectum dedisti mihi, id est, sine peccato, & sine fomite, hoc solus habui. *Ioan.*14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Et ad *Rom.* 8. Deus misit Filium suum in similitudinem carnis peccati. Secundum aliam literam sic: *Hes noluisti, aures autem perfecisti mihi*, vt intelligerem hoc. Cognosco enim te, & scio voluntatem tuam, non carnales Iudæi. *Ioan.*17. Pater iuste, mundus te non cognouit: ego autem te cognosco. *Ioan.*16. Nunc scimus quia scis omnia. Tertio modo secundum literam Apostoli ad *Hebr.*10. *Corpus autem adaptasti mihi*, id est, dedisti mihi

mihi corpus aptum ad offerendum, quia fuit mortale, sine macula tamen peccati. *Exod.*12. Agnus offerendus debebat esse sine macula. De mortali constat ad *Hebr.*9. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctũ seipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram.

Aures obedientiam significat.

Hic etiam nota contra inobedientes, quod Deus non curat sacrificium afflictionum, nec oblationes orationum: sed vult aures perfectas; scilicet obedientiam promptam: in aure enim significatur obedientia. Primò quia auris habet introitum valde parũlum ad cito audiendum. Sic verò obediens debet esse promptus ad audiendum. *Iacob.*1. Sit omnis homo velox ad audiendum. Item auris habet meatum arctũ, & anfractuosum, vnde receptus sonus non potest exire. Sic obediens debet audita retinere. *Luc.*11. Beati qui audiunt verbũ Dei, &c. Item intus habet aërem quietum paratissimũ moueri ad omnem sonum sibi aduenientem, & ei conformari. Sic verò obediens, non tantum audire & retinere debet, sed statim adimplere. *Iacob.*1. Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores.

Holocaustum & pro peccato. Hic secundum, in quo ostenditur inutilitas etiam holocaustorum, & legitur dupliciter. Quia hoc quod dicitur, *pro peccato*, potest esse vna dictio, vel duæ. Primo sic: Et est quasi præcedentis verius expositio. Sic, sacrificium noluisti, quia *holocaustum*, id est, sacrificium quasi totum incensum: Et *pro peccato*, id est, oblationes alias, quæ nominantur hac appellatione, sicut similam, turtures, capreas, & huiusmodi quæ offerebantur tota die pro peccatis populi. *Leuit.* 16. Secundo modo sic: *holocaustum*, &c. id est, etiam pro peccato factum, quod erat holocaustum vitulæ ruffæ, quæ tota incendebatur cum fimo & intestinis. *Num.*19. & hoc ad purgandã peccata, & reputabatur inter omnia sacrificia & holocausta præcipua, *noluisti.* Ad *Hebr.*9. Cinis vitulæ asperso, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Sed Deus non curabat. *Ierem.*6. Vt quid tibi de Saba offertis? Holocausta vestra non sunt accepta.

8. *Tunc dixi.* Exquo ista omnia sunt inutilia & tibi non placentia. *Ecce venio*, ad placendum tibi. Ad *Hebr.*10. Aufert primum, vt sequens statuat. Sed si nolebat Deus illa, cur fieri præcepit? Resp. Propter tria. Primò ne prius oppugnarentur si essent otiosa: quia dicit *Augustin.* Nihil laboriosius quam non laborare. *Iob* 7. Homo natus ad laborem. Item ne dæmonibus ab eis hæc offerentur, sicut viderant fieri in Ægypto. *Leuit.*17. Adolebit adipem in odorem suauitatis Domino, & nequaquam vltra immolabunt hostias dæmonibus, supple. Item vt futura significarentur. Vnde *Col.*10. Hæc omnia contingebant illis. Ad *Hebr.*10. vmbram habens lex futurorum. Quasi ergo coactus: quia reprimendi & reuocandi a diabolo, & manducandi in spiritualem cibum.

Deus Iudæi hæc sacrificia vt viua respuebant.

9. *In capite libri.* Hic secundum, in quo postquam actum est de Christi aduentu in carnem, subiungitur de prædicatione eius in assumpta carne. Et primò ostendirur prædicatoris debita dispositio. Secundò sic dispositi prædicatio, ibi, *Annuntiaui.* Dispositio duplex tangitur. Vna in effectu, scilicet se conformare diuinæ voluntati. Secunda in aspectu, scilicet legem diuinam plenè cognoscere, ibi, *Et legem tuam.* Dupliciter autem legitur pars prima quia liber potest dici ad literam, vel mysticè. Primo modo sic continua: *venio*, & hoc Domine Pater, *vt faciam voluntatem tuam*, non meam. *Ioan.*6. Descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Et hoc *in capite libri scriptum est de me*, id est, in principio primi Psalmi, vbi scriptum est: In lege Domini voluntas eius. Et hoc scriptum est, scilicet, *facere voluntatem tuam, volui, ô Deus meus. Ioan.*4. Meus cibus est facere voluntatem Patris mei. Quasi diceret: In, corde habui, & in intimo cordis. Hoc etiam scriptum est in capite libri, vbi dicitur, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Alio modo sic: Liber ille Christus, in quo sanctos mores euidentissimè legere possumus. *Apoc.*20. Alius liber apertus est qui est vitæ. Et in 3. Vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum, intus per virtutes, foris per operationes. Sic Christus dicitur liber, cuius caput Deus Pater. 1.ad *Cor.*11. Caput Christi Deus. Dicit ergo: In capite libri, id est, apud Deum Patrem, qui est caput mihi, *scriptum est de me*, id est, præfinitum & determinatum, *vt faciem voluntatem tuam*, ô Deus Pater, obediendo tibi vsque ad mortem. Et hoc, *Deus meus volui*, vt supra, nec hoc tantum, imo *& legem tuam*, volui, *in medio cordis mei*: quia non venit ipsam soluere, sed adimplere. *Matth.*5. Et nota, quòd tertius est liber, cœlũ scilicet. *Isa.*34. Complicabuntur sicut liber cœli. Huius libri pellis & pergamen cœli substantia. *Psal.* Extendens cœlum sicut pellem. Pellis scripta est manu diuina. *Psal.* Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Potest ergo esse sicut dicit *Ambros.* quod sicut in sepulchris magnorum scribuntur epitaphia, sic in cœlis sanctorum nomina. *Luc.*10. Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Sed si sanctorum nomina ibi sunt scripta, non dubium quin in ipso capite scriptum sit nomen Sancti sanctorum. *Daniel.*9.

Dispositio ad prædicandum, hæc dicta & tenenda.

Triplex liber, Scriptura, Christus, cœlum.

10. *Annuntiaui iustitiam tuã.* Hic secundum, vbi subiungitur de prædicatione: & dicuntur tria. Quid prædicauerit, & vbi. *In Ecclesia magna.* Et quomodo, ibi, *Ecce labia.* Dicit ergo: Sic veni, & ita dispositus fui ad prædicandum, & sic *annuntiaui iustitiam tuam*, esse, supple, in nobis à te: contra Pelagianos, qui dicunt, quòd homo potest esse iustus à se. *Prou.*8. Meum est consilium, id est, temperantia, & æquitas, iustitia scilicet, mea prudentia & mea est fortitudo. Ad *Rom.*8. Quos vocauit, hos & iustificauit. Sol enim Christus. *Malach.*3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Et iustitia fulgens emanans ab hoc sole. *Psal.* Et eduxit quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem. Et hoc *in Ecclesia magna*, id est, vbique diuisa & dispersa, & per me, & per mea membra. *Malach.*1. Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus.

Quid, vbi, quomodo Christus prædicauit.

Ecclesia magna multis modis.

Et nota, quòd dicitur, *Magna*, latitudine, quia vbique per orbem terrarum diffusa. *Isa.*54. Dilata

lata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum extende. Item altitudine, quia caput eius in ſummo poli eſt ſitum, ſcilicet Chriſtus. *Col.*1. Chriſtum dedit ſuper omnem Eccleſiam. *Matth.xlt.* dicitur de eo, quòd aſcendit in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Item magna, duratione. *Matth.*7. Venerunt flumina, flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra firmam petram. *Luc.*22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua *Eccleſ.*1. Terra autem in æternum ſtat. Item magna, poteſtate. *Matth.*16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Ecce labia mea. Hîc tangitur modus, & dicuntur tria. Quia ſine timore primò. Secundò quia ſine dilatione. *Domine tu ſcisti.* Tertiò probat primum. *Iuſtitiam tuam.* Dicit ergo: *Annuntiaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna*, & hoc conſtanter, quia *labia mea non prohibebo.* Vel ſic: Sic annuntiaui: ſed ſi quid aduerſum in me inſurgat, quid facturus es? *Labia mea non prohibebo. Act.*4. Nunc Domine reſpice minas eorum, &c. Et 19. ingreſſus Paulus ſynagogas eorum, annuntiabat cum fiducia. Sed nunquid ſic agam cum ſimulatione, vt quæram hominibus placere? Non, *Domine tu ſcisti*, cor meum, intentionem meam: quàre ſcilicet annuntio. Non enim ſum de illis, de quibus *Iſa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum, &c. *Ierem.* 17. Tu ſcis quod egreſſum eſt de labiis meis, quoniam rectum fuit in conſpectu tuo. Vel *Domine tu ſcisti*, id eſt, prædeſtinaſti me hoc facturum. Ad *Rom.* 8. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit.

11. *Iuſtitiam tuam non abſcondi.* Hîc tertium, in quo oſtendit, quod non potuit cohiberi humano timore, & dicuntur duo. Primò, quòd prædicauit. Secundò, quòd aduerſariam multitudinem non expauit. *Non abſcondi miſericordiam.* Continua ergo: Sic verè non prohibebo labia, quia *iuſtitiam tuam*, quæ à te eſt, vel ſecundum *Auguſt. meam*, id eſt, mihi collatam, ſcilicet fidem, quæ iuſtitia eſt. Ad *Rom.*3. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem. *Non abſcondi in corde meo*, aliquo humano timore. *Auguſt.* Interrogat paganus ſub pœna, An Chriſtianus? Dicis, Chriſtianus ſum: hæc eſt iuſtitia tua. Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Sed magis *veritatem tuam*, promiſſorum ſcilicet iam factorum exhibitione, quantum ad gratiæ plenitudinem, quæ iam exhibita eſt in incarnatione. *Et ſalutare tuum*, ſcilicet promiſſionem exhibendam in reſurrectione generali, quando corpora glorificabuntur, & animæ ſaluabuntur. *Dixi.* Vel ſic, vt legatur de membris. *Veritatem tuam*, id eſt, Chriſtum. 1. *Ioan.*14. Ego ſum via, veritas & vita. Nec tantum ex eſt veritas in aſpectu, ſed vt eſt vita & ſalus in affectu. Vnde *& ſalutare tuum*, eundem Chriſtum, *dixi. Luc.*2. Viderunt oculi mei ſalutare tuum. Hanc veritatem, & hoc ſalutare Paulus audacter prædicauit. 1. ad *Corinth.*1. Prædicamus Chriſtum, Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Iſte non eſt ſicut illi qui multa ſciunt, & tamen abſcondunt, & dicere nolunt. Talis eſt ſeruus nequam, Domino ſuo noxius, in ſeipſo monſtruoſus, proximo iniurius. De primo: quid aliud homines audientes verbum Dei, niſi ager Domini? 1. ad *Corinth.* 10. Dei agricultura eſtis, & agni ſanguine, Chriſti, rigati. Verbum autem retinens, ſemen retines. *Luc.*8. Semen eſt verbum Dei. Ergo Domino noxius, qui præceperat: Gratis accepiſtis, ſcientia mea: gratis date *Luc.*10. agris meis. De ſecundo: monſtruoſus eſt: Verbum enim ſemen eſt, quo anima impinguatur. *Eccleſ.*9. A facie verbi parturit fatuus. Anima ſciens multa, & retinens illa, quid eſt niſi anima multum impinguata? Et monſtruoſum eſt tot annis ſemen & fructum in ventre portare, & non parere. *Iob* 32. Conceptum ſermonem tenere quis poterit? Nemo, quin monſtruoſus efficiatur, & periculosè, quia *Luc.*22. dicitur: Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. 1. ad *Cor.*9. Væ mihi ſi non euangelizauero. *Eccleſ.*1. Qui addit ſcientiam, addit & laborem. *Proverb.*10. Os iuſti parturit ſapientiam, &c. Proximo iniurioſus. Ad diſtribuendum accipit ſcientiam. *Matth.*7. Dabat diſcipulis vt apponerent. Ad *Rom.*10. Græcis & barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum.

Non abſcondi miſericordiam. Hîc ſecundum, in quo oſtendit, quòd aduerſam multitudinem non expauit. Primò repetens de prædicatione vt addat. Secundò addens quod addendum erat breuiter à iuſtitia & veritate. *Non abſcondi miſericordiam tuam.* Quaſi diceret: Petentibus peccata dimittis ſecundum illud *Eccleſ.*2. Pius & miſericors Dominus, & remittet peccata in tempore tribulationis. *Et veritatem tuam*, quam reddis iuxta merita. *Iſa.*42. In veritate educet iudicium. Hoc *non abſcondi à concilio multo*, mihi aduerſanti timens ſecundum illud *Ierem.*1. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum ſum. Et infra: Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum.

Hîc notandum, quòd duplici fine debemus prædicare miſericordiam & veritatem, hoc eſt, iuſtitiam vt de miſericordia ſit ſpes auditoribus, de iuſtitia timor: quia, ſicut dicit *Greg. lib.* 33. In peccatoris pectore debent ſpes & ſecundo inceſſanter coniungi, quia incaſſum miſericordiam ſperat, ſi non & iuſtitiam timeat. Incaſſum iuſtitiam metuit, ſi non & de miſericordia confidit. Ideò prædicatori dicitur *Prou.*3. Miſericordia & veritas non te deſerant: circunda eas gutturi tuo. *Luc.*10. Samaritanus infudit vinum & oleum ſauciato. Deus in vno ſermone ſuo hæc duo prædicauit. *Pſal.* Semel Deus loquutus eſt, duo hæc audiui, quia tibi Domine miſericordia, & reddes vnicuique iuxta opera ſua. *misericordia & iuſtitia.*

Tu autem Domine ne longè facias. Hîc tertium, in quo agitur de exitu eius à carne, & dicuntur tria. Primò exitum à carne petit quæ ſibi vult auferri in exitu. Secundò quæ poſt. *Adiutor.* In prima tria. Primò pro ſeipſo precatur. Secundò inimicis mala imprecatur, ibi, *Confundantur.* Tertiò bonis bona precatur, ibi, *Exultent.* In prima tria. Primò oſtendit quid ſibi non vult fieri. Secundò quid vult ſibi fieri, ibi, *Complaceat tibi.* In prima duo. Primò oratio ne ſibi fiant illa. Secundò perſuaſio, ibi, *Miſericordia & veritas.* Dicit ergo: Sic vixi in carne. 12.

Contra mutatores prædicatores.

Autem,

Autem, pro sed, tu *Domine ne longè facias miserationes tuas*. Pluraliter dicit, quia opera misericordiæ sunt multæ, *à me*, à membris scilicet vulneratis. Et dicit: *Ne longè facias*, quia cum pœna & afflictio est in carne, non longè est Dei miseratio. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. Tamen aliter viderut multis dicentibus illud *Iudic. 6.* Obsecro Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos tribulationes: Sed quando culpa venialis adest, tunc aliquantulum seiungitur Deus. Sed quando mortale, tunc vero longè fit. *Psal.* Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Misericordia & veritas. Hic persuasio à tribus. Primò ab eius benignitate. Secundò à promittentis veritate. *Et veritas tua*. Tertiò à propria necessitate, ibi, *Circumdederunt me mala*. Dicit ergo: Sic rogaui ne longè miserationes tuas facerès, nec debes, quoniam *misericordia & veritas tua*, vt legatur coniunctim, id est, vera misericordia tua, *semper susceperunt me*, id est, meos, à primo iusto vsque ad vltimum. *Eccles.* 18. Miseratio hominis super proximum suum, misericordia autem Domini super omnem carnem.

Vel sic: Non debes mihi negare quæ peto: ipsa *autem*, sed *misericordia tua*, benignitas scilicet *& veritas tua*, qua soluis quæ promittis, & iustus es, *semper susceperunt me*. Primum, misericordia scilicet, amorem tuum generat. Secundum, scilicet veritas timorem, vt non sit de multis qui nimium præsumunt, nec de aliis, qui nimium timent, sed de paucis, qui in medio incedunt. *Psal.* Misericordiam & veritatem eius quis requiret? Tamen magis attendendum misericordiæ, quam veritati, secundum illud *Sap. 15.* Tu Domine Deus noster, & suauis & verus es. Et addit de misericordia, & patiens, & in misericordia omnia disponens.

13. *Quoniam circumdederunt*. Hic persuadet tertiò à propria necessitate: & hoc primò ratione multiplicis pœnæ in ipso capite. Item ratione culpæ in corpore, ibi, *Comprehenderunt*. Dicit ergo, vt & hic cum *Glossa* exponatur de malo culpæ: Sic rogo, nec mirum, *quoniam circumdederunt me mala*, & culpæ, & non pauca, *quorum non est numerus*. Ecce humilis confessio, non illa Pharisæi. *Luc. 18.* Non sum sicut cæteri homines. *Augustin.* Iactabat se Pharisæus, & tegebat vulnera. Sed corde, lingua, mentibus hoc dicamus, & nemo se iustum putet. Et nota, quòd per hoc quod dicitur *circumdederunt*, monstratur peccatorum magnitudo, quòd totum inuolutum circumdat sicut vestis. *Psal.* Operti sunt iniquitate, & impietate sua. Carnalis vestis illa. *Iudæ in Canon. 2.* Odientes eam quæ carnalis est, maculatam tunicam. Hæc vestis contexitur de filis illis. Ad *Galat. 5.* Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, &c. Per hoc quod additur, *Quorum non est numerus*, notatur multitudo: non est enim nisi numeris apud homines. *Psal.* Delicta quis intelligit, &c. sed Deus puniens illa, & iudicans, bene nouit. *Cassiodor.* Omnia Deo dinumerata sunt, qui arenam maris, & guttas pluuiarum, stellarumque multitudinem cognoscit. Aliter de malo pœnæ. Quasi diceret: Miserere, & debes,

D. Alb. Magn. Comm. in Psal.

quoniam *circumdederunt me mala*, tot pœnæ, *quorum non est numerus*: innumerabiles enim partes in me sunt, sed omnes afflictæ sunt. *Isa. 1.* A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.

Et comprehenderunt. Hic tangit mala in corpore ratione culpæ consequuta: & sunt tria. Primò captio irascibilis, quæ debet malis resistere. Secundò excæcatio rationabilis. *Non potui*. Tertiò multiplex euagatio concupiscibilis. *Multiplicate*.

Dicit enim: Sic circumdederunt me mala culpæ, & comprehenderunt me iniquitates tanquam ab eis captiuatum. *Proverb 5.* Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Et non potui*, aperire oculos rationis, *vt viderem*. *Iudic. 15.* Samson captus à Philistæis, statim excæcatus est. *Ierem. 52.* Rex Babylonis capto Sedecia rege, statim oculos eius eruit, & vinxit eum cum compedibus. Et nota quod dicit: *Non potui vt viderem*, Deum. *Isa. 59.* Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra abscondérunt faciem eius à vobis.

Multiplicate sunt. Hic tertium, multiplex & vaga occupatio concupiscibilis: vnde duo tanguntur. Primò occupationis multitudo. Secundò concupiscibilis euagatio per illam multitudinem. *Et cor meum*. Prima autem pars legitur dupliciter: quia capilli possunt accipi mystice, vel ad literam. Primo modo sic: Bene dico, quòd circumdederunt me mala, quia *multiplicate sunt iniquitates*, id est, iniqui: sed comparicè loquitur: *super capillos capitis mei*, id est, super iustos, modò capiti Christo adhærentes, & totum corpus eius ornantes. Isti sunt capilli de quibus *Daniel. 7.* Capilli capitis eius, quasi lana munda. Et certè hoc verum est: multò enim sunt plures impij, quam iusti, *Eccles. 1.* Stultorum infinitus est numerus. Et in 7. Vnum de mille non reperi. Alio modo sic: *Multiplicate sunt*, culpæ meæ scilicet venales, *super capillos capitis mei*, ad literam quia sunt innumerabiles. Propter multitudinem dicit *Augustin.* Vitasti grandia, scilicet mortalia, cæue ne obruatis arena. Et bene computat capillis, quia per pilos qui superflui sunt, peccata designantur. *Numer. 8.* Leuitæ aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ.

Et cor meum. Hic secundum, & legitur dupliciter, quia cor appellatur vel intellectus, vel affectus. *Derelinquit me*, sensibilibus his inhærendo, & me defendo. Scriptum est enim: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Alio modo sic: *Cor meum*, affectus & intellectus meus, *derelinquit me*, vt non cognoscerem meipsum. *Bernard.* Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt. Talis fuit Petrus, qui interpretatur agnoscens, cum diceret *Matth. 26.* Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

Et nota, quod quando multiplicantur iniquitates, cor derelinquit: quia nunquam est deterius, quam in proprio hospitio, sicut histrioni propter malam vxorem, quam abigere non potest, scilicet conscientiam remordentem.

tem. *Prouerb.* 19. Tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier. Et 25. Commorari leoni, & draconi placebit magis, quam cum muliere nequam. Propter hoc dicitur de diuite. *Osee* 8. Columba Ephraim seducta, non habens cor. Aufugit enim. Et propterea admonet *Eccl.*29. Contine & congrega cor tuum in sanctitate. Et Dauid gloriando dicit 2. *Reg.* 8. Inuenit seruus tuus cor suum, vt oraret te.

14. *Complaceat tibi Domine.* Hîc secundum, in quo postquam petiuit quid sibi velit non fieri, hic petit id quod sibi vult fieri: & sunt duo. Liberatio à malis, & adiutorium in bonis, ibi, *Domine ad adiuuandum me.* Ait ergo: In tantis sum miseriis & propter hoc *Domine.* In hoc notatur vnitas essentiæ. *Complaceat*, in hoc pluralitas in personis, propter associationem. *Complaceat*, inquam *vt eruas me.* Ostendit, quòd non diffidit de primo, si voluntas adsit, cum dicit: *Complaceat. Psal.* Omnia quæcumque voluit, fecit Dominus.

Domine ad adiuuandum me. In bonis, *respice*: solo enim respectu tuo adiutorium præstas. 2. *Paral.* 16. Oculi Domini super vniuersam terram, & præbent fortitudinem. Si solus respectus sic, multò plus approximando ad eum, propter quod dicebat *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Ipse enim est lapis adiutorij. 1. *Reg.*4. Castrametatus est Israël iuxta lapidem adiutorij.

15. *Secunda pars Psalmi, imprecatur mala inimicis.* *Confundantur & reuereantur.* Hîc secunda pars totius istius Psalmi, in qua orat, & imprecatur mala malis, & primò ratione mali in operatione. Secundò ratione mali in corde & cogitatione, ibi, *Conuertantur retrorsum.* Tertiò ratione mali in sermone, ibi, *ferant confestim.* In prima duo. Primò tangitur pœna quam illis imprecatur. Secundò causa quare imprecatur. *Qui querunt animam.* Dicit ergo: Hoc mihi præbes, sed quid malis & aduersariis? *Confundantur inimici mei*, miraculorum operatione, *& reuereantur*, hoc est, timeant multum audita mea oratione. Ecce dictæ pœnæ, de quibus *Ierem.*18. Confundantur qui me persequuntur. Et infrà: Duplici contritione contere eos. Et iterum, Paueant illi, & non paueam ego. *Qui querunt*, id est, quia illi quærunt *animam meam.* Et ad hoc *vt auferant eam.* Supra in *Psal.* Acciperè animam meam consiliari sunt. Et alibi, Inimici mei animam meam circundederunt, sed frustrà, quia anima Christi non erat in illorum potestate, sed tantum in sua. *Ioan.* 10. Habeo potestatem ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Nec tantum hoc dicendo Iudæis imprecatur, sed etiam omnibus malis, qui auferunt ei animas suas. *Mich.*18. Omnes animæ meæ sunt.

Conuertantur retrorsum. Hîc imprecatur mala malis in affectu. Et primò tangit pœnam. Secundò subiungit culpam, ibi, *Qui volunt mihi mala.*

Dicit ergo: *Conuertantur retrorsum*, in terrenis, quæ retrò sunt, implicati. Ad *Philip.* 3. Ea quæ retrò sunt obliuiscens. *Et reuereantur*, id est, multipliciter terreantur, de amissione bonorum quæ citò auolant, & pereunt. *Lenit.* 26. Terrebit eos sonitus folij volantis.

Vel in bono: *Conuertantur retrorsum*, vt qui superbè me volebant præcedere, humiliter me sequantur. Plus enim prodest dici eis illud. *Ierem.* 2. Verterunt ad me tergum, & non faciem, ne in eis impleatur illud quod dictum est Petro: Vade post me Sathanas. *Qui volunt*, id est, illi qui volunt, *mihi mala.* Supra in alio *Psal.* Auertantur retrorsum, & confundantur cogitantes, &c.

Ferant confestim. Hîc imprecatur malis mala ratione mali sermonis. Et primò tangit pœnam. Secundò culpam. *Qui dicunt.* Dicit ergo. Sic illi, & etiam *ferant confestim confusionem suam*, tanquam graue pondus. *Eccles.* 16. Scelus tuum & ignorantiam tuam tu portasti. Et dicit, *suam*, quam ipsi meruerunt. Et dicit, *confestim*, ne crescente culpa periculosius grauentur. In hoc bonum eorum petitur. *Eccles.* 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, idcirco filij hominum absque vllo timore perpetrant mala. 2. *Machab.* 6. Etenim peccatoribus multo tempore non sinere ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. *Qui dicunt mihi* adulatoriè: *Euge, Euge. Euge* primò, quia bona dicunt esse in me. *Euge* secundo, quia bona illa esse à me asserunt. *August.* Dicunt: Noli tibi facere iniuriam, tu te talem fecisti. Sed audi *Ierem.*12. Ne credas eis cum loquuti fuerint tibi bona. Secundum *Cassiodor. Euge* hoc est irrisorium. Ait enim: Euge, Verbum quidem præconiale est, sed cum recto animo non profertur, ad irrisionem trahitur inferendam. *Psal.* Ore suo benè dicebant, & corde suo maledicebant.

17. *Exultent & lætentur.* Hîc tertium, in quo precatur bona bonis, & primò tangitur duplex præmium quod petit eis. Secundò simplex meritum, propter quod vult illis illud exhiberi. *Qui diligunt.* Primum duplex est. Exultatio cordis, quod est præmium, & eruptio ipsius in laudem ejus oris. *Et dicant semper.* Ait ergo: Ira illi mali confundantur, sed *exultent* in bono suauo in cœlo, *& lætentur*, in hoc præsenti mundo secundum illud, exultabunt sancti in gloria, &c. Sed nunquam in re terrena aliqua, sicut *Iob* 31. Si lætatus sum super diuitijs. Sed *super te. Psalmus* Exultate iusti in Domino. Et hoc, *Omnes quærentes te*, non tua, sicut illi quibus dictum est, *Ioan.* 6. Quæritis me quia manducastis de panibus meis. *Seneca*, Mel muscæ sequuntur. Prædam sequetur turba hæc, non hominem. Et sic lætantes corde dicant, *semper* ore: *Magnificetur Dominus* in membris suis, qui in se grandescere non potest. Sic intelligitur illud augmentum *Daniel* 2. Lapis modicus creuit in montem magnum. Et *Esther vlt.* Fons paruus in fluuium maximum. Secundum *Cassiodor. Magnificetur Dominus*, id est, laudetur, & hoc, *semper*, siue in prosperis, siue in aduersis, sicut à bono *Iob in prima cap.* Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Et sic laudent non omnes, sed *qui diligunt salutare suum*, id est, me dicit Christus. Ego sum enim illud salutare, de quo *Luc.* 2. Viderunt oculi mei salutare tuum.

Exultent

Exultent ergo & laudent, *qui diligunt*, quia scriptum est de charitate. 1. ad *Corinth.* 13. Charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, quæ Christus est.

Bona mens Dei amat, amatum queris, de iusto gaudet & laudat. Et nota in hoc versu quatuor actus bonæ mentis. Primus est Deum diligere, secundum illud *Deut.* 6. & *Matth.*22. Diliges Dominum Deum tuum. Secundus, dilectum quærere: si enim non diligeret, non quæreret. *Cantic.* 3. Quæsiui quem diligit anima mea. Tertius, de quæsito gaudere. *Letentur & exultent.* Naturaliter enim quisque de bono suo gaudet. *Threm.*3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Quartus, gaudendo laudare. *Et dicant semper: Magnificetur Dominus. Isa.*12. Exulta, & lauda filia Sion.

18. *Ego autem mendicus sum.* Hîc petit pro his, quæ cupit sibi dari post finem: & hoc est vt eius resurrectio acceleretur. Et primò ponitur persuasio. Secundò oratio ibi, *Deus meus ne tardaueris.* Et primò à sua humiliatione. Secundò à patris bonitate. *Dominus sollicitus est.* Primò à bonitate, quam exhibet in mente. Secundò quam exhibet in opere, ibi, *Adiutor meus.* Primum autem legitur dupliciter. Primò de capite ipso secundum diuisionem dictam sic: Ipsi dicunt de me irridendo, Euge, euge. *Ego autem* dico, *Mendicus sum*, quia ab alio peto, & non habeo à meipso quæcumque habeo. *Ioan.*7. Doctrina mea non est mea. Et 17. Omnia quæ dedisti mihi, à te sunt. *Et pauper*, quia mihi ipsi non sufficio secundum quod *Ioan.*15. habetur, Verba quæ ego loquor, à me ipso non loquor: Pater autem in me manens, ipse facit opera. Vel certè de mediocritate & paupertate corporali. *Ego autem mendicus sum*, quia in te necessaria mendicaui. *Ioan.*4. dixit mulieri Samaritanæ: Da mihi bibere: sed non sine necessitate, vnde addit: *Et pauper.* 2. ad *Corinth.* 4. Propter nos egenus factus est, cum esset diues in omnibus.

Et Dominus, scilicet Pater, *sollicitus est mei.* Ecce exhibitio bonitatis in mente, & per se, & per Angelos curam mei gerens. Per se *Matth.* 3. & 17. Hic est filius meus dilectus, &c. Per Angelos *Matth.*4. Accesserunt Angeli, & ministrabant ei. *Psal.* Angelis suis Deus mandauit de te.

De membris etiam legitur sic: O tu Domine de te dicant, Magnificetur Dominus: de se autem hæc, *Ego autem mendicus sum, & pauper*, in spiritualibus diuitijs. Sunt autem spirituales diuitiæ intellectus. *Isa.*33. Diuitiæ salutis sapientia & scientia. Et affectus, de quibus *Ecclesi.*44. Homines diuites in virtute. Primæ, veritates: secundæ, virtutes. *Mendicus* ergo sum carens veritatibus, *pauper* carens virtutibus. *Psal.* Defecit sanctus: diminutæ sunt veritates à filijs hominum. Et quamdiu ita nihil sum, *Dominus sollicitus est mei. August.* Qui de te curam habuit antequam esses, quomodo non habebit cum hoc es, quod voluit vt esses? *Sap.*6. Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Hæc possunt dici à claustralibus, maximè paupertatem strictam professis. Deber in eis esse paupertas sine proprietate, mendicitas sine simulatione, securitas sine desperatione de Dei misericordia. *Et Dominus sollicitus est mei.*

Adiutor meus. Hîc persuadet à bonitate Patris exhibita in opere, & hoc primò adiuuando in bono. Secundò protegendo à malo. *Et protector.* Ait ergo: Sic sollicitus est Dominus, & conuertit sermonem ad Patrem. *Adiutor meus*, ad bonum faciendum: *& protector meus*, liberando à malo, *tu es. Exod.*15. Adiutor & protector factus est mihi in salutem. *Psal.* Deus adiutor noster in æternum. Et alibi, Protexisti me à conuentu malignantium. Et ô Deus meus, ex quo ita humiliatus, & tu ita bonus, *ne tardaueris*, auxilium mihi dare. *Prou.*3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, cras dabo tibi cum statim possis dare. *Ne tardaueris*, suscitare me, & festina. Hoc idem petit in fine *Psal.*38.

Vel pro corpore: *Ne tardaueris* me in bono confirmare cum suauitate quæ erit in fine mundi in secundo aduentu; in generali resurrectione: & non faciet, citò enim erit. 1. *Pet.*3. Non tardabit Dominus promissionem suam, sicut multi existimant. Ad *Hebr.*10. Qui venturus est, veniet, & non tardabit. *Isa.*35. Confortamini, & nolite timere, ecce Deus vester, &c. *Apoc.*11. Veni Domine IESV, qui es benedictus per infinita sæculorum sæcula. Amen.

IN XL. PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid. 1

1. *Argumentum Psalmi, Christi passi, & beatitudo sperantium in illum.* BEatus qui intelligit *super.* Hic est Psalmus quadragesimus, in quo cum in antecedenti monuisset relicto veteri ritu ad nouum accedere Testamentum, ne quis abhorreret eò quòd in ipso legitur paupertas Christi, subiungit in hoc Psalmo de Christo paupete & passo, & beatitudine credentium in eum, & confitentium eum verum.

Præponitur autem huic Psalmo titulus communis & frequenter expositus: *In finem Psalmus Dauid*, hoc est, hic Psalmus est Dauid literalis vt Auctoris, spiritualis vt loquentis in ipso, nunc pro se, nunc pro membris. Psalmus, inquam, per hoc ipsum dirigens nos in finem, Christum scilicet. Secundum *Hieronymum* verò alius est: In finem intellectus filiis Core. Ad cuius intelligentiam notandum, quòd sicut legitur *Num.*15. Core cum Dathan & Abiron, à terra viui absorpti sunt: Core verò cum ducentis quinquaginta, igne diuino percussus interiit. Quidam verò de filijs Core, paternam non imitati malitiam, postmodum in suis successoribus, sunt assumpti ad ministerium templi, vel tabernaculi, & ideò frequenter in titulis nominantur: vel quia interpretationi nominis conuenit quod dicitur in Psalmo, sicut hîc. Core enim interpretatur caluaria, quod est locus passionis Christi. *Ioan.*19. Bajulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluariæ locus. Sensus ergo tituli hic est: Intellectus subiecti Psalmi, in finem nos ordinans, sicut prius, attribuitur vel conuenit filijs Core, id est, passionis, quæ per caluariam intelligitur, qui dicunt cum Paulo illud ad *Gal.*6. Absit gloriari nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI. Et illud 1. ad *Corinth.*2. Nihil me iudicaui scire inter vos, nisi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum.

Titulus passionem significat.

Diuisio Psalmi de diuinitatis & humanitate passi.

Diuiditur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima agitur de fide diuinitatis Christi. Secundò humanitatis, & resuscitatæ. Vult enim primò monere eum esse verum Deum. Secundò nihilominus veraciter passum & resuscitandum, ibi, *Inimici mei.* In prima duo. Primò prouocat ad credendum commendando credentes. Secundò prædicando eis bona futura, ibi, *In die mala.*

Dicit ergo: Sic relictis antiquis cæremoniis, accede ad Nouum Testamentum: nec miseris si ibi pauperem legis Christum, quia *beatus* erit *qui intelligit*, ipsum, supple, *super egenum & pauperem* esse, hoc est, non tantum esse egenum sed pauperem per naturam humanam, sed non per diuinam. *Intelligit*, inquam, per fidem, non per speciem. 1. ad *Corinth.* 13. Cum esset diues in omnibus, propter nos egenus factus est. Si diues, etiam nullo indigens per diuinitatem. *Psal.* Bonorum meorum non eges. Ad *Coloss.* 2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, &c. Ergo per oppositum, maledicti qui non intelligunt. *Osee* 4. Populus non intelligens vapulabit multis.

In die mala Hîc prouocat prophetando eis bona, primò de exitu de mundo hoc. Secundò in mundo ipso. *Dominus conseruet.* Dicit ergo: Sic *beatus qui intelligit*, & *in die mala*, scilicet iudicij sui proprij, quando decedet de vita. *Sophon.* 1. Dies illa, dies iræ, *liberabit eum Dominus*, à damnatione æterna. Ad *Roman.* 9. Omnis qui credit in illum, non cõfunderur. Ad *Hebr.* 4. Ingrediemur in requiem quam credimus. Aliter legitur de quocumque paupere, & egeno. Qui *super egenum & pauperem intelligit.* Intellectum & considerationem ponit cum effectu. Nec dicit: Qui pauperi petenti tribuit, sed qui intelligit quod vult, antequam petat, & intelligere se ostendit. *Iob.* 31. Si negani quod volebant pauperibus. Non dicit quod petebant. *Beatus*, est iam in spe. *Prouerb.* 14. Qui miseretur pauperi, beatus erit. *In die mala*, scilicet in die iudicij, *liberabit eum Dominus. Tob.* 4. Elemosyna ab omni malo & à morte liberat. Vere liberabit secundum illud *Iob* 5. In sex tribulationibus eruet te: & in illis sex opprobriis quæ dicet. *Matth.* 25. Esuriui & non dedistis mihi manducare, &c. Et in septima quæ durissima erit, non tanget te malum.

Super tres pauperes intelligendi.

Nota ergo, quod debemus super triplicem egenum intelligere. Super Christum, vt ipsum Deum veraciter credamus, contra illos de quibus *Sapient.* 13. His quæ videtur miracula, non potuerunt bona intelligere, scilicet Christum esse Deum creatorem & Dominum omnium. Item super indigentem pauperem, quia in ipso damus Christo. *Prouerb.* 13. Acceptus est Regi minister intelligens. *Matth.* 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Legitur quòd Melania virgo Pambo Eremitam rogauit vt oblatam pecuniam reciperet, qui iussit ministro suo vt accepram fratribus per desertum illam diuideret. Cum autem illa aut benedictionem aut laudem expectaret ab illo, & ille nec oculos ad illam conuerteret, ait: Scito Domine trecentas quinquaginta in hac arca libras esse: qui nec aspiciens illam, respondit, Cui exhibuisti hæc ô filia, non habet opus à te mensuram cognoscere. Item super corpus proprium, quia seruire illud oportet ita vt non deficiat. 2. ad *Tim.* 2. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus suis percipere. Et subdit: Intellige quæ dico, dabit tibi Dominus intellectum.

Dominus conseruet eum. Hîc prouocat ad credendum prophetando, & prædicendo bona etiam ante exitum. Et primò prædicando optat eis bonorum plenitudinem. Secundò ab impugnantibus protectionem, ibi, *Et non tradat eum.* In prima primò optat eos plenitudinem bonorum gratiæ habere. Secundò naturæ. *Et beatum.* In prima duo. Primò bonorum gratiæ in affectu, scilicet virtutis. Secundò in aspectu, scilicet veritatis, ibi, *Viuificet eum.* 3.

Ait enim: Sic bene erit credentibus Christum verum Deum in exitu vitæ. Nec tantum hoc bonum sit ei, imò Dominus *conseruet eum*, in præsenti per gratiam, & virtutem infusam à culpa. *Psal.* Conserua me Domine, quoniam speraui in te, tanquam in Deo viuo, & vero.

Et viuificet eum, veritatem fidei infundendo, quæ purget ab ignorantia. *Abac.* 2. Iustus in fide sua viuit. Ad *Galat.* 2. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. Nec tantum hoc: imò & *beatum faciet eum in terra*, non tantum in cœlo, vt non desint ei quæ de terra naturaliter proferuntur. 2. *Paralipom.* 2 6. Credite Prophetis eius, & cuncta euenient vobis prospera.

Et non tradat. Hîc secundum bonum, scilicet protectio ab impugnantibus. Primò à dæmone. Secundò à propria carne. *Dominus opem ferat.* Ait enim: Sic prædicta bona conferat, *& non tradat eum in animam*, id est, in voluntatem, *inimicorum eius*, dæmonum scilicet, & membrorum dæmonis, scilicet impiorum. *In animam* dicit, non in manus. Inde enim traditi sunt fideles in manus dæmonis, sed non in voluntatem. *Iob* 1. Ecce omnia quæ habet, in manu tua sunt, non in voluntate tua. Quamquam etiam ipsa corpora ab eius eripiantur manu, & anima virtute fidei aliquando. *Daniel. vltim.* Eductus est Daniel de lacu, & nulla læsio est inuenta in eo, quia credidit Deo suo.

In manus vel in voluntate dæmonis sit serui Dei.

Legitur & de paupere quocumque: Qui pauperis attendit necessitatibus, Dominus conseruet eum à malis sæculi. *Tob.* 4. Elemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Conseruat autem à mundi immunditiis. *Luc.* 11. Verumtamen quod superest, date elemosynam, & omnia munda sunt vobis. *Et viuificet eum*, vita futura. *Tob.* 12. Elemosyna facit inuenire vitam æternam. Et præsentem. 1. ad *Tim.* 4. Pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est, & futuræ. *Et beatum faciat eum in terra*, id est, bene auctum, vt non decrescat, sed magis augeatur eius substantia. *Prouerb.* 11. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt. *Prouerb.* 28. Qui dat pauperi, non indigebit. *Et non tradas eum in animam inimicorum eius*, scilicet dæmonum, vel malorum hominum. *Psal.* Ne tradas bestiis, dæmonibus & malis hominibus, animas confitentes tibi. *Psal.* Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori. *Prou.* 22. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera.

Dominus opem ferat. Hîc prophetat optando prote- 4.

protectionem à propria carne. Et primò optat peccatum. Secundò describit carnis tribulationem. Quia vult eum liberari. Dupliciter autem legitur *egenum*. Primò secundum quod [illegible] dicitur *Psallam*. Dominus facere [illegible] hoc non carere dolore, sed magis [illegible] *Dominus opem ferat eis*, cum adiungit *super lectum doloris eius*. Lectus enim [illegible] positionem in quibus [illegible] quisque se credit animæ [illegible] 12. Anima mea [illegible] multis [illegible] in [illegible] plenitudinem [illegible] [illegible] me animæ [illegible] [illegible] [illegible]

Et in prima duo. Primò tangitur proditoris occulta machinatio, secundò machinationis publicatio. *Egrediebatur foras.* In prima tria. Primò tangit malignitatem operis, secundò, oris. *Vana loquebatur.* Tertiò cordis. *Cor eius.* Dicit ergo: Inimici mala dicebant: & si aliquis, sicut Iudas, *ingrediebatur* consortium meum, *vt videret*, id est, vt exploraret. Ecce cordis malitia. Quales erant etiam illi de quibus *Galat.* 2. Propter subintroductos falsos fratres qui introierant explorare libertatem nostram. *Vana*, id est, ficta & simulatoria, *loquebatur.* Ecce malitia oris. *Eccles.* 30. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. *Et cor eius* parans calumniam mihi, *congregauit iniquitatem*, quam potius debebat deponere. *Prouerb.* 26. Cum se humiliauerit nec credideris: septem nequitiæ sunt in corde eius, & hoc *sibi*, id est, contra se, & ad malum suum. *Prouerb.* 1. Ipsi sanguini insidiantur, & moliuntur contra animas suas. Et nota contra tales obseruatores, primò quod naturam oculi bonam in malam commutant. Naturale enim est oculo vt delectetur in pulchro & bono. *Eccles.* 40. Speciem & gratiam desiderat oculus. Et illorum oculi in deformi delectantur. *Eccles.* 14. Oculus mali ad mala, & non satiabitur. Secundò cor suũ inquinant. In eo enim congregant immunditias: transeuntes enim per pratum, flores dimittunt, & stercora colligunt. Hoc est quod hic dicitur: Cor eius congregauit iniquitatem sibi. Tertiò seipsos grauiter onerant. *Prou.* 11. Qui inuestigator malorum est, opprimetur ab eis.

Egrediebatur foras. Hic secundum, inimicitiarum publicatio. Ait enim: Sic insidiabatur, & post *egrediebatur* de consortio veritatis, in quo recumbebat miser: comedebat enim cum eo in eadem scutella. Vel *egrediebatur foras*, ad extraneos, vt qui erat amicus simulatus, fieret apertus inimicus. *Ioan.* 13. Cum accepisset buccellam, exiuit continuò. Et *loquebatur* illis ad quos exierat, *in idipsum*, scilicet falsa & seductiua, sicut quando egrediebatur. *Matth.* 26. Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

Quatuor sic in prælatis arguũtur.

Et nota, quòd his duobus versibus, reprehenduntur mali prælati in quatuor. Primò de rara Ecclesiæ suæ visitatione. Et hoc est *si ingrediebatur* ad visitandum, quasi raro ingrediebatur. *Zachar.* 11. O pastor & idolum, derelinquens, non frequentans gregem, nec ingrediens ad eum. *Apocalyps.* 3. Scio opera tua. Nomen habes quod vivas prælate & pastor, & mortuus es, scilicet non visitas nec vivificas. Item de inani prædicatione. *vana loquebatur*, id est, de vanis & temporalibus rebus. *Eccles.* 1. Vanitas vanitatum, &c. De decimis quæ non soluuntur, de oblationibus quæ non frequentantur, est tota prædicatio eius. *Ierem.* 5. Ecce auditum est in Ierusalem, venire custodes de terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda vocem. Et sequitur: Custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: loquuntur enim quasi custodes agrorum de guerbis & talibus, magis quam de animabus. Tertiò de auditorum peccatorum mala & nociua retentione. *Cor eius congregauit iniquitatem sibi.* Auditis enim confessionibus de peccatis carnalibus, ea recipit in corde suo, & congregant ad damnum suum. *Ecclesiast.* 19. Sagitta infixa femori canis, quæ ipsum grauat, & saucia: sic verbum in ore stulti. Quartò de retentorum reuelatione. *Egrediebatur foras. Eccles.* 19. A facie verbi patitur fatuus. *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur.

Adulatio iniusta.

Aduersum me iniquitabant. Supra potuit Prophera occultam machinationem Iudæ prædictoris, hic ponit occultam machinationem populi Iudaici. Et facit hic tria. Primò ponitur occulta detractio. Secundò peruersa cogitatio, ibi, *Aduersum me cogitabant.* Tertiò in mortem Christi communis conspiratio, vel occultæ machinationis in eius mortem publicatio, ibi, *Verbum iniquum.* Dicit ergo Christus: *Susurrabant*, scilicet in aure alterius mala detractionis seminantes, *omnes inimici mei.* Quasi diceret: Non vnus tantum, sed multi, vt Iudas, & Iudæi. *Cassiodor.* dicit: Scilicet pauci esse scelerum auctores, hic omnes mala cogitasse dicti sunt, vt nemo de minus nocentibus, quos vna facinoris damnat æqualitas. Supra in *Psal.* Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me.

Aduersum me, Ierem. 18. Tu scis Domine omne consilium eorum aduersum me in mortem. *Cogitabant aduersum me*, dicit Christus. *Thren.* 2. Vidisti Domine omnem furorem vniuersas cogitationes eorum, *aduersum me*, die cogitauerunt vt interficerent eum. *Cogitauerunt mala.* Mala dico, *mihi*, secundum opinionem eorum, qui mihi mala facere putabant. Vel *mala mihi*, id est, ad veritatem eorum, qui inde credit fructus Ecclesiæ in membra mea. Et est hic intelligendum, quod cogitatio præcedit susurrum, sed præposterando dictum modum hic intelligere potuerat Propheta. Simile habetur *Exod.* 19. Obscuritatem accipiet nobis Dominus, faciem, & auditorium, in bene ordinatis prius est auditus quàm visus, oris effectus. Vel fuit ista præpositiua, quia primendum velocitatem affectus Iudæorum, &c. nocendum.

Adulatio iniusta.

Moraliter secundum *Cassiod.* Susurratio est sermo confusus sine aliqua vocis distinctione, tendens in malum. Et ibi per susurrum, recte occultam detractionem possumus intelligere. Sic susurrantes sunt Deo odibiles. Vnde ad *Roman.* 1. Susurrones, sunt Deo odibiles. Sunt etiam te vera aliorum maledicti. *Eccles.* 5. Susurro & bilinguis, maledictus. Sunt etiam in se conquinati. *Eccles.* 21. Susurro conquinabit animam suam. Sunt etiam in vitia commutati, ipsam malitiam commutantes. *Eccles.* 22. Multa susurrans commutabit vultum suum. Sunt etiam in corde pungentes & puncti, vulnerantes & vulnerati. *Zacharie.* 26. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima cordis. Sunt etiam multorum pacem turbantes, & in se turbati. Vnde iam dictum est: Susurro & bilinguis maledictus est. Multos enim turbauit etiam pacem habentes.

Verbum iniquum. Hic ponitur in morte Christi communis conspiratio, vel occulta machinationis inimicorum eius contra ipsum propalatio. Et ibi tria. Primò tangetur eorum iniqui-

iniquitas. Secundò eorum arrogantia & vanitas, ibi, *Constituerunt.* Tertiò eorum aduersitas, ibi, *Aduersum me.* Dicit ergo: *Verbum iniquum*, contra Christum, id est, ipsam æquitatem, *constituerunt. Constituerunt* contra Christum iudicem viuorum & mortuorum, pro constitutione irrenocabili suum verbum habuerunt. Vel *constituerunt*, quia in malo pœnæ mortis Christi vnanimiter conuenerunt: *aduersum me*, veritatem, aduersarii veritatis. *Verbum iniquum* fuit quod dixerunt Iudæi Pilato. *Ioan.* 19. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Et illud, Crucifige, crucifige. Et illud, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Et illud, Venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Vbi *Augustin.* Stulti, quomodo erit vestra hæreditas? Quia occidistis, non erit vestra, quia perditione digni estis. Vnde vineam suam locabit aliis agricolis. *Aduersum me. Thren.* 3. Vidisti iniquitatem eorum aduersum me.

Adulatio iniusta.

Moraliter verbum iniquum dicunt adulatores, qui dicunt illis maioribus: Domini ducatis in bonis dies vestros, honores mundi diligitis: quod mundo debetis, illi reddite: nobiles, potentes, diutes huius mundi frequentate delicias carnis extra ete, corpus vestrum delicate sustentate: latis estis iuuenes, post iuuentutem satis pœnitentiam poteritis facere. Sed miseri qui hæc dicunt, deberent attendere illud verbum Euangelicum quod est veritatem æquitatis: Miser, hac nocte repetent animam tuam, & quæ congregasti cuius erunt? *Luc.* 12. Hoc melius exprimit alia litera, quæ est: *Verbum diaboli inuenerunt mihi.* Verbum diaboli sunt, nequaquam morientes. Sed modo per adulatores qui sicut eius organa, dicit: Nequaquam adhuc morientes, sed restat vobis magnum tempus, primò ad deliciose viuendum, secundò ad pœnitentiam faciendam. Sed deberent attendere quod scriptum est *Iob* 13. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Et alibi, Breues dies hominis sunt. Et *Eccles.* 10. Hodie rex, & cras moritur. Et est hic notandum, quod rex dicit, aduersum me: quia est aduersitas in suffuratione, vnde dicit: *Susurrabant.* Est aduersitas in cogitatione: vnde dicit, *Cogitabant mala mihi.* Et aduersitas in machinationis, vel conspirationis publicatione, vel propalatione cum dicitur, *Verbum iniquum*, &c. Sed potest quæri, quare non fit hic mentio de aduersitate in operatione? Sed potest esse responsio, quòd hic loquitur de Iudæis, & contra Iudæos, qui mortem Christi procurauerunt: sed ipsi illites qui erant Gentiles, executioni mandauerunt.

Vana, mala, in Iudæis.

Nunquid qui dormit. Supra potuit Propheta inimicorum Christi contra ipsum machinationem, hic ponit illius machinationis frustrationem: & facit duo. Quia primò vnum implicat. Secundò aliquid petit & desiderat, ibi, *Non adiciet.* Implicat Christum mortuum vel moriturum. Petit Christum reuiscaturam, vel reuiscendum: Dicit ergo: *Nunquid*, &c. Inimici Christi contra ipsum machinantes, intendebant nomen eius extinguere, sed non prævaluerunt, nec quod intendebant perficere-

runt: quia si mortuus fuit vt mortalis homo, non peribit nomen eius, sed resurget cum sit æternaliter Deus. Hoc est quod dicit: *Nunquid qui dormit*, id est, Christus, qui moritur, *non adiciet vt resurgat?* &c. Imò resurget, quia duæ negationes relinquunt vnam affirmationem. Illius enim resurrectione visa confundentur inimici, non solum confusione in præsenti, sed etiam confusione æterna. Et sicut cum quis à somno resurgit, fortior videtur quam ante, sic Christus resurgens à morte. *Cassiodor.* Dormire est à sensibus carnis remissa mentis intentione quiescere, & iterum ad actus vitæ nostræ reparato animi vigore remeare. Et nota, quòd Christi mors dicitur dormitio. Primò propter eius voluntatem. Secundò propter resurgendi facilitatem. *Ioan.* 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Tertiò propter resurgendi celeritatem. *Matth.* 12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. Ad modicum tempus fuit in morte, sicut homo ad modicum tempus detinetur in dormitione. Quartò propter resurgentis integritatem. Corpus enim Christi mortuum non fuit incineratum, nec corruptum. Quintò propter corporis dormientis destitutionem à regimine. Corpus enim mysticum, quod est Ecclesia, à regimine destitutum videbatur, propter mortem Christi. *Zach.* 12. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Sextò propter Ecclesiæ meliorationem: quia sicut per somnum corpus melioratur, sic Ecclesia per mortem Christi. *Luc.* 12. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsquequo perficiatur? Quasi diceret: Cum perficietur, delectabor in Ecclesia, vt pote in Iudæis, & conuersis gentibus. *Augustin.* dicit: Dormit Adam vt fiat Eua. Moritur Christus, vt fiat Ecclesia. Dormiente Adam fit Eua de eius latere. Mortuo Christo percutitur eius latus lancea, vt fierent sacramenta quibus fieret Ecclesia. Et nota, quòd sicut medicus prouocat phreneticum ad dormiendum, modo quo magis potest, etiam iuxta ipsum dormiendo. Sic Christus medicus animarum, qui nos videbat laborare morbo phrenetico, iuxta nos dormiuit. Quasi diceret: Infirmitas vestra refugit somnum salutis, idcirco iuxta vos dormio vt ligando in bono, retrahendo à malo dormiatis. Dormiuit, sed vt resurgeret, adiecit. Supra: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi. Et alibi, Tu cognouisti sessionem, in sepulchro dormiendo: & resurrectionem, à morte resurgendo. Et sicut iam tactum est, qui dormit, fortior resurgit. Sic Christus. 2. ad *Corinth.* 3. Etsi crucifixus est ex infirmitate, resurrexit ex virtute.

Mors Christi quare dormitio dicitur.

Simile notandum.

Et nota, quòd signanter dicit: *Adiecit*, quia principale fuit si mori, cætera vero ex adiacentia. Vel propter crucifixores qui solum intendebant eius mortem, nullo modo sperando eius resurrectionem. Erat enim illis cura tantùm vt moreretur, & sic nomen eius de terra eradicaretur: sed illis nolentibus, imò si possent contradicentibus, adiecit vt resuscitaret.

Moraliter: Nunquid qui dormit per culpam, non adiicit vt resurgat per pœnitentiã? Quasi diceret: Imò resurget de peccato ad gratiam, de

de fœtore ad munditiam, de periculo ad securitatem, de pureo inferni ad iocunditatem paradisi, de seruitute peccati ad libertatem ipsius Christi. Si enim Christus resurrexit, & nos quoque resurgemus. 1. ad *Corinth.* 15. Resurgemus quidem non tantùm in generali resurrectione, quæ erit in futuro, sed speciali quæ erit in præsenti Sic resurget peccator si conteratur corde, confiteatur ore, satisfaciat opere, & sic carnalia cum terrenis contemnat, & ad cœlestia cum æternis se erigat. Vnde ad *Coloss.* 3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum, quærite: quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Sed multi se & alios decipiunt, qui in suo peccato moriuntur, & alios mori permittunt, antequam ab illo resuscitentur. *Isa.* 24. Grauabit eam iniquitas sua: corruet, & non adiiciet vt resurgat. Talibus loquutus est *Apostolus ad Ephes.* 5. Surge qui dormis, &c. Et verè nunc citò surgendum, quia hora etiam nos de somno surgere. Ad *Romanos* 13. Et hoc quia pulsatum est horologium, pulsatæ sunt campanæ, pulsarum est classicum, clamatum est regis bannum. Si quid habes, narra vt iustificeris. *Isa.* 43.

De amicis fictu & Iuda proditore.

Etenim homo pacis meæ. Supra Propheta determinauit de inimicis Christi manifestis & occultis, hîc determinat de amicis illius fictis, communiter, sed specialiter de Iuda proditore, & tanguntur quatuor quæ aggrauant peccatum Iudæ. Quorum primum est, quia Christus erat ei pacificus. Secundum, quia erat ei familiaris, & amicus. *In quo sperani.* Tertium, quia erat ei largus & beneficus, ibi, *Qui edebat panes meos.* Quartum, quia Iudas erat proditor magnificus, ibi, *Magnificauit super me supplantationem.* Dicit ergo: *Homo pacis meæ.* Dictum est suprà, quia Christus dormiuit, id est, mortuus fuit. Et verè sic erat, quia Iudas, dicit Christus, tradidit me in manus quærentium animam meam, id est, Iudæis: & cùm essem ei pacificus, me tradere fuit ei iniquus: vnde dicit: *Homo pacis meæ*, id est, cum quo pacem habebam, licet non ità ipse mihi. In *Psal.* Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Iste maledictus Christo debuit esse pacificus, Sed cum magna duritia sui cordis ipsum tradiderit sub signo pacis, *Luc.* 22. Iuda filium hominis osculo tradis? Verè in illo pax vera non fuit. Vnde *Cassiod.* In illius corde pax esse non potuit, qui insidias blandiendo præparauit.

In quo sperani, id est, in quo sperare potui, vel debui, secundum communem vsum illorum, qui in suis familiaribus sperant vel confidunt. Et opponit *August.* Quare in illum sperauit? Nonne ab æterno illum cognouit? Vnde discipulis suis dixit *Ioan.* 6. Ego vos elegi duodecim, & vnus ex vobis diabolus est. Respon. Hoc Christus de se dixit, & docendo alios in se transfiguratiuit. Multi enim credentes in Christum, videntes Iudam esse inter discipulos, & cum Christo ambulare, sperabant quod esset talis qualis erant cæteri.

Vel secundum *Cassiodor.* In quo me sperare putabant alij, non quia in illo sperarei, sciens quod maledictus est homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. *Ierem.* 17. Sequitur.

Qui edebat panes meos. Luc. 22. Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. *Ioan.* 13. Qui manducat panem meum, leuabit contra me calcaneum suum. *Ibid.* Cum intinxisset buccellam, dedit Iudæ Simonis Iscarioth, & post buccellam introiuit in eum Sathanas. Sequitur.

Supplantationem, id est, occultam perditionem, *super me magnificauit.* Illa enim perditio fuit magna, quia de Christo fuit magnificata, quia à tali scilicet Iuda proditore, qui debebat esse Christo pacificus familiaris, & amicus largus & beneficus: & erat sibi factus inimicus, fraudulentus, noxius, & iniuriosus, in quo intelligitur magnitudo sui sceleris: vide *Cassiod.* O discipulum indocili corde durissimum, qui tam crudelis extitit, vt esset parricida filius, falsus discipulus, traditor magistri, seruus Domini, creatura creatoris? *Magnificauit.* Ecce Iudæ apertam arrogantiam. *Super me.* Ecce apertam iniuriam. *Supplantationem.* Ecce apertam fraudulentiam. *Ierem.* 9. Omnis supplantans supplantabitur, & omnis amicus fraudulenter incedet. Sed *Proverb.* 11. Supplantatio peruersorum supplantabit eos.

Sed potest quæri, quare Christus à discipulo voluit tradi? Resp. Hoc fecit ne homo sperare deberet in homine. *Ierem.* 17. Maledictus, &c. *Micheæ* 7. Nolite credere amico, nolite in duce confidere. Secundò hoc fecit ne homo se crederet homini. *Ioan.* 2. Ipse autem non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes. *Ierem.* 12. Fratres tui, & domus patris tui pugnauerunt aduersum te, & clamauerunt post te plena voce: Ne credas eis, cum loquuntur tibi fuerint bona. Tertiò vt homo Christianus discat persecutionem sustinere, non solum ab inimicis, sed etiam à domesticis. *Ioan.* 16. Non est seruus maior Domino suo; si me persecuti sunt, & vos persequentur. Quarto vt homo ab amicis & familiaribus suis sibi caueat. *Eccl.* 6. Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende. *Micheæ* 7. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi ostia oris tui. Quintò vt ostenderet quantum amici efficaces sunt ad nocendum. *Gregor.* Dum diabolus se proprijs viribus nihil aduersum nos proficere conspicit, tunc per linguas nobis adhærentium seuit. Ideò nulla pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus. *Micheæ* 7. Inimici hominis, domestici eius.

Moraliter hîc homo simplex potest teneri, & iustus quoriodo sibi aduersarius multifarie inimicus. Vnde dicit: *Homo pacis meæ*, vel vicinus, *in quo sperani*, vt consanguineus, & huius mundi amicus, *qui edebat panes meos*, & commensalis & in mensa socius, *magnificauit*, &c. id est, magis quam inimici mei supplantauit. Non dicit Iacob Esau qui suam hæreditatem amisit, sed Iacob illam sibi acquisiuit. Isti enim dum efficiuntur multis hæreditatem, sed tamen illam non acquirunt sibi, quibus potest dici illud. *Matth.* 23. Væ vobis qui clauditis regnum cœlorum ante homines: vos enim non intratis, nec intrantes intrare finitis. *Esai.* 30. Homini fatuo non erit amicus, & non

& non erit gratia in bonis illius, qui edunt panes illius. Falsæ linguæ sunt, & te supplantabunt qui in carnis voluntate moriuntur. Pes enim est affectus, planta finis voluntatis, & ipsi in carne mortua terminant voluntatem suam.

Tu autem Domine miserere mei. Sicut Propheta tetigit Christi passionem, hîc orat Christus & petit suam resurrectionem, & facit tria: quia primò ponit suam petitionem. Secundò petitionis exaudiendæ confidentiam: *In hoc cognoui.* Tertiò pro petitione exaudita subdit gratiarum actionem, ibi: *Benedictus Dominus.* In prima facit duo: quia primò tangit quod petitur. Secundò propter quod petitur, ibi, *& retribuam eis.* Prima tangit duo, quorum primum pertinet ad affectum, scilicet miseratio: secundum ad affectum, scilicet resuscitatio.

Dixit ergo: *Miserere mei*, hominis Domine Pater: Christus enim post prædictas miserias, & tribulationes, quasi auis ad nidum suum orat Deum Patrem, & petit suam resurrectionem. Et hîc intelligitur quod suprà dixit: Domine miserere. Et idem hîc repetit. Sed supra dixit pro membris tantum, vnde ibi sequitur, *Sana me*, &c. Hic repetit pro se homine, & pro membris. Vnde dicit: *Resuscita me.* Resuscitatio autem conuenit capiti & membris. Et cum his nota, quòd Christus vt homo indigens petit, sed vt Deus omnipotens exaudit.

Dixit ergo, *Miserere mei*, hominis, qui sum in afflictionibus & miseria, *& resuscita me*, gloriosa resurrectione. Ista resurrectio non fuit iterum morituri, sicut Lazari *Ioan.* 11. Sed fuit resurrectio ad gloriam æternæ immortalitatis. *Osee* 6. In die tertia suscitabit nos. Nec credendum, quòd licet oratio dirigatur ad Patrem, ex hoc impotens sit filius suscitare seipsum: ipse enim de se dicit. *Ioan.* 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. *Cassiod.* dicit. Quod non potuit mori, non potuit suscitari: diuinitas non potuit mori. Sicut radius solaris lucet super lignum quod scinditur, nec potest lædi, sic nec diuinitas Christi potuit mori. Sed caro fuit mortua cum esset mortalis, & ab eo fuit resuscitata. *Ioan.* 5. Sicut Pater quem vult viuificat, sic & filius. *Isa.* 40. Quis suscitabit ab Oriente iterum? Sequitur.

Et retribuam eis, inimicis scilicet, & dupliciter. Primo in præsenti quantum ad pœnam temporalem. Hoc factum fuit, cum Iudæi per vniuersum orbem fuerunt dispersi à Romanis per Titum & Vespasianum: sed in futuro quantum ad æternam damnationem: damnabuntur enim qui noluerunt pœnitere vel conuerti. *Isai.* 59. Vicissitudinem reddet inimicis suis. *Ierem.* 4. Ascendet leo de cubili, ecce vastatio: & prædo gentium se leuabit, ecce gentium congregatio ad Iudæos dispergendos: & ponet terram in desolationem, ecce hostium damnatio. Et dixit, *Retribuam*, non amore vindictæ, sed ostensione patientiæ & zelo iustitiæ. *Retribuam.* Quasi diceret: In præsenti tribuam temporaliter, sed in futuro retribuam puniendo æternaliter.

Moraliter: *Tu autem Domine miserere mei.* Hoc potest dicere quilibet peccator: Domine miserere mei, quia miser sum & afflictus in multis miseriis. *Et resuscita me*: quia mortuus sum, & vitam spiritualem animæ amisi. Et non dicit tantum, Suscita, sed *resuscita.* Qui asi diceret: Iam alias suscitasti, & ego sic ingratus, excæcatus, lumine gratiæ priuatus, me iterum morti spirituali tradidi, & reuersus ad vomitum sicut canis, & sus iam lota in volutabro luti. Idcirco Domine mi, *resuscita me, & retribuam eis*, illis scilicet tribus inimicis meis, scilicet mundo, carni, diabolo, quibus pœnitens retribuiz, cum de illis vindicta sumit. De carne per ieiunium, de mundo per eleemosynas & mundi contemptum, de diabolo per orationem & amorem feruentem. *Tob.* 12. Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna magis quam thesauros auri condere. *Matth.* 17. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Vel *Miserere mei*, id est, libera me de statu miseriæ, *& resuscita me*, id est, da mihi statum gratiæ, *& retribuam eis*, id est, des mihi statum gloriæ, vt iudicando tecum iudicem: tu enim dixisti Apostolis, & viris Apostolicis illud *Matth.* In regeneratione, &c.

In hoc cognoui. Supra determinauit Prophetа de Christi resurrectione, & sic posuit suam petitionem, hîc illius petitionis exaudiendæ cum exauditione ponit confidentiam: & sic facit duo, quia primò ponit illam confidentiam. Secundò exauditionem, ibi: *Me autem propter innocentiam.* In prima facit tria. Primò ponit paternæ vocis Christi cognitionem. Secundò ipsius Patris acceptationem, ibi, *Quoniam voluisti me.* Tertiò gaudij inimici respectu sui exclusionem, ibi, *Quoniam non gaudebit.* Et sic ista cognitio exprimit triplicem confidentiam. Primò quantum ad seipsum. Secundò quantum ad Patrem suum. Tertiò quantum ad inimicum.

Dixit ergo: *In hoc cognoui.* Sed nonne prius ipse cognouit? Constat, quòd sic. Resp. Cognouit ab æterno. Sed dicit nunc se cognoscere, quia fecit vt cognosceremus. Similiter *Genes.* 22. Nunc cognoui quod timeas Dominum, id est, te, & alios cognoscere feci. Et debet sic ordinari litera: *In hoc quod voluisti me*, id est, ab æterno accepisti & approbasti, *cognoui* quia suscitabis me, sicut supra petebam. Voluisti enim Deus Pater Christum esse mortuum & resuscitatum voluntate beneplaciti. *Matth.* 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. *Isa.* 53. Non vocaberis vltra derelicta, sed vocaberis voluntas mea in ea. Et etiam in hoc quod voluisti me, cognoui, quòd non gaudebit inimicus meus super me; Iudæus scilicet & Iudas proditor discipulus: gauisi sunt enim Iudæi quando viderunt Christum crucifixum, & mortuum, tunc arbitrantes impleuisse effectum suæ voluntatis prauæ, caput suum agitantes, id est, spiritum, quia caput non habebant. Sed Christo resurgente sunt consternati, quia spes sua frustrati. Prius dicebant: Tradamus eum de terra viuentium, pereat nomen eius & non memoretur vltra, condemnemus eum morte turpissima, ne totus mundus eat post ipsum, ne veniant Romani, & tollant gentem & locum. Sed quia errantes ceciderant excæcati & infideles,

tous orbis sequutus est eum secundum *August. Micheæ* 3. Ne lætaris inimica mea, quia cecidi, consurgam. *Baruch.* 4. Nemo gaudeat super me viduam, & desolatam. Sequitur: Ego enim speraui in æternum salutem meam, & venit mihi gaudium.

Moraliter, *Quoniam voluisti me, cognoui*, secutus Domine, dicit pœnitens, peto tuam misericordiam, dicens: *Miserere mei, & resuscita me*, licet reuersus fuero iterum ad peccatum post pœnitentiam, quæso quia adhuc iam aliàs resuscitare me dignatus es, suscipe me ad pœnitentiam adhuc me suscipiens, remittendo offensam, infundendo gratiam, condonando veniam. Et ideò *non gaudebit*, mundus, caro, diabolus, *super me*, cùm me ad pœnitentiam susceperis. Et sic in hoc versu gratias referendo quantum ad iam collata beneficia munificum largitorem inducit, addendo ampliora.

13. *Me autem propter innocentiam.* Supra posuit Propheta Christi petitionem, & petitionis exaudiendæ confidentiam, hîc ponit illius petionis exauditionem. Et consistit in duobus, scilicet in susceptione, & confirmatione. Susceptio fuit in resurrectione, & confirmatio in gloriæ perpetuitate, ibi, *Confirmasti me.* In primo exprimit in resurrectione susceptionem. Secundò susceptionis causam vel rationem, ibi, *Propter innocentiam.* Dixit ergo: *Me autem*, &c. quia enim Christus fuit innocens, & à peccato immunis, citius debuit resuscitari quam cæteri. *Iob* 27. Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur. Supra: Cum gloria suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. De innocentia *Iob* 22. Saluabitur innocens munditia manuum suarum. Sequitur.

Confirmasti me, vbi ponitur confirmatio. Secundò illius euidentia, & offensio, ibi, *In conspectu tuo.* Tertiò eius perpetuatio, ibi, *In æternum.* Dicit ergo: *Confirmasti me.* Hæc confirmatio fuit significata 1. *Paral.* 17. vbi dicitur: Ipse ædificauit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in æternum. Domum, id est, Ecclesiam, ædificauit Christus per se & per suos Apostolos, quorum sonus exiuit in omnem terram. *Isa.* 22. Figam illum in loco fideli, & erit solium gloriæ domus patris sui solium gloriæ non vanæ & transeuntis, sed æternæ, & in æternum durantis. Vnde dicit hîc: *In æternum.* Sequitur.

In conspectu tuo. Quod dicitur ad differentiam conspectus hominum, in quorum conspectu fuit infirmatus in sua passione, hoc est, videbatur infirmus & impotens, quasi leprosus, cui non erat species neque decor. *Isa.* 53. Sed in conspectu Dei fuit confirmatus, gloria & decore immortalitatis decoratus: confirmatus, non ad horam, non ad tempus, sed in æternum. Christus enim resurgens, non moritur: mors illi vltra non dominabitur. *Ad Rom.* 6.

Moraliter: Me, dicit pœnitens, contritum, confessum, & ad satisfaciendum paratum propter innocentiam recuperandam susceptisti ad pœnitentiam manu misericordiæ, volens me perducere ad illum montem, quem nullus ascendit nisi innocens. In *Psal.* Quis ascendet in montem Domini? Sequitur: Innocens manibus. *Et confirmasti.* Vt de cætero non recidam, & sic fim *in conspectu tuo in æternum*, id est, omnibus diebus vitæ meæ tibi complaceam. In Collecta Quadragesimæ dicitur: Deus innocentiæ restitutor & author, dirige ad te tuorum corda seruorum, vt spiritus tui feruore concepto, & in fide inueniantur stabiles, & in opere efficaces.

Vel de futuro: *Me autem propter* vitæ meæ *innocentiam susceptisti*, id est, suscipies ad gloriam. *Et confirmasti me*, id est, confirmabis, *in conspectu tuo*, vt te fruerer, & in te delectarer. *Prou.* 8. Delectabar per singulos dies, coram illo: *in æternum*, id est, sine fine. Qui enim ibi susceperit, de cætero non timebit lapsum. Propter hoc dicitur ad Ecclesiam triumphantem, quæ iam ibi suscepta est: Lauda Ierusalem Dominum, landa Deum tuum Sion. Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Sequitur: Qui posuit fines tuos pacem, multò magis medium: quia semper in finibus, & in medio progressu solet esse bellum. Hoc posset dicere quilibet bonus prælatus: *Me autem propter innocentiam susceptisti* in prælationem. Multi enim sunt quos Deus non suscipit ad prælationem, sed sibi illam assumunt contra illud Apostoli ad *Hebr.* 5. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et verè qui sic sibi assumit, non est quisquam, quia dum se magnum aliquid facere credit, se socium illius, & non aliquid facit, qui se voluit aliquid magnum fuisse, dicens illud *Isa.* 14. In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte Testamenti. Sed ad nihilum redactus est, quia ibi sequitur: Verumtamen ad infernum detraheris. Et post quasi cadauer putridum, non habebit socium. Et quia hodie multi tales sunt in Ecclesia Dei, de illis præcipit *Ier.* 8. Habitauit in tabernaculo eius, Christi scilicet, loci eius qui non est. Causam subdit quare sic fuerint eum dicit: *Propter innocentiam.* Vnde cum prælatus sit peccator, constat quod à Domino non suscipitur, nisi sit innocens. Sed in prælatione mali sunt, & peccatores, ideo non possunt dicere quod sequitur: *Confirmasti in conspectu tuo in æternum*, quia Dominus permittit à conspectu suo. Exemplum in Saule, quem propter innocentiam suam Dominus susceperat. *Reg.* 15. Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, in tribubus Israel caput factus es? Sed in conspectu suo illum non confirmauit, eo quod malum factum est in oculis eius, & plenum peccato. Vnde ibi legitur, quod dixit illi Samuel: Pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus. Quod figuratum est in Petro, quem Dominus Iohannem in dominum Principis sacerdotum, ad interrogatus ab ancilla, si de discipulis Christi esset, ad ignem, Christum negauit. *Matth.* 26.

Benedictus Dominus. Vsque potius pro petitione exaudita, quàm actione, hîc primò oratio benedicitur. Secundò fit benedicentis descriptio, ibi, *Dominus Deus Israel.* Tertiò ponitur benedictionis iteratio, vel duplicatio, ibi, *A sæculo, & vsque in sæculum.*

14.

Contra malos Prælatos.

Dicit

Dicit ergo: *Benedictus.* Verè Deus in se benedictus est, quia in se omne bonum habet, sine quo nullum bonum esse potest: tamen à nobis vult benedici, quia facere non possumus, nisi priùs nobis benedicat: quod sciens Propheta dicebat: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Vult ergo à nobis benedici vt ipsum benedicendo, benedictio nobis prosit, reddendo enim Deo quod debemus, nobismetipsis proficimus.

Benedictus Dominus, Christus homo scilicet cui debetur dulia. Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus sanctus, cui debetur latria. *Israël*, videntium Deum per fidem, nunc in speculo creaturæ, in speculo scripturæ, vt tandem possim illum videre in speculo diuinæ naturæ. Sic quandoque viderunt Iudæi, scilicet & in creatura, & in Scriptura: sed illorum benedictio ad minorem filium, id est, ad gentilem populum est translata, qui manens fidelis Christo, & colens illum, dicit illud *Luc* 1. Benedictus Dominus Deus Israël. Sequitur.

A sæculo & vsque in sæculum. Vbi exprimitur Dei duplex benedictio, quarum vna est in præsenti, secunda in futuro. Quia secundum *Cassiodor.* per hoc quod dicitur, *A sæculo*, præsens mundus intelligitur: per hoc quod dicitur, *In sæculum*, designatur in quo consistunt æterna. Si enim sæculum præsens deficiat, Dei benedictio incommutabilis perseuerat. Vnde sequitur: *Fiat, fiat*: vbi exprimitur benedictionis vel durationis confirmatio. *Tob.* 12. Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini illi: quia fecit nobiscum misericordiam suam. Et secundum Cassiod. dicitur *fiat, fiat.* Non vt fiat Dominus benedictus, tanquam non sit benedictus, sed hoc fit vt inde nos proficiamus, dum iugiter in eius laudibus occupamur. Vel per hoc quod geminatur *fiat*, significatur quod pro duobus sunt gratiæ agendæ, scilicet pro salute bonorum. *Apoc.* 7. In numeratis signatis subditur: Ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum dicentes: Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio. Secundò gratiæ sunt agendæ pro damnatione malorum. *Apocal.* 12. Nunc facta est salus & virtus, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum.

Vel *fiat* geminatur, quia gratiæ sunt agendæ pro beneficio creationis, & etiam pro beneficio recreationis.

Vel geminatur *fiat*, quia gratiæ agendæ sunt Deo pro malí euasione, & pro boni adeptione. Et nota secundum *Hieronymum*, quòd in Psalmo sunt quatuor distinctiones, in quorum fine *fiat fiat*, excepto quod in fine quartæ distinctionis loco eius quod hîc dicitur fiat fiat, apud Hebræos dicitur: Omnis spiritus laudet Dominum.

Benedictus Dominus, &c. *Benedictus*, quia benefactor: *Dominus*, seruorum protector: *Deus*, quia cultorum exauditor: *Israël*, quia speculatorum glorificator: *A sæculo*, quia temporalium largitor: *In sæculum*, quia æternorum promissor. *Fiat*, quia promissorum redditor. *Fiat*, quia reddendorum custos vel custoditor. Ista pro-

missa nobis velit concedere, qui viuit & regnat Deus in sæcula. Amen.

IN XLI. PSALMVM.

In finem intellectus filiis Core. 1.

QVemadmodum desiderat cervus. Hic est est Psalmus quadragesimus primus: postquam enim egit de fide vera, vt credatur Christus verus Deus, & nihilominùs verus homo: quia fides sine charitate non valet. 1 ad *Cor.* 13. Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Consequenter mouet ad charitatem, qua mens illum in quem credit, frequenter desideret & tristitiam huius miseræ vitæ temperet: & est ipse primus illorum qui agunt de charitate, & sequuntur duo alij. 83. scilicet, *Quam dilecta tabernacula*, &c. & 133. *Ecce nunc benedicite Dominum.* Præponitur titulus: *Intellectus filiis Core.* Sciendum quod Core, vt dictum est suprà, interpretatur calvus, vel calvaria: & signat Christum, qui in calvaria passus est. Vnde *Glossa* adaptat Christum crucifixum Eliseo, cui irridentes pueri 4. *Reg.* 2. dicebant: Ascende calue, ascende calue. Filij ergo Core sunt filij Christi in cruce nudati, & ab omni temporalitate decalvati, & in loco calvariæ ad literam crucifixi. Sensus ergo est tituli. *Intellectus* huius Psalmi, tendentis, id est, tendere facientis nos, *in finem*, conuenit *filiis Core*, id est, Christi: vel conuenit intellectus, vt ipsum non tantum ore cantent, sed intellectu & corde, secundum illud *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me.

2. *Argumentum Psalmi, charitas hic gemens & ad Deum aspirans.*

Psalmus autem diuiditur primò & principaliter in duas partes. Cùm enim agat de charitate, quæ sicut dictú est, & cælestia facit desiderare, tristitiam huius sæculi expellit, primò agitur de charitate desiderium inflammante. Secundò de eadem sæculi tristitiam expellente, ibi, *Quare tristis es anima mea.* Prima diuiditur in tres. Primo enim describitur desiderij magnitudo. Secundò præ desiderati absentia, continua lachrymatio, ibi, *Fuerunt mihi lachrymæ mea.* Tertiò, absentis diligens inquisitio, ibi, *Hæc recordatus sum.* Desiderij magnitudo exprimitur ex tribus. Primò ex sitibundi cerui comparatione in primo versu. Secundo ex desiderij prolongatione. *Sitiuit anima mea.* Tertiò ex anxia quæsitione, ibi, *Quando veniam.* Primum autem dupliciter legitur. Primò in persona catechumeni. Secundò in persona perfecti viri. Dicit ergo hic: *Quemadmodum cervus* extractus de cauerna serpentis, veneno æstuans, & renouationem quærens, *desiderat ad fontes aquarum*, scit enim cum ad illum venerit quod ab illo liberabitur. *Ita*, dicit catechumenus, *anima mea* ex tractu de terra corporalis peccati, per confessionem, quod serpens est. *Eccles.* 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum. *desiderat ad te Deus*, scilicet ad vnum lauacrum, scilicet baptismi, ad extinguendum venenum serpentis, scilicet hominem, & originale peccatum. *Eccles.* 3. Ignem ardentem

tem extinguit aqua. Illum ignem de quo *Isa.*9. Succensa est quasi ignis impietas. Vel sic: *Quemadmodum cervus*, etiam renouatur secundum illud, ad *Ephes.* 4. Deponite veterem hominem, & induite nouum, &c. Et ibidem, Renouamini spiritu mentis vestræ. Hinc inoleuit consuetudo, quòd in vigilia Paschæ, quando solebant antiquitus baptizari, cantabatur iste Psalmus.

Vel de viro perfecto sic: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontem aquarum*, extracto serpente venenoso de cauerna, sicut dictum est: *ira anima mea*, interfecto per pœnitentiam diabolo, vt iam non regnet per peccatum in nostro mortali corpore. Ad *Roman.*6. Peccatum non regnet in vestro mortali corpore. Et interficietis, quantum in vobis est, serpentem antiquum diabolum, de quo *Genes.* 3. Serpens autem erat callidior cunctis animantibus, &c. *Isa.* 27. In die illa visitabit Dominus super Leuiatham serpentem vectem, &c. *Desiderat ad te, ô Deus*, vt sitim & ardorem desiderij mei, qui es fons viuus, extinguas. *Psal.* Quoniam apud te est fons vitæ. Ecce quod dicebat Paulus iam expulso serpente, scilicet diabolo, ad *Phil.*3. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed cum bonitas creatoris in infinitum excedat bonitatem creaturæ, quomodo comparauit Dauid desiderium Dei à viro iusto, desiderio fontis à cerno animali bruto? Respons. Homo per peccatum factus est brutalis. *Psal.* Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, &c. Et alibi, vt iumentum factus sum apud te. Et ideò magnum est quantum est ex parte sui si desideret sicut brutum. Vel potest dici, quòd desiderium humanum ex ratione multò excellit desiderium bruti, tamen in tribus debet assimilari desiderio cerui in hoc casu. Primò vt desideret Deum totaliter, sicut cervus totaliter fontem, non aliquam eius partem vel riuum. In *Psal.* supra, Domine ante te omne desiderium meum. Item secundò, vt desideret indefinenter, sicut cervus fontem viuum. *Isa.*26. Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Item vt perseueranter, scilicet vsque in finem quando ab eo remuneremur, sicut cervus hoc desiderium continuat. *Psal.* Quærite Dominum, & confirmamini, quærite. *Matth.*10. & 24. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Cur cervi vtatur comparatione.

3. *Sitiuit anima mea.* Hic secundum. Quasi diceret: *Desiderat anima mea* non modo primo, imò *sitiuit*, iam diu est *ad Deum.* Græc. habet, *fortem*, quasi diceret, non ad idola fictilia, & fragilia. *Sapient.* 14. Illud autem cum esset fragile, Deus reputatus est. *Viuum*, non mortuum sicut illa *Baruc.* 10. Sensum non habent ipsi dij eorum *Sapient.* 13. Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est. Vel fontem viuum: sic enim appellat se. *Ierem.* 2. Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ.

Quando veniam. Ecce vehementia desiderij. Quasi dicat: Tardè. Et dicit *Glossa Auguſt.* Citius est Deo, tardius est desiderio. *Prouerb.* 23. Spes quæ differtur, affligit animam. *Cassiodor. Quando* cum pondere pronuntiandum, vt grauis ei videatur esse dilatio. Et *apparebo ante faciem Dei*, vt satiet illo æterno fonte, & reficiam sitim meam. *Psal.* Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hîc nota, quòd sitis accrescit ex tribus. Ex purgatione, ex sale, ex calore. Sic certè spiritus purgati ab omni humore peccati sitiunt Deum. 1. *Pet.*1. In quem desiderant Angeli prospicere. Et repleti sale diuinæ sapientiæ anxij sunt ad Deum venire, secundum illud *Eccles.*1. Qui addit scientiam, addit & laborem sitis quam habet à Deo. Et ardentes & tabescentes diuino igne. *Eccles.* 23. Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur donec aliquid glutierit.

Sitis crescit purgatione, sale, calore.

Nota etiam, quòd Deus dicitur fons, quia seipsum nobis indesinenter communicat. *Eccles.* 24. Vsque ad futurum sæculum non desinam. Item communicans se indesinenter, semper abundat. *Isa.* 1. Plenus sum. Quippe flumina quæ ab eo procedunt, Filius & Spiritus sanctus, ab eo non recedunt. *Ioan.* 1. Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. *Ioan.* 10. Ego in Patre, & Pater in me est. Item aqua plus delectat omni alio: sic Deus super omnia delectabilia. *Psal.* Delectationes in dextera tua vsque in finem. *Prouerb.* 9. Furtiuæ aquæ dulciores sunt. *Psal.* Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, &c.

Deus fonti comparatur.

Fuerunt mihi lachryme. Hîc secundum, in quo subiungitur pro dilatione lachrymatio: & dicuntur duo. Primò lachrymatio. Secundò lachrymationis ratio. *Dum dicitur mihi.* Dicit ergo: Sic dico: Quando apparebo in pœnitentia? Nec mirum, quia hæc in via *fuerunt mihi lachryme meæ*, à me effusæ *die* prosperitatis, *& nocte* aduersitatis, vt nullam omninò recipetem consolationem, secundum illud *Psal.* Renuit consolari anima mea. Fuerunt, inquam, non lachrymæ exinanitionis, *sed panis*, id est, lachrymæ refectionis. *Hieronym.* Sicut corpus satiatur pane, ita anima lacrymis. *Cassiodor.* Audiant hoc qui Domino flere non appetunt, iuges lachrymas, non inediam, sed satietatem potius intulisse. Fletus ille, spiritualis cibus est animarum, corroboratio sensuum, absolutio peccatorum, refectio mentium, lauacrum culparum. Iste petierat bibere. *Sitiuit*, inquit, *anima mea*, & datur ei comedere. Sed quid lachrymæ quæ falsæ sunt? comedendo autem falsum crescit sitis. Et ex hoc est quod tales lachrymæ desiderium non extinguunt, sed augent.

4.

Dum dicitur mihi. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic lachrymas effundo, sed quare? Propter vrgentem inimicorum insultationem. Et hoc est quod subdit, *Dum dicitur mihi quotidie*, ab inimicis meis, paganis, hæreticis, & Iudæis, hominibus peccatis sordidis. Dicitur, inquam, insultando: *Vbi est Deus tuus?* Optima causa flendi. *Cassiodor.* Vltra omnes labores est ipsum insul

insultantem cernere, quem cognoscis conscientiæ prauitate sordere. Et si tibi dicat paganus offendens digito Deum suum, vbi Christiane est Deus tuus? Respondè secundum *Augustin.* Possum tibi offendere Deum meum, sed oculos non habes vnde videas. *Matth.*5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum, &c.

Hîc nota, quòd debemus habere lachrymas occultiores, vt dicitur *Isa.*22. Recedite à me, amare flebo. Corpori & animæ communes. *Mea*, dicit anima, non solius corporis, sicut in fictè plorantibus. *Eccles.*12. In oculis suis tantum lachrymabitur inimicus hypocritæ. Item vberiores, vt non tantum in genis, sed & in os fluant. *Pauc.* Alibi in *Psal.* Potum meum cum fletu miscebam. Et iuges, *die ac nocte. Ierem.*9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorem die ac nocte, &c.

Quomodo fundum.

5. *Hæc recordatus sum.* Hîc tertium, scilicet absentis diligens inquisitio: sed quia hæc inquisitio supra res humanas, tangit tria. Primò diligens scrutinium. Secundò locum in quem vadit ad quærendum. *Transibo in locum.* Tertiò sui translatus aduitorium, ibi, *In voce exultationis.* In prima duo. Primò tangit scrutinium in creaturis corporalibus. Secundò in spiritualibus. *Et effundi in me.* Dicit ergo: Sic dicunt insultando: Vbi est Deus tuus? & dum hæc dicunt, *hæc recordatus sum*, id est, temporalia, & visibilia meditatus sum, considerando. Bene inchoat, quia ad *Rom.* 1. dicitur, Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur. Et quia in his non inueni, *effundi in me memoriam meam*, intra me ipsam per ipsam cogitando, & per alios spiritus discurrendo: sed per hæc non inueni. *Cantic.*3. Quæsiui, & non inueni eum. Et vbi effudi? *Quoniam transibo in locum tabernaculi*, id est, in Ecclesiam militantem, quæ tabernaculum eius dicitur. *Apocalyps.* 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Tabernaculi, inquam, *admirabilis*, pro sua pulchritudine. Ad *Ephes.* 5. Mundans eam lauacro aquæ, vt exhiberet sibi Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi. Et vltra, *vsque ad domum Dei*, id est, Ecclesiam triumphantem, quia nihil ita simile triumphanti, sicut militans. *Exod.*25. Et ad *Hebr.*8. Vide, & fac omnia, sicut tibi in monte monstratum est.

Cur ipsum furia rapit animum.

Alio modo legitur, secundum quod per hæc prædicta, verba aduersariorum diuumerantur sic: Interim dum improperant idololatræ, *Vbi est Deus tuus? recordatus sum*, interius meditando, *& effundi*, præ gaudio, *animam meam*, sicut res bulliens effunditur. *Cantic.* 5. Anima mea liquefacta est. Sed vbi? Nunquid extra te, sicut gaudentes in exterioribus? *Ecclesiast.* 3. Auarò nihil est scelestius: hic enim animam suam venalem habet, & in vita sua projecit intima sua. Non, sed *in me.* Sic autem gaudeo, *quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis*, scilicet in Ecclesiam triumphantem, de quo supra in *Psal.* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. Et hoc, *vsque ad domum Dei*, id est, in mansionem, in qua Deum videam, sicut homo videtur in domo sua. *Ioan.* 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt: Vnde quicquid dicunt, non curo, quia si hic non video, gaudeo, quia ibi videbo. *Psal.* Lætatus sunt in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

In voce exultationis. Hîc tertium, in quo tangit sui translatus adiutorium, scilicet sonum exultantium in paradiso, & epulantium, qui eius auribus sonabit. Dicit ergo: Sic transibo in domum Domini, sed quomodo? *In voce exultationis*, secreta, & quasi in corde interius audita. *Isa.*51. Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. *Et confessionis*, laudis diuinæ. Quasi non tantum in se exultantium, sed in Deum, & ipsum laudantium. *Isa.*52. Venient in Sion laudantes, quæ vox est *sonus epulantis*, id est, epulas celebrantis. Erat enim antiquitus consuetudo, quòd festa & conuiuia facientes, inter epulas quilibet vrbanitates instrumentis. *Isa.*5. Cithara & lyra, & tympanum in conuiuiis vestris, *Luc.*15. In reuersione filij prodigi feci pater conuiuium, & audita est vox chori & symphoniæ. Sic in illa cœlesti patria epulantur cum summa modulatione. De epulatione. *Isa.* 25. Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, &c. Et 65. Ecce serui mei comedent. Sed nunquid sine sono lætitiæ & laudis? Subiungit: Serui mei laudabunt præ exultatione. Hæc ergo dulcedine dicit se illectum, & abstractum: super omnia enim rapit mentem suauis, & trahit, & ab omni carnalitate abstrahit dulcis sonus: quia, sicut vult Philosophus, calor est in corpore mixto, ardor in aere grosso & fumoso, sapor in aqueo, tangibile in terreo, tanquam in subiecto. Vnde omnia quæ quasi fixa sunt in his quæ tenent locum infimum, animum inclinant ad infimum. Sed sonus in aere subtilissimo, qui semper tendit sursum: quod sentimus experimento, si enim loquens sit infrà, vel supra, melius audies, quam è conuerso.

6. *Secunda pars psalmi in qua tristitia & curis ipsius tristitiæ.*

Quare tristis es? Hîc est secunda pars, in qua agit de charitate confortante in his tribus, in quibus sensualitas primò contristatur, & hinc ratio turbatur. Duo ergo dicuntur. Primò adhiber remedium sensualitati. Secundò rationi, ibi, *Ad meipsam.* In prima duo secundum duo remedia quæ adhiber. Primò increpationem. Secundò consolationem, *Spera in Deo.* Et primò increpat eam de proprio dolore. Secundò de sui perturbatione. *Et quare.* Dicit ergo: Sic anima tranibit ad illam domum, vnde sibi gaudia venient. Licet ergo mundus foris resultet, caro grauet, *quare tristis es, anima mea, & quare conturbas me?* dicit ratio. *Eccles.* 30. Tristitiam ne des animæ tuæ. Quare tristis es de temporalibus non habitis, cum abundas aliis? Hæc est enim mala tristitia si his tristaris. 2 ad *Corinth.*7. Tristitia sæculi mortem operatur. Quare tristis es de perditis? si habuisti onus, deposuisti. *Isa.*30. Onus inimicorum Austri. Seneca. Peccatum perdidisti influxere? Lætatus illa te perdidisse. Quare tristis es de præsentibus aduersis, quibus erudiris & mundaris? Super illud *Luc.*16. Viceribus plenus. Quæ vitij infirmitas vulnerat, medicina peccatorum sanat. *Ierem.*6. Alia littera: Pro quare lugebat

erudieris Ieruſalem : Quare triſtis es de prauis moribus & venialibus culpis quibus humiliata exercitaris ? *Iudic.* 3. Has gentes dimiſit Dominus, vt in ipſis experiatur, id eſt, exerceatur Iſrael. Quare pro æternis dilatis ? quia ſic deſiderando proficis. *Gregor.* Sancta deſideria dilationis gremio nutriuntur. *Et quare conturbas me ?*

Rationem turbat ſenſualitas tribus modis.

Et nota, quòd ſenſualitas turbat rationem tripliciter. Alliciendo vt in inferioribus delectetur. *Proverb.* 15. In fructibus impij conturbatio. Cogendo vt afflictionibus corporis ipſa compatiatur. *Sap.* 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Si enim vnum membrum alteri compatitur. 1. ad *Corinth.* 12. Multò fortius ratio ſenſualitati. Tertiò impediendo intellectum phantaſmatibus, ne æterna veritas videatur. Quando enim deberet intelligere, & meditari cœleſtia, ſenſualitas infert illi phantaſmata. *Dan.* 4. Cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones meæ conturbauerunt me.

7. *Spera in Deo.* Hic ſubiungitur conſolatio poſt increpationem : & dicuntur duo. Primò conſolando monet vt ſperet. Secundò quare & poteſt, & debet ſperare. *Quoniam adhuc confitebor.* Dicit ergo ſic : Non contriſtes me, nec conturbes, imò *ſpera in Deo.*, vt ſic conſoleris, quia ad *Roman.* 5. dicitur : Spes non confundit. Et 12. Spe gaudentes. *Eccleſ.* 2. Nullus ſperauit in Domino, & confuſus eſt.

Quoniam adhuc. Hic ſubiungitur cauſa & ratio quare, ſcilicet plena confeſſio quam proponit facere, &c. Et hanc dupliciter, laudis ſcilicet, & peccati. De vtraque legitur, & ſecundum quod legitur de prima, duo dicuntur : futura confeſſio laudis & laudis modus & materia. *Salutare vultus.* Ait enim : Sic ſpera, & potes, *quoniam adhuc confitebor illi*, ipſum laudando. *Pſal.* Confitebor Domino nimis in ore meo. Et quare hoc ? Quoniam ipſe eſt, *ſalutare vultus mei*, particeps, hoc eſt, mihi ſimilis in natura, & talis vultus, qualis ego ſum. Ad *Philip.* 2. Formam ſerui accipiens, & habitu inuentus vt homo. Ipſe, dico, *Deus meus*, vt non tantùm ſit *vultus mei*, ſed etiam Dei. Hoc eſt quod promiſit *Apoſtolus ad Philip.* 2. Qui cum in forma Dei eſſet.

Vel ſic : Dicit filius Core : Anima mea ſpera, & pores : *Quoniam adhuc confitebor illi*, peccatanea, quod erit tibi ad ſalutem. Ad *Rom.* 10. Oratio autem confeſſio ſit ad ſalutem. *Proverb.* 28. Qui ea confeſſus fuerit, illi, inquam, qui eſt *Saluare*, &c. non mutatur hæc oratio.

Ad meipſum. Hic ſecundum, in quo ſubiungit remedium contra turbationem rationis. Et primo tangitur rationis turbatio. Secundo ipſius turbationis remedium, ibi. *Propterea memor ero.* Tertio turbationis ratio, ibi, *Quare oblitus es mei.*

Dicit ergo ſic : Turbata ſenſualitas turbat me, & non eſt hæc turbatio ab extrinſeco tantùm, imò *ad meipſum* eſt, de meipſo, vel *à meipſo*, ſecundum litteram *Caſſioder.* Non enim poteſt eſſe quod anima *ad ſeipſam* redeat, quin inueniat turbationem. *Auguſt.* Vis vt anima turbetur anima ? non remaneat in ſeipſa : ſed dic : Ad te Domine leuaui animam meam. *Cant.* 6. Anima mea conturbauit me. Quippe ad *Galat.* 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Propter hoc dicitur *Oſee* 13. Perditio tua ex te Iſrael, eſt, ſupple, tantum ex me auxilium tuum.

Propterea memor ero. Hic ſubiungitur turbationis remedium, & hoc duplex : Dei recordatio, & ſecreta oratio. *Apud me oratio.* In prima duo. Primò tangit recordationem quam habet de Deo. Secundò recordationis multipliciter rationem, ibi, *De terra Iordanis.*

Dicit ergo : Sic turbor à meipſo : propterea in remedium huius turbationis, *memor ero tui*, cuius memoria generat delectationem. *Pſal.* Memor fui Dei, & delectatus ſum. Propter hoc *Iſa.* 21. dicitur : memoriale tuum in deſiderio animæ. Et *Oſee vlt.* Memoriale eius ſicut vinum Libani. •

Recordatio Dei ex multiplici capite.

De terra Iordanis. Hic tangitur huius memoriæ multiplex ratio. Prima eſt beneficiorum multiplicatio. Secunda, concors ſcripturarum conuocatio. *Abyſſus abyſſum.* Tertia, pœnalitatis breuis duratio. *Omnia excelſa tua.* Quarta, vniuerſalis inſtructio, ibi, *In die mandauit.* In prima tanguntur quatuor beneficia combinata. Primò aptitudo ad fructificandum, & renouatio per baptiſmum. Secundum efficit primum. Secundò abrenuntiatio ipſi diabolo, & ſibi & bonorum operum humilis perfectio. *Et Hermoniim.*

Primò à beneficiis diuinis.

Dicit ergo : *Sic memor ero tui*, recolens *de terra Iordanis.* Iordanis eſt fluuius in quo Chriſtus fuit baptizatus. *Matth.* 3. & *Luc.* In quo ſignificatur ſpiritualis renouatio. In terra autem quæ eſt iuxta Iordanem, vbi fertilitas, aptitudo ad fructificandum. *Mar.* 13. *Luc.* 8. Semen cecidit in terram bonam, & fructum attulit in patientia.

Hermoniim. Et hoc *à monte modico.* Hic mons eſt mons modicus iuxta Iordanem, & interpretatur, anathematizatio. Quaſi diceret : Memor ero tui de terra anathematizationis, hoc eſt, quia datum eſt mihi diabolum anathematizare, & tanquam anathema ſeparare à me. Et meipſum montem dico modicum, quia ſum mons per vitæ altitudinem, modicus tamen per humilitatem. Ecce ſeparatio à diabolo, & humilis profectio, quemadmodum in Paulo, qui erat mons tangens vſque ad tertium cœlum. 2. ad *Corinth.* 12. Et tamen modicum ſe exhibebat per humilitatem. 1. ad *Corinth.* 15. Qui ſum minimus Apoſtolorum, & non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſequutus ſum Eccleſiam Dei.

8. *Abyſſum abyſſum inuocat.* Hic ſecunda ratio, ſcilicet ſcripturarum concors inuocatio. Legitur enim tripliciter : quia abyſſus poteſt ſignificare ſcripturam ſecundum diuiſionem dictam, aut humanam naturam, aut iudicia Chriſti ſententiam. Dicit ergo : Dixi, quòd ero memor tui, & hoc debeo, quia *abyſſus*, id eſt, Teſtamentum vetus, *inuocat abyſſum*, ad hoc vt tui memor ſim, id eſt, nouum, quod eſt *in voce catharactarum tuarum*, id eſt, Apoſtolorum : catharactæ enim ſunt oſtia fluuiorum, hoc eſt, vnde fluuij oriuntur. Sic de ore Apoſtolorum. *Proverb.* 18. Aqua profunda, verba ex ore viri.

Abyſſus abyſſum inuocat, Veteſtamentum Nouum.

Secundo

Secundo modo ſic : Debeo eſſe memor tui : quia ad hoc homo hominẽ inuocat, & inuitat, ſicut Paulus, qui homo fuit, Salomon & alij. *Apocalyp. vlt.* Qui audit, dicat, Veni. Homo autem vocans, & homo vocatus abyſſus dicitur, quia vterque cognoſcit cor alterius tantæ profunditatis. *Ierem.* 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud ? 1. ad *Corinth.* 2. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt ? Sed nunquid cum homo hominem ſic inuocat ad tui memoriam, hoc facit propria virtute ? Imò hoc fit *in voce catharactarum tuarum*, id eſt, in Spiritus ſancti inſpiratione interna, quæ generat in eis flumina, & oſtia diuerſarum gratiarum. *Matth.* 10. Non enim vos eſtis qui loquimini, &c.

Tertio modo ſic : Anima mea turbata, ad meipſum reuerſa eſt. Nec mirum : quia *abyſſus* ſententiæ iudicialis in Adam prolatæ, *inuocat*, id eſt, nobis aperte indicat *abyſſum*, iudicium ſcilicet & ſententiam de nobis. Ad *Roman.* 11. O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius ! Propter hoc dicitur in *Pſal.* Iudicia tua abyſſus multa. *In voce catharactarum tuarum*, id eſt, prædicatione Apoſtolorum, & ſanctorum. Et expone vt priùs.

Omnia excelſa. Hic tertia ratio, pœnalitatum breuis duratio, & legitur dupliciter verſus iſte, quia tranſierunt poteſt ſignificare tribulationum præteritionem, vel earundem præſentiam. Primo modo legitur ſic : Ideò etiam memor ero *tui*, quia *omnia excelſa tua*, id eſt, magnæ tribulationes, & excelſæ vſque ad collum pertingentes, de quibus *Iſa.* 30. Spiritus eius velut torrens inundans, vſque ad collum veniet ad perdendas gentes. *Et fluctus tui*, id eſt, minores tribulationes. Alibi in *Pſal.* de his fluctibus : Et omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. *Tranſierunt*, non manſerunt *ſuper me. Pſal.* Tranſiuimus per ignem, maiorum tribulationum, & aquam, minorum. Ideò dicitur *Eccleſ.* 1. Vſque ad tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea reddetur iocunditas. *Tob.* 4. Poſt tempeſtatem tranquillum facit.

Alio modo ſic : Bene dico : Memor ero tui, quia *omnia excelſa tua & fluctus tui*, ſicut priùs, *tranſierunt*, id eſt, venerunt, *ſuper me*, ad me eruditendum & conuertendum ad te. *Iſa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui. Litera *Auguſt.*

Tribulatio aqua capitatur, quia ſitim aut fœditatis, & alia de cauſis.

habet : *Omnes ſuſpenſiones tuæ*, id eſt, omnia quæ minaris, quæ adhuc ſunt in ſuſpenſo, *ſuper me*, id eſt, ſuper mentem meam *tranſierunt*. Vocat autem tribulationes aquas, quia ſunt ſordium purgatiuæ, id eſt, carnalium peccatorum. *Eccleſ.* 12. Malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ. Et ſpiritualium etiam, quod plus eſt, ſicut accidit. *Oſee* 6. In tribulatione ſua mane reſurgent ad me. Et impatientiæ. Ad *Roman.* 5. Tribulatio patientiam operatur. 4. *Reg.* 5. Vade, & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, & mundaberis, in anima. Item extinguit ſicut aqua. *Eccleſiaſt.* 3. Ignem ardentem extinguit aqua : ſic tribulatio illum ignem de quo *Eccleſ.* 9. Concupiſcentia quaſi ignis exardeſcet. Item, quia tribulatio hominem ſibi oſtendit : eſt enim ſpeculum. *Seneca in lib. de natural. quæſt.* Singula ſtillicidia ſingula ſpecula ſunt : per tribulationem enim ſibi homo innoteſcit. *Eccleſ.* 33. Qui non tentatus, qualia ſcit ? *Seneca ad Lucil.* Nunquam ſui dare certam fiduciam oportet, niſi quibus multæ difficultates apparuerunt. *Pſal.* Arguam te, tribulando, & ſtatuam te contra faciem tuam : vt videas per hoc & cognoſcas te. Item quæ in ſe manent magis videri facit. *Seneca in lib. de natural. quæſt.* Omnia per aquam videntibus longè ſunt maiora. Sic infinitentes tribulationes patienter, magis procul à Deo iudicantur. *Seneca ad Lucil.* Neceſſariò magnus apparuit, qui nunquam in malis ingemuit. *Geneſ.* 42. Poſt multas miſerias dicit Ioſeph : Creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Item pertranſiens & currens dulcis eſt, manens amareſcit. Sic tribulatio tranſitoria Sanctis dulceſcit. 2. ad *Corinth.* 7. Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione mea : ſed ſtans in infimo multum amareſcit ei, vt dicat : Ecce in pace amaritudo mea amariſſima. *Iſa.* 38.

9. *In die mandauit.* Hic quartum, in quo ſubiungitur quartum beneficium, ſcilicet naturalis inſtructio. Et primò in proſperis. Secundò in aduerſis. *Et nocte.* Dicit ergo : Memor ero, Quippe quia *mandauit Dominus miſericordiam ſuam*, nos patienter toleraſe, *in die*, hoc eſt, in proſperitate, hoc eſt, effectum miſericordiæ ſuæ, ſcilicet aduerſitatem. *Pſal.* Deus tu propitius fuiſti, & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum. Ad *Hebræ.* 12. Quem diligit Deus, affligit, & flagellat omnem filium quem recipit. Et mandauit, repete : *Canticum eius*, quod in eo exultetur nocte aduerſitatis, hoc mandauit per Iacobum 1. Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in diuerſas tentationes incideritis. Vel ſic : Multa flagella ſuper me venerunt, ſed *in die*, proſperitatis, *mandauit Dominus*, id eſt, docuit, *miſericordiam ſuam* quia miſericors eſt, & in tribulationibus liberat. *Et nocte*, aduerſitatis, *canticum eius.* Eſt alia lectio, id eſt, aperte oſtendit quod ita eſt, quia liberat. *Caſſiod.* Lex eius in ſpatio tranquillitatis ebibitur, tunc enim vacat diſcere, quando non eſt quod debeat impedire. *Et nocte*, declarat aperte, quod ita eſt : tunc enim veraciter ſentitur miſericordia, cum fuerit abundans miſeria. *Eccleſiaſt.* 35. Pretioſa miſericordia in tempore tribulationis, ſicut nubes pluuiæ in tempore ſiccitatis.

Hic nota, quòd cum ad duo teneamur, ad diligendum Deum & proximum. *Matth.* 22. Diliges, &c. docet expendere diem in proximi charitate, noctem in Dei dilectione.

In die mandauit miſericordiam ſuam, vt ſcilicet miſericordiam exhibeamus proximis : tunc enim videntur miſeriæ. *Pſal.* Tota die miſeretur & commodat. *Et nocte canticum eius. Iob* 35. Qui dedit cantica in nocte. *Matth.* 6. Ora patrem tuum in abſcondito. Et eſt notandum, quòd vtilitatem proximi præponit, ſicut *Matth.* 6. de oblatione : Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris. *Chryſoſt.* O Dei *id eſt, bonitatis, &* bonitatem ? O Dei ſuperabundantiam ! O latitudinem *amoris in-* anthropiæ ! honorem qui ad ſeipſum eſt, contemnit *proximi in-* nit, pro illo qui ad proximum. *iuuandi.*

Apud me oratio. Hic ſubiungitur de ſecundo 10.

remedio, ſcilicet de ſecretiori oratione, vbi primò tangitur orationis ſecretum. Secundò fiducia ad impetrandum. *Dicam Deo.* Dicit ergo: Sic memor ſum nec tantum, imo *apud me* in his tribulationibus eſt *oratio*, non in publico. *Matth.6.* Tu autem cum oraueris, claude oſtium ſuper te, & ora patrem tuum. Item *apud me*, quia iam non offero quod eſt extra me, ſcilicet vitulos & arietes, ſed ipſum ſpiritum. *Dani.3.* In animo contrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur hodie à te, ſicut in millibus vitulorum, & agnorum, &c. Quæ oratio ſit *Deo vitæ meæ*, id eſt, qui dat mihi vitam naturæ & & gratiæ in præſenti, & tandem gloriæ in futuro. 2. *Machab.7.* Nec enim ego ſpiritum & animam dedi vobis, & vitam: & ſingulorum membra non ego ſola compegi, ſed mundi creator, &c. *Et dicam* ipſi *Deo* in oratione illa cum magna confidentia: *Suſceptor meus es*, id eſt; meæ orationis. Vel, *ſuſceptor meus* iam in baptiſmo me ſuſcepiſti. *Pſal.* Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti, &c. In hoc docet te, quòd oratio tua debet eſſe apud te, non apud alios, vt propter orationem quæras eis placere: qui enim hoc facit, attendere debet cui loquitur, quantam dulcedinem ſibi ſubtrahit, quam vtilitatem prodit. De primo, qui loquitur cum Deo, cum ſummo principum loquitur. *Apocal.* 20. Habet in veſtimento & in femore ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. De ſecundo: eo enim quod verbis autem non apponit, dulcedinem orationis perdit. *Auguſt. lib. Confeſſ.9.* Inſluebant voces illæ auribus meis & eliquabatur veritas in cor meum, & æſtuabat mihi affectus pietatis, & fluebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis. De tertio, quia ſicut homo corpus cibo, ſic animam oratione reficit. *Prou.13.* De fructu oris ſui homo ſatiabitur bonis. Sicut enim cibus tantum manens in ore, non reficit carnem, ſic nec oratio in ore manens, animam. 1.ad *Corinth.14.* Si orem lingua, ſpiritus meus, ſtatus ſcilicet, tantum orat, mens autem mea ſine fructu eſt. Et poteſt dicere talis: Cui laboro, & frando animam meam bonis? *Eccleſ.2.*

Similè notandum.

Obliuiſcar. Hic eſt tertium, in quo tangitur cauſa, & ratio quare ſic turbat ſe ratio: & dicuntur duo. Primò multiplicem turbationis rationem aſſignat. Secundò conſolationem iret, ibi, *Quare triſtis es?* In prima quatuor, ſecundum quatuor cauſas quas aſſignat. Prima eſt patriæ cœleſtis dilatio. Secundò propria afflictio, ibi, *Conturbatum incola.* Tertiò fortium Eccleſiæ deiectio. *Dum confringuntur.* Sed quarto eſt deficientium exprobrario. *Exprobrauerunt mihi.* Dicit ergo: Ex quo me Domine tam familiariter diligis, & ſuſcipis, *quare obliuiſcaris mei*, dum non liberas me à malis? *Pſal.* Quare faciem tuam auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ? Sed re vera non obliuiſcitur, quamuis videatur. *Iſa.* 49. Et dixit Sion, Dominus obliuiſcitur eſt mei. Et dixit: Si poteſt mulier obliuiſci infantem ſuum, vt non miſereatur filij vteri ſui, etſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.

Quadruplex cauſa animæ dolor.

Et quare contriſtatus incedo. Secundum carnem quæ difficultates abhorret. *Matth.26.* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. *Incedo* autem de vna tribulatione in aliam. *Pſal.* Multæ tribulationes iuſtorum. *Dum*, id eſt, quia tentando *afflixit me inimicus*, id eſt, diabolus. 1. *Pet.5.* Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, &c.

Et nota, quòd bene ſe arguit, quia in tribulationibus contriſtatur: omnis enim tribulatio in præſenti leuis eſt. Nonne leue eſt onus quod ſurſum leuat? Sed ſic eſt de tribulatione. *Geneſ.7.* Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime. Item leue eſt onus quod portantem non fatigat, ſed roborat: ſic tribulatio ſancto homini. 1.ad *Corinth.12.* Virtus in infirmitate perficitur. Et infra: Cum infirmor, tunc potens ſum. Item non tantum ſubleuat, vel non onerat, ſed ſtimulat vt feſtinemus ad Deum. *Gregor.* Mala quæ nos hîc premunt, ad Deum ire nos compellunt. Item non tantum ſtimulat, ſed æterna bona quaſi ex debito præſtat. 1.ad *Corinth* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſupra modum, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

Enim vita afflictionis iuſtus dicuntur multis nominibus.

Dum confringuntur. Hîc tertia ratio, ſcilicet fortium Eccleſiæ deiectio. Quaſi diceret: Contriſtor his rationibus duabus quas præmiſi, & etiam dum *confringuntur oſſa mea*, fortes Eccleſiæ, qui me & alios deberent ſuſtentare, tribulationibus & ſcandalis cedunt, & ab illis ſe abſcondunt. Oſſa enim Prælati Eccleſiæ ſunt. Vnde de primitiuis dicitur *Thren.2.* De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me. Sed oſſa noſtra triplici modo nunc rêddumnir inutilia, ſicut naturalia diſlocantur, corrumpuntur, & franguntur. Diſlocatio eſt egreſſio de loco ſuo, qui debetur ei per naturam. Oſſa ergo diſlocata ſunt, Prælati de locis ſuis, vbi debent eſſe, egreſſi. *Prouerb.* 7. Non eſt vir in domo ſua, abiit via longiſſima. Corrumpuntur oſſa, & tunc caro molleſcit, & propinqua eſt fœtori. Caro adhærens oſſi, ſunt conſanguinei & nepotes, qui adhærent Prælato. Prælati ergo corrumpuntur, vt efficiantur peccatores, ſicut homines alij. *Iſa.24.* Sicut populus, ſic ſacerdos. Et ſignum eſt mollities veſtimentorum parentum, & familiæ ipſis adhærentis. *Matth.11.* Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Quid mirum? *Eccleſ.10.* Secundum iudicem populi, ſic & miniſter eius. Item franguntur. Oſſa enim ſicca facile franguntur, & ipſi ſicci ſunt igne concupiſcentiæ deficcati. *Ierem. 6.* A minore vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent. Et ob hoc ciò franguntur. Nihil continuitatis in illis. In habitu ſunt laici, in cibis epicurei, in verbis mimi, ſolo nomine clerici & prælati. *Iob* 30. Oſſa mea arruerunt præ caumate. Et ſic ſtatim franguntur ad ictum linguæ. *Eccleſ.* 22. Plaga linguæ comminuit oſſa. Et ex hoc ſequitur quartum.

Caſum bonorum affligit, qui bonè eſſus omnia, corruptis, & fractis comparatur.

Exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei. Thren.2. Sibilauerunt, & mouerunt capita ſua ſuper filiam Ieruſalem, ſcilicet Eccleſiam. Hæccine eſt vrbs perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ? Inimici ergo ittident, & imperfecti deſperant, cum fortes vident ſuccumbere.

Dum dicunt mihi per ſingulos dies. Hîc ſecundum, in quo determinat irriſionis modum & irriſio

irriſionem. Modum, quia continuè. *Per ſingulos dies:* Irriſionem. *Vbi eſt?* Sic irrident & exprobrant inimici, *Dum dicunt mihi per ſingulos*, quaſi inceſſanter. *Eccleſ.24.* Homo aſſuetus in verbis improperij, omnibus diebus ſuis non erubeſcet. Quia *Iacob.3.* Linguam nemo hominum domare poteſt, maximè ad mala aſſuetam. Dicunt ergo impropetando: *Vbi eſt Deus tuus?* Cum ſcilicet confringuntur oſſa. Aut non eſt, aut non curat. Poſſet reſpondere, Vbi eſt? in bene loquentibus. 1. ad *Corinth.13.* An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſtus? *Matth.* 10. Non enim vos eſtis loquimini, ſed ſpiritus, &c. Item in bona facientibus, & miracula. *Ioan.3.* Nemo poteſt facere hæc ſigna quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Item in tribulatione pro ipſo ſuſtinentibus patienter. *Pſal.* Deus in medio eius, non commouebitur.

12. *Quare triſtis es?* Hîc eſt iteratum remedium ſuper triſtitia & turbatione: & ſicut prius. Primò ſenſualitatis increpatio. Secundò ipſius rationis conſolatio. *Spera in Deo.* Et primò increpat de proprio dolore. Secundò de ſui conturbatione. Dicit ergo: Sic illi te irrident, ſed, ô anima mea, *quare triſtis es* propter iſta mala, & quare conturbas me propter dilata bona? Sed quare ſic iſta iteratio? Nonne ſuperfluit? Non. *Caſſiodor.* In his literis, nihil ſuperfluum, nihil conſtat eſſe confuſum. Sed frequentia tribulationum exigit frequentiam conſolationum. *Pſal.* Secundum multitudinem dolorum meorum, &c. Triſtitiam ergo expelle quia te vulnerat. *Eccleſ.25.* Omnis plaga triſtitia cordis eſt. Cor rodit. *Prouerb.25.* Sicut tinea veſtimentum, ſic triſtitia viri nocet cordi. *Prouerb.27.* Spiritus triſtis deſiccat oſſa. Vt nullum habeat deuotionis humorem. Ad bellum ſpirituale hominem ineptum reddit. *Deuter.20.* Qui formidoloſus eſt, & corde pauido, reuertatur in domum ſuam. Et tandem interficit, & ſpiritualiter, & corporaliter. *Eccleſ.30.* Triſtitiam longè repelle à te: multos enim occidit triſtitia. Suſtine ergo ne triſteris in malis præſentibus, quia *Iacob. 5.* dicitur: Ecce agricola patienter expectat pretioſum fructum terra.

Spera in Deo. Hîc conſolatur inuitando ad ſpem, & ſubiungendo cauſam. *Quoniam adhuc.* Et ſpei materiam. *Saluare.* Ait enim: Sic triſtitiam pellas, nec conturbes te: imò *ſpera in Deo* audacter, & innitaris ſuper eum. *Iſa. 5.* Quis ex vobis timens Deum? ſperet in nomine Domini, & innitatur ſuper Deum ſuum. Et potes ſecurè: *Quoniam adhuc confitebor illi*, confeſſione laudis in patria. *Pſal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Vel confeſſione peccati, de qua *Iudic. 7.* Fili, confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo. Et *Iacob.5.* Confitemini alterutrum peccata veſtra. Et bene poteſt ſperare, cum ſit in tribulatione & triſtitia, quia *Iob.3.* Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te, quia ſi vita eius in probatione fuerit, coronabitur. Et hoc ſpera, quoniam *ipſe erit ſaluare vultum mei*, hoc eſt, vitæ meæ, tanquam verus homo, & *Deus* nihilominus *meus*, propter diuinitatem, ſaluator propter humanitatem. Vel eodem modo lectum poſſet eſſe materia laudis: Confitebor, & hoc confitebor, quoniam ipſe eſt *ſaluare vultus mei, & Deus meus.*

IN XLII. PSALMVM.

In finem, Pſalmus Dauid.

1. IVdica me Deus. Hic eſt Pſalmus quadrageſimus ſecundus. Cum enim in præcedenti Pſalmo inuitata eſt anima ad lætam charitatem, & expulſionem triſtitiæ, ſuper quod eſt redargura, ſciens hanc triſtitiæ cauſam malorum cohabitationem, nec ad perfectam charitatem & ad ſpiritualem lætitiam ſe poſſe peruenire, quandiu eſt in malorum conſortio, petit in hoc Pſalmo ipſorum ſegregationem: quod quia non fiet niſi in iudicio generali, petit ex confidentia in Deum.

Argumentum Pſalmi, petit Propheta Deiudicari, vt à malis ſeparetur.

Præponitur autem titulus iſte: *In finem Pſalmus Dauid.* Et hîc appellatur Dauid tota Eccleſia, quæ gemendo quærit venire ad finem ſuum, ſeparatis zizaniis: vnde ſenſus eſt: Hic Pſalmus eſt *Dauid*, id eſt, Eccleſiæ ordinatæ, *in finem*, quem appetit, & cui tandem coniungi petit.

Diuiditur autem Pſalmus in duas partes. In prima contra preſſuras, quas ſuſtinet, orat. In ſecunda conſolando ſe prophetat de futuris bonis, ibi, *Et introibo ad altare Dei.* In prima duo. Primò petit iudicium. Secundò iudicis aduentum præponens quod magis deſiderat in oratione, nec ſequens ordinem qui erit in re, ibi, *Emitte lucem tuam.* In prima duo. Primò orationem præmittit in ore ſuo. Secundò perſuaſionem ſubiungit, ibi, *Quoniam tu es Deus fortitudo.* In prima duo: volens enim ſeparari à malis, orat primò vt ſeparetur merito, ſecundò vt loco: ſciens, quòd non poſſet obtinere ſecundum finem primo, ibi, *Ab homine iniquo.*

Primum autem dupliciter legitur, quia hoc quod habet, *iudica*, poteſt ad futurum referri & quod additur, *& diſcerne*, ad præſens: vel totum ad futurum. Videns enim Eccleſia totum permixtum, iuſtos enim iniuſtis, bonos cum malis, & cuncta eis euenire communia, mori, nasci, proſpera, & aduerſa, ſalutem, peſtem, bellum, pacem; recolens illud *Eccleſ.9.* Vniuerſa eueniunt æque iuſto & iniuſto, & mundo, & immundo, clamans dicit: O Deus, *iudica me*, in futuro. Sed quod eſt quod dicit ad *Ezech.10.* Terribilis quædam iudicij expectatio? Reſponſio eſt, quod eſt iudicium diſtinctæ diſcuſſionis. Hoc non petit, ſed magis dicit illud in alio *Pſal.* Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, Domine. Et eſt iudicium diſcretionis, & ſeparationis. Illud petit. Quaſi diceret, O Domine, à malis ſepara me in futuro, & interim in præſenti, *diſcerne cauſam meam*, ſcilicet merita mea, quæ erunt vitæ meæ, vel mortis cauſa. *De gente non ſancta*, hoc eſt, à meritis gentis non ſanctæ, quod bene facit Deus. *Ezech.* 34. Ecce ego iudico inter pecus & pecus, & arietem & hircum.

Vel ſic totum in futurum referendo: O Deus *iudica me*, non in furore tuo peccata diſcernendo, & merita, quia *Iob* 25. Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius, & in Angelis ſuis reperit prauita

prauitatem, quanto magis homo animal putre, & filius hominis vermis? Sed merita aliam dando quam habeant mali. Vel merita mea, quibus differo à malis, *discerne*. Quasi diceret: Non ponderes illa nisi in relatione ad malos.

Et exponit se. *Et discerne causam meam*, merita quibus differo, *de gente non sancta*, me separantia. *Ab homine iniquo* qui peccat in iis quæ sunt ad Deum, *& doloso*, contra proximum, *erue me*, separando loco etiam hîc in præsenti, ne corrumpar ab eo. 1. ad *Corinth.* 15. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. *Eccles.* 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. *Erue me*, etiam in futuro ad dexteram ponendo cum agnis. *Matth.* 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, & statuet agnos quidem à dextris, &c.

Cur appellat ad Christum Iudicem sub Pontificem.

Nota quod iste videns sic frequenter perpetrari peccata, videtur appellare ad summum Pontificem Deum. Ad *Hebr.* 9. Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, &c. Et assignat triplicem causam appellationis. Prima est falsitas testium. *De gente non sancta.* Dicitur autem *gens*, quia sonat multitudinem, quia vnus non sufficeret. *Deuter.* 19. Non stabit vnus contra aliquem, & quando falsi sunt, *gens non sancta*, in Deum impij, contra quem peccant, secundum illud *Exod.* 20. Non accipies nomen Dei tui in vanum. Et in se flagitiosi. *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam. Et proximo iniurioſi. *Exod.* 20. Non dicis contra proximum tuum falsum testimonium. *Prouerb.* 25. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Secunda causa est peruersitas iudicis. *Ab homine iniquo.* Iniquus enim est, qui æquus non est. Iudex iniquus, qui personas accipit, contra illud *Deuter.* 1. Siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum: æquè pauperem sicut diuitem iudicabitis. Iudicium enim Domini est. Tertia causa est dolositas aduocatorum. Dicuntur dolosi Aduocati, quia dolo pleni: habent enim dolum in corde. *Prou.* 12. Dolus in corde cogitantium mala. Dolos in ore, quando leges falsas allegant, vel truncatas. *Psal.* Verba oris eius iniquitas & dolus. Dolos in opere, quando falsa sigilla ponunt, vel sine consensu iudicis sigillant. *Ierem.* 6. Cuncti faciunt dolum à maiore vsque ad minorem.

2. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* Hîc subiungitur persuasio à duobus, à confidentia quam habet in Deum primò. Secundò à perpessione tristium. Dicit ergo: Ita Domine erue, & debes, *quia tu es Deus fortitudo mea*, & non alius. *Psal.* Dominus fortitudo plebis suæ. Non arrogat sibi fortitudinem sicut Rex Assur. *Isa.* 10. In fortitudine manus meæ ego feci. *Ierem.* 9. Non glorietur fortis in fortitudine sua.

Quare me repulisti? à vita æterna. Hîc à perpessione tristium. Primò à dilatione patriæ, secundò ab incolatu huius miseriæ. *Et quare tristis?* Dicit ergo: Ex quo in te confido, *quare me repulisti?* à vita æterna, tantum differendo. *Cassiodor.* Mos desiderantium est, ab illa in se putare depulsos, ad quam venire velociter non sinuntur. *Psal.* Tu vero repulisti, & despexisti nos. Et etiam, *quare tristis incedo*, per hanc miseriam. *Dum*, id est, quia, *affligit me inimicus*, quotidianis miseriis & afflictionibus. *August.* Inimicus affligit quotidianas tentationes immittens, vel quòd malè amemus, vel quòd malè timeamus: vt posset Dominus respondere propter peccata tua: *Isa.* 57. Secundum aliam literam: Propter peccata modicum quid contristaui eum. Et *Prouerb.* 14. Miseros facit populos peccatum. Propter hanc quotidianam pugnam dicitur *Iob* 7. Militia est vita hominis super terram.

Emitte lucem tuam. Hîc est secunda pars totius Psalmi, in qua petit iudicis aduentum. In prima oratio. Secundò persuasio vt orationi consentiat. *Ipsa me deduxerunt.* Dicit ergo: Sic tristis incedo, sic me inimicus affligit. Vt ergo excludatur, *Emitte lucem tuam*, quæ de seipsa dicit. *Ioan.* 8. Ego sum lux mundi. & in primo, Erat lux vera quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum. *Et veritatem tuam*, quæ de seipsa dicit, *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Lux, quia irradiabat mundo exterioribus miraculorum & virtutum operibus. Veritas, quia instruebat interius. Lux, quæ omnibus corporibus melior est secundum *August.* quantum ad humanitatem: veritas, quantum ad diuinitatem: hanc enim Deus emisit in primo aduentu sicut petebat Salomon. *Prouerb.* 9. Emitte eam à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret. *Ioan.* 16. Exiui à Patre, & veni in mundum. *Bernard.* Venit Saluator ad perditos, lux ad cæcos, veritas ad deceptos, redemptor ad venditos, medicus ad ægrotos, ad errantes via, ad mortuos vita.

Emitte, ista in iudicio, *lucem*, vt illuminet abscondita. 1. ad *Corinth.* 4. Venient Dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. *Et veritatem tuam*, vt reddat declarata veritate secundum merita. *Daniel.* 7. Sedit iudicium, & libri aperti sunt, & iudicati sunt secundum ea quæ scripta sunt in libris.

Ipsa me deduxerunt. Hîc persuasio & persuadet à duobus. A separatione à malis primò. Secundò ab aggregatione cum bonis. *Et adduxerunt.* Ait enim: Sic emitte ad iudicandum, & hoc debes, quoniam *ipsa me deduxerunt*, à peccato. *Sap.* 10. Eduxit illum à delicto suo, & à malorum consortio. *Psal.* Eduxit eum de tenebris, & vmbra mortis. *Et adduxerunt in montem sanctum tuum*, id est, Ecclesiam, & bonorum congregationem, quæ est mons per vitæ altitudinem. *Psal.* Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. *Et in tabernacula tua*, eandem Ecclesiam, quæ tabernaculis comparatur, propter bene viuendi difficultatem, & pugnam cum inimico. *August.* Tabernaculum cum audis, bellum intellige, hostem cane. De duobus in *Psal.* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Tabernacula autem in plurali dicuntur, propter meritorum difficultatem.

Et introibo ad altare. Hîc secunda pars Psalmi 4.

mi, in quâ consolando se prophetat de bonis sibi futuris; & tanguntur quatuor. Primò æternorum bonorum adeptio in re. Secundò prægustatio in spe. *Ad Deum qui lætificat.* Tertiò gratiarum actio, & exultatio in Deo pro prægustatione illa, ibi, *Confitebor.* Quartò animæ propriæ consolatio ex prædictis. *Quare tristis es?* Dicit ergo: Ita deduxerunt me in montem sanctum tuum; & in tabernaculum tuum, id est, in Ecclesiam militantem. Et viterius, *introibo ad altare Dei*, Ecclesiam scilicet triumphantem. Hoc est altare de quo dicitur in canone Missæ: Iube hæc perferri in sublime altare tuum. Et specificans magis de quo altari loquitur, addit: *Ad Deum qui lætificat*, hîc in præsenti, *iuuentutem meam*, me consolando per spem. In quam iuuentutem, à vetustate pristina peccati renouat, qui me contristabat in peccato vetustum. *Eccl.* vlt. Lætare iuuenis in adolescentia tua, & in bonis sit cor tuum, in diebus iuuentutis tuæ.

Ingredienda Sacerdoti ad altare accedenti.

Hîc aperiè instruuntur Sacerdotes, vt non accedant ad altare Dei, nisi lætificati spiritualiter. non enim decet lugentes seruire Domino. *Psal.* Lætetur cor quærentium Dominum. *Leuit.* 19. Hodie oblata est hostia pro peccato, quomodo potui eam comedere, vt placerem Domino mente iugubri? Quasi diceret: Nullo modo. Item debent attendere innouari spiritualiter. *Psal.* Qui replet in bonis desiderium tuum, dando Eucharistiam: renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, si vis eam dignè recipere. Ad *Ephes.* 4. Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem: renouamini autem spiritu mentis vestræ. Aquilæ senio prægrauante crescit vncus rostri ita, quod non potest ad cibum os aperire, donec colliserit rostrum ad petram, & sic renouatur. Ita Sacerdos non aperiat os ad cibum illum, nisi prius ad altum Sacerdotem, qui est loco petræ Christi, 1. ad *Cor.* 13. Petra autem erat Christus, os colliserit, id est, confessionem fecerit. Hoc significatur in depositione vestium communium, & inductione albarum, vel etiam sericorum. Alioquin dicitur eis *Thren.* 4. Recedite polluti, clamauerunt eis. Propter hoc dicitur in *Psal.* Sacerdotes tui induantur iustitiam, pro hoc membro: & Sancti tui exultent, pro alio.

Similis de aquila ad rem.

5. *Confitebor tibi in cithara.* Ecce tertium. Quasi diceret: Sic introibo ad altare Dei, & interim me renouatum lætificas, & propter hoc, *confitebor tibi*, gratias referendo. Et hoc *in cithara*, scilicet in tribulatione ipsa. Psalterium musicum instrumentum sonum habet à parte superiori, ab illa enim est concauum: vnde confessio & gratiarum actio in iucunditate, quæ de supernis est exhibita, in Psalterio fit. Sed cithara quæ ab inferiori sonum reddit, significat gratiarum actionem in ipsis tribulationibus, quæ ab inferiori est exhibita. *Confitebor* ergo *in cithara*, quia de ipsa tribulatione gratias agam. Supra in *Psal.* præcedenti. Et nocte canticum eius. *Thren.* 2. Consurge, laude in nocte. Et alibi, In noctibus adueritatis, extollite manus vestras in sancta. Et *August.* Si in tribulationibus defeceris, citharam fregisti.

Quibus partibus constat cithara spiritualis.

Et nota, quòd *August. in Glossa* nobis innuit ex quibus nostra cithara confici debeat, quia ex tribus lignis. Ieiunio tanquam ex ligno concauo, & eleemosyna tanquam supercauum reflexo, & oratione tanquam sursum eleuato. Hæc tria oportet nos coniungere, si Deo volumus dulciter sonare. *August. in Glossa*, Ne putes ieiunium & eleemosynam sine oratione sufficere. In hac ergo cithara Deum suauiter laudat, qui lætanter ieiunat, & eleemosynam largitur, & orat. *Tob* 12. Bonum est ieiunium cum oratione & eleemosyna, magis quam thesauros auri condere.

Quare tristis es. Hîc est quartum, in quo subiungitur animæ consolatio: & dicuntur tria. Primò increpat eam. Secundò lætificat monendo ad spei lætitiam. *Spera in Deo.* Tertiò subiungit causam spei & lætitiæ. *Quoniam adhuc confitebor.* Dicit ergo increpans primò pro proprio dolore: Ex quo sic, quod introibo ad altare, iuuentus renouatur, confitebor tandem in tribulatione. *Quare tristis es anima mea*, in teipsa? Et adiungit de sua perturbatione ab ipsa sensualitate: *Et quare conturbas me? Cassiodor.* Frequenter persuadet contra tristitiam sæculi, quoniam ipsa bonis rebus semper aduersa est: per hanc patientiæ robur frangitur, per hanc charitatis lumen extinguitur, per hanc spei nostræ desiderium mollescit, & omnis humana vita confunditur. Et ideò dicitur *Eccles.* 38. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam à te. 2. ad *Corinth.* 7 Tristitia sæculi mortem operatur.

Spera in Deo, quoniam adhuc. Quasi diceret: Ne tristeris, imò ad consolationem & lætitiam spera in Deo, vt auferas à te tristitiam. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Et debes, *quoniam confitebor illi.* Et si non modo, tamen adhuc, non iam in cithara, sed *in Psalterio*, confessione laudis, scilicet in patria, quando illud implebitur. *Aug. in ciuitate Dei.* Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, &c. Sed quid confitebor? *Quoniam ipse salutare vultus mei*, mihi similis in natura, saluans salute perfecta. *Eccles.* 39 Non est minoratio in salute illius. *Et Deus meus*, ex creatione potentissima, qua me produxit in esse de nihilo. *Malac.* 2. Nunquid non vnus Deus creauit nos? Et potest hîc notari, quia frequenter repetit de confessione, vt innuat, quòd frequenter in confitendum. Et hoc verum est, quia frequentatio confessionis est Deo acceptabilis, & decoratio mentis, & confitenti perutilis. De primo *August. de pœnitentia*, Tantum valent tres syllabæ, scilicet peccaui; trisyllabum enim est, quod in tribus syllabis flamma sacrificij cordis ascendit, de quo sacrificio in *Psal.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus. *Aug. in libro confess.* Accipe sacrificium cordis mei de manu linguæ meæ. Item est decoratio mentis & iustæ & iniustæ. *Bernard.* Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Et iterum: Ama confessionem si affectas decorem. *Psal.* Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulc hritudo

Confessionis fructus.

pulchritudo in conſpectu eius. Ideò dicitur taliter confitenti *Cant.* 2. Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis. Item confitenti perutilis. *Bernard.* Abſque confeſſione iuſtus ingratus iudicatur, & peccator mortuus reputatur. Confeſſio peccatoris eſt vita, & iuſti gloria. *Iſa.* 23. Frequenta canticum, confeſſionis peccati mente obliti, vt memoria tui ſit.

IN XLIII. PSALMVM.

1. *In finem filiis Core ad intellectum.*

2. *Deus auribus noſtris.* Hic eſt Pſalmus quadrageſimus tertius, in quo poſtquam in præcedenti egit de charitate quæ inflammat ad cœleſtia appetenda, & inter huius mundi tempeſtates ad conſolationem præſtat, ſubiungit de principali effectu charitatis, ſcilicet de martyrio, in quo non ſolum homo toti mundo, ſed ipſi vitæ propriæ propter charitatem abrenuntiat. Vnde propriè agitur de iuſtis afflictis & occiſis in Nouo Teſtamento, vt per hoc inuitemur & nos, ad plenum contemptum mundi, & deſiderium cœlorum, ſecundum illud ad *Epheſ.* 3. Quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram.

Argumentum Pſalmi, agit de afflictis & de martyribus qui ſunt filii Core, id eſt, Chriſti paſſi in Caluaria.

Et hoc bene exprimit in titulo qui talis eſt: *In finem filiis Core ad intellectum.* Quaſi diceret: hic Pſalmus dirigens nos *in finem*, vnum Deum, conuenit *filiis Core*, Chriſti ſcilicet, quales ſunt martyres, propriè loquendo: filius enim dicitur quaſi ſicut ille: & ipſi Chriſtum in ſua morte ſunt imitati, ſicut canitur de ipſis ad *Epheſ* 5. Eſtote imitatores Dei pro nobis paſſi, filij chariſſimi. Et hoc *ad intellectum* præſtandũ hominibus, quare ſuos ſic permiſerit in hac miſeria, & in hoc tempore gratiæ tribulari. Cum ergo antiqui ſancti ſub Teſtamento Veteri pro magna parte fuerint proſperati, ſicut Abraham, Iſaac, & Iacob, & Ioſeph, & Dauid, de quibus dicitur in *Pſal.* Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens, &c. Sed de illis qui fuerũt ſub Nouo dicitur 1. ad *Cor.* 4. Vſque adhuc eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus. Ad hoc intelligendum eſt hic Pſalmus:

Differentia inſtitutã Veteris & Noui Teſtamenti

& ratio eſt: quia illis tanquam rudibus & paruulis temporalis proſperitas eſt conceſſa, vt alliceretur ad credendum & ſeruiendum Deo. *Pſal.* Dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt. Quare? vt cuſtodiant iuſtitiam eius, & legem eius requirant. Illis autem de Nouo, tanquam iam fide confirmatis datur aduerſitas, & aufertur proſperitas, vt his ſublatis corda eorum ſuſpirent ad cœleſtia, & quærant illa. *Auguſtin.* Ideo huic vitæ malæ miſcet amaritudines, vt alia quæ ſalubris & dulcis eſt, requiratur.

Pſalmus autem poteſt diuidi in quatuor partes. Cum enim in hoc Pſalmo, ſicut tactum eſt, ſit vox afflictorum in Nouo Teſtamento, quia contraria contra ſe poſita magis elucẽſcunt, primò commemorat ſanctorum Patrum proſperitatem. Secundò conceptam ex illa in Sanctis nouis ſpem, ibi, *Tu es ipſe Rex.* Tertiò multiplicem contra ſpem illam Eccleſiæ tribulationem, ibi, *Nunc autem repulisti.* Quartò ſic afflictus confugit ad orationem, ibi, *Exurge, quare obdormis.* Vel ibi, *Quoniam propter te mortificamur tota die.* Et ne videamur ignorata loqui ſine auctore, dicuntur tria. Primò quod audiuit. Secundò à quibus, ibi, *Patres noſtri.* Tertiò quod opus, ibi, *Quod operatus es.* Dicit ergo in perſona afflictorum: *O Deus*: ſic ſolent afflicti incipere ſermonem. *Matth.* 27. Deus Deus meus. *Audiuimus auribus noſtris.* Quare dicit hoc? Nunquid poſſemus alienis auribus audiuiſſe? Reſp. Hoc addit vt fides adhibeatur dictis ſuis. Vel oſtenditur, quòd non à lingua mortua, ſed à viua voce audierit, vel vt auditor mirabilium Dei operum inſtruatur de geſtu, vt quando audit, aurem porrigat, non os, vel oſculum ſicut quidam faciunt. *Hugo de Sanct. Victore.* Id agat vnumquodque membrum, ad quod factum eſt, vt nec loquatur manus, nec os audiat. Sunt enim qui niſi buccis patentibus volunt auſcultare. *Iob* 29. Qui me audiebant, expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiabant mihi, Item vt inſtruatur etiam de diligentia audiendi, quia non vna aure audiunt, ſed ambabus. *Hugo de Sanct. Vict.* Aliqui quaſi ambæ aures ad audiendum factæ non ſint, alteram tantum collo diſtorto voci apponunt, vt quaſi per vnam aurem intret, & per aliam exeat. Sed *Iſa.* 32. Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auſcultabunt. *Prou.* 28. Qui declinat autem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Item inſtruuntur vt non deſit dictorum intelligentia. *Auribus noſtris*, non brutalibus, quod quæ audiunt non intelligunt. *Prou.* 24. Fili ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba prudentiæ.

Cur dicit auribus noſtris.

Patres noſtri, qui non citò mentiuntur filiis, & ſunt antiqui, *annuntiauerunt nobis. Iob* 12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. *Eccleſ.* 8. Non te prætereat narratio ſeniorum. *Et noſtri*, qui non dicunt nobis falſa. *Luc.* 7. Si vos cum ſitis mali, noſtris bona data dare filiis veſtris, &c. Propter quod dicitur: Interroga Patrem tuum & annuntiabit. Et in *Pſal.* Quanta mandauit Patribus ea nota facere filiis ſuis.

Opus quod operatus es. Hic tertium, in quo ſubdit quid: & dicuntur tria. Primò hoc faciendo deſcribit tempus in quo hæc audierunt. Secundo opus Dei quod ei narratum eſt. *Manu tua.* Tertiò modum operandi illa, ibi, *Nec enim in gladio ſuo.* Dicit ergo: Sic audiuimus & à Patribus, & quid? *Opus quod operatus es*, non ipſi, *in diebus eorum.* Nec hoc tantum, imò, *in diebus antiquis*, quæ fuerunt ante eos. Quare non dicit, opera, ſed *opus* in ſingulari? Item cum Deus ſemper operetur *Ioan.* 4. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, quid magnum narrare opera? Reſpon. Non loquitur de operibus Dei communibus, quæ ſunt opera conſeruationis & propagationis, ſed excellentiæ & ſingularis virtutis, quæ ſunt opera miraculoſa. Et propter hoc quaſi antonomaſticè loquitur, & ad notandum ſingularitatem in ſingulari dixit, *opus.* Per hoc & plana eſt reſponſio ad aliud. *Iſa* 5. Opus Dei non reſpiciris.

Eo

Tria genera operum Dei, primum, medium, & vltimum, & quæ ibi illorum triplex.

Et nota, quòd eſt opus Dei primum, medium, & nouiſſimum. Primum triplex, creationis, diſtinctionis, ornatus. *Geneſ.* 1. Opus medium triplex, præparationis, ſignificationis, & redemptionis. De primo *Ioan.* 5. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. De ſecundo ad *Hebr.* 10. Lex vmbra futurorum. De tertio in *Pſal.* Operatus eſt ſalutem in medio terræ. Vltimum, propagationis, innouationis, & glorificationis in corpore. De primo 1. ad *Cor.* 3. Vniuſcuiuſque opus quale fuerit, ignis probabit. De ſecundo *Apocal.* 21. Vidi cœlum nouum, & terram nouam. De tertio ad *Phil.* 3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, &c.

3. *Manus tua gentes diſperdidit.* Hic ſpecificatio aliquorum operum mirabilium: & tanguntur tria. Primò gentium de terra promiſſionis expulſio. Secundò Patrum introductio. *Et plantaſti eos.* Tertiò earundem gentium ad egrediendum coactio. *Afflixiſti eos.* Dicit ergo. Sic narrauerunt quod fuit, quia *manus tua Gentes*, hoc eſt, Gentiles, *diſperdidit*, de terra Chanaan. Manum autem dicit Dei omnipotentiam. *Sap.* 11. Non enim impoſſibilis erat omnipotens manus tua. *Pſal.* Diſperde illos in virtute tua.

Et plantaſti eos, Patres ſcilicet in terra eadem, de qua plantatione ſpiritu prophetico æbat Moyſes. *Exod.* 15. Plantaſti eos in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es Domine. Et in *Pſal.* Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam. *Iſa.* 5. Vinea Domini Sabaoth, domus Iſraël eſt. Sed nunquid gentes ceſſerunt eis libenter? Non, imò *afflixiſti populos*, Gentilium ſcilicet, ſeptem Gentes quæ ibi habitabant. *Sap* 16. Illos locuſtarum & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inuenta in illis ſanitas. Duodecim miſiſti anteceſſores exercitus tui, veſpas, &c.

Et expuliſti eos, vellent, nollent. *Ioſ.* 24. Miſi ante eos crabrones, & eieci eos de locis ſuis: aliqui enim electi, alij magis obſtinati ſunt interfecti.

4. *Non enim in gladio ſuo.* Hic oſtendit operis Auctorem, & dicuntur tria. Primò oſtendit quis hoc non fecerit. Secundò quis hoc fecerit. *Sed dextera tua.* Tertiò quare hoc fecerit. *Quoniam placuiſti.* Dicit ergo: Sic illis expulſis hos plantaſti, ſed non virtute armorum ſuorum. *Nec enim in gladio ſuo*, id eſt, virtute armorum ſuorum. De hoc patum ante *Pſal.* Non ſaluatur rex per multam virtutem. *Poſſederunt terram*, illam literalem, non ſpiritualem, quæ magis habetur per manſuetudinem. *Matth.* 5. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. *Et brachium eorum*, illorum fortitudo ſcilicet, *non ſaluauit eos. Ierem.* 9. Non glorietur fortis in fortitudine ſua. *Pſal.* Nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. *Amos* 2. Fortis non obtinebit virtutem ſuam. Senſus ergo eſt, quòd nec virtute ab aliquo mutuata, nec naturaliter propria acquiſierunt iſtum terram. Et verum eſt. *Ioſ.* 21. Dominus Deus eorum dedit eis terram, & poſſederunt eam.

Sed dextera tua. Hic ſecundum, in quo ſubiungit quis hoc fecerit. Ait enim ſic: Hi hoc non fecerunt, *ſed dextera tua*, & *brachium tuum*, coniunctim legatur, id eſt, dextrum brachium tuum. *Iudith* 5. Deus eorum pugnauit pro eis. Dextrum autem brachium appellari poteſt filius, de quo *Sap.* 5. Dextera tua reget eos, & brachio ſuo. *Pſal.* Dextera manus tua confregit inimicum.

Et illuminatio vultus tui, ſcilicet ſapientia tua, ipſe ſcilicet qui virtus eſt. 1. ad *Cor.* 1. Prædicamus Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. *Iſa.* 45. Non eſt Deus iuſtus, & ſaluans præter me. *Luc.* 1. Fecit potentiam in brachio ſuo, ecce potentia: diſperſit ſuperbos, &c. Hoc refertur ad ſapientiam. Sed quid hoc? Nunquid eorum meritis? Non, ſed *quoniam complacuiſti in eis*, non aliis, qui hoc viderunt. *In eis*, id eſt, in his, & propter ea quæ feciſti eis. Aliquando enim Deus placet aliis propter bona, quæ confert ſuis. *Exod.* 18. Lætatus eſt Ietro ſuper omnibus quæ fecerat Dominus Iſraël, &c. Vel ſecundum literam *Caſſiod. Quoniam complacuiſti tibi in illis*, vt illum populum de toto mundo eligeres, vt inde Saluatorem emitteres. *Deut.* 7. Elegit te Dominus Deus tuus vt ſis ei populus peculiaris ex omnibus populis. Vel ſic: Sed *dextera tua*, id eſt, proſper ſucceſſus tuus. Et reſpicit ad Dei bonitatem. *Iob* 14. Operi manuum tuarum porriges dexteram. *Et brachium tuum*, ſcilicet fortitudo quæ reſpicit ad potentiam. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt. *Et illuminatio vultus tui*, id eſt, ſapiens conſilium tuum, quod omnia illuminat, & te cognoſcere facit. *Prou.* 11. Conſilium cuſtodiet te. Et in 8. Meum conſilium, & mea eſt fortitudo. Et hoc *quoniam complacuiſti in eis*, ſicut prius legendum eſt.

5. *Tu es ipſe Rex meus.* Hic ſecunda pars, in qua ſubiungit ex illis bonis præſtitis conceptam ſpem: & dicuntur tria. Primò quare ſperet. Secundò in quo ſperet. *In te inimicos.* Tertiò quid ſperet. *Saluaſti enim nos.* In prima duo. Primò Dei immutabilitatem tangit. Secundò expertam Patribus benignitatem. *Qui mandas.* Dicit ergo ſic: Ita feciſti Patribus, & ſimiliter mihi facies. Ergo *quia tu es ipſe*, non alius, *Rex meus*, qui regnas in me, ſecundum illud *Luc.* 17. Regnum Dei intra vos eſt. Vel *Rex meus*, me regere aſſuetus. *Pſal.* Dominus regit me. *Et Deus meus*, qui ſoles in aduerſis ſubuenire. *Gen.* 16. Dixit Agar tribulata, Tu Deus qui vidiſti me.

Qui mandas. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Tu es idem Rex, idem Deus, qui prius, non mutatus, *Qui mandas*, id eſt, mandaſti per perſonam aliam, non ipſe detuliſti. *Caſſiodor.* Non per nos, ſed per aliam conſueuimus mandare perſonam. *Salutes*, ſcilicet corporales, *Iacob*, illi antiquo populo. Ac ſi dicat: Illi per Angelos loquutus es, & Prophetas, non ſic modò. Ad *Hebr.* 1. Olim loquens Deus Patribus in Prophetis. *Ierem.* 31. Longè Dominus apparuit mihi, id eſt, per creaturam, quæ longè valde eſt à ſuo creatore. Sed nobis aliter, quia non per alium mandauit, ſed ore proprio ipſe dixit. Ad *Hebr.* 1. Nouiſſimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio. *Iſa.* 33. Deus iudex noſter, Dominus noſter, Rex noſter, ipſe veniet & ſaluabit nos.

Cc Sed

Quare homo regem Angelorum suũ vocat.

Sed quærendum quomodo tam audacter dicat Regem suum homo? Qui enim in duobus populis regnat, à potiori se nominat: & qui aliter eum nominaret, & ipsi Regi & omni populo iniuriam faceret. Sed Christus & in hominibus in terris, & in Angelis regnat in cœlis. *Psal.* Tui sunt cœli, & tua est terra. Ergo non debet dicere homo, & ipsi Regi & Angelis iniuriando, *Rex meus*, sed magis Angelorum. Vel Angeli dicunt homini illud 2. *Reg.* 19. Decem partibus maior ego sum apud Regem, magisque Dauid pertinet ad me, quam ad te. Sed certe licet sint plures, tamen multò plus pertinet ad homines *Ad Hebr.* 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Ne insurgeret ista contentio, & magis se ad homines pertinere ostenderet, secundum etiam quod est Rex, in humana natura scriptum est ipsum Regem. *Apoc.* 19. Habens in vestimento in femore scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium.

6. *In te inimicos nostros.* Hic secundum, in quo subiungit in quo sperat: & dicuntur duo. Primò, quòd in Deo sperat de omnibus. Secundò, quòd in nullo alio, ibi, *Non in arcu meo.* In Deo autem sperat, & quod possit inimicos fugare, eos scilicet qui oderant, corde scilicet, & impugnantes possit impetere. *Et in nomine.* Dicit ergo: Sic prædicta patribus feci ti, sed certè & nos similia à te speramus, quia in te inimicos nostros ventilabimus cornu. In te, inquam, *cornu*, ablatiui casus. Vel in te, *O cornu*, vt sit vocatiui casus. Ventilare autem propriè est fugare, sicut ventus fugat puluerem. *Psal.* Vt puluerem ante faciem venti. Et iterum alibi, fiant sicut puluis ante faciem venti.

Et in nomine tuo sternemus insurgentes in nobis, hoc est, in nominis tui inuocatione sternemus dæmones. *Iob* 19. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis, &c. Et eorum colluctationes omnes, de quibus ad *Ephes. vlt.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, &c. Christus ergo cornu dicitur, & bene. Ratione alitudinis primò. Cum enim cornu sit de animali, super ipsum animal se extollit. Sic humanitas quasi supra se se extulit, cum extulit se vsque ad Christum, qui verus est Deus. 1. *Reg* 2. Exaltatum est cornu meum in Deo meo. Item multum se extulit, quando vsque ad dexteram Patris sessura ascendit. Ad *Ephes.* 2. Deus qui diues est in misericordia, conresuscitauit, & consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Item ratione originis. Licet enim caput sit debilius in animalibus, sicut in libro de animalibus dicitur, tamen in eo nascitur robustum cornu. Sic de capite humanæ naturæ ortus est Christus. Nobilius enim in tota natura humana erant Iudæi: sed summum in illis tribus Iuda quæ regalis erat, & iudex. Ad *Hebr.* 7. Manifestum, quòd de Iuda ortus Dominus noster. *Luc.* 1. Erexit cornu salutis nobis. Item ratione coloris: quia cornu in colore exteriori cuti assimilatur. In lib. de Animal. Colores cornuum erunt sicut colores corij. Sic Christus licet fuerit super homines, de quibus natus est, assimilatur eis tamen, sed in corio, id est, in exterioribus. Ad *Roman.* 8. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati. Ad *Phil.* 2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, &c. Item ratione attractionis. Cornu enim attrahit ad se superfluitates, & viliores partes corporis, & inde sustentatur & augetur. In lib. de animal. Cornua ex superfluitatibus sustentantur. Sic Christus in corpus suum traxit homines viles, & rusticanos piscatores. 1. ad *Cor.* 1. Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi nobiles, sed quæ stulta, &c. 1. ad *Corinth.* 4. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc. Item ratione diuersitatis quam habet in se: sicut enim dicit Philosophus in dicto libro, cornu prope radicem est concauum, & sursum durum, & solidum, aptum ad impetendum & fortissimum. *Matth.* 27. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Hæc superior pars impegit in portas inferni, & fregit illas. *Isa.* 45. Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam. Item ratione finis. Data enim fuerunt creaturæ propter vigorem & ornamentum. Sic Christus vigor & decor totius humanæ naturæ. *Psal.* Ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ. Et alibi, Diligam te Domine fortitudo mea, Deus meus & cornu salutis mæ. Itè ratione temporis. Nullũ enim animal parui temporis, cornu habet, sicut ibidem dicitur. Sic in parua ætate adhuc humana natura cornu non habuit, sed postquam iam creuit, quasi in fine mundi, tunc cornu venit. *Ezech.* 22. In die illa pullulabit cornu in domo Israël.

Quare Christus dicitur cornu.

7. *Non enim in arcu meo.* Hic secundum, in quo subiungit, quòd non sperat in alio. Sed primò quia nec in illis armis quibus pugnatur eminus, qualia sunt arcus, nec in illis quibus cominus, qualia gladius. *Et gladius meus.*

Continua: Dixi, quod inimicos ventilabimus cornu, non in nobis. *Iob* 6. Ecce auxilium non est mihi in me. *Non enim in arcu meo sperabo.* Vel sic: hoc facies, & meritò. *Enim*, quia *non sperabo in arcu meo*, quo pugnatur eminus. 1. *Reg.* 2. Arcus fortium superatus est. *Amos* 2. Tenens arcum non stabit. *Et gladius meus*, quo pugnatur cominus, *non saluabit me*, sicut nec priores. *Osee* 2. Arcum, gladium, & bellum conteram. Hic apertè ostenditur Ecclesiæ, quòd non debet confidere in materialibus armis. Primò quia arma materialia tantum vestem protegunt, scilicet carnem, quæ vestis est animæ. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me. Et non militem, ipsam mentem. *Osee* 1. Saluabo eos in Domino Deo suo, & non saluabo eos in arcu, & gladio. Præterea his armati frequenter antequam carnem aduersarij tangant, seipsos occidunt odio & iniquitate, quæ gladius est. *Eccles.* 21. Quasi romphæa bis acuta, omnis iniquitas. *Matth.* 27. Omnis qui acceperit gladium, naturalem, peribit gladio spirituali. Item contra grauiores hostes, scilicet dæmones, non prosunt, quia non quærunt exteriorem substantiam, vel vitam corporalem, sicut homines, sed animam. *Psal.* Fortes quæsierunt animam meam. Sed hæc arma non timent. *Iob* 41.

Reputabit

Reputabit quasi paleam ferrum, & quasi lignum putridum æs. Non fugabit eum vir sagittarius.

Sed quid prosunt ista arma contra homines, si animas rapiant dæmones? *Matth.* 16. Quid prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Ergo ad consilium Apostoli recurrendum est. Ad *Ephes.* 6. Induite vos armaturam Dei. Item his armati ab inermibus sæpè victi sunt. 1. *Reg.* 17. Goliath Gethæus à Dauid est deuictus. Ille armatus, hic quasi nudus. Si ergo non debent in his armis confidere laici, quo modo confident in illis Clerici? Non sic Aaron, sed *Sap.* 18. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, sed verbo, illum qui se vexabat, subiecit.

8. *Saluasti enim nos.* Hic tertium, in quo ostendit quid sperat, quia perfectè liberari à malis primò. Secundò iocundari in bonis. *In Deo laudabimur.* In prima duo, quia primò sperat liberari ab affligentibus opere. Secundò ab odientibus corde ibi. *Et odientes nos.* Dicit ergo: Sic in nulla te corporali sperabo, sed in te. *Enim*, id est, quia *saluasti*, id est, quia saluabis nos, præteritum pro futuro certitudine prophetali. *August.* Da prophetam cui non tantum certum sit præteritum, sed futurum: & quemadmodum tibi quod meministi factum, non potest fieri vt non sit factum: sic ille quod nouit futurum, non potest fieri vt non fiat.

De affligentibus nos, dæmonibus, qui infatigabiliter confligunt, & grauiter affligunt. *Iob.* 16. Si loquutus fuero, non quiescet dolor meus, & si tacuero, non recedet à me. *Et odientes nos*, corde, scilicet malos homines, *confudisti.* Confundes in iudicio, quando dicturus es illud *Matth.* 25. Discedite à me operarij iniquitatis. Et hoc propriè de Martyribus intelligitur, quorum occisores, mali scilicet homines, & tyranni confundentur, ipsis saluatis, secundum illud. *Isa.* 41. Ecce confundentur, & erubescent omnes, qui pugnant aduersum te, & erunt quasi non sint. *Mich.* 7. Educet me Dominus in lucem, & videbo iustitiam eius, & aspiciet me inimica mea, & operietur confusione.

9. *In Deo laudabimur.* Hic secundum, in quo dicit se sperare iocunditatem in bonis, & hoc in duobus, in laude propria perpetuata, & in diuina similiter, ibi, *& in nomine.* Dicit ergo: Hæc bona facies, nec tantum ista, imò *laudabimur tota die*, in æternitate, quæ tota dies est. Nihil ibi noctis. *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis, &c. *In Deo laudabimur. Prou.* 28. Fidelis multum laudabitur, nec tantum ab hominibus, sed à Domino Angelorum. *Luc.* 12. Omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum. Et tamen sine elatione laudate: quia in Deo nostro in nobis resultauit tota laudatio. *Cassiod.* Sine arrogantia designans gloriã suam, qui se in Deo testantur esse laudandos. *Psal.* In Domino laudabitur anima mea.

Sed nunquid laudati non laudabimus? *Imò & in nomine tuo*, quod est Iesus, scilicet Saluator, *confitebimur*, confessione laudis, *tibi*,

Merces Martyrum.

non alij, *in sæculum*, perpetuo duraturum: quia sæculum dicitur simpliciter. *Apoc.* 4. Requiem non habebant animalia nocte ac die dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Et quamuis sine requie, non tamen cum fatigatione, sed cum summa delectatione. *Cassiodor.* Ista est beatitudo istorum, Deum laudare perpetuò: satietas, quæ nunquam nouit fastidium: fames, quæ de abstinentia nunquam nascitur: auiditas, quæ de ieiunio non creatur.

Verba autem martyrum sunt hæc, & iustissimè in his duobus remunerantur in Ecclesia triumphante, in laude contra vilia quæ sunt passi, in lætitia contra grauia. Ad *Hebr.* 11. Sancti ludibria & verbera experti. Et propter hoc datur illis de fructu manuum suarum æterna lætitia, & laudent eos in portis opera eorum. *Prouerb. vlt.*

10. *Nunc autem repulisti.* Hic tertia pars totius Psalmi, in qua postquam præmisit de ipe, subiungit de aduersitate contra spem habita, & primò ostenditur quanta mala pertulerint. Secundò, quòd tamen mala culpæ non commiserunt. *Hæc omnia venerunt.* in prima duo. Primò, quòd grauia. Secundò, quòd vilia, ibi, *vendidisti populum tuum.* Grauia tangunt tria, scilicet spei frustrationem, auxilij subtractionem, ibi, *Et non egredieris.* Iniiciecrum fortitudinem augmentatam, ibi, *Auertisti nos retrorsum.* Dicit ergo: Sic antiquis fecisti. Manus tua gentes disperdidit, &c. Hæc quæ immediatè dixi, *inimicos nostros*, & est in proximo, facies. *Nunc autem*, in tempore medio inter illud præteritum & hoc futurum, *repulisti nos*, dum differs promissa cœlestia. *Psal.* Vt quid Domine repulisti in finem? Supra, Quare me repulisti? *Et confudisti nos*, non intus in conscientia, sed exterius per præsentis miseriæ abundantiam. 1. ad *Cor.* 4. Humiliamur, sed non confundimur, intus in conscientia, sed magis gloriamur in illa. 2. ad *Cor.* 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. *Cassiodor.* Illam dicit gloriosam confusionem quam Martyres habent cum iniuriis affliguntur, fustibus verberantur, & velut criminibus obnoxij morti non desinunt mancipari, de quo *Eccles.* 4. Est confusio adducens gloriam. Per hoc quod dicit, *Repulisti*, gemit pro dilatione cœlestis patriæ. Per hoc quod dicit, *Confudisti*, pro incolatu huius miseriæ.

Ecclesia.

Et non egredieris. Ecce secundum. Quasi diceret: hoc non tantum, imò *& non egredieris Deus*, sicut fecisti antiquitus, aperte & euidenter, *in virtutibus nostris*, id est, in pugnis, ita quod exterius non appareat egressus tuus ad auxilium, sed interius præbetur magnum. 1. ad *Corinth.* 1. Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia. Imò virtus est in infirmitate, in eo qui non tantum infirmus est, sed quasi ipsa infirmitas. In parua autem mulierculis perficitur, id est, perfecta ostenditur. 2. ad *Cor.* 2.

Multiplex Ecclesiæ.

11. *Auertisti nos retrorsum.* Hic est tertium graue valde, scilicet augmentum fortitudinis aduersariorum. Ecclesiarum duo. Primò ostenditur fortitudinis excessus. Secundò eius effectus, & est triplex. Quorundam captio.

Et qui oderunt nos. Quorundam occisio. *Dedisti nos tanquam oues.* Aliorum per diuersas gentes dispersio. *Et in gentibus.* Et legitur primum dupliciter, vel pro parte à fide discedentium, vel pro parte in illa perseuerantium. Primo modo sic: Verè confudisti nos, quia *auertisti nos retrorsum*, id est, à fide ad infidelitatem, de qua auersione 2. *Pet.*2. Melius erat ei viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam conuerti retrorsum. *Post inimicos nostros:* vt eos sequendo imitemur in errore. *Deut.*28. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam. *Thren.*1. Facti sunt hostes eius in capite, & illi per consequens in cauda, qui auersi sunt à fide.

Vel sic: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros*, vt tanquam victi fugiamus, sicut frequenter oportet fieri. *Matth.*10. Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. *Et qui oderunt*, scilicet infideles & hæretici, secundum lecturam primam versus præcedentis, qui prius nos oderunt. *Prouerb.*29. Viri sanguinum oderunt simplicem. *Diripiebant sibi*, ad suum errorem distrahentes nos. *Thren.*2. Non fuit in diebus furoris Domini qui effugerit, & reliquus fuerit. Quos educaui, & enutriui, inimicus meus consumpsit eos. Secundum aliam: *Qui oderunt nos*, persequutores scilicet, & tyranni, *diripiebant sibi. Cassiod.* Hoc solet fugatis emergere, vt in direptionem prædámque cadant. *Tob.*4. Traditi sumus in direptionem, & captiuitatem, & mortem & fabulam. *Isa* 42. Ipse autem populus direptus & vastatus.

Fuga maioribus cauēda propter tria.

Mala ergo fuga maximè in maioribus est cauenda, maximè autem propter tria. Propter seipsum, quia sic amittitur & victoria & corona. *Bernard.* Væ tibi si declinando pugnam, perdis & victoriam & coronam. *Iacob.*1. Beatus qui suffert. Propter proximum: qui enim fugit, alij terrorem incutit. *Deuter.*20. Qui formidolosus est & corde pauido, vadat & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum. 2. *Machab.*6. Adolescentibus exemplum forte relinquo, si pro grauissimis ac sanctissimis legibus gloriosa morte perfungar. Item propter Deum: quomodo enim tandem poteris effugere, quem modo fugis? *Bern.* An quia fugisti ex acie, putas te euasisse? Certè non. 2. *Machab.* 6. Etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec vinus, nec defunctus effugiam. *Iob* 20. Fugiet arma ferrea, & incidet in arcum æneum. *Amos* 2. Velox pedibus non fanabitur.

12. *Malum pœna à Deo.*

Dedisti nos tanquam. Hîc secundum, quorundam occisio, & legitur dupliciter, sicut antecedens: vel de deserentibus fidem, vel de perseuerantibus. Primo modo sic: Non tantum direpti sumus ab hæreticis, *sed dedisti nos, tu*, non alius: vnde ostendit, quòd aduersitates & pœnæ sunt à Deo. *Isa.*42. Quis dedit in direptionem Iacob, & Israël vastantibus? Nonne Dominus? *Amos* 3. Si non est malum in ciuitate quod non fecerit Dominus. *Tanquam oues escarum*, non facientes fœtum, non sicut illæ de quibus *Cant.* 4. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas. Sed *escarum* lupis hæreticis. *Cassiod.* Esca luporum est ouium mansueta simplicitas. Sicut enim illud quod comeditur, in corpus comedentis traiicitur, sic hæreticæ congregationis ab hæreticis seducti. Qui deuorant plebem meam sicut escam panis. *Ierem.*51. Comedit me, deuorauit me Nabuchodonosor.

Vel *dedisti nos tanquam oues escarum*, persequutoribus & tyrannis, reddens quæ promisisti, *Matth.* 10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. *Thren.*2. Frenduerunt dentibus, & dixerunt: Deuorabimus eum. *Psal.* Æstimati sumus sicut oues occisionis, quemadmodum & magister eorum. *Isa.*53. Sicut ouis ad occisionem ducetur. 2. ad *Cor.*11. Sustinetis si quis deuorat, &c.

Et in gentibus dispersisti nos. Dispersisti quantum ad alios. *Thren.*4. Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Et hoc fecisti ad vtilitatem multorum, quod intelligens. *Tob.* ait in vltimo: In conspectu gentium laudabo eum. Quoniam ideò dispersit vos inter gentes quæ ignorant Deum, vt vos enarretis mirabilia eius, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum. Ad *Hebr.*11. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis. Et post, In solitudinibus errantes, in montibus, & in speluncis, & in cauernis terræ.

13. *Vendidisti populum tuum.* Hîc ostendit, quoniam sustinuerunt, vel sustinent vilia. Vilitas autem comprehenditur in duobus. In venditione infructuosa. Secundò in venditorum irrisione, ibi, *Posuisti nos.* Primò ergo venditos sine fructu ostendit. Secundò quasi exponit quod dixerat, ibi, *Et non fuit.* Dicit ergo: Sic sustinuimus dura, & grauia, & vilia: quia *vendidisti populum tuum*, scilicet Martyres qui tuus sunt populus. 1. *Pet.*2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Vt virtutes eius annuntietis. Ad hoc erant Martyres. Et hoc, *sine pretio*, vt nec fructuosa illorum venditio. *Deuter.* 32. Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos. Magna vilitas dari pro nihilo. *Thren.*1. Vide Domine, & considera quoniam facta sum vilis. *Deut.*28. Venderis inimicis tuis in seruos & ancillas, & non erit qui emat.

Locutio Scri. pturæ familiaris, vendi sine pretio.

Sed quomodo vendidit si pretium non accepit: aut quomodo non accepit pretium, si vendidit? Resp. *Cassiod.* Hoc genus loquutionis inter propria diuinæ Scripturæ connumeratur, vt dicatur venditum, vbi non constat pretium datum. *Isa.*1. In iniquitatibus vestris venditi estis. Et 55. Venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. 52. Gratis venundati estis.

Vel dicatur, quòd exponit se, quasi vendidisti sine pretio: *Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.* Quasi diceret: Martyres vidimus tyrannis datos, & multos, non tamen pro illis videmus ad te conuerti multos. Vnde quasi non reputatur pretium pro tot & tam pretiosis, tam parum. *Agg.*1. Seminastis multum, multos scilicet Martyres: & intulistis parum, in horreum Ecclesiæ scilicet paucos fideles. Vel non fuit multitudo, & pretium eorum in apparentia, & si forte sit multitudo magna. *Agg.*1. Respexisti ad amplius, & factum est minus. Quasi dicat: Imo dantur mali pro eis ipsi.

ipsi. Diabolus ad torquendum secundum illud *Prou.*21. Pro iusto dabitur impius, & pro recto iniquus. Hoc nihil est vt videtur *Eccles.*16. Melior est vnus timens Deum, quam mille filij impij. Litera *Augustini* habet: *Non fuit multitudo in tribulationibus eorum.* Tempore enim persequutionis non poterant ad laudes Dei conuenire. *Iob* 30. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. *Thren.*1. Viæ Sion lugent, eò quod non sint qui veniant ad solennitatem.

14. *Irridetur Ecclesia.*

Posuisti nos. Hîc subiungitur de irrisione: & dicuntur quatuor. Primò irrisionum diuersitas. Secundò continuatio in irridendo, ibi, *Et confusio.* Quartò causa. *A voce exprobrantis.* In prima duo. Primò tangitur irrisio illata à propinquis. Secundò à remotis & extraneis, ibi, *Posuisti nos in similitudinem.* In prima primò irrisio à propinquis conuersatione. Secundò à propinquis habitatione. *Subsannatione.* Dicit ergo: Non tantum hanc quam prædixi vilem venditionem sustinemus: imo *posuisti nos*, tanquam in hoc fixos. In Orig. *Posuisti* ostendit immobilem esse possessionem: ibi enim diuturnius esse creditur, vbi & positus. *Opprobrium.* Ecce irrisio. *Psal.* Factus sum opprobrium illis: viderunt me & mouerunt capita sua. *Thren.*3. Audisti opprobria eorum Domine. *Ezech.*5. Dabo te in derisum, & in opprobrium omnis prætereuntis. *Vicinis nostris*: vnde grauis afflictio. *Subsannationem*, quæ fit contractione nasi, *& derisum*, qui fit ore. 2. *Paral.*16. Illi subsannabant nuntios Dei, & parui pendebant, illudebantque. *Ierem.* 20. Factus sum in derisum tota die. Omnes subsannant me, quia iam olim loquor vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito: *Hic qui in circuitu nostro sunt. Psal.* Audiui vituperationem multorum, commotantium in circuitu, non intus ingredientium: homines enim sunt qui semper circumeunt bonos, modo hinc, modo inde, sed nunquam intrant ad illos, vt illis similes efficiantur in conuersatione & vita. *Psal.* In circuitu impij ambulant. *Iob* 19. Obsederunt in gyro tabernaculum meum. Et tales vitam illorum irrident & parui pendunt. *Psal.* Qui videbant me, foras fugerunt à me.

15. *Posuisti nos in similitudinem.* Hîc secundum, in quo subiungitur irrisio ab extraneis. Et primò irrisio verbo. Secundò signo. *Commotionem.* Ait enim: Sic à vicinis & propinquis: & etiam *posuisti nos*, id est, stabiliter fixisti, *in similitudinem*, maledictionis, & improperij, *Gentibus*, & remotis, vt dicant: Maledicat tibi Deus: sicut illis. *Nahum.*3. Contumeliis afficiam te, & ponam te in exemplum. *Iob* 17. Posuit me quasi in prouerbium vulgi. 2. *Paral.*7. Tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis, & domus ista in prouerbium erit cunctis transeuntibus. *Ierem.*29. Percutiet eos in oculis nostris, & assumetur ex eis quasi maledictio.

Vel sic: *Posuisti nos Gentibus*, id est, comparatione ad Gentes, *in similitudinem.* Christi, supple: quia contumeliis nos afficiunt, & miseriis, sicut ipsum affecerunt. *Ioan.*16. Si me persequuti sunt, & vos persequentur. *Sap.*18. Simili autem pœna secus cum Domino afflictus est, & popularis homo, Regi similia passus. *Et posuisti me commotionem capitis*, ad deridendum, *in populis*, sicut Christo in Passione factum est *Matth.*27. In *Psal.* Omnes videntes me deriserunt me, &c. *Thren.*2. Sibilauerunt, & mouerunt capita sua super filiam Ierusalem. *Augustin.* Hoc Domino, hoc omnibus Sanctis eius, quos persequi, quos eruere, illudere, tradere, affligere, occidere potuerunt.

16. *Tota die verecundia.* Hîc tangitur continuatio in irrisione illa. Quasi diceret: Sic irridentes, & irrisionem continuant: quia *verecundia mea*, id est, facta & verba, vnde verecundia est mihi, *est contra me*, hoc est, contra illa quæ merui. Non meruera vt talia mihi fierent, vnde verecundiam haberem, & hoc *tota die.* Vel *coram me*, id est, ante oculos meos. *Psal.* Tota die exprobrabant mihi inimici mei. *Ierem.*13. Reuelata sunt verecundiæ tuæ, pollutæ sunt plantæ tuæ.

Et confusio. Hîc est tertium, in quo ostendit irrisionis effectum. Ait enim: Sic irridentes, & ex hoc accidit, quia *confusio faciei meæ*, non conscientiæ interioris, de qua *Eccl.*4. Est confusio adducens ignominiam. *Cooperuit me.* Non dicit faciem tantum, quia confusio à facie quasi per totum corpus descendebat. *Ierem.*3. Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra. *Psal.* Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Sed quomodo operuit confusio, *Cassiod.* ostendit in Glossa: Quasi quodam pallio. Color enim quoddam vestimentum est. *Matth.*6. Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant neque nent. Dico autem vobis quod nec Salomon in tota gloria sua cooperatus est sicut vnum ex istis.

17. *A voce exprobrantis.* Hîc est quartum, in quo ostendit causam, & tangit triplicem causam, scilicet triplicem aduersariorum peruersitatem. Oris Cordis. *A facie inimici.* Et operis. *Et persequentis.* Ait enim: Sic irridentes, & vnde omnia hæc? *A voce exprobrantis*, in aperto, & in facie. *Et obloquentis*, scilicet detrahentis occultè. *Psal.* Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam in occulto, iniquitatem in excelso locuti sunt, vt aperte audiri possent. *Iob* 16. Aperuerunt super me ora sua, & percusserunt maxillam meam. Nec ad hoc tantum, *imò à facie*, id est, à præsentia *inimici*, qui me odit corde: *& persequentis* ore. Quasi diceret Martyr: Aduersarij me persequuntur, voce, & corde, & opere. 2. ad *Corinth.*4. In omnibus tribulationem patimur. Et dicit, *Persequentis*, id est, perfectè insequentis. Quasi diceret: Non tantum insequuntur vsque ad vultus conspectionem, nec vsque ad corporis interfectionem, sed etiam vsque ad animæ perditionem. *Cassiod.* Odium probatur acerrimum, quia non solum corpus extinguere, sed etiam ipsas animas cupiunt sua pranitate trucidare. *Ierem.*6. Crudelis, & non miserator, vox eius quasi mare sonabit terribiliter, & amare. Sed consolatio est. *Matth.*10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & post ea non habent quid faciant. Sed timete eum, qui potest & corpus & animam mittere in gehennam.

Hæc omnia venerunt. Hîc secundum tertiæ

partis totius Psalmi, in quo postquam ostendit quanta mala sustinuerunt, intendit ostendere quod hæc non meruerunt: & dicuntur duo. Primò, quòd in his omnibus nulla fuit ipsorum à Deo auersio. Secundò supponitur ratio, quare auersi non sunt, ibi, *Si obliti sumus.* In prima duo. Primò, quòd non sunt auersi à Deo in tot miseriis. Secundò, quòd inde bona sunt assequuti, ibi, *Et declinasti.* In prima tria, secundum triplicem modum auertendi se à Deo. Primò auertunt se quidam à Dei potentia per infidelitatem. Sed hoc primò negant sancti de se. Secundò à sapientia eius, & lege, per inobedientiam. Et hoc remouent secundò. *Et iniquè non egimus.* Tertiò à bonitate per desperationem. Et hoc auferunt tertiò. *Et non recessit retro.* Dicit ergo: Sic cruciamur, occidimur: nec tamen meruimus, vt videtur, quia *hæc omnia*, quæ diximus, *venerunt super nos. Psal.* supra. Omnia excelsa tua, &c. Hæc omnia simul, quia si vnum post alterum, minus graue esset, & facilius portabile, sicut bono Iob factum est, cui vna miseria super aliam irruebat. *Iob* 1. Cumque ille adhuc loqueretur, venit alter, & dixit. *Psal.* Congregans sicut in vtre aquas maris. Venerunt, inquam, ac si nos essemus illi, quibus dictum est *Matth.*23. Venient hæc omnia super generationem istam. *Venerunt*, dicit *Cassiod.* quasi fera terribilis, quasi fluuius turbulentus.

Triplex à Deo auersio remouetur à iustis.

Nec oblitis sumus te, id est, tui. Sed sic loqui, sicut dicit *Cassiodorus*, est etiam de propriis scripturæ, id est, tuæ potentiæ & virtutis: quod est valde virtuosum, tenere fortiter Dei memoriam in magna tribulationum amaritudine. *Eccles.*21. Non est sensus vbi abundat amaritudo. Propter quod dicitur *Eccles.*9. Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos.

Et iniquè non egimus in testamento tuo, ab eo per inobedientiam recedendo. Bene sequitur ad aliud. *Cassiod.* Qui illum mente retinent, per fidem veram tenentes, eius testamentum nesciunt obliuisci. *Iob* 36. Cane ne declines ad iniquitatem: hanc enim tenere cœpisti post miseriam. *Eccles.*11. Sta in testamento Altissimi, & in illo colloquere, & in opere mandatorum illius veterasce.

Aduersitas Deum obliuisci non facit.

Hîc ergo nota quantum bonum præsens aduersitas, quæ non permittit hominem obliuisci Deum. *Isa.*28. Vexatio dat intellectum auditui. Et iterum *Isa.*27. Domine in angustia sua requisierunt te. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Et etiam in Deum fortius mentem figit. *Gregor.* Lignum quantò fortiùs percutitur, tantò in terra cui inhæret, fortius infigitur. Vnde mallei Martyrum figebant eos fortius in Deum. E contra prosperitas inducit obliuionem. *Osee* 13. Adimpleti sunt & saturati, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Ephraim & Manasses fuerunt fratres. *Gen.*41. Et à Deo penitus auellit. *Prou.*1. Prosperitas iustorum perdet eos.

19. *Et non recessit retrò cor nostrum*, à tua bonitate per desperationem. Magna Martyrum firmitas. Ad *Roman.*8. Certus sum, quia neque mors, neque vita, nec altitudo, nec latitudo, nec profundum, nec creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesv. Quidam abeunt retrò per infidelitatem, sicut illi de quibus *Ioan.*6. Multi autem audientes, abierunt retrò. Quidam per inobedientiam mandatorum Dei. *Isa.*1. Dominus aperuit mihi aurem: retrorsum non abij. Quidam per apostasiam à voto primo. *Luc.*9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò aptus est regno Dei. Quidam per desperationem sicut retrorsùm. *Isa.*1. Alienati sunt. Retrorsùm aliquando sonat impotentiam & infirmitatem. *Ierem.*7. Facti sunt retrorsum. Verum est inimicis suis, quibus resistere non possunt. Et non ante. *Thren.*2. Omne cornu Israël auertit retrorsum. Quandoque humilitatem, vt cum dictum est Petro. *Matth.*26. Vade retro me Sathanas.

Et declinasti. Hîc secundum huius primæ partis, in quo postquam præmisit, quòd in tot miseriis non sunt auersi, subiungit quod inde adepti sunt bona: & dicuntur tria. Primò, quod de viis suis & operibus eos instruxerit. Secundò per quid. *Quoniam humiliasti.* Tertiò modum ostendit, ibi, *Et cooperuit.* Dicit ergo: Sic sumus afflicti, & in hoc declinasti, id est, declinare fecisti, vel ostendisti, *semitas nostras*, vmbrosos & voluptuosos calles nostros, *à via tua. Genes.*8. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab adolescentia sua. Ecce callis noster latus, & ducens in perditionem. Via autem tua arcta. *Matth.*7. Arcta est via quæ ducit ad vitam. Propter hoc dicitur in *Psal.* Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Vel sic secundum aliam literam quæ habet: *Nos sic permansimus*, & hic fructus, *quoniam non declinasti*, id est, declinare non permisisti, deuiando & errando *semitas nostras*, arctas & miseras vias, quibus incedimus, *à via tua. Iob* 23. Viam eius custodiui, & non declinaui ab ea. *Psal.* Viam mandatorum tuorum cucurri. &c.

Vel sic: Via Dei, lex Dei. Illud autem ab alio declinare dicitur, quod dependet ab eo. Sensus ergo est: *Declinasti*, id est, declinare fecisti, id est, dependere *semitas nostras*, operationes nostras, & duras passiones, *à via tua*, id est, à lege tua: quicquid enim à bonis fit, vel quicquid patiuntur, totum ex lege Dei pendet. *Matth.*22. Ex iis duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ.

20. *Quoniam humiliasti nos.* Hîc ostendit per quid instruxit. Ait enim: Sic eruditi, vel sic vias nostras tuis assimilasti. Et nunc *quoniam humiliasti nos in loco afflictionis*, in hoc mundo scilicet. Et dicitur locus afflictionis propter multiplices passiones. *Eccles.* 1. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus. Item propter compassiones maximè sanctorum. 2. ad *Corinth.*11. Præter ea quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Et propter multiplices compunctiones de dilatione patriæ, & de incolatu præsentis miseriæ. *Psal.* Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. Et alibi, Potasti nos vino compunctionis.

Meritò mundus dicitur locus afflictionis.

Humiliatio triplex, culpæ, pœnæ, & gratiæ.

Et nota, quòd humiliatio est culpæ. 2. *Reg.*13. Animam humiliauit Thamar. Et pœnæ. *Psal.*

Humilia

humiliauerunt in compedibus pedes eius. Sic accipitur hîc. Et gratiæ. 1. *Pet.* 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore tribulationis.

Et cooperuit. Ecce tertium. Quasi diceret: *humiliasti*, & hoc quia cooperuit nos vmbra mortis, homines scilicet vmbrosi, & mortales, scilicet infideles, qui sunt vmbra in mente per ignorantiam. Ad *Ephes.* 5. Eratis aliquando tenebræ, quæ absconditæ sunt in oculis eius. Sed *mortis* in corpore: quia cito valde moriuntur. *Psal.* Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos. *Sapient.* 2. Vmbræ transitus tempus nostrum. Illi ergo præ multitudine cooperiunt nos. *Ioan.* 17. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Vel sic: Verè *humiliasti nos* humiliatione pœnali, *quoniam cooperuit nos* præ abundantia, *vmbra mortis*, id est, pœna morti similis: sicut illud quod est vmbra, ei cuius est vmbra est simile. *Ier.*13. Expectantes lucem, prosperitatis, & ponet eam vmbram mortis. *Isa.* 1. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Totum pœna cooperuit. Vel vmbra mortis separatio animæ à corpore, quæ dicitur tantum vmbra comparatione gehennæ, quæ vera mors erit. *Gregor.* Quos constat non spiritu, sed ipsa carne mori, nequaquam vera morte, sed vmbra mortis dicuntur operiri. Propter hoc etiam appellatur dormitio, quia leue quiddam est, & suaue comparatione ad illam. 1. ad *Corinth.* 15. Multi viuunt vsque adhuc, quidam vero dormierunt.

21. *Si obliti sumus.* Hîc secundum, in quo subiungit causam & rationem quare non sunt auersi, scilicet Dei vltionem districtam, & dicuntur duo. Primò vltio pro operibus malis. Secundò pro ipsis interioribus. *Ipse enim nouit.* Vel melius primò districtio in puniendo. Secundo in remunerando. *Ipse enim nouit.* Alio modo litera huius versus ad sequentes ordinatur, & melius. Et tunc duo dicuntur. Primò dicit, quia propter hoc non sunt obliti, quòd Deus vindictam districtam accipit. Secundò ostendit, quòd possit. *Ipse enim nouit.* Dicit ergo: Sic afflicti non sumus obliti Dei, quia *si sumus obliti nomen Dei nostri*, id est, nominis Dei nostri inuocationem, sicut illi de quibus *Ierem.*3. Oblitus est mei populus meus. *Deuter.* 32. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui?

Et si expandimus manus nostras. In exteriori operatione immolando vel orando. *Deuter.*32. Prouocauerunt me in diis alienis. *Ad Deum alienum*, ad idola dæmoniis plena quæ reputantur ab aliquibus dij. *Psal.* Omnes dij gentium dæmonia, &c. *Baruc.* 4. Immolantes dæmoniis, obliti estis Deum, qui creauit vos. *Osee* 8. Oblitus est Israel Dei sui: & ædificauit delubra. Si hæc fecimus.

22. *Nonne Deus requiret ista?* ad grauiter vlciscendum. Quasi diceret: Ita. Non sicut dicunt impij: irritauit enim impius Deum, dicit enim in corde suo, Non requiret. Sed mentitur, quoniam veritatem requirit Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam, velut *Ezech.* 34. Ego ipse requiram oues meas. Et hoc poterit, scilicet vltionem de omnibus accipere. *Ipse enim nouit abscondita cordis.* Vnde nulla ignorantia impediet quin possit. In tantum breuiter nouit, vt non solùm ea quæ simpliciter sunt in corde, cognoscat, sed etiam ea quæ ipsum hominem latent. *Eccles.*23. Oculi eius multò plus lucidiores super solem, profundum abyssi & corda hominum intuentes, etiam in absconditas partes. *Ierem.* 17. Prauum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda.

Quoniam propter te mortificamur. Hîc quarta pars totius Psalmi, in qua post narratas miserias quas sustinent sine merito, subiungitur conuersio sui ad orationem, & dicuntur duo secundum duplicem miseriam quam allegat, vt assequatur misericordiã. Primò miseriã pœnæ. Secundò culpæ, ibi, *Quoniam humiliata est.* In prima duo. Persuasio vt exaudiatur. Secundò oratio. *Exurge.* Et simul conquestio. In prima duo. Primò miseria & afflictio in generali. Secundò tangitur in speciali, ibi, *Æstimati sumus.* Dupliciter tamen legitur primum, vt respiciat ad antecedens in hunc modum: *Ipse nouit abscondita cordis*, sed quæ sunt illa? *Quoniam propter te*, non propter alium, *mortificamur*, ad mortem affligimur. Et hoc non leui & citò transitoria miseria, *sed tota die propter te*, hoc est, pro fide tua multiplicanda in Gentibus conuertendis ad te. Ad *Philip.* 2. Si immolor super sacrificium, & obsequium fidei vestræ, in hoc gaudeo, sed & gaudebo. 2. ad *Corinth.* 15. Tota die morimur propter gloriam vestram fratres. Sed quomodo affligimur. *Æstimati sumus sicut oues occisionis*, quæ nullo modo reluctantes occiduntur, & mactantur. *Cassiod.* Quis nec cornu valet, nec dente contendit, aut de fuga præsumit, sed manibus latronis patienter acquiescit, dum nulla reluctatione se defendit. Hîc est modus pugnandi veris Christianis. *Psal.* Nos autem populus tuus & oues pascuæ tuæ. *Ezech.* 34. Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis. Vel melius ad sequentia sic: *Propter te mortificamur, æstimati sumus*, totum sicut prius: & quoniam ita est, *Exurge.*

Christianis instar ouis pugnandum.

Hîc ergo nota, quòd Sancti mortificantur pro Christo. Primò vt Christo vicem reddant, qui pro ipsis mortuus est. 1. *Pet.*5. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armemini, vt sicut ille pro nobis, & nos pro illo. Item vt se Christo conforment. 1. *Pet.*2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini, &c. Vt fidei Christi testimonium reddant. *Hebr.* 11. Et hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt, vt quod deerat passionibus Christi, vt bene esset fundata Ecclesia in sanguine, adimplerent. Ad *Colos.* 1. Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Vt se Deum teneaciter diligere demonstrent. *Ioan.*15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam, &c. 2. *Mach.* 6. Propter timorem tuum libenter hæc patior. Vt fortitudinis & probitatis exemplum posteris suis relinquerent. In eodem, Adolescentibus exemplum forte relinquam si pro sanctissimis legibus honesta morte fungar.

Vt cum Christo perpetuò regnarent. 2. ad *Corinth.*1. Si compatimur,& conregnabimus.

23. Oratio. Explicatio. *Exurge quare obdormis Domine.* Hic secundum, promissa enim persuasione, subiungitur oratio, in qua duo. Primò oratio. Secundò orantis conquestio. *Quare faciem.* In prima quatuor. Primò excitatio eius quem orat. Secundò ratio quare sic excitatur, ibi, *Quare obdormis.* Tertiò repetitio excitationis. *Exurge.* Quarto petitio. *Et ne repellas.* Dicit ergo: Sic propter te sustinemus, & propter hoc, ô Domine, *exurge.* Sed quare sic loqueris? Quia videris dormire. Vnde addit: *Quare obdormis?* Tam profundè dormis. *Psal.* Excitatus est tanquam dormiens Dominus. *Matth.* 4. Ipse erat in puppi super cervical dormiens, & excitauerunt eum, dicentes: Magister, non ad te pertinet quod perimus? *Ione* 1. Ionas ad interiora nauis descenderat,& ibi dormiebat, sed excitatus fuit. Non dormiebat Stephanus, qui vidit IESVM stantem tanquam paratum ad iuuandum *Act.*7.

Exurge. Ecce iteratio,quæ fit non sine ratione. *Cassiod.* Repetitur, vt quibus videat pericula crescere, non dissimulet subuenire. Tunc enim maximè expedit. *Psal.* Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. *Eccles.* 35. Speciosa misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. *Et ne repellas*, modò saltem, repulsione tendente, *in finem*,id est, ne repellas finaliter. *Thren.* 3.Non repellet in sempiternum Deus. Vel potest esse oratio Martyrium, vt Christus qui iam veraciter à mortuis resurrexit, resurgat in hominum opinione & fide. Dicit ergo: O Domine, *exurge*, propter apparentiam & credulitatem. *Quare obdormis*, per infidelitatem, non in nostris, sed in cordibus infidelium dicentium illud *Sap.* 1. Non est agnitus qui sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus,& post hoc erimus quasi non fuerimus. *Exurge.* Bis dicit. Quasi diceret: Exurge propter magnitudinem afflictionis & affectionis quam sustinemus in prædicando illis, & non proficimus. 1. ad *Tim.*4. Iusta, opportune, & importune. *Et ne repellas in finem*, genterm. *Psal.* Non repellet Dominus plebem suam, &c.

24. *Quare faciem tuam.* Hic secundum, in quo præmissa oratione, subiungitur conquestio, vt magis moueat. Primò ergo conqueritur, quòd suam auertit cognitionem. Secundò, quòd differt liberationem à duplici miseria, inopia interiori, & tribulatione exteriori. Dicit ergo: Sic rogo ne repellas finaliter, & addo. *Quare auertis faciem tuam*, cognitionem scilicet tuam à quibusdam superbis, illis scilicet de quibus in *Psal.* suprà, Qui dixerunt: Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? *Exod.*5. Dixit Pharao, Dominum nescio, & Israël non dimittam.

Vel *facies* dicitur misericordia. *Quare faciem tuam auertis*, benignam in liberando, non ostendens præsentiam, sed magis auertens. Hæc est illa facies, de qua in *Psal.* Ne auertas faciem tuam à me, & assimilabor descendentibus in lacum. Et *Naum* 3. Ostendar Dominus faciem suam tibi, & miserearur tui. *Esth. vlt.* Facies tua plena est gratiarum, ita plena vt conuersa ad te, statim tibi gratiam influat. *Sap.*4. Misericordia in sanctos eius,& respectus in electos illius: *Obliuiscetis*, vt videtur, cum non sit ita, *inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ.*

Vel primum referamus ad carentiam boni, scilicet inopiam, alterum ad præsentiam mali, scilicet tribulationem. Vel vnum ad intellectum, in quo est ignorantia, scilicet *faciem auertis*: alterum ad affectum, in quo miseria, sicut suprà conquerebatur: Quare oblitus es mei, & quare contristatus incedo dum affligit me inimicus? Putant enim multi se à Deo oblitos, sicut illi qui dicebant *Iob* 22. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Sed fallantur. *Ierem.* 6. Coram me semper infirmitas, & plaga tua.

25. *Quoniam humiliata est.* Hic secundum, in quo persuadet à miseria culpæ: & dicuntur duo. Primò persuasio per descriptionem huius miseriæ. Secundò oratio, ibi, *Exurge Domine, adiuua nos.* In prima duo. Primò conuersio voluntatis ad terrena. Secundò adhæsio in illis. *Conglutinatus est.* Et exponitur dupliciter totus versus,quia humiliatio potest sonare in bonum vel in malum. In malum primò sic: *Humiliata*, id est,deiecta *est anima nostra*, cogitatio scilicet nostra,*in puluere*, in terrenis, quæ non sunt nisi puluis. *Isa.*29. Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum. *Thren.*2. Proiecit in terram inclytam Israël. Imò in puluerem, scilicet in terrena. *Micha.* 7. Lingent puluerem peccatores, sicut serpens, qui ad literam puluere se teficit. *Et venter noster*, voluntas scilicet, *conglutinatus est*, vehementer adhæret, *in terra*, id est, in rebus terrenis. Adhæsit pauimento anima mea. *Psal.* Infixus sum in limo profundi. *Genes.*34. Conglutinata est anima Sichem cum Dina. Dina interpretatur cura hæc. Ista autem temporalia, curarum sunt materia. Si autem sensualitas appellatur, veniale peccatum est: si voluntas deliberatiua, mortale, sicut in auaro. *Eccles.*10. Auaro nihil est scelestius: hic enim animam suam venalem habet, & proiecit in vita sua intima sua. Propter hoc non mirum si clamat illud *Ierem.* 4. Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. Sensualitas autem dicitur venter, quia ad literam venter in multis destruit *Rom.*16. Huiusmodi Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Ad *Phil.*3. Quorum finis interitus,quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum.

Secundo modo sic: *Humiliata est anima nostra*, humiliatione pœnalitatis, & vitij, *in puluere*, id est, inter illos de quibus in *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, &c. *Isa.*29. Erit sicut puluis tenuis multitudo ventilantium te. *Et venter noster*, id est,infirmiores & molliores sicut venter. *Naum* 3. Populus tuus sicut mulieres, quæ molles sunt, in medio tui. *Conglutinatus est*, adhæsit fortiter, & consensit,*in terra*, id est, infidelibus & terrenis, qui dicuntur terra, quia terram diligunt. *Genes.*3. dictum est de serpente: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. *Isa.*2. Et pueris adhærent alienis.

26. *Exurge Domine.* Hic oratio: & tanguntur tria, Primum, erectio à peccato.Secundum adiutorium in proficiendo in bono. *Adiuua nos.* Tertiò, protectio ab inimico, ne contingat recidere. *Et libera nos.* Dicit ergo: Sic debes adiuuare,& propter hoc peto, quoniam ita est vt præmisi. *O Domine exurge*, hoc est, fac nos exurgere à puluere in quo humiliati sumus, à terra cui adhæsimus. Ad *Col.*3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. *Adiuua nos*, vt in bono proficiamus: & *libera nos*; à malo quod euitamus. Vel *adiuua nos*, erectos,ne recidamus: *Et redime nos*, vel libera à malis pœnæ, ne sustineamus. Et hoc totum *propter nomen tuum*, non propter meritum nostrum. *Isa.* 64. Omnes iustitiæ nostræ, sicut pannus menstruatæ sic sunt coram eo. Vel sic: Ita conglutinati sunt fideles cum infidelibus: sed vt cessetista conglutinatio, *exurge Domine*, id est, te resurrexisse ostende, vt intelligentes credant, vt te glorificent secundum illud *Psal.* Exurgam diluculo. Propterea confitebor tibi in populis Domine, & Psalmum dicam tibi in Gentibus. Et sic *redime me* de manu Gentilium nos, persequentium, secundum quod promisisti. *Ierem.*15. Liberabo te de manu pessimorum, & reducam te de manu fortium. Et hoc totum *propter nomen tuum*, non propter meritum nostrum. Illud nomen tuum exaltandum, de quo *Act.* 4. Non est aliud nomen in quo oporteat saluos fieri credentes. Ad *Phil.*2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen. *August.* Quia tu dignatus es facere, non quia dignus sum cui facias. *Dan.*3. simile: Ne quæsumus tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, & ne auferas misericordiam tuam à nobis, sed da eam nobis qui es pater misericordiarum, Deus benedictus per infinita sæculorum sæcula. Amen.

IN XLIV. PSALMVM.

1. *In finem pro his qui commutabuntur filiis Core ad intellectum canticum pro dilecto.*

2. *Argumentum Psalmi, Canticum nuptiale in laudem Christi & sponsæ humanitas vel Ecclesiæ.*

ERuctauit cor meum verbum bonum. Hic est Psalmus quadragesimus quartus. Postquam enim actum est de Martyrum miseria & afflictione in præcedenti Psalmo, & oratione ipsorum ad Deum pro liberatione, subiungitur hîc dulcis consolatio in cantico Epithalamico,hoc est, in hoc Psalmo, qui dicitur canticum non quodcunque, sed epithalamicum canticum, id est nuptiale, & dicitur epithalamicum ab ἐπὶ quod est de, & thalamus, quia solet cantari tale canticum, quando ingreditur sponsa thalamum sponsi, in laudem vtriusque. Sic cantatur hic *Psal.* in laudem Filij Dei, humanæ naturæ in vtero virginali illi desponsatæ, in honorem & laudem Ecclesiæ sponsæ & Christi sponsi, quæ est summa consolatio animæ quantumcumque tribulatæ.

Et hoc innuitur satis in titulo qui talis est: *In finem pro his qui commutabuntur filiis Core ad intellectum canticum pro dilecto.* Exponitur autem dupliciter. Primò vt subaudiatur Psalmus, sic:Psalmus hic in finem tendens,id est,tendere nos faciens, scilicet in consummationem quæ facta est in incarnatione, vbi sese quasi abbreuiando diuinitas fecit consummationem vniuersi, quando, nouissima creatura homo vnita est suo principio. *Isa.* 10. Consummationem & abbreuiationem fecit Dominus Deus exercituum in medio omnis terræ. Scriptus est, *filius Core*, id est, Christi crucifixi in Caluaria, & hoc *ad intellectum*, supple, tanti mysterij, scilicet nuptiarum & coniunctionis humanæ naturæ cum diuina, & ipsius Christi cum Ecclesia. Hic, inquam, Psalmus, est *canticum*, spiritualis scilicet exultatio, *pro his qui commutabuntur*, scilicet pro Ecclesia ex pluribus congregata, quæ commutatur renouata à vita veteri culpæ, & transiens in vitam nouam, secundum illud ad *Ephes.*4. Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Et *pro dilecto*, scilicet pro sponso,eos sic commutante. Dilectus Christus de quo *Matth.* 3. & 27. Hic est Filius meus dilectus,& commutans Ecclesiã siue naturam humanam illa mutatione de qua in *Psal.* Hæc mutatio dexteræ Excelsi. Potest etiam esse titulus, vt non subaudiatur Psalmus, sic: *Canticum*, mentis scilicet exultatio, *pro his, qui commutabuntur*, sicut prius dictum, *in finem* nos ordinans, conuenit *filiis Core*, sicut prius, & hoc *ad intellectum* habendum, sicut prius omninò.

Diuisio Psalmi, & deinde sponsæ.

Psalmus autem secundum *Glossam* diuiditur in tres partes. Primò promittit se canituram. Secundò soluit debitum quantum ad laudes sponsi ipsum in pluribus commendando, ibi, *Speciosus forma.* Tertiò quantum ad laudes sponsæ. *Audi filia.* In prima duo. Primò promittit se canituram ex cordis plenitudine. Secundò dicit, quòd non est à se plenitudo, sed à Deo interiùs mouente, ibi, *Lingua mea calamus scribæ.* In prima duo. Primò dicit, quòd ex abundantia cordis laudes eructat. Secundò quas, & cui dicit laudes, specificat. *Dico ego.*

Dicit ergo: Sic audio conquestiones Martyrum afflictorum, sed ad consolationem illorum, *cor meum*, non tantum os, sicut illorum de quibus *Ierem.* 2. Prope es tu ori eorum, longè autem à renibus eorum. *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. *Eructauit*, inquam, de plenitudine sua. *Cassiod.* Eructare dicitur quando multa satietas ciborum digestionem salubriter reparat. Sed constat, quòd verba Dei cibus cordis sunt. *Ierem.*15. Inuenti sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est verbum tuum in gaudium, & in lætitiam cordis mei. Hoc ergo cibo plenum *cor, eructauit verbum bonum*, hymnum scilicet bonum à Deo. *Psal.* Edent pauperes, & saturabuntur, &c. Sed cui vis hoc bonum verbum eructare? *Dico ego*, non alius, *opera mea*, id est, illas laudes supponendas. Quod verò est est opus hominis? *August.* Summum hominis opus non est nisi laudare. Hoc dicit Dominus per *Isa.*43. Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit. *Regius* ironomastice, id est,

ad

ad honorem illius, qui simpliciter Rex est super omnes. *Apoc.*19. Habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium. Alia lectura hîc ponitur, secundum quod Pater loquens introducitur de filij æterna generatione. Sed *August.* & *Hieronym.* non approbant, & propter hoc transimus.

Lingua mea calamus. Hîc secundum, in quo ostendit, quòd hanc plenitudinem, vnde eructat, non habet à se, sed à Deo, & ostendit se motum à Spiritu sancto. Secundò ex parte sua nullum impedimentum. *Velociter.* Ait enim: Sic cupis hymnum regi cantare. Nunquid ex te? Non, imò *lingua mea est calamus scribæ*, qui nihil facit per se: sic nec illa nisi Spiritu sancto mouente. 2. *Reg.* 23. Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. *Scribæ*, inquam, *scribentis velociter*, non impediti ex mala calami dispositione. *Hieron.* Nullus tam velociter scribit, sicut ipse in cordibus Sanctorum, calamus linguarum: quippe hæc scriptio est cordium illuminatio ad intelligendum quod dicitur. Illuminatio autem subitò fit. *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. *Sap.* 17. Omnibus mobilior est sapientia. Non enim prophetia humano conatu & cogitatione infunditur, sed diuina irradiatione. 2. *Pet.*1. Non enim humana voluntate allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirante loquuti sunt Sancti Dei homines. Vel velociter scribit, quia dicit simul & facit. *Psal.* Dixit, & facta sunt. *Psal.* Velociter currit sermo eius.

3. *Laus sponsi à quatuor.* *Speciosus forma.* Hîc specialiter commendatio sponsi, quem commendat à quatuor, sicut vult *Glossa*. Primò à speciositate. Secundò à potestate. *Accingere gladio.* Tertiò ab authoritate iudicandi, ibi, *Sedes tua.* Quartò ab habitu vel ornatu. *Myrrha & gutta.*

In prima tria. Primò commendando tangitur speciositas. Secundò speciositatis irradiatio in alios, vel radiositas, ibi, *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Tertiò præmium conse- *A pulchritudine.* quens ex duobus. *Propterea benedixit.* Dicit ergo, vt sit verbum prophetiæ: Sic verbum dicam Regi, quia dico, *Speciosus* es, ô Rex, *forma*, interiori sine macula culpæ. *Isa.*53.1.*Pet.*2. Qui peccatum non fecit. *August.* Summa & vera pulchritudo, iustitia est. *Ierem.* 23. Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et hoc, *pre filiis hominum.* Omnes hominum filiòs excellens pulchritudine. Nec dicit Angelorum, quamuis omnibus Angelis pulchrior sit, vt in ea comparatione, ad res sui generis, scilicet homines comparet. *August.* Erat homo inter filios hominum, ex filiis hominum, & præ filiis hominum.

Et nota, quòd loquitur hîc secundum *Cassiod.* de pulchritudine mentis, non corporis. Ait enim: *Speciosus*, hoc dicitur, non quia forma eius decori lactei coloris eluxit, aut flauo crine lampauit, id est, luxit in modum lampadis, aut insigni statura præminuit, sed quia peccata non habuit. *Isa.* 53. Non est ei species neque decor. *August.* Videtur velle contrarium. Ait enim: Inuenit multa fœda, & amauit nos, si quid fœdi in eo inuenimus, non amemus, quia in hoc ipsum quod carne indutus est, & ibi pulcher est. Respons. Verè pulcher fuit, & est secundum humanitatem, nec hoc negat *Cassiodor.* sed vult dicere, quòd de illa. Propheta hîc non intendit, quia *Prou. vlt.* Fallax gratia, & vana est pulchritudo. Sed de mentali. Ad illud *Isaiæ*, dicendum quòd loquitur secundum statum passionis, quando linitus erat fœdis Iudæorum sputis, quando moriens in cruce pallebat, & hoc infidelibus, fidelibus enim in omni statu pulcher est. *August.* Vobis credentibus vbique speciosus, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulchro, pulcher in cœlo. Sed quia non sufficit pulchritudo nisi fluat ad alios decorandos, addit. *Christus vbique pulcher.*

Diffusa est, abundanter data *gratia*, doctrinæ veritatis, quam aliis influis, vt pulchri fiant. *In labiis tuis*, non solùm labia, imò & facies tota. *Iudith* 15. Valdè mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratia. Sed fortè magis commendat gratiã, labiorum affecta ad osculum anima quæ loquitur hîc si fortè aliquid influat de gratia illa. *Cant.* 1. Osculetur me osculo oris sui. Et in vltimo, quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, & inueniam te foris, & deosculer te. Et notatur in diffusione abundantia, totum enim quod effluxit de labiis illius, fuit gratia. *Aug.* Diffusa est gratia in labiis tuis, cum morbidos verbo curas, cum mare quiescere iubes, cum ventis silentium indicis, cum febrem discedere præcipis, cum Lazarum vocas, & venit per te interpellatus, & audit, & omnia quæcumque loqueris, gratia labiorum tuorum perficiuntur. *Ioan.* 11. Nunquam sic loquutus est homo. *Eccles.* 8. Sermo eius potestate plenus est. *Matth.* 7. Erat loquens sicut potestatem habens, non sicut Scribæ & Pharisæi. Et quia sic tu es speciosus, & aliis vtilis & bonus, propterea *benedixit te*, scilicet hominem, *Deus*, tanquam maior te. Ad *Roman.* 7. Sine vlla autem contradictione, quod minus est, à maiore benedicitur: & non benedictione sinistra, quæ fuit benedictio Esau. *Gen.*27. id est, benedictione temporalis prosperitatis, sed *in æternum*, dando tibi regnum sine fine. *Luc.* 1. Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Accingere gladio. Hîc secundum, in quo agitur de eius fortitudine, & dicuntur quatuor. *Laudatur à fortitudine.* 4. Primò petit confitendo potentiam vt instanter prædicet. Secundò vt hominem liberet. *Intende*, *prosperè*. Tertiò vt super liberatum regnet. *Procede*, *& regna.* Quartò, quòd regnare debet. *Propter veritatem.* Dicit ergo: Sic *speciosus es*, ô *potentissime. Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. *Matth. vlt.* Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. *Potentissime*, inquam, *specie tua*, in quâ mundo visibilis apparuisti, scilicet in natura humana. *Cant.* 5. Species eius vt Libani, electus vt cedri. *Et pulchritudine tua*, id est, secundum formam Dei, in quam desiderant Angeli prospicere. 1. *Pet.*1. *Cant.* 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. *Accingere gladio tuo*, id est, prædica

prædicationis verbo, quæ gladius est ad *Eph.*5. Et gladium spiritus, quod est verbum Dei, quo natura coniuncti diuiduntur. *Matth.* 10. Non veni mittere pacem in terram, sed gladium: veni enim separare, gladio prædicationis, hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &c. Et hoc, *super femur tuum*, carnem scilicet assumptam: femur enim significat carnem, eò quod in eo sit carnis seminarium. *Genes.* 24. Pone manum tuam super femur meum, & iura mihi super femur: & hic gladius ponitur quando caro ad obediendum verbo prædicationis cogitur, vt faciat homo quod docet. *Exod.* 31. Ponat vir gladium super femur suum. *Cant.*3. Vniuscuiusque ensis super femur suum.

Et nota, quòd bene dicit: *Accingere*: succingitur enim homo iturus. *Tob.*5. Egressus Tobias inuenit iuuenem stantem præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. *Eccles.* 30. Quasi latro succinctus exiliens de ciuitate in ciuitatem. Præcingitur ministraturus. *Luc.*12. Præcingèt se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis. *Ioan.* 3. Et cœpit tergere pedes discipulorum linteo quo erat præcinctus. Sed accingitur pugnaturus sicut hîc dicitur: & 1. *Mach.*3. Accingimini, & estote filij potentes. Discingitur autem requiem habituros. 3. *Reg.*3. Non glorietur accinctus æque vt discinctus. Nota etiam, quòd hoc quod dicitur, *Potentissime*, potest esse aduerbium, vt sit sensus: Accingere potentissimè, id est, fortiter, non segniter: & tunc quod sequitur, *specie tua*, &c. cum sequenti litera.

5. *Specie tua & pulchritudine.* Hîc secundum, secundum quod hoc legitur cum sequenti littera. Quasi diceret: Ita prædica fortiter, *& specie tua & pulchritudine*, vt legatur coniunctim, id est, specie pulchra tua, hoc est, iustitia tua quæ pulcherrima est, *intende*, super hominem. *Cant.* 2. En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per cancellos, prospiciens per fenestras, *Eccles.*2. Oculus Domini respexit illum in bono, & erexit illum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius. Intende, inquam, non in malum, sed *prosperè*, hoc est, ad eius bonum: specialiter enim verum est de tua iustitia illud *August.* Et summa & vera est pulchritudo, iustitia. Sic intendere optabat, qui dicebat: Benedicat tibi Dominus, benedicat tibi pulchritudo iustitiæ. Procede abiis in bono deuictis ad alios deuincendos. Et posset etiam ad hoc adiungi: *Prosperè procede. Prosperè* victoriosus scilicet, qualis debes esse, quia *Prou.* 21. Vir obediens loquetur victorias. Et de te scriptum est ad *Phil.* 2. Factus obediens vsque ad mortem. Vel *procede*, de vtero virginali secundum illud *Psal.* Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, virginali scilicet vtero. *Et regna*, in hominibus conuersis per fidem, in quibus antea regnabat diabolus per infidelitatem. *Ioan.* 12. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. *Sap.*3. Regnabit illorum Rex, in perpetuum. *Psal.* Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Quoniam rex omnis terræ Deus.

Propter veritatem. Hîc quartum, in quo ostenditur, quòd debet regnare, & etiam quod regnabitvnde dicuntur duo. Primò tangit meritũ quo regnare debet. Secundò modum. *Sagittæ tuæ.* In prima tria secundum triplex meritum. Primò bona dispositio aspectus. Secundò affectus. *Et mansuetudinem.* Tertiò effectus. *Et deducet te.* Dicit ergo: Sic dico, Procede & regna: & hoc erit, & debet esse, quoniam *propter veritatem*, quam habes in intellectu. *Ioan.* 1. Vidimus plenum gratiæ & veritatis. Et quam alios docuisti. *Psal.* Ego autem constituta sum Rex, &c. *Et mansuetudinem*, in affectu existentem ad irascibilem, & hoc ad peccatores. *Ioan.*8. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam, &c. Et infra: Mulier nemo te condemnauit? Nemo Domine. Nec ego te condemnabo: vade, & noli amplius peccare. Et ad persequutores. *Ierem.* 11. Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. *Luc.*23. Pater ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt. *Et sublimia*, in concupiscibili. *Psal.* Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Et non sic tantum interius, imo *& dextera tua*, à qua est motus & operatio, non existens otiosa, *deducet te*, ab vno opere in aliud: & hoc *mirabiliter*, sine omni offensione, & culpa: hoc enim mirabile est in hoc mundo viuere, & non offendere, quia *Iac.*3. In multis offendimus omnes, maximè in verbis. *Iacob.*3. Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Sed offendere non poterat lux, quæ alios ab offensione conseruat. *Ioan.* 11. Si quis ambulat in luce, non offendit. Et ipse est lux. *Ioan.*8. Ego sum lux mundi.

Vel *dextera tua*, id est, diuinitas, quæ est in te tanquam dextera, humanitas vt sinistra, sic *deducet te*, vt dictum est. De hac dextera *Psal.* Delectationes in dextera tua vsque in finem. *Deducet te* à gente in gentem vt in omnibus regnes.

Et notantur in hoc versu quatuor virtutes Cardinales in Christo. Veritas, in quo prudentia. *Propter veritatem.* Mansuetudo quæ est quædam temperantia. *Et mansuetudinem.* Et iustitia per seipsam. *Et iustitiam.* Et fortitudo. *Dextera tua deducet te mirabiliter*, &c. Fortia enim facere, & mirabiliter, fortitudinis est.

Sagittæ tuæ. Hîc medium, & modum tangit quo hoc fiet. Primò medium, quia mdiantibus verbis prædicationis. Secundò modum, quia populi humiliabuntur. Dicit ergo: Dixi, quòd venies ad regnandum, quia & debes: & fiet, quia *sagittæ tuæ*, id est, verba tua. Si enim verbum sagitta non esset. *Ierem.* non diceret in 9. Sagitta vulnerans lingua eorum. Per causam loquitur. Linguam dicit sagittam, quia à lingua verbum quod est sagitta. Et illud *Eccles.* 19. Sagitta infixa in femore carnis, sic verbum in corde stulti. *Acute* & penetrabiles. Ad *Hebr.*4. Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Ita in bono penetrabiles, sicut malæ sagittæ in malo. *Eccles.*29. Verba susurronis quasi duplicia, & ipsa penetrant vsque ad intima cordis. Et ideò *populi sub te cadent*, id est, subiicientur tibi. *Act.* 2. His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad alios discipulos: Quid faciemus viri fratres? Ad *Roman.* 3. Subditus fiat omnis mundus Deo. Sed vbi credent? Nunquid in corpore? Non, sed interius, 6.

interius, *in corde*, ſicut habent *Auguſt.* & *Hieronym.* Vel *in corda*, in quibus ſe erigebant contra te. *Ierem.*51. Cor ſuum leuauerunt contra me, quaſi ventum peſtilentem. *Corda* dico, quæ ſunt *inimicorum regis*, id eſt, illorum qui erant prius inimici tui, qui es rex verus. *Apoc.* 19. Rex regum,&c.

Vel ſic ordinetur litera: *Populi inimicorum regis*, id eſt, tui, qui es Rex, & hoc pro magna parte, *ſub te cadent*, ſe tibi ſubiiciendo. *Iſa.*60. Venient ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt, & adorabunt veſtigia pedum tuorum, omnes qui detrahebant tibi. Nec tantum corpore ſe ſubiicient, & coacti, ſed etiam *in corde*. Vel *in corda*, id eſt, voluntarij, hoc enim placet Deo. *Pſal.* Voluntariè ſacrificabo tibi. *Exod.*2. Ab omni homine qui offert ſpontaneus & voluntarius, accipietis.

7. *Laudat à poteſtate iudiciaria.*

Sedes tua in ſæculum. Hîc commendat eum ab authoritate iudicandi & regnandi: & tanguntur quatuor. Primò oſtendit in Chriſto regnandi vel iudicandi æternam poteſtatem. Secundò æquitatem. *Virga directionis.* Tertiò regnantis, & iudicantis dignitatem & ſanctitatem. *Dilexiſti iuſtitiam.* Quartò cauſam æquitatis & ſanctitatis in illo. *Propterea vnxit te Deus.* Dicit ergo: Talis es poteſtate & fortitudine, & etiam, ô tu Deus, *ſedes tua*, poteſtas ſcilicet iudiciaria, quæ ſedes eſt. *Iſa.* 6. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum. Et benè *ſedes*, quia tranquilla. In ſede enim quieſcitur. *Sap.*12. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas. Non eſt ad modicum tempus ſicut aliorum. *Eccleſ.*10. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit. Et in eodem, Omnis potentatus breuis vita. Sed *in ſæculum* conſequutium *ſæculi. Dan.*7. Poteſtas eius poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

Chriſtus dicitur ſedere ex multiplici capite.

Et nota, quòd Chriſtus dicitur ſedere, aliquando propter occultationem qua latet in ſinu Patris inquantum Deus eſt. In *Pſal.* Qui ſedes ſuper Cherubim, moueatur terra. Item propter incarnationis humilitatem. *Ezech.*44. Hæc porta clauſa erit principi, & vir non ingredietur in eam: & princeps ſedebit in ea. Propter patientiam quietiſſimam in Paſſione. *Pſal.* Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Propter iudicandi authoritatem, ſicut hîc. *Dan.*7. Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Vltimò propter ſuauem tranquillitatem quam facit in ſanctis. *Iſa.*18. Cœlum mihi ſedes eſt, id eſt, anima iuſti. Et *Matth.*5. Dico vobis non iurare omninò, neque per cœlum, quia ſedes Dei eſt.

Virga directionis. Hîc ſubiungit de æquitate. Quaſi diceret: Sic æterna eſt authoritas. *Et virga*, id eſt, gubernatio: *regni tui*, id eſt, qua regitur regnum tuum, *virga directionis*. Nihil enim in diuina æquitate diſtortum eſt. *Pſal.* Rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo, id eſt, inæqualitas aliqua. *Caſſiod.* Hæc virga eſt fortitudo inuicta. Propter hoc dicitur virga ferrea ſuprà in *Pſal.* Reges eos in virga ferrea. Æquitas rectiſſima. Propter hoc *directionis* inflexibilis diſciplina. Propter hoc dicitur virtutis. *Pſal.* Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c.

Maria virga, eſt multiplici modo.

Notandum, quòd eſt virga ſanctitatis Virgo Maria. *Iſa.*11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos, &c. quomodo enim virga ſanctitatis non eſſet, de qua tantæ ſanctitatis flos aſcendit? Nec tantum ſanctitatis, ſed etiam ſanitatis. *Numer.*12. Virga Aaron peperit amygdala, fructum infirmorum. Et eſt virga poteſtatis faciendi miracula, virga Moſaica. *Exod.*14. & 16. & in aliis locis multis. Et eſt virga authoritatis, poteſtas iudiciaria, de qua hîc loquitur. Et paſtorum eſt habere hanc virgam. Hæc eſt virga Ioſeph, qua conſtitutus fuit rector totius Ægypti. Ad *Hebr.*11. Fide Iacob moriens per ſingulos filios benedixit Ioſeph, & adorauit faſtigium virgæ eius. Et eſt virga vltionis, mali homines, per quos Deus punit & flagellat bonos. *Iſa.*10. Væ Aſſur virga furoris mei. Ipſe eſt enim baculus in manu mea. Et eſt virga poteſtatis accipiendi neceſſaria. *Matth.*6. Præcepit illis, vt nihil ferrent in via, niſi virgam tantum. Et eſt virga blandæ conſolationis. *Pſal. Virga tua, &c.*

8. *Laudat à ſanctitate.*

Dilexiſti iuſtitiam. Hîc eſt tertium, in quo oſtendit iudicantis ſanctitatem in duobus. In amore boni, & odio mali. *Et odiſti iniquitatem.* Dicit ergo: Regnas perpetuò æquè iudicans, & dignus es. Vel verè nihil in tua poteſtate diſtortum, totum rectum, quia *dilexiſti iuſtitiam. Pſal.* Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, in ſe, & in aliis, vt ipſam diligant præcipit. *Sap.*1. Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. *Et odiſti*, non homines, quia creaturæ tuæ ſunt. *Sap.*11. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Sed *iniquitatem*, vt in perſona tui veraciter dictum eſt: Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum. *Iſa.*61. Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocauſtum. Et contra de malis iudicibus. *Michæ.*3. Nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, quia odio habetis bonum, & diligitis malum?

Propterea. Ecce quartum, ſcilicet cauſa æquitatis & tantæ ſanctitatis gratia in excellenti gradu, imò incomparabili ad omnes alios. Dicit ergo: Virga tua virga eſt æquitatis. Sic bonum diligis, & malum odiſti. Et *propterea*, vt ſcilicet talis eſſes, *vnxit te Deus, Deus tuus*, nominatiui caſus: Vocatiuj, ô *Deus*. *Iſa.*61. Spiritus Domini ſuper me, eò quod vnxerit me. *Act.*4. Vnxiſti puerum tuum IESVM. *Oleo lætitiæ*, ad differentiam olei bonæ famæ, de quo *Cant.*1. Oleum effuſum nomen tuum. Miſericordiæ, de quo *Luc.*10. Samaritanus effudit vulneribus ſauciati vinum & oleum. Adulationis. *Pſal.* Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Communis omnium charitatis. *Matth.*25. Prudentes acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. Et hoc, *præ conſortibus tuis*, tibi ſimilibus in natura, & tibi participibus in gratia, quantum habent ex te. *Ioan.*1. Omnes nos de plenitudine eius accepimus. *Pſal.* Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit, &c. *Gen.*28. Iacob lapidem erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Et *Leuit.*8. Præceptum fuit Moyſi, vt oleo inungeret Aaron fratrem ſuum cum Pontifex fieret. Ex hac vnctione dictus eſt Chriſtus, & nos omnes conſequêtes Chriſtiani. Et inunctus fuit vt rex, vt ſacerdos, vt pugil.

Oleum lætitiæ, bona famæ, miſericordiæ, adulationis, & charitatis.

Myrrha

9. *Laudat sponsum ab habitu & sponsæ societate.*

Myrrha & gutta. Hic quartum, in quo commendat sponsum ab habitu, & societate. Primò ab habitu. Secundò quia esse separatum indecens est à sponiæ societate. *Astitit Regina.* In prima duo. Primò commendat ab habitu. Secundò ab effectu consequenter ex illo. *Ex quibus delectauerunt.* In prima duo. Est enim duplex habitus quo tegimur. Commendatur ergo primò ab illo, qui est vestis qua protegimur. Et est domus, à qua secundò. *A domibus eburneis.* Dupliciter autem legitur primum: quia per vestimenta potest intelligi corpus Christi mysticum, vel verum. Primo modo sic: Myrrha quæ seruat corpora à putredine, & amara est, id est, carnis mortificatio quæ seruat à putredine luxuriæ, sicut dicitur *Ioel.* 2. Computruerunt iumenta in stercore suo. Sed carnis mortificatio ab hac seruat: propter quod dicitur. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, concupiscentiam malam. *Ad Coloss.* 3. *Et gutta,* Ammoniaca, sic dicta est à terra, & appellatur *gutta* nomine generali, quæ desiccat & destruit omnem inflaturam, & significat humilitatem quæ destruit inflaturam superbiæ. Hæc est gutta de qua *Eccles.* 24. Quasi storax, & gabalnus, & fistula, & gutta. *Et cassia.* Genus aromatum est, & crescit in locis aquosis, & odorem optimum euaporat, & significat fidem, quæ odorem bonæ famæ reddit. 2. ad *Corinth.* 12. Christi bonus odor sumus Deo. Et vsque in cœlum proficit & crescit. *Hebr.* 11. Fide Enoch translatus est, &c. Et in baptismi aquis nascitur. Hæc, inquam, tria spirant *à vestimentis tuis*, à fidelibus tuis, qui sunt tuum vestimentum. *Isa.* 49. Vsuit Dominus, quia his omnibus velut ornamento vestieris.

Vel sic: *Myrrha*, id est, amara mortis tuæ recordatio, & *gutta*, mollificans prædicatio: *Et cassiæ*, baptismatis aquæ, fluxerunt *à vestimentis tuis*, à membris tuis in cruce extensis, quibus anima vestiebatur. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me, &c. Et hæc etiam sunt *à domibus eburneis*, id est, Sanctis, qui sunt domus, in quibus habitas. 2. *ad Corinth.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Sed domus ebutnea propter castitatem. Est enim ebur frigidæ naturæ, & ex animali casto, scilicet elephante. Tales autem, scilicet eburneos oportet esse eos, qui sunt domus Dei. *Sap.* 1. In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.

10. *Ex quibus.* Hic effectus ratio, ex duplici habitu. Ait enim: Sic spirant vestimenta tua sicut domus: *ex quibus* rebus, scilicet bonis odoribus, *filiæ regum*, nobiles animæ, Sanctorum filiæ, vel ad literam sicut Catharina, & aliæ similes illectæ, *delectauerunt*, id est, delectabilem habuerunt, *te*; & hoc, *in honore tuo*, non in aliquo sui commodo. *Cantic.* 2. Adolescentulæ dilexerunt te nimis.

Vel sic, vt hoc quod dicit, *In honore*, determinet illud quod dictum est, *filiæ regum.* Quasi diceret: Illæ quæ sunt filiæ regum: & hoc *in honore tuo*, *delectauerunt te*, sicut prius ex prædictis.

Astitit regina. Hic commendat à societate

Laus sponsæ.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

sponsæ decenter ornatæ: & dicuntur duo. Primò monstratur in sponsa decentia debita. Secundò in ornatu, pulchritudo & gloria. *In vestitu deaurato.* Dicit ergo: Talis es ô sponse, & talis ornatus tuus. Sed nunquid solus? Non, imò *astitit* spe erecta cœlestium, non amore terrenorum incuruata, secundum illud *Psal.* Mane astabo tibi & videbo si veniant mihi illa æterna bona, & inhians ad illa. Ad *Tit.* 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. *Regina*, Ecclesia per Esther figurata. *Esther.* 6. Esther est quam Rex Asuerus accepit vxorem, & voluit esse reginam. *A dextris tuis*: etsi non adhuc re, tamen spe, dextram tenet iudicantis. Ad *Rom.* 8. Spe salui facti sumus: & in dextris positi, secundum quod dicitur *Matth.* 25. Ponet agnos quidem à dextris, hœdos autem à sinistris.

In vestitu. Hic vestitus gloria & pulchritudo. Tangitur enim primò pretiositas. Secundò pulchritudo. *Circumdata.* Sic *stetit regina in vestitu deaurato.* Dupliciter legitur, quia vestitus potest dici doctrina vestiens intellectum, vel operatio bona, quasi decorans affectum. Primo modo sic: *Astitit regina in vestitu deaurato*, id est, in doctrina sapientiæ contexta filis specierum de rebus assumptarum: vt constitueret sapientiam tanquam vestem splendidissimam. *Sap.* 6. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia. *Eccles.* 51. In sapientiam eius luxi.

Vel *in vestitu deaurato*, id est, in operationibus virtutum simul coniunctarum, & ordinatè factarum. 1. ad *Corinth.* 13. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant. Hæc vestis de qua in *Psal.* Sacerdotes tui induantur iustitiam, sed auro charitatis decoratam. Vnde non dicit auream: sic enim solam charitatem habere crederetur; sed *deauratam*, vt forma bonorum operum charitas intelligatur: ipsa enim est aurum purissimum quo præcepit Dominus vestiri tabulas tabernaculi. *Exod.* 26. Sed non sic de virtutibus Philosophorum, quæ non fuerunt ornatæ charitate, vnde nec pulchra vestis fuerunt, sed sordida. *Isa.* 63. Omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ.

Circumdata varietate. Quasi diceret: *Deaurata*, propter pretiositatem: *circumdata varietate*, propter multitudinem, & multiplici varietate. Primò linguarum. *Act.* 2. Loquebantur variis linguis Apostoli, &c. Virtutum: ornatur enim Ecclesia argento Prophetarum, auro Apostolorum, cocco Martyrum, gemmis virginum, purpura pœnitentium. Hoc significatum fuit *Exod.* 26. vbi præceptum est, quod vestes sacerdotales ex cocco, & purpura, & gemmis, & auro texerentur. Consuetudinum: nihil enim officit in Ecclesia in eadem fide consuetudo diuersa, imò magna est pulchritudo. *Aug. in lib. Confess.* Alius sic ibat. Officiorum. *Ephes.* 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam verò Prophetas, alios Euangelistas, &c. Remunerationum. *Ioan.* 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. 2. ad *Corinth.* 15. Differt stella à stella in claritate, sic est resurrectio mortuorum. Hæc varietas exprimitur

Apocal. 7. Vidi turbam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis ſtantes ante thronum.

11. *Audi filia & vide.* Hîc tertia pars Pſalmi, in qua ſubiungitur ſponſæ commendatio, & ſicut vult *Gloſſa*, primò commendatur à forma, ſeu ſpecioſitate. Secundò à gloria, ibi, *Omnis gloria eius.* Tertiò à ſocietate, ibi, *Adducentur.* Quartò à prole, ibi, *Pro patribus tuis.* In prima commendat eam à forma fidei, quæ eſt decor animæ & purgatio. *Act.* 11. Fide purificans corda eorum, inuitando ſemper ad perfectionem in illa: & dicuntur duo. Primò inuitatio. Secundò perſuaſio, quòd debeat acquieſcere. *Et concupiſcet Rex.* In prima quatnor. Primò inuitat ad audiendum diligenter Euangelium. Secundò ad videndum per fidem ipſum Chriſtum. *Et vide.* Fides enim ex auditu. *Rom.* 10. Tertiò docet audiendi modum. *Et inclina.* Quartò videndi, vel credendi. *Eſt obliuiſcere.* Dicit ergo: Talis eſt ſponſus, ſed ô tu *filia.* Eccleſiam vocat filiam, ipſe enim fuit de Patribus, vnde illa nouella, vel primitiua quam alloquitur, deſcendit. Vel filiam dicit non ſuam, ſed Apoſtolorum, qui eam in fide genuerunt. *Gal.* 4. Filioli mei, quos iterum parturio. *Audi*, doctrinam Euangelicam: *& vide*, poſtea Chriſtum per veram fidem. Vel *audi*, Prophetas antiquos Chriſti incarnationem promittentes: *& vide* impletam. *Act.* 3. Deus qui prænuntiauit per os omnium Prophetarum pati Chriſtum ſuum, adimpleuit ſic. Et infrà, omnes Prophetæ à Samuel & deinceps annuntiauerunt dies iſtos.

Et nota ordinem. *Audi* prius, & poſt *vide*, ſicut Regina Saba. 3. *Reg.* 10. prius audiuit famam Salomonis. Secundò vidit ipſum Salomonem. *Audi* ergo primò, *& vide* poſtea per fidem, vt poſtmodum videas per ſpeciem. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus eum per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Sed quia aliquando audiunt ſuperbi ad reprehendendum. *Matth.* 22. Phariſæi conſilium inierunt, vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent, addit contra hoc: *Et inclina* humiliter, *aurem tuam.* Alioquin non introibit ſapientia. Malitioſè ſcilicet inſidiantem non introibit. *Sap.* 1. *Matth.* 11. Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea parunulis. Quippe doctrina aqua eſt: aqua autem naturaliter petit loca humilia. *Prouerb* 27. Aqua profunda, verba ex ore viri. Propter hoc *Eccleſ.* 32. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia.

Et obliniſcere. Hîc quomodo credendum in Chriſto, quia excluſo ritu Iudaico, & excluſa lege Moſaica. *Et domum patris tui.* Ait enim: Sic audi, & ſic etiam crede. Quomodo? *Obliniſcere populum tuum*, modum omnem & ritum Iudaicum, & etiam gentium, & idololatrarum. *Matth.* 6. Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. 1. ad *Corinth.* 10. Non poteſtis bibere calicem Domini & dæmoniorum. Et non hoc, imò & fuge conſortium, vnde addit: *Et domum Patris tui: Obliniſcere*, repete. Domum autem vocat congregationem malignantium, & Iudæorum, & gentilium, cuius domus pater eſt diabolus. *Ioan.* 4. Vos ex patre diabolo eſtis. *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.

Et concupiſcet Rex. Hîc tangitur perſuaſio ab vtilitate multiplici conſequenti, ſi velit acquieſcere, & tangitur triplex. Primò amor ipſius à ſponſo. Secundò honor ipſius ſponſi à toto mundo pro ſponſa tam pulchra. *Quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus.* Tertiò ipſius ſponſæ veneratio. *Vultum tuum deprecabuntur.* Dicit ergo: Sic monui vt audias, & videas, ſed nunquid ſine fructu hoc facies? Non, imò *& concupiſcet Rex* cœlorum, Rex regum, & Dominus dominantium. *Apoc.* 19. *decorem tuum*, id eſt, propter tuum decorem diliget. Nec mirum *Eccleſ.* 40. Gratiam & ſpeciem deſiderabit oculus. *Et adorabunt eum*, ipſum regem te diligentem, honorem duliæ exhibentes. *Quoniam ipſe*, non dæmonia, non idola, cum quibus antea fornicabaris. *Ierem.* 3. Contaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide & ligno. *Eſt Dominus Deus tuus.* 1. *Pet.* 3. Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans. *Et Deus tuus.* Repete ſupra in antecedenti Pſalmo. Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus. Ac ſi dicat: Adorabunt eum, quia talem habet ſponſam, & tam pulchram, quam ſuſtinet & regit.

Ex ſtenſa obedientiæ ſeu Eccleſiæ fide triplex fructus.

In hoc etiam notatur magnæ ſponſæ prouocatio ad obliuiſcendum domum Patris, quia talis eſt ſponſus, qui eſt Dominus per poteſtatem, & Deus per omnium cognitionem apertiſſimam, & adoratus per confeſſionem potentiæ & ſapientiæ ab ipſa creatura. *Cant.* 6. Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus.

13. *Et filia Tyri.* Hîc ſpecificat. Quaſi diceret: *Adorabunt eum. Et* etiam *filia Tyri in muneribus eum adorabunt.* Tyrus ciuitas eſt propinqua Iudæis, & ſemper quaſi odioſa illi genti. Vnde mirabilius eſt de eius conuerſione, hæc autem conuerſio figurata. *Matth.* 15. in muliere Chananæa, quæ egreſſa de finibus Tyri venit, & Dominum adorauit. Adorabunt autem *in muneribus*, ſeipſos Deo offerendo ſecundum illud ad *Roman.* 12. Obſecro vos per miſericordiam Dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem. 2. ad *Corinth.* 8. Semetipſos dederunt primum Domino. Item *filia Tyri*, peccatores: Tyrus enim interpretatur anguſtia, & omnis peccator in anguſtia eſt, quia *Prouerb.* 15. Funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur. Et dicuntur filiæ, quia inutiles ſunt ſicut filiæ. *Pſal.* Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt.

Quomodo diuites plebis ſunt.

Vultum tuum. Hîc tertius fructus, ſcilicet ipſius Eccleſiæ veneratio. Quaſi diceret: Adorabunt Dominum Deum tuum. Et etiam ô Regina, *omnes diuites plebis*, non tantum minores & pauperes. Sed quomodo plebis ſunt, ſi diuites ſunt? quomodo diuites, ſi de plebe? Reſp. Diuites, quia abundantiam habent bonorum temporalium: ſed plebis ſunt, quia ſemper cupiunt, & egent, ſicut ferè omnes qui diuites ſunt. *Bernard.* Conſtat eos multis indigere, qui multa poſſident. *Eccleſ.* 5. Vbi multæ

multæ diuitiæ, multi qui comedunt eas. *Ezech.* 27. In corde maris, hoc est, in profundo amaritudinis diuitiæ tuæ & thesauri tui. Propter hoc dicit *Senecæ*: Vt diues sis, non est diuitiis addendum, sed cupiditatibus subtrahendum. Propter hoc dicit Dominus *Matth.*19. Diues difficiliùs intrabit in regnum cœlorum. Hi ergo *deprecabuntur faciem tuam*, id est, te apertè vt videant; ipsum hoc petentes, sponso reconciliari per te. *Iob vlt.* Præceptum est amicis Iob, vt venirent ad Iob, & ipso mediante veniam impetrarent. *Isa.*49. Venient ad te filij eorum qui te humiliauerunt, & vultu in terram demisso adorabunt te, & erunt reginæ nutrices tuæ, & reges nutritij tui. Hoc impletur *Act.*4. Quotquot possessores agrorum aut domorum erant, vendebant omnia, & afferebant ad pedes discipulorum.

14. *Omnis gloria eius.* Hîc secundum, in quo commendatur sponsa à gloria, & nobilitate: Et ostendit primò, quod habet vnde glorietur interiùs. Secundò, quòd etiam exteriùs. *Circumamicta.* Dicit ergo. Sic speciosa est Ecclesia: *& omnis gloria eius*, scilicet omnis eius filiæ, scilicet Ecclesiæ, quæ antea dicebatur sponsa, modò filia: sed sponsa propter amorem, filia propter imitationem, quia filius quasi sit vt ille. *Eccl.*10. Qualis rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Est *ab intus*, à bona conscientia. 2. ad *Cor.*1. Gloriamini in testimonio conscientiæ vestræ, non mendacis linguæ, & adulatoriæ. *Matth.*6. Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: sed eleemosyna tua sit in abscondito. Non est gloria Iudaica, quæ gloriatur in circuncisione corporali. *Ierem.*4. Auferte præputia cordium vestrorum. Tales volebat Petrus esse Christianas mulieres. 1. *Pet.*3. Non sit extrinsecus capillaturæ, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus.

Lau. sponsæ à nobilitate & gloria.

Filiæ, inquam, existentis *in fimbriis aureis*, id est, in doctrina diuinæ sapientiæ: per fimbriam enim quæ inferior pars est habitus corporalis, bene signatur sapientia quæ est inferior pars habitus mentis. Et iterum in lege præceptum erat, vt in fimbriis tunicæ hiacinthinæ Aaron, præcederent tintinabula aurea, vt sonus audiretur quando ingrediebatur & egrediebatur tabernaculum. *Exod.*28. In illo autem sonitu doctrina sapientiæ intelligitur. Et hoc est gloria filiæ. *Ierem.* . In hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Item fimbria est finis vestimenti, & significat vltimos qui erunt in in fine mundi. Sed illi finales Ecclesiæ erunt aurei, & optimi, fulgentes sapientia & charitate sicut aurum. *Prou.*4. Iustorum semita quasi lux splendens crescit & proficit vsque ad perfectum diem. Bonæ istæ fimbriæ, & qui eas tetigerit, saluabitur. *Matth.*9. & *Luc.*8. Si tetigero fimbriam vestimenti eius, salua ero. Quæ regina erat *circumamicta varietatibus*; linguarum, virtutum, bonorum operum quæ sunt extrà, vt verè dici possit ei illud *Cant.*4. Tota pulchra es amica mea, & interius, & exterius.

Lau. sponsæ à similitu.

Adducentur regi virgines. Hîc subiungitur ritium, scilicet commendatio sponsæ, à consortio cum quo venit ad sponsum. Tria ergo dicuntur in hac parte. Primò multorum adductio. Secundò modus adducendi illos, ibi, *Adducentur in lætitia.* Tertiò quò adducentur, *ibi, Adducentur.* In prima duo. Tangitur enim primò de consortio imperfectorum, *Proximæ eius.* Sic sponsa oblita domus Patris sui, venit ad sponsum, *& virgines*, mentes scilicet pudicæ & continentes *adducentur regi*, sponso suo, Christo, qui est Rex regum, & Dominus dominantium: & hoc *post eam*, & per eam tanquam comites & amicæ. Et dicit: *Adducentur*, innuens, quòd per se venire non possunt, nisi virtute Spiritus sancti & gratia. *Psal.* Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. *Ierem.*30. Et applicabo eum gratiæ suæ, & accedet ad me. *Cant.*1. Trahe me post te. *Proximæ eius*, id est, animæ coniugatæ castitatem seruantes coniugalem & viduales, scilicet animæ imperfectæ *afferentur tibi*, ô tu Rex.

Et nota modum loquendi: Virgines dicit adduci tanquam fortiores. *Apoc.*15. Virgines enim sunt, & sequuntur Agnum quocunque ierit. Sed viduas & coniugatas afferri, tanquam fractas diuersis desideriis, & sollicitudinibus & curis. 2. *Reg.* 2. Quæ multos habebat filios, infirmata est. *Ierem.*15. Infirmata est quæ peperit. 1. ad *Corinth.*7. Virgo cogitat quæ sunt Dei, vt sit sancta corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Vel pro eisdem possunt accipi virgines, & proximæ. Quasi diceret: Sic adducentur virgines, & proximæ eius, scilicet Ecclesiæ, hoc est, virgines prudentes *afferentur tibi*, ad nuptias tuas, ô tu sponsè: non excludentur. *Matth.*25. Quæ paratæ erant, introierunt cum eo ad nuptias. In adductione etiam significatur quorundam conuersio per prædicationem opportunam, in allatione quorundam conuersio per importunam. 1. ad *Tim.*4. Insta opportunè, importunè.

Virgines dicitur adduci, viduæ afferuntur.

16. *Afferentur in lætitia & exultatione.* Hîc secundum, in quo subintelligitur modus afferendi, & est duplex. Vnus ex parte adiumentorum, alter ex parte adductorum. Ait enim: Sic virgines adducentur, proximæ afferentur. *Et afferentur*, ministerio Angelorum. *Psal.* Angelis suis Deus mandauit de te. Et sequitur: In manibus portabunt te. *Luc.*16. Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Et hoc *in lætitia* ipsorum adductorum, *& exultatione* ipsorum adductorum. *Psal.* Adduxit populum suum in exultatione & electi eius in lætitia.

Item illi portatores debent esse Ecclesiæ Prælati, & Pastores, secundum illud Num. 11. Portabis eos in sinu tuo sicut portare tales nutrix infantulum suum, & defer in terram, pro qua iurasti Patribus eorum. *In lætitia*, interiori, *& exultatione*, exteriori ipsorum portantium. *Luc.* 15. Cum inuenerit eam, imponit in humeris suis gaudens, & veniens conuocat amicos & proximos dicens: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quam perdideram.

Sed quo adducentur? *In templum Regis*, vt cantetur ibi sicut in eius templo omnes. *Apoc.*14.

Cantabant quasi canticum nouum ante sedem Dei, & ante quatuor animalia, & seniores. *Psal.* In templo eius omnes dicent gloriam. Item vt ipsum templum ex seipsis construant. 1. *Pet.*2. Ipsi tanquam lapides viui superædificamini, domus spiritualis. Item vt diuinitatem Christi videant: ibi enim maximè relucet diuina potentia, ibi aperte videbitur. *Isa.*35. Ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei sui. Potest etiam etiam intelligi de templo Ecclesiæ militantis: adducentur enim virgines & proximæ vt sint de vnitate Ecclesiæ. Si enim foris sunt, quantumcunque virgines sint, sicut virgines hæreticorum & idololatrarum, & Iudæorum, fatuæ sunt & miseræ. *Amos* 5. In cunctis quæ foris sunt, dicitur væ, væ. Quia templum hoc est stabile. *Augus.* Templum Dei non est ruinosum, nec diuisum: iunctura lapidum viuentium charitas est.

17. *Pro patribus tuis.* Hic quartum tertiæ partis Psalmi, in quo commendatur sponsa à prole, & dicuntur tria. Primò prolis multiplicitas. Secundò dignitas, ibi, *Constitues eos.* Tertiò vtilitas. *Propterea populi.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd cum magna veniet societate ad templum tuum, ô tu sponse. Nam, ô tu sponsa, *filij nati sunt tibi*, non vnus tantum filius, sed filij fortes & boni, scilicet Apostoli & Apostolici viri. Illo modo enim ascenderunt, de quo *Ioan.*3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et hoc *pro Patribus tuis*, id est, loco antiquorum Patrum tuorum carnalium qui colunt idola. *Thren.*4. Patres nostri peccauerunt, & non sunt. *Ierem.*16. Verè mendacium possederunt patres nostri, vanitatem quæ eis non profuit. Nunquid faciet homo sibi Deos? Vel *pro Patribus tuis* spiritualibus, Patriarchis, Prophetis, & Apostolis, ex quibus nata est Ecclesia. 1.ad *Corinth.*4. In Christo Iesv per Euangelium ego vos genui: nati *sunt filij tibi*, Ecclesiarum Episcopi & Prælati. *Eccles.*30. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se.

Laus sponsæ à prole abundantia & nobilitate.

Constitues eos. Hic dignitas prælationis primò. Secundò sanctitatis. *Memores.* Dicit ergo: Sic nati sunt tibi filij, *& constituos eos principes*, id est, Prælatos, non ipsi se. Ad *Hebr.*5. Nemo sumat sibi honorem. Nec homo aliquis, sed Spiritus sanctus qui est in te. *Eccles.*7. Noli quærere ab homine ducatum, nec à rege cathedram honoris, sed à Spiritu sancto. *Act.*20. Attendite vobis & gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos Ecclesiarum. Et non tantum in Iudæa sicut antiquitus, sed *super omnem terram.* Ecce templum amplum, & latè valde. *Augus.* Templum regis, quod latè diffusum est, vbique collocauit fundamenta Prophetarum, & Apostolorum parietes vbique firmauit. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

18. *Memores erunt.* Hic monstratur filiorum dignitas in sanctitate, quia ingiter de Deo habebunt memoriam. Dicit ergo: Sic exaltabuntur. Sed quia honores solent Iudeos ad obliuionem ducere. *Osea* 13. Eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Isti tamen non sic, imò *memores erunt nominis tui Domine*, ipsum prædicantes, tanquam fideles serui. *Luc.* 12. Quis putas, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Ad hoc enim exaltabis eos. *Psal.* Dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt: vt custodiant iustitiam eius, & legem eius requirant. Propter hoc dicitur *Deut.* 6. Cum dederit tibi Dominus ciuitates quas non ædificasti, & domos plenas cunctarum opum quas non extruxisti, cisternas quas non fodisti, vineta & oliueta quæ non plantasti, & comederis, & saturatus fueris, caue diligenter ne obliuiscaris Domini.

Vel secundum aliam literam: Sic ipsi prædicatores constituentur, & propter eorum prædicationem ego, populus Christianus, memor ero nominis tui Domine. *Baruc.* 2. Dabo eis cor, & intelligent, & audientes aures, & laudabunt me in terra captiuitatis suæ, & memores erunt nominis mei, & hoc non ad breue tempus, sed *in generatione & generationem*, id est, in omnes generationes. Vel in generatione Iudæorum, & in generatione Gentilium. *Eccles.*39. In omnium ore eius memoria quasi mel indulcabitur, & vt musica in conuiuio vini. Et in eodem, Memoria Iosiæ in compositione odoris. *Psal.* Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronuntiabunt.

Propterea populi. Hic tangitur vtilitas Dei, scilicet laudatiua confessio, & perpetuatio ipsius laudis. *In æternum.* Dicit ergo: Sic filios multiplicabis, & exaltati erunt prælatione, & sanctitate, & *propterea populi*, id est, minores, *confitebuntur tibi*, confessione laudis: te enim laudabunt, & se vituperabunt ipsos. *Psal.* Confitebimur tibi Deus, confitebimur. Confitebuntur tibi concorditer, & vnanimiter laudando. Ad *Rom.*15. Vnanimes vno ore honorificetis Deum. 1.ad *Corinth.*1. Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Et 14. Non est dissensionis Deus, sed pacis. Et hoc *in æternum*, quandiu scilicet durat præsens status Ecclesiæ. *Psal.* Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiu fuero. *Deut.*31. Respondebit ei canticum hoc pro testimonio, quod nulla delebit obliuio ex ore seminis sui.

Et in sæculum sæculi, huius consequutiuum. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.

IN XLV. PSALMVM.

In finem, filiis Core pro arcanis Psalmus. 1.

Deus noster refugium. Hic est Psalmus quadragesimus quintus. Postquam enim egit de laudibus sponsi & sponsæ, hic subiungitur inuitatio fidelium, ad fidem veram habendam de spiritu, vt credatur verus Deus & homo, & 2. *Argumentum Psalmi, exhortatio ad fidem sponsi hominis Dei.*

& amorem ne sit informis fides. Et hoc monstrando beneficia, quæ ab eo conferuntur suis. Et hoc satis innuitur in titulo qui talis est secundum nostram literam: *In finem Psalmus Dauid pro arcanis.* Et est sensus: Psalmus iste ordinans nos *in finem*, est *Dauid* qui fuit de Iudæis ipsis, vnde eius testimonium contra Iudæos quantum ad hoc quod hic dicitur contra illos, valet. Et est tertius editus *pro arcanis* sponsi reuelandis, quæ sunt, quòd ipse qui Deus est, simul & homo est, & non tantum Iudæis promissus sit, sed & gentibus ipsis in parte maxima excæcatis. Ad *Rom.* 11. Cæcitas ex parte contigit in Israel, vt plenitudo gentium intraret, quia illo adueniente maxima pax sit in mundo, secundum illud *Psal.* Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. *Isa.* 2. Conflabunt gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces. Vel secundum *Hier.* & *Cassiod.* talis est est: *In finem, Psalmus filiis Core pro arcanis.* Et est sensus: *Psalmus* hic dirigens nos *in finem*, sicut supra, conuenit *filiis Core*, filiis scilicet passionis vel Christi passi. Et est *pro arcanis* eis reuelatis, siue prædictis. Et optimè: afflictis enim fit reuelatio. Afflicto enim Danieli facta est reuelatio *Daniel* 10. Agit ergo de arcanis fidei, ea commendando, & quasi publicando, intendens mouere ad fidem illorum: fidem, inquam, charitate informatam.

Secundum hoc ergo *Psal.* in duas partes diuiditur. Primò Dei beneficia quæ facturus est Ecclesiæ de gentibus eam congregando numerantur. Secundò ad credendum & amplectendum ea Gentes inuitantur, ibi, *Venite & videte.* In prima duo, secundum duo beneficia principalia, quæ tanguntur. Primum est, Apostolorum prædicationis translatio ad Gentiles à Iudæis. Secundò receptio prædicationis lætissima ab ipsis Gentibus per abundantiam Spiritus sancti eis dati, ibi, *fluminis impetus.* In prima tria. Primò promittitur consolatio populo Dei ab ipso. Secundò consolationis velut effectus. *Propterea non timebimus.* Tertiò necessitas consolationis, quia quasi turbatio erit vbicumque prædicantibus Apostolis Gentibus, & ipsis ad illas translatis, ibi, *Sonuerunt.* In prima duo secundum duplicem consolationem quam tangit. Primò liberatio ab exteriori malo pœnæ. Secundò ab interiori tentatione culpæ. *Adiutor in tribulationibus.*

Beneficia Christi in Ecclesiam.

Dicit ergo: *Deus*, omnium per creationem, sed *noster*, per cultum specialem. Vel *Deus* per diuinitatis naturam, *noster* per assumptam nostram humanitatem, est *refugium* nobis à malis externis irruentibus. Alibi in *Psal.* Factus est susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ. Sed non infirmum refugium quale est hominum, & propinquorum. 2. *Machab.* 5. Iason periit, Lacædemonas profectus tanquam pro cognatione ibi refugium habiturus. *Michæ.* 7. Inimici hominis, domestici eius. Sed *virtus* qua firmeris. *Psal.* Dominus firmamentum meum, & refugium meum. Non sic idola. *Baruc.* 6. Habet gladium & scutum in manu, se autem de bello & latronibus non liberat: vnde notum sit vobis quòd non sunt dij. Et ipse est *adiutor in tribulationibus* remordentis conscientiæ, *quæ inuenerunt nos*, non nos illas, quia non per nos diligenter inquirendo, sed per alios admoniti illas nouimus. *Isa.* 58. Annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. *Inuenerunt*, inquam, *nos nimis*, acriter cruciando *Augus.* Nulla maior tribulatio, quam delictorum conscientia. *Eccles.* 3. Cor nequam grauabitur doloribus. *Augus.* De teipso sunt tribulationes, quæ sunt *nimis*, tantò acerbiores, quantò interiores. Quid prodest si quod exterius est, sanum est, & putrefacta est medulla conscientiæ?

Potest etiam legi de exterioribus sic: Ita *Deus miser refugium* virtuosum, *& tribulationibus* ingruentibus, *& adiutor in tribulationibus*, vt eas ipso iuuante vincamus. Ad *Philip.* 4. Omnia possum in eo qui me confortat. *Quæ inuenerunt nos*, non nos ipsas, quia non quærebamus, sed magis pacem corporalem. Non sicut ille qui dicebat: Tribulationem & dolorem inueni. Et hoc, *nimis*, quia nimiæ sunt, & nimis frequentes: incessanter enim mundus plenus est miseriis, & ærumnis, atque præfluxis. Quærant alij adiutoria regum & principum, nostra munitio in Christo est, qui dicit *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. *Eccles.* 2. Tæduit me vitæ meæ, videntem mala quæ fiunt sub sole.

Propterea non timebimus. Hic secundum, scilicet effectus diuinæ consolationis, & prædicti refugij duplex securitas. Primò à Iudaica turbatione. Secundò à translatione Apostolorum ad Gentes. *Et transferentur montes.* Dicit enim: Sic Deus est nostrum refugium, *propterea non timebimus. Psal.* Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Et alibi: Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et hoc *dum terra*, id est, Iudæa, *turbabitur*, audita Christi prædicatione, visa miraculorum eius magnitudine, & multitudine. *Matth.* 2. Audiens Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Audiens vnicum miraculum de Magis. *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Turbati sunt omnes insipientes corde. Et dicitur Iudæa terra, secundum *Glossam*, quia arida ab humore nocuo idolatriæ. *Psal.* Notus in Iudæa Deus. Et etiam igne inuidiæ tota exiccata. *Iob* 28. Terra de qua oriebatur panis, scilicet Iudæa, igni subiecta est. Et quia gentilitate amara valdè circūdata. *Isa.* 57. Cor impij quasi mare feruens, quòd quiescere non potest.

Et transferentur montes. Repete: *Et non timebimus dum & transferentur montes*, id est, & Apostoli à terra vehementer eleuati. Infrà in alio *Psal.* Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Et alibi: Constitues eos principes super omnem terram. *In cor maris.* Mare non habet cor: vnde constat, quòd loquitur de hominibus. Mare enim Gentiles significat, in quorum medium & corda Apostoli sunt translati. *Act.* 13. Quoniam repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicastis verbo vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Et *in cor* dicit, quia Apostoli non intrauerunt tantum Gentilium ciuitates vel do-

mos, sed etiam corda per amorem. *Psal.* Transierunt in affectum cordis. Et ostenditur hîc, quòd boni à malis etiam diligantur, sicut de beato Sebastiano dicitur: Necesse erat vt quem Deus perfundebat gratia, ab hominibus amaretur. *Isa.*2. Eleuabitur super colles, per vitæ altitudinem: & fluent ad eum omnes Gentes. *Ioan.*12. Ego si exaltatus fuero à terra per vitæ sanctitatem, omnia traham ad meipsum. Quippe naturale est creaturæ quod de se dicit Creator *Prou.*8. Ego diligentes me diligo. Et Seneca, Si vis amari, ama. Sed boni malos orant, implentes illud *Matth.*5. Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos. Vel mare mundus. Alibi in *Psal.* hoc mare magnum, & & spatiosum manibus. Cor huius maris, barbaræ & magis inficiæ nationes, ad quas transierunt Apostoli. *Act.*22. Vade, quoniam ad nationes mittam te longè.

4. *Sonuerunt & turbatæ.* Hîc ostenditur necessitas consolationis duplex. Plebis turbatio in prædicatione Apostolorum. Secundò Principum commotio. *Conturbati sunt.* Dicit ergo: Sic Deus est consolatio, vnde remouentur turbatio à vobis, turbata Iudæa, & Apostolis transeuntibus ad Gentiles, & necessaria est consolatio, quia *sonuerunt* prædicando Apostoli, illo sono, *Psal.*In omnem terram exiuit sonus eorum. Et alibi: Multitudo sonitus aquarum, id est, doctrinarum, facta est, supple. Vocem dederunt nubes, id est, prædicatores.

Et *turbatæ sunt aquæ eius*, secundum aliam literam, id est, maria, scilicet gentilitatis. Vel si est *eorum*, non fit relatio ad nomen maris, sed ad suppositum, scilicet Gentes, vt sit sensus: *Turbatæ sunt aquæ*, id est, plebs, minores, *eorum*, id est, Gentilium supra per mare significatorum. *Apoc.* 17. Aquæ quas vidisti, populi sunt, & tribus, & linguæ. *Psal.* Qui conturbas profundum maris. Et alibi: Turbabuntur Gentes, & timebunt qui habitant terminos à signis tuis. Vel *aquæ*, id est, doctrinæ, *earum*, id est, Gentilium. Omnes enim turbatæ sunt, & quasi viles reputatæ, prædicata per Apostolos veritate. Vera enim sapientia, mundi sapientiam infamauit. Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo, 1.ad *Corinth.*1. Vbi scriba, vbi Doctor, vbi conquisitor huius sæculi? Nonne Deus stultam fecit sapientiam huius mundi?

Conturbati sunt montes, id est, mundi principes, & sæculi potestates, *in fortitudine sua*, id est, Christi, offensa, per Apostolos. *Ierem.* 4. Vidi montes, & ecce mouebantur, & omnes colles conturbati sunt. *Nauum* 1. Montes contremuerunt ab eo, & colles *defluxi* sunt. Vel sic: Ita Gentilium plebs turbata est, & *montes*, id est, Apostoli, *conturbati sunt*, montes enim dicebantur in præcedenti versu: & hoc in *fortitudine eius*, scilicet maris, id est, Gentilitatis. Et hoc verum est turbatione sensibilium. *Prou.* 25. Fons turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Et rationem, quantum ad ipsam dictum est. *Prouerb.*12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. 2. *Machab.*6. Dei flagellationes corporis dolores propter timorem autem tuum libenter hæc patior. Propter hoc ergo necessarium est refugium.

Hîc notandum, quòd quidam sunt in Ecclesia emeriti, quibus Dominus est in præmium. 2. ad *Tim.*4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui: de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Alij in probatione positi tanquam pugnantes adhuc, quibus est in auxilium. *Psal.* Adiutor in tribulationibus, &c. Alij sunt elisi & deiecti ab aduersario, quibus est in eleuationem secundum illud *Psal.* Dominus erigit elisos, &c. Alij contriti, non tantum elisi, quibus est in sanationem. *Psal.* Qui sanat contritos corde. *Exech.*34. Quod confractum est, alligabo. Alij sunt timidi quibus est in refugium, sicut ibi de quibus hîc, & alibi: Domine refugium factus es nobis. *Prouerb.*18. Turris fortissima nomen Domini: ad ipsum currit iustus & saluabitur. *Varij status in Ecclesia.*

Fluminis impetus. Hîc tangitur secundum beneficium, scilicet læta susceptio prædicationis per abundantem Spiritum sanctum in Ecclesiis Gentilium: vnde dicuntur duo. Primò abundans Spiritus sancti infusio ipsam lætificans. Secundò prædicatio ipsam conuertens, & instruens, ibi, *Conturbata sunt Gentes.* In prima quatuor. Primò lætificatio per Spiritus infusionem. Secundò emundatio quæ necessariò sequitur, ibi, *Sanctificauit.* Tertiò mundatæ conseruatio ab immunditiæ residiuo, ibi, *Deus in medio eius.* Quartò conseruatæ promotio in melius. *Adiuuabit.* Dicit ergo: Sic sæuit mare: sed Sancti non timent, sed magis lætantur, quia *fluminis* Spiritus sancti, qui fluuius dicitur *Ioan.*7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et exponit Ioannes: Hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Huius *fluminis impetus.* *Act.* 2. Factus est repentè de cœlo sonus, tanquam aduenientis, &c. *lætificat ciuitatem Dei*, id est, Ecclesiam militantem. Ad *Galat.*5. Fructus autem Spiritus, pax & gaudium, &c.

Sanctificauit. Ecce secundum, Quasi diceret, *Lætificauit ciuitatem*, & *Altissimus*, Christus scilicet, per illum fluuium, *sanctificauit tabernaculum suum*, idem quod ciuitas. Christus altissimus, quo nullus altior. *Matth. vlt.* Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Hîc sanctificauit tabernaculum suum, Ecclesiam scilicet, quæ dicitur tabernaculum, quia in ea militatur. *Iob* 7. Militia est vita hominis super terram. Hos, qui in tabernaculo sunt, sanctificauit, gratiam Spiritus sancti infundendo. *Sophon.*1. Sanctificauit vocatos suos. Et hoc innuit sanguinis effusione. Ad *Hebr.*13. Iesvs vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Propter hanc satisfactionem dicitur 2. ad *Corinth.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos.

Et nota, quòd ab fluuium vel fluuios malus. Culpæ. *Psal.* Super flumina Babylonis, &c. Pœnæ. *Psal.* In flumine tribulationum pertransibunt pede. Doctrinæ. *Gen.*2. Et fluuius egrediebatur de paradiso voluptatis, &c. Gratiæ Spiritus sancti, vt hîc: *Fluminis impetus.*

Deus in medio eius. Hîc tertium, scilicet mundæ conseruatio. Et primò tangitur conseruationis ratio & causa. Secundò ipsa conseruatio, tanquam effectus. *Non commouebitur.* Dicit ergo: Sic sanctificauit tabernaculum, & Deus

Deus in medio eius tabernaculi vel ciuitatis. *Psal.* Dominus in templo sancto suo. Et dicit, *In medio*, quia sicut illud quod est in medio, æqualiter à circunstantibus distat, sic Deus omnibus, qui in Ecclesia fuit, æqualiter subuenit, & omnes sine personarum acceptione adiuuat. *Act.*10. Non est personarum acceptor Deus. *Sap.*6. Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. *Matth.*18. Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. *Gen.*3. Lignum vitæ erat in medio paradisi. Et ideò *non commouebitur*, ciuitas vel tabernaculum quantumcumque hîc ab inimicis concussum. *Matth.*16. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. *Matth.*7. Ædificauit domum suam, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non corruit: fundata enim erat super firmam petram.

Adiuuabit eam Deus, ad bonum faciendum. Quando? *Manè*, hoc est, in principio boni operis, quia hoc necesse est. 2. ad *Corinth.*3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Ad *Phil.*2. Deus qui operatur in nobis, & velle & perficere. Sed quando adiuuabit? Resp. *Diluculo*, id est, illuminatione gratiæ Spiritus sancti, qui est quasi diluculum. Hanc illuminationem senserat, qui dicebat suprà: Dominus illuminatio mea, &c. Ad *Hebr.*10. Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, certamen magnum sustinuistis passionum. Vel secundum literam *Cassiod. Adiuuabit eam Deus vultu suo*, id est, præsentia sua per incarnationem, vel sui demonstratione per contemplationem.

7. *Conuersio Gentium ad fidem.*

Conturbatæ sunt gentes. Hîc secundum huius partis, in quo præmisso consolationis bono, subiungitur beneficium conuersionis Gentium ad fidem; & dicuntur duo. Primò beneficium. Secundò causa tanti beneficij, scilicet Dei consortium. *Dominus virtutum nobiscum.* In prima tria quæ per ordinem se habebunt. Primo minorum de Gentibus salubris turbatio. Secundò maiorum humiliatio. *Et inclinata sunt.* Tertiò omnium ad fidem conuersio. *Dedit vocem suam.* Dicit ergo: Hæc bona quæ prædixi, sient Ecclesiæ: & propter hoc videntes *conturbatæ sunt Gentes*, salubriter. *August.* Quamuis perducere ad bonum non poterat, quin animum haberent turbatum, propter antiquam consuetudinem quàm relinquere difficile est. *Ierem.*14. Tempus curationis, & ecce turbatio. *Mat.*19. Nolo a est in diebus illis turbatio non modica in domo Domini.

Et inclinatæ sunt regna, id est, Reges regnorum. *Nehem.*8. Incurrauit sum, & adorauerunt Deum proni in terram. Hæc inclinatio facilis erectio est. *Cassiod.* Tantum voluptatem capiunt, quantum illa satisfactione tranquillant. *Isaiæ.* Vultu in terra demisso adorabunt te.

Dedit vocem suam, Prædicationem fecit per Apostolos, tanquam tonitruum de nubibus. *Psal.* Intonuit de cœlo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam. Et dixit, Deus, tonitruum munus magnum. *Eccles.*18. Nonne ecce verbum super datum bonum.

Mota est terra, id est, Gentilium terrena corda, tenacitia ab infidelitate ad fidelitatem. *Isa.* viii. Audite verbum Domini qui tremitis ad verbum eius. *Psalm.*45. Vox tonitrui eius verberauit terram. *Ibi* 13. Super hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo, de infidelitate ad infidelitatem transiens.

Plus ergo potuit tonitruum nubium, quam garritus tararum, scilicet infidelium. *August.* Arreptitij idolorum tabulam rana de paludibus personabant tanto tumultuosius, quantò loquacius. Et quid arreptitius tararum ad tonitruum nubium? Quasi dicerer: Nihil.

Dominus virtutum nobiscum. Hîc secundum, scilicet ratio quare conuersi sint, & vera causa Dei allocutio, & præsentia per incarnationem. Nihil enim tam mundum ad conuersionem attraxit, quam hoc quod Deus homo fieri voluit. Duo ergo dicuntur. Primò conuersatio cum hominibus. Secundò conuersandi modus. *Suscipit nostra.* Dicit ergo: Sic voce data sunt mota, & vnde hoc? Quia *Dominus virtutum*, id est, cui virtutes Angelicæ seruiunt. *Dan.*7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. *Daniel.*4. Iuxta voluntatem suam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ. *Nobiscum*, Connumeratur prædicatoribus. Vel, *nobiscum*, cum omnibus hominibus. Sed quomodo? *Deus Iacob suscepror noster*, id est, naturæ nostræ. Supra in *Psal.* Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me.

Nota ergo, quòd Deus est *nobiscum* carnis *Deus nobiscum* susceptione. *Isa.*7. Ecce Virgo concipiet & pariet *cum nobis* filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, *nobis.* hoc est, nobiscum Deus. Conuersationis exterioris confortatione. *Bar.*3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Nostri inhabitatione. *Ioan.*1. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. *Act.*3. Loquimini verbum & non fiet, quia nobiscum Deus. Sacramenti præsentia & perceptione. *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Doctrinæ exhibitione. *Ioan.* 14. Tanto tempore vobiscum sum, &c. Tribulationum adiutatione. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. Hæc est laudanda Eliud, quæ dicebant palmarum triumphum. 4. *Reg.*5. Bonorum cooperatione. *Isaiæ.*41. Sine me nihil poteritis facere. 1. ad *Cor.*15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum.

Fortis & rector. Hîc est secunda pars in qua postquam præmisit narratio beneficiorum Dei, *Psalm. 9.* subiungitur inuitatio ad credendum, & loquitur de beneficijs factis in tempore incarnationis: & dicuntur quæ. Primò inuitatio per Prophetam ad credendum Dei opera. Secundò introductio Dei ad hoc ipsum annuntiandum, &c. *Fortis & rector.* Tantæ fortitudinis & potestatis virtutumque moderatrix. *Dominus virtutum*, per confortationem. *Deus Iacob*, per creationem. In nostra dom. Primò inuitatio ad videndum Dei mirabilia. Secundò specificatio dictorum, *Auferens bella.* In terra dom. Primò inuitatio ad videndum opera singulariter. Secundò ne credatur quod ad vnum determinata, quia tantum miraculosa. *Quæ posuit.* Et in primo primo vocat

vt veniat. Secundò vt videant opera Domini. *Et videte.* Dicit ergo: Sic susceptor noster est. Nunquid aliquid magnum fecit? Vtique, *venite*, &c. Vel sic quia nobiscum est susceptor, ergo non tardemus, imò *venite & videte.* Vel sic: Sic dedit vocem suam. Quam? Hanc, *venite*, omnes, nullus remaneat. *Cassiodor.* Ad magnum nescio quod spectaculum vniuersitas aduocatur. Venite ergo primò per fidem. 2. ad *Cor.* 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Et tunc *videte*, oculo mentis intelligite: aliter enim non poteritis intelligere, nisi prius credatis. *Isa.* 7. Nisi credideritis, non intelligetis. Et quid vis nos videre? *Opera Domini*, tempore incarnationis facta: ne sitis de illis de quibus improperat *Isa.* 15. Cithara & lyra & vinum in conuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, sicut ille qui dicit: Mirabilia opera tua Domine, & anima mea cognoscet nimis. Sed quæ quotidie facit? sed hæc videmus. Non: imò, *prodigia quæ posuit super terram. Act.* 4. Manum tuam extendas ad sanitates, & signa fieri & prodigia per nomen sancti filij tui IESV.

10. *Prodigia duo attendenda, destructis idolatria.*

Auferens bella. Hic secundum, in quo subiungit quæ erunt illa prodigia, quia duo. Primum est destructio fidem impugnantium. Secundò errorem defendentium. *Et scuta.* In prima duo. Primò dicit, quod bella contra fidem destruet. Secundò quomodo. *Arcum conteret.* Dicit ergo: Videte prodigia. Quænam sunt illa? Hæc quia *auferens*, erit, supple, *bella*, spiritualia, quibus veritas fidei impugnatur. Quis enim dubitat per aduentum Christi in toto orbe idololatriam periisse? *Isa.* 19. Ecce ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & mouebuntur simulachra Ægypti. *Daniel.* 3. Lapis abscissus de monte sine manibus, percussit statuam, & confregit. Auferens autem non tantum in vna parte terræ, sed *vsque ad finem terræ. Isa.* 24. A finibus terræ laudes audiuimus, gloriam iusti. Potest etiam intelligi de bellis corporalibus, quæ Christus in primo aduentu destruxit, vsque ad fines terræ vbique pax erat. *Hieron.* In aduentu Domini omnia bella quieuisse, multorum narrat historia: quod congruebat, quia *Isa.* 9. dicitur: Vocabitur nomen eius Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. *Isa.* 40. Ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam.

Arcum conteret. Hic secundum, in quo ostendit modum. Quasi diceret: Nunc auferet bella, quia *arcum conteret*, id est, occultas contra finem & fideles insidias. *Zachar.* 9. Diffipabitur arcus belli.

Et confringet arma, apertas scilicet impugnationes. *Osee* 2. Arcum & gladium & bellum conteram de terra.

Et scuta. Ecce secundum, in quo prædicit eum destructurum erroris defensionem, quæ significatur in scuto. Quasi diceret: Non tantum destruet fidem impugnantes, imò & *scuta*, errorum scilicet defensiones, & defensores, de quibus facit *Iob* 41. Corpus eius, scilicet diaboli, quasi scuta fusilia, compactum squamis sese prementibus. Ista scuta *combures igne* Spiritus sancti, errores & defensiones annihilans, & defensores conuertens per ignem Spiritus sancti, qui est charitas. *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur? *Psal.* Confregit potentias: arcum, scutum, gladium, & bellum. Vel totum posset intelligi ad literam iuxta prophetiam *Isa.* 2. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium, de bello materiali.

11. *Attendendi quid sit Deus in se & in aliis.*

Vacate & videte. Hic secundum totius huius partis, in quo introducitur Deus inuitans ad considerationem magnitudinis suæ: & dicuntur tria. Primò inuitat vt se præparent. Secundò vt præparati videant. *Et videte.* Tertiò ostendit quid debent videre. *Quoniam ego sum Deus.* Dicit ergo: Sic vos inuitaui, sed etiam ipse *Dominus dedit vocem suam.* Quam? Hanc: *vacate*, à bellis, ad literam, ex quo non sunt arma: *& videte*, intellectu mentis. Quid? Duo: Quid sim modo in me. Quid futurus in aliis. *Exaltabor.* *Videte* ergo *quoniam ego sum Deus*, non vos, sed tantum imago Dei. *Eccles.* 17. Deus de terra creauit hominem, secundum imaginem suam fecit illum. Nec idola, imò dæmonia sunt. *Psal.* Omnes Dij Gentium dæmonia.

Exaltabor in Gentibus. Tandem conuertentur ad cognitionem & fidem de cœlestibus habendam. *Psal.* Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. *Psal.* Excelsus super omnes gentes Dominus. *Isai.* 11. In die illa erit radix Dauid qui stat in signum populorum: ipsum Gentes deprecabuntur. *Mala.* 1. A solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda.

Et exaltabor in terra promissionis in Iudæa & Iudæis, quando in fine mundi cõuertentur ad fidẽ Dei. Ad *Rom.* 11. Cæcitas contigit in Israël, donec omnis plenitudo Gentium intraret: & sic omnis Israël saluus esset. Vel moraliter potest legi secundum *Glossam. Vacate* à peccato, & membra vestra non detis arma diabolo. Ad *Roman.* 6. Nec exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. *Vacate* etiam ab statu turbulento mundi. *Eccles.* 11. Fili ne in multis sint actus tui. Et tunc *videte*: alias non poteritis. Hoc maximè, *quoniam ego sum Deus* exaltandus in omni gente. 3. *Reg.* 19. Elias in turbine Deum videre non potuit. *Eccles.* 38. Sapientiam scribe in tempore vacuitatis. Sic ergo *vacate*, & non sitis otiosi propter hoc: imò, *videte. Eccles.* 34. Multam malitiam docuit otiositas. *Videte*, inquam, infirmitatem vestram, sicut ille qui dicebat *Sap.* 9. Seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis. Et meam potentiam: quia ego qui te feci, reficiam te, non tu te. *August.* Ego feci, ego reficio: si non potuisti facere te, quomodo poteris te reficere? 2. ad *Corinth.* 15. Gratia Dei sum id quod sum. Quippe non est minus reficere, quam facere: quia 1. ad *Corinth.* 13. Si charitatem non habeam, nihil sum.

12. *Dominus virtutum.* Hic tertium secundæ partis, fructus & vtilitas sequens ex vtraque inuitatione, scilicet confessio populi facta de duobus. De Dei præsentia primò. De natura humana

humana susciptenda, & alia videnda secundò. *Susceptor noster.* Dicit ergo: Sic exaltabitur in Gentibus. Ergo dicere & confiteri debemus, vt video *S. Dominus virtutum*, Gilleor Angelorum), qui multæ sunt virtutis. *Psal.* Benedicite Dominum omnes Angeli eius, potentes virtute. *Nobiscum*, per beneficium protectionis suæ, & huic nobis seruitus meritorum ad gloriam. *Isaiæ.* 33. Aperte portas, quia nobiscum Deus, qui fecit virtutem in Israël. *Susceptor noster*, vtile fortitudinis nostræ & susceptionem illam de qua loquor). Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. *Dixit Iacob*, populi Israël laudabilis, non solum contra extraneos, sed contra domesticos. Ad *Ephes.* 6. Non est nobis colluctatio ad aduersus carnem nec sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

IN XLVI. PSALMVM.

In finem, pro filiis Core Psalmus.

1. O Adam [pro]pheta omnibus, in quem dicit Paulus [qui] [illegible] tauit ad Adam et [illegible] Quare hic titulus; ut [illegible] [illegible] tas eos [illegible] ad Deu[illegible] [illegible] [illegible] [

est, super ipsos Deos putatiuos, quos omnes exturpauit. Vnde alibi: Et Rex magnus super omnes Deos, non regales: quod expressum fuit in titulo tribus linguis scripto, capiti appositio in sua passione. *Ioan.*19.

Subiecit populos nobis. Hic secundum, in quo subiungit causas ab affectibus sumptas: & sunt tria. Primò Gentium subiectio. Secundò subiectarum humiliatio, non rebellio. Et *Gentes.* Tertiò æternorum bonorum præparatio. *Elegit nobis.* Primum autem dupliciter legitur. Primò vt loquatur tota Ecclesia vniuersaliter. Secundò vt Apostoli specialiter. Similiter & secundum. Dicit ergo: Sic laudandus est, quia talis in se, & etiam *subiecit nobis*: præteritum pro futuro. Et loquitur vniuersalis Ecclesia. *Populos*, extra Ecclesiam degentes: petunt enim ibi frequenter ab Ecclesia subueniri. *Isa.* 41. Subiiciam ante faciem tuam gentes, & dorsa Regum vertam. Nec mirum si populos subiecit, quia & ipsos dæmones. *Luc.* 10. Etiam dæmonia subiiciuntur nobis. *Isa.*40. Venient ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt. Et non tantum hoc: imo *gentes subiecit sub pedibus nostris*, ipsas subiectione humiles reddendo non rebelles. *Isa.* 28. Pedibus conculcabitur corona superbiæ Ephraim. Quippe ipsos dæmones conculcat Ecclesia. *Luc.*10. Dedi vobis potestatem calcandi serpentes. *Psal.* Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Ad *Roman. vlt.* Deus conteret sathanam sub pedibus vestris. Vel sic, vt loquantur Apostoli. *Subiecit populos*, id est, Gentiles, *nobis*, qui sumus de Iudæa. Passi enim & afflicti à suis, honorati sunt à Gentibus alienis. *Matth.* 13. Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua.

Et Gentes. Eosdem Gentes dicit quos ante populos. *Sub pedibus nostris*, id est, sub prædicationibus, vt quasi stantes ad pedes audirent prædicationes, & obedirent. *Luc.* 10. Maria autem sedens ad pedes IESV, audiebat verbum illius. Ad *Roman.* 9. Fuistis serui peccati: obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Prædicationes etiam dicuntur pedes: quia per illas veniunt prædicatores vsque ad corda hominum. Supra in alio *Psal.* Transierunt in affectum cordis.

Elegit nobis. Hic tertium beneficium, scilicet eligendi modum. Legitur enim primò secundum quod loquitur tota Ecclesia, & sic hæreditas est vita æterna. Vel secundùm quod loquuntur Apostoli, & sic hæreditas appellantur ipsi populi. Secundum primum modum duo dicuntur. Primò præparata vita æterna ostenditur. Secundò quodammodo describitur, ibi, *Speciem Iacob.* Dicit ergo: Hæc bona fecit, & quod maius est, *elegit* dare *nobis*, non aliis *hæreditatem suam*, vitam scilicet æternam. *Ioan.* 15. Ego vos elegi de mundo. Ad *Eph.*1. Elegit nos ante mundi constitutionem: ad quid determinatur ad *Rom.*8. Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. *Ierem.* 3. Tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram. 1. *Pet.* 1. Regenerauit nos in spem viuam, & hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cœlis.

Sed qualis est illa hæreditas quam dedit? *Speciem*, id est, pulchritudinem, *Iacob*, id est, populi Christiani, cuius est desiderare, non hanc inferiorem pulchritudinem de qua *August.* Amor inferioris pulchritudinis polluit animam: sed magis illam superiorem, & æternam. Ad *Coloss.*3. Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.: quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terrã. *Num.*24. Quã pulchra sunt tentoria tua Iacob. Verè pulchra, quia ibi fulget Christus super alios, sicut sol ad stellas. De aliis quippe dicitur 1.ad *Corinth.*15. Differt stella à stella in claritate. De Christo autem *Apocalyps.* 10. Iris in capite eius, & facies eius sicut sol. *Quem*, inquam, *Iacob*, *dilexit. Malachi.* Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Vel *quam* speciem, ipse Dominus dilexit. Alio modo de Apostolis sic: *Elegit nobis* dare *hæreditatem suam*, scilicet Gentium multitudinem, de qua in *Psal.* Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ad hoc elegit dare vt eam colerent vt coloni. *Matth.* 21. Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, Apostolis. Sed quam hæreditatem, speciem Iacob, id est, similes Iacob in fide, & per Iacob designatos. *Quam dilexit*, vel *quem*, sicut prius: non illam pessimam hæreditatem de qua *Ierem.* 12. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua.

Ascendit Deus in iubilo. Hic secundum, in quo ostendens Christi ascensionem, inuitat ad feruorem laudis, & frequentiam. Vnde duo dicuntur. Primò ostendit Christi potentiam ascendentis. Secundò subiungit inuitationem ad laudem merito, ibi, *Psallite Deo nostro, Psallite.* In prima duo. Primò quia ascendit in gaudio ineffabili hominum. Secundò quia in aperta lætitia Angelorum. *Et Dominus.* Dicit ergo: Verè subiecit populos nobis, & gentes, & potuit, quia *ascendit Deus*, virtute propria, non portatus fuit. Ad *Eph.*4. Qui ascendit. Imò potius alios secum quasi traxit, & portauit. In eodem, Ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem. Et in *Psal.* Qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Et hoc, *in iubilatione*, id est, admiratiuo Apostolorum gaudio, quid nec omninò taceri poterat, nec totum exprimi. *August.* Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quæ vobis non potest explicari? Quis enim posset exprimere quantum gaudebant videntes ascendentem, quem planxerant paulò antè in sepulchro iacentem? *Iob* 33. Videbis faciem eius ascendentis in iubilo. Hoc gaudium repræsentat Ecclesia festis præcipuis, super vnam syllabam frangens vocem pluribus modis, sicut in natali, in *tanquam sponsus. Isa.* 49. Exulta terra, iubilate montes laudem, liberabit Dominus populum suum.

Et Dominus in voce tubæ, ascendit supple, hoc est, in manifesto Angelorum canore & exultatione, sicut tuba sonum dat manifestum. *Act.*1. Viri Galilæi quid admiramini, &c. Nota autem, quòd Christus ascendit. Primò in incarnatione. *Isa.* 19. Ascendet Dominus super nubem leuem. Ascendit in natiuitate de vtero virginali

Secunda pars Psalmi ascensio Christi.

Variæ Christi ascensiones.

virginali. *Isa.*53. Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Sitiens terra, Virgo *Maria.* In baptismate, *Matth.*3. IESVS autem baptizatus confestim ascendit de aqua. In prædicatione. *Matth.*5. Videns IESVS turbas ascendit in montem. In oratione facienda. *Matth.*14. Ascendit in montem solus orare. *Luc.*22. Ibat secundùm consuetudinem in montem Oliuarum, vt oraret. In transfiguratione *Matth.* 17. Assumpsit IESVS Petrum, & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. In cruce. *Cant.*7. Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. *Psal.* Qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Occasus mors, hoc est, crux. In inferni spoliatione. *Genes. penult.* Ad prædam ascendisti fili mi. In ascensione sicut hic dicitur, & *Marc. vlt.* Et tunc ascendit patenter. *Act.* 1. Videntibus illis eleuatus est. Potenter secundum illud *Psal.* Exaltare Domine in virtute tua. Lætanter sicut hic dicitur: Ascendit Deus in iubilo, &c. Festinanter: *Psal.* Ascendit super Cherubim & volauit, volauit super pennas ventorum.

7. *Psallite Deo nostro.* Hic secundum, scilicet inuitatio post ostensam magnificentiam ad laudandum. Et primò monet ad laudandum. Secundò subiungit modum, & causam talis modi, ibi, *Quoniam rex.* In prima duo. Primò inuitat quod laudent Christum Deum. Secundò, quòd laudem repetant ipsi hominꝫ, ibi, *Psallite Regi nostro.* Dicit ergo: Sic ascendit Angelis laudantibus, & hominibus, & propter hoc quicunque estis, *psallite Deo nostro*, secundum diuinitatem: & hoc ore. Psallite, & hoc corde. *Iacob vlt.* Tristatur aliquis vestrum, oret æquo animo, & psallat. 1.ad *Corinth.*14. Psallam spiritu, psallam & mente. Aliter parum valet, si non sit interius in litera dulcedo deuotionis aliqua. *Bern.* Mel in terra, spiritus in litera. Aliter enim litera occidit, si absque spiritus sapore deglutitur. *Luc. vlt.* Obtulerunt ei fauum mellis.

Psallite regi nostro, id est, Christo secundum humanitatem, quoniam rex est. *Psallite.* Ecce crebra repetitio, nec tamen otiosa, sicut dicit *Cassiod.* Non vacat quod toties *Psallite* repetitur. Agnoscitur enim quam vtile, quam salubre sit opus, quod tam crebra voluit iteratione repetere. *Isa.*23. Bene cane, frequenta Canticum. *Psal.* Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo, &c.

8. *Quoniam rex omnis terræ.* Hic secundum, in quo ostendit causam & modum psallendi. Causa autem est potestas regia in Deo. Secundum hoc dicuntur quatuor. Primò regia dignitas tanquam causa psallendi. Secundò modus psallendi. *Psallite*, Tertiò latitudo potestatis & dignitatis Christi. *Rex omnis Deus.* Quarto modus dilatandi se regnum ad aliquam partem sui, ibi, *Principes populorum.*

Dicit ergo: Dixi, quod psallatis Deo, & *quoniam* Deus omnium per creaturam. *Malachi.*1. Nunquid non vnus Deus creauit vos? Est *rex omnis terræ*, non tantum Iudæ, vel alicuius alterius partis, regnis vbique totum

Quinque modis psallendum.

*Apoc.*12. Peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes, in virga ferrea. *Sap.*8. Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Quoniam, inquam, talis, *psallite sapienter*, non insipienter. *August.* Quando homo sensatus cantabat lapidi insensato, nunquid sapienter cantabat? De hac insipientia *Sap.* 13. Non erubescit loqui cum eo qui sine anima est. Et pro sanitate quidem infirmum deprecabatur, & pro vita mortuum rogat, & ab adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest. Vel secundum *Cassiod.* Psallite sapienter, vt intelligatis corde, quæ profertis in ore, ne dicatur de vobis illud *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Et nota, quòd quinque modis est psallendum. Primò in luctu exteriori, & gaudio interiori. *Iacob vlt.* Tristatur aliquis vestrum, oret æquo animo, & psallat. Secundò in mortificatione carnis hilariter. 2. *Machab.*2. Sacerdotes psallebant vsquequo consumptum esset sacrificium. Tertiò in iocundo obsequio proximi. 1.*Reg.*16. Dauid psallebat manu, & Saul lenius habebat. Quartò in exhortatione spirituali. Ad *Col.*3. Commonentes vosmetipsos in hymnis & canticis spiritualibus. Quintò in contemplatione Dei, sicut dicitur hic: *Psallite sapienter.* Et propter hos quinque modos dicitur hic forsitan quinquies *Psallite.*

Regnabit Deus. Hic latitudo tangitur: & dicuntur duo. Primò regni dignitas in inferioribus. Secundò in superioribus, ibi, *Deus sedet.* Ait ergo: Sic psallite, nec putetis consanguinitate eius cui psallitis. Quoniam *regnabit Deus super Gentes*, ipsas regendo, & *omnes.* Habet autem *omnis* litera *August. Hieron.* & *Cassiod.* Et hoc parum: quid enim terra ad cœlum? Nihil. Et propter hoc addit: *Deus sedet*, regnans *super sedem sanctam suam*, id est, super cœlos; & omnes Angelos ad dexteram patris. *Psal.* Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis. Ad *Col.*3. Vbi Christus est ad dexteram Dei sedens. Ad *Hebr.*1. Sedet ad dexteram Dei in excelsis. *Isa.vlt.* Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum.

Principes populorum. Hic quartum, scilicet ratio dilatandi regnum in gentibus: & dicuntur duo. Primò ma orum de gentibus conuersio. Secundò superba Iudæorum elatio quantum scilicet ad maiores, ibi, *Quoniam dij fortes.* Vel Apostolorum exaltatio quantum ad aliam lecturam. Dicit ergo: Sic dixi, quòd regnabit super omnes gentes, & hoc fiet sic: *Principes populorum*, Gentilium maiores & principaliores, *congregati sunt* per fidei vnitatem. Ad *Eph.* 4. Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Et hoc *cum Deo Abrahæ*, quia in ipsius Abrahæ credidit. *Rom.*4. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauisus est. Et sic facti sunt filij Abrahæ. Ad *Gal.*3. Qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Et sic impletum illud *Malach.*3. Potens est Dominus misereri de lapidibus istis filios Abrahæ. Et sic impletum illud *Psal.* 21. Superborum & sublimium cordis, propria virtute calcauit.

Et

Et hoc totum, *Quoniam dij fortes terræ*, id est, maiores de Iudæis, scilicet Scribæ & Pharisæi qui erant quasi dij super terram per scientiam legis à Deo sibi datæ. *Genes.* 3. Eritis sicut dij scientes bonum & malum. Et *fortes* per potentiam. *Deut.* 32. Quomodo persequatur vnus mille, & duo fugent decem millia. *Vehementer elevati sunt*, per superbiam. Quippe 1. ad *Cor.* 8. Scientia inflat, & non minus potentia. *Isa.* 8. Requieuit Sina super Ephraim. Non attendentes quod etsi sint dij & fortes, tamen sunt dij terræ, fragiles scilicet & mortales. *Psal.* Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini.

Vel sic: *Quoniam dij terræ*, id est, Apostoli. *Act.* 14. Dij similes hominibus facti descenderunt ad nos. *Et fortes.* Ad *Roman.* 8. dicunt: Quis nos separabit à charitate Christi? *vehementer elevati sunt*, prædicatione & doctrina & miraculorum operatione. *Matth. vlt.* Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. *Luc.* 19. Egressi circuibant per castella, Euangelizantes & curantes vbique.

1. IN XLVII. PSALMVM.

2. *Psalmus Cantici filiis Core, secunda sabbati.*

Magnus Dominus. Hic est Psalmus quadragesimus septimus, in quo postquam mouuit ad laudandum Deum, & sponsum, de quo egit supra, quia laudare non conuenit in terra aliena, & Babylonia infidelium Synagoga, secundum illud: Quomodo cantabimus Canticum Domini in terra aliena? Subiungit de ciuitate Dei & sponsi, in qua solum potest hoc Canticum, hæc laus quæ ad ipsum pertinet, fructuosè cantari, & non ab aliis, nisi à ciuibus huius ciuitatis. Et hoc ostenditur in titulo qui talis est: *Psalmus Cantici* secundum *Hieron.* vel *Laus Cantici*, secundum *August. Core filiis, secunda sabbati.* Et est sensus: *Psalmus iste*, qui est *Cantici*, quia monet ad laudem & Canticum Dei. Infrà: Lætetur mons Sion, &c. *Et filiorum Core*, id est, filiorum Christi crucifixi, vel conuenit filiis Core, vt ipsum cantent, non alij. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris, filij diaboli. *Psalmus* dico habitus, vel *Laus Cantici* habita, *secunda*, id est, pro secunda *Sabbati.*

Notandum enim, quòd prima Sabbati est dies Domini, id est, prima dies post Sabbatum, in qua Christus resurrexit corpus resumens lucidissimum, quod figuratum fuerat *Genes.* in principio, vbi legitur, quod eodem die, scilicet Dominica, facta est lux. Sicut ergo prima Sabbati est dies resurrectionis, sic in secunda Sabbati dies confirmationis totius Ecclesiæ, quando Apostoli sunt confirmati, & Ecclesia super illos fundata, quod & significatum fuit *Genes.* 2. vbi legitur, quòd secunda die factum est firmamentum, in quo significatur Ecclesiæ confirmatio, quam constat post resurrectionem factam, tantum vt Petrus, qui ad vocem ancillæ negauerat *Matth.* 26. & *Luc.* 22. & *Ioan.* 18. Postmodum de contumeliis & verberibus illatis à concilio gauderet. *Act.* 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij. Et tunc in huius constantia & aliorum Apostolorum fundata est Ecclesia, & sic postea dilatata per totum mundum. Hoc est quod dicitur in *Psal.* Dominus regnauit resurgendo, decorem indutus est, claritatem scilicet, indutus est Dominus fortitudinem, agilitatem & subtilitatem, quibus nihil possit resistere, & præcinxit se virtute impassibilitatis. Et post firmauit orbem terræ, qui non commouebitur, scilicet Ecclesiam. Ergo idem est dicere, Psalmum vel laudem esse pro secunda Sabbati, ac si diceret, pro confirmatione & dilatatione Ecclesiæ facta secunda Sabbati.

Titulus argumentum Psalmi, laus pro secunda Sabbati pro confirmatione & dilatatione Eccl-sis.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò ponitur Ecclesiæ commendatio à fundatione & firmitate, & quibusdam aliis ciuitatibus congruentibus. Secundò agitur de modo & ordine fundationis eius, ibi, *Suscepimus Deus.* In prima sex, secundum sex à quibus commendat istam ciuitatem. Primò à dignitate conditoris & fundatoris huius ciuitatis. Secundò à situ, ibi, *in monte.* Tertiò ab amplitudine, ibi, *fundatur exultatione.* Quartò à benignitate regentis, ibi, *Cum suscipit eam.* Quintò à natiuitate ciuium huius ciuitatis, ibi, *Sicut audiuimus.* Sextò ab æterna sterilitate, ibi, *Deus fundauit eam in æternum.*

Commendatio Ecclesiæ à sex circumstantiis.

Dicit ergo: In præcedentibus inuitati ad laudem Dei, sed non vbique faciendam, nisi in sua ciuitate, quia *Dominus*, qui aliquando fuit deiectus. Ad *Philip.* 2. Humiliauit semetipsum, est *magnus*, potenter agendo, *& laudabilis*, admirabiliter faciendo quæcumque facit. Sed quantum laudabilis? *Nimis*, sine fine, & semper adangendo laudes. *Cassiodor. Nimis* non habet terminum, nec finem, sed assiduitate sua semper augetur. Alibi in *Psal.* Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis, &c. Magnus potenter agens, laudabilis dulciter & laudabiliter. *Sap.* 8. Attingit à fine vsque ad finem fortiter, &c. Sed vbi *magnus*, vbi laudabilis? *In ciuitate Dei nostri*, vbi semper laudatur, sicut in Synagoga malorum semper blasphematur. Hæc ciuitas de qua supra: fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. *Apoc.* 21. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem. Quæ, inquam, ciuitas sita est, *in monte sancto eius*, id est, in monte firmo: sanctum enim idem est quod sancitum, & hoc idem est quod firmum. *Matth.* 5. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Ipse conditor, qui magnus & laudabilis est in illa. Et est mons. *Isa.* 2. In diebus illis erit præparatus mons Domini in vertice montium. *Dan.* 2. Lapis de monte præcisus creuit in montem magnum.

Triplex Dei ciuitas.

Et nota hic, quod est ciuitas Dei generalis, capiens etiam malos, fideles tamen, Ecclesia scilicet militans, de qua hic. Et est ciuitas spiritualis capiens bonos, superna scilicet Ierusalem, id est, Ecclesia triumphans. Ad *Galat.* 4. Illa vero quæ sursum est Ierusalem, quæ est mater nostra. Et est ciuitas singularis, Virgo Maria, de qua in *Psal.* Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

Fundatur

3. *Ecclesia amplitudo.*

Fundatur exultatione. Hic tertium, in quo commendatur à latitudine: & dicuntur duo. Primò describitur latitudo. Secundò quasi probatur, ibi; *Deus in domibus.* In prima duo. Primò ponit intentionem. Secundò declarauit positam, ibi, *Mons Sion.* Dicit ergo: Talem Regem habet ciuitas, & in tali loco sita est: nec credas modicam, quia *fundatur* in Christo & in Apostolis. Ad *Ephes.* 2. Estis ciues Sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, &c. 1. ad *Corinth.* 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus IESVS. Et hoc in exultatione vniuersæ terræ, in eius dilatatione per ipsam. *Act.* 13. Audientes gentes gauisæ sunt, & glorificauerunt verbum Domini per vniuersam regionem.

Alia litera habet: *Fundator exultationis vniuersæ terræ*: & tunc refertur ad antecedens sic: Bene dixi quia magnus Dominus illius ciuitatis, quia ipse est fundator exultationis terræ vniuersæ, id est, ipsi terræ dat exultationis fundamenta. *Ioan.* 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et concordat alia translatio quæ sic habet: *Dilatans exultationes vniuersæ terræ.* Nec est contra hoc quod dicitur *Eccles.* 9. Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Quia illud dicitur de Ecclesia ante aduentum Christi: hoc autem post passionem & resurrectionem. Et iterum parua comparatione ad malorum multitudinem, quamuis simpliciter multum dilatata. *Isa.* 56. Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ. Postea subdiuidendo declarat se: *Mons Sion*, id est, Ecclesia de circumcisione. *Et latera Aquilonis*, id est, diaboli, qui per Aquilonem designatur, scilicet Gentiles, sunt, supple, *ciuitas Regis magni*, de quo facta est mentio, qui dicit *Matth. vlt.* Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Cæteri reges sunt reguli, qui non habent potestatem nisi in regno punctali: tota enim terra quoddam punctum est. *Iob* 21. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Diabolus autem Aquilo dicitur: quia dixit *Isa.* 14. Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Huius latera erant Gentiles ei adhærentes, sicut communiter dicimus, iste potens habet mala latera. *Bernard.* Sanum te dixerim dolentem latera?

4. *Deus in domibus eius.* Hic secundum, in quo subiungitur præcedentis probatio. Quasi diceret: Bene dico, quòd sic dilatabitur Ecclesia: quia *Deus in domibus eius*, variis scilicet & particularibus Ecclesiis, quæ sunt illius magnæ Ecclesiæ particulares domus. Vel in *domibus*, id est, in Iudæis & Gentibus. *Cognoscetur*, per fidem. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus per speculum in ænigmate. Vel cognoscetur per miraculorum operationem. *Ierem.* 31. Omnes cognoscent me à minore ad maiorem, dicit Dominus. *Ioel.* 2. Scietis quia in medio Israël ego sum. Cur enim non dicitur de ista militante, quia de triumphante dicitur *Ioan.* 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Vel potest legi de Ecclesia triumphante. *Deus cognoscetur*, per speciem, *in domibus eius*, id est, secundum quod merita exigent, & gradus meritorum. *Isa.* 17. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. *Luc.* 6. Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. 1. ad *Corinth.* 15. Differt stella à stella in claritate.

Cum suscipiet eam. Hic quartum, in quo commendat Ecclesiam à benignitate Regis, quia ipsam suscepit: & tangantur duo. Primò benigna susceptio. Secundò necessitas suscipiendi, ibi, *Quoniam ecce Reges.*

Regis Ecclesiæ benignitas.

Dicit ergo: Sic Dominus cognoscetur in sua ciuitate per speciem. Et hoc, *cum* benigna voluntate sua *suscipiet eam*, vt infirmum medicus ad curandum. *Matth.* 4. Prædicans regnum Dei, & sanans omnem infirmitatem in populo. Vel, *cum suscipiet eam*, ciuitatem scilicet custodiendam. *Psal.* Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà, &c. *Isa.* 20. Ego Dominus qui seruo eam, tepentè propinabo ei. Vel vt respondeat secundæ lectiuræ: *Cum suscipiet eam*, in æterna beatitudine. *Isa.* 58. Sustollam te super altitudines nubium, & cibabo te hæreditate patris tui Iacob.

5. *Quoniam ecce reges terræ.* Hic monstratur necessitas suscipiendi ipsam, scilicet moniter conuersorum inflictio magna. Duo ergo dicuntur. Primò congregatio eorum ad fidei vnitatem. Secundò congregatorum successiua & periculosa promotio in bonum Dei, ibi, *Ipsi videntes.* In prima duo. Primò congregatio ad fidei caput & radicem. Secundò ad corpus. *Conuenerunt.* Dicit ergò: Verè Dominus suscipiet eam, quia *ecce reges terræ*, non tantum vulgares, & minores homines, *congregati sunt*, in fidei vnitatem. Ecce latera Aquilonis. Nec propter hoc excludit pauperes *Psal.* Simul in vnum diues & pauper.

Quadruplex congregatio, culpæ, gratiæ, iniquitatis, gloriæ.

Et nota, quòd est congregatio culpæ, de qua in *Psal.* Congregatio taurorum in vaccis populorum. Gratiæ, qualis hic, & *Matth.* 18. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Iniquitatis, scilicet ad recipiendum pro meritis. *Ierem.* 3. Congregabo omnes in valle Iosaphat, & ibi disceptabo cum eis. Et gloriæ, de qua in *Psal.* Confitebor tibi in concilio iustorum & congregatione.

Conuenerunt in vnum, id est, in Christum caput Ecclesiæ, & fundamentum, qui benè dicitur vnus, quia indiuisus. 1. ad *Corinth.* 1. Diuisus est Christus? Vel in vnum Christum, per imitationem motum Christi. *Ioan.* 12. Videtis, quia nihil proficimus? Ecce totus mundus post eum abit. Alio modo loquitur sic: Bene necesse est vt suscipiat, quoniam *ecce reges terræ*, non minores, *congregati sunt* contra ipsam tanquam exercitus diaboli. *Eccles.* 9. Ciuitas parua & pauci in ea viri. Venit contra eam Rex magnus. *Conuenerunt in vnum*, vt delerent illam. *Psal.* Adstiterunt reges terræ, &c. Vel sic: *Suscipiet eam*, naturam scilicet nostram in incarnatione. Et constat, quoniam ecce *reges terræ*, Iudæorum scilicet principes, congregati sunt ab Herode volente scisciari vbi Christus nasceretur. *Matth.* 2. *Conuenerunt in vnum*, diffinitendo quod in Bethleem Iudæ, in eodem.

6. *Ipsi videntes.* Hîc secundum, scilicet promotio in bonum periculosa, & cum timore, vnde Dei adiutorium necessarium fuit: & dicuntur duo. Primò admiratio de admirabilibus Dei. Secundò admirantium conturbatio, de vanitate idoli, cui seruierunt. *Conturbati sunt.* Tertiò commotio de malo in bonum, & fidem Christi. *Commoti sunt.* Quartò terror crediti iudicij & pœnarum inferni. *Tremor apprehendit.* Quintò & vltimò dolor peccati in infidelitate perpetrati, ibi, *Dolores.* Dicit ergo secundum lecturam primam: Sic venerunt ad fidei vnitatem, & ad radicem fidei, & tunc ipsi videntes sic, id est, miracula quæ fiebant in Ecclesia, admirati sunt. *Isa.* 40. Tunc videbis & affluës, & mirabitur & dilarabitur cor tuum.

Alia litera, & veritas Hebraïca habet: *Et obstupuerunt.* 3. *Reg.* 10. Regina Sabá, Ecclesiæ scilicet de Gentibus: videns sapientiam Salomonis, id est, Christi, & domum quam ædificauerat, non habebat vltra spiritum. *Luc.* 2. Omnes qui audierunt, mirati sunt.

Conturbati sunt pro peccatis suis, quæ viderunt ex vna parte, mirabilibus quæ ex altera, de qua conturbatione *Psal.* Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Commoti sunt, ad bonum transeundo. *Ezech.* 37. Facta est commotio prophetante me, & accesserunt ossa ad ossa.

7. *Tremor*, de iudicio, & pœna infernali. *Iob* 21. Cum recordatus fuero, pertimesco: tremor concutit carnem meam. *Apprehendit eos*, fortiter tenendo *Eccles.* 16. Cum respexerit illam Deus, timore concutietur. *Psal.* Commota est & contremuit terra. Vel potest referri lectura tota ad Iudæos, nec mutatur sensus.

8. *Ibi dolores.* Hîc quintum, in quo duo. Dolorum fructus, & causa doloris. *In spiritu vehementi.* Quasi diceret: Sic est tremor de pœna infernali, & iudicio. Et etiam ibi sunt *dolores*, non modici, sed, *vt parturientis. Ierem.* 13. Nunquid dolores apprehenderunt te vt parturientem? Et in 8. Dolores apprehenderunt nos.

Vt parturientis. Isa. 27. Sicut quæ concipit cum appropinquauit ad partum, nimis dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua.

In Spiritu. Hîc tangit causam huius doloris, Spiritus sancti gratiam abundantem: quod potest etiam esse causa omnium præcedentium. Et duplex tangitur: abundans effusio gratiæ in affectu, & veritatis illustratio quæ respicit intellectum vno modo legendi. *Sicut audiuimus.* Dicit ergo: Sic erit ibi dolor magnus, per ruinam, quia *in spiritu vehementi*, hoc est, in Spiritu sancto, qui vehementer irruit in animam. *Act.* 2. Factus est repentè de cœlo sonus aduenientis Spiritus vehementis.

Conteret naues Tharsis, id est, superbiam Gentilium euertes. *Eccles.* 43. Ros obuians ab ardore vehementi, humilem faciet eum. Vel *in spiritu vehementi*, id est, in timore iudicij æterni, & extremi. *Conteret naues Tharsis*, vt prius. *Isa.* 2. Dies Domini super omnem murum excelsum, & super omnes naues Tharsis. *Naues* autem *Tharsis*, vocat superbiam Gentium: quia mundus mare est. *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum manibus. Et *Tharsis*, idem est quod mare, sicut vult *Glossa* super 2. *Isa.* Naues ergo Tharsis, sunt naues mundi qui est mare, scilicet infideles, qui sunt in mundo sicut naues in mari, quæ omni vento feruntur. Contra quos ad *Ephes.* 4. Non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ; sicut naues. Tharsis etiam exploratio gaudij interpretatur. Naues ergo Tharsis, sunt mentes in mundo diuersa & vana explorantes. Sed tales Spiritus sanctus fœlici frangit naufragio, quando tribuit quod conterantur de peccatis.

Vel legitur de Iudæis prima pars in bonum: videntes enim Scripturas impletas quidam vehementissimè doluerunt de errore suo, & ibi, *dolores vt parturientis.* Alia pars de Herode, qui in spiritu vehementi, id est, in ira maxima contriuit naues Tharsis. Naues, in quibus transferant magi per aliam viam in suam patriam reuertentes, sicut dictum est eis. *Matth.* 12. *Prou.* 19. Sicut fremitus leonis, sic ira regis.

Et nota, quòd dolor pœnitentis hîc comparatur dolori parturientis. Primò ratione sumpta ex parte prolis, quæ in voluptate concipitur sicut culpa, & emittitur cum maximo dolore, sicut & culpa in confessione. De primo *Iacob.* 1. Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. De secundo *Ierem.* 6. Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Monstruosum valdè esset, si mulier pareret sine dolore. Sic monstruosum cum confitetur aliquis sine contritione, & dolore. *Isa.* 66. Antequam parturiens peperit. Et subdit: Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Item ratione sumpta ex parte parientis: vetus enim homo ipsa mater discinditur & distenditur, vt nouus nascatur & prodeat in lucem. Sic in pœnitentia vetus homo debet distendi & dilatari, vt nouus prodeat in lucem. 2. ad *Corinth.* 4. Si is, qui foris est noster homo, corrumpitur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Item ratione sumpta ex parte doloris. Dolor enim parientis acutus est, sed breuis. 1. *Pet.* 1. Exultabitis, modicum nunc si oportet contristari, est fructuosum valdè. *Sap.* 3. In paucis vexati, in multis bene disponentur.

Contritio collata dolori parturientis.

9. *Sicut audiuimus.* Hîc ratio secunda. Quasi diceret: Sic dolere facit Spiritus sancti vehemencia: & etiam quia *sicut audiuimus*, à Prophetis, *sic vidimus in ciuitate Domini virtutum*, angelicarum scilicet, *in ciuitate Dei nostri*, in Ecclesia militante, in quo ostenditur aurium veracitas, quia sic impletum est. *Psal.* Dixit, per Prophetas, & facta sunt. *Luc.* 4. Vt reuoluit librum, inuenit propheticum. Spiritus Domini super me: eò quod vnxerit me. Et dixit: Hodie impleta est prophetia in auribus vestris. Virtutum etiam angelicarum dicitur Deus, & humanarum, quia super vtrosque potest. *Dan.* 4. Iuxta voluntatem suam facit tam in virtutibus cœli, quàm in habitatoribus terræ.

Et nota, quòd qui sunt huius ciuitatis ciues, & audiunt & vident: quicunque autem extra sunt, surdi & cæci sunt. *Amos* 5. In omnibus quæ foris sunt, dicetur væ væ: quia surdi, quia cæci. *Esa.* Audi filia, quia habes aures, & vide, quia non cæcus oculis.

Deus

Commendatio Ecclesiæ ab æternitate.

Deus fundauit. Hîc vltimum, in quo commendat ciuitatem ab æternitate. Quasi diceret: Talis est ciuitas: sed ne putetur peritura, *Deus fundauit eam in æternum*, duraturam. Quippe fundamentum primum Christus est. 1. ad *Cor.* 3. Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesvs. Et super sanctos Christi. *Isa.* 54. Steriam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in saphiris. *Psal.* Fundamenta eius in montibus sanctis. Et propter hoc non est transitoria sicut templum, & tabernaculum, sed æterna. *Eccles.* 26. Fundamenta æterna super petram solidam. 1. ad *Corinth.* 10. Petra autem erat Christus. *Ierem.* 17. Habitabitur ciuitas hæc in sempiternum.

10. *Suscepimus Deus.* Hîc est secunda pars Psalmi, in qua subiungitur gratiarum actio pro tali, & tam gloriosa ciuitate, & tam grata Deo: & dicuntur duo. Primò, gratiarum actio. Secundò exhortatio ad bonum ex quo tanta est gratia, ibi, *Lætetur mons Sion.* In prima duo. Primò quid est datum. Secundò vbi datum. *In medio templi.* Et nota, quòd tripliciter de susceptione gratiæ legitur. Vel de susceptione Christi, & hoc dupliciter: vel à Simeone in templo materiali, vel à Gentibus in Ecclesia militante. Dicit ergo: Sic dixi, quòd Deus creauit & fundauit Ecclesiam. Sed quo ordine? Isto: quia, ô Deus *suscepimus.* Vel sic: Audiuimus & vidimus. Et quid? Ecce, *suscepimus Deus.* Fundauit eam: quod patet, quia *suscepimus Deus misericordiam tuam*, non tantum sacramenta, sed sacramentorum gratiam qua sumus boni, & peccatorum remissionem qua non mali, à quibus sumus separati quasi granum à palea. *Ierem.* 23. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Sicut rosa à spinis. *Cant.* 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. *Nos* prius infideles & impij. *Osee* 2. & ad *Rom.* 9. Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non misericordiam consequutam, misericordiam consequutam. Ad *Rom.* 11. Aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consequuti estis. Et vbi? *In medio templi tui*, mundi. Templum enim dicitur, quasi tectum amplum. Vel *templi*, id est, Ecclesiæ ex omnibus congregatæ, tam paleis quam granis. Quasi diceret: Quamuis in medio illorum sumus, nihilominus gloriam & misericordiam suscepimus, quæ sunt res sacramenti: & ipsi tantum exterius sacramentum. 1. ad *Corinth.* 3. Habentes quidem nomen sanctitatis, sed virtutem eius abnegantes. *Apoc.* 3. Nomen habes quod viuas, & mortuus es.

Secunda pars Psalmi, gratiarum actio pro bona Ecclesia.

Vel misericordia est Dei filius. Oleum enim Græcè, misericordia Latinè: & de ipso dicitur, *Cant.* 1. Oleum effusum per Mariam in medio templi tui, nomen tuum. Hæc misericordia est susceptio in die purificationis, à toto mundo in medio templi materialis per manus Simeonis. *Luc.* 2. Suscipiens eum Simeon in vlnas suas, benedixit Deum.

Multiplex templi Dei in quo verè suscipitur.

Et nota, quòd est templum materiale, de quo *Ierem.* 7. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini est. In hoc receptus fuit corporaliter. Sacramentale, malorum congregatio, tamen fidelium fide informi, de quo hic.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

Naum 2. Miles captiuus ductus est, & templum ad solum diruum est. In hoc suscipitur apparenter tantum. Et est templum spirituale, bonorum congregatio. 2. ad *Cor.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. In hoc virtualiter, quia in illis operatur Christus. Et est templum cœleste, de quo in *Psal.* Adorabo ad templum sanctum tuum. Ibi recipitur euidenter & lætanter. Et est templum singulare, corpus Christi proprium. *Ioan.* 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ibi non suscipitur, sed illud inhabitat diuinitas corporaliter. Ad *Coloss.* 2. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.

Secundum nomen tuum. Hîc subiungitur gratiarum actio, & ostenditur primò in Ecclesia militante. Secundò in triumphante, ibi, *Iustitia plena est.* Dicit ergo: Sic in medio malorum *suscepimus misericordiam*, non tamen suorum pauci, imò *secundum nomen tuum, &c.* Vel sic: Suscepimus misericordiam tuam credendo corde, & fideles facti: & propter hoc confitemur ori. Ad *Rom.* 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nam *secundum nomen tuum*, effusum. *Cant.* 1. Oleum effusum nomen tuum. Et hoc *in fines terræ. Mal.* 1. A solis ortu vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus. Sic *& laus tua*, est, supple, dilatata & diffusa, per sanctos tuos qui vbique sunt, vsque in fines terræ. Ab aliis autem non est laus. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. *Mal.* 1. In omni loco offertur oblatio munda laudis, nomini meo.

11.

Iustitia plena. Posset legi, vt esset causa primi. Quasi diceret: Bene dico, quòd laus tua est in fines terræ: quia *dextera tua plena est iustitia*, tam plena vt per totum mundum effundat, & iustos vbique faciat. *Isa.* 53. In scientia iustificauit ipse iustus meus multos. Et isti possunt laudare. *Psal.* Rectos decet collaudatio. Vel *dextera*, vita æterna secundum diuisionem illam. Illa est dextera, de qua *Matth.* 25. Agnos quidem ponet à dextris. *Cant.* 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. *Plena est iustitia*, quia iustis, qui te perpetuò laudabunt. *Apocal.* 7. Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat.

12.

Lætetur mons Sion. Hîc secundum, in quo subiungitur exhortatio aliorum ad agendum bonum. Primò autem exhortatur Ecclesiam de Iudæis. Secundò de Gentibus. *Circumdate Sion.* In prima duo. Primò exhortatur ad lætitiam. Secundò subiungit lætitiæ causam. *Propter iudicia tua.* Dupliciter autem legitur, vel de iudicio in præsenti, vel de iudicio in futuro. Primo modo sic: Sic dilatata est laus tua, & multiformis iustificatio: vnde *lætetur mons Sion*, maiores de Iudæa, qui bene mons dicuntur, quia primò radios solis receperunt, secundum illud *Matth.* 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. *Act.* 13. Filij generationis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis huius missum est.

Et exultent filiæ Iudæ, minores de Iudæis, & inficmi, sicut filiæ. Vel repetitio est pro eisdem. Sed *lætentur*, dicit, pro exultatione cordis, & *exultent* propter exultationem operis exterioris. Vel *filiæ Iudæ* possunt appellari Gentes, à Iudæis

in fide genitæ. 1. ad *Corinth.*4. In Christo Iesv per Euangelium ego vos genui,

Propter iudicia tua, occulta, ô Domine, quibus ludæos repulisti superbientes, & vocasti Gentes humiles. Ad *Rom.*11. Cæcitas ex parte contigit in Israël,donec plenitudo Gentium intraret. Et in fine 11. exclamat: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius.

Mons Sion, Ecclesia scilicet generalis, quæ Deum speculatur, non facie velata, sicut Synagoga,sed reuelata. 2.ad *Corinth.*3. Nos reuelata facie gloriam Domini speculantes transformamur in eandem imaginem à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. *Lætetur* in masculis,*& exultent filiæ Iudæ*, scilicet mulieres Christi filiæ, qui de Iuda fuit. Ad *Hebr.*7. Manifestum est quod de Iuda ortus est Dominus Iesvs Christvs. *Apoc.*5. Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Et hoc *propter iudicia tua*, futura, *Domine*, in quibus fiet separatio, vt nec vnus bonus remaneat cum malis, nec è contra. *Augustꝰ*. Artifex ventilabrum portabit, vt vnum granum tritici non cadat in aceruum paleæ comburendum, nec vna palea asseruetur cum grano in horreo. *Matth.*3. Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam, id est, perfectè mundabit.

13. *Circundate Sion.* Hîc subiungitur Ecclesiæ de Gentibus inuitatio. Et primò inuitat vt bene se habeat ad proximum. Secundò vt ad Deum, ibi, *Ponite corda.* In prima monet vt bene se habeat ad proximum diligendo. Secundò commendat & laudando, ibi, *Narrate.* Legitur autem dupliciter, vel de Iudæis, vel de electis totius Ecclesiæ. Primo modo sic: Lætentur & exultent illi de Iudæis, & etiam vos, Gentiles, circundate, non in irritando, sicut illi de quibus in *Psal.* Circundederunt me sicut apes. Et alibi, Proiicientes me nunc circundederunt me. *Sion*, electos scilicet de Iudæis, vel vniuersaliter electos de Christianis. *Et complectimini eam* illam multitudinem brachiis charitatis, sicut Ioseph complexus est fratres suos. *Genes.*43.

Narrate. Ecce secundum. Quasi diceret:Non tantum eam diligaris, imò *narrate* laudes eius aliis. Vos dico existentes in *turribus eius*, in ipsis Apostolis per bonam vitam & imitationem. In alto enim debent esse positi qui annuntiant, & prædicant laudes Ecclesiæ. *Isa.*40. Super montem Sion ascende, tu qui Euangelizas Sion. Turres autem sunt Apostoli.*Cant.*4. Sicut turris Dauid,ita collum tuum. Quilibet enim prædicator collum est: collum enim accipit alimentum à capite, & dat corpori, sicut Apostoli à Christo capite vt transfunderent in corpus Ecclesiæ. *Matth.*14. Fregit, dedit discipulis suis,illi autem dederunt turbis. Sed turris fortissima quasi in medio aliarum turrium est Christus. *Prou.*18.Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, &c.

14. *Ponite corda vestra.* Hîc hortatur vt bene se habeant: & dicuntur duo. Primò, quòd amando. Secundò,quòd laudando. *Et distribuite.* Dicit ergo: Sic vos habete ad proximum, & vos ponite in turribus eius, & etiam *ponite corda vestra*,non tantum ora, per laudem vocalem, *in virtute eius*, id est, in charitate eius, qua diligatur. Virtus autem charitas dicitur, quia fortis & inuincibilis. *Cant.*8. Fortis est vt mors dilectio. *Augustꝰ*. Sicut contra mortem quando venit, resisti non potest: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. Nec mirum: quia quicquid est contra charitatem, nihil est. 1. ad *Corinth.*13. Si charitatem non habeam, nihil sum. Hæc est virtus vinciens illos solum qui sunt in hac ciuitate. Vnde ad *Coloss.*3. Super omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem habentes. Charitatem quæ est vinculum perfectionis, & simul ligat ciues huius ciuitatis. Propter hoc ciuitas fortis est. *Prou.*18. frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.

Et distribuite. Hîc quod bene se habeant laudando: & dicuntur duo. Primò, quòd laudetur Deus. Secundò quomodo laudetur. *Quoniam hic est Deus.* Et legitur litera tribus modis, secundum quod per hoc quod dicitur, *Distribuite*, significatur distinctio bonorum & malorum generaliter, vel Ecclesiæ de Iudæis ab Ecclesia de Gentibus specialiter. Et hi duo modi secundum nostram literam. Tertiò modo secundum aliam. Dicit ergo: Sic diligite, & etiam *distribuite*, id est, distinguite prudenter & cautè *domos eius*: quia est quædam quæ tantum similitudinem habet quod eius domus est, cum tamen non sit secundum veritatem: quædam quæ videtur, & est: ne à parte iudicetis totum, omnes malos pro vno malo, sicut ille de quo *Eccles.* 10. In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes insipientes æstimat. *Ioan.*7. Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. *Vt* sic *enarretis*, prædicando magnalia Dei, *in progenie altera*, inter bonos scilicet, non inter malos, qui omnia contemnunt. *Matth.*7. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas, &c. *Matth.* 15. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, &c.

Distinguēda domus Dei, vel gradus in eo ordinandi.

Vel sic: *Distribuite*, id est, diiudicate *domos eius*, vt Paulus prædicet in Gentibus, & Petrus in Iudæis, sicut factum fuit. Ad *Galat.*2. Et sic *Enarretis in progenie altera*, id est, vsque ad posteros. *Psal.* Quanta mandauit Patribus, &c. Secundum aliam literam, *Distribuite*, id est,disponite, & ordinate, gradus eius, scilicet Ecclesiasticas dignitates, & officia non vendite: *vt* sic *enarretis in progenie*, non tantum Iudæorum, quæ prima est, sed in altera, scilicet Gentilium. *Matth. vlt.* Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.

Quoniam hic est Deus. Hîc secundum,in quo subiungit qualiter laudetur, quia vt creator. 15.
Secundò vt gubernator & rector. *Ipse reget nos.* Dicit ergò: Sic *distribuite*, *vt enarretis.* Quid hoc? *Quoniam hic*,scilicet Christus,*est Deus*,propter creationem,*Deus noster*, propter recreationem:& hoc non ad tempus,sicut Iupiter,Mars, & Saturnus, qui ad tempus dij fuerunt hominum opinione. *Sap.* 14. Superuacuitas hominum hoc adinuenit.Et infra, Et ideò breuis illorum finis. Sed, *in æternum, & in sæculum sæculi*, consecutiuum. *Psal.* A sæculo & vsque in sæculum tu es Deus, & *ipse* sic existens Deus,

reget

reget nos, ne erremus. *Hieron.* Ipse lubricos & tortuosos gressus nostros diriget in se, qui est via. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas & vita. *Isa.*35. Via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus. Et hoc, *in sæcula*, id est, sine fine, non sicut alij rectores, & prælati ad tempus tantum regentes. Ad *Hebr.*7. Plures facti sunt sacerdotes: idcircò quia morte prohiberentur permanere.

Christus dux noster aufert triplicem in morte metum.

Hebraica veritas habet: *Ipse erit dux noster in morte.* Et hæc consolatio magna morituris iustis de tali ductore. Morientes enim solent timere tria. Occursus dæmonum: nec mirum. 1. *Pet.*5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Sed attendunt ductoris huius potentiam. *Exod.*15. Dominus quasi vir pugnator, Omnipotens nomen eius. Item solent diuinum timere iudicium. Quippe *Anselm.* Tunc damnabitur quicquid inuentum fuerit operis, vel otiosi sermonis, vel silentij, vsque ad minimam cogitationem, si non fuerit ad Dei voluntatem directum. Ad *Hebr.*10. Terribilis quædam expectatio iudicij. Sed attendunt, quòd ductorem habent sapientissimum aduocatum. 1.*Ioan.*1. Aduocatum habemus apud Patrem Iesvm iustum. Item solent timere infernum: quia *Isa.* 34. Conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur. Sed attendunt ducis bonitatem; tantæ enim bonitatis est, vt etiam bene esset eis in inferno cum illo. *Psal.* Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et iterum, Illuc non ducet eos, bene sciunt, sed vbi dicitur *Deut.*32. Dominus solus dux eius fuit. Et infra: Constituit eum super excelsam terram, scilicet viuentium vita perpetua, ad quam nos ducat in morte, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XLVIII. PSALMVM.

1. *In finem, filiis Core Psalmus.*

2. AVdite hæc omnes gentes. Hic est Psalmus quadragesimus octauus, in quo postquam actum est de laude sponsi, & loco in quo laudandus est, & quasi quædam lætitia nuptiarum, subiungit de repressiuo huius lætitiæ, ne conuertatur in lætitiam ineptam, scilicet de timore, ostendendo quia impios iste Rex condemnabit. *Greg.* Anchora mentis, pondus timoris. Præponitur autem talis titulus: *In finem filiis Core Psalmus Dauid.* Et est sensus: Hic *Psalmus* qui est *Dauid* literalis,vt auctoris,tendens, hoc est, tendere faciens, *in finem*, scilicet Christum, cantandus est *filiis Core*, id est, Christi, vt in eis lætitia temperetur timore sancto, secundum illud: Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Cantandus est etiam filiis Core, id est, mundum contemnentibus, sicut Christus contempsit, vt in ipsis firmetur contemptus, cum audierint quæ dicuntur contra amatores mundi.

Argumentum Psalmi, quodnam timores esse temperandos.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò enim ad dicenda attentos facit. Secundò dicenda subiungit, ibi, *Cur timebo?* In prima tria: quia primò monet qualiter audirent. Secundò quid audient. *Quique terrigenæ.* Tertiò quare audire debent. *Os meum loquetur.* Monet audire duobus modis. Aure corporis primò. Secundò aure cordis. *Auribus percipite.*

Dicit ergo: *Audite hæc*, quæ dicturus sum, *omne genus*: quia aliter non valeret quicquid diceremus. *Eccles.*32. Vbi non est auditus, non effundas sermonem. *Audite* ergo *omnes gentes*, omnes scilicet impij, & mundi amatores. *Deut.*32. Audiat terra verba oris mei. *Isa.*34. Accedite gentes & audite. Nec tantum aure corporis, imo *auribus* cordis *percipite*, hoc est, perfectè capite quid dicturus sum. *Isa.*6. Audiat & corde suo intelligat. *Omnes qui inhabitatis orbem*, boni scilicet qui non potestis exire de mundo, tamen ei non adhæretis per amorem. *Augustꝰ*. Ille habitat,qui non tenetur,quomodo ille possidet, qui dominus est; habitare enim dicitur ab habere. Iusti autem dicuntur habitare mundum,quia habent mundum. 1. ad *Corinth.*3. Omnia vestra sunt. 2. ad *Corinth.* 6. Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. *Hieron.in prologo*, Fideli totus mundus diuitiarum est, infidelis autem etiam obolo indiget. Vel pro eisdem possent accipi gentes & inhabitantes orbem. Quasi diceret: Audite omnes generaliter sine exceptione. *Act.* 10. Non est personarum acceptor Deus. Et audite, ita quod percipiatis, id est, intelligatis corde. *Luce* 8. & *Apoc.* 2. & 3. Qui habet aures, audiendi, audiat.

Quique terrigenæ. Hîc specificat quos vult audire, & à conditione duplici, naturæ primò, & fortunæ secundò, ibi, *Simul in vnum.* Dicit ergo: Sic audite omnes & boni & mali, *quique terrigenæ* estis, scilicet humiles homines, à terra & loco, vnde nati estis nominati, & nomen primæ conditionis retinentes. *Genes.*2. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ. 3.

Et filij hominum, nobiles & maiores à parentibus nominati. Infra in eodem *Psal.* Vocauerunt nomina sua in terris suis. Terrigenæ etiam possunt dici mali cadentes in partem primi Adæ, qui terrenus fuit. 1. ad *Corinth.*15. Adam de terra terrenus. *Filij hominum*, nobiles & maiores boni, qui cadunt in partem Christi filij hominis. *Matth.*16. Quem dicunt homines esse filium hominis?

Simul in vnum, venite ad audiendum, *diues* in rebus fortunæ, *& pauper* in eisdem. Diues refertur ad terrigenam, quia terrenis plenus. *Cassiod.* Diues pertinet ad terrigenas, quia numerosis peccatis probatur opulentus. *Eccles.*11. Si dives fueris, non eris immunis à delicto. Et pauper ad id quod dictum est, *filij hominum. Matth.*5. Beati pauperes. Omnes ergo audite, *in vnum* vos congregantes, quia æqualiter vult Deus instruere omnes, & diuites & pauperes, & bonos & malos: nullum excipit à doctrina, qui eam recipere velit. *Sap.*6. Pusillum & magnum ipse fecit. Et æqualiter est illi cura de omnibus. Secundum *Cassiod.* sic legitur: Audite hoc mirum, quia simul in vnum est diues & pauper, quia in Christo *pauper* secundum humanitatem, *diues* secundum diuinitatem. 2. ad *Cor.*8. Cum esset diues in omnibus, pro nobis egenus factus est.

Hîc ergo nota, quòd præcessit trina citatio. *Audite hæc omnes gentes:* ecce prima. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem:* ecce secunda. *Quique terrigenæ*, &c. subauditur, venite ad audiendum: ecce tertia. Qui non audierit, feretur contra eum sententia dura. Hæc trina vocatio similiter est *Ierem.*22. Terra, terra, terra audi sermonem Domini.

4. *Capiat in auxilium ab argumenti dignitate.*

Os meum loquetur. Hîc tertium quare audire debent, vbi commendat dicenda, & hoc à quatuor. A sublimitate primò. Secundò ab vtilitate. *Et meditatio.* Tertiò ab authoritate. *Inclinabo.* Quartò ab euidenti manifestatione. *Aperiam in Psalterio.* Dicit ergo: Omnes audite, & debetis, quia *os meum loquetur sapientiam*, quæ pertinet ad diuinam, scilicet Christum. 1. ad *Corinth.*1. Prædicamus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Et infra: Qui factus est nobis à Deo sapientia. Et scriptum est *Prou.* 4. Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. Sed nunc eo ipso quod loquitur aliquis sapientiam, eo non curant audire multi. 2. ad *Timoth.*4. Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt.

Et meditatio cordis mei, non tantum sonus auris. *Augustꝰ.* Hinc intelligas quia illud quod ex ore funditur, de vena cordis emanat. *Eccl.*21. In corde sapientum ὸs illorum est. *Loquetur prudentiam*, quæ pertinet ad mores, & vtilis est valde. *Prou.* 2. Si inclinaueris prudentiæ cor tuum, intelliges timorem Domini. *Cassꝰ.* Omnis sermo diuinus duabus his virtutibus plenissimus indicatur. *Prou.* 4. Posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam.

5. *Inclinabo in parabolam.* Hîc tertium, in quo notatur dicendorum authoritas: quia ab ipsa veritate intus creata hæc audiet. Ait: Sic os meum loquetur sapientiam, & prudentiam: & vnde hoc habebis? *Inclinabo in parabolam*, id est, ad parabolas veritatis intus loquentis, *aurem meam*, interiorem cordis. Et nota, quòd illa interiora dicuntur parabolæ, non quia intus sint illi qui loquitur, sed quia sic decet loqui vt non capiatur ab indignis. *Hieron.* Ideò in parabolis, quia docet me loqui foris parabolice, vt indignis non pateam. *Luc.*8. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes nó videant, &c. Vel sic: *Inclinabo aurem in parabolis*, etiam intus factis, quia quod intus video, per speciem non cognosco, sed per speculum, 1. ad *Corinth.* 8. Nunc per speculum & in ænigmate. *Gregor. in mor.* Sancti quandiu in hac vita sunt, æterna quasi sub quadam imagine conspiciunt: quia necdum sicut sunt manifestius contemplantur. Parabola etiam Græcè similitudo occulta. Est ergo sensus: Quod occultè dico exterius, apertè manifestabo.

Aperiam in Psalterio, id est, in opere ipso. Psalterium enim dicitur à ψάλλειν, quod est tangere. *Propositionem meam*, factam ore. Quasi diceret: Quod ore prædicabo, opere adimplebo. Sciebat bene regulam suam iste *Greg.* Lex est prædicatoribus, vt viuendo teneant, quod loquendo suadere festinant. *Eccles.*4. Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis, & remissus in operibus tuis. Aliter condemnatur à propriis labiis. *Iob* 15. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi.

6. *Cur timebo in die mala?* Hîc subiungit dicenda: & est secunda pars. Primò ergo malis grauiter comminatur. Secundò bonos consolatur, ibi, *Verumtamen Deus redimet.* In prima tria. Primò tangit malorum culpam. Secundò carentiam remedij, ibi, *Qui confidunt.* Tertiò pœnam. *Laborauit in æternum.* In prima duo. Primò causam timoris & damnationis quærit in persona malorum. Secundò culpam pro causa subiungit. Dicit ergo: Sic audite quid est quod quæro. Primò, *Cur timebo?* Ego, quicunque scilicet malus, *in die mala*, id est, in die iudicij, quæ dicitur *mala*, quia omnia mala tunc patebunt. 2. ad *Corinth.* 4. Veniet Dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. *Mala* etiam, quia multò pluribus mala erunt, quam bona. *Matth.* 20. Multi vocati, pauci electi. Tertiò quia malum inferet. *Isa.* 13. Ecce dies Domini veniet, quasi crudelis, & indignationis plenus, & iræ & furoris, ad pœrdendam terram. *Eccl.*7. Diem malam præcaue.

Calcaneum vltimùm vitæ vel corpus significat.

Iniquitas. Hîc respondet, & legitur duobus modis: quia enim calcaneum est extrema pars corporis, per ipsum potest significari extrema pars naturæ, scilicet corpus, vel vitæ. Primo modo sic: Quæro cur timebo? Ideò timebo, quia *iniquitas calcanei mei*, id est, quæ mihi est ex carne, quod est vltimum ex me. Ad *Rom.*7. Scio quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Vel *iniquitas calcanei mei*, id est, quæ erit mihi in fine vitæ meæ: tunc enim maximè diabolus insidiatur. *Psal.* Ipsi calcaneum meum obseruabunt. *Genes.*3. Tu insidiaberis calcaneo eius. *Circundabit me.* Et hæc iniquitas, vt vestis confusionis turpissima & grauis. *Psal.* Tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua. Hæc vestis est grauissima: vnde in *Gloss.* Circundabit me, id est, opprimet. *Isa.*1. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate.

Hic ergo notandum, quòd insidiatur diabolus principio boni operis. *Thren.*1. Facti sunt hostes eius in capite. Ideò dicimus in principio horarum, Deus in adiutorium meum intende, *Psal.* In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. *Iob* 40. Stringet caudam suam sicut cedrum, id est, tentationem in cauda factam. Et propter hoc subiungimus in fine, Benedicamus Domino. *Genes.* 39. Vxor Putifaris, id est, astutia diaboli, apprehendit laciniam vestimenti Ioseph, id est, extremam partem.

7. *Vana remedia contra damnatum.*

Qui confidunt in virtute sua. Hîc secundum, in quo ostendit non adesse remedia, sed ipsorum carentiam. Et primò non adesse æstimata. Secundò omisisse eos vera, ibi, *Non dabit Deo.* In prima, primò ostendit nulla esse remedia roboris. Secundò quòd nec possessionis. *Et in multitudine.* Tertiò cognationis. *Frater non redimit.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd iniquitas calcanei mei me circundabit, loquentem in persona ipsorum, *qui confidunt in virtute sua*, scilicet in robore corporis, vel ingenio mentis, secundum illud *Ier.*9. Non glorietur fortis in fortitudine sua, nec sapiens, &c.

Et in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Contra illud ibidem: Non glorietur diues in diuitiis suis. *Cassiod.* Per diuitias maximè inflatur homo. *Eccles.* 40. Facultates, & virtutes exaltant cor. Virtutes etiam aliquando, quarum superbia & gloriatio, multò fortius omnibus aliis vitanda est. Primò propter incertitudinem. *Eccles.* 9. Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit. 1. ad *Cor.* 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et propter deceptionem, in hoc enim seipsum decipit, & putat se esse in via, quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. *Anselꝰ in meditationibus.* Quot peccata tibi prouenient ex improuiso ex insidiis, quæ modo non vides? Item propter virtutis ipsius imperfectionem, etiamsi adsit: tam enim imperfecta est omnis virtus nostra in conspectu Dei, vt sit iniustitia. *Isa.* 44. Facti sumus vt immundi omnes nos, & omnes iustitiæ nostræ, sicut pannus menstruatæ. Ideò dicitur in *Psal.* Imperfectum meum viderunt oculi tui. Item propter ipsius virtutis destructionem: eò enim quod de tua virtute confidis, ipsam perdis. *Eccles.* 16. Destructi sunt confidentes suæ virtuti. Quod patet in Pharisæo. *Luc.*18. Non sum sicut cæteri hominum, &c. Et amisit totum. Propter non confidentium, sed magis diffidentium remunerationem. *Chrysost. super Mat.* Paulus dicens, Non sum dignus vocari Apostolus. 1. ad *Cor.*15. propter hoc primus omnium factus est. Sic Ioannes dicens: Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum, amicus factus est sponsi, quem indignum dixit calceamentis tangendis, hunc Christus super caput suum attraxit. *Luc.* 14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur.

Virtutum quam diuitiarum superbia periculosior.

8. *Frater non redimit.* Hîc ostendit æstimata cognationis remedia nulla esse, & legitur dupliciter, quia frater potest accipi pro carnali fratre, vel pro spirituali, scilicet Christo. Primo modo sic: Nihil valet fortitudo, nihil diuitiarum multitudo, nihil etiam proximitas sanguinis, quia *frater non redimit*, non à morte, imò magis venatur ad mortem. *Miche.* 7. Vir fratrem suum venatur ad mortem. *Redimet homo?* Interrogatiue, quasi diceret: Ex quo frater non redimit, putas homo purus redimet? Non potest esse. Et potest esse probatio huius quod sequitur. *Non dabit*, id est, dare non poterit, *Deo placationem suam*, hoc est, aliquid per quod sibi placetur Deus. Qualiter ergo tuam posset quærere? Nullo modo. *Psal.* Quis est homo qui viuet, per se, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi. Quasi diceret: Nullus est.

Potest etiam legi de Christo sic: Confidunt in virtute sua, & in diuitiis suis: & propter hoc *frater*, id est, Christus, de quo ad *Rom.* 8. Primogenitus in multis fratribus: *non redimet*, quamuis redimat alios. *Osee* 13. De manu mortis liberabo eos. De morte redimam eos. *Redimet homo?* Velut Adam qui dammauit, vel alius qui est in eadem damnatione? Quasi diceret: Non, quia alius *homo non dabit placationem suam*, sicut prius.

Vel hîc ostenditur vera remedia esse omissa, sicut diuisum fuit. Et hîc duo ostendit. Primò remedium veræ pœnitentiæ, & afflictionis voluntariæ. Secundò eleemosynæ. *Et pretium redemptionis.* Dicit sic: Non valebunt æstimata remedia, & etiam omittunt vera, quia talis *non dabit Deo placationem suam*, veram scilicet pœnitentiam, & afflictionem, vnde placetur Deus. *Iob* 33. Consumpta est caro à suppliciis pœnitentiæ, reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. *Eccles.* 12. Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentis.

9. *Et pretium redemptionis.* Hîc omissio eleemosynæ. Quasi diceret sic: Non dabit placationem, & etiam *non dabit pretium redemptionis animæ suæ*, scilicet eleemosynam. *Prouerb.* 13. Redemptio animæ viri, propriæ diuitiæ. Et misericordia & veritate redimitur iniquitas.

Laborabit in æternum. Hîc tertium, in quo subiungitur de pœna, ex quo præcessit de culpa, & de remediorum carentia. Et primò tangitur pœnæ æternitas in generali. Secundò magis specificatur per partes. *Non videbit interitum.* Dicit ergo: Sic nulla remedia, & præcessit culpa, & propter hoc, *laborabit in æternum. Iudith.*16. Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in æternum.

10. *Et viuet adhuc in finem*, veniens, id est, postquam finierit vitam istam, adhuc redibit ad vitam, & remanebit, & viuens anima non simul cum corpore interibit, sicut dicunt illi *Sap.* 2. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus quasi non fuerimus. Et infra: Extinctus cinis est corpus nostrum. Sed non est ita. *Iob* 20. Luet quæ fecerit omnia, nec tamen consumetur. Nec est iniustitia, si pro temporali culpa puniuntur æterna pœna pluribus rationibus. Primò quia emptio momentanea vim dat perpetuum possidendi. Sed diabolus momentanea delectatione emit animam. *Prou.* 10. Cor impiorum pro nihilo venundabitur. *Isa* 50. Iniquitatibus vestris venúdati estis. Item casus in puteum est momentaneus, sed detentio est perpetua sine omni iniuria. Sed *Iob.*21. In puncto ad inferna descendunt. *Amos.* 8. Cadent & non resurgent vltrà. Item nulla iustitia reddit æqualem culpæ pœnam nisi fortè lex talionis. *Aug. de ciuitate Dei. lib.*21. *cap.*11. Genera pœnarum in legibus esse scripsit Tullius, damnum, vincula, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Nulla harum est quæ maior non sit, quam culpa, nisi forte talionis. Item culpa durat in æternum: *Ierem.* 30. Insanabilis est dolor tuus, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter hoc duratura est pœna tua. Item destruit in se bonum, quod in eo æternum permaneret; ergo iusto iudicio æternaliter puniendus. *Aug.* Malo dignus est æterno, qui in se bonum perimit, quod potuit ei esse æternum.

Infinita pœna æterna multis rationibus ostenditur.

11. *Non videbit.* Hîc secundo determinantur pœnæ quæ supersus tactæ fuit quasi in generali. Et primò agitur de pœna corporali. Secundò de mentali, ibi, *Sicut oues in inferno.* Tertiò de pœna coniuncti, ibi, *Et dominabuntur.* Item quia sicut corpus amauerat tria, carnem, possessionem quæ mutiebat illam, & memoriæ perpetuitatem, propter hoc tria dicuntur. Primò separatio animæ à carne inopinata.

Enumeratur pœna damnatorum tres, quæ ad corpus, possessiones, & nomen pertinent.

pinata. Secundò ſeparatio inopinata à poſſeſſione, ibi, *Et relinquent.* Tertiò monſtratur memoriæ inutilitas, *Tabernacula eorum.* In prima tria. Primo negligentia cogitandi de fine proprio, & morte. Secundò cauſa quare negligit. *Cum viderit.* Tertiò mors inſperata æterna. *Simul ſapiens.* Dicit ergo: Sic punientur mali, & tamen inſipiens, & peccator *non videbit*, id eſt, non attendet aut cogitabit, *interitum*, verum ſcilicet gehennæ, de quo *Prou.*1. Ego autem in interitu veſtro gaudebo. *Prou.*23. Callidus videt malum, & abſcondit ſe: ſtultus tranſibit, & confidit. *Iſa.*47. Veniet repentè ſuper te miſeria quam neſcis. Et tunc curabunt miſelli, qui modo nec cogitare volunt. *Eccleſ.*27. Repentino interitu ſuo mirabuntur. Propter hoc bene dicitur *Deut.* 32. Vtinam ſaperent, ac intelligerent, & nouiſſima præuiderent.

Cum viderit, id eſt, quia videt *ſapientes morientes*, ſicut ſtultos. Et notatur *Gloſſa* dicens, Si ſapiens, &c. *Sap.*4. Videbunt finem ſapientis, & non intelligent quid cogitet de illo Deus. In tenebris enim ſunt, & nihil vident. *Eccl.*2. Oculi ſapientis in capite eius: ſtultus autem in tenebris ambulat.

Sed quid tandem *inſipiens*, qui ſibi non præcauet in futuro, *& ſtultus*, qui neſcit in quo malo ſit? *Peribunt*, & hoc *ſimul*: vnus alium liberare non poterit. *Inſipiens*, qui nec præſentia mala attendit, nec futura, ſed ſicut brutum ſequitur ſuas voluptates. *Prou.*7. Statim ſequitur eam quaſi bos ductus ad victimam. *Et ſtultus*, qui bene mala præuidet, ſed non cauet. *Num.*23. Qui cadens apertos habet oculos. *Ierem.*49. Inutilis facta eſt ſcientia eorum. *Peribunt. Baruch* 3. Quia non habuerunt ſcientiam, peribunt propter inſipientiam ſuam. Peribunt autem non illa communi morte, qua alij, ſed æternaliter. *Iob* 4. Quia nullus intelligit, in æternum peribunt. *Ierem.*20. Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium ſempiternum, quod nunquam delebitur.

12. *Et relinquent alienis.* Hic inopinata ſeparatio à poſſeſſione: & dicuntur duo. Primò dicit tales poſſeſſiones perdituros. Secundò nunquam recuperaturos. *Et ſepulchra eorum.* Dicit ego: Sic peribunt. Sed quid fiet de diuitiis, quibus tanto amore inhærebant, & in quibus gloriabantur: Reſp. *Et relinquent diuitias ſuas*, propter quas acquirédas multiplicites peccauerunt. *Ier.*17. Fecit diuitias, & non in iudicio in medio dierum ſuorum derelinquet eas, & in nouiſſimo ſuo erit inſipiens. Et dicit *ſuas*, quas ſibi apparauerunt, non aliis communicauerunt, contra illud *Hebr.*13. Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuiſci 1. ad *Cor.*10. Nemo quod ſuum eſt quærat. Sed quomodo dicit alienis? Nonne relinquent eas filiis ſuis, vel conſanguineis? Reſp. Proximus eſt, qui tibi prodeſt. *Luc.*10. Quis tibi videtur proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? Qui fecit miſericordiam cum illo. Si ergo conſanguinei nihil tibi mortuo profunt, certum eſt quod non ſunt proximi, ſed alieni valdè.

Et ſepulchra. Ecce, quaſi non videbunt ad illas: nam & ſepulchra eorum ſunt *domus illorum* non ad modicum tempus, ſed *in æternum*, totius huius temporis. Vel ſecundum aliorum opinionem, ſunt domus æternæ. Et nota, quòd dicit ſepulchra pluraliter, propter triplicem ſepulturam malorum. Primò ſepelitur corpus in terra. *Geneſ.*25. Abraham ſepeliuit vxorem in agro. *Eccl.*40. Iugum graue ſuper filios Adam, à die exitus ſui de ventre matris ſuæ, vſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium. Secundò ſepelitur anima mortua peccato in ſuo corpore, quod dicitur ſepulchrum ratione fœtoris, quem exhalat ab anima intus mortua. *Pſal.* Sepulchrum patens eſt guttur eorum. Tertia verò eſt coniectio in infernum. *Iob* 21. Ipſe ad ſepulchrum ducetur, ad infernum, & in congerie mortuorum vigilabit. *Triplex malorum ſepulchrum.*

Tabernacula eorum. Hic tertium memoriæ inutilitas: & dicuntur duo. Primò tangit memoriæ diuturnitatem. Secundo huius memoriæ inutilitatem. *Homo cum in honore eſſet.* In prima primò tangit vim affixam tectis. Secundò terris. *Vocauerunt.* Dicit ergo: Sic non proſunt diuitiæ: & etiam *tabernacula eorum*, in quibus modicum valdè. *Iſa.* 28. Modicum ibi, modicum ibi. *In progenie & progenie* altera ſunt duratura tanquam palatia & domus fortiſſimæ, tranſeuntes à progenie filiorum vſque ad progeniem neporum eorum æſtimatione: ſed non eſt ita: imò valde cito deſtruentur illa. *Iob* 21. Vbi eſt domus principis? & vbi tabernacula impiorum? *Mat.* 23. Videtis has magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.

Vocauerunt, id eſt, vocari fecerunt, *nomina ſua*, memoriam ſcilicet ſuam, per illa tabernacula *in terris ſuis*: quia non potuerunt in terris alienis, in quibus libentius feciſſent, ſi potuiſſent. Vel ita: *Vocauerunt nomina ſua*, id eſt, vocabilia fecerunt, & non modo in terris ſuis, ſed in modis diuerſis. *Ierem.*17. Recedentes à te in terra ſcribentur. Vel ſic ſecundum literam *Auguſt.* Sic tabernacula durabunt, & *inuocabunt* hæredes *nomina ſua*, patrum ſcilicet, in ſepulchris: illuc enim veniebant hæredes, & ibi inuocabant patres, & eis cantabant, & ſe inebriebant. Hunc errorem vult tangere *Eccleſ.* 30. Quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro. *Tob* 4. Panem tuum & vinum tuum, ſuper ſepulchrum iuſti conſtitue.

Et homo cum in honore eſſet. Hic ſecundum, 13.
in quo oſtendit memoriæ huius inutilitatem. Et hoc facit primò reprehendendo ignorantiam talia quærentium, ex qua proceſſit demum culpa, quam efficit, ibi, *Hæc via illorum.* In prima oſtendit primò perditam in talibus naturalem ſublimitatis intelligentiam. Secundò adeptam cum infimis æqualitatem. *Comparatus eſt.* Dupliciter autem legitur primum: quia primò prout *intellexit*, eſt verbum abſolutum, vel vt tranſitiuum ſecundo. Primo modo ſic: Has memorias quærunt, ſed *bonè*, hoc faciendo, *non intellexit*, non intelligenter egit: & hoc cum potius regnum Dei quærendum eſſet, ſecundum illud *Matth.* 6. Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Et tamen intelligenter agere debuiſſet, *cum in honore eſſet*, conditus, ſcilicet intellectu, potentia, & imagine Dei, *Geneſ.*1. Faciamus

mus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.

Vel ſic: Ita homo intendit vanis iſtis ſepulchris, & tabernaculis ad ſui memoriam fabricandis: nec Deo imputandum, ſed ſibi, quia *homo cum in honore eſſet*, factus ſcilicet ad imaginem Dei, *non intellexit* habere ſe hunc honorem. *Sap.*2. Non iudicauerunt honorem animarum ſuarum. *Comparatus eſt iumentis inſipientibus*, id eſt, in inſipientia, contra illud in *Pſal.* Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. *Et ſimilis factus eſt illis*, in affectu propter concupiſcentiam voluptatis. *Ierem.* 6. Equi amatores in fœminas, & emiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.

Triplex homini præſentis ſæculo amiſſa.

Et nota, quod eſt triplex honor hominis. Primus, quia intellectu perfectus. Plantis enim Deus dedit animam vegetatiuam, brutis ſenſitiuam, ſed homini intellectiuam. *Seneca ad Lucil.* Quibuſdam animalibus ſeruilem, quibuſdam pauidum, nobis autem excelſum & glorioſum dedit ſpiritum, ſic excelſum vt præcedat omnem aliam creaturam, ſolo Deo inferior. Idem *Seneca*, Homo ratione antecedit animalia, deos ſequitur. Secundus eſt, quòd ſit omnibus animalibus perfectior. *Geneſ.* 2. Et præſit piſcibus maris, & animantibus terræ, & volatilibus cœli. *Pſal.* Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues, &c. Tertius, quòd ſtatura erectus. *Seneca ad Luc.* Natura vultus meos erexit ad cœlum, & quicquid magnificum, mirumque fecerat, videri à ſuſcipientibus voluit. Primum amiſit. *Non intellexit*, inquit. Et ſecundum. *Comparatus eſt iumentis inſipientibus*, non fatis maior. Et tertium. *Similis factus eſt illis*, ad terrena inclinatus ſicut illa.

14. *Hæc via illorum ſcandalum ipſis.* Hic ſecundum, in quo tangit culpam quam facit prædicta ignorantia. Et primò propriam culpam. Secundò alienam. *Et poſtea.* Dicit ergo: Sic facti ſunt vt iumenta inſipientes. *Hæc via*, vita brutalis ſcilicet, quam ducunt, & bonam credunt. *Prouerb.* 16. Eſt via quæ videtur homini recta, &c. *Illorum*, non Dei, nec bonorum, qui dicunt illud. *Pſal.* Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras. *Scandalum* eſt *ipſis*, id eſt, præcipitat in culpam ipſos ſcandalizantem & torquentem propter conſcientiæ remorſum. *Pſal.* Fiat menſa illorum coram ipſis in laqueum, &c. *Eccl.*22. Via impiorum complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ.

Et poſtea in ore ſuo. Hic ſecundum, ſed legitur quadrupliciter. Duobus modis ſecundum noſtram literam. Duobus ſecundum aliam. Primo modo ſic: Ita torquentur de mala vita ſua, ſed *poſtea complacebunt* aliis: & adiungent ſe eis alij vt ſimiles fiant. Et hoc *in ore ſuo*, eis ſuauia loquentes, & eos attrahentes. *Thren.* 4. Sed & lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos ſuos. Sed *Prouerb.* 1. dicitur: Fili, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Vel ſic: Ita torquentur de mala vita ſua, *& tamen poſtea complacebunt*, aliis, id eſt, quaſi placatos & quietos ſe reddent aliis. Et hoc, *in ore ſuo*, loquente ſimulatè. *Iſa.* 32. Cor eius faciens iniquitatem, vt perficiat ſimulationem.

Duobus modis legitur ſecundum aliam literam, quæ talis eſt: *Et poſtea in ore ſuo benedicent.* Quaſi diceret: Tales, & ita afflicti erunt intus, & tamen poſtea *in ore ſuo benedicent*, Dominum, vt ſanctos & bonos ſe ſimulent. *Iſa.* 29. *Matth.* 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Vel ſic: Tabernacula ædificauerunt ſibi, & ſepulchra, *& poſtea*, & poſt hæc proſpera, *benedicent* Deum. Et hoc, *in ore ſuo. Zachar.* 11. Benedictus Deus, diuites facti ſumus. In prima notatur aliorum ſtimulatio ad peccandum. In ſecunda ſimulatio quietæ mentis. In tertia ſimulatio ſanctitatis. Et in quarta gratitudo in proſperitate, in culpis, & temporalibus bonis.

Sicut oues in inferno. Hic ſubiungitur de pœna malorum mentali. Et primò tangitur eorum inopinata damnatio in inferno. Secundò indeficiens afflictio, ibi, *Mors depaſcet.* Primum legitur tribus modis. Vno modo ſecundum literam aliam. Duobus ſecundum noſtram. Primo modo ſic: Ita ſe iactant ſe eſſe in bono ſtatu, ſed ipſi *poſiti ſunt*, mente, *in inferno.* Sicut boni ponuntur mente in cœlo. Ad *Philip.* 3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Nec mirandum ſi dicuntur eſſe poſiti mente in inferno, quia *Baruc.* 3. Deputatus eſt cum deſcendentibus in infernum. *Eccleſ.* 51. Vita mea erat appropinquans in inferno deorſum. Ipſi, dico, exiſtentes *ſicut oues* ignauæ, & ignaræ. *Pſal.* Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. *Mors*, id eſt, diabolus, qui mors dicitur. *Oſee* 13. Ero mors tua ô mors: ſicut Chriſtus vita. *Ioan.* 14. Ego ſum via, veritas, &c. Eſt eis paſtor peſſimus & ſeductor. *Ierem.* 50. Paſtores eorum, dæmones ſcilicet, ſeduxerunt eos, quia ducunt ad paſcua miſerabilia, vbi non eſt cibus, apud inferos ſcilicet. *Eccleſ.* 14. Non eſt apud inferos inuenire cibum. 15.

Secundum noſtram ſic: *Poſiti ſunt*, id eſt, ponentur poſt mortem *in inferno ſicut oues*, à quibus etſi auferatur lana, manet tamen ſubſtantia. Sic etſi infligatur pœna, manet tamen natura. *Iob* 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur. *Mors*, id eſt, infernalis pœna. *Apocal.* 20. Pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, hæc eſt mors ſecunda. *Depaſcet eos*, deorſum paſcet: vt ſemper renaſcantur, & renouentur ad pœnam, ſicut herba ad paſtum. *Iob.* 33. Conſumpta eſt caro eius à ſuppliciis, reuertatur ad dies adoleſcentiæ ſuæ.

Tertio modo quantum ad vltimam partem ſic: *Mors*, id eſt, diabolus, *depaſcet eos*, id eſt, de pœna ad pœnam, quaſi de paſcuis ad paſcua ducet. *Iob* 24. Tranſibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium.

Et dominabuntur eorum. Hic ſubiungitur de pœna coniuncti: & eſt duplex. Primo inimicorum ſuper illos ſublimatio in iudicio. Secundò ſumma illorum humiliatio in inferno, ibi, *veteraſcet auxilium.* Legitur autem tripliciter. Secundum noſtram literam dupliciter. Vno modo ſecundum aliam. Dicit ergo: Sic affligentur in corpore & in anima, *iuſti*, quos mali

mali reputant inimicos,& qui erant inimici eorum, *dominabuntur eorum*, vel *eis*, vt habet *Augustin.* quia iudicabunt eos. *Malach.*3. Calcabitis impios cum fuerint sicut puluis, vel cinis, sub planta pedum vestrorum *Sap.*3. Iudicabunt Sancti nationes. Et hoc *in matutino*, in die iudicij. *Cassiod.* Quando iam beatitudinis claritas aperitur, & inchoat esse dies qui nulla nocte finitur. Nunc quidem nox est,quia corda latent: sed tunc erit dies, quia corda patebunt. *Matth.*10.Nihil opertum,&c.

Et auxilium eorum. Hîc lectura triplex. Primò sic: *Et auxilium eorum*, à gloria eorum habitum, quam habebant, aut de virtute, aut de diuitiis, aut de carnalibus amicis, *veterascet*, id est, annihilabitur. Ad *Hebr.* 8. Quod antiquatur & senescit, prope interitum est. *In inferno. Prou.*10. Spes impiorum peribit. *Isa.* 30. Ægyptus frustrà, & vanè auxiliabitur. Vel sic: *Auxilium eorum veterascet in inferno*,annihilabitur, vt omninò multum sit. *Isa.*10. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis desuper venientis. Ad cuius confugietis auxilium, &c. Et hoc, *à gloria eorum*, quam tantam habuerunt in mundo. Quasi diceret: De tanta gloria deuenient ad tantam ignominiam.*Osee* 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. *Apocal.* 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit,tantum date illi tormentum & luctum.

Alio modo secundum literam *Cassiod. Auxilium eorum veterascet*, annihilabitur scilicet sicut prius. Et *à gloria sua* expulsi sunt,non portabunt illam secum: quippe infra in eodem *Psal.* Cum interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius. *Iob* 18. Expellet eum de luce gloriæ suæ in tenebras infernales.

16. *Veruntamen Deus redimet.* Hîc secundum, in quo præmissa dura comminatione malis, consolatur bonos, & dupliciter. Primò consolatur eos contra dæmones nitentes trahere ad æternam damnationem. Secundò contra homines immittentes tentationem occasionaliter, ibi,*Ne timueris.* In prima tria. Primò liberatio à dæmone. Secundò de quo erit illa liberatio. *De manu.* Tertiò modus. *Cum acceperit me.* Dicit ergo: Sic fiet malis: *Veruntamen Deus redimet animam meam*, pretio vitæ & sanguinis proprij. *Apoc.*5. Occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo.Sed nũquid de aliquo patuo malo? Non. Imo *de manu inferi*,id est, de potestate diaboli, qui omnes detinebat in limbo ante aduentum Christi. *Isa.*10. Sicut colliguntur ova quæ derelicta sunt, sic vniuersam terram ego congregaui, & non fuit qui moueret pennam, & ganniret. Et hoc, *cum acceperit me*, carnem ex me. *Ioan.*1. Verbum caro factum est. Ad *Hebr.*2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

Nota hoc ersa custodiri annuntiationis & assumptionis mysterium.

Hîc est thema in annuntiatione Dominica, & passione, quando simul concurrunt. In hac enim die duo magna & stupenda facta sunt, scilicet Filij Dei incarnatio. *Cum acceperit me.* Et humani generis redemptio per passionem. *Deus redimet animam.* Vtrumque notatur.Associatio enim dicit cum de duobus similiter. *Luc.*1. Visitauit, carnem assumendo, & fecit redemptionem, mortem sustinendo. Ad *Phil.*2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, in incarnatione. Et post, factus obediens vsque ad mortem. Magna dignatio! Primum dignatur accipere, nouissimum primus, altissimus infimum, dignissimus vilissimum,ditissimus pauperrimum: & tu de primo fias vilissimus, de alto infimus, de digno vilissimus, de diuite egenus, & sic rependes ei vicem. Et sic retribues ei. *Psal.* Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

17. *Ne timueris cum dives.* Hîc secundum,consolatio contra homines immittentes tentationes occasionaliter. Tentari enim potest iustus dupliciter.Primò de malorum prosperitate. Secundò de laudata eorum sanctitate, & felicitate. Contra primum consolatur primò.Secundò contra secundum, ibi, *Anima eius in vita.* In prima duo. Primò præmittit malorum prosperitatem, quæ turbat iustos. Secundò subdit ablationem illius prosperitatis, ibi, *Qui cum interierit.* Et tangit primò eorum prosperitatem consistentem in diuitiarum copia. Secundò consistẽtem in dignitatum copia. *Et cum multiplata.* Dicit ergo:Sic redimeris sicut & ego:& si bonus pauper es tu, *ne timueris*, te amisisse omnia, & Deum non curare, quia, *cum dives factus fuerit homo* malus, in malum sicut 1. ad *Corinth.*3. Cum sint inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Ne dicatis illud *Malach.*3. Vanus est qui seruit Deo? & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius?

Et dicit, *Dives factus*, non natus,sed pauper & miser 1.ad *Timoth.*6.Nihil intulimus in hunc mundum,haud dubium,&c. *Iob.*1.Nudus egressus sum de vtero matris meæ, &c. Sed quia diuitias possunt habere viles personæ, subdit: Et ne timueris. Repete: *Cum multiplicata fuerit gloria domus eius*, quæ consistit in honoribus & dignitatibus sæculi. *Ezech.* 27. Replera est, & glorificata nimis in corde maris, id est, mundi.

Non est curandum pauperi iusto si diuitiæ multiplicantur iniusto.

Et nota, quòd non est curandum pauperi iusto, si diuitiæ & gloria multiplicantur iniusto. Primò: quia beneficium est siniſtræ.*Prou.*3. In siniſtra illius diuitiæ, & gloria. *Eccles.*20. Non zeles gloriam & opes peccatoris. Item malis conferuntur. *Psal.* Qui oderunt te, extulerunt caput. *Iob.* 21. Abundant tabernacula prædonum.Item maiora eis reseruantur. *Matth.* 5. Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Luc.*12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Item frequenter ipsi iusto, ab ipso diuite ista congregantur. *Iob.*27. Si comportauerit quasi terram argentum, & congregauerit quasi lutum vestimenta, iustus quidem vestietur eis, & innocens argentum diuidet.

18. *Quoniam cum interierit.* Hîc secundum, in quo subiungit prosperitatis ablationem. Et primò tangit ablationem rerum. Secundò dignitatum. *Nec descendet.* Dicit ergo: Ne timueris, *quoniam cum interierit*, homo ille,non enim mortem tollunt diuitiæ. *Eccles.*10. Rex est hodie, & cras morietur. Imò reddunt amariorem valde. *Eccles.* 41. O mors quam amara est memoria tua homini iniusto,& habenti pacem in substantiis suis.

Non sumet omnia. Negatio totum negat, id est,

est,nulla secum sumet. *Iob* 27. Dives cum dormierit, nihil secum aufert. 1. ad *Timoth.* 6. Nihil tulimus, in hunc mundum, haud dubium; quod nec quicquam auferre poterimus.

Nec descendet cum eo gloria eius, in inferno. *Cassiodor.* Descender sine turba satellitum, sine præsumptione gazarum. *Abac.* 2. Repletus est ignominia pro gloria. *Osee.* 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Sed nunquid secum portat ornamenta quibus inuoluitur, & expensas, quæ fiunt in sepulchris? Nullo modo. *Augustin.* Certè nec quæ tollit sepultura, secum sumet mortuus. Et *Cassiodor.* Aliud secum non portat, nisi vnde valeat ardere, peccata, secundum illud. *Apocal.* 14. Opera enim illorum sequuntur illos.

Tria diuiti morienti valde grauia.

Tanguntur ergo tria valde grauia diuiti morienti. Priuari amatis temporalibus. *Non sumet omnia. Isa.* 7. Ablata est messis in die hæreditatis, & dolebat grauiter. Aliud quod est grauius, scilicet à corpore separari, quod tangit cum dicit: *Cum interierit. Eccles.* 41. O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis. Tertium quod est grauissimum: in gehennam mitti: cum dicit. *Nec descendet cum eo.* In hoc enim innuitur quod descendet. *Iob* 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et verè est hoc grauissimum, quia ibi sicut dicit *Iob* 20. Arctabitur & æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.

19. *Quoniam anima eius.* Hîc secundum, quod pertinet ad consolationem super falsa laude de sanctitate. Tangit autem primò exhibitam laudem malis. Secundò causam, scilicet simulatam sanctitatem, ibi, *Confitebitur.* Tertiò veram illorum malitiam, ibi, *Introibit vsque in progenies.* Quartò pœnam condignam. *Et vsque in æternum.* Dicit ergo: Descendet sine gloria, *quoniam anima eius*, id est, sensualitas, *benedicetur*, ab ipso. Primò *in vita eius*, benedictione siniſtræ, habet enim Hebraica veritas, *Anima sua in vita sua benedicet*, secundum illud. *Luc.* 12. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Ista benedictio maledictio est. *Matth.* 16. Qui vult animam suam saluam facere, perdet eam. Sed si dispergeret, tunc ille verè benediceretur. *Prou.*11. Benefacit animæ suæ vir misericors. Vel *benedicetur*, id est, laudabitur ab aliis secum comedentibus, & cum eo luxuriantibus, & ei adulantibus. *Hieronym.* Victus & vestitus sæpè proferunt non de bene viuente, sed de bene pascente sententiam. *Eccles.* 20. Qui edunt panem illius, falsæ linguæ sunt.

Confitebitur. Hîc tangit causam, quare sic laudabitur anima eius: & hoc *quoniam confitebitur tibi.* Vel ideò etiam descendet, *quoniam confitebitur*, tunc *tantum cum benefeceris ei*: laudant enim in prosperis tantum, non in aduersis. *Zachar.* 12. Benedictus Deus, diuites facti sumus. Sed si aduersitas aduenerit, tunc blasphemant. *Isa.* 8. Cum esurierit, irascetur, & maledicet regi suo. *Psal.* Si vero non fuerint saturati, & murmurabunt.

20. *Introibit vsque in progenies.* Hîc ostendit veram illorum malitiam. Quasi diceret: Ideo etiam descendet in infernum gloria eius cum eo, quoniam *introibit*, affectionis & operationis pedibus, *vsque in progenies patrum suorum*, de quibus. *Thren.* 4. Patres nostri peccauerunt & non sunt. *Cassiodor.* Patres appellauit, non tantum ex semine carnis, quantum quos morum imitatione sequuti sunt. *Matth.* 23. Implete mensuram patrum vestrorum. *Ierem.* 11. Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores. Imò in 7. cap. Induruerunt ceruicem suam, & prius operari sunt quam patres eorum.

Vsque in æternum. Hîc quartum, in quo subiungit illorum pœnam condignam. Primò ergo tangitur pœnæ durabilitas. Secundò dignitas. *Homo cum in honore*, Dicit ergo: Sic imitabitur patres in malo, propter quod *non videbit lumen*, de quo *Eccles.* 11. Dulce lumen & decorum oculis. Et hoc, *vsque in æternum. Eccles.* 36. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei, vt nunquam reuertatur. *Iob* 15. Non credit quod possit reuerti de tenebris ad lucem. Et meritò, quia sic voluit esse in interioribus tenebris culpæ, erit tunc in exterioribus pœnæ. *Matth.*25. Proiicite eum in tenebras exteriores. Si enim sit ibi ignis, nihilominus tenebræ: erit enim afflictiuus, non tamen illuminatiuus. *Iob* 18. Lux impij extinguetur, nec splendebit flamma eius.

21. *Homo cum in honore.* Hîc secundum, in quo ratio pœnæ, quæ tangitur duplex. Naturalis similitudinis desertio, & inferiorum monstruosa similitudo, ibi, *Comparatus est.* Ait ergo: In æternum non videbit lumen. Et meritò, quia *cum esset in honore* temporalis fortunæ. *Homo* ille, *non intellexit*, quod est valdè honorabile. Quasi diceret: Honor temporalis fortunæ, priuauit eum honore maiori, ne scilicet intelligeret. *Isa.* 56. Speculatores eius in honoribus constituti, cæci omnes.

Comparatus est iumentis insipientibus. Psal. Vt iumentum factus sum apud te. Imò minus quam iumenta. *Iob* 12. Interroga iumenta & docebunt. Ecce assimilatio, imò minoratio in intellectu.

Et similis factus est illis, in affectu. Magna est verecundia à consortio Angelorum transire ad similitudinem pecorum. *Isa.*2. Incuruabitur homo, & inclinabitur sublimitas virorum. Et nota, quòd similis factus est equo per luxuriam. *Ierem.* 5. In domo meretricis luxuriabantur equi amatores, in fœminas. Vitulo per gulam. *Ierem.* 50. Effusi estis sicut vituli super herbam. Tauro per superbiam. *Eccles.*6. Non te extollas in cogitatione tua sicut taurus. Lupo rapaci per auaritiam. *Ioan.* 10. Lupus rapit, & dispergit oues. *Genes.* 49. Benjamin lupus rapax, &c. *Ezech.* 22. Principes eius[illegible]dem in medio eius: quasi enim lupi rapientes prædam. Serpenti per iram. *Psal.* Furor illis secundum similitudinem serpentis. *Chrisost. super Matth.* Si enim vt lupus, irascaris vt serpens, qualiter potero cum hominibus numerare? Asino per pigritiam & acediam. *Iob.*1. Boues arabant,laborando,& asinæ pascebantur iuxta illos, nihil faciendo. Draconi qui est fera pessima, per inuidiam. *Gen.*37. Fera pessima deuorauit filium meum Ioseph, &c.

Peccatur bruti vario simili.

In

IN XLIX. PSALMVM.

Psalmus Asaph.

1. *Deus deorum Dominus loquutus est.* In præcedenti Psalmo actum est de miseria, terrena diligentium, & illis adhærentium. Sed posset aliquis quærere, quando hæc fient? propter quod consequenter agitur de tempore in quo fient, scilicet de aduentu secundo Christi, in quo iniqui potissimè puniuntur, & per consequens etiam de primo aliquid tangitur. Item amatoribus terrenorum talia comminatur Deus, qualia præcesserunt. Lex quæ terrena promittebat, euacuanda constat, scilicet vetus lex: & lex laudis diuinæ & amoris, per quam acquirantur cœlestia, substituenda: & de hac mutatione legis veteris in legem diuinæ laudis agitur in hoc Psalmo.

Argumentū Psalmi, ad-uētum Christi indicis & mutatio legis veteris in nouam.

Præponitur autem titulus huic Psalmo: *Psalmus Asaph. Asaph* fuit de principibus cantorum constitutorum à Dauid 1.*Paral.*6. Isti sunt quos constituit Dauid super cantores. Et post pauca tangitur, & nominatur Asaph. Et 16. Dereliquit ergo ibi coram arca Domini Asaph, & fratres eius vt ministrent ibi. Sed cum in hoc Psalmo agatur de terribili aduentu Christi, scilicet secundo, quomodo cum magis ab actu intitulandus esset Psalmus, dicitur Psalmus Asaph, qui cantor erat? Et potest dici, quod non proponitur Asaph in titulo ratione officij, sed ratione interpretationis: interpretatur enim congregatio Latinè, Synagoga Græcè. Quasi diceret: Hic Psalmus conuenit Asaph, Synagogæ scilicet Iudæorum, vt ipsum cantent, vt testimonium perhibeant, non vnus homo Iudæus, sed tota congregatio bonorum, de legis transmutatione. *Leuit.* 19. *Deut.* 19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Ad *Roman.* 8. Duorum hominum testimonium verum est. Quantò ergo fortius congregationis totius? Item si tangatur de aduentu secundo qui erit terribilis, hoc est verum, malis: sed plenus bonis gaudio. Alibi in *Psal.* Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Et alibi, Montes exultauerunt à conspectu Domini, quia venit. Et rursus: Lætabitur iustus cum viderit vindictam.

Psalmus autem diuiditur secundum quod iam quodammodo patere potest ex dictis. Cum enim agat de mutatione veteris ritus in obsequium laudis, hæc autem mutatio nullo modo debeat esse sine authoritate maiori, dicuntur tria. Primò describitur magnificentia Auctoris huius mutationis. Secundò subiungitur repudiatio antiquæ venerationis Dei, ibi, *Audi populus meus.* Tertiò exigitur ab hominibus sacrificium oris, hoc est, laus, ibi, *Immola sacrificium laudis.* In prima tria secundum tria, per quæ describit magnificentiam Auctoris. Primò tangitur eius dignitas. Secundò benignitas, ibi, *Et vocauit terram.* Tertio potestas. *Deus manifestè.*

Dicit ergo: *Deus*, Christus, *deorum*, factor. Magna dignitas: facit enim homines deos, alioquin non diceretur in *Psal.* Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes. Et alibi, Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Et iterum, Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. In exultatione vt illos Deos faceres, sicut est alibi: Nimis honorati sunt amici tui Deus. *Dominus* dominantium *Apoc.* 19. *loquutus est*, primò per præcones, & postea per seipsum. Loquitur Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Ergo filius loquutus est. Alibi dictum est quot modis loquitur Deus. Sed hîc notandum, quòd est Deus natura, & non habet plurale. *Exod.* 20. Audi Israël: Dominus Deus tuus, Deus vnus est: Nuncupatiuè. *Ierem.* 10. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra. Adoptione per gratiam, iusti. *Psal.* Ego dixi: Dij estis, &c. Vnione cum diuina natura, sicut solus Christus Deus dicitur. *Ioan.* 20. Deus meus, & Dominus meus, dixit Thomas palpato latere. Miraculorum operatione. *Exod.* 7. & 8. Constituam te Deum Pharaonis. Potestatis authoritate. *Exod.* 23. Diis non detrahes.

Dei multiplex acceptio.

Et vocauit terram. Hic secundum, in quo tangitur benignitas, & hoc ipso per hoc quod omnes vocauit generaliter: vnde duo dicuntur. Primò, quod vocauit. Secundò vnde incœpit illos vocare. *Ex Sion.* Dicit iterum duo. Primò, quòd omnes vocauerit. Secundò, quòd omnes vniuersaliter, & nullum reliquerit. *A Solis ortu.* Dicit ergo: Sic loquutus est, *& vocauit terram.* Metonymia est, id est, habitatores terræ. *Isa.* 41. Vocans generationes ab initio ego Dominus. Vocauit, inquam, terram per patres antiquos, Patriarchas scilicet & Prophetas. *Ier.* 7. Misi ad vos omnes seruos meos, Prophetas per diem, &c. Item per se, & suos Apostolos & Discipulos. *Sap.* 9. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Modò quasi peremptoriè vocat propemodum nos. *Matth.* 22. Misit hora cœnæ seruos suos, dicere inuitatis vt venirent, quoniam parata sunt omnia. Vocauit sic terram, id est, terrenum hominem, & puluerem, *Deus Deorum*, & contemnit. *Prouerb.* 1. Vocaui, & renuistis.

2. *A solis ortu.* Quasi diceret: Sic vocauit terram, non partem vnam, sed vocauit, *à solis ortu vsque ad occasum*, secundum illud *Isa.* 41. Ab extremis terræ & à loginquis eius ego vocaui te. Et 44. Ab Aquilone congregato te. Dicam Aquiloni, Da, & Austro, Noli prohibere. *Psal.* A solis ortu, & occasu, ab Aquilone, & mari.

Vnde incœpit? *Ex Sion*, quæ superior pars est in Ierusalem, apparuit, supple, toti mundo, *speciu decoris sius*, ipse scilicet speciosus & decorus. *Psal.* Speciosus forma præ filiis hominum. *Cant.* 5. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Ex Sion ergo ad literam incœpit vocatio, quia inde per Apostolos dispersa est in totum mundum, secundum *Isa.* 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Hebraica veritas habet: *Ab ortu solis vsque ad occasum eius, Sion perfecta decore Deus apparuit.*

3. *Deus manifestè veniet.* Hîc tertium, in quo tangitur terribilis potestas: & quia hæc potestas terribilis in iudicio maximè apparebit, describitur hîc aduentus ad iudicium. Et tangit primò terribilem iudicis præsentiam. Secundò assessorem, & iudicandorum affluentiam. *Aduocauit*

uocauit cœlum. Tertio æquissimam eius sententiam, ibi, *Annunciabunt cœli iustitiam.* In prima duo. Primò tangitur iudicis manifestatio. Secundò mundi conflagratio, ibi, *Ignis in conspectu eius.* In prima primò tangitur iudicis manifestatio ad visum. Secundò ad auditum. *Et non silebit.* Dicit ergo: Sic benignus, nec tantum hoc, sed potestate terribilis, quia *Deus noster*, non alius. *Baruch.* 3. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ab eo. Deus, inquam, noster latens in patris dextra. 1.ad *Tim.* 6. Solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Hic, inquam, *Deus noster*, repetit ad maiorem expressionem, *manifestè veniet* ad iudicium. *Apocal.* 1. Ecce veniet in nubibus, & videbit eum omnis oculus. *Augustt.* Venit occultus, vt ante iudicem staret in primo aduentu: sed veniet manifestus, vt de iudicibus iudicet.

Et non silebit, sed auditui se manifestabit, sicut modo silet. Sed quærit *Augustt.* Si modo siler, vnde ergo quæ modo dicimus? vnde præcepta? vnde monita? Supra ibi, Deus deorum Dominus loquutus est. Resp. Et silet, & non silet. Non silet à præcepto, sed silet à iudicio. Sed tunc intonabit illud *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. *Iob* 36. Tonabit Dominus in voce sua mirabiliter. Et 26. Si vix modicam stillam sermonum eius audierimus, tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri?

Ignis in conspectu eius. Hîc secundum: & dicuntur duo. Mundi conflagratio, & seuerorum iudicum circundatio. *In circuitu eius.* Quasi diceret: Sic veniet: *Ignis exardescet*, & hoc ante ipsum. Ignis vrentis & malæ conscientiæ. *Isa.* 33: Concipietis ardorem, & parietis stipulam. Ignis etiam literalis. *Isa.* 56. Ecce Dominus in igne veniet. Quia in igne Dominus diiudicabit. Hic est ignis quo facies mundi conflagrabit. 2. *Pet.* 3. Aduenient dies Domini vt fur. Et infra: Terra autem, & ea quæ in ea sunt, exurentur. Ignem palea timeat, auro quid facit? Alibi in *Psal.* Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit, &c. Sed boni purgabuntur vt aurum. *Num.* 33. Omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur.

Et in circuitu eius. Hîc secundum, scilicet seuerorum iudicum circundatio. Ait enim: Sic ignis exardescet, *& valida tempestas*, seuera scilicet sententia & fortis ad ventilandam illam aream magnam *in circuitu eius.* In Sanctis, qui in circuitu eius erunt: quia cum eo iudicabunt. *Matt.* 19. Cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos, &c. Sed si in circuitu sunt, ergo & à sinistris boni erunt: quomodo ergo vera sunt quæ dicuntur *Matth.* 25. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos autem à sinistris? Responsio est, quòd in circuitu humanitatis Christi erunt Sancti iudicaturi cum eo, sicut hîc dicitur. Quod autem dicitur *Matth.* 25. intelligendum est quantum ad diuinitatem: à dextris enim diuinitatis, scilicet in bonis æternis eius, quæ dicuntur dextera, erunt omnes electi. Vel intelligitur de iudicandis.

4. *Aduocabit cœlum.* Hîc secundum, in quo tangitur affluentia iudicandorum, & assident-

tium. Et primò tangitur multitudo assessorum. Secundò iudicandorum. Et primò malorum. *Et terram.* Secundò bonorum. *Congregate illi.* Legitur autem dupliciter primum. Primo modo sic: Ita manifestè veniet, & veniens *aduocauit*, præteritum pro futuro, id est, aduocabit: & sic etiam habet *Cassiod. Cœlum desursum*, omnes perfectos, qui dicere possunt cum Paulo. Nostra conuersatio in cœlis. ad *Phil.* 3. secum iudicaturos *terram.* Et aduocabit, repete, id est, terrenos iudicandos. *Psal.* Ipse iudicabit orbem terræ, scilicet *discernere*, hoc est, vt discernat, *populum suum* ante se, scilicet saluandos à damnandis, de qua discretione *Matth.* 25. Secundo modo legitur sic: Ipse *veniens desursum*, id est, à Patre. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c. *Aduocabit cœlum*, id est, omnes in fide instructos. *Daniel.* 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. *Et terram*, id est, peccatores, qui sunt terra illa quam serpens comedit. *Genes.* 3. Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. *Discernere*, id est, vt discernat, *populum suum*, bonos scilicet à malis. *Ezech.* 34. Ego iudico inter pecus, & pecus. *Mar.* 13. Separabit bonos de medio iustorum.

5. *Congregate illi Sanctos.* Hîc tangitur de bonis iudicandis: & dicuntur duo. Primò tangit illorum gloriam. Secundò gratiam qua illam meruerunt, ibi, *Qui ordinant testamentum eius.* Dicit ergo: Sic aduocabit assessores, *cœlum*, & malos, *terram.* Et vos ô Angeli, *congregate. Mar.* 13. Mittet Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. *Illi*, ad eum, & ad honorem eius. *Matth.* 24. Vbicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. *Sanctos eius*, omnes in libro vitæ scriptos. *Isa.* 4. Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita Ierusalem.

Sacrificium sumptum quadrupliciter.

Qui ordinant. Hoc legitur quadrupliciter: quia sacrificia appellantur hîc, vel Vetus Testamentum, vel afflictiones, vel actiones bonæ, vel pecudum mactationes. Dicit ergo: Congregate quoscumque Sanctos, maximè tamen illos, *qui ordinant Testamentum eius*, Nouum scilicet, quod illi est proprium, quia ab ipso datum, non ab Angelo. *Luc.* 22. Hic est calix Noui Testamenti: *super sacrificia* Veteris Testamenti, id est, præponunt Nouum Veteri, quod in sacrificiis consistebat. Secundo modo sic: *Qui ordinant Testamentum eius*, vitam scilicet æternam, quam nobis in sacramento dereliquit, *super sacrificia*, super qualescumque afflictiones & passiones quas sustinent in hac vita, dicentes: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. *Rom.* 8. Et rursum 2. *Corinth.* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vel sic: *Qui ordinant Testamentum eius*, præmium vitæ æternæ, vt priùs, *super sacrificia*, super bona opera, & labores sanctos, quibus laborant manus, reputátes minimum quasi laborem vineæ, & non murmurantes contra patremfamilias. *Matth.* 20. Voca operarios, & redde illis mercedem suam. Vel sic: *Qui ordinant Testamentum eius*, opera charitatis, quæ in Nouo Testamento præcipiuntur, *super sacrificia*, super carnis

macerationem, scientes illud *Osee* 6. Misericordiam volo, & non sacrificium, & non scientiam Dei plusquã holocausta. 1. ad *Tim.* 4. Exerce autem te ad pietatem: corporalis enim exercitatio ad modicũ prodest. Pietas autẽ promissionem habet vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

Thema pro festo sanctorum.

Hìc posset esse thema in festo omnium Sanctorum. Indicitur enim nobis solemnitas primò. *Congregate illi.* Secundò: subiungitur ratio quare, ibi, *Qui ordinant.* Et in primo tangitur omnium vna celebritas. *Congregate.* Secundò congregatorum sanctitas. *Sanctos eius.* De primo congregandi sunt ad venerandum, omni veneratione digni. *Psal.* Rectos decet collaudatio. Congregandi etiam sunt ad intercedendum pro nobis, quia quod vni fortè negaretur, omnibus non negabitur. *Matth.* 18. Si duo vel tres in vnum consenserint super terram de omni re quamcumque petierint super terram, fiet illis. Multo fortius si omnes. Item ad imitandum, vt inter tot aliquis inueniatur, quem desideres imitari. *Iob* 4. Voca ergo si est qui respondeat tibi, & ad aliquem sanctorum conuertere. Item ad ostendendum leuitatem cordium nostrorum, qui enim hac die non est deuotus, valde siccus est. *Genes.* 1. Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat arida.

6.

Sententia iudicis.

Et annuntiabunt cœli. Hìc tertium, æquissima scilicet sententia iudicantis, & dicuntur duo. Primò, quòd erit iusta. Secundò ratio quare non potest esse alia. *Quoniam Deus.* Dicit ergo: Sic veniet vt iudicet, & discernat. *Et cœli*, Apostoli, id est, prædicatores sancti, annuntiabunt toti mundo, *iustitiam eius*, id est, sententiam iudicij futuram iustam. *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei, &c. Et *Iob* 26. Spiritus eius ornauit cœlos. *Et annuntiabunt*, supple, securè. *Quoniam Deus iudex est*, qui falli non potest. 2. ad *Corinth.* 5. Omnes nos oportet manifestari, ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in suo corpore, siue bonum, siue malum. *Ierem.* 29. Ego sum iudex, & testis. Et *Iacob.* 5. Iudex ante ianuam assistit. Hic iudex, quem nullus poterit fallere. *Iob* 33. Nunquid decipietur vt homo nostris fraudulentiis? Item hic est iudex, quem nullus poterit effugere. *Psal.* Quoniam neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus, quoniam Deus iudex est. Item quem nullis poterit donis corrumpere. *Prouerb.* 6. Non acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima. *Soph.* 1. Argentum eorum non poterit liberare eos.

7.

Secunda pars Psalmi, mutatio loqui.

Audi populè meus. Hìc secunda pars Psalmi, in qua subiungitur antiquæ venerationis repudiatio: & dicuntur quatuor. Primò sic venerantes secundum antiquum modum attentos facit. Secundò ab hac veneratione, pro leuiori quam habet ad manum, absoluit, ibi, *Non in sacrificiis.* Tertiò talem venerationem omninò respuit, ibi, *Non accipiam.* Quartò rationem, quare respuit, reddit, ibi, *Quoniam meæ sunt omnes feræ.* In prima duo. Primò admonet simpliciter. Secundò persuadet pluribus. *Et loquar Israel.* Primò à sua dulci loquutione. Secundò à loquutionis certitudine. *Et testificabor.* Tertiò ab ipsius loquentis magnitudine. *Deus, Deus tuus.* Dicit ergo: Deus deorum Dominus loquutus est. Et quid hoc? *Audi*, tu qui es *populus meus.* Vel audi *populè meus*, sicut veritas habet Hebraica. Et tangitur qui audiant, & quare, quia eo ipso quod sunt populus eius. *Ioan.* 20. Oues meæ vocem meam audiunt. *Psal.* Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ. *Audi* non tantùm ore corporis, sed intellectus interioris, de qua aure. *Prou.* 18. Sapientium auris quærit doctrinam. Et viteriùs aure affectus, & voluntatis obedientis, de qua in *Psal.* In auditu auris obediuit mihi.

Et *ô Israel*, audi, repetè, *& loquar*, aliter non. *Eccles.* 32. Vbi auditus non est, non effundas sermonem. *Loquar*, ego cuius eloquia dulcissima sunt. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Nec incerta loquar, *& testificabor*, tibi per scripturas, & maximè per miracula. *Ioan.* 5. Si mihi non vultis credere, saltem operibus credite: opera enim quæ ego facio, testimonium perhibent de me. *Ioan.* 3. Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. De scripturis *Ioan.* 5. Scrutamini scripturas, quia illæ sunt quæ testimonium perhibebunt de me. Sed quid testificaberis? hoc, quod ego *Deus* omnium per creationem, sum *Deus tuus* per cultum specialem. *Psal.* Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. *Deut.* 26. Et Deus elegit te, vt sis hodie ei populus peculiaris.

8.

Non in sacrificiis. Hìc absoluit eos à dicta veneratione pro leuiori. Primò ergo dicit, quòd à prædicta & antiqua veneratione absoluit illum populum. Secundò, quòd leuiora, & magis parata requirit, ibi, *Holocausta autem.* Dicit ergo: *Testificabor*, quoniam *Deus, Deus tuus ego sum*, & egò ipse, *non arguam te in sacrificiis tuis* non mihi exhibitis, quia hæc non requiro, talibus fastiditus. *Isa.* 1. Quid mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum. *Ierem.* 6. Non præcepi eis, à die quo eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum. Et *Micheæ* 6. Nunquid poterit Deus placari in millibus arietum? &c. Quasi dicat: Non.

Holocausta autem tua, id est, tui iuris, *semper sunt in conspectu meo*, placentia. Hæc holocausta sunt, ipsa mens pro peccatis tribulata, & contrita. *Cassiod.* Holocaustum est mens nostra, quando diuino amore succensa, peccata sua tribulatione decoquit, & omnia vitia sua cruciatu corporeo exusta consumit. *Psal.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus. *Leuit.* 6 Hæc est holocausti forma: Crematibitur in altari tota nocte, id est, durante tenebra culpæ. Per sacrificium significatur pœnitentia singularium, non tantùm in mundo corpore existentium, sed mente propriam voluntatem retinentium, sed difficile, quod tale sacrificium placeat, quia sine igne charitatis offertur. 1. *Ioan.* 2. Si quis non diligit, non est charitas Dei in illo. Sed holocaustum vbi tota voluntas Deo igne charitatis annihilatur, & incineratur per humilitatem. *In conspectu Dei sunt semper*, per placentiam, quia vbi amor, ibi oculus. *Isa.* 49. Ad quem respiciam nisi

nisi ad pauperem spiritu, & trementem sermones meos ? *Isa.* 58. Quare ieiunauimus & non aspexisti ? Resp. In die ieiuniorum vestrorum inuenitur voluntas vestra in vobis, &c.

9. *Non accipiam de domo tua.* Hic prædictorum venerationem omninò respuit, & illam quæ offertur de præsepio; & illam quæ de agno. *Nec de gregibus.* Dicit ergo: Sic per omissa sacrificia non argueris, & nunquid si offerantur Domine acceptabis? Non. Et hoc est: *Non accipiam de domo tua*, de præsepio tuo, *vitulos* in sacrificium, id est, non acceptabo, & hoc reiicio. *Isa. vlt.* Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum. Et dicit *de domo tua*, ad differentiam multorum aliorum, scilicet vitulorum; non domorum, sed labiorum. *Osee vlt.* Reddemus vitulos labiorum nostrorum. *Nec de gregibus tuis*, existentibus in pascuis; *hircos. Isa.1.* Sanguinem hircorum & agnorum nolui.

Nota, quòd vitulus erat antiquitus sacerdotum hostia. *Leuit.4.* Si sacerdos qui est vnctus peccauerit, delinquere faciens populum, offeret vitulum pro peccato. Et hircus hostia principis. *Leuit.5.* Si peccauerit princeps, offeret pro peccato suo hircum. Sic hodie Iudaizantes vncti nostri pontifices, offerunt vitulos, ad beneficia, petulantes, & lasciuos, & gulosos: quibus posset dici illud *Ierem.50.* Effusi estis sicut vituli super herbam. Et nostri principes, hircos, luxuria fœtidos. *Isid.* Hircus lasciuum animal est, semper feruens ad coitum. *Daniel.4.* Hircus efferatus est in arietem. Tales enim frequenter opprimunt. Sed Ecclesiæ huius sacrificia non acceprat Deus.

Contra malos Prælatos.

Hypocrita hîc compatitur.

Item nota, quòd per vitulum lasciui, per hircum denotatur hypocrita. Habet enim visum acutissimum: sic hypocrita acutissime videt aliorum peccata. *Matth.7.* Qui vides festucam in oculo fratris tui. Et paulò post: Ejice primò trabem de oculo tuo. *Eccles.15.* Oculus malus ad mala. Item sanguis eius frangit adamantem, id est, peccatum detractionis eius, virum constantem. *Prou.25.* Lingua placabilis lignum vitæ, quæ autem immoderata est, conterer spiritum. Item catnes habet duras: hypocrita vero carnales affectiones incorrigibiles & perseuerantes. *Ierem.30.* Insanabilis plaga tua, propter multitudine iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua. Item cornua habet sic hypocrita cornua superbiæ. *Dan.8.* Quæ videbat, habebat cornu insigne. *Psal.* Cornua peccatorum confringã. *Luc.18.* Superbus Phariſæus cornua habebat elata contra Publicanum. Item fœtus bonus; doctrina, & genitit ab eo per doctrinam, optimi sunt. *Num.16.* Factúmque est grande miraculum in castris, quia Core & cunctæ filiæ eius non perierunt. Item fœtet: sic hypocrita. *Matth.23.* Væ vobis hypocritæ; qui estis sicut sepulchra dealbata. Et in *Psal.* Sepulchrum patens est guttur eorum. Item habet barbam, quod est signum virilitatis: sic hypocrita habet barbam, id est, exteriorem sanctitatis apparentiam. *2.Reg.19.* Venit Miphiboseth, ós confusionis, scilicet hypocrita, qui ore suo se confundit, cum non facit quod dicit ad regem, barba intonsa. Item habet bireum caudam: sic hypocrita finem velocem. *Iob* 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Lasciuos ergo & hypocritas Deus abiicit, qui diligit maturos & veraces. Libenter ascendit, & amat diligi. *Matth.23.* Amant primos recubitus in mensis.

Quoniam meæ sunt omnes. Hic quærum, in quo rationem reddit, & hanc triplicem. Primò, quia est ei abundantia. Secundò, quia non est in eo vitiosa concupiscentia, ibi, *Si esuriero.* Tertiò quia caret naturali indigentia, ibi, *Nunquid manducabo?* In prima duo. Primò, quòd est ei abundantia grossibilium. Et hoc tam syluestrium, *quoniam meæ sunt omnes:* quam domesticorum, *iumenta in montibus.* Item & volatilium. *Cognoui omnia.* Et terræ nascentium. *Et pulchritudo agri mecum est.* Et legitur primum dupliciter. Primò sic: Verè quippiam talium non postulo à te, quoniam meæ sunt etiam quæ non possides. Quoniam feræ syluarum, quæ sunt indomitæ, sunt meæ. Nec tantum illa, imò & quæ possides: & hoc est *iumenta*, quæ pascis in montibus, *mea sunt, & boues*, mei. *Psal.* Domini est terra & plenitudo eius. *Deut.10.* En Deum Deorum cui cœlum, & cœli cœlorum, & terræ & omnia quæ in eis sunt. 10. *Deus nullius rei indiget.*

Secundo modo sic: *Omnes feræ syluarum*, Gentiles scilicet, *meæ sunt. Psal.* Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. *Iumenta in montibus*, credentes in culmine fidei existentes, quale iumentum fuit Danid cum dicebat: vt iumentum factus sum apud te. Et *boues*, ex vtraque gente Doctores terram Ecclesiæ excolentes. *Iob* 1. Boues arabant, & asinæ pascebant. *Ezech.* 18. Omnes animæ meæ sunt.

Cognoui omnia volatilia, non ex tempore, sed antequam fierent. Et est sum cognoscere, suum possidere: suum enim cognoscere, quia causa est rerum, & eo ipso quod causa est rerum, possessor est rerum. Et dicit *volatilia cœli* pro aëre. *Matth.13.* Volucres cœli comederunt illud. Verè cognoscit, qui tantam curam de ipsis gerit. *Luc.12.* Nonne duo passeres væneunt dispondio, & vnus eorum non est in oblitione coram Deo? *Matth.6.* Respicite volatilia cœli: non seruunt, neque metunt, & nec congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. 11.

Et pulchritudo agri mecum est. Hoc legitur tripliciter: quia mecum potest dicere subiectionem, vel præsentiam, vel permanentiam. Primò sic, *Psal.* *Vertitur tripliciter exponitur.*

ebrietudo agri, vbertas scilicet fructuum ornatus agrorum: vnde dicitur vestitura agri. *Psal.* Campi rui replebuntur vbertate. *Mecum est*, propter subiectionem, quia mihi seruit. *Psal.* Omnia seruiunt tibi. *Vel mecum est*, id est, mihi præsens est: quia ego vbique sum. *Ierem.* 23. Cœlum & terram ego impleo. Vel *mecum est*, id est, mecum permanet, non transit vt tecum. *August. in Gloss.* Cum eo sunt omnia figura, nec detrahuntur præterita. *Psal.* Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ præterit.

Si esuriero, non dicam. Hic secundum, in quo ostendit quod abest ab eo vitiosa concupiscentia: & dicuntur duo. Primò ostendit in se huius concupiscentiæ carentiam. Secundò 12. subiungit

subiungit causam. *Meus est enim.* Dicit ergo: Si *esuriero*, *non dicam*, vt pascas me tanquam desiderans, & appetens tua. *Psal.* Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Isa.1.* Plenus sum. *Act.17.* Non indigens aliquo; cum det omnibus vitam, & inspirationem. Tamen dicitur Christus esurire materialiter. *Matth.3.* Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et mentaliter illum cibum de quo *Ioan.4.* Cibus meus est vt faciam voluntatem eius qui misit me. Item esurit in membris. *Matth.25.* Esuriui, & non dedistis mihi manducare.

Christi triplex esuries.

Meus est enim orbis terræ. Ecce ratio. Quasi diceret: Si esuriero, non dicam tibi. Quare? *Quoniam meus est orbis terræ*, id est, continens, *& plenitudo eius*, id est, contentum. *Psal.* Domini est terra, & plenitudo eius.

13. *Nunquid manducabo carnes taurorum?* Hic tertium, quòd caret naturali indigentia, & hoc cibi. Ait enim: Sic non concupisco: & iterum nunquid indigeo? Quasi dicat: Non. Quia *nunquid manducabo carnes taurorum*, tanquam indigens cibo, *aut sanguinem hircorum potabo?* tanquam indigens potu, sicut de diis Gentium creditur. *Daniel.14.* Nunquid tibi videtur Bel Deus viuens, qui tanta comedit, & tanta bibit, &c. Sed pauperibus ista volo dari. *August.* Si habes taurum pinguem, occide pauperibus, manducent illi. In pauperibus accipit, & dabit ille qui dixit, Si esuriero, non dicam tibi. *Matth.12.* & *Osee 6.* Misericordiam volo, & non sacrificium. De illis Deus magis vult pauperes sustentari, quam offerri, nisi vbi simul est & oblatio, & pauperum sustentatio: tunc enim Deo accepta oblatio. *Exod.23.* Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus.

14. *Immola Deo.* Hic tertia pars Psalmi, in qua præ omnibus sacrificiis requiritur sacrificium laudis, scilicet laus: & diuiditur in tres partes. Primò omnibus hominibus indicitur quasi generaliter. Secundò interdicit peccatoribus, ibi, *Peccatori autem dixit Deus.* Tertiò bonos effectu concomitante extollendos promittit, ibi, *Sacrificium laudis.* In prima tria; quia primò iudicis laudationem. Secundò orationem, ibi, *Et redde.* Tertiò gratiarum actionem post orationem & laudem. *& honorificabit.* Dicit ergo: De iis non curo, hæc renuo, sed *immola Deo*, mihi. Et loquitur de se tanquam de alio. *Sacrificium laudis.* Sacrificium dicitur, quasi sacrum factum. Ergo non erit laus sacrificij & laudis, nisi sit cum laude sanctitas laudantis. Vnde *Cassiod.* Immolat sacrificium laudis, qui à terrenis vitiis fuerit mundatus. *Osee vlt.* Aufer omnem iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.

Sacrificium laudis præ omnibus acceptum.

Et redde. Hoc ad orationem. Primò in prosperis. Secundò in aduersis. *Et inuoca me.* Ait enim: Sic offer sacrificium laudis, *& etiam redde*, reiterando da. Redditio enim, reiterata datio. *Isa.23.* Bene cane, frequenta canticum. *Vota tua*, id est, oblationes voluntarias & laudes, *Altissimo. Psal.* Vota mea reddam in conspectu timentium eum. Inuitat autem ad laudandum Deum. Primò quia suum à Deo requiritur: cum enim laudamus eum, de suo ei seruimus. *August.* O sacrificium gratuitum? Non quidem hoc emi quod offerrem, sed tu donasti. *Isa.42.* Dans flatum populo qui est super terram, & spiritum calcantibus eam, ego Dominus. Secundò non difficile procuratur, quod Dominus requirit. *August.* Securi sumus: non ibimus in Arabiam thus quærere. Sacrificium laudis à nobis requirit Dominus. *Ierem.6.* Vt quid mihi thus de Arabia offertis? & calamum suaue olentem de terra longinqua? Item facillimè redditur. Quid enim facilius quam reddere sermonem, quem nullus tenere potest. *Iob 4.* Conceptum sermonem quis tenere poterit? *Iob 32.* Plenus sum sermonibus, & coarctat me spiritus meus.

Et inuoca me. Hic orationem exigit in aduersis. Quasi diceret: Non tantum in prosperis reddam vota, imò etiam *inuoca me*, id est, intus voca. Quid enim prodest strepitus labiorum, si cor sit mutum, vt possit dici illud *Isa.29.* & *Matth.15.* Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et hoc, *in die tribulationis*, stimulantis te vt me inuoces. *Gregor.* Os quod prosperitas claudit, aduersitas aperit. Vnde in *Psal.* Ad Dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. *Osee 6.* In tribulatione sua mane consurgent ad me. 15.

Et dicit, *in die tribulationis*, non in nocte, quia tribulatio bonis est dies, & ipsos illuminat. *Isa.28.* Vexatio dat intellectum auditui. Et non inuocabis sine fructu: quia *& eruam te*, ne diuturna tribulatione fatigetis. *Psal.* Non derelinquet virgam peccatorum super sortem iustorum. Eruam, inquam, &c. Primò à carnis propriæ infestatione. Ad *Galat.5.* Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. A quâ liberari quærebat, qui dicebat, ad *Rom.7.* Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et à miseriarum huius mundi multitudine, de quibus *Eccles.40.* Ab eo qui vtitur hyacintho, & portat coronam, vsque ad eum qui operitur lino crudo; furor, & zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseuerans, & contentio. De quibus septem. *Isa.4.* Apprehendent septem mulieres virum vnum. Sed ab illis liberat. *Iob 6.* In sex tribulationibus liberabit &c, & in septima non tanget te malum. Item ab alterius sæculi infœlicitate. De hac ereptione. *Psal.* Eripiam eum, à purgatorio & inferno. Ab inferno, ne ibi sit: à purgatorio, si ibi fuerit.

Tribulatio dies est.

Et honorificabis me. Ecce gratiarum additio. *Honorificabit*, inquam, perpetuò laudando in cœlo cum illis de quibus alibi in *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum, &c. Et etiam in præsenti alios per bona opera ad mei laudem & gloriam inuitando. *Matth.5.* Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. *Isa.51.* Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.

Peccatori autem dixit Deus. Hic secundum totius 16.

totius huius partis, quæ tertia est in toto Psalmo, in quo interdicit hoc obsequium malis: & dicuntur tria. Primò de vsurpatione laudis increpatio. Secundò culparum peccatoris increpati commemoratio, ibi, *Tu verò odisti.* Tertiò grauis comminatio. *Arguam te.* In prima duo. Primò increpat de vsurpatione Noui. Secundò de vsurpatione Veteris Testamenti. *Et assumis.* Dupliciter autem potest continuari. Primò mòdo, sicut supra dictum est, immola Deo sacrificium laudis. Sed cui dictum est: Nunquid bene cantantibus, & male viuentibus? Non. Acutè, quia *peccatori dixit Deus*, non populo suo. Vnde, *Audi popule meus.* Sed quid non suo? Ecce: *Peccatori autem dixit Deus*, non populo suo,

Quare multi bona præcipiunt quæ non faciunt.

Quare tu enarras iustitias meas, prædicando, & non faciendo eas, secundum illud *Matth.23.* Dicunt enim & non faciunt. Posset respondere peccator: Triplici ratione hoc facio. Primò quia hoc mihi ad salutem sufficere credo. *August.* Dicunt, Non perdat nos Deus, pe quorum os tanta voluit bona propinquare. Sed falleris. *Matth.7.* Multi dicent in diebus illis, Domine Domine in nomine tuo prophetauimus: & tunc confitebor illis, quia non noui vos. Discedite à me qui operamini iniquitatem. Exemplum de Balaam qui prophetauit pulcherrimam propheriam *Num.24.* Et de Caïpha *Ioan.11.* Qui prædixit tam vtilem. Item quia malitiam meam occultare quæro. *Chrysost. super Matth.* Sacerdotes populo mandant omnem iustitiam, & ipsi nec modicum seruant, non vt facientes seruire Deo sint iusti, sed vt dicentes appareant iusti. *Genes.3.* Cúmque cognouissent se nudos, esse illis vestimentis, de quibus in *Psal.* Sacerdotes cui induantur iustitiam, fecerunt sibi perizomata, ad tegendum suam turpitudinem, de foliis ficuum, id est, verbis scripturarum filij Adam. Item quia illis mihi temporalia acquiro. *Greg.* Idcò contemptum temporalium prædicant, vt ea soli habeant. Nam paupertatem prædicant vt medicamentum, sed eam fugiunt vt venenum. *Michæ 3.* Sacerdotes eius in mercedem docebant.

Et assumis, præsumendo, *testamentum meum*, Vetus, *per os tuum.* In assumptione notatur præsumptio. *Cassiod.* Assumere præsumptionem significat, secundum illud *Eccl.18.* Vidit præsumptionem cordis eorum quoniam mala est. Testimonium meum sanctum. Ad *Rom.7.* Lex sancta, & mandatum sanctum: qui facit contra prohibitionem, peccat. Sic ergo habetur quod prædicator peccat, si est in peccato mortali. Dicunt aliqui, quòd verum est de omni si sit in aperto peccato: si autem sit in occulto, potest. Item si in aperto & incumbat ei ex officio, dicunt aliqui quod potest. Alij dicunt, quòd non.

17. *Multa peccant mali prædicatores.*

Tu verò odisti. Hic commemoratio culpæ eius, cui interdicitur prædicatio, & commemorat plures. Prima, boni detestatio. Secunda, mali delectatio. *Si videbas furem.* Tertia, erronea de Deo existimatio. *Existimasti iniquè.* In prima duo. Primo detestatio correctionis mali quæ valde mala est. Secundò detestatio instructionis boni. *Et proiecisti.* Dicit

ergo: Dixi peccatori prædicta, addens causam, & dicens: Prædicas: *tu verò odisti*, accipere disciplinam secundum illud *Ierem.7.* Hæc est gens quæ non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam, qui ad correctiones iustas remurmurat, & non vult Deum in se iudicare quod peccat. Et *proiecisti sermones meos*, ad bonum promouentes, *retrorsum. Gregor.* Sermones Dei post se proiicit, qui hoc quod dicit, facere contemnit. *August.* Quæ dicuntur apertè proiecisti post te vt non videantur à te, sed onerent te: cum tamen scriptum sit *Deut.6.* Ligabis ea quasi signum in manu tua, erúntque & monebuntur ante oculos tuos. Benè reprehensibilis est, qui tantum odit: tria enim præcipua bona facit. Certum signum dilectionis demonstrat. *Apocal.3.* Ego quos amo, arguo, & castigo. Et canon dicit, Qui phreneticum ligat, & lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Ad *Hebr.12.* Quem diligit Dominus, castigat, & flagellat omnem filium quem recipit. Ab aspectu insipientiam fugat. *Ierem.31.* Castigasti me Domine, & eruditus sum. *Prou.12.* Smultitia alligata est collo pueri: & virga disciplinæ fugabit eam. Tertiò, affectum sanat, non mortificat. *Psal.* Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me, sed sanauit. *Tob.12.* Benedico te Domine Deus Israël, quoniam castigasti me, & sanasti me. *Deut.22.* Percutiam, & ego sanabo: perimam corpus, & sanabitur affectus.

Si videbas furem. Hic tangitur mali dilectio. Primò operis. Secundò sermonis, ibi, *Os suum abundauit.* In prima duo. Dilectio mali operis ex concupiscentia oculorum procedentis. Secundò ex concupiscentia carnis. *Et cum adultero.* Dupliciter legitur. Primò ad literam. Secundò mysticè. Ait ergo: De bono non curabas: *& si videbas furem*, res alienas rapientem ad literam, *currebas cum eo*, vt consors furti esses. *Ierem.23.* Factus est cursus eorum malus, & fortitudo dissimilis. *Prou.1.* Pedes eorum ad malum currunt.

18.

Et cum adultero portionem tuam ponebas. Cassiodor. Si quis dando pecunias, aut consiliando, aut laudando adminicula præbet adultero, quibus sua vota perficiat, habere ibi sine dubio dignoscitur portionem. *Sensus de beneficiis.* Pecuniam non dabo quam muneraturam adulteram sciam, ne in societate turpis facti inueniar. *Eccles.9.* Ne des fornicariis animam tuam, in vllo ne perdas te, & animam tuam, & hæreditatem tuam. Et 19. Qui se iungit fornicatiis, erit nequam: putredo & vermes hæreditabunt illum.

Vel sic: *Si videbas furem*, sacratum scripturarum, quales sunt hæretici. *Ierem.14.* Ecce ego ad Prophetas qui furantur verba mea. *Et cum adulteris*, cum illis scilicet qui pro lucro temporali, vel delectatione carnali prædicant, non pro fructu spirituali. 2. ad *Corinth.2.* Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei. *Cum illo currebas, cum illo portionem tuam ponebas.*

Notæ modis possit quis esse participes alieni criminis.

Nota, quòd nouem modis participat aliquis criminis alterius. Primò iubendo. Sic Achab qui Naboth imperio interfecit. 3. *Reg.21.*

Occidisti, insuper & possedisti. Consulendo. *Eccles.*27. Fecienti nequissimum consilium, hoc est, danti, super eum deuoluetur. Auxiliando 2. *Paral.*19. Impiis præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia coniungeris. Idcircò iram Dei merebaris. Adulando, vel commendando. *Prou.*17. Qui iustificat impium, abominabilis est apud Deum. Constat ergo quod peccat. *Prou.* 24. Qui dicunt impio, Iustus es, maledicent ei populi. Recipiendo. *Eccles.* 12. Ne suscipias peccatorem. Et infra de bono: Et ne susceperis peccatorem. Participando, hoc est, habendo partem de rapto. Hinc *Isa.* 1. Principes tui infideles, socij furum. Non corripiendo. 1. *Reg.* 3. Eo quod nouerat indigne agere filios suos, & non corripuit eos, ideò iurauit domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius in æternum. Non resistendo cum possis. *August.* Error cui non resistitur, approbatur: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare manifestando. *Prou.*29. Qui cum fure participat, & odit animam suam, & adiuuantem audit, & non iudicat. Hinc dicitur *Matth.* 18. Si non audierit te, adhibe tecum duos vel tres: quod si illos non audierit, dic Ecclesiæ.

19. *Os tuum abundauit malitia.* Hic secundum, dilectio scilicet mali, & tangitur primò oris malitia. Secundò mira Dei potentia, ibi, *Hæc fecisti & tacui.* Oris malitia tangitur triplex. Sermo adulatorius, deceptorius. *Et lingua tua.* Detractorius, ibi, *Sedens aduersus fratrem tuum.* Dicit ergo quasi sic: Mala postea diligis, & *etiam os tuum abundauit malitia*, adulationis: malitia enim est, non reprehendere malum, cum videmus illud fieri: sed abundantia malitiæ, malefacientem laudare. De qua malitia in *Psal.* Laudabitur peccator in desideriis animæ suæ.

Triplex vitium linguæ.

Et lingua tua concinnabat dolos. Nota, cinnus est genus compositionis ex mixturis diuersis: hinc enim dicitur concinnare, scilicet blanda componere, vt magis fallant. *Isa.* 3. Populo meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Et 32. Fraudulenti vasa pessima sunt. Ipse enim cogitationes concinnat ad perdendos miites.

20. *Sedens aduersus fratrem tuum.* Hic de detractorio sermone: & tangitur duplex nocumentū. Primò eius qui detrahit. Secundò eius coram quo detrahit. *Et aduersus filium.* Dupliciter autem legitur in *Glossa.* Vel secundum nostram literam, vel secundum aliam. Primò modo sic: Non tantum dolosè loquebaris, imo etiam *loquebaris aduersus fratrem tuum*, ipsi detrahendo. Et appellat fratrem quemcumque hominem: omnes enim fratres sumus de vno Adam. *Eccl.*40. Graue iugum super filios Adam. *Matth.*23. Omnes vos fratres estis. Et hoc, *sedens*, hoc est, in detractione moram faciens, non detrahens in transcursu. *Cassiod.* Sedere, morantis est.

Duplex detractionis malum.

Et aduersus filium matris tuæ. Ecclesiæ scilicet triumphantis, quæ omnium nostrum mater est. Ad *Galat.*3. Illa quæ sursum est Ierusalem, quæ est mater nostra. *Ponebas*, quasi arte quadam, sicut ponuntur laquei. *Scandalum*, contra illum. *Matth.*18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, &c.

Hoc autem scandalum hæresis potest esse, vel calumnia, vel detractio ipsa qua scandalum est infirmo adhuc lacte materno indigenti. *August.* Cum detrahitur bonis ab iis qui videntur docti esse, in scandalum cadunt infirmi, qui adhuc nesciunt iudicare. Sic detrahebant Pharisæi Christo coram cæco illuminato de nouo. *Ioan.*9. Da gloriam Deo: Nos scimus quoniam hic homo peccator est.

21. *Hæc fecisti*, & ego tanquam patientissimus. *tacui*, pœnam distuli, & te ad pœnitentiam expectaui. *Isa.* 30. Propterea expectauit Dominus vt misereatur nostri. Ad *Rom.*2. An ignoras quoniam misericordia ad pœnitentiam te adducit? Hic tanguntur tria quæ conueniunt malis iudicibus. Primum, iudiciaria dignitas, cum dicit: *Sedens.* Iudicum enim est sedere. *Psal.* Illic sederunt sedes in iudicio. Peruersitatis malignitas, *aduersus fratrem tuum*, si eum possis capere in sermone vt ei calumniam imponas. *Eccles.*11. Multæ sunt insidiæ dolosi. Et infrà: Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis ponit maculam. Tertium, diuina benignitas, quæ hoc sustinet. *Hæc fecisti & tacui*, qui potestatem tibi dedi. *Sap.*6. Data est vobis potestas à Domino, qui interrogabit omnia opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Ad *Roman.*13. Non est potestas nisi à Deo. Sed dicetur eis illud *Matth.*18. Nõne oportuit misereri conserui tui, quoniam & ego misertus sum tui?

Tria in malo iudice.

Existimasti inique. Hic tertium, in quo tangitur erronea de Christo æstimatio. Ait enim: Sic facis ea, dum *inique existimasti, quòd ero tui similis*, putando quod talia mihi placerent. *Isa.*46. Cui assimilastis me, & adæquastis? Sed non est ita. *Psal.* Deus non volens iniquitatem tu es. *Sap.*14. Similiter sunt odio Deo impius, & impietas eius.

Pœna mali prælati.

Arguam te. Hic posità culpa sequitur pœnæ comminatio, & comminatur ei reprehensionem primò. Secundò erubescentiam seu pudorem. *Et statuam.* Tertiò irremediabilem dolorem. *Intelligite hæc.* Dicit ergo: Tacui, & tamen aliquando *arguam te.* Suprà: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. *Isa.* 11. Iudicabit gentes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et *statuam te contra faciem tuam*, vt videas turpitudinem tuam, & confundaris. *Naum* 3. Ecce ego ad te, dicit Dominus, & reuelabo pudenda tua in facie tua. ad *Corinth.*4. Reuelabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Graue valde erit audire arguitionem illam. Propter quod dicit *Psal.* Domine ne in furore tuo arguas me. Et horribilis valde confusio, & omni confusione plena. *Anselm.* in suis meditationibus loquens animæ suæ: Fuge, fuge tu horribilis, nescio quæ substantia: fuge te ipsam, & exterrita à te ipsa: sed vere tè fugere non potes.

22. *Intelligite hæc.* Hic comminatur irremediabilem dolorem, & præmittit admonitionem vt audiant. Secundò comminationem pœnæ irremediabilis vt timeant. *Nequando rapiat.* Dicit ergo: Sic existimasti me tibi similem. Et sic non recolitis me esse Deum, *qui obliuiscimini Deum*, me esse, supple. 1. ad *Corinth.*15. Ignorantiam Dei quidem habent. Et in *Psal.* conquerendo

querendo dicit: Obliuioni datus sum. *Intelligite*, hæc quæ præmisi, quod laudem volo, sed non à peccatore. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. *Intelligite*, vt nullus se excuset, ac si ei dictum non esset quod dictum est quasi vni, scilicet peccatori. *Matth.*13. Quod vni dico, omnibus dico.

Nequando rapiat, nos Deus ad pœnam, *& non sit qui eripiat*, à pœna, secundum illud *Iob* 10. Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. *Isa.*43. Ego Deus ab initio ipse, & non est qui de manu mea eruat. Vel *rapiat* diabolus. *Et non sit qui eripiat. Psal.* Nequando rapiat vt leo animam meam, &c. Et verè non erit qui eripiat, si Deus in eius manu te dimiserit. Primò quia dæmones valdè auidè animas retinent. *Isa.* 5. Frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit qui eruat. Et 49. Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robusto, saluabitur? Item carnales amici non repetent. *Isa.* 42. Facti sunt in rapinam, nec est qui eruat: in direptionem, nec est qui dicat, Redde. Item subitò descendent & peribunt, vnde non possunt retrahi, nisi ab illo cuius actio subita est. *Iob* 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

23. *Sacrificium laudis.* Hic tertium, in quo per concomitantem effectum ad Dei laudem allicit: & tanguntur duo. Primò Dei laudati veneratio. Secundò, laudantis honorificatio. *Et illic iter.* Quasi diceret: Non solùm prædicta intelligite, sed etiam hoc, quod *sacrificium laudis*, non quod scelerati cantant, de quo *Thren.* 3. Factus sum in derisum omni populo, canticum, &c. Et in *Psal.* In me psallebant qui bibebant vinum. Sed *laudis*, quod canitur ab illis qui iam sancti sunt. *August. in Glossa*: Sic benedicite, &c. *Psal.* Laus eius in Ecclesia sanctorum. *Sacrificium*, inquam, *laudis honorificabit me*, non illa antiqua: *& illic iter, quo* itinere, *ostendam illi salutare Dei.* Laus enim Dei est quasi scala Iacob, de qua *Genes.* 28. Ibi enim sunt ascendentes Angeli ad contemplationem Dei, & descendentes ad humanitatem. Item hoc sacrificium est Missa, in qua laudatur Deus, & in qua sacrificium offertur Deo. *Malach.* 1. Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, ecce quod pertinet ad laudem: in omni loco offertur oblatio munda nomini meo, ecce sacrificium. Et in illo sic laudis sacrificio ostenditur salutare Dei, sub panis specie, quod tandem ostendetur in patria in aperta visione. *Iob* 33. Deprecabitur Dominum & placabilis erit ei; & videbit faciem eius in iubilo. *Isa.*52. Leuauerunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum conuerterit Dominus Sion, ad quam visionem nos perducat qui est benedictus in sæcula.

Argumentū Psalmi, rogantis super peccato Psalmo sacrificia virtutis, vt cum contriti cordis sacrificium commendet.

IN L. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid quando venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Bersabee.*

2. *Miserere mei Deus.* Hic est Psalmus quinquagesimus, in quo postquam antiqua sacrificia pecudum sunt repudiata, & abiecta, & ostensum quod Deus quærit sacrificium laudis, ne crederet aliquis, quod hoc sacrificium impleretur in sono & strepitu labiorum tantum, subiungitur de hoc quod veraciter hoc perficit sacrificium, scilicet de spe, contritione, & vera pœnitentia, & hoc, ipsum Dauid ponendo in exemplum, qui post peccata adulterij & homicidij per hoc sacrificium satisfecit Deo. Et hoc satis apertè innuitur in titulo huius Psalmi, qui talis est: *Psalmus Dauid quando venit ad eum Nathan Propheta, quando*, vel *quoniam intrauit ad Bersabee*, id est, hic Psalmus editus est à Dauid literali pœnitente, & per hoc cuilibet pœnitenti competit, *cum venit ad eum*, corripiendum super peccato adulterij, *Nathan Propheta*. Ita plana sunt 2. *Reg.* 12. *Quando*, vel *quoniam*, *intrauit*. Curialiter loquitur Scriptura. *Psal.* Eloquia casta. *Ad Bersabee*, adulterando cum illa.

Tria notantur in hoc titulo. Primò, quòd peccatum occultè perpetratum publicatur toti mundo. 2. *Reg.* 12. Tu fecisti occultè, ego autem manifestum faciam in conspectu omnis Israël. *Matth.*9. Nihil absconditum quod non reueletur, & nihil occultum quod non sciatur. Secundum, quod maior pars peccati, scilicet homicidium seditiosum tacetur, in quo docemur quando necesse fuerit aliena peccata tangere, vt tangamus ea ad minus quam possimus. *Ecclesiast.*8. Ne despicias hominem auertentem se à peccato suo, nec improperes ei. Tertium, quod ipsum residuum quod tangit circa loquutionem velatur. *Quando intrauit*, inquit, &c. Et hoc quia expressi sermones, maxime de peccato luxuriæ, citò inficiunt, & ideò docet nos talibus non vti. Ad *Ephes.*5. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, &c.

Psalmus autem diuiditur in tres partes. Primò enim pœnitens Dauid loquens in sua, vel cuiuscumque pœnitentis persona, suspirat pro venia consequenda. Secundò pro præsenti miseria, ibi, *Libera me de sanguinibus.* Tertiò pro patria, ibi, *Benigne fac.* In prima duo, quia primò optat suspirando pro venia generaliter. Secundò specialiter. *Secundum multitudinem.*

Dicit ergo: Sic vis Domine, vt audio, non vitulos non hircos, sed sacrificium cordis contribulati: & propter hoc dico, *ô Deus*, cuius est misereri, non hominis. *Luc.* 5. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? *Isa.*42. Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates propter me. *Miserere.* Ergo miser es? Sed nonne es diuitiis cumulatus, & dignitate regia sublimatus, sapientia, & futurorum tanquam Prophetarum eximius, scientia illustratus: & secundum sententiam tuam, vulgus beatum dicit populū cui hæc sunt. Quid ergo gemis? Quid ampliùs possum tibi facere, & non feci? *Isa.*5. Respon. illud *Prou.*13. Miseros facit populos peccatum, & Regem populorum facit ferum. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. O certè graue est & grande peccatum, quod tot bonis abundantem fecit miserum. *Mei.* Non dicit Dauid, *Mei* enim est pronomen, quod priuatum

designat substantiam, cuius conditor indubitanter est Deus. Quare *miserere mei*, hoc est, creaturæ tuæ. *Sap.9.* Tu Domine diligis animas, & nihil, &c.

Secundum misericordiam, non secundum legis iustitiam, quia *Leuit.* 20. Morte moriatur mœchus, & adultera. Ad *Hebr.*10. Irritam quis faciens legem Moysi, absque vlla miseratione sub duobus aut tribus testibus moritur. *Tuam*, ô Christe, *tuam*, inquam, id est, tibi naturalem est parte patris, qui est pater misericordiarum 2. ad *Cor.*1. & Deus totius consolationis. Et ex parte matris quæ similiter est mater misericordiæ. *Iob.* 31. Ab infantia creuit mecum miseratio. Et hoc *magnam*: si enim magna non fuisset, quomodo tam magna fecisset? Virtus enim ex operatione dignoscitur. Inter opera autem omnia tua, vnum tangam cum *Cassiod.* Ait enim: Hæc misericordia mundi creatorem in cœlo deposuit, eumque qui æternitate Patri manet æqualis, mortalitate coæquauit nobis, & formam serui mundi Domino imposuit, vt ipse panis esuriret, fons vitæ sitiret, & virtus infirmaretur, omnipotens vita moreretur.

Et secundum multitudinem. Hîc orat, suspirando pro venia specialiter: & dicuntur tria. Primò orat contra maculam vt deleatur. Secundò contra peccati memoriam, vt iam à Deo non habeatur. *Auerte faciem tuam.* Tertiò cõtra pœnam vt dimittatur, ibi, *Ne proiicias me.* In prima tria: quia primò oratio. Secundò persuasio. *Quoniam iniquitatem.* Tertiò certa confidentia de impetrando, ibi, *Asperges me.* In prima tria, secundum tria quæ petit. A macula lauari primò per lachrymas contritionis. Secundò per lachrymas confessionis. *Amplius.* Tertiò per lachrymas satisfactionis. *Et a peccato meo.* Dicit ergo: Sic peto misericordiam, & magis specificando dico: *Et secundum multitudinem miserationum tuarum*, hoc est, effectuum misericordiæ tuæ, quos multos vidi: & hoc rogo securus. *Eccles.* 2. Quis inuocauit eum, & despexit eum? Quoniam pius & misericors Deus. *Dele iniquitatem meam.* Non adde diuitias, & scientiam. *Iniquitatem*, quæ scripta est fortiter. *Ierem.*17. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino. Adamas lapis durissimus est, nec potest frangi, nisi sanguine hirci mediante. Sic peccatum deleri non potest, nisi sanguine Christi per hircum designati, de quo *Ezech.* 43. Septem diebus offeret hircum pro peccato. Quotidie in omni tempore Christi carnem pro peccatis immolabit, quam sumpsit similem peccatrici. Ad *Roman.*8. Misit filium suum in similitudinem peccati. *Dele* ergo. Respondet *Isa.* 44. Deleui vt nubem iniquitates tuas, quoad mortalia: & quasi nubeculam peccata tua, quoad venialia.

Amplius laua me. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic dele per contritionem cordis, & *amplius laua me* per lachrymas confessionis. Magna videtur huius præsumptio. Sordidauerat se luto peccati, & vocat Deum ad lauandum se. Et bene: nihil enim inueniebat in mundo nisi immundum. *Isa.* 64. Facti sumus vt immundi omnes. *Ecclesiast.*34. Ab immundo quis mundabitur? Nullus, sed magis inquinabitur. *Num.* 19. Quicquid tetigerit immundus, immundum erit. *Exod.* 19. In quo mundabo cor tuum, dicit Dominus? in nullo nisi in teipso. Oportet vt facias teipsum lauatorium, & sic fecit: vnde vndique voluit perforari, & de se effluere sanguinem in nostram ablutionem. *Psal.* Disrupisti petram, Christum 1. ad *Cor.*10. Petra autem erat Christus. Et fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt, ad lauandum & maiorem mundum, & minorem. Imò cantat Ecclesia: Terra, pontus, astra, mundus, quo lauantur flumine. Ecce lotio maioris mundi. *Apocalyps.*1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris. Ecce lotio minoris. Laua ergo me ab iniquitate mea, quæ sordidat me. Ad *Tit.*1. Infidelibus nihil est mundum: sed inquinata est eorum mens, & conscientia. Et hoc *amplius*: quia non tantum ab actu, sed à circunstantia actus: quia scienter peccaui, non ignoranter. *Augustin.* Laua amplius multum inquinatum: magis magisque ablue peccata scientis, qui abluisti peccata ignorantis. Vel *laua amplius*, quam nouerim petere, qui meipsum non noui. 1.ad *Cor.*4. Nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum.

Sed quia quidam lauantur, non tamen mundantur. 2. *Petr.* 2. Sus lota in volutabro luti, addit, *à peccato meo*, mihi proprio, & mihi imputando, *munda me*, vt impleatur illud *Isa.*1. Lauamini, mundi estote, &c.

Peccator debet semper clamare vt lauetur, propter tria.

Nota ergo, quòd peccator semper debet clamare vt lauetur, & mundetur, & hoc triplici ratione. Primò propter peccatorum ignoratorum multitudinem. 2. *Paralip. vlt.* Peccaui super numerum arenæ maris, & multiplicatæ sunt iniquitates meæ. Et *Psal.* Circundederunt me mala quorum non est numerus. Secundò propter firmam peccatorum adhæsionem. *Baruch.* 1. Adhæserunt nobis multa mala, id est, fortiter, sicut pellis carni. *Ierem.* 13. Si potest mutare Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam: & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum? Tertiò propter facilem immunditiei iterationem. *Iob* 9. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & effulserint tanquam mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, id est, iteratò intingi permittes.

Quoniam iniquitatem meam. Postquam præmissa est oratio, subiungitur persuasio, & primò à peccati confessione. Secundò à misericordiæ Dei promissione. *Vt iustificeris.* Tertiò ab humana fragilitate. *Ecce enim in iniquitatibus.* Quarto ex parte Dei à bonitate. *Ecce enim veritatem dilexisti.* In prima tria. Primò tangitur peccati cognitio. Secundo cogniti iugis detestatio. *Et peccatum meum.* Tertiò detestari verecunda confessio. *Tibi soli peccaui.* Dicit ergo: Peto mihi exhiberi misericordiam: nolo tamen omninò perire iustitiam: *quia iniquitatem meam.* Vel sic: Munda me, & debes. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Ecce meam iniquitatem cognosco, quia in iniquitate, non attendo voluptatem, sed intueor deformitatem, & detestor illam. *Cassiod.* Soli illi probantur peccata agnoscere, qui ea videntur propria execratione damnare. *Naum* 3. Omnis qui viderit te, resiliet à te.

Et peccatum, à me cognitum, *coram me est semper*, ad detestandum. Supra in *Psal.* Statuam te, super faciem tuam. *Cassiod.* Hîc quasi iam in venturo iudicio constitutus, delictorum suorum aspectus terretrimos pertimescit. Et alia litera, quæ est *August. Contra me est semper.* Quasi diceret: Prius fuit peccatum retro me, cum dixi, Vir mortis est homo, qui hoc fecit: sed Nathan coram me, & contra me peccatum meum posuit, quando dixit: Tu es ille vir. 2. *Reg.* 12. Nec postea discessit à conspectu meo, sicut in multis accidit, qui citò tradunt peccata oblitioni, si aliquando cognouerint. Alij penitus nõ cognoscunt. Et est prima ratio, quia peccata ipsa eos excæcant. *Sap.* 2. Excæcauit malitia eorum. *Psal.* Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.

Peccata aggrauant, aut excæcant, aut saltem male occultant.

Secunda causa est: quia peccata se occultant nunc sub voluptate. *Eccles.* 5. Non satis bene recordabitur dierum vitæ suæ, eò quod occupet Deus cor eius deliciis. Nunc sub adulantium laude. *Psal.* Laudatur peccator in desideriis animæ suæ. ibi *Glossa*: Delectatur ea facere vbi non solum non meretur reprehensor, sed etiam auditur laudator. Nunc peccantium multitudine: videtur enim licere quod quasi omnes faciunt. *Eccles.*1. Peruersi difficile corriguntur. Et addit statim causam: Stultorum infinitus est numerus. Nunc sub maiorum authoritate, *Gregor. in quadam homil.* Peccata delinquentium fouent ne amittant temporalia.

Tertiò non cognoscuntur: quia virtutes se esse simulant. *Hieron.* Multi superbiam libertatis loco laudant, ac decepti vitiis pro virtutibus gloriantur. 3. *Reg.* 14. Ingredere vxor Ieroboam, iniquitas scilicet, cur te aliam simulas?

6. *Tibi soli peccaui.* Hîc verecunda & sancta confessio: confitetur peccandi audaciam, quia est contra Dominum videntem omnia. *Et malum coram.* Dicit: Sic munda, quoniam iniquitatem cognosco, cognitam abhorreo, & etiam apertè confiteor, *quoniam tibi soli peccaui.* Quomodo dicit hoc? Nonne peccauit peccato homicidij & seditionis? Ergo non solum contra Dominum peccauit, sed etiam contra proximum. Imò si diligenter attendimus, omnis peccans peccat contra omnem creaturam Dei. Contra cœlestia, quia contristat supernam illam Ierusalem. Quomodo non contristaretur de filij perditione? Et ipsa est mater nostra. Ad *Galat.* 4. illa quæ sursum est Ierusalem, quæ est mater nostra. *Prou.*10. Filius stultus mœstitia est matri suæ. *Baruc.* 4. Contristatis matrem vestram Ierusalem. Item peccat contra corporalia, & vilibilia hæc mundana omnia: quia quantum in se est, impedit & retardat eorum gloriosam innouationem, pro qua gemunt. Ad *Rom.* 8. Omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc, vt veniat illa innouatio, de qua *Apocal.*21. Ecce nouo facio omnia. Peccat etiam contra infernalia, quia eis socios multiplicat vt magis ardeant. *Luc.* 16. Volebat diues epulo, ne fratres sui descenderent in infernum, ne illi augerent tormentum. *Isa.*34. Infernus subtus conturbatus est in occursum aduentus tui.

Peccatum est contra Deum & omnem creaturam.

Persuadet à confessione peccati.

Respon. secundum *Glossam*, quæ hoc exponit dupliciter, vel vt dicendo soli, exprimat regiam dignitatem, vel vt ostendat singulare Christi dignitatem. Primo modo sic: *Tibi soli peccaui*, id est, ad te solum pertinet me punire, quia Rex sum, nec superiorem habeo nisi te. *Eccles.*5. Excelsior est, & insuper vniuersæ terræ Rex imperat seruienti. Vel sic: *Tibi soli peccaui*, id est, non apponant ad me puniendum alij manum qui peccatores sunt sicut ego sed tu solus, qui sine peccato es. Tuum est propriè me punire, vt ostendatur singularis dignitas Christi, qui solus est sine peccato. *Isa.* 53. 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est, &c. *Ioan.*8. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad *Hebr.*10. Mihi vindicta, & ego retribuam.

Et malum coram te, omnia cernente, iudicante, ponderante, *feci* impudenter valde. *Psal.* Vultus autem Domini super facientes mala. Quod deberet eos confundere, & terrere certe, quia testificabitur ipse veritati quam vidit. *Ierem.* 29. Ego iudex, & testis, dicit Dominus. Propter hoc dicit *Boetius in fine libri sui de consolatione philosophie.* Magna nobis indita est necessitas probitatis, si non dissimulare velimus, cum omnia agamus ante oculos iudicis cuncta cernentis.

Persuadet à Dei misericordia & promissa.

Vt iustificeris. Hîc persuadet à misericordiæ Dei promissione secundum lecturam vnam. Legitur autem multipliciter. Primo modo sic, vt iustitia veracitatis hîc intelligatur sic: Ita dico quod peccaui coram te iusto, tantum *vt iustificeris in sermonibus*, id est, verax inueniaris, & tantum *vt vincas* alios iudices superando, *cum iudicaris*, id est, cum sermonibus tuis compararis. *Prou.*8. Iusti sunt omnes sermones mei, & non est in eis prauum quid.

Vel sic: Iustus es, ô Christe, & adeo iustus, *vt iustificeris*, id est, solus iustus inueniaris, *in* omnibus *sermonibus tuis*, & hoc adeò, vt vincas omnes homines in iustitia, *cum*, id est, quamuis, *iudicaris*, iudicatus fueris à Pilato iniustè. *Augustin.* Tu solus iuste iudicans, & iniustè iudicatus. *Psal.* Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vel sic, vt veritas dicat victoriam contra dæmones. Adeò iustificaris in omnibus sermonibus tuis, *vt vincas*, diabolum & & mortem. Osee 13. Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

Legitur & de iustitia promittentis & miserantis: & hoc dupliciter, vel promittentis incarnationem, vel peccatorum remissionem. Ait enim: Iustus es, ô Pater, *vt iustificeris in sermonibus tuis*: hoc non mutatus, & *verax*, id est, mendaces ostendes homines, *cum iudicaris* ab illis non facere quod promisisti, scilicet filium non mittere. *Num.* 23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. *Titho* 6. Volunt tua mutare promissa. Vel de iustitia promittentis remissionem, contra illos qui dicunt non posse impetrare remissionem de tanta culpa. Quasi dicerent: Adeò munda me, *vt iustificeris*, id est, videaris hominum, qui in te iustior es non potes. *Et verax*, id est, tanquam mendax ostendas homines, *cum iudicaris* ab eis non remittere culpas quantascunque. *Eccles.* 12. Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Et

Ierem. 18.

ehiel. 18. Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius.

7. *Persuadet ab humana fragilitate.*

Ecce in iniquitatibus. Hîc tertiò persuadet ab humana fragilitate, & hoc quia conceptus in originali iniquitate primò, & parentum libidine secundò. *Et in peccatis concepit.* Dupliciter autem continuat *Glossa.* Primò sic: Omnes vincis, & verè non tantum qui fecerunt peccata grandia, sed totum humanum genus, in cuius persona dico. *Ecce enim*, &c. Alio modo sic: Verè tibi peccaui: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Quasi diceret: Ab ipsa origine contraxi corruptelam, per quam ceeidi in culpam. Nec hoc dicit peccatum excusando, sed miseriam ostendendo.

Quomodo sit in iniquitatibus conceptus, variè exponitur.

Et nota, quòd plurale ponitur pro singulari, id est, iniquitate. Et item non est hoc intelligendum de peccato parentum suorum, sicut quidam putant: in coniugio enim sancto conceptus fuit, & genitus: opus enim coniugale, sine omni peccato fieri potest: quod patet. *Tob.* 6. vbi Angelus dixerat ad Tobiam minorem: Transacta autem tertia nocte accipies virginem cum timore Domini. Vel iniquitates appellat irregularitates quasdam, quas contrahebant quodam modo coëuntes. *Levit.* 15. Vir de quo egredietur semen coitus, lauabitur. Vel *in iniquitatibus conceptus sum*, id est, inter iniquos. *Ezech.* 3. Fili hominis, inter scorpiones habitas. Vel *in iniquitatibus conceptus sum*, non proximorum, sed præcedentium patrum, sicut Iudæ in Thamar *Genes.* 38. *Sapient.* 4. Ex iniquis omnes filij qui nascuntur, testes sunt nequitiæ parentum suorum. Vel in iniquitatibus proximorum saltem venialium. *Proverb.* 20. Quis potest dicere: Mundum est cor meum? purus sum à peccato? Non quod peccarent vel venialiter in illo actu, sed quia aliunde habebant venialia.

Et in peccatis concepit me mater mea, hoc est, in libidine, quæ peccatum esset, nisi esset coniugij bonum. Sed quare magis tangit libidinem, quasi ex parte matris, non patris? Videtur velle confirmare naturalium sententiam, qui dicunt maiorem libidinem in fœmina, quam in viro. Appetit enim virum, sicut materia formam: & Firesias, sicut dicunt fabulæ, hoc determinauit. Vel secundum literam aliam. *In peccatis originalibus in utero habuit me mater mea.* Hoc est contra illos qui dicunt Dauid sanctificatum fuisse in vtero.

8. *Persuadet à perceptu Dei bonitate.*

Ecce enim veritatem. Hîc quartum, in quo persuadet à percepta Dei bonitate: & dicuntur duo. Primò dicit suæ sapientiæ veritatem diligere, & hanc dilectam sibi reuelasse. *Incerta, & occulta.* Dicit ergo: Non refundo in te culpam, ô Domine, sed dico veritatem. *Ecce enim veritatem dilexisti.* Vel sic: Primò peccatum meum confitendo, quia *ecce enim veritatem dilexisti*, intantum, vt per ipsam peccata dimittas. *Proverb.* 16. Veritate redimitur iniquitas *Psal.* Misericordiam & veritatem diligit Deus.

Incerta & occulta. Hoc tripliciter legitur, quia aut tangit sibi factam de incarnatione reuelationem, aut excellentem Dei cognitionem, aut reuelatam sibi remissionem. Dicit ergo: Sic veritatem diligis, & tamen *incerta* hominibus, *& occulta* valde in se, *sapientiæ tuæ*, ad sapientiam tuam pertinentia, *manifestasti mihi* tanto peccatori, scilicet incarnationis mysterium. 1. *Reg.* 23. Dixit Dauid filius Isai: Dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Iacob, egregius Psaltes Israël: Spiritus Domini loquutus est per me. Et mysterium istud dicit occulta *sapientiæ*, quia 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

Secundo modo sic: *Incerta & occulta*, quæ scilicet alios latere debent. *Ierem.* 2. Tenentes legem nescierunt me. *Osee* 4. Non est scientia Dei in terra. *Sapient.* 13. *Sapientiæ tuæ.* Hæc est enim vera sapientia. *Sapient.* 13. Vani sunt omnes homines in quibus non subest sapientia Dei. *Ierem.* 9. In hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. *Manifestasti mihi. Psal.* Ego cognoui quoniam magnus Dominus est.

Tertio modo sic: *Incerta & occulta* omni homini, excepto quam mihi & Bersabee, scilicet peccata mea, *manifestasti mihi*, per Nathan prophetam. 2. *Reg.* 12. Et dicit *incerta*, quantum ad peccatorũ perpetrationem: occulta quantum ad peccati remissionem. Manifestauit enim ei remissionem peccati per Nathan prophetam. 2. *Reg.* 12. Peccaui, dixit Dauid: & dixit Nathan ad eum: Et Dominus transtulit peccatum tuum à te.

Triplex veritas, vitæ, doctrinæ, cõmissionis.

Hîc notandum, quòd triplicem veritatem diligit Deus. Primò veritatem vitæ, qua carent hypocritæ. *Matth.* 6. Veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ideò non amantur à Deo. *Iob.* 26. Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Hæc ergo est veritas contra hypocrisim. Et est veritas contra hæresim, veritas doctrinæ. 2. ad *Tim.* 2. A veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam. Et qui à veritate fidei recedunt, amari à Deo qui veritas est, non possunt. Ad *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Item est veritas confessionis puræ, de qua *Iosuè* 7. Confitere, atque indica mihi quid fecetis, ne abscondas. Hæc veritas multum placet Deo, intantum vt statim cum exit, imò cum proponit exire de corde hæc veritas, obuiet ei & misericordia Dei & pietas. Hæc est enim de qua scriptum est, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi.

9. *Fiducia de remissione peccati & spirituali consolatione.*

Aspergis me Domine. Hîc tertium, scilicet certa confidentia de impetrando: & confidit de duobus. Primò, quòd mundabitur. Secundò, quod mundatus lætificabitur. *Auditui meo.* Mundari autem confidit duobus quæ præcesserunt de Christi latere *Ioan.* 19. scilicet sanguinis Christi effusione primò. Secundò aquæ aspersione. *Lauabis me.* Dicit ergo: Non frustra, manifestasti mihi incerta, & occulta sapientiæ, quia ecce, *Aspergis me, Domine, hyssopo* aspersione de hyssopo facta, qua intinctò sanguine aspergebantur leprosi. *Levit.* 14. *Et mundabor:* peccator enim leprosus est. Signum enim lepræ est quando diuersus calor apparet in carne: diuersus autem calor peccatum est. *Proverb.* 15. Cor stultorum dissimile erit. Christus autem hyssopus est, herba scilicet humilis. *Matth.* 11. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Item est herba calida: & Christus secundum diuini

Christus hyssopo comparatur.

diuinitatem calidus est valdè, imò ignis. *Deuter.*4. Deus noster consumens est. Hæc hyssopus fuit tincta sanguine in sua passione. *Isa.*63. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Hac ergo hyssopo sic sanguine tincta, mundantur leprosi, id est, peccatores. Ad *Hebr.*9. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum obtulit semetipsum, emundabit conscientias nostras. 1. *Pet.*1. In aspersionem sanguinis CHRISTI IESV.

Lauabis. Hic ablutio per aquam, & tangitur ablutio: Sic asperges, *& lauabis* me aqua, quæ simul fluxit de latere Christi cum sanguine, imò ipso sanguine. *Apoc.*1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et rursum in 7. Lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine Agni.

Et super niuem dealbabor. Contra, nihil albius niue. Resp. *Cassiod.* Super niuem album de corporibus nihil potest inueniri: sed ideo sic per dicit, quia spiritualis anima longè super corpora mundana resplendet. *Psal.* Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus. *Cant.*4. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet.

Vel sic: Remissionem peccati mei manifestasti mihi, quia *asperges me hyssopo & mundabor*: quæ humilis est herba, & calida, id est, humilitate & charitate: & quia hæ virtutes non tantùm auferunt maculam, sed præbent decorem, *lauabis me*, per eas, *& super niuem dealbabor*, vt possit dici illud *Cant.*4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

Penitent ia hissopo ecclesia. Nota etiam, quòd hyssopus, mundans animam & dealbans, est pœnitentia propter sex, quorum duo pertinent ad contritionem cordis: hyssopus enim est herba calida, & pœnitens debet interius, si vere contritus est, calere, secundum illud *Psal.* Dolor meus renouatus est, concaluit cor meum intra me. Ad *Rom.*12. Spiritu feruentes. Euomit enim tepidos Dominus *Apoc.*3. Item hyssopus aquam proiicit: sic enim in aspersorium. Sic verè pœnitens lachrymas fundit. *Iudith* 8. Pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Dicitur, quod facula accensa gutras distillat calidas. Item hyssopus excreare facit, & sic valet ad purgationem pectoris. Sic vera pœnitentia paulatim tanquam quasdam excreationes emittit iniquitates, & sic sanat. *Prou.*12. Iustitia iustorum liberabit eos. Item vomitum non facit, sed paulatim per partes corruptionem emittit, vel eiicit. Sic oris confessio per partes debet fieri, non simul tota. *Eccles.*4. Noli citatus esse in lingua. Hæc duo à confessione oris. Item in petrosis crescit. 3. *Reg.*4. Ab hyssopo quæ egreditur de pariete. Sic sanctificatio debet in apertibus radicari, contra delectationem quæ fuit in peccato. *Prou.* 30. Lepusculus plebs imualida, pœnitens timorosus, & infirmus: quæ collocat cubiculum suum in petra. *Psal.* Ostendisti populo tuo dura. Item humilis & parua. Et nunc pœnitens debet esse humilis in latisfactione, secundum illud, Propter iniustitias enim suas humilitati sunt: contra elationem quæ fuit in peccato. De duobus: Afflictus sum, & humiliatus sum nimis.

10. *Auditui meo dabis.* Hic de confidentia impetranda lætitiam. Et primò de venia culpæ. Secundò de gloria conferenda primò menti. *Et lætitiam.* Postmodum corpori. *Et exultabunt.* Dicit ergo: Sic mundabor, dealbabor, & sic factus mundus, audiam. Rectus ordo: quia *Sap.*1. In maleuolam animam non introibit sapientia. Sed in mundo vase intrabit: propter hoc, *Auditui meo*, inclinato ad audiendum humiliter. *Psal.* Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: non sicut illi de quibus *Ierem.*6. Audite vocem tubæ, prædicatores, & prælati: & dixerunt: Non audiemus. *Dabis gaudium*, de peccati venia, Nathan dicente 2. *Reg.*12. Dominus transtulit peccatum tuum à te. *Et lætitiam*, de futura beatitudine, quantum ad stolam animæ. *Isa.*61. Vt darem coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu. *Et*, tandem, *exultabunt ossa humiliata*, in resurrectione generali glorificata. *Isa.* 58. Implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit. *Psal.* Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti. Legitur etiam de ossibus spiritualibus, viribus scilicet animæ, quæ intus latent, & corpus sustentant. *Prou.* 18. Spiritus viri sustentat imbecillitatem eius. Hæc ossa prius in contritione conturbata, postea lætificantur in interioti auditu de remissione. *Prou.*12. Mœror in corde viri, humiliabit eum, & sermone bono lætificabitur.

Vtia signa gratia animæ infusa. Et nota, quod sunt tria, quæ dant auditui certum testimonium de remissione peccati, & sic gaudium. Primum, infusa securitas in conscientia. 2. ad *Corint.*1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, de remissione culpæ; nec lætificat modicum iste testis, quia *Prou.* 15. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Alterum est facilitas deflendi peccata præterita in abundantia. 2. *Reg.*5. Dicebat Dauid: Non videbis faciem meam nisi adduxeris Michol. Non videbis per certam spem, Michol quæ interpretatur, aqua omnis. Quasi diceret: Si adduxeris aquam ex omnibus, id est, pro omnibus peccatis tuis, certus sis, quod tu videbis. Tertius testis, est feruens voluntas magis moriendi pro Christo, quam peccatum committendi. De tribus simul 1. *Ioan.*5. Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. *Deuter.*19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.

11. *Auerte faciem tuam.* Hic secundum, in quo orat contra peccati memoriam. Primò ne videat. Secundò ne memoria remaneat. *Et peccata mea omnes iniquitates meas.* Dicit ergo: Humiliatus sum, & propter hoc *auerte faciem tuam*, non à me, sed à *peccatis meis. Cassiod.* Rogat iudicem pium ne respiciat peccata, quæ sibi ipsi quoque videbantur horrenda. Vel sic: Mea peccata cognosco, & quia aduerto illa, *auerte faciem tuam à peccatis. Augustin.* Si homo aduertit, Deus faciem suam auertit. Et non tantùm aduerte, vt non videat intelligentia, sed vt non retineat ipsa memoria. Et hoc est: *Et omnes iniquitates meas dele.* Hoc enim debetur pœnitenti. *Act.* 3. Pœnitemini igitur, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Dele iniquitates ergo, de omni loco in quo sunt scriptæ. Primò de mente ipsa tua diuina, *Psal.* in libro tuo omnes scribentur

Orat contra peccati memoriam.

Dele in mente, in libro, in anima, in conscientia.

scribentur. *Isa.* 65. Ecce scriptum est contra me, & non tacebo, sed reddam in sinu eorum iniquitates eorum. Secundò de mente angelica. *Isa.*30. Scribe super buxum, quod valde solidum est, id est, supra solidam mentem angelicam, & diligenter exara illud, & in nouissimo erit in testimonium. Item de propria. *Dan.*7.Iudicium sedit,& libri aperti sunt.Libri, inquam, conscientiarum. *Apoc.*9. Iudicati sunt mortui, ex iis quæ scripta erant in libris. Item de dæmonum mente. *Prou.* 17. Angelus crudelis mitterur contra eum cum libris accusatoriis. *Apocal.*12. Proiectus est accusator fratrum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri.

12. *Petit liberari à duobus peccati affectibus.*

Cor mundum. Hîc tertiò orat contra peccati efficaciam. Duo autem facit peccatum. Sordidat. Contra hoc orat primò. Item ad casum incuruat. Contra hoc secundò. Et sunt isti duo effectus quasi reliquiæ culpæ, postquam etiam dimissa est, & deleta: surgunt enim sordidæ affectiones, surgunt pronitates ad malum. Ibi secundum, *Spiritum rectum.* Dicit ergo: Sic petij vt mala auferas: nunc peto vt conferas bona malis, quæ reliquit in me peccatum contraria. Vnde *cor mundum crea in me Deus*, quo videre possim te: quia *Matth.* 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Et dicit, *crea*, quod est de nihilo aliquid facere, quia cor peccantis ad nihilum redactum est. *Ierem.*5. Audi popule stulte qui non habes cor. *Psal.* Ad nihilum redactus sum, & nesciui. Et alias: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Vel *crea*, quoad vltimum munditiam: cum enim peccat homo, virtutes perdit, & quasi annihilantur: cum autem resurgit, tunc iterum in illo creantur. *Matth.*1. Conuersi sunt honores eius in nihilum.

Et innoua spiritum, per peccatum inueteratum, illa innouatione, de qua ad *Ephes.* 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, vt impleas illud *Ezech.*11. Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum. *Innoua*, inquam, *spiritum*, faciendo *rectum*, hoc est tibi rectissimo conformatum. *August.* Rectus est spiritus, cum ei Deus bonus est per omnia. *Psal.* Quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde! Sicut ergo petit cor mundum ad videndum, sic petit spiritum rectum ad diligendum. *Cant.*1. Recti diligunt te. Et non tantum innoua cor, sed etiam innoua ipsa viscera cordis, hoc est, affectus,& intima, ex quibus procedit delectatio mala. *Matth.*12. De corde exeunt delectationes malæ,adulteria, furta,& similia. Et hoc est innouandum *in* ipsis *visceribus meis.*

Et nota, quòd petit innouari post mundationem: innouatio autem fit in vasis, per applicationem ad fornacem. Applica illi fornaci ardentissimæ,de qua *Isa.*31. Igniculus est Sion, & caminus in Ierusalē. Sicut Paulus applicatus fuit, & totus inundatus, quando raptus est ad tertium cœlum. 2.ad *Corinth.*12. Si dicas: Cor meum graue est, filij hominum illuc non possunt ascendere: aliam ostendo tibi, scilicet doctrinam sacram, quæ fornax est ardentissima. *Ierem.* 23. Nunquid verba mea quasi ignis? Et in 20. Sermo Dei factus est in corde meo, tanquam in quodam vase ignis æstuans. *Psal.* Ignitum eloquium tuum vehementer. Et necessariò liquefies ad hanc fornacem. *Cant.*5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est. Quod si & hanc non vis accipere, tertiam ostendo, scilicet charitatem, quæ ignis est, & fornax maxima. *Luc.*12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?

13. *Ne proiicias me facie tua.* Hîc quartum, in quo orat contra debitam pœnam pro peccatis. Et primò oratio: deinde persuasio, ibi, *Docebo iniquos.* In prima tria secundum tria contra quæ petit, quæ sunt pœnæ culpæ. Primò petit contra gratiæ ablationem in hoc versu. Secundò contra spiritualis gaudij amissionem, ibi, *Redde mihi.*Tertiò contra pronitatem ad recidiuum. *Et spiritu principali.* In prima duo. Primò petit contra primum, gratiam illuminantem aspectum. Secundò contra secundum, gratiam accendentem affectum, ibi, *Et spiritum sanctum tuum.* Dicit ergo: Sic petij, ne faciem tuam auertas, & *ne proiicias me*, sed peccata mea, *à facie tua*, vnde lumen est in quo viam videam. *Psal.* Domine in lumine vultus tui ambulabunt. Sed quid est hoc? Suprà dixit vt faciem suam auerteret, hic autem vt non proiiciatur à facie? Contrarius sibi videtur. *August.* Cuius faciem metuit, eius faciem inuocat. Respond. Metuit ab illa videri, sed eam desiderat videre: & quia hoc non potest esse nisi destructis peccatis. *Isa.*59.Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos,& Deum vestrum,& peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. Prius dixit, Omnes iniquitates meas dele:& post subdit: *Ne proiicias me à facie tua.*

Et Spiritum sanctum tuum, gratiarum datorem.1.ad *Corinth.*12. Vnus atque idem spiritus, diuidens singulis, prout vult. *Ne auferas à me.* Vide ergo, quòd sicut in præcedenti versu petiit bonorum collationem, sic in isto petit conseruationē.Ergo habens petit Spiritum non auferri,vt habeat in doloribus consolatorē: vnde Paraclitus dicitur. *Ioan.*14. Ipse autem paraclitus, &c. Paraclitus autem dicitur consolator. Item vt habeat ipsum pignus contra exhæredationem. Exhæredatus enim fuit quando peccauit. Ad *Phil.*2. Pignus hæreditatis vestræ. Item robur contra dæmonis impugnationem: est enim spiritus fortitudinis.

14. *Redde mihi lætitiam.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic rogaui vt non auferas spiritum: imo per eum, *redde mihi lætitiam. Cassiodor.* Reddere dicit, quia sibi nescio quid gratiæ sensérat imminutum. Non mundi lætitiam reddas, de qua *Prouerb.* 2. Lætantur cum male fecerint. Sed *salutaris tui.* Hebraïca veritas habet, IESV *tui*, cuius contemplatione diuinitatis & præsumptione humanitatis, ante peccatum vehementius delectabar. Hinc discendum, quòd cum Dominus recipit peccatorem ad pœnitentiam, non statim ipsum recipit ad pristinam consolationis gratiam. 2. *Reg.* 14. Reuertatur Absalon in domum suam,& faciem meam non videat.

Et Spiritu principali confirma me. Ecce tertium. Quasi diceret: Non tantum redde lætitiam,

tiam, imò *& spiritum principalem*, in bono me continente & conseruante, qui principatur lætitiis humanis. *Psal.* Qui aufert spiritum principum. Et Angelis, in *Psal.* Qui facis Angelos tuos spiritus. Ito, inquam, Spiritus, *confirma me*, ne ruam iterum in peccatum, *sed* in bono perseuerem. Quasi dicerē: Eadem qua me liberasti bonitate, eadem me confirma. *Psal.* Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis.

Nota hic satis expressam euidenter Trinitatem: *Spiritum rectum*, in hoc Psalmo. *Psal.* Rectus Dominus Deus noster. Filius quippe veritas est. Spiritum sanctum ipso nouante. & *Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* Et Patrem qui est Spiritus principalis, quia filij & Spiritus sancti principium.

Spiritus Dei contra spiritum carnis accessit.

Et bene fortis spiritus, & principalis nobis, quia oportet eum contra spiritum pugnare spiritum. Contra spiritum carnis, de quo *Num.*16. Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis. Et contra spiritum mundi, 1. ad *Cor.*2. Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est. Item contra spiritum dæmonis insanitiæ, 3. *Reg.*18. Spiritus autem Domini malus exagitabat Saul. De istis tribus spiritibus, spiritus carnis molliat, spiritus mundi vana, spiritus malitiæ amara loquitur.

15. *Docebo iniquos.* Hic secundum, in quo posita oratione subsequitur persuasio. Et primò ab ipso suo actu. Secundò à profectu suæ intentionis. Et *impij ad te.* Dicit ergo: Sic Spiritu principali me confirma, & ingratus non ero, sed *docebo iniquos vias tuas, & impij*, &c. Docebo iniquam verbo, conuersatione, & exemplo. 1. ad *Timoth.* 4. Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, &c.

Et nota, quòd prius voluit audire, quam docere. Vade iuxta præmissa. *Audiam me*, &c. Nunc dicit, *Docebo.* Ecclesiast.18. Antequam loquaris, disce. Sed quæremus quomodo docuit se doctorem aliorū, & prædicatorem, qui adulter fuit, fœdifragus, & homicida. Et ipsemet supra dixit in *Psal.* in persona Domini, Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras, &c. Resp. Non placet Deo prædicatio peccatoris, in peccato existentis. Talia supra prohibetur. Motum autem dicere peccatore pœnitentiæ, vide supra in *Psal.* Exurge Domine, & iudica causam meam. & conuertantur ebrietas eius mea, &c. Hinc patet quomodo quis debet prædicare, scilicet in pœnitentia, peccatorum, & Psalmo qui post lapsum fecit Dominus

Cur magis quadragesimalibus diebus, quàm aliis tempus peccatis ad pœnitentiam eligitur, traditum.

Nathan, quasi Dauid peccatum, & Petrum ter negatum, & Paulum persecutorem ecclesiæ ad ecclesiæ reconciliatores. Hîc vide, Quo dispositus fuerit Paulus. Ad *Rom.*1. Ignorans quomodo benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secunda, vt maior conuersio esset in membris Ecclesiæ. Si enim non conuertitur, prædicator fiunt, & peccator in nullo vtiliter: ab innocente condemnatur: & pœnitens ruina in innocentia, peccatorum ipse duxit habenas: sed hunc dum conuertitur, bene prædicando gratia. 2. ad *Corinth.*1. Quæ potentia ignobi-

Sanguisugæ duæ filiæ sunt, quæ dicunt, Affer, Affer.

17. *Domine labia mea.* Hîc promittit venerationem in futuro. Et primò oris. Secundò operis. *Quoniam si voluisses.* Tertiò cordis, ibi, *Sacrificium Deo spiritus.* In prima duo. Cum enim promittat venerationem oris, & hoc sine adiutorio Dei non possit, promittit primò de diuino adiutorio confidentiam. Secundò promittit laudem. *Et os meum.* Dicit ergo. Sic dixi: *Exultabit lingua mea iustitiam tuam*: nec hæsito, quia, ô *Domine labia mea aperies*, propter peccatum prius clausa. *Psal.* Omnis iniquitas oppilabit os suum. *Cassiod.* In reatu positis ora damnata sunt. Supra peccatori autem dixit, &c. Sed me oculos ad lachrymas aperiente, & tu labia aperies, & linguam solues. *Isa.* 35. Aperta est lingua mutorum. Quare? Quia scissæ sunt in deserto aquæ. *Luc.* 11. Cum eiecisset dæmonium, per aquam benedictam lachrymarum, locutus est mutus. Et sic *os meum* apertum, *annuntiabit laudem tuam. Psal.* Os meum annuntiabit iustitiam tuam.

Sed quid est hoc? Dauid manu fortis, qui leonem & vrsum interfecerat sicut ipsemet dicit 1. *Reg.* 17. os aperire sine adiutorio non poterat? Item, quod magis mirabile, Psalmos præcedentes, & hunc ipsum versum, & hoc ipsum verbum, *Domine labia mea aperies*, dixerat, non labiis clausis, constat. Quid igitur orat pro aperiendis? Resp. Hoc dicit propter tria. Primò vt hinc colligamus materiam humiliationis, quia Deus non dat tantum sapientiam cordis, sed ab ipso est etiam apertio oris. *Sap.* 10. Sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. Mentiti sunt qui dixerunt: Labia nostra à nobis sunt. Item vt intelligamus incentiuum dilectionis: quia Deus in omni opere nostro cooperatur, & societas in eodem opere frequens, multum solet ad amorem incitare, etiam bruta. *Isid.* In bobus sociis eximia pietas. Nam alter alterum inquirit, cum quo ducere aratra consuevit, & frequenti mugitu primum attestatur affectum. Sed *Ioan.* 16. dicit Dominus: Sine me nihil potestis facere. *Eccl.* 51. Memoratus sum Domine misericordiæ tuæ, & cooperationis tuæ. Item vt colligamus formam religionis. Ex hoc scilicet quod labia clausa sint, & non aperiantur sine licentia Dei. Sed ipse habet clauem ostiorum linguæ. *Eccles.* 22. Quis ponet ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum? Vt non cadam ab ipsis, & non perdat me ille de quo *Apoc.* 3. Habet clauem Dauid: claudit, & nemo aperit: aperit, &c.

Petit labia sibi aperiri ad triplicem instructionem.

18. *Quoniam si voluisses.* Hîc veneratio operis per duo quæ dicuntur. Primò, quòd paratus sit ad dandum sacrificium. Secundò illud non esse Deo acceptum. *Vtique holocaustis.* Dicit ergo: Sic os meum laudem nuntiabit, nec mactabit manus pecudes: quoniam sacrificium, quo tempore illo fiebat expiatio. Ad *Hebr.* 9. Sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. *Dedissem vtique*: quia non erat hoc ei magnum qui Rex erat, sacrificia pecudum offerre. *Si voluisses.* Sed etiam *holocaustis*, quæ tota incenduntur tibi, & maximè tibi placere creduntur, *non delectaberis. Isa.* 1. Holocausta arietum, & sanguinem hircorum, & agnorum nolui. Hoc est, religiosos immoderate se affligentes: holocaustum enim est malum, quando totum destruitur, id est, non culpa & peccatum, sed simul natura interimitur. Tale holocaustum Deo displicet. *Iob* 30. Assimilatus sum fauillæ & cineri, me indiscretè macerando. Et clamabo ad te, & non exaudies me, Sto, & non respicis me, mutatus es mihi in crudelem, &c.

19. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Hîc tertium, in quo promittit cordis venerationem. Et primò promittit dolorem contritionis, contra delectationem. Secundò actus humiliationis contra electionem, quæ est ab illo. *Cor contritum & humiliatum.* Dicit ergo: Hæc non amas quæ paratus eram dare, sed dabo quæ desideras, scilicet cor contritum & humile, quia *sacrificium Deo spiritus contribulatus*, id est, simul cum corpore tribulatus. Ad *Rom.* 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem. Et nota, quòd sicut lætitia culpam contrahit, sic tristitia destruit. *Eccles.* 5. Melius est ire in domum luctus, quam in domum conuiuij.

Cor contritum & humiliatum simul, contra peccati elationem, *non despicies*, imò suscipies: sic enim longè es à superbis, exigente eorum superbia. *Eccles.* 15. Longè ab est ab eo superbia. Sic propinquus humilibus. *August.* Nosti quam extensus sit Deus: si te excellum feceris, elongabitur à te: si te humiliaueris, appropinquabit ad te.

Tria quæ gratum Deo faciunt.

Et possunt notari hîc tria, quæ faciunt hominem Deo acceptum, & propinquum. Tribulatio in satisfactione. Contritio in interiori dolore. Humiliatio in oris confessione, &c.

20. *Benigne fac.* Hîc tertia pars totius huius Psalmi, in qua suspirat pœnitens pro patria. Et dicuntur duo. Primò præmittit orationem. Secundò venerationem, vel venerationis acceptationem. *Tunc acceptabis.* In prima duo. Primò præmittit orationem pro Ecclesia militante, tanquam pro lapidibus præparandis. Secundò pro triumphante, tanquam pro præparatis lapidibus, in ædificio collocandis, ibi, *Vt ædificentur.* Dicit ergo: Sic Domine rogaui pro me, sed etiam rogo pro omnibus electis tuis, cum quibus affecto esse. Vnde ô *Domine, benigne fac.* Vel sic: Ita tibi placet sacrificium spiritus contribulati, & cordis contriti: & hoc vt tibi fiat, ô *Domine, benignè fac*, filium mittendo, peccata dimittendo. *Ioan.* 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit, &c. Ecce benignè: quid enim benignius Agno? Ecce qui tollit peccata mundi. *Sion*, id est, Ecclesiæ militanti. Sion enim, sicut frequenter dictum est, specula interpretatur, locus de quo longe prospicitur. Et Ecclesia de longè valdè videt. *Isa.* 33. Oculi eius terram cernent de longè. Et hæc non nostris meritis, *sed in tua voluntate. Dan.* 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam. Et insuper *ædificentur* in nobis per fidem, spem, & charitatem, non in nobis existentibus. *Muri Ierusalem*, cœlestis in futuro. Isti muri sunt immortalitas, & omnimoda

moda impassibilitate. 1. ad *Corinth.* 15. Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur, in melius, oportet enim mortale hoc induere, &c. Hi sunt muri de quibus *Isa.* 56. Eis in domo mea dabo, & in muris meis locum nominatum.

21. *Tunc acceptabis.* Hîc secundum, in quo promittit sacrificium & venerationem. Primò oris. Secundò operis. *Oblationes & holocausta.* Legitur autem tripliciter in *Glossa*: quia sacrificium iustitiæ potest significare futuram laudem, aut præsentem virtutem, aut Christi passionem. Primo modo sic, Cum ædificati fuerint muri, sancti scilicet immortales, & incorruptibiles effecti, *tunc acceptabis*, id est, acceptum habebis, *sacrificium iustitiæ*, id est, iustæ laudis tuæ, id est, laudis tibi debitæ. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, &c. Sacrificium quidem pœnitentiæ, quod relaxat peccata, non cantatur: sed tunc cantabitur sacrificium iustitiæ vniuique reddentis quod meruit. Tunc implebitur perfectè illud supra, Sacrificium laudis honorificabit me.

Oblationes & holocausta. Hîc venerationem operis, ab Angelis, quorum ministerium est offerre non materiales arietes, sed homines. Ait enim: Sic acceptabis laudes & oblationes minorum tibi ab Angelis oblatorum. *Et holocausta*, maiores sanctos, totos igne diuino succensos, in illo cœlesti camino, cœlo scilicet empyreo. Et tunc illi Angeli *imponent super altare tuum vitulos*, mediocres. Et appellat altare cœlum empyreum: altare enim dicitur, quasi alta ara, & illud altum est. *Eccles.* 24. Altitudinem cœli quis dimensus est? Ara autem dicitur ab ardendo: & ibi est ardor continuus. Hinc enim dicitur empyreum, ab ἐν, quod est in, & πῦρ, quod est ignis, quasi in quo est ignis. *Isa.* 31. Ignis culus est in Sion, & caminus in Ierusalem. Vel sic, secundo modo: Ædificentur muri Ierusalem, id est, Ecclesia militans. Et *tunc acceptabis sacrificium iustitiæ*, id est, iustitia erit tibi sacrificium, non pecudes, vt in synagoga. *Mal.* 3. Erunt offerentes sacrificium Domino. Et in iustitia tibi placebunt. Et *tunc acceptabit oblationis*, minores sanctos: *& holocaustia*, maiores & perfectos. Et tunc sacerdotes etiam *imponent vitulos super altare tuum*, id est, homines à iugo peccati liberos. Ad *Rom.* 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ, *super altare tuum*, fidem, quæ est alta, quia est de cœlestibus: ara, quia igne charitatis ignita, & inflammata. Vituli etiam sunt prædicatores, qui mundum suo mugitu repletæ debent. *Cassiod.* Quorum prædicatorum imaginem in vituli figura Lucas Euangelista suscipit, hos imponent super altare tuum, id est, Ecclesiam: tales enim essent præsidendi. Sed nunc non isti, sed canes muti non valentes latrare, secundum illud *Isa.* 56. Nescierunt vniuersi canes muti non valentes latrare. Vel ipsi vituli, id est, Martyres *imponent tunc super altare tuum vitulos*, scilicet semetipsos offerendo. 2. ad *Corinth.* 8. Semetipsos dederunt primum Deo, vel Domino. Vel sic: *Tunc*, id est, tempore gratiæ, *acceptabis sacrificium iustitiæ*, agni scilicet immaculati Christi oblationes, &c. Hæc imitantur Martyres seipsos pro Christo offerentes, &c.

IN LI. PSALMVM.

In finem intellectus Dauid, cum venit Doëg Idumæus & nuntiauit Sauli, & dixit illi: Ecce venit Dauid in domum Abimelech. 1. 2.

3. *Secunda quinquagena ad proficientes pertinet.*

Argumentum Psalmi, Anti-Christum.

Q*Vid gloriaris in malitia.* Incipit secunda quinquagena quæ sicut à principio dictum fuit, pertinet ad proficientes, sicut prima ad incipientes. Sicut igitur prima inchoauit à fonte misericordiæ Christo, per quem peccata inchoantibus dimittuntur, describens ipsum, & agens de eo in primo sui Psalmo: sic hæc secunda in primo agit de capite malorum Anti-Christo, contra quem necessariò debent armari proficientes, quorum est esse in pugna. Vel contra personam ipsius Antichristi, sicut illi boni qui erunt in fine mundi. Vel contra eius membra, sicut omnes iusti antecedentium temporum.

Quod autem de Antichristo agatur in Psalmo isto, apparet ex titulo qui talis est: *In finem intellectus Dauid, cum venit Doëg Idumæus, & nuntiauit Sauli: venit Dauid in domum Abimelech.* Prænotata enim diligenter historia de primo *Reg.* 22. 22. & 23. dupliciter exponitur hic titulus. Primò vt per Doëg Idumæum, malorum corpus significetur. Vel ipsum caput, scilicet Antichristus. Doëg interpretatur motus, & significat malos, qui nunquam sunt in quiete. *Isa.* 57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. *Dauid*, Christum significat. Interpretatur manu fortis, aspectu desiderabilis, quorum vtrumque Christo conuenit, de cuius fortitudine *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Et de secundo 1. *Pet.* 1. In quem desiderant Angeli prospicere. Saul autem mortem significat: interpretatur enim petitio, & Rex erat. Petitio autem bene dicitur, id est, appetitio: quia quasi inuito Domino Iudæi petierunt, & appetierunt vt rex fieret super eos, domino inuito, sicut patet. 1. *Reg.* 8. Sic mortem ab inuito Domino primi parentes extorserunt, & pro culpa quam commiserunt. *Sapient.* 1. Iniustitia enim est mortis acquisitrix: impij autem manibus, pomum vetitum tangendo, & verbis, peccata excusando, accersierunt illam: & facta est super omnes visquequo venientes. Ad *Rom.* 5. In vnius delicto mors regnauit per vnum. Abimelech autem Iudæorum synagogam significat: interpretatur enim patris mei regnum, quod erant soli Iudæi ante aduentum Christi, & publicationem fidei, & vocationem gentium. *Psal.* Tu es ipse rex meus, & Deus meus. Similiter ergo: Si tuli hic est? In hoc subiecto Psalmo continetur *intellectus*, habitus à *Dauid*, *venit cum eo misit Doëg*, &c. Per hoc enim intellexit quod, proditio Doëg, significabat proditionem malorum, & proditio sui, proditionem Christi: & *Sauli*, qui significat mortem, traditionem Christi ad mortem successisse

Christum: & hoc cum venisset in Iudæam, quæ erat regnum patris. Qui, inquam, intellectus dirigit nos *in finem* nostrum Christum, vel Deum.

Alio modo legitur vt per Doëg, ipse malorum caput Anti-Christus intelligatur, qui totum mundum peruersa prædicatione, signis, & miraculis falsis commouebit, & per se & per suos. *Matth.* 24. Surgent pseudo-apostoli & pseudo-prophetæ, & dabunt signa & prodigia, ad seducendos si fieri potest etiam electos. Et aduersabitur Christo sicut ipso suo nomine patet, sicut Doëg Dauid. Per Saül autem malum regem, diabolus significatur. Hunc ergo intellectum in præcedenti habuit Dauid, Doëg Idumæũ, Anti-Christum, tandem proditurũ Christum Sauli, id est, ipsi dæmoni: quod fiet in fine mundi cum Christus venerit in regnum Patris, id est, in Ecclesiam, quam sibi per gratiam congregabit, quæ regnum Patris dicitur. *Apoc.*1. Fecisti nos regnum, & sacerdotes, Deo & Patri. Et hic intellectus dirigit nos in finem mundi, quando scilicet hæc fient.

De contrarietate tituli & historiæ, quia in titulo dicitur Abimelech, & in historia Achimelech, nota *Glossam Hieronym. & Augustʒ.*

Diuisio autem Psalmi sic patere potest. Agitur enim de malis, & capite illorum, sicut dictum est. Sed quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, agitur de bonis consequenter. Primò ergo de malis agitur. Secundò de bonis, ibi, *Ego autem sicut oliua.* In prima primò tangitur mala actio malorum. Secundò malæ dilectionis actio, ibi, *Dilexisti malitiam, & edisti.* In prima tangitur primò mala actio interior mentis. Secundò exterior oris, ibi, *Tota die iniustitiam.* Illa culpa interior quæ tangitur, est de abusu potentiæ: vnde duo tanguntur. Potentiæ abusio, & gloriatio in abusu.

Dicit ergo: Tu Doëg spiritualis, scilicet Anti-Christus, vel Anti-Christiane, *qui potens es in iniquitate*, cum non sit ad hoc tibi data potentia. Ecce abusio potentiæ. *Iereм.*5. Fecisti mala, & potuisti. Et *Isa.*5. Væ qui potentes estis ad ebrietatem. *Quid gloriaris in malitia?* in hoc scilicet abusu potentiæ. *Isa.*66. Anima eorum in abominationibus eorum delectata est. *Prou.*1. Lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.

4. *Tota die iniustitiam.* Hic mala actio oris: & notantur tria, Iniquitas, & indiscretio, & fraudulentia. Primum in hoc quod dicit, *Iniustitiam.* Secundum in hoc quod addit *Cogitauit lingua.* Tertium in hoc quod subiungit, *Sicut nouacula.* Dicit ergo: *Gloriaris*, in corde, *in malitia:* nec hoc tantum, *imò tota die iniustitiam:* Ecce iniquitas. *Cogitauit lingua tua.* Deberet dicere, vt videtur, mens tua: mentis enim est cogitare, non linguæ. Resp. Hoc dicit vt innuat, quòd non ante est in mente iniquitas, quam in lingua, præ ardore dicendi, & notatur indiscretio. *Eccles.*21. In ore fatuorum cor illorum est. Et dicit, *Tota die*, non semel tantùm, vel raro, sed *tota die. Augustʒ in Glossa*, Si non potest facere malum, loquitur: si non potest loqui, saltem cogitat, vt impleatur in illo illud *Psal.* Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Et post hanc indiscretionem, *fecisti dolum.* Ecce fraudulentia. *Ierem.*9. Lingua eorum dolum loquuta est. Et hoc *sicut nouacula acuta*, rasorium scilicet acutum. Et legitur tripliciter: quia aut sonat habilitatem faciendi malum, aut nocumenti prauitatem, aut fraudulentam operationem. Primo sic: fecisti dolum, & hoc *sicut nouacula acuta*, id est, sine omni difficultate, sicut illa radit. *Prou.* 1. Pedes eorum ad malum currunt. Et supra in alio *Psal.* Si videbas furem, currebas cum eo, sine obstaculo, sicut per barbam nouacula. Secundo modo sic: *Persecutio sicut nouacula deuastat.*
Fecisti dolum, sed non nisi *sicut nouacula acuta*, quæ aufert pilos superfluos, & decorat illum quem radit. Sic à sanctis auferens superflua, decoros eos reddis. Ad *Hebr.*10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis: quia scitis vos modò *decoros* factos, vt in vobis impleatur *Psal. Concupiuit rex decorem tuum.* Vel sic: *Fecisti dolum sicut nouacula acuta*, quæ rationem promittit, sed aliquam incisionem facit. *Ierem.*9. Pacem cum amico suo loquetur, sed occultè ponit ei insidias.

Dilexisti malitiam. Hic secundum, in quo arguit de malitiæ dilectione. Et primo dilectio malitiæ interioris in corde. Secundò exterioris in ore. *Iniquitatem.* Dicit ergo: Sic fecisti dolum tanquam nouacula acuta, nec hoc tantum, imò *dilexisti malitiam*, & propter hoc non facile resipiscere potuisti ab illa. *Cassiod.* Nunquam malum derelinquit, qui cognoscitur amare quod peccat. *Michæe* 3. Odio habetis bonum, & diligitis malum. Et hoc, *super benignitatem.* Quasi diceret: Vtrumque cum coram te est, malitiam prælegis. *Eccles.*15. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod voluerit dabitur ei.

Iniquitatem. Ecce secundum, in quo tria. Primò iniquæ loquutionis. Secundò indiscretæ. *Dilexisti omnia.* Tertiò fraudulentæ. *Lingua dolosa.* Dicit ergo: Sic dilexisti malitiam super benignitatem, & *magis loqui iniquitatem dilexisti, quam æquitatem.* Contra quos *Augustʒ.* Escas amaritudinis non das ventri tuo, & cibos malignitatis das ori tuo malignè? Sicut eligis quid vescaris, sic elige quid loquaris. Et bene dicit, quia loqui iniquitatem cibus amarus est. Suprà in *Psal.* Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est, mala scilicet dictione.

Dilexisti omnia verba. Hic secundum. 6.
Quasi diceret: Non tantum dilexisti verba iniqua, imò dilexisti *omnia verba præcipitationis*, indiscretè scilicet prolata, non tantum habens prudentiæ, vt saltem malitiam abscondas, sed statim præcipitas. *Cassiodor.* Plerique qui peccata faciunt, per decorem se compositæ loquutionis abscondunt. Sed iste non sic: sed audacter prædicat quod amat, *Isa.* 3. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. *Cassiod.* Iste se professus est malum, vt loqui non erubescat. *Psal.* Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam.

Vel

Vel, *Dilexisti omnia verba præcipitationis*, actiuè, quibus alios possis corrumpere, & in culpam præcipitare. 1. ad *Corinth.*15. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Sed cum eis teipsum simul præcipitas, quia *Eccles.* 27. Qui fodit foueam, incidet in illam: & qui statuit lapidem proximo, offendit in eum. *Eccles.* 10. Labia insipientis præcipitabunt eum.

Hæc fecisti tu, qui es *lingua dolosa.* Emphaticè per vehementem amorem dolositatis. *Augustʒ.* Lingua dolosa est ministra fallaciæ. Lingua dolosa est *aliud in corde gestantium*, aliud ore proferentium. *Psal.* Linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus.

Isaiæ de male tacentium. Arguit ergo gloriantes in malis, & illa diligentes: & hi rectè arguendi: quæ enim mis gaudet de laqueo, aut piscis de humo? *Eccles.*9. Sicut aues capiuntur laqueo, & pisces hamo: sic capientur homines in tempore malo. Quis lupas de pedica, & loco in quo tenentur captus. *Ierem.*5. Posuistis *pedicas* & laqueos ad capiendos viros. *Iob* 18. Abscondita est in terra pedica eius. Quis fur gloriatur de fune, & vinculo in quo detinetur & stringitur? *Prouerb.*5. Iniquitates suæ *capiunt* impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. *Psal.* Dirupisti vincula mea. Quis incarceratus de lacu fœtido in quo *mergitur*? *Psal.* Et eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fœcis. Quis vulneratus de vulnere lethali & mortifero? *Ierem.*30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. Quis prudens mercator de omnium bonorum amissione? *Thren.* 1. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius. Quis prius liber, de subiectione & miseria seruitutis? 2. *Pet.*2. A quo quis superatus est, eius & seruus est. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

7. *Propterea Deus destruet te.* Hic consequenter agitur de pœna. Et primò agitur de pœnarum perpessione. Secundò de illarum vtilitate eorum aduersariis, scilicet bonis: quod est magna miseria afflictorum, ibi, *Videbunt iusti.* Tertiò de afflictorum iactitatione. *Et dicent, Ecce homo.* In prima primò tangitur pœnæ æternitas. Secundò multiplicitas, ibi, *Euellet te.* Dicit ergo: Sic mala diligis, & in illis gloriaris, *propterea*, ô tu Anti-Christe, vel omnis Anti-Christiane, *Deus destruet te in finem*, id est, destructione finali, quæ est æterna: vel destructione semper in finem tendente, sed nunquam ad illum perueniente. *Cassiod.* In finem qui destruitur, æternis supplicijs deputatur. Huic concordat Hebraica veritas quæ habet, *Destruet te in sempiternum.* De Anti-Christo hoc verum est. 1. ad *Thessal.*2. Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. De quolibet membro eius. *Isa.* 22. Spiritu labiorum suorum interficiet impium. *Thren.* 2. Destruet in furore munitiones virginis filiæ Iuda.

Euellet te. Hic pœnarum diuersitas, & tangitur triplex. Primò, quod à corpore violenter auelletur. Secundò, quod de mundo quem dilexit, eicietur. *Et emigrabit te.* Tertiò, quòd cuiusdam de mundo, in cœlo non plantabitur;

sed magis vt arbor inutilis, imò nociua, in infernum proiicietur, & ibi cremabitur. *Et radicem tuam.* Dicit ergo: Sic destrueris finaliter, & perpetuò, *& euellet te Deus*, de corpore quod tam diligis. *Ierem.*1. Posui te vt euellas, & dissipes. Vel *euelles* de dignitate in qua fixus es, & potentia. *Iob* 5. Vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. *Eccles.*10. Omnis potentatus breuis vita. Et *Psal.* Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. *Iob* 19. Tanquam cuiusdam arboris abstulit spem meam.

Et emigrabit te, id est, emigrare te faciet, de *tabernaculo tuo*, de mundo quem diligis, quem tabernaculum tibi facis, ad inferos. *Isa.*5. Dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes & pulchræ, absque habitatore. Deseruit fecit eos Dominus magna palatia. *Baruc.*3. Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestijs, qui *in auibus cœli ludunt*, &c. Et respondet: Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt. Vel sicut vult *Glossa*: Tabernaculum dicit Ecclesiam militantem, de qua auellitur iniquus, qui modo inter bonos est. *Ioan.*8. Seruus non manet in domo in æternum.

Et radicem. Tertium est, quod legitur tripliciter; quia radix charitas, vel cupiditas, vel minitari. Primo modo sic: Destruet & euellet *radicem tuam*, charitatem tuam in qua aliquando fuisti, vt intelligatur de Anti-Christo. *Ad Ephesi* 3. In charitate radicati & fundati. *De terra viuentium*, vt non figatur in cœlestibus, sed magis in terrenorum cupiditate conteratur. *Iob* 15. Non mittet in terra radicem suam. Verum est, *viuentium.* Secundo modo sic: *Euellet radicem tuam*, cupiditatem tuam. 1. ad *Tim.*6. Radix omnium malorum cupiditas. *De terra viuentium*, in præsenti. Vel sic specialiter de malorum capite, cuius radix sunt eius ministri: *Et radicem tuam*, malos quibus sustentaris, sicut arbor radice. Ad *Rom.*11. Non tu radicem portas, sed radix te. *De terra viuentium*, de cœlo quod promittis illis. *Iob* 8. Innitetur super domum suam, familiam scilicet suam, & non stabit, fulciet illam, cœlestia promittendo, & non consurget in cœlum.

8. *Videbunt iusti & timebunt.* Hic de pœnarum vtilitate eorum aduersarius, & tangitur duplex. Vna: quia in præsenti vtiliter timebunt iusti videntes malorum finem miserum. Secundò, quod in futuro gaudebunt feliciter. *Et super eum.* Dicit ergo: Sic affliges: sed quæ vtilitas inde bonis? Magna: quia *videbunt iusti*, etiam nunc per fidem, futura malis mala: *& irridebunt* tibi non percunti cum eis. *Iob* 41. Cum fulgetra fuerit, timebunt Angeli: non autem inimici mei, & terrini pergebantur. Videbunt in futuro per speciem, & gaudebunt. *Et super eum ridebunt*, quando videbunt solum. *Isa.*16. Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Modò derideantur tam simplicitas. *Iob* 22. Tunc derident eos iustorum famuli. Quippe confirmabitur in iusti capite suo, qui dicit *Prouerb.* 1. Ego autem in interitu vestro ridebo.

Et dicem. Hic de pœnarum exprobratione, quod fuit tertium, in quo tanguntur duo. Primò exprobratio ſuper amiſſione boni. Secundò ſuper commiſſione mali. *Sed ſperauit.* Dicit ergo: Sic gaudebunt iuſti ſuper afflictum iniquum, & dicent ridendo.

Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorium ſuum, homo purus: quamuis ſe Deum mentiatur. 2 ad *Theſſal.* 2. Extollitur ſuper omne quod dicitur Deus, & quod colitur. Sic omnis etiam peccator ſe præpoſuit Deo, & quaſi ſe non ſolum Deum, ſed quaſi pluſquam Deum ſe facit. *Ezech.* 28. Eleuaſti cor tuum & dixiſti: Deus ego ſum. Non ponit etiam Deum adiutorem ſuum, ſed hæc eſt falſa poſitio; quia *Ioan.* 16. Sine me nihil poteſtis facere. *Deut.* 32. Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.

Sed ſperauit in multitudine. Hic irriſio de commiſſione mali. Et primò tangitur commiſſio. Secundò commiſſionis magnitudo ſuper omnes. *Et prænaluit.* Dicit ergo: Sic omiſit, & & irridebunt, & etiam de hoc dicent: Non ſperauit in Deo, ſed *ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum*, quas habebit multas Anti-Chriſtus. *Caſſiodor.* Diuitiis & pompis ſæculi nefandiſſimus abundabit. Sic & alij reprobi in hoc ſperant. *Iob* 21. Impij viuunt, ſublimati ſunt, confortatique diuitiis. Contra illud *Iob* 31. Si putaui aurum robur meum, & obryzo dixi Fiducia mea.

Et prænaluit in vanitate ſua. Super omnes verum eſt de Anti-Chriſto, qui ſuper omnes prævalebit decipiendo, & iniquitates perpetrando. *Auguſt. in lib. de quantitate animæ*, Vanitas eſt fallacia. In iſta prævalebit Anti-Chriſtus. Iniquus etiam quilibet qui ſperat in diuitiis, iniquitate prævalet. *Auguſt.* Nihil eſt vanius eo, qui putat plus valere nummum, quam Deum. *Eccleſ.* 10. Auaro nihil eſt ſceleſtius. Nota ergo, quòd diuitiæ hîc vanitas appellantur, & bene, per diffinitionem veram. *Caſſiodor.* Vanum eſt quod inane eſt, fragile, vel caducum, & ab ipſa ſimpliſſima veritate diſcretum. Inane caret ſoliditate: ſic diuitiæ. *Sapient.* 5. Diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Ecce omnia tranſierunt tanquam vmbra. Vmbra ſolida non eſt, nec repletiua. *Eccleſ.* 5. Auarus non implebitur pecunia, Quia fragile & caducum, caret durabilitate. Tales diuitiæ. *Auguſt. ſecundo libro de libero arbitrio*, Temporalia antequam ſint, non ſunt: & cum ſunt, fugiunt: & cum fugierint, non erunt. Propterea dicunt temporalium amatores: Venite fruamur bonis quæ ſunt, tanquam in iuuentute celeritèr. Item quod eſt à fortiſſima veritate diſcretum, caret veritate. Sic diuitiæ: fallunt enim teſte Domino *Matth.* 13. Fallacia diuitiarum ſuffocat verbum. Ergo veraciter vanæ.

10. *Ego autem ſicut oliua fructifera.* Hic eſt ſecunda pars Pſalmi, in qua agis de bonis. Et primò agit de bonorum merito. Secundò de præmio. *Confitebor tibi in ſæculum.* In prima tangitur bonorum operum fructificatio, & ratio fructificationis. *Speraui in miſericordia.* Dicit ergo: Sic mali ſperant in diuitiis, *Ego autem* ſum *in domo Domini ſicut oliua fructifera.* Dicit quilibet iuſtus. Oliua hyeme viret & æſtate. Quaſi dicerer: Bene me habeo, & hyeme aduerſitatis, & æſtate proſperitatis. *Eccleſ.* 26. Diuitis, & pauperis, (ſi iuſti) cor bonum, & in omni tempore vultus eorum hilaris. Nec tantum virens, imò *fructifera.* Oliua fructifera Dauid, de quo Chriſtus poteſſit, glorioſus valde & copioſus fructus. *Matth.* 22. Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Bonum autem opus cuiuſlibet iuſti fructus. *Ioan.* 14. Eum qui fert fructum purgabit, vt fructum plus afferat.

Quare iuſtus oliua comparatur.

Ego, inquam, talis, *ſperaui in miſericordia Dei*, non ſicut Doëg in diuitiis. Alibi in *Pſal.* Ego autem in miſericordia Dei ſperaui. Et inde quia oliua dicitur ab ἅλις Græcè, quod eſt miſericordia Latinè. Quaſi diceret: Omninò ego miſericors, in miſericordia ſpero: & hoc iuſtum. *Matth.* 5. Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. *Speraui*, inquam, *in miſericordia*, duratura *in æternum*, & *in ſeculum ſeculi* conſequuturum. *Pſal.* Miſericordia autem Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum. Item *ſperaui in miſericordia in æternum*, hoc eſt, in miſericordia non tantum terrena dante, ſed æterna. 1. ad *Corinth.* 15. Si tantum in hac vita ſperantes ſumus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Hic notandum, quòd iuſtus oliuæ comparatur. Primò, quia oliua, ſicut iam tactum eſt, ſemper viret, & iuſtus in vitore fidei ſemper eſt, quæ eſt vera ſapientia. *Sapient.* 6. Clara eſt, & quæ nunquam marceſcit ſapientia. In radice amaritudinem habet, ſed fructus dulcis: ſic iuſti quaſi in radice, hîc in hac vita amarum vitam ducunt, ſed fructum expectant ſuauiſſimum. Ad *Hebr.* 12. Omnis quidem diſciplina in præſenti non videtur eſſe gaudij, ſed mœroris: poſtea verò fructum pacatiſſimum, &c. Propter hoc etiam dicit vnus iuſtorum *Iſa.* 38. In pace amaritudo mea amariſſima. Arbor pacis: ſic iuſti pacifici ſunt cum omnibus. *Pſal.* Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. *Matth.* 5. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Habet folia ſalici infructuoſæ ſimilia: ſic iuſtus verba humilia. *Luc.* 4. Dixit vnus iuſtorum: Exi à me Domine quia homo peccator ſum. Et 17. Cum omnia benefeceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Oleum quod ſit de fructu, excedit in valore: ſic enumeratio operis miſericordiæ quæ iuſtus facit, in multis excedit. 2. ad *Corinth.* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum æternæ gloriæ pondus, &c. Oleum oliuæ, in quo mortuus eſt ſcorpio, medicinale eſt: ſic miſericordia in qua moritur diabolus, medicinalis valde, quia procedit ex iuſto, & hoc contra peccatum. *Daniel.* 4. Peccata tua eleemoſynis redime. *Pſal.* Diſperſit, dedit pauperibus Breuiter quicquid in oliua eſt, totum eſt vtile: quicquid in iuſto, totum eſt bonum, & proficuum aliis. 2. ad *Corinth.* 9. Omnia omnibus factus ſum, vt omnes lucrifaciam.

11. *Confitebor tibi in ſæculum.* Hic ſecundum, in quo ſubiungitur de præmio bonorum, & tangitur duplex. Primò præmium habitum iam in re præſentialiter. Secundò expectatum & habitum in ſpe. *Et expectabo.* In prima duo. Præmium,

mium, & ratio præmij. *Quia feciſti.* Ergo dicit: *Confitebor tibi*, confeſſione iocunditatis. Suprà in *Pſal.* Confitebor tibi in cithara Deus: & hoc *in ſæculum*, non ad horam. *Pſal.* Pſallam Deo meo quandiu fuero. *Quia feciſti*, me oliuam fructiferam, & in te ſperantem, & omnia quæcunque habeo, totum eſt à te. *Iſa.* 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Ad *Phil.* 2. Operatur in nobis & velle & perficere pro voluntate. 1. ad *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepiſti? & 7. Gratia Dei ſum id quod ſum.

Et expectabo. Hic ſecundum præmium habitum in ſpe, & tangitur præmium, ſcilicet expectatio ſalutis. Secundo ratio. *Quoniam bonum.* Dicit: Confiteboꝛ, *& expectabo nomen tuum*, rem ſcilicet nominis tui: non feſtinabo, quia *Prou* 20. Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in fine benedictione carebit. *Res* autem nominis ſalus eſt. *Matth.* 1. Vocabis nomen eius Ιεσυϛ: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. *Quoniam bonum*, id eſt, iocundum & delectabile, non quidem omnibus, quia non eſt bonum habentibus corruptum palatum cordis. *Sed in conſpectu ſanctorum tuorum*, tuæ dulcedinis ſcilicet expertorum. *Apoc.* 2. Qui vicerit, dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen ſcriptum quod nemo nouit, niſi qui accipit. *Pſal.* Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te, ad quam dulcedinem nos perducat, &c.

IN LII. PSALMVM.

In finem pro Amalec intellectus Dauid.

1. *Argumentum Pſalmi, corpus Anti-chriſti, id eſt, mali.*

Dixit inſipiens in corde ſuo. Hic eſt Pſalmus ſecundus ſecundæ quinquagenæ in quo poſtquam actum eſt de capite malorum, ſcilicet Antichriſto, conſequenter agitur de corpore malorum, vt præmuniatur iuſtus contra perſequutores & moleſtias à talibus inferendas, expectando liberationem & remunerationem: & hoc innuitur ſecundum vtrumque literam. Duplex enim eſt literæ ſtuli. Prima talis: *In finem intellectus Dauid pro Amalec*; ad cuius intelligentiam notanda eſt primo hiſtoria, quæ habetur 1. *Reg.* 27. de data ciuitate Sichelech ipſi Dauid. Et 30. de recuperatione, quam tulerant Amalecitæ per Dauid: & tunc exponatur: In hoc ſubiecto Pſalmo eſt *intellectus Dauid*, id eſt, habitus Dauid, *pro Amalec*, pro eo quod fecerat Amalec, & quod fecit Dauid in Amalec: intellexit enim in illo facto capi-nationem bonorum à membris Antichriſti, & liberationem illorum per Chriſtum, ſecundum illud, Liberauit pauperem à potente, & pauperem cui, &c. *Luc.* 11. Cum fortior illo ſuperuenerit, diripiet vaſa eius, & ſpolia diuidet.

Et bene per Amalec mali intelliguntur: interpretatur enim, populus lingens: & mali, ſicut dicitur *Mich.* 7. Lingent puluerem ſicut ſerpens. Et hîc intellectus eſt dirigès nos *in finē*. Alia litera habet pro Maëleth, qui interpretatur parturies, & ſignificat Eccleſiam parturientem filios ſpirituales in dolore. *Ioan.* 16. Mulier cum parit, triſtitiam habet. *Apoc.* 12. Mulier cruciabatur vt pareret. Hic eſt ergo intellectus Dauid, habitus pro Eccleſia liberanda dirigens nos in finem, vel Chriſtum, vel temporis in quo fient iſta.

Pſalmus autem poteſt diuidi in duas partes. Primò quidem agitur de malis per Amalec deſignatis ſecundum primam literam tituli. Secundò de bonis per Maëleth figuratis ſecundum literam ſecundam tituli, ibi, *Quis dabit ex Sion.* Item in prima duo. Primo arguit malorum culpam. Secundò minatur pœnam. *Nonne ſcient.* In prima duo. Primò arguit culpam. Secundò culpæ generalitatem. *Dominus de cœlo proſpexit.* In prima duo: Primò arguit culpam infidelitatis. Secundò morum, ibi, *Corrupti ſunt.*

Primum legitur dupliciter; quia inſipiens poteſt appellari generaliter ſiue ſit Gentilis, ſiue Iudæus, & negari de Deo proprietas: vel ſpecialiter Iudæus, & negari de Chriſto Deo diuinitas. Primo ergo modo ſic: *Dixit inſipiens*, omnis ſcilicet male viuens. *Proverb.* Omnis peccans ignorans eſt: non enim habet veram ſapientiam, quæ deſurſum eſt. *Iacob* 3. Vel ſaltem initium illius ſapientiæ, ſcilicet timorem Dei. *Pſal.* Initium ſapientiæ timor Domini. Ad *Roman.* 1. Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Non ore, quia non auderet, ſed *in corde ſuo.* Quomodo ergo Dauid cognouit hoc, ſi corde hoc dicebat? Reſp. Prophetico ſpiritu. *Pſal.* In corde, & corde loquuti ſunt. Sed quid? *Non eſt Deus*, id eſt, non eſt punitor malorum Deus, nec iuſtus; qui enim negat ipſum iuſtum, negat ipſum Deum. Sed contra: Cum Dauid dicat *Pſal.* quòd Deus non dereliquit nos in omnimoda ſui ignorantia, & ſui cognitionem nobis naturaliter inſeruit, quomodo dicere potuit, *Non eſt Deus*? Et patet reſponſio; quia non dixit non eſſe ſimpliciter diuinitatem, ſed diuinitatis non intellexit proprietatem: & idcirco ex conſequenti, quia quicquid in ipſo eſt, ipſe eſt, negat & deſtruit ſubſtantiam.

Vel inſipiens hîc dicitur Iudæus. *Dixit inſipiens*, Iudæus ſcilicet excæcatus malitia ſua. *Sapient.* 2. Malitia eorum excæcauit eos. Non eſt Deus, Chriſtus, vel Ιησυϛ. *Iob* 5. Negauerunt Dominum, & dixerunt: Non eſt ipſe. *Ioan.* 10. Et tu cum homo dis, facis teipſum Deum. *Iſa.* 1. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem non cognouit me, &c. Et vere inſipiens excæcatus. Ad *Roman.* 11. Cæcitas contigit ex parte in Iſrael, qui verum ſolem ante ſe poſitum non cognouit, de quo *Mala.* 3. Vobis timentibus Deum orietur ſol iuſtitiæ.

Corrupti ſunt. Hic ſecundum vbi de corruptione interiori cordis. Secundò exteriori operis. *Non eſt qui faciat bonum.* In prima duo. Primò corruptio. Secundò corruptioni abominatio ipſi Deo videnti. Sic quantum ad fidem, & etiam *corrupti ſunt* interius in mente, quippe infidelitas neceſſariò corruptum relinquit affectum. 1. ad *Corinth.* 5. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Eſt autem duplex corruptio. Corporalis & pœna quæ eſt immundaria: & mentis quæ

2.

voluntaria est, & tantò magis inculpabilis est. *August. de libero arbitrio lib.* 2. Omnium corruptionum sola quæ vitiosa est, rectè vituperatur. Sed quia corruptionem sequitur fœtor, corporalem corporalis, & spiritualem spiritualis, sequitur.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis. Ezech. 3. Vide abominationes pessimas quas isti faciunt. *Iob* 15. Abominabilis, & inutilis homo qui bibit subsannationem tanquam aquam. *Proverb.* 16. Abominatio est Domino omnis arrogans. *Non est qui faciat bonum*, exterius in operatione. Et dicit minus, & plus significat, id est, faciunt malum: quippe mala arbor non potest bonos fructus facere. Sed contra: Nonne Patriarchæ, & Apostoli, & Prophetæ bona fecerunt? Imò & ipsi mali qui sunt de corpore eius multa faciunt frequenter bona. Resp. secundum *Cassiod.* Non est qui faciat bonum sua virtute, sed tantum virtute principalis agentis.

3. *Dominus de cælo.* Hîc secundum, in quo probatur malitiæ generalitas per diuinam inquisitionem: & dicuntur duo. Primò diuina inquisitio. Secundò inuentio vniuersalis malitiæ. *Omnes declinauerunt.* Item in prima duo. Primò inquisitio quantum pertinet ad aspectum. Secundò quantum pertinet ad affectum. *Aut requirens.* Dicit ergo. Legitur autem dupliciter, quia respectus hic potest sonare misericordiam, vel simplicem inquisitionem. Ait enim: Sic peccant in fide & in moribus. *Et omne*, quia Dominus *prospexit* oculo misericordiæ, *super filios hominum*, proximorum parentum: & hoc, *de cælo*, mittendo filium, supple. Hic respectus de quo *Sapient.* 3. Gratia & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. *Exod.* 3. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto. Vel *Dominus respexit*, diligenter attendendo, *super filios hominum*: & hoc, *de cælo*, scilicet de sanctis animabus in quibus celatur, & quasi latens absconditur. *Isai. vlt.* Cœlum mihi sedes est. *Sap.* 7. In animas sanctas se transfert. *Psal.* Prospexit de excelso sancto suo.

Vt videat si est intelligens, quantum ad aspectum, *aut requirens Deum*, quantum ad affectum, quem requirit. *Psal.* Probans corda, & renes Deus. Quantum ad primum potuit inuenire nihil. *Isa.* 5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. *Osea* 4. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia in terra. Quantum ad secundum *Ierem.* 8. Attendi & auscultaui, nemo quod bonum est loquitur: nemo est qui agat pœnitentiam super peccato suo, & dicat: Quid feci?

4. *Omnes declinauerunt.* Hîc inuentio carentiæ boni in omnibus. Et primò carentiæ boni in corde. Secundò in ore. *Simul inutiles.* Tertiò in opere. *Non est qui faciat bonum.* Dicit ergo: Sic inquisiuit, & hoc inuenit, *Omnes declinauerunt* ab eo corde, etiam maiores, non tantum minores. *Isa.* 36. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. *Et inutiles facti sunt simul*, in ore, & doctrina. Aliquando enim homo malus est in corde, sed proficit aliis in sermone. *Isa.* 14. Projectus es quasi stirps inutilis.

Non est qui faciat bonum, in opere, *vsque ad vnum. Ierem.* 5. Circuite vias Ierusalem, & respicite, & considerate an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero.

Nonne scient omnes. Hîc subiungitur pœnæ comminatio: & dicuntur duo. Primò comminatio pœnæ in generali. Secundò ratio quare debent puniri, in quo quædam illorum mala replicantur ibi statim, *Omnes qui operantur iniquitatem.* Tangitur autem primò eorum malitia generaliter. *Omnes qui operantur iniquitatem.* Secundò specialiter. *Qui deuorant plebem meam.* Et tangitur primò timor malè humilians. Primum, *Qui deuorant.* Secundum, *Trepidauerunt timore.* In prima duo tanguntur quæ surgunt ex amore illo malè inflammante, scilicet cupiditas in rapiendo. Secundò auaritia inordinatè diligendo rapta, & habita. Primum, *Qui deuorant.* Secundum, *Deum non inuocauerunt.* Dicit ergo: Tales sunt mali, sed *nonne scient*, ipsi, supple, qui modo Deum esse negant iustum, quoniam iustus est experimento pœnarum sibi inflictarum? Quasi diceret: Vtique. *Proverb.* 28. Viri mali non cogitant iudicium. Sed tunc scient. *Psal.* Cognoscetur Dominus iudicia faciens. *Nonne* ergo *scient omnes qui operantur iniquitatem?* Constat, quòd sic. Si enim pro sola boni omissione puniuntur. *Matth.* 25. Esurijui & non dedistis mihi comedere, &c. Et post: Ite ergo maledicti, &c. Multò fortius pro mali commissione. *Matth.* 7. Discedite à me omnes operarij iniquitatis.

Qui deuorant plebem meam. Quomodo? *Vt cibum panis.* Deuorant, inquam, multipliciter animam rapiendo, & corpori diaboli vniendo. Hi sunt hæretici & Doctores pernetfi. Si enim boni dicuntur os Christi, & dentes, quia bonos illi incorporant. *Act.* 10. Petre macta, & manducа, cur non dicentur isti os diaboli, deuorantes, & eius corpori vnientes animas Sanctorum quas decipiunt? *Ezech.* 22. Coniuratio prophetarum in medio eius sicut leo. Deuorant etiam corpus occidendo tyranni, qui sic corpora destruunt, vt nec remaneat vestigium occisorum. Sic credens occisum filium suum Iacob dicebat *Genes.* 37. Fera pessima deuorauit filium meum Ioseph. Deuorant quoad possessionem omnes auferendo. *Eccles.* 13. Pascua diuitum pauperes. *Mich.* 3. Tollite pelles eorum desuper eos, quantum ad vestimenta: & quantum ad carnes & vestimenta simul, in eodem, Comederunt carnes populi mei, & pelles eorum excoriauerunt. Carnes comederunt, quando cibaria vnde carnes nutriri deberent auferunt: pelles, quando vestimenta.

Deum non inuocauerunt, in ipsum confidendo, sed magis in pecuniam suam tanquam in Deum. *Osea* 7. Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola. *Eccles.* 10. Et pecuniæ obediunt omnia.

Illic trepidauerunt. Hîc tangitur de timore male humiliante. Et primò ostenditur deiectio illorum per vanum timorem. Secundò ratio quare sic permittuntur deijci. *Quoniam dissipauit.* Dicit ergo: Ira malo amore inflammantur, & etiam *trepidauerunt illic*, scilicet in mundo, & in miseriis mundanis, *timore* eos interius concutiente, *vbi non fuit timor.* Sed quid est hoc? Quomodo timere potuerunt vbi non esset timor? Nonne vbique est timor? Primò si timebant, ibi erat timor: quomodo ergo timuerunt vbi non fuit timor? Resp. *Vbi* non est locale, sed causale. Quasi diceret: Timuerunt sine causa rationabili timoris. Si enim sint in hac vita feræ insidiantes carni, secundum illud *Eccles.* 27. Leo venationi insidiatur. Et homines insidiantes possessioni. *Prou.* 1. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. Et dæmones insidiantes spiritui secundum illud *Psal.* Dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt. Tamen hæc nullo modo timenda comparatione ad doctrinam malam: hoc est enim timere vmbram, & non veritatem timere secundum illud *Iob.* Qui timet pruinam, irruet super eum nix.

Quoniam Dominus dissipauit. Hîc tangitur ratio talis timoris duplex. Vna, diuisio virium animæ. Secunda, separatio vitæ vitæ ab anima. *Confusi sunt.* Dicit ergo: Sic trepidauerunt: &c. Et hoc quoniam *Dominus dissipauit*, dissipari permisit, & vt dissiparentur ordinauit *ossa*, id est, vires animæ interiores ipsam sustentantes, *eorum qui hominibus placent*, id est, placere desiderant, hoc est, qui quærunt hîc consolationem. *Gal.* 1. Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Et glossandum, placendi actionem appetens, vel quærens inordinate, hoc est, ipsam placentiam faciens finem: ipse enim dicit ad *Roman.* 2. Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. 1. ad *Cor.* 10. Placere omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo: sed finem placentiæ pono animarum vtilitatem. Sed ossa iustorum non dissipantur. *Ioan.* 19. Os non comminuetis ex eo: sed de malis alibi in *Psal.* Dissipata sunt ossa nostra secus infernum.

Confusi sunt; quoniam Deus spreuit eos. Spernendi recidendo, à mente gratiam remouendo in præsenti. Et hoc iustum, vt qui spernit, spernatur. *Isa.* 33. Væ qui spernis, nonne & ipse spernetis? 1. *Reg.* 2. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Vel præteritum pro futuro, *confusi sunt*, id est, confundentur. *Ierem.* 21. Confundentur, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. Et 2. Sicut confunditur fur quando comprehenditur, sic confundentur domus Israël.

7. *Quis dabit ex Sion?* Hîc secunda pars Psalmi, in qua subiungit de bonis, postquam præcessit de malis: & præmittitur quasi increpantis interrogatio. Secundò subiungitur læta promissio. *Cum auerterit Dominus.* Dicit ergo: Sic mali dicitis Deum non esse, *Sic*, vt dixi, recipieris. Sed quos? *Ex Sion*, id est, de Iudæis, qui per Sion intelliguntur, *veniens dabit salutare*, id est, salutem, vel gratiam salutarem, vel salutarem doctrinam, *Israël*, id est, populo videnti Deum, nimirum ille quem vos dicitis non esse iustum, & sic non esse Deum. Quasi diceret: Ipse dabit. *Iacob* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Et dicit: *Dabit*, non reddet. Non enim meritis est redditus. Ad *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam, &c.

Cum auerterit. Hîc læta responsio, in qua tangitur, & quando dabitur salus, & quibus, quia *Iacob*, id est, actiuis, & *Israël*, id est, contemplatiuis. Ait enim: Sic quæro, quis dabit? Et responsio est. *Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ*, secundum illud *Ierem.* 29. Reducam captiuitatem vestram. *Tunc exultabit Iacob*, actiui boni, qui in lucta sunt: *& lætabitur Israël*, id est, contemplatiui. *Soph. vlt.* Dabo vos in laudem omnibus populis, cum conuertero captiuitatem vestram coram oculis vestris. *Amos* 9. Conuertam captiuitatem plebis meæ Israël.

IN LIII. PSALMVM.

In finem. In carminibus & in hymnis intellectus Dauid, cum venissent Ziphæi ad Saul, & nuntiassent Saul: Nonne Dauid absconditus est apud nos? 1.

Deus in nomine tuo saluum me fac. Hîc Psalmus quinquagesimus tertius in toto libro, sed in secunda quinquagena tertius. Postquam enim de malorum iniquitate qui gloriantur in malo, & blasphemant contra Dominum in 51. & 52. actum est, subiungitur de malitia eorum qui bonos opprimunt, sed tandem non prævalebunt. Vnde agitur de clamore bonorum ad Deum, & liberatione ipsorum à malorum oppressione: quod innuitur in titulo qui talis est: *In finem. In carminibus, & in hymnis intellectus Dauid, cum venissent Ziphæi ad Saul, & nuntiassent Saul: Nonne Dauid absconditus est apud nos?* Tangit historiam quæ habetur 1. *Reg.* 23. de Ziphæis qui Dauid latitantem apud se timore Saul, ipsi manifestauerunt, & morti exposuerunt. Sed Dauid fugit ad loca tutissima Engaddi, & ibi saluatus est: vnde istud scripsit non sit in carminibus & hymnis Deum laudauit. Intelligebat enim in hoc facto Dauid Ziphæos significare malos: Ziphæi enim interpretantur florentes, & mali florent in hac vita. *Ierem.* 48. Date florem Moab qui cito transiit. Moab, illius scilicet qui ex fauce diaboli. *Iob* 13. Tanquam flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Inter hos flores latent boni, non apparent. Ad *Coloss.* 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: inter malos qui vos cooperiunt, quia multi sunt, & vos pauci. *Eccles.* 1. Stultorum infinitus est numerus. *Eccl.* 7. Virum de mille reperi. Sed mali eos quasi manifestant, quando ad mortem trahunt. Quæ mors per Saul designatur, vt supra dictum fuit. Sed refugium habent ad fontem: sic enim interpretatur Engaddi, id est, ad Christum, qui est fons. *Psal.* Quoniam apud te est fons vitæ. Et fons hæc, fortidi scilicet peccatoris, qui in illo abluitur. *Zach.* 12. Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum, & menstruatæ. Ergo sensus tituli est: In hoc Psalmo continetur *intellectus*, quem habuit *Dauid* cum venissent *Ziphæi* ad *Saul*, &c. In hoc enim intellexit bonos qui inter malos latent,

Argumentum Psalmi, iusti afflicti & sanctitatem & salutem.

Moralis intellectus interpretatio.

latent, ab ipsis quærendo ad mortem, sed per Christum liberandos. Vnde carmina & hymni sunt cantandi. Et est intellectus dirigens nos *in finem* nostrum, scilicet Christum. Ad *Rom.*10. Finis legis Christus. Vel hic intellectus est mentes figentibus in æternis, non in rebus transitoriis. 2. ad *Corinth.*4. Non contemplantibus quidem nobis quæ videntur, sed quæ non videntur.

Diuiditur ergo Psalmus in duas partes. Primò enim orat Ecclesia pro se vt liberetur à Ziphæis, id est, à malis in mundo florentibus. Secundò, quia optimus liberationis modus quando inimici conuertuntur, orat pro illis, vt & ad Deum conuertantur, & ad bonum. *Auerte mala.* In prima duo. Primò orat. Secundò pronuntiat se esse exauditam, ibi, *Ecce enim Deus adiuuat me.* Item in prima duo. Primò oratio. Secundò persuasio, quod debeat exaudiri, ibi, *Quoniam alieni.* In prima tria. Primò quod velit proponit. Secundò ad effectum exaudiri petit. *Deus exaudi.* Tertiò vt hoc possit fieri verbis perfectè attendere requirit, ibi, *Auribus percipe.* In prima tria petit. Salutem: & ostendit in quo velit habere salutem illam. *Et in nomine tuo.* Et ex hoc vlterius separationem à malis in iudicio, ibi, *Et in virtute tua iudica me.* Dicit ergo: Sic mali blasphemant, & nos tribulant: vnde ô *Deus*, peto *saluum me fac.* Alibi, Saluos nos fac Domine Deus noster, non in quocumque nomine, sed *in nomine tuo*, quod prædicabitur in mundo, quod est IESVS. *Act.*4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Hoc nomen excedens omnia nomina. Ad *Philip.*2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur. Hoc nomen quod superius se expectare dixit: Expectabo nomen tuum quoniam bonum est.

Et in virtute tua, hoc est, in iudicio, quando virtus tua, quæ nunc latet, apparebit. *Iudica me.* Sed quid est quod dicit, quomodo petit secundum virtutem iudicari? Alibi dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo. *Iob* 16. Columnæ cœli contremuerunt ad nutum eius. *Amos* 3. Clanget tuba, diuini iudicij in virtute, & populus non expauescet? Quasi diceret: Non est hoc possibile. Resp. Est iudicium districtæ discussionis secundum merita. Sic iudicari nemo petit. Sed est iudicium separationis. *Iudicium separationis à malis petitum.* Illud petit, vt scilicet à malis separetur, secundum illud *Psal.* alibi: Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta.

4. *Deus exaudi.* Ecce secundum, quod hic peto, quod proposui. Et ô tu *Deus*, qui potes, *exaudi*, ad effectum perducendo, *orationem meam*, quia terrenorum non quæro florem sicut mali. *Baruch.*2. Exaudi preces meas Domine, & orationes meas. *Dan.* 9. Exaudi Deus noster orationem serui tui. Nec per hoc intelligendum quoniam aliquando non sit orandum etiam pro temporalibus habendis, sed non sicut Ziphæi, hoc est, vt finis in illis ponatur, sed vt ad æterna ordinantur.

Auribus. Hic tertium. Quasi diceret: Sic peto, vt ad effectum perducas, quod vt sit, *auribus percipe*, hoc est, diligenter attende, *verba oris mei.* Anthropopatos, in quo attribuitur Deo quod hominis est, cum tamen secundum diuinitatem membris corporeis non distendatur. Sed aures suæ sua pietas appellatur, quæ audit omnia. *Sapient.* 1. Auris zeli audit omnia.

5. *Quoniam alieni insurrexerunt.* Hic secundum, scilicet persuasio vt acquiescat petitioni, & allegat tria quæ sunt in aduersariis à quibus petit saluari. Primum est extraneitas. Secundum, fortitudo. *Et fortes.* Tertium, infidelitas. *Et non proposuerunt Deum.* Isti alieni, sunt mali omnes generaliter, qui quasi aliundè nati sunt, quia quasi ex diabolo. Boni, ex Deo. *Psal.* Etenim Assur venit cum illis, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Sed alieni sunt dæmones, de quibus *Prou.*6. Ne des alienis laborem tuum, & annos tuos crudeli. Alieni homines, & mundani, qui bonos persequuntur, de quibus *Iob* 19. Noti mei, quasi alieni recesserunt à me. Quasi diceret: Qui prius erant amici, facti sunt inimici. Alieni etiam caro ipsa, & motus ex ipsa nati. *Osee* 7. Comedetunt alieni róbur eius, & ipsi nescient. Motus enim carnis comedunt vires spiritus.

Et fortes quæsierunt. Ecce fortitudo Saül ad literam, & ministri eius animam Dauid quærentes, hoc est, vitam, ad perdendum. Fortes etiam dæmones. *Iob* 40. Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari. *Luc.*11. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, &c. Hic quærit animam, quia *Gregor.* dicit: Quid non potuit Dominus? & nihil se fecisse æstimat cum animas non sanat.

Et non proposuerunt Deum ante conspectum suum, putantes eum sua ignorare. *Iob* 22. Quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nec nostra considerat. *Daniel.* 13. Auerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ne viderent cœlum, & recordarentur iudiciorum iustorum.

Ecce enim Deus adiuuat me. Hic secundum primæ partis totius Psalmi, in quo confidenter asserunt non tantum exaudiendos, sed quasi iam factum sit, exauditos: & dicuntur duo. Primò certitudo diuini adiutorij. Secundò modi adiuuandi. *Quia Dominus susceptor est.* Dicit ergo: Sic petij, & *ecce Dominus adiuuat me. Isa.* 50. Dominus Deus auxiliator meus. *Deut.* 33. Ascensor cœli auxiliator tuus. Quod si est, potes dicere illud ad *Rom.*8. Si Deus pro nobis, quis contra nos?

6. *Ecce.* Hic notatur quod Deus adiuuat occulte, euidenter & continuè. *Deus*, qui potest, scit, & vult. Potest, quia fortis, scit, quia sapiens: vult, quia bonus. *Me*, debilem, infirmum, & infirmum, *adiuuat*, liberando, conseruando, defendendo. Liberando à malis in quibus fui, conseruando in bonis in quibus sum, defendendo à recidiuo. *Adiuuat* quem redimendo adiuuit, quem adiuuabit glorificando. *Psal.* Nisi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitasset, &c. Et alibi, Adiuuabit eum Deus vultu suo.

Et Dominus susceptor est animæ meæ. Hic adiuuandi modus. Quasi diceret: Sic iam adiuuat, & *Dominus susceptor est animæ meæ*, & si

corpus miseriis exponat. *Sap.* 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt. Sed de carne non sic. *Iob* 9. Terra data est in manus impij. Sed de anima: vnde in 1. Verumtamen animam eius serua.

7. *Auerte mala.* Hic secunda pars huius Psalmi. Huc vsque enim orauit pro se, hîc pro aduersariis: & dicuntur tria. Primò oratio. Secundò promissio sacrificij si consenserit Deus. *Voluntariè sacrificabo tibi.* Tertiò ratio quare sic orat pro illis. *Quoniam ex omni tribulatione.* In prima duo. Primò enim orat eis liberationem à malo. Secundò profectum in bono. *In veritate tua.* Item orat amoueri malum dupliciter. Primo pœnæ. Secundò culpæ. *Disperde.* Legitur tamen dupliciter. Vno modo vt sit prædictio mali pœnæ, & pendet ex prædictis. Secundò vt sit oratio secundum quod dictum est. Dicit ergo: Sic adiuua me hoc modo, quia ô Domine, *auerte*, id est, *auertes mala inimicis meis*, mala quæ in quemodò facinnt, in illos conuertendo. *Ecclesiast.*26. Facienti nequissimum consilium, super eum deuoluetur, ipso liberato contra quem machinatur. *Ieremi.* 17. Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego.

Et in veritate tua. Quasi diceret: Sic prædixi futurum. *Luc.*5. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. *Disperde illos*, quos toleraui in tua infirmitate persequentes, vel in tua patientia. *Eccles.*5. Altissimus patiens redditor est. Vel sic: *Auerte mala*, pœnæ, subaudi, *inimicis meis*, id est, ab inimicis meis, vt non affligantur. *Et disperde illos*, à mala intentione, in qua viuunt, vt à culpa liberentur. Et hoc, *in veritate tua* ponendo illos, & sic exhibebis bona. Ecce quomodo boni rogant pro inimicis, & sequuntur magistri doctrinam *Luc.* 6. Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Et exemplum *Luc. vlt.* Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

8. *Voluntariè sacrificabo tibi.* Hic est secundum, scilicet promissio sacrificij, si consenserit facere quod rogatur: & dicuntur duo. Primò sacrificium voluntarium promittitur. Secundò specificatur illud sacrificium. *Et confitebor.*

Dicit ergo. Sic ergo: quod si feceris, *sacrificabo tibi*, non cultu sicut antiquitus, sed *voluntariè*: quia tale placet. *Exod.* 25. Ab omni homine qui offert vltroneis, non ab alio, accipietis primitias. & 35. Omnis voluntarius & spontaneus offerat primitias Domino. Tale enim sacrificium fructuosum est. *Ezech.* 46. Cum feceris princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta quæ respicit ad Orientem. *Et confitebor.* Hic specificat: & sacrificium primò, & modum sacrificij secundò. Alium à prædictis, scilicet quia voluntariè, & pro nihilo. *Quoniam bonum est.* Dicit ergo: Sic sacrificabo voluntariè, *& confitebor nomini tuo, ô Domine*, confessione laudis. *Psal.* Laudate nomen Domini. Et hoc confessione cordis, oris, & operis. Ne sim de illis de quibus ad *Tit.*1. Confitétur se nosse Deum, factis autem negant. Confessio cordis est incipientium, oris proficientium, operis perfectorum: & hoc non aliqua remu-

9. neratione temporali, vel etiam æterna: sed *quoniam bonum est*, hoc est, gratis, putans spectans nominis charitatem. Bonum incipienti, melius proficienti, sed optimum consummato.

Quoniam ex omni tribulatione. Hic est tertium in quo subiungit rationem quare orauerit pro inimicis conuertendis, quia eorum conuersio ei est vtilis: vnde tanguntur duo. Primò liberatio eius ab inimicis per hanc viam. Secundò ipsorum despectio de cætero aduersantium. *Et super inimicos meos.* Dicit ergo: Rogo quod auertas mala à inimicis meis: quoniam hoc faciendo, *eripuisti me*, bono & honesto modo, *ex omni tribulatione.* Vel sic: Bonum est, & verè, *quoniam eripuisti me ex omni tribulatione.* Et cauendum vt non continuetur ad hoc quod dictum est, Confitebor nomini tuo: iam enim dictum est sicut etiam in Glossa habetur, quod illi confitetur propter bonitatem ipsam, & gratis, non propter aliud. Rogo ergo, *quoniam ex omni*, &c. *Iob* 5. In sex tribulationibus liberabo te, & in septima non tanget te malum: quando valde bonum est & dulce liberari. *Eccl.*36. Speciosa est misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore ficcitatis. *Sap.*16. Tu es qui liberas ab omni malo.

Et super inimicos. Ecce secundum. Quasi diceret: Non solum liberas, imò *& super inimicos meos*, id est, ab inferendo de cætero inimicis mala. *Despexit*, tanquam nihil curans, vel appretians illa, *oculus meus*, quæ in Deum rapitur. Quasi diceret: Non timeo mala, sed illa despicio, non personas inferentes illa. *Isa.*33. Væ qui spernis, nonne & ipse spernaris? Sed de malis qui inferunt, dictum est: In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo. Et alibi: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

IN LIV. PSALMVM.

In finem. In carminibus intellectus ipsi Dauid. 1.

2. *Exaudi Deus orationem meam.* Hic est Psalmus quartus in secunda quinquagena: cum enim cæperit Ecclesia pro crudelitate & fortitudine persequentium in Psalmo præcedenti, nunc orat pro multitudine miseriarum quas sustinet in hoc statu. Sed sic clamat vt habens oculum intentum in finem suum, non desperet, sed magis excitet semper in illo, siue sit in prosperis, siue sit in aduersis. Et hoc ostenditur in titulo qui talis est: *In finem. In carminibus intellectus Dauid.* Et est sensus: In hoc subiecto Psalmo est *intellectus Dauid*, id est, res ab Ecclesia, vel à isto quolibet intelligenda, & diligenter aduertenda, scilicet quod præsens vita miseriis & afflictionibus est plena, ad purgandum bonos, sicut fornax in igne. *Iob* 23. Aurò locus est, in quo conflatur. Hic locus, de quo *Exod.* 33. Ecce, inquit, locus est apud me, & habebis supra petram, scilicet tribulationum duriciem, & vide videre me poteris, tamen adhuc transeunte. Hic de quo *Iob* 38. Nunquid ostendisti ei locum suum, animæ lucem gratiæ *Dauidicæ*, vellentis, inquam, habendus *in carminibus*, vel *ignominiis*, in lætitiis scilicet

Argumentum Psalmi, in quo describitur vita miserrima.

ſcilicet ſpirituali, quia pro modica tribulatione tranſitoria, & temporali, veniet purgata anima ad gaudia indeficientia. 2. ad *Corinth.* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Sed hoc *in finem*, Chriſtum, tendentibus & intendentibus, non in aliis. Deficit enim citò in præſentibus miſeriis, qui in ipſum mentis oculos non intendit. Ad *Hebr.* 12. Recogitate eum qui talem aduerſum ſemetipſum ſuſtinuit contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris deficientes.

Poteſt autem Pſalmus diuidi in tres partes. Primò quidem liberari à miſeriis præſentibus deprecatur. Secundò ſperans exaudiri, aduerſariis imprecatur, ibi, *Expectabam eum.* Tertiò quid ſit pro quo orauit, & inimicis contra quos orauit, propheticè nuntiatur, ibi, *Ego autem ad Dominum.* Item quia orare non valet aliquid, niſi homo faciat quod in ſe eſt. In prima dicuntur duo. Primò petit. Secundò quod in ſe eſt, feciſſe oſtendit, vt à miſeriis liberetur, ibi, *Quis dabit mihi.* Item in prima duo. Primò petit. Secundò neceſſitatem clamandi & petendi oſtendit, ipſam miſeriam in qua eſt, ibi, *Contriſtatus ſum.* In prima tria ſecundum tria quæ petit, tanquam alicui homini magno loqueretur. Primò vt orationem audiat. Secundò vt auditam non deſpiciat, vel contemnat. *Et ne deſpexeris.* Tertiò quod magis impleat, ibi, *Intende mihi.*

Dicit ergo, Sic oraui contra tribulantes, & ô *Deus.* Expone vt frequenter expoſitum eſt, qui potes, ſcis, & vis. *Exaudi orationem meam,* fuſam pro liberatione à malis.

Et ne deſpexeris. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic audi orationem, *& ne deſpexeris,* poſtquam audieris, *deprecationem meam.* Deprecatio idem eſt quod oratio. Vel deprecatio pro malis amouendis, oratio pro bonis adipiſcendi. Notandum enim, ſicut dicit *Gloſſa,* quod aliquorum orationes Deus audit, & auditas deſpicit, illorum ſcilicet, qui petunt temporalia: audit quidem Deus orationes illorum, illis dando quod petunt, ſed contemnit, quia ad malum illorum eſt quod illis tribuit, & ex ira Dei. Sic petentibus cibaria dedit in deſerto, & ſtatim interfecit quibus dederat. *Pſal.* Et pluit illis manna ad manducandum. Et ſtatim ſequitur: Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Cum enim petuntur temporalia ad ſuperbiendum, ſi dantur, ex ira dantur. *Auguſt.* Aliud eſt petere vt ſuperbias, aliud vnde viuas: licitè enim petuntur temporalia ſub fine æternorum, & ad illa ordinata.

3. Sic non deſpicias, ſed magis *intende mihi,* meam videndo miſeriam & intentionem: *& exaudi,* ad effectum audi. *Eccleſ.* 35. Non deſpicier Dominus loquelam pupilli cum effuderit querelam gemitus. *Dan.* 9. Exaudi Domine, attende, & fac.

Contriſtatus ſum. Hîc ſecundum, in quo oſtendit neceſſitatem, miſeriam ſcilicet, quam ſuſtinet: & dicuntur quatuor. Primò exprimit miſeriam. Secundò miſeriæ cauſam, ibi, *A voce.* Tertiò modum inferendi illam miſeriam. *Quoniam declinauerunt.* Quartò vehementiam. *Cor meum.* Miſeriam autem tangit duplicem. Affectus primò. Secundò intellectus. *Et conturbatus.*

Dicit ergo: Sic rogo & clamo, & neceſſe habeo, quia ecce *contriſtatus ſum*, ratione & ſenſualitate triſtatus in affectu. 2. *Reg.* 18. Contriſtatus rex aſcendit cœnaculum. Sed contra *Pron.* 12. Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Reſp. Non triſtitia quæ non ſit ſecundum Deum, ſed triſtitia ſæculi quæ mortem operatur. Sed triſtitia quæ eſt ſecundum Deum, bene contriſtatur etiam vſque ad turbationem rationis. 2. ad *Cor.* 12. Gaudeo quia contriſtati eſtis ſecundum Deum.

Et hoc, *in exercitatione mea*, id eſt, in pœnis & miſeriis quæ me exercent. Eſt enim exercitatio tentationis de qua in *Pſal.* Exercitabar, à diabolo & carne tentationibus, & ſcopebam ſpiritum meum, in ſcopa confeſſionis puræ. *Gregor.* Tentatio non eſt noua generatio vitiorum, ſed exercitatio virtutum. Sapientiæ in ſtudio. *Geneſ.* 24. Vbi nos habemus, Egreſſus fuerat Iſaac ad meditandum in agro, alia litera habet: Ad exercitandum ſe. Pœnitentiæ. 1 ad *Tim.* 4. Exercitatio corporalis ad modicum valet. Miſericordiæ. In eodem, Exerce autem teipſum ad pietatem. Pietas enim promiſſionem habet vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Et iuſtitiæ in operibus legis. *Pſal.* Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis. Et tribulationis & moleſtiæ ſicut hîc. *Gregor.* Abel eſſe tenuit, quem Cain malitia non exerceret.

Et conturbatus ſum, intellectu. *Thren.* 1. Vide Domine quoniam tribulor: conturbatus eſt oculus meus, & venter meus.

4. *A voce.* Hîc ſecundum, in quo tangit cauſam duplicem: vituperia oris, & flagella operis. Et hæc contriſtatio, & conturbatio ſunt. *A voce inimici*, vituperia inferentis, *& à tribulatione peccatoris*, flagella imponentis. *Pſal.* Inimici mei dixerunt. De vtroque alibi: A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis.

Quoniam declinauerunt. Hîc modum quo contriſtant loquentes: & tanguntur duo. Primò quia culpam falsò imponunt. Secundò quia ſine cauſa moleſtiam inferunt. *Et in ira.* Dicit ergo: Sic turbor à voce & tribulatione. Sed nunquid contra te talia faciunt? Sic: *Quoniam declinauerunt*, id eſt, cum quodam impetu impoſuerunt, *in me iniquitates*: quæ erant in ſemetipſis, etiam in me declinauerunt: ſicut factum eſt in Chriſto à Iudæis, qui cum dæmoniis pleni eſſent, dicebant Chriſto *Ioan.* 8. Dæmonium habes. *Pſal.* Declinauerunt in te mala.

Et in ira ſua, non alia de cauſa, *moleſti erant*, moleſtiam inferebant. *Mihi, Eccleſ.* 29. Multi præſtiterunt moleſtiam his qui ſe adiunxerunt, velut his qui bona faciunt. *Matth.* 2. Quid moleſti eſtis huic mulieri? bonum enim opus operata eſt in me.

5. *Cor meum conturbatum eſt.* Hîc quartum, in quo oſtendit turbationis & contriſtationis vehementiam. Et primò oſtendit miſeriam interiorem. Secundò exteriorem. *Timor, & tremor.* Interiorem oſtendit quantum ad intellectum primò,

primò, poſteà quantum ad effectum. *Et formido mortis.* Dicit ergo: Nunc contriſtatus, & conturbatus ſum, *quia cor meum.* Vel ſic, mihi moleſti ſunt, & ita *cor meum conturbatum eſt.* *Thren.* 2. Conturbata ſunt omnia viſcera mea: & hoc, *in me*: quia ſi non eſt in me aliquo modo turbationis cauſa, vel ratio, non me poſſunt conturbare exterius moleſtantes. *Gregor.* Iuſtum eſt vt in ſe ſemper mœrorem inueniat, qui relicto vero gaudio in ſe gaudium quærit. *Pſal.* Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea.

Et formido mortis, hoc eſt, formido qua timeo mortem, *cecidit ſuper me*, ſuper oppreſſionem notatam. *Ezech.* 7. Operiet eos formido, & in omni facie confuſio. *Thren.* 3. Formido & laqueus, ſcilicet eſt vobis. *Deuter.* 28. Dabit tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, animam dolore confectam.

6. *Timor & tremor.* Hîc tangit exteriorem miſeriam, & primò tangit miſeriam. Secundò cauſam. *Et contexerunt.* Dicit enim: Sic interius, & etiam *timor & tremor*, hoc eſt tremor ex exteriori timore ſurgens, *venerunt ſuper me. Iob* 4. Pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt. *Eccleſ.* 16. Et cum conſpiciet illa Deus, tremore concutientur. Et dicit, *Venerunt ſuper me*, tanquam fluctus ad obruendum me. *Pſal.* Omnes fluctus tuos, &c.

Et contexerunt me tenebræ. Ecce cauſa timoris: quia tenebroſa. Tenebroſi peccatores emphaticè dicti *tenebræ. Contexerunt me*, abundanter circundando me. Ad *Epheſ.* 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux, &c. Tenebræ autem dicuntur mali, quia in tenebris ſunt peccatorum. *Exod.* 10. In tenebris erant Ægyptij, maximè qui ſunt in odio. 1. *Ioan.* 2. Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt. Et etiam tenebræ dicuntur, quia tendunt ad æternas. *Iob* 10. Terram miſeriæ & tenebrarum, vbi, &c. Et 7. Replebor doloribus vſque ad veſperas. *Sap.* 17. Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.

7. *Et dixi: Quis dabit.* Hîc ſecundum primæ partis totius huius Pſalmi: in quo poſtquam periit, oſtendit ſe feciſſe quod in ſe fuit: & dicitur duo. Primò, quòd habuit appetitum ſeparandi ſe à malis quantum poſſet. Secundò, quòd ad effectum perduxit. *Ecce elongaui fugiens.* In prima duo. Primò deſiderium ſuum exprimit. Secundò de quo fuerit illud deſiderium, & ad quid. *Et volabo.* Dicit ergo: Sic afflictus ſum à malis, & ſic rogo liberari ab eis. Et quid facies? Aliquid. *Et dixi* interius in corde meo delibetando & quærendo: *Quis dabit mihi pennas?* Non mihi tapacis, de quibus *Ierem.* 1. Ideò languis animatum pauperum inuentus eſt in alis veſtris. Sed *columbæ*, quæ ſimplex eſt. *Matth.* 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Felle caret. Ad *Hebr.* 12. Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat. *Sapient.* 8. Non habet amaritudinem conuerſatio illius. Gregarium volat. *Eccleſ.* 4. Melius eſt eſſe duos ſimul, quam vnum ſolum: habent enim ambo emolumentum ſocietatis ſuæ. Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſubleuantem ſe. Nutrit pullos alie-

Iuſtum exilia comparatur.

nos, non tantum proprios. *Matth.* 5. & *Luc.* 6. Diligite inimicos veſtros, bene facite iis qui oderunt vos. Oſculum habet, quod eſt pacis ſignum. Ad *Rom.* 12. Quod in vobis eſt, cum omnibus pacem habentes. Ad *Hebr.* 12. Pacem ſequimini & ſanctimoniam, ſine qua, &c. Puro grano veſcitur, non cadaueribus vt coruus. *Prouerb.* 24. Noli eſſe in conuiuiis peccatorum, & cum iis qui carnes conferunt ad veſcendum. *Oſee vltimo*, Viuent tritico. Super aquas reſident, vt caueat ab accipitre, id eſt, ſuper ſcripturas. *Cantic.* 5. Oculi tui ſicut columbæ ſuper riuos aquarum. Gemitum doloris habet pro cantu lasciuiæ, & diſſolutionis. *Iſa.* 59. Quaſi columbæ meditantes gemitum. Ad *Rom.* 8. Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Vltimò nidificat in petra, Chriſto. 1. ad *Corinth.* 10. Petra autem erat Chriſtus. *Ierem.* 48. Relinquite ciuitates habitatores Moab, & habitate in petra, & eſtote quaſi columba in ſummo ore foraminis. Ecce pennæ columbæ virtutes, quibus ad alta volatur. Sed ſunt altiores pennæ aquilæ in viris iam perfectis in contemplatione, de quibus *Iſa.* 40. Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas vt aquilæ. Qui ſunt ſic pennati, non timent retia diaboli. *Pron.* 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum.

Et volabo. Hîc tangit ad quid velit, & tangit finem proximum, vt bona operetur. *Et volabo*, bona operando, & alas mouendo. *Ezechiel.* 1. Sub pennis eorum manus hominis. Et vltimum, *Et requieſcam*, in Deo. *Auguſtin.* Inquietum eſt Domine cor meum, donec veniam ad te. *Ioan.* 17. In mundo preſſuram, in me, &c.

8. *Ecce elongaui fugiens.* Hîc adimpletio deſiderij, ſeu propoſiti: & dicuntur duo. Primò elongatio à tumultu. Secundò perſeuerantia vel duratio in illa elongatione. *Et manſi in ſolitudine.* Ait enim: Sic ordinaui, deſideraui, & propoſui, & *ecce elongaui fugiens*, non diſtantia corporali, ſed motuum diſſimilitudine, à malis elongaui. *Iob* 3. In ſomno meo requieſcam cum regibus, & conſulibus, qui ædificant ſibi ſolitudines. *Geneſ.* 19. Ne ſtes in omni circa regione, ſed in monte ſalum te fac. Quaſi diceret: Non tantum ſepareris, ſed elongeris. *Apocalyp.* 12. Mulieri datæ ſunt alæ, &, & fugit in deſertum, & ibi peperit. Et ſic elongatus, *manſi in ſolitudine*, non ſtatim redij: & propter hoc dignus fui diuina conſolatione. *Oſee* 2. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.

Et nota, quòd in ſolitudinem non fugit, nec manet, qui in diuitiis & honoribus & deliciis viuit: nihil enim talium in ſolitudine. Propter hoc dicit *Bernard.* Fugite fratres de medio Babylonis, mundi ſcilicet: periclitatur enim caſtitas in deliciis, pietas in negotijs, veritas in multiloquio, charitas in nequam laetilo. Et idem, Fugite fratres ad ciuitates refugij, vt poſſitis de præteritis agere pœnitentiam, & in præſenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præſtolari.

9. *Expectabam eum.* Hîc ſecunda pars totius Pſalmi, in qua ſperans exaudiri pro ſe, inimicis imprecatur, ſecundum quod duo dicuntur.

Primò, quòd ſperans habuit in Deo fiduciam. Secundò ſubiungit imprecationem contra malos. *Præcipita Domine.* In prima duo, ſecundum duplicem rationem confidentiæ quam tangit. Prima præcedens liberatio à puſillanimitate habita ex ſe, & turbatione habita ex aliis. *Et tempeſtate.* Dicit ergo: Sic in ſolitudinem feceſſi, & quid ibi faciebas? *Expectabam*, vt me perfectè ab omni miſeria liberaret. *Geneſ. pen.* Salutare tuum expectabo Domine. Ad *Phil.*3. Saluatorem expectamus, &c. *Luc.* 12. Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum. *Exm qui ſaluum me fecit*, iam, *à puſillanimitate ſpiritus*, quæ grande malum eſt. *Eccl.*7. Noli eſſe puſillanimis in animo tuo. *Iſa.*35. Puſillanimes confortamini, & nolite timere. *Et tempeſtate*, orta in me ex concuſſione tentationum. *Dan* 4. Quatuor venti pugnabant in medio maris, quatuor genera tentationum in corde peccatoris, quod eſt mare. *Iſa.*57. Cor impij quaſi mare quod quieſcere non poteſt. Et facta eſt etiam tempeſtas magna. Iſti venti ſunt tentatio grauis & occulta, quæ ſufflat ex vna parte: leuis & aperta, & quaſi à contrario: grauis & aperta ex altera: leuis & occulta ex oppoſito. Sed Deus ſaluat ab iis, in deſerto ſolitudinis. *Tob.*4. Poſt tempeſtatem, tranquillum facis. *Ierem.*23. Inuenit populus gratiam in deſerto. *Iſa.*32 Et erit quaſi vir qui abſcondit ſe à vento, & velut qui abſcondit ſe à tempeſtate. *Matth.*8. Imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Vel quatuor affectiones: gaudium, triſtitia, ſpes, & timor. Hæ timent quod non oportet, & ſperant quod non decet: dolent vanè, gaudent vanius.

Quadruplex tentatio quatuor ventis comparata.

10. *Præcipita Domine.* Hîc ſecundum, in quo ſubiungitur imprecatio. Et primò contra impugnantes apertè. Secundò contra impugnantes occultè, ibi, *Quoniam ſi inimicus meus.* In prima duo. Primò imprecatio pœnæ. Secundò ratio imprecationis. *Quoniam vidi.* In prima duo, ſecundum duo quæ illis imprecatur. Primum, præcipitatio à ſtatu dignitatis. Secundum, diſſipatio peruerſæ vnitatis, vt non poſſint conuenire ad malum perpetrandum, ibi, *Et diuide linguas eorum.* Dicit ergo: Sic confidebam liberari plenè: & tu, ô Domine, qui potes, *præcipita*, munitiones malorum contra me, ne ſtent, ſicut dæmonem præcipitaſti. *Luc.*10. Videbam ſathanam, ſicut fulgur de cœlo cadentem. Sicut præcipitas omnem ſuperbiam. *Thren.*2. Præcipitauit Dominus, nec pepercit, omnia ſpecioſa Iacob. Sicut & in futuro præcipitabis ipſam mortē. *Iſa.*25. Præcipitabit Dominus mortem in ſempiternum. Munitiones omnis malitiæ contra omnem iuſtitiam, ſunt malorum aduocatorum linguæ. Has petit tanquam peſſimas machinas præcipitari: & ſic fiet. *Iob* 40. Videntibus cunctis præcipitabitur. Et linguæ adulatorum, & iſtæ præcipitabuntur cum illis quibus adulantur. *Iſa.* 9. Erunt qui beatificant populum iſtum & qui beatificantur præcipitati.

Et diuide linguas eorum, ne veniant in vnitatem & concordiam contra me, ſicut diuiſiſti antiquitus turrim Babel fabricantes. *Geneſ.*11. *Thren.*2. Facies Domini diuiſit eos. Aliquando enim vnio mala eſt, quando ſcilicet ad malum: & bonum eſt vt diſſipetur. *Gregor.* Si iniuſtorum vnitas noxia non fuiſſet, diuina prudentia linguarum vnitatem in tantam diuerſitatem non diſſipaſſet.

Quoniam vidi iniquitatem. Hîc ſubiungit rationem, ſcilicet eorum culpam apertam quare ſunt puniendi. Et primò tangit culpam in Deum. Secundò contra proximum. *Die ac nocte.* Duplicem autem culpam tangit contra Deum. Perfidiam contra ea quæ ſunt fidei, inobedientiam contra ea quæ ſunt moris. *Et contradictionem.*

Dicit ergo: Sic præcipita, & diuide, *quoniam vidi*, tanquam apertum malum, *iniquitatem. Gloſſa.* Perfidiam eorum qui non credunt nec fidei articulis, nec ſacramentis, nec diuinis promiſſis. *Exod.*21. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem: ter contra tria prædicta: perfidiam, contradictionem, inobedientiam. *Oſee* 4. Populus tuus, ſicut qui contradicunt ſacerdoti. *Iſa. pen.* Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. Et hoc *in ciuitate*, Babylonia, in malorum vita confuſione plena. Hæc ciuitas, de qua *Oſee* 11. Deus in medio tui ſanctus, & ciuitatem non ingredior. Hæc eſt ciuitas de qua *Ezech.*21. Hæc eſt quæ humilem ſublimauit, & ſublimem humiliauit. Non eſt illa de qua ſcriptum eſt: Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Nec illa, de qua *Matth.* 5. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.

Die ac nocte circundabit. Hîc ſecundum, in quo tangit inordinationem ad proximum: & dicuntur tria. Primò iniquitatis in proximum continuitas. Secundò iniquitatis generalitas. *Labor in medio.* Tertiò eiuſdem fraus & doloſitas. *Et non defecit.* Dicit ergo: Tales ſunt in Deum, & etiam *circundabit eam iniquitas*: iniquitas, inquam, exiſtens, *ſuper muros eius*, ad literam in maioribus, & principibus, & prælatis, qui debent eſſe muri. *Iſa.*49. Muri tui coram oculis meis ſemper. Et 62. Super muros tuos Ieruſalem conſtitui cuſtodes, ſcilicet Prælatos & Angelos. *Iſa.*1. Principes tui, ecce muri: infideles, ſocij furum, ecce iniquitas ſuper muros. Et in 15. Expectaui vt facerent iudicium, & ecce iniquitas: & iuſtitiam, & ecce clamor pauperum quos opprimunt. Et hoc non ad horam, ſed *die ac nocte.* Quaſi diceret: Continuè, vel in die proſperitatis, ac nocte aduerſitatis. *Et labor*, ſuperflua acquirendi, in quo notatur cupiditas non habitorum: *& iniuſtitia* retinendi aliena, in quo auaritia retinendorum: *in medio eius*, in omnibus generaliter & apertè. *Ier.* 6. A minore vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent.

Vel vt coniunctim legatur. *Labor & iniuſtitia*, id eſt, laborioſa iniuſtitia, *in medio eius. Ier.*9. Vt inique agerent laborauerunt. *Eccleſ.*10. Labor ſtultorum affliget eos, quia neſciunt in ciuitatem pergere. Propter hoc dicturi ſunt: Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis.

Et non defecit. Hîc tertium. Quaſi diceret: Sic continuè, & omnes: *& non defecit de plateis eius*, non de angulis, vt totum ſit in publico, *vſura & dolus*, id eſt, doloſa vſura, qua requiritur vltra ſortem aliquid, contra illud *Deuter.*23. Non commodabis ad vſuram. *Luc.*6. Date mutuum, nihil inde ſperantes. *Et non*

14. *defecit*

Notatur continuitas, vel perſeuerantia: *de plateis*, manifeſtatio: *vſura*, culpæ augmentatio: *& dolus*, pietatis ſimulatio.

Repetitus vſurarum ſiue ſimilibus expreſſo.

Et nota, quòd vſurarius comparatur lappæ, tenaci valde & tapaci. *Oſee* 9. Delectabile argentum eorum vitiet hæreditabit pungitiua lappa, id eſt, tenacitas, in tabernaculis eorum. Sed quantumcunque fortiter teneat, relinquet tandem omnia. *Iob* 27. Dives cum dormierit, nihil ſecum auferet. Et talpa, quæ cum tum ſuper ſe de terra cumulat, quòd ſe ſuffocet, & occidit. *Abac.*2. Væ qui congregat non ſua vſquequò congregat aduerſum ſe dealum lutum? Buboni, quæ eſt auri odio habetes lucrū, & amaritū tenebrarum. Sic vſurarius occultat ſemper ſuam iniquitatem, & palliat. *Ioan.*3. Qui male agit, odit lucem, & non venit ad lumen, vt non arguantur opera eius. Demoni, qui pro modico multum exigit, per delectatione tranſitoria, æternæ ſupplicia, bene dicitur *Iſa.*14. Quomodo ceſſauit exactor? quieuit tributum? Et de Cambitore dicitur 4. *Reg.* 4. Creditor venit vt tollat duos filios meos. Quietem diligit, & nihil vult facere, ſicut diabolus. *Iſa.*14. Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Et Dei ſententiæ contradicit. *Geneſ.*3. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.

13. *Quoniam ſi inimicus meus.* Hîc ſecundum, in quo imprecatur apertis perſequentibus, & inimicis: & dicuntur tria. Primò manifeſtat eorum culpam. Secundò imprecatur pœnam, ibi, *Veniat mors ſuper illos.* Tertiò offendit pœnæ dignitatem. *Quoniam nequitia.* In prima ad aggrauandam eorum malitiam dicuntur duo. Primò oſtendit perſequutionis apertæ facilem eſſe tolerantiam. Secundò occultam per domeſticos importabilem. *Tu vero homo vnanimis.* In prima duo. Primò portabilem in verbis opprobriorū. Secundò in comminatoriis. *Et ſi ſe quis erigit me.* Dicit ergo: Sic prædicti perſequuntur me, & mali ſunt, ſed ſunt alij deteriores eis. *Quoniam ſi inimicus meus*, apertus, *maledixiſſet mihi*, opprobria, blaſphemias intendo, *ſuſtinuiſſem vtique*, patienter tolerando, ſicut Dauid ſuſtinuit. Semei maledicentem ſibi 2. *Reg.*16. Dimitte eum vt maledicat mihi. Et de Chriſto dicit Petrus 1. *Pet.* 2. Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum patiebatur, &c.

Et ſi ſe quis erigit me, apertè, *adduſſem me forſitan ab eo*, ſicut caput meum Chriſtus fecit. *Ioan.*8. Ieſvs autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. Sicut etiam docuit *Matth.* 10. Si vos perſequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: quia, ſicut dicit *Gloſſa*, iacula præuiſi minus feriunt, quam non præuiſa. Sic Moyſes ceſſit furori Pharaonis, *Exod.* 2. & fugit in Madian. Nec eſt contrarium quod dicitur *Ioan.* 10. de mercenario, qui videt lupum venientem & fugit, eò quod mercenarius eſt: quia illud intelligitur in perſecutione Eccleſiæ generali, hoc quod hic dicitur in particulari.

14. *Tu vero homo vnanimis.* Hîc ſecundum, in quo ſolendit importabilem per malitias conditiones occultam impugnationem. Primò naturalis conformitas. *Homo.* Secundò voluntatum vnitas. *Vnanimis.* Tertiò palliata bonitas. *Dux meus.* Quarto cultus identitas. *Et ritu meo.* Quinto communitas in victu. *Qui ſimul mecum.* Sextò in officio & actu. *In domo Dei ambulauimus.* Dicit ergo: Sic illum ſuſtinere forte poſſem, vel ab eo cauere. *Tu vero*, qui perfectus mihi, & *dux* mihi conformis naturæ, & propter hoc deberes me diligere naturaliter. *Eccleſ.* 13. Omne animal diligit ſimile ſibi. Et volatilia ad ſimilia congregantur. Et mihi *vnanimis* fuiſti, in vna voluntate conſtituto. Ad *Phil.*2. Stans in vno ſpiritu vnanimes. *Dux meus*, qui me in multis dirigebas, & ducebas, tanquam verus eſſes amicus. Sed, vt video, de illis eras de quibus *Matth.* 6. Cæci ſunt, & duces cæcorum. *Prouerb.* 18. Iniquus homo ſuadet amico ſuo, & ducit illum per viam non bonam.

Et ritu meo, in eadem Eccleſia me cum fuiſti. In hoc enim conſiſtit *Iſa.*11. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis? *Iſa* 29. Noti mei, quaſi alieni recedunt a me.

Qui ſimul mecum, id eſt, alibi cum aliis. Hoc notat *ſimul*: *Mecum dulces capiebat cibos.* Ecce communitas in victu. Cibos, inquam, corporales. *Eccleſ.* 6. Et amicus ſecundus meus. Ratio permanebit in die ac nocte, & ſpirituales Scripturarum, quæ omne dulce ſunt. *Pſal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mellitum meo. *Ezech.*3. Aperui os meum, & comedi *volumen*, & erat in ore meo dulce tanquam mel.

In domo Dei, id eſt, in Eccleſia, *ambulauimus cum conſenſu*, quod Deo placet. *Matth.*5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod habet tuus frater aliquid aduerſum te, & cæt. Et poſt in eodem. Eſto conſentiens aduerſario tuo, dum es in via. *Gen.*45. Dixit Ioſeph fratribus ſuis: Non iraſcamini in *via*. Tu, inquam, taliter mihi perſeuerans es, quod eſt importabile magis. Propter hoc dicitur *Micha.*7. Nolite credere amico, & nolite confidere in duce. *Cauete*, a filij matris meæ pugnauerunt contra me. *Iſa.*38. Ecce in pace amaritudo mea amarißima.

Hæc omnia alicui leguntur ab illo loco, *Expectabam*, vt ſignatur Chriſtus hic: *Expectabam*, patrem ſcilicet meum, *qui ſalvum me fecit*, & *puſillanimitate ſpiritus*, ne deſperaret in paſſione. *& tempeſtate*, ne irataretur contra perſequentes ſecundum illud *Iſa* 42. Non erit triſtis, neque turbulentus, nec audiet in plateis vocem eius. Sed, ô tu Domine, *præcipita illos*, id eſt me perſequentes, in miſeriam, *& diuide linguas eorum*, per diſſenſionem inter ipſos, quod nō factum eſt, quia poſt 12. annos a Chriſti paſſione, obſeſſa fere a Romanis, & propugnatores per diem totos vſus, & per noctem ad lumen. Alibi in *Pſal* Diſſipa gentes quæ bella volunt. & dispone eos protectores nomini Domine. Sed quare hoc fecit? Et hoc patet. *Quoniam vidi iniquitatem*, & *contradictionem in ciuitate*, infidelem. Hoc vidit ab exilio vſque hodie. *Quoniam ſi inimicus meus*, & quasi hypocrita contra faciem Moyſen per ludum. Hoc multum laſſat vſque hodie. *Tu vero homo vnanimis*, qui mecum ſtudebas. *Qui ſimul mecum*, quando quæ audiebat a patre &c. *In domo Dei*

Credita sunt illis eloquia Dei. *Dux meus*, id est, meorum, quia prædicator eras & doctor. *Isa.59.* Ducem ac præceptorem Gentibus dedi eum. *Et notus meus*, inter alios specialior, quia totum tibi commiseram. *Psal.* Elongasti à me amicum & proximum. Et *Iob* 19. Quem maximè diligebam, adversatus est mihi. *Qui simul mecum dulces capiebas cibos*, iudicia scripturarum, quæ erant antiquis delectabilia. Et quantum ad peccatum Iudæ specialiter, corporales. Comedit enim cum Christo in eadem scutella. *Ioan.* 13. Et cum intinxisset buccellam, dedit Iudæ Simonis Iscariotis. Proditori enim soli corporales dulces erant, non spirituales illi de quibus *Sap.16.* Panem de cœlo præstitisti eis habentem in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem. *In domo Dei*, ad literam, in materiali templo, *ambulauimus cum consensu.* Simul enim cum Christo templum intrabat, & prædicationibus assistebat.

16. *Veniat mors super illos.* Hîc secundum, in quo imprecatur eis pœnam: & dicuntur duo. Primò mortis imprecatio. Secundò expositio illius imprecationis. *Et descendant.* Dicit ergo: Tales sunt inimici, & sic infestant me, & propter hoc rogo, *veniat mors*, noua, *super illos.* In hoc quod dicit *illos*, innuit, quòd non erat tantum vnus singularis inimicus, cui suprà loquebatur. Sed in illo loquebatur omnibus. *Et descendant in infernum viuentes*, sicut Dathan & Abiron. *Num.16.* Sed nunc opponitur quod nihil tale legimus, vel de Iudæis, qui Christum sunt persequuti, vel de malis Ecclesiam persequentibus. Sed respon. est, quod sicut illi, scilicet Dathan & Abiron à terra sunt absorpti, & per hoc descenderunt in infernum, sic Iudæi, sic Ecclesiæ persequutores absorbentur à terra, terrena scilicet concupiscentia, & sic quasi scienter descendunt in infernum. Sciunt enim Iudæi certissimè periculum suum, maximè maiores, sed propter inuidiam non respiscunt.

Et nota, quòd nouo generi peccati, noua debetur pœna. Peccauerunt Sodomitæ nouo genere peccati, & noua morte perempti sunt. *Genes.* 19. Similiter Dathan & Abiron noua morte occisi sunt. *Num.16.* Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus. Et post pauca, Descenderunt viui in infernum operti humo. Vel potest legi vt petatur duplex pœna, sicut & in illis fuit. Pro minoribus pœna ignis. *Veniat mors super illos.* Quantum ad minores cum maioribus consenserint. Ad *Rom.2.* Non solum qui talia agunt, sed qui facientibus consentiunt, digni sunt morte. Et imprecatur eis ignem, quia igne iræ & furoris accensi sunt à suis ducibus contra Christum, quem viderant tot miracula facientem. *Et descendant in infernum*, terrenæ cupiditatis, *viuentes*, non ignorantes, sed scientes se peccare. *Num.24.* Hæc dicit vir qui cadens, apertos habet oculos.

Quoniam nequitiæ. Hîc tangitur dignitas pœnæ impositæ, hoc est, quia digni sunt tanta pœna propter duo quæ tangit. Primò rapina. Secundò, quòd voluntariè, & cum deliberatione facta, vno modo legendo. Vel melius secundum aliam lecturam, primò iniquitatis occultatio. Secundò occultatæ tandem manifestatio. *In medio.* Dicit ergo: Sic puniantur, & digni sunt, *quoniam nequitiæ*, res scilicet per nequitiam acquisitæ, *in tabernaculis eorum*, id est, in hospitiis vel domibus. *Isa.3.* Rapina pauperum in domo vestra. *Amos* 3. Thesaurizantes iniquitatem, & rapinam in domibus suis. *Ier.* 2. Inuentus est sanguis animarum pauperum in alis vestris, in familiis & sociis vestris. Domus tabernacula dicuntur, quia tota vita est peregrinatio, & peregrini inhabitant. *Gen.46.* Dies peregrinationis meæ parui & mali. 2. ad *Cor.5.* Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Ad *Hebr.11.* Sed confitentes quoniam aduenæ sunt & peregrini, quia non naturales. *Sap.1.* Deus mortem non fecit, sed impij. *In medio eorum*, id est, in cordibus ipsis. *Psal.* Transierunt iniquitates & peccata, in affectum cordis.

Vel sic: *Nequitia in habitaculis eorum*, id est, in occulto, & latenter est in eis. Ad *Eph.5.* Quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est dicere. *In medio eorum*, venientes tandem vt omnibus notæ fiant. Vel quia ipsimet illas aliis prædicant. *Isa.3.* Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt: quia certè aliis ipsis volentibus fœtent. *Matth.10.* Nihil opertum quod non reueletur, & nihil occultum quod non sciatur. *Ierem.2.* Ascendit putredo eius, & ascendit fœtor eius. *Amos* 4. Ascendere fecit putredinem castrorum meorum.

17. *Ego autem ad Dominum.* Hîc tertia pars Psalmi, in qua postquam orauit pro sua liberatione, & pro aduersariorum punitione, prædicitur quid futurum sit vtrisque. Et primò quid futurum sit bonis, in quorum gratiam primò oratum. Secundò quid malis malis, ibi, *Exaudiet Deus.* In prima duo. Primò ostendit præmissæ orationis fructum. Secundò se laudaturum tanquam gratum, & laudationis bonum quod assequetur. *Vespere & mane.* In prima duo. Primò tangit orationis feruorem. Secundò feruoris vtilitatem. *Et Dominus saluabit.* Dicit ergo: Tales illi, & in aperto, & in occulto, propter quod iustè sunt puniendi. *Autem*, sed *ego clamaui*, non tantum clamore oris, sed magis cordis in contristatione qua exercebar, sicut Susanna falsò à sacerdotibus impugnata. *Dan.13.* Et sicut Moyses Ægyptiis persequentibus. *Exod.* 14. Sciens illud. 2. *Paral.* 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

Et Dominus saluabit me, vel *saluauit. Isa.19.* Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem. *Ierem.11.* Clamani ad Dominum de tribulatione, & exaudiuit me. *Isa.4.* & *Ioël.3.* Et erit, omnis quicumque inuocauerit, intus vocauerit, nomen Domini, saluus erit.

18. *Vespere & mane.* Hîc secundum, in quo subiungit gratitudinem, & eam fructuosam valdè: vnde dicuntur duo. Primò præmittit laudem tanquam gratus pro acceptis iam bonis. Secundò subiungit vtilitatis certitudinem. *Et exaudiet vocem meam.* Dicit ergo: Sic oraui & accepi, & propter hoc nolens ingratus inueniri. Dupliciter autem legitur: Vel vt fiat narratio,

tio, vel enuntiatio bonorum Dei factorum vel faciendorum generaliter, vel aliquorum, passionis scilicet vel resurrectionis specialiter. Dicit ergo: Sic clamaui, & sic exauditus sum, & propter hoc tanquam gratus, *vespere narrabo.* Glossa, de præteritis: *& mane annunciabo*, de futuris.

Sed opponunt, quòd magis deberet dici è contrario. Potius enim per *vesperè* futura debent intelligi, & per mane præterita, quam è contrario. Respon. Omnes quia vespere mane præcessit, & mane sequutum est, secundum illud *Genes.1.* Factum est vespere & mane, &c. Sic melius per vesperè præterita, per mane futura. Sed melius potest dici, si bene intelligatur litera, quod sensus est: *vespere narrabo* de præteritis, id est, præterita beneficia mihi in die facta: *& mane*, de futuris, quæ futura expectabo, *annuntiabo* aliis, vt, supple, laudem ipsum. *Luc.8.* Redi in domum tuam, & narra quanta fecerit tibi Dominus. Vel sic: *Narrabo vespere*, id est, beneficium in vespere factum, scilicet mortem. Ad *Coloss.2.* Qui eripuit nos de potestate tenebrarum. *Et annuntiabo mane*, id est, beneficium resurrectionis, in quo nos transtulit in regnum claritatis suæ. Idem. Et transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ.

Et exaudiet. Hîc tangit fructum gratitudinis: & dicuntur duo. Primò, quòd exaudietur. Secundò, in quo determinatur, ibi, *Redimet animam.* Dicit ergo: Sic narrabo vespere, & annuntiabo mane: *& in meridie*, existens Dominus, id est, ad dexteram patris. *Mat. vlt.* Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Ad *Hebr.8.* Sedens ad dexteram, vbi interpellat pro nobis. Hæc est meridies, de qua *Cant.1.* Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Et sic reddantur tria tribus: vespere, mane, meridie, narrabo, annuntiabo, exaudiet. Et tanguntur tria beneficia, passionis, resurrectionis, & ascensionis. Vel posset legi sic: *vespere*, senectutis, *mane*, iuuentutis, *& meridie*, virilis ætatis, *narrabo*, sermone simplici, *annuntiabo*, prædicatione solemni tua beneficia. Sic accipitur mane, & hora sexta, & nonissima. *Matth.20.* *Psal.* Benedicam Dominum in tempore, semper laus eius, &c. *Tob.4.* Omni tempore benedic Dominum.

Nota antithesim egregiam.

19. *Redimet in pace.* Hîc secundum, in quo dicit in quo exaudietur, quia in hoc quod plenè liberabitur, seu redimetur: & tanguntur tria. Primò redemptio. Secundò à quo erit illa redemptio. *Ab his qui appropinquant.* Tertiò necessitas redimendi. *Quoniam inter multos.* Dicit ergo: Sic exaudiet, & in hoc, *quod redimet animam meam.* Sed nunc iam redemit ipse. Superius dixisti, quod saluauit te. Resp. Redimendum se dicit Dauid loquens tempore suo, in quo non erat adhuc facta redemptio. Superius autem dicit se saluatum ab inimicis materialibus qui eum infestabant. Sed melius est vt dicatur, quòd redemit Deus prædestinando ad redemptionem. *Isa.43.* Noli timere seruus meus Iacob: ego redemi te, hoc est, redimere disposui, sicut in liberatione Ægyptiorum redemit suos, hoc est, redimendos figurauit. Sic accipitur in *Psal.* vbi postquam locutus est de transitu filiorum Israel per mare rubrum, & de submersione Ægyptiorum, intulit: Qui redemit nos, id est, redimet nos, ab inimicis nostris. Et pretium redemptionis mittendo, sicut in *Psal.* Redemptionem misit Dominus, &c. *Luc.1.* Suscitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Pretium soluendo. Sic accipitur propriè. 1. *Pet.1.* Non enim corruptibilibus auro & argento redemti estis de vestra vana conuersatione, sed pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati Iesu Christi, illam adimplendo redemptionem. *Isa.* 4. Sion in iudicio redimetur. Sic accipitur hîc & hic conuenit cuilibet iusto, in quocumque statu in hac vita. Vnde signanter addit, *in pace*, æterna, supple, de qua ad *Phil.4.* Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, &c. Et hoc, *ab iis qui appropinquant mihi*, conuersationis similitudine, dicit iustus, qui videntur Christiani confessione oris, sed contrarij sunt factis. Ad *Tit.1.* Confitentur se nosse, factis autem negant.

Vel in persona Christi: *Appropinquant mihi*, ore laudando me, sed corde elongando. *Isa.29.* Appropinquat ad me populus hic ore suo, cor autem eorum longe est à me. *Isa.8.* Et appropinquare Deo volunt tanquam gens quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non deseruit. Et necesse erat vt ab iis redimeretur anima, *quoniam inter multos.* Alia litera: *In multis*, & tunc exponunt de Sacramentis, festis, doctrina, & talibus, *erant mecum*, in Ecclesiis, sed non in fide formata, & charitate, & spe, sine quibus non potest quis placere Deo. De fide ad *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. De charitate 1. ad *Corinth.* 13. Charitatem autem non habuero, nihil sum. De intermedia spe nulli dubium: qui enim desperat, totum perdit. Exemplum de Caïn *Genes.* 4.

Vel, *inter multos*, vocatos, *erant mecum*, pauca cum grano in multitudine magna. *Eccl.* 7. Stultorum infinitus est numerus. Et nota *Gloss.* De vino enim seminat. Et concludo. *Matth.* 13. Triticum congregate in horreum meum, paleas autem comburet igne inextinguibili.

20. *Exaudiet Deus.* Hîc secundum, in quo prænuntiato quid fiet bonis, subiungitur de malis, & dicuntur duo. Primò prænuntiatio eorum quæ illis futura sunt. Secundò conversio Prophetæ in Deum, tanquam volentis effugere miserias illorum, ibi, *Ego autem sperabo.* Vltimum verum *Psal.* Item in prima duo. Primò quid eis futurum sit in præsenti. Secundò quid in futuro, ibi, *Tu vero Deus deduces.* In prima duo. Primò pœna. Secundò vt monstretur, quod digni sint, subiungitur culpa, ibi, *Non illis commutatio.* Dicit ergo: Hæc quæ præmisi, mihi fient roganti pro me, & etiam aliis imprecanti, scilicet malis. *Exaudiet Deus*, ad votum audiet, quia mea petitio concordat iustitiæ eius: ille *qui est ante sæcula*, etsi cum hominibus in sæculis conuersetur. *Baruc.3.* Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Ante sæcula tamen existens. *Eccles.24.* dicit Dei sapientia: Ab initio, & ante sæcula creata sum, id est, genita. *Prou.8.* Ab æterno ordinata sum. *Humiliabit eos*, pios deiiciendo in hac vita. *Isa.2.* Oculi sublimes hominis humiliabuntur. Et hoc iustum, quia *Luc.14.* Qui se humiliat exaltabitur. *Psal.* Humilians autem peccatores, &c.

Non est commutatio. Hîc secundum, in quo ostenduntur digni humiliatione, per culpam ipsorum: & quia nihi est de quo Deus non eliciat bonum, duo dicuntur. Primò ostendit eorum culpam. Secundò ostendit eorum vtilitatem inde consequentem in bonis, ibi, *Et appropinquauit.* In prima dicuntur quatuor. Primò obstinatio in malo. Secundò diuini amoris abiectio. *Et non timuerunt.* Tertiò auersio à diuina lege tanquam contemptibili, ibi, *Contaminauerunt.* Quartò diuisio illorum per varios errores. *Diuisi sunt.* Dicit ergo: Humiliabuntur, & digni sunt. *Enim*, quia, *non est illis commutatio*, à peruersitate sua. *Proverb.* 5. Omnes qui ingredientur ad eam, non reuertentur. Et 27. Si contuderis stultum quasi ptisanas, desuper feriente pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. *Eccles.* 1. Peruersi difficilè corriguntur. *Ierem.* 13. Si potest Æthiops mutare pellem suam, &c. Propter hoc dicitur *Ier.* 48. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, quieuit in fœtibus suis, non est transfusus de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcircò permansit gustus eius cum eo, scilicet peccati delectatio: & ordor eius, fœtor scilicet infamiæ, non immutatus. *Osee* 5. Non dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad Dominum Deum suum. Propter hoc dicitur *Soph.* 1. Visitabo super viros defixos in fœcibus suis.

Non est illis commutatio à malo, quia sunt obstinati.

Et non timuerunt Deum. Hîc secundum, in quo dicuntur duo. Primò diuini timoris abiectio. Secundò ostenditur quasi effectus proprius huius peccati, scilicet maior exacerbatio iræ Dei. *Extendit.* Ait enim: Sic non est in illis commutatio: & hoc, quia *non timuerunt Deum:* si enim timuissent, mutati essent. *Eccles.* 2. Qui timent Deum, præparabunt corda sua. *Mala.* 1. Si ego Dominus, vbi est timor meus? Et propter hoc, *extendit manum suam*, præparando se in repercutiendo, *in retribuendo*, id est, ad retribuendum. *Isa.* 9. Et adhuc manus eius extenta, & populus non est reuersus ad percutientem se.

Et nota hîc, quòd est mutatio naturæ, sicut in auibus, & ceruo, & serpente, de quibus alibi dictum est. Et est mutatio gratiæ per pœnitentiam veram. 2. *Reg.* 10. Insilliet in te spiritus Domini, prophetabis, & mutaberis in virum alterum. *Gloss.* De quo *Zach.* 3. Auferte ab eo sordida vestimenta, & induite eum muratoriis. In contrarium autem debet mutari intentio primo, vt qui faciebat bona aliqua propter mundum, nunc faciat propter Deum. De quo in *Psal.* Hæc mutatio dexteræ Excelsi. Debet mutari sermo, vt qui prius turpia, nunc honesta. *Isa.* 19. In die illa, nunc pœnitentiæ scilicet: erunt quinque ciuitates, homines prius quinque sensibus seruientes: loquentes lingua Chanaan, hoc est, commutata. Propter hoc Dominus linguas Apostolorum commutauit. Habitus, vt qui prius mollibus, nunc duris vestiatur. *Genes.* 41. Eductum de carcere Ioseph totonderunt, & veste mutata præsentauerunt Regi. *Exod.* 19. præceptum est vt populus recepturus legem, mutaret vestem. Et actus, vt nunc bona faciat qui prius mala faciebat, donec in perfectam transmutationem. *Iob.* 13. Cunctis diebus quibus milito, expecto donec veniat immutatio mea.

Contaminauerunt testamentum. Hîc tertium, dispersio testamenti Dei. Et etiam *contaminauerunt*, contaminatum reputauerunt, *testamentum eius*, promissionem scilicet eius contemnendo: illam, inquam, promissionem, quæ est de Gentium vocatione ad fidei vnitatem. *Genes.* 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Putantes illud semper durare ad literam; Notus in Iudæa Deus, tantum, in Israël magnum nomen eius. Scripturas etiam corrumpendo, vel contraria illis faciendo, contaminant testamentum Dei, sicut vinum bonum contaminatur, cum aquæ admiscetur. *Isa.* 1. Caupones tui miscent aquæ vinum. Vel tertio modo *contaminant testamentum* qui viliter tractant quodlibet sacramentum, maxime altaris. 1. *Machab.* 1. Contaminauerunt sanctificationem meam. *Ezech.* 7. Violabunt arcanum meum, intrabunt ad illud emissarij, & contaminabunt illud. *Malach.* 3. Mensa Domini contaminata est. Sed ad *Hebr.* 10. dicitur? Quantò deteriora putaris mereri supplicia, qui Filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit? *Diuisi sunt*, per varios errores, & hæreses. *Osee* 10. Diuisum est cor meum, nunc interibunt. Et hoc, *Ab ira vultus eius*, id est, Dei: hoc enim ab ira ex eius indignatione præcedente factum. Cum enim peccatum sine timore Dei perpetratur, iustè datur anima vsque in errores & hæreses. Ad *Rom.* 1. Propter hoc tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt quilibet sequatur errorem suum. *Ierem.* 4. Facies Domini diuisit eos. Non addet vt respiciat eos. *Luc.* 12. Diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.

22.

Et appropinquauit cor illius. Hîc secundum, in quo posita malorum punitione in præsenti, subiungitur de vtilitate bonorum ex illa proueniente: & tangitur duplex. Prima, Scripturarum apertio. Secunda, eorum mitigatio quæ videbantur crudius dicta in scripturis. *Mollita sunt.* Tertiò bonorum confirmatio in bono, ibi, *Et non dubitt.* Dicit ergo: Dati sunt in sensum reprobum facti hæretici, & per hoc *appropinquauit*, id est, innotuit, sicut res quæ propinqua est, *cor illius*, voluntas Dei bonis. *Deut.* 33. Qui appropinquauerit pedibus eius, iusti scilicet, qui Doctoribus se humiliauerit, accipiet de doctrina eius. *Iacob.* 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Fœlices quibus cor Dei appropinquat. *Baruch.* 3. Beati sumus Israël, quoniam quæ placent Deo, manifesta sunt nobis.

Mollita sunt sermones. Hîc secundum bonum, in quo tria dicuntur. Primò mitigatio verborum Scripturæ. Secundò necessitas mitigandi. *Et ipsi sunt.* Tertiò responsio quæstioni quæ posset fieri, ibi, *Iacta super Dominum.* Dicit ergo: Sic apparet quod Dei bonis, & etiam per exercitium disputationis cum hæreticis, *mollita sunt*, mollescunt & suaues ostensi sunt, *sermones eius. Psal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Sentiunt enim illud *Matth.* 11. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, &c. Et illud *Matth.* 15. Discite

Discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium. Et hoc *super oleum*, quod est suaue multum: quia sicut mel. *Prou.* 25. Fili mi, mel inuenisti, comede quod sufficit tibi.

Comparatio sapientiæ cum oleo.

Et nota, quòd oleum est clarum, sed clarior sapientia. *Sap.* 6. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia. Samaritanus infudit sauciati vulneribus vinum & oleum. Cibatinum est sic & scientia Dei: vnde panis dicitur. *Thren.* 2. Paruuli petierunt panem. Conditiuum eorum quæ sunt insipida: sic sapientia. *Psal.* Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Hæc est farinula Elisei, quæ condiuit pulmentum. 4. *Reg.* 4. Colores ligat cum subiecto: sic virtutes cum anima tenet sapientia. *Psal.* Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur, &c. *Isa.* 5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Ardori fomentum præstat; sic sapientia charitati. *Psal.* Ignitum eloquium tuum vehementer. Vel sic: Eloquium Domini inflammauit eum. Illuminat: sic Dei sapientia. *Psal.* Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c. Hæc oleo debent repleri lucernæ super candelabrum positæ. *Exod.* 25. Sed caueant ne à bubonibus ebibatur, id est, à dæmonibus de nocte volantibus. *Psal.* A negotio perambulante in tenebris.

Et ipsi, sermones, quamuis ita molliti sint, *sunt* adhuc *iacula*, pungitiua: vnde necesse est illa emolliri. *Eccl. vlt.* Verba sapientium sunt quasi stimuli, & quasi claui in altum defixi. Ad *Hebr.* 4. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Aliquando enim quod in se leue est, & suaue, proculdubio penetratiuum est valdè.

23. *Iacta super Dominum curam tuam.* Hîc tertium, scilicet responsio ei quod quæri posset: quia non videtur quod mollis sit sermo Dei, sed valdè pungitiuus. Et respondet, quia iactanti se in Deo datur paulatim lactis nutrimentum, vt hoc sentire possit. Dicit ergo duo. Primò quærenti respondet, quid ei sit faciendum. Secundò ostendit huius obedientiæ fructum. *Et ipse te enutriet.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd sermones eius molliti sunt, nec tibi videatur incredibile, quia adhuc rudis es: sed *iacta super Dominum curam tuam*, tanquam anchoram quandam super firmam petram. 1. ad *Corinth.* 10. Petra autem erat Christus. *August.* Proiice te in Dominum. Non est tam crudelis vt se liberari, & te cadere permittat. 1. *Pet.* 5. Omnem sollicitudinem proiicientes in eum.

Et ipse te enutriet, propter huiusmodi confidentiam: vt possis intelligere, & sentire quam mansuetudines eius molles sunt. Primò iacte simplicioris doctrinæ, secundum illud 1. ad *Corinth.* 3. Tanquam parulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. *Hebr.* 5. Quibus lacte opus est, non solido cibo. *Osee* 11. Ego nutritiui Ephraim. Postea cibo solidiori. *Isa.* 28. Quem docebit scientiam, & quem intelligere facies auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Et hinc est magnum festum, *Genes.* 21. Abraham fecit magnum festum in ablactatione Isaac.

Non dubitt. Hîc tertium, scilicet confirmatio iustorum in bono. Ait enim: Sic voluntas Dei scitur, & scriptura emollitur. Et propter hoc, propter ipsam hæreticorum diuisionem, *non dabit Dominus fluctuationem iusto*, sed stabilitatem. *Thren.* 1. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est. *Gen.* 3. Cain factus est vagus & profugus super terram. Tales fluctuant in mari huius mundi. *Iacob.* 1. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur. Sed de iusto. *Prou.* 10. Iustus quasi fundamentum sempiternum. *Matth.* 7. Dicam vobis cui similis est, viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram.

24. *Tu vero Deus deduces.* Hîc secundum totius primæ partis totius Psalmi. Postquam enim præmisit de pœna in præsenti, subiungit consequenter de pœna eorundem in futuro. Et tanguntur duo. Primò pœnæ inquitabilitas, hoc est, æternitas. Secundò velocitas, ibi, *Viri sanguinum.* Dicit ergo: Sic punientur in præsenti vt præmissum est. Sed quid erit tandem eis? Hoc. *Tu verò Deus*, qui potes, scis, & vis malos punire, *deduces eos in puteum interitus*, vnde non exaditur, sicut nec de puteo, hoc est, in infernum. Est enim puteus bonus, & sic duplex. Misericordiæ, Beata Virgo. *Cant.* 4. Puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Vitæ, ipse Christus. Foderunt serui Abraham puteum, id est, Iudæi Christum. *Psal.* Foderunt manus meas, &c. Et indifferens, pœnalitatis, & miseriæ humanæ. *Ioan.* 4. Iesvs autem fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem. Sequitur in eodem: Puteus altus est, & in quo haurias non habes. Malus: peccati. *Psal.* Neque vrgeat super me puteus os suum. Inferni, vt hîc. *Apocal.* 9. Ascendit fumus de puteo abyssi.

Viri sanguinum & dolosi. Hîc secundum, pœnæ propinquitas. Quasi diceret: Sic in puteum deduces, & citò, quia *viri sanguinum*, homicidæ animarum & corporum, omnes generaliter peccatores in peccato perseuerantes: huiusmodi enim vtrumque occidunt. Et dicuntur *sanguinum viri*, quia subditi & serui sunt peccato, quod sanguis est. *Psal.* Libera me de sanguinibus, &c. *Osee* 4. Et sanguis sanguinem tetigit. *Et dolosi.* Viri sanguinum dicuntur, qui ad libitum peccant: & aperte *dolosi*, qui se iustos simulant. *Iob* 36. Simulatores & callidi prouocant iram Dei.

Non dimidiabunt dies suos, sed citò morientur. *Prouerb.* 10. Timor Domini annos apponet, & anni impiorum breues. *Sapient.* 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collaudabunt. Sed contra *Eccles.* 7. Iustus perit in iustitia sua, & impius multo viuit tempore. Sed responsio est, quòd non dimidiat impius de diebus, quos existimat, & promittit sibi, sicut ille qui dicebat *Luc.* 12. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. Et post: Stulte, hac nocte repetent animam tuam, &c. *Isa.* 38. Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam, &c.

Ego autem, ô Domine, me similis fiam illis, *sperabo in te*, non in alio homine. *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine. Non in diuitiis.

Prou. 11. Qui confidit in diuitiis suis corruet. Sed *in te*, in quem qui sperat, beatus est. *Ierem.* 17. Beatus vir qui sperat in Domino, & erit Dominus fiducia eius.

IN LV. PSALMVM.

1. *In finem pro populo qui à sanctis longè factus est in tituli inscriptionem, ipsi Dauid cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.*

2. *Miserere mei Deus.* Hic est Psalmus in secunda parte quintus. Postquam enim in Psalmo præcedenti orans pro seipso Christus, vel Ecclesia, & etiam inimicis multa mala imprecati sunt: ne videretur fuisse imprecatio ex malitia, vel contra omnes inimicos generaliter facta, subiungitur consequenter in hoc Psalmo oratio capitis Christi, vel corporis, Ecclesiæ scilicet, pro sua liberatione à malis, & inimicorum salute: vt sic apertè relinquatur, quòd in præcedenti imprecatum sit obstinatis: & non ex malitia, sed vt diuinæ iustitiæ, voluntas Christi vel Ecclesiæ conformis ostendatur. Quod autem non tantum hîc oret Christus vel Ecclesia pro se, satis apparet in titulo qui talis est: *In finem pro populo qui à sanctis longè factus est in tituli inscriptionem ipsi Dauid cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.* Nota ergo ad intelligentiam huius tituli quod habetur in Euangelio *Ioan.* 19. quod proposito titulo inscripto super caput crucifixi Christi, Iudæi clamauerunt Pilato, quòd non scriberet. IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum*, sed quia dicit se Regem: quod noluit Pilatus, implens illud tituli *Psal.* 15. Ne corrumpas tituli inscriptionem. Pro qua petitione nunc populus Iudæorum longè à sanctis Prophetis, & Patribus factus est, qui Christum futurum Regem prædicebant. *Genes.* 49. dicebat Iacob. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. In quo regia dignitas est consummanda. Et *Isa.* 33. Dominus rex noster, Dominus legifer noster, Dominus iudex noster: ipse veniet & saluabit nos. Et *Ierem.* 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit. Et *Zachar.* 9. Rex tuus venit, &c. Hoc autem factum est vt tituli inscriptionem negarent, cum Gentiles Christum tenerent cruci affixum, tanquam in torculari, de quo sanguis ipsius emanabat. *Isa.* 63. Quare ergo rubrum est indumentum tuum? Respondet: Torcular calcaui solus. Verum est dum in eo calcareris: sic enim calcatur Christus in torculari crucis: vtinam amplius non calcetur in eo quantum in se est. Sed calcatur in membris suis, vsque ad diem extremum quando iam plene erit, & in membris, & in capite ab hoc torculari liberatus, secundum illud *Isa.* 16. Vinum in torculari non calcabit, qui calcare consueuit.

Argumentū Psalmi, oratio Christi vel Ecclesiæ pro sua & inimicorum salute vt manifestat titulus.

Sensus ergo tituli est hic: *In finem*, nos dirigens, scilicet Christum, vel *in finem* charitatis, vt diligamus inimicos, & oremus pro ipsis: & est charitas consummata. *Psal.* Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum, &c. Editus est *pro populo* conuertendo ad bonum, vel contra populū dono sup. *qui à sanctis*, Patribus & Prophetis omnibus Christo obedientibus, *longè factus est*, *in tituli inscriptionem* factam *ipsi Dauid*, Christo secundum regulam superius datam: quia vbi *ipsi* additur ad Dauid, Christum intelligere debemus: quam Scripturam nitebantur delere: & ob hoc *à sanctis longe* erat. *Dan.* 9. Non est populus eius, qui eum est negaturus. Vsque huc totum quod dicitur in titulo, de Euangelio sumitur *Ioan.* 19. Quæ inscriptio facta est, & delectionis petitio, *cum Allophyli*, id est, Gentiles, *tenuerunt eum*, id est, Christum *in Geth*, id est, in torcularis, id est, in cruce. Geth enim torcular interpretatur, & tangit historiam, quæ tangitur 1. *Reg.* 21. quando Dauid fugit in Geth Palæstinorum: non tamen ibi detentus legitur, sed magis ad sensum spiritualem referendum.

Diuiditur autem *Psal.* in tres partes. Primò Christus vel Ecclesia præmittit orationem pro liberatione, ostendens se certâ spe roborari. Secundò ostenditur, qualiter per patientiam & orationem inimicos ad bonum conuertit, ibi, *Tota die verba mea.* Tertiò tanquam completa liberatione sua à malis, vel hic, vel in futuro, laudem præmittit, ibi, *In me Deus sunt vota tua.* In prima tria. Primò oratio vt liberetur. Secundò quæ patitur, vt ab iis liberari petat. *Quoniam conculcauit me.* Et in hoc secundo ostendit primò quæ patitur, & quæ sunt ex parte afflictionis. Secundò ex parte affligentis. *Conculcauerunt me.* Ex parte afflictionis sunt duo, vilitas conculcationis, & continuitas. *Tota die impugnans tribulauit me.*

Dicit ergo: Sic misericordiam petis, sed cum misericordia respiciat miseriam, quid mali pateris? Multum. *Quoniam homo* longè factus à sanctis, vel Allophylus Gentilis, vel diabolus qui homo dicitur. *Matth.* 13. Inimicus homo hoc fecit. *Conculcauit me*, pedibus superbiæ suæ quasi me comprimendo. Propter quod alibi oratur: Non veniat mihi pes superbiæ. Conculcauit Christum, & sanctos quotidie conculcat, sicut uuas in torculari tribulationū. *Osee* 9. Quasi uuas in deserto inueni Israel. Et eliquatur vinum boni exempli, ad quod bibendum inuitamur. *Cant.* 5. Bibite, & inebriamini charissimi. Conculcat, sicut fullo vestes, vt candidiores reddat: *Matth.* 9. Facta sunt vestimenta eius alba sicut nix, qualia fullo non potest facere super terram. Cessat ergo clamor *Abac.* 1. Quare non respicis contemptores, & taces, impio conculcante iustiorem se? Quia hinc vinum eliquatur, hinc pulchriores efficiuntur. Sed peccatores conculcat in luto peccati. Primo quidem eos inuadit per suggestionem mali. Secundò arripit per delectationem. Tertiò innectit fortiter per consensum. Quartò deficit per actum. *Dan.* 7. Comedens atque comminuens, & reliqua pedibus conculcans. Comedit atque comminuit quos ad infernum trahit: sed conculcat, quos in peccatis inuoluit. Nec hoc ad tempus, imo *tota die impugnans tribulauit me*, homo malus & diabolus. *Iob* 30. Qui me comedunt, non dormiunt. *Gregor.* Assiduis tentationibus pulsat, vt saltem tædio vincat. Sic bonis sed & malos continuè conculcat. *Iac.* 16.

Seruietis

Seruietis diis in terra non vestra, qui non dabunt requiem die ac nocte.

3. *Conculcauerunt me.* Hic tangit quæ sunt ex parte tribulationem inferentis. Et sunt peruersitas, quia sola malitia conculcant: & multiplicitas, quia non vnus tantum, sed multi. Dicit ergò: Sic conculcor, & incessanter, & etiam inimici mei, non meo merito, sed quia inimici mei tantum, *conculcauerunt me. August.* Vna conculcatur, premitur à diabolo. Sed hæc vna sterilis non est. Item ibid. Planè conculcapit, sed quid erit? Vna erat, vinum ero. Inimici etiam quibus Deus multa bona contulit, & sola malitia persequuntur, & conculcant, sunt prælati & pastores mali, qui pauperes opprimunt & affligunt. *Ierem.* 12. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcauerunt partem meam. *Quoniam multi.* Quasi diceret: Miserere, & necesse est, quia non solum peruersitas in persequentibus, imò *quoniam multi bellantes aduersum me.* Supra in *Psal.* Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis. *Eccles.* 1. Stultorum infinitus est numerus.

4. *Ab altitudine dici.* Hic tertium, in quo præmissa oratione, & orandi necessitate, subiungitur persuasio vt exaudiatur, & sunt tria per quæ persuadet. Primò quia in alterum spem non posuit. Secundò quia ad ipsum solum refert, quicquid habet boni. *In Deo laudabo sermonem.* Tertiò quia sperans in Deo omnem afflictionem despicit. *In Deo speraui.* In prima duo. Primò, quod non timebit humanam altitudinem: Secundò, quòd in Domino habebit spem. *Ego verò.* Ait ergo: Sic rogo hac necessitate compulsus, & exaudire debes, quia *ego timebo ab altitudine*, non æternitatis, sed diei qui cito transit. Quasi diceret, Altitudo humana est altitudo diei, propter breuitatem. *Eccles.* 10. Omnis potentatus breuis vita. Et infrà: Hodie est rex, & cras non erit. Et propter apparentiam exteriorem & gloriam. *Ierem.* 17. Diem hominis non desideraui, tu scis. *Iob* 3. Pereat dies in qua natus sum. Propter prosperitatem quæ in ea est, etiam dies dicitur in *Psal.* Per diem sol non vret te, neque luna per noctem. *Ego verò* quantumcumque timeant alij hanc altitudinem, *in te sperabo*, quia spes reddit fortiore. *Isa* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Ad *Hebr.* 6. Habemus fortissimum solatium qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus firmam & tutam. Item quia facies sentire tuam dulcedinem. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum. Item quia iam præbes mihi beatitudinem. *Ierem.* 17. Beatus vir qui sperat in Domino. Hanc literam non mutato sensu, sed ordinatione modica, legit dicit *Glossa* sic: *Quoniam multi bellantes aduersum me* sunt; *timebo* ego *ab altitudine* diei non mea, sed, *in te sperabo ego.* Aliam literam ponit *Augustin.* in *Glossa*, & legit ipsam multiplicitate, & plana est lectura intuenti *Glossam.*

Altitudo diei est fallacia temporalis.

5. *In Deo laudabo sermones meos.* Hic secundum, in quo promittit se omnia in Christum relaturum. Quasi diceret: Sic sperabo, & etiam sermones meos, à me scilicet prolatos, & qui maximè videntur esse: *laudabo*, non in suo nitore & decore, *sed in Deo. Eccles.* 4. Ne abscondas sapientiam in decore eius. Vult enim Deus sermones impolitos, non ex decore ornatos. *Exod.* 20. Si altare lapideum feceris mihi, eloquium ex scripturæ sententiis collectum, non ædificabis illud de sectis lapidibus, non in sublimitate auditoribus incomparabilis magis enim diligit Deus rudimentum. *Isa.* 2. Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Et rectè si laudantur sermones, in eo sunt laudandi, & opera, & cogitationes. 2. ad *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepisti? 2. ad *Corinth.* 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. *Sap.* 7. In manu eius sumus, & nos, & sermones nostri.

6. *In Deo speraui.* Hic tertium, scilicet quod contemnit omnia illata ab homine: & dicuntur duo. Primò causam contemptus tangit. Secundò ipsum contemptum subiungit. *Non timebo.* Dicit enim: Sic in Deo solo sperabo, ad ipsum referam omne. Et ex quo *in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro*, homo scilicet vilis & fragilis, & citò sicut cato transiens. *Isa.* 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et ob hoc non timenda à sperante in Domino. *Isa.* 51. Quis tu vt timeas ab homine mortali? Ecce caro. 1. *Mach.* 2. A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius fletus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur.

Tota die verba. Hic est secunda pars Psalmi, in qua ostendit conuertionem inimicorum per patientiam & orationem suam: Vnde tria dicuntur. Primò ostensio patientiæ per memorationem illorum quæ sustinuit ab inimicis. Secundò inimicorum salus gratissima sine aliquo ipsorum merito, ibi, *Pro nihilo salvos.* Tertiò lachrymosa oratio & fructuosa pro ipsis conuertendis & saluandis, ibi, *Deus vitam meam.* In prima duo, secundum duo mala quæ inferunt. Primò detestatio doctrinæ suæ. Secundò contra ipsum machinatio, ibi, *Aduersum me omnia cogitabant.* Dicit ergo: Sic non timebo quid caro faciat. Sed faciunt contra te aliquid? Ita, quia *verba mea*, & ad bonum informantia, *execrabantur* tanquam mala, *tota die*, & hoc *aduersum me* stando. *Amos* 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati sunt. *Gregor.* Mens mala prædicationem sustinere non valet, quia tacta in vulnere dolet. *Eccles.* 1. Execratio peccatorum cultura Dei.

Aduersum me. Hic machinatio, & sanguinum tria. Machinatio, & modus. *Iniuriis afficiebant.* Tertiò finis. *Ipsi calcaneum meum observabunt.* Dicit ergo: Sic doctrinam detestabantur, & etiam *omnes cogitationes earum*, non vna tantum, *in malum* tendentes (sic nulla bona est) *sunt aduersum me*, vt quasi assertio infit. *Ierem.* 18. Tu scis omne consilium eorum. *Matth.* 9. Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? *Ierem.* 4. Vsquequo cogitationes nocuæ? *Isa.* 1. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.

7. *Inhiabunt animæ & adsundent.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic cogitabunt malum? Sed nunquid

nunquid ſtatim manifeſtabunt? Imò, *inhabitabunt*, id eſt, intus habitabunt cum bonis. Vel *incolent*, alia litera, & ſic malitiam ſuam cum bonis abſcondent: & incolatus facit credere quod ſint boni, & ſub hoc latent mala. *Ezech.* 2. Fili hominis cum ſcorpionibus habitas, & ſubuerſores tecum ſunt. Sed non poteſt eorum corda in hac peregrinationis vita cognoſcere. *Auguſt.* Omne cor, omni cordi clauſum eſt. *Ierem* 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Tales ſunt ſubdoli, qui inter bonos latent, & explorant facta eorum contra eos machinando, ſicut illi de quibus ad *Galat.* 2. Propter ſubintroductos falſos fratres, qui introierunt explorare libertatem noſtram.

Ipſi calcaueum meum. Hîc tertium, finis machinationis occultæ, ſcilicet vt fini inſidientur: & tangitur primò. Secundò cauſa ſeu ratio finis illius ſecundum noſtram literam, ibi, *Sicut ſuſtinuerunt*. Dicit ergo: Sic abſcondent, & hic finis. *Ipſi obſeruabunt calcaneum meum*, id eſt, ſicut qui vult deiicere pedem, obſeruat & calcaneum: ſic ipſi omnia verba, ſi poſſint in eis aliquid calumnari. Sic *Matth.* 22. Miſerunt, quaſi aucupes ſuos, vt Ieſvm caperent in ſermone. *Ierem.* 5. Inuenti ſunt in populo meo inſidiantes, quaſi aucupes ponentes pedicas, & laqueos ad capiendos viros. Calcaneum etiam finis vitæ, cui inimici ſpirituales inſidiatur. *Gen.* 3. Et tu inſidiaberis calcaneo eius. Et hoc primò, quia vult auferre quod homo in hac vita magis deſiderat, ſcilicet finem bonum. *Num.* 23. Moriatur anima mea morte iuſtorum. Secundò quia in tuto eſt, ſi tunc euadit. *Pſal.* Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. *Eccleſ.* 1. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, ibi erit. Tertiò quia tunc poteſtas eius in hominem, finem accipit. *Apocalyp.* 12. Venit ad vos diabolus habens iram magnam, ſciens quia modicum tempus habet. *Statius:* Non parcit populis regnum breue. Quartò: quia tunc Deus magis ad pœnitentiam excitat, & propter hoc ipſe magis ad oppoſitum. *Pſal.* Imple facies eorum ignominia, quod maximè ſit in die mortis, & quærent nomen tuum Domine.

Quare dicam acrius de fine vitæ nos impetit.

Sicus ſuſtinuerunt. Hîc ſecundum, ratio inſidiandi: quia grauis eſt eis. Ait enim ſic: Calcaneum meum obſeruauerunt ſicut illi: quia *ſuſtinuerunt animam meam*, id eſt, vitam meam habuerunt tanquam graue pondus: vita enim iuſtorum grauis eſt malis hominibus. *Sap.* 2. Grauis eſt nobis ad videndum. *Eccl.* 13. Pondus ſuper ſe tollit, qui honeſtiori ſe communicat.

Alia litera habet: *Sicut* ſuſtinuit anima: & legitur tunc cum litera ſequenti ſicut ſtatim dicetur.

8. *Pro nihilo ſaluos.* Hîc ſecundum totius huius partis: oſtenſa enim patientia per ea quæ ſuſtinuit, ſubiungitur ſaluatio populi, qui illa mala intulit: & tangitur modus. *Pro nihilo.* Vel *ſicut ſuſtinuerunt*, ſic *ſaluos facies*: & per quid? *In ira populos.* Dicit ergo: Hæc mihi fecerunt, *& tu ſaluos facies illos*: & hoc *pro nihilo*, ſine grauamine tuo, & difficultate. *Geneſ.* 18. Deo erit quicquam difficile? *Ierem.* 32. Nunquid erit mihi difficile omne verbum?

Vel ſic: Sicut ſuſtinuit anima mea impugnationes illorum, *pro nihilo*, id eſt, ſine meritis meis: ita *ſaluos facies illos pro nihilo*, ſine merito illorum. *Iſa.* 52. Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Ad *Tit.* 3. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed per quid? *In ira populos confringes*: *in ira*, inquam, correptionis illorum, non conſumptionis inimicorum. Prima eſt de qua in *Pſal.* Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. *Bern.* Vtinam modo iraſcaris bone Ieſv, quia cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. *Auguſt.* Iraſceris, & deducis: ſæuis, & ſaluas: terres, & vocas. Item idem: Iratus pater filio, colaphizat, cædit, aurem euellit, manu trahit, & ad ſcholam ducit. Item idem, Quare multi ingreſſi ſunt? Quam multi implebunt domum Domini in ira eius deducti! Sed de aliis, Tanquam vas figuli confringes eos. *Matth* 21. Et ſuper quem ceciderit lapis iſte, confringetur.

9. *Deus vitam meam.* Hîc tertiam, in quo ſubiungitur fructuoſa oratio pro inimicis conuertendis: & dicuntur duo. Primò, exauditio pro inimicis. Secundò certitudo, quòd ſemper ſit exaudiendus ſiue in his, ſiue in aliis, ibi, *In quacumque die inuocauero te.* In prima tria. Primò confeſſio, quæ neceſſitaria eſt omni qui vult exaudiri. Secundò lachrymarum accepta effuſio pro inimicis. *Poſuiſti.* Tertiò inimicorum reductio ad bonum, merito illarum lachrymarum. *Sic & in promiſſione tua.* Dicit ergo: Sic ſaluos facies populos, ad bonum eos confringendo: & hoc quia, ô *Deus, vitam meam* duplicem, *annuntiaui tibi*, gratias pro eis referendo, quia primam mihi tu dediſti: ſecundam mihi morte tua meruiſti. Ad *Rom.* 2. Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed Deo qui pro ipſis mortuus eſt. Et poſt hoc etiam *poſuiſti lachrymas meas*, pro conuertendis inimicis factas, *in conſpectu tuo*, ipſas acceptando, quia ſunt optimæ. Sunt enim lachrymæ contritionis de peccatis, de quibus in *Pſal.* Lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Conqueſtionis. *Eccleſ.* 35. Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius deducit eas? Deuotionis. *Pſal.* Potum dabo vobis in lachrymis in menſura. Dilationis patriæ cœleſtis. *Tob.* 2. Tobias cum lachrymis dixit: Præcipe recipi ſpiritum meum. Congratulationis. *Tob.* 11. Cœperunt ambo flere præ gaudio. Compaſſionis pro ipſis inimicis, de quibus hîc. *Iob* 30. Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat? *Luc.* 19. Videns ciuitatem Ieruſalem fleuit ſuper illam. Hæ ſunt ſex hydriæ poſitæ ad Iudæorum purificatidnem *Ioan.* 2.

Diuerſæ lachrymarum ſpecies.

10. *Sicut & in promiſſione.* Hîc conuerſio inimicorum. Poſſet tamen legi hoc, *Sicut & in promiſſione*, cum antecedentibus, ſub hoc ſenſu: Lachrymas meas poſuiſti in conſpectu tuo, *ſicut & in promiſſione tua*, id eſt, ſicut promiſeras exauditurum te me flentem, & omnem alium. *Iſa.* 38. Ad Lachrymas Ezechiæ Regis reuocauit eum ſtatim ad vitam, & quindenos annos ſuperaddidit. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Propter hoc dicitur *Iudith* 8. Indulgentiam eius ſuis lachrymis poſtulemus.

Vel

Vel ſic: ita lachrymas ſuſcepiſti, & tunc veriſſimè, quia à te gratiam infundente, *conuertentur inimici mei retrorſum*: ad te ab idolis, ad veritatem à falſitate quam habebant antea. *Retrorſum. Ierem.* 7. Facti ſunt in retrorſum coram te. *Zachar.* 7. Auerterunt ſcapulam recedentes. Et hoc *ſicut & in promiſſione tua* fixum eſt, qua dixiſti Abrahæ. *Geneſ.* 22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Vel in illa promiſſione tua, qua dixiſti per *Ezech.* 18. Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius.

In quacumque die. Hîc ſecundum, in quo ſubiungitur certitudo, quòd ſemper exaudietur: & tanguntur duo. Primò certitudo, quòd ſemper exaudietur, & velociter. Secundò conuerſio ſui in Deum ex toto, ex quo ſic eſt, ibi, *In Deo laudabo.* Dicit ergo: Sic exaudiſti pro inimicis orantem, quod ſciebam, quia *in quacumque die inuocauero te*, die, inquam, materiali; vel ſpirituali, qui eſt illuminatio gratiæ, *ecce* ſtatim & in continenti, *cognoui*, cognitione experimentali, *quoniam Deus meus es*, mihi præſtando quod poſtulo, vel æque bonum pro illo. *Matth.* 8. & *Luc.* 11. Petite & accipietis. Intus, inquam, in corde, quia non tantum audis petitionem oris, ſed cordis. *Iſa.* 65. Et erit, antequam clament, ore, ego exaudiam: imò ante. *Pſal.* Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

11. *In Deo laudabo verbum.* Hîc ſecundum, in quo ſubiungit conuerſionem ſui in Deum propter hoc beneficium: & dicuntur duo. Primò præmittit laudem, quæ reſpicit quaſi ad cognitiam. Secundò ſecuritatem, & ſtabilitatem, quæ reſpicit ad motiuam. *In Deo ſperaui.* Ait enim: Sic me exaudis ſemper, & velociter, & propter hoc *in Deo laudabo*, id eſt, laudabile faciam, *verbum* doctrinæ eorum quæ pertinent ad Deum. *In Domino laudabo*, id eſt, laudabilem faciam, *ſermonem* eorum quæ ſpectant ad proximum. Quaſi diceret: Conuertam me vt in prædicando & docendo quæram honorem Dei, & vtilitatem proximi. De primo 1. *Corinth.* 14. Omnia ad honorem Dei facite. In *Pſal.* Nuntiabo nomen tuum fratribus meis in medio Eccleſiæ, &c. De ſecundo *Eph.* 4. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus eſt, & ad ædificationem fidei, vt det gratiam accipientibus. Vel verbum poteſt referri ad orationem, ſermo ad prædicationem.

In Deo ſperaui. Hîc ſecundum, quo promittit ſecuritatem, & tangit primò cauſam ſecuritatis, ſcilicet ſpem. Secundò ſupponit ipſam. *Non timebo.* Ait enim: Sic laudabo, & etiam *in Deo*, iã *ſperaui*. Et benequia dies eſt. *Prou.* 3. Longitudo dierum in dextera illius, in ſiniſtra autem eius diuitiæ & gloria. Et largus. *Eſth.* 4. Largitus eſt munera ſecundum magnificentiam principalem, *Matth.* 6. Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia, &c. Quia verba bona dat quæ reficiunt, non quæ deficiunt. *Matth.* 11. Venite ad me qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. *Eccleſ.* 24. A generationibus meis implemini. Data conſeruat. *Iob* 1. Nihil potuit tangere ſathan eorum quæ erant Iob abſque Dei permiſſione. Dat velociter. *Luc.* 23. Hodie mecum eris in paradiſo. *Prou.* 3. Ne dicas amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. Et liberaliter, hoc eſt, ſine improperatione. *Iac.* 1. Dat omnibus, & nulli improperat. Et propter hoc quia ſperaui, *non timebo quid faciat mihi homo*, quilibet ſcilicet impius, qui homo dicitur ſicut ſupra dictum eſt à principio Pſalmi. Ad *Roman.* 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos. *Iob* 14. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Sed hæc parum ſi non times: imo magis ipſe timebit te. *Greg. in dial.* Plerumque ex diuina bonitate agitur, vt non ſolum diabolus non timeatur, ſed etiam bene viuentium virtute terreatur. *Cant.* 6. Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

Sperandum in Deo.

In me ſunt Deus. Hîc tertia pars Pſalmi, in qua promittitur in futuro laus, & gratiarum actio pro liberatione pleniſſima, quamuis poſſint legi quæ dicuntur hic etiam de præſenti: & dicuntur duo. Primò promittit ſe promptiſſimè laudaturum in gloria. Secundò ſubiungit rationem promptæ laudis in illa, ibi, *Quoniam eripuiſti.* Dicit ergo: Sic hic ſecurus ero, nec timebo: & ô tu Deus *in me ſunt*, non ex me, *vota tua*, ea quæ deſideras & requiris, ſcilicet voluntas bona & feruens ſanctis deſideriis. Plus enim conſiderat Deus affectum quam cenſum. *Mar.* 12. de vidua quæ plus omnibus miſit in Gazophylacium, cum tamen non miſiſſet niſi minuta duo *Prou.* 16. Spirituum, voluntatum ſcilicet ponderator eſt Deus. Sic iuſtus implet legem. *Exod.* 23. Non apparebis in conſpectu meo vacuus: ſemper enim bona voluntate plenus eſt, quod Deo ſufficit, dum aliud non poſſit. Poëta,

12.

Hoc ego contentos auguror eſſe Deos.

Et *Gregor.* Nunquam eſt vacua manus à munere, dum arca cordis plena eſt bona voluntate. Vota, inquam, *laudationes.* Vel ſecundum aliam literam. *Laudationis.* Supra in *Pſal.* Sacrificium laudis honorificabit me.

Quæ reddam tibi, in æternitate plenè & perfectè. *Auguſt. de ciuit. de Dei*, Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Vel hic etiam in præſenti. *Pſal.* Laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quandiu ſum.

13. *Quoniam eripuiſti.* Hîc ſecundum, ratio promptæ laudis in futuro: & tangitur duplex. Plena à malo ereptio, & conſummata in bono perfectio. *Vt placeam coram Deo.* Ereptio autem tangitur à duplici malo. Pœnæ primò, & culpæ ſecundò. *Et pedes meos.* Dicit ergo, vt primò legatur de præſenti, ſicut legit *Gloſſa*, ſic: Reddam laudationes, & hoc iuſtum, *quoniam eripuiſti*, tua poteſtate, *animam meam de morte culpæ*, de qua ad *Eph.* 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis. *Et pedes meos à lapſu*, affectus à pronitate ruendi in peccatum. Alibi in *Pſal.* idem. Et ita eripuiſti, vt placeam coram Domino, coram teipſo. Ego dico, *in lumine viuentiũ*, ſcilicet ſuperna dilectione, in qua ſunt qui viuunt vita gratiæ, tãquam in luce. 1. *Ioan.* 2. Qui diligit fratrem ſuũ, in lumine eſt. Sed quomodo hoc dicit, cũ ſicut dicit *Gloſſa*, nemo hoc de ſe ſcire poſſit, quod ſit ereptus, quod ſit in lumine poſitus. *Eccleſ.* 10. Nemo ſcit vtrum amore

vel

vel odio dignus sit. Resp. Hoc dicit quadam certitudine, non scientiæ. Vel sic de futuro, vt dictum est: Sic reddam in futuro, quoniam tunc dicere potero, Eripuisti me de morte æterna, & etiam de omni mortalitate, & corruptione.

Alia litera addit: *Oculos meos à lachrymis*, id est, à causis lachrymarum, præsentibus scilicet miseriis. *Apocal.*7. Et *Isa.* 25. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, quando impletum erit illud 1.ad *Corinth.*15. Oportet mortale hoc induere immortalitatem. *Pedes meos*, affectus scilicet intimos, quibus itur ad te, *à Lapsu*, à pronitate, & omni inclinatione ad culpam: vt iam non oporteat timere de inquinatione pedum, sicut illa timebat quæ dicebat *Cant.*5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et sic eripuisti à pœna & à culpa: *vt placeam coram Domino*, perfectus in omni bono. *Ierem.*18. Fecit illud vas sicut placuerat in oculis eius. Ego dixi, *in lumine viuentium*, in cœlo empyreo, quæ regio lucis est, & viuentium vita æterna. Vel lumen viuentium ipse Deus qui omnes viuificat. *Psal.* In lumine tuo videbimus lumen, ad quod nos perducat, &c.

IN LVI. PSALMVM.

1. *In finem. Ne disperdas Dauid in tituli inscriptione, cùm fugeret à facie Saùl in speluncam.*

2. MIserere mei Deus, miserere mei. Hic est Psalmus sextus in secunda quinquagena, in quo postquam monstrata est Christi pietas orantis, & salutem imprecantis illis qui titulo regiæ dignitatis eius contradixerunt, subiungitur Prophetæ exclamatio præ stupore magno, & admiratione, vt iam eius regiæ dignitati nullus contradicat, sed omnis anima ipsum regem recognoscat, & dicat illud *Psal.* Tu es ipse Rex meus, & Deus meus. Non iam regnantem, quia hoc parum est. Ad *Rom.*15. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Sed etiam patientem in cruce, quando sibi sceptrum imperij portauit. *Isa.* 6. Cuius imperium super humerum eius. Et ostenditur in titulo qui talis est. *In finem. Ne corrumpas*, vel *disperdas Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saùl in speluncam.* Est enim sensus tituli: *In finem* nos dirigens Psalmus iste, scilicet in Christum, hoc intendit: *Ne corrumpas* quicumque sis, *Dauid*, id est, Christum, non secundum suam substantiam, quia secundum illam immortalis est iam, & impassibilis. Ad *Rom.*6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. Sed secundum suam dignitatem, vt dicas cum Iudæis ipsum non esse Christum: quia *Daniel.*9. Non est populus eius qui eum negaturus est. Sed dicas cum *Isa.*33. Dominus rex noster, Dominus legifer noster, Dominus iudex noster. Et *in tituli inscriptione*, qui erat de ipsius dignitate. *Ioan.*19. IESVS Nazarenus, &c. Inscriptione, inquam, facta, *cum fugeret à facie Saùl in speluncam*, id est, factum in illo figuratum ageret Christus. Fuga enim Dauid in speluncam. 1. *Reg* 24. figurauit latitationem Christi in nostra carne, in qua latens propter infirmitatem nostram, non apparebat Deus. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus. Figurauit etiam magis propriè latitationem eius in passione sua, secundum illud *Abac.*3. Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Magis in sepulchro, vbi absconduntur mortui sub terra. *Isa.* 26. Vade populo meus, intra in cubicula tua, sepulchra, abscondere modicum ad momentum.

Argumẽtum Psalmi, regnũ Christi cruce partum.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes secundum *Glossam*. Primò Christus, vel Ecclesia præmittit orationem, tanquam pro liberatione sua. Secundò tanquam qui impetrauerit, ostendit malorum à quibus liberatus est, diuersitatem, & magnitudinem, ibi, *Misit Deus misericordiam.* Tertiò subiungit gratiarum actionis promissionem propter liberationem, ibi, *Paratum cor meum Deus.* In prima tria. Primò orando clamat, & replicat orationem. Secundò probat, quòd debeat exaudiri. *Quoniam in te confidit.* Tertiò declarat modum quomodo poterit fieri quod petit, ibi, *Et in vmbra.* In prima duo. Primò oratio. Secundò orationis inculcatio, ibi, *Miserere.*

Dicit ergo Christus, ô *Deus* Pater, *miserere mei*, à miseriis tormentorum liberando: miserere mei ab iniuriis & miseriis verborum eripiendo: hoc enim modo duplici & ipse, & sui afflicti sunt. *Sap.* 2. Contumeliis & tormentis interrogemus eum. *Psal.* Super dolorem vulnerum meorum, ecce tormenta, addiderunt, contumelias & verbera. Miseria etiam Christi duplex fuit. Contracta voluntariè quando naturam nostram assumpsit. *Psal.* Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. 1.ad *Corinth.*8. Pro nobis egenus factus est. Et inflicta ab aduersariis confodientibus manus & pedes. *Psal.* Foderunt manus meas, &c. In nobis autem duplex. Pœnæ, & culpæ. De prima *Apoc.*3. Tu dicis quia diues sum, & nullius egeo, & nescis quia miser es, & miserabilis. De secundo *Prouerb.*14. Miseros facit peccatum. Et dicit *Glossa*, quoniam replicatio magnum periculum ostendit.

Quoniam in te confidit anima mea. Hic probatio, quòd exaudiri debet. Quasi diceret: Sic misereri debes, *quoniam in te solo confidit anima mea.* Omnis enim creatura vana & corruptibilis, vnde non est in ipsa confidendum. *Isa.*36. Confidis in baculo isto arundineo Ægypto: cui si innixus fuerit homo, confringetur, & perforabit manum eius. Nec etiam in spiritualibus bonis, in quibus magis videtur innitendum. *Prou.*3. Ne innitaris prudentiæ tuæ, &c. Sed super Christum tantum cum sponsa. *Cant.*7. Innixa super dilectum suum. Et dicit, *Anima mea*, ad maiorem expressionem, sicut illud *Num.*11. Anima nostra nauseat super cibo isto. Et ex opposito. *Prouerb.*6. Septimum detestatur anima mea.

Et in vmbra alarum tuarum. Hic tertium, in quo ostendit quod possit impleri sua petitio, quia nihil ex parte sua deerit: quia perseueranter sperabit, hoc primum: orabit ardenter, hoc secundum, ibi, *Clamabo ad Deum.* Et confidenter tanquam expertus Dei beneficia, hoc tertium. Ad *Deum qui bene fecit.* In prima duo. Primò promittit se speraturum. Secundò in spe perseueraturum. *Donec transeat.* Ait ergo: Sic misereré

misereré, & debes, nec erit obstaculum misericordiæ ex parte mei, qui non tantùm confido modo, imò, *& in vmbra alarum tuarum*, in tua protectione, quæ refrigerat vt vmbra, & fouet vt ala, *sperabo.* Vmbram senserat quæ dicebat *Cant.*2. Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi. Nec fomento caruerat, addit enim. Et fructus eius dulcis gutturi meo. *Thren.*4. Spiritus oris nostri, Christus Dominus: in vmbra illius viuemus inter gentes. Has alas mali refugium exponendo se accipitri, id est, diabolo. *Matth.*23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Et hoc non ad horam, sed tandiu sperabo.

Donec transeat iniquitas, hoc est, vsque in finem mundi. *Glossa*, Vsque in finem sæculi, nec iniquitas deerit premens, nec iustitia patiens: iniquitas enim semper impugnat iustitiam, & iustitia semper exercetur, & acuitur. *Gregor.* Bonus non fuit, quem malorum prauitas non limauit. Et iterum idem, Ferrum animæ nostræ non perducetur ad subtilitatem acuminis, nisi illud acuerit lima alienæ iniquitatis.

3. *Clamabo ad Deum.* Hic secundum. Quasi diceret: Perseuerantèr, & etiam *clamabo*, orabo ardenter. Hic est enim clamor, scilicet feruor cordis, clamor tacentis Moysi. *Exod.* 14. Et Susannæ *Daniel.*13. *Augustin.* Non clamor, sed amor. Hic desiderij feruor sonat in aure Dei. *Psal.* Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.

Ad Deum altissimum, hoc est, ad Deum qui altissimus est, & ego infimus: & propter hoc necesse habeo clamare tanquam valde remotus. *Ecclesiast.*38. Altissimus de terra creauit medicinam. Et *Luc.*1. Dictum est Virgini: Et virtus Altissimi obumbrabit tibi.

Ad Deum qui benefecit. Hic tertium, in quo ostendit quod orabit confidenter tanquam expertus Dei beneficia: & dicuntur duo. Primò, quod expertus est Dei beneficia. Secundò specificat illa quæ est expertus. *Misit de cælo, & liberauit me.* Dicit ergo: Sic clamabo al Altissimum, propter altitudinem non diffidens, quia *clamabo ad Deum qui benefecit mihi.* Alias, *Glossa*: Et si impios quæsiuit qui eum non quærebant, & pro impiis mori voluit, clamantes quomodo non exaudiet? Bene autem fecit, dando bona naturæ, sed melius superaddendo bona fortunæ, sed optimè cumulando bona gratiæ: totum enim ab ipso. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. 1. ad *Corinth.*4. Quid habes quod non accepisti? Nihil.

4. *Misit de cælo.* Hic secundum, in quo specificat quæ bona receperit. Et sunt duo. Liberatio à malis hominibus. Secundò ipsorum aduersariorum conculcatio. *Dedit.* Et legitur dupliciter versus, de corpore scilicet, & de capite, hoc est, de Ecclesia, & de Christo. Dicit ergo Ecclesia: Nunc benefecit mihi, quia *misit de cælo. Misit*, inquam, Pater, non seruum aliquem, *sed verbum*, proprium filium, *de cælo*, de secreto diuinitatis suæ. 1. ad *Tim.*6. Lucem inhabitat inaccessibilem. De Angelorum occulta cognitione ad oculos meos, vt ipsum in humanitate viderem. *Baruch.* 3. Post hoc in terris visus est.

Et liberauit me, iam in spe, tandem liberabit in re, vt non oporteat gemendo dicere: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Osee.*4. De morte eruam eos, & de manu mortis liberabo eos. Hæc visio figurata fuit *Genes.* 37. quando Iacob misit filium suum Ioseph ad visitandos fratres suos. Et *Exod.* 3. in missione in Ægyptum, vt inde educeret populum Domini. *Tobiæ* 4. in missione Tobiæ, vt pecuniam reportaret. Sumus enim summi regis filij, populus, & pecunia eius imagine insignita, & desiderata. *Exod.* 3. Obsecro Domine mitte quem missurus es. Et *Isa.* 16. Emitte Agnum Domine dominatorem terræ. *Ad Galat.*4. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege.

Dedit in opprobrium conculcantes me, vt conculcarentur qui me conculcabant. Hoc iustum est. *Sapient.*11. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. *Isa.* 33. Væ qui spernis & alios conculcas: nonne & ipse sperneris? Cum desieris contemnere, contemneris. Hoc autem erit quando fiet illud *Isa.*16. Consummatus est puluis, defecit qui conculcabat terram, & ipse conculcabitur. *Isa.*10. Ponam in conculcationem vt lutum platearum. Legitur & de Christo: *Misit*, Deus Pater, *& liberauit me*, de morte: & quid misit de cœlo? Gratiam resuscitationis, vt ante omnes suscitaretur: *& dedit in opprobrium conculcantes me*, Iudæos, qui toti mundo sunt in opprobrium & derisionem. *Ierem.* 10. Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. Magna confusio & opprobrium valde magnum, quod vident adorari quem crucifixerunt.

Misit Deus misericordiam. Hic secunda pars Psalmi, in qua ostendit se exauditum, demonstrando se planè liberatum, & specificando à quibus sit liberatus, & monstrando se verè duo præmissa impetrasse, scilicet propriam liberationem: & hoc primò. Secundò inimicorum deiectionem & captionem in iniquitate propria & versutia, ibi, *Laqueum parauerunt.* In prima duo. Primò liberatio ostenditur. Secundò vt plena sit liberatio inuitatio à Propheta ad ascendendum, ibi, *Exaltare super cœlos Deus.* In prima duo. Primò liberatio ab aduersariis. Secundò descriptio diligentior ipsorum aduersariorum. *Filij hominum.* In prima quatuor. Primò per quid sit liberatus vel ereptus. Secundò secundum quid. *Et eripuit.* Tertiò à quibus. *De medio.* Quartò qualiter. *Dormiui conturbatus.* Dicit ergo: Sic expertus sum bona, & nunc quoniam *misit Deus de cœlo misericordiam suam & veritatem*, filium mittendo: ipse enim est misericordia Dei patris. Supra in alio *Psal.* Suscepimus Deus misericordiam tuam, &c. Et alibi petebatur hæc misericordia: Ostende nobis misericordiam tuam.

Et veritatem tuam, quoniam Christum qui veritas est. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Non est misericordia solum ne præsumas, sed simul veritas vt timeas: non tantum veritas

vt desperes, sed misericordia vt confidas: & sic media est spes. *Deut.*24. Non accipiet loco pignoris superiorem vel inferiorem molam. Vel misericordia, quoad Gentes quibus promissus non fuerat: veritas, quoad Iudæos quibus erat promissus. *Luc.*2 Recordatus est misericordiæ suæ, quantum ad Gentes: & veritatis suæ domui Israël.

5. *Et eripuit animam meam*, vitam scilicet meam. Ecce secundum: quia est ereptus. *Matth.*6. accipitur sic anima: Qui oderit animam suam in hoc mundo, &c. Sed vnde eripuit? *De medio catulorum leonum.* Leones vocat maiores Iudæorum, Principes sacerdotum, & Pharisæos, & scribas: vt referatur lectura ad caput Christū: catulos leonum, minores, qui omnes rugierunt contra Christum. *Ierem.* 12. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua: dedit contra me vocem. Secundum quod legitur de Ecclesia, tunc leones appellantur mali principes & tyranni: catuli verò illorum subditi, à quibus Deus suos eripuit frequenter, & eripit. *Psal.* Aperuerunt super me os suum, &c. *Dan.*6. Misit Deus misericordiam suam, & eripuit me de ore leonum: & non me contaminauerunt. Et dicit *de medio*, quasi obsessum vndique ab eis. *Iob* 19. Obsederūt in gyrum tabernaculū meum.

Dormiui. Quasi diceret: Ereptus fuisti, sed quomodo? De facili, sicut dormiens de facili excitatur. Ait enim: Sic eripuit animam meam, quia *conturbatus* in passione, dormiui in morte, à qua excitatus de facili fui, sicut dormiens à somno. Quare autem mors Christi comparetur dormitioni, causæ assignatæ fuerunt supra *Psal.* 3. Sed dubitatur cum de eo scriptum sit *Isa.*42. Non erit tristis, nec turbulentus, quare nec conturbatus. Resp. Non fuit conturbatus secundum rei veritatem, sed secundum eorum opinionem qui eum credebant conturbatum: & sic loquitur. Vel conturbatum se dicit conturbatione quæ est propassio, non quæ sit passio. *August.* Placatus erat iste turbatus, & obdormiuit cum vellet. *Ierem.*31. Quasi de somno excitatus sum, & somnus meus dulcis fuit mihi. Sic omnium iustorum mors dormitio appellatur ab Apostolo 1. ad *Thessal.*4. Nolumus vos ignorare de dormientibus. 1. ad *Corinth.*15. Ex quibus multi sunt vsque adhuc: multi autem dormierunt.

Filij autem hominum. Hic secundum, diligentior descriptio eorum qui mala inferunt. Et primò ostenditur malitia cordis. Secundò oris. *Et sagittæ.* Et monstratur duplex. Occulta, detrahendo. Aperta, postulando mortem eius. *Et lingua.* Ait ergo: Sic eripuit animam meum de medio catulorum leonum. Nunquid leonum naturalium? Non. Imò *filij hominum* hoc patiuntur, vt locum habeat sequens relatio. Vel potest ordinari hoc ad aliud quod sequitur: *Laqueum parauerunt, dentes eorum*, corrosiones in occultis cordis consiliis: *arma*, ad defendendum peccata sua. *Iob* 19. Per gyrum dentium eius formido. *Prou.*30. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, id est, dentes pro gladiis, & comedit molaribus suis, vt comedat inopes de terra. *Et sagittæ*, ad vulnerandum in occulto, quasi de longè. *Ier.*9. Sagitta vulnerans lingua eorum dolum loquuta est.

Et lingua eorum gladius acutus, qui velociter necat. Sic ipsi velociter per linguā suam mortē meam procurarunt cum clamauerunt *Ioan.* 19. Crucifige, crucifige. Et nota, quòd est lingua carnis quæ loquitur nobis suauia. *Triplex lingua, carnis, mundi, & detractoris.*, Vox sua est illa: Comedamus & bibamus. Et illud *Sap.*2. Non sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Et est lingua mundi quæ loquitur vana, quæ dicit: Beatus populus cui hæc sunt. Et illud *Prou.*1. Omnem pretiosam substantiam reperiamus, implebimus domos nostras spoliis. Et est lingua diabolica, lingua detractoris, de qua hîc, & *Eccles.*27. Lingua tertia multos commouit.

Exaltare super cœlos. Hîc secundum, exclamatio Prophetæ vt ascendat Christus ab iis miseriis; quasi sic librando se super cœlos: & dicuntur duo. Primò exhortatio filij ad ascendendum. Secundò ostendit ascensionis fructum. *Et super omnem terram.* 6.

Dupliciter tamen legitur. Primò vt sit vox Filij ad Patrem. Quasi diceret: Tales sunt qui me impugnant. Et propter hoc, ô Deus Pater, *exaltare*, id est, exaltatus appare in mea suscitatione, *super cœlos*, super omnes cœlestes Angelos. Consuetudo enim Scripturæ est vt res dicatur fieri, cum facta innotescit: & Deus facere quasi in se quod nobis fecit. *Genes.*22 Nunc cognoui quod timeas Dominum. Et sic erit, *super omnem terram* manifesta gloria tua, quam quæro, non meam. *Ioan.*8. Ego gloriam meam non quæro: & in 7. Qui quærit gloriam eius qui misit illum, hic verax est.

Legitur etiam vt sit vox Prophetæ exclamatis, & excitare volentis Christum ad ascendendum, vt dictum est. Quasi diceret: Tales sunt inimici, & sic te persequuntur, & propter hoc ô *tu Deus*, qui potes, *exaltare super cœlos*, super omnes angelicos spiritus. *Isa.*52. Ecce puer meus exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Ad *Phil.*2. Propter quod & Deus exaltauit illum. Et in *Psal.* Eleuata est magnificentia tua super cœlos Deus. Et hoc erit, *super omnem terram gloria tua*, gloriosa fama tua, vt solus gloriosus reputeris. Ad *Phil.* 2. Deus exaltauit illum, in ascensione, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Et in *Psal.* Exaltabor in Gentibus, & exaltabor in terra. *Isa.*2. Exaltabitur solus Deus in die illa. *Cant. vlt.* Surge dilecte mi, assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes Bethel.

Laqueum parauerunt. Hîc est illa pars, in qua postquam monstrata est eius liberatio, subiungitur inimicorum deiectio à propria malitia eorum. Primò ergo tangitur fraudulentia. Secūdò pœna, quæ in eis cōsequuta est ex illa, ibi, *Et inciderunt.* Et primò tangitur malitia in ore. Secundo in corde. *Incurauerunt.* Tertiò in opere. *Foderunt.* Dicit ergo: Sic ereptus sum à leonibus, quia filij hominum parauerunt *laqueum pedibus meis*, sermonibus & exhortationibus meis, qui erant quasi duo pedes mei. Sermo exhortationis ad bonum erat quasi pes dexter, quo Deus veniebat ad nos. Sermo dehortationis à malo alius similiter. Sed iis ponebant laqueos sermonum Iudæi. *Ioan.* 8. de adultera. *Matth.* 22. de censu: sed ipsi magis capiebantur in illis, secundum illud *Eccles.*27.

Qui

Qui laqueum ponit alij, peribit in illo. *Eccles.*20. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic homines in tempore malo. Sic membris suis hodiè multi insidiantur, & ponunt laqueos vt illa capiant. *Ierem.*6. Inuenti sunt in populo meo viri impij quasi aucupes ponentes pedicas & laqueos ad capiendos viros. Et hoc non tantum in via, *incurauerunt*, id est, incurare intenderunt à sua rectitudine, *animam meam*, vt me facerent peccare, & quasi de cœlo ad infernum descendere. Ecce malitia cordis par malitiæ dæmonis. Dicit enim *Isa.*51. Incuruare vt transeamus. Vel *incurauerunt animam meam.* Qua si diceret: Inclinatus sum ad eos per compassionem, nec ereptus ab eis per ipsorum emendationem. *Luc.*19. Vidit IESVS ciuitatem, & fleuit super illam. Et *Luc.*23. pro ipsis orauit.

Incuruatio compassionis, iniquitatis, penalitatis, & humilitatis. In oratione dominica.

Et nota, quòd est incuruatio compassionis, de qua *Iob* 30. Incuruantur ad fœtum, & patiuntur, & rugitus emittunt. Et iniquitatis, de qua factum est, *Isa.*51. Incuruare, &c. Et *Psal.* Miser factus sum, & curuatus sum nimis, &c. Et penalitatis, de qua 2. *Paral.* vlt. Incuruatus multo vinculo ferri. Et humilitatis. *Genes.*24. Appropinquantes ancillæ, & filij eorum incuruati sunt.

Foderunt ante faciem meam. Ecce tertium. Quasi diceret: Non tantum verbo, vel corde mali fuerunt contra me, *foderunt foueam* facto, quantum potuerunt mortem meam procurantes: sed hoc, *ante faciem meam*, quia me non latuit. *Ierem.*18. Foderunt foueam animæ meæ. *Genes.* 37. dixerunt fratres Ioseph: Mittamus eum in cisternam veterem.

Et inciderunt in eam. Ecce pœna. *Prou.*16. Qui fodit alij foueam, incidet in eam. *Psal.* Incidit in foueam quam fecit. Sic Goliath, proprio gladio interficitur à Dauid. 1. *Reg.* 27. Aman suspenditur in proprio patibulo. *Esth.*8. Et Holofernes decollatur proprio pugione. *Iudith* 13. Et flamma fornacis combussit quos reperit de Chaldæis ministros Regis, qui eam incendebant, vt dicitur *Daniel*3.

8. *Psalmum cori meum Deo.* Hîc tertia pars Psalmi, in qua promittit se laudaturum pro tantis beneficiis, & in se, & in membris: & dicuntur duo. Primò promissio laudis, & per se, & per suos, cum causis laudationis. Secundò Prophetæ congratulatio inuitantis Christum iterato ad ascensionem vltimo versu, *Exaltare super cœlos Deus.* In prima duo. Primò laudis promissio, in scripto. Secundò in mentis, ibi, *Confitebor tibi.* In prima duo. Primò promissio laudis. Secundò tangitur quasi ratio, quare sic laudare velit, scilicet carnis resurrectio, ibi, *Confurge gloria mea.* In prima duo. Primò asserit se paratum ad laudem. Secundò promittit ipsam. *Cantabo.* Item paratum ostendit se dupliciter, id est, ad referendum gratias ore primò. Secundò etiam opere. *Paratum cor meum.* Dicit ergo: Sic illi mihi: sed ego sum liberatus, & propter hoc ô Deus &c. Vel sic: Isti illi parant foueas, sed ô Deus, cor meum paratum, sup. ad tuam laudem, & gloriam voce profitendam. *Paratum cor meum*, ad quærendam illam opere, ne sim de illis de quibus *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me, & *Ierem.*12. Prope es tu Domine ori eorum, & longe à renibus eorum. Vel *paratum cor eorum*, ad contumelias sustinendas propter te: *paratum cor meum*, ad tormenta. *Sap.*2. Contumelia & tormento interrogemus eum, Ad hoc paratus fuit Christus. *Psal.* Quoniam ego in flagella paratus sum. Et *Isa.* 53. Oblatus est quia ipse voluit.

Et notandum, quòd cor dupliciter est præparandum vt dignè laudare possit. Primò immunditias remouendo. Ad *Rom.* 8. Præparate corda vestra Domino. *Exod.*19. Lauent vestimenta sua, & sint parati in diem tertium. Hoc autem fit per diligentem meditationem peccatorum, & cordis contritionem, & oris confessionem. Secundò paratur ornando: non enim sufficit vt mundetur, nisi & virtutibus adornetur. *Isa.*40. Parate vias Domini, in cordibus vestris. *Luc.*12. Et vos estote parati. *Matth.*25. Quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias. Et sic paratus *cantabo* ore. *Isa.* 22. Bene cane, frequenta canticum. *Et Psalmum dicam*, id est, psallam, quod est bene operari, vt opere confitnem quod ore dicam: ne sim sicut illi de quibus ad *Tit.* 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. *Cor dupliciter præparandum vt digne laudare possit.*

Exurge gloria mea. Hîc est secundum, in quo subiungitur de carnis resurrectione, ratio eam de ratione laudis. Hoc autem fit inuitando carnem ad resurrectionem: vnde duo dicuntur. Primò excitatio ad resurgendum. Secundò obediētiæ promptitudo. *Exurgam diluculo.* Excitans autem carnem, vocat eam triplici nomine, gloriam, psalterium, & citharam. Gloriam causaliter: quia in illa sustinuit vnde glorificari meruit, vel saltem accelerari gloria. Psalterium quod à superiori parte sonat, propter miracula quæ in illa fecit. Citharam quæ ab inferiori, propter gratiatum actionem in passionibus quas sustinuit. Dicit ergo: Sic cantabo & psallam: quod vt fiat, ô *gloria mea*, caro scilicet in qua merui vt accelerarētur resurrectio gloriosa, *exurge* de morte: & ô *psalterium*, quod à superiori parte honesti, quando in te miracula sunt facta: & *cithara*, quæ ab inferiori, quando mala sustinens dulciter respondisti, *exurge*, accelera surgere. 9.

Exurgam diluculo. In hoc obediētiæ promptitudo, quia quasi loquens introducitur ipsa caro, & dicit *Glossa*, quòd in hoc notatur resurrectionis hora, cui contrariari videtur quod dicit *Gregor.* quòd sicut Samson surrexit nocte media, & tulit portas Gazæ, sic Christus tertio inferno surrexit de morte. Item *Prouerb. vlt.* De nocte surrexit, &c. Et Dauid de nocte surrexit quasi tribus horis ante diem. Quod autem dicitur hîc, referendum est ad resurrectionis manifestationem.

Vel possunt esse verba Patris ad Filium suscitandum, & reuocandum à morte quem vocat gloriam suam, quantum ad æternam eius generationem. Dicit enim *Anselm.* quod magna gloria est Deo Patri, quia Filium sibi æqualem genuit. *Prouerb.* 10. Gloria patris, filius sapiens: ergo multo fortius qui est ipsa sapientia. Vocat psalterium & citharam, sicut homo puæ amore vocat filium suum vitam suam. Tuit psalterium de superuis inducendo. *Thren.*3. Ego sum

Psalmus illorum tota die, his de supernis resonando. Et cithara, sonos passionis emittendo. *Isa.*16. Venter meus ad Moab quasi cithara sonabit.

Exurgam. Ecce obedientiæ promptitudo. *Osee* 6. Præparatus est quasi diluculum egressus eius. Et nota, quòd Christus fuit cithara bene tensa in cruce, & dulcissimos sonos reddens. Sonum casti timoris emisit hæc cithara, cum dixit *Matth.*27. Deus Deus meus, quare me dereliquisti. Sonum pietatis, cum pro inimicis rogans ait. *Luc.*23. Pater ignosce illis. Sed scientiæ, cum de matre, quâ nihil plus habebat, ordinauit: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo, Ecce mater tua. Sonum consilij. *Luc.* 23. In manus tuas commendo spiritum meum. Consilium enim est totam animam in manus Dei ponere. Sonuit fortitudo. *Luc.*23. Hodie mecum eris in paradiso. Sed sonum intellectus, quando dixit: Consummatum est: tunc enim velamina remota sunt Scripturarum, & intellectus illarum apparuit. Sapientiæ, quando dixit: Sitio: hic est enim qui dicit, Qui bibunt me, adhuc sitient.

Christum in cruce velut cithara septem verba instar septem donorum Spiritus sancti, vt dulces sonos edat.

10. *Confitebor tibi.* Hic secundum: postquam enim promisit se laudaturum in se, promittit in membris: & dicuntur duo. Primò promissio laudis. Secundò ratio, ibi, *Quoniam confirmata.* Et primò in conuersis de Iudæis. Secundò in conuersis de Gentibus. Per hos enim sic laudabit, vt ipsi etiam causa laudis sint, quia ad fidem conuersi. Ait ergo: Sic cantabo, & Psalmum dicam per me, & etiam in populis, Iudæis scilicet conuersis, ô Domine, confitebor tibi confessione laudis, *& dicam tibi Psalmum* laudis *in Gentibus*, & in ipsis, & propter ipsas ad fidem conuersas. Christus enim lapis angularis coniungens duos parietes, Iudæos scilicet & Gentiles. Ad *Ephes.*2. Ipso summo angulari lapide Christo Iesv. *Ioan.*10. Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili.

11. *Quoniam magnificata sunt.* Hic secundum, ratio laudandi in membris, & tangitur duplex, scilicet exaltatio humanæ naturæ, hæc prima: & manifestatio veritatis suæ, ibi, *Et veritas.* Dicit ergo: Sic laudabo in membris, & hoc iustum: *quoniam misericordia tua*, humanitas mea, dicit Christus, quæ ex misericordia tua est *vsque ad cælos.* Supra in *Psal.* Elevata est magnificentia tua, &c. *Isa.* 4. Et erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis. Elevata est vsque ad Angelos, quia vsque ad æqualitatem Angelorum elevata est humana natura, minam ipsorum reparando, & æqualem gloriam participando. *Matth* 22. Non nubent nec nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo. *Apocal.* 21. Mensura hominis quæ est Angeli.

Et veritas tua, qua erant Angeli illustrati quasi soli ante, *vsque ad nubes*, ad Apostolos & Doctores Ecclesiæ, qui grauitegunturcarne. *Sap.*9. Corpus quod corrumpitur, aggranat animam. Et coruscant aliquando miraculis. Terram Ecclesiæ compluunt doctrinis, & intonant minis. Sunt enim nubes de quibus *Isa.* 5. Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Et *Isa.* 40. Qui sunt isti qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? *Iob* 38. Frumentum desiderat nubes. Vide ergo concordiam inter cœlum & terram: terra vique ad Angelorum celsitudinem carnem mittit, cœli vero, id est, Angeli, veritatem apertam, quæ iugiter fœcundat, & quâ viuunt, terrenis transmittunt.

12. *Exaltare super cœlos.* Hic secundum totius huius partis, in quo subiungitur Prophetæ exclamatio ad Christum vt ascendat: & sicut suprà, tanguntur duo. Primò inuitatio ad ascensum. Secundò ratio inuitationis, scilicet fructus sequens. *Et super omnem terram.* Et expone omninò sicut supra expositum in eodem *Psal.* Si autem quæritur ratio repetitionis, assignatur fidei confirmatio in *Glossa. Genes.* 41. Quod ad eandem rem pertinens vidisti somnium, firmitatis indicium est.

IN LVII. PSALMVM.

In finem, ne disperdas Dauid in tituli inscriptione. 1.

2. *SI verè vtique iustitiam.* Hic est Psalmus septimus in secunda parte, secunda scilicet quinquagena, in quo postquam in præcedenti ostendit humilitate Passionis Christum peruenisse ad gloriam resurrectionis, & ascensionis, insuper increpationem infidelium Iudæorum, & abnegantium Christi regiam dignitatem facto & corde, etsi aliquando videntur confiteri ore, hîc consequenter determinat miseriam quæ inde consequetur. Præmittit autem titulum, eorum dutiam breuiter ostendentem. Est enim talis: *In finem, ne corrumpas Dauid in tituli inscriptione.* Et est sensus: Subiectus Psalmus *in finem* nos ordinans, hoc monet quasi increpandò, *ne*, ô tu Iudæe, *corrumpas*, *vel disperdas Dauid*, id est, Christum, non in se, sed *in tituli inscriptione*, quem negasti in passione qui dicebas ante. *Matth.*22. Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Iterum, in præcedenti Psalmo actum est de Christi passione & eius gloria, in hoc agitur de crucifixoribus, & eorum miseria consequuta, quia regem negauerunt & occiderunt.

Argumentum Psalmi, malitia & miseria Iudæorum Christi persequentium.

Diuiditur Psalmus in tres partes. In prima ponitur exprobratio culpæ crucifixorum. In secunda comminatio pœnæ pro culpa ipsorum, ibi, *Deus suffodit.* Tertiò subiungitur bonorum correctio, visa pœna illorum, ibi, *Lætabitur iustus.* In prima duo. Primò improperat, quòd mala faciunt contra Christum. Secundò, quòd bonum correctionis fugiunt, ibi, *Furor illis secundum.* In prima tria. Primò arguit malitiam cordis. Secundò operis. *Iniustitias manus vestræ.* Tertiò oris. *Loquuti sunt falsa.* In prima duo. Primò arguit. Secundò ostendit, quòd bene arguendi sunt. *Etenim iniquitatem.* Dicit ergo: Sic Christus est per passionem exaltatus. Ergo, ô vos filij hominum, Patriarcharum, Prophetarum, qui homines fuerunt, ratione scilicet vtentes. *Psal.* Sciant gentes quoniam homines sunt, rationem habentes & Deo similes. *Genes.*1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. *Vtili iudicare*, causarum merita diligenter inuestigando. Sicut *Iob* 9. Causam quam nesciebam, diligenter inuestigabam. Personam non accipiendo. *Prou.* 18. Qui accipit personam in iudicio, non bene facit ille. *Deuter.*1. Ita parvum iudicabitis vt magnum, nec accipietis personam cuiusquam. Timebis non declinando à veritate. *Eccles.* 5. Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates. Nec amore remittendo, sicut Felix præses Syriæ *Act.* 24. Volens Felix gratiam præstare Iudæis, reliquit Paulum vinctum. Nec odio aggrauando sicut summus sacerdos *Act.* 23. Percutiat te Deus paries dealbate: tu sedens secundum legem iudicas me, & contra legem iubes me percuti. Muneribus iudicium rectum non vendendo, sicut illi de quibus *Micheæ.* 7. Principes eius in muneribus iudicabant. *Exod.*23. Non accipietis munera quæ excæcant etiam oculos prudentum.

Et hoc facite, *Si verè iustitiam loquimini.* Quasi diceret: Si veritas est quam dicitis, in illam verè intenditis: ergo rectitudinem iudicij tenete. *Sapient.*1. Diligite iustitiam qui iudicatis terram. 2. *Paral.*20. Videte quid facia-
3. tis, non enim hominis exercetis iudicium, sed Dei. Nec tantum iudices, imò omnes admonentur: quilibet enim sicut loquitur iustitiam, alterum iudicando: sic debet iudicare seipsum. *Prou.*20. Pondus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Deum. Pondus quo iudicas alium: mensura, qua punis ipsum: & pondus quo tuum peccatum iudicas, & mensura quâ punis: vnum enim id deber esse.

Item iustè iudicare debes, vt bona opera vitæ æternæ meritoria non facias pro temporali aliqua re. *Gregor.* Qui de bonis quæ agit, terrenam mercedem desiderat, rem pretiosam pro vili pretio venalem portat.

3. *Etenim iniquitatem.* Hic secundum, in quo probat bene arguendos de malitia cordis, & iudicij peruersitate. Quasi diceret: Verè non iudicatis rectè. *Etenim operamini iniquitates*, & hoc, *in corde*, intùs *Mich.*2. Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris. *Luc.* 7. Quid cogitatis malum in cordibus vestris? Vos, dico, existentes *in terra*, in terrenis fixi, qui diligitis terrena. Supra in *Psal.* Adhæsit in pulvere anima nostra, conglutinatus est, &c. Vel, *in terra operamini iniquitatem in corde*: quia propter terram corporis, quam videtis, putatis hominem in cordibus vestris iudicatis. *Isa.* 53. Vidimus eum, & non erat species, nec decor, vnde nec reputauimus eum.

Iniustitias manus vestras concinnatis. Hic malum operis, in quo primò iniquitatis in opere multiplicatio. Secundò quasi naturalis adhæsio, ibi, *Alienati.* Dicit ergo: Sic peccatis in corde, & etiam iniustitias manus vestræ concinnant, congregant, coacervant. Ecce malum operis. Et nota, quòd super illud *Exod.* 35. Ad concinnandas lucernas dicit *Strabus*, quòd cinnus est collectio quædam ex diuersis speciebus. Indè transfertur ad significandum omnem collectionem: vnde collectio capillorum appellatur cincinnus, quasi capillorum cinctus. *Cantic.*5. Caput meum plenum est rore, & cincinni mei pleni guttis noctium. Sic dicitur: Concinnant iniquitates, id est, coacervant & congregant. *Osee* 4. Furtum, mendacium, homicidium, adulterium inundauerunt: & sanguis sanguinem tetigit. Et in 12. Tota die mendacium & vastitatem multiplicat.

Alienati sunt peccatores. Hic secundum, quasi naturalis adhæsio: & primò naturalis adhæsio relinquendi bonum. Secundò faciendi malum, ibi, *Errauerunt.* Dicit ergo: Sic manus congregant iniustitias, nec est mirum, imò *alienati sunt à* bono *peccatores*, *à vulua*, ex quo scilicet exierunt de vulua. Nec mirum: quia *Ephes.* 2. Omnes nascimur filij iræ. Quare alieni ab omni bono ab ipsa origine. *Isa.* 1. Alienati sunt retrorsum. Vulua etiam potest hîc appellari Ecclesiæ doctrina: vndè à vulua alienantur peccatores cum ab illis Sanctorum doctrinæ relinquuntur. De hac vulua *Genes.* 30. Recordatus est Dominus Rachel, & aperuit vuluam eius. *Isa.* 1. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos. 4.

Et nota *Glossam* quæ per se facit distinctionem in hoc spirituali conceptu & partu, & ea quæ sequuntur ibi. *Ezech.*16. In die ortus tui non est præcisus vmbiculus tuus, carnalitas, & superfluitas tua. Hoc videtur in aliquibus paruulis, qui quasi à vulua & ab vtero incipiunt peccare, cito reliquentes gratiam baptismalem: sicut quædam aues, quæ statim vt pullum nidum relinquunt. *Osee* 9. Ephraim quasi auis auolauit. Tales etiam sunt qui ab vtero & vulua occasionem superbiendi quærunt, de quibus *Osee* 9. Gloria eorum à partu, & ab vtero, & à conceptu. Sed *Seneca* dicit: Vilis nobilitas, quæ in locis turpibus generatur.

Loquuti sunt falsa. Ecce peccatum oris. *Psal.* Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum: quippe auerso bonum sequitur error & falsitas, & sic animæ perditio. *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam.

Furor illis secundum. Hic secundum, postquam redarguta est ipsa iniquitas, hîc redarguitur iniquitatis incorrigibilitas, per duo quæ redarguit hîc. Primum horum boni & veritatis indiscreta impugnatio, per comparationem ad serpentem furentem. Secundum, obliuatio voluntaria in illa malitia, ibi, *Sicut aspidis surdæ.* Dicit ergo: Sic corde, & opere, & ore peruersi sunt: & etiam *furor*, est, supple, *illis*, contra bonum & omnem voluntatem, *secundum similitudinem serpentis*, qui venenum infundit & corrumpit naturam: sicipit animam, infundendo doctrinam peruersam. *Num.* 21. Serpentes mortibus vulnerabant filios Israel in deserto. Serpentes autem dicuntur peccatores *Satanæ* pessimi. Primò quia sicut serpens corpus totum *venenat per-* 5. *expoint*, non curat caudam, sed tantum caput: *mittit* sic illi vitam præsentem in qua sunt generati, non finem curant: contra illud, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Item serpens pellem, non venenum deponit. Sic peccator inuenilem pulchritudinem, non vitæ peruersitatem. *Isa. penult.* Puer centum annorum maledictus erit. *Deut.*13. Iniquitas egressa est à senioribus, qui

videbantur regere populum. Non possunt senescere moribus. Poëta,

Nequitia est quæ te non sinit esse senem.

Item ante se non videt, nec incedit ante, sed videt à dextris & à sinistris, & tortuosè incedit. Sic peccatores à dextris vident prosperitates vt appetant, à sinistris aduersitates vt fugiant: ante nihil: contra illud *Prou.* 4. Palpebræ gressus tuos præueniant, & oculi tui recta videant, sicut Paulus faciebat ad *Phil.*3. Posteriorū oblitus, ad anteriora extendo me. Item toto pectore serpit. Sic peccator toto corpore terrenis rebus se ingerit. *Genes.*3. Super pectus tuum gradieris, & terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Sic peccator. *Psal.* Adhæsit in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. Item puluerem lingit. Sic peccator inanem gloriam, quæ puluis dicitur *Matth.* 10. Excutite puluerem de pedibus vestris. Sed de serpente *Isa.vlt.* Serpenti puluis panis eius. *Mich.vlt.* Lingent puluerem, inanem gloriam, sicut serpens. Item in occulto mordet, & pungit lingua sua bifurcata. Sic peccator lingua sua duplici occultè mordet, & detrahit. *Eccles.*10. Sicut si serpens mordeat in silentio, sic nihil minus habet qui occultè detrahit lingua sua bifurcata. *Eccles.* 14. Susurro & bilinguis maledicetur. Item sputum hominis timet, saliuni tamen. Sic peccator contemni & expui à bonis. Signum enim contemptus est conspuitio. *Deut.* 24. Mulier spuebat in faciem discalceati. Et *Matth.*26. In faciem Christi Iudæi exspuebant in signum contemptus. Item fugit hominem nudum, inficit vestitum. Sic peccator fugit & timet omnia abiicientem propter Christum, infestat congregantem. *Matth.* 19. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Respondere posset illud: Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, &c.

Sicut aspidis. Hic obstinatio per comparationem ad aspidem. Et primò similitudo. Secundò similitudinis exploratio. *Que non exaudiet.* Dicit ergo: Et etiam *furor* est *illis sicut furor aspidis surdæ*, &, id est, *obturantis aurem suam*, vnam tertæ apponendo, alij caudam intus ponendo. Sicut aspides sunt venenosi. *Psal.* Venenum aspidum sub labiis eorum. Et surdos se faciunt doctrinam fugiendo sicut aspides. *Ezechiel.* 23. Nasum tuum, discretionem scilicet: & aures tuas, scilicet obedientiam, præcident. Sed *Prou.* 27. Qui obturat aurem suam, oratio eius fiet execrabilis. Qualiter autem obturent, dicit *Glossa.*

6. *Que non exaudiet.* Hic explanatio, in qua ostenditur obstinatio, & obstinationis magnitudo. *Et venefici.* Ait ergo: Sic *sunt* sicut aspis obturans aurem, *que non exaudiet*, vt exeat de cauerna, *vocem incantantium*: sic nec illi prædicantium. *Item.*8. Mittam vobis serpentes pessimos, quibus non erit incantatio. Tales fuerunt pessimi Iudæi, quos non potuit Stephanus incantare. *Act.*7. Continuerunt aures suas, & impetum fecerunt, &c.

Et venefici. Quasi diceret: Non cuilibet incantatoris non audit vocē, imo etiā nec *venefici incantatis sapienter*, nō simpliciter sed secundū suam artem. Et nota, quod veneficus appellatur incātator qui aspides quærit, quia non nisi propter venenum, vt frequentius, vel ad conficiendam medicinam, vel ad vitandum. Quantum ad hoc quòd ad medicinam, sic comparatur prædicatori bono, qui ad hoc extrahit peccata de cauernis, de cordibus scilicet humanis, vt inde medicinam conficiat animarum. *Isa.*11. Super foramina aspidis, & cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

Et nota, quòd furibundi dicuntur, qui nolunt audire verbum Dei. Et hoc rectè: respuunt enim medicamina, cum sint ad mortem ægroti. *Exod.* 47. Erit fructus eius in cibum, & folia in medicinam. Pane, cum sint famelici. *Thren.*3. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Panis qui debet masticari per meditationem, incorporari per amorem, sed digeri per operationem. Aquam, cum sint sitibundi. *Eccles.*15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Ignem, cum sint congelati. *Ier.*23. Nonne verba mea quasi ignis? *Prou.* 59. Omnis fermo Domini ignitus clypeus. Lumen, cum sint inuoluti tenebris, *Psal.* Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Baculum, cum sint debilitati. Hic baculus Eliseī, qui præmittitur ad paruulum suscitandum 4. *Reg.* 4. Consolationem, cum sint desolati. Ad *Rom.*15. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

Peccator fugit bonum suum.

Dominus conteret. Hic est secunda pars Psalmi, in qua præmissa pessimorum culpa, subiungitur eorundem pœna: & dicuntur tria. Primò omnium Christi aduersariorum generaliter. Secundò Dei misericordia comminantis benigniter, vt ipsi corrigantur, ibi *Intendit arcum.* Tertiò irreuocabilis miseria his qui non corrigantur, ibi, *Sicut cera que fluit.* In prima duo secundum pœnam duplicem quam tangit. Prima est confusio illorum vt iam non possint contradicere veritati. Secunda est annihilatio illorum, vt non possint contraire, ibi, *Ad nihilum deuenient.* In prima duo. Prima confusio contradicentium prædicationi Christi. Secundò acclamantium & perentium eius mortem, ibi, *Adhæsit terræ nostræ.* Dicit ergo: Sic falsa loquuti sunt, & veritatem spernunt: sed *Deus* tandem *conteret dentes eorum.* Verba dolosa & mordentia sunt dentes, de quibus in Psalmo præcedenti, Filij eorum dentes eorum arma & sagittæ. *Thren.*4. Fregit ad numerum dentes meos. *In ore ipsorum*, vt ipsi verba sua videant esse falsa, & sentiant quasi fracta & vana in seipsis, sicut factum est in Iudæis, quando confractis eorum verbis compulsi sunt dicere illud *Matth.* 27. Dicite quia discipuli eius venerunt nocte vobis dormientibus, & furati sunt eum. *Luc.*19. De ore tuo te iudico serue nequam. Et Dominus confringet *molas leonum.* Mola sunt dentes qui comminuunt. Sic eorum voces, quibus Christus in cruci confractus, & quasi comminutus est, molæ dicuntur leonum. *Item.* 22. Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silua: dedit vocem suam contra me. Sed confregit quando surrexit, & de inferno prædam tulit. *Iob* 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam. *Ezech.* 22. Dentes eius vt dentes leonum, & mola eius vt catuli leonum.

7.

Nota,

Nota, quòd serpenti comparati sunt propter iracundiam, aspidi propter auditum, leoni propter superbiam. Item dentes habere dicuntur propter diuisionem bonorum, quam procurant: molæ propter ipsorum bonorum comminutionem. De primo *Eccles.*28. Dentes populorum concidit, & genres fortes diuisit, vel diffoluit lingua tertia. De secundo infrà, Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuit ossa.

8. *Ad nihilum deuenient.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic confundentur, & quod plus est, si nunc videntur in suo cursu, tamen tandem *ad nihilum deuenient.* Primò ad nihilum culpæ: peccatores enim nihilum reputantur. *Psal.* Ad nihilum deductus sum, & nesciui. Postmodum ad nihilum pœnæ, damnati in inferno. *Sap.*3. Filij adulterorum in nihilum reputabuntur. Item 9. Si ab illo fugerit sapientia, in nihilum computabitur. Et hoc *sicut aqua decurrens*, quæ citò transit. 2. *Reg.*14. Omnes morimur, & sicut aquæ dilabimur, &c. *Iob* 6. Fratres mei præterierunt sicut torrens, qui raptim fluit de conuallibus. Et sicut torrens, quia continuò, & cito sicut sol præterit. *Seneca.* Quotidie morimur, & ipsum diem in quo viuimus, cum morte diuidimus.

Intendit arcum suum. Hic secundum, in quo monstratur misericordia Dei comminantis vt resiliant. Ait enim: Sic deducentur ad nihilum: & tamen omnes miseriæ istæ sunt ad bonum suum, si volunt, quia *intendit* Dominus *arcum suum*, comminationem suam de longè ferientem, sicut arcus, & hoc *donec infirmentur* in bonum, id est, vt doleant de malis quæ fecerunt, & pœniteant. Hæc est infirmitas quæ fortiorem reddit. 2. *Reg.*2. Et infirmi accincti sunt robore. Sic infirmatus est Saulus, quando cecidit, sed postea fortior surrexit. *Act.*9. *Psal.* Infirmati sunt, & ceciderunt. *Micha.* 1. Infirmata est in bonum, quæ habitat in Marach, in malo. Iitiam legitur, vt arcus appelletur vindicta intensa. Quasi diceret: *Intendit arcum suum*, vindictam & pœnam pro peccatis, *donec infirmentur*, infirmitate insanabili, scilicet miseria gehennali. Hic est arcus de quo *Abac.* 3. Suscitans suscitabo arcum tuum. *Thren.*2. Tetendit arcum suum quasi inimicus. Hæc est infirmitas de qua infirmabitur omnis spiritus, & pet. omnia genua fluent aquæ. *Ezech.*21.

9. *Sicut cera que fluit.* Hic tertium, in quo postquam præmisit pœnam malorum simpliciter, & sapienter reuocantis Dei misericordiam, addit insanabilem miseriam nolentium corrigi: & dicuntur *talia.* Primò velox valdè ipsorum destructio, sicut cito cera liquefit coram igne. Secundò destructionis ratio, ibi, *Supercecidit.* Dicit ergo, Sicut arcum suum intendit comminando vt ipsi conuertantur, quod non faciunt: & propter hoc auferentur igne concupiscentiæ malæ. *Eccles.*9. Quasi ignis concupiscentia exardescit. *Prou.*6. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo vt vestimenta eius non ardeant? Non: quia *Iob* 31. Ignis est vsque ad consummationem deuorans, & vniuersa eradicans genimina. Et hinc *auferentur*, de terra sua dispersi per eorum mundum: quia timuerunt amittere illam si Christum non occiderent. *Ioan.*11. Venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Et hoc *sicut cera que fluit a facie ignis*, sic ipsi a facie concupiscentiæ liquefient per diuersa vitia, & igne persequutionis fugient ad diuersas terras & loca. *Iob* 6. Tempore quo fuerint dissipati, peribunt: & vt incaluerint, soluentur de loco suo. *Mic.*1. Scindetur sicut cera à facie ignis, & sicut aquæ quæ decurrunt in præceps.

10. *Supercecidit ignis.* Hic secundum, scilicet ratio, propter quam sunt iustè puniendi: & tangitur duplex. Primò excæcatio ipsorum ignis cupiditatis vt dictum non agnoscant. Secundò plena possessio ipsorum à concupiscentia, & inuidia, ibi, *Priusquam.* Dicit ergo: Sic auferentur, & fluent sicut cera per totum mundum, & digni sunt: quia *super* eos, supple, *cecidit ignis* superbiæ, qui tendit sursum. *Isa.*14. Ascendam in cœlum, super astra cœli exaltabo solium meum. Et concupiscentiæ, hoc est, auaritiæ, de quo *Prou.*30. Ignis descendit de cœlo, & rapaces oues puerósque consumpsit. *Et non viderunt solem*, iustitiæ, hoc igne triplici excæcati, de quo *Sap.*5. Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non illuxit nobis. *Malach.*3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Hinc ostenditur, sicut dicit *Glossa*, quòd sunt quædam peccata, quæ sunt & peccata, & pœnæ peccatorum.

Priusquam intelligerent. Hic secundum, plena possessio à peccato: & dicuntur duo. Primò plena ipsorum possessio à malitia. Secundò, quòd in hac vita: in inferno enim non esset mirum *Priusquam.* Sic enim litera ordinata est. Ita sunt excæcati igne concupiscentiæ, & superbiæ, & ità: qui ignis *in me* Dei *sic*, & non simpliciter, quia Deus non mouetur cum ira scitur. Vel, *sic*, id est, diminuta comparatione ad illam, quæ futura est in inferno existentibus: *absorbet*, id est, absorbebit. Antiqua Grammatica, sicut illud *Ioan.*15. Et in ignem mittent, & ardet. *Sicut viuentes*, id est, dum adhuc sunt non verè viui, sed sicut viuentes, quia carent vita dimidia, scilicet vita gratiæ cum vita naturæ. *Luc.*10. Abierunt semiuiuo relicto. *Deus* 9. Quos aperto ore terra absorbuit viuos, id est, amor terrenorum. Et hoc, *priusquam*, &c. Hic est duplex litera. Primò enim legatur: *Priusquam spinæ vestræ rhamnum.* Et est sensus conuersio sermone ad illos: Et hæc fient vobis, ô miseri, *priusquam rhamnus* diuinus, adhuc in teneritudine sua producat *spinas vestras*, duras & pungitiuas. Ad quod notandum, quòd ex peccatorum delectatione, quæ mollis est sicut rhamnus mollis est in principio, & pulcher, surgunt infernales punitiones, sicut ex rhampo spinæ. Sensus ergo est, quòd à culpa absorbentur antequam ad eternam damnationem perdūcantur. Alia litera communis non discordat quæ talis est: *Priusquam intelligerent spinæ vestræ*, &c. Et est sensus: Sic absorbebit, viuentes igne, & hoc factum est vobis ô infelices, *priusquam intelligerent*: id est, intelligent facientes per experimentalem sensum, rhamnum, id est, inferorum acutissimè affligentem.

Hic nota, quòd ex spinis mundanæ follicitudinis,

Spinarũ triplex acceptio ex Scriptura.

tudinis. *Matth.* 13. & *Luc.* 8. Exortæ spinæ suffocauerunt verbum. Tamen multi non sentiunt harum punctiones, de quibus *Iob* 30. Esse sub sentibus delicias computabant. Item sunt spinæ remorsionis conscientiæ, ipsum peccatum quod pungit conscientiam, & cruciat ipsam. *Prou.* 23. Orientur in domibus eius spinæ. Peccatum in conscientia est sicut in pede spina: vnde dicebat qui hanc senserat punctionem: Conuersus sum in ærumna, dum configitur spina. Item est spina defensionis, & excusationis peccati. Carnalis enim homo pungit Confessores peccatum suum excusando. 2. *Reg.* 23. Prævaricatores quasi spinæ euellentur omnes, quæ non tolluntur manibus: & si quis eas tangere voluerit, armabitur ferro, & ligno lanceato. Primæ spinæ ad infernum ducunt. Secundæ præsentire faciunt. Et tertiæ tandem ineuitabiliter faciunt.

11. *Lætabitur iustus.* Hic tertia pars totius Psalmi, in qua post descriptionem persequentium Christum, & pœnam illorum, subiungitur de bonorum correptione & lætitia pro Dei iustitia: vel vt ad vnum dicatur fructus & vtilitas sequens ex malorum pœna. Et fructus triplex. Primus, exultatio de malorum afflictione. Secundus, correctio Sanctorum ipsorum, & profectus in munditia & sanctitate. *Manus suas lauabit.* Tertiò commendatio iustitiæ diuinæ quæ proficere facit bonos, & punit malos. *Et dicet homo.* Dicit ergo: Sic punietur: & ex hoc, *lætabitur iustus cum viderit vindictam*, id est, diuinæ iustitiæ rectitudinem affligentem malos pro peccatis suis. Nec est contra illud quod dicitur *Iob* 31. Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, &c. quia loquitur Iob de gaudio quod surgit ex odio & rancore cordis; hic autem de gaudio quo gaudet iustus de diuina rectitudine, de qua gaudent in præsenti Sancti. *Exod.* 15. Videntes filij Israël Ægyptios in mari submersos, cantabant canticum Domino, & dicebant: Cantemus Domino, &c. Sed magis & perfectius gaudebunt in futuro. *Isa.* vlt. Et erunt ad satietatem omnis carnis. Quippe sic gaudent, quia Deus ipse gaudebit. *Prou.* 1. Ego verò in interitu vestro gaudebo, & subsannabo, quando quod timebatis, acciderit. *Bernard.* Non crudelitas, sed modus ipse ordinationis & æquitatis complaceat, quòd Deus vindicet in eos. Et verè sic erit. *Luc.* 18. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se?

Manus suas. Quasi diceret: Non tantum gaudebit, imò etiam corrigetur, & mundior efficietur: quia *manus suas*, opera sua, *lauabit*, ab immunditia, si senserit immundas, vt mundiores sint, si iam habet mundas: *in sanguine peccatoris*, in eius scilicet miseria & morte: inde sumpta lauandi occasione. *Gregor.* In peccantium morientium sanguine Sanctorum animæ manus lauant, quia dum peccatorum pœna conspicitur, inspicientis vita mundatur. Non tantum in hoc sanguine, sed & in pretiosissimo sanguine Christi. *Apocalyps.* 7 Lauerunt stolas suas in sanguine Agni: sumpta occasione, vnde plus fordet ille, plus elucescit iste. *Apocalyps.* vlt. Qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui sanctus est, sanctificetur adhuc.

Triplex fructus ex malorum pœna.

Et dicit homo: Si vtique. Hic tertius fructus, & præmeditatio iustitiæ in remuneratione bonorum primò, secundò in punitione malorum, ibi, *Vtique Deus.* Dicit ergo: Sic gaudebit, & congaudendo diuinæ iustitiæ, *homo*, id est, rationabilis & bonus, *dicet* intra se: *Vtique est fructus iusto.* Vtique est dulce præmium quo reficitur. *Isa.* 3. Dicite iusto quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. Non sic dicet homo animalis, qui quasi ratione caret. 1. ad *Corinth.* 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. *Vtique est Deus iudicans eos*, id est, malos, *in terra*, iudicio punitionis & afflictionis, de quo in *Psal.* Iudica Domine nocentes me. Et est hic *si* pro quia. Alia litera *Augustin.* est: *Et dicet homo*, sicut prius: *Ergo est fructus iusto.* Et sequitur ex immediatè: *Manus suas lauabit*, &c. *Ergo est Deus iudicans eos in terra*, id est, malos, ex quo sic absorbentur ab igne. Et hoc verum est: quilibet enim comedet fructus quales fecit. De malis *Prou.* 1. Comedent fructus viæ suæ. De bonis *Eccles.* 6. Sustine bonos fructus illius. Ideò monet Apost. ad *Coloss.* 1. Ambuletis dignè Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes.

12.

Duodecim fructus iustitiæ in hac vita.

Et nota, quòd duodecim sunt fructus iustitiæ, quos habet iustus de iustitia sua in præsenti. Primus, temporalium abundantia. *Isa.* 1. Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis. Secundus est habitatum subiectio, velut ad vsum suum, & ad bonum. *Psal.* Omnia subiecisti sub pedibus eius. Aliter non essent vere sua, sed ipse magis rerum. 2. ad *Corinth.* 3. Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. Tertius, spiritualium bonorum augmentatio. *Prou.* 4. Iustorum, semita quasi lux splendens, crescit & proficit vsque ad perfectam diem. 2. ad *Corinth.* 3. Transformamur de claritate in claritatem. Quartus, multiplicatorum radicatio. Ad *Ephes.* 3. In charitate radicati & fundati. Consuetudo enim altera natura est. Quintus est spiritualium consolationum frequens perceptio in doloribus huius mundi. *Psal.* Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sextus est secretorum reuelatio. *Gen.* 18. Nunquid celare potero Abraham quid facturus sum? *Ioan.* 15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Septimus est hilaritas in operando, vt implatur illud *Psal.* Seruite Domino in lætitia. *Eccles.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad *Corinth.* 9. Non ex tristitia aut necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Octauus, iocunditas de triumpho quem sentit se habere de diabolo. Hoc significatum fuit in lætitia filiorum Israël de Ægyptijs. *Eccles.* 35. Homo qui iocundatur in filiis, id est, in operibus bonis, quantum ad præcedens euidens subuersionem inimicorum, quantum ad hoc membrum. Nonus est fomitis debilitatio. *Genes.* 32. Neruus femoris Iacob emarcuit ex lucta cum Angelo. *Iosue* 10. Præcepit Dominus subneruari equos. Decimus, per certam experientiam eruditio. Sic dicebat *Paulus.* Non enim ignoramus astutias eius. *Eccles.* 24. Qui non est expertus, pauca recognoscet. Vndecimus est diuinorum

diuinorum prælibatio in contemplatione. *Psal.* Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. *Genes.* 32. Iacob facie ad faciem vidit Dominum, & saluata facta est anima eius. Duodecimus, petitorum à Deo adeptio. *Psal.* Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Alij duodecim numerantur ad *Galat.* 5.

Sunt & duodecim quos habebit in futuro. *Ezech.* 47. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ pomiferum, afferens fructus duodecim à dextris, duodecim à sinistris. A dextris affert Christus, qui est lignum vitæ, iustis fructus duodecim in patria: à sinistris, in via, fluuio mortis in medio currente.

IN LVIII. PSALMVM.

1. *In finem. Ne disperdas Dauid in tituli inscriptione, quando misit Saül & custodiuit domum eius vt eum interficeret.*

2. *Psalmus agit contra custodes sepulchri Christi.*

ERipe me de inimicis meis. Hic est Psalmus Octauus in secunda quinquagena, in quo postquam arguit Christi crucifixores, consequenter in hoc videtur arguere sepulchri obseruatores. Primò quidem voluerunt perimere vitam. Secundò famam. Quod notatur in titulo qui talis: *In finem. Ne corrumpas, vel disperdas Dauid in tituli inscriptione, quando misit Saül, & custodiuit domum eius vt interficeret eum.* Hic notandum, quod habetur 1. *Reg.* 19. quòd Saül misit custodiri domum Dauid, vt exiens interficeretur, vel non exiret ab illa: sed per fenestram dimissus est ab vxore sua Michol, & sic euasit. Prima pars tituli patet ex prædictis. Psalmus hic dirigens nos *in finem*, Christum scilicet: moneo *ne* tu quicunque es, *corrumpas vel disperdas Dauid*, non in te, sicut prius, sed *in tituli inscriptione*, ipsum negando verum Regem. *Quando*, quia *misit Saül*, qui formam Iudæorum retinuit in hoc facto, id est, maiores Iudæorum, *& custodiuit* Synagoga illa, id est, custoditi fecit *domum eius*, scilicet quæ fuit domus antiquissima, & adhuc ab alio, Ioseph scilicet ab Arimathia, mutata, *vt interficeret eum*, non corpotaliter, iam enim sic interfecerat, sed famam eius & resurrectionis, quantum in se erat, impedire. *Matth.* 27. iube Domine custodiri sepulchrum. Et tunc dixit eis Pilatus: Habetis custodiam, &c. Sed inanis fuit eorum intentio, quia surrexit, & gentes ad fidem ipsius conuertit. Iste & in hunc modum Iudæi conuertentur, sicut propheta in Psalmo, qui diuisus est in tres partes. In prima præmittitur oratio. In secunda prædicto, ibi, *Conuertentur ad vesperam.* In tertia gratiarum actio. *Ego autem cantabo.* In prima duo. Primò orat Christus pro seipso. Secundò pro Gentium conuersione, ibi, *Et in Domino Deus virtutum.* Item in prima duo, secundum duo quæ petit. Primò petit liberationem. Secundò liberationis accelerationem, ibi, *Exurge in occursum.* Item in prima duo. Primo liberatio. Secundò persuasio, quòd debeat exaudiri, ibi, *Quia ecce ceperunt.* In prima tria, secundum tria genera inimicorum à quibus petit liberari. Primi sunt inimici corde. Secundi ore, ibi, *Et*

3.

ab insurgentibus. Tertij opere. *Eripe me de operantibus.*

Dicit ergo. *Deus* qui scis, & potes, *meus*, vnde bene debes: *eripe me de inimicis meis.* Inimici propriè hîc dicuntur, qui oderunt corde, quales erant Iudæi ad Christum. *Ioan.* 15. Odio habuerunt me gratis. Quippe *Amos* 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati sunt. Sic & mali generaliter bonos oderunt. *Exod.* 1. Oderunt autem Ægyptij filios Israël, sicut Cain Abel *Gen.* 4. Ismaël Isaac eiusd. 21. & Esau Iacob 28.

Et ab insurgentibus in me, id est, contra me, odium ostendendo per verba, *libera me*, quales erant qui dicebant ad Christum: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, &c. Et in eodem: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Sic post odium cordis quod habent mali ad bonos, addit irrisiones. *Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas: lampas contempta apud cogitationes diuitum: vnde in fine dicturi sunt: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum.

Eripe me de operantibus. Hîc tertium, in quo dicuntur duo. Primò persequutio opere. Secundò persequutionis consummatio. *Et de viris* Dicit ergo: Sic eripe à prædictis, & etiam *eripe de operantibus iniquitatem* in me, & contra me, quia colaphizant me. *Matth.* 26. Et dabant ei alapas, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? *Mich.* 5. Percutient maxillam iudicis Israël. Sic impij pios. *Isa.* 58. Ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Sed Deus liberabit tandem & eripiet suos. *Iob* 36. Capiet pauperem de angustia. 2. ad *Corinth.* 1. Qui de tantis periculis eripuit nos.

Et de viris sanguinum, qui sanguinem meum sitiunt effundere, *saluame. Matth.* 26. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Sic mali sanguinem & mortem bonorum sitiunt qui eos corripiũt. *Prou.* 6. Viri sanguinum oderunt simplicem. Sed ab iis citò liberat, quia morientur citò. Supra in *Psal.* Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

Quia ecce ceperunt. Hic persuasio, quòd debet exaudiri, & primo sumit ab illorum malitia. Secundò à sua innocentia. *Neque iniquitas.* In prima duo. Primò perfecta iniquitas. Secundò iniquitatis auditas. *Irruerunt.* Ait ergo. Sic rogo, & necesse est, quòd exaudias, *filij* vero *fortes*, id est, diuites & potentes in hoc sæculo. Pilatus, & Herodes. *Prou.* 18. Substantia diuitis vrbs roboris eius. De hac fortitudine Pharisæi gloriabatur *Ioan.* 19. Nescis quia potestatem habeo dimittere te? Vel *fortes*, sua reputatione Iudæi, & illorum principes, qui sic tam fortes reputabant, vt Deo non obedirent, sed suam iustitiam statuerent. Ad *Rom.* 10. Suam iustitiam statuere volentes, iustitiæ Dei non fuerunt subiecti. Sic peccatores omnes, & impij non impugnantes, fortes sunt fortitudine mala. *Ierem.* 23. Factus est cursus eorum, & fortitudo eorum dissimilis. *Sap.* 2. Sit fortitudo nostra lex iustitiæ. Fortitudo ista sanari non est, sed infirmitas. Fortitudo ista sanari non est, sed infirmitas.

Ceperunt animam meam, vitam scilicet, corporalem abbreuiando. *Iacob.* 4. Vnusquisque vestrum

runt me quasi alieni. Et infrà: Sipiritus oris nostri, Christus Dominus, captus est in peccatis nostris. Hoc intendebant in *Psal.* Accipere animam consiliari sunt.

Irruerunt in me fortes, cum impetu, cum auiditate capiendi animam meam. *Iob* 30. Quasi rupto muro, & fracta ianua irruerũt in me. *Act.* 7. Et impetum fecerunt vnanimiter in eum. Hos arguit in *Psal.* infrà: Quousque irruitis in hominem? *Isa.* 25. Spiritus robustorum turbo impellens parietem. Sed tandem miseria irruet sicut fluuius in eos. *Iob* 22. Viri iniqui sublimati sunt ante tempus suum, & fluuius subuertet fundamenta eorum. *Exod.* 15. Irruat super eos formido & pauor, in magnitudine brachij tui.

Neque iniquitas mea. Hic sumitur ratio ab innocentia sua, quam ostendit completè in duobus. In carentia mali, & præsentia boni. *Sine iniquitate.* Duo autem mala ostendit à se remouere, cordis, & operis. *Neque peccatum.* Ait enim: Sic impugnant, quod debet te mouere ad eripiendum. Et etiam ô Domine *neque iniquitas mea*, hoc est, cordis mei est contra illos. *Ierem.* 2. Quid inuenerunt in me patres vestri iniquitatis? *Neque peccatum*, est causa quare me persequuntur. Peccatum, inquam, in ore vel opere. *Isa.* 53. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus, &c. Idem 1. *Petr.* 2. Supra *Psal.* 1. Non abiit in consilio impiorum, in via peccatorum non stetit, in cathedra pestilentiæ non sedit.

Sine iniquitate. Hîc additur carentiæ mali, boni præsentia: & hoc duplicis. Primò quantum ad se. Secundò quantum ad alios. *Et direxi.* Ait ergo: Sic sine iniquitate fui, *& cucurri.* In via huius vitæ ambulat, qui implet mandata: sed currit, qui consilia. 1. ad *Corinth.* 9. Sic currite vt comprehendatis. 1. ad *Tim.* 4. Cursum consummaui, &c. Et hoc *sine iniquitate*, id est, sine intentionis peruersitate. *Isa.* 26. Semita iusti recta est, rectus callis ad ambulandum, fine obliquitate peruersæ intentionis, & sine palliatione simulationis. *Iacob.* 3. Sapientia quæ desursum est, sine simulatione est.

Et direxi, alios ad bonos quantum potui, & verbo & exemplo: implens ad quod missus eram. *Luc.* 1. Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. *Direxi* etiam, omnia referendo ad te. 1. ad *Cor.* 13. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, omnia ad honorem Dei facite.

6. *Exurge in occursum.* Hic est secundum primæ partis totius Psalmi, in quo post petitam liberationem, petit liberationis acceleracionem. Et primò petit accelerationem. Secundò accelerationis manifestationem, vt non solùm citò illum liberet; sed etiam liberationem manifester. *Et vide.* Ait enim: Sic me affligunt, & iniustè: & propter hoc ô Domine *exurge*, qui dormire videris, *in occursum meum*, vt occurrens liberes me, & inimicos dissipes. *Num.* 10. Surge Domine, & dissipa inimicos tuos.

Vel *exurge in occursum meum*; id est, mihi currenti ad te per obedientiam, occurrens per exauditionis acceleracionem. *Isa.* 64. Occurristi lætanti & facienti iustitiam. Non enim potest se continere pius, quin occurrat currenti ad se. *Exod.* 4. Aaron frater tuus egredietur in occursum tuum. *Matth.* 25. Quæ præparatæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias. *Iacob.* 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

Et vide, id est, videre fac, quod occurreris, non solum meam resurrectionem mundo manifestando, sed etiam mei ad te æqualitatem: occurrere enim Patrem filio, & filium Patri, est æquales in omnibus esse. Et hoc videre, id est, facere quod videatur, est hoc ipsum mundo manifestare, quamuis minor credatur ex infirmitate. Videre etiam facit, quod alicui occurrerit, quando constantiam in tribulationibus se elegisse ostendit. *Deuter.* 33. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam faciat vtrum diligatis eum, sicut *Genes.* 22. Nunc cognoui, id est, cognoscere feci, quod timeas Dominum.

Et tu Domine Deus virtutum. Hic secunda pars totius primæ partis in qua orat. Oratione enim præmissa pro sua liberatione, hîc subiungitur pro gentium conuersione: & dicuntur duo. Primò confitetur, quod orat potentiam, & sic allicit ad consentiendum. Secundò subiungit deprecationem. *Et intende ad visitandas.* Confitetur autem potentiam quantum ad cœlestia. Secundò quantum ad terrena: *Deus Israël.* Dicit ergo: Sic libera, & eripe, & tu etiam *Domine virtutum* cœlestium. Supra: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Angeli enim virtutes cœlorum appellantur. *Luc.* 21. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Vel *Deus virtutum* gratuitarum, & gratum facientium dator. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c. *Deus Israël*, etiam hominum, sed specialiter Israëlitarum, quasi Deus cœli & terræ. *Iudith* 9. Creator bestiarum, & vniuersæ creaturæ.

Intende ad visitandas. Hic secundum, in quo subiungitur oratio: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò addit modum quo impleti velit petitum. *Et non miserearis.* Dicit ergo: Sic potens es, & propter hoc pete, *intende ad visitandas omnes gentes*, visitatione bona vt conuertantur, non mala vt damnentur. Notandum ergo est, quòd est visitatio persecutationis & discussionis, qua visitabit Deus in die iudicij. *Soph.* 1. Scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fæcibus suis. Et est visitatio vltionis temporalis. *Isa.* 9. Quid facietis in die tribulationis, & calamitatis desuper venientis? ad cuius confugietis auxilium? Et est visitatio æternæ damnationis si præcedens non valet. *Isa.* 24. Post dies multos visitabuntur, dicitur de damnatis, non ad liberationem, vt somniauit Origenes, sed renouationis ad pœnam. Sed est visitatio bona liberationis à malis. *Ierem.* 15. Tu scis Domine, recordare mei, & visita me, & vide me. Sic visitauit Petrum *Act.* 12. Et beneficij temporalis. Sic dicitur visitasse Sarram quando dedit filium. *Genes.* 21. Visitauit Dominus Saram, & aperuit vulvam eius. Et postmodum Rebeccam. *Gen.* 25. Superadditionis gratuitorum non gratum facientiũ, sicut propheticæ inspirationis. *Eccl.* 49. Ossa illius visitata sunt, vt post mortem propheterent.

Varie visitationes Scriptur.

Colla

Collationis abundantis bonorum gratum facientium, de qua in *Psal.* Visitasti terram, liberi arbitrij: & inebriasti eam, omni gratia spirituali. Conseruationis datorum. *Iob* 10. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et redemptionis, quod est fons & origo boni. *Luc.* 1. Visitauit nos oriens ex alto.

Non miserearis. Hic secundum, in quo determinat modum: & legitur multipliciter. Primò enim iniquitas accipi potest vniuersaliter pro omni peccato. Et sic primò legitur. Vel pro peccato in Spiritum sanctum: & hoc simpliciter comparatione ad omnes: vel comparatione ad Iudæos.

Dicit ergo: Sic visita omnes gentes visitatione misericordiæ, non tamen parcat omnis iustitia: imò visita, *& non misereris*, penitus dimittendo omnibus qui operantur iniquitatem, ne facilitas veniæ incentiuum præbeat delinquendi. *Isa.* 26. Indulsisti Domine, indulsisti genti, nunquid glorificatus es? Et in eodem, Misereamur impio, & non discet facere misericordiam. Propter hoc flagella ad bonum vt aliquo modo satisfaciant, & etiam flagella vt à futuris malis resipiscant. *Osea* 2. Sepiam vias tuas spinis: & vt æternam damnationem non expectent. 2. *Machab.* 6. Etenim non finere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij indicium est. Vel ad peccatum in Spiritum sanctum referatur: *Non misereris omnibus qui operantur iniquitatem*; illam quæ nulla misericordiæ digna est, scilicet qui peccant in Spiritum sanctum. 1. *Ioan. vlt.* Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt roget quis. Vel *non misereris omnibus qui operantur iniquitatem*, hanc, scilicet Iudæis, etsi ex abundanti tu aliquibus misereris, vt sint de illis de quibus *Luc.* 11. Qui autem dixerit verbum in Spiritum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Et *Matth* 12. simile.

7. *Conuertentur ad vesperam.* Hic secunda pars totius Psalmi huius, in qua postquam orauit, prædicit quæ futura sunt de conuersione Gentium & Iudæorum ad fidem. Et primò de conuersione Gentium. Secundò Iudæorum, ibi, *Conuertentur ad vesperam*: secundò positum. In prima quatuor. Primò prædicitur conuersio primitiuorum de Gentibus. Secundò deuotio illorum & feruor ad alios conuertendum. *Et famem patientur.* Tertiò modus conuertendi aliquos per prædicationem continuam, ibi. *Ecce loquentur.* Quartò non credentium eis pœna, & credentium fructus. *Et tu Domine deridebis.* Dicit ergo: Rogaui vt intendas ad conuersionem Gentium, & sic facies, quia *conuertentur ad vesperam*, in fine scilicet mundi. 1. ad *Cor.* 10. Nos sumus in quos fines sæculorum deuenerunt. 1. *Ioan.* 2. Filioli hora nouissima est. Et dicit, *Conuertentur*, non conuertent se, quia Dominus conuertit eos qui conuertuntur, quicumque sunt illi. *Psal.* Conuerte nos Deus salutaris noster. *Ierem.* 15. Si conuerteris, conuertam te.

Et famem patientur. Hic feruor monstratur in duobus. In desiderio interiori primò. Secundò in sollicitudine, & labore exteriori. *Et circuibunt.* Dicit ergo: Sic conuertentur, & conuersi famem patientur, id est, desiderium vehemens conuertendi alios, & corrigendi. Et nota, quòd iusti patiuntur famem quadruplicem. Primò audiendi verbum Dei. *Amos* 8. Mittam famem in terra, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Bene operandi. *Matth.* 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Et alios incorporandi, sicut hîc dicitur. Sic esuriebat *Paulus ad Philip.* 1. Testis est mihi Deus, quomodo cupiam *vos* in visceribus IESV-CHRISTI. Hæc significata fuit infame Petri *Act.* 10. Hæ tres in via. Sed tandem erit quarta in patria, scilicet videndi Deum. *Ecclesiast.* 24. Qui edunt me, adhuc esurient. Famem, inquam, patientur, latrando *vt canes*, per prædicationem & vitiorum repressionem: & non sunt de illis, de quibus *Isa.* 56. Canes muti non valentes latrare. Hi sunt canes linguam habentes medicinalem. *Luc.* 16. Canes veniebant, & lingebant vlcera eius. *Quadruplex iustorum fames.*

Et circuibunt ciuitatem, sollicitè eam muniendo, *ciuitatem* scilicet Ecclesiæ exemplo Christi, de quo *Matth.* 4. Circuibat IESVS omnem Galilæam. *Cantic.* 4. Surgam, & circuibo ciuitatem. *Prouerb.* 6. Discurre, festina.

Ecce loquuntur. Hic tertium, in quo tangitur modus prædicandi: & dicuntur duo. Primò declarat modum. Secundò probat ipsum. *Quoniam quis.* In prima tria. Parata voluntas ad docendum. *Ecce loquentur.* Secundò prolationis facultas. *In ore suo.* Tertiò efficacia verbi & potestas, ibi. *Et gladius.* Dicit ergo: Sic feruentes erunt ad conuersionem aliorum: quoniam *ecce loquentur.* In promptu est vt alios doceant. Hoc necessarium est Prælato. 1. *Petr.* 5. Parati reddere rationem omni poscenti, de ea quæ in vobis est fide, & spe. *Eccles.* 6. Lingua eucharis in bono homine abundauit. *Prou.* 14. Doctrina prudentum facilis.

In ore suo, proprio non in alieno ore, vel vicario. Videtur enim esse paganus, vel barbarus qui per interpretem loquitur. *Genes.* 44. Nesciebant autem quod intelligeret Ioseph, eò quod per interpretem loqueretur ad eos.

Et gladius in labiis eorum ad penetrandum efficaciter corda auditorum. Gladius, de quo ad *Ephes.* vlt. Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hic de quo *Matth.* 10. Non veni mittere pacem in terram, sed gladium. Et *Isa.* 49. dicit prædicator: Posuit os meum quasi gladium acutum. Ad *Hebr.* 4. Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.

Quoniam quis audiuit? Hic probatio modi præmissi. Quasi diceret: Vere ita est, *quoniam quis audiuit* vnquam talia, quæ ab eis dicuntur? Quasi dicat: Nullus: vnde alia litera addit, *Talia verba.* Miracula vt impleatur in ipsis quod de magistro illorum dicitur. *Luc.* 5. Mirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procedebant ex ore eius. Et *Ioan.* 7. Nunquam sic loquutus est homo, sicut homo hic loquitur. De miraculis *Isaiæ* 26. Qui credit in me, signa quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Ad *Hebr.* 10.

Obtu

Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis.

9. *Et tu Domine deridebis.* Hîc quartum, in quo subiungit miseriam nolentium illis acquiescere, & hoc primò. Et acquiescentium fructum, & hoc secundò. *Fortitudinem meam.* In prima duo. Primò irriſio illorum qui non consentient. Secundò irriſorum captiuatio. *Ad nihilum,* vel magis elongatio à vero esse. Dicit ergo: Sic prædicabunt: aliqui verò non credent: & propter hoc, *tu Domine deridebis eos. Prouerb.* Ego vero in interitu vestro ridebo. Et iustum est. *Prouerb.* 4. Delusores ipse deludet. Et *Psal.* Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus, &c.

Ad nihilum deduces omnes gentes, quæ non consentient illis à vero esse repellendo, & iungendo ei qui non est. *Iob* 18. Habitant in tabernaculo eius, qui non est, diaboli scilicet. *Ezech.* 28. Nihili factus es, dicitur diabolo. Et *Boëtius* dicit, quòd mali homines non sunt. *Isa.* 40. Omnes gentes quasi non sunt: & quasi stilla situlæ, sic sunt coram eo. Et 34. de Babylone. Extendetur super eam mensura, vt redigatur in nihilum. *Act.* 5. Omnes qui crediderunt Theodæ, dissipati sunt, & redacti ad nihilum.

10. *Fortitudinem meam ad te.* Hîc secundum, in quo subiungitur bonum volentium acquiescere prædicationi, conuersorum in principio Ecclesiæ. Et est duplex. Bona ordinatio ad Deum primò. Secundò ad proximum, ibi, *Ne occidas eos.* In prima duo. Primò confitetur conuersus se bene ordinatum ad Deum. Secundò huius rei debitum, ibi, *Quia Deus susceptor.* Dicit ergo: Verè illi erunt derisi, & ad nihilum redacti: *ego vero*, dicit Ecclesia, *custodiam fortitudinem meam*, à te mihi datam. *Iob* 39. Nunquid præberis equo fortitudinem? Hæc fortitudo de qua *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Et hoc, *ad te*, semper totum dirigens, & nunquam à te recedens, vt non dicam illud *Iob* 6. Quæ est fortitudo mea vt sustineam, aut finis meus vt patienter agam? Et est contra fervorem nouitiorum, qui fortitudinem suam non custodiunt, illam ad Dei seruitium conseruando, sed statim eneruant. Sed in lege, mulier quæ auferebat virilia, sine omni misericordia puniebatur. *Deut.* 25. Hoc est contra illos, qui totam ætatis fortitudinem volunt non ad Deum, sed ad mundi seruitium retorquere, cum dictum sit *Exod.* 32. quòd Deo primitiæ offerantur.

12. *Deus assendis mihi.* Hîc signum, quod misericordia præuenit, & magna. Quasi diceret: Sic misericordia præueniet me, & hoc *assendit mihi Deus.* Huius rei dedit mihi signum, *super inimicos meos*, id est, inimicis meis sic reprobatis, & ad malum præparatis & præscitis. Ad *Rom.* 11. Vide bonitatem & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem, bonitatem. Deus enim ad ostendendam maiorem in suis misericordiam, exercet in aliis iniustitiam. Ad *Rom.* 11. Sustinuit vasa iræ apta in interitum in multa patientiâ, vt notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ.

Ne occidas eos. Hîc secundus fructus, scilicet bona ordinatio ad Christum, id est, oratio pro ipso, non pro quocumque, sed etiam pro inimico: & dicuntur duo. Primò petit à quo vult illis caueri. Secundò quid conferri, ibi, *Disperge illos.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petitionis ratio. *Nequando obliuiscantur.* Dicit ergo: Sic ostendit mihi super inimicos meos: sed ô Domine, *ne occidas eos*, spiritualiter occidi permittas, vel etiam corporaliter antequam conuertantur. *Matth.* 6. Orate pro calumniantibus & persequentibus vos, sicut & Christus fecit *Luc.* 23. & Stephanus *Act.* 7.

Nequando. Hîc ratio. Quasi diceret: Ne occidas eos, *nequando obliuiscantur populi mei*, id est, ne tradant me obliuioni populi, *vt mei*, sit casus genitiui: multum enim valet ad Dei memoriam exercitium ab inimicis infidelibus habitum. *Isa.* 28 Vexatio dabit intellectum auditui. Si autem intelligatur de Iudæis specialiter, optimè, quia adhuc orat Christus & Ecclesia vt seruentur, vt per ipsos passionis memoria suscitetur in nobis, & veritas probetur per ipsos qui aduersarij sunt.

Notandum enim, quòd Iudæi reseruantur, nec occiduntur in exemplum cautelæ, vt exemplo ipsorum, qui de tanta familiaritate deiecti sunt ad tantam miseriam, timeamus & caueamus. *Prou.* 21. Multato pestilente sapientior erit parulus. In seruitium, vt sint asini nostri deferentes vbique propter nos codices Hebraïcæ veritatis, ad vsum Ecclesiæ, si opus esset. *Augustin.* Hîc dicit, quòd dispersi sunt per mundum, vt nobis vbique codices deportarent. Item in opprobrium suum, vt vilificentur ab omnibus, qui omnium Deum vilificauerunt. *Psal.* Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio, & illusio. In testimonium eorum quæ gesta sunt contra Christum. *Genes.* 4. Posuit Dominus signum in Caïn interfectore fratris, & factus est vagus & profugus super terram. Et vltimò in aculeum, vt videntes ipsos pungamur, & renouetur in nos memoria passionis Christi, & doleamus. *Iob* 21. Cum recordatus fuero, contremisco, & possedit carnes meas tremor. *Quare Iudæi reseruantur.*

Alia litera habet: *Nequando obliuiscantur mei.* Et est sensus: Ne occidas, & expone, me. *Nequando obliuiscantur legis meæ:* quod esset quædam mors, imò vera mors. *Prou.* 4. Vita enim sunt inuenientibus ea, & vniuersæ carni sanitas. Et loquitur de præceptis.

Disperge illos in virtute tua. Hîc secundum. Primò enim petit à quo vult eis caueri, hîc quid conferri, quia miseriam, ad bonum suum tamen. Secundò vtilitatem ex illa consequentem, ibi, *Delictum oris.* Pœnam petit eis duplicem. Dispersionem primò. Secundò deiectionem, ibi, *Et dispone.* Dicit ergo: Sic rogaui ne occidas, sed magis *disperge illos*, quoscumque Ecclesiæ inimicos, vel specialiter Iudæos: & hoc, *in virtute tua. Deut.* 28. Dispergat te Dominus in omnes populos à summitate terræ vsque ad terminos eius. *Ierem.* 15. Dabo eos in feruorem vniuersis regnis terræ. Et infrà: Dispergam eos ventilabro in portis terræ.

Et dispone eos protector meus Domine, de sua superbia & elatione: vel ab omni gloria deiiciens,

ciens, & honore, secundum Virginis prophetiam *Luc.* 1. Depositit potentes de sede. *Eccl.* 10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis. *Isa.* 22. Expellam te de statione tua.

13. *Delictum oris eorum.* Precatur eis vtilitatem consequentem ex illa pœna, & hanc duplicem. Confusionem de culpâ primò. Conuersionem ad Christum secundò, ibi, *Annuntiabuntur.* In prima duo. Primo vt peccatum eorum annihiletur, vel frustretur. Secundo, quod conuersio sequatur. *Et comprehendantur.* Dicit ergo: Sic depone eos, & etiam *delictum oris eorum.* Vel occide, vel dimitte. Et inculcat. *Et sermonem labiorum ipsorum.* Vel primum refertur secundum *Glossam* ad peccatum cordis, & sic os cordis intelligitur: secundum ad peccatum oris. Vel melius potest dici, quòd in primo tangitur peccatum oris. In secundo diligentia in peccando. Hæc ergo petit annihilari, quæ dixerunt contra se, cum dicebant: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Et illud *Matth.* 27. Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam.

Et comprehendantur. Hîc secundum, in quo petit confusionem consequentem. Ait enim: Sic peccator destruatur, *& comprehendantur*, confusi & stupefacti, *in superbia sua*, qua superbiunt contra Christum: quod factum est in multis Iudæorum. Videntes enim, quòd nihil profecerunt Christum occidendo, & contra ipsum superbiendo, comprehensi sunt in hac confusione sua. *Eccl.* 23. In vanitate sua comprehenditur peccator & superbus. *Iob* 5. Apprehendit sapientes in astutia eorum. *Osee* 10. Confusio Ephraim capiet eum. Et etiam comprehendantur confusi, *de execratione*, qua Christum sunt execrati. *Eccles.* 1. Execratio peccatori sapientia, Christus, de quo 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

Et de mendacio, scripturarum ab ipsis corruptarum, quod est pernicioſum mendacium, de quo *Sap.* 1. Os quod mentitur, occidit animam. *Psal.* Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Annuntiabuntur. Hîc secundum, in quo prædicendo precatur eorum conuersionem ad ad præmissam confusionem consequentem: & dicuntur tria. Primò prædicitur confusionis tempus. Secundò modus. *In ira consummationis.* Tertiò conuersio ipsa. *Et non erunt.* Ait enim: Sic peto vt bona confusione confundantur: & sic vlterius *annuntiabuntur* ab Apostolis & prædicatoribus conuertendi.

14. Et hoc *in consummatione* sæculi, quemadmodum dicit Paulus ad *Roman.* 11. quòd postquam plenitudo Gentium intrauerit, conuertentur, vt sic omnis Israël saluus sit. Vel conuertendi *in consummatione*: erunt enim viri perfectissimi qui in fine conuertentur, secundum illud ad *Roman.* 5. Vbi abundauit delictum, superabundabit & gratia. *Isa.* 10. Consummatio abbreuiata inundabit iustitiam. Et addit modum seu causam conuersionis: & hæc fient *in ira consummationis*, non consumptionis: quia percutit filios suos Deus ad modicum vt reuocet eos ab errore. *Isa.* 54. In puncto ad modicum dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Ad *Rom.* 8. Omnia cooperantur in bonum. Ipse casus, dicit *Glossa*, his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Et non erunt. Hîc tertium, ipsa conuersio plena, in quo primò tangitur ipsa conuersio. Secundò profectus post conuersionem. *Et scient.* Ait enim: Sic annuntiabuntur ab Apostolis & prædicatoribus conuertendi, & per iram Dei bonam, *& non erunt* impij deinceps, à malo in bonum mutati. 1. *Reg.* 10. Mutaberis in virum alterum. *Prouerb.* 12. Verte impios, & non erunt, sicut factum est in Paulo, qui dicit de seipso ad *Galat.* 4. Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus.

Et scient quia ego sum Deus. Hîc tangitur profectus post conuersionem, scilicet cognitio potestatis diuinæ super Iudæos, & hoc primò. Et super Gentiles, ibi, *Et finium.* Dicit ergo: Sic rogo vt conuertas eos, & iam non erunt impij, & etiam scient omnes, *quia Deus dominabitur Iacob*; Iudæorum de Iacob descendentium.

Et finium terræ, Gentilium scilicet qui in finibus terræ habitabant, comparatione ad Iudæos qui erant in medio, scient tribulationibus eruditi. *Isa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui. *Ezech.* 12. Ciuitates quæ habitabantur, desolatæ erunt, terraque deserta: & scietis quia ego Dominus, non tantum Iudæorum, sed & Gentium. *Isa.* 54 Dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen eius. Et redemptor tuus sanctus Israël, Dominus omnis terræ vocabitur, non tantùm tuæ. *Ioel.* 3. Scietis quia ego Dominus Deus vester habitans in Sion. 1. *Reg.* 2. Dominus iudicabit fines terræ: ipse dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.

15. *Conuertentur ad vesperam.* Hîc secunda pars secundæ partis totius Psalmi, in qua postquam præmisit de conuersione Iudæorum, subiungitur hîc eorumdem Iudæorum conuersio perfecta: & dicuntur quatuor. Primò conuersio. Secundò affectio conuersorum, & desiderium ad alios conuertendum. *Et famem.* Tertiò sollicitudo implendi quæ desiderabant. *Et circuibunt.* Quartò & vltimò compassio & anxietas pro illis quos conuertere non valebant. *Si verò non fuerint saturati.* Dicit ergo: Sic rogabunt pro ipsis Iudæis Gentes, & tandem conuertentur, tamen *ad vesperam*, scilicet in fine rotundi plenarie, aliquibus conuersis completa resurrectione & ascensione, quod fuit etiam tardè & quasi ad vesperam. *Isa.* 10. Si fuerit populus filiorum Israël quasi arena maris, reliquiæ conuertentur. *Conuersio Iudæorum.*

Et famem patientur, animas conuertendi, *vt canes* seipsos reputantes non omes. Sic tangitur ipsorum humilitas, vt non sint similes superbo Pharisæo, qui ouem se reputauit, non canem *Luc.* 18.

Vel, *vt canes*, vt prædicatores aliorum carnalitatem deuotâ esurientes. *Apoc.* 19. Venite & manducate carnes regum & tribunorum. Hinc dictum est Petro *Act.* 5. Macta & manducа. Et nota, quòd bonus canis est prædicator bonus. Primò quia ore latrat contra tyrannos *Comparatio prædicatoris cum cane.*

& hæreticos, qui lupi sunt & latrones. Vnde quibusdam improperatur. *Isa.56* Canes muti non valentes latrare. Dentibus mordet & lacerat vitia tanquam carnes. *Ierem.* 15. Visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus. Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum. Lingua medetur vulneri relicto in anima per peccatum. *Luc.*16. Et canes veniebant, & lingebant vlcera eius. Verba enim prædicatoris debent esse medicinalia. *Ezech.* 47. Et erunt fructus eius in cibum, & folia eius in medicinam. *Ioan.*12.Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Applaudit caudâ. Sic prædicator iustis monstrando æterna præmia. *Tob.*11. Percurrit canis & quasi nuntius blandimento caudæ gaudebat. Sic docet applaudere cauda. *Isa.*3. Dicite iusto, quoniam bene: fructum adinuentionũ suarum comedet. Gregem custodit. Sic Doctores boni. *Act* 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Vigiliis intendit aliis dormientibus. *Luc.* 2. Pastores custodiebant vigilias noctis, super gregem suum. *Cant.*5. Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Ad *Hebr.vlt.* Ipsi enim peruigilant tanquam rationem reddituri pro nobis. Odore prædam sequuntur semper vestigiis instando. Sic prædicator Christum, eius vestigiis adhærendo. 1.*Pet.*2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. Talis canis fuit beatus *Iob* 24. Vestigia eius sequutus est pes meus. Pro Domino suo moritur. *Psal.* Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, &c. Cæcus tamen nascitur, donec fuxerit vbera matris aliquo tempore. Sic prædicator donec fuxerit vbera matris Ecclesiæ. *Cant.*1. Meliora sunt vbera tua. Duo enim Ecclesiæ vbera sunt, scilicet testamenta.

Et circuibunt. Hîc sollicitudo in duobus, in inquisitione, & sui diuisione. *Ipsi dispergentur.* Dicit ergo: Sic erunt famelici, *& circuibunt* præ solitudine *ciuitatem.* Ad *Rom.*12. Sollicitudine non pigri. Et 2. ad *Corinth.* 12. Præter ea extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

Ipsi dispergentur. Ecce secundum. Sic circuibunt. Nunquid omnes simul? Non: imò *ipsi dispergentur*, per loca diuersa, *ad manducandum* spiritualiter, & incorporandum Ecclesiæ infideles, & Christi peccatores. *Osea* 4. Peccata populi mei comedent. Et in *Psal.* Dedit eum escam populis Æthiopum, id est, sanctis passionibus & laboribus denigratis propter passionem Christi. *Cant.* 1. Nolite me considerare quòd fusca sim, quia decoloranit me sol.

Murmur in bonam partem sumitur.

Si vero non fuerint saturati, & murmurabunt. Nota, quòd hæc coniunctio superfluit, sicut frequenter accidit in Hebræo. Et nota etiam, quòd murmuratio hîc sumitur in bonum: est enim murmur compassionis: vnde *Glossa*, Murmurabunt, id est, dolebunt. Vel murmurabunt contra pigros, quos vix poterunt excitare ad bonum faciendum. Secundò est murmur dissensionis, & discordiæ, de quo *Ioan.*7. Et murmur multum erat de eo. Alij dicebant, quia bonus est: alij non, sed seducit turbas. Et est murmur impatientiæ, de quo 1. ad *Corinth.*10. Nec murmuraueritis, sicut quidam eorum murmuranerunt, & à serpentibus perierunt. Et inuidiæ, quando fit melius alij quam sibi, de quo *Matth.*10.Et murmuranerunt aduersus patremfamilias dicentes, &c.

Et potest legi versus iste contra Archidiaconos, qui ad literam dispergantur per Episcopatum, non ad prædicandum, sed ad manducandum: & murmurant si non sint ad libitum procurati. Non sicut Eleezer qui ait *Genes.*24. Non comedam donec dixerim omnes sermones. Et completis sermonibus, paucis fuit contentus. Sic enim habetur ibi: Et appositus est in conspectu eius panis. *Genes.* 18. Angeli qui venerunt ad Abraham in meridie, habuerunt lac & butyrum & vinum, ferculum de carnibus, scilicet vitulum.

Potest etiam legi contra clausirales, qui per cameras dispergũtur, hic quatuor, & hic quinque relicto refectorio: & murmurant contra Abbatem si non ministrauerit ad superfluitatem. *Osee* 10. Diuisum est corde eorum, dimitte eos. Nota de monacho, qui solus in refectorio comedebat, & dimissa cultella plena paleis, iuit cum aliis.

17. *Ego vero cantabo.* Hîc est tertia pars Psalmi, sicut à principio dictum fuit, in qua subiungitur gratiarum actio post præmissam orationem, & futurorum prænuntiationem: & dicuntur duo secundum modum duplicem gratias referendi. Primò promittit se laudaturum ore. Secundò, quod magis placet Deo, opere, ibi, *Adiutor meus.* In prima duo. Primò promissio gratiarum actionis ore. Secundò ratio quare agendæ, ibi, *Quia factus es.* In prima duo. Primò promittit se laudaturum. Secundò addit tempus & modum. *Et exaltabo mane.* Dicit ergo: Sic conuertentur Gentes, & Iudæi. *Ego autem*, hoc intelligens, *cantabo*, cantando ore laudabo, *fortitudinem tuam*, qua reprobatis malis & diuisis in inferno, de Gentibus & Iudæis electos potenter colligis. *Exod.*15. Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, &c. Et additur, Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 1.*Reg.*2. Non est fortis sicut Deus noster. *Iob.*9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Et suscipiens, supple, *misericordiam tuam*, me ab infidelitatis errore liberantem, *exultabo* corde, ne sit laus tantum in voce. *Isa.*12. Exulta & lauda habitatio Sion. *Psal.* Cor meum & caro mea, id est, lingua, exultauerunt in Deum viuum. De vtroque, misericordia scilicet & fortitudine. *Eccles.* 51. Memoratus sum misericordiæ tuæ, ecce misericordia, & operationis tuæ, ecce fortitudo, quæ à sæculo sunt.

Et hoc, *manè.* Notandum enim, quòd manè laudandum, sicut hîc dicitur. *Psal.* Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Manè prædicandum. *Eccles.*11. Manè semina semen tuum. Manè contemplationi vacandum. *Isa.*26. Anima mea desiderauit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de manè vigilabo ad te. Et in *Psal.* Manè astabo tibi & videbo, quoniam, &c. Manè etiam colligebatur manna. *Exod.*16. Et manè exeundum ad laborandum. *Cant.* 7. Manè surgamus ad vineas. *Matth.*20. Paterfamilias exiit primo manè conducere operarios in vineam suam.

Commendatur tempus matutinum.

Quia

Quia factus es. Hîc tangitur ratio duplex. Prima ipsius exaltatio, quæ lætanter laudat. Secundò exaltati liberatio à multis tribulationibus. *Et refugium.* Ait ergo: Sic laudabo fortitudinem, & lætabor de misericordia, *quia factus es*, ô Domine, *susceptor meus*, cum reuertione de regione longinqua, vbi dissipauit substantiam, sicut filius prodigus. *Luc.*16. *Ierem.*3. Fornicata es cum amatoribus multis: & ego suscipiam te tandem susceptura in gloria reuertentem ad te de præsenti miseria. *Prou.*29. Humilem spiritu suscipiet gloria.

Et refugium meum, quando oportuit, quia *in die tribulationis mea. Exod.*25. Speciosa misericordia in die tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. *Psal.* Petra refugium herinaciis. 2. *Reg.*22. Dominus petra mea, & robur meum.

18. *Adiutor meus.* Hîc secundum, in quo præmittit gratiarum actionem in opere: & primò præmittit opere. Secundò addit rationem. *Quia Deus.* Dicit ergo: Sic cantabo ore, & ô tu, *adiutor meus, psallam tibi*, opere: psallere enim est operari bene, eo ipso quod adiutor es. *Eccles.*34. Adiutorium cæsus, id est, à cæsu, exaltans animum, & illuminans oculos. Et 51. Confitebor nomini tuo, quoniam adiutor & protector factus es mihi.

Quia Deus. Hîc ratio laudis in opere, scilicet susceptio alia à præmissa: & tangitur susceptio, & susceptionis ratio, non debitum, sed pura Dei misericordia. *Deus meus misericordia mea.* Dicit ergo: Sic psallam, qui *Deus meus*: vnde magis mirandum est. *Susceptor meus* ad familiaritatem, & præmium: & alia susceptio fuit incipientium, hîc iam perfectorum. Et hoc non imputo meis meritis, sed ô *Deus meus misericordia mea* es, ideſt, totum est ex misericordia tua. Ad *Rom.*6. Gratia autem Dei est vita æterna. Ad *Titum* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Ad quam salutem nos perducat IESVS CHRISTVS, qui cum Patre & Spiritu sancto, &c.

IN LIX. PSALMVM.

1. *In finem pro iis qui commutabuntur in tituli inscriptione ipsi Dauid in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Edon in valle Salinarum duodecim millia.*

3. *Psalmus agit de conuersorum superiori psalmi perfectis.*

DEus repulisti nos. Hîc est Psalmus nonus in secunda parte totius libri, in secunda scilicet quinquagena, in quo postquam actum in Psalmo præcedenti de conuersione Gentium ad Christum, & etiam Iudæorum, quia parum est conuerti, nisi sequatur consummari in bono & saluari, agitur de eorum consummatione & sanatione in præsenti à reliquiis vitiorum, & futura glorificatione, in quibus erit plena commutatio, & consummata. Et hoc ostenditur satis in titulo proposito in Psalmo qui talis est: *In finem pro iis qui commutabuntur in, tituli inscriptione ipsi Dauid in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Edon, in valle Salinarum duodecim millia.* Hîc enim tangitur 2.*Reg.*11.2.*Paral.*19. de percussione Ammonitarum, & illorum qui secum venerunt in adiutorium contra Dauid, scilicet illorum de Mesopotamia & Syria. Et illud quod habetur 2. *Reg.*8. quando Dauid percussit Aderezer Regem Sobal, & fecit sibi totam Syriam tributariam, &, ipsa capta & subiecta, subiecit etiam sibi Idumæam 12. millibus Idumæorum interfectis in valle Salinarum. Sed vt apertè ostendatur, quod non respicit ad facta illa Psalmi intentio, sed ad significata, tangitur in titulo quod nusquam legitur, scilicet quod Dauid conuerterit Ioab. Remittantur ergo ad spiritualem intelligentiam, & conuersionem Ioab intelligamus spiritualiter, *sicut in 12. similiter victorias interpretemur.* Et per hoc *tit.* etiam, quia etsi Dauid illas legitur subiecisse prouincias, tamen non legitur succendisse, sicut hîc dicitur. Et iterum sicut superius dictum fuit, quod vbi in titulo pronomen discretionis additur ad Dauid, intelligendum est non de literali.

Nota ergo, quòd sunt homines elati superbi, qui significantur per Mesopotamiam: interpretatur enim eleuata vocatio, & Syria, sublimis. Et sunt in malitia inueterati, qui significantur per Syriam Sobal, quod interpretatur vana vetustas. Et sunt homines Deo inimici, & bonum in alios persequentes, qui designantur per Ioab, qui interpretatur inimicus. Et sunt terreni omnino dediti, qui designantur per Edon, qui interpretatur terrenus. Omnes istos tamen ad sui tituli confessionem conuertit Christus, vt sequantur doctrinam Christianam secundum illud Psalmi, Dixit Dominus: Ex Balan, id est, ex confusione peccati conuertam: & succendit igne charitatis. Ad *Rom.*5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et hoc est quod in titulo dicitur. Subiectus Psalmus *in finem*, nos dirigens, supple, editus est, *pro iis qui communabuntur* de regno diaboli, *in tituli inscriptione*, in hoc quòd tituli inscriptione demonstratur, scilicet in regnum Christi. Inscriptione, inquam, facta *ipsi Dauid*, id est, Christo. *Ioan.*19. Vel *mutabuntur* non tibi, sed *ipsi Dauid*, id est, Christo, vt iam viuant ipsi soli. Ad *Galat.*2. Viuo ego iam non ego, viuit autem, &c. Conuenientes in doctrinam Christi: hic enim *vere* de regno diaboli commutant in regnum Christi, qui sequitur doctrinam ejus, quæ est doctrina sanctæ. Super illud 1. ad *Tim.* 3. Pietas ad omnia, &c. *Glossa*: Omnis summa doctrinæ Christianæ religionis de pietate, & misericordia. Pietate ad Deum, misericordia quantum ad proximum, quod vtrumque factum est, *quando succendit Dauid*, id est Christus, *Mesopotamiam Syriæ*, ipse charitatis superbos & electos inflammando. Et *Syriam Sobal*, in superbia & sublimitate existentes, *& conuertit Ioab*, id est, inimicum primo, postea faciens amicum, sicut factum est in Paulo *Act.*9. Vel conuertit per hoc inimicum, id est, diabolum, terrestrem expellens, cum diabolus fugit, & terrestrem conuertitur quando homo conuertitur ad Christum, qui inimicus appellatur,

Matth. 13. Inimicus homo hoc fecit. *Et percussit*, gladio spiritus, quod est verbum Dei. Ad *Ephes. vlt. Edon*, id est, de Edon vt sit casus genitiui, id est, de terrenis, *duodecim millia*, id est, generaliter mandata decalogi cum charitate gemina custodientes: in millenario enim perfectio & vniuersitas, in duodenario obseruatio decalogi propter denarium, & charitas gemina propter binarium designatur. Sed quia non valeret conuerti nisi adesset humilitas, & discretio, signanter addit: *In valle Salinarum.* Vallis enim Salinarum sic dicebatur à sale, cuius similitudo in illa valle reperiebatur. Et notatur in hoc humilis discretio, & discreta humilitas. Humilitas in valle. *Gregor.* Qui cæteras virtutes sine humilitate congregat, quasi puluerem in ventum portat. *Leuit.*2. præcipiebatur, quòd in omni sacrificio Domini poneretur sal. Et *Bernardus* dicit, quòd discretio est auriga virtutum.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò enim petit loquens in parte conuersorum de Gentibus & Iudæis, consummationem in bono. Secundò conuersionem ipsarum tribulationum in vtilitatem, & gloriam, ibi, *Da nobis auxilium.* In prima duo. Primò petit vt sanentur à reliquiis peccatorum. Secundò vt sanati saluentur. *Saluum fac dextera.* In prima dicuntur tria. Primò recolunt bona quæ fecit sibi Deus. Secundò petunt vt perficiat quod benè inchoauit eos sanando, ibi, *Sana contritiones eius.* Tertiò ostendunt, quòd sanandi sunt, ibi, *Quia commota est.* In prima duo. Primò ostendunt bonum quod eis est à Deo factum. Secundò modum quo factum est, ibi, *Iratus es.* In prima duo secundum duplex bonum. Primum est malæ voluntatis amotio. Secundum, prauæ consuetudinis destructio, ibi, *Destruxisti nos.* Dicit ergo: O *Deus*, qui es fons & origo omnis boni, *repulisti nos*, à malis delectationibus in quibus mergebamur, & quibus adhærebamus eas amaritudinibus respergendo. *August. in lib. Confession.* Omnes delectationes meas amaritudinibus respersisti, vt sic ab illis me repelleres. *Osee* 2. Sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria, vt pungant, & impingas ambulans per illam, vt sic repulsi à Deo conuertamur, & doctrinam tuam tanquam solidum & verum animæ cibum recipiamus. *Isa.*28. Quem docebis scientiam, & quem intelligere facies auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Propter hoc *Thren.* 2. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, tradidit in manus inimicorum muros turrium eius. Sed contra. Ad *Rom.*11. Numquid repulit Dominus plebem suam? Absit. Respon. Non repellit irreparabiliter, sed ad tempus repellit suos, vt corrigantur.

Et destruxisti nos, malam consuetudinem in qua ædificati eramus, destruendo, & diffipando. *Thren.*2. Destruxit pretiosa Iacob, peccata, & consuetudines malas quæ videbantur speciosa: sed inter ipsos & Deum diuidebant. *Isa.*59. Peccata nostra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. *Isa.*5. Diruam maceriam eius. *Ierem.*1. Posui te vt euellas, vt dissipes, destruas, & disperdas: hîc disperdas. Hîc dicit *Basilius*, qui ædificauit excelsum superbiæ, huic destructio remedio erit.

Iratus es. Hîc subiungit modum repulsionis, & destructionis: & primò tangit quod fuit ex parte Dei repellentis, iram scilicet misericordiæ mixtam. Secundò ex parte repulsorum. *Commouisti.* Ait enim: Sic dixi, Repulisti & destruxisti, & hoc modo *iratus es nobis*, effectum irati in nobis exercendo, & tamen iratus misertus es nobis. *Abac.*3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Et in *Psal.* Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Quasi diceret: Non. Ira autem temperata misericordia valde libenter est sustinenda, ne incurratur alia ira, imò furor. *Mich.*7. Iram Domini portabo, libenter, quia graniter peccaui tibi.

Commouisti terram. Hîc tangit quod factum est in pulsis, & sunt duo. Primò translatio de peccato in bonum. Secundò dolor & conturbatio pro peccato. *Et conturbasti.* Dicit ergo: Sic misericorditer iratus fuisti, & ex hoc sequtum est, quia *commouisti terram*, terrenos homines Iudæos & Gentiles, transferens eos de peccato, impellens eos timore tuo, & terrens prædicationis gladio. *Iob* 37. Super hoc expauit cor meum, & emotum est de loco suo. Et in *Psal.* Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: vidit & commota est terra. Timor enim Domini cum venit in mentem, totam commouet, & concutit illam. *Ioan.*5. Angelus Domini descendebat in piscinam, & mouebatur aqua.

Et conturbasti eam, dolorem immittendo pro miseriis & peccatis. *Psal.* Cor meum conturbatum est intra me, & formido mortis cecidit super me. Et alibi: Anxiatus est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum. Nota ergo pulchrum ordinem. Primò timor commouet & concutit. Secundò dolor conturbat, & conuertit. Moueri enim est à timore. *Eccles.* 1. & in *Psal.* Initium sapientiæ timor Domini. *Eccles.*1. Qui sine timore Domini est, non poterit iustificari. Et dicit, *Commouisti & conturbasti*: quia non est hominis seipsum commouere pro peccatis, nisi Deus hoc faciat. *Isa.*26. Omnia opera nostra operatus es in nobis. Item non dicit mouisti, sed *commouisti, & conturbasti*, quia nec Deus facit sine homine præbente consensum. Auctor Deus est principalis. Ad *Rom.*9. Non est volentis nec currentis, sed Dei miserentis.

Sana contritiones. Ecce petitio: & appellat contritiones hîc quas sanari petit, miserias ex peccato relictas. *Psal.* Qui sanat contritos corde. *Ierem.*14. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè.

Quia commota est. Hîc tertium, in quo ostenditur ratio sanandi. Primò propter peccati dimissionem. Secundò propter fructuosæ correctionis confessionem. *Ostendisti populo tuo.* Dicit ergo: Sic sana, & dignum est, quòd sanes eam, *quia commota est.* Quasi diceret: Si commota est per peccati dimissionem, & tu debes per misericordiam commoueri. 3. *Reg.* 3. Commota quippe sunt viscera eius super filio suo. *Luc* 15. Patet misericordia motus occurrit filio prodigo reuertenti.

Ostendisti populo tuo. Hîc ostenditur confessio fructuosæ correctionis. Primò ergo confitentur sui afflictionem. Secundò afflictionis rationem. *Dedisti metuentibus.* Tertiò vtilitatem. *Vt fugiant.*

In

In prima duo. Primò confitentur se afflictos exterius. Secundò interius compunctos. *Potasti nos.* Dicit ergo: Sic commota est terra, & etiam *ostendisti* experimento certo, *populo tuo dura*, afflictiones scilicet & flagella *Act.*7. de vno de populo Dei: Ostendam ei quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Multa dura & aspera, sicut ipse narrat 2. ad *Corinth.*11. eum opportuit sustinere, vt posset dicere illud *Psal.* Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Dura in principio & importabilia, sed tandem per charitatem facilia & delectabilia. *Bernard.* Via Domini primò quidem amara est. Secundò tolerabilis, sed tandem delectabilis. *Matth.*11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. *Deut.*33. Inundationes maris quasi lac sugent.

Potasti nos. Quasi diceret: Non tantum exterius afflixisti, sed interius vino compunctionis mordaci, & pungitiuo, nos potasti. Et nota, quòd diabolus habet vina sua diuersa, quibus potat suos. Habet vinum luxuriæ quo potat multos, de quibus ad *Ephes.*5. Nolite inebriari vino in quo est luxuria. Et vinum inuidiæ, quod ei carius est, de quo *Deut.*32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Sed optimum specialissimis, vinum prauitatis hæreticæ. *Apocalyps.* 17. Inebriati sunt qui habitant terram de vino prostitutionis eius. Prostitui enim in Scriptura sacra est in vino corrumpi. Deus autem sua habet vina. Primum tribulationum: quasi de assisia, quo potat omnes generaliter. *Ierem.*25. Sume calicem vini furoris huius de manu mea, & propina cunctis gentibus ad quas ego mitto te. Ipse primo bibit de hoc vino, & post consanguineis propinauit. *Matth.*20. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Resp. Possumus. Calicé quidem meum bibetis. Sed melius compunctionis, quod datur tantum suis, nec inde bibunt serui, de quo hîc. 1. ad *Corinth.*10. Non potestis bibere calicem Domini, compunctionem scilicet de peccatis. Hoc vinum est vulnerum sanatiuum. *Luc.*10. Samaritanus infudit vulneribus sauciati vinum & oleum. Sed & vinum contemplationis vinum optimum tantum specialissimorum amicorum, de quo *Esther* 1. Vinum quoque abundans, & præcipuum ponebatur. Ad hoc potandum inuitantur charissimi. Sed hoc vinum nupriale *Ioan.*2. Bibere oportet nunc de primo, & secundo, quæ aliquid habent amaritudinis, qui vult bibere de tertio. Exemplum in libro de consolatione: quia in templo Iouiniano erant duo dolia vini, vnum amari, & aliud dulcissimi vini: oportebat autem bibere de amaro, qui volebat bibere de dulci.

Vinum Christi.

6. *Dedisti metuentibus.* Hîc ratio afflictionis tangitur. Quasi diceret: Ostendisti dura exterius, interius amara, & per hoc, *dedisti significationem*, non omnibus, sed *metuentibus* &c. Ad quid vtilem? ad duo. Ad fugiendum primò sententiam æterni iudicij. Secundò ad liberationem vlterius à pœna inferni. Primum cum dicit, *Vt fugiant.* Secundum cum addit, *Vt liberentur.* Dicit ergo: Sic per hoc dedisti significationem, huius nimirum, *Vt fugiant à facie arcus*, à sententia scilicet, & ira iusti iudicij. Et sicut dicit *Glossa*, signum datur triplex hunc arcum fugiendi. Tribulatio præsens, hoc est primum. Si enim sic Deus affligit in præsenti etiam charissimos sibi, quid faciet in futuro in malitia obstinatis? *Luc.*22. Si in viridi hæc fiunt, in arido quid fiet? 1. *Petr.* 4. Tempus est vt iudicium incipiat ad domo Dei: quod si primum à nobis, quis finis iis, qui non credunt Euangelio? Ipsis etiam percussis signum est, quod non debeant æternaliter punire, quia hic sunt correpti. 1. ad *Cor.*11. Dum flagellamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Secundum signum est crux Christi & passio, vt sequamur ipsum, & sic euadamus iudicium. 1. *Petr.* 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. Et sic euadetis. *Exod.*19. Habentes signum Thau scriptum in frontibus suis non sunt percussi.

Signum tertium est scriptura, quæ veraciter ostendit homini qualis est, & qualiter puniendus est, vt non murmuret de persequutione. *August.* Proferatur speculum scripturæ, quod nemini parcit, quod qualis es, talem te ostendet tibi. *Iacob.* 2. Si quis autem est auditor & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum, &c.

Vt liberentur dilecti. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic flagellas, vt districtam iudicij sententiam fugiant metuentes: & etiam *vt dilecti tui liberentur*, ab omnibus miseriis propter pœnas, quas sustinent in præsenti. Ad *Roman.* 8. Creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. *Iudith* 12. Orabat Iudith Dominum Deum Israël vt dirigeret eam ad liberationem populi sui Israël. *Osee* 13. De manu mortis liberabo eos: & etiam à culpis, ne in seruitutem diaboli redigantur, & peccati. Sed sunt liberi. *Ioan.* 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Infundit enim spiritum libertatis, scilicet Spiritum sanctum. 1. ad *Corinth.*3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Saluum me fac. Hîc secundum, in quo petita sanatione dolorum, & reliquiarum peccati, petitur consequenter saluatio. Et primò petit. Secundò conquerendo ostendit ardorem affectionis de salute omnium, & gloriæ, adeptione. Vel primò petit. Secundò ostendit quis hoc conferre possit, quia Deus solus, ibi, *Quis deducet me?* Item in prima duo. Primò petit. Secundò probat, quòd necesse sit impleri quæ petit. *Deus loquutus est.* Dicit ergo: Sic sana contritiones, vt petij, & etiam *saluum me fac*: & hoc *dexterâ tuâ*, id est, in dextera collocando cum Agnis, non in sinistra cum hœdis. *Matth.*25. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos autem à sinistris. *Et exaudiuit me*, petentem æterna quæ das libenter, non temporalia: ne mihi respondeas, sicut respondit mulieri. 4. *Reg.* 6. Salua me Domine mi Rex: & respondit: Non te saluat Dominus: vnde te saluare possum? de area, vel de torculari?

7.

8. *Deus loquutus est in sancto suo.* Hîc secundum, in quo ostendit, quòd necesse sit vt exaudiatur & saluetur: & dicuntur duo. Primò quia Deus promisit. Secundò quid promiserit.

Lætabor. Dicit ergo: Sic peto, & scio quoniam exaudiet: *quia Deus*, qui non mentitur, *loquutus est*, etsi non per se, tamen *in sancto suo*, Moyse, vel quocumque propheta alio per Scripturas sanctas. *Psal* Semel loquutus est Deus. *Iob* 33. Semel loquitur Deus, & secundò idipsum non repetit. Scriptura enim immobiliter stat. Et *Pron.* 12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. *Matth.* 5. Vnum iota, aut vnus apex non præteribit à lege donec omnia fiant. *Loquutus est in sancto*, antonomasticè loquendo, scilicet Christo sanctorum sancto. *Dan.* 9. ad *Hebr.* 10. Nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio.

Lætabor. Hic secundum, scilicet quid promiserit: & dicuntur duo. Primò quia promiserit Ecclesiæ lætitiam. Secundò lætitiæ causam. *Et partibor.* Dicit ergo: Loquutus est, & hoc locutus est quod *lætabor.* Vel tale loquutus est, vnde sequitur in me lætitia. *Psal.* Lætabor ego super eloquia tua, &c. Et alibi, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi.

Et partibor Sichimam. Hic tangit lætitiæ causam, postquam est certa Ecclesia de salute, & est duplex. Prima Iudæorum & Gentium conuersio ad fidem Christi. Secundò conuersorum promotio vsque ad perfectionem, ibi, *Meus est Galaad.* In prima duo. Primò conuersio Gentilium. Secundò Iudæorum. *Et conuallem.* Dicit ergo: Lætabor, quia hoc dixit Deus, & hac causa *partibor Sichimam*, id est, Gentilium plebem, partem ad fidem conuertendo. Significat autem Sichima gentilitatem ratione facti, quia Iacob ibi idola abscondit sub therebintho, sicut legitur *Genes.* 35. Et similiter Gentium idola sub ligno crucis abscondita sunt, vt iam Gētilibus ad fidem de cruce Christi conuersis, idololatra non reputetur. *Eccles.* 24. Expandi ramos meos quasi therebintus. *Psal.* Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Et conuallem tabernaculorum, id est, gentem Iudæorum per illam conuallem designatam, quia ibi Iacob cum suis habitauit, & ouibus fecit tabernacula: *metibor*, accipiendo partem meam. *Num.* 24. Quam pulchra sunt tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israël! sicut valles nemorosæ. Nota alias lecturas in *Glossa* de Sichima.

9. *Meus est Galaad*, Hic secundum quod est causa lætitiæ, scilicet promotio conuersorum: & dicuntur tria, secundum triplicem modum promotionis. Primò promotio ad virtutum excellentiam. Secundò ad vnionē & subiectionem ipsi Christo. *Iuda Rex meus.* Tertiò vsque ad aliorum conuersionem, ibi, *In Idumæam.* In prima duo. Primò consummatio in excellentia virtutum. Secundò ratio huius consummationis. *Et Ephraim.* Dicit ergo: Sic conuertentur de Gentibus, & de Iudæis, & etiam *meus est*, iam factum reputo, *Galaad*, aceruus testimonij, & significat multitudinem Martyrum. Ecce cumulus perfectorum corpus exponendo. *Ierem.* 8. Nunquid est resina in Galaad, aut medicus non est in terra? Tangit quæ debent nos sanare: Galaad, exemplum Martyrum: resina, sacramentum: medicus, ordo Prælatorum. *Cantic.* 7. Venter tuus, dicitur Ecclesiæ, sicut acervus tritici. Martyres enim persequutionum flagellis sunt triturati. Martyr autem idem quod testis. Tales autem sunt verè Christi testes. *Isa.* 43. Verè vos testes mei, dicit Dominus. Supra dictum fuit quot causis aliquis Martyr.

Et Manasses, quod interpretatur obliuio, & significat illos qui obliuiscuntur omnium temporalium propter Christum, sequentes Paulum ad *Phil.* 3. Posteriorum oblitus, ad anteriora me extendo. *Psal.* Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum: nec solum hoc, imò confusionis & peccati. *Isa.* 54. Confusionis adolescentiæ tuæ obliuiscēris, & opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis amplius. Item opprobrij pro Christo habiti: imò gloriam reputabunt. Ad *Rom.* 1. Non enim erubesco Euangelium.

Et Ephraim. Hic secundum, scilicet ratio præmissorum: & continēta, Sic in me sunt perfecti Martyres & Confessores: sed hoc non est ex me, imò fortitudo capitis mei est Ephraim, fructificans. Quasi dicerer: Quidquid fructus est in Martyribus, quidquid in Confessoribus, totum est ex mei capitis fortitudine: fructus enim sunt bona opera. *Matth.* 3. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur. Et in eodem, Facite dignos fructus pœnitentiæ. Et hoc totum ex illius grani virtute & fortitudine, quod dicit de se ipso: Nisi granum frumenti, &c.

Iuda Rex meus. Hic secundū quod pertinet ad virtutum cōsummationem, inseparabilis adhæsio cum suo capite, in quo dicuntur duo. Primò adhæsio. Secundò monstratur adhæsionis fortitudo. *Moab*: quia tribulatio non separat, sed magis vnit. Dicit ergo: Sic in me sunt perfecti, dicit Ecclesia, *& Iuda*, id est, Christus de Iuda natus, *Rex meus* est. *Iud.* 1. Quis ascendet, & erit dux belli? Iudas, Christus. *Apocal.* 5. Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. *Gen. penult.* Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, &c.

Moab olla. Hic secundum. Quasi diceret: Sic Iudas est mihi Rex, cūi adhæreo inseparabiliter: imò tribulationibus magis confirmor, quia *Moab*, id est, tribulatio, & mala mihi ab aliis illata, est *olla*, non desolationis, sed *spei mea*, magisque & magis facit me Christo adhærere. In hoc ergo notandum, quòd per Moab tribulatio designatur, quia sicut Moab genitus de filia patre suo abutente, sic abutentibus mandato Dei quod debet esse nobis pater, & nos regere, nascitur tribulatio, quæ est olla succensionis igne plena tepidis, & eos succendit & separat à Christo: sed bonis fit olla spei. Hæc est olla succensa quam videbat *Ierem.* 1. cuius facies ab Aquilone, à diabolo frigido sine charitatis igne. *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram. Sed iniustis impletur illud ad *Roman.* 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem. Ecce quod tribulatio est olla spem generans, non consummationem. *Psal.* Si exurgat aduersum me prælium, &c.

10. *Olla multiplex accipitur.*

Item in in olla coquuntur cibaria: per ollam ergo refectio significatur. Sensus ergo est: *Moab*, id est mali: Moab enim interpretatur ex

ex patre, & significat quibus dictum est, Vos ex patre diabolo estis: sed refectio *spei meæ*, quia combusti malitia sicut olla, & alios comburentes. *Ioel.* 2. Vultus eorum tedigentur in ollam. *Naum* 2. Principes eorum quasi nigredo ollæ. Meam spem reficiunt, quia spero conuertendos, vel quia præmium augmentant & coronam. *Iacob* 1. Beatus qui suffert tentationem, &c.

Post has duas ollas est olla, litera Veteris Testamenti litteraliter intellecta. 4. *Reg.* 4 Mors in olla; vir Dei, mors est in olla. Mens luxuriosa. *Iob* 41. Feruescere facit quasi ollam profundum maris, congregando mala. *Ezech.* 24. Væ ciuitati sanguinum, ollæ cuius rubigo in ea est, & rubigo eius non exiuit ex ea. Et mens dissoluta. *Eccl.* 7. Risus insipientis, quasi sonitus spinarum ardentium sub olla.

Sed olla vltima est Virgo Maria. *Eccles.* 13. Quid communicabit cacubus ad ollam? Diabolus ad Mariam? In hac fuit decoctus cibus nostræ refectionis, Agnus immaculatus, de quo *Isa.* 16. Emitte Agnum Domine. In qua facta fuit offa crassa, Deus homo.

In Idumæam extendam. Hic tertium, scilicet aliorum conuersio postquam fuerint in virtutibus consummati, in Christo confirmati: & dicuntur duo. Primò prædicationis dilatatio, vsque ad terrenos, & peccatis plenissimos. Secundò ipsorum conuersio, & subiectio ipsi Ecclesiæ, ibi, *Mihi alienigenæ.* Dicit ergo: Sic adhærebo regi meo, *& extendam calceamentum meum*, Euangelium quo munitur pes spiritualis, scilicet affectus tanquam calceamento. *Cant.* 7. Quam pulchri sunt pedes tui in calceamentis tuis filia principis. Ad *Ephes.* 6. Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. Vel calceamentum, id est, Christi humanitatem, quæ mea est, quia diuinitatem in Christo calceauit cūm eam celauit. *Ioan.* 1. Cuius non sum dignus vt soluam corrigiam calceamenti eius. Calceamentum humanitas est, pes diuinitas. Sed corrigia, vnio diuinitatis ad humanitatem. Calceamentum est etiam exemplum antiquorum patrum. *Exod.* 12. Calceamenta habebitis in pedibus vestris. Et calceamentum malum, opus mortuum, quod est abiiciendum de affectu. *Exod.* 3. Solue calceamenta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Extendam ergo primum, & secundum calceamentum, & tertium certè, *in Idumæam*, id est, vsque ad terrenos, id est, terrenis deditos. Idumæa enim terrena interpretatur. *Osee* 2. Dicam non populo meo, populus meus es. Et per hoc, *alienigenæ mihi subditi sunt.* Et non est frustrata intentio prædicantis, & calceamentum extendentis. *Psal.* Alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

Calceamentum bonum & malum.

11. *Quis deducet me?* Hic secundum, in quo præmissa conuersione, ostenditur per quem erit illa conuersio, quia solius Dei virtute: & dicuntur duo. Primò à quo tantum bonum fieri poterit. Secundò responsio, quod non nisi à Deo, ibi, *Nonne tu Deus.* In prima duo. Primò interrogat. Secundò aggrauat interrogationem seu quæstionem. *Aut quis deducet me?* Dicit ergo: Sic mundum conuertam, & mihi subiugabo. *Sed quis deducet me*, meum dominium & potestatem, *in ciuitatem munitam*, in mundum qui ciuitas dicitur? *Osee* 11. Ego Deus & non homo, & ingredior ciuitatem. Illa ciuitas de qua in *Psal.* suprà. Vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate die ac nocte, &c. Et munita. Muri eius sunt temporales diuitiæ, & transitoriæ. *Naum* 1. Aquæ muri eius, diuitiæ, quæ fluunt sicut aqua de vno ad alterum. Fossa profundissima, auaritia. *Eccles.* 5. Auarus non implebit pecunia. Turres sunt dignitates. *Isa.* 30. In die interfectionis multorum cum ceciderunt turres, & lux lunæ sicut lux solis. Propugnacula omnem malitiam defendentia, aduocati mali, & sæcularis scientia. *Exod.* 27. Filij Aradij cum exercitu tuo, super muros tuos, in circuitu, sicut in circuitu sunt propugnacula. Aradij interpretatur deponentes, & significat malos aduocatos, qui de dignitatibus deponunt & de diuitiis frequenter bonos.

Aut quis deducet me vsque in Idumæam? Non tantum vsque ad mundanorum, sed vsque ad terrenorum & in terrenis defixorum conuersionem, qui non sentiunt mala sua, nec proficere quærunt. *Iob* 24. Ipsi semper rebelles fuerunt lumini, nescierunt vias suas. *Isid.* Grauiter fœdatus est, cui non fœtet peccatum. Vel *ciuitatem munitam* appellat Ecclesiam triumphantem. *Psal.* Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei, ad quam desiderat deduci Ecclesia, sic vt non sola, sed secum ducat terrenorum multitudinem à terrenis separatorum.

12. *Nonne tu Deus.* Hic responsio, in qua ostendit per quem fiet, & quomodo tantum bonum. Et primò per quem. Secundò quomodo. *Et non egredieris.* Dicit ergo: Sic quæro per quem fiet, & quis deducet me? *Nonne tu Deus?* Et non alius. Tu, inquam, *qui repulisti nos*, ad bonum, vt in principio prius dictum est: Deus repulisti, &c. Tuum enim deducere. *Psal.* Deduxisti sicut oues populum tuum. *Deut.* 32. Dominus dux eius fuit, &c.

Et non egredieris. Hic tangit modum. Quasi diceret: Sic deduces, *& non egredieris*, exterius te ostendendo, ô Deus, *in virtutibus nostris*, quemadmodum antiquitus tempore Moysi mirabilia exteriora opera ostendebas, Pharaonem & Ægyptum decem plagis affligendo, & mare diuidendo, & Ægyptios submergendo, manna in deserto ministrando, sicut tempore Iosuæ, & Dauid qui Goliam lapide occidit. Sed intus operaberis, & latenter, gratiam infundendo, & veritatis tuæ cognitionem. *Iob* 4. Furtiuè suscepit auris mea venas susurri huius. *Isa.* 45. Verè tu es Deus absconditus, in tempore gratiæ. Et *Abac.* 3. Ibi abscondita est fortitudo eius, qui antiquitus quasi manifestus apparebas. In *Psal.* Deus cum egredereris in conspectu populi tui, &c.

13. *Vtilitas ex tribulatione.*

Da nobis auxilium de tribulatione ipsa, vt ipsa sit nobis auxilium quòd ad te, quod fit, quia tribulatio à peccatis mundat & absolutum facit. *Tob.* 4. Cum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittes. Item tribulatio dilatat in bonum sicut malleus aurum vel argentum. In *Psal.* In tribulatione dilatasti mihi. Item certam spem præstat de futuris bonis. Ad *Rom.* 5. Tribulatio

patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem. Et hoc petos non salutem temporalem, *quia vana salus est hominis.* Salus hominis appellari potest sanitas corporis, & hæc varia, sicut fumus qui citò transit. *Iacob.4.* Quæ est enim vita nostra? Vapor ad modicum parens. *Psal.* Homo vanitati similis factus est. Vel *salus hominis*, prosperitas temporalium, & hæc vana valdè. *Eccles.2.* Vidi cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus. Propter hoc in persona quærentium tales salutes *Iob* 30. Velut nubes pertranſiit salus mea. 14.

In Deo faciemus. Hic est tertium, in quo asserit confidenter se recepturum petitum: & dicuntur duo. Primò exaltatio sui super tribulationes. Secundò tribulantium deiectio. *Et ipse ad nihilum.* Dicit ergo: Sic vana salus hominis, sed nos *faciemus virtutem*, tribulationes superando, & sic conuertentur in bonum: *in Deo*, non virtute nostra. 1. *Machab.* 3. De cœlo fortitudo est. *Iacob.1.* Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. Ad *Coloss.1.* Laboro certando secundum operationem eius quam operatur in me in virtute. *Et ipse*, Deus, non nos, *adducet tribulantes nos, ad nihilum*, eos æternaliter damnando cum illo cui dictum est *Ezech.28.* Nihili factus es. *Isa.24.* Erunt omnes principes eius in nihilum. 1. *Machab.2.* A verbis viri peccatoris ne timueris, quia gloria eius stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur. Vel ad nihilum nostri reputatione, vt eos pro nihilo reputemus, dicentes illud *Psal.* Dominus mihi adiuror, & ego despiciam inimicos meos: non tantum corporales & visibiles, sed inuisibiles & spirituales: impleto quod rogat Apostolus ad *Rom. vlt.* Deus autem conteret Satanam sub pedibus vestris.

IN LX. PSALMVM.

1. *In finem. In Hymnis Dauid.*

2. EXaudi Deum *deprecationem.* Hic est Psalmus decimus in secunda parte totius libri, secunda scilicet quinquagena: & rectè, scilicet ordinatus ad antecedentia: cum enim in Psalmo præcedenti determinatum sit de mirabili sanatione, salute, & conuersione tribulationum Ecclesiæ in lætitiam, subiungitur hic rectè Psalmus lætitiæ, gratiarum actionis scilicet, & promissionis, quod persoluentur. Et hoc satis ostendit titulus qui talis est: *In finem. In Hymnis Dauid.* Et est sensus: Subiectus Psalmus ordinans nos *in finem*, in Christum scilicet, est *in Hymnis* lætitiæ, gratiarum actionis exhibendis, *ipsi Dauid*, hoc est Christo, per regulam superius assignatam. Et præterea constat, quòd Dauid non componeret Psalmum ad sui laudem proferendam, qui tantæ humilitatis fuit, cum scriptum sit *Prou.27.* Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Et quidam sapientum: Omnis laus in proprio ore sordescit. Ipsum ergo laudans Regem suum, de quo in Psalmo præcedenti tetigit, laudare hîc intendit.

Hic Psalmus gratias agit pro beneficiis.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes, aliter quam *Glossa* diuidat. Primò petit quasi humiliter inchoans vt audiatur. Secundò repetit beneficia quæ accepit à Deo, addens quod speret alia, ibi, *A finibus terræ.* Tertiò promittit se semper laudaturum opere, ibi, *Sic Psalmum dicam.* In prima duo. Primò petit vt exaudiatur. Secundò vt sua petitioni postquam audita fuerit, intendatur. *Intende.* Dicit ergo: O Deus, *exaudi deprecationem meam*: quæ est assidua: deprecatio enim sonat assiduitatem, & ob hoc debet exaudiri. *Luc.18.* Ipsemet exemplum posuit de vidua, quæ propter instantiam impetrauit ab iniquo iudice fieri iustitiam de aduersario. *Iacob. vlt.* Multùm valet deprecatio iusti assidua. Quanto magis Ecclesiæ ex iustis congregatæ?

Intende orationi meæ: postquam exaudieris, vt illam non abiicias. Et est oratio, dicit *Glossa*, quæ purè Deo offertur. Deprecatio enim ad alium fieri potest: sed oratio importat quod ad Deum singulariter & purè fiat. 1. ad *Tim.* 2. Volo viros orare leuantes puras manus in oratione. Sciebat enim Paulus quod volebat. Super 31. *Num.* dicit *Glossa*: Plus vnus iustus orando quam innumeri peccatores pugnando. Oratio enim iusti cœlum penetrat: quid mirum si Deum vincit? Propter hoc dicitur alibi in *Psal.* Intende voci orationis meæ. *Daniel.9.* Exaudi Domine, attende Domine, placare, & fac.

A finibus terræ. Hîc repetit beneficia quæ recepit, vt per hoc alliciat ad dandum, quando aliquid petitur. Vel fortè non est alia deprecatio, nec alia oratio, quam petit exaudiri, & cui volebat intendi, nisi istud quod modo repetitur hîc. Et primò repetit bona ad se pertinentia in se. Secundò ad se in suo capite Christo, ibi, *Dies super dies.* In prima duo. Primò repetit quæ receperit. Secundò quæ adhuc se recepturum certissimè confidit. Vel primò quæ iam receperit in re. Secundò quæ in spe, ibi, *Inhabitabo.* In prima duo. Primò tangit meritum ex parte sui. Secundò præmia & beneficia à parte Dei. *In petra.* Dicit ergo: Sic rogo vt exaudias & intendas, & scio quoniam sic erit, tanquam experta, *quoniam à finibus.* Vel sic, Exaudias, vel intendas, non aliud modò nisi hoc: *A finibus terræ*, non ab vno loco tantum: vnde non sum sicut vnus homo qui loquitur. *Ad te*, non ad alium Domine, *clamaui*, feruore animi: & hoc, *dum anxiaretur cor meum*, peccatis & pœnis. *Isa.19.* Clamabant ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem & propugnatorem, qui liberabit eos, non de vna parte terræ, sed de omni. *Ierem.16.* Ad te Gentes venient ab extremis terræ. *Isa.49.* Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus vsque ad extremum terræ. *Baruch.3.* Anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te. *Iacob. vlt.* Tristatur aliquis vestrum? oret æquo animo, & psallat.

In petra exaltasti. Hîc triplex exaltatio. In Christo. Primario in bonum. *Deduxisti.* Et proficio à malo. *Tertiò.* Dicit ergo: Sic exclamaui, & tu exaudisti me, & hoc *in petra*, Christo. 1. ad *Corinth.10.* Petra autem erat Christus. *Matth.16.* Super hanc petram, quam confessus es, inquam, ædificabo Ecclesiam meam.

meam. Ad *Eph.*2. Ipso summo angulari lapide CHRISTO IESV. Hæc petra ad quam refugiendum peccatoribus. *Psal.* Petra refugium herinaciis. Hæc super quam standum. *Exod.*33. Est locus apud me, & stabis supra petram. In qua manendum. *Ierem.*48. Relinquite ciuitates, habitate in petra habitatores Moab. In qua quiescendum. *Prou.*30. Collocat in petra cubile suum. Sculptus enim fuit in cruce Christus, vt locus in eo nobis daretur. *Cant.*3. Ego celabo sculpturam eius.

4 *Deduxisti me.* Hic secundum, scilicet deductio de bono in melius. Quasi diceret: Sic exaltasti me, nec solum hoc imò *deduxisti me.* Glossa: Per te viam, ad te virtutem, & vitam efficientem affectum. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas & vita. *Sapient.* 10. Iustum deduxit Dominus; &c. Et hoc, *quia factus es spes mea*: alios enim non deducis nisi sperantes in te. Factus es mihi spes veniæ de peccatis relaxandis, spes gratiæ de bonis ponendis faciendis, spes gloriæ de præmiis adipiscendis. Hac triplici spe, tanquam funiculo triplici me ducis ad te. *Eccl.* 2. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Et tu es factus, supple, mihi, *turris fortitudinis*, non sine indigentia: vnde addit, *A facie inimici*, infestantis me. *Prou.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur. *Isa.*5. Plantauit vineam, & turrim, Filium, in medio eius posuit. Et turris fortitudinis: imò turris fortitudo ipsa. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Et 1. ad *Corinth.*1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. De turre alibi.

5 *Inhabitabo in tabernaculo.* Hic secundum, in quo subiungit beneficia spe habita iam, etsi non re: & dicuntur tria. Primò beneficium finalis securitatis. Secundò modus beneficij talis, scilicet qualiter conferetur, ibi, *Protegar.* Tertio ratio & causa huius securitatis, ibi, *Quoniam tu Deus meus.* Dicit ergo: Hæc bona quæ præmisi, mihi contulisti, & etiam adhuc spero quoniam *inhabitabo in tabernaculo tuo*, quicquid agat, quicquid inferat inimicus. Secundum hoc tabernaculum Ecclesia militans dicitur: tabernaculum enim militantium est: & hîc militamus. *Iob* 7. Militia est vita hominis super terram. Et peregrinantium: & nos peregrinamur: ad *Corinth.*5. Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Ad *Hebr.*11. Confitentes quia peregrini sunt & hospites super terram. Et hoc quod additur vsque *in seculum*, scilicet vsquequo seculum durabit. Ad *Rom.*8. Quis nihil poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV. Ex hoc relinquitur, sicut dicit *Glossa*, quòd Ecclesia semper bonos colliget, quod est, illos qui non putant se esse bonos, nisi in suo tempore. *August.* Noli inuidere cæteris post futuris. Noli quia tranisti, pontem misericordiæ velle præscindere.

Ala Dei iustitia & misericordia. Sed quomodo hoc erit, quòd sic inhabitabis? *Protegar in velamento alarum tuarum*, non mearum vtarum. Alæ Domini sub quibus latent boni protecti in Ecclesia, sunt iustitia, & misericordia. Sub iustitia proteguntur iusti, ne præsumant: sub misericordia impij, ne desperent. Hij enim duobus modis scilicet per præsumptionem & desperationem homines diabolo exponuntur. *Matth.* 23. Volui congregare filios tuos quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, &c. Beatus qui confugerit & forte fuerit sub alis istis: si iustus, vt non præsumat: si peccator, vt non desperet. *Ruth.*2. Reddat tibi Dominus Deus tuus pro opere tuo, ad quem venisti, sub cuius alis confugisti.

6 *Quoniam tu Deus meus.* Hic est tertium in quo subiungit rationem suæ exaudiri, scilicet receptionem beneficij in aliquibus filiorum. Beneficij, inquam, æterni: vnde dicuntur duo. Primò tanquam rationem assignat sui exaudiri. Secundò specificat in quo fuit exaudita. *Dedisti.* Dicit ergo: Sic speraba inhabitare, & hoc modo protegar, nec mirum, quia *tu Deus meus*, non alius, *exaudisti orationem meam*, de qua suprà dixit à finibus terræ, &c. In qua de hoc precabar: *Quoniam dedisti hereditatem*, scilicet æternam, *timentibus nomen tuum. Eccles.*1. Timentibus Deum bene erit in extremis, & in die defunctionis benedicentur. Benedictio autem salutis æternæ participatio, de qua *Isa.* 58. Citabo te hæreditate patris tui Iacob. Sed quid est hæc hæreditas? Ipse Deus. *Deuter* 18. Dominus ipse hæreditas eorum. Hæc hereditas dulcissima. *Eccl.*24. Hæreditas mea super mel & fauum. Et abundantissima. *Eccl.*40. Timor Domini paradisus benedictionis. Et hoc verum de timore casto & filiali: hic enim qui abundantissimam infundit benedictionem, sed hanc inchoat filialis timor. *Eccles.* 25. Timor Domini, initium delectationis eius. Propter hoc autem verbum, quia iam hæreditatem æternam adepti sunt Apostoli, facti Christi coheredes ad *Rom.*8. cantatur hic Psalmus de Apostolis. *Deus hereditas mea.*

Dies super dies Regis. Hic secundum, in quo præmissis beneficiis quæ respiciunt ad se, hîc tangit beneficia quæ speratur in capite: & dicuntur duo. Primò quæ sunt beneficia quæ expectat in suo capite. Secundò increpat membra negligentiæ in imitatione capitis, ibi, *Misericordiam & veritatem.* In prima duo. Primò quòd expectat æternitatem. Secundò, quòd gloriam, vt sit æternitas gloriosa, & gloria æterna, ibi, *Permanet.* In primò tangitur æternitatis collatio. Secundò collatæ duratio, *Annos eius.* Dicit ergo: Hæc bona mihi spero conferenda in me certissimè, & etiam *super dies Regis* mei, Christi qui est Rex, & caput meum. Ille, inquam, Rex, de quo in præcedenti *Psal.* Iuda Rex meus. *Prou.*21. Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit, vertet illud. *Adiicies dies* super dies præsentis temporis, dies æternitatis: vtique enim dies in Christo, & temporis & æternitatis fuerunt. *Michæ.*5. Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël, cuius egressus ab initio, & à diebus æternitatis. *Annos eius.* Dei, extendens *vsque in diem generationis & generationis*, hoc est, vsque in diem æternitatis. Vel posset legi vt ad membra referantur, & mos dies Regis appellarentur hic bonorum conuersationes, Christum imitantium, quibus adiiciuntur æternæ remunerationes, vt in Psalmo *Dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.* Et

verè, quia *super dies Regis*, id est, Christi, in quibus vixerunt isti ipsum imitando quantum ad illos qui vixerunt minus. Et *super annos eius*, id est, Christi, in quibus vixerunt iusti, *adiicies dies*, dies, inquam, durantes, *vsque in diem generationis & generationis*, hoc est, æternitatis. Quasi diceret: Pro bona conuersatione, dabis dies æternitatis.

Quid longitudinem vitam faciat.

Et nota hic, quòd etiam in præsenti Dominus dies adiicit multis de causis. Primò propter sapientiam. *Prou.* 28. Propter sapientiam hominis & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit. Propter largitatem, & liberalitatem. In eodem, Qui odit auaritiam, longi fient dies eius. Propter parentum reuerentiam vt honorem. *Exod.* 20. Honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram. *Eccl.* 3. Qui honorat patrem & matrem, vita viuet longiore. Propter præceptorum Dei adimpletionem. *Deuteron.* 11. Scribes ea super postes, & super ianuas tuas, vt multiplicentur anni tui. Propter lachrymosæ orationis instantiam. *Isa.* 38. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: ecce adiiciam super dies tuos quindecim annos.

Hic etiam nota, quod est annus malus, scilicet sterilitatis. *Luc.* 13. Ecce tres anni sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. *Isa.* 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Huiusmodi dies sunt peccata. *Iob* 3. Pereat dies in qua natus sum. Septem dies, septem mortalia. Sed annus prædestinationis collectus ex electis, tanquam ex clasissimis diebus. *Iob* 3. de anno similiter & diebus suis: Non computentur in diebus anni: dicitur de reprobato Angelo. Huius tres dies, Noë, Daniel, & Iob. *Ezech.* 14. Et est annus relaxationis, annus scilicet Iubilæus, in quo omnia dimittuntur. *Leuit.* 25. Et habet dies septem, septem scilicet sacramenta. *Exod.* 22. Septem diebus non erit fermentum in domibus vestris, id est, nulla infidedelitas in sacramentis. Item est annus benignitatis, ibi, *Psal.* Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Et *Isa.* 61. Vt prædicarem annum placabilem. Huius dies sunt septem dona Spiritus sancti. 7. Virtutes. *Eccles.* 1. Dies sæculi, virtutes & dona, quis dinumerat nisi Deus? Et est annus creatæ fœlicitatis. *Psal.* Cogitaui dies antiquos, & annos æternos, &c. Huius septem dores. Et est annus increatæ æternitatis. *Psal.* Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Hic habet diem vnicam lucem increatam. *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis super millia.

Annus in bonam & malam partem accipitur.

8. *Permanet in æternum.* Hic secundum, in quo tangitur secundum expectatum, scilicet gloria. Ait enim: Adiicies dies super dies Regis, & hoc factum est, quia iam etiam *permanet*, quasi factum reputo, *in conspectu Dei*, id est, in gloria, & æterna vita. Et hoc, *in æternum*: hæc enim gloria videre te. *Ioan.* 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te, &c. *Isa.* 33. Regem in decore suo videbunt. *Psal.* Et permanebit cum sole & ante lunam. Et *Luc.* 1. Regnabit in Domo Iacob in æternum.

Misericordiam. Hic secundum, in quo dicto quod in Christo recipiet, consequenter increpat negligentes imitari. Quasi diceret: Sic æternus & gloriosus est Rex, sed *misericordiam eius*, hic in nobis implendam, & veritatem exhibendam in futuro, *quis requiret?* vt ipsa habeat, & ipsum imitetur. Quasi diceret: Rarus, aut nullus, ambulandum tamen esset per has vias post eum. *Ostia vltim.* Quis sapiens, & intelliget hæc? quia rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis. Prævaricatores autem corruent in malum. Propter hoc dicitur *Matth.* 6. Indicabo tibi homo quid bonum, & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, ecce veritas: & diligere misericordiam. Vel sic, Ita Rex *permanet in æternum in conspectu Dei*, id est, permanebit. Et *quis requiret* existens ibi, *misericordiam & veritatem eius?* Quasi diceret: Nullus in miseria. Nullus quærer misericordiam. *Apocalyps.* 7. & *Isa.* 25. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum. Nullus veritatem, quia quilibet apertè videbit veritatis fontem. *Ioan.* 5. Erunt omnes docibiles Dei. *Ioan.* 14. In illa die non interrogabitis me quicquam. *Ierem.* 31. Non docebit vir vltra proximum suum, dicens: Cognosce Dominum.

9. *Sic Psalmum dicam.* Hic tertia pars Psalmi, sicut supra diuisimus, in qua postquam petiit, & repetiit, promittit etiam duo. Laudem oris, & hoc primò. Secundò operis. *Vt reddam.* Vel primò laudaturum se dicit in futuro. Secundò non cessaturum in præsenti. Ait enim: Hæc bona mihi in me, & in meo capite contulisti, & propter hoc *Psalmum dicam*, laudabo te ore, *& in sæculum sæculi* consequutiuum, hoc est, quandiu sæculum continuabitur: semper enim stabit & durabit Ecclesia. *Matth. vltim.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Vel *in sæculum sæculi* consequutiuum, hoc est, in alio sæculo, & hoc. *Nomini tuo* id est, ad honorem nominis tui. 2. ad *Corinth.* 14. Omnia ad gloriam Dei facite. Et sic psallam vel in præsenti vita, vel in futura, *vt reddam vota mea*: hoc enim necessarium est. *Psal.* Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. *Isa.* 19. Vota vouebunt Domino, & soluent. *Bernard.* Nihil placet Dei quicquid ei obtuleris, neglecto eo ad quod tu teneris. Et *hoc de die in diem*, id est, assiduè. *Ecclesiast.* 10. Quicquid potest manus tua, instanter operare. Et in 11. Mane semina semen tuum, opus bonum, & vespere non cesset manus tua. Vel *de die in diem*, procedens vsque *in diem* perfectum gloriæ. *Prou.* 4. Iustorum semita quasi lux splendens, crescit & proficit vsque ad perfectum diem, scilicet diem gloriæ, ad quam nos perducat qui est benedictus, & æternitatis dies, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN LXI. PSALMVM.

In finem, Per Idithum, Psalmus Dauid. 1.

2. NOnne Deo subiecta erit anima mea? Hic est Psalmus vndecimus in secunda parte, secunda

cunda scilicet quinquagena. Postquam enim Ecclesia benefactori gratias reddidit recolendo eius beneficia, hic consequenter se conuertit tanquam vnus homo loquens ad seipsum, & alios, se horrando vt tanto benefactori sit subiecta, & alios similiter suggerentes oppositum increpando, & instruendo de propria constantia, quia à Deo non separabitur, sed omnia transiliens, ei soli subiacebit. Et hoc satis innuitur in titulo, qui talis est: *In finem, per Idithum Psalmus Dauid.* Et est sensus: Psalmus hic subiectus editus est per Idithum, id est, per transilientem: sic enim interpretatur Idithum. Vnde non propter officium quia cantor erat in templo Domini, sicut legitur. 1. *Par.* 15. Sed propter nominis interpretationem hic ponitur. Transilientem, inquam, *in finem*, Deum qui omnium finis est. *Apo.* 1. Ego sum *α & ω*, principium & finis. Vel in Christum. Ad *Roman.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti.

Psalmus persuadet iuuandum & adhærendi Dn.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò horrantes se ad malum instruit, quòd soli Deo subiectus erit. Secundò increpat suadentes & impellentes ad malum, ibi, *Quousque irruitis?* Tertiò subiungit exhortationem & suipsius, & aliorum, ibi, *Verumtamen Deo subiecta.* In prima duo. Primò confitetur subiectionem animæ propriæ ipsi Deo quicquid suadeatur. Secundò assignat rationem multiplicem quare debeat ei subiici. *Ab ipso enim.* Dicit ergo: Hæc bona quæ præmisi, fecit mihi Deus, *nonne* ergo *Deo*, benefactori tanto, *subiecta erit anima mea?* Quicquid peruersi homines suadeatis. Quasi diceret: Ita est, & quia præter causas quæ tanguntur in litera sequenti, & quæ præcesserunt in Psalmio antecedenti, ipse mihi omnia subiecit. *Psal.* Omnia subiecisti sub pedibus eius. Anima enim iusti est illa mulier de qua *Apocal.* 12. dicitur, quod amicta erat sole, & luna sub pedibus eius, id est, omnia temporalia. *Genes.* 1. Replete terram, & subiicite eam. Item semetipsum homini subiecit. *Luc.* 2. Descendit cum illis, & venit cum illis. Debemus autem ei subiici tanquã creatura creatori, quia *Isa.* 45. Væ qui contradicit factori suo. *Deut.* 32. Nonne ipse est pater tuus, qui creauit, & fecit, & possedit te? Sicut materia suo artifici. *Ierem.* 18. Nonne sicut lutum in manu figuli, sic omnes vos in manu mea domus Israël? *Isa.* 63. Tu fictor noster, & opus manuum tuarum omnes nos. Sicut discipuli Magistro. *Matth.* 11. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. *Matth.* 23. Magister, scimus quia verax es. Sicut sponsa viro suo. 2. ad *Corinth.* 10. Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Sicut ancilla Domino suo. 1. *Reg.* 25. Famula tua sit in ancillam, & lauet pedes famulorum Domini sui. Debemus autem subiici propriam voluntatem abnegando. *Eccles.* 17. Fili, post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Sensum proprium abiiciendo. *Prou.* 3. Fili ne innitaris prudentiæ tuæ. Naturalem intellectum humiliando, maxime in fide sacramentorum. 2. ad *Corinth.* 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Quousque & quare debet anima subiici Deo.

Ab ipso enim. Hic subiungit rationem multiplicem: & dicuntur duo. Primò ratio quare subiicietur. Secundò conclusio, quia perseueranter, & nunquam mouebitur, ibi, *Non mouebitur.* In prima quatuor secundum rationem quadruplicem quam assignat. Prima est: quia filium dedit. Secunda: quia creauit. *Nam & ipse Deus meus.* Tertia: quia iustificauit. *Et saluator.* Quarta: quia saluauit iam in spe, vel adiuuit in bona operatione secũdum duplicem literam. *Susceptor meus.* Dicit ergo: Sic subiecta esse debet anima mea: & hoc iustum: *nam ab ipso*, Deo Patre, *saluator meus*, scilicet Filius, qui est illud salutare de quo *Gen. pen.* Salutare tuum expectabo Domine. Et *Luc.* 2. Viderunt oculi mei salutare tuum.

3. *Nam & ipse Deus meus*, per creationem. *Iudith.* 5. Deus cœlorum & creator aquarum, & dominus vniuersæ creaturæ.

Et saluator meus, per iustificationem & gratiæ suæ infusionem. Ad *Roman.* 8. Quos vocauit, hos & iustificauit.

Susceptor meus, ad gloriam in futuro. *Prouerb.* 29. Humilem spiritu suscipiet gloria. Vel sicut vult *Glossa*, *ab ipso saluator meus*, mea saluatio à peccato. *Matth.* 1. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. *Ipse Deus meus*, per cultum specialem. *Genes.* 28. Erit mihi Dominus in Deum. *Et saluator meus*, per redemptionem & mortem specialiter 1. *Pet.* 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti, &c. *Susceptor meus*, sicut prius, ad gloriam.

Vel secundum aliam literam: *Adiutor*, ad bonam operationem, & in laboribus huius mundi. *Eccl.* 51. Adiutor & protector factus es mihi. *Et* propter hoc, *non mouebor amplius* ab ipso, sicut in primis parentibus: vel sicut antequam pœniterem. *Eccles.* 11. Confide in Domino, & mane in loco tuo. *Eccles.* 10. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: & hoc ipso me sustinendo. *Ier.* 34. Inuocetur super domum sanctum Israël, & confirmem te. 1. *Pet. vlt.* Ipse confirmabit & solidabit te. *Psal.* Non dabis in æternum fluctuationem iusto.

4. *Quousque irruitis.* Hic secundum, increpatio post instructionem: & dicuntur duo. Primò arguit eorum nequitiam. Secundò pietatis simulationem, ibi, *Ore suo benedicebant.* In prima duo. Primò arguit. Secundò arguendos iustitia ostendit, ibi, *Cucurri in viri.* In prima duo. Primò de malitia in opere. Secundò in corde, *Pretium meum.* In prima tria. Primò arguitur eorum imperuositas, contra malos. Secundò crudelitas. Vel simpliciter secundum vnam literam. Secundò contra seipsos secundam aliam, *Interficitis.* Tertiò ostenditur qualitas peccati, ibi, *Tanquam paries inclinatus.* Dicit ergo: Sic immobilis stabo, & vos miseri aduersarij *quousque irruitis*, tanquam fluminis, vel vt feræ in hominem. In *Psal.* Supra, Irruerunt in me fortes. Sicut factum est *Act.* 7. in Protomartyre. Et impetum fecerunt vnanimiter in eum. Sed irruere possunt in hominem exteriorem, carnem scilicet, non in interiorem. *Iob* 9. Terra tradita est in manu impij. 2. ad *Corinth.* 4. Si is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. *Matth.* 10.

Nolite

Nolite timere eos qui occidunt corpus. Et ô miseri *interficitis innocentem*, secundum aliam literam, sicut Herodes & sui. *Matth.* 2. Ecce crudelitas. *Ierem.*6. Crudelis est & non misereb itur. Vel secundum nostram: Et sic *interficitis vos vniuersi*, saltem spiritualiter, mandatum Dei transgrediendo, iniquitatem amando. *Psal.* Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. 1. *Reg. vlt.* Saül interficit seipsum in monte Gelboë. Et *Matth.*27. Iudas abiit, & laqueo se suspendit. Et est tertia litera quæ sic habet: *Quousque apponitis onera grauia, & flagella super hominem? Matth.*22. Imponunt onera grauia & importabilia humeris hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Et *interficitis omnes vos*, vt vos sit ex parte suppositi. Quasi diceret: Omnes estis interfectores. *Ezechiel.* 22. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem. *Osee* 6. Fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium venientes de Sichem. *Tanquam parieti.* Hic qualitatē peccati. Quasi diceret: Irruitis in hominem, & tanquam *irruere tis pariet i inclinato*, ad cadendum parato, *& macerie*, quæ sine cæmento est, & adhuc, *depulse*, & propter hoc faciliori ad casum. Et differt: quia paries appellatur propriè domorum, & qui sit propriè de omni materia, maceria autem propriè hortorum & vinearum clausura, & de lapidibus sine cæmento coniunctis. *Isa.*25. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. *Isa.*5. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationem.

5. *Veruntamen.* Hic secundum, in quo arguit de peccato cordis. Quasi diceret: Sic interficitis, opere scilicet: *veruntamen cogitauerunt repellere pretium meum*, dicit Ecclesia, id est, Christum quo redempta sum tanquam pretio. 1. ad *Cor.*6. Empti estis pretio magno. Pretium inæstimabile quadruplex. Pretiosissima res sum, dicit Ecclesia, quæ inæstimabili pretio sum redempta. *Aug.* O homo appende te ex pretio ne vilescas. Vel animam meā, quæ fuit Christi sanguinis pretium. *Deut.*24. Eadem die reddes mercenario pretium laboris sui, animā scilicet tuā. Vel bona opera, quæ sūt pretiū quo emitur vita æterna. *Prou.vlt.* Considerauit agrū, & emit illū, pretio bonorum operum. *Eccl.*17. Eleemosyna viri quasi sacculus cum illo, ad emendum vitam æternam. *Matth.*6. Facite vobis sacculos qui non veterascent. Vel vitam æternam, quæ est pretium bonorum, de quo *Iob* 28. Nescit homo pretium eius, &c.

Quatuor res pretiosæ, Ecclesia, anima, opus bonum, vita æterna.

Cucurri in siti. Hic ostendit iustè increpandos. Quasi diceret: Sic cogitauerunt contra me: ego tamen *cucurri* ad eos liberandos, & mihi incorporandos: *in siti*, in ardore magno, & desiderio. Ad hoc enim monet me Paulus 1. ad *Corinth.*9. Sic currite vt comprehendatis. Sicut caput meum, de quo in *Psal.* Exultauit vt gigas ad currendam viam. Et sitiens illorum salutem, sicut & ipse *Ioan.*19. Sitit enim malus desiderio temporalium. *Ierem.*2. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et sicut bonus aliorū salutem, sicut hīc dicitur. *Matth.* 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Et vitam. *Psal.* Sitiuit anima mea ad Deum, &c.

Ore suebe nedicebant. Hic secundum, in quo arguit eos de pietatis simulatione. Dicit ergo: Sic cogitabant contra me absque meritis meis, & *ore suo benedicebant* exterius, *& corde suo maledicebant* interius, ecce simulatio, sicut scorpiones qui facie blandiuntur, & cauda pungunt. *Ezech.*2. Fili hominis cum scorpionibus habitas. *Prou.*1. Fili, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis, &c. *Prou.*28. Vir iniquus lactat amicum suum sermonibus, blandiendo: & ducit eum per viam non bonam, seducendo si potest.

Veruntamen Deo. Hic tertium, secundum diuisionem prius factam totius Psalmi. Postquam enim instruxit, & instructos increpauit, hīc admonitionem subiungit. Primò alloquens animam propriam. Secundò omnium congregationem, ibi, *Sperate in eo omnis congregatio populi.* In prima duo. Primò exhortatio animæ vt Deo sit semper subiecta. Secundò promissio respondentis animæ de perseuerantia in subiectione, ibi, *Non emigrabo.* In prima duo. Primò exhortatio. Secundò exhortationis probatio, quod ei est acquiescendum, ibi, *Quoniam ab ipso.* Dicit ergo: Sic impugnant mali, *veruntamen anima mea esto subiecta*, id est, in subiectione eius perseuera subiiciendo collum intellectus. *Eccles.*51. Collum vestrum subiicite sapientiæ, & capur affectus vestri, eius præceptis & consiliis acquiescendo. *Matth.* 11. Tollite iugum meum super vos, &c. Et humerum bonæ operationis. *Eccles.* 6. Subiice humerum tuum, & porta illum. Nec tantum Deo subiecta esto, sed omni creaturæ humanæ propter eum. 1. *Petr.* 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum. Ad *Ephes.*5. Subiecti inuicem in timore Dei, & maximè prælatis eius. Ad *Hebr.*13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Deo ergo subiecta esto, non alij pro peccato. *Eccles.*4. Non te subiicias omni homini pro peccato.

Quoniam ab ipso. Hic probatio, quòd debet subiici, à quo tantum recipit bonum. Et dicuntur duo. Primò collatio patientiæ in aduersis. Secundò probatio, quòd verè conferatur ab eo. *Quia ipse est Deus meus.* Dicit ergo: Sic subiiciaris, & debes: *quoniam ab ipso est patientia mea. Iob* 17. vbi litera est, Vbi est præstolatio mea, & patientia mea? Quis considerat, dicit Ecclesia, vbi est nunc præstolatio mea? Tu es Domine Deus meus.

Quia ipse est Deus meus. Hic probat, quòd verè dat patientiam per alia beneficia tria. Quia vocauit de infidelitate ad fidem, & hoc primum. Secundum: quia vocatum iustificauit. *Et Saluator.* Tertium: quia iustificatum adiuuit vt perueniat ad gloriam. *Adiutor.* Dicit ergo: Vere ab ipso habeo bonum patientiæ, *nam & ipse Deus meus* est, in vocando ad fidem: tunc enim quasi de nihilo me fecit. 2. ad *Cor.*1. Qui vocat ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret. *Et Saluator meus*, me post vocationem iustificando. *Isa.*45. Deus iustus & saluans non est præter me. *Adiutor meus*, ad gloriam perducendo per opera meritoria. *Exod.*2. Deus patris mei adiutor meus.

A Deo patientia tribuitur.

De iis tribus *Isa.*17. Oblita es Dei saluatoris tui, ecce primum & secundum: & fortis adiutoris tui, ecce tertium. Ad *Aoman.*7. Quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit,

uit, hos & magnificauit, in operibus bonis & meritoriis.

Non emigrabo. Hic secundum huius partis, in quo subiungitur quasi responsio animæ promittentis perseuerantiam: & dicuntur duo. Promissio primò. Secundò multiplex ratio quare promittit hoc securè. *In Deo saluare.* Dicit ergo: Sic inuito vt subiecta maneas, ô anima. Et respondet: *Non emigrabo*, à Dei subiectione sicut auis deserēs nidum suum. *Osee* 9. Ephraim sicut auis auolauit. Ego autem non sic: imò dicam illud, In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer?

8. *In Deo saluare meum.* Hic rationes sumit promissionis à bonis in futuro habendis primò. Secundò ab habitis in præsenti. *Deus auxilij mei.* Beneficia habenda duo tangit, liberationem à malo, hoc est salus: collationem pleni boni, hoc est gloria. Ait enim: Sic *non emigrabo*, nec debeo, quia in Deo est *saluare meum*, id est, ab eo expecto saluari ab omni miseria & culpa in futuro. *Ier.* 15. Saluabo te, & liberabo te: noli timere. *Luc.*1. Exultauit spiritus meus in Deo saluatari meo.

Et gloria mea, conferente mihi omne bonum. In *Psal.* suprà. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, &c. *Ierem.*9. In hoc glorietur qui gloriatur, scire, & nosse me. 2. *Corinth.* 10. Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Deus auxilij mei. Hic tangitur bonum in præsenti duplex, adiutorium de pugna, & spes de victoria. *Et spes.* Dicit ergo: Sic in futuro, & nūc ipse est: *Deus auxilij mei*, id est, à quo est auxilium mihi. *Osee* 13. Perditio tua ex te Israël, tantum ex me auxilium tuum. *Deut.*33. Ascensor coeli auxiliator tuus. *Et spes mea*, de victoria, *in Deo* est: quippe ex quo auxiliator est, nullus nocere poterit. *Iob* 17. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. *Ad Rom.*8. Si Deus pro nobis, quis contra nos?

9. *Sperate in eo omnis.* Hic secundum, in quo postquam monuit animam propriam alloquendo, subiungit exhortationem ad omnes generaliter: & dicuntur duo. Primò exhortatio. Secundò probatio, quòd acquiescendum, ibi, *Semel locutus est Deus.* In prima duo. Primò exhortatio de sperando in quo veraciter sperandum est. Secundò dehortatio, ne sperētur in quo non est sperandum, ibi, *Nolite sperare.* In prima duo. Primò exhortatio. Secundò necessitas exhortationis monstratur. *Veruntamen nihilum.* In prima exhortatio primo. Secundò remotio eius quod posset in contrarium mouere, ibi, *Dimidietas nihilum.* In prima duo. Primo admonitio de sperando in Deo. Secundò specificatio modi quomodo sperandum, ibi, *Effundite coram illo.* Dicit ergo: Sic monui animam meam vt Deo se subiiciat, & consentit. *Sed ô vos omnis* scilicet *congregatio populi, sperate in eo*, quia *Prou.*16. Qui sperat in Deo, beatus est. Maximè si congregatio, quia *Matth.* 18. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, paratus ad dandum quod petunt. Quandò ergo magis vbi fuerit maxima multitudo à Deo facta, secundum illud *Micheæ*2. Congregatione congregabo Ia-

cob, congregatione intellectus in fidei vnitatem, & affectus in vnam voluntatem, secundum illud *Act.*4. Erat multitudinis credentium cor vnum & anima vna. 1. *Mach.*3. Congregauit Iudas congregationem fidelium.

Effundite coram illo, cogitationes, & affectiones vestras, & per hoc mala. Nota enim, quòd quidam malè effundunt cor suum, cupidi in terram per cupiditatem. *Thren.*3. Effusum est in terra iecur meum. Gulosi in cibum per nimium ardorem in edendo. *Eccles* 37. Non te effundas super omnem escam: in multis enim escis infirmitas. Luxuriosi in mulierem per peccatorum adinuentionem. *Genes. penult.* Rubem primogenitus meus, effusus es sicut aqua, viliter, & totaliter: non crescas. *Ierem.* 50. Effusi estis sicut vituli super herbam, mugitis vt tauri post vaccam. *Male effusio.*

Sed effundite in confessione. *Thren.*2. Effunde sicut aquam cor tuum: sicut aquam, non sicut vinum, de quo remaner odor in vase: vel mel de quo remaner sapor: vel lac de quo remanet color. Effundite in oratione. *Psal.* Effundo in conspectu eius orationem meam. 1. *Reg.*1. Effudi in conspectu domini animam meam. Effundite in operibus misericordiæ. *Isa.*58. Si effuderis esurienti animam tuam, & animam esurientem repleueris. Nec timeatis, vt dicatis. Quid erit si sic speramus, & confidimus? Iterum in peccata recidemus. *Bona effusio.*

Deus adiutor noster, non ad horam, sed *in æternum. Matth. vlt.* Ego vobiscum sum, adiutor vester, vsque ad consummationem seculi.

Veruntamen vani filij hominum. Hic subiungitur necessitas exhortationis, quia sunt in peccatis, maximè in duobus. Amoris terrenorum, & confidentiæ in illis. Secundò dolositatis quæ causatur ex illo, ibi, *Mendaces filij hominum.* Dicit ergo: Sic monco vt semper speretis in Deo: & hoc necesse est, quia quicquid dicatur, *veruntamen filij hominum.* Vel sic ad immediatum: Deus adiutor noster in æternum: *veruntamen*, &c. Vel ad remotiora: Sic bonos affligunt mali, *veruntamen*, vos qui iniusti estis, dicite, *vani filij hominum*, primorum scilicet parentum Adam & Euæ, *vani* corde, & quantum ad cogitationem, quia nihil sciunt de Deo. *Sap.*13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Et quantum ad motiuam, quia diligunt vana. *Psal.* Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et quantum ad sermonem. *Psal.* Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Et quantum ad operationem. *Isa* 30. Ægyptus enim frustrà & vanè auxiliabitur. *Eccles.*1. dicitur tibi, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. 10.

Mendaces. Hic secundum, scilicet dolositatis peccatum. Et primò tangit dolositatis culpam. Secundò conuenientiam omnium in illa culpa, ibi, *De vanitate.*

Sic enim, Sic vani sunt, & etiam *filij hominum* vt prius, *mendaces* sunt *in statera*: non vt intendant alijs soluere: imò vt decipiant ad literam in statera ponderis, in alia ponderant cum vendunt, in alia cum emunt. *Osee* 12. Chanaan in manu eius statera dolosa. *Leuit.*19. Statera iusta æquusque sextarius. Item in statera discussionis Scripturarum, multum ponderantes *Multiplex statera.*

derantes quod pro se, alleuiantes quod contra se: cum dicatur *Eccles.*21. Verba sapientis statera ponderabuntur. In statera iudiciariæ potestatis: quid enim potestas iudiciaria, nisi quædam statera ei qui iudicat data, vt iudicet vni sicut alij. *Prou.*16. Statera dolosa abominabilis est apud Deum. Sed tandem veniet statera diuinæ æquitatis, quæ omnia ad iudicium reducet, de qua *Isa.*40. Cribrabit montes in statera. *Iob* 6. Vtinam appenderentur peccata mea, & calamitas quam patior, in statera. Sic filij hominum mendaces sunt in stateris, vt decipiant existentes *in idipsum*, hoc est, vnum, non cuiuslibet rei, sed *de vanitate*, hoc est, in hac miseria vnum sunt, & ad inuicem colligati, quamuis per diuersa vitia sint diuisi, sicut vulpes Samsonis, quæ facies diuersas habentes, caudas habebant ad inuicem colligatas. *Iudic.* 15. *Daniel.vlt.* Congregati sunt Babylonij quasi vir vnus. *Osee* 13. Colligata est iniquitas Ephraim.

11. *Nolite sperare.* Monuit ad sperandum in quo sperandum est, hic dehortatur à sperando in eo in quo sperandum non est. Et primò ne sperent in peccatis. Secundò quod nec in diuitiis. *Et rapinas,* Dicit ergo: Sic monui, vt in Deo omnes speretis, & etiam nolite sperare in iniquitate fictionis hypocrisis, sicut hypocritæ faciunt, qui per suam dissimulationem aliquid semper sperant acquirere. *Abac.* 3. Speranit in figmento fictor eius. Vel iniustæ acquisitionis, sicut vsurarij & rapaces. *Eccles.*31. Beatus vir qui non sperat in pecuniæ thesauris.

Et rapinas. Hic quod non confidant in diuitiis: & dicuntur duo. Primò, quòd ipsas non rapiant, tanquam confidentes in illis. Secundò, quòd habitas ex iusto non diligant. *Diuitiæ.* Dicit ergo: Nolite sperare in peccatis, de diuitiis. *Rapinas,* id est, res raptas, *nolite concupiscere*; ne sitis de illis de quibus *Amos* 3. Thesaurizantes iniquitatem, & rapinam in cordibus suis. *Prouerb.*24. Ne æmuleris viros impios: rapinas meditabitur mens eorum. Et ne nobis accidat tandem quod dicitur *Isa.* 32. Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? Et quid de bene acquisitis?

Diuitiæ si affluant, bene acquisitæ, *nolite cor apponere,* eas inordinatè diligendo, quia 1. ad *Timoth.* 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum & in tentationem diaboli. Quasi diceret: Habere non damno, sed affectum ponere in illis, hoc reprobo. *Iob* 36. Deus potentes non abiecit, cum ipse sit potens: ergo nec diuites eam ipse sit diues. *Luc.* 19. Non abiecit Zachæum, quia diues, sed intrans eius domum, salutem attulit, sicut ibi dicitur. *Prouerb.* 13. Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ.

12. *Semel loquutus est Deus.* Hic secundum, in quo ostendit, quòd acquiescendum exhortationi: vltio nolentium acquiescere, & remuneratio acquiescentium certissimè cognita: vnde tanguntur tria. Primò diuinæ voluntatis ordinatio æterna & perfecta. Secundò ordinatæ cognitio quantum ad hoc spectat, ibi, *Duo hæc audiui.* Tertiò explanario, ibi, *Quia tu reddes.* Dicit ergo: Sic sperate in Domino, non in iniquitate, vel diuitiis, quia semel locutus est Deus, id est, perfectè ordinauit ab æterno. Sed ordinatio hæc loquutio appellatur: quia in verbo facta est æterno, quod vnicum est. *Ioan.*1. In principio erat verbum, in quo rerum completissime est dispositum. *Iob* 33. Semel loquitur Deus, & idipsum non repetit.

Duo hæc audiui, auditu interioti intellexi, *quia potestas Dei est,* ad puniendum sperantes in peccatis & diuitiis. *Iob* 36. Potestas & terror apud eum est, qui fecit concordiam in sublimibus suis. *Apocal.* 12. Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei, & potestas Christi eius. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna. *Et tibi Domine misericordia,* simul cum potestate, imò ipse est misericordia. Supra in *Psal.* Deus meus misericordia mea. *Luc.*6. Estote misericordes sicut & pater vester, &c. Potestatem dicit habere Deum contra illos, qui dicunt se habere plenitudinem potestatis. Ille solum habet, qui nullum suprà se habet *Eccles.*5. Excelso excelsior est alius, & super hos eminentiores sunt alij, & insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Qui nec misericordiam habent in pauperes. *Amos* 6. Bibentes vinum in phialis, & vnguento optimo deliberi non compatiebantur super contritione Ioseph.

Et hoc nunc dixi, & explano: *Quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua,* bonis ex misericordia, malis ex potestate & iustitia. *Iob* 34. Opus hominis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet ei. *Prouerb.*24. Reddet homini iuxta opera sua. *Ierem.* 50. Iuxta omnia quæ fecit, faciet ei.

Sed aduerte, quòd ista mensuratio in comparatione vnius puncti ad alium est: quia qui plus peccauit alio, plus punitur & semper citra condignum. Sed in bonis semper suprà. *Luc.*6. Mensuram bonam & confertam & coagitatam dabunt in sinum vestrum. Bonam, quia secundum meritá: confertam, &c. quia supra merita: cuius mensuræ participes faciat nos potens & misericors, qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN LXII. PSALMVM.

Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumææ. 1.

DEus Deus meus. Hic est Psalmus duodecimus in secundâ parte totius libri, sexagesimus secundus in toto libro. Præponitur autem titulus aperiens Psalmi materiam & intentionem; qui talis est: *Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumæ.* Et tangit quod habetur 1. *Reg.*23. quòd Dauid fugiens Saul, habitauit in deserto Mahon: quia tamen Psalmum ibi non legitur cecinisse, & si forte cecinerit, ad spiritualem intelligentiam recurrendum est. Est enim vox Christi per Dauid designati, sicut frequenter dictum est: vel Ecclesiæ conuersantis in deserto Idumææ, in mundo scilicet qui desertum appellari potest propter multitudinem reptilium, peccatorum scilicet in ipso conuersantium. *Psal.* Illic reptilia quorum

Argumentum Psalmi, quomodo cœnobialem in deserto sit in huius sæculi.

rum non est numerus. Et desertum Idumææ, id est, sanguineæ, quia ipsa peccata sanguis appellantur. *Osee* 4. Et sanguis sanguinem tetigit. Vnde hic exprimit formam boni viatoris, & rectè conuersantis inter malos mundi, & sicut in Psalmo præcedenti formam expressit transilientis omnia, & soli Deo se subiicientis, sic hic formam exprimit viatoris boni, & per desertum mundi peregrinantis. *Iob* 21. Interrogate quemlibet de viatoribus, per desertum Idumææ transeuntis, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis. *Thren.* 1. rursus de tali viatore? O vos omnes qui transitis per viam, vt sic in vtraque perfectus sit homo, in contemplatiua scilicet & actiua, & transiliendo discat quid postmodum viator agere debeat.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes secundum *Glossam.* Primò ostendit appetitum quem habet in deserto perueniendi ad Deum. Secundò describit statum & bonorum & malorum qui sunt in mundo, ibi, *Si memor fui.* In prima duo. Primò ostendit appetitum & feruorem desiderij quem habet ad Deum. Secundò petit desiderij augmentationem, ibi, *Sicut adipe.* In prima dicuntur duo. Primò petit. Secundò allicit ad dandum quod petitum est. *Quoniam melior.* In prima quatuor. Primò quando fuerit in eo præcipuè illud desiderium. Secundò quantum sit illud desiderium, ibi, *Sitiuit anima mea.* Tertiò locum describit in quo, ibi, *In via deserta.* Quartò finem desiderij, ibi, *Sicut in terra.*

Dicit ergo: *Deus* per beneficium creationis, *Deus* per beneficium recreationis, sed *meus* per beneficium expectatæ glorificationis: sic exponitur illud *Matth.* 22. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Dominum creatione, Deum recreatione, sed tuum glorificatione.

Ad te vigilo de luce. Quid magnum dicit hîc? Vigilare de die non est magnum, sed si de nocte, hoc aliquid magnum esset. Resp. Lux non accipitur hîc pro die artificiali, qui pars est naturalis, sed pro toto tempore isto, in quo tanquam in luce sine die operandum. In alia autem vita nox erit, in qua iam non erit tempus operandi, sed quiescendi ab omni opere. *Eccles.*9. Quicquid potest manus tua instanter operare, &c. *Ioan.*9. Me oportet operari donec dies est, venit nox in qua nemo poterit operari.

Vigilantium vsus & vtilitas.

Vel secundum aliam literam, *Vigilo ad te diluculo,* non ad potandum, sicut multi faciunt. *Isa.* 5. Væ qui surgitis ad ebrietatem sectandam, ad potandum vsque ad vesperam. Non ad decipiendum homines, vel malum cogitandum. *Mich.* 2. Manè primò surgit homicida, interficit egenum & pauperem. Sed ad orandum te, & laudandum. *Ad Col.*3. Orationi instate, & vigilantes in ea. *Eccles.*39. Iustus cor suum tradidit ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum. *Isa.*26. Mane in præcordiis meis vigilabo ad te. Qui sic vigilat & orat, incorporationem Dei datum cuitat. *Iob* 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Ipsum Deum, si dormit, sibi euigilat. *Iob* 8. Si diluculò surrexeris, & Omnipotentem deprecatus fueris, statim euigilabit ad te. Carnem reprimi ne lasciuiat. *Eccles.* 31. Vigilia honestatis tabefaciet carnes. Deum inuenit. *Prou.*8. Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Propter hoc dicitur *Prou.* 8. Beatus qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei.

Sitiuit in te anima mea. Hic secundum, in quo ostendit quantum sit desiderium: quia tantum est vt totus desideret. Et primò exprimit desiderium mentis. Secundò etiam carnis. *Quam multipliciter.* Dicit ergo: Tali hora vigilans ad te, deprecor te. Nunquid tepidè, & sola mente? Non: imò *sitiuit,* tendens *in te anima mea. Sap.*10. Sitierunt & inuocauerunt te, id est, inuocando sitim habuerunt veniendi ad te. *Psal.* Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Sed si sitit Deum, signum est, quòd gustauerit aliquid de eius dulcedine. *Eccles.* 24. Qui bibunt me, adhuc sitient. Bonum est sitire, quando fons viuacissimus & optimus præparatus est, & inuitat etiam ad potandum aquas proprias. *Isa.* 55. Omnes sitientes venite ad aquas, dicit fons vitæ. *Ioan.*7. Stabat autem IESVS & dicebat: Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Primò aquas de fonte eruditionis. *Prou.*16. Fons vitæ eruditio possidentis. Et aquas de fonte casti timoris. *Prou.*14. Timor Domini fons vitæ. Et 13. Lex sapientis, scilicet quâ se ligat sapiens, fons vitæ.

Quam multipliciter. Quasi diceret: Non tantum sitiuit anima mea, imo *caro mea* etiam *quam multipliciter,* id est, valdè multipliciter sitit & desiderat. Nec mirum si caro sitiat tendens in Deum, quæ sicut alibi dicitur, in Deum exultat. Alibi in *Psal.* Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Dicitur autem sitire multipliciter, quia quantò caro in pluribus affligitur & deficit, tantò ardentius ad Deum venire sitit. Suum autem sitire & quasi orare Deum, est ipsam carnem voluntarie & lætanter affligere. *Gilbertus:* Caro voluntarijs afflicta disciplinis, diuinam sententiam ad propitiationem flectere nititur. Ipsa enim propter Deum supplicia, quædam ad eum supplicationes sunt; voluptatis repressio, quædam est vocalis expressio. Referri etiam potest sitis & desiderium mentis ad solam animæ: sitis verò carnis ad solam corporis. Vel primum ad obtinendum spiritualia, secundum ad obtinendum corporalia: vtraque enim à Deo sunt petenda.

In terra deserta. Hic tertium, in quo describit locum in quo orat, vt maior orantis virtus ostendatur, & excellitas orationis: quia in mundo quem describit. Primò à contemptu bonorum. Secundò à causa contemptus duplici. Primo, quia non est in eo *Seculi duæ incommoda.* via illicens. *Ioan.* Secundò, quia nec aqua refrigerans ab ardore viciorum. *Et inaquosa.* Dicit ergo. Sic oro & desidero, & in mane & vbi *es in terra deserta,* in mundo à sanctis derelicto & contemptu tanquam deser-

tum infructuosum. *Ierem.* 4. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili. *Osee* 8. Culmen non est in eis stans, gramen non faciet farinam. Bene derelicto à sanctis, quia non est homo in mundo. Omnes sunt tanquam sylvestres feræ, ratione non vtentes. *Ierem.* 8. Intuitus sum, & non erat homo, actiuus bonus: & omne volatile recessit, contemplatiuus, in via non ducente ad Dominum, sed magis deuiante. *Isa.* 33. Dissipatæ sunt viæ, cessauit transiens per semitam. *Ierem.* 2. Terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis. Et sine illa via maximè, quæ dicit de seipsa. *Ioan.* 13. Ego sum via, veritas, & vita.

Et iraquosa, sine aqua gratiæ aquam viciorum refrigerante, quæ es. 2. *Reg.* 1. Montes Gelboë, nec ros nec pluuia veniant super vos. *Num.* 21. Deest panis, & non sunt aquæ.

Sic in sancto. Hic tertium, in quo ostendit ad quid sic sitit. Quasi diceret: Sic sitio in deserto, feruore desiderij videndi te, & apparui tibi *in sancto* proposito. Sic *Exod.* 3. Moyses apparuit Domino in deserto, & Dominus ei. Et hoc, *vt viderem* tandem aperta visione quæ est per speciem, *virtutem tuam, & gloriam tuam*, Christum scilicet qui est virtus tua, & gloria tua, quia sapientia tua. 1. ad *Cor.* 1. Prædicamus Dei virtutem, & Dei sapientiam. Et *Prou.* 10. Gloria patris, filius sapiens. Multò ergo filius qui est sapientia.

Et nota, quòd desertum malum est, in quo est verè horror vitiorum. *Deut.* 32. In loco horroris & vastæ solitudinis. Periculum leonum, superborum pauperes opprimentium. *Eccles.* 13. Venatio leonis onager in eremo. Latronum, corporalia rapientium. *Luc.* 10. Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, per desertum ad literam, & incidit in latrones. Et serpentum venenum infundentium, dæmonum scilicet. *Deuter.* 8. Ductor noster fuit in solitudine vasta atque horribili, in qua fuit serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas. Serpens adurens flatu, quando per ambitionem sursum erigit. Scorpio facie blandiens, cauda pungens, cum ad luxuriam pertrahit. Sed dipsas qui cum pungit, sitire facit, cum auaritiam suggerit. Vastitas tanta non potest coli. *Num.* 21. Addaxisti nos in locum istum pessimum, qui seri non potest. Speluncæ dolositatum, & latebræ. *Iob* 30. In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ. Sed desertum bonum est crux Christi, claustrum, & cœlum, de quibus.

4. *Quoniam melior est misericordia.* Hic secundum, in quo allicit primò commendando. Secundò promittendo. *Labia mea laudabunt te*, &c. Dicit ergo: Hæc facio, vt videam virtutem & gloriam, & hoc mihi præstabis, bene scio, *quoniam misericordia tua*, effectus misericordiæ tuæ, scilicet gratia & gloria. *Psal.* Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Super vitas, humanas quantumcumque prosperas, & longæuas, quibus nihil melius putant homines. *Iacob* 4. Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens. *Et super vitas*, actiuam scilicet & contemplatiuam, significatas per Rachel & Liam. *Genes.* 30. & Martham & Mariam. *Luc.* 10. Vel *super vitas* quatuor figuratas per quatuor facies ostensas *Ezech.* 1. Facies hominis, vita coniugatorum: facies leonis qui habitat in desertis, vita eremitarum: facies bouis qui terram colit, vita Prælatorum: facies aquilæ, vita claustralium per contemplationem sursum volantium. *Quadruplex vita significata quatuor animalibus.*

Labia mea. Hic allicit promittendo: & promittit duo. Laudem verborum primò. Secundò operum. *Sic benedicam te.* Dicit ergo: Sic desidero: quod si impleueris, *labia mea laudabunt*, à te aperta ad hoc, quia per me non possem. Supra in *Psal.* Domine labia mea aperies, &c. *Osee vlt.* Aufer omnem iniquitatem, & accipe bonum reddemus vitulos labiorum nostrorum.

Sic benedicam te. Ecce secundum. Quasi diceret: Labiis laudabo, *sic*, & *benedicam te in vita mea*, mihi à te data. Vel sic vt sit causale: *Melior est misericordia tua*, &c. *Sic*, id est, ideò *benedicam*, &c. Vel labia laudabunt, quod datum est ex misericordia tua, *sic*, etiam, id est, ex dono misericordiæ tuæ, *benedicam te in vita mea.* Si enim vita blasphemaret, laus labiorum parum valeret. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatorum. Et 51. Laudabit vsque ad mortem anima mea Dominum, & vita mea. *Psal.* Laudabo Dominum in vita mea. *Matth.* 5. Sic luceant opera vestra coram hominibus, &c. 5.

Et leuabo manus meas, in oratione & supplicatione pro bonis impetrandis. *Thren.* 3. Leuemus corda nostra cum manibus. 1. *Tim.* 1. Leuantes manus puras cum oratione. Ille autem bene leuat, qui bona opera operatur, & libenter orat. *Exod.* 17. Quando Moyses leuabat manus, Iosuë vincebat, & vincebatur Amalec: quando verò dimittebat, fiebat è contrario. Et nota, quòd manus debet extendi ad pauperem per compassionem. *Marc.* 3. Extende manum tuam. Aperiri per largitatem. *Prouerb. vlt.* Manum suam aperuit inopi. Et leuari per rectam intentionem, vt totum fiat ad Dei honorem. Hoc est quod additur, *In nomine.* 1. ad *Corinth.* 14. Omnia in gloriam Dei facite.

Sicut adipe. Hic secundum totius primæ partis Psalmi, in quo postquam [illegible] desiderij feruorem, petit feruoris [illegible] tionem: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò allicit ad dandum petitum, ibi, *& labiis exultationis.* Dicit ergo: Sic dico, quòd leuabo manus ad petendum, & hoc petam vt anima mea repleatur, aliquantulum enim iam sentit, *sicut adipe & pinguedine*, id est, iis quæ per adipem & pinguedinem designantur, quæ antiquitus multum placebant Deo. In adipe interna delectatio, in pinguedine fortitudo ad bene operandum. Macilenta enim animalia debilia sunt. Adeps etiam est pinguedo magis interna, pinguedo magis extrinseca. 6.

Hic

Hic autem duo diligit Deus multum. Spiritualem lætitiam. *Eccles.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad *Corinth.* 9. Hilarem datorem diligit Deus. Et fortitudinem ad bonum, de qua *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Propter hoc dicebat Dauid: Fortitudinem meam, pinguedinem scilicet meam, ad te custodiam: quia vis illam. *Leuit.* 3. Adipem vituli qui operit vitalia, & pinguedinem adolebit Domino. Hoc impletur in bonis sacerdotibus. *Ierem.* 31. Animas sacerdotum inebriabo pinguedine hac, vt toti sint pinguedo. *Eccles.* 47. Surrexit Nathan Propheta quasi adeps separatus à carne.

Et labiis exultationis. Hic allicit promittendo. Quasi diceret: Sic imple animam meam, *& os meum laudabit te*, non alium: & hoc *labiis*, non quibuscumque, sed *exultationis*: quippe *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Et dicit: *Labiis exultationis*: quia in labiis notatur aliquandò timoris magnitudo. *Abac.* 3. A voce contremuerunt labia mea. Discretio. *Psal.* Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Simulatio. *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat. Lætitiæ magnitudo sicut hic, & alibi in *Psal.* Eructabunt labia mea Hymnum. Et alibi, Exultabunt labia mea cum cantauero tibi.

7. *Statu bonorum & malorum in hoc sæculo.* *Sic memor fui.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua postquam monstrauit affectum quem haber ad Deum, describit statum bonorum in deserto huius mundi simul & malorum. Et primò describit statum. Secundò præmium sequens in futuro ex hoc statu, ibi, *Rex verò lætabitur.* In prima duo. Primò statum bonorum. Secundò malorum. *Ipsi verò.* In prima duo. Primò memoria Dei in prosperitate. Secundò in aduersitate, ibi, *Et in velamento.* In prima duo. Primò memoria Dei in prosperitate. Secundò causa illius memoriæ, ibi, *Quia fuisti adiutor.* Item in prima duo. Primò memoria in quiete. Secundò in actione. *In matutinis.* Dicit ergo: Sic labiis exultationis laudabo. *Sic*, quia *fui memor*: & hoc, *super stratum meum*, stans, id est, quiescens in mea prosperitate, quando solent aliorum homines obliuisci. *Genes.* 41. Succedentibus prosperis pincerna oblitus est interpretis sui. Ephraim enim & Manasses fratres sunt. *Deuteron.* 6. Cum dederit tibi Dominus ciuitates has magnas, obliuiscaris Domini Dei tui. Vilescit enim acceptum beneficium. *Phil.* Nihil carius quàm beneficium cum petimus, nihil vilius cum accipimus. Quæ vel quid faciat obliuionem acceptorum, cupiditas accipiendorum.

Et nota, quòd est stratum mensa refectionis. *Luc.* 22. Ostendet cœnaculum grande stratum, & illuc parate nobis. Super hoc debemus Dei memorari ad seruiendum ei, non ad luxuriandum. 2. ad *Corinth.* 4. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliud faciris, omnia ad honorem Dei facite. Et est stratum lectus ægritudinis. *Psal.* Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Super hoc debemus memores esse Dei, nos humiliando & orando, sicut Ezechias *Isa.* 38. & obtinuit quindenos annos ad corrigendum vitam. Et est stratum quietis & prosperitatis temporalis. De hoc hic. Super hoc memores esse debemus gratias referendo sicut Ioseph, qui in prosperitate semper melioratus est *Genes.* 41. & 42. & deinceps, non sicut Salomon qui inde conuersus est ad amorem mulierum, & vlterius in idololatriam 3. *Reg.* 11. Et est etiam stratum conscientiæ interioris, de quo *Isa.* 28. Coangustatum est stratum, &c. Super hoc debemus esse memores, veniam deprecando, peccata deflendo, sicut ille qui dicebat: Lauabo per singulas noctes, &c.

In matutinis. Quasi diceret: Ad opera surgendum est ad literam. *Matth.* 20. Exiit primo mane conducere, &c. *Cant.* 7. Mane surgamus ad vineas. Vel *in matutinis*, id est, in operibus bonis in luce gratiæ factis: mala enim de nocte fiunt absente luce gratiæ. *Ioan.* 3. Qui male agit, odit lucem. Ad *Ephes.* 5. Quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est dicere.

Quia fuisti. Ecce secundum, ratio scilicet & causa. Quasi diceret: Si in quiete cogito de te, & in operatione, hoc non est à me: *quia fuisti adiutor meus*, ad hoc promouens me. *Eccles.* 51. Adiutor & protector factus es mihi. 8.

Et in velamento alarum tuarum. Hic describit statum bonorum in aduersitate, & primò ostendit statum. Secundò addit causam. *Me suscepit.* In prima duo, quæ faciunt iusti in aduersitate, in Deo protectore gaudent, hoc tangit primò. Ductori inseparabiliter adhærent, hoc secundò. *Adhæsit anima.* Dicit ergo: Sic in prosperitate me habeo. Sed si occurrat aduersitas, quid erit? *Exultabo*, & hoc non in me, sed *in velamento alarum tuarum*, tanquam pullus sub alis gallinæ protectus à miluo, scilicet à diabolo. *August.* Nos sumus pulli sub alis gallinæ: sed illi crescentes alis matris non indigent, sed nos quanto magis crescimus, tanto magis gallina indigemus. Patui ergo præsumptuosi qui ad alas non currunt. *Matth.* 23. Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? *Deuteronom.* 32. Expandit alas suas, & assumpsit eos. Ergo quanto maior es, tanto plus fuge ad alas: ibi abscondere humiliando te, & latendo quantum est in te. *Ecclesiast.* 3. Quanto maior es, humilia te in omnibus, sub isto velamento. Notandum enim, quòd est velamen defensionis à tribulatione iræ Dei, sicut hic dicitur. Et ab æstu & feruore concupiscentiæ. *Ecclesiast.* 14. Satuit filios suos sub tegmine illius, & protegentur à feruore verecundiæ. Et 1. ad *Corinth.* 11. Non decet mulierem non velatam orare: ne ostentans speciem suam, alios moueat ad peccatum. In eodem, Mulier veler caput suum propter Angelos, Clericos. Cæcitatis quæ est super oculos ludæorum, vt nullam intelligant veritatem. 2. ad *Corinth.* 3. Vsque in hodiernum diem velamen positum est super oculos eorum, in lectione Veteris Testamenti. Malitiæ. 1. *Pet.* 1. Habentes velamen malitiæ libertatem Scripturæ, sub qua velatur profunditas veritatis. *Luc.* 9. Et ignorabant verbum illud: quoniam velatum erat ante eos, vt non sentirent illud. Gratiæ, caro Christi sub qua latet gratia *Status bonorum in aduersis.* *Duplex velamen.*

tia sacramentalis. Ad *Hebr.* 9. Initiavit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id est, per carnem suam. Gloriæ, quæ velatur sub speculo & ænigmate donec reueletur. Ad *Hebr.* 6. Habemus fortissimum solatium qui confugimus ad tenendum propositam spem, quam sicut anchoram firmam & tutam habemus, incedentem vsque ad interiora velaminis.

9. *Adhæsit.* Quasi diceret: Non solum gaudeo de protectione, sed etiam *adhæsit anima mea*, fortiter & inseparabiliter, *post te*, vt sequar te, nolens præire te, ne fortè audiam quod audiuit Petrus *Matth.* 16. Vade post me Sathana. *Cant.* 5. Trahe me post te. Alia litera habet: *Agglutinata est anima mea*: in quo vehemens adhæsio monstratur. *Ierem.* 14. Sicut adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi omnem domum Israël. 1. *Reg.* 18. Conglutinata est anima Ionathæ, animæ Dauid. De sic conglutinatis intelligitur illud 1. ad *Corinth.* 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

Me suscepit. Ecce secundum. Quasi diceret ei qui quæreret, vnde potuisti protegi, & adhærere? Non meis viribus, vel mea fortitudine: *sed quia suscepit me dextera tua*, aliis protegendo. *Psal.* Suscepit in pace animam meam, ab his qui appropinquant mihi.

10. *Ipsi vero in vanum.* Hic tangit statum malorum, & primò tanguntur tria. Machinatio contra bonos. Cupiditas. *Introibunt vsque.* Et dolositas. Per primum impugnant vitam bonorum, per secundum substantiam, per tertium vtrumque, quod est ibi, *Partes vulpium*, quamuis quantum ad secundum & tertium sit lectura duplex. Dicit ergo: Taliter me protegis, & tibi adhæreo, à malis recedens. *Ipsi vero*, cum pondere legendum, *quæsierunt* enim *animam meam*, vitam scilicet meam. Supra in *Psal.* Fortes quæsierunt animam meam. Et alibi, Accipere animam meam consiliari sunt. Sed hoc *in vanum*, ex quo tibi adhæreo, quicquid infligant. *Iob* 2. Tu commouisti me aduersus eum frustra. *Prou.* 5. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum.

Status malorum & odium in bonos.

Introibunt. Hic tangitur illorum cupiditas: & dicuntur duo. Primò cupiditas. Secundò pœna ex cupiditate sequens. *Tradentur.* Ait ergo: Sic quærunt animam, & etiam *introibunt* affectu, & desiderio vehementi, *in inferiora terræ*, id est, vsque in infimam terrenitatem: quod verum fuit specialiter de Iudæis, qui ne terram amitterent, occiderunt Christum. *Ioan.* 1. Ne forte veniant Romani, & tollant locum nostrum & gentem. Sic omnes cupidi. *Eccles.* 10. Proiecit in vita sua interiora sua. *Psal.* Conglutinatus est in terra venter noster. Et propter hoc *tradentur in manus*, scilicet in potestatem persequutoris, Iudæi in manus Titi & Vespasiani. *Matth.* 23. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Et hoc iustum, quia *Matth.* 26. Omnis qui gladio percutit, gladio interibit. Et cupidi propter congregata frequentius occiduntur. Vel sic: *Introibunt in inferiora terræ*, in infernum, dicit *Glossa*. Et est argumentum quod infernus sit in terrâ. *Ezech.* 31. Omnes traditi sunt ad mortem in terram vltimam.

11. *Tradentur in manus gladij*, sententiæ diuini iudicij, de quo *Iob* 19. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum est gladius.

Partes vulpium. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic quærent animam meam perdere, sic rapere substantiam, & ipsi *erunt partes vulpium*, seipsos dolosis coniungentes, & sic iam vulpes existentes. *Ezech.* 13. Quasi vulpes in desertis prophetæ tui, Israël. *Thren. vlt.* Obtenebrati sunt oculi vestri propter montem Sion, quia disparuit, vulpes ambulauerunt in eo, scilicet fraudulenti & dolosi prælati. Vulpes etiam dicuntur dæmones, quia furantur alienam foueam: nec faciunt sibi foueam sed taxi defœdando eam. Sic ipsi animas peccati fœtore sibi acquirunt, & Christum abiiciunt. *Luc.* 9. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Terra rubra respergunt ne cognoscantur. Sic diabolus transfigurat se in Angelum lucis vt bonus credatur. 2. ad *Corinth.* 10. Sathanas transfigurat se, &c. Gallinis insidiatur, illis maximè quæ fouent pullos. Sic diabolus prælatis, quorum est fouere subditos. 3. *Reg. vlt.* Non pugnabitis contra quempiam maiorem aut minorem nisi contra Regem Israël. 1. *Reg. vlt.* Totum pondus prælij versum est in Saiil. Hæretici etiam vulpes dicuntur. *Cantic.* 2. Capite nobis vulpes parvulas. Et tyranni. *Matth.* 13. Dicite vulpi illi, &c.

Damnum collatio cu vulpibus.

12. *Præmia vtriusque.*

Rex vero lætabitur. Hic secundum, in quo descripto statu bonorum & malorum quantum ad meritum, subiungit descriptionem quantum ad præmium. Et primò tangit præmium bonorum. Secundò malorum, ibi, *Quia obstructum est.* In prima duo. Primò præmium capitis, scilicet Christi. Secundò corporis. *Laudabuntur.* Dicit ergo: Sic boni sperabunt, & inseparabiliter adhærebunt. *Rex verò*, eorum, supple, Christus scilicet, de quo *Prouerb.* 21. Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit, vertet illud. *Ierem.* 23. Regnabit Rex, & sapiens erit. *Apoc.* 19. Habens in vestimente, & in femore scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. *Laudabitur in Deo*, Patre. *Isa.* 35. Lætitia super caput eorum, Christum scilicet. Vel *Rex* existens in Deo Patre vnum per diuinitatem cum illo, *lætabitur. Ioan.* 10. Ego & Pater vnum sumus.

Lætabuntur. Quasi diceret: Non tantum Rex præmiabitur, & caput bonorum, imò *laudabuntur* etiam omnes *qui iurant in eo*, non in idolo, vel in Deo somniato à capite suo. *Deuter.* 6. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen illius iurabis. *Matth.* 5. Reddas Domino iuramenta tua.

Sed contra *Matth.* 5. Sit sermo vester: Est, est, non, non: quod amplius est, à malo est. *Iac.* 3. Ante omnia fratres mei nolite iurare. Respond. quòd Dauid hic non præcipit iuramentum, sed magis innuit, si iurare oportet, in quo sit iurandum. Est enim iuramentum prohibitum quod fit sine causa, vel ex causa iniusta, permissum quod fit ex causa.

Posset etiam dici sicut vult *Glossa*, quòd non præcipitur sacramentum vel iuramentum, sed commendatur in Deo firmiter stabiliri. Vnde sensus est: *Laudabuntur omnes qui iurant*, firmiter statuisse in eo se perseueraturos, & ei seruituros:

ujturos: & ob hoc erit laus in membris, lætitia in capite consummata.

Quia obstructum est, vt iam non obloquatur amplius, *os loquentium iniqua*, Iudæorum, Paganorum, Hæreticorum, & falsorum Christianorum. *Psal.* Omnis iniquitas oppilabit os suum. 1. *Reg.* 3. Impij in tenebris conticescent. *Sap.* 3. Non habebunt spem, nec in die agnitionis alloquutionem.

IN LXIII. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid.*

2. EXaudi Deus. Hic est Psalmus decimus tertius in secunda parte libri, secunda scilicet quinquagena: cum enim in præcedenti Psalmo magister instruxerit viatorem per desertum Idumææ, id est, per mundum incedentem, qualiter ei sit conuersandum, hic instruit cum quanta patientia sustinendum quod infertur à malis, proponens in exemplum patientiam Christi patientis, Iudæorum persequentium frustrationem, vt sic faciendo bona & sustinendo constanter mala, veniat randem ad finem me Christum, & ob hoc nihil amplius in titulo ponitur nisi hoc: *In finem, Psalmus Dauid.* Quod est: Hic Psalmus dirigens nos *in finem*, id est, Christum, quia docet non deficere in tribulationibus, sed orare, & aduersitates irridere, *est Dauid* materialis vt auctoris, spiritualis vt loquentis & dantis exemplum suis.

Psalmus docet malos patienter ferendos exemplo Dauid & Christi.

Duo ergo dicuntur, sicut dicit *Glossa*. Primò quidem orat Christus in agonia Passionis positus, vt nos doceat similiter in passionibus orare. Secundò subsannat aduersarios & irridet, vt nos doceat non curare, ibi, *Sagittæ parvulorum.* In prima duo. Primò oratio pro sua liberatione ab aduersariis. Secundò aduersariorum descriptio, ibi, *Quia exacuerunt.* In prima duo. Primò orat. Secundò prouocat ad dandum quod petit, ibi, *Protexisti me.* Secundum autem lecturam duplicem dupliciter diuiditur Psalmus. Secundum primam, primò orat vt exaudiatur. Secundò specificat in quo velit exaudiri. *A timore inimici.*

Dicit ergo: O *Deus, exaudi orationem meam*, ad te factam *dum tribulor.* Alia litera: tunc enim potissime clamandum. *Isa.* 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis. *Osee* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Sicut *Ionas* in 2. Dum anxiaretur in me anima mea, recordatus sum Domini. Et in hoc exaudi.

Eripe animam meam, non à morte, sed *à timore inimici*, vt ipsum non timeam, sed tantum te. Sed quomodo hoc? Nonne scriptum est *Prou.* 28. Fugit impius, nemine persequente, iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit? *Ierem.* 21. Non timebis cum venerit æstus tribulationis & ardentis aduersitatis. Resp. Hic dicit non vt eripiatur à timore in quo iam sit, sed vt in habita securitate conseruetur. Quod enim non timet, à Deo vult conseruari, quia sicut dicit *Gregor.* Bonum cito amittitur, quod à largiente non conseruatur.

Alio modo, & secundum aliam literam legitur: & dicuntur duo. Primò petit exaltationem sui. Secundò ereptionem. *Cum deprecor, à timore.* Ait enim: *Exaudi Deus orationem meam*, pro mea exaltatione & glorificatione ad te factam: *& eripe animam meam*, non à timore mortis, quia hanc omnis anima timet naturaliter, etsi ab ea eleuata aliquando virtute, propter bona consequentia desideretur, sicut in Paulo qui dicebat ad *Phil.* 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo: sed *à timore inimici*, qui potest corpus affligere. *Iob* 9. Terra tradita est in manus impij: non anima. *Matth.* 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, postea autem non habent quid faciant. Et hoc, *cum deprecor*, id est, in ipsa deprecatione, vt impleas illud *Isa. penult.* Adhuc illis clamantibus, ego exaudiam.

Vel referendo ad membra, *Cum deprecor*, id est, cum desero peccatum: tunc enim valet precatio. *Eccles.* 35. Deprecatio pro peccato, est recedere ab iniustitia. Vel dum deprecor ei, quod precari consueui. Dicebam quondam illud *Prou.* 30. Affer, affer, affer ventri concupiscentias suas, cupiditati delicias: modò precor, aufer vtrumque dicens illud *Eccles.* 18. Aufer à me ventris concupiscentias, & hoc contra primum. Et illud *Prou.* 25. Aufer rubiginem de argento, non congregando, sed dispergendo: rubiginatur enim congregatum, clarificatur distributum.

Protexisti me. Hic secundum, in quo prouocat ad dandum quæ petiit. Primò beneficia recepta quæ recolit: & dicuntur duo. Primò, quòd eum liberauerit à mala cogitantibus. Secundò, quòd à mala facientibus, ibi, *A multitudine.* Dicit ergo: Sic exaudi, & eripe, & certus sum, quòd sic erit: quia *protexisti me. Isa.* 49. Sapientia proteget te in sempiternum. Et 2. Protector est omnium exquirentium se in veritate. Et hoc, *à conuentu malignantium* in corde Iudæorum. *Isa.* 4. Iniqui sunt coetus vestri. Est enim conuentus malignantium, scilicet corde, sicut hîc dicitur. Vanitati studentium in sermone, de quo in *Psal.* Non sedi cum concilio vanitatis, &c. Peruersorum in operatione. *Eccles.* 10. Exhonorauit Dominus conuentus malorum. Et est conuentus bonorum concordium in charitate, de quo *Isa. vlt.* Conuentum facite omnes qui diligitis eam, scilicet Ierusalem. Et coniunctorum ad defensionem Ecclesiæ. 1. *Mach.* 3. Congregatus est conuentus, & erant parati in prælium. Et est conuentus indifferens conuenientium ad tractanda quæcumque negotia. 1. *Mach.* 13. Nulli ex proprio liceat congregare conuentum in regione sine ipso. Et *Iacob* 3. Si quis introierit in conuentu vestro habens annulum: & maximè ad causas terminandas. *Act.* 19. Si causam habet aduersus aliquem, conuentus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent inuicem.

A multitudine. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic protexisti à conuentu malignantium, *& à multitudine* etiam *operantium*, non tantum cogitantium, vel volentium, *iniquitatem*: fabri enim sunt peccatorum. *Eccles.* 21. Attende tibi à pestifero. Fabricatur enim contra te malum. Ad *Phil.* 3. Videte canes, videte malos operarios.

Quia exacuerunt. Hic secundum totius primæ

partis Psalmi, in quo præmissa oratione persuasoria ab inimicis liberetur, subiungitur inimicorum descriptio à malitia & machinatione contra Christum. Et primò describuntur ab aperta impugnatione. Secundò ab occulta machinatione. *Intenderunt arcum.* Dicit ergo: Sic rogo vt liberes ab inimicorum timore, *qui*, vel, *quia exacuerunt contra me.* Vel sic continua, sicut vult *Glossa*, Protexisti à malignantibus, & operantibus iniquitatem. Sed qui sunt malignantes & operantes iniquitatem? *Qui exacuerunt linguas suas*, contra me adulando vt me subuerterent. *Matth.* 22. Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Illudendo, vt me in iracundiam deiicerent. *Matth.*26. Porphetiza nobis, quis est qui te percussit? Blasphemando, vt me per impatientiam de via deducerent. *Matth.* 27. Si Filius Dei est, descendat de cruce, & credemus ei. Et hoc, *vt gladium. Psal.* Lingua eorum gladius acutus. Bene gladius dicitur eorum lingua, qui vitam occidere potuit. Lingua enim Iudæi Christum occiderunt, etsi non manu. Ad quod respiciens *Marcus*, dicit ipsum hora tertia crucifixum.

Machinatio malorũ contra Ch. illã.

Intenderunt arcum. Hîc agitur diffusiùs de machinatione occulta: & tanguntur tria. Primò machinatio. Secundò finis, ibi, *Vt sagittent.* Tertiò modus, ibi, *Subitò.* Dicit ergo: In aperto: & etiam *intenderunt arcum*, id est, machinationem occultam, & ex improuiso ferientem, sicut arcus. *Ierem.*9. Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij. *Arcum*, inquam, *rem amaram.* Occulta enim eorum machinatio fuit, vt per proprium discipulum traderetur: quòd fuit amarum valdè. Propter hoc dicit eis per *Ieremiam* in 2. Quomodo conuersa es mihi in amaritudinem vinea aliena? *Deuter.*32. Fel draconum vinum eorum, & venenium aspidum insanabile.

Vt sagittem in occulto immaculatum. Ecce finis propter quem intenditur arcus, vt immaculatus, Christus scilicet, & designatus per agnum sine macula. *Exod.*12. *Isa.*53. & 1.*Petr.*2. Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. *Ierem.*9. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum loquuta est.

5. *Subitò sagittabunt.* Hîc tangitur modus exequendi quod machinatum fuerat: & tanguntur duo, quæ pertinent ad partes principales, qualiter scilicet per seipsos. Secundò qualiter per alios, scilicet per falsos testes, ibi, *Scrutati sunt iniquitates.* In prima quatuor. Primò, quòd improuisè. Secundò, quòd audacter. *Et non timebunt.* Tertiò, quòd obstinatè. *Firmauerunt.* Quartò, quòd fraudulèter, ibi, *Narrauerunt vt absconderent.* Dicit ergo: Sic machinabuntur, *& subito sagittabunt.* Loquitur Christus de se tanquam de alio. *Sagittabunt* accusationibus quasi ex improuiso, tanquam nesciat respondere. *Thren.*3. Posuit me, populus scilicet Iudæorum, quasi signum ad sagittam. Hi fuerunt significati per sagittarios, de quibus 1. *Machab.*9 Fundibularij, & sagittarij præibant exercitum Bachidis. Mala sagitta, malum verbum: lingua mala, malus arcus, à qua est emissa. Propter quod dicitur *Ecclesiast.* 28. Beatus vir qui tectus est à lingua nequam. Sed in Psalmo dicitur alibi: Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Et non timebunt. Ecce quam audacter. *Psal.* Non es timor Dei ante oculos eorum.

Firmauerunt sibi. Ecce tertium. Quasi diceret: Non timebunt: & tanquam obstinati, *firmauerunt sibi*, in corde scilicet, *sermonem nequam:* vt ipsum constanter accusarent, & occidi procurarent. *Prouerb.*26. Quando submiserit vocem suam, ne credas ei: septem nequitiæ sunt in corde eius, confirmatæ: vt non valeret, vel ipsius immaculata innocentia, vel quam plurima exhibita illis beneficia, vel excusatio à iudice facta.

Narrauerunt vt absconderent. Hîc quartum, scilicet quam fraudulenter: & dicuntur duo. Primò deliberatio abscondendi malum. Secundò falsa æstimatio, quod bene sit absconditum. *Dixerunt.* Dicit ergo: Sic obstinati fuerunt, *& etiam vt absconderent laqueos*, hoc est, deceptiones, & verba quibus impugnarent. *Prouerb.*1. Abscondamus tendiculas contrà insontem frustrà. *Psal.* In via hac qua ambulabam, &c. *Ierem.*5. Inuenti sunt in populo meo viri impij, abscondentes laqueos & pedicas ad rapiendos viros.

6. *Dixerunt in corde suo*, vel certè sese mutuò excitando: *Quis videbit eos?* Quasi dicerent: Nullus, si fuerit à proprio discipulo traditus, à iudice condemnatus. *Daniel.*18. Et nemo nos videt, nec Deus. *Psal.* Dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. *Iob* 23. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat. Sed *Isa.*29. Væ qui profundi estis corde, vt absconditis à Domino consilium. De vtroque *Ecclesiast.* 24. Quis me videt? Tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me. Et nemo circumstat me, quem vereor? Delictorum meorum non recordabitur Altissimus.

7. *Scrutati sunt iniquitates.* Hîc secundum, in quo ostenditur quomodo machinati sunt per alios: & dicuntur tria. Primò falsorum testium suppositio. Secundò frustratio supponentium ab intentione sua. *Defecerunt.* Tertiò ratio defectus illorum, ibi, *Accedet homo*, &c. secundum magis propriam lecturam. Dicit ergo: Sic in se cogitauerunt, & etiam *scrutati sunt*, id est, inquisierunt à falsis testibus suppositis, *iniquitates.* In quo notandum, quòd scrutatur & inquirit diabolus vt subuertat. 1. *Petr.*5. Aduersarius vester diabolus circuit quærens quem deuoret. *Abdias.* Quomodo scrutati sunt dæmones Esau, peccatorem scilicet, inuestigauerunt abscondita eius? vsque ad terminum emiserunt te. Et homo aliquandò, vt intelligat veritatem. *Ioan.* 5. Scrutamini scripturas. Et in *Psal.* Beati qui scrutantur testimonia eius. Aliquandò vt curiositatem impleat. *Prou.* 25. Perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Aliquando vt bona rapiat aliorum. *Psal.* Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius. Aliquandò vt ipsi personæ noceat, sicut Saül Dauid. 1. *Reg.*23. Perscrutator eum in cunctis millibus Iuda. vt hîc. Et scrutator Deus Ecclesiam. *Sophon.*1. Scrutabor Ierusalem in lucernis. Et ipsam religionem. *Amos* 9. Si absconditi fuerint

Perscrutatio diuerso fine.

rint in vertice Carmeli, in altum perfectionis & religionis, inde scrutans auferam eos. Sed maximè Prælatos. *Isa.* 22. Scrutans virum, id est, Prælatum, & magnificus super montes, super Prælatos superiores. Scrutatur autem peccata secundum illud *Iob* 9. Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris. Vsque ad interiora desideria. *Ierem.*17. Ego Dominus scrutans corda, & probans renes. Imò vsque ad idipsa cogitata. 1. ad *Cor.*2. Spiritus omnia scrutatur, etiam secreta Dei.

Defecerunt. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic scrutati sunt, sed *defecerunt scrutinio*, id est, in scrutinio suo: ipsi, dico, *scrutantes.* Vel sic: *Scrutantis scrutinio*, id est, diligenter & sollicitè perscrutantes, si quid inuenire possent contra Christum, *defecerunt*, nihil omnino inueniendo in quo possent eum accusare. *Gen.* 39. Sodomitæ non poterant ostium inuenire: Deus enim destruit sapientiam sapientium, & prudentiam, &c.

Quot hodie deficiunt in scrutiniis electionũ, non bene suam conscientiã perscrutantes, cum tamen dictum sit *Thren.* 3. Scrutemur vias nostras, quæramus, & reuertamur ad Dominũ, &c.

Accedit homo ad cor altum. Hîc tertium, in quo tangitur ratio defectus in scrutinio secundum vnam lecturam scilicet. Duplex natura in Christo: vna passionibus exposita, scilicet humana: alia exaltans expositam, & exaltata, scilicet diuina. Primò tangitur humanæ expositio ipsi morti. Secundò diuinæ exaltatio, vel ipsius humanæ per diuinã. *Et exaltabitur.* Dicit ergo: Sic scrutabuntur contra Christum, & hoc frustrà, *quia accedet* homo, Christus *& cor altum* erit ei. Accedet, inquam, ad Passionem. Et hoc ex alto corde, id est, ex profundo & altissimo consilio suo. Nullus enim coëgit eum vt moreretur, sed ipse accessit voluntarius. *Isa.*53. Oblatus est quia ipse voluit. *Ioan.*10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me. Obiecit enim illis hominem, sed virtute diuinitatis euasit. Et hoc est quod subdit: *Exaltabitur Deus*, id est, virtus diuinitatis seipsum homine susscitabit, & glorificabit, ex quibus eius exaltatio relinquitur. *Isa.*52. Ecce puer meus exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Hoc fuit *Genes.* 22. vbi oblato ariete Isaac euasit. 1. *Reg.*10. vbi Michol statuam Dauid persequentibus exposuit, ipse verò Dauid euasit. Hæc duo tangit Paulus ad *Eph.*2. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed formam serui accipiens, exinaniuit semetipsum. Vel sic secundum lecturam aliam: Ita illi frustrabuntur, & deficient, sed *accedet homo* fidelis aliquis vtens ratione, *ad cor altum*, ad scrutandum, & inquirendum alta de Deo: vel, *& cor altũ*, habebit, supple: *exaltabitur Deus*, in homine rationabiliter inquirẽte secreta Dei. *Prou.*8. Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Nec est contrarium quod dicitur *Prou.* 25. Perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nec illud *Prouerb.*17. Qui exaltat ostium, quærit ruinam. Hîc etiam intelligenda sunt de homine brutali & carnali, qui nec dignus est nomine hominis. *Exod.*19. Bestia quæ tetigerit montem, lapidabitur.

Irridentur Christi persecutores.

Sagitta parvulorum. Hîc est secunda pars Psalmi, scilicet persequutorum sic frustratorum irrisio: & tanguntur duo. Primò illorum irrisio. Secundò ad cumulum irrisionis, consequens aliorum ædificatio, & fructus, ibi, *Conturbati sunt.* In prima duo. Primò irridendo tangitur eorum frustratio in opere. Secundò in sermone. *Et infirmatæ sunt.* Dicit ergo: Sic persequuntur, & tam ãstutè: sed *plagæ eorum*, quas Christo intulerunt, *factæ sunt sagittæ*, id est, à sagitta. Græcismus est. *Parvulorum*, id est non plus profecerunt plagando Christum, quam parvulus sagittando. Et bene parvulis comparantur, quia in veritate sensu valde parvuli extiterunt: contra illud 1. ad *Corinth.* 13. Nolite parvuli effici sensibus. Parvuli etiam sermone, de imis & infimis tantum scientes loqui. 2. ad *Corinth.*13. Cum essem parvulus, Iudæus scilicet, loquebar vt parvulus, &c. Parvuli etiam virtute: quia nullam habebant. Inuidia pleni, quæ exterminat omne bonum, & parvulum facit. *Iob* 5. Parvulum occidit inuidia. Et sagittæ eorum vt parvulorum, quia non perforauerunt nisi Christi vestem, carnem scilicet quæ vestis est animæ. Non tetigerunt militem. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me.

9. *Et infirmatæ sunt.* Ecce quasi nõ tantum opere nihil profecerunt, verum etiam *linguæ eorum infirmatæ sunt*, id est, sermones eorum casſi fuerunt: & hoc, *contra eos*, in malo scilicet eorum. *Psal.* Ipsi infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret. Nonne contra eos lingua eorum infirmata est, quando scitum est per mundum vniuersum, quòd ipsi custodes corruperunt, & suggesserunt vt dicerent, quia ipsis dormientibus sublatum est corpus eius, vt dicitur *Matth. vltimo.*

Multiplex fructus ex irrito conatu Iudæorũ.

Conturbati sunt omnes. Hîc secundum, in quo ostenditur ædificatio & fructus aliorum consequens ex illorum frustratione: & dicuntur septem. Primò bona conturbatio. Secundò timoris incussio. *Et timuit.* Tertiò promulgatio operum Dei, ibi, *Et annunciauerunt.* Quartò promotio ipsorum ad intelligentiam ferretorum, ibi, *Et fecit.* Quintò lætitia & exultatio pro manifestatione veritatis, ibi, *Lætabitur iustus.* Sextò bonorum certa expectatio, ibi, *Et sperabit.* Septimò magnificatio ipsorum sic lætantium. *Et laudabuntur.*

Dicit ergo: Sic confusi erunt. Sed quid inde bonis accidit? *Conturbati sunt*, bona conturbatione, *omnes qui viderunt eos*, sic confusos, oculo rationis: multi enim viderunt fortè oculo corporali qui non audierunt. *Isa.* 21. Horrui ne audirem, turbatus sum vt viderem. *Seneca.* Bonum est fugienda aspicere in alieno malo. *Cant.6.* Anima mea conturbauit me propter quadrigas, id est, Euangelistas: Aminadab, spontanei, id est, Christi, qui annuntiauerunt Iudæorum confusionem in vniuerso mundo.

Notandum enim, quòd est turbatio doloris, de qua hîc, & alibi in *Psal.* Conturbata est anima mea, oculus meus, & venter meus. Timotis. *Matthæi.* Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. &c. & admirationis, de quo *Luc.* 2. Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, &c.

Et

10. Et post turbationem, *timuit omnis homo*, sapiens vti ratione: tunc enim est homo, & hoc, omnis incipiens sapiens sapere. *Eccles.* 1. Initium sapientiæ timor Domini. Et in 15. Qui timet Deum, faciet bona. Nunc dicit, Facit iam.

Et annuntiauerunt. Quasi diceret: Sic timore Domini concussi, *annuntiauerunt*, aliis prædicando, *opera Dei.* Supra in *Psal.* Opera eius annuntiat firmamentum, firmitas scilicet conuersorum. *Act.* 4. Non possumus quod audiuimus & vidimus non loqui. Seruus qui abscondit talentum Domini sui, grauiter est punitus *Matth.* 25. *Psal.* Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuū dixi.

Et facta eius. Quasi diceret: Sic annuntiauerunt, & ex hac annuntiatione profecerunt, quia *intellexerunt opera Dei*, quare homo factus est, natus, passus, &c. qui priùs simpliciter credebant, & aliis prædicabant. *Isa.* 7. Nisi credideritis, non intelligetis. *Eccles.* 15. Impleuit eos Dominus spiritu sapientiæ & intellectus. Quamuis enim in Spiritus sancti missione repleti fuerint Spiritus sancti dono septemplici, de quo *Isa.* 11. Super eum spiritus sapientiæ & intellectus, &c. tamen ipsum prædicationis exercitium in multis eos magis intelligentes reddit.

11. *Lætabitur iustus.* Ecce quintum. Quasi diceret: Si intellexerunt, & etiam *iustus*, audiens confusionem Iudæorum, *lætabitur*, non in seipso, vel in aliquo temporali commodo, sed *in Domino. Zachar.* 10. Lætabitur cor eorum quasi à vino, & filij eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino. Videbunt enim multos conuerti. *Isa.* 9. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe: sicut exultant victores capta præda. Et 51. Lætitia sempiterna super capita eorum. Et 61. Oleum gaudij pro luctu.

Et sperabit in eo, Deo scilicet, & est bonum sextum: & hoc quando mali damnabuntur. Videns nunc omnia quæ prædixit Christus impleri, firmatur in fide, & exultans tota spe, non confunditur. Ad *Roman.* 5. Spes non confundit. Et 12. Spe gaudentes, in tribulationibus patientes. Et tandem in futuro damnatis malis,

Laudabuntur omnes recti corde. Hoc est, diligentes Dominum. *Cantic.* 1. Recti diligunt te. Et hi, *laudabuntur. Prouerb. ultim.* Laudent eam in portis opera eius. 2. ad *Corinth.* 4. Tunc laus erit vnicuique à Deo. Illa laus de qua *Matth.* 25. Euge serue bone & fidelis, quia suprà pauca fuisti fidelis, suprà multa te constituam: intra in gaudium Domini tui: ad quod gaudium nos perducat, &c.

IN LXIV. PSALMVM

1. *In finem, Psalmus Dauid. Canticum Aggæi, Ieremiæ, vel Ezechielis. De verbo peregrinationis, vel de populo transmigrationis cum inciperent proficisci.*

2. TE decet Hymnus. Hic Psalmus decimus quartus secundæ partis, secundæ scilicet quinquagenæ. Cum enim in Psalmo præcedenti monuerit viatorem ad patientiam, exemplo capitis sui Christi, de cuius actum est Passione, hic subiungit efficacem consolationem viatoris in labore suo, & roborat in ipso patientiam, agens de reditu à præsenti miseria & labore, ad gloriam cœlestis patriæ: qui figuratus fuit in reditu filiorum Israël, ad terram propriam, ad montem Sion, & in Ierusalem, de Babylonica captiuitate. Et hoc exprimitur satis in titulo, qui talis est: *In finem, Psalmus Dauid. Canticum Aggei, Ieremiæ, vel Ezechielis. De verbo peregrinationis, vel de populo transmigrationis cum inciperent proficisci.* Tangit enim in hoc titulo, & figurantem captiuitatem, scilicet captiuitatem Iudæorum factam, & reuersionem post septuaginta annos, sicut prædixerat *Ierem.* 30. in Ierusalem, & ipse Ezechiel cum captiuatus, & Aggæus cum illis reuertens: quæ omnia habentur 4. *Reg. vlt.* & 2. *Paral. vlt. Ierem.* 39. &c.

Argumentum Psalmi, salutare iustos spe reditus in cœlestem Ierusalem, ad literam reditus à captiuitate Babylonica.

Magis autem intendit de reuersione spirituali, & significata per illam, & secundum hoc sensus tituli talis est: Hic *Psalmus Dauid*, id est, à Dauid factus, *dirigens non in finem*, in vitam scilicet æternam ad quam facti sumus: *Canticum*, id est, lætitiæ & exultatio habita, *de verbo peregrinationis*, id est, de peregrinatione humani generis per verbum diaboli inobedientiam suggerentis facta. Peregrinationis, inquam, quasi terminatæ in bonis. Vel Canticum *de populo transmigrationis reuertente*, scilicet, tendente ad Deum, vnde transmigrauerat. Boni enim sunt transmigratores & peregrini, secundum illud Iacob *Genes.* 46. Dies peregrinationis meæ centum triginta anni pauci & mali. Et *Iob* 28. Lapidem caliginis, & vmbram mortis, duros scilicet & obcæcatos peccatores: diuidit torrens, id est, verbum Dei: à populo peregrinante, à bonis scilicet. Dicit enim *Augustin.* Nullum maius signum est prædestinationis, quam audire libenter verbum Dei. Quod, inquam, Canticum *& Ieremiæ, & Aggæi, vel Ezechielis.* Isti enim scribentes de literali reuersione, scripserunt & cantauerunt etiam de spirituali.

Tres Prophetæ tria genera iustorum significant.

Vel per istos tres tangit tria genera hominum reuertentium ad patriam, ad quos pertinet. Contemplatiuos, qui per Ieremiam, qui excelsus interpretatur, designantur: qui tam excelsi sunt, vt dicere possint, Nostra conuersatio in cœlis est. Ad *Phil.* 3. Et æternorum spe iam lætificatos, qui per Aggæum, qui festiuus interpretatur. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes. Isti sunt in quibus impletur illud *Psal.* Reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi quod consequens est ad contemplationem. Et roboratos in bona operatione per Ezechielem, qui interpretatur, Roborauit me Dominus: quod iterum relinquitur ex gaudio scilicet spei certæ, & spirituali cordis exultatione, secundum illud *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem.

Canticum, inquam, habitum *cum inciperent proficisci de Babylonia*, de confusione peccati & mali, de qua *Eccles.* 4. Est confusio adducens ignominiā. Hoc autem fit per charitatem, sicut dicit *Glossa.* Incipit enim exire de Babylonia, & tendere in Ierusalem tanquam ciuis eius, qui incipit amare. Hinc est quod Paulus charitatem viam appellat. 1. ad *Corinth.* 13. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Hinc est quod clamat *Zachar.* in secundo, O, o, o, fugite de medio Babylonis.

Diuisio Psalmi de reditu & reditus auctore.

Psalmus autem diuiditur secundum *Glossam* in duas partes. Primò agit de reditu, prædicando ipsum, & precando quod impleatur. Secundò de laudibus & virtute eius per quem fit reditus, vt à redeuntibus honoretur, ibi, *Spes omnium*, secundum *Glossam*: vel, ibi, *Exaudi nos Deus.* In prima duo. Primò dignum laude affirmat. Secundò orat, ibi, *Exaudi Deus orationem.* In prima duo dicit, vbi dignè laudabitur, quia in Patria. Secundò quo modo ibi laudabitur, quia in corpore, & in anima, ibi, *Reddetur tibi.*

Dicit ergo tanquam rediens de Babylonia spirituali, & spirans ad Ierusalem: *O Deus* qui omnia scis, & potes, *te*, non alium, *decet hymnus*, sicut *Dan.* 3. Conuersi canebant hymnum;

Laudatur Deus in Ecclesia cœlesti & militante quæ sit dicitur, multa de tacite.

& benedicebant Dominum. 1. *Mach.* 4. In hymnis & confessionibus benedicebant Dominum. Ad *Coloss.* 3. Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus cantantes, & psallentes Deo in cordibus vestris. Sed vbi? *In Sion*, in patria scilicet cœlesti, quæ Sion dicitur, id est, specula, quia inde Deus omnia quæcumque hic inferius fiunt, speculatur. *Eccles.* 23. Ecce oculi Domini in omni loco contemplantur bonos & malos.

Hæc est illa Sion de qua *Psal.* Quis dabit ex Sion salutare Israël? Et infrà in alio, virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. Et vere ibi laudandus, quia sine omni culpa: & scriptum est *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Propter quod dicitur in *Psal.* Lauda Dominum Deum tuum Sion.

Vel Sion potest appellari Ecclesia militans, in qua nunc solum meritoriè laudari potest. *Psal.* Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Quasi diceret: Nullo. Sed in Sion, id est, in Ecclesia possumus, quæ Sion appellatur. *Isa.* 32. Dixit Dominus cuius est igniculus in Sion, & caminus in Ierusalem.

Et dicitur Sion, id est, specula, quia de Ecclesia gloriam Dei valdè remotam speculamur. 2. ad *Corinth.* 3. Nos verò gloriam Dei reuelata facie speculantes, &c. Insultus hostium prædemus. *Isa.* 21. Super speculam Domini ego sum, stans iugiter totis noctibus. Quia, venientem amicum præuidemus. *Baruc.* 5. Exurge Ierusalem; & sta in excelso, & circumspice ad Orientem, & vide gloriam tibi à Domino venientem.

Speculum etiam, quia in ea homo potest videre immunditias suas, & macullas, respiciendo viram bonorum. *Iob* 33. Respice homines, & dices: Peccaui, & vere deliqui. *Ezech.* 43. Fili hominis ostende domui Israël templum, & confundantur ab iniquitatibus suis.

Et tibi reddetur votum. Plena laus cordis, & corporis; *in Ierusalem*, in patria cœlesti: pro vtriusque glorificatione. *Isa.* 19. Vota vouerunt Domino, & soluent: tunc enim implebitur illud, Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. *Isa.* 30. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis.

3. *Exaudi Deus orationem meam.* Hic secundum primæ partis, in quo orat, & dicuntur duo. Primò oratio sine petitio vt exaudiatur. Secundò ratio vnde detur ei confidentia impetrandi, & excitatiua ad orandum, ibi, *Ad te omnis caro.* Dicit ergo: Sic debes laudari in patria, & vt ad hoc perueniam, ô Deus, *exaudi Deus orationem meam* petentem non temporalia, sed æternam fœlicitatem. *Matth.* 7. Omnis qui petit, accipit.

Ad te omnis caro. Hic secundum, & tangitur ratio multiplex mouens ad petendum, & confidentiam præstans. Prima est vniuersalis potestas Dei. Secunda, confessa iniquitas propria, ibi, *Verba iniquorum.* Tertia, Dei benignitas. *Et impietatibus.* Quarta, præmij quantitas, ibi, *Beatum quem elegisti.* Dicit ergo. Sic rogo, *Dei potest.* nec mirum, quia spero, quòd *omnis caro*, non tantum animæ, ad te veniet, id est, coram te ad iudicium. 2. ad *Corinth.* 5. Omnes astabimus ante tribunal Christi; vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Et est argumentum expressum de resurrectione. *Iob* 19. Rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea, &c. 1. ad *Corinth.* 15. Omnes quidem resurgemus. Et infrà, Si Christus resurrexit, & nos resurgemus.

Vel *omnis caro*, id est, de omni gente, & sexu, & conditione, *ad te veniet* aliquis, vt te & fruatur; & lætificetur. *Isa.* 46. de hoc, Videbit omnis caro salutare Dei. *Gal.* 3. Vbi non est masculus nec fœmina, Gentilis & Iudæus, Barbarus, & Scytha. Et bene dicitur: *Caro veniet ad te*, non lapis: duri enim non saluabuntur, sed carnei. *Eccl.* 3. Cor durum malè habebit in nouissimis. Propter hoc promittit. *Ezech.* 11. Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.

4. *Verba iniquorum.* Hic secundum. Quasi diceret: non tantum me compellit tanta tua potentia, nec tantum præstat fiduciam: imò & hoc, quia, *verba iniquorum*, dæmonum, primis parentibus per serpentem suadentium, vel verba iniquorum, ipsorum parentum se excusantium, *præualuerunt super nos*, inducere miseriam & culpam. *Ierem.* 28. Seduxerunt te, & præualuerunt aduersum te.

Peccatum Angeli & Adæ ingressum mortis.

Notandum enim, quòd diabolus peccauit in Deum, quando voluit deicere hominem, & ipsum subiicere, qui Dei Filius erat. 14. *Isa.* Ascendam in cœlum, super astra cœli, homines scilicet innocentes, & fonte gratiæ illustratos, exaltabo solium meum. In proximum, in ipsum hominem quem occidit. *Sap.* 4. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et in seipsum, quia qui diligit iniquitatem, odit animam suam, viram scilicet suam. Homo iterum peccauit in Deum, appetendo æqualem scientiam, ad minus in mulierē. *Gen.* 3. Eritis sicut Dei, scientes bonum & malum. In proximum, quia totam posteritatem corrupit. *Ierem.* 31. Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Et in seipsum. *Genes.* 3. Maledicta terra in opere tuo. Patres etiam hic possunt dici antecessores, qui filios induxerunt per iniqua verba in errorem.

1. ad

1. ad *Corinth.* 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

Et impietatibus. Hîc tertium. Quasi diceret: Sic me mouet propria miseria, & vniuersalis iniquitas, *& iniquitatibus nostris*, scio quod *propitiaberis*: vnde monet me tua pietas, prompta ad ignoscendum. *Psal.* Propter nomen tuum Domine propitiabis peccato meo, &c. Ad hoc positus es à Patre. Ad *Rom.* 3. Quem posuit Dominus propitiatorem. Vnde significabatur per propitiatorium. *Exod.* 26. 1. *Pet.* 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

§. Præmij magnitudo.

Beatus quem elegisti. Hîc est quarta ratio orandi & petendi vt perueniat in Sion, scilicet præmij quantitas, vel petiti: quia illuc perueniens, ad hoc vocatus, erit beatus. Duo ergo dicuntur. Primò vocat ad hoc, & electi beatitudo. Secundò probatio, quòd verè beatus. Dicit ergo: Sic rogo vt illuc etiam me transferas, quia *beatus est*, iam spe, *quem elegisti*, de massa totius generis humani: *& assumpsisti*, in fortem tuam, & portionem. Electio respitit terminum à quo: assumptio terminum ad quem. Notandum enim, quòd Deus elegit prædestinando. Ad *Ephes.* 1. Elegit nos ante mundi constitutionem. Hoc non fuit nisi prædestinando, & ad fidem vocando. *Ioan.* 15. Ego elegi vos de mundo. Et rursum: Non vos me elegistis, &c. Gratiam conferendo. Ad *Rom.* 8. Quos vocauit, hos & iustificauit. *Ioan.* 6. Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est. Examinando & probando. *Isa.* 44. Elegi te in camino paupertatis. Priuilegia dando, sicut Ioannem Euangelistam. *Isa.* 42. Ecce puer meus quem elegi: ponam spiritum meum super eum. *Psal.* Exaltaui electum de plebe mea. Præ omnibus aliis & singulariter sublimando Virginem, matrem ipsam faciendo, & de ea carnem assumendo. Ecclesia de ea, Elegit eam Deus & prælegit eam. Sibi vniendo in vnitate personæ, sicut elegit hominem assumptum, de quo etiam intelligi potest quod hîc dicitur. Et *Cantic.* 6. Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus.

Multiplex Dei electio.

Habitabit. Hîc probatio, quòd verè beatus sit: & dicuntur duo. Primò ratio quare beatus. Secundò petitionis inculcatio, vt ei concedatur tantum bonum, ibi, *Exaudi nos Deus.* In prima duo secundum duo quæ tacta sunt. Primò cohabitatio ipsi Deo. Secundò bonorum cumulatio, ibi, *Replebimur.* Dicit ergo: Beatus est electus & assumptus, quia *habitabit*, non mouendus, nec eiiciendus vlteriùs: *in atriis tuis*, cœlestis Ierusalem. Ista sunt atria, de quibus alibi in *Psal.* Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Et alibi, Stantes erant pedes nostri in atriis tui Ierusalem. Habitabunt autem: quia diuersis secundum merita diuersa diuersæ mansiones erunt. *Ioan.* 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Et hoc verè fuit factum. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine.

Bona cœlestis Ierusalē & domus Dei, id est, Ecclesia, Christi corpus, deipara.

Replebimur in bonis. Ecce secundum, repletio de bonis illius domus: & dicuntur duo. Primò repletio de bonis illis. Secundò bonorum specificatio. *Sanctum est templum tuum.* Dicit ergo: Sic beatus, quia habitabit in domo, &c. & etiam nos qui illuc perueniemus, *replebimur in bonis domus tuæ*, Ierusalem scilicet cœlestis. *Psal.* Qui replet in bonis desiderium tuum. Replebimur vsque ad summum, vt super fundamentum omni bono. *Matth.* 25. Intra in gaudium Domini tui. Hæc est domus de qua *Baruch.* 3. O Israël, quam magna est domus Domini, & ingens domus professionis eius!

Potest etiam legi de domo secunda, scilicet præsenti Ecclesia, & adhuc militanti. Quasi diceret: Beatus quem elegisti & assumpsisti in vnitatem personæ, quia per eum *replebimur in bonis domus tuæ*, militantis Ecclesiæ, scilicet bonis gratiæ. *Ioan.* 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. Et post: Nos omnes de plenitudine eius accipimus, gratiam pro gratia. Hæc domus de qua *Matth.* 7. Ædificauit domum suam supra petram.

Vel domus Christi corpus, in qua habitauit diuinitatis plenitudo. Ad *Coloss.* 2. In ipso habitat diuinitatis plenitudo corporaliter. *Prou.* 9. Sapientia ædificauit sibi domum. Bonis huius domus replemur, cum Christi corpus recipimus plenum omni bono. *Sapient.* 16. Panem de cœlo præstitisti eis habentem in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem. Hæc est Bethlehem domus panis transitiuè.

Quæ bona nobis Virgo contulit.

Domus etiam Dei Maria: omnis enim mulier domus est. *Genes.* 3. Costam autem quam tulerat Dominus de Adam, ædificauit in mulierem. Sed Maria Dei. *Eccles.* 24. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Ex hac multa bona recipimus. Triticum refectionis. *Cant.* 7. Vterus tuus sicut aceruus tritici, vallatus liliis. Poculum lætitiæ & exultationis. In eodem, Vterus tuus sicut crater tornatilis nunquam indigens poculis. Medicamentum nostræ curationis. *Eccles.* 38. Altissimus de terra creauit medicinam. Aquam nostræ ablutionis, & fœcundationis. *Genes.* 2. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis, Dei filius de vtero Virginis. Pretium nostræ redemptionis. 1. ad *Cor.* 6. Empti enim estis pretio magno. *Apoc.* 1. Qui redemit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

6. *Distinctæ bona illa domus Dei explicat.*

Sanctum est templum. Hîc specificat bona quibus replebuntur, & sunt duo. Sanctitas quam tangit primò: & æquitas quam secundò. *Mirabile.* Dicit enim: Sic replebimur bonis domus tuæ. Quænam sunt illa? Sanctitas, quia *sanctum est templum tuum*, iusti scilicet, qui templum tuum sunt. 1. ad *Cor.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos.

Mirabile in æquitate ad proximum: iam enim in se sunt iusti: ad alios autem æquitatem habent, quod est habere iustitiam, quæ mirabiliter reddit vnicuique quod suum est. Vel de domo superiori. *Sanctum est templum tuum*, supernum: quia in eo nulla omninò est pollutio. *Isa.* 35. Pollutus non transibit amplius per eam. *Mirabile in æquitate*: mirabiliter enim ibi distribuitur vnicuique de gloria, quantum hîc habuit de gratia. *Zachar.* 4. Exæquabit gloriam gratiæ. *Ioan.* 1. Gratiam pro gratia. Item de tertia. *Sanctum templum tuum*, corpus tuum de Virgine assumptum. *Luc.* 1. Quod enim nascetur ex te sanctum. *Mirabile in æquitate*, vnicuique digna retribuendo in die iudicij: homo enim

enim Christus omnes iudicabit, & reddet secundum merita. *Ioan.* 5. Pater omne iudicium dedit filio, quia filius hominis est. Vel de quarta domo, scilicet de Maria. *Sanctum est templum suum*, Maria in vterina sanctificatione. *Psal.* Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. *Mirabile in æquitate*, in filij scilicet conceptione, quam æquam erat fieri: tunc enim continuit maius se. *Eccles.* 43. Vas admirabile opus excelsi.

Quando Christus mittit, id est, Apostolos præparauit.

Exaudi nos Deus. Hîc secundum, in quo subiungitur Passionis inculcatio. Ait enim: Tanta sunt bona domus tuæ, quòd illis replebimur si ibi fuerimus: quod vt fiat nobis, ô *Deus salutaris noster, exaudi nos.* Supra in *Psal.* Ipse Deus saluaris meus. Et in eodem: Ab ipso salutare meum.

De Christi reditu & auctoritate virtutibus.

Spes omnium finium terræ. Hîc secunda pars Psalmi secundum *Augustin.* in qua postquam egit de exitu de Babylonia spirituali, subiungit de laude & commendatione eius, per quem est exitus: & hoc facit tripliciter. Primò prophetando virtutes Christi, & miracula quæ faciet. Secundò orando vt impleat quod præmonstratum est, ibi, *Riuus eius implerium.* Tertiò asserendo tanquam certus quod ita fiet, ibi, *Benedices coronæ.* In prima duo. Primò ostendit bonū quod faciet Christus toti mundo sua virtute. Secundò explanat modum, ibi, *Præparans montes.* Dicit ergo: Sic exaudi vt nos reducas ad patriam, & bonis domus tuæ nos repleas: tu, qui es *spes omnium finium terræ*, id est, existentium in terræ finibus, & existentium *in mari longè*, id est, in insulis maris valde remotis. Ad *Ephes.* 2. Euangelizatum est his qui longè, in finibus terræ, & in insulis: & in his qui propè, circa Ierusalem. Supra in *Psal.* Speciare in eo omnis congregatio populi. Supra in eodem: Ad te omnis caro veniet, etiam de finibus terræ.

Mare mundus iste amarus valdè & spumosus, fluctuans, & fremens, & tumens: Amarus, immundus, & spumosus in luxuriosis: fluctuans in incredulis, & fremens in iracundis, tumens in superbis. *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum. Mare, in quo maiores pisces deuorant minores. *Abac.* 1. Facies hominum sicut pisces maris. *Ezechiel.* O pisces malæ prædam vis, præda efficeris maioris piscis. In hoc mari longè sunt, qui in maioribus peccatis sunt. *Luc.* 15. Filius prodigus in regionem longinquam abiit: his tamen Christus spes efficitur, cum ad se conuertuntur.

7. *Christum spes omnium per miracula & doctrinam.*

Præparans montes. Hîc secundum, in quo fiet Christus spes omnium, quia per duo. Per miraculorum operationem ab Apostolis & prædicatoribus Christi, & per doctrinæ abundantiam. Et agit primò de primo, & secundò de secundo, ibi, *Visitasti terram.* In prima duo. Primò collatio, virtutis & potentiæ ipsius Apostolis. Secundò effectus consequens in aliis, & etiam in ipsis, ibi, *Qui conturbas profundum.* Dicit ergo: Sic omnium oris spes, & hoc quia tu, *accingens potentia* diuinitatis. Diuinitas enim in Christo quasi ingrediebat humanitatem, & renebat: *eis præbebat manus*, id est, Apostolos, *in virtute sua*, eis detinet infula. *Luc. vlt.* Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Et est argumentum expressum, quòd non inquantum homo dat Deus gratiam, & virtutes. Montes autē dicuntur Apostoli, in quibus fundata sedet Ecclesia. *Psal.* Fundamēta eius in montibus sanctis. Et propter hoc eius fortitudinem diabolus admiratur. *Iudith.* 5. Dicite mihi quis est iste populus qui montana obsidet? Hos præparauit Christus constantiam tribuendo, vt nihil timeant. *Matth.* 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ autem non habent quid faciant. Et in opere strenuitatem vt facerent quod docerent. *Matth.* 5. Vos estis lux mundi. Et infrà: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt, &c. Et veritatis intelligentiam. *Luc.* 9. Dabo vobis cor & intelligentiam, cui non poterunt resistere aduersarij vestri. Et loquutionis & facundiæ gratiam, vt posset dici de quolibet illorum: Diffusa est gratia in labiis tuis. Quia *Eccles.* 30. Homo acharis, hoc est, sine gratia; quasi fabula vana. In aduersis patientiam. *Matt.* 5. Qui te percusserit in vna maxilla, præbe ei & aliam. *Psal.* Bene patientes erunt vt annuntient. In montibus gratitatem. *Ezech.* 1. Planta pedis eorum vt vitulī, qui grauiter incedit. *Psal.* In populo graui laudabo te. Et faciendi miracula potestatem. *Matth.* 10. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones effugate.

8.

Qui conturbas profundum. Hîc secundum, in quo tangitur effectus huius præparationis. Primò in aliis ab illis montibus. Secundò in ipsis, ibi, *Exitus matutini.* In prima duo. Primò ostendit effectum metaphoricè. Secundò subiungitur expositio metaphoricè. *Turbabuntur gentes.* In prima duo. Primò conturbatio ignorantium & infidelium simpliciter. Secundò etiam rebellium. *Sonum fluctuum.* Dicit enim: Sic præparas montes, Apostolos, & primos prædicatores: & per hoc tu es, *qui conturbas profundum maris*, infideles, qui sunt in profundo iniquitatis, & mundanæ amaritudinis. *Et conturbat sonum*, id est, fluctuantes & sonantes contra fidei veritatem, scilicet rebelles. *Iob* 38. Numquid ingressus es in profundum maris? cor scilicet peccatoris, ad conturbandum ipsum bona conturbatione. *Isa.* 57. Cor impij quasi mare feruens. *Ierem.* 17. Profundum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? *Osee* 9. Profundè peccauerunt.

9.

Turbabuntur gentes. Hîc explanat quod dixerat eo ordine quo prædixit. Ait enim: Verè conturbas profundum maris, id est, conturbabit, quia *à signis tuis*, à miraculis ab Apostolis factis, quæ tua erunt, tua inuocatione facta, & virtute. *Act.* 3. In nomine Domini Iesv Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera alleuauit eum. Et in 9. Enea dicet te Dominus Iesvs Christvs: surge, & & sterne tibi: & confestim surrexit.

Turbabuntur gentes, infideles. Ecce maris conturbatio. Alibi in *Psal.* Turbabantur gentes nomen tuum Domine. *Abac.* 3. Turbabuntur pelles terræ Madian, vitis nimium ignis. Angelus enim Domini, id est, gratia, defendebat in piscinam, in Gentilitatem scilicet, & mouebatur aqua. Gentilium corda.

Et qui habitant terminos, Gentilitatis, rebelles veritati, qui sunt in fine & termino erroris, similiter *turbabuntur à signis*: qui bene dicuntur

termini terræ, quia ſicut tetræ ſuperficies opponit ſe lumini ne tranſeat, ſic tales veritati. *Iob* 24. Ipſi ſemper rebelles fuerunt lumini. Habitantes etiam terminos ſunt auari, qui poſſeſſiones extendunt vſque ad terminum loci. Nunquid vos ſoli habitabitis in terra? *Malach.*3. iſti ædificabunt, & ego deſtruam, & vocabuntur termini iniquitatis.

Vel in bono, *habitantes terminos terræ*, finem mundi, vel proprij corporis, ſcilicet mortem, attendentes. *Iob* 14. Conſtituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt. Hi omnes turbati ſunt à ſignis & miraculis quæ fieri videbunt, & timuerunt ſecundum illud *Pſal.* Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant, &c. Vel terminos terræ ad literam. *Iob* 35. Lumen eius ſuper terminos terræ.

Effectus præparationis Apoſtolorũ.

Exitus. Hic oſtenditur effectus in ipſis, vel magis vitæ perfectio, quæ tangitur in duobus: in lætitia amiſſæ proſperitatis, & præſentia aduerſitatis. Hoc eſt enim quod hic dicitur. Quaſi diceret: Sic à ſignis per prædicatores factis timebunt. *Et delectabis*, id eſt, delectabiles facies ipſis prædicatoribus, *exitus matutini* proſperitatis, quæ per matutinum intelligitur. *Et delectabis*, id eſt, delectabile facies, *vespere*, id eſt, aduerſitatem. *Pſal.* Dominus cuſtodiat introitum tuum, in aduerſitate, & exitum tuum, à proſperitate: vt habeas patientiam & delectationem.

10. *Prædicatur Gentium conuerſio per Chriſti prædicationem.*

Viſitaſti terram. Hic ſecundum, in quo prædicitur de conuerſione gentium ad Chriſtum, exitu de Babylonia per prædicationem primitiuorum. Dicuntur ergo duo. Primò inſtitutio infidelium, & repletio donis Spiritus ſancti. Secundò modus & ordo quo hoc factum eſt, ibi, *Flumen Dei*. Et in prima duo. Primò inſtructio ad cognitionem boni & mali. Secundò repletio donorum Spiritus Sancti ad operationem boni, & fugam mali. *Multiplicaſti.* Dicit ergo: Sic miſiſti miracula facientes, *viſitaſti terram*, per prædicatores tuos, tanquam nubes vndique diſcurrentes. *Iſa.*60. Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? *Luc.*1. Viſitauit nos Oriens ex alto, per has nubes, non per ſe. *Iſa.*60. Ponam viſitationem tuam pacem, & præpoſitos tuos iuſtitiam. *Et inebriaſti eam*, doctrina replens, ſicut ebrius repletur. *Cant.*5. Comedite amici, & inebriamini chariſſimi.

Multiplicaſti. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Non ſolum doctrina repleuiſti, quaſi vſque ad ebrietatem. Sed etiam *multiplicaſti* adhuc, id eſt, multiplex bonum ſuperaddidiſti. Quid? ſcilicet locupletare, vel ditare eam donis Spiritus ſancti. *Prou.*10. Benedictio Domini diuites facit. Ad *Epheſ.* 3. Det vobis Deus ſecundum diuitias gloriæ ſuæ.

Hic verſus de Virgine exponitur.

Hic verſus poteſt exponi de Virgine: hæc eſt enim terra, de qua *Iſa.*4. Et fructus terræ ſublimis. Et 45. Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Hanc terram Deus viſitauit in vltima ſanctificatione, ſed inebriauit in filij conceptione, ſed locupletauit in ſua glorificatione. Vel vt totum referatur ad filij conceptionem. Viſitauit hanc terram in Angeli ſalutatione. *Luc.*1. Ingreſſus Angelus ad eam dixit: Aue, &c. Inebriauit in Spiritus ſancti infuſione. In eodem, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Multipliciter locupletauit in filij conceptione. In eodem, Ecce concipies in vtero, & paries filium. Hic erit magnus, &c. Et verè locupletata tunc fuit, quia in ſe continuit illum, de quo Paulus ad *Phil.*2. In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Propter quod de ipſa dici poteſt illud *Prou.vlt.* Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas.

Ecclesia eſt illud flumen.

Flumen Dei repletum eſt. Hic ſecundum, in quo oſtendit ordinem & modum quo terra inebriata eſt doctrina, & donis locupletata: & dicuntur tria. Primò abundantia bonorum primitiuis de Eccleſia. Secundò à quo ſit illa abundantia, quoniam à Deo. *Paraſti.* Tertiò probatio, quòd ab illo. *Quoniam ita eſt.* Dicit ergo: Sic inebriaſti terram, & locupleraſti, & hoc ordine: *flumen Dei*, Apoſtoli & primitiui Eccleſiæ, qui egreſſi ſunt à Chriſto tanquam quoddam flumen. *Gen.*2. Fluuius, Apoſtolorum & primitiuorum chorus: voluptatis locus, Chriſtus. Hoc flumen de quo in *Pſal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Hoc ergo *flumen repletum eſt aquis*, id eſt, Spiritus ſancti donis, & doctrinis, vt poſſit influere aliis. *Ioan.*7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vel flumen appellat alueum, & illi Apoſtolos comparat: aquis verò dona & doctrinas, ſicut dictum eſt. Item flumen Dei eius miſericordia, vnde orat Eccleſia petens miſericordiam: Effunde ſuper nos miſericordiam tuam. Hoc flumen dicitur repletum aquis, Spiritus ſancti donis, quibus nos irrigat, potat, & mundat. *Ezech.*48. Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam. Et maximè cum potat nos in altari ſanguine Chriſti, qui aqua dicitur, quia refrigerat ab ardore peccati, & fœcundat, & potat, & mundat. *Ezech.*47. Videbãr aquam torrentem egredientem à latere templi.

Flumen eſt Dei miſericordia.

Paraſti. Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic fuerunt donis Spiritus ſancti repleti primitiui: & tu *paraſti cibum illorum*, intelligentiam ſcripturarum, gratiam virtutum & doctorum, quibus reficiuntur. *Eccleſ.*15. Cibauit eum pane vitæ & intellectus. Vel cibum illorum dicit corpus Dominicum, quo reficiebantur quotidie in Eccleſia primitiua. *Sap.*16. Panem de cœlo præſtitiſti eis ſine labore, habentem in ſe omne delectamentum, &c. Hunc cibum parauit in Virginis vtero, tanquam piſtrinoſin cruce vt in clibano: & probatio huius, ſcilicet quod pares, eſt, *quoniam ita eſt præparatio eius.* Nullus enim ſciret talem præparationem cibi adinuenire, vt caro ſub ſpecie panis, ſanguis ſub ſpecie vini ſumeretur, niſi tu. *Iſa.*35. Cibabo te hæreditate patris tui Dauid, hoc eſt, Chriſti carne & ſanguine. Neque eſt cibus tantæ dulcedinis. *Pſal.* Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus. Vnde Manna comparatur, quod erat dulciſſimum. *Exod.*16.

Parauit primitiua Eccleſia & Apoſtolus diuerſos cibos.

Præſertim Euchariſtiã, cuius præparatio eſt mirabilis.

11. *Rimis eius inebrio.* Hic ſecundum: præceſſit prænuntiatio, hic ſubiungitur oratio: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò oſtendit quoddam bonum quod ſequetur ſi hoc fecerit Deus. *In ſtillicidiis.* In prima duo. Primò petit vt maiores gratia repleantur. Secundò, quòd à repletis ſpirituales filij generentur. *Multiplicaſti.* Ait enim: Sic video futurum, & vt fiat (orando)

orando, dico: ô Domine *tu inebrias*, plenitudine ſapientiæ & gratiarum, *riuos eius*, id eſt, maiores Eccleſiæ: vel riuos fluminis prædicti, hoc eſt, flumen prædictum, reples vſque ad riuos, hoc eſt, vſque ad ſummum. *Iſa.*8. Aſcendet ſuper omnes riuos aquarum.

Inebriat riuos, maiores Eccleſiæ.

Genimina filij ad fidem conuerſi.

Multiplica genimina, filios ad fidem conuerſos. Ex inebriatione maiorum ſequitur multiplicatio filiorum ſpiritualium. *Geneſ.* 43. Biberunt fratres Ioſeph cum eo in meridie, & inebriati ſunt, & ſecuta eſt prædicatio. *Act* 2. Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui. *Zachar.*9. Bibentes inebriabuntur quaſi à vino, & replebuntur vt phialæ, quæ replentur ad effundendum aliis. *Act.*6. Verbum Dei creſcebat, & multiplicabatur numerus fidelium. Et quid ſequetur ex hoc? Quòd *germinans* aliquis, ſcilicet incipiens & rudis, *lætabitur*, lætitia ſpirituali & bona.

Germinans eſt iuſtus incipiens.

In ſtillicidiis, id eſt, ſtillis, ſiue guttis cadentibus, *eius*, fluminis ſcilicet prædicti. Germinans, eſt iuſtus incipiens. *Pſal.* Iuſtus germinabit ſicut lilium. *Oſea vlt.* Ero ſicut ros, & Iſraël germinabit lilium. Hic germinans lætatur in ſtillicidiis, in prædicatione interpolata & modeſta. Hæc ſtillicidia de quibus in *Pſal.* Deſcendet ſicut pluuia in vellus, in incarnatione: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram, in prædicatione. *Ioël.* 3. Stillabunt montes dulcedinem.

12. *Bona tota Eccleſia & membrorũ eius collata.*

Benedices corone. Hic tertium ſecundæ partis totius huius Pſalmi. Prædixit bona quæ facturus eſt Chriſtus Eccleſiæ, petiuit vt fiant: hic tertiò aſſerit certitudinaliter, quod ſic fient: & dicuntur duo. Primò aſſerit, quòd multa bona fidelibus conferentur. Secundum, quod gratiæ datori referentur. *Clamabunt.* In prima duo. Primò, quòd bona conferentur toti Eccleſiæ generaliter. Secundò, quòd ſecundum ſtatus ſpeciales ſpecialiter quædam. *Pingueſcent.* In prima duo ſecundum duo beneficia quæ aſſerit Deum collaturum toti Eccleſiæ generaliter. Primum, gratiæ infuſio. Secundum, ſequens ad hoc bonorum operum multiplicatio. *Et campi.* Dicit ergo: Sic rogaui, & ſic facies certus ſum, quia *benedices*, gratiam infundendo. *Eccleſ.*3. Benedictio patris firmat domos filiorum.

Corona fidelium congregatis.

Corone, collationi ſcilicet fidelium, quæ eſt quaſi pulchertima corona. *Iſa.*62. Eris quaſi corona gloriæ in manu Domini, & quaſi diadema, &c.

Anni benignitatis tuæ, id eſt, temporis gratiæ, in quo benignus mundo apparuiſti. Ad *Tit.*3. Apparuit benignitas & humanitas, &c. *Iſa.*61. Vt prædicarem annum placabile Domino. Hæc benedictio Abrahæ promiſſa. *Gen.*22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. *Pſal.* Dominus benedicet populo ſuo in pace.

Et campi tui, fideles tui, quos excoles ſicut campos. 1. ad *Corinth.* 3. Dei ædificatio eſtis, Dei agricultura eſtis. Plani & æquales per iuſtitiam & humilitatem: non montes Gelboë. 2. *Reg.*1. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia, &c. ſuſcepto ſemine verbi tui. *Matth.* 13. Semen eſt verbum Dei. *Replebuntur vbertate*, bonorum operum. *Pſal.* Inuenimus eam in campis ſyluæ, bonorum operum abundantiam in humilibus & iuſtis Eccleſiæ. Hæc vberras de qua *Iſa.*7. Homo præ vbertate lactis comedet butyrum. Et in *Pſal.* Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.

13. *Pinguescent.* Hic ſecundum, in quo oſtendit quæ beneficia fecerat Gentibus & Iudæis ſpecialiter. Et primò qualia Gentibus, ſecundò qualia Iudæis, ibi, *Induti ſunt.* In prima duo beneficia. Primum eſt abundans deuotio ad Deum. Secundum, fortitudo laborandi lætanter in doctrina aliorum. *Et exultatione.* Dicit ergo: Hæc quæ præmiſi bona, certus ſum quòd facies omnibus, & etiam *ſpecioſa deſerti*, Gentilitatis ſcilicet, quæ infructuoſa erat, *pinguescent* pinguedine internæ deuotionis, & ſpiritualis lætitiæ, quam petebat ſupra Dauid: Sicut adipe & pinguedine, &c. De qua *Ier.*31. Inebriabo animas ſacerdotum pinguedine.

Pinguedo terræ peritura.

Et nota, quod eſt pinguedo terræ, ſcilicet abundantia, de qua in benedictione Eſau *Geneſ.* 27. Det tibi Deus de pinguedine terræ. *Pſal.* Adorabunt omnes pingues terræ. Hæc eſt valde periculoſa: quia excæcat. *Iob* 15. Operuit faciem eius vt non videret Deum. Craſſitudo materiam iniquitatis præſtat. *Pſal.* Prodiit quaſi ex adipe iniquitatis eorum. Luxuriæ fomentum miniſtrat. *Ierem.*17. Filij colligunt ligna, & mulieres conſpergunt: colligunt adipem lignis, diſcurſus, & occaſiones luxuriandi. In adipe temporalium abundantia, quæ conſpergitur per mulieres, quando repræſentant & oſtendunt ſuas pulchritudines.

Pinguedo diabolica, & lætãs in malo.

Et eſt pinguedo peſſima & diabolica, delectatio in malitia, de qua *Iob* 15. Cucurrit aduerſus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus eſt. Sic pingues diabolus ad feſtum mactandos præparat. *Zachar.* 11. Paſce pecora occiſionis. *Ezech.*24. Pecus aſſume, hominem, qui ſicut pecus in peccatis eſt delectatus: congrega fruſta eius in ollam æneam, id eſt, in gehennam. 1. *Reg.* 15. Agag pinguiſſimus conſciſſus eſt in fruſta.

Et eſt pinguedo optima internæ deuotionis, quaſi pinguedo deſerti, hoc eſt, clauſtri; & caſtus amor veræ pœnitentiæ, de qua hîc, creatur ſicut alibi dictum eſt, ex dulci ſomno contemplationis, ex abundantia optimæ refectionis ſcripturæ & ſacramenti altaris, ex abiectione cutæ & ſollicitudinis rerum temporalium, quæ pungunt ſicut ſpinæ.

Et exultatione. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic erunt deuoti, *& colles*, Gentiles ſcilicet, humiles, & propter hoc alti ſecundum diuinum iudicium. *Luc.* 14. Qui ſe humiliat, exaltabitur. *Accingentur*, ad ſtrenuè prædicandum, gladio verbi Dei. Supra in *Pſal.* Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, &c. Et hoc, *in exultatione*: ſecus enim non placeret. *Eccleſ.*35. In omni dato, &c. 2. ad *Cor.*9. Hilarem datorem, &c.

14. *Arietes Apoſtoli inducti exultatione aut charitate.*

Induti ſunt. Hic bonum in Iudæis, & primò in maioribus, vt in Apoſtolis. Secundò in aliis, ſcilicet in minoribus. *Et valles.* Ait enim: Sic in Gentilibus, & etiam *arietes ouium*, duces, ſupple, ſcilicet Apoſtoli: illi, inquam, arietes, de quibus *Iſa.*60. Arietes Nabaioth miniſtrabunt tibi. Defenſores etiam erant gregis, armati duobus cornibus, ſcilicet Teſtamentis. *Induti ſunt*, exultatione repete,

propter fructum, quem videbant in illis, quibus prædicabant. Vel melius, charitate quæ vestis est nuptialis. *Matth.* 22. Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?

Valles minores Ecclesiæ.

Et valles, id est, populi humiles ludæorum, *abundabunt frumento*, verbi Dei, de quo *Prou.* 11. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Benedictio autem super caput vendentium, populis proponentium. Propter hoc benedictus fuit Ioseph, qui frumenta vendidit in populo. Et bene dicit: *Valles abundabunt:* quia in humilibus abundat verbum Dei, & sapientia. *Prou.* 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. *Ioël.* 4. Ecce ego mittam vobis frumentum, vinum, & oleum, & replemini in eis.

Clamabunt. Ostenso quod beneficia conferentur, hic asserit, quòd gratiæ referentur datori: & tangitur modus gratias referendi ex parte agentium gratias. Primò, quòd ardenter. Secundò, quòd lætantes. *Etenim.* Ait enim: Hæc beneficia facies: & propter hoc *clamabunt*, præ desiderio in feruore. *Isa.* 57. Clama ne cesses.

Etenim Hymnum, qui est cantus lætitiæ, *dicent* in gratiarum actionem. 2. *Machab.* 10. In Hymnis & confessionibus benedicebant Domino, qui magna fecit in Israël. Et eo ipso, quod Hymnum dicent, magis ac magis abundabunt. *Gregor.* Si clamant in Hymno, abundabunt in frumento. Hæc audiant qui propter studium dimittunt officium. Si in Hymno clamarent, & frumento abundarent: in frumento doctrinæ, & postea in frumento gloriæ horrei cœlestis.

IN LXV. PSALMVM.

1. *In finem, Canticum Psalmi resurrectionis.*

2. *Iubilate Deo omnis terra.* Hic est Psalmus decimus quintus secundæ partis, in toto 65. Cùm enim consolatus sit viatorem per desertum Idumææ, hoc est, per miseriam vitæ exemplo passionis Christi, & reuersionis tandem in patriam, quia hac reuersio fiet per resurrectionem gloriosam, non qualem expectant Iudæi, sed iam inchoatam in capite iustorum Christo, certa spe consummandam in membris, monet in hoc Psalmo ad iubilum & exultationem omnimodam in Deo, & consideratis operibus Dei patienter aduersa omnia sustinere, & in ipso solo omnes sperare. Et hoc innuit titulus præmissus, qui talis est: *In finem, Canticum Psalmi resurrectionis.* Est enim sensus: *Canticum Psalmi*, id est, canticum quod per musicum instrumentum quod Psalterium dicitur, cantabatur, & propter hoc *Canticum Psalmi* appellatur, est *resurrectionis*, id est, de resurrectione. *Canticum*, inquam, dirigens nos, id est, intentionem nostram, *in finem*, Christum, vel magis propriè in gloriam consummatam, quæ erit in resurrectione generali. Et bene primò musico instrumento, scilicet psalterio, quod dicitur à ψάλλειν, quod est operari. Et postmodum respondebatur cantando, vt monstraretur, quòd non nisi per bonam operationem ad resurrectionis gloriam & gaudium peruenitur. *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Psalmus hortatur ad iubilationem ex spe resurrectionis.

Diuiditur autem Psalmus sicut iam haberi potest ex dictis, in quatuor partes. Primò monet in Deo exultare, & corde, & ore, & opere pro resurrectione iam in capite inchoata, & in nobis postmodum consummanda. Secundò monet Dei opera diligenter attendere, & considerare, vt feruentior sit laus & iubilatio, ibi, *Venite & videte.* Tertiò etiam in aduersis eum benedicere, & laudare, ibi, *Benedicite Gentes Deum nostrum.* Quartò & vltimò, omnes in vnum collectos in ipso confidere. *Venite & audite, & narrabo.* In prima duo. Primò est admonitio vt in Deo corde, ore, & opere exultent. Secundò supplicatio ipsi Deo, vt hæc in ipsis fiant, ibi, *Omnis terra adoret te:* per se enim non possent, nisi Deus daret. In prima tria. Primò vt in Deo exultent corde. Secundò, quòd opere. *Psalmum dicite.* Tertiò, quòd ore, *Dicite Deo.* Dicit ergo: Sic reuersi de Babylonia Hymnum dicent: sed vos, *omnis* scilicet *terra*, id est, omnes in terra habitantes, non solum Iudæi, *iubilate Deo*, id est, exultate cordis lætitia, quæ non possit enarrari, nec penitus sileri. Hoc enim est iubilare. Et est hîc metonymia, in quo continens, scilicet *omnis terra*, inuitatur ad iubilandum, pro contento, scilicet pro habitantibus in ipsa. Alibi in *Psal.* Iubilemus Deo salutari nostro. *Zach.* 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem. *Isa.* 49. Laudate cœli, exultet terra, iubilate montes laudem. Et dicit ibi *Glossa*, quòd in cœlo est continuus iubilus, secundum illud *Iob* 33. Deprecabitur Dominum, & placabilis erit, & videbit faciem eius in iubilo. In terra autem debet esse à tempore gratiæ, sicut monet *Sophon.* 3. Lauda filia Sion, iubila filia Ierusalem: abstulit à te Dominus iudicium tuum.

Hymnum dicite. Hîc secundum, & primò monet vt opera referant in Deum. Secundò, quòd ipsam gloriam operum, ibi, *Date gloriam.* Ait enim: Sic iubilate, & etiam *psalmum dicite*; id est, bonum opus in medio agite: quasi enim bonum opus dicit, qui bonum in publico facit. Sed hoc, *nominis eius*, id est, ad famam eius, & gloriam. *Matth.* 5. Videant opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

Date gloriam. Quasi diceret: Non solum opus bonum in ipsum referatis, sed *laudi eius*, si gloria & honor vobis exhibetur pro bonis operibus, *date gloriam* illam. Non enim vult nos hic habere gloriam, sed tandem dabit nobis suam, 1. ad *Cor.* 2. Elegit ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius: sed qui gloriatur, in Domino glorietur. *Augustin.* Abstulit gloriam nostram, vt daret suam: abstulit vacuam, vt daret plenam: abstulit vanam, vt daret solidam. Propter hoc dicitur *Ierem.* 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, ne diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Propter hoc dicebat *Paulus* 2. ad *Corinth.* 12. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem nihil.

Dicite Deo. Hîc tertium, in quo monet laudare ore: & dicuntur duo. Primò monet vt confiteantur operum Dei admirabilem magnitudinem. Secundò, quòd nihilominus peruersorum

3.

forum obstinationem, qui tantis operibus non franguntur. *In multitudine.* Dicit ergo: Sic iubilate corde laudantes, sic Psalmum dicite, bona ad honorem Dei facientes, & ore, *dicite Deo.* Ad quid Deo cum ipse omnia sciat? Resp. Non propter eius ignorantiam vt ipsum instruamus, sed propter nostram vtilitatem vt confitendo mereamur. *Tob.* 12. Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. *Dicite* ergo *Deo, quam terribilia sunt*, timorem scilicet, & admirationem incutientia, *opera tua Domine! Eccles.* 43. Ipse omnipotens super omnia opera sua, & terribilis Dominus; & magnificus vehementer, & mirabilis potentia sua. Et propter hoc dicebat *Abac.* in 3. Considerani opera tua, & expaui. Terribilia opera liberationis filiorum Israël de Ægypto. Liberationis, inquam, literalis, & multò plus spiritualis.

Terribilia Dei opera bonis & malis.

Et nota, quòd valde terribilia debent esse opera creationis. Primò creaturis ipsis abutentibus, de quibus in Canonica Iudæ, Gratiam Dei in gratiam transferentes. Deum infestantibus. *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum, & audacter: & cum eo ipso quod abundant, prouocant Deum. Terribilia opera recreationis vicem non rependentibus. *Iudic.* 9. Non reddidistis vicem beneficiis illius qui pugnauit pro vobis, & animam suam dedit pro vobis, vt vos erueret de manu Madiam. Et fortiori ratione mala pro tantis bonis retribuentibus. *Psal.* Retribuebant mihi mala pro bonis. *Ierem.* 9. Numquid redditur pro bono malum? Sed terribilissima, vt ita dicam, opera retributionis vltimæ, miseriam & afflictionem bonorum attendentibus: quia *Luc.* 12. Si in viridi hæc fiunt, in arido quid fiet? *Prou.* 11. Si iustus in terra recipit, quantò magis impius & peccator.

In multitudine. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic terribilia sunt opera, & tamen *inimici tui mentientur tibi*, & in ipsa *multitudine virtutis tuæ.* Quasi diceret: Quamuis tam multa sit virtus tua, non timebunt, nec persoluent vota quemadmodum Pharaon Ægypto promittebat se dimissurum filios Israël, & mentiebatur. Sicut Iudæi qui videntes terribilia opera Dei. *Exod.* 19. dixerunt, Omnia quæcunque dixerit Dominus, faciemus. Sed in omnibus sunt mentiti.

Vel vt sit expositio præcedentis. Quasi diceret: Vere terribilia sunt opera tua Domine, quia *inimici tui mentientur tibi*, scilicet contra te dicentes. *Ioan.* 8. Dæmonium habes. *Luc.* 11. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et multipliciter accusando coram Pilato. *Ioan.* 18. Et tandem fallitatem velut adinueniendo, quod dormientibus custodibus corpus iubilatum esset. *Matth.* 28. Et hæc omnia mendacia, *in virtute tua*, declaranda: quia ex his omnibus maior apparuit resurrectionis tuæ gloria & potentia. Propter hoc patientibus signum potentiæ suæ *Luc.* 11. dicebat: Generatio prava & peruersa, signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Prophetæ: sicut enim Ionas, &c. *Ioan.* 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus, &c.

4. *Omnis terra adoret.* Monuit vt honorem

Deum, & exultent in illum corde, ore, & opere, hîc orat Deum vt hæc fiant, vt det gratiam hæc faciendi eo ordine, quo tacta sunt. Ait enim: Ad prædicta monui, & ô Domine, hoc rogo, quia omne bonum ex te. *Omnis terra adoret te*, tibi subiecta sit, te venerans corde. *Ioan.* 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Vel saltem subiectione & timore. *Omnis terra*, terra viuentium, terra morientium, & terra mortuorum: cœlestia, terrestria, & infernalia. Ad *Phil.* 2. In nomine IESV omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Et psallat tibi, bono opere. Hoc enim psallere, sicut sæpe dictum est supra. In *Psal.* Psallite Deo nostro, psallite, psallite regi nostro psallite. Et *Psalmum dicat*, ore te laudando: *nomini tuo*, ad honorem tuum retorquendo. *Tob.* 12. Benedicite Domino omnes electi eius, agite diem lætitiæ, & confitemini illi.

Venite & videte. Hîc secunda pars Psalmi, in qua monet ad maiorem feruorem excitandum, Dei opera diligenter attendere: & dicuntur duo. Primò admonitio vt opera Dei considerentur diligenter. Secundò imprecatio obstinatis Iudæis, qui illa noluerunt attendere, sed in suis cæremonialibus perdurare, ibi, *Qui exasperant.* In prima quatuor. Primò monet vt se præparent, *Venite.* Secundò vt præparati opera Dei considerent. *Et videte opera.* Tertiò ratio quare debent considerare. *Terribilis.* Quartò exprimit opera quæ considerari debent. *Qui conuertit.* Dicit ergo: Sic monui vt in Deo exulteris, & vt possitis feruentius; *venite*, peccata reliquendo in confessione: & *videte*, diligenti consideratione: *opera Dei*: ecce secundum, non enim potestis videre nisi oculo prius emundato & purgato à sordibus culpæ: vnde ad videndum Deum oportet prius venire. *Ioan.* 1. A Nazareth potest aliquis boni esse dixit Nathanaël nuntiantibus de Christo. Respondit Philippus: *Veni*, & vide. Et ad videndum eius locum. *Marc. vlt.* Venite, & videte locum. Et ad videndum opus ipsum Dei, Dei, inquam, *terribilis in consiliis super filios hominum*, id est, terribilis agentis de filiis hominum, & propter hoc multum considerandum. Deus enim quidem est humano intellectui valdè terribilis, cum attendit potentiam eius infinitam. *Esther* 15. Assuetus terribilis erat aspectu. *Psal.* Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Sed terribilior longè in sapientia, qua regit genus humanum. Quis enim non terreatur considerans, quod istum ex propria misericordia saluat, alium ex iustitia damnat? *Gregor.* Videns Psalmista, quòd alius per misericordiam vocatur, alius per iustitiam reprobatur, & quod Dominus alij parcendo, alij irascendo mundum disponit, quia hoc ipsum consilium penetrare non potuit, dixit: Terribilis in consiliis super filios hominum. *Ipsi.* Consilium autem Domini in æternum manet. *Isa.* 55. Omnis voluntas mea stabit, & omne consilium meum fiet. Et tamen nescitur cur ita sit. *Isa.* 40. Quis cognouit consilium Domini, aut quis consiliarius eius fuit?

6. *Tria bonæ ria conſide-randa.*

Qui conuertit mare in aridam. Hic tertium huius partis, in quo tanguntur opera conſideratione digna: & dicuntur duo. Primò enumeratio operum quæ ſunt conſideranda. Secundò ratio illorum. *Oculi eius ſuper gentes.* In prima tria ſecundum tria opera enumerata. Primò mendatio ab omni culpa præterita quam Deus facit in in ſuis. Secundò conſeruatio à ruura. *In flumine pertranſibunt.* Tertiò exultatio in patria, ibi, *Lætabimur.* Dicit ergo: Sic venite ad videndum opera Dei, *qui conuertit mare*, mundum, & collectionem Gentilium, *in aridam*, vt omnis humor peccati, qui eſt humor marinus, in ipſo ſiccaretur vſque ad deſiderium æternorum. *Naum* 1. Increpans mare, & exiccans illud: quemadmodum figuratum fuit *Exod.*14. in illa materiali deſiccatione. Et nota, quòd mare etiam tribulatio, & tentatio appellatur. *Deut.*33. Inundationes maris quaſi lac ſugent, hoc eſt, tribulationes amaras.

Hoc ergo mare Dominus aliis aufert, ſicut nouitiis, & feruentibus, qui nihil omninò ſentiunt amaritudinis. *Exod.*14. Abſtulit Dominus aquas maris, & ingreſſi ſunt filij Iſraël, nouiter egreſſi: imò adhuc egredientes de Ægypto. Aliis diuidit, perfectis, qui poſſunt portare, vnam tribulationem poſt aliam immittendo. *Pſal.* Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones: ſicut in beato Iob fuit factum, quia primò vix ille ſermonem compleuerat, & venit alius qui dixit, &c. Aliis verò deſiccat omninò, vt iam non ſit in eis amaritudo, glorificatis, & perfectiſſimis viris. *Apoc.*21. Et mare iam non eſt.

In flumine. Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic mare deſiccat, & ipſi qui ante erant mare, *pertranſibunt pede*, ſicco, ſupple, id eſt, affectu non infecto: *in flumine*, in mundi volubili ſucceſſione, quæ eſt quaſi fluuius quidam. *1.Reg.*14. Omnes morimur, & quaſi, &c. Aquæ etiam ſunt fluminis citò tranſeuntes, huius vitæ deciæ. *Cant.*8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Per has tranſibunt vno pede, alio ſuſpenſo ad æterna, ſicut Iacob claudicantes *Geneſ.*31. *Gregor.* Labenti inhæremus, & labentem ſequimur, & cum cadente cadimus. *Bernard.* Si tibi eſt cor, ſi tibi eſt lumen oculorum, deſine iam illa ſequi, quæ miſerum eſt aſſequi. Beatus qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa inquinant, acquiſita lacerant, amiſſa cruciant. Nonne ſatius cum honore dimittis, quam cum dolore perdis?

Ibi lætabimur. Ecce tertium, exultatio in patria. Quaſi diceret: Sic pertranſib int pede, ſed quid cum illuc peruenerint? *Ibi lætabimur cum ipſo.*

Qui dominatur in virtute ſua. Cant. 1. Exultabimus, & lætabimur in te. Deus autem eſt, qui in virtute ſua dominatur omni poteſtati & virtuti alteri. Ad *Roman.*13. Omnis poteſtas à Domino Deo eſt. *Pſal.* Tu Dominaris poteſtati maris. *Dan.*7. Poteſtas eius poteſtas æterna. Hoc eſt quod addirur, *In æternum.*

Herũ bonorum cauſa Dei intuitu.

Oculi eius. Hic ſecundum, in quo tactis operibus eminentibus, tangitur ratio illorum operum, reſpectus Dei ſcilicet. Dicit enim: Hæc bona fient filiis hominum: & hoc, quia *oculi eius*, Dei ſcilicet, *ſuper Gentes* reſpiciunt: illi oculi quibus reſpexit Petrum, & fleuit amarè. *Luc* 22. & quibus Matthæum ſedentem in telonio, & ſeparauit eum à lucris temporalibus. *Sap.*4. Et reſpectus eius in electos ipſius.

Iudæi exaſperant. 2

Qui exaſperant. Secundum illius partis, in qua monet ad Dei opera attendenda. Hîc imprecatur Iudæis, qui non acquieuerunt admonitioni, ſed in ſuis cæremonialibus perſtiterunt. Aſt enim: Sic illis fiet. Sed *qui exaſperant*, Deum, ipſi obuiando, ei non obediendo, quales ſunt Iudæi. *Exech.*3. Domus exaſperans eſt: *non exaltentur in ſemetipſis*, manentes, ſupple, hoc eſt, opinionibus falſis & ſtultis, quòd cæremonialia debent ſtare. Sed ſi humiliantur ad fidem Chriſtianam, exaltantur. *Luc.*12. & 18. Qui ſe humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur. Exaſperantes Dominum, ſcilicet peccatores & impij, non debent exaltari, ſicut hic prohibet Dominus per Dauid. Aliter dicitur eis illud *Oſee* 8. Ipſi regnauerunt, & non ex me, & citò deficientur. *Pſal.* Vidi impium ſuperexaltatum, impium exaſperantem Dominum: & tranſiui, & ecce non erat. Exaſperantes autem ſunt duri Prælati, & ſubditos prouocantes. Tales non debent exaltari. Nota de Roboam filio Salomonis: exaſperauit populum ſubditum, & totum deſtruxit. 3.*Reg.*12. Tales verò non exaltantur, habentes in ſemetipſis cauſam ſuæ humiliationis. *Miche.*6. Humiliatio tua in medio tui eſt, ſcilicet crudelitas & exaſperatio tua.

Item duri prælati.

Benedicite Gentes Deum. Hic tertia pars Pſalmi, in qua monet Deum in aduerſis etiam benedicere, & laudare: quia beneficus eſt etiam in illos quemadmodum ipſe oſtendit exemplo ſui. Duo ergo dicuntur. Primò admonitio. Secundò ratio admonitionis. *Qui poſuit.* In prima duo. Primò monet Gentes, quòd Deum benedicant. Secundò, quod in publico, non latenter hoc faciant. *Et auditam.* Dicit ergo: Sic monui vt opera Dei conſideretis: &, ô Gentes, *benedicite Deum noſtrum*, in quacumque ſitis aduerſitate. *Iudith.*8. Laudate Dominum Deum noſtrum, qui non deſeruit ſperantes in ſe. *Eccl.*38. Verè in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini. Prophetia autem de Gentilitate, quæ laudatura erat. *Eccleſ.*43. Sapientiam eius enarrabunt Gentes. 43. Et in 15. Lætamini Gentes cum plebe eius.

Deum in aduerſis benedicendum. 8.

Et auditam. Quaſi diceret: Non benedicatis latenter, & in cubiculis: imò *auditam facite*, hoc eſt, faciatis vt ab aliis audiatur, *vocem laudis eius*, quâ ſcilicet laudatur, vt cottina cortinam trahat. *Exod.*26. Et qui audit me, dicat, Veni. *Apoc.*ult. *vltimo.*

Vel *annuntiate vocem laudis eius*, qui laudatur à Deo præ omnibus aliis. Quæ eſt illa vox? Illa quæ inſonuit in Baptiſmate. *Matth.*3. & *Luc.* 3. Hic eſt filius meus dilectus, &c. Et quæ audita fuit in transfiguratione *Matth.* 17. Hanc autem auditam facite, vt ad fidem alios inuiteris. Non enim curat Deus de laude veſtra, ſi non curetis de proximi vtilitate. 1.*Ioan.*4. Si quis dixerit quia Deum diligo, & proximum ſuum odit, mendax eſt.

Qui poſuit animam. Hic ſecundum, ratio ſcilicet admonitionis præmiſſæ. Primò ponit prorationes adiutorium ſibi exhibitum in tribulatione. Secundò fructum ex tribulatione. *Tranſiuimus* 9.

ſiuimus per ignem. In prima tria. Primò, quòd ei Deus vitam præſtiterit. Secundò, quòd in præſtita vita ipſum conſeruauerit, ibi, *Et non dedit.* Tertiò modos conſeruandi, & etiam tribulationes in quibus conſeruauit, oſtendit, ibi, *Quoniam probaſti nos Deus.* Dicit ergo: Sic benedicite, & hoc inſuum, *qui*, id eſt, quia ille *poſuit animam meam ad vitam*, quæ erat in morte de ſe. *Exech.*16. Et dixi cum eſſes in ſanguine tuo, Viues. Ipſe enim hoc poteſt, mortem deſtruere, & vitam conferre. *Sap.*17. Tu es Domine qui vitæ tribuendæ, & mortis deſtruendæ habes poteſtatem. Sed ad quam vitam? Ad ſeipſum qui vita eſt. *Ioan.*14. Ego ſum via, veritas, & vita. Ponit enim Deus animas ad ſe conuerſas ad ſeipſum, vt vitam inde ſumant quantum volunt, ſicut bruta animalia ponuntur ad præſepia plena.

Et non dedit. Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic ad vitam te poſuit: ſed nunquid citò retraxit & permiſit cadere in peccata? Non: imò *non dedit in commotionem*, à ſtatu illo, *pedes meos*: vt impleretur illud in me, quòd ſupra peritum eſt: Et manus peccatoris non moueat me, ipſo Dño defendente vitam meam. *Ierem.*17. Defenſor vitæ meæ Domine Deus meus. Tamen aliquando prope fui vt conuerterer ſecundum illud *Pſal.* Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei.

10. *Quoniam probaſti nos.* Hic tertium, in quo modum tangit quo conſeruatus eſt, & in quibus conſeruatus. Duo autem dicuntur. Primum probatio ipſius & ſimiliũ ſibi per tribulationes. Secundò tribulationum ſpecificatio. *Induxiſti nos.* In prima duo. Primò intentio exponendi tribulationibus. Secundò proiectio. *Igne nos.* Dicit ergo: Verè dixi, quia non dediſti in commotionem pedes meos, quoniam ô tu Deus *probaſti nos*, id eſt, ad probandum non perdendum tribulationibus expoſuiſti nos. *Deut.*6. Tentat vos Dominus Deus noſter, vt probet ſi diligatis eum. *Sap.*3. Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus. Et *Eccleſ.*26. Vaſa figuli probat fornax.

Igne ardentis tribulationis *examinaſti nos*, id eſt, puros, & abſque ſordibus reddidiſti. *Sicut examinatur argentum*, quod conſumpto plumbo & facibus manet puriſſimum. Suprà in *Pſal.* Igne me examinaſti, & non eſt inuenta, &c. Nos ſumus de illis de quibus *Ierem.*6. Conſumptum plumbum fruſtra conflauit conflator, malitiæ eorum non ſunt conſumptæ.

Tribulatio igni comparatur.

Quidam autem ſunt qui non poſſunt magnitudinem tribulationis, quæ ignis eſt, ſuſtinere, & tales Dominus per aquas purgat, hoc eſt, per minorem. *Num.*23. Quicunque ignem non poterit ſuſtinere, aquâ expiationis mundabitur; lachrymis & ſuſpiriis. Sed longè melior qui per ignem: aufert enim rubiginem hominem; quod non præſtat aqua. *Ezech.*23. Væ illæ cuius rubigo eſt in ea, & rubigo eius non exiuit ex ea. Et nota, quòd vehemens tribulatio igni comparatur, quia ſicut ignis ſeparata conflat ſimul; ſunt enim cor hominis, ſi ante diſperſum erat, colligitur. *Iob* 28. Auro locus eſt, in quo conflatur, tribulatio ſcilicet cordi bono. Conflata liquefacit, vt poſſint nouam formam recipere. *Eccluſ.*2. Homines receptibiles ſiunt in camino tribulationis. Liquefactos purgat. *Gregor.* Quod lima ferro, quod fornax auro, quod flagellum grano, hoc tribulatio iuſto. Sed hæc omnia fornax purgat, illud à rubigine, hoc à fæce, & terram à palea. Sic conflatum, liquefactum, & purgatum in vas glorioſum & puriſſimum ſummus artifex transmutat, ſecundum illud *Prou.*25. Auſer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum.

Induxiſti nos. Hic ſecundum, tribulationum ſcilicet ſpecificatio, in carcerem, & in carcerem afflictionem, ibi, *Poſuiſti tribulationes.* Et mortem. *Impoſuiſti homines.* Dicit ergo: Sic nos promouiſti & purgaſti per ignem tribulationis. Sed quænam illæ tribulationes? Ecce *induxiſti nos*, induci permiſiſti, *in laqueum*, in carenas, dicit *Gloſſa.* Ecce carcer. *Iob* 13. Poſuiſti in neruo pedem meum. *Pſal.* Præoccupauerunt me laquei mortis. 2. ad *Corinth.* 12. dicit Paulus de ſeipſo: In carceribus frequenter. Ad *Eph. vlt.* Pro quo legatione fungor in catena iſta. Ad *Hebr.*11. Sancti ludibria & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres. 11.

Poſuiſti. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Non tantum carcerem ſuſtinuimus, *poſuiſti*, id eſt, poni permiſiſti, *tribulationes in dorſo noſtro*, tanquam pondus, vt noſtra ſuperbia domaretur, & curuaretur ſub manu tua. *Iob* 9. Sub quo curuantur qui portant orbem. 1. *Pet. vlt.* Humiliamini ſub potenti manu Dei. Tanquam malleo quo attenuaremur, vt eſſemus vas in honorem. *Pſal.* Suprà dorſum meum fabricauerunt peccatores, &c. Tanquam virgam & diſciplinam quâ inſtrueremur. *Prou.*22. Stultitia alligata eſt collo pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam, percutiens in dorſo. *Prou.*10. Virga in dorſo eius qui indiget corde. 12.

Impoſuiſti. Ecce tertium. Quaſi diceret: Non ſolum impoſuiſti tribulationes, imò etiam *impoſuiſti homines ſuper capita noſtra*, vt ipſa auferrent, tyrannos ſcilicet nos occidentes. *Pſal.* Quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. *Thren.*4. Ceruicibus minabamur, & laſſis non dabatur requies. Homines capitibus ſubditorum impoſiti ſunt Prælati, qui ſupponuntur ad cuſtodiam. *Iſa.*62. Super muros tuos Ieruſalem conſtitui cuſtodes. Imò etiam omnes capitibus iuſtorum, qui eos omnibus ſubiici præcipit. 1. *Pet.* 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.

Tranſiuimus per ignem. Hic ſecundum propter quod benedicendus Deus etiam in aduerſitate, ſcilicet fructus ſequens, quem experti ſit in ſe. Primò ergo bonorum enumeratio, quæ conſequuta ſunt ex illa. Secundò gratiarum actio pro bonis illis. *Reddam tibi.* Tertiò confeſſio obligationis debitæ ad illam gratiarum actionem. *Quæ diſtinxerunt.* In prima tria, ſecundum tria bona quæ enumerantur. Primum, in nullo ceſſatio à bono propter mala. Secundum, tribulationum mitigatio per ſpem æternorum bonorum, ibi, *Et induxiſti nos.* Tertiò bonorum præſentario tandem ipſi Deo in æterna vita, ibi, *Introibo in domum.* Dicit ergo: Tales ſunt tribulationes, quas inferri permiſiſti; ſed non ſine fructu: *quia tranſiuimus*, non ſtatim,

per ignem, tribulationis maioris, *& per aquam*, minoris. Per ignem tribulatio, à qua Deus animam liberat. *Geneſ.* 15. Eduxi te de Vr Chaldæorum. *Daniel.* 3. Tres pueri ab igne ſunt liberati. Per aquam proſperitas, quæ non eſt, minus periculoſa. *Ierem.* 14 Lumbare computruit iuxta Ephratem. De duobus ſimul. *Iſa.* 43. Cum tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: & cum ambulaueris in igne, non combureris. Sed e contrario in *Pſal.* Fiamma combuſſit peccatores.

Et eduxit nos in refrigerium, dando æterna bona præguſtare & præſentire per gratiam tuam. *Sap* 4. Iuſtus ſi præoccupatus fuerit morte, in refrigerio erit: morte, id eſt, tribulatione ad mortem ducente: quia quantò maior erit anguſtia tribulationis, tantò maior erit delectatio. *Gregor.* Ad hoc quod magna ſit delectatio, oportet quod magna ſit tribulatio: quia quantò difficiliùs habetur, tantò charius poſſidetur.

Et nota ordinem ſecundum quod dicit *Gloſſa*: quia qui tranſit per ignem, quod eſt tribulatio grauis, facile non perit in aquis proſperitatis.

13. *Introibo in domum tuam.* Hîc tertium bonum, Quaſi diceret: Non defecimus in tribulatione, ſed magis refrigerati ſumus. *Introibo in domum tuam*, per illas tribulationes: quippe *Act.* 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum, ipſum dominum domus ſcilicet. *Luc.* 23. Nonne oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam? *Geneſ.* 3. Dominus poſuit oſtium paradiſi flammeum gladium. Et 3. *Reg.* 2. Per turbinem Elias aſcendit in cœlum, & in curru igneo. Sed non introibo vacuus, *in holocauſtis*, in operibus totis incenſis charitatis ardore, qua *Exod.* 23. Non apparebis in conſpectu meo vacuus. *Pſal.* Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

Tribulatio iter ad cœlum.

Reddam tibi. Ecce ſecundum: poſitis enim fructibus, promittitur gratiarum actio pro illis. Quaſi diceret: Hæc bona facta ſunt mihi, & propter hoc *reddam.* Vel ſic: tandem introibo domum tuam in holocauſtis, & interim *reddam tibi*, tanquam gratias agens, *vota mea. Iſa.* 19. Vota vouebunt Domino, & ſoluent. *Pſal.* Vouete & reddite Domino Deo, &c. Vt non ſim de illis de quibus *Prouerb.* 20. Ruina eſt homini deuotare ſanctos, & poſt vota retractare.

14. *Quæ diſtinxerunt.* Hîc tertium, confeſſio ſcilicet obligationis, in quo dicuntur tria. Primò quod obligatus. Secundò quando. *Et loquutum.* Tertiò ad quæ fuit obligatus. *Holocauſta.* Dicit ergo. Reddam vota. Et hæc de bono: *quæ*, id eſt, quia illa *diſtinxerunt labia mea.* Quaſi diceret: Voluntariè promiſi illa. *Pſal. Volo-tariè ſacrificabo tibi.*

In diſtinctione etiam notatur diſcretio. Quaſi diceret: Non ſolum voluntariè factum eſt, ſed cum magna diſcretione. *Leuit.* 2. In omni ſacrificio pones ſal. Item in diſtinctione notatur prælectio melioris: qui enim Deo vult offerre, debet diſtinguere quod melius eſt, & illud dare, ne ſit ſicut Cain, qui ſe dabat diabolo, & meliora ſua retinebat ſibi, & deteriora Deo dabat. *Gen.* 4. *Malach.* 1. Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens Domino offert debile. *Eccleſ.* 5. Diſplicet illi ſtulta, ſine diſcretione: & infidelis, ſine electione melioris, promiſſio.

Et loquutum eſt os. Hîc ſecundum, in quo oſtendit quando. Quaſi diceret: Sic reddam vota quæ promiſi: *& loquutum eſt*, illa promittendo, *os meum*, non aliud, *in tribulatione mea. Nee.* 9 In die tribulationis ſuæ clamauerunt ad te, & tu de cœlo exaudiſti eos. *Eccleſ.* 50. Aperui os meum, & loquutus ſum. Et hoc *in tribulatione mea.* Argumentum contra illos, qui credunt ſe non teneri quando tribulatione compulſi vouent. *Oſee* 6. In tribulatione ſua manè conſurgent ad me. *Ion.* 1. Timuerunt timore magno Dominum, & immolauerunt hoſtias Domino, & vouerunt vota, &c.

15. *Holocauſta medullata.* Hîc tertium, quæ voluerit, & qualia. Primò, quòd deuota, & plena charitate ſacrificia. Secundò, quòd pura & conſummata ab omni malitia, ibi, *Cum incenſo.* Ait enim: Sic in tribulatione mea vouì, & quid hoc? *Holocauſta medullata*, oblationes & opera pinguedine & medulla charitatis plena. Sicut enim medulla vitam totius animalis tenet, & conſeruat, ſic charitas omnium bonorum. Propter quod dicitur *Eccleſ.* 25. Oblatio iuſti impinguat altare. Hîc medullata ſacrificia Deo offeruntur: ſed ipſe tandem nuda medulla, ſinceriſſima charitate ſuos ſatiabit. *Geneſ.* 46. Medullam terræ comedetis. *Iſa.* 25. Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium medullatorum. *Offerum tibi*, non alij: *cum incenſo arietum.* Hîc ſecundum, quia pura, quia abſque repugnatione ſuperbiæ, quæ ſignificatur in arietes: & cupiditate auaritiæ, quæ ſignificatur in boue, qui arat terram: & ſine fœtido motu luxuriæ, qui ſignificatur in hircis. Ait enim: Sic noui offerre holocauſta medullata: & hoc *cum incenſo*, id eſt, cum incenſione & deſtructione *arietum*, motuum ſuperbiæ reſiſtentium Deo, & repugnantium.

Offeram tibi boues, motus auaritiæ circa terrena negotiantes. *Cum hircis*, cum moribus fœdis. Offeram, inquam, mactando, & deſtruendo. *Geneſ.* 15. Abraham hæc tria Deo obtulit, & combuſſit. Arietes etiam Apoſtoli. Supra in alio *Pſal.* Induti ſunt arietes ouium. Et *Iſa.* 60. Arietes Nabaioth miniſtrabunt tibi. Cum incenſo ergo arietum fit Deo oblatio, quandò Deo opus bonum datur cum oratione Apoſtolorum, id eſt, cum modo orandi ab eis inſtitutio. *Pſal.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum. Item arietes ſunt Prælati. *Prouerb.* 30. Aries, nec eſt qui reſiſtat ei. Boues ſunt prædicatores. *Iob.* 1. Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta illos. *Prouerb.* 14. Vbi plurimæ ſunt ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis. Hirci fœtidi peccatores. *Geneſ.* 27. Iſaac hœdis libenter veſcitur. Hæc tria genera offert Eccleſia, ſicut præceptum fuit *Leuit.* 3.

16. *Venite audite.* Hîc eſt quarta pars Pſalmi, in qua monet exemplo ſui ſperare in Deum eos qui timent ipſum. Talibus enim magis neceſſaria eſt ſpes, ne nimio timore deſperent: & dicuntur duo. Primò enumerat bona ſibi à Deo facta. Secundò gratias agit, & benedicit pro illis, ibi, *Benedictus Deus.* In prima duo. Primò excitatio timidorum vt audiant bona à Deo ſibi facta narraturum. Secundò explicat illa bona, ibi, *Ad ipſum ore meo clamaui.* In prima tria. Primò vt ſe præparent. Secundò vt præparati audiant à narrante. *Audite.* Tertiò qui ſunt qui audire debent. *Omnes qui timetis.* Dicit ergo: Sic monui ad Deum benedicendum. Sed *venite*, fide, dicit *Gloſſa*, vos præparando. Fides enim ad audiendum, id eſt, intelligendum præparat. *Iſa.* 7. Niſi crediderit is, non intelligetis. *Philoſophus*: diſcentem oportet credere.

Audite, & ego narrabo. Supra in *Pſal.* Venite filij, audite me. *Eccleſ.* 51. Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ. *Deut.* 33. Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Ecce quod bonum: qui & cauet malum audire, illud ſcilicet improperium, de quo *Iſa.* 30. Populus ad iracundiam prouocans eſt, & filij mendaces nolentes audire legem Domini.

Narrabo, inquam, *quanta fecit anime meæ*: vt ſciatis quid faciet veſtræ, niſi per vos ſteterit: amat enim multum animas. *Sap.* 11. Tu Domine qui amas animas. Vos, inquam, *venite; & audite qui timetis Dominum. Malach.* 3. Vobis timentibus Deum orietur ſol iuſtitiæ. Etiam feneſtræ apertæ ſunt quicunque iam habentes initium ſapientiæ, & ſic apti, vt maiora doceamini. *Pſal.* & *Eccleſ.* 1. Initium ſapientiæ, timor Domini. Non timentibus enim Deum, quales contemptores verbi & illuſores, non eſt prædicandum verbum Dei. *Matth.* 7. Nolite ſanctum dare canibus, nec margaritas ſpargatis ante porcos.

17. *Ad ipſum ore meo clamaui.* Hîc ſecundum, in quo explicat bona quæ vult eos audire, quæ ſibi Deus contulit, quæ comprehendit in duobus. In bonis meriti: & hoc tangitur primò. Et in bonis præmij: & hoc ſecundò, ibi, *Propterea exaudiuit.* In prima tria. Primò, quòd dedit ei orare feruenter. Secundò, quòd lætanter. *Et exultaui.* Tertiò, quòd mundè, ibi, *Iniquitatem.* Dicit ergo: Narrabo quanta fecit mihi Dominus? Quænam illa ſunt? Hoc primò fecit mihi, quia *ad ipſum clamaui* ex feruore cordis, *ore meo*, non vicario. Non enim eſt recta oratio quæ non fit ad Deum, ſicut oratio Ochoziæ, quæ fiebat ad Baal. 4 *Reg.* 4. Neque quæ fit ſine cordis feruore. *Iſa.* 40. & *Matth.* 15. Populus hic labiis me honorat, &c. *Matth.* 25. Dimitte eam quia clamat poſt nos. Quod non ſit proprio ore. *Iuan.* 9. Ætatem habet, pro ſe loquatur. Et nota, quòd clamant ad Deum veri adoratores, clamant pro Deo boni prædicatores: ſed clamant contra Deum falſi expoſitores, peccatorum ſuggeſtores.

Et exultaui. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Non tantum dedit vt clamarem: imò *& exultaui*; ipſo faciente, *ſub lingua mea*, in corde. Cor enim ſub lingua eſt. Radix enim eſt linguæ ſicut dicunt. Quemadmodum enim in fide neceſſe eſt vt iungantur os & cor, ſic in oratione. Ad *Rom.* 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem, &c. Tunc impletur illud *Cant.* 2 Mel & lac, dulcedo ſpiritualis lætitiæ, ſub lingua tua, in corde ſcilicet tuo.

Iniquitatem ſi aſpexi. Hîc quod dedit orare mundo, & ponit probationem huius rei tanquam ſupponens ipſam primò: ſic enim legenda eſt. Sic dedit quod clamaui, ſic quod exultaui ſub lingua mea, & etiam quod iniquitatem non habui: ſed *ſi aſpexi* oculo dilectionis, non intuitu ſimplici, *iniquitatem in corde meo*, quia reſpectus ſumitur pro dilectione. Sic *Luc.* 9. Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro, &c. id eſt, amans quæ retrò ſunt. Sic *Gen.* 19. Noli reſpicere poſt tergum tuum. Conſonat enim quod communiter dicitur: Vbi amor, ibi oculus.

18. *Non exaudiet Dominus*: & ipſe exaudiuit, ſicut iam dicam: vnde certum eſt, quod dedit non aſpicere iniquitatem. Hoc eſt quod dicit *Gregor.* Si is qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Verum eſt de amante iniquitatem in actu: vnde *Gloſſa*: Puritas orationis auditur, & non aliter. *Ioan.* 9. Scimus, quia peccatores Deus non exaudit, volentes manere in peccatis, & pro æternis deprecantes: pro temporalibus enim forte exaudit eos, ſicut Alexandrum Magnum de montibus Caſpiis coniungendis.

Impedimenta orationis.

Et nota, quòd orationem ne exaudiatur impedit nubes ſuperbiæ. *Thren.* 3. Oppoſuiſti nubem ne tranſiret oratio. Sartago luxuriæ. *Ezech.* 4. Sume tibi ſartaginem ferream, & pone eam inter te, & ciuitatem. Per murum cupiditatis. *Cant.* & *Ezech.* 43. Et murus inter me & eos. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, quem fecimus nobis. Tonitruum rancoris, & diſcordiæ vt eſt in corde. *Eccleſ.* 28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.

19. *Propterea exaudiuit.* Hîc ſecundum, in quo oſtendit ſibi à Deo datum præmium qui dederat & meritum. Et primò quia bona quæ petiit, conceſſit. Secundò quia mala quæ nolebat, amouit. *Et intendit.* Dicit ergo: Sic dedit vt orarem, lætanter, feruenter, & purè: *& propterea*, quia ſic orauì, *Deus exaudiuit*, concedendo, & conferendo dona quæ petebam. In *Pſal.* Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. *Iſa.* vlt. Et erit, antequam clamet, ego exaudiam.

Et attendit. Diligentiam imporrat, *voci deprecationis meæ*, de malis amouendis. *Iſa.* 63. Attende de cœlo, & vide de excelſo cœlorum habitaculo. *Ierem.* 18. Attende Domine ad me, & vide voces aduerſariorum meorum. *Daniel.* 9. Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac. *Malach.* 3. Attendit Dominis & exaudiuit. Nota *Gloſſam*: Ecce vtilitudo.

20. *Benedictus Deus.* Ecce ſecundum, in quo poſtquam ad illorum vtilitatem bona ſibi à Deo facta recoluit, gratiarum actiones pro tam beneficio reddit. Duo dicuntur. Primò benedixit Deo. Secundò reddit tationem dubiam. *Qui non amouit.* Primò, quia perſeuerantiam contulit in orando. Secundò, quia orationem infructuoſam non deliquit. *Et miſericordiam.* Dicit ergo: Hæc bona mihi fecit, & propter hoc *benedictus Deus*, ſit, ſuppla, ab omni creatura ſua. 3. *Reg.* 8. Benedictus Deus non derelinquens nos, nec deſpiciens. Et 2. *Paral.* 6. Benedictus

Dominus

Dominus Deus Israël, quia quod Dauid loquutus est, &c. *Luc.* 1. Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitauit, &c. Benedictio autem ista est grauiarum actio. Sicut Paulus benedicebat 2. ad *Corinth.* 1. Benedictus Deus & Pater Domini nostri IESV CHRISTI, &c. Et tres pueri eruti de igne *Dan.* 3. benedicebant Dominum vnâ voce: Benedictus es Domine Deus, &c.

Qui non amouit. Ecce prima ratio benedicendi. Quasi diceret: *Benedictus sit qui*, id est, quia *non amouit orationem meam*, ipsam repellendo. Deus enim aliquando amouet orationem, etsi non orantem, sicut factum est in Paulo petente stimuli amotionem, quem non abiecit Dominus, etsi orantem non repulit. 2. ad *Cor* 12. Aliquando amouet & proiicit orantem, etsi non orationem, sicut dæmones petentes quod eos mitteret in porcos, orationem quidem audiuit, sed ipsos repulit. *Mar.* 8. Si eiicis nos, mitte nos in porcos. Aliquandò vtrumque, & orationem, & orantem, sicut in illis dicit se facturum quibus dicit: Non noui vos: discedite à me operarij iniquitatis. *Matth.* 7. & 25. simile.

Deus aliquando orationem vel orantem vel vtrumque abiicit.

Vel *non amouit orationem*: quia tribuit mihi in illa perseuerantiam: quia super illud 1. ad *Thessal.* 5. Sine intermissione orate, *Glossa*: Non desinit orare, qui non desinit benefacere. Sicut autem Deus non amouet orationem nostram, sic nec nos debemus amouere. Stultus enim valdè est, qui instante adhuc bello scutum amouet: sed bellum hominis continuum. *Iob* 13. Militia est vita hominis super terram. Oratio autem est scutum. *Sap.* 18. Protulit seruitutis suæ scutum, orationem. Propter hoc dicit Dominus. *Luc.* 18. Oportet semper orare, & nunquam deficere.

Et misericordiam suam. Ecce ratio secunda, quare & ex hoc sit benedictus, quia sicut non amouit orationem, *sic non amouit misericordiam suam à me. Psal.* Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum, &c. Primum autem amouere orationem respicit ad meritum: hoc autem non amouere misericordiam, ad præmium. Hoc est dare illud quod dedit instanter petere. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Petite gratiam, & dabitur: quærite sapientiam, & inuenietur: pulsate ad vitæ ianuam, & aperietur. Sic petere & pulsare det nobis, qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN LXVI. PSALMVM.

In finem, In hymnis Psalmus cantici Dauid.

1. 2. *Deus misereatur nostri.* Hic est Psalmus decimus sextus in secunda parte libri, sexagesimus sextus in toto libro. Postquam in Psalmo præcedenti monuit iubilare Deo, ipsum benedicere, & totum se in ipsum proiicere propter spem resurrectionis gloriosæ: quia nec ista facere possumus nisi Deus, quantum est ex parte sui, gratiam infundat, præstando misericordiam, dando benedictionem, & nisi nos humiliemus Deo, quantum est ex parte nostri, & ipsum exaltemus, inuitat nos in hoc *Psal.* ad orationem, vt benedictionem impetremus, ad confessionem vt nos humiliemus, & Deum glorificemus, & laudemus: vnde laudis diuinæ expressius est Psalmus iste: & hoc innuitur in in titulo qui talis est: *In finem, In hymnis Psalmus cantici Dauid.* In quo nota in principio quod supra dictum fuit, quare dicatur Psalmus cantici: & expone titulum. *Psalmus hic*, qui est *cantici*, post canticum votum prolatum musico instrumento, quod est Psalterium: vel *Psalmus*, quia monet bene operari: cantici, quia cum lætitia cordis & exultatione aliquando etiam vocali, *in finem* nos ordinans, in Christum scilicet, vel in Deum, & habendus in *hymnis* exhibendis *Dauid*, id est, Christo: vel certe inter hymnos materialis Dauid computandus.

Psalmus ad orationem & confessionem laudis hortatur.

Diuiditur autem Psalmus, sicut iam tactum est, in duas partes. Primò oratio ad Deum pro beneficiis quibusdam impetrandis necessariis ad hoc vt ad resurrectionis gloriam veniatur. Secundò admonitio ad confessionem & laudem Dei pro bonis iam habitis, vt prima facilius impetrentur, vel impetrata conseruentur, ibi, *Confiteantur.* In prima duo. Primò petit. Secundò ostendit quo fine petierit. *Vt cognoscamus.* In prima duo. Primò pro quibusdam bonis petit, vt sibi confiteantur. Secundò vt collata conseruentur, ibi, *Et misereatur nostri.* In prima tria secundum bona quæ petit. Anima enim humana per peccatum facta est misera in irascibili, maledicta in concupiscibili, quæ non desiderat nisi malum, cæca in rationabili. Petit ergo contra primum primò misericordiam: contra secundum secundò benedictionem. *Et benedicat.* Contra tertium tertiò illuminationem. *Illuminet.*

Tria mala à peccato illata & illorum remedia.

Dicit ergo: Sic monui, vt iubileris, & benedicatis Dominum: sed quia hoc nullo modo potestis. *Isa.* 26. Omnia opera nostra, &c. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. *Deus misereatur nostri.* Misereatur: quia captiua tenetur nostra irascibilis ne insurgat contra malum, amouendo per misericordiam, gratiam infundentem. *Genes.* 44. Misereatur tui Deus fili mi. *Eccles.* 35. Miserere nostri Domine, respice nos.

Et benedicat nobis, maledictionem contrà malum, quod nostra concupiscibilis appetit, amouendo. *Num.* 6. Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. *Illuminet vultum suum*, non suum in se, sed suum *super nos*, nostram scilicet rationem, quæ quasi vultus eius est, quia imago eius. *Psal.* Signatum est super nos lumen, &c. Illustrando & cæcitatem auferendo. In *Psal.* supra, Deus meus illumina tenebras meas. Et alibi: Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte. Vel *illuminet vultum suum*, id est, manifestet nobis filium Deus pater, qui, inquam, filius est vultus eius, & hoc *super nos*, id est, nobis. *Psal.* Offende faciem tuam, & salui erimus. Et alibi, In lumine tuo videbimus lumen. *Eccles.* 35. Ostende nobis lucem miserationum tuarum.

Et misereatur nostri. Ecce secundum. Quasi diceret:

diceret: Hæc prædicta deo, *& misereatur nostri*, in his omnibus nos conseruet. *Greg.* Bene cito perdit, quod à largitore non custoditur. Ecce ille perit hæc quatuor petenda, egressum quatuor fluuiorum de paradiso, quadruplicem scilicet gratiam ex Deo, quarum tres primæ quæ proprium intrigent terram, animæ scilicet potentiare: quarta vero, circuat totum. *Genes.* 3. *Eccles.* 41. Gratia sicut paradisus in benedictione, misericordia in sæculo permanet.

Quadruplex gratia velut egressus quatuor fluuiorum de paradiso.

3. *Vt cognoscamus.* Hic secundum primæ partis totius Psalmi, in quo ponit finem suæ petitionis, maximè quantum ad visum illuminationis petitæ. Et est duplex ratio, scilicet vt cognoscatur Christus esse via. Secundò vt cognoscatur Christus esse medicina. *In omnibus Gentibus.* Ait enim; Sic Deus misereatur, benedicat, illuminet: & hoc; Deus, fiat, *vt cognoscamus viam tuam*, Christum, qui ducit ad te tanquam viam. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Sed quid prodest scire viam, si non ambuletur in ea? *Isa.* 30. Hæc via, ambulate in ea: non declinabitis, nec ad dexteram, nec ad sinistram. *Isa.* 2. Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Et hoc in terra, in vita scilicet ista, quæ tenebris est plena. Sed notandum, quòd huius vitæ triplex est cognitio. Naturalis, etsi cognoscatur in suo appropriato, quod est sapientia. Ad *Rom.* 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta prospiciuntur. Gratuita, quæ est per fidem. 1. ad *Corinth.* 14. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate. *Item.* 9. In hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Et gloriosa, quæ cognoscetur in patria. 1. ad *Corinth.* 13. Tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. *Sapient.* 6. Scire te, sensus est consummatus. Et etiam cognoscimus, non tantum in Iudæis: sed *in omnibus Gentibus saluare eum.* Ipse salutare in medicinam omnium salutarem. *Isa.* 40. Videbit omnis caro salutare Dei. Et 49. Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea, vsque ad extremum terræ.

4. *Confiteantur tibi populi.* Hic secunda pars Psalmi, in qua subiungitur omnium admonitio ad confessionem: & dicuntur duo. Primò inuitat ad confessionem & laudem pro Christi vtili regimine. Ad idem pro Ecclesiæ fructificatione. *Confiteantur*, versu quinto. In prima tria. Primò inuitat ad confessionem. Secundò ad spiritualem lætitiam. *Lætentur & exultent.* Tertiò assignat vtriusque causam, ibi, *Quoniam iudicas.* In prima duo. Primò inuitat ad confessionem simpliciter. Secundò omnes inuitat generaliter. *Confiteantur.* Dicit ergo: Sic peto vt omnes cognoscant Christum: & quia hoc certo, quod iam impletum, *confiteantur tibi*, ô *Deus*, *populi*, confessione laudis, de quia *Matth.* 3. Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. ad *Phil.* 2. Omnis lingua confiteatur. Confessione veritatis, de qua *Ioan.* 1. Confessus est, & non negauit, quia non sum ego Christus. Confessione propriæ iniquitatis, de qua *Num.* 5. Vir siue mulier quæ fecerit aliquid de his quæ accidere solent hominibus, venient ad sacerdotem, & confitebuntur illi peccata sua. Expressior actus qui fit in Veteri Testamento de confessione faciendâ. *Iacob. vlt.* Confitemini alterutrum peccata vestra. Et fiant hæ confessiones corde simul, & ore, iuxta illud ad *Rom.* 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nec tantum in vna terra, imò confiteantur his confessionibus *populi multa.* *Isa.* 52. Parauit Dominus brachium sanum, filium scilicet, in oculis omnium Gentium, & videbunt omnes fines saluare Dei nostri.

5. *Lætentur & exultent.* Hic secundum. In quo monet ad lætitiam primò interiorem, secundò exteriorem. *Et exultent.* Ait enim: Sic confiteantur & lætentur interius, & exultent exterius Gentes. Bene post confessionem subditur de lætitia. Confessio enim primò humiliat & confundit, dum homo cognoscit. *Eccles.* 41. *Erubescite* à Principe, & à iudice de delicto, *ipsum.* Sed humiliatum & confusum purgat à pellicio & vestitare. 1. *Machab.* 4. Ascendamus mundare sancta, & renouare. Sed confusum & purgatum lætificat multum. *Psal.* Exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia, &c. Animæ scilicet confessionis filiæ. Sed etiam lætificatum Deo reconciliat. *Isa.* 57. Creauit fructum labiorum confitentium pacem, reconciliationem ad Deum.

Quoniam iudicas. Hic tertium, in quo lætificatur confessionis & lætitiæ causa duplex. Æquum iudicium in futuro, & auxilium in præsenti exhibitum in bonis vt lætiùs veniant ad illud. *Et Gentes.* Ait enim: Sic lætentur Gentes & exultent, & hoc infallibiliter, *quoniam iudicas*, id est, iudicabis, *populos in æquitate*, *Isa.* 11. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Vere in æquitate. Non personarum enim acceptione. *Act.* 10. In veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus. *Prouerb.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiuspiam precibus nec accipiet pro redemptione dona plurima. Et *dirigis Gentes in terra*, præbens auxilium vt lætiùs accedant ad te. Et etiam documentum. *Ierem.* 3. Lætamini & exultate in Domino Deo vestro, qui dedit vobis Doctorem iustitiæ, & directorem: *Isa.* 45. Omnes viæ eius dirigam. Et iudicem. *Iob* 9. Meum iudicem deprecabor.

Confiteantur tibi. Hic secunda pars, in qua inuitat ad confessionem pro fructificatione Ecclesiæ quæ sequitur est ex prædictis. Tria ergo dicuntur. Primò iteratio de confessione faciendâ ad honorem Dei. Secundò ratio talis confessionis, terræ fructificatio, ibi, *Terra dedit.* Tertiò postulatio benedictionis ab illo fructu & per illum: vel dilatationis illius fructus vsque ad gentiles omnes, ibi, *Benedicat nos.* In prima duo suprà. Primò simplex inuitatio ad confessionem. Secundò collectio omnium ad hoc vt confiteantur. *Confiteantur.* Dicit ergo: Sic confiteantur, quia iudicas, & dirigis: & etiam *confiteantur tibi populi Deus*, & reperi vt addas. Confiteantur tibi populi omnes. In hac repetitione notatur, quòd confessio frequenter est iteranda. *Iacob.* 11. Eamus iterum in Iudæam. Iudæi interpretantur confessio. Nec mirum cum frequens in peccati iteratio. *Prouerb.* 24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. Quærer autem dicit, Confiteantur, propter quæ

Quatuor iterum idem verbum propter quatuor confessionis effectum.

quadruplicem confessionis effectum. Vnum ad Deum quem glorificat. *Iosuè 7.* Fili confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo. Ad confessorem quem obligat ad hoc vt ipsum reducat, quantum in se est, ad Ecclesiæ vnitatem. *Gen.7.* Noë redeuntem ad se columbam intromisit in aream. Ad animam propriam quam purgat. *Psal.* Exercitabar, & scopebam spiritum meum. Ad diabolum quem necat proprio gladio, quem euaginat. *Iudith 2.* Interfecit Holofernem proprio pugione. *Iud.13.* Iudith confitens.

7. *Terra dedit.* Hic secundum, quo monet ad confessionem. Sed quare? quia terra nostra, Virgo Maria, de eodem limo terræ de quo & nos. *Genes.2.* Formauit ergo Deus hominem de limo terræ. *Dedit fructum suum.* Terra ergo Virgo Maria. *Psal.* Benedixisti Domine terram tuam. Ad proferēdum fructum. *Isa.45.* Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Terra, quia humilis: hæc est enim humillimum elementorum. *Luc.1.* Respexit humilitatem ancillæ suæ. Stabilis. *Eccles.1.* Generatio præterit, Apostolorum Christum relinquentium: & generatio aduenit, Iudæorum crucifigentium: terra autem in æternum stat, Maria in omnibus perseuerat fertilis: hæc enim elementum inter omnia fertilissimum, & intus plenum diuitiis, habens minetas auri & argenti. *Isa.2.* Repleta est terra auro & argento, & non est finis thesaurorum eius, & exterius arboribus & pecoribus. *Bar.3.* Qui replet terram pecudibus & quadrupedibus. Sed Maria tota fœcunda, & intus & extra.

Virgo terra dicitur.

Quo tempore fructum tulit.

Hæc terra dedit fructum suum: fructum concepit in annuntiatione, conceptum protulit in natiuitate, prolatum ostendit in apparitione, sed ostensum dedit in purificatione. De primo & secundo *Luc.1.* Ecce concipies in vtero, & paries filium. De tertio ad *Tit.3.* Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei. De quarto in *Psal.* Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Et dicit, *Dedit*, non reddidit, quia semen non suscepit.

De alia triplici terra legitur. De terra corporis Christi, de qua *Iob 9.* Terra tradita est in manus impij. Hæc dedit fructum prædicationis, bonæ operationis, & tandem passionis. Vel terra, Ecclesia, de qua *Isa. vlt.* Nunquid pariet terra in die vna, aut peribit gens simul? Hæc dedit fructum suum, trigesimum in coniugatis, sexagesimum in continentibus, centesimum in virginibus. *Matth. 13. Luc. 8.* Vel terra, liberum arbitrium. *Genes. 3.* Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Hæc dabit fructum bonarum affectionum, cogitationum, & operum. *Genes. 43.* Sumite de optimis terræ frugibus, & ferte viro munera.

8. *Benedicat nos.* Hic tertium. Quasi diceret: Sic confitemini, quia *terra*, Matia, *dedit fructum*, & in hoc fructu & semine *benedicat nos*, &c. Subiungitur ergo postulatio benedictionis à tam glorioso fructu: & dicuntur duo secundum duo quæ petuntur. Primum est gratiæ infusio ad fructificandum. Secundò ad conseruandum fructum quem fecimus. *Et metuant.* Dicit ergo: Sic *terra dedit fructum*, quod vt & nos possimus, *benedicat nos Deus* Pater gratiam infundendo, qua bona faciamus, & in terra Ecclesiæ multiplicentur. *Deus noster*, filius scilicet, *benedicat nos* Deus. Repete. Benedicat etiam Deus Spiritus sanctus. Benedicit ergo Pater. *Eccles.3.* Benedictio patris firmat domos filiorum. Benedicit Filius. Ad *Eph.4.* Benedixit nos omni benedictione spirituali in Christo, id est, per Christum benedicentem nos. *Act.1.* Eleuatis manibus ferebatur in cœlum, & benedixit eis. Benedicit Spiritus sanctus, in quo omnis benedictio sit. *Isa.65.* Qui benedictus est super terram, à Deo patre vel filio, benedicetur in Deo, id est, Spiritu sancto, hoc est, per Spiritum sanctum.

Et metuant. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic tota Trinitas nos benedicat. *Et metuant eum.* Non dicit eos, vt notetur essentiæ vnitas. *Omnes fines terræ:* continens pro contento, id est, omnes in terræ finibus habitantes. *Ierem.5.* Metuamus Dominum Deum nostrum, quia *Eccles.8.* dicitur: Ego cognoui, quod bonum erit timentibus Deum: quippe timor Domini, charitatem quæ totius boni fons est, initiat. *Ierem.25.* Timor enim initium dilectionis eius. Et ipse omnia alia bona confernat. Vnde hic etiam post petitam benedictionem ad bonorum multiplicationem, timorem vltimò adhibet ad conseruationem. *Eccles. 25.* Timor Domini omnibus se supponit, sicut asseres lapidibus sunt tecti ne à vento tollantur.

IN LXVII. PSALMVM.

In finem, Psalmus Cantici ipsi Dauid. 1.

Psalmus canit gloriam resurrectionis & ascensionis Christi.

2. Exurgat Deus. Hic est Psalmus decimus septimus in parte secunda. Postquam enim monuit iubilare & benedicere Deū in *Psal.* decimo quinto pro sperata resurrectione, & ideo supplicare vt hoc ipsum conferat, quod suus populus possit confiteri, & ipsum laudare valeat, in decimo sexto tanquam impetrauit, & in hoc decimo septimo lætanter exultat pro resurrectione, & inuitat iocundè Christum ad resurrectionem, & inimicorum confusionem, Euangelij publicationem, & Ecclesiæ dilatationem per omnes Gentes. Et hæc lætitia & exultatio exprimitur satis in titulo qui talis est: *In finem, Psalmus Cantici ipsi Dauid.* Hoc est, hic *Psalmus Dauid* dirigens nos *in finem*, est *Cantici*, id est, lætitiæ & exultationis, & fortè primò vocibus cantabatur, postmodum musico instrumento quod Psalterium dicitur.

Diuidi autem potest Psalmus aliter quam *Glossa* diuidat, in tres partes principaliter. Primò orat pro resurrectione, & quibusdam sequentibus ad illam, inuitans ad lætitiam. Secundò narrat quæ futura sunt post resurrectionem, ibi, *Deus cum egrederetis*, vel egredieris. Tertiò prænuntiat Christum venturum, ibi, *Psallite Deo qui ascendit.* In prima duo. Primò orat pro resurrectione, & consequentibus quibusdam ad illam, inuitatque fideles ad laudem resurgentis, ibi, *Cantate Deo.* In prima duo. Primò orando petit Christi resurrectionem. Secundò consequentia ad illam in bonis & malis. *Et dissipentur.*

Dicit

Dicit ergo: Sic monui iubilare propter spem resurrectionis, post Deum exorare vt daret huius rei facultatem: nunc ergo rogo, & vos similiter mecum: *Exurgat*, à morte, *Deus. Psal.* Exurge, quare obdormis Domine? Quod & fecit: vnde alibi in *Psal* Domini & soporatus sum, & resurrexi: vnde postea cœlis apertis Stephanus vidit eum stantem. Stantes, nec mortui sunt, nec dormiunt *Act.10.*

Et dissipentur. Hic orat contra persequentes. Primò pro inimicorum deiectione. Secundò pro bonorum exaltatione, ibi, *Et iusti epulentur.* In prima dicuntur tria, secundum tria mala quæ imprecatur. Primò dispersionem per totum mundum. Secundò voluntariam separationem & elongationem à Deo. *Et fugiant.* Tertiò omnimodam annihilationem in populo, vt omninò nihil prosint, ibi, *Sicut deficit fumus.* Dicit ergo: Sic rogo, quòd exurgat Deus, & dissipentur inimici per totum mundum, scilicet crucifixores eius, qui inimici erant secundum regulam *Iacob, 3.* Qui vult amicus huius mundi fieri, inimicus Dei constituitur. Hi sunt dissipati. *Isa.24.* Dissipatione dissipabitur terra, Iudæa scilicet, & eius cogitationes, vt nihil simul sit. *Iob 6.* Dissipat cogitationes malignorum, vt non possint implere manus eorum quod cœperant.

Et fugiant. Ecce secundum. Quasi diceret: Non solum dissipentur, imo & fugiant terrore compulsi, & in desperationem inducente, *à facie eius*, à præsentia sua, non loco, quia hoc non possunt, cum Deus sit vbique. *Act. 18.* Non longè est ab vnoquoque nostrum. Sed voluntate & affectu, sicut Cain. *Genes.4.* Ecce eiicis me à facie tua. *Qui oderunt eum. Ioan. 18.* Viderunt & oderunt, & me & Patrem meum, vt impleatur, &c.

Vsus est autem in hoc versu Dauid verbis, quibus Moyses vtebatur cum incedere volebat, & mouere castra: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.

3. *Sicut deficit fumus.* Hic tertiū, in quo petitur annihilatio eorū in primo, & primò in præsenti, secundò in futuro, ibi, *sicut fluit cera.* Dicit ergo: Sit dissipentur, & fugiant, & etiam *deficiant*, euanescendo à poestate sua. *Dan.9.* Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit vnctio vestra regia, & sacerdotalis. Et hoc *sicut fumus* deficit; qui quantò altiùs extollitur, tantò plus euanescit: sic maximè euanuerunt Iudæi, quando se maximè extulerunt. *Psal.* Deficientes quemadmodum fumus deficient. *Isa.65.* Isti fumus erunt in furore meo.

Comparatur superbia fumo.

Et nota, quòd superbi comparantur fumo. Primò: quia fumus de corpore nascitur sic superbus de bono opere superbus efficitur, & eleuatur in altū. *Eccl.22.* Ante ignē camini vapor, & fumus inaltatur. Operationes enim quæ sine charitate fiunt, sunt quasi quidam vapores ante ignem, miserum cor eleuantes tanquā fumum. Citò à vento dispergitur: sic superbus modici verbi flatu extollitur, & totus euanescit. *Isa. 9.* Conuoluetur in superbia fumi. *Sap. 5.* Quasi fumus qui à vento dispersus est. Nocet oculis, sic superbia excæcat oculum rationis, imò solem. *Apocal.9.* Ascendit fumus putei pro-

fundi, scilicet corde superbi, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aër de fumo putei. Mali etiam odoris est. *Sapient.12.* Vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, id est, fœtorem. Signum est incendij, id est, magnæ combustionis in corde. *Apoc.18.* Viderunt fumum incendij eius. Fuliginem, quæ nigra & amara est, inducit: sic superbia. *Osee 13.* Et erunt sicut fumus de fumario.

Sicut fluit. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic nunc deficiant, & in futuro, *peccatores pereant à facie Dei*, à præsentia scilicet Dei, *sicut cera fluit à facie ignis. Iudith. 16.* Dura corda & obdurata in malitia sicut cera liquefcent à facie tua. *Micha. 1.* Scinditur sicut cera à facie ignis, tunc enim magni cerei ardebunt, & ab igne culpæ trahentur ad ignem pœnæ. *Gregor.* Qui ardent mente, ardebunt & carne: ab æstu namque auaritiæ, transibunt ad ignem gehennæ. Vel in bono potest legi. Quasi diceret: Sic mali deficiant vt fumus, boni verò *pereant*, non inquantum sunt, sed inquantum sunt peccatores, vt iam non sint amplius. *Prouerb.12.* Verte impium, & non erit. *A facie Dei*, Spiritus scilicet in terris effusi. *Sicut cera à facie ignis.* Spiritus enim sanctus ignis est. *Luc. 12.* Ignem veni mittere, &c. *Act.2.* In igneis linguis super Apostolos descendit.

Et iusti epulentur. Hic secundum, in quo orat pro iustorum exaltatione: & dicuntur tria secundum tria quæ petit eis. Primò resurrectionem. Secundò lætitiam. *Et exultent.* Tertiò delectationis puritatē. *Et delectentur.* Ait enim: Sic fiat malis postquam surrexeris. *Et iusti epulentur*, contemplatione Dei, quæ reficit hic & in futuro, sed minus nunc, plus incomparabiliter tunc. Nunc reficit suos Deus. *Eccles.15.* Cibauit illūm pane vitæ & intellectus. In futuro *Luc.22.* Ego dispono sicut disposuit mihi, &c. De vtraque epulatione *Isa.25.* Faciet Dominus in monte hoc conuiuium. Mons, Ecclesia & militans, & triumphans. *Et exultent*: non comedant panem suum in luctu, sicut *Tob. 3.* & *Isa.65.* Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione spiritus vlulabitis.

Et delectentur. Hic tertium. Quasi diceret: Sic epulentur, & lætetur, & delectentur, non iam in timore aliquo admixto delectationi, vel in perturbatione aliqua, sed *in lætitia. Tob.7.* Epulati sunt benedicentes Deum. Hoc conuiuium quod fecit Ioseph fratribus suis in meridie, & inebriati sunt, *Genes.43.* Pecula quæ dat hic in contemplatione, nemo scit, nisi qui accipit. In futuro autem dabit multa. Primum, vita sine morte. *Isa.25.* Præcipitabit mortem in sempiternum, mensuram in illa præcipitatione. Secundum, sanitas sine infirmitate, aliter parum valeret vita. *Psal.* Qui sanat omnes infirmitates tuas. Tertium, plenitudo sine defectione. *Psal.* Qui replet in bonis desiderium tuum. *Apoc.21.* Non esurient neque sitient amplius. Quartum, saturitas sine fastidio. *Eccl.24.* Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt

Bona futura gloria.

me. adhuc sitient, &c. Quintum, pax sine perturbatione. *Psal.* Qui posuit fines tuos pacem. *Isa.* 48. Vtinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset vt fluvius pax tua. Sextum, scientia sine ignorantia. 1. ad *Corinth.* 12. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: modò autem aliter. *Eccles.* 24. Nebula texi omnem carnem. Septimum, gaudium sine tristitia. *Apocalyps.* 7. Iam non erit amplius, nec luctus, nec clamor, sed nec vllus dolor. *Psal.* Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Modò comeditur agnus cum lactucis agrestibus, sed tunc non.

5. *Cantate Deo.* Hîc secundum primæ partis totius Psalmi. Postquam enim orauit vt resurgat, & bona consequentia impleat, hîc secundò inuitat fideles ad fidem resurgentis: & dicuntur duo. Primò inuitat ad laudandum resurgentem. Secundò ad laudandum beneficia exhibentem, ibi, *Exultate in conspectu.* In prima duo. Primò inuitat ad laudem. Secundò subiungit causam quare benedicendus. *Qui ascendis super occasum.* In prima tria. Primò inuitat ad laudem mentis. Secundò oris. *Psalmum.* Tertiò operis. *Iter facite.* Dicit ergo: Sic rogaui, modò conuersus ad vos ô fideles dico: *Cantate Deo*, mente viuendo Deo. Ad *Galat.* 2. Viuo ego, iam non ego. Bene Deo canit, qui bonum diligit, quod est mente viuere Deo. *Isa.* 12. Cantate Domino, quoniam magnificè fecit. Si quæris quomodo cantus est? audi *Eccles.* 40. Vinum & musica lætificat cor: super vtrumque autem dilectio sapientiæ. Nec tantum mente, imò *Psalmum dicite*, id est operamini: ipsa enim bona opera, sicut frequenter dictum est, sunt verba. Sed hoc, *nomini eius*, id est, ad eius laudem ordinata, vt nomen eius dilatetur, & glorificetur. *Matth.* 5. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

Iter facite. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic cantate, & Psalmum dicite, & vlterius *iter facite es*: non solum vos præparando vt Deus ad vos veniat, sed aliorum corda per prædicationem habilitando, sicut Ioannes Baptista. *Luc.* 1. Præibis ante faciem Domini parare vias eius. *Isa.* 40. Parate vias Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Et 62. Transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides.

Qui ascendit. Hîc assignat causam duplicem. Prima, mortis destructio. Secunda, vniuersalis & singularis dominatio, ibi, *Dominus nomen.* Ait ergo: Sic cantate, Psalmum dicite, prædicate Deo, *qui*, id est, quia ille *ascendit super occasum*, id est, super mortem ipsam destruendo, & in gloriam conuertendo. *Osea* 13. O mors ero mors tua. 1. *Petr.* 3. Qui est in dextera Patris sedens, deglutiens mortem vt vitæ hæredes efficeremur. 1. ad *Corinth.* 15. Absorpta est mors in victoria. *Dominus*, simpliciter, *nomen illi*, verè & appropriatè. *Isa.* 42. Ego Dominus, hoc est nomen meum. Ad *Philip.* 2. Donauit illi nomen quod est super omne nomen.

Exultate in conspectu. Hîc secundum huius partis, in quo inuitat ad laudandum beneficia exhibentem. Et primò inuitatio. Secundò ratio inuitationis, ibi, *Turbabuntur.* Ait ergo: Sic cantate, &c. Quæ dixi in honorem resurgentis, facite, & etiam *exultate*, non in vanitate, sed *in conspectu eius.* 1. *Petr.* 1. Exultabitis modicum nunc si oportet constristari. In conspectu autem Dei exultare, est intus in conscientia gaudere, vbi solus Deus videt. *Ecclesiast.* 30. Non est oblectamentum super cordis gaudium.

Turbabuntur à facie. Hîc ratio exultationis. Prima, inimicorum certitudo. Secunda, bonorum exhibitio. *Patris orphanorum.* Dicit ergo: Sic exultare ne timeatis, quia qui vos turbant nunc, *turbabuntur à facie eius*, à præsentia scilicet eius. *Sapient.* 5. Videntes turbabuntur timore horribili. *Mich.* 7. Velut reptilia terræ turbabuntur de ædibus suis. *Ezech.* 26. Turbabuntur insulæ in mari.

Patris orphanorum. Hîc secundum, beneficiorum exhibitio. Primò miseris corporaliter. Secundò miseris spiritualiter, ibi, *Qui educit.* Vel melius. Primò quæ bona conferat bonis. Secundò quæ impiis, &c. In prima dicuntur quatuor, secundum quatuor beneficia quæ facit bonis. Primum, prouisio in necessariis sicut pater. Secundum, conseruatio ab aduersariis & protectio tanquam iudex. *Et iudicis.* Tertium, præsentiæ exhibitio. *Deus in loco.* Quartum, collectio ipsorum in vno viuendi modo. *Deus qui inhabitare.* Dicit ergo sic: Dico, quòd mali turbabuntur à facie eius. Cuius *eius? Patris*, prouisoris, & nutritoris, *orphanorum*: bonorum scilicet, quibus mortuus est pater, mundus scilicet, & mater, concupiscentia mala, de quibus *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus, mundus: & mater Cethæa, concupiscentia. Et Deus adoptat eos in filios statim. *Ierem.* 49. Relinque mihi pupillos tuos, & ego eos viuere faciam. *Ioan.* 14. Non vos relinquam orphanos, vado, & venio ad vos. *Psal.* Pupillo tu eris adiutor. Et alibi, Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

6. *Quatuor beneficia bonis confert Deus.*

Et nota: Si Deus assumit & adoptat in filios quos carnales patres deserunt, quid faciet de illis qui propter ipsum deserunt & patrem & matrem, & totum mundum, & ipsam propriam voluntatem?

Et iudicis viduarum, eas ab oppressionibus defendendo: & est secundum beneficium. *Isa.* 1. Iudicate pupillo, & defendite viduam. Viduam autem dicit animam quæ ab hæreticis aliquandò desponsauerat sibi errorem in virum, sicut è contrario boni desponsant sapientiam in vxorem. *Sapient.* 7. Quæsiui eam mihi sponsam assumere, & amator, &c. *Ioan.* 4. Dixit Dominus Samaritanæ: Quinque viros habuisti, quinque sensus tuos quibus obediebas: sed nunc quem habes, error scilicet, quem tibi desponsasti, non est tuus vir: & si de facto; non de iure: imò adulter est. Tales ergo defendit Christus, quibus moritur mundus; quibus moritur sensus proprius. *Prouerb.* 23. Non attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum non introëas: propinquus enim illorum fortis est, & ipse iudicabit causas illorum contra te.

Deus in loco sancto. Hîc tertium beneficium.

7. Quasi

Quasi diceret: Sic prouidet & defendit: & hoc potest, quia *Deus est in loco sancto suo*, in orphanis scilicet & viduis, quos locum suum facit & sanctum. 1. ad *Cor.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et illud inhabitat, etsi non videatur multis. *Gen.* 33. Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Tales enim sunt vera Ierusalem, vera Sion. *Zach.* 8 Habitabo in medio Ierusalem ego Dominus, habitans in Sion, in monte sancto meo.

Qui inhabitare. Hîc quartum beneficium tangitur. Quasi diceret: Sic habitat, & etiam ipse est, qui *facit inhabitare in domo*, in Ecclesia, vel ad literam in claustro, *vnius moris homines*, orphanos scilicet prædictos, & viduas: quod apertè fit, quando illi quibus mundus mortuus est, & sensus proprius, vniformiter viuunt & concorditer. *Act.* 3. Erat illis cor vnum, & anima vna. Et in 5. Erant vnanimiter omnes in porticu Salomonis, & quotidie perdurantes vnanimiter in templo. Ad *Philip.* 2. Estote eandem charitatem habentes: vnanimes, idipsum sentientes. 3. *Reg.* 10. Regina Saba mirabatur vnitatem ministrantium Salomoni.

Beneficia malis collata, excitant illos Deus vinculis prauæ consuetudinis.

Qui educit vinctos. Hîc beneficia quæ exhibet malis, quia extrahit eos de malitiis suis, & peccatis: & dicuntur duo. Primò liberatio consuetudine ligatorum. Secundò, quod maius est, præ superbia blasphemantium. *Similiter eos.* Tertiò obstinatorum omninò, quod est maximum. *Qui habitant in sepulchris.* Ait: Propter hæc exultate, quæ præmisi, & etiam quia ipse est *qui educit*, de statu peccati ad gloriosam pœnitentiam, *vinctos*, prauâ peccandi consuetudine, quæ vincit. *Prou.* 5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Isa.* 5. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis: & ita fortiter aliquando sicut catena. Vnde *Augustin.* eam catenæ comparat in lib. confess. *Isa.* 52. Si abstuleris catenam in medio tui. Et hoc *in fortitudine tua*, Samsonita. Fortitudo enim Samsonis, de qua *Iudic.* 16. quod omnia vincula disrumpebat, illam figurabat. 1. *Reg.* 2. Non est fortis sicut Deus noster: maximè, quando tam fortiter visus es catenas rumpere, quod sanguinem abundantissimè effudisti. *Zachar.* 9. Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, & alligasti inimicum. *Luc.* 11. Alligauit fortem, & vasa eius diripuit. *Apocal.* 20. Apprehendit serpentem antiquum qui est sathanas, & diabolus, & ligauit eum.

Similiter eos. Hîc est secundum. Quasi diceret: Sic educis vinctos peruersa peccandi consuetudine, similiter educens de peccatis eos *qui exasperant*, blasphemando. *Deut.* 32. Prouocauerunt eum in diis alienis, diis quos ignorabant. *Ezech.* 2. Domus exasperans est, & Deum quem prouocat sua infidelitate, & bonos quos persequitur. Eos etiam educit, *qui habitant*, tanquam omnino mortui, & in peccatis obstinati, *& in sepulchris* fœtidis, carnalibus desideriis. *Prouerb.* 20. Desiderium impiorum monumentum est pessimorum. *Matth.* 8. Demoniaci habitant in sepulchris. *Ezech.* 32. Affur in medio incircumcisorum, mortuum scilicet carnalium, sepulchra eorum in circuitu eius.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

Quasi diceret: In ipsis est, quasi in sepulchris quibusdam.

Et est notandum, quòd carnalia desideria, & fœtida dicuntur hîc sepulchra mortuorum in peccatis: in illis enim quiescunt, & è conuerso ipsi homines sunt sepulchra, desideria mortua in se continentia. *Matth.* 23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, hypocritæ, qui estis sicut sepulchra dealbata, intus autem pleni omni spurcitia.

8. *Secunda pars Psalmi enumerat quatuor beneficia Ecclesiæ post resurrectionem collata, doctrinam, missionem Spiritus sancti, miracula, & Ecclesiæ dilatationem.*

Deus cum egrederetis. Hîc est secunda pars Psalmi, in qua postquam præcessit oratio pro resurrectione, & inuitatio aliorum ad laudandum & benedicendum, sequitur narratio beneficiorum Ecclesiæ collatorum post resurrectionem: & diuiditur in quatuor partes. Primò ergo agit de beneficio institutionis per mundum diffusæ. Secundò de beneficio missionis donorum Spiritus sancti siue infusionis, ibi, *Dum discernit.* Tertiò operationis miraculorum quæ sequebatur ex donis, & doctrinam confirmabat, ibi, *Deus noster Deus salvos.* Quartò dilatationis, quod sequutum est ex tribus, ibi, *In Ecclesiis benedicite Deum.* In prima de benedictione prædicationis primò. Secundò de ministris prædicationis agitur, ibi, *Dominus dabit verbum.* Item prædicationis beneficium non est vbi deest gratia: vnde duo dicuntur. Primò de prædicatione beneficio agitur. Secundò de beneficio infusionis gratiæ, ibi, *Plusquam voluntariam.* In prima tria. Primò ostenditur in quo facta est prædicatio. Secundò affectus sequens ex prædicatione illa. *Terra mota est.* Tertiò modus prædicationis tanquam causa illius effectus, ibi, *Etenim gali.* In prima duo. Primò signatur tempus à Christi manifestatione per opera. Secundò à transmigratione Apostolorum ad gentes. *Cum pertransiret.* Dicit ergo: Sic pertij resurrectione nos moueri ad lætitiam: nec mirum: quia, ô *Deus, cum egrederetis*, manifestando te per opera; & resurrectionem mirabilem.

In conspectu populi tui, homini, qui populus tuus est. *Psal.* Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Prius enim quasi clausus erat & absconditus. *Isa.* 45. Verè tu es Deus absconditus. Et 53. Quasi absconditus est vultus eius. Sed egressus est per opera mirabilia maximè, quando resurrexit. *Isa.* 42. Dominus sicut fortis egredietur. Præter hunc autem egressum est alius triplex. Æternitatis. *Micha.* 5. Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Temporalis naturalis. *Matth.* 6. Ex te enim exiet dux. *Osee* 6. Quasi diluculum egressus eius. Sicut diluculum ab aurora, sic Christus ex Maria. Humanæ subuentionis. *Abac.* 2. Egressus es in salutem populo tuo. *Cum pertransiret*, transmigrando de Iudæa *in deserto*, vel melius *in desertum*, scilicet ad Gentiles qui videbantur deseri à Deo. Hoc desertum est de quo supra in *Psal.* In terra deserta, inuia, &c. *Isa.* 43. Ponam in deserto viam, & in inuio flumina.

Terra mota est. Ecce effectus prædicationis. Quasi diceret: Tunc, quando scilicet egressus; quando transiens ad Gentes, *terra mota est*, supra in *Psal.* Commouisti terram, &c. *Exod.* 15. Conturbati sunt principes Edom;

robustos Moab, &c. *Psal.* Conturbati sunt omnes qui videbant eos.

Etenim cœli. Hic tertium, scilicet modus prædicationis. Duo ergo tanguntur. Moderata prædicatio,& origo illius moderaminis in prædicatione. *A facie Dei Sinai.* Dicit ergo: Sic nota est: *etenim*, quia, *cœli distillauerunt*, Apostoli modestè prædicauerunt, quod est stillare: qui dicuntur cœli. Suprà in *Psal.* Cœli enarrant, &c. *Iob* 39. Super illos stillabat eloquium meum. Hæc sunt stillicidia de quibus *Psal.* Sicut stillicidia stillantia super terram. Hæc sunt stillicidia dulcedinis, de quibus *Amos* 9. In illa die stillabunt montes dulcedinem. *Cantic.* 4. Fauus distillans labia tua. Sed quomodo dicuntur stillare Apostoli, cum abundantissimè effunderent doctrinam? *Eccles.* 9. Si repletæ fuerint nubes, effundentur super terram. Resp. Stillicidium quicquid ab eis de Deo dicitur, respectu eius quod dicendum esset. *Iob* 26. Si vix modicam stillam sermonum eius audierimus, tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri?

Causa conuersionis. Et nota, quòd satis mirum est, quòd stillicidium assiduum,prædicationis scilicet & lectionis: & mulier litigiosa,scilicet remordens conscientia:& fumus,inferni intuitus & consideratio,non eiiciunt multos de domo sua,scilicet de conuersatione peruersa. *Prouerb.*27. secundum aliam literam. Tria sunt quæ hominem de domo eiiciunt: fumus, stillicidum, & litigiosa mulier.

A facie Dei Israël. Hæc est ratio etiam quasi causa prima stillicidij ipse Deus, quem describit à legis datione, & à populi Israëlitici regimine. *A facie Dei.* Ait enim: Sic stillauerunt cœli; non hoc à se habentes, sed *à facie*, benignitate scilicet *Dei Sinai*, qui dedit legem in Sinai. *Exod.* 20. *A facie Dei Israel*, rectoris scilicet populi Israëlitici. Infrà, Deus Israël ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. *Iob* 28. Quis pluuiæ pater est, & stillas roris quis genuit? Ille constat, qui dixit *Matth.* 10. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Aliæ litteræ ponuntur in *Glossa*, & etiam leguntur.

10. *Secundò beneficium post dicti in anima gratia infusio.* *Pluuiam voluntariam.* Postquam egit de beneficio prædicationis, hìc agit consequenter de beneficio infusionis gratiæ cum doctrinâ: aliter enim non valeret. *Gregor.* Frustra laborat exteriùs lingua prædicatoris, si non operetur interius gratia conditoris. Et tanguntur tria. Primò infusio abundans. Secundò effectus sequens ex illâ infusione, ibi, *Et infirmata est.* Tertiò ratio infusionis illius, scilicet dulcedo, ibi, *Parasti in dulcedine tua.* Dicit ergo: Sic stillabunt cœli, & etiam ô Deus *segregabis*, vel *segregasti*, tanquam aliquid pretiosum, *pluuiam voluntariam*, gratiam abundantem. *Exech.* 34. Pluuiæ benedictionis erunt. Hæc pluuia verè de cœlo descendit. *Act.* 14. Benefaciens, de cœlo dans pluuias. Hæ sunt aquæ de cisterna Bethlehem, de Virgine Maria. *Luc.* 1. Aue gratia plena. 2. *Reg.* 23. Dauid desiderauit aquas de cisterna Bethlehem. *Pluuiam*, inquam, *voluntariam* suæ voluntate emissam. *Iac.* 2. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis. Vel, *pluuiam voluntariam*, quia vniuscuiusque præparat voluntatem, & ei sapit sicut vult: optimè signata in illa pluuia, in qua pluebat Dominus manna filiis Israël in deserto. *Exod.*16.*Sap.*16. Deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod volebat vnusquisque, conuertebatur. Et hoc, *hereditati tuæ*, scilicet gentilitati de qua in *Psal.* Dabo tibi gentes hæreditatem tuam.

Effectus gratiæ,infirmatæ agnitio. *Et infirmata est.* Hìc tangitur effectus gratiæ huius. Primò recognitio infirmitatis. Secundò consummatio in bono. *Tu verò.* Tertiò omnimoda subiectio ipsi Deo. *Animalia tua.* Dicit ergo: Sic pluuiam segregabis, & ipsa infusa hæreditati tuæ, ipsa hæreditas *infirmata est* sui reputatione, sese infirmam cognoscens: quò enim plus abundat gratia, eò plus se nihil, & infirmam animam recognoscit. *Luc.* 17. Cùm omnia beneficeritis, dicite: Serui inutiles sumus. *Tu verò* merito huius, *perfecisti eam*, in bono. 1.ad *Corinth.*12. Virtus in infirmitate, cognita, perficitur. *Psal.* Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, cognitione sua: posteà accelerauerunt, ad perfectionem. *Prouerb.* 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, perfectio scilicet gloriosa. Et *Psal.* Perfecisti eis qui sperant in te. Et aliàs, Perfice eam,quam plantauit dextera tua.

11. *Animalia tua.* Hìc tertium, quare sic humiliabitur, & perficietur? *Et animalia tua*, subiecti scilicet tibi vt animalia, *habitabunt in ea*, hæreditate quæ tua est. Hæc est enim hæreditas tua sic completa, sic infirmata, sic perfecta. Quasi diceret: Hæc fient tibi subiectis, sicut subiiciuntur mitia animalia. Isti greges de quibus *Exod.* 10. Cuncti greges pergent nobiscum. Talia animalia, de quibus *Isa.* 1. Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe Domini sui. Et ille qui dicit alibi in *Psal.* Vt iumentum factus sum apud te. *Ioel.* 2. Nolite timere animalia regionis. Sed hæc omnia vnde? Nunquid ex meritis illorum qui sic perficiuntur? Non: imo, ô Deus, hæc bona parasti, æternaliter prædestinando, *pauperi*, populo tuo, supple, non in meritis suis, sed *in dulcedine tua*, in dulci tua bonitate.

Nota enim, quòd bonus homo parat, secundum illud, Paratum cor meum. Paratum ad obseruantiam mandatorum, ad perfectionem consiliorum. Et Deus parat ei cibum. *Psal.* Parasti cibum illorum, quoniam ita est, &c. *Sapient.* 16. Panem de cœlo dedisti eis. Et parat eis locum in vita æterna. *Ioan.*14. Vado parare vobis locum. Et parat ineffabile præmium. *Isa.* 64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Nota etiam, quòd Deus parat pauperibus in dulcedine, non culpæ, de qua *Prouerb.* 5. Fauus distillans labia meretricis. Sed gratiæ, de qua *Eccl.*24. Spiritus meus super mel dulcis. Et gloriæ, de qua hic, & *Psal.* Dulcis & rectus Dominus.

Item pauperi parat in dulcedine, quia ad literam dulciores sunt reliquiæ pauperibus, quam diuitibus ipse cibus. Quare? Quia Dominus

Dominus optimum saporem facit illis reliquiis tanquam bonus coquus, scilicet famem.

12. *D. prad. actibus.* *Dominus dabit verbum.* Hìc secundum. Postquam egit de beneficio prædicationis fructuosæ, agit de ministris, ostendens eorum conditionem primò. Secundò quendam fructum consequentem ex eis, ibi, *Et posteriora dorsi.* In prima duo. Primò collatio bonorum ministris à Deo. Secundò apponitur ex parte ipsorum conditio, ibi, *Si dormiatis.* In prima adhuc tria sunt bona à Deo exhibita sibi, doctrina,potentia faciendi miracula, *virtute multâ*, & authoritas ordinandi Ecclesiæ membra. *Et speciei domus.* Dicit ergo: Sic beneficium doctrinæ gratiosæ per mundum effunderur, quia *Dominus dabit*, non vendet. *Matth.* 10. Gratis accipistis, gratis date. *Prouerb.*23. Noli vendere sapientiam. *Verbum* vtile & bonum, non frinolum. *Psal.* Misit verbum suum, & sanauit eos. Sanatiuum ergo & verissimum. *Luc.* 21. Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij vestri. Propter hoc dicebat *Esther* in 14. Tribue in ore meo sermonem compositum. *Eccles.* In manu eius sumus nos, & sermones nostri. *Euangelizantibus*, non aliis. *Psal.* Aperi os, euangelizando: & imple illud, sapientiam infundendo, & *verbum. Prou.*11. Qui inebriât, ipse quoque inebriabitur. Et hoc *virtute multâ*, constantiæ adiuncta. *Act.*4. Da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. *Ierem.*1. Dedi te in ciuitatem munitam, & in columnam ferream. Vel *virtute multâ* faciendi miracula adiunctâ, & est secundum beneficium. *Marc. vlt.* Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

Fortè virum in prædicando. Nota ergo hìc, quòd quidam euangelizant in potestate faciendi miracula, sicut Petrus, in cuius vmbra sanabantur infirmi. *Act.*5. Alij in fortitudine & constantia, vt Paulus, qui dicebat ad *Roman.* 8. Certus sum quod neque mors, neque vita, &c. Alij in sapientia, sicut Stephanus. *Act.* 7. Non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur. Alij in infirmitate, sicut mercenarius, qui videt lupum venientem, & fugit. *Ioan.*10. Alij in cupiditate, de quibus in *Psal.* Qui deuorant plebem meam vt cibum panis. *Ezech.*13. Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis.

13. *Hæc virtus est à Christo.* *Rex virtutum dilecti.* Hìc conferentis hæc bona descriptio interseritur. Quasi diceret: Dominus dabit verbum. Quis Dominus ille? qui est *rex virtutum. Virtutum*, inquam, *dilecti*, Christi scilicet: Deus enim pater est rex virtutum angelicarum, & virtutum animis infusarum. *Psal.* Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Quæ virtutes sunt etiam Christi *dilecti* à Deo Patre. *Matth.*3. Hic est Filius meus dilectus, &c. Et *dilecti* ab Angelis. 1. *Petr.* 1. In quem desiderant Angeli prospicere. Imò *dilecti* ab omni creatura. Deus quidem diligit quicquid diligere potest. *Dilecti* in humanitate, quia speciosus forma præ filiis hominum. *Dilecti* in Dei virtute, quia candor lucis æternæ, & speculum sine macula. *Sapient.* 7. Splendor gloriæ, & figura substantiæ patris, ad *Hebr.*1.

Auctoritas Apostolorũ, in ordinãda Ecclesia. *Et speciei domus.* Hìc tangitur tertium beneficium. Quasi diceret: Sic dabit verbum, dabit virtutem, dabit & authoritatem, quia dabit, repete, *diuidere*, distinguere, & ordinare, *spolia speciei domus*, id est, domus speciosæ, scilicet Ecclesiæ militantis:non quia ab Ecclesia sunt abstracta illa spolia, sed quia prædicatores à diaboli regno tulerunt illa. Vnde de Paulo dicitur illud *Genes. penult.* Beniamin lupus rapax, manè capiet prædam, & vesperè diuidet spolia. *Isa.* 9. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores captâ prædâ, quando diuidunt spolia.

Alia expositio. Aliter etiam potest, vt *dilecti* secundò positum, ad sequens referatur. Quasi diceret: Prædicta facient *res virtutum dilecti*, & etiam *dilecti diuidere spolia*, id est, ad diuidendum spolia: ad hoc enim Deus Pater dilexit filium, vt spoliatorem diaboli eum faceret. *Isa.*7. Voca nomen eius; Accelera, spolia detrahe, festina prædari. *Luc.* 11. Dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet: si autem fortior illo, &c.

Cæditio præ dicantium. *Si dormiatis.* Hìc tangitur ex parte ipsorum conditio. Notandum enim, quod columba est Ecclesia, pennæ huius columbæ ipsam ad alta subleuantes, sunt Doctores sacri, maximè primitiui, qui erant etiam eloquentia quasi deargentati.

Duo clerũ clerus idem est quod sors, portio videlicet, quæ accidit ex diuisione alicuius hæreditatis maximæ. Cum autem per duo Testamenta habeantur æterna bona, quæ nostra sunt hæreditas: duo Testamenta cleros appellat, secundum duas hæreditates, æternam scilicet & temporalem. Sensus ergo est: Sic fiet vt prædixi, si vos qui estis pennæ columbæ deargentatæ, id est, eloquentes Doctores Ecclesiæ, *dormiatis* contemplando, *inter medios cleros*, inter duo scilicet Testamenta, & inter duas hæreditates, illam respuendo, illam verò eligendo, & ardenter quærendo. Et debuisset dixisse: Inter cleros, sed more Græcorum sic loquutus, qui cum debent dicere, inter me & te, dicunt inter medium nostrum. Pennæ ergo dicuntur Apostoli illi, de quibus *Malach.*3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ, Christus scilicet: & sanitas in pennis eius, id est, in Apostolis. Hæ pennæ de quibus supra in *Psal.* Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Et deargentatæ, argento scilicet eloquij. *Psal.* Eloquia Domini eloquia casta, argentum, &c. Propter hoc dicitur *Num.* 10. Fac tibi duas tubas argenteas.

Duo cleri duo Testamenta, vel hæreditas temporalis & æterna, inter quas dormiendum prædicatoris. Et pennæ ipsius columbæ Ecclesiæ quæ columba dicitur, primò quia felle caret. Ad *Ephes.*4. Omnis amaritudo, ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis. Ad *Hebr.* 12. Ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat. Caluesce non vescitur: in quo notatur abstinentia. 2. *Petr.*1. Ministrate in scientia abstinentiam. *Prouerb.* 23. Qui diligit epulas, in egestate erit. Non lædit

ore. Ad *Ephes.* 4. Qui furabatur iam non furetur. Alienos pullos nutrit. *Matth.* 5. Diligite inimicos vestros, &c. quia 1. ad *Corinth.* 13. Charitas non quærit quæ sua sunt. Gemitum habet pro cantu: & Ecclesiæ vox est, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et alibi, Laboraui in gemitu meo. *Isa.* 59. Sicut columbæ meditantes generatus. Super aquas vt videat accipitrem & fugiat, sicut Ecclesia super aquas Scripturarum. *Cantic.* 5. Oculi eius sicut columbæ super riuos aquarum quæ lactæ sunt lotæ, & residentes super plenissima. Gregatim volat: & de Ecclesia dicitur *Cant.* 6. Terribilis vt castrorum acies ordinata. *Act.* 4. Erat illis cor vnum, & anima vna.

Et posteriora. Hic secundum huius partis, in quo ostendit fructum contemptorum quæ dicta fuerant ministri, quales sunt, & fuerint. Et legitur duplicitèr: quia dicitur potest hic significare charitatem, vel extremorum in Ecclesia collectionem. Ait enim: Hæc sunt quæ præmisi de inter duo testamenta dormientis. *Et posteriora dormientis*, id est, Ecclesiæ, scilicet charitas, in qua duo sunt, posteritas contra portantur, vnde per dilectionem charitas designatur, de qua 1. ad *Corinth.* 13. Charitas omnia sustinet. Et in dorso hi significantur, virtutes, scilicet ad spiritualia in charitate, vt sine ipsa nihil sint. 1. ad *Corinth.* 13. Si habuero omnem fidem, charitatem non habeam, nihil mihi prodest.

Fructus prædicationis, charitas dorso de mutuo significata.

Etenim *in pallium amicti*, id est, charitas Ecclesiæ quæ sicut amictus totum, quod est valdè pretiosum. 3. *Reg.* 6. Salomon fecit throrum eburneum, & vestiuit illum auro fulvo. Vel in nitore auri, charitate & sapientia: vitor enim est claritas diuinæ sapientiæ. *Sap.* 6. Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia. Alio modo sic: *Et posteriora dormientis*, Ecclesiæ scilicet illi qui erunt in temporibus extremis, erunt lucentes in charitate & fervidi. Ipsi enim erunt quasi vas auri solidum. *Eccles.* 5. Ipsi erunt de quibus dictum est in *Psal.* Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

15. *Alij ex prædictorum fructus.*

Deus dispersit. Hic secundum secundæ partis, in quo egitur de beneficiis post prædictorum exhibitis: & dicuntur duo. Primò charitatis bonorum. Secundò gratiarum ab illis pro exhibitis, & expectatio confirmationis illorum, ibi, *Benedictus Dominus.* In primis duo. Primò beneficij collatio. Secundò collatoris commendatio multiplex, ibi, *Mons Dei, mons pinguis.* In prima, tria tanguntur. A quo collatum, & quando. Secundò quid collatum & quibus. *Reges super eam.* Per quid. *In Selmon.* Dicit ergo: Sic de beneficio Ecclesiasticæ prædicationis, & etiam *Reges super eam*, id est, prædicatores sancti, & Doctores, qui regunt Ecclesiam, & ob hoc reges dicuntur. *Exod.* 33. Pacificorum te posuerunt. *Act.* 20. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus regere Ecclesiam, &c.

Mundicia regum & rectorum Ecclesiæ.

Dealbabuntur, id est, albiores efficientur niue, mundati penitùs à peccatis. Suprà in *Psal.* Et super niuem dealbabor. *Isa.* 1. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. *Dan.* 12. Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur. *Apoc.* 7. Lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et hoc *in Selmon*, id est, in vmbra: sic enim interpretatur Selmon, scilicet infrigerante eos gratia ab ardore vitiorum.

Sub hac vmbra refrigerari quærebat, quæ dicebat *Cant.* 2. Sub vmbra illius sedi, quem desiderabam. Pertransit autem vmbra hæc à Christo mundo, in quem plenitudo lucis diuinæ descendit. Vnde ingeniosè dictum est Mariæ perquirenti quomodo filium Dei sustineret concipere? *Luc.* 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Prodierat etiam vmbra hæc à Maria: ipsa enim est tabernaculum. *Eccles.* 24. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Et *Isa.* 4. dicitur, Erit tabernaculum in vmbra diei ab æstu. *Eccles.* 54. Tegumen ardoris vmbraculum meridiei.

Et hoc *dum cœlestis*, id est, Christus, qui verè cœlestis: ascendit enim super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. *Iudic.* 9. Ascendit Abimeleth cum omni exercitu suo. *Discernit*, bonos à malis, gratiam illis conferendo, hos in peccatis diuinitendo: & bonos ab inuicem, his maiora bona, his minora & pauciora conferendo. 1. ad *Cor.* 4. Quis enim te discernit à malis, stupple. Nonne cœlestis? Quid habes quod non accepisti? Quasi dicetet: Nihil. Et 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Dominus. *Matth.* 25. Vnicuique dedit secundum propriam virtutem, alij quinque, alij duo, alij verò vnum.

16. *Laus illa dictatus.*

Mons Dei. Hic secundùm, scilicet datoris commendatio. Commendatur autem multipliciter. Primò à vitæ altitudine. Secundò à bonorum operum abundantia & fertilitate. *Mons pinguis.* Tertiò à doctrinæ generalitate. *Mons coagulatus.* Quartò ab excellentia in bonitate super alios, ibi, *Vt quid suspicamini.* Quintò à priuilegij singularitate. *Mons in quo.* Dicit ergo: Hæc bona sunt sunt à cœlesti discernente qui cœlestis, scilicet Christus est *mons Dei*, vnus altitudine. *Isa.* Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium. *Dani.* Lapis de monte præcisus sine manibus excrescit in montem magnum. Et est mons pinguis propter fertilitatem, vnde alia linea habet: *Mons vberis. Genes.* 49. Aser, id est, beatus, Christus scilicet, pinguis panis eius.

17. *Laus illa doctrinæ.*

Mons coagulatus. Hic tertium, in quo commendatur à doctrinæ generalitate. Et primò à doctrinis præceptorum. Secundò malitiarum. *Mons pinguis.* Ab excellentia pinguedinis *mons coagulatus*, id est, fluens, quasi lacte coagulato, quod cibus est parvulorum. 1. ad *Corinth.* 3. Tanquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam. *Hebr.* 5. Talis estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Hinc dicitur de Apostolis, qui doctrina simplici paruulos imbuebant: & dicit hæc coagulati sunt. Christus etiam in se mons coagulatus, quia carnem coagulatam ex sanguine purissimo Virginis habuit. *Sap.* 7. Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine. *Iob* 10. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Et sic factus caseus, cibus scilicet fatuorum. 1. ad *Cor.* 1. Si quis vult sapiens fieri, stultus fiat, vt sapiens sit: vt de hoc caseo digne comedere possit.

Mons pinguis, quantum ad maiores, in quos influit pinguedinem, deuotionis abundantem, & cibum solidiorem. Ad *Hebr.* 5. Perfectorum verò solidus est cibus. *Iudic.* 9. Nunquid possum desetere pinguedinem meam?

17. *Vt quid suspicamini*? Ecce quartum, in quo commendat ab excellentia in bonitate. Ait enim: Sic est mons coagulatus & excellenter, quia *vt quid suspicamini montes coagulatos?* alios in comparatione ad ipsum. Quasi dicere: Male suspicamini. *Ioan.* 3. Qui de cœlo venit, super omnes est. Si enim alij montes coagulati sunt, iste tamen super omnes est. *Mich.* 4. Erit mons Domini præparatus in vertice montium.

Alij prædicatores sunt montes.

Nota enim, quòd ideò montes dicuntur, quia super alios eleuati. *Thren.* 3. Leuauit se super se. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Quia aquas, res scilicet temporales non retinent. 1. ad *Timoth.* 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Susceptam undique effundunt, & distribuunt. *Tob.* 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si tibi parum, illud etiam libenter impertiri studè. Quia lumen susceptum in se potius in inferiora spargit. *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

Priuilegia Christi.

Mons in quo beneplacitum. Hic est quintum, in quo commendatur à priuilegij singularitate: & dicuntur duo. Primò priuilegij singularitas, Secundò singularitatis æternitas. *Etenim Dominus.* Dicit enim: Non suscepimini montem comparatione ad illum: ipse enim est mons, *in quo Deo beneplacitum est habitare in eo.* In eo superfluit, sicut frequenter in Hebræo contingit. Vel sic: *Mons in quo beneplacitum est Deo*, in eo scilicet habitare, *in Deo*, id est, vt inhabitet in eo per vnionem. *Ioan.* 1. Verbum caro factum est. Ad *Colos.* 2. In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, non sicut in illis de quibus 2. *Corinth.* 6. Non in pluribus illorum beneplacitum est Deo. Imò nec sicut illis, de quibus in *Psal.* Beneplacitum est Domino super timentes eum: sed plus in infinitum. Nunquid inhabitabit ad tempus? Non.

In illo habitat diuinitas corporaliter.

Etenim, quia *Dominus*, ipsa diuinitas, *habitabit*, in hoc monte, in Christo, *vsque in finem*, hoc est, finaliter. Et sic semper. Hinc dixit *Augus.* Qui dixerit Deo verbum assumptum deseruisse hominem, anathema sit. Hæc est enim coniunctio, & vnio coniugalis. *Matth.* 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet. *Psal.* Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, &c.

18. *Dona prædicatoribus collata.*

Currus Dei. Hic secundum beneficium tangunt, scilicet promotio illorum qui desiderati fuerunt in bonum, & dicuntur duo. Primò beneficiorum enumeratio. Secundò ratio exhibendi illa: quia filius accipit à patre, ibi, *Accepisti dona.* In prima duo. Primò beneficium respectu viuentium. Secundò respectu mortuorum. *Ascendisti in altum.* In prima tria secundum tria beneficia quæ tanguntur. Primum, prædicationis gratia. Secundum, spiritualis lætitia. *Millia lætantium.* Tertium, Dei præsentia, ex qua causantur duo prima, ibi, *Dominus in eis.* Dicit ergo: Sic dealbabuntur à morte tali, & ipsi etiam sicut *currus Dei*, &c. Vel ad immediatum: Deus habitat monte illum & per ipsum alios, vnde fiunt *currus Dei*, id est, currus portans Deum. *Currus*, inquam, *multiplex decem millibus*, innumeris. In solo enim Deo numerati sunt, quia eius fuerunt, & sunt, & futuri sunt portitores. *Iob* 29. Nunquid est numerus militum eius? Et super quem non fulget lumen eius? *Dan.* 7. Millia millium ministrabant ei, & decies millies, &c. Quod autem iusti currus sint. 4. *Reg.* 2. Pater mi, currus Israel, & auriga eius, dixit Eliseus ad Eliam.

Sunt currus Dei innumeri.

Millia lætantium. Ecce secundum, & constructe, Currus est multiplex infinitis millibus, quia *millia sunt lætantium*, spirituali scilicet lætitia in Deum exultantium. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes. *Ioël.* 3. Filij Sion lætamini & exultate in Domino Deo vestro. Ad *Phil.* 4. Gaudete in Domino semper.

Dominus in eis. Hic tertium, causa scilicet vtriusque præmissorum. Quasi dicetet: Bene dixi, quòd in eis prædicationis gratia & lætitia, quippe Dominus in eis est. Sed quomodo? *In sancto*, dato *in Sina*, vel in Sina, scilicet in mandato quod bonum est, & sanctum, & iustum. Ad *Roman.* 7. Mandatum quidem iustum, & sanctum, & bonum. Hoc autem non adimpletur nisi Deus sit in ipso adiutor. Ad *Phil.* 2. Operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Infundit enim charitatem, quæ eum præsentem habet: & sic potest mandatum complere. Aliter non. Ad *Rom.* 13. Plenitudo legis est dilectio. Vel Dominus est in eis, & specificetur vbi est in eis: *in Sina*, id est per Angelum. Ad *Gal.* 3. Lex data est per Angelos in manus interpretis. *In sancto*, in homine assumpto, Christo scilicet, *Luc.* 1. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur, &c. *Dan.* 4. Sanctus sanctorum.

19. *Dona collata hominibus.*

Ascendisti in altum. Hic beneficium in mortis factum, scilicet extractio ipsorum de limbo: & tanguntur duo. Terminus à quo *vnde traxit primò*. Secundò ad quid, ibi, *Cepisti dona in capitulum.* Ait enim: Sic prædestinationis gratiam & lætitiam per vim præsentiam potestatis, *ascendisti in altum*, in cœlum. Hic ascensus fuit figuratus. *Exo.* 18. Exiit socrus Moysi patrum quasi religionis hominis, descendebat de mari, Pradicatio *Iethro*. Ascendit pandens iter suum. Nec tamen in cœlum, imò super omne creatum mare. Ad *Ephes.* 4. Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. *Psal.* Et occurrit eius vsque ad summum eius. Nec mirum si ascendit, quia descendit prius. Secundò per veram humilitatem. *Matth.* 11. Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Ad *Philip.* 2. Qui descendit, per humilitatem, ipse est qui ascendit. Imò pondus omnis culpæ, de quo ad *Hebr.* 12.

Ascensio Christi.

Depo-

Deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum : & hoc per veram innocentiam. *Isa.*53.1. *Pet.*1. Qui peccatum non fecit, &c. Et pondus fortunæ, cum quo nemo potest ascendere. Super illud *Matth.* 19. Ecce nos reliquimus omnia. *Bernard.* Recte Petre, & non ad insipientiam, illum, qui exultauit vt gigas ad currendam viam, imò qui volauit, volauit super pennas ventorum, sequi non poteras oneratus, sed hoc deposuisti per veram paupertatem. *Luc.*9. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Et corpus naturale corruptibile, quod valde aggrauat. *Sapient.*9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, &c. Sed hoc deposuisti per gloriosam resurrectionem. 1. ad *Cor.* 15. Oportet mortale hoc induere immortalitatem, & corruptibile hoc, &c.

Cepisti, de lumbo inferni ad ducendum illuc, *captiuitatem*, homines iustos qui ibi tenebantur. *Zachar.*9. Tu verò in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Vel de viuentibus potest legi: *Cepisti captiuitatem*, peccatores in peccati seruitute, tanquam in quodam detentos carcere. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. *Prou.*5. Funibus peccatum suorum quisque constringitur. Cepisti eos in reti prædicationis. *Thren.* 1. Expandit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum.

Accepisti dona. Ecce secundum, in quo enumeratis beneficiis, tangitur potestas conferendi illa, quia hæc accepit à patre. Ait enim : Si hæc bona contulisti, & hoc quia *accepisti dona* à Deo Patre. *Dona*, inquam, *in hominibus* exhibita. Vel sic : *Accepisti dona*, à Deo Patre, *in hominibus*, postmodum reformanda, & ipsis hominibus retribuenda. Primò in Apostolis. *Act.* 2. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Postea per illos in aliis. *Psal.* Suscipiant montes pacem populo. Et rursus : Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

Etenim non credentes. Hic secundum totius primæ partis illius, in qua agitur de beneficiis exhibitis post resurrectionem. Quasi diceret: Hæc bona feciſti, & hoc necesse erat. *Etenim*, quia *non credentes*, erant homines, supple, *Dominum Deum inhabitare*, per vnionem hominem Christum : sed eis est prædictum postea. 2.ad *Cor.*5. Deus erat in Christo mundum reconcilians Deo. Et ad *Colos.*2. In ipso inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Vel *Deum*, id est, Patrem, *inhabitare Dominum*, per essentiæ vnitatem : cum tamen dicat *Ioan.* 10. Ego & Pater vnum sumus. Et 14. Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est?

20. *Gratiarum actio pro beneficiis memoratis.* *Benedictus Dominus die.* Hic secundum, in quo præmissa beneficiorum enumeratione, subiungitur exclamatio Prophetæ in gratiarum actionem cum assertione de beneficiis consummandis : & secundum hoc dicantur duo. Primò gratiarum continua actio. Secundò certa consummatorum bonorum expectatio, ibi, *Prosperum iter.* In prima duo. Primò gratiarum actio. Secundò duratio vel continuatio, *Die quotidie.* Dicit ergo: Hæc bona fecit Deus, & propter hoc, *Deus sit benedictus. Daniel.* 3. Benedictus Deus patrum nostrorum. 2. *Esdræ* 4. Benedixerunt Deum patrum suorum, & hoc *die* succedente *quotidie* : vnde alia litera habet, *De die in diem.* Supra in *Psal.* Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius, &c. *Eccles.*51. Laudabit anima mea vsque ad mortem Dominum.

Prosperum iter. Hic secundum, certa expectatio consummationis bonorum futurorum. Ait enim : Sic sit benedictus : & hoc iustum: *quoniam Deus saluatorium nostrum.* In *Psal.* Domine Deus salutis meæ. Et dator, *faciet iter prosperum* veniendi ad illa salutaria. Sed quomodo dicitur hoc? Nonne dicitur *Matth.* 7. Arcta est via quæ ducit ad vitam? Quomodo ergo prospera? Resp. Arcta est sine dubio in se, sed ipsam arctitudinem sanctis reddit dulcem, & sic prosperam, secundum quod exponitur illud *Isa.* 55. Prosperabitur in omnibus ad quæ misi illum, quamuis multa dura passus sit. Si quis enim bene confidat, eò ipso quod antecessit, prosperum iter fecit, ipse columna nubis & ignis, quæ filios Israël deducebat prosperè per desertum. *Exod.* 14. *Tob.*5. Bene ambularis, & sit Dominus in itinere vestro : & Angelus bonus comitetur vobiscum. Qui hanc non sequitur, non prosperabitur. *Eccles.*10. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere.

Deus noster Deus saluos. Hic tertium secundæ partis, totius huius Psalmi, in quo post narrata beneficia prædicationis & infusionis donorum Spiritus sancti, sequitur beneficium mirabilis operationis maximè in conuersione peccatorum quasi desperatorum, & humiliatione aduersariorum : & secundum hoc dicuntur duo. Primò aduersariorum humiliatio & deiectio. Secundò extremorum in peccatis conuersio, ibi, *Dixit Dominus, Ex Basan.* In prima duo. Primò descriptio aduersarios confringentis. Secundò summa confractio ipsorum, ibi, *Verumtamen Deus confringet.* In prima duo. Primò describit eum in virtute saluandi omnes generaliter qui saluantur. Secundò ab humilitate qua voluit sicut alij subiici morti. *Et Domini Domini.* Vel à virtute seipsum suscitandi potenter secundum aliam lecturam. Ait ergo: Hæc quæ præmisi bona, faciet. *Et Deus*, non quorumcunque, illorum scilicet qui colunt idola : imò *noster. Psal.* Omnes dij Gentium dæmonia : Deus autem noster in cœlo est.

Deus saluus faciendi, hoc est, saluandi omnes quicunque saluantur generaliter. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos homines saluos fieri. *Ioan.* 12. Non veni in mundum vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Et in 3. Non enim misit Pater Filium vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et quamuis tantæ virtutis sit, tamen *Domini Domini* : Domini Iudæorum, Domini Gentium : vel Domini corporum, Domini animarum : vel Domini præcipientis quæ facienda sunt, Domini prohibentis quæ sunt cauenda:

Potestas vitæ & mortis in Christo.

cauenda : est *exitus*, de hac vita, *mortis*, exitus, supple. Mori enim voluit. *Isa.*53. Tradidit in mortem animam suam. Ad *Phil.*2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hic exitus de quo alibi in *Psal.* Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum. Et bene dicit eum hîc esse dominum, quia etiam cum exiret de mundo per mortem, ipse tamen erat dominus mortis, quod nullus alius vnquam potuit. *Eccles.* 8. Non est in hominis potestate cohibere spiritum ne exeat. Nec habet potestatem in diem mortis. Sed Christus dicit *Ioan.*10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam, nemo tollit eam à me. Vel sic : Ita potest omnes saluare generaliter, & *domini* vitæ, & *domini* mortis. *Sap.* 16. Tu Domine vitæ & mortis habes potestatem. Est *exitus mortis*, id est, exitus à morte, id est, resurrectio : quasi suum suâ virtute à morte exire. *Osee* 13. O mors ero mors tua. Vel sic posset exponi : *Mortis domini domini exitus*, id est, Ecclesiæ reditus, qui vulgariter exitus appellatur, videat qui expendit quantum expendit.

22. *Destructio inimicorum Christi.* *Verumtamen Deus confringet.* Hic secundum, inimicorum destructio : & tanguntur duo. Primò destructio. Secundò consummatio in destructione. *Verticem capilli.* Ait enim : Sic Deus quamvis Dominus meretur : *verumtamen Deus*, quantumcunque impotens videtur, *confringet capita inimicorum suorum*, naturalia ad literam. In *Psal.* Conquassabit capita in terra multorum. *Apocal.*2. Tanquam vas figuli confringetur. *Isa.* 30. Conteram eos constitione pauualida, vt non inueniatur de fragmentis eius testa, &c. Vel capita dicit maiores inter inimicos, quos confringet humiliando, vel tandem æternaliter cruciando. *Amos* 6. Væ qui opulenti estis in Sion, optimates, capita populorum. *Eccles.*24. Superiorum & sublimium, super alios constituendorum, colla, propria virtute calcani.

Et confringet verticem perambulantium in delictis suis, non illa reliquentium. *Verticem*, inquam, *capilli* vanitatis. Capillus enim quid inutile est, & vanum. Vel *verticem capilli*, quia vsque ad capillum totam penitus confringet. Vel melius in vertice notatur superbia. In capillo qui nascitur ex superfluo, temporalis abundantia. Superbiam ergo de temporali abundantia ortam, quæ est vertex capilli, Dominus humiliabit, & deiicet eos qui perseuerant in malis, quod est perambulare in delictis. *Prou.*1. Pedes eorum ad malum currunt. *Isa.*2. Humiliabitur altitudo virorum, & incuruabitur vir.

23. *Dixit Dominus : Ex Basan.* Hic secundum beneficium, extremorum in peccatis vera conuersio & vniuersalis : vnde dicuntur duo. Primò confirmatio conuersionis. Secundò multitudo & differentia conuertendorum in conuersis, & quidam ordo, ibi, *Præcesserunt principes.* In prima duo. Primò confirmatio conuersionis. Secundò motiuum ad conuertendum, & ratio quare, ibi, *Videbunt ingressus.* In prima duo. Primò conuersio. Secundò consummatio in conuersione, ibi, *Vt intingatur.* In prima duo. Primò conuersio simpliciter omnium. Secundò magis immersorum in peccatis. *Conuertam.* Dicit ergo. Sic de inimicis, sed quantum ad alios, *dixit Dominus*, id est, ab æterno ordinauit. Vel, *dixit*, id est, ordinatum ab æterno me cognoscere fecit; intus illam veritatem exprimens cordi meo. *Psal.* Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. *Conuertam*, ad me, *ex Basan*, id est, ex confusione, peccatores scilicet in peccati confusione existentes. De qua *Eccles.*4. Est confusio adducens ignominiam. *Micha.*4. Venies vsque in Babylonem, ibique liberaberis. Nec quoscunque conuertam, sed *conuertam in profundum maris* existentes & demersos inundatione amaritudinis & peccati, sicut factum est in Matthæo, eiusdem 9. in Maria *Luc.*7. in Paulo *Act.*9. in latrone & homicida *Luc.*23. Ad *Rom.*5. Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia.

Et nota, quòd congruè dicit, *ex Basan*: Basan enim interpretatur bruchus; qui totum consumit, & designat inuidiam. Vel pinguedo, & designat inflatam superbiam. Hæc duo ad Paulum, qui inuidebat Ecclesiæ, & rumebat contra illam. Interpretatur etiam lucta, & signat amaritiam quæ semper fuit, & refertur ad Matthæum & Latronem. Interpretatur confusio, & signat luxuriam, & refertur ad Magdalenam.

Nota etiam, quòd est conuersio inchoantis bonum, de qua hîc, & *Ezech.*18. Viuo ego, dicit Dominus, non est voluntatis meæ mors impij, sed vt magis conuertatur & viuat. Et *August. de fide ad Petr.* Firmissimè tene neminem agere pœnitentiam, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuitâ conuersione conuerterit. Et est conuersio proficientis, qui semper de bono tendit in melius. Hæc est de qua in *Psal.* Domine Deus virtutum conuerte nos, ad illas semper plus, & plus. Et in Completorio quasi nihil actum sit, dicimus : Conuerte nos Deus salutaris noster. *Ierem.*15. Si conuerteris, conuertam te. Et est conuersio perfecti & contemplantis. *Cant.*7. Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. *Ezech.*43. Conuerti me ad portam sanctuarij, & eece clausa erat.

Alia litera habet : *Conuertet ad eos ex Basan conuertar ad eos in profundum maris* : nec mutatur sensus. Deum enim ad nos conuerti, est ad ipsum nos conuertere.

Conuersio & confessio martyrum.

24. *Vt intingatur.* Hic consummatio in conuersione. Pedem autem conuertit ad Deum, qui morti pro eo se exponit, & qui aliter ad se conuertit, non conuertus saluare le Deus ergo dicuntur Primò conuertio vsque ad martyrij passionem, secundò vsque ad confessionem in prædicatores, ibi, *Lingua canum.* Dicit ergo : Sic dixit Dominus, & sic feci, faciétque Deus hc conuertes, *vt lingua* sanctus & iustus, qui portat sicut pes nostrum, *intingatur in sanguine*, propriis martyrum sustinendo. Audi pedem *Act.*9. Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram Regibus & Gentibus, & filius Israël. Audi in sanguine tinctum. 2. ad *Cor.* 11. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, &c. Et tandem fuit à Nerone decollatus. Talis per debet calciari amicalco constantiæ & fortitudinis; iguito iguis charitatis. *Apocal.* 1. Pedes eius similes aurichalco, quasi in camino ardenti. Lauari butyro intimæ deuotionis. *Iob* 29. Lauabam pedes meos butyro. Et intingatur sanguine passionis propriæ; vel capitis, vel

Conuersio peccatorum.

magis vtriusque si opus sit. *Exod.*12. Præceptum fuit quod postes, pedes quasi oftij, tingerentur sanguine agni, & proprio, ne audiant illud ad *Hebr.*12. Nondum vsque ad sanguinem restitistis. Et oleo pietatis. *Deut.*33. Benedictus Aser in filiis, tingat in oleo pedem suum.

Prædicatores à Gentibus conuersi.

Lingua canum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic conuertentur vsque ad hoc vt in sanguine tingantur, & etiam *lingua canum tuorum*, id est, prædicatorum tuorum, est facta *ex inimicis* prius. Quasi diceret: Inimici conuersi facti sunt lingua canum, non malorum, quales sunt detractores. Ad *Phil.* 3. Videte canes, videte malos operarios. Quales etiam peccata reiterantes post confessionem. 2. *Petr.*2. Contingit illis illud veri prouerbij, canis conuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Sed *tuorum*, scilicet prædicatorum. Hi enim sunt canes, de quibus suprà in *Psal.* Famem patientur vt canes. *Luc.*16. Canes veniebant, & lingebant vlcera eius. Sed hoc nullus credat ab alio fieri: tamen fit, *ab ipso* Deo: & est subita conuersio ad alios. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. Et nota, quod dicit, *Ex inimicis* fieri non prædicatorem, sed ipsam linguam, quod plus est. Hæ sunt linguæ lambentes aquas, in quibus Gedeon denicit inimicos. *Iudic.*7.

Natatur hic causa conuersionis infidelium.

25. *Viderunt ingressus.* Hic secundum, in quo præmissâ conuersione, subiungitur motiuum & ratio quare sic conuerterentur: quia videbunt Deum hominem procedere: vnde dicuntur duo. Primò ratio. Secundò probatio, quòd bene debet eos ad hoc mouere. *Ingressus Dei mei.* Air enim: Sic conuerterentur, & quid mouebit ad hoc illos: quia *videbunt*, ô *Deus*, *ingressus tuus.* Primò ingressum in vterum, virginalem sine carnis corruptione & libidine. *Ezech.*43. Hæc porta, scilicet Maria, clausa erit, & non transibit per eam vir, & Dominus omnium ingredietur in eam. Angelus ad eam *Luc.* 1. Ingressus Angelus ad eam dixit, Aue, &c. Sed tu solus in eam. In mundum. *Isa.* 19. Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, mundum: & mouebuntur simulachra eius. In gloriam. *Hebr.*9. Introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. *Luc. vltim.* Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? Et per hos maxime ingressus est in mentem eorum vt conuerterentur ad te. *Apoc.*3. Sto ad ostium & pulso: si quis mihi aperit, introibo ad eum, &c.

Ingressu Dei mei. Nec mirum si moti sunt hæc videntes, quia hæc videndo *viderunt ingressus Dei mei*, per creationem. *Deuteron.* 36. Nonne ipse est Deus tuus, qui fecit, creauit & possedit te? *Regis mei*, per gubernationem. *Apocal.* 12. Habeus in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. *Psal.* Exultabo in Deus meus Rex. *Qui est in sancto*, quolibet per gratiæ illuminationem & infusionem, tanquam in templo. 2. ad *Cor.*3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et specialiter per vnionem in sanctorum sancto, homine scilicet Christo. Sapiò Deus in loco sancto suo.

Multitudo conuersorum omnis conditionis & sexus.

26. *Præuenerunt principes.* Hic secundum huius partis, in quo præmissa mirabili conuersione, ostenditur multitudo & diuersitas sic conuersorum: vnde primò conuersio maiorum: secundò minorum. *Coniunctis.* Vbi ostendit conuersionem in vtroque sexu. Primò in viris, post in fœminis. *In medio.* Air enim: Sic videntes ingressus conuersi sunt, & hoc in illa conuersione: *præuenerunt*, omnes alios, *principes*, Apostoli totius Ecclesiæ primates, sicut suprà. Principes populorum congregati sunt, &c. *Præuenerunt*, inquam, tanquam viæ præparatores aliis ad Deum, & Dei ad alios. *Isa.* 40. Parate viam Domino, rectas facite semitas Dei nostri. *Luc* 10. Misit eos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus.

Coniunctis psallentibus, minoribus bona facientibus, quod est psallere. Vel ad literam laudes diuinas cantantibus. Ad *Coloss.*4. Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Deo, &c. Argumentum, quòd prælati debent esse primi in choro ad psallendum. *Ioan.*10. Bonus pastor cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur.

Existentes etiam *in medio iuuencularum*, ad literam, *tympanistriarum*, in tympanis Deo iubilantium. *Exod.* 15. Maria soror Moysi sumpsit tympanum in manu, & egressæ sunt mulieres cum illa. Sed nunc quia instrumenta versa sunt in lasciuiam, melius legitur de tympano spirituali, & iuuenculis spiritualibus, animabus scilicet ad Deum nouiter conuersis. *Cantic.*6. Adolescentularum non est numerus. & in *Psal.* Adolescentulæ dilexerunt te nimis. Tympanistriæ autem sunt per carnis mortificationem. Pellis enim si non tenditur, non sonat. Et iterum si nimium tenditur, rumpitur. Sic qui carnem non extendit in pœnitentia, sonum non reddit: si vltra modum tenditur, rumpitur, & totum perditur. Propter hoc dicit *Augustin. in Psalm. decimum.* Carnem vestram domate ieiunijs, & abstinentia escæ & potus, quantum valemus permittit: ne rumpatur. Tunc fugatur diabolus tantam discretionem non valens sustinere. *Isa.*30. In citharis & tympanis & bellis præcipuis expugnabit eos. Et est argumentum hinc, quòd Prælati debent esse in medio minorum domantium carnem, non in cauernis. 1. ad *Thess.* 2. Facti sumus in medio vestri, tanquam si nutrix foueat paruulos suos.

27. *In Ecclesijs benedicite.* Hic est quarta pars secundæ partis Psalmi. Postquam enim actum est de beneficio prædicationis, & postmodum infusionis donorum Spiritus sancti, & tandem mirabilis conuersionis extremorum in peccatis, monstratur hic beneficium dilatationis Ecclesiæ, & multiplicationis per plures Ecclesias, & hoc duplicater. Primò admoniendo ad laudem Dei Ecclesiam sub pluralitate. Secundò orando pro dilatatione eius à Ierusalem vsque ad extremum terræ, ibi, *Mandata Deus.* In prima duo. Primò inuitatio Ecclesiarum in plurali ad benedicendum. Secundò ratio quare benedicitus Deus, ibi, *De fontibus.* Dicit ergo, Hæc bona quæ præmisi, faciet Deus, & propter hoc *benedicite Deo.* Suprà eodem, Benedicite gentes Deum nostrum. *Tob.*12. Benedicite Deo omnes electi eius. *Dei*, inquam, creatione, & propter hoc ei

debetur latria. *Domino*, gubernatione, & pro hoc ei debetur dulia. *Iudith.* 8. Dominus vniuersorum tu es. Et hoc *in Ecclesijs*, non in vna tantum Ecclesia, nec in conuenticulis hæreticorum, vel in choreis. Suprà in *Psal.* Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus.

De fontibus Israël. Hic ratio benedictionis scilicet hausus doctrinæ Apostolicæ: & tanguntur duo. Primò portatio illorum doctrina Apostolica. Secundò ipsorum Doctorum specificatio. *Ibi Ben enim.* Dicit ergo: Sic benedicite, & hoc *de fontibus Israël* potati, id est, de doctrina fontium Israël, scilicet Apostolorum. *Isa.*2. De Sion exibit lex, doctrina scilicet Dei, & verbum Domini de Ierusalem.

Fons multiplex.

Notandum autem, quòd est multiplex fons. Ipse Pater. *Ierem.* 1. Dereliquerunt me fontem aquæ. *Baruch.* 3. Dereliquerunt fontem aquarum viuentium, Dominum, Filius. *Eccles.*1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. *Psal.* Apud te est fons vitæ filius, ex quo in *Ioanne:* Et verbum erat apud Deum. Spiritus sanctus. *Ioan.*4. Qui credit in me, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quod Ioannes exponens ait: Hoc autem dixit de Spiritu sancto. Beata Virgo. *Cant.*4. Hortus conclusus, fons signatus. *Esther* 11. Fons paruus creuit in fluuium magnum, & in aquas plurimas redundauit. Sacra scriptura. *Prouerb.*16. Fons vitæ eruditio possidentis. *Genes.*24. Rebecca descendit ad fontem vt impleret hydriam. Apostolus quilibet & doctor, est fons vnus. *Isa.* 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Hi sunt de quibus conqueritur per *Ioël.*2. Exiccati sunt fontes aquarum. Baptismus. *Zach.* 13. Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum, & menstruatæ. Pœnitentia. *Ioël.*1. Fons de domo Dauid egredietur, & rigabit torrentem spinarum, mentem plenam peccatorum. Compassio ad aliorum mala. *Ierem.*9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt plorem die ac nocte interfectos populi mei? Gratia gratis data. *Genes.* 2. Et fons ascendebat de terra, ad irrigandum vniuersam superficiem terræ. Gratia supernaturalis, charitas. *Prouerb.*13. Lex sapientis, charitas scilicet, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Charitas enim lex est sapientis, Dei scilicet. *Iob* 11. Vtinam aperiret tibi Deus labia sua, vt ostenderet quod multiplex sit lex eius. *Apoc.*7. Deducet illos ad vitæ fontes aquarum. Hi sunt duodecim fontes, quos filij Israël inuenerunt in Helim.

28. *Ibi Ben enim.* Hic est secundum huius partis, scilicet Doctorum, quorum doctrina potantur, specificatio. Et primo tangit quod pertinet ad Paulum specialiter. Secundò quod ad illos qui de duabus tribubus. *Principes.* Tertiò quoad illos qui de decem. ibi, *Principes Zabulon.* In prima duo secundum duplicem conditionem per quam describit Paulum. Primò raritas conuersionis. Secundò sublimitas contemplationis, ibi, *In mente.* Dicit ergo: Sic benedicite, quia *de fontibus* illis fontibus, & ibi sunt multi fontes. Vel benedicite in Ecclesijs quas ibi, in Ecclesijs scilicet, *Beniamin* Paulus scilicet de Beniamin natus. Ad *Rom.* 11. Ego Israelita sum, de semine Abrahæ, de

Conuersio alterius Apostoli præcipui.

Lucas Apostoli. Paulo quasi vera Beniamin dicitur.

tribu Beniamin. Nec tantum ratione originis, sed etiam propter interpretationem nominis. Beniamin enim interpretatur filius dexteræ: & Paulus à Christo iam in dextera posito, scilicet in æterna vita, genitus est in fide. *Act.* 9. Circumfulsit eum lux de cœlo, & audiuit vocem dicentem de cœlo: Saule, Saule quid me persequeris? Item ratione temporis, in quo conuersus est ad fidem. Sicut enim Benjamin vltimus fuit in filiis Rachel, sic vltimo vocatus inter Apostolos, vnde hic dicitur *adolescentulus.* 1. ad *Corinth.*15. Ego sum minimus Apostolorum. Hinc potest dici illud *Ecclesiast.* 11. Lætare iuuenis in adolescentia tua. Item ratione consequentis ad natiuitatem. Sicut enim in partu Benjamin mortua est Rachel. *Genes.*35. ita in partu spiritualis Pauli, Synagoga. *Act.* 9. Paulus confortabatur, & conualescebat, & confundebat Iudæos. Item ratione præsignatæ proprietatis. Sicut in sacco Benjamin inuentus est scyphus Ioseph argenteus. *Genes.*44. sic ipse Paulus vas Dei factus est, & maxime scyphus ad potandum Gentes. *Act.*9. Vas electionis mihi est iste. Item ratione prænuntiatæ beatitudinis. *Deuter.* 33. de Beniamin: Amantissimus Domini, habitabit confidenter in eo. In thalamo quotidiè commorabitur. Et ipse dicit ad *Rom.*8. Quis nos separabit à charitate Christi quæ est in Christo Iesu.

In mentis excessu, quandò mente excedens raptus est vsque ad tertium cœlum. 2. ad *Cor.*12. Nec tantum sunt eum credimus meras excessisse humanas, sed alias pluries: est non forte tantum 2. ad *Cor.*5. Sine mente excedimus Deo, siue sobrij sumus nobis. Et in quatro. Conplantibus nobis non ad ea quæ videmus, sed ad ea quæ non videntur. *Iob* 39. Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & ponet in arduis nidum suum?

Principes Iuda. Hic secundum. Quasi diceret: ibi *Paulus*, & *principes Iuda*, id est, de Iuda nati. Apostoli quantum ad Iacobum filium Zebedæi, Iacobum Alphæi, & Iudam fratrem eius, & Simonem Cananæum, qui omnes fuerunt de Iuda, & à Christo principes constituti. *Psal.* Constitues eos principes super omnem terram.

Principes Zabulon, id est, de terris, & de tribu Zabulon. *Principes Nephtalim*, de terra scilicet & tribu Nephtalim, fuerunt duces, vel erunt aliorum de Ecclesia. Hos quantum ad Petrum & Andream, Philippum, Bartholomæum, & Matthæum. *Isa.*9. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtalim, à peccatis suis, cum ex ea Apostoli fuit electi, sicut habetur *Matth.*4. *Luc.*5. & *Ioan.*1.

Aliter potest legi vt interpretationes nominum sequamur. Interpretatur enim Iudas confessio, quæ omnium prima est huius quæ in Ecclesia præfuit. Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ibi ergo principes Iudæ, id est primi per confessionem. Zabulon interpretatur habitaculum fortitudinis. Et quid valeret confessio fi in tempore tribulationis absente fortitudine virtutis fides inquietetur, sicut in illis de quibus dicitur *Luc.*8. In tempore credunt, & in tempore tentationis recedunt. Propter hoc etiam fuit duces alio-

rum. *Principes Zabulon.* Sed quia post deuictas persequationes sequitur latitudo, addit: *Principes Nephtalim*, quod interpretatur latitudo.

Tertio modo legit *Glossa*, de tribus virtutibus principalibus, quæ aliis præstant, fides princeps confitentium, spes fortium, charitas gaudio dilatatorum. Prima ducit, secunda trahit, tertia perducit per hastam tanquam tres duces. Sic homo Beniamin filius dexteræ fit adolescentulus sine peccati vetustate, & *in mentis excessu*, in contemplatione. Et tunc sic construendum. *Ibi*, id est, in Ecclesiis, est fidelis *Benjamin*, id est, filius dexteræ, & *adolescentulus*, sine vetustate culpæ: *in mentis excessu*, sublimium contemplatione: sed eorum *duces* ad hoc fiunt, *Principes Iuda*, id est, fides, spes, charitas, quæ confessioni, fortitudini, dilatationi spiritus principantur.

29. *Manda Deus virtuti.* Hic secundum huius partis, in quo subiungitur oratio pro dilatatione Ecclesiæ, & extensione: & dicuntur duo. Primò oratio. Secundò tanquam impetratum sit, omnium inuitatio ad gratiarum actionem. In prima duo. Primò oratio pro Ecclesia dilatanda, & confirmanda in bono quod habet. Secundò pro aduersaria potestate conterenda & dissipanda, ibi, *Increpa feras.* In prima duo adhuc. Primò oratio pro Ecclesia dilatanda & confirmanda. Secundò suasio ad hoc ipsum propter bona inde sequentia, ibi, *A templo tuo.* In prima duo, secundum quod tactum est. Primò oratio pro dilatatione. Secundò pro confirmatione. *Confirma.* Dicit ergo: Sic multæ Ecclesiæ, quod vt fiat ô Deus, *manda*, id est, notifica mundo, *virtutem tuam.*

Oratio pro dilatatione Ecclesiæ.

Virtus Dei Apostoli.

Alia litera, *Filium tuum*, qui est virtus tua. 1. ad *Cor.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Manda hanc virtutem qui mandas salutes Iacob. Manda vt ei obediatur, & ipsam commenda, quod & factum est. *Matth.* & *Luc* 3. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Et 17. *Matth.* Et addatur mandatum: *Ipsum audite. Psal.* Illic mandauit Deus benedictionem, & vitam.

Vel secundum nostram: *Manda virtuti tuæ*, Apostolorum scilicet congregationi, ô *Deus*, prædicta facere, scilicet prædicare, mundum ad fidem conuertere, quod est factum. *Marc. vlt.* Illi autem profecti prædicauerunt vbique. *Eccles.* 33. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum. Virtutem autem vocat Apostolos, non tantum virtuosos, sed vndique virtute circumcinctos. *Luc.* 24. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto.

Confirma hoc Deus. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic dilata, & ô *Deus confirma hoc quod operatus es in nobis*, salutem. In *Psal.* Operatus es salutem in medio terræ. Et hanc confirma. Alibi: Confirmata est super nos misericordia eius. Confirmat autem tripliciter. Docendo verbo & exemplo, & per se, & per suos. 2. ad *Thessal.* 2. Dominus IESVS & Deus & Pater exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere bono, & sermone. Confirmat, gratiam infundendo. *Augustin.* Manda docendo, confirma iuuando, gratiam infundendo. Confirma tribulationibus decoquendo. Sic olla ad ignem confirmatur 1. *Petr.* 5. Modicum passos confirmabit, solidabitque. Sed tandem reformabit confirmatos in resurrectione generali. Ad *Philipp* 3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ.

A templo tuo. Hic secundum. Suasio propter bonum sequens, scilicet magnorum deuotionem: & tangitur etiam deuota subiectio, & modo debito exhibita, quia in Ecclesia: non enim valet quicquid extra exhibetur. Ait enim: Hæc facias, quòd si feceris, *Reges offerent tibi*, & non alij, *munera*, ad literam sicut factum fuit *Matth.* 2. Obtulerunt ei munera, aurum, &c. *Psal.* Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum, &c. Vel munera, deuotionis sacrificia, sicut quotidie fit per spirituales reges, qui se regere nouerunt. *Isa.* 6. Omnes de Saba venient, aurum & thus, &c. Et infrà: Gens & regnum quod non seruiet tibi, peribit.

30.

A templo. Ecce secundum. Quasi diceret: Tibi offerent inchoantes afferre, vel mittentes oblationes, *à templo sancto tuo in Ierusalem*, existente, id est, quod est Ierusalem, scilicet Ecclesia, non literalis illa, quæ prophetas occidit. *Matth.* 23. Ierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, &c. *Ioan.* 4. Venit hora & nunc est quando non in monte hoc, nec in Ierosolymis adorabiti Patrem, sed in Ierusalem spirituali per totum mundum diffusa. *Malach.* 1. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.

Vel posset legi, vt hoc quod dicitur, *à templo tuo in Ierusalem*, ad antecedentia referretur, sic: *Confirma quod operatus es in nobis*, incipiens *à templo tuo in Ierusalem*: ibi enim prodesse incepit Christus, & inde effluxit doctrina per totum mundum. *Isa.* 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.

31. *Increpa feras arundinis.* Hic secundum, in quo orat pro inimicorum Ecclesiæ dissipatione, si noluerint conuerti: vnde dicuntur duo. Primò orat pro increpatione illorum vt sic corrigantur, Secundò pro dissipatione si noluerint corrigi, sed magis litigare, ibi, *Dissipa gentes.* In prima tria. Primò vt hæretici increpentur. Secundò necessitas propter quam increpandi, ibi, *Congregatio.* Tertiò monstratur vtilitas quædam sequens ex illa necessitate, ibi, *Vt excludant.* Dicit ergo: Sic dilata Ecclesiam & in bono confirma, quod vt fieri possit, ô *Deus increpa*, per nos Doctores, *feras*, hæreticos non adhuc obstinatos in infidelitate sua: tui enim sunt. Suprà in *Psal.* Meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus & boues.

Orat contra Ecclesiæ inimicos & hæreticos, qui fera dicuntur.

Et dicuntur feræ, quia deuorant simplices. *Gen.* 37. Fera pessima deuorauit filium meum Ioseph. Item quia rodunt exteriùs scripturarum cortices, non intrantes ad medullam. *Iob* 30. Qui rodebant in solitudine, & comedebant herbas, & arborum cortices, non tangentes medullam. Item quia semper est pugnantes nos, & veros Christianos, sicut inter feras, & cæsos materiales. *Genes.* 13. Facta est rixa inter pastores gregum Abrahæ & Loth. 1. ad *Cor.* 15. Secundum

cundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi. Feras, inquam, *arundinis*, quia scripturas peruerterunt, quæ calamo arundineo soleut scribi. Vel propter instabilitatem: quia instabiles vt arundo, quæ mouetur ad omnem ventum. *Matth.* 11. Sed quid existis videre? Arundinem vento agitatam? 1. *Pet. vlt.* Indocti & instabiles deprauant scripturam ad suam ipsorum perditionem. Hos increpa vt desistant. *Naum* 1. Increpans mare, & exiccans illud.

Et necesse est, quia *congregatio taurorum*, conspiratio scilicet peruicissorum, *in vaccis*, id est, inter vaccas, inter mulierculas scilicet & viduas, *populorum*, proficerant & docent ad literam. Vel *inter vaccas*, id est, inter femineos & molles, non inter boues, fortes scilicet. *Osee* 10. Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ, hæretici scilicet. 2. ad *Timoth.* 3. Ex iis sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, &c. Quippe omnes semiuiri sunt & molles, & propter hoc vaccæ volunt esse inter vaccas. *Amos* 4. Audite hoc vaccæ pingues, qui estis in monte Samariæ.

Fiat ex vtraque literali manifestatio.

Et hoc tantum malum tamen permittis fieri, vt excludant, id est, notos & manifestos faciant, *qui probati sunt argento*, id est, in argento, in sacro scilicet eloquio. 1. ad *Cor.* 11. Oportet hæreses esse, vt qui sunt probati, manifesti fiant. Deus enim non sineret fieri mala, nisi inde eliceret bona. Et multo potentius de malo bonum est elicere quam malum impedire, vt noti sit. *Dionysius*: Ad omnipotentissimam bonitatem suam magis pertinet de malis bona facere, quam mala non fincre esse. Contraria enim iuxta se posita magis elucescunt. Et *Aug.* Malos sustinuit esse Deus, vt maiorem haberent gloriam boni in adeptione gloriæ, in euasione tantæ pœnæ. Gaudebunt enim se euasisse pœnam, quâ videbunt alios cruciari. Vel posset legi vt esset intentio ipsorum hæreticorum. Ad hoc enim congregantur, vt à vaccis populorum, à simplicibus ne suis eiectant, excludant vnitatem Doctorum sacrorum, & in sacro eloquio probatorum.

Dissipa gentes. Hic est secundum, in quo petitur dissipatio eorum qui magis erunt obstinati: & dicuntur tria. Primò petitio. Secundò petiti assertio, adimpletio. *Veniet.* Tertiò subiungitur modus adimpleti, & ordo, ibi, *Æthiopia.* Dicit ergo. Sic increpa, quod si forte increpatio non sufficit ad correctionem, *dissipa*, quod plus est, *Gentes*, hæreticos omnes fidei aduersarios, *que bella volunt*, hinc non correctioni, sed magis contentioni intendunt. *Gen.* 49. Simeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia. *Proverb.* 16. Homo peruersus hæreticus scilicet, suscitat lites, & verbosus separat principes. Non sic fideles. 1. ad *Cor.* 11. Si quis videtur inter vos contentiosus esse, nos huiusmodi consuetudinem non habemus. Sed sicut *Prou.* 17. dicitur, Inter superbos semper iurgia sunt. Hos dissipa, horum scilicet consilium peruersum, & mala opera *Iob* 5. Dissipat cogitationes malignorum, ne possint eius manus implere quod cœperant. Qui præoccupat sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Supra in *Psal. Dissipa gentes que bella volunt.* Mali aduocati sunt, pro iis rogat vt dissipentur.

32. *Venient legati.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic petij, & sic fiet, quia *venient legati*, prædicatores, & prælati boni, mediatores ad reconciliationem, *ex Ægypto*, ex tenebris mundi & peccato, sicut Paulus, & Matthæus, & Petrus, qui fuerunt maximi peccatores. Hoc est quod cantamus de Augustino: Qui de tenebris Gentium lumen Ecclesiæ suæ vocauit Augustinum. 2. ad *Cor.* 4. Qui dixit de tenebris lumen splendescere. Talis ergo legatus erat, qui dicebat 2. ad *Cor.* 5. Pro Christo legatione fungimur. Et ad *Ephes. vlt.* Pro quo legatione fungor in catena.

Prædicatores sunt legati ex Ægypto.

Æthiopia. Hic tertium, in quo tangitur modus & ordo quo fiet: & legitur tripliciter. Primò vt non sit ibi *Deo* in fine versus, & *eius* referatur ad Deum; & est sensus: Sic venient legati & Doctores, & *Æthiopia*, gens peccatis nigra & horrida, ad prædicationem legatorum mota, *præuenies*, seipsam per pœnitentiam affligendo, *manus eius*, Dei scilicet percutientis. 1. ad *Cor.* 11. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vique iudicaremur. Vel sic, vt sit ibi, *Deo*, in fine versus, & tunc dupliciter, quia relatiuum eius potest referri ad hoc quod est Æthiopia: & est sensus: Æthiopia, Deo fide adhærens, *præuenies manus eius*, id est, Æthiopiæ, scilicet opera sua per fidem: fides enim debet præcedere bona opera. *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Vel vt referatur ad Ægyptum, & tunc supponitur etiam per Ægyptum populus Iudæorum: & est sensus: *Æthiopia*, adhærens *Deo* vt suprà, *præueniet manus eius*, scilicet Ægypti, hoc est, Iudaici populi: Gentiles enim ipsos ad fidem & bona opera præuenerunt. Ad *Rom.* 11. Cæcitas ex parte contigit in Israël, vt plenitudo Gentium intraret. Alia est litera: Æthiopia festinet manus dare Deo, quod planum est.

33. *Regna terræ.* Hic secundum huius partis, in quo inuitat pro Ecclesiæ dilatatione & conformatione omnia regna ad laudem Dei: & primò laudem denotam oris. Secundò operis. *Psallite Domino.* Dicit ergo: Sic dilatabitur Ecclesia, & confirmabitur: & propter hoc, *regna terræ*, quæcumque, *cantate Deo*, in mentis puritate. Infrà, Cantate Domino canticum nouum. *Psallite*, bona facite, *Domino*, ad honorem Domini qui hoc requirit. *Malac.* 1. Si ego Dominus, vbi timor meus? *Iudith.* 15. Modulamini ipsi Psalmum 2. ad *Corinth.* 14. Psallam spiritu, psallam & mente.

Psallite Domino. Hic tertia pars Psalmi huius, secundum quod diuisum fuit suprà, in qua Christum qui ascendit ad dexteram Dei Patris, ad iudicium venturum prænuntiat, & mortuos resuscitaturum: & dicuntur duo. Primò agit breuiter de gloria ascendentis. Secundò de potentia redeuntis ad iudicium, ibi, *Ecce dabit.* In prima duo. Primò inuitat ad psallendum ad gloriam Dei. Secundò assignat causam ascendentis ad gloriam. *Qui ascendit.* Dicit ergo sic: Omnia regna terræ propter beneficia prædicta cantate, & etiam *Psallite Deo*, id est, bona ad laudem & honorem Dei facite, sicut frequenter est expositum.

Prophetia de Christi ascensione & redditu ad iudicium.

34. *Qui ascendit.* Hic assignat causam duplicem pertinentem ad gloriam ascendentis, scilicet ipsum locum ad quem ascendit. Secundò ipsum locum vnde ascendit, secundum vnam

lecturam. Vel causam quare ascendit secundum tertiam, ibi, *Ad Orientem.*

Dicit ergo sic: *Psallite Deo*, id est, quia ille *ascendit super cœlum cœli*, id est, super omnem creaturam vsque ad dexteram Patris, id est, vsquè ad bona Patris potiora. Ad *Ephes.* 4. Ascendit super cœlos vt adimpleret omnia. *Marc. vltim.* Ascendit in cœlum, & sedet à dextris Dei. Ad *Hebræ.* 1. Sedet ad dexteram Dei in excelsis. Et hoc existens *ad Orientem*, in Ierusalem: vel circa quæ ad Orientem sunt, sicut dicit *Glossa.* Sed contra: Nonne dicitur, quòd Ierusalem est vmbilicus terræ? Et iterum, Operatus es salutem in medio terræ? Respond. Locus vnde ascendit, est in Ierusalem ad Orientem, & propter hoc dicitur ad Orientem existens ascendisse. Vel ipsa Ierusalem ad Orientem dicitur vrbi Romæ, vbi modò est sedes & caput Ecclesiæ. Vel sic: Ad Orientem nobis faciendum ascendit, scilicet vt in nos suam oriri faciat gratiam tanquam solem. *Malach.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. *Iob* 11. Cum te consumptum putaueris, orieris vt Lucifer. 2. *Petr.* 1. Habemus firmiorē propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, donec illucescat dies, & Lucifer oriatur in cordibus vestris. Vel sic: *Ascendit super cœlum cœli ad Orientem*, ad se scilicet verbum, refotens ascensū: virtute enim verbi, quod oritur de Patre, ascendit homo Christus. *Zach.* 6. Ecce vir, Oriens nomen eius. *Luc.* 1. Visitauit nos Oriens ex alto, ex Patre, qui excellenter altus est.

35. *Ecce dabit.* Hic agitur de potentia redeuntis ad iudicium, & ostenditur duplex: in suscitando mortuos omnes generaliter, in sublimando & glorificando sanctos & electos specialiter, ibi, *Super Israël.* In prima duo. Primò prænuntiat potentiam suscitandi. Secundò inuitat ad glorificandum tam potentem, ibi, *Date gloriam.* Dicit ergo: Sic gloriosè ascendit: sed ecce in aperto mihi est, & quid præsens? *Dabit voci suæ*, ipsam esse, *vocem virtutis.* Supra in *Psal.* Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

Vox Christi triplex in virtute. Et nota, quòd est vox Domini, quâ vsus est in præsenti, triplex. Eruditiua, quæ fuit in virtute. *Marc.* 1 Erat docens sicut potestatem habens, nō sicut Scribæ & Pharisæi. Increpatiua, quâ increpabat dæmones, & hoc in virtute. *Marc.* 1. & *Matth.* 9. Spiritibus immundis imperat, & obediūt ei. Deprecatiua, & hoc in virtute. Ad *Hebr.* 5. In omnibus exauditus est pro sua reuerentia. *Apoc.* 1. Vox eius tanquā vox aquarū multarum, scilicet gratiarum & virtutū. Sed in iudicio erit vox suscitatiua mortuorū, quæ erit magnæ virtutis. 2. ad *Thes.* 4. Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui, &c. Postea discretiua, tantæ virtutis, vt nullus audeat mutire. *Matth.* 15. Esuriui, & non dedistis mihi comedere. Diffinitiua, cui nullus poterit resistere. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & Angelis eius. De resuscitatiua ergo specialiter intelligitur quod hîc dicitur: *Date gloriam Deo.* Secundum est. Quasi diceret: Sic virtuosè suscitabit omnes: & propter hoc *date Deo*, non idolo vel homini vano, *gloriam.* Supra in *Psal.* Date gloriam laudi eius.

Super Israël. Hîc secundum, in quo monstratur potentia in sublimando specialiter electos: & dicuntur duo. Primò declaratio potentiæ venientis ad iudicium in electos. Secundò benedictio tam potentis. *Benedictus.* In prima quatuor dicuntur. Primò manifestatio potentiæ eius super omnes electos generaliter. Secundò super perfectos specialiter. *Et virtus.* Tertiò declaratio secundi, ibi, *Mirabilis Deus.* Dicit ergo: Sic omnes suscitabit, & post apparebit omnibus egidēter. *Magnificentia eius super Israël*, super omnes electos, qui tunc erunt veri Israëlitæ Deū videntes, & eius gloriam apertè speculantes. 1. ad *Cor.* 13. Videmus nunc per speculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciē. 1. *Ioan.* 2. Videbimus eum sicuti est. Modò in cœlis latet magnificentia. *Psal.* Eleuata est magnificentia tua super cœlos. Et mixti sunt boni malis. Sed tunc apparebit magnificentia distinctis his ab illis. *Matth.* 25. *Et virtus eius*, apparebit, *scilicet*, *in nubibus*, in sanctis maioribus cum Christo venientibus vt iudicent. *Isa.* 3. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. *Prou. vlt.* Nobilis in portis vir eius cum senatoribus terræ. Hi sunt nubes de quibus *Matth.* 23. & *Luc.* 21. Videbunt filium hominis venientem cum virtute magna, & maiestate.

36. *Mirabilis Deus in sparsa salus.* *Mirabilis Deus.* Hîc probat secundum. Quasi diceret: Benè dico, quòd in nubibus apparebit virtus eius, quòd *Deus* erit tunc *mirabilis in sanctis suis*, præcipuè. Mirabilis quidem fuit prædestinando, eos qui videntur in mundo beati, respuens, & despicabiles eligens. *Gen.* 48. Iacob constituit Ephraim ante Manassem. Mirabilis in vocando, desperatos *Matth.* 9. Matthæum. *Act.* 9. Saulum. In iustificando vocatos: quia ipsam iniquitatem facit viam ad iustificandum impios. *Mich.* 4. Ibi liberaberis. In magnificando iustificatos: quis enim crederet pauperem piscatorē futurum orbis rectorem? *Eccl.* 11. Insuspicabilis portabit diadema. In exercēdo per tribulationes magnificatos, sicut Iob in primo, & Paulo datus est stimulus carnis suæ, vt eum colaphizaret. Ad *Rom.* 12. In saluando exercitatos & purgatos, aliis damnatis. *Num.* 27. Factum est in castris grande miraculum, vt Chore pereunte filij eius non perirent. In glorificando saluatos vsque ad sublimationem assessorum. *Isa.* 60. Tūc videbis & afflues, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te, tanquam ad iudicem, multitudo maris, plebis iudicandæ. *Matt.* 19. Amē dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes iudicantes, &c.

Deus Israël ipse dabit. Hîc probat primum. Quasi diceret: Sic magnificentiam dixi futuram super Israël, & hoc verè: quia *ipse dabit*, in resurrectione, *virtutem*, omnia sustinendi, & nihil patiendi omninò, *& fortitudinem* sibi subiiciēdi omnia *plebi suæ.* 1. ad *Cor.* 15. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Vel posset legi hoc de præsenti. Quasi diceret: Deus hîc erit in sanctis mirabilis: nec diffidat, quia *Deus Israël ipse dabit virtutem*, in anima, *& fortitudinem*, in corpore sanctis, *plebi suæ. Isa.* 40. Qui dat lasso virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Et propter hæc bona, *benedictus Deus*, qui in seipso benedictus est ab æterno vsque in æternum. Amen.

SECVNDA

BEATI

ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM, COMMENTARII IN PSALMOS,

E M.S. Bibliotheca ſancti Victoris Pariſ.

Recogniti per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, ſacræ Theologiæ Doctorem, Conuentus Gratianopolitani, eiuſdem Ordinis,

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODEVNT.

PARS SECVNDA.

Operum Tomus Septimus.

LVGDVNI,

Sumptibus { CLAVDII PROST. / PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat. / HIERONYMI DELAGARDE. / IOAN. ANT. HVGVETAN. } *Via Mercatoria.*

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartienda, Salut: Noſtre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonſtrer qu'il deſireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire ſans grand frais, deſquels il craindroit d'eſtre fruſtré s'il n'auoit Nos lettres ſur ce neceſſaires, leſquelles il nous a treshumblement ſuppliés de luy accorder. A CES CAVSES, Nous auons permis & permettons par ces preſentes, à l'Expoſant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de noſtre obeiſſance ledit liure, en vn ou pluſieurs Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume ſera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faiſons treſexpreſſes deffences à toutes perſonnes de quelle qualité & condition qu'elles ſoyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de noſtre obeyſſance ſoubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, fauſſes marques ou autrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, ſans le conſentement de l'Expoſant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze mille liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hoſtel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant, de confiſcation des Exemplaires contrefaict, & de tous depens dommages & intereſts, à condition qu'il ſera mis deux Exemplaires dudit Liure en noſtre Bibliotheque publique, & vn à celle de noſtre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'expoſer en vente à peine de nullités des preſentes. Du contenu deſquelles Nous voulons que vous faſſiez ioüir plainement & paiſiblement l'Expoſant, ou ceux qui auront ſon droit, empeſchant qu'il ne leur ſoit donné aucun empeſchement, Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaſque Volume dudit Liure, vn Extraict des preſentes, elles ſoient tenuës pour duëment ſignifiées, & que foy y ſoit adiouſtée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits neceſſaires ſans demander autre permiſſion. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normande, & autres

autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour de Nouembre, l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conseil.

CONRART.

Ledit Hagnetan a associé au susdit Priuilege Claude Proſt, Pierre & Claude Rigaud, Freres, & Hierosme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Fevrier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 6. Decembre 1650.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI,

Ratisbonensis Episcopi, Ord. Præd.

SECVNDA PARS COMMENTARIORVM IN PSALMOS.

IN. LXVIII. PSALMVM.

1. *In finem, pro iis qui commutabuntur, ipsi Dauid.*

2. SALVVM *me fac Deus.* Hic est Psalmus decimus octauus in secunda parte. Cum enim Christum ad resurrectionem inuitauerit, & inimicorum confusionem; & dilatationem Ecclesiæ postulauerit, subiungitur Psalmus, in quo Christus loquens introducitur, ipsam resurrectionem, & fructum ex resurrectione sequentem, & inimicorum deiectionem postulans à Patre. Et hoc innuitur in titulo Psalmi, qui talis est: *In finem, pro iis qui commutabuntur, ipsi Dauid.* Est enim sensus: Hic Psalmus ordinans nos in finem nostrum attendendum, & considerandum, scilicet Christum, de quo *Rom.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti: vel præmium: quomodò enim finem expectare possumus de peccatis nostris, si innocentem tanta legimus esse passum? Si iustus in terrâ recipit, quantò magis impius & peccator? *Luc.* 22. Si in viridi hæc fiunt, in arido quid fiet? 1. *Petr.* 4. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Conditus est *pro iis*, id est, pro tanto commutabili, scilicet pro passione, *qui commutabuntur*, & mala commutatione & bona. Est enim mala commutatio de bono in malum, qua sumus omnes in Adam primò commutati. *Thren.* 4. Quomodò obscuratum est aurum? mutatus est color optimus? Hoc in Iudæis, qui quia Christum occiderunt, sic mutati sunt. *Psal.* Mutauerunt gloriam suam. Et huius Christi passio est causa. Sed est bona, quæ etiam ex eadem passione causatur, de malo in bonum, de bono in melius, de speculo ad speciem, de miseria ad omnimodam gloriam. Hæc est illa, de qua in Psalmo: Hæc mutatio dexteræ Excelsi. Quia sic non mutatur Moab, illi scilicet, qui sunt ex patre diabolo, arguitur *Ierem.* 48. Requieuit in fæcibus suis, nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit, idcirco permansit gustus in eo, & odor eius non est mutatus. Hic, inquam, Psalmus conuenit *ipsi Dauid*, id est, Christo, per regulam superiùs dictam: quia cum ad Dauid additur nomen discretiuum, supponit Christum.

Psalmus postulat Christi resurrectionem & fructū ex ea consequutū.

Mutatio quadruplex.

Psalmus autem diuiditur in duas partes. In prima supplicat pro liberatione à passione, & inimicorum deiectione. Secundò narrat beneficia ex passione consequuta, ibi, *Ego sum pauper.* In prima duo. Primò ponitur oratio pro suâ liberatione. Secundò imprecatio ipsis obstinatis Iudæis, & perseuerantibus in infidelitate, ibi, *Fiat mensa eorum.* Prima diuiditur in tres partes. Primò quidem Christus caput Ecclesiæ pro se. Secundò pro suo corpore, ibi, *Eripe de luto.* Tertiò pro vtroque, ibi, *Ne auertas faciem.* In prima duo. Primò supplicatio pro liberatione. Secundò persuasio vt ei detur pro quo supplicatur, statim, ibi, *Quoniam inebriauerunt.*

Dicit ergo: O *Deus* Pater, *saluum me fac*, tu enim es qui saluas sperantes in te, & nunc saluatum est quod saluas, secundum illud *Ierem.* 17. Saluum me fac, & saluus ero. Confunditur autem humana superbia in hoc verbo, quæ non supplicat vt saluetur, cùm dicatur *Osee* 13. Perditio tua Israël ex te, supple, est: & petit saluari, de quo Angelus *Matth.* 1. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Humana superbia reprehenditur.

Quoniam intrauerunt. Hîc persuasio: persuadet autem multipliciter. Primò sumit rationes à malo quod patitur. Secundò à bono, quod ab ipso exhiberur, ibi, *Veni in altitudinem.* Tertiò ab ipso inimico à quo affligitur, ibi, *Multiplicati sunt.* Quartò à causâ pro quâ patitur, ibi, *Quæ non rapui.* Quintò & vltimò à veritate & clementia eius qui rogatur, ibi, *In multitudine misericordiæ tuæ.* In prima duo. Primò enim allegat mali magnitudinem. Secundò euadendi impossibilitatem per se, ibi, *Et non est substantia.* Iterum in prima duo. Primò allegat mali intensionem. Secundò intensi durationem. *Infixus sum.* Dicit ergo: Sic saluum me fac, & necesse est, quoniam aquæ tribulationum & passionum, de quibus *Cantic.* 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Istæ sunt aquæ ex quibus Moyses assumptus est *Exod.* 2. in quibus multi periclitantur, non recurrentes ad Dei auxilium. *Psal.* In diluuio aquarum multarum, &c. Istæ, inquam, aquæ *intrauerunt vsque ad animam meam. Matth.* 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Ion.* 2. Circuierunt aquæ multæ vsque ad animam meam. Nec est enim contra illud *Isa.* 42. Non erit tristis neque turbulentus: quia illud intelligitur de tristitiâ & passione, quæ turbat rationem: sed hoc de passione, quæ non ascendit vsque ad perturbationem.

3. *Infixus sum in limo.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic intensè & multipliciter affligor, & etiam *infixus sum*, tanquam detentus, *in limo profundi.* Homo limus. *Genes.*2. Formauit ergo Dominus hominem de limo terræ. Sed profundus limus, perfidus Iudæorum populus, totus terrenus ad terrena respiciens, & terrenis deditus, inter quos tanquam infixus tenebatur Christus. *Genes.*37. Mittamus eum in cisternam veterem. *Ierem.*38. Proiecerunt Ieremiam in locum Melchiæ, vbi erat limus, ad literam. Et notandum, quòd limus est terra tenax. Vnde limus secundum *Isidor.* quasi ligans humus: & *Cassiod.* similiter. Et significat mundi diuitias, & delicias, quæ retinent homines sicut limus. *Gen.*13. Vallis syluestris multos habebat puteos bituminis. In hoc limo infiguntur multi, & notatur in infixione dilectionis vehementia, in limo tenacitatis magnitudos, in profundo tenacitatis oppressio. Sed Deus suos eduxit inde. *Sap.*10. Eduxit illum de limo terræ.

Profundus limus, totus terrenus.

Et non est substantia. Ecce secundum. Quasi diceret: Tam intensa est tribulatio, & tam durabilis, *& non est substantia*, virtus scilicet euadendi à tribulatione tanta secundum carnem. Imò *Cassiod.* Crucifixus sum iniquitate Iudæorum, & non est carnis virtus euadendi mortiferam passionem. *Matth.*26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. *Ioan.*6. Spiritus est qui viuificat: caro autem non prodest quicquam.

Substantia multiplex acceptio.

Notandum est, quod est ibi quadruplex substantia. Primò omnis natura appellatur substantia: sicut dicitur, quod peccatum non est substantia, quia nulla natura est, sed magis naturæ corruptio: vnde pater & filius dicuntur eiusdem naturæ. Secundò possessio terrena. *Gen.*13. Erat eorum substantia multa, & non poterant habitare simul. Et *Pron.*3. De substantia tua da pauperibus. *Luc.*15. Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Tertiò stabilitas vitæ, & incorruptio in qua creata est natura humana. De hac *Glossa*: Deus hominem fecit substantiam, atque vtinam mansisset in eo quod Deus eum fecit. Quartò virtus euadendi mala: virtus enim substantia appellatur. *Pron.*13. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientiâ. Legi ergo potest de substantia in triplici acceptione suâ. Non est substantia, diuitiarum abundantia, pauper enim fuit. Vel non est substantia, id est, non est integra natura sicut à Deo fuit condita, propter quod pati me conuenit. Vel non est substantia, virtus euadendi, sicut dictum est suprà.

Veni in altitudinem. Hic secundum, in quo sumitur ratio à bono, quod exhibitum est ab illo, & tangitur triplex bonum: voluntas patiendi, labor conuertendi illos. *Laboraui.* Et mors sine rebellione, & virtute repellendi eos qui cædebant. *Defecerunt.* In prima duo. Primo, quòd voluntariè ad tribulationes accessit. Secundo, quòd implerum fuit quod voluit. *Et tempestas.* Dicit ergo: Sic salua, quia tribulatio est tanta: & etiam quia *veni* voluntariè, *in altitudinem maris*, tribulationis scilicet & amaritudinis. Hoc mare, de quo *Deut.*33. Inundationes maris quasi lac sugent. Ipsi etiam mali inter quos Christus venit, mare dicuntur. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens. In has amaritudines se proiecit voluntariè sicut Ionas, Mittite me in mare, propter me enim tempestas orta est.

Et tempestas, seditio & conturbatio Iudæorum, *demersit me*, ad mortem trahendo. *Psal.* Omnes fluctus tuos induxisti super me. *Ion.*1. Facta est tempestas magna in mari: cùm submergit impium: sed maior cum aliquem iustum: sed certè etiam maxima tempestas, quando submersit ipsum Dei filium. Sed sicut tempestate ipsum impij demerserunt, sic ipse eos in fine tempestabit. *Naum* 1. Dominus in tempestate & turbine veniet. *Isa.*29. Eritque repente & confestim visitabitur à Domino Deo exercituum in tonitruo & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempestatis.

Quæ fuit fides in Christo.

Laboraui clamans. Hic secundum, & dicuntur duo. Labor in conuertendo ad bonum primò. Secundò laboris magnitudo. *Rauca.* Dicit ergo: Sic sustinere volui, & etiam *laboraui clamans*, pro eorum conuersione. *Isa.*1. Laboraui sustinens, & pòst clamans. *Ioan.*7. Stabat autem IESVS, & clamabat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. *Joan.* 11. Clamauit voce magna dicens: Lazare veni foras. Clamare autem oportebat: quia ad surdos loquebatur. *Zach.*7. Aggrauauerunt aures suas ne audirent. *Pron.*1. Vocaui & renuistis.

4.

Rauca facta sunt. Hic secundum. Quasi diceret: Non modicum laboraui in clamando, imo *rauca facta sunt fauces mea*, propter magnitudinem laboris, sicut gallina, quæ propter amorem pullorum efficitur rauca. *Matth.* 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, &c.

Defecerunt oculi mei. Hic tertium. Quasi diceret: Non solùm voluntariè tribulationes sustinui, vt vos conuerterem laboraui: sed etiam *defecerunt oculi mei*, in morte: in ipsa enim deficiunt oculi: & hoc volui, *dum spero*, id est, quia spero in Deo meo. Ecce argumentum quod habuit spem: & hoc verum est de gloria corporis habenda. *Isa.*53. Oblatus est quia ipse voluit. Et deficientibus oculis corporalibus defecerunt & spirituales, scilicet Apostoli. *Matth.* 26. At illi relicto eo omnes fugerunt. *Iob* 6. Amici quòque mei recesserunt à me. Oculi sunt homini valde amici.

Vox pœnitentis clamantis in confessione & prædicatione.

Hæc possunt exponi de prædicatoribus & doctoribus, quorum vox deficit in clamando, oculi in studendo. Potest & esse vox pœnitentis, qui dicit: *Laboraui* in contritione, ad educendum colubrum tortuosum. *Iob.*26. & *Isa.*27. In die illa visitabit Dominus super Leuiathan serpentem tortuosum. Dicitur, quòd adultera non potest parere donec nominauerit adulterum. Clamans in confessione primò. *Isa.*26. Sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad ad partum, dolens clamat in doloribus suis. In oratione secundò. *Bar.*3. Anima in angustiis posita & spiritus anxius clamat ad te. In prædicatione tertiò. *Isa.*68. Clama ne cesses, & annuntia populo meo scelera eorum. *Defecerunt oculi mei* in lachrimarum effusione. *Thren.* 2. Defecerunt præ lachrimis oculi mei. *Dum spero in Deo meo*, cœlestium certa expectatione. *Psal.* Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Hæc duo vltima *Isa.* 38. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. *Pron.* 14. Iustus sperat in morte sua.

Multiplicati

5. *Multiplicati sunt.* Hic tertium, in quo sumit rationes ab ipso persequutore populo: & tangitur primò persequutorum multiplicitas. Secundò malignitas, ibi *Qui oderunt.* Tertiò malignitatis peruersitas, ibi, *Confortati sunt.* Dicit ergò: Tanta mala patior, propter quod salua: & etiam quia *multiplicati sunt* non modicum. Imo, *super capillos capitis mei*, quasi in infinitum. Suprà in *Psal.* Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? *Iob* 30. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, corpus scilicet meum occiditur, vulneratur. *Isa.*46. Multiplicati sunt super locustas, & non est in eis numerus. Capilli etiam qui capiti adhærent, Sanctos significant. *Can.*4. Capilli mei sicut greges tonsarum, quæ ascendunt de lauacro. Super hos multiplicati sunt mali.

Qui oderunt me gratis, sine meritis. Ecce malignitas. Suprà in *Psal.* Gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, id est, sine meritis. *Eccles.* 29. Possidebit illum inimicum gratis. *Thren.* 2. Venationem ceperunt quasi auem inimici mei gratis.

Confortati sunt. Hic tertium, scilicet malignorum peruersitas, scilicet confortari in malo & lætari. Ait enim: Sic multiplicati sunt, & etiam *qui persequuntur me iniustè.* 1. *Pet.*2. Dabit autem se iniustè iudicanti. *Confortati sunt*, in mea afflictione, & sua malitia. *Ierem.*5. Confortatæ sunt auersiones eorum. 1. *Reg.*4. Confortamini, & estote viri Philistiim. *Ierem.*9. Confortati sunt inter se: quia de malo ad malum egressi sunt.

Quæ non rapui. Hic tertium, in quo sumit rationes à causa patiendi, vt salua fiat: & dicuntur duo. Primò, quia pro aliena patitur iniquitate, & ignorantia. Secundò, pro Dei obedientia & amore, ibi, *Quoniam propter te.* In prima tria. Primò, quòd non pro se, sed pro aliis pœnam soluit. Secundò cui soluit exponit. *Deus tu scis.* Tertiò petit vt illis prosciat pro quibus soluit, ibi, *Non erubescant.* Dicit ergo: Tanta patior & à tot, & à tam malis iniustè, & etiam *quæ non rapui, tunc*, in mea scilicet Passione, *exoluebam*, pro aliis satisfaciendo. *Genes.* 30. Dicebat Iacob, damnum omne reddebam. Totum Christus reddidit, totum soluit, nihil est quod soluimus. *Iob* 17. Non peccaui, & in amaritudinibus morabitur oculus meus. Pro alienis peccatis. *Isa.*53. Dominus in eo posuit iniquitates omnium nostrum. *Leu.*13. Hircus emissarius portat iniquitates in solitudinem. Rapuit diabolus quantum in se fuit dignitatem, volens ad æqualitatem ascendere diuinæ potestatis. *Isa.*14. In cœlum ascendam: super astra cœli exaltabo solium meum. Rapuit & homo sapientiam quantum in se fuit, quando ad æqualitatem scientiæ affectauit peruenire, & fecit quod credidit se perducturum. *Genes.*3. Eritis sicut Dij scientes bonum & malum. Sed Christus non, quia naturaliter æqualis Patri semper fuit, est, & erit. *Phil.* 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Soluit ergo Christus pro homine, non pro dæmone: quia fideiussorem se constituit, non assumendo dæmonis naturam, non dæmonis. *Heb.* 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Et scriptum est. *Prouerb.* 20. Tolle vestimentum eius, quia fideiussor est alieni.

Christus soluit quod Adam rapuit.

Deus tu scis insipientiam. Hic est secundus huius partis, in quo exponit quæ soluit. Ignorantias primò. Secundò culpas, ibi, *Et delicta.* Dicit ergo: Bene soluj quæ non rapueram, quia ô *Deus* Pater, *tu scis*, qui nihil ignoras, *insipientiam meam*, id est, meorum, quantâ indigebat purgari pœnâ. Argumentum expressum, quod aliqua ignorantia est peccatum, quod verum est illorum verorum, quæ necesse est scire ad salutem. *Psal.* Corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. 6.

Aliqua ignorantia est peccatum.

Et delicta mea, id est, meorum, & propter hoc reputo mea. Vel *mea*, quia à me susceptа. 1. *Petr.*2. Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus: sed ab aliis facta suscipit. In eodem, Qui peccata nostra ipse pertulit super lignum. *A te non sunt abscondita*, quin scias, qualiter pro illis emenda facienda. *Iob* 26. Infernus nudus est coram eo, & non est operimentum perditioni. 2. ad *Corinth.*5. Eum qui non fecit peccatum, pro nobis fecit peccatum, id est, hostiam pro peccato. Sed si insipientiam habeant eorum quæ necessaria sunt ad salutem, articulorum scilicet fidei, & per hoc dicit, quomodo membra Christi erant? Et similiter si delicta tantâ punitione digna. Resp. Membra erant eius prædestinatione, non secundum statum in quo erant in ignorantia & delictis.

Non erubescam in me. Hic tertium in quo petit vt illis prosit, pro quibus soluit: & diuiditur in partes duas. Primò quidem orat pro antiquis eius aduentum desiderantibus, vt illis prosit. Secundò pro modernis, ibi, *Non confundantur.* Dicit ergo: Sic soluj & ignorantias & peccata, & propter hoc ô *Domine*, *Domine*, inquam, *virtutum.* Et potest dici, quòd duplicat *Domine* propter duplex dominium, Angelorum scilicet & hominum. *Non erubescant* in me scilicet, frustrari sua fideli expectatione, 1. *Corinth.*15. Si Christus non resurrexit, inanis est fides nostra. *Qui expectant te*, antiqui, qui tamen videre non potuerunt oculo carnis. *Luc.*10. Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Et oculo mentis sicut Abraham. *Ioan.*8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum. Expectant, inquam, remuneratorem pro fide, quam habent de me. *Eccles.* 35. Da mercedem Domine sustinentibus te. *Psal.* Vniuersi qui te expectant, non confundentur. 7.

Non confundantur. Hic secundum. Quasi diceret: Sic rogo quoad præteritos, nunc autem quoad modernos, ô *Deus Israël*, Deum per fidem videntium nunc in via. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate. Et per speciem contemplantium. Ibidem, Tunc autem facie ad faciem. *Non confundantur super me* moriendo in carne, *qui quærunt te* in desiderio, & feruore, & lyncea fide. *Amos* 5. Quærite me, & inuenietis, & non confundemini: quia *Rom.*9. Omnis qui credit in eum, non confunditur.

Quoniam propter te sustinui. Hic secunda causa tangitur patiendi, obedientia scilicet & amor Dei. Et primò pro causa tangitur obedientia. Secundò amor feruens, seu amo- 8.

ris vehementia ad honorem Dei, ibi, *Quoniam zelus*. In prima duo. Primò, quòd sustinuit propter obedientiam verba vilia. Secundò, quòd facta. *Operuit*. Dicit ergo: Prædictis cautis ialuum me fac, & propter hoc maximè, *quoniam propter te*, id est, propter voluntatem tuam, cui volebam in omnibus obedire, sustinui opprobrium verborum. *Ierem.* 5. Scito quoniam propter te sustinui opprobrium. *Ier.* 20. Factus est sermo Domini mihi in opprobrium, & derisum. *August.* Fœlix miseria, cuius Deus est causa. Si autem quæratur, quæ sint ista? *Matth.* 11. Ecce homo verax & potator vini. *Luc.*10. In Beelzebuth principe dæmoniorum eiicit dæmonia. *Ioan.*8. Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Et *Matth.* 27. Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas. Propter hoc dicit *Thren.*3. Audisti Domine opprobrium eorum aduersum me.

Nec hoc tantum, imò *confusio*, crucifixoribus velantibus, *operuit faciem meam. Matth.*14. Velatà facie percutiebant eum dicentes: Quis est qui te percussit? Vel, *Confusio operuit faciem meam*. Boni enim cum in se vilia perpetiuntur, confunduntur ad tempus confusione propassionis, non passionis. *Tob.*4. Sara molestè tulit opprobrium ancillæ suæ. *Apocalypsi.*2. Blasphematis ab illis qui dicunt se Iudæos, & non sunt. Tamen omnia in patientia sustinenda. *Isa.*50. Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me.

Alia litera: *Operuit*, secundum iudicium hominum, *faciem meam irreuerentia*. Et sunt verba corporis: cum enim infideles blasphemant Christum, quasi impudenter, oportet nos confiteri, nec curare de contemptu. *Seneca*: Æquo animo toleranda sunt iniquorum conuicia, & ad honesta tendenti contemnendus est ille contemptus. 1.ad *Corinth.*4. Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die.

9. *Extraneus factus sum*. Hic secundum, in quo ostenditur quid sustinuit à domesticis: & tanguntur duo. Primò alienatio. Secundò vehementia alienationis. *Et peregrinus*. Dicit ergo: Quæ præm si, sustinui ab omnibus simpliciter, & etiam *extraneus factus sum fratribus meis* cognatione, Iudæis scilicet. *Iob* 19. Fratres meos longè fecit à me. Verè extraneus. *Cant.* 1. Filij matris meæ pugnauerunt contrà me. Fratres etiam eius possunt dici eius consanguinei, qui elongabant se ab eo, nec credebant. *Ioan.*7. Nec enim fratres eius credebant in eum.

Et peregrinus, quod plus est, qui aliunde venit, & citò transit. Vel extraneus refertur ad interiorem affectum, peregrinus ad exteriorem effectum. *Iob* 19. Quasi peregrinus factus sum in oculis eorum: seruum meum vocaui, & non respondit mihi. Verè peregrinus pluiquàm alius. *Ioan.* 1. In propria venit, & sui eum non receperunt. *Luc.* 24. Tu solus peregrinus es in Ierusalem. *Filiis matris meæ*, hoc est, Synagogæ, qui benè me deberent cognoscere. *Isa.*1. Israël me non cognouit, & populus meus non intellexit. *Ierem.*8. Miluus, & hirundo, & ciconia cognouerunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini, quo voluit iudicari vt latro, & crucifigi.

10. *Quoniam zelus domus tuæ*. Hic secundum, in quo ostenditur, quod non solum obedientia, sed amoris vehementia facit mala sustinere ad mortem, & bona reddit contra mala, quod est maioris perfectionis. Dicuntur ergo tria hic. Primò amoris vehementia ad quærendum honorem Dei, & vtilitatem proximi. Secundò tanguntur mala quæ sustinuit. *Et opprobria exprobrantium*. Tertiò bona quæ è contrario contulit, ibi, *Ego vero*. Dicit ergo: Hæc prædicta mala sustinui propter te, vt tibi obediens inuenirer, & etiam *zelus*: feruens scilicet dilectio, *domus tuæ*, colligendæ tibi, & congregandæ, *comedit me*, quasi absorbuit me totum, vt eos qui peccabant contra te, flagellarem, sicut factum est *Ioan.* 2. & *Matth.* 21. quando facto funiculo eiecit ementes, & vendentes de templo. *Isa.*59. Operuit est Dominus quasi pallio zeli. *Ierem.* 2. Zelatus est Dominus terram suam. *Zachar.* 1. Zelatus sum Sion, & Ierusalem zelo magno. Vel *comedit me*, id est, causa meæ consumptionis & mortis fuit: propter hoc enim occiderunt me.

Et notandum, quod est zelus dilectionis, vt hîc, & 3. *Reg.* 19. Zelatus sum zelo pro Domino exercituum. Indignationis. *Iacob.*3. Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Præsentis iræ inflictæ ad correctionem. *Ezech.*16. Non iratcar tibi amplius: zelus enim meus recessit à te. Futuræ ad vindictam malorum. *Psal.* Exardescet velut ignis zelus tuus. *Glossa*, scilicet ira tua. Inuidiæ. 1.ad *Cor.*3. Cum sint inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & ambulatis secundum hominem?

Zelus dilectionis, indignationis, iræ, & inuidiæ.

Et etiam notandum, quod amor Dei dicitur amor quasi zelotypi. Primò: quia sponsæ apponit custodes Angelos & homines. *Esth.*2. Tradantur sub manu Egei Eunuchi, qui est custos puellarum Regis. *Isa.*21. Pone speculatorem: & quodcumque viderit, annuntiet. Item multo notat nutus & signa sponsæ valdè diligentem. *Isa.* 3. Pro eo quod ambulauerunt filiæ Sion extento collo, & nutibus oculorum ibant, & compositò gressu incedebant, decaluabit Dominus verticem filiarum Sion. Item quia suspecta habet munera ab adultero accepta. *Osee* 2. Dixit: Vadam post amatores meos, qui dant mihi lanam meam, & linum meum. Item grauissimè condemnat adulteram, & punit. *Exod.* 20. Ego sum Dominus Deus zelotes, vindicans iniquitatem patrum in filios. *Prou.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima. Susurrum adulteri & sponsæ diligenter & latenter auscultat. *Sapient.*1. Auris zeli audit omnia, & tumultus cogitationum non abscondetur.

Deus zelator.

Et opprobria. Hic secundum, in quo tanguntur mala, quæ sustinuit, & à quibus. Et primò quæ. Secundò à quibus, ibi, *Aduersum me*. In prima duo. Primò vilitatis abiectio tangitur. Secundò bonorum quæ faciebat, peruersa

peruersa interpretatio, ibi, *Et operui in ieiunio*. Dicit ergo: Sic zelo ardebam, *& opprobria exprobrantium tibi* quandoque, sicut mos fuit semper Iudæorum. Vel exprobrantium tibi in me, *ceciderunt super me*, nunc. *Iob* 10. Aperuerunt super me ora sua exprobrantes. *Thren.*2. Aperuerunt super me os suum omnes inimici tui. *Isa.*58. Super quem lusistis, super quem dilatastis os, extraxistis linguam, &c.

11. *Et operui in ieiunio*. Hic secundum, peruersa interpretatio bonorum: & dicuntur duo, quæ peruertebant. Primò abstinentia in victu. Secundò asperitas in vestitu. *Et posui vestimentum meum cilicium*. Vel quia Christus non legitur fuisse indutus cilicio, primò peruersa interpretatio humilitatis in conuersatione. Secundò peruersa interpretatio infirmitatis in passione. *Et posui*. In prima duo. Primò tangitur bonum. Secundò interpretatio peruersa subiungitur. *Et factum est*. Dicit ergo: Sic exprobrauerunt, & ego operui animam meam, animæ meæ potentiam, & dignitatem. *Abac.*3. Ibi abscondita est fortitudo eius. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus. Et hoc *in ieiunio*: ad literam, abstinentiæ. *Matth.*4. Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Vel ego dico existens in ieiunio spirituali, scilicet in desiderio saluandi illos. *Ioan.*4. Meus cibus est vt faciam voluntatem Patris mei. *Glossa*, Cibus Saluatoris est conuersio peccatoris. Vel, *Operui animam meam* afflictam *in ieiunio*, & hoc exteriori disciplinare, nec exterminatii sicut hypocritæ. *Matth.*6. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et paulò post: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Vel, *Operui animam meam in ieiunio*, de ipso quoddam pallium faciens decentissimum, sicut factum est in tribus pueris. *Daniel.*1. Post dies decem facti sunt vultus eorum meliores, & corpulentiores, præ omnibus pueris, qui vescebantur cibis regiis. Vel, Operui ad mundanorum, ieiunium hoc armatura contra insultus tentatoris, imò ipsius Dei affligere volentis. *Ion.*1. Prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis, à minori vsquè ad maiorem, & sic euaserunt. *Et factum est* à peruersè interpretantibus, *in opprobrium mihi*. *Cassi.* Boni malis sunt opprobrio, quia eorum sceleribus non acquiescunt. *Isa.*59. Veritas corruit in platea, & qui recessit à malo, præda patuit.

Christus nō legitur indutus cilicio.

Cibus Saluatoris, conuersio peccatorum.

12. *Et posui vestimentum*. Hic secundum, peruersa interpretatio offensæ infirmitatis. Et primò bonum. Secundò subuersio boni. *Et factus sum illis*. Dicit ergo: Sic peruerterunt quia potentiam abscondi, & etiam *posui cilicium*, naturam humanam infirmam similem peccatrici, *vestimentum meum*, modo infelices, diuinitatis. *Abac.*3. *Factus est* sol sicut saccus cilicinus. *Iob* 17. Saccum consui super cutem meam. Ad *Rom.*8. Misit filium suum in similitudinem carnis peccati. *Ion.*2. Rex Niniuæ induit se cilicio.

Et factus sum illis in parabolam, irrisoriam & maledicam, cum morientis in cruce viderunt infirmitatem. Talis parabola, *Ierem.* 29. Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne. *Iob* 30. Factus sum illis in derisum, & in exemplum coram illis. Sic qui pœnitentiis se affligit, ab aliis irridetur vt insanus. *Sap.*5. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam. *Hieron. ad Eustoch.* Si quem viderint tristem pro peccatis, atque pallentem pro ieiuniis ac ciliciis, & monachum vocant.

Qui pœnitentiis se affligit, irridetur ab aliis vt insanus

Aduersum me. Hic secundum in quo ostenso quæ mala patitur, ostendit à quibus patitur, & in quibus locis sit in parabolam. Primò, quòd in plateis. Secundò, quòd in tabernis. *Et in me psallebant*. Vel secundum aliam literam, primò quod sapientibus, & alios regentibus. Secundò mundanorum amatoribus. Ait enim: Hæc sustinebam, & verè, quia *aduersum me*, irridendæ, bona in malum conuertendo, loquebantur, *qui sedebant in porta*, in locis publicis, & consentibus communibus, qui solent fieri in portis. *Thren.*3. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die. Vel *qui sedebant in porta*, id est, iudicibus, qui ibi faciebant iudicia. *Deut.*17. Iudices constitues in omnibus portis tuis. *Ruth vlt.* Accessit Booz ad portam vbi erant iudices. Et *Amos* 5. Odio habuerunt corripientem in porta. Et rursus in eodem, Constituite in porta iudicium.

13

Et in me psallebant, ittisorie, vt mea irrisio esset eis iocunditas musici instrumenti, *qui bibebant vinum* in tabernis. *Prou.*14. Noli esse in conuiuiis potatorum. *Prou.*4. Comederunt panem iniquitatis, & vinum impietatis biberunt. Vel *qui bibebant* cum delectatione magno haustu *vinum* iocunditatis temporalis. *Ioel* 1. Flete, & vlulate qui bibitis vinum in dulcedine. Et verè vlulandum: quia valdè periculosum, quia venenosum. *Deuter.*32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile vulnere. Hoc est illud vinum, de quo *Prou.*30. Noli Lamuel, noli Lamuel regibus dare vinum.

14. *Ego vero orationem*. Hic tertium totius huius partis. Ostensa enim amoris vehementia, ostenso quod sustinuit mala: hic tertiò ostendit, quæ contulerit bona. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd orauit positus in tantis malis pro se, & pro illis. Secundò ostenditur, quòd exaudiendus sit, ibi; *Tempus placitum*. Dicit ergo: Hæc mala mihi intulerunt, *ego vero* è contrario, *orationem meam*, pro me factam vt ab iis liberarer, *ad te* dirigebam, Isp. *Cass.* Insinuat cœlestis doctor inepti hominum non inflammatis ziais, sed orationibus obuiandum. *Exod.*17. Amalech precibus elit victus Moysi, & Israël liberatus.

Ad te etiam dirigebam oblationem meam pro ipsis illuminandis, & à peccato absoluendis. *Luc.*23. Pater ignosce eis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. In *Psal.* supra, *Ad te clamabo Domine*. Et quoniam ita est, audi, quia ô Deus, *tempus est beneplaciti* exhibendi, id est, reconciliationis, & gratiæ exhibendæ. Et scriptum est *Isa.*49. In tempore placito exaudiui te, & in die salutis adiuui te. 2. ad *Cor.*6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc, &c. Ad *Gal.*4. Venit plenitudo temporis. *Psal.* Tempus miserendi Deus, quia venit tempus.

Quid sit beneplacitum.

In multitudine. Hic est quinta pars, & vltima, in qua rogat vt saluetur sumptâ ratione

à misericordia & veritate eius quem rogat: & secundum hoc dicuntur duo. Primò sumitur ratio ab abundantia misericordiæ. Secundò à veridica promissione. *In veritate.* Dicit ergo: Sic salua me & libera, quia talibus cautis affligor & torqueor. Et etiam exaudi *in multitudine misericordiæ tuæ. Psal.* Secundum multitudinem miserationum tuarum Domine, &c. *Daniel.* 9. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces coram te, sed in miserationibus tuis multis. Multa enim est misereario Dei, sicut alibi dictum fuit, & valdè magna. *Augustin.* Nemo de Dei pietate diffidat: maior enim est eius misericordia, quàm nostra miseria: tardius siquidem ei videtur veniam peccatori dare, quam ipsi peccatori recipere: sic enim festinat absoluere reum à tormento conscientiæ suæ, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum compassio sui. Et variis modis exhibitæ, & per multos. *Num.* 9. Per miserationes multas dedisti ei saluatores multos. De magnitudine & multitudine. *Cassiodor.* Non parua misericordia fuit, quæ tam ingentia peccata superauit. Multitudo quidem fuit delicti, sed multò numerosior misericordia illa quæ vicit. Ad *Rom.* 5. Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia.

Magnitudo & multitudo miserendi Dei.

Exaudi me, etiam *in veritate salutis tuæ*, omnibus te petentibus promissæ. Bene tamen additur misericordia de veritate: quia vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Promisit enim per Prophetas, quod Christum resuscitaret à mortuis. Suprà in *Psal.* Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et alios per ipsum. *Osee* 6. Visitabit nos post duos dies, & in die tertia suscitabit nos. Et suscitatus saluaret. *Isa.* 56. Iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea reueletur.

15. *Eripe me de luto.* Hîc secundum illius partis, in qua orat pro sua liberatione. Orauit enim caput pro se, hîc orat pro corpore: & dicuntur duo. Primò oratio. Secundò persuasio, ibi, *Exaudi me Domine.* In prima tanguntur sex. Primò petit vt corpus liberetur à consensu in peccatum. Secundò à malo actu, ibi, *Ab iis qui oderunt.* Tertiò à nimio amore peccati, ibi, *Et de profundis aquarum.* Quartò à consuetudine. *Non me demergat.* Quintò à contemptu. *Neque absorbeat.* Sextò à desperatione, ibi, *Nec urgeat.* Dicit ergo: Sic rogaui pro me vsque modò, sed nunc pro membris dico: O Domine *eripe me de luto*, id est, corpus meum, non vt non sentiam, sed vt *non infigar* per consensum: luteum enim dicitur corpus humanum, siue humana natura. *Ier.* 18. Vas quod fecit de luto, dissipatum est. Temporalis abundantia. *Abac.* 2. Væ qui congregat non sua: vsquequò congregat aduersum se densum lutum? Culpa. *Exod.* 5. Filij Israël seruiebant in luto & latere. Et maximè peccatum luxuriæ: & hoc primò quia immundum est in se. *Ierem.* 2. Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menstruis inuenient eam. Item maculatinum tangentium. *Ierem.* 2. Maculata es in iniquitate tuâ coram me, dicit Dominus. Item quia fœtet. *Amos* 3. Ascendere feci putredinem castrorum vestrorum ad nares vestras. Et tenet. *Genes.* 13. Vallis syluestris habebat multos puteos bituminis. Item quia porcis placet: ibi se balneant, id est, luxuriosis. 2. *Pet.* 2. Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.

Luxuria luto collata.

Libera me ab iis qui oderunt me, dæmonibus, & malis hominibus, quod est propriè liberari ab actu. Homines enim & dæmones semper quærunt inclinare ad actum: quia non vident interiorem consensum. *Dan.* 13. Assentire nobis, & commiscere nobiscum.

Et de profundis aquarum, id est, à nimio amorem deliciarum. In his profundis se mersum sentiebat, qui dicebat in *Psal.* De profundis clamaui ad te Domine.

Non me demergat tempestas aquæ, carnalis 16. motus tempestuosæ non teneat concupiscentiæ in praua consuetudine. *Greg.* Quem mali operis iniquitas à bona stabilitate commouit, quasi tempestas eum rapuit. Si verò in peccatorum tenebris sederit, citò consuetudo ipsum in foueam mergit.

Nec absorbeat me profundum, per pœnitendi contemptum. *Prouerb.* 18. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit, & absorptus est. *Ierem.* 51. Absorbuit me quasi draco. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mutabitur, sed adhuc sperabit quia Iordanis influat in os eius.

Nec urgeat, id est, claudat, *puteus*, iniquitatis profunditas, *os suum super me* per desperationem. Hic est puteus, de quo *Prouerb.* 23. Fouea profunda meretrix, id est, carnalis concupiscentia: & profundus puteus aliena, id est, culpa, quæ aliena est à natura. Super quem vrget hic puteus os suum, scilicet culpa, aperit super illum alius puteus os suum, scilicet gehenna, de quo *Apocalyps.* 9. Sol & aër obscuratus est de fumo putei abyssi. Possent hæc legi de capite etiam, sicut planum est in *Glossa*, sed magis propriè, sicut lectum est, de membris.

Exaudi me Domine. Hîc secundum, scilicet 17. persuasio, quòd exaudiatur. Et primò allegat diuinæ misericordiæ suauitatem. Secundò multiplicitatem in effectu, ibi, *Et secundum multitudinem.* In prima duo. Primò petit vt de peccatis exaudiatur. Secundò ratio, quare exaudiri debeat, supponitur. *Quoniam benigna est.* Dicit ergo: Hæc petij pro meo corpore, & tu Domine *exaudi me*. & hoc non meis meritis, sed *quoniam misericordia tua est benigna.* Alia litera habet suauis. *Benigna*, quia à benigno spiritu procedit. *Sapient.* 1. Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit, &c. Et à charitate benigna. 1. ad *Corinth.* 13. Charitas patiens est, benigna est. Et suauis, quia à suaui spiritu similiter procedit. *Sup.* 12. O quam suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Et speciosa est valdè quando indiget homo maximè. *Eccles.* 35. Speciosa est misericordia in die tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis.

Misericordia Dei benigna, suauis, & speciosa.

Secundum multitudinem miserationum. Hîc allegat multitudinem in effectu: in se enim non est nisi vna. Quasi diceret: Sic exaudi, & hoc etiam *respice in me*, oculo misericordiæ. *Psal.* Respice in me, & miserere mei. *Sup.* 4. Et respectus in electos illius. Non iustitiæ quo aliquando

aliquando respicit malos. *Iob* 40. Respice cunctos superbos, & contere illos. *Exod.* 14. Respexit Dominus castra Ægyptiorum in columna ignis & nubis, & interfecit eos. Et hoc non meritis nostris, sed *secundum multitudinem miserationum tuarum. Daniel.* 9. Non in iustificationibus nostris, sed in miserationibus tuis multis, posternimus preces nostras coram te.

18. *Et ne auertas faciem.* Hîc tertium primæ partis totius huius Psalmi. Orauit enim pro corpore, orauit pro capite & distinctè: hîc simul orat pro vtroque: & dicuntur tria. Primò petit Patrem sibi benignum fieri. Secundò à benigno velociter exaudiri, ibi, *Quoniam tribulor.* Tertiò ab exaudiente liberari, ibi, *Intende anime mee.* Dicit ergo: Sic exaudi me orantem suprà pro me, immediatè pro meo corpore: *& ne auertas faciem tuam*, nunc, *à puero tuo*, meipso, Christo scilicet, de quo *Isa.* 42. Ecce puer meus quem elegi. Et 19. Puer natus est nobis, &c. Puer autem dicitur Christus propter puritatem. *Isa.* 53. 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est, &c. Propter humilitatem. *Matth.* 11. Discite à me, quia mitis sum, &c. Propter mansuetudinem. *Isa.* 53. Sicut ouis ad occisionem ductus est, & coram tondente se obmutescet. Propter omnimodam obedientiam. Ad *Phil.* 2. Factus obediens vsque ad mortem, &c. Puer etiam dicitur aliquando propter seruitium & ministrationem. Sic Christus *Matth.* 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

Puero Christus dicitur puer.

Vel de quolibet iustò, & quasi de toto corpore legi potest. Quasi diceret: *Ne auertas faciem tuam à puero tuo*, quolibet iusto, qui puer est tuus. *Osee* 11. Puer Israël, & dilexi eum.

Quoniam tribulor. Hîc secundum. Quasi diceret: Ne auertas faciem tuam, sed benignus esto, & *exaudi me velociter.* Loquitur pro se. *Psal.* Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus. Quod & facit Deus. *Isa.* 65. Et erit, antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis clamantibus ego exaudiam. Et hoc debes: *quoniam tribulor*, hoc enim promisisti. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. *Psal.* Adiutor in tribulationibus.

19. *Intende anime.* Hîc tertium, in quo petit ab exaudiente ereptionem. Primò animæ in occulto ab omni impatientia, & culpa. Secundò corporis in aperto à morte & à pœnalitate ab aliis inflictâ, siue referatur ad caput, siue ad membra, ibi, *Propter inimicos.* In prima duo. Primò excitat ad considerationem status animæ suæ. Secundò orat liberationem. *Et liberet.* Ait enim: Sic benignum te exhibeas, & exaudias, & etiam *intende anime mee*, diligenter considerando eius tristitiam & tribulationem. *Matth.* 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et in *Psal.* in persona membrorum: Et anima mea turbata est valde. *Et libera me*, ab illa tristitia, & à tribulatione sua, ne per impatientiam pereant. *Iob* 33. Liberauit animam meam Deus, eum scilicet, qui rogat ipsum ne pergeret in interitum. *Iob* 17. Libera me, & pone me iuxta te. Modus autem liberandi optimus est, patientiam tribuendo. *Gregor.* Tunc melius in tribulatione liberat, cùm patientiam dat. Sic liberauit beatum Stephanum *Act.* 7.

Propter inimicos meos. Hîc secundum, in quo petit apertam liberationem corporis à morte. Et primò petit ereptionem. Secundò addit persuasionem, ibi, *Propter inimicos.* Dicit ergo: Sic intende animæ meæ, & libera animam meam in occulto, & etiam *eripe me* in aperto: *me* qui caput sum, suscitando: & alios Sanctos, qui corpus meum sunt, conseruando, sicut apertè tres pueri in camino ignis sunt conseruati. *Dan.* 2. Et ipse Daniel à lacu eorum ereptus est. Eiusdem 13.

Propter inimicos. Hîc persuasio, ipsorum inimicorum conuersio, si non sint obstinatis vel confusio, si obstinati fuerint: vnde dicuntur duo: quia primò propter inimicos confundendos. Secundò ostendit, quod sunt confundendi. *Tu scis improperium.* Dicit ergo: Sic eripe *propter inimicos meos* confundendos, cùm me viderint resurgentem, cùm membra viderint liberata. *Psal.* Deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos. *Isa.* 26. Videant gloriam Domini zelantes populi, videant & confundantur. Vel magis propter inimicos conuertendos: & sic tangit finem ereptionis. *Gregor.* Plerumque Sancti saluari temporaliter, non propter se, sed propter aduersarios appetunt, vt dum illos Dominus per miraculum liberat, illos eodem miraculo ad æternitatem ducat. Idem: Propter me liberari à corporali tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter aduersarios concupisco, vt dùm vita nostra saluari mirabilius cernitur, ipsorum miraculorum visu duritia aduersariorum conuertatur.

20. *Tu scis improperium.* Hîc secundum, in quo ostendit quod non debent confundi. Et hoc probat primò rationibus sumptis ex parte eius quem precatur. Secundò à parte eius qui affligitur ab illis, ibi, *Improperium expectauit.* Tertiò à parte eorum à quibus affligitur, ibi, *Et sustinui.* In prima duo. Primò quia nouit Pater mala oris, quæ iniustè inferunt Filio, & suis. Secundò etiam operis, ibi, *In conspectu tuo sunt.* Vel melius, quia scit mala quæ patitur. Secundò, quia personas inferentes. *In conspectu.* In prima dicuntur tria secundum tria, quæ Christus sustinuit, & adhuc sustinent membra. Primum est opprobrium verborum. Secundum est confusio cachinnorum, & signorum. *Et confusionem.* Tertium inhonoratio factorum vilium, ibi, *Et reuerentiam.* Dicit ergo: Eripe propter inimicos, & potes bene, & debes, quia *tu scis improperium meum*, non à me alteri, sed mihi ab aliis illatum. Suprà eodem, *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.*

Et confusionem meam, signorum scilicet ostensorum ad confundendum me. *Matth.* 27. Illudebant eum mouentes capita sua, dicentes: Vah qui destruis templum Dei, &c. Sic membra. *Iob* 12. Irridetur iusti simplicitas.

Et reuerentiam meam, quam mihi exhibent: Ironia, id est, reuerentia in facto, quia alapis me cædebant. *Iob* 16. Aperuerunt in me ora sua exprobrando, cachinnando, & exprobrantes per-

cuſſerunt maxillam meam, ſaturati ſunt pœnis meis. Sic de membris ad *Hebr.*11. Sancti ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt.

21. *In conſpectu tuo.* Hic ſecundum. Quia nouit perſonas à quibus patitur. Dicit ergo: Nouiſti illatas paſſiones, & etiam perſonas inferentes: quia omnes qui tribulant me his contumelijs, his tormentis. *Sap.*12. Contumelia & tormento interrogemus eum. *Sunt in conſpectu tuo*, in notitia ſcilicet tuâ, ita apertè ſicut illa quæ in conſpectu tuo ſunt. *Eccleſ.*16. Ne dicas Deo: A facie Dei abſcondar, & ex ſummo quis mei memorabitur? in populo magno non cognoſcar. *Hebr.*4 Omnia nuda ſunt & aperta oculis eius. *Iob* 26. Nudus eſt etiam infernus coram eo. Quid mirum ſi dicit, in conſpectu? Vicini enim ſunt proximi valdè. *Ezech.*43. Fabricati ſunt limen ſuum iuxta limen meum, & murus inter me & illos. Imò in ipſa domo Dei ſunt. *Ierem* 11. Quid eſt quod dilectus meus in domo mea multa ſcelera operatur?

Improperium expectauit. Hic perſuadet ſumptis rationibus à parte ſuiipſius, qui patitur. Et primò quia voluntariè cuncta ſuſtinuit. Secundò quia conſortem non habuit. *Et ſuſtinui.* Dicit ergo: Propter hoc adiuua, nec ſolum, imò quia *cor meum*, voluntas ſcilicet deliberata, *expectauit improperium* verborum, cachinnorum, *& miſeriam* factorum, ab illis, à quibus deberem expectare honorem & beneficentiam. *Iſa.* 5. Et expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. In expectatione autem notatur voluntas: quod enim expecto, hoc volo, ſicut & ipſe hoc volebat. *Iſa.* 23. Oblatus eſt quia ipſe voluit. Et feruor deſiderij. Et hoc non tantum voluit Chriſtus, & eius membra, ſed ardenter illa. *Luc.*22. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequam patiar. *Luc.*12. Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor perficiam illud?

In expectatione voluntas & deſiderij ſeruor.

Et ſuſtinui qui ſimul. Hic tertium, in quo perſuader à rationibus ſumptis à parte affligentium. Et primò ab vniuerſitate illorum, quia nullus pro ipſo. Secundò à crudelitate. *Et dederunt.* In prima duo. Primò, quòd non inuenit in perſecutoribus compatientem in corde. Secundo, quòd nec opere, vel ſermone, ibi, *Qui conſolaretur.* Dicit ergo: Tu vides eorum malitiam, & ego ſuſtineo libenter. *Et* etiam *ſuſtinui* expectando, attendendo, & *non fuit* de tanta multitudine perſequentium, *qui ſimul contriſtaretur*, compatiens corde. *Pſal.* Conſiderabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognoſcere ſe per compaſſionem monſtraret *Iſa.* 63. Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. Circumſpexi, & non eſt auxiliator: quæſiui, & non fuit qui adiuuaret.

Sed nonne Apoſtoli triſtabantur cum eo, & ſic contriſtabantur? Reſpondeo per hoc quod iam dictum eſt, quòd poteſt intelligi de crucifixoribus, Iudæis ſcilicet, & gentilibus, non de diſcipulis. Vel melius, loquitur de compaſſione pro damno ſpirituali, pro quo præcipuè Chriſtus dolebat: Apoſtoli autem dolebant ex carnali amore, quem ad Chriſtum habebant. Propter quod dicitur *Amos* 6. Nihil compatiebantur ſuper contritione Ioſeph: imò lætabantur de percuſſione eius ſpirituali, quam credebant, ſicut nunc de perditione membrorum eius, multi non curant, ſed rident. *Thren.* 3. Omnes inimici mei audierunt malum meum, & lætati ſunt.

Qui conſolaretur me, verbo vel facto, *ſuſtinui, & non inuenii. Thren.*1. Non eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis eius, Eccleſiam ſcilicet vel in capite, vel in membris. Et in 3. Audierunt quia ingemiſco ego, & non eſt qui conſoletur me, ſed ſola ſum. *Ierem.*15. Solus ſedebam, quoniam amaritudine repleſti me. Quando enim aliquis eſt in amaritudine, relinquitur à falſis amicis. *Iob* 2. Amici eius non audebant accedere ad eum, quoniam videbant dolorem eius vehementem. *Eccleſ.* 6. Eſt amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatibus.

Et dederunt in eſcam. Hic ſecundum, in quo ſumit rationem à crudelitate in miniſtrando, quod pertinet ad cibū. Secundo in miniſtrando, quod ad pertinet potum. *Et in ſiti.* Ait enim: Sic omnes aduerſarij fuerunt, nullus omnino conſolator: & etiam quod deterius eſt, *dederunt fel*, hoc non in medicinam, ſicut dedit Tobias patri ſuo. *Tob.* 11. ſed in eſcam, hoc eſt, ac ſi illud comedere deberem. *Matth.* 27. Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Quam malam eſcam præparauerunt illi, de quo in *Pſal.* Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum, &c. *Iob* 38. Qui præparauit coruo eſcam ſuam. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, & tranſgreſſionis, abſinthij, & fellis.

Et in ſiti mea, cum dicebam, Sitio, *Ioan.*19. *potauerunt me aceto.* Hoc manifeſtum eſt *Matth.* 27. & *Ioan.*19. *Ierem.*6. Quomodo conuerſa es in prauum vinea aliena? Tamen quia non legitur de eſca ipſius Chriſti, melius legitur aliter. Notandum enim, quod eſt triplex eſca, quâ Deus reficit. *Pſal.* Omnem eſcam abominata eſt anima eorum. *Gloſſ.* Verbum Dei, vnde anima viuit. Et Euchariſtia, altaris ſcilicet ſacramentum. *Sap.*16. Angelorum eſca nutriuiſti populum tuum. Conſolatio interna. *Pſal.* Qui dat iumentis eſcam ipſorum, id eſt, humilibus & abiectis conſolationem. Prima reficit ſæculares. Secunda Sacerdotes. Tertia Clauſtrales. Sed in prima ponunt fel Scripturas corrumpentes. In ſecunda itrederenter accedentes. In tertiâ in triſtitia Domino ſeruientes.

Triplex eſca qua Deus reficit.

Et in ſiti mea. Duplex eſt ſitis Dei qua ſitit, & qua ſitire facit. Et prima triplex. Humani generis redemptio per mortem proprium, *Pſal.* Cucurri in ſiti. Redemptorum conuerſio ad Deum. Sic ſitiebat cum dixit *Ioan.*19. Sitio. Pauperum ſuſtentatio. *Matth.* 25. Sitiui, & non dediſtis mihi bibere. Sitis autem quâ nos ſitire facit, eſt quadruplex. Primò quidem ſitire facit doctrinam, de qua ſiti *Iſa.*45. Omnes ſitientes venite ad aquas. Deinde gratiam, qua Deo placeamus, & intus refocillemur. *Ioan.* 7. Qui ſitit, veniat ad me & bibat: ad me fontem, & bibat gratiam, poſtea iuſtitiam, qua exitur in bonam operationem, de qua *Matth.* 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Vltimò gloriam, de qua in *Pſal.* Sitiuit anima

Deus multis modis ſitit & ſitire facit.

anima mea ad Deum fontem viuum. In prima ſiti Dei, quæ propriæ ſua eſt, poſuit Iudæus acetum ad literam. *Matth.*27. In ſecunda ponit omnis piger ad conuerſionem & lentus. In tertia ſpecialiter auarus.

23. *Fiat menſa eorum.* Sicut à principio Pſalmi dictum fuit, hîc eſt ſecunda pars primæ partis totius Pſalmi, in qua poſtquam egit de miſeria & paſſione, quam in ſe & in ſuis Chriſtus ſuſtinuit, agitur de imprecatione, quam contra obſtinatos crucifixores facit. Et primò imprecatur eis malum pœnæ. Secundò culpæ, ibi, *Appone iniquitatem.* Item in prima duo. Primò ponit imprecationem. Secundò ſubiungit imprecationis cauſam, ibi, *Quoniam quem tu percuſſiſti.* In prima duo. Primò imprecatur eis, legis & doctrinæ ablationem, & quod inde ſequitur. Secundò Ieruſalem, & templi, in quibus erat maximè eorum gloria, deſtructionem, ibi, *Effunde ſuper eos iram.* In prima duo. Primò imprecatur legis ablationem. Secundò conſequens ad illam. *Obſcurentur oculi.* In prima tria. Primò imprecatur eis tranſgreſſionem apertam. Secundò malè intellectæ amiſſionem dignam. *Et in retributionem.* Tertiò ſchiſmatum, & expoſitionum legis diuerſitatem. *Et in ſcandalum.* Dicit ergo: Talia mihi faciunt, & propter hoc *fiat menſa eorum*, ſacra ſcilicet Scriptura eis ad hoc data, vt in ea reficerentur. *Exod.*26. Panes erunt ſemper ſuper menſam meam, quibus reficientur, qui ſpiritualiter intelligent Scripturam. *Eccleſ.*25. Cibabit illum pane vitæ & intellectus. *Coram ipſis*, ipſis ſcilicet videntibus, & aſpicientibus, *in laqueum*, quo capiantur, & apertè cognoſcantur tranſgreſſores. *Matth.*25. Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. *Prouerb.*6. Illaqueatus es verbis oris tui, ipſa lege quam prædicabas.

Et in retributionem, vt digna retributione tranſgreſſi amittant, & detur aliis, ſcilicet Gentibus, ſicut eis factum eſt. *Matth.*21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Audi tranſferentes Meſſiam ad alios. *Act.*13. Quia repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes.

Et in ſcandalum, diſſenſionis, vt eadem diuerſimodè, & contrariè ab his gratia, ab aliis exponatur, & ab omnibus peruersè. Et hoc ſignificatum fuit *Matth.*27. quando paſſo Chriſto, velum templi ſciſſum eſt.

Poteſt etiam legi de menſa præmiſſa, quam parauerunt Chriſto; quæ fuit eis cauſa laquei. *Prouerb.*5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur. *Et in retributionem ſiunt*, quia fami & miſeriæ ſunt expoſiti. *Sapient.*13. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. *Et in ſcandalum*, vt tuant de peccato in peccatum, & tandem in infernum. *Eccleſ.* 21. Via impiorum complanata lapidibus, vt reſpirent de culpa in culpam, & in fine eorum inferi, pœnæ, & tenebræ. *Iſa.* 8. Offenderunt ex eis plurimi vt cadant, & conuertantur.

Menſa multiplex.

Et nota hîc, quod multiplex eſt menſa. Neceſſaria ad ſuſtentationem. *Augu.* in ſpeculo Clericorum. Cum accedetis ad menſam, donec inde ſurgatis, &c. Guloſitatis. *Luc.*16. Lazarus cupiebat ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. *Iſa.* 28. Omnes menſæ eorum repletæ ſunt vomitu, ſordibuſque. Eruditionis, de qua hîc. *Prou.*9. Sapientia ædificauit ſibi domum. Et paulò pòſt, Propoſuit menſam ſuam miſcuit & vinum. *Iſa.*21. Pone menſam, ſacram ſcilicet Scripturam: & contemplare in ſpecula, in ipſa ſcilicet ſtude. Idem enim eſt ſpecula & menſa. Cupiditatis, quia menſa nummulariorum. *Matth.*21. Nummulariorum effudit æs; & menſas eorum ſubuertit. Hæc tamen menſa frequenter fit in laqueum & in ſcandalum. Altaris. 1. ad *Cor.*10. Non poteſtis eſſe participes menſæ Chriſti, & menſæ dæmoniorum, ſcilicet guloſitatis & cupiditatis, & æternæ refectionis. *Luc.*22. Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam, &c.

24. *Obſcurentur oculi.* Hic ſecundum, in quo poſtquam imprecatus eſt legis ablationem, imprecatur miſeriam inde conſequentem immediatè: alteram quantum ad intellectum & rationem, excæcationem; alteram quantum ad affectum, inclinationem ad malum. *Et dorſum eorum.* Dicit ergo: Sic omninò auferatur ab eis menſa Scripturæ; & etiam *obſcurentur oculi eorum*, intellectus ſcilicet eorum. *Iſa.*6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, id eſt, excæcandum prædica. Quod videmus impletum. Ad *Rom.* 6. Cæcitas ex parte contigit in Iſrael. Ex parte, quia in obſtinatis hoc permittente Deo, & malitia eorum hoc agente. *Sap.*12. Excæcauit eos malitia eorum.

Et dorſum eorum, affectum eorum, in quo importantur & bona & mala, *ſemper incurua*, ad terrena, vt illis inhient, & illa ament, ſicut incuruatus erat qui dicebat: Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, & hoc ſub ſeruitute dura peccati. 2. *Paral. vlt.* Incuruatus ſum multo vinculo ferri. *In oratione Manaſſes.*

Et nota, quòd oculus Eccleſiæ ſunt Prælati, qui alios debent videre, & prò aliis exorare. *Cantic.*6. Oculi tui columbarum. Et *iterum*, Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon. Sed iſti ſunt obſcurati, imò excæcati. *Iſa.*56. Speculatores eius cæci omnes, & poſiti ad molam, ad circuitum rerum temporalium, & ponderoſarum cauſarum. *Iudic.*16. Samſon excæcatus poſitus eſt ad molam. Et quia cæci, & illi quos ducunt cæci, accidit quod dicit Dominus *Matth.*15. Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadent. Et dorſum incuruatum ad terrena diligenda & amanda. *Iſa.*2. Incuruatus eſt homo, & humiliatus eſt. Curuantur ita manifeſtè, vt videantur dæmones tranſire ſuper eos, & eos ſubiectos calcare. *Iſa.*51. Incuruare vt tranſeamus. Et bene ſequitur hæc captiuatio affectus obſcurationem intellectus; quia *Iſa.*5. dicitur: Propterea captiuus dictus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam.

Contra prælatos torpentes.

25. *Effunde ſuper eos.* Hic ſecundum, in quo imprecatur ciuitatis & templi deſtructionem, vt appareat maxima ira Dei ſuper illam gentem. Duo ergo dicuntur. Primò imprecatur eis iræ magnitudinem. Secundò oſtendit in quo velit illam exerceri. *Fiat habitatio.* In prima duo.

duo. Primò imprecatur iræ abundantiam. Secundò intensionem. *Et furor.* Dicit ergo: Sic auferendo legem, excæcando & incuruando eos punias, & etiam *effunde*, abundanter immittendo tanquam fluuium, *iram tuam*, effectum iræ tuæ, *super eos. Psal.* Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. *Thren.*3. Effudit quasi ignem indignationem suam. *Ezech.*8. Effundam iram meam super te, & complebo indignationem meam super te.

Et furor iræ tuæ. Intransitiua constructio, id est, ira tua furibunda, hoc est, effectus iræ tantus, ac si furiosus esses, *comprehendat eos.* Quod fiet potissimè in fine vniuscuiusque. *Thren.* 1. Omnes inimici eius apprehenderunt eam inter angustias. Quando putabit se securum. *Eccles.* 23. Sicut pullus equinus fugabitur, & vbi non sperabit, comprehendetur. Effusa est iam ira in præsenti, sed comprehender eos furor in futuro. *Isa.* 30. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius, & grauis ad portandum.

26. *Fiat habitatio eorũ.* Hic secundũ, in quo ostendit in quo velit effundi iram, quia in duobus. In destructione aperta ciuitatis, & terræ primò. Secundò ad maiorem cumulationem, templi, & domus regiæ, quæ erat in Ierusalem. *Et in tabernaculis.* Dicit ergo: Sic effunde, & in hoc, *vt fiat habitatio eorum*, terræ scilicet, & domus illorum, quas inhabitant, *deserta. Isa.* 5. Nisi domus multæ fuerunt grandes & pulchræ absque habitatore. *Matth.* 23. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. *Isa.* 1. Ecce relinquetur filia Sion in vmbraculum in vineis, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas quæ vastatur.

Et in tabernaculis eorum, habitationibus iocundis, templo scilicet & domo regia, *non sit qui inhabitet. Ierem.*9. Deserta sunt tabernacula mea. Et in eodem, Dabo ciuitates Iudæ desolatas, eò quod non sit qui inhabitet. *Mich.* 3. Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi acernus lapidum erit, & mons templi in excelsis syluarum.

27. *Quoniam quem tu percussisti.* Hic secundum, ratio scilicet & causa, quare antecedentia imprecetur: & dicuntur duo. Primò persequentium crudelitas. Secundò crudelitatis immensitas. *Et super dolorem.* Dicit ergo: Hæc fient eis, & digni sunt: *quoniam quem tu percussisti*, percutere voluisti, non eum qui percuti meruit. *Zachar.* 12. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Illum scilicet, qui dicit *Ioan.* 10. Ego sum pastor bonus. Non propter peccatum proprium, sed omnium. *Isa.*53. Disciplina pacis nostræ super eũ. Et rursus: Propter scelus populi mei percussi eum. Sed ipse sanabit. *Iob* 5. Percutit, & manus eius sanabunt. Hunc, inquam, persecuti sunt crudeliter valde. *Iob* 19. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Supèr eodem, Multiplicati sunt qui persequuti sunt me inimici mei iniustè.

Et super dolorem. Hic immensitas crudelitatis. Quasi diceret: Sic persecuti sunt, & etiam *addiderunt* noua vulnera, *super dolorem meum*, quem in cruce sustinui, me rursus crucifigentes, & quasi vulnerantes. *Osee* 13. Nunc addiderunt ad peccandum. *Iob* 16. Cecidit me vulnere, super vulnus. Hoc impletum fuit, quando mortuum, & sepultum in sepulchro persequuti sunt, blasphemantes, & custodias ponentes. *Ierem.* 13. Facta est quasi spelunca hyenæ hæreditas mea, quæ sæuit in cadauera mortuorum.

Et nota, quòd Christus crucifigitur quadrupliciter. Primò scilicet pauperes affligendo, vnde dictum est Petro à Christo: Venio Romam iterum crucifigi. *Matth.* 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ministris eius debita præsidia subtrahendo. *Malach.* 3. Vos configitis me gens tota, & dixistis: In quo configimus te? in primitiis & decimis. In Sacramento vilipendendo. *Hebr.* 6. Rursùs Filium Dei crucifigentes, & ostentui habentes. A via rectitudinis apostatando, maximè à promisso. *Gal.*3. Ante quorum oculos IESVS CHRISTVS præscriptus, & rursus crucifixus. *Christus quadrupliciter crucifigitur.*

Appone iniquitatem. Hic secundum huius partis imprecatoriæ, in quo postquam imprecatus est eis malum pœnæ, imprecatur rursus malum culpæ. Et primò imprecatur eis culpæ cumulum. Secundò damnum sequens, ibi, *Deleantur de libro.* In prima duo. Primò imprecatur eis cumulum culparum. Secundò persæuerantiam in malitiâ. *Et non intrent.* Dicit ergo: Hæc mala pœnæ, quæ prædixi, illis eueniant, & etiam *appone*, appoui permitte, gratiam subtrahendo, *iniquitatem super iniquitatem eorum*, vt contingat illis illud *Osee.*4. Mendacium, furtum, homicidium, adulterium, inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Et illud *Apocal. vltim.* Qui in sordibus est, sordescat adhuc. *Isa.*15. Apponam super Dibon additamenta; id est, apponi permittam peccata. Primò permisit, quod suos occiderunt: sed apposuit, quod Christum Filium Dei & hæredem crucifixerunt, eiicientes extra vineam. *Matth.*21. & vlterius, quòd blasphemi & excæcati sunt. *Sap.*2. Excæcauit eos malitia eorum.

28.

Et non intrent. Hic secundum. Quasi diceret: Sic augeant peccata, & cumulent, & velut *non intrent in iustitiam meam*, in viam scilicet rectam vaniendi ad te. *Sap.*5. Viam Dei ignorauerunt, scilicet iustitiam, quæ ducit ad Deum, quam præcepit quærere. *Matth.*6. Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius. Sed viam iustitiam statuam. Ad *Roman.*10. Suam volentes statuere iustitiam, iustitiæ Dei non subiecti.

Deleantur de libro. Hic secundum, in quo subiungitur damnum sequens ex cumulo, & perseuerantia in malo: & dicuntur duo, scilicet certa damnatio eorum sub metaphora. Secundò metaphoræ expositio. *Et cum iustis, Vel* sic: Primò ipsorum separatio ab antiquis iustis. Secundò, quòd etiam à modernis. *Et cum iustis.* Dicit ergo: Sic peccata cumulent, & in *libro viuentium.* Liber viuentium propriè 29.

[illegible] *libro viuentium* latur diuina *prædestinatio*, in qua scripti sunt ad vitam æternam electi. *Apocal.* 20. Qui non est inuentus scriptus in libro vitæ, mittitur est in stagnum ignis & sulphuris ardentis. De hoc autem nullus deletur, qui in ipso scriptus fit: vnde intelligendum est: Deleantur, id est, deleti

seri esse manifestentur, cùm credant se esse scriptos. Et exponit se: *Et*, id est, *cum iustis non scribantur.* Non sunt scripti nisi forte ad tempus in pagina, in qua scribuntur omnes specialiter iusti, ex qua benè delentur. *Psal.* In libro tuo omnes scribentur, & boni & mali. Vel sic: *Deleantur de libro viuentium*, iustorum scilicet antiquorum, qui viui sunt, etsi mortui reputentur à Sadducæis. *Matth.*22. Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Et cum iustis moderni temporis adhuc se in iustitia exercitantibus, *non scribantur.* 2. ad *Cor.* 6. Quæ societas iustitiæ ad iniquitatem? sed magis in terra, quam dilexerunt, in qua fixi fuerunt corde. *Ierem.*10. Recedentes à te in terra scribentur.

Libri multiplex accepto. Et notandum est, quòd est multiplex liber. Creaturæ, in quo omnia leguntur. Ad *Rom.*1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. *Eccles.*24. Hæc omnia liber vitæ, id est, veram vitam, Deum scilicet ostendentia. Scripturæ. *Bar.*4. Hic est liber mandatorum Dei. Præscientiæ, in quo legebant Prophetæ, in quo omnia scripta sunt. *Dan.*10. Annuntio tibi quod expressum est in scriptura veritatis. Prædestinationis diuinæ, in quo tantùm scripti sunt electi ad vitam æternam. *Matth.*10. Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Et conscientiæ. *Daniel.*7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt.

30. *Ego sum pauper.* Hic secunda pars totius huius Psalmi, in qua postquam actum est de postulatione resurrectionis, & inimicorum delectione, subiungitur de fructu ex miseria & passionibus Christi, consequente, cum gratiarum actione pro fructu illo: & secundum hoc duo dicuntur. Primò fructus ex miseria consequens ostenditur. Secundò gratiæ referuntur pro illo fructu, cum admonitione aliorum ad idem, ibi, *Laudabo nomen Dei.* In prima duo. Primò describit miseriæ statum. Secundò statum ex illo fructu consequutum. *Salus tua.* Status monstratur in duobus. In defectu necessarij primò. Secundò in præsentia mali afflictiui. *Et dolens.* Ait enim: Sic illis fiat, & fiet. *Autem*, sed, *ego sum pauper.* Dicit ipsum caput pro se. *Luc.*9. *Matth.*8. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. 1. ad *Cor.*8. Cum esset dives in omnibus, pro nobis factus est egenus. Ecce carentia rerum.

Et dolens, præsentia miseriarum, & passionum. *Thren.*1. Attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus, significatus per Iob, qui interpretatur *dolens. Isa.*53. Vidimus eum virum dolorum, & scientem infirmitatem. De duobus simul. *Thren.*3. Recordare paupertatis meæ, & transgressionis, absinthij, & fellis.

Salus tua. Hic fructus. Quasi diceret: Sic fui pauper, & dolens, & ob hoc ô Deus, *salus tua*, saluatio scilicet tua, *suscepit me. Psal.* Exurrexi, quia Dominus suscepit me. *Iob* 22. Qui humiliatus fuerit pauperiate, & dolore, erit in gloria. Si membra huius capitis volunt cum gloria suscipi, necesse habent fieri pauperes & humiliati. *Nunc.* Si vis vacare animæ, necesse est vt pauper sis, aut pauperi similis. Et in passionibus. *Act.* 4. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum.

31. *Laudabo nomen Domini.* Hic secundum, in quo subiungitur de gratiarum actione. Et primò promissio de gratiis reddendis. Secundò aliorum inuitatio ad hoc idem, ibi, *Videant pauperes.* In prima duo. Primò promissio de gratiarum actione. Secundò acceptatio ab ipso Deo, vel commendatio referendi gratias in hunc modum. *Et placebit.* In prima duo. Primò, quòd gratias aget lætanter. Secundò, quòd patienter ad aliorum ædificationem, ibi, *Et magnificabo.* Dicit ergo: Sic me suscepit salus extrahens de paupertate & dolore, & propter hoc *laudabo nomen Domini*, & in meipso, & in membris meis. *Eccles.*51. Collaudabo nomen tuum assiduè. Et hoc *cum cantico*, cum mentis scilicet lætitia & exultatione. Est enim canticum exultatio mentis de æternis habita, in vocem prorumpens. *Isa.*30. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis. Et multum placet Deo laus talis, & displicet diabolo. In eodem. In citharis & tympanis & bellis præcipuis expugnabit eos.

Et magnificabo eum in laude. Et ad hoc ipsum inuitantur in *Psal.* Magnificate Dominum mecum. Sic Virgo *Luc.*1. Magnificat anima mea Dominum. Et in 7. Magnificabant Deum dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis.

32. *Et placebit Deo.* Hic secundum, acceptatio talis laudis per comparationem ad sacrificium Deo valdè placens, scilicet ad sacrificium vituli nouelli. Et tangit primò vituli nouitatem. Secundò magis specificat tactam, ibi, *Cornua producentem.* Dicit ergo: Sic laudabo, *& placebit* talis laus *Deo super vitulum nouellum*, qui præcipiebatur offerri pro peccato. *Leuit.*8. Præcipiebatur, quod vitulus vnius anni offerretur.

Acceptum sit sacrificium laudis quam placitum. *Cornua producentem.* Hic explanat nouitatem. *Cornua producentem, & ungulas*, quod sit circa primum annum. Aperta reprobatio sacrificiorum antiquorum pro sacrificio laudis. Supra in *Psal.* Sacrificium laudis honorificabit me, & propter hoc placebit mihi. *Malach.*3. Et placebit Deo sacrificium Iuda, & Ierusalem, Sacrificium scilicet pietatis & misericordiæ. *Mich.*6. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam. Et laudis, cordis, & oris. *Osee* 13. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Et propter hoc dicitur per *Isa.*in 1. Ne offeratis vltra sacrificium: incensum abominatio est mihi. Supra in *Psal.* Holocaustum & pro peccato non postulasti.

Posset exponi de illa gloriosâ laude quâ laudabitur Deus à Christo homine, & à membris in futuro. De hac *August. in fin. de ciuit. Dei.* Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Hoc placebit *super vitulum cornua producentem.*

Cornua producit vitulus, quando nouiter conuersus ad fidem per baptismum crescit in fide. Vel per pœnitentiam conuersus crescit in iustitia. Hæc sunt cornua, de quibus in *Psal.* Exaltabuntur cornua iusti. *Luc.*1. Erexit nobis cornu salutis. 1. *Reg.* 2. Exaltatum est cornu meum

meum in Deo. Vngulam producit, quando solidè stat spes, & figitur quando bonum instanter agit. *Iob* 39. Terram vngula scindit, exultat audacter: in occursum pergit armatis.

33. *Videant pauperes.* Hîc secundum, aliorum inuitatio ad laudandum & lætandum in Deo. Primò pauperum specialiter. Secundò omnium generaliter, ibi, *Et laudent illum.* Dicit ergo in prima duo. Primò inuitat pauperes ad lætandum super operibus istis Dei. Secundò ad quærendum ipsum Deum, ibi, *Querite Dominum.* In prima duo. Primò inuitatio ad considerationem operum Dei. Secundò ad lætitiam pro illis. *Et lætentur.* Ait enim: Sic laudabo, & quoniam pauperes & dolentes sic saluat, *videant*, hîc oculo intimæ considerationis, *pauperes.* Vel sic: Sacrificium vitulorum non curat Deus, sed laudis, quod possunt offerre pauperes. Ergo *videant*, hîc oculo fidei, & intelligentiæ, *pauperes*, & *lætentur*, sicut Abraham, qui hæc videns à longè exultabat. *Ioan.*8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Hoc non vident infideles Iudæi. 2. ad *Corinth.*5. Deus huius sæculi excæcauit mentes hominum infidelium. *Et lætentur* spe. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes. Quomodo non habebunt, quod tam faciliter, scilicet sacrificio oris habere possunt?

Querite Dominum. Hîc secundum. Monuit ad lætandum, hîc ad quærendum. Secundò subiungit quæsitionis fructum. *Et viuet.* Tertiò probat fructus consequentiam ad inquisitionem, ibi, *Quoniam exaudiuit.* Dicit ergo: Sic videant & lætentur pauperes: & conuertit sermonem ad illos duos pauperes. *Querite Dominum*, feruenti charitate, & in cordis puritate. *Sapient.*1. In simplicitate cordis quærite illum. *Isa.* 45. Quærite Dominum dum inueniri potest. Pauperes ergo quærant & mites. *Sophon.*2. Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui operati estis iustitiam: quærite pium, quærite mansuetum. *Matth.*7. Quærite & inuenietis. In quibus autem non inuenitur, dictum est suprà.

Et viuet, per eum, *anima vestra*, hîc vita gratiæ, & tandem vita gloriæ. *Prouerb.*8. Qui me inuenerit, inueniet vitam. *Amos* 5. Quærite Dominum, & viuetis.

Et notandum, quod exquiritur Deus per confessionem, requiritur per pœnitentiam, inquiritur per orationem, sed acquiritur per perseuerantiam in his. Et nota, quòd cùm sit vita sicut dicitur hîc, & *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita, non potest inueniri vbi non est nisi mors. *Aug.* Bonam vitam quæritis in regione mortis: non est ita: quomodo enim beata vita, vbi nec vita?

Christum non inuenitur vbi non est nisi mors.

34. *Quoniam exaudiuit.* Hîc tertium, in quo probat consequentiam fructus per diuinam consuetudinem, quantum ad duo: ad exauditionem primò, & ad curam victorum secundò. *Et vinctos.* Dicit enim: Sic quærite, & viuet anima vestra: & hoc verè: *quoniam exaudiuit*, exaudire semper consueuit, *pauperu Dominus.* Suprà in *Psal.* Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum, &c. *Isa.* 49. Pauperum suorum miserebitur, statim respiciens ad pauperem. *Isa. vlt.* Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Nullum quantumcunque diuitem, audit contra pauperem. *Eccles.*35. Non accipiet personam in pauperem, id est, contra pauperem: & deprecationem læsi exaudiet.

Et vinctos suos, vinctos scilicet iniquitatibus à se absoluendos, & sic suos, de quibus *Prou.*5. Iniquitates suæ capiunt impium, &c. *Isa.*49. Et dices iis qui vincti sunt: Exite. Vinctos suos, hoc est, legibus suis quæ vincula sunt. *Eccles.*6. Vincula illius alligatura sanitatis. Vel *vinctos suos*, pœnalitatibus inflictis ex suâ sententia, quales erant existentes in limbo. *Zach.*9. Tu verè in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. *Non despexit*, quin curam haberet de illis, & ad liberandum diligentiam adhiberet.

Laudent illum. Hîc secundum, in quo postquam inuitauit pauperes ad laudem specialiter, inuitat omnes de Ecclesia generaliter: & dicuntur duo. Primò inuitatio ipsorum ad laudem. Secundò multiplex ratio quare acquiescendum admonitioni, ibi, *Quoniam Deus saluam.* In prima duo. Primò inuitat filios Ecclesiæ simpliciter ad laudandum. Secundò peccatores, ibi, *Omnia reptilia.* In prima duo. Primò maiores, scilicet Apostolos fundatores. Secundò alios, primò de Iudæis. *Et terra.* Secundò de Gentibus. *Mare.* Dicit ergo: Sic pauperes videant & lætentur, & etiam laudent illum corde, ore, & opere, *cœlis* Apostoli, & maiores de Ecclesia, & sublimiores, de quibus supra in *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Et alibi, Verbo Domini cœli firmati sunt. *Et terra*, Ecclesia de Iudæis. De quâ terrâ *Iob* 28. Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. De vtroque, & cœlis, & terra. *Isa.* 49. Laudate cœli, & exultet terra. *Mare*, Ecclesia de Gentibus, quæ ante versabatur tumultu & fluctuationes, sicut mare. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Sed Dominus increpauit hoc mare per prædicatores, & exiccatum est ab humore peccati & infidelitatis. *Naum* 1. Increpans mare, & exiccans illud.

Et omnia reptilia in eis, in mari scilicet & in terrâ, & ipsi peccatores circa terrena repentes, & illis adhærentes. *Genes.* 3. Pectore & ventre repes. *Psal.* Conglutinatus est in terra venter noster.

Posset exponi ad literam de creaturis ipsis, quæ inuitantur ad Dei laudem, non quia laudent ipsæ cum sint irrationabiles, sed quia præbent laudis materiam. Potest etiam dici, *quod in his tanguntur quatuor hominis differentiæ. In cœlis boni contemplatiui, qui iam sunt in cœlo. Ad *Phil.*3. Conuersatio nostra in cœlis est *Luc.* 8. Semen ceciderunt in terram bonam. Et in terra boni actiui qui fructificant in temporalibus. In mari mali contemplatiui, qui viuunt in cordis amaritudine. *Isa.*58. Cor impij quasi mare feruens. In reptilibus mali actiui terrenis adhærentes, & gulositati vacantes. *Genes.*3. Pectore & ventre repes.

Quoniam Deus saluam. Hîc ratio quare laudandus, 36.

*Omnium hominum differentiæ.

dandus, scilicet reparatio Ecclesiæ & restitutio: & dicuntur duo. Primò reparatio. Secundò ædificatio illorum de quibus fit illa reparatio, ibi, *Et semen seruorum.* In prima quasi quæ fiunt per ordinem. Primum, saluatio ipsius Ecclesiæ, quod est à malo liberatio. Secundò, salutis reædificatio. *Et ædificabuntur.* Tertiò, ædificatæ inhabitatio. *Et inhabitabunt.* Quartò habitatæ firma possessio. *Et hereditabunt.* Dicit ergo: Sic laudemus, & dignum est, *quoniam Deus saluam faciet*, & in præsenti à malo culpæ, & in futuro ab vltimo & culpæ & pœnæ. *Sion*, Ecclesiam scilicet, à culpa per fidei & charitatis vilitatem, aliter non. *Gen.*8. Extra arcam, Ecclesiæ scilicet vnitatem, nihil omnino saluatum est. Per vitæ altitudinem. *Genes.*19. Nè stes in omni circa regione, sed in monte saluum te fac. Tandem à pœna & pœna per gloriam. *Isa.*4. Exaltatio his qui saluati fuerint ex Israel: in monte Sion, & Ierusalem erit saluatio.

Et ædificabuntur. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic saluabitur Sion, *& ciuitates Iuda*, particulares scilicet Ecclesiæ, quas Dominus monet alloqui per *Isa.* 60. Dic ciuitatibus Iudæ. *Ædificabuntur*, eius gratia & virtute. *Ierem.*30. Ædificabitur ciuitas in excelso, & templum iuxta ordinem in suum fundabitur. *Amos* 9. Reædificabo aperturas eius, & ea quæ corruerunt reædificabo.

Tribus Israel, Ephraim, Manasses, Iuda inuicem se oppugnant.

Et nota, quòd sunt ciuitates Ægypti, res, quas cogente Pharaone filij Israel ædificant. Prima est Phitom os abyssi, scilicet abundantiaque non potest impleri. *Eccles.*5. Auarus non implebitur pecunia. *Eccles.*13. Insatiabilis oculus turpis. Hanc ædificat mundi prudentia. Secunda est Ramesses, id est, commotio vitæ, luxuria, quæ carnem commouet. Et quia omnis, *ad Corinth.*1. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus, &c. Tertia pessima, quæ malitia dicitur. *Eccles.*7. Laqueus venatoris, & sagena cor eius. Hanc ædificat Iuda. Tertia, Helyopolis, id est ciuitas solis, id est, Iolis. Hanc ædificat superbia, quæ semper appetit videri, & videre opera sua bona tanquam quemdam Iolem, contra illud *Iob* 31. Si vidi solem cùm fulgeret, &c. Hanc ædificat diuitiarum abundantia: semnis enim diuitum superbia, dicit *Augst.*

Sed Iudas, id est confessio, ædificat tres ciuitates, Paupertatem, humilitatem, & humiliationem. Istæ sunt tres ciuitates refugij, quas locadimen, id est, post Baptismi transgressionem. *Deuter.* 4. & *Num.* 35. Ad has ciuitates accedendas, dolor apponat, aquam lachrymarum, humilitas labeam, confessionem, memoriam recolendo, & calcem, feruorem spiritus ardentem, sed timor Dei lapides, scilicet bonas operationes quadrat, charitas ad coniungendum cæmentum ministrat.

Et inhabitabunt ibi. Hîc tertium. Sic ædificabuntur ciuitates, & habitabunt ibi in ædificatis. Qui? Illi de quibus post. *Et semen.* Vel sicut vult *Glossa*, inhabitabunt ibi pauperes. *Sophon.* 3. Derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum. *Isa.*65. Ædificabunt domos in Sion militanti per meritum, & habitabunt in Sion triumphanti per præmium. De primo. *Exod.*2. Quia timuerunt obstetrices, Dominus ædificauit illis domos, id est, merita contulit. De secundo *Ioan.*14. In domo patris mei mansiones sunt.

Et hereditate. Hîc quartum. Quasi diceret: Non solum inhabitabunt sicut in hoc; & paulò post recessuri, imò *hereditate*, id est, hæreditatis iure, *acquirent eam.* Vel acquirent eam hæreditatem, vt sit sibi hæreditas. *Isa.*57. Qui habet fiduciam mei, habitabit terram, & possidebit montem sanctum meum, hæreditatem & fundum montem sanctum meum.

Et semen seruorum. Hîc secundum, in quo 37.
præmissa reparatione Ecclesiæ subiungitur modum specificatio, qui ibi habitabunt hæreditatem ipsam. Et describit eos à duobus: ab imitatione bonorum primo, & à dilectione secundò, quod totum cum summa. *Et qui diligunt.* Dicit ergo: Sic ædificabitur Ecclesia, & inhabitabimus, & possidebimus. *Et semen*, id est, imitatores, & filij spirituales *seruorum eius*, Apostolorum, Prophetarum, & Patriarcharum. *Isa.*65. Educam de Iacob semen, & de Iuda possidentes montes sanctos meos. *Possidebit eum. Eccles.*44. Cum semine ipsorum perseuerauit bona hæreditas, & nepotum ipsorum semen in testamento stetit. Sed quam? Laus Ierusalem visionem pacis vidente, quæ est Deus. *Psal.*52. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. In *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ. *Eccles.*17. Et non accepit partem inter fratres suos, quoniam Dominus pars eius est.

Et qui diligunt nomen eius, non solum ipsum, sed quæ nomen referentia in ipso etiam nomine designantur. Et eum qui vere diligit semper secundum Deum non timebit. Iudas. Hi, inquam, habitabunt in ea Ierusalem, tanquam possessores. *Ps.* vlt. Ierusalem ædificata omnes qui diligunt eam. Amor enim Dei facit eum pauperibus, & dominum. Pauperum scilicet, & quasi professorum in Ecclesia militanti. Hinc à Petro quæritur *Ioan.* 21. Simon Ioannis diligis me plus his? & mediæ confessione tunc. Actum est: Pasce, & ego eadem pascam te in mensa in regno meo. *Luc.* 22. ad quam ille nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula, &c.

IN LXIX. PSALMVM.

In te Domine speraui, quem Psalmum fecerit 1.
Dauid.

Argumentū.

Psalmo caput Christus, membra Ecclesia, vocationis ad fidem, in Christum, in Ecclesia, in Deum, ac tandem ad vitam æternam. Quæ omnia ex Dauidis persona, qui Christi typum gerebat, ostendit. Deum esse à multo fortius per[illegible] possit, oratione[illegible] tione. Et hoc facit [illegible] qui talis est: *In finem Psalmus Dauid ad commemorationem est.* Vel *in remissionem peccatorum, quod fecit eum Dominus.* Sensus enim hic est: *Psalmus Dauid*, id est, iusti cuiuslibet ordinati [illegible]

finem nostrum Deum, est pro rememoratione habenda de hoc quod saluum fecit eum Dominus iam in spe ab omni miseria, & faciet tandem in re. Eo enim quod in hoc Psalmo diuinum petitur adiutorium, & inimicorum confusio, memoratur apertè, quod Deus saluum fecit solus, vt nullus de sua liberatione glorietur in seipso, sed in Deo solùm.

Ex hoc patet differentia tituli prout ponitur in *Psal.*37. Domine ne in furore tuo, in Psalmis Pœnitentialibus, ad iniquitatem delendam: hic ponitur in rememorationem, quod à Deo sit liberatio, non per humanum auxilium. *Osee* 13. Perditio tua Israël ex te, tantum ex me auxilium tuum.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò oratio cum aliorum inuitatione ad lætandum in Deo. Secundò perfuasio, quod debeat audiri, ibi, *Ego vero.* In prima duo. Primò orat. Secundò inuitat, ibi, *Exultent & lætentur.* Adhuc in prima duo. Primò orat pro sua liberatione. Secundò quia plena liberatio in hoc est, pro inimicorum conuersione, ibi, *Confundantur.* In prima duo. Primò petit liberari: & secundò liberationem accelerari, ibi, *Domine ad adiuuandum me festina.* Dicit ergo: Sic audio caput meum petere suam liberationem, & propter hoc dico: O *Deus intende in adiutorium meum*, id est, mihi exhibendum: non homo, quia nullus adiutor. *Isa.*63. Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsiui, & non fuit qui adiuuaret. *Eccles.*50. Respiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat. Non hic temporalis abundantia vel numerus. *Isa.*19. Cessabit auxilium ab Ephraim. *Sophon.*1. Augentum eorum & autem non peperat illic rare eos.

Attentio in oratione desideratur.

Et nota, quòd dicit: *Intende*, in quo confundimur orantes, quia volumus Deum intendere nobis cum oramus: nos autem non intendimus iis quæ dicimus, sed negligenter pertransimus. *Cassianus.* Præcor Deum vt precem meam exaudiat, quam ego qui fundo non audio. Deprecor illum, vt mihi intendat, ego autem nec mihi nec illi intendo. Quid prodest sola voce cantare, sine cordis intentione.

Domine ad adiuuandum. Ecce accelerationis petitio. Hanc desiderabat *Iob* in 30. Clamabo ad te, & non exaudies me: stas, & respuis me, mutatus es mihi in crudelem. Et pete vt festines, quia nihil possum inchoare bonum sine te. 2. ad *Cor.*3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Ad *Philip.*2. Operatur in nobis & velle & perficere.

*De huiusmodi versu vilitate fuit Cassianus collat.*10.

Et nota, quòd in principio Horarum dicitur versus iste, vt Pelagiana hæresis deleatur, quæ posuerat non posse nos per Dei donum liberum arbitrium. Sed dicit *Cassianus*, tanto honore concelebrat hunc versum Ecclesia, vt quicquid Monachi assumpserint, sine huius versus trina iteratione non inchoent. In hora prima, scilicet in Matutinis, præmittitur, Domine labia mea aperies, vt monstretur quod ipsum inchoare etiam à Deo est, non tantum adiutorium in opere. In vltima autem hora, scilicet in Completorio, præmittitur, Conuerte nos Deus salutaris noster, vt aperte ostendatur, quod si quid mali in illis factum est, à nobis est. Alia autem causa præpositionis ponitur in *Gloss.* Vt varie cogitationes, quæ hanc malè pendentes vitiauerunt humanum, excludantur. *Eccles.*10. Muscæ morientes perdunt suauitatem unguenti.

3. *Confundantur & reuerantur.* Hic orat pro inimicis, & primò pro inimicis persequentibus opere. Secundò pro persequentibus corde. *Auertantur retrorsum.* Tertiò pro persequentibus ore. *Auertantur statim.* Duo autem petit: ea. Primò confusionem pro culpa. Secundò timorem pro pœna, ibi, *Et reuerantur.* Ait enim: Sic pro me orauí, & rogo etiam pro iis, *qui quærunt animam meam*, id est, vitam meam perdere. Supra in *Psal.* Alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes, &c. Et alibi: ipsi verò in vanum, &c. *Confundantur*, confusione bona, scilicet cognitione culpæ. *Iere.* 17. Confundantur qui me persequuntur, bona confusione, de qua *Eccles.*4. Est confusio adducens gloriam. Et *Ierem.*31. Confusus sum, & erubui. *Cessauerunt.* Confundi est quando voluntates suas iniqua conscientia studio veritatis agnoscens, de facti sui peruersitate turbatur. *Ezech.*43. Confundantur ab iniquitatibus suis.

Et reuerantur, id est, timeant, pœnas futuras. *Timor Domini conculli. Eccliast.* Reuerentia est timor pœnæ, *Reuerentia.* ex consideratione delicti: & hic timor necessarius est, ad conuersionem, & iustificationem. *Eccles.*2. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

4. *Auertantur retrorsum.* Hic secundum, in quo orat pro persequentibus voluntate, & duo petit eis, primò humiliationem. Secundò pudorem bonum sanctum ab delictis. *Et erubescant.* Ait enim: Sic & persequentibus opere, & etiam *qui dicunt mihi, euge, euge*, inimicantes scilicet cordis, *euge, euge* in malis suis, *retrorsum* facti per humiliationem, non per superbiam. Vade Petra, volunti contradicere, dicitur ei *Matth.* 16. Vade retrò me Satana, non enim sapis quæ Dei sunt, volens me docere, sed quæ sunt hominum superbientia. *Iudi.*20. Matia conuersa retrorsum vidit Dominum, & agnouit me qui. Et oppositio autem conuerti dicitur reflectum, qui respicit ad malum cum fuit in bono, sicut vxor Loth retrò respexit. *Gen.*19. Et in *Luca* Lot mutata fuit. Et *Luc.*9. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

Et erubescant, pudore damnoso confundi quando peccatum attendunt, quod optimum signum est. *Sen.* Erubui, fateor, & *Rom.*6. Quem fructum habuistis, tunc in quibus erubescitis nunc? Quasi diceret: Modicum, imò nullum, imò damnum. *Ierem.*22. Confundaris & erubescas ab omni malitia tua.

Auertantur statim. Hic tertium, in quo orat pro persequentibus ore, & precatur eis duo. Festinam à malo auersionem, & adiunctam simul erubescentiam. *Erubescentia.* Dicit ergo: Sic illis qui persequuntur me opere, & aliis qui voluntate, & etiam *qui dicunt mihi, Euge, euge*, ore mihi irridendo vel adulando.

Euge malè

Nota enim, quòd *euge* aliquando sumitur

Non

Euge vituperatur.

commendatoriè. *Matth.*25. Euge serue bone & fidelis. Aliquando applausoriè. In *Psal.* Non dicant in cordibus suis, Euge, euge animæ nostræ. Aliquando admiratiuè. *Ezech.*26. Euge confractæ sunt portæ populorum. Aliquando irrisoriè. *Psal.* Dixerunt, Euge, euge viderunt oculi nostri. Sic potest hîc accipi. Aliquando adulatoriè. In *Psal.* Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge, euge. Sic etiam potest hîc accipi: & est modus pessimus. Ibi enim dicit *August.* Plus persequitur lingua adulatoris, quam manus persequentis. *Isa.*3. Populus meus, qui te beneditunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. *August.* Fregit apprehensor, factus es tanquam fictile vas, applausit adulator, in igne crepuisti.

Auertantur, à sua iniquitate, & hoc statim. *Eccles.*17. Auertere ab iniustitia tua, & statim, quia in 5. dicitur: Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Et hoc *erubescant*, ne sint de illis, de quibus *Ierem.*3. Frons mulieris meretricis facta est tibi, non erubescis. Et illud in 6. Quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt.

Pro triplici genere peccati erubescere debemus, & triplici de causa.

Et nota diligenter, quòd hîc iam tertiò rogat eis erubescentiam. Primò cum dixit: Confundantur in versu secundo. Postea verò dixit: Erubescant in tertio. Et tandem dicit, *Erubescentes* in hoc quarto, vt monstret quod confundi debemus & erubescere pro triplici genere peccati, oris, cordis, & operis. Item triplici de causa. Propter peccati vilitatem. *Ierem.*2. Quam vilis facta es iterans vias tuas! Propter ingratitudinem, qua Deo ingrati sumus. *Ierem.*13. Oblita es mei, & confisa in mendacio. Tertiò propter Dei patientiam, & longanimitatem. *Gregor.* Patientiam Dei debemus erubescere, & iniustitiam eius nolumus formidare.

5. *Exultent & lætentur.* Hic secundum primæ partis, in quo postquam orauit, inuitationem subiungit: & dicuntur duo. Primò inuitet ad lætitiam operis & cordis. Secundò vocis. *Et dicant.* Et in prima, sicut tactum est, primò ad lætitiam operis: secundò oris. *Et lætentur.* Dicit ergo: Sic rogo pro inimicis & pro me, & mercedem *omnes qui quærunt te* voce, corde, opere. *Isa.*21. Si quæritis, opere, quærite, corde, supple. Aliter erratur in via, nec valet. *Prou.*19. Qui negligit viam suam, mortificabitur. Vt sic quæratur Deus, sicut nos ipse iubere dignatur. *August.* Vt quæreret te genus humanum, tu de cœlo misericorditer respiciens, ipsum requisiuisti. *Ezech.*34. Ego ipse requiram oues meas.

Omnes qui quærunt te, exultent, exteriùs. *Matth.*6. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. *Et lætentur*, interiùs in corde, secundum illud *Psal.* Dedisti lætitiam in corde meo. Et hoc *in te*, non in aliqua corporalitate. *Amos* 6. Qui lætamini in nihilo. *Iob* 36. Si lætatus sum super diuitiis meis.

Et dicant. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic exultent opere, lætentur corde, & etiam, *qui diligunt saluare tuum. Mich.*7. Ego aspiciam ad Dominum meum, & expectabo Deum

saluatorem meum, filium, de quo *Isa.*40. Videbit omnis caro saluatare Dei nostri. Et *Luc* 2. Viderunt oculi mei saluatare tuum. Vel, *Saluatare tuum*, id est, iustitiæ sanctitatem, quæ saluat. *Eccles.*30. Salus animæ in sanctitate iustitiæ. *Quærunt*, intellectu, *diligunt*, affectu. Omnes, inquam, qui sic diligunt saluatare, dicant: *Magnificetur Dominus*, laudibus extollatur, qui in se tantus est, quo maior esse non potest. Et supra *Psal.* Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Non simbrias nostras, sicut illi, de quibus *Matth.*23. Magnificant simbrias suas. Vel *dicant semper* hoc: *Magnificetur Dominus*, sicut sancta animalia. *Apoc.*4. Animalia sancta non habebant requiem nocte & die, dicentia Sanctus, Sanctus, &c.

6. *Ego vero egenus.* Hic secundum totius Psalmi, in quo præmissa oratione, subiungitur persuasio vt exaudiatur. Et primò persuadet vt adiuuet. Secundò vt ad adiuuandum festinet, ibi, *Adiutor meus.* Dicit ergo: Sic rogaui vt adiuues & festines ô Deus, adiuua me in mundi tribulationibus & miseriis. Supra in *Psal.* Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. *Ego vero egenus sum*, alieno indigens auxilio, & *pauper*, carens proprio: propter quod hoc mihi debes. *Eccles.*11. Est homo egens recuperatione, & indigens virtute, & abundans paupertate. Duo bona facit hic. Propriam paupertatem recognoscit humiliter. *Thren.*3. Ego vir videns paupertatem meam. Non sicut ille cui dicitur *Apocal.*3. Tu dicis, Quia diues sum, non pauper, nullius indigeo, id est, non sum egenus, & nescis quia miser es, & miserabilis, & pauper, & nudus, & cæcus. Aliud est, quia auxilium Dei mei requiro ardenter, non humanum. *Isa.*32. Væ qui descenditis in Ægyptum, in mundum, ad auxilium Pharaonis, alicuius in mundo potentis. Sed hic ad diuinum, 2. *Paral.*20. Videbitis auxilium Domini super vos.

Adiutor meus. Hic secundum, in quo suadet vt festinet, allegans duo eius officia. Adiuuare in tribulatione ipsa, & liberare ab illa. *Et liberator.* Dicit ergo: Sic adiuua, & ô Domine *ne moreris*, sed festina. *Dan.*9. Ne moreris propter temetipsum Deus meus. *Ioan.*4. Domine descende priusquam moriatur puer meus. Et dicit *Cassiodor.* Petit aliquantum nos est tardum iudicare, quamuis celerrimum præstetur auxilium. Apud Dominum verè non est tardum. 2. *Petr.*3. Non tardat Dominus promissionem. Et debes festinare, quia *adiutor meus* in ipsa tribulatione *es tu*, ex ipso officio. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. *Isa.*43. Cum pertranseris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Non vult hîc vt sibi dicatur illud *Isa.*57. Oblita es Domini Saluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata. 2. *Machab.*3. Qui in cœlis habet habitatorem, adiutor loci est. Et *August.* dicit: Viam angustam ambulauimus, tæsimus in scipsis, dicamus: Deus tu es adiutor meus.

Et liberator meus, ab ipsa tribulatione. *Daniel.*6. Ipse liberator & Saluator faciet

mirabilis, Saluator animam glorificabit, liberator corpus à miseris reformabit, vt sic integer & totus homo cum eo glorificetur, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum.

IN LXX. PSALMVM.

Psalmus Dauid. Filiorum Ionadab, & priorum captiuorum.

1. *Argumentū Psalmi, omne bonū esse à Deo.*

IN te Domine. Hic est Psalmus 70. in toto libro, 20 in secunda parte, in quo postquam exemplo Christi Ecclesia petiuit à Deo festinum adiutorium, conuertit se ad filios suos, ostendens à Deo esse omne bonum, & totum Dei gratiæ esse. Et loquitur secundum vnam expositionem omnibus filiis tam bonis quam malis: bonis qui signantur per filios Ionadab: malis qui per primos captiuatos de Iudæis signantur. Nota enim primò quod habetur *Ierem.* 35. de filiis Ionadab, qui ad præceptum patris sui Rechab vinum non bibebant, in domibus non habitabant, in quibus signantur hærentes Patri cœlesti, de quo *Deutero.* 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit, &c. Et illud *Isa.* 63. Tu pater noster, & nos lutum: tu fictor noster, & opera manuum nostrarum omnes nos. Et etiam parentibus propter ipsum, & in his quæ non sunt contra Deum, secundum illud *Exod.* 20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, honore reuerentiæ. Notandum & illud 4. *Reg. vlt.* de captiuitate Iudæorum à Babyloniis prima, in qua monstrantur captiuati Iudæi propter inobedientiam, & signant inobedientes, & captiuatos sub carnali concupiscentia propter primi hominis inobedientiam primò & principaliter, quam gemebat Paulus ad *Rom.* 1. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, &c. Et rursus: Video aliam legem in membris meis, captiuum me ducentem in lege peccati.

Sensus ergo tituli propositi hic est: *Psalmus Dauid*, id est, à Dauid prophetâ editus. *Filiorum Ionadab, & primorum captiuorum* excitatiuus. *Filiorum Ionadab*, id est obedientium, & bonorum, vt bonum quod habent, gratiæ Dei attribuant, scientes illud 1. ad *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepisti? Et rursus *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. *Et primorum captiuorum*, id est, sub seruitute concupiscentiæ detentorum, & in peccati seruitute, vt sciant se per Dei gratiam non aliter liberandos. 1. ad *Cor.* 15. Gratia Dei sum id quod sum.

Vel potest accipi pro eisdem, cum dicitur *filiorum Ionadab, & primorum captiuorum.* Est autem duplex captiuitas. Vna qua captiui sumus in hoc mundo, & hæc prima: & alia quæ in inferno, & hæc secunda. Est ergo sensus: *Psalmus Dauid* excitatiuus *filiorum Ionadab*, Dei scilicet: Ionadab enim interpretatur voluntarius, interpretatur & Deus, de quo *Iacob.* in 1. Voluntariè enim genuit nos Deus, verbo veritatis. Vel *Ionadab* Iesus Christus, de quo *Isa.* 53. Oblatus est quia ipse voluit. *Et primorum captiuorum*, hoc est, ipsorum, qui tenentur adhuc in captiuitate prima. Vel *primorum captiuorum*, id est, prius captiuatorum, quam essent ad Deum conuersi: talibus enim Psalmus hic est cantandus.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò quidem orat Ecclesia, ostendens quod omne bonum à Deo habeat. Secundò intendit & vacat laudibus eius quem orat, ibi, *Deus quis similis.* In prima duo. Primò orat petendo adiuuari simpliciter. Secundò in quodam statu specialiter, scilicet in statu senectutis, ibi, *Ne proijcias me.* In prima duo. Primò orat vt impetret liberationem. Secundò vt ipsa impetrata gratias referre valeat, monstrans in hoc quod cuius est bona dare, eiusdem est conferre, quod gratiæ refetantur, &c. ibi, *Replebitur os meum laude.* In prima duo. Primò orat prò sua liberatione. Secundò magis specificat à quibus velit liberari, addita persuasione, ibi, *Deus eripe me.* In prima tria. Primò tangit impetrandi fiduciam. Secundò subiungit petitionem. *In iustitia tuâ.* Tertiò primi probationem, quod scilicet ipse debet confidere, ibi, *Quoniam firmamentum.* In prima duo. Primò tangit causam fiduciæ. Secundò fiduciam. *Non confundar.*

Tota spes in Domino secunda.

Dicit ergo: Sic rogaui in Psalmo præcedenti vt adiuues, & festines, nec despero, imò ô *Domine*, qui potes omnia, *in te sperauī*, non in hominibus, quia *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine. Non in temporalibus rebus iuxta consilium Pauli. 1. ad *Tim.* 6. Diuitibus huius sæculi præcipe non altum sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Sed *in te*, de quo *Eccles.* 2. Nullus vnquam sperauit in Domino, & confusus est. Vnde *non confundar in æternum*, id est, nunquam confundar. 2. *Machab.* 1. Omnis qui sperat in te, non infirmabitur: multo ergo fortiùs nec confundetur. Vel *non confundar in æternum*, id est, confusione æternâ, & si forte in præsenti, amore Christi. *August.* Confusi estis in Adam, recedite ab eo, & accedite ad Christum, & confusionem sustinete pro eo, & in æternum non confundemini, id est, non confundemini æterna confusione. Hæc est enim confusio addacens gloriam *Eccl.* 4.

2. *In iustitia tua.* Hic secundum, humilis petitio: & petuntur duo. Primò liberatio à malo. Secundò bonorum collatio, ibi, *Esto mihi in Deum.* In prima tria secundum triplex malum à quo petit liberari. Primum est vt liberetur à mundi periculis. Secundum, quòd à potestate dæmonis. *Et eripe me.* Tertium ab infirmitate carnis, ibi, *Inclina ad me.* Dicit ergo: Sic sperans non confundar: & propter hoc peto, *libera me*, à mundi periculis, quæ multa sunt. 2. ad *Cor.* 11. Periculis latronum, periculis fluminum, periculis in falsis fratribus.

Petit liberari à periculis mundi, potestate diaboli, & infirmitate carnis, per diuinā misericordiā in quo confidit.

Et eripe me, de potestate dæmonis, quæ magna est valdè si permittis. *Iob* 41. Non est potestas in terra, quæ ei valeat comparari. *Luc.* 11. Fortis armatus custodit atrium suum. Et hoc *in tua iustitia*, non in mea, secundum, quod exigit tua, non mea. *Psal.* Iudicâ me Domine secundum iustitiam tuam, à te mihi datam: vnde ipsa quæ videtur mea, tua est. Ad *Rom.* 4. Credenti

Credenti in eum qui iustificat impium, reputata est fides ad iustitiam. Mea enim iustitia, quæ ex me est, nulla est. *Isa.* 64. Facti sumus immundi omnes nos, & omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus mulieris menstruatæ.

Inclina ad me. Hic tertium, & quia cum maiori difficultate euaditur carnis infirmitas, quia caro magis proxima est, dicit duo. Primò petit Dei dignationem, quod est auris inclinatio. Secundò petit ereptionem à carnis infirmitate. *Et salua me.* Dicit ergo: Sic salua à mundo, eripe à diabolo, & etiam *inclina aurem tuam*, infirmo, qui non potest vocem exaltare vsque ad te. Ecce petitio dignationis. Alibi in *Psal.* Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me, *Cassiodor.* Nisi diuina gratia ad hominem liberandum se inclinauerit, ad illam misericordiam non suis meritis potest peruenire quam cupit. Inclina ergo aurem tuam, quæ surda non est. *Sap.* 1. Auris zeli audit omnia. *Osee* 2. Exaudiam cœlos, &c.

Et salua me. Ecce secundum. Quasi diceret: Ad hoc inclina vt salues me à carnis miseria, & infirmitate. *Psal.* Miserére mei, quoniam infirmus sum. Aduersus enim hanc est pugna continua. Ad *Ephes. vlt.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, tantum, supple. Ad *Galat.* 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Ab hac ergo misera infirmitate salua me. *Ierem.* 18. Sana me Domine, & sanabor: nulla enim infirmitas est quam non sanes. *Psal.* Qui sanat omnes infirmitates tuas, solo verbo. In *Psal.* Misit verbum suum, & sanauit eos. Et *Sap.* 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus Domine, qui sanat vniuersa.

3. *Esto mihi.* Hic secundum, in quo petit exhiberi sibi bona: & sunt duo. Primò protectio. Secundò susceptio, ibi, *In locum munitum.* Dicit ergo: Sic liberes à malis, & etiam *esto mihi in Deum*, non quomodocumque, sed *protectorem*, qui me foueat, & defendat. Sicut gallina fouet & protegit pullum. *Psal.* Sub vmbra alarum tuarum protege me. Sicut petra formidolosum fouet & munit. *Prou.* 30. Lepusculus, plebs inualida, collocat in petra cubile suum.

Et in locum. Hic vt sit susceptio: & dicunduo. Primò vt suscipiat. Secundò ratio & finis. *Vt saluum.* Ait enim: Et sis mihi *in locum munitum*, qui suscipit gentes, ne ab inimicis capiantur. *August. In locum munitum*, ne ad me inimici iacula perueniant. *Ierem.* 16. Dominus robur meum, & refugium meum in die tribulationis meæ. 1. *Reg.* 24. Habitauit Dauid in locis tutissimis Engaddi. *Isa.* 4. Erit in vmbraculum diei ab æstu, in securitate, & absconsione à turbine, & à pluuia. Et protegit & munit sicut pugil & miles pro nobis agonizans. 1. *Machab.* 3. Iudas protegebat gladio suo castra Israel. Propter hoc dicitur *Prouerb.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum, &c.

Quoniam firmamentum. Hic tertium, in quo ostendit quod primo posuit, scilicet impetrandi fiduciam, & probat per duo. Primò per hoc quod in bono firmat, & sic certum est quod protector est. Secundò per hoc quod fugientes ad se congregat, sicut munitus locus. *Et refugium.* Dicit ergo: Sic petij quod fiendum confido. Nec mirum, si confido, *quoniam firmamentum meum*, me protegens, *& tu. Psal.* Firmamentum Dominus timentium eum. Et de iusto. *Eccles.* 3. In tempore casus inueniet firmamentum, ipsum Deum, non seipsum. *August.* enim dicit: Quantumcumque summus sis ex gratia Dei, & quandiu portas terrenum vas, de teipso, tanquam de vase fictili formidandum est.

Et refugium, ad quod fugio tanquam ad munitum locum. *Psal.* Tu es refugium meum à tribulatione meâ, &c. Et alibi. Petra autem erat Christus. 1. ad *Corinth.* 10. & *Psal.* Petra refugium hericiis. *August.* Confiteor infirmitatem meam, timidus sum vt lepus, quia plenus spinis, vt herinacius.

Deus meus eripe me. Hic secundum, in quo postquam petiit liberari & eripi, magis specificat à quo liberari maximè petat, addens persuasionem: vnde dicuntur duo. Primò petit. Secundò addit persuasionem. *Quoniam tu es patientia.* In prima duo. Primò petit liberari & eripi à peccatore simpliciter. Secundò subdit per partes peccatorum diuersitates. *Et de manu.* Dicit ergo: Sic petij, libera me, & eripe me: & specificò, ô *Deus meus* qui omnia vides, & aperte cognoscis. *Iob* 25. Nudus est, & infirmus coram te, & non est operimentum perditioni. *Psal.* Vultus autem Domini super facientes mala. *Eripe me*, sicut supra petij, & hoc, *de manu peccatoris*, mali scilicet hominis. Alibi in *Psal.* Eripe me Domine ab homine malo. Vel, *De manu peccatoris*, dæmonis. Suprà in *Psal.* Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. *Osee* 13. De manu mortis, id est, dæmonis, qui mors appellatur, quia mortem induxit. *Sapient.* 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, liberabo eos. Ab hac enim manu sine te non possum eripi. *Thren.* 1. Dedit me in manu, de quâ non potero surgere.

4. *Et de manu contra legem.* Hic secundum, in quo specificat peccatorem per duas differentias. Per transgredientem legem quam suscepit, & legem non habentem. *Et iniqui.* Ait enim: Sic, *eripe me de manu peccatoris*, & *etiam de manu contra legem agentis.* Contra legem est agens dupliciter: qui legem suscipiens non obseruat ipsam, sicut ille cui Paulus dixit *Act.* 23. Percutiet te Dominus paries dealbate: iudicas me per legem, & contra legem iubes me percuti. Ad *Rom.* 2. Quicumque in legem peccauerint, secundum legem iudicabuntur. *Et iniqui*, qui scilicet legem non suscipit, nec secundum legem viuit. Ad *Rom.* 2. Qui sine lege peccauerunt, sine lege iudicabuntur. Tales enim multum infestant bonos. *Prou.* 3. Viri impij oderunt simplicem, & quærunt animam eius.

Contra legē duplicitèr agitur.

5. *Quoniam tu es patientia.* Hic secundum, in quo subiungitur persuasio. Persuadet enim à duobus. Primò à bonis, quæ à Deo recipit. Secundò à bonis, quæ facit, ibi, *In te exultatio*

mea. In prima duo. Primò bonorum collatio. Secundo monstratur collationis inchoatio, vt monstretur magnitudo illorum bonorum, ibi, *In te confirmatus sum*. In prima duo. Primò patientiæ bonum in aduersis. Secundò spei in prosperis. *Spes mea.*

Dicit ergo: Sic eripe, & hoc facere debes, *quoniam*, ô *Domine*, *tu es patientia mea*, & patiæ meæ dator, & causa. *Ierem.*29 Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis: vt dem vobis famem & patientiam. Quid autem sit patientia, dicit *Cassiodor.* Patientia est vtilitatis aut honestatis causâ, rerum arduarum ac difficilium voluntaria & diuturna perpessio. Hanc dat Deus suis. *Ierem.* 5. Ponam te in murum æreum, & in columnam ferream. *Ezech.*4. Ponam te vt silicem, & vt adamantem faciem tuam.

Patientiæ diffinitio.

Spes mea. Hic secundum. Quasi diceret: Tu dedisti patientiam, & etiam *tu es spes mea*, dator scilicet spei meæ, & hoc *a iuuentute mea*, vt tenderem in bona æterna: hoc enim est spes, scilicet certa expectatio futurorum bonorum, &c. Iuuentutem autem hic appellat, non literalem, sed spiritualem, suam scilicet conuersionem à peccato. *Eccles.* 11. Lætare iuuenis in adolescentia tua. Et optimè post patientiam subiungitur de spe, quia patientia spem creat. Ad *Roman.* 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio vero spem. *Cassiodor.* Prius est vt cum Dei gratiâ per patientiam probemur, & vt tunc illam fructuosam spem ipso donante habere mereamur.

Patientia spei parens.

6. *In te confirmatus.* Hic secundum, in quo ostenditur magnitudo bonorum collatorum, per comparationem ad tempus dationis. Et primò confirmationis in bono. Secundò protectionis à malo. *De ventre matris.* Dicit ergo: Verè spes mea es à iuuentute, quia *confirmatus sum in te* tendens *ex vtero*, ad literam, ex quo processi vel eram in vtero matris meæ. *Iob* 31. Ab infantiâ creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum. Hoc maximè in illis iustis qui in vtero matrum sunt sanctificati, sicut Ieremias: de quo in 1. Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te. Vel vterus spiritualiter accipitur pro Ecclesia, in qua est quilibet iustus, cum primò quasi conceptus Ecclesiæ imbuitur sacramentis, & aliquandiu Dei gratia confirmatur, secundum illud *Eccles.*25. Firmabitur in illo, & non flectetur. Hanc petebat surpà in *Psal.* Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. 2. *Pet.*4. Perficiet, confirmabit, solidabitque.

De ventre. Hic secundum. Quasi diceret: Ex tunc sic in bono confirmasti, & etiam *tu*, non alius, es protector meus à malis irruentibus. *Isa.* 31. Proteget Dominus Ierusalem protegens & liberans, transiens & saluans. Protector autem est armaturam dando, qua possit malo resistere, & stare. Ad *Eph.vltimo*, Accipite armaturam Dei, vt possitis in omnibus perfectè stare. Et hoc *de ventre matris meæ*, ad literam: ex quo processi de ventre: quamuis enim omnes nascamur filij iræ. Ad *Ephes.* 2. Omnes nascimur filij iræ: tamen statim paratum est sacramentum, in quo regeneramur. Et est argumentũ, quod in illo virtutes infunduntur armãtes & protegentes. Vel venter Ecclesiæ accipitur, in quo sumus cum primo in bono concipimur, & eximus, cum proficimus & tendimus in profectum.

In sacramento baptismi infunduntur virtutes.

De hoc ventre suprà in *Psal.* Tu es qui extraxisti me de ventre. Spes mea ab vberibus matris meæ Deus meus. In hoc ventre sunt quidam multo tempore non proficientes in bono, nec potentes prodire in melius: vnde gemit Ecclesia *Ierem.* 4. Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. *Isa.* 46. Audite me domus Iacob, actiuorum: & residuum domus Israël, reliquiæ & fæces contemplatiuorum: qui portamini à meo vtero, adhuc & gestamini à mea vulua: vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo.

In te cantatio mea. Hic secundum illius partis, in qua ponitur persuasio. Persuadet enim à bonis quæ facit, sed non ex se: imò ex Dei benignitate, & auxilio: & dicuntur duo. Primò bona quæ retribuit. Secundò, quòd non à se est ipsa retributio, ibi, *Et tu adiutor.* In prima duo bona. Lætitia & exultatio in Deum pro bonis suis. Secundò mira patientia in aduersis, ibi, *Tanquam prodigium.* Dicit ergo: Hæc bona contulisti, & propter hoc *cantatio mea* laus oris, exultatio cordis mei est, supple, *in te* tendens *semper*. *Psal.* Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi: & in præsenti vita: sed quo cantico? Est enim multiplex canticum. Malum, lasciuiæ & dissolutionis. *Psal.* Illic, in Babylone scilicet, in mundi conuersione, interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos verba cantionum. Contemptus & irrisionis, quo mali de bonis cantant. *Thren.*4. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum totâ die. Sed est bonum canticum. Prædicationis, de quo *Matth.*11. Cecinimus vobis, & non saltastis. *Ioël.* 2. Canite tuba in Sion. Confessionis. *Isa.* 23. Sume citharam, circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum. Diuinæ laudis. *Psal.* Cantate Domino canticum nouum, &c. Exultationis cordis. *Col.*4. Psallentes & cantantes Deo in cordibus vestris. Munditiæ & puritatis virginalis, hoc de quo *Apocal.*14. Cantabunt canticum nouum ante sedem Dei & agni, quod non poterant dicere, nisi qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Et charitatis, de quo *Isa.* 5. Cantabo dilecto meo canticum patruelis sui. Et contemplationis Dei. *Psal.* Hymnum cantate nobis de canticis Sion, id est, speculæ, contemplationis scilicet.

Multiplex canticum.

Tanquam prodigium. Hic secundum. Quasi diceret: Soluo cordis lætitiam, & etiam in hoc peruerso tempore *factus sum tanquam prodigium multis* per benignam patientiam. 1. ad *Corinth.*4. Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Sic Dauid ante arcam saltans prodigium factus Michol. 2. *Reg.* 6. Sic Iob ab amicis irridebatur, tanquam quoddam prodigium. *Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas, lampas contempta. Et infrà: Qui deridetur ab amico sicut ego, &c. Sic omnes iusti à malis. *Sap.* 5. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum. 7.

Et tu. Ecce secundum. Hoc facio, canto lætanter,

lætanter, mirabiliter sustineo: & hoc non ex me: imò *& tu adiutor fortis*, ad hæc facienda & sustinenda. *Iob* 9. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. *Rom.*8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quasi diceret, Nullus.

8. *Repleatur os meum.* Hic secundum, in quo postquam petiit liberationem, petit vt ei detur referre dignè gratiarum actionem. Petit ergo primò laudandi Dei abundantiam. Secundò subiungit illius abundantiæ finem, ad quid petat illud. *Vt cantem gloriam.* Dicit ergo: Sic rogaui vt etipias, & etiam *os meum* postea per gratiam tuam *repleatur laude* diuina, ne ingratus inueniar. *Iob* 8. Repleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Laus enim Dei implet os hominis sicut frænum retrahens à malo, & dirigens ad bonum. *Isa.* 48. Laude mea infrænabo te, ne intereas. *Psal.* Illic iter quo ostendam illi salutare Dei.

Vt cantem gloriam. Hic finis huius repletionis, scilicet publicatio gloriæ eius, & dignitatis. Secundò potestatis & magnitudinis. Dicit ergo: Sic repleatur os meum laude, ita *vt cantem gloriam tuam*, tuæ dignitatis magnificentiam. *Eccl.*36. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum. Gloria, inquam, tua, quam tibi apparas, quam solus habere vis. *Isa.* 43. Gloriam meam alteri non dabo.

Totâ die magnitudinem tuam cantem. Suprà in *Psal.* Magnitudinis eius non est finis. Gloria etiam Dei dicitur magnitudo in effectu. Vnde *Glossa*, Qui antequam essem, fuisti, &c. Et petit optimè os repleri, antequam gloria enarretur vel magnitudo, quia nec hæc, nec illa enarrari potest ex se, nisi à Deo adiuuetur homo. *Cassiod.* Si ille os nostrum non repleat, nec lingua mouetur, nec desideria honesta flammantur.

Deus laudis in laudo Deus.

Et nota. Quidam laudant Deum vacuo omnino corde. *Matth.*25. Fatuæ Virgines exierunt obuiam sponso lampadibus vacuis. Quidam verò semipleno, qui non habent laudandi gratiam, nisi in prosperis: de quibus *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Quidam verò corde pleno; quorum gratia redundat ex plenitudine cordis in labiis. *Matth.*12. Ex abundantia cordis os loquitur. *Psal.* Diffusa est gratia, de plenitudine quæ est in corde, in labiis tuis. *Psal.* Eructauit cor meum verbum bonum.

9. *Ne proicias me.* Hic secundum primæ partis Psalmi, in qua postquam petiit adiuuari, & liberari simpliciter, petit adiuuari, & Deum sibi fieri propitium in quodam statu specialiter. Et primò in statu senectutis, quando iam natura debilitari incipit. Secundò in statu decrepitæ ætatis, ibi, *Et vsque in senectam.* In prima duo. Primò pro se in illo statu precatur. Secundò aduersariis imprecatur. *Confundantur & deficiant.* In prima tria. Primò petit ne proiiciatur omninò à Deo in illo statu. Secundò, quod plus est, ne Deus elongetur, ibi, *Deus ne elongeris à me.* Tertiò, quod plus est, vt ab eo adiuuetur. *Deus in auxilium.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petitionis expositio. *Cum defecerit.* Dicit ergo: sic rogaui simpliciter suprà & etiam hoc rogo: *Ne proiicias me*, à te abiiciendo, id est, à tua gratia, *in tempore senectutis*, literalis. Multa enim senem circumueniunt incommoda, & si à te proiicitur, totum amittitur. Sed non sic sit in me, ne sim de illis de quibus *Ierem.* 4. Ego proiiciam vos, dicit Dominus, quia vos primò me proiecistis. *Ierem.*8. Verbum Domini proiecerunt: aliter non. 1. *Paral.* 28. Si dereliqueris ea, proiicier te Dominus in æternum. Non ergo proiicias eum in iuuentute, ne ab ipso proiiciaris in senectute. Aliter petenti in senectute dicetur illud *Eccl.*25. Quæ in iuuentute non congregasti, quomodo inuenies in senectute?

Cum defecerit virtus mea. Hic exponit se. Quasi diceret: Sic in senectute ne me proiicias, *cum defecerit virtus mea*, quod est senectus, in quocumque statu sim, ne derelinquas me, imò magis virtutem interiorem auge, secundum illud 2. *Corinth.*4. Cum exterior homo vester corrumpitur, ille qui intus est, renouatur de die in diem. Quod facit Deus diu porrigendo, & nullum abiiciendo. *Psal.* Deus non derelinquit sanctos suos, in æternum conseruabuntur. Imò ab ipso mirabiliter innouantur. *Iob* 11. Cum te consumptum putaueris, orieris vt lucifer, & consurget tibi, quasi meridianus fulgor ad vesperum. 10.

Quia dixerunt. Hic secundum, scilicet persuasio: & dicuntur tria. Primò desolatio ab aduersariis. Secundò concordia & vnio in illa desolatione. *Et qui custodiebant.* Tertiò explanatio intentionis, & cogitationis illorum contra se, ibi, *Dicentes*, *Deus.* Dicit ergo: Sic nè proiicias me, nec debes, quia *dixerunt* inimici mei, desolantes me, *mihi mala*, quod non saluet à te. *Psal.* Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo eius.

Et qui custodiebant animam meam, ad decipiendum, & perdendum. *Ierem.* 20. Dixerunt custodientes latus meum: Si quomodo decipiatur, & prævaleamus apud eum. *Consilium feci cerunt in vnum*, de me perdendo. *Prou.*1. Venite insidiemur sanguini, & abscondamus tendiculas contra insontem frustrà. *Psal.* Obseruabit peccator iustum. *Ioan.*11. Collegerunt Pontifices & Pharisæi, &c. 11.

Dicentes, Deus derelinquit. Hic tertium, in quo explicat intentionem cogitationum, & sunt quatuor, quæ cogitare eos asserit. Primum, derelictio eius à Deo. Secundò illatio ex hoc exhortatoria ad persequendum. *Persequimini.* Tertiò persecuti comprehensio. *Et comprehendite.* Quartò comprehensi afflictio ad libitum. *Quia non est qui eripiat.* Dicit ergo: Sic fecerunt consilium in vnum *dicentes* inter se. *Sap.*2. Dixerunt impij intra se non rectè cogitantes. *Deus dereliquit eum.* Falsum dicunt. *Osee* 1. Ego te non deseram, nec derelinquam. *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. *Isa.*43. Per aquas tecum ero, & flumina non operient te.

Persequimini tardum, & iniquitatibus ponderosum, & hoc falsum. *Isa.*54. & 1. *Pet.*2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. *Et comprehendite eum*, tanquam inualidum, & impotentem ad defendendum. *Exod.* 15. Dixit inimicus: Persequar & comprehendam. *Proverb.*1. Deglutiamus eum tanquam infernus viuentem. *Ierem.* 20. Prævaleamus

leamus aduersus eum, & consequamur vltionem ex eo.

Et potestis comprehensum detinere. *Quia non est qui eripiat*: nec ipse potest, vt ei competat illud *Iob* 6. A te non est auxilium mihi. Imò & amici mei recesserunt à me. Et illud *Thren. vltim.* Circundederunt me, & non fuit qui adiuuaret.

12. *Deus ne elongeris.* Hic petitio secunda. Quasi diceret: Ne proiicias me, & etiam quod plus est, *Deus ne elongeris à me*, quamuis non proiecto. *Psal.* Domine ne longè facias auxilium tuum à me. *Eccles.*35. Dominus non elongabit. Securus sit à quo non elongatus est. *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis, &c. *Phil.* 4. Dominus prope est, nihil solliciti sitis. Timeat à quo remotus est. 1. *Machab.*12. Nec habent principem, nec adiutorem. Nunc ergo pugnemus, & tollamus de terra memoriam eorum. Planum est ergo impios, quos diabolus subiectos tenet, longè esse à Deo. *Prouerb.*15. Longe est Dominus ab impiis.

13. *Deus meus.* Ecce terium, *respice*, oculo misericordiæ tuæ. De quo respectu *Sap.*4. Et respectus in electos illius. *Psal.* Respexit in orationem humilium. *In auxilium meum*, id est, mihi præstandum, sicut respexisti in auxilium filiorum Israël. *Exod* 14. Et hoc iustum est, ex quo respicio ad te: 2. *Paral.* 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te. *Psal.* Leuaui oculos meos in montes, ad sanctos scilicet, in quibus Deus habitat: vnde veniet auxilium mihi.

Confundantur & deficiant. Hic secundum huius partis, in quo postquam pro seipso precatus est, aduersariis imprecatur. Primò ergo ponitur imprecatio. Secundò persuasio ad obtinendum imprecatum, ibi, *Ego autem.* In prima duo. Primò imprecatur persequentibus ore. Secundò opere, ibi, *Operiantur confusione.* Primis imprecatur duo. Confusionem, & frustrationem ab intentione. *Et deficiant.* Secundis duò similiter. Confusionis abundantiam in seipsis, & pudoris ad alios. *Et pudore.* Dicit ergo: Sic petij pro me in statu senectutis, & hoc ore, conformans voluntatem meam diuinæ iustitiæ, *vt confundantur*, te adiuuante me, *detrahentes animæ meæ*, falsa mihi imponentes. *Ieremi.*17. Confundantur qui me persequuntur, confusione mala. *Eccles.*4. Est confusio adducens peccatum. Vel est oratio Ecclesiæ orantis pro inimicis iuxta illud *Matth.* 5. *Luc.* 6. Orate pro calumniantibus & persequentibus, vt confundantur confusione bona de qua in eodem 4. Est enim confusio adducens gloriam.

Et deficiant, frustrati ab intentione sua, qua me detinere intenderunt in morte. *Psal.* Deficientes quemadmodum fumus deficient. *Detrahentes animæ meæ.* Repete. Et nota, quòd orat contra detractores Christus, vt probetur verax, qui dixit *Roman.* 1. Detractores Deo odibiles. *Iob.*6. Quare detraxistis sermonibus veritatis, & subuertere nitimini amicum vestrum?

Vel in bono. *Deficiant* à malo in quo sunt, id est, malum in eis deficiat, & annihiletur. *Psal.* Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint. *Prou.*12. Verte impios, & non erunt. *Eccles.*14. Omne opus corruptibile in fine deficiet.

Et bene secundum primam lecturam, imprecatur confusionem eis, qui Christum confuderunt quantum in se fuit. Benè deficiet eis, qui eum deficere fecerunt, quantum potuerunt. *Deut.*30. Reddent ei sicut facere cogitauit proximo suo.

Et etiam *qui quærunt mala mihi*, opere: vel quærunt si aliqua mala in me, vt illa apponant mihi, contra illud *Prouerb.*24. Ne insidieris, & quæras iniquitatẽ in domo iusti. *Operiantur*, præ abundantia, *confusione*, in seipsis. *Psal.* Operiantur sicut diploide confusione sua. *Et pudore*, quantum ad alios, quibus eorum malitiæ reuelentur *Naum* 4. Reuelabo pudenda tua, aliis, supple. Et hoc in facie tua, vt scilicet erubescas. *Ierem.* 8. Per multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt verecundiora tua.

Ego autem semper. Hic secundum, in quo 14.
post orationem subiungitur persuasio. Persuasio autem à tribus. Primò promittit quædam. Secundò asserit, & quasi ex ratione, ibi, *Quia non cognoui.* In prima duo. Primò promittit se speraturum. Secundò laudaturum. *Et adiiciam.* Dicit ergo: Sic afflixerunt me. *Ego autem sperabo*, propter quod debes me exaudire. *Sperabo*, inquam, *in te. Psal.* Deus adiutor meus, & sperabo in eum, in quacumque sim aduersitate. *Isa.*51. Qui ambulat in tenebris, & lumen non est ei, speret in Domino Deo suo. Etiamsi vsque ad mortem afflixerit me. *Iob.* 13. Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.

Et adiiciam. Hic promittit se laudaturum. Primò apud se. Secundò apud proximum. Vel primò promittit se vehementer laudaturum. Secundò laudem aliis se promulgaturum, ibi, *Os meum.* Dicit ergo: Sic sperabo, & etiam *super omnem laudem*, qua laudatur ab aliis, *adiiciam. Eccles.*21. Verbum, ad laudem Dei pertinens, supple, quodcumque audiet sapiens, laudabit, & adiiciet.

Sed contra hoc videtur illud *Eccles.*18. Quis sufficiet enarrare opera illius? Quasi diceret: Nullus. Et rursus 43. Glorificate eum quantum potestis, adhuc maior est omni laude. Resp. Non loquitur nisi relatione ad laudantes aliquos, non relatione ad effectus, vel opera diuina. Vel melius. Promittit, quòd adiiciet laudem comparatione ad opera creationis, & conseruationis, quia Deus adiicit opera glorificationis: non potest dici absolutè, sed comparatione potest. *Quomodo laudibus diuinis possis aliquid adiicere.*

Si autem, est verbum Ecclesiæ, promittit quod super laudem pro iustitia, quã poterat laudare omnes generaliter, adiiciet laudem pro redemptionis operibus specialiter.

Et nota, quòd est laus cordis, de qua *Eccles.* 47. De omni corde suo laudabit Dominum, &c. Laus oris, de qua *Psal.* Laudem Domini loquetur os meum. Et alibi: Semper laus eius in ore meo, &c. Laus operis mandatorum Dei. *Prouerb. vltim.* Laudent illum in portis opera eius. His adiicitur laus adimpletionis consiliorum Dei. Item est laus dicto modo triplici, pro beneficio creationis, gubernationis, cui adiicitur laus pro beneficio glorificationis. *Laus cordis, oris, & operis.*

Item

Item laus triplici modo dicto pro triplici beneficio exhibita Deo Patri, exhibita Deo Filio, exhibita Deo Spiritui sancto, cui adiicitur laus exhibita homini assumpto.

15. *Os meum annuntiabit.* Hic secundum, in quo promittit se laudem aliis promulgaturum. Primò comparatione ad diuinam iustitiam. Secundò comparatione ad misericordiam, ibi, *Tota die.* Vel primò promittit laudis promulgationem. Secundò in promulgando continuationem. Dicit ergo: Sic laudabo apud me, & etiam *os meum annuntiabit* aliis *iustitiam tuam*, non remanebit in corde. *Psal.* Iustitiam tuam non abscondi in corde meo. *Isa.* 62. Tota die & nocte non tacebunt laudare nomen Domini. Et 58. Clama, ne cesses, quasi tuba exaltá vocem tuam. *Apocalyps. vlt.* Qui audit hoc, non sileat, imò dicat: Veni. Et annuntiabit, repete, non ad horam, sed *tota die salutare tuum*, illud, de quo *Genes.*49. Salutare tuum expectabo Domine. Et *Luc.*2. Viderunt oculi mei salutare tuum. Annuntiabit autem tota die, toto tempore huius vitæ. *Prou.* 13. Labium veritatis, quo annuntiatur & prædicaverbum Dei, erit in perpetuum.

16. *Quoniam non cognoui.* Hic secundum, in quo ostendit confidentiam suam. Et primò vnde nascitur confidentia. Secundò de quibus est illa. *Introibo in potentias.* Quia de duobus. Quod ad iustitiam Dei perueniet primò. Secundò quod ad illam, solam deserta legis iustitia. *Domine memorabor.* Dicit ergo: Sic faciam, & ô Domine confidenter dico, *introibo in potentias Domini*, id est, virtutes, quæ possunt in destructionem vitiorum, fidem scilicet, aliasque consequentes ad illam, quæ Domini, quia à Domino sunt. *Iacob.* 2. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Hoc sanctuarium, de quo in *Psal.* Donec intrem in sanctuarium Dei, &c. Ad tantam intrans potentiam inuenit quietem. *Sapient.* 8. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa.

Et ô *Domine memorabor iustitiæ tuæ solius*, non legis veteris, vel mundanæ, vel meæ propriæ, quæ nulla est. *Isa.*64. Omnes iustitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ. Sed *tuæ*, quam facturus es in iudicio, omnibus reddens secundum merita. 2. ad *Cor.* 5. Omnes nos oportet stare ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque.

Vel iustitiæ tuæ, Christi Filij tui. 2. ad *Cor.*1. Qui factus est nobis à Deo Patre iustitia. Hic solus sit in memoria semper, & sufficit. *Bern.* Merito iam visiones & somnia non recipio, figuras & enigmata belo, ipsos quoque spiritus angelicos fastidio, omnium quippe specierum pulchritudinem superat Iesvs meus, ideo eius solius memorabor.

Et hoc: *Quoniam non cognoui literaturam*, literalem scilicet respuo legis intelligentiam, de qua 2. ad *Cor.*3. Litera occidit, spiritus autem viuificat. Vel ad literam, Literaturam, id est, quia simplex fui: multis enim literaturã sua est occasio perditionis. 2. ad *Cor.*8. Scientia inflat. *Isa.*33. Vbi est literatus, ibi est verba legis ponderans, sed de factis non curans. *Peccata literaturæ.*

Gregor. Nescio quam misera coniuratione vitia literis adhæserunt. Alia litera habet *negotiationem*, in quo ostenditur quod negotiatores vix saluantur. *Ose.*11. Circundedit me Ephraim in negotiatione sua. *Peccata negotiationis.*

Et nota, quæ mala faciat literatura, hoc est sola scientia literarum, vbi deest charitas & lumen virtutum. Primò inflat. 2. ad *Cor.* 8. *Scientia inflat.* Secundò indignationem generat contra inscios. *Eccles.*1. Vbi scientia multa, ibi indignatio. Et ex hoc tertiò incorrigibilitatem præparat. *Eccles.* 12. Quis medebitur incantatori, à serpente percusso? *Matth.* 6. Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Hominem infatuat, facit enim eum de se credere magna. *Ierem.*9. Stultus factus est omnis homo à scientia sua. 2. ad *Corinth.* 8. Si quis existimat se scire aliquid, nondum nouit quomodo oporteat eum scire. Hinc dicebat Festus ad Paulum *Act.*26. Insanis Paule, multæ literæ te ad insaniam perducunt. Et tandem facit vt magna ambiant, & quæ supra se sunt. Sicut patet in Angelo Lucifero, qui perfectus fuit scientia, & decore *Ezech.*28. & ambiuit fieri æqualis Deo. *Isa.*14.

Ex negotiatione multa mala proueniunt. *Ezech.* 27. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt viscera tua iniquitate. Primum malum est, negligentia in laborando, & seruiendo Deo. *Eccles.*27. Difficilè exuitur negotians à negligentiã. Cupiditas. De hoc intelligitur illud *Eccles.*27. Sicut in medio compaginis lapidum figitur palus vt euadere non possit: sic inter medium emptionis & venditionis angustiabitur peccatum, scilicet cupiditatis. Mendacium. *Eccles.*26. Non iustificabitur caupo, id est, venditor vini, à peccatis labiorum suorum. Circumuentio. 1. ad *Thess.*4. Ne quis supergrediatur, aut circumueniat in negotio fratrem suum. Dolositas in malè mensurando. *Ose* 12. Chanaam in manu eius statera dolosa. Chanaam negotiator interpretatur. Oppressio pauperum. *Amos* 8. Quando veniet mensis Israël, & venundabimus merces, & sabbatum, & aperiemus frumentum, vt minuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus mensuras dolosas, & possideamus argento pauperem, & egenum pro calceamento. Fœnus *Ezech.* 28. Damascenus negotiator tuus. Damascenus interpretatur habens sanguinem, & signat fœneratorem, qui sanguinem bibit pauperum. *Prou.* 30. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, quæ dicunt: Affer, affer.

Deus docuisti me. Hic tertium, in quo ad 171
persuadendum recolit beneficia: & dicuntur duo. Primò præcipuum recolit. Secundò promittit ob hoc se laudaturum. *Pronuntiabo.* Dicit ergo: Sic certissimè scio, quoniam introibo in potentias, & ô *Deus docuisti me*, vnus & verus magister. *Matth.* 23. Vnus est magister vester, qui docet interius. *Ioan.* 14. Ille vos docebit omnia, & suggeret, &c. Et per gratiam suam quam infundit. 1. *Ioan.*2. Vnctio docebit vos de omnibus. Omnia autem quæ docet, sunt vnum, scilicet iustitia; quæ necessaria est, & sufficiens ad salutem, sine qua quicquid scitur, stultitia est: *Ose* 10. Cum venerit Dominus, docebit

vos

vos iustitiam. *Ioël* 2. Dedit Dominus doctorem iustitiæ.

Et hoc *ex iuuentute mea* incipiens, *& vsque nunc* proficiens. Felix, quem docet hic magister: felicior, quem ex iuuentute docet: sed felicissimus, quem vsque nunc. *Eccles.* 6. Fili ex iuuentute excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam.

Et propter hoc nolens esse ingratus *pronuntiabo* aliis *mirabilia tua*. Quæ autem sunt illa, dicit *Glossa*: Quod me regis, &c. Et adde ad vltimum quod dicit *Augustin.* quod maius est iustificare impium, quam creare cœlum, & terram. Et iustum est vt qui beneficia Dei gratis recipit, aliis gratis effundat. *Matth.* 10. Gratis accepistis, gratis date. 1. *Pet.* 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, &c. Et paulo post: Vt annuntietis opera eius.

18. *Et vsque in senectam.* Hic est secunda pars secundæ partis primæ huius totius Psalmi. Postquam enim petiit in statu speciali, scilicet in senectute non proici, sed potius adiuuari, hic petit auxilium vsque in finem ætatis continuari: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò ostendit ad quid petat, & velit auxilium prolongari, ibi, *Donec annuntiem.* Dicit ergo: Sic ne proiicias me in tempore senectutis, quem à iuuentute docuisti, & vlterius ego rogo: *Ne derelinquas me*, quin semper adiuues, *vsque in senectam & senium*, id est, vsque ad ætatem decrepitam. Et sumitur pro eodem senium & senecta.

Sed opponet aliquis: Christus vsque in senectutem non peruenit, ergo multo fortius nec ad senium: quomodo ergo hoc rogauit? Resp. est, quod hoc non dicit pro se, sed pro membris suis: aliqui enim vsque ad hoc perueniunt. Vel potest esse vox corporis Ecclesiæ scilicet: & secundum hoc, sicut vult *Glossa*, in antecedenti versu, & in isto, quatuor status Ecclesiæ per quatuor ætates denotantur. Iuuentus Ecclesiæ Martyrum tempore fuit, qui fortissimè pugnauerunt. *Matth.* 10. Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente. Et sequutus est status perfectus in fidei dilatatione, quando post Martyres per ordinem fidei est dilatata, Apostolis vbique discurrentibus, & sacris Doctoribus. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum. *Roman.* 1. Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. Et significatur hæc ætas Ecclesiæ per hoc quod dicit, *Nunc.* Postea sequitur ætas tertia, senecta, vel senectus, quando iam maturitas quædam incipit, & feruor caloris tepescit, de qua in *Psal.* In populo graui laudabo te. Sed tandem sequitur quarta, scilicet senium, quando in fine mundi charitatem abiicient frigidissimi facti, secundū illud *Matt.* 24. Abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Petit ergo vsque ad senium, & in ipso senio non derelinqui, secundum promissionem factam *Matth.* 28. Ecce ego vobiscum sum, &c. Possunt autem distingui in quolibet, vt ad perfectionem perueniat & sanctum senium, septem ætates. Primo infantia, quam facit timor Dei. Secundò pueritia, quam facit pietas addita timori. Tertiò adolescentia, quam facit donum scientiæ & pulchrè conuersandi. Quarta, iuuentus quam facit in nobis fortitudo, quando volumus & possumus viriliter operari bona. Quinta, senectus, quam facit donum consilij, quo prudenter & maturè transitur ad consilia. Sexta verò senecta, in qua iam ad omnia inferiora incipit debilitari, fortiter ad æterna eleuari, quam facit donum intellectus. Septima & vltima senium siue ætas decrepita, quando nihil omninò sapiunt terrena iam, sed transit ad cœlestia, quam facit donum sapientiæ. De iis *Isa.* 11. Requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus.

Quatuor status Ecclesiæ per quatuor ætates designati.

Donec annuntiem. Hic secundum, scilicet ratio quare vult ita adiutorium continuari, scilicet vt habeatur facultas prædicandi Christum, & etiam de Christo: & secundum hoc dicuntur duo. Primò vt Christum annuntiet, vult vitam à Deo prolongari. Secundò vt ea quæ de Christo sunt, vel ad Christum pertinentia. *Potentiam tuam.* In prima duo. Primò vt possit annuntiare Christum simpliciter. Secundò, quòd ex omnibus generaliter. *Generationi omni.* Dicit ergo: Sic ne derelinquas me vsque in senium, *donec annuntiem*, id est, annunciauerim, *brachium tuum*, filium tuum, in quo & per quem omnia operaris. *Ioan.* 1. Omnia per ipsum facta sunt. *Isa.* 53. Et brachium Domini cui reuelatum est? Hoc est brachium, in quo congregauit nos Pater, congregatos leuauit in sinu, & portauit. *Isa.* 40. In brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit. In quo diabolum expugnauit. *Luc.* 1. Fecit potentiam, &c. Et nos liberauit *Exod.* 5. Redimam te, à diaboli seruitute, in brachio extento.

Filium brachium Patris.

Generationi omni. Ecce, secundum. *Annuntiem*, inquam, generationi omni quæ ventura est, toto tempore vitæ meæ, si loquatur singularis iustus, & simpliciter si Ecclesia. *Psal.* Scribantur hæc in generatione altera, &c. Et alibi: Populo qui nascetur, quem fecit Dominus. Non vni tantum generationi, sed *omni*, quia Deus omnem diligit. *Sap.* 11. Diligis omnia, & nihil odisti eorum quæ fecisti. *Mar.* Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

19. *Potentiam tuam.* Hic secundum, in quo postquam petiit vitæ dilationem, & conseruationem in illa vt annuntiet Christum, hîc petit vt annuntiet quæ pertinent ad ipsum. Et primò potentiam liberandi bonos. Secundò puniendi malos, ibi, *Et iustitiam tuam.* Tertiò glorificandi liberatos, ibi, *Vsque in altissima.* Dicit ergo: Sic ne derelinquas donec annuntiem Christum, & etiam *donec annuntiem potentiam tuam*, quâ bonos à periculis liberas. *Psal.* Duo hæc audiui: quia potestas Dei est. *Dan.* 7. Potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur. Tanta est potentia vt possis à dæmonibus occupatos liberare, & facere iustos. *Matth.* 3. Potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

Et iustitiam tuam. Etiam annuntiem, per quam punis malos. *Psal.* Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua, &c. Et *Prou.* 16. Iustitia firmatur solium Regis.

Vsque in altissima. Quasi diceret: Annuntiabo potentiam tuam & iustitiam, extendens annuntiationem meam, *vsque in altissima magnalia qua*

que fecisti: quod non solum hominem liberasti, sed liberatum super omnes cœlos eleuasti, & alios liberandos figurasti. *Psal.* Eleuata est magnificentia tua super cælos. *Iob* 5. Qui facit magna, & inscrutabilia, quorum non est numerus. *Eccles.* 36. Cognoscant quia non est Deus nisi tu, vt enarrent mirabilia tua.

Deus quis similis tibi? Hic est secunda pars totius Psalmi, in quo postquam præmisit orationem, subiungit eius quod rogauit commendationem: & dicuntur tria. Primò commendatio, quòd similem non habeat aliquem. Secundò specificatio aliquorum, in quibus commendabilis, ibi, *Quantas ostendisti.* Tertiò probatio, quòd vere ista fecerit. *Nam & ego confitebor.* Dicit ergo: Sic rogauit te, cuius potentia in altissimis est, & propter hoc stupens dico: *O Deus quis similis tui?* Quasi diceret: Nullus. *Exod.* 15. Quis similis tui in fortibus Domine, quis similis tui? magnificus in sanctitate. 1. *Paral.* 17. Non est similis mi, & non est alius Deus absque te, &c. *Isa.* 40. Cui similem fecistis eum, aut cui comparastis eum? Sed contrà: *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Sed responsio est, quòd est similitudo imitationis. Hæc bene similis est creatura creatori. Et similitudo æqualitatis qua duos homines similes dicimus in natura. Hac nulla creatura similis est creatori.

20. *Quantas ostendisti.* Hîc ostendit in quo tam mirabilis, vt non habeat similem. Quia in hoc, vt tam miserum & deiectum hominem sic exaltauerit: & dicuntur duo. Primò deiectio per multas miserias. Secundò deiecti eleuatio ad magna, ibi, *Et conuersus.* Dicit ergo: Non est similis tibi quis *quantas ostendisti*, &c.

Vel sic: Nullus similis tui, quod quia volui in Euâ matre mea, *quantas ostendisti mihi tribulationes* per experientiam, *multas* diuersitate, *& magnas* acerbitate. *Act.* 14. Ostendam ei quanta oportet eum pro nomine meo pati.

Tribulatio ad multa vtilis.

Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum. Vt edoctus subiectus maneam tibi. *Act.* 20. Spiritus sanctus protestatur mihi quoniam tribulationes & flagella manent me. Vt subiectus proficiam. *Cassiod.* Tribulationes ad bonum prouehunt, & hominem ad vitam ducunt. *Ierem.* 6. secundum aliam interpretationem: Per omne flagellum eruditus Israël. *Eccles.* 34. Vir in multis expertus multa recogitabit. Vt imperfectum meum cognoscam. *Thren.* 3. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius. Vt melius aliis compati sciam: ideò Petrum in peccatum cadere permisit. *Matth.* 26. Ad *Hebr.* 4. Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Et subditur in 5. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Vt quanta sit gehennæ pœna aduertam, si tanta est præsens. *Psal.* Dedisti metuentibus te significationem, &c.

Et conuersus. Hic secundum, scilicet releuatio à tribulatione, per quatuor quæ tanguntur. Primum est iustificatio. Secundum, iustificari extractio de profunda & mala consuetudine. *Et de abyssis.* Tertiò bonorum multiplicatio in extracto, ibi, *Multiplicasti magnificentiam.* Quartum, interna consolatio, ibi, *Et conuersus.*

Dicit ergo: Sic ostendisti mihi tribulationes multas & malas, *& conuersus* ad pietatem, per illas, & in illis *viuificasti me*, prius mortuum in peccato. *Psal.* Deus tu conuersus vinificasti nos. *Deut.* 32. Ego occidam, & ego viuere faciam. *Num.* 9. Viuificas omnia, etiam illa quæ mortificare videris. *Tob.* 13. Post tempestatem tranquillum facit, & post lamentationem & fletum, exultationem immittit.

Nec tantum viuificasti me, *& de abyssis terræ*, id est, de terrena consuetudine, quæ abyssus est sine bysso candoris, plena scilicet tenebrositate: vel sine basi, id est, sine soliditate *reduxisti me* ad solidum gratiæ statum. Hæc est abyssus de qua *Iob* 28. Abyssus dicit, Non est in me. De hac reducit Dominus electos. *Ier.* 29. Inueniar à vobis, & reducam captiuitatem vestram. Et 32. Reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

21. *Multiplicasti.* Hîc tertium. Quasi diceret: Sic viuificasti per tribulationes & de abyssis terræ reduxisti, eriam *multiplicasti magnificentiam*, me flagellando, & per flagella in melius prouendo. *Genes.* 6. Quantò crescebant aquæ diluuij, tantò elenabatur arca à terra. *Exod.* 1. Quantò opprimebantur filij Israël à Pharaone, tantò multiplicabantur. Et nunc quia in electis tribulatio omnem ebibit superbiam. *Iob* 6. Sagittæ Domini in me sunt: quarum indignatio ebibit spiritum meum, superbiam scilicet meam. Generat accelerationem ad Deum. *Psal.* Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.

Et conuersus consolatus es me. Hic quartum, consolatio in labore tanto ex tribulatione. Quasi diceret: Multiplicasti magnificentiam, *& conuersus* ab omni indignatione, consolatus es me, post tantos, imò in tantis laboribus & miseriis. *Psal.* Secundum multitudinem dolorum meorum meorum consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Tob.* 3. Post lamentationem & fletum, consolationem immittis. 2. ad *Corinth.* 1. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Aliquando hæc consolatio interius fit per inspirationem internæ dulcedinis aliquando exterius per scripturas veritatis, quæ multa bona præmittunt tribulatis. *Cassiod.* Hoc verbum quam paternum sit debemus aduertere, vt famulos suos quamuis præmissa districtione castiget, tamen tristes permanere non patitur dum scripturarum diuinarum eos sancto alloquio consolatur: quæ consolatio animos componit, afflictionem releuat, & mentem sanat diuersis languoribus sauciatam. Et nota, quòd bis dicit, *Conuersus*, quia primo Deus conuertitur infundendo gratiam, quæ viuificat, & post conuertitur immittendo consolationem, quæ patientiam generat & lætificat.

Deus interius & exterius consolatur afflictos.

22. *Nam & ego.* Hic secundum tertiæ partis huius Psalmi, in quo ostenso quod magnus sit Deus, & in quo sit magnus, subiungitur probatio

probatio, quod in his magnus. Primò per hoc quod dat, in præsenti. Secundò per hoc quod daturus est in futuro, ibi, *Sed & lingua.* In prima duo. Primò per bona, quæ ei confert absolutè. Secundò in comparatione ad proximum. *Exultabunt labia.* In prima duo secundum duo bona quæ ei conferuntur in præsenti in se: confessio diuinæ virtutis, & puræ fidei, & maceratio carnis. *Psallam tibi.* Dicit ergo: Verè tribulasti, & conuertisu consolatus es me, nam & ego confitebor tibi, id est, ad honorem tuum, *veritatem tuam*, veritates scilicet, quæ de te sunt, vel quod verè Deus es. Ad *Rom* 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.

Psalmi vasis comparantur.

Et hoc *in vasis Psalmi*, hoc est, canendo Psalmos, qui sunt vasa ipsam veritatem fidei seruantia. *Cassiodor.* Pulchrè definitum èst vasa esse veritatis, quasi spiritualia dolia vinum Domini incorrupto sapore seruantia. Hæc sunt illa vasa, de quibus *Isa.* 22. Suspendam in eo omnem gloriam domus patris sui, vasorum diuersa genera, omne vas paruulum à vase craterarum, vsque ad vas musicorum. Psalmi hæc sunt vasa craterarum, hoc est, scyphi nectar suauissimum continentes: & vasa musicorum omnem spiritualem harmoniam resonantes. Non talia vasa Aristotelis, Iustiniani, Hipocratis, quamuis à multis credatur. *Amos* 6. Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Vasa ergo fragilia sunt illorum scripturas, & veritatem vmbratilem, quæ tandem euacuabitur, continentia. *Psal.* Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

Psallam tibi. Ecce secundum. Quasi diceret: Virtutem fidei psallendo confitebor, *& psallam tibi*, ad honorem tuum bona operabor: hoc est enim psallere, ô *sanctus Israël*, id est, qui sanctificas Israël. Et hoc in cithara, quæ sonat chordis tensis, id est, mortificatione carnis. Suprà in *Psal.* Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus. *Isa.* 16. Venter meus ad Moab quasi cithara sonabit. Venter ad Moab quasi cithara sonat, quando caro mortificata diabolum fugat. Hæc cithara, de qua rursus *Isa.* 33. Sume citharam, carnis scilicet mortificationem: circui ciuitatem, conscientiam, &c. Primùm fidei confessio ad contemplatiuam respicit. Secundò carnis mortificatio respicit ad actiuam.

23. *Exultabunt labia.* Hic ostendit bona, quæ ordinata erunt ad proximum. Vel potest exprimi modus, quo prædicta fient, quia lætanter. Primò ergo exprimitur lætitiæ quantitas. Secundò sinceritas. *Et anima mea.* Ait enim: *Confitebor*, sic citharizabo, & non in tristitia cordis, imò *cum cantauero*, modis prædictis in Psalmo veritatem, in bono opere carnis mortificationem. *Exultabunt labia mea*, interiora scilicet, vt dicit *Glossa*, hoc est, *labia* intellectus & affectus, *exultabunt*, extrà saltabunt, lætitiam exterius effundendo. Hæc sunt labia, quæ volebat osculari sponsa à sponso cum dicebat *Cant.* 1. Osculetur me osculo oris sui. Et de quibus suprà in *Psal.* Labia mea laudabunt te in vita mea. Et rursus: Et labiis exultationis laudabit os meum.

Et anima mea. Ecce secundum. Quasi diceret: Non dico labia exultare superficialiter, imò *& anima mea* exultabit cum cantauero tibi, quam redemisti. *Tob.* 13. Ego & anima mea in Deo lætabimur. Et rursus: Benedic anima mea Dominum, quia liberabit Ierusalem.

Anima quam redemisti, id est, redimere dispositi, & quod iam factum reputo, sanguine proprio. 1. *Pet.* 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni immaculati. *Iob* 19. Scio quod redemptor meus viuit. *Isa.* 51. Qui redempti sunt à Domino, conuertantur & veniant in Sion cum laude.

Sed & lingua mea. Hic secundum, in quo tangit bona exhibenda in futuro: & tangitur duplex bonum. Corporis glorificatio, inimicorum deiectio. *Cum confusi.* Dicit ergo: Sic in præsenti conferes, *sed & lingua mea*, corporis, dicit *Glossa*, vt sit intransitiua constructio, id est, corpus meum, quod totum tunc erit lingua, quia totum glorificatum loquetur vndique tuam gloriam, *meditabitur iustitiam tuam*, id est, meditandi iustitiam tuam præbebit materiam.

Et hoc *tota die*, in illa scilicet die, quæ tota erit, nihil habens de nocte: & tunc etiam continuè: quis enim non obstupesceret & admiretur, & cogitet diuinam iustitiam, videns corporum tam mirabilem reformationem? Ad *Phil.* 3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM-CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, in illa æterna die, de qua *Cant.* 1. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie.

Et hoc fiet *cum* illi qui quærunt mala mihi, scilicet homines & dæmones, *erunt confusi* in pœna, *& reuerti*, id est, vergundia pleni pro culpa. *Sapient.* 4. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Confusi etiam & reuerti pro mea gloria, quam videbunt. *Mich. vltim.* Aspiciet ad me inimica mea, & operietur confusione sua. *Cassiodor.* Confundantur inimici, quando aut hic pœnitentiam gerunt, & se errasse cognoscunt: aut certè in aduentu Saluatoris dum illa quæ fieri non credebant, suis oculis manifesta conspexerint. *Sapient.* 5. Videntes turbabuntur timore horribili, *in* subitatione insperatæ salutis, gementes præ angustia spiritus, dicentes intra se, pœnitentiam agentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Et infrà: Nos insensati: vitam illorum æstimabamus insaniam. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est, ad quam sortem per gratiam suam perducat nos ille qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXI. PSALMVM.

Psalmus, in Salomonem. 1.

D*Eus iudicium tuum.* Hic est Psalmus 71. in secunda parte huius libri 21. Postquam enim

enim in Psalmo 19. huius partis Ecclesia adiutorium postulauit, & in 20. totum à gratia Dei esse ostendit, hic in 21. de illo per quem omnis gratia, omnis profectus animæ, agendum fuit, scilicet de Christo mediatore Dei & hominum 1. ad *Timoth.* 2. Et hoc vt est rector Ecclesiæ, & pacificus conuersator ipsius. Quod sit secundum quod innuit titulus, qui talis est: *Psalmus in Salomonem*, &c. Est enim sensus: Subiectus Psalmus est ordinans nos in Salomonem, verum scilicet Christum, qui in Salomone figuratus est, & signatus cum ratione nominis. Interpretatur enim pacificus, & Christus fuit pacis prædicator. *Matth.* 6. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Et pacis dator. *Ioan.* 14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Imò ipsa pax nostra factus est, in se reconcilians summa & infima adinuicem. Ad *Ephes.* 2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Item ratione operis: quia sicut tempore Salomonis eius sapientia regnum Iudæorum augmentatum est, & multum ditatum, & in pace conseruatum: sic Christus Ecclesiam augmentauit, & extulit, & in pace firmauit. *Eccles.* 9. Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit ciuitatem illam per sapientiam suam. Agit ergo in hoc Psalmo de vero Salomone Christo secundum naturam & diuinam, & humanam secundum quam & Rex est. Et est quartus illorum, in quibus agitur de Christo. Primus est. *Quare fremuerunt.* Secundus, *Domine Dominus noster.* Tertius, *Cali enarrant.* Et iste quartus.

Argumentum Psalmi, Christus rex pacificus.

Salomon figura Christi.

Diuiditur autem Psalmus hic in duas partes. Primò agitur de Christi regno. Secundò subiungitur gratiarum actio pro rectore tanto, & eius commendatio, ibi, *Sit nomen eius benedictum.* In prima tria. Primò enim petit vt iudicium det Christo. Secundò prædicit, quòd sic fiet, ibi, *Iudicabit pauperes.* Tertiò describit & Regem ipsum, & aduentum, & regnum, & regnandi modum, ibi, *Descendet sicut pluuia.* In prima duo. Primò petit vt Christo regnum detur. Secundò vt dandum priùs nuntietur, ibi, *Suscipiant montes.* In prima duo. Primò petit iudicium, & exequutionem iudicij dati Christo. Secundò ostendit finem, & vtilitatem quare petit, ibi, *Iudicare populum.* In prima duo. Primò petit vt detur Christo iudicandi authoritas. Secundò determinatur iudicij qualitas, ibi, *Et iustitiam tuam.* Vel primò petit. Secundò ad ostendendam cordis affectionem idem repetit.

Dicit ergo: Sic ô Deus à te sunt bona omnia, sed hoc per Regem Christum, & propter hoc pete, ô *Deus* Pater *da iudicium*, quod *tuum* est, & dare potes. *Deuter.* 1. Non accipiatis cuiusquam personam: quia Dei iudicium est. 1. *Paralip.* 19. Videte quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: hoc enim sibi retinuit, sicut & gloriam. *Isa.* 42. Gloriam meam alteri non dabo. Sicut & vindictam. *Deuter.* 32. Mihi vindictam, & ego retribuam in tempore. Primum auferunt iudices mali, secundum superbi, tertium iracundi. *Da Regi*, id est, Christo, qui rex erit. *Ierem.* 23. Re-

gnabit Rex & sapiens erit. Imò Regum principalior. *Apocal.* 1. Primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ. Et 19. Habens in vestimento & in femore scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Et Regum institutor. *Pron.* 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Et iustitiam. Quasi diceret: Da iudicium non in iustitiâ, imò *iustitiam tuam*, exercendam, *da filio Regis*, tui scilicet, qui Rex es. *Psal.* Quoniam Deus magnus, & Rex magnus, &c. Et alibi: Rex omnis terræ Deus. Nota enim, quòd Deus Pater Rex dicitur, *Prouerb.* 20. Rex qui sedet in solio, intuitu suo dissipat omne malum. Et Rex filius. In *Psal.* Tu es ipse Rex meus, &c. Primus secundò dedit iudicium. *Ioan.* 5. Pater omne iudicium dedit filio. Propter hoc dicitur *Isa.* 33. Dominus Rex noster, Dominus legifer noster, Dominus iudex noster, ipse veniet, &c. Claustralis bonus, *Iob* 3. Requiescerem cum Regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines. Diabolus. *Iob* 41. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ. Magnum regnum peccatum. Ad *Roman.* 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Per quod innuit apertè, quòd in aliquibus regnat. Et mors, ad *Roman.* 5. Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem. Caro. *Prouerb.* 30. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere, per seruum cum regnauerit.

Regis nimè diuersis tribuatur.

Iudicare populum. Hic secundum, in quo tangit finem, quo vult Christo dari, scilicet vt discernat Dei populum, ab aliis qui non populus: & dicuntur duo. Primò, quod ad hoc vult Christo dari vt populum à non populo discernat. Secundo quis sit populus discernendus, declarat apertè. Et *pauperes tuos.* Dicit ergo: Sic rogo vt des iudicium & iustitiam. *Iudicare*, id est, ad iudicandum, id est, discernendum & separandum à malis *populum tuum*, & hoc *in iustitia ista* sine omni personarum acceptione, sicut & fuit. *Actu* 10. In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente, qui timet Deum & facit iustitiam, acceptus est illi. *Isa.* 11. Non secundum visionem oculorum iudicabit, attendens purpuratum: nec secundum auditum aurium arguet, attendens ornatum verborum, & linguam magniloquam.

Et pauperes. Exponit se. *Et pauperes in iudicia*, iudicare scilicet, ne sit de illis de quibus dicitur *Isa.* 1. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos: sed de illo verum sit illud *Isa.* 11. Iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et nota quod dicit *Glossa*: Quidam tales, pauperes scilicet sunt populus Dei: & verum est de paupertate interiori, quæ est vera humilitas de qua *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Ierem.* 23. Faciet iudicium, & iustitiam in terra. Et 16. Præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo Dauid iudicans, & quærens iudicium, & velociter reddens quod iustum est.

Suscipiant montes. Hic secundum, in quo 3.

postquam petiit Christo regnum dari, petit prius aduentum regnaturi nuntiari. Et primò per maiores. Secundò per minores etiam. *Et colles.* Dicit ergo: Sic rogo vt des filio tuo iudicium, hoc est, ad iudicandum mittas: sed prius *montes*, id est, Patriarchæ & Prophetæ, qui altitudine vitæ cœlo sunt approximantes. Ad *Philip.* 3. Nostra autem conuersatio in cœlis est. *Psal.* Fundamenta eius in montibus sanctis. Et *Isa.* 1. Erit præparatus mons Domini in vertice montium. *Suscipiant pacem*, ipsum scilicet Christum. Ad *Ephes.* 2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Populo*, nuntiandum. *Isa.* 52. & *Naum* 1. Quam pulchri sunt pedes euangelizantis, annuntiantis pacem, id est, Christum. *Et colles*, minores scilicet prædicatores, *iustitiam* suscipiant populo similiter refundendam, id est, Christum, qui est iustitia. 1. ad *Cor.* 1. Qui factus est pro nobis à Deo Patre iustitia.

Duo prælatis necessaria, pacem iusto dare & iustitiam administrare.

Tanguntur etiam duo quæ necessaria sunt prælatis, & rectoribus aliorum. Primum vt pacem subditis quærant, quam in se habeant primò: ne superbia sua in Ecclesia discordias & schismata generent. 1. ad *Cor.* 1. Idipsum dicatis omnes, vt non sint in vobis schismata. Secundum vt minores Prælati iustitiam teneant, corrigendo & vnicuique debitum reddendo. Iustitia enim est reddere vnicuique quod suum est. *Sap.* 1. Diligite iustitiam qui iudicatis terram.

Per montes etiam Prælati, per colles subditi. Debent ergo primi pacem influere inferioribus, Euangelij scilicet doctrinam, & reconciliationem ad Deum. *Genes.* 8. Columba detulit ramum oliuæ ad arcam. Et minores debent eis reddere iustitiam, humilem scilicet obedientiam. *Hebr. vlt.* Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi pro vobis reddituri rationem.

4. *Iudicabit pauperes.* Hîc secundum, in quo ostendit futurum quod petiit. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd filius iudicabit. Secundò, quòd poterit *Et permanebit.* In prima tria secundum tria, quæ sunt in recto iudicio. Primum, discretio bonorum à malis. Secundum, bonorum remuneratio. *Et saluos.* Tertiò malorum deiectio. *Et humiliabit.* Dicit ergo: Sic petij quod iudicaturus aduenias, & venturus nuntietur. Et sic fiet: quia *iudicabit*, à malis discernendo, *pauperes*, & humiles *populi* scilicet de minori plebe, hoc est, interiùs pauperes spirituali paupertate, de qua *Matth* 5. Beati pauperes spiritu. Et exteriùs humiliter conuersantes, quia in aliorum societate non se super alios extollentes. *Eccles.* 3. Quantò maior es, humilia te in omnibus. Vel, *populi*, id est, in populo latentes, sicut granum inter paleas. Quasi diceret: Qui modò latent inter malos, ab eo discernentur sicut granum à palea. *Matth.* 3. Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam. Et 25. Separabit agnos ab hœdis. Agnos quidem ponet à dextris, & hœdos à sinistris. *Malach.* 4. Sedebit conflans, & emundans argentum.

Et saluos. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic iudicabit discernendo, *Et saluos faciet filios pauperum*, id est, pauperes: sicut filia Sion, idem quod Sion, filia Ierusalem, idem quod Ierusalem. *Iacob.* 2. Nonne pauperes elegit Dominus, diuites in fide? Hoc triticum in horreum reponendum. *Matth.* 3. Triticum ponet in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. *Sophon.* 3. Derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum à me saluatum. Vel *filios pauperum* distingue à pauperibus: pauperes enim fuerunt Apostoli & Prophetæ. Filij pauperum eorum sequentes, boni filij de bonis patribus. *Proverb.* 20. Iustus qui ambulat in simplicitate sua, post se bonos filios derelinquens.

Et humiliabit, in præsenti eius potentiam debilitando, & ipsum vulnerando, *calumniatorem* diabolum. *Psal.* Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, diabolum, qui calumniatur genus humanum. *Isa.* 52. In Ægyptum descendit populus meus vt colonus esset ibi, & Assur absque vlla causa calumniatus est eum. Sed humiliabitur. *Isa.* 25. Humiliabit gloriam eius cum illisione manuum eius, id est, potentiarum eius. Sed tandem in futuro humiliabit, annihilando penitus, secundum illud *Osee* 13. Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. *Abac.* 3. Egressus est diabolus ante pedes eius, proiciendus cum toto corpore suo in infernum. *Apocalyps.* 12. Proiectus est accusator fratrum, &c.

Et permanebit. Hîc secundum, in quo 5. ostendit, quòd dignus sit & possit. Primò ex durationis potentiæ. Secundò ex dignitate. *Et ante lunam.* Ait ergo: Dixi, quod iudicabit, & dignus erit, & hoc poterit, nam & ipse *permanebit* in sua potestate, *cum sole*, id est, quandiu erit sol, vel tempora solis mensurata motu. *Daniel.* 7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum, &c. Quandiu sol mouebitur, & distinguet tempora. *Genes.* 1. Fiant luminaria in cœlo, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, &c. Imò etiam cum stante sole permanebit: stabit enim sol post iudicium, nec potestas Christi cessabit. *Abac.* 3. Sol & luna steterunt in habitaculo suo.

Et ante lunam. Hîc secundum, & primò ostendit dignitatem parabolicè. Secundò exponit parabolam. *In generatione.* Dicit ergo: Sic cum sole permanebit, & ipse erit etiam dignitate *ante lunam*, ante omnia scilicet mutabilia, quæ per lunam, quæ continuè mutatur, intelliguntur. Et exponit se. Erit, inquam, permanens *in generatione* ordinata in generationem alteram, id est, quandiu succedent generationes, ipse permanebit. *Eccles.* 1. Generatio aduenit. Ipse etiam ad literam *ante lunam*, & omnia mutabilia. *Proverb.* 8. Antequam quicquam fuerit à principio, ordinata sum. Et post omnia. *Apocalyps.* 1. Ego sum α, & ω, principium, & finis.

Per

Christus ex iusto vt sol cum sole.

Per solem etiam iustus intelligitur, per lunam stultus & mutabilis. *Eccles.* 27. Homo sanctus in sapientia manet vt sol, stultus vt luna mutatur. Cum sole ergo permanet: quia cum iusto est vt sol cum sole. *Malach.* 5. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Sed sol superat solem. *Eccles.* 43. Nonne dies diem superat, & sol solem? Habet aliqua litera. *Sed antecedit lunam*, quia retrò se ponit fatuum peccatorem. *Genes.* 4. Ecce eiicis me à facie tua. Et *Psal.* Proiectus sum à facie oculorum tuorum. *Ierem.* 8. Facti sunt in retrorsum, non in antè. *Matth.* 16. Vade retrò satana, dictum est Petro infatuato.

6. *Descendet sicut pluuia.* Hîc tertium primæ partis Psalmi, in quo postquam petiit, postquam asseruit propheticè sic futurum vt petiit, describit aduentum huius regis, & fructum, & regnandi modum: vnde quatuor dicuntur. Primò agit de aduentu, & modo adueniendi in mundum. Secundò de fructu ex eius aduentu consecuto, ibi, *Orietur in diebus.* Tertiò de regni dilatatione, ibi, *Et dominabitur à mari.* Quartò de honore ei exhibendo, sic regnanti, ibi, *Coram illo.* In prima duo secundum duplicem modum duplicis aduentus eius. Primò, quòd veniet in Virginis vterum, ipsius integritatem conseruando. Secundò, quòd in mundum ipsum bona præparando. *Et sicut stillicidia.* Dicit ergo: Sic rogaui, & sic fiet, & verè, quia *descendet* in vterum virginalem, implens desiderium. *Isa.* 64. Vtinam disrumperes cœlos & descenderes. *Daniel.* 4. Ecce vigil, & sanctus de cœlo descendit. Ad quid? Ad liberationem nostram. *Exod.* 3. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & descendi liberare eum. *Sicut pluuia*, vt Virginem, & nos per ipsam fœcundaret. *Isa.* 65. Sicut descendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & germinare eam facit, sic erit verbum, quod egreditur de ore meo. Vt ardorem concupiscentiæ in ea penitus extingueret, & per eam in nobis sedaret, vel minueret. *Daniel.* 3. Angelus Domini, quem postea dixit Nabuchodonosor se vidisse quasi filium Dei, descendit cum tribus pueris in fornacem, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Vt situm & desiderium antiquorum & nostrum sedaret. *Psal.* Expectabunt onagri in siti sua, istam pluuiam. *Ioel.* 1. Bestiæ agri quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te. Propter hoc dicit *Ioan.* 7. Qui sitit, veniat ad me, & bibat.

Fructus ex primo Christi aduentu.

Bestia Virgo velleri comparata.

Et hoc *in vellus*, sicut in facto Gedeonis figuratum fuit. *Iud.* 6. Vellus enim Virginis vterus. Vellus enim est quid molle & tractabile. Sic Virgo beata. *Bern.* Reuolue totam Euangelij seriem, si quid durum, si quid asperum inuenias in Maria, ad ipsam accedere ne verearis. Vellus in modico se constringit, quamuis magnum sit. Et Maria, quæ tanta est ab aliis, ait *Luc.* 1. Ecce ancilla Domini. Item bibulum est aquæ, & Maria gratiæ. *Luc.* 1. Aue gratia plena. De vellere etiam sit vestis: sic etiam de carne Virginis facta est Christo vestis. *Iob* 10. Pelle & carnibus ve-

stisti me. *Proverb. vltim.* Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum. Vestis purpurea. *Isa.* 41. Quare ergo rubrum est vestimentum tuum? 1. *Reg.* 2. dicitur de Samuele: Tunicam paruam ei faciebat mater sua. Nostras tunicas pater & mater faciunt. Leprosi sumus, & habemus dissuta vestimenta secundum legem. *Leuit.* 13. Sed ipse de vna tantum pœna. Item vellus per pluuiam purificatur & lauatur, non rumpitur: sic virginalis vterus per filium purificatus mundior redditur, non corruptus. *Exod.* 3. Moyses videbat ignem in rubo, nec comburebatur. *Psal.* Deus meus impolluta via eius.

Et sicut stillicidia. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic veniet in Virginis vterum, & etiam *descendet super terram*, id est, veniet in mundum, *sicut stillicidia* sunt, quæ ipsam imbuunt vt sit fœcundior. *Hebr.* 6. Terra super se venientem bibens imbrem, & reddens herbam opportunam his à quibus colitur, erit in benedictionem. Vt stillicidia ergo descendit super terram, quando per Apostolos & prædicatores, nuntiatus fuit. *Ioël.* 3. In illa die stillabunt montes dulcedinem. Hæc sunt stillicidia, quibus suprà in *Psal.* In stillicidiis eius lætabitur germinans.

Orietur in diebus. Hîc secundum, in quo 7. ostenditur fic aduenientis fructus. Et primò qualis sit fructus. Secundò quantum durabilis. *Donec auferatur.* In prima duo. Primò abundantia operum iustitiæ. Secundò pacis mutuæ. *Et abundantia.* Dicit ergo: Sic veniet, & sicut stillicidia ad fructum terram præparabit. Ad quem fructum? Ecce: *In diebus eius*, qui vero dies erunt ex lactione eius qui verè sol est, super terram. *Malach.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. *Sap.* 5. Sol intelligentiæ non illuxit nobis. Orietur tanquam prius non existens *iustitia*, ex quo bonorum operum abundantia. *Isa.* 45. Et iustitia oriatur simul. In *Psal.* Veritas, Christus. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita: de terra, Virgine Maria orta: & iustitia de cœlo prospexit. *Isa.* 60. Super te Ierusalem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Gloria eius, gloriosa iustitia scilicet in te videbitur.

Et abundantia pacis. Bene consequens est: ad iustitiam enim sequitur pax. *Isa* 32. Et erit opus iustitiæ pax. *Michæ.* 5. Et erit iste pax, cùm Assyrius venerit in terram vestram. Hoc est quod habetur *Isa.* 2. Et *Mich.* 4. Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium.

Donec auferatur luna. Ecce duratio fructus. Et est sensus, quod durabit in æternum, nunquam enim luna est auferenda. Alia litera habet, *Donec extollatur luna*, quæ est ad literam extollenda vsque ad solis claritatem. *Isa.* 30. Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum.

Luna etiam Ecclesia à vero sole illuminata,

Cant. 6. Quæ est ista quæ ascendit per desertum pulchra vt luna? Donec ergo extollatur luna, id est, Ecclesia, ad laudem resurrectionis proueh atur vt sit Christo conformata, & impleatur illud *Abac.* 3. Sol, Christus, & luna, Ecclesia, steterunt in habitaculo suo, in cœlo empyreo. Sed quomodo est abundantia pacis, cum tot videamus bella, & Ecclesiam concuti tam multipliciter? Responsio duplex: quia illis qui vere sunt Ecclesia & merito & numero, pax interius in Christo, quantumcumque crucientur exterius in mundo. *Luc.* 2. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Item promissio est intelligenda sub conditione, si seruata fuerint Dei præcepta. Causa enim bellorum sunt peccata. *Isa.* 48. Vtinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset vt flumen pax tua.

Causa bellorum peccata

Regni Christi dilatatio

Et dominabitur à mari. Hic tertium, in quo agitur de regni eius dilatatione, & tanguntur duo. Primò signatur dilatatio quoad loca. Secundò quoad tempus. *Et à flumine.* Dicit ergo: Sic veniet, & talis fructus aduentus eius. *Et dominabitur à mari*, ex vno termino, *vsque ad mare*, terminans ex opposito, ita tamen quod illa maria non excludantur, sed includantur. Et idem mare Occanum, de quo influit quoddam exiguum in medio terrarum, & facit ista maria quæ nauigiis frequentantur. Alibi in *Psal.* Tu dominaris potestati maris.

Et a flumine, Iordane, id est, ab illo tempore, quo audita est Patris vox super baptizatum in Iordane. *Matth.* 3. & *Luc.* 3. Hic est filius meus dilectus: tunc enim incœpit prædicare, & institutus est à Patre. *Vsque ad terminos orbis terrarum*, id est, vsquequo extendatur prædicatio sua, & dominium vsque ad terminos orbis terrarum: quod non complebitur omninò & perfectè vsque ad finem mundi. Vnde quod dicitur de Apostolis, In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. intelligendum est, vel in ipsis Apostolis, vel in suis successoribus. Tunc implebitur illud *Isa.* 42. Lapis eius ab extremis terræ. Vel posset intelligi ad literam, quod primò tangit extensionem potestatis comparatione extremorum adinuicem. Secundò comparatione medij ad extrema, vt vbique regnare monstretur. *Isa.* 9. Multiplicabitur eius imperium, & regni, &c.

Spiritualiter autem mare mundus est. *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum manibus, fecisti, supple, & est primum mare. Secundum infernus. *Psal.* Transferentur montes in cor maris. Flumen iucundissimum paradisus. *Genes.* 2. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis. Et in *Psal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Et terminus terræ iustus, in quo terrenitas est determinata. *Psal.* Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri. Dominabitur ergo à mundanis hominibus vsque ad damnatos, & à saluatis & regnantibus vsque ad iustos.

Quare mundus dicitur mare.

Et bene dixi *mare* mundum, quia fœtet remotis à mari, & longè ab illo nutritis. Tamen fœtorem propinqui non sentiunt. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. A mari ergo remotus es, & quid? nunquid non fœtet tibi? In eodem, Hæc omnia arbitratus sum vt stercora propter eminentem scientiam Domini mei IESV CHRISTI. Sed qui nutriuntur in croceis, in deliciis propinqui mari amplexati sunt stercora, tanquam suauiter redolentia. *Thren.* 4. Item propinqui audacter intrant mare, ad piscandum, quamuis multos periclitari videant quotidie, sed remoti non audent. Sic mundani ingerunt se in mundum, vt beneficium aliquod vel lucrum piscari valeant, quamuis multos sic piscantes periclitari non dubitent. *Isa.* 19. Mœrebunt piscatores. *Apocal.* 18. Negotiatores terræ flebunt. Item quando creditur in mari esse magna serenitas, tunc surgit tempestas: sic in mundo cùm creditur pax, surgit discordia, & guerra, & tumultus. *Eccles.* 18. A mane vsque ad vesperam immutabitur tempus, & tempestas submergens. 1. ad *Thess.* 5. Cum dixerint, pax, & securitas, tunc repentè veniet illis interitus. Item in mari vnus piscis alium comedit: sic in mundo alius alium destruit, & alij detrahit. *Abac.* 1. Cur taces impio deuorante iustiorem se? Et infrà: Et facies homines quasi pisces maris. Sed postquam alios deuorauit aliquis magnus piscis, ipse deuoratur. *Isa.* 32. Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis?

9. *Coram illo procident.* Hic quartum, in quo agitur de exhibitione honoris & reuerentiæ sic regnantis: & dicuntur duo. Primò de exhibitione honoris & reuerentiæ ipsi simpliciter. Secundò post resurrectionem specialiter, ibi, *Et vincet, & dabitur.* In prima duo. Primò, quòd ei reuerentia exhibebitur magna, & dilatabitur eius regnum. Secundò, quòd dignus erit, cui exhibebitur, ibi, *Quia liberabit.* In prima duo. Primò honor & reuerentia exhibita in ipsa conuersione. Secundò ne generalis omnium crederetur & singulorum, aliquorum promotio in malis, secundum quod legit *Glossa.* Vel primò tangitur honorificentia. Secundò honorificentiæ vehementia. *Et inimici eius.* Dicit ergo: Sic regnabit, & intantum extendetur eius regnum, & honorabitur, quia *coram illo procident Æthiopes*, Gentiles horridi, peccatis denigrati, vt ad fidem recipiantur. Suprà in *Psal.* Æthiopia præueniet manus eius Deo. *Isa.* 42. Dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te. *Sophon.* 3. Vltra flumina Æthiopiæ inde supplices mei, dispersi filiorum meorum. Tunc implebitur quod quasi impossibile putabat. *Ierem.* 13. Si potest Æthiops mutare pellem suam, &c.

Conuersio Gentilium.

Et inimici eius, inde magis prouocati (non enim omnes conuertentur) *terram lingent*, ipsi delectabiliter & ardenter adhærendo. *Mich. vlt.* Lingent puluerem sicut serpens. Vel terram appellat terrenos & schismaticos doctores, quibus adhæsebunt. Regula enim est, quòd qui Deo non adhærent, statim terrenis afficiuntur, & malis adhærent. *Iacob.* 4. Amicus huius mundi, inimicus Dei constituitur. Et benè dicit, *lingent*, quia

quia terrenis & falsis doctrinis non saturabuntur. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia.

Vel in bono potest legi. Quasi diceret: Sic procedent adorando in signum reuerentiæ, & etiam inimici eius paulò antè, *terram lingent* pedum tuorum, id est, quam calcabunt pedes tui, in signum maximæ humilitatis & reuerentiæ. *Isa.* 49. Puluerem pedum tuorum lingent, & venient ad te curui qui detrahebant tibi.

Reges Tharsis. Hic subiungitur de honore conuersorum ad ipsum. Et primò secundum status speciales. Secundò colligit in vnum omnes, ibi, *Et adorabunt eum.* In prima tria. Primò dicit, quòd honorabitur à contemplatiuis. Secundò à proficientibus, & pugnantibus. *Et insulæ.* Tertiò, quòd à prædicatoribus quasi de vtrisque factis, ibi, *Reges Arabum.* Ait enim: Sic conuertendo se ad Deum adorabunt, & inimici confundentur, & etiam *Reges Tharsis*, id est, contemplationis, Tharsis enim, sicut dicit *Glossa*, contemplatio interpretatur, *offerent munera.* 2. *Paral.* 9. Naues regis Salomonis veniebant de Tharsis, merces ad pacificum Christum deferentes de contemplatione, & deferebant inde aurum & argentum, id est, scientiam & eloquentiam: & ibi figuntur, sicut dicit *Glossa*, non statim redeunt: non enim citò acquiruntur merces pretiosæ. *Eccl.* 10. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: & tunc de contemplatione rediens offeres munera, & teipsum Deo, & proximum quem conuertes. *Isa.* 69. Offerentur super placabili altari meo.

Et insulæ, similiter afferent munera: insulæ vndique maris fluctibus quatiuntur, & signant illos qui probantur in tribulationibus, & aduersitatibus concutiuntur vndique, nec franguntur. *Osee* 9. Ephraim, vt vidi, Tyrus erat. Et 70. quasi scopulus durissimus. De iis insulis *Isa.* 41. Taceant ad me, id est, mei comparatione, dicit Christus, insulæ.

10. *Reges Arabum.* Hic tertium: Arabia enim & *Saba* regiones sunt optimis plenæ odoribus, quæ delectant carnem, & signant mundi abundantiam, & delectationes, quas qui sibi subiiciunt, tanquam reges veri sunt. *Dona adducent*, alios exemplo sui ad Deum conuertentes. *Isa. vlt.* Adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus in domo domini. Arabs enim interpretatur humilis. *Isa.* 14. Non ponet ibi, id est, in mundo, tentoria Arabs, id est, humilis. *Saba* significat incensos charitate. *Zach.* 12. Ponam duces Iuda vt caminum ignis in lignis. Tales possunt Deo adducere munera. Tales adducunt munera, aurum sapientiæ, thus deuotionis, myrrham mortificationis carnis. Vel potest legi de regibus illis ad literam, qui de regionibus his Christo munera attulerunt. *Matth.* 2.

11. *Et adorabunt eum.* Hic secundum, in vnum colligit quod dixerat per partes. Et primò colligit omnes maiores sub dignitate Regum. Secundò minores sub apellatione gentium. *Omnes gentes.* Dicit enim: Sic & contemplatiui, & alij venerabuntur eum: & bene *omnes reges adorabunt eum.* Vel spirituales reges seipsos bene regentes. *Isa.* 60. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Aperientur portæ tuæ tota die iugiter, & nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducentur. Ad quid? ad humiliter adorandum. *Isa.* 49. Vultu in terra demisso adorabunt te,

Omnes gentes. Fit distributio pro generibus singulorum, id est, de omni genere gentium aliqui *seruient ei.* Vel gentes, minores, & alij subiecti. *Isa.* 60. Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit. *Sophon.* 3. Reddam populis labium electum, vt inuocent in nomine Domini. Modò seruitur pecuniæ à multis. *Ierem.* 6. Ad maiore vsque ad minorem omnes auaritiæ student. *Eccles.* 11. Et pecuniæ obediunt omnia. Sed simul non possunt seruire Deo. *Matth.* 6. Non potestis seruire Deo & Mammonæ.

12. *Quia liberabit.* Hic secundum, in quo præmissa veneratione subiungitur de veneratione ratione. Hæc autem est liberatio pauperis à diaboli potestate: vnde dicuntur tria. Primò assignatur pro causa venerationis liberatio pauperis. Secundò subiungitur descriptio paupertatis. *Et pauperem.* Tertio modus liberationis, ibi, *Parcet pauperi.* Dicit ergo: Sic venerabuntur, quod & iustum erit: *quia liberabit*, vel liberauit: & sumitur præteritum pro futuro certitudine prophetali: *pauperem*, genus humanum, quantum ad credentium populum. *Ioan.* 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, qui per vos pauperes estis. *Psal.* Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Et hoc, *à potente*, dæmone scilicet. *Iob* 40. Non est potestas super terram, quæ ei valeat comparari. *Ierem.* 31. Liberauit Dominus Iacob, & liberauit eum de manu potentis.

Et pauperem. Ecce secundum. Quasi diceret: Liberauit pauperem, *& pauperem* talem, cui non erat adiutor. *Ecclesiast.* 51. Anima mea appropinquans erat in inferno deorsum. Circundederunt me vndique, & non fuit qui adiuuaret. Pauper ad literam non habet adiutorem. Omnes illum oderunt. *Prouerb.* 14. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Et diuites deuorant eos tanquam potentiores. *Eccles.* 13. Venatio leonis onager in eremo: sic pascua diuitum pauperes. Tamen Dominus liberabit eos. *Ezech.* 34. Liberabo gregem meum de ore eorum.

Pauperi non est adiutor.

13. *Parcet pauperi.* Hic tertium, in quo subiungit de modo liberationis, & ordine: & tanguntur quatuor. Primum est culpæ deletio. Secundum, gratiæ infusio ad culpam delendam, & bonum faciendum. Tertium, pœnarum relaxatio merito passionum, ibi, *Ex vsuris & iniquitate.* Quartum, sublimatio sic à culpâ & pœna ereptorum, ibi, *Et honorabile.* Dicit enim: Sic dixi, quòd liberauit pauperem, & hoc ordine, & hoc modo, *parcet pauperi* qui nihil boni habet, *& inopi* qui multo bono indiget, culpam relaxando. *Isa.* 49. Et pauperum suorum miserebitur.

Et animas pauperum saluas faciet, in præsenti gratiam infundendo, quâ iusti sunt facientes

cientes bona, & fugientes mala. Suprà in *Psal.* Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Et plenius in futuro & apertius. *Isa* 49. Sciet omnis caro, quia ego saluans te, & redemptor tuus fortis. Et perfectè reddens eis corpora glorificata, & suæ excellentiæ conformata. Ad *Phil.* 3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori, &c.

14. *Ex vsuris & iniquitate.* Hic est tertium beneficium, scilicet pœnarum relaxatio propter propriam passionem. Ait enim: Sic à peccatis eruet, & gratiam infundet, & etiam *redimet* proprio sanguine, & pœna propriæ passionis, animas eorum ex vsuris, id est, ex pœnis inflictis pro peccatis, & ipsa peccata excedentibus, *& iniquitate* diaboli illas vsuras exigente. Est enim vsura aliquando dicta impropriè, omnis scilicet mutuatio, secundum illud *Prouerb.* 22. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerātis. Propriè dicta, & est mala vsura, cupiditatis, de qua in *Psal.* Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. *Ezech.* 18. Ad vsuram non commodauerit. Et pœnæ redditæ pro peccato, quia *Gregor.* dicit: Æternum quod cruciat, momentaneum quod delectat. De tali vsura hîc. Et vsura bona, adimpletio prædicationis auditæ. *Matth.* 25. Et ego veniens vtique accepissem quod meum est, cum vsura. Et exhibitionis misericordiæ ad proximum, de qua *Prouerb.* 19. Fœnerantur Domino qui miseretur proximo. De secundis vsuris redimet *Isa.* 44. Reuertere ad me quia redemi te, non quocumque pretio sed pretioso sanguine. 1. *Petri*, Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vestra vana conuersatione, sed pretioso sanguine, &c.

Vsura mul. & triplex mala & bona.

Nomen sermonis Dei honorabile.

Et honorabile. Hic est quartum, scilicet sublimatio, ne videretur quod propter hoc quod redempti sunt, viles haberentur: serui enim redempti vilès haberi solent. Ait enim: Sic redimet, *& nomen eorum*, redemptorum scilicet, *erit honorabile*, & si non coram hominibus, sed *coram ipso* Deo, quia ipse non imponet nomen in illis. *Isa.* 62. Vocabunt tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Sed quod est illud nomen? Nomen sanctitatis. In eodem *Isa.* Et vocabitur populus sanctus redemptus à Domino. Nomen filiationis. *Sap.* 5. Hi sunt quos aliquandò habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: ecce quomodo computati sunt inter filij Dei, & inter sanctos sors illorum est. Et 1. *Ioan.* 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus vt filij Dei nominemur, & simus.

Vel *honorabile nomen eorum coram ipso*, non modo nunc, sed in regno futuro, vbi scripta sunt. *Luc.* 10. Nomina vestra scripta sunt in cœlis, in calculo candidissimo & durabili valde, sinceritatis Dei prædestinatione. *Apocal.* 2. Qui vicerit, dabo ei calculum, & in eo nomen scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. *Isa. pen.* Vocabit seruos suos nomine alio, in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo. Amen. Et addere, quòd omnia ista dicuntur de pauperibus. *Luc.* 16. Lazarus nominatus est, non diues, &c.

Et viuet. Hic secundum, in quo agitur de reuerentia & honore exhibito ipsi resuscitato specialiter: & dicuntur duo sicut suprà. Primò exhibitio multiplicis reuerentiæ. Secundò ratio exhibendi, ibi, *Erit firmamentum.* In prima duo. Primò suppositio vitæ ipsius per resurrectionem, etsi videatur mortuus. Secundò exhibitio reuerentiæ viuenti, ibi, *Et dabitur.* Dicit ergo: Sic exhibebitur isti reuerentia & honor vt dignum est, *& etiam viuet* resuscitatus à morte, etsi mori videatur. 2. ad *Corinth. vlt.* Si Christus mortuus est ex infirmitate, viuit ex virtute. *Apocal.* 1. Ego sum primus & nouissimus, sum vidus, & fui mortuus. Viuet, inquam, æternaliter tanquam in semetipso habens vitam. *Ioan.* 6. Ego sum via, veritas, & vita.

Et dabitur ei. Hic secundum, exhibito operis, & reuerentia, & primò tangitur à quibus exhibebitur. Secundò qualis. *Et adorabunt.* Ait enim: Sic viuet, & viuo: *& dabitur ei de auro Arabiæ*, de mundi sapientibus, qui aurum sunt propter sapientiæ claritatem, sed Arabiæ propter mundi vanitatem: & conuertentur ad Christum, facti pro eo iudicio mundi fatui 1. ad *Corinth.* 1. Stultam fecit Deus sapientiam mundi huius. Et in quarto: Qui vult sapiens esse, stultus fiat vt sapiens sit.

Et nota, quòd ei qui vitiit vita gratiæ, datur aurum Arabiæ. Arabia interpretatur Occidentalis. Datur ergo sapientia de extremo vitæ: qui enim bene vixerit, bene morietur. *Isa.* 38. Viuens vita naturæ, & vita gratiæ, ipse confitebitur tibi in fine, & illuminabitur luce sapientiæ æternæ. *Iob* 11. Cum te consumptum putaueris, orieris vt lucifer. Et in eodem, quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum.

Et adorabunt. Hic modus venerationis tangitur in duobus. In augmentatione corporis Christi per orationem, & benedictionem ipsius per gratiarum actionem. *Tota die.* Dicit ergo: Sic ad eum sapientes conuertentur, *& adorabunt*, id est, ad ipsum orabunt, *semper*, temporibus & horis debitis. 2. ad *Thess. vltim.* Sine intermissione orate. Et hoc *de ipso* augendo & multiplicando in membris, & in corpore suo: hoc enim docet *Matth.* 6. Orate, Adueniat regnum tuum. Et hæc est oratio multum placens Deo. *Ioan.* 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Non ergo orabunt pro aliqua re temporali: quippe qui habet aurum Arabiæ, sapientiam occidentalem, id est, mortis considerationem, contemnit omnia temporalia. *Hieronym.* Facilè contemnit omnia temporalia, qui se semper cogitat morituram: quod est Philosophiæ optima, iuxta illud, summa philosophia est continua mortis confideratio.

Summa philosophia est continua mortis consideratio.

Tota die. Ecce secundum. Quasi diceret: Augebunt quantum poterunt ipsum secundum suum corpus. *Et benedicent ei*, & verbo & vita gratias referendo, *tota die*, id est, continuè. *Actor.* 3. Laudis eius plena est terra. *Apocal.* 5. Dabant honorem & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum. Et 19. Laudem dicite Deo omnes sancti eius, & qui timetis Deum pusilli & magni.

Et erit firmamentum. Hic secundum, in quo 16. subiun

subiungitur ratio honorificentiæ, & probatio quòd verè sit honorandus. Primò propter beneficia suis in præsenti impertita. Secundò propter exhibenda in futuro. *Et florebunt.* In prima duo, secundum duo beneficia. Primum est adimpletio scripturarum & confirmatio. Secundum, suorum exaltatio. *Superextolletur.* Dicit ergo: Sic honorabitur, & hoc iustum, quia *erit firmamentum*, stabilis veritatis adimpletio in se: ipse, dico, existens *in summis montium*, id est, Apostolis, & aliis sanctis, qui summa montium dicuntur, quia super Prophetas, & Patriarchas, qui fuerunt montes. *Psal.* Firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamentum ipsius, &c. Et super omnes montes est. *Isa.* 2. Erit præparatus mons domus domini in vertice montium, &c.

Et erit firmamentum in terra, quia omnia propter terrenos scripta. Ad *Rom.* 15. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Propter hoc dicitur de scriptura *Prou.* 13. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: quia in montibus & in Christo fundatum, & ab ipso totum est adimpletum. *Matth.* 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Sic prælatorum vita debet esse firmamentum doctrinæ illorum. *Luc.* 22. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Superextolletur. Hic secundum beneficium in præsenti. Quasi diceret: Sic firmabitur scriptura per ipsum, *& fructus eius*, Regis scilicet cui petit dari iudicium, filij scilicet eius, *extolletur super Libanum*, id est, super cedros Libani, ad literam, quia iam cœlestes sunt conuersatione. *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Et tandem re adhuc plus extollentur, quando in cœlo collocabuntur. *Isa.* 58. Extollam te super altitudinem nubium, & cibabote hæreditate Iacob patris tui. Et iterum: Super altos mundi extollentur, quia illi confringentur ab illis sanctis. Suprà in *Psal.* Confringet Dominus cedros Libani. Et si exaltantur mali, modicum, & nihil est. *Sap.* 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt.

Et florebunt. Hic bonum in futuro est tenendum. Quasi diceret: Sic exaltabitur filius, id est, filij, *de ciuitate*, Ecclesiæ, simplex, *florebunt* æterna tedolentia & nitore. *Psal.* Iustus vt palma florebit in domo Domini. Idem enim flos & fructus. *Eccles.* 24. Flores mei, fructus honoris & honestatis. Fructus propter vtilitatem, quia multis sunt viles, docendo, prædicando, pro eis orando. Flores propter pulchritudinem. Et hoc *sicut fœnum terræ*, id est sicut herba. *Isa.* 58. Et ossa nostra sicut herba germinabunt. Hanc floritionem desiderabat *Eccl.* 39. Florete flores quasi lilium, & frondete in gratiam.

17. *Sit nomen eius benedictum.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, secundum diuisionem superius factam. Postquam enim egit de pacifico & potentissimo regimine Christi, subiungitur ipsius benedictio in gratiarum actionem eorum quæ dicta sunt. Et primò monet omnes ipsum benedicere genitalitèr. Secundò ipsemet benedicendi exemplum præbet, benedicens ipsum. *Benedictio Dominum.* In prima duo. Primò admonitio. Secundò ratio admonitionis, ibi, *Ante solem.* Dicit ergo: Sic veniet, vt prædixi, Rex filius Regis, & ea quæ prædixi, faciet: & propter hoc, *sit nomen eius*, ad literam, *benedictum* ab omnibus *in secula*, non tantum in vno sæculo. Vel ita: Sic veniet filius patrem, & sic faciet, & propter hoc, *sit nomen eius*, Patris scilicet, hoc est, filius, qui nomen est Patris, & notificat Patrem licet eadem notificet hominem. Hoc est nomen, de quo *Isa.* 30. Ecce nomen Domini venit de longinquo. *Prou.* 30. Quod nomen eius, quod nomen filij eius, si nosti.

Ante solem. Hic secundum, in quo subiungitur multiplex ratio, quare acquiescendum est admonitioni, & tangitur triplex. Primò æternitas. Secundò vtilitas, *Et in ipso benedicentur.* Tertiò sublimitas, sine dignitas. *Omnes gentes.* Dicit ergo: Sic sit nomen eius benedictum, & dictum est, quia *ante solem permanet*, in esse vero & completo, *nomen eius*, nec nunc, quia per ipsum omnia facta sunt. *Ioan.* 1. Per ipsum facta sunt, & maxime sol. *Psal.* Tu fabricatus es auroram & solem. *Eccles.* 24. Ego feci vt in cœlis oriretur lumen indeficiens. *Prou.* 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram.

Et benedicentur in ipso. Hic secundum, scilicet vtilitas. Quasi diceret: Sic æternus est, & etiam *in ipso benedicentur*, non in alio, *omnes tribus terræ.* Ipse enim est de quo dictum est Abrahæ: *Genes.* 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes, illa benedictione, de qua *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Et *Ephes.* 1. Benedixit nos in Christo benedictione spirituali in cœlestibus. Et non tantum benedicentur tribus, quia, sed *omnes tribus*, id est, de quacunque tribu aliqui. *Apoc.* 14. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus tribubus & gentibus & linguis, stantes ante thronum.

Omnes gentes. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic benedicendus, quia æternus, & vtilis, & magnæ dignitatis. *Et omnes gentes*, de omnibus gentibus aliqui *magnificabunt eum*. *Apocal.* 15. Quis non timebit te Domine, & non magnificet nomen tuum, quoniam omnes gentes venient & adorabunt coram te in conspectu tuo. Quia enim videbunt quod in Christo benedicentur omnes, ideo magnificet, & beatificet ipsum. *Luc.* 1. Ecce enim beatificat me. *Eccles.* 44. Dantes virtutem, dabo gloriam. A simili, dicet de benedictionem, dabo magnificentiam. Propter hoc illa benedicta, cui dictum est. *Luc.* 1. Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, intulit statim: Magnificat anima mea Dominum.

Benedictus Dominus. Hic secundum secundæ 183
partis huius Psalmi. Postquam enim quasi inuitauit ad benedicendum Deum, & nomen eius genitaliter, quasi in ea exemplum, & benedixit ipsum, & nomen eius pronuntians eum summum pontifex, & sacerdotem vt impleret quod promiserat, & secundum hoc diuinum [illegible] Primo benedixit, secundo prædicit [illegible] ibi, *Et implebitur.* Tertio petit, quod [illegible] ibi, *Fiat, fiat*

in

In prima duo. Primò benedicit naturæ diuinæ. Secundò eius gloriæ vel famæ, ibi, *Et benedictum nomen eius.* In prima duo. Primò benedicit. Secundò rationem subiungit, quare benedicendus. *Qui facit.* Dicit ergo: Sic monui benedicere Dominum, & ipse dico: *Benedictus Dominus*, non quicumque, sed *Deus Israel.* Et addit statim causam, quare debet benedici: *qui facit*, id est, quia ipse facit, *mirabilia solus.* Contrà: Imò multa mirabilia fecerunt sui semper, & faciunt quotidie. *Ioan.16.* Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Resp. Solus facit authoritate, quicumque faciat ministerio: quicumque enim facit, in ipso Deus facit. Alibi in *Psal.* Tu es Deus qui facis mirabilia. *Ioan.15.* Si opera non fecissem in eis, quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. *Iob 9.* Qui extendit cœlos solus, & fecit mirabilia absque numero.

19. *Et benedictum nomen maiestatis eius.* Hîc secundum. Quasi diceret: Sic benedictus sit in se, & etiam *nomen maiestatis eius*, hoc est, fama, & gloria maiestatis eius, *sit benedictum. Ezechi.3.* Benedicta gloria Domini de loco suo. *Tob.* 4. Benedictum nomen tuum Deus patrum nostrorum. Hoc est illud nomen, de quo *Cant.* 1. Oleum effusum nomen tuum: non enim sine maiestate est filius, quamuis apparuerit in terris humilis & abiectus. *Isa.6.* Et domus repleta est maiestate eius, id est, Christi, sed tandem apparebit. *Luc.21.* Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potestate magna & maiestate.

Et replebitur. Hîc prædictio. Quasi diceret: Sic sit nomen maiestatis eius benedictum: *& replebitur* tandem *maiestate eius*, gloria scilicet eius, *omnis terra. Isa.6.* Repleta est terra gloria eius. Hoc in secundo aduentu quando fiet illud *Matth.24.* Sicut fulgur exit ab Oriente, & patet in Occidentem, sic erit aduentus filij hominis, vt omnes impleantur eius gloriosissima maiestate. Sed terribili maiestate eius repleti erunt mali, sed dulci boni. 1. ad *Cor.15.* Deus erit omnia in omnibus. In malis, maiestas terribilis: in bonis, iocunda & amabilis, quia replebit eos cum gaudio. *Ioan. 16.* Petite & accipietis, vt gaudium vestrum impleatur. *Psal.* Qui replet in bonis desiderium tuum.

Fiat, fiat. Ecce tertium, in quo petit sic fieri, & repetitur petitio ad ostendendum feruorem desiderij in petente, quod concedat qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXII. PSALMVM.

Defecerunt laudes Dauid filij Ieſſe. Pſalmus Aſaph.

1. QVam bonus Israël Deus. Hic est Psalmus 72. in toto libro, in secunda autem parte 22. Cum enim in præcedenti Psalmo actum sit de mediatore Dei & hominum Christo IESV secundum naturam vtramque, & secundum eius regiam dignitatem, & honorificentiam ei ab omnibus exhibendam tanquam vero regi omnium & rectori, ne forte cerderet aliquis eum non rectè regere mundum, quia in eo malis prospera, & bonis aduersa tribuit. Et rursus, ne credatur ei propter temporalia seruiendum sicut seruiebatur antiquitùs. *Isa.1.* Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, obuiat Psalmus iste ostendens rationem, quare malis temporalia conferuntur, & à bonis subtrahuntur, & quod Deo solum pro bonis æternis, non iam pro temporalibus seruiendum. Quod notatur satis latenter in titulo Psalmi, secundum *Augustin.* qui talis est: *Defecerunt laudes vel hymni Dauid filij Ieſſe. Pſalmus Aſaph*: ad cuius intelligentiam primò notandum, quòd Asaph non accipitur hîc propriè pro illo, qui inter cantores templi de principalioribus erat, sicut habetur 1. *Paral.*15. & 25. sed ratione interpretationis: interpretatur enim congregatio, vel collectio, & signat bonos de populo Iudæorum, in vnitatem fidei & charitatis collectos, secundum illud *Act.* 4. Erat illis cor vnum, & anima vna: qui tanquam vnus loquuntur in illo Psalmo.

Pſalmus oſtendit non eſſe impoſitorum ſeruiendum Deo pro temporalibus.

Aliud est notandum, quod Dauid appellatur aliquando, imò ferè semper simpliciter, & nullo addito, & signat tunc Christum, vel quemlibet virum iustum, qui si non sit filius Dei per naturam sicut Christus est, tamen est per gratiæ adoptionem, iuxta illud in *Psal.* Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes. Rarò autem, sicut hic, dicitur filius Ieſſe, qui ad literam carnalis eius pater fuit. 1. *Reg.16.* Et signat tunc carnalem populum Iudæorum, vel aliquem de populo suo, qui Deo pro temporalibus antiquitus seruiebat.

Sensus ergo tituli est: Hic *Psalmus* est, id est, competit, *Asaph*, id est, iustorum collectioni, vel congregationi, agens de hoc quod *defecerunt laudes vel hymni.* Hymnus enim plus dicit quam laus, quia hymnus laus est, & Dei laus est cum cantico. *Dauid filij Ieſſe*, hoc est, Dauid secundum quod accipitur pro populo carnali pro temporalibus seruiente. Quasi diceret: Ostendit hic Psalmus, quod iam Deo non pro temporalibus est seruiendum, sicut antiquitùs, sed defecit antiqua carnalium expectatio, noua succedente, in qua pro spiritualibus & æternis bonis Deo seruitur.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes, quanquam *Gloſſa* diuidat aliter aliquantulum. Primò enim commendatur breuiter diuina bonitas. Secundò monstratur humana infirmitas, quæ scandalizatur in malorum prosperitate, ibi, *Mei autem penè moti ſunt pedes.* Tertiò arguitur hominum peruersa cupiditas, qui relicto bono æterno, ad quod creati sunt, & in quo quodammodo iam sunt, ad infima & terrena conuertuntur, ibi, *Quid mihi eſt in cœlo.* In prima duo. Primò exclamando diuina bonitas ostenditur magna. Secundò quibus tam magna sit, specificatur. *Ab his qui.* Dicit ergo: *Quam bonus*, id est, valdè bonus, & suauis & iocundus, *Deus Iſrael*, non res suæ, sicut mihi antiquitùs videbatur, dicit Asaph. Verum dicit: bonus enim Deus Pater. *Nahum* 1. Bonus dominus, & confortans in die tribulationis.

tionis. Bonus Deus Filius. *Ioan.*10. Ego sũ pastor bonus. Bonus Deus Spiritus sanctus. *Sap.*12. O quam bonus & suauis est spiritus tuus in bonis!

Deus vnus tantùm bonus. Et nota, quòd Deus est bonus in essentia. *Matth.* 19. Nemo bonus nisi solus Deus. In creatione, quia non creauit nisi bona. *Gen.*1. Vidit cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Bonus in patienti peccatorum expectatione. Ad *Roman.*2. An diuitias bonitatis eius contemnis? Bonus in iustificatione Ad *Roman.*11. Vide bonitatem & seueritatem eius: bonitatem in vocatis, & seueritatem in reprobis. Bonus in promotione iustificati. *Psal.* Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Bonus in glorificatione. Ad *Epheſ.* 2. Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo, vt ostenderet in superuenientibus sæculis diuitias gloriæ suæ in bonitate.

Sed tam bonus, quibus? *His qui recto ſunt corde*, non corpore tantum, hoc est, amantibus & exquirentibus se. *Cant.*1. Recti diligunt te. Qui autem sunt recti, dicit *Augustin.* Rectum habent qui hoc volunt quod vult Deus. His bonus. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum. Intantum bonus his, vt dicat *Augustin.* Tantum bonus est Deus, vt nemini eum deserenti bene sit.

2. *Mei autem penè.* Hîc est secunda pars Psalmi, in qua exprimitur humana infirmitas, quæ in malorum prosperitate scandalizatur in videndo: & dicuntur duo. Primò, quòd impijs prosperantibus ferè inuiderit. Secundò quid ex eorum impietate & prosperitate secutum sit, ibi, *Ideò conuertetur.* In prima duo. Primò, quòd fere propter zelum malorum prosperantium corruerit à Dei gratia. Secundò prosperitatem & malitiam describit, ibi, *Quia non eſt reſpectus.* In prima duo. Primò, quòd à Dei gratia ferè corruerit. Secundò causam ruinæ ostendit, inuidentiam scilicèt prosperitatis malorum, ibi, *Quia zelaui.* In prima duo. Primò, quòd ferè inductus sit in errorem. Secundò, quòd in culpam, ibi, *Penè effuſi.* Dicit ergo: Sic verè bonus est Deus, vt nunc percipio, sed in imperfectiori statu, *penè* moti sunt à statu veritatis, *pedes mei*, in errorem lapsi, contra illud *Eccles.*10. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Et rursum *Eccleſ.* 11. Sta in testamento tuo. *Psal.* Si dicebam, Motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabat me.

Penè effuſi ſunt greſſus mei, meæ voluntates, inclinationes ad culpam laxatæ. *Cassiodor.* Pedes arbitrium mentis, gressus inclinatio voluntatis. *Iob* 31. Nonne ipse omnes vias meas considerat, & omnes gressus meos dinumerat? *Thren.* 1. Subuersum est cor meum in meipso. Vix enim non videntibus veritatem, sed adhuc temporalia cernentibus cum desiderio potest contingere, quin scandalizentur in prosperitate malorum, & iudicent Deum peruersum. *Augustin.* Sicut sol habenti oculos puros tranquillus apparet, in oculos autem lippos quasi tela aspersa iaculatur lux, & nec sic mutatur, sic cum cœperis esse peruersus, & Deus peruersus tibi videbitur. Erit ergo pœna malis, quod est gaudium bonis.

Quia zelaui. Hîc secundum, in quo ostendit ruinæ causam, scilicet inuidentiam de prosperitate: & dicuntur tria. Primò, quòd inuidit. Secundò quibus. *Super iniquos.* Tertiò quarè. *Pacem.* Dicit ergo: Sic penè ruit à statu diuinæ gratiæ. Quare? *Quia zelaui*, inuidendo, grauiter ferendo. Quibus? *Super iniquos*, contra illud suprà in *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. Et *Eccleſ.* 9. Ne zeles gloriam & opes peccatoris. Et quare? *Pacem peccatorum videbam.* Isti sunt quos dixit iniquos. *Pacem.* Contrà: In pace non possunt esse. *Isa.* 57. Non est pax impijs, dicit Dominus: Respond. Est pax interior, scilicet tranquillitas mentis de qua *Ioan.* 14. Pacem relinquo vobis, &c. Et pax exterior, securitas in peccato & mundi vanitate, de qua loquitur hîc. *Iob* 21. Domus eorum securæ sunt & pacatæ. Hæc est misera pax, de qua *Matt.*10. Non veni pacem mittere, sed gladium. Hæc pax multam mouet intrinsecus turbationem. *Cassiodor.* Pax ista cum conscientia semper litigat, rixatur intrinsecùs: & cum hostem non habeat, secum ipsa decertat.

Proſperitas peccatorum.

Pax interior & exterior.

Sed hîc est dubitatio, quomodo cum inuidit, non omnino gressus effusi sunt? Et est Resp. quod sanctis si aliquando subrepat culpa, etiamsi mortalis sit, tamen quia citò redeunt ad diuinam gratiam, quasi non reputatur casus. *Cassiodor.* Vnde intelligimus & sanctis viris cogitationes prauas frequenter furripere, sed iterum in sanitatem pristinam eos reuerti.

Vel dic: *zelaui*, id est, ad zelandum concussus & motus fui: sed sic loquitur mallens aggrauare culpam, quàm excusare. *Gregor.* Cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant, & peccantium sospitate turbati, intus gressibus mentis nutant.

Quia non eſt reſpectus. Hîc secundum, in quo prosperitatem & malitiam describit, per quam ferè corruit. Et primò describitur ab ipso prosperitas malorum. Secundò iniquitas prosperantium. Et primò monstratur causa secundi, ibi, *Ideo tenuit eos.* In prima duo. Primò quasi euasio ipsorum ab incommodo maiori. Secundò plagarum curatio velox si fuerint illatæ. *Et firmamentũ.* Dicit ergo: Sic fere corrui propter eorum pacẽ. Sed punquid habent pacem? Ita verè. *Quia non eſt reſpectus*, prouitas quædam, *mortis eorum*, id est, ad moriendum eis. Vnde alia litera habet, *Inclinatio mortuorum. Iob* 21. Ducunt in bonis, in sanitate & lasciuia, dies suos. Nec est etiam respectus in eis ad mortem, vnde ipsa cogitent. *Thren.*1. Sordes eius in pedibus eius, nec est recordata finis sui: contra illud *Eccleſ.*7. Fili memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. *Prouerb.*28. Viri impij non cogitant iudicium.

Et firmamentum, id est, duratio, non est, supple, *in plaga eorum*, imò si plagantur, statim curantur. *Iob* 21. Et non est virga Dei super illos, vt aliquid durent. Aliter etiam potest legi, vt monstretur quare in pace dimittantur, sic: Bene dixi, quòd pacem habent iniqui, & hoc permittit Deus, *quoniam non eſt declinatio mortis eorum*, quæ eos expectat, sed semper durabit: æterna enim est. *Iſa. vltim.* Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. *Matth.*25. Ite Maledicti in ignem æternum.

Et

Et firmamentum, erit ſupple, *in plaga eorum:* quia plaga eorum multum erit firmata, vt non poſſint ſanari. Nec plaga culpæ, quia volunt ſemper malà. *Ierem.* 30. Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua. Nec plaga pœnæ. *Iſa.* 30. Et erit tranſitus virgæ fundatus.

Aſpectus Dei cauſa ſalutis.

Vel poteſt legi de morte peccati & plaga. Quaſi diceret: In plaga dimittuntur, quia non eſt reſpectus diuinæ miſericordiæ, de quo *Sapient.* 4. Et reſpectus in electos illius, quo reſpexit Matthæum *Matth.*9. & Petrum *Luc.* 22. Dicitur, quòd eſt quædam auis nomine Kalandra, quæ ſi auertit oculos ab infirmo, ſignum eſt mortis: ſi conuertit, ſignum eſt vitæ. Sic Chriſto auertente ſe à nobis, morimur. *Pſal.* Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur, auferes ſpiritum eorum, & deficient, &c. Sed conuertente viuificabuntur. *Pſal.* Tu conuerſus viuificabis nos.

Et firmamentum, eſt ſupple, *in plaga eorum*, ſolidata, ſcilicet eſt & firmata plaga culpæ: vt mors & plaga idem ſcilicet peccatum appellentur. *Luc* 10. Plagis impoſitis abierunt ſemiuiuo relicto. Has plagas non curat etiam Deus aliquando, nec ad mortem reſpicit ex indignatione magna, ſed dimittit animam miſeram peccare ad libitum ſuum. *Ezech.* 16. Tibi non iraſcar amplius: zelus enim meus receſſit à te. Ad *Rom.*1. Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, vt faciant quod non oportet.

5. *In labore hominum.* Hîc ſecundum, in quo oſtendit, quod etiam minora incommoda non incurrent, vel libenter & voluntariè aſſumpta, vel violenter impoſita. *Et cum hominibus.* Dicit enim: Sic euadunt mortem, vt etiam plagæ, ſi quæ ſunt, velociter tranſeant, & etiam *in labore hominum non ſunt.* Multi iniqui certè, nec aliqui in labore hominum qui verè ſunt homines, ſcilicet, ſanctorum. *Iob* 5. Homo natus ad laborem, & auis ad volatum. Et in *Pſal.* Labores manuum tuarum quia manducabis, &c. Vnde etiam non ſunt digni cibo. 2. ad *Theſſ.*2. Qui non laborat, non manducet. Multò fortius de fructu illo, de quo *Sapient.*5. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus.

Et cum hominibus non flagellabuntur, id eſt, cum ſanctis qui verè homines dicuntur, quia rationem habentes, & ratione vtentes. *Iob* 33. Reſpiciet homines & dicet: Peccaui, & verè deliqui. Quos Dominus flagellat aliquando breui flagello ad correctionem. *Hebr.* 12. Quem enim diligit Dominus, caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. *Bernar.* Cum hominibus non flagellabuntur, ſed cum dæmonibus.

6. *Ideò tenuit eos.* Hîc ſecundum. Tacta enim malorum proſperitate, ſubiungitur de ſuperaddita iniquitate. Primò cordis. Secundò operis, ibi, *Produt quaſi ex adipe.* Tertiò ſermonis vel oris, ibi, *Cogitauerunt & loquuti ſunt nequitiam.* In prima duo. Primò tangit cordis eorum malitioſam ſuperbiam. Secundò oſtendit malitiæ ſuperabundantiam & diuerſitatem, ibi, *Operti ſunt.* Dicit ergo: In tanta pace & ſecuritate ſunt, *ideò tenuit os ſuperbia.* Benè dicit, *Ideò*, quia aduerſitas ſuperbiæ ſpiritum conſumit, & quaſi ebibit. *Iob* 6. Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum. Bene autem dicit, *tenuit*, quia ſuperbia ligat miſerum tanquam funis. *Prouerb.* 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur. *Oſee* 4. Ligauit eum ſpiritus ſuperbiæ in alis ſuis. Et propter hoc dicitur *Iſa.* 24. Formido & fouea & laqueus ſuper te, qui habitator es terræ: formido auaritiæ, fouea luxuriæ, & laqueus ſuperbiæ. Et bene à ſuperbia incipit, de qua *Tob.*4. Superbiam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo, nunquam dominari permitte: in ipſa enim ſumpſit initium omnis perditio. *Eccleſiaſt.* 20. Initium omnis peccati ſuperbia.

Mala ex temporali proſperitate conſequuntur.

Operti ſunt. Hîc malitiæ & iniquitatis interioris abundantia, & primò comparatione ad proximum. Secundò comparatione ad Deum. *Et impietate.* Ait enim: Sic tenet eos ſuperbia, & etiam *operti ſunt*: abundantiam notat: *iniquitate ſuâ*, contra proximum, & *impietate*, contra Deum. Malâ camiſia iſta, & de mala tela. *Iſa.*59. Telas aranеæ texerunt ad faciendum ſibi operimentum. Sed tandem deſtruetur. *Iſa.*25. Præcipitabit Dominus mortem in ſempiternum, & telam quam orditus eſt ſuper nationes, id eſt, ordiri permiſit. Hæc eſt vnica partita iniquitate, & impietate, tunica leproſi ex diuerſis conſuta *Leuit* 23. *Iudas in Canon.* Abiicientes eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicam.

Produit quaſi ex adipe. Hîc tangitur malum 7.
in exitu operis: & dicuntur duo. Primò mali propalatio. Secundò facilis malorum inculcatio. *Tranſierunt.* Ait enim: Sic ſunt ſuperbi impij & iniqui, nec tantum in corde, imò *iniquitas eorum prodiit* in publicum per exteriorem operationem. *Iſa.* 3. Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt.

Tranſierunt. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic exteriùs oſtenditur, & poſtea *tranſierunt* de peccato in peccatum, de vitio in vitium, ipſi, dico, tendentes, *in affectu cordis*, vt faciant quicquid eis concupiſcentia ſuggeret, contra illud *Eccleſiaſt.* 18. Fili poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere.

Et notandum hîc, quòd quidam putant, quod multo minor eſt culpa, quæ ſurgit ex infirmitate & ignorantia, quam illa quæ ſurgit ex rerum abundantia. *Auguſt.* Magis peccat qui ex adipe peccat, quàm qui ex infirmitate & defectu. Et *Caſſiod.* Pingue eſt, validumque peccatum, quod arbitrio magis quam neceſſitate committitur.

Et ſunt hîc notanda mala, quæ facit rerum abundantia. Primò facit abiicere pœnitentiam. *Oſee* 9. Ephraim, frugifer qui abundat in fructibus, quaſi auis auolauit. Inducit curioſam & prohibitam ſollicitudinem. *Oſee* 9. Ephraim, vt vidi, Tyrus erat. Tyrus interpretatur angustia: qui enim plus abundat, plus angustiatus eſt, & ſollicitus eſt: contra illud *Matth.*6. Nolite ſolliciti eſſe. *Prouerb.* 11. Spes ſollicitorum peribit. Generat vanam confidentiam. 1. ad *Timoth.* 6.

Diuitibus

Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum. Quia *Prouerb.*9. dicitur: Qui confidit in diuitiis ſuis, corruet. Negligentiam ad omne bonum ſpirituale. *Iſa.*58. Viam manus tuæ inueniſti, propterea non rogaſti. *Luc.*12. Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos, quieſce, bibe, &c. Mortis timorem. *Eccleſ.* 42. O mors, quàm amara eſt memoria tua homini habenti pacem in poſſeſſionibus ſuis. Inordinationem & petulantiam. *Deuter.* 32. Incraſſatus eſt dilectus meus, & recalcitrauit, ſicut equus indomitus. Mandatorum Dei tranſgreſſionem. *Ierem.*5. Impinguati ſunt, & ditati, & præterierunt ſermones meos peſſimè. Diſcordiam & rixam. *Geneſ.*13. Erat ſubſtantia eorum multa, & non poterant habitare communiter, & facta eſt rixa inter paſtores Abraham, & Loth. *Deuter. penultim.* Dan fluet largiter ex Baſan. Dan cauſat Baſam, pinguedo luxuriam. *Ierem.*5. Saturaui eos & mœchari ſunt, in domo meretricis luxuriabantur. Ingratitudinē. *Iſa.*45. Accinxi te, diuitiis & poteſtate: & non cognoſti me, gratias referendo. *Oſee* 7. Erudiui eos, & confortaui brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam. Obliuionem. *Oſe.* 13. Adimpleti ſunt, & ſaturati diuitiis, eleuauerunt cor ſuum, & obliti ſunt mei. Et tandem contemptum. *Iob* 15. Cucurrerunt aduerſum Deum extento collo. Et ibidem, Operuit faciem eius craſſitudo, &c. Et timorem mundanum. *Iob* 15. Sonitus terroris in auribus eius, & cum pax ſit, &c.

8. *Cogitauerunt & locuti.* Hîc tertiùm, in quo ſubiungitur de iniquitate oris: & dicuntur duo ſecundum duas iniquitates oris vel ſermonis. Primò, quòd ſermo eorum eſt nequitiæ. Secundo, quòd blaſphemiæ. *Poſuerunt in cœlum.* In prima tria. Primò modus ſermonis mali proferendi. Secundò loquutio præmeditati. *Et locuti ſunt.* Tertiò exceſſus in modo proferendi. *Iniquitatem.* Dicit ergo: Sic peccauerunt corde, & opere, & etiam *cogitauerunt*, præmeditando priùs vt grauiùs peccarent ex deliberatione: & ſic *locuti ſunt nequitiam. Prouerb.* 27. Nequitiæ ſunt in corde eius: quia ſpiritus nequam intrant illud. *Luc.*11. Tunc vadit & aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et poſt exeunt per ſermonem, tanquam erumpens fœtor de ſepulchro. *Pſal.* Sepulchrum patens eſt guttur eorum. *Epheſ.* 4. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat.

Iniquitatem. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Loquuntur nequitiam, ſed forte ſubmiſsè? Non, imò *iniquitatē in excelſo loquuti ſunt*, vt poſſit à pluribus audiri. *Eccl.*32. Diues iniuſtè egit, & fremebit. Et rurſus *Prou.*18. Cum obſecrationibus loquitur pauper, diues autem effabitur rigidè. Et ſic loquens in *excelſo* nequitias, alios deædificat 1. ad *Corinth.*25. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vel, *In excelſum*, ſecundum aliam literam: & tunc eſt ſenſus: *In excelſum*, contra *Excelſum*, Deum ſcilicet. *Iob* 12. Audaciter prouocant Deum, cum omnia dederit in manus eorum. *Dan.*7. Et ſermones contra Excelſum loquetur.

9. *Poſuerunt in cœlum.* Hîc oſtenditur peccatum blaſphemiæ, & tangitur culpa. Secundò culpæ vehementia. *Et lingua eorum.* Dicit enim: Sic nequitiam præmeditati, dixerunt, etiam, quod deterius, *poſuerunt in cœlum os ſuum*, id eſt contra cœlum, Deum blaſphemando, ipſi obloquendo contra illud *Exod.*22. Blaſphemia, quæ ponit in cœlo os ſuum. Ponit autem os in cœlum, qui contra Deum murmurat, ſicut illi de quibus *in Pſal.* Si verò non fuerint ſaturati, & murmurabunt. Qui Dei potentiam negat, ſicut alij qui dicebant, Nunquid poterit panem dare, aut parare menſam populo ſuo? Qui terrena eum regere non eſtimat, & neq; affirmat, de quibus 22. Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat: contra illud *Pſal.* Qui plantauit aurem, non audit, qui finxit oculum, non conſiderat? Qui impunitatem ſibi & aliis, peccatoribus promittit, & ſperat, ſicut illi, de quibus *Ierem.*6. Dicentes, Pax, pax, & non erit pax: quia 2. ad *Theſſ.* 4. Cùm dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet illis interitus, &c. Qui de Dei maieſtate malè ſentiendo blaſphemat, dicendo Filium minorem Patre, & Spiritum ſanctum, quemadmodum Arrianus, contra illud *Ioan.* 10. Ego & Pater vnum ſumus.

Quæ dicuntur os ſuum ponere in cœlum.

Et lingua eorum tranſiit, naturæ metas. Ecce vehementia peccati. *In terra*, vel *ſuper terram.* Alia litera, *Manens ſuper.* Ecce quàm longa lingua, quæ de terra attingit vſque ad cœlum. *Sap.*18. Stans in terra vſque ad cœlum attingebat. Vel *lingua eorum tranſiit*, id eſt, mutata eſt: *terra*, id eſt, tota facta eſt terrena. *Iſa.* 29. De terra loqueris, & de humo vſitabit eloquium tuum. *Ioan.* 3. ſecundum communem literam: Qui de terra eſt, de terra loquitur.

Ideò conuertetur. Hîc ſecunda pars totius 10.
Pſalmi, in qua poſt oſtenſam impiorum proſperitatem, & prodeuntem inde iniquitatem, ſubiungit tandem vtilitatem inde in bonis conſecutam, & primò in ſuis. Secundò in ſe, ibi, *Et dixi: Ergo.* In prima duo. Primò, quòd per hoc boni, & qui verè ſunt de congregatione, ad Deum conuertentur. Secundò vnde conuertentur. *Et dixerunt: Quomodo ſcit Deus.* In prima duo. Primò, quòd conuertentur in præſenti. Secundò, quòd fructum aſſequentur in futuro. *Et dies pleni.* Dicit ergo Aſaph, quod interpretatur congregatio vel collectio. Sic mali proſperitate deteriorantur. Et ideò, *populus meus*, hoc intelligens & audiens, *conuertetur hic*, id eſt, in eadem ſententia mecum, quod proſperitas non eſt curanda; vel *hic*, in præſenti vita adhuc exiſtens, & non expectans vſque in alia vita, ſecundum illud *Eccleſ.*5. Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, acquieſcens conſilio *Eccleſ.*17. Conuertere ad Dominum, deprecare faciem eius, & minue offendicula. Bene dicit autem, quòd *ideo conuertetur*, magna enim ratio conuertendi ad Deum, eſt cognitio malitiæ diuitum. *Eccleſ.* Cum vidiſſem in omnibus vanitatem, conuerti me ad contemplandum ſapientiam. *Naum* 3. Omnis qui viderit te, fugiet à te.

Quæ elicuntur ex vita malitia proſperitas & iniquitas.

Et dies pleni. Hîc præmium conuerſionis. Quaſi diceret conuertentur, & hoc *dies pleni*

dies

dies scilicet æternitatis, qui perfecti sunt. *Prou.* 4. Iustorum semita quasi lux splendens proficit, & crescit vsque ad perfectum diem. Vel *dies pleni*, non vacui, etiam in præsenti, sicut in illis qui nihil boni faciunt, de quibus *Iob* 7. Ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumerauit mihi. Iusti enim dies plenos habent in iudicio, in die scilicet mortis. *Inuenientur in eis. Iob* 5. Ingredieris in abundantia sepulchrum. *Iob vlt.* Et mortuus est senex, & plenus dierum. Vnicuiusque enim vita in fine ponderatur, si plena sit bonis, vel vacua. *Dan.* 5. Appensum est in statera, & inuentum est minus.

Vel sic: Dico quòd populus meus conuertetur, ad hoc vt sentiat, prædicet, & doceat: & hoc. *quoniam dies pleni*, dies scilicet gratiæ & aduentus filij Dei, *inuenientur in eis. Galat.* 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus, &c. Tunc enim omnia contemnere Christus docebit. *Matth.* 5. Beati pauperes spiritu. Et 19. Vade, & vende, &c. Et in eodem: Dico vobis, quòd vos qui reliquistis omnia, &c.

11. *Et dixerunt: Quomodo.* Hîc secundum, in quo ostendit vnde conuersi: quia à falsa æstimatione diuinæ pietatis, & sapientiæ: vnde dicuntur duo. Primò ponit eorum verba de Dei sapientia, quasi dubitationem exprimentia. Secundò ipsam quasi probantia, ibi, *Ecce ipsi peccatores.* In prima duo. Primò ponit verba de modo sciendi, dubitationem exprimentia. Secundò de scientia ipsa. *Et si est scientia.* Dicit ergo: Sic populus conuerteretur, sed vnde? Ecce: *Et dixerunt*, ante conuersionem: *Quomodo scit Deus?* Quasi diceret, vel nullo modo, vel satis obscurè & incertè. *Iob* 22. Quid enim nouit Dominus? & quasi per caliginem iudicat. *Isa.* 40. Quare dicis Iacob, & loqueris Israël: Abscondita est via mea à Domino? *Ezech.* 8. Dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. *Psal.* Dixerunt: Non videbit Dominus.

Et si est scientia in Excelso? Hæc dixerunt. Quasi dicerent. *Eccles.* 23. Nemo circunspicit me, quomodo vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus. *Psal.* Dixit in corde suo: Oblitus est Deus, auertit faciem suam, ne videat in finem.

12. *Ecce ipsi peccatores.* Hîc secundum, in quo ponit verba quasi probantia quod ita sit, quia peccatores obtinuerunt diuitias abundantes, quod non esset sustinendum ab eo si sapiens esset. Ait enim: Dicunt, quòd non est scientia in Excelso, & hac ratione, quia dicunt: *Ecce ipsi peccatores*, qui Deo non obediunt, sed ipsi contrarij sunt, & potissimè raptores, *obtinuerunt diuitias*, id est, fortiter tenuerunt, & violenter ab aliis auferendo. *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, & dicunt illud *Sap.* 2. Sit fortitudo nostra lex iustitiæ. *Iob* 22. In fortitudine brachij tui possidebas terram.

Et abundantes, diuitiis sup. Hinc admirando dicitur in *Iob* 21. Quare impij viuunt, sublimati confortatique diuitiis? Et *Ierem.* 12. Quare via impiorum prosperatur, & bene est iis qui præuaricantur & iniquè agunt? Et in 9. Confortati sunt, quia de malo ad malum egressi sunt. Sed quantumcumque obtineant, nihilominus relinquent valde citò fortè. *Eccl.* 21. Substantia stulti eradicabitur. *Iob* 5. Vidi impium firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. *Luc.* 12. Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem congregasti, cuius erunt?

Et dixi: Ergo sine causa. Hîc secundum, 13.
in quo ostendit quid in seipso secutum sit, visa malorum prosperitate & iniquitate, & sunt tria. Primò quasi desperatio de merito omni. Secundò hæsitatio & reuocatio sui ad dubitandum, ibi, *Si dicebam.* Tertiò veritatis cognitio, & determinatio, ibi, *Verumtamen propter dolos.* In prima duo, secundum duo bona de quibus desperat. Primum est bonorum operatio. Secundum, malorum sustentatio, ibi, *Et fui flagellatus.* In prima duo. Primò manifestatio præmij pro interiori bono, scilicet cogitatione. Secundò pro exteriore operatione, ibi, *Et laui.* Dicit ergo: Sic populus meus, & ego ipse *dixi* motus ad ista: *Ergo iustificaui cor meum*, peccata cum dolore cogitando, bonum desiderando, *sine causâ?* id est, sine præmio, si bonis reddantur mala, & malis bona. *Iob* 22. Quid prodest nobis si orauerimus Deum? *Malach.* 3. Vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum, quòd seruiuimus ei? Non sic desperabat Iob, qui dicebat in 27. Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deseram.

Et laui, sine causâ repete, *inter innocentes manus meas*, id est, operationes meas, ad similitudinem innocentium purificaui sine præmij expectatione. Manus lauantur lachrymis. *Psal.* Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis, bonas scilicet operationes, in quibus quiesco.

Quomodo autem inter innocentes lauantur manus, dicit *Cassiodor.* Lauat inter innocentes manus suas, qui pias operas laudabili peragit instituto. Palliatus autem vt hypocrita, etsi lauerit, non tamen inter innocentes, sicut factum est in Pilato, qui ad tegendum malitiam suam manus lauit *Matth.* 27. & dicit, Innocens ego sum à sanguine huius: vos videritis. Quantumcumque enim exterior exerceatur lotio, remanet interior peruersa intentio, & immundum est totum. *Ierem.* 2. Si laueris te intus, & multiplicaueris tibi herbam borith, tamen maculata es iniquitate tua.

Et fui flagellatus. Hîc secundum, in quo 14.
ostendit se frustrari à præmio sustinendi mala, & primò ad sustinendum malum continuè. Secundò voluntariè, ibi, *Et castigatio mea.* Dicit ergo: Sic pro nihilo bona facio, & etiam dixi: *Et fui flagellatus* flagellis Dei cui seruio, de quibus *Ecclesiast.* 22. Flagella & doctrina in omni tempore sapientia. *Tob.* 13. Magnus es Domine: quia tu flagellas & saluas. Et hoc *tota die*, id est, assiduè, tanquam dilectus filius. *Eccles.* 30. Qui diligit filium, assiduat illi flagella. *August.* A me non recedant flagella: illi bene seruio, & flagellor: malus non seruit, & honoratur.

Et

Et castigatio. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic flagellor assiduè & voluntariè, quia *& castigatio mea est in matutinis.* Ad hoc manè surgo vt castiger. *Psal.* Castigans castigauit me Dominus. *Ierem* 31. Castigatus sum & eruditus. In manè enim ad literam bonum est disciplinari. *Eccles.*31. Vigilia honestatis tabefaciet carnes. Sic Paulus castigabat corpus vigiliis matutinis. 1. ad *Corinth.* 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c.

15. *Si dicebam.* Hîc est secundum, scilicet hæsitatio & reuocatio sui à desperatione, & hoc per duo: per inconueniens quod inde sequitur, & expectationem veritatis cognoscendæ. Duo ergo confitetur hîc. Primò, quòd hæc docendo quæ præmisit, Sanctorum doctrinam reprobat. Secundò, quòd tandem, etsi cum labore, se veritatem cogniturum sperat, ibi, *Existimabam.* In prima duo. Primò se dicturum præcedentia supponit. Secundò inconueniens quod inde sequitur, subiungit. *Ecce nationem.* Dicit ergo: Sic dixi apud me, quòd pro nihilo laborabam, & totum perdebam, sed *dicebam in corde meo*, mecum loquens, & conferens primò ad limam sermonem, quam ad liguam ponens, si *narrabo sic* aliis, quod Deus hæc inferiora non curat, nec est spes seruientibus illi, asserens illud *Mal.*3. Vanus est qui seruit Deo, & quod est emolumentum, quia custodiuimus vias eius?

Ecce, in aperto & in promptu hæc dicendo, *reprobaui nationem filiorum tuorum*, sanctorum scilicet Patriarcharum, & Prophetarum, qui oppositum docuerunt, quod est inconueniens magnum tam bonæ nationi contradicere. Hæc est enim illa, de qua *Eccles.* 3. Filij sapientiæ Ecclesia iustorum, & natio illorum obedientia, & dilectio. Hæ sunt enim nationes sanabiles à culpis & pœnis, de quibus *Sap.*2. Deus sanabiles fecit nationes orbis terrarum. Sed malæ non sic. *Sapient.* 3. Nationis iniquæ diræ sunt consummationes. Si ergo hæc dico, ipse me ore meo condemno. *Iob* 15. Condemnabit te os tuum, & non ego. Sed hoc dico & narro, & tantum in hac vita sperantes sumus in Christo. Dicit enim *Paul.* 1.*Cor.* 15. Miserabiliores sumus omnibus hominibus.

16. *Existimabam vt cognoscerem.* Hîc secundum, in quo subiungitur spes de cognoscenda veritate aliquando, etsi cum labore: & tanguntur tria. Primò confidentia de cognoscenda veritate. Secundò pœna in cognoscendo, vel inquirendo, ibi; *Hic labor est.* Tertiò mensura pœnæ in durando, quia si in hac vita, non tamen in alia, ibi, *Donec intrem.* Dicit ergo: Sic videbam inconueniens sequens, si illud ponerem, & tunc *existimabam*, vt tandem cognoscerem, id est, cognoscere possem huius rei veritatem, & causam quare prosperantur mali, & affliguntur boni.

Quæstio laboriosa quare prouenit impijs prosperitas.

Sed hic est *labor*, laboriosa quæstio, & inuestigatio, *ante me*, ante oculos cordis mei, *Eccles.*7. Dixi: Sapiens efficiar, & ipsa longiùs recessit à me. Alta profunditas, quis inuenier eam? Et in 2. Dedi cor meum vt sciem prudentiam, & sapientiam, & cognoui, quia in his omnibus esset labor & afflictio spiritus. Ad *Roman.* 1. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Vel *labor est ante me*, id est, quantum ad ea quæ ante me sunt, quæ mihi sunt præsentia, & quæ video in mundo fieri. Hæc enim si considero, nunquam ab hac quæstione me expedio. *Eccl.*34. Sicut qui sequitur æstum, & pascit ventum, sic qui attendit ad visa mendacia. Vel *labor est ante me.* Quasi diceret: Non ante Deum: Deus enim potest mihi dare huius rei cognitionem, non ego mihi acquirere per meipsum. *Cassiodor.* Quis molem istam ignorantiæ, nisi per gratiam possit diuinitatis irrumpere? Quasi diceret: Nullus. *August.* Esto ante Deum, & non erit labor.

Donec intrem in sanctuarium. Hîc secundum, in quo monstratur pœnæ duratio, & intelligentiæ huius rei plenitudo. Duo ergo tanguntur. Primò terminus laboris in inquirendo. Secundò cognitio veritatis, & ratio etiam cognoscendi. *Et intelligam in nouissimis.* Dicit ergo: Sic ante me labor est hoc inuestigare, & hoc, *donec intrem in sanctuarium Dei*, id est, ad sanctuarium Dei, Christum scilicet mente attingam & cogitatione. Ipse enim sanctuarium pretiosum, ad quod qui intrat, haurit sapientiam: quippe ad *Coloss.* 2. In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Sanctus sanctorum. Sicut habetur *Dan.*9. antiquitus cum summus sacerdos intrabat in sancta sanctorum, veritates ei multæ reuelabantur. *Exod.*33. Ingrediente Moyse tabernaculum fœderis, loquebatur Dominus cum eo.

17. Et nota, quòd in hoc sanctuarium intratur primò per peccati confessionem humilem, & venitur quasi ad portam. *Psal.* Introite portas eius in confessione. Posteà vlteriùs proceditur per innocentiam baptismalem. *Psal* Ego autem in innocentia mea ingressus sum. Sed iam vsque ad ipsum per Eucharistiæ sumptionem. *Psal.* Introibo ad altare Dei, &c. Post vsque ante ipsum per contemplationem. *Psal.* Introite in conspectu eius in exultatione, & hîc. Sed tandem in ipsum vsque ad intima, per gloriæ adeptionem. *Matt.* 25. Intra in gaudium Domini tui. Et rursus: Quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias.

Varia genera diuini accessus ad Deum.

Vel sanctuarium dicitur diuinæ dispensationis sanctum secretum, vel lex diuinorum eloquiorum, quam qui diligenter attendit, intelligit quod non sine ratione ita sit.

Et intelligam. Quasi diceret: Vsquequo intrem in sanctuarium, in labore sum: *&* tunc cum intrauero, *intelligam in nouissimis eorum*, quid futurum sit de eis, & ad quem finem venient.

Vel sic: *Donec intrem in sanctuarium*, per gloriæ adeptionem, sum in hoc labore: *&* tunc cum introiero, *in nouissimis eorum* vitis & intellectis, *intelligam* veritatem de duobus præmissis. Qui enim benè attenderet nouissima malorum, benè intelligeret, quod prosperantur ad ad malum. *Deuter*32. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima præuiderent! *Ier.*17. Et in nouissimis suis erit insipiens.

18. *Verumtamen propter dolos.* Hîc tertium huius partis; in quo ostendit quid in se secutum sit, scilicet veritatis agnitio: & dicuntur duo. Primò, quòd ad illorum miseriam datur malis prospe-

prosperitas. Secundò, quòd propter culpam, ibi, *Quia inflammatum est.*

Vel aliter: In primò ostenditur cognitio veritatis, quantum ad male prosperantes. Secundò quantum ad seipsum. In prima duo. Primò, quòd propter mala etiam in præsenti superuentura datur eis prosperitas in rebus. Secundò, quòd propter futura, ibi, *Quomodo facti sunt?* In prima duo. Primò, quòd propter mala superuentura datur eis prosperitas in rebus. Secundò, quòd propter hoc ipsum sublimitas in honoribus, ibi, *Deiecisti eos.* Dicit ergo: Sic erraui, postea hæsitaui, reduci incipiens ad veritatem, & dicens in me, nunc: *Veriùmtamen posuisti eos*; in prompeu, vt satis accipiant ista temporalia: & hoc *propter dolos eorum*, quos faciunt aliis, & vt dolos patiantur, qui accipiunt temporalia pro æternis. Et hoc iustissimum. *Sapient.* 11. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Dolum faciunt, & dolum patiuntur. Dolum faciunt. *Daniel.* 8. Dirigetur dolus in manu eius. Dolum patiuntur, quia à creatura alliciuntur & capiuntur. *Sapient.* 14. Creatura Dei facta est in odium, & in tentationem animæ hominum, & decipulam pedibus, hoc est, affectibus insipientium. Et nota, quòd dicit: *Posuisti*: hæc enim est falsa positio, quia cùi dicitur eis, Cedat tempus? contraria enim est positioni, qua positus est Christus. Primò in limo, quando naturam assumpsit nostram scilicet in conceptione, de qua in *Psal.* Et ego primogenitum ponam illum. *Psal.* Infixus sum in limo profundi. Secundò in præsepio. *Luc.* 11. Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et tandem in patibulo. *Num.* 21. Serpens æneus positus fuit in palo. Et in sepulchro. *Matth. vlt.* Ecce locus vbi posuerunt eum. In prima exinanitio & vilitas, quia formam serui accepit. In secunda paupertas. In tertia asperitas.

Decepti ergo sunt qui in honoribus & diuitiis & deliciis ponuntur, maximè propter dolos vel aduocatorum falsorum, vel malè eligentium. *Luc.* 2. Ecce hic positus est in ruinam.

Nota etiam, quod Dominus dat temporalia ad allicíendum, sicut dabat Iudæis, *Isa.* 1. Si volueritis, & audieritis, bona terræ comedetis. Aliquando ad solatium, sicut dat suis. *Cant.* 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Aliquando ad damnationem recto & æquo iudicio, sicut dat reprobis, sicut hîc.

Quare bona temporalia dantur malis.

Deiecisti eos. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic data est eis ad malum rerum prosperitas. Et etiam *dum allenarentur*; in honoribus, *deiecisti eos*, eo ipso. *Iob* 30. Eleuasti me, & quasi super ventum ponens, allisisti me validè. *Psal.* Eleuans allisisti me. *Iob* 24. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent. Deiecit autem primò de dignitate in vilitatem, vel ad minùs ad mortem. *Isa.* 22. Expellam te de statione tua. Et post in gehennæ ignem. *Psal.* In ignem deficies eos.

19. *Quomodo facti sunt.* Hic est secundum, in quo ostenditur, quod propter futura mala dantur eis bona: & dicuntur quatuor. Primum tangitur malum futurum in ipsa morte. Secundò post mortem, ibi, *Perierunt.* Tertiò probatur primum, *Vsti sunt.* Quarto secundum, *Ademptus est.* In prima duo. Primò admiratiua quæstio de celeritate mortis. Secundò responsio illi quæstioni. *Sicut somnium.* Dicit ergo: Sic deliti eis temporalia vt ipse decipias, & illusti vt deliras; sed etiam *Quomodo facti sunt in desolationem subitò, &c.* Isa. 25. Terra fodæ est in solidamentum à facie columbæ. Qui petit hæc habebunt suam consolationem. *Luc.* 6. Væ vobis diuitibus, qui habetis hîc consolationem vestram: quia citò eritis in desolatione. *Thren.* 1. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius. *Ezech.* 36. Dabo te desertum, atque desolatum, ô mons pestifer.

Subitò defecerunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Quomodo desolati? Respondeo. *Subitò defecerunt*; quando in maiori se credebant prosperitate. *Iob* 6. Vidi impium firmæ radicis, vt credebatur, sup. & maledixi pulchritudini eius statim. Et 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto, &c. Citò ergo deficiunt. *Abac.* 2. Gentes in vacuum laborabunt, & deficient, & citò, quia in *Psal.* Deficientes quemadmodum fumus deficient.

Perierunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic doluerunt in morte, & etiam *perierunt*, hoc est, pereunt æternaliter. Et hoc *propter iniquitates suas*, non propter Dei seruitium. *Iob* 6. Tempore quo fuerint dissipati, pereibunt. *Bar.* 3. Perierunt propter insipientiam suam. Omnis enim iniquus stultus. *Eccles.* 10. Cum pepererit homo, hæreditabit serpentes, bestias & vermes.

Velut somnium surgentium. Hic probat primum per similitudinem somni. Quasi diceret: Verè dixi, quòd subitò defecerunt, quia ô Domine defecerunt *velut somnium surgentium* de somno. *Iob* 20. Velut somnium auolans non inuenietur, transiet sicut visio nocturna. Alia litera: *Velut somno*; id est, à somno *exurgentis*, qui totum, quicquid somniauerit, amittunt. Sic diues omnia sua, quasi quædam somnia deserit. *Iob* 27. Diues cum dormierit, nihil secum asseret. *Eccles.* 34. Multos errare fecerunt somnia.

Et nota hîc, quòd diuitiæ & temporalis prosperitas somnio comparantur. Primò quia multa cura & sollicitudo concomitatur somnia: in stultis sic diuitiæ. *Eccles.* 5. Multas curas sequitur somnium: propter quod dicunt: Somnia ne cures. Secundò quia sequitur in multa deceptio: sicut illos *Isa.* 30. Sicut somniat esuriens, & comedit, & cum expergefactus fuerit, vacua est anima eius: sic erit multitudo omnium gentium. Tertiò, qui à velox fugitio transeunt enim modò sic, modò non est. Sic diuitiæ. *Sap.* 5. Transierunt omnia velut umbra. Quarto quia somniantis clauis. *Eccles.* 5. Somnia sequuntur imprudentes. Et *Tob.* 5. Dimitte filium tuum secum præcipe non multum flere. Quarto quia quædam fantasticum *ademptionem* de illis præsentiam futuram horum. *Ademptus est.* Cum Comitatus successus temporalium, certissimum est

reprobis

Temporalia insperum somnia comparantur.

reprobationis indicium. Sexto quia per oppositum debet esse somni expositio. *Luc.* 6. Væ qui saturati estis, quia *flurietis*: væ qui nunc ridetis, quia plorabitis, & huiusmodi. *Luc.* 16. Exponit hoc modo Abraham somnium purpurati, & epulantis: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala; nunc autem consolatur, tu verò cruciaris.

Et imaginem ipsa. Hic probat secundum, scilicet quod pereunt. Dicit enim: Sic dixi, quòd pereunt, & verè hoc dixi, *quia imaginem ipsa*: Ierusalem scilicet cœlesti constituenda de bonis & iustis, *exigua imaginem ipsorum*, effigiem vitio acquisitam, *ad nihilum*, ad te, qui vere es, elongando, & proiiciendo in æternum; alius enim accipit imaginem leonis per superbiam & crudelitatem. *Ezech.* 39. Leo factus est, diligitque prædam accipere, & homines deuorare. Alius vulpis per dolositatem. *Luc.* 13. Dicite vulpi illi. *Matth.* 8. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. Alius reptilis per cupiditatem terrenorum. *Ezech.* 8. Fode parietem, & vide, & ingredere, & ecce omnis similitudo reptilium. In hoc enim vitio fere omnes sunt. Alij struthionis per hypocrisim, & simulationem. *Thren.* 4. Filia populi mei quasi struthio in deserto, quæ assimilatur herodio, & accipitri, non tamen est. *Iob* 39. Pennas struthionis similis est pennis herodij & accipitris. Alius canis vel porci, per gulam & luxuriam. 2. *Pet.* 2. Canis reuertitur ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Alius rhinocerotis per inobedientiam. *Iob* 39. Numquid volet rhinoceros seruire tibi, aut alligabis eum loro tuo? Quasi diceret: Non.

Hominis ad. uersorum animalium statum præferunt.

Imago etiam potest appellari temporalium gloria, quæ ad nihilum deuenit. *Proverb.* 31. Fallax gratia, & vana est pulchritudo. Alia litera: Fallax imago & iniqua pulchritudo. Vel imago hæresis. *Ezech.* 16. Fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Sed istæ in ciuitate præsentis Ecclesiæ & futuræ ad nihilum redigentur.

21. *Quia inflammatum est.* Hic secundum, postquam enim ostendit datam esse reprobis prosperitatem, vt inde ruant in miseriam & pœnam, ostendit etiam, quòd digni sunt vt ruant in illam, quia præstant aliis scandalum & ruinam, ponens exemplum in seipso: & dicuntur duo. Primò, quòd à malis prosperantibus occasio ruinæ sibi data fuerit. Secundò, quòd tamen à Deo adiutus sit, ibi, *Tamquàm iumentum.* In prima duo. Primò occasio ruinæ in culpam, quod respicit ad affectum. Secundò in ignorantiam, quod respicit ad aspectum, ibi, *Et nescíui.* In prima tria secundum triplicem culpam, in quam iudicium se dicit. Primò, quod in inuidiam. Secundò, quòd in inconstantiam. *Et renes.* Tertiò in terrenorum immoderatum amorem. *Et ego ad nihilum.* Dicit ergo: Sic dat eis prosperitatem vt post affligantur. Et digni sunt propter eorum vitam & exemplum quod ab eis accepi. *Cor meum inflammatum est*, inuidia, quæ ignis est. Supra in *Psal.* Super cecidit ignis, & non viderunt solem. Et *Iob* 1. Et ignis descendit de cœlo, inuidia de sacerdotum & Pharisæorum collegio: & tactas oues, puerósque,

simplices, consumpsit. Et alibi in *Psal.* Et exaruit ignis in synagoga eorum, peccatorum scilicet, flamma combussit peccatores.

Et renes mei, quibus stat erectus homo, *commutati sunt*, à stabilitate sua, & inst bilis factus sum. Ecce instabilitas. *Psal.* Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, illa mendicitate de qua *Matth.* 25. Date nobis de oleo vestro. «Et *Luc.* 16. Mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam.

Et ego ad nihilum redactus sum, per tempo- 22.
ralium inordinatum amorem, terrena enim nihil sunt. *Ierem.* 4. Aspexi terram, & ecce vacua erat. *Ad nihilum*: sic *Augustin.* dicit, quod efficeris illud quod diligis. *Iob* 30. Redactus sum ad nihilum, abstulisti quasi ventus desiderium meum.

Et nescíui. Hic ostendit se inductum in ignorantiam vehementem, non tamen in infidelitatem. Vnde primò, quòd in ignorantiam inductus fuit. Secundò, quod non in idololatriam. Et primò supponit duo. Primò, quòd in ignorantiam redactus sit. Secundò ostendit ignorantiæ vehementiam. *Vt iumentum.* Dicit ergo: Sic inuidus, instabilis fui, terrena inordinatè dilexi, *& nescíui*, quòd periculosius fuit me peccare, sup. & errare. *Osee* 7. Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit.

Vt iumentum. Ecce secundum. Quasi dice- 23.
ret: Sic ignoraui, & vehementer, quia *factus sum vt iumentum*, quod valdè insanum est & stolidum, & portat onera bona & mala: sic ego æqualiter onera diaboli vt Dei, contra illud *Psal.* Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et hoc *apud te*, qui recte iudicas, etsi non apud homines, qui magnam putant sapientiam terrenis abundare. 1. ad *Cor.* 1. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.

Et ego semper tecum. Ecce secundum, in quo ostendit se nihilominus non inductum ad idololatriam. Quasi diceret: Sic peccaui adhærendo terrenis, & ignorans miser fui, *Et ego tamen semper tecum fui*, ô Deus, fide informi, vt non credérem idolis, sed sperarem etiam ista omnia à te. *Osee* 8. Væ eis qui recessérunt à me facti infideles. Et nota etiam aliam lecturam in *Glossa*, secundum quod legitur in malo.

In bono etiam potest legi totum hoc sic: Ita ad nihilum rediges impios, sed me non, quia *cor meum inflammatum est.* Primò igne charitatis, sicut illorum qui dicebant *Luc. vlt.* Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de IESV dum loqueretur nobis in via? *Thren.* 1. De excelso misit ignem in ossibus meis. Igne prædicationis. *Ierem.* 23. Nonne verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens petras. *Psal.* Ignitum eloquium tuum vehementer, &c. Item eloquium Domini inflammauit eum igne sanctæ meditationis. Suprà in *Psal.* Concaluit cor meum intrà me, & in meditatione mea exardescet ignis. Per Eucharistiæ sumptionem: sumimus enim ignitum carbonem, sicut dicit *Damascenus*, & *Chrysost.* dicit, Quomodo potest spirare, quod in altari sumitur

nisi ignem? Hic est ignis, qui semper ardet in altari. *Leuit.*6. Qui ardet dulciter, dulcescit mirabiliter, & sapit delectabiliter indutus pallio zeli. *Isa.*49. Per præmij æterni præguſtationem. *Augustin.* Gustaui & ad horam, & adhæsit spiritus meus in pacem eius qui erit pax mea cum ei plene inhæsero. *Et renes mei*, interiores scilicet voluntates, *commutati sunt*, in synceriſſimam castitatem. *Psal.* Hæc mutatio dexteræ Excelsi. *Sap.*8. Sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus dederit. *Et vestimus* per veriſſimam humilitatem. *Iob* 31. Si vidi solem, cúmque fulgentem, & lunam incedentem clarè. *Gregor.* Sancti sua bona non vident, quæ aliis videnda publicant. *Vt iumentum factus sum apud te*, per obedientiam integram & perfectam. *Geneſ. penult.* Isachar asinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem, &c. Et 43. Filij Iacob duxerunt ad Ioseph camelos aromatibus oneratos. Non apud diabolum, sicut illi quibus *Paulus* 1.ad *Corinth.* 13. Ad simulachra muta prout ducebamini euntes. *Et ego semper tecum*, fui per perseuerantiam, non sicut illi de quibus *Luc.*4. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: sed sicut ille qui dicit ad *Rom.*8. Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV?

24. *Tenuisti manum.* Hic secundum, quantum ad primam lecturam, in quo postquam ostendit, quòd scandalum à malis passus fuit, monstrat quòd à Deo adiutus fuit: & tanguntur tria triplici gratiæ respondentia. Primum est eleuatio à culpa secundum gratiam præuenientem vel operantem. Secundum, promotio in operatione bona per gratiam concomitantem vel cooperantem. *Et in voluntate.* Tertium, consummatio in gloria, per gratiam subsequentem, vel consummantem. *Et cum gloria suscepisti me.* Dicit ergo: Sic inductus fui in ignorantiam & culpam, sed tu non dereliquisti me: imò *tenuisti manum dexteram meam*, me à culpâ eleuando. *Isa.* 42. Ego Dominus apprehendens manum dexteram tuam. *Matth.* 14. Apprehendit manum Petri ferè submersi. Aliter enim nihil potuissem. *Ioan.*15. Sine me nihil potestis facere, nec exire etiam à peccato: sum enim spiritus vadens & non rediens.

Et in voluntate tua deduxisti me, de vna bona operatione in aliam. *Psal.* Deduxisti me, quia factus es spes mea. Et alibi, Spiritus tuus deducet me in terram rectam. *Isa.*63. Spiritus tuus ductor eius fuit. Et hoc *in voluntate tua*, ex gratia, non ex necessitate, aut coactione. *Iacob.*1. Voluntariè enim genuit nos Deus verbo veritatis. *Deut.*8. Eduxit te de terra Ægypti, & ductor tuus fuit in solitudine.

Et tandem *cum gloria suscepisti me*, in gloriosa scilicet vnione cum persona filij. Vel *cum gloria*, ad literam, *suscepisti me*, nunc in spe, tandem susceptus in re. *Psal.* Eripiam eum, & glorificabo eum. *Luc.* 14. Tunc erit gloria coram simul discumbentibus. Qui fuisti ingloriosus & humilis cum pœnitentibus. *Proverb.*15. Gloriam præcedit humilitas. Et in 29. Humilem spiritu suscipiet gloria. *Iob* 39. Qui autem humiliatus fuerit, erit in gloria.

Quid enim mihi est in cœlo. Hic est tertia pars secundum diuisionem à principio Psalmi factam totius huius Psalmi, quarta secundum *Gloſſam.* Ostensâ enim diuinæ bonitate, & expressa humana infirmitate, quæ scandalizatur in malorum prosperitate, hic arguitur humana cupiditas, quæ bonis æternis omissis, seruit Deo pro temporali remuneratione. Duo ergo dicuntur. Primò cupiditatem suam arguit. Secundò arguendam ostendit, ibi, *Quia qui elongant se à te.* In prima duo. Primò arguit peruersam cupiditatem. Secundò ostendit se illam euasisse, ne quis credat eum hæc dicere, quia sit in illo, ibi, *Defecit caro.* In prima duo. Primò admiratio de præmij magnitudine, quod sit à Deo præparatum. Secundò redargutio sui de cupiditate terrenorum, ibi, *Et à te quid volui.* Dicit ergo: In gloria me susscipies in re, iam susceptum spe, & verè in gloria. *Enim*, id est, quia, *quid propositum mihi est in cœlo?* quantum præmium, quàm immensum, quàm mirabile? Quare? Quia tu ipse es illud. *Geneſ.* 15. Ego sum merces tua magna nimis. Quid ergo est mihi in cœlo promissum? *Galat.*3. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Quid repromissum? *Iacob.* 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quid præparatum? *Isa.* 63. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te? Quid oblatum? *Hebr.*12. In disciplina perseuerate: vobis enim tanquam filiis ostendet se Deus. Quid repositum? 2. *Timoth.* 4. Reposita est mihi corona iustitiæ, quam tedder mihi in illa die, &c. Quid conseruatum? 1. *Petr.* 1. Coronam immarcescibilem immaculatam conseruatam in cœlis. 25.

Præmium fidelium.

Et à te. Hic arguit se. Quasi diceret: Tantum bonum expecto. Ergo *quid volui à te super terram?* Quasi diceret: Stultus fui, quia hoc nihil est, comparatione ad illud quod in cœlo est. *Gregor.* Si consideremus quæ & quanta sunt quæ nobis in cœlo promittuntur, vilescunt omnia quæ in terra possidentur: vilescunt omnia, deserit habita, dispergit congregata, in cœlestibus inardescit animus, nihil in terris libet, conspicitur deformè quicquid de terrenæ rei placebat specie, quia sola pretiosæ margaritæ claritas fulget in mente.

Defecit caro. Hic secundum, in quo ostendit, quòd ad statum præcedentem referendum sit quod dictum est: quia iam euasit: vnde redarguit. Ostendit autem hoc ex duobus: ex auersione à terrenis desideriis corpore & mente. Secundò ex conuersione sui ad Deum. *Deus cordis.* Dicit ergo: Dixi quod stultè volui, sed nunc non est sic: imò *defecit caro mea*, carnales scilicet operationes exteriùs, & *cor meum*, malæ interiùs affectiones, & cogitationes. *Iob* 34. Si direxerit ad Deum cor suum, omnem spiritum eius & flatum ad se trahet, & deficiet caro eius. Quippe *Greg.* dicit, quòd præguſtato spiritu desipit omnis caro. *Gregor.* Sicut mors corpus interimit: sic ab amore temporalium æternæ vitæ claritas occidit. 26.

Deus

Deus cordis mei. Hic secundum, conuersio scilicet sui ad Deum: & tanguntur duo. Primò conuersio ad Deum per amorẽ. Secundò fortis adæsio, & singularis per constantiam. *Et pars mea.* Dicit ergo: Sic defecit & carnalis operatio, & voluntas in me. Et *Deus* est *cordis mei* possessor, sicut amans possidet illud quod amat. Ecce conuersio ad Deum & possessio, quia amat me, & infundit se cotdi meo. Ergo *cordis mei*, non ventris, non carnis. *Bernard.* In secreto cordis vult amari Christus, in medullis cordis amoris accipit holocaustum. *Deus cordis mei*, quæsitor & desiderator. Aliud non quærit Deus & sufficit ei. *Prou.23.* Præbe mihi cor tuum. *Cant. vlt.* Pone me vt signaculum super cor tuum. *August.* Da mihi cor tuum, da mihi totum: & loquitur in persona Christi. *Deus cordis mei*, qui es salus, laus, gloria, splendor, princeps, lumen, gaudium, pretium, sponsus, iubilatio, veritas, charitas, dulcedo, pax, præmium, & vita. *Chrysostom.* Quicquid volueris, ego sum.

Et pars mea Deus, non ad tempus, sed *in æternum.* Bonam tibi partem elegisti. *Luc.10.* Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ, tu es &c. *Thren.3.* Pars mea Dominus, dixit anima mea. *Ezechiel.44.* Partem non dabitis eis, ego enim sum pars illorum.

27. *Quia ecce qui elongant se.* Hic secundum, scilicet probatio, quòd bene fuit arguendus: & hoc probat ex damno separantium se à Deo propter appetitum terrenorum, & fructu adhærentium ipsi, ibi, *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* In prima duo. Primò ostendit damnum auertentium se à Deo. Secundò adhærentium creaturæ. *Perdidisti omnes.* Dicit ergo: Sic conuerti me ad te, & debui, quia qui *elongant se*, per peccatum, *à te.* Aliter enim non elongatur quis. *Isa.59.* Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum. *Prou.15.* Longè est Dominus ab impiis. *Iob 21.* Qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. *Ierem. 2.* Quid inuenerunt iniquitatis patres vestri in me, quia elongauerunt à me? sicut filius prodigus, qui abiit in regionem longinquam. *Luc.15.* Tales, inquam, *peribunt* alienati à vita, quæ Deus est. *Iob 5.* Longè fiant filij eius à salute, & conterantur, & pereant.

Perdidisti, præteritum pro futuro, id est, perdes: Vel perdidisti iam in tuâ præuisione, *omnes qui fornicantur*, in fornicatione permanent spirituali, non solum literali, *abs te.* id est, sine te, facti sup. *Osee 5.* Non dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad Dominum, quia spiritus fornicationis in medio eorum.

Quadruplex fornicatio. Et nota, quòd est fornicatio corporalis mala, & hæc est triplex. Petulantiæ & curiositatis sensuum, quando non refrænantur. *Num.15.* Sequuntur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes. Ex hac nascitur secunda, scilicet fornicatio concupiscentiæ interioris. *Hieron.* Væ nobis quia toties fornicamur, quoties concupiscimus. Et ex his duabus sequitur tertia fornicatio in exteriori opere carnali, de qua 2. ad *Corinth.6.* Fugite fornicationem. *Hebr.12.* Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Ex his vlterius caditur aliquando in quartam speciem, scilicet fornicationem idololatriæ, quæ est pessima. *Sap.14.* Initium fornicationis exquisitio idolorum, & adinuentio ipsorum.

28. *Mihi autem adhærere.* Hic secundum, in quo ostenditur per fructum Deo adhærentium: & dicuntur duo. Primò fructus adhærentium per rem in futuro. Secundò per spem in præsenti, ibi, *Ponere in Deo.* Dicit ergo: Debui conuerti ad te, ne damnum præmissum incurrerem. Et etiam *bonum est mihi adhærere Deo,* tanquam sponso dulcissimo. *Genes.2.* Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et simili lege sponsa patrem relinquet & matrem, & adhærebit sponso suo, tanquam amico fidelissimo. *Psal.* Adhæsit anima mea post te: vt tota conglutinetur tibi per charitatem. 1. *Reg.18.* Anima Ionathæ conglutinata est cum anima Dauid. *Deuteron.10.* Patribus nostris conglutinatus est, & adamauit eos. Tanquam Regi potentissimo. *Psal.* Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te.

Fructus ex adhæsione ad Deum.

Et hoc valdè bonum: quia sibi adhærentes illuminat: quippe in *Psal.* dicitur: Accedite ad eum, & illuminamini. Multò ergo fortiùs adhærentes & illuminatos ad se magis trahit. *Cant.1.* Trahe me post te, & curremus in odorem, &c. *Glossa:* Non trahitur nisi qui adhæret. Tractos vnit sibi. 1. ad *Cor.6.* Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

Ponere in Domino. Hic secundum, in quo dicuntur duo. Primò, quòd sperabit. Secundò subiungit sperandi causam. *Vt annuntiem.* Quasi diceret: Sic bonum est adhærere in futuro, & modò, *& ponere* in præsenti, donec ad perfectam veniatur adhæsionem. *Iactem meam in Domino. 1. Petr.1.* Omnem sollicitudinem vestram proficientes in eum: quoniam ipsi est cura de vobis. *Eccles. 2.* Nullus speravit in Domino, & confusus est. *Ier.17.* Beatus vir qui sperat in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Et optimè post adhæsionem subiungitur de spe: qui enim adhærer modis prædictis, hic sperare debet. Vel modò. Quod dicit *Bernard.* Adhærendum, inquit, Deo funibus pudoris, clauis timoris, glutino charitatis. Primum constringit fortiter & durè. Secundum fortiùs & duriùs. Tertium suauiter, & securè.

Vt annuntiem omnes. Hic secundum, in quo subiungit causam spei: quia ad honorem Dei procurabit, vt primò quod modo debito. Secundò quod loco debito. *In portis.* Dicit ergo. Bonum est mihi sperare, ita *vt annuntiem omnes predicationes tuas*, non tantum quasdam, sicut multi. Notandum enim, quòd prædicatio fit ad docendum ignorantes, ad arguendum rebelles, ad corrigendum peruersos, ad erudiendum & perficiendum bonos. Hoc est quod dicit *Paulus ad Tim. 3.* Omnis doctrina diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum. Et vbi? In publico, *in portis filiæ Sion*, id est, Ierusalem, per quas omnes transeunt, vt omnes audire possint. *Deuteron. 16.* præceptum erat,

Quomodo prædicandū.

quod iudices constituerentur in portis. Argumentum, quòd in publico est prædicandum, non in latebris. *Ioan.* 18. Ego palam loquutus sum mundo, & in abscondito loquutus sum nihil. *Isa.* 45. Non in abscondito loquutus sum, in loco tenebroso terræ. Portæ etiam sunt Apostoli, in quibus prædicant, qui eorum doctrinæ se coaptant, & illos sequuntur. Hæ sunt portæ, de quibus *Tob.* 13. Portæ Ierusalem ex lapide pretioso, & smaragdo. Et *Apocal.* 20. Vidit Ioannes portas duodecim in ciuitate Ierusalem. Oportet igitur in publico prædicare, & doctrinam Apostolorum sequendo, aliter non valet. *Augustin.* Prædicatio præter Ecclesiam Dei mala est. Qui sic prædicant, laudabuntur in portis, in iudicio in quo erunt quasi duæ portæ: ingressus ad regnum, & ad infernum. *Prou.vltim.* Laudent eam in portis opera eius. Et sic introduci faciunt ad gloriam, ad quam nos perducat, &c.

IN LXXIII. PSALMVM.

Intellectus Asaph.

1. VT quid Deus repulisti. Hic est Psalmus 73. in toto libro, in 2. parte 23. Postquam enim in præcedenti ostendit non esse Deo seruiendũ pro temporalibus, sed magis pro æternis, & illum ritum veterem recessisse, per quod bonos in bono confirmauit: hìc subiungitur pro malis obstinatis in Iudaismo supplicatio, & ipsorum increpatio, vt tandem conuertantur ad Christum saluatorem omnium, abiectis cæremonialibus. Et est ordo satis competens: quis enim nesciat, quod charitas debeat esse ordinata? Asaph ergo quod interpretatur Synagoga vel collectio, & non quoslibet, sed bonorum de Iudæis ad Christum conuersorum, primò debuit seipsum confirmare: postmodum arguere malorum congregationem, & ei veritatem intellectam publicare, & pro ipsa orare. *Cantic.* 2. Ordinauit in me charitatem. Huius autem Psalmi continentia exprimitur in generali & latenter in titulo qui talis est: *Intellectus Asaph.* Quasi diceret: In subiecto Psalmo, intellectus congregationis bonorum exprimitur, super miseros Iudæos excæcatos cum recesserit vmbra, & accesserit veritas. *Apocal.* 20. Quia priora abierunt, & ecce noua facio omnia.

Argumentũ Psalmi, oratio pro conuersione Iudæorum.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes, sicut hìc vult etiam *Glossa*. Primò describit obstinatorum Iudæorum miseriam, lamentando super illam, sicut facit in aliis duobus, scilicet in 78. *Deus venerunt Gentes.* Et in 136. *Super flumina Babylonis.* In secunda ostendit salutem in publico factam omnibus paratam ad Iudæorum increpationem, ibi, *Deus autem Rex noster.* In tertia petit salutem illam extendi vsque ad gentem illam excæcatam, ibi *Memor esto huius.* In prima tria. Primò admiratiua conquestio de illius populi repulsione. Secundò excitatio Dei ad miserandum super illius populi afflictione, ibi, *Memor esto congregationis.* Tertiò imprecatio aduersariis illorum pro nimia seueritate, & crudelitate, ibi, *Lena manu.* In prima duo. Primò admiratiua conquestio quare Iudæos reprobauerit à sua protectione. Secundò quare exposuerit illos omni miseriæ, ibi, *Iratus est.*

Dicit ergo: Sic Domine bonus es, vt ostendi in Psalmo præcedenti, & tamen *repulisti* à tuâ protectione & defensione, *oues pascuæ tuæ.* Populum quem solebas doctrina legis & Prophetarum pascere. Suprà in *Psal.* Deus repulisti nos, & destruxisti nos. *Thren.* 2. Repulit Dominus altare suum. Sed contra in *Psal.* Non repellet Dominus plebem suam. Et *Roman.* 10. Nunquid Deus repulit plebem suam? Absit. Resp. De finali repulsione intelligitur, & de plebe, quæ vera plebs est per æternam electionem. Hic autem intelligitur de repulsione per pœnam temporalem, & culpam: & de plebe, etiam non electa Deo ad gloriam æternam possidendam.

Populus Iudæorum fuit hæreditas Domini.

Repulisti ergò *oues pascuæ tuæ*, & hoc *in finem*, id est, omninò, ex toto, vt nec templum habeant, nec Regem. *Mich.* 1. Ierusalem in acerruum lapidũm erit, & mons templi in excelsa syluarum.

Iratus est furor tuus, eos omnibus miseriis exponendo, pascua subtrahendo. Et est modus loquendi ad grauandum. *Thren.* 2. Destruxit in furore mœnia virginis filiæ Iuda. Et in 4. Complenit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ. Et hoc, *super oues pascuæ tuæ*, quarum ipse pastor eras. *Psal.* Deduxisti sicut oues populum tuum. *Isa.* 40. Sicut pastor gregem suum pascet. Propter hoc dicebamus in *Psal.* Nos autem populus tuus, & oues. Sed *vt quid?* Quia terrenis inhæserunt, & te dereliquerant, imò non nouerunt. *Isa.* 1. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe, &c. Et addit: Populus meus me non cognouit, & Israël non intellexit. *Ierem.* 8. Miluus in cœlo cognouit tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Dei sui.

2. *Memor esto congregationis.* Hìc est secundum, in quo orat, vel magis excitat diuinam pietatem super illorum miseria: & hoc repetendo beneficia, quæ illi populo contulit: & dicuntur duo. Primò excitat diuinam bonitatem ad eos. Secundò subiungit multiplicem persuasionem, quod debet esse benignus eis: quæ sunt quatuor, primò quia sui. *Congregationis tuæ.* Secundò quia ab eodem conditi, quod plus est. *Quam possedisti.* Tertiò quia liberati per ipsum ab Ægyptiaca seruitute. *Redemisti virgam.* Quartò, quòd eius cultui principaliter mancipati, & ab eo singulariter instructi. *Mons Sion in quo habitasti.* Dicit ergo: Sic quæsiui quare repellis & affligis, & ô Domine, *memor esto*, beneuolentiam exhibendo & liberationem à miseriis, qui videris oblitus. *Neem.vltim.* Memento mei Deus in bonum. *Thren.* 4. Recordare quid acciderit nobis, intuere & respice opprobrium nostrum. Nec cuiuslibet dico te esse memorem, sed *congregationis tuæ*, quæ tua est, & à te iustissimè possessa. *Deut.* 32. Iacob funiculus hæreditatis eius. *Deuteron.* 7. Elegit te Dominus Deus tuus vt sis ei populus peculiaris.

Quam possedisti ab initio, id est, quam ex quo creasti, ipso iure possedisti: vnde alia litera habet: Quam creasti. *Deuteron.* 32. Nonne ipse est Deus tuus, qui creauit, & fecit, & possedit te? Vel possedisti in Patriarchis, & patribus antiquis. Et hoc est *ab initio. Exod.* 32. Memento Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum fidelium.

Redemisti virgam. Ecce tertium. Quasi diceret: Non solùm tui sunt, nec à te tantummodò creati, imò *redemisti* de dura seruitute Ægypti, *virgam hereditatis tuæ*, id est, portionem tuam, quasi virgam signaram, & ab alia gente distinctam. Hæc virga figurata fuit in illa virga Mosaïca, quæ proiecta in terra, versa est in colubrum, sed resumpta, fuit iterum virga. *Exod.* 4. Sic illa gens ad terram conuersa facta est serpentina, quæ tamen redibit ad Deum postea in fine temporum. *Isa.* 10. Si fuerit numerus filiorum quasi arena, quæ est in littore maris, tamen reliquiæ saluæ fient.

Mons Sion. Hìc quartum. Quasi diceret: Non tantum tui à te conditi & redempti, sed etiam *mons Sion*, est sup. *in quo habitasti*, per cultum specialem, & fecisti fieri templum, qui mons pertinet ad illam gentem. Et superfluit, *in eo*, secundum quod frequenter fit in illo idiomate. *Ierem.* 14. Soliì gloriæ tuæ recordare, nec irritum facias pactum tuum nobiscum. Imò tandem inhabitasti corporaliter in Ierusalem prædicando, & in templo. *Psal.* Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus. In ea, id est, in illa terra, quæ tota ad Ierusalem pertinebat. Et ipse fundauit eam Altissimus. *Lenit.* 20. Habitabo inter vos, & ero vester Deus.

3. *Leua manus tuas.* Hìc tertium primæ partis huius Psalmi, in quo aduersariis imprecatur: & dicuntur duo. Primò imprecatio. Secundò conquestio de dilatione affligendi illos, ibi, *Signa nostra non vidimus.* In prima duo. Primò imprecatio. Secundò persuasio multiplex vt acquiescat imprecationi, ibi, *Quanta malignatus.* Dicit ergo: Sic memor esto tuorum, quos videris repulisse, & *leua manum in*, id est, super, *superbiam eorum*, qui eos destruxerunt. *Eccles.* 35. Allena manum tuam super gentes alienas, vt videant potentiam tuam. *Isa.* 23. Manum suam super mare, id est, super superbiam, leuabit, vel extendet.

Superbia maris comparatur.

Superbia autem mare dicitur, quia crescit aduenientibus aquis diuitiarum, quantò enim ditantur multi, tantò superbiunt, & extolluntur. Hoc sentiebat Paulus qui dicebat 1. *Tim.* 6. Diuitibus huius sæculi præcipe non altum sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Item quia vento gloriæ intumescit superbus & inflatur sicut mare. *Sap.* 4. Disrumpet illos inflammatos, &c. 2. ad *Cor.* 6. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis? Mare etiam fœtidum est: sic superbia Deo & hominibus. *Eccles.* 10. Odibilis est Deo & hominibus superbia. Et optimè quia superbi alti sunt, dicit: *Leua manum tuam*, & ipse respondet *Deut.* 32. Leuabo ad cœlum manum meam.

Quanta malignatus. Hìc secundum, in quo subiungitur multiplex persuasio: & dicuntur duo. Primò sumit rationes ab iis quæ fecerunt, vel facere proposuerunt. Secundò ab ipsa faciendi inceptione, ibi, *Polluerunt.* In prima duo. Primò ab iis quæ fecerunt ante destructionem. Secundò ab iis quæ in ipsa destructione. *Quasi in sylua.* In prima dicuntur quatuor, secundum quatuor quæ destructionem antecesserunt. Primò ipsorum maligna impugnatio. Secundò gloriatio de impugnatione pessima, ibi, *Et gloriati sunt.* Tertiò signorum positio in signum victoriæ in ciuitate, ibi, *Posuerunt signa.* Quartò attributio victoriæ propriæ virtuti, & non Deo, ibi; *Et non cognouerunt.* Dicit ergo: Leua manus vt percutias inimicum, quia *quanta*, id est, quàm dura, & quàm misera, *malignatus est*, malignè scilicet operatus est *inimicus*, gentilis populus, & idololatra, *in sancto*, id est, in iis, quæ sancta tua erant. *Thren.* 1. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius. 1. *Mach.* 2. Sancta in manu exterorum facta sunt, & templum eius sicut homo ignobilis; & ipsi Prophetæ, & sancti, contra illud *Psal.* In Prophetis meis nolite malignari.

Et gloriati sunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Non tantum sunt malignati, imò *& gloriati sunt*, quod pessimum est, quia gloria peccati nulla petenda tibi est. Et in *Psal.* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *Prou.* 1. Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. *Qui oderunt te*, ô tu Deus. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.

4. Sed quia quidam dicunt, quòd Deus odiri ab aliquo non potest per illud quod dicit *Augustinus.* Deus quèm diligit, quicquid diligere potest: potest referri ad Ierusalem: *In medio solemnitatis tuæ*, Paschalis, quia, sicut narrat *Eusebius*, anno à passione Domini 42. cùm Iudæi essent in Ierusalem congregati ad celebrandum Pascha, tunc Titus & Vespasianus intrauerunt vrbem, & gloriati sunt de victoria, & omnes congregatos ceperunt ipsâ die qua interfecerunt Christum, vt impleretur quod dictum fuerat per *Ierem.* in 12. dicentem: Congrega eos sicut gregem ad victimam. *Amos* 5: Odi & proieci solemnitates vestras. *Malach.* 2. Dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum. 1. *Mach.* 2. Dies festi eius conuersi sunt in luctum.

Hæc possunt dici multis cleticis in solemnitate Paschali: in medio enim solemnitatis, ad literam, inter Missam & vesperas sunt in lusibus & choreis post comestionem superfluam. *Exod.* 32. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. *Thren.* 2. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. *Isa.* 1. Sabbata vestra, & neomenias, & solemnitates vestras non feram, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens.

Posuerunt signa. Hìc est tertium. Quasi diceret: Sic sunt gloriati, & etiam *posuerunt signa sua*, vexilla in quibus erant depictæ aquilæ, & dracones: signa captionis, statuentes illa super muros Ierusalem, & turres. *Osee* 8. In gutture tuo tu tuba. Quasi diceret: Clama fortiter & horribiliter. Quasi aquila, Romanorum, super domum Domini. 2. *Paral.* 33. Manasses posuit signa super domum Domini. Hæc sunt signa de quibus *Isa.* 5. Leuabit Dominus signa in nationes procul: Sic in signum captionis

captionis suiipsius à diabolo, quidam portant signa prana in capitibus, tonsuras, coronas florum,& superflua vestium ornamenta. *Ezech.* 16. Ad omne caput viæ ædificasti tibi signum prostitutionis tuæ.

5. *Et non cognouerunt.* Hîc quartum, quòd sibi attribuerunt illam victoriam: vnde secundum communem literam duo tanguntur. Primò monstratur eorum excæcatio, quia sibi attribuerunt victoriam. Secundò specificatur quomodo posuerunt signa ad monstrandum magis illorum superbiam. *Sicut in exitu.* Ait enim: Posuerunt signa, *& non cognouerunt*, hanc victoriam à Deo fuisse, superbia excæcati. *Isa.* 10. In fortitudine manus meæ, ego feci, & abstuli terminos populorum, & principes eorum. Ipsi, dico, ponentes signa, *super summum* turrium & murorum, *sicut in exitu*, sunt portæ & muri, sic fit in illis captis.

Et nota ordinem. Primò enim homines excæcantur vt non intelligant veritatem. 2. ad *Corinth.*4. Deus enim huius sæculi excæcauit mentes hominum infidelium. Postea signa sua ponit in exitibus inferioribus, & in summis, id est, in maioribus. *Ierem.*6. A minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student. *Isa.* 24. Et erit sicut populus, sic sacerdos. Item exitus sunt extrema corporis nostri membra, sicut pedes & manus, summum caput. In his ponunt dæmones signa sua, in manibus chirothecas, in pedibus strictissimos sotulares, in capitibus coronas, & non cognoscunt, quòd inde damna animabus proueniunt. *Isa.*1. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. *Sapient.* 3. Vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ, non sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Ad literam per muros ciuitatum, per prata adiacentia incedunt.

Dæmõ signa sua ponit in exterius, partibus hominis.

Alius pertus.

6. *Quasi in sylua lignorum.* Hîc secundum, in quo postquam ostendit eorum malitiam destructionem ciuitatis præcedentem, hîc subiungit de malitia concomitante illam: & dicuntur duo secundum duplicem modum destruendi. Primò in deiectione murorum & turrium: & primò tangitur. Secundò in combustione contentorum in muris & turribus, scilicet domorum, ibi, *Incenderunt igni.* In prima duo. Primò introgressio violenta, & quasi præparatio ad deiectionem. Secundò deiectio, ibi, *In securi & ascia.* Dicit ergo: Sic quasi victores posuerunt signa super muros, & in portis, *& exciderunt ianuas eius*, ciuitatis scilicet Ierusalem, vt esset omnibus liber introitus, *quasi in sylua lignorum* essent, ipsi, dico, *in idipsum* existentes omnes in vno, scilicet anima vna & voluntate. *Thren.*1. Omnes portæ eius destructæ. Et in 4. Non crediderunt Reges terræ,& omnes habitatores eius, quod ingrederetur hostis per portas Ierusalem. *Deiecerunt eam.* Postquam ingressi sunt, turres & muros prosternendo, *in securi*, minores partes destruendo, *& ascia*, minores comminuendo. *Thren.*2. Destruxit & dissipauit omnia mœnia eius. Hoc minatus fuerat eis Saluator *Luc.*19. Ad terram prosternent te, & non relinquent in te lapidem super lapidem.

Prælati sunt portæ Ecclesiæ.

Portæ Ecclesiæ, scilicet spiritualis Ierusalem sunt prælati, qui intromittunt vel expellunt: vnde primi prælati Apostoli portis comparantur *Apocal.*21. Sed dæmones in idipsum conuenerunt, & quasi conspirauerunt vt ipsos deiiciant. *Iob* 49. dicitur de squamis behemoth: Vna vni coniungitur, vt nec spiraculum quidem incedat per eas. *Osee* 10. Congregabuntur super eos populi, &c. *Luc.*11. Assumit septem spiritus nequiores se. Et inuadit portas, prælatos, parum curans de aliis. 1. *Reg.vlt.* Totum pondus prælij versum est in Saül. 2. *Reg. vlt.* Non pugnabitis contra minorem quempiam, aut maiorem,nisi tantum contra Regem Israël. Et deiiciunt has portas & comminuunt. *Thren.* 2. Defixæ sunt in terra portæ eius.

7. *Incenderunt igni.* Hîc secundum, in quo tangitur destructio per combustionem. Quasi diceret: Sic deiecerunt alta & fortia, & post consummationem destructionis *incenderunt sanctuarium tuum*, illam ciuitatem tuam sanctam, vel ipsum templum, vel magis vtrumque,quia ciuitatem vsque ad templum. *Isa.*64. Facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia eius versa sunt in ruinas. *Thren.*4. Succendit Dominus ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius.

Sanctuarium Dei sunt & esse debent spiritualiter Clerici, quos succendit igne luxuriæ diabolus, mediante gulositate. 4. *Reg.vlt.* Nabusardan princeps coquorum succendit templum. *Ioël.*1. Ignis consumpsit speciosa deserti, mundi scilicet Clericos.

In terra polluerunt. Hîc tertium, in quo subiungitur destruentium intentio per ea, quæ sequuta sunt destructionem. Apparet autem per hoc quod dicitur hîc, quòd non quærebant honorem Dei in illis factis: & duo tanguntur quæ pertinent ad destructionem diuini cultus. Primò pollutio templi, quod respicit ad locum. Secundò solemnitatum annihilatio,quod respicit ad tempus cultus. *Dixerunt in corde suo.* Dicit enim: Sic totum destruxerunt vsque ad combustionem, & etiam postea, *polluerunt tabernaculum nominis tui*, templum nomini tuo deputatum polluerunt,priuatas ad literam ædes facientes,& stabula iumentorum. *Psal.* Polluerunt templum sanctum tuum.Sicut aliàs factum fuerat, tempore scilicet Antiochi. 1.*Machab.*1. Contaminauerunt sanctificationem.

Tabernaculum nominis Dei sunt propriè Christiani, & specialiùs Clerici & Prælati. Isti sunt de quibus specialiùs dicitur *Prou.* 8. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. *Apoc.* 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Sed hoc polluitur per abominationes & peccata. *Ezechiel.*22. Sacerdotes contempserunt legem, polluerunt sanctuaria, & coinquinabar in medio eorum.

Et hoc *in terra*, fixi per amorem: ex amore enim terrenorum accidit omnis pollutio. *Malach.* 1. Vos polluitis illud. Quid illud? Et sanctuarium, & templum, & nomen sanctum meum.

8. *Dixerunt in corde.* Hîc secundum, annihilatio solemnitatum, quia ex deliberatione & conspiratione omnium. Deliberatio notatur in hoc quod dicit, *In corde suo.* Conspiratio in hoc quod additur, *Simul.* Dicit ergo: Sic pollue

polluerunt locum, & etiam *dixerunt*, non sine deliberatione, sed *in corde. Psal.* Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Sap.* 2. Dixerunt impij apud se, non rectè cogitantes.

Et hæc, *Cognatio eorum simul*, vt nec vnus deesset, qui non concordaret. *Eccl.* 21. Stupa collecta peccantium synagoga. *Osc.* 13. Colligata est iniquitas Ephraim. *Iud.* 15. Vulpes Samsonis erant adinuicem colligatæ.

Sed quid dicebant? *Quiete faciamus omnes dies festos Dei à terra*, vt sic tota Dei deleatur memoria? libenter enim procurat diabolus, vt non fiant solemnitates. *Thren.* 1. Viæ Sion lugent, eò quòd non sint qui veniant ad solemnitatem.

Quæ festa sint maximè exosa diabolo.

Et nota, quòd valdè libenter procurat, ne fiat festum natiuitatis, quod valdè est iocundum. *Luc.* 11. Ecce annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Hoc festum fit in baptismo, quando homo filius Dei efficitur, & ei nascitur de aquis baptismatis. *Ioan.* 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iteram per pœnitentiam: per contritionem enim nascitur homo natiuitate in vtero, per confessionem natiuitate ex vtero. Hoc est magnum festum matris Ecclesiæ. *Ioan.* 16. Mulier cùm parit, tristitiam habet: cùm autem peperit, iam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundo: primò tosi curiæ cœlesti. *Luc.* 15. Maius gaudium est in cœlo Angelis Dei, &c. Et istud festum nititur diabolus amouere omnino. *Apocal.* 12. Draco stabat ante mulierem parituram, vt partum eius impediret, vel deuoraret statim. Et similiter passionis, quæ est in satisfactione, quæ debet esse hilaris. *Eccles.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. *Matth.* 6. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et infrà: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua. 2. ad *Corinth.* 9. Hilarem datorem diligit Deus. Sed hoc annihilare vult, tentationes & tribulationes immittendo, sicut filios Israël exeuntes de Ægypto, vt sacrificarent Deo in deserto. Pharao nisus est impedire. *Exod.* 14. Et festum resurrectionis, quod in nobis fit, cum tota intentione superna quærimus, spretis his terrenis. *Col.* 3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, &c. Ita quod non mutamini iterum in peccato, sed sicut de Christo dicitur *Roman.* 6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. De hoc festo in *Psal.* Reliquiæ cogitationis, sursum ad æterna tendentium, diem festum agent tibi. Hoc festum diabolus nititur destruere, cupiditatem & amorem terrenorum ingerendo, *Ioan.* 12. Cogitauerunt ergo vt Lazarum, qui suscitatus erat, interficerent. Et festum ascensionis, quod fit, cùm homo de virtute in virtutem potenter ascendit. *Psal.* Ascensiones in corde suo disposuit. Hoc festum mirantur Angeli. *Cant.* 3. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, sicut virgula fumi, &c. Sed hoc tollit diabolus, si potest, per pueros Hiericonticos, & mundi irrisores, qui ascendentes irrident. 4. *Reg.* 2. Dicebant pueri de Hiérico Eliseo: Ascende calue, ascende calue. Et festum missionis Spiritus sancti, quod faciunt contemplatiui, qui illuminantur & ardent amore Dei. Hoc est festum Sabbati. *Exod.* 20. Memento vt diem Sabbati sanctifices. Festum anni iubilæi. *Leu.* 26. Sed hoc impedit diabolus, & annihilat, si potest, per curiosos & amatores huius mundi. *Luc.* 10. Martha volebat interrumpere festum Mariæ. Domine, inquit, non est tibi curæ, quòd soror mea, &c.

Signa nostra. Hic secundum totius huius partis, in quo postquam petiuit inimicorum deiectionem, multiplici persuasione additâ, addir consequenter conquestionem de dilatione: & dicuntur tria. Primò conqueritur de dilatione sumens rationem à parte populi afflicti & miseri. Secundò à parte affligentis inimici: ibi, *Vsquequo Deus?* Tertiò à parte Dei, qui liberator deberet esse, ibi, *Vt quid auertis?* In prima tria secundum triplicem defectum de quo conqueritur. Primò, quòd cæcant signis in ænigmatibus futurorum ostensuis. Secundò, quòd Prophetis futura nuntiantibus. *Iam non est propheta.* Tertiò, quòd liberatoribus in præsenti miseria in qua sunt, ibi, *Et nos non cognoscet.* Dicit ergo: Sic Domine rogo vt leues manum in superbias inimicorum, sed multum differs, quia *signa nostra*, quæ solebamus videre, quando eramus in captiuitate, vt liberaremur, *non vidimus* adhuc aliqua existentes in periculo. Tempore Achaz signum habuerunt de sua liberatione. *Isa.* 7. Pete tibi signum à Domino Deo tuo. Et post pauca: Propter hoc dabitur Dominus ipse vobis signum. Signum etiam habuerat Abraham de liberatione filiorum suorum de Ægypto. *Genes.* 15. Signa etiam multa fecit eis Moyses vt eos liberaret: sed hæc euacuata sunt.

Iam non est Propheta, nostram salutem nuntians, & prædicens liberationem: & hoc nostris nuntiis dicere possunt. *Ezech.* 3. Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, quia populus exasperans est. Et propter hoc dissipamur. *Prouerb.* 30. Cum defecerit prophetia, dissipabitur populus.

Et nos non cognoscet amplius, vt liberet, sed in miseria permittet. *Iob.* 8. Negabit illum, & dicet, Non noui te: quippe quia non sunt de oribus eius. *Ioan.* 10. Ego cognosco oues meas.

Tria signa super Ecclesia.

Hanc lamentationem possuit facere Sancti super modernam Ecclesiam. Signa enim nostra, quæ à Christo accepimus, non videmus, signum scilicet paupertatis, de quo *Luc.* 2. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum. Signum afflictionis, & doloris, de quo *Exod.* 12. Sanguis erit vobis in signum in ædibus vestris. *Ezech.* 9. Signa Thau in frontibus virorum gementium, & dolentium. Signum humilitatis, cum in aperto sunt pauperes & miseri. *Apocal.* 9. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri, non in occulto, sed in frontibus eorum. Sed in *Psal.* dicitur: Turbabuntur qui habitant insulæ, temporalia quæ eito terminantur: à signis tuis, tribus dicit.

Iam non est Propheta, qui de sincera intendat in æterna. *Ioan.* 5. Quærite in plateis Ierusalem, an inueneritis virum facientem iudicium, & quærentem fidem. Et propter hoc à Deo amplius non cognoscitur cognitione approbæ

approbationis. *Matth.*7. Amen dico vobis, Nescio vos. Et 25. similiter.

10. *Vsquequo Deus.* Hic secundum, in quo sumit rationes à parte inimici affligentis: & dicuntur duo. Primò conqueritur, quòd aduersarij Deum impugnant & suos verbis. Secundò factis, ibi, *Irritat aduersarius.* Dicit enim: Sic sumus in miseria, sed ô Deus *vsquequò improperat inimicus?* tibi, & tuis detrahens verbis. *Thren.*1. Vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. Suprà in *Psal.* Factus sum opprobrium vicinis meis valdè, & timor notis meis.

Irritat, prouocando factis, *aduersarius nomen tuum*, filium tuum, qui nomen tuum est, vt ab eo affligatur. Sed *in finem*, ducendo ipsum aduersarium. *In finem*, in te Deum, qui es omnium finis. *Isa.* 65. Populus meus qui ad iracundiam prouocat te, coram me est semper. *Ierem.* 32. Exacerbauerunt me in opere manuum suarum. Propter hoc dicitur *Deut.*32. Ipsi prouocauerunt me in eo qui non erat Deus, ipsum adorando: & ego prouocabo eos in eo qui non est populus, ipsos per illum affligendo. Vel: *Irritat nomen tuum in finem*, id est, vsquequò sit finis sæculi, & tunc conuertentur.

11. *Vt quid auertis?* Hic tertium, in quo sumit rationes, à parte Dei. Ait enim: Sic inimicus & verbis & factis irritat te. Vt quid tu qui tam pius & misericors esse consueuisti, *auertis manum tuam, & dexteram tuam*, scilicet populum Iudæorum, *de medio sinu tuo*, vt non conuertas eum in sinum tuum, sed magis auertis à sinu, non dirigens ipsum *in finem*, id est, in Christum. Iudaicus ergo populus Dei manus dicitur, manus in sinu Dei sana, sed extra leprosa, & vilis. *Exod.* 4. Cum enim Deo adhæserunt, bene fuit eis: quando elongati, tunc leprosi, & viles. Hæc manus eius dextera, in qua confringebat fidei aduersarios. *Exod.* 16. Dextera tua magnificata est in fortitudine, dextera tua percussit inimicum. Sed hanc manum tanquam membrum putidum proiecit à se, & dedit in aliam manum. *Ezechiel.* 7. Dabo eum in manum alienam. *Thren.* 1. Dedit me Dominus in manu de qua non potero surgere. Et adhuc tenet eam paratus plus percutere. *Isa.* 9. Adhuc manus eius extenta, & populus non est reuersus ad percutientem. Hanc manum elongauit à Christo fine. *Apocalyps.* 1. Ego sum *α*, & *ω*.

Cur Iudaicum populus dicitur manum Dei.

12. *Deus autem rex noster ante sæcula.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi: præmissa enim lamentatiuâ conquestione super miseria Iudæorum, hîc secundo subiungit de salute exhibita toti mundo per Christum in redargutionem excæcatorum Iudæorum, qui nolunt credere: & dicuntur tria in hac parte. Primò exhibitio salutis in publico. Secundò specificatio, & modi, & ordinis in saluando. *Tu confirmasti.* Tertiò commendatio Saluatoris quasi ad probandum, quòd sic saluare potuerit, ibi, *Tuus est dies.* In prima duo. Primò à quo salus sit facta. Secundò, quòd in publico exhibita. *In medio terræ.* Dicit ergo: Sic relicti sunt & abiecti, & ab inimicis conculcati. *Deus autem rex noster. Isa.*33. Dominus rex noster, Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Deus in diuina, rex in humana natura. *Apocalyps.*9. Habet in vestimento, in natura humana, quæ fuit diuinitati quasi vestimentum. Ad *Phil.*2. Habitu inuentus vt homo. Et in femore, id est, in connaturali origine, scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. *Ante sæcula* existens in diuinitate. Contra Arium, qui dicit Dei filium, puram creaturam. *Eccles.*24. Ab initio & ante sæcula creata sum.

Operatus est salutem, secundum illud *Exod.*15. & *Isa.*12. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. *Abac.* 3. Egressus es in salutem populo tuo. *Matth.* 1. Vocabis nomen eius IESVM: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et hoc *in medio terræ.* Ecce locus. Et nota, *Christus* quòd operatus est salutem in incarnatione in *fuit in medio.* medio terræ, id est, in vtero Mariæ, quæ terra dicitur in *Psal.* Benedixisti Domine terram tuam. *Isa.*45. Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Item in passione, & hoc in medio terræ, id est, Ierusalem, quæ dicitur terræ vmbilicus. *Luc.*13. Non capit Prophetam perire extra Ierusalem. Et *Matth.*23. Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas. Item quotidiè operatur salutem in medio terræ, in exhibitione sui in cibum salutarem: & hoc in medio terræ, Ecclesiæ scilicet, quæ est terra benedicta fluens lacte & melle. *Psal.* Benedixisti Domine terram tuam. In primo opere se nobis, & nos sibi conformauit. In secundo reformatos redemit. In tertio reformatos & redemptos reficit.

Nota ergo, quòd in medio conceptus. *Isa.*12. dicit ad Virginem: Magnus in medio tui sanctus Israël. In medio natus. *Abac.*3. secundum aliam literam: In medio duorum animalium innotescens. In medio oblatus. *Psal.* Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. In medio conuersatus, nec nimiam prætendens austeritatem, nec nimis remissam vitam. *Ioan.*1. Medius autem vestrum steterit, quem vos nescitis. In medio in Passione. *Luc.* 23. Crucifixerunt autem cum eo duos latrones, vnum à dextris, alterum à sinistris, medium autem IESVM. In medio in resurrectione. *Luc. vlt.* Stetit IESVS in medio discipulorum suorum. Semper ergo in medio est, vt ostendat quòd virtus est in medio, & quod non fumus in angulo, sed in publico, vt omnibus omnia facti cum Paulo 1. ad *Cor.* 9. omnibus viuamus.

13. *Tu confirmasti.* Hic secundum, in quo subiungitur & modus & ordo operandi salutem, per tria beneficia omnibus in publico exhibita. Primum est beneficium vocationis. Secundum ereptionis à potestate diabolica, ibi, *Contribulasti.* Tertium, institutionis abundantis, ibi, *Tu dirupisti.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd salutem operatus es in medio terræ, & verè, quia ô Domine *tu confirmasti*, id est, firmata voluntate & recta vocasti *mare*, Gentes fluxibiles, & amaras: & hoc, *in virtute tua*, quæ sola hoc potuit. *Psal.* In te confirmatus sum, dicit Gentium populus, ex vtero, ex principio Ecclesiæ:

Ecclesiæ. *Matth.*8. Imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Vel *confirmasti*, reprimendo à peccato, & deficcando. *Num* 11. Increpans mare, & exiccans illud. Hoc significatum fuit *Exod.* 14. vbi virtute Domini aquæ maris sunt adinstar marmoris solidatæ.

Contribulasti. Hic secundum, in quo subiungitur de beneficio ereptionis à diabolo: & dicuntur duo. Primo annihilatio potestatis diaboli. Secundò membrorum eius conuersio, & coniunctio corpori Ecclesiæ, ibi, *Dedisti eum.* In prima duo. Primò annihilatio potestatis diaboli in suggerendo peccatum simpliciter. Secundò in suggerendo superbiam specialiter, ibi, *Tu confregisti.* Ait enim: Sic confirmasti mare, *& contribulasti capita*, potestates, & peccata, *draconum*, dæmonum, *in aquis*, scilicet baptismatis. Hoc significatum fuit etiam *Exod.* 15. vbi post aquarum solidationem, ingressi Ægyptij sunt submersi. Sic potestas & peccata dæmonis virtute baptismi. *Ezech.*36. Effundam super vos aquam mundam, & mundamini ab omnibus inquinamentis vestris. *Ioël vlt.* Egredietur foris, id est, de domo domini: & & irrigabit torrentem spinarum, punctiones peccatorum impetuosè currentium. *Zach.* 13. Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum, & menstruatæ. *Marc vlt.* Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

14. *Tu confregisti.* Hic secundum, eius annihilatio inquantum suggerit superbiam specialiter. Quasi diceret: Sic contribulasti capita draconum in aquis, & etiam *tu confregisti*, comminuendo, annihilando, *capita draconum*, principales & capitales suggestiones dæmonis, quæ sunt de superbia nostri. De virgine humillimâ dictum est *Genes.* 3. ad serpentem. Ipsa conteret caput tuum. Qui etiam draco dicitur *Apocal.*12. Proiectus est draco magnus, serpens antiquus.

Dedisti eum. Hic tangitur membrorum eius conuersio ad vnitatem Ecclesiæ. Ait enim: Sic confregisti, & etiam *dedisti eum*, draconem scilicet, *escam populis Æthiopum*, Gentilibus prius nigris, & horridis per peccatum.

Diuersimodè vincitur & illuditur diabolus.

Notandum enim, quòd quidam illudunt diabolo, sicut qui ad suggestionem eius claustrum intrat, & postea peruertat. *Iob* 40. Nunquid illudes ei? quasi aui? Alij suscitant dormientem, qui eum bonis operibus prouocant vt se impugnet. *Iob* 3. Qui parati sunt suscitare Leuiathan. Alij ligant, qui rationibus impediunt ne possit nocere. *Iob* 40. Nunquid alligabis eum, Behemoth scilicet, ancillis tuis, id est, orationibus Sanctorum, qui infirmos se reputant vt ancillæ? Alij concidunt, alios exhortationibus ab eius vnitate separantes, qui erant eius membra. *Iob* 49. Concident eum amici, diuident eum negotiatores. Abscinditur ei cauda cùm auferuntur luxuriosi. Lingua cum detractores, adulatores, & mali aduocati, & hæretici; auris cum talium auditores. Alij conculcant & conterunt concisum, eius promissiones & comminationes vilipendendo. *Ad Rom. vlt.* Conterat Dominus satanam sub pedibus vestris. Alij comedunt, qui eius membra in corpus Ecclesiæ cuius sunt dentes, trahunt, & sibi vniunt, secundum quod hîc dicitur. Hinc dictum est Petro *Act.* 10. Surge Petre, macta, & manduca: hæc reptilia, hos seruentes, qui priùs fuerant quasi dæmones, id est, dæmonum membra, Ecclesiæ incorpora.

15. *Tu dirupisti fontes.* Hic est tertium, in quo subiungitur de certio beneficio, quod est abundans doctrinæ effusio: sed quia non posset hoc bene fieri, nisi peruersa cessarent, dicuntur duo. Primò doctrinæ sanctæ abundans effusio. Secundò conclusio aliarum, ibi, *Tu siccasti.* In prima duo. Primò effusio doctrinæ per maiores prædicatores, & continuè officium exercentes. Secundò per minores, & timore aliquando desistentes. *Et torrentes.* Ait enim: Sic cessare fecisti à malo, ad fidem conuertisti, & etiam, *tu dirupisti*, vt fluerent abundanter, *fontes*, prædicatores promptos, & in doctrina abundantes. Hoc factum fuit quando Apostolos misit, qui per duodecim fontes repertos in Helim sunt designati *Exod.*15. Hi sunt de quibus *Isa.*12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. *Isa.*41. Aperiam in summis collibus flumina, in medio camporum fontes. *Et torrentes*, diruisti, sup. Doctores, siue prædicatores modò fluentes, modò timore mundano vel humano cessantes. In medio camporum *torrentes* diruisti. De torrentibus iis *Isa.* 25. Scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

Tu siccasti, siccos fecisti; *fluuios Ethan*, quod interpretatur fortis, id est, diaboli, de quo *Luc.* 11. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. *Iob* 40. Non est potestas super terram, quæ ei valeat comparari. Huius fluuij sunt scientiæ seculares physicæ, lucrativæ, erroneæ. 1. ad *Corinth.* 1. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. *Isa.*29. Peribit sapientia à sapientibus flante vento vrente, scilicet Spiritu sancto. *Osee* 13. Adducet Dominus ventum vrentem à regione deserti, & siccabit venas eius.

16. *Tuus est dies.* Hic subiungitur beneficij commendatio, & commendatur à potestate in superioribus primò. Secundò in inferioribus, ibi, *Tu fecisti omnia.* Tertiò in medijs, ibi, *Existatem & ver.* In prima duo. Primò ostendit potestatem in effectu corporum superiorum. Secundò in causâ, ibi, *Tu fabricatus es.* Dicit ergo: Hæc beneficia contulisti, & potuisti, quia *tuus est dies, & tua est nox*, quæ sunt superiorum corporum effectus, & tamen in tua potestate. *Iob* 37. In manibus suis abscondit lucem, id est, in potestate, & præcipit ei vt rursus adueniat facta nocte. *Genes.*1. Diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem.

Spiritualiter autem per diem intelliguntur perfecti. Supra in *Psal.* Dies diei eructat verbum. Per tenebras peccatores culpis tenebrosi, secundum illud *Ephes.*5. Eratis aliquando tenebræ. Notandum enim, quòd peccator nox appellatur, sicut iam dixi, & sicut hîc dicitur. Nox diabolus, caput peccatorum. Nocte illâ tenebrosus turbo possideat. Et peccatum. Ad *Roman.* 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Cæcitas mentis. *Iob* 3. Pereat nox in qua dictum est, Conceptus est homo

Persequutio.

Persequutio. *Psal.* Per diem sol non vret te, nec luna per noctem. *Isa.* 21. Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Tenebræ infernales. *Ioan.* 9. Venit nox, quando nemo potest operari. Dies iudicij, dies, iustus, Angelus, gratia, sapientia, prosperitas, æterna claritas, securitas in præsenti. *Matth.* 25. Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit.

Tu fabricatus es, tanquam faber. *Eccles.* 11. Nescis opera Dei, qui faber est omnium. Et fabri filius. *Marc.* 6. Nonne hic est filius fabri? *Auroram.* Alia litera habet: *Lunam & solem. Psal.* Fecit duo luminaria magna, solem in potestatem diei, lunam in potestatem noctis. *Genes.* 1. Fecit duo luminaria magna in firmamento cœli, luminare maius vt præesset diei, & luminare minus vt præesset nocti, & stellis. *Ierem.* 31. Qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis. Vel per solem sapiens, per lunam stultus: vtriusque conditor Deus. *Ecclesiast.* 26. Sanctus in sapientia manet vt sol, stultus vt luna mutatur.

Thema pro festo nativitatis B. Virginis.

Thema autem potest esse hoc in natiuitate Virginis matris, & ponatur vtraque litera: Tu fabricatus es auroram, lunam & solem, id est, Mariam, quæ aurora fuit in sui natiuitate, luna in filij Dei conceptione, sed sol tandem in sua assumptione. De tribus simul *Cant.* 6. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol?

17. *Tu fecisti omnes terminos.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic potens es in supremis, & etiam *tu fecisti omnes terminos terræ.* Ecce potentia in infimis. Alibi in *Psal.* Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, &c. *Psal.* Domini est terra, & plenitudo eius. Vel per terminos terræ, fideles Ecclesiæ quoslibet intellige, qui dicuntur termini terræ, quia quilibet in Ecclesia habet donum singularis gratiæ, & specialis. *Ecclesiast.* 24. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem Excelsi. 1. ad *Corinth.* 12. Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem spiritus, diuidens singulis prout vult.

Æstatem & ver. Hic tertium, in quo commendatur à potentia in mediis, scilicet aëre: ex temperantia enim in aëre secundum humidum venit ver, & ex excellentia calotis venit æstas. Ait enim: Sic pores in inferioribus, & infimis: & etiam *tu plasmasti*, scilicet *æstatem*, in qua abundat calor, *& ver* in quo humor. Et quare non facit mentionem de autumno & hyeme? Respondeo dicendo, quod largè accipit æstatem, & comprehendit etiam autumnum, & ver comprehendit hyemem. Item hic intendit monere Deum ad misericordiam, & propter hoc tempora magis temperata, & quasi misericordiora tangit. In autumno enim magis est vigens calor, in hyeme frigus.

Per æstatem autem intelliguntur feruentes spiritu. Ad *Rom.* 10. Spiritu feruentes, Domino seruientes. Per ver fructificare incipientes, & nouelli, a quibus recessit frigiditas peccati. *Cant.* 1. Hyems transiit, imber abiit, & recessit. Per ver quod est temperatissimum tempus & iocundum, intelliguntur prædicti mansuetudine, de quibus Moyses erat. *Num.* 12. Erat autem Moyses mansuetissimus hominum, quos Dominus fecerat super terram. Suprà in *Psal.* Mansueti autem hæreditabunt terram.

Memor esto huius. Hic est tertia pars Psalmi, in qua postquam lamentando ostendit miseriam Iudæorum, & mõstrauit salutem vbique factam per Christum, tertiò petit vt extendatur vsque ad miserum populum Iudæorum. Et primò petit liberationem. Secundò liberationis acceleratione, ibi, *Exurge Domine.* In prima tria. Primò petit. Secundò necessitatem petendi exprimit. *Inimicus improperauit Domino.* Tertiò ostendit multis rationibus, quòd debitor sit miserendi, ibi, *Non tradas bestiis.* Dicit ergo: Hoc quod præmisi Domine fecisti, & propter hoc rogo? *Memor esto*, piè miserando, *huius.* Cuius? Huius operis tui, scilicet factura tuæ, creaturæ tuæ, qui tibi in Patribus placuit aliquando. *Isa.* 28. Memento quomodo ambulauerim coram te, & quod rectum est in oculis tuis fecerim. Quod & facies. *Isa.* 49. Nunquid poterit mulier obliuisci puerum suum, vt non miseretur filij vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.

Inimicus. Hic secundum, in quo ostendit, qua necessitate petierit, quia ratione duplici. Primò quia Iudæi blasphemant verbo, tanquam Christum odientes. Secundò, quòd facto, tanquam legis & mandatorum Dei ignorantiam habentes. *Et populus.* Dicit ergo: Sic rogo vt memor sis, quia ecce *inimicus*, Iudæorum scilicet populus, *improperauit*, verbis, dicendo filio tuo Christo *Matth.* 11. Ecce homo vorax, & potator vini, peccatorum & publicanorum amicus. Et in 12. In Beelzebuth principe dæmoniorum eiicit dæmonia. *Ioan.* 8. Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes?

Et populus insipiens, habens legis tuæ ignorantiam, *incitauit*, ad iracundiam, *nomen tuum*, filium. *Isa.* 27. Non est populus sapiens, ideò non miserebitur eius, qui fecit illum. *Ierem.* 4. Stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt & vecordes. Hi incitant & prouocant contra se filium Dei. *Iob* 12. Audaciter prouocant, Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum. Prouocant illum factis, cum alapis illum cædebant, in faciem conspuebant, & tandem cruci affixerunt. *Matth.* 26. & 27.

18.

Ne tradas bestiis. Hic tertium, in quo ostendit, quòd debeat Dominus misereri: & dicuntur tria. Primò enim ostendit hoc ratione meriti aliquorum de populo. Secundò ratione promissi populo à Domino, ibi, *Respice in testamentum.* Tertiò ratione mali afflictiui, quod sustinuit ille populus, ibi, *Ne auertatur humilis.* In prima duo, secundum duplex meritum aliquorum de populo. Primum est confessio peccati vel fidei. Secundum, omnium temporalium abdicatio, ibi, *Et animas pauperum.* Dicit ergo: Sic memor esto, quia necesse est, & hoc certè debes, vnde rogo, ô Domine,

19.

ne

Ne tradas, id est, tradi permittas, *bestiis*, id est, diabolo & eius Angelis.

Nota enim, quòd sunt bestiæ materiales ad literam, de quibus *Genes.* 1. Fecit Deus bestias terræ. Et spirituales tripliciter. Primò bestialiter viuentes, 1. ad *Corinth.* 15. Secundum hominem ad bestias pugnani Ephesi. *Eccles.* 10. Homo cum morietur, hæreditabit serpentes, bestias, & vermes. Antichristus. *Apocal.* 17. Bestia quæ erat, non est, & in interitum ibit. Et dæmones. *Iob* 5. Bestias terræ non formidabis. Et *Isa.* 56. Omnes bestiæ agri venient ad deuorandum. Benè autem dicuntur bestiæ, quia

Quare dia-bolus dici-tur bestia.

stulti sicut bestia. *Eccles.* 25. Senem faruum, & insensatum. Glossa diabolum. *Eccles.* 4. Melior est pauper & sapiens, Christus scilicet, quam rex stultus, id est, diabolus. Item rapax est. *Ioan.* 10. Lupus rapuit comparatur. Et lupus, inquit, rapit, & dispergit oues. Quia crudelis est. *Ierem.* 6. Crudelis est & non miserebitur. Et vorax est, nihil enim ei sufficit. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur, sed adhuc sperabit quod influat Iordanis in os eius. Irrecuperabiliter tenet quod rapuerit. *Isa.* 5. Frendebit & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit qui eruat.

His ergo bestiis *ne tradas animas confitentes tibi*, confessione peccati vel fidei. Hanc enim quærit. *Gregor.* Saran nihil se fecisse æstimat, cum animam non laniat. Sed hoc non sustineas, quia *Prouerb.* 28. Qui autem confessus fuerit ea, peccata scilicet: & reliquerit, veniam consequetur. Nec confitentes confessione fidei, & laudis. *Esther* 14. Volunt claudere ora laudantium te.

Et animas pauperum. Ecce secundum. Quasi diceret: Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, *& animas pauperum tuorum* omnia propter te relinquentium, vel abiiciendo omnino, vel suppeditando, *ne obliuiscaris* ducere *in finem*, Christum: vel *in finem*, id est, finaliter: quod nullo modo facies. *Psal.* Nunquid obliuiscetur misereri Deus? misereri pauperibus? Non. In alio *Psal.* Patientia pauperum non peribit in finem. *Isa.* 9. Et pauperes homines in sancto Israël exultabunt. Et *ibid.* 14. Pascentur primogeniti pauperum, & pauperes homines fiducialiter requiescent.

20. *Respice in testamentum.* Hic secundum, in quo sumitur ratio ex parte promissi: & dicuntur duo. Primò promissio tanquam causa, quare debeat misereri. Secundò ratio & causa promittendi. *Quia repleti.* Vel sic primò promissio. Secundò probatio, quòd nunc sit tempus reddendi quod promissum est. Ait enim: Sic memor esto propter prædicta, & etiam *respice*, oculo misericordiæ, vt recolas, *in testamentum tuum*, in promissionem tuam de æterno regno tuis, conferendo, tanquam testamentum firmatam. *Psal.* Disposui testamentum electis meis. *Augustin.* Respice Domine in testamentum tuum. Tabulas tenemus, hæreditatem possidemus. *Ierem.* 38. Feriam domui Israël, & domui Iuda Testamentum nouum, promittens æterna, non secundum quod dispositi patribus eorum, promittens terrena.

Quia repleti sunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic respice, quia malitia in malis est

consummata. Et hoc est: *quia repleti sunt iniquitatum*, id est, iniquitatibus. Genitiuus ponitur pro ablatiuo. *Quia obscurati sunt domibus terræ*, id est, terrenis possessionibus, quas amore inhabitant tanquam domos. Non est mirum, si vbi est iniquitas, & terra in abundantia, ibi est obscuritas. *Isa.* 2. Repleta est terra, terrena anima, iniquitate. *Mich.* 6. Diuites eius repleti sunt iniquitate. Et terra repleatur vsque ad exæcationem intellectus. *Exech.* 15. Terra erat vsque ad fenestras. Et sic obscurati rotum. *Sap.* 9. Terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Quando sanguis abundat in oculis, videre non possunt clarè: sed *Osee* 7. Sanguis sanguinem tetigit. Quid ergo quando simul est puluis?

Ne auertatur humilis. Hic tertium, in quo 21.
sumit rationes à parte mali pœnæ quam sustinent miseri primò ab interiori. Secundò ab exteriori. *Pauper & inops.* In prima tangitur malum duplex. Humiliatio in superbia, in qua fuit, & confusio propter peccata quæ fecit. *Confusus.* Ait enim: Sic eripe, quia promisisti, & etiam *populus confusus* de peccato suo: & *factus humilis*, à superbia deiectus, *ne auertatur*, hoc est, repellatur à tua misericordia. In *Psal.* Ne auertas faciem tuam à puero tuo, sicut ab impiis. *Prou.* 23. Ego auertor impium.

Vel sic: Populus *humilis ne auertatur* à te per culpam. Sic enim petiit. *Prouerb.* 30. Auerte populorum intellectum eorum. Ipse dico, *factus confusus*, confusione rubi, de qua *Ezech.* 4. Est confusio adducens ignominiam. Vel hic: Populus *humilis ne auertatur*, id est, repellatur à te, ne modò ipsum non exaudias, & sic fiat confusus. Confunditur enim qui rogat & non exauditur. 3. *Reg.* 2. Viam petitionem peto à te, ne confundas faciem meam. Et postea: Non est fas vt auertam faciem meam à te.

Pauper & inops. Hic secundum, in quo tangit exteriora incommoda. Quasi diceret: Humiliatus confusus, bona communione indiguit, & sic *pauper*, rebus externis, *& inops*, carens auxiliis, *laudabunt nomen tuum*, quod multum diligis. *Soph.* 3. Saluabo claudicantem, & eam quæ abiecta fuerat, congregabo. Ponam eam in laudem. *Isa. vlt.* Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum corde, & trementem sermones meos? Nec mirum, si grata est Deo laus pauperum, & inopum, quæ maximæ virtutis est laudare in miseria & inopia, & de ipsa miseria laudes referre. *Ossianus.* Quàm gloriosa paupertas, quam felix inopia, quæ Deum etiam tacita laudat, & de patientiæ suæ virtute concelebrat.

Exurge Deus. Hic secundum tertiæ partis 22.
totius huius Psalmi, in quo petit liberationis acceleratione: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò necessitas petendi illam acceleritionem, ibi, *Memor esto*, &c. In prima duo. Primò petit vt liberet suos. Secundo ostendit, quòd ei incumbit eos iudicare. *Et iudica causam.* Dicit enim: Sic Domine rogaui vt memor sis, sed accelera etiam: & hoc est, *Exurge Deus*, ad confortandum & liberandum. In *Psal.* supra: Exurge, quare obdormis Domine? Et alibi, Exurgat Deus, &, dissipentur, &c.

Iudica causam, non solum meam, vel illius populi pro quo rogaui, sed etiam *tuam*. Quasi diceret: Ad te pertinet, propter temet ipsum fac. Suprà in *Psal.* Exurge, & intende iudicio meo Deus meus & Dominus meus in causam meam, quæ est tua, quia *Matth.* 10. Qui vos spernit, me spernit. Et 25. Quod vni ex minimis meis non fecistis, mihi non fecistis.

Memor esto. Hic secundum, in quo ostendit, quòd necesse sit, quòd adiuuet, & quòd causa sua etiam sit per ipsorum malitiam. Vnde ostenditur primò in malitia & vituperiis continuatis. Secundò malitiæ augmentum continuum, & intensio, ibi, *Superbia eorum.* In prima duo. Primò petit vt memoriam habeat. Secundò inculcat ad maiorem expressionem. *Ne obliuiscaris.* Ait ergo: Sic rogo vt exurgas, & necesse est, quia ô Domine rogo *memor esto*, qui videris nunc oblitus, *opprobriorum tuorum*, contrà te probatorum, non ad horam, imò, *eorum, quæ ab insipiente* populo *sunt tota die*, probata contra te, & inculcata.

23. *Ne obliuiscaris* blasphemias *inimicorum tuorum*, qui vides ipsas operationes quantumcumque fiant in silentio. *Genes.* 4. Sanguis Abel fratris tui clamat ad me de terra. Et 18. Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum venit ad me. *Sap.* 1. Auris zeli audit omnia: & audita bene retinet. *Deut.* 32. Nonne hæc sunt condita apud me, & signata in thesauris meis?

Superbia. Ecce secundum. Quasi diceret: Non te moueant blasphemiæ prolatæ iugiter, imò hoc, quod *superbia eorum qui te oderunt*, Romanorum, dicit *Glossa*, id est, Titi & Vespasiani. *Isa.* 16. Audiuimus superbiam Moab, superbus est valde. *Ascendit semper*, intenditur & nescit terminum magis altior. *Iob* 21. Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur.

Vel *ascendit* ad te, vt tu videas, & memor sis ad puniendum. 4. *Reg.* 19. Superbia tua ascendit in aures meas, & non dimittam, quin iudicem: sed gloriosos terræ humiliabo. *Isa.* 45. Et humiles exaltabo. *Eccles.* 10. Sedes diuitum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis: quia *Iob* 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, ad quam nos perducat qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXIV. PSALMVM.

1. *In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.*

2. CONfitebimur tibi Deus. Hic est Psalmus 74. in toto libro, in secunda parte 24. Cum enim in Psalmo præcedenti redarguerit incredulos Iudæorum, quia saluti, quam operatus est Deus in medio terræ, non assentiunt, nec eius participes existunt, & pro ipsis oranerit, in hoc Psalmo conuertit sermonem ad illos, monens vt timeant futurum iudicem Christum, quem nunc contemnunt redemptorem: vnde de aduentu ad iudicium hic arguit, ostendendo qualiter boni se præparabunt, quando veniet, & quomodò: & monendo impios vt caueant à iudice tam terribili, & sententia irreuocabili. Et hoc innuitur satis in titulo, qui talis est: *In finem ne dispergas, vel corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.* Et est sensus: Psalmus subiectus, qui est Cantici, quia de iustorum lætitia quam habebunt in die iudicij, secundum illud. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. *Et est Asaph*, id est, pertinet ad congregationem bonorum, hoc intendit, *ne* ex Iudæe, vel quicumque hæretici, *dispergas* sperates in Christum, eos ab eo auertendo, vt non credant ipsum futurum remuneratorem, & dispergantur ad colligendas paleas per Ægyptum cum filiis Israël Ægyptiorum seruis. *Exod.* 1. Sed sint vnum in charitate & fide, secundù illud *Act.* 3. Erat illis cor vnum, & anima vna. Vel *ne corrumpas* fidem, iudicium non credendo, ne sis de illis, de quibus dictum est: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Tu, dico, tendens mente & consideratione *in finem*, ad literam, in iudicij diem. *Eccl.* 8. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. *Thren.* 1. Sordes eius in pedibus eius, non est recordata finis sui.

Hic Psalmus autem diuiditur in duas partes. Primò ponitur promissio humilis confessionis, orationis, & laudis, vt præparentur ad iudicium beati, quorum congregatio hic loquitur. Secundò certa prænuntiatio futuri, vt terreantur mali, ibi, *Cum accepero tempus.* In prima tria secundum tria tacta. Primò humilis confessionis promissio. Secundò orationis & inuocationis diuinæ potentiæ, ibi, *Et inuocabimus.* Tertiò enuntiationis & enarrationis mirabilium Dei, ibi, *Narrabimus.*

Dicit ergo: Sic miseri obstinati sunt, sed ô Deus *confitebimur*, confessione iniquitatis, de qua *Iacob. vlt.* Confitemini alterutrum peccata vestra. Et *Prou.* 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem reliquerit ea & confessus fuerit, veniam consequetur. Et hoc *tibi*, id est, ad honorem & laudem tuam. *Ios.* 7. Fili confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo, non quæras propriam vtilitatem, sicut hypocritæ. Et rem explicat ad maiorem confirmationem: *Confitebimur* ad gloriam, & hoc *tibi*, confitebimur, supl. ad nostram confusionem, & contra nos. *Psal.* Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.

Vel *confitebimur* confessione iniquitatis, vt dictum est. *Confitebimur* confessione fidei & laudis de qua *Rom.* 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Matth.* 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus. Vel *confitebimur*, & iterùm confitebimur, vt frequentemus confessionem. *Isa.* 23. Sume citharam, circui ciuitatem, bene cane, frequenta canticum. Vel *confitebimur* vniuersum integram faciemus confessionem omnium peccatorum, non diuidentes illam, *ad* minuendam culpam. *Leu.* 26. *Diuidam spoliauit eos, & integrè.* Sacerdos confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, vniuersa delicta & peccata.

Et inuocabimus, post confessionem humiliter deprecando, *nomen tuum*, Deum scilicet in auxilium, quia scriptum est. *Isa.* 4. & *Ioël* 3. Omnis qui inuocauerit, intus scilicet vocauerit, nomen Domini, saluus erit, dummodò confessio præcesserit, quæ cor mundet, aliter Deus non veniret: vnde optimè præmisit, *Confitebimur. Sap.* 1. In maleuolam animam non intrabit sapientia. Propter quod dicit etiam *Cassiod.* Corda

Psalmus agit de aduentu Christi ad iudicium.

Corda nostra confessione purgemus, & sic ad auxilium suscipiendum nomen Dei inuocare debemus. *Eccles.* 8. Ante orationem præpara animam tuam.

Narrabimus mirabilia. Hic tertium. Quasi diceret: Sic confessione facta, & oratione suppositâ, tunc *narrabimus*, aliis prædicando, *mirabilia tua*, quia aliter non audiremus: nec forte audiremus illud: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam, &c. Post confessionem enim quæ purgat à malo, & orationem quæ replet bono, narrabimus quæ facturus es in iudicio. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Narrabimus etiam mirabilia, quæ iam fecisti in vniuerso, de quibus *Eccles.* 11. Mirabilia opera Altissimi solius. *Iob* 9. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus. Mirabilia quæ in cœlo, vbi tam pulchrum solium posuisti. *Eccles.* 43. Vas autem mirabile opus Excelsi. Quæ in terra, in qua cæcos illuminasti, leprosos mundasti, mortuos suscitasti. *Matth.* 11. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, mortui resurgunt. Quæ in mari, vbi super fluctus ambulasti, imperio turbidum sedasti. *Matth.* 14. Quæ in inferno, quem confregisti, & inde captiuos extraxisti. *Zach.* 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. *Tob.* 12. Narrantur omnia mirabilia eius. *Eccles.* 42. Nonne Deus fecit enarrare sanctis omnia mirabilia?

Opera Christi mirabilia.

3. *Cum accepero tempus.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua subiungitur promissio de futuro iudicio, vt mali terreantur: & dicuntur quatuor. Primò agitur de tempore iudicij. Secundò de necessitate iudicandi, quia omnes, paucis exceptis, sunt corrupti, ibi, *Liquefacta est terra.* Tertiò de publicatione iudicij, ibi, *Dixi iniquis.* Quartò de diuersitate iudicandorum. *Ego autem.* Dicit ergo: Sic narrabimus mirabilia tua, vera membra Christi: vnde alia litera habet: *Narrabo.* Quasi loqueretur totus Christus pro corpore, quæ mirabilia si non audierint homines, *ego*, vt referatur ad caput, *iustitias iudicabo*, non tantum iniustitias, *cum accepero tempus*, ad iudicandum.

Nota ergo, quòd dicit, *ego* discretiùe, quasi diceret, non alius. *Ioan.* 5. Pater omne iudicium dedit Filio. Et quòd iustitias iudicabit: non enim tantum mali iudicabuntur, sed etiam iusti. *Eccles.* 3. Iustum & iniustum iudicabit Dominus. Si autem iustitias, quid de iniustitiis? *Bern.* Quid faciet de iniustitiis, qui etiam iustitias iudicabit?

Vel *iustitias iudicabo*, quæ videntur apud homines iustitiæ. *Bern.* Valdè verendum est ne tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ iniustæ reputentur. *Isa.* 64. Facti sumus vt immundi omnes nos, & omnes iustitiæ nostræ, quasi pannus mulieris menstruatæ. *Greg.* Sæpè sordet in oculis iudicis, quod fulget in oculis operantis. Sed *cum accepero tempus.* Tunc autem timebimus ipsum. *Galat.* 6. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

4. *Liquefacta est terra.* Hic ostenditur necessitas iudicandi, quia omnes fluxerunt in peccatum, exceptis paucis à Deo confirmatis: vnde dicuntur. Primò omnium fere defectus in peccatum. Secundò aliquorum à Deo confirmatio in bono. *Ego confirmaui.* Dicit ergo: Sic iudicabo tandem, & necesse est, quia *terra liquefacta est*, in vitia & peccata, *& omnes qui habitant in ea*, illi adhærendo.

Notandum enim, quòd est liquefactio bona, quæ fit in anima per diuinam colloquutionem. *Cant.* 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est. Et mala per timorem. *Iudith vlt.* Peccatores frigidi timore sine calore dulcedinis liquescunt. Per auaritiam, & concupiscentiam malam sicut hic, & *Ezechiel.* 24. Pone eam super primas cupiditatis & ardoris acquirendi, vacuam, sine Dei gratia & incalescat, & liquefiat æs eius, soliditas scilicet eius, si aliqua est.

Ego confirmaui. Hic secundum. Quasi diceret: Sic est liquefacta, tamen *ego confirmaui*, ne tota pateret in perditionem, *columnas eius*, sanctos scilicet eam sustinentes, sicut sustinetur ædificium à columnis. *Prouerb.* 9. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit in illa columnas septem, sanctorum scilicet vniuersitatem. Hinc de quibusdam sanctis dicebat Paulus *Galat.* 2. Iacobus, Ioannes, & Cephas, qui videbantur columnæ esse.

Et benè columnis comparantur sancti, quia *sicut* columna longa est, in quo longanimitas: grauis, in quo humilitas: plana sine gibbis, in quo paupertas: rotunda, in quo æternitas, quam habent in desiderio. Hæ sunt columnæ in seculo Salomonis. *Cant.* 3. Columnas eius fecit argenteas. Hæ columnæ circumdantes tabernaculum. *Exod.* 26.

Longanimitas. Grauitas. Humilitas. Paupertas. Æternitas.

Dixi iniquis. Hic tertium, in quo agitur de iudicij prænuntiatione & publicatione, vt mali sint inexcusabiles. Primò ergo agitur omnium iniquorum admonitio vt caueant à malo. Secundò rationi vacat, scilicet diuinum iudicium, ibi, *Quia non ab Oriente.* In prima tria secundum triplex malum à quo est diffugium. Primò à malo operis. Secundò cordis, ibi, *Nolite exaltare.* Tertiò loquutionis, ibi, *Nolite loqui.* Dicit ergo. Sic columnas confirmaui, per quas *dixi iniquis*, nolens non admonitos punire, *Nolite iniqua agere. Isa.* 1. Quietate agere peruerse. Non satis de illis, de quibus *Ierem.* 9. Vt iniquè agerent laborauerunt. *Et deliquerunt.* In prima iterum duo. Primò vt caueant à malo opere. Secundò de mali operis manifestatione. *Et deliquentibus* dixi per eos. *Nolite exaltare cornu*, peccata si feceritis defendendo, potentiam si eis in illa exaltando, & impetere deprimendo. *Psal.* Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes, &c. Multum enim displicet Deo cum delinquens non humiliatur per delictum, sed magis extollitur. Propter hoc dicit *Cassiod.* Quod insana lætitia effundit, *Contra maestitiam salutaris exurat*: quos vulnerat elatio superbiæ, sanet humilis abiectio culpæ. *Contra insanam lætitiam salutaris exurat.* Item Idem: Nunc venit ad maximum vitium

excusationis quo valdè laborat humanitas, vt cum se quis non patitur dicere culpabilem, sed prætendit excusationes in peccatis.

6. *Nolite extollere in altum.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic cauete à malo opere, & etiam *nolite extollere in altum*, id est, contra Deum, qui altus est, *cornu vestrum*, intus blasphemando, murmurando. Dicit enim *Gloss.* Si enim humiliauerit is cornu vestrum, Deus in vobis exaltabit suum. *August.* Cornu Christi exaltabitur in vobis, si non fuerit exaltatum cornu vestrum: cornu vestrum de iniquitate, cornu Christi de maiestate. 1.*Reg.*2. Et exaltatum est cornu meum in Deo meo. Non sicut illi qui dicunt *Amos* 6. Nunquid in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?

Et dixi: *Nolite loqui iniquitatem aduersus Deum*, vt non sit in vobis peccatum loquutionis. Suprà in *Psal.* Iniquitatem in excelso loquuti sunt. *Isa.* 57. Super quem lusistis, extraxistis linguam, dilaratis os? *Isa.* 54. Omnem linguam resistentem tibi in iudicio iudicabis.

Mali homines & superbi sunt recte sicut limata, cum magno enim pondere incedunt. *Isa.*1. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate. Cornu proferunt aliquando, sed citò retrahunt. Contra pauperes cornu emittunt, contra maiores retrahunt: sed boni potestatem non timent. *Psal.* Et exaltabitur sicut vnicornis cornu suum. *Eccl.*49. In vita sua non pertimuit principem, & potentiâ nemo vicit illum.

7. *Quia nec ab Oriente.* Hic secundum, in quo post admonitionem malorum vt caueant, subiungitur ratio quare cauere debent: quia non poterunt euadere iudicium: & dicuntur quatuor. Primò, quod nulla potest esse euasio. Secundò ratio, quarè non poterunt, ibi, *Quoniam Deus iudex est.* Tertiò in iudicio rectitudo, vt humiliet superbum, & humilem exaltet, ibi, *Hunc humiliat.* Quartò ratio huius rectitudinis. *Quia calix in manu Domini.* In prima duo. Primò, quòd non est possibilis euasio. Secundò, quòd nec absconsio, ibi, *Nec à deserto montibus.* Ait enim: Sic cauete: *quia nec ab Oriente* veniet iudex vt in Occidentem fugiatis, *nec ab Occidente*, vt in Orientem. *Psal.* Quò ibo à spirtu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, &c. *Amos* 9. Non erit refugium, & qui fugerit cum eis, non saluabitur. *Sap.*16. Manum tuam effugere impossibile est. *Greg.* Fugiendi via vbique deest, quia qui te iudicat, vbique est.

Nullus potest euadere iudicium.

Nec à deserto montibus venit, sup. vt ad montes fugias, & ibi lateas. *Eccles.*36. Non dicas, Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur? in populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creaturâ? Vel sic: *Nec à desertis montibus* esse tibi poterit opèrimentum. *Luc.*23. Tunc dicent montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos.

8. *Quoniam Deus iudex est.* Ecce ratio euasionis impossibilis, quia Deus iudicabit, qui nulli parcet. *Prouerb.*6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima: & omnes bene inueniet. *Greg.* Deus est infrà omnia non depressus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus, suprà omnia non elatus. Propter hoc dicitur *Isa.* 2. Dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum. Spiritualis intelligentia plana est in *Gloss.*

Hunc humiliat & hunc exaltat. Hic tertium, scilicet iudicij rectitudo. Quasi diceret: Sic Deus iudex est, & rectus iudex, quia *hunc*, Iudæum scilicet, & quemcumque alium superbum, humiliat. *Psal.* Bonum mihi Domine quia humiliasti me. *Et hunc*, humilem Gentilem, & quemcumque alium humilem, exaltat. 1. *Reg.*2. Suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem. *Iob* 5. Ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate. De vtroque *Prouerb.* 29. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. *Eccles.*10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis. *Ezech.* 17. Ego exaltaui lignum humile, & lignum sublime humiliaui. *Luc.*1. Deposuit potentes de sede, &c.

9. *Quia calix.* Hic est quartum, ratio scilicet & causa huius rectitudinis, siue probatio quod rectè iudicabit, per hoc quod iam fecit: quia scilicet legem à Iudæis abstulit, & Gentibus dedit, transferens ad ipsos spiritualem intelligentiam, illis relinquens literalem & carnalem: & secundum hæc dicuntur hiq quatuor, & extenditur litera vsque ibi, *Ego autem.* Primò ergo monstratur Christi potentia in comparatione ad legem. Secundò translatio ipsius ad Gentilem. *Et inclinauit.* Tertiò specificatio quantum ad quid translata sit. *Veruntamen fex eius.* Quartò quantum ad quid apud Iudæos remanserit. *Bibent.* In prima duo. Primò, quòd in potestate Christi sit lex. Secundò legem describit, ibi, *Vini meri.* Dicit ergo: Sic humiliat superbum, & exaltat humilem: & hoc patet. *Quia calix*, id est, lex diuina, in manu eius, id est, in suâ potestate. *Galat.*2. Data est lex per Angelos in manu mediatoris, Christi, de quo alibi dicit Paulus 1.*Tim.*2. Mediator Dei & hominum CHRISTVS IESVS.

Nomine calicis intelligitur lex vel potestas in diuinis Christi.

Calix autem dicitur lex, quia inde Dominus potat suos & inebriat. *Cant.*5. ad hunc calicem inuitat dicens: Bibite & inebriamini charissimi. Hic est calix Ioseph in quo potat suos, & in quo auguratur, quia facit futura nuntiare. *Genes.*43. Et suprà in *Psal.* Et calix meus inebrians quàm præclarus est.

Vini meri. Hic describit. Quasi diceret: In manu Domini est calix, plenus vini meri, spiritualis scilicet intelligentiæ, & est Græcismus. *Mixto*, id est, sæcibus coniuncto intelligentiæ literalis & carnalis. *Prou.*9. Sapientia ædificauit sibi domum. Et infra: Miscuit vinum, proposuit mensam.

Et inclinauit ex hoc. Hic secundum. Quasi diceret: Sic in potestate sua habet legem: sed quid fecit? *Inclinauit ex hoc*, scilicet ex Iudæo, *in hoc*, scilicet in Gentilem, à Iudæis in Gentiles ipsam transferendo. *Matth.* 21. Auferetur à vobis regnum Dei, sacra scilicet Scriptura: & dabitur genti facienti fructus eius.

Veruntamen

Veruntamen fex eius, carnalis scilicet intelligentia, *non est exinanita*, id est, annihilata, ad Gentilem translata, sed spiritualis tanquam vinum merum.

Bibent omnes. Hic quartum. Quasi diceret: Sic remanet adhuc carnalis intelligentia, sed *omnes peccatores bibent* illam tanquam potantes fæces. *Ezech.*23. Potabit vsque ad fæces, & fragmenta eius deuorabit.

Aliter potest legi, vt calix appelletur hîc sicut priùs aliquo modo intelligentiâ mutata. Quasi diceret: *Calix*, id est, lex diuina, *in manu Domini*, *vini meri*, cœlestis scilicet intellectus semper plenus quantumcumque hauriatur *Isa.* 58. Sicut fons aquarum cuius non deficient aquæ. Quippe exit ex indeficienti fonte, scilicet paradiso, mixto tamen cum ipso calice, quia ex duobus est, scilicet Veteri & Nouo. *Exechiel.* 1. Rota erat in medio rotæ. Mixtum ergo non habent Iudæi, tantum Vetus recipientes. Mixtum non habent Manichæi, tantum Nouo adhærentes: sed Christiani, vtrique consentientes. 3.*Reg.* 2. Nec mihi, nec tibi sit, dicunt lex Vetus, & Noua, sed diuidatur. *Et inclinauit ex hoc in hoc*, vt priùs. *Veruntamen fex eius*, ima & profunda diuinæ sapientiæ, *non est exinanita*, id est, non sunt aperta, & in publico posita adhuc. *Isa.*24. Secretum meum mihi. *Psal.* Tenebrosa aqua in nubibus aëris. *Ioan.* 4. Puteus altus est, & in quo haurias non habes. Tamen *omnes peccatores terræ*, id est, Iudæi vt priùs, *bibent ex eo*, in fine veritatem intelligentes, & cum aliis credentes. *Isa.*10. *Rom.*11. Reliquiæ Israël saluæ fient. *Isa.* 19. Cognoscetur Dominus ab Ægypto, à populo Iudæorum, tenebris ignorantiæ excæcato.

Tertio modo legitur, vt *calix* iudiciaria potestas in Christo appelletur. Hic calix de quo *Ierem.* 29. Sumes calicem furoris iræ de manu Domini, id est, sumendum intelliges. Hic est *plenus vini meri*, id est, iusto iudicio & æquissimo. *Psal.* Deus iudex iustus. Vel vinum merum potest dici sanctorum gaudium, quo inebriabuntur secundum illud *Psal.* Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. *Et mixto* tandem, quia misericordia cum iudicio. *Psal.* Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Mixto etiam quoad illos qui adhuc sunt in præsenti, qui non purum, sed mixtum dolorem habent, secundum illud *Prou.* 14. Risus dolore miscebitur. *Et inclinauit*, illam iudiciariam potestatem, *ex hoc*, hoc est ex vno, *in hoc*, id est, in alium, vt omnes iudicentur. 2. ad *Corinth.* 5. Omnes stabimus ante tribunal Christi vt recipiat vnusquisque prout gesserit in suo corpore, siue bonum, siue malum. *Veruntamen fex eius*, id est, pœna æterna, quæ est in diuina iustitia, *non est exinanita*, id est, non est finita, vel terminabilis. *Isa. vlt.* Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. *Bibent omnes peccatores terræ*, ex illis fæcibus. *Ierem.*51. Bibisti de manu Domini calicem furoris iræ eius: vsque ad fundum calicis bibisti, & potasti vsque ad fæces.

10. *Ego autem annuntiabo.* Hic est quartum secundæ partis, in quo agitur de diuersitate indicandorum: & tanguntur duo. Primò remuneratio bonorum in præsenti. Et secundò bonorum & malorum in futuro. *Et omnia cornua.* In prima duo. Primò publicatio beneficiorum Dei. Secundò exultatio in Deo, ibi, *Cantabo Deo Iacob.* Dicit ergo: Sic Iudæi superbientes, fæces bibent de calice scripturæ. *Ego autem*, dicit bonorum congregatio, caput cum membris, *annuntiabo* prædicando beneficia Dei, quæ inuenio in spirituali scripturæ intelligentia, *in seculum*, quandiu seculum erit. Vel sic: *Bibent omnes peccatores* fæces calicis Dei in inferno. *Ego autem*, cum meis, *annuntiabo.* Alia litera. *Gaudebo*, interiùs in corde, & hoc *in seculum*, tenens quod promissum est. Iunge ergo vtramque literam, & erit: Annuntiabo in gaudio, & lætanter prædicabo. *Isa.* 61. Spiritus Domini super me, eò quod vnxerit me, euangelizare pauperibus misit me. *Matth.*11. Pauperes euangelizantur, qui sunt membra, non solum caput.

Cantabo. Quasi diceret: Sic prædicabo aliis, & etiam *cantabo Deo Iacob*, id est, luctatoris, id est, Deo qui fortis est, & me magnificè ab omni malo eripuit. *Isa.*12. Cantate Domino quoniam fecit.

11. *Et omnia cornua peccatorum.* Hic remuneratio bonorum & malorum in futuro. Primò malorum. Secundò bonorum. *Et exaltabuntur.* Ait enim: Sic annuntiabo, & cantabo, & tandem *confringam omnia cornua* peccatorum, quæ modò extollunt se contra Deum. *Thren.*3. Confregit Dominus omne cornu Israël. Suprà, Nolite extollere in altum cornu vestrum.

Et exaltabuntur cornua iusti, è contrario quibus impugnauit diabolum & peccatum. *Psal.* Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et alibi, Et in nomine meo exaltabitur cornu eius. *Luc.*1. Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui.

Cornua mala duplicia, diuitis & iudæi.

Et nota, quòd mali tria habent cornua quæ confringentur. Vnum cornu est potentia. Hoc confringetur per perpetuam seruitutem. *Ier.*16. *Iudæi.* Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 1. *Reg.*27. Multa mala fecit contra populum suum Israël: ergo erit mihi seruus sempiternus. Secundum est temporalis abundantia. Hoc confringetur æterna paupertate, & egestate. *Luc.*16. Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti in aquam, vt refrigeret linguam meam. Magna inopia. Tertium, mundi sapientia, & confringetur per æternam tenebrositatem in qua erunt. *Abdie* 8. Perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esaü. 1.ad *Corinth.*1. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, ipsis relictis in tenebras exteriores. *Matth.*25. Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores.

Cornua iustorum quæ confringentur.

Sed cornua iustorum, quibus impugnarunt peccata: fides, spes, charitas. Hæc exaltabuntur. Fides vsque ad apertam visionem. *1.ad Cor.13.* Spes vsque ad comprehensionem. Charitas ad plenissimam fruitionem, ad quam nos perducat, &c.

IN LXXV. PSALMVM.

1. *In finem, in carminibus Psalmus Asaph. Canticum ad Assyrios.*

2. *Notus in Iudæa Deus.* Hic Psalmus 75. in toto libro. 25. in 2. parte. Cum enim in *Psal.* 23. Iudæos monuerit vt suscipiant salutem in medio terræ factam, eos per aduentum Christi ad futurum iudicium in 24. terruerit, hic tertiò eos confundere intendit, monstrans eorum gloriam ad alios translatam, & aliam esse veram Iudæam, & verum Israël esse, & veram Ierusalem, & veram Sion, vbi Deus cognitus est veraciter, & quiescit perenniter, expulsis aduersariis, votis ab eo receptis. Et hoc mostratur in titulo qui talis est: *In finem in carminibus Canticum ad Assyrios Psalmus Asaph.* Et est sensus: *Psalmus* subiectus conuenit *Asaph*, id est, bonorum congregationi. Psalmus, inquam, dirigens, nos *in finem* nostrum Christum, in quo ostendit terminatam legem, & per ipsum omnia transisse. Ad *Roman.* 13. Finis legis Christus ad iustitiam. Et est *Canticum in carminibus* editum, quia agit de bonis & gratiis Gentilibus collatis, quod Deo confitentes, & ipsum cognoscentes, ab ipso illuminati & saluati sunt. 1. ad *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepisti? *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Hæc enim omnia bona à Deo simul cum Christo suscepit. *Sap.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Et est *ad*, id est, contra *Assyrios*, non contra illos literales Assyrios, de quibus Angelus Domini 80. millia vna vice interfecit ante Ierusalem. *Isa.* 37. sed contra significatos per illos, scilicet Iudæos, qui dicuntur Assyrij, id est, dirigentes, sed per antiphrasim, & quasi irrisorie. Magis enim possunt dici errantes, & errare facientes, quàm dirigentes. *Sapient.* 5 Ergo erraumus à via veritatis, dicent ipsi in fine. *Matth.* 15. Sinite illos, cæci sunt, & duces eorum: si autem cæcus cæco ducatum præbeat, &c. Vel possunt dici dirigentes, id est, erigentes: erexerunt enim se semper contra Deum. Ad *Roman.* 10. Suam iustitiam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. *Iob* 15. Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & contra Omnipotentem. Et in facto etiam possunt dici Assyrij: quia sicut illi antiquitus populum Dei persequebantur, sic isti modò populum Christianum.

Psalmus effendit, dum Iudæa collata ad Gentes, est translata.

Quæ sint hostes Assyrii.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò tangit quæ bona à Iudæis, in alias gentes translaturus. Secundò qualiter, & per quos, & quo ordine factum sit, ibi, *Ibi confregit.* Tertiò exhortando concludit, quod omnes indigni sint tanto beneficio, & tam terribili iudici subiecti, soluendo quod promissum fuit, ibi, *Quoniam cogitatio.* In prima quatuor, secundum quatuor quæ translata innuit ad Gentiles. Primum diuina cognitio. Secundò Dei magnificentia. *In Israël.* Tertiò ipsorum Gentilium præelectio. ibi. *Et factus est in pace.* Quartò inhabitatio electa de Gentilitate, ibi, *Et habitatio eius in Sion.* Per primum est Gentilitas Iudæa. Per secundum Israël. Per tertium hic Ierusalem. Et per quartum Sion.

Dicit ergo: *Deus*, quem vos repellitis ô carnales Iudæi, *est notus in Iudæa* spirituali, non apud vos. Dicit enim *Isa.* 1. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Gentilis populus prius animalis, populus autem meus, à meis descendentes, scilicet à Patriarchis: me non cognouit. Et rursum *Ier.* 8. Miluus in cœlo cognouit tempus suum, turtur, hirundo, & ciconia custodiunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Dei. Et propter hoc spiritualis Iudæa sunt Gentiles, & vera. Ad *Roman.* 12. Non enim qui in manifesto Iudæus est, nec quæ in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non literalis. Iudæa interpretatur confitens. Qui veraciter confitetur corde per contritionem, ore per confessionem, & opere per satisfactionem. Talibus cognitus est Deus, per abundantis gratiæ infusionem, non illis de quibus 2. *Timoth.* 2. Speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem abnegantes. Nec illis de quibus *Tit.* 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Qui enim ostendit se Deo in pura confessione secundum illud *Cantic.* 2. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua, &c. ostendit illi Deus se *Iob vlt.* Nunc oculus meus videt te.

In Israël. Hic secundum. Quasi diceret: Sic *in Iudæa* spirituali cognitus est: & *in Israël*, spirituali, sup. *magnum nomen eius*, id est, magnificatur nomen eius, extollitur, & prædicatur, non in carnali. Illi enim dictum est *Ezechiel.* 26. Nomen meum polluistis inter gentes. Et ad *Roman.* 2. Per vos nomen meum blasphematur inter Gentes. Sed de veris Israëlitis dicitur illud *Matth.* 9. Illi verò diffamauerunt illum, bona diffamatione, in tota terra illa. Et illud *Isa.* 62. Tota die & nocte non tacebunt laudare nomen Domini.

Et factus est in pace. Alia litera, *in Salē*, id est, in Ierusalem vera & spirituali, scilicet Ecclesia, quæ est pacifica. *Matth.* 5. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. *Matt.* 18. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, per pacem & concordiam, non diuisi perrancorem: ibi sum in medio eorum. Locus meus sunt. 2. *Corinth. in fine*, Pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobis. 3. *Reg.* 19. Non in turbine Dominus, nec in igne, sed in sibilo auræ tenuis, ibi Dominus. Ad hoc monstrandum voluit in Sabbato, quod est dies quietis, quiescere in sepulchro, & ibi locari, sed in carnali Ierusalem, quæ non quærit, nisi mundana, pax non est, & propter hoc nec potest ibi esse locus Dei. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis.

3. *Et habitatio eius in Sion*, in vera Sion, scilicet in Ecclesia per fidem Dominum continuè speculante. *Isa.* 62. Vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata: quia complacuit Domino in te. *Ezech. in fine.* Nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem. Hæc est Sion, id est, speculatio, quæ Deum speculatur per fidem. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem, &c. Sicut per Salem pacifici, sic per Sion viri religiosi, vel prælati:

Sion

Sion enim speculum, & ipsi debent esse speculum aliis, secundum illud. *Iob* 33. Respicient homines, & dicet: Peccaui, & nunc deliqui, & vt dignus eram non recepi. Per Iudæam ergo confitentes, qui Deum cognoscunt: per Israël clerici, & studentes in sactis Scripturis, qui Deum magnificare debent & prædicare. Per Salem pacifici, qui iam Christum habent in se quiescentem: per Sion religiosi vel Prælati, qui familiarem, & cohabitantem.

Nota etiam hic, quòd locus Dei fuit Virginis vterus, præsepium, cœnacula, & sepulchrum. In primo deiecit superbiam, in secundo diuitias, in tertio potentiam mundanam, claudi volens in loco modico.

4. *Ibi confregit.* Hic secundum totius huius Psalmi, quamuis aliquantulum aliter sit in *Glossa* signatum, in quo ostendit ordinem & modum, quo fuerit facta prædicta translatio, quia per deiectionem aduersariæ potestatis, & manifestationem veritatis, & incussionem timoris: & secundum hoc dicuntur tria in hac parte Primò contrariæ potestatis deiectio. Secundò veritatis manifestatio bonis, quamuis malorum fuerit conturbatio, & dormientium in terrenis, ibi, *Illuminans tu mirabiliter.* Tertiò timoris incussio per prænuntiationem futuri iudicij, ibi, *Tu terribilis.* In prima duo. Primò deiectio contrariæ potestatis. Secundò specificatio per metaphoras, & figuras. *Arcum, scutum.* Dicit enim: Sic notus est in Iudæa, magnificus in Israël, locum habens in Salem, & habitat in Sion. Nec mirum, quia *ibi*, in Ecclesia scilicet de Gentibus, *confregit potentias* dæmonum, qui in idolis venerabantur. *Isa.* 46. Confractus est Bel, contritus est Nabo, & fracta sunt simulachra eorum.

Quæ sint diaboli potentiæ.

Potentiæ etiam diaboli appellantur munitiones eius, id est, consilia, machinæ, scilicet sæculi potentes, multitudo exercitus, peccatorum diuersitates & multitudines, & robur, scilicet obstinati. Sed totum destruxit Dominus per sanctas munitiones, id est, consilia, quia Paulus dicit 2. ad *Cor.* 10. Arma nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes & machinas, id est, potentes deiecit, de quibus 1. *Machab.* 6. Fecerunt machinas, & balistas, & exierunt quidam qui obsederant arcem. Et multitudines exercituum quæ magna sunt: sed tunc erant maximæ. *Eccles.* 10. Stultorum infinitus est numerus. *Isa.* 29. Erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium qui dimicauerunt contra Ariel. Et robur, scilicet obstinatos. *Prou.* 22. Ciuitatem fortium ascendit sapiens, destruxitque robur fiduciæ eius.

Arcum, scutum. Hic quasi specificat. Et primò tangit eorum quæ ordinata sunt ad bellandum destructionem. Secundò ipsius belli. Ordinata autem tangit tria, quæ sunt ad impugnandum, & hoc de longè, & sic *arcus*: aut de propè, & sic *gladius*: aut ad defendendum, & sic *scutum*. Dicit ergo: Sic confregit potentias, *& arcum*, qui de longè percutit, & significat dolositatem. Suprà in *Psal.* Arcum conteret, & confringet arma. *Ierem.* 9. Extenderunt linguam suam, quasi arcum mendacij. *Et scutum* defensionis peccati. Suprà in *Psal.* Scuta comburet igni. 2. *Reg.* 27. Clypeus ærens, defensio resonans & sonora, tegebat humeros eius. *Gladium* peruersarum suggestionum, quæ penetrant vsque ad cor. Suprà in *Psal.* Gladium exacuerunt peccatores, dæmones: quasi dicat, suggestiones peruersas exercuerunt. *Ezech.* 21. Duplicetur gladius, & triplicetur. Et est aliquandò valdè acutus hic gladius, & apparet aliquandò quod non sit multum malum, quod suggeritur, sed bonum. *Ezech.* 21. Gladius exacuatus est & limatus: exacuatus vt scindat, sed limatus vt splendeat. *Et bellum. Isa.* 2. Non exercebuntur vltrà ad prælium. Si enim peccant aliquando in Ecclesia, tamen humiliter se subiiciunt, nec bellant defendendo culpam à sanctis eruditi, & Deo subiecti. Propter hoc hoc Christo nato pacem Angelus nuntiauit. *Luc.* 2.

5. *Illuminans tu mirabiliter.* Hic est secundum, scilicet illuminatio bonorum, & manifestatio veritatis eisdem, inde turbatis malis. Et dicuntur tria. Primò bonorum illuminatio per sanctos. Secundò insipientium & reproborum conturbatio. *Turbati sunt.* Tertiò tanta tantæ turbationis, ibi, *Ab increpatione tua.* Dicit ergo: Sic confractæ fuerunt aduersariorum potestates: & ô tu Domine tu fuisti *illuminans* mundum quantum ad electos tuos. *Ioan.* 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: verum est quantum ad seipsum, etsi omnes non sunt illuminati propter peccatum suum. Vel omnem hominem qui illuminatur. *Iacob.* 1. Omne datum perfectum est descendens à patre luminum. Propter hoc dicebat Simeon de salutari, quod receperat. *Luc.* 2. Quod parasti, ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem Gentium. *Isa.* 69. Dedi te in lucem Gentium.

Et hoc, *à montibus æternis*, scilicet Apostolis, qui sunt montes altitudine vitæ. *Psal.* Fundamenta eius in montibus sanctis. Et æterni, quia non nisi æterna quæsierunt, & æterni facti sunt æternitatis participatione. *Col.* 3. Si consurrexistis cum Christo, facti scilicet montes alti: quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. Non sitis montes Gelboë, quod interpretatur decursus, & significat prælatos in terrena per desiderium decurrentes. 2. *Reg.* 1. Montes Gelboë nec ros, nec pluuia veniat super vos. Isti sunt æterni colles, de quibus *Genes. penult.* Donec veniat desiderium collium æternorum. Et alios illuminantes tantum, primo recipientes lucis radios à vero sole Christo, de quo *Mal.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Propter hoc dicit *Gregor.* Qui oriente sole videre non valet, irradiatos ab illo montes consideret, sicut faciebat David. *Psal.* Leuaui oculos meos in montes.

6. *Turbati sunt.* Hic est secundum, scilicet reproborum conturbatio: & dicuntur tria. Primò turbatio. Secundò, duratio in illa conturbatione: vel conuersio, ibi, *Dormierunt somnum suum.* Tertiò damnum sequens ex illa turbatione, ibi, *Et nihil inuenerunt.* Dicit ergo: Sic illuminans bonos per montes, & super hæc *turbati sunt* qui deberent confidere magis. *Omne insipiens corde.* Hic addit ad specificationem maiorem quod Paulus dicit *Rom.* 1. Obscuratum

est insipiens cor eorum, vnde deberent illuminari. Sunt enim corda quæ damnantam amantia obscuritatem & ignorantiam, vt ad lucem turbentur. *Iob* 23. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. *Psal.* Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Et alibi: Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, &c. De talibus Herodes & Iudæi. *Matth.* 2. Audiens autem Herodes, natam lucem, turbatus est & omnis Ierosolyma cum illo. Nec mirum, quia insipientes sunt sicut oculus infirmus. Et *August.* dicit: Oculis agris odiosa est lux.

Dormierunt somnum suum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic turbati sunt: sed nunquid turbatione bona, quæ excitaret eos, & euigilaret à culpa? Non: imò *dormierunt*, in his temporalibus, & in mundi deliciis quiescentes, *somnum suum*, ad differentiam somni sanctorum. *Matth.* 25. Dormitauerunt omnes & dormierunt: in his bonis phantasticis, & in his quieuerunt. *Ierem.* 48. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, requieuit in fæcibus suis. Proprietas somni est quod dormiens quiescit ab operibus veris, & laborat in phantasticis. *August.* Amauerunt præsentia, & in ipsis obdormierunt. *Cassiodor.* Dormit qui profutura negligit, & caduca perquirit. *Ierem.* 41. Inebriabo eos, amore terrenorum, sup. vt sopiantur, & dormiant somnum sempiternum.

Et nihil inuenerunt. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic dormierunt in temporalibus, & post quando euigilauerunt, *nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum*, viri à diuitiis possessi, non ipsas possidentes, *in manibus suis*, in potestate scilicet sua. *Iob.* 27. Dives cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. *Isa.* 29. Sicut somniat ebrius & bibit, & cum expergefactus fuerit, vacua erit anima sua, &c. *Et nihil inuenerunt*, id est, peccatum inuenerunt, quod nihil est. *Ioan.* 1. Sine ipso factum est nihil. Nihil autem inuenerunt: quia nihil in manu pauperum posuerunt. *August.* Da mihi ex eo quod dedi tibi, habuisti me largitorem, habebis me redditorem. Item idem: Manus pauperum sunt gazophilacium Dei, in quibus si terrena mittis, largiendo seruas, & seruando mittis. *Amor temporalium similis est lethargiæ.* Amor temporalium similis est lethargiæ, vbi est humor viscosus ligans hominem in anteriore parte crebri, & sic amittere facit vsum sensuum, vt possit stimulis vel impulsionibus excitari. Sic amatores temporalium inuiscantur, & omninò obstupescunt ad ea quæ ante sunt. *Phil.* 3. Præteritorum oblitus, ad ea quæ ante sunt me extendens.

7. *Ab increpatione tua.* Hic tertium, ratio tantæ excæcationis ad visionem vel ortum luminis cœlestis. Nec oportet hoc diuidere, sed continuetur & construatur litera sic: Ita Domine turbantur & dormiunt: sed ô *Deus Iacob*, minoris populi, non maioris de Esaü, *qui ascenderunt equos* superbiæ, & temporalis abundantiæ, quæ equus est sicut supra dictum fuit. *Psal.* Fallax equus ad salutem. *Dormierunt*, modo supra dicto, *ab increpatione tua*, id est, ab ira tua eos excæcante vt non videant veritatem. De iis equis *Isa.* 30. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium in aquis.

Et nota, quòd optimè dcit: Dormitauerunt, non propter hoc quin dormiant fortiter amatores mundi, sed quia dormiunt, vt ita dicam, breuiter. *Prouerb.* 6. & 24. Paululum dormies, paululum dormitabis. Increpatio autem Deo dicitur aliquando excæcatio, sicut hic dicitur. Aliquandò cohibitio à malo. Suprà in *Psal.* Increpa feras arundinis. Reuocatio à malo. In *Psal.* Ab increpatione tua fugient. Æterna damnatio. *Zachar.* 3. Increpet in te Deus Sathan.

Tu terribilis. Hic tertium, scilicet timoris incussio: & dicuntur tria. Primò aptitudo immittendo timorem in Deo ostenditur. Secundò denuntiatio iudicij tam horribilis iudiciis ipsi mundo, ibi, *De cœlo auditum.* Tertiò timoris incussio toti mundo, ibi, *Terra tremuit.* In prima duo dicuntur. Primò asserit ipsum terribilem venturum ad iudicium. Secundò assignat causam quare debeat esse terribilis, ibi, *Et quis resistet tibi?* Dicit ergo: Sic illuminasti mandum per Apostolos, quamuis alii conturbentur, & dormientes in temporalibus illis adhæreant: sed ô Domine, *tu terribilis es*, futurus in iudicio valdè. *Eccles.* 44. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, maximè in iudicio. *Hebr.* 10. Terribilis est quædam expectatio iudicij. *Deus terribilis in iudicio dicit.*

8.

Et quis resistet tibi? Ecce secundum, causa quare terribilis, quæ assignatur duplex. Potentia cui resisti non poterit: & sententia contra malos, quæ irreuocabilis erit. *Ex tunc.* Ait enim: Tu terribilis es, & quid mirum, quia *& quis resistet tibi?* Quasi diceret: Nullus. *Esther* 6. Non est qui tuæ possit resistere voluntati. *Iob* 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Et propter hoc terribilis. *Iob* 20. Potestas & terror apud ipsum est.

Ex tunc, ex quo scilicet ad iudicium venerit, *ira tua*, effectus scilicet iræ tuæ, pœnarum inflictio, & scientia contra malos est duratura, vt nunquam reuocetur. 2. *Reg.* 1. Sagitta Ionathæ, Christi scilicet sententia, non est auersa retrorsum, vt sit reuocata, postquam prolata fuit in damnatos. Propter hoc dicitur dies iudicij, dies iræ, quia nulla remissio, nullius peccati obliuio, quod non puniatur. *Cassiodor.* Dies iræ dicitur, quia nihil vlterius per patientiam dissimulabitur. *Sophon.* 2. Dies illa, dies iræ. Et ex hoc terribilis *Isa.* 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandum. *Naum* 1. Ante indignationem eius quis stabit? *Malach.* 3. Quis poterit cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad videndum eum? Propter hoc dicit *Greg.* Prauitatem suam quisque deserat, Dei patientiam pertrimescat, ne qui tranquillum modò despicit, iratum postmodum euadere non possit.

De cœlo auditum. Ecce secundum. Quasi diceret: Talis es, ita terribilis futurus, & vt terrorem mundo immitteres, *tu fecisti auditum*, hoc est, audire per prædicatores *iudicium* venturum, *de cœlo* Audita est vox *Isa.* 3. Dominus Deus super eos videbitur, & exibit vt fulgur gladius eius. Et illud *Daniel.* 7. Ecce in nubibus cæli filius hominis veniet. Et illud Pauli 1. ad *Thess.* 4. Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. Et illud 1. ad *Corinth.* 15. Canet enim tuba, & 9.

& mortui resurgent incorrupti. Vel de futuro sicut vult *Glossa*. Quasi diceret: *De cœlo auditum fecisti iudicium*, id est, facies rugiens sicut leo. *Isa.* 5. Rugitus eius sicut leonis, vt catulus leonis rugiet.

Terra tremuit. Hic tertium, timoris incussio toti mundo propter iudicium: & dicuntur tria. Incussio, vilitas illius incussionis. *Et quieuit.* Tertiò tempus. *Cum exurgeret.* Dicit enim: Sic prædictum est iudicium, & hoc auditu *terra*, horno scilicet terrenus *tremuit. Amos* 3. Leo rugiet, quis non timebit? *Iob* 23. Et cogitans cum timore sollicitor.

Et quieuit, à culpa cessauit, ab idololatria: & ad fidem Dei seipsum conuertit. *Isa.* 25. Requiescere faciam superbiam infidelium, quod erit etiam in futuro, quando implebitur illud *Matth.* 28. Erunt terræmotus per loca. Homines etiam à vitiis cessabunt secundum illud *Sapient.* 5. Videntes turbabuntur timore horribili. *Et* *Quies duplex hominis.* *naturalis scilicet à culpa, & non quiescat à pœna. Cassiodor. Quies ista sine requie est: quiescent enim à malis operibus, sed in suppliciis non quiescent: quippe qui æterna flamma sunt cruciandi. Sophon.* 1. Tribulabo homines, commouebo, & concutiam, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt. Sed cessabunt iam & omnino obmutescent. 1. *Reg.* 2. Impij in tenebris conticescent.

10. *Cum exurgeret.* Hic determinat tempus, quando futurus est timor in mundo, quia post resurrectionem: in quo tanguntur duo. Resurrectio Christi, & terminatio ad excellentiam iudicij futuri, & salutis bonorum. *Vt saluos.* Ait enim: Sic terra tremuit & quieuit: sed quando? *Cum exurgeret*, id est, exaltexisset, Deus venturus tandem *in iudicium*, quod figuratum fuit in illo materiali motu, qui fuit ad literam in Christi resurrectione. *Matthæi.* Et, ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo. In fine autem tunc, maximè Christus exurgente ad iudicium erit malis scientibus eius potentiam. *Psal.* Cognoscetur Dominus iudicia faciens. *Sapient.* 4. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi. Alibi in *Psal.* Exurge Domine, non confortetur homo, &c. *Cum exurget in iudicium* venturus, vel *in iudicio* sessurus cum bonis & malis. *Ioel. vlt.* Consurgent & ascendent omnes gentes in vallem Iosaphat. Ibi sedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu.

Sed ad quid sic? *Vt saluos faceret*, per illum timorem incussum toti mundo, non ipsum totum, sed omnes mansuetos terræ, qui suscipient manifestè prædicationis doctrinam, secundum illud *Iacob.* 1. Suscipite in mansuetudine insitum verbum, quod potest saluare animas vestras, & dare vobis terram viuentium. *Psal.* Mansueti autem hæreditabunt terram. *Matth.* 5. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Propter hoc *Sophon.* 2. Quærite Dominum omnes mansueti terræ.

11. *Quoniam cogitatio.* Hic est tertia pars Psalmi, in qua concluditur admonitio vt omnes reddant Deo vota sua, & ei se subiiciant: & dicuntur tria. Primò allicit. Secundò monet, ibi, *Vouete.* Tertiò ostendit, quòd necesse sit ac- quiescere admonitioni. *Terribili.* Duo autem proponit illectiua vel inducina, quare Deo vouendum & reddendum. Primum, acceptatio propositi confitendi culpam, & dimittendi. Secundò delectatio Dei in detestatione dimissa. *Et reliquæ.* Dicit ergo: Sic prædicatum est mundo iudicium, sed ô Domine, *quia cogitatio hominis*, quæ cogitat mala confiteri, & dimittere, *confitebitur tibi*, à te consilio reputabitur, vt statim dimittas ei pœnam. *Psal.* Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti, &c. Et *Prouerb.* 28. Qui autem reliquerit ea, & confessus fuerit, veniam consequetur. Vel *confitebitur tibi* confessione laudis. Se tantum de peccato accusare, & peccatorem iudicare, est Deo laudem dare. *Iosue.* 7. Fili, confitere peccatum, & da gloriam Deo.

Et reliquia cogitationis, id est, reliquæ cogitationes, post has quæ sunt in recordatione & memoria fugi culpæ ad ipsam omninò annihilandam & diminuendam, *diem festum agent tibi*, erunt tibi dies iocundæ & festiuæ sicut festus dies. Hoc est quod dicitur *Luc.* 5. Maius gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, &c. Sic cogitare peccati destructionem est vtilis cogitatio. *Isa.* 32. Princeps ea quæ digna sunt principe cogitabit. Et sic fit Deo festum Paschatis, festum Iudæorum, id est, confitentium. *Ioan.* 6. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudæorum. Et quoniam ita est, *vouete & reddite*, &c.

Aliter legitur, vt ad antecedentia referatur. Quasi diceret: Mansuetos terræ saluabis: & dignum est, *quoniam cogitatio hominis* mansueti, & intelligitur in hoc ipsum quod dicit, *Hominis*: est enim homo animal mansuetum à natura, *confitebitur tibi*, confessione laudis interius: *& reliquiæ cogitationum*, id est, opera bona ex cogitationibus relicta, omnibus seruilibus abiectis, quæ sunt peccati opera. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati, *diem festum agent tibi*, vt laudent te vita, & opere, & conuersatione, secundum illud: Laudabo Deum in vita mea.

Vouete & reddite. Hic secundum, in quo infert admonitionem: & dicuntur duo. Primò admonitionem præmittit. Secundò ostendit ad quos dirigit illam, ibi, *Omnes qui in circuitu.* Monet autem duo. Primò ad vouendum. Secundò ad soluendum quod votum fuerit, ibi, *Et reddite.* Dicit ergo: Quoniam sic est vt præmisi, propter hoc *vouete*, & post votum *reddite Domino Deo vestro.* Sed si vouere voluntarium est, quomodo hoc præcipit? Et notandum est, quòd est duplex votum: necessitatis, quod est de his quæ necessaria sunt ad salutem, sicut abrenuntiare diabolo, & pompis eius, & talia quæ profitentur baptizati. Et est tale votum magis recognitio debiti, quam votum propriè loquendo, & tale cadit sub præcepto: & de hoc loquitur hic. Est & aliud, quod est supererogationis sicut seruare virginitatem, intrare claustrum, & huiusmodi: & de tali non loquimur hic, nec hoc præcipit. Quod si de tali placet intelligere, tunc litera legenda est coniunctim, hoc est, si volueritis, reddite. *Deuter.* 23. Cum votum voueris, reddere Domino Deo tuo non tardabis

11.

tardabis reddere : displicet enim Deo infidelis & stulta promissio. *Deut.*23.Quod semel egressum est de labiis tuis,obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo.

Omnes qui in circuitu. Hic ostendit quibus loquitur. Quasi diceret : Sic reddite , *omnes qui offertis munera* acceptabilia , vos ipsos scilicet , *in circuitu eius* existentes , & ipso in medio , ipse enim in medio est colentium se , & sibi vota soluentium. *Matth.* 18. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo , ibi sum in medio eorum. *Apocalyps.*7. Agnus qui in medio eorum est , reget eos. Hic est bonus circuitus. Videtur autem propriè loqui sacerdotibus , qui circumeuntes altare munera offerunt sacrosancta. Vnde sacerdos dicit illùd Psalmi, Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine. *Cassiodor.* In circuitu res agitur , cum munera fidelium sacratissimis altaribus offeruntur. Ad *Rom.*12. Obsecro vos per misericordiam Dei , vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem. *Isa.*19 Cognoscunt Ægyptij Dominum,& vota Domino vouent,& soluunt, & colunt eum in muneribus.

13. *Terribili , & ei.* Hic tertium , in quo ostendit necessitatem reddendi votum per duo quæ tangit, quæ sunt in illo,cui vouetur. Terribilitas quæ primò tangitur , & potestas. Terribilitas incutiens timorem , potestas humilians etiam altitudinem. Dicit ergo : Sic reddite illi, cui necesse habetis , scilicet *terribili. Damel.* 3. Obsecro Domine magne & terribilis. Suprà, Tu terribilis , & quis resistet tibi ?

Et ei qui aufert spiritum. Hic tangitur potestas. Primò in comparatione ad maiores , id est , ad principes qui pauciores præsunt. Secundò ad Reges , qui pluribus. *Terribili.* Ait enim : Sic reddite terribili , id est , *ei qui aufert spiritum* , superbiam scilicet & elationem principum , ipsos humiliando. *Iob* 6. Sagittæ Domini in me sunt , quarum indignatio ebibit spiritum meum , elationem scilicet meam, & superbiam. Vel ad literam *aufert spiritum* , id est , animam quando vult. *Psal.* Auferes spiritum eorum , & deficient. *Danel.*5. Deum autem qui habet flatum tuum in manu sua, non glorificasti. Imò ipse est qui quando voluit præcepit , & factum est. *Num.*25. Tolle cunctos principes sæculi , & suspende eos in patibulis, &c.

Terribili apud Reges terræ , qui maiores sunt principibus , & aliis terribiles , quia *Iob* 25. Potestas & terror apud eum est. Potestas , vt deiiciat illos statim de regia dignitate si voluerit , quod in multis fit. *Eccles.*11. Omnis potentatus breuis vita. *Isa.*22. Expellam te de statione tua , & de ministerio tuo deponam te. Et terror vt damnet æterna afflictione : quia etsi dicat Paulus *Hebr.*10. Horrendum est incidere in manus Dei, tamen principibus horribilius : de ipsis enim dicitur *Sapient.*6. Horrende & citò apparebit vobis , quoniam iudicium durissimum in iis fiet qui præsunt.

Sunt etiam boni Reges , qui ablato à se spiritu superbiæ, humilitatis spiritu sunt repleti vt benè se corrigant , de quibus *Prou.*21. Cor Regis in manu Dei , quocumque voluerit vertet illud. Tales timent Deum , & habent horrori ipsum audientes ipsum dicentem : Ostendam vobis quem timeatis : Timete eum qui potest & corpus & animam perdere in gehennam. Et illud *Isa.*8. Dominum Deum nostrum ipsum sanctificate , & ipse terror noster, & ipse timor noster, vt in sanctificatione possitis perseuerare , donec veniatis ad gloriam , ad quam nos perducat , &c.

IN LXXVI. PSALMVM.

In finem , pro Idithum , Psalmus Asaph. 1.

VOce mea ad Dominum.Hic est Psalmus 76. in toto libro , in secunda parte 26. in quo postquam obstinatos Iudæos confutauit ostendendo per Christum ad Gentiles gloriam eorum translatam , & ei soli vero iudici & terribili seruiendum, ponit se in exemplum iustorum congregatio omnia transiliens & dimittens , & ad Christum confugiens. Et hoc innuitur in titulo , qui talis est : *In finem , pro Idithum , Psalmus Asaph.* Et est sensus : *Psalmus* subiectus conuenit *Asaph*, id est, iustorum congregationi , & *in finem* Christum nos ex toto dirigens. Loquitur *pro Idithum*, id est, pro transiliente , id est , in persona transilientis omnia , & ad Christum transeuntis , qui clamat *Eccles.*24. Transite ad me omnes qui concupiscitis me. 2. *Psalmus docet transire omnia & sequi Christum.*

Psalmus autem hic diuidi potest in partes duas principaliter. Primò enim Asaph declarat quomodò , & ad quid in Deum transierit omnibus prætermissis & contemptis. Secundò ostendit , quòd dignum sit in illum toto affectu transire , qui tot bona per Christum contulit , ibi , *Viderunt te aquæ.* Prima pars in tres diuiditur. Primò , quòd in Christum transierit orando , meditando. Secundò , quòd ipso inuento cogitauerit vtrum Deus eum reuocaturus sit à peccato & corruptione , ad statum incorruptionis & innocentiæ. *Anticipauerunt vigilias.* Tertiò quid inuenerit in hac sua deliberatione , ibi , *Et dixi : Nunc cœpi.* In prima duo. Primò, quòd Deum exquisierit. Secundò, quòd necessitate compulsus fuerit , ibi , *Renuit consolari.* In prima duo. Primò , quòd quæsierit voce. Secundò , quòd opere , ibi , *In die tribulationis.* In prima duo. Primò , quòd quæsierit. Secundò , quòd frustratus non sit. *Et intendit mihi.* In prima duo. Primò , quòd voce clamauerit ad Dominum. Secundò ad quid clamauerit. *Voce mea ad Dominum.* Ait ergo: Sic, miseri , translata est gloria vestra à vero iudice & terribili , cui vota sunt reddenda : & propter hoc *ego clamaui ad Dominum* , non susurraui , vel mussitaui , sicut multi , de quibus *Isa.*29. Et erit quasi pythonis de terra vox tua , & de humo mussitabit eloquium tuum. Imò, quod deterius est, sicut aliqui quidam , qui nec os suum aperiunt , de quibus in *Psal.* Os habent & non loquentur. *Clamaui autem voce mea* , non aliena , & vicaria, sicut multi. Suprà in *Psal.* Ad ipsum ore meo clamaui. Ne cogar dicere illud *Psal.* Quoniam tacui , per meipsum : inueteraueruntossa

ossa mea , dum clamarem tota die per alium. *Variè illa moratur.* Clamaui sicut ille qui clamat propter ignem. *Ioël.*2. Ad te Domine clamaui , quoniam ignis deuorauit speciosa deserti. Item sicut ille qui clamat propter bellum quando vult eum deuorare. Bellua enim est culpa. *Tob.*4. Ecce piscis immanis ad deuorandum eum ; quem expauescens Tobias clamauit voce magna,dicens: Domine , inuadit me. Item sicut ille qui clamat propter latrones ; peccata enim latrones sunt , quæ spoliant & vulnerant. *Luc.*10. Incidit in latrones , qui despoliauerunt eum. *Abd.* Si fures introissent ad te , nunquid conticuisses ? Item sicut qui clamat propter hostium multitudinem insequentem ad mortem. *Exod.* 14. Leuantes oculos filij Israël , viderunt post se Ægyptios , & timuerunt valdè , & clamauerunt ad Dominum. Item sicut clamat homo videns tempestatem irruere super se , sicut *Ione* 1. Facta est tempestas magna in mari , ita vt nauis periclitaretur , clamaruntque nautæ ad Dominum. Sicut Petrus clamabat ad Christum *Matth.* 14. videns tempestatem super se venientem. Sicut ille qui dolet propter vulnerum infirmitionem;peccatorum enim vulnus pessimum est. *Isa.*38. Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. Et subdit:Sicut pullus hirundinis, sic clamabo. Propter rei multum diligendæ amissionem. *Exod.*13.Factus est clamor magnus in terra Ægypti, quia non erat domus in qua non iaceret mortuus. Sicut ille qui clamat propter rei dilationem,& clamat vt citò habeat.Sic qui dicebat : Et clamor meus in conspectu eius,existens moraliter, quia illa quæ ibi sunt desidero & affecto , introiuit in aures eius. *Voce mea ad Dominum* facta, & in ipsum tendente, vt ipsum possim habere : ad illud enim est res propter quod fit.

Et intendit mihi. Non fraudatus , non deceptus à proposito. *Exod.*3. Vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto , & descendi liberare eos. Adest clamantibus paratus semper adiuuare & liberare. *Deut.*22. Si corrupta fuerit virgo, & clamauerit , non est rea : si autem non clamauerit, rea erit.

3. *In die tribulationis.* Hic secundum,in quo dicit se quæsiuisse opere: & tanguntur tria.Primò tempus quando sic quæsierit. Secundò modus quærendi. *Manibus meis.* Tertiò fructus. *Et non sum deceptus.* Dicit ergo : Sic quæsiui voce, & etiam *in die tribulationis meæ* , adhuc me stimulante , Deum exquisiui. *Osee.*6.In tribulatione sua mane consurgent ad me. *Proverb.*2. In tempore afflictionis suæ dicent : Surge,& libera nos. Et dicitur tribulatio in die fieri , vel dies esse per effectum , quia mentem tribulati illuminat. *Isa.*28.Vexatio dabit intellectum auditui. *Manibus meis*, id est, operibus meis,*contra eum*, vel *coram eo* , electis vel factis : *nocte* tribulationis. Idem ergo dies , & nox dicitur. Dies,quia illuminat per tribulationem consummationem, Nox,quia turbat eum inest præsentialiter. *Isa.*21. Custos quid de nocte ? aduersitatis illatæ & miseriæ : quid de nocte ? innatæ. Dixit custos : Venit mane & nox ; nunc est, sip. Si quæritis , quærite. *Cant.* 3. In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea. Quæsitionis autem bonus modus est,quæ-

Quare tribulatio dicitur dies & nox.

rere manibus puris,& mundis operibus.1.*Tim.*2. Leuantes puras manus.

Et non sum deceptus,inuento. *Sapient.*2.Quærite illum , quia inuenitur ab his qui non tentant illum. *Psal.* Non sunt fraudati à desiderio suo. Oratio enim primò expugnat inimicos, qui eam volunt impedire , quod signatum fuit *Exod.*17. vbi Moyse leuante manus , & orante, vincebantur inimici. Sanat , si contingat esse afflictum ab aduersario. *Matth.*16. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Deum placat. *Exod.*32. Dimitte me vt irascatur furor meus super eos.Et dixit Moyses: Domine dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti. Cœlos penetrat. *Eccles.*35. Oratio humiliantis se nubes penetrat. Impetrat. *Ioan.*14. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo ; hoc fiet vobis. *Oratio multiplex fructus.*

Renuit consolari. Hic secundum primæ partis totius huius Psalmi ; in quo subiungitur necessitas sic petendi , scilicet afflictionis vehementia : & dicuntur duo. Primò carentia & fuga consolationum in tribulatione. Secundò, quod est quasi securum in tribulationis vehementia,cùm dicit:*Defecit spiritus.*In prima duo. Primò fuga consolationum materialiu , & malorum. Secundò ne credatur omnibus carere, præsentia spiritualium. *Memor fui.* Dicit ergo: Sic clamaui transire volens in Christum : nec mirum, quia *anima mea renuit*, vel negauit *consolari* consolationibus carnalibus , & impegit ad inquirendum Deum , sciens illud *Luc.*6. Væ vobis diuitibus qui habetis consolationem vestram. Scio etiam , quòd illam habens fraudatur à diuinâ. *Bernard.* Delicata est diuina consolatio , non dabitur recipientibus alienam. Propter hoc dicebat *Iob* 6. Mittat manum suam & succidat me, & affligens me dolore non parcat. Vbi dicit *Glossa* , à regno cœlorum se alienat, qui in temporalibus consolationem expectat.

4. *Memor fui.* Hic secundum , scilicet præsentia spiritualium. Et tangitur primò præparatio ad consolationem. Secundò delectatio & consolatio. *Et delectatus.* Dicit ergo : Sic illas renui , & his expulsis *memor fui Dei. Thren.* 3. Memoria memor ero.Et in eod.Recordare paupertatis meæ & transgressionis.*Cant.*8.Pone me vt signaculum super cor tuum , vt signaculum super brachium tuum.

Et delectatus sum. Hic secundum, delectatio: & tanguntur duo. Delectatio , & in delectatione exercitatio. *Exercitatus.* Ait enim : Sic memor fui Dei , & delectatus sum in illo. *Isa.*58. Tùc delectaberis super Domino Deo tuo.Quippe saporem habet in intellectu. *Eccl.*24. Spiritus meus super mel dulcis,in affectu & suauissimum & iocundissimum. *Osee.*14. Memorialis tuum sicut vinum libaminum.

Exercitatus sum , in illa delectatione liberter immorando. *Matth.*17.dixit Petrus cultum consolationis : Domine bonum est nos hic esse. Alia littera *Exercitus.* Delectatio enim in Deo gaudium facit animum , vt non possit se continere, quin aliquid dicat , nec potest rem cognitam , quod ab eo quidem habet. *Sophon.*3. Iubila Israël , & exulta in omni corde tuo. *Matth.*12. Ex abundantia cordis

cordis os loquitur. *Psal.* Eructauit cor meum verbum bonum.

Et defecit. Ecce secundum, scilicet miseriæ vehementia vsque ad defectum spiritus. Melius tamen potest dici secundum *Gloss.* illam, quia primò est Dei memoria. Secundò delectatio in illa. Tertiò exercitatio in habita consolatione. Quartò defectio illius spiritus præ amoris vehementia, secundum illud 3. *Reg.* 10. Regina Sabba, postquam viderat Regem Salomonem, & domos eius, & cibos eius, & sapientiam, & seruorum suorum cultum & ordinem, non habebat vltrà spiritum. Hinc *Gregor.* Quantò in nobis spiritus Dei crescit, tantò noster in nobis deficit, & tantò in Deo plenè proficimus, cùm in nobis ipsis funditùs deficimus.

5. *Anticipauerunt.* Hîc secunda pars Psalmi, in qua ostendit quod inquisierit in oratione sua, vtrum Deus ipsum reuocaturus sit misericorditer ad incorruptionem. Et dicuntur hîc tria. Primò sufficiens sui præparatio ad meditandum. Secundò diligens & pura meditatio, ibi, *Et meditatus sum.* Tertiò specificatio eius, super quo meditatur, ibi, *Nunquid in æternum.* In prima dicuntur quatuor. Primò sollicitudo præueniens. Secundò affectatio meditandi. *Et turbatus sum.* Tertiò quies, ibi, *Et non sum loquutus.* Quartò mentis eleuatio, ibi, *Cogitaui dies.* Dicit ergo: Sic oraui, nec fui deceptus, & etiam *oculi mei* ad literam, vel interiores affectiones & desideria, *anticipauerunt vigilias*, aliquos præueniendo. *Psal.* Præuenerunt oculi mei ad te diluculo. Bonæ vigiliæ sunt de quibus *Eccles.* 31. Vigilia honestatis tabefaciet carnes.

Turbatus sum, præ desiderio in feruore sciendi veritatem, & habendi locum meditandi, & est turbatio timoris, cùm timet vt non accidat quod desiderat. *Iob* 23. A facie eius turbatus sum: cùm viderem & audirem, corrui. Sed non turbatione desperationis, de qua *Ierem.* 17. Ego non sum turbatus te pastorem sequens.

Et non sum loquutus. Ecce silentium quietum. *Ezechiel.* 3. Mansi ibi tacens. In *Psal.* suprà: Posui ori meo custodiam. Et rursus: Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. Sciebam enim, quòd loqui non prodesset. *Iob* 15. Si loquutus fuero, non recedet dolor meus.

Alia litera habet: *Inimici mei anticipauerunt*, &c. Et est causa quare defecit spiritus præ turbatione, & dolore: quia dæmones anticipant ad impugnandum. *Thren.* 3. Velociores fuerunt inimici nostri aquilis cœli. Et bene dicit, quòd vigilias anticipant, quia semper vigilant. *Iob* 20. Qui me comedunt, non dormiunt. Et propter hoc *turbatus sum*, nesciens, quid dicturus aut facturus essem.

Et non sum loquutus, tacitè præeligens. *Exod.* 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Sed quomodò, cùm superius dixerit clamasse voce? Resp. Sancti pijs vocibus in oratione seipsos & spiritum suum excitant, postmodum rapti in extasi mentis silent.

6. *Cogitaui dies antiquos.* Hîc est quartum præparatorium ad meditandum, eleuatio sui ad superna: & dicuntur duo. Primò reuocatio ad memoriam status Adæ, in quo corruit. Secundò status gloriæ, quem peccando amisit, ibi, *Et annos æternos.* Dicit ergo: Sic silui, & leuans mentis oculos ad præterita, *cogitaui dies antiquos*, in quibus Adam cecidit per peccatum. *Deut.* 32. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas. Vtile enim est valde. *Isa.* 46. Redite prævaricatores ad cor, & recordamini prioris sæculi. *Consideratio status peccati & gloriæ valde vtilis.*

Et annos æternos, quos amisit per peccatum, nisi per misericordiam Dei & pœnitentiam illos recuperasset, *in mente habui*, cogitans de illis. Hi sunt anni de quibus in *Iob* 30. Complebunt annos suos in gloria. Et in *Psal.* Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ibi debet esse oculus viri iusti. *Deut.* 33. Oculus Iacob in terra frumenti, vini, & olei. *Iob* 39. De longè contemplantur escam. *Ierem.* 50. Recordamini procul Dominj, & Ierusalem ascendat super cor vestrum.

7. *Et meditatus sum.* Hîc secundum, scilicet pura & diligens meditatio. Et primò tangitur meditatio. Secundò subinfertur puritas. *Et scopebam.* Diligentia monstratur in duobus. In tempore. *Nocte.* Et in modo, qui tangitur in duobus, quia veraciter & attentè, quia frequenter, non tantum semel. Primum in hoc quod dicit. *Cum corde meo.* Secundum in hoc quod subinfertur. *Et exercitabar.* Dicit ergo: Sic me præparaui, *& meditatus sum nocte*, quando tempus magis aptum. *Isa.* 26. Anima mea desiderauit te in nocte. *Thren.* 3. Consurge, laude in nocte, & meditare, quia tunc vera acquiritur sapientia. *Sapient.* 6. Qui de luce, id est, à principio lucis, quando adhuc quasi nox, vigilauerint ad illam, non laborabunt, & assidentem foribus inuenient illam.

Et hoc *cum corde meo*, confabulans, & illi loquens. *Eccles.* 31. Præcurre prior in domum tuam, & considera in mente, & ibi lude, & age conceptiones tuas, & tunc poterit cor calefieri & inflammari ad aliquod bonum. In *Psal.* Concaluit cor meum intra me, reuocatum, scil.

Et exercitabar, in ipsa meditatione perseuerans. *Ecclesiast.* 30. Congrega & contine cor tuum. Anima quæ non exercetur, sine dubio citò rubiginatur; si exercetur, lucida redditur. *Prou.* 25. Auferte rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

Et scopebam, scopâ diligentis confessionis, *spiritum meum*, vt posset videre virum. Et jungit optimè hæc duo: quia si scopis mundetur omnia, & non exerceatur, sed vacet, tunc citiùs occupatur à dæmonibus. *Luc.* 11. Inuenit eam scopis mundatam, & ornatam, tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi.

8. *Nunquid in æternum?* Hîc tertium, scilicet specificatio eorum, quæ meditabatur. & erant duo. Primum pertinet ad iram Dei & vindictam. Secundum ad falsa gaudia, ibi, *Aut in finem.* In prima duo. Primò tangitur quod pertinet ad ira durationem. Secundò ad ipsius intentionem, *Aut non apponet.* Ait ergo: Sic meditatus sum. Et quid hoc? *Nunquid in æternum?*

æternum? Ecce duratio, *proicies Deus*, hominem, sup. Et *Glossa*, *Proicies*, id est, proiectam, per peccatum primi hominis sic dimittet. *Ierem.* 14. Nunquid proiiciens abiecisti Iudam, & Sion abominata est anima tua? Et potest respondeti, quòd non: imò derelictus & proiectus non derelinquit. *Gregor.* Ostendit Deus quantum nos diligit, qui etiam dum derelinquitur, non derelinquit. 2. *Reg.* 5. Cum Saül, id est, diabolus regnaret super nos, scilicet per peccatum, tu eras ducens, & reducens Israël.

Aut non apponet vt complacitior sit adhuc? miserando, quàm iratus fuerit puniendo. Quasi diceret: Sic *Isa.* 54. Ad modicum in puncto dereliqui te, & in miserationibus multis misertus sum tui.

9. *Aut in finem.* Hîc tangit quod pertinet ad misericordiam: & dicuntur tria. Primum pertinet ad euacuationem misericordiæ omnino in effectu. Secundum ad negligentiam miserendi. *Aut obliuiscetur.* Tertium ad subtractionem ad tempus, ibi, *Aut continebit.* Dicit ergo: Sic meditando cogitabam de ira Dei, & etiam de misericordia, quia etiam dicebam: *Aut* nunquid *misericordiam suam*, quæ ei propria est, *abscindet*, omninò abiiciendo, *à generatione* malorum *in generationem* bonorum? Et hoc *in finem*, id est, finaliter vel *in finem* temporum illam non extendendo. Quasi diceret: Non. *Thren.* 3. Non defecerunt miserationes. Sed veniet tempus cum dicetur illud *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam, &c. Et extenditur à generatione Iudæorum, ad generationem Gentilium, vt sic omnes saluaret, *Ioan.* 12. Cum esset pontifex anni illius, prophetauit, quod IESVS moriturus esset pro gente, & vt filios Dei, qui dispersi erant, congregaret. 1. *Ioan.* 1. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec tantum pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

10. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* Ecce secundum. Quasi diceret: Et meditabar: *Aut* nunquid *obliuiscatur misereri* per negligentiam, si non abscindit per impietatem misericordiam suam Deus? Quasi diceret: Non. est possibile. *Isa.* 49. Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. *Psal.* Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum quæ à sæculo sunt. Non enim est sicut struthio, de quâ dicitur *Iob* 39. Derelinquit in terra oua sua, obliuiscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat: duratus ad filios suos, quasi non sint sui. *Genes.* 8. Recordatus est Dominus Noë, cunctorumque animalium. Non potest sic obliuisci. Nec est contrarium illud. *Thren. vltim.* Quare in perpetuum obliuis es, & derelinquisti nos in longitudinem dierum? Hoc enim dicebat admirando, non asserendo. Nec illud *Osee* 1. Non addam vltra misereri domui Israël, sed obliuione obliuiscar eos. Hoc enim intelligendum erat sub conditione, si noluerint reuerti.

Aut continebit, & non effluent, *misericordias suas?* Et hoc *in ira sua*. Ita ad tempus aliquando, secundum illud *Isa.* 63. Multitudo miserationum tuarum & miserationum tuarum super me continuerunt se. Et in 6. Miserationes tuæ super me continuerunt se, sed simpliciter non, quantum est in se. *Abac.* 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Totum enim perditum esset, si misericordias contineret, vt gratiæ non effluerent. *Iob* 12. Si continuerit aquas, gratiæ & misericordiæ: omnia siccabuntur, ardore concupiscentiæ. *Psal.* Iratus es, & misertus es.

11. *Et dixi: Nunc cœpi.* Hîc est tertium primæ partis totius huius Psalmi, in quo manifestat quid in sua meditatione & discussione inuenerit: & dicuntur duo. Primò manifestat quid inuenerit. Secundò quasi in gratiarum actionem prorumpit, ibi, *Deus in sancto.* Dicuntur autem tria. Primò, quòd inuenerit veritatem. Secundò specificat illam. *Hæc mutatio.* Tertiò probat, quòd verè ita sit, ibi, *Memor fui.* Dicit ergo: Sic meditatus sum vtrum Deus ad misericordiam conuerteretur. *Et dixi*, in corde meo deliberans, & discernens: *Nunc* in hac meditatione, *cœpi* intelligere veritatem, quam priùs non intelligebam. *Deut.* 29. Dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, quia humiliatus sum in oratione, &. humilibus reuelantur superna secreta, non superbis. *Matth.* 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, *Prou.* 11. Vbi humilitas, ibi sapientia.

Cœpi autem intelligere redditionem, & salutem humani generis, quando temporalia transiliui. *Isa.* 28. Quem docebit scientiam, aut quem intelligere facies auditum? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Et quod *hæc mutatio*, de corruptione in incorruptionem, *dextera Excelsi*, id est, potentiæ Dei, quæ est triplex. De malo in *dextera* bonum, de qua in *Psal.* Non enim est illis commutatio, &, non timuerunt Deum. Et sic per gratiam baptismalem, vbi à sordibus culpæ redditur ad gratiam innocentiæ. *Ezech.* 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus vestris inquinamentis. Fit etiam per pœnitentiam. *Iudith* 6. Exuit se viduitatis suæ vestimentis, vt indui vestibus iocunditatis. Et est mutatio de bono in melius. Supra in *Psal.* Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. Hæc fit per virtutum incrementum & augmentationem: vnde Dauid iam iusto & humili dictum est 1. *Reg.* 10. Mutabilis in virum alterum, & prophetabis. Tertia mutatio est de meliori in optimum, de qua hîc. *Hæc mutatio dextræ Excelsi.* Et sic tandem per glorificationem. 1. ad *Corinth.* 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et est bene dextræ ista mutatio, sinistræ enim mutatio est cum à quiete innocentiæ deiecti sumus in miseriam, de qua *Iob* 29. dicitur: Mutatus es mihi in crudelem.

Vel sic: *Et dixi*, in corde meo: *Nunc cœpi* aliquid, cum elongatus sum ad meditandum de æternis, mihi non attributis. Manens enim in corporalibus & infimis, nihil capit, quia nihil sunt. *Eccles.* 34. Quasi qui apprehendit ventum, & sequitur auium, sic qui attendit ad vana mendacia. *Amos.* 4. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihil. Et quod potui sic capere aliquid de æternis, mihi non attribuo,

sed dico: *Vtar magnâ dextera Excelsi*, id est, filii Dei, qui: *ab eius dextera, & spes Ecclesiast.* 36. Glorifica manum, & brachium dextrum.

12. *Memor fui operum Dei.* Hic est tertius, in quo probat, quòd vere ita sit, quia de opere Dei cognouit præsentia: & hoc primò, & præterita etiam cognoscere proponit & inuestigare, & experiri, ibi, *Quia memor ero.* Dico ergo: Sic intelligo Deo commendabile quid humanum, & vere, quia memor fui, id est, memotia & mente recolui, quæ Deus in meis præsentium, solis suæ, & aliis mirabilia mihi præstitit, quæ mihi Dei potentiam & sapientiam prædicabant. *Sap.* 13. A magnitudine speciei & creaturæ potuit eorum creator cognosci. Ad *Rom.* 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Nec tantum exercitio consecutorum, sed etiam in me factorum misericordiæ suæ. *Psal.* Miserationum tuarum recordabor, & mirabilium tuorum. *Ecclesiast.* 18. Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine, & operationis tuæ. Vt per hoc possim amplius bona suscipere. *Cassiod.* Meliora meretur recipere, qui collata bona de corde probatur non amittere.

Quia memor ero. Ecce secundum, in quo probat per & secundum, propositum cognoscendi: sed quia cognitio surgit ex impletione præcedentium Dei, dicuntur tria. Primò operum præcedentium recordatio. Secundò recordationis frequentatio. *Et meditabor in omnibus.* Et tertiò mandatorum promittitur adimpletio, vt sequatur certior & infallibilis cognitio. *Et in adinuentionibus.* Ait ergo: Sic fui memor, & etiam, *quia memor eram mirabilium tuorum, Eccles.* 42. Memor ero operum Dei: & quod vidi, annuntiabo. Operum, inquam, *ab initio*, in antiquis patribus factorum. In Abraham de Vr Chaldæorum liberato. *Genes.* 12. Et Loth de Sodomis educto, eiusdem 19. Et per Abraham liberato, eiusdem 21. Et populo Hebræorum ab Ægyptiaca seruitute erepto. *Exod.* 14. Hæc enim quia, non recolunt, improperatur eis. *Isa.* 5. Citharæ, & lyra in conuiuiis vestris: & opus Dei non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.

13. *Et meditabor.* Hic est secundum. Quasi diceret: Sic negotior ero, nec ad horum vt citò labantur, sed *meditabor* immorando in illis, *in omnibus operibus tuis.* In *Psal.* Videbo, oculo intellectus, cælos tuos, opera digitorum tuorum. Et alibi: In factis manuum tuarum meditabar.

Et adinuentionibus tuis, in mandatis & præceptis, quæ à te inuenta sunt, vt sic possint ad certiorem cognitionem peruenire. *Psal.* A mandatis tuis intellexi. Alibi in *Psal.* In mandatis tuis exercebor. Hæ sunt adinuentiones, de quibus *Isa.* 21. Notas facite in populis adinuentiones eius. Hæ operæ non tantum cognoscere, sed cupitas adimplere *Iacob.* 1. Estote factores verbi & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos. *Psal.* Meditatus in mandatis tuis, quæ dilexi nimis. Quia dulcia valde & suauia. *Ecclesiast.* 23. Nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. *Cassiod.* Quidquid enim plus hauserit, plùs amplius dulcia sapiet.

14. *Deus in sancto via tua.* Hic secundum huius partis: ostenso enim quid sumendum in meditatione, gratiarum actione, & laudes subiungit. Laudat igitur Deum duplici, ab eo scilicet quod ipse dedit viam eundi ad se, & hoc primò. Ab eo quod ipse dat viam trahendi ad Deum, vbi duo fiunt. In prima duo. Primò laudabilem. Secundò admirabilem & commendabilem subiungitur, ibi. *Quis Deus magnus.* Dicit ergo: Sic intelligo quòd iste renouandus, & ad vitam reducendus, & ô Deus, *in sancto via tua*, in filio tuo, qui sanctus sanctorum dicitur. *Dan.* 9. Et vnge sanctum, quia hic erat. Sanctus enim idem est quod *sanctificatus*, *sanctificatus* dicitur ab eo quod est *sanctificare*, & hoc quod est *Zach.* 9. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, & ipse pauper, ad *Cor.* 8. Scitis gratiam Domini nostri IESV CHRISTI, quia cum esset dives in omnibus, pro nobis egenus factus est. Item sanctum dicebatur Deo dictum, & à communibus vsibus separatum. Sic & ipse sanctus fuit, totus *Deo deputatus*, & dicatus. *Isa.* 44. Dico Cyro: Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Item *Sanctus* idem est, quod sanguine tinctus. Et Christus conuenire conspicitur, qui dicit, *Ioan.* 17. Pro eis sanctifico meipsum, id est, sanguine proprio me tingo, vt & ipsi sanctificati sint. *Ad Hebr.* Qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes. Item Sanctus idem est quod firmus. Et Christus firmus valde fuit, qui totius mundi onera portare potuit. *Isa.* 53. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. In hoc sancto *via tua*, qui *id est* vnus per quem *Deum* ricordiam, & nos ad te per ipsum reuertentes. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et cursus in eodem. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. *Hebr.* 10. Dedicauit nobis viam nouam.

Christus multiplici titulo dicitur sanctus.

per quem Deum venit ad ipsum.

Quis Deus magnus, clarus & notus *sicut Deus noster* qui talem fecit nobis viam. *Psal.* 7. Magnificatus es Domine, quia non est similis tui, nec est Deus extra te. *Psal.* Non est similis tibi in diis Domine, & non est secundum opera tua.

15. *Tu es Deus qui facis mirabilia.* Reprobatio. Quasi diceret: Nullus est Deus vt tu: quia nullus faciens mirabilia sicut tu, *Eccles.* 43. Magnus vehementer & mirabilis potentia ipsius. *Iob* 9. Qui facit magna, & inuestigabilia & mirabilia, quorum non est numerus.

Notam fecisti in populis. Hic tangit secundum beneficium, gratias referendo, quia factum virtutem omnibus manifestauit. Deo ergo dicunt. Primò, quòd omnium in me virtutem cognouisti ad bonum suscitando. Secundò, quòd de me, ipsum à falsitate omnia eripuit. ibi, *Redemisti.* Dicit ergo: Sic in sancto via tua, & quam fecisti, tibi. Hoc tantum, sed in populis, scilicet quam Gentium, *notam fecisti virtutem tuam*, &c. licet filium esse virtutem in homine, quæ illic opera tanta fecit, quod necesse fuit ipsum cognosci ab vniuersis mundi. *Ioan.* 15. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Et in 9. Ad hoc natus es & natus es vt qui non vident videant. In Gentibus hunc perquirit. *Psal.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, &c.

Redemisti in brachio tuo. Hic secundum. Quasi diceret: Notam fecisti virtutem, quæ duceret, & quasi portaret, & etiam *redemisti populum tuum*, de seruitute Ægyptiaca, hoc est, diabolica & peccati. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

Et specificat: *Filios Iacob*, Iudæos, & *Ioseph*, id est, Gentiles intellectos per Ioseph, quia Ioseph in Gentibus fuit venditus, & inter illas habitauit, & illas à fame liberauit *Genes.* 37. vsque ad finem. Alibi in *Psal.* Qui regis Israel, intende, quantum ad Iudæos: qui deducis velut ouem Ioseph, quantum ad Gentiles. Et hoc *in brachio tuo*, filio scilicet qui est virtus & brachium. *Exod.* 7. Redimam te in brachio extento. Bene extentum fuit in cruce hoc brachium. *Isa.* 2. Sion in iudicio redimetur. Et 44. Noli timere seruus meus Iacob, quia redemi te. *Psal.* Redemptionem misit Dominus populo suo. Brachium scilicet filium, qui brachium dicitur. *Isa.* 53. Et brachium Domini cui reuelatum est?

17. *Viderunt te aquæ Deus.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, quarta autem secundum *Glossam*, in qua vt monstret quòd dignum est in Christum transire, modum & ordinem narrat, quo exhibita sunt mundo beneficia: & dicuntur tria. Primò, quòd beneficia sunt exhibita. Secundò qualiter, ibi, *Et vocem dederunt.* Tertiò per quos, ibi, *Deduxisti sicut oues.* In prima duo. Primò conuersionis beneficium. Secundò confessionis fidei, in ipsis, & ab ipsis conuersis. *Multitudo sonitus.* In prima duo. Primò conuersio populorum simpliciter. Secundò maiorum in illis, ibi. *Et turbatæ sunt:* Et intellige de maioribus in peccatis. In prima duo. Primò conuersio. Secundò timoris incussio in conuersis, ibi, *Et timuerunt.* In prima duo. Primò conuersio Iudæorum. Secundò Gentilium in secundo. *Viderunt.* Dicit ergo: Sic transiliui in Deum, & quid inuenerim in illa mea contemplatione expressi. Et ipsum est transilire in tantum beneficium: quia ô *Deus aquæ*, populi scilicet Iudæorum, *viderunt te* oculo fidei, & etiam corporali. *Apoc.* 17. Aquæ quas vidisti, populi sunt, & tribus. Istæ viderunt te instructæ à lege, & conferentes cum operibus quæ faciebas. *Ioan.* 12. Nos cognouimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Propter hoc dicebat eis in 5. Scrutamini Scripturas, quoniam ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, &c.

Viderunt te aquæ, Gentes, Gentiles scilicet, quia omnes sunt aquæ. *3 Reg.* 14. Omnes mœrimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Gentes viderunt ad ipsam conuersæ. *Isa.* 55. Gentem quam nesciebas, vocabis. Bene autem aquis compatantur populi,

nunc per Paulum prædicati. 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Propter hoc *Isa.* 40. Videbit omnis caro salutare Dei. *Luc.* 2. Quod parasti, ante faciem omnium populorum. Virtutes etiam Dei, charitas, misericordia, & pietas. Hanc notam fecit viam, quæ solum via erat, scilicet mandata moralia. *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Psal.* Viam mandatorum tuorum cucurri.

16. *Redemisti in brachio tuo.* Hic secundum. Quasi diceret: Notam fecisti virtutem, quæ duceret, & quasi portaret, & etiam *redemisti populum tuum*, de seruitute Ægyptiaca, hoc est, diabolica & peccati. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

Et specificat: *Filios Iacob*, Iudæos, & *Ioseph*, id est, Gentiles intellectos per Ioseph, quia Ioseph in Gentibus fuit venditus, & inter illas habitauit, & illas à fame liberauit *Genes.* 37. vsque ad finem. Alibi in *Psal.* Qui regis Israel, intende, quantum ad Iudæos: qui deducis velut ouem Ioseph, quantum ad Gentiles. Et hoc *in brachio tuo*, filio scilicet qui est virtus & brachium. *Exod.* 7. Redimam te in brachio extento. Bene extentum fuit in cruce hoc brachium. *Isa.* 2. Sion in iudicio redimetur. Et 44. Noli timere seruus meus Iacob, quia redemi te. *Psal.* Redemptionem misit Dominus populo suo. Brachium scilicet filium, qui brachium dicitur. *Isa.* 53. Et brachium Domini cui reuelatum est?

17. *Viderunt te aquæ Deus.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, quarta autem secundum *Glossam*, in qua vt monstret quòd dignum est in Christum transire, modum & ordinem narrat, quo exhibita sunt mundo beneficia: & dicuntur tria. Primò, quòd beneficia sunt exhibita. Secundò qualiter, ibi, *Et vocem dederunt.* Tertiò per quos, ibi, *Deduxisti sicut oues.* In prima duo. Primò conuersionis beneficium. Secundò confessionis fidei, in ipsis, & ab ipsis conuersis. *Multitudo sonitus.* In prima duo. Primò conuersio populorum simpliciter. Secundò maiorum in illis, ibi. *Et turbatæ sunt:* Et intellige de maioribus in peccatis. In prima duo. Primò conuersio. Secundò timoris incussio in conuersis, ibi, *Et timuerunt.* In prima duo. Primò conuersio Iudæorum. Secundò Gentilium in secundo. *Viderunt.* Dicit ergo: Sic transiliui in Deum, & quid inuenerim in illa mea contemplatione expressi. Et ipsum est transilire in tantum beneficium: quia ô *Deus aquæ*, populi scilicet Iudæorum, *viderunt te* oculo fidei, & etiam corporali. *Apoc.* 17. Aquæ quas vidisti, populi sunt, & tribus. Istæ viderunt te instructæ à lege, & conferentes cum operibus quæ faciebas. *Ioan.* 12. Nos cognouimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Propter hoc dicebat eis in 5. Scrutamini Scripturas, quoniam ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, &c.

Viderunt te aquæ, Gentes, Gentiles scilicet, quia omnes sunt aquæ. *3 Reg.* 14. Omnes mœrimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Gentes viderunt ad ipsam conuersæ. *Isa.* 55. Gentem quam nesciebas, vocabis. Bene autem aquis compatantur populi, fluxæ de Gentibus hæc de Iudæis & maiores peccatores. Primò quia aqua de facili suscipit impressiones, sed citò amittit: sic isti citò Dei *impressionem* imaginem recipiunt per reformationem, & citò *aquæ* amittunt. *Luc.* 8. In tempore tentationis recedunt. *Psal.* Imaginem ipsorum ad nihilum redigo. Sicut aqua omni tentationi cedit, sicut aqua vento omni. *Iacob.* 1. Similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur. Propter hoc dicitur 1. *Pet.* vlt. Cui resistite fortes in fide, non sicut aquæ labiles. Tertiò quia si non mouetur, corrumpitur, nam vitium capiunt nisi moueantur aquæ. *Ierem.* 48. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, non est transfusus, &c. Et in transmigrationem non abiit: idcirco remansit gustus eius in eo, & odor eius non est mutatus. Item saporem trahit à loco per quem transfusus peccator ab iis malitiam cum quibus conuersatur, secundum illud *Senecæ*: A conuictu formantur mores. 1. ad *Cor.* 15. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. *Psal.* Cum sancto sanctus eris. Item admixtæ terræ lutum facit: sic peccator terrenis admixtus efficitur lutum, non tantum lutosus. *Psal.* Vt lutum platearum delebo eos. *Eccles.* 9. Mulier fornicaria quasi stercus in via, perdetur & conculcabitur. Item quia semper ad peiorem tendit, id est, peccatori alij se coniungit, vt cum illo defluat in infernum. *Ecclesiast.* 27. Volatilia ad sibi similia congregantur: & simile applaudit suo simili, & totum in mare inferni inuadit. *Eccles.* 40. Aquæ omnes in mare conuertuntur.

Et timuerunt. Ecce secundum, scilicet timoris incussio. *Ierem.* 10. Magnum nomen tuum in fortitudine, quis non timebit te? *Act.* 5. Factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia.

Et turbatæ sunt. Ecce secundum, scilicet magnorum conuersio, vel conturbatio in bonum. *Et turbatæ sunt abyssi*, magni scilicet peccatores, & in peccatis profundi. Bene autem ex visione sequitur turbatio sui. *Iob vlt.* Oculus meus videt te, idcirco ipse me reprehendo. Et *Apocal.* Deus enim ipsam abyssum ingreditur peccatorum & conuertit illam. *Iob* 38. Nunquid ingressus es in profundum maris, & in nouissimis abyssi introisti? Supra in *Psal.* Dixit dominus: Ex Bazan conuertam, conuertam in profundum maris.

Multitudo sonitus. Hic secundum beneficium, scilicet confessionis, & peccatorum in pœnitentibus, & laudis in alijs. Air enim: Sic conuersi sunt, & facta est *multitudo sonitus aquarum*, id est, plebium, quæ sonabant alio sono confessionis, & gemitus peccatorum suorum, quantum ad incipientes: de quo *Cant.* 2. Sonet vox tua in auribus & exterior, in auribus meis, in quo sono peccata omnino peccata. *Psal.* Petiit memoria eorum cum sonitu. Et alio sono confessionis ad deos, & alienigenas, de quo *Isa.* 16. Venter meus ad Moab quasi cithara sonabit. Gratiarum actionis & laudis, quantum ad perfectos, de quo in *Psal.* In voce exultationis & confessionis, &c. 1. *Paral.* 15. Resonet in eis sonitus lætitiæ.

Vocem dederunt. Hic secundum, in quo ostendit per quæ & quomodo hoc factum sit, quia per tria, quæ tanguntur hîc. Per Apostolorum prædicationem efficacissimam. Per miraculorum exhibitionem. *Verterunt corruscationes tuæ.* Tertium per exempli boni exhibitionem, ibi, *In mari via tua.* In prima tria. Primò prædicatio. Secundò virtus & efficacia. *Etenim sagittæ tuæ.* Tertiò dilatatio per totum mundum. *Vox tonitrui.* Dicit ergo: Sic conversi sunt & confessi, & hoc, quia *nubes*, id est, Apostoli & prædicatores, qui nubes sunt *Isa.* 5. Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Et *Iob* 37. Frumentum desiderat nubes Bonum opus ad hoc vt perficiatur optat prædicatores. *Iob* 38. Nnunquid nosti semitas nubium magnas? *Vocem dederunt.* *Eccles.* 11. Si repletæ fuerint nubes, effundent imbrem.

Etenim sagittæ. Hic secundum, scilicet efficacia prædicationis. Ait enim: Sic nubes dederunt vocem non inanem. *Etenim* quia *sagittæ*, authoritates, penetrantes & acutæ, *transierunt*, vel transierunt vsque ad intima cordis. *Isa.* 40. Loquimini ad cor Ierusalem, & advocate eam. Hæ sagittæ primò conturbant & dissipant animam. *Psal.* Misit sagittas suas, & dissipavit eos. Sed post illuminant. *Abac.* 3. In luce sagittarum tuarum ibunt. Aliquando in aure remanent, quando verbum tantum audiunt, sed corde non retinetur, nec ei obeditur. Sed transeunt, quando vsque ad cor audientis perveniunt. *Greg.* Pleraque prædicatio ad aures pervenit, sed cessante divina gratia, ad audientium corda non pervenit.

19. *Vox tonitrui.* Ecce tertium. Quasi diceret: Prædicatur & efficaciter, & generaliter, quia *vox tonitrui tui*, prædicationis scilicet terribilis, *in rota*, in mundo, & per totum mundum. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum. *Eccles.* 44. Vox tonitrui tui verberabit terram. *Iob* 36. Tonabit in voce sua, mirabiliter. *Apocal.* 4. De throno, de Apostolorum scilicet collegio, exibant fulgura, voces, & tonitrua. *Vox* etiam *tonitrui*, terroris scilicet, & comminationis divinæ, *in rota*, in malorum turba, qui in rota sunt. *Psal.* In circuitu impij ambulant. Et alibi: Deus meus pone illos vt rotam.

Fluxerunt. Hîc secundum, in quo duo. Primò miraculorum operatio. Secundò efficacia illorum, ibi, *Commota est.* Dicit ergo: Illuxerunt coruscationes, scilicet miraculorum operationes, *orbi terræ*, id est, mundo toti. *Iob* 38. Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reverentia tibi dicent: Adsumus? *Greg.* Sicut fulgura exeunt de nubibus, sic miracula de prædicatoribus. Et *August.* dicit: Circuierunt Apostoli tonando, coruscando. Ecce qui pluebant tanquam nubes, coruscant tanquam miraculorum operatores. Et de his duobus *Marc. vlt.* Illi autem profecti, tanquam nubes, prædicaverunt vbique, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis, miraculorum scilicet operationibus.

Commota est. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic coruscaverunt, & ob hoc *commota est*, ab errore ad veritatis cognitionem, *& contremuit* a perversis moribus transiens ad honestatem, *terra*, continens scilicet pro contento. Suprà in *Psal.* Conturbati sunt, commoti sunt, timor apprehendit eos. *Exod.* 2. Adhuc vnum modicum, & movebo cœlum, & terram, & aridam, & commovebuntur omnes gentes.

In mari via tua. Hîc tertium, boni exempli exhibitio: & dicuntur duo. Primò exhibitio boni exempli. Secundò insultatio malis, qui nolunt illud sequi, ibi, *Et vestigia.* In prima duo. Primò ostensio pœnitentiæ. Secundò arctitudo vel vehementria ostensæ. *Et semitæ tuæ.* Ait enim: Sic prædicaverunt, & miracula fecerunt, & etiam *via tua*, id est, vita tua tota *in mari*, in amaritudine, & pœnitentia, vt ipsi exemplo tuo moverentur. *Isa.* 9. Aggravata est via maris, quando ipse Dei filius per illam pertransiit. *Abac.* 3. Viam fecisti in mari equis tuis. *Et semitæ tuæ*, conversationes strictissimæ paupertatis, & extremæ & vilissimæ nuditatis, *in aquis multis*, in tribulationibus quasi infinitis, vt ipsi moverentur. 1. *Petr.* 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ibi fuit semita in aquis multis. *Psal.* Omnes fluctus tuos induxisti super me.

Per has aquas oportet transire ad regnum. *Act.* 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. In amaritudinem, & in aquas has debemus nos immergere post ipsum. *Isa.* 43. Qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

Per mare etiam potest intelligi mundus. *Psal.* Hoc mare magnum, & spatiosum manibus. Et in aquis, in populis, semitæ eius, quoniam inter homines conversatur. *Bar.* 3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est: penetrans vsque ad corda eorum, sicut fluvius currens in mare. *Eccles.* 24. Ego quasi fluvius Diorix, & sicut aquæ ductus exivi de paradiso. Et quod mirabilius, hoc mare mortuum & salsissimum reddit dulce & viuum in suis. *Ezech.* 47. Egrediebatur de templo Domini fons aquæ viuæ, & descendebat in mare mortuum, & vivificabatur postea totum.

20. *Et vestigia tua.* Quasi diceret: Sic in mari via tua: sed *vestigia tua non cognoscentur* cognitione approbationis, vt illa sequantur, à malis & reprobis. *Iob* 21. Qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Et in 11. Tu forsitan vestigia eius comprehendes? dicunt impij bonis eos irridentes. Sed respondet iustus in 23. Vestigia eius secutus est pes meus. *Eccles.* 11. Ignotas quæ sit via Dei, dicitur misero homini, & nescis opera Dei, quæ per te facit, qui fabricator est omnium.

21. *Deduxisti sicut oves.* Hîc secundum, in quo ostenditur à quibus hoc factum sit, & dicuntur duo. Primò præmittitur diligentia ductoris. Secundò qui fuerint per quos deducti sunt. *In manu Moysi.* Dicit ergo: O Domine tali ordine, & talia bona constituisti mundo, & etiam *deduxisti populum tuum*, non sicut porcos, vel animalia alia, quæ duriter tractantur, sed *sicut oves*: hoc enim verum est quod deduxisti. *Miche.* 6. Eduxisti populum tuum de terra Ægypti. *Psal.* Eduxisti eos, in spe, & non timuerunt. Et sicut oves tanquam peculium tuum. *Deut.* 7. Elegit te Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris. *Psal.* Qui deducis velut ouem Ioseph. Tu pastor. *Ioan.* 10. Ego sum pastor bonus: vos oves. *Psal.* Nos autem populus eius, & oves pascuæ eius.

Et hoc *in manu Moysi & Aaron.* Ecce per quos Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, tanquam pastores fidelissimi. Moyses assumptus ex aquis scripturarum. Hinc debet assumi doctor populi Dei, sicut Moyses *Exod.* 2. Aaron montanus, qui præcellit alios vitæ altitudine. *Ezechiel.* 34. Suscitabo super oues meas pastores, qui pascant eas. Istæ sunt duæ virgæ in quibus regit populum suum Deus. *Zachar.* 11. Assumpsi mihi duas virgas, Moysem & Aaron, vt deducant populum meum ad pascua æternæ vitæ, ad quæ nos perducat, &c.

IN LXXVII. PSALMVM.

Intellectus Asaph.

Argumentum Psalmi, hortatur ad iustum hujus rei cognitionem Dei recordationem.

1. *Attendite populo meus.* Hic est Psalmus 77. in toto libro, in secunda parte 27. Postquàm enim in exemplum sibi sum posuit Asaph transfilisendi in Christum, & dimittendi legem veterem & temporalia omnia, hîc confundit populum obstinatum Iudæorum, recolendo beneficia, quæ ipsis ingratis Dominus contulit, in quibus etiam figurantur & præostendit beneficia, quæ modò per Christum Ecclesiæ conferuntur: quia sicut dicit *Glossa*, dum in hoc Psalmo historia Testamenti Veteris recitatur, Novi Testamenti gratia declaratur, secundum illud 1. ad *Corinth.* 10. Omnia in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt. Vnde titulus satis hoc exprimit, est enim talis: *Intellectus Asaph*, in subiecto Psalmo exprimitur sibi. Quasi diceret: Non simpliciter hic historia accipienda est tantum, sed quod ab Asaph, id est, iustorum congregatione intelligitur in illis. Vel licet Græca translatio ostendit, *intellectus* potest hic esse pro actu casus, vt in Latina. Psalmus hic subiectus est *intellectui*, scilicet auditoris, vel de intelligentia data *Asaph*, vt in historia intelligat, quæ spiritualiter sunt in illis. *Luc.* vlt. Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.

[illegible] potest principaliter [illegible] dicuntur. Primo [illegible] Secundò [illegible] Primò monet [illegible] Secundo [illegible] Circa primum [illegible] Secundò ad [illegible]

illis Deus; & ipsi populus meus erunt. Et *Ezech.* 34. Vos ergo attendite. *Prov.* 4. Audite filij disciplinam patris, & attendite vt sciatis prudentiam. 1. ad *Timoth.* 4. Attende tibi, & doctrinæ.

Inclinate aurem vestram, per humilitatem, *in verba oris mei*, suscipienda ea, & effectui mancipanda. *Proverb.* 2. Inclina cor tuum ad audiendum prudentiam. Et in 4. Auscultа sermones meos, & inclina aurem tuam ad eloquia mea. Et hoc facit humilitas, quia sicut dicit *Glossa*, tumor infula repellit: & altare Domini præceptum est fieri ad radices montis. *Exod.* 24. Aliter nisi aurem inclinaveris, cum clamaveris ad Deum, nec ipse suam inclinabit. *Prov.* 24. Qui obturat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

Aperiam in parabolis. Hic secundum, in quo probat, quòd debeat attendere, per modum loquendi, quem tangit duplicem. Primò quia in apertis parabolis est loquuturus. Secundò quia in ænigmatibus obscuris, ibi, *Loquar propositiones.* Dicit ergo: Sic attendite, & aurem inclinate: & necesse est, quia *aperiam os meum.* In hoc monstratur magnitudo dicendorum, sicut *Matth.* 5. Aperiens os suum docebat eos dicens, &c. Notandum etiam in hoc quod non est à se, nisi oris apertio, reliquum à Deo, sicut illud *Psal.* Aperi os tuum, & implebo illud. Notatur & debiti solutio: non enim debet tenere prædicator sapientiam inclusam, sed tenetur ore aperto eam aliis communicare. *Prov.* 20. Sapientia absconditа, & thesaurus inviſus, quæ utilitas in utrisque?

In parabolis, virtutem manifestando per illas, & elucidando. *Eccles.* 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. *Prov.* 1. Animadvertet parabolas, & interpretationes earum. *Matth.* 12. Hæc in parabolis loquutus est ea Iesvs, & sine parabolis non loquebatur eis, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, &c.

Loquar propositiones, id est, problemata. Dicit *Glossa*. quæstiones dubitabiles, & quasi ad oppositas rationes habentes. *Ab initio*, [illegible] sermonis exordium meæ loquutionis ab illo tempore, quo patres nostri exierunt de *Ægypto*, vel à mundi initio. *Matth.* 13. Ero locutus absconditа à constitutione mundi.

Quanta audivimus. Hîc est secunda pars, in qua narrationem subdungit: & dicuntur duo. Primò exigit beneficia tot tractu exhibita, & admonitionem adhibet, vt caveant ab ingratitudine. Secundò illa beneficia, quæ ad elationem de *Ægypto* spectabant, & ingratitudinem eduitorum ostendit, ibi, *Quam pusillanimes.* In prima duo. Primò beneficiorum recordatio. Secundò exhortatio, vt caveant ab ingratitudine, ibi, *Et filij eorum non sunt.* In prima duo. Primò [illegible] Secundò [illegible] Primò [illegible] Secundò [illegible] Circa primum [illegible] Secundò [illegible]

Beneficiorū narratio.

antecedentium, ibi, *Patres nostri.* Dicit ergo: Sic arendite quæ narrabo, quia magna sunt Dei beneficia, quia *quanta audiuimus*, à Prophetis prædicta, & in scripturis expressa. Quasi diceret: Valdè magna. *Iob* 5. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus. *Psal.* Deus auribus nostris audiuimus. *Et cognouimus ea*, propriis oculis videndo. 1. *Ioan.* 1. Quod audiuimus & vidimus, & manus nostræ attrectauerunt. Hic ordo *Iob vlt.* Auditu auris audiui te, & nunc oculus meus videt te.

Et patres nostri narrauerunt. Hic tertium, in quo dicuntur duo. Primò, quòd ex Patrum relatione cognita sunt beneficia. Secundò quæ sint illa, in generali tamen. *Narrantes.* Dicit ergo: Sic audiuimus & cognouimus, *& Patres nostri narrauerunt nobis. Deuteron.* 32. Interroga patrem tuum, & dicet tibi: maiores tuos, & annuntiabunt tibi.

4. *Narrantes laudes.* Hic quæ sunt illa: & tanguntur tria. Primò populi multiplicatio, & conseruatio, quod intelligitur in laudibus, & pertinet ad diuinam bonitatem. Secundò multiplicati & conseruati liberatio à seruiture Ægyptiaca, quod pertinet ad virtutes, & respicit ad potentiam. Tertiò liberati refectio inaudita, quod tangit cum dicitur. *Et mirabilia:* & pertinet ad sapientiam. Ait ergo: Sic Patres narrauerunt, ipsi dico *narrantes laudes Domine*, est, materiam laudis Domini in populi sui multiplicatione. *Isa.* 63. Miserationum Domini recordabor, laudes Domini super omnibus quæ reddidit. *Et virtutes eius*, id est, potentias per quas nos liberauit. *Psal.* Cantabimus & psallemus virtutes tuas, quæ sunt potentia. Alibi in *Psal.* Quis loquetur potentias Domini? *Et mirabilia eius*, non quæ sustinuit, sed *quæ fecit*, cibando nos manna in deserto. *Exod.* 16. *Tob.* 13. Disperfit vos inter gentes, vt enarretis mirabilia eius. *Isa.* 12. Annuntiare in omnibus populis adinuentiones eius. Propter hoc dicit *Petrus* 1.2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes eius annuntietis qui vocauit vos in admirabile lumen suum.

Non sunt occultata. Hic secundum, scilicet cognitionis continuatio: & dicuntur duo. Primò continuatio cognitionis. Secundò specificatio quorundam, quorum est cognitio continuata, ibi, *Et fuscitauit.* Dicit ergo: Sic cognita fuerunt beneficia Dei modis dictis, & etiam *non sunt occultata*, sed propalata magis, *à filiis hominum*, succedentibus, sup. *in generatione altera*, tam Iudæorum quam Gentilium. *Deuter.* 4. Cunctis diebus vitæ tuæ docebis ea filios tuos. *Deuteron.* 29. Non soluta vobiscum hoc fœdus ferio, sed & cunctis absentibus & præsentibus. Et in 6. Cum interrogauerit te cras filius tuus, dicens: Quid sibi volunt hæc testimonia? dices: Serui eramus in Ægypto.

3. *Et fuscitauit.* Hic specificat quodammodo aliqua beneficia, quorum cognitio est continuata: & dicuntur duo. Primò specificat. Secundò monstrat per quos, & ad quid sit facta, ibi, *Quanta mandauit.* In prima duo secundum duo beneficia quæ tangit. Primum pertinet ad notitiam veritatis. Secundum ad rectitudinem operationis, ibi, *Et legem.*

Dicit ergo: Sic continuata est cognitio, sed quorum? Ecce: *Et fuscitauit testimonium*, cognoscendæ veritatis, *in Iacob*, in populo scilicet à Iacob descendente. *Abac.* 3. Suscitans suscitabit arcum tuū, iuramenta tribubus quæ locutus est. Hoc est testimonium Vetus Testamentum, quod perhibet testimoniū Christo. *Ioan.* 5. Scrutamini Scripturas: ipsæ enim sunt quæ testimonium perhibent de me. Et dicitur: *Suscitauit*, quia in cordibus hominum scriptum naturaliter mortuum erat, non viuum: sed quando datum est in monte Sinai. *Exod.* 20. Quasi viuificatum est in Iacob. *Prouerb.* 6. Discurre, fuscita amicum tuum, id est, legem naturalem in amico.

Et legem posuit, quæ ordinat in bonam operationem, & ipsam ligat, *in Israël*: ergo bona est contra Manichæum. Ad *Roman.* 7. Scimus quoniam lex bona est, & mandatum iustum & sanctum. 1. ad *Tim.* 1. Scimus quoniam bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. Lex autem charitas est. *Iob* 11. Ostender tibi quod multiplex sit lex eius. Imo legis consummatio. Ad *Rom.* 13. Plenitudo legis est dilectio. *Matth.* 22. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Hanc Deus dat & ponit. *Ierem.* 31. Dabo leges meas in visceribus eorum, & in cordibus eorum superscribam eas. Sed testimonium, id est, legem naturalem suscitat.

Charitas est lex in ordinibus nostris scripta.

Quanta mandauit. Hic secundum, in quo per quos, & ad quid facta est illa continuatio. Et primò per quos. Secundò ad quid, ibi, *vt cognoscat.* Dicit ergo: Sic suscitauit, & posuit testimonium, & legem, & etiam *quanta mandauit*, id est, valdè magna *mandauit patribus nostris*, non vt in se retinerent illa, imò, *vt ea facerent filiis suis.* In hoc notatur differentia ad præceptum, quia mandatum est ei qui remotus est. Quasi diceret: Non tantum præsentibus præcepit, vt filiis suis nota facerent, sed & aliis mandauit qui futuri erant. *Deuter.* 6. Hæc sunt mandata atque iudicia, &c. Et in 11. Ama Dominum, & obserua mandata eius.

6. *Vt cognoscat.* Ecce finis. Ad hoc vult nota fieri filiis, *vt sic cognoscat generatio altera*, quæ successura est semper. *Exod.* 12. Custodi verbum istud legitimum tibi vsque in sempiternum. Et nota, quòd filiis ad diffundendum aliis sunt magna communicanda, non porcis. *Matth.* 7. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargere ante porcos. Et in 15. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere catellis.

Filii qui nascentur. Hic secundum, in quo post beneficiorum enarrationem, hic monet ad gratitudinem: & dicuntur duo. Primo monet vt tanquam grati non fiamus. Secundò ostendit quem inde fructum consequi valeamus, *vt ponant in Deo.* Dicit ergo: Hæc beneficia sic sunt manifesta: ergo *filii qui nascentur*, scilicet quicumque nascentur, *vt surgant*, [illegible] intelligendo, & [illegible] *enarrabunt filiis suis.* Dominus [illegible] filius meus. Ps. Filii eorum [illegible] hos legit *Glosa ordinaria* in cap. [illegible] eundum illud *Isa.* 3. Opprimet vos [illegible]

Et rursus: Nisi qui renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum cœlorum. Vnde nouiter depuratis dicit Petrus: Quasi modò geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite. Isti sunt filii. *Ioan.* 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Et exultent*, quando sic illi fient, à statu culpæ ad statum gratiæ. Ad *Rom.* 13. Hora est iam nos de somno surgere. Et ad *Ephes.* 5. Si consurrexistis cum Christo, &c. Hi enarrare debent filiis, quos generant in prædicatione. *Gal.* 4. Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. 1. ad *Corinth.* 4. Per Euangelium in Christo Iesu ego vos genui.

7. *Vt ponant in Deo.* Hic secundum, vtilitas scilicet sequens ex enarratione; & fuit duplex: adeptio boni boni, & vitatio mali, ibi, *Ne fiant.* In prima etiā secundum triplex commodum. Primum est confirmatio spei in Deum. Secundum, iugis beneficiorum recordatio. *Et non obliuiscantur.* Tertium, mandatorum Dei adimpletio, ibi, *Et mandata eius.* Dicit ergo: Sic enarrabunt: & hoc bonum consequens inde: *Vt ponant in Deo spem suam*, secundum illud *Psal.* Sperate in eo omnis congregatio populi, & firmi estote. *Hebr.* 6. Certissimum solatium habemus qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus firmam & tutam.

Et non obliuiscantur operum Domini. Minus dicit, & plus significat, id est, iugiter recolant: ne fiant sicut pincerna qui oblitus est interpretis sui, *Genes.* 40. & *Eccles.* 9. Pauper qui per sapientiam suam liberauerat ciuitatem, venit in obliuionem. *Deut.* 6. Caue ne obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius.

Et mandata eius exquirant operando. *Tob.* 4. Caue ne aliquando prætermittas mandata Dei, & in mente habeto Dominum Deum tuum.

8. *Ne fiant sicut.* Hic vitatio incommodi, & est hoc malum, imitatio primi scelestis: & secundum hoc dicuntur duo. Primò vitatio imitationis patrum malorum. Secundò patrum iniquorum descriptio. *Generatio prava.* Dicit ergo: Sic narrabunt propter prædicta bona, & etiam propter hoc, *ne fiant sicut patres eorum*, Adam, Iimaël, Esaü, & murmurantes tam frequenter in deserto, & percussi & occisi à Deo, vt sit verum in illis quod dicitur *Ezech.* 18. Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.

Generatio prava. Hic secundum, Patrum descriptio, & primò in generali omnes tangit. Secundò ad aliquos in speciali descendit, ibi, *Filii Ephraim.* In prima quatuor tanguntur. Primò malis operibus. Secundò malis dictis. *Et exasperauerunt.* Tertiò peruersis mentibus. *Generatio non dirigens.* Quarto diffidentiæ. *Et non credidit.* Dicit ergo: *Ne fiant sicut patres eorum*, scilicet *generatio prava*, quæ fuit [illegible] & [illegible] & [illegible] *Patrum desciscitis in generatione.* [illegible] [illegible] [illegible]

suum Deum, & ego gentium egenus, & abiectus adhæsi, propter quod & ipse derelinquit me. *Osee* 4. Quia scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. *Osee* 5. Ne derelinquamur, & legem meam non custodiamus, & pœnis opprimi simus quam parcet eorum, & propter hoc misericordiæ suæ. *Ierem.* 12. Maledictus sit qui facit opus Domini fraudulenter. Quid prodest homini si lucretur mundum totum, detrimentum autem patiatur animæ suæ? Quid dabit homo commutationem pro anima sua? *Matth.* 16. Quid prodest homini si totum mundum lucretur, detrimentum autem animæ suæ patiatur? *Luc.* 9

Ideo audiuit. Primum fuit quædam occasio, sed secundum causa. In prima duo. Primò tangitur malignitas cordis eorum. Secundò eris, tanquam procedens ex illa, ibi, *Et malè loquuti sunt.* In prima duo. Primò dolosa illorum dispositio. Secundò specificatio in quo. *Vt peterent.* Dicit ergo: Vere apposuerunt adhuc peccare, & ipsum concitauerunt, *& tentauerunt Deum*, id est, tentare dispposuerunt, *in cordibus suis.* Hæc tentatio de qua in *Psal.* Nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto: contra illud *Deuter.* 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. *Eccles.* 18. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse sicut homo qui tentat Deum.

Et *vt peterent escas animabus suis*, id est, carnali vitæ suæ, sicut accipitur hic. *Luc.* 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Nauseabant autem super cibum leuissimum, & optimum, scilicet Manhu. *Num.* 20. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo: & erat grauis culpa. *Cassiod.* Vehemens est culpa, quia talis diffidentia diuinam tangit iniuriam.

Et malè loquuti sunt. Hic malignitas oris: & dicuntur duo. Primò malignitas: Secundò in quo fuerit illa malignitas, ibi, *Et dixerunt.* 19. *Qui malè loquuntur de Deo.* Dicit ergo: Sic in corde, & post hoc, *malè loquuti sunt de Deo.* Loquitur enim aliquis malè de Deo, ei lineamenta corporis & passiones corporales attribuendo, vt Iudæus qui ponit Deum sedere in cœlo, & pedes habere in terra, propter illud *Isa. vltim.* Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Eius misericordiam nimis extendendo, quòd omnes saluabuntur in fine, sicut imponitur Origeni. Vel iustitiam arcendo, quòd nullus. *Iob* 12. Nunquid indiget Deus vestro mendacio, vt pro eo loquamini dolos? Ipsum blasphemando. Supra in *Psal.* Posuerunt in cœlum os suum. De ipso verbâ desperationis proferendo, sicut hic, & *Num.* 16. Vsquequò mihi detrahit omnis populus iste?

Dixerunt. Hic secundum, in quo ostenditur in quo, & quomodo sunt malè loquuti. Et primò loquuntur diffidentes de potentia conferendi carnes. Secundò de potentia conferendi panes, ibi, *Nunquid & panem?* In prima duo. Primò interrogatio eorum iudicio in nàtiuam terminanda. Secundò responsio iudicatur affirmatiuè terminanda, ibi, *Quoniam percussit.* Dicit ergo: Sic malè loquuti sunt, & dixerunt: *Nunquid potest Deus*, quem colimus & sequimur, *parare mensam* carnium *in deserto?* Quasi diceret: Non. Propter hoc conquerebatur de Moyse. *Num.* 20. Tu eduxisti nos de Ægypto, & induxisti in locum hunc pessimum, vt moriamur. Idola dant carnes suis, sed Deus noster non potest dare nobis. *Sapient.* 14. Malè senserunt de Deo, attendentes idolis. Sed potest. *Psal.* Parasti in conspectu meo mensam, &c.

20. *Quoniam percussit.* Hic est quasi responsio ei quod posset dici: Potest dare, quia iam aquam dedit. Et est responsio eius: Nunquid potest parare mensam, *quoniam percussit*, petram fecit, *per* [illegible] *& fluxerunt aquæ*, & non modicæ, imò *torrentes inundauerunt?* Si loquatur esset petis de pane, nihil diceret, quia constat, quòd prius dedit eis panes, Manhu scilicet, sicut habetur *Exod.* 17. & post aquas *Exod.* 17. Propter hoc intelligitur de carnibus quæ post aquas eis datæ sunt. Sic multi, quamuis non esset eis difficile credere Deum dare aquas hyperimales, secundum illud *Ezech.* 36. Effundam super vos aquam mundam, &c. Et rursus *Zachar.* 13. Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum & menstruatæ. Dicunt tamen non credentes altaris sacramentum, illud *Ioan.* 6. Nunquid poterit nobis dare carnem suam ad manducandum?

Nunquid & panem potest dare? Hic exhibitio quoad panem. Primò quoad panis substantiam. Secundò quoad panis abundantiam, ibi, *Aut parare.* Dicit ergo: Et dixerunt etiam: *Nunquid & panem poterit dare?* Quasi diceret: Non. Et non loquitur hic de pane, qui descendebat de cœlo: illum enim iam habebant: sed de artificiali pane, de quo *Num.* 21. Defecit panis, & non sunt aquæ.

Varia ratio dat Deus ad animarum refectionem, primò panem satis bonum, scilicet laborem bonæ operationis. Psal. Labores manuum tuarum quia manducabis. *Genes.* 3. In sudore vultus tui vescèris pane tuo. Secundò vnanimitatem bonæ societatis, quæ multum reficit. *Genes. ibid.* Afferpinguis panis eius. Afferbenedictus: socius enim benedictus est pinguis panis, per effectum. Anxietatem fraternæ compassionis. *Leu.* 2. Obtulerunt sacrificium coctum in clibano, cordis compatientis: de similaabsque fermento, conspersum oleo pietatis. Quartò verbum sacræ eruditionis. *Matth.* 4. & *Luc.* & *Deuter.* 8. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, &c. Quintò diligentiam sanctæ meditationis. *Eccles.* 15. Cibauit illum pane vitæ & intellectus. Et *Augustin.* Meditatio de te Domine, pluspuam cibus suauis. *Eccles.* 23. Nihil dulcius quàm respicere, hoc est, meditari in mandatis Domini. Sextò lachrymam sanctæ meditationis. *Psal.* Cibauit nos pane lachrymarum. Et *August. in lib. Confess.* Fluebant lachrymæ, & bene mihi erat cum illis. Septimò sapientiam vel suauitatem contemplationis æternorum. Hic est panis similaginis. Hic panis Angelorum, de quo infrà: Panem Angelorum manducauit homo. Et cum pane, carnes agni Paschalis. *Exod.* 12. Et vituli saginati *Luc.* 15.

Aut parare mensam. Hic secundum, in quo hæsitant de abundantia. Quasi diceret: Et si poterit parare mensam, vt abundantes tribuat populo suo tanto? Quasi diceret: Non. *Num.* 14. & 15. apparet quod mentiuntur: in deserto enim parauit mensam.

Multiplex mensa Dei spiritualis. In spirituali autem deserto parat mensam. Primò altaris, in qua dat carnem propriam in cibum, & sanguinem in potum. 1. ad *Cor.* 12. Non potestis esse participes mensæ Dei, & mensæ dæmoniorum. Scripturæ sacræ. *Prouerb.* 9. Sapientia ædificauit sibi domum. Et paulò post: Proposuit mensam, miscuit vinum, meditationis eorum intimæ, quæ in Christo sunt & fiunt. *Psal.* Parasti in conspectu meo mensam. Cibus, consideratio humanitatis Christi: sed potus inebrians, consideratio diuinitatis. Et in futuro

futuro proponet mensam gloriæ, de qua *Luc.* 22. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Patet meus regnum.

21. *Ideò audiuit.* Hic secundum, in quo monstratur post eorum malignitatem Dei benignitas: tamen ne stulta videantur, adiungitur & zelus: vnde dicuntur duo. Primò benignitas ostenditur. Secundò adiungitur de zelo. *Et ira ascendit.* In prima duo. Primò ostenditur benignitas in exhibendo quod petunt. Secundò in differendo flagellum, quia malè petierunt, ibi, *Et distulit.* Dicit ergo: Sic corde & ore contra Deum malignati sunt, & *ideò*, ne viderentur iustè allegasse Dei impotentiam, *audiuit Dominus*, quæ petebant conferendo. *Sap.* 1. Auris zeli audit omnia. *Psal.* Qui plantauit aurem, non audiet? *Exod.* 16. Audiui murmurationem vestram.

Et distulit, affligere illos, pro tanta iniquitate, sed tamen omnia non ablatulit. *Eccl.* 5. Altissimus patiens redditor est. Non enim præcipitat aliquando sententiam, sed benigniter expectat. *Isa.* 30. Expectat vos Deus, Deus vester, vt misereatur vestri. Sed multi abutuntur ista patientia. *Ecclesiast.* 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, idcircò filij hominum absque timore vitro perpetrant mala.

Et ira. Hic secundum, scilicet zeli rectitudo: & dicuntur duo. Primò zeli rectitudo. Secundò ratio illius, ibi, *Quia non crediderunt.* Et primò comparatione ad minores, qui per Iacob. Secundò comparatione ad maiores, qui per Israël. Ait ergo: Sic benignus fuit præbendo petitum, differendo flagellum. Et tamen *ira*, zeli Dei, *ascendit in Iacob*, id est, contra Iacob, quantum ad populum. *Sophon.* 3. In igne zeli mei deuorabitur terra. Et *Deuteronom.* 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.

Et ira Dei, id est, effectus iræ Dei, *ascendit in Israël*, id est, vsque ad maiores: nulli enim parcit Deus, qui personas non accipit. *Act.* 10. *Prou.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, &c.

22. *Quia non crediderunt.* Hic ratio quare sic accensa ira. Defectus fidei primò. Secundò fiducia, ibi, *Nec sperauerunt.* Ait ergo: De ignis accensus est in *eo*, *quia non crediderunt in Deo. Num.* 14. Vsquequò detrahet mihi populus iste quousque non credet mihi in omnibus signis quæ feci coram eis? *Isa.* 53. Domine quis credidit auditui nostro? Et *Ioan.* 6. Et tamen quidam ex vobis non credunt. Et *Matth.* 13. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem eorum. Et *Marc.* 6. Et exprobrauit incredulitatem eorum. Et *Luc.* 24. O stulti & tardi corde ad credendum. Et *Ioan.* 20. Noli esse incredulus sed fidelis. Et *Hebr.* 3. Videte fratres ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis. Et *Hebr.* 4. Non poterant introire propter incredulitatem. Et *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Et *Iacob.* 1. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Et *Marc.* 11. Omnia quæcunque orantes petitis credite quia accipietis, & fiet vobis. Et *Matth.* 21. Si habueritis fidem & non hæsitaueritis, omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis. Et *Matth.* 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Et *Matth.* 8. Vade & sicut credidisti fiat tibi. Et *Matth.* 9. Credite quia possum hoc facere. Et *Matth.* 15. O mulier magna est fides tua. Et *Luc.* 7. Fides tua te saluam fecit. Et *Luc.* 8. Tantum credite & saluabitur. Et *Luc.* 17. Fides tua te saluum fecit. Et *Luc.* 18. Et *Matth.* 14. Modicæ fidei quare dubitasti? Et *Matth.* 16. Et *Matth.* 17. Et *Matth.* 21. Et *Marc.* 4. Et *Marc.* 5. Et *Marc.* 9. Et *Marc.* 11. Et *Luc.* 8. Et *Luc.* 17. Et *Luc.* 18. Et *Luc.* 22. Et *Ioan.* 3. Et *Ioan.* 5. Et *Ioan.* 6. Et *Ioan.* 7. Et *Ioan.* 8. Et *Ioan.* 9. Et *Ioan.* 10. Et *Ioan.* 11. Et *Ioan.* 12. Et *Ioan.* 14. Et *Ioan.* 16. Et *Ioan.* 20. Et *Act.* 3. Et *Act.* 4. Et *Act.* 5. Et *Act.* 6. Et *Act.* 8. Et *Act.* 9. Et *Act.* 10. Et *Act.* 11. Et *Act.* 13. Et *Act.* 14. Et *Act.* 15. Et *Act.* 16. Et *Act.* 17. Et *Act.* 18. Et *Act.* 19. Et *Act.* 20. Et *Act.* 21. Et *Act.* 22. Et *Act.* 23. Et *Act.* 24. Et *Act.* 25. Et *Act.* 26. Et *Act.* 27. Et *Act.* 28. Et *Act.* 29. Et *Act.* 30. Et *Act.* 31. Et *Act.* 32. Et *Act.* 33. Et *Act.* 34. Et *Act.* 35. Et *Act.* 36. Et *Act.* 37. Et *Act.* 38. Et *Act.* 39. Et *Act.* 40. Et *Act.* 41. Et *Act.* 42. Et *Act.* 43. Et *Act.* 44. Et *Act.* 45. Et *Act.* 46. Et *Act.* 47. Et *Act.* 48. Et *Act.* 49. Et *Act.* 50. Et *Act.* 51. Et *Act.* 52. Et *Act.* 53. Et *Act.* 54. Et *Act.* 55. Et *Act.* 56. Et *Act.* 57. Et *Act.* 58. Et *Act.* 59. Et *Act.* 60. Et *Act.* 61. Et *Act.* 62. Et *Act.* 63. Et *Act.* 64. Et *Act.* 65. Et *Act.* 66. Et *Act.* 67. Et *Act.* 68. Et *Act.* 69. Et *Act.* 70. Et *Act.* 71. Et *Act.* 72. Et *Act.* 73. Et *Act.* 74. Et *Act.* 75. Et *Act.* 76. Et *Act.* 77. Et *Act.* 78. Et *Act.* 79. Et *Act.* 80. Et *Act.* 81. Et *Act.* 82. Et *Act.* 83. Et *Act.* 84. Et *Act.* 85. Et *Act.* 86. Et *Act.* 87. Et *Act.* 88. Et *Act.* 89. Et *Act.* 90. Et *Act.* 91. Et *Act.* 92. Et *Act.* 93. Et *Act.* 94. Et *Act.* 95. Et *Act.* 96. Et *Act.* 97. Et *Act.* 98. Et *Act.* 99. Et *Act.* 100. Et *Act.* 101. Et *Act.* 102. Et *Act.* 103. Et *Act.* 104. Et *Act.* 105. Et *Act.* 106. Et *Act.* 107. Et *Act.* 108. Et *Act.* 109. Et *Act.* 110. Et *Act.* 111. Et *Act.* 112. Et *Act.* 113. Et *Act.* 114. Et *Act.* 115. Et *Act.* 116. Et *Act.* 117. Et *Act.* 118. Et *Act.* 119. Et *Act.* 120. Et *Act.* 121. Et *Act.* 122. Et *Act.* 123. Et *Act.* 124. Et *Act.* 125. Et *Act.* 126. Et *Act.* 127. Et *Act.* 128. Et *Act.* 129. Et *Act.* 130. Et *Act.* 131. Et *Act.* 132. Et *Act.* 133. Et *Act.* 134. Et *Act.* 135. Et *Act.* 136. Et *Act.* 137. Et *Act.* 138. Et *Act.* 139. Et *Act.* 140. Et *Act.* 141. Et *Act.* 142. Et *Act.* 143. Et *Act.* 144. Et *Act.* 145. Et *Act.* 146. Et *Act.* 147. Et *Act.* 148. Et *Act.* 149. Et *Act.* 150. Et *Act.* 151. Et *Act.* 152. Et *Act.* 153. Et *Act.* 154. Et *Act.* 155. Et *Act.* 156. Et *Act.* 157. Et *Act.* 158. Et *Act.* 159. Et *Act.* 160. Et *Act.* 161. Et *Act.* 162. Et *Act.* 163. Et *Act.* 164. Et *Act.* 165. Et *Act.* 166. Et *Act.* 167. Et *Act.* 168. Et *Act.* 169. Et *Act.* 170. Et *Act.* 171. Et *Act.* 172. Et *Act.* 173. Et *Act.* 174. Et *Act.* 175. Et *Act.* 176. Et *Act.* 177. Et *Act.* 178. Et *Act.* 179. Et *Act.* 180. Et *Act.* 181. Et *Act.* 182. Et *Act.* 183. Et *Act.* 184. Et *Act.* 185. Et *Act.* 186. Et *Act.* 187. Et *Act.* 188. Et *Act.* 189. Et *Act.* 190. Et *Act.* 191. Et *Act.* 192. Et *Act.* 193. Et *Act.* 194. Et *Act.* 195. Et *Act.* 196. Et *Act.* 197. Et *Act.* 198. Et *Act.* 199. Et *Act.* 200. Et *Act.* 201. Et *Act.* 202. Et *Act.* 203. Et *Act.* 204. Et *Act.* 205. Et *Act.* 206. Et *Act.* 207. Et *Act.* 208. Et *Act.* 209. Et *Act.* 210. Et *Act.* 211. Et *Act.* 212. Et *Act.* 213. Et *Act.* 214. Et *Act.* 215. Et *Act.* 216. Et *Act.* 217. Et *Act.* 218. Et *Act.* 219. Et *Act.* 220. Et *Act.* 221. Et *Act.* 222. Et *Act.* 223. Et *Act.* 224. Et *Act.* 225. Et *Act.* 226. Et *Act.* 227. Et *Act.* 228. Et *Act.* 229. Et *Act.* 230. Et *Act.* 231. Et *Act.* 232. Et *Act.* 233. Et *Act.* 234. Et *Act.* 235. Et *Act.* 236. Et *Act.* 237. Et *Act.* 238. Et *Act.* 239. Et *Act.* 240. Et *Act.* 241. Et *Act.* 242. Et *Act.* 243. Et *Act.* 244. Et *Act.* 245. Et *Act.* 246. Et *Act.* 247. Et *Act.* 248. Et *Act.* 249. Et *Act.* 250. Et *Act.* 251. Et *Act.* 252. Et *Act.* 253. Et *Act.* 254. Et *Act.* 255. Et *Act.* 256. Et *Act.* 257. Et *Act.* 258. Et *Act.* 259. Et *Act.* 260. Et *Act.* 261. Et *Act.* 262. Et *Act.* 263. Et *Act.* 264. Et *Act.* 265. Et *Act.* 266. Et *Act.* 267. Et *Act.* 268. Et *Act.* 269. Et *Act.* 270. Et *Act.* 271. Et *Act.* 272. Et *Act.* 273. Et *Act.* 274. Et *Act.* 275. Et *Act.* 276. Et *Act.* 277. Et *Act.* 278. Et *Act.* 279. Et *Act.* 280. Et *Act.* 281. Et *Act.* 282. Et *Act.* 283. Et *Act.* 284. Et *Act.* 285. Et *Act.* 286. Et *Act.* 287. Et *Act.* 288. Et *Act.* 289. Et *Act.* 290. Et *Act.* 291. Et *Act.* 292. Et *Act.* 293. Et *Act.* 294. Et *Act.* 295. Et *Act.* 296. Et *Act.* 297. Et *Act.* 298. Et *Act.* 299. Et *Act.* 300. Et *Act.* 301. Et *Act.* 302. Et *Act.* 303. Et *Act.* 304. Et *Act.* 305. Et *Act.* 306. Et *Act.* 307. Et *Act.* 308. Et *Act.* 309. Et *Act.* 310. Et *Act.* 311. Et *Act.* 312. Et *Act.* 313. Et *Act.* 314. Et *Act.* 315. Et *Act.* 316. Et *Act.* 317. Et *Act.* 318. Et *Act.* 319. Et *Act.* 320. Et *Act.* 321. Et *Act.* 322. Et *Act.* 323. Et *Act.* 324. Et *Act.* 325. Et *Act.* 326. Et *Act.* 327. Et *Act.* 328. Et *Act.* 329. Et *Act.* 330. Et *Act.* 331. Et *Act.* 332. Et *Act.* 333. Et *Act.* 334. Et *Act.* 335. Et *Act.* 336. Et *Act.* 337. Et *Act.* 338. Et *Act.* 339. Et *Act.* 340. Et *Act.* 341. Et *Act.* 342. Et *Act.* 343. Et *Act.* 344. Et *Act.* 345. Et *Act.* 346. Et *Act.* 347. Et *Act.* 348. Et *Act.* 349. Et *Act.* 350. Et *Act.* 351. Et *Act.* 352. Et *Act.* 353. Et *Act.* 354. Et *Act.* 355. Et *Act.* 356. Et *Act.* 357. Et *Act.* 358. Et *Act.* 359. Et *Act.* 360. Et *Act.* 361. Et *Act.* 362. Et *Act.* 363. Et *Act.* 364. Et *Act.* 365. Et *Act.* 366. Et *Act.* 367. Et *Act.* 368. Et *Act.* 369. Et *Act.* 370. Et *Act.* 371. Et *Act.* 372. Et *Act.* 373. Et *Act.* 374. Et *Act.* 375. Et *Act.* 376. Et *Act.* 377. Et *Act.* 378. Et *Act.* 379. Et *Act.* 380. Et *Act.* 381. Et *Act.* 382. Et *Act.* 383. Et *Act.* 384. Et *Act.* 385. Et *Act.* 386. Et *Act.* 387. Et *Act.* 388. Et *Act.* 389. Et *Act.* 390. Et *Act.* 391. Et *Act.* 392. Et *Act.* 393. Et *Act.* 394. Et *Act.* 395. Et *Act.* 396. Et *Act.* 397. Et *Act.* 398. Et *Act.* 399. Et *Act.* 400. Et *Act.* 401. Et *Act.* 402. Et *Act.* 403. Et *Act.* 404. Et *Act.* 405. Et *Act.* 406. Et *Act.* 407. Et *Act.* 408. Et *Act.* 409. Et *Act.* 410. Et *Act.* 411. Et *Act.* 412. Et *Act.* 413. Et *Act.* 414. Et *Act.* 415. Et *Act.* 416. Et *Act.* 417. Et *Act.* 418. Et *Act.* 419. Et *Act.* 420. Et *Act.* 421. Et *Act.* 422. Et *Act.* 423. Et *Act.* 424. Et *Act.* 425. Et *Act.* 426. Et *Act.* 427. Et *Act.* 428. Et *Act.* 429. Et *Act.* 430. Et *Act.* 431. Et *Act.* 432. Et *Act.* 433. Et *Act.* 434. Et *Act.* 435. Et *Act.* 436. Et *Act.* 437. Et *Act.* 438. Et *Act.* 439. Et *Act.* 440. Et *Act.* 441. Et *Act.* 442. Et *Act.* 443. Et *Act.* 444. Et *Act.* 445. Et *Act.* 446. Et *Act.* 447. Et *Act.* 448. Et *Act.* 449. Et *Act.* 450. Et *Act.* 451. Et *Act.* 452. Et *Act.* 453. Et *Act.* 454. Et *Act.* 455. Et *Act.* 456. Et *Act.* 457. Et *Act.* 458. Et *Act.* 459. Et *Act.* 460. Et *Act.* 461. Et *Act.* 462. Et *Act.* 463. Et *Act.* 464. Et *Act.* 465. Et *Act.* 466. Et *Act.* 467. Et *Act.* 468. Et *Act.* 469. Et *Act.* 470. Et *Act.* 471. Et *Act.* 472. Et *Act.* 473. Et *Act.* 474. Et *Act.* 475. Et *Act.* 476. Et *Act.* 477. Et *Act.* 478. Et *Act.* 479. Et *Act.* 480. Et *Act.* 481. Et *Act.* 482. Et *Act.* 483. Et *Act.* 484. Et *Act.* 485. Et *Act.* 486. Et *Act.* 487. Et *Act.* 488. Et *Act.* 489. Et *Act.* 490. Et *Act.* 491. Et *Act.* 492. Et *Act.* 493. Et *Act.* 494. Et *Act.* 495. Et *Act.* 496. Et *Act.* 497. Et *Act.* 498. Et *Act.* 499. Et *Act.* 500. Et *Act.* 501. Et *Act.* 502. Et *Act.* 503. Et *Act.* 504. Et *Act.* 505. Et *Act.* 506. Et *Act.* 507. Et *Act.* 508. Et *Act.* 509. Et *Act.* 510. Et *Act.* 511. Et *Act.* 512. Et *Act.* 513. Et *Act.* 514. Et *Act.* 515. Et *Act.* 516. Et *Act.* 517. Et *Act.* 518. Et *Act.* 519. Et *Act.* 520. Et *Act.* 521. Et *Act.* 522. Et *Act.* 523. Et *Act.* 524. Et *Act.* 525. Et *Act.* 526. Et *Act.* 527. Et *Act.* 528. Et *Act.* 529. Et *Act.* 530. Et *Act.* 531. Et *Act.* 532. Et *Act.* 533. Et *Act.* 534. Et *Act.* 535. Et *Act.* 536. Et *Act.* 537. Et *Act.* 538. Et *Act.* 539. Et *Act.* 540. Et *Act.* 541. Et *Act.* 542. Et *Act.* 543. Et *Act.* 544. Et *Act.* 545. Et *Act.* 546. Et *Act.* 547. Et *Act.* 548. Et *Act.* 549. Et *Act.* 550. Et *Act.* 551. Et *Act.* 552. Et *Act.* 553. Et *Act.* 554. Et *Act.* 555. Et *Act.* 556. Et *Act.* 557. Et *Act.* 558. Et *Act.* 559. Et *Act.* 560. Et *Act.* 561. Et *Act.* 562. Et *Act.* 563. Et *Act.* 564. Et *Act.* 565. Et *Act.* 566. Et *Act.* 567. Et *Act.* 568. Et *Act.* 569. Et *Act.* 570. Et *Act.* 571. Et *Act.* 572. Et *Act.* 573. Et *Act.* 574. Et *Act.* 575. Et *Act.* 576. Et *Act.* 577. Et *Act.* 578. Et *Act.* 579. Et *Act.* 580. Et *Act.* 581. Et *Act.* 582. Et *Act.* 583. Et *Act.* 584. Et *Act.* 585. Et *Act.* 586. Et *Act.* 587. Et *Act.* 588. Et *Act.* 589. Et *Act.* 590. Et *Act.* 591. Et *Act.* 592. Et *Act.* 593. Et *Act.* 594. Et *Act.* 595. Et *Act.* 596. Et *Act.* 597. Et *Act.* 598. Et *Act.* 599. Et *Act.* 600. Et *Act.* 601. Et *Act.* 602. Et *Act.* 603. Et *Act.* 604. Et *Act.* 605. Et *Act.* 606. Et *Act.* 607. Et *Act.* 608. Et *Act.* 609. Et *Act.* 610. Et *Act.* 611. Et *Act.* 612. Et *Act.* 613. Et *Act.* 614. Et *Act.* 615. Et *Act.* 616. Et *Act.* 617. Et *Act.* 618. Et *Act.* 619. Et *Act.* 620. Et *Act.* 621. Et *Act.* 622. Et *Act.* 623. Et *Act.* 624. Et *Act.* 625. Et *Act.* 626. Et *Act.* 627. Et *Act.* 628. Et *Act.* 629. Et *Act.* 630. Et *Act.* 631. Et *Act.* 632. Et *Act.* 633. Et *Act.* 634. Et *Act.* 635. Et *Act.* 636. Et *Act.* 637. Et *Act.* 638. Et *Act.* 639. Et *Act.* 640. Et *Act.* 641. Et *Act.* 642. Et *Act.* 643. Et *Act.* 644. Et *Act.* 645. Et *Act.* 646. Et *Act.* 647. Et *Act.* 648. Et *Act.* 649. Et *Act.* 650. Et *Act.* 651. Et *Act.* 652. Et *Act.* 653. Et *Act.* 654. Et *Act.* 655. Et *Act.* 656. Et *Act.* 657. Et *Act.* 658. Et *Act.* 659. Et *Act.* 660. Et *Act.* 661. Et *Act.* 662. Et *Act.* 663. Et *Act.* 664. Et *Act.* 665. Et *Act.* 666. Et *Act.* 667. Et *Act.* 668. Et *Act.* 669. Et *Act.* 670. Et *Act.* 671. Et *Act.* 672. Et *Act.* 673. Et *Act.* 674. Et *Act.* 675. Et *Act.* 676. Et *Act.* 677. Et *Act.* 678. Et *Act.* 679. Et *Act.* 680. Et *Act.* 681. Et *Act.* 682. Et *Act.* 683. Et *Act.* 684. Et *Act.* 685. Et *Act.* 686. Et *Act.* 687. Et *Act.* 688. Et *Act.* 689. Et *Act.* 690. Et *Act.* 691. Et *Act.* 692. Et *Act.* 693. Et *Act.* 694. Et *Act.* 695. Et *Act.* 696. Et *Act.* 697. Et *Act.* 698. Et *Act.* 699. Et *Act.* 700. Et *Act.* 701. Et *Act.* 702. Et *Act.* 703. Et *Act.* 704. Et *Act.* 705. Et *Act.* 706. Et *Act.* 707. Et *Act.* 708. Et *Act.* 709. Et *Act.* 710. Et *Act.* 711. Et *Act.* 712. Et *Act.* 713. Et *Act.* 714. Et *Act.* 715. Et *Act.* 716. Et *Act.* 717. Et *Act.* 718. Et *Act.* 719. Et *Act.* 720. Et *Act.* 721. Et *Act.* 722. Et *Act.* 723. Et *Act.* 724. Et *Act.* 725. Et *Act.* 726. Et *Act.* 727. Et *Act.* 728. Et *Act.* 729. Et *Act.* 730. Et *Act.* 731. Et *Act.* 732. Et *Act.* 733. Et *Act.* 734. Et *Act.* 735. Et *Act.* 736. Et *Act.* 737. Et *Act.* 738. Et *Act.* 739. Et *Act.* 740. Et *Act.* 741. Et *Act.* 742. Et *Act.* 743. Et *Act.* 744. Et *Act.* 745. Et *Act.* 746. Et *Act.* 747. Et *Act.* 748. Et *Act.* 749. Et *Act.* 750. Et *Act.* 751. Et *Act.* 752. Et *Act.* 753. Et *Act.* 754. Et *Act.* 755. Et *Act.* 756. Et *Act.* 757. Et *Act.* 758. Et *Act.* 759. Et *Act.* 760. Et *Act.* 761. Et *Act.* 762. Et *Act.* 763. Et *Act.* 764. Et *Act.* 765. Et *Act.* 766. Et *Act.* 767. Et *Act.* 768. Et *Act.* 769. Et *Act.* 770. Et *Act.* 771. Et *Act.* 772. Et *Act.* 773. Et *Act.* 774. Et *Act.* 775. Et *Act.* 776. Et *Act.* 777. Et *Act.* 778. Et *Act.* 779. Et *Act.* 780. Et *Act.* 781. Et *Act.* 782. Et *Act.* 783. Et *Act.* 784. Et *Act.* 785. Et *Act.* 786. Et *Act.* 787. Et *Act.* 788. Et *Act.* 789. Et *Act.* 790. Et *Act.* 791. Et *Act.* 792. Et *Act.* 793. Et *Act.* 794. Et *Act.* 795. Et *Act.* 796. Et *Act.* 797. Et *Act.* 798. Et *Act.* 799. Et *Act.* 800. Et *Act.* 801. Et *Act.* 802. Et *Act.* 803. Et *Act.* 804. Et *Act.* 805. Et *Act.* 806. Et *Act.* 807. Et *Act.* 808. Et *Act.* 809. Et *Act.* 810. Et *Act.* 811. Et *Act.* 812. Et *Act.* 813. Et *Act.* 814. Et *Act.* 815. Et *Act.* 816. Et *Act.* 817. Et *Act.* 818. Et *Act.* 819. Et *Act.* 820. Et *Act.* 821. Et *Act.* 822. Et *Act.* 823. Et *Act.* 824. Et *Act.* 825. Et *Act.* 826. Et *Act.* 827. Et *Act.* 828. Et *Act.* 829. Et *Act.* 830. Et *Act.* 831. Et *Act.* 832. Et *Act.* 833. Et *Act.* 834. Et *Act.* 835. Et *Act.* 836. Et *Act.* 837. Et *Act.* 838. Et *Act.* 839. Et *Act.* 840. Et *Act.* 841. Et *Act.* 842. Et *Act.* 843. Et *Act.* 844. Et *Act.* 845. Et *Act.* 846. Et *Act.* 847. Et *Act.* 848. Et *Act.* 849. Et *Act.* 850. Et *Act.* 851. Et *Act.* 852. Et *Act.* 853. Et *Act.* 854. Et *Act.* 855. Et *Act.* 856. Et *Act.* 857. Et *Act.* 858. Et *Act.* 859. Et *Act.* 860. Et *Act.* 861. Et *Act.* 862. Et *Act.* 863. Et *Act.* 864. Et *Act.* 865. Et *Act.* 866. Et *Act.* 867. Et *Act.* 868. Et *Act.* 869. Et *Act.* 870. Et *Act.* 871. Et *Act.* 872. Et *Act.* 873. Et *Act.* 874. Et *Act.* 875. Et *Act.* 876. Et *Act.* 877. Et *Act.* 878. Et *Act.* 879. Et *Act.* 880. Et *Act.* 881. Et *Act.* 882. Et *Act.* 883. Et *Act.* 884. Et *Act.* 885. Et *Act.* 886. Et *Act.* 887. Et *Act.* 888. Et *Act.* 889. Et *Act.* 890. Et *Act.* 891. Et *Act.* 892. Et *Act.* 893. Et *Act.* 894. Et *Act.* 895. Et *Act.* 896. Et *Act.* 897. Et *Act.* 898. Et *Act.* 899. Et *Act.* 900. Et *Act.* 901. Et *Act.* 902. Et *Act.* 903. Et *Act.* 904. Et *Act.* 905. Et *Act.* 906. Et *Act.* 907. Et *Act.* 908. Et *Act.* 909. Et *Act.* 910. Et *Act.* 911. Et *Act.* 912. Et *Act.* 913. Et *Act.* 914. Et *Act.* 915. Et *Act.* 916. Et *Act.* 917. Et *Act.* 918. Et *Act.* 919. Et *Act.* 920. Et *Act.* 921. Et *Act.* 922. Et *Act.* 923. Et *Act.* 924. Et *Act.* 925. Et *Act.* 926. Et *Act.* 927. Et *Act.* 928. Et *Act.* 929. Et *Act.* 930. Et *Act.* 931. Et *Act.* 932. Et *Act.* 933. Et *Act.* 934. Et *Act.* 935. Et *Act.* 936. Et *Act.* 937. Et *Act.* 938. Et *Act.* 939. Et *Act.* 940. Et *Act.* 941. Et *Act.* 942. Et *Act.* 943. Et *Act.* 944. Et *Act.* 945. Et *Act.* 946. Et *Act.* 947. Et *Act.* 948. Et *Act.* 949. Et *Act.* 950. Et *Act.* 951. Et *Act.* 952. Et *Act.* 953. Et *Act.* 954. Et *Act.* 955. Et *Act.* 956. Et *Act.* 957. Et *Act.* 958. Et *Act.* 959. Et *Act.* 960. Et *Act.* 961. Et *Act.* 962. Et *Act.* 963. Et *Act.* 964. Et *Act.* 965. Et *Act.* 966. Et *Act.* 967. Et *Act.* 968. Et *Act.* 969. Et *Act.* 970. Et *Act.* 971. Et *Act.* 972. Et *Act.* 973. Et *Act.* 974. Et *Act.* 975. Et *Act.* 976. Et *Act.* 977. Et *Act.* 978. Et *Act.* 979. Et *Act.* 980. Et *Act.* 981. Et *Act.* 982. Et *Act.* 983. Et *Act.* 984. Et *Act.* 985. Et *Act.* 986. Et *Act.* 987. Et *Act.* 988. Et *Act.* 989. Et *Act.* 990. Et *Act.* 991. Et *Act.* 992. Et *Act.* 993. Et *Act.* 994. Et *Act.* 995. Et *Act.* 996. Et *Act.* 997. Et *Act.* 998. Et *Act.* 999. Et *Act.* 1000. Et *Act.* 1001. Et *Act.* 1002. Et *Act.* 1003. Et *Act.* 1004. Et *Act.* 1005. Et *Act.* 1006. Et *Act.* 1007. Et *Act.* 1008. Et *Act.* 1009. Et *Act.* 1010. Et *Act.* 1011. Et *Act.* 1012. Et *Act.* 1013. Et *Act.* 1014. Et *Act.* 1015. Et *Act.* 1016. Et *Act.* 1017. Et *Act.* 1018. Et *Act.* 1019. Et *Act.* 1020. Et *Act.* 1021. Et *Act.* 1022. Et *Act.* 1023. Et *Act.* 1024. Et *Act.* 1025. Et *Act.* 1026. Et *Act.* 1027. Et *Act.* 1028. Et *Act.* 1029. Et *Act.* 1030. Et *Act.* 1031. Et *Act.* 1032. Et *Act.* 1033. Et *Act.* 1034. Et *Act.* 1035. Et *Act.* 1036. Et *Act.* 1037. Et *Act.* 1038. Et *Act.* 1039. Et *Act.* 1040. Et *Act.* 1041. Et *Act.* 1042. Et *Act.* 1043. Et *Act.* 1044. Et *Act.* 1045. Et *Act.* 1046. Et *Act.* 1047. Et *Act.* 1048. Et *Act.* 1049. Et *Act.* 1050. Et *Act.* 1051. Et *Act.* 1052. Et *Act.* 1053. Et *Act.* 1054. Et *Act.* 1055. Et *Act.* 1056. Et *Act.* 1057. Et *Act.* 1058. Et *Act.* 1059. Et *Act.* 1060. Et *Act.* 1061. Et *Act.* 1062. Et *Act.* 1063. Et *Act.* 1064. Et *Act.* 1065. Et *Act.* 1066. Et *Act.* 1067. Et *Act.* 1068. Et *Act.* 1069. Et *Act.* 1070. Et *Act.* 1071. Et *Act.* 1072. Et *Act.* 1073. Et *Act.* 1074. Et *Act.* 1075. Et *Act.* 1076. Et *Act.* 1077. Et *Act.* 1078. Et *Act.* 1079. Et *Act.* 1080. Et *Act.* 1081. Et *Act.* 1082. Et *Act.* 1083. Et *

Et panem cœli. Hîc commendatio cibi collati duplex. A loco primò. Deindè à ministro. *Panem Angelorum.* Quasi diceret: Sic pluit illis manna: & in hoc *panem cœli* aërei. *Matth.*13. Volucres cœli comederunt illud. *Dedit illis,* non vendidit. *Matth.*10. Gratis accepistis, gratis date.

25. *Panem Angelorum.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic fuit panis cœli, & etiam *homo manducauit panem Angelorum*, id est, ab Angelis ministratum. *Sapient.* 6. Angelorum esca nutriuisti populum tuum. Dicitur, quòd quandiu hoc pane vsi sunt, quòd Angelorum ministerio eis dabatur. Non fuit superfluitas in cibo vt egererent, nec fuit infirmus in eis, secundum illud: Et in tribubus eorum non erat infirmus. Angelorum etiam panis dicitur: quia refectio Angelorum in suo signato. Signabat enim Christum, qui est vera refectio Angelorum per hoc quod Deus, & per hoc quod Deus & homo, hominum. *Ioan.*10. Ingredietur & egredietur, & pascua inuenìet. Ingredietur ad diuinitatem homo, & Angelus, & egredietur ad humanitatem homo, & pascua inueniet.

Christus panis Angelorum & hominum.

Cibaria misit eis. Hîc tertium, in quo subiungitur de panis collati abundantia. Quasi diceret: Sic panem de nubibus per ianuas misit ad comedendum, & hoc abundanter: nam *cibaria misit eis in abundantia* tantâ, vt nauseârint super illo cibo. *Num.*11. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Abundantissimum enim cibum figurabat, qui totam Ecclesiam reficit, nec deficit. In *Psal.* Et abundantia diligentibus te, quantum ad illos quos reficis in Ecclesia militanti. Et paulò post: Et abundantia in turribus tuis, in Angelis scilicet sanctis, quos reficis in Ecclesia triumphanti.

26. *Transtulit Austrum.* Hîc secundum totius partis illius, in qua agitur de beneficij exhibitione: actum enim est de collatione panum, hîc de collatione carnium: & dicuntur tria. Primò volatilium exhibito. Secundò aptitudo ad capiendem illa, ne frustrà viderentur ministrata, ibi, *Et ceciderunt.* Tertiò captorum comestio cum adiunctis circunstantiis, ibi, *Et manducauerunt.* In prima duo. Primò ministratio volatiliura. Secundò abundantia ministratorum. *Et pluit super eos.* In prima duo secundum duplicem causam adducendi illa, quam tangit. Prima est translatio Austri. Secunda, inductio Africi. Sunt autem hæc nomina ventorum. *Cassiodor.* Auster & Africus sunt venti meridiani, quibus flantibus aëris temperantia præstatur. De Austro enim planè dicitur in *Iob* 38. Nonne vestimenta tua calida sunt, cùm perflata fuit terra Austro? Huic Austro ventus collateralis à parte Occidentali est Africus, qui flat ab Africa, & indè adducit cornices: abundant enim in illa terra. Et dicit, *in virtute sua*, quia fortiùs solito & vehementiùs flare fecit tunc Deus ventum istum.

Nota, quòd Spiritus sanctus vento comparatur, quia inuisibiliter perflat, sicut ventus. *Ioan.* 3. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quo vadat. Sic est omnis qui natus est ex Spiritu. Sed Austro comparatur, quando cor amore pietatis, & calore charitatis perflat. *Cantic.*3. Surge Aquilo, ventus rigidus & frigidus: & veni Auster. *Iob* 39. Expandit alas suas ad Austrum. Africus autem quando minas & terrores mittit, quasi tonitrua: hic enim ventus tonitrua & terrores generat. *Isa.*21. Sicut turbines ab Africo veniunt de deserto.

Spiritus sanctus comparatur Austro & Africo.

Et pluit super eos. Hîc abundantia ministratorum volatilium, per comparationem ad terræ puluerem, & ad maris arenam. *Et sicut arenam.* Ait ergo: Sic misit per ventos illos, *carnes*, id est, coturnices. Aues quædam sunt, quæ habent carnes sapidissimas, & vocantur aues regiæ: abundant autem in Oriente, sed in Occidente nullæ vel raræ sunt: & dicunt, quod habitant circa mare, & currunt ad piscículos, quos marè relinquit, quando retrahit se. Quod autem dicit, *sicut arenam*, probabile est. *Numer.*11. Congregauerunt multitudinem coturnicum. Et in eodem: Sanctificamini hodie, eras enim comedetis carnes. 27.

Et, sicut arenam maris, pluit repete, *volatilia pennata.* Hoc addit vt ostendat, quàm mirabile erat, quòd poterant capi & teneri: quia *Iob* 5. dicitur, Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Per Austrum autem, quod interpretatur mollis, signatur mollities, & luxus deliciarum temporalium. Per Africum, qui est ventus fertilis, abundantia deliciarum. Ex iis duobus creantur carnes in abundantia, id est, peccata carnalia, quæ benè dicuntur volatilia pennata, quia valdè citò transeunt. *Sapient.*5. Omnia illa transierunt velut vmbra, & capi vix queunt à sequentibus. *Eccles.*11. Si sequutus fueris, non apprehendes.

Et ceciderunt in medio. Hîc monstratur aptitudo ad capiendum, ne diceret aliquis: Quomodo, si volatilia & pennata, capi poterant? Quia in medio castrorum, & in circuitu illorum fatigata ruebant. Ait ergo: Sic in abundantia aduenerunt, *& ceciderunt in medio castrorum eorum*, volatilia fatigata *circa tabernacula eorum.* In hoc monstratur abundantia. *Num.* 11. Ventus autem egrediens à Domino arreptas vltra mare coturnices detulit, & dimisit in castra, iniere, quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum: volabantque, id est, volare poterant, duobus cubitis super terram. Sic carnes sanctæ nobis ministrantur sine omni labore. *Sap.* 16. Panem de cœlo præstitisti eis sine labore, habentem in se omne delectamentum. 29.

Et manducauerunt. Hîc tertium, scilicet manducatio præbitorum illis cum saturatione, & impletione nimia, & debilitatione inordinata: vnde dicuntur tria. Comestio, & adimpletio sui nimia. *Et saturati sunt.* Et delectatio inordinata, & immoderata, ibi, *Et desiderium.* Dicit ergo: Sic dedit volatilia ad capiendum apta: & post *manducauerunt*, quod non est malum de se: *& saturati sunt*, quòd erat adhuc satis tolerabile: *nimis*, quod fuit vituperabile. *Numer.*11. Manducauerunt carnes coturnicum, in maxima abundantia.

Et desiderium eorum. Hîc tangit tertium, in quo duo dicuntur. Primò desiderij adimpletio præsens. Secundò præsentis inordinatio immoderata, ibi, *Non sunt fraudati.* Dicit ergo: Sic nimis

nimis sunt saturati, per immoderantiam sumendi cibum. *Et attulit eis*, Deus, vel cibus, *desiderium suum.* Quasi diceret: Delectati sunt in cibo tanquam in desiderio suo nec modicum delectati, quia

30. *Non sunt fraudati à desiderio suo*, in aliquo. Ex hoc accipitur, quòd quilibet ibi inueniebat saporem quem volebat. *Sapient.* 16. Ad quod volebat vnusquisque, conuertebatur.

Multiplicatur peccatum in sumptione cibi.

Hîc notandũ, quòd peccatur in cibo multipliciter, videlicet quinque modis. Præpropere, scilicet ante tempus statutum comedere. Sic Ionathas peccauit 1. *Reg.* 14. comedendo mel ante horam statutam à Rege patre suo, & fere interfectus est. Lautè, nimis delicate cibaria, & catahimis quærendo. Sic diues modo *Luc.*16. propter quod sepultus est in inferno. Nimis, in quantitate, quæcumque sint cibaria. Sic ille de quibus loquitur hîc, & Holofernes *Iudith* 13. vnde postea decapitatus est à Iudith. Et infrunitè. Sic Esaü *Genes.*25. accepto pane, & lentis edulio comedit & bibit, & abiit parui pendens quod primogenitã amisisset. Studiosè, in præparando cum magna cura, sicut filij Heli, qui volebant carnem crudam nec coctam, vt lautiùs eam sibi præpararent, & sacerdotio priuati sunt & deiecti. 1. *Reg.* 2.

31. *Adhuc ira.* Hîc secundum, scilicet afflictio illorum & pœna, ex culpa earum illorum, & dicuntur quatuor. Primò tempus, in quo primò puniti sunt, adhuc habendo cibum in ore. Secundò causa punitionis. *Et ascendit.* Tertiò causa. *Et occidit.* Quartò modus infligendi pœnam illos occidit, ibi, *Et defecerunt.* Dicit ergo: Sic contulit eis bona multa, panes & carnes: *tamen adhuc cibus eorum in ore eorum*, hoc est, adhuc illis comedentibus illa cibaria, *& ira Dei* quam attulerat super *ascendit super eos*, ad opprimendum illos. *Num.*11. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini percussit eum, populum scilicet, plaga magna.

Adhuc contingit frequenter hoc, quòd dum in comedendo pertinaciter vel saturitate, vel morte subitanea. *Iud.*7. Hæc & vbi late qui bibitis vinum in dulcedine, opponens perfit ab ore vestro, sicut fabam eli in domo de quo *Luc.*12. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, comede, bibe epulare. Et dictum est ei: Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. Quod etiam verum est de alio sacrificio Abrahæ. Multi enim in fumento, faciebant [illegible] *Gen.*15. Quæ cùm [illegible] & caligo [illegible] ecce ira [illegible] & stupuit [illegible] & [illegible] Domini. *Ps.* [illegible] vos multi infirmi, & [illegible] & dormiunt multi.

Et occidit [illegible]. Hîc secundum. Primò quantum ad [illegible] Secundò quod bonos [illegible] *Et stulti, Israël.* Dicit [illegible] Sic *electos meos, & electum populum meum*, non [illegible] portabit, & natabit, id est, [illegible] sunt contra Deum, quæ procedunt ex [illegible] corporali. Hæc [illegible] in *Psal.* Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Videre pias [illegible] occidit. *Num.* 14. Audiet vicini [illegible]

quæ estis in monte Samariæ. Vel *pingues* gulosos, & pinguia quærentes. *Prou.*21. Qui amat vinum & pinguia, non locupletabitur. 1. *Reg.*14. arguitur Saül, quia pepercit Agag pinguissimo. Tales enim impinguantur à diabolo tanquam animalia occidenda & comedenda ab eo & à suis in festo magno. *Zachar.*11. Carnes pinguium comedet. Et propter hoc in eodem: Pasce pecora occisionis. Primò quidem occidit illos per peccatum mortale. Secundò excoriat per inhonestam conuersationem, & tandem comedit per finalem impœnitentiam.

Et electos Israël. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic illos occidit, & impediuit retrahendo ab aliquo bono, *electos Israël*, sicut factum est in Moyse & Aaron, qui propter peccata hæsitauerunt in eductione aquæ de petra *Num.*20. Vel secundum literam aliam, *Compediuit.* Simul enim multi boni involuti sunt cum malis, & puniti ad exemplum patientiæ, & quia bonum est se separare à malis. *Gen.*19. Loth ab Angelis est eductus de Sodomis, ne simul cum illis involueretur in pœna. Vel electos appellat inter eos magnæ authoritatis viros, quibus non pepercit. *Exod.*15. Electi principes eius submersi sunt in mari. *Psal.* Non communicabo cum electis eorum.

In omnibus his. Hîc tertium, in quo tangitur afflictionis causa, scilicet perseuerantia in malitia: vnde dicuntur tria. Primò perseuerantia in malitia. Secundò quæ fuerit illa malitia, quia infidelitatis culpa. *Et non crediderunt.* Dicit ergo: Hæc bona eis contulit, & tamen occidit. Quare? Ecce *peccauerunt adhuc*, peccatis peccatis addendo peccatis, & hoc *in omnibus his*, non flectibus, & beneficiis & correctionibus, & plagis. *Proverb.*1. Vocaui, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. *Ps.*9. Et populus meus non est recepit eos peccatorum [illegible] *Rom.* 11. Fruitra percussi filios vestros, dicit Dominus. Et in 5. Percussisti eos, & non dolebant: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam.

Et non crediderunt, in infidelitate obdurati, in [illegible] *Num.* 14. Vsquequò detrahit [illegible] & non credet signis quæ feci [illegible]

33. *Et [illegible]* Hîc quartum, in quo additur [illegible] quibus [illegible] & [illegible] dicit [illegible] metaphoram, [illegible] *Et anni.* Ait ergo: [illegible] occidit plures & meliores, & hoc [illegible] *defecerunt*, non [illegible] *in vanitate*, id est, sicut [illegible] & [illegible] vnde statim exponit.

Et [illegible], defecerunt. *Iudic.* [illegible] transierunt, quàm à [illegible] *Isa.*38. Præcisa est à [illegible] humus deficient. *Sap.* [illegible] tempus [illegible] est tempus vitæ nostræ [illegible] tanquam vestigium, & quasi [illegible] *Iob* 5. Nos nati continuò [illegible]

34. *Cum occideret illos.* Hîc tertium, in quo subiungitur ficta eorum pœnitentia. Duo ergo dicuntur. Primò conuerſio ipſorum ad Deum. Secundò monſtratur vera fictio in illa conuerſione, ibi, *Et rememorati ſunt.* In prima tria. Primò occaſio reuerſionis. Secundò reuerſio. *Et reuertebantur.* Tertiò feſtinatio in reuertendo. *Et diluculo.* Dicit ergo: Sic eos afflixit, & *cum occideret eos*, id eſt, aliquos eorum, quærebant eum aliqui, non adhuc occiſi, timore concuſſi *Iſa.*26. Domine in angustia ſua requiſierunt te. Quia in 28. dicitur: Sola vexatio dabit intellectum auditui. Et *Gregor.* Oculos quos culpa claudit, pœna aperit.

Et ſic *reuertebantur. Ierem.* 4. Si reuerteris Iſraël, ad me conuertere. *Eccleſ.*17. Conuertere ad Dominum, & derelinque peccata tua. *Cant.* 4. Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, &c.

Et diluculo, feſtinanter & ſine mora veniebant ad eum. *Oſee* 6. In tribulatione ſua mane conſurgent ad me. *Pſal.* Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt. In diluculo etiam gratiæ, hoc eſt, in ortu eius anima reuertitur ad Deum. *Iſa.*26. Anima mea deſideraui te in nocte: ſed & mane in præcordiis meis vigilabo ad te.

35. *Et rememorati ſunt.* Hîc monſtratur fictio vera in illa reuerſione, per duo, quæ in fictione: vera cognitio beneficij, & cogniti falſa dilectio. Primò tangitur primum. Secundò ſecundum, ibi, *Et dilexerunt eum.* In prima duo. Primò recordatio beneficij quod eſt in adiuuando ad bonum faciendum. Secundò in eiiciendo à malo. *Et Deus excelſus.* Dicit ergo: Sic quærebant, *& rememorati ſunt*, quod magis aggrauat illorum culpam, *quod Deus adiutor eſt eorum*, ſemper in bonis faciendis. *Pſal.* Deus adiutor noſter in æternum. Et alibi: Adiutor in tribulationibus, vt à bono non deſiſterem. *Et Deus excelſus*, non alius. *Pſal.* Excelſus Dominus, & humilia reſpicit. *Redemptor eorum eſt. Iſa.*42. Noli timere ſerue meus Iacob, quia redemi te, à malis pœnalibus in quibus ipſe eras. Bona erat hæc memoria, hæc recordatio, ſi bene vſi eſſent. *Cant. vlt.* Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum. *Eccleſ.*12. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ.

36. *Et dilexerunt eum.* Hîc monſtratur falſa dilectio eius, quem nouerant ita beneficum. Primò ergo oſtenditur falſitas oris. Secundò malitia & peruerſitas cordis. *Cor autem eorum.* In prima duo. Primò falſitas in confitendo ſe amicos. Secundò in promittendo ſe mandata eius impleturos. *Et lingua ſua.* Dicit ergo: Sic rememorati ſunt, & dilexerunt eum, ſcilicet diligere confeſſi ſunt, *in ore ſuo*, contra illud *Ioan.*3. Filioli non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate.

Et lingua ſua, promittente quod mandata ſua adimplerent, *mentiti ſunt ei. Pſal.* Linguis ſuis doloſè agebant. Et alibi: Filij alieni mentiti ſunt mihi. *Iſa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. *Ierem.*12. Prope es tu Domine ori eorum.

37. *Cor autem eorum.* Hîc malignitas cordis: & dicuntur duo. Primò priuatio rectæ intentionis. Secundò peruerſitas operis. *Nec fideles.* Dicit ergo: Tales fuerunt ore, quod patet. *Autem*, id eſt, quia, *cor eorum non erat rectum cum eo*, Deo ſcilicet, id eſt, ad Deum per charitatem & intentionem rectam: quia *Cant.*1. dicitur, Iuſti diligunt te. *Bernard.* Non decet more pecoris ſenſibus incubare, inhærere infimis, inhiare terrenis. Suprà in eodem *Pſal.* Non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius.

Nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius, adimplendo in opere ſicut promiſerunt, contra illud *Pſal.* Vouete & reddite. *Eccleſ.*5. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere. Et nota, quòd in teſtamento Dei, ſacra ſcilicet Scriptura, multi infideles inueniuntur. Alij ſupprimendo & abſcondendo, cum poſſent & deberent publicare. *Prou.*20. Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? *Prou.*11. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. *Mat.* 25. de illo qui abſcondit pecuniam domini ſui. In vſurpando teſtamentum, faciendo ſe exequutores teſtamenti, cum tamen non ſint. *Ier.* 23. Ipſi currebant, & ego non mittebam eos. Ad *Rom.*10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Cancellando teſtamentum, addendo ſcilicet vel minuendo, quod non fuit in voluntate teſtatoris. *Apoc. vlt.* Si quis appoſuerit ad hoc, apponet Deus ſuper eum plagas. Hinc dicitur *Deut.*13. Non addes ad verbum, quod ego loquar ad te, nec minues. In vſurpatione teſtamentum appropriando ſibi per inanem gloriam & iactantiam. 2. ad *Cor.*4. Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei. In diſtributione teſtamenti, prædicando quibus non eſt prædicandum, Iudæis, hæreticis, obſtinatis, contra illud *Matth.*7. Nolite ſanctum dare canibus, nec margaritas ſpargere ante porcos.

Multi infideles in teſtamẽto Dei.

38. *Ipſe autem propitius*, &c. Hîc ſubiungitur de immenſa Dei miſericordia, quod fuit quintum in hac totali parte, in qua recitantur beneficia exhibita in deſerto. Oſtenſis enim beneficiis illis exhibitis, & poſtea pœna illorum, & culpa, & tandem ficta illorum pœnitentia, ſubiungitur immenſa Dei miſericordia: & dicuntur duo. Primò miſericordia monſtratur. Secundò miſericordiæ immenſitas & vehementia, ibi, *Quoties exacerbauerunt.* In prima duo. Primò oſtenditur miſericordia. Secundò motiuum & prouocatiuum ad illam, ibi, *Et recordatus eſt.* In prima duo. Primò dimiſſio culpæ. Secùdò reuocatio illorum ad ſe, quod eſt quaſi immediatus effectus dimiſſionis. *Et non diſperdet.* Dicit ergo: Sic fictè pœnituerunt, & non verè: *ipſe autem miſericors fiet peccatis eorum*, ipſis quaſi compatiendo, *& propitius*, eis dimittendo. *Pſal.* Propitius eſto peccatis noſtris Domine. Et alibi: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis. 2. *Paral.* 7. Propitius ero peccatis eorum. *Ioël.*2. Conuertimini ad me, quia benignus & miſericors ſum.

Et non diſperdet eos, elongando à ſe, ſed magis in vnum cultum tenebit & colliget. *Naum* 2. Non adiiciet vltrà vt diſperdat eos. Et *Ier.*4. Te non faciam in conſumptionem.

Et abundauit. Hîc ſecundum, in quo oſtenditur miſericordia comparatione ad pœnam, in reſcindendo durationem. Secundò in mitigando intenſionem. *Et non accendit.* Dicit ergo: Sic dimiſit culpam, *& abundauit* miſericordia eius, intantum, *vt auerteret iram ſuam*, qua inceperat

inceperat illos affligere, orante Moyse & dicente: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. Ad *Rom.* 15. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Abundauit misericordia super iustitiam. *Iacob.* 2. Misericordia superexaltat iudicium.

Et dicit *vt auerteret iram suam:* inceperat enim eos affligere, sed cessauit. *Isa.* 12. Confitebor tibi Domine, quoniã iratus es mihi: conuersus est furor tuus. *Osee vlt.* Sanabo contritiones eorum, & diligã eos spontaneè, quia auersus est furor meus ab eis. In *Psal.* rogat hoc: Auerte irã tuã à nobis.

Et non accendit omnem iram suam, sed multum mitigauit illam: ira enim Dei ignis est, cui nihil resistit. *Deut.* 32. Ignis succensus est in furore meo. *Psal.* Exardescet velut ignis ira tua. Sed modò mitigatur, in futuro non. *Iob* 34. Nunc enim non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus valdè, sed in futuro implebitur illud *Prou.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die iræ, nec parcet cuiusquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima.

39. *Et recordatus est.* Hic motiuum ad misericordiam, scilicet propria fragilitas ruendi in culpam. Secundò difficultas resurgendi à culpa. *Spiritus vadens.* Ait ergo: Superabundauit misericordia, *& recordatus est,* id est, per effectum ostendit se recordatum, *quia caro sunt,* fragiles scilicet ad ruinam. *Gen.* 6. Nõ permanebit spiritus meus, id est, gratia & effectus spiritus mei, in homine, qui caro est, fragilis ad ruinam & pronus. *Sap.* 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. In hoc etiam potest notari miseria pœnæ, & dicta duo in sequentibus: *Spiritus vadens, & non rediens.* Caro enim est res citò corruptibilis, & citò deficiens sicut vapor *Iacob.* 3. Quid est enim vita nostra? vapor ad modicum parens. *Spiritus vadens* in culpam, *& non rediens* à culpa. *Prou.* 2. Omnes qui ingredientur ad eam, non reuertentur. *Isa.* 54. Occidimus quasi fulmen vniuersi. *Vadens* etiam in mortem, *& non rediens.* 2. *Reg.* 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Et vlteriùs in gehennam. *Sap.* 2. Non est qui sit agnitus reuersus ab inferis. Propter hoc dicit *August.* Non reuertereturouis perdita, nisi pij pastoris misericordia sequeretur.

Prælatis notandum. In hoc autem informat Ecclesiæ Prælatos, vt attendant & considerent fragilitates peccantium, & ad misericordiam moueantur. *Cassiod.* Monet pium iudicem fragilitas considerata peccantium, quod carnalis cæcitas lumen cœlestis sapientiæ non videbat.

40. *Quoties exacerbauerunt.* Hic secundum, in quo ptobatur misericordiæ vehementia, quia toties exacerbantibus & non recolentibus eius beneficia pepercit, & adimpleuit quod promiserat. Duo ergo dicuntur. Primò multiplicatio offensæ. Secundò intensio, ibi, *Et conuersi sunt.* In prima duo. Primò multiplicatio in verbis. Secundò in factis. *In ira concitauerunt.* Dicit ergo: Sic misertus est, quia valdè magnificum fuit, quia *quoties exacerbauerunt eum* sermonibus *in deserto?* Quasi diceret: Multoties, tanquam increduli, & verba infidelitatis proferentes. *Ierem.* 5. Populo huic factum est cor incredulum. *Num.* 24. Tentauerunt me iam per decem vices, nec crediderunt voci meæ. Et hoc *in deserto,* in quo docebam eos. *Ierem.* 1. Non dixerunt: Vbi est Dominus, qui eduxit nos per desertum, per terram inuiam, & inhabitabilem?

In ira concitauerunt eum factis ipsis, & hoc, *in inaquoso* loco. Supl. *Deut.* 32. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui, & filiæ.

Et conuersi sunt. Hic secundum, in quo monstratur intensio offensæ. Primò ex modo offensionis, & genere. Secundò ex magnitudine offensi. *Et sanctum Israël.* Tertiò ex conditione offendentium, quia, tot bona receperant, & obliuioni tradiderant, ibi, *Et non sunt recordati.* Dicit ergo: Sic exacerbauerunt multipliciter, nec modicum, quia *conuersi sunt,* à pacto & promissione, *& tentauerunt Deum.* Suprà eodem: Conuersi sunt in arcum prauum. Et alibi in *Psal.* Vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt & viderunt opera mea. 2. ad *Cor.* 10. Nec tentemus Deum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt.

Et sanctum Israël, id est, sanctitatem Israël. Quasi diceret: Illum qui tantus est, & tam bonus est, vt sanctificet Israël, *exacerbauerunt. Exod.* 11. Ego Dominus sanctifico vos. Hunc exacerbauerunt. Quasi diceret: Non ex natura sua qua sanctus est, intulit eis malum, sed coactus, & exacerbatus. *Hieron.* Quicquid mali patimur, vitij nostri est, non Dei, qui dulcem Deum ad amaritudinem prouocamus, & cogimus sæuire nolentem.

Non sunt recordati. Hic aggranatur culpa ex parte ipsorum: quia Dei beneficia, quæ receperant, obliuioni dederunt. Et enumerat illa, prius illa tangens in generali. Secundò in speciali, ibi, *Et conuertit in sanguinem.* In prima ergo recolit illa generaliter comparatione ad tempus. Secundò comparatione ad locum, ibi, *Sicut posuit.* In prima duo. Primò tangitur beneficiorum obliuio. Secundò tempus in quo facta est determinatio, ibi, *Die qua redemit eos.* Dicit ergo: Sic peccauerunt tentando, quod est graue genus peccati: & contra sanctum, quod est grauius: & contra beneficium, *quia non sunt recordati manus eius,* potentiæ scilicet eius redimentis & liberantis eos. *Exod.* 5. Redimam te in brachio extento. Sed non sunt recordati. *Isa.* 17. Oblita es Domini Dei saluatoris tui, & fortis creatoris tui non es recordata.

Non recordantur mali *manus,* quæ de nihilo nos creauit. *Iob* 10. Manus tuæ Domine fecerunt me. Et in *Psal.* Opera manuum tuarum ne despicias. Qua diabolũ tenentem percussit & occidit. *Exod.* 7. Scient quia extenderim manum meam super Ægyptum, & eduxerim filios Israël de medio eorum. *Isa.* 51. Nunquid nõ tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Quam pro nobis in cruce extendit. *Isa.* 65. Expandi manus meas tota die ad populum non credentem, & contradicentem mihi. Quam perforari voluit, vt ostẽderet se omnia velle nobis dare, nihilque tenere. *Psal.* Aperiente autem te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. *Prou. vlt.* Manum suam aperuit inopi. Quam extendit ad extrahendum nos de carcere diaboli, & luto mundi. *Psal.* Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me, &c. Qua extraxit diabolum de cauernis cordium. *Iob* 26. Obstetricante

Memoranda opera manuum Dei.

manu eius, eductus est coluber tortuosus. *Isa.*11. In cauerna reguli, qui ablactatus fuit, mittet manum suam Qua liberatos continuè protegit & defendit. *Sap.* 5. Dextera sua proteget eos, & brachio suo defendet eos. Quæ deducit in via iustum vsque ad perfectionem gloriæ. *Psal.* Tenuisti manum,& dexteram meam,& in voluntate tua, &c.

Die qua redemit eos. Hîc signatio temporis, *de manu tribulantis*, Pharaonis scilicet, & Ægyptiorum, quando clamabant afflicti ab illis. *Isa.*19. Clamabunt ad Deum à facie tribulantis. *Eccles.*29. Ingratus sensu relinquit liberantem se.

43. *Sicut posuit in Ægypto.* Hîc tangit beneficia comparatione ad locum. Primò quasi in generali. Secundò in speciali. *Et prodigia sua.* Vel *signa* dicit quantum ad minora mirabilia, prodigia quantum ad maiora. Ait enim: Sic non sunt recordati manus, nec recordati sunt. *sicut posuit*,id est,qualiter posuit, relatiuum pro infinito, *signa sua in Ægypto. Exod.*7. Multiplicabo signa & ostenta, *in terra Ægypti*, & *prodigia sua*, scilicet maiora mirabilia, *in campo Taneos.* De hoc suprà.

Vnde notandum,quòd Dominus in Ægypto, in mundo peccatis & errotibus tenebrolo,posuit signa sua, scilicet signa pauperratis, vilitatis, & humilitatis. *Luc.*2. Et hoc vobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum.Et hæc signa voluit toti mundo publicari & ostendi. *Luc.*2. Ecce hic positus est in ruinam,& in resurrectionem multorum,& in signum cui contradicetur. Sed non sic Paulus, qui illa sibi ipsi imprimebat fortiter. *Galat.vlt.* Stigmata Domini Iesv in corpore, &c.

44. *Et conuertit in sanguinem.* Hîc est secundum: tactis enim in generali beneficiis, hîc intendit illa magis specificare. Et primò tangit beneficia in affligendis inimicis exhibita. Secundò in liberando eos ab afflictis, ibi, *Et abstulit sicut oues.* In prima sunt tot partes, quot plagæ siue afflictiones.

Sed nota, quòd non seruatur idem ordo hic numerando plagas illatas Ægyptiis,ac in *Exodo.* Prima ergo plaga, quæ fuit aquarum conuersio in sanguinem,continet duo. Primò conuersionem fluuiorum,qui erant quasi inferiores aquæ. Secundò pluuiarum etiam quæ quasi superiores. *Et nubes eorum*, addita causa conuersionis illarum. *Ne biberent.*

Dicit ergo: Sic prodigia fecit in campo Taneos, & in Ægypto signa, & hoc, *Conuertit flumina eorum,& imbres eorum in sanguinem,ne biberent.* De fluminibus bene legitur *Exod* 7. Eleuans virgam percussit aquam fluminis [illegible] versa est in sanguinem.Pisces quoque in ea mo[illegible] sunt. Sed videtur, quod per imbres intelligit aquas cisternarum, quæ colligu[illegible]s imbribus. Alia autem litera habet *maar* [illegible] *Glossa*, quod manationes appellat scaturigines, aquas quæ ab inferiori ebulliunt.

Prælati simiiter & reliqui si imbribus comparantur. Flumina vero loquendo spiritualiter sunt Prælati,qui debent currere. *Prou.*6.Discurre,festina,suscita amicum. Et admare, ad peccatorem,qui mare est. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens. Et ipsum subintrare vsque ad cor per prædicationem, & doctrinam. *Isa.*40. Loquimini ad cor Ierusalem, & aduocate eam. Hæc flumina in sanguinem mutantur per affectionem carnalem. *Mich.*3. Væ qui ædificant Sion in sanguinibus. *Osee* 4.Sanguis sanguinem tetigit, neporulus fratrem.

Imbres de cœlo descendentes qui quasi in cisternis includuntur, sunt religiosi, quorum conuersatio in cœlis esse debet,cum Paulo 3 de quo *Phil.*3. Conuersatio nostra in cœlis est. Et inclusi sunt ad literam in claustris,sicut pluuiæ in cisternis. Ad *Coloss.*3.Mortui estis cum Christo,& vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Hi carnales effecti in sanguinem vertuntur, & saporem cœlestem amittunt.1.ad *Cor.*15. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.

45. *Misit in eos cynomiam.* Hîc subiungitur de secunda plaga, non tamen secundum ordinem in *Exod.* Prior enim fuit plaga ranarum quam tangit hic posterius. Dicit ergo: Sic per conuersionem aquarum eos afflixit, & etiam *misit in eos cynomiam*, muscam caninam: cynos enim dicitur canis in Græco. *Exod.*8. Venit grauissima musca in domo Pharaonis. *Et comedit eos*, id est,momordit,& morsu cruciauit quasi vsque ad mortem. Sicut per sanguinem carnalis affectio intelligitur, sic per cynomiam oppositum, scilicet mens sine affectione, & canina. Ad *Rom.*1. Sine affectione,sine fœdere. *Phil.*3. Videte malos operarios: nesciunt nisi mordere. Ad *Gal.*5. Si inuicem mordetis & comeditis,videte ne consummamini.

46. *Et ranam*,misit,supl. *& disperdidit eos.* Rana significat loquens: ranæ enim de fluuiis ebulliunt: fluuius autem, in quo Pharao submergi facit paruulos Hebræorum *Exod.* 1. quid aliud quam scientia sæcularis?De hoc ebulliunt ranæ garruli aduocati, & implent fossata, principum curas & magnatum. Fossata debent esse ad defensionem Ecclesiæ, & debent ista fossata esse plena piscibus,id est,fidelibus consultoribus. In pisce enim fides intelligitur, sicut habetur *Luc.* 11.Quis vestrum patrem petit piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? sed pro piscibus habent ranas. *Sap.* 19. Pro piscibus eructauit fluuius multitudinem ranarum.

Et dedit ærugini. Hîc alia plaga,sed de hac in *Exodo* non fit mentio. Potuit tamen fieri,quòd propter aëris intemperantiam generaretur ex ipso aere in fructibus quædam corruptio,quam vocat æruginem. Fructus autem appellat sponte de terra nascentia,& sine humano labore, quale sunt quæ de arboribus. *Ioël.*1. Residuum locustæ comedit rubigo,quod idé est quod ærugo.

Per æruginem autem,quæ latenter nocet,intelligitur spirituale vitiũ aliquod,sicut superbia, vel inanis gloria, quod latenter totum comedit & corrodit. *Cassiod.* Ærugo est amor turpis,honestatem vitæ occulta imminutione consumens. Felix paratura, vbi non est ærugo. *Matth.*6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlis,vbi nec ærugo,nec tinea demolitur.

Et labores eorum, fructus per laborem eorum, quales sunt segetes, surgentes, dedit, supl. *locustæ.* De hoc *Exod.*9. & 10. & in *Psal.* Dixit, & venit locusta, & bruchus, cuius, &c. Locusta dicitur quasi longa hasta, & signat detractores, qui percutiunt à remotis, & frequenter omnia bona vastant in seipsis, & in aliis. *Locusta detractores significat.*

Naum 3. Paruuli tui sicut locustæ locustarum. *Iudic.* 6. Cumque sæuisset Israël, metebant Amalech, & Madian, quæ in herba erant, cuncta instar locustarum deuastantes. Vnde autem nascuntur istæ locustæ declaratur *Apoc.*10. De fumo putei, de suggestione diaboli exeunt locustæ.

47. *Et occidit in grandine vineas eorum*, ad literam, quia tempore, quo iam quasi vinebant per viriditatem, quæ est quasi quædam vita. *Gregor.* Viuunt, dico, non per animam, sed per viriditatem: grando destruxit illas, & sic quodammodo occisæ sunt. Spiritualiter autem Ecclesia est vinea. *Isa.*5. Vinea Domini Sabaoth domus Israël est. Particulares vineæ,particulares sunt Ecclesiæ. *Cant.*1. Posuerunt me custodem in vineis. Sed hæc grandine dissentionum & litium occiduntur in capitulis. *Ioel.*10. Multò plures occisi sunt lapidibus grandinis, quàm quos interfecerunt filij Israël. Plures dissentionibus occiduntur, quàm prædicationibus doctorum ad bonum conuertantur. *Sap.*16. Ignis erat ardens in grandine, ignis iracundiæ in stulto sermone.

Vinea, Ecclesia, mori in vinea, Clerici.

Et moros eorum, occidit repete, *in pruina.* De hoc nihil in *Exodo* legitur. Vinea autem, sicut dictum est, est Ecclesia; sed mori in vinea, Clerici sunt in Ecclesia; debent enim Clerici habere fructum, primò album per vitæ munditiam. Secundò rubeum per charitatis feruorem. Tertiò nigrum per carnis mortificationem. Talis fuit illa morus, de qua 1. *Machab.*6. Ostendebat elephantibus sanguinem vuæ & moti, ad acuendum eos in prælio. Pruina autem quæ surgit de aquis, est auaritia quæ surgit ex diuitiis. Hæc occidit moros, interficit scilicet Clericos. *Ierem.*6. A minore vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.

48. *Et tradidit grandini*, id est, exposuit percussioni grandinis, *iumenta eorum*, quæ in plano inuenta sunt. *Exod.*9. Pluit Dominus grandinem super terram Ægypti. Et iterum, Extende manum tuam super vniuersam terram Ægypti, vt fiat grando super homines & iumenta.

Iumenta autem sunt homines iumentani, homines scilicet carnales, de quibus *Ioël.* 1. Computruerunt iumenta in stercoribus suis. Et hi grandini traduntur, quia litibus & dissentionibus occiduntur ad literam. 1. ad *Cor.* 1. Cum sint inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? *Prou.*23. Cui væ, cui rixæ? cui foueæ? cui suffossio oculorum? nonne his qui morantur in vino, & student calicibus epotandis?

Et possessionem eorum, tradidit, sup. *igni.* Hoc etiam non legitur in *Exodo*, etsi forte factum sit. Possessio propriè animæ sunt virtutes,quæ ipsam ditant & reficiunt. Sed hæ igne luxuriæ deuastantur, de quo *Iob* 31. Ignis est vsque ad consumptionem deuorans, & vniuersa eradicans germina. *Ioël.*1. Ignis consumpsit speciosa deserti. Et igne cupiditatis, de quo *Iob* 15. Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui libenter munera accipiunt.

49. *Misit in eos.* Hîc subiungitur de plagâ primogenitorum. Et primò tangitur causa meritoria huius plagæ. Secundò quibus ministris est inflicta, ibi, *Immissionem.* Tertiò finalis causa infligendi, ibi, *Viam fecit.* Quando genus & modus plagæ, ibi, *Et non pepercit.* In prima duo. Primò indignatio Dei dimittentis illos.Secundò casus dimissorum. *Indignationem.* Dicit ergo:Sic eos in rebus suis afflixit, & post *misit in eos iram*, id est, effectum iræ non corrigentis, sed *indignationis suæ*, quia auertendo se ab eis, & illos dimittendo. *Exod.*15. Misisti iram tuam quæ deuorauit eos, sicut stipulam. Et iram indignationis. *Naum* 1. Indignatio eius effusa est vt ignis. Hoc est malum signum. *Prouerb.*16. Indignatio regis, nuntius mortis.

Indignationem. Hîc specificatur effectus monstrando in quæ peccata inciderint, quia in tria. Primò in peccatum superbiæ. Secundò iracundiæ, quæ oritur ex illa. *Et iram.* Tertiò desperationis, in quo consummatio malitiæ. *Et tribulationem.* Dicit ergo: Sic misit in eos iram indignationis, id est, effectum indignationis, scilicet *indignationem*, vt indignantes essent tanquam superbi non humiliati. *Et iram*, non pacem, vt contra Deum offendantur & proximum. *Et tribulationem*, vt sic irati tribularentur vsque ad desperationem. Ex primo secundum, ex secundo nascitur tertium.

Immissionem. Hîc secundum, quibus ministris: Ait enim: Hæc misit faciens hanc *immissionem per Angelos*,non bonos,sed *malos. Ioan.*13. Cum misisset diabolus in cor, vt traderet illum, &c. Sed intelligitur de culpis, immissio facta est suggerendo, non illabendo animæ, vel aliquid eidem infundendo.Sed in his etiam est pœna: pœnalis enim est indignatio, pœnalis ira, & desperatio: vnde & tribulatio dicitur. Sic propriè immissio per ipsum fit, per eum enim Dominus affligit, 1.*Reg.*16. Spiritus Domini malus exagitabat Saul. *Iob* 2. Egressus Satan à facie Domini percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis, 2.*Paral.*3. Angelus missus est in Ierusalem, vt puniret eam.

50. *Viam fecit.* Hîc tertium, ad quid hoc fecerat, quia ad manifestandum æquitatem suam & rectitudinem in puniendo. Ait enim: Sic immisit in eos hæc mala per malos Angelos:& hoc faciendo *viam fecit semitæ irę suæ*, id est, monstrauit æquissimam iram suam,sicut lex lata est super Ægyptios, hoc est, quod effectum iræ iustissimæ exercebat in eos. Iustum enim fuit omnium iudicio superbos contra Deum, & iracundos, & desperantes de eo sic affligi, *Ierem.* 10. Et in *Psal.* Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, &c. Aliquando enim Dominus quasi iram suam claudit, & viam ad cognoscendum non dat, quando punit scilicet aperte bonum, sicut Iob, aut occultè malum, sicut Dauid 2. *Reg.* 12. & *alibi.* Sed iram suam aperit, & ad eam viam facit, quando aperte malos vult punire, vt omnes cognoscant eos illos punire. *Ierem.*50. Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ.

Non pepercit. Hîc quartum, in quo tangitur genus plagæ scilicet primogenitorum & primò nascentium de terra inferiori. Secundò spe-

cificario eorum, qui interfecti sunt illa plaga, quia nō omnia, sed tantum primogenita, ibi, *Et percussit omne primogenitum.* In prima duo. Primò interfectio rationabilium. Secundò irrationabilium, ibi, *Et iumenta eorum.* Dicit ergo: Sic meruerunt puniri, & per tales puniti sunt dicta ratione. Et *non pepercit à morte animabus eorum*, id est, vitæ eorum, quantum ad homines.

Et iumenta eorum in morte concluſit, quantum ad pecudes. Et hoc verum & ad literam. *Exod.* 12. Dominus autem animabus malorum non parcet in die iudicij. *Iob* 41. Non parcam ei & verbis ad deprecandum compositis. *Thren.* 2. Destruxit, & non pepercit. Animæ etiam non parcit, quia dimittit eam cadere in peccatum, quod est mors eius. *Ezech.*18. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. *Et iumenta eorum in morte concluſit*, id est, concludet tandem, ipsa scilicet corpora. *Psal.* Conclude aduersus eos qui persequuntur me. *Ezech.*7. Fac conclusionem filij hominis.

51. *Et percussit omne.* Hic specificat de interfectis. Et primò quantum ad sensibilia omnia. Secundò quantum ad vegetabilia, ibi, *Primitias.* Ait ergo: Sic occidit eos, & eorum iumenta, sed nunquid omnes? Imò, *& percussit omne primogenitum* tam in hominibus, quam iumentis, *in terra Ægypti. Exod.*11. Percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti. Et in eodem: Media nocte ingredietur Dominus Ægyptum, & morietur omne primogenitum Ægypti, à primogenito Phataonis, & omnia primogenita iumentorum. *Psal.* Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum.

Primogeniti sunt Prælati, diuites & potentes mundi. Primogeniti enim duplicem portionem & maiorem honorem habebant, & quasi dominabantur aliis. Hos interficiet Dominus media nocte veniens. *Matth.*25. Media nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit. Tunc dictos primogenitos occidet. *Isa.* 2. Dies Domini super omnem superbum, excelsum. *Iacob.* 5. Agite nunc diuites, primogeniti, plorate vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis.

Primitias omnis laboris eorum, omnium terræ nascentium per eorum laborem interfecit. Sed hoc factum est, non in filiis Israël, quamuis essent in Ægypto, sed *in tabernaculis Cham*, id id est, in tabernaculis, & domibus Ægyptiorum de Cham descendentium, maledictio suo Chanaan.

52. *Et abstulit sicut oues populum suum.* Hic tangit beneficia illis exhibita in illos educendo de inimicorum potestate: & dicuntur duo. Primò liberatio ab inimicis. Secundò securitas liberatorum ab illis ne timerent insequentes, ibi, *Et deduxit eos in spe.* In prima duo. Primò eductio illorum de medio ipsorum cum potestate. Secundò deductio eductorum per desertum cum diligentia multa. *Et perduxit.* Dicit ergo: Sic illos plagis variis afflixit, *& abstulit*, & in hoc notatur violentia, *populum suum* à potestate, *sicut oues* eruuntur à lupis. *Amos* 3. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sicut eruentur filij Israël.

Spirituales autem oues sunt iusti. *Psal.* Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ. Hos eruit Dominus cum quadam violentia à diabolo. Ex vna enim parte dæmon coarctans peccatorem. *Psal.* Et Angelus Domini coarctans eos. Ex altera mundus retrahens. *Genes.* 31. Laban intendebat retrahere Iacob, ne iret in terram suam. Et altera caro alliciens. *Iac.*1. Vnusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus.

Et perduxit illos in deserto, conseruando diligenter tanquam gregem. *Exod.*13. Circumduxit eum per viam deserti. *Deuteron.*32. Circumduxit eum, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui. *Isa.* 40. Sicut pastor gregem suum pascit: ereptum ab Ægypto, & iustos ab infernali lupo. De quo *Ioan.*10. Lupus rapit & dispergit oues: sed Deus eripit, & custodit eas. *Isa.*49. Nunquid tolletur à forti præda, aut quod captum fuerit à robusto, saluum esse poterit? Equidem tollctur à forti præda, & quod fuerat captum à robusto, saluabitur. *Luc.*11. Si fortior superuenerit, omnia arma diripiet, in quibus confidebat. *Isa.*7. Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari.

Et deduxit eos. Hic secundum: & dicuntur 53.
duo. Primò securitas. Secundò ratio securitatis, & potens inimicorum subuersio, ibi, *Et inimicos eorum.* Dicit: Sic abstulit eos ab inimicis, *& etiam deduxit eos in spe*, habendi promissum: *& non timuerunt*, aduersantem inimicum. *Isa.*41. Quis tu vt timeas ab homine mortali? videbat enim se protegi à Deo, vnde subdit: *Et inimicos eorum*, persequentes, *operuit mare*: quod fuit causa securitatis & spei. *Psal.* Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Quasi diceret: A nullo. Nota, quod Dominus suos deducit ad se per desertum pœnitentiæ in vehiculo spei. *Gregor.* Consideratio præmij minuit vim flagelli. Et *Seneca* dicit: Spes præmij solatium fit laboris. Hoc est vehiculum, quod misit Ioseph patri suo seni, vt veniret ad eum. *Genes.* 46.

Deum educit nos in spe à tenebris peccatorum.

Et inimicos, dæmones scilicet & peccata, *operuit mare*, amaritudo tribulationis & pœnitentiæ. *Psal.* Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum, &c. *Exod.* 15. Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus, in magna & vehementi contritione. *Thren.*3. Magna est velut mare contritio tua.

Et induxit eos in montem. Hic tertium, in 54.
quo ostendit beneficia eis in terra illa exhibita. Et diuiditur hæc pars in duas secundum duo beneficia. Primum est introductio in terram promissionis. Secundum, afflictio & annihilatio inimicorum, ibi, *Et excitatus est.* In prima tria. Primò beneficij exhibitio. Secundò ingratitudo illorum post susceptum beneficium, ibi, *Et tentauerunt eum.* Tertiò subinfertur punitio ingratorum, ibi, *Et audiuit Deus.* In prima quatuor. Primò introductio illorum vsque ad extremum terræ. Secundò inhabitantium in terra propter illos electio, ibi, *Et eiecit à facie.* Tertiò diuisio terræ per partes, ibi, *Et sorte diuisit.* Quartò possessio terræ quasi pacifica, ibi, *Et habitare fecit.* In prima duo. Primò introductio ipsorum vsque ad locum intimum. Secundò illius loci descriptio, ibi, *Montem.* Dicit ergo: Eos sic eduxit de Ægypto,

Ægypto, deduxit per desertum, & tandem *induxit eos in montem sanctificationis suæ*, id est, in Sion, quod non adhuc sanctificauerat, sed post sanctificauit. *Exod.*15. Introduces eos, & plantabis eos in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo, quod firmauerunt manus tuæ. *Iud.*1. Fuit Dominus cum Iuda, & habitauit in montanis. *Et sanctificationis*, quia ibi fuit templum, quod sanctificauit Deus postea. *Psal.* Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus.

Montem. Hic describit montem, scilicet *quem acquisiuit dextera eius*, propter Dauid seruum suum. 2. *Reg.*5. Cepit autem Dauid arcem Sion. Mons Sion, quod interpretatur speculum, vel specula, vita beata, in qua leguntur in speculo æternitatis, & apertè speculantur Deum. 1. ad *Cor.*13. Tunc autem facie ad faciem. Hunc acquisiuit dextera sua extensa in cruce. *Isa.* 64. Saluauit sibi dextera eius. Et hunc montem dat suis. *Psal.* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet, &c. *Genes.*48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Et eiecit à facie. Hic secundum, Gentilium scilicet effugatio. Ait enim: Sic induxit in terram vsque ad montem Sion, *& eiecit à facie eorum Gentes*, quæ erant in illa terra. *Deut.*7. Eiiciet Gentes multas coram te. *Amos* 2. Exterminaui Amorrhæum à facie eorum. Sic necessariò prius extirpat ab anima vitia, quam possit quiescere in ipsa. *Abac.*3. Egressus est diabolus ante pedes eius.

Et sorte diuisit. Quasi diceret: Sic induxit, sic eiecit aduersarium, *& diuisit eis terram in funiculo distributionis*: & hoc sorte, ne videretur acceptio personarum, si hoc propria facerent voluntate. Hoc factum est sub Iosuë. *Iosue* 13. Tunc diuides terram nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse. Et 18. Missit sortes coram eis, & diuisit terram coram filiis Israël. Sic expulsis vitiis diuiditur gratia vnicuique secundum propriam facultatem. *Matth.* 25. Vnicuique dedit secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Ad *Rom.*12. Habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis differentes. 1. ad *Cor.*12. Diuisiones gratiarum sunt. Et postmodum gloriam. *Ioan.*14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. *Psal.* Tibi Domine misericordia, & tu reddes vnicuique iuxta opera sua. 2. ad *Corinth.*3. Vnusquisque mercedem secundum proprium laborem accipiet.

55. *Et habitare fecit.* Hic quartum. Quasi diceret: Sic introduxit hos, illos eiecit, his terram diuisit, *& habitare fecit*, nolentibus inimicis, *tribus Israël*, Iudæos scilicet, *in tabernaculis eorum*, Gentilium scilicet electorum. Alibi in *Psal.* Et dedit illis regiones Gentium, & labores populorum possederunt. *Vt custodiant*, &c. Sic iustos habitare facit confidentes in datis virtutibus confirmatos, electis dæmonibus. *Isa.*35. In cubilibus, in quibus habitabant dracones, viror iunci & calami orietur: quia *Rom.*5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Sic deiectis dæmonibus de cœlo, loco eorum homines substituit, ex quibus eorum ruinæ reparantur. *Eccles.*10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis, & habitare secutè. *Isa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. *Ierem.*23. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israël, &c.

Et tentauerunt. Hic secundum, in quo post 56.
beneficij exhibitionem supponit ipsorum ingratitudinem, quam ostendit in duplici offensa: in tentatione potentiæ primò. Secundò in offensione bonitatis diuinæ. *Et exacerbauerunt.* Dicit ergo: Sic induxit eos. Et ipsi quid? Tentauerunt Deum excelsum, adhuc diffidentes de eius potentia & virtute, sicut prius in deserto. *Num.* 14. Tentauerunt me per decem vices, & non obedierunt voci meæ. *Deut.*9. In incendio, & in tentatione, & in sepulchris concupiscentiæ prouocastis Deum.

Et exacerbauerunt, commouerunt, & concitauerunt contra se. *Leuit.*22. Vsque nunc exacerbauerunt me in operibus manuum suarum. *Ezech.* 30. Exacerbauerunt me filij Israël, & mandata mea non custodierunt.

Et testimonia. Hic ostendit quomodo, & in quo exacerbauerunt, quia omittendo: & hoc tangit primò. Secundò committendo: & hoc secundò, ibi, *Quemadmodum patres.* In prima primò tangit eorum omissiones, quoad legem. Secundò quoad promissionem. *Et auerterunt.* Dicit ergo: Verè exacerbauerunt: *& testimonia eius*, Vetus scilicet Testamentum, quod attestatur Christo, sicut superius dictum fuit. *Ioan.*5. Scrutamini Scripturas: ipsæ enim sunt, quæ testimonium perhibent de me. *Non custodierunt.*

Et auerterunt se. Hic secundum. Ait enim: 57.
Sic non custodierunt testimonia, sed nec promissa, imò, *& auerterunt se* à lege, vel promissione, & à me. *Zachar.*7. Verterunt ad me scapulam recedentes. *Isa.*59. Auersi sumus, ne iremus post tergum Domini. *Ierem.*2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hæc auersio mala. *Prou.*1. Auersio parunlorum interficiet eos.

Et non seruauerunt pactum. Ecce planè auersio à promissione. *Ierem.*11. Audite verba pacti huius & loquimini ad viros Iuda, & ad habitatores Ierusalem, & dicetis ad eos: Maledictus qui non audierit verba pacti huius. *Isa.* 34. Transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum.

Quemadmodum. Hic ostendit eos exacerbasse committendo, peccato idololatriæ: vnde primò tangit idololatriæ culpam. Secundò culpæ vehementiam, ibi, *In ira conflauerunt.* Dicit ergo: Sic commiserunt, & auersi sunt, & conuersi sunt in arcum praui, per intentionem peruersam, & operationem prauam. Intentio enim arcus est, operatio sagitta. Sicut enim ex arcu sagitta emittitur, sic ex intentione operatio emittitur. Sed tunc pranus arcus est intentio, cum operationem remittit in actorem. *Greg.* Arcus pranus existit, quando aliquis à quo habet idem pertulit. Melius esset talium arcum confringi, intentionem peruersam ad nihilum, secundum illud: Et arcus eorum confringatur. *Ierem.*7. Facti sunt in retrorsum arcus eorum, & non in ante. Et hoc *quemadmodum patres eorum*, imò pejus. *Ierem.*16. De-

reliquerunt me patres vestri, sed & vos peius operati estis.

58. *In ira concitauerunt* Hîc ostenditur vehementia culpæ, quia euidenter erant idololatræ, & diligenter exercebant eam. *Et in sculptilibus.* Dicit ergo: Sic conuersi sunt ad idololatriam, *in ira concitauerunt eum*, id est, ad inferendum iram in collibus suis, in quibus idolis sacrificabant. *Ierem* 2. Sub omni ligno frondoso, & in omni colle sublimi tu prosternebaris meretrix. Et in hoc arguuntur superbi, qui in collibus dignitatum gloriantur, & quicquid faciunt propter illas, vnde ibi immolant, & totum perdunt. *Ierem.*3. Verè mendaces erant colles, multitudo montium. Et in 2. Non in fossis, humilitatis supl. inueni eos.

Et in sculptilibus cum magna diligentia factis, sculptile enim fit cum magna diligentia, *eum prouocauerunt ad æmulationem*, ad indignationem scilicet. *Iud.*5. Fecerunt filij Israël malum, & seruierunt Baalim, in idolo facto opere sculptili cum diligentia magna. *Psal.* Simulachra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Sicut colles dignitates, sic sculptilia sunt Prælati. Idolum enim sunt. *Zach.*11. O pastor & idolum derelinquens gregem. Sed quidam sunt idola fusilia quæ cito fluunt, illi qui per commotionem & subreptionem præficiuntur. Alij sculptilia, qui per longam disceptationem. Et frequenter contingit tales nihil omninò valere. *Ierem.*16. Confusus est omnis artifex in sculptili.

Qui Prælati sint idola fusilia, & qui sculptilia.

59. *Audiuit Deus.* Hîc tertium, scilicet punitio illorum pro ingratitudine: & quia non punit Deus, nisi cognita, ideò dicuntur duo. Primò, quòd attendit. Secundò, quòd attendens hæc mala, eos humiliauit statim, ibi, *Et sprevit.* Ait enim. Hæc fecerunt, & nunquid Deus aduertit? Ita: quia *audiuit Deus.* Suum audire est attendere, & cognoscere. Suprà: Ideò audiuit Deus, & distulit. *Sap.*1. Auris zeli audit omnia. *Psal.* Qui plantauit aurem, non audiet?

Et sprevit. Hîc subiungitur humiliatio: & tanguntur tria. Primò humiliatio. Secundò humiliationis magnitudo, ibi, *Et ad nihilum.* Tertiò in quo humiliati intantum, ibi, *Et repulit.* Ait ergo: Sic audiuit, *& sprevit* Israël sup. id est, dignum qui sperneretur fecit. *Isa.*33. Væ qui spernis, Deum sup. nolendo obedire, nonne & ipse speneris?

Et ad nihilum valdè, ad maiorem expressionem hoc addit, *redegit Israël. Iob* 16. Ad nihilum redacti sunt omnes actus mei. *Psal.* Ego ad nihilum redactus sum, & nesciui. *Ier.*10. Corripe me Domine, verumtamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum reducas me.

60. *Et repulit tabernaculum.* Hîc tertium, in quo monstrat quomodo, & in quo humiliauit eos: & dicuntur duo. Primò tangitur humiliatio quantum ad gloriam illorum, scilicet tabernaculum, & arcam. Secundò quantum ad ipsam gentem, ibi, *Et concluſit in gladio.* In prima duo. Primò humiliatio propter destructionem tabernaculi. Secundò descriptio dejecti, ibi, *Tabernaculum suum.* Dicit ergo: Sic redegit valdè ad nihilum, & verè, quia *repulit tabernaculum Silo*, id est, quod habebat in Silo, sicut legitur 1. *Reg.*1. & 2. Sed hoc repulit. *Ierem.*7. Ite ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum à principio, & videte quæ fecerim *Thren.*2. Dissipauit quasi hortum tentorium suum. Et in eodem: Repulit Dominus altare suum.

Tabernaculum. Hîc descriptio. Quasi diceret: Silo repulit, quod erat tabernaculum, non cuiuscumque, sed suum tabernaculum, & ad quid addit, *vbi*, id est, in quo, habitauit in hominibus, id est, inter homines. *Apoc.*21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis: Dominus enim propter malitiam hominum destruit frequenter sanctum locum, quia locum non curat, nisi propter homines. 2. *Machab.*5. Non propter locum gentem, sed propter gentem locum eligit Dominus: vnde mirum quod multas Ecclesias non subuertit, quia homines non tantum sunt peccatores, sed Christi ministri multas faciunt in illis abominationes. *Ierem.*11. Quid est, quod dilectus meus operatur in domo mea scelera multa? Silo etiam interpretatur aulæus. Cum ergo locus auellitur ab officio proprio, quia non seruitur ibi Deo, sed magis peccato. *Isa.*56. Domus mea domus orationis vocabitur. *Matth.*21. Vos fecistis eam speluncam latronum. Quid restat nisi vt destruatur incendio, sicut arbor aulsa? *Iob* 19. Quasi aulsæ arboris abstulit spem meam.

Contra ministros Ecclesiæ.

Et tradidit in captiuitatem. Hîc tangitur humiliatio propter arcæ amissionem, quam tangit describendo à duplici bono, quod eis exhibebat. Primum est fortitudo contra inimicos. Secundum, honor apud vniuersos, ibi, *Et pulchritudinem.* Ait enim: Sic tabernaculum dejecit, & etiam *tradidit virtutem eorum*, id est, arcam, ad cuius præsentiam superabant inimicos, & propter hoc dicitur virtus, *in captiuitatem.* 61.

Et pulchritudinem eorum, eandem scilicet arcam, propter quam reddebantur omnibus honorati & mirabiles, tradidit sup. in manu inimici. Tangit quod habetur 1. *Reg.*4. Ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinauerunt omnes gentes.

Per virtutem Ecclesiæ, intelliguntur milites, quorum est ipsam virtuosè defendere, sed hos captiuat diabolus in peccatum, Deo permittente. *Naum* 2. Et miles captiuus est. *Isa.*52. Solue vincula colli tui captiua filia Sion. Sed pulchritudo sunt religiosi, in quibus debet esse omnis honestatis pulchritudo: & hi captiuantur. *Isa.*3. Pulchertimi quoque viri gladio cadunt. *Thren.* 1. Egressus est à filia Sion omnis decor eius.

Tradit Deus animam peccatricē sortoribus diuersimodè cruciandam.

Et nota, quod animam, quæ pulchritudo eius est, quippe secundum illam similis est homo summæ pulchritudini, quæ Deus est. *Gen.*1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, tradit Deus inimicis, primo corrumpendam & consuprandam. *Ierem.*2. Filij Mempheos & Taphnes constupratierunt te vsque ad verticem. Postea conculcandam, & deijciendam de peccato in peccatum. *Ezech.*16. Vidi te conculcari in sanguine tuo. Et vlterius mutilandam, vt auferat nasum discretionis, aures obedientiæ, & manus operationis bonæ. *Ezech.* 23. Præcident nasum tuum, & aures tuas. 1. *Reg.*5. Dagon, peccatoris scilicet, abscissæ erant. Et tandem irriden

irridendam. *Iud.*11. Philistæi illudebant Samsoni capto, & excæcato *Psal.* Nequando irrideant me inimici mei.

62. *Et concluſit in gladio.* Hîc tangitur humiliatio quantum ad populum, postquam tetigit quantum ad cultum. Et primò miseria & humiliatio populi generaliter. Secundò illorum etiam specialiter, quibus maximè videbatur parcendum, ibi, *Iuuenes eorum.* In prima duo. Primò defectio populi per mortem. Secundò ratio huius deiectionis. *Vt hereditatem.* Dicit ergo: Sic abstulit tabernaculum, & arcam, & etiam *concluſit populum suum*, à se quondam specialiter electum, *in gladio*, vt ipsum non posset effugere. *Ezech.*7. Fac conclusionem: quoniam terra plena est iudicio sanguinum. Concluditur populus Dei in gladio pœnæ. Primò quia concludi se permittit in gladio culpæ, de quo *Prou.*22. Arma & gladij ad occidendam animam propriam, in manibus superbi. *Iob* 16. Circumdedit me lanceis suis. *Eccl.*21. Quasi romphæa omnis iniquitas.

Et hæreditatem suam. Hîc quasi ratio. Quasi quis diceret: Quare concluſit? Quia sprevit: vnde *& hereditatem suam sprevit*, plebem scilicet Israëliticam. *Isa.*19. Hæreditas mea Israël. *Psal.* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.

63. *Iuuenes eorum.* Hîc secundum, in quo subiungitur de afflictione eorum, quibus fuit parcendum specialiter. Primò quibus ratione ætatis. Secundò quibus ratione religionis, ibi, *Sacerdotes eius.* In prima duo secundum vtrumque sexum. Dicit ergo: Sic populum vniuersaliter concluſit, & etiam, quod crudelius videtur, *iuuenes eorum*, quibus videbatur miserandum, comedit ignis, iræ Dei. *Soph.*1. In igne zeli eius deuorabitur terra. Vel iræ inimicorum debellantium. *Thren.*2. Virgines meæ, & iuuenes mei ecciderunt in gladio.

Et virgines eorum, quibus multò fortius parcendum, *non sunt lamentatæ*, quia non vacabat vt plorarent suam virginitatem, vt filia Iephte *Iud.* 11. sed subitò corrumpebantur, & occidebantur. *Amos* 5. Proiecta est virgo Israël, & non adiiciet vt resurgat. *Thren. vltim.* Mulieres in Sion humiliauerunt.

Diuersi gradus ignis luxuriæ.

Nota, quòd ignis est ardor luxuriæ, secundum illud *Iob* 31. Ignis est vsque ad consumptionem deuorans, & vniuersa eradicans genimina. Hoc igne ferè omnes incenduntur. *Isa.*1. Regiones nostræ succensæ sunt igni. Sed hoc maximè succenduntur virgines, & iuuenes, in quibus maximè viget. *Ioel.* 1. Ignis deuorauit speciosa deserti. Hoc igne quidam sunt, qui non omninò ardent, sed partim tanguntur, qui tactus inordinatos, & oscula illicita, & consensus habent, sed opus non consummant, de quibus *Amos* 4. Facti estis quasi cortex raptus de incendio. Alij sunt, quos totos flamma occupat, quos peccare facit & opere, & consensu. *Ioel.*2. Post eum exurens fiamma. *Psal.* Pones eos vt clibanum ignis in tempore, &c. Alij toti incinerati sunt, qui toti sunt luxuriæ dediti, & nihil boni iam in eis remansit consumendum, nisi natura tantum. *Sapien.*15. Et cinis cor eius. *Isa.* 35. Erunt populi sicut de incendio cinis.

Sacerdotes eius. Hîc miseria religiosorum in vtroque sexu similiter. Ait enim: Sic quantum ad ætatem, sed & quantum ad religionem, *sacerdotes eius occiderunt in gladio* passi. *Thren.* 1. Sacerdotes mei, & senes mei in vrbe consumpti sunt. In eodem: Sacerdotes eius gementes, virgines eius squallidæ. Ad literam, sacerdotes eius in gladio cadunt, quando surgente gladio tribulationis prælati non se erigunt, sed timore & pusillanimitate cadunt. *Luc.* 21. His autem fieri incipientibus, scilicet tribulationibus & afflictionibus, leuate capita vestra, non cadite. *Iob* 39. de bono equo dicitur: Vbi audierit sonitum buccinæ, dicit vah! Vel cadunt in gladio auaritiæ, vel cuiuslibet alterius culpæ. *Thren.* 2. Si occiditur in sanctuario Domini sacerdos & propheta? Quasi diceret: Mirabile est quod occiditur, & in templo conuersatur. 64.

Et viduæ eorum. Ecce religiosæ personæ, in altero sexu, *non plorabantur* interfectæ & occisæ. Non erat qui consolaretur eas, sicut Iob faciebat. *Iob* 29. Cor viduæ consolatus sum. Gens enim est, cui vult Dominus multum misereri. Vnde *Iob* 24. improperat: Pauit sterilem, quæ non parturit, & viduæ non benefecit. Et *Isa.*1. Iudicate pupillo, defendite viduam. Et rursus in eodem: Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos.

Et excitatus est. Hîc secundum huius partis, in quo agitur de secundo notabili beneficio, quod fuit in affligendo turpiter inimicos, & instituendo ex eis regem: & secundum hoc duo dicuntur. Primò inimicorum afflictio. Secdò honorifica regis institutio & confirmatio. *Et repulit tabernaculum Ioseph.* In prima duo. Primò ratio & causa reprobationis, vel magis præparatio ipsius Domini ad affligendum eos, & reprobandum. Secundò ipsa reprobatio, ibi, *Et percussit inimicos.* In prima duo. Primò præparatio eius ad puniendum libenter. Secundò ad potenter subiugandum. *Et tanquam potens.* Dicit ergo: Prædictum beneficium illis exhibuit, & ipsi ingrati fuerunt, & punivit eos, quasi dormiens ad bona exhibenda, & post *excitatus est Dominus* ad inimicos affligendum: & hoc *tanquam dormiens*, id est, tam faciliter. Quasi diceret: Sicut dormiens surgit faciliter, sic ipse vt puniret, & faciliter est conuersus. *Psal.* Exurge, quare obdormis Domine? *Eccles.*36. Excita furorem, & effunde iram, id est, effectum iræ & furoris, quia in te excitari non potes sempes manens in eodem statu. *Ierem.*31. Quasi de somno excitatus sum, & somnus meus dulcis mihi. 65.

Iudicis more dicitur Dominus excitari.

Excitatur autem Dominus per clamorem, cum fortiter ad illum clamatur in oratione. *Matth.*8. Et suscitauerunt eum dicentes, Domine salua nos, perimus. Per pulsum, quando impellitur in membris suis, id est, quando affligitur in illis. Sic excitatus est occiso Abel, ac si Caim ipsum pulsasset. *Genes.*4. *Psal.* Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, &c. tanquam pulsans. Per punctionem, quod fit in bono per lachrymarum abundantiam. Super 8. Tob. dicitur: Oratio vngit, & lachryma pungit. Vel in malo pungitur Deus, quando in iniquitate perseueratur: *Genes.*6.

Ge ſ.6. Et tactus dolore cordis intrinſecus,ait: Pœnitet me feciſſe hominem: quia peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Per temporis opportunitatem quando ſatis dormiuit, quando ſcilicet tempus eſt miſerendi, ſecundum illud Pſalmi: Tempus miſerendi eius, quia venit tempus. Ad *Rom.*13.Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.

*Tanquam potens.*Quaſi diceret:Excitatus eſt, *crapulatus à vino*, exiſtens vt videbatur, & hoc *tanquam potens. Ierem.* 23. Factus ſum tanquam vir ebrius, & quaſi madidus à vino, ſic ſuſtinendo quod affligantur. Sed tandem *tanquam potens* ſurgam potenter vindicans in aduerſarios. *Iob* 9. Deus cuius iræ reſiſtere nemo poteſt. Supra in *Pſal.* Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Sicut fui quaſi ebrius dormiendo, ſic ero quaſi ebrius percutiendo. *Deuteron.*32. Inebriabo ſagittas meas ſanguine. Et *Iſa.*34. Inebriatus eſt in cœlo gladius meus,id eſt, ego qui in cœlo ſum gladius, ero percutiens quaſi ebrius. Vel melius,in cœlo, in ſuperbo populo, qui meos afflixit.

66. *Et percuſſit inimicos.* Hîc ſecundum, inimicorum afflictio vilis, in quo dicitur, quod vilis ipſorum percuſſio. Secundò vilis percuſſionis perpetuatio, ibi, *Opprobrium.* Dicit ergo: Sic excitatus eſt contra aduerſarios, *& percuſſit inimicos ſuos in poſteriora*, in ſecretiori parte natium. Et tangit quod habetur.1.*Reg.*5.& 6.Facta eſt confuſio mortis magna, & percuſſit in ſecretiori parte natium Azotum, & fines eius. Iſti autem erant, qui arcam Dei rapuerant, & ſignant illos, qui in prælationibus ſe ingerunt violenter, & quaſi arcam poſſident, quos Deus percutit in poſterioribus, in temporalibus ſcilicet, quæ poſteriora ſunt ſecundum Apoſtolum *Phil.*3.Poſteriorum oblitus,ad ea quæ ante ſunt extendens meipſum, ad deſtinatum proſequor ad brauium ſupernæ vocationis.Et hoc iuſtum: quia ad ea quæ poſterius ſunt, reſpiciunt cum vxore Loth *Geneſ.*19. Vel *in poſteriora* eos percutit,quia in fine damnabiliter ſupponit pœnæ gehennali. *Ezech.*7.Gladium meum euaginabo poſt eos.

Opprobrium. Hîc ſecundum, in quo tangitur vilitatis duratio. Quaſi diceret: Sic percuſſit viliter, & in hoc *opprobrium ſempiternum dedit illis*: per totum enim mundum Azotij ſic percuſſi,& ciuitates eorum ſunt in opprobrium, & à Deo damnati opprobrio ſempiterno confundentur. *Ierem.*20. Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium ſempiternum,quod nunquam delebitur. Quod etiam veriſſimum eſt de Iudæis, quia in poſterioribus percuſſi ſunt, ſicut eis promiſit Moyſes, *Deuter.*28.

67. *Et repulit tabernaculum.* Hîc ſecundum totius huius partis, in quo agitur de regni eorum inſtitutione, & confirmatione: & dicuntur duo. Primò quos repulit à regia dignitate, quia illos qui videbantur habere quaſi electionem, illos ſcilicet de Benjamin. Secundò quos elegerit, & confirmauerit, ibi, *Sed elegit tribum Iuda.* In prima duo. Primò repulſio deſcendentium de Ioſeph generaliter. Secundò deſcentium per Ephraim ſpecialiter. *Et tribū Ephraim.* Dicit ergo: Sic inimicos turpiter deiecit, & etiam repulit à regia dignitate *tabernaculum Ioſeph*, id eſt, familiam Ioſeph, & verum eſt: Saül enim qui fuit primus rex, de Benjamin fuit. 1. *Reg.* 10. Sed ne quis diceret: Imò de Ephraim poſtea fuerunt reges Iſraël, qui,inquam,Ephraim fuit de Ioſeph, *& tribum Ephrem*,Ephraim per apocopem, *non elegit.* Sed Ieroboam violenter intruſit ſe,vel propter peccatum Salomonis permiſit hoc Deus, ſicut habetur 3 *Reg.*12.

Per Ioſeph, qui interpretatur filius accreſcens, huius mundi nobiles deſignantur, qui ſunt magni ſtatura ad literam, & poteſtate: ſed hos Deus non eligit. *Pſal.* Non in fortitudine equi voluntatem habet, &c. 1. *Reg.* 16. Non reſpicias altitudinem ſtaturæ eius, quoniam abieci eum, nec ſecundum intuitum hominum iudico. Ephraim interpretatur frugifer, & ſignat diuites, quos Deus non eligit. *Iacob.* 2. Nonne pauperes elegit Deus, diuites in fide, hæredes regni? Sed reſeruat eos ad;hoc quod in 5. idem Iacobus dicit: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis, quæ aduenient vobis.

Deus non eligit nobiles nec diuites, ſed humiles.

Sed elegit tribum Iuda. Hîc ſecundum, quos elegerit, & confirmauerit. Et primò quantum ad tribum, quia de Iuda. Secundò quantum ad perſonam ipſam, & familiam, ibi, *Et elegit Dauid ſeruum ſuum.* In prima duo. Primò electio regis.Secundò ſedis regni determinatio. *Montem Sion.* Dicit ergo: Hos non elegit,ſed *elegit tribum Iuda*, ad literam, vt eſſent ex ea reges ad literam. In quo notatur, quod qui reges fiunt, debent eligi à Deo, non aſſumere ſibi & rapere honores. Ad *Hebr.*5. Nemo aſſumat ſibi honorem, ſed qui vocatus eſt à Deo tanquam Aaron. *Ioan.*15.Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Et debent eſſent de Iuda: Iudas confitens infirmitatem ſuam & miſeriam. 1. ad *Corinth.*1. Infirma mundi,ſui reputatione, elegit Deus, vt confunderet fortia. *Iud.*1. Quis aſcendet contra Chananæum, & erit dux belli? Iudas aſcendet. *Geneſ. pen.* Non auferetur ſceptrum de Iuda. 68.

Montem Sion,&c.Hîc ſecundum.Quaſi diceret: Sic quantum ad tribum, ſed quantum ad locum, elegit *montem Sion, quem dilexit*, ad hoc vt eſſet regni ſedes. *Pſal.* Diligit Dominus portas Sion, &c. In monte ſignificatur vitæ eminentia. Talis debet eligi. *Pſal.* Elegit Moyſem ſeruum, Aaron, quem elegit ipſum. In Sion quod interpretatur ſpeculum vitæ. 1. *Mach.*4 Elegit Iudas ſacerdotes ſine macula.

Et ædificauit ſicut. Hîc ſecundum, in quo ſubiungitur de regni confirmatione. Primò ex modo ſtatuendi templum. Secundò ex modo eligendi locum regni,ibi, *In terra.* Dicit ergo: Sic elegit tribum Iuda, & locum regni, *& ædificauit ſanctificium ſuum*, templum ſcilicet, vel propter ſancta, quæ erant in eo, vel propter hoc quod ibi ſanctificabantur immundi per oblationes & ſacrificia. Et hoc *ſicut vnicornis*, locus, ſupple, ædificatur, vt vnicornis ſit genitiui caſus. Vel *ſicut vnicornis*, vt ſit nominatiui caſus,ædificat ſibi locum:vnicornis enim ædificat ita locum, quòd nullus audet accedere ad deſtruendum: eſt enim animal ferociſſimum, habens in nare cornu. 69.

Sanctifi

Sanctificium autem eſt Eccleſia, quæ ædificabitur ſicut vnicornis, qui habet cornu in nare. In cornu autem poteſtas deſignatur. *Luc.*1. Erexit nobis cornu ſalutis, in domo Dauid pueri ſui. In nare quo diſcernuntur odores, diſcretio ſignificatur. *Iſa.* 2. Cauete ab homine, cuius diſcretio in naribus eius eſt. Cornu ergo in nare, poteſtas in diſcretione. Poteſtatem autem dedit Prælatis,quando dixit *Ioan.*20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Sed in nare, id eſt, in diſcretione voluit ipſam eſſe, cùm ait *Matth.*5. habete in vobis ſal. De tali Prælato poteſt dici illud *Num.* 24. Cuius fortitudo ſimilis rhinocerotis. Idem eſt rhinoceros quod vnicornis.

In terra, non quacumque, ſed *quam fundauit in ſecula*, permanſurani in regnum quantum erat in ſe, niſi per ipſos ſtaret. *Pſal.* Deus fundauit eam in æternum. Eccleſia vero in qua ſanctificatio, eſt fundata in ſæcula, quia generationibus ſuccedentibus ſemper manet Eccleſia. *Eccleſ.*1. Generatio præterit, generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat. Fundata eſt enim ſupra firmam petram. *Matth.*16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Matth. vlt.* Ecce ego vobiſcum.

70. *Et elegit Dauid ſeruum ſuum.*Hîc ſecundum, in quo poſtquam præceſſit electio quantum ad tribum, hîc quantum ad perſonam, in quo dicuntur duo. Primò electio ipſius Dauid. Secundò officij conueniens adimpletio, ibi, *Et pauit eos.* In prima dicuntur tria. Primò electio Dauid præ omnibus de tribu Iuda. Secundò electi ſeparatio ab officio, in quo prius. *Et ſuſtulit.* Tertiò ſeparati acceptio ad officium regendi, ibi, *De poſt fœtantes.* Dicit ergo: Sic elegit tribum Iuda, & ex illa elegit Deus ſeruum ſuum. Hoc apertè habetur 1.*Reg.*16.Surge & vnge eum, ipſe enim eſt. Et fuit figura Chriſti: interpretatur enim manu fortis:& de Chriſto dicitur, Dominus fortis & potens. Et aſpectu deſiderabilis: & de ipſo dicitur 1.*Pet.*1. In quem deſiderant Angeli proſpicere: qui bene dicitur ſeruus propter formam ſerui acceptam.

Qualis debet eſſe qui eligitur Prælatus.

In hoc autem oſtenditur, quòd ille qui ad prælationem eligitur,debet eſſe confitens,montanus, & ſapiens. Debet eſſe etiam manu fortis, vt poſſit reſiſtere aduerſariis pietatis. *Eccleſ.* 7. Noli fieri iudex, niſi virtute valeas irrumpere iniquitates. Et in 8. Ne ſpondeas ſuper virtutem tuam. Et cum hoc caueas, ne dominari quæras. 1. *Pet.* 5. Non quaſi dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Sed magis ſeruias aliis tanquam vnus ex ipſis factus. *Eccleſ.*32. Rectorem te poſuerunt, eſto in illis quaſi vnus ex illis. *Luc.* 21. Qui maior eſt inter vos, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator.

Et ſuſtulit eum de gregibus ouium, ſeperando electum ab officio vili in quo erat. 1. *Reg.* 16. Erat paruulus paſcens oues, rufus pulchor aſpectu, decoraque facie. Et etiam poſt electionem adhuc pauit, non ſtatim cucurrit ad regnum: imò etiam poſtquam deuicerat Goliam.1.*Reg.*17. Abiit Dauid vt paſceret gregem patris ſui in Bethleem. In hoc oſtenditur,quòd de ipſo grege ſumendus eſt paſtor Eccleſiæ. *Deuter.*17. Non poteris alterius gentis regem conſtituere, qui non ſit frater tuus. *Oſee* 2. Dabo eis vinitores ex eodem loco.

De poſt fœtantes accepit eum. Hîc tertium, ſegregati acceptatio. Et primò acceptatio. Secundò ad quid, ibi, *Paſcere.* Dicit ergo: *De poſt fœtantes*, id eſt, fœcundas oues. Debet enim qui prælatus maior inſtituitur, in inferiori gradu profeciſſe bona doctrina, & exemplo alios fœcundaſſe, vt ſit ſimilis illis de quo *Iſa.*40. Fœtas ipſe portabit. Et tunc poteſt ad maiora vocari. 1. ad *Corinth.*3. Qui bene miniſtrauerit, bonum gradum ſibi acquirit, vt non fiat de hiſtrione Epiſcopus, de gulioſo paſtor Eccleſiæ, de luxurioſo virginum conſecrator. Sed *Hieron.* dicit: Heri cathecumenus, hodie Epiſcopus: heri in theatro, hodie in Eccleſia eſt Prælatus.

Paſcere Iacob. Hîc ad quid accepit, quia ad paſcendum minores, hoc tangit primò. Secundò maiores. *Et Iſraël.* Dicit ergo: Sic accepit illum de poſt fœtantes. Ad quid? *Paſcere*, hoc eſt, ad paſcendum *Iacob* ſeruum ſuum, id eſt, populum qui de Iacob populo ſuo deſcendit. Hîc modus loquendi repellit nos à ſenſu hiſtoriali: quia ille materialis Dauid non ad paſcendum populum eſt electus, ſed magis ad regendum. Vnde de ſignificato in ipſo,Chriſto ſcilicet intelligitur magis proprie, qui dicit de ſeipſo, *Ioan.*10. Ego ſum paſtor bonus. Qui bene dicitur aſſumptus de poſt fœtantes, quia primò pauit oues Iudaïci populi,eis per ſeipſum prædicando. *Matth.*15. Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. Sed de iis tranſlatus eſt ad paſcendas oues, populos Gentiles in Apoſtolis & prædicatoribus ſuis, illis ouibus relictis tanquam canibus. Hi enim ſunt vere hæredes Iacob, ſicut dicit Apoſtolus *Galat.*4. Non enim qui filij ſunt carnis,ſed qui promiſſionis filij ſunt,reputantur in ſemine. 71.

Et Iſraël hæreditatem ſuam,paſcere ſupl. Hoc quoad maiores, ſicut Iacob, quia laborans Iacob dicitur, Iſraël autem, id eſt, videns Deum, quod maius eſt,quia contemplans. *Eccleſ.*24.In Iacob inhabita, & in Iſraël hæreditare. Sic paſtor Eccleſiæ debet paſcere.*Ioan.vlt.*Paſce,paſce, paſce, & minores,& maiores: vnde ibi dictum eſt: Paſce agnos propter minores, paſce oues propter maiores. *Ierem.*3. Dabo vobis paſtores, qui paſcent vos, ſcientia, & doctrina. Et in 6. Paſcit vnuſquiſque eos, qui ſub manu ſua ſunt.

Et pauit eos in innocentia. Hîc ſecundum:præmiſſa enim electione, ſubiicitur de competenti officij adimpletione: & tanguntur quatuor in modo adimplendi officium, quia innocenter, & prudenter, & potenter, & vtiliter. Primum notatur in hoc quod dicit, *In innocentia.* Secundum in hoc quod dicit, *In intellectibus.* Tertium in hoc quod addit, *Et manuum ſuarum.*Quartum in hoc quod ſubiungit, *Deduxit eos.*Ait enim:Sic elegit eum ad paſcendum, *& pauit eos* de Iacob, & Iſraël, non ſe. *Ezech.*34. Væ paſtoribus qui paſcebant ſemetipſos. *In innocentia cordis ſui.* Hoc de Dauid non poteſt bene intelligi,quem conſtat poſt adeptionē regni peccaſſe peccato adulterij & homicidij. 72. *Qualiter Prælatus debet regere ſubditos.*

dij. 2. *Reg.* 11. & 12 & superbiisse in enumeratione populi. 2. *Reg.* 24 De illo ergo intelligendum est, de quo *Isa.* 53. & 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. *Apoc.* 7. Agnus qui in medio eorum est, pascet eos. Præiatus autem debet pascere subditos doctrina, & hoc *in innocentia*, qua pascatur eius mens propria *Prou.* 20. Secura mens quasi iuge conuiuium.

Et in intellectibus, opèribus scilicet ad intelligibilia eos eleuantibus, ecce quam sapienter: *manuum suarum*, factis manibus tuis potenter *Ioan.* 13 Exemplum dedi vobis humilitatis quæ est virtus intelligibilis, vt quemadmodum ego feci vobis, lauans pedes manibus propriis, ita & vos faciatis. Sic in manibus Christi intelligitur humilitas, & patientia in affixis in cruce. *Thren.* 1. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut meus. Vehemens charitas; quia pro nobis illas extendit in morte. *Ioan.* 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam, &c. Et summa Patris largitas, qui ipsum sic extondit, & omnibus exposuit. Ad *Roman.* 8. Pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non omnia nobis cum illo donabit?

Deduxit illos, de peccato in virtutem, de virtute in virtutem duxit, quod est pascere vtiliter: & tandem de virtute ad gloriam. *Psal.* Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. *Sap.* 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, ad quod nos perducat qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum, &c.

IN LXXVIII. PSALMVM.

Psalmus Asaph.

1. *Deus venerunt Gentes.* Hic est Psal. 78. Postquam enim Asaph, hoc est, bonorum congregatio, ad confusionem malorum obstinatorum, beneficia eis exhibita à Deo recoluit, præuidens eos affligendos, & vilissimè tractandos propter eorum peccata, & multos etiam iustos inuoluendos in afflictione & miseria, subiungit lamentabilem deprecationem ad Deum super illorum miseria, qui cum impiis inuoluentur. Et est hic secundus Psalmus lamentationis. Primus, vt superius dictum est, fuit: *Vt quid Deus repulisti in finem?* in quo lamentatur super illorum obstinatione, hic autem super innocentum miseria & afflictione simul cum impiis afflictorum, & super templi violatione, & sanctorum spoliatione, quæ omnia possent referri ad captiuitatem Babylonicam, vel ad illam, quæ est post Christi passionem per Romanos. Melius tamen refertur ad illam, quæ facta est per Antiochum Epiphanem, tempore Machabæorum, sicut habetur in libro Macha. per totum. Titulus autem Psalmi, satis apparet: est enim talis: *Psalmus Asaph.* Quasi diceret: Psalmus hic, quamuis editus à Dauid, conuenit tamen fideli Synagogæ, quæ in hoc introducitur deprecans & lamentans.

Psalmus lamentatur iudæorum miseriam.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes secundum *Gloss.* Primò ponitur lamentatiua conquestio. Secundò oratio pro confusione inimicorum veloci bonos affligentium, ibi, *Vsquequo Domine vraſceris?* Tertiò tanquam fructum senserit orationis, subiungitur exultatiua conclusio, in qua est quasi liberationis promissio, ibi, *Nos autem populus.* In prima duo. Primò lamentatio super templi & sanctorum pollutione. Secundò super ciuitatis destructione, ibi, *Posuerunt Ierusalem.* In prima duo. Primò violenta ingressio loci sancti. Secundò introgressi pollutio, ibi, *Polluerunt.*

Dicit ergo: Tot, & tanta bona populo contulisti, & ipse semper ingratus extitit, & propter hoc ô *Deus*, qui vides omnia, vnde non loquor ad te, super his instruendo, sed conquerendo, *Gentes*, id est, populi Gentiles, Antiochus Epiphanes, & sui, *venerunt in hæreditatem tuam*, Ierusalem, & montem Sion, quem tibi elegeras vt hæreditatem. *Isa.* 39. Hæreditas mea Israël. *Thren.* 4. Hæreditas mea versa est ad alienos. Et *Ierem.* 50. loquens ad illos, qui diripiunt hæreditatem suam, Exultatis, & magna loquimini.

Dei hæreditas quam sanguine proprio acquisiuit, est Ecclesiastica dignitas. *Psal.* Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Sed hanc hæreditatem multi ingrediuntur violenter, vt fures, latrones. *Ioan.* 10. Quotquot venerunt, fures sunt & latrones: quia sua authoritate intrauerunt; non mea, cum tamen scriptum sit *Exod.* 15. Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ. *Hebr.* 5. Nemo sibi assumat honorem, sed qui vocatus est à Deo tanquam Aaron.

Polluerunt templum. Ecce secundum. Quasi diceret: Violenter ingressi sunt, & post *polluerunt templum sanctum tuum*, quæ prohibita erant intromittendo, & in illo faciendo quæ 1. *Machab.* 1. Ascendit Ierusalem, loquitur de Antiocho, in multitudine graui, & coinquinauerunt sancta. Sic spiritualiter ingressi in dignitatibus, & honoribus, polluunt Ecclesiam Dei. *Ierem.* 23. A Prophetis, ab illis qui locum tenent Prophetarum: Ierusalem, egressa pollutio super omnem terram. *Ierem.* 2. Sacerdos & propheta polluti sunt, & in domo mea inueni malum. Nec mirum, quia *Ezech.* 7. Introibunt in illud emissarij, luxurioſi sicut equi ad illud opus deputati: & coinquinabunt illud.

Posuerunt Ierusalem. Hic subiungitur lamentatio super ciuitatis destructione. Et primò tangitur ciuitatis destructio quoad locum. Secundò quoad populum contentum in loco, ibi, *Posuerunt morticina.* Dicit ergo: Sic templum polluerunt, *posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam*, id est, quasi locum ad custodiam deputatum *pomorum*, fructuum scilicet. Solet enim ad pomorum custodiam fieri aceruus lapidum altus, vt inde videat custos per hortum. Idem est ergo ac si dixisset: Posuerunt Ierusalem in aceruum lapidum, & hoc intelligendum pomorum, non quæ sunt, sed quæ fuerunt, quasi custodiam post pomorum custodiam. *Isa.* 1. Derelinquetur filia Sion sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas, quæ vastatur. Notandum, quòd prophetia fuit Ecclesiæ in præsenti: non enim hodiè spiritualia custodiuntur

Ecclesia nùc in pomorum custodiam posita.

in

in Ecclesia, sed tantum temporalia: vnde in pomorum custodiam posita est, non animarum. *Ierem.* 4. Quasi custodes agrorum sunt in gyro. Vel in pomorum custodiam, quia talibus custodienda traditur, qui eam comedunt, & deuorant, sicut pueri pomum, cum eis committitur ad custodiam. *Isa.* 1. Dabo pueros principes eorum. Exemplum de Episcopo qui commisit Archidiaconatum nepotulo, cui noluit committere pomum. Non mirum ergo si sub talibus custodibus destruatur. *Isa.* 64. Deserta est ciuitas sanctificationis, scilicet Ecclesia: Ierusalem desolata est, impleta est in Christianis maledictio Iudæorum, quæ est *Matth.* 23. Relinquetur vobis domus vestra deserta.

Posuerunt morticina. Hic secundum, in quo tangitur iniuria ad populum. Primò in factis. Secundò in verbis, ibi, *Facti sumus.* In prima duo. Primò iniuria in mortuis, vel magis sæuitia. Secundò in viuis, ibi, *Effuderunt sanguinem.* In prima duo. Primò expositio defunctorum auibus. Secundò bestiis sæuioribus, quod magis est inhumanum, ibi, *Carnem sanctorum.* Dicit ergo: Sic quantum ad locum, & quantum ad populum, *posuerunt morticina seruorum tuorum*, id est, corpora ex gladio telicta, *escas volatilibus cœli*, aërei, sup. *Matth.* 13. Volucres cœli comederunt illud. *Psal.* Dedisti nos tanquam oues escarum. Et *Cassiodor.* dicit: Contemptus corporum mortuorum non ad patuam refertur iniuriam: nam sepultus est Christus.

Carnes sanctorum tuorum, posuerunt sup. escas repete, *bestiis terræ*, ad literam. *Ierem.* 7. Sepelient in Tophet, eò quod non sit locus. Et erit morticinum populi huius, in cibum volucribus cœli, & bestiis terræ. Hoc impletum fuit 1. *Machab.* 7.

Morticina autem spiritualia sunt occisi à diabolo gladio mortalis culpæ, de quo *Eccl.* 21. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas. Hæc volucribus cœli, dæmonibus scilicet, qui volucres cœli dicuntur propter superbiam. *Matth.* 13. Volucres cœli comederunt illud. Et bestiis terræ, eisdem scilicet dæmonibus, qui etiam dicuntur bestiæ propter crudelitatem. *Ezech.* 33. Qui in agro est, bestiis tradetur ad deuorandum. 1. *Pet. vlt.* Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Proiiciuntur deuorandæ propter negligentiam Prælatorum. *Isa.* 56. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum, omnes bestiæ saltus: quare? speculatores eius cæci omnes. Nec tantum morticina, sed *sanctorum carnes*, aliqua facta carnalia si in sanctis inueniuntur, hæc publicant & exponunt omnibus deuoranda. *Iob* 19. Et carnibus meis saturamini. Et 31. Quis nobis det de carnibus tuis, & saturemur?

3. *Effuderunt sanguinem.* Hic secundum, in quo subiungitur de sæuitia in viuos, & monstratur sæuitia in duobus. In multitudine occisorum. *Et non erat.* Dicit ergo: Sic in mortuos sæuierunt, & *effuderunt sanguinem eorum in circuitu Ierusalem*, id est, in tanta eos abundantia occidebant. De hoc 2. *Machab.* 3. & 8. 1. *Machab.* 1. Effuderunt sanguinem innocentem. Et in eodem: Nolentes infringere legem, secundum iussum regis Antiochi trucidati sunt. Sanguis enim peccatum est. *Osea* 3. Sanguis sanguinem tetigit. *Psal.* Libera me de sanguinibus. Sanguis ergo in circuitu Ierusalem effunditur, cum peccatum omnibus de Ecclesia publicatur. *Ezech.* 24. Sanguis eius in medio eius, & in circuitu. Et in 16. Et dixi tibi, cum esses in sanguine tuo, immersa, sup. Viue.

Et non erat qui sepeliret. Tanta erat raritas remanentium, & occupatio ad sui liberationem, si possent: vnde illud *Luc.* 9. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, & veni, sequere me, ad fugam. Mortuos autem spiritualiter debent prælati sepelire, & abscondere per sacramentum confessionis: cùm enim peccatum homo confitetur, tunc sepelitur, & absconditur etiam ipsi Deo. *Ezech.* 18. Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. *Psal.* Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Remissæ per contritionem, tecta per oris confessionem. Sed iam non sepeliunt, quia confessiones non audiunt. Et propter hoc peccatores sepulti non sunt. *Ierem.* 2. Non in fossis inueni eos.

Prælati debent mortuos sepelire.

4. *Facti sumus opprobrium.* Hic de iniuria in verbis facta, vt verbum largè accipiatur, prout comprehendit quodcumque signum: vnde dicuntur duo. Primò iniuria in verbo vero, quod est iniuria. Secundò in verbo interpretativo, scilicet signo. *Subsannatio.* Vbi duo tanguntur. Iniuria in signo in ipso irridente, vel in irriso. *Et illusio.* Dicit ergo: Hæc mala, has iniurias inferunt personis in opere, & *facti sumus vicinis nostris opprobrium*, vt illudant verbis opprobriosis. In alio Psalmo suprà: Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde. *Ier.* 24 Non des nos in opprobrium propter nomen tuum, vt facias nobis contumeliã.

Subsannatio, repete, facti sumus, id est, nobis subsannatio sit, quæ est irrisio in signo, in eo qui irridet, quando nasum torquens rugat. *Ierem.* 20. Factus sum in opprobrium tota die, omnes subsannant me. *Prou.* 1. Ego in interitu vestro rideb̃o, & subsannab̃o, quando quod timebatis, acciderit. *Psal.* Dominus subsannabit eos, id est, subsannari faciet.

Et illusio, facti sumus, sup. *bis qui in circuitu nostro sunt.* Illusio est quando aliquid fit in eo cui exprobratur, quod est signum contemptus, sicut factum est in Christo, cui velabant oculos, & illudentes dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est, &c. *Matth.* 26. Et potest esse totum sicut vult *Gloss.* vel fidelium tempore Machabæorum, vel Martyrum in primitiua Ecclesia, à tyrannis tortorum.

5. *Vsquequo Domine.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua subiungitur oratio: & dicuntur duo. Primò conquestio de dilatatione miseriæ. Secundò petitio, ibi, *Effunde iram.* In prima duo. Primò conquerendo quærit de duratione iræ Dei. Secundò de intensione, ibi, *Accendetur velut ignis.* In prima duo. Primò quærit de duratione simpliciter. Secundò de termino durationis. *In finem.* Ait ergo: Sic nos affligunt inimici: sed ô Domine, *vsquequo iraſceris?* id est, iræ actum in nobis exercens. *Isa.* 64. Ne iraſcaris Domine satis. *In finem*, extenderur,

sup. ira tua. Dicamus ergo illud *Isa.*12. Conuersus est furor tuus, & consolatus es me. *Psal.* Deus iudex iustus, fortis & patiens, nunquid irascitur per singulos dies?

Accendatur velut ignis zelus tuus. Hoc est, intantum vt nullus possit sustinere, sicut nec ignem. Incendetur non in præsenti conuersis, sed in futuro in nolentibus conuerti. *Proverb.*6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. *Nam.* 11. Accensus ignis Domini deuorauit eos. *Zach.*1. Zelatus sum Ierusalem & Sion zelo magno, & in ira magna irascar. *Deut.*32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.

6. *Effunde iram tuam.* Hîc secundum, in quo subiungitur petitio. Primò ergo petit contra inimicos. Secundò pro se, ibi, *Ne memineris.* In prima primò petitio contra inimicos. Secundò persuasio, ibi, *Quia comederunt.* In prima duo. Primò imprecatur omnibus Gentilibus generaliter. Secundo fortioribus & maioribus specialiter. *Et in regna.* Dicit ergo: Sic ne differas Domine, sed *effunde iram tuam*, abundantiam notat, *in Gentes quæ te non nouerunt. Apocalyps.*16. Ite, & effundite septem phialas iræ Dei. *Ierem.* 4. Stultus populus me non cognouit. Idem *Ierem.* 10. Effunde indignationem tuam super Gentes, quæ te non nouerunt.

Et in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt, intus in corde non credendo, nec exterius ore confitendo. Ad *Roman.* 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sed magis inuocauerunt dæmonia. Regnum mundi, cupidi scilicet Mammona: regnum carnis, scilicet luxuriosi Beelphegor: regnum diaboli, Baal, quod interpretatur superior. Hæc sunt regna de quibus *Hebr.*11. Sancti per fidem vicerunt regna. *Isa.*60. Gens, & regnum quod non seruierit tibi, peribit. Sed de inuocantibus Deum dicitur *Ioel.*3. & *Isa.*4. Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Si autem quæritur, quid, & quomodo iustus imprecatur malis, ipse scilicet Dauid loquens in persona iustorum, scilicet Asaph, hoc est, congregationis fidelis, posset dici sicut dicitur à multis, quod non est imprecatio, sed prædictio. Sed melius est vt dicamus, quod imprecatur eis ad literam malum multiplici de causa. Propter cordis sui bonitatem, qua diligit vindictam de malis, eò quod bona & iusta est. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Secundò propter cordis rectitudinem: habet enim cor rectum, & propter hoc necessariò vult quod Deus vult, & rogat vt fiat quod Deus vult. *Matth.*6. Fiat voluntas tua. *Augustin.* Distortum est cor, quod à rectitudine regulæ discrepat diuinæ. Item idem: Rectum habet cor, qui vult quod Deus vult. Tertiò propter iplorum malorum conuersionem, & melioratiouem: est enim afflictio quædam medicinalis potio, qua debet omnis malus humor euacuari. Hinc dicitur *ezech* 10. Cibabo populum istum absinthio, & potabo eum aqua fellis. Quartò propter Dei honorem & laudem: sicut enim in exaltatione bonorum laudandus est Deus, ita in malorum depressione. *Prou.*11. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Quintò propter ipsam iustorum vtilitatem, qui inde corriguntur & meliorantur. *Prou.*21. Mulctato pestilente sapientior erit paruulus.

Quia comederunt. Hîc secundum, in quo præmissæ orationi additur persuasio, & hoc à crudelitate eorum, & hoc duplici: in populum, & in locum, ibi, *Et locum.* Ait enim: Sic effunde iram in tales, quia digni sunt, *quia comederunt* tanquam crudeles bestiæ, *Iacob. Ierem.*10. Comederunt Iacob, & deuorauerunt eum. *Mich.*3. Comederunt carnes populi mei, & pelles eorum desuper eos excoriauerunt. 7.

Et locum eius, in quo colebat te, & tibi seruiebat, *desolauerunt. Dan.*9. Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram. *Bar.*4. Nemo gaudeat super me desolatam. Magna enim desolatio loci, quando habitatores recedunt. Sed 1. *Mach.* 1. dicitur: Fugerunt habitatores eius. Sed nec hoc solum, imò post recessum locum destruxerunt. 1. *Mach.*4. Ascenderunt in montem, & viderunt sanctificationem desertam.

Ne memineris iniquitatum. Hîc secundum, in quo postquam petiit contra inimicos, petit pro se, & petit duo: & secundum hoc dicuntur duo. Primò petit amotionem mali, ne ipsum scilicet imputet. Secundò boni adeptionem, vt in ipso peragendo adiuuet, ibi, *Adiuua nos.* In prima duo. Primò petitio. Secundò persuasio. *Quia pauperes.* In prima duo. Primò petit vt culpa deleatur omninò. Secundò vt pœna abbreuietur, & citò terminetur, ibi, *Citò anticipent nos.* Dicit ergo: Sic illis facias, sed quoad nos rogo, *Ne memineris*, id est, dele à nobis omninò: *iniquitatum nostrarum antiquarum.* Quasi diceret: Non in nobis, sed in nostris patribus inchoatarum. *Isa.* 64. Ne memineris vltrà iniquitatis nostræ, sed dele eam de nostro corde, quod est obliuioni tradere, implens illud *Isa.*43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Ne simus de illis de quibus in *Psal.* Posuerunt signa sua, signa. Et *Isa.*57. Post ostium, & retrò postem posuisti memoriale tuum. Vnde non posset tradi obliuioni iniquitas tua. 8.

Citò anticipent nos. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic deleas culpam, & etiam *misericordia tua anticipent nos*, vt liberent à pœna: & hoc citò. *Psal.* Domine ad adiuuandum me festina: quia *Eccles.*13. Mors non tardabit. *Ioan.*4. dicebat regulus: Descende Domine priusquam moriatur filius meus. Anticipent nos misericordiæ citò, quia tribulationum aquæ ferè suffocant nos. *Isa.*8. Ibit per Iudam, inundans, & transiens vsque ad collum veniet.

Quia pauperes. Hîc persuasio à vehementia paupertatis & miseriæ. Ait enim. Hoc facias: *quia pauperes facti sumus nimis*, & rebus temporalibus tanquam afflicti & deiecti. *Apocal.*3. Pauper es, & miser, & miserabilis, & nudus, & cæcus. Vel certè meritis, quibus debeamus liberari. *Prouerb.* 13. Est quasi diues, cùm nihil habeat, & est pauper, meritis, cum in multis diuitiis sit. Et tu promisisti te pauperem exauditurum. *Psal.* Desiderium pauperum exaudiuit Dominus

Dominus, præparationem cordis eorum, &c. Et nota, quòd pauper est, qui nihil habet de rebus mundi: sed valde pauper, qui seipsum non habet: sed nimis pauper, qui se non habet, & minus habet.

9. *Adiuua nos Deus.* Hîc secundum, in quo petit adiutorium ad bonum faciendum. Secundò ad malum, quod ipsum impedire potest, amouendum. *Et propter gloriam.* Tertiò ad inimicos confundendum & puniendum, ibi, *Et innotescat.* In prima dicuntur duo. Primò oratio, & deinde persuasio. *Salutaris noster.* Ait enim: Sic peccata iam facta, & pœnas pro illis debitas amoue, & etiam *adiuua nos*, ad bonum faciendum, *Deus salutaris noster*: vnde hoc potes, quia *Deus*: hoc debes, quia *salutaris. Abac.*3. Exultabo in Deo Iesv, id est, salutari meo. *Cassiod.* Bene infirmitatem intellexit, qui saluatorem medium totis viribus inuocauit. Et Deum, non hominem. *Ecclesiast. vlt.* Aspiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat. *Ioan.*15. Sine me nihil potestis facere.

Et propter gloriam. Hîc secundum, in quo petit sibi cauere à malo, quod posset impedire, & hoc duplici. Primò pœnæ. Secundò culpæ. *Et propitius.* In prima, primò tangitur persuasio. Secundò oratio, ibi, *Libera nos.* Ait enim: Sic adiuua ad faciendum bonum, quia Deus es salutaris, & etiam propter gloriam nominis tui publicandam, & reuelandam, non nostram. *Psal.* Non nobis Domine, non nobis, &c.

Libera nos, à malis pœnalibus, à bono retrahentibus. *Dan* 3. Erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo, nomini saluatori, de quo suprà.

Et propitius esto. Hîc petit erui à malo culpæ, si ceciderit. Et primò petitio. Secundò persuasio. *Propter nomen tuum.* Ait enim: Sic libera à malo pœnæ, & etiam *propitius esto peccatis nostris*, si post oblita præcedentia ceciderimus. *Dan.*9. Tibi Domino Deo nostro, misericordia, & propitiatio. *Esth.*6. Propitius esto funiculo hæreditatis tuæ.

Propter nomen tuum. Hîc persuasio, scilicet à Dei gloria, quam tangit, primò quasi implicitè. Secundò explicat ipsam. *Ne fortè dicant.* Dicit ergo: Sic esto propitius, & hoc *propter nomen tuum. Ierem.* 4. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, quod est Iesvs. *Matth.*1. Imò magis quod est Deus. Vnde subdit quasi exponendo se.

10. *Ne fortè dicant in Gentibus*, si non adiuueris: *Vbi est Deus eorum?* Quasi diceret: Non est: vel si est, remotus est. Suprà in *Psal.* Dicitur mihi per singulos dies: Vbi est Deus tuus? Sic dicebat vxor Tobiæ in 2. Manifesta facta est vana spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Sic & Christo in cruce pendenti. *Matth.*27. Confidit in Deo, liberet eum si vult. Et est iustis afflictio summa. *Cassiod.* Quamuis fideles diuersa flagella patiantur, istud tamen ab eis non potest ferri, quando creaturarum omnium insultatur auctori.

Et innotescat in nationibus. Hîc petit adiutorium, ad inimicum puniendum, & in aperto, vt omnes videant: & dicuntur duo. Primò petitiò vt inimicus puniatur. Secundò qualiter velit puniri determinat ibi, *Redde vicinis.* In prima primò petitio. Secundò persuasio, ibi, *Introeat in conspectu.* Dicit ergo: Sic adiuua, & libera à malo: & etiam *innotescat in nationibus*, vt apertè cognoscentes videant, & hoc *coram oculis nostris*, & quid?

Vltio sanguinis seruorum tuorum. Hucusque pendet constructio: hanc enim non potes dissimulare. *Deuter.* 32. Sanguinem seruorum vlciscitur. Sed in aperto hoc volo fieri, vt ego ipse videam. *Ierem.*20. Videam quæso vltionem tuam ex eis. Et ipsæ nationes, ipsi scilicet inimici. *Isa.*26. Domine exaltetur manus tua: videant & confundantur zelantes populi. *Ecclesiast.*25. Alleua manum, aperte affligendo, super gentes alienas. *Ierem.* 17. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos. *Sanguinis*, inquam, *qui effusus est* ita abundanter. Suprà eodem: Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam, &c.

Introeat in conspectu tuo. Hic persuasio à duobus. A miseria deprecantium, & à morte præcedentium patrum. *Secundum magnitudinem.* Ait ergo: Sic vindica apertè, & vt hoc facias, *introeat in conspectu tuo*, ille oprimus aduocatus *gemitus*, non quorumcumque, sed *compeditorum*: tales enim, qui in afflictione sunt, libenter audis. *Eccles.*35. Deprecationem læsi ipse exaudiet. Plus enim, & efficacius loquitur ei gemitus cordis, quàm verba oris: propter quod dicitur in *Psal.* Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, &c. *Ezech.*18. Quacumque hora ingemuerit peccator, &c. *Eccles.* 35. Ne despicias viduam, si effuderit loquelam gemitus. 11.

Compediti autem sunt omnes, si diligenter aduertunt, saltem compedibus corporis sui, & propriæ carnis: modò hos compedes non sentiunt, nisi qui grauati ingemiscunt, sicut ille qui dicebat *Phil.* 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et *Rom.* 7. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? His compediti sunt etiam reges quantumcumque magni. *Psal.* Ad alligandos reges eorum in compedibus. Et sunt compedes iniquitatis, & culpæ, quibus compediti sunt mali figurati in illis, de quibus *Dan.*3. Tres viros in ignem miserunt compeditos. Et sunt compedes mandatorum Dei, & legis diuinæ. *Eccles.* 6. Mitte pedem tuum in compedes illius. His compediti sunt iusti. *Homines diutissimè compediti.*

Secundum magnitudinem. Hîc allegat & persuadet à morte parentum: & tangitur petitio in hoc, quod dicitur: *Posside filios.* Persuasio in hoc quod addit, *Mortificatorum.* Ait ergo: Sic eripe, & *posside* liberando & affligendo. Vnde alia litera habet: *Respice in filios. Ioan.*1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Ezech.*17. Possidebo te in conspectu omnium Gentium. *Zachar.*2. Possidebit Dominus Iudam in partem suam in terra sanctificata, & eliget Ierusalem. *Secundum magnitudinem brachij tui*, potentissimi ad liberandum, & amplissimi ad amplexandum, & fortissimi ad tenendum. *Isa.*40. In brachio suo leuabit agnos, fœtas ipse portabit. *Isa.*2. Parauit Dominus brachium

suum, ab alieno dominio nos eripere, & solus possidere. *Isa.* 26. Domini possederunt nos Deus absque te. *Filius mortificatorum*, id est, occisorum pro te.

Alia littera: *Morte punitorum.* Sancti mortificati fuerunt, quia ad literam afflictionibus & pœnitentia se afflixerunt, sicut vnus illorum dicit 2. ad *Corinth.* 4. Mortificationem IESV CHRISTI in corpore nostro circumferentes. Et boni fideles eorum filij. 1. ad *Cor.* 4. Per Euangelium in CHRISTO IESV ego vos genui. *Galat* 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

12. *Redde vicinis nostris.* Hic secundum totius huius partis, in quo petit adiutorium ad inimicum affligendum & puniendum. Petito enim quod punitur, hic quantum puniri velit determinatur. Et primò petit determinando [illegible] pro inimicitiis in factis illatis. Secundò [illegible] illatis in verbis, ibi, *Improperium ipsorum.* Dicit ergo: Sic petij vt vltionem de inimicis facias: *& redde vicinis nostris*, pro afflictione, qua afflixerunt nos, *in sinu eorum*, in intimis eorum, non tantum, quantum ipsi nobis malum, sed *septuplum. Isa.* 65. Reddam & retribuam in sinum vestrum iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus. Et infrà parum: Remetiar opus eorum primum in sinu eorum. Et *Ierem.* 31. Tu reddes Domine iniquitates patrum in sinu eorum. Hoc autem facit in septuplum, perfectè scilicet puniendo. *Eccles.* 7. Ne semines mala in sulcis iustitiæ, & non metes ea in septuplum.

Improperium ipsorum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic redde quod malè gesserunt in nobis, & etiam redde *improperium ipsorum*, id est, pœnam pro improperio ipsorum ab ipsis facto: vnde addit, *quod exprobraverunt tibi Domine*, non quod sustinuerunt propter te. *Isa.* 37. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, & super quem dedisti vocem?

Iniqua facit peccator in curris. Et nota hìc, quòd peccator, quando mortaliter peccat, septem pœnas, vel septem mala incurrit in præsenti statim, vnde bene dicit *septuplum.* Primum est cæcitas. *Sap.* 2. Excæcauit illos malitia sua. *Genes.* 19. Sodomitæ statim cæcitate percussi sunt. Secundum, temeritas & & stoliditas quasi bruti. *Psal.* Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est, &c. Et alibi: Intelligite sapientes in populo. Et statim addit: Et stulti aliquando sapite. Tertium quod sequitur ex iis, error in eligendo quod expedit. *Isa.* 5. Væ qui dicitis bonum malum, &c. Quartum, contemptus Dei, cuius voluntati vult suam præponere. *Iob* 15. Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui facie armatus est. Ad *Rom.* 10. Suam iustitiam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Quintum, impudentia, quia coram Deo & Angelis eius audet quod non auderet coram aliquo homine. *Heb.* 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Et Boëtius dicit in fine libri sui. Magna nobis indita, si dissimulare nolumus, necessitas probitatis, cum cuncta agimus ante oculos iudicis cuncta cernentis. Vnde versus.

Cum quid turpe geris, qui me spectare rubescis.
Respiciente Deo, non magis ipse rubet

Sextum est debilitas resistendi malo, & ruendi in eo pronitas. *Thren.* 1. Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Septimum, conscientiæ remansio & feueritas: pungit enim fortiter & arguit. *Ierem.* 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. *Isa.* vlt. Vermis eorum non morietur.

Et in futuro iterum septem, quæ tanguntur in illo versu, Pluet super peccatores, &c. Primum est abundantia pœnæ gehennalis. *Pluet.* Secundum grauitas. *Super peccatores*, quasi opprimens illos. Tertium inseparabilitas. *Laqueos.* Quartum asperitas. *Ignis.* Quintum fœtor & vilitas. *Sulphur.* Sextum horribilitas. *Spiritus procellarum.* Septimum verò multiplicitas, quod notatur in hoc quod dicit: *Pars calicis.*

13. *Nos autem populus tuus.* Hic est tertia pars totius huius Psalmi, in qua subiungitur læta conclusio tanquam confidentis, quod exaudietur. Primò ergo promittit confessionem laudis in seipsis. Secundò confessionis diuulgationem in aliis, ibi, *In generatione, & generationem.* Dicit ergo: Sic rogaui vt liberares, & inimicos sic affligeres, quod & facies. *Autem*, sed *nos populus tuus*, per fidei vnitatem, & concordiam. *Deut.* 7. & 27. Elegit te Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, ab alio segregatus, in te vnus. *Act.* 4. Erat illis cor vnum, & anima vna. Cor vnum fide, anima vna charitate. Cor vnum fide, anima vna pace & concordia.

Et oues, per innocentiam. Infra in *Psal.* Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. *Ezech.* 34. Vos autem greges mei homines estis. Pascuæ tuæ per doctrinam qua pascimur & nutrimur. *Ezech.* 34. In pascuis vberrimis pascam eas in montibus Israël. Suprà in *Psal.* In loco pascuæ ibi me collocauit. In doctrina sacra. *Matth.* 4. & *Luc.* 4. & *Deut.* 8. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei.

Confitebimur tibi, confessione laudis, *in seculum*, consequutiuum sæculi, id est, perseueranter, & continuè. *Psal.* Confitebimur tibi Deus, confitebimur, &c. Et dignum est, quia semper in omni sæculo, quia Dominus omnium sæculorum es. *Tob.* 13. Benedic Domino sæculorum.

In generatione & generationem. Hìc secundum. Quasi diceret: Sic laudabimus, & alios exemplo nostro inuitabimus, quamuis laudem tuam credant vniuersi extinxisse, quia annuntiabimus laudem tuam, aliis scilicet nuntiabimus, vt cortina cortinam trahat. *Exod.* 26. & *Apoc. vlt.* Qui audit, dicat, Veni. *Tob.* 12. Coram omnibus viuentibus confitemini illi. Et hoc *in generatione, & generationem*, id est, sicut sibi succedunt omnes generationes: vel in generatione præsenti, & tendentes in generationem futuram, vt ibi laudemus. *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Ad quam domum, ad laudandum se, nos perducat qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXIX. PSALMVM.

1. *In finem, pro iis qui commutabuntur, & pro Assyriis testamentum Asaph, Psalmus.*

2. QVI *regis Israël.* Hic est Psalmus 79. in toto libro, 29. in secunda parte libri. Postquam enim Asaph, hoc est, bonorum congregatio, miserorum afflictionem, & templi antiqui destructionem deplorauit, & inimicorum petiit vltionem, quia nouit non esse reparationem, nisi adueniente Dei filio, mediatore Dei & hominum, qui nouum restituet templum, & legem dabit nouam, & omnes aduersarios veritatis deiiciet, secundum illud *Ioan.* 4. Cum venerit Messias, ille restituet omnia: conuertit se ad petendum aduentum filij Dei, & hoc vt commutet & innouet omnia, & veterea aboleat. Et hoc satis innuitur in titulo huius Psalmi. *In finem, pro iis qui commutabuntur, & pro Assyriis testamentum Asaph.* Et legitur dupliciter titulus. Primò vt sint omnino idem, qui commutabuntur & Assyrij, ratione tantum aliqua differentes. Alio modo vt diuersi supponantur. Primo modo sic: Psalmus subiectus ordinans nos *in finem* Christum, cuius aduentum precando apertè prænuntiat. Ad *Rom.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Editus *pro his qui commutabuntur*, de bono in melius, de statu infidelitatis ad fidem, de conuersatione inhonesta ad sanctam, secundum illud, Hæc mutatio dexteræ Excelsi. *Et pro Assyriis*, id est, dirigentibus eisdem, scilicet post commutationem in Deum directè tendentibus, vt in ipsis impleatur illud *Psal.* Dirige gressus meos in semitis tuis. Psalmus, inquam, talis est *testamentum Asaph*, illuminatæ scilicet congregationis, vel populi ad Deum conuersi: hinc enim accipiunt testamentum fidei suæ, Christum scilicet aduenisse, redemptorem, & saluatorem esse. *Ioan.* 5. Scrutamini Scripturas: ipsæ enim sunt quæ loquuntur de me. Et *Luc. vlt.* Impleri oportebat, quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me. Vel potest legi alio modo, sicut dictum est. *Psalmus* hic subiectus: *in finem* nos ordinans, vt prius, editus est, *pro his qui commutabuntur*, conuersi ad fidem sicut suprà. *Et pro Assyriis*, id est, peruersis Iudæis dirigentibus, scilicet erigentibus se contra Christum. *Iob* 15. Cucurrit aduersus eum erecto collo. De vtrisque enim agitur in hoc Psalmo.

Argumentū Psalmi, de precatio primi aduentus per quem fit reparatio generis humani.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes, sicut vult *Glossa.* Primò petit aduentum Christi ad saluandum suos. Secundò salutem consummari & perfici adiunctis reliquiis Iudæorum, & in fide congregatis, ibi, *Vineam de Ægypto.* In prima tria, quia tria petit per ordinem. Primò vt intendat Deus quasi conuersus ad populum suum. Secundò vt appareat postquam intenderit, ibi, *Manifestare.* Tertiò, quod plus est, vt salutem potenter præbeat, ibi, *Excita potentiam.* In prima tria, secundum tria per quæ intendit mouere ipsum quem petit. Primò enim allegat potentiam, qua regit. Secundò bonitatem qua deducit. *Qui deducis.* Tertiò sapientiam, qua cognoscit, ibi, *Qui sedes super.*

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

Dicit ergo: Sic affligimur: templum destructum est: sed ô Domine, *qui regis Israel* per potentiam tuam. *Psal.* Dominus regit me, & nihil mihi deerit. *Isa.* 33. Dominus rex noster, Dominus legifer noster, Dominus iudex noster. *Isa.* 49. Miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum deducet eos. *Intende* super nos. Alibi in *Psal.* Intende mihi, & exaudi Domine, placatus. *Daniel.* 9. Exaudi Domine, placare, attende, & fac. Et etiam intende, *qui deducis*, de bono in melius, *Ioseph*, subiectos, & castos tibi, sicut fuit Ioseph. Deducis, inquam. *Psal.* In voluntate tua deduxisti me. *Sapient.* 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas. Et hoc *sicut ouem* diligenter, & dulciter, quod spectat ad bonitatem. *Psal.* Deduxisti sicut oues populum tuum. Et possunt esse verba ad Patrem, vel magis propriè ad Filium, qui officio pastor dictus est, & antequam incarnaretur, & post. *Ioan.* 10. Ego sum pastor bonus, &c.

Quare Deus dicitur potius sedere super Cherubim quam super Seraphim.

Qui sedes super Cherubim. Hìc tertium vt referatur ad antecedentia. Quasi diceret: Sic intende, *qui regis* per potentiam, *deducis* per bonitatem, *qui sedes super Cherubim*, per plenitudinem sapientiæ. *Isa.* 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. Hoc solium Cherubim est. *Psal.* Qui sedet super Cherubim, moueatur terra.

Si autem quæritur quare magis super Cherubim sedere dicitur, quam super Seraphim? Dicendum, quod Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, & hoc pertinet ad iudicem, & iudicum est sedere. Magis ergo dicitur sedere super Cherubim, id est, per plenitudinem scientiæ iudicare, quàm super Seraphim.

Et nota diligenter tres status, quos tangit. Per Israël, quod interpretatur videns Deum, fideles incipientes, luce fidei Deum videntes. Per Ioseph, qui interpretatur accrescens, proficientes de virtute in virtutem, & crescentes. Per Cherubim, quod interpretatur plenitudo scientiæ, perfecti, & iam in plenitudine scientiæ contemplantes. Primos regit in via pacificos illuminando. Secundos deducit virtutibus adaugendo. Sed in tertiis requiescit & sedet, eis tranquillitatem cordis, & pacem conferendo.

3. *Manifestare coram.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic intende, & post *manifestare*, manifestus in carne appare, *coram Ephraim, Benjamin, & Manasse*, scilicet coram populo Iudæorum, quem constat ab iis descendisse.

Similiter ab aliis constat: cur ergo non tangit alios Patriarchas, Iudam, Leui, & alios? Respon. Ad literam potest esse, quia quasi in tribus locis diuisi erant, quantum ad cultum. Manasse enim quantum ad dimidiam tribum suam, cum duabus aliis tribubus citra Iordanem erat, & erexerat altare ad memoriam Dei habendam. Et vltra Iordanem erant diuisi in duo regna. Post Salomonem in Samaria regnauit Roboam de tribu Ephraim. Et aliæ

tribus duæ, & dimidia in Ierusalem adorabant, quæ erant in tribu Benjamin. Per hos ergo tres possunt omnes intelligi, vbicumque essent: his autem omnibus manifestus apparuit. *Bar.*3. Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. *Tit.*3. Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei. Manifestauit etiam filius manifestatus. *Ioan.*17. Pater manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi.

Spiritualiter autem per Ephraim, coniugati in operibus misericordiæ fructificantes, secundum illud *Coloss.*1. In omni opere bono fructificantes. Per Benjamin, qui filius dexteræ interpretatur, cœtus Prælatorum, de quo Paulus, qui tantus Prælatus fuit, minimus etiam inter fratres. Et *Eccles.*3. Quanto maior es, humilia te in omnibus. Per Manassem, qui interpretatur obliuiosus, religiosi, qui omnia obliuioni tradunt & postponunt propter Deum. *Psal.* Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, &c. Ad *Phil.*3. Posteriorum oblitus ad anteriora ante me extendens. Coram his apparet Dominus, his dat aliquid sentire de se: *Psal.* Meus est Manasses, & Ephraim susceptio capitis mei. Et alibi: Ibi Benjamin adolescentulus.

Excita potentiam. Hic tertia pars, in qua petit tertium, scilicet quod potenter salutem præbeat. Primò ergo petitur præparatio ipsius Dei ad saluandum. Secundò ipsa saluatio, ibi, *Et saluos.* Tertiò modus salutationis, ibi, *Deus conuerte nos.* Dicit ergo: Sic ostende, sic appare, & etiam *excita potentiam tuam*, quæ videtur sopita, vt noua facias signa. Suprà in *Psal.* Excitatus est tanquam dormiens Dominus. *Eccl.*36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Hoc impletum fuit in resurrectione maximè, quia surrexit in potentia & virtute maxima. 1 *Corinth. vlt.* Si crucifixus est ex infirmitate, viuit ex virtute.

*Et veni. Abac.*2. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. *Veni* in primo aduentu, in baculo crucis tuæ, vt Goliam interficias. 1.*Reg.*17. Tu venis ad me eum baculo. *Veni* in secundo cum virtute & potentia in nube, sicut ascendisti, vt bonos mulceas, & malos terreas. *Act.*1. Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, ita veniet. Et hoc *vt saluos faciat nos.* In primo nos ab errore liberando, in vnitatem fidei congregando. *Psal.* infrà: Saluos fac nos Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus. In secundo ab omni miseria liberando. *Dan.*10. In illa die saluabitur omnis populus tuus, qui inuentus fuerit in libro vitæ scriptus. *Zach.*9. Saluabit Dominus in die illa gregem populi sui. *Exech.*35. Saluabit vos ab omnibus inquinamentis vestris.

4. *Deus conuerte nos.* Hic tertium, in quo explicat saluationis modum, orando vt sic fiat, & suadendo: vnde duo dicuntur. Primò explicatio modi in orando. Secundò persuasio, ibi, *Domine Deus virtutum.* In prima duo secundum duo quæ petit ad modum saluandi pertinentia. Primum ex parte nostra, conuersio ad Deum. Secundum ex parte Dei, sui manifestatio ad conuersos. *Ostende faciem.* Dicit ergo: Sic petij, quòd salues, & hoc modo, ô *Deus conuerte nos*, aliter non possumus conuerti. *Thren.*4. Conuerte nos Domine, & conuerremur. *Ezechiel.*3. Non conuertes te à latere in latus. *Osee* 7. Ephraim factus est quasi subcinericius, qui non reuertatur per se.

Ostende faciem tuam, conuersis te manifestando, ipsos illuminando. *Psal.* Illumina faciem tuam super seruum tuum. Hæc facies filius est, quem quæsit ostendi in carne. *Hebr.*1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Et sic *salui erimus. Isa.*45. Conuertimini ad me, & salui eritis. Conuerte ergo nos gratiam infundendo, ostende faciem intus sapientia illustrando, & sic tandem salua in vtroque perseuorantiam præstando. *Luc.*19. Venit filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat.

5. *Domine Deus virtutum.* Hic est persuasio. Duplici autem modo persuadet. Primò conquerendo de miseria & miseriæ duratione. Secundò petitionem replicando, ibi, *Deus virtutum.* Dicit ergo: Sic salua ô Domine: sed ô *Domine Deus virtutum*, cœlestium Angelorum. *Psal.* Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Et animæ infusarum. *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. *Luc.vlt.* Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.

Quousque irascêris. Supra in antecedenti Psalmo: Vsquequo Domine irascêris in finem? Non debet esse perpetua ira tua. *Isa.*57. Non in sempiternum litigabo, nec in æternum irascar, quia spiritus à facie mea egreditur. Et hoc *super orationem serui tui*, populi scilicet tibi seruientis. Irasci dicitur Dominus super orationem, quando non exaudit illam, sed differt in tribulatione dimittendo orantem, sicut *Iob* in 30. Clamabo ad te, & non exaudies: mutatus es mihi in crudelem. Et iterum in 29. Vociferabor vim patiens, & nemo exaudiet. *Abac.*1. Vociferabor ad te, & non exaudies.

6. *Cibabis nos pane.* Hic subiungitur miseriæ descriptio, ostendendo primò miseriæ continuitatem. Secundò nihilominus ex parte Dei institiam, ibi, *In mensura.* Tertiò modum & spem, ibi, *Posuisti nos.* Continuitas monstratur per comparationem ad ea, quæ tanquam necessaria continuè homini exhibentur. Primò comparatione ad necessarium cibum. Secundò ad potum. *Et potum dabis.* Dicit ergo: Quousque irascêris? Non mirum si conqueror, quia *cibabis nos pane lachrymarum*, id est, lachrymas dabis nobis ingiter, sicut datur panis. *Et potum*, earumdem lachrymarum, *dabis nobis*, id est, lachrymas sicut potum: & hoc *in mensura*, vsquequo meruerint peccata nostra, sicut exponit *Cassiod.* Dicit enim *Cassiod.* Ista duo sunt quibus viuit omnis humanitas, vt panem pro qualibet esca ponas, potum pro omni potione. Non desinebat ergo à lachrymis, cui lachrymæ erant cibus & potus, cum post mensuram lachrymarum futura erat corona gaudiorum.

Panis etiam lachrymarum dici possunt lachrymæ reficientes, & consolatoriæ. Cum enim homo in his miseriis lamentatur, in hoc etiam consolatur, quia sentit se non affligendum

Panis lachrymarum quid sit.

dum æternaliter illis lachrymis, de quibus *Matth.* 25. & 13. Ibi erit fletus & stridor dentium: sed temporaliter ad correctionem tanquam filium. Ad *Hebr.* 12. Quem enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium, quem recipit. Propter hoc ipsis lachrymis se reficit *Iob* 6. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Et in *Psal.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, &c. Potus etiam sunt satis suaues. Quis enim non gaudeat, & non suauiter bibat de potu calicis Domini? *Matth.*20. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Statim dixerunt: Possumus. *Deuteron.* 32. Inundationes marisque amararum lachrymarum, quasi lac sugent. Deus ipse talibus lachrymis, in quibus pro peccatis lachrymans delectatur, inebriatur totus. *Isa.*17. Inebriabo te lachryma mea. Et has dat in mensura, quia secundum quantitatem & numerositatem culparum, debet esse quantitas & numerositas lachrymarum. *Apocal.*18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Vel *in mensura*, quia lachrymæ cum discretione sunt habendæ, & à Deo dantur in mensuratione. Aliter enim non placent. *Bernard.* Lachrymæ bonæ sunt, si non sint continuæ. *Ierem.*31. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo.

Et nota, quòd est panis lachrymarum pro propriis peccatis bona anxietas, de quo hic. Et est panis mendacij, temporalis voluptas, de quo *Prouerb.* 20. Suauis est homini panis mendacij, & postea implebitur os eius calculo. Et est panis doloris, amoris peruersitas cum homo reficitur in ipso malo, de quo in *Psal.* Surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. *Iob* 20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidum, quod totum corrumpit: hoc est enim maximè corruptum.

7. *Posuisti nos.* Hic tertium, in quo ostendit modum & speciem, siue etiam causam miseriæ. Et hanc assignat duplicem contradictionem: à proximis in fide eis nolentibus consentire: & irrisionem ab inimicis blasphemantibus in fide. *Et inimici nostri.* Dicit ergo: Sic cibabis & potabis lachrymis *nos*, hoc quia *posuisti nos in contradictionem vicinis nostris*, vt nobis ipsi vicini sint contrarij, nolentes credere quod credimus, sicut factum est in Athenienses, qui contradicebant Paulo & Barnabæ. *Act.*17. Nouorum dæmoniorum annuntiator est iste. Imò ipsi, qui erant de eodem genere. *Act.*13. Iudei autem repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes: contra illud *Eccles.*4. Non contradicas verbo veritatis vllo modo. Pœna autem contradictorum. *Isa.* 66. Erubescent omnes, qui pugnant aduersum te, erunt quasi non sint, & peribunt qui contradicunt tibi.

Et inimici nostri subsannauerunt sibi, signis & cachinnis irridendo, quod in hominem mortuum crederemus, non intuentes quòd esset verus Deus. Suprà in antecedenti *Psal.* Facti sumus opprobrium vicinis nostris, & subsannario & illusio, &c. 4.*Reg.* 10. Spreuit te, subsannauit virgo filia Sion. Sed non frangimur his subsannationibus, & contumeliis, sed bibimus eas suauiter. *Iob* 34. Quis enim homo sicut Iob, qui bibit subsannationem tanquam aquam? Imò etiam ex illis proficimus, & ad nos redimus. *Cassiodor.* Qui exire à se foras per delicias potuit, compulsus contumeliis ad se rediit.

8. *Deus virtutum conuerte nos.* Hic secundo modo persuadet à replicatione petitionis. Dicit enim: Sic rogaui, & moueri debes, quia sic affligimur: sed ô *Deus virtutum* possessor & dator omnium. *Psal.* Exaltare in virtute tua, cantabimus & psallemus virtutes tuas. *Conuerte nos*, immittendo calorem & ardorem Spiritus sancti; conuertentem frigidos & congelatos in humiditatem labilem. *Psal.* Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro, conuertitur, &c. sup. *Isa.* 64. Conuertere Domine propter seruos tuos: hoc est quod promittis. *Ierem.*30. Conuertam conuersionem populi mei Israël. Et 32. Conuertam conuersionem Iuda, & Ierusalem, & ædificabo eos. Conuerte auersos, qui habent faciem vbi deberet habere dorsum, & è contrario. *Ierem.*7. Facti sunt in retrorsum, dirigentes intentionem suam, sup. & non manum. *Zach.*7. Verterunt ad me scapulam recedentes. Conuerte euersos, quasi extra versos, qui habent cor ad exteriora & os, cum deberent esse intus. *Thren.*2. Effusum est in terra iecur meum. *Matth.*6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Et propter hoc de Iuda dicitur *Act.* 1. Effusa sunt in terra viscera tua. Conuerte reuersos ad iniquitates priscinas per recidiuationem. 2. *Pet.*2. Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Conuerte diuersos, ad diuersa scilicet versos, modo ad vnum vitium, modo ad aliud. *Iob* 20. Cogitationes variæ succedunt sibi, & mens mea in diuersa rapitur, dixit Sopha. Non sicut illa, de qua 1.*Reg.*1. Et vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Conuerte inuersos, qui habent foris, quod deberet intus esse per hypocrisim & simulationem. *Matth.* 23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui apparetis foris hominibus speciosi, intus autem estis pleni spurcitia & immunditia. Et infra: Qui mundatis quod de foris est calicis, & catini. Conuerte peruersos, qui pervertunt Scripturas per hæreticam prauitatem. *Ierem.*23. Peruertistis verba Dei viuentis. *Isa.*1. Quiescite agere peruerse. Conuerte subuersos, qui habent inferius quod deberet esse sursum. Peccatum enim & culpa debent esse subtus. *Genes.*3. Subtus eris appetitus tuus. *Roman.*6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Sed sit in malis super, quia in illis est peccatum. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati, & caro regina. *Prouerb.*30. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere, quod est per ancillam cum hæres fuerit Dominæ suæ.

Varia conuersionis significata.

Ostende faciem tuam, misericordiam, quæ propriè cognoscetur. *Esther. vltim.* Et facies tua plena est gratiarum. *Eccles.*36. Ostende nobis lucem miserationum tuarum. Vel ipsam faciem, essentiam, & naturam tuam. *Isa.*52. Oculo in oculum videbunt cum conuerserit Sion. 1. ad *Corinth.* 13. Tunc autem facie ad faciem. *Et sic salui erimus. Zach.*8. Ecce ego saluabo populum meum de terra Orientis. Et

in 9. Saluabit te Dominus in die illa, vt gregem populi sui.

9. *Vineam de Ægypto.* Hîc est secunda pars totius huius Psalmi. Postquam enim aduentum Christi petiit ad saluandum populum suum, hic secundo sub metaphora vineæ consummari salutem petit, vnita Ecclesia & collecta de reliquiis Iudæorum cum Gentibus. Et vt moueat iudicem, ostendit diligentiam quam habuit in plantatione huius vineæ & promotione, & seueritatem quam exercuit de destructione eius, quantum ad Iudæos.

Diuiditur ergo pars ista in 4. partes. Primò agitur de inchoatione Ecclesiæ à tempore, quo educta est de Ægypto. Secundò de promotione, quatenus translata est, & extensa, ibi, *Et plantasti.* Tertiò de destructione promotæ quantum ad alteram sui partem, scilicet quantum ad Iudæos, ibi, *Vt quid destruxisti.* Quartò, & vltimò supplicatur pro perfectione, vt reliquiæ reducantur ad Gentiles, & fiat vna, ibi, *Deus virtutum conuertere.* In prima quatuor. Primò trãsportatio plantationis de longinquo. Secundò remotio impedimenti à loco in quo fuit plantanda, ibi, *Eiecisti Gentes.* Tertiò plantatio. *Et plantasti.* Quartò præparatio loci ad extendendum se, aliter fructificare non posset, ibi, *Dux itineris.* Dicit ergo: Sic Domine veni, & salua, & consumma, & perfice Ecclesiam tuam, quam sicut vineam promouisti, quia *vineam de Ægypto transtulisti*, id est, Iudæorum gentem. *Isa.* 5. Vinea Domini Sabaoth, domus Israël est. Hanc transtulisti per mare rubrum, in terram promissionis. *Sap.* 10. Transtulit illos per mare rubrum, & transtulit eos per aquam nimiam.

Ecclesia collatio cum vinea.

Bene autem vinea appellatur Ecclesia Dei, quæ erat tunc tantùm in illa gente. Primò quia tormento fructificat, fossionibus, putationibus. Sic Ecclesia. *Exod.* 1. Quantò plus affligebantur filij Israël, tantò plus multiplicabantur & crescebant. *Psal.* In tribulatione dilatasti mihi. Secundò sola vinum dat. Sic Ecclesia sola sanam doctrinam mundo propinat. *Matth.* 7. Nunquid colligunt de spinis, Iudæis, paganis, hæreticis, vuas? Quasi diceret: Non: etsi fortè vinum videatur, pessimum est. *Deuteron.* 32. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Pinguis terra vinum debile facit, & quasi aquosum. Sic in pinguedine temporalium deuotio debilitatur & repescit. *Isa.* 1. Caupones tui miscent aqua vinum. *Psal.* Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Item inter petras, in loco eminenti, in radio solis melius vinum facit. Sic in duritia patientiæ, in eminentia vitæ, in feruore charitatis magis est feruor deuotionis. *Isa.* 5. Vinea facta est dilecto meo in cornu, id est, in alto, olei, quod nascitur in locis calidis. *Ierem.* 31. Ierusalem adhuc plantabis vineam in montibus Samariæ. Item quod abscinditur de vinea, inutile sit præterquàm ad ignem. Sic quod ab Ecclesia præterquàm ad gehennam. *Ezechiel.* 15. Fili hominis, quid fiet de ligno viris? Et infrà: Ecce igni iam datum est in escam: vtramque partem eius consumpsit ignis. Paxillis sustentari quærit. Sic Eccclesia sanctorum exemplis fulciri. *Cantic.* 1. Fulcite me floribus, stipate me malis: flores & mala, sanctorum appellat exempla.

Eiecisti Gentes. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic *transtulisti, & eiecisti Gentes*, vt purgares locum in quo plantanda erat. *Deuter.* 7. Eiiciam à facie tua Gentes. Et in 9. & 24. Paulatim expellam & eiiciam eos à conspectu tuo.

Et plantasti eam. Ecce tertium. *Ierem.* 3. Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum. Et 24. Plantabo eos, & non euellam. *Exod.* 15. Plantabis eos in monte hæreditatis.

Dux itineris. Hîc quartum, in quo subiungitur de præparatione ad extensionem. Ait enim: Sic transtulisti Gentes, eiecisti à facie eius, & plantasti, & etiam vt posset extendi, *dux fuisti itineri eius*, id est, te actore data est ei via per quam extenditur. *Isa.* 63. Spiritus Domini ductor eius fuit. Quod autem sit exponendum sit, & non referendum ad eductionem de Ægypto, & deductionem per desertum, patet ex hoc quod dicit alia litera: *Viam fecit in conspectu eius*, sicut vineæ plantatæ fit via, vt possit extendi. Hoc autem fecit Deus Pater, cum misit filium suum, quando palmites scilicet huius vineæ misit, qui dicit de seipso. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. *Baruc.* 3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est: vt esset sic eis via, & esset dux. *Ierem.* 3. Dux virginitatis meæ tu es. *Ierem.* 55. Ducem ac præceptorem Gentibus dedi te. Et sic profecit, aliter non profecisset. *Cassiod.* Ideò vinea profecit, quia suum agricolam vidit, & ab eo imbrem prædicationis accepit, & fructus dulcissimos protexit.

Plantasti radices. Hîc secundum, scilicet de promotione vineæ sic plantatæ, quantum ad numerositatem: & dicuntur duo. Primò præparatio ad multiplicationem. Secundò quæ inde sequuta est multiplicatio, ibi, *Et implesti.* Dicit ergo: Sic plantasti vineam transportatam, & vlteriùs *plantasti radices eius*, illos scilicet, qui totam vineam illam sustentabant, Apostolos, & prophetas. Ad *Rom.* 11. Non tu radicem portas (loquitur de Prophetis & Apostolis) sed radix te. Ad *Ephes.* 2. Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Hos plantasti in charitate, secundum illud *Ephes.* 3. In charitate radicati & fundati. Plantasti etiam, quasi in cordibus auditorum & electorum à te. *Eccles.* 24. Et in electis meis mitte radices. Et in eodem: Et radicaui in populo honorificato. Et tunc erumpunt radices, & multiplicatæ sunt. *Osea vlt.* Erumpet radix eius vt Libani.

Et implesti terram, Iudæam scilicet, quando tria millia sunt conuersi. *Act.* 2. & 8. de Samaria tota, quæ recepit verbum Dei. Totum enim replebatur vinea fertili, & vino optimo. *Isa.* 11. Replebitur terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientibus.

Operuit montes. Hîc secundum, scilicet probatio multiplicationis. Et primò quantum ad altitudinem. Secundò quantum ad loci dilatationem, ibi, *Extendit palmites.* In prima primò extensio secundum altitudinem. Secundò altitudinis vehementia. *Et arbusta eius.*

Dicit

Dicit ergo: Sic terram implesti, quod patet, quia *vmbra eius operuit montes*, hoc est, in tantum ascendit, quòd in montibus vmbram fecit. Et bene dicit quia cognitio in veteri lege vmbra erat. Ad *Hebr.* 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Hæc operuit montes, quia sub vmbra legis vixerunt Prophetæ & antiqui patres. *Ierem.* 4. In vmbra illius viuemus inter gentes.

Vmbra nociua & vtilis.

Nota ergo, quòd est vmbra nociua & damnabilis, culpa scilicet mortalis, *Isa.* 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Et maximè peccatum hypocrisis. *Iob* 40. Sub vmbra dormit in secreto calami. Et est vmbra labilis, quæ valde cito deficit, scilicet bona temporalia. *Sapient.* 5. Omnia transierunt velut vmbra. *Eccles.* 14. Sicut qui apprehendit vmbram, & sequitur volucres, sic qui attendit ad visa mendacia. Et *Augustin.* vitæ præsentis. *Cantic.* 4. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Sed est vmbra vtilis, vmbra protegens, Dei potentia. *Psal.* Sub vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Vmbra refrigerans ab ardore vitiorum. Passionis Christi memoria. *Isa.* 4. Erit in vmbraculum diei ab æstu, & in protectionem & absconsionem, &c. *Ioan.* vltim. Jonas propter ardorem sedit sub vmbraculo. Et vmbra dei sancti, virtutum bonorum meditatio pura. *Cantic.* 2. Sub vmbra illius quam desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Et vltimo, caro Christi, in altaris sacramento exhibita. *Thren.* 4. Spiritus oris nostri Christus Dominus, sub vmbra illius viuemus inter Gentes.

Et arbusta eius, id est, *vineæ eius* cooperuit, non omnes, sed *Dan.* In hac vehementia multiplicationis quantum ad loca alta. Cedri eius altissimæ arbores sunt, & sunt in montibus: vnde necessariò ipsis montibus sunt assimilatæ per cedros *Dei* designantur Apostoli, prophetis sublimiores, & super ipsos. Quasi diceret: Nisi sunt ipsi cedri Libani, quas plantauit, qui sub vmbra legis fuerunt. Sed non sic mali cedri, scilicet superbi, de quibus in Psalmo: Confringes Dominus cedros Libani: Et *Isa.* 2. Dies Domini super omnes cedros Bazan sublimes. Super omnes ergo excelsa sunt huius vineæ arbusta. *Ezech.* 31. Multiplicata sunt arbusta eius.

Extendit palmites. Hîc secundum, in quo probatur multiplicatio per loci dilatationem, quam signat à duplici termino. Ait enim: In multiplicata est, quòd in loca alta ascendit, & etiam *extendit palmites suos*, filios scilicet deos, *vsque ad mare*, quod est terminus dilatationis ex vna parte: *& vsque ad flumen propagines eius*, ex altera, scilicet Iordanem. Et notum est eorum vltra Iordanem exisse duas tribus, & dimidiam, Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manasse. Num. 32. & 34. & Num. 13. suæ erant propagines: *Isa.* 54. Augustin. ab vsque Iordane, quia multa spatium se inhabitasse. *Genes.* 13. dixerat Abrahæ: Leua oculos tuos ad Orientem, & Occidentem, ad Aquilonem, & Meridiem. Omnem terram, quam conspicis, dabo tibi & semini tuo. *Ezech.* 47. Facta est vinea & fructi-

ficauit in palmites, & emisit propagines. Sic de familia & palmitibus Dei, non sic de familia & palmitibus diaboli: imò sicut dicitur *Ierem.* 5. Auferte propagines eius, quia non sunt Domini. Et *Isa.* 17. Propagines earum marcescere facies. *Naum* 2. Propagines eius corruperant.

Vt quid destruxisti. Hîc est tertium, conquestio ad destructionis ædificatæ & multiplicatæ. Et primò tangitur conquestio super destructione. Secundò notatur ad exaggerationem per quem facta sit illa destructio, ibi, *Et vindemiant eam.* Dicit ergo: Sic plantasti, & sic multiplicari fecisti, & tamen destruxisti, posuisti maceriam eius, quæ circundabant ad custodiam. Est autem macerix claustra vineæ, de lapidibus adinuicem congregatis, *Isa.* 5. Et muri Ierusalem ad litteram destructi fuerunt. *Matth.* 24. Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. *Isa.* 5. Auferam sepem eius, & diruam maceriam eius, & erit in direptionem. 13.

Et vindemiant eam. Ecce secundum. Quasi dicens: Sic destruxisti maceriam, & ex hoc accidit, quod *vindemiant eam* ad litteram, *omnes qui pertransseunt in viam.* Gentes quæ sunt extra viam legis, & mandatorum Dei, de quo in *Psal.* Viam mandatorum tuorum cucurri. Et *Prouerb.* 9. Relinquite ea qui semitas rectas graditur. Viam Domini & confessionem, quæ sunt vindemiatores eius. Sed vt quid hæc dicit vobis? Et respondet *Glossa.* Quia inuidi sunt, &c. *Prouerb.* 23. Ingredimini semitas bonorum. *Luc.* 15. & 18. Qui de cæteris humiliabatur, & quia facundi id se ausiros occidit, & illum hæredem. *Act.* 21. Ecce hæres venit, occidamus eum. Sed *Exod.* 21. Omnis qui gladio percutit, gladio peribit.

Vinea autem est Ecclesia, sicut supra dictum fuit, cuius macerix debent esse præcepta, & disciplinæ, sed in direptionem data sunt, & destructa per gulæ luxuriam & negligentiam. *Ezech.* 13. Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis vos murum pro domo Israël, & nolo autem eis quia vani coniectores, & prælationes sunt, sed prædicatores mendacij quærentes vt mercenarij, *Isa.* 56. Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propria, videt lupum venientem, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. *Ierem.* 5. Lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilans, &c. Et præterea dicitur. Dei mandata sibi fuisse sorte destituunt & vindemiant. *Abac.* 3. vindemiatores intrabunt ad te, vt nihil post racemum relinquant: vt Quasi diceret: Non sunt vindemiatores, sed fures & raptores.

Exterminauit eam. Hîc secundum istius, in quo declarat, quo vindemiant, & destruendo destruunt, & auferunt. Primò, quòd à Tito sunt destructi Iudæi, quos à Vespasiano vastatos prædictum est, & in seruitutem redactos. *Deuteron.* 28. Dabo te in opprobrium & fabulam, & in prouerbium omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. Vespasianus autem & Titus filij fuerunt Imperatoris Romani, qui ad litteram exterminauerunt eam, quia ipsos exterminauerunt, & destruxerunt. Secundò, quòd à Vespasiano vastata est Iudæa, vt dictum, & in seruitutem redacta. Deuteronomij 28. Ad hoc quia quæ de Iudæa dicuntur, ad Ecclesiam referuntur, & ad singulum quemque fidelem vt ad radicem.

Ipsum hunc fructum Gentilium, sola Iudæa vidit

videbatur vinea: sed de hac sylua & saltu venerunt aper & ferus cum magnis exercitibus, & totam destruxerunt. *Isa.* 46. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum, omnes bestiæ saltus. *Isa.* 1. Vos depasti estis vineam meam.

Aper est diabolus: aper enim est immundus. Sic diabolus. *Luc.* 11. Cum immundus spiritus exierit ab homine. Fortis. *Matth.* 12. & *Luc.* 11. Cum fortis armatus custodit, &c. Crudelis sicut aper. *Ierem.* 6. Crudelis est, & non miserebitur. Superbus. *Iob* 40. de Beemoth, Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Lutum diligit, & vbi quiescit. *Iob* 40. In vmbra dormit sub secreto calami in locis humidis.

Aper etiam est luxuriosus, sed aper de sylua luxuriosus innaturali luxuria. Aper enim dente percutit: sic luxuriosus innaturali luxuria detrahit corripientibus se, & contra hoc vitium prædicantibus. *Genes.* 19. Litigabant contra Loth, & ipsum affligere volebant Sodomitæ, quia corripiebat eos.

Superbia & luxuria destruunt Ecclesiam.

Malum ergo superbia & luxuriæ totam vineam Dei, Ecclesiam scilicet destruit. De luxuria *Bernardus:* Luxuria & sitis ebria, delectatio momentanea, amaritudo æterna: lucem odit, tenebras apperit, velamen quærit, & sensus habetat. Et *Hieron.* Luxuria pœnitentiam tollit, famam lædit, corpori dat paralysim, oculis cæcitatem, burſam referat, inimicatur Deo, placet diabolo, animam interficit, vitam æternam eripit, fœtor eius ascendit in cœlum, ignis descendit in infernum. Hoc est putredo carnis, sterquilinium corporis, odium angeli, discordia proximi, cibus diaboli, quid per singula moror: corpus & animam in infernum deducit. Sed de innaturali dicit *Bernardus:* Amputata sunt quinque capita idoli: sed heu hodie innumera surrexerunt, quis reædificauit illas ciuitates incendij?

15. *Deus virtutum.* Hic est quarta pars secundæ partis huius Psalmi. Postquam enim egit de vineæ plantatione, plantatæ promotione, promotæ postmodum destructione, subiungitur hic supplicatio pro consummatione eius & perfectione: & diuiditur hæc pars in tres partes. In prima oratio. In secunda probatio, quòd fieri possit quod petit, ibi, *Incensa igni.* Tertiò persuasio vt sic sit, ibi, *Fiat manus.* In prima duo. Primò petit vineam perfici. Secundò ostendit super quem, & in cuius fide hoc velit fieri, ibi, *Et super filium.* In prima petit duo antecedentia ad perfectionem. Secundò perfectionem ipsam, ibi, *Et perfice.* In prima tria secundum tria antecedentia. Primò petit ipsum pacificari vineæ. Secundò pacificatum oculo misericordiæ ipsam respicere. *Respice de cœlo.* Tertiò respectam curare à vitiis & peccatis. *Et visita.* Dicit ergo: Sic est destructa vinea Iudææ, sed ô *Deus virtutum*, quæ in cœlis sunt, Angelorum scilicet, quæ in sanctis, gratiarum, sicut frequenter dictum est, *conuertere* ab ira tua ad misericordiam. *Psal.* Conuertere Domine & eripe animem meam. Et alibi: Conuertere Domine vsquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos. *Couertere*, quia non habes ad nos faciem pietatis, sed dorsum indignationis. *Ierem.* 18. Dorsum, & non faciem ostendi eis. *Et* conuersus *respice* oculo misericordiæ *de cœlo* summo, de quo in *Psal.* A summo cœlo egressio eius: & inde effectum misericordiæ infundendo. *Daniel.* 9. Aperi oculos tuos, & vide tribulationem nostram. *Isa.* 63. Respice de excelso cœlorum habitaculo. Super vineam veram, Ecclesiam scilicet, iugiter respicit. *Deut.* 11. Oculi eius in ea sunt à principio anni vsque in finem.

Et visita, sanando, sicut medicus infirmum, *vineam istam*: quod & factum est. *Augustin.* Magnus venit medicus, quia magnus vbique iacebat ægrotus. *Luc.* 11. Visitauit nos oriens exalto.

Et nota, quòd sicut dicit *Bernard.* viro sapienti vinea est sua vita, sua mens, sua conscientia. In hac vinea plantauit Dominus omne semen verum, sicut dicitur *Ierem.* 2. In intellectu semen veritatis, legem scilicet naturalem: in affectu autem bonitatis. Sed diabolus hanc conuertit in hortum olerum. Dixit Achab ad Naboth 3. *Reg.* 21. Da mihi vineam tuam, & faciam eam mihi hortum olerum. Hortum olerum ex anima facit, quando sapientiam carnis, mundi, & diaboli inserit, quæ tanquam olera herbarum cito decident. Hanc citò tradunt aliqui diabolo, quia conuersa est in desertum. *Prouerb.* 24. Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerunt vrticæ, & super faciem eius spinæ.

Hanc visitat Deus conseruando, gratiam infundendo. *Iob* 10. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. *Eccles.* 34. Quasi parturientis cor tuum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio.

Et perfice eam. Hic petit perfectionem. Quasi diceret: Sic vide, & visita, & etiam tandem *perfice eam*, vineam, sup. reliquias conuertendo, *quam plantauit*, sicut dictum est antea. Ad *Rom.* 11. Cæcitas contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israël, nondum saluus, saluus fieret. *Isa.* 10. Reliquiæ conuertentur: reliquiæ, inquam, Iacob, ad Dominum Deum suum: vt sic fiat, sicut dicitur *Ioan.* 10. Vnum ouile, & vnus pastor: vna vinea, & vnus possessor, & intimus circumcultor.

Qualiter Deus perficit animam.

Et nota, quòd cum vinea sit anima, sicut dictum est supra, Deus illam perficit dando primò cultores, ipsius animæ potentias & vires. *Osee* 2. Dabo tibi vinitores ex eodem loco, ex ipsa scilicet anima. Et postmodum perficit quasi fodiendo, circumfodiendo, quando tribulationes immittit & infirmitates. 2. ad *Corimb.* 12. Nam virtus in infirmitate perficitur. Postmodum excidendo quasi palmites, quando facit exire imperfectas operationes. *Psal.* Perfice gressus meos, &c. Et tandem perficit, quasi fructum maturando per perseuerantiam & constantiam in opere bono. 1. *Pet. vlt.* Perficiet, confirmabit, solidabitque.

Et super filium. Hic secundum. Quasi diceret: Sic rogo vt ipsam perficias: sed in quo perficies eam? Et hoc *super filium hominis, quem confirmasti tibi*, scilicet super hominem assumptum, super illum qui dicit supra in *Psal.* In te confirmatus ex vtero, de ventre, &c. Et infrà in alio *Psal.* Confirmasti super me manum tuam. Hic est filius hominis, sicut frequenter se vocauit in Euangelio. *Matth.* 16. Quem dicunt homines esse filium hominis? & 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. *Luc.* 19. Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Super hunc, inquam, tanquam super firmissimum fundamentum perfice vineam. Ad *Ephes.* 2. Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide CHRISTO IESV. Nulla vinea potest esse perfecte bona, nisi palmites figantur & nascantur de vite bona: & Christus vitis est vera & bona *Ioan.* 13. Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Et propter hoc bonum vinum non potest facere palmes, nisi manserit in hac vite. *Ioan.* 15. Sicut palmes non potest fructum facere, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Et rursus ibidem: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.

17. *Incensa igni.* Hic secundum totius huius partis, in quo probatur, quòd possit facere quod rogatur: quia statim sola increpatione sua omne peccatum in ea destruetur, quod comprehendit in duplici differentia. In peccatum quod nascitur ex amore malo inflammate, quæ dicuntur *incensa igni.* Et in peccatum quod nascitur ex timore male retrahente, & humiliante, quæ dicuntur *suffossa.* Ait ergo: Sic rogaui vt vineam tuam perficias, quod & potes, quia *ab increpatione* sola *vultus tui*, id est, si tantum vultum contra illa conuerteris, *peribunt incensa igni*, id est, igne, id est, corda cupiditate inflammata: & *suffossa*, id est, corda humilitate mala, in seruis dejecta. *Psal.* Infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

Magna efficacia vultus Domini.

Magnæ efficaciæ est intuitus faciei Domini. *Teren.* 4. Facies Domini diuisit eos. Ad nihilum deducit omne malum. *Isa.* 10. Computrescit iugum à facie olei. In *Psal.* Ad nihilum deductus est. Destruit incensa igne cupiditatis, de quo *Mich.* 6. Adhuc ignis in domo impij, & mensura minor iræ plena. Et incensa igne carnalis voluptatis, de quo *Iob* 31. Ignis est vsque ad consumptionem deuorans, & vniuersa eradicans genimina. Et igne auaritiæ, de quo *Iob* 1. Ignis consumpsit speciosa deserti, Religiosos multos, qui in deserto Ecclesiæ inter alios debent esse speciosi. Et igne ambitionis, de quo supra: Incenderunt igni sanctuarium tuum: qui enim sanctiores videntur, aliquando sunt magis ambitiosi. Et igne inuidiæ, quo incenduntur homines diabolici, de quo in *Psal.* Supercecidit ignis, & non viderunt solem.

Et suffossa sursum in fossa, tanquam in quadam fouea. *Isa.* 24. Formido & fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. *Isa.* 48. Pauor & fouea super te ô habitator Moab.

Et nota, quòd in vineis Domini incensa igni sunt prauis moribus corrupti: sed suffossa propriè qui in tenebris sunt, & fundamentum fidei amiserunt, scilicet hæretici. Sed primi pereunt à facie Christi morientis in cruce, qui de latere suo aquam voluit exire. Et secundi etiam à facie patientis & habentis fossas manus & pedes, secundum illud *Psal.* Foderunt manus meas & pedes meos, &c.

Fiat manus tua. Hic est tertium huius partis totius, in qua agitur de vineæ consummatione. Perita est consummatio, probatum est quod fieri possit ab eo, hic subiungitur persuasio, quòd debeat fieri. Persuadet enim primò multiplici ratione. Secundò orationis iam bis positæ adhuc iterationem, ibi, *Domine Deus virtutum.* In prima duo. Primò sumit rationem à parte capitis. Secundò à parte corporis. *Et non discedimus.* In prima duo, secundum duplicem dignitatem hominis Christi, qui est caput Ecclesiæ, quam tangit. Prima est dignitas vnionis. Secunda, inseparabilitas in illa vnione, ibi, *Et super filium.* Dicit ergo: Sic rogaui, quod implere potes, & hoc debes Domine, quia rogo, *fiat manus tua*, id est, ostendatur potentia tua, *super virum*, Christum *Isa.* 4. Apprehendent septem mulieres virum vnum, &c. *Ier.* 32. Nouum faciet Dominus super terram, fœmina circumdabit virum. *Zach.* 6. Ecce vir, Oriens est nomen eius. *Dextera tua*, vt sit intransitiua constructio, hoc est, qui est dextera tua, scilicet ipse filius tuus, qui dextera dicitur in *Psal.* Dextera manus tua confregit inimicum. Vnde notandum, quòd Christus homo dicitur filius dextera ratione dicta, primò scilicet ratione vnionis. Item ratione fruitionis: continuè enim erat in dextera in æternis bonis. *Cant.* 2. de hac dextera: Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Item ratione sessionis, qui sedet à dextris. *Marc. vltim.* Ascendit in cœlum, & sedet à dextris virtutis Dei. Et in *Psal.* Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis. Item quia nihil sinistrum, hoc est, malum in eo fuit, vel esse potuit: sed ambidexter fuit, sicut Aioth *Iudic.* 3.

Christus dicitur filius dextera triplici de causa.

18.

Et super filium hominis, non hominum, ergo Virginis filium, fiat manus tua dextera, repete, *quem*, inquam, *confirmasti tibi*, inseparabili vnione. *Psal.* Confirmatum est cor eius, & non commouebitur. Et alibi: Manus mea auxiliabitur ei, & brachium meum confirmabit. *Eccles.* 15. Confirmabitur in illo, & non flectetur. Vir dexteræ, quia de Spiritu sancto conceptus: filius hominis, quia de Virgine natus.

Quare B. Virgo appellatur homo.

Beata autem Virgo homo appellatur in sacra Scriptura, licet soleat poni quasi semper hæc dictio, *homo*, pro genere masculino. Primò quia homo est animal mansuetum natura, & ipsa est mansuetissima: non enim nata est filia iræ, sicut nos omnes nascimur. *Ephes.* 2. Fuit enim in vtero sanctificata, & nos ei cantamus: *O benigna.* Et per vellus quod valdè tractabile est, designatur. *Psal.* Descendet sicut pluuia in vellus. Item animal risibile, risum enim nobis protulit, scilicet Christum, vt dicere posset: Risum mihi fecit Dominus. *Genes.* 21. Ipse enim est solum & verum gaudium iustorum. *Phil.* 4. Gaudete in Domino semper, iterum, &c. Item capax Dei est, quod est esse ad imaginem Dei, & esse verè hominem. *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et ipsa capax fuit Dei, & in mente, & in vtero. *Ecclesi.* 24. Et qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.

meo. Item ratione fortitudinis. Ipsa enim est illa, quam quærebat Salomon *Pron. vlt.* Mulierem fortem quis inueniet? Et fortè dictum est de ea. *Genes.*3. Ipsa conteret caput tuum. Item ipsi Christo secundum carnem non tantum mater, sed & pater fuit: totus suus fuit. *Matth.*1. Donec peperit filium suum. Et *Luc.* 11. Et peperit filium suum primogenitum. Et quid dicam quia dignissima creaturarum fuit, & est, vnde cantamus ei: Et omni laude dignissima. *Eccles.*24. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion.

19. *Et non discedimus à te.* Hîc secundum, in quo sumit rationes à parte corporis ad suadendum. Et sunt tres secundum vtilitatem triplicem quam consequitur corpus. Prima, fortis adhæsio cum suo capite. Secunda, vitæ susceptio ab eodem. *Et viuificabis nos.* Tertiò commissio sui ipsi Deo omnino, & in omni necessitate, ibi, *Et nomen tuum.* Dicit ergo: Sic fac merito ipsius Christi, & si hoc feceris, *non discedimus*, id est, non discedemus, *à te*, infideles facti. 4.*Reg.*2. Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. *Ruth.*2. Ne quæso aduersèris mihi, vt relinqaam te, & abeam. *Ioan.* 6. Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Vt possimus tandem dicere illud *Psal.* Et non discessit retro cor nostrum. 1. *Reg.* 13. Nolite recedere à regno Domini.

Et viuificabis nos, vitam fidei infundendo. *Aba* 2. Iustus meus ex fide sua viuit. Et gratiarum motû ad bene operandum tribuendo. *Psal.* Viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. *Isa.*57. Vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum.

Et nomen tuum. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic adhærebimus inseparabiliter, viuificabimus dulciter, *& nomen tuum inuocabimus*, instanter in omni tribulatione, tanquam totos nos proiicientes in te. *Ioël.* 3. & *Isa.* 4. Et erit, omnis quicunque inuocauerit, saluus erit. Propter hoc monet in 12. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, & scitote quoniam excelsum est nomen eius.

20. *Domine Deus virtutum.* Hîc secundum huius partis, persuasoriæ scilicet orationis replicatio. Et primò, sicut superius iam fecit, per tria petit conuersionem Dei ad se. Secundò manifestationem conuersi, per ostensionem faciei. *Et ostende faciem.* Tertiò effectum ex vtroque sequentem supponit. *Et salui.* Dicit ergo; Sic perfice dictis rationibus vineam, & quod toties dixi, iterum, replico, ô *Domine Deus virtutum*: expone sicut supra, *conuerte nos*, à tristitia & luctu in gaudium. *Ierem.* 31. Conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos. Conuerte nos à paupertate ad veram virtutum possessionem. *Ierem.*30. Conuertam eos ad terram suam, & possidebunt eam.

Conuersio perfecta quatuor exigit.

Et nota, quòd quasi post consummationem petit conuerti. *Eccles.*18. Cum consummauerit homo, tunc incipit. Et nota, quòd quater locutus est in hoc Psalmo de conuersione: quia à quatuor oportet nos conuerti, à carnis voluptate, à mundi vanitate, à parentum amore, à rerum possessione, si plenè volumus conuerti. De his quatuor *Cantic.* 6. Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, &c.

Et ostende faciem tuam, faciem nascentis contra quartitiam: ibi enim videberis pannis inuolutus. *Luc.* 2. Faciem morientis &, patientis in cruce contra luxuriam: ibi enim in dolore fuit maximo. *Thren.* 1. O vos omnes qui transitis per viam, &c. Faciem iudicantis contra superbiam. *Isa.*2. Dies Domini super omnem arrogantem, & superbum: & humiliabitur. *Psal.* Turbabuntur à facie eius patris orphanorum, & iudicis viduarum.

Et salui erimus, illa salute de qua *Isa.*46. Saluatus est Israël salute æterna, ad quam nos perducat, qui est vera salus, vita & Deus, & rex per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXVIII. PSALMVM.

Pro torcularibus ipsi Asaph, quinta sabbati. 1.

EXultate Deo adiutori nostro. Hic est Psalmus octuagesimus in toto libro, in 2. parte 30. Continuatio autem ad præcedentem Psalmum sic haberi potest: In præcedenti Psalmo petiit aduentum Christi Ecclesia sub metaphora venientis, hîc tanquam videat venientem, & Ecclesiam consummantem, subiungitur bonorum inuitatio, vt relictis mundanis, & infimis, ad æterna eleuentur, & in Deum lætentur, & malorum redargutio terrenis adhærentium. Hoc autem notatur in titulo Psalmi aliquantulum obscuri. Est enim talis: *In finem pro torcularibus ipsi Asaph, quinta sabbati*: in quo notandum est, quòd quinta sabbati, hoc est, die quinta fecit Dominus ex aquis aues ad altum eleuatas, & pisces in infimis natantes, sicut habetur *Genes.* 1. Notandum etiam, quòd torcular materiale, ad hoc est vt pressura sui vinum separet ab acino in cellario patris familias recondendum, & oleum similiter ab amurca, sic enim appellatur fæx oliuarum. Bene ergo per torcularia particulares Ecclesiæ designantur, in quibus per pressuras tanquam pondere torcularis, boni tanquam vinum optimum eliquantur, & mali tanquam acinum relinquuntur. Boni tanquam aues in aquis baptizati ad alta euolant, malis in infimis, tanquam piscibus relictis: de quibus vtriusque mentio fit in hoc *Psal.* De bonis inuitando eos ad sublimiora, de malis eos r edarguendo, quia diligunt infima.

Sensus ergo tituli est: Hic Psalmus subiectus editus *pro torcularibus*, id est, pro Ecclesiis, in quibus sunt vinum, & oleum in cellario æterno recondendum. *Cantic.* 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Acinum & amurca tanquam fæces, proiicienda in infernum, secundum illud *Matth.* 25. Seruum inutilem proiiciet in tenebras exteriores. *Ipsi Asaph*, est cantandus, id est, congregationi bonorum: vt à seipsa melius excitetur, & promoueatur, *Apoc. vltim.* Qui sanctus est, sanctificetur adhuc. *Psal.* Ibunt de virtute in virtutem. *Quinta sabbati*: quia quod in eo continetur, quasi spectare videtur ad illud quod illa die factum est, scilicet quod aues &

& pisces de aquis, baptizati, sunt diuisi: illis ad summa tendentibus, hîc in infimis demersis: illi volucres cœli, isti pisces maris, secundum illud *Psal.* Volucres cœli, & pisces maris, &c.

Iam patet ex istis diuisio. Psalmus iste diuiditur in duas partes. Primò inuitantur boni ad lætandum in Domino, & in melius transeundum. Secundò arguuntur mali de amore terrenorum, ibi, *Audi populus.* In prima duo. Primò bonos inuitat ad laudem, & spiritualem lætitiam. Secùdò subiungitur laudis causa, ibi, *Quia præceptum in Israël est.* In prima tria. Primò monet exultare & lætari in Christo corde. Secundò etiam seruire opere, ibi, *Sumite Psalmum.* Tertiò ipsum laudare ore, ibi, *Buccinate.* In prima duo. Primò inuitat ad lætitiam. Secundò modum lætitiæ determinat, ibi, *Iubilate.*

Dicit ergo: Sic venier, & vineam perficiet: & propter hoc ô *iusti exultate*, non congaudentes mundo, & eius vanitatibus. *Ose.*9. Noli lætari Israël, & noli exultare, sed *Deo*, & in Deo secundum illud *Isa.* 41. Exultabis in Domino, & lætaberis in sancto Israël. *Ierem.*31. Exultate in lætitia Iacob, id est, in Deo, quod est bene pugnantium, & diabolum supplantantium lætitia. Et hoc non cuicumque Deo, sed *adiutori nostro. Psal.* Deus adiutor noster in æternum. *Adiutori*, inquam, ad bonum cogitandum. 2. ad *Cor.* 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, &c. Et ad volendum cogitatum. *Phil.*2. Operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Et ad loquendum volitum. *Matth.*10. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Et tandem ad operandum. *Isa.*26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. *Ioan.*15. Sine me nihil potestis facere.

Deus adiuuat ad boni cogitandum, volèdum, & operandum.

Iubilate. Ecce secundum. Quasi diceret: Dixi, *Exultate*, si quæritis quomodo? Addo modum: *Iubilate*, sic corde lætando, vt necesse sit laudem promere *Deo Iacob* specialiter dilecti, cum Esaü reprobauerit. *Malach.* 1. Iacob dilexi: Esaü autem odio habui. *Isa.*44. Iubilate extrema terræ, quia Dominus redemit Iacob. *Zach.*9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Israël. *Soph.*3. Iubila Israël, lætare, & exulta in omni corde filia Ierusalem.

3. *Sumite Psalmum.* Hîc secundum, in quo monet ei seruire opere: & dicuntur quatuor. Primò monet ad bonam operationem. Secundò ad propriæ carnis mortificationem. *Et date tympanum.* Tertiò ad hilaritatem in bona operatione, ibi, *Psalterium.* Quartò ad lætam patientiam in aduersitate, ab exteriori. *Cum cithara.* Dicit ergo: Sic exultate corde, & etiam *sumite* in manibus propriis, *Psalmum* bonæ operationis. *Ioan.*3. Operamini non cibum qui perit. *Eccl.*9. Quicquid potest manus tua, instanter operare.

Et date tympanum; mortificationis carnis: tympanum enim fit de pelle mortua. Ad *Coloss.*3. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. *Exod.*15. Maria soror Aaron, sumpsit tympanum in manu. Tympanum dabat qui dicebat 2.ad *Cor.*4. Mortificationem IESV in corpore vestro circumferentes. Et in illo percutiebat. 1. ad *Cor.*9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.

Psalterium. Sumite, supl. sed *iucundum*, vt exultetis in bona operatione, agentes bona, & carnem mortificantes, non cum tristitia sicut hypocritæ. *Matth.*6. Cum iucunditate, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. Et hoc *cum cithara*, cum læta patientia: cithara enim tacta dulcem reddit sonum: sic vincitur penitus inimicus, *Isa.*30. In cithara & tympanis, & bellis præcipuis expugnabit illos. *Isa.*16. Venter meus ad Moab quasi cithara sonabit.

Aliter legit *Glossa*: *Sumite Psalmum*, id est, bona spiritualia, *& date tympanum*, id est, temporalia danti vobis spiritualia. Ad *Galat.vlt.* Communicet autem is qui catechizatur, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. 1. ad *Cor.*9. Si nos vobis spiritualia seminamus, non magnum est, si carnalia vestra metamus. Ad *Phil.vlt.* Nulla Ecclesia mihi communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos, &c. Quod autem subditur, *Psalterium iucundum*, refertur ad hoc quod dixit, *Sumite Psalmum*: spiritualia enim debent in lætitia recipi. Quod ait, *Cum cithara*, ad illud referendum est, *Date tympanum. Eccles.*35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 1. ad *Cor.*9. Hilarem datorem diligit Deus.

Buccinate. Hîc est tertium, in quo monet ipsum laudare ore: in quo tanguntur tria. Inuitatio ipsorum ad laudem oris. Secundò determinatio temporis in generali. *In Neomenia.* Tertiò declaratio in singulari de ipsa die, ibi, *In insigni die.* Dicit ergo: Sic corde, sic opere Deum honorate, & etiam *buccinate tuba*, ore exultate. Instrumentum enim hoc ad buccam pertinet: & inde dicitur *Osee* 5. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rhama. Et hoc *in Neomenia*, id est, in noua luna. Neos nouum, mene luna. Ad literam præceptum erat Iudæis. *Leuit.*24. & *Num.*24. quod in noua lunatione Septembris, septè diebus tuba clangerèt: & dicunt istam institutionem fuisse in memoriam liberationis Isaac à morte, & immolationis arietis pro illo. Et ob hoc in cornu arietis fortiter buccinabãt.

In insigni. Hîc specificat ipsum diem. Quasi diceret: Sic buccinare, & in noua luna, & hoc potissimè facite *in insigni die solemnitatis vestræ*, quæ erat fortè Sabbatum, quod erat infra illos septem dies.

Thema pro festo natiuitatis B. Virginis.

Et nota, quòd potest esse thema in natiuitate beatæ Virginis. Ipsa enim est luna. *Cant.*6. Quæ est ista quæ ascendit per desertum pulchra vt luna: quæ noctem illuminat subtracto sole: & ipsa non deserit peccatorem, sed cordi eius lucem impertrat, vt videat. *Genes.*1. Fecit Deus duo luminaria, luminare maius, &c. Item luna dicitur quasi lucens vna, excedit enim alia in claritate luminaria: & hæc omnes sanctos. *Prou.vlt.* Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Item quò plus appropinquat soli, minùs se ostendit: hoc sciunt Astrologi. Sic Maria inquantum soli iustitiæ magis propinquauit, intantum vt mater diceretur, plus se humiliauit, & quasi abscondit. *Luc.*1. Ecce ancilla Domini, &c. Sed hæc luna noua illuxit, quando nata fuit, scilicet mense Septembri, qui est mensis omnis plenitudinis, & separatus ab imbre: & ipsa septem gratiis Spiritus sancti repleta, nata est, reddentibus illam ab imbre peccati immunem. *Luc.* 1. Aue gratia plena, dixit ei Angelus.

Tritico plena fuit. *Cant.* 2 Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus liliis. Et in 7. Venter tuus ſicut crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Ecce frumentum & vinum, quibus ſumus ſtabiliti. *Geneſ.* 22. Frumento & vino ſtabiliuit eum. In hac ergo luna menſis Septembris tubicinandum eſt tuba prædicationis. Ipſe enim prædicator eſt tuba. *Iſa.* 58. Quaſi tuba exalta vocem tuam. Et debet eſſe argentea per ſonum, & munditiam. *Num.* 10. Fac tibi duas tubas argenteas. Nec debet ſonare ex ſe, ſicut nec tuba, ſed ex flatu, id eſt, ex inſtigante Spiritu ſancto. *Matth.* 10. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, &c. Item imitare debet ad bellum contra diabolum, ad feſtum gaudiorum æternorum, ad audiendum diuinum præceptum, ad conuiuium æternarum epularum.

5. *Quia præceptum in Iſrael.* Hic poſtquam inuitauit ad lætitiam in Deo, & laudem, ſubiungit cauſam, quare lætandum: & hanc multiplicem. Primò propter præceptum. Secundò propter iudicium, quod fiet bonum facientibus. *Et iudicium.* Tertiò propter ſignificatum, ibi, *Teſtimonium in Ioſeph.* Quartò propter fructum inde conſequentem, ibi, *Diuertit ab oneribus.* Dicit ergo: Sic exultate, & buccinate, & hoc debetis, *quia præceptum eſt* à Domino per Moyſem, *Exod.* 22. *Leuit.* 24. *Num.* 29. Et in *Pſal.* dicitur: Præceptum poſuit Deus, & non præteribit illud populus Dei. *Deut.* 6 Audi Iſrael & obſerua quæ præcepit tibi Deus. Et hoc *in Iſrael*, id eſt, Iudæis, quibus data eſt lex, non Gentibus. *Exod.* 20. *Ierem.* 31. Dabo legem in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſuperſcribam eam.

Et iudicium Deo Iacob, ſuper ipſum Iacob, ſi non fecerit præceptum. Ad *Rom.* 2. Iudicium Dei in eos qui talia agunt. Iudicabuntur enim ſecundum legem, qui ipſam ſuſceperunt: qui autem peccauerunt ſine lege, ſine lege peribunt. Ad *Rom.* 2. Deus etiam Iacob poteſt dici Deus de Iacob ſecundum carnem natus, filius ſcilicet Dei, cuius erit iudicare. *Ioan.* 5. Pater omne iudicium dedit filio.

6. *Teſtimonium in Ioſeph.* Hîc tertium, quod propter teſtimonium: in quo tanguntur tria. Datio præcepti in teſtimonium, & tempus dandi. *Cum exiret de terra.* Et modus. *Linguam.* Dicit ergo: Sic præcepit, ſic iudex erit, & etiam *poſuit illud*, præceptum ſcilicet de ſolemnitate facienda hoc modo, *in Ioſeph*, hoc eſt, in Iudæis de Ioſeph deſcendentibus: *teſtimonium*, rei ſcilicet poſtmodum faciendæ in ſpirituali Ioſeph, ſcilicet in Eccleſia de Gentilitate. *Deut.* 4. Audi præcepta Domini, & teſtimonia. Et Dauid propter hoc dicit: Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, præcepta ſcilicet in teſtimonium mihi data. Sed quando? *Cum exiret*, Ioſeph, ſup. gens ſcilicet Iudæorum, *de terra Ægypti. Pſal.* In exitu Iſraël de Ægypto.

Linguam, quam non nouerat, nunquam antea audierat, *audiuit*, Dominum ſcilicet loquentem Moyſi, & præcepta dantem. *Exod.* 19. & 24. Per Ioſeph, qui interpretatur accreſcens, Eccleſia Gentium, quæ per totum mundum creuit in immenſum dilatata. *Pſal.* Et dominabitur à mari, &c. Huic in teſtimonium æternæ ſolemnitatis datur ſolemnitas temporalis. *Leuit.* 23. Hoc erit vobis memoriale in generationibus veſtris. Sed hoc cum exit de terra Ægypti, de tenebroſitate ſcilicet peccati. *Deut.* 33. Lætare Zabulon in exitu tuo, de peccato.

Dantur & æterna teſtimonia egreſſionis ipſius de Ægypto, ſcilicet iſta, gaudium & patientia in tribulatione, facilitas & hilaritas in bona operatione, æternæ fœlicitatis præguſtatio, ſecretorum Dei cognitio. *Mich. vlt.* Secúdum dies egreſſionis eius de terra Ægypti oſtédam ei mirabilia. Tunc audit linguam quam non audierat, Deum ſecum dulciſſimè confabulantem. *Oſee* 12. Ducam eam ad ſolitudinem, & loquar ad cor eius. *Iſa.* 28. In loquela labij ſtrani, & diſtincta, & lingua alta loquitur ad populum iſtum. *Soph. vlt.* Reddam populis labium electũ.

7. *Diuertit ab oneribus.* Hîc quartum, probat à fructu, & vtilitate conſequente adimpletiõnẽ mandatiõ quo dicuntur duo. Primò liberatio populi à Babylonica ſeruitute. Secundò prouocatio ad liberationem, ibi, *In tribulatione.* In prima duo. Primò liberatio ab hoc onere. Secundò laboris ſpecificatio, ibi, *Manus eius in cophino.* Dicit ergo: Sic dedit præceptum quod fuit teſtimonium illi populo: & Dominus propter præceptũ implendũ, *diuertit dorſum eius ab oneribus*, vt iam non portaret illa. *Exod.* 1. & 2. Et filij Iſraël ſeruiebant Ægyptiis apportantes lutum & lateres & paleas ad conſtruendum ciuitates. Sed nunquid onera portauerunt: Ita. *Manus eius*, ſcilicet populi, *in cophino ſeruierunt*, inſtrumẽto quo portatur lutum, ſicut habetur *Exod.* 2. & 3. Suos autem quos Dominus fecit exire de Ægypto, quibus teſtimonium dat, duertit ab onetibus peccati & iniquitatis: de quibus oneribus *Ier.* 17. Nolite portare onera in die ſabbati. Et in *Pſal.* Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue, &c. Et *Iſa.* 58. Et omne onus diſrũpe. *Mat.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis. Et à ſeruitute vili eripit, de qua *Ioan.* 3. Qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati.

8. *In tribulatione mea.* Hîc eſt ſecundum, prouocatio ipſius Domini ad liberationem: & ſunt duo prouocatiua. Primò oratio eorum. Secundò probatio orantium per tribulationem, ibi, *Probaui te.* In prima duo. Primò probatio eorum in aperta tribulatione. Secundò etiam in abſcondito, ibi, *Exaudiui te in abſcondito.* Dicit ergo: Sic diuertit ab onere, eruit à vili ſeruitute: & mutat perſonam, vt quaſi Deus loquatur: & ô tu populo hoc feci, quia *in tribulatione inuocaſti me*, ſicut patet *Exod.* 2. *Iſa.* 23. Domine in anguſtia ſua requiſierunt te. *Oſee* 6. In tribulatione ſua manè conſurgẽt ad me. *Ioan.* 2. Cum angũſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum,

Et liberaui te, ſic clamantem. *Exod.* 14. Liberauit Dominus Iſraël in die illa de manu inimici. *Pſal.* Ad Dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. 2. *Machab.* 4. Et nunc clamemus ad Dominum, & miſerebitur noſtri Deus noſter.

Et exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, hoc eſt, in tempeſtate abſcondita, quia ad literam nec apertè audebant conqueri propter Ægyptios aggrauantes manus ſuas ſuper eos cum conquerebantur, ſicut habetur *Exod.* 3.

Probaui te apud aquam contradictionis. Num. 20. Nunquid de petra potero vobis aquam elicere? *Aqua contradictionis.*

cere? Vel in bono melius: *Probaui te apud aquam contradictionis*, populos tibi in fide aduerſantes, quibus viriliter reſtitiſti. 1. ad *Cor.* 6. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Aqua etiam contradictionis eſt præſens tribulatio, cui à multis contradicitur, & à paucis conſentitur. Et tamen aqua iſta eſt fornax iuſtorum & probatorum. *Eccleſ.* 27. Vaſa figuli probat fornax, & viros iuſtos tentatio tribulationis. Aquæ etiam contradictionis, quibus ſcilicet eſt contradicendum, ſunt ſermones adulationis, in quibus tanquam in fornace probatur homo. *Prou.* 27. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantium.

9. *Audi populo meo.* Hîc eſt ſecunda pars totius Pſalmi, in qua conuertitur ſermo ad malos, & admonentur, vt ad Chriſtum conuertantur, quamuis non acquieſcant: vnde dicuntur quatuor. Primò admonitio. Secundò contemptus admonitionis. *Et non audiuit.* Tertiò pœna & afflictio pro contemptu, ibi, *Et dimiſi eos.* Quartò & vltimò aggrauatio contemptus eorum, ibi, *Et cibauit.* In prima duo. Primò monet ad audientiam præceptorum Dei. Secundò ad præceptoris laudem, vel peccatorum confeſſionem, ibi, *Dilata os tuum.* In prima duo. Primò monet vt audiant. Secundò cauſas addit quare audire debent, ibi, *Quia conteſtabor tibi.* Dicit ergo: Sic monũi bonos, vt exultent in Domino, ſed conuertens ſermonem dico. *Populo meus* ab aliis gentibus ſeparatus. *Deut.* 7. Elegit te Dominus Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris. *Audi. Deut.* 6. Audi Iſraël, & obſerua quæ præcepit tibi Dominus: aliter non audieris. *Prou.* 28. Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Audi* patrem piiſſimum, præcepta iuſtitiæ proferentem. *Eccleſ.* 6. Audi fili diſciplinam patris tui. *Audi* Doctorem inſtitiæ, regulas vitæ proferentem. *Ioël.* 2. Filij Sion exultate in Domino Deo veſtro, qui dedit vobis Doctorem iuſtitiæ.

Alias, conteſtabor te. *Et teſtificabor tibi* Hîc ſecundum, ſcilicet probatio quod debet audire. Primò propter confirmationem virtutis. Secundò propter conſequentiam multiplicis vtilitatis. *Iſraël ſi audieris me.* Tertiò ratione authoritatis. *Ego enim ſum Dominus.* Quartò ratione beneficentiæ & liberationis iam factæ, ibi, *Quoniam eduxi te.* Dicit ergo: Sic audi, *& conteſtabor tibi*, id eſt, eorum quæ dicturus ſum, teſtis ero, ipſe qui iudex. *Ierem.* 11. Conſurgens conteſtatus ſum Ieruſalem. Et ſimili modo loquitur Petrus 2. *Pet. vlt.* Hæc ſcripſi vobis obſecrans & obteſtans. *Ierem.* 29. Ego ſum iudex & teſtis, dicit Dominus Iſraël.

10. *Si audieris me.* Hîc eſt ſecundum, ratio vtilitatis ſequentis, quæ eſt duplex. Primò quia non finget ſibi nouum Deum. Secundò quia nec adorabit ab aliis iamdiu factum. *Nec adorabis.* Ait ergo: Sic audi, & debes, & etiam ô Iſraël *ſi audieris me*, mihi obediendo, *non erit in te Deus recens*, recenter fabricatus, & factus à te. *Deuter.* 4. Cane nequando obliuiſcaris Domini Dei tui, & facias tibi ſculptam ſimilitudinem.

Neque adorabis Deum alienum, ab aliena gente factum. *Gen.* 35. Abiicite deos alienos de medio veſtri. *Deut.* 6. Non habebis deos alienos in conſpectu meo. 1. *Reg.* 7. Auferte deos alienos de medio veſtri.

11. *Ego Dominus.* Hîc tertium: Ait enim: Audi, & debes audire: ego enim ſum veriſſimo eſſendi modo. *Exod.* 3. Ego ſum qui ſum: quia eſſe meum omnino inuariabile eſt, & immutabile. *Et ſum Dominus Deus tuus: Dominus*, qui timendus: *Deus*, qui honorandus: *tuus*, qui amandus. *Qui eduxi te de terra Ægypti.* Ecce beneficium liberationis. *Deut.* 5. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo ſeruitutis.

Dilata os. Ecce ſecundum, in quo ſubiungit admonitionem de confeſſione: & dicuntur duo. Admonitio, & ratio quare acquieſcendum. *Et implebo illud.*

Dicit ergo: Sic audi, & poſtea *dilata* confitendo culpam propriam, & Dei laudem, *os tuum*, & confundetur inimicus. 1. *Reg.* 2. Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos. Et proximus ædificabitur, ſicut Paulus aperiebat 1. ad *Cor.* 1. Os noſtrum patet ad vos, inſtruendos & ædificandos, ô Corinthij.

Et ego adimplebo illud, gratiam infundendo in animam, intantum vt redundet per labia exteriùs. *Caſſiod.* Tunc ſenſus ſpirituali gratia repletur; quando in laudes Domini os dilatatum eſſe cognoſcitur. *Eccleſ.* 15. Impleuit eum Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus: vſque ad labia. *Pſal.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Et nota, quòd prius dixit, quod eduxit eum de Ægypto quam ad apertionem oris ipſum induceret. Quicquid aperit os in Ægypto, citò impletur vilibus, quia non videt. *Luc.* 15. Filius prodigus os implebat de ſiliquis porcorum, & tamen non ſatiabatur. *Prou.* 13. Iuſtus comedit, & implet animam ſuam: venter autem impiorum inſatiabilis.

12. *Et non audiuit populus.* Hîc ſecundum, ſcilicet contemptus populi & inobedientia. In prima duo. Primò inobedientiæ culpa. Secundò inobedientiæ magnitudo & vehementia. *Et Iſrael.* Ait enim: Sic imperaui: *& populus meus.* Hoc poteſt intelligi quantum ad minores. *Non audiuit* obediendo *vocem meam. Ierem.* 5. Locutus ſum ad vos de mane conſurgens, & non audiſtis orationem meam. Et tamen in eodem dicit: Audite vocem meam, & eritis mihi populus, & ego vobis Deus. Magnus fructus, & ex inobedientia magnum eſt damnum. *Bern.* Magnum inobedientiæ vitium, quo Angelus cœlum, homo paradiſum, Saul regnum, Salomon amorem perdidit diuinum. Magna autem virtus, quando nihil habet de ſuo in proſperis. *Bern.* Tantò maius habet meritum, quantò minus habet propriæ voluntatis admixtum. *Hieronym.* Quantum propriæ voluntati ſubtraxeris, tantum virtuti adiicies.

Multiplex damnum ex inobedientia.

Et Iſraël, cui tantum beneficium contuli, quod Iſraël ipſum vocaui, *non intendit mihi*, tanto beneficio & tali. *Zachar.* 7. Noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentes. Et nota, quòd vocem clamantis Dei non audiuit Iſraël, id eſt, clerici Deum videntes. Primò quia ſurdi ſunt. *Iſa.* 42. Quis ſurdus niſi ſeruus meus? Et propter hoc in eodem: Surdi

Quare clerici non audiunt vocem Dei.

audite, & cæci intuemini ad videndum. Clerici aures obturant & tegunt amore peccati, timore satisfaciendi. *Psal.* Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas: vna in terra, amore scilicet terrenorum: alia in cauda, timore scilicet finiendi peccatum, & satisfaciendi, quia in tumultu sunt voluptatum & cogitationum tumultuantium. Ob hoc Dominus volens curare surdum, & mutum, eduxit illum extra turbam. *Matth* 9. Quia non attendunt, sed aliis occupati sunt, sicut hic. Non sic surdi illi, de quibus *Baruch.*1. Aures omnis populi erectæ erant ad librum. Quia dormiunt in peccatis suis. *Eccles.*22. Cum dormiente loquitur, qui enarrat stulto sapientiam. Quia nesciunt intelligere linguam Dei, quæ non est de terra, sicut ipsi terreni sunt. *Ioan.*3. Qui de terra est, de terra loquitur. *Psal.* Nesciunt nec intelligunt. Quia nolunt ex certa malitia. Hi sunt filij diaboli, de quibus *Ioan.*8. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. *Psal.* Noluit intelligere vt bene ageret.

13. *Et dimisi eos.* Hic tertium huius partis, scilicet pœna pro contemptu tanti beneficij. Et primò tangit pœnam damni, quæ est in amissione boni iam habiti. Secundò pœnam sensus, ibi, *Et erat tempus.* In prima duo. Primò amissio boni iam habiti. Secundò habendi, si per eos non steritset, ibi, *Si populus meus.* In prima duo. Primò amissio & subtractio gratiæ conseruantis eos. Secundò effectus sequens ex amissione illa, ibi, *Ibunt in adinventionibus suis.* Dicit ergo: Sic contempserunt vocem meam, & propter hoc *dimisi eos*, gratiam subtrahendo, *secundum desideria cordis eorum*, vt non refrænarent illa. Ad *Rom.* 1. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Desidetia animam occidentia, secundum illud *Prou.* 22 Desiderta occidunt pigrum. Propter hoc dicit Petrus 1. *Petr.* 2. Obsecro vos abstinere à carnalibus desideriis, quæ militant adMagna indignatio Dei, & quare eã corrigere. uersus animam. Et hoc est magna indignatio & ira Dei. 2 *Machab* 6. Et enim multo tempore non finere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltionem adhibere, magni beneficij indicium est. *Augustt.* Magna ira Dei est peccantes non corrigere, non flagellare eum delinquentes. *Exod* 16 Zelus meus recessit à te, tibi non irascetur amplius.

Ibunt in adinuentionibus. Hic secundum, effectus sequens ex dimissione. Quasi diceret: Sic dimisi, & ob hoc *ibunt* ad libitum, *in adinventionibus suis* degentes, & viuentes, contra illud *Eccles.* 28. Fili, post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua arertere. Et secundum illud *Eccles.*30. Filius remissus (ferè dixisset dimissus) vadet in præceps, tendo in peccatum. Adinuentiones autem appellat peccatum, quæ contra Deum sunt. *Isa.*3. Adinuentiones eorum contra Dominum. Sed *Osee.*12. dicitur: Iuxta adinuentiones eorum reddet eis peccatum. Dicitur autem adinuentio, quia non est factum, vel creatum à Deo, sed à diabolo, & homo adinuenit illud. *Augustt. de Eccles. Dog.* Malum à Deo non est creatum, nec factum, sed à diabolo vel homine est inuentum.

14. *Si populus meus.* Hic ostenditur amissio boni habendi si per eum non steritset: in quo dicuntur tria. Primò quasi causa ad beneficium cum conditione. Secundò beneficium, ibi, *Pro nihilo.* Tertiò destructio causæ, ibi, *Inimici.* Causa autem tangitur duplex. Primò inobedientia minorum. Secundò maiorum, ibi, *Israël.* Dicit ergo: Sic dimisi eos, & etiam aliud damnum: quia *si populus meus*, minores scilicet in Iudæis, *audisset me*, clamantem per Baruch in 3. Audi Israël mandata Dei. *Et si Israël*, maiores scilicet in Iudæis, *ambulasset in viis meis*, id est, in mandatis & præceptis quibus itur ad vitam. *Matth.*19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Baruch.*3. Si in via Dei ambulasses, habitasses vtique super terram in pace.

Pro nihilo forsitan. Ecce beneficium sequutum, scilicet inimicorum deiectio siue humiliatio. Secundò humiliatorum afflictio & tribulatio. *Et super tribulantes.* Dicit enim: Si hoc fecissent, humiliassem inimicos eorum, & hoc *pro nihilo*, id est, gratis. Vel *pro nihilo*, id est, vsque ad nihilum illos deducendo, secundum illud *Psal.* Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Et alibi: Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. *Ezech.*26. Ad nihilum redigam te, & non eris. *Zachar.*9. Humiliabitur superbia Assur. Et hoc *forsitan*, nec est dubitatiuum, imò magis ironicum, vel derisorium.

Et super tribulantes eos, opere: inimici enim magis dicuntur, qui oduint corde: *misissem manum meam*, ipsos tribulando. *Deut.*8. Dabit Deus inimicos tuos, & qui consurgent aduersum te corruentes in conspectu tuo. *Exod.*5. Ostendisti manum, & deuorauit eos terra. *Mich.*1. Affliget affligentes nos, & contumeliam facientes in superbia.

Inimici Domini. Hic tertium, destructip causæ. Quasi diceret: Si obedissent, sic fecissem: sed numquid obedierunt? Non, imò *inimici Domini mentiti sunt*, in omnibus quæ promiserant se seruaturos. Qui sunt inimici, dicit *Iacob.*4. Amicus huius mundi, inimicus Dei constituitur. Hi Domino mentiuntur. *Psal.* Filij alieni, id est, alienati, mentiri sunt mihi. *Act.*5. Cur tentauit cor vestrum satanas, mentiri vos Spiritui sancto? Mentiti sunt verbo promittentes in baptismate, quod non soluerunt in opere. *Ierem.*34. Non obseruauerunt verba fœderis mei. Sed *Ezech.*17. dicitur: Qui dissoluit pactum, nunquid effugiet? Et 11. *Ierem.* Irritum fecerunt pactum, quod pepigi cum eis. Mentiti sunt facto, sicut illi qui etsi ore teneant fidem, facto tamen impugnat. Ad *Tit.*1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. *Psal.* Mendaces filij hominum, non tantum in verbis, sed in stateris. Alij mentiuntur signo, sicut hypocritæ, qui prætendunt signa sanctitatis, cum interius nulla sit: qui possunt dicere illud *Isa.*30. Protecti sumus mendacio, & mendacium posuimus spem nostram.

Et erit tempus. Hic tangitur pœna sensus. Ait enim: Sic punientur pœna damni, quia mendaces. *Et* etiam *tempus eorum*, in quo affliguntur, erit *in sæcula illa æterna. Isa. vlt.* Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. Vel tempus dicit variationem pœnæ.

Quasi

Quasi diceret: Variatio illorum à pœna in pœnam erit in sæcula, sicut supra *Iob* 24. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium. *Apocalyps.* 20. Bestia & pseudoprophetæ tribulabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

Sed contra *Apocal.*10. Iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quod tempus non erit amplius. Respon. Tempus non erit per mensuram motus primi mobilis ad generationem & corruptionem rerum ordinati: sed tempus erit secundum quod sonat in mensuram mutationis & varietatis. Si autem opponatur contra hoc quod dicit, quòd tribulabuntur die ac nocte. Ergo cum dies & nox sint per circuitum solis, adhuc tunc circuibit. Dicendum quod dies appellatur perpetua illuminatio beatorum & regionis superioris, nox verò perpetua tenebra damnatorum. Affligentur ergo mali die, quia carebunt illa: affligentur nocte, quia erunt in illa.

17. *Cibauit eos.* Hic quartum, in quo subiungitur contemptus aggrauatio per recordationem beneficiorum maximè notabilium, quæ tanguntur duo. Cibatio illorum manna, & potatio aqua dulcissima. *Et de petra.* Dicit ergo: **Sic contempserunt & mentiti sunt Deo, & tamen Dominus *cibauit*, id est, cibauerat, *illos ex adipe frumenti*, id est, Manhu, quod ita delicatum erat sicut adeps frumenti. *Exod.*16. Et satiauit, vel saturauit eos melle, & potauit aqua dulcissima, & suaui sicut mel profluenti de petra, in eodem 16. Vel potest referri ad bonitatem terræ, in qua duxit eos, quæ abundabat in tritico delicato, caseo, & in melle intantum quod de rupibus videretur affluere, in quibus apes mellificabant. *Deut.*32. Constituit eum super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel de petra, & oleum de saxo durissimo, & hircos cum medulla tritici.**

Spiritualiter autem hoc improperatur Clericis, & Theologis, maxime autem sacerdotibus. Sacerdotes enim satiat adipe frumenti in altaris sacramento. *Psal.* Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et alibi: Adipe frumenti satiat te. Scholares autem satiat melle dulcissimo sapientiæ. *Prouerb.*25. Fili mel inuenisti, comede quantum tibi sufficit. Extende sicut Ionathas summitatem virgæ, acumen mentis tuæ, & gusta, & illuminabuntur oculi tui, sicut sui 1. *Reg.* 14. Melle profluente de petra Christo, de quo 1. ad *Corinth.*10. Petra autem erat Christus.

Comparatio sapientiæ cum melli. Et bene dicitur *mel* diuina sapientia. Mel enim mundificat, & sapientia Dei. *Ioan.* 15. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Conseruat maximè fructus à corruptione: sic sapientia Dei. *Prou.*2. Prudentia seruabit te, vt eruaris à visione mala. Item aposthemata curat: sic scientia manans à Christo; superbiam euacuat, & humiliat. *Psal.* In veritate tua, cognita, sup. humiliasti me. Item penetrat: sic sapientia Dei vsque ad intima. Ad *Hebr.* 4. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio anciptti. Amaras potiones sui admixtione dulcorat: sic sapientia amaram pœnitentiam reddit dulcem. Hæc est farinula Elisei, quæ dulcorauit palmentum. 4. *Reg.* 5. Item dulce est: nemo dubitat. Et *Psal.* dicit: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. *Eccles.*6. Verbum dulce multiplicat amicos. Et est naturâ calidum: sic sapientia Dei. *Ierem.*23. Nonne verba mea quasi ignis, &c. His ergo cibis interim suos Deus reficit. Donec eos melle diuinitatis suæ abundanter reficiat in patria illa, ad quam nos perducat qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN LXXXI. PSALMVM.

Psalmus Asaph.

1. *Deus stetit in synagoga.* Hic est Psalmus 81. in toto, 31. in secunda parte libri. Cum enim in præcedenti Psalmo suos inuitauerit vt terrenis contemptis, ad cœlestia eleuentur, & malos redarguerit, quia iacent in infimis, & damna, quæ inde assequentur, ostenderit, consequenter in hoc Psalmo mirabilem eorum excæcationem ostendit, quòd habentes præsentem saluatorem, vel præsentialiter instruentem, non cognouerunt, nec Deum crediderunt, sed tanquam purum hominem spreuerunt, & abdicauerunt. Et præponitur titulus communis: *Psalmus Asaph.* Hoc est: Hic Psalmus Synagogæ excæcatæ, Deum præsentialiter habenti, & non cognoscenti competit, & ei est cantandus. *Argumentũ Psalmi, cuius sententiæ.*

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò monstratur Synagogæ excæcatio, quæ nec præsentem Dominum corporaliter, nec vtiliter docentem cognouit. Secundò imprecatio contra ipsam, vt Deus illam iudicet, & affligat pro iis quæ commisit, ibi, *Exurge Deus, iudica terram.* In prima duo. Primò ostenditur spreuisse, & cognouisse præsentem. Secundò docentem, ibi, *Ego dixi.* In prima duo: monstratur Dei præsentia, & arguuntur & monentur. Secundò illorum excæcatio & ignorantia, ibi, *Nescierunt.* In prima tria. Primò propheratur eius præsentiam, loquens de ea tanquam de iam exhibita. Secundò increpat Synagogam contemnentem eius præsentiam, ibi, *Vsquequo iudicatis?* Tertiò monet ad iudicij rectitudinem, ibi, *Iudicate egeno.* In prima duo. Primò prædicat Dei præsentiam fururam in medio Iudæorum. Secundò innuit præsentis vtilitatem & virtutem, ibi, *In medio autem.*

Dicit ergo: Sic vos boni exulteris in Deo, & mali confundantur in seipsis, terrenis adhærentes, quia *Deus* ipse per propriam præsentiam in humanitate *stetit.*

Notandum autem, quòd Deus stat per diuinitatis immutabilitatem. *Boëtius*, *Deus multipliciter stare dicitur.*

Stabilisque manens das cuncta moueri.

*Luc.*18. Stans autem Iesvs iussit cæcum adduci ad se. *Glossa*, Stat vt Deus. Stat per iudicij exequutionem, secundum illud *Isa.*3. Stat ad iudicandum populos Dominus. Stat ad intima cordis per ipsius expectationem ad bonum. *Apocalyps.*3. Sto ad ostium, & pulso, si quis mihi aperuerit, &c. Stat per naturæ immor-

talis incorruptionem. *Ioan.* 20. Stabat autem IESVS in litore maris. Per auxilij promptitudinem. *Act.* 7. Video cœlos apertos, dixit Stephanus, & IESVM ſtantem, &c. Stat per præſentiæ exhibitionem in carne, ſecundum quod hic dicitur. *Deus* ergo *ſtetit in ſynagoga.* Nota ſecundum Auguſtinum, quod eſt congregatio, & conuocatio, & ſynagoga, & Eccleſia. Congregatio eſt quorumcumque animalium & rerum adunatio, conuocatio verò rationabilium, ſed ſynagoga rationabilium ſub lege timoris viuentium, Eccleſia ſub lege gratiæ & amoris. *In ſynagoga ſtetit deorum*, id eſt, Iudæorum, qui dicuntur dij quadam adoptionis prærogatiua, ſicut infra dicetur. *Ego dixi, Dij eſtis*, &c. Vel deos dicit maiores Iudæorum, & prælatos eorum, inter quos frequenter ſtetit. *Exod.* 22. Diis non detrahes: debent enim eſſe toti deiformes, & conformes Deo, per legis ſcientiam & vitam & gratiam.

In medio autem. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Stetit in ſynagoga, & ad quid? Ecce, *in medio*, exiſtens, ſup. *diuidicat*, id eſt, diſcernit in iudicio diſcretionis. *Diiudicat*, de quo in *Pſal.* alibi: Iudica me Deus, & diſcerne, &c. *Deos*, id eſt, Iudæos, vel Iudæorum maiores, & prælatos, hos faciens vaſa gloriæ in honorem, alios vaſa vilitatis in contumeliam. Ad *Roman.* 9. Non quia hoc meruerunt qui fiunt vaſa gloriæ in honorem, ſed hoc tantum ex gratia. 1. ad *Corinth.* 4. Quid habes quod non accepiſti? *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, &c. *Ioan.* 9. Ego in iudicio veni in mundum, vt qui non vident, &c. Libenter autem eſt in medio, ſicut alibi dictum eſt, & maximè deorum, ſcilicet hominum ſpiritualium, Deo fidelium. *Matth.* 18. Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum.

2. *Vſquequo iudicatis?* Hic ſecundum, in quo monſtrata Dei præſentia, arguitur Iudæorum peruerſitas, & malitia. Et primò in maioribus ipſum purum hominem iudicantibus. Secundò in minoribus maioribus aſſentientibus, ibi, *Et facies.* Ait ergo: Sic Deus ſtetit in medio: & vos iudices populi *iudicatis iniquitatem*, dicentes ipſum hominem purum, & non Deum. *Iſa.* 5. Expectaui vt faceret iudicium, iudicando de me rectum, ſicut eſt, & ecce iniquitas. *Mich.* 3. Audite iudices domus Iſrael, qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis. *Et* vos minores, *ſimilis facies*, id eſt, ſimilitudines, *peccatorum*, maiorum veſtrorum, quos imitamini occidendo Chriſtum, & petendo vt interficiatur: hic eſt enim vnus modus ſumendi faciem. Sumunt etiam facies in perſonarum acceptione, quando propter exteriora aliquis honoratur. *Prouerb.* 28. Qui cognoſcit in iudicio faciem, non bene facit. In ſanctitatis ſimulatione. *Mala.* 1. Non ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege. In peccatorum perpetratione: in iniuſtitia enim faciem accipit, qui iniquitatem facit. *Naum* 2. Facies eorum ſicut nigredo. In malorum imitatione, ſicut accipitur hic. *Eccleſ.* 4. Ne accipias faciem contra faciem tuam. Sed hoc vſquequo? In *Pſal.* ſuprà: Filij hominum vſquequo graui corde?

3. *Iudicate egeno.* Hic tertium, ſcilicet in quo monet argutos: & dicuntur tria. Primò monet de Chriſto rectè in corde ſentire. Secundò hoc ipſum confiteri ore, ibi, *Pauperem & humilem.* Tertiò opere demonſtrare, ibi, *Eripite pauperem.* Dicit ergo: Sic male iudicatis, & maiores & minores, ſed moneo, *iudicate egeno*, id eſt, ad honorem egeni facti propter vos, Chriſti ſcilicet. 2. ad *Corinth.* 8. Qui cum eſſet dives in omnibus, pro nobis egenus factus eſt. *Et pupillo*, id eſt, Chriſto, qui in terris ſine patre, cum tamen matrem habuerit. *Exod.* 22. præceptum erat eis: Pupillo non nocebitis. Et arguuntur ſuper hoc *Iſa.* 1. Pupillo non iudicant, ipſi Chriſto: & cauſa viduæ, id eſt, Eccleſiæ, ad eos non ingreditur.

Nec tantum ſic iudicetis corde, imò *humilem* ſpiritu, *& pauperem* rebus, ipſum ſcilicet Chriſtum, qui talis fuit, *iuſtificate*, iuſtum prædicate. Humilis fuit. *Matth.* 9. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Pauper. *Matth.* 8. & *Luc.* 9. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Hic iuſtificandus iuſtus, prædicandus iuſtus. *Ierem.* 22. Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Propter quod intulit *Matth.* 11. Iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. Sed à malis? Non. Imo magis è contrario, mali iuſtificantur, & boni condemnantur. *Iſa.* 5. Væ qui iuſtificatis impium pro numeribus, & iuſtitiam iuſti auferetis ab eo.

Eripite pauperem. Hic tertium, in quo monet hoc ipſum opere demonſtrare: & dicuntur duo. Primò monet vt Chriſtum eripiant. Secundò à quibus ipſum debent eripere. *Et egenum.* Dicit ergo: Sic iuſtum prædicate Chriſtum, & etiam *pauperem*, Chriſtum, *eripite* à à morte. *Prouerb.* 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes. *Iob* 37. Eripiat pauperem de angustia.

Et egenum liberate de manu peccatoris, ipſum crucifigentis. *Eccleſ.* 4. Libera eum qui iniuſtitiam de manu ſuperbi patitur. *Iob* 22. Liberate oppreſſum de manu calumniatoris.

Neſcierunt, nec intellexerunt. Hic ſecundum illius partis, in quo oſtenduntur non cognouiſſe præſentem: præmiſſa enim Chriſti præſentiâ, ſubiungitur hic illorum excæcatio & ignorãtia: & dicuntur duo. Primò excæcatio. Secundò vehementia excæcationis, ibi, *In tenebris.* In prima duo. Primò, quòd neſcierunt. Secundò, quòd nec ſcire voluerunt. *Nec intellexerunt.* Dicit ergo: Sic Deus ſtetit coram ipſis, & ipſi neſcierunt eum eſſe Deum verum, & redemptorem ſuum. 1. ad *Corinth.* 1. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. *Iſa.* 23. Præ vino neſcierunt, præ ebrietate errauerunt.

Nec intellexerunt, id eſt, intelligere noluerunt. Intelligere enim eſt intellectum ad aliquid applicare. *Pſal.* Noluit intelligere vt bene ageret. *Iſa.* 44. Neſcierunt, neque intellexerunt, obliti ſunt vt non videant oculi eorum, & intelligant corde.

In tenebris ambulant. Hic tangit cauſam. Quaſi diceret: Sic neſciunt, nec ſcire volunt, quia *ambulant* ſuauiter & delectabiliter *in tenebris*

tenebris, miſeriæ & culpæ. *Ioan.* 12. Qui in tenebris ambulat, neſcit quò vadat.

Mouebuntur. Hic monſtratur vehementia cæcitatis & ignorantiæ, maximè ſecundum ſecundam literam, quæ eſt: Sic in tenebris ambulant. Et tamen *fundamenta terræ* ad literam *mouebuntur*, ipſis ſcientibus & videntibus, ipſo patiente. *Matth.* 27. *Iob* 9. Qui commouet terram de loco ſuo. Ipſis etiam excæcatis mouebuntur *fundamenta terræ*, illi ſcilicet qui erunt in fundamento terrenitatis, ſcilicet Gentiles. *Pſal.* Commouiſti terram, & conturbaſti eam, ſana, &c. Fundamenta etiam terræ; in terrenis fundati, quæ ſunt vana, mouebuntur in fine valde crudeliter. *Iob* 4. Qui terrenum habent fundamentum, velut à tinea conſumentur.

6. *Ego dixi: Dij eſtis.* Hic ſecundum primæ partis totius Pſalmi, in quo poſtquam egit de præſentia, agit de doctrina. Duo ergo dicuntur, quæ illis propoſuit. Primò eorum dignitatem. Secundò tandem caſum & miſeriam. *Vos autem ſicut.* Dignitas monſtratur in duobus: in conformitate cum Deo ſi voluerint, & iuſta regni expectatione, ibi, *Et filij.* Dicit ergo: Sic præſens fuit coram populo ſuo, & mutat perſonam introducens loquentem. Et cum *ego dixi* vobis, vel bonis ſpecialiter, vel omnibus ſi vellent generaliter, *Dij eſtis*, id eſt, diuini facti, & conformes Deo per gratiæ adeptionem. Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, videtur tangere generis nobilitatem magnam, & excellentiam nominis hæreditaris, cum addit: *Et eſtis filij Excelſi. Ioan.* 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. *Exod.* 4. Primogenitus meus Iſrael. *Iſa.* 1. Filios enutriui, & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me. Ad *Rom.* 9. Non qui filij carnis, ij reputantur in ſemine. *Rom.* 8. Si autem filij; & hæredes: hæredes quidem Dei, &c.

7. *Vos autem ſicut homines.* Hic ſecundum. Præmiſſa enim excellenti eorum dignitate, ſubiungit de miſeria & afflictione eorum: & tangitur duplex afflictio. Per temporalem mortem, ſicut parentis primi. Per æternam damnationem, ſicut diaboli, ibi, *Et ſicut vnus.* Dicit ergo: Sic eſtis dij, & Dei filij: *Vos autem moriemini*, primi parentes morte temporali, *ſicut homines*, quia nunc homines eſtis, vt ſonet in corruptionem & culpæ & miſeriæ, ſicut 1. *Cor.* 3. Nonne carnales eſtis? nonne homines eſtis? Nec tantum moriemini, ſed etiam in peccato. *Ioan.* 8. Quæretis me, & non inuenietis, & in peccato veſtro moriemini. Et ſine ſpe ad gratiam redeundi. *Prou.* 11. Mortuo homine impio, nulla erit vltetius ſpes.

Et ſicut vnus. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic moriemini, & poſt *cadetis* in infernum, *ſicut vnus de principibus*, dæmonibus ſcilicet, hoc eſt, ita ſine reparabiliter, ſicut illi principes dæmones dicuntur, quia malis ſine dubio principantur. *Ioan.* 14. Venit princeps mundi huius, &c. Et in 12. Princeps huius mundi eiicietur foras. Ad *Epheſ.* 5. Ambulaſtis ſecundum principem ſæculi huius, qui operatur in filios diffidentiæ. Et in vlt. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum. Hi ceciderunt turpiter. *Luc.* 10. Videbam ſatanam, quaſi fulgur de cœlo cadentem. Vel principes ad literam dicit. Ipſi citò moriuntur. *Eccleſ.* 10. Omnis potentatus breuis vita. Et in *Pſal.* Tanquam fœnum velociter arueſcent. Moriemini ergo citò ſicut principes, & ita affligemini ſicut illi. *Sap.* 18. Simili pœna ſeruus cum Domino afflictius eſt.

Exurge Deus. Hic eſt ſecunda pars totius huius Pſalmi, ſicut ſuperiùs dictum fuit, in qua poſtquam præceſſit narratio de populi illius voluntaria excæcatione, ſubiungitur imprecatio: & dicuntur duo. Primò imprecatio, vt iudicet iudicio damnationis obſtinatos Iudæos. Secundò reſponſio dubitationis, quæ poſſet oriri, ibi, *Quoniam tu hereditabis.* In prima duo. Primò petitur præparatio ad iudicium. Secundò ipſum iudicium. *Et iudica terram.* Ait ergo: Sic voluntariè ſunt excæcati: vnde rogo Domine confirma voluntatem meam voluntati tuæ, non vindictam ſitiens, *exurge*, ad iudicandum præpara te: & tunc *iudica terram* vindicta, ſcilicet iudicio damnationis. *Pſal.* Exurge Deus, iudica cauſam meam. *Iſa.* 2. Cum ſurrexerit Dominus percutere terram. *Oſee* 4. Iudicium Domini cum habitatoribus terræ.

Quoniam tu hereditabis. Ecce ſecundum. Quaſi diceret quis: Quòmodo hoc faciet, cùm hæc gens ſit eius hæreditas? *Iſa.* 19. Hæreditas mea Iſrael. Et reſponderet: Hoc facere potes: *quoniam tu hereditabis*, illis repulſis, *in omnibus Gentibus*, id eſt, in omni genere Gentium. *Malach.* 1. In omni loco ſacrificatur, & offertur oblatio munda nomini meo, quia nomen meum magnum eſt in Gentibus.

Vel ſic: Hæreditabis in omnibus Gentibus, aliquibus de omni Gente hæreditatem æternam dabis. Non remanebit vacua ſi Iudæos repuleris. 1. *Petr.* 1. Regenerauit nos in ſpem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam. *Hebr.* 9. Repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis, ad quam nos perducat verus hæres IESVS CHRISTVS, qui eſt benedictus, &c.

IN LXXXII. PSALMVM.

Canticum Pſalmi Aſaph.

1. DEus quis ſimilis erit tibi? Hic eſt Pſalmus 82. in toto libro, in ſecunda vero parte 32. Cum enim in Pſalmo præcedenti de obſtinatione & cordis excæcatione malos redarguerit, & imprecatus eis fuerit in generali, hic diffuſius agit de eorum malitia, & perſequutione bonorum, & vltione tandem accepta de ipſis, vel accipienda, vnde lætitia erit iuſtis, ſecundum illud *Pſal.* Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, &c. Et hoc innuitur ſatis in titulo, qui talis eſt: *Canticum Pſalmi Aſaph.* Eſt enim ſenſus: *Pſalmi Canticum*, hoc eſt, quod cantandum *Aſaph*, in ſtorum congregationi, propter vltionem inimicorum ſuorum, quæ ibi continetur, eſt *canticum Pſalmi* conſequutum. Primò enim cantabitur in muſico inſtrumento, pſalterio ſcilicet. Secundò in voce & choro. Eſt etiam canticum Pſalmi: quia inuitat ad lætitiam, quæ in cantico, & operationem bonam, quæ in Pſalmo notatur. *Pſalmus imprecatur Eccleſiæ perſequutoribus.*

Diuiditur autem Pſalmus in partes duas.

Primò imprecando inimicis describit illorum malitiam contra sanctos fideles. Secundò determinat pœnam, qua vult illos puniri, ibi, *Fac illis sicut Madian.* In prima duo. Primò petitio vt vindicet. Secundò petitionis ratio. *Quoniam ecce inimici.* In prima duo. Primò captat beneuolentiam. Secundò orat, ibi, *Ne taceas.* Dicit ergo: Sic obstinati sunt inimici: sed ô *Deus*, Christus scilicet, *quis similis erit tibi?* in fortitudine inter omnes homines ad iudicium venientes. Quasi diceret: Nullus. *Exod.*15. Nullus similis tibi in fortibus Domine, nullus in dignitate & claritate. *August.* Multis in humilitate similis esse voluisti, etiam ipsis latronibus tecum crucifixis. Ad *Phil.* 2. In similitudinem hominum factus, &c. Sed in claritate cum veneris, quis erit similis tibi? Non erit similis in sapientia, & discussione eorum quæ ad iudicium pertinent. *Iob* 29. Non est similis ei in legislatoribus.

Ne taceas. Hic petitio, & petit duo. Primò, quòd afflictionem & vindictam penitus non omittat. Secundò, quòd nec etiam intentet, sed fortiter ipsos percutiat. *Nec compescaris.* Dicit ergo: Sic Domine nullus tibi similis, & propter hoc rogo, *ne taceas*, eorum nequitias dissimulando penitus, sicut taces. Dia enim & satis tacuisti. *Isa.*42. Silui, semper tacui: quasi parturiens loquar. Et 57. Ego tacens, & quasi non videns. *Abac.*1. Quare taces impio deuorante iustiorem se? Et respondet *Isa.*42. Vociferabitur & clamabit super inimicos suos. Mihi etiam roganti non taceas. Tunc enim Dominus roganti tacet, quando quod rogatur, non implet. Suprà in *Psal.* Deus meus, ne sileas à me, nequandò taceas à me. *Nec compescaris*, refrænando te. Vnde alia litera: Ne mitiges, nec miteſcas super impios. Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non nouerunt.

Vel in bono: & est bona petitio, *ne taceas*, à doctrina, quam semper me docceas, implens illud *Isa.*3. Non faciet vltrà auolare à te doctorem tuum. *Nec compescaris*, à flagellando. *August.* Hic vre, hic seca. *Ierem.*10. Corripe me Domine, verumtamen in iudicio, & non in furore tuo. Per hæc duo reformatur in nobis Dei imago: per doctrinam intellectus illuminatur, per flagella affectus humiliatur.

3. *Quoniam ecce inimici.* Hic secundum, scilicet ratio, quare non debet acquiescere, & quâ moueri ad irrogandum. Et est prima illorum malitia, quam primò tangit. Secundò concordia multorum in illa, quod tangitur ibi, *Quoniam cogitauerunt.* Item in prima primò tangitur malitia & culpa in Deum. Secundò in populum Dei, ibi, *Et super populum tuum.* In prima duo, secundum duplicem malitiam illorum, quam tangit. Primò quia doctrinam Christi, & Ecclesiæ abiiciunt. Secundò quia vanum dictum extollunt, & introducere intendunt. Et loquitur ac si esset in tempore Anti-Christi. *Qui oderunt te.* Dicit ergo: Sic affligе, & dignum est, *quoniam ecce*, in aperto, *inimici tui fremuerunt*, contradicendo veritati in Ecclesia prædicatæ. Inimici Ecclesiæ primò circumdant & ambiunt Ecclesiam. *Luc.*19. Circumdabunt te inimici tui vallo, & coangustabunt te. Posteà sonant clamando indiscretè. *Psal.* Multitudo sonitus aquarum &c. Sed *Isa.*17. Væ multitudini populorum multorum, vt multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.

Et qui oderunt te. Ecce secundum, in quo subiungit, quòd etiam Deum alienum extollunt, sicut in Anti-Christo fiet. Ait enim: Sic sonant, *& qui oderant te:* aliqui enim tales sunt. Suprà in *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. *Ioan.*15. Nolite mirari si odit vos mundus: scitote quia priorem, &c. Tales extulerunt caput suum super Anti-Christum, dicentes ipsum esse Deum & prædicantes. *Dan.* 11. Elevabitur & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur. 1. ad *Thess.* 2. Aduersatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Hoc est enim maledictum caput, de quo *Abac.*3. Maledixisti capiti bellatorum eius. Et habebit alia sub se capita, de quibus in *Psal.* Conquassabit capita, &c.

Et nota, quòd caput ifi scriptura aliquandò accipitur propriè, sicut *Matth.*27. Et transeuntes mouerunt capita sua dicentes. Aliquando impropriè, & transumptiuè, & in bonos. Deus. 1.ad *Corinth.*11. Caput Christi Deus. Hoc est caput in Christo, in illa persona ipse Christus. In eodem: Caput viri Christus. Et in *Psal.* Multiplicati sunt super capillos capitis mei. Quicumque sponsus, in eodem, Caput mulieris vir. In malo: Initium diabolicæ suggestionis. *Genes.* 3. Ipsa conteret caput tuum. Peccatum superbiæ, & elationis. In *Psal.* suprà: Contribulasti capita draconis in aquis. Ipse diabolus. *Abac.* 3. Percussisti caput de domo impij. Indifferens, ratio & mens. *Psal.* Impinguasti in oleo caput meum. *Caput sumitur in bonâ & in malâ partem.*

Super populum tuum. Hic secundum, in quo monstratur malitia eorum in Dei populum, & primò cordis, secundò oris. *Dixerunt*, *Venite.* 4.
In prima duo. Primò maligna cogitatio, & deliberatiua contra omnes generaliter. Secundò contra sanctos Dei specialiter. *Cogitauerunt.* Ait enim: contra te fecerunt ô Deus, & etiam *super populum tuum*, opprimendum, sup. *malignauerunt*, malignum fecerunt consilium. Hi erunt homines mundani. 1. *Ioan. vlt.* Totus mundus in maligno positus est. *Prou.*12. Consilia impiorum fraudulenta. Propter hoc dicitur in *Psal.* de illis: Abominabiles facti sunt in studiis suis. *Et cogitauerunt aduersus sanctos tuos*, quomodò eos destruerent. Alibi in *Psal.* Cogitauerunt, & loquuti sunt nequitiam. *Thren.* 3. Vidisti cogitationes eorum aduersum me, dicit sanctorum congregatio.

Dixerunt, *Venite.* Hic malitia oris tangitur, 5.
quæ fuit in duobus. In inuitatione mutua ad populos dispergendum. Secundò ad annihilandum penitus, quantum in illis est, ibi, *Et non memoretur.* Dicit ergo: Sic corde cogitauerunt, & *dixerunt* ore, se mutuò exhortando: *Venite, & disperdamus eos*, sanctos scilicet Dei, *de gente.* Hoc est inuitatorium diabolicum. *Sapient.*2. Dixerunt apud se non recta cogitantes: Venite circumueniamus iustum. Et *Ierem.*11. Dixerunt impij: Venite, eradamus eum de terra viuentium. Inuitatorium autem carnis *Inuitatorium diaboli, carnis, & mundi.*

est

est illud *Sapient.*2. Venite, fruamur bonis quæ sunt, tanquam, &c. Et post: Non sit prætium, quod non pertranseat luxuria nostra. Inuitatorium autem mundi. *Prouerb.*1. Venite insidiemur sanguini, omnem pretiosam substantiam reperiemus. *Exod.*1. Venite, sapienter opprimamus eos.

6. *Quoniam cogitauerunt.* Hic secundum, in quo tacta eorum malitia, hîc tangitur ipsorum in malo concordia vniuersalis. Et primò tangitur illorum concordia ad malum. Secundò signantur nominantur qui concordant in illud. *Aduersum te testamentum.* Ait enim: Sic corde, ore, & opere maligni sunt, propter quod non compescatis. Et etiam, *quoniam cogitauerunt* interius deliberando, *vnanimiter*, simul. Vnanimitas refertur ad identitatem cordium & animorum, simul ad congregationem & vniuersalitatem personarum. *Dan. vltim.* Congregati sunt Babylonij ad Regem, & dixerunt: Trade nobis Danielem. Mali enim primò rumpunt confœderationem, quam habent cum Deo & & sanctis, & post confœderantur contra Deum & sanctos cum ipso diabolo. *Isa.*28. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. *Isa.* 3. Congregati sunt ibi mihi alter ad alterum, & fortiter adinuicem colligati. *Iud.* 15. Vulpes Samsonis, etsi diuersas habebant facies, habebant tamen caudas adinuicem colligatas. *Iob* 40. Nervi testiculorum Leviathan, illi per quos diabolus generat, perplexi sunt. Et sicut dicit *Hieronymus*, magna confusio, quòd vix inueniuntur boni ita coniuncti ad bonum, sicut membra diaboli feruent & vniuntur ad malum. *Hieron.* Infelix populus, qui non habet tantam in bono concordiam, quantam mali in malo: omnia enim sustinent mali discrimina, vt suas compleant voluntates.

Vndecim vitia vndecim gen tibus designata.

Aduersum te testamentum. Hîc secundum, specificatio illorum, qui congregantur, & tangit vndecim gentes, in quibus 11. vitia designantur, quibus impugnatur Deus. Ait enim: Hoc dixi, quòd simul cogitauerunt, & etiam *tabernacula Idumæorum*, id est, Idumæi, qui in tabernaculis habitabant, sicut eorum pater Edom, id est, Esaü. *Cantic.*1. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar, *disposuerunt testamentum*, id est, indissolubiliter ordinauerunt, sicut testamentum indissolubile. *Sap.*1. Sponsiones posuerunt ad illam, mortem scilicet, vt conuiuant simul. Et hoc *aduersum te* coniurando. *Isa.* 8. Quidquid loquitur populus iste, coniuratio est. Idumæus autem interpretatur sanguineus, & significat homicidas, qui sanguinei rectè dicuntur, quia sanguinis effusores: & his Dominus minatur tanquam inimicis. *Isa* 34. Ecce super Idumæam descendit gladius, & super populum interfectionis.

Et Ismaelitæ similiter disposuerunt testamentum, sup. ab isto descenderunt, qui populum Dei impugnauerat, secundum illud quod dictum est *Genes.* 16. Manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: & signat schismaticos & rebelles. Interpretatur autem Ismaël obediens sibi, & signat gulosos, qui deos faciunt, ventres, quibus in omnibus obediunt. Ad *Phil.* 3. Quorum Deus venter est. Sed horum tabernacula sic disponentium testamentum contra Deum, destruentur. *Iob* 9. Tabernaculum impiorum non subsistit, *Isa.* 28. Auferetur sicut tabernaculum vnius noctis.

Moab & ab agarem ad literam cum illis futurum. Sed per Moab, qui interpretatur ex patre, signantur hæretici, quibus propriè dicitur illud *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Et maximè, quia omnes sunt superbi: & de Moab dicitur *Isa.*16. Audiuimus superbiam Moab, superbus est valdè. Item ex adulterio nati fuerunt Moabitæ: sic hæretici genetantur ex adulterio cum scriptura. 2.ad *Corinth.*3. Non sumus, sicut Doctores plurimi hæreticorum, adulterantes verbum Dei.. 7.

Agarem, ad literam dicebantur de Agar descendentes, & interpretantur suscitantes, festa, & designantur per eos otiosi & pigri, qui non cessant somniare festa, vt in illis vacent, non contemplationi, sed luxuriæ, & crapulæ, & ebrietati. *Thren.*1. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. *Isa.* 1. Festiuitates & solemnitates vestras non feram. *Eccleſiast.* 54. Multa mala docuit otiositas.

Gebal, ad literam quis iste fuerit siue nomen populi vel personæ, non recolo me legisse. Dicunt autem quidam magistrorum, quod populus quidam, id est, Lebal. Lebal autem interpretatur, sicut vult *Glossa*, vallis vana, & designat hypocritas, qui vanè humiliantur, secundum illud *Ecclesiast.* 29. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. 8.

Et Ammon, populus qui descendit de Lôth, per filiam minorem *Genes.* 19. Interpretatur populus turbidus, & signat iracundos, & pacis turbatores. *Prouerb.* 28. Vir iracundus suscitat rixas: & qui ad indignationem facilis est, erit ad peccandum procliuior.

Et Amalec, qui fuit filius Oliphat, primogeniti Esaü, à quo populus Amalecitarum, contra quem pugnauit populus Dei *Exod.* 13. Interpretatur autem lingens terram, per quod intelliguntur auari. *Aug. vbi.* Lingent pulueres sicut serpens. Et in *Psal.* Inimici eius terram lingent.

Alienigenæ, id est, Philistæi: sic enim accipitur, vt vult *Glossa*, vnde Græca litera habet Philistiim: & interpretatur Philistiim potione cadentes, per quod intelliguntur gulosi, & ebriosi. *Luc.*29. Videte ne grauentur corda vestra crapula, vel ebrietate. *Ioël.* 1. Vlulate ebrij, & flete qui bibitis vinum in dulcedine.

Cum habitantibus Tyrum. Tyrij ad literam vicini erant, & frequenter eos impugnabant. Tyrus enim interpretatur angustia. Habitantes ergo Tyrum, sic in angustia existentes: & hi sunt inuidi, qui omni bono aliorum torquentur, & ipsum suum vitium est eis tormentum, secundum illud:

Inuidia Siculi non inuenere tyranni *Horatius lib.1.epist.*
Maius tormentum.

*Ezech.*27. Ventus Auster, prosperitas scilicet vitæ à malis, contriuit te, ô Tyre.

Etenim Assur venit cum illis, ad componendum istud pessimum testamentum. De isto scitur

scitur quoniam inimicus fuit populo Dei, & ipsum destruxit: imò caput fuit omnium aliorum in destructione, ipse scilicet Nabuchodonosor, de quo *Isa.* 10. Væ Assur virga furoris mei, & baculus in manu mea ipse est. Assur autem interpretatur tollens robustum, vel tollens asperitatem, & significat luxuriam, quæ fortes emollit & eneruat, sicut factum est in Samsone, qui per mulierem sic emollitus est, vt ab inimicis captus vinceretur. Interpretatur etiam vilitas: & hoc quia hominem vilem reddit. *Ierem.* 2. Quam vilis facta es iterans vias tuas! *Eccles.* 9. Mulier fornicaria quasi stercus conculcabitur in via.

Facti sunt in adiutorium filiis Loth, omnibus descendentibus de Moab & Ammon ad impugnandum Dei populum. Loth autem declinans interpretatur, & significat apostatas declinantes ab eo quod promiserunt. *Psal.* Declinantes in obligationes adducet Dominus, &c. Loth etiam interpretatur conclusus, & signat desperantes, qui verè in manibus inimici sunt conclusi, contra quod Dauid gratias agebat in *Psal.* suprà: Nec conclusisti me in manibus inimici, statuisti in loco, &c. Et alibi imprecatur aduersariis: Conclude aduersus eos qui persequuntur me.

Hostia Dei & Ecclesiæ insignia.

Et nota, quòd vndecim genera malorum tetigit, vt ostendat esse transgressores, transgressionis enim numerus est vndenarius. Vide etiam, quòd isti omnes venientes ad bellũ contra sanctos habẽt propria signa in vexillis & in scutis. Hæretici enim deferunt in vexillo & in scuto imaginem lupi. Schismatici bubonis, quem omnes aues inuadunt. Superbi vnicornis. Acedioſi & pigri gliris, quod est animal quod adorauit Cato mense vno. Hypocritæ scorpionis, qui blanditur facie, sed cauda pungit acerrimè. Iracũdi leonis. Auari talpæ, quæ non cessat terram super se fodere. Gulosi porci. Inuidi tigris, quia dicitur quod fœtibus suis nigris inuidet. Luxuriòsi asini, vel hyenæ. Desperantes, hominis se in fluuium præcipitantis, vel laqueo suspendentis.

10. *Fac illis sicut Madian.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, in qua determinat ipsam pœnam, quâ vult eos puniri, sic in Deum & in suum populum insurgentes: & dicuntur duo. Primò in forma imprecationis pœnas obstinatorum & incorrigibilium prophetat. Secundò ad incorrigibiles & obstinatos descendit specialiter, ibi, *Imple facies* In prima duo. Primò imprecatio prophetando pœnam eorum in præsenti. Secundò in futuro, ibi, *Sicut ignis.* In prima duo adhuc. Primò imprecando prophetat eis pœnam mortis temporalis. Secundò captiuitatis, ibi, *Deus meus pone illos.* In prima duo. Primò imprecatur minoribus. Secundò maioribus, ibi, *Pone principes.* In prima duo. Primò imprecando pœnam prophetat. Secundò specificat & determinat quæ est illa pœna, ibi, *Disperierunt in Endor.* In prima dicuntur tria, secundum tria exempla, iuxta quæ petit illos puniri. Primò sicut puniti fuerunt Madianitæ. Secundò sicut Sisara. *Et Sisaræ.* Tertiò sicut Iabin Rex Chanaan, ibi, *Sicut Iabin in torrente.* Dicit ergo: Sic rogaui Domine, ne compescaris, quia contra te & tuos sunt congregati, & confœderati. Imò *fac illis sicut* fecisti, *Madian*, illi populo qui descendit de Abraham per Cethuram. *Genes.* 21. Hos enim per Gedeonem destruxit. *Iudic.* 6. & 7. *Et* sicut fecisti *Sisaræ*, quem Iahel lacte potatum transfixit. *Iud.* 4. *Et sicuo Iabin*, fecisti sup. *in torrente Cisson.* In eod. *Iudic.* 4.

Madian interpretatur contradictio, siue declinans iudicium, & significat aduocatos malos, qui semper contradicunt omni bono, & iudicium declinant, causas protelando. *Isa.* 41. Peribunt qui contradicunt tibi: quæres eos, & non inuenies viros rebelles tuos. Sisara autem interpretatur exclusio gaudij, & designat hypocritas, quia se à gaudio excludunt, & tristes sunt. *Matth.* 6. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. *Eccles.* 4. Felix qui non habuit animi sui tristitiam. Et 30. Ne des animæ tuæ tristitiam. Iabin autem interpretatur sapiens, & significat sapientes illa sapientia carnis, de qua dicitur *Roman.* 4. Prudentia carnis mors. Vel illâ, de qua 1. ad *Corinth.* 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Cisson interpretatur lætificans, & signat temporalium abundantiam, quâ lætificat Iabin, quamuis transeat sicut torrens. Nota de diuite *Luc.* 12. Sensus ergo est: Fac illis sicut perfidis aduocatis, hypocritis, & peruersè, astutis.

Disperierunt in Endor. Hîc secundum, in quo determinat pœnam: & dicuntur duo. Primò tangitur locus in quo perierunt. Secundò modus, quia vsque ad putrefactionem vilissimam. *Facti sunt.* Ait enim: Fac eis sicut illis. Sed quid illis fecisti? Ecce, *Disperierunt in Endor.* Fons est à quo torrens Cisson descendit. *Iud.* 5. Torrens Cisson traxit cadauera mortuorum. Endor autem interpretatur fons generationis, & significat peccatum luxuriæ, in quo pereunt multi. *Ecclesiast.* 6. Propter speciem mulieris perierunt multi. 11.

Facti sunt vt stercus terræ, putrefacti, & fœtidi, & conculcati. *Iud.* 5. Conculcat anima mea robustos. *Isa.* 6. Facta sunt morticina eorum sicut stercus in medio terræ. Et bene luxuriosi dicuntur facti vt stercus, quia viles valde. *Ier.* 2. Quam vilis facta es iterans vias tuas! Et vt stercus, quia *Eccles.* 9. Omnis mulier fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. *Ier.* 8. Quasi sterquilium super faciem terræ erunt. Nota, Manasses, prælatus negligens & obliuiosus, non deleuit habitatores Endor. *Iud.* 1.

Et nota hîc, quòd est stercus luxuriæ, sicut hîc expositum est. Et *Ioel.* 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. *Glossa*, Iumentum in stercore putrescere, vitam in luxuria finire. Mundanæ gloriæ. 1. *Mach.* 2. A facie viri peccatoris ne timueritis, quia stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non erit nisi stercus. 4. *Reg.* 9. Erunt carnes Iesabel vt stercus super faciem terræ. Vilitatis ad literam, & abiectionis. *Psal.* Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. 1. *Reg.* 2. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Abundantiæ temporalis. Ad *Phil.* 3. Omnia arbitratus sum vt stercora. Quæ excæcauerunt Tobiam in oculis eius cadentia. *Tob.* 2. Est etiam hæc occasio mali, etiamsi non sit malum. Sed sunt stercora bona.

bona. Primum, memoria & recordatio perpetratæ iniquitatis. *Luc.*13. Sine fodiam circa illam hoc anno, & mittam stercora, pœnitentiæ & asperitatis *Ezech.*4. Facies tibi panem de furo boum pro stercoribus humanis. *Esther* 14. Pro vnguentis variis cinere & stercore impleuit caput. *Iob* 2. Scidit vestimenta, & sedit in sterquilinio.

12. *Pone principes.* Hic secundum, in quo postquam prædixit optando minorum afflictionem, hic secundo optando prædicit similiter maiorum. Et primò optat eis prædicendo pœnam. Secundò subiungit rationem, quare iuste sint puniendi, ibi, *Qui dixerunt.* In prima primò petit pœnam principum. Secundò omnes in vnum colligit, ibi, *Omnes principes eorum.* Dicit ergo: Sic afflige minores, & etiam *pone principes eorum*, id est, maiores inter eos & principaliores, *sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana. Iud.*7.& 8. habetur de destructione illorum. Oreb autem interpretatur coruus, & signat prælatos loquaces, contra illud 1. *Reg.* 2. Nolite multiplicare loqui, &c. Et in *Psal.* Disperdat. Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. *Prou.* 14. Vbi sunt verba plurima, ibi frequenter egestas. Zeb autem interpretatur lupus, & designat rapaces. *Ioël.*3. Iudices eius lupi, vespere nihil relinquebant in mane. *Ezech.* 22. Principes eius quasi lupi rapientes. Zebee victimas: benè post rapinam, qua designat illos, qui de bonis subditorum quæ rapiunt, Deum placare se credunt, cum magis offendant, & dicatur *Eccles.* 34. Qui offert victimam de substantia pauperis, quasi qui immolat filium in conspectu patris. Salmana, vmbra commutationis, significat instabiles, qui mouentur sicut vmbra, contra illud *Iacob.*1. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur. Interpretatur etiam perfectus vel consummatus, & signat contemnentes, qui in profundo sunt vitiorum. *Prouerb.* 8. Peccator cum venerit in profundum peccatorum, contemnit. Est ergo sensus: Fac principibus eorum, sicut loquacibus, raptoribus, de rapto immolantibus, & instabilibus, & contemnentibus.

Omnes principes. Hic colligit in vniuersali. Quasi diceret: Non tantum de aliquibus principibus illorum loquor: sed, *omnes principes eorum* sic pone: quia digni sunt. *Isa.*1. Principes eius infideles, socij furum, & crudeles minoribus. *Prou.* 29. Cum impij sumpserint principatum, gemet populus.

13. *Qui dixerunt.* Hic est ratio, quare sic sunt tractandi. Ait enim: Sic pone principes, & omnes, *qui*, id est, quia illi *dixerunt*, sese mutuò inuitando: *Possideamus sanctuarium Dei*, Ierusalem, & templum quod in ea est: & hoc *hæreditate*, id est, iure hæreditario, vt nunquam dimittamus, nec restituamus iis ad quos pertinet. *Psal.* Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. Hoc apertè contra Prælatos, qui Ecclesiasticas dignitates conferunt nepotulis, ac si eas vellent iure hæreditario possidere: vnde ostenditur, quòd non sunt sacerdotes secundum ordinem Melchisedech, sed secundum ordinem Aaron. *Deut. vlt.* præcipit Dominus Moysi, vt præficeret sibi in successorem Iosue, non aliquem de parentela sua. Et Dominus non Ioanni consanguineo suo, sed Petro commisit Ecclesiam. *Ioan.vlt.* Pasce oues meas. Prælati autem nostri si vnquam possunt, dimittunt reliquias suas paruulis suis. Sed in *Psal.* dicitur: Non congregabo conuentus eorum de sanguinibus. Sed multi sunt tales ædificatores. *Bernard.* Huic paruulo forsitan nondum nato, Ecclesiastica beneficia prouida sanè parentum sollicitudo parat. Illum præpositus vel Decanus, vt sibi succederet, materno educauit affectu, in deliciis nutriens. Ille dignus Archidiaconatu, vtpotè filius principis: magis autem si sit Episcopi consobrinus, in quo tota est Episcopata progenies.

Contra prælatos, nepotulis conferentes dignitates Ecclesiasticas.

In declamatione huius.

14. *Deus meus pone.* Hic secundum illius partis, in qua agitur de pœna illorum in præsenti. Petiit enim prædicendo pœnam mortis illorum, hic instabilitatis & captiuitatis: & dicuntur duo. Primò petitur eis instabilitas, vt deducantur de loco ad locum literaliter, spiritualiter de peccato in peccatum. Secundò fragilitas & debilitas, vt non possint resistere vllo modo, ibi, *Et sicut stipulam.* Dicit ergo: Sic Deus meus occidantur, quod non aliquos contingat euadere. *Deus meus pone illos vt rotam*, vt scilicet sint instabiles sicut rota, & in posterioribus elenati, scilicet in terrenis, in anterioribus, scilicet in spiritualibus deprimantur. *Psal.* In circuitu impij ambulant. 1. *Reg.*25. Anima inimicorum tuorum rotabitur, quasi impetu & circulo fundæ. *Eccles.*33. Præcordia fatui, quasi rotæ currus, & quasi ensis versatilis cogitatus illius. *Isa.*22. Mitter te Dominus, dicitur ad Sobnam, quasi pilam super terram. *Thren.*1. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est.

Et sicut stipulam, quæ valdè fragilis est & debilis, vt omninò resistere non possit, *ante faciem venti*, qui portat eam, quocumque voluerit. *Isa.*40. Turbo quasi stipulam auferet eos. Et 47. Ecce omnes facti sunt quasi stipula, ignis consumpsit eos. *Iob* 21. Erunt quasi paleæ ante faciem venti. Comparantur ergo hi stipulæ, quia fragiles: alij puluери, quia steriles. *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, &c. Et folio, quia leues. *Isa.*43. Cecidimus quasi folium vniuersi.

15. *Sicut ignis qui comburit.* Hic secundum, in quo postquam prædixit de pœna eorum temporali, subdit consequenter de æterna. Et primò tangitur modus affligendi illos cum similitudine quadam. Secundò tempus, quo erit afflictio illa, & adaptatio similitudinis, ibi, *Ita persequeris.* In prima duo. Primò enim comburuntur sicut sylua, quia steriles. Secundò sicut montes, quia elati & superbientes. *Et sicut flamma.* Ait enim: Sic Domine illos punies in præsenti, vt dixi, & etiam, *sicut ignis qui comburit syluam*, scilicet fœliciter infructuosam, quòd ipsi sunt: qui combusti primò igne impleratis, & postea consumendi igne gehennali. *Isa.*9. Succensa est quasi ignis impietas, vepres & spinam vorabit: & tandem succenderet in densitate saltus.

Et sicut flamma comburens montes, vsque ad fundamentum. *Isa.* 29. Visitabitur in voce flammæ

flammæ ignis devorantis. *Deuteron.* 32. Ignis succensus est in furore meo, & montium fundamenta combussit.

16. *Ità persequeris.* Hîc applicat similitudinem, & tangit tempus afflictionis, quod signat à duobus. A commotione tranquilli. *In tempestate tua.* Ab ira benignissimi, ibi, *Et in ira tua.* Dicit ergo: *Ita*, scilicet sicut sylvam per ignem, sicut montes per flammã, *persequeris*, id est scilicet insequeris, *in tempestate tua*, in iudicio tuo ingruente, quod sicut tempestas cruenta super caput illorum veniet *Iob* 26. *Multorum in tempestate* anima illorum. *Num.* 1. Deus in tempestate & turbine veniet. *Psal.* In circuitu eius tempestas valida. Sicut enim tempestas venit ex improuiso, & euitari non potest, sic dies illa, & miseria, super damnandos. *Isa.* 47. Inruet super te calamitas, quam non poteris expiare.

Ira Dei in iudicio. *Et in irâ tua*, id est, effectu iræ tuæ; qui benignissimus es *in natura*, *turbabis eos*, quippe quia ira tua erit implacabilis. Hoc bene cognoscent. *Proverb.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Imò, quod horum est intolerabilis. Modò enim mitigari, potest secundum *Psal.* Vt mitiges ei à diebus malis. Et nisi accendit ignem, non fumus ibi surgit, sic. *Isa.* 50. Aperuit Dominus [illegible] & protulit vasa iræ suæ, licet quis cito velit placari omninò, nec aliquando nullo modo potest plus differre, [illegible] dissimulat peccata hominum [illegible] iam *Sapient.* 12. Sed nunc [illegible] *Isa.* 16. Velocius [illegible] quantò nunc benignius, [illegible] deliciæ. Ad [illegible] Dei ad [illegible] autem duritiam tuam, & [illegible] thesaurizas tibi iram in die ira, & [illegible] Dei. Item quia imponibilis. N[illegible] indignationis eius quis stabit? &c. Quæ est fortitudo mea, ut sustineam? Propter hoc dicitur *Sap.* 5. Vehementer turbabuntur [illegible] horribili. *Isaiæ* 49. Pariet consilium [illegible] facta est sapientia eorum.

17. *Impie facies.* Hîc secundum, in quo imprecatur pœnam ad [illegible] in quo, Primò petit pœnam ad [illegible] quandò si conemplera correctionem [illegible] gnientem, ibi, *Impleantur.* Et primò [illegible] mi petit pœnam, [illegible] tionis ratio & causa, ibi, *Et*, [illegible] Dicit ergo: Sic [illegible] maioribus specialiter; sed ô D[illegible] *Ie facies eorum*, [illegible] ignominia, vilitate, [illegible] eum colpis.

Afflictio ad correctionem valet. *Et quæ* [illegible] quærere volentes. *Augu.* [illegible] tuam, qui sum [illegible] iungues propter [illegible] quandoquidem ab [illegible] vidue in Babylonem [illegible] Dixit Dominus: [illegible] confusione, [illegible] conuertam. *Et* [illegible] Sciet, quia ego Dominus, vt recorderis, & confundatis.

18. *Erubescant.* Hîc secundum, in quo similiter duo. Primò petitio de eorum æterna damnatione, qui pœnitere nolunt. Secundò petitionis ratio, ibi, *Et cognoscant.* In primo primò petitur miseria & afflictio [illegible] cundò exterior: *Et confundantur* [illegible] *Erubescentia in* [illegible] *Erubescite* [illegible] vobis.

[illegible] *Et cognoscant* [illegible] tur. [illegible] *Ioannes* [illegible] conuertatur [illegible] *Ioannes* [illegible] *Et confundantur* [illegible] *Et* [illegible] primam [illegible] quæ [illegible] *Et* [illegible] *Et* [illegible] *Et*

Potest melius dici, vt exultatio cordis referatur ad stolam animæ: exultatio verò carnis referatur ad stolam corporis. Quasi diceret: Suspiro, & desidero, propter bonum animæ & corporis, quod expecto. 1. ad *Thess. vlt.* Ipse Deus pacis sanctificet vos per omnia: vt integer spiritus vester, & anima, & corpus in aduentu Domini seruetur.

Et nota, quòd quidam desiderant, sed non exultant, qui habent quardam spem, hoc est, modicam consolationem, de quibus potest intelligi illud *Prou.* 13. Spes quæ differtur, affligit animam. Sed concupiscunt & gaudent, qui interiùs dulcedinis æternæ aliquid prægustant, quo desiderium inflammatur. *Eccles.* 24. Qui edunt me, adhuc esurient. Hi sunt pauperes qui in alio quàm Deo consolationem non habent. *Isa.* 30. Pascentur primogeniti pauperum, & pauperes hominis in sancto Israël exultabunt.

4. *Etenim passer.* Hic secundum, in quo tangitur ratio & causa tam vehementis, & tam vniuersalis exultationis, scilicet vtilitas loci, quæ primò tangitur: & dignitas quæ tangitur secundò, ibi, *Altaria tua.* In prima duo secundum vtilitatem duplicem. Primò, quia est locus quietis. Secundò fomenti & nutritionis. *Et turtur nidum.* Dicit ergo: Sic exultauerunt cor meum & caro. *Etenim*, quia *passer*, id est, rario ad alta volans pennis virtutum, *inuenit sibi domum*, in qua habiter & conuersetur & quiescat. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est, tanquam in domo illa, de qua 2. ad *Corinth.* 5. Scimus quoniam si domus nostra terrestris corrumpitur, habemus domum non manu factam in cœlis.

Et turtur, caro casta & munda, *nidum*, locum nutritionis & fomenti, *vt reponat* tanquam fouendos *pullos suos*, actus scilicet bonos, ex gratia mouente generatos, quasi de carne. Ad ponendum in hoc nido pullos mouebat Dominus *Matth.* 6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi nec tinea, nec ærugo, &c.

Passer actiuus, turtur vero Sympathizans designat.

Passer etiam potest dici bonus actiuus, qui multa patitur, & turbatur frequenter. Passer enim à patiendo dicitur. *Luc.* 10. Martha, Martha, sollicita es, & turbaris, &c. Hic est passer immolatus pro leproso, pro spiritu peccato infecto. *Leuit.* 14. Turtur autem, quæ est auis solitaria, contemplatiuus. *Cant.* 2. Vox turturis audita est in terra nostra. Et in 6. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, quæ soli suo compari se coniungit. Ibi ergo & passer inuenit domum, quia illam bonis ædificat actionibus. *Psal.* Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, in qua quilibet ædificat domum suam. Et turtur nidum, contemplatiuus locum, ad reponendum & fouendum, scilicet sanctas meditationes & affectiones, quæ ibi dulciter tanquam in nidulo requiescunt. *Iob* 30. In nidulo meo ponens, sup. pullos meos, moriar.

Bene autem operans pullos dicitur dimittere: quia verè contemplatiui viri, semper opera sua reputant quasi nulla. *Eccles.* 18. Cum consummauerit homo, tunc incipiet. *Luc.* 17. Cum omnia bene fecerit is, dicite: Serui inutiles sumus. Audi nullum reputantem opus suum. 1. ad *Corinth.* 15. Ego autem minimus sum Apostolorum, qui non sum dignus vocari, &c. *Isa.* 28. Sicut pullus hirundinis sic clamabo.

Altaria tua Domine. Hic secundum, in quo tangitur loci dignitas, quam ostendit à loci conditione, quoniam altaria sunt. Secundò à præsidentis in loco dignitate, ibi, *Rex meus.* Ait enim: Sic inuenit passer domum, & turtur nidum. Sed quæ sunt illa? *Altaria tua cœlestia, Domine virtutum.* Notandum verò, quòd sicut erant antiquitùs duo altaria: holocaustorum, in quo animalia auferebantur: & thymiamatis, in quo puluis suauissimus. De primo *Exod.* 26. Facies & altare de lignis setim, ad offerenda holocausta. De alio *Exod.* 37. Facies & altare ad adolendum thymiama, & adolebis Aaron incensum super illud suaue fragans Domino. Sic Christus est altare duplex: in ipso enim & super ipsum offeruntur bona opera actinorum, tanquam animalia: & desiderium & meditationes contemplationum tanquam thymiama. *Psal.* Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. *Altaria holocaustorum & thymiamatis in Christo.*

Et nota, quòd æterna vita hîc designata est per tabernaculum. *Quàm dilecta tabernacula.* Per atrium. *Deficit anima mea in atria Domini.* Per domum. *Etenim passer inuenit sibi domum.* Per nidum. *Et turtur nidum.* Et tandem per altare, hîc. *Altaria tua.* In tabernaculo iocunditas, in atrio latitudo, in domo securitas, in nido suauitas, in altari notatur loci illius sanctitas. *Gloria electorum. Eius diuersa nominibus expressa.*

Rex meus. Hic secundum, in quo ostenditur dignitas loci, à dignitate præsidentis in loco, quia rector est qui præsidet, & creator. *Deus meus.* Ait enim: Hæc loca sunt loca sancta, quia altaria & tua, qui es *rex meus* me regendo, & *Deus meus*, creando omnia, omnibus præsidendo. Alibi in *Psal.* Exaltabo te Deus meus rex.

5. *Beati qui habitant.* Hic tertium, in quo ostendit quam amabilis, iam adeptos beatificando. Beatificat autem illos à duobus, à cohabitatione cum Deo, & à continua Dei laude, qui secum cohabitat, ibi, *In secula.* Dicit ergo: Sic Domine tabernacula tua sunt dilecta, & sic à me sunt etiam ardenter & ex totó me concupita: & etiam *beati qui habitant in domo tua*, tanquam iam adepti illa, & cohabitantes tecum, ô Domine. 3. *Reg.* 2. Beati serui tui, & beati viri tui, qui stant coram te semper. Quare? Quia habent quicquid desiderant: & beatus est secundum *August.* cui omnia optata succedunt: & hoc in eis: vnum enim desiderant, & hoc habent. Suprà in *Psal.* Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini.

Et nota, quòd beati qui habitant in domo illa: quia habitant in domo clara. *Apocal.* 10. Non eget sole nec luna, vt luceant in ea: sed claritas Domini illuminabit eam. Item quia in magna, & ampla. *Baruc.* 3. O Israël, quàm magna est domus Domini, & ingens locus possessionis eius, excelsus, & immensus. Item quia in munda. *Apocalyps. vltim.* Non introibit in illam quid coinquinatum, aut immundum, & facicus iniquitatem. Item *Beatus qui habitat in domo tua, quia in eternum laudabit.*

Item quia in opulenta, & omni bono refecta. *Psal.* Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis, &c. Item quia in societate plena. Non habitat ibi solus, qui ibi est. *Apoc.* 14. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. Item quia in pacifica, & tranquilla. *Psal.* 121. Ædificatur populus meus in pulchritudine pacis. Item quia in locum, vbi sic *Deum* laudant. *Psal.* 147. Laudate Dominum quoniam bonus est Psalmus. *In corde suo* disposuit ascensiones in valle lachrymarum, in loco quem posuit. *Psal.* 83. Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum, in loco quem posuit, &c. Item quia in loco, vbi sic *Deum* laudant. *Psal.* 147. Laudate Dominum quoniam bonus est Psalmus. *In corde suo* disposuit ascensiones

eorum venient in Sion cum lætitia & laude, & gloria sempiterna.

9. *Domine Deus virtutum.* Hic est tertia pars Psalmi, in qua postquam extulit gloriam electorum, & ostendit per cuius auxilium potest ad illam peruenire, hic tertiò petitionem subiungit ad ipsum adiutorem, vt ipso mediante ad illam peruenire possit. In prima duo. Instanter petit. Secundò se confidere ostendit, quòd impetrabit, ibi, *Domine virtutum.* In primâ duo. Primò petitio cum oratione motiua ad orandum. Secundò probatio, quòd debeat exaudiri, ibi, *Elegi abiectus esse.* Item in prima duo. Primò excitat iudicem ad attentionem. Secundò determinat petitionem, ibi, *Protector noster.* In prima duo. Primò allicit & excitat ad audientiam. Secundò ad audientiæ diligentiam. *Auribus percipe.* Dicit ergo: Tanta sunt præmia electorum, ad quæ non peruenitur nisi te adiuuante, & propter hoc ô *Domine virtutum*, angelicarum conditor & creator, & humanarum infusor, *exaudi orationem meam. 2. Mach.1.* Exaudiat Dominus orationes vestras.

Quam dilecta tua tabernacula.

Et ô *Deus Iacob*, conseruator à fraudibus, & persequutionibus Laban. *Gen.1.* Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan me nudum dimisisses. *Deus Iacob* propagator. In eadem 33. Leuatisque Esaü oculis, vidit mulieres & paruulos, & ait: Quid sibi volunt isti: & si ad te pertinent? Respondit: Paruuli sunt, quos mihi Dominus donauit seruos tuos. *Deus Iacob* ditator. In eadem 32. Domine minor sum cunctis miserationibus tuis: in baculo enim meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. *Deus Iacob* exaltator, faciens ipsum Israël. In eadem 32. Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed vocaberis Israël. *Auribus percipe.* id est, diligenter attende, quæ petituris sum. 3. *Reg.8.* Sint oculi tui aperti & aures tuæ intentæ. Et supra in *Psal.* Auribus percipe verba mea.

10. *Protector noster aspice.* Hic subiungitur petitio, & petit duo. Vt ipsum protegat loquens in persona humilium. Secundò vt nomen Christi dilatet, & diffundi faciat per mundum, ibi, *Et respice.* Et hoc secundum vnam lecturam. Secundum aliam meritum Christi allegat. Ait enim: Sic petij vt attendas diligenter quod peto: quidnam illud? O *Deus protector noster*, quasi ex officio *Eccles.33.* Protector patronus, & firmamentum virtutis. Supra in *Psal.* Protexisti me à conuentu malignantium. *Et respice*, id est, protege nos: nium enim est protegere. Supra in *Psal.* De cœlo Dominus, vidit filios hominum. Hic respicere, de quo *Sapient 4.* Et respectus in [illegible] *Thren.3.* Oculus meus afflictus [illegible], eò quod non esset requies, donec respiceret Dominus, & videret de cœlis. *Et respice*, id est, respicere fac misericordiam: quod enim facio, facere, hoc dicere facere. *Gen.12.* Benedicam benedicentibus tibi, quasi dicat, faciam benedicere. Respice ergo, quia misereis Dominum, id est, misereri facere te facit. *In facies Christi tui*, id est, fideles: vt ipsum verum Deum & hominem confiteantur. Fac respicere in faciem Christi tui humanitatem in matris integritate. In faciem virtutem in passione, patientis in dolore, resurgentis in gaudio, ascendentis in gloria, iudicantis in maiestate. 3. *Reg.10.* Vniuersa terra videre vultum Salomonis desiderabat.

Vel sic: Rogo nos respicias: quod si non propter nos, saltem respicias *in faciem Christi tui*, vt eius amore, cui similes formæ & conformes, nos protegas. 2. *Mach.8.* Precabamur Dominum vt respiceret eos: etsi nos propter nostrum propter testamentum quod erat ad patres nostros, & propter gloriam nominis sui. Et constat, quòd Dominus respicit Deus in faciem diligi tui filij. *Matth.3. & 17. & Luc.3. & 9.* Hic est filius meus dilectus. In quicunque inuenis eius similitudinem. Propter hoc dicitur 1. ad *Cor.15.* Sicut portauimus imaginem terreni, sic portemus imaginem cœlestis.

11. *Quia melior.* Hic inducitur, in quo subiungitur motiuum orandi & rogo ad orandum, scilicet præeminentia vitæ eorum ad bona temporalia. Ait enim: Sic oranda hoc facio. *Quia dies vna in atriis tuis, melior super millia*, id est, super millia dierum in hac vita, quæcunque sint in illis fuerint, & delectabilitatis quantis vitæ quod sciens Iob ait in 29. Diem hominis non desideraui, tu scis.

Nota ergo, quòd in atriis Domini est dies syncerissima, sine nocte. *Apoc.21.* Ciuitas illa non eget sole, neque lumen clarius Dei illuminabit illam. Et infrà: Et nox non erit in ea. Et dies vna est, quia omnino [illegible] de cætero & in æternum. *Zach.ult.* Erit dies vna quæ nota est Domino. Hæc dies dilectissima, & suauissima. *Hilarius.* O si quis in cœlis nos iam gubernaret quæ sit illa dulcedo cœlestium gaudiorum, qui illi hymnus qui chori Angelorum, quam incomprehensibilis visio sanctæ Trinitatis. Quamdò dulcius est quod intus videt, quam audiri est quod foris sonat. Et Gregor. dicit: Quamdò patria dulcius, tamdò laudibus vbi Angelorum & hominum vnum, atq; collaudatium, vnum conuiuium. Ibi non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Et *Augus.* O sedes cœlestis, mansio, locus perpetuæ securitatis quod delectat, vbi sine fine viuitur, sine fallitio amatur, sine fastidio cognoscitur.

Elegi abiectus. Hic secunda pars, in qua subiungitur probatio, quòd debeat exaudiri. Et primò allegat se pauperem. [illegible] ex parte Dei, ibi, *Quia melior.* Secundò ex parte sua, ibi, *Elegi abiectus.* In prima duo. Primò ponit [illegible] petitionem. Secundò [illegible] petitionis. Dicit ergo: [illegible] Dominus, [illegible] Dei [illegible] ego [illegible] Dei [illegible] Dominus [illegible] Dei [illegible] Dominus [illegible] Dei [illegible] Dominus

mundi diuitiis denudari, & ad literam in Caluaria crucifixi. *Ioan.*19. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum, vbi crucifixus est: cantandus, sup.

Psalmus autem diuitur in tres partes, aliter aliquantulum, quam *Glossa*. Primò propheticè dicitur Dei ad humanum genus reconciliatio. Secundò quamuis prædicta sit, supplicatur. vt sic fiat. *Conuerte nos Deus saluatorie.* Tertiò explanatur quomodo hoc nouerit, & quo ordine totum fiendum sit, ibi, *Audiam quid loquatur.* Plena reconciliatio in duobus eius collationi benignitatis humanæ naturæ, & hoc primò tangitur: & amotione mali, & hoc secundò, ibi, *Auertisti captiuitatem.*

Dicit ergo: Sic Domine, beatus est homo, qui confidit & sperat in te: & nunc, quoniam ô *Domine benedixisti*: præteritum ponit pro futuro certitudine prophetali, id est, benedices, *terram tuam*, quam in Adam maledixeras. *Genes.*3. Maledicta terra in opere tuo. *Zachar.* 3. Sicut eratis maledictio, id est, maledicti, sed emphaticè loquitur, sic eritis benedictio.

Malitiæ terræ ac-ipito.

Vt autem appareat de qua terra intendit, & quibus benedictionibus illam benedixerit, notandum, quòd terra appellatur impius terrenis inhians, & illis adhærens. *Genes.*3. dictum est serpenti: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et terra dicitur ipse Christus sine humus. *Isa.* 2. Ingredere in petram, abscondere in fossa humo. Terra etiam quilibet iustus. *Matth.* 13. Semen cecidit in terram bonam. Terra etiam dicitur anima. *Psal.* Anima mea sicut terra sine aqua tibi. *Ios.*15. & *Iudic.*1. Terram arentem; animam scilicet sine gratia, dedisti mihi. Terra corpus. *Gen.*1. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ. Synecdoche est, id est, hominis parte, corpus. Homo ipse totus, quia de terra conditus quoad corpus, & in terra postmodum cõuersatur, & tandem in terram reuertendus. *Ierem.*23. Terra, terra, terra: terra conditione, terra conuersatione, terra consummatione; audi sermonem Domini. Triumphans Ecclesia. *Psal.* Mansueti autem hæreditabunt terram. Et alibi: Credo videre bona Domini in terrâ viuentium. Et *Matth.* 25. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Virgo beata. *Psal.* infra: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. *Isa.*4. Et fructus terræ sublimis. Militans Ecclesia sic accipitur hîc, & *Genes.*28. Terram, in qua dormis, dabò tibi. Et in 12. Et nesci in terram, quam monstrauero tibi.

Benedictio quinque modis accipitur.

Benedictio autem quinque modis accipitur. In malo. *Iob* 1. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis, id est, maledixerint. Et in 2. Benedic Deo & morere. Ali, quando in bono, & quasi semper, sicut magnificando est benedictio finitiua, quandoque in bonis temporali, communis bonis spiritalibus. *Genes.*27. In rore cœli & in pinguedine terræ erit benedictio tua, dictum est Esau. Et in 30. dixit Laban ad Iacob: benedixit mihi Dominus propter te. *Iob vltim.* Et benedixit Dominus nouissimis Iob, & plus quam primis. Et est beneficio dexteræ, quæ duplex est: gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. De prima in *Psal.* Benedicti vos à Domino. Et alibi: Benedicat nos Deus, Deus noster. De secunda *Matth.*25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. De vtraque in *Psal.* Viduam eius benedicens, benedictione gratiæ, benedicam, benedictione gloriæ. Et tertia, præparatio ad vtramque, quæ est benedictio prædestinationis, de qua ad *Eph.*1. Benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, in quo elegit nos ante mundi constitutionem. Benedictio autem gratiæ triplex est. Prima est gratiam infundendo, quantum ad statum incipientium, de qua in *Psal.* Domine præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Secunda in merito augendo & multiplicando, quantum ad statum proficientium. Tertia est in bono consummando, quantum ad statum perfectorum. *Genes.* 32. Non dimittam te nisi benedixeris mihi; & benedixit eum in eodem loco. Omnes dat terræ suæ, militanti Ecclesiæ, excepta prima.

Auertisti: Hic secundum, in quo est reconciliatio, scilicet in mali amotione. Et primò in amotione mali culpæ. Secundò in amotione mali pœnæ, ibi, *Misericordiam tuam.* In prima tria. Primò remotio originalis culpæ. Secundò debilitatio inclinationis ad culpam, quæ est ex fomite, ibi, *Reuisti.* Tertiò delecio, etiam actualis, ibi, *Operuisti omnia.* Dicit ergo: Sic benedixisti, id est, benedices, & etiam *auertisti*, remouendo, *captiuitatem*, originalem culpam, in qua captiuus tenebatur Iacob, populus scilicet tuus. Hæc captiuitas, de qua in *Psal.* alibi: in conuertendo Dominus captiuitatem Sion. &c. Et alibi: Cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, &c. *Isa.*45. Captiuitatem meam diuisere non in pretio, nec in numerum.

Remisisti iniquitatem plebi tuæ. Hic est secundum. Quasi dicerat: Sic culpam originalem destruxisti, & etiam *remisisti*, id est, remittendo *iniquitatem*, id est, inæqualitatem fomitis, vt non sit iam intensus, quantus *fuit*, nec regnet, nec dominetur. Ad *Rom.* 6. Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore. *Matt.*9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. 1. *Ioan.*2. Remittuntur vobis peccata vestra propter nomen eius. Et in eodem, Fidelis est Deus vt remittat peccata vestra, &c. emundet vos ab omnibus inquinamentis vestris. Et rursum *operuisti*, non solum ea peccata, *peccata omnia* actualia. *Psal.* Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Quo magno fragore, dicitur *Rom.*5. Vbi enim abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et *Psal.* Charitas operit multitudinem peccatorum. Sicut enim tenebræ non sunt apud Deum, quin illuminet eas charitas, & penetret tenebrosa, ita nec peccata. Deus gratia est super cuncta, & ad ea, quæ illa, de quo dicitur, quæ auferre non curat, & quæ vult, & quæ non vult, & quæ non curat, & quæ curat, & quæ non vult, & quæ

8. *Ostende nobis Domine.* Hic secundum totius huius partis, in quo petit impleri prædicta. Cum enim petierit diuersa, hîc ostendit quomodo totum compleri poterit, si filius Dei aduenerit. Primò ergo petit filij incarnationem. Secundò incarnati ſvilitatem, vt prædictum, moriatur, totus pro nobis expendatur. *Et saluatare.* Dicit ergo: Hæc petij vt nos conuertas, & ab ira auertaris, quod totum vt fiat, rogo Domine Deus Pater, *ostende nobis* manifestando in assumpta carne, *misericordiam tuam*, Christum scilicet: ipse enim illa misericordia est, de qua ad *Tit.* 2. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos'; sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ostende ergo Christum vt lumen ad illuminandum cæcos & obtenebratos. *Eccles.*36. Ostende nobis lucem miserationum tuarum. *Isa.*9. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vt exemplum ad nos humiliandum. *Ioan.*13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Vt viam ad ambulandum rectè ad patriam. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. *Isa.*35. Hæc est directa via, ita vt stulti non errent in ea. Vt animarum ad patiendum. Ad *Hebr.*12. Curramus ad propositum nobis certamen, respicientes in auctorem fidei & consummatorem IESVM. 1. *Pet.*2. Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini, &c. Vel reclamatorium ad nos reuocandum. *Ioan.*12. Ego si exaltatus fuero à terra, ostendens carnem meam rubeam in cruce, omnia traham ad me. *Matth.*24. Vbicumque fuerit corpus, congregabuntur & aquilæ. Vt aduocatum pupillorum ignorantium, secundum illud 1. *Ioan.*2. Aduocatum habemus ad patrem IESVM, &c. Vt medicum ægrotantium. *Matth.*10. de ſeipso loquens Dei filius, ait: Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Et tandem vt præmium & brauium laborantium & currentium, de quo 1. ad *Cor.*9. Multi quidem currunt, vnus autem accipit brauium.

Et saluatare tuum, ipsum scilicet Christum, nobis in incarnatione ostensum, *da nobis* in ipsa passione, vt sit hostia pro nobis. *Genes. penult.* Salutare tuum expectabo Domine, *Luc.*2. Viderunt, oculi mei salutare tuum. *Hieron.* IESVM quem confitemur, rogemus, vt mereamur eius aduentu luce illustrari, eius via dirigi, veritate corrigi, & vita repleri. Et ego addo: Et morte redimi. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis *Isa.*9.

9. *Audiam quid loquatur.* Hic est tertia pars, in qua postquam futuras benedictiones prædixit, & secundò vt impleantur petiit, hîc tertiò insinuat, qualiter ista cognoscatur, & quo ordine complendum sit. Secundum hæc dicuntur duo. Primò qualiter Christus assumptus ad pacificandum hominem Deo, & ipsum hominem saluandum cognouerit, quæ Deus loquente in se. Secundò qualiter vocatus, quæ bona contulit, ibi, *Verumtamen prope timentes.* In prima duo. Primò præmittit quid audiet in se loquentem Deum. Secundò subiungit quid audiet à loquente, ibi, *Quoniam loquitur pacem.* Ait ergo: Sic venit: & orauit, quod sic fiat. Sed vnde hoc scire potes? Ecce *audiam* auditu auris intelligentiæ, & mentis à mundi strepitu, *quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquitur Deus in suis teste Paulo 2. ad *Corinth.* An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? *Matth.*10. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. *Osee* 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Loqui autem in ipso illi infirmi ei quæ erant ei contraria, quæ in ipsius veritatem aliquando cordi imminebant & dominabantur, fuit habitum est in isto, vt in psalmo habes libi dicitur. Aliquando per ministerium Angelo. *Zach.*1. Angelus Domini loquebatur in me verba bona, & consolatoria, sed malus Angelus, qui in malitia loquitur. 3. *Reg.*22. Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum. 1. *Ioan.*4. dicitur propter hoc, Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus vtrum ex Deo sint.

Quoniam loquetur. Hic secundum, quid loquetur, quia pacem duplicem. Primò Dei ad Iudæos. Secundò ad Gentiles omnes, ibi; *Et in me qui conuertuntur.* In prima duo. Primò pacificatio cum Iudæis. Sed quia non vniuersaliter cum omnibus, ostendit cum quibus de illis, ibi, *Et super sanctos.* Ait ergo: Sic audiam quid loquatur in me: & quid illud? *Quoniam loquetur* tandem *pacem in plebem suam.* Hoc est dictum? Pacificabitur tandem plebi sue, scilicet Iudæis, qui suus eius populus specialiter. *Deut.*7. Elegit te Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris. *Isa.*26. Pacem facies nobis. Vel; *loquetur pacem*, quia mittet ad eos filium, qui est pax eorum. Ad *Ephes.*2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Qui pacem dabit. *Ioan.*14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et pacem prædicabit, & per se, & per suos. *Isa.*57. Creaui fructum labiorum pacem. *Ioan.*16. Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.

Et super sanctos suos. Hic specificat super quos de plebe loquetur pacem. *Quia super sanctos suos.* Ait enim; Sic loquetur pacem in plebem, *& super sanctos suos*, homines & milites de Iudæis, non super peruersos, & in malitia obstinatos, super illos scilicet loquetur pacem? 2. *Petri* 3. Nos autem secundum promissa eius regnum expectamus, in quo iustitia habitat. Super hos loquetur pacem: quia & ipsi sequentes, & ad sanctitatem addicti pacificos, & charitatem amantibus. *Matth.*5. Multi [illegible] quæ [illegible] esse [illegible] erant [illegible] quæ [illegible] quod [illegible] ad [illegible] se per [illegible] in *Isa.* in 26.

Et in me qui conuertuntur 10.

cognos

cognouerit, quia Deo loquente in se, sic ostendit quibus audiens, quæ dicta sunt: & dicamus dico. Primò ad quos venerit primò & specialiter. Secundò quos consecutus fuerit, ibi, *Misericordia & veritas.* In primo duo. Primò quos ad Iudæos venerit. Secundò quos ad gentes [illegible]

Quia dicam eis. Ait enim: Sic loquetur pacem in plebem, *quia dicam eis* [illegible] *in me qui conuertuntur.* [illegible] 14.

Christus verus & iustitia.

Christus est Virgo Maria.

21.

quam foliis de ipsa prodeuntibus, accreditat reos, solidit are sua sustentat debiles & infirmos, & tandem in se suscipit cadentes & lapsos. Sua quia in ea conuersans, ex ea concepit, in ea & de ea natus, & ab ea nutritus.

Vel sic quantum ad secundum lectorum versus præcedentis: Bene dixi, quòd veritas inconfitendo orta est de terra, de peccatrice anima: *& iustitia de cœlo prospexit*, gratiam scilicet bonis infudit. *Etenim*, id est, quia, *Deus dabit benignitatem*, spiritum bonum, suum scilicet inspirantem. *Psal.* Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, benignitatis & suauitatis effectrix. *Et tunc terra nostra*, corpus scilicet nostrum, *dabit fructum suum*, opus scilicet bonum, opus, inquam, penitentiæ. Ad *Romanos* 2. An ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Iustitia ante eum. Hic obiectio, scilicet iustificationis modum, qui consistit in duobus. In punitione sui per defectus, & profectu bonæ operationis ibi. *Et ponet in via.* Dicit ergo: Sic veritas terræ id est de terra nostra peccatrice nata, & benignitas à Deo est data, & iustitia de cœlo prospexit, quia *iustitia ante eum*, Deum scilicet ad cor hominis veniens, *ambulabit*, quod non patimur si viam iustificationis eum ibi ambulare dicitur, qua bonis disponit pro gratia, vnde *Isa.* 58. Antecedit gloriam tuam iustitia tua. Ecce enim antecedit Deum ad hominem gratia & sapientia, dedicat hominem ad Deum, & si occurrat. *Sapient.* 9. Dedicans me prudentia sobriè.

Et ponet in via, id patriæ, quia ad hominem prædestinatum dicitur. Et potest hoc modo dici, *Et ponet in via*, id est, reflat facit, *gressus nostros*, id est, nos ambulando. Nota, quòd gressus nostros ponendo, id est, puniendo: hæc est enim via, *Isa.* 26. Semita iusti recta, id est, recta ad patriam. Et ideo dicit, *ponet in via*, id est, ad patriam. Ab infamia, ab ignominia, ab inferno, ab omni malo, quia *ponet in via*, id est,

ipſius Dei : in quo dicuntur duo. Primò ratio exauditionis ex parte bonitatis Dei. Secundò ex parte poteſtatis , *Quoniam magnus*. In prima dicuntur duo. Primò ſumitur ratio à bonitate. Secundò ab vtilitate conſequente ſi impleatur quod petitur, ibi, *Non eſt ſimilis tibi*. In prima tria. Primò explicat bonitatem , tanquam cauſam quare petit. Secundò ſubiungit petitionem. *Auribus percipe*. Tertiò dat reſponſionem ad tacitam quæſtionẽ quæ fieri poſſet, quare ſcilicet ita fidenter clamat , ibi, *In die tribulationis*. In prima tria ſecundum tria, per quæ apparet bonitas diuina. Primum, ſuauitas in conferendo bona. Secundum, mititas , ſiue manſuetudo in ſuſtinendo mala. *Et mitis*. Tertiò multitudo miſericordiæ , ſeu copia in dimittendo perpetrata , quando petitur venia. *Et multæ*. Dicit ergo : Sic adiuua prædictis rationibus,& etiam *quoniam tu Domine ſuauis* , beneficia conferendo. *Sapient*. 12. Quam bonus & ſuauis ſpiritus tuus in nobis Domine. *Pſal*. Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.

Et mitis,peccata tolerando. *Auguſt*. Mitis es Domine tolerans me : ex ægritudine deſluo,cura,& ſtabo:confirma me, & firmus ero. *Matth*. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum. *Et multæ miſericordiæ* , dimittendo quæcumque male dicta ſunt , vel negligenter omiſſa. *Pſal*. Multæ miſericordiæ & verax es. *Ierem*. 9. Tu Deus multæ miſericordiæ , non dereliquiſti eos. 2. *Reg. vltim*.Multæ miſerationes eius. Sed *omnibus inuocantibus te*. *Pſal*. Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum. *Eccleſ*. 2. Quis inuocauit eum , & deſpexit illum ? Nullus. Si inuocas Deum , tanquam Deum , ſecurus eſto,quia exaudieris. Et bene dixi tanquam Deum : Deus enim medullis cordis eſt inuocandus. Deus ſpiritus , intus in ſpiritu interpellandus. *Iſa*. 4. Omnis qui inuocauerit , intus vocauerit , nomen Domini , ſaluus erit. *Ioan*. 4. Deus ſpiritus eſt , & eos qui adorant eum, oportet adorare in ſpiritu & veritate.

6. *Auribus percipe Domine*. Ecce ſecundum,in quo ſubiungit petitionem, & duo petit. Primò vt perfectè audiatur quod petit. Secundò vt audita perfectè adimpleat. *Et intende*. Dicit ergo: Qui talis es, *auribus percipe orationem meam*, pro bonis imperandis. Quid ſit auris Dei, ſuperiùs dictum eſt , quia eius ſimpliſſima eſſentia , quæ idem eſt quod ipſe : ſed in plurali dicit , *Auribus* , propter multitudinem intellectorum.

Et attende , perfectè & efficaciter dando petitum , *voci deprecationis meæ* , quæ eſt propriè pro malis amouendis. *Auguſt*. Vis quod Deus figat in auribus ſuis orationem tuam ? fige in manibus tuis legem ſuam.

7. *In die tribulationis*. Hic eſt tertium , in quo dat reſponſionem quæſtioni , quæ poſſet fieri. Quid ita inſtanter & ita confidenter petis tantam maieſtatem , auribus percipere verba tua, & illis intendere ? Reſp. *In die tribulationis clamaui ad te* , fortius & ardentius , quàm alias *Caſſiodor*. Licet à ſanctis viris à Domino iugiter ſupplicetur , in tempore tamen tribulationis ex.ixiùs petitur. *Bar*. 5. Et tunc Domine Deus Iſraël, anima in anguſtiis , & ſpiritus anxius clamat ad te. *Iſa*. 26. Domine in anguſtia ſua requiſierunt te. *Oſe*. 6. In tribulatione ſua manè conſurgent ad me.

Quia exaudiſti me. Libenter enim vadunt pauperes , vbi eleemoſynas conſueuerunt accipere. *Num* 1. Bonus Dominus , & confortans in die tribulationis. *Pſal*. Inuoca me in die tribulationis , & eruam te , & honorificabis me. 2. *Paralip*. 20. Clamabimus ad te in tribulationibus noſtris , & exaudies nos , ſaluoſque nos facies. Et hoc dicens valde. *Eccleſ*. 36.Speciоſa miſericordia in die tribulationis , ſicut nubes pluuiæ in tempore ſiccitatis.

8. *Non eſt ſimilis tui*. Hic ſecundum , in quo oſtendit quam vtilitatem conſequetur ſic exauditus : & dicuntur duo. Primò motiuum ad vtilitatem, ſcilicet Gentium conuerſio. Secundò ipſa vtilitas , ſcilicet Gentium conuerſio ad Dei cultum , & fidem. *Omnes Gentes*. In prima duo. Primò , quòd ſimilem non habet in eſſentia, qui ſic exaudit tribulatos. Secundò, quòd nec in potentia. *Et non eſt ſecundum opera*. Dicit ergo : Sic exaudiſti in tempore tribulationis : & propter hoc , *non eſt ſimilis tibi ô Domine*. *Iſa*.40.Cui ſimilem feciſti Deum ? *Ierem*.10. Non eſt ſimilis tui Domine, magnus tu,& magnum nomen tuum in fortitudine. Et *hoc in dijs* , hoc eſt , in idolis , quæ reputabantur dij. Et verè nihil ibi tibi ſimile : quia illa ſunt dæmonia.2. ad *Corinth*.6. Quæ communicatio lucis, quæ Deus eſt , ad tenebras , vmbras ſcilicet infernales:aut quæ conuenientia Chriſti ad Belial? Nec in cultoribus ſuis,quia in *Pſal*. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes,qui confidunt in eis. Si ergo idola non ſunt Deo ſimilia , nec ipſi. *Iſa*. 46. Ego ſum Deus , & non eſt vltra Deus, nec eſt ſimilis mei.

Non eſt ſimilis tui Domine, magnus tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.

Et nõ eſt ſecundum opera tua. Et hoc patet: dictum eſt enim ſupra , quòd opera eius ſunt opera ſuauitatis , & benignitatis, & multæ miſericordiæ : ſed opera idolorum, dæmonum, & ſuorum ſunt opera crudelitatis. *Ierem*.6.Crudelis eſt, & non miſerebitur.

9. *Omnes gentes quaſcunque*. Ecce ſecundum, in quo præmiſſa occaſione vtilitatis , ſubiungitur de ipſa vtilitate , quæ tangitur triplex. Primò aduentus omnium gentium ad fidem,vt ſic approximent corde. Secundò cultus diuini exhibitio, vt ſic veniant etiãm opere. *Et adorabunt*. Tertiò eius quem colunt confeſſio , vt ſic glorificent ore , ibi, *Et glorificabunt*. Dicit ergo: Sic exaudies in die tribulationis , non habes ſimilem : & propter hoc cum viderint te ſic exaudire , *omnes gentes quaſcunque feciſti* : tuæ enim ſunt omnes. *Pſal*. Qui fecit cœlum & terram , mare & omnia quæ in eis ſunt. *Venient* ad te, id eſt, ad fidem quæ eſt de te. *Iſa*.2. In illa die erit præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles,& fluent ad eum omnes gentes. *Iſa*.60.Leua in circuitu oculos tuos,& vide : omnes iſti &c. *Et adorabunt* , opere te colendo , *coram te Domine*. *Pſal*. Adorabunt eum omnes reges, omnes gentes ſeruient ei. *Iſa*. 60. Venient ad te curui filij eorum , qui te humiliauerunt , & adorabunt veſtigia pedum tuorum. *Et glorificabunt* , gloriose laudabunt, & extollent tuæ nomen tuum , quod ſit gloriоſum in ſe, ſicut dicitur *Dan*.3. *Eccliſ*.14. Glorificate eum quantum

tum potestis. *Isa.*44. Et glorificabit me bestia agri.

10. *Quoniam magnus es tu.* Hic est secundum, in quo ostendit, quòd debet exaudiri, sumens rationes ex parte potentiæ eius quem rogat: & dicuntur duo. Primò tangit potentiæ magnitudinem. Secundò singularitatem. *Tu es Deus solus.* Item in prima duo. Primò tangitur magnitudo essentiæ. Secundò virtutis & operationis miraculosæ. *Et facies.* Dicit ergo: Sic moneo, vt exaudiás, sumens rationes ex tua bonitate, & etiam exaudi, *quoniam magnus es tu.* Alia omnia nihil sunt comparatione tui. *Isa.*40. Omnes gentes quasi non sint, & sicut stilla situlæ, sic sunt coram te. *Sap.*11. Sicut gutta roris antelucani, sic est orbis totus coram te. Propter hoc dicitur *Iob* 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam vniuersorum.

Et faciens mirabilia, vt monstretur magnitudo in miraculosa operatione. *Iob* 5. Fecit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero. *Eccles.*43. Nonne Deus fecit sanctos suos enarrare mirabilia sua? Quasi diceret: Sic.

Tu es Deus. Quasi diceret: Non solum magnus es essentialiter, & potentialiter, sed & singulariter: *quia tu es Deus solus* magnus. *Isa.* 45. Ego Deus, & non alius. Alia litera addit, *Magnus.* Sic: Quia tu es Deus solus magnus, contrà illos qui putant se esse magnos. *Psal.* Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes deos. Multò ergo fortiùs super homines elatos & vanos. Hic magnus Deus fecit mirabilia in creando, sed mirabiliora in recreando, sed mirabilissima, vt ita dicam, faciet glorificando.

11. *Deduc me Domine.* Hic est secunda pars primæ partis huius Psalmi. Postquam enim pro membris petiit amotionem mali, hic consequenter petit in bono promoueri: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò persuasio vt conferatur petitum, ibi, *Confitebor tibi.* In prima tria, secundum tria quæ petit. Primò petit promoueri in bono. Secundò in æternorum contemplatione, quod causatur ex primo. *Et ingrediar.* Tertiò lætificari in his cum moderamine. *Lætetur cor meum.* Dicit ergo: Sic petij amotionem mali, sed & hoc *Domine* rogo: *Deduc me*, gratiam proficiendi conferendo: *in via tua*, non ad viam tuam, quasi in ipsa via, quæ est iustitia, iam positus sim: sed quæro proficere in illa. *Isa.*30. Hæc via, ambulate in ea. In hac deduc me. *Sap.*10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas. Hæc via semita est, stricta & arcta, & à paucis trita, *Matth.*8. Arcta est via quæ dicit ad vitam, & pauci inueniunt eam. Promittis autem te ducturum ad te conuersum per illam. *Prou.*4. Ducam te per semitas æquitatis, quas cùm ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui.

Et ingrediar. Ecce secundum. Quasi diceret: Me dedue, & vlterius ingrediar, sic deductus contemplando: *in veritate tua,* in te qui veritas es. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Loquitur enim Christus pro membris, quæ ingrediuntur in ipsam veritatem per contemplationem. Supra in *Psal.* Dabo introitum in Sanctuarium Dei. Et *Ierem.*3. Patrem vocabis me, in bonis operibus proficiendo, & me imitando: & post me ingredi non cessabis, æternam veritatem contemplando. Nec est superfluus hic introitus: quia *Ioan.*10. dicitur: Per me si quis introierit, saluabitur, ingredietur, & egredietur.

Lætetur cor. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic proficiam, sic intrem, & tunc *lætetur cor meum:* non enim potest esse profectus in iustitia, quin sit lætitia: quæ enim mulier parit masculum, & non lætatur? *Ioan.*16. Cum autem peperit masculum, non meminit pressuræ, propter gaudium. Quis terræ cultor non lætatur in manipulorum collectionem? *Isa.*9. Lætabuntur coram te sicut qui lætantur in messe. Sic tamen *lætetur cor meum, vt timeat* non timore seruili, sed iustos & sancto, de quo suprà in *Psal.* Timor Domini sanctus permanet, &c. si enim lætitia sine timore habeatur, citò degenerat in lasciuiam vanam, & præsumptionem. Propter hoc dicitur suprà in *Psal.* Exultate ei cum tremore. *Deut.*25. Non accipies pro pignore superiorem, aut inferiorem molam. Item ipse tremor habet lætitiam, & lætificat. *Eccles.*1. Timor Domini delectabit cor. Et in 2. Qui timetis Dominum, sperate in eo, & in oblectationem veniet vobis misericordia.

Timeo, inquiam, te, non tantum te, qui venturus es. *Ierem.*10. Quis non timebit te ô rex gentium? *Luc.*12. Timete eum qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Sed, *nomen tuum,* etiam vt audire tantum nomen timeam. *Maluch.*2. Leui à facie nominis mei timebat: non tantum à facie, sicut Adam, qui timuit à facie Domini deambulantis in paradiso *Genes.*3.

12. *Confitebor tibi Domine.* Hic persuasio vt petitum conferatur. Persuadet autem ob Dei laudem, quæ sequetur inde: vnde dicuntur duo. Primò promittit Dei laudem si hæc contulerit. Secundò addit laudis causam, vt monstret digne laudandum, ibi, *Quia misericordia tua.* In prima duo, secundum confessionem duplicem quam promittit. Primò integram confessionem cordis. Secundò oris, ibi, *Et glorificabo.* Dicit ergo: Sic Domine deduc, fac ingredi, lætifica: & si feceris, tunc *confitebor tibi,* confessione intimæ laudis, ô *Domine Deus meus,* non in parte cordis, *sed in toto corde meo:* ne sim de illis, qui ex parte cordis confitentur, & ex parte non, sed mundani & vanis dediti sunt, de quibus *Ose.*8. Diuisum est cor meum, nunc interibunt. Toto enim corde oportet ad Deum conuerti. *Ioan.*2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. *Psal.* Confitebor tibi Domine in toto corde meo.

Et glorificabo. Ecce secundum. Sic corde confitebor, sed quia ad *Rom.*10. dicitur, Ore fit confessio ad salutem, *glorificabo* in ore meo. *Eccles.*3. Confitemini illi in voce labiorum vestrorum. *Psal.* Confitebor Domino nimis in ore meo: *nomen tuum,* non ad horam, sed *in æternum,* in alia vita post istam. *Isa.*24. In Ierusalem glorificatus erit. Et 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.

13. *Quia misericordia tua.* Hic secundum, in quo tangitur causa laudis duplex, scilicet multiplicis boni collatio. Secundò ab inferno liberatio. *Et eruisti.* Dicit ergo: Sic confitebor, & dignum est, *quia misericordia tua,* qua mihi exhibes multa bona, *magna est. Eccl.*17. Quam magna est misericordia

ricordia Dei, & propitiatio illius conuertentibus ad se: *Et suscer me*, quia *Iacob.*1.Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c. *Et eruisti animam meam*, à malo liberando, *ex inferno inferiori.*

Infernus multiplicitèr accipitur.

Nota enim, quòd est infernus infrà, vt ita dicam, scilicet hæc mortalitas, in quam cadimus à statu gratiæ, quasi à paradiso in peccatum. *Prou.*9. Qui applicabitur illi, mulieri scilicet, descender ad inferos. Et in 2. Inclinata est ad inferos domus illius. Et est infernus inferior, de quo hìc loquitur, scilicet limbus, à quo anima Christi rediit. Suprà in *Psal.*Non derelinques animam meam in inferno. Et *August.* Peruenit vsque ad infernum, ne nos ibi remaneremus. Et est infernus infimus, de quo *Prou.*27. Infernus & perditio non replebuntur. *Isa.*5 .Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo terminò. Et de istis cantat Ecclesia: In inferno nulla est redemptio. *Iob* 17. In profundissimum infernum descendunt omnia. In eo gehennalis est afflictio.

14. *Deus iniqui.* Hìc est secunda pars totius Psalmi, in qua postquam præmissa est Christi oratio, quam facit pro membris, subiungitur consequenter oratio quam facit pro seipso. Ante aduertendum, quòd sicut illud quod dictum est in antecedentibus, conueniebat capiti, quamuis de membris specialius diceretur: sic quod dicitur hìc de capite specialiter, potest & membris secundario conuenire. Diuiditur autem in duas partes: nam primò allicit & prouocat ad pietatem illum quem orat. Secundò exponit quæ petat, ibi, *Respice in me.* In prima duo. Primò prouocat & allicit iudicem à persequutium malitia & impietate. Secundò ab ipsius iudicis bonitate, ibi, *Et tu Domine Deus.* In prima duo. Primò allegat persequentium crudelitatem. Secundò peruersitatem. *Et non proposuerunt.* Secundum duplicem crudelitatem persequentium: oris scilicet, & hoc primò: & secundò operis, ibi, *Et synagoga.* Dicit ergo: Sic rogaui pro meis, sed etiam pro meipso, ò *Deus*, quem nihil latet. Ad *Hebr.*4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius, ad quem nobis sermo. *Iniqui*, Iudæi scilicet, *insurrexerunt super me*, id est, contra me. Oppressionem vocat: *super me*, coram iudice nequiter accusando. *Psal.* Insurrexerunt in me testes iniqui. *Sap.*2. Dixerunt impij non rectè cogitantes: Circumueniamus iustum,quoniam contrarius est operibus nostris.

Et synagoga, id est, congregatio *potentium*, Principum, Sacerdorum, & Pharisæorum,*quæsierunt animam meam*, vitam meam perdere machinando, contra quam potuerunt opere. Hæc synagoga,de qua *Eccl.*3.Synagogæ peccantium non erit sanitas: frutex enim peccati radicabitur in illis. *Matth.* 26. Concilium fecerunt in vnum, vt dolo IESVM tenerent & occiderent. Et *Ioan.*11. Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, &c.

Et non proposuerunt. Ecce secundum. Quasi diceret:Sic fuerunt crudeles, & etiam peruersi, & auersi à Deo: quia *non proposuerunt te*, vt tuo timore retraherentur,*in conspectu suo. Psal.* Non est timor Dei in conspectu eius, inquinatæ sunt vræ illius, &c. Et alibi: Non est Dei timor ante oculos eorum.Sed magis ad terrena mentis oculos conuerterunt, secundum illud *Psal.* Oculos suos statuerunt declinare in terram. Suprà in *Psal.* Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

Et tu Domine Deus. Hìc sumit rationes à iudicis bonitate, tangens primò quod pertinet ad eius misericordiam & pietatem. Secundò quod ad iustitiam & veritatem. *Et verax.* In prima duo. Primò eius misericordiam. Secundò ostendit in quibus dixerit misericordem,ibi, *Patiens.* Misericordiam tangit duplicem. Primò quantum ad actum miserendi specificat in duobus. In expectando peccantes ad pœnitentiam primò. Secundò in conferendo multa bona conuersis à peccato.Primum cum dicit, *Patiens.* Secundum cum addit, *Et multæ misericordiæ.* Dicit ergo: Tales sunt illi: *& tu Domine miserator*,in actu misericordiam exhibendo. *Isa.*49. Miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum deducet illos. *Et misericors* in habitu & natura. *Ioël.*1. Benignus & misericors est. In *Psal.* similiter de vtroque: Miserator & misericors Dominus. *Patiens*,expectando peccatores. 1. *Pet.*4. Patienter agit propter nos Dominus, nolens aliquos perire, sed omnes expectat ad pœnitentiam. *Eccles.*5. Altissimus patiens est, redditor tamen,*& multæ misericordiæ*,bona multiplicia conuersis tribuendo. *Thren.*3. Miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum,quæ est non solum in condonando,sed etiam in donando multa bona. Multæ etiam misericordiæ omnibus condonando,omnes recipiendo.*Sap.*11.Misereris omnium,quia omnia potes.Multæ etiã misericordiæ multa beneficia omnibus continuando, nunquam deficiendo. *Thren.*3. Non defecerunt miserationes eius. 15.

Et verax, promissa reddendo,& vnumquemque, secundum merita renumerando. *Ioan.* 3. Qui autem receperit eius testimonium, signauit quoniam Deus verax est. Ad *Rom.*3. Deus verax est, omnis autem homo mendax.

Respice in me. Hìc secundum, in quo subiungitur oratio: & dicuntur duo. Primò petit iudicem inclinari ad misericordiam.Secundò determinat in quo vult sibi exhiberi illam,ibi, *Da imperium.* In prima duo. Primò petit ad se iudicem conuerti.Secundò conuersum ad se pietate inclinari. *Et miserere.* Dicit ergo: Hi crudeles sunt,& tu tam benignus es: & propter hoc rogo, *ò Domine respice in me*, oculos pietatis conuertendo ad me. *Deut.*26. Respice Domine de sanctuario tuo, illo respectu, de quo *Sap.*4. Et respectus in electos illius. 16.

Et miserere mei, pietate inclinando ad me. *Exod.* 33. Misericordiam cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit.

Da imperium puero. Hìc secundum, in quo specificat in quo vult sibi exhiberi misericordiam,& cui in illo,vel in illis,& dicuntur duo. Primò in quibus vult illam exhiberi determinat.Secundò eandem determinatam orat in illis, *Et conturbentur.* In prima duo secundum duo, in quibus petit sibi exhiberi misericordiam, in collatione scilicet iudiciariæ potestatis, & acceleratione

celeratione glorioſæ reſurrectionis, ibi, *Et ſalvum me fac.* Ait ergo: Sic miſerere. In quo? *Da imperium*, poteſtatem & miniſterium iudicandi, quia authoritas ſemper eſt apud te, *puero tuo*, mihi homini. 1. *Reg.*2. Dabit imperium puero ſuo, & ſublimabit cornu, &c. Imperium præcipiendi bonis, & malis: bonis vt intrent in gaudium, malis vt deſcendant in infernum. Suprà in *Pſal.* Deus imperium tuum Regi da.

Quare Chriſtus dicitur puer.

Et nota, quòd Chriſtus dicitur puer, propter paupertatem: pueri enim nihil habent. *Matth.*9. Vulpes foueas habent, &c. Propter puritatem vitæ & innocentiam. *Iſa.*54. & 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt, &c. Propter humilitatem: humiles enim ſunt pueri, & ſedent ad terram. Ad *Phil.*2. Exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. *Matth.*11. Diſcite à me, quia mitis ſum, &c. Propter manſuetudinem: offenſi, enim ſtatim placantur. Nonne iam dictum eſt: Diſcite à me, quia mitis ſum, &c. *Ierem.*11. Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam. Et tandem propter obedientiam. Ad *Phil.*2. Factus obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Hic ergo eſt, de quo *Act.*3. Conuenerunt in ciuitate iſta aduerſus puerum tuum IESVM, quem inunxiſti.

Et ſalvum fac. Hic petit ſecundum, ſcilicet acceleracionem & manifeſtationem glorioſæ reſurrectionis. Dicuntur ergo duo. Primò petit reſurrectionem. Secundò reſurrectionis manifeſtationem, ibi, *Fac mecum.* Dicit ergo: Sic da imperium puero tuo, *& ſalvum fac*, non in anima, hoc enim iam habet ab inſtanti conceptionis: ſed in corpore, ipſum poſt triduum ſuſcitando: *filium ancillæ tuæ, Mariæ* ſcilicet, quæ dicit *Luc.*2. Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.

Nota enim, quòd ancilla dicitur beata Virgo propter humilitatem. *Luc.*1. Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Eccleſia propter ſubiectionem. *Pſal.* Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri, dicunt qui ſunt de Eccleſia, ad Dominum Deum noſtrum. Synagoga propter ſeruilem timorem. *Gen.*21. & *Gal.* 4. Eiice ancillam, & filium eius. Apoſtoli & prædicatores, propter paupertatem, & officium diſcurrendi ad prædicationem. *Prou.*1. Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem. Caro propter fragilitatem. *Prou.*30. Per tria mouetur terra, & quartum ſuſtinere non poteſt, & hoc eſt per ancillam cum hæres fuerit dominæ ſuæ. *Bern.* Dominam ancillari, & ancillam dominari, magna abuſio eſt.

17. *Reſurrectio eſt ſignum Chriſti.*

Fac mecum ſignum. Hic ſecundum, in quo petit reſurrectionis manifeſtationem. Ait enim: Sic ſalua, & *fac ſignum* reſurrectionis: ſic enim appellatur ipſa reſurrectio. *Matth.*12. Generatio praua & adultera ſignum quærit: ſed ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. *In bono:* non enim fiet in bono omnibus reſurrectio, ſed in malo aliquibus, ſcilicet damnatis. *Dan.*12. Alij ſurgent in opprobrium, vt videant ſemper 2. *Mach.*6. Tibi autem ad vitam reſurrectio non erit. Bene autem dicitur ſignum Chriſti reſurrectio, quia ſignum eſt reſurrectionis iuſtorum, & figura. *Aug. de ciuitate Dei.* Talia futura ſunt corpora noſtra in reſurrectione noſtra, quale Chriſtus in reſurrectione ſua monſtrauit exemplum. Ad *Phil.*3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Et hoc *ſignum fac mecum.* In quo notantur duo, vt in ipſo Chriſto fiat, & etiam vt cum ipſo Deus pater hoc faciat. Chriſtus enim Deus cum Deo patre in ſeipſo homine operatus eſt reſurrectionem.

Signum etiam in bono crux Chriſti eſt, quod petere debemus fieri in nobis, ad confuſionem diaboli. *Hieron.* Muniat nos ſignum poteſtatis tuæ, quod videntes poteſtates aduerſæ fugiant confuſæ. Sic enim fac vt videant me reſurrexiſſe, qui oderunt me. *Iob* 19 Pater clarifica filium tuum. Tunc enim Pater filium ſuum clarificauit, quando reſurrectionem eius Iudæis, imò toti mundo nuntiari fecit.

Et confundantur. Hic oratio petitionis, ſcilicet inimicorum confuſio ex duplici cauſa. Ex liberatione Chriſti à pœna mortis, & conſolatione pro gloria reſurrectionis. Ait enim: Sic volo vt videant. Ad quid? *Vt confundantur*, confuſione mala, de qua *Eccl.*4. Eſt confuſio adducens ignominiam. *Iſa.*26. Videant Domine, videant zelantes populi, & confundantur: confundantur, inquã, ſuper hoc: *quoniam tu Domine adiuuiſti me*, in angaria paſſionis. *Pſal.* Audiuit Dominus, & miſertus eſt mei, & factus Dominus adiutor meus. *Et conſolatus es me*, in gloria reſurrectionis. *Auguſt.* Contriſtatus eſt in paſſione, conſolatus in corona, hoc eſt, in reſurrectione, quando gloria & honore eſt coronatus. Hanc conſolationem petebat in *Pſal.* vbi dicebat: Fiat miſericordia tua vt conſoletur me. Hinc diſcimus, quod triſtitiam ſequitur conſolatio, non lætitiam. *Matth.*5. Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur, in illa cœleſti patria conſolatione æterna. *Iſa.vlt.* Ego ipſe conſolabor vos, & in Ieruſalem illam cœleſtem conſolabimini, nunquam poſtmodum deſolandi: ad quam conſolationem nos perducat, qui eſt benedictus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

IN LXXXVI. PSALMVM.

Filiis Core Pſalmus Cantici.

1. *Pſalmus commendat Eccleſiam ſub metaphora ciuitatis.*

Fundamenta eius in montibus. Hic eſt Pſalmus 86. in toto libro, 36. in parte ſecunda libri. Poſtquam enim egit de benedictionibus Eccleſiæ collatis per incarnationem filij Dei, & oratione eiuſdem filij Dei, vt benedictionibus angeatur & confirmetur: primum in 84. ſecundum in 85. hic conſequenter ſubiungitur Eccleſiæ exclamatoria commendatio, & hoc generaliter, tam militantis in via, quàm iam triumphatis in patria: cuius commendatio non filios Babylonis, ciuitatis ſcilicet diaboli lætificat, ſed filios crucifixi Chriſti, & propter hoc competenter dicitur in *Pſal. Filiis Core Pſalmus Cantici*, hoc eſt, *Pſalmus* iſte *Cantici* conſecutiuus: primò enim cãtabatur in humana voce, poſtea muſico inſtrumento, quod Pſalterium appellatur: quod optime fiebat: in cantu enim lætitia æterna deſignabatur, reſpiciens ad illam partem Eccleſiæ, quæ iam læta triumphat in patria, de qua dicitur *Iſa.*52. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. *Iob* 38. Et concentum cœli quis dormire faciet? Nullus. Iugiter enim cantant, & laudant.

In Psalmo bona operatio monstrabatur, quæ respicit ad illam partem Ecclesiæ, quæ adhuc militans laborat in via, cùm dicatur *Genes.*3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et illud *Iob* 5. Homo natus ad laborem. Et *Eccles.*9. Quicquid potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, &c. Hic ergo *Psalmus cantici*, cantandus est, sup. *filiis Core*, id est, Christi in Caluaria crucifixi, paupertate extrema decoluati. *Ioan.* 19. Baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum, vbi crucifixerunt eum. *Matth.*11. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis, &c. Et est pulchra coniunctio Psalmi, & Cantici, bonæ operationis scilicet, & gaudij æternæ contemplationis Dei: vnum enim sequitur ad aliud. *Matth.*19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes, secundum hæc quæ tacta sunt. Primò commendat Ecclesiam, sub metaphora ciuitatis quantum ad partem adhuc in terris militantem, specialiter, etsi quodammodo possit toti conuenire. Secundò quantum ad triumphantem specialiter, ibi, *Sicut lætantium.* In prima duo. Primò enim commendatur ab ædificio & fundatione. Secundò ab ipso fundatore, ibi, *Nunquid Sion.* In prima duo. Cum enim huius ciuitatis ædificatio inchoata fuerit in Iudæis, & in Gentibus consummata, primò commendat eam à fundatione Iudæorum. Secundò Gentilium, ibi, *Memor ero.* In prima tria. Primò commendatur ab ipsa fundatione, & loco in quo fundata est. Secundò à bonitate parietum & murorum, quasi superædificatorum. *Diligit Dominus.* Tertiò à fama & gloria sic constructa, quantum ad copiam omnium bonorum in illa, ibi, *Gloriosa dicta.*

Dicit ergo: *Fundamenta eius.* Cuius *eius* quid enim antecessit, ad quod relatiuum hoc referatur: Sed responsio est secundum *Glossam*, quòd ad mentem Prophetæ refertur, de hac intentis in corde loquentis continuè, & ipsam ruminantis, sicut Maria. *Ioan.*20. Si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam. Vel refertur ad hoc quod sequitur, scilicet ad Sion, quæ significat Ecclesiam præsentem, quæ iam sub pallio figurarum contemplatur veritatem, sed ex parte quantum possibile est in vita ista, modò scilicet limpidè in futuro. 2. ad *Corinth.*4. Nos autem reuelata facie gloriam Domini contemplantes, &c. *Eius* ergo, id est, Sion, *fundamenta sunt in montibus sanctis*, id est, ex montibus sanctis, scilicet ex Apostolis & Prophetis, qui montes sunt propter fidei altitudinem. Suprà in *Psal.* Suscipiant montes pacem in populo. Et sancti propter vitæ puritatem. *Leuit.* 19. Sancti estote, quoniam ego sum sanctus. A Deo sanctificati. *Ioan.*17. Pater sanctifica eos in veritate. *Cassiod.* Sancti Apostoli, qui solidítate fidei & excellentia sanctitatis, montes dicuntur. Fundamenta ex lapidibus solidis. Qui enim sunt montes sancti, ipsi lapides solidi. *Eccles.*25. Fundamenta æterna, æternaliter permansura, super petram solidam, & ex lapidibus pretiosis. Hi enim, qui montes sancti, qui lapides solidi, lapides sunt pretiosi. *Isa.* 54. Fundabo te in Saphiris. Isti sunt duodecim lapides, in fundamento Ecclesiæ super lapidem Christum omnia sustentantem. *Apocal.*21. Murus ciuitatis habet fundamenta duodecim, in quibus Apostolorum nomina & Agni erant scripta. Ad *Ephes.*2. Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarũ, ipso summo angulari lapide, &c.

Diligit Dominus. Hic secundum. Quasi diceret: Talia sunt fundamenta, qualia superædificata. Dicit ergo: *Dominus diligit portas Sion*, propter illarum vtilitatem, & pulchritudinem, Prælatos, & prædicatores, Apostolorum & Prophetarum successores, qui portæ dicuntur, quia per illos intrant in Ecclesiam & exitur.

Diligendæ autem sunt portæ: quia ipsæ sunt pretiosæ valdè. *Apocal.*21. Singulæ portæ ex singulis margaritis erant. Et pulchræ valdè sculptæ martyrij sculptura. *Isa.*54. Ponam portas tuas in lapides sculptos. Et varietate distinctæ. *Tob.*13. Portæ Ierusalem ex Sapphiro, quod habet colorem cœlestem: & smaragdo, quod habet viridem, ædificabuntur. Ob hoc enim, quia debent esse lapides pretiosi, portant in manibus annulos continentes lapides pretiosos.

Tales portas diligit Deus, *super omnia tabernacula Iacob*, super omnia figuralia tabernacula hoc figurantia. *Num.*24. Quàm pulchra sunt tabernacula tua Iacob, tentoria tua ô Israël! 1. *Reg.*1. Helcana plus diligebat Annam, quam Fenennam. Per Annam noua Ecclesia, per Fenennam Synagoga.

Maria ciuitas est, fundamentum sapientia, in sanctis montibus, in altissimis virtutibus, de qua sapientia dicit *Eccles.*24. In ciuitate sancta, incisa, sup. coram ipso ministrani, egressa de illa in mundum. Hac habuit portas à Deo valdè diligendas, scilicet sensus corporeos, modestos & honestos. Si enim portæ sensus non essent, Ieremias non dixisset in 9. Mors intrauit per fenestras. Ingressa est mors per fenestras sensuum, tanquam per quasdam portas.

Gloriosa dicta sunt. Hic tertium, in quo commendatur à fama. Ait enim: Sic fundata est ciuitas talibus portis decenter ornata & famosa. Quia ô tu *ciuitas Dei*, quam Deus inhabitat, quam conseruat, & quam regit & ordinat, *gloriosa dicta sunt de te*, valdè, & famosa. Quænam sunt illa? Primum quia sancta. Secundum quia noua, nihil in te vetus: de quibus duobus *Apocal.* 1. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem nouam, descendentem de cœlo. Quia iocunda, & opulenta, & firma: de quibus tribus *Isa.* 33. Respice Sion ciuitatem solemnitatis nostræ, ecce iocunditas: oculi tui videbunt ciuitatem opulentam, ecce apertè quam opulenta: tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, ecce quàm firma, & quàm clara, & quàm lucida. *Apoc.*21. Ciuitas illa non eget sole nec luna, scilicet materialibus: sed lucerna eius est agnus, qui totam certè illuminat Ecclesiam militantem & triumphantem, quamuis clarius istam vltimam partem. Item quia in regno, & legibus, & huiusmodi decentissimè adornata. *August.* Horror te fieri ciuem illius ciuitatis, vbi rex veritas, lex charitas, dignitas sanctitas, pax felicitas, vita æternitas. Econtrario in ciuitate diaboli, ibi rex falsitas, lex cupiditas, dignitas iniquitas, lis felicitas, vita temporalitas.

Gloriosa dicta de ciuitate Dei reformatur.

De

De Maria gloriosa dicta sunt valde, quia sine semine virili fœcunda, sine grauedine grauida, sine dolore puerpera: quia lactauit, nutriuit, attrectauit, tenuit omnium redemptorem. Quæ maior his gloria? *Prou. vlt.* Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu verò supergressa es vniuersas.

4. *Memor ero Rahab.* Hic secundum, in quo agit de hac ciuitate, inquantum ædificata est, & constructa ex Gentilitate. Ostendit enim nullum ab ea repulsum, sed omnes ipsam recipere sine personarum acceptione, per quinque, quæ tangit: *Rahab*, quod est nomen proprium vilis personæ: Babylonem, quod est nomen ciuitatis malæ: & alienigenas, quod pertinet ad extraneitatem in genere & conuersatione: per Tyrum, quod est nomen regionis contrariæ Deo: per populum Æthiopum, quod est nomen gentis inimicæ. Dicit ergo: Sic gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei (mutat enim personam Prophetæ, & loquitur in persona Dei) *memor ero*: recipiendo in hanc ciuitatem, *Rahab*, id est, significatæ Gentilitatis per Rahab, de qua habetur *Ios.* 2. quod Rahab recepit exploratores, & per coccinum in fenestra saluata est. Sic Gentilitas recepit prædicatores, & per passionem Christi impressam in fronte & in memoria liberata est.

Et Babylonis, id est, Gentilitatis per Babylonem designatæ, existentis in confusione infidelitatis & peruersæ operationis. Non enim Dominus ignorat suos, quos elegit, quantumcumque remoti videantur. 2. ad *Tim.*2. Nouit Dominus qui sunt eius. Nouit autem memoriter & ad bonum. *Neem.*5. Memento mei Deus in bonum: quod & facitis volueris pœnitere, etsi Rahab fueris, & Babylon. *Isa.* 23. Bene cane, frequenta canticum, vt memoria tui sit meretrix obliuioni tradita. Et 13. de Babylone: Babylon illa gloriosa in regnis.

Et hoc, *scientibus me*, id est, per scientes me, per Apostolos scilicet, & prædicatores, quibus præcipiam tales ad fidem recipere, Iudæis contemnentibus derelictis. *Act.* 13. Quia repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicastis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes: sic enim præcepit nobis Dominus. Sic impletum est illud, quod dixit Dominus Pharisæis: Publicani & peccatores præcedent vos in regnum Dei. *Isa.*52. Quibus non est annuntiatum de eo, viderunt. Et 60. Et Gentes, quæ te non nouerunt, ad te current.

Ecce alienigenæ, aliunde nati quam de Iudæa, de qua suprà in *Psal.* Notus in Iudæa Deus: & non propè, imò in distantia propriæ voluntatis & morum. *Et Tyrus*: nec solum, imò cum ipsis existentes in distantia locorum, scilicet *populus Æthiopum*. Hi omnes *fuerunt illic*, in illa ciuitate congregati de alienigenis. *Isa.*61. Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos. Et rursum: Filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.

De vocatione Tyri innuebat Dominus *Matth.* 11. Si in Tyro & Sidone facta fuissent, quæ facta sunt in te, olim pœnitentiam egissent in cilicio, & cinere. Et in 25. dictum est mulieri Syrophenissæ: Mulier magna est fides tua. De Æthiopia in *Psal.*

D. Alb. Mag. Comm. in Psal.

Æthiopia præueniet manus eius Deo. *Sophon.* 3. Vltra flumina Æthiopiæ viri supplices mei.

Per hæc autem quinque, quæ tanguntur in his duabus versibus, designantur peccatorum diuersitates. Per Rahab, peccatis expositi. Per Babylonem, multitudine peccatum confusi. Per alienigenas, in inuentionibus peccatorum inueteratis, in quibus nati non sunt, defixi. Per Tyros, in peccatis adimplendis ardentes & anxij: Tyrus enim interpretatur angustia. Per Æthiopes nigros, inseparabilitas. *Ierem.* 12. Si potest Æthiops mutare pellem suam, &c. *Naum* 2. Facies hæc omnium, sicut nigredo ollæ. In peccatis obstinati.

Hos autem omnes Ecclesia recipit, hos Maria in se colligit, secundum quod ei dictum est *Isa.* 16. Pone quasi mortem vmbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas: venient ad te profugi mei: Moab, esto latibulum eorum.

5. *Nunquid Sion dicet: Homo.* Hic est secundum primæ partis totius huius Psalmi, in quo subiungitur commendatio ab ipso fundatore, qui est verus Deus & homo, quamuis hoc videatur Synagogæ incredibile: & dicuntur duo. Primò commendatio ab ipso fundatore, quem describit. Secundò responsio quæstioni quæ fieri posset, qualiter illud cognouit, ibi, *Dominus renuntiauit in scripturis populorum.* In prima duo. Primò asserit fundatorem Deum & hominem. Secundò ostendit in Synagoga infidelitatem secundum vnam literam, & veram literæ ordinationem. Ait enim: Sic fundata est ciuitas, ex talibus ædificata: quod valdè est mirabile & glorioſum, *Homo natus est in ea*, in ipsa Ecclesia, quantum ad partem etiam militantem. *Isa.* 9. Paruulus natus est nobis. Paruulus homo paruulus factus, *Matth.*1. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. *Et ipse* existens *Altissimus*, id est, Deus: *fundauit eam. Luc.* 1. Vocabitur Altissimi filius. Et fundator eius. *Isa.*54. Fundabo te in Saphiris, in Apostolis, & Prophetis, sicut suprà dictum fuit. Ad *Hebr.*11. Abraham expectabat ciuitatem fundamenta habentem, cuius artifex & conditor Deus. Imò in seipso fundauit eam, tanquam in primo fundamento. 1. ad *Corinth.* 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. *Isa.*28. Mittam in fundamentis Sion lapidem pretiosum, in fundamentis fundamentum.

Christus fundator Ecclesiæ.

Sed *nunquid homo* aliquis, quantumcumque eloquens dicet hoc? id est, persuadebit Sion, vt ipsa hoc credere possit? Quasi diceret: Non. *Abac.*1. Opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet, cum narrabitur. Credit enim Sion ipsum purum hominem, & non Deum, quia videbat ejus carnalem matrem & consanguineos. *Matth.*12. Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te. Et in 13. Nonne hic est filius fabri, &c. *Ioan.*19. Ecce homo, dicebant: non, Ecce Deus.

Secundum ergo istam literam & lecturam, Sion hic dicitur Synagoga. Vel secundum eandem

dem poteſt legi vt Sion diratur Eccleſia. Quaſi diceret: Sic natus in ea homo fundauit eam verus Deus. Sed *nunquid homo* dicet hoc, id eſt, perſuadebit per ſe Sion, id eſt, Eccleſiæ? Quaſi diceret: Non poterit niſi virtute Spiritus ſancti hoc perſuadere. *Matth.*10. Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. *Luc.* 21. Dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere aduerſarij veſtri.

Secundum aliam literam, quæ ſic habet: *Mater Sion dicet homo*, &c. legitur dupliciter. Primò vt ſit ratio congregandi Gentiles ad Eccleſiam, ſic: Ita venient gentiles, & erunt de Eccleſia: ſed vnde erit hoc? Quia homo dicet, *Sion mater*, mea es, ſup. & ipſe, qui hoc dicet, eſt in *ea natus homo*, & tamen *ipſe* exiſtens *Altiſſimus*, fundauit eam. Vel ſic vt ſit increpatio Synagogæ infidelis. Quaſi diceret: Sic fundabitur ciuitas glorioſa, ſed mater Sion, id eſt, Synagoga infidelis & miſera, quæ mater eſt Eccleſiæ primitiuæ, vt *Sion* genitiui caſus ſit, *dicet: Homo* purus eſt Chriſtus. Et tamen *homo natus eſt in ea*, & *ipſe fundauit*, &c. Vnde ipſa mater talis eſt increpanda, quæ proprium de ſe natum filium non agnoſcit. *Iſa.*1. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem non cognouit me, & populus meus non intellexit.

6. *Dominus narrabit.* Hic ſecundum, ſcilicet reſponſio anthypaphoræ. Poſſet enim quæri: vnde hoc noſti? Et reſpondet: Quoniam ex Scripturis, quas deſcribit à duobus: ab auctoribus illarum, quibus quaſi tranſmiſſæ ſunt: & auctoribus illarum, illis. inquam, à quibus editæ ſant, ibi, *Et principum.* Dicit ergo: Sic natus eſt in ea homo Deus, qui fundator eius. Vnde hoc noſti? Vel ſic: Magnum miraculum dixi, quòd Deus naſceretur in ciuitate quam fundauit, nec aliquis diſcredat: quia *Dominus narrabit*, vel *narrauit* (ponitur enim futurum pro præterito) quòd ita futurum ſit, *in ſcripturis populorum*, id eſt, propter populos factis, & ad ipſos directis. Ad *Roman.*15. Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Et ibi continetur de Chriſto vero homine, & Deo. *Luc.vltim.* Incipiens à Moyſe & prophetis, interpretatur illis, in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant. *Ioan.*5. Si crederetis Moyſi, forſitan & mihi credieretis: de me enim ille ſcripſit. Et ibidem Scrutamini ſcripturas: ipſæ enim ſunt quæ loquuntur de me.

Et principum. Hic ſecundum. *Et* in ſcripturis, repete, *Principum*, Patriarcharum, Prophetarum, *horum qui fuerunt in ea*, tanquam ciues. Vel *qui fuerunt in ea*, Principes, quamuis quando erant extrà, eſſent vites, quaſi non repati. Vel poteſt referri ad futurum: & ſic Principes in ea intelliguntur Apoſtoli, qui in ſuis ſcripturis hæc oſtenderunt. De quibus Principibus in *Pſal.* Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abrahæ. Et alibi: Conſtitues eos Principes, &c. Quamuis eſſent quondò infimi piſcatores. *Eccleſ.*38. Narratio eorum, ſcilicet rerum, quod Chriſtus & Deus & homo à filiis eorum, id eſt, Patriarcharum, Prophetarum, ſcilicet Apoſtolorum, qui fuerunt filij taurorum, id eſt, Patriarcharum.

7. *Sicut lætantium.* Hic ſecunda pars totius huius Pſalmi, in qua commendatur Eccleſia ſpecialiter quantum ad partem Eccleſiæ quæ iam triumphat, & lætatur in cœlis de triumpho: & tanguntur tria hîc. Primò iocunditas ciuium, *Sicut lætantium.* Secundò iocunditantium vniuerſalitas. *Omnium.* Tertiò ſoliditas iocunditatis. *Habitatio.* Dicit ergo: Sic fundata es, ſic famoſa, & à tanto fundatore conſtructa, & *omnium* habitantium, in te ſup. *habitatio eſt ſicut lætantium.* Sicut non eſt nota ſimilitudinis, ſed expreſſionis veritatis. Habitatio autem non in tranſitum ſonat, ſed in fixionem manſionis. *Iſa.*62. Habitabit iuuenis cum virgine, & habitabit in te Dominus Deus tuus. Sed quomodo? Lætanter valdè. *Iſa.* 65. Gaudebo in populo meo, & non erit vltrà vox fletus. Et in 31. Canticum erit vobis, ſicut ſanctificatæ ſolemnitatis, ſicut qui pergit cum tibia, vt intret in domum Domini. Quid autem cantabitur ibi à lætantibus, determinatur *Tob.*13. Per omnes vicos eius cantabitur Alleluia. *Caſſiodor.* Orate, tranſit, ſed laudare ſuccedit. Perpetua ſecuritas manet: quia peruerſitas nulla miſcetur. Æterna fœlicitas perſeuerat: quoniam nequaquam contrarietate aliqua conſtat eſſe violandam.

Et nota, quod Dominus totum mundum fecit tanquam aulam magnam, quam inhabitaret. *Iſa.vltim.* Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. *Ierem.*23. Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. Fecit & cœnaculum, in quo reficeretur, & reficeret hominis mentem & animum. *Apoc.*3. Sto ad oſtium, & pulſo: ſi quis mihi aperuerit, cœnabo cum ipſo, & ipſe mecum. Fecit & quaſi cubiculum in quo dormiret, Virginis vterum. *Eccleſ.* 24. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Hæc fuit conclauis ſanctiſſima, in qua veſtem nouam induit, ſcilicet carnem noſtram. Pro hac ergo parte dici poteſt Eccleſiæ: *Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te.* Omnes enim motus in Maria, fuerunt motus lætitiæ, & iocunditatis, intantum vt veraciter dicere poſſet illud *Geneſ.* 21. Riſum fecit mihi Dominus. Quantum ergo ad hanc partem, fundauit Dominus Eccleſiam ſuam in ipſius Mariæ conceptione, ſed fundatam ſanctificauit in ipſius emundatione ab originali culpa, ſed emundatam inhabitauit in carnis aſſumptione de ipſa, vt nos redimeret Deus noſter, in homine, Deus noſter, qui eſt benedictus per omnia ſæcula ſeculorum. Amen.

IN LXXXVII. PALMVM.

Canticum Pſalmi, filiis Core, in finem, pro Maheleth ad reſpondendum, intellectus Eman Iſraelitæ,
vel *Exrahitæ.*

1. DOmine Deus ſalutis meæ. Hic eſt Pſalmus 87. in hoc totali libro, in ſecunda verò parte 77. qui bene ſequitur Pſalmum antecedentem. Cum enim in antecedenti Pſalmo Eccleſiam triumphantem cum militante adhuc in terris, quam triumphantem in cœlis, tanquam quæreret aliquis eius verbis inflammatus, qualiter ergo numero & merito de Eccleſia militante, qualiter præmio de triumphante? ſubiungit modò agens de Chriſti paſſione, & paſſionis imitatoribus, qualiter ad prædicta perueniatur. 2. ad *Corinth.*1. Si enim compatimur, & corregnabimus: & ſi fuerimus ſocij paſſionum, ſimiliter erimus conſolationum. *Act.*14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. Quippè *Luc.vlt.* Sic oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam. Hoc autem ſatis in titulo demonſtratur, qui talis eſt: *Canticum Pſalmi, filiis Core, in finem, pro Maheleth, ad reſpondendum, intellectui Eman Iſraelitæ*, vel *Exrahitæ.* Eſt enim ſenſus, quod hoc, quod ſubiectum eſt, eſt *canticum* ſubſequentium *Pſalmi.* Primò enim muſico inſtrumento, quod eſt Pſalterium, cantabatur, & ſic Pſalmus erat propriè. Poſtmodum vocibus hominum repetebatur, & ſic erat Canticum. Hoc, inquam, Canticum ſubſequentium Pſalmi, *in finem*, Chriſtum ſcilicet. Ad *Rom.*10. Finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, nos ordinans, *filiis Core* cantandum eſt, id eſt, filiis Chriſti decaluatis Core enim decaluatus interpretatur: & ipſe ſine ſuperfluitate temporalium conuerſatus eſt in hoc mundo. *Luc.*9. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis, &c. 2. ad *Cor.*8. Cum eſſet dives in omnibus, pro nobis egenus factus eſt. Et eſt *pro Maheleth, ad reſpondendum.* Vbi notandum, quod propoſitio pro ſumitur pro *in.* Maheleth autem interpretatur chorus. Senſus ergo eſt: Ad reſpondendum in choro. Hoc eſt ſecundum literam, quòd dictum eſt, quòd præcinente inſtrumento muſico, poſtmodum vocibus hominum reſpondebatur in choro. Et *eſt intellectum*, in hoc quod ſubiectum eſt, *Eman Iſraelitæ.* Quare Iſraëlita? quia de populo Iſrael. Vel Exrahitæ quia de patribus aduenerat Orientis, & erat de canoribus templi, & in hoc Pſalmo cantando forſaſſe præcipuus, & etiam exponendo.

Paſſionem membri ſui ut paſſionem Chriſti imitantur, & ſic ei reſpondent.

Expoſitio moralis iſti.

Spiritualiter autem quod ſubiectum eſt, Canticum appellatur, quia cùm ſpirituali lætitia eſt cantandum, & ad illam nos inuitat. Sed Pſalmi canticum, quia ad bonam operationem. Et eſt cantandum filiis Core, filiis Chriſti in Caluaria crucifixi. *Ioan.*19. Et baiulans ſibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locum, vbi crucifixerunt eum. Et hoc ad reſpondendum ipſi Chriſto, vt ſcilicet patiantur ſibi ſic pro ipſo, ſicut ipſe pro ipſis, ſecundum illud 1. *Pet.*2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Et etiam pro proximo, ſecundum illud 1. *Ioan.*3. Sicut Chriſtus poſuit animam ſuam pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Et hoc *pro Maheleth*, id eſt, in Maheleth, hoc eſt, in choro. Sicut enim bene non reſpondemus Chriſti paſſioni, niſi vnamus in concordia, & pace, vt Saul de illis, de quibus *Act.*4. Erat illis cor vnum & anima vna. 1. ad *Cor.*13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Et eſt intellectus non cuiuſlibet, ſed Eman, ſcilicet fratris eius. Eman enim interpretatur frater eius, hoc eſt, Chriſti, illius ſcilicet, qui cum Paulo in cruce Chriſti tantum gloriatur, qui ad illos pertinet, de quibus Chriſtus ait *Matth.*12. Qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, hic mihi frater, & ſoror, & mater eſt. Eman, inquam, Iſraëlitæ, id eſt, fide Deum videntis: vel Exrahitæ, hoc eſt, aduenæ ſui reputatione, qui dicit cum *Pſal.* Quoniam aduena ego ſum, & peregrinus apud te.

Diuiditur autem Pſalmus in duas partes. Primò Chriſtus quaſi in paſſione poſitus introducitur orans pro ſeipſo. Secundò pro membris illi reſpondentibus, hoc eſt, ſuam paſſionem imitantibus, ibi, *Et ego à te Domine.* In prima duo: quia primò ponitur Chriſti peritio. Secundò neceſſitas & ratio ſuæ petitionis. *Quia repleta eſt malis.* In prima duo. Primò captatio beneuolentiæ eius quem rogat. Secundò petitio, ibi, *Intret in conſpectu.* Captat enim benuolentiam ſumens rationem primò à parte Dei, quem rogat, quia ſuum eſt ſaluare. Secundò à parte ſui, qui rogat, quia iugiter & feruenter rogat. *In die clamaui.*

Dicit ergo: *O Domine* Pater *Deus ſalutis meæ*, vt ſit intranſitiua conſtructio, id eſt, qui es ſalus mea. Supra in *Pſal.* Dominus illuminatio mea, &c. Vel tranſitiuè, *Domine Deus ſalutis meæ* auctor. *Iſa.*42. Abſque me non eſt ſaluator. *Pſal.* Operatus es ſalutem in medio terræ. *Matth.*1. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Et dator. *Iſa.*46. Dabo Sion ſalutem, & in Ieruſalem gloriam meam. *Iudith vlt.* Dediſti ſalutem in manu fœminæ. Et mandator. *Pſal.* Qui mandas ſalutes Iacob. Conſeruator. *Prou.*3. Cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter.

In die clamaui, & nocte coram te. In hoc quod dicit, *in die, & nocte*, notatur orationis continuitas. In hoc quod addit, *Clamaui*, feruor. In hoc autem, quod addit, *Coram te*, recta intentio. Orandum enim eſt ſemper, in die & nocte. *Luc.*18. Dicebat autem eis, quoniam oportet orare ſemper, & minquam deficere. 1. ad *Theſſ.*5. Sine intermiſſione orate. Et in proſperitate quæ per diem, & in aduerſitate quæ per noctem. *Iſa.*21. Venit mane & nox: ſi quæritis, quærite: conuertimini, venite. Orandum eſt feruenter, & cum clamore cordis. *Pſal.* In die tribulationis meæ clamaui ad te. Et recta intentione contra hypocritas. *Matth.*6. Patet tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. *Necſſaria in oratione.*

Intret oratio mea. Hic ſecundum, in quo orat, & 3. dat petit. Primò, quòd Deus orationem eius recipiat. Secundò, quòd receptam humiliter ſimpleat. *Inclina aurem.* Dicit ergo: Sic tu es Deus ſalutis meæ, & ego clamo tota die. Vnde rogo: *Intret oratio mea in conſpectu tuo.* Nota *Gloſſ.* Virtus magna pura orationis, &c. Ad hoc autem quod inter oratio, oportet, quòd non veniat vacua, ſed afferat ſecum ipſam orantis animam humiliatam, quia nunquam excelleſiam, aliter elicietur cum hominis forte. *Pſal.*33. Non apparebis in conſpectu Domini Dei tui vacuus. Propter hoc dicit Daniel 10. In me vacuus conſtitit, & ſpiritus humiliatus, vehemens, ſuſcitauit à te Domine. *Prou.*8. Deum honorificat diligens eum, & *&* omnipotens.

Tria impedium orationem.

Sed notandum, quod tria impediunt orationem, ne ingrediatur. Primum est si sit timida, talis enim oratio nihil auder aggredi. Propter hoc dicitur *Iob* 1. Siquis indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitans. Et *Cassiodor.* Nullus ab oratione repellitur, nisi qui in ea timidus inuenitur. Secundum est si sit tepida, quia talis non valet progredi. Propter hoc monet Paulus *Roman.*12. Orationi instantes, spiritu feruentes: cum enim feruet, tunc progreditur & dirigitur sicut incensum in conspectu Dei. Tertium est, quando est temeraria, hoc est, præsumptuosa, & non humilis, quia tunc non valet ingredi. *Eccles.*5. Oratio humiliantis se nubes penetrabit.

Inclina aurem, humiliter concedendo quæ peto, ad *precem meam.* Suprà in *Psal.* Inclina Domine aurem tuam: quoniam inops, &c. *Dan.* 60. Inclina aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide.

4. *Quia repleta est.* Hîc secundum, scilicet ratio vel necessitas petendi, quæ tangitur duplex. Prima est persequutio inimicorum. Secunda, elongatio notorum, qui debent esse proximi, & amici, ibi, *Longè fecisti.* In prima duo. Primò persequutio ab inimicis illata describitur. Secundò ostenditur, quòd sit illata non sine ordinatione diuina & dispositione, ibi, *Posuerunt me.* In prima duo. Primò persequutio illata factis. Secundò verbis, ibi, *Æstimatus sum.* In prima duo. Primò persequutio quasi ex parte animæ, quæ est repletio dolorum. Secundò ex parte corporis, quæ est magnitudo pœnæ, vsque ad separationem, ibi, *Et vita mea.* Dicit ergo: Sic rogo, & necesse habeo, quia *anima mea repleta est malis*, doloribus scilicet, & anxietatibus, dicit Christus *Thren.*1. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, &c. *Thren.*3. Repleuit me amaritudinibus. *Matt.*26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et propter hoc exauditus est. Nihil enim tam valet ad hoc vt exaudiaris, sicut dolore repleri. *Augustin.* Vis audiri? Pauper esto: dolor clamat, non fastidium. Illa beata anima malo pœnæ replera est: sed nunc repletæ sunt malo culpæ: vnde in *Psal.* Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Ad *Roman.*1. Repletos omni iniquitate.

Huius autem repletionis signum est certissimum ponderositas qua semper ad ea quæ deorsum sunt, inclinatur. *Eccles.* 22. Super plumbum quis grauabitur? Et quod illi aliud nomen, quam fatuus? Signum est & redundantia per os. *Matth.*12. Ex abundantia cordis os loquitur. Et hoc quia capere non potest aliquid boni, sed ipsum abominatur. *Eccles.*3. Execratio peccatori sapientia. Et 27. Anima fatiata conculcabit fauum. Signum est etiam quod non resonat percussa, hoc est, quod si affligitur, gratias non agit. *Ierem.* 5. Frustrà percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.

Et vita mea. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic anima repletur dolotibus, quod frequenter contingit in homine non mociente: sed etiam *vita mea*, anima scilicet, *appropinquauit in inferno*, veniens scilicet vsque ad separationem sui à corpore. *Eccles.*51. Anima mea appropinquauit in inferno deorsum. In figuram huius dicebat *Iob* 17. In profundissimum infernum descendit anima mea.

5. *Æstimatus sum.* Hîc tangitur persequutio oris, quâ blasphemabant in eum, blasphemia triplici. Primò quia credebant & dicebant eum necessitate, sicut alios homines, moriturum. Secundò quia diuino auxilio destitutum, ibi, *Factus sum.* Tertiò, quod deterius est, propter peccatum proprium mortuum & occisum, nec ad vitam reuersurum, ibi, *Sicut vulnerati.* Dicit ergo: Sic persequuti sunt opere, & etiam *æstimatus sum* ab eis, hoc adinuicem asserentibus, & colloquentibus, *cum descendentibus in lacum*, descensurus ex necessitate in infernum, sicut alij illuc descenderunt, cum tamen moriar voluntate mea. *Isa.* 53. Oblatus est quia ipse voluit. *Ioan.* 10. Habeo potestatem ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Et ibid. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam.

Factus sum. Ecce secundum. Quasi diceret: Æstimant me necessitate vt alios, moriturum. Et *factus sum* illorum æstimatione & assertione, *sicut homo sine adiutorio* diuino, sup. & sic me æstimant adiutorio diuino destitutum. *Sapient.* 2. Si filius Dei est, liberet eum de manibus nostris. Et multa talia, quæ dicebant pendenti in cruce: cum tamen sim liber à necessitate moriendi, habens semper promptum diuinum adiutorium.

6. *Inter mortuos*, quia solus sine peccato. *Isa.*53. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est, &c. Vere liber & liberans aliquos. *Ioan.* 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

Sicut vulnerati. Hîc tertium, in quo dicuntur duo. Primò tangit illorum blasphemiam. Secundò blasphemantium pœnam tangit. *Et ipsi de manu.* In prima duo. Primò, quòd blasphemantes dixerunt ipsum non resurrecturum esse. Secundò Deum omninò oblitioni tradidisse. *Quorum non es memor.* Dicit ergo: Sic æstimarus sum ab eis necessitate moriturus, & à Dei auxilio destitutus, & etiam æstimatus sum, *sicut vulnerati*, occisi gladiis, *in sepulchris dormientes*, qui nunquam postea euigilant. Nec mirum: quia viderunt lanceâ & clauis vulneratum. *Matth.*27. & *Ioan.*19. Dormientes autem in sepulchris vocat mortuos. *Isa.*14. Omnes reges gentium vniuersi dormierunt. *Dan.*12. Dormientes in pulucre terræ euigilabunt.

Nota hic, quòd est vulnus pœnæ, de qua *Vulnus pœnæ Iob* 2. Consulneranit lumbos meos. Et rursum, *ne culpæ, & gratiæ.* Concidit me vulnere super vulnus, &c. Et est vulnus culpæ, quod est multiplex, scilicet suggestionis diabolicæ. *Isa.*14. Contristi in terram, qui vulnerabas gentes. Culpæ omnis generaliter. *Luc.*10. de illo qui incidit in latrones qui despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt, semiuiuo relicto. *Eccles.*21. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, & plagæ illius non erit sanitas. O homo agnosce quam grauia vulnera sunt peccata tua, pro quibus necesse fuit filium Dei vulnerari. Sed specialiter luxuriæ, quod separat carnem, & elicit sanguinem. *Isa.*1. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, &c. Vulnus luxuriæ, liuor auaritiæ, & plaga tumens superbiæ. Et est vulnus gratiæ, vulnus scilicet charitatis. *Cantic.*4. Vulnerata charitate ego sum. Et in eodem: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. *Gilbert.* Talia vulnera in me multiplica Domine Deus meus. Primum vulnus sustinuit Christus, vt nos à secundis vulneribus liberaret, & tertiis vulneraret.

Quorum non es. Ecce secundum. Quasi diceret: Æstimatus sum sicut vulnerati dormientes, *quorum* etiam vulneratorum, Deus *non es memor amplius*, ad resurrectionem & liberationem: de quibus scriptum est: Periit memoria eorum cum sonitu. Et *Eccles.*9. Obliuioni data est memoria eorum.

Et ipsi, sic æstimantes de me, *de manu tua*, protegente eos à miseria, *repulsi sunt*, vt iam non protegantur, sed omni miseriæ exponantur, in pœnam prædictæ blasphemiæ. Suprà in *Psal.* Deus repulisti nos, & destruxisti nos. *Thren.*3. Repulsa est anima mea, oblitus sum bonorum.

7. *Posuerunt me.* Hîc tanguntur persequutio in morte, vel post mortem. Et legitur tripliciter: quia lacus inferior potest sonare in pœnam, aut in culpam. Si in pœnam, aut temporalem, aut gehennalem, scilicet limbum: & dicuntur tria. Primò, quòd turpissima morte est occisus. Secundò, quòd obliuioni datus ab occisoribus. *In tenebrosis.* Tertiò, quòd in locum vilem deiectus, ibi, *Et vmbra mortis.* Dicit ergo: Sic persequti sunt me vsque ad mortem, & etiam *posuerunt me*, ad literam, *in lacu inferiori*, in extrema morte, & vilissima, quia morte crucis eum concideruht, quæ erat mortis latronum. *Sapient.* 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ad *Phil.* 2. Factus est obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Et in tenebrosis, vt essem omnino perditus, & oblitioni traditus, tanquam res latens in tenebris, quæ penitus non videtur. *Psal.* Collocauit me in obscuris, tanquam mortuos sæculi. *Thren.* 3. In tenebris collocauit me tanquam mortuos sempiternos.

Et in vmbra mortis, id est, in loco sordido & fœtido me posuit, in quo homines occiduntur & puniuntur. Et sic est signum mortis, sicut vmbra corporis. *Gloss.* Vmbra mortis, &c. hic est locus Caluariæ, in quo latrones & seditiosi & homicidæ plectebantur, crucifixus est, & iuxta sepultus, sicut habetur *Ioan.*19. Vel sic: *Posuerunt me*, sua reputatione, *in lacu inferiori*, in profunditate scilicet omnium vitiorum, quamuis innocens essem. *Genes.*40. Et hic innocens in lacum missus sum. *Et in tenebrosis*: & exponit se, id est, *in vmbra mortis*, in morte scilicet amarissima, quæ est quasi vmbra mortis gehennalis, per quam veniebatur ad illam. *Psal.* Sicut vmbra cum declinat, ablatus sum. Tertio modo sic: *Posuerunt me*, id est, animam meam, mortem inferendo, in lacu inferiori, in limbo scilicet. *Zach.*9. Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. *In tenebrosis*: quia ibi erat carentia visionis diuinæ quantum ad illos qui tenebantur. *Et vmbra mortis*: quia imago erat ex hoc ipso pœnæ gehennalis, quæ vera mors est. *Isa.*9. Sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.

8. *Super me confirmauit.* Hîc secundum, in quo ostenduntur quæ gesta sunt, facta fuisse diuina dispositione, vel magis indignatione, secundum illorum æstimationem. Duo autem sunt quæ illi æstimabant. Primò irrevocabilitatem iræ Dei super illum. Secundò effectus iræ Dei vniuersalitatem. *Et omnes.* Dicit ergo: Sic persequti sunt & ante mortem, & in morte, vel post mortem, & etiam illorum opinione, *furor tuus*, effectus scilicet tanquam tui faciendi, *confirmatus est super me*, vt nunquam cesset me in furore affligere. Suprà in *Psal.* Confirmasti super me manum tuam, & non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ. Credunt illum furorem iam venisse super me, de quo *Isa.*30. Ardens furor eius, & grauis ad portandum: quem timens penitens, dicit suprà in *Psal.* Domine ne in furore tuo arguas me.

Et omnes fluctus tuos: non solum aliquos, vt sic vniuersaliter affligeres: fluctus enim dicit tribulationum passiones: *induxisti super me*, hoc est, induci fecisti. *Thren.*3. Inundauerunt aquæ super caput meum, & dixi: Perij. *Exod.*15. In fluctibus maris ambulauit. Suprà in *Psal.* Veni in altitudinem maris. *Ionæ* 2. Omnes gurgites tui & fluctus tui super me transierunt.

9. *Longè fecisti.* Hîc secundum huius partis: postquam enim egit de persequtione inimicorum, hîc subiungit de elongatione & fuga notorum: & diuiditur in duas partes, secundum duo notorum genera. Quidam enim erant tioni Christo communi notitia, & beneficiorum exhibitione, scilicet Iudæi, quibus prædicabat. Alij conuictus & conuersationis ratione, scilicet Apostoli, quos speciales & familiares habebat.

Elongatio Iudæorum & discipulorum à Christo.

Primò ergo agit de elongatione Iudæorum. Secundò Discipulorum. *Traditus sum.* In prima duo. Primò elongatio Iudæorum à Christo tangitur. Secundò abominatio eius à quo sunt elongati: quia viderunt eum tam turpiter mori, ibi, *Posuerunt me.* Dicit ergo: Sic me persequti sunt aduersarij, Gentiles scilicet, Scribæ & Pharisæi, & etiam ô Domine, *tu fecisti*, permittendo vt fieret, *notos meos*, qui prædicationes audierant, miracula viderant, *longè à me*, per fugam & derelictionem. *Iob* 19. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei, quasi alieni recesserunt à me.

Posuerunt me, non tantum abominabilem, sed quod maius est, *abominationem sibi*, qui eos tot bona docuerat. *Amos* 5. Loquentem perfectè abominati sunt. *Iob* 19. Abominati sunt me quondam consiliarij mei. Et 30. Filij scelerum & ignobilium abominantur me, & longè fugerunt à me. Et nota, quòd notos hîc appellat, non quos ipse nouit, sed qui eum nouerunt. Vel à nos quos nouit, non notitia approbationis, sed notitia simplicis.

Traditus sum. Hîc secundum, scilicet elongatio discipulorum, & tanguntur tria. Primò ipsius traditio à Iuda, quod fuit magna elongatio. Secundò peccatum abscondo in illo articulo. *Et non cognouit.* Tertiò Apostolorum infirmatio in fide Christi & amore, ibi,

Octaua

Christus à multis traditus, sed diuersa intentione.

Oculi mei. Dicit ergo: Sic notis factus sum abominatio, & etiam *traditus* sum à multis, à proprio discipulo moto auaritia. *Matth.* 26. Qui autem tradidit eum, dedit eis signum dicens: Quemcumque &c. *Luc.*22. Iuda, osculo filium hominis tradis? Traditus sum à Iudæo Pilato, à sacerdotibus, & Pharisæis, & hoc ex inuidia. *Matth.*27. Sciebant enim, quòd per inuidiã tradidissent eum. *Ioan.*19. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Traditus à Pilato ministris, vt crucifigeretur, & hoc ex damnabili negligentia. *Ioan.* 19. Tradidit ergo illis IESVM vt crucifigeretur. Et *Matth.* 27. IESVM verò flagellatum tradidit voluntati earum, vt crucifigeretur. De hac dicit *Matth.* 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum & flagellandum. Traditus etiam est à diabolo hæc omnia procurante, & hoc ex ignorantia, qua nesciebat eum Deum. 2. ad *Corinth.*2. Si cognouissent, nunquam dominum glorię crucifixissent. Traditus est etiam à Patre, & hoc ex summa clementia & misericordia quam habuit ad humanum genus. Ad *Rom.*8. Proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Item à seipso, & hoc fecit ex obedientia. Ad *Ephes.*5. Tradidit semetipsum pro nobis.

Et non egrediebar, potentiam meam demonstrando, sed magis latebam eam abscondendo. *Abac.* 3. Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus.

10. *Oculi mei.* Hic est tertium. Quasi diceret: Sic fuit à Iuda traditus, sic quantum ad potestatem absconditus, & ob hoc, *Oculi mei*, Apostoli scilicet mei, qui debebant esse oculi, & lumen totius corporis mystici in me, totius mundi. *Matth.* 5. Vos estis lux mundi. *Languerunt. Iob* 17. Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea in nihilum redacta sunt. Et hoc, *propter inopiam*, fidei, & amoris à me. *Zachar.*12. Percutiam pastorem, Christum: & dispergentur oues gregis, separatæ ab eo, à vera fide in ipsum, & charitate. Oues gregis Apostoli: hinc habemus, quòd oculi sunt Prælati,

Contra prælatos, bonorũ spiritualium inopia laborantes.

quorũ multi languent præ inopia bonorũ spiritualiũ. *Isa.*56. Speculatores eius, oculicæci omnes. Et infra: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiã, omnes in viã suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam, à summo vsque ad nouissimum. Si autem inopia bonorum spiritualium non languerent, bene toti corpori prouiderent. *Ierem.* 31. Inebriabo animas sacerdotum pinguedine. Et quid sequitur? Et populus meus adimplebitur bonis. Si ergo oculus tuus scandalizet te, inopia languens, erue eum, & proiice abs te *Matth* 6. & 18.

Clamaui ad te. Hic tertium, in quo præmissa petitione & petendi necessitate, subiungitur persuasio, vt impetretur petitum. Persuadet autem à duplici clamore: oris, & operis. Vel persuadet à deuotione orationis primò. Secundò à perseuerantia in opere bono, ibi, *Tota die.* Dicit ergo: Sic rogaui Domine, & debeo impetrare, quia ô *Domine clamaui*, ad te clamore cordis & feruoris. Clamauit Christus ad populum clamore instructionis. *Ioan.* 7. Stabat autem IESVS, & clamabat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

Multiplex Christi clamor.

Clamauit ad mortuum clamore protestatis, & ostensione virtutis suæ. *Ioan.*11. Et clamans voce magna, dixit: Lazare veni foras, & prodiit qui mortuus fuerat, ligatis manibus & pedibus institis. Clamauit ad Deum Patrem in signum humilitatis & subiectionis, & ostensionis veræ humanitatis. *Matth.* 27. Et clamauit voce magna, Heli, Heli, Lamazabathani. Et *Luc.* 23. Et clamans voce magna dixit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

Tota die. Ecce secundum, in quo tangitur eius iugis bona operatio: & dicuntur hîc duo. Primò, quòd iugiter bona fecit. Secundò ne quis crederet, quòd per hoc omnes saluasset, quibus bona eius opera non profecerint, ostendit, ibi, *Nunquid mortuis*? Dicit ergo: Sic clamaui ad te ore: sed ne hoc parum videatur, *tota die*, non vna tantum; ne credatur intelligendum die Passionis, in qua manus habuit in cruce extensas, quia nec illa tota extensas habuit, *Expandi ad te*, bona faciendo, *manus meas.* Expandi ad populum Iudæorum, dans exemplum bona faciendi. *Isa.*65. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. *Expandi ad te*, ad impetrandum quod volebam, & pro me, & pro meis. *Psal.* Expandi manus meas ad te.

Nunquid mortuis. Hic ostendit quibus non profuerit manuum eius extensio, quia non profuit obstinatis in malitia, quos nominauit his quinque nominibus. Primò mortuos. Secundò sepulchris clausos. *Nunquid narrabit aliquis?* Tertiò perditos, ibi, *Et veritatem.* Quartò tenebris inuolutos, ibi, *Nunquid cognoscentur.* Quintò à Deo obliuioni traditos. *Et iustitiam tuam.* In prima duo secundum duplicem quæstionem, quam facit, in partem negatiuam terminandam. Prima, si proderunt mortuis mirabilia per se facta. Secunda, si sacramenta per ministros exhibita, ibi, *Aut medici.* Dicit ergo: Sic expandi tota die manus meas, sed *nunquid*, ô Deus Pater, *mirabilia*, quæ facis per me, & in me, *facies mortuis?* non corpora (talibus enim sunt facta multa, filiæ Archisynagogi. *Matth.*9. Et filio viduæ *Luc.*7. & quatriduano Lazaro *Ioan.* 11.) sed animæ? Quasi dicat: Non: nullam enim in semetipsis habentes vitam, miracula irrident, & non credunt: & sic coram ipsis fiunt, sed non ipsis. Tales sunt mortui, de quibus in *Psal.* Collocauit me in obscuris, sicut mortuos sæculi. *Et Apocalyps.* 2. Nomen habes quod viuas, & mortuus es.

11. *Peccatorum obstinatio variis modis ostenditur.*

Aut nunquid, sup. *medici*, Apostoli scilicet mei, & subsequentes prædicatores, & prælati, *fecerint eum*, tales mortuos, sup. & *confitebuntur tibi*, confessione laudis? Quasi diceret: Non: quia de talibus scriptum est in *Psal.* Quoniam non est in morte, qui memor sit tui. Et, In inferno autem, in obstinatione in peccato, quis confitebitur tibi? Quasi diceret: Nullus. *Eccles.* 17. A mortuo, quasi ab eo qui non est, perit confessio. Medicos ergo hîc appellat prædicatores, & prælatos.

Notandum enim, quod est medicus naturalis, qui curat corpora per artem medicinæ ad literam. *Eccles.* 38. Honora medicum propter necessitatem. Et est spiritualis malus, scilicet

Medicus naturalis. Medicus malus.

licet Philosophus qui vana docet, & inutilia. *Matth. 5.* de mulier. quæ expendebat omnia bona sua in medicos, & semper deterius habebat, Anima scilicet, quæ expendit omnia naturalia in Philosophos seu medicos, nec sanatur. Sed bonus est medicus Praelatus, qui habet artem medicandi, sacram scientiam, & medicamina, scilicet sacramenta. *Jerem. 8.* Nunquid non est resina in Galaad, aut medicus non est ibi? Alioquin dicat illud *Isa. 3.* Non sum medicus, & in domo mea non est panis, nec vestis, nolite me constituere iudicem super vos. *Ecclesiast.* Præcepit Ioseph servis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Sed sit optimus medicus, qui solo sanat verbo, imò solo nutu & voluntate. *Matth. 9.* Non est opus valentibus medico, sed malè habentibus. *Isa. 5.* Væ qui sapientes estis apud vosmetipsos. *Aug. 8. Magnus de cœlo venit medicus, quia manus in tenebris lædebat ægrotus.* Hic est Christus, qui est salus. *Matth. 1.*

12. *Numquid narrabit.* Hic secundum, in quo idem dicit per alia, sicut dictum est: *Numquid narrabit aliquis*, existens, *sup. in sepulchro*? hoc est, anima existens in peccato, quæ corpus suum habet vt sepulchrum, quales erant illorum animæ, quibus Dominus dicebat: Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui estis similes sepulchris dealbatis, &c. *Misericordiam tuam*? Quasi diceret: Non. *Psal.* Nunquid pulvis, impius qui tanquam pulvis in sepulchro later in corpore peccato, confitebitur tibi? Quasi diceret: Non. *Psal.* Non sic impij, non sic, sed tanquam pulvis. *Et*, existens, *sup. in perditione*, nunquid annuntiabit veritatem tuam. Quasi diceret: Non: non enim veram credunt, quare nec ipsam nuntiabunt. Si enim alij peccatores, etiam fideles excluduntur, quanto magis infideles & obstinati? de quibus hic loquitur. *Psal.* Peccatori autem dicit Deus: Quare tu enarras iustitias, &c. *Eccles. 15.* Non est speciosa laus in ore peccatoris. *Eccles. 27.* Narratio peccatorum odiosa. Propter hoc primo mundatur labia. *Isa. 6.* & tunc mittitur ad prædicandum. Et *Jeremiæ* dictum est in primo: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulva, sanctificaui te, & sic prophetam in gentibus dedi te. Positi ergo in sepulchro, & in perditione, non narrant misericordiam & veritatem: quia nemo contra se libenter loquitur. Prius ergo necesse est vt suscitetur, & tunc loquetur. *Luc. 7.* Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui.

13. *Numquid cognoscentur.* Hic quarto nomine vocantur, scilicet nomine tenebrarum: quia *numquid* etiam *mirabilia tua*, quæ per me operaris, *cognoscentur in tenebris*? in peccatoribus, qui non tantum sunt tenebræ, sed magis tenebræ, alios scilicet obtenebrantes prauis exemplis suis. *Ioan. 1.* Lux, Christus, in tenebris lucet, in peccatoribus scilicet tenebratis, & alios obtenebrantibus: & tenebræ eam non comprehenderunt. ad *Ephes. 6.* Quæ conuenientia lucis ad peccatum? Propter hoc monet *Eccles. in vltim.* Memento creatoris tui, antequam tenebrescat.

Et iustitia. Hoc quintum. Nunquid cognoscetur, *sup. in terra oblivionis*, in terreno scilicet corde, & à te oblitioni tradito, vel tui oblito, iuxta illud *Psal.* Oblitioni datus sum, tanquam mortuus à corde. Nota ergo quod illi tui dicuntur reprobi, quibus opera Christi non prosunt: mortui per mortalem culpam, sepulti per prauam consuetudinem, sed perditi per obstinationem in culpa, tenebrosi per peccati dilectionem, & terra oblivionis per contemptum & desperationem. Res enim quæ contemnitur, citò traditur oblivioni. Hi non intelligunt mirabilia, quæ Christus in terris vsque modo fecit, nec illa, quæ adhuc facit in impij iustificatione. Quis enim nescit, quòd in impij iustificatione claudo restituitur gressus, manco manus, cæco visus, surdo auditus, & muto loquela: leproso mundatur, paralytico confirmatur, dæmoniaco liberatur, & tandem mortuus suscitatur?

Et ego ad te. Hic est secunda pars totius huius Psalmi, in qua orat pro membris, se tamen non excludo. Membris, inquam, patientibus, sicut ipse à malis passus, & sic respondentibus ipsi, sicut in capite factum fuit. 14.

Primò ergo tangitur petitio. Secundò persuasio. *Pauper sum ego.* In primis duo. Primò petitio. Secundò conquestio de dilatione petiti, ibi, *Vt quid Domine*: In primis duo. Primò tangitur deuotio petentis. Secundò instantia orationis, ibi, *Et mane.* Dicis ergo: Tales sunt illi quibus non prodest manuum mearum extensio. *Et ego*, Domine Deus Pater, in membris meis, & pro totis membris, *ad te*, non ad alium, *clamaui*, ex feruore cordis, *sup. in Psal.* A finibus terræ ad te clamaui, clamori quem promittis te exauditurum. *Isa. 32.* Ad vocem clamoris tui, statim vt audierit, respondebit tibi.

Et mane. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic clamaui ex feruore cordis: *& mane oratio mea*, non tepida, *præueniet te*, ita instanter orabo. Supra in *Psal.* Mane astabo tibi, & videbo. Scio enim quod scriptum est *Iob 8.* Si diluculo consurrexeris ad eum, statim exsurget ad te. *Isa. 26.* Anima mea desiderabit te in nocte, & in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.

Sed secundum hoc videtur, quòd Deus possit præueniri. Sed contra in *Psal.* Misericordia eius præueniet me. Et *Bern.* dicit: Deus inueniri potest, præueniri non potest. Resp. Non præuenitur inquantum est largitor gratiarum. Præuenitur autem inquantum est præmiator bonorum. Propter primum dicitur: Præoccupat qui se concupiscunt. *Sapient. 6.* Propter secundum dicitur in 16. Oportet solem præuenire ad benedictionem illam percipiendam, quæ dicetur in die iudicij, Venite benedicti: & illud *Ecclesiast. 18.* Ante iudicium interroga te ipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem. *Dubium, an Deus possit præueniri.*

Vt quid Domine repellis. Hic subiungitur conquestio: & dicuntur duo. Primò conqueritur, quòd orationem suam non recipit. Secundò, quòd magis, miseriam infligit, ibi, *Auertis.* Dicit ergo: Sic oro, & iuste: & tu Domine *repellis orationem meam*, non dando quod postulo. Sed *vt quid*? Similiter Iob conqueritur in 19. Clamabo vim patiens, & nemo exaudiet. Et *Thren. 3.* Cum clamauero & rogauero, 15.

excludet

excludet orationem meam. Et *Abac.*1. Vsquequo clamabo, & non exaudiet. Sed potest responderi. Ad bonum tuum, vt petas ardentiùs. *Cassiodor.* Sicut ignis flatu venti repellitur, vt viuacius animetur: sic differtur oratio, vt orantis animus fortius acceadatur. Et iterum vt habita seruentius diligentiùs, & humiliùs habeantur. *Gregor.* Differt Dominus dare quod petitur, vt dilatum ardentius appetatur, & petatur quidiùs: collatum seruetur diligentiùs, & humiliùs habeatur. Item vt ei melius conferatur, etiam non dando quod petitur, quia nescimus quid nobis bonum est ita bene sicut scit Deus. Ad *Rom.*8. Quid oremus sicut oportet nescimus.

Quare Deus vota nostra differt.

Auertis faciem tuam à me, tanquam indignatus mihi in effectu, quod est miseriam infligendo. *Ierem.*18. Dorsum, & non faciem ostendam eis. *Isa.*54. Auerte parumper faciem meam à te. Non enim simpliciter abiicit suos. Ad *Rom.*11. Nunquid repellit Dominus plebem suam? Absit.

16. *Pauper sum ego.* Hic secundum, in quo subiungitur persuasio vt impetretur petitum. Persuadet autem à miseria, quasi omnibus innata. Secundò ab inflicta à Deo, ibi, *In me transierunt.* Tertiò ab auxilij carentia, ibi, *Elongasti me.* In prima duo. Primò ostendit miseriarum diuersitatem. Secundò diuersitatum continuationem in quocumque statu, ibi, *Exaltatus autem.* Dicit ergo: Sic clamani, & tu repellis: tamen non deberes, quia *pauper sum ego*, quantumcumque videar dives. Siue loqueretur pro se caput Christus, verum diceret. 2. ad *Corinth.*8. Qui cùm esset dives in omnibus, pro nobis egenus factus est: siue etiam loqueretur pro membris: nullus enim ita dives, quin pauper sit, æque fortè sicut ille qui nihil habet. *Gregor.* In rebus terrenis pauper & dives, quamuis non pari prosperitate fulciantur, compari tamen anxietate turbantur: quia quod ille cum metu possidet, iste cum anxietate appetit. *Apocal.*3. Tu dicis, quia dives ego, & nullius egeo: & nescis, quia miser es, & miserabilis, & nudus, & cæcus?

Multiplex paupertas.

Et nota, quòd est paupertas miseriæ & passibilitatis, quam nullus euadit: & est medicinalis, & de hac loquitur hic. Etenim Cato:

Infantem nudum cum te natura creauit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.

Et est paupertas indigentiæ & egestatis, quæ est in mendicis, & est tolerabilis, de qua *Matth.*26. Pauperes semper habetis vobiscum, & cum vultis, potestis illis benefacere. Et est paupertas culpæ & iniquitatis, de qua *Apocalyps.*3. Tu dicis, quia dives sum ego, & nullius egeo: & nescis quia pauper es, & miser, & miserabilis, & nudus, & cæcus, & detestabilis? Et est damnosa. Et est paupertas voluntaria, & virtutis, qua omnia relinquuntur propter Christum. *Matth.*19. dicunt Apostoli: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: pauperes facti sicut tu. 2. ad *Corinth.*8. Qui cum esset dives in omnibus, pro nobis egenus factus est. Et in *Psal.* Ego sum pauper & dolens. Hæc perfecta & optabilis. Et est paupertas spiritus & humilitatis cordis, qua homo de se non sentit aliquid, de qua *Matth.*5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hæc est beata & delectabilis.

Et in laboribus, sum, repete, *à iuuentute mea. Iob* 5. Homo natus ad laborem, & auis ad volatum. Quod si ipse Christus de seipso hoc dicit, quod vtique verum fuit, quis audeat iam otiari? Quis sanè filiis Adæ fe- *Labor exercendus.* riandum arbitretur, quibus dictum est *Gen.*3. In sudore vultus tui visceris pane tuo: cum legamus de Domino, ego sum *in laboribus à iuuentute mea?*

Exaltatus autem. Hic ostendit laboris & doloris continuationem. Ait: Sic sum pauper, & in labore, non tantum in vno statu: *autem*, sed *exaltatus*, in quo videor paupertatem euasisse & laborem: *humiliatus sum*, ecce paupertas, *& conturbatus*, ecce labor. Et loquitur quantum ad quædam membra, quæ quantò exaltantur, tantò humiliantur. *Genesis*6. Arca in superiori parte sui strictior erat. *Ezech.*42. Gazophylacia templi in superioribus erant humiliora. *Eccles.*3. Quantò magnus es, humilia te in omnibus.

Alia litera habet *confusus*, pro *conturbatus*: & tunc sic legitur: Humiliatus sum in confessione peccati, & confusus in detestatione confessi. *Eccles.*4. Est confusio adducens gloriam. Et *Cassiodor.* O beata confusio, quæ æternum tollis opprobrium, in futuro. Ibi enim nullum opprobrium, nulla confusio. *August.* Non erimus inopes, quia nostra copia erit ipse Christus ens omnia in omnibus: nec laborabimus, quia nulla remanebit infirmitas: nec exaltati humiliabimur & conturbabimur, quia nulla ibi erit aduersitas.

In me transierunt. Hic secundum, in quo persuadet ab inflicta à Deo miseria: & dicuntur duo. Primò persuadet ab afflictione. Secundò ab afflictionis magnitudine, ibi, *Circumdederunt.* In prima duo. Primò ab afflictione iam immissa. Secundò ab expectata, ibi, *Et terrores.* Dicit ergo: Sic clamo vt exaudias, & debeo, propter innatam miseriam, & etiam ô Domine, *ira tua*, effectus scilicet iræ, afflictiones & miseriæ, *transierunt in me.* Quasi diceret: Non permanserunt super me. *Isa.*8. Ibit per Sion mundans, & transiens vsque ad collum veniet. *Naum* 1. In diluuio prætereunte, non manente, consummationem faciet iniquitatum, quas punier. Tribulationes enim iustorum quasi nihil reputantur ab eis. 2. ad *Corinth.* 5. Quod in præsenti est tribulationis nostræ momentaneum, & leue, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Sed in malis erunt miseriæ non transeuntes. *Isa.*30. Erit transitus virgæ fundatus. *Ioan.* 3. Qui incredulus est Filio, non habet vitam, sed ira Dei manet super illum.

17.

Et terrores tui, id est, de tuis afflictionibus futuris super me, *conturbauerunt me*, intellectu & affectu turbauerunt me. *Iob* 6. Terrores Domini militant contra me. Et 11. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum. *Gregor.* Iustorum mens non solum perpen

Deum timuit mundus.

perpendit quod tuleras, sed etiam pauet quod futurum formidat: videt qualia in hac vita patiatur, & meruit ne post hanc vitam grauius patiatur.

18. *Circumdederunt me.* Hic perstringit ab inflictæ miseriæ magnitudine, & ostenditur magnitudo ex duobus. Primò ex continuatione. Secundò ex multitudine, quia vnum flagellum non succedit alteri, sed simul veniunt omnia, ibi, *Circumdederunt me.* Dicit ergo: Sic affligis, vnde miserendum: & etiam *circumdederunt me tota die.* Ecce continuatio in afflictione, sicut aqua, quæ tota die currit, nec deficit. *Ioan.* 2. Circumdederunt me aquæ vsque ad animam, abyssus vallauit me. Et hoc *tota die*, id est, continuè. *Ierem.* 16. Dabò vos in manibus inimicorum vestrorum, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. *Matth.* 14. Nauicula in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim illis ventus contrarius. Sed iustis, & electis sunt huiusmodi tribulationes, tanquam protectiones, & defensiones à culpis. *Exod.* 14. Aquæ erant eis pro muro à dextris, & à sinistris.

Circumdederunt me, tribulationes meæ, non vna post aliam, imò *simul.* Ecce multiplicitas. *Iob* 16. Circumdedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos. *Psal.* Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Amici recedunt à nobis in aduersitate constituti.

Elongasti à me. Hic tertium, in quo persuadet à defectu humani adiutorij. Solent autem adiuuare in tribulationibus ij qui iuncti sunt tribulato. Primò ergo ostendit se priuatum coniunctis affectione. Secundò coniunctis beneficiorum exhibitione. *Et proximum.* Tertiò coniunctis secretorum reuelatione, quod est maxima familiaritas. *Et meos.* Dicit ergo: Tales miserias sustineo innatas, tales inflictas, & etiam ô Domine *elongasti*, id est, elogari permisisti, *à me*, sic afflicto, *amicum*, mihi prius voluntatis vnitate coniunctum, *& proximum*, mihi iunctum beneficijs: talis enim dicitur proximus. *Luc.* 10. Quis tibi videtur proximus fuisse ei qui incidit in latrones? Qui fecit in illum misericordiam. Vel proximus appellatur iunctus sanguinitate sicut vult *Glos. Prouerb.* 14. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Valde enim citò recedunt veniente tribulatione, sicut valde citò redeunt accedente prosperitate. *Iob* 6. Fratres mei præterierunt me sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus. *Iob* 19. Dereliquerunt me propinqui mei.

Et meos meos, qui me vsque ad intima cognoscebant: & sunt tales speciales amici: vnde arguit *Ioan.* 15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Vel noti, sola fama me cognoscentes, etiam tales recesserunt, *à miseria mea*, nolentes eius participes fieri. *Ecclesiast.* 13. Humilis cum ceciderit, expellitur à notis. Supra eodem: Longè fecisti notos meos à me. Et quia longè sunt à miseria mea in præsenti, longè fient etiam à gloria, ad quam nos perducat, qui est benedictus per infinita seculorum secula. Amen.

D. Alb. Mag. Comm. in Psal.

IN LXXXVIII. PSALMVM.

Intellectus Ethan Israelitæ.

Misericordias Domini. Hic est Psalmus 88. in toto libro, 38. in secunda parte libri. Cum enim in Psalmo præcedenti actum sit de Christi passione, per quam fundata est Ecclesia, & in bonis exaltata, delcendit hic ad declarandum specialiter illa bona, quæ per incarnationem & passionem Christi Ecclesia est consequuta. Sunt autem primò & principaliter duo, scilicet liberatio à malo, de qua agitur primò, & profectus in bono, de quo secundò. Prima autem diuiditur in tres partes, secundum liberationem à triplici malo. A malo culpæ, de quo agitur in hoc Psalmo. A malo pœnæ, de quo secundò. Et à malo tentationis & inclinationis ad culpam, de quo agitur tertio. Primum in hoc Psalmo. Secundum in sequenti, *Domine refugium.* Tertium in tertio, ibi, *Qui habitat.* Sed quia non nisi fortium in bonis operibus, & contemplatium veritatem æternam est intelligere, quomodo per incarnationem & passionem filij Dei à malo culpæ liberamur, recte præponitur huic titulus: *Intellectus Ethan Israelitæ.* Ethan enim interpretatur robustus, & erat vnus de principibus cantoribus. Israelita interpretatur videns Deum. Sensus ergo est, quòd subiectum in hoc Psalmo, *intellectum*, non cuiuslibet, sed robusti, *Isa.* 28. Quem docebis scientiam, & quem intelligere facies auditum? Non paruulos, quibus adhuc lacte opus est, non solido cibo, sicut quibusdam dicit Paulus ad *Hebr.* 5. sed ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, qui iam sunt robusti, dum tamen Israelitæ sint, oculos mentis ad diuina & ea quæ sursum sunt, eleuantes, secundum illud 2. ad *Cor.* 4. Non contemplantibus nobis ea quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.

Argumentum Psalmi, primum incarnationis & passionis filij Dei, liberationem à malo culpæ.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes principaliter. Primò se cantaturum & etiam alios promittit de misericordijs Domini, quibus voluit filium incarnari & pati. Secundò ne credantur omnibus fuisse fructuosæ illæ misericordiæ, & vt appareat fructus illarum, ostendit quibus non sint factæ illæ misericordiæ, & quibus factæ sunt, ibi, *Tu vero reppulisti.* In prima duo. Primò promittit se & alios cantaturos Dei misericordias. Secundò promissum reddit, ibi, *Tunc locutus es.* In prima duo. Primò promittit se cantaturum Dei misericordias. Secundò alios, scilicet successores suos Apostolos, ibi, *Confitebuntur cæli.* In prima iterum promittit duo. Primò se laudaturum. Secundò ostendit rationem quare est vere laudandus, ibi, *Quoniam dixisti.* In prima duo. Primò, quòd cantabit misericordiam. Secundò, quòd misericordia non est sine iustitia. Tertiò, quòd non illebit veritatem, ibi, *In generatione.*

Dicit ergo: *Cantabo*, non tantum ore, sed intima etiam corde. Ad *Colos.* 3. Cantantes in cordibus vestris Deo. Et etiam vita & conuersa-

tione, ſecundum illud *Pſal.* Cantabo Domino in vita mea. *Miſericordias Domini.* Non dicit miſericordiam, quas multiplex eſt effectus vnius miſericordiæ, quæ eſt ipſe Deus. 2. *Reg. vltim.* Multæ miſerationes eius. *Pſal.* Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. *Iſa.*63. Miſerationum Domini recordabor ſuper omnibus, quæ reddidit nobis. Miſericordias, inquam, *in æternum*, manſuras, ſup. Alibi in *Pſal.* Miſericordia autem Domini ab æterno, & vſque in æternum. Vel *in æternum* poteſt determinare cantabo: & tamen notanda quæſtio quæ eſt in *Gloſſa*, & quæſtionis ſolutio.

Septem miſericordiæ Domino canendæ. Et nota, quòd ſeptem miſericordias enumerat *Bernardus*, quæ cantandæ ſunt Domino, ſuper illud *Matth.* 8. de ſeptem panibus. Prima eſt: quia à peccatis hominem conſeruat. *Oſee* 2. Sepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria. *Thren.*4. Miſericordiæ Domini eſt, quod non ſumus conſumpti, in omnibus peccatis miſeri, & ſic conſumpti, & nihil omninò effecti. Secunda eſt: quia peccantem ad pœnitentiam expectat. *Sapient.*11. Miſereris omnium quia omnia potes, diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Tertia: quia vocat poſt expectationem: de quo intelligitur illud *Eccleſ.* 18. Patiens eſt Deus in illis, primò: & effunder ſuper illos miſericordiam ſuam, poſt vocando ipſos. Hanc ſenſerat Paulus cum dicebat, Cum autem placuit ei qui me ſuggregauit ex vtero matris meæ, & vocauit ad pœnitentiam per gratiam ſuam. Quarta: quia ſuſcipit tam velociter, & tam dulciter pœnitentem. *Eccleſiaſt.* 18. Magna eſt miſericordia Dei conuertentibus ad ſe. *Luc.* 15. de filio prodigo, qui dulciter & quàm miſericorditer à pio patre receptus eſt. Quinta: quia à peccatis corripit, & vitam in melius commutat. *Iudith.*7. Tu quia pius es, miſerere noſtri, aut tuo in flagello vindica iniquitates noſtras. Sexta eſt gratiæ allatio ad promerendam vitam æternam. *Iſa.*49. Miſerator eorum potabit eos, & deducet eos ad fontes aquarum, fontes, inquam, vitæ. Septima eſt ſpei infuſio de bonis æternis obtinendis, de qua in *Pſal.* Si dicebam, Motus eſt per meus, affectus ſcilicet vt inclinetur ad culpam, miſericordia tua Domine, id eſt, ſpes habita de te, & in te, adiuuabat me.

In generatione. Hîc ſecundum, in quo promittit ſe nuntiaturum veritatem, & in æternum ſicut miſericordiam. Ait enim: Sic cantabo miſericordiam, *& annuntiabo veritatem*, non meam, quia ex me nulla eſt. *Pſal.* Omnis homo mendax, Deus autem verax. *Ioan.*8. Qui ex propriis loquitur, mendacium loquitur. Sed *tuam:* quia ex te eſt: tu enim ſolus verax. Et *Ambroſ.* dicit: Omne verum à quocumque dicatur, à Deo eſt. Et hoc, *in ore meo.* Os quidem meum eſt, veritas tua. *Auguſt. in Gloſſa:* Duo quædam ſunt, &c. Adde illud ad *Rom.*6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati, &c.

Vel annuntiabo veritatem tuam, non ex ore meo procedentem tantum, ne ſim de illis, de quibus per *Iſaiam* dicitur: Populus hic labiis mè honorat, cor autem eorum longè eſt à me: ſed *in ore meo* manentem, & illud tanquam mel indulcantem. *Apocalypſ.*10. Erat in ore meo quaſi mel dulce. Et hoc, *in generatione* Iudæorum, *& generatione* Gentilium. Vel *in generatione* antecedente, *& generatione* ſubſequente, hoc eſt, perpetuò. Semper laus eius in ore meo.

3. *Quoniam dixiſti.* Hîc eſt ſecundum, ſcilicet cauſa & ratio laudis miſericordiæ eius, vel reſponſio ad id quod poſſet quæri, ſcilicet quomodò ſcit miſericordias Domini, quas cantaturum promittit, vel melius vtrumque. Duo ergo dicuntur. Primò cauſa laudis aſſignatur ex parte miſericordiæ exhibendæ. Secundò ex parte miniſtri per quem facta eſt exhibitio, ibi, *Iurauí Dauid ſeruo meo.* In prima dicuntur tria. Primò cauſa laudis ponitur, miſericordiæ exhibitio ipſis Gentilibus. Secundò promiſſionis redditio ipſis Iudæis, ibi, *Præparabitur veritas.* Tertiò modum tangit exhibendi vtrumque, ſcilicet Noui Teſtamenti collationem, ibi, *Diſpoſui.* Dicit ergo: Cantabo miſericordias, & hoc iuſtum, *quoniam dixiſti*, hoc eſt, mihi oſtendiſti, poſt quod non licet tacere. *Amos* 3. Deus loquutus eſt, quis non prophetabit? Hoc, inquam, dixiſti, Quoniam *miſericordia*, tua, ſup. *ædificabitur*, non vacillabit, non cito tranſiet, ſicut multorum miſericordiæ, quibus dicitur *Oſee* 6. Miſericordia veſtra, quaſi nubes matutina, & quaſi ros mane pertranſiens. Malè fundata eſt talium miſericordia. Et hoc, *in cœlis*, id eſt, per cœlos, per Apoſtolos, qui cœli dicuntur in *Pſal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Vel *in cœlis*, id eſt, in electis tuis, qui cœli ſunt, id eſt, caſa helios, in quibus habitas & ſedes. *Iſa.*66. Cœlum mihi ſedes eſt. Vtrique autem cœli dicuntur, & Apoſtoli ſpecialiter, & omnes iuſti generaliter, quia in cœlis deſiderio & certa ſpe conuerſantur, ſecundum illud ad *Phil.*3. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt.

Præparabitur veritas. Hîc eſt ſecundum. Quaſi diceret: Sic in cœlis ædificabitur miſericordia, & hoc per cœlos: & veritas tua, id eſt, vera promiſſio tua, *præparabitur in eis*, id eſt, per eos, ſicut ſuprà: & hoc ſpecialiter in Iudæis. Et *Gloſſa*, *Præparabitur*, id eſt, præparata dabitur. Ad *Rom.* 15. Dico enim Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad implendas promiſſionis patrum.

Vel poteſt legi vt referatur ad eoſdem. Quaſi diceret: Miſericordia ædificabitur in cœlis, in electis ſcilicet tuis. Et ſequitur: *Veritas tua præparabitur*, antequam miſericordia infundatur, *in eis.* Oportet enim antequam homo ſuſcipiat Dei miſericordiam ſe ſaluantem, quòd præparetur veritate, qua ipſe iudicet ſe, ſecundum illud *Eccleſ.* 18. Ante iudicium præpara iuſtitiam, ecce veritas præparata: & apud Deum inuenies propitiationem. Miſericordia enim in aliquo non poteſt ædificari, niſi primò per veritatem præparantem, cordis vitia

vitia extirpentur. Hinc dictum eſt *Ierem.* 1. Poſui te ſuper gentes & regna, & diſperdas, & diſſipes primò, & poſtmodum ædifices & plantes. Tunc impletur illud *Ierem.*33. Ædificabo eos ſicut à principio.

4. *Diſpoſui teſtamento.* Hîc tertium, in quo tangit modum exhibendi vtrumque, ſcilicet collationem Noui Teſtamenti. Ait enim: Sicut dixiſti miſericordiam ædificaturum, miſericordiam exhibuiſti & hoc per hoc quod dixiſti: *Diſpoſui*, ſcilicet, in æterna ordinatione, *Teſtamento* Nouum *electis meis*, hoc eſt, Teſtamentum Nouum, poſt quod non erit aliud. Primum enim fuit promiſſionis, hoc eſt conſummationis. Ad *Hebr.*9. Sub priori Teſtamento accipimus repromiſſionem, ſed ſub Nouo rem promiſſam, ſecundum illud, Mentis fuit Teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes.

Iuraui Dauid. Hîc ſecundum, in quo ſumitur ratio cantandi miſericordias, ex parte eius cui facta eſt promiſſio, & tangitur duplex, ſecundum duplicem promiſſionem. Prima eſt de Chriſto de Dauid naſcituro. Secunda de ſtato perpetuo regnaturo, ibi, *Et ædificabo.* In prima tangitur confirmatio promiſſionis, *iuraui.* Et quali cauſa promiſſionis, *Dauid ſeruo meo.* Et ipſa promiſſio: *vſque in æternum.* Dicit ergo: Sic cantabo miſericordias, quoniam hoc quod promiſiſti, dixiſti in corde, ſed etiam & hoc *iuraui*, id eſt, firmiter ſtatui, loquitur in perſona Domini. Vel repete, *Dixiſti*, ſuprà poſitum. *Pſal.* Iurauit Dominus & non pœnitebit eum. *Coſſiod.* Diuinum ſacramentum promiſſionis nolitur eſſe ſecurius, quia ſolus iuſte diffinitiue promittit, cui libuerit implere quod dixerit. Humana enim fragilitas ideò prohibetur ſacramentorum promiſſionibus ſe obligare, quia non eſt in poteſtate ipſius, quæ pollicetur effectus. *Auguſt.* Aliam aſſignat rationem, ſcilicet ne conſuetudine iurandi citò labatur in periurium. Ait enim: Bene prohibetur homo iurare, ne conſuetudine iurandi labatur in periurium. Deus ſolus ſecurè iurat, qui falli non potest. Sed cur? *Dauid* veritatem, &c. Iurauit autem quia ſeruus eius electus. Elegit Dauid ſeruum ſuum, & tollit eum de gregibus ouium. Et quid iurauit.

5. *Vſque in æternum præparabo ſemen tuum*, hoc eſt, dabo tibi ſemen in æternum manſurum, ſcilicet Chriſtum. Ad *Rom.* 1. de filio ſuo, Qui factus eſt ei de ſemine Dauid. 2. *Reg.*7. Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo. Hoc eſt illud ſemen, de quo *Iſa.*1. Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma & quaſi Gomorrha eſſemus, &c.

Et ædificabo. Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Sic ſemen dabo, *& ædificabo*, ſimiliter ſtabiliendo, ſicut tes quæ ædificata eſt, *ſedem tuam*, id eſt, regnum ſuper quod ſedes: & hoc, *in generationem & generationem*, id eſt, in æternum. *Iſa.*9. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret, amodò & vſque in ſempiternum. Sed quia hæc non poſſunt intelligi de materiali regno Dauid, ſicut aperte videmus, melius exponuntur hæc dicta de ipſo Chriſto, qui eſt

6. *Confitebuntur cœli.* Hîc ſecundum, in quo poſtquam promiſit ſe cantaturum Dei mirabiles miſericordias, hîc promittit alios narraturos: & dicuntur duo. Primò promittit alios laudaturos. Secundò oſtendit cauſam laudis, ibi, *Quoniam quis in nubibus.* In prima duo. Primò promittendo determinat qui laudabunt. Secundò quando, & vbi, ibi, *Etenim veritatem.* Dicit ergo: Sic cantabo ego miſericordias: *& cœli*, Apoſtoli, & Apoſtolici viri, in quibus erit ædificata miſericordia. Suprà eodem: Diximus, Miſericordia ædificabitur in cœlis. Hi, inquam, *cœli*, *confitebuntur*, confeſſione laudis, *mirabilia tua*, mirabiles miſericordias tuas, & operationes admirandas. *Pſal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Hæc autem mirabilia, quæ cœli confitentur, ſunt tria mirabilia à Deo facta. Quòd Deus homo: miranda nimis vnio. *Ioan.*1. Verbum caro factum eſt. *Pſal.* Homo natus eſt in ea, &c. Quòd mater Virgo. *Iſa.*7. Ecce Virgo concipiet & pariet filium. Quòd cor humanum fidele, & ad talia credendum aptatum. *Luc.*1. Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur, &c. *Iſa.*25. Domine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam feciſti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

Etenim veritatem. Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Sic confitebuntur mirabilia: quando, & vbi? *Etenim confitebuntur veritatem tuam*, impleta ſcilicet promiſſione. Ecce quando. Et hoc, *in Eccleſia ſanctorum*, in congregatione ſanctorum. Ecce vbi. *Pſal.* Confitebor tibi in Eccleſia magna. Inter credentes enim veritas Dei quæ implenit mirabilia quæ promiſerat, eſt narranda, & credentes dicimus, qui vel iam credunt, vel credituri æſtimantur, non aliis qui irrident & contemnunt. *Matth.*7. Nolite ſanctum dare canibus.

7. *Quoniam quis in nubibus.* Hîc ſecundum, in quo ſubaugetur confeſſionis ratio, ſcilicet Dei excellentiſſima magnitudo. Duo ergo dicuntur. Primò excellens magnitudo Dei. Secunda probatio, quòd vere excellit, ibi, *Deus qui glorificatur.* In prima duo, ſecundum duplicem excellentiam, quam demonſtrat in Chriſto. Primam quidem ad humanitatem. Secundam quoniam ad diuinitatis potentiam. *Similis tui Deus.* Dicit ergo: Sic confitebuntur cœli mirabilia. Nec mirum, ſi ſecuri confitentur illa, *quoniam quis æquabitur Domino?* id eſt, Chriſto,

Christo, *in nubibus*, in hominibus prædicantibus. Etsi enim Christus Deus in nube carnis apparuit, secundum illud *Isa.* 19 Ascendet Deus super nubem leuem. Et prædicatores & Apostoli nubes sunt, secundum illud *Isa.* 5. Mandabo nubibus meis, ne pluant super eum imbrem. Et 60. Qui sunt isti qui vt nubes volant? tamen nullus adæquari poterit. *Iob* 28. Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum. Et infrà: Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundissimæ componetur. Quippe *Ioan.* 3. Qui de cœlo venit, super omnes est. Quia *Ioah.* 1. Pater non dedit filio spiritum ad mensuram. In *Psal.* & *Hebr.* 1. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Similis erit Deo. Hìc secundum. Quasi diceret: Christo nubi nulla nubes æquari poterit. *Aut quis in filiis Dei* existens, filiis, inquam, adoptiuis, secundum illud *Psal.* Ego dixi: Dij estis, filij Excelsi omnes? Ad *Rom.* 8. Si autem filij, & hæredes. *Similis erit*, in essentia & natura, *Deo*, id est, Christo, qui verus est Deus. *Exod.* 9. Non est similis mei in omni terra. Et 15. Non est similis tibi in fortibus Domine, magnificus in sanctitate, IESVS CHRISTVS. Non est tibi similis Domine: magnum enim est nomen tuum. *Mich.* 5. Quis similis Domine tui, qui aufers iniquitatem. Et intelligendum est de similitudine potentiæ & naturæ, non de similitudine imitationis & vestigij, de qua dicitur *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Nullus similis Deo in natura & potentia.

8. *Deus qui glorificatur.* Hìc ostendit assertam de Deo magnitudinem excellentem. Primò ergo ostendit, quòd excellit in essentia omnem sanctum. Secundò, quòd in efficacia, ibi, *Domine Deus virtutum.* In prima duo. Primò ostendit, quòd excellit omnes sanctos, quia honoratur per illos. Secundò, quòd est super illos. *Magnus, & terribilis.* Dicit ergo: Sic nullus similis, quia *Deus* est *qui glorificatur* ab homin bus, *in consilio*, id est, per consilium, *sanctorum suorum*: vnde euidens est cum consulantur credere in illum, quod sit excellentior.

Deus multis modis glorificatur.

Glorificatur ergo Deus per fidem credentium. *Psal.* Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Per peccati proprij confessionem. *Ios.* 7. Fili, confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo. Per boni operis exhibitionem in aperto. *Matth.* 5. Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Per laudes & gratiarum actionem. *Luc.* 2. Reuersi sunt pastores glorificantes, &c. Per doctrinæ sinceritatem, secundum illud *Isa.* 24. In doctrinis glorificate Deum. Per intentionis rectitudinem. 1. ad *Cor.* 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, in gloriam Dei facite.

Magnus & terribilis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic honoratur per illos, & etiam ipse est magnus in potentia, *& terribilis*, maiestate, *super omnes*, *qui in circuitu eius sunt*, scilicet super sanctos qui circumdant eum, sicut milites suum regem. *Zachar.* 9. Circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes & redeuntes, sicut assessores iudicem. *Apoc.* 5. Iris erat in circuitu sedis. In iride, sanctorum diuersitas designatur. Et in eodem: Et in circuitu sedilia 24. & super thronos 24. seniores sedentes: super omnes tam præpotens & terribilis est. *Iob* 25. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

Domine Deus virtutum. Hìc secundum, in quo ostendit excellentiam in efficacia & opere: & tanguntur tria. Primò quæstionem repetit in negatiuam partem terminandam. Secundò quia potentia, & virtus, & operatio: potentiam eius, & virtutem exprimit, ibi, *Potens es.* Tertiò effectus fluentes ex illa potentia exprimit, in quibus omnes excellit, ibi, *Tu dominaris potestati.* Dicit ergo: Sic excellis omnes in essentia & magnitudine, & ô *Domine virtutum Deus*, Angelorum. *Isa.* 6. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, quod idem est quod exercituum, Angelorum, vel virtutum animabus infusarum. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne, &c. Pro vtrisque dictum est suprà: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Et *Ierem.* 11. Tu Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda. *Quis similis tibi:* in efficacia & operatione. Quasi diceret: Nullus. 4. *Reg.* 8. Non est similis tui in cœlo sursum, & in terra deorsum.

9.

Potens es. Hìc secundum, in quo exprimit potentiam, & tangit potentiam primò. Secundò potentiæ & virtutis veritatem. *Et veritas.* Ait enim: Sic enim non est similis, quia ô Domine, potens es ex teipso, & per te, & non ab alio, nec per alium: sed omnia alia ex te sunt potentia, & per te. Ad *Rom.* 13. Omnis potestas à Domino Deo est.

Et veritas tua, id est, vera potentia tua, *in circuitu tuo*, non tantum in te, sed in alios affluit ex te. *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. Veritas etiam tua, qua reddis per misericordiam promissa, non tantum vbi es in cœlo, vel vbi in terra natus es, apparet, sed *in circuitu tuo*, per totum scilicet mundum est diffusa. *Cantic.* 1. Oleum effusum nomen tuum.

Tu dominaris potestati maris. Hìc tertium, in quo specificat effectus diuinæ potentiæ & virtutis. Et primò quæ facit in præsenti. Secundò quæ faciet in futuro, ibi, *Tuum brachium.* In prima duo. Primò tangit effectus, quoad amotionem mali, vel cohibitionem. Secundò quoad collationem boni. *Tui sunt cœli.* In prima duo. Primò tangitur cohibitio mali à bonis simpliciter, nihil inferendo aduersariis bonorum. Secundò cohibitio mali affligendo aduersarios bonorum, ibi, *Tu humiliasti.* In prima duo. Primò tangitur simplex repressio tentationum, & tribulationum. Secundò cohibitio surgentium aliquo modo, ibi, *Motum autem fluctuum.* Dicit ergo: Sic potens es, & verè, quia ô Domine *tu dominaris potestati maris*, mundi scilicet, non tantum materialis maris. Mundus enim mare est, sicut suprà dictum est multis rationibus. *Psal.* Hoc

10.

mare

mare magnum & spatiosum manibus, &c. fecisti, sup. Potestari autem mundanæ Dominus dominatur. *Iob* 38. Quis conclusit ostiis mare? *Ierem.* 5. Posuit arenam terminum maris, subtilissimam suam & innumerabilem sapientiam. *Matth.* 4. Dixit mari, Sile, & obmutesce: & statim obediuit. *Matth.* 8. Quis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

Motum autem fluctuum eius, si surgat, scilicet tentationem, & tribulationem, si veniat, *tu mitigas*, temperando vt possit sustineri. 1. ad *Cor.* 10. Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari suprà id quòd potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. *Dan.* 3. Angelus Domini descendit cum Anania & sociis eius in fornacem, & fecit medium fornacis, tanquam ventum roris flantem. *Psal.* Vt mitiges ei à diebus malis, &c.

11. *Tu humiliasti.* Hìc secundum, in quo ostenditur mali repressio, aduersarios affligendo. Et primò tangitur capitis aduersariorum humiliatio siue deiectio. Secundò malorum dispersio, ibi, *In brachio virtutis.* Dicit ergo: Sic fluctus tentationum inundauerunt, & mitigas: & etiam *tu humiliasti superbum*, scilicet diabolum. In *Psal.* suprà: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Quomodo ergo humiliatus dicitur? Resp. Est humiliatio quæ est actus virtutis: hæc non est in diabolo, & opponitur superbiæ. Et est humiliatio quæ est deiectio, sic accipitur sic: vnde bene additur: *Sicut vulneratum.* Vulneratus enim humiliatur vt deiectus, & hic humiliatus est diabolus. *Isa.* 14. Dicent tibi: Et tu vulneratus es, sicut & nos. Et 51. Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Quasi diceret: Sic.

In brachio. Hìc secundum, membrorum eius dispersio. Quasi diceret: Sic vulnerasti superbum, & *dispersisti inimicos tuos*, in diuersas partes sparsisti, captiuando eos per mundum, secundum illud *Psal.* Disperge eos in veritate tua. Vel *dispersisti:* quia aliquos ad te attraxisti, ipsum spolians. *Luc.* 11. Si autem fortior illo superuenerit, auferet vasa eius, & spolia diuidet. Alias, *dimisisti*, tanquam excæcatos, & in malitia obstinatos. Ad *Rom.* 11. Cæcitas contigit ex parte in Israël. Et hoc, *in brachio virtutis tuæ*, intransitiua constructio, hoc est, in brachio tuo, filio tuo qui est brachium tuum.

Brachium Patris Christus.

Brachium Patris Christus, in quo omnia fecit & refecit, in quo diabolum prostrauit, quod pro corpore percutiendum obiecit, quod pro sanitate totius corporis minui voluit. *Isa.* 53. Et brachium Domini cui reuelatum est? Et 40. Et brachium eius dominabitur. Et est virtus. 1. ad *Cor.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

12. *Tui sunt cœli.* Hìc tangitur effectus diuinæ potentiæ quantum ad boni collationem. Et primò quantum ad bonum creationis. Secundò quantum ad bonum recreationis, ibi, *Thabor & Hermon.* In prima tanguntur tria. Primò omnium rerum possessio. Secundò possessorum conseruatio. *Orbem terræ.* Tertiò possessorum & conseruatorum creatio de nihilo, quod

omnibus maius est. *Aquilonem & mare.* Ait ergo: Sic reprimis mala, & etiam confers bona: quia *tui sunt cœli*, ad literam, *& tua est terra*, materialis ista. *Deut.* 10. Domini Dei tui cœlum, & cœlum cœlorum. Et in *Psal.* Domini est terra. De ambobus *Isa.* 45. Extendens cœlos, & stabiliens terram solus.

Nec tantum hæc tua sunt, tanquam ab alio tibi data, imò *orbem terræ*, terræ ad literam ambitum, qui ex nulla parte alicui immittitur rei: *& plenitudinem eius*, id est, replentia ipsam, omnia *tu fundasti*, vt staret firmiter. *Psal.* Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi, spiritus tui virtute totum continente, & replente. *Sapient.* 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.

Aquilonem, hoc est, Aquilonarem ventum, qui malus est, *& mare*, quod est amarissimum, *tu creasti*, de nihilo fecisti: multo ergo fortius omnia alia. *Glossa* dicit Aquilonem, diabolum, quem Deus condidit. *Iob* 39. Ecce Behemoth, quem feci tecum. Hic Aquilo, de quo *Cant.* 5. Surge Aquilo, & veni Auster. *Et mare*, id est, sæculum. *Isa.* 51. Ego Dominus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus eius. 13.

Thabor & Hermon. Hìc secundum, in quo tanguntur effectus potentiæ quantum ad beneficia recreationis. Et legitur hoc tripliciter: Quia Thabor & Hermon possunt accipi literaliter prout sunt quidam montes Syriæ, & sic significatur vocatio ad fidem. Vel ratione interpretationum nominum, & hoc referendo ad causam conuersionis, vel ad ipsos vocatos. Primo modo significatur vocatio tam Iudæorum, quam Gentilium communiter. Secundo modo per Thabor vocatio Iudæorum, per Hermon vocatio Gentium. Dicit ergo. Hæc bona fecisti, & propter hoc *Thabor & Hermon*, id est, gentilitas, per istos montes qui sunt in terra Gentium, designata, *exultabunt*, non in se, sed *in nomine tuo*, inuocato super eam. De monte Thabor habetur *Matth.* 17. & *Mar.* 9. & *Luc.* 9. Creditur enim fuisse mons, in quo Dominus fuit transfiguratus. De Hermon dicitur in *Psal.* Sicut vos Hermon, qui descendit in montem Sion. Hic est ergo secundum hanc lecturam, quod prædictum est ab *Isa.* 35. Lætabitur deserta, & inuia exultabit solitudo. Deserta & inuia solitudo, hoc est Gentilitas ibi, sicut hic *Thabor & Hermon.*

Conuersio Gentilium.

Vel sic secundum interpretationes nominum. Thabor interpretatur veniens lumen, designat gratiã descendentem à fonte luminum Deo, secundum illud *Iacob.* 1. Omne datum optimum, & omne donum, &c. Et in *Psal.* Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Hermon anathema eius interpretatur: anathema autem separatio est. Sensus ergo est: Hæc quæ præmisi, fecisti: propter quod *Thabor* id est, illi ad quos venit lumen gratiæ tuæ: & *Hermon*, qui propter hoc sunt separatio eius, id est, separati ab eo, id est, diabolo, *exultabunt in nomine tuo*: quippe seipsos gaudebunt ereptos à diabolo, tanquam prædam. *Isa.* 9. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda. Vel sic vt referantur hæc ad vocatos. Sicut hæc omnia fecisti, & pro-

pter hoc *Thabor*, id est, veniens lumen, Iudæi scilicet, ad quos primò lumen veritatis, quod est Christus, venit. *Ioan.*1. Erat lux vera. Et in 8. Ego sum lux mundi. Et *Matth.*15. dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Et *Hermon*, id est, anathema eius, Gentilitas scilicet, quæ erat à Deo separata, & anathematizata. Ad *Ephes.*2. Eratis illo tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. *Exultabunt in nomine tuo*, vt suprà.

14. *Tuum brachium.* Hîc secundum, in quo postquam attigit effectus diuinæ potentiæ in præsenti, in quibus non habet Deus similem, tangit effectus eiusdem potentiæ in futuro, maximè in iudicio: & dicuntur duo. Primò tangit quæ pertinent ad iudicem. Secundò quæ ad iudicandos, ibi, *Beatus populus.* In prima parte tria. Primò tangitur iudicis descriptio. Secundò oratur vt potenter iudicet, & ad gloriam suam, ibi, *Firmetur manus tua.* Tertiò ostenditur quomodo iudicabit, ibi, *Iustitia & iudicium.* Dicit ergo: Sic redemisti nos à potestate diaboli, & nos eruisti: nec mirum, quia *brachium tuum*, id est, filius tuus, qui brachium tuum est, sicut parum ante dictum est, *cum potentia*, est, sup. Vel sic, vt non dependeat ab antecedentibus, sed magis incipiat hic quasi noua narratio de futuris. Hoc fecisti in præsenti, & ô Domine, *brachium tuum*, filius tuus in quo tandem bonos remunerabis, & malos punies, *cum potentia*, est, sup. *Luc.*1. Fecit potentiam in brachio suo. Et cum potentia indeficientis. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, &c. *Matth. vltim.* Data est mihi potestas in cœlo & in terra.

Firmetur manus. Hîc secundum. Quasi diceret: Brachium tuum potens est, sed rogo ô Domine, *manus tua*, id est, operatio tua, *firmetur*, non flectaris à recte iudicando, & sic *exaltetur*, honoretur scilicet, *dextera tua*, filius. Quasi diceret: Si firmiter in iudicio steterit in puniendo malos & remunerando bonos, tunc exaltatus erit. *Psal.* Exurge Domine ad iudicandum, & exaltetur manus tua. Et alibi: Exaltare Domine, sed, *in virtute tua. Isa.*33. Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc subleuabor.

Vel sic secundum *Glos. Firmetur manus tua*, operatio tua iudiciaria super malos, & vt ipsos instè iudices & districtè, quod vtique fiet, quia scriptum est *Eccles.*15. Firmabitur in illo, & non flectetur. Hoc in recto & in hoc quod iustum est: irreuocabilis enim erit eius sententia. *Psal.* Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. *Prouerb.*12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. *Et exaltabitur*, per hoc, *dextera tua*, boni scilicet, qui in dextera tua erunt in die iudicij, secundum illud *Matth.*5. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos verò à sinistris.

15. *Iustitia & iudicium.* Hîc agitur modus iudicandi, in quo dicuntur duo. Modus quo iudicabit primò, & ratio modi, ibi, *Misericordia & veritas.*

Dicit ergo: Sic peto vt iudices, & sic erit: quia *iustitia*, quæ est in exequutione eius quod rectum est, *& iudicium* quod est in deliberatione, & discretione recti, erunt, sup. *præparatio sedis tuæ.* Sedes enim est æterna eius tranquillitas, in qua iudicat. Iustitia ergo & iudicium, quod tunc exercebit, præparabant sedem, non vt fit in te, quæ æterna est, sed vt in manifestatione, vt omnibus appareat videntibus iustitiam & iudicium, quod serenus iudex sit. *Isa.*16. Sedebit solium in veritate, in tabernaculo Dauid iudicans, & quærens iudicium, & velociter reddens quod iustum est. Et in 19. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia.

Misericordia & veritas. Hîc secundum, scilicet ratio iudicandi in iustitia & iudicio: quia præcessit misericordia bona promittens, & veritas promissa reddens. Ait enim: Sic iudicabit in iudicio & iustitia, quia interim, scilicet vsque ad diem iudicij, *misericordia*, promittens quòd deleas culpas volentibus pœnitere. *Ezech.*18. Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. *Et veritas*, promissa reddens: dimittis enim nunc peccata, & deles illa. *Isa.*43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. De vtroque *Prouerb.*20. Misericordia & veritas custodiunt regem. *Precedent faciem tuam*, ad iudicium venturi. Hæc duo significantur in duobus Discipulis quos mittebat ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quò erat venturus. *Luc.*10.

16. *Beatus populus.* Hîc subiungitur de iudicandis, vel de effectibus diuinæ potentiæ comparatione ad ipsos iudicandos, & maxime bonos. Primò ergo tangitur ipsorum præmium. Secundò meritum præmij. *Domine in lumine*, Tertiò ratio & causa ipsius meriti. Prima, ibi, *Quoniam gloria virtutis.* Dicit ergo: Sic iudicabit interim exhibens misericordiam & veritatem, & tunc, *beatus*, erit, sup. *populus, qui scit iubilationem*, qui scit gaudere in Deo gaudio ineffabili, & de Deo. *Cassiodor.* Iubilatio est copiosa mentis exultatio, quæ verbis non potest explicari, nec penitus subticeri. *Gregor.* Iubilatio est, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi potest, nec sermonibus explicari: intelligi potest, exprimi non potest: cum autem sentitur, tunc plenè cognoscitur. Hîc est nouus calculus, in quo nomen nouum à solo accipiente cognitum. *Apocal.*2. Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Calculus nouus, Christus: nomen nouum, inconsuetum de Christo gaudium, & iubilus. *Beatus populus*, qui hoc scit: experimento enim solo scitur quid sit. *August.* O beate popule, putas intelliges iubilationem? *Quid sit iubilatio.*

Domine in lumine. Hîc subiungitur meritum, & hoc triplex. Primum est illuminatio fidei, quantum ad rationabilem lætitiam in Deo. Secundò quantum ad concupiscibilem. *In nomine tuo.* Tertiò sancta exaltatio, seu indignatio quantum ad iracibilem, ibi, *Et in iustitia tua.*

Dicit ergo. Sic Domine beatus populus, & dignum est, quia ô *Domine ambulabunt*, proficiendo

ficiendo de virtute in virtutem. *Psal.* Ibunt de virtute in virtutem, *in lumine vultus tui*, id est, in fide de vultu tuo, scilicet de filio, vel Spiritu sancto procedenti. *Isa.*40. dicit ad filium: Ambulant gentes in lumine tuo. 1. ad *Cor.*5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Hoc lumen, de quo in *Psal.* Signatum est super nos lumen, &c.

17. *Et in nomine tuo.* Hîc secundum. Quasi diceret: Sic fide erunt illuminati, & etiam *exultabunt tota die*, non ad horam: quod respicit ad concupiscibilem. *In nomine tuo*, in efficacia nominis tui. *Abac.*3. Exultabo in Deo Iesu meo. Quare? Quia nomen virtutis. *Act.*4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Hoc nomen de quo Paulus *Phil.*2. Dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, &c.

Et exaltabuntur, magnos se reputantes, quod respicit ad iracibilem, non in seipsis: sic enim exaltati humiliantur. *Luc.*14. & 18. Qui se exaltat, humiliabitur. Sed *in tua iustitia*, id est, in iustitia eis data à te, & hoc eis scientibus & parentibus: aliter non esset iustitia. *Eccles.*20. Qui operatur iustitiam, exaltabitur. *August.* Auferat iustitiam suam de medio, & humilietur: veniat Dei misericordia, vt exaltetur. Possunt autem hæc referri ad præmium, vt præmium, quod tactum est generaliter, cum dicitur, *Beatus populus*, quasi specificaretur. *Domine, in lumine vultus tui*, in contemplatione tuæ luminosæ diuinitatis: *ambulabunt: in lumine*, filio, videntes lumen ipsum Patrem, & è contrario. *Psal.* Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Et in nomine tuo. Nomen appellatur cognitio, hoc est, in cognitione tua, *exultabunt tota die*, in illa die, quæ tota est, & integra dies. *Zachar.*14. Erit dies vna nota quæ est Domino: in hac exultabunt in cognitione tui. *Cant.*1. Exultabimus & lætabimur in te. Hoc ad gloriam concupiscibilis.

Et in iustitia tua, quam videbunt in malos exerceri, & de malis, *exaltebuntur. Psal.* Omnia cornua peccatorum confringam, ipsos damnando in infernum: & exaltabuntur tunc cornua iusti, in iustitia Dei hoc facientis. In *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Et respicit hoc ad iracibilem.

18. *Quoniam gloria virtutis.* Hîc tertium, in quo tangitur præmij & meriti prima causa & ratio, quæ tangitur quasi quadruplex. Prima, Deus virtutum eis dator. Secundò ipse conseruator. *Et in beneplacito.* Tertia, eius incarnatio, ibi, *Quia Domini est assumptio.* Quarta, incarnati passio. *Et sancti Israël.* Ait ergo: Hæc bona habebunt in præmio & in merito, & hoc non ex se, sed ob hoc, *quoniam gloria virtutis eorum tu es*, id est, dator & infusor gloriosæ virtutis eorum. Vnde non in se, sed in te solo est gloriandum: vt dicant: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini, &c. Et impleant illud *Ierem.*9. Non glorietur fortis in fortitudine sua, nec sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitiis suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Et illud 2. ad *Cor.*10. Qui gloriatur, in Domino glorietur. *Et in beneplacito tuo*, non in nostro exercitio, *exaltabitur*, proficiendo, *cornu nostrum*, id est, virtus nostra. 1. *Reg.*2. Exaltatum est cornu meum in Deo meo. Et *Luc.*1. Erexit cornu saluti nobis. Quia sicut in *Psal.* dicitur: Beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.

19. *Quoniam Domini est.* Hîc est tertium. Quasi diceret: Sic hæc bona habent, quia virtutes dat, datas augmentat: & etiam, *quoniam Domini*, filij tui scilicet, *est assumptio nostra*, id est, nostræ carnis, id est, quia filius noster assumpsit naturam. Supra in *Psal.* Beatus quem elegisti & assumpsisti. 1. *Tim.*3. Magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestum est in carne, assumptum est in gloria, id est, in vnione gloriosa. *Phil.*2. Formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo. *Hebr.*2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

Et sancti Israël. Hîc quarta causa, quæ totum consummat, scilicet incarnati passio. Ait enim: Sic Domini est assumptio, & etiam assumptio nostra est *Regis nostri*, illius, qui regit nos, qui omnium regum Rex est. *Apoc.*19. Ipse est Rex regum, & Dominus dominantium. Et in primo. Primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. 1. *ad Cor.*15. Oportet illum regnare donec ponat inimicos suos scabellum pedum suorum. *Sancti*, id est, sanctificantis, *Israël* per suam passionem *Isa.*12. Magnus in medio tui sanctus Israël. *Ephes.*5. Tradidit semetipsum pro Ecclesia vt ipsam sanctificaret. *Ioan.*18. Ego pro eis sanctifico meipsum, vt & ipsi sancti sint. Idem ergo est ac si diuisset: Hæc bona erunt eis, quia virtutum es dator, datarum auctor, & carnem nostram assumpsisti, & passione tua eos sanctificasti.

20. *Tunc loquutus es.* Hîc est secunda pars primæ partis totius huius Psalmi, in qua postquam promisit se cantaturum, & alios similiter, Dei misericordias, specificat illos: & dicuntur duo. Primò adimpletio eorum, quæ præmisit de Christo, sub typo & figura Dauid. Secundò correctio leuis eorum qui crediderunt, si forte in aliquo deuiauerunt, ibi, *Si autem dereliquerint.* In prima tria secundum tria quæ impleta videmus in Christo, quæ dicit sub typo Dauid. Primum, ipsius exaltatio in Regem. Secundò exaltati promotio & confirmatio in regnum, ibi, *Manus enim mea.* Tertiò honoratio exaltati & promoti finalis, & cum perseuerantia, ibi, *Ipse invocauit me.* In prima duo. Primum, promissio de Christo sublimando. Secundò descriptio meriti sublimandi, ibi, *Inueni Dauid.* In prima duo. Primò tangitur modus promittendi, & quibus promisit. Secundò quid. *Locutus es, dixisti, Posui.*

Dicit ergo: Sic misericordias promisi me cantaturum, & alios similiter. Nec dicas, De te non est mirum, sed de aliis: quomodo enim hæc sciunt? Quia *tunc*, quando mihi hæc ostendebas, *loquutus es* etiam *sanctis tuis in visione*: solus non fum cui reuelaueris. *Ose.*12. Loquutus sum per Prophetas, & visionem multiplicaui eis. *Amos*3. Non faciet Dominus verbum, nisi reuelet ad seruos suos Prophetas. *Genes.*18. Nonne celare potero Abraham, quæ facturus sum? Quasi diceret: Non. 2. *Pet.*1.

Spiritu sancto illuminati, loquuti sunt sancti Dei homines.

Et dixisti, Posui. Hic secundum, quid promiserit, quia mundo subuentionem per Christum, & subuentoris exaltationem, ibi, *Et exaltauit.* Dicit ergo: Sic loquutus es, *& dixisti,* sicut ipsi publicauerunt: *Posui adiutorium*, humani generis, non iam in puro homine, qui impotens est, sed *in potente*, Christo scilicet, qui etsi infirmus per humanitatem, potens tamen est per diuinitatem, de quo in *Psal.* Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. In hoc positum est à Deo patre adiutorium: ipse enim adiunit nos. *Isa.*41. Ego Dominus auxiliatus sum tui. 1. ad *Corinth.*6. In die salutis adiuui te. Ad *Hebr.*2. Potens est his qui tentantur auxiliari.

Adiutorium humani generis in Christo.

In hoc autem adiutorio bene figuratus fuit per Dauid, de quo 1. *Reg.*22. Conuenerunt ad eum omnes qui oppressi erant ære alieno, & factus est eorum princeps.

Et exaltaui. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic posui adiutorium in Christo, *& electum de plebe mea*, natum verè electum. *Cantic.*6. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Et *Isa.*43. Ecce puer meus electus, quem elegi, posui super eum spiritum meum. Hunc, inquam, electum *exaltaui.* Præteritum pro futuro. *Isa.* 4. In illa die erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis. Et 52. Ecce puer meus exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Ad *Phil.* 2. Deus exaltauit illum, & dedit illi &c.

21. *Inueni Dauid seruum.* Hic secundum, in quo præmissa Christi sublimatione in promisso, subiungitur sublimandi descriptio quantum ad meritum: quia merito obedientiæ sublimatus fuit: vnde tangitur obedientia tanquam causa sublimationis. Secundò sublimatio, vt causatum ab illa. Causa, dico, meritoria, non efficiens propriè, ibi, *Oleo sancto meo.* Dicit ergo: Sic in Christo posui adiutorium, & sic exaltaui ipsum: sed quare? Quia *Dauid*, id est, Christum, qui est manu fortis & aspectu desiderabilis, *inueni seruum meum*, id est, seruientem mihi, & verè obedientem. Ad *Phil.*2. Factus est Patri obediens vsque ad mortem. Obediens in curandis animabus à sordibus peccatorum. *Psal.* Manus eius in cophino seruierunt. *Isa.* 49. Parumne est tibi vt sis seruus meus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas? Et propter hoc *oleo sancto meo vnxi eum*, hoc est, illum exaltatum super alios mihi gratos. *Psal.*& *Hebr.*2. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. *Isa.* 61. Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare misit me pauperibus.

Thema de Confessore Episcopo.

Et potest esse thema de Confessore Episcopo: & tangitur meritum primò, cum dicitur: *Inueni Dauid seruum meum.* Et præmium, cum subinfertur, *Oleo sancto.* In merito tangitur humilitas, *Inueni.* Quasi diceret, latentem ex humilitate non se ingerentem, sicut ille qui abscondit se fugiens in montem, ne fieret Rex. *Ioan.* 6. Et plena iustitia. *Dauid* aspectu desiderabilis, vt sit mundus declinando à malo: & manu fortis, vt sit promptus ad operandum. *Psal.* Declina à malo, per munditiam: & fac bonum, per fortitudinem. Et simplex obedientia. *Seruum. Isa.*49. Seruus meus es tu Israël, quia in te gloriabor. Et charitas. *Meum*, vt totum se det mihi ex amore, & ego me sibi. *Ioan.*17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Petrus enim primò requiritur de charitate & passione, quam suscipiatur ad oues pascendas, & agnos. *Ioan.vltim.* Talem humilem, iustum, obedientem, charitatiuum vnxit Deus oleo, non malo, quod est doctrina hæretica. *Prou.5.* Nitidius oleo guttur eius, dicitur de meretrice, hæretica scilicet prauitate. Nec alio malo, quod est adulatio blanda, de quo in *Psal.* Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Et *Ose.* 13. de Ephraim dicitur: Et oleum in Ægyptum ferebat. Sed bono, quod est dulcis instructio, de quo *Luc.*10. dicitur, quod Samaritanus qui interpretatur *custos*, infudit vulneribus sauciati vinum asperæ correctionis, & oleum blandæ exhortationis, quod est gratiæ dulcedo & donorum Spiritus sancti: de quo *Isa.*10. Computrescet iugum, peccati scilicet, à facie olei. Hoc est oleum, quod fugitur de saxo durissimo, Christo scilicet. *Deut.*32. Quod est nitor bonæ conscientiæ, de quo *Eccles.* 10. Oleum de capite tuo non deficiat. *Matth.* 25. Fatuæ virgines caruerunt hoc oleo, & non intrauerunt cum sponso ad nuptias. Quod est etiam splendor bonæ famæ, de quo *Cantic.* 1. Oleum effusum nomen tuum. Et vltimò, oleo optimo, quod est pinguedo æternæ lætitiæ, de quo tactum est in *Psal.* Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, &c. Vnxi ergo eum oleo primo in baptismate, tanquam infirmum, & vulneratum, ad sanitatem recuperandam. Oleo secundo in confirmatione, tanquam pugilem ad vincendum. Oleo tertio & quarto, tanquam mulierem ad decorem. Oleo vltimo, tanquam regem & præsulem ad honorem.

Manus enim mea. Hic secundum, in quo 22.
postquam actum est de exaltatione Christi in regnum, subiungitur de promotione ipsius in regno: & dicuntur duo. Primò roboratio. Secundò profectus post roborationem, ibi, *Et veritas.* In prima duo, secundum duo in quibus roboratio notatur. Primum est diuini adiutorij exhibitio. Secundum, inimicorum deiectio, ibi, *Nihil proficiet inimicus.* In prima duo. Primò promissio adiutorij in pugna contra aduersarios. Secundò confortationis per adiutorium: si enim adiutorio non confortaretur, parum valeret, ibi, *Et brachium meum.* Dicit ergo: Sic exaltabitur meus Dauid in regnum. *Enim*, sed post hoc, *manus mea*, verbum ex me ab æterno natum, per quod feci omnia, *auxiliabitur ei*: quippe in ipso erat, & ipsum in vnitate personæ assumpserat. 2. ad *Corimb.* 2. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. *Col.*2. In quo habitat plenitudo omnis diuinitatis corporaliter.

Et brachium meum, idem quod manus, *confortabit eum*, in regno confirmando. 2. *Reg.* 7. Fui tecum in omnibus vbicumque ambulasti, firmans regnum tuum in æternum. Et in 8. Firmabo regnum tuum in sempiternum. Hoc non in literali Dauid impletum est, nec in filio aliquo eius, nisi in Christo, quantum ad speciale regnum,

regnum, qui dicit suprà in *Psal.* ad Patrem: In te confirmatus sum ex vtero.

23. *Nihil proficiet.* Hic secundum, in quo promittitur inimicorum depressio. Primò spiritualis. Secundò etiam corporalis, ibi, *Et concidam.* In prima duo. Primò frustratio inimici insidiantis & tentantis. Secundò tandem eius repressio postquam viderit se humiliatum, ibi, *Et filius iniquitatis*: Ait enim: Sic adiuuabo eum: *& inimicus* eius, diabolus, *nihil proficiet in bolus, nihil eo* tentato, in tribulationibus lacessito. Tentatus enim fuit à diabolo. *Matth.*& *Luc.*4. *Dan.* 11. Veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem. Sed nihil valebit, nihil lucrabitur. *Ioan.*14. Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquam: quod significauit illa victoria Dauid literalis contra Goliam Philistæum. 1. *Reg.*17.

Sensus in Christo dictus, nihil proficiet inimicus.

Et filius iniquitatis non apponet vltrà, postquam defectus fuerit, *nocere ei*, in propria persona ipsum tentans, sed in membris, in discipulis, & Apostolis: sed ibi etiam nihil nocuit, quia seruati sunt, excepto perditionis filio, scilicet Iudâ. *Ioan.* 17. Nemo ex iis periit nisi filius perditionis. Nec nocere potest in electis. Multò ergo minus nocere potest inimicus homo, si inimicus diabolus non potest. Propter hoc dicitur *Iob* 35. Homini qui similis est tibi, nocebit iniquitas tua, sed Deo non potest.

24. *Et concidam.* Hic secundum, in quo subiungitur depressio inimici & aduersarij corporalis: & dicuntur duo. Primò diuisio illorum à concordia & conspiratione contra seipsum, vt non sint vniti in faciendo malitia. Secundò elongatio ipsorum à suo capite, scilicet diabolo. Vel etiam Christo secundum lecturam *Gloss.* & redit quasi in idem, ibi, *Et odientes.* Dicit ergo: Sic deprimetur diabolus: *& concidam*, secando, & diuidendo, *inimicos eius*, vt non sint vnum in conspirando contra se, sed diuisi: & hoc *à facie eius*, à præsentia & potentia sua, quæ est quasi eius facies. 2. *Reg.*5. Diuisit Dominus inimicos meos coram me, sicut diuiduntur aquæ. *Thren.*4. Facies Domini diuisit eos.

Et odientes eum in fugam conuertam, vt à diabolo fugiant, cui coniuncti erant, & fugiant ad ipsum Christum. *Psal.* Inimicos autem eius in fugam conuertam. Sed quomodo fugere poterunt. Dicitur enim in *Psal.* Nec ab Oriente, nec ab Occidente, nec à desertis montibus, est mihi fuga, sup. Quoniam Deus iudex est. Et alibi: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero, &c. Resp. Sicut dicit *Gloss.* Ab ipso irato fugient ad ipsum placatum. *Psal.* Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus.

25. *Et veritas mea.* Hic secundum, in quo subiungitur de profectu in regnum: & dicuntur duo. Primò causa & ratio proficiendi. Secundò profectus ipse, ibi, *Et in nomine.* Causa profectus est misericordia cum veritate. Ait enim: Sic confirmabitur in regno, & vlterius, *misericordia mea*, ea quæ in me est, dicit Deus Pater, *& veritas mea*, eadem veritas, quæ est in me, *cum ipso.* Nihil enim diuisum habent Pater & Filius, sed quæ sunt vnius, alterius etiam sunt. *Ioan.*17. Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt: & propter hoc in regno. *Prou.* 20. Misericordia & veritas custodient regem. *Isa.* 16. Præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate.

Et in nomine. Hic secundum, scilicet exaltatio: & dicuntur duo. Primò exaltatio, & regni dilatatio, seu potentiæ. Secundò specificatio, quantum dilatabitur, ibi, *Et ponam.* Dicit ergo: Sic misericordia & veritas cum ipso: *& exaltabitur cornu eius*, id est, potentia eius, proficiendo sup quantum ad homines, non in se. Et hoc *in nomine meo*, id est, virtute sermonis mei. Suprà in *Psal.* Exaltabuntur cornua iusti, &c. *Reg.*2. Sublimabit cornu Christi sui.

Et nota, quòd in hoc versu iungit in Rege, hoc est, in Prælato, duo quæ valdè sunt necessaria. Misericordiam, ne nimis durus sit & austerus. *Eccles.* 7. Noli esse nimis iustus: quia *Prou.* 30. dicitur: Qui nimis emungit, elicit sanguinem. *Ezech.*34. Cum potentia & austeritate imperabatis eis, & dispersæ sũt oues meæ. 3. *Reg.*12. Roboam decem partes regni amisit propter austeritatem suam. Veritatem, ne nimis mollis, vel remissus, & foueat vitia in subditis. *Prou.*8. Qui mollis & remissus est in opere suo, frater est operis dissipantis. *Eccl.*7. Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates. Propter hoc dicitur *Luc.* 10. quòd Samaritanus infudit vulneribus sauciati vinum & oleum: vinum ex vite veritatis, oleum ex oliua pietatis.

Duo in prælato necessaria, misericordia & veritas.

Et ponam in mari. Hic secundum, in quo 26.
quasi determinatur potentiæ extensio: & dicuntur duo. Primò dominatio ipsius, & extensio potentiæ in Gentiles. Secundò in Iudæos, qui per fluuium designantur, ibi, *Et in fluminibus.* Dicit ergo: Sic exaltabitur in meo nomine. Sed quantum? Ecce. *Et ponam manum eius*, id est, potentiam, *in mari*, in Gentilitate amara peccatis. *Isa.*59. Cor impij quasi mare feruens. *Gen. pen.* Zabulon, Christus (Interpretatur enim habitaculum fortitudinis) in littore maris ambulabit. *Psal.* Et dominabitur à mari vsque ad mare.

Et in fluminibus, id est, in cupidis, dicit *Glossa.* Isti sunt Iudæi qui super omnes semper arserunt cupiditate & diuitiarum, & bonorum, & descenderunt in mare. *Ioan.*11. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum & gentem: melius est ergo vt vnus moriatur. *Eccles.*1. Omnia flumina, omnes cupidi, intrant in mare, amaritudinem mundi & peccati. Per flumina etiam possunt designari iusti, quia non sunt tempestuosa sicut mare. *Isa.*32. Erit quasi vir, qui abscondit se à vento, & celat se à tempestate. Item quia arctam viam tenent, & fluunt inter ripas, & non sunt ita diffusi sicut mare. *Matth.*7. Arcta est via quæ ducit ad vitam. Item super se pontem & transitum fieri permittunt. Sic sancti, humiles & subiecti volunt esse, vt quasi per eos transitus fit. *Eccles.*6. Subiice humerum tuum, & porta illum. Item in mare non descendit, donec totum consummatum sit. Sic sancti in mundum non descendunt, donec perfectos & fortes se sentiant. *Gen.*12. Abrahã iam senex descendit in Ægyptũ. Sensus ergo est, quòd super malos, qui per mare, & super bonos, qui per flumina designãtur eius potestas extenderetur.

Comparatio iustorũ cum fluminibus.

Ipse

Ipse invocabit me. Hic tertium, in quo postquam præcessit promissio de exaltatione in regnum, & iterum promotio exaltati, hic subiungitur de honorificentia promoti: & dicuntur quo. Primò meritum ad honorificentiam. Secundò ipsa honorificentia, ibi, *Et ego primogenitum.* In prima tria secundum triplicem modum honorandi patrem, ex quo meruit, & ab eo honorati. Primum patrem eum confitebitur, eò quod filius ipse sit Deus. Secundo quia Dominum & Deum, eò quod homo; *Deus meus.* Tertiò conseruatorem, eò quod infirmus. Tria enim hæc est videre in Christo, diuinam naturam, & humanam, & in humana infirmitatem. Ibi tertium, *Et susceptor.* Ait ergo: Sic exaltabo, sic exaltatum promouebo. *Et ipse* hoc intelligens, nec factus ingratus, *invocabit me*, intus in corde inuocabit me dicens: *Pater meus es tu*, naturalis, per hoc quod ego Deus. Hinc dicebat *Ioan.*14. Ego rogabo Patrem, & alium paraclitum &c. Hinc in 20. Ascendo ad Patrem meum. Et in 17. Pater clarifica filium tuū, vt filius tuus &c. Quippe Pater vocauit eum filium. *Psal.* Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Et ad *Hebr.*1. Cui vnquam dixit Angelorum: Filius meus es tu? Et propter hoc optimè promittebat 2. *Reg.*7. Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium.

Deus meus, inuocabit me, repete, dicens: *Deus meus*, inquantum homo sum. *Matth.*27. Deus Deus meus, quare me dereliquisti?

Et susceptor. Ecce tertium, & repete: Ipse inuocabit me dicens: *Tu es susceptor salutis meæ*, hoc est, tu es susceptor mei infirmi, salutis meæ auctor. Supra in *Psal.* Cornu salutis meæ, & susceptor meus. Et alibi in *Psal.* Exurgat, quia Dominus susceptit me, aliter non potuissem.

29. *Et ego primogenitum.* Hic secundum, in quo præmisso merito, in quo debeat honorari, subiungitur de honorificentia perpetua: vnde dicuntur duo. Primò honorificentia. Secundò honorificentiæ perseverantia: *In æternum seruabo.* In prima duo. Primò honorificentia, quia dabit ei ius primogenituræ. Secundò honorificentiæ vehementia, quia non apud quoscumque, sed apud magnos & honoratos, quia apud reges, & super eos ipsos, ibi, *Excelsum pœnæ.* Dicit ergo: Sic honorabit me, & ego reddere ei volens mercedem, *ponam*, id est, constituam, *illum primogenitum.* Ad *Romanos* 8. Vt sit ille primogenitus in multis fratribus. Ad *Coloss.*1. Primogenitus omnis creaturæ. Non enim iustum est vt amittat in humanitate, quod habet ex diuinitate: *Ecclesiast.* 24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Propter hoc etiam potuit dici in *Matth.*1. Peperit filium suum primogenitum.

Christus primog. æternus.

Tria spectant ad ius primogenit.

Nota, quod tria spectant ad ius primogenii, scilicet quod maiorē portionē recipit. Sic Christus, cui non est datus spiritus ad mensuram. *Ioan.*3. Magis quam alij fratres honorauit. Sic Christus: vade sedet ad dexteram Patris. *Matthæi.* Aliis diuidit hæreditatem. Sic Christus suis: quod significatum fuit in duabus terris quam fecit *Iosue.*15. 1. *Corinth.*12. Diuidens singulis prout vult.

Et quid tantum apud vis homines? Non, imò constituam eum *excelsum prā regibus terræ.* Vel sicut habet litera alia, *apud reges*, quod valdè magnum est. *Isa.*52. Super ipsum continebunt reges os suum. *Apocal.*1. Et princeps Regum terræ. Et 20. Rex regum, & dominus dominantium.

In æternum seruabo illi. Hic secundum, scilicet perseuerantia & perdurabilio in illa honorificentia, & dicuntur duo. Primò perseuerantia & diuturna honorificentiæ in tempo. Secundò in tempore *sui.* Ibi, *Et ponam semen eius.* In prima duo, secundum duo, per quæ monstratur aperte perseuerantia. Primum est confirmatio in bonis iam habitis. Secundò assumptio in habendis. Ibi, *Et testamentum.* Dicit ergo: Sic honorabo illum, sed non tantum ad tempus: Meum, inquit, *seruabo illi*, id est, in me, *misericordiam*, quam illi ex misericordia exhibeo, *in æternum*, *Isa.*54. In misericordia sempiterna miserebor tui. 2. *Reg.*7. Sedes tua firma erit coram me in sempiternum. Hoc est illud, de quo *Isa.*65. Ecce ego creo Cœlum nouum, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & ascendent non in cor. Ad *Romanos* 11. Donum enim & vocatio Dei sine pœnitentia. Et ideo dicit non potest eam. Ad *Romanos* 8. Quis ergo nos separabit a charitate Dei? Et ideo dicit non potest eam

semine longe post: quod facit conquerendo de dilatione promissionis, & supplicando pro impletione: & secundum hoc dicuntur hic duo. Primò conquestio de dilatione promissorum & repulsione sui, & illorum qui suo tempore & vsque ad Christum futuri erant. Secundò nihilominus supplicatio pro impletione dilatorum, ibi, *Memorare quæ mea.* In prima duo. Primò conquestionis causa & ratio, scilicet dilatio promissorum, & afflictionis magnitudo, ibi, *Euertisti testamentum.* In prima tria. Primò dimissio Dauid & regni sui in peccatum. Secundò expositio illorum opprobriis & obloquutionibus hominum. *Despexisti.* Tertiò dilatio promissi redemptoris ipsorum ab iis miseriis, ibi, *distulisti.* Dicit ergo: Hæc bona Domine, quæ narrauì, omnia promisisti: *tu verò*, quod satis mirabile est, *repulisti* Dauid & eius regnum, permittendo eos cadere in peccata, sicut patet de ipso Dauid. 2. *Reg.* 11. qui cecidit in peccatum adulterij & homicidij & dissentionis. *Psal.* Deus repulisti, & destruxisti nos. *Thren.* 2. Repulit Dominus altare suum.

Et despexisti, opprobriis & tribulationibus exponendo, sicut patet quasi per totum secundum Psalmum, & duodecimum, & deinceps. *Psal.* Audiuit Dominus, mala quæ fecit Dauid, & spreuit: & sperni illum permisit iusto suo iudicio. *Isa.* 32. Væ qui spernis, nonne & ipse speneris? Cum desieris contemnere, contemneris. Sed contra est istud *Psal.* Opera manuum tuarum Domine, ne despicias. *Naum* 3. Nudaberis, & eris despecta.

Distulisti etiam *Christum tuum*, Christum à te promissum. *Psal.* supra. Audiuit Dominus, & distulit. Non dicit abstulisti, sed *distulisti.* Christus enim si eis est dilatus, non tamen est ablatus. Sed hic est mos Dei, repellit dimittendo cadere in peccatum, despicit tribulationibus exponendo, differt Christum suum, tribulationes continuari permittendo. Sic & mundus facit eis qui Christi sunt. A mundo enim huiusmodi repelluntur, repulsi despiciuntur: si negotium habent, multum differuntur.

40. *Euertisti testamentum.* Hic secundum, in quo monstratur magnitudo mali, quod sustinet, & hoc dupliciter. Primò, quòd sustinet simpliciter, non comparando ad hostes. Secundò, quòd sustinet ab hostibus, ibi, *Diripuerunt eam.* In prima quatuor. Primò miseria exprimitur quam sustinet pro Christi promissi dilatione. Secundò pro templi pollutione, ibi, *Prophanasti.* Tertiò pro ciuitatis destructione, ibi, *Destruxisti.* Quartò pro turris, quæ omnia defendere debebat, deiectione, ibi, *Posuisti firmamentum.* Dicit ergo: Sic promissum distulisti, & ob hoc dolens dico, *Euertisti testamentum*, promissionem, *serui tui*, hoc est, seruo tuo factam. Vel testamentum dicit legem veterem, per seruum suum Moysem Iudæis datam quam videbat euacuandam, sicut probat *Paulus Rom.* 3. & 4. quasi per totum, & ad *Gal.* 2. & 3. & 4. & ad *Hebr.* 8. & 10.

Prophanasti. Hic secundum, templi pollutio, quod est prophanatio, intromissio immundorum & prophanorum. Ait enim: Euertisti testamentum, & etiam *prophanasti*, prophanari permisisti, *sanctuarium eius*, scilicet templum, & hoc *in terra*, in cœlo enim non potest prophanari. Hoc autem factum est dilato aduentu Christi tempore. Machabæorum. 1. *Mach.* 3. Sancta tua conculcata sunt, & contaminata. Et ibid. Sancta nostra, & pulchritudo nostra desolata sunt. Supra in *Psal.* Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum.

Destruxisti omnes. Hic tangitur tertium, scilicet ciuitatis destructio, quæ erat circa templum sicut sepes. Ait enim: Sic, prophanasti sanctuarium, & etiam *destruxisti*, destrui permisisti, *omnes sepes eius*, munitiones murorum, quibus impediebatur, quibus custodiebatur ne esset accessus ad templum. *Thren.* 2. Destruxit in furore suo munitiones virginis filiæ Iuda. Ibid. Præcipitauit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius. 41.

Nota etiam, quòd sepes ad literam vocat hic muros ipsius ciuitatis Ierusalem. Sepes etiam appellatur custodia Angelorum, quæ ab eis ablata est, & sic quodammodo in eis destructa. *Isa.* 5. Auferam ab ea sepem, & erunt in direptionem. Asperitas flagellorum Dei. *Osee* 2. Sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria, hoc, est flagellis, vsque ad sanguinem pungentibus, & duritia. Orationes sanctorum, quæ muniunt contra flagella Dei. *Ezech.* 22. Quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret appositus coram me ne disperderem eos. Sensuum custodia. *Eccles.* 2. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber, id est, diabolus. Claustrales obseruantiæ. *Isa.* 58. Vocaberis ædificator sepium, auertens semitas iniquitatum. *Eccles.* 36. Vbi non est sepes, diripietur possessio. 1. *Paral.* 4. Hi sunt singuli habitantes in sepibus, homines humiles, & sua reputatione fragilia facientes, habitantes in obseruantiis regularibus. *Sepes quæ prohibet introitum in animam.*

Posuisti firmamentum. Hic est quartum, destructio turris ad literam. Quasi diceres: Sic destruxisti muros, & *posuisti firmamentum eius*, arcem scilicet Sion, quæ erat totius terræ firmamentum, *formidinem*: quia ibi posuerunt aduersarij munitionem, & inde terrebant omnes: vel diruerunt eam Romani, & tunc maximè sunt territi. *Ezech.* 7. Operiet eos formido, & in omni parte erit confusio. Vel firmamentum appellat ipsum Deum, qui prius erat eis firmamentum. *Psal.* Dominus firmamentum meum, & refugium meum. Sed factus est eis formido, contra quod rogabat Iob in 17. Non sis mihi in formidini.

Et nota ordinem. Prius destruitur sepes, & post Deus est formidini. Si ergo non vis ipsum esse tibi formidini, sepi portas sensuum tuorum. Oculos ne videant, & intret mors. *Ierem.* 9. Mors intrauit per fenestras, ingressa est domus nostras. Aures, ne detractiones recipiant, secundum illud *Eccles.* 26. Sepi aures tuas spinis, & noli audire? linguam nequam. Et sic de aliis.

Diripuerunt eum. Hic secundum, in quo tangit mala, quæ possit sunt comparatione ad aduersarios, quæ sunt duo in generali. Afflictio, & vilificatio seu deiectio à dignitate. Primum hic. Secundum ibi, *Et fudem eius.* In prima duo. 42.

duo. Primò tangitur afflictionis multiplicitas. Secundò afflictorum inutilitas. Aliquando enim reportant afflicti correctionem ex sua afflictione, quod est magna vtilitas, ibi, *Destruxisti eum.* In prima tria. Primò ipsorum deiectio, & in rebus suis, & in personis propriis, quod erat graue. Secundò inimicorum elevatio, quod est graue. *Exaltasti dexteram.* Tertiò ipsorum inimicorum de sua oppressione exaltatio, quod est grauissimum, ibi, *Lætificasti.* In prima duo. Primò destructio pallionum terrenarum. Secundò vilificatio per opprobria. *Factus est opprobrium.* Dicit ergo: Sic affligunter, & etiam *omnes transeuntes viam diripuerunt eum.* *Isa.* 45. Diuitias tuas & thesauros tuos dabo in direptionem. Vel eum ad literam diripuerunt, per terras varias distrahendo. *Isa.* 5. Destruam maceriam eius, & erit in direptionem.

Factus est opprobrium. Ecce secundum. Quasi diceret: Direptus est populus, & *factus est opprobrium vicinis suis.* *Ezech.* 22. Dedi te in opprobrium gentibus, in vniuersis insulis, quæ iuxta te sunt, & procul. *Thren.* 1. Vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis.

43. *Exaltasti dexteram.* Hic secundum, scilicet inimicorum exaltatio. Ait enim: Sic deiecisti populum quondam tuum: *& exaltasti*, quod peius est, *dexteram*, potentiam scilicet, *deprimentium eum.* In *Psal.* Dominari sunt eorum, qui oderant eos. *Thren.* 1. Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt. Et infrà: Vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. *Amos* 5. Hostes iusti accipientes munus, & pauperes deprimentes. Tales hodie Dominus permittit exaltari. *Neum.* 3. Duces & principes grauauerunt populum, sed & ministri eorum deprelserunt eos.

Lætificasti. Ecce tertium. Quasi diceret, Ita exaltasti deprimentes, *& lætificasti omnes inimicos eius*, quod est grauissimum, *Thren.* 2. Lætificauit super te inimicos tuos, & exaltauit cornu hostium tuorum. Et in primo. Omnes inimici audierunt malum meum Domine, lætati sunt, quoniam tu feciti. Et in eod. 2. Plauserunt super te manu, plausu gaudij, & irrisionis, omnes transeuntes viam.

44. *Auertisti adiutorium.* Hic magnitudo mali in subtractione adiutorij primò humani, secundo diuini. *Et non es auxiliatus.* Dicit ergo. Sic affligis destruendo eorum, *& auertisti gladium adiutorij*, vt iam nullus esse qui adiuuet, vt possit dicere inimicus illud *Isa.* 10. Inuenit quasi nidum fortitudinem populorum manus mea: non fuit qui moueret pennam, & ganniret. Et *Thren.* 1. Rectus est Iehudam dierum afflictionis suæ, cum caderet populus eius in manu hostili, & non esset auxiliator.

Et bene dicit *auertisti*, quia hoc accidit quia à Deo derelicti sunt. *Deut.* 32. Quomodo persequatur vnus mille, & duo fugent decem millia? Nonne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Sic in bello spirituali, aliquando Dominus gladium adiutorij auertit, quando verbum prædicationis, quod est gladius (*Ephes.* 6.) Et gladium spiritus, quod est verbum Dei) in tempore necessario ipsi prædicatori non præstat. Gregor. Omnipotens Deus, cum dilectorum respicit non operari

quæ dicit, in die belli adiutorium gladij auertit: quia in tentationis certamine cadit. Habet igitur gladium, sed in bello hunc non adducit, quia cum aduersitas tentationis eruperit, verbi obliuiscitur, quod docuit.

Et non es. Hic subtractio diuini. Quasi diceret: Sic gladium adiutorem auertisti, *& non es auxiliatus*, in bello spirituali, in cuius auxilio ego vincerer. 2. *Mach.* 3. Non in multitudine exercitus victoria, sed de cœlo fortitudo est. Aliter succumbunt quicumque pugnant. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. Nec in bello corporali, sicut iam dictum est, nec in spirituali, de quo *Iob* 40. Memento belli, & non addas vltra loqui. Bellum inquam triplex, cum carne, cum mundo, & cum diabolo.

Destruxisti eum. Hic postquam præmissa est tribulationum multiplicitas, consequenter monstratur ipsarum inutilitas, quia nec per illas emendari sunt, nec à peccatis mundati, imò magis nocui facti sunt, quia deteriores inde facti sunt. Ait enim: Sic afflixisti eos multipliciter, & etiam *destruxisti eum*, populum scilicet tuum, *ab emendatione*, ab eo scilicet à quo debuit emendari, scilicet à tribulatione. *Ier.* 5. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & noluerunt recipere disciplinam. Et est signum eorum reprobationis quando quis flagellis non mundatur, *Signum reprobationis.* cur nec emendatur, sed deterioratur. *Cassi.* Frequenter mundat dominus, quos flagellat, vt mundatum recipiat, quem peccatis sordidum respuebat. Quos verò ab emundatione dissoluit, id est, remouit, hos iam damnare desinit.

Et fudem. Hic secundum. Dicta enim populi multiplici miseria & afflictione, subiungitur de cessione illius de regno: & dicuntur duo. Primò deiectio. Secundò effectus consequens ex deiectione, ibi, *Posuisti sanctificationem.* In prima duo. Primò deiectio à regia dignitate. Secundò festinatio in deiectione, quia non expectauit tempus, quo adhuc poterat durare, ibi, *Memoratus sui.* Dicit ergo: Sic afflixisti populum illum, & inuiciliter, *& etiam fudem eius*, fedem, inquam, regiæ dignitatis & sacerdotalis, *collisisti in terra*, tanquam deiciens illam ex contemptu. *Eccles.* 10. Sedes ducum superborum destruit, & sedere fecit mites pro eis. *Osee* 1. Sedebunt filij Israel multos dies sine rege & principe. *Isa.* 3. Deponet populum de sede.

Memoratus sui. Hic secundum. Quasi diceret: Sic *memoratus sui*, quia non *memor fuisti* tui, & *pro nihilo* habuisti tuos, & *nihil* eorum *reputasti* regnum, *deiecisti*, & *fudem* eius *collisisti in terra*, tanquam deiciens illam ex contemptu, *quia* peccatis sordidum respuebas. Quos verò ab emundatione dissoluisti, id est, remouisti, hos iam damnare desinis. *Ezech.* 16. Et pro nihilo habuisti [illegible] *Ezech.* 16. [illegible] *Ezech.* 16. [illegible] *Ezech.* 16.

47. *Vsquequo Domine.* Hic secundum, in quo postquam præcessit conquestionis causa, & ratio, subiungitur ipsa conquestio: & dicuntur duo. Primò conqueritur de subtractione misericordiæ. Secundò de infflictione multæ miseriæ, ibi, *Exardescet.* In prima duo. Primò conquerendo quærit simpliciter de dilatione ablationis misericordiæ. Secundò comparatione ad finem temporis, ibi, *In finem.* Ait enim: Hæc mala venient super populum tuum: sed ô Domine, *vsquequo auertis faciem tuam*, tanquam indignans misericordiam subtrahendo, *vsque in finem* inclusiuè? Quasi diceret: Non. Quia Paulus dicit ad *Rom.* 11. Cæcitas ex parte contigit in Israël, donec omnis plenitudo Gentium introiret, & sic omnis Israël saluus fieret. Similis conquestio supra in *Psal.* Vsquequo Domine obliuiscetis me in finem? Et alibi: Nunquid in æternum irascetis nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Exardescet sicut ignis ira tua, infligendo pœnas & consumendo omnia. Quasi diceret: Nimis durum esset. Posset respondere Dominus illud *Osee* 8. Furor meus in eos, vsquequo non poterunt emendari? sed cum fuerint emendati, tunc cessabo.

48. *Memorare quæ mea substantia.* Hic secunda pars secundæ partis totius Psalmi. Postquam enim præcessit conquestio de magnitudine afflictionis, & miseriæ, & dilatatione misericordiæ, hic subiungitur oratio pro festinatione liberationis: & dicuntur duo. Primò postulatio prò se. Secundò contra aduersarios suos, ibi, *Memor esto.* In prima tria, secundum tria quæ allegat, quæ possunt mouere iudicem. Primum est consideratio humanæ dignitatis generaliter. Secundum, consideratio potentiæ & virtutis in Christo specialiter, ibi, *Quis est homo, qui viuet?* Tertiò consideratio misericordiæ propriæ, & promissionis factæ, ibi, *Vbi sunt misericordiæ tuæ.* In prima duo. Primò orat vt consideret naturæ dignitatem, sicut fuit in Adam creata, & Christo assumpta. Secundò finem ad quem creauit eam, quia non ad hoc vt perderetur, sed magis vt saluaretur. *Numquid.* Dicit ergo: Sic ô Domine fuit conquestus, sed rogo, *memorare*, qui videris oblitus, *quæ*, est, *tua substantia*, non mea corrupta, quemadmodum dignum creauit meam substantiam, quando non erat substantia, & quemadmodum illam dignam fecisti in Adam? Hæc est illa substantia, de qua *Ecclesiast.* Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia: qualis fuit substantia Adam in statu innocentiæ. Hæc substantia quam sic male consumptus est supra in *Psal.* Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Hæc substantia, quam filius prodigus dilapidauerat viuendo luxuriosè. *Luc.* 15. Dissipauit omnem substantiam viuendo luxuriosè. Quasi enim nihilum efficitur per confuetudinem in peccando. Et substantia mea tanquam nihilum coram te. *Quæ etiam mea substantia*, in Christo est futura. De David enim natus est. Radix Iesse, mater David, flos Maria, fructus Christus, & substantia.

Numquid enim. Ecce secundum. Quasi diceret: *Vbi sunt misericordiæ antiquæ*, sic firmæ, *sicut iurasti Dauid*: & hoc, *in veritate tua*, in sancto tuo, qui est veritas tua. Christus enim est veritas. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Supra eodem: Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, &c.

51. *Memor esto.* Hic secundum huius partis, in quo postquam petiit pro se, consequenter petit contra aduersarios: & dicuntur duo. Primò petitio pro puniendis aduersariis. Secundò subiungitur exclamatio in gratiarum actionem, pro commutatione pœnarum, quæ infligentur in bonum afflictorum, *Benedictus.* In prima dicuntur quatuor. Primò petit Deum, vt recolat, quibus fiat opprobrium. Secundò qualiter patienter sustineat populus Dei, & à quibus, ibi: *Quod continui.* Tertiò qua causa inferant opprobria aduersarij. *Quod exprobrauerunt.* Quartò quod sit illud opprobrium explicat, ibi, *Quod exprobrauerunt.* Dicit ergo: Sic Domine eorum memorare. Et etiam ô Domine memor esto ad puniendum, quia oblitus videris dum non punis, *opprobrij seruorum tuorum*, hoc est, seruis tuis obiecti. Volunt enim vt Deus in memoria habeat bona, quæ faciunt. *Neem.* 5. Memento mei Deus in bonum secundum opera quæ ego feci. Et mala quæ sustinent, sicut hic, & supra: Memor esto opprobriorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.

Quod continui. Hic secundum, à quibus, & quomodo. Quasi diceret: Memor esto opprobrij seruorum tuorum, quod opprobrium matrarum gentium, id est, à multis gentibus illatum, ego continui patienter portando, & delectabiliter, *in sinu meo*, in secreto cordis mei. *Ierem.* 15. Scito quoniam propter te sustinui opprobrium. 2. *Tim.* 2. Qui pie volunt viuere in Christo Iesu, perfectionem patientiæ. Sed certè beati sunt sustinendo. *Matth.* 5. Beati estis, cum exprobrauerint vobis homines, &c.

52. *Quod exprobrauerunt.* Ecce tertium. Quasi diceret: Memor esto opprobrij quod sustinuit, & qualiter sustinuerit. Quod, inquam, opprobrium, *inimici tui*, quia inimici nulla alia ratio exprobrandi Dominum. *Iob* 17. Ego exprobrium ignominiæ Iesu hodie. *Thren.* 2. Aperuerunt super te os suum inimici tui.

Quod exprobrauerunt. Ecce quartum, in quo vult exprimere eos, quod exprobrauerunt. Quasi diceret: Et hoc memor esto, *quod exprobrauerunt commutationem Christi tui*, hoc scilicet, quod mirabilis fuit, passibilis, mortalis, sepultus, & talia.

Multiplex Christi mutatio. Notandum enim, quod prima mutatio Christi fuit in incarnatione, quando creatus factus est creatura, parum immortalis, & corruptibilis creatura. Secunda in transfiguratione, quando ex humili apparuit sublimis, ex vili gloriosus. *Matth.* 17. *Marc.* 9. *Luc.* 9. Tertia in cruce, in qua ex sublimi Altare sacrificium, quando pro eum vobis transmutauit in carnem suam, & in sanguinem. *Matth.* 26. Et sic in se mutare etiam fumentis animam. Vnde ab *Augustino* dictum est lib. Confess. Non tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Quarta in passione, in qua ex pulchro factus est pallidus, ex sano liuidus, & ex viro mortuus. 2. *Reg.* 21. Immutauit Dauid faciem suam coram Achis. *Isa.* 53. Vidimus eum non habentem speciem. Quinta fuit in resurrectione. Hæc mutatio dextetæ Excelsi, quia ipse dicit: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Hanc commutationem improperant inimici, & maximè quærunt, quia ibi fuit commutatus Christus maximè ab honore in ignominiam. *Isa.* 53. Despectum & nouissimum virorum. A diuitijs in paupertatem. 2. ad *Corinth.* 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam cum esset dives in omnibus, prò nobis egenus factus est, maximè in cruce, vbi acerrimè mendicauit. A dominio in seruitutem. *Matth.* 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. A delicijs in horrorem. *Thren.* 1. O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, &c. A fortitudine in infirmitatem. *Abac.* 3. Ibi abscondita est fortitudo eius. Et tandem à vita in mortem. Ad *Philip.* 2. Factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Benedictus Dominus. Hic est secundum, in quo subiungitur exclamatio in gratiarum actionem: & dicuntur duo. Primò exclamatio in laudem Dei. Secundò in diuinæ laudis confirmationem: *Fiat.* Ait enim: Sic exprobrauit inimici, & irrepondit opprobrium, *Dominus autem benedictus est*, & benedictus in æternum. Et ratum confirmat affectionem replicando: *Fiat, fiat.* Simile habitum fuit supra, & ibi expositum. Benedictum nomen maiestatis eius, fiat, fiat. Amen.

Miserationes tuas antiquas fidèles, amen. In *Psal.* Reminiscere miserationum tuarum, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

Sicut iurasti. Ecce secundum. Quasi diceret: *Vbi sunt misericordiæ antiquæ*, sic firmæ, *sicut iurasti Dauid*: & hoc, *in veritate tua*, in sancto tuo, qui est veritas tua. Christus enim est veritas. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Supra eodem: Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, &c.

51. *Memor esto.* Hic secundum huius partis, in quo postquam petiit pro se, consequenter petit contra aduersarios: & dicuntur duo. Primò petitio pro puniendis aduersarijs. Secundò subiungitur exclamatio in gratiarum actionem, pro commutatione pœnarum, quæ infligentur in bonum afflictorum, *Benedictus.* In prima dicuntur quatuor. Primò petit Deum, vt recolat, quibus fiat opprobrium. Secundò qualiter patienter sustineat populus Dei, & à quibus, ibi: *Quod continui.* Tertiò qua causa inferant opprobria aduersarij. *Quod exprobrauerunt.* Quartò quod sit illud opprobrium explicat, ibi, *Quod exprobrauerunt.* Dicit ergo: Sic Domine eorum memorare. Et etiam ô Domine memor esto ad puniendum, quia oblitus videris dum non punis, *opprobrij seruorum tuorum*, hoc est, seruis tuis obiecti. Volunt enim vt Deus in memoria habeat bona, quæ faciunt. *Neem.* 5. Memento mei Deus in bonum secundum opera quæ ego feci. Et mala quæ sustinent, sicut hic, & supra: Memor esto opprobriorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.

Quod continui. Hic secundum, à quibus, & quomodo. Quasi diceret: Memor esto opprobrij seruorum tuorum, quod opprobrium matrarum gentium, id est, à multis gentibus illatum, ego continui patienter portando, & delectabiliter, *in sinu meo*, in secreto cordis mei. *Ierem.* 15. Scito quoniam propter te sustinui opprobrium. 2. *Tim.* 2. Qui pie volunt viuere in Christo Iesu, perfectionem patientiæ. Sed certè beati sunt sustinendo. *Matth.* 5. Beati estis, cum exprobrauerint vobis homines, &c.

52. *Quod exprobrauerunt.* Ecce tertium. Quasi diceret: Memor esto opprobrij quod sustinuit, & qualiter sustinuerit. Quod, inquam, opprobrium, *inimici tui*, quia inimici nulla alia ratio exprobrandi Dominum. *Iob* 17. Ego exprobrium ignominiæ Iesu hodie. *Thren.* 2. Aperuerunt super te os suum inimici tui.

Quod exprobrauerunt. Ecce quartum, in quo vult exprimere eos, quod exprobrauerunt. Quasi diceret: Et hoc memor esto, *quod exprobrauerunt commutationem Christi tui*, hoc scilicet, quod mirabilis fuit, passibilis, mortalis, sepultus, & talia.

Multiplex Christi mutatio. Notandum enim, quod prima mutatio Christi fuit in incarnatione, quando creatus factus est creatura, parum immortalis, & corruptibilis creatura. Secunda in transfiguratione, quando ex humili apparuit sublimis, ex vili gloriosus. *Matth.* 17. *Marc.* 9. *Luc.* 9. Tertia in cruce, in qua ex sublimi Altare sacrificium, quando pro eum vobis transmutauit in carnem suam, & in sanguinem. *Matth.* 26. Et sic in se mutare etiam fumentis animam. Vnde ab *Augustino* dictum est lib. Confess. Non tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Quarta in passione, in qua ex pulchro factus est pallidus, ex sano liuidus, & ex viro mortuus. 2. *Reg.* 21. Immutauit Dauid faciem suam coram Achis. *Isa.* 53. Vidimus eum non habentem speciem. Quinta fuit in resurrectione. Hæc mutatio dextetæ Excelsi, quia ipse dicit: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Hanc commutationem improperant inimici, & maximè quærunt, quia ibi fuit commutatus Christus maximè ab honore in ignominiam. *Isa.* 53. Desideratissimus eum despectum, & nouissimum virorum. A diuitijs in paupertatem. 2. ad *Corinth.* 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam cum esset dives in omnibus, prò nobis egenus factus est, maximè in cruce, vbi acerrimè mendicauit. A dominio in seruitutem. *Matth.* 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. A delicijs in horrorem. *Thren.* 1. O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, &c. A fortitudine in infirmitatem. *Abac.* 3. Ibi abscondita est fortitudo eius. Et tandem à vita in mortem. Ad *Philip.* 2. Factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Benedictus Dominus. Hic est secundum, in quo subiungitur exclamatio in gratiarum actionem: & dicuntur duo. Primò exclamatio in laudem Dei. Secundò in diuinæ laudis confirmationem: *Fiat.* Ait enim: Sic exprobrauit inimici, & irrepondit opprobrium, *Dominus autem benedictus est*, & benedictus in æternum. Et ratum confirmat affectionem replicando: *Fiat, fiat.* Simile habitum fuit supra, & ibi expositum. Benedictum nomen maiestatis eius, fiat, fiat. Amen.

IN LXXXIX. PSALMVM.

Oratio Moysi hominis Dei.

Domine refugium. Hic est Psalmus 89. in quo postquam in præcedenti Psalmo *Propheta* 1.
ostendit fructum iniquitatum filij & pulsio- *Ecclesia*, se-
nis, abolitionem scilicet mali culpæ, hic agit *cundum me-*
de fructu alio, scilicet ablatione mali pœnæ, *ritum quod*
quod facit orando & supplicando attrahendo *in fine*
vt *fructum*, scilicet *Vitam*. Vnde hic *Psal.* sicut dicitur in *Glossa*, est *luctus malis*
venturi super illos qui de corruptione intimabantur. Quæ.
Primum est, *Exordij. Dominus refugium nostrum.*
Secundum, *Inclina Domine aurem tuam, & exaudi nos.* Hic autem tertium. Est autem talis titulus: *Oratio Moysi hominis Dei.* In quo notandum, quod Moyses homo Dei dicitur contra Manichæum. *Deut.* 33. Hæc est benedictio, qua benedixit Moyses homo Dei filijs Israël. Hæc autem quæ in Psalmo subsequentur, non dicuntur ipse scribit, quasi Psalmum, quia scribit, sed quia de ordine ad Psalmum, quia Moyses prophetauit & conscripsit. Dicitur de ultimo Christi, de cruce, *Deuteron.* Propheta suscitabit vobis Dominus de genere vestro, *Hunc audietis.* Vnde iudicium. N 2 Scribas

sensus tituli est: In hoc subiecto Psalmo non est oratio ipsius Dauid qui illum composuit, sed *Moysi hominis Dei*, visio vel intellectus, seu etiam prophetia. Quæ enim hic apertè orauit & petiit Dauid adimpleti, hæc eadem latebant in figura sub lege, & verbis Moysi. 1. ad *Cor.* 10. Omnia in figura contingebant illis: quanquam possit esse verum, quòd hoc ipsum, quod precatur Dauid in hoc Psalmo, precatus fuerit Moyses, etsi scripturam non habemus.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. In prima enim orat, vt non permaneat humana infirmitas, sed tollatur. Secundò, quòd apertè, vt Deus in ablatione honorificetur, ibi, *Dexteram tuam.* In prima tria. Primò captatio benevolentiæ iudicis. Secundò supplicatio, ibi, *Ne auertas.* Tertiò persuasio, ibi, *Et dixisti, Conuertimini.* In prima duo. Cum enim duplex natura sit in Christo, humana scilicet, & diuina, primo captat benevolentiam sumpta ratione à parte naturæ humanæ, secundum quam factus est nobis refugium. Secundò sumpta ratione à parte diuinæ, quatenus omnia antecessit æternitate & dignitate, ibi, *Priusquam montes.* In prima primò confitetur ipsum refugium speciale Iudæorum. Secundò vniuersale, Iudæorum scilicet & Gentium, ibi, *A generatione.*

Dicit ergo: O Domine fili Dei, vt supponat pro persona in natura vtraque, tu *es factus*, secundum quod homo, *refugium nobis. Ierem.* 16. Domine refugium meum in die tribulationis. Refugium factus est, secundum id quod factus est, secundum naturam humanam. *Ioan.* 1. Verbum caro factum est. Secundum enim quod Deus, nulla in eum cadit factio, nulla omninò mutatio. *Malach.* 3. Ego Deus, & non mutor. *Num.* 23. dicit Balaam, non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.

Et nota, quod Dominus est refugium ab æstu concupiscentiæ carnalis, à turbine diabolicæ suggestionis, à pluuia affluentiæ mundanæ vanitatis. *Isa.* 4. Erit in vmbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & absconsionem à turbine, & à pluuia. Concupiscentia enim, ignis est æstum immoderatum generans. *Eccl.* 9. Concupiscentia quasi ignis exardescit. Diabolus est quasi ventus turbinis fortiter impellens. *Isa.* 25. Spiritus robustorum, dæmon scilicet, velut turbo impellens parietem. Affluentia mundanà pluuia est affluens. *Psal.* Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Sed ab iis refugium est Dominus. 2. *Reg.* 2. Tu es refugium meum, & saluator meus. Et hoc *à generatione* Iudæorum extendendo misericordiam, *in generationem* Gentilium. Vel à generatione vna in generationem aliam succedentem, quasi continuum & in omnibus successionibus es refugium. *Eccles.* 1. Generatio præterit, generatio aduenit: terra autem in æternum stat.

Dominus est refugij in situ, & Domina peccatoribus.

Et nota, quòd Dominus est refugium fortissimum iustis tanquam turris fortissima. *Prou.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & saluabitur. Domina autem est refugium peccatoribus, & ipsis impijs, vt lateant apud ipsam, ne à Deo damnentur in infernum. *Isa.* 16. Pone sicut noctem vmbram tuam in meridie: suscipe fugientes, & vagos ne prodas: venient ad te profugi mei. Moab esto latibulum eorum, refugium omnibus tribulatis & tentatis. *Bern.* Insurgunt venti tempestatum, scopuli tribulationum, respice stellam Mariam.

Priusquam montes. Hic secundum, in quo captat benevolentiam à dignitatis confessione. Confitetur autem primò antecessionem respectu creaturæ. Secundò æternitatem. *A seculo.* In prima autem confitetur quod antecedit omnem creaturam per partes, & distinctè. Secundò omnem in collectione. *Et orbis.* Primò, quòd omnem Angelicam. Secundò, quòd humanam, ibi, *Aut formaretur.* Dicit enim sic: Domine tu es refugium meum per hoc quod es homo, & etiam *tu es Deus priusquam montes fierent*, non isti materiales, hoc enim non esset magnum, sed Angeli, qui sunt montes altissimi, de quibus dicitur in *Psal.* Leuaui oculos meos in montes, &c. Sicut enim montes custodiunt terram iacentem in medio, sic ipsi sancti Angeli plebem custodiunt, & circunstant. Alibi in *Psal.* Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui.

Aut formaretur terra, id est, humana natura, quæ formata fuit quantum ad corpus, quod de limo factum fuit decens & aptum. *Genes.* 2. Formauit ergo Dominus Deus hominem de limo terræ. *Isa.* 45. Formans terram, & faciens eam. Quamuis de vtroque posset exponi ad literam. *Prou.* 8. Nondum montes graui mole constiterant, adhuc terram non fecerat, & ego parturiebar.

Orbis, in quo totum comprehendit in collectione. *Ierem.* 10. Qui præparat orbem terræ in sapientia sua. *Psal.* Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti. *Prou.* 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. *Eccl.* 24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Sic ista omnia antecedis.

Et quod plus est, *tu es Deus à seculo, & vsque in seculum*, id est, in æternum. Hic modus est loquendi in scriptura, quando vult æternitatem exprimere, quod fortè accidit propter ambiguitatem verbi Græci, quod est æquiuocum ad seculum & æternum. *Eccles.* 24. Ab initio & ante secula creata sum: & etiam omnia in me includo. *Apoc.* 1. Ego primus, & nouissimus. Et nota *Glossam*, Optime tu es.

Ne auertas hominem. Hic secundum, in quo captata benevolentia, supponitur breuis petitio. Petit enim secundum vnam lecturam, vt hominem non permittat auersum à se, conuerti ad terrena. Secundum aliam vt non permittat humiliatum & percussum auerti à bonitate sua. Dicit ergo: Talis es Domine, vnde rogo te, *ne auertas*, à tuis æternis bonis & teipso, *hominem in humilitatem*, in res externas humiles & viles intantum vt stercora appellentur. *Thren.* 3. Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. *Phil.* 3. Hæc omnia arbitratus sum vt stercora propter eminentem scientiam Domini nostri IESV CHRISTI. Multos autem auerti permittit à se; & ad hæc conuerti, de quibus ipsemet conqueritur. *Ierem.* 2. Duo mala fecit populus meus: dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

Vel

Vel sic: *Ne auertas*, hoc est, ne auerti permittas, *hominem* in humilitate positum & in deiectione, hoc est, in infirma carne. *Iud.* 8. Humiliatus est valde Israël in conspectu Madian.

Vnde humiliationis genera.

Notandum enim, quòd est humiliatio virtutis, largè lonquendo: & hæc duplex. Veritatis. *Psal.* In veritate tua humiliasti me. Et *Luc.* 14. & 18. Qui se exaltat, humiliabitur. Et simulationis, quæ est in hypocritis. *Eccles.* 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Hæc est humiliatio Gabaonitarum, quæ fuit simulata vt haberent familiaritatem cum Iosue. *Ios.* 8. Item veritatis, hoc est, veræ veritatis, quæ est triplex. Prima cordis. *Matt.* 11. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Sermonis & exteriorum sensuum. 1. ad *Cor.* 10. Ego autem cum venissem ad vos, non veni in sublimitate sermonis. Et 2. ad *Corinth.* 10. In facie quidem humilis inter vos. Tertia operis. *Psal.* Humiliabam in ieiunio animam. Item est humiliatio deiectionis. Vna in præsenti de qua hic; & alibi in *Psal.* Humiliamini autem peccatores vsque ad terram. *Dan.* 3. Humiles sumus hodie pluiquam gentes omnes propter peccata nostra. In futuro triplex. Prima in morte. *Iud.* 4. Humiliabit Dominus in die illa, in die scilicet mortis, Iabin regem Chanaan, sapientes scilicet mundi. Secunda erit in iudicio. *Isa.* 2. Humiliabitur altitudo virorum, & exaltabitur Dominus solus in die illa. Tertia in gehennali supplicio, de qua *Luc.* 18. Qui se exaltat, humiliabitur.

Et dixisti: Conuertimini. Hic est tertium primæ partis, totius huius Psalmi. Postquam enim benevolentiam captauit, postquam orauit, hic subiungitur persuasio, vt impetrare posset petitum. Persuadet autem primò à rectitudine petendi, quia petit consona diuinæ voluntati: & à necessitate eius pro quo petit, scilicet hominis, ibi, *Quoniam mille anni.* Dicit ergo: Sic petij, & bene debet concedi. *Et*, id est, quia *dixisti*, exhortando, præcipiendo: *Conuertimini* à terrenis ad me, *filij hominum.* Quasi diceret: Hæc peto, quia vis conuersionem, & non auersionem. Nonne tu es, qui per Ieremiam dicis, in 15. Si conuertetis Israël, ad me conuertere. Et in 3. Nunquid qui cadit, non resurget: & qui auersus est, non reuertetur? Et in *Ioel* 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro.

Quoniam mille anni. Hic secundum, in quo persuadet à necessitate eius pro quo petit: & dicuntur duo. Primò tangit hominis miseriam. Secundò miseriæ causam, ibi, *Quia defecimus.*

Variis miseriis hominis, breuitas vitæ, sollicitudo, vanitas, & mutabilitas.

Allegans hominis miseriam in hac vita, primò allegat vitæ breuitatem. Secundò sollicitudinem, ibi, *Et custodia ei nihil.* Tertiò vanitatem. *Quæ pro nihilo habentur.* Quartò mutabilitatem, ibi, *Mane sicut herba.* Dicit ergo. Quasi ne abertas à te hominem, quia rogo quod vis: & etiam si auerteris illum à te, nihil erit vita sua. *Quoniam mille anni*, si tantum vixerit, sunt *ante oculos tuos*, in tua cognitione, *tanquam dies hesterna quæ præterijt*, quæ est iam in præteritione. Vnde est quasi dicat: Respectu tuæ æternitatis, tota vita hominis quasi nihil. 2. *Pet.* 3. Vnum autem non lateat vos charissimi, quia vnus dies ante Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut vna dies. *Eccles.* 11. Si annis multis vixerit homo, & in iis omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum. Dies multos appellat bona multiplicia æternæ vitæ. Nam ibi sunt simul multi dies, multæ sanctorum gloriæ & fœlicitates, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Totum enim vanitas est. *Iob* 8. Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut vmbra dies nostri super terram. Non dies super cœlum. *Sapient.* 5. Nos nati continuò desinimus esse. *Isa.* 38. Præcisa est velut à texente vita mea: dum ad huc orditer, succidit me: de mane vsque ad vesperam finies me. Et probat Seneca, quòd quasi nihil est. Ait enim: Quicquid retrò actum est, mors tenet: futurum nobis incertum est: præsens tantum tenemus, & hoc ipsum cum morte diuidimus. Et *Cassiod.* De longinquitate dierum vitæ non potest esse securitas, vbi terminus festina celeritate suscipitur.

Et custodia in nocte. Hic secundum, in quo subiungit de sollicitudine. Quasi diceret: Sic sunt mille anni, quasi hesterna dies, & quasi nihil: & sunt etiam quasi *custodia in nocte.* Custodia in nocte, cum hoc quòd parum durat, vna enim custodia non habet horas nisi tres; magnam habet sollicitudinem, & cum timore magno fit. *Luc.* 2. Erãt autem pastores in regione eadem custodientes vigilias noctis super gregem suum. *Cassiodor.* Pulchrè humanam vitam nocturnis comparauit excubijs, vbi totum sub obscuritate & trepidatione geritur, quando mens hominum viriis carnalibus circumdata pulsatur.

Vita humana ut optimum comparata excubiis.

Quæ pro nihilo habentur. Ecce tertium, in quo ostendit vanitatem. Ait ergo: Si auertas hominem ab æternitate tua, vita eius breuis, & sollicitudine plena: & etiam *eorum*, à quibus auertetis teipsum, *anni erunt*, tanquam illa, *quæ pro nihilo habentur. Glossa*, Somnia, & imaginationes, quæ videntur de nocte, quæ pro nihilo reputantur. *Iob* 20. Velut somnium auolans non inuenietur. Tanquam vmbra quæ valdè vana est. *Sapient.* 5. Transierunt omnia illa tanquam vmbra. *Iacob.* 4. Quæ est enim vita nostra? Vapor est ad modicum parens. *Sapient.* 5. Quasi lanugo, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est.

Et nota, quòd anni impiorum, & tota eorum vita dicitur esse pro nihilo: quia est otiosa. *Matth.* 20. Quid hic statis tota die otiosi? Quia non ieiunent eis, nec in æternitate fructificant: nec enim sunt feminati. *Sapient.* 3. Si longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit senectus illorum. Item quia pro eo quod nihil est, dantur, scilicet pro peccato. *Ioan.* 1. Et sine ipso factum est nihil. *Glossa*, peccatum. *Prou.* 23. Cor impiorum pro nihilo.

Mane sicut herba. Hic est quartum, in quo subiungit de mutabilitate: & tanguntur tria. Primò velocitas mutabilitatis, quia statim incipiens esse mutatur. Secundò necessitas, quia nec ipsa robustior ætas potest obstare, ibi, *Mane florens.* Tertiò multiplicitas transitus, maxime in fine. *Vespere decidat.* Dicit ergo: Sic pro nihilo essent anni si auertas: nec mirum

rum si *mane*, id est, citò *transeat*, id est, mutetur: & hoc, *sicut herba* quæ quàm citò est, in mutatione est. *Isa.*37. Facti sunt sicut fœnum agri, & sicut gramen pascuæ, & sicut herba tectorum, quæ exaruit.

Manè. Hic secundum. Quasi diceret: Sic dixi, quòd transeat, & addo *manè*, in principio iuventutis suæ, quod est manè totius ætatis, *floreat*, pulcher appareat. *Iob* 14. Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra. *Isa.* 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, &c. *Et* tamen *transeat*, mutetur, & deficiat. *Sap.*2. Transit vita nostra, tanquam vestigium nubis. *Iorem.*48. Date florem Moab, quia florens adhuc, sup. egredietur. *Isa.*18. Ante messem totus effloruit, &c.

In fine vitæ triplex transitus.

Vespere decidat. Hic tertium, in quo tangitur transitus multiplicitas, & tangitur triplex maximè in fine ætatis. Primò transitus in morte, cum anima à corpore separatur. Secundò transitus in indurationem, cum humor naturalis totus consumitur. *Indurèt.* Et tertiò in incinerationem, cum partes ad invicem separantur. *Et arescat.* Ait ergo: Sic transeat sicut herba, & non obstet flos & vigor iuventutis, sed vespere ætatis, scilicet quandiu vox erit, decidat in mortem. Supra in *Psal.* Quemadmodum olera herbarum citò decident. *Isa.*40. Exiccatum est fœnum, & decidit flos. Nimirum sic addit: quia *Matth.*3. Iam securis ad radicem posita est. Sed caveat in quam partem cadat: quia *Eccles.*11. Si ceciderit lignum ad Austrum, ibi erit: si ad Aquilonem, ibi erit: vbicumque ceciderit, ibi erit, succo & humore omni recedente. Et sic tandem arescat redactus totus in puluerem. *Psal.* Aruit tanquam testa virtus mea. *Eccles.*14. Omnis caro sicut fœnum vetetascet, hoc est, arescet. Spiritualiter autem multi in vespere, in fine scilicet vitæ suæ, decidunt in mortalem culpam, indurantur per peccati consuetudinem, & arescunt penitus per omnis gratiæ amissionem.

Herba multipliciter dicitur.

Et est notandum hîc, quòd est herba materialis & indifferens. *Sap.*16. Domine nec herba, malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus, qui sanat omnia. Item quælibet res præsenti vitæ necessaria. *Psal.* Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Et est herba mala, scilicet vanitas mundana, & delectatio carnis, qua diabolus pascitur. *Iob* 40. Huic Beemoth, hoc est, diabolo, montes herbas ferunt. Et est herba bona, scilicet doctrina diuina. *Prou.*27. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes. Sed melior operatio bona, de qua *Genes.*1. Producat terra herbam virentem. Sed est optima, caro Christi, quæ reficit sancto fœno animalia eius. *Iob* 6. Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante plenum præsepe steterit?

7. *Quia defecimus.* Hic secundum, in quo tacta humana miseria, subiungitur de eiusdem miseriæ causa, & tangitur duplex: & secundum hoc dicuntur duo in hac parte. Prima enim causa est diuina iustitia, quæ pœnam infligit pro peccato. Secunda, misericordia, qua infligit ipsam pro bono ordinans eam ad purgationem nostram & gloriam, malis verò ad damnationem, de quo ibi, *Quoniam supervenit.* In prima duo. Primò ostendit propter peccatum pœnas homini esse inflictas. Secundò exprimit pœnarum quasdam differentias, ibi, *Quoniam omnes dies nostri.* In prima duo. Primò ostendit pœnæ infligentem. Secundò ostendit esse iustum, quia propter peccata nostra & iniquitates, ibi, *Posuisti.* In prima duo. Primò tangitur pœna ex parte corporis, afflictionis scilicet, & mortalitatis. Secundò ex parte animæ, ibi, *Et in furore tuo.* Dicit ergo: Sic miseri sumus, & hoc *quia defecimus*, id est, in defectum scilicet & mortalitatem versi sumus; *in ira tua*, id est, in effectu procedente quasi ab irato. Hæc ira, de qua *Mich.vlt.* Iram Dei portabo, quoniam peccauí ei. *Iob* 4. Venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es. Et in 10. Multiplicas iram tuam aduersum me, & pœnæ tuæ militant in me. Et 34. Deficiet omnis caro simul.

Duplex causa humanæ miseriæ.

Et in furore tuo, id est, in effectu tui quasi furibundi, *turbati sumus*, timentes timore magno mori, & dissolui. *Psal.* Conturbatus est à furore oculus meus: à furore, inquam, tuo considerato. *Iob* 23. A facie eius turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor. Et 22. Conturbat te formido subita: nullus enim est qui non turbetur contra mortem, & timeat illam. Vnde sicut dicit *Glossa*, Dominus dicebat Petro: Cum autem senueris, alius te cinget, & ducet te quò non vis. Et ipse saluator Dominus vitæ & mortis dicit! *Matth.*26. Tristis est anima mea vsque ad mortem.

8. *Posuisti iniquitates.* Hic secundum, in quo ostendit iustam pœnæ inflictionem: quia omnia peccata, omnia mala plenissimè cognouit. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd habuit peccatorum cognitionem apertissimam. Secundò quòd omnium plenissimam. *Sæculum nostrum.* Ait ergo: Sic afflicti sumus, & in corpore, & in anima à te, nec iniuste: quia *tu posuisti*, posita habuisti, vel posita esse voluisti, *iniquitates nostras* (sumitur largè pro omni peccato) vt videres & cognosceres illas, & iniquitates originales, de quibus in *Psal.* In iniquitatibus conceptus sum. Et iniquitates superadditas actuales, de quibus *Prou.*5. Iniquitates suæ capiunt impium: omnes posuisti in conspectu tuo, vt omnes cognoscas. *Hebr.* 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius, ad quem nobis sermo. *Deut.*32. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? dicit de peccatis illorum. *Iob* 14. Signasti quasi in sæculo delicta mea. Nec tantum alicuius iniquitates posuisti in conspectu tuo, sed, *sæculum nostrum*, hoc est, quicquid in hoc nostro sæculo fit, posuisti *in illuminatione*, hoc est, in præsentia luminosa, *vultum tui. Psal.* Vultus autem Domini super facientes mala. Si enim fugiunt lucem quantum possunt, & illam odiunt mali, tamen non euadunt. *Ioan.*3. Qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Tamen non euadit lucem: quia *Iob* 34. dicitur: Oculi eius super gressus hominum, & omnes vias illius considerat. *Ecclesiast.*23. Oculi Domini multò plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum.

Peccata ante Deum positiua.

Quoniam

9. *Quoniam omnes dies.* Hic secundum, in quo posita miseriæ causa, diuina scilicet iustitia, exponit miseriarum humanarum multa incommoda, & primò ex parte animæ. Secundò ex parte corporis, ibi, *Anni nostri sicut aranea.* In prima duo. Primò miseria ex parte intellectus, sicut vult *Glossa*. Secundò ex parte affectus, ibi, *Et in ira tua.* Dicit ergo: Verè defecimus in ira: *quoniam omnes dies*, interiores mentis illuminationes, *defecerunt. Glossa*, Cognitio nostra, &c. In *Psal.* Dies nostri declinauerunt. Et *Iob* 9. Dies mei velociores fuerunt cursore: si enim ad modicum & raptim veritas videatur, statim tamen tanquam quidam cursor elabitur.

Miseria intellectus humani.

De diebus etiam naturalibus hominis potest intelligi, quia valde citò transeunt. *Iob* 14. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est.

Et in ira tua, id est, in effectu iræ tuæ, *defecimus*, ex parte affectus, deficientibus & inanibus inhærendo per amorem. *Eccles.*1. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Et propter hoc sumus quasi nihilum, & inane. *Isa.* 40. Omnes gentes quasi non sint, & tanquam nihilum & inane reputatæ sunt.

Anni nostri sicut aranea. Hic miseria ex parte corporis, hoc est, vitæ corporalis: & tanguntur tria. Primò vanitas in labore. Secundò brevitas in duratione. *Dies annorum.* Tertiò afflictio in extensione vltrà certum terminum, ibi, *Si autem in potentatibus.* Ad primum autem intelligendum notandum primò, quod annos accipit pro viuentibus in annis: & in hoc quod dicit, *meditabuntur*, potest intelligi meditatio actiua, vel passiua. Dicit ergo: Sic afflicti sumus in anima: & quantum ad corporalem vitam nostram, *anni nostri*, id est, vita nostra, vel non viuentes in annis, *meditabuntur*, actiuè, hoc est, cogitabimus, *sicut aranea*, quæ non meditatur, nec laborat, nisi in vanitatem telæ, & dolositate, vt inde capiat muscam, vel alliue: & differt parum sensus. *Anni nostri sicut prius, meditabuntur*, id est, ab aliis meditantibus, & attendentibus reputabuntur, *sicut aranea*, id est, aranearum vita, quæ tota inutilis est, & vana. *Isa.*59. Telas aranearum texuerunt: telæ eorum non erunt in vestimentum. Multorum scholarium meditatio, sicut aranearum est, quia toti sunt in curiositatibus perscrutandis, Astronomiæ, & Geomantiæ, & eorum quæ nihil vtilitatis habent, sed totum est vanitatis & curiositatis. 2. ad *Timoth.*2. Stultas & sine disciplina quæstiones deuita, sciens, quia generant lites. Et sunt tales sicut aranea rete inflati & timidi. 1. ad *Timoth.* Superbus est nihil sciens, & languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur iniquitates, &c.

Malignum vitæ nostræ per similitudinem declaratur.

Curiosi & auari cum aranea collati.

Sic multorum cupidorum lites & vexationes sicut aranea: subtiliter enim exquirunt, & totos se cruciant in exquirendis modis modis acquirendi; & contrahendi diuersis laqueis & vsurarum. *Luc.* 16. Prudentiores filij huius sæculi, filijs lucis in generatione sua sunt. Et bene comparantur aranea. Aranea enim texit sibi subtilia, & ad inuicem iuncta. Sic auarus curiositatem curiositati iungit, & sic quasi ad capiendum aliquid velum facit. *Isa.*19. Confundentur qui operantur linum, plectentes & texentes subtilia. Et erunt viscera. Sic auarus totum se euisceret in acquirendo. *Ecclesiast.*10. Nihil iniquius, quàm amare pecuniam: hic enim venalem habet animam suam, & proiecit in vita sua intima sua. Irretit fraude sua miseram muscam. Sic auarus verbis suis & fallaciis pauperem. *Prou.*7. Irretiuit eum sermonibus suis. In tela, quam facit, est eius fiducia tota. Sic auarus in his quæ acquirit. *Iob* 6. Tela aranea fiducia eius. Suspendit se in tela sua. Sic auarus totus suspenditur in labore suo & angustia sua. *Esther* 7. Aman suspensus est in patibulo, quod parauerat Mardochæo. Ob hoc voluit Dominus Iudam suspendio interire. *Act.*1. Et suspensus crepuit medius, Tabescit suspensa in illa. Sic auarus totus tabescit suspensus in amore suorum. *Psal.* Tabescere fecisti sicut aranea animam eius. Et tandem valdè citò perit totus labor, & confidentia sua ad modicum flatum. Sic auarus citò perdit omnia. *Osee* 7. In aranearum telis erat virtus Samariæ, qui erat eorum spes & confidentia.

Dies. Hic secundum. Quasi diceret: Sic sunt in vano labore dies nostri, & sunt pauci, quia *dies annorum* complentur, *in ipsis* 70. annis. Vel secundum aliam literam, quæ habet, *Anni*, sic construe: *Dies annorum nostrorum.* Hoc proponitur vt locum habeat sequens relatio, *In ipsis diebus annorum nostrorum*, sunt, sup. 70. *anni.* Primum quidem antequam peccata essent multiplicata, erant anni octingenti, nongenti, sed multiplicato peccato, & facto diluuio breuiati sunt. *Genes.* 7. Erunt dies hominis centum viginti. Postea quasi in medietate deturpati facti sunt 70. Ergo mali sunt, quia aranearum, & breues, quia septuaginta. *Gen.* 47. dicit Iacob: Dies peregrinationis meæ centum viginti annorum, parui, & mali. 10.

Dies mirè mali & breues.

Si autem in potentatibus. Hic est tertium, scilicet afflictio in extensione vitæ numerum taxatum. Ait enim: Sic sunt anni vitæ nostræ septuaginta, *si autem octoginta anni*, sunt, sup. *in potentatibus*, in illis scilicet, qui multum possunt, & fortem & potentem habent naturam, & *amplius* (coniunctio superfluit, sicut frequenter accidit in Hebræo) *sed labor* in agendo, *& dolor* in patiendo.

Sed contra hoc videtur *Isaiæ* 38. Hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens, vt eo valebam tempore, quo ad explorandum missus fui. Resp. Specialis donum fuit, & gratia specialis. Tamen nec adhuc illo tempore inuentum erat manus infirmata, & debilitata, sicut tempore Dauid. 2. *Reg.*16. de Berzelai, qui octogenarius erat, & dixit: Numquid vigent sensus mei ad discernendum suauc vel amarum? *Ecclesiast.* 18. Numerus annorum vitæ hominis, vt multum centum anni.

Sed iterum: Quomodo dicitur quod vltra octoginta labor & dolor? nonne similiter ante? Conde, quod sic: quia *Genes.*3. dictum est primo homini, & nobis in illo: In labore comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Respon,

Verum est, quòd semper in labore & dolore. *Iob* 5. Homo natus ad laborem, & auis ad volatum. Sed tunc præcipuè est in miseria cum calor naturalis in ipso refrigerit. 1. *Reg.*4. De Heli, cuius oculi caligauerant, & videre non poterant. 3. *Reg.* 1. de Dauid qui non poterat calefieri. Et dixit quidam: Multa senem circumueniunt incommoda. Propter hoc dicitur *Eccles. vlt.* Memento creatoris tui in diebus iuuentutis, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent: antequam tenubescat sol, & lumen, & stellæ, & luna, & reuertantur nubes post pluuiam: quando commouebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & obtenebrescent videntes per foramine.

Nota etiam lecturas alias mysticas, quæ sunt in *Glossa*.

Quoniam superuenit. Hic secundum illius partis, in qua agitur de pœna in relatione ad causam pœnæ. Actum est enim in relatione ad iustitiam, hîc in relatione ad misericordiam. Duo autem dicuntur. Primò ratio inflictionis pœnæ, Dei misericordia ad corripiendum. Secundò admiratio Prophetæ super tantum beneficium, & tam districtum. Primò quoad bonos. Secundò quoad malos, ibi, *Quis nouit potestatem*? Dicit ergo: In his miseriis summas, & in laboribus, sed sustinendum est patienter: *Quoniam superuenit mansuetudo*, super nos, scilicet venit, dum hanc pœnam infligit: & sic *corripiemur. Isa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui. *Ierem.*6. secundum aliam literam: Per omne flagellum eruditus Israël. Et 31. Castigasti me Domine, & eruditus sum. Et hoc magna Dei misericordia. *Psal.* Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. 2. *Mach.*6. Nunquam à nobis misericordiam suam amouet corripiens. Et in eod. Etenim non sinere peccatoribus ex sententiâ agere, sed statim vltionem adhibere, magni beneficij indicium est. Propter hoc dicebat sapientissima Iudith in 8. Flagella Domini quibus corripimur, ad emendationem non ad perditionem nostram euenisse credamus.

Dum ex misericordia nos corripit.

Mirū quod fera mānsuescunt, & peccatores non conuertuntur.

Et mirum, quòd peccator non corripitur à crudelitate sua, & non mansuescit. Sunt enim quædã animalia, quæ fiunt mãsueta & tractabilia per incantationẽ, sicut serpentes. Sic peccator deberet per prædicationem: prædicatio enim incantatio est. *Eccl.*12. Quis medebitur incantatori à serpente percusso? id est, prædicatori. Sed sicut dicitur in *Psal.* Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium. Alia mansuescunt per oculorum clausionẽ, sicut aues rapaces. Et peccatores oculos amiserunt. *Matth.*15. de quibusdã peccatoribus: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum: etiam quamuis videantur claros habere oculos, & apertos. *Act.*9. Apertisque oculis nihil videbat. Alia per cibi ostensionem, quando famem patiuntur, sicut nobiles aues. Et peccatores famelici sunt. *Osee* 4. Comedent, & non saturabuntur. Et quasi exponit se: Fornicati sunt, & non cessauerunt. Et cibus offertur eis tanquam reclamatorium. *Matth.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã vos. Alia per timorem, scilicet quando vident alia verberari, sicut leo quando verberatur canis coram eo. *Prouerb.*19. Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus. Propter hoc dicitur *Luc.* 19. Mementote vxoris Loth, quæ versa est in statuam salis, quia respexit retrò. Et ipsi vident propriis oculis, tot turpiter mori, & ex improuiso. Alia per flagella, vt elephas: dicitur enim, quod cum aliquis ascendit domesticum elephantem, & habet iuxta syluestrem quem verberat fortiter, tunc domatur. Peccatores autem multiplici miseria à Deo flagellantur, nec corriguntur. *Ierem.*5. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & noluerunt recipere disciplinam. Alia domantur per vincula, vt equus. *Eccles.*34. Iugum & lorum curuant colum durum. Graue autem iugum, & vinculum forte super peccatores. *Eccles.*40. Occupatio magna & iugum graue super filios Adam. Et *Prouerb.* 5. Vinculis peccatorum suorum quisque constringitur. Alia per onera, vt taurus, & asinus. *Eccles.*33. Cibaria, & virga, & onus asino, &c. Et peccator oneratus est valdè. *Psal.* Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, &c. Alia per pedis adustionem, sicut catus. Et peccator totus adustus est. *Isa.*13. Facies combustæ, facies eorum. *Thren.*3. Denigratæ sunt super carbones facies eorum. *Ioel.* 3. Omnes vultus redigentur in ollam. Alia per amaræ rei gustationẽ, vt mustela, quæ postquam aliquid amari gustauerit, non mordet. Et peccator plenus amaritudine. *Ierem.*8. Potum dedi vobis, id est, dari permisi, aquam fellis. *Thren.*3. Inebriauit me absynthio. Alia per amplexum viperalem, sicut rhinoceros: & Deus amplexatur brachiis pietatis peccatorem: læua amplexatur, dando temporalia, dextera, dando bona spiritualia. *Cantic.*2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Quis nouit potestatem. Hic subiungitur exclamatio super misericordia Dei flagellante: & dicuntur duo. Primò exclamando & quærendo ostendit charitatem cognoscentium virtutem diuini flagelli. Secundò effectus multiplicitatem sequentem ex flagello & virtute Dei. *Et pre timore.* Dicit ergo: Sic mansuetudo superueniens nos corripit: sed *quis nouit*, id est, nolle potuit ad plenum, *potestatem iræ tuæ*? Ira enim tua tanta virtutis & potestatis est, vt sit in infligendo mala vera misericordia, & aliquando sit talia inferendo, & conferendo bona. De primo *Abac.* 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. De secundo *Zach.* 1. Ira magna ira sua super gentes opulentas. Quasi diceret: Hoc ipsum quod opulentas feci, magna ira fuit.

Mira potentia Dei & cognitu difficilis.

Et quis nouit dinumerare iram tuam, id est, effectus eius quos inter illatos: *Et pre timore tuo*, id est propter timorem tuum habendum & assequendum. Vel, *quis potest dinumerare*? Quasi diceret: Nullus. Et hoc *pre timore*: quia cogitans ista, timet, & conturbatur, nec potest discernere. *Iob* 31. Semper fuge me Deum quasi tumentes fluctus timui, & pondus eius ferre non potui. Vel sic: *Quis nouit dinumerare*, distinguere

stinguere, *iram tuam*, effectus iræ tuæ: & hoc *pre timore tuo*, id est, per timorem tuum à te habitum & concessum. Timor enim Dei dat scientiam discernendi inter effectus iræ Dei. *Ecclesiast.*21. Qui timet Deum, excipiet doctrinam eius.

Dexteram tuam sic notam fac. Hic est secunda pars totius huius partis, in qua postquam petiit vt Deus humanam miseriam à nobis remoueat, subiungit qualiter desiderat hoc fieri, scilicet manifestando diuinam virtutem, & in quibus habeat efficaciam, & promouendo homines ad bonam operationem: & secundum hoc dicuntur duo. Primò optat & rogat vt aperte hoc faciat, potentiam demonstrando, & bonorum prudentiam, qui corripienti consentiunt. Secundò, quòd promoueat bonos semper de bono in melius, ibi, *Respice Domine.* In prima duo. Primò petitio. Secundò persuasio, vt suæ acquiscat petitioni, ibi, *Repleti sumus.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petiti acceleratio, vel quasi conquestio de mora adimplendi, ibi, *Conuertere Domine vsquequo?* In prima duo. Primò petit vt manifestetur Dei potentia in liberatione hominis à miseria. Secundò vt manifestetur sequens effectus, scilicet iustorum prudentia, ibi, *Et eruditos.* Air enim: Sic Domine homines corripis, affligendo, quamuis hoc non videatur: sed ô Domine, rogo: *fac notam dexteram tuam*, id est, filium tuum, qui est dextera tua, de qua in *Psal.* Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Et alibi: Dextera Domini fecit virtutem. *Sic*, id est, ita aperte, vt possimus eam imitari appetendo cœlestia, & terrena contemnenda, & sic quasi liberemur aperte à dicta superius miseria, qua terrenis adhæremus. Sic nota fuit Paulo, qui dicebat 2. ad *Corinth.*4. Non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Dextera autem potest appellari æterna vita. *Cant.*2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et *Matth.*25. Agnos quidem ponet à dextris. Petit ergo: Notam fac Domine dexteram tuam, id est, vitam æternam: *sic*, id est, sicut præsentem noscimus & temporalem, vt impleatur illud 2. ad *Corinth.*13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 1. *Ioan.* 3. Videbimus eum sicuti est. Et *Ioan.*16. dicitur: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, &c.

Et eruditos. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic notam fac dexteram, filium, & æternam vitam: *& eruditos corde*: eruditos, inquam, non in mechanicis, vel aliis artibus, sed in sapientia veri, quam docet Deus. *Isa.*28. Erudiet enim Deus suos. *Ioan.*16. Cum venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Hæc autem sapientia erit in obseruatione mandatorum Dei sui, *quæ sunt præcepta, fœdera, consilia*: vnde alia littera habet locum, quod habemus: *Eruditos corde, compedes. Psal.*6. Mitte pedem tuum in compedes illius: vinculo enim illius alligatur sanitati. Hæc sapientia de qua *Prou.*16. Fons vitæ eruditis possidentis, mandata scilicet Dei, & consilia. De qua etiam *Iacob.*3. Sapientia, quæ desursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, & sic de aliis.

Conuertere Domine. Hic secundum, scilicet conquestio de mora: & dicuntur duo. Primò conqueritur de mora quæ est in afflictione mali: mali, inquam pœnalis. Secundò in amotione boni. *Et deprecabilis.* Air ergo: Sic Domine ostende potentiam, demonstra quibus dederis sapientiam: & ô *Domine conuertere*, ab irato in benignum & misericordem, quemadmodum Petro fecisti. *Luc.*22. Et conuersus Dominus respexit Petrum. Supra in *Psal.* Vsquequo auertis faciem tuam à me? 13.

Et deprecabilis esto, dando bona quæ petimus, *super seruos tuos.* Sed hoc vsquequò expectabimus? vsquequo dimittatis peccata, posset respondere. *Thren.*3. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco inexorabilis es. *Exod.*32. Quiescat ira tua Domine, & placabilis esto super nequitia populi tui. Citius enim adest tua misericordia, quam relinquantur peccata. *Iob* 32. Precabitur Dominum, & placabilis erit ei. Hoc est frequentius: sed aliquando etiam sine precibus sola benignitate manum tribuit, & benignum se exhibet. *Ierem.*13. Placatus sum super malo quod feci vobis. Sic in Matthæo factum est sedenti in telonio *Matth.*9. Et in Paulo Ecclesiam persequente. *Act.*9.

Repleti sumus. Hic secundum, in quo præmissa ratione, subiungitur statim petitio: & dicuntur duo. Primò persuadet à certitudine spei, quam iam habent de futuro bono. Secundò à magnitudine gaudij, quod habent de præsenti malo: malo, inquam, pœnæ, ibi, *Lætati sumus.* In prima tria, quæ tanquam sperantes certissimè dicunt iam se esse adeptos. Primum est repletio omni bono. Secundò exultatio in replente Deo. *Et exultauimus.* Tertiò delectatio in vtroque, in repletione illa, & gaudio, ibi, *Delectati sumus.* Dicit ergo: Sic rogani vt sis placabilis, & conuersus, & sic erit indubitanter: quia ex certa spe, quam habemus, tanquam iam factum. Sic dico, *Repleti sumus misericordia tua*, effectibus scilicet misericordiæ tuæ, in nos implentibus, & hoc, *mane*, hoc est, die æternitatis nobis inchoante. *Sophon.*3. Mane iudicium suum dabit, & non abscondetur. Et in *Psal.* Mane astabo tibi, & videbo, verum esse te. Et *hæc* Dei manifestatio erit animæ satiatio. *Ioan.*14. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. *Psal.* Satiabor cum apparuerit gloria tua. 14.

Exultauimus. Factum dicit quod adhuc futurum est, propter spei certitudinem. Post repletionem sequitur exultatio, quia in Gallico Prouerbium est: Ventre saturato ludit. *Isa.*23. Gaudium & lætitiam obtinebunt. *Cant.*1. Exultabimus & lætabimur in te, nos satiante. *Isa.*65. Serui mei comedent, & vos esurietis: serui mei bibent, & vos sitietis. Et subiungitur statim: Serui mei lætabuntur, & vos confundemini: serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione vlulabitis.

Et delectati sumus, ne credatur repletio fastidiosa, exultatio bona, *secundum dies quibus*

stris. Dies hîc appellantur bona æternitatis, secundum varias cogitationes veritatum, quæ omnes simul erunt, & omnes delectabunt animam. Hi enim sut dies, de quibus in *Psal.* Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Et rursum: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerus dierum meorum, quis est?

5. *Lætati sumus.* Hic secundum huius partis persuasoriæ, in quo persuadet à lætitiæ & exultatione in ipso malo pœnæ & eius effectu. Duo ergo dicuntur. Primò exultationem allegat in humiliatione & deiectione. Secundò in deiectionis continuatione & duratione, ibi, *Annis.* Dicit ergo: Sic iam quasi tenemus æterna bona, & propter hoc *lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti*, abiiciendo, deiiciendo: quia hoc est quasi illorum bonorum causa, & propter hoc venitur ad illa. *Tob.*3. Post tempestatem tranquillum facis, & post lamentationem & planctum, exultationem immittis. Et *Bern.* dicit: Hoc lætitiæ genus nescierunt cœli, Angeli scilicet, qui sunt in cœlo, nisi per filios Ecclesiæ. Et addit. Opportunè post tristitias gaudium subest, post laboré quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit: iocunda omnibus est lux, sed ei, qui euasit de potestate tenebrarum iocundior. Propter hoc dicit sancta Iudith in 8. De vera humilitate gloriemur. *Iacob.*1. Glorietur humilis in exaltatione sua.

Annis. Hic secundum: Quasi diceret: Læti sumus pro diebus humiliationis, *annis* scilicet, ne putentur esse dies, *quibus vidimus* & sensimus mala pœnalia, secundum illud 2. *Machab.* 2. Viderunt mala quæ fiebant in populo Iuda. Et nota quod dicit: vidimus mala, non non videmus: & humiliasti dixit supra, non humiliabimur: bonum est enim humiliatum fuisse. *Psal.* Bonum mihi *Domine*, quia humiliasti me. Bonum mala vidisse, sed non videre. 1. *Machab.* 3. Melius est nobis moti in bello, quàm videre mala gentis nostræ, & sanctorum.

In tribulationibus lætandū, multis de causis.

Et nota, quòd lætandum est pro tribulationibus, multis rationibus. Primò quia sanant animam à morbo culpæ. *Iob* 5. Ipse vulnerat, in corpore sup. & medetur, in mente. Quia purgant sanatam. *Sapient.*3. Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus. *Psal.* Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. *August.* Quod fornax, &c. Quia ardorem concupiscentiæ sedant. *Exod* 14. Aquæ submerserût Ægyptios, tribulationes motus carnis & feruores inordinatos. Quis audaciam ex vsu præstat, impugnando, & patienter sustinendo. *Eccl.*34. Qui non est expertus, qualia scit? Ad *Roman.*5. Tribulatio patientiam operatur. Hinc dicit *Seneca*, Illum quæro, volo, & approbo, cuius dentes crepuerunt sub pugna, qui sanguinem suum fudit & vidit, & proiectus ab aduersario suo, animum suum non proiecit. Quia intellectum illuminant. *Isa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui. *Ierem.* 6. Per omnie flagellum eruditeris Israël. Quia Dei dilectionem ad afflictum demonstrat. *Tob.* 12. Quia acceptus eras Deo, necessarium fuit vt tentatio probaret te. Ad *Hebr.* 12. & *Proverb.*3. Quem enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium, quem recipit. Quia securitatem contra diuinum iudicium præstant. *Naum* 1. Non consurget duplex tribulatio. *Psal.* Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis, propterea non timebimus dum turbabitur terra. Quia nostro capiti, Christo scilicet, nos conformant. 3. *Petr.*2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, &c.

16. *Respice in seruos.* Hic secundum secundæ partis totius illius, in qua orat. Postquam enim petiit diuinæ virtutis ostensionem, & electorum manifestationem, consequenter petit illorum promotionem & consummationem in bono: & dicuntur duo. Primò explanat pro quibus orat. Secundò quid illis optat. *Et sit splendor.* In prima duo. Primò rogat pro nobis iustis, qui tunc erant, vel iam fuerant. Secundò pro imitatoribus illorum qui succedunt eis. *Et dirige filios.* In prima duo. Primò rogat pro bonis. Secundò allegat, quia Dei opus sunt. *Et in opera tua.* Ait ergo: Hæc quæ rogaui Domine facias, & etiã Domine rogo iterũ, *respice*, oculo misericordiæ, *in seruos tuos.* Et statim allegat causam, id est, *in opera tua.* Quasi diceret: Propter hoc debes respicere, quia sunt *opera tua. Isa.*64. Tu pater noster, & nos lutum: tu factor noster, & opera manuum nostrarum omnes nos. Et propter hoc respice illo respectu de quo *supiem.* 4. Et respectus in electos illius. *Isa.*64. Ecce respice, populus tuus omnes nos.

Dirige filios. Ecce secundum. Quasi diceret: Rogaui, quòd respicias in seruos tuos, qui nunc sunt, nec tantum in illos, imò *dirige filios eorum*, imitatores illorum, & successores in bono, quales filij erant, vel esse debebant, quibus Paulus dicebat 1. ad *Corinth.*4. Per Euangelium ego vos genui. Ad *Gal.* 4. Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. De hoc semine & filiis *Eccles.*43. In testamento steterit semen eorum, & filij eorum post eos. Filij etiam possunt dici opera, quæ Deus in nobis dirigit, non nos illa nostra virtute. Ad *Phil.*2. Deus, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Hoc legitur etiam de Iudæis, qui tunc erant. *Glossa*, Et eorum filiis, & successoribus; pro quibus Dauid rogat videns in spiritu futurum filiorum obstinationem, & tamen conuersionem illorum qui erunt in fine, secundum Propheram *Isa.* in 10. & Paulum 11. *Roman.*

17. *Et sit splendor.* Hic secundum, in quo magis explanat, quid illis optat, & sunt tria. Primò optat gratiæ illuminationem. Secundò operum directionem, per illuminationem illam, ibi, *Et opera manuum.* Tertiò directorum vnionem in charitate, ibi, *Et opus manuum.* Dicit ergo: Sic rogaui vt respicias seruos, & filios illorum dirigas. Et quid petis à respiciente? Hoc: *Et sit splendor*, lux gratiæ illuminantis intrinsecus, *Domini Dei nostri*, hoc est, à Domino Deo nostro nobis infusa, *super nos*, nobis dominans, nos regens, & continens: sicut super illos, qui dicunt supra in *Psal.* Signatum est *super nos lumen vultus*, &c. Hic est splendor, qui promittitur *Isa.* 58. Implebit splendoribus animam tuam. Et *Iob* 11. Quasi meridianum fulgor consurget tibi ad vesperam: fugatis enim quasi

Gratia dominans, regens, & continens.

quasi tenebris culpæ, facit quasi splendescere gratiam suam in cordibus electorum. 2. ad *Cor.* 4. Deus, qui de tenebris fecit splendescere lumen suum, illuxit cordibus nostris.

Splendor etiam Domini, Dei Patris scilicet, est filius. Ad *Hebr.* 1. Qui cum sit splendor gloriæ; & figura substantiæ Patris. *Isa.*2. Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, &c. Hunc ergo splendorem volo fieri super nos vt nos illuminet. *Ioan.*1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. His splendoribus tanquam imagine reformante reformatur in nobis imago scilicet similitudinis, ratio, memoria, & voluntas.

Et opera. Hic est secundum. Quasi diceret: Sic splendor super nos sit, *& opera manuum nostrarum dirige*, tu, inquam, existens per hunc splendorem, per hanc gratiam, *super nos*, quia aliter non possunt dirigi. *Ierem.* 10. Scio Domine, quòd non est hominis, vt dirigat gressus suos. Sed cuius est? Domini. *Prou.*16. Domini est dirigere gressus. Et 20. A Domino diriguntur gressus viri. Quis autem hominum potest dirigere gressus suos? *Psal.* suprà: A Domino gressus hominis dirigentur. Gressus autem idem sunt quod opera, siue interiora, siue exteriora. 2. ad *Thess.* 3. Dominus autem dirigat corda & corpora nostra in charitate Dei, & patientia Christi.

Et opus manuum. Hic tertium. Quasi diceret: Sic dirige opera, vt in charitate fiant: & etiam *opus manuum nostrarum dirige*, vt ad vnum finem, ad vnum tendant prætium. Vnde soluitur hoc quod posset hic quæri: quomodo eum direxit ante, omnia opera manuum in plurali, nunc dicit opus in singulari? Et iterum, qualiter differt hic, & ibi, quod dicit, *Dirige?* Et est responsio ad primum secundum *Gregor.* quia sanctorum opera, & multa sunt, & vnum. Sic enim air: Omnia præcepta, & vnum sunt, & multa. Multa per diuersitatem operis, vnum in radice charitatis. Iterum ad aliud patet: quia distinguntur opera dupliciter, quantum ad principium à quo sunt, scilicet charitatem, & hoc petiit primò: & quantum ad illud ad quod sunt, præmium scilicet & finem, & hoc petiit secundò. Item: quia petierat opera dirigi simpliciter, repetit vt dirigantur ad vnum omnia vniuersaliter, secundum illud, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vitam scilicet æternam, ad quam nos perducat qui est benedictus, &c.

IN XC. PSALMVM.

Laus Cantici Dauid.

1. *Argumentum Psalmi, tertium incarnationis & passionis ipsius, repressio tentationum.*

QVI habitat in adiutorio. Hic est Psalmus 90. in toto libro, in secunda vero parte libri 60. Sicut enim dictum fuit superius in Psalmo 84. actum fuit de liberatione à malo culpæ, per mediatorem Christum; 89. de liberatione à malo pœnæ, tam innatæ, quam inflictæ, in hoc autem 90. agitur de liberatione à malo tentationis, à quo culpa. De diuersitatibus enim tentationum agitur in hoc Psalmo, & protestatione confidentiæ in Christum, qui tentatus vicit diabolum. *Matth.* & *Luc.*4. Et de verbis etiam huius Psalmi roborata est diaboli tentatio. Vnde figuranter dicitur in titulo huius Psalmi: *Laus Cantici Dauid.* Quasi dicat: In hoc subiecto Psalmo, est *laus*, non quæcumque, sed *Cantici*, hoc est, quod est Canticum, quod soli Deo, & de solis spiritualibus est. *Dauid* veto, hoc est, Christo canranda. *Isa.*1. Cantate Domino quoniam magnificè fecit.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. In prima, diuina protectio in tentatione & pugna promittitur. In secunda monstratur victoria in pugna, ibi, *Cadent à latere tuo.* In tertia corona post pugnam, ibi, *Quoniam in me sperauit.* In prima duo. Primò promittit in Deo speranti liberationem. Secundò modum liberandi ostendit, & causam quare sperandum est in tali liberatore, ibi, *Dicet Domino.*

Dicit ergo: *Qui habitat*, per spem & confidentiam, *in adiutorio Altissimi*, Dei scilicet, non hominis puri, vt sit de illis, de quibus *Ierem.*17. Beatus vir qui confidit in Domino. *Habitat* etiam per deuotam orationem ipsum deprecando. *Bernard.* Non habitat in adiutorio Altissimi, qui non poscit Deum adiutorem suum, sed sperat in multitudine diuitiarum suarum. Qui habitat etiam per perseuerantiam in fide recta. *Bernard.* Non habitat in adiutorio Altissimi, qui in tempore credit, & in tempore tentationis recedit. Adiutorium Altissimi beata Virgo, quæ Deum Patrem adiuuit, vt vnicum haberent filium ipse & ipsa. *Genes.*2. Faciamus ei adiutorium simile sibi. In hoc est habitandum, tanquam in loco tutissimo. Supra in *Psal.* Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Qui sic habitat in adiutorio Altissimi, *commorabitur in protectione Dei cæli*, vt vndique concussus, prosperis scilicet, & aduersis, semper ab eo protegatur. *Prou.* 18. Turris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit iustus, & saluabitur. *Psal.* Protector est omnium sperantium in se. Et alibi: Dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Et Ieremias, postquam dixit Benedictus vir qui confidit in Domino: adiecit statim: Et erit Dominus fiducia eius, vt eum ipso commouetur sicut mater & conquiescat, secundum illud *Deut.*33. In eo quasi in thalamo tota die commorabitur. *Psal.* Non commouebitur in æternum, qui habitat in Ierusalem.

Adiutorium Altissimi Virgo.

Quomodo Deus sit Iudith 9. *adiutor.*

Et nota, quòd Dominus suos adiuuat. Primo hostium virtutem & potentiam minuendo. *Iudith* 9. Exipe brachium tuum sicut ab initio, & allide virtutem eorum. Imperium eorum à gelloruin impetendo. *Iudith* 9. Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos. Aquæ tribulationes, abyssus tribulationum immensitas appellatur. Suis imperendi audaciam tribuendo. *Iudith* 13. Confortua me Domine rex Israël, & respice in hac hora ad opera manuum tuarum. Virtutem ad pugnandum præstando. *Isa.* 40. Qui dat lasso virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Custodiores adiungendo Angelos ipse. *Psal.* Immittet Angelus Domini in circuitu timentiũ eum. *Psal.* Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Anna tribuendo, &c qui-

bus *Epheſ.6.* Accipite armaturam fidei. Et 2. *Machab.* Accipe gladium ſanctum, munus à Deo tibi miſſum, in quo deiicies, &c. Longanimitatem & perſeuerantiam tribuendo. *Pſal.* Poſuiſti vt arcum æreum brachia mea. *Iſa.40.*

2. Current, & non laborabunt: laborabunt, & non deficient.

Dicet Domino. Hîc ſecundum, in quo oſtendit modum ſperandi & cauſam: & ſecundum hoc duo dicuntur. Primò oſtendit modum. Secundò cauſam, ibi, *Quoniam ipſe.* In prima duo, ſecundum duo, quæ ſunt in bono modo ſperandi in Deo. Primum eſt diuinæ bonitatis confeſſio. Secundò ſpei in ipſum, ipſa voce expreſſio, ibi, *Sperabo in eum.* In prima tria. Primò confeſſio gratiæ promouentis ad bonum. Secundò liberantis à malo. *Et refugium meum.* Tertiò conferentis ipſum eſſe, ibi, *Deus meus.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd qui ſperat, adiuuabitur. Sed quomodo ſperat? Sic: *Dicet Domino*, voce confeſſionis & gratiarum actionis: *Suſceptor meus es tu*, ad bonum faciendum. Supra in *Pſal.* Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me. *Eccleſ.51.* Adiutor & ſuſceptor factus es mihi, & liberaſti corpus meum à perditione. *Iſa.42.* Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum. Vel *ſuſceptor meus es tu*, tanquam medicus infirmi ad curandum. *Sapient.16.* Neque herba, neque malagma ſanauit eos Domine, ſed omnipotens ſermo tuus, qui ſanat omnia.

Et refugium meum, liberando à malo, à quo recedens & fugiens per te, venio ad te. *Eccleſ.21.* Quaſi à facie colubri fuge peccatum. Currens ad Dominum vt ad refugium. *Pſal.* Tu es refugium meum à tribulatione quæ circumdedit me. Et alibi: Deus noſter refugium & virtus. Securam & tutum refugium. *Iob 18.* Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. *Deus meus* es tu, per creationis beneficium. *Eccleſ.18.* Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.

Sperabo in eum. Hîc ſecundum, expreſſio ipſius ſpei per vocem. *Iob 13.* Etiamſi occiderit me, ſperabo in eum.

3. *Quoniam ipſe Liberauit.* Hîc ſecundum, in quo oſtendit ſperandi cauſam, & aſſignatur duplex. Primò ſuſceptum iam à Deo beneficium. Secundò ſuſcipiendum, ibi, *Scapulis ſuis.* Suſceptio duplex. Liberatio à tentatione diaboli, quam facit blandiendo. Secundò ab illa, quam facit detrahendo, ibi, *Et à verbo aſpero.* Dicit ergo: Sic ſperabo, & iuſtum eſt, *quoniam ipſe*, non ego, *de laqueo venantium*, de tentatione dæmonum, quæ eſt vt laqueus, illa ſcilicet, qua blanditur & illaqueat. *Iſa.24.* Qui explicauerit ſe de fouea, tenebitur laqueo. De hoc petit liberari infrà in *Pſal.* Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi. Quia ſicut alibi dicitur, Laqueum parauerunt pedibus meis.

Diab lus venator, homo beſtia quam venatur.

Et nota, quòd diabolus venator eſt. *Gen.1.* Nemrobroth autem cœpit eſſe fortiſſimus venator, & potens in terra. Interpretatur autem apoſtata, vel tyrannus, quorum vtrumque competit diabolo, qui & apoſtatauit à Deo per ſuperbiam, & tyrannus eſt per crudelitatem quam exercet contra hominem. Homo autem eſt beſtia, quam venatur. Vnde *Bernard.* Quid ſuperbis, ô homo? quid ſecurum te iactas? vide quia beſtia factus es, cui laquei præparantur. Habet autem pro reribus mulieres pulchras. *Eccleſ.7.* Inueni mulierem morte amariorem: laqueus venatorum eſt, & ſagena cor eius. Et diuitias. 1. ad *Timoth 6.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Et ſicut venator conſiderat tempus & locum, quia non venatur beſtias, quæ non ſunt de ſayſo, ſcilicet homines pauperes & abiectos, reputat enim eos beſtias macilentas: ſed diuitiis & dignitatibus impinguatos. *Abac.1.* Incraſſata eſt pars eius, & cibus eius electus. Locum, quia præterit tugutia pauperum, miſerorum domicilia, carceres captiuorum, & non ceſſat circuire regum palatia & principum, cathedras Epiſcoporum & doctorum, capitula clericorum, nundinas mercatorum, & tabernas guloſorum. Super *4. Matt.* dicit *Gloſſa*, Tentationibus congruunt loca *Thren.3.* Venatione ceperunt me.

Et à verbo aſpero, à tentatione quam emittit detrahendo, ſicut accidit in illis, qui timore linguarum detrahentium, vel cultum Chriſtianitatis blaſphemantium, dimittunt facere bona. *Iob 15.* Sonitus terroris ſemper in auribus eius. Et in *Pſal.* Ibi trepidauerunt præ timore, vbi non erat timor.

Triplex verbum aſperum, à quo Deus ſuos liberat.

Nota etiam, quòd eſt triplex verbum aſperum, à quo Deus ſuos liberat. Primum eſt: O vos mortui, qui iacetis in ſepulchris, ſurgite, & venite ad iudicium. Secundum aſperius: Eſuriui, & non dediſtis mihi comedere. Sed tertium eſt aſpertimum: Ite maledicti in ignem æternum, &c. *Iob 5.* A flagello linguæ abſconderis. Et in *Pſal.* Ab auditione mala non timebit. *Bernard.* Suſtinuiſti Domine hoc verbum aſperum: Tolle, tolle, crucifige eum, vt nos ab illo verbo aſpero liberares: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt, &c.

Scapulis ſuis. Hîc ſecundum, in quo oſtendit in Deo ſperandum eſſe propter beneficium ſuſcipiendum. Et eſt hoc beneficium liberationis à tentatione: & dicuntur duo. Primò tanguntur genera & modi defenſionum ſperandarum. Secundò tentationum, à quibus liberat & defendit, ibi, *Non timebis.* In prima duo. Primò, quòd defendit & dulciter. Secundò, quòd potenter, ibi, *Scuto circumdabit.* In prima duo. Primò tangitur dulcis defenſio ab ardore tentationis. Secundò quaſi dicti expoſitio, ibi, *Et ſub pennis.* Dicit ergo: Sperandum eſt in Deo, quia prædicta bona fecit mihi, & etiam faciet adhuc alia, quia, ô tu quicumque es in aduerſitate & ardore tentationis, *ipſe obumbrabit tibi* refugiũ tribuendo, *ſcapulis ſuis*, propriis. *Pſal.* Obumbraſti ſuper caput meum in die belli *Luc.1.* Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ecce ſcapulæ, in quibus portatur onus, hæc vmbra, quam deſiderabat ſponſa *Cant.2.* Sub vmbra illius quem deſideraui etam, ſedi: & fructus eius, &c. *Iſa. 4.* Erit in vmbraculum diei ab æſtu. Non eſt hæc vmbra hederæ, vel cucurbitæ, quæ ſtatim ſuper caput Ionæ exaruit *Ion.3.*

4. Sed quia poſſet aliquis mirari, quomodo ſcapulis poſſit obumbrare, idèo exponit ſe, *& ſub pennis ſuis*, quæ protegunt à parte anteriori, *ſperabis*,

sperabis, hoc est, sperare poteris. Alas appellat quod dixerat scapulas. Pennas de quibus suprà: Sub umbra alarum tuarum sperabo, donec, &c. & *Mal. vlt.* Sanitas in pennis eius. Hinc est quod comparat se gallinæ sub alis pullos suos congreganti. *Matth.* 23. Quoties volui congregare pullos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos sub alas, &c. Item scapulæ possunt referri ad operationem mirabilium Dei. Per operationes enim virtus ostenditur, sicut per scapulas hominis fortitudo. In aliis autem, quæ in altum sonum iubilant, prophetica & legalis institutio.

5. *Scuto circumdabit te.* Hic secundum, in quo promittit, quod defendet potenter, quod potest notari in scuto. Aut enim, Sic scapulis & alis proteget te benignitate, & etiam potenter, quia *virtus eius*, quæ personas non accipit, sed omnes in se sperantes protegit. *Act.* 10. Non est personarum acceptio apud Deum. *Circumdabit te scuto* potentiæ & virtutis suæ. 2. *Reg.* 22. Dominus firmamentum meum, & robur meum. Hoc autem locum ab recordatio passionis & laboris Christi, qua protegit ab omni malo, secundum illud Thren. 3. Dulcis eis lignum crucis, laborum tuorum. Et in *Psal.* Scuto bonæ voluntatis tuæ, quæ pro nobis mori & pati voluisti: coronasti nos, ut non defenderes ab hoste.

Non timebis a timore. Hic secundum, in quo post diversitates liberationum subiungit de diversitate tentationum, à quibus liberat, & dicuntur quatuor secundum quatuor temporum genera, à quibus liberat. Primo de lenis & occulta, de qua primò. Secundò, lata & aperta, de qua secundò, ibi, *A negotio perambulante in tenebris.* Tertiò, grauis & occulta, de qua tertiò ibi, *A negotio perambulante in meridie.* Quartò, grauis & aperta, de qua quartò ibi, *A sagitta volante.* Vel sic: Primo promittit liberationem ab illa, quæ accidit ex simplici ignorantia. Secundò ab illa quæ ex malitia præcipitatio. Tertiò ab illa quæ ex infirmitate vel ignorantia. Quartò ab illa quæ ex malitia & prudentia: & figurantur in scuto. Vbi. Primo enim fuit in peccatum vel quia cæcus, vel quia allicitur, vel quia ignarus, vel quia cogitur. Dicit ergo: Sic protegit scapulis & pennis, id est, securus eris potenter, *a timore nocturno.* Timor nocturnus, pusillanimitas quædam locum timendi apprehendens, quæ timet homo, vel timore, vel horrore. *Secundò.* Timor præcipitationis, præcipitatio, quæ [illegible]

Quatuor tentationum genera.

[illegible]

lius qui tentatur. Hæc sagitta volans, adulatio blandiens. *Ierem.* 9. Sagitta vulnerans, lingua eorum: dolum loquuta est. Cito enim & leuiter volat adulatio, & vsque ad intima cordis penetrat, & vulnerat per inanem gloriam, & citò valdè occidit animam. Hæc est altitudo diei, de qua suprà in *Psal.* Ab altitudine diei timebo, ego vero in te sperabo.

A negotio. Hic tertium. Quasi diceret: Sic ab occulta & leui tentatione non timere potes, & leui & aperta: & etiam *à negotio perambulante in tenebris*, non timebis, repete, scilicet à grauiori tentatione & occulta, quæ est ambitio. De ambitione *Bernard.* Ambitio est labile malum, terrenum vinum, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, virorum origo, virtutum rubigo, tinea sanctitatis, cæcitas cordium, ex remediis morbos creans, ex medicina languorem, alienat mentem, obliuisci facit veritatem, negotium agit mendacium, proditionem inuestigando, & iniquitatem virtutum imagine palliando. Ad *Ephes.* 5. Quæ in occulto faciunt, turpe est dicere. *Ioan.* 12. Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

Ambitionis elegans descriptio.

A meridie. Hic est quartum. Quasi diceret: A prædictis tentationibus non timebis: & etiam non timebis *ab incursu, & à dæmonio meridiano*, id est, dæmonio meridiano in aperto, tanquam in meridie ingruente, id est, grauiter impellente, & tentante. Grauiter enim dæmon impellit tanquam leo sæuissimus. 1. *Petri vlt.* Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, &c. Et est meridianum, quando quod aperte malum est, suggerit, sicut is Anti-Christo faciet. Et nota quod dicit *meridie*, incipiente iuuat timor nocturnus, proficiente iugum volans, negotium perambulans in tenebris Prælatos, sed perfecta meridiana Doctores. Et hij dicere possunt illud *Matth.* 15. Filia mea malè à dæmonio vexatur.

7. *Cadent a latere.* Hic est secunda pars totius huius partis, in qua postquam actum est de securitate in Deo, in pugna, & rationibus eiusdem in ipso, subiungitur hic de victoria in pugna per Christum habita. Duo autem dicuntur. Primò victoria bonorum, malis peractis & damnatis. Secundò de actore victoriæ, Quoniam tu es Domine. In prima duo. Primò aliquorum qui se bonos estimant, præsumptuosam, & malorum impœnitentium ruinam. Secundò bonorum victoriosam. *Mille à latere tuo*, &c. Per quos qui videbantur stabiles, casuri sunt, scilicet mundo & superbi, &c. *Et decem millia*, &c. in prima duo. Primò ad significandum multitudinem in perfectionis [illegible] plurium, qui in statu [illegible] Dicit ergo: [illegible] Domine adiuuante, [illegible] quales sunt perfecti, [illegible] Christum.

[illegible] quod ab latere Christi [illegible] fuit in [illegible] Christo, militum lancea

aperuit latus eius. *Ioan.*19. & statim exiuit sanguis, & aqua: sanguis in signum nostræ redemptionis, aqua in signum baptismalis ablutionis. Et est latus spirituale, societas assessorum suorum in iudicio, hoc est, perfectorum, qui coniudicabunt. *Matth.*19. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, &c. Sic accipitur hîc, sicut dicimus consiliarios Prælati, & familiam, latus ipsius. *Iob* 15. De lateribus illius aruina dependet. *Bernard.* Sanum te dixerim dolentem latera? Quasi dicat: Nullo modo: loquitur ad Eugenium Papam. De latere ergo Christi, proh dolor! multi cadunt: nec mirum cum ceciderit Lucifer. *Isa.*14. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Propter hoc bonum est consilium *Eccles.*2. Ne declinetis ab illo, ne cadatis. 1. ad *Cor.*10. Qui se existimat stare, videat ne cadat: quia *Luc.*24. dicitur: Videbam Sathanam, quasi fulgur de cœlo cadentem.

Latus Christi, assessores in iudicio.

Per decem millia, quod est maius, *a dextris tuis*, id est, de illis qui se existimant futuros à dextris, & cum bonis iudicandis, tandem saluandos: vt sint de illis, de quibus dicitur. Agnos quidem ponet à dextris *Matth.*25. Per latus etiam dextrum designatur prosperitas per sinistrum aduersitas. Significatur ergo, quod plures cadent à latere dextro Dei, id est, à prosperitate, quàm à sinistro, id est, ab aduersitate. *Prouerb.*1. Prosperitas fatuorum perdet eos. 2. *Reg.*11. David in aduersitate humilis, & charitatiuus: in prosperitate excidit in adulterium, & seditionem, & homicidium.

Ad te autem. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic cadent præsumentes de se: *ad te autem*, ô Christe, id est, ad totum corpus tuum, congregationem scilicet electorum, *non appropinquabit*, vt animam lædat, fidem corrumpat, finaliter, etsi tamen temporaliter affligat, secundum illud *Iob* 9. Terra tradita est in manum impij. Sed *in primo* dicitur: Verumtamen quamam eius serua.

8. *Verumtamen oculis.* Hic tertium, scilicet malorum, per quos boni in apparentia decepti sunt, punitio: & dicuntur duo. Primò diligens culpæ illorum consideratio. Secundò digna pro culpa punitio. *Et retributionem.* Dicit ergo: Sic Domine à latere tuo tacitus abibit, qui plures à dextris: sed te non tanget, nec leues: & hoc non impune facient, quia, *oculis tuis*, videntibus quæ fecerunt mali: qui eos impulerunt, *considerabis*, quantitatem & qualitatem pœnæ eorum. *Prouerb.*16. Omnes viæ hominis patent oculis eius. Ad *Hebr.*4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius, ad quem nobis est sermo. *Iob* 14. Vestigia pedum meorum dinumerasti. Sic videbis oculis propriis. Videbit etiam oculis membrorum, quæ sunt ad huc, qui membra Christi, videbunt oculis fidei iniquitates & culpa impiorum, qui tunc dicuntur, non modò *Respice* Domine tuos hîc dixeris oculos; quos fornax ignitos, fumus turbat, pulvis lancinat, & horror obnubilat, & nouissimus mors extinguit? *Exod.*14. Obtenebrescent videntes per foramina. *Tenebræ* tui erunt oculi, cùm omnia ista non erunt, cùm eis vteris ad libitum tuum, tam liberè quàm securè.

Et retributionem. Hîc secundum, scilicet digna pro culpa retributio. Quasi diceret: Sic considerabis eorum merita, *& videbis* postea, & in te & in membris tuis, *retributionem eorum dignam. Psal.* Cum perierint peccatores, videbis eorum dignam retributionem, secundum illud *Isa.*27. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabit eam. *Tac.*6. Eadem mensura qua mensi fuerimus, remetietur vobis. *Apoc.*18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.

Quoniam tu es Domine. Hîc secundum, in quo subiungitur de authore & ministris liberationis, & victoria bonorum, malis deiectis: & dicuntur duo. Primò de authore, & eius virtute. Secundò de ministris, scilicet Angelis. *Quoniam Angelis suis.* In primis duo. Primò tanquam causa desperatis, spes in Christo & refugium tangitur. Secundò subiungitur effectus sequens ex causa, ibi, *Non accedet ad te.* In primis duo, scilicet duo quæ in Christo considerata faciunt, quod sit spes de bonis adipiscendis, refugium de malis cauendis. Ita, *Aliquando.* Dicit ergo: Sic malis cadentibus boni stabunt. & ô *Domine*, *in te & per te* de bonis gratiæ adipiscendis, *spes mea est*, & in die afflictionis. *Bernard.* Spectant hi in Scriptura litterarum, hi in historia mundi, hi in qualibet sæculi vanitate, multi adhærent Deo bonum est: si leuat inundatio, si fremat malignus, si caro aduersus spiritum concupiscat, si contingat aduersum me præliari, *in hoc ego sperabo.* *Christus spes nostra & refugium nostrum.*

Refugium meum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic ex spes de bonis adipiscendis, & etiam *perfectus refugium meum*, ad quod refugimus in casibus malis, non creaturam aliquam, sed [illegible] Filium scilicet à sæcle [illegible] Deum, qui dicitur in 17. Libera me Domine, *a [illegible]* tua, &c. [illegible] *Ego* [illegible] In altum montem fugiam. & libera nobis ad eum accedere non valebat. *Et quoniam adiutorium* & hoc refugium, ex causa expressa, *de* [illegible] *Bernard.* Ad omnem tribulationem, ad omnem necessitatem [illegible] est nos refugij, [illegible] nostra expugnet, [illegible] tantum petre, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Isa.* 32. In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Psal.* 12. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Angelus ostendit Tobiæ iuniori, viam qua iret in Rages ciuitatem Medorum. Secundò impedimenta auferendo de via. *Exod.*33. Præcedat te Angelus meus, & eiiciam à facie tua Amorrhæum, Ethæum, & Iebusæum, &c. Tertiò negligentem inuitando. 3. *Reg.*19. Surge, comede: grandis enim tibi restat via, dixit Angelus Eliæ pigritanti. Quartò instruendo in dubiis & perplexitatibus. *Matth.*2. Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. *Dan.*8. dixit Angelus ad Angelum, Fac Danieli intelligere visionem. Quintò supplicando pro bonis. *Dan.*10. Nemo est adiutor noster in omnibus his, nisi Michaël. Adiuuare autem erat orare, vt adimpleretur desiderium. Sextò orationes nostras & eleemosynas Domino præsentando. *Tob.*12. Cum orabas cum lachrymis, & sepelichas mortuos, ego obtuli orationem tuam Domino. Propter hoc dicitur *Isa.*6. Sex alæ vni, qui adiuuat peccatores, & sex alæ alteri, qui adiuuat in bonis proficientes.

13. *Super aspidem.* Hîc tertium, quod sequitur ex primis, scilicet dæmonum conculcatio secundum omne genus tentandi. Tentat enim aut occultè, & hoc dupliciter. Voluntatem, & intentionem corrumpendo vt velit malum, & intendat sic est aspis. Aut bonum impediendo quod inceptum est, sic est basiliscus qui flatu interficit, quia retrocedere facit à bono. Aut apertè, & hoc vel in principio operis, obuiando bono, & sic est leo, aut in fine perseuerantiam auferendo, & sic est draco. Dicit ergo: Sic Deus mandauit Angelis, & sic agent: & propter hoc, *tu ambulabis*, quicumque de corpore es Christi, *super aspidem*, super dæmonum voluntatem, & intentionem, interius venientem. *Psal.* Venenum aspidum sub labiis eorum. Quasi diceret: Venenum pessimum portant sub labiis, quia aspidum. *Deuter.*32. Et venenum aspidum insanabile. De hypocrita etiam dicitur *Iob* 20. Caput aspidum suget, hoc est, venenum dæmonum in principio operis malum suadentium.

Et basiliscum. Basiliscus rex serpentum, & vocatur alio nomine regulus, & flatu interficit, & signat diabolum, qui flatu latenti hominem à bono opere retrahit, & quasi repellit. *Isa.*14. De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens voluerem, hominem scilicet in bono proficientem.

Et conculcabis leonem, apertè sæuientem, & ad malum impellentem. 1. *Petri vlt.* Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c. *Prou.*22. Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

Et draconem, conculcabis, sup. dæmonem, occulte bonis insidiantem, & illa destruentem. *Apocalyps.* 22. Draco traxit post se tertiam partem stellarum. Has tentationes omnes, adiutorio Angelorum sancti conculcant. *Genes.* 3. Ipsa conteret caput tuum. *Ios.* 5. Ponite pedes super tuum colla regum istorum.

14. *Quoniam in me sperauit* Hîc tertium totius huius partis, in quo ad consolationem subiungit fructus victoriæ & victorum remunerationem. Primò in amotione mali. Secundò in collatione boni, ibi, *Et glorificabo eum.* In prima tria. Primò promittit liberationem ab omni culpa, merito spei habitæ in se. Secundò protectionem in tentatione ad culpam inclinante merito fidei, ibi, *Protegam eum.* Tertiò ereptionem ab omni malo, merito denotæ orationis surgentis ex charitate, ibi, *Clamauit.* Dicit ergo: Sic vides authorem Deum, & Angelos ministrantes: & post hæc omnia liberabo eum, id est, liberum reddam eum ab omni culpa, vt iam amplius non peccet. Et hoc *quoniam in me sperauit. Psal.* In te Domine speraui, non confundar in æternum, confusione culpæ. *Ecclesiast.* 2. Nullus speranit in eo, & confusus est. Hæc est libertas vera, de qua *Ioan.*8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et dulcis. *Bernard.* Dulcissima libertas Christi in se sperantibus. Propter hoc dicit Dauid: Deus meus sperabo in eum.

Protegam. Hîc protectio à tentatione, fidei merito: & dicuntur duo. Primò protectio. Secundò ratio, ipsa fides. *Quoniam.* Dicit ergo: Sic liberabo eum à malo culpæ, merito spei, *& etiam protegam eum. Psal.* Protector est sperantium in se. *Isa.* 30. Proteget Dominus exercituum Ierusalem: protegens, liberans, transiens, & saluans. Protegens vt strenuus, liberans vt prouidus, transiens tanquam sollicitus, & saluans vt pius.

Quoniam cognouit. Hîc ratio protectionis, scilicet *quoniam cognouit nomen meum*, quod est nomen omnipotentiæ. Cognouit, inquam, cognitione fidei ænigmatica. *Exod.*15. Omnipotens nomen eius. Nec tantum in se cognouit, sed etiam alios cognoscere fecit. *Ioan.*17. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Cognouit etiam cognitione approbationis, & timoris, vt ipsum timeat & reuereatur. *Bernard.* Non nouit nomen Domini, qui ipsum in vanum accipit. *Exod.*20. vel qui dicit, Domine, Domine, & non facit quæ dicit: qui non honorat vt patrem, nec timet vt Dominum. *Malach.* 1. Si ego pater, vbi est honor meus? Filius quippe honorat patrem, & seruus timet Dominum suum. Et qui non desiderat vt semper sanctificetur in eo. *Matth.*6. Sanctificetur nomen tuum.

Clamauit ad me. Hîc est tertium, ereptio à malo pœnæ, merito deuotæ orationis, quæ surget ex charitate: & dicuntur tria. Primò orationis deuotio. Secundò exauditio orantis sic, tanquam in generali. *Et ego exaudiam.* Tertiò specificatio in quo exaudietur, ibi, *Cum ipso sum.* Dicit ergo: Sic merito spei liberabo eum à malo culpæ, merito fidei à malo tentationis & impellentis ad culpam. *Et* etiam *clamauit ad me*, toto corde, & feruore cordis. *Isa.* 22. Ad me clamauit ex Seir.

Et ego exaudiam eum. Ecce secundum: statim enim audit. *Isa.*30. Ad vocem clamoris tui, statim cum audierit, respondebit tibi. Imò antequam clames, dum habes desiderium clamandi,

mandi. *Isa. penult.* Et erit, antequam clament, ego exaudiam: verum est vociadhuc illis clamantibus ego exaudiam, clamantibus, inquam, corde. *Psal.* Desiderium cordis eorum audiuit auris tua.

Et nota ordinem. Primò cognoscitur Deus, cognitus rogatur, & rogatus exaudit. *Bernard.* Fructus notitiæ nominis, est clamor orationis: fructus orationis exauditio, & ostensio saluatoris. Item, miram pietatem Dei, qui solo merito clamandi exaudit. *Bernard.* Dulcis lex, quæ meritum exauditionis constituit in clamore postulationis. Et propter hoc sine dubio, qui non clamat, aut tepidè aut remissè clamat, non debet exaudiri. Vnde idem: Merito non exaudietur, qui clamare dissimulat, qui remissè aut tepidè clamat.

Cum ipso. Hîc tertium, in quo est exauditio, quia in duobus. In præsentiæ suæ exhibitione, & plena ereptione post exhibitionem. *Eripiam.* Ait ergo: Sic exaudiam clamantem, sed in quo? In hoc, *Cum ipso*, statim, *sum in tribulatione* consolator. *Isa.*43. Cum transieris per aquas, tribulationum, sup. tecum ero, & flumina non operient te. Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. 2. ad *Corinth.*1. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Et in eodem, Secundum quod abundant passiones Christi in nobis, abundant & consolationes per Christum.

Eripiam eum. Psal. Vidit eum tribulantem, & de necessitatibus eorum eripuit eos. 2. ad *Corinth.*1. De tantis periculis eripuit nos: speramus quod & eripiet. Eripiam, inquam, eum de carne corporis, de periculo tentationis, de vocagine æternæ damnationis.

Et glorificabo eum. Hîc secundum, in quo est remuneratio, scilicet boni collatio, & tangitur triplex bonum. Primum, glorificatio in anima & corpore. Secundò glorificationis duratio. *Longitudine dierum.* Tertium, quod totum consummat, aperta Dei cognitio, ibi, *Et ostendam illi.* Dicit ergo: Sic liberabo omnino à malis, & post hoc *glorificabo eum*, in anima, & corpore. *Prou.*3. Glorificaberis ab ea, cum & eam fueris amplexatus.

16. *Longitudine dierum.* Hîc secundum. Quasi diceret: Glorificabo, sed nunquid ad tempus? Non: *replebo eum longitudine dierum*, hoc est, æternitate, in qua sunt puri dies sine successione noctium. *Prouerb.*3. Longitudo dierum in dextera illius. *Prouerb.*28. Qui odit auaritiam, longi fient dies eius. Item in hac vita diebus non implemur materialibus, sed magis consumimur quotidie, vtquotio moriamur, & iam nulla dies remanet. *Bernard.* Vita qua viuimus, magis mors est, nec impliciter vita, sed vita mortalis. Quid enim agimus, ex quo primò viuere incipimus, nisi morti appropinquare, & mori incipere? Ibi verò viuitur, vbi vita munda est & vitalis. Supra in *Psal.* Apud te est fons vitæ: vbi dies boni, & interminabilis longitudo dierum.

Et ostendam illi. Ecce tertium, saluatoris manifestatio. Ait ergo: Sic replebo glorificatione æternitate, *& ostendam illi*, aperta visione, *salutare meum*, filium, & in hoc quod est Deus, & in hoc quod est homo: vt oculo intellectus videat ipsum Deum, glorificatus in anima, & oculo carnis ipsum hominem, glorificatus in corpore. *Ioan.* 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. *Isa.*52. Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. *Augustin. de anima, & spiritu.* Propter hoc factus est homo vt totum lætificaret hominem. *Exod.*33. Ostendam tibi omne bonum. *Bernard.* Non iam in fide erudiam, non exercebo in spe, sed adimplebo, vt in æternum iam videat quem concupiscit, in quem credidit, quem semper optauit, quem nobis ostendat pius Pater, qui hoc promittit, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita Dei vita nostra.

IN XCI. PSALMVM.

Psalmus Cantici, in die sabbati. 1.

2. Argumentū Psalmi, quartus possimus fructus, pro. fectus in vita contemplatiua & actiua.

BOnum est confiteri Domino. Hîc est Psalmus 91. in toto libro, 41. in secunda parte libri: in quo sicut superius dictum fuit, postquam actum est de fructu consequente ex passione Christi, quantum ad remotionem mali, & hoc triplicis, mali scilicet culpæ, mali pœnæ, & mali tentationis ad culpam impelentis, hîc subiungitur de fructu, qui est in affectione boni, quod, inquam, bonum, est profectus in contemplatiua & in actiua vita. Sed quia vix aut nunquam proficere sic potest quis, nisi mentem habuerit in quiete, quod est non turbulentam & commotam habere, recte ergo in titulo dicitur: *Psalmus Cantici, in die sabbati.* Ad cuius intelligentiam notandum, sicut vult *Glossa*, quòd est triplex sabbatum. Temporis, de quo *Genes.*2. Requieuit Dominus die septimo ab omni opere quod patrarat. Et *Exod.*20. Memento vt diem sabbati sanctifices. Et est sabbatum pacis interioris, quies scilicet interior, & tranquillitas mentis. Sic monebat sabbatizare. *Isa.* in 1. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, dicit Dominus. Et 58. Vocaberis sabbatum delicatum, &c. Et est sabbatum æternitatis, de quo ad *Ebre.*4. Itaque reliquitur sabbatismus populo Dei. Primum sabbatum figura est secundi, & tertij. Secundum verò ducit ad tertium, sicut meritum ducit ad præmium. *Isa. vlt.* Erit sabbatum ex sabbato. Secundum verò acceptionem secundam sumitur hîc: vnde sensus tituli talis est: *Psalmus* subiectus *Cantici* consecutiuus, sup. cantandus est *in die sabbati*, id est, in quiete mentis, & tranquillitate. In corde enim turbido & turbato, quale est cor impium. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest: non placet Deo laudatio. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris.

Psalmus autem potest diuidi in duas partes. In prima enim agitur de profectu in contemplatiua vita. Secundò in actiua, quorum vtrumque est fructus sequens ex passione Christi, quantum ad promotionem in bono, ibi, *Et exaltabitur sicut.* Primum spectat ad quietem mentis: secundum verò

ad laborem actionis. In prima duo, ſecundum duo quæ contemplanda ſunt in Deo, bonitas ſcilicet, & ſeueritas: bonitas in electis, ſeueritas in reprobis. Hoc docet contemplari Paulus ad *Roman.* 11. Vide ergo bonitatem Dei, & ſeueritatem. Primò ergo commendatur ſtatus contemplatiuæ, quantum ad contemplationem bonitatis. Secundò quantum ad contemplationem iuſtitiæ & ſeueritatis, ibi, *Cum exorti fuerint.* In prima duo. Oppoſita enim iuxta ſe poſita magis eluceſcũt. Primò ergo commendatur profectus contemplantium diuinam bonitatem. Secundò reprobatur ſtatus reprobantium illam, qualis eſt ſtatus ſtultorum, ibi, *Vir inſipiens.* Iterum in prima duo. Primò commendatur ſtatus contemplatiuæ, quantum ad exteriores actus aliquos, quos habet, pſallere, & confiteri. Secundò quantum ad interiores, qui ſunt contemplari, & cogitare, ibi, *Quia delectaſti me.* In prima duo. Primò commendatio ſtatus contemplatiuæ, quantum ad actus exteriores. Secundò determinatio modi, qualiter exercendi ſunt, & quando, ibi, *Ad annuntiandum.* In prima duo ſecundum actum duplicem quem commendat, confiteri primò, & pſallere ſecundò, ibi, *Et pſallere.*

Cõfeſſio peccatorũ multum vtilis.

Dicit ergo: Sic Dominus liberat à malis. Ergo *bonum eſt confiteri Domino*, confeſſione laudis, & fidei. *Matth.* 10. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, &c. Ad *Roman.* 10. Ore confeſſio fit ad ſalutem. *Bonum eſt confiteri*, confeſſione peccati, ad euomendum venenoſum & ſuperfluum cibum. *Eccleſ.* 31. Si coactus fueris in comendendo multum, ſurge & euome, & refrigerabit te. Ad ſanitatem conſequendam: quia ſic medico infirmitas detegitur. *Eccleſ.* 38. Qui delinquit in conſpectu eius qui fecit illum, incidet in manus medici. *Boetius*: Si operam medicantis expectas, oportet vt vulnus detegas. *Ierem.* 8. Nunquid non reſina, &c. Ad pugnandum contra diabolum, carnem, & mundum. *Ioſ.* 1. Quis aſcender contra Chananæum, & erit dux belli? Iudas aſcendet. Iudas, confitens. Ad placandum Deum, quando iraſcitur. *Geneſ.* 44. Accedens autem Iudas propius confidenter, ait: Oro Domine, loquatur ſeruus tuus verbum in auribus tuis, & ne iraſcaris famulo tuo, & vſque ad lachrymas ipſum commouit. Ad glorificandum ipſum ſic placatum. *Ioſ.* 7. Fili confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo.

Et pſallere. Ecce ſecundum: fides enim & laus ſine opere mortua eſt *Iacob.* 3. Propter hoc addit: ô *Altiſſime*, bonum eſt, repete: *pſallere nomini tuo*, hoc eſt, ad honorem nominis tui bonum operari. *Eccl.* 1. Vnus eſt creator Altiſſimus, ad cuius honorem eſt pſallendum. *Pſal.* Pſallite Deo noſtro, pſallite, pſallite regi noſtro pſallite, pſallite ſapienter. Et bonum eſt pſallere, ad literam canere Pſalmos. Primò quia dæmones fugãtur. 1. *Reg.* 17. Prouidete aliquem bene pſallentem. Et poſt, Dauid percutiebat manu, & leuius habebat Saũl, & recedebat ab eo ſpiritus malus. Boni Angeli aduocantur. *Pſal.* Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, &c. *Pſal.* In conſpectu Angelorum pſallem tibi. Illuminat mentem. 4. *Reg.* 4. ſignificatum fuit hoc, vbi legitur, quòd Eliſeus neſciens quid futurum eſſet tribus regibus, ait: Adducite mihi pſaltem: & dum pſalleret, facta eſt ſuper eum manus Domini, & tunc prophetauit. *Pſal.* Pallam, & intelligam. Exhilarat animam. *Pſal.* Cantabo, & pſalmum dicam Domino.

Bonum eſt pſallendo laudare Deum.

Ad annuntiandum manè. Hîc ſecundum, quando, & qualiter. Et primò quando: Secundò qualiter hoc exercere oportet, ibi, *Ad annuntiandum.* Et reſpicit primum propriè ad actum confeſſionis. Secundò ad actum lætitiæ & exultationis, qui eſt pſallere, ibi, *In decachordo.* In prima duo. Quia in proſperitate confitendum. Secundò, quod etiam in aduerſitate ibi, *Et veritatem.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd bonum eſt confiteri Domino: & hoc, *ad annuntiandum*, aliis, *miſericordiam tuam*, & hoc *manè*, proſperitatis, hoc eſt, ſic eſt confitendum, vt tua miſericordia in proſperitate annuntietur, quia tunc euidentior eſt, quando multis confers bona. *Pſal.* Venit tempus miſerendi eius, quia venit tempus. Ecce quod iſte miſericordiam nuntiant. 3.

In vtraque tempori, proſpero ſcilicet & aduerſo debemus laudes Domini confiteri.

Et veritatem. Ecce ſecundum, & repete: Bonum eſt confiteri ad annuntiandum *veritatem tuam*, & hoc, *per noctem*, aduerſitatis. Nox enim aduerſitas dicitur. Alibi in *Pſal.* Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem. Tunc enim, in nocte ſcilicet aduerſitatis, annunciare oportet diuinam iuſtitiam. Ex Dei enim iuſtitia eſt, quod nobis conferuntur mala, ſed ex miſericordia bona.

Manè etiam literaliter nuntianda eſt Dei miſericordia, & veſpere veritas & iuſtitia, vt ſemper laudes diuinas ſeminemus. *Eccleſiaſt.* 40. Manè ſemina ſemen tuum, & veſpere ne ceſſet manus, &c. *Iſa.* 26. Anima mea deſiderauit te in nocte, & de manè in præcordiis meis vigilabo ad te.

In decachordo pſalterio. Hîc ſecundum, in quo oſtendit, quomodo pſallendum, quia triplicater. In Decalogi obſeruatione. In hilari mentis deuotione. *Cum cantico.* Et in carnis mortificatione. *In cithara.* Dicit ergo: Sic confitendum, vt miſericordia & veritas nuntietur, & pſallendum *in pſalterio decachordo*, id eſt, decem chordarum. Ita ſcilicet eſt pſallendum, vt ſtudetur ſuper obſeruantiam decem mandatorum, & adimpletionem, de quibus *Exod.* 20. *Pſal.* In pſalterio decem chordarum pſallite illi. Et hoc *cum cantico*, cum læta & hilari mentis deuotione, aliter enim non placet Deo. *Eccleſ.* 25. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. *ad Corinth.* 9. Hilarem datorem diligit Deus. *Iſa.* 1. Ego ſum, qui Domino canam in cithara, id eſt, in carnis mortificatione, quæ per citharam deſignatur, quæ ab inferiori ſonum reddit. *Apoc.* 14. Et vocem, quam audiui, quaſi citharœdorum, &c. *Iſa.* 23. Sume citharam circui ciuitatem, &c. 4.

Quia delectaſti me. Hîc ſecundum, in quo ſubiungitur de profectu contemplatiuæ quantum ad actus interiores mentis, quantum ad affectum. Secundò quantum ad intellectum. Affectus enim delectationem habet, intellectus admirationem. Ibi eſt ſecundum, *Quam magnificata ſunt.* In prima duo. Primò delectatio in operibus 5.

operibus creationis tangitur. Secundò in operibus recreationis. *Et in operibus manuum.* Dicit ergo: Sic bonum eſt confiteri, bonum eſt pſallere, &, ô Domine, quia *delectaſti me*, hoc eſt, delectationem præſtitiſti, *in factura tua*, cum ipſam intueor, & contemplor, non delectatione mala, ſed ſancta & ordinata.

Multi quidem delectãtur in factis Dei aſpiciendis, guſtandis, tangendis, audiendis & olfaciendis.

Notandum enim, quòd quidam delectantur malè in facturis Dei aſpiciendis. *Eccleſ.* 9. Auerte faciem tuam à muliere compta: propter ſpeciem enim mulieris multi perierunt. Alij in guſtandis, de quibus *Ioël.* 1. Flete & vlulate, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore veſtro. Alij in tangendis, vt fures, & impudici. Propter primos, dicit *Tob.* in 2. Non licet nobis de furto quicquam aut edere, aut contingere. Propter ſecundos. *Eccleſ.* 23. Qui tetigerit picem, id eſt, viſcoſam meretricem: inquinabitur ab ea. Alij in audiendis, qui in muſicis inſtrumentis luxuriantur. *Iſa.* 5. Cithara & lyra & vinum in conuiuiis veſtris. *Amos* 6. Putauerunt ſe habere vaſa cantici, ſicut Dauid. Alij in olfaciendis, qui ponunt mugerum, & ſimilia circa veſtes, quibus dicitur *Iſa.* 3. Et erit pro ſuaui odore fœtor. Sed *me delectaſti*, quia refrenando ipſam ad te, docet me in eſſe tuam potentiam, in pulchritudine ſapientiam, in vtilitate bonitatem. 6.

Et in operibus. Ecce ſecundum. Sic in operibus creationis delector, & *in operibus manuum tuarum*, quibus me recreaſti & reformaſti ipſis in cruce extenſis, *exultabo.* *Pſal.* In operibus manuum tuarum, cogitandis lætanter & enarrandis, *exercebor*, ne ſim de illis, quibus dicitur *Iſa.*: Et opus Domini non reſpicitis, ſcilicet I E S V M, ſicut Paulus, qui dicebat *Gal. vlt.* Abſit mihi gloriari niſi in cruce Domini noſtri I E S V C H R I S T I. Et *Abacuc*, qui dicebat in 3. Exultabo in Deo I E S V meo.

Poſſet etiam primum referri ad opus incarnationis: mirabilis enim factura fuit humanam naturam vnire verbo, & Deum fieri perſonam. *Ioan.* 1. Verbum caro factum eſt. Secundum, ſicut expoſitum eſt, ad opus paſſionis. Vel poteſt eorum referri, ſicut *Gloſſa* innuit, ad id quod Deus fecit in nobis, in quo delectandum & lætandum. *Iſa.* 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. *Ioan.* 16. Sine me nihil poteſtis facere. Ad *Phil.* 2. Operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Quam magnificata ſunt. Hîc ſecundum, in quo tangitur profectus intellectiue, quantum ad actum admirationis. Et primò tangitur admiratio quantum ad opera Dei naturalia. Secundò quantum ad opera reparationis vniuerſi ſpecialiter, ibi, *Nimis profundæ.* Dicit ergo: Sic Domine delector in affectu in factura & cultu, & etiam admiror intellectu, quia dico: *Quam magnificata ſunt opera tua Domine*, id eſt, valde magnificata, vt ea mente comprehendere. *Iſa.* 12. Cantate Domino, quoniam magnifice fecit. Et *Luc.* 1. admirans Virgo exclamat: Magnificat anima mea Dominum. Et poſt pauca: Quia fecit mihi magna qui potens eſt.

Nimis profundæ. Hîc ſecundum. Quaſi dicere: Sic magnificata ſunt opera, & cogitationes tuæ, quibus regis & ordinas vniuerſum, *nimis profundæ facta ſunt*, vt non poſſimus intellectu comprehendere. In *Pſal.* Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam. Et ſumitur hîc profundum pro alto. *Iſa.* 60. Exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, ſicut exaltantur cœli à terra. Tam bonæ ſunt. *Ierem.* 29. Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis. Hanc altitudinem Paulus admiratur cum dicit: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ illius! 7.

Vir inſipiens. Hîc ſecundum totius huius partis, in qua agitur de profectu contemplantium diuinam bonitatem. Poſtquam enim egit de profectu bonorum, ſubiungit conſequenter de profectu malorum, qui non cogitant nec attendunt iſta: & dicuntur duo. Primò, quòd imbutus ſapientia mundi, talia non admittit. Secundò, quòd carnalis non capit, nec intelligit. *Et ſtultus.* Dicit ergo: Sic Domine ſcio, & vere ſcio, quia tibi confiteri, & tibi pſallere bonum eſt, & delector in tuis operibus, & admiror: ſed *vir inſipiens*, ſine ſapientia vera, quæ deſurſum eſt, etſi repletus ſit mundana, *non cognoſcet*: quippe de tua ſubſtantia, quaſi ignorantiam habet. *Pſal.* ſuprà: Dixit inſipiens in corde ſuo [illegible] eſt Deus. *Et ſtultus*, qui neſcit niſi carnalia, *non intelliget hæc*: carnalis enim eſt. Et Paulus dicit 1. ad *Cor.* 2. Carnalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt. Propter hoc exclamat infrà: Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. *Deut.* 32. Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima præuiderent. Sed non poteſt eſſe, quia totum ſtultitiam reputant, vt ad *Cor.* 2. cum dixit Paulus, Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtatim addit, Stultitia enim eſt illi, & intelligere non poteſt, id eſt, non vult. Propter quod *Iſa.* minatur talibus in 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, &c. cuiuſmodi dicitur *Prou.* 20. Parata ſunt deriſoribus tormenta, & mallei percutientes ſtultorum corporibus. 8.

Cum exorti fuerint. Hîc ſecundum, in quo agitur de contemplatione diuinæ ſeueritatis in impios, & peccatores obſtinatos. Primò ergo ponitur deſcriptio miſeriæ eorum. Secundò ſingularis Dei ſublimatio, ibi, *Tua vero.* Tertiò cauſa & ratio & modus tantæ miſeriæ, ibi, *Quoniam ecce inimici.* Miſeria eorum triplex deſcribitur. Primò brevis duratio illorum in proſperitate. Secundò manifeſtatio ſui in iudicio, *velint nolint.* *Et apparuerint.* Tertiò æterna damnatio poſt iudicium, ibi, *Vt interuiant.* Dicit ergo: Sic non cognoſcent, nec intelligent ſtulti & inſipientes quæ præmiſi, nec etiam intelligent, *cum exorti fuerint peccatores ſicut fœnum*, quod poſt modicum virorem, ſtatim arefcit. *Pſal.* ſuprà: Sicut fœnum dies eius, tanquam flos agri ſic efflorebit. *Iſa.* 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. *Iacob.* 1. Exortus eſt ſol, cum ardore vnius fœni, & aruit fœnum.

Ad tempus.

Et apparuerint. Secundum in illorum miſeria. Quaſi dicere: Hæc non intelligent, *cum*

apparuerint, in iudicio, *omnes qui operantur iniquitatem.* Quasi diceret: De hac apparitione non cogitant, & tamen erit indubitanter. *Ioël.* 3. Ecce congregabo omnes gentes in valle Iosaphat. 2. ad *Corinth.* 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Hanc apparitionem desiderabat sanctus Dauid suprà in *Psal.* Quando veniam, & apparebo ante faciem Domini? *Hieron.* Apparere intolerabile est malis, latere impossibile.

Et interibunt. Ecce tertium. Quasi diceret: Dico, quòd non intelligent cum apparuerint, qui iniquitatem operantur. Apparuerint, inquam, *ut interirent*, non temporaliter, imò *in seculum seculi*: consecutiuum, hoc est, in æternitate. Hic est interitus, de quo *Prou.* 1. Ego in interitu vestro ridebo.

9. *Tu autem.* Hic secundum, in quo supponitur singularis Dei sublimatio. Quasi diceret: Sic illi deficient & interibunt: *tu autem Domine*, & non alius, vt *tu*, sit discretiuum, *es Altissimus in æternum. Psal.* Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat? *Eccles.* 5. Altissimus patiens est redditor.

10. *Quoniam ecce inimici.* Hic tertium, in quo subiungitur modus & ratio sic puniendi: ratio, quia *inimici*: modus, quia *peribunt*, in futuro, & hoc tangitur primò: & in præsenti *dispergentur*, & hoc secundò. *Et dispergentur.* Dicit ergo: Sic illis erit miseria, quia non intelligent infelices: & hoc iustum: *quoniam ecce inimici tui Domine*: & repetit ad demonstrandum feruorem, & veritatis constantiam, & certitudinem, *peribunt.* Suprà in *Psal.* Periit memoria eorum cum sonitu. Inimici autem Dei possunt dici omnes peccatores generaliter. Ad *Rom.* 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo in morte filij eius. Sed specialiter superbi. *Psal.* Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Iudices peruersi. *Amos* 5. Hostes iusti, Christi scilicet, accipientes munus. Palpatores peccati, quos mundus diligit. *Iacob.* 4. Amicus huius mundi, inimicus Dei constituitur. Homines gulosi. Ad *Phil.* 3. Inimici crucis Christi, quorum Deus venter est. Persequutores fidei & sanctorum. *Deut.* 6. Inimicus ero inimicis tuis. Idololatriæ dediti. *Isa.* 63. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. Et post, nomen tuum notum fieret inimicis tuis.

Qui maximè dicuntur inimici Dei.

Et dispergentur. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic in futuro, & in præsenti *dispergentur omnes operantes iniquitatem*, per diuersa vitia, & etiam loca. *Psal.* Dispergè illos in virtute tua. *Thren.* 4. Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium plateatum. Potest etiam intelligi de futuro, vt primum pertineat ad infelicitionem mali, *peribunt*: hoc autem ad amissionem boni, & separationem à bonis. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, &c.

11. *Et exaltabitur.* Hic secunda pars totius Psalmi, in qua postquam actum est de profectu in contemplatiua, agitur de profectu in actiua. Et diuiditur in tres partes. Primò agitur de profectu quantum ad potentiam. Sumus enim potentiores contrà diabolum per Christi passionem. Secundò quantum ad bonitatem, ibi, *Et senectus mea.* Tertiò quantum ad sapientiam, ibi, *Et insurgentibus.* Dicit ergo: Sic illi peribunt, quia non intelligent, secundum illud *Isa.* 5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. *Et exaltabitur cornu meum*, virtus & potentia mea augegebitur. *Psal.* Exaltabuntur cornua iusti. Et *Luc.* 1. Et exit nobis cornu salutis. Et hoc, *sicut vnicornis*, in quantum vnicum cornu gestat, inquantum omnia superat, ab omnibus se defendit. Quasi diceret: Dabitur potentia omnibus tentationibus resistendi, & omnia superandi. Et bene dicit, quia verè superans omnia, & vincens, vnus est, secundum illud 1. ad *Corinth.* 9. Plures quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Hic ergo vnicornis designat virtutis vnitatem & perfectionem. Alibi verò in *Psal.* contra superbiam dicitur: A cornibus vnicornium humilitarem meam.

Et senectus mea. Hic ostenditur profectus in bonitate: & dicuntur duo. Primò quantum ad cumulum meritorum. Secundò quantum ad detestationem vitiorum, ibi, *Et despexit.* Dicit ergo: Sic augebitur in me virtus & potentia: *& senectus mea*, mihi à Deo data, erit, sup. *in misericordia vberi*, dabitur mihi vber, & multa misericordia vsque in senectutem, quod est maximum donum. Senes enim solent esse multum auari. *Hieronym.* Cum cætera vitia in senectute veterascunt, sola auaritia iuuenescit.

Senectus etiam potest hîc appellari, non ratione ætatis, sed magis maturitatis, & honestatis. *Deuteronom.* 33. Erunt dies iuuentutis tuæ, sicut & senectus tua. *Sapient.* 4. Senectus enim venerabilis est non diuturna, nec numero annorum computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Sensus ergo est: Vita mea honesta & grauis erit in misericordia vberi. Supra in *Psal.* Mons Dei, sanctus scilicet vir, mons vber, mons pinguis.

Et notandum, quod seniores libenter debent facere opera misericordiæ, & ita erogare. Primò quia deficit eis vis, & ideo debent alijs viaticum impertiri. *Senec.* Deficiente vi, augere viaticum dementia est. *Luc.* 5. Sulce, hac nocte repetent animam tuam à te. Secundò quia deficiunt nundinæ, non licebit iam amplius vendere, & emere, sicut mercatores faciunt in fine nundinarum. *Ecclesiast.* 26. In nundinis & solemnitatibus erit sacrificium, id est, largitio elemosynarum. *Prouerb.* etiam. Consideranti agrum, & emit illum. *Matth.* 13. Inuenit autem vna preciosa margarita, &c. Tertiò quia nihil omnino secum portare poterunt de mundo isto, sed omnia eos dimittere oportet statim. 1. ad *Timoth.* 6. Nihil enim istinus in hunc mundum, nec dubium, quod nec aliquid auferre possimus. Quærò quia ad patriam tendunt, vbi iudex & aduocatus indigebunt. *Luc.* 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

12. *Et despexit.* Hic secundum, profectus quantum ad detestationem vitiorum. Ait enim: Sic in misericordia vberi erit senectus mea, & ob hoc iam *despexit oculus meus.* Modus loquendi est, quia signum despectus & indignationis, solet ostendi maximè in oculis. Suprà in *Psal.* Et super inimicos meos despexit oculus meus. Et alibi: Iniquos odio habui. Sed odio perfecto, de quo alibi: Perfecto odio oderam illos. Quod est odire iniquitatem, non naturam. *Psal.* Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, Vel *despexit* tanquam viles factos & deiectos coram me. *Ierem.* 18. Dabo inimicos corruentes in conspectu tuo.

Et in insurgentibus in me. Hic tangitur profectus in sapientia: & dicuntur duo. Primò per quid erudietur, & proficiet. Secundò per quem, & in quo, ibi, *Iustus vt palma.* Ait enim: Sic proficiam in potentia, & bonitate, & etiam *in insurgentibus in me*, id est, contra me, *malignantibus*, mala inferentibus, *audiet auris mea* veritatem Dei intus me instruentem. *Matth.* 13. Qui habet aures audiendi, audiat. Et *Apocal.* 2. & 3. Qui habet aures audiendi, audiat. *Psal.* Audiam quid loquatur in me Dominus. Ex tribulatione enim exterius ingruente, Deus instruit interius. Ob hoc dicitur *Eccles.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui.

13. *Iustus vt palma.* Hic secundum, in quo & quo ordine instruitur, quia de profectu & modo proficiendi iustorum. Primò ergo instruitur in his quæ pertinent ad iustorum actiones. Secundò in his quæ ad passiones, ibi, *Adhuc multiplicabuntur.* Tertiò in his quæ ad prædicationes, ibi, *Bene facientes.* In prima duo. Primò institutio quantum ad inchoationem bonorum operum. Secundò quantum ad exercitium & profectum in illis, ibi, *Sicut cedrus Libani.* Tertiò quantum ad consummationem, ibi, *Plantati in domo Domini.*

Dicit ergo: Sic instruar malignis insurgentibus, in hoc scilicet, quod *iustus*, qui sustinet patienter mala, *florebit* in inchoatione boni, *sicut palma.* Vel *iustus* qui est *vt palma*, ipse primò *florebit*, In *Psal.* Et floruit caro mea.

Iustus vt palma vt vitis.

Iustus autem palmæ comparatur. Primò quia palma in stipite est rugosa, & aspera, & vilis, & tamen in ramis superius valde pulchra est. Sic sancti exterius in habitu sunt humiles, & abiecti, sed in ramis operum valde pulchri. *Cantic.* 1. Nigra sum, sed formosa filiæ Ierusalem. Tarda est in fructu. Sic sancti hic non expectant fructum operis, scientes illud *Prouerb.* 13. Substantia festinata minuetur. Et in 20. Substantia, ad quam festinatur in principio, in fine benedictione carebit. Abraham fecit fructum iam fere centenarius. *Genes.* 17. & 21. Amaram radicem habet, sed fructum dulcem. Sic iusti tanquam radicem figunt permanentiæ amaritudinem, sed surgit fructus dulcissimus. Ad *Hebr.* 12. Omnis quidem disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea fructum pacatissimum affert exercitatis. Habet folia fortiter adherentia, non cadentia in terram. Sic iusti verba stabilia, & vera, non defluentia in terram. 1. *Reg.* 3. Ex verbis Samuelis nullum cecidit in terram. *Prouerb.* 12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. Et gladio similia, & acuta. Sic sanctorum verba. *Eccles.* vltimo verba sapientum quasi stimuli.

Isa. 49. Posuit os meum quasi gladium acutum. Sunt enim verba Dei de quibus *Ephes.* vlt. Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Et recta. Et iustus altus valdè & rectus. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. In signum victoriæ conferetur victoribus. *Apocal.* 7. Et palmæ in manibus eorum. Et iusti erunt Christo dati vt victori. *Isa.* 46. Eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

Item comparatur cedro.

Sicut cedrus. Ecce secundum. Quasi diceret: Audiet auris quod iustus florebit vt palma, & etiam quod *sicut cedrus Libani multiplicabitur*, operibus bonis proficiendo. Et nota, quòd iustus comparatur cedro. Primò quia cedrus non putrescit. Sic nec iustus, putredine luxuriæ, de qua *Ioël.* 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Secundò quia sunt sicut cedrus, maximè Libani. *Eccles.* 24. Quasi cedrus exaltata sum in Libano. Tertiò quia cedrus in profundum radices figit, vnde ita alta fit. Et sancti mittunt in profundum radicem per humiliratem. *Luc.* 14. & 18. & *Matth.* 24. Qui se humiliat, exaltabitur. *Eccles.* 3. Quanto magnus es, humilia te omnibus. Quarto quia odorifera. Et sancti odoriferi per bonam famam. *Psal.* Myrrha, & gutta, & casia, à vestimentis tuis, à domibus eburneis. 2. ad *Corinth.* 2. Christi bonus odor sumus in omni loco. Quintò quia fructuosa. Sic sancti fructuosi. *Cantic.* 6. Et sterilis non est, inter eas, dicitur, de quibus Dei.

14. *Plantati in domo.* Hic tertium, in quo tangitur institutio, quantum ad consummationem: & dicuntur duo, in quibus est boni consummatio. Primum, perseuerantia, quod notatur in plantatione. Secundum, lætitia & exultatio, quod notatur hic in floritione, quæ est in atriis, ibi, *In atriis domus.* Dicit ergo: Sic audiet auris, quod iustus florebit vt palma, multiplicabitur vt cedrus: & etiam audiet, quòd sancti *plantati in domo Domini* per perseuerantiam *in fide & bono opere*, illa plantatione de qua *Ierem.* 1. Posui te vt euellas, & dissipes, & disperdes, & destruas, & ædifices, & plantes. Plantati, inquam, à Domino: aliter citò eradicarentur. *Matth.* 15. Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. *Sap.* 4. Adulterinæ plantationes, non dabunt radices altas.

Quidam in Ecclesia Dei fixi sunt, sicut palmæ qui citò euelli potest illi scilicet qui in tempore tentationis recedunt. *Luc.* 18. Sed isti radicantur fortiter. Ad *Ephes.* 3. In charitate radicati & fundati. *Psal.* Erit sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.

In atriis domus Dei nostri, in Ecclesia scilicet militanti, quæ quasi atria domus Domini. Ecclesia scilicet triumphantis, *lætantur*, lætanter seruiendo, & bonum exemplum præbendo. *Cantic.* 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et possum dicere illud quilibet pro se: Ego flos campi, & lilium conuallium. *Cantic.* 2. Flores apparuerunt in terra nostra.

15. *Adhuc multiplicabuntur.* Hic secundum, in quo ostendit se iustus in sanctorum passionibus. Ait ergo: Sic video, quod florebunt, sine multipli

multiplicabuntur, & perseuerabunt: & ecce auris mea audiet, quoniam adhuc *multiplicabuntur*, & hoc, *in seuerella*, in tribulationibus, & hoc in fine mundi, quando tribulationes abundabunt: quia *Exod.* 1. dicitur, quòd filij Israël, quò plus affligebantur, eò plus multiplicabantur. *Genes* 15. Suspice cœlum (dictum est Abrahæ) & numera stellas si potes: sic erit semen tuum: multiplicabo filios tuos sicut stellas cœli, & sicut arenam quæ est in littore maris *Psal.* Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur. Tunc implebitur horreum Domini, proiecta in ignem palea. *Matth.* 3. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, triticum ponet in horreum suum, paleas, &c.

Et bene patientes. Hic profectus in prædicatoribus, quod fuit triticum: & tanguntur duo prædicare volentium. Perfecta patientia primò. Secundò res prædicata ab ipsis ostenditur, ibi, *Quoniam rectus.* Dicit ergo: Sic proficient in actionibus, & in passionibus: *& bene patientes erunt*, non tantum patientes, quia sunt aliqui, qui ob hoc tantū sunt, quia aliud facere vel nō audent, vel non possunt, quibus 1. *Pet.* 4. Nemo vestrum patiatur vt fur, aut homicida, aut maledicus, aut alienorum appetitor: qui si possent, & auderent, se defenderent: sed, *bene* sitis *patientes*, vt libenter sustineatis pro Christi nomine exaltando. Vnde subdit: Si autem vt Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. Et infra: Hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli creatori commendent animas suas. Vt annuntient ipsum nomen Christi. *Prou.* 19. Doctrina viri per patientiam noscitur.

16. *Quoniam rectus Dominus.* Hic ostendit quid sic patientes prædicabunt, quia duo, Dei seueritatem in puniendo malos, & secundò Dei benignitatem in remunerando bonos. *Et non est iniquitas.* Dicit ergo: Bene patientes erunt vt annuntient. Quid? Hoc: *Quoniam Dominus Deus noster*, ibi, sup. *rectus.* Hoc patet, quia homo quem fecit ad imaginem suam Deus. *Genes.* 1. Ad imaginem & similitudinem suam fecit illum, rectus factus est. *Eccles.* 7. Deus fecit hominem rectum, & ipse implicuit se infinitis quæstionibus. Et quia rectus à rectis diligendus. *Cantic.* 1. Recti diligunt te. Rectus ergo in reddendo malis, quod ipsi meruerunt.

Et non est iniquitas in eo, vt decipiat iustos propter se multa passos, eos in aliquo defraudando. *Psal.* Existimasti inique, quòd ero tui similis? sed hoc falsum. Ad *Roman.* 9. Nunquid est iniquitas apud Deum? Absit. Sed bonitas, & pietas, quæ suos remunerabit supra condignum, imò supra cogitatum. *Isa.* 64. & 1. ad *Corinth.* 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Ad quæ nos perducat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Quæ perfectionem debent Prædicatores annuntiare.

IN XCII. PSALMVM.

Laus Cantici ipsi Dauid in die ante sabbatum, quando fundata est terra.

1. DOminus regnauit decorem indutus est. Hic est Psalmus 92. in toto libro, 42. in secunda parte libri. Cum enim in præcedentibus Psalmis egerit de fructu multiplici, quem consecuta est Ecclesia à passione Christi quantum ad liberationem à malo triplici, & adeptionem boni, agitur consequenter de bonis, quæ Christus in seipso consequutus est, ex sua passione, scilicet de Christi exaltatione, qua exaltatus est merito passionis. In illa enim meruit, & sibi & nobis. Constat, quòd sibi, quia Paulus dicit *Philip.* 2. Factus est obediens vsque ad mortem, &c. Exaltatio autem duplex. Prima in confessione ad dexteram Patris, tanquam rex huius mundi. Secunda in reuersione ad iudicium, vt iudicet & remuneret vnumquemque. De secundo agitur in Psalmo consequenti. *Deus vltionum Dominus.* De prima in isto, quod patis in titulo demonstratur, qui talis est: *Laus Cantici ipsi Dauid in die ante sabbatum, quando fundata est terra.* Sciendum enim, quòd sicut habetur ex primo *Genes.* dies ante sabbatum est dies sexta, scilicet sexta feria, in qua sexta feria annis multis reuolutis Christus passus est, & resuscitati meruit: vnde iam quasi resuscitatus spe fuit, & tunc Ecclesiam fundauit, quæ terra dicitur. *Sapient.* 1. Spiritus Domini replenit orbem terrarum. Et *Eccles.* 1. Generatio præterit, generatio aduenit. Terra autem in æternum stat. Sensus ergo tituli est: Quod subiectum est, est *laus Cantici*, id est, laus diuina. Canticum enim exultatio de diuinis: *ipsi Dauid*, id est, Christo, canenda, sup. Vbi enim *ipsi* additur ad *Dauid*, intelligitur Christus, sicut superius dictum fuit. Et hoc, *in die ante sabbatum*: & sumitur propositio pro propositione, id est, pro die ante sabbatum, id est, in sexta feria, *quando terra*, id est, Ecclesia *est fundata.* Vel dies ante sabbatum, dies scilicet sexta, tempus gratiæ appellatur, quod est sæculi sexta ætas, & sexta dies magnæ septimanæ.

Argumentum Psalmi, quatenus passionis Christi, & exaltationem eius declarat.

Diuiditur autem Psalmus secundum Glossam in septem partes. Sed potest diuidi artificiosius in tres, secundum tria quæ concurrunt ad plenitudinem regiæ potestatis, scilicet ipsa potestas regia, & duo comites eius, scilicet veritas, & sanctitas, secundum quod dicit *Hieron. Exod.* 28. Prouide tibi viros potentes, ecce primum: & timentes Deum, ecce sanctitas: in quibus sit veritas, ecce veritas aperte. In prima ergo parte agit de Christi regia potestate. In secunda de eius veritate, ibi, *Testimonia tua.* In tertia de sanctitate, ibi, *Domum tuam Domine.* In prima duo. Primò agit de Christi regia potestate in se. Secundò in regno suo, & sunt ibi, *Etenim firmauit.* In prima quatuor secundum quatuor quæ tangit de Christo. Primo tangit in ipso regium dignitatem. Secundò decentiam in regnando, per quam bonos allicit, ibi, *Decorem.* Tertiò potestatem & fortitudinem in se ad terrendum malos, ibi, *Indutus est fortitudinem.*

Indutus est fortitudinem. Quartò in his quæ sunt circa se vt in ministris, ibi, *Et præcinxit.*

Regia dignitas Christi & tota ipsius.

Continua ergo, & dic: Sic multa bona venerunt Ecclesiæ ex Christi passione, & etiam ex ipsa, *Dominus*, Christus, *regnauit*, in manifestatione, qui ab æterno regnauit secundum quod Deus in se, secundum quod homo à conceptione. Innotuit autem per propriam resurrectionem, innotuit per miraculorum operationem, & per Apostolorum prædicationem per vniuersum mundum. Hinc resuscitatus dixit *Matth. vlt.* Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, id est, manifestata dari. Regnauit autem in cœlo, sedens ad dexteram Patris. *Luc.* 19. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, accipere sibi regnum. Regnauit in mundo, super omnes reges. *Apoc.* 1. Primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Sed hanc vltimam partionem non exiimas de regno, quia multos habet contradictores in mundo. Vnde *Ioan.* 18. dicit: Regnum meum non est de hoc mundo. Quare non regnaret? de semine regio est secundum carnem. Ad *Rom.* 1. Qui factus est ei ex semine Dauid. Propter hoc dicit Gabriel *Luc.* 1. Vocabitur Altissimi filius. Propter hoc dicitur *Apocal.* 19. Habet in vestimento, in carne, & in femore, in dignitate quæ totum habentem, & se tenentem totum hominem, scilicet rex regum, & Dominus dominantium. Habet superhumana, quæ regibus est necessaria. *Ioan.* 1. Rex Israël. rex, & sapiens erit. Habet potestatem contra inimicos, quæ necessaria est. *Matth.* 7. Nisi fuerit iudex nisi virtutem habens irrumpere irruentes. Et de Christo. *Luc.* vlt. Erat vir potens in opere & sermone. Misericordiam & veritatem, quæ necessaria sunt ad regni conservationem. *Prou.* 20. Misericordia & veritas custodiunt regem. Et 3. *Reg.* 3. legitur, quòd Nathan, filius columbæ, & Salomon, quod interpretatur infans, per quod intelligitur mansuetus, inunxerunt Salomonem regem. id est, Christum. Habet sanctitatem. Vnguem sanctæ vocatum. 3. *Reg.* 16. Salomon fecit filiæ Pharaonis de ebore grandem. Et habet scriptum, crucem portabilem. *Isa.* 9. Cuius imperium, id est, imperij signum, super humerum eius. Vel inseparabilem iustitiam. *Psal.* Regni sceptrum, sceptrum iustitiæ, sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui. *Prou.* vlt. Purpura & byssus indumentum eius. *Isa.* 63. Quare ergo rubrum est indumentum tuum? Magis rubet, quod habet duplicem purpuram, & bene habent. *Isa.* 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, propter quod vestit me &c.

Decorem. Regium, decorem *indutus est*, scilicet ab illis qui subiiciebantur sibi allicientem. *Psal.* Adducentur Regi virgines post eam, quæ est facta, & origo omnis decoris, in quo decorat & ornat à suis. *Isa.* 53. Despectus in decore sub Habebam. *Psal.* Confessionem, & decorem induisti.

Indutus est fortitudine, id est, ad terrendum malos. *Prouerb.* vlt. Fortitudo & decor indumentum eius. In Psalmo Accinxit fortitudine lumbos suos. Deest quæ fortitudini congruit, in manifestatum, secundo sine decore in crudelitatem.

Et præcinxit se. Fortibus ministris circumdedit, Angelis scilicet. Ad *Hebr.* 1. Omnes sunt administratorij spiritus. *Dan.* 7. Millia millium ministrabant ei, &c. Et potest hic notari distinctio quam facit *Glossa.*

Etenim firmauit. Hic secundum, in quo agitur de potestate regia, quantum ad regni potentiam, quam ostendit in tribus. In mutorum firmitate, quibus bene firmas habet ciuitates. Secundò à fluuiorum inundatione, & aquarum marinarum, ibi, *Eleuauerunt.* Tertiò à turrium altitudine, ibi, *Mirabilis in altis.* Et notatur triplex status illorum, in quibus regnat Christus. Actiui, qui per muros. Doctores, qui per flumina. Et contemplatiui, qui per turres. In prima duo. Primò tangitur firmitas mutorum, quantum, ad maiores, qui debent esse stabiles. Secundò quantum ad minores, ibi, *Parata sedes.* In prima duo. Primò maiorum confirmatio. Secundò vehementia confirmationis. *Qui non commouebitur.* Dicit ergo: Sic regnauit fortis, & potens in se, & in his qui circa se. *Etenim* per hoc, *firmauit*, in fide, *orbem terræ*, suos per totum orbem terrarum diffusos. Orbis terræ appellatur Ecclesia militans: orbis: quia *clausa* dicitur angulo. *Perimed.* Vbi angulus, ibi sordes, vel certe quia adhuc militat in terra. *Eccles.* 1. Terra autem in æternum stat. *Sapient.* 1. Spiritus Domini replenit orbem terrarum. Hunc orbem firmauit in fide in maioribus. *Psal.* Qui firmauit terram super aquas. *Ezech.* 1. Super capita eorum firmamentum ad monstrandum, quoniam bene firmata.

Quæ non commouebitur, ita firmatus est, licet conterminati. *Matth.* 7. Venerunt fluuina, & flauerunt venti, & irruerunt super domum illam, & non cecidit: fundata enim erat, &c. Hæc est mens inimicorum, quæ si modibus conantur, tamen non subuertunt. *Prouerb.* 3. Facta est quasi nauis inimicorum, de longe, &c.

Parata est sedes. Hic confirmatio quantum ad minores: & dicuntur duo. Primò minorum confirmatio. Secundò subpositio quæstioni, quæ posset fieri, vel obiurationis remotio, ibi, *A sæculo tu es.* Air enim: Sic firmasti orbem terræ maiores, qui debent alios continere: & etiam *sedes tua*, minores & humiles, in quibus requiescit & sedet. *Isa.* vlt. Quis est est iste *locus* quietis meæ? Et subdit: pedes mei. Ad quem respicam, vt in illo requiescam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem Gloss. *Parata est* dicitur subiicere subditos, & mansuetudine. Sapra in *Psal.* Thronus eius sicut sol in conspectu meo. Et hoc, *ex tunc*, id est, ex quo passus es, quia hoc in illa passione meruisti: & tamen temporalis tantum non es credendus, imò *a sæculo tu es*, Deus, id est, ab æterno. Secundum enim hic mens scripturæ accipitur pro æternitate.

Vel potest legi de iudiciaria potestate, quæ est Iesu Christi in malos perueniet iudicij & iudicio, secundum illa *Psal.* Iudicia & iudicium præparatio sedis tuæ. *Matth.* 19. Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, &c. quia parata est *ex tunc*, id est, ex quo in ea, & tu es à sæculo Deus, vnde parata est à sæculo, id est, ab

ab æterno. *Dan.7.* Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur.

3. *Eleuauerunt flumina.* Hic est secundum, in quo ostendit regni potentiam aquarum abundantia & inundatione. Primò dulcium. Secundò amararum, ibi, *Mirabiles elationes.* In prima parte secundum nostram literam dicuntur duo. Primò maiorum fluminum inundatio. Secundò minorum, ibi, *A vocibus aquarum.* In prima duo. Primò prædicationis effusio. Secundò feruor & deuotio in effusione, ibi, *Eleuauerunt flumina.*

Dicit ergo: Sic firmatum est regnum, & etiam in illo regno, *flumina*, ô Domine, *eleuauerunt*: & antequam dicat quid eleuauerunt, repetit, *eleuauerunt flumina vocem suam.*

Cur Apostoli vocantur flumina. Nota, quòd Apostoli flumina vocantur, quia Spiritu sancto repleti, & quasi toti spiritus effecti sunt in die Pentecostes, sicut legitur *Act.2.* Spiritus autem sanctus fluuius est, secundum illud *Psal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. De donis etiam Spiritus sancti, quibus erant repleti, quilibet per se, dicitur *Ioan.7.* Qui crediderit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hæc flumina, de quibus *Ecclesiast.* Ego lapsoria effudi flumina, id est, Apostoli per mundum dispersi. Hæc ergo flumina eleuauerunt vocem suam, nolentes propter timorem Iudæorum concilium silere. *Act.4.&5.* Non possumus, quod audiuimus, & vidimus, non loqui. *Isa.* 68. Clama, ne cesses, exalta quasi tuba vocem tuam tu, qui euangelizas Sion, exalta, noli timere.

Eleuauerunt. Hic monstratur fructus nostrarum in prædicatione. Quasi dicens: Eleuauerunt vocem in simplici prædicatione, & etiam Spiritu sancto interueniente, fluuius ista, *eleuauerunt fluctus suos*, contra quos ego resistentes, impetuosos prædicatores. *Act.7.* Non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur. *Luc.21.* Dabo vobis os & sapientiam, quibus non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Qui habet enim spiritum Dei, in se calorem non potest: sed aquæ eum combibere. Qui habet spiritum Dei habet, ardorem vitæ habet. *Iacob.20.* Factum est veluti Dominus in corde meo, quasi ignis ardens, & deficere non sustinebam.

4. *Eleuauerunt fluctus*, minores, subsequentes magnos, *a vocibus aquarum multarum*, id est, per illos qui erant prædicationi resistentes, & verum testimonium. *Act.4.* Quæ cum audissent, eleuauerunt vocem vnanimiter dicentes: Domine, tu qui fecisti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c. Secundum *Augst.* non est in littera illorum diuersus sensus, nisi tantum, *eleuauerunt flumina vocem suam, a vocibus aquarum multarum.* Et legit modo tuo non mutando aliquid à dicta littera.

Vel potest legi secundum eandem literam, etiam in malo, vt quod dictum est de Apostolis, dicatur de Gentilibus propterea, flumina vocem contra prædicatores & prædicationem.

Mirabiles elationes. Hic secundum, in quo subiungitur inundatio aquarum amararum, & marinarum, scilicet tribulationum. Ar enim Sic Apostoli, qui erant flumina, dulcem aquam ministrantia, leuauerunt vocem, eleuauerunt fluctus: & tunc factæ sunt, *mirabiles elationes maris*, id est, tribulationes ex mundo, qui mare dicitur, surgentes. *Psal.* Hoc mare magnum, & spatiosum manibus. *Abac.1.* Facies hominum, quasi pisces maris. Hoc mare contra prædicatores & Apostolos inundauit, sed sustinuerunt patienter, imò libenter. *Act.5.* Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. *Deuteron.33.* Inundationes maris quasi ac fugent.

Nunc etiam elationes maris, id est, mundi honores sunt mirabiles, quia damnat iudex, & insipiens, & de quibus nullo modo creduntur. *Eccles.10.* Vidi stultum positum in dignitate sublimi. Mirabiles etiam, quia ingrediuntur in capitulis, & lites in curia fiunt. Lamentabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem. Infantum regnabit [illegible] & tot & tantæ verba [illegible] mergitur enim Petri [illegible] vndis.

Mirabilis in altis. [illegible] dit dignitatem [illegible] abundantes. *Ad* [illegible] tuæ, [illegible] mundi [illegible] scilicet [illegible] sua, [illegible] [illegible] [illegible]

liter, vt descendat à liberalitate: cum enim posſit pro peccato primi hominis, totum hominem destruxisse, liberaliter ipsum morte propria liberauit: & cum posset de iustitia damnare peccantem in infernum, sanat febrem immittendo, imò aliquando beneficia exhibendo.

2. *Exaltare.* Hic secundum, in quo monstratur iustus ordo in iudicando, ad quem concurrunt tria quæ tanguntur hîc. Primum, authoritas. Secundum, discussio meritorum. *Qui iudicat.* Tertium, retributio debita, quod notatur cum dicit: *Redde retributionem.* Ait enim: Sic Dominus iustus est in iudicando, & propter hoc Domine, *exaltare*, id est, appare in illa authoritate & altitudine, quam habes ad iudicandum. In *Psal.* suprà: *Exaltare Domine in virtute tua. Isa.* 2. Exaltabitur Dominus solus in die illa. Solus enim habebit authoritatem iudicandi, quæ iudici, vt dictum est, est necessaria. Ad *Rom.* 13. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. *Qui iudicas terram*, iudicio discussionis, quod etiam necessarium est iudici. *Iob* 29. Causam quam nesciebam, inuestigabam. Et Paulus 1 ad *Corinth.* 4. Nolite ante tempus iudicare. Ante tempus iudicat, qui ante discussionis iudicium, definitionis iudicium præcipitat, sicut fecit Dauid concedendo seruo Miphiboseth medietatem rerum suarum. Terram autem hic appellat terrenos homines, qui iudicabuntur: sed cœlestes, qui reliquerunt omnia propter Christum, ipsi iudicabunt cum Christo. *Matth.* 19. Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia, &c. Cœli sunt, non terra. Suprà in *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei.

Redde. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic ostende authoritatem, & merita discute, & postmodum, *redde retributionem superbis*, non humiliter pœnitentibus, sed ex superbia contumacibus, & inflatis: quod & facies. *Isa.* 2. Dies Domini super omnem superbum, & arrogantem, & humiliabitur. *Psal.* Retribuet abundanter facientibus superbiam. Et alibi: Opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Et hoc necessarium est post authoritatem & discussionem. *Deut.* 26. Iustè quod iustum est exequeris.

Crudelitas iudicis.

3. *Vsquequo peccatores.* Hic tertium, in quo tangitur iusta causa in iudicio Christi, quia iudicabit iudicio damnationis eos, qui verè damnati erunt, scilicet peccatores, quorum culpam tangit in generali, primò conquerendo de dilatione iudicij eorum. Secundò specificando ipsam. *Vsquequo peccatores.* Dicit ergo: Redde superbis merita, & citò, quia ô Domine *vsquequo peccatores*, dutabunt in peccatis suis, & permittentur in illis? *Iob* 21. Quare impij viuunt, sublimati sunt, confortatique diuitiis? Et *Ierem.* 12. Quare via impiorum prosperatur, bene est his, qui prauaricantur, & impie agunt?

Vana peccatorum iactantia.

Vsqueqno peccatores? Hic specificat illorum culpam, primò tangens malitiam cordis. Secundò oris. *Effabuntur.* Tertiò operis: *Omnes qui operantur.* Dicit ergo: Sic quamdiu dutabũt peccatores generaliter, & *vsqueqno peccatores gloriabuntur?* superbiendo in cordibus suis speciales. *Psal.* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et alibi: Gloriati sunt, qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ. Hæc gloria ejus transiens est. *Isa.* 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Vilis, & fœtens Deo, & Angelis eius. 1. *Machab.* 2. A verbis hominis peccatoris ne timueritis: gloria eius, stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non invenietur. Et tandem miseriam cumulans, *Apocalyps.* 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.

4. *Effabuntur & loquentur.* Hic secundum, in quo tangitur culpa oris, quam vocat duplicem, superfluitatem. *Effabuntur.* Et peruersitatem. *Et loquentur iniquitatem.* Ait enim: Sic *gloriabuntur* in corde, & etiam *effabuntur*, extra per abundantiam fabiuntur. *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Notatur in hoc arrogantia & iactantia. *Item.* 8. Scio arrogantiam tuam, & iactantiam tuam.

Et loquentur iniquitatem. Ecce malitia & peruersitas *Isa.* 59. Labia vestra loquuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur.

Omnes qui operantur. Hic tangitur peccatum operis. Primò in generali. Secundò specificatur mala eorum opera, ibi, *Populum tuum.* Dicit ergo: Sic effabuntur & loquentur *iniquitatem*, inquam, repetit secundum communem literam, quod non habet vera littera *Augustini. Omnes qui operantur iniquitatem.* Hic ergo tangitur culpa operis. In *Psal.* Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et *Matth.* 7. Discedite à me operarij iniquitatis, quia non noui vos.

5. *Populum tuum Domine.* Hic specificatur illorum culpa in opere. Et primò tangit peccatum quo peccant mali in sanctos, male eos vilificando, quod est contra honores. Secundò eos depauperando, quod est contra diuitias. *Et hæreditatem.* Tertiò occidendo contra delicias, & voluptates corporales, ibi, *Viduam & aduenam.* Dicit ergo: Sic quæro quamdiu dutabunt operantes iniquitatem? Sed quam iniquitatem faciunt? Hanc vtique *populum tuum Domine humiliauerunt*, ipsum vilificando, conculcando. 2 ad *Corinth.* 4. Tanquam purgamenta facti sumus huius mundi. *Ecclesiast.* 10. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes sicut seruos super terram. *Isa.* 28. Humiliaberis de terra loqueris, & de humo vilificabis eloquium tuum.

Hæreditas Dei sumi pro charitate.

Et hæreditatem tuam, fidles tuos qui in te credunt, & hæreditas tua sunt. *Eccles.* 24. In Iacob inhabita, & in Israel hæreditare. *Isa.* 19. Hæreditas mea Israel. *Vexauerunt*, spoliando, res proprias auferendo. *Mich.* 3. Qui comedunt carnem populi mei, & pellem desuper excoriauerunt. *Ibid.* Regionem vestram coram vobis alieni deuorant.

Nota etiam, quod charitas hic hæreditas Dei, id est, hæreditas à Deo data, potest dici. Primò quia immobilis, sicut hæreditas, quantum est de se, 1 ad *Corinth.* 13. Charitas nunquam excidit. Item homo pro hæreditate se exponit morti. Sic per charitatem antequam amittant ipsam, viri iusti. 3. *Reg.* 21. Naboth prius

prius voluit mori, quam amitteret hæreditatem. Ad *Rom.* 8. Scio, quod nec mors neque vita poterit nos separare à charitate Dei, &c. Iccirò hæreditas pascit Dominum suum. Sic charitas. *Psal.* Et pascetis in diuitiis eius. Hæc hæreditas in bonis non destruitur, sed vexatur, vt crescat. *Gregor.* Quod datur cathedræ, hoc tribulatio charitati.

6. *Viduam & aduenam.* Hic tertium, in quo tangitur peruersa operatio contra proximum, occidendo: & dicuntur vtia secundum tria genera miserabilium personarum. Primum genus est viduarum, quæ carent adiutorio mariti. Secundum, aduenarum, qui carent adiutorio proximi & cogniti. *Et aduenam.* Tertium, pupillorum, qui carent adiutorio patris proprij. *Et pupillos.* Dicit ergo: Sic humiliant populum tuum, & sic spoliant, & etiam, quod deterius est, *interficerunt*, ad literam: *viduam*, auxilio mariti destitutam, *& aduenam*, destitutum auxilio proximi & noti. *Deuteron.* 24. Non pernertes iudicium viduæ, & pupilli. *Isa.* 1. Iudicate pupillo, & defendite viduam. *Exod.* 22. Pupillo & viduæ non nocebitis. *Et pupillos occiderunt*, quod crudelissimum est, ad literam, vel eorum sustentationem auferendo, vel subtrahendo. *Ecclesi.* 34. Panis egentium, vita pauperum est: qui defraudat illum, vir sanguinis est.

Viduam spiritualiter hic appellat animam à Christo sponso viduatam, de qua *Iob* 24. Pauit sterilem quæ non parturit, & viduæ non benefecit. Aduenam, non habentem hic mansionem, sed inquirentem, & tendentem ad æternam. Ad *Hebr.* vlt. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Pupillum, spiritum, qui caret patre diabolo, & matre concupiscentia mala, de quibus *Ezechiel.* 16. Pater tuus, diabolus scilicet, Amorrhæus, mater tua Cethæa. Tales opprimunt impij in hac vita, verbis & operibus malis.

7. *Et dixerunt: Non videbit Dominus.* Hic secunda pars Psalmi, in qua agitur de scientia Christi iudicis, qua redarguitur aduersantium infidelium blasphemia. Secundò redarguit illam, ibi, *Intelligite insipientes.* Tertiò Iudæis ostendit sapientiam, ibi, *Qui plantauit.* In prima duo. Primò tangitur eorum blasphemia, quantum ad exteriorem actum cognoscendi. *Non videbit.* Secundò quantum ad interiorem discernendi. *Nec intelliget.*

Dicit ergo: Sic mala loquuntur, & iniquitatem, *& etiam dicturum*, contra Deum loquentes: *Non videbit Dominus*, mala quæ facimus. *Eccles.* 35. Circumstant me tenebræ, quis me videt? delictorum meorum non memorabitur Altissimus. *Iob* 22. Quid nouit Deus? quasi per caliginem iudicat? Hoc est quod subiungitur: *Nec intelliget Deus Iacob*, iudaicorum, Christianorum scilicet, vt dicentes cognita vel vila: & hoc falsum est. *Psalm.* 93. Domino Deo antequam crearentur, omnia sunt cognita, sic & post perfectum, sicut ante. Sup. respicit omnia. Ad *Hebr.* 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Talibus, qui sicut se putant, dicitur *Isa.* 29. Væ qui profundi estis corde, vt à Deo abscondatis consilium.

8. *Intelligite insipientes.* Hic arguit eorum stultitiam. Et primò quantum ad humana. Secundò quantum ad diuina. *Et stulti.* Ait enim: Sic dicunt miseri: sed conuersus ad illos, dicit: *Intelligite insipientes*, qui estis *in populo*, de numero scilicet hominum, vnde saltem humana, ratione deberis vti, *intelligite* humana. *Psal.* Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Ioan.* 4. dixit Dominus Samaritanæ: Vocа virum tuum. *Glossa* intellectum tuum.

Contra vanam proximam diuinam.

Et stulti aliquando sapite, hoc est, saporate, quæ vere saporata sunt scilicet: cœlestia, quæ non gustatis. Ad *Colos.* 3. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Hoc intelligite, hoc sapite, quoniam sicut in *Iob* dicitur 24. Oculi eius in viis hominum. Et *Proverb.* 6. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

9. *Qui plantauit aurem.* Hic probat diuinam sapientiam iudicij, & dicuntur duo. Primò ostendit veritatem scientiæ in iudice. Secundò infert felicitatem ex eruditione, quæ est ab ipso, ibi, *Beatus homo quem tu erudieris.* In prima duo. Primò ostendit veritatem scientiæ iudicis, quantum ad actus exteriores. Secundò quantum ad interiores, ibi, *Qui corripit gentes.* In prima duo. Primò ostendit scientiam in iudice quantum ad exteriorem quo discimus. Secundò quantum actum quo discernimus, per nos ipsos, quod est videre, ibi, *Aut qui finxit.* Dicit ergo: insipientes intelligite, stulti sapite, quid? Hoc: *Qui plantauit aurem*, humanam in homine, *non audiet?* Quasi dicat: Absurdum esset ipsum carere auditu, qui ipsum largitur aliis. Simile *Isa. vltimo.* Si ego, qui aliis generationem tribuo, sterilis ero? *Act.* 17. Non manibus humanis colitur, indigens aliquo. In *Psal.* Bonorum meorum non eges. *Sapient.* 1. Auris zeli audit omnia.

Is autem obedientia, in studio sit.

Aut qui finxit, fingendo fecit, sicut figulus de luto, *oculum, non considerat?* non habet videndi & discernendi res sicut oculi colores. *Eccles.* 23. Oculi Domini multo plus lucidores super solem, circumspicientes omnes vias hominum.

Et Nota, quod Dominus dicitur plantare autem, & fingere oculum. In auribus obedientia, quia quando dat obedientiam, ad hoc dat, vt semper augeat ipsam. *Matth.* 13. Qui habet aures audiendi, audiat. *Psal.* In auditu auris obediuit mihi. In oculo sapientia, quem Deus fingit: quia qui sapiens est, se nihil esse sentit omnino. 1 ad *Corinth.* 3. Si quis vult inter vos esse sapiens, stultus fiat, annihilatus à se ipso, vt sapiens sit. Item planat aurem, qui iniungit obedientiam, scilicet prælatus. Qui ergo aliis iniungit vt obediant, non audiet? Quasi dicens: Nunquid audiet? Ita nos dicatur ei illud *Matth.* 23. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi*, qui alligatis onera grauia & importabilia humeris hominum, digito autem suo non vultis ea mouere. Qui fingit oculum, alij vigilas, & diligentem sui magis custodem, non considerat? id est, considerare debet, vigilando in sui propria custodia, ita: ne ei dicatur illud *Romæ* 2. Qui alios doces, cur teipsum non doces?

Qui corripit. Hic secundum, in quo ostendit

dit scientiam iudicis, quantum ad actus interiores, qui sunt tres. Arguere, de quo primò: docere, de quo secundò, ibi, *Et qui docet hominem.* Scire, de quo tertiò, ibi, *Dominus scit.* Dicit ergo: Sic non caret visu, non audito: & etiam ille, *qui corripit gentes*, miserias & poenalitates infligendo pro peccato originali: vel qui corripit in præsenti frequenter pro culpis manifestis. *Ierem.* 10. Corripe me Domine in iudicio, & non in furore tuo. *Psal.* Propter iniquitatem corripuisti hominem. *Non arguet?* Quasi diceret: imò certè arguet. *Isa.* 12. Et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Arguet in præsenti spiritum sapientiæ & scientiæ infundendo. *Ioan.* 16. Cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Arguet tandem in iudicio omnia manifestando. *Psal.* Arguám te, & statuam contra faciem tuam.

Qui docet. Ecce secundum. Quasi diceret: Et nunquid docebit, *qui docet hominem scientiam?* Quasi diceret: Sic *Eccles.* 1. Omnis sapientia à Domino Deo est. *Psal.* Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. *Iob* 32. Inspiratio Omnipotentis docebit te. *Ioan.* 16. Cum venerit ille spiritus veritatis, docet vos omnem veritatem. Et posset esse thema in Pentecoste, quando missus est Spiritus sanctus, qui arguit & docet.

Deus multis modis arguit. Et nota, quòd Dominus arguit primò per culpæ ostensionem. *Psal.* Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Secundò per conscientiæ remorsionem. *Ierem.* 2. Arguet te malitia tua, id est, mala conscientia tua: & aversio tua increpabit te, id est, conscientia à Deo aversa. Per Spiritus sancti inspirationem. *Ioan.* 16. Cum venerit ille, arguet mundum de peccato. Per prælatorum correctionem, iuxta illud 2. *Tim.* 4. Argue, increpa, obsecta. Per disceptationes in iudicio. *Isa.* 3. Arguet populos multos. Et in 11. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ. *Iudic in Can.* Cum venerit, arguet omnes impios.

11. *Dominus scit cogitationes.* Hic tertium quod pertinet ad tertium interiorem actum, scilicet scire. Primò ergo ostendit quòd habet scientiam cogitationum hominum. Secundò quid sciat de illis. *Quoniam vana.* Ait ergo: Sic arguit, & sic docet, & potest, *quoniam Deus scit* cogitationes hominum. *Eccles.* 12. Non præterit illum vllus cogitatus. *Iob* 24. Oculi eius in omnibus viis hominum, hoc est, in omnibus operibus, tam interioribus quàm exterioribus. Et quid scit de illis? *Quoniam vana sunt. Iob* 11. Ipse novit hominum vanitatem. *Eccl.* 1. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

12. *Beatus homo, quem tu erudieris.* Hic secundum, in quo ostendit quis probatum iudicis sapientiam, eorum, qui ab eo docti sunt, felicitatem: in quo dicuntur duo. Primò tanguntur in generali felicitas. Secundò tanguntur in speciali, in quo, ibi, *Et mitiges.* In prima primo tangitur eruditorum felicitas. Secundò etudiendi diuersitas vel docendi. *Quem tu erudieris Domine.* Est enim duplex modus. Per flagella, quem tangit primò. Per legis suæ verba, quem secundo, ibi, *Et de lege.* Dicit ergo: Sic omnia scit, usque ad hominem cogitata: & propter hoc *beatus homo*, sic jam beatitudine spei, postmodum beatitudine rei, *quem tu eruditus Domine*, id est, extra cuditatem positus. *Psal.* Eruditmini, extra cuditatem ponamini, qui iudicatis terram. Et hoc flagello tribulationis, quasi marcello. *Ier.* 6. Per, omne flagellum eruditeris Israël. Et per ignem charitatis. *Thren.* 1. Deo excelso misit ignem in ossibus meis, id est, charitate & eruditione me. *Et de lege*: & beatus sup. est, si *de lege tua docueris eum*, id est, per legis tuæ verba, implens in eo illud *Isa.* 54. Omnes filios tuos doctos à Domino. *Ioan.* 6. Erunt omnes docibiles Dei.

Lex Dei, charitas.

Beati ergo, qui tanquam parvuli perfectionibus erudituntur. *Matth.* 5. Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Et beati, qui de lege tua docentur, id est, de charitate Dei, quæ vera est lex eius. *Iob* 11. Vtinam aperiret tibi labia & loqueretur tecum, & ostenderet tibi, quam multiplex sit lex eius. Hanc docet discipulos suos. Quos? Illos qui reliquerunt omnia propter se. *Luc.* 14. Qui venit ad me, & non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Propter hoc dicitur *Osea* 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Propter hoc dicitur *Prov.* 1. Audi fili mi legem Patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

13. *Et mitiges ei.* Hic secundum, in quo tangitur vtilitas in speciali: & tangitur tripliciter. Primò mitigatio doloris in tribulatione. Secundò consolatio in ipsa mitigatione, ibi, *Quia non repellet Dominus.* Tertiò remuneratio post tribulationes in æterna vita, ibi, *Quoadusque.* Mitigatio tangitur in duobus. In lenitate. *Mitiga.* In brevitate. *Donec fodiatur.* Ait enim: Sic Domine beatus, quem tu eruditis: ad hoc, inquam, *ut mitiges ei*, id est, mitigationem facias, *a diebus malis*, diebus, inquam, tribulationis. Supra in *Psal.* Mitigasti omnem iram tuam. Et alibi: Motum autem fluctuum eius tu mitigas. Dies autem dicit malos propter malitiam primæ, quæ in eis est. Supra in *Psal.* In die mala liberabit eum Dominus. *Matth.* 6. Sufficit diei malitia sua. Ad *Ephes.* 5. Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et hoc *donec*, id est, quandiu *fossa peccatori*, id est, quando peccator delectatus fuerit: peccatoris enim delectatio fossa est. *Isa.* 24. Formido, *timor & laqueus & fossa*, & fossa, delectatio vitæ præsentis, & laqueus, scilicet impedimenta finalis. Item: Ne qui habitator es terræ. *Ibid.* Lacum effode, & effodit eum. Et hoc erit, vivo, quamdiu enim poterit durare præsens delectatio. *Psal.* Tanquam fenum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident.

Deus multiplicitur adversa mitigat.

Et nota, quòd Dominus tribulationes mitiget, consolationem interius immittendo. *Psal.* Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, &c. *Ezech.* 35. Vergentem faciet lamentum, & vindictam conficiet sanguis, qui fundet. Exempla medicorum ante oculos ponenda. *Corpus.* Si facit panum priorum recordatio, gratia non erunt quæ subsequentur. *Iacob.* 5. Panni eius pannis veteribus suorum similati.

Christi

Christi passionem recolendo. *Exod.* 16 Moyses posuit lignum in aquis Marah, & dulcoratæ sunt. *Eccles.* 37. Nonne à ligno dulcorata est aqua? Hausium modicum supernæ dulcedinis in tribulatione tribuendo. *Eccles.* 43. Obuians eos ab ardore venienti, humilem efficiet eum. *Gregor.* Gustato spiritu, desipit omnis caro, & omnis carnalis quies. Præmium ante oculos cordis adducendo. 2. ad *Cor.* 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. *Gregor.* Consideratio præmij minuit vim flagelli.

14. *Quoniam non repellet.* Hic secundum, scilicet consolatio in tribulatione: & tanguntur duo. Primò consolatio. Secundò consolationis continuatio, ibi, *Et hæreditatem.* Dicit ergo: Quem eruditeris vt mitiges, est vere beatus: *quia Dominus non repellet plebem suam*, à sua consolatione, quin consoletur eam. Ad *Rom.* 9. Nunquid repulit Deus plebem suam? Quasi diceret: Non, imò magis visitat eam tribulatam. *Luc.* 7. Visitavit Dominus plebem suam. Contra supra in *Psal.* Deus repulisti nos. Resp. Non repellit nos ab vtilibus, sed à nociuis, à diuitiis scilicet, & deliciis, sicut pia mater puerum ab aqua & igne.

Et hæreditatem suam. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic non repellet à sua consolatione, & etiam *hæreditatem suam non derelinquet*, quin sa continuet in consolatione. *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. *Psal.* Non vidi iustum derelictum, &c. Et infrà: Non derelinquet sanctos suos, in æternum conservabuntur. *Iosue* 2. Non deseram te, neque derelinquam.

15. *Quoadusque iustitia.* Hic tertium, scilicet remuneratio gloriosa, quia iudices fient in iudicio extremo: & dicuntur tria. Primò tangitur dicta remuneratio. Secundò supponitur quæstio orta ex dicto. *Et qui.* Tertiò additur statim responsio. *Omnes.* Ait ergo: Sic cum ipsis est eos consolando, nec derelinquit eos, *quoadusque*, inclusivum est, non quia deserat eos tunc, *iustitia*, ipsi scilicet, qui modo iusti sunt, *convertatur in iudicium*, id est, *sunt* iudices cum Christo, quod erit in extremo iudicio, quando veraciter eruditi à Deo, & ejus veri discipuli iudicabunt cum illo, secundum illud *Matth.* 19. Amen dico vobis, quòd vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. *Iob* 16. Et iudicium pauperibus tribuit. *Luc.* 11. Proprerea ipsi iudices vestri erunt.

Iustitia convertatur in iudicium quando discipuli Christi cum ipso convertuntur in iudicium.

Et qui iuxta. Hic quæstio. Quasi diceret: Sic iustitia, quam habent modò aliqui, in iudicium convertenda. *Et qui iuxta illam?* id est, qui appropinquant ad illam iustitiam. Alia littera: *Et qui habent illam?* Verè pauci habent illam veram. *Isa.* 64. Omnes iustitiæ nostræ, quasi pannus mulieris menstruatæ. Et respondet: *Omnes qui recti sunt corde*, appropinquant, isti iustitiæ. Et hinc videtur, quod solum recti sunt corde, qui omnia relinquit propter Christum. Sed dicunt: Verum est, & hoc est duplicitet, omnia suppeditando, quod faciunt boni secundum: vel abiiciendo, quod faciunt boni claustrales. Sed certè hic loquitur de illis, qui iudicaturi sunt, quales sunt illi, qui omnia non tantum suppeditant, sed abiiciunt. Tamen advertendum, quòd prudenter quærit, *Qui iuxta illam?* quia iuxta illam sunt etiam boni sæculares, qui recto sunt corde, etsi non sicut in illa sicut claustrales. *Cant.* 1. Recti diligunt te. Rectè autem sunt, qui volunt quod ipse vult, & dicunt illud *Matth.* 26. Non sicut ego volo, sed sicut tu.

16. *Quis consurget.* Hic tertia pars Psalmi. Cum enim in parte præcedenti egerit de iudicis potestate, & quomodo de iudicis veritate, agit hic tertiò de eiusdem iudicis bonitate: & dicuntur duo. Primò commendatur Dei bonitas à misericordia, qua liberat oppressos à malignis. Secundò à iustitia, quâ punit malignos opprimentes, ibi, *Nunquid adhæret?* In prima duo. Primò introducit iustum conquerentem de tribulatione, quam inferunt impij in Deum, & in ipsum. Secundò subiungit eiusdem iusti responsionem, Dei misericordiam confitentis, ibi, *Nisi quia Dominus.* In prima duo. Primò conquestio de defectu auxilij, contra malos, interiori voluntate. Secundò contra malos, exteriori opere. *Aut quis stabit?* Dicit ergo: Sic potenter, & prudenter Deus regit omnia, quod multi non æstimant, sed magis contrarium, propter quod dico: *Quis consurget mihi?* id est, pro me, & ad vtilitatem mei, *adversus malignantes*, in interiori voluntate? *Iob* 31. Quis mihi tribuet adiutorem? In *Psal.* Considerabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me.

Aut quis stabit, vt me adiuvet, *adversus operantes iniquitatem?* Ecce aperte malitia in opere, quos odit in hoc quod mali sunt, iustus, sicut & Deus. *Matth.* 7. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Et qui non est secum, ad tales destruendos, contra se est. *Matth.* 15. Qui non est mecum, contra me est.

Contra tales autem, & ex parte Christi, deberent esse prælati, vt destruerent malitiam, & in bono confortarent. Sed *Bernard.* dicit, Quem dabis mihi de prælatis, qui non magis inuigilet marsupiis euacuandis, quam moribus informandis? *Ezechiel.* 13. Non ascendistis ex aduerso, malorum: nec apposuistis vos murum pro domo Domini. Ad *Phil.* 4. Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ IESV CHRISTI.

17. *Nisi quia Dominus.* Hic secundum, scilicet responsio confitentis diuinam misericordiam, & auxilium: & dicuntur tria. Primò confiteur se adiutum contra malum tentationis ad peccatum, vel pœnæ gehennalis. Secundò contra malum culpæ actualis. *Si dicebam.* Tertiò contra malum pœnæ temporalis. *Secundum multitudinem.* Dicit ergo: Sic quæro adiutorium, sed si humano careo, non tamen diuino, quia *nisi*, &c. Vel sic: Conqueror de adiutorio meo: nec mirum, quia *anima mea habitasset in inferno*, ad litteram: vel *in inferno*, in consensu scilicet in peccatum, quod est habitare in inferno per cæcitatem, *nisi*, obliuiscer, sup. *quia Dominus adiuvit me. Deut* 33. Dominus illi adiutor. Et rursus in eodem: Ascensor cœli auxiliator tuus. *Psal.* Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

18. *Si dicebam.* Hic secundum. Liberatio à malo culpæ. Ait enim: Sic adiuvit in tentatione: & etiam ô Domine, *misericordia tua adiuvabit me.*

me. Thren. 3. Misericodiæ est Domini, quod non sumus consumpti. Et hoc si dicebam, confitendo ex corde, *motus est pes meus*, ex statu gratiæ in statum culpæ. Suprà in *Psal.* Benedictus Dominus, qui non dedit in commotionem pedes meos. Commotio autem pedum, in malum sonat. *Ierem.* 14. Populus hic dilexit movere pedes suos, & Deo non placuit. Tamen si hoc dicit confitendo, qui sic commotus fuerit, liberatur. *Psal.* Dixi: Confitebor aduersum me, &c. *Isa.* 43. Narra si quid habes malitiæ, & culpæ, vt iustificeris. Sic confitens & sperans, proculdubio adiuuabetis. *Psal.* In ipso speranit cor meum, & adiutus sum.

Secundum multitudinem. Hîc est tertium, quasi liberatio à malo temporalis pœnæ. Satis enim bene liberatur, qui in ipso malo à Deo consolatur. Dicit ergo: Sic liberarus sum à malo tentationis, & à malo culpæ actualis: & etiam *consolationes tuæ lætificant animã meam:* & hoc *secundum multitudinem dolorum*, existentium, sup. *in corde meo.* 2. *Corinth.* 1. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita per Christum habitant consolationes. Ibid. Si fuerimus socij passionum, simul erimus & consolationum. Et maximè si in corde est dolor de peccatis, indubitanter sequitur & consolatio. *Isa.* 51. Consolabitur Dominus ruinas Sion. *Tob.* 3. Post tempestatem tranquillum facis, & post lamentationem & fletum, exultationem immittis.

Secundi dolores Deus consolatoria præstat remedia.

Et nota hic, quod tribulatio est animæ cibus, sed amarus valdè, & insipidus, nisi salsa aliqua condiatur. *Iob* 7. Nunquid poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Non, nisi salsa apponatur. Nota ergo, quòd Sancti primũ ferculũ doloris habent de incolatu præsentis miseriæ: sed ecce salsa. *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Secundum doloris ferculum, de dilatione patriæ: sed ecce salsa statim. *Apoc. vlt.* Ecce venio citò, & merces mea mecum. Tertium est dolor pro defectu compunctionis. *Iudic.* 1. Terram arentem dedisti mihi, &c. Salsa statim. *Isa.* 54. Effundam aquam super sitientem, & pluuiam super aridam. Quartum pro infestatione malorum hominum. *Ezech.* 2. Increduli, & subuersores tecum, & cum scorpionibus habitas. Ecce salsa: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Quintum, dolor pro impetitione Dæmonum. *Luc.* 22. Simon, satanas expetiuit te vt cribraret, &c. sed statim salsa: Ego autem rogaui pro te, &c. Sextum, dolor de carnis contrarietate. Ad *Gal.* 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Ad *Roman.* 7. Infelix ego homo, quis me liberabit? &c. sed salsa. *Cantic.* 2. Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi, vt sit mihi in refrigerium ab ardore concupiscentiæ. Vltimum & septimum, de malorum prosperitate. *Iob* 21. Quare impij viuunt, sublimati sunt? &c. *Ier.* 12. Quare via impiorum prosperatur? Salsa in *Psal.* Vidi impium superexaltatum, & eleuarum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat.

20. *Nunquid adhærebit?* Hic secundum tertiæ partis totius Psalmi, in quo ostendit lenitatem diuinam in reproborum damnatione: & hoc facit quæstiones ponendo, & quæstionibus illis respondendo; & secundum hoc dicuntur duo. Primò quærit. Secundò responsionem subiungit ad quæsita, ibi, *Et factus est.* In prima duo. Primò quæstio quasi dubitatoria. Secundò ratio illius conquestionis duplex. Prima: quia sanctos præcipit miseriis sustinere. *Qui fingis.* Secunda: quia malos permittit justos affligere, ibi, *Captabunt.* Dicit ergo: Sic Domine misericors es, me à prædictis miseriis liberando: sed ô Domine, *nunquid sedes iniquitatis*, id est, iniquus aliquis iudex, nunquid iungetur tibi, tanquam iniquitatis amator sis? De tali sede. *Apocal.* 2. Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ. Sed tu non ibi habitare potes Domine, nec malum aliquod tecum esse potest. 2. ad *Cor.* 6. Quæ communicatio lucis ad tenebras, aut quæ pars iustitiæ cum iniquitate? Nulla. Imò innocentes & recti adhæserunt mihi.

Qui fingis. Hic ratio quæstionis & conquestionis quasi duplex. Prima: quia iustos præcipit laborare. Secunda, quia malos permittit affligere illos, ibi, *Captabunt.* Dicit ergo: Sic quæro, si tibi iungitur iniquus, *qui*, id est, quia tu *fingis laborem*, id est, facis de labore aliquid *in præcepto*, ipsis sanctis & iustis. Quasi dicat: Laborare eos præcipis, & miseriam sustinere. *Ezech.* 9. A sanctuario meo incipite. 2. *Pet.* 4. Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Multo ergo magis fingis illud in præcepto malis: oportet enim eos sustinere labores, ex quo boni sustinent illos. 2. *Pet.* 4. Si enim initium à nobis, quis finis iis qui non credunt Euangelio?

Et nota, quod Dominus laborem præcipit, 2. ad *Timoth.* 2. Labora igitur sicut bonus miles, Christi. Sed fingis, quia molle, & quasi fictile reddis in præcepto charitatis, quod adiungis, quæ omnia mollia & suauia reddit. Propter quod dicitur *Matth.* 11. Iugum meum suaue est. Et illud *Bernard.* Amanti omnia sunt facilia.

Captabunt in animam. Hic ratio secunda, quia permittit bonos à malis affligi, & hoc dupliciter. Primò in anima. Secundò in corpore, ibi, *Et sanguinem.* Ait enim: Sic sanctos laborare præcipis: & etiam *impij captabunt in animam iusti*, vt si possint ad peccatum trahant ipsam, vel calumniam imponant. *Sapient.* 2. Circumueniamus iustum, quoniam contrarius est operibus nostris. *Osee* 6. Calumniam passus est Ephraim. *Et* si non possint in animam, *sanguinem innocentem condemnabunt*, in iudicio falso. Exemplum de Susanna *Dan.* 13. de Naboth *Reg.* 21. & de Vria 2. *Reg.* 11.

21.

Hic iustus potest appellari Christus, de quo *Ierem.* 23. Et hoc nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Impij ergo captant, id est, capere tentant diuitias, delicias, & honores: & hoc *in animam*, id est, contra animam *iusti*, id est, Christi: & per hoc sanguinem innocentem condemnant, quia peccato illorum, qui illum occiderunt, participant: quia propter hæc destruenda, & vt non appeterentur, vitam dedit Christus. *Ier.* 11. Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Ad *Hebr.* 6. Rursum filium Dei crucifigentes & ostentui habentes.

Et

Iudicium diuersimodè iniquum.

Et nota, quòd sanguis innocens in iudicio condemnatur. Primò cum homo à non suo iudice iudicatur. Ad *Rom.* 13. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Quando à suo sine testibus iudicatur, quando iudex, vult esse iudex & testis. *Iob* 13. Nunquid faciem eius accipitis, & pro Deo, id est, loco Dei, iudicare nitimini? cuius solius est esse iudicem & testem. *Ierem.* 29. Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. Quando sub vno tantum condemnantur. *Deuter.* 19. Vnus testis non stabit contra aliquem, sed in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Quando sine deliberatione & testium examinatione sententia profertur. *Iob* 31. Causam quam nesciebam, diligenter inuestigabam. Ob hoc datur lex de persecutando falso teste. *Deut.* 19. Quando fortiora testimonia non admittuntur, vt quando non creditur monachis, & sacerdotibus, contra mercatores, & meretrices. *Psal.* Insurrexerunt in me testes iniqui, &c.

22. *Et factus est Dominus.* Hic secundum, in quo respondet ipse iusti prædictis quæstionibus. Et primò quare iustos præcipit laborare. Secundò quare malos permittit sanctos affligere. *Et reddet.* In prima duo secundum duo quæ assignantur pro ratione. Primò vt Deus se exhibeat refugium iustis à malo. Secundò vt exhibeat se adiutorium in malo, ibi, *Et Deus meus.* Dicit ergo: Sic sanctos præcipit laborare. Quare? *Et*, id est, quia, dicit ipsa *Gloss. factus est*, mihi, laboranti & afflicto, *Dominus in refugium.* Suprà in *Psal.* Domine refugium factus es nobis. *Prou.* 18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum fugiet iustus, & saluabitur. Et *Deus meus*, factus est, *spei meæ*, id est, mihi speranti, *in adiutorium.* Suprà in *Psal.* Iustum adiutorium meum à Domino. Et alibi: In ipso speravit cor meum, & adiutus sum. Adiuuat Dominus spem, firmans ipsam, ne degeneret in præsumptionem, per timorem. *Sap.* 17. Timor est præsumptionis, id est, spei, adiutorium.

23. *Et reddet illis.* Hic respondet secundæ quæstioni, quare bonos finit affligi à malis, quia alibi proponit malos affligere: & hoc dupliciter. Pœna sensibili, quam tangit primò: & pœna priuativa, quam tangit secundò, ibi, *Et in malitia.* Ait ergo: Sic dixi, quod mirum est, quòd bonos à malis affligi Deus patitur, sed video, quod non pro nihilo: id est, quia *reddet illis*, scilicet impiis, *iniquitatem ipsorum*, id est, pœnam pro iniquitate ipsorum. *Ioel.* 2. Cito velociter vicissitudinem reddet. *Thren.* 3. Redde eis vicem, Domine, iuxta opera manuum suarum. *Ierem.* 51. Tempus vltionis est Domini, tempus scilicet iudicij: vicissitudinem ipse retribuet.

Et disperdet. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic affliget: *& disperdet Dominus Deus noster illos*, à suo regno separans & diuidens; perdet: & hoc, *in malitia*, id est, propter malitiam ipsorum. *Matth.* 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. *Luc.* 12. Diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. Vel disperdet, in diuersis partibus perdet, scilicet in anima & corpore. *Ierem.* 17. Duplici contritione contere eos Domine Deus noster. A quo disperstione nobis caueat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN XCIV. PSALMVM.

Laus cantici ipsi Dauid.

1. *Psalmus monet populum Iudaicum vt ad fidẽ Christi conuertatur, & eius passionis fructus in commemoratos assequatur.*

Venite exultemus. Hic est Psalmus 94. in quo postquam in antecedentibus ostendit multiplicem vtilitatem consequuram, & in Christo & in Ecclesia ex Christi passione, monet ad lætitiam & exultationem, assequutos præcedentia bona vel in spe vel in re, ad fletum non assecutos, promittens, si noluerint conuerti, pœnam æternam. Et ad primam partem Psalmi respicit titulus, qui talis est: *Laus cantici ipsi Dauid.* Et est sensus, *laus* ista quæ est in subiecto Psalmo, vel ad quam inuitat subiecto Psalmo, est *cantici*, id est, lætitiæ & exultationis. *Psal.* Laudate eum in tympano & choro. Et est *ipsi Dauid*, cantanda, sup.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes, secundum illa quæ vidit *Ezechiel.* scripta. Lamentationes, carmen, & væ. In prima enim inuitat ad exultationem: ecce carmen. In secunda ad fletum: ecce lamentationes, ibi, *Venite adoremus.* Tertiò comminatur nolentibus exultare & flere, æternam miseriam: ecce væ, ibi, *Hodie si vocem.* In prima duo. Primò inuitatio ad exultationem & lætitiam. Secundò persuasio, quòd acquiescendum sit inuitationi, ibi, *Quoniam Deus magnus.* In prima quatuor. Primò inuitat ad lætitiam. Secundò ad lætitiæ vehementiam, ibi, *Iubilemus Deo.* Tertiò ne sit dissoluta lætitia, ad humilem confessionem. *Præoccupemus faciem.* Quartò ne sit infructuosa ad lætam exteriorem operationem, ibi, *Et in Psalmis:*

Dicit ergo: Hæc bona quæ promisi vobis, sunt à passione Christi, & ipse, quia regnat venturus iudex. Ergo *venite*, per veram fidem. 2. ad *Corinth.* 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. *Isa.* 2. Venite ascendamus ad montem Domini. *Matth.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Venite ad corda vestra, qui extra recessistis per curiositates, & vana desideria. *Isa.* 44. Redite prævaricatores ad cor. Venite, colligite cor, vnde affectiones & desideria. *Ecclesiast.* 30. Congrega & contine cor tuum: fugit enim, & longè recessit à me. *Isa.* 29. Cor autem eorum longè est à me.

Exultemus, mente, & hoc, *in Domino*, non in mundo, sicut Abraham. *Ioan.* 8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, &c. *Cantic.* 1. Exultabimus & lætabimur in te. Ad *Phil.* 4. Gaudete in Domino semper, &c.

Iubilemus Deo. Iubilatio est vehemens exultatio. *Isa.* 44. Iubilate Deo extrema terræ: *Deo*, inquam, *saluatori nostro*, illi per quem tot bona recepimus, quot sunt superius præmissa. Hic enim est vere saluator. *Isa.* 25. Exultabimus & lætabimur in salutari eius. Et in *Psal.* Lætabimur in salutari tuo.

Trinitas appropriata.

Et notanter in hoc Psalmo tota Trinitas per appropriata. In Domino, quod habet potentiam; per Patrem. In Deo, quod necessarie *appropriatur* habet valere, sapientia, persona Filij. In salutari

ri, quod est ex bonitate, bonitas, quæ competit Spiritui sancto.

Præoccupemus faciem. Hic tertium. Quasi diceret: Sic lætemur, & vehementer: sed quia parum valeret sine humilitate, *faciem eius*, venturi ad iudicium, *præoccupemus*, id est, præueniamus in confessione nostrorum peccatorum. *Eccles.* 18. Ante iudicium præpara iustitiam tibi, & in conspectu Dei inuenies propitiationem. Tunc enim, quando facies apparebit, tarde erit, quia *Eccles.* 18. dicitur: A mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Iam enim præcessisset accusator diabolus, de quo *Apocal.* 12. Proiectus est accusator fratrum. Hæc autem facies ita terribilis erit, quòd nullus posset benè tunc confiteri. *Apoc.* 6. Abscondite vos à facie sedentis super thronum. Vultus erit satis horribilis. In *Psal.* Vultus autem Domini super facientes mala.

Et in Psalmis. Ecce quartum. Quasi diceret: Et quia iterum non valet nec exultatio, nec confessio sine opere bono, subdo: *Et inbibemus*: ita tamen, quòd *in Psalmis*, id est, in operibus bonis. Psalmus enim, sicut superius dictum fuit, dicitur à ψάλλειν, quod est, tangere, per quod bona operatio designatur. Iungenda autem sunt bona operatio, & mentis exultatio. *Eccles.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 1. ad *Corinth.* 9. Hilarem datorem diligit Deus.

3. *Quoniam Deus magnus Dominus.* Hic secundum, in quo subiungitur causa & ratio exultandi in ipso, modo dicto: & assignatur pro causa, potentia, sapientia, & bonitas diuina: & secundum hæc tria dicuntur. Primò assignat pro causa diuinæ potentiæ magnitudinem. Secundò diuinæ sapientiæ excellentiam, ibi, *Quia in manu eius.* Tertiò diuinæ bonitatis euidentiam, ibi, *Quoniam ipsius.* In prima duo. Primò ostenditur potestatis quantitas, quia magna. Secundò vniuersalitas, quia nullus extra dominum potestatis eius, ibi, *Quoniam non repellet Dominus.* In prima duo. Primò potestatis magnitudo. Secundò excellentia in magnitudine & dignitate. *Et Rex magnus.* Dicit ergo: Sic exultate in Deo, & debetis, *quoniam Deus* ipse est *Dominus magnus.* In *Psal.* suprà, Magnus Dominus, & laudabilis nimis. 2. *Paral.* 3. Magnus Dominus Deus noster. *Et Rex magnus*, non tantum absolutè, sed *super omnes deos* Gentilium, scilicet dæmones, quibus principatur. In *Psal.* Omnes dij Gentium dæmonia. Vel magis deos appellat homines etiam sanctos, qui adoptione sunt dij, secundum illud *Psal.* Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes, vos autem, &c. sed super omnes hos est. *Apocal.* 1. Princeps regum terræ. Et 19. Rex regum, & Dominus dominantium.

Quia non repellet. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic psallendum, quoniam tam excellentis est potestatis, & etiam, *quia Dominus non repellet*, extra limites suæ potentiæ excludendo plebem suam. Ad *Roman.* 9. Nunquid repulit Dominus plebem suam? Absit. Nec alius auferre potest à sua potestate. Et nota, quòd non repellet Dominus ad se venientem, de infidelitate scilicet conuersum ad fidem. *Ioan.* 5. Et eum qui venit ad me, non eiiciam foras. Nec orantem, nec quærentem, nec pulsantem. *Luc.* 11. de his tribus: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur.

Deus venientem ad se non repellit.

Quia in manu. Hic secundum, in quo probat lætandum in eo, propter dictam eius sapientiæ excellentiam: & dicuntur duo. Primò, quòd per sapientiam infima regit omnia. Secundò, quòd per eandem contemplatur omnia suprema, ibi, *Et altitudines montium.* Dicit ergo: Sic lætandum in eo, quia totum potest, & etiam *quia omnia fines terræ*, multo fortius ergo media, *sunt in manu eius*, in ordinatione scilicet eius, & regimine. *Iob* 10. Non est qui de manu mea possit eruere. *Sapient.* 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt. Et 18. Manum tuam effugere impossibile est. Terra etiam est omnis homo. *Genes.* 3. Terra es, & in terram ibis. Fines terræ, qui viuit in extrema terrenitate, qui etiam regnum Dei non euadunt. *Et altitudines montium*, ipsa scilicet sublimia, *ipsius sunt*, ad regendum. Hoc patet per aliam literam, quæ habet: *Ipse conspicit.* Alibi: Dominus humilia respicit, & alta à longè cognoscit.

Omnia dimissa sunt domino sub tuto.

Quoniam ipsius est mare. Hic tertium, in quo allegat ad exultandum in Deo, bonitatis eius euidentiam. Primò comparatione eius ad impios, quos conuertit. Secundò ad bonos, & iam conuersos, quos iam fructificare facit. *Et siccam.* In prima duo. Primò ostendit ipsius misericordiam ad impios. Secundò effectum misericordiæ per conuersionem illorum, ibi, *Et ipse fecit.* Ait ergo: Sic prædictis rationibus in Deo exultate. Quia tam potens est, & tam sapiens: & etiam *quoniam ipsius est mare*, id est, peccatores & impij, qui sunt mare, ab eius misericordia comprimuntur à multis iniquitatibus & peccatis. *Isa.* 57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Sed hos reprimit & continet. *Ioan.* 26. In fortitudine illius maria congregata sunt. Et 38. Qui conclusit ostiis mare, posuit vectes & ostia, &c.

Et ipse fecit illud, mare scilicet, per misericordiam suam conuertendo ad se, vt iam non esset mare, sed aqua dulcis. *Prou.* 12. Verte impios, & non erunt.

Et siccam, id est, mentem stabilem & solidam, qualis est mens iusta, *manus eius formauerunt*, imbrem gratiæ infundendo ad fructificandum. Tunc enim bene est mens formata sicut terra, quando producit opera bona in fide viuentia. *Genes.* 1. Vocauit aridam terram, mentem scilicet stabilem, & solidam. Sed hanc informat. *Isa.* 44. Populum istum formaui mihi in laudem, & gloriam meam. Talem terram habebat, qui dicebat *Ioel.* 2. & *Iud.* 1. Terram arentem dedisti mihi: & formam petebat cùm dicebat: Iunge & irriguum. Talem qui dicebat in *Psal.* Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sed formatam habebat, & bene irrigatam, cùm dicebat: Lauabo per singulas noctes lectum, &c.

6. *Venite adoremus.* Hic secundo pars totius Psalmi, in qua inuitat ad lamentationem. Et dicuntur duo. Primò inuitatio. Secundò persuasio vt acquiescant, per rationes, ibi, *Quia ipse est Dominus Deus noster.* In prima quatuor. Primò

Primò monet approximare fide, quod respicit cor. Secundò adorare confessione diuinitatis, quod respicit os. *Adoremus.* Tertiò procidere, & se humiliare, quod respicit totum corpus.

Sancti eruditionem suam fundunt in lamentationibus.

Et procidamus. Quartò cum lachrymis orare, quod ad oculos pertinet. Et sic ad totum pertinet, cor, os, & corpus. *Ploremus coram Domino.* Dicit ergo: *Venite*, pallibus fidei, sicut suprà. Vel melius, quia loquitur iam conuersis, *venite*, de virtute in virtutem laudando. *Psal.* Ibunt de virtute in virtutem. *Ioan.* 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem. *Adoremus*, diuinitatis confessione. *Apoc.* 14. Adorate eum, vinctum in secula seculorum. *Et procidamus*, toto toro, corpore, ore diuinitatem, licet regem. *Matth.* 2. Et procidentes adorauerunt eum. *Ante Deum*, ad literam. Et spiritualiter, *ante Dominum* intentione, vt ipsi soli propter hoc intendamus placere, non ante homines, vt illorum quæramus fauores. *Matth.* 6. Videte, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.

Ploremus coram Domino qui fecit nos, continuè, & die scilicet, & nocte, sicut ille qui dicebat *Ieremæ* 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt plorem die ac nocte interfectos populi mei? *Thren.* 2. Plorans plorauit in nocte, & lachryma eius in maxillis eius. Et in eodem: Deduc quasi torrentem lachrymas die ac nocte.

7. *Quia ipse est Dominus.* Hic perluadet à quatuor. Primò quia non fecit hoc sibi, à beneficio creationis. *Quia ipse est Dominus.* Secundò à beneficio gubernationis. *Deus.* Tertiò à beneficio redemptionis. *Noster.* Quartò à beneficio nutritionis, & protectionis. *Et nos populus.* Dicit ergo: Sic adoremus, & procidamus, & ploremus ei, *quia ipse est Dominus*, creatione: Deus, omnium nostrorum simplicissima cognitione: *noster*, redemptione. *Isa.* 24. Seruiemus Domino, quia ipse est Dominus Deus noster.

Quadruplex causa, quare Dominum debeat adorari.

Et nos populus. Hic à beneficio prouisionis & nutritionis allegat, & laudet. Et primò à nutritione, secundò à diligentia in illa. *Et oues.* Ait enim: Sic laudamus, quia Dominus Deus noster, & nos etiam *populus pascuæ eius.* Supra in *Psal.* In loco pascuæ ibi me collocauit. *Ezech.* 34. In pascuis vberrimis pascam eos.

Et oues manus eius, id est, regimini eius, sicut oues pastoris, qui valde diligens est in ouibus seruandis. *Genes.* 31. Ecce video, de quia, sicut heri, & nudiustertius, vultum patris tui, quod non sit erga me, sicut fuit. *Luc.* 2. Pastores erant in regione eadem, vigilantes, & vigilias noctis super gregem suum. Iesus quod pius est. *Ioan.* 10. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. *Ezech.* 34. Non pascebant oues, & quæ pascebant non requirebant. Et ad te, quia vis es, veritas, & vita, Iesu. Via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio.

Manus eius fundit lapides, & fit rumpens.

8. *Hodie si vocem.* Hic tertia pars Psalmi, in qua minatur pœnam, si non acquiescant in Deo, & laudent. Dicuntur tria. Primò monet, vt ad exhortationem confessionis, & obedientiæ promissis. Secundò rationabilem causam, si causæ negligant, ibi, *sicut in exacerbatione.* Dicit ergo, sic nunc, & hic dicit, quod vnus eius finnus. Ergo *si audieritis hodie*, tempore scilicet gratiæ, quod est vera dies. Ad *Rom.* 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. *Vocem eius*, Euangelij scilicet prædicationem, quod est eius vox, & de ore eius exiit. *Matth.* 5. Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, &c. Propter hoc dicebat in 21. *Matth.* Qui vos audit, me audit. Et Paulus 2. ad *Corinth.* An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Christus? *Nolite obdurare corda vestra*, quia acquiescatis. Ad *Hebr.* 3. Non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. In hoc enim potest aperte differri, si cilis de oculis eius. *Ioan.* 10. Oues meæ, vocem meam audiunt. Sed de capite diaboli dicitur *Iob* 41. Cor eius indurabitur quasi malleus ocis incus. Et vere indurarum est cor, quod non audit, & emollitur ad verbum Dei, quia ignis est & malleus, qui emollit ipsum ferrum. *Ierem.* 23. Nonne verba mea, quasi ignis, & quasi malleus conterens petras? Plasia est & vox, quæ eorum durissimam solent emollire. *Deut.* 32. Concrescat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum. Sed non emolliuntur multi, imò magis indurantur, sicut cor illius, qui intra aquam ducescit, vt lapides, & terra labiosa, quæ quanto magis compluitur, tanto magis indurescit. De talibus conqueritur. *Prou.* 1. Vocauit, & renuistis.

Sicut in exacerbatione. Hic facta prohibitione de culpa, subiungitur de pœna, si non acquieuerint. Pœna, inquam, tali, quali eorum patres inobedientes pœnas sunt in deserto: vnde dicuntur duo hic. Primò tangit antecedentem patrum culpam. Secundò pœnam, vt exemplo terreamur. Ibi est *Secundum.* *Quadruplex culpa.* In prima tangitur patrum culpa in generali. Secundò horum causa, & origo, ibi, *Secundum deum.* Tertiò specialem culpam. *Vbi tentauerunt.* Et quarto aggrauationem. *Probauerunt*, & *viderunt.* Dicit ergo: Sic nunc, & hic dicit, quod non obedientia eorum *in exacerbatione*, ecce locus: sic quoniam eorum exacerbauerunt eum in deserto. *Num.* 14. Tentauerunt me per decem vices, dicente Domino ad Moysen: Dum pauca murmurant in deserto: Tertiò etiam de gula, dum sic conculcabant scientiam Dei. *Exo.* 8. In sempiternum crederent, & ne semper vindictam requirerent.

Quadruplex culpa patrum.

Secundum diem tentationis. Hic secundo inducit causam, quare sic tentauerunt, & quare sic peccauerunt, scilicet quia non credebant Deum esse omnipotentem, & omnia posse, quod ostendunt Deum tam saepe tentando, sicut in *Psal.* Quinta pestilentia Deus tentauit in terra Ægypti, & in deserto. Tertiò ostenditur malitiam eorum, & ingratitudo. Videbant manifestum opus, & ingratitudo quod in deserto, & in solitudine.

Quare

10. *Quadraginta annis.* Hîc subiungitur de pœna patrum sic obdurantium & irritantium, & ordine quo fuit inflicta: & dicuntur quinque. Primò Dei indignatio ad sic obstinatos. Secundò nihilominus peccâtium redargutio per prædicatores suos, ibi, *Et dixi.* Tertiò illorum obstinatio in malo. *Ipsi vero non cognouerunt.* Quartò sicma ordinatiò de puniendis illis, ibi, *Quibus iurauí.* Quintò & vltimò determinatio pœnæ, qua sunt puniendi, ibi, *Si introibunt.* Dicit ergo: Sic irritauerunt me tentando tanquam obdurati: & propter hoc *fui offensus illi generationi*, effectum aliquem ostendens offensi; *quadraginta annis*, deducens illos per desertum circumeundo. *Num.* 32. Iratus Dominus ad Israël, circumduxit illum per desertum quadraginta annis.

Et dixi. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic fui offensus, & tamen *dixi* eis per prophetas & prædicatores meos, Moysen, Iosue, & alios: *Semper hi erant corde*, voluntatis, quod multum aggrauat peccatum. *Thren.* 4. Etrauerunt cæci in plateis. Et libenter. *Psal.* Noluit intelligere vt benę ageret. Errat enim aliquis homo ex pura ignorantia, non affectans illam, nec est tanta culpa, sicut illi de quibus *Isa.* 19. Errare fecerunt Ægyptum, sicut errat ebrius & vomens in omni opere suo.

Qui maximè Deum irritant. Et nota, quòd irritant aliqui Deum in claustro, sicut gulosi, qui semper timent mori fame. *Psal.* Tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis. Irritant ipsum & prouocant ipsum homines hypocritæ & astuti. *Iob* 36. Simulatores & callidi prouocant iram Dei.

11. *Et isti non cognouerunt.* Hîc tertium, ipsorum scilicet obstinatio. Ait enim: Sic ipsis dixi, Dixi, feci vt corrigerentur: *& isti non cognouerunt*, id est, cognoscere noluerunt, *viam meam. Isa.* 1. Israël me non cognouit, & populus meus non intellexit. Et *Ierem.* 8. Stultus populus meus non cognouit me. Propter hoc dicitur *Isa.* 5. Idcirco captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam.

Quibus iurauí, id est, firmiter statui, *in ira mea*, id est, sicut irati solent firmiter statuere per iuramenta.

Si introibunt. Ecce quintum. Quasi diceret: Sic firmiter statui. Quid? *si introibunt in requiem meam*, nunquam mihi de cætero credatur. Est ibi apenthesis. Vel *si*, pro non, *Si introibunt*, id est, non introibunt, id est, non intrabunt, *in requiem meam*, illam scilicet terram materialem ad requiescendum illis præparatam. *Num.* 14. Non videbunt terram pro qua iurani patribus eorum. Quasi diceret: Nec illi qui fuerint obturati tempore gratiæ, introibunt in illam requiem, per illam designatam, quam desiderabat Dauid, in *Psal.* Hæc requies mea in sæculum sæculi, hîc habitabo, &c. Ibi enim solummodo est vera & certa requies. *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in requie opulenta. Propter hoc dicit Sapiens *Eccles.* 24. In omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate Domini morabor, tanquam ibi solummodo inueniens illam. Et Paulus *Hebr.* 4. Festinemus ingredi in requiem illam, ad quam perueniamus ipso adiuuante, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XCV. PSALMVM.

Psalmus Dauid, quando domus ædificabatur post captiuitatem.

1. CAntate Domino. Hic est Psalmus 95. in quo postquam inuitauit ad fidem Christi, & lætitiam in ipso populum Iudæorum, quia Ecclesia ex duplici populo substituenda erat, Iudaico scilicet, & Gentili: (Dicit enim Paulus *Roman.* 1. prædicationem Euangelij virtutem Dei esse, Iudæo primum, & Græco, id est, Gentili postmodum) in hoc Psalmo subiungitur Gentium inuitatio ad fidem, & lætitiam in Christo, exuto veteri homine, id est, antiqua idolorum consuetudine, secundum illud ad *Ephes.* 4. & *Coloss.* 3. Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum Deum creatus est. Nec sic fecit mentionem de primo aduentu Christi, quin etiam more Scripturæ supponat & adiungat de secundo: non enim vult in eum credi tantum tanquam in redemptorem, sed etiam eum timeri vt iudicem, secundum illud: Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Et sic est secundus iste Psalmus illorum, in quibus agitur de primo aduentu. Primus est, *Deus deorum Dominus loquutus est.*

Argumentũ Psalmi, agitur de vocatione aduentu Christi.

Quia autem ex fide in Christum redẽptorem & iudicem ædificatur Ecclesia tota, & in bono perseuerat, & in requie, præponitur titulus: *Psalmus Dauid, quando ædificabatur domus post captiuitatem.* Alludit autem hic titulus illi figurali ædificationi domus Domini, à Zorobabel, & Iesu filio Salathiel, post reuersionem de Babyloca seruitute. 4. *Reg. Athim.* 2. *Paral.* 6. & Aggæi 1. & 2. & *Zachar.* 3. Magis autem intelligitur de spirituali ædificatione Ecclesiæ, quæ facta est Gentibus ad fidem confluentibus; secundum illud *Isa.* 2. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles & fluent ad eum omnes Gentes, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Sensus ergo tituli hic est: *Psalmus* subiectus, qui est *Dauid*, à Dauid scilicet editus, est *de hic*, quæ facienda sunt, *quando ædificabitur domus Domini*, id est, Ecclesia. *Isa.* 56. & *Matth.* 21. Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus: *Post captiuitatem*, diaboli, sub quo captiua Gentilitas tenebatur, quia *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Sed liberata est per filium Dei. In eodem: Si filius Dei vos liberauerit, verè liberi eritis.

Diuiditur autem Psalmus secundum quod iam tactum est, in duas partes principaliter. In prima agitur de inuitatione Gentium ad fidem aduentus primi. Secundò secundi, ibi, *Commouatur à facie eius.* In prima duo. Primò quidem omnes monet ad Dei laudem vniuersaliter. Secundò prælatos ad prædicationem fidei de primo aduentu Christi specialiter, & subditos ad obedientiam, ibi, *Annuntiate*

numitate de die. In prima duo. Cum enim duplex sit natura in Christo, inuitat primò ad laudem diuinitatis plenissimè, scilicet trium personarum. Secundò ad laudem humanitatis, ibi, *Et benedicite nomini eius.* In prima tria secundum tres personas ad quarum laudem inuitat. Primò inuitat ad laudandum Patrem. Secundò filium. *Cantate Domino omnis terra.* Tertiò Spiritum sanctum. *Cantate Domino.*

Dicit ergo: Sic vos Iudæi venite ad exultandum in Domino, & coram ipso plorandum. Et vos Gentiles *cantate Domino*, Deo Patri. *Iudic.* 5. Ego sum qui canam Domino, *Isa.* 12. Cantate Domino, quoniam magnificè fecit. Sed quid canemus? *Canticum nouum.*

Triplex innouatio. Nota, quod canticum nouum cantat, qui exuto veteri homine, & per gratiam innouatus, exultat. Hoc autem fit tripliciter. Prima enim innouatio fit per baptismum, in quo submersis Ægyptiis, & filiis Israël liberatis, & per aquam innouatis, cantandum est illud Cant. *Exod.* 15. Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Secunda est per pœnitentiam, de qua in *Psal.* Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. *Et ad Ephes.* 4. Renouamini spiritu mentis vestræ. Sic tenoualis cantandum est canticum *Iudith* in 16. quod interpretatur confitens. Tunc cantauit canticum hoc Iudith Domino, dicens: Incipite Domino in tympanis. Tertia verò innouatio, erit tandem per glorificationem. *Apoc.* vlt. Ecce noua facio omnia. Et tunc cantabitur illud *Apoc.* 14. Cantabunt canticum nouum ante sedem Dei & agni.

Canticum veteris hominis, non est recte dicendum canticum nouum, nec etiam canticum, sed tinnitus porcorum super escas, quamuis ipsis non videatur. *Amos* 6. Qui canitis ad vocem Psalterij, sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes in phialis vinum, & optimo vnguento delibuti: & nihil compatiebantur super contritione Ioseph. Hinnitus equorum in fœminas. *Ierem.* 5. Equi amatores in fœminas & emissarij facti sunt. Vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat.

Cantate. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic cantate Deo Patri, canticum nouum: & etiam o vos, *omnis terra*, idem canticum *cantate Dominc.*

Iudum est vt canticum nouum cantetur si quis sit nouus homo. id est, filio: iudum enim est, vt cantetur ipsi, qui se nouum fecit hominem, canticum nouum. *Ierem.* 31. Nouum fecit Dominus super terram, fœmina circumdabit virum. Qui nouum dedit charitatis mandatum. *Ioan.* 15. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Qui ipsum cor, quo sibi vult cantari facit nouum. *Psal.* Renouabis faciem terræ. *Ezech.* 36. Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum. Bene autem omnis terra inuitatur, quia in natura humana, filio Dei vnita, per Apostolos ad fidem generaliter inuitatus. *Psal.* Iubilate Deo omnis terra. Et alibi: In omnem terram exiit sonus eorum.

2. *Cantate Domino.* Hîc tertium. *Glos.* Spiritui sancto. Huic cantandum nouum canticum: quia nouus, id est, innouans est Spiritus. *Psal.* Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et faciens cantare in abundantia tribulatio num illos quos repleu. *Act.* 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati. Et *Iacob.* 1. Omne gaudium existimate fratres, cum in diuersas tentationes incideritis. Et in spe æternorum. *Rom.* 12. Spe gaudentes. Propter hoc dicitur 1. *Pet.* 2. Recedant veteres de ore vestro, noxiæ scilicet cantilenæ. Et in *Psal.* Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

Et benedicite. Hîc secundum, in quo postquam monuit ad laudem diuinitatis, monet ad laudem humanitatis. Quasi diceret: Sic cantate diuinitatem commendando, & benedicite nomini eius, quod est IESVS, humanitati impositum, & cui benedicendum, quia in ipso solo salus, & benedictio. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ad *Phil.* 2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine IESV, &c.

Annuntiate de die. Hîc secundum, in quo postquam actum est de laude, subiungitur de prædicatione: in quo dicuntur duo. Primò, monet Prælatos ad prædicandum. Secundò subditos ad obediendum prædicationi, ibi, *Afferte Domino.* In prima duo. Primò inuitatur ad prædicationem. Secundò fructus prædicationis ostenditur, ibi, *Confessio & pulchritudo.* In prima duo. Primò inuitat Prælatos ad laudem humanitatis Christi. Secundò diuinitatis. *Quoniam magnus Dominus.* In prima tria. Primò inuitat ad prædicationem fidei passionis. Secundò fidei gloriosæ resurrectionis, ibi, *Annuntiate inter gentes gloriam eius.* Tertiò mirabilis Ascensionis. *In omnibus populis.* Dicit ergo: Sic cantate Deo omnes. Et vos Prælati, quorum præcipue est, ex officio, *annuntiate* saltare eius, Christum scilicet perseuerantes, *de die in diem*: in quo tangit quid prædicandum, quia saluare, Christus scilicet, de quo *Genes. penult.* dixit Iacob: Saluare tuum expectabo Domine. Et de quo *Luc.* 2. Viderunt oculi mei saluare tuum. Et bene saluare, quia *Hebr.* 5. dicitur, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. *Psal.* Operatus est salutem in medio terræ, quando in Ierusalem passus est. Et qualiter prædicandum, quia instanter, & continuè. *Eccles.* 9. Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua. *Ierem.* 25. Loquutus sum ad vos de mane consurgens. In his enim duobus, in oratione, de qua præmisit, & in prædicatione de qua hîc loquitur, debet esse Prælatorũ instantia. *Act.* 6. Nos autem orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

Quid, & qualiter, & die in diem.

Annuntiate inter Gentes. Hîc secundum. Quasi diceret. Sic annuntiare, quod fuit per pallionem: & etiam ne credatur anima relicta in inferno, & corpus putrefactum, *annuntiate gloriam eius*, scilicet eius resurrectionem, *inter Gentes*, illam gloriam, de qua in *Psal.* Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum, &c. Et alibi: Gloriam & magnum decorem impones super eum. De qua etiam Paulus dicit: Videmus IESVM propter pallionem mortis, gloria & honore coronatum.

In omnibus populis. Hîc tertium. Quasi diceret,

ret: Sic annuntiate salutare & gloriam, & etiam annuntiate *in omnibus populis*, Dei quantum ad bonos, mundi quantum ad auaros, carnis quantum ad luxuriosos, & diaboli quantum ad superbos (& hæ tres partes ad malos pertinent) *mirabilia eius*, quæ fecit in sua ascensione, cum carnem humanam in cœlum duxit, & à dextris Dei collocauit. Argumentum quod prædicandum est omnibus, non tantum clericis Parisius. *Rom.* 1. Sapientibus & insipientibus debitor sum. *Isa.*32. Beati qui seminatis super omnes aquas. *Matth. vlt.* Illi autem profecti prædicauerunt vbique. Mulus non vult mingere nisi in aqua, sic multi prædicare nisi vbi est doctrina. *Gregor.* Vecordem se asserit, qui hostis sitientibus, in fluminibus aquam fundit. Vere autem mirabilia, quæ in ascensione fecit mirabilia hominibus: vnde *Act.* 1. Apostolis dictum est: Viri Galilæi quid admiramini aspicientes in cœlum? Et Angelis *Isa.*63. Quis est iste qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra?

4. *Quoniam magnus Dominus.* Hic secundum, in quo monet ad prædicandam Christi diuinitatem, vel fidem de diuinitate. Et tangitur primò propter quid est timendus, scilicet eius potentia. Secundò propter quid est amandus, bonitas. *Et laudabilis.* Tertiò propter quid honorandus & colendus. *Terribilis.* Dicit ergo: Sic annuntiate quæ pertinent ad humanitatis fidem: & hoc etiam prædicate, *quoniam Dominus magnus*, capacitate, quoniam omnes capit etiam spiritus, & ipse à nullo capitur plene, nisi à seipso. *Sap.*7. Qui capit omnes spiritus intelligibiles. Item magnus duratione. *Exod.* 15. Dominus regnabit in æternum, & vltra. item magnus largitate: dat enim omnibus, & magna. *Iacob.*1. Qui dat omnibus affluenter, & nulli improperat.

Magnus Dominus capacitate, duratione & largitate.

Et laudabilis nimis, super potentiam rationabilis creaturæ. *Eccles.* 43. Exaltate illum quantum potestis: maior est enim omni laude. *Dan.*3. Et laudabilis in sæcula. In *Psal.* de his duobus: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et cum tam magnus esset, paruus tamen fieri voluit secundum illud *Isa.*9. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Ad *Philip.*2. Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, in similitudinem, &c.

Terribilis. Hic probat, quòd colendus, quia iustus, & terrens malos, etiamsi dij dicantur. Duo ergo dicuntur. Primò, quòd iustitiam exercet, etiam in diis. Secundò probat hoc & ostendit, ibi, *Quoniam omnes dij Gentium.* Dicit ergo: Sic magnus, & laudabilis, & etiam *terribilis*, in exercendo iustitiam *super omnes deos*, nuncupatione, & hominum reputatione, vel adoptione. *Psal.* Deus deorum Dominus loquutus est: & totum tremit, & terretur. *Iob* 25. Potestas, & terror apud eum, qui facit concordiam in sublimibus suis. Et 26. Columnæ cœli contremiscunt. Propter hoc dicitur *Ecclesiast.*43. Terribilis Dominus, & magnus.

5. *Quoniam omnes dij Gentium.* Hic probat ex duobus. Ex malitia & iniquitate deorum aliorum, & ex virtute Dei propria. *Dominus autem.* Dicit ergo: Benè dico, quòd aliis diis est terribilis. *Quoniam omnes dij Gentium*, Gentiliter viuentium, *dæmonia.* Contra in *Psal.* Simulachra gentium argentum & aurum, opera, &c. ergo non dæmonia. Et *Phil.*3. Quorum Deus venter est. *Ephes.*5. Nec auarus, quod est idolorum seruitus, ergo nummus est auaro Deus. Et *August.* dicit: Quod quisque plus amat & colit, hoc illi Deus est. Resp. ad primum. Idola & simulachra dæmonia reputantur, quia illis dæmonia præsidebant. Ad alia dicendum, quod in auaritia & gula, dæmonibus quodammodo seruitur: quia illud quod eis placet, in his agitur: vnde dæmonia quodammodo dici possunt, & pecunia & gula. Sed *Ierem.*10. dicitur: Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra. Dij etiam Gentium sunt prælati, *Psal.* Deus stetit in synagoga deorum. Et multi ipsorum sunt dæmonia. Primò quia propriam excellentiam diligunt sicut dæmones. 3. *Ioan.* Is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Secundò quia ex hoc incurrunt apostasiam sicut dæmones. *Iob* 34. Qui dicit regi, id est, prælato alios regenti, Apostata. Vbi etiam dicit *Gregor.* Superbus rector toties ad apostasiæ crimen dilabitur, quoties præesse aliis delectatur. Tertiò quia bonos affligunt & torquent sicut dæmones. *Psal.* Immissiones per Angelos malos. *Isa.*3. loquitur Dominus prælatis: Vos depasti estis vineam meam, & rapinà pauperis in domo vestra: quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Quartò quia propter peccatum constituti sunt super homines sicut dæmones. *Iob* 34. Qui regnare facit hypocritam, propter peccata hominum. *Osea* 23. Dabo eis regem in furore meo. Quintò quia maximas caudas, & consortia secum trahunt deorsum, sicut diabolus. *Apoc.* 12. Cauda draconis trahebat secum tertiam partem stellarum, & misit in terram. Et *Gregor.* Cum pastor per abrupta graditur, necesse est vt per præcipitium grex sequatur. Sextò quia Dei cultum sicut dæmones vsurpare sibi volunt. *Ezech.*27. dicitur diabolo: Eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei ego sedi. Et *Zachar.* 6. ad prælatum: O pastor, & idolum. Hinc est quod sibi volunt flecti genua à ministris. Septimò quia incorrigibiles sunt sicut dæmones, de quibus *Iob* 41. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ. Et *Eccles.*12. Quis medebitur incantatori, Prælato à serpente percusso? Quasi diceret: Nullus.

Prælati, dij Gentium & dæmonia.

Dominus autem. Hic secundum. Sic patet quod terribilis est super omnes deos, quia sunt dæmonia, & etiam propter hoc, *quia Dominus cœlos fecit*, ad literam: vnde manifestum est, quod magna possit. *Psal.* Opera manuum tuarum sunt cœli. Et alibi. Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum. Cœlos etiam fecit, viros scilicet cœlestes & sanctos, qui cœli sunt, quia in cœlo conuersantur. Ad *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Quia lucem doctrinæ, & calorem bonæ operationis influunt.

6. *Confessio & pulchritudo.* Hic secundum, in quo subiungitur de fructu consequente ex prædicatione:

Quinque prædicationis fructus.

dicatione, & tanguntur quinque fructus. Primus, pœcati confessio. Secundus sequens ex hoc, interior pulchritudo & vera. *Et pulchritudo.* Tertius, sancta conuersatio. *Sanctimonia.* Quartus, operum magnitudo. *Et magnificentia.* Quintus, desiderium & affectio ad æterna, & ipsorum contemplatio, ibi, *In sanctificatione.* Ait enim: Sic annuntiate quæ fidei sunt, quantum ad vtramque in Christo naturam: & sic sequitur in populo *confessio* delictorum suorum, de qua *Ios.*7. Fili quid fecisti? & da gloriam Deo. Et *Iacob. vltim.* Confitemini alterutrum peccata vestra. Et est fructus hic magnus: quia *Prou.*28. dicitur: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus ea fuerit, & reliquerit, veniam consequetur.

Et pulchritudo, non exterior, quæ vana est, *Prou. vlt.* Fallax gratia, & vana est pulchritudo. *In conspectu eius*, id est, Dei, hoc est, intus, quam efficit confessio. *August.* Qui affectat decorem, frequenter confessionem. Et hic in *Glossa:* Si amas pulchritudinem, confitere, vt sis pulcher. Et *Bernard.* Ama confessionem, si amas decorem. Et est, *in conspectu Dei:* quia taliter pulchrum Deus respicit, non peccatis inquinatum. *Abac.* 1. Mundi sunt oculi tui, & ad iniquitatem respicere non poteris.

Sanctimonia, exterior scilicet conuersatio sancta & honesta: vel sanctitas secundum literam aliam, quod est idem. Et est hæc sanctimonia interioris pulchritudinis conseruatiua. Ad *Hebr. vlt.* Sequimini pacem & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Statim enim amittit interiorem munditiam, de qua *Matth.*5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

Et magnificentia, in operibus arduis, & magnis. Ad *Rom.*8. Quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos & magnificauit, magnos in operibus fecit. *Eccles.*44. Magnificauit illum in conspectu regum. Alia litera. Et hoc, *in sanctificatione eius*, vt actoris. Sanctificationem autem hic appellare potest sanctam affectionem, & desiderium sanctum, quod est in contemplatiuis. 1. ad *Thess.*4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

7. *Afferte Domino patriæ.* Hic postquam inuitauit Prælatos ad fidei prædicationem, inuitat subditos ad obedientiam, hoc est, ad cultum diuinum & honorem: vnde dicuntur duo. Primò monet & inuitat ad colendum Deum affectu. Secundò effectu. *Tollite hostias.* In prima dicuntur duo. Primò monet ad colendum Deum affectu in vniuersali. Secundò specificat quem cultum velit exhiberi, ibi, *Afferte Domino gloriam.* Dicit ergo: Sic vos Prælati nuntiate: sed vos habitatores *patriæ Gentium.* Quasi diceret: Omnes generaliter tam indigena quam aduena vel peregrinus, *afferte Domino*, id est, offerte Deo. Et determinat quid. *Afferte Domino*, &c. Quia primò monet ad offerendum gloriam. Secundò gloriæ vehementiam. *Afferte Domino gloriam nomini eius.* Ait enim: Sic dixi, quòd Domino afferatis: sed vt sciatis quid, dico, *Afferte Domino gloriam*, ipsum glorificando interius in corde, magnum & glbriosum reputando. *Et honorem*, bonum quòd habetis totum ei attribuendo, tanquam causæ, fonti, & origini. *Iacob.*1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. 2. ad *Corinth.*4. Quid habes quod non accepisti? Quasi diceret: Nihil.

Afferte Domino gloriam, ita quòd *nomini eius* etiam. Quasi diceret: Non tantum glorificetis in se, sed etiam in suo nomine. *Apoc.*4. Dabunt gloriam & honorem & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in sæcula sæculorum. Hinc & Ecclesia dicit: Gloria Patri, & Filio, &c. 8.

Tollite hostias. Hic monet ad colendum effectu, quod est hostias offerendo in loco debito, & modo debito: vnde dicuntur tria. Primò quid offerendum. Secundò vbi. *Introite.* Tertiò quo modo, quia æternorum intentione, ibi, *Adorate Dominum.* Dicit ergo: Sic date gloriam Deo, & sacrificium cordis interius, & etiam *tollite*, eleuate in altum, in aperto, non in abscondito, *hostias*, operationes bonas & offerendas.

Et nota, quòd est hostia oris, scilicet confessio pura, & peccati exprobratio. *Leuit.*4. Si peccauit princeps, offeret hostiam Domino, hircum, id est, peccati exprobrationem. Gratiarum actionis. *Leuit.* 23. Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione Domino, vt placabilis possit esse vobis, eodem die comedetis illam. Laudis. *Psal* Sacrificabo tibi hostiam laudis. 1. *Paralipom.* 29. Immolauerunt hostias, & laudes, & holocausta mente deuota Domino. Et est hostia cordis, scilicet contritio de propriis peccatis. *Psal.* Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Compassionis de miseriis alienis. *Leuit.*9. Cum immolaueris hostiam pro populo, orabis pro eo, id est, compassionem habebis ad populum. Congratulationis bonis alienis. *Exod.*18. Obuulit lethro cognatus Moysi, visa gloria Moysis, tanquam congratulans illi, hostias Domino. Et est hostia operis. Prima, mortificatio carnis. Ad *Rom.*12. Obsecro vos vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Patientiæ in aduersis. *Sapient.*3. Quasi aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hodiam accepit illos. Tolerantia laboris, & simplicitatis. *Leuit.* 1. Hostiam offeretis de bobus, in quibus labor: & de ouibus, in quibus simplicitas & innocentia. Misericordiæ & pietatis in pauperes, & largitionis eleemosynarum. Ad *Hebr. vlt.* Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

Hostia multiplex.

Et introite in atria eius. Hic secundum. Quasi diceret: Tollite hostias, sed non vbique offeratis illas, imò, *introite in atria eius*, in Ecclesiam scilicet militantem, per fidei & charitatis vnitatem. Hæc sunt atria, de quibus in *Psal.* Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem. *Exod.*23. Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus. Qui autem extra offert, nihil proficit. *Prouerb.* 21. Hostiæ impiorum abominabiles. 9.

Adorate Dominum. Hic tertium. Quasi diceret: Sic afferte in Ecclesia militante, & etiam *adorate*, existentes intentione & mente, *in atrio sancto eius. Gloss.* in cœlo, vt in vestris

hostiis cœlestia intendatis. Hoc est atrium mundorum, & verè mundatorum, de quo in *Psal.* Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Et alibi: Beatus, quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis. *Glossa* distinguit duplex atrium, doctrinam propheticam primam, & Euangelicam & Apostolicam sanctorum, secundum & sanctum.

Commouebitur à facie eius. Hic est secunda pars principalis totius huius Psalmi, in qua postquam monuit ad prædicationem primi aduentus Christi, hic secundò agit de prædicatione secundi: & dicuntur duo. Primò monet prædicare iustitiam aduentus secundi ad malorum compunctionem. Secundò ad bonorum exaltationem, ibi, *Lætentur cœli.* In prima duo. Primò exprimitur finis prædicationis, qui est malorum compunctio, & commotio ad pœnitentiam. Secundò tangitur forma prædicationis. *Dicite in Gentibus.* Dicit ergo: Sic vos iusti tollite hostias, vt Deo immoletis, sed, *commouebitur à terra*, non pars terræ, *commouebitur* ad pœnitentiam & compunctionem, *à facie eius*, ad iudicium venturum considerata & audita per nos prædicantes. Hanc commotionem desiderabat *Isa.* 64. Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes: à facie tua montes defluerent. De hac etiam suprà: Commouisti terram, & conturbasti eam, sana, &c. *Isa.*7. Commotum est cor eius, sicut commouentur ligna syluarum à facie venti. *Isa.* 24. Comnotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra.

Predicationis finis & forma.

10. *Dicite in Gentibus.* Hic secundum, in quo datur forma prædicationis. Et primò monet vt prædicent iudicis dignitatem. Secundò securitatem, ibi, *Etenim correxit.* Tertiò æquitatem, ibi, *Iudicabit orbem.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd commoueatur terra, quod vt fieri possit, *dicite*, vos prædicatores & prælati, *in Gentibus*, hoc, *quia Dominus regnauit*, in notitia & manifestatione. *Matth.vlt.* Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, qui regnat semper potestate. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Regnauit etiam à ligno secundum aliam literam, quia post opprobria, & mortem turpissimam, quam in ligno sustinuit, regnum accepit, sicut suprà dictum est, in manifestatione, qui acceperat iam à conceptione. *Apoc.*19. Habens in vestimento, & in femore scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.

Etenim correxit. Hic secundum. Quasi diceret: Sic dicite, quod regnauit: & hoc dicite, repetit: *Etenim*, quia correxit, id est, corriget *orbem terræ.* Methonymia est, id est, habitatores terræ. *Qui non commouebitur*, post ab illa correctione, sed stabit: sententiam enim proferet immobilem. 2. *Reg* 2. Sagitta Ionathæ non est auersa retrorsum. Vel potest legi de præsenti, sic: Orbis terræ est Ecclesia. *Sap.*1. Spiritus Domini replenit orbem terrarum, Ecclesiam scilicet toto terrarum orbe diffusam. Hic orbis qui non commouebitur: semper enim stabit, quicquid dicat, quicquid machinetur hæreticus: quia fundatus est supra firmam petram. *Matth.*7.1.ad *Cor.*3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. *Psal.* Deus in medio eius non commouebitur. Hunc orbem correxit, corrigere non cessauit à principio mundi. Primò diluuium immittendo. *Genes.*7. Sodomitas igne sulphureo consumendo. *Gen.*19. Filios Israël propter peccatum idololatriæ in deserto prosternendo. *Exod.*32. Et in infinitis Veteris Testamenti: & in Nouo, morti Martyres exponendo. Diligit enim ipsam Ecclesiam, & propter hoc incorrectam non dimittit. *Eccles.*30. Qui diligit filium, assiduat illi flagella. Hanc correctionem Ieremias petit in persona Ecclesiæ, in 10. Corripe me Domine in iudicio, non in furore tuo.

Deus à principio correxit orbem terræ, nec corrigere cessat.

Iudicabit populos. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic corripiet quasi irreuocabiliter, & tamen *iudicabit populos in æquitate*, quia sine personarum acceptione. *Prou.*6. Non accipiet personam cuiusquam. Item quia remuneratione supra condignum quantum ad bonos, citrà condignum quantum ad malos. Quantum ad primum. *Isa.*64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Quantum ad alios suprà in *Psal.* Et abundauit vt auerteret iram suam & non accendit omnem iram suam.

11. *Lætentur cœli.* Hic secundum secundæ partis principalis huius Psalmi. Postquam enim inuitauit Prælatos ad prædicandum aduentum iudicis secundum ad terrorem malorum, hic monet prædicare ad consolationem electorum: & dicuntur duo. Primò lætitia iustorum & exultatio. Secundò lætitiæ causa & ratio, ibi, *Quia venit.* In prima duo. Primò lætitia tangitur ipsorum prædicantium. Secundò illorum quibus prædicatur, *Exultet terra.* Dicit ergo: Sic corripiens irreuocabiliter iudicabit in æquitate, & propter hoc *lætentur cœli*, lætanter prædicent, & doceant Apostoli & Apostolici viri. Ipsi enim dicuntur cœli. Suprà in *Psal.* Cœli enarrant gloriam Dei. Hi lætentur super diuinam æquitatem. *Apoc.*18. Exulta super eam cœlum.

Et exultet terra. Hic secundum, in quo tangitur lætitia subditorum. Et primò actiuorum. Secundò contemplatiuorum, ibi, *Gaudebunt campi.* In prima duo. Primò tangitur lætitia actiuorum in statu prosperitatis. Secundò in statu aduersitatis, ibi, *Commouebatur.* Et hoc in statu minoris aduersitatis, quod notatur in mari, & maioris, quod notatur in plenitudine eius. Dicit ergo: Sic lætentur prædicatores, *& exultet terra*, plebs prædicatoribus subiecta, & ab eis complota. Hæc terra, de qua in *Psal.* & alibi: Meus est enim orbis terræ. *Eccles.*1. Generatio aduenit, generatio præterit: terra autem in æternum stat.

Commouebatur. Bona commotio de malo in bonum, de tristitia in lætitiam. *Mare*, illi de Ecclesia, qui sunt in amaritudine tribulationis: *& plenitudo eius*, in quibus abundantia amaritudinis. *Apoc.*10. Angelus, id est, Christus posuit pedem dextrum confolatorem spiritum, super mare, id est, super existentem in amaritudine. 2. ad *Cor.* 1. Sicut abundant passiones Christi in nobis, sic abundant & consolationes per Christum. *Psal.* Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Gaudebunt

12. *Gaudebunt campi.* Hic de lætitia contemplatiuorum. Primò quantum ad statum imperfectionis. Secundò quantum ad statum perfectionis. *Tunc exultabunt.* In campis enim nascuntur herbæ & flores, & talia minus firma, sed in syluis solida ligna. Dicit ergo: Gaudebunt campi, contemplatiui viri. *Glossa*, Lenes & mites: & addere pores humiles, quales sunt à mundi actionibus separati. In *Psal.* de campis istis: Ascendunt montes, & descendunt campis. Quasi diceret: Eleuant se potentes sæculares, sed humiliant se boni contemplatiui. Hi campi, de quibus *Deut.*8. In cuius campis, & montibus, in bonis Ecclesiæ contemplatiuis & prælatis: erumpunt fluuiorum abyssi, profunditates inscrutabiles doctrinarum. Hi campi, qui continent in se florem illum, de quo *Isa.*11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Propter quod dicitur *Cantic.*2. Ego flos campi, & lilium conuallium.

Qualiter lætari debent contemplatiui.

Et omnia quæ in eis sunt, in ipsis campis: in bonis enim contemplatiuis, totum quod sunt, & corpus & anima, in Deum gaudent. Dicunt enim illud in *Psal.* suprà: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et quicquid est ex parte animæ, omnes vires, voluntas, ratio, intellectus, & memoria.

13. *Tunc exultabunt.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic gaudebunt campi, minores & imperfectiores in statu contemplationis. Et *tunc* etiam *exultabunt omnia ligna syluarum*, firma, alta, & fructuosa. Signant perfectiores in contemplatione. *Isa.*56. Omnia ligna syluarum plaudent manu. Quamuis enim syluarum sint ligna, quia in solitudinibus conuersantur, iuxta illud: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine: tamen sunt ligna fructuosa: ipsi enim sunt ligna oliuæ, ficus, & vitis, quæ nolunt relinquere pinguedinem & dulcedinem, & exhilarationem, vt promoueantur super alia ligna. Et hoc *à facie* Domini: quippe enim dicere poterunt illud *Esth.*vlt. Facies tua plena est gratiarum. Ipsis erit facies gratiosa, imò gloriosa, sed malis vultus terribilis. Suprà in *Psal.* Vultus autem Domini super facientes mala.

Quia venit. Hic tangitur causa, & ratio lætitiæ & exultationis: & tangitur triplex. Primò iudicij velocitas. Secundò æquitas, ibi, *Iudicabit orbem terræ.* Tertiò veritas. *Et populos.* Æquitas respicit ad executionem scientiæ, veritatis ad meritorum discussionem, velocitas autem in geminatione aduentus monstratur. Dicit ergo: Sic illi lætabuntur, isti exultabunt à facie Domini: & hoc, *quia venit*, in primo aduentu mansuetus. *Zacher.*9. & *Matth.*20. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, & in se, & in suis, scilicet Apostolis, & aliis prædicatoribus sanctis.

Quoniam venit, in secundo seuerus, & terribilis, iudicare terram. *Psal.* Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. *Matth.*24. & *Luc.*21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate, &c.

Iudicabit orbem. Hic secundum. Non solum quia venit, lætabuntur, sed etiam, quia *iudicabit orbem terræ*, id est, orbis terræ habitatores, *in æquitate*, illa quam petit *Iob* 23. Æquitatem proponat contra me. Et de qua *Isa.*11. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ.

Et populos, iudicabit, sup. Et eosdem dicit populos, quos dixerat orbem terræ: *in veritate sua*, non falsorum testium, quia iudex & testis. *Ierem.* 29. Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. Nec secundum dicta falsorum aduocatorum, vel consilia. *Malach* 2. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labiis illius. Sed illos mittet in ignem æternum, sicut minatus est *Matth.*25. Istos autem secum deducet ad regnum perpetuum, sicut ibi promittit suis, ad quod nos perducat ipse qui est summa & æterna veritas, benedicta, & benedicenda per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN XCVI. PSALMVM.

Psalmus ipsi Dauid, quando terra eius restituta est ei.

1. *Argumentum Psalmi, sicut dictum latius ex antecedentibus intuenti, dicit, modi & de his quæ circa iudicium erunt specialiter: scilicet immutatione & exultatio pro statu Ecclesiæ, quantum ad præambula ad iudicium. Secundò quantum ad ipsum iudicium, ibi, Cantate Domino. Quia vero instante iudicio reuocabitur ad fidem Christi synagoga, propter quod magna lætitia, & sic plena erit Christo restituta Ecclesia. Matth.* 12. Cum autem veniet Elias, restituet hæc omnia. Et *Iob* 8. Restituetur vt lutum signaculum. Rectè præmittitur in titulo: *Psalmus ipsi Dauid, quando terra eius restituta est ei.* Quamuis enim ad literam, literali Dauid terra sit restituta, quam quasi amiserat, auferente eam Absalone filio suo 2. *Reg.* 19. & regnauit pacificè in 20. tamen quia sicut superius dictum fuit, cum hoc pronomen discretionis additur, Dauid, accipitur pro Christo, cui in sua resurrectione terra proprij corporis est restituta, & etiam per prædicationem Apostolorum Ecclesia, & maximè in finali Iudæorum conuersione, manifestum est, quòd magis intelligendum est spiritualiter quod dicitur in titulo, vt sit sensus: *Psalmus* subiectus, *ipsi Dauid*, id est, Christo, est cantandus, agens de hoc quod factum est, præteritum pro futuro, *quando restituta est ei terra*, id est, proprium corpus, vel post resurrectionem propriam Ecclesia, vel instante iudicij tempore conuersa Synagoga: de quo propriè magis intelligitur Psalmus iste: & secundum hoc quod legitur de aduentu secundo diuidemus, quamuis *Glossa* etiam de primo exponat, & secundum hoc diuidat.

Duo ergo principaliter dicuntur, secundum duo ad iudicium præambula, de quibus debent gaudere boni. Primum est immutatio quæ fiet

in mundo. Secundum, Christi apparitio venientis in mundum, de quo ibi, *Et videbunt omnes.* In prima dicuntur duo. Primò inuitat fideles de Ecclesia ad laudem Secundò ponitur ratio & causa, quare acquiescendum est inuitationi, ibi, *Nubes & caligo.* In prima duo. Primò inuitat in professione existentes. Secundò in aduersitate, ibi, *Lætentur insulæ multæ.* In prima duo. Primò præmittitur lætitiæ causa. Secundò inuitatio, ibi, *Exultet terra.*

Dicit ergo: *Dominus*, verus. *Ioan.* 13. Vos vocatis me magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim. Et vniuersalis. *Apoc.*19. Rex regum, & Dominus dominantium. *Regnauit*, in lætitia hominum, qui rex est ab æterno secundum diuinitatem. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur. Et ab instanti conceptionis secundum quod homo: Vnde Magi de statim nato dicebant *Matth.* 2. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? 1.ad *Cor.*15. Oportet illum regnare donec ponat inimicos, &c.

Exultet terra, iustus firmiter stans, & in prosperitate existens. *Eccles.*1. Generatio præterit, generatio aduenit: terra autem, iustus scilicet, in æternum stat. Hæc terra, de qua in eodem 10. Beata terra, cuius rex nobilis est. Iustus enim, rex est nobilis, scilicet Christus de stirpe regia ex parte patris, & ex parte matris. Terra ergo iustus, quia stabilis terra, quia fertilis. Est enim terra illa, de qua *Hebr.* 6. Terra super se venientem sæpe bibens imbrem, & reddens herbam opportunam his, à quibus colitur, benedictioni proxima est. Item humilis est iustus, sicut terra infima stat. *Luc.*14. Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco: sis terra, si tu vis iustus esse.

Comparatio iusti cum terra.

Lætentur. Hic secundum. Quasi diceret: Sic exultet iustus fructificans, & stabiliter manens: & etiam *insulæ multæ*, iusti existentes in tribulatione, & variis compassione, *lætentur.* Hæ sunt insulæ, de quibus *Isa.*41. Taceant ad me, id est, mei comparatione, insulæ, sanctorum animæ quantumcumque tentationum fluctibus concussæ. Et 42. Legem eius insulæ expectabunt. Dicuntur autem iusti insulæ, quia vndique sunt in amaritudine pro peccatis propriis & alienis. *Deut.*33. Nephtalim mare possidebit. Nephtalim, ceruus emissus, & significat iustum. *Psal.* Transferentur montes, iusti scilicet, in cor maris. Fluctibus non cedunt. *Iob* 38. Hic, ad iustum scilicet, conftringes tumentes fluctus tuos. Naufragos, tentatos scilicet & infirmos, suscipiunt sicut insulæ. 1. ad *Thess.*5. Consolamini pusillanimes, suscipite infirmos. Receptos aqua dulci & cibariis recentibus reficiunt, sicu. insulæ. *Isa.*21. Qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti, ferte aquas, &c.

Item cum insulis.

2. *Nubes & caligo.* Hic secundum, in quo subiungitur causa & ratio, quare acquiescendum exhortationi: & tangitur duplex, scilicet immutatio in mundo, quantum ad media in mundo. Secundò quantum ad extrema, ibi, *Vidit, & commota est.* In prima duo. Primò immutatio. Secundò fructus immutationis illius, ibi, *Iustitia, & iudicium.* Dicit ergo: Sic exultet terra, lætentur insulæ, & debent, quia *in circuitu eius*, Domini scilicet regnantis, ad iudicium venientis, erit *nubes & caligo*, id est, nubes caliginosa. *Luc.* 21. Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli. De nube etiam *Ezech.* 1. Nubes magna, & ignis inuoluens. De caligine. *Soph.*1. Dies tenebrarum & caliginis. De vtroque in *Psal.* Nubes & caligo sub pedibus eius. In primo etiam aduentu fuit nubes, & caligo in circuitu eius quoad malos, quibus nebulosus & caliginosus apparuit: non enim eum cognouerunt. Et dicitur illis fuisse caliginosus & nebulosus, qui in se erat clarissimus, quia non illuminabat ad intelligendum, sicut dicitur indurare, quando non confert gratiam ad pœnitendum.

Christus in vtroque aduentu caligine inuolutus.

Iustitia, & iudicium, visa & cognita, sunt *correctio sedis eius*, hoc est, iustorum, in quibus sedet. *Sapient.*8. Anima iusti, sedes Dei est. Hæc sedes corrigitur, quando malos videt affligi, tempestari, excæcari. *Ier.*30. Castigabo te in iustitia & iudicio. Per hoc enim quod vident alios affligi, adhærentes iustitiæ fidei, de seipsis faciunt iudicium, secundum illud *Psal.* Feci iudicium & iustitiam, non tradas, &c. 1. ad *Cor.* 11. Si nos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.

Ignis ante ipsum. Hic secundum. Immutatio scilicet mundi quantum ad materiam igneam: & hoc dupliciter. Primò quantum ad materiam igneam, in infirmo circa terram. Secundò in supremo, ibi, *Alluxerunt.* In prima ergo duo. Primò ignis antecessio. Secundò finis, & ratio quare. *Et inflammabit.* Ait enim: Sic nubes erit & caligo, & etiam *ignis præcedet ante ipsum*, ad iudicium venientem. *Psal.* Ignis in conspectu eius exardescit, in magna abundantia, & impetu magno. *Daniel.* 7. Fluuius igneus rapidusque egrediebatur à facie eius. Et calore vehementissimo vsque ad elementorum solutionem. 1.*Petr.*4. Elementa calore soluentur. Ante ipsum autem in primo aduentu præcedebat ignis, scilicet charitatis. *Luc.*12. Ignem veni mittere in terram, &c. quantum ad bonos. Ignis cupiditatis, quoad malos. *Eccles.*9. Concupiscentia eius, quasi ignis exardescit.

3.

Et inflammabit inimicos eius in circuitu, iam eis quodammodo inchoans viam gehennalem. *Dan.*7. Corpus bestiæ, mali scilicet, datum est ad comburendum. *Psal.* Sicut ignis qui combutit syluam, & sicut flamma comburens montes, ita persequeris, &c. Qui autem sunt inimici determinat *Iacobi* in 4. Qui amicus est huius mundi, inimicus Dei constituitur. In bono etiam legi potest. Ignis enim charitatis, quo circumdatus fuit in aduentu primo, inimicos eius ad bonum inflammauit, vt erudirentur & amarent. *Thren.*3. De excelso misit ignem in ossibus meis, in viribus scilicet animæ meæ, & eruditit me. *Act.*2. Spiritus infundens charitatem apparuit in linguis igneis.

Alluxerunt fulgura. Hic immutatio quantũ ad cœlũ, quod est superius. Quasi diceret: Sic ignis inferius comburet, & etiam *fulgura*, quæ à superiori descendũt, *alluxerunt*, præteritũ pro futuro, certitudine prophetali, secundum quod refertur

4.

ad

ad aduentum secundum. *Ezech.*2. De igne fulgur egrediens. Hoc est quod dicitur *Matth.*24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret in Occidentem. *Apocal.*16. Facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua. Fulgur etiam timoris terrentis præcedit ignem charitatis inflammantis, quo dissipantur inimici. In *Psal.* Fulgura coruscationem, & dissipabis eos.

Vidit, & commota est terra. Hic secundum, in quo tangitur immutatio in extremis, & primò in illo quod est deorsum. Secundò in eo quod est sursum, ibi, *Annuntiauerunt.* In prima duo. Primò terræ immutatio simpliciter. Secundò modus immutationis. *Montes sicut cera.* Dicit ergo: Sic totum commotum est, aqua, ignis, & inferior, & superior. Vidit etiam Dominum ad iudicium venientem, maiestatem ipsius sentiendo, ac si videret, *terra*, ad literam, *& commota est. Luc.* 21. Erunt terræ motus per loca, & pestilentiæ, & fames. *Isa.* 24. Commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra. *Apocalyps.* 17. Terræ motus factus est magnus. In primo etiam aduentu mota est, per lucem, & miraculorum fulgurationem. *Mota est terra*, corda scilicet terrena. In *Psal.* suprà: Commouisti terram, & conturbasti eam. *Isa.*7. Commotum est cor eius, sicut commoueri solent ligna syluarum à facie venti. *Iob* 37. Super hoc expauit cor meum, & motum est de loco suo.

5. *Montes sicut cera.* Hic ostenditur modus commutationis, quia commouebuntur vehementer. Primum quantum ad montes. Secundum quantum ad partes terræ quæ sunt in plano. *A facie Domini.* Dicit ergo: Sic commouebitur terra, & intantum, quod *montes fluxerunt*, hoc est, fluent, *à facie*, id est, præsentia, *Domini*, venientis ad iudicium, *sicut cera à facie ignis*, citò & vehementer. *Isa.*63. Vtinam distumperes cœlos & descenderes: à facie tua montes defluerent. *Psal.* Sicut fluit vera à facie ignis, sic pereant, &c. Propter hoc dicitur *Isai.*2. de spiritualibus montibus: Dies Domini super omnem montem excelsum, & humiliabitur. A facie autem Domini in cruce pendentis deberent *montes*, prælati Ecclesiæ & Doctores, lachrymis compassionis defluere, à facie venturi ad iudicium lachrymis doloris & anxietatum: & sic esset, si Spiritu sancto essent afflati, quia in *Psal.* dicitur: Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Sed magis defluunt luxuria multi. *Ezech.* 23. Vt fluxus equorum fluxus eorum. Et cupiditate. 2.*Reg.*12. Defluxerunt; & contrahentur in angustiis suis.

A facie Domini, id est, à præsentia Domini sicut prius, *omnis terra*, etiam quæ est in plano fluxit, id est, fluet. *Apoc.*16. Omnis insula fugit, & montes non sunt. Si enim montes in bono defluerent, omnis terra similiter in bono defluxeret. Cum autem in malo defluunt, & alij similiter mali fiunt.

6. *Annuntiauerunt cœli.* Hic quasi immutatio in superiori. Ait enim: Sic mouebitur *terra & cœli* tunc *annuntiauerunt*, hoc est, annuntiabunt, qui ante silere videbantur, *iustitiam eius*, per mirabilia signa quæ in illis apparebunt. *Luc.*21. Erunt signa in sole, & luna, & stellis. Et infrà: Virtutes cœlorum mouebuntur. *Ioel* 4. Sol conuerteretur in tenebras, & luna in sanguinem. *Apocal. vlt.* Sol factus est niger quasi saccus cilicinus.

Quales debent esse qui iustitiæ annuntiant.

Et nota, quòd dicit, quòd cœli annuntiabunt iustitiam. Iustitiæ enim Dei annuntiatores debent esse cœli alti per contemplationem, clari per scientiam, mundi per puram castitatem. *Psal.* Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias? &c.

Manifestatio Christi iudicis.

Et viderunt omnes populi. Hic est secunda pars. Actum est enim in parte præcedenti de lætitia & exultatione iustorum propter immutationem mundi præambulam ad iudicium, hic propter iudicis apparitionem, & manifestationem: in quo dicuntur duo. Primò iudicis apparitio manifesta. Secundò consequentia apparitionem illam, ibi, *Confundantur omnes.* Dicit ergo: Sic immutabuntur omnia, ex quibus exultare & lætari debent Sancti, & etiam *videbunt*, id est, videbunt, *omnes populi gloriam* eius, ipsum, inquam, in humanitate glorificatum. *Apocalyps.* 1. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. *Luc.*21. Tunc videbunt filium hominis venientem cum potestate magna, & maiestate.

Nec est contrarium quod dicitur *Isa.* 26. secundum aliam literam: Tollatur impius ne videat gloriam Dei. Illud enim intelligitur de gloria diuinitatis, quæ à solis mundis corde est visibilis, nec potest sine delectatione videri. *Matth.* 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Et *Ioan.*17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. Quod potest etiam intelligi de aduentu primo: tunc enim viderunt gloriam Dei aperte, vel oculo corporali, quibus præsens fuit, vel fide, quibus per prædicatores suos innotuit. *Isa.*40. Et videbit omnis caro salutare Dei. *Baruc.*3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Confundantur omnes. Hic tanguntur effectus consequentes ad hanc visionem: & dicuntur duo. Primò exponuntur effectus. Secundò subiunguntur rationes illorum effectuum, ibi, *Quoniam tu Domine.* In prima tria, secundum tria consequentia visionem iudicis, quæ tangit. Primum est confusio reproborum. Secundum, reuerentia Angelorum exhibenda, ibi, *Adorate.* Tertio exultatio communiter iustorum. *Audiuit, & lætata est.* In prima duo. Primò confessio adstantium idola, sculptilia condendo, & sculpendo facta. Secundò fundendo: hæc enim dicuntur simulachra, ibi, *Qui gloriantur.* Ait ergo: Sic præbitur à bonis: & tunc

7. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia*, idola sculpendo facta. *Isa.*1. Confundentur ab idolis, quibus sacrificauerunt: & erubescetis super hortis, quos elegeratis. Et 42. Confundentur confusione, qui confidunt in sculptili, & qui dicunt conflatili: Dij nostri. Et hoc est quod subiungitur.

Qui gloriantur in simulachris suis, sup. confundentur. Hoc iterum: quia in *Psal.* infrà: Simulachra Gentium argentum & aurum, opera &c. *Isa.*19. Mouebuntur simulachra Ægypti, & cor Ægypti tabescet in medio eius. Et nota, quòd clericorum simulachra, sunt libri pulchri & curiosi: prælatorum, nepotuli: militum,

arma & equi: negotiatorum, denarij: fœminarum, ornatus pretiosi: & adulatorum, diuites epulones, & Prælati.

Adorate eum. Hic secundum, reuerentia ab Angelis exhibenda. Quasi diceret: Sic confundantur qui adorant sculptilia, & simulachra, sed non sic Deus noster: imò ô vos, *omnes Angeli eius*, creatione, *adorate eum.* Ad *Hebr.* 1. Adorent eum omnes Angeli eius. *Apoc.* 7. Adorauerunt viuentem in sæcula sæculorum. Adorate admirando, timendo, humiliter ei obediendo, & eius voluntatem feruenter exequendo. *Iob* 26. Columnæ cœli contremiscunt ad nutum eius. Nota, quòd Baal adorant, non Deum superbi, Beelzebuth immundi, scilicet gulosi: Beelphegor luxuriosi, Dagon acediosi, Mercurium cupidi, Apollinem in scientiis curiosi.

8. *Audiuit.* Hic tertium, scilicet iustorum exultatio. Primò iam glorificatorum, & Deum ante iudicium videntium, propter sui corporis resurrectionem gloriosam. Secundò iustorum qui viui inuenientur, propter iudiciorum Dei reuelationem. Dicit ergo: Sic manifestabitur gloria Christi, mali confundentur, Angeli adorabunt: *Audiuit hoc Sion*, id est, congregatio iustorum iam Deum contemplantium, *& lætata est*, expectans certissimè corporis glorificationem. Hæc est illa Sion, de qua in *Psal.* suprà: Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Expectat vt corpus recipiat gloriosum. *Phil.* 3. Saluatorem expectamus, &c. Tunc lætabitur. *Zach.* 2. Lauda & lætare Sion, quia ecce venio citò.

Exultauerunt. Hic secundum, in quo tangit primò lætitiam, & adiungit causam quasi propriam. *Propter iudicia.* Ait enim: Sic lætabuntur illæ animæ: & etiam *filia Iudæ*, animæ scilicet confitentes, & permanentes in fide, *exultauerunt. Isa.* 40. Dic ciuitatibus Iudæ Ecclesiis particularibus: Ecce Deus vester. Istæ sunt filiæ Iudæ, de quibus *Dan.* 13. Sic faciebatis filiabus Israël, sed non filia Iuda sustinuit iniquitatem vestram.

Et hoc *propter iudicia tua Domine*, non animo comprehensibilia. Ad *Rom.* 11. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius. *Psal.* Iudicia tua abyssus multa. Tunc autem erunt manifesta. 1. ad *Cor.* 4. Veniet Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, iudicia Dei, quæ quasi in profundissimis tenebris nunc sunt abscondita. *Apoc.* 15. Omnes gentes venient & adorabunt, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

Posset legi ab illo loco, *Audiuit*, sicut legit *Glossa*, ad primum aduentum referendo. Audientes enim illi de primitiua Ecclesia, quæ per Sion intelligitur quantum ad maiores, & per filias Iudæ quantum ad minores, *iudicia Dei*, quod scilicet Gentes conuertebantur ad fidem Christi, lætati sunt, & exultauerunt vehementer, sicut habetur *Act.* 10.

9. *Quoniam tu Dominus altissimus.* Hic est secundum. Postquam enim tacta sunt consequentia ad manifestum aduentum Christi, tangitur hic ratio consequentiæ illorum: & dicuntur tria, secundum tria consequentia. Primò redditur ratio primi, scilicet confusionis idololatrarum. Secundò secundi, adorationis scilicet Angelorum, ibi, *Nimis exaltatus.* Tertiò tertij, scilicet lætitiæ & exultationis sanctorum, ibi, *Qui diligunt Dominum.* Ait enim: Sic dixi, quòd in aduentu tuo Domine confundentur idololatræ. Et hoc, *quoniam tu Dominus*, &c. Vel sic continua: Propter iudicia exultabunt, quæ sunt: *Quoniam tu Dominus altissimus*, in potentia, *super omnem terram. Eccles.* 43. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentiæ, vt possit omnes idololatras confundere.

Nimis exaltatus es, quantum ad capacitatem humani intellectus, non quantum ad meritum, *super omnes deos*, id est, diuinos, scilicet Angelos: & propter hoc debent te adorare. Ad *Ephes.* 1. Constituens illum ad dexteram suam super omnem principatum & potestatem. Principatus autem & potestates dij sunt. *Psal.* Non est similis tui in diis Domine. Et alibi: Ego dixi, Dij estis, & filij, &c.

Qui diligitis. Hic tangitur ratio tertij: & dicuntur duo. Primò ratio lætitiæ sanctorum ponitur. Secundò ex illa ratione concluditur inuitando sanctos ad illam, ibi, *Lætamini.* In prima duo. Primò tangitur ratio ex parte sanctorum viatorum adhuc. Secundò iam beatorum, ibi, *Lux orta est.* Ratio autem adhuc viatorum, est odium mali, & detestatio quam tangit, sanctos ad illud inuitando: vnde dicuntur duo. Primò inuitatio sanctorum ad mali odium, quod generabit in illis causam lætitiæ. Secundò ratio inuitationis, ibi, *Custodit Dominus.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd filiæ Iudæ exultauerunt propter diuina iudicia: & bene, quia dico vobis, vos *qui diligitis Dominum, odite malum* semper, vt sic gaudeatis in diuinis iudiciis. Ad immediatum continuat *Glossa.* Talis est Dominus, & propter hoc, *qui diligitis Dominum*, quod præcipitur *Deuter.* 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. *Matth.* 22. similiter. *Odite malum*: hoc enim sequens est ad illud, quia Deus hoc mandat. *Amos* 6. Odite malum, & diligite bonum. *Ioan.* 14. Si quis diligit me, mandata mea seruabit. Et 1. *Ioan.* 2. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Et loquitur de notitia affectata. Propter hoc dicitur *Eccles.* 2. Qui diligunt Dominum, obseruabunt verbum eius. Malum etiam potest appellare diabolum, cum quo Deus diligi non potest. *Matth.* 6. Nemo potest, &c. Vel mundum, de quo 1. *Ioan.* 3. Totus mundus in maligno positus est: quem qui diligit, Deum odit. *Iacob.* 4. Amicus huius mundi, inimicus Dei constituitur.

10. *Inuitat iustos ad mali odium.*

Custodit Dominus. Hic ratio quare acquiescendum admonitioni, duplex. Primò quia Dominus tales custodit in bono. Secundò quia liberat à malo. *De manu.* Dicit ergo: Sic dico, quòd malum odiatis; qui deum diligitis, quia hic est fructus. *Custodit Dominus*, in bono in quo sunt, *animas sanctorum suorum*, malum scilicet odientium. *Psal.* Custodit Dominus omnes diligentes se. Et hoc verum est maximè quantum ad animas. *Iob* 9. Terra tradita est in manus impij. Sed *Sap.* 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt. *Iob* 1. Verumtamen animam eius serua. *Sap.* 11. assignatur causa, quia dicitur: Tu Domine, qui amas animas.

De

De manu. Hic secundum. Quasi diceret: Non solum in bono in quo sunt, custodit *de manu peccatoris*, dæmonis scilicet potestate, *liberabit eos.* Hoc petit Dauid infra: Eripe me de manu peccatoris. *Eccles.* 51. Liberasti me secundum multitudinem misericordiæ tuæ. *Osee* 13. De manu mortis liberabo eos.

11. *Lux orta est.* Hic est secundum, in quo tangitur causa lætitiæ in beatis de iudiciis diuinis: & tangitur duplex. Prima mentis illustratio, qua videbunt plenissimè veritatem: & hoc respicit intellectum. Secunda, repletio lætitiæ, quod pertinet ad effectum. *Rectis corde.* Dicit ergo: Sic insti viatores, vel non adhuc glorificati, lætabuntur in iudiciis: quia malum odiunt: & etiam iustus iam glorificatus, quia *lux*, cognitio scilicet aperta veritatis, *orta est iusto. Malac.* 3. Vobis timentibus Deum, quod iustorum est, orietur sol iustitiæ. *Isa.* 26. Ros lucis, quam rorabis super sanctos tuos, ros tuus. *Et rectis corde*, iustis, qui diligunt. *Cantic.* 1. Recti diligunt te. *Lætitia*, est orta, sup. à Deo *Psal.* Quàm bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde! *Isa.* 51. Venient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super capita eorum. Et rursus in eodem: Gaudium & lætitiam obtinebunt; & fugiet dolor & gemitus.

Thema pro festo Epiphaniæ, & natiuitate Domini & B. Virginis.

Et potest esse thema in Apparitione. Tunc enim *lux*, stella scilicet, quæ est secundum Philosophos congregatio lucis in corpore quinto, *orta est iusto*, ad ostensionem & honorem iusti, Christi scilicet, de quo *Ierem.* 23. Et hoc est nomen nouum quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et ex hoc ipso, *rectis corde*, tribus scilicet Magis, lætitia. *Matth.* 2. Videntes autem stellam Magi, gauisi sunt gaudio magno valde.

Potest etiam esse thema in Christi natiuitate. Ipse enim est lux. *Ioan.* 1. Erat lux vera, quæ illuminat, &c. Hæc lux erat in corde Patris abscondita. *Iob* 36. Qui abscondit lucem in manibus suis, in potestate sua scilicet. Sed postmodum sparsit ipse in mundum, per Virginem matrem. *Iob* 38. Per quam viam spargitur lux? Per Mariam sparsit lucem ad illuminandum intellectum, in natiuitate filij. Dividitur æstus tunc, aut æstus tunc diuisus est, quando dispertitæ linguæ tanquam ignis super Apostolos visæ sunt, scilicet in Pentecoste. Hæc *lux orta est iusto*, in tenebris huius vitæ degenti. *Isa.* 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. *Et rectis corde*, pastoribus, credentibus ipsis etiam peccatoribus, & in superna tendentibus, *lætitia. Luc.* 2. Ecce annuntio vobis gaudium magnum, &c.

Potest etiam esse thema in Virginis Matris natiuitate. Ipsa enim est lux, de qua in *Psal.* Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Quia orta gaudium attulit, non tantum rectis corde, sed etiam cunctis, sed magis iustis. *Esth.* 3. Iudæis noua lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. Fuit autem lux auroræ in propria natiuitate: sed lux lunæ in filij Dei conceptione: sed lux solis in filij parturitione. *Cantic.* 2. Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Sed lux stellæ in peccatorum susceptione: stellæ enim de nocte lucent, & ipsam illuminant. *Num.* 23. Orietur stella ex Iacob, & virga consurget ex Israël. *Iudith* 15. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi mei mei.

12. *Lætamini in Domino.* Hic secundum huius partis, in qua præmissa ratione mutiplici de lætitia bonorum super diuina iustitia, subiungitur ipsorum inuitatio, quasi concludendo ad lætitiam in Deo, & confessionem: & secundum hoc dicuntur duo. Primò inuitatio ipsorum ad lætitiam interiorem cordis. Secundò etiam ad exteriorem oris, ibi, *Et confitemini.* Dicit ergo: Sic iustis orta est lux, & lætitia. Ergo *iusti lætamini*, in corde interius, *in Domino.* Alibi in *Psal.* Lætamini in Domino & exultate iusti. Et alibi: Anima mea exultabit in Domino, non in mundo. Ad *Phil. vltim.* Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete. In mundo enim non est gaudendum, sed gemendum, quoniam pressuræ in eo sunt. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem &c.

Et confitemini, ore. Ad *Roman.* 10. Ore autem confessio fit ad salutem. *Memoriæ sanctificationis eius*, id est, quia memor fuit vt nos sanctificaret. *Isa.* 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, &c. Sanctificauit, inquam, per proprium filium, quem fecit sanctificationem nostram. 1. ad *Corinth.* 1. Qui factus est nobis iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Posset etiam legi: *Confitemini memoriæ sanctificationis eius*, id est, confitemini habendo memoriam, quòd ipse nos sanctificauit, & lauit in sanguine proprio. *Apocal.* 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et hoc vult nos habere in memoriam. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, transgressionis, absynthij, & fellis. Et subinngitur: Memoria memor ero. Delectabilis & dulcis memoria. Suprà in *Psal.* Memor fui Dei, & delectatus sum, iam in spe æternorum, postmodum in re: ad quam lætitiam nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN XCVII. PSALMVM.

Psalmus ipsi Dauid.

13 *Cantate Domino.* Hic est Psal. 97. in toto libro, in secunda vero parte 47. Postquam enim egit de lætitia iustorum, pro eis quæ erant antecedentia ad iudicium, mundi scilicet immutatione, & iudicis manifestatione, hic pro eo quod erit in ipso iudicio, scilicet pro iudicis æquitate, sicut patet in conclusione totius huius Psalmi. Sed quia magis apparet iudicantis in aduentu secundo æquitas, si manifestetur redimentis benignitas, agitur etiam de primo aduentu. Præmittitur autem titulus satis per se notus. *Psalmus ipsi Dauid.*

Argumentū Psalmi, lætitia fidelium ex virtute aduentus Christi.

Dividitur autem Psalmus in duas partes, secundum duo præacta. Primò enim agit de lætitia & exultatione ipsius Ecclesiæ, ipsam ad hanc inuitando pro primo aduentu. Secundò pro secundo, ibi, *Iubilate Deo omnis terra.* In prima duo. Primò ponit inuitationem. Secundò rationem, quare sit exultandum in Deo, & lætandum, ibi, *Quia mirabilia.* In prima duo. Primò

inuitatio ad exultationem. Secundò determinatio modi quo exultandum est eis & lætandum. *Canticum nouum.* Dicit ergo: Sic lætandum causis superius expressis, & etiam adhùc dico: *Cantate*, ad humorem & laudem Domini, non quolibet modo, sed *canticum nouum.* Et nota, quòd raucedo impedit ne possit homo cantare. Raucus sit homo per siccitatem nimiam. Hic est auarus, qui totus aridus est. *Psal.* Aruit tanquam testa virtus mea. Et etiam per clamorem nimium. Hic est aduocatus, qui tota die clamat in foro, nec potest in choro. *Psal.* Laborauit clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Nec leprosus: impedit enim lepra. Ad literam, leprosus non celebrat: hic est Simoniacus, qui proprié leprosus dicitur. 4. *Reg.* 5. Lepra Naaman adhærebit tibi, dictum est Giezi, qui spiritualia vendidit. Impedit etiam locus: non enim vbique cantandum. *Psal.* Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Sic arcetur piger & somnolentus, qui non vult dicere horas in Ecclesia, sed in camera. Impedit etiam pinguedo, quando est nimia, scilicet abundantia rerum temporalium, & commessatio nimia. *Iud.* 3. Erat autem Eglon rex pinguis nimis. Eglon enim interpretatur vitulus inutilis. Quasi diceret: Vbicúnque pinguedo nimia, ibi est festiuitas inutilis, non ad honorem & Deo, & cantandum. Impedit etiam multiloquium. *Eccles.* 22. Musica in luctu, importuna narratio. Sic arcetur accidiosus, qui cantat ad tempus. Impedit etiam interdictum. *Amos* 6. Vos, ne recordemini nomen Domini. Contra quod *Esther* in 6. Ne claudas os cantantium tibi. Sic arcetur superbus, qui ab alio se separat, nec vult esse communis alijs. Et vltimo etiam impedit. *Psal.* Non mortui laudabunt te Domine. Sic arcetur luxuriosus, qui tanquam mortuus computrescit in fœtore proprio. *Iud.* 1. Computruerunt iumenta.

Canticum impedimenta.

Quia mirabilia fecit. Hic secundum, in quo subiunguntur rationes, quare cantandum: & dicuntur tria, secundum tres rationes, quas assignat. Prima, operatio miraculosa, quod spectat ad Deum. Secundò salutaris dispensatio, quod respicit ad hominem, ibi, *Salauit ei.* Tertia, manifestatio, quod pertinet ad Ysaiam seu sapientiam, ibi, *Notum fecit Dominus.* Dicit ergo: Sic tantum canticum nouum, & debetis: *quia mirabilia fecit.* Ita, Domino, quorum est opus hoc. Mirabilibus nouis debetur canticum nouum. Sed implenit illud *Exod.* 34. Ecce ego, &c. Ita mirabilia. Ita. Qui fecit magna & mirabilia. Sed quæ nam mirabilia fecit? Creatione Mundi sine corruptione, & sine labore in vero potest hoc dici. Vnde propter hoc dicitur *Ysa.* 9. Vocabitur admirabilis. Mirabilia in creatione, cursus videri, maiores nemo. Magnificabant Deum dicentes: Quia hodie mirabilia. In passione, quæ mirabilia pro inimicis, audacia pro Deo, & Deum pro nouissimis. *Ysa.* 25. Domine Deus meus exaltabo te, & confitebor nomini tuo. Mirabilia in Sacramento altaris ordinando, quando dedit sanguinem in potum, carnem in cibum. *Psal.* Memoriam fecit mirabilium suorum, etiam dedit timentibus se.

Mirabilia; in operatione Christi.

Saluauit ei. Hic secunda ratio, scilicet hominum saluatio per filium Dei: in quo ostenditur duo. Primò per quem facta sit saluatio, scilicet per filium. Secundò qualiter per illum. *Et brachium.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd mirabilia fecit: & hoc vnum de mirabilibus: quia de quo? *suum*, filius scilicet, qui est *brachium Patris. Cant.* 8. Dextera illius amplexabitur me, & exaltabit me à periculis. Hoc est quod infra: *Saluum*, id est, *Saluator fecit*, scilicet, ad honorem Dei. *Psal.* Domine Domine, fecit virtutem. *Luc.* 19. Vnus filius hominis saluator factus quod petierit.

Et brachium. Hic est secundum, in quo ostenditur qualiter saluauit. Vnde cum dicit: *Et brachium*, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

mei, qui in cœlis est. Et sine dubio iubilant. *Iob* 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei, Angeli scilicet sancti.

7. *Commoueantur mare.* Hic inuitat homines, & primò pœnitentes. Secundò proficientes in bono. *Orbis terrarum.* Tertiò Prælatos aliis doctrinæ fluenta influentes. *Flumina.* Quartò perfectos. *Montes.* Dicit ergo: Sic ô vos Angeli, *iubilate & mare*, pœnitentes scilicet adhuc existentes in amaritudine. Hoc mare, iuxta quod IESVS ambulabat. *Matth.*4. Ambulabat IESVS iuxta mare Galilææ. *Genes.*49. Zabulon in littore maris ambulabit. Zabulon, certus emissus, signat Christum emissum de cœlo, tanquam cerium velocissimum. *Cant.*2. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.

Et plenitudo eius, maris scilicet, hoc est, in plena amaritudine existentes, & ipsam totam haurientes, secundum illud *Deut.*33. Inundationes maris, quasi lac sugent.

Orbis terrarum, & ne credas ipsum loqui de orbe materiali, addit, *& qui habitant in eo*, id est, qui sunt in orbe digni hoc nomine. Isti sunt qui fructificant in bonis operibus, & ipsa communicant aliis circumquaque sicut orbis. De hoc orbe *Sap.* 1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum.

8. *Flumina plaudent.* Hic tertium. Quasi dicebat: Sic lætentur pœnitentes, sicut & profitientes: & etiam *flumina*, Prælati scilicet & Doctores sancti, Spiritu sancto pleni, & aliis influentes, *plaudent manu. Ecclesiast.*24. Ego sapientia effudi flumina super terram. Vnde quatuor fluminibus fluentibus de paradiso *Genes.*2. comparantur quatuor Euangelistæ. *Psal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. *Apocalyps. vltim.* Ostendebat mihi fluuium. sanctum scilicet virum, procedentem de sede Dei, de Dei ordinatione & dispositione, in qua sedet stabiliter sicut homo in sua sede.

Comparatio Prædicatorū cum fluminibus.

9. *Simul.* Ecce quartum. Quasi diceret: Sic plaudent flumina: *& montes*, viri perfecti & stabiles, *exultabunt in conspectu Domini. Isa.*52. Montes & colles cantabunt coram Deo laudem. Et est argumentum, quod Sancti lætabuntur in aduentu Christi ad iudicium. *Isa.*52. Simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt. Et hoc erit satis citò, etsi tardè videatur, quia *Iacobus* dicit in vltimo: Ecce iudex ante ianuam assistit.

Glossa legit etiam aliter referendo ad aduentum primum, appellans mare, legem amaram Mosaicam, quæ commota est, & dulcis facta per appositionem ligni crucis, sicut significatum fuit *Exod.*15. Et eius plenitudo, scilicet legalia sacramenta. Orbem etiam terrarum appellat Gentilitatem, quæ commota est ad conuersionem. Suprà in *Psal.* Commouisti terram, & conturbasti eam. Legit etiam referendo ad secundum, mare appellans sæculum, quod timore commouebitur, Domino ad iudicium veniente. Suprà in *Psal.* Hoc mare magnum, & spatiosum manibus, cuius plenitudo sunt homines pleni iniquitate & peccatis. Ad *Rom.* 1. Repletos omni iniquitate, & malitia. Orbis terrarum propriè sumitur, qui commouebitur in faciem meliorem. 2. *Petr.*3. Nouos cœlos, & nouam terram, secundum promissa eius expectamus. *Apoc. vlt.* Ecce noua facio omnia.

Quoniam venit. Hic tangitur ratio & causa quare inuitat ad exultationem: & tanguntur duo. Aduentus iudicis, & æquitas iudicij. *Iudicabit orbem.* Dicit ergo: Sic iubilent, & exultent à conspectu Domini: *quoniam venit*, Dominus, sup. *iudicare terram. Isa.*3. Ecce Dominus ad iudicandum venit cum senioribus populi sui. *Ioan.*12. Nunc iudicium est mundi.

Iudicabit orbem terrarum. Hic secundum, in quo pro causa lætitiæ, tangitur æquitas iudicij, quæ est in duobus. Primò in meritorum discussione. Secundò in distributione post discussionem admixta pietate. *Et populos in æquitate.* Dicit ergo: Sic gaudebunt, quia Dominus venit, & iudicabit orbem terrarum, ad literam habitatores orbis terrarum, discutiendo merita singulorum. *Isa.*5. Iudicium Domini cum populo suo, & cum Israël diiudicabitur. *Dan.*7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est liber vitæ, & iudicati sunt super ea quæ scripta erant in libris.

Et populos. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic iudicabit singulorum merita, & post *iudicabit populos*, eis retribuendo, *in æquitate*, sicut æquum est, hoc est, secundum sua merita, ita tamen quod omninò non sint sine misericordia relaxante aliquid quantum ad malos, cumulante maiora præmia quantum ad bonos. 2. ad *Corinth.*5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore suo, siue bonum, siue malum. Et in *Psal.* Reddet vnicuique iuxta opera sua. 2. ad *Corinth.* 3. Vnusquisque secundum proprium laborem recipiet.

Vel secundum *Glossam*, posset referri primum quod dicit, *Iudicabit orbem terræ in iustitia*, ad malos, qui in terra sunt, quia terram diligunt: & orbis sunt, quia circuierunt. *Psal.* In circuitu impij ambulant. Quos iudicabit in iustitia Deus, sine misericordia scilicet saluante, non tamen sine relaxante aliquid de pœna. *Iacob.*2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Secundum autem ad bonos potest referri, qui per populos designantur, quibus retribuet in æquitate: quia secundum quod metuerunt. *Luc.*6. Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis: & plus addet ex misericordia vt iustitia fiat æquitas. In eodem *Luc.*6. Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superefluentem, dabunt in sinum vestrum: qua mensura nos remuneret, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

IN XCVIII. PSALMVM.

Psalmus ipsi David.

1. *Dominus regnauit, iracscantur populi.* Hic est Psalmus 98. in toto libro, in 2. vero parte *Psalmus in libri 48. videtur ipsi Christo reuelatus, & ad vltimum vsi inuitat exsilio antiquorum.*

Dicit ergo. *Dominus* Christus, quamuis humilis factus in mundo, *regnauit*, & in æternum ab æterno, & in manifestatione, maxime post resurrectionem, & regnabit. *Isa.*33. Dominus regnabit in iustitia. *Exod.*15. Dominus regnabit in æternum & vltrà.

Iracscantur populi, veritati contrarij, & rectitudinis inimici. Et non dicit hoc imprecando, vel inuocando, sed prædicendo, id est, irascentur. Modum tamen loquendi talem seruat, vt innuat quod eorum iram non curat, sed magis semper bona multa consequentia plam desiderat. *Psal* Videbit & irascetur. &c. *Isa.*8. Irascetur, & maledicet regi suo. Irascitur Iudæus contra Christum, & repellit verbum, & Gentilis populus vocatur, quod est magnum bonum. *Act.*13. Quoniam repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.

Qui sedet. Hic tertium. Quasi diceret: Dominus regnat, quantumcunque irascantur populi. Deus, inquam, *qui sedet super Cherubim.* Quasi diceret: In regnando vsque super Cherubim est exaltatus. Suprà in *Psal.* Qui sedes super Cherubim, appare coram Ephraim, Benjamin, & Manasse. Ad *Ephes.*1. Constituit illum sedere ad dextetam suam, super omnem principatum, & potestatem. *Ezech.*1. Super capita animalium firmamentum, & super firmamentum thronus, & super thronum filius hominis.

Moueatur terra. Ecce quartum. Quasi diceret: Sic sedet, quantumcunque voluerit *moueatur terra*, de eius regia potestate. *Isa.*24. Commotione commouebitur terra. *Psal.* Commota est contremuit terra. Et alibi: Fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt.

Et nota, quòd sicut dicit *Glossa*, charitas est Cherubim: interpretatur enim scientiæ plenitudo: & Paulus dicit *Roman.*13. Plenitudo legis est dilectio. Hic thronus aureus, qui si fueris in corde tuo, ibi sedebit Christus, nec auelletur quantumcumque læuiat mundus. 1. ad *Corinth.*13. Charitas nunquam excidit. *Psal.* Thronus eius, charitas, sicut sol in conspectu meo. Sol lucet, & calet, & manet.

2. *Dominus in Sion.* Hic secundum, in quo subiungitur regnantis descriptio: in quo dicuntur duo. Primò super Iudæos dignitas & potestas. Secundò dignitatis generalitas. *Excelsus.* Ait enim: Sic dixi, quòd Dominus regnauit, Dominus, inquam, qui sedet super Cherubim, quem si ignoras, dico, *ipse est Dominus magnus*, & hoc, *in Sion*, id est, in Iudæis per Sion intellectis, quæ erat principalior pars in eorum metropoli, scilicet in Ierusalem. *Psal.* Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius. Sion enim speculum, vel specula interpretatur, & figurat animam Deum contemplantem, scientia diuinorum ad superna elenatam. In hac Deus magnus est, & tam magnus, vt ad ipsum non possit attingere. *Iob* 6. Ecce Dominus magnus vincens scientiam nostram. 1. ad *Timoth.*6. Lucem habitat inaccessibilem. *Psal.* Mirabilis facta est scientia nimis me confortata est, &c. *Et excelsus*, non tamen super aliquos, sed *super omnes populos*, scilicet super omnes Iudæos, imo certè & Gentiles. Ipse est super omnes Gentes Dominus. Quantumcunque videantur magni super eos est. *Isa.*26. Ecce Dominus exaltat in sua fortitudine, & non est similis ei in magnificentia. Quinto *Ioan.*3. dicitur. Qui de cœlo venit, super omnes est.

Confiteantur nomini. Hic secundum primæ partis. Nam hoc nomen enim præcedit pœnitentiale regni Christi, & regnantis descriptio, quantumcunque contrarij offendantur, hic subiungitur iniquorum inuitatio ad cultum & confessionem Christi: in quo dicuntur duo. Primò inuitatio. Secundò persuasio, ibi, *Quoniam terribile.* Dicit ergo: Sic regnauit, Deus, quantumcunque irascantur aduersarij, & moueantur: sed vtinam *confiteantur* ad veritatem conuersi, *nomini sancto tuo*, id est, ad honorem nominis sancti tui. *Nomini*, inquam, *Nomini* iam magno per famam & gloriam, qua dilata. *Christi exaltati* est vbique. Suprà in *Psal.* Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur, &c. Imo nomini quod benedictum est. *Dan.*3. Benedictum est nomen gloriæ tuæ, quod est sanctum. Nomen excellum. *Phil.*2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Nomen salutare. *Act.*4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat homines saluos fieri. Nomen gloriosum. *Isa.*43. Adduxisti populum tuum, vt faceres tibi nomen gloriæ.

Quoniam terribile & sanctum est. Hic persuasio: & dicuntur duo. Primò persuadet à maiestatis eius magnitudine, quasi à severitate. Secundò à bonitate, ibi, *Et honor regis.* Dicit ergo: Sic

Sic dixi, quòd confiteantur nomini sancto tuo: & iustum est: *quoniam terribile & sanctum est*, maiestate. *Iob* 25. Potestas & terror apud ipsum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. *Psal.* Tu terribilis es, & quis resistit tibi? Quasi dicat: Nullus.

Et honor. Ecce secundum, in quo commendatur à bonitate, & ostenditur in duobus. Primò quia ad bonum afficitur, & diligit. Secundò quod aliis ipsum largitur & infundit, ibi, *Tu parasti.* Quasi dicerer: Ita terribilis, in quo seueritas, in ipsos tuo nomine: & tam benignus es, quia *honor regis*, Christi scilicet, *diligit iudicium*, hoc est, quærit vt ei cum discretione seruiatur. Honorem autem appellat prædicationem de eo, & doctrinam *Psal.* Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Ad *Roman.* 2. Iudicium Dei secundum veritatem, non secundum adulationem.

4. *Tu parasti directiones.* Hic secundum, in quo ostenditur bonitas, quia aliis bonum largitur & tanguntur duo secundum duo bona, quæ dat. Primum est electio æterna. Secundum, finalis gratia, ibi, *Iudicium & iustitiam.* Dicit ergo: Verè bonus, quia iudicium diligit: & etiam ô tu Domine *parasti* ab æterno in tua prædestinatione, *directiones*, quibus electi ad te diriguntur. Prædestinatio enim est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. *Roman.* 9. Vasa misericordiæ præparauit in gloriam. Et bene dicit *directiones*: omnes enim torti facti sunt per peccatum: sed Deus præparauit directiones, vt recti efficerentur. *Cantic.* 1. Recti diligunt te. Hic directionem petebat qui dicebat: Dirige me Domine in via tua, & dirige me in semita recta perfectæ charitatis.

Duplex gratiæ ad finem operatiua.

Tu iudicium. Hic secundum, in quo dicuntur duo, secundum duplicem gratiam, quam largitur necessariam ad salutem. Prima est discretionis agendorum, quæ appellatur *iudicium*. Secunda, operationis bonæ, & executionis, quæ dicitur *iustitia*. Ait enim: Sic parasti directiones, & non pro nihilo: imò *iudicium tu fecisti*, id est, gratiam iudicandi & discernendi quod bonum est. Supra in *Psal.* Iustè iudicate filij hominum. *Et iustitiam*, gratiam perducendi ad effectum quod deliberatum est. Ad *Roman.* 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit, iudicium & iustitiam præbendo.

5. *Exaltate.* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, in qua inuitat sanctos præsentis Ecclesiæ, præsentis dico pro tempore suo, ad venerationem sanctorum imitatione antiquorum patrum: & dicuntur duo secundum naturam duplicem in Christo. Primò ad naturam humanam in Christo venerandam imitat. Secundò ad venerandam diuinam, ibi, *Exaltate*, secundo loco positum. In prima dicuntur tria. Primò monet ad venerationem & ad orationem Christi in generali. Secundò specificat, in quo velit eum venerari, ibi, *Et adorate.* Tertiò assignat causas, quare in hoc debeat venerari, ibi, *Quoniam sanctum.* Dicit ergo: Sic in nobis operatur iudicium & iustitiam: ergo *exaltate*, quantum scitis & potestis, *Dominum Deum nostrum*, filium, qui propriè noster est. *Eccles.* 43. Exultate eum quantum potestis: maior est enim omni laude. Vnde bene exaltandus est. Et etiam pro nostra vtilitate, non pro sua, quia in eodem, & in eundem exultantes replebimur virtute. Propter hoc dicit Dauid suprà in *Psal.* Exultabo te Domine. Et infra similiter.

Et adorate scabellum pedum eius. Hic secundum. Quasi diceret: Dico, Exultate venerando, adorando, & etiam *adorate scabellum pedum eius*, eius scilicet humanitatem: Deus enim habet quasi duos pedes, scilicet sapientiã & virtutem, quibus quasi quodammodo per creaturas discurrit: & Dei Filius est vtrumque. 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Et hic habet *scabellum*, scilicet humanam naturam, quam pro nobis assumpsit, quæ terra est. *Isa. vltim.* Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Et hæc adoranda. *Isa.* 40. Adorabunt vestigia pedum tuorum.

Quoniam sanctum est. Hic tertium, in quo ponuntur rationes sic adorandi, duæ. Primo sanctitas ipsius adorati. Secundò dignitas seu authoritas adorantium, ibi, *Moyses & Aaron.* Dicit ergo: Sic dico, quod scabellum eius adoretis, & debetis, *quoniam sanctum est*, qui in eo est, sup. & cuius scabellum est: imò sanctus sanctorum. *Dan.* 9. Vel *quoniam sanctum est*, ipsum corpus & humanitas Christi. *Luc.* 1. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Supra in *Psal.* Tu autem in sancto habitas, laus Israel.

6. *Moyses & Aaron.* Hic probat propter dignitatem antiquorum, qui iam adorauerunt, & vtilitatem: vnde duo dicuntur. Primò meritum adorantium antiquorum describitur. Secundò præmium, ibi, *Dominus Deus noster.* In prima duo. Primò tangit meritum antiquorum, quantum ad fidei credendorum. Secundò quantum ad obedientiam mandatorum, ibi, *Custodierunt testimonia.* In prima duo. Primò tangitur diuersitas inuocantium, & ipsum in fide venerantium. Secundò modus venerandi, ibi, *Invocabant Dominum.* In prima tria secundum tres status venerantium quos tangit. In Moyse potentes, in Aaron sancti, in Samuele sapientes & dono prophetiæ illustrati. Dicit ergo: *Adorate* propter scabellum pedum eius, quoniam sanctos *magis* hoc est, qui sedet super illud: vel quoniam ipsum *hoc patebit* est sanctum: & etiam imitatione præcedentium. Quoniam Moyses, qui priuilegium habuit potestatis, fecit enim signa & portenta in *Ægypto* à 7. *Exod.* vsque ad 14. Diuisit mare rubrum, & populum transduxit in eodem, aquas dulcorauit in 15. & panem cœlestem dedit populo 16. & multa alia. Ipse tandem fuit, cui dictum est: Constitui te deum Pharaonis. *Et Aaron*, qui priuilegium sanctitatis: fuit enim sanctificatus. *Leuit.* 8. & alios sanctificabat eiusdem 14. de lepra, & in multis aliis locis. *In sacerdotibus eius*, id est, in numero sacerdotum. Sed hoc verum est de Aaron, de Moyse autem non videtur: ipse enim sacerdos non fuit. Et est responsio secundum *Glos.* quòd sacerdos non fuit consecratione & institutione, sed officio quodam dignissimo. Si enim non obtulit carnales hostias, tamen obtulit pro populo frequenter spirituales, orans assiduè

Commune mun: ad omnes Deum magnificare non de suum.

assiduè Deum pro populo derelinquente. *Exod.* 32. In *Psal.* suprà: Et dixit vt disperderet eos, nisi Moyses.

Et Samuel, qui fuit in domo propheticè nutritus. 1. *Reg.* 3. Cognouerunt omnes à Dan vsque Berlabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini. Samuel, quia fuit de tribu Leuitarum, & quia ad tempus solum propter peccatum Heli, sacerdos fuit, non ponitur inter sacerdotes simpliciter, sed inter inuocantes.

7. *Et nota*, quod bonum thema est in synodo: quilibet enim sacerdos debet esse Moyses, assimilatus scilicet ab aquis voluptatum, & diuitiarum, vt non maneat in illis. Et debet esse sacerdos in aquis lachrymarum, vt ploret pro peccatis propriis, & subditorum, & in aquis penitentiarum. Debet esse Aaron monstrando per vitæ eminentiam, vt sua conuersatio sit exemplo. Ad *Phil.* 3. Et soliditatem, vt non moueatur vento superbiæ & inanis gloriæ. Debet etiam esse Samuel, petitus à Deo, & ab eo datus, sicut Samuel fuit. 1. *Reg.* 1. Vt non sit intrusus violenter, nec ad sacerdotem honorem sacerdotij. Ad *Hebr.* 5. Nemo assumit sibi honorem, &c. Sit etiam Samuel, id est, auditus à Deo, sic enim interpretatur Samuel, inquam, illud *Luc.* 6. Date, & dabitur vobis.

Præceptum Domini custodiendum multiplici de causa.

Invocabant Dominum. Hic secundum, in quo ponitur inuocationis modus, qui fuit triplex. Primò, quod deuotè inuocabant. Secundò, quod vtiliter. Tertiò quod fideliter, ibi, *In columna*. Dicit ergo: Sic Sancti benè colebant Deum, quia deuotè, meus in corde vocabant, quod est reuerentiæ & deuotionis. Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis, & reddet altissimo vota tua. Et inuocabant, id est, in fide incarnationis. *Psal.* Inuocabit me, & ego exaudiam eum. *Isa.* 58. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Et ô tu, *Domine Deus noster, exaudiebas eos*, gratiam illis dando. *Isa.* 33. Ad vocem clamoris tui statim vt audierit, respondebit tibi. Et in 58. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Et ô tu, *Deus propitius fuisti eis*, pœnam misericorditer relaxando. *Hiere.* 5. Si inuenerit virum facientem fidem, hoc est, secundum quod fides requirit operationem, propitius ero ei. Imò ipsimet fecisti eis propitiationem. 1. *Ioan.* 1. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Et vindex. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic misericordiam exhibes, tamen non sine iustitia, imò *& vindex es*, vt nullus inueniatur, hoc est, *in nullo delinquentem impunitum*. Alia littera, sicut fuit *Glossa*, habet, *efficiens*, & constat, malos, aliter enim Deus non videretur: quamuis enim non multum,

9. signo aliquo in testimonium, signo, inquam, hoc ipsum quod præcipitur monstrante. *Psal.* Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.

Et præceptum, simplici verbo iniunctum, *quod dedit illis*: aliter non possunt ingredi ad vitam. *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: qui enim seruat & custodit hæc, diligit: & qui diligit, vitam accipit. *Ioan.* 14. Si diligitis me, mandata mea seruate. Et iterum: Si quis diligit me, mandata mea seruat, & sit saluabitur, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus. Dicit autem præceptum in singulari: quia totum in vno charitatis præcepto comprehendit. *Ioan.* 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Hoc autem custodiendum est: quia pulchrum: dilectio enim pulchra est: dilectio Dei, & proximi in Deo. *Ecclesiast.* 24. Ego mater pulchræ dilectionis, &c. Quia leue est & suaue. *Matth.* 11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Et *Augustin.* dicit: Tam leue, vt nullus se possit excusare de portatione, nisi mentiri velit. Quia delectabile. *Ioan.* 14. Si diligeretis me, gauderetis vtique. Et *Bernard.* dicit: Omnis amor dulcis est: ergo potissimè amor summi & dulcissimi boni. Quia lucidum & illuminatiuum cordis. *Psal.* Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. 1. *Ioan.* 2. Vnctio, hoc est, charitas, docebit vos de omnibus. Quia nouum. *Ioan.* 13. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Ita nouum, & semper placens: sicut nouæ. Ipsum enim est quod dicit *Eccles.* 24. Qui edunt me, adhuc esurient. Quia forte & suauem. *Cantic.* 8. Fortis est vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio. Et tandem legis diuinæ, imò omnis boni consummatissimo. Ad *Rom.* 13. Plenitudo legis est dilectio. 1. ad *Timoth.* 1. Finis præcepti est charitas. Propter hoc dicitur *Luc.* 10. Porro vnum est necessarium.

Dominus Deus noster. Hic secundum, in quo ponuntur tanges meritum antiquorum patrum, tanges & præmium. & hoc duplex. Primò præmium quod respicit ad misericordiam. Secundò quod ad iustitiam, ibi, *Et vindex*. Primum duplex. Collatio gratiæ delictis veniam, & misericordiæ relaxantis pœnam. *Deus tu propitius.* Dicit ergo: Sic custodiebant testimonia & præcepta: & ô tu, *Domine Deus noster, exaudiebas eos*, gratiam illis dando. *Isa.* 33. Ad vocem clamoris tui statim vt audierit, respondebit tibi. Et in 58. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Et ô tu, *Deus propitius fuisti eis*, pœnam misericorditer relaxando. *Hiere.* 5. Si inuenerit virum facientem fidem, hoc est, secundum quod fides requirit operationem, propitius ero ei. Imò ipsimet fecisti eis propitiationem. 1. *Ioan.* 1. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Et vindex. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic misericordiam exhibes, tamen non sine iustitia, imò *& vindex es*, vt nullus inueniatur, hoc est, *in nullo delinquentem impunitum*. Alia littera, sicut fuit *Glossa*, habet, *efficiens*, & constat, malos, aliter enim Deus non videretur: quamuis enim non multum,

tamen sancti peccabant. 1.*Ioan.*1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et Deus vlciscitur illas. *Psal.* Deus vltionum Dominus, Deus vltionum, pro omissis & commissis. Hæc autem vltio saltem in hoc est, quod malis aliorum cruciamur. 2. ad *Cor.*11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Et talis vltio ex magna misericordia. 2. *Machab.*6. Statim vltiones adhibere, magni beneficij indicium est. *Gregor.* Magna est misericordia, in præsenti misericordiam non consequi.

9. *Exaltate Dominum.* Hic secundum, in quo postquam monuit Christum venerari in natura humana, hic monet quod in diuina: & dicuntur tria. Primò monet vt naturam diuinam in Christo honorent & adorent. Secundò vbi adorare debent. *In monte.* Tertiò addit rationem, quare debent honorare, ibi, *Quoniam sanctus Dominus.* Dicit ergo: Sic monui exaltare & venerari Christi humanitatem, sed adhuc dico pro diuinitate: *Exaltate Dominum Deum nostrum*, Christum scilicet, *& adorate*, hoc est, ita quod adoretis eius diuinitatem corde, ore, & opere. *Baruch.*4. Hic est Deus noster, & non æstimatur alius absque eo: hunc adoremus. *Ioan.*4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

Sed vbi? *In monte sancto eius*, in Ecclesia scilicet, non conuentibus hæreticorum. *Deut.*12. Caue ne offeras holocaustum in omni loco, sed in loco, quem Dominus Deus tuus elegerit, qui est mons Ecclesiæ. *Isa.*2. Ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Et hæc est ratio, quare est adorandus: *quoniam sanctus Dominus Deus noster. Leuit.*11. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Et 19. Ipse autem est regula, & summum sanctitatis. *Dan.*9. Sanctus sanctorum: cui sanctitati nos conformet, qui sanctus est ab æterno, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN XCIX. PSALMVM.

1. *Psalmus in confessione.*

2. *Psalmus docet ingredi in regnum Christi per confessionē.*

IVbilate Deo omnis terra. Hic est Psalmus 99. in toto libro, 49. in secunda parte libri. Cum enim in Psalmo antecedenti inuectionem fecerit contra motos & iratos de regno Christi, & bonos inuitauerit exemplo antiquorum sanctorum ad adorandum Christum, hic vlterius monet ad ingressum in regnum Christi, docens modum, quo poterunt esse de regno eius: quia per confessionem duplicem, peccati proprij, & laudis ipsius Christi, quantum prima pertinet ad imperfectos, secunda ad perfectos, & quasi iam veniam allecutos de peccatis. Propter hoc bene dicitur in titulo Psalmi: *Psalmus in confessione*, id est, *Psalmus* subiectus est *in confessione*, id est, de confessione, vt sumatur propositio pro propositione.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò inuitat ad summam lætitiam in Deo, & ad eius seruitium omnes generaliter. Sed quia hoc non est nisi existentium in regno Christi, secundò inuitat ad introitum in regnum, determinans introëundi modum, ibi, *Introite in conspectu eius.* In prima duo. Primò inuitat ad summam lætitiam, quæ est iubilus, quasi inuitans ad finem contemplationis. Secundò ad seruiendum lætanter, quod respicit ad finalem actionis, ibi, *Seruite.*

Dicit ergo: Sic antiqui Sancti Christo adorauerunt, vtramque naturam in illo venerantes: & propter hoc, ô omnis terra, nomen pro contento, id est, omnes in terra habitantes, *iubilate*, vehementi lætitia exultate, *Deo*, id est, *ad honorem Dei.* Supra in alio *Psal.* omnino idem: *Iubilate Deo* omnis terra, Psalmum dicite nomini eius. *Sophon.*3. Iubila lætis filia Ierusalem: vt ascendas *ad contemplationis* sacrum, coniunctus Rachelî pulcherrimæ, cum Israël. *Genes.*32.

Quod si non poteris, saltem *seruite Domino*, in operibus iustitiæ & misericordiæ, & hoc, *in lætitia* spirituali & lauda. *Luc.*1. Liberati de manu inimicorum nostrorum seruiamus illi in sanctitate, & iustitia, coram ipso in operibus iustitiæ & sanctitatis: & hoc lætanter. *Eccles.*35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad *Corinth.*9. Non ex tristitia aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Bene autem est in lætitia seruiendum: quia ei seruire regnare est, & libertas ingenuitas.

Introite in conspectu. Hic secundum, in quo Psalmus, in qua inuitat ad ingressum ad contemplationem, determinans ingrediendi modum, & hoc dicuntur duo. Primo monet introire propriam conscientiam: hoc quia omnium volentibus intrare regnum Dei, scilicet Christi misericordiam, ibi, *introite*, secundo primum modum. Primo monet introire propriam conscientiam, vbi Deus videt. Secundo dicit huius introitus vtilitatem, ibi, *Scitote.* Dicit ergo: Sic monui vt Deo seruiatis in lætitia: quod si vultis, *introite* in conspectu eius, id est, in conscientias & cordis. *Isa.*46 Redite prævaricatores ad cor, & videte. 2. *Reg.*16. Hominem videbant intentum, Deus autem intuetur cor. Et *in conspectu*, vt intus conscientiam emundetis. *Ioan.*3. Qui mei lauabunt pro explanatione cordis.

Posset aliter legi, vt sit ingressus seruitij lætitiæ. Quasi dicatur: Monui vos seruire in lætitia, & hoc *in confessione*, id est, *in confessionem in exultatione*, id est, *in exultationem* in lætitia. *Iob*36. Videbis subuersionem tuam in iubilo. *Matth.*25. Intra in gaudium Domini tui. Et 3 *Reg.*10. dicitur: Beati viri tui, qui stant in conspectu tuo semper.

Scitote quoniam Dominus. Hic secundum, quo subiungit alia introitus fructum & vtilitatem. Primum est, quia cognoscet eius diuinitatem. Secundum, quia misericordiam testatem. *Ipse fecit nos.* Primum, quod ibi, *Populus eius.* Dicit ergo: Introite vt introeatis lætantes ad cor, quia *scitote*, id est, & sciatis, *quoniam Dominus*, Iehovah, quem hominum terius. *Baruch.*3. In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Quem crucifixistis. *Matth.*27. *Marc.*15. *Luc.*23. *Ioan.*19. *Ipse est Deus Bar.*3. Hic est Deus, Deus noster, & non æstimabitur alius absque eo.

Ipse fecit nos. Hic ostendit potentiam diuinitatis, primò illam asserendo. Secundò remouendo quod posset esse dubium, cum addit *Et non ipse nos.* Ait enim: Sic sciatis, *quoniam ipse est Deus*, & etiam *quoniam ipse fecit nos. Ad Ephes.*2. Ipsius factura sumus. *Isa.*64. *Opera manuum nostrarum omnes nos.* Quippe *Iudi.*2. dicitur: Omnia per ipsum facta sunt.

Sed ne dicas, quod cætera nostri nos faciunt, addit: Et non ipsi, scilicet nos: alioqui *dum dicere mendaces etiamus*, qui dicit *Ezech.*29. *Ego feci meipsum. Sed verum dicetes*, si adderet, diabolum & peccatum & malum. 2. *Machab.*7. dixit bona mater ad filios: Nescio qualiter in vtero meo apparuistis, nec enim spiritum & animam dedi vobis & vitam. Sed ne dicerent: Tu dedisti saltem corporis membra, addit: Et singulorum membra non ego ipsa compegi, sed mundi creator qui formauit hominis natiuitatem, quique hominem inuenit originem.

Populus eius. Hic ostendit diuinitatis bonitatem in duobus. Primò in eruditione spirituali, qua regimur. Secundò in prouisione necessariorum, quibus sustentamur. *Et oues.* Ait enim: Sic ipse fecit, quia *populus eius*, quem sua regit & conseruat bonitate *Isa.*60. Vocabunt eum populum sanctum, redemptum a Domino.

Et oues pascuæ eius, quas pascit, & quibus in necessariis prouidet. Supra in *Psal.* simile omnino. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Et alibi: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. *Ezech.*34. In pascuis vberrimis pascam eas. *Ioan.*10. Si quis per me introierit, egredietur, & ingredietur, & pascua inueniet.

Introite portas eius. Hic secundum, quod pertinet ad introducendi modum. Monuit autem intrare propriam conscientiam, hic diuinam misericordiam, quam nomine portarum significauit, sicut vult *Glossa.* Ait enim: Sic si intraueritis ad corda vestra, vos cognoscetis esse oues eius: ergo ne lupus si extra manseritis, vos rapiat & discerpat, *introite portas eius*, latas & spatiosas, scilicet misericordiam, quæ dicitur portæ in plurali, propter effectuum misericordiæ Dei multiplicitatem. *Introite*, inquam, *per confessione* peccati proprij: aliter non intrabitis, nisi peccata vestra, tanquam vetuli quidam Domino præsentetis. *Exod.*23. Non apparebis in conspectu meo vacuus. *Osee xiv.* Tollite vobiscum verba confessionis, sup. & conuertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem. Peccata enim hædi sunt, quibus noster Isaac libere vescitur, si ei præsententur. *Gen.*27.

Confessio peccatorum bona & mala.

Et nota, quòd est confessio peccati mala, cum qua non est intrandum, scilicet confessio hypocritis, & simulationis, qualis fuit confessio Saulis. 1.*Reg.*15. de qua dicitur *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Et coactionis, qualis fuit confessio Achan, quem cogit sors confiteri peccatum suum, & lapidatus est, *Ios.*7. Fili confiteris peccatum tuum, & da gloriam Deo. Desperationis, qualis fuit Iudæ. *Matth.*27. Peccaui tradens sanguinem iustum, & abiens laqueo se suffocauit. Et Caini *Gen.*4. Negotiationis, qualis est illorum, qui confitentur vt aliquid lucrentur. *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Atria eius in hymnis. Hæc secunda pars secundæ partis totius huius Psalmi; postquam enim inuitauit, ad ingressum in regnum Christi, hic inuitat ad laudem, postquam fuerimus ingressi: & dicuntur duo. Primò inuitatio ad laudem post ingressum. Secundò persuasio, quòd acquiescendum est inuitationi, ibi, *Quoniam suauis est.* In prima duo. Primò ad confessionem laudis inuitat. Secundò ad manifestationem laudis, vel continuationem, ibi, *Laudate nomen eius.* Dicit ergo: Sic intrate portas misericordiæ confitendo, & etiam *confitemini illi*, confessione laudis, & hoc *in hymnis*, id est, in cantando: hymnus enim est, sicut dictum fuit suprà, laus Dei cum cantico. Et hoc facite existentes *in atria eius*, vel si non est, ita quod credimus deficere, repetendum est intrantes. Hæc atria intramus in confessione laudis tertia die. Prima dies est culpæ, secunda pœnitentiæ, tertia gloriæ. *Esther*4. Die tertia stetit Esther in atrio domus regiæ. Et ibi confitebimur confessione laudis. *Psal.* Hymnus omnibus sanctis eius.

Laus etiam bona & mala.

Nota etiam hîc, quòd est confessio laudis *tam* cæ*ssio* mala, quæ ibi esse non poterit. Elationis, qualis fuit confessio Pharisæi. *Luc.*18. Gratias tibi ago Domine, quia non sum sicut cæteri hominum. Proditionis, de qua *Matth.*22. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei, &c. Adulationis, qualis regis Achis ad Dauid. 1.*Reg.*29. dixit Achis ad Dauid: Scio, quia bonus es tu in oculis meis. Derisionis, qualis fuit Iudæorum irridentium Christum. *Matth.*27. Aue rex Iudæorum. Coactionis, qualis fuit dæmonum Christum confitentium. *Marc.*1. Scio te quod sis sanctus Dei, venisti ante tempus perdere nos.

Laudate nomen. Hic secundum. Quasi diceret: Sic monui confiteri confessione laudis, & ne credatis vos tantum debere laudare eum tunc, *laudate*, etiam quinc, *nomen eius*, vt continuetis laudem. Nunc enim habetis nomen, sed tunc habebitis & nomen & rem. *Apoc.*19. Laus & virtus Deo nostro.

5. *Quoniam suauis.* Hic secundum totius illius partis, in qua inuitat ad laudandum, scilicet persuasio, quòd ei sit acquiescendum. Et est ratio triplex, quare laudandum. Prima, Dei suauitas & bonitas. Secunda, suauitatis æternitas, ibi, *In æternum misericordia.* Tertiò continuitas & nunc & in futuro, vel generalitas, ibi, *Et vsque in generationem.* Dicit ergo: Sic laudate, & confitemini confessione laudis, & debetis, *quoniam Dominus est suauis.* Infra in *Psal.* Suauis Dominus vniuersis. Suauis in se. *Sapient.*12. O quàm bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis! Suauis Dominus in nomine & recordatione. Suprà in *Psal.* Pallite nomini eius quoniam suauis.

Suaui guſtari. 1. *Petr.* 1. Si tamen guſtatis, quoniam ſuauis eſt Dominus. *Eccleſ.* 49. Memoria illius in omni re, quaſi mel indulcabitur. Suauis tactui. 2. *Reg.* 23. Ipſe eſt tenerrimus ligni vermiculus. Auditui, quia ipſe eſt verbum bonum, & ſuaue. *Eccleſ.* 6. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Olfactui, quia *Eccleſ.* 49. Memoria Ioſuë, id eſt, IESV, in compoſitione odoris facta, opus pigmentarij. Viſui. 1. *Petr.* 1. In quem deſiderant Angeli proſpicere.

In æternum miſericordia. Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic eſt ſuauis, & *miſericordia eius* manet *in æternum*. *Iſa.* 54. In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Et hoc continuè & vniuerſaliter omnibus, quia *in generatione* præſenti, extendendo *in generationem* futuram. *Pſal.* Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius, id eſt, miſericordia, & pietate. *Luc.* 6. Qui ſolem ſuum, ſolem miſericordiæ, facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit, pluuiam miſericordiæ, ſuper gratos & ingratos, quam nobis infundat, qui eſt benedictus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

IN C. PSALMVM.

Pſalmus ipſi Dauid.

1. *Pſalmus canit miſericordiã Dei & iudicij.*

Miſericordiam & iudicium. Hic eſt Pſalmus centeſimus, vltimus in ſecunda parte huius libri. Cum enim in præcedenti Pſalmo monuit ad exultationem & iubilationem intrõeuntes in regnum Chriſti, hîc ſubiungit, quid cantandum, & propter quid ei tunc iubilandum, quia propter miſericordiam, quam exhibebit bonis ſupra condignum remunerando, & malis citrà condignum. Et iudicium nihilominus, quod in malis exercebit, eos digna pœna puniendo, ſecundum illud *Iſa.* 27. In menſura contra menſuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. *Luc.* 6. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Præponitur autem titulus talis: *Pſalmus ipſi Dauid*, id eſt, Chriſto, qui ſecundum regulam ſupra dictam deſignatur, eſt cantandus. Ipſe autem verè miſericors eſt, & verè iuſtus. *Pſal.* Miſericors & miſerator Dominus. Et alibi: Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit.

Diuiditur autem Pſalmus in tres partes. Primò tangitur materia cantus, & modus, & ſtatus cantandi. Secundò latius explicatur ſtatus. Vel ſic, & melius. Primò promiſſio, quòd cantabit modo debito. Secundò probatio, quòd ſic erit, ibi, *Perambulabam*. In prima duo. Primò tangitur materia cantus. Secundò modus. *Pſallam, & intelligam.*

Dicit ergo: O Domine, *cantabo tibi*, hoc ſcilicet, *miſericordiam*, qua bonos remuneras ſupra condignum, & illis parcis? *& iudicium*, quo malos punis. Bene cantat Deo hæc duo, quia in *Pſal.* dictum eſt ſupra: Duo hæc audiui, quia tibi Domine miſericordia, & tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. Tibi miſericordia, quia dicis *Matth.* 9. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Tibi iudicium cantandum, quia *Ioan.* 5. Omne iudicium dedit Pater Filio, vt omnes honorificent, &c. Hæc ſemper cantanda ſunt: quoniam hæc duo Deus opere ſuo coniungit. *Pſal.* ſupra: Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Hæc duo à nobis requirit. *Mich.* 6. Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam. Bene autem miſericordiam præponit iudicio, quia *Iacob.* 2. dicitur: Miſericordia ſuperexaltat iudicium.

Et nota, quòd quidam cantant Deo tantum iudicium, ſcilicet deſperantes. *Amos* 6. Conuertiſtis in amaritudinem iudicium, dulcedinem miſericordiæ abeo non ſperantes. Quidam cantant tantum miſericordiam, ſcilicet præſumentes, & dicentes illud: Nunquid in æternum proiiciet Deus, & non apponet, vt complacitior ſit adhuc? Alij neutrum, obliuioſi & ingrati, de quibus in *Pſal.* Obliti ſunt beneficiorum eius. Et rurſus quantum ad iudicium. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Alij vero vtrumque; grati & ſecuri, *Pſal.* quantum ad miſericordiam: Miſericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi quantum ad iudicium: Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ.

Pſallam & intelligam. Hic ſecundum, in quo ſubiungit cantandi modum, quia diuiciter, adiuncta hilaritate boni operis, & deuotione cordis. *Et intelligam.* Vbi tangit & cordis deuotionem & attentionem. *Intelligam.* Et deuotionis materiam, vel cauſam. *In via immaculata.* Dicit ergo: Sic cantabo, ſed quomodo cantabis? *Pſallam*, in hilaritate bona faciam. Scio enim, quòd aliter non placet cantus nili manu miniſtretur, ſed magis displicet, & propter hoc cum cantu agenda bona. *Eccleſ.* 32. Muſica in luctu, in operibus luctu digna, importuna narratio. *Eccleſ.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad *Cor.* 9. Hilarem datorem diligit Deus. *Et intelligam*, cruditer in *via immaculata*. Quid intelligam? hoc, *quando venies ad me*, per gratiam, vel in morte mea iudicaturus me, & miſericordiam exhibiturus.

Bene verum dicit. Qui enim bene operatur, *Qui bene operatur, intelligit quid ſibi vtile eſt.* intelligit quid ſibi vtile eſt. In *Pſal.* infrà: A mandatis tuis intellexi. Et alibi: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Propter hoc dicitur *Eccleſ.* 37. Anima viri ſancti enumtiat aliquando vera, quàm ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo. Nec eſt contrarium, quod dicitur *Iob* 23. Si venerit ad me, non videbo eum: & ſi abierit, non intelligam. Et illud *Ioan.* 3. Spiritus vbi vult ſpirat, & peſcis vnde veniat, &c. hoc enim per naturam verum eſt: ſed quantum de illuminatione ſuperna, quam meremur pſallendo, & innocenter viuendo, datur intelligentia, & ſentitur aduentus gratiæ ad animam, & receſſus. E contrario autem mundanis inuoluti & peccatis, non intelligunt. 1. ad *Corinth.* 2. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. *Coſſianus*, Impoſſibile eſt animam, quæ mundanis diſtenſionibus, vel tenuiter occupatur, donum ſcientiæ prometeri, vel genitricem fieri ſpiritualium ſenſuum, vel tenacem fieri ſacrarum lectionum. Fœlix qui intelligit

ligit aduentum eius; ad ſe in morte venientis. *Luc.* 12. Eſtote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. *Apoc.* 1. Ecce venio cito, & merces mea mecum.

Perambulabam in innocentia. Hic ſecundum, in quo ſubiungitur probatio, quòd verè taliter cantabit, & in tali ſtatu, ſcilicet innocentiæ, oſtendendo in ſe veram innocentiam: & dicuntur hæc in perſona generalis iuſti. Duo ergo dicuntur. Primò oſtendit innocentiam ſuam abſolutè in ſe. Secundò in comparatione ad alios, ibi, *Facientes prauaricationes*. In prima duo ſecundum duo in quibus eſt innocentia vera in ſe abſoluta. Primò quia in bono continuè proficit. Secundò quia à malo ſollicitè ſibi cauit, ibi, *Non peperebam*. In prima duo. Primò profectus in bono opere, cum perſeuerantia in profectu. Secundò cum tranquillitate mentis, ibi, *in medio*. Dicit ergo: Sic dixi, quod pſallam exiſtens in via immaculata, & vere exiſtens in illa, quia *perambulabam*, in bono ſemper proficiendo manens, ſup. *in via immaculata*. Ecce profectus cum perſeuerantia. Talem quæſiit Deus. *Gen.* 22. dixit ad Abrahã: Ambula coram me, & eſto perfectus. Talem remunerat gloriole. *Pſal.* Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Sapiẽ in *Pſal.* Quis aſcendet in montem Domini, &c. ſtatim ſubiungitur: Innocens manibus, & mundo corde. *Iob* 22. Sanabuntur innocens, ſanabitur autem munditia manuum tuarum. Perambulabam, inquam, tranquillus & pacificus, *in medio domus mee*, id eſt, cordis, dicit *Gloſſa. Sap.* 8. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illa. Et *Eccleſ.* 27. Præcurre pecora in domum tuam, & ibi lude, & age conceptacula tua.

Ab hac domo expellunt miſeros homines ſtia, ſicut habetur *Prou.* 17. Furem, id eſt, ingratũ, quæ in alium ſe vertit, & inanis ſit, ſollicitudini, vanitatis, concupiſcentiæ, quæ quaſi guttando rorem conſumit. Et vocs mala, auaritia, quæ diſcurrere, & acquirere inuite cogit.

Nota, quòd eſt innocentia iniquitatis, quæ eſt in illis, qui volunt malum facere, ſed non datur facultas. Et eſt innocentia impoſſibilitatis, in illo qui nec poteſt velle potens, ſicut in pœnis. Et etiam voluntatis. Et vera hic, quòd eſt innocentia inchoata, quando homo poteſt ſi vellet diligenter procurare, malum facere, & non facit. *Eccleſ.* 31. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Et eſt innocentia perfecta, quando etiam traheret ad malum, & quæ cogerent, & rationes venit. Hæc eſt innocentia Ioſephi. *Gen.* 39.

Non prauaricans. Hic ſecundum, in quo eſt vera innocentia, ſcilicet in perfecta cautela contra malum. Aut enim: Sic perſeuerabam, profeci in bono, & etiam *non prauaricans*, hoc eſt, cum propoſito ponebam, etſi incurrerem, *quia oculos meos*, oculos, inquam, cordis, *non auertam*. Hoc eſt dictu, et quod eſt timidum, non conſentiebam. *Iob* 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, non corpoꝛalibus, ſed ſpiritualibus.

Diuiditur in innocentia.

3.

4.

5.

Fugienda malorum consortia

Superbo oculo. Hic secundum, in quo monstrat se vehementer detestari malorum consortium, quia nec ab eis necessaria accipere voluit. Et in *superbo* intelligitur vna radix peccatorum. In hoc quod addit, *Insatiabili corde*, duplex alia, scilicet concupiscentia oculorum, quæ respicit ad auaros, & concupiscentia carnis, quæ ad luxuriosos. Ait enim: Sic detestatus sum malos, & etiam cum hoc, scilicet cum *superbo oculo*, modus est loquendi. *Isa.* 2. Oculi sublimis hominis humiliabuntur. *Prou.* 6. Oculos sublimes detestatur Dominus. *Et* cum *corde insatiabili*, id est, auaro & cupido. *Eccl.* 13. Insatiabilis oculus cupidi. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia. Corde etiam insatiabili, id est, luxuriosus. *Hieron.* super illud *Osee* 4. Forniati sunt, & non cessauerunt. Voluptas insatiabilis & habita, famem, non saturitatem parit. Propter hoc dicitur *Prou.* 29. de auaritia & luxuria: Sanguisugæ duæ sunt filiæ, quæ dicunt, Affer, affer.

Cum hoc non edebam, etsi me inuitarer, attendens illud *Prou.* 23. Noli esse in conuiuiis peccatorum. Et *Prou.* 24. Noli esse cum homine inuido. 1. ad *Corinth.* 5. Si quis fornicator est aut auarus, cum huiusmodi nec cibum sumere. Nec est contrarium quod ipse Dominus comedit cum peccatoribus *Matth* 9 & *Luc.* 7. Intelligitur enim hic de nutritione, & consortio nutriendi eos in peccato, ibi autem intentione reuocandi eos à peccato fiebat comestio. Nec dicit se refutasse eorum consortium in comestione quantum ad locum, sed quantum ad modum.

6. *Oculi mei.* Hic secundum, postquam ostendit se malos detestatum fuisse, ostendit se bonos attraxisse, & coniunxisse sibi. Et primò ostendit quos habuerit socios. Secundò quos subiectos, ibi, *Ambulans.* Dicit ergo: Hos detestatus sum, & odiui: sed *oculi mei*, desideria scilicet cordis mei, & affectiones, erant, sup. vel sunt *ad fideles terræ*, non ad principes, & episcopos, & potentes, sed fideles, etsi paupe-res. *Psal.* Oculi eius in pauperem respiciunt. *Sap.* 4. Et respectus in electos illius.

Et dicit fideles terræ, quia terra sunt. *Gen.* 3. Terra es, & in terram ibis. Et in terra degunt. *Bernard* Mirabilis est coniunctio fidei cum humano corde, virginitatis cum matre, diuinitatis cum humanitate.

Sed ad quid respicis ad tales? *Vt sedeant mecum*, socij & collaterales mensæ, vt possim dicere illud *Iob* 31. Si comedi buccellam meam solus, malè mihi accidat. *Sedeant*, inquam, *mecum*, non ego super eos, quamuis maior inter eos. *Eccles.* 33. Rectorem te posuerunt, esto in illis quasi vnus ex ipsis. Sedeant etiam mecum in fidei vnitate & charitate omnes fideles de mundo, & tandem in remuneratione in regno cœlestis patriæ. Hoc exponit *August. de* illa sessione in iudicio ad iudicandum, de qua *Matth.* 19. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, sedebitis, &c. vt sint verba Christi, & sic videtur relinquere, quod soli tales appellandi sunt fideles.

Ambulans. Ecce secundum, quos habuit subditos & ministros, & describit eos à triplici virtute. A continentia, ab humilitate. *Non habitabit.* Et à concordia & pace. *Qui loquitur.* Dicit ergo: Tales habui socios, & etiam *ambulans in via immaculata*: abstinentiæ & continentiæ, & per hoc beatus. *Psal.* Beati immaculati in via. 3. *Reg.* 10. Beati serui tui, & beati viri tui: *hic mihi ministrabat*, in signum meæ munditiæ. *Eccles.* 10. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius.

7. *Non habitabit.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic ministrat mihi immaculatus: sed quia vitæ munditia aliquando superbiam generat, dico, *Non habitabit in medio domus meæ*, in qua ad literam sunt serui Domini in cameris, *qui facit superbiam. Psal.* Neque habitabit iusta re maligna, nec permanebunt, &c. Vel domum dicit cor proprium. Quasi diceret: Non habitabit in corde meo, quod domus mea est. *Sapient.* 7. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa. Et *Eccles.* 22. Præcurre prior in domum tuam.

Prælati debent habere familiam compositam.

Si autem loquitur Christus, de domo duplici verum dicit, de Ecclesia scilicet militante, in qua non manet per perseuerantiam, qui facit superbiam: si enim ad modicum sunt in illa, citò redeunt ad peccata: & sic non habitant. *Luc.* 8. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et sunt extra. Hæc domus, de qua *Prouerb.* 9. Sapientia ædificauit sibi domum. Et domo iam triumphante in cœlo, de qua *Baruch.* 3. O Israel quam magna est domus Domini! In qua non habitabit superbus. *Apocalyps. vlt.* Foris canes, & venefici, & omnis qui facit superbiam. Et electus conculcabitur penitus. *Isa.* 32. Pedibus conculcabitur corona superbiæ Ephraim.

Qui loquitur. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic mihi ministrat mundus, humilis, & pacificus, qui non seminat discordias, nec dure aliis saltem loquitur, *& iniqua*, quia *qui loquitur iniqua*, detrahendo aliis, & malitiosa perferendo, *non dirigit*, id est, non profecit, nec placuit, *in conspectu oculorum meorum*: etsi forte aliis placuerit: imò à conspectu meo illum statim proieci, sciens illud *Eccles.* 29. Princeps, qui libenter audit verbo mendacij, omnes ministros habet impios. Et illud *Psal.* Vir linguosus non dirigetur in terra.

Audiant hæc Prælati: debent enim habere compositam familiam valde. *Seneca.* Compositus miles, compositam debet habere familiam, & castam, sicut hic dicitur, & *Exod.* 3. legitur, quòd Dominus voluit occidere Moysen, quia habebat familiam incompositam. *Genes.* 17. Præcepit Dominus Abrahæ, vt non ipse tantum, sed omnes de domo sua circumciderentur, tam vernaculi, quam empticij. Ipsi etiam principes genuinam solent habere eunuchos seruientes sibi, habitu & gestu humiles, sicut dicitur hic. Et Dominus talem elegit. 2. ad *Corinth.* 2. Infirma mundi elegit vt confunderet fortia, & ignobilia & contemptibilia, vt non glorietur omnis caro coram eo. Maturam ætate & moribus grauem: quia *Iob* 12. In antiquis est sapientia. Et in *Psal.* In populo graui, familia scilicet moribus honesta, laudabo te. *Bernard.* Desistant Episcopi comatos pueros & comptos secum habere: certe inter tonsuratos discurrere calamistratos non decet, id est, do-

mum Episcopi decet sanctitudo, decet honestas sacerdotum, decet modestia, domestici autem cæteris honestiores, aut omnibus fabula sunt.

8. *In matutino.* Hic tertium totius huius partis, in qua ostendit innocentiam suam comparatione ad alios. Postquam enim ostendit se detestatum fuisse malos, & bonos adquasse, hic tertio etiam ostendit se etiam occidisse & destruxisse malos: in quo dicuntur duo. Primo, quod destruxit malos. Secundo ad quid, *vt disperderem.* Dicit ergo: Sic malis repulsis, adhæsi bonis: & quid plus? *In matutino*, id est, in cognitione veritatis, & post dissipationem caulæ diligenter, *interficiebam omnes peccatores terræ*, ad literam, non in nocte. *Genes.* 18. Descendam, & videbo &c. *Iob* 29. Caulam quam ignorabam, diligentissime inuestigabam. Vel *interficiebam*, in bono in quantum peccatores erant, vt iam peccatores non essent. *Prou.* 32. Verte impium, & non erit. Exhortatione simplici, sicut Samson in mandibula asini mille millia Philistinorum occidit. *Iud.* 15. Et in me peccatores, dæmonum scilicet suggestiones, quas peccatores appellat caulaliter, quia hominem efficiunt peccatorem. *interficiebam*, annihilabam, *in matutino*, id est, in initio. Dies enim mala est tentatio, cuius mane est initium tentationis. De hac *Iob* 3. Pereat dies in qua natus sum. Et *Ieremæ* 20. Maledicta dies in qua natus sum.

Diabolica tentatio in ipsis initiis debet elidi.

Vel in matutino gratiæ: cum enim incipit in corde gratia relucere, tunc per confessionem occidebantur omnes suggestiones diabolicæ. *Exod.* 14. Iam aduenerat vigilia matutina, & respiciens Dominus per columnam ignis & nubis super castra Ægyptiorum, exercitum eorum destruxit, & rotas curruum subuertit. Sic & Christus in matutino, quando illucere incipiet dies æternitatis, de qua in *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis, interficiet peccatores, morte æterna. *Exod.* 15. Interficiet eos manus mea.

Vt disperderem. Ecce secundum, scilicet quare interficiebam. *Vt disperderem*, deorsum perderem, *de ciuitate Domini*, de Ecclesia militante, quantum in me erat. Hæc est ciuitas de qua *Eccles.* 9. Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Vel de triumphante, quæ est ciuitas illa, de qua in *Psal.* Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. *Omne operantes iniquitatem. Apocal.* 21. Non introibit in illam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens. *Isa.* 35. Non transibit pollutus per eam. *Apocalyps.* Foris canes, & venefici, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium, relictis sanctis & filiis Altissimi, de quorum numero non faciat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CI. PSALMVM.

1. *Oratio pauperis cum anxiaretur, & in conspectu Domini effudit precem suam.*

2. *Domine exaudi orationem.* Hic est Psalmus in toto libro 101. & primus in 3. parte libri. Cum enim sint in principio libri dictum fuit, prima quinquagena propriè respiciat ad statum incipientium, secunda verò ad statum proficientium, & tertia ad statum perfectorum, status autem perfectorum sit in contemplatione & desiderio æternorum contemptis omnibus temporalibus rebus & mobilibus, hic autem status incipiat ab oratione & paupertate, oratione, inquam, pro præsenti miseria auferenda, vel saltem comprimenda, optimè hic Psalmus primus est in hac tertia quinquagena. Agitur enim in hoc Psalmo, sicut vult titulus, de oratione pauperis anxiati: sic enim habet titulus: *Oratio pauperis cum anxiaretur, & in conspectu Domini effudit precem suam*, secundum illud 2. *Reg.* 1. Omne vinum, & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Et *Thr.* 2. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum in conspectu Domini. Et est quintus in Psalmis Pœnitentialibus. Primus enim respondet contritionis cordis, secundus confessioni oris, tertius verò cum aliis sequentibus spectat ad satisfactionem operis, quæ consistit in passione voluntaria aduersitatum vel tribulationum, vel illatarum ab aliis: sic in tertio, ibi dicitur, In flagella paratus sum: vel sibipsi à seipso inflictarum: sic in quarto: vel immissarum à Deo: sic in isto: vel in bona habitudine sui ad proximum: sic in sequentibus duobus: De profundis, & Domine exaudi orationem.

Tertia quinquagena ad perfectos pertinet.

Argumentum Psalmi, lamentatur præsentis fragilis miseriæ

Dividitur autem hic Psalmus in duas partes principaliter. In prima enim orando, conquerendo agit de defectu humanæ mortalitatis. In secunda de statu æternitatis & stabilitatis, ad quam transimus per Christum, ibi *Tu autem Domine*. In prima duo. Primò orat rogando in vniuersali humanam miseriam, & mutabilitatem. Secundò specificat per partes, quanta sit humana mutabilitas, & miseria, ibi, *Quia defecerunt*. In prima duo. Primò petit vt exaudiatur. Secundò ostendit modum, quo velit exaudiri, ibi, *Et clamor*.

Dicit ergo: *Domine*, quis potes, *exaudi*, ad effectum audi, vel in exitu de corpore, vel de mundo, *audi*, tunc enim tempus est, *orationem meam. Iudith* 2. Deus creator totius creaturæ exaudi miseram deprecantem, & de tua confidentem misericordia.

Et clamor meus. Hic subiungit modum quo velit exaudiri, quadruplicem, quia à Deo ipso proprie & specialiter, & ab ipso benigniter. *Ne auertas.* Et tertio, quod vniuersaliter quandocunque clamauit, ibi, *In quacunque die tribulor.* Et velociter, ibi, *In quacunque die inuocauero &c.* Dicit ergo: Sic rogo vt exaudias orationem, non per Angelum, quem des mihi ad iuuorem: sed *clamor meus*, &c. cordis, & oris, *ad te ipsum veniat*, non ad alium. *Psal.* Clamauerunt ipsi, & Dominus, ipse, non alius exaudiuit eos. Et alibi: Et clamor eius in conspectu eius, introiuit in aures eius. *Ecclesiast.* 21. Clamor paupertis vsque ad aures venit.

3. *Non auertas faciem.* Hic tertium. Quasi diceret: Et si audis ipsemet, *non auertas*, tanquam indignans & iratus *faciem tuam*, sed

benignè convertas illam ad me. *Psal.* Non avertas faciem tuam a puero tuo. *Thren.*3. Vocem meam audisti, non avertas faciem tuam à singultu meo, & clamoribus. Dominus enim aliquando avertit ab hominibus faciem. *Ierem.*15. Non est anima mea ad populum istum, eiice illos à facie mea. Et 18. Dorsum, & non faciem ostendam eis.

In quacumque. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic exaudi per teipsum & benigniter, & etiam *in quacumque die tribulor*, qui infrà sum, *inclina ad me*, clamantem, *aurem tuam*, qui es sursum. *August.* Tribulor deorsum, tu autem es sursum. *Ioan.*8. Vos de deorsum estis, ego autem de supernis sum. *Isa.*36 Inclina Domine aurem tuam. Et ita faciet: Dominus enim libenter audit tribulatum. *Ion.*2. Clamavi ad Dominum de tribulatione, & exaudivit me.

In quacumque die. Hic quartum. Quasi diceret: Sic exaudi velociter tribularum, & *in quacumque die invocavero te*, id est, intus vocavero te, *velociter exaudi me*, sine dilatione, quod & facis. *Eccles.*2. Quis invocavit Dominum, & confusus est? Etsi non fortè velociter desideriis, velociter tamen meritis. *Isa.* 30. Ad vocem pauperis, statim ut audierit, respondebit ei. *Isa.penult.* Et erit, antequam clament, ego audiam: adhuc illis clamantibus, ego exaudiam.

4. *Quia defecerunt.* Hic secundum, in quo ostendit quasi specificando, humanæ miseriæ quantitatem: & dicuntur tria. Primò specificat lamentando miseriam afflictionis, comparatione ad carnem & corpus proprium. Secundò miseriam paupertatis comparatione ad mundum, ibi, *Similis factus.* Tertiò miseriam abiectionis, ibi, *Tota die contristatum.* In prima tria, secundum tria, in quibus humanum genus deplorat. Primò ostendit lamentando defectum debilitatis, quoad robur. Secundò mortalitatis, ibi, *Percussus sum.* Tertiò ignorantiæ & cæcitatis, seu erroris, ibi, *A voce gemitus.* In prima duo. Primò tangit defectum debilitationis, quantum ad evaporationem & evanescentiam. Secundò quoad consumptionem, ibi, *Et ossa mea.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd tribulor, propter quod peto exaudiri & bene, quia *dies mei defecerunt.* Metonymia est, ego in diebus meis existens, & vita mea defecit per evaporationem, *sicut fumus. Sap.* 5. Omnia illa transierunt tanquam fumus, qui à vento diffusus est. *Psal.* Deficientes, quemadmodum fumus defecerunt. *Iacob.*4. Quid est vita nostra? Vapor est ad modicum parens.

Et ossa mea. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic affligor evanescendo tanquam fumus & etiam *ossa mea aruerunt*, humore deficiente, *tanquam cremium*, quod dicitur à cremo cremas. *Psal.* Aruit tanquam testa virtus mea, & ossa mea conturbata sunt. *Luc.*21. Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, &c. Vel ex compassione. 2. ad *Cor.*11. Quis scandalizatur, & ego, &c. Vel ex timore gehennæ. *Gen.*29. Æstu urebar & gelu.

5. *Percussus sum.* Hic secundum, in quo monstratur defectus mortalitatis. Primus in separatione animæ à corpore. Secundus, desiccatio ab humore gratiæ, ibi, *Et aruit cor meum.* Tertiò ratio utriusque, scilicet contemptus boni æterni, ibi, *Quia oblitus sum.* Dicit ergo: Sic deficio, quantum ad debilitatem, & etiam *percussus sum*, in infirmitate, *ut fœnum*, & mortuus sum, id est, mortalis factus sum. *Isa.*40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

Et aruit. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic mortalis sum, & ab humore gratiæ destitutum est *cor meum. Num.*11. Anima nostra arida est. *Ioan.*3. Mittetur foràs sicut palmes, & arescet, & in ignem mittent, & ardebit.

Et hæc omnia: *Quia oblitus sum comedere panem meum*, multiplicem panem. Primò panem materialem: qui usque oblitus sum comedere panem suum, & semper vult comedere alienum, aridus efficitur a gratia Dei. De hoc enim pane dicitur *Gen.* 3. In sudore vultus tui vescéris, &c. Hunc enim panem comedit, cui quod habet sufficit. Item panem multiplicis gratiæ, quem debemus comedere, de quo in *Psal.* Pauperes eius saturabo panibus, multiplicis gratiæ: hunc enim panem comedimus quando multiplicia gratiæ operibus nos ipsos exercemus. Item doctrinæ quam debemus quotidie ruminare, de quo *Eccles.*9. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, & post tempora multa invenies eum. Hunc comedimus, quando audita memoriæ commendamus. Item Eucharistiæ, qui oblivioni non debet tradi, de quo *Sap.* 16. Panem de cœlo præstitisti eis, habentem in se omne delectamentum & omnem saporis suavitatem. Hunc comedimus, quando cum deliberatione firmiter credimus. *August.* Credis, & manducasti. Et pœnitentiæ, quem crebrationi tradimus, de quo in *Psal.* Cibabit nos pane lachrymarum, & potum dabit nobis in lachrymis in mensura. Hunc comedimus, quando opera misericordiæ amplectimur. Beatitudinis æternæ, qui valde est appendus, de quo *Eccles.* 15. Cibavit illum pane vitæ & intellectus. Et *Luc.*14. Beatus qui comedit panem in regno Dei. Hunc aliquo modo comedimus, quando orationi vacamus.

6. *A voce gemitus.* Hic tertium malum, quod deplorat, scilicet cæcitatis & ignorantiæ. Ait enim: Sic mortalis factus sum, & etiam *a me*, ratio mea, quæ totum deberet inlustrare, *adhæsit*, excæcata, & infecta per concupiscentiam, *carni meæ. Psal.* Adhæsit pavimento anima mea. Pavimentum, caro est terrena diligens, & in illa prostrata. Et hoc, *a voce*, id est, propter vocem, *gemitus mei*, id est, quæ generat in me gemitum, & dolorem, hoc est, à voce, id est, suggestione diaboli. *Thren.*3. Multi sunt gemitus mei. Et hoc à voce diaboli, quæ inflammat me ad peccatum. *Ierem.* 11. A voce loquelæ grandis, exarsit ignis in ea. Ut etiam aliquantur fortes, caro infirmi. Ut ergo debet adhærere carni, quia fortes debent supponere infirmos. Ad *Rom.* 15. Debemus nos firmiores, infirmorum imbecillitates sustinere. Et hoc quod hic facere, manifestatur *a voce gemitus mei*, dicit Christus, id est, gemitus est à me dati, sicut in Paulo exercere apostolum, qui dicebat 2. ad *Cor.*11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Vtinam posset dici illud *Cant.* Vox turturis audita est in terra nostra.

Similis

7. *Similis factus sum.* Hic secundum totius illius partis, in qua demonstrat & specificat humanam miseriam. Ostensa enim humana miseria quantum ad afflictionem, hic eandem ostendit quantum ad paupertatem. Et dividitur in tres partes, secundum tres aues, per quas designat illam. Est enim pauper in eremo, qui comparatur avi in solitudine. Et est pauper in claustro, qui comparatur nicticoraci in domicilio. Et est pauper in sæculo, quamvis fortè sit constitutus in alto, qui designatur in passere in tecto. Secundum, ibi, *Factus sum sicut.* Tertium ibi, *Vigilavi.* Dicit ergo: Tot sunt miseriæ meæ afflictionis, & etiam quantum ad paupertatem, *similis factus sum pelicano.*

Tria pauperum genera per tres aues declarantur.

Dicunt, quòd pelicanus est avis Ægyptiaca, ciconiis corporis magnitudine similis, macie semper affecta, quæ non gregatim volat, sed in solitudine semper conversatur. *Iob* 39. Dedici in solitudine domum.

Sicut nicticorax. Hic secundum. Quasi diceret: Non tantum illam sustineo miseriam, imò etiam *factus sum sicut nicticorax*, id est, noctis corvus, corvini scilicet generis avis, quæ nocte quærit sibi domum, *in domicilio* habitans, hoc est, in muris domorum: sic vir in ruinosis domibus habitat, & quærit sibi cibum cœlestem per orationem. *Thren.*2. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. *Isa.*26. De mane in prævcordiis meis vigilabo ad te. Vtilis enim valde spiritui, & eius refectiua ista vigilia, cum discretione facta, quia domat carnem. *Eccles.*31. Vigilia honestatis tabefacit carnes.

In hoc ipso notatur paupertas, quia in domiciliis habitat, non in palatiis. 2. *Reg.*11. Arca Dei erat sub pellibus.

Legitur hoc in *Glossa*, de statu triplici eorum ad quos potest prædicator & debet declinare, qui sunt in triplici statu per has tres aues designati. Et de Christo qui secundum sui statum triplicem, huic aui triplici assimilatur.

8. *Vigilavi, & factus sum.* Hic tertium, in quo comparat se passeri, & in duobus. Primò quantum ad actum. Secundò quantum ad locum. *Et factus sum.* Ait enim: Sic assimilatus sum pelicano, & nicticoraci: & etiam *vigilavi sicut passer*, in nocte ad literam. *Matth.*24. Vigilate igitur, quia nescitis diem, neque horam. Et *Luc.* 12. Vigilate itaque, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. 1. *Pet.*4. Vigilate in orationibus. *Matth.*26. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.

Et factus sum sicut passer, qui modico cibo contentus est, *solitarius*, non in multitudine, & longa cauda lanicorum, existens tamen *in tecto*, in altiori loco in Ecclesia. Hoc est tectum, à quo non est bonum descendere instanti judicio. *Matth.*24. Qui autem in tecto est, non descendat aliquid quærere in domum suam. Existentes autem in illo debent esse passeres, cibo modico contenti. *Cassiodor.* Non per ingluiem scientiæ escarum ambitione decipiar, paupere cibo contentus. Et deberent esse solitarij, non trahentes post se consortia ambitiosa, & superflua. *Amos* 6. Væ qui opulenti estis in Sion, qui conditis in monte Samariæ optimates, principes populi, ingredientes pompose domum Domini.

Tota die exprobrabant. Hic tertium, in quo tangitur miseria abiectionis & vilitatis, quæ est in exprobratione ab aduersariis facta: & dicuntur duo. Primò abiectio, & exprobratio. Secundò ratio quare exprobrant, ibi, *Quia cinerem.* In prima duo secundum modos duos exprobrandi, quos tangit. Primò apertè propter mala, quæ fecit. Secundò occultè, & quasi sub commendatione propter bona quæ omisit, ibi, *Et qui laudabant.* Dicit ergo: Sic afflictus sum, sic pauper, & etiam abiectus, quia *inimici mei*, dæmones, *Matth.*13. Inimicus homo hoc fecit. Et mali homines, hæretici, tyranni, fratres falsi, *exprobraverunt mihi*, & hoc improperando mala, quæ gessi, *tota die*, frequenter, & in aperto. *Psal.* Inimici mei dixerunt mala mihi. Nec mirum, quia ipsi Christo improperabant quod non erat malum in veritate, sed tantum sua reputatione. *Matth.*9. Quare magister vester cum peccatoribus manducat? Et in 11. Ecce homo vorax, & potator vini. *Luc.* 7. Hic si esset propheta, sciret profectò, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.

3. *Pœnitentiæ agentes à peccatoribus irridentur.*

Et qui laudabant. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic exprobrabant apertè: *& qui laudabant me*, in ore suo, & in aperto magnificantes bona si feci, aliqua, *adversum me iurabant*, conspirando latenter contra me. *Isa.*8. Omnia quæ loquutus est populus iste, conjuratio est. *Isa.*5. Populus meus, qui te benedicunt, ipsi te decipiunt, ad te decipiendum tendunt, sicut & ipsi Christo faciebant, cui in ore dicebant illud *Matth.*22. Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces: & concilia faciebant latenter, qualiter ipsum perderent. *Ioan.*11.

10. *Quia cinerem.* Hic secundum, in quo ponit rationes, quas habebant inimici exprobrandi. Et dividitur in duas partes, secundum duplicem miseriam, propter quam exprobrant, quam tangit. Prima miseria, quæ voluntarie suscepta est, Videntes enim voluntariè miserum, exprobrabant. Secunda à Deo propter peccatum inflicta, propter quam & irridebant, ibi, *A facie ire.* In prima duo, secundum duplicem miseriam voluntariam. Prima est carnis mortificatio. Secunda, vera cordis devotio. *Et potum meum.*

Per cinerem reliquiæ peccatorum designantur.

Dicit ergo: Sic exprobraverunt mihi inimici mei. Cur hoc? *Quia* agens pœnitentiam, *comedebam panem*, panem, inquam, nigrum & asperum, *tanquam cinerem*: plus agens quam Rex Niniue qui sedebat in cinere. *Ion.* 2. Et quam Iob qui dicit in 13. Nunc oculus meus videt te, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in farilla & cinere. Pœnitens enim debet vti iis quæ prius erant ei abominabilia. *Iob* 6. Quæ prius nolebat tangere anima mea, cibi mei sunt. Item cineres sunt ignis reliquiæ, & peccatorum ignis. *Ioan.* 2. Ignis devoravit speciosa deserti: & de quodam peccato, scilicet de luxuria. *Iob* 31. Ignis est usque ad consumptionem devorans, & universa eradicans genimina. Et de avaritia. *Proverb.*3. Ignis nunquam dicit, Sufficit. Per cineres ergo reliquiæ peccatorum designantur, quas pœnitens tanquam ignem devorat, quia paulatim illas annihilat.

annihilat. *Isa.* 10. Computrescit iugum peccati à facie olei. Et in 14. Perdam Babylonis nomen, progeniem, & germen.

Et potum. Ecce secundum. Quasi diceret: Aspera comedebam, propter quod irridebant: *& etiam, potum meum*, ad literam, *miscebam cum fletu*, tanta erat cordis contritio, & deuotio. Alibi in *Psal.* Potum dabit nobis in lachrymis in mensura. Bona mixtura, quam facit gratia contritionis, sed melior quam facit gratia deuotionis, quando ad literam calix bibitur cum lachrymis. *Augustinus* dicit: Iste panis, de corpore Christi, sanus ægris, quem lachrymæ faciunt dulcem. Et ego dico, iste calix. *Prouerb.* 9. Bibite vinum, quod miscui vobis. Lachrymæ sanguis cordis sunt. Ergo sanguini sanguis iungitur. *Osee* 4. Sanguis sanguinem tetigit, eo modo quo tangi potest. Ille enim gloriosus sanguis in venis est, sed exteriores spiritus iunguntur, & miscentur.

11. *A facie iræ.* Hic tangit miserias à Deo propter peccatum inflictas. Dicuntur ergo duo. Primò, quòd à Deo est ei miseria inflicta. Secundò specificat per partes quæ sit illa, ibi, *Quia eleuans.* Dicit ergo: Sic cinerem comedo, lachrymam bibo: & hoc, *à facie*, à præsentia *iræ*, id est, percussionis & affectionis, *indignationis tuæ*, id est, à tua indignatione, quasi procedente, & ipsam sequente. Quasi diceret: Primò indignatus est auferendo gratiam. Secundò iratus immittendo pœnam. *Naum* 1. Indignatio eius effusa est vt ignis. De ira *Roman.* 3. Ira Dei manet super eos. *Ephes.* 2. Eramus omnes naturæ filij iræ.

Quia eleuans. Hic tangit & specificat inflictas à Deo miserias, quas comprehendit in tribus. In ablatione dignitatis, hîc prima. In breuitate vitæ & durationis, hîc secunda, ibi, *Dies mei.* In necessitate mortis, ibi, *Et ego sicut fœnum arui.* Ait ergo: Bene dixi, quòd affligis, & effectum irati in me exerces, quia *eleuans*, me primò ad tantum honorem, vt essem ad imaginem tuam secundum illud *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem, &c. Vt præessem cunctis animantibus terræ, & piscibus maris, & volatilibus cœli, in eodem, *allisisti me*, statim propter peccatum inobedientiæ deiiciendo. *Genes.* 3. Emisit eum de loco voluptatis. *Gloss.* Quintò magis fuit in donis eleuatus, tantò grauior fuit casus. *Iob* 30. Eleuasti me, & quasi super ventum ponens allisisti me.

12. *Dies mei sicut vmbra.* Hic secunda miseria inflicta, scilicet breuitas vitæ, & necessitas moriendi. Et non tantùm allisisti & deiecisti à dignitate, imò *dies mei defecerunt*, defectibiles facti sunt, *sicut vmbra. 1. Paral.* 3. Dies mei quasi vmbra super terram, & nulla in eis mora. In *Psal.* Sicut vmbra cum declinat, ablatus sum. Nec tantum dies, sed anima transierunt sicut vmbra. *Sapient.* 5. Et nota, quòd bene comparatur vitæ nostræ breuitas vmbræ. Primò quia sicut vmbra fit ex oppositione opaci corporis ad luminosum, sic breuitas vitæ nostræ facta est ex oppositione peccati ad Deum. *Isa.* 59. Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & Deum vestrum. Item quia vmbra vana res, & vacua est: sic dies hominis vani, & vacui. De vanitate *Eccles.* 1. Vanitas vanitatum, &c. De vacuitate. *Iob* 7. Ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumerauit mihi. Item res obscura: vmbra sic vita nostra ignorantia, & obscuritate plena, intùs obscuritas tota. *Iob* 5. Viro cuius abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris. *Gregor.* Valde meus humana affligitur, quia ad intelligenda quæ Dei sunt, excæcatur. Citò transit sicut vmbra vita nostra. *Iob* 7. Dies mei velociùs transierunt quàm à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque vllâ spe. Et in 9. Dies mei velociores fuerunt cursore. *Isa.* 38. Dum adhuc ordiret, succidit me. Retineri nequeunt dies, sicut nec vmbra. *Eccles.* 8. Non est in hominis ditione cohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis. Item similitudinem corporis habet, cum tamen corpus non sit: sic vita nostra vitæ similitudinem, & tamen mors est. *August.* Idem ipse homo simul est viuens & moriens, & viuens, sed morti accedens, & à vita discedens. Quid enim est aliud nostrum viuere, nisi de vita transire? Et hoc est mori. Propter hoc dicitur *Genes.* 3. Quacumque die comederitis, morte moriemini. Item vmbra in fine diei longior apparet: sic homo, quò plus senescit, eò plus se viuere credit. *Ierem.* 6. Væ vobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi.

Vita nostra vmbra collata.

Et ego. Ecce tertium, scilicet necessitas moriendi. Ait enim: Sic delectus à dignitate, sic in breuitate vitæ positus: *& etiam arui sicut fœnum*, id est, factus sum sicut fœnum aridum, quod necessariò morietur statim, & euelletur. *Psal.* Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. *Isa.* 40. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos.

Tu autem Domine. Hic secunda pars principalis huius Psalmi, in qua postquam egit de defectu humanæ mortalitatis, agit de immutabilitate æternitatis, ad quam transitus per Christum. Diuiditur ergo hæc pars in duas. Primò agitur de immutabilitate Christi, secundum quod Deus. Secundò de data homini per Christum, ibi, *Tu exurgens.* In prima duo. Primò agitur de immutabilitate Christi absolutè, secundum quod Deus. Secundò de immutabilitate eius in comparatione ad nos, ibi, *Et memoriale.* Dicit ergo: Sic Domine miser sum, & nihil nisi miseriam habeo: *tu autem Domine in æternum permanes. Isa.* 40. Verbum Domini manet in æternum. Ad *Hebr.* 6. Tu autem Domine in æternum manebis, solium tuum in generatione in generationem. Æternitas ergo tua meam labilem releuet temporalitatem.

13.

Et memoriale. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic in te permanet, & in comparatione autem ad me, *memoriale tuum*, de quo *Osee vltim.* Memoriale tuum sicut vinum Libani permanet, *in generatione, & generationem*, hoc est, in æternum. Quasi diceret: Mei perpetuam habes memoriam, vt exhibeas misericordiam. *Psal.* Aut obliuiscetur misereri Deus? Nullo modo, sed iratus videatur. *Abac.* 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Per memoriale autem recordatur, quia in manibus & pedibus patet & latere. *Isa.* 49. Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum, vt non misereatur [illegible]

veri lui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar: in manibus meis descripsi te.

14. *Tu exurgens.* Hic secundum totius huius partis. Tacta enim immutabilitate Christi secundum quod Deus est, hic agitur de immutabilitate data ab ipso Ecclesiæ, quæ est duplex. Altera præsentis vitæ, scilicet ædificatio in fide habili. Altera in futuro, quæ est in mansione corporis & animæ. De prima hîc, de secunda ibi, *Respondit ei*, secundum vnam lectionem, secundum aliam ibi, *Paucitatem.* In prima duo. Primò Ecclesiæ ædificatio in fide vera per Christum. Secundò ipsius ædificatoris commendatio à fidelibus, ibi, *Scribantur hæc.* In prima duo. Primò tangitur diuina miseratio, tanquam fons & origo ædificationis. Secundò ædificatio ipsa, ibi, *Quoniam placuerunt.* In prima duo. Primò tempus miserationis. Secundò opportunitas miserandi, ibi, *Quia venit.* Dicit ergo: Bene dixi, quòd mei habes memoriam: *& tu exurgens*, quasi de quodam somno & corpore, in quo videris esse, *misereberis Sion*, id est, miseriæ Sion misericordiam exhibebis. In *Psal.* supra: Propter miseriam inopum, &c. *Ezech.* 16. Misereberis ciuitatis tuæ Ierusalem. Accipe Sion mirabilibus tuis. *Quia tempus miserendi tuli*, venit, sup. & inculcat ex animi feruore, & propter certitudinem, *quia venit tempus.* Venit autem tempus placitum. *Isa.* 49. In tempore placito exaudiui te. Tempus acceptum, 2. ad *Cor.* 6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tempus opportunum, de quo *Eccles.* 3. Speciosa misericordia in die tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. Tempus plenum. *Gal.* 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Hoc tempus, de quo *Isa.* 14. Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur.

15. *Quoniam placuerunt.* Hic est secundum. Tacta enim diuina misericordia, per quam facta est Ecclesiæ ædificatio, hîc subiungitur de ædificatione ipsa: & dicuntur quatuor. Primò per quem fuerit ædificata, tanquam quibusdam mediis. Secundò de quibus fuerit ædificata, hoc est, qui fuerunt tanquam media, ibi, *Et timebunt.* Tertiò quo actore fuerit ædificata, ibi, *Et timebunt.* Tertiò quo actore fuerit ædificata, ibi, *Quia ædificauit.* Quartò quare hoc, quo motiuo, ibi, *Respexit.* In prima duo secundum duo per quæ est ædificata Ecclesia. Apostolorum scientia, quam habuerunt de prophetis. Secundum, misericordia qua peremptibus misereri sunt, ibi, *Et terræ eius.* Dicit ergo: Bene dixi, quòd ædificabis Sion, hoc est, Ecclesiam: & hoc, *quoniam serui tui*, id est, Apostoli, *placuerunt lapides eius*, Sion scilicet Sion, Ecclesia, lapides super quos est fundata, Prophetæ, lapides viui, imò vinacissimi. 1. *Pet.* 2. Vos ipsi tanquam lapides viui, superædificamini in domos spirituales. Hi lapides placuerunt seruis Christi, Apostolis, quia in eorum scriptis & in imitatione eorum delectati sunt. *Isa.* 62. Vocabimini serui Dei nostri. Et ni seruis ædificauerint. *Neem.* 2. dicunt: Surgamus, & ædificemus. 1. ad *Cor.* 3. Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis.

Et terræ eius miserebuntur. Ecce secundum. Quasi diceret: Placebit eis scientia prophetica, non Aristotelis, vel Hippocratis, vel Iustiniani: & in ipsis erit misericordia: quia *& terræ eius*, id est, Sion, hoc est, terræ eius in Ecclesia, *miserebuntur*, imitatores tui facti, de quo in *Psal.* Misericordia Domini plena est terra. *Sap.* 11. Misereris omnium, quoniam omnia potes. Sic miserebatur ille seruus, qui dicebat 2. ad *Cor.* 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?

Benè miserentur terræ, qui eam doctrina & prædicatione conuertunt in cœlum, & de obscurissima faciunt clarissimam, gratia iuuante. 2. ad *Cor.* 4. Transformamur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

Thema optimum in festo beati Stephani. *Thema pro festo sancti Stephani.* Sanctis enim Dei lapides placuerunt, Ieremiæ *Virgini*, & Stephano protomartyri, de quo dicitur, Lapides torrentis illi dulces fuerunt. Corpus atterebant, animam satiabant. *Matth.* 4. Dic vt lapides isti panes fiant. Non dicit Christus: sed lapides Stephani, ei panes erant, qui lapidabatur à vobis, subductis falsis testibus, & de ciuitate electus, sicut significatum fuit in Naboth, de quo 3. *Reg.* 21. Eductum Naboth de ciuitate, lapidauerunt. Et tamen terræ, miseris scilicet & terrenis se lapidantibus misererunt, quemadmodum beatus Stephanus positis genibus orabat pro lapidantibus. *Act.* 8.

16. *Et timebunt.* Hic secundum, de quibus est ædificata, quia de minoribus Gentium, quos tangit primò. Et de maioribus, quos secundò. *Et omnes reges.* Dicit ergo: Sic erunt sapientes fetui tui, hic charitatiui, & misericordes: *& timebunt*, propter hoc ô Domine, *Gentes* communiter *nomen tuum. Ierem.* 10. Quis non timebit te ô rex Gentium? *Apoc.* 15. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? Quoniam omnes Gentes venient, & adorabunt te. Verum dicit. *Isa.* 2. Eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes, nec solum minores, imò *omnes reges*, & maiores, scilicet in Gentibus, & alios regentes, *gloriam tuam*, gloriosam potentiam tuam, timebunt, sup. *Psal.* Adorent eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. *Isa.* 49. Vultu in terram demisso, in signum humilitatis, adorabunt te reges.

17. *Quia ædificauit.* Hic tertium, in quo ostenditur, quo authore fuerit ædificata, & quia actor sapiens non ædificat sine intentione, duo tangit. Primò ædificationis actorem. Secundò actoris intentionem, ibi, *Et videbitur.* Dicit ergo: Bene per hæc ædificabitur, & à talibus, *quia ædificauit*, præteritum pro futuro certitudine prophetali: *Sion.* Ipse est actor principalis, non alius. *Isa.* 45. Omnes vias eius dirigam, & ipse ædificabit ciuitatem meam. Et in 5. Ædificauit turrim in medio eius.

Et videbitur. Ecce ædificantis intentio. Quasi diceret: Sic ædificauit Sion, id est, Ecclesiam: *& videbitur*, ab ea, propter hoc ædificauit ipsam, *in gloria sua. Isa.* 33. Regem in decore suo videbunt. Et in 32. Reuelabitur gloria Domini, quia 1. *Ioan.* 3. Tunc videbitur sicuti est. *Matth.* 23. & *Luc.* 21. Tunc videbunt filium hominis

hominis venientem in poteſtate magna, & maieſtate. Et mali expellentur. *Iſa.*26. In terra ſanctorum iniqua geſſit, non videbit gloriam Domini. Et alia litera habet: Tollatur impius ne videat gloriam Dei.

18. *Reſpexit in orationem.* Hîc quartum, ſcilicet quo motiuo ædificauit illam, propter orationes humilium ipſum vrgentes: de quibus tanguntur duo. Primum, quia preces illorum humiliam ſuſcepit. Secundum, quia ſuſceptos exaudiuit. *Et non ſpreuit.* Dicit ergo: Sic ædificauit Eccleſiam: ſed quare fecit hoc? quo mouente? Certè quia *reſpexit*, oculo pietatis, *in orationes humilium*: quippe humiles elegit. 1. *Corinth.*1. Infirma mundi elegit Deus. Propter quod dicitur *Sapient.* 4. Et reſpectus illius in electos eius. Iterum *Eccleſ.*35. Non deſcendet donec reſpiciat eam Altiſſimus. Propter hoc dicit illa beata, quam reſpexerat: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

Et non ſpreuit. Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Nondum inſpexit vt reciperet, *& non ſpreuit precem eorum*, quin petitum adimpleret. In *Pſal.* Non ſpreuit, neque deſperxit deprecationem pauperis. *Iudith* 9. Manſuetorum, & humilium tibi ſemper placita fuit deprecatio.

19. *Scribantur hæc.* Hîc ſecundum totius huius partis, in qua agitur de Eccleſiæ ædificatione. Cum enim oſtenderit quomodo, & per quem, & ex quibus, & à quo ædificata fuit, ſubiungitur hîc actoris ædificationis commendatio: & dicuntur duo. Primò, quòd laudabitur. Secundò probatio, quòd bene laudandus, ibi, *Quia reſpexit.* In prima duo. Primò geſtorum commendatio ſcripto, vt illorum maneat memoria. Secundò quod ſequens eſt ad hoc, laudis Chriſti continuatio, ibi, *Et populus.* Dicit ergo: Sic ædificata eſt Eccleſia à Deo miſerante. orationibus humilium. *Hæc* ergo, ne in oblitionem veniant, *ſcribantur*, ſcripto commendentur, *in generatione altera*, futura. *Iſa.*30. Scribe ſuper buxum, & in libro diligenter exarà illud, & erit in nouiſſimo in teſtimonium vſque in ſempiternum. Hæc fuit ſapientia Euangeliſtarum, qui ſcripſerunt quæ viderunt de Chriſto & audierunt, ad vtilitatem ſequentium. *Ioan.* 21. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Et populus. Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Sic moneo, quòd ſcribantur: *& populus qui creabitur.* Quis iſte populus? iam enim aliqui populi non fiunt de nihilo, ſicut *Geneſ.*1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Tropicè, quando de peccatore fit iuſtus. Peccatum enim facit hominem nihil eſſe. *Ezech.*28. Nihili factus es, dicitur peccatori Angelo. Ergo cum de peccatore iuſtus efficitur, creatur quodammodo. Propter hoc dicitur in *Pſal.* Cor mundum crea in me Deus. 1. ad *Corinth.*5. Si quæ noua creatura in Chriſto, vetera tranſierunt. *Iacob.*1. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus principium aliquod creaturæ eius. Hîc populus *laudabit Dominum. Ierem.* 31. Venient in Sion, & laudabunt. *Iſa.*52. Simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt, cum converterit Dominus Sion.

20. *Quia proſpexit.* Hîc probat, quòd verè laudandus, quia terræ miſeratus eſt: & tangitur primò miſeratio. Secundò monſtratur in quo ibi, *Vt audiret gemitus.* In prima duo. Primo aſpectum miſericordiæ de excelſo diredit. Secundò ſpecificat ad quos, & vnde. Dicit ergo: Sic laudabit populus creandus: iuſtum erit: quia Dominus *proſpexit*, pretius aſpexit, *de excelſo ſanctuario ſuo*, habitaculo ſpecificat: *Dominus aſpexit in terram. Pſal.* 16. Terram reſpexit, replens eam. *Exod.*14. Reſpexit ſuper filios Iſrael, & vidit eos.

Et hoc, *de cœlo.* Ecce excelſum ſuum. *Pſal.* Reſpice de cœlo, & vide. Proſpicit ergo ſanctum ſicut eſt, quia proſpicit, & proſpicit, quia procul aſpicit. Proſpicit quantum ad bonos, ſicut dictum eſt. Secundum quantum ad malos, de quibus dicit. Proſpicit Dominus quod veniat dies. Vel proſpicit, id eſt, procul aſpicit, ad bonos ipſos ab æterno prædeſtinando, & vocando eoſdem gratiam infundendo, & iuſtificando. Ad *Roman.*8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit, &c.

Vt audiret. Hîc ſecundum, in quo monſtratur in quibus fuerit propitius, quia in vinculis horum, quæ contulit ſimplicibus hominibus & abiectis. Primum, ſolutio illorum à peccato & diabolica ſeruitute. Secundò deputatio ipſorum ad laudandum Deum poſt ſolutionem, ibi, *Vt annuntient.* Tertiò illorum adunatio ad fidem de Chriſto per laudem, ibi, *In conueniendo.* In prima duo. Primò tangit meritum ſoluendorum, ſcilicet gemitum. Secundò præmium, ſcilicet ſolutionis beneficium. *Vt ſoluerit.* Dicit ergo: Sic miſertus eſt, & in hoc, vt *audiret gemitum compeditorum.* Exod. 3. & *Act.* 7. Vidi afflictionem populi mei, qui eſt in Aegypto, & gemitum eorum audiui, tanquam conſtrictum in compedibus peccati, de quibus 2. *Reg.*3. dicitur in commendationem cuiuſdam. Manus tuæ non ſunt ligatæ, & pedes tui non ſunt compedibus aggrauati. Et *Iſaiæ* 39. Vixit cum compedibus vt duceretur in Babyloniam. Vel in compedibus timoris Domini, de quibus *Eccleſ.*6. Imice pedem tuum in compedes illius. Sed Dominus ab vtroque liberat, & ſoluit compeditos per gratiam. Sed ſunt compedes indifferentes, infirmitas naturæ, de quibus *Thren.* 3. Aggrauauit compedem ſuum ſuper me. *Sapient.* 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Sed ab iis ſoluit conferendo gloriam.

Vt & ſoluerit. Hîc primum gemitus primium tangitur. Quaſi diceret: Sic audiuit gemitum, & ad hoc: *vt ſoluerit filios interemptorum*, ad literam mortuorum, & damnatorum in inferno, vt dicamus ei illud *Pſal.* Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Et alibi: Miſit Rex, & ſoluit eum, princeps populorum, & dimiſit eum.

Vt annuntient. Hîc ſecundum horum, & dicuntur duo. Primò deputatio eorum ad officium prædicationis. Secundò ad officium laudis, ibi, *Et populus.* Ait ergo: Sic ſoluit. Ad quid? Ad hoc ſcilicet vt *annuntient nomen Domini*, prædicando, dilatando, *in Sion*, in Eccleſia, quæ Deum per fidem contemplatur. 1. *Pet.* 1. Vt virtutes eius annuntietis, qui de tenebris vocauit vos in admirabile lumen ſuum. *Pſal.* Vt annuntient omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Et laudem eius, dicant, vel annuntient, *in Ieruſalem*, in Eccleſia, in qua ſola videtur vera pax. *Apocal.* 20. Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis Deum puſilli & magni. *Eccleſiaſt.* 35. Laudate Dominum, & date nomini eius magnificentiam. *Iſa.* 40. Occupabit ſalus muros tuos, & portas tuas laudatio.

23. *In conueniendo.* Hîc tertium, in quo tangitur de tertio beneficio, ſcilicet aliorum ad fidem Chriſti adunatio. Quid enim valeret dediſſe vt annuntiarent, ſi nullum conuerterent. Duo ergo tanguntur. Primò minorum adunatio ad fidei vnitatem. Secundò maiorum. *Et reges.* Ait enim: Sic ad hoc ſoluit vt prædicent & laudent: & hoc *in conueniendo populos*, homines minores & populares, *in vnum. Ioël.*2. Congregate populum, vocate cœtum. *Oſee* 2. Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael, & ponent caput vnum ſibi, ſcilicet Chriſtum, ſicut factum eſt, quando verum fuit illud *Act.* 4. Erat illis cor vnum, & anima vna. Ob hanc enim vnionem faciendam filius Dei mori voluit. *Ioan.*11. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, dixit Caiphas, & non tota gens pereat. Quod exponens Ioannes ait: A ſemetipſo non dixit: ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Ieſvs moriturus eſſet pro gente. Nec tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui diſperſi erant, congregaret in vnum.

Concordia multum diligenda & appetenda.

Et nota quòd vnitas & concordia diligenda eſt, & multum appetenda. Primò quia Deus illam appetebat. *Eccleſ.* 25. In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ probata ſunt coram Deo & hominibus: concordia fratrum, amor proximorum, vir & mulier ſibi conſentientes. Imò, quod plus eſt; non tantum approbat, ſed diligit. *Cant.*4. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa; vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui, hoc eſt, in vnione & concordia maiorum & minorum. Hanc præcipit *Matth.*5. Eſto conſentiens aduerſario tuo dum es in via. *Gen.*45. dixit Ioſeph fratribus ſuis, videte ne irascamini in via. Ad *Rom.*12. Quantum in vobis eſt, ſi fieri poteſt, pacem cum omnibus habentes. Angelorum conſortes facit homines: ipſi enim vnum ſunt, & concordes. *Iob* 25. Qui facit concordiam in ſublimibus ſuis. Et 38. Concentum cœli quis dormire faciet? Verè ibi concentus; quia omnes in vnum canunt illud *Iſa.* 6. Sanctus, ſanctus, ſanctus, &c. Fortitudinem & victoriam contra inimicum tribuit. Vnde *Seneca*: Pugna vnanimiter aggreſſa victoriam parit. 2. *Reg.*12. Egreſſi ſunt quaſi vir vnus. Et poſtea ſequitur, quòd perculſerunt Ammon, qui obſidebat labes Galaath. *Prou.* 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Religionem ædificat & conſtruit. 2. *Reg.*7. dixit Dominus ad Dauid: Non ædificabis mihi domum, quia vir ſanguinis es: ſed Salomon, qui regnabit in diebus pacis, ille ædificabit. *Eccleſiaſt.* 47. Salomon regnabit in diebus pacis, cui ſubiecit Dominus omnes hoſtes, vt conderet domum in nomine ſuo, & pararet ſanctitatem in ſempiternum. Efficaciam orationi tribuit. *Matth.* 18. Vbicumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Et rurſum: Si duo vel tres ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quam petierint, fiet illis. Per eam augetur gratia & creſcit. *Act.*2. Erant omnes pariter in eodem loco. Et quid ſequitur? Factus eſt repentè de cœlo ſonus, aduenientis ſpiritus, &c.

Deſtruitur autem hæc vnitas per diſcordiam. *Prouerb.*13. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt. Per inuidiam. *Iacob.* 2. Si cor amarum habetis, & contentiones in cordibus veſtris: *Iacob.* 4. Vnde bella & lites in vobis, niſi ex concupiſcentiis quæ militant in vobis? Per ambitionem dignitatum, ſicut canes contendunt pro oſſe ſibi proiecto. *Geneſ.*38. Propter te diuiſa eſt macella, poteſt dici ambitioſo, qui primus vult naſci ad dignitatem. Propter nimiam imperantis auſteritatem. Exemplum 3. *Reg.*12. de Roboam. *Ezech.* 34. Cùm potentia & auſteritate. Per ſingularitatem. *Deut.* 12. Non ſacrificetis mihi in omni loco, ſed in loco quem elegit Dominus Deus veſter: *Exod.*25. Omnes cortinæ, & omnia ſaga tabernaculi vnius menſuræ erant, & ſibi inuicem adhærebant. *Pſal.* Singularis ferus depaſtus eſt eam.

Reſpondit ei. Hîc ſecundum ſecundæ partis totius Pſalmi. Poſtquam enim actum eſt de Eccleſiæ ædificatione, in via à Chriſto iam in æternitatem tranſlato, ſubiungitur de tranſitu Eccleſiæ eiuſdem ad æternitatem, quam deſiderat, ad quam ſuſpirantes gemimus in miſera vita. Tria ergo dicuntur in hac parte. Primò deſiderium & petitio pro tranſitu ad æterna, & fine præſentis vitæ. Secundò perſuaſio, quod ſit petitioni acquieſcendum, ibi, *Initio tu Domine.* Tertiò læta concluſio, pro certitudine adipiſcendi quod petitum eſt, ibi, *Filij ſeruorum.* In prima duo. Primò determinatio ſtatus petentis. Secundò petitio, ibi, *Paucitatem.* Notandum tamen, quòd ſecundum vnam literam, quam primò ponit *Auguſt.* hoc primum ordinatur ad antecedentia, vt ſit ſenſus: Sic Dominus ſoluit à compedibus miſeros, vt annuntient in Sion, & in Ieruſalem laudent. *Et Sion*, id eſt, Eccleſia vel Ieruſalem, & eſt idem, *reſpondit ei*, id eſt, Deo in ſuis prædicatoribus, hoc eſt, fructum fecit: ſicut terra dicitur cultori reſpondere, quando fructum reddit. Sic habes quid *reſpondit*, quia bonam operationem: cui reſpondit, Deo: ſed vbi exiſtens? *In vita virtutis ſuæ.* Virtus Eccleſiæ omnis eſt à Deo. *Luc. vlt.* Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. *Iacob.*1. Omne datum optimum, &c. Sed via virtutis, qua venit à patre luminum, Chriſtus eſt. *Iob* 38. Per quam viam ſpargitur lux, dividitur æſtus per Chriſtum. *Ioan.*14 Ego ſum via. Secundum hanc lectionem de antecedentibus eſt hic Pſalmus.

Sed aliter poteſt legi, ſicut diuiſum eſt. Quaſi diceret: Sic ædificata eſt Eccleſia, & ipſa exiſtens, id eſt, perſeuerans, & fortiter ſtans, *in via virtutis ſuæ*, id eſt, in fide, quæ

est via virtutis. 2. ad *Corinth.*5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. *Respondit ei*, Deo loquenti in suis prædicatoribus. Quid ? Ea quæ sequuntur : *Paucitatem :* & sunt tria, quæ petenda dicit. Primum vt vita misera finiatur. Secundum vt finita non reuertatur, ibi, *Ne reuoca me.* Tertium est vt æterna conferatur, ibi, *In generatione.*

Dicit ergo : Existens in hoc statu respondit. Quid ? Hoc : *Paucitatem dierum meorum. Iob* 14. Breues dies hominis sunt. *Genes.*46. Dies peregrinationis meæ centumtriginta anni pauci, & mali. *Nuntia mihi.* Quasi diceret : Citò fac finem. Hanc paucitatem suprà in *Psal.* tangit : Notum fac mihi Domine finem meum. Hanc ipso facto sibi nuntiari desiderabat, qui dicebat ad *Phil.*1. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Hanc nolebat, qui plorans annos ter quinos impetrauit. *Isa.* 38. Vel potest esse vox Ecclesiæ loquentis Christo capiti, quod Ecclesia existens in fide respondit. *Nuntia mihi paucitatem dierum meorum.* Dicunt enim hæreti, Iudæi, & pagani, hic actu finituram, sed tu nuntia quid verum sit : quod facit *Matth. vlt.* Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

25. *Ne reuoca me.* Ecce secundum. Quasi diceret: Paucitatem dierum meorum nuntia, & *ne reuoca me*, postquam finiuero vitam, *in dimidio dierũ meorum*, ad literam, sicut Ezechiam regem, qui bene voluit reuocari ad vitam, & quindecim anni sunt ei additi. *Isa.*38. Vel sic secundum *Glossam* : Petij vitæ terminum nuntiari mihi, & tamen, *ne reuoces me in medio dierum meorum*, id est, totam vitam permitte currere, ne fiat mihi sicut pessimis, de quibus in *Psal.* Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. *Iob* 15. Antequam impleantur dies sui, peribit. *Isa.*38. Ego dixi : In dimidio dierum meorum, &c.

In generatione. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic non me reuoces, sed anni tui, mihi à te dati, sint *in generatione & generationem*, sicut æterni. Vel sic dicatur : *Anni tui*, ad literam, sunt *in generatione & generationem*, id est, æterni. In hoc quod eius annos commendat, tales suos fieri postulat. *Psal.* Anni tui non deficient. *Iob* 35. Numerus annorum eius inæstimabilis.

26. *Initio tu Domine.* Hic secundum, in quo subiungitur persuasio, quòd deberet transferri ad immutabilitatem, & in ipsam mutari, per hoc quod Deus alia minus nobilia immutabilia facit, ipse manens immutabilis : vnde dicuntur duo. Primò agit de mundi immutatione in formam immutabilem. Secundò ne Deus transmutans crederetur mutabilis, subiungit Dei immutabilitatem, ibi, *Tu autem Domine.* In prima tria. Primò quasi incipere volens altius, tangit de creatione. Secundò de creatorum corruptione quantum ad formas, quas nunc habent, ibi, *Ipsi peribunt.* Tertiò de corruptorum immutatione quantum ad formam meliorem, ibi, *Et sicut operturium.* In prima duo. Primò tangit de terræ creatione. Secundò cœli. *Et opera.* Dicit ergo : Sic Domine peto, & hoc potes, & debes, quia *ô tu Domine*, non alius: *fundasti*, fundatam & stabilem creasti, *terram*, ad literam : *& opera manuum tuarum*, tuæ scilicet potentiæ, *sunt cœli.* Verum est. *Genes.*1. In principio creauit Deus cœlum & terram. *Isa.*8. Manus meæ fundauerunt terram, & dextera mea mensa est cœlos. Et 51. Tetendit cœlos, & fundauit terram. Vel si est in textu *initio*, tunc legendum : Fundasti terram *initio*, id est, per initium, scilicet filium. *Sapient.*8. Quando præparabat cœlos, aderam, cum ipso eram cuncta componens. Et *Glossa* hoc modo exponit *Genes.*1.

Ipsi peribunt. Hic secundum, in quo ostendit corruptionem creatorum : & dicuntur duo. Primò corruptio. Secundò modus in corrumpendo, ibi, *Et omnes sicut.* In prima duo. Primò ipsorum corruptio. Secundò ne forte crederet quis Deum cum iis corrumpi, obuiat opinioni falsæ. *Tu autem permanebis.* Ait ergo : Sic creasti cœlos, & tamen, *ipsi peribunt*, secundum formam in qua nunc sunt, non secundum substantiam suam. 1. ad *Cor.*7. Præterit figura huius mundi. Quasi diceret : Non substantia. *Eccl.*1. Generatio præterit, generatio aduenit, terra autem in æternum stat : multò ergo fortiùs cœlum. *Qualiter cœli mutabuntur.*

Tu autem permanebis : cum his non peribis, sed ipsa tenebis in eo quod erunt, aliter penitus defluerent in nihilum. *Gregor.* Essentia eorum ad nihilum omninò tenderet, nisi actor omnium manu regiminis eam teneret. *Malach.* 3. Ego Dominus & non mutor. *Ecclesiast.* 43. Omnipotens Deus stabilis in gloria sua.

Et omnes. Ecce secundum, in quo subiungit transeundi modum. Ait enim : Sic cœli peribunt, *& omnes veterascent*, priorem formam amittent, *sicut vestimentum*, longo vsu primam amittit formam. Sed quomodo dicit, *sicut vestimentum ?* vestimentum paulatim & successiuè formam amittit, sed illa subito amittent. *Isa.*51. Cœli sicut cera liquescent. 1. *Petr.* 3, Cœli & terra magno impetu transient. Responsio posset esse, quòd non attenditur similitudo quantum ad modum in pereundo, sed quantum ad id quod perire debet. Quasi diceret : Sicut ibi forma, sic hic. Vel hæc similitudo sumitur quantum ad id propter quod totum dicitur, quantum scilicet ad hominem, in quo omnia mutabuntur sicut vestimentum. Compositum enim est humanum corpus ex omnibus, & ipsum animæ vestimentum. *Iob* 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus, &c. Hoc autem mutabitur, & omnia elementa superiora, quæ per cœlos, inferiora, quæ per terram intelliguntur.

Et sicut operturium. Hic secundum, in quo ostendit corruptorum reparationem in meliorem formam, & hoc per duplicationem immutationis, & exemplum. Ait enim : Sic dico, quòd peribunt, sicut vestimentum veterascendo, hoc est, primam formam amittendo. *Et mutabis eos sicut operturium* mutatur ab homine in melius, *& mutabuntur*, in veritate non destruentur. Hinc sumpsit Paulus quod dixit ad *Hebr.*1. Velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. 2. *Petr.* 3. Nouum cœlum, & nouam terram expectamus secundum promissa eius. *Apocalyps.*21. Vidi cœlum nouum, & terram nouam.

Tu

28. *Tu autem idem.* Dicta rerum mutabilitate, hîc subiungitur de Dei immutabilitate, à qua est illa mutabilitas : & ostenditur non esse ex mutatione aliqua primò. Et non tendere in mutabilitatem aliquam secundò. *Et anni.* Ait enim : Sic meliorabuntur alia, in quo mutabuntur : *tu autem*, illorum immutator & melioratór, *idem ipse es*, non mutatus ex priori. *Exod.*3. Ego sum qui sum : non qui fui, vel erò. *Deus immutabilis.*

Et anni tui, duratio scilicet tua, *non deficient*, vt muteris in aliud, vel tendas in non esse. *Greg.* Anni eius non deficiunt, quia sicut eius æternitas nullo initio incipit, ita nullo fine terminatur.

Operturium multiplex bonum & malum.

Et nota hîc, quòd est operiorium bonum, charitas. *Prou.*10. Vniuersa delicta operit charitas. Et 1. *Pet.*4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Pœnitentia. *Isa.*2. Operuit eos stipula lini, id est, humili confessione & pœnitentia peccati. Sic loquitur pœnitens vbi dicit in *Psal.* Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Verecundia. Vnde de Rebecca dicitur. *Gen.*24. At illa tollens pallium suum, tanquam verecunda, operuit se. Taciturnitas. *Num.*19. Vas quod non habuerit operculum aut ligaturam, immundum erit. Tribulatio. *Gen.*7. Operti sunt aquis diluuij omnes montes, qui sunt sub vniuerso cœlo. Sed malum est triplex. Culpæ, scilicet hypocrisis. *Zach.*13. Non operiantur amplius pallio saccino, vt mentiantur. Ignorantiæ. *Exod.*19. Nubes densissima operuit montem. Pœnæ æternæ. *Isa.* 14. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum vermes.

29. *Filij seruorum.* Hic est tertium principale huius partis. Postquam præcessit supplicatio pro adeptione æternitatis, & persuasio vt sibi acquiescatur, hic subiungitur conclusio data, quòd sic fiet vt petitum est : & dicuntur duo. Primò, quod Apostolorum successores ad æternitatem & immutabilitatem transferentur. Secundò tangit meritum translationis, scilicet bonas operationes. *Et semen eorum.* Dicit ergo : Sic æternus es, & tibi iungi petij, & video, quod *filij*, id est, imitatores, *seruorum tuorum*, Propheta-rum scilicet, & Apostolorum, *habitabunt* terram viuentium, participes æternitatis facti. Et alludit illi facto, quod filij illorum, qui exierunt de Ægypto, meruerunt terram promissionis : ipsi autem non intrauerunt nisi duo, Caleph filius Iephone, & Iosue : quamuis non sit simile, quoad hoc quod illi non intrauerunt, serui intrant quales ipsi fuerunt. *Matth.*25. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca, &c. Suprà in *Psal.* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis, &c. Responsio : Serui, & imitatores seruorum : propter hoc Paulus volens habere tales filios dicebat 1. *Cor.*11. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et Ioannes dicebat quibusdam in 1. *Can.*1. Filioli mei, nouissima hora est. *Glossa* aliter exponit etiam appellans filios opera bona, vt sit sensus : *filij seruorum habitabunt*, causaliter, id est, bona opera seruorum, quæ sunt tanquam eorum filij, habitare facient. *Psal.* Habitabunt recti cum vultu tuo. *Isaiæ.* 17. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum.

Et semen eorum. Hic secundum. Quasi dicet : Tales habebunt : *&*, id est, quia, *semen eorum*, opera scilicet illorum bona, quæ sunt tanquam quædam illorum semina, designatur ab eis per rectitudinem intentionis, & per hoc dirigit eos vt totum vadat simul, & operans, & operatum, *in sæculum*, id est, in æternitatem. *Eccles.*14. Omne opus electum iustificabitur : & qui operatur illud, honorabitur. *Cassiod.* Nihil prauum, nihil potest esse ibi distortum : sed sancti eius cum Domino stabili voluntate gaudebunt. Ad quam stabilitatem, & ad quod gaudium nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CII. PSALMVM.

Psalmus ipsi Dauid.

1. *Benedic anima mea.* Hic est Psalmus 102. in toto libro, secundus in tertia parte libri. Cum enim in præcedenti Psalmo præcesserit vox paupertis anxiati, vsque ad panis confectionem similis essem, hic conuertitur ad beneficiorum Dei recordationem, & laudem ipsius, propter illa, ne forte ruat in desperationem. Et præponitur titulus iam frequenter expositus : *Psalmus ipsi Dauid*, quod est : *Psalmus* libendus, *ipsi Dauid*, id est, Christo, per quem omnia bona in nobis sunt, quo mediante omnia in nos influunt, est canendus. *Psalmus ipsi Dauid & Ecclesiæ cantandus.*

Et dijuiditur Psalmus in duas partes principales. Primò inuitat ad benedicendum Deum proprium, spiritum. Secundò Angelicum, & omne simul creatum, ibi, *Benedicite, Domine.* In prima dicuntur duo. Primò inuitatio animæ propriæ ad benedicendum, & Dei beneficia recolendum. Secundò probatio, quòd acquiescendum est persuasioni : vel magis enumeratio beneficiorum, propter quæ benedicendus, & commendandus est, ibi, *Qui propitiatur.* In prima duo. Primò inuitat ad benedicendum. Secundò ad recolendum beneficia à benedicendo recepta, ibi, *Et noli obliuisci.* In prima primò inuitatio. Secundò inuitationis inculcatio, ibi, *Benedic, anima*, secundo loco posita. In prima duo. Primò inuitatio animæ ad laudandum in se simpliciter. Secundò ex toris viribus vniuersaliter. *Et omnia.*

Dicit ergo : *Benedic anima mea Domino. Tob.*13. Anima mea benedic Dominum, quoniam, &c. *Et omnia.* Ecce secundum. Quasi diceret : Sic anima benedic ex teipsa ; *& omnia quæ intra me sunt*, motiuæ vertes, & apprehensiuæ, benedicite sup. *nomini sancto eius*, laudando, gratias referendo, ipsum medullitus apprehendo. Omnia enim quæ intra sunt, benedicunt quando non repugnantes in voluntate ipsum desiderant & apperunt. *Isa.*26. Anima mea desiderauit te in nocte, & in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. 2. ad *Cor.*14. Psallam spiritu, psallam & mente. Et est sacrificium multum placens Deo, intima cordis oratio. *Chrysost.* Oratio est spirituale tributum animæ.

2. *Benedic anima.* Hic secundum, scilicet inuitationis ad maiorem expressionem inculcatio.

Et noli obliuisci. Præmissa inuitatione ad benedicendum, hîc inuitat ad recolendum beneficia, vnde surgit laus, & benedictio. *Deut.*6.

Caue nequando obliuiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti. Duo autem sunt, quæ faciunt obliuisci beneficiorum Dei: mundana prosperitas. *Gen.* 40. Succedentibus prosperis pincerna oblitus est interpretis sui. *Deut.* 8. Caue vt postquàm comederis, & biberis, & satiatus fueris, non reminiscaris Domini Dei tui. Superbia: *Osee* 12. Eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei.

Beneficia Dei iugiter recolenda.

Nullus deberet obliuisci: quia magna beneficia non citò obliuioni traduntur: & beneficia recreationis magna sunt. In *Psal.* Magna opera Domini, exquisita, &c. Item quia noua & inconsueta: & talia sunt Dei opera. *Ierem.* 31. Nouum fecit Dominus super terram. Item quia aliqua signa in memoriam relicta sunt: & Dominus magnum signum reliquit nostræ recreationis, Altaris sacramentum. *Psal.* Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se. Multi tamen obliuiscuntur beneficij passionis Christi, contra illud *Eccles.* 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam. Beneficij liberationis à potestate diabolica. *Eccles.* 9. Vir pauper & sapiens liberauit ciuitatem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est viri illius. Quotidianæ & assiduæ subuentionis. *Isa.* 17. Oblita est Dei saluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata.

3. *Qui propitiatur.* Hic est secunda pars primæ partis totius Psalmi. Præmissa enim exhortatione de benedicendo Deo, & de recolendo eius beneficia, hic ostendit quæ sunt illa beneficia, vt sic probet iustè benedicendum, & monstret quid iugiter recolendum. Tangit ergo primò beneficia sibi exhibita specialiter, hoc est, ipsi animæ suæ. Secundò beneficia in aliis, & cum aliis, ibi, *Faciens misericordias.* In prima quinque secundum quinque beneficia, quæ tangit. Primum est culpæ remissio. Secundum est infirmitatis contractæ ex culpa sanatio. *Qui sanat.* Tertium, redemptio à pœna inflicta pro originali culpa, ibi, *Qui redimit.* Quartum, largitio coronæ pro redemptionis victoria, ibi, *Qui coronat.* Quintum est omnis desiderati adeptio, & omnis contrarij remotio, vt plena sit beneficentia & perfecta, ibi, *Qui replet.* Dicit ergo: Sic benedic, & beneficia recole, & debes, *qui*, id est, quia ille *propitiatur*, non tantum aliquibus, sed *omnibus iniquitatibus tuis*, culpas remittendo. *Dan.* 9. Tibi Domine misericordia, & propitiatio. Penitus deletio. *Isa.* 43. Delcui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua.

Qui. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic benedic, quia remittit culpas, & etiam *qui*, id est, quia ille *sanat omnes*, non tantum aliquas, *infirmitates tuas.* In *Psal.* infrà: Qui sanat contritos corde, & alligat omnes contritiones eorum, quæ derelictæ sunt ex peccato. Sic sanari petebat. *Ierem.* in 17. Sana me Domine, & sanabor. *August.* Aliud est infixum telum de corpore demere, aliud vulnus, quod relictum est, sanare. In primo est propitiatio, in secundo saluatio. *Luc.* 10. Samaritanus appropriauit sauciato, ecce propitiatio: vulnera eius alligauit, ecce curatio.

Qui redimit de interitu. Hic est tertium, quod est redemptio à pœna pro originali debita. Quasi diceret: Sic benedic propter prædicta, & etiam *qui*, id est, quia ille *redimit*, vel redimet, *vitam tuam de interitu*, de corruptione quam incurrit propter culpam originalem, de qua dicitur *Sap.* 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Sed ab hac redempti sumus per Christi sanguinem. 1. *Pet.* 1. Non corruptibilibus auro vel argento, redempti estis de vestra vana conuersatione, sed pretio sanguinis agni incontaminati & immaculati IESV CHRISTI. *Ose.* 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. 4.

Qui coronat. Ecce quartum. Quasi diceret: Et ob hoc benedic: *qui*, id est, quia ille *coronat te*, post tentationum victoriam, non tuis meritis, sed *misericordia sua & miserationibus* suis. Misericordia refertur quasi ad affectum, miseratio ad officium. *Iacob.* 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Propter hoc dicebat Paulus tentationum victor. 2. *Tim. vlt.* De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, & victoriæ. *Cant.* 4. Veni de Libano, veni coronaberis. Corona gloriæ si fuerit de simpliciter saluandis, de qua *Apoc.* 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Corona gloriæ, & honoris, si fuerit de priuilegiandis, martyr, virgo, vel prædicator. De vtraque in *Psal.* Gloria & honore coronasti eum Domine. *Exod.* 26. Super mensam posita erat aurea, & aureola.

Qui replet in bonis. Hic quintum beneficium, in quo dicuntur duo. Primò tangit beneficium. Secundò modum exhibendi ipsum, ibi, *Renouabitur* Dicit ergo: Sic benedic propter hoc Deum, *qui*, id est, quia ille *replet desiderium tuum*, non in malis, quæ post pugnam nulla omninò poterit velle, sed *in bonis. Prou.* 11. Desiderium iustorum omne bonum. Implebit intellectum splendore, & luce. *Isa.* 58. Implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit. Affectum suauitate. *Prou.* 12. Iustus de fructu oris sui replebitur bonis. Quod si quæris, qualiter hoc fiet? Resp. 5.

Renouabitur iuuentus tua, quæ nunc vadit veterascendo: & hoc, *vt aquilæ*, renouantur: vel vt iuuentus aquilæ renouatur, per renouationem scilicet habetur. Renouaberis enim anima & corpore. Ad *Ephes.* 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, ecce animæ renouatio: & induite nouum hominem, exteriorem, qui est sicut vestimentum interioris, ecce renouatio corporis. Ad *Rom.* 12. Reformamini in nouitate sensus vestri. An non bene renouatur vt aquila, qui depositio carnis pondere volat quasi assumptis pennis ad cœlum empyreum? *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ, volabunt & non deficient, donec veniant ad cœlum empyreum, imò ad ipsum Christum. *Matth.* 24. Vbicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Et nota, quòd si volumus ad illam renouationem venire, oportet, quod primò renouemur mente tãquam homines. Ad *Eph.* 4. Renouamini spiritu mentis vestræ: quod fit per charitatẽ, quæ est mandatum nouum. *Ioan.* 15. Mãdatum nouum do vobis. Secũdò pelle, id est, conuersatione exteriori, vt serpentes in arcto pœnitẽtiæ. *Mat.* 10. *Forma renouationis.*

Estote

Estote prudentes sicut serpentes. *Coloss.* 3. Exuite vos veterem hominem cum actibus suis. Tertiò plumis, id est, cogitationibus & desideriis, quæ oriuntur de corde, sicut plumæ de carne. *Iob* 39. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter? *Coloss.* 4. Quæ sursum sunt quærite, qui ante quærebatis quæ deorsum, sicut ille qui dicebat *Phil.* 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quartò tostro, sicut aquilæ, id est, sermone, vt prius loquentes maneamus in silentio. *Eccl.* 32. Loquere in causa tua vix. Et hoc, tostrum allidendo petræ, id est, Christum imitando, qui est petra, sicut dicitur *Isa.* 33. Sicut agnus coram tondente se obmutuit. Quintò cornibus, sicut cerui, id est, potentia & fortitudine, sicut fit per humilitatem. *Psal.* Cornua peccatorum confringam & exaltabuntur cornua iusti.

6. *Faciens misericordias Dominus.* Hic secundum huius partis, in quo ponit rationes, quare benedicendus. Ponitis enim beneficiis sibi exhibitis in se, vel etiam exhibendis, tangit exhibita in aliis. Et primò tangitur diuina misericordia quasi generaliter. Secundò effectus misericordiæ specialiter, ibi, *Miserator & misericors.* In prima duo. Primò misericordiæ exhibitio. Secundò notificatio exhibitiæ, ibi, *Notas fecit.* In prima duo. Primò qualiter misericordiam exhibuit, quia cum iudicio. Secundò quibus exhibuit, ibi, *Omnibus iniuriam.* Dicit ergo: Hæc fecit tibi Deus, ô anima, propter quod benedicendus. Et etiam ipse est *Dominus faciens misericordias. Exod.* 20. Ego Dominus faciens misericordiam in millia multa diligentibus me. Non tamen sine iudicio, quo punit, & hoc ipsum est misericordia. *Eccl.* 35. Dominus non elongabit, sed faciet iudicium, & iudicabit iustos. *Ier.* 22. Faciet iudicium, & iustitiam in terra. Et hoc, *iniuriam patientibus. Psal.* Facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam, &c. Misericordias ergo exhibet bonis, ita tamen, quod iudicat in malis, qui bonos oppresserunt, si tamen patientes fuerint, vel per suos ministros, quibus hoc præcipit. *Iacob.* Quærite iudicium, subuenite oppresso, defendite viduam, &c. vel per seipsum. *Deut.* 32. Mihi vindictam, & ego retribuam. *Eccl.* 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam.

7. *Notas fecit.* Hic secundum, misericordiarum sic exhibitarum, & talibus manifestatio: & dicuntur duo. Primò cui manifestatæ sunt primò & principaliter. Secundò quibus secundariò & per primum, ibi, *Filiis Israel.* Dicit ergo: Sic fecit misericordiam, & iudicium: quomodo hoc scis? quia *notas fecit Moysi* seruo suo *vias suas*, quæ comprehenduntur in his duobus. In *Psal.* Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. *Ose. vlt.* Hæ viæ Domini, iusti ambulabunt in eis. Sed non sic impij, imò de ipsis in *Psal.* Ipsi verò non cognouerunt vias meas, quia nolunt. *Iob* 21. Qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Maxime autem Prophetis reuelat secreta sua. *Amos* 3. Non faciet Dominus verbum, nisi reuelauerit per seruos suos Prophetas.

Et filiis Israel, per ipsum Moysen, *voluntates suas*, non carnalibus: hi enim ignorant quid Deus velit. *Isa.* 1. Israel me non cognouit, 8.

& populus, &c. sed veris Israelitis qui Deum videre pura fide. *Gen.* 18. Num celare potero Abraham quæ facturus sum? *Ioan.* 15. Dicit veris Israelitis: Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Quæ autem sint eius voluntates, quas nota fecit, dicitur *Eccles.* 33. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate. 2. ad *Thess.* 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

Miserator & misericors. Hic secundum, in quo descendit ad monstrandum effectus misericordiæ, ex quo sunt cognita. Et primò tangit illos quodammodo implicitè. Secundò explicitè, ibi, *Non in perpetuum.* In prima tria. Primò tangitur effectus primus in culpæ deletione & pœnæ relaxatione. Secundò secundus in longanimi relabentium expectatione, ibi, *Longanimis.* Tertiò tertius in peccantium reuocatione diuersis & variis modis, ibi, *Et multus.* Dicit ergo: Sic est faciens misericordias & iudicium, & hoc verum est: quoniam ipse est *miserator* in actu, *& misericors* in habitu, peccata remittendo. *Eccles.* 2. Pius & misericors Dominus, remittit in tempore tribulationis peccata. *Longanimis* in peccantium expectatione. Ad *Rom.* 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis eius ignoras? *Et multus misericors*, peccantes reuocando multis modis, qui tanguntur in *Glossa. Isa.* 55. Multus est ad ignoscendum. *Thren.* 3. Multæ sunt miserationes eius. *Iael.* 3. Benignus & misericors est, & patiens, & multæ misericordiæ. 9.

Non in perpetuum irascetur. Hic secundum, in quo plus descendit ad monstrandum explicitè effectus, primò miseratoris, & misericordis. Secundò longanimis siue patientis, ibi, *Quoniam misereor.* Tertiò multum misericordis, ibi, *Misericordia autem Domini.* In prima duo. Primo ostendit se misericordẽ in relaxatione pœnæ à primis parentibus contractæ. Secundò in relaxatione pœnæ culpæ ab homine voluntate perpetratæ, ibi, *Non secundum peccata.* In prima duo. Primò relaxatio pœnæ contractæ, quam patimur in præsenti. Secundò ad quam obligamur in futuro, ibi, *Nec in æternum.* Dicit ergo: Sic dixi, quod miserator est & misericors, & verè, quia *non in perpetuum irascetur*, pœnam & miseriam infligendo pro peccato primorum parentum. *Isa.* 57. Non in sempiternum litigabo, nec in æternum irascar. *Psal.* Nunquid in æternum proiicit Deus? aut non adiicit vt complacitor sit adhuc? 10.

Nec in æternum comminabitur, æternam pœnam comminando, quæ infligenda est in futuro, quam comminatur *Isa.* 1. Si autem nolueritis audire me, gladius deuorabit vos. *Iob* 19. Fugite à facie gladij. Et hic est ignis æternus ille, de quo *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum, &c.

Non secundum. Hic secundum, in quo ostendit relaxationem pœnæ culpæ ab homine voluntate perpetratæ, & dicuntur duo. Primò relaxatio. Secundò plena dimissio. *Quantum secundum altitudinem.* In prima duo. Primò relaxatio quantum ad minora peccata. Secundò quantum ad maiora, ibi, *Nec secundum iniquitates.* Dicit ergo: Sic relaxat pœnam omnem pro originali debitam, & etiam *non secundum peccata*

peccata nostra, quæ nostra sunt, quia voluntariè facimus illa, *fecit nobis*, pœnam infligendo, sed magis pepercit. *Nec secundùm iniquitates nostras*, maiores, *retribuit nobis*. *Iob* 33. Peccaui, & verè deliqui, & non vt eram dignus, recepi. *Iob* 11. Intelliges quòd multa minora exiget à te, quàm meretur iniquitas tua. *Psal.* Si iniquitates obseruaueris, &c.

11. *Quantum secundùm altitudinem.* Hic secundum, scilicet plena dimissio, & est hæc pars diuisa in duas. Primo confirmatio misericordiæ. Secundò ipsa dimissio, ibi, *Quantum distat ortus*. Dicit ergo: Sic non punit nos secundum quod meruimus, *quoniam corroborauit misericordiam suam*, hoc est, misericordiam roboratam exhibuit, *super timentes se*. *Psal.* Confirmata est super nos misericordia eius. *Prou. vlt.* Corroborauit brachium suum, misericordiam scilicet suam, quæ est vnum eius brachium, quo attrahit peccatores. Et bene dicit, *super timentes se*, quia illos maximè misericorditer protegit. *Eccles.* 34. Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris.

Et hoc, *secundum altitudinem cœli à terra*. Quasi diceret: Sicut cœlum se habet ad terram, quæ punctus est ad ipsum in distantia, sic misericordia est ad homines quasi infinita. *Isa.* 55. Sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ, &c. Et sicut leges cœli æternæ sunt, sic misericordia Domini ad homines est æterna. *Ier.* 31. Si defecerint leges cœli coram me, dicit Dominus, tunc & semen Israël deficiet vt non sit coram me. Iterum cœli beneficia multa influunt in terram, sic à Deo, *super timentes se*. Vnde nota *Glossam*. Cœlum enim vndique terram circuit.

12. *Quantum distat.* Hic secundum, ipsa dimissio, & hæc est pars indiuisa. Ait enim: Sic misericordiam suam super timentes se corroborat, & ex hoc accidit, quòd *longè fecit à nobis iniquitates nostras*. *Mich.* 7. Deponet iniquitates nostras, & proiiciet, procul iaciet, in profundum maris omnia peccata nostra, ita longè faciet iniquitates. *Prou.* 30. Vanitatem, & verba mendacij longè fac à me.

Quantum distat ortus ab occidente, claritas scilicet à tenebris, inter quæ nulla conuenientia potest esse. 2. *Cor.* 6. Quæ communicatio luci ad tenebras? *Cassiod.* Tantum iniquitates nostræ longè sunt cum nobis peccata nostra diuiduntur, quantum potest præclara dies à nocte tenebrosa distare. Propter hoc quibusdam conuersis dicit *Paulus, Ephes.* 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *Eccl.* 2. Tantum præcedit sapientia, quæ est vera in cauendo malum & faciendo bonum, stultitiam, quæ est in opposito: quantum differt lux à tenebris. Et in eodem; Sapientia oculi in capite eius, stultus autem in tenebris ambulat. Propter hoc miraculum Dei maximum in iustificatione impij. quia de tenebris fit lux. 2. ad *Cor.* 4. Qui dixit de tenebris lumen splendescere.

Iustificatio impij miraculosa.

13. *Quomodo miseretur.* Hic secundum, in quo postquam ostendit explicitè effectus misericordis, & miseratoris, ostendit effectus longanimis in misericordia: & dicuntur duo. Primò misericors expectatio ad pœnitentiam. Secundò ratio huius misericordis longanimitatis, ibi, *Quoniam ipse cognouit*. Dicit ergo: Sic ostendi, quòd verè misericors, & miserator sit, & etiam longanimis, *quoniam miserans est timentibus se*. *Deut.* 9. Timeamus Dominum Deum nostrum, eritque nobis misericors. Sed quomodo? Ita: *Quomodo miseretur pater filiorum*, scilicet longanimiter expectando. Nec mirum, pater enim est. *Isa.* 64. Tu factor noster, & nos lutum: tu pater noster, & opera manuum tuarum omnes nos. *Matth.* 6. Pater noster qui es in cœlis. Et Patris est, filios supportare. *Deut.* 1. Portauit te Dominus, sicut portare solet homo paruulum suum. Et si affligit, miseretur vt patet. *Aug.* Sæuiat quantum vult, pater est: si flagellat & affligit, pater est. Fili, si ploras, sub patre plora, quod patris medicina est, non pœnæ castigatio, non damnatio, noli flagellum repellere, si non vis repelli ab hæreditate. *Iudith* 6. Tu qui pius es, miserere nostri, & in tuo flagello vindica iniquitates nostras. *Deus certè. Sic vt pater.*

14. *Quoniam ipse cognouit.* Hic secundum huius particulæ, in qua ponit rationem longanimitatis huius, scilicet cognitionem humanæ fragilitatis, quam monstrat tripliciter. Primò in ingressu huius vitæ. Secundò in progressu, ibi, *Homo sicut fœnum*. Tertiò in egressu, ibi, *Quoniam spiritus*. Quantum ad ingressum ostendit miseriam duplicem: quantum ad animam, quia ex nihilo: quantum ad corpus, quia de luto, ibi, *Recordatus est*. Dicit ergo: Sic miseretur. Quare? *Quoniam ipse cognouit*, certissimè, *figmentum nostrum*, quid sit, quantum possit, sicut factor. *Psal.* Qui finxit sigillatim corda eorum. Ad *Rom.* 9. Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? Nouit ergo, quòd corda nostra, animas nostras fecit de nihilo. Cognouit etiam figmentum nostrum, quod nos fingimus. Quilibet enim fingit sibi idolum, illud scilicet quod amat super omnia, & hoc ipse cognoscit. *Sap.* 15. Cum sit mortalis homo, mortuum, denarium qui est res mortua, fingit, illud sibi faciens idolum. *Duplex humanæ miseriæ.*

Nota etiam, quòd Deus fortes, aureos, & argenteos nos fecit, scilicet in Adam, sed ipse peccando fictiles nos fecit: quod deplorat *Ieremias Thren.* 4. Filij Sion inclyti & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?

15. *Recordatus est.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic nouit, quòd sumus figmentum ex parte animæ: & etiam *recordatus est*, *quoniam pulvis sumus*, secundum corpus. *Genes.* 3. Pulvis es, & in pulverem reuerteris. Et 18. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis. *Aug.* Pulverem tuum cogita, noli extolli, quicquid melius es, misericordia Dei es. *Homini vita brevis & prosperitas instabilis.*

Homo sicut fœnum. Hic secundum, in quo monstratur fragilitas in progressu: & dicuntur duo. Primò vitæ brevitas. Secundò prosperitatis in vita vanitas, & instabilitas. *Dies eius.* Dicit ergo: Sic misertus est attendens miseriam in ingressu & quantum ad corpus, & quantum ad animam: & etiam hoc recordatus, quoniam *homo*, vita scilicet hominis, *sicut fœnum*, quod citò valdè euanit. *Isa.* 40. Omnis caro fœnum. Supra in *Psal.* Et quemadmodum olera herbarum citò decident. In *Psal.* immediato: Et ego sicut fœnum arui.

arui. 1. *Mach.* 2. Hodie extollitur, & cras non inuenietur. Et tamen hoc fœnum Dei potentia & virtute solidabitur in vitru gloriosum. *Aug.* Noli mirari te participem æternitatis Christi, qui primò particeps factus est fœni tui: quòd excelsum est tibi non negabit, qui prius pro te, quod est humile, suscepit.

Dies eius. Hic est secundum. Quasi diceret: Sic breuis est vita, & prosperitas instabilis & vana, *quia dies eius*, & id est, prosperitas & gloria & pulchritudo, *efflorebunt*, extra florebunt, & apparebunt, sed *tanquam flos agri*, qui citò cadit & vanus valde est. *Isa.* 28. Erit flos decidens, gloria exultationis eius. Et in 40. Omnis gloria eius quasi flos agri. *Iob* 13. Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra. *Isa.* 28. Ante messem, ante mortem scilicet, totus effloruit, tota eius pulchritudo, prosperitas, & gloria abscessit.

16. *Quoniam spiritus pertransibit.* Hic tertium, scilicet miseria in egressu: & tanguntur duo. Primò separatio spiritus à carne. Secundò omnium possessionum amissio à spiritu separato, ibi, *Et non cognoscet*. In prima duo. Prima separatio spiritus à carne. Secundò status post separationem, ibi, *Et non subsistet*. Dicit ergo: Dies eius efflorebunt: *quoniam spiritus in illo*, existens sup, *pertransibit*. Perfectus in se manens transibit. *Psal.* Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Et perfectus manens in suis naturalibus. Supra in *Psal.* In imagine pertransibit homo interior.

Et non subsistet, corpus, homo exterior. *Iob* 7. Oculi tui in me, & non subsistam. Et infrà: Et si mane me quæsieris, non subsistam, ablato spiritu omnia viuificante & tenente. *Aristoteles*: Recedente anima, corpus decidit & marcescit. Infrà in seq. *Psal.* Auferes spiritum eorum, & deficient.

Et non cognoscet, ipse scilicet, *amplius locum suum*, domum & possessiones alias, vt reuertatur ad illas. Non agnoscit etiam forte ipsum suum locum, quia statim homine mortuo transit ad alium. *Iob* 7. Non reuertetur vltrà in domum suam, nec cognoscet eum amplius locus eius. Ad ipsum etiam corpus in hunc modum non redibit, sed magis corpus ad spiritum transibit in resurrectione generali factum perpetuum, sicut animæ sunt perpetuæ.

17. *Misericordia autem Domini.* Hic tertium totius illius partis, in qua ostendit explicitè effectus bonitatis diuinæ. Ostenso enim in quibus, & quomodo est miserator & misericors, in quibus longanimis, hîc in quibus multum misericors, quia in duobus, quæ tanguntur hîc; in conferendo perpetuò suos à malo, ne recidiuent scilicet in peccatum. Secundò in remunerando pro bono, quod tangunt ibi, *Et iustitia illius*. In prima duo. Primò durario diuinæ misericordiæ quasi à parte ante, à parte scilicet principij. Secundò à parte finis. *Et vsque*. Dicit ergo: Sic ostendi, quòd bene miserator & misericors, & bene longanimis: & etiam rectè dixi multum misericordem, *autem*, quia *misericordia Domini ab æterno*, à mundi principio, ex quo fuerunt timentes eum, *super timentes se*. *Psal.* Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum quæ à sæculo sunt. Et etiam ab æterno propriè, *& vsque in æternum*, erit sup. *Eccles.* 40. Misericordia Domini in æternum permanet. *Thren.* 3. Non defecerunt, non sunt defectibiles, miserationes eius. Propter hoc dicitur, *Eccles.* 2. Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet nobis misericordia. Aliter subtrahet misericordiam, si non timeris, & necessariò ibitis in ruinam. *Eccles.* 28. Si non remueris te instanter in timore Domini, citò subuertetur domus tua.

Et iustitia illius. Ecce secundum, in quo ostendit multum misericordem in reddendo illis quod meruerunt: & est hæc misericordia Dei iustitia. Et primò tanguntur bonorum absoluta remuneratio. Secundò comparatiuè ad malos, quibus dominabuntur, ibi, *Et regnum*. In prima duo. Primò dicit, quòd remunerabit bonos. Secundò, quòd remunerare poterit illos, ibi, *Dominus in cœlo*. In prima duo dicuntur. Primò quos remunerabit. Secundò quare. *His qui seruant*. Dicit ergo, sic ex misericordia continuè & perpetuò seruat timentes se, & etiam *iustitia*, remuneratio scilicet iusta, *illius*, ab ipso scilicet facta, *in filios filiorum*. Quasi diceret: Non tantum remunerat patres primos, qui iusti fuerunt, sed filios, & iterum filios eorum. Et appellat hîc non filios carnales, multi enim iustos nullos carnales habuerunt, & multi filij iustorum, carnalibus filiis carentium. Propter hoc dicendum, quòd filios appellat imitatores, sicut è contrario. *Exod.* 20. Ego sum Deus zelotes visitans iniquitates patrum in filios, vsque in tertiam, & quartam generationem.

18. *His qui seruant.* Hic secundum, in quo addit, quare remunerabit: & dicuntur duo. Primò, quòd ob hoc faciat, quia testamentum eius custodiunt. Secundò, quia diligentes in custodiendo sunt, ibi, *Et memores*. Dicit ergo: Sic remunerationem facit, & hoc *his qui seruant testamentum eius*. *Eccl.* 44. Semen eius, boni scilicet filij, in testamento stetit. Qui sunt hi, *Deuter.* 31. dicitur. Qui dixerunt patri suo, & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro vos; & nescierunt filios suos. Hi pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Israël. De malis è contrario. *Isa.* 24. Transgressi sunt leges meas, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum.

Et memores sunt. Hic secundum. Quasi diceret: Illos remunerat, qui testamentum seruant & custodiunt. Nec tantum hoc, imò *memores sunt mandatorum ipsius*. *Psal.* Non obliuiscantur opera Dei, & mandata eius exquirantur. *Deut.* 8. Obserua, & caue, ne quando obliuiscaris Domini tui, & negligas mandata eius. Et hoc, *ad faciendum ea*. Si enim sunt memores ad discendum, vel reddendum sicut pueri, & nihil faciendum, parum merentur. *Cassiod.* Si quis præterita vota reddat, non est memor Dei, nisi quæ præcipiuntur efficerit. *Aug.* Memoria est retinendus mandata eius, non vt illa reddat, sed vt ea faciat. Tunc sequitur remuneratio. *Aug.* xo. Iudicium est, vel iudicatum de singulis secundum opera illorum.

Dominus in cælo. Hic secundum, in quo postquam offendit, quòd remunerabit, ostendit quod possit. Quasi diceret: Sic remunerabit facientes, & poterit, quia *Dominus*, cum in infirmitate assumpta pro nobis crucifixus sit, nihilominus *parauit sedem suam in cælo*, vt iudicet. Supra in *Psal.* Dominus in cœlo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius. *Hebr.* 11. Thronus tuus Deus in sæculum sæculi. Et in eodem: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

Et regnum. Hic secundum, scilicet remuneratio suorum comparatione ad malos. Ait enim: Sic remunerabit in iustitia sanctos, gloriam conferendo, *& regnum ipsius*, iusti scilicet regnum facti secundum illud 1. *Pet.* 2. Vos estis genus electum, regale Sacerdotium. *Apocal.* 1. Fecit nos Deo, & Patri regnum. *Dominabitur omnibus*, malis ipsis sub pedibus positis. *Psal.* Omnium inimicorum suorum dominabitur, eius regnum sup. 1. *Cor.* 15. Oportet illum reguare donec ponat inimicos suos scabellum pedum suorum. *Malach. vlt.* Calcabitis inimicos, cum fuerint sicut pulvis, sub planta pedum vestrorum.

20. *Benedicite Domino.* Hic secundum totius huius Psalmi, in quo postquam ad Dei laudem rationabilem creaturam, humanam scilicet, animam suam propriam inuitauit, hîc conuertit sermonem secundò ad alias creaturas, & inuitat illas ad laudem. Primò angelicam specialiter. Secundò ipsam, & omnem aliam vniuersaliter ibi, *Benedicite Domino omnia opera.* Tertiò ne videretur excludere animam propriam, repetit exhortationem ad illam singulariter, ibi, *Benedic anima.* In prima duo. Primò inuitat Angelos inter nos & Deum mediatores, quantum ad, cognoscenda. Secundò quantum ad agenda ibi, *Benedicite Domino omnes virtutes eius.* In prima duo. Primò inuitat Angelos simpliciter. Secundò specificat quos, ibi, *Potentes virtute.* Dicit ergo: Sic inuitaui animam ad benedicendum: sed ô vos *omnes Angeli eius*, Domini scilicet, *benedicite Domino.* Infrà in *Psal.* Laudate eum omnes Angeli eius. *Isa.* 6. Seraphim clamabant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. *Apocal.* 4. Requiem non habebant die & nocte dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Nec est hæc inuitatio vel exhortatio ad Angelos, quia indigeant, sed vt monstret, quòd voluntati Angelorum concordet.

Angeli mediatores inter Deum & homines.

Potentes virtute. Hic specificat quibus loquatur, & describit eos ab habitu primò. Post ab actu, ibi, *Facientes.* Dicit ergo: Benedicite eum omnes Angeli eius, qui estis *potentes virtute*, in vobis existente, data vobis à vero creatore, non repleti vino sicut mali, intantum, vt dicamini Virtutes Dei. *Dan.* 3. Benedicite Domino omnes Virtutes eius.

Facientes. Hic ab actu: & tanguntur duo. Primò actus. Secundò finis actus. *Ad audiendum.* Dicit ergo: Sic estis potentes virtute, & *facientes verbum illius*, ad homines: & hoc, *ad audiendum*, id est, *vt* homines audiant *vocem sermonum eius*, per vos scilicet. Angeli Abrahæ voluntatem Dei manifestauerunt. *Gen.* 17. De circuncisione, 18. de Sodomitarum submersione, & Loth de euasione incendij. Moysi de cultura Dei, & tabernaculi institutione. *Exod.* 20. & deinceps. *Tob.* 12. Dixit vnus è talibus: Manifesto vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem. *Dan.* 10. Veni vt docerem te ea quæ ventura sunt populo tuo.

Benedicite Domino. Hic secundum, in quo inuitat Angelos mediatores quantum ad agenda: in quo tanguntur tria, quæ sunt in Angelis illis. Primò virtus. Secundò officium. *Ministri eius.* Tertiò opus. *Qui facitis.* Dicit ergo: Sic benedicite vos, qui nos instruitis. *Benedicite* etiam ipsum *omnes virtutes eius.* Vel ad vnum ordinem sicut est dictum, loquitur specialiter vel ad omnes, quia sicut sunt alij mediatores in illuminando & docendo nos, sic in agendo. Quasi dicat: Benedicite illum, qui sic vos virtutibus replenit, vt Virtutes dicamini. *Psal.* Laudate Dominum in virtutibus eius. 2.1

Ministri eius. Hic tangit officium. *Dan.* 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena, &c. Ad *Hebr.* 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi.

Qui facitis voluntatem eius, quam in ipso legitis, & videtis. *Cassiod.* Angelis verbum Domini est voluntas eius, quia cum Dominum inuigilant, voluntatis eius veritatem agnoscunt, quam statim faciunt. Propter hoc *Matth.* 6. monet vt oremus: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in in terra: sicut in cœlo ab Angelis, sic in terra à nobis.

Benedicite Domino. Hic secundum totius huius partis, in quo postquam inuitauit ad benedicendum Deum creaturam angelicam specialiter, inuitat simul omnem: & dicuntur duo. Primò inuitatio ad benedicendum. Secundò ne crederetur, quod non esset benedicendus nisi in Iudæa vel in templo, determinat locum in quo benedicendus, ibi, *In omni loco.* Vel secundum aliam literam probatio, quòd sit benedicendus ab omni creatura. Dicit ergo: Sic benedicite Dominum Angeli, imò *omnia opera eius*, Dei scilicet, *benedicite Domino.* *Tob.* 8. Domine Deus Patrum nostrorum benedicant te oculi, & terra, fontes, & flumina, & omnia quæ in eis sunt, & 13. Benedicite, & cantate ei.

Et hoc, *in omni loco dominationis eius*, non in vno tantum. *Cassiod.* Sicut nulla creatura à laudibus Domini iubetur excipi, ita nec locus quilquam relinquitur qui à tali munere segregetur. *Mal.* 1. A solis ortu vsque ad occasum, magnum est nomen meum, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda. Vel secundum aliam literam, quæ habet, *dominationes*: Sic dixi, Benedicite, & debetis: *quoniam dominationes eius* sunt *in omni loco*, nullo excepto. *Cassiod.* Cum in omni loco dicitur, nihil excipitur, quia in omni loco dominatur.

Deus semper & vbique benedicendus.

Benedic anima mea. Hic tertium, in quo redit ad animæ exhortationem, ne crederetur eam in omnibus operibus non comprehendisse. Ait enim: Sic omnia opera benedicite, & tu *anima mea benedic Domino*, sicut dicit *Glossa*, à quo incipit, in hoc terminatur Psalmus, vt monstretur, quòd debet esse circularis Dei benedictio, & sine fine, secundum illud: Benedicam Dominum in omni tempore. Benedic ergo, ô anima mea, vt benedicat te Deus noster, illa benedictione, de qua *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei percipite

percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Quod nobis præstet, qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN CIII. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

Argumentum Psalmi, ita rumad laudem Dei admonet ex consideratione operum naturæ & gratiæ.

1. BEnedic anima mea Domino. Hic est Psalmus 103. in quo postquam monuit animam, & Angelos, imò omnem creaturam ad Dei laudem, & gratiarum actionem, hîc subiungit causam, quia propter opera creationis, ipsa enim cum attenduntur diligenter, conditor cognoscitur, cognitus benedicitur, & benedicto gratiæ referuntur, secundum illud *Sup.* 25. A magnitudine speciei & creaturæ poterat eorum creator visibiliter cognosci. Et ad *Rom.* 1. Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Et *Augustin.* dicit: Videtis fabricam mundi amplam, ex cœlo & terra, & omnibus quæ in eis sunt, ex huius fabricæ magnitudine & pulchritudine, magnitudo creatoris & pulchritudo ostenditur. Titulus autem præpositus nihil habet noui, sed communi modo indicat quòd subiectum est cum actore: *Psalmus Dauid.*

Diuiditur autem Psalmus in tres partes. Primò est inuitatio animæ propriæ ad laudandum & glorificandum Deum, propter magnificentiam operum creationis. Secundò inuitationis inculcatio in fine Psalmi. *Benedic*, &c. In prima duo. Primò inuitatio ad benedicendum Deum. Secundò, quòd maius est, ad perpetuo glorificandum, ibi, *Sit gloria Domini in sæculum.* In prima duo. Primò inuitatio animæ propriæ ad benedicendum. Secundò probatio, quod benedicendus sit, per opera creationis, ibi, *Domine Deus.*

Dicit ergo: Sic anima mea monui vt Deo benedicas, & adhuc dico, ô *anima mea benedic Domino.* Et in *Psal.* infrà: Laúda anima mea Dominum. Quid autem sit benedicere Deum, dicit *Cassiodor.* Benedicere Deum, est eius magnalia confiteri. Bene autem dicit: *Anima benedic*, non os: multi enim ore benedicunt, qui maledicunt corde. *Psal.* Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. *Ambros.* Cum vox in ore, corpus in choro, & cor in foro, tunc male diuiditur homo.

Deum semper in ore.

Domine Deus meus! Hic secundum, in quo probat quòd benedicendus, quia magnificatus multum: vnde duo dicuntur. Primò magnificatum vehementer asserit. Secundò specificat in quibus magnificatus sit, ibi, *Confessionem.* Dicit ergo: Sic anima monui, vt Domino benedicas, quod & debes, quia ô *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.* 2. *Paralip. vlt.* Tua est Domine magnificentia & potestas. *Eccles.* 43. Admirabilis magnificentia Domini, tam vehemens, tam mirabilis, vt non habeat finem. *Psal* Magnitudinis eius non est finis. Non habet parem. 1. ad *Cor.* 8. Siquidem sunt dij multi, & domini multi, vnus tamen est Deus. Nec habet inuestigatorem. *Eccles.* 18. Quis inuestigabit magnalia eius, virtutemque magnitudinis eius? Et in 43. Quis videbit eum, & inuestigabit, & magnificabit ab initio?

Deus magnificus in operibus suis.

Confessionem & decorem. Hic secundum, in quo ostendit in quibus magnificatus sit, quia in duobus. Primò quia magnificus in operibus naturæ. Secundò, quod in operibus etiam gratiæ, ibi, *Emitte spiritum.* In prima duo. Primò ostendit magnificatum in operibus naturæ generaliter. Secundò descendit quasi ad opera ipsa specialiter, ibi, *Extendens cœlum sicut pellem.* In prima tria, secundum tria quæ tangit in omni creatura generaliter. Primò, quod est laudis diuinæ materia. Secundò, quod decora in se. Tertiò, quòd luminosa, quasi aliis communicando se. Dicit ergo: Sic dixi Domine, *quoniam magnificatus es*: & vere hoc dixi, *quia confessionem indutus*, creaturarum scilicet vniuersitatem, materiam confessionis laudis præbentem, *& decorem*, eandem scilicet creaturam formatam, & pulchram.

Amictus lumine. eandem creaturam luminosa, & aliis se communicante sicut lux, *tanquam vestimento.* Quasi diceret: Sicut homo latet in suo vestimento, sic tu in tuis latitas creaturis, in omnibus existens, & ipsas implens. *Jerem.* 23. Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. Et ipsas sustines, & portas omnes sicut homo vestimentum tuum. Ad *Hebr.* 1. Portansque omnia verbo virtutis suæ.

Potest etiam legi de incarnatione: Filius enim Dei carnem nostram induit tanquam vestimentum. *Prou. vlt.* de sapientia Dei: Quæsiuit lanam & linum, lanuem & mundissimam Virginis carnem, & operata est consilio manuum suarum, sibi vestimentum. Et inde laudatur & glorificatur: vnde ipsa confessio laudis dicitur, quasi confessionis causa. *Luc.* 2. Gloria in excelsis Deo. Et iterum: Reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant, &c. Et ipsa decora sine culpa omni. *Isa.* 53. 1. *Pet.* 2. Qui peccatum non fecit. Et *Psal.* Speciosus forma præ filiis hominum. Et ipsa lumen, quia ad literam in resurrectione facta est lucidior sole. Hominibus, qui sunt lux, amictus est tanquam vestimento. Ad *Ephes.* 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et circundantibus se dixit. *Matth.* 5. Vos estis lux mundi. *Isa.* 49. Viuo ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut ornamento vestieris.

Adhuc etiam legi potest. Ipse enim est, qui nos induit confessione, dans gratiam confitendi peccata, in qua sordida culpæ deponimus vestimenta, & decore nos induit virtutum. Quod significatum fuit *Zach.* 13. Deposuit vestimenta stercus sui, & circundata est gloria sua. *Augustin.* Induimus confessionem, quando Domino vniuersaliter confitemur decorem, quando virtutibus ornamur. Item idem: Accusando incipe confiteri, à confessione incipis decorari, decorata à speciosis præ filiis hominum incipis amari. Ipse tamen amictus est lumine sicut vestimento, vt quantumcumque conetis, non possis comprehedere. 1. ad *Tim. vlt.* Lucem habitat inaccessibilem. Quippe ipsemet sibi est indumentum. Et 1. *Ioan.* 1. dicitur: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.

Extendens

Extendens cœlum. Hic secundum, in quo descendit ad specificandum opera naturæ, in quibus Deus magnificatus est: & dicuntur duo. Primò in dispositione creaturarum. Secundò in conseruatione dispositarum, ibi, *Potabunt omnes bestiæ.* In prima duo. Primò monstratur magnificentia in dispositione superiorum. Secundò in inferiorum, ibi, *Qui fundasti.* In prima duo, quia primò monstratur magnificentia in dispositione irrationalium superiorum. Secundò rationabilium, ibi, *Qui facis Angelos.* In prima duo. Primò ostenditur magnificentiam in dispositione cœli relata ad contenta. Secundò relata ad continens, ibi, *Qui tegis aquis.* Dicit ergo: Sic es creaturis circumdatus, & es *extendens cœlum sicut pellem*, quia sicut pellis sua extensione totum animal comprehendit, sic cœlum omnia corporalia hæc. *Isa.*44. Extendens cœlos solus, & stabiliens terram. *Item* 51. Dominus prudentia sua extendit cœlos. Et in *Isa.*42. Qui extendit cœlos quasi nihilum, & expandit eos quasi tabernaculum ad inhabitandum.

3. *Qui tegis aquis.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic cœlos disponis ad continendum, & etiam *tegis aquis superiora eius*, ad literam. Hoc dicit propter cœlum crystallinum, quod est quasi aquæ congelatæ, & est immobile suscipiens lucis influentiam ab empyreo. *Genes.*1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. *Dan.*3. Benedicite aquæ quæ super cœlos sunt Domino.

Iustus est cœlum quod Deus multiplicit & extendit.

Item iustus cœlum est, in quo seder & quiescit Deus. *Isa. vltim.* Cœlum mihi sedes est. Et extendit illud propter eleemosynarum largitionem. *Prouerb. vltim.* Manum suam aperuit inopi, & palmas &c. Per perfectam obedientiam. *Ioan.vltim.* Extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Per contemplationem. *Ezech.*2. Extendit, vel expandit illud coram me. Sed sicut pellem, per carnis mortificationem, vt inde faciat sibi tentorium. *Iob* 36. Extendet nubes quasi tentorium suum.

Glossa etiam aliter legit, vt per cœlum intelligatur sacra Scriptura. *Isa.* 34. Complicabuntur quasi liber cœli. In his autem altiora sunt duo charitatis præcepta. *Matth.*22. In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et hæc superiora aquis teguntur, scilicet Spiritu sancto, qui dicitur aqua. *Ioan.*7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum.

Qui ponis nubē. Hic secundum, in quo ostendit Dei magnificentiam quantum ad cœlum aëreum per duo, quæ tangit, quæ Deus in in illo facit. Nubes congregat, in quibus etiam ascendit, & ventos creat, quibus velocius currit. *Qui ambulas.*

Dicit ergo: Sic magnificus es in firmamento, cœlo scilicet sydereo, & magnificus, *qui*, id est, quia tu *nubem*, quam facis in aëre, & congregas, *ascendis*, in tua ascensione, verè ab infimo nubes eleuas. *Ierem.*10. Eleuat nubes ab extremitatibus terræ 3. *Reg.* 18. Ecce nubecula ascendebat de mari. Et in nube ascendit. *Act.*1. Nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Dominus in nubi suscitandus.

Et nota, quòd Dominus in nube venit ad nos, quam ascendit mundum ingressurus, scilicet carnem suam. *Isa.* 19. Ascender Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum. In eadem nube conuersatus est inter nos. *Exod.* 14. Columna ignis & nubis erat cum filiis Israël, ipsos protegens & regens. In nube abiit à nobis, sicut iam dictum. Et *Num.*10. Eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. 4. *Reg.*2. Elias ascendit in cœlum in turbine, hoc est, in nube. Nubes nobis deseruiunt ad irrigandum nos, de quibus. *Isa.*60. Qui sunt isti, qui vt nubes volant? &c. Id est, Apostoli. In nube nobiscum remansit ad nutriendum nos, scilicet in sacramento altaris. 3. *Reg.* 8. Dixit Dominus vt inhabitaret in nebula. *Eccles.*43. Medicina omnium in festinatione nebulæ. In nube redibit. *Luc.*21. Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate.

Qui ambulas super. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic tu es *qui super ventorum pennas*, id est, velocius quàm illi curiant, tu curris; vnde quod dixi, super nubem ascendis, non propter indigentiam tuam hoc dixi, sed propter prophetiam. In *Psal.* supra. Volauit super pennas ventorum. Et ab eo est discursus nubium, vnde illis non indiget. *Iob* 33. Magnificentia eius discurrunt nubes, veræ & literales, & spirituales.

4. *Qui facis Angelos.* Hic secundum, scilicet illa pars, in qua monstratur magnificus & magnificatus in superioribus, quantum ad creaturas rationabiles: & dicuntur duo. Primò, quòd illas ad ministrandum ordinat. Secundò, quòd ministrantes amore sui nihilominus inflammat, ibi, *Et ministros.* Dicit ergo: Sic magnificatus es, quia hoc facis in cœlis: & *qui*, id est, quia tu *facis Angelos tuos*, id est, nuntios tuos (Angelus enim est nomen officij, non naturæ) *spiritus*, id est, substantias spirituales, eas mittendo ad ministrandum eis. Ad *Hebr.* 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Nuntiauerunt Abrahæ voluntatem Dei de Sodoma subuertenda, & Isaac nascituro. *Genes.* 18. Et Iacob loquuti sunt, eiusdem 32. & Moysen de lege Dei instruxerunt *Exod.*20. Et Manue loquuti sunt de filio nascituro, Samsone scilicet *Iud.*13. Et in multis scripturæ locis leguntur nuntij fuisse.

Angeli annuntiãt voluntatẽ Dei hominibus.

Et ministros tuos, id est, vt tibi ministrent, *flammam urentem* facis, id est, Angelos, qui lucent & ardent toti charitate. *Isa.6.* Volauit vnus de Seraphim, quod interpretatur ardens. Hic notatur quales debent esse nuntij Dei, Prælati, quia Angeli. *Mal.*2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent: Angelus enim Domini exercituum est. Spiritus esse debent, vt non viuant secundum carnem. *Roman.*8, Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus, sed secundum spiritum. Item debent esse ignis ardens zelo honoris Dei, & Ecclesiæ. *Gregor.* Qui non ardet, non incendit. *Zacher.* 12. Ponam duces Iudæ sicut caminum ignis in lignis. Propter hoc à Petro instituendo requiritur amor, & quasi triplex. Primus amor, amor simplex: secundus amor, zelus: tertius amor, ardor. *Ioan. vltimo.*

Quales debent esse prælati.

5. *Qui fundasti terram.* Hic secundum, in quo monstrata Dei magnificentia comparatione ad superiores creaturas, hic monstrat comparationem ad dispositionem inferiorum. Et primò tangitur dispositio ante diluuium, ibi, *Super montes.* Tertiò post diluuium. *Ab increpatione.* In prima duo. Primò terræ dispositio. Secundò aquæ, ibi, *Abyssus.* In prima duo. Primò notatur terræ stabilitas. Secundò stabilitatis perpetuitas. *Non inclinabitur.* Dicit ergo: Sic magnificatus es, quantum ad superbiam: & etiam *qui*, id est, quia tu *fundasti terram. Isa.* 48. Manus mea fundauit terram, &c. Etsi Dominus fundauit terram. Et hoc *super stabilitatem suam*, id est, dedit ei propriam naturam & stabilitatem, propter quam stat tanquam ab illa sustentata, & in illa fundata. Hæc autem stabilitas est forte humiditas, per quam stat. Iuxta in *Psal.* Qui firmauit terram super aquas. Et supra: Super maria fundauit eum, &c. orbem scilicet terrarum.

Ecclesia stabilitur.

Non inclinabitur, quin stet fortiter, *in seculum seculi*, hoc est, in æternum. Contra *Luc.*22. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea, &c. Resp. Transibunt non vt non sint, sed vt meliora sint & pulchriora, & sic non erunt ad non esse inclinata. Terra autem est Ecclesia fluens lacte & melle. *Exod.*3. Sed hæc est fundata *super stabilitatem suam*, petram scilicet firmissimam Christum. *Matth.*7. Fundata erat supra firmam petram. Propter hoc non cadit, sed stat in æternum. *Eccles.*1. Terra autem in æternum stat. Fundata etiam est super fidem Christi; quæ deficere non potest, quicquid agant mali. *Matth.*16. Et super hanc petram, fidem scilicet, quam confitebatur Petrus, ædificabo Ecclesiam meam. In *Psal.* Deus in medio eius non commouebitur.

6. *Abyssus sicut vestimentum.* Hic tangitur dispositio aquæ. Quasi diceret: Sic disponis terram, & *abyssus*, mare scilicet, & omnis aquarum congeries, *& amictus eius sicut vestimentum.* Ad literam, aquæ marinæ, & flumina operiunt terram. *Isidorus* dicit quod Oceanus dicitur ipsum mare, eò quod orbem circundat, vt possit dicere terra illud *Ione* 2. Vallauit me abyssus. Sic Ecclesia abysso tribulationum circundatur & vallatur. 2. ad *Timoth.*2. Omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Sed sicut vestimentum quod fouet induitum. In his enim non destruitur, sed magis fouetur, & calor charitatis in ea conseruatur. *Exod.* 1. Filij Israël, quò plus affligebantur, eò plus crescebant, & multiplicabantur.

Super montes. Hic secundum, in quo tangitur de dispositione creaturarum inferiorum in ipso diluuio. Ait enim: Sic aliquando abysso circundabatur terra, & tamen creuit, quòd *aquæ abyssi* sup. stabunt tua dispositione *super montes*, elevatæ supra cubitis quindecim, sicut habetur *Genes.* 8. Et iterum: Aquæ præualuerunt nimis, operteque sunt montes vniuersi sub cœlo.

Aqua deliciarum & voluptatum modò operuit montes, Prælatos & magnos homines, ascendens vsque ad summum illorum. In *Psal.* Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque animam meam.

7. *Ab increpatione.* Hic tertiò, quo tangitur magnificentia Dei in dispositione creaturarum inferiorum post diluuium: & dicuntur quatuor. Primò ostenditur Dei magnificentia in diminutione aquarum. Secundò in apparitione montium, & camporum, ibi, *Ascendunt montes.* Tertiò in solutione aquarum in proprios alueos, ibi, *Terminum posuisti.* Quarto in recuperatione soliti cursus, & originum suarum, ibi, *Qui emittis fontes.* In prima duo. Primò Dei magnificentia in cohibitione huius inordinati aquarum. Secundò in diminutione cohibitionis, ibi, *A voce tonitrui.* Dicit ergo: Sic antè diluuium erant aquæ, sic in diluuio, & post *fugerunt*, quasi retrocedendo, non fluendo iam amplius, *ab increpatione tua*, hoc est, ac si essent à te de indignato fluxu increpatæ. *Nam* & increpans mare, & exiccans illud. Supra in *Psal.* Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.

A voce tonitrui tui, hoc est, venti terribilis, & sicci, *formidabunt*, fugientes, & euaporationibus dispersæ & diminutæ. *Genes.* 8. Adduxit Dominus spiritum super terram, & diminutæ sunt aquæ, & clausi sunt fontes abyssi. Quia verò sicut dicit *Glossa*, in futuro loquitur non in præterito, magis ad sensum spiritualem recurrendum. Aquæ ergo populi sunt secundum illud *Apocal.*17. Aquæ multæ, populi sunt, & tribus, & linguæ. Sed illæ fugiunt peccata ab increpatione Dei per flagella. *Eccles.*21. Malitia vnius horæ oblitionem facit luxuriæ maximæ. Et à voce prædicationis, tanquam à voce tonitrui diuini formidant. *Abac.*3. Domini Domine audiui auditum tuum, & timui. *Osee* 10. Leo rugiet, & formidabunt filij maris.

8. *Ascendunt montes.* Hic secundum, in quo ostenditur magnificentia in montium, & camporum apparitione. Primò montium. Secundò camporum. *Et descendunt.* Ait enim: Sic aquas compescuisti: & tunc *ascendunt montes*, id est, eleuati se ostendunt: *& descendunt campi*, ostendunt tanquam descenderint inferius se deprimi: & hoc *in locum quem fundasti eis*, quem fundando eis statuisti. *Genes.* 8. Tunc apparuerunt cacumina montium, & exiccata est superficies terræ. Montes sunt prælati, qui debent ascendere sursum in loco, quem fundauit eis Deus, scilicet vt vita eorum emineat super alios ab humero & sursum. 1. *Reg.*10. Ab humero & sursum fuit Saul eminentior omni populo. Campi autem sunt subditi in inferno, & in lata via positi. Supra in *Psal.* Campi replebuntur vbertate. Hic etiam locus à Deo fundatus, scilicet nouissimus, vt sint obedientes & humiles. *Luc.*14. Vade, & recumbe in nouissimo loco, & ibi fundetur. *Eccles.*10. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.

9. *Terminum posuisti.* Hic tertium, in quo monstratur magnificentia in recluſione aquarum in alueis suis: & dicuntur duo. Primò illarum recluſio in alueis suis. Secundò causa & ratio sic recludendi & reprimendi illas ne terram opprimant,

riant, sicut in diluuio; ibi, *Nec conuertentur.* Dicit ergo: Sic aqua minuisti, & apparuerunt montes, & campi: & etiam *terminum posuisti illis*; alueos proprios, *quem non transgredientur. Iob* 38. Circumdedi mare terminis suis, & dixi: Huc usque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. *Ier.* 5. Qui posuit arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit.

Tentationis & afflictionis terminus.

Nec conuertentur. Ecce ratio sic comprimenda. Quasi diceret: Sic posuisti terminum: *nec conuertentur*, amplius ab alueis suis, *operire terram*, sicut in diluuio. *Genes.* 9. Non inducam amplius aquas diluuij super omnem terram, nec erunt aquæ diluuij ad delendam vniuersam carnem. Sic Dominus aquas tribulationum comprimit, ne opprimant Ecclesiam. 2. ad *Corinth.* 10. Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis. *Isa.* 43. Cum pertransieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.

Et nota hîc, quòd sunt termini & mensuræ tentationis, sicut hîc. Et sunt termini terrenitatis, de quibus suprà: Et timebunt qui habitant terminos à signis tuis. Et prælationis: cuilibet enim mensuratum est in quo possit. 2. ad *Corinth.* 10. Nos non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus, pertingentem vsque ad vos. *Sapient.* 2. Noli transgredi terminos, quos posuerunt patres tui. Et vitæ. *Iob* 13. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

Modus loquendi prescribitur.

Et nota, quòd aquæ etiam sunt loquutiones superfluæ, de quibus *Prou.* 17. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum. His terminum Dominus posuit quando dixit *Matth.* 12. De omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Hunc terminum loquaces homines transgrediuntur, in vanis tempus perdentes. *Bernard.* Nemo vestrum, fratres, parum æstimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis. Volat verbum irreuocabile, volat tempus irremeabile: nec aduertit insipiens quid amittat. Libet fabulari, aiunt, donec hora præterear: ô donec pertranseat tempus: donec pertranseat hora, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam, misericordis conditoris indulget.

Serm. de triplici custodia.

10. *Qui emittis fontes.* Hîc quartum, in quo ostenditur magnificentia in restitutione originum & solitorum cursuum fluuiorum: & secundum hoc duo dicuntur. Primò restitutio originum. Secundò cursuum. *Inter medium montium.* Dicit ergo: Sic magnificus es aquas includendo in propriis alueis: & etiam, *qui*, id est, quia tu *emittis*, ad literam extra terram mittis, *fontes in conuallibus*, vbi duo montes concurrunt, ibi enim frequentius sunt fontes. In *Psal.* suprà: Apparuerunt fontes aquarum. *Cassiodor.* Certum est conualles aquis abundare copiosis, fontiumque ibi esse frequentiam maximam, vbi sunt arua iacentia.

Inter medium montium. Ecce secundum. Quasi diceret: Reddis originem & debitum cursum quia aquæ fluentes & collectæ de fontibus pertransibunt inter medium montium, in conuallibus scilicet. *Iob* 6. Torrens raptim transit in conuallibus. Spiritualiter autem conuallis sunt humiles propter humilitatem duplicem; in quibus Dominus fontes gratiarum emittit, & doctrinarum. *Iacob.* 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Isa.* 41. Aperiam in medio camporum fontes, id est, humilium. Hi enim implent illud *Isa.* 12. Hauritis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Montes autem superbi, qui remanent aridi. 2. *Reg.* 1. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniant super vos. Sed debent nihilominus currere inter montes, inter duo Testamenta, vt fertilis gratiarum regatur doctrina Scripturarum. Isti sunt montes ærei, de quibus egrediuntur quatuor quadrigæ. *Zach.* 6.

In humilium cordibus aqua diuina semper assunant.

11. *Potabunt omnes.* Hîc secundum illius partis, in qua specificando monstrat Dei magnificentiam, per comparationem ad creaturas. Monstrauit enim magnificentiam, in comparatione ad dispositionem creaturarum, tam superiorum: quam inferiorum, hîc quantum ad conuersationem: & dicuntur duo. Primò ostendit magnificentiam in conseruatione creaturarum in terra. Secundò in mari, ibi; *Hic mare magnum.* In prima iterum dicuntur duo. Primò monstratur per quem fit conseruatio. Secundò ostenditur magnificentia ex tali conseruatione, ibi, *Quam magnificata sunt.* In prima tria, secundum tria quæ tangit, per quæ est conseruatio. Primum cibi & potus ministratio. Secundum, loci competentis ad inhabitandum procuratio, ibi, *Super ea.* Tertiò temporum variatio ad fastidium alleuiandum, ibi, *Fecit lunam.* In prima duo. Primò cibi ministratio irrationabilibus syluestribus. Secundò domesticis, ibi, *Pradientes fœnum.* Et primò irrationabilibus syluestribus gressibilibus. Secundò volatilibus, ibi, *Super ea volucres cœli.* Et prima primò ministratio syluestribus irrationabilibus habitantibus in propinquo ad homines. Secundò habitantibus in remoto, ibi, *Expectabunt onagri.* Dicit ergo: Sic pertransibunt aquæ, nec pro nihilo, quia *potabunt omnes bestiæ agri*, non deserti, vt intelligas, quod de magis proximis loquitur, quæ frequentant loca ab hominibus culta: hæc enim expectant à te sustentationem. *Psal.* 1. Bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. Et tu exaudis dicens illud *Isa.* 56. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum.

Expectabunt onagri, asini syluestres, qui habitant in desertis remotissimis, *in siti sua*, habere à te potum. *Ierem.* 13. de his onagris: Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones: vt inde aliquo modo refocillentur, donec à te potentur. Bestiæ agri Gentiles sunt, vel simplices, qui potantur aquis doctrinæ. *Isa.* 43. Bestia agri glorificabit me: quia dedi in deserto aquas, vt darem potum populo meo. Onagri verò superbi & Iudæi, qui nolunt nunc bibere, sed expectant vsque ad finem suum, hoc est, vsque ad conuersionem reliquiarum. *Dan.* 5. Eleuatum est cor regis, & depositus est de solio regni, & ablata est gloria eius, & cum onagris erit habita

habitatio eius. Moraliter per bestias, carnales homines designantur. *Eccl.*10. Cum moritur homo,hæreditabit serpentes,dæmones qui porrabunt animam, bestias, carnales parentes qui deuorabunt substantiam, & vermes, qui comedent carnem. Onagri autem viri iusti, quos libenter venatur diabolus,si potest. *Eccl.*13. Venatio leonis onager in eremo.Bestia ergo bibit, quia carnalis homo delectationibus præsentibus se reficit: sed onager expectat, & sustinet sitim, donec de plenitudine bonorum se reficiat, dicens illud *Psal.*Satiabor cùm apparuerit gloria tua.

12. *Super ea volucres.*Hic secundum,scilicet conseruatio syluestrium volatilium, & ostenditur conseruatio quantum ad cibum,& quasi ex consequenti vt monstret de quibus loquitur quantum ad locum.*De medio petrarum.*Ait enim: Sic conseruas animalia syluestria quadrupedia; & etiam *super ea*, scilicet fontes & flumina,& conualles: vel *super eos* secundum aliam literam,id est montes: *habitabunt volucres*, vt ab aquis habeant cibum. Volucres, inquam, cœli aëris, *Matth.*6. dicit Dominus, quòd Deus pascit volatilia,quamuis non seminent,nec metant.

De medio petrarum,in quibus quasi secure habitant,& inde procul vident,*dabunt voces*, ad re pro refectione, *Iob* 39. Quis præparauit cornio escam suam, quando pulli eius ad Deum clamant, eò quod non habeant escas.

Aliter cum terra ejus fructificauerit. Et nota, quòd anima existens in gratia, est quasi hortus pulcherrimus. *Cant.*4.Hortus conclusus es soror mea sponsa. Sed post peccatum fit solitudo & desertum *Ioel.*2.Quasi hortus voluptatis terra coram eo,& post eum quasi solitudo deserti. Et ad hunc hortum veniunt volucres cœli,scilicet Angeli,de quibus *Iob* 28.Abscondita est ab oculis omnium viuentium,& volucres cœli latet. Et residunt super arbores, scilicet super virtutes. *Dan.*4.In ramis eius conuersabantur volucres. *Matth.*13.Volucres cœli veniunt,& habitant in ramis eius.Et dulces cantus personant, scilicet dulces cogitationes & affectiones sanctas excitant. Et hoc, *de medio petrarum*, scilicet duarum naturarum in Christo, quæ dicuntur petræ, *Iob* 38 de aquila: In petris manet, in duabus Christi naturis, & in præruptis silicibus commorarur, in Angelorum turmis.

13. *Rigans montes.*Hic secundum.Postquam enim actum est ad Dei magnificentiam demonstrandam de conseruatione irrationabilium syluestrium, hic de conseruatione domesticorum, & hoc per cibi procurationem. Duo autem tanguntur in hac parte. Primò origo nutrimentorum & causa.Secundò ipsius nutrimenti multiplicatio. *Producens fœnum.* In primis duo. Primò montium irrigatio. Secundò inferiorum, per quam irrigationem surgit herba. ibi, *De fructu.* Dicit ergo: Sic omnia tam syluestria quam volatilia conseruas, cibum prouidendo, & etiam *de superioribus tuis*, literales: & hoc *de superioribus suis*, cœlis scilicet, vel *tuis*, quia cœli tui sunt. *Psal.* Cœlum cœli Domino. *Deut.*11. Terra montuosa est & campestris, de cœlo expectans pluuiam.

Et *terra*, inferiora duæ sunt in plano sub montibus,*satiabitur*,abundanter irrigata,& hoc *de fructu operum tuorum*, id est, per fructuosa opera tua, non humana diligentia. *Ezech.*34. Deducam imbrem in tempore suo,& pluuiæ benedictionis erunt. Ecclesia terra est, sicut supra dictum fuit habens montes, maiores scilicet in Ecclesia, quos irrigat Deus gratia sua. *Genes.* 2. Fons ascendebat, Christus scilicet. *Esth.* 15. Fons paruus creuit in fluuium magnum, ad irrigandam vniuersam superficiem terræ: ergo montes. Terra infima sunt minores,quos rigat Dominus pluuia abundantissima gratiæ suæ. *Psal.* Visitasti terram, & inebriasti eam. Tunc germinant bene operando. *Psal.* In stillicidiis eius lætabitur germinans.

Et tunc satiatur etiam operibus bonis, quæ tuorum operum sunt fructus. *Prou.vlt.* Date illi de fructu manuum suarum? *Ioan.*15. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.

Producens fœnum. Hic secundum, in quo tacta causa multiplicationis nutrimenti, sequitur de ipso nutrimento, quod tangit duplex. Primo nutrimentum in hyeme. Secundò in vere, & æstate, scilicet per herbam, ibi, *Et herbam seruituti hominum.* Dicit ergo: Sic irrigas inde producens fœnum iumentis, quo nutriuntur in hyeme. In *Psal.* infrà: Qui dat iumentis escam ipsorum, &c. *Et herbam*; quæ viuunt in æstate, *seruituti hominum*, iumentis, quæ seruiunt hominibus. In *Psal.* infrà: Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Iumenta in Ecclesia Dei, actiui boni, qui portant onera, & laborant vt alij sustententur. *Iob* 12. Interroga iumenta & docebunt te. Boni prælati & Doctores. His dat Dominus fœnum temporalium. Debentur eis temporalia. 1. *Corinth.*9. Si seminamus vobis spiritualia, magnum est si carnalia vestra metamus? Quasi diceret: Non. Et ibidem: Ordinauit Deus his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. *Herbam seruituti hominum*, eisdem: quid enim sunt ipsi nisi aliorum seruitui? 1. *Cor.*9. Cum essem liber ex omnibus, omnium me seruum feci.

14. *Vt educas panem.* Hic tertium: postquam enim ostensa est Dei magnificentia in sustentatione creaturarum irrationabilium, & dicuntur duo. Primò monstratur magnificus in origine. Secundò in diuersitate nutrimenti. *Et vinum.* Dicit ergo: Sic agis, vt nutrimentum rationalis proferas, panem terræ, & etiam *vt educas panem*, quod est hominis nutrimentum. *de terra.* Scilicet. Dabitur planta semini tuo, vbicunque seminaueris: & erit panis frugum terræ tuæ vberrimus. *Prou.*12. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus. Panis hic panis. *Matth.*6.Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

15. *Et vinum.* Hic secundum, in quo monstratur magnificentia in diuersitate nutrimenti. Primò in his quod pertinet ad potum.Secundò in hoc quod ad condimentum, ibi, *Vt exhilaret.* Tertiò in hoc quod ad cibum. *Et panis.* Dicit ergo: Sic agis, vt det homini nutrimentum: Et etiam facis, vt vinum lætificet cor hominis. *Eccl.*31. Vinum in iocunditatem creatum est,non in ebrietatem ab initio.

Multiplex vinum.

Et nota, quòd est vinum malum, vinum scilicet erroris, de quo *Prou.*31. Noli Lamuël, noli regibus dare vinum. Hoc inebriat diabolus Ægyptum. *Isa.*19. Errare fecit Ægyptum in omni populo suo, sicut erat ebrius, & vomens. Et libidinis. Hoc inebriat multos fortiter, & inflammat. *Prou.*21. Luxuriosa res est vinum, ardoris, & concupiscentiæ, & libidinis. Et est vinum bonum compunctionis, de quo in *Psal.* Potasti nos vino compunctionis: & potum dabis, &c. Et spiritualis consolationis, de quo *Prou.*30. Date siceram mœrentibus, & vinum, his qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ. Et æternæ iocunditatis. *Matth.*27. Non bibam amodò de hoc genimine viri, donec bibam illud nouum in regno meo. Sacramenti altaris, quod in re sanguinis est, scilicet vinum spiritus, de quo *Eccl* 9. Vade, & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum. Hoc vinum lætificat. *Eccl.*30. Exultatio animæ & corporis, vinum in iocunditate potatum. *Neem.*3. Vinum conuertit in iocunditatē, omnem mœrorem. Vinum floridum quantum ad incipientes, qui per cor, incipientes florere virtutibus, illud transfundunt. Vinum ferratum quoad proficientes, qui intus fortiter tribulantur vt ferrata. Vinum rosatum quoad perfectos, qui iam dissolui cupiunt & esse cum Christo. *Phil.*1. Rosæ enim naturæ sunt dissolutiuæ.

Et exhilaret. Hic secundum, scilicet olei collatio. Quasi diceret: Sic rigas terram vt vinum lætificet cor hominis, & etiam *vt exhilaret faciem hominis in oleo.* Ad literam, vngere solebant antiquitus capita sua & facies in signum lætitiæ. *Mal.*6. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam lauā. Oleum etiam est spiritualis lætitia, quæ exhilarat spiritualem faciem, mentem scilicet. *Deut.*11. Vt colligatis frumentum, vinum, & oleum. Hoc oleo vnctus est perfectus vir, cui dicitur: Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis, vt dicatur de eo illud *Genes.*27. Frumento, vino, & oleo stabiliui eum: vt semper vngatur hoc oleo, iuxta illud *Eccl.*9. Et oleum de capite tuo non deficiat.

Et panis. Hic tertium, scilicet eius quod pertinet ad cibum. Et *panis confirmet*, productus de terra, *cor hominis.* si enim pane corpus primò reficiatur, nihilominus ipsum cor roboratur. *Act.*9. de Paulo dicitur: Et cum sumpsisset cibum, confortatus est. Et est panis vitæ Christus scilicet. *Ioan.*6. Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Hic de terra edorum, de Virgine Maria. *Isa.*45. Aperiatur terra & germinet Saluatorem. Et hoc cibat suos. *Eccli.*15. Cibauit illum pane vitæ, & intellectus. Ad confirmandum cor. 3.*Reg.*19. Comedit Elias panem, & ambulauit in fortitudine illius, quadraginta diebus vsque ad montem Dei Oreb. 1.*Reg.*10. Cum comedisset Saül, reuersus est spiritus eius, & refocillatus. *Gen.*18. Ponam buccellam panis, & confortate cor vestrum.

Christus panis vitæ.

16. *Saturabuntur ligna campi.* Hic secunda pars illius partis, in qua agitur de magnificentia Dei in conseruatione sensibilium. Ostensa enim magnificentia ex ministratione cibi, hic ostenditur ex præparatione loci: & secundum hoc dicuntur duo. Primò locorum præparatio volatilibus. Secundò gressibilibus, ibi, *Montes excelsi.* In prima duo. Primò Dei magnificentia in loci origine. Secundò in habitatione volatilium in illo loco, ibi, *Illic passeres.* Locus volatilium sunt arbores. Primò ergo monstratur Dei magnificentia in origine arborum ad locandum aues, in terra plana. Secundò in montuosa, ibi, *Et cedri.* Dicit ergo: Sic effundis pluuias, quibus herbæ crescant ad nutrimentum iumentorum: & etiam illis pluuiis *saturabuntur* vt crescant, & condensa fiant, *ligna campi*, ligna scilicet in plana terra sita. *Ezech.*30. Eleuabuntur in altitudine sua omnia ligna syluarum. Et ibidem: Multiplicata sunt arbusta, & eleuati sunt rami præ aquis multis. Dicuntur autem saturari figuratiuè, sicut plaudere. *Isa.*55. Omnia ligna regionis plaudent manu. Et simile in *Psal.* suprà.

Et cedri. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic saturabuntur arbores in plano, *&* etiam *cedri Libani*, qui est magnus mons in Phœnice, *quas* cedros ipse Deus ibi *plantauit*, non alius. *Eccles.*24. Quasi cedrus exaltata sum in Libano. Altissimæ enim sunt.

Sed nota, quòd per ligna campi designantur minores. *Psal.* Inuenimus eam in campis syluæ, scilicet inter abiectos & humiles per sapientiam, secundum illud *Prou.*11. Vbi humilitas, ibi sapientia. Per cedros Libani, maiores & perfectiores qui iam sunt in culmine perfectionis. *Isa.*41. Dabo in solitudine, in religione & in claustro, cedrum. Hos & illos plantat Deus: aliter citò eradicantur. *Matth.*15. Omnis plantatio quam non plantauerit pater meus, eradicabitur. Hi & illi gratiæ pluuia nutriuntur & crescunt. *Matth.*13. Cum autem creuerit, maius fit omnibus oleribus. Comedunt enim, & saturantur pane, & vino, de quibus ante immediatè. De pauperibus in *Psal.* suprà. Edent pauperes, & saturabuntur. Et de diuitibus paulo post in eod. Manducauerūt, & saturati sunt omnes pingues terræ.

17. *Illic passeres.* Hic magnificentia in locatione volatilium in loco præparato. Et primò volatilium inter homines conuersantium. Secundò syluestrium, ibi, *Herodij domus.* Dicit ergo: Sic arbores præparas in montibus, & in campis. *Illic* autem, id est, in sic præparatis, *passeres nidificabunt*, qui sunt quasi domesticæ aues. *Isa.*18. Æstate perpetua erunt super eum volucres. *Gen. sicod.* Passer minuta & cantissima nimis auis est, monachorum significans paruitatem, qui in cedris Libani, id est, patrimonio potentum Christianorum, velut in quibusdam ramis monasteria sibi quasi nidos aliquos ædificare monstrantur. Suprà in *Psal.* Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi. *Dan.*4. In ramis eius volucres conuersabantur.

Herodij domus. Hic tangitur secundum, scilicet magnificentia Dei in prouisione loci volatilibus syluestribus, volens, quantum potest intelligi de litera, quòd de loco maximo prouideatur eis, quæ maximè sunt syluestres. Ait enim: Sic passeres nidificant in campis, & in cedris: *& domus*, id est, nidus, *herodii est dux eorum*, tantus est in montibus, & tam altus, quod vbicunque volet, eos tamen adducit ad se, se illis, herodius scilicet ostendendo. Dicitur enim, quòd herodij in maxima cedro nidificat, & nidum maximum ibi facit. *Hieron. Cas.* Herodius auis rapacissima omnium maior, quæ & aquilam vincere dicitur, & ipsam

ipsam habere escam. Vel sic vt intelligatur hæc auis, nullum nidum habere sibi proprium sicut aliæ aues, sed vbicumque nox eam accipit, ibi habet nidum. Sensus ergo est. *Herodij domus dux eorum*, hoc est, vbi herodius ducitur, ibi domum habet. *Cassiod.* Herodij non sicut aliæ aues, nidos habent sibi constituros, vt vadant ad vesperam: sed vbicumque apprehenderint eos tenebræ, ibi dormiunt.

Hæc allegoricè de Paulo possunt legi. Herodius enim est auis rapax, & designat tribum Benjamin, de qua dicitur *Genes. penult.* Benjamin lupus rapax. Huius ergo herodij domus dux est passerum: quia Paulus est ductor humilium, qui de hac tribu fuit: & etiam cedrorum, quia & magnos conuertit. Ipse enim dicit ad *Rom.* 1. Sapientibus & insipientibus debitor sum. De Christo etiam secundum aliam literam, allegoricè exponitur, & vide *Glos.*

Per herodiii intelligitur pauperes, per cerui contemplatiui.

Moraliter autem per herodium, qui domum non habet, pauperes intelliguntur, qui non habent manentem ciuitatem, sed futuram inquirunt, qui dicunt cum Christo *Matth.* 8. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis, non habet vbi caput reclinet. Et tales habent domum Deum. *Act.* 17. In quo viuimus, mouemur, & sumus. 1. *Ioan.* 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, &c. Qui dux est passerum. *Deut.* 32. Dominus eius ductor fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

18. *Montes excelsi.* Hic magnificentia Dei, ex prouisione gressibilibus. Primò maioribus, sicut ceruis. Secundò etiam minoribus, ibi, *Petra refugium.* Dicit ergo: Sic prouides de loco volatilibus & gressibilibus, quia *montes excelsi ceruis*, sup. refugium sunt, ex litera sequenti: & hoc verum est ad literam. *Cant.* 3. Fuge dilecte mi, assimilare capreæ, hinnuloque seruorum, super montes Bethel.

Petra etiam tua dispositione, est *refugium herinaciis*, hoc est, hericiis. *Cassiod.* Herinacius est idem, quòd hericius, cuius cutem inuicem serarum acutissimæ densissimæque communiunt: sed ne aliqua fraude possit interfici, refugium habet semper in saxis.

Nota ergo, quòd per ceruum, viri contemplatiui significantur, qui transeunt lutosa luxuriæ, fossas superbiæ, & spineta auaritiæ. *Abac.* 3. Pones pedes meos quasi cerui rum. Et sic facis eos habitare in montibus sublimioris vitæ. Vnde statim sequitur in *Abac.* Et super excelsa deducet me victor, in &c. 2. *Reg.* 23. Dominus robur meum, & petra mea. *Isa.* 2. Ingredere in petram.

19. *Fecit lunam.* Hic tertium totius partis, in qua ostenditur Dei magnificentia in creaturarum conseruatione. Postquam enim ostendit magnificentiam ex cibi administratione, & iterum ex loci competentis prouisione, hic tertiò ex temporum vicissitudine & mutatione. Vicissitudo autem temporum, ex duobus magnis luminaribus præcipuè, luna scilicet, & sole. Primò ergo quantum ad noctis successionem. Secundò quantum ad successionem diei, ibi, *Orta est sol.* In prima duo. Primò temporis nocturni dispositio. Secundò animalium ordinatio & conseruatio in illo, ibi, *In ipsa pertransibunt.* In prima tanguntur tria. Primò Dei magnificentia in lunæ ostensione. Secundò in solis absconsione & occasu, ibi, *Posuisti tenebras.* Dicit ergo mutando personam. Hæc quæ præmisi, Deus fecit: vnde magnificandus est. Et etiam *fecit lunam in tempore.* determinata lucere. Verè fecit lunam. *Psal.* Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, &c. Et hoc ad lucendum in tempore suo. *Gen.* 1. Sint in signa, & tempora, & dies, & annos. *Psal.* Lunam in potestatem noctis.

Sol cognouit occasum suum, hoc est, ita ad occasum declinauit regulariter & assiduè, ac si ipsum locum cognosceret. *Eccles.* 1. Oritur sol, & occidit, & ad suum locum reuertitur. *Eccl.* 17. Quid lucidius sole? & hic deficiet. *Ierem.* 31. Qui dat solem in lumine diei, lunam & stellas in lumine noctis.

Luna spiritualiter loquendo est Ecclesia, quæ à sole lucet. Vnde à se. *Cant.* 6. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna? Et hanc fecit in tempore, quia transeuntem ad æterna, non hic permanentem. Ad *Ephes. vlt.* Exhibebit sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, quando implebitur illud *Isa.* 30. Erit lux luna, sicut lux solis. Et hæc non transit, quia ipse *sol cognouit*, præsciendo, approbando, *occasum suum*, transitum suum. *Ioan.* 13. Sicut IESVS quia venit hora eius, vt transeat &c. Supra in *Psal.* Qui ascendit, audacter, super occasum, id est, mortem, Dominus nomen illi.

Posuisti tenebras. Hic tertium. Quasi diceret: Sic lunam in tempore suo fecisti apparere, & solem occidere: & sic *posuisti tenebras* per mundum, & facta est nox, quia ipsæ tenebræ sunt nox. *Gen.* 1. Appellauitque lucem, diem, & tenebras noctem. *Isa.* 65. Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras. Bene autem spiritualiter post occasum solis, sequitur positio tenebrarum, quia vero sole moriente in cruce, id est, occidente, tenebræ factæ sunt per vniuersam terram. *Mat.* 27. *Amos* 8. Occidet sol in meridie, & obtenebrescere faciam terram in die luminis. Sic post occasum solis gratiæ, in corde sunt densissimo tenebræ. Hæ sunt tenebræ Ægyptiacæ. *Exod.* 10. 20.

In ipsa pertransibunt. Hic secundum, magnificentia Dei in consolatione bestiarum in nocte tempore, & ostendit hoc in syluestribus maxime. Et primò tangit quasi naturam omnium generaliter. Secundò aliquarum specialiter. *Catuli leonum.* Ait enim: Sic noctem fecisti, & *in ipsa pertransibunt*, vel transeundo ad loca sua, vel ad quærendum escas sibi, *omnes bestiæ syluæ.* Hæc est enim natura syluestrium animalium, maximè rapacium, vt de nocte transeant ad quærendum escas. Hic patet quod proprie loquitur *Ieremias* in 5. Percussit eos leo de sylua, lupus ad vesperam vastauit eos.

Spiritualiter autem excæcatis Iudæis in morte Christi, & tenebris factis super eorum corda, *bestiæ*, id est, vastatores dæmones, & Romani eorum bona omnia deuastantes pertransierunt, per eos transierunt, eorum deuorantes impleta prophetia. *Isa.* 56. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum. *Sapient.* 16. Multitudo valida bestiarum venit super infideles sup. *Ezech.* 39. Dic cunctis bestiis terræ, Præparate vos ad victimam.

21. *Catuli leonum.* Hîc secundum, in quo ostendit specialiter Dei magnificentiam in procuratione de nocte aliquarum bestiarum specialiter. Quasi diceret: Sic in nocte, quam parasti pertransierunt bestiæ, scilicet *catuli leonum rugientes ut rapiant*, prædam aliquam, & portent ad ad foueam. *Nauum* 2. Leo cepit sufficienter catulis suis, & implenit præda spelencas suas, & cubile suum rapina. Et sic *quærunt sibi prædam à Deo. Psal.* Qui dat escam omni carni. Leo diabolus est. 1. *Pet.* 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, &c. Et catuli leonum, membra & filij diaboli. *Isai.* 2. Dentes eius, vt catuli leonis. In nocte ergo ignorantiæ inuadunt miseras animas, & permittente Deo, tanquam in hoc eos cibante, eas deuorant. *Ierem.* 51. Contra te rugient leones Israël. *Eccles.* 13. Venatio leonis onager, religiosus rudis & ignorans in eremo. *Mich.* 5. Quasi leo in iumentis syluarum, & quasi catulus leonis rugientis in gregibus pecorum: qui cum transierit, & conculcauerit, & ceperit, non est qui eruat.

22. *Ortus est sol.* Hîc secundum. Postquam ostendit magnificentiam quasi in conseruatione & & regimine animalium quantum ad noctem, hîc quantum ad diem. Primò ergo ostenditur diei exhibitio. Secundò regimen & dispositio creaturarum, in illo, ibi statim, *Et congregati sunt.* Dicit ergo: Sic de nocte mirabiliter animalia regis: & post, *ortus est sol*, id est, fit dies, *Eccl.* 1. Oritur sol.

Et congregati sunt. Hîc secundum, in quo dicuntur duo. Primò dispositio syluestrium animalium. Secundò hominum, quia illa sedantur & quiescunt, & homines à quiete surgunt, & ad laborem vadunt, ibi, *Exibit homo.* In prima duo. Primò reuocatio animalium ad pacium in vnum. Secundò quietatio aduanatorum. *Et in cubilibus.* Dicit ergo; Sic sol oritur, & statim *congregati sunt*, catuli leonum, sup. *& collocabuntur*, ad quietem, *in cubilibus suis.* Christus est sol illuminans intelligentias hominum iustorum. *Sapien.* 5. dicuti sunt mali: Sol intelligentiæ non illuxit nobis. Huius quadruplex est ortus. Primus æternus de Patre. *Luæ.* 1. Visitauit nos oriens ex alto, ex Patre Deo. Secundus temporalis de matre, de quo *Zach.* 6. Ecce vir, oriens est nomen eius. Tertius similiter temporalis in Resurrectione quando ortus est nitidus & gloriosus, de quo hîc secundum *Glos.* & *Greg.* 13. Ortus est sol super terram, qui prius latebat nos. Et Loth egressus est die Sodoma. Quartus item temporalis in cordibus timentium eum per gratiam. *Malach.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Ad hunc ortum fugiunt *daemones* tenebrarum. *Iob* 24. Si apparuerit aurora, quæ est mater ortus solis, arbitrantur subitam mortis, & dicunt illud quilibet pro se. *Matth.* 12. Reuertar in domum meam, vnde exiui, ad mundum pigri, sed per confessionem mundati. Et sic fugiunt & quiescunt. *Isa.* 34. Erit cubile draconum, & pascua struthionum.

Quadruplex Christi ortus.

23. *Exibit homo ad opus suum.* Hîc secundum, in quo monstratur Dei magnificentia in ordinatione hominum in tempore diurno: & tanguntur duo. Primò hominum expergefactio ad laborandum. Secundò virtus ad continuandum laborem. *Et ad operationem.* Dicit ergo: Sic orto sole syluestria rapacia congregantur: & tunc *exibit homo ad opus suum*, faciendum, sup. expergefactus à somno *& ad operationem suam*, continuandam, *vsque ad vesperam*, quando iterum quiescit. *Iob* 7. Si dormiero, dicam, Quando consurgam? & rursum expectabo vesperam. De luce ergo operandum. *Eccles.* 11. Mane semina semen tuum, & vesperè non cessет manus tua. Sed de nocte cessabit. *Ioan.* 9. Me oportet operari opera eius qui me misit, donec dies est. Sic dum gratia lucet in corde, dum est tempus gratiæ, exeundum est de mundo, & operationi bonæ intendendum. Exeundum autem propter officium: quia non potest bene fieri in mundo. 1. *Timoth.* 6. Nemo militans Deo, implicet se negotiis secularibus. *Matth.* 6. Nemo potest duobus Dominis seruire. Propter periculum. *Eccl.* 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicat superbo, induet superbiam. Propter supplicium: nimis enim affligit suos. *Exod.* 3. Ægyptij affligebant filios Israël in operibus duris, luti & lateris. *Ierem.* 6. Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. Propter malitiam hominum mundanorum. *Iob* 30. Frater fui draconum, & socius struthionum. *Mich.* 6. Frater fratrem suum venatur ad mortem. Propter miseriam & indigentiam. *Luc.* 15. Filius prodigus seruiens in porcorum nutritione, cœpit egere & esurire. Et tandem propter præmij magnitudinem. *Genes.* 12. dictum est primò Abrahæ: Egredere de terra tua. Post egresso, in 15. Ego sum merces tua magna nimis. *Matth.* 19. Amen dico vobis, quòd vos qui reliquistis omnia, &c. Et tunc postquam homo exierit, est operandum instanter. *Eccles.* 9. Quicquid potest manus tua, instanter operare. *Ioan.* 9. Venit nox, quando nemo potest operari. Et proficiendum. *Ioan.* 12. Ambulate dum lucem habetis.

Exibit homo ad opus suum — *& ad operationem suam* — *vsque ad vesperam* — *in mundo* — *in cordibus*

24. *Quam magnificata.* Hîc secundum totius illius partis, in qua agit de Dei magnificentia in conseruatione animalium in terra degentium. Ostensa enim mirabili conseruatione, subiungitur admiratio, & exclamatio pro inspecta & cognita diuina maiestate. Et dicuntur tria. Primo ex consideratione magnitudinis creaturarum, laudat diuinam potentiam. Secundò ex prudenti ordinatione & pulchra laudat sapientiam, ibi, *Omnia in sapientia.* Tertiò ex consideratione repletionis terræ bonis, possessionibus & vtilibus laudat bonitatem, ibi, *Impleta est.* Dicit ergo: Hæc quæ præmisi Domine ordinasti, & fecisti, & propter hoc *quam magnificata sunt*, magna scilicet, & multa sunt, *opera tua*, vnde certum, quod procedunt ex multa & magna potentia. In *Psal.* supra Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis &c. *Isa.* 12. Cantate Domino, quoniam magnificè fecit.

Omnia. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic sunt magnificata, & ordinatè facta, & dispositа: quia *omnia in sapientia facisti*: vnde commendanda sapientia. *Prouerb.* 8. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta disponens. *Sapien.* 8. Sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit &c. Hæc est

est sapientia genita filij Dei. 1. ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam.

Impleta est. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic sapienter facis omnia, & etiam *terra repleta est possessione tua*, possessionibus bonis, & vtilibus, quod commendat tuam pleniſſimam bonitatem. Et optime dicit terram plenam possessione Domini: quia quicquid in terra est, possessio Domini est. *Psal.* Domini est terra, & plenitudo eius. Et *Ier.* 23. Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. Possessionibus bonis, tanquam bonus.

25. *Hoc mare magnum.* Hic secundum. Postquam enim monstrauit Dei magnificentiam in conseruatione creaturarum in terra, ostendit magnificentiam in conseruatione earum, quæ in mari: & dicuntur duo. Primò ostendit conseruationem illarum, quæ in mari sunt specialiter. Secundò colligando simul cum illis omnia vniuersaliter, ibi, *Aperiente te.* In prima quatuor. Primò monstratur magnificentia Dei quantum ad loci prouisionem. Secundò quantũ ad multiplicationem conseruatorum in loco illis prouiso, ibi, *Illic reptilia.* Tertiò quantum ad appetitum & desiderium, ad se ordinatum quasi naturaliter; ibi, *Omnia à te expectant.* Et quartò quantum ad appetitus & desiderij complementum, ibi, *Dante te illis.* In prima duo. Primò ostenditur Dei magnificentia in loci profunditate. Secundò in latitudine. Primum intelligitur in eo quòd dicit, *magnum.* Secundò in hoc quod addit, *spatiosum.* Dicit ergo: Sic magnificata sunt opera tua in terra, & etiam tua possessione impletum est *hoc mare*, ad litteram, *magnum* profunditate, *& spatiosum* latitudine. Et nota, quòd *manibus* non habent *Aug.* nec *Cassiod.* Si autem placet exponere literam, sic legendum: Prædicta tu fecisti, & etiam *manibus*, tuis sup. id est, potentia tua fecisti *hoc mare magnum, & spatiosum*, sicut prius. Hoc mare mundus est, & assignatæ fuerunt rationes suprà, super illud, Et pisces maris, qui perambulant, &c. Sed adde, quia mare omnes sordes recipit, & immundum est, & spumosum: sic & mundus. *Aug.* O munde immunde si sic fugiens ita tenes, quid faceres si maneres. Et propter hoc illum, qui est fons omnis munditiæ, à se expellit. *Iob* 28. Mare loquitur, Non est mecum. Hoc est magnum & spatiosum: homines enim mundani ambulant vias latas & spatiosas, quæ ducunt ad mortem. *Matt.* 7. *Iérem.* 22. dicit vnus de piscibus huius maris: Ædificabo mihi cœnacula spatiosa.

Illic reptilia. Hic secundum, in quo ostenditur magnificentia quantum ad multiplicationem conseruatorum in mari: & tangit quatuor genera quæ conseruantur in mari. Primò reptilia quæ naturaliter ibi sunt omnino. Secundò animalia quædam etiam quadrupedia, ibi, *Animalia pusilla.* Tertiò rationabilia quæ ibi conuersantur artificialiter per naues, ibi, *Illic naues.* Quartò & vltimò monstruosa, ibi, *Draco iste.* Dicit ergo: Sic mare, sic alia tu fecisti, & *illic* fecisti & posuisti *reptilia*, pisces, *quorum non est numerus. Gen.* 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Et nota, quòd reptilia etiam sunt terræ. *Gen.* 1. Producat terra reptilia & bestias & iumenta in genere suo. Per hoc designantur auari & cupidi, qui semper volunt repere ad diuitias & altiores dignitates. *Bernard.* Circuit sedulus explorator reptans pedibus & manibus, si quo modo se ingerat in patrimonium Crucifixi. Et sunt reptilia aquarum, scilicet luxuriosi. *Ezech.* 8. Ingressus vidi abominationes reptilium. Isti sunt infiniti in mari mundi.

Animalia pusilla. Hic secundum. Quasi diceret: Sic sunt reptilia infinita, & etiam *animalia pusilla*, ibi sunt, sup. *cum magnis*: in mari enim conuersantur quædam quadrupedia. *Iob* 3. Paruus & magnus ibi sunt. Sic in mari mundi sunt magna animalia, magni pisces homines potentes. De magnis. *Ioan.* 21. Traxit retẽ in terram plenum magnis piscibus. De pusillis. *Marc.* 8. Et habebant piscículos paucos. Magni autem pusillos comedunt. *Abac.* 1. Facies hominum quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem. Ibidem exponendo se: Quare taces impio conculcante iustiorem se?

Illic. Ecce tertium. Quasi diceret: Non tantum sunt ibi reptilia, & animalia, sed etiam *illic pertransibunt naues*, & sic homines artificialiter ibi erunt. Sed nota, quòd in mari huius mundi sunt naues bonæ, quæ tandem venient ad portum salutis, scilicet viri iusti: vnde de forti muliere dicitur. *Prou.* 8. Facta est quasi nauis institoris, de longè portans, &c. Et bene naui comparantur. Primò quia fragiles portant pretiosa valdè. 2. ad *Cor.* 5. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Item nauis ex parte maris clausa est, & superius aperta: sic iusti quærunt quæ sursum sunt, non quæ infrà. *Coloss.* 3. Quæ sursum sunt quærite, &c. Item nauis transiens mare, calcat ipsum: sic iusti calcant, & suppeditant sibi mundum. *Phil.* 3. Omnia arbitratus sum vt stercora, propter eminentem scientiam Domini mei Iesu Christi. Item nauis habet malum altum, & velum in illud dependens: sic iustus crucis Christi memoriam, & mundissimam eius carnem, in ipsa dependentem & extensam. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, &c. Ventus autem agitans nauem hanc Spiritus sanctus est. *Ezech.* 1. Vbi erat spiritus impetus, illuc gradiebantur cum ambularent. Et habet anchoram spem. Ad *Hebr.* 1. Firmissimum solatium habemus qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus, firmam & certam. Sed sunt naues quæ periclitantur in mari, cupidi huius mundi vento cupiditatis temptationis agitati. 1. ad *Tim.* 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli quæ mergunt hominem in interitum. 26. *Comparatio iustorũ cum nauí.*

Draco iste. Hic quartum, vbi tangit de inhabitatione monstruosorum in mari. Quasi diceret: Sicut ibi sunt reptilia innumerabilia, sunt animalia pusilla, & magna, sunt homines nauigantes. Et etiam *draco iste*, monstruosus *quem formasti*, id est, fecisti in hac forma, vt cum mirabilibus aquas inhabitaret, & cum volatilibus volaret, quod est monstruositas maxima, & sic *ad illudendum eis*; monstra enim ad illudendum videntur facta.

Spiritualiter autem hic draco, est diabolus. *Apoc.* 12. Proiectus est draco ille magnus, id est, diabolus. Et dicitur draco, quia sibilat suggerendo *Quare diabolus dicitur draco.*

rendo peccata suaviter. *Sap.* 17. Sunt spiritus sibilans, aut inter densa arborum ramos aliquem sonitus suavis. Item ignominosus est draco: sic diabolus ignem spirat, per suos. *Act.* 8. Saulus adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos, &c. & per se. *Sap.* 12. Ira plenus bestias, aut vaporem ignis spirantes. Item in eremo & locis incultis habitat. *Jerem.* 49. Erit *Asor* in habitaculum draconum. *Asor* tollens foramen interpretatur. Hi sunt qui nulla possunt perforati, vel scindi disciplina. Item in Babylone habitant dracones; & dæmones in illis, qui sunt in peccati confusione. *Isa.* 13. Replebuntur domus eorum draconibus, id est, Babyloniorum. Item in arena: & dæmones in anima infructuosa: vide per Jeremiam comminatur Dominus in 9. Dabo Israel in acervos arenæ, & cubilia draconum. Et in locis humidis & marinis. *Ezech.* 24. Ecce ego ad te draco magne, qui cubas in medio fluminum. Et in 32. Assimilatus est draconi qui est in mari. Multum vigilat: & dæmon nunquam dormit. *Job* 30. Qui comedunt me, non dormiunt. Cauda sua elephantem ligat, & sic cadere facit, & occidit: sic diabolus per adulatores magnos? qui casti sunt, & magnæ virtutis, tanquam per caudam ligat, & in superbiam ducit, & sic occidit. *Apoc.* 12. Draco traxit cauda sua tertiam partem stellarum in terram. Sed ei illuditur à Deo, quando aliquis quem jam tenebat, convertitur. *Job* 40. Nunquid illudes ei quasi avi?

27. *Omnia à te expectant.* Ecce tertium, scilicet ordinatio appetitus sui & desiderij ad ipsum Deum: non quod illa animalia ordinent, sed ipse Deus hoc facit vel ordinat naturaliter, non deliberatiuè. Ait enim: Sic locutus præteritis huiusmodi animalibus: & ipsa talium multiplicas: & etiam te facientes, *omnia*, hæc sup. *expectant à te vt det illis escam in tempore.* Ipse enim draconi providet in cibo, qui sicut alibi dicitur, dat escam omni carni. Draconi etiam spirituali dat escam, scilicet diabolo. *August.* Si bene vixeris, Christum cibum habebis: si male, draconi cibus eris. *Jerem.* 51. Absorbuit me quasi draco, implevit ventrem suum tribulationibus meis.

28. *Dante te illis.* Hic quartum, scilicet desiderij consummationem. Quasi dicens: Sic ad te intendunt, & *dante te illis*, *colligent* illum. Sup. *Omnia à te expectant*, & ego facio, & impleo illum de illis quæ desiderant. Nec est contrarium, quod dicit Apostolus: *Cum non placuerint Deo, & omnibus hominibus contrarijs est.* Deus, & *omnibus hominibus* intelligit de illis qui sunt in peccato mortali, *libus* in tempore [illegible]

Aperiente te manum. [illegible] huius partis, in quo [illegible] generali quod dicunt [illegible] & dicuntur duo. Primo [illegible] centis Dei, quia sine [illegible] cundo, quia sibi [illegible] ibi, *Aperiente te manum*, &c. [illegible] bum, & breviter [illegible] misericordiæ & largitatis [illegible] tur bonitate, bona sibi [illegible] tis. Infra in *Psal.* A [illegible] implet. *Sapient.* 1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. *Eccles.* 17. In omnem

reliquit Dominus, & implevit eam bonis suis.

Auferes spiritum eorum &c. Hic secundum, scilicet defectus illorum, si subtrahas beneficium, in quo tria tanguntur secundum tres gradus, qui sunt in defectu talium. Primus, afflictio. Secundus, mors spiritus ablati, ibi, *Auferes spiritum.* Tertius, putrefactio corporis, ibi, *Et in pulverem.* Dicit ergo: Sic aperiente te manum, *Administrabitur* implentur omnia: *auferente autem te tio Dei qua facies*, largitatem & misericordiæ, *turbabuntur.* *mnium re-* Quod mirum? Quia implemet David dixit de se *gitur.* supra: *Accidit* factum mum, & factus sum conturbatus. *Dom.* 12. Abscondam faciem meam ab eo, & erit in devorationem. *Ibi* 12. Si continuerit aquas, beneficiorum suorum, omnia siccabuntur.

Auferes spiritum. Ecce secundum. Quasi diceret: Turbabuntur vt faciem auertente, & etiam *auferes spiritum eorum*, quo viuificantur: *& deficient*, mendo in mortem, vt possint dicere illud *Job* 7. Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum.

Et in pulverem suum, vnde sumpta sunt, *reuertentur*, pulvis facta. *Eccles.* vlt. Et reuertatur in terram suam vnde venit. Spiritualiter aufert Deus spiritum elationis ab homine, quando vult, & tunc deficit in se, & humiliatur tanquam conuersus in pulverem. *Job* 34. Si direxerit ad Deum cor suum, omnem spiritum eius & flatum ad se trahet, & deficiet omnis caro simul, & homo in pulverem reuertetur: deficit carnalitas, & superbia in humilitatem conuertitur. 29.

Emitte spiritum. Ecce secundum, in quo postquam Dei magnificentia ostensa est in operibus naturæ, sequitur consequenter in operibus gratiæ, & dicuntur duo. Primo magnificentia Dei in Spiritus sancti emissione. Secundò in operibus, quæ per spiritum sanctum fiunt, ibi, *Et renouabis.* Dicit ergo: Sic magnificatus es Domine in operibus naturæ superius enumeratis, sed multo magis in operibus gratiæ: unde rogo. Domine, *Emitte spiritum tuum*, ad instruendum & iustificandum post missionem Filij ad redimendum. *Sap.* 9. Sensum tamen quis nouit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? 30.

Et renouabis. Hic secundum, in quo ostenditur creatura magnificentia in iis quæ agit Spiritus sanctus: & sunt duo. Primum est peccatorum [illegible] & conuersio, quæ est quasi creatio [illegible] est conuersi profectus, & [illegible] imo de bono in melius, [illegible] Dicit ergo: Rogo sic vt Spi[illegible] & renouabis, de nihilo id fieri, [illegible] & omnia quæ non sunt, & creata sunt, [illegible] [illegible] creaturam [illegible] in me Deus: & spiritum [illegible] *Ipse.* Ipse iustificans iu[illegible]

Et renouabis. Vel [illegible] scilicet profectus. Quasi [illegible] [illegible] [illegible]

diuina incipiens hic, durat etiam in futuro. Incipit hîc, vt anima benedicens, gratia repleatur. *Prou.*11. Anima quæ benedicit, impinguabitur, pinguedine deuotionis & gratiæ, de qua suprà in *Psal.* Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Sed in futuro perseuerabit, quia non poterit anima Deo coniuncta tantam pulchritudinem non laudare, quantam videbit. 1.ad *Cor.*13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 1. *Ioan.*3. Videbimus ipsum sicuti est. *Ioan.*14. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. In qua manifestatione, tota in laudem perpetuam prorumpet. *Cassiod.* Laudabunt iugiter Dominum: quia semper eum videbunt: dum illa pulchritudo inenarrabilis, excitat præconium sine fine diligentis. Ad quem statum nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CIV. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Confitemini Domino.* Hic est Psalmus quartus in secunda parte libri, centesimus quartus in toto libro. Postquam enim monuit ex consideratione beneficiorum toti humano generi, imo toti creaturæ exhibitorum ad laudandum Deum, hîc ad eandem laudem ex consideratione beneficiorum exhibitorum Abrahæ & semini eius: semini, inquam, spirituali in fide, non carnali procreato ex carne. Quia verò beneficia talibus præparata, vt exhibeantur, & iam exhibita, quasi ineffabilia sunt, præponitur titulus huic Psalmo, *Alleluia*, quod interpretatur secundum *Cassiodorum*, *Laudate inuisibilem*: quia *alleia*, idem est quod laudate, *ia* inuisibilis. Dicitque *Cassiod.* quod est carmen Angelicum, & à nullo interpretum mutatum.

Argumentum Psalmi, inuitat populum ad laudem Dei ex consideratione beneficiorum exhibitorum Abrahæ & semini.

Alleluia, carmen Angelicum.

Carmen verò Angelicum dici potest: quia si immunes à peccato debent laudare Deum. *Eccl.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris: illi specialiter qui omninò puri & mundi sunt à peccato, scilicet Angeli. Dicunt ergo ipsi specialiter. *Alleluia.* Item sanum est propter laudis excessum & frequentiam. Si enim homo quotidiè semper laudat: sed illi non desinunt. *Apoc.*4. Requiem non habebant dicentes, sanctus, sanctus, sanctus, &c. Canent ergo semper cantica confessionis. *Alleluia.* Item sanum est propter excellentiam Dei fruitionis & perpetuæ, quia excellentiam eius laudem vt nunc possint non laudare. *Matth.*18. Angeli eorum semper vident, &c. Et in conspectu eius, nunc scilicet pulchritudinis non possunt non laudare, nec desinere à laude. *Apoc.*14. Cantabant tanquam cum nouum angelorum Deo & Agno. Videbo ergo tanquam infinitæ, & Psalmi materiam, quia de laude Dei agit, & affectu mentionem, qui mouere nos debet ad Dei laudem.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò inuitat ad Dei laudem. Secundò subdit laudandi rationem, ibi, *Ipse Dominus Deus noster.* Primò inuitat ad laudem Dei exercendam. Secundò ad interiorem, ibi, *Lætetur cor.* In prima tria. Primò inuitat ad laudem Dei exteriorem. Secundò determinat modum, quo laudandus est, ibi, *Narrate omnia.* Tertiò quare laudandus, ibi, *Laudamini.* In prima duo. Primò monet ad laudem oris. Secundò operis: hæc enim duo exterius sunt, ibi, *Et psallite ei.* In prima quatuor secundum quatuor, quæ per ordinem se sequuntur. Primum nominis eius confessio, vt non fileatur tempore debito. Secundò, confessi inuocatio in oratione priuata. *Et inuocate.* Tertiò, confessi & inuocati prædicatio aliis, ibi, *Annuntiate.* Quartò, in confesso, inuocato, prædicato, dulcis modulatio, ibi, *Et cantate ei.*

Dicit ergo, *Confitemini*, vos filij Abrahæ veri, *Domino*, id est, ad honorem Dominj, non celantes eius potestatem, & virtutem. Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio, &c.

Et inuocate nomen eius, in vestris orationibus securè, postquam illud confessi fueritis. *Isa.*55. Inuocate Dominum dum prope est. Prope enim est, confitenti, sup. Propter quod dicitur in Psalmo alibi: Laudans inuocabo Dominum. *Isa.*12. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius.

Annuntiate. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic annuntiate, sic inuocetis, & post *annuntiate opera eius*, prædicando, aliis publicando, *inter gentes. Isa.*12. Annuntiate hoc in vniuersa terra. *Act.*11. Loquebantur ad Græcos annuntiantes Dominum Iesum. *Tob.*13. Confitemini Domino filij, & in conspectu gentium laudate eum.

Cantate ei. Hic quartum. Quasi diceret: Sic confitemini, inuocate, & prædicate: & etiam *cantate*, cum modulatione vocis, laudate apertè. *Supra in Psal.* Cantate Domino, & benedicite nomini eius. Et alibi: Cantate Domino canticum nouum.

Et psallite ei. Hic secundum. Postquam enim monuit laudare, hîc monet laudare opere: hoc enim est psallere. Supra: Psallite ei in cithara, in cithara & voce Psalmi.

Narrate omnia. Hic secundum. Postquam enim monuit ad laudem Dei ore & opere, hîc subiungit modum quo laudandus est: quia nihil de mirabilibus eius narrandum est. Ait enim: Sic ea vt laudetis, & etiam moneo, *Narrate omnia mirabilia eius. Isa.*12. Vos benedicite Deum & narrate omnia mirabilia eius. *Psal.* Narrabo omnia mirabilia tua.

Iacobus Diaconus.

Sed contra. Nonne est hoc impossibile, omnia mirabilia Dei narrare? Constat, quòd sic. Infra. Quis loquetur potentias Domini? Quasi dicens. Nullus. *Cassiod.* Non est humanarum virium explere omnia, quæ virtus diuinitatis operatur. Resp. Omnia narrate, id est, nihil imperitiæ tribuere hominum. *Matth.*10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. Vel pudore. *Rom.*1. Non enim erubesco Euangelium, virtus enim Dei est.

Laudamini in nomine. Hic tertium, in quo suppono finalis causa, finis enim laudis diuinæ debet esse, vt homo sui laudis, in Deo laudetur, non in se. Vel propter Dominum, non in se. Nullo ergo modo laudare, & sic *laudamini*, non in nobis magnificari, sed in nomine sancto eius. *August.* Non vult quidquam de

debono opere, tanquam in sua virtute laudari. *Psal.* In Domino, non in seipsa, laudabitur anima mea.

Lætetur cor. Hîc secundum, in quo postquam monuit, ad exteriorem Dei laudem, monet ad interiorem. Interius autem Deum laudat, qui ipsum desiderat, & recolit eius beneficia, & ad memoriam reuocat. Duo ergo dicuntur. Primò monet Deum laudare. Secundò continuare desiderium: ibi, *Quærite faciem.* In prima tria. Primò tangit modum, quo vult Deum quæri & desiderari. Secundò monet ad desiderium & inquisitionem. *Quærite.* Tertiò ostendit fructum sequentem etiam in præsenti ex illo desiderio, ibi, *Et confirmamini.* Dicit ergo: Sic exterius laudate: & si quæritur interius Deus desiderio, & auiditate, *lætetur cor quærentium Dominum*, hoc est, lætanter & iocundè quæratur: & dignum est, quia alibi in *Psal.* dicitur: Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Et *Sap.*6. Præoccupat eos qui se concupiscunt, & inuenitur ab iis qui quærunt eum. *Thren.*3. Bonus est Dominus animæ quærenti illum.

4. *Quærite Dominum.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic est modus quærendi, vt quærens lætetur: & tale opus, quod cum lætitia exerceatur, libenter est implendum. Ergo quærite interius desiderando Dominum. *Sap.*1. In simplicitate cordis, quærite illum: & inuenire citò poteritis modò. *Isa.*55. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. *Luc.*11. Quærite, & inuenietis. Quærite Dominum, non mundum. Primò quia quærentes punguntur, sicut aliquandò qui quærit rosam, incurrit punctionem: qui mellis dulcedinem, incurrit aculeum apis. *Hieron.* Hoc habet voluptas omnis, quòd in fine pungit. *Isa.*7. Sibilabit Dominus muscæ punctioni & immunditiæ: quæ est in extrema parte fluminis Ægypti, delectationum scilicet mundi. Secundò, quia falluntur turpiter: credentes enim se aliquid inuenire, nihil inueniunt. *Psal.* Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. *Eccles.*34. Sicut qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic qui attendit ad visa mendacia. *Luc.*15. Per totam noctem laborantes, nihil cepimus. Tertiò, quia tales fatigantur, & laborem pro parvo mirabiliter. *Eccl.*11. Si secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si præcucurreris. Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tanto magis non abundabit. Quartò, quia etsi aliqua sunt adepti, citò deficiunt. *Sap.*5. Transierunt omnia velut umbra. *Ioel.*1. Expergiscimini ebrij, flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore vestro. Quintò, quia etsi maneant, citò in fastidium veniunt. *Num.*11. Comederunt filij Israel vsque ad nauseam. *Ierem.*25. Bibite in aureo calice Babylonis, & inebriamini, & vomite. Vltimò, quia possessa onerant, amara inquinant, & amissa cruciant, sicut dicit *Bernardus.*

Ratio multiplex, quare non debeamus quærere mundum.

Quærite ergo Dominum, & confirmamini. Ecce fructus, id est, confirmabimini: quærentes enim Deum, sicut vult *Glossa*, fortes fiunt & illuminati, & hîc infusa virtute, & in patria diuina fruitione. De primo. *Act.*16. Confortabantur in fide. 2.ad *Cor.*vlt. Confortamini: omnia vestra in charitate fiant. De secundo dicit *Anselm.* Qui semel Deo fruetur, nec timore torqueri poterit, nec falsitate decipi, nec experiri indigentiam, plenitudinem non amare non poterit, nec Deus deseret amantem se, nec aliquid potentius poterit eum superare.

Quærite faciem. Ecce secundum, in quo monet ad perseuerantiam in quærendo. Quasi diceret: Sic quærite, & *querite faciem eius*, Christum filium, per quem cognoscitur, sicut homo per faciem: *semper*, & in præsenti, & in futuro. *Psal.* Faciem tuam Domine requiram: non tantum quæram, sed requiram. Quasi diceret: Continuò & incessanter quæram.

5. *Mementote mirabilium.* Hîc est secundum illius partis, in qua monet ad laudem Dei interiorem: monet enim ad eius beneficia recolenda: in quo dicuntur duo. Primò monet ad memorandum eius mirabilia prodigia. Secundò ostendit qui debeant in memoria habere illa, ibi, *Semen Abraham.* In prima tria, secundum tria, quæ vult haberi in memoria. Primò beneficia eis exhibita in Ægypto, scilicet multiplicationem maximam. Secundò exhibita ante eductionem illorum de Ægypto. *Et prodigia.* Tertiò exhibita in ipsa eductione illorum de Ægypto, inimicos iusto iudicio submergendo & iugulando, ibi, *Et iudicia.* Dicit ergo: Sic laudate Deum, interius ipsum desiderando, & quærendo: & vt desiderium inflammetur, *mementote mirabilium eius, quæ fecit*, vos in Ægypto multiplicando mirabiliter, sicut habetur *Exod.* 1. *Iob* 5. Qui fecit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

Prodigia etiam mementote, quæ fecit ad educendum vos de Ægypto, à 7. *Exod.* vsque ad 14. *Exod.*7. Multiplicabo signa, & ostenta in terra Ægypti.

Et iudicia oris eius, hoc est, ab ore eius contra Pharaonem procedentia, quando in mari rubro submersi sunt. *Exod.*14. *Exod.*8. Educam populum meum filios Israel de terra Ægypti, per iudicia maxima.

6. *Semen Abraham.* Hîc secundum, in quo ostendit, quos recolere beneficia Dei velit. Et primò, quòd ab Abraham seminatos. Secundò, quòd natos de Iacob. *Filij Israel.* Ait ergo: Sic monui recolere Dei beneficia nos specialiter, qui estis *semen Abraham*, id est, imitatores Abrahæ, *serui eius*, in fide. *Galat.*3. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius in sæcula. Vocatur autem Abraham seruus competenter, quia ipse datum est primò præceptum de circumcisione, quod fuit initium seruitutis: serui enim talibus signis solent signari. *Gen.*17. Item quia obediuit in filij immolatione, quantum in se fuit. *Gen.*22. Circumcisi ergo, & obedientes, hi sunt veri filij Abrahæ, non carnales Iudæi. Ad *Rom.*9. Non enim qui filij carnis, hi semen Abrahæ sunt.

Dicitur Abraham seruus competenter.

Seruus dicitur seruus Dei.

Filij Iacob, imitatione humiliter, *electi eius*, & hoc in bona operatione luctando contra carnem, mundum, & diabolum. Iacob enim luctator interpretatur: & dicitur electus, quia ab ipso vtero, priusquam nati essent, reprobato

Esaü,

Esau, à Deo electus est. *Mal.*1. Nunquid non fuit frater Esau Iacob? Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Sic ergo addit optime filiis Abrahæ, per quos imbuti in recta fide, filios Iacob, vt sint etiam simul fortes in bona operatione. Parum enim est esse filium Abrahæ per fidem, nisi sis Iacob per bonam operationem. *Iacob.*2. Fides sine operibus, &c.

7. *Ipse Dominus Deus noster.* Hîc secunda pars totius huius Psalmi. Postquam enim inuitauit filios Abrahæ & Iacob ad laudem, & beneficiorum Dei memoriam, hîc assignat causam laudis, & ipsa beneficia, propter quæ laudandus est, specificat. Et secundum sex beneficia illi genti exhibita ad literam, sunt sex partes. Primum est terræ Chananæorum promissio. Secundum est contra inimicos fratris protectio, ibi, *Cum essent numero.* Tertium, ipsorum in terra Ægypti multiplicatio, ibi, *Et populum.* Quartum est à seruitute Ægyptiaca liberatio, ibi, *Misit Moysem.* Quintum, ipsorum sustentatio in deserto, ibi, *Expandit nubem.* Sextum, ipsorum in terram promissam introductio, ibi, *Quoniam memor.* In prima quatuor. Primò dicitur quis promisit. Secundò quando & quomodo promisit, ibi, *Memor fuit.* Tertiò quibus promisit, ibi, *Quod disposuit.* Quartò quid, ibi, *Dicens, Tibi.* In prima duo. Describitur enim promittens à dominio duplici. In Iudæis primò: & in Gentibus secundò. Ait ergo: Sic laudate, & beneficia eius recolite, quia ipse *Dominus Deus noster*, non tantum apud nos potest, imo, *in vniuersa terra iudicia eius*, currunt. *Isa.*54. Dominus omnis terræ vocabitur. Sed contra in *Psal.* Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Respond. Verum est primò & principaliter, sed omnibus manifestauit secundariò, vt fieret ex Gentibus & Iudæis vnum ouile, & vnus pastor in Christo.

Sex beneficia Iudæis diuinitus collata.

8. *Memor fuit.* Hîc secundum, quando & quomodo qui tantus est, promiserit: in quo dicuntur duo. Primò innuit eum ab antiquo promisisse. Secundò promissionem diuulgasse, ibi, *Verbi quod mandauit.* Dicit ergo: Ipse Deus noster, & Dominus, in vniuersa terra, *memor fuit testamenti sui*, promissionis suæ, *in seculum*, id est, à sæculo, à longo tempore factæ. *Luc.*1. Et memorari testamenti sui sancti, iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum. *Exod.* 32. Dicebat Moyses: Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum fidelium, quibus iurasti per temetipsum, &c.

Verbi quod mãdauit, nuntiari & publicari, *& in mille generationes*, id est, in omnes. Finitum sumitur pro infinito, sicut vult *Glossa. Psal.* Mandauit in æternum testamentum suum. Et si intelligatur de promissione literali, tunc intelligenda est conditio, si mandatis meis obedierint. Si autem intelligatur spiritualiter, de Testamento Nouo & promissionibus factis in illo, sicut vult *Glossa*, tunc planum est. In *Psal.* Illic, in Testamento scilicet Nouo, mandauit Dominus benedictionem, & vitam vsque in sæculum.

9. *Quod disposuit.* Hîc tertium, quibus promisit: & secundum tres, quibus facta est illa promissio, hîc dicuntur tria. Primum Abraham. Secundum Isaac. *Et iuramenti.* Tertium Iacob, ibi, *& statuit illud.* Dicit ergo: Sic fuit memor testamenti, promissionis scilicet, quod testamentum disposuit *ad Abraham. Genes.* 12. 15. & 17. & 22.

Et iuramenti sui; fuit memor, repete, *quod disposuit ad Isaac. Genes.*25. Tibi, & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complens iuramentum. Sic ad literam de promissione literali, sed de spirituali adhuc verius fuit, quæ fuit cum promissa est illis terra viuentium. Tantæ enim excellentiæ fuit hoc beneficium, vt dicit *Augustinus*, quòd admirati sunt super hoc Angeli, desiderabant antiqui, confundebantur dæmones, & adorabant homines. Et confirmata fuit promissio iuramento, communi chirographo, & pignore certo. De iuramento planum est, sed ipse Christus, Deus & homo fuit commune chirographum, & fuit certum pignus.

Et statuit illud. Ecce tertium, in quo ostendit promissum Iacob: sed quia binominus erat, ostenditur ei facta promissio secundum vtrumque nomen. Ait enim: Sic Abrahæ promisit, & Isaac: *&* etiam *illud*, promissionem illam scilicet, *statuit Iacob in præceptum*, dans illud, hoc est, præcipiens vt crederent illud firmiter adimplendum in 28. *Genes.* quando adhuc tantum nomine Iacob vocabatur. Et reducam te in terram hanc, nec dimittam donec vniuersa compleuero. 10.

Et Israël, ipsi Iacob iam Israël vocato, *in testamentum æternum*, æterno scilicet mansurum. *Genes.*35. quando iam vocabatur Israël: Terram quam dedi Abraham, & Isaac, dabo tibi & semini tuo post te. Verè æternum testamentum, quia in *Psal.* Non prophanabo testamentum meum: & quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. Ipse enim mentiri non potest. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. *Num.*23. Non est Deus vt homo, vt mutetur, neque vt filius hominis vt mentiatur. *Mal.*3. Ego Deus, & non mutor. *Iacob.* 1. Apud quem nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

11. *Dicens, Tibi dabo.* Hîc quartum, in quo determinat quid eis sit promissum: in quo dicuntur duo. Primò quid eis promissum sit vt detur. Secundò modus quo dandum est id quod promittitur, ibi, *Funiculum.* Sic talis & tantus, qui est Dominus, non tantum Iudæorum, sed etiam Gentium promisit, & talibus *dicens*, determinando quid promitteret: *Tibi*, Abraham, Isaac, & Iacob, *dabo terram Chanaan*, sicut multis, iam promissionibus est monstratum ad literam. Sed quomodo dabo vobis? *funiculum*, mensuram scilicet cuilibet debitam, *hereditatis vestræ. Eccles.* 44. Dedit Dominus Iacob hæreditatem, id est, terram hæreditario possidendam: & diuisit eis terram in tribubus duodecim. *Psal.* Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Quatuor fuerunt nomina.

Et nota spiritualiter, quòd per Abraham, qui vocatur pater multarum gentium, signantur prælati, qui aliis præficiuntur. *Genes.*27. Esto Dominus fratrum tuorum. Per Isaac, qui interpretatur risus, incipientes subditi: ipsi enim sunt in quorum gaudio non admiscetur extraneus; & pro quibus gaudent & rident Angeli.

Angeli. *Luc.15.* Maius gaudium est in cœlo, super vno peccatore pœnitentiam agente, &c. Per Iacob, proficientes, qui sunt in luctu & in pugna contra vitia, & dæmonia. Ad *Eph. vlt.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem, aut &c. & cum Deo in oratione. *Osee 12.* Luctatus est cum Angelo, flenit, & rogauit eum. Per Israël, perfecti & contemplatini, qui iam quodammodo reuelata facie Deum contemplantur, quantum in via est possibile. 2. ad *Corinth.3.* Nos autem reuelata facie Deum contemplantes transformamur de claritate in claritatem, &c.

His datur terra Chanaan, id est, terra humilium: sic enim Chanaan interpretatur. *Matth.5.* Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Et ante parum: Beati pauperes spiritu, &c. Et hoc secundum mensuram vnicuique debitam à mensore Christo. *Zachar.5.* Ecce vir, & funiculus mensoris in manu eius. *Ioan.14.* In domo patris mei mansiones multæ sunt. 2. ad *Cor.15.* Differt stella à stella in claritate. Et hoc in hæreditatem. Ista enim hæreditas est inamissibilis. *Psal.* Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi.

12. *Cum essent in numero breui.* Hic tangitur secundum beneficium, propter quod Deus laudandus, & ipsi confitendum: scilicet protectio populi Israëlitici, adhuc parui numeri, & peregrinantis in terra in quo dicuntur duo. Primò conuersatio illius populi, ante ingressum in Ægyptum. Secundò in ingressu, ibi, *Et vixerunt.* In prima duo. Primò necessitas protectionis monstratur. Secundò modus, ibi, *Non reliquit.* Necessitas protectionis monstratur in duobus. In paucitate populi inter multos malos habitantis: & instabilitate transeuntis de extraneo loco ad extraneum, ibi, *Et pertransierunt.* In prima duo. Primò enim monstratur paucitas propter numerum absolutè. Secundò comparatione ad culturam terræ: quantum enim ad hoc erant non tantum pauci, sed & paucissimi, ibi, *Paucissimi.* Dicit ergo: Sic conuertendum Domino, quia recognouerant voluit terram: sed ne credas interim à Deo dimittendos, quia *cum essent* adhuc *numero breui*, etiam tempore Iacob, & post reditum de Mesopotamia Syriæ. *Gen.34.* dixit Iacob ad filios suos postquam occiderant Sichimitas: Nos pauci numus, illi parent congloboti percutient me, & delebor ego, & familia mea. Neque hoc est contra hoc quod dictum est Abrahæ *Genes.22.* Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & sicut arenam, quæ est in littore maris: non enim respicitur ista promissio ad istum tempus, sed magis ad illud, quod modo est.

Paucissimi. Ecce secundum. Quasi dicerat: Sic cum essent pauci numero *ut* ita, id est, ad comparationem illarum terrarum quam inhabitabant, cuius culturæ erant ad literam. *Psal.* Iacob accola fuit in terra Cham. *Gen.34.* Terra in potestate vestra est, negotiamini, & exercete eam. Ad hoc semper

Optima pauci in Ecclesia.

legitur Ecclesia videri. Ecclesia in malis bonis, quasi enim sunt numero in Ecclesia, sed tamen qui fructum faciant & laborem pacificum. Quomodo ager sola ciuitas, Ecclesia Christi, vt non sit sine colonis in ea, sed peregrinandum animarum salutem: plena populo, ad recipiendum fructum, & præbendam? *Luc.10.* Messis quidem multa, operarij autem pauci. Sufficient ergo pauci denarij, quando dicetur in fine illud *Matth.20.* Voca operarios, colonos scilicet; & redde illis mercedem suam, incipiens à nouissimis vsque ad primos.

Et pertransierunt. Hic secundum, quod pertinet ad necessitatem protegendi, scilicet instabilitas. Et monstratur primò instabilitas. Secundò instabilitatis quantitas, ibi, *Et de regno.* Ait enim: Sic numero breui fuerunt, & paucissimi ad colendum: *& etiam pertransierunt*, tanquam peregrini, & instabiles, *de gente* vna, *in gentem* alteram, quod totum fieri poterat in vno regno, & fiebat. Ad *Hebr.11.* Fide demoratus est Abraham in terra promissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando. Qui in casulis habitat, de loco currit ad locum, non moratur in vno. Et Isaac dicitur *Genes.26.* Isaac peregrinatus est in terra Gerari. Et de Iacob *Gen.33.* Iacob venit in Sochoth. Sed numquid mansit ibi? Non. Sequitur enim: Et transiuit in Salem vrbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan.

13. *Et de regno*, pertransierunt, scilicet, *ad populum alterum*: alterius scilicet regni. Ecce vehemens instabilitas. Nota, licet dicit *Glossa*, quod terra illa Chanaan non erat adhuc regnum, sed postmodum fuit. Sed contra: Nonne *Genes.14.* legitur, quod Melchisedech rex Salem, occurrit Abrahæ recedenti de victoria regum? Sed respondet Paulus *ad Hebr.7.* dicens, quod Melchisedech interpretatur rex iustitiæ, vel pacis. Non dicitur ergo Melchisedech rex Salem, propter hoc quod illi ciuitati dominaretur tanquam rex, sed propter nominis interpretationem.

Sic nostri Patriarchæ, Prælati scilicet Ecclesiarum, pertransiunt tanquam peregrini de gente in gentem, de regno ad populum alterum. Cum enim in vna ciuitate fuerint præbendati, dicunt illud Pauli ad *Hebr.vlt.* Non habemus hic permanentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Sed earcatur ne & de nostra vera dicatur illud 2. ad *Cor.* Quamdiu sumus hoc corpore, peregrinamur a Domino. Non loco de illis, de quibus ad *Ephes.* 4. Iam non, sicut reliqui, &c. ambulemus, &c.

Non reliquit hominem. Hic secundum totius summa patet. Obiecit enim necessitatem protectionis dicens, hic subiungitur modus protectionis, & dicuntur duo. Primò protectio à minore. Secundò à maiore, ibi, *Et corripuit.* Ait ergo: Cum essent pauci, & in ea, & ad culturam terræ, & instabiles, *non reliquit*, tanquam conseruatores eorum, *hominem nostræ rei.* Verum est *Genes.12.* de Abrahæ, cum descendit in Ægyptum. Et 26. de Isaac, in Gerarum. Et de Iacob dicitur 33. *Gen.* Cum profecti essent Iacob & domus eius, terror Domini vrbes quæ per circuitum erant, & non sunt ausi persequi fugientes.

Et corripuit. Hic secundum, scilicet aliorum protectio in comparatione ad maiores: & dicuntur duo. Primò auferendo repellit, ne illis noceant. Secundò declarato modo, per quem hoc repellit, *Dicens.* Nolite. Dicit ergo: Sic *Et*

vel eos, nocere hominem non reliquit: *& corripuit pro eis reges*, volentes iniuriari, & nocere, ſicut Regem Ægypti per Abraham, cuius vxorem abſtulerat. *Geneſ.*12. Et Abimelech regem Geraræ, eiuſdem 20. & 26 per Iſaac.

15. *Dicens: Nolite tangere.* Hic oſtenditur modus reprimendi eos. Primò reprimit eos à malitia in effectu. Secundò in ipſo affectu. *Et in Prophetis.* Ait enim: Sic pro eis corripuit reges, ſed quomodo? *Dicens: Nolite tangere*, nolendo affectu, *Chriſtos meos*, Abraham, Iſaac, Iacob. Ecce adhuc non erat materialis vnctio in Iudæis: incepit enim tempore Saülis. Et Patriarchæ Chriſti, id eſt, vncti appellantur, & quaſi Chriſtiani: vnde euidens eſt, quòd vnctos intelligit vnctione ſpirituali; qua omnes dicimur Chriſtiani, de qua in *Pſal.* Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo vnxi eum. Sed præcipuè & abundantiſſimè caput omnium Chriſtianorum, Chriſtus, de quo in *Pſal.* Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *Caſſiodor.* Attendendum eſt, quod Patriarchas Chriſtus appellauit, cum adhuc non eſſet vnctio celebrata. A Saül autem iſta vnctio cœpit initium. 1. *Reg.*10. ſed hic dicitur, quia erant in ſpiritu Chriſtiani.

Et in prophetis. Ecce ſecundum, in quo cohibet affectum. Quaſi diceret: Sic nolite tangere nocendo in affectu: & etiam *nolite malignari*, in interiori affectu, *in Prophetis meis*, id eſt, contra Prophetas meos, ſcilicet Patriarchas: erant enim prophetæ *Geneſ.*20. Non dimiſi te vt tangeres eam, Saram ſcilicet: & nunc redde eam viro ſuo, quia propheta eſt, & orabit pro te. Nonne prophetauit de Chriſto *Gen.*24. quando dixit famulo ſuo: Pone manum tuam ſub femore meo, & iura mihi?

Vncti dicuntur Epiſcopi & ſacerdotes, quos prohibet Deus eis non tangi.

Chriſti autem, vncti ſcilicet ſunt prælati, maximè Epiſcopi & ſacerdotes, qui nulla ratione ſunt tangendi. Ipſi ſunt quibus dixit Dominus. *Zachar.*2. Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. 1. *Reg.*26. Quis extendit manum ſuam in Chriſtum Domini, & innocens erit? Quaſi diceret: Nullus. Tanguntur autem à tyrannis, in perſonis aliquando, quod crudele eſt & horribile. 2. *Reg.* 1. Quare non timuiſti mittere manum tuam vt interficeres Chriſtum Domini? Tanguntur etiam in rebus ſuis. *Iob* 1. Ignis Dei deſcendit de cœlo, & tactas oues, pueroſque conſumpſit. Tanguntur etiam debitum ſuſtentamentum non præbendo, in quo ſe fortiter tangi conqueritur Dominus *Malach.* 3. Si affligit, vel affligit homo Deum ſuum, quia vos configitis me? gens tota. Et dicitis: In quo configimus te? In primitiis, & in decimis, quas non ſoluitis. Propheræ autem ſunt Doctores. 1. ad *Cor.* 14. Contra quos non eſt malignandum. Supra in *Pſal.* Qui malignantur, exterminabuntur.

16. *Et vocauit famem.* Hic ſecundum. Poſtquam enim oſtendit protectionis beneficium, ante deſcenſum populi in Ægyptum, hic tangit beneficium exhibitum in deſcenſu: & tanguntur tria. Primò pronocatio ipſorum ad deſcenſum. Secundò protectio in deſcenſu, ibi, *Miſit ante eos.* Tertiò ingreſſus illorum, ibi, *Et introuit Iſrael.* In prima duo dicuntur. Pronocatio enim illorum ad deſcenſum fuit. Primò ergo tangitur immiſſio famis. Secundò cauſa & modus, quo eſt immiſſa fames illa, ibi, *Et omne firmamentum.* Dicit ergo: Sic ſeruauit eos, & protexit, & poſt hoc *vocauit famem ſuper terram*, id eſt, ac ſi vocaſſet venire fecit. Vel vocare dicitur famem, quia vocat Angelos malos, per quos iſta fiunt, permittendo vt faciant. *Geneſ.* 42. Facta eſt fames in terra Chanaan. Et iterum in eodem. Creſcebat quotidie fames in vniuerſa terra, maximè Ægypti & Chanaan.

Aliter Deus immittit famē in mundū.

Et omne firmamentum. Ecce cauſa famis, & ratio. Quaſi diceret: Famem vocauit. *Et*, id eſt, quia, *omne firmamentum*, omne robur, & omnem fortitudinem, *panis contriuit. Geneſ* 17. In toto orbe panis deerat, & oppreſſerat fames totam terram. Implebatur tunc, quod poſtea comminatus eſt per Moyſen. *Leuit.* 26. Confringam baculum panis, vt decem mulieres in clibano vno coquant panes, & non ſaturabimini. *Iſa.* 3. Auferet Dominus à Ieruſalem & à Iuda omne robur panis, & omne robur aquæ. Sic Dominus famem ſpiritualem immittit in mundum. *Amos* 8. Mittam famem in terram, non famem panis, nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Dei. Deinde iuſtitiæ, de quo *Matth.*5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Tertiò Euchariſtiæ. *Iob* 5. Panem eius famelicus comedet, quia *Iſa.*58. dicitur: Frange eſurienti panem tuum. Quartò dulcedinis diuinæ. *Eccleſ.*24. Qui edunt me, adhuc eſurient. Et vltimo ſalutis animarum. In *Pſal.* Famen patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.

17. *Miſit ante eos.* Hic tangitur ipſorum protectio, deſcribendo, & oſtendendo ſtatum miniſtri protectionis: in quo dicuntur duo. Primò diuina ordinatio mittens miniſtrum protectionis tempore debito. Secundò miſſi deſcriptio, quantum ad ſtatum duplicem humiliatis & dignitatis, ibi, *In ſeruum.* Dicit ergo: Sic famem vocauit, ſed volens ſuos conſeruare, *miſit ante eos virum*, Ioſeph ſcilicet, qui vir bene dicitur, propter ætatem, propter ſexum, & propter probitatem: vnde verſus:

Vir notat ætatem, vir ſexum, vir probitatem.

Propter quod dicebat fratribus *Geneſ.*45. Pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus ante vos. Biennium eſt quod eſſe cœpit fames in terra, & adhuc reſtant anni quinque: præmiſit me Dominus vt reſeruemini. Quando tales à Deo præmittuntur populo, qui viri ſunt, beneuolentia Dei eſt: quando iuuenes & molles, tunc ira Dei eſt. *Iſa.*3. Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Et bene dicit, *ante eos*: boni enim paſtoris, qui eſt vir à Deo miſſus, eſt præire, ſecundum illud *Ioan.*10. Bonus paſtor cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur. Stella antecedebat Magos *Matth.*2.

In ſeruum venundatus eſt. Hic deſcribitur miniſter protectionis. Primò ergo tangitur eius humiliatio. Secundò humiliati exaltatio, ibi, *Eloquium Domini.* In prima duo. Primò humiliatio illius à fratribus propriis. Secundò ab Ægyptiis. *Humiliauerunt eum.* Dicit ergo: Sic miſſus eſt vir: *& Ioſeph*, ille vir ſcilicet, qui miſſus eſt ante eos, *venundatus eſt in ſeruum*, à fratribus

fratribus propriis. *Gen.*37. Venditerunt Ioſeph Iſmaëlitis. Et hoc, *in ſeruum*: ſed peruenit ad honorem maximum. *Greg.* Ioſeph venditus eſt à fratribus, ne adoraretur: ſed ideò eſt adoratus, quia venditus. *Caſſiod.* Venundatus Ioſeph ad ſeruitium, peruenit ad gloriam.

18. *Humiliauerunt.* Hic ſecundum, humiliatio ſcilicet ab Ægyptiis, quæ fuit in incarnatione iniuſta: & dicuntur duo. Primò eius compeditio in carcere. Secundò moratio & duratio in illo carcere, ibi, *Ferrum pertranſiit.* Dicit ergo: Sic fratres vendiderunt, & Ægyptij quibus venditus fuit ab Iſmaëlitis, *humiliauerunt pedes eius, in compedibus* illos ponendo. Tangit quomodo poſitus fuit in carcere, quia noluit conſentire vxori domini ſui. *Geneſ.*39. His auditis Dominus, nimis credulus verbis vxoris ſuæ, iratus eſt valde, tradiditque Ioſeph in carcerem, vbi vincti regis cuſtodiebantur. Et in 40. dixit pincernæ: Memento mei, cum bene tibi fuerit, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum.

Ferrum indicat duram tribulationem.

Ferrum pertranſiit. Hic ſecundum. Quaſi diceret: In hac tribulatione fuit, ſed quamdiu? Reſpondet: *Ferrum*, id eſt, dura tribulatio & domitrix omnium, *pertranſiit animam eius.* Sic loquutus eſt Simeon ad Mariam. *Luc.*2. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Vel vt ſit hypallage: *Ferrum pertranſiit animam eius*, id eſt, anima eius pertranſiit ferrum. Idem ſenſus.

19. Et hoc, *donec veniret*, id eſt, euenirent, *verbum eius*, quod prædixerat de liberatione pincernæ regis. Et nota, quòd facta eſt dura tribulatio, ſicut dicitur hic, & 2. *Paral. vlt.* Dixit Manaſſes: Multo vinculo ferri, multa ſcilicet dura, & tenaci tribulatione, incurua eius fuit.

Ferrum etiam eſt anima dura, & quaſi ferrea, ſed acuitur ferro tribulationis. *Prou.* 27. Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici ſui. Primum ferrum de terra tollitur, quia exiſtentibus in terrenis occupationibus, multæ duræ tribulationes irruunt. Et ferrum de terra tollitur, in qua latet, quando anima à corpore ſeparatur. *Iob* 28. Ferrum de terra tollitur.

Eloquium Domini. Hic ſecundum, quod pertinet ad deſcriptionem miniſtri liberationis. Præmiſſa enim eius humiliatione, ſequitur de eius exaltatione, in quo duo dicuntur. Liberatio à vinculis, in qua duo dicuntur. Liberatio à vinculis, in qua duo dicuntur. Liberatio à vinculis, in qua

est, sicut dicit *Glossa*, tantum vitum non tantum ministrandis temporalibus intentum fuisse, sed etiam spiritualibus, vt sapientes Ægypti ab eorum vana reuocaret sapientia.

Contra prælatos. Hinc autem instruimur, quòd Prælati super domum Dei, & terram Ecclesiæ debent à Deo constitui. *Ierem.*1. Ecce constitui te, non alius, super gentes, & super regna. Et in *Psal.* gloriatur vt bene institutus dicens: Ego autem constitutus sum rex aũ eo super Sion, &c. Ad quid: Non ad luxuriandum ex expendendum in superfluis bona domus Domini, sed ad instruendum, & regendum. *Bernard.* Timeant Clerici ministri Ecclesiæ, qui in terra sanctorum, quam possident, tam iniquè agunt, vt stipendiis, quæ sibi sufficere potuissent, minimè contenti, superflua, quibus sustentandi erant pauperes, impiè sacrilegéque sibi retineant, & in vsus superbiæ suæ atque luxuriæ, victum pauperum consumere non verentur, duplici profecto iniquitate peccantes, quia & aliena diripiunt, & sacris in suis turpitudinibus abutuntur.

Potest etiam exponi de beato Petro, & successoribus eius, quos Christus super Ecclesiam, imo super principes Ecclesiarum constituit: *Vt erudiret principes*: Episcopos, & Prælatos de somniorum veritate, omnia tanquam somnia reputando. *Act.*3. Argentum, & aurum non est mihi.

Et senes, Doctores de prudentia, quod bonum est eligendo, quod malum est fugiendo, non de cupiditate & parentum carnali dilectione. Sed *Isa.* 46. dicitur: Speculatores eius cæci omnes: speculator in altissimo domus totius est constitutus.

23. *Et intrauit Israël.* Hic tertium totius illius partis, in qua agitur de beneficio in descensu in Ægyptum exhibito. Dicto enim de prouocatione ad desertum, scilicet inductione famis, & descripto ministro protectionis, hic describitur tertium, scilicet populi descensio in Ægyptum: & tanguntur duo. Primò descensus in terram Ægypti. Secundò possessio terræ, & cultura illius post descensum, ibi. *Et Iacob.* Ait ergo: Sic venit fames, & Ioseph antecessit: & tunc intrauit Iacob in Ægyptum, non solus, sed cum omnibus suis. *Genes.* 46. Venit Iacob in Ægyptum cum omni familia, filij eius, & nepotes, & cuncta simul progenies.

Et Iacob, qui & Israël, *accola fuit*, id est, colonus, *in terra Cham*, in Ægypto. Sciendum enim, quòd de Cham, qui fuit pater Chanaan, descenderunt Ægyptij, vnde terra eorum dicebatur terra Cham, scilicet terra Gessen, quam dedit ei rex Ægypti per Ioseph. *Gen.*47. Ioseph patri & fratribus suis dedit possessionem in optimo terræ loco Rameses, vt præceperat Pharao. *August.* Accola, non indigenam, sed aduenam ostendit.

Sed quare dicitur Israël Ægyptum intrasse, & Iacob accola fuisse, magis quam è conuerso? Respond. Propriè loquitur scriptura. Ægyptus enim interpretatur tenebræ, & quis tenebram intrarer, nisi videret se valde fatuus esse? Israël autem interpretatur videns Deum, *Exod.* 7. Qui vides, Deum sup. gradere in Ægyptum.

Iacob autem interpretatur luctator, & fortis contra Deum. Talis debet esse accola terræ, aliter citò cadet. Samson enim citò cecidit *Iudic.*15.

Et auxit populum. Hic tangitur tertium beneficium, scilicet multiplicatio in Ægypto. Secundò conuersio cordis Ægyptiorum in odium, & inuidiam contra populum illum, quod quasi sequutum est ex primo, ibi, *Conuertit cor.* In prima duo. Primò illius populi multiplicatio in numero. Secundò quia hoc parum esset, multiplicati roboratio & confirmatio, ibi, *Et firmauit.* Dicit ergo: Sic filios Israël protexit in terra Chanaan, & postmodum introduxit in Ægyptum: & tandem *auxit populum suum*, non modicum, sed *vehementer. Exod.* 1. Filij Israël venerunt, atque germinantes multiplicati sunt. *Isa.* 9. *Multiplicasti gentem.* 24.

Et firmauit eum, roborando, & confirmando, *super inimicos eius. Exod.*1. statim quando dixit: Et germinantes multiplicati sunt, addidit: Et roborati impleuerunt terram. Et in eodem dixerunt Ægyptij: Ecce populus fortior nobis est: venite, sapienter opprimamus eum.

Conuertit cor. Hic secundum, scilicet consequenter ad augmentum populi. Primò odium cordis in Ægyptiis. Secundò operis, ibi, *Et dolum facerent.* Dicit ergo: Sic auxit & multiplicauit eos: & tunc *conuertit cor eorum*, scilicet Ægyptiorum, *vt odirent populum eius.* Et intellige sanè: *Conuertit*, non malitiam immittendo, sed permittendo, gratiam non infundendo, vt resipiscerent. *Exod.*1. Oderunt filios Israël Ægyptij. 25.

Et dolum facerent, cordis malitiam exequendo, *in seruos eius*, calumniando. *Isa.* 52. In Ægyptum descendit populus meus, & Assur absque vlla causa calumniatus est eum. Nonne etiam magnus dolus fuit, quòd præceperunt *Exod.* 1. Si masculus fuerit, interficite: si fœmina, reseruate? Ecce quod ex illorum felicitate crescebat illorum inuidia, & deteriorès fiebant. Versus: *Ægyptij Hebræi inuidiam hauserunt sæuissimam.*

Inuidus alterius rebus macrescit opimis.

Placuit Abel Deo. *Gen.*4. Et inuidus Cain inde magis factus est malolentus. Sic fratres Ioseph ex ipsius bonitate. Sic Ægyptij ad profectum Iudæorum, Iudæi ad profectum Christi.

Misit Moysen. Hic tangit quartum beneficium, quod est liberatio filiorum Israël de Ægypto per Moysen, & dicuntur quatuor. Primò quorum mirabilis facta est liberatio. Secundò per quæ facta est liberatio, scilicet per plagas & flagella, ibi, *Et misit.* Tertiò modus liberationis, scilicet mirabilis, & per talia, ibi, *Et eduxit eos.* Quartum quod secutum est in inimicis ex tali liberatione, ibi, *Lætata est Ægyptus.* In prima duo. Primò missio illorum per quos facta est liberatio. Secundò miraculis interpositis, ibi, *Posuit in eis.* In prima duo. Primò missio Moysi tanquam primi & principalis. Secundò adiunctio Aaron ipsi Moysi, ibi, *Aaron.* Dicit ergo: Sic multiplicati sunt in Ægypto & afflicti, & Dominus ad liberandum eos *misit Moysen*, vere misit. *Exod.*3. 26.

Qui

Qui est, misit me ad vos. Et verè: quia ex toto mundo ipsum elegit vt mitteret. *Eccl.* 45. Elegit eum ex omni carne.

Et Aaron. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic Moysen misit, sed forte non locum summ: imò & misit *Aaron, ipsum quem elegit.* Et si forte sufficisset dixisse, Misit Aaron quem elegit, magis expressit addens pronomen discretionis, *ipsum. Exod.* 4. Aaron frater tuus, scio quòd sit eloquens sit; ipse egreditur in occursum tuum, loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius. *Ecclesiast.* 45. Ipsum elegit Aaron ab omni viuente offerre illi sacrificium.

Qui eligendi vt educeret populum de Egypto.

Per Moysen, qui interpretatur nutritus in aquis, eruditus & nutritus in aquis scripturarum, imo qui sit fons. *Prou.* 5. Deriuentur fontes tui foras. Et quod sic fuerit. 1. *Cor.* 9. Cum essem liber in omnibus, omnium me seruum feci. Item quòd Dei seruus, vt gloriam Dei quærat, non suam. *Isa.* 42. Laudem eius, Dei scilicet, non suam, in insulis nuntiabunt. Per Aaron, qui montanus, in vita altus. *Isa.* 40. Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Et 42. De vertice montium clamabunt. Item à Deo electus. *Deut.* 17. Constitues eum, quem Dominus Deus tuus elegit de numero fratrum tuorum. Hi debent eligi ad educendum populum Dei de Ægypto. Supra in *Psal.* Moyses & Aaron in sacerdotibus eius.

27. *Posuit in eis.* Hic secundum huius particulæ, scilicet ad quid missi, scilicet ad duo. Primò ad nuntiandum minora Dei miracula, quæ significantur per signa. Secundò maiora, quæ significantur per prodigia, ibi; *Et prodigiorum.* Dicit ergo: Sic misit *Moysen & Aaron*, & *posuit*, tanquam mittens ad hoc, *verba signorum suorum* minorum mirabilium, *in eis*, vt ipsa prædicerent Pharaoni, & verbo implerent: & etiam verba *prodigiorum suorum*, scilicet dorum suo *in terra Cham. Exod.* 7. Cum dixerit vobis Pharaon Ostendite signa, dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & profice coram Pharaone. Et factus in 7. & in 9. Multiplicabo signa, quantum ad minora: & ostenta, quantum ad maiora, in terra Ægypti. Verba dicit, quia ipsa facta erant verba, quia significantia.

28. *Misit tenebras.* Hic secundum, in quo ostendit, per quæ facta est ab illis liberatio, scilicet signa, & portenta, quæ tangit ad illorum liberationem facta. Primò ergo tanguntur signa tenebrarum: & dicuntur tria. Primò tenebrarum immissio. Secundò effectus consequens est immissa, ibi; *Et exacerbauit.* Tertiò quædam varitas plagæ condita, secundum quam lectitari, vel ipsorum afflictorum per illam plagam, vel ministrorum Dei ad inducendam plagam secundum diuersas *Interp. Et non exacerbauit.* Dicit ergo: Sic misit *Moysen & Aaron*: & per eos misit *tenebras* super terram Ægypti dicit suas. *Exod.* 10. Extende manum tuam in cœlum, & sint tenebræ super terram Ægypti tenebrosæ, vt palpari queant.

Et obscurauit, id est, obscuratum fecit illi; hoc consequens est, & effectus tenebrarum. Et hoc verum. Tenuis enim facta est obscuritas, secundum legitur, quòd vnus homo non vidit fratrem suum, nec mouit se de loco, in quo erat.

Et non exacerbauit. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic immisit tenebras, & sequuta est obscuritas. *Et tamen* Deus *non exacerbauit*, hanc miseriam immittendo, *sermones suos*, id est, in hoc non fuit tam acerbus, sicut in aliis quibusdam plagis: nec fuit in hoc consummatio: maior enim plaga fuit mors primogenitorum, quæ sequuta est istam. Vel secundum aliam litteram: *Et exacerbauerunt*, Ægyptii promittendo, quòd dimitterent populum, & non soluendo, *sermones suos*, Dei scilicet.

Spiritualiter autem hæc est prima miseria reproborum, immissio tenebrarum in corda eorum. *Genes.* 1. Tenebræ erant super faciem abyssi. *Iob* 30. Circumdedit eum Deus tenebris. Et ex hoc surgit horribilis obscuritas in corde hominis. Ad *Ephes.* 4. Tenebris obscuratum habentes intellectum. Et tamen adhuc restat afflictio. *Isa.* 5. & 9. Et, adhuc manus eius extenta. Vel secundum aliam litteram, excæcati, & obscurati peccatores reprobi, tunc magis exacerbant Deum. *Psal.* Exacerbauit Dominum peccator.

Primus miseriarum, varius modus.

29. *Conuertit aquas.* Hic tangit secundum signum, vel portentum, in quo dicuntur duo. Primò aquarum conuersio in sanguinem. Secundò effectus sequens ex conuersione, scilicet mors piscium, ibi, *Et occidit.* Ait ergo: *Conuertit aquas earum*, Ægyptiorum scilicet, *in sanguinem.* Supra in *Psal.* Conuertit in sanguinem flumina eorum. *Exod.* 8. Aquæ conuersæ sunt in sanguinem. *Et occidit pisces eorum.* Quomodo enim viuere possent in sanguine? *Exod.* 8. Pisces mortui sunt in aquis: verum est in sanguinem conuersis.

Sapientia Spiritualiter autem per aquas sapientia denotatur, quæ potat animam. *Eccl.* 15. Aqua sapientiæ salutari potabit illum. Et extinguit ardorem peccati. *Ecclesiast.* 3. Ignem ardentem extinguit aqua. Sed hanc reprobi excæcati in sanguinem conuertunt, in mundiciam scilicet *mundi & sapientiam*, vel carnalem. Sapientia enim *carnis* mundi contentiosa est, & sapientia carnis inimunda: vtraque sanguis. Prima corrumpit caput animæ intellectum. Secunda affectum, qui est quasi cor, & medium in anima. *Isa.* 1. Omne caput languidum, & omne cor mœrens. Et rursus nostrorum pedes, scilicet *carnali* & luxurioso, de quibus dictum. Pedes eorum ad malum currunt. Quippe in sanguine non est vita, sicut in aqua. *Isa.* 59. Cogitationes eorum cogitationes inanes, & mortuæ in eis. Sapientia autem Dei contraria est, quia & mundi, & pacifica. *Iacob.* 3. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est, casta scilicet mundiciam: deinde verò pacifica, contra immundiciam.

Et dedit terra earum ranas. Hic est tertium 30. signum, tanquam principale. Duo ergo dicuntur. Primò ranarum multiplicatio. Secundò vehementia earum habitatio, vel inductio Ægyptiorum per multiplicatas. *In penetralibus.* Ita quod de lectis in lectum transmeant, & domos, qui hoc, terræ eorum ranas. Vel secundum aliam litteram. *Dedit terram earum in ranas, in penetralibus,*

in caminis scilicet & cubiculis *regum ipsorum*. *Exod.*7. Ascendent ranæ, & ingredientur domum tuam, & cubilum lecti tui.

Adducuntur ranæ comparati.

Post conversionem versæ sapientiæ in mundanam & carnalem, sequitur ranarum multiplicatio, aduocatorum garrulorum. *Apocal.*17. Vidi de ore draconis, dæmonis scilicet, & de ore pseudo-prophetæ diaboli longam vitam & diuitias promittentis, tres spiritus immundos, malos scilicet aduocatos, qui auferunt scilicet rem & corpus & famam, in modum ranarum garrientium, & ascendunt vsque ad cubicula regum, magnis enim sunt familiares. *Psal.* Misit in eis ranas, & disperdidit eos.

32. *Dixit, & venit.* Hic quartum signum, scilicet immissio muscarum in abundantia. Primo ergo tangit muscarum procreationem. Secundo creatarum, vel immissarum abundantiam, ibi, *In omnibus.* Et primò tangitur immissio maiorum. Secundò minorum. *Et cyniphes.* Dicit enim: Dixit & fecit prædicta, & post hæc, *dixit* per Moysen seruum suum, qui etiam ab æterno hoc dixerat, in æterno Filio suo sic fiendum ordinauerat. *Et venit cynomia*, maior musca, *& cyniphes*, minores & subtiliores. Et non parum, imò sic factum est *in omnibus finibus eorum*. *Exod.* 8. Facti sunt cyniphes in hominibus, & iumentis, & venit musca grauissima in domum Pharaonis, & seruorum eius.

Spiritualiter autem post ranarum multitudinem, bene sequitur de muscis, quia per illas generantur sollicitudines, animam atrociter pungentes. *Greg.* Israël recepit sabbatum immune, id est, quietem mentis & tranquillitatem: Ægyptus autem percussa est, muscarum, id est, sollicitudinum pungentium multitudine. Propter hoc dicitur *Matth.* 6. Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid comedetis, aut corpori vestro, quo induamini. Quasi diceret: Abiicite muscas. Ipse enim non Beelzebuth, deus muscarum.

Pepsit pluuias. Hic est quintum signum & portentum, scilicet immissio grandinis, igne admixtorvnde tanguntur duo. Primò immissio grandinis cum igne. Secundò effectus sequens ex immissione, ibi, *Et percussit.* In prima duo. Primò grandinis immissio in maxima quantitate. Secundò ignis admixtio. *Ignem commixtum.* Dicit ergo: Sic multiplicatam misit muscam, & etiam *pepsit pluuias eorum*, quibus deberent terræ nascentia fouere, & nutriri, *grandinem*, totum destruentem. *Exod.*9. Pluit Dominus grandinem, *Ignem commixtum*, omnia ligna, quæ grando destruere non poterat, polluit, repetę, *in terra eorum*. *Exod.*9. Ignis & grando pariter mixta ferebantur.

Spirituliter autem, post sollicitudines mordentes & pungitiuas, sequitur grando litium, ignis inuidiæ & cupiditatis diuitiarum. *Sap.*16. Per fortitudinem brachij tui flagellati sunt aquis niuis, & grandinibus, & pluuiis, persequutionem passi sunt & per ignem. Certè plures hodiè litibus, quæ sunt grando, occidumtur in malo, quam occidantur verbo Dei in bono. *Iosue* 10. Mortui sunt plures lapidibus grandinis, quam quos filij Israël occiderant gladio. Et ignis ligna fortissima, mentes rigiosorum consumit. *Ioël.* 1. Ignis cupiditatis deuorauit speciosa deserti.

33. *Et percussit vineas.* Hic secundum, scilicet effectus grandinis & ignis, scilicet destructio arborum. Et primò tangitur de quibusdam specialiter. Secundò de omnibus generaliter. *Et contrivit.* In prima duo; secundum duo genera, quæ tangit, vineam scilicet, & siculneam. Ait enim: Sic immisit grandinem & ignem. Et quid occidit? *Percussit vineas eorum*, ad litteram, & siculneas eorum similiter. *Et* breuiter, *contrivit omne lignum finium eorum*. *Exod.*9. Omne lignum regionis confregit.

Per vineam Doctores, de quibus debet elici potus vitæ inebrians animas. Per siculneam Prælati, qui sua dulcedine debent minores reficere, & sub vmbra foliorum refrigerare. *Iud.*9. de vite & siculnea. Sed vinea ardet frequenter igne ambitionis & superbiæ. *Ier.*11. Ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea. Et ficus aret sine fructu, habens tantum folia, & propter hoc maledicta. *Matth.*21. *Luc.*13. Succide illam, vt quid etiam terram occupat? *Abac.*3. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Per ligna finium, boni subditi & fortes: sed hæc omnia litibus, & cupiditatis igne destruuntur, iuxta illud *Ioël.* 1. Vinea confusa est, & ficus elanguit: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt.

34. *Dixit, & venit.* Hic sextum signum, scilicet de locustarum immissione, ad consumendum penitus, si aliquid viride germinasset: & dicuntur tria. Primò causa illius plagæ, scilicet immissionis locustarum. Secundò immissio illorum. *Et venit locusta.* Tertiò effectus sequens ex immissione illa, ibi, *Et comedit.* Dicit ergo: Hæc promissa fecit, & etiam *dixit*, expone, vt prius.

Et venit. Hic secundum, in quo tangitur primò immissio locustæ. Et secundò immissarum infinita multiplicatio. *Cuius non erat.* Et in primo tangitur immissio secundum duplicem statum locustæ: quædam enim salit, quæ propriè est locusta: quædam residet, quæ est bruchus. Salit quando iam creuit, sed residet adhuc parua. Ait ergo: *Et venit*, per dictionem illam, *locusta*, quæ salit de loco ad locum, & maior est: *et bruchus*, parua locusta adhuc, quæ residet: *cuius*, locustæ & bruchi, *non erat numerus*, apud homines, etsi apud Deum. *Exod.* 10. Extende manum tuam super Ægyptum, & veniat locusta, & deuoret omnem herbam, quæ residua est grandini.

35. *Et comedit.* Hic secundum, scilicet effectus sequens ex hac locustarum & bruchorum immissione: & tanguntur duo. Primò destructio cibi iumentorum. Secundò hominum. *Et comedit omnem fructum.* Dicit ergo: Sic mihi locustam, & bruchum, *& comedit*, locusta & bruchus, *omne fœnum terræ eorum*, vt cibus iumentis deberetur. *Et comedit omnem fructum* iam arborum, quem ipsa *pepercerant eis*, vt homo quid comederet, non *pepercerant*. *Exod.*10. Nihil virens relictum est in ligno vel herba terræ. Et rursum in eodem: Deuoratus est omnis herba terræ: & quicquid pomorum in arboribus fuit.

Per

Omnis hypocrita præsumptuosus.

Per locustam quæ sursum salit, significatur præsumptio, quæ elevatur in altum. Per bruchum, qui residet quasi nihil mali faciens, hypocrisis. Et bene bruchus sit locusta, quia omnis hypocrita præsumptuosus. Hæc ergo duo vitia, *omne fœnum*, opera bona misericordiæ scilicet, & pietatis; quibus pascuntur minores, & *omnem fructum*, solidora perfectionis opera deuastant. *Iud.6.* Cumque seuisset Israël, ascendebat Madian, & Amalech, & cæteri Orientalium nationum, hoc est, multitudo dæmonum, & apud eos fugientes tentoria, tanquam manentes, sicut erant in herbis cuncta vastabunt, & præsumptionem & hypocrisim suadentes.

36. *Et percussit omne.* Hic signum septimum, quod fuit immissio mortis primogenitorum tam in hominibus, quàm iumentis. Et secundum hoc dicuntur duo. Primò occisio primogenitorum in hominibus. Secundò in iumentis, ibi, *Primitias.* Ait ergo: Sic omnia tetræ nascentia sunt occisa. *Et* tandem *percussit omne primogenitum*, in hominibus, sup. *in terra eorum*, Ægyptiorum scilicet, non Hebræorum.

Primitias. Ecce secundum. Quasi diceret: Percussit mortè primogenita hominum, & etiam *primitias*, primogenita scilicet, *omnis laboris eorum*, hoc est, ad omnem valentes laborem: & sic intelliguntur primogenita pecorum. *Exod.11.* Mortuum est omne primogenitum in terra Ægypti.

Ecce spiritualiter consummatio iniustitiæ. Post præsumptionem enim & hypocrisim sequitur odium, & inuidiæ peccatum, quæ destruunt primogenitum omnis boni, charitatem scilicet, & auferunt primitias præcipuas, optimas operationes nostras, vt omninò nihil nobis prosint. 1. ad *Corinth.13.* Si distribuero omnes substantias meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, quæ per peccatum odij & inuidiæ fugatur, & occiditur quodammodo, nihil mihi prodest.

Et nota, quòd sunt primitiæ innocentiæ, sanctí scilicet innocentes, de quibus *Apoc.14.* Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & agno. Et sunt primitiæ gratiæ, scilicet charitas, & spiritus dilectionis. Ad *Rom.8.* Nos ipsi ingemiscimus primitias spiritus habentes. Et sunt primitiæ gloriosæ resurrectionis, scilicet Christus. 1. ad *Corinth.15.* Christus resurrexit primitiæ dormientium, resurgentium sup. Et sunt primitiæ laboris & operationis bonæ, scilicet meliorum virtutum opera. De his potest intelligi quod hic dicitur. *Eccles.35.* Non minuas primitias manuum tuarum.

37. *Et eduxit eos.* Hic tertium in quo postquam ostendit per quos facta sit eductio, & per quæ, hic tertiò ostendit quis sit educendi modus: & ostenditur in duobus. In diuitiarum multiplicatione, & corporum sanitate, ibi, *Et non erat.* Diuites enim & sani ingressi sunt. Ait ergo: Sic Moysen & Aaron misit, per ipsos talia & tanta mirabilia fecit: *& post eduxit eos*, de Ægypto *cum argento & auro*, ab Ægyptiis petito & obtento. De hoc *Exod.12.* quomodo postulauerunt ab Ægyptiis vasa aurea & argentea, & illi dederunt, & cum his recesserunt.

Infideles Philosophi eloquentia iniustis possessores.

In hoc autem ostenditur qualiter Dominus suos de mundo eiicit, diuites scilicet in auro diuinæ sapientiæ, & argento promptæ eloquentiæ. De quorum vtroque *Iob* 28. Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est, in quo conflatur. *Gen.13.* Abraham ascendit de Ægypto diues in possessione auri & argenti. Quæ etiam quodammodo ab Ægyptiis, Philosophis scilicet infidelibus exorquenda sunt, & rapienda. *Augustin.2.* lib. de doctrina Christiana: Philosophi si forte aliqua vera dixerunt fidei nostræ accommoda, formidanda non sunt, sed ab ipsis, tanquam ab iniustis possessoribus sunt in vsum nostrum vendicanda, sicut aurum ab Ægyptiis in meliorem vsum sibi vendicauerunt filij Israël.

Et non erat. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic exierunt locupletes: & etiam sani, quia *non erat in tribubus eorum infirmus. Deuteron.7.* Auferet à te Dominus omnem languorem, & infirmitates Ægypti pessimas. Sic non tantum diuites in sapientia & eloquentia, sed fortes in virtute & sanos suos eduxit Dominus. *Isa.40.* Qui sperant in Dominum, mutabunt fortitudinem.

38. *Lætata est Ægyptus.* Hic quartum, totius huius partis, in qua agitur de beneficio in ipsorum liberatione de Ægypto. Postquam enim ostendit per quos egressi sunt, & per quæ, & quomodo, ostendit, quid secutum in illis à quibus recesserunt, quia lætitia: & tanguntur duo. Quia lætitia primò, & secundò causa lætitiæ, ibi, *Quia incubuit.* Dicit ergo: Sic exierunt de Ægypto, & tunc *lætata est Ægyptus.* Metonymia, continens pro contento, id est, Ægyptij, *in profectione illorum*, scilicet filiorum Israel. Et statim addit, quare lætati sunt: *quia incubuit timor eorum*, scilicet filiorum Israel, *super eos*, scilicet Ægyptios, id est, eos totos arctauit sicut terre. *Exod.12.* Cogebant Ægyptij filios Israel, dicentes: Exite velociter, ne forte moriamur. Hoc etiam posset dici de illis, qui remanserunt aliis subuersis, quando persequebantur. *Cassiodor.* Qui in Ægypto remanserunt, omnino lætati sunt: quia similia minime pertulerunt. Sic mali remotis, vel moribus bonis, vel corporaliter, vel spiritualiter, *Mali lætantur in malis suorum*, sicut quando iactant, *dextra* & lætantur. Primò, quia *ruinæ eorum* societatem. *Isa.43.* Erit terra tua Ægypto in pauorem. Item, sol oneri habenti, tanquam grave pondus. *Ecclesiast.13.* Pondus super te tollis, qui honestari te communicat. *Zachar.12.* Erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris omnibus populis. Item quia eos etiam videre vix sustinent. *Sapient.12.* Grauis est nobis etiam ad videndum. 1. *Reg.19.* Non rectis oculis aspiciebat Dauid Saul. *Gregor.* Tenebræ, id est, mali, non possent videre lucem, id est bonos. Item quia se nihil ab illis reputari videns, & nolunt reputari aliquid. *Sap.5.* Tanquam negotiis abeuntes humus ab illo, *diximus & si vir iustus*, tanquam ab immunditia. *Ibi.* 4. Quare fatigati sumus vt noluerit, & luxuriosus eorum &. Item quia tanta tales magis timerent, quia

V 3 opposita

oppoſita iuxta ſe poſita, magis eluceſcũt. *Ioan.* 3. Qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Item quia boni eos arguendo fortiter mordent. *Sap.* 2. Improperat nobis peccata legis. Propter hoc fugauit Iezabel Eliam. 3. *Reg.* 19. Et Herodes decollauit Ioannem. *Matth.* 14. Item quia malos rumores eis apportant, ſcilicet de morte æterna. 3. *Reg.* 22. dixit Achaz de Michæa: Ego odi eum: non curo de ſua ſocietate, quia non prophetat mihi niſi malum. Vltimò quia impedimento eis ſunt ad faciendum malum. *Iud.* 1. Arctauit Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, vt ad planiora deſcenderent.

39. *Expandit nubem.* Hic tangitur beneficium quintum, ſcilicet populi ſuſtentatio in deſerto poſt egreſſum: & dicuntur duo. Primò ſuſtentatio populi in deſerto, quantum ad id quod eſt exterius neceſſarium, ſicut domus & ductor. Secundò quantum ad id quod interius, ſicut eſt alimentum, ibi, *Petierunt, & venit.* In prima duo. Primò beneficium protegentis loco domus. Secundò ducentis loco viæ, quæ non erat in deſerto, ibi. *Et ignem.* Dicit ergo: Sic educti ſunt, & poſt ipſis in deſertum tranſductis, *expandit nubem*, ad literam, *in protectionem eorum*, ab ardore ſolis in die, & tenebris in nocte. *Exod.* 15. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem. *Et ignem*, expandit, repere, *vt luceret eis per noctem. Caſſiodor.* Nubes data eſt, vt ſolis temperet ardorem. Ignis conceſſus eſt, vt tenebrarum poſſet auferre caliginem.

Spiritualiter autem, nubes eſt Chriſti caro. *Iſa.* 19. Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem. Hæc fuit expanſa in cruce. *Iſa. penult.* Expandi manus meas tota die. Ignis autem Spiritus ſanctus eſt. *Luc.* 12. Ignem veni mittere in terram. Primum datum eſt ad refrigerandum voluntatem contra ardores malos. Secundùm ad illuminandum intellectum contra hæreticos errores. De vtroque *Num.* 9. In columna nubis ductor fuiſti eorum per diem, & columna ignis per noctem, vt oſtenderes eis viam, per quam ingrederentur. *Iſa* 4. Et creabit Dominus ſuper eam, locum montis Sion, & vbi inuocatus eſt, nubem per diem, & fumum & ſplendorem ignis flammantis in nocte.

40. *Petierunt, & venit.* Hic ſecundum beneficium, ſcilicet ſuſtentatio, quantum ad id quod eſt interius. Et primò quantum ad cibum. Secundò quoad potum. *Dirupit petram.* In prima duo. Primò collatio cibi ad tempus. Secundò continuatio quandiu eſſent in deſerto, ibi, *Et panem cœli.* Dicit ergo: Sic protexit ab exterioribus moleſtiis, & etiam *petierunt*, carnes ſup. *Exod.* 16. *Et venit coturnix* in abundantia maxima. Nec ſunt coturnices, ſicut quidam æſtimant, & ſuperius dictum fuit, ſed aues quædam regales habentes carnes ſapotis optimi. *Num.* 11. Ventus egrediens attulit coturnices, & dimiſit in caſtris, & ex omni parte caſtrorum per circuitum.

Et panem cœli, manna ſcilicet, quod durauit eis per totum tempus, quo fuerunt in deſerto, *ſaturauit eos. Exod.* 16. *Pſal.* Pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. *Exod.* 16. Veſperè comedetis carnes, & manè ſaturabimini panibus. Spiritualiter autem, hic cibus eſt caro Chriſti: ipſa enim eſt cibus. *Ioan.* 6. Caro mea verè eſt cibus. Sed caro propter delectationem, & panis propter neceſſitatem. In eodem: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. *Pſal.* Panem Angelorum manducauit homo. *Sapient.* 10. Panem de cœlo præſtiſti eis.

Dirupit petram. Hic ſecundum, ſcilicet protectio, quantum ad interius neceſſarium, ſcilicet potum: & dicuntur duo. Primò aquarum collatio. Secundò abundantia collatarum, ibi, *Abierunt in ſicco.* Dicit ergo: Sic cibum dedit, & etiam propter eos, *dirupit petram*, non ædificandum, imò *& fluxerunt aquæ.* Supra in alio *Pſal.* Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

41. *Abierunt.* Ecce ſecundum, ſcilicet abundantia potus. Quaſi diceret: Sic eduxit aquam de petra: *& abierunt*, præ abundantia, *flumina in ſicco. Exod.* 16. Percuſſit Moyſes virga bis ſilicem, & egreſſæ ſunt largiſſimæ, ita vt biberet & populus & iumenta.

Chriſtus, ſpiritualis petra quæ vitales aquas emanat.

Spiritualiter autem petra Chriſtus eſt. 1. *Corinth.* 10. Petra autem erat Chriſtus. Hæc propinat potum de ſeipſa, ſicut & ſe dedit in cibum. *Sap.* 11. Sitierunt, & inuocauerunt te: & data eſt illis aqua de petra altiſſima, & requies ſitis de lapide duro. Sed non niſi de percuſſa petra in cruce, propter populi ſui ſcelera. *Iſa.* 53. Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Et *Ioan.* 19. dicitur, quòd ſtatim fluxerunt aqua & ſanguis. Aqua ad abluendum, ſanguis ad redimendum. Duo ergo, ſicut hic tangitur, data ſunt de petra hac; & duo alia *Deuteron.* 32. Vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Sanguis redimit, aqua lauat, oleum ſanat & mel reficit.

42. *Quoniam memor.* Hic vltimum beneficium, ſcilicet introductio in terram promiſſionis: & dicuntur quatuor. Primò motiua ratio ad conferendã illis terrã iſtam. Secundò eductio illorum de deſerto, ibi, *Et eduxit.* Tertiò terræ collatio, ibi, *Vt cuſtodiant.* In prima duo tanguntur. Primò promiſſi memoria & recordatio. Secundò ad quos facta fuerit illa promiſſio, ibi; *Quod habuit.* Dicit ergo: Hæc bona quæ promiſit, fecit, etiam *memor fuit* (loquitur per figuram anthropopatos, ipſe enim nullius rei obliuiſcitur) *verbi*; veri, *ſancti ſui*, Angeli boni, *quod habuit*, ad fidelibus, ſcil. *ad Abraham puerum ſuum.* Hic eſt verbum illud *Geneſ.* 22. Semini tuo dabo terram hanc. *Geneſ.* 6. Recordatus ſum pacti mei quod pepigi tecum. *Pſal.* Memor eſto verbi tui ſeruo tuo. Et *Luc.* 1. Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui iſrael. Dominus enim ſemper recordatur electorum ſuorum, etſi videatur ad tempus eos tradere obliuioni. *Iſa.* 49. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei. Numquid oblivioſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliviſcar. *Iſa* 4. Recordare, obſecro te, quia vocatum inuocauit pater ſuus quando tecta deleri ſuiſti.

Et eduxit populum ſuum. Hic ſecundum, ſcilicet

licet eductio populi de deſerto: & dicuntur duo ſecundum modum duplicem educendi eos. Primò quia cum lætitia exteriori, quæ eſt propriè exultatio. Secundò cum interiori, quæ eſt propriè lætitia. *Et electos.* Dicit ergo: Sic memor fuit promiſſi: *& eduxit populum ſuum*, filios Abraham, *de deſerto, cum exultatione*, exterioti hilaritate: *& electos ſuos*, eundem populum. *Deut.* 10. Congluinatus eſt Dominus patribus tuis, & amauit eos, & elegit ſanctum eorum, id eſt, vos, de cunctis gentibus. *In lætitia* interiori. Hæc erat petitio Moyſi. *Num.* 27. Prouideat Dominus Deus ſpirituum omnium, hominem, qui poſſit educere eos de deſerto, & introducere in terram promiſſam, ne ſit populus abſque paſtore. Populus Dei egreditur & educitur à Deo de mundo in exultatione & lætitia. *Iſa.* 55. In lætitia egrediemini. Quippè educuntur de labore ad quietem, de paupertate ad æternam hæreditatem, de vilitate ad ſummam gloriam. *Iſa.* 65. Educam de Iacob ſemen, & de Iuda poſſidentem montes ſanctos meos: hæreditabunt terram, viuentium, ſup. electi mei, & ſerui mei habitabunt ibi.

44. *Et dedit illis.* Hic tertium huius partis. Poſtquam enim præmiſit rationem & motiuam conferendi illis terram, & ſuppoſuit illorum eductionem de deſerto, ſubiungitur collatio terræ Palæſtinæ: vnde duo dicuntur. Primò collatio immobilium, ſcilicet terræ ipſius. Secundò mobilium, ibi, *Et labores.* Dicit ergo: Sic eduxit eos, & poſt *dedit* illis regiones Gentium. *Joſ.* 1. Surge, & tranſi Iordanem iſtum, in terram quam ego dabo filiis Iſrael: omnis locus quem calcauerit pes veſter, veſter erit.

Clerici poſſidentes diuitias ſanctorum laboribus acquiſitas.

Et labores. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic regiones dedit, & etiam *poſſederunt labores populorum*, id eſt, diuitias, & mobilia. *Caſſiod.* Quod dixit, regiones Gentium, ad poſſeſſionem videtur pertinere terrarum: labores verò populorum, ad diuitias longo tempore congregatas. De vtroque *Deut.* 6. Introducet te Dominus in terram, pro qua iurauit patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Iacob, & dabit tibi ciuitates optimas, quas tu non ædificaſti, & domos plenas, cunctis opibus. *Ioſue* 24. Dedi vobis terram, in qua non laborauiſtis, & vibes quas non ædificaſtis, & vineas, & oliueta, quæ non plantaſtis. Sic ad literam: terram Eccleſiæ, & diuitias Eccleſiarum, laboribus ſanctorum, & eorum paſſionibus acquiſitas, dat Deus modò multis. *Ioan.* 4. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis. Supra in *Pſal.* Pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem. *Amos* 6. dicitur eis, clericis ſcilicet: Tranſite in Chalane, & videte, & ite inde in Emath magnam, & deſcendite in Geth Palæſtinorum, & ad optima quæque regna terrarum, ſi non eſt latior terminus veſter, terminio eorum. Sed timeant: labores aliorum poſſident non ſuos, non enim laborant, quia ſupra in *Pſal.* In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur; ſed cum demonibus, dicit *Bern.*

45. *Cur bona temporalia dantur iuſtis.*

Vt cuſtodiant. Hic eſt quartum, ad quid iſtis contulit, quia ad duo: ad cuſtodiam mandatorum, & aperit ad iuſtitiam pertinentium, quæ ſua ſunt decem mandata: & ad inquiſitionem figuralium, vt ſenſum ſpiritualibus inquirant & impleant, ibi, *Et legem.*

Ait enim. Hæc dedit illis. Ad quid? *Vt cuſtodiant iuſtificationes*, non enim vt in datis temporalibus finem ponerent. Iuſtificationes autem dicit præcepta aperte iuſtitiam continentia. *Et legem eius*, cæremonialium ſcilicet, *exquirant*, diligenter ſpiritualem intellectum ſcrutando. De his duobus dicebat ipſe Dauid infra in *Pſal.* Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper. Sic promiſerunt quando receperunt legem, quod ipſam cuſtodirent. *Exod.* 19. & 24. Quicquid Dominus iuſſerit, faciemus. Et *Iſaiæ* 24. Domino Deo noſtro ſeruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. Sic certe clericis ſtatur multo fortiori ratione bona Eccleſiaſtica, vt ipſi iuſtificationes Dei cuſtodiant, & exquirant legem Domini, non iniuſtitiam: & dicant cum beato *Iob* 27. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea: iuſtificationem, quam cœpi tenere, non deſeram, donec me introducat in iuſtorum remunerationem. Hic eſt ordo, vt bona temporalia ad impletionem mandatorum Dei ordinemus, & per impletionem mandatorum ad vitam ingrediamur. *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Ad quam vitam per mandatorum ſuorum obſeruantiam, nos perducat qui eſt benedictus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

IN CV. PSALMVM.

Alleluia, Alleluia.

Argumentum Pſalmi, vt ſit laus Dei ad laudandum Deum de beneficiis exhibitis peſſimis & ingratis, & ſic de ſingulis.

1. *Confitemini Domino.* Hic eſt Pſalmus 105. in toto libro, in tertia verò parte quintus. Cum enim egerit in Pſalmo præcedenti de laude Dei pro beneficiis patribus eorum exhibitis, qui electi & iuſti fuerunt, hic ſubiungit de laude Dei pro beneficiis exhibitis, etiam peſſimis & ingratis, qui tamen poſtmodum ad Dominum conuerſi ſunt, & pœnituerunt: vnde in titulo Pſalmi ſecundum *Hebræos*, eſt duplex *Alleluia*, quia duplici ratione laudandus monſtratur Deus, tum quia beneficia ſua exhibuit, tum quia etiam ingratis, ipſos ſi pœniteant non abiiciendo, nec pro ingratitudine ſua.

Diuiditur autem Pſalmus in quatuor partes. Primò monet ad Dei laudem. Secundò addit in generali rationem, quare laudandus. *Quoniam bonus.* Tertiò monitorum laudantis multiformique inſufficientia, ibi. *Quis loquetur.* Quartò probando inſufficientiam, ſperificat eandem laudis, quam tetigerat in generali, ibi, *Peccauimus.*

Dicit ergo. *Confitemini*, confeſſione laudis. *Domino. Eſaiæ* 12. Concinebant in hymnis & confeſſione Domino. Confitemini etiam confeſſione peccati, & propriæ iniquitatis, quoniam & hæc confeſſio pertinet ad laudem Dei: qui enim ſe condemnat & humiliat, Deum laudat & glorificat. *Pſal.* 13. Confitemini Domino peccatores, & facite iuſtitiam coram Deo, credentes quod faciet vobiſcum miſericordiam ſuam. *Ioſue* 7. Confitere peccatum tuum, & da gloriam Deo.

Quoniam bonus. Hic ſupponit rationem in

generali tamen, diuinam scilicet bonitatem, quam ostendit in ipso absolute primò. Secundò comparatione ad alios. *Quoniam in seculum.* Ait enim: Sic confitemini illi confessione laudis, & debetis, *quoniam debemus*, essentialiter, & ex se. *Matth.*10. Nemo bonus, nisi solus Deus. Et confitemini confessione peccati: *quoniam in seculum misericordia eius.* Bonitas ad creaturam extensa est, vt exhibeat misericordiam. Primò peccatum dimittendo. *Dionysius*: Deus est bonum substantiale, quod ad omnia existentia suam extendit bonitatem. Et *Cassiador.* Misericordia, qua dimittit peccata, est in seculum, tandem ad gloriam perducendo. *Eccles.*17. Glorificaberis in miserationibus illius. Propter hoc dicit *Iudith* in 13. Confitemini omnes, quoniam in æternum misericordia eius.

2. *Quis loquetur.* Hic tertium, in quo ostendit laudantis insufficientiam: & hoc facit quærendo, & respondendo, & orando. Primò ergo interrogat, si aliquis sit dignus laudare. Secundò respondet, quòd sic, scilicet iustitiam implens in opere, ibi, *Beati qui custodiunt.* Tertiò quia iustitiam nullus habet in se, orat, vt ei detur iustitia, vt possit laudare, ibi, *Memento nostri.* In prima duo secundum duo quæ quærit. Primò quis sufficiat laudare diuinam potentiam. Secundò effectuum potentiæ generalitatem. *Auditui.* Ait ergo: Sic monui vt laudetis: sed *quis* laudando, confitendo, *loquetur potentias Domini*? Potentias dicit in plurali, propter effectuum diuersitatem à potentia exeuntium. *Eccles.* 18. Virtutem magnitudinis eius quis enuntiabit? Etiamsi intrauerit quis in ipsas potentias, sicut Dauid, qui dicebat, introibo in potentias Domini. Dicitur enim *Eccles.*43. Mirabilis potentia ipsius: glorificate eum quantum potestis, maior est enim omni laude, & superualebit adhuc.

Nec mihi si lingua centum sint, oraque centum, ferrea vox.

Auditui. Hic secundum. Quasi dicerer: Sic quæsiui quis loquetur potentias? & quis etiam *faciet auditui*, aliis enuntiando, *omnem laudem eius*? id est, omnes operationes, ex quibus laudandus. *Eccles.*18. Quis sufficiet enarrare omnia opera illius? Pro omnibus enim laudandus est, corde, ore, & opere: imo toto corde, toto ore, & omni opere.

3. *Beati qui custodiunt.* Hic secundum, in quo respondet describens laudatorem à duobus, scilicet à recto iudicio rationis, & forti implemento boni operis, ibi, *Et faciunt.* Dicit ergo. Sic quæsiui: Quis loquetur, & quis auditus faciet laudes Dei? Respondeo: *Qui custodiunt*, interius diligenter perscrutando, *iudicium*, quid scilicet agendum, quid fugiendum. *Psal.* supra. Iustè iudicate filij hominum.

Et faciunt. Ecce secundum. *Iustitiam in omni tempore* exsequuntur in opere, quod faciendum iudicauerunt in mente. *Tob.* 13. Filiis vestris mandate vt faciant iustitias, & sint memores Dei & benedicant illum in omni tempore. De vtroque in *Psal.* Feci iudicium, & iustitiam. *Isa.*56. Custodite iudicium, & facite iustitiam. *Micha.* 6. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, Vtique facere iudicium, quod est in interiori discretione, & in animi excitatione. Qui tales sunt, *beati*, iam beatitudine viæ & spei, post beatificandi beatitudine patriæ, & rei.

Beatus qui recte inter carnem & spiritum iudicat.

Et nota, quòd beati verè qui custodiunt *iudicium*, rectè inter carnem & spiritum iudicando post rationes, & allegationes. Spiritus enim allegat aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. *Galat.*5. Spiritus primò allegat imaginis Dei formitatem dicens illud. *Thren.*4. Denigrata est super carbones facies eorum. Secundò sterilitatem & confusionem. *Roman.* 6. Quem fructum habuistis tunc in iis in quibus erububescitis nunc. Allegat damnum, & pœnam in præsenti, dicens illud *Luc.*10. Descendens in Hierico spoliatus est gratuitis, ecce damnum: & vulneratus in naturalibus, ecce pœna. Et tandem æternam mortem. *Roman.*8. Stipendia autem peccati, mors, æterna sup. *Gregor.* Momentaneum est quòd delectat, æternum quod cruciat. Habens adiutorem Spiritum sanctum, qui clamat per Scripturam. *Eccles.*18. Filli post concupiscentias tuas non eas. Et per Paulum. *Roman.*13. Non in comessationibus, & ebrietatibus.

E contra caro allegat infirmitatem propriam, dicens illud *Luc.* 22. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et *Iob* 6. Nec fortitudo lapidis, fortitudo mea. Allegat timorem defectus, si non comederit satis, & biberit, dicens illud: Comedamus, & bibamus: cras enim moriemur, si non comedimus, sup. Diuinam largitatem, quæ omnia creauit ad hominis necessitatem. *Genes.*9. Ecce omnia data sunt vobis in escam, tantummodo carnem cum sanguine non comedatis.

Sed beata ratio quæ rectè iudicat, & dat pro spiritu iustam sententiam, dicens illud. Ad *Roman.*6. Exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et non iudicat Deum, sed seipsam cum carne connumerans iudicat contra se, & contra carnem, dicens: Ego sum tua, tu peruersa. 1. ad *Corinth.* 11. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.

4. *Memento mihi Domine.* Hic est tertium, in quo orat, ex quo homo non sufficit, sed iudicium & iustitia sufficientem faciunt, vt sibi præsterur sufficientia ex qua iudicium & iustitia. Dicuntur ergo duo. Primò petitio. Secundò petitionis ratio, ibi, *Ad videndum.* In prima duo secundum duo quæ solent esse in homine per ordinem. Primò petit memoriam beneficij promissi, quod est tanquam interius. Secundò missionem filij, per quem fit iudicii & iustitia, ibi, *visita me.* Dicit ergo: Sic Domine quæsiui, quis sufficit enarrare laudes tuas? Et respondi, quia nonnisi illi, qui faciunt iudicium & iustitiam: & quia hoc à te est, ergo, *Domine*, quia potes omnia, *memento mihi*: & hoc, *in beneplacito populi tui*, hoc est, meritis sanctorum, qui tibi placuerunt. Vel vt simus *in beneplacito populi tui*, id est, populus beneplacens tibi, hoc est, simus de populo tuo. *Psal.* Beneplacitum est Domino super timentes eum.

Nec tantum sic rogare debes, sed *visita me in saluari tuo*, vt effectus exterioris misericordiam exhibeas, filium transmittendo, aliter nihil valeret nobis totum. *Eccles.*34. Cor eorum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio.

Domine fiat multiplicatio.

ratio. Et sic factum est quando misit filium suum: ipse enim veritatem, & verbo, & facto declarauit. *Luc.1.* Visitauit nos oriens ex alto. Et sic sumus ab omni malo custodiri. *Iob 10.* Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Per salutare suum Christum, de quo *Luc.2.* Viderunt oculi mei, salutare tuum. *Gen.49.* Salutare tuum expectabo, Domine.

Dominus visitat nos multis modis.

Et nota, quòd Dominus visitauit nos per filium, tanquam per comminatorem pœnarum, si non dimiserimus peccata. *Isa 29.* A Domino Deo exercituum visitabitur, & tonitruo & comminatione & voce magna. Multa enim eius tonitrua in Euangeliis leguntur. Visitat etiam puniendo, quando nolumus corrigi. *Isa.27.* In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi & forti. Et 23. Visitabit Dominus Tyrum. Visitat etiam corrigendo, quando non valet simplex comminatio. *Amos 3.* Tantummodò cognoui vos ex omnibus cognationibus terræ, & visitabo super vos omnes iniquitates vestras. *Psal.* Visitabo in virga iniquitates eorum. Item sanando ab omni infirmitate, imo suscitando à morte. *Luc. 7.* Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. Propter hoc dicebat *Matth.9.* Non est opus valentibus medico. Sanitatem per disciplinam conseruando. *Soph.3.* Suscipiet disciplinam, & non peribit habitaculum eius, propter omnia, in quibus visitaui eam. Tandem & vltimò liberando per misericordiem. *Soph. 3.* Ad vesperam visitabit eos Dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum.

3. *Ad videndum.* Hîc secundum, scilicet visitationis finis & ratio, scilicet quare hoc petit, quæ assignatur triplex. Prima vt Deus videatur in patria per speciem, hîc per fidem, quod respicit ad aspectum. Secunda ad exultandum in visu, & delectandum, quod respicit ad affectum, ibi, *Vt laudem.* Dicit ergo: Sic peto vt visites in salutari tuo, & hoc *ad videndum* te, nunc per speculum & in ænigmate, & hoc *in bonitate*, hoc est, per bonitatem, *electorum tuorum*, electis tuis præstitam.

Vel de visione in futuro potest legi. Sic peto, quòd nos in salutari tuo visites, & hoc *ad videndum* te per speciem, de qua *Tob.13.* Beatus ero, si fuerint reliquiæ meæ ad videndum claritatem Ierusalem. *1. Ioan.4.* Videbimus eum sicuti est. Et etiam *ad lætandum* tandem in te, & per te, & hoc *in lætitia gentis tuæ*, id est, in consortio iustorum de te lætantium. *Isa. 65.* Serui mei lætabuntur, & vos confundemini. Serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione spiritus vlulabitis. Et etiam ad hoc mitte, *vt laudem* à nobis tanquam existentibus, *cum hæreditate tua*, cum Angelis scilicet & sanctis, quæ iam hæreditas tua sunt. *Psal.* Beata gens cuius est Dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Vt sint hæredes Dei, cohæredes autem Christi. *Isa.19.* Hæreditas mea Israël, videns Deum.

Cur sancti vocantur electi; gens Dei, & hæreditas.

Et nota, quòd sanctos triplici nomine appellat. Electos, comparatione ad æternam Dei prædestinationem & electionem. *Ephes.1.* Elegit nos ante mundi constitutionem. Gentem Dei, propter fidei & cultus identitatem. *Deut.4.* Quæ est enim alia gens sic inclita, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego propono vobis hodie. Hæreditatem, propter regni æterni participationem. *Psal.* Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.

Peccauimus cum patribus. Hîc quartum, in quo specificat beneficia, & descendit ad illa, per quæ Deus est laudandus: & diuiditur in duas. Primò pro ratione laudis ponitur dimissio multitudinis peccatorum quoad culpam. Secundò petitur, vt beneficium compleatur, plena saltatio quoad pœnæ dimissionem plenariam & oblationem, ibi, *Saluos nos fac.* In primis duo. Primò narratio de multitudine peccatorum illius populi. Secundò dimissio enumeratorum & narratorum, ibi, *Et vidit cum tribularentur.* In prima duo. Primò narrantur peccata eorum in generali. Secundò in speciali, ibi, *Patres nostri in Ægypto.* In prima duo. Primò in persona peccatoris populi loquens, confitetur se patres in peccato inuitatos fuisse. Secundò quod in vtroque peccandi genere, & contra Deum, & contra proximum, ibi, *Iniuste.* Dicit ergo: Sic inuitaui ad laudem: & dignum est vt laudemus. Vel ad proximum potest continuari: Sic petis vt visites. Et hoc necessarium, quia *peccauimus cum patribus nostris*, ipsos scilicet imitando, *iniuste egimus*, contra proximum, *iniquitatem fecimus*, contra Deum. Idem omninò *Iudith 7. Dan.9.* Iniquitatem facimus, impiè gessimus.

6.

7. *Patres nostri.* Hîc secundum, in quo enumerat in speciali peccata eorum, & primò facta in Ægypto, & in exitu de illa. Secundò facta in deserto, ibi, *Citò fecerunt.* Tertiò facta in terra promissionis, ibi, *Non diffiderunt.* In prima duo. Primò enumerat peccata ab ipsis in Ægypto, & in exitu facta. Secundò aggrauat multum narrando Dei beneficia, etiam ingratis exhibita, ibi, *Et saluauit eos.* In prima tria. Primò notatur peccatum eorum, quod respicit intelligentiam, scilicet ignorantia affectata. Secundò quoad memoriam. *Non fuerunt memores.* Tertiò quoad voluntatem. *Et irritauerunt.* Dicit ergo: Sic dixi, quia *Patres nostri in Ægypto*, existentes, *non intellexerunt*, id est, intelligere, & aduertere noluerunt, *mirabilia tua*, non enim aduertebant miseri, quid illa spiritualiter designabant. *Psal.* Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. *Deut.29.* Videntes videre non possunt. Et signa ingentia, & non dedit tibi Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures audientes, vsque in præsentem diem.

Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ, sed magis illius sunt obliti. *Num.9.* Noluerunt audire mandata tua, & sic non sunt recordati mirabilium tuorum, quæ fecisti eis. Supra in *Psal.* Obliti sunt beneficiorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Et irritauerunt. Ecce tertium peccatum, scilicet voluntatis. Quoniam sic obliti sunt: & ipsi *ascendentes in mare*, mare, inquam, *rubrum*, quando scilicet exibant de Ægypto, *irritauerunt eum.* Hæc irritatio facta est quando existentes in castris super littus maris, viderunt insequentes Ægyptios. *Exod.14.*

&

& dixerunt Moysi: Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, idcirco tulisti nos vt moreremur in solitudine. Sic multi quasi super littus stagni gehennalis, maris rubri, nihilominus pronocant Deum, & irritant iam senes, & prope finem vitæ suæ existentes. 3. *Reg.* 14. Irritauerunt Deum pro omnibus, quæ fecerunt patres eorum, & in peccatis suis, quæ peccauerunt. *Ierem.* 32. Filij Israël, qui vsque hodie exacerbant me, in opere manuum suarum.

8. *Et saluauit eos.* Hic secundum, in quo tangitur peccati eorum aggrauatio per beneficia eis exhibita à Deo, quæ tanguntur hîc: & dicuntur duo. Primò beneficiorum exhibitorum enumeratio. Secundò gratiarum actio, & laus beneficij, sed tempore parùo, non cum perseuerantia, ibi, *Et crediderunt.* In prima duo. Primò tanguntur beneficia illis exhibita generaliter. Secundò specificantur, ibi, *Et increpuit* In prima duo. Primò beneficium in generali tangitur. Secundò ratio beneficij, ibi, *Propter nomen.* Dicit ergo: Sic peccauerunt, *&*, tamen *saluauit eos*, Dominus sup. ab Ægyptijs insequentibus, ipsos insequentes in mare submergendo. *Exod.* 15. Electi principes eius submersi sunt in rubro, abyssi operuerunt eos. Et hoc, *propter nomen suum*, manifestandum: vnde statim addit.

Vt notam faceret potentiam suam. *Ezech.* 20. Scietis, quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum. *Ierem.* 14. Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ. Propter hoc dicebat Moyses in Cantic. *Exod.* 15. Dextera tua magnificata est in fortitudine, in multitudine gloriæ tuæ depositisti aduersarios tuos. Sic certè Dominus sustinet & saluat à multis malis temporalibus multos malos & peccatores, vt ostendat potentiam suam in patientia, quâ scit scilicet pati & sustinere. Ad *Roman.* 9. Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa parientia vasa iræ apta in interitum. *Psal.* Notam fecisti in populis virtutem tuam.

9. *Et increpuit mare.* Hic specificat beneficia ad aggrauandam eorum culpam: & dicuntur quatuor secundum quatuor beneficia, quæ recolit. Primum est maris diuisio. Secundum, populi per siccum deductio. *Et deduxit eos.* Tertium est facto transitu, ab hostibus liberatio, ibi, *Et saluauit eos.* Quartum est hostium miranda subuersio, ibi, *Et operuit aquæ.* In prima tanguntur duo. Primò iussio diuina ipsi mari facta. Secundò maris festina obedientia. *Et exiccatum est.* Dicit ergo: Dixi, quòd saluauit, & verè dixi: *& increpuit mare*, id est, mari quasi ipsum increpando præcepit. Nec hoc factum est voce aliqua formata, sed imperio diuinæ sapientiæ, quod inditum est creaturæ communi. *Augustin.* Potentiam diuinam, qua hoc factum est, increparionem appellauit. *Nauum* 1. Increpans mare, & exiccans illud. Hoc ad literam. *Exod.* 14. Et hoc est quod sequitur hîc.

Increpationem vocat verbum diuinitatis imperium.

Et exiccatum est, obediendo statim suo creatori. *Matth.* 8. Quis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Sic spiritualiter. Cor enim peccatoris mare est, quod tumet per superbiam. *Ione* 1. Mare ibat, & intumescebat. 1. *Corinth.* 1. Ne quis vestrum infletur aduersus alium. Et in 3. Scientia inflat. Feruet per inuidiam. *Isa.* 57. Cor impij, quasi mare feruens. Impius est propriè inuidus. Tempestuosum est per iracundiam, vt possit dici de illo illud *Psal.* In circuitu eius tempestas valida. Nullus potest habere pacem cum illo. Salsum per auaritiam, qua semper sitit amarus: & quò plus potæ, plus sitiuntur aquæ. *Ioan.* 4. Qui biberit ex hac aqua, non sitiet iterum. Profundum per accidiam: vbi enim bene profundum est mare, ibi stabile. *Ierem.* 17. Profundum est cor hominis, & inscrutabile. Verum est: accidiosus non inuenit in se profundum. Absorbent omnia per gulam. *Isa.* 14. Et semen eius, diaboli scilicet, absorbens voluerem. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur, id est, ea quæ sunt in fluuiis omnia. Fœtens per luxuriam. *Amos* 3. Ascendere feci fœtorem castrorum vestrorum, vsque ad nares vestras, & non estis reuersi ad me, dicit Dominus. Et quidam dixit:

Inficis, & fœtet, quando peccatur opus.

2. *Mach.* 9. Fœtore & odore illius castra grauabantur Antiochi.

Et deduxit eos. Hæc secundum beneficium. Quasi diceret: Sic exiccauit: *& tunc deduxit eos in abyssis*, inter aquas scilicet profundissimas, *sicut in deserto*, ita scilicet sicco pede, ac si essent in deserto. *Exod.* 15. Filij Israël ambulauerunt per siccum. *Isa.* 63. Eduxit eos per abyssos quasi equum in deserto non impingentem.

Et saluauit. Hic tangitur tertium beneficium, scilicet liberatio ab hostibus: & tangitur primò liberatio ab inimicis generaliter. Secundò à dominio & potestate Pharaonis specialiter, ibi, *Et redemit.* Dicit ergo: Sic mare diuisit, sic per illud eos duxit, *& hic saluauit eos de manu*, id est, de potestate *aduersium. Exod.* 14. Liberauit Dominus Israël de manu Ægyptiorum. 10.

Et redemit eos, id est, ac si redemisset, liberauit *de manu inimici*, Pharaonis scilicet. *Exod.* 15. Dux fuisti in misericordia tua populo tuo, quem redemisti. Sic Christus sanguine in passione sua nos liberauit, quantum in se fuit, etsi simus in peccatis, ab inimicis, & redemit de potestate diaboli. *Psal.* Saluasti nos de affligentibus nos, & odientes nos dispersisti & redemisti. *Osea* 13. De manu mortis liberabo eos, & de morte redimam eos. Quo? sanguine propio pretioso. 1. *Pet.* 1. Non enim corruptibilibus auro & argento redempti estis, &c.

Et operuit aquæ. Hic est quartum beneficium, scilicet eorum inimicorum mors & occisio: & tanguntur duo. Occisionis & mortis qualitas, quia submersi. Secundò occisorum generalitas, ibi, *Vnus ex eis.* Dicit ergo: Sic sunt liberati: *& operuit*, tanquam multum abundans, *aqua tribulantes*, tribulare volentes, *&c. Exod.* 14. Reuertit fluat aqua, *&* operuerunt eos, nec vnus quidem superfuit ex eis. Hoc est quod sequitur hîc, vnus ex eis non remansit. Sic spiritualiter in aquis baptismatis aquæ lachrymarum, quæ vim habent à Christi passione, sufficiunt ad deletionem omnis culpæ. *Isaiæ* 5. Aquis cooperti sunt, vt non remaneat ex eis saltem vnus qui factum poterit renuntiare. 11.

Et crediderunt in verbis. Hic secundum, scilicet

Cor peccatoris cum mari comparatur.

scilicet breuis laus, & gratiarum actio pro beneficiis suprà dictis: & tanguntur duo. Primò laus, & deuotio cordis. Secundò laus exterior, & gratiarum actio oris, ibi, *Et laudauerunt.*

Dicit ergo: Hæc beneficia illis contulit, & intantum aperta, quòd ipsi *credidérunt*, quasi conclusi, *verbis eius. Exod.* 13. Crediderunt filij Israel Domino, & Moysi seruo eius. Ante non credebant, nunc conuicti credunt. *Ioan.* 4. Nisi signa & prodigia videritis, non credetis. Talis fuit sanctus Thomas, cui dictum est *Ioan.* 20. Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt: quia credere quod non videtur, multò gloriosius est. *Augustin.* Si bonum sit nisi acquiescere, multò melius est promissa credidisse.

Et laudauerunt, ore coram omnibus, *laudem eius*, in hoc quod dicit: *Laudauerunt laudem*, effundit laudis magnitudinem. *Psal.* Confitebuntur tibi, confessione fidei, cum benefecerit eis.

13. *Cito fecerunt.* Hic secundum totius illius partis, in quo numerat & narrat illorum peccata. Tactis enim illorum peccatis, quæ fecerunt in Ægypto, & in exitu de illa, hic tangit peccata quæ fecerunt in deserto: & dicuntur tria. Primò tangit peccatum ingratitudinis, quia obliti sunt beneficia statim. Secundò peccata libidinosæ voluntatis illorum, ibi, *Et concupierunt.* Tertiò peccatum incredulitatis, ad quod redierunt, ibi, *Et fecerunt vitulum.* Primum respicit ad memoriam illorum. Secundum ad voluntatem. Tertium ad intelligentiam, conuersam tamen in practicā. In prima duo dicuntur. Primò illorum velox oblidio. Secundò quasi ratio & causa tam velocis obliuionis, quia aduertere noluerunt quo consilio fiebant illa, ibi, *Et non sustinuerunt.* Dicit ergo: Sic crediderunt, & laudauerunt: præcedentes per desertum, *& citò fecerunt.* Quasi *Obliti sunt beneficiorum eius*, contra illud *Deut.* 4. Ne obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo omnibus diebus vitæ tuæ.

Et non sustinuerunt. Hæc secunda causa. Quasi diceret: Sic obliti sunt, & hoc quia *non sustinuerunt*, deliberando, & discernendo, *consilium eius*, quia scilicet ratione hæc faciebat. *Vel sic. Non sustinuerunt* patienter referendo *consilium eius*, defectum. Scilicet victualium, quem Dominus non sine consilio bono permittebat eos pati. Nec dicunt hoc quia in Deum essent murmurantes, *Prouerb.* 19. Stulta est mens hominis, & contra Dominum indignatur animus eius. Sed ad modum hominum dicunt. *Isa.* 5. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Sic enim Deo placuit, & remittendum peccatorum sustinuerunt, & credidunt in Deum, & laudant ipsum, sed tam velox oblivio subrepsit eis. *Bernardus. Luc.* 8. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt, quibus dicitur illud *Eccles.* 2. Væ illis, qui perdiderunt sustinentiam. Et in eodem: Sustine sustentationem Dei, & illi ex corde coniungere. quod in *Psal.* sequitur: Sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram, viuentium.

14. *Et concupierunt concupiscentiam.* Hic secundum. In quo tangitur peccatum libidinosæ voluntatis, & tanguntur duo. Primò concupiscentia delectabilium. Secundò honorum, ibi, *Et irritauerunt.* In prima duo. Primò ostenditur concupiscentia illorum quantum ad delicias. Secundò collatio concupitorum à Deo, ad aggrauationem culpæ illorum, ibi, *Et dedit eis.* In prima duo. Primò monstratur in ipsis concupiscentia cordis. Secundò expressio tentationis per os, hæsitando de diuina potentia, ibi, *Et tentauérunt.* Dicit ergo: Sic recesserunt citò, *&* post *concupierunt concupiscentiam in deserto.* Hic similis loquutio superius positæ: *Laudauerunt laudem.* Sic enim loquitur, vt monstret concupiscentiæ vehementiam. *Deuter.* 9. In incendio, & in sepulchro concupiscentiæ prouocastis Dominum. *Num.* 11. Vulgus promiscuum flagrauit desiderio carnium, &c.

Et tentauerunt Deum, ore suo dicentes: Non potest Dominus dare nobis carnes. Suprà in *Psal.* dixerunt: Nunquid poterit Deus dare panes in deserto, aut parare mensam populo suo? Et hoc, *in aquoso*, id est, in deserto sicco, sine aqua. Si multi postquam ad Deum sunt conuersi, tamen ipsum tradiderunt obliuioni, ruunt in vanas concupiscentias escarum. *Sapient.* 19. Ducti concupiscentia postulauerunt sibi escas epulationis. Propter hoc monet Paulus 1. ad *Corinth.* 10. Non simus concupiscentes malorum, sicut & ipsi concupierunt. Et infrà: Nec tentemus Deum, sicut quidam ex eis tentauerunt, & à serpentibus perierunt.

15. *Et dedit eis.* Hic secundum, scilicet adimplerio desiderij illorum ad aggrauandum culpam: & tangitur primò collatio concupitorum. Secundò abundantia collatorum, ibi, *Et misit saturitatem.* Dicit ergo: Sic concupierunt concupiscentiam, *&* Dominus *dedit eis petitionem ipsorum*, non in modica abundantia, imò, *misit saturitatem in animas ipsorum.* Saturitas in corpus mittitur, cum repletur: animam autem, cum cibus fastiditur. Et de ipsis in *Psal.* suprà: Manducauerunt, & saturati sunt nimis. Sic, heu! indignans Dominus multis exilientibus id desertum, dat multas delicias, & carnes multas. *Sapient.* 19. In alloquutione desiderij, ascendit eis de mari ortygometra. *Exod.* 16. Factum est vespere, & ascendit coturnix, & operuit castra: suis habens carnes lautissimas, & regias, & in tanta abundantia, quod pauci sunt qui se potuerint continere ab eis usque ad mediam consedentes. *Num.* 11. Comedetis non vno die aut duobus, aut quinque, aut decem, sed vsque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam.

16. *Et irritauerunt Moysen.* Hic secundum, concupiscentia scilicet honorum. Et primò tangitur culpa in concupiscendo. Secundò subiungitur pœna condignæ. *Aperta est terra.* In prima duo. In concupiscendo honores contra duos peccabant, Moysen scilicet & Aaron. Quantum ad primum dicit: Sic concupierunt & obtinuerunt etiam concupitum. *Et* post *irritauerunt*, prouocando ad iram quantum in se fuit; *Moysen*, inhonorando dominium eius, & potestatem, *in castris* existentes, quod aggrauat, quia erant in deserto, & vagabundi: vnde magis humiliari debuissent. Et etiam irritauerunt

runt *Aaron sanctum Domini*, id est, sanctificaticatum Domino, & consecratum, eius sacerdotium similiter ambiendo. *Num.*16. Cum steterisent aduersus Moysen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: cur eleuamini super populum Domini?

Castra mala & bona. Et nota, quòd sunt castra mala, in quibus Deus prouocatur. Primò castra Ægyptiorum, tyrannorum scilicet, filios Israël persequentium. *Exod.*14. Respexit Dominus super castra Ægyptiorum, & subuertit rotas curruum eorum, & submersi sunt in profundo. In his prouocatur per crudelitatem. Secundò sunt castra Philistiim. Philistiim enim interpretatur potione cadentes. 1.*Reg.* 28. Conuenerunt Philistiim, & venerunt in castra. In his irritatur per gulam. Tertiò sunt castra mundi, de quibus 4. *Reg.*7. Venimus ad castra Syriæ, & neminem inuenimus nisi equos. Equi autem sunt superbi & gulosi, qui sunt in mundo. In his prouocatur per vanitatem. Sunt & castra diaboli, de quibus *Isa.* 38. Egressus autem Angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. In his irritatur per superbiam. Quintò sunt castra deserti, scilicet religiosorum in paupertate & deiectione viuentium, in quibus est murmur & ambitio, de quibus hîc. Et *Num.*11.& 16. Coturnix operuit castra. In iis irritatur per impatientiã, & inobedientiam. Sed sunt bona castra, collectio religiosorum in humilitate Deo famulantium, inter quos est Deus. *Genes.* 32. Castra Dei sunt hæc. Ad hæc prouocatur Deus, vt ad illa veniat, & sic fiat. 1.*Reg.*4. Venit Deus in castra, non fuit tanta exultatio heri, & nudius tertius.

17. *Aperta est terra.* Hîc secundum, scilicet pœna pro culpa tali: & dicuntur duo. Primò tangitur pœna maiorum, principum scilicet. Secundò minorum, ibi, *Et exarsit.* Duo autem dicuntur in prima parte. Primò præparatio punitiui, scilicet terræ. Secundò conditio punitorum omni modo puniendi, ibi, *Et deglutiuit.* Dicit ergo: Sic ambierũt intantum vt irritarent Moysen & Aaron. *Et aperta est terra*, tanquam præparans se ad illorum absorptionem, *& deglutiuit Dathan*, qui erat vnus de principalibus in irritatione illa, *& operuit Abiron*, qui erat alius. Ecce modus in puniendo existentes super *congregationem* illam murmurantem. *Num.* 16. Confestim diffupta est terra sub pedibus eorum, & deuorauit eos, cum omni substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo. Ipsi desiderabant terrenum honorem, & principatum, modò terram habuerunt satis. *Cassiodor.* Deglutiti sunt à terra quam sapuerunt, vt ipsa pœnæ qualitas scelera facta attestetur. *Sap.*11. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

18. *Et exarsit ignis.* Hîc tangitur pœna minorum, & dicuntur duo. Primò tangitur causa & ratio puniendi eos, scilicet thurificatio, & officij sacerdotalis vsurpatio. Secundò punitio, ibi, *flamma combussit.* Ait enim: Sic illi à terra sunt absorpti: *& ignis exarsit in Synagoga eorum*, in multitudine scilicet illis subiecta, quia Chore cum ducentis quinquaginta accepit thuribulum, & posuit ignem vt thurificarent, sed quia *flamma combussit*, ex prædictis procedens thuribulis, *peccatores.* Ignis egressus à Domino interfecit eos. *Num.*16.

Vsurpantes thurificantium officium, sunt mali sacerdotes, qui accedunt indigni cum rege Ozia. 2.*Paral.* 26. qui ob hoc percussus est lepra in fronte. Et isti frequenter percutiuntur igne luxuriæ, & permittuntur cadere in vasa carnis desideria, quæ sunt ignis. *Iob* 31. Ignis est vsque ad consummationem deuorans, & omnem eradicans genimina. *Ioel*, 1. Ignis deuorauit speciosa deserti. Quippe ipsi efficiuntur quasi stupa. *Eccles.* 20. Stupa collecta synagoga peccantium contra Deum. Hîc nimis ignis est valdè. *Ambros.* O admirabilis ignis luxuriæ, cuius gula materia, flamma concupiscentiæ, fumus infamia, cinis immunditia. O si possemus homines excitare, & cum illis pariter excitari, vt tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sunt amatores vitæ fugitiuæ. Permittuntur etiam succendi & combureigne cupiditatis, vt sint munerum acceptores, & sacramentorum venditores. De quo igne. *Prouerb.* 30. Ignis nunquam dicit dixi, Sufficit. *Iob* 15. minatur eis ignem gehennalem. Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

19. *Et fecerunt vitulum.* Hîc tertium, in quo tacto peccato ingratitudinis, quo peccauerunt in deserto, & peccato libidinosæ voluntatis, addit de peccato infidelitatis, comparatione ad diuinam potentiam. Secundò ad Dei veritatem, ibi, *Pro nihilo habuerunt.* Tertiò ad diuinam bonitatem, ibi, *Et inuidi fuit.* Et dicuntur duo in prima parte. Primò illorum culpa. Secundò Moysi intercessio pro pœna mitiganda, vel etiam dimittenda, ibi, *Et dixit vt disperderet.* In prima duo. Primò tangitur peccatum commissionis. Secundò [illegible], ibi, *Et obliti sunt.* In prima [illegible] primò compositio idoli. Secundò [illegible] exterior veneratio, ibi, *[illegible]* interior gloriatio. Dicit ergo: *Et fecerunt vitulum* [illegible] Sic peccauerunt peccato infidelitatis, & peccato libidinosæ voluntatis, & etiam *fecerunt sculptile* [illegible] *Horeb* sufficiens. Sed ad quid? Numquid vt tanquam Deum adorarent? Sabbin. *Et adorauerunt sculptile. Exod.*32. Fecerunt vitulum conflatilem, atque immolauerunt victimas. Hîc finaliter tres Israël, qui se ediderunt de terra Ægypti. Hoc autem fecerunt in *Horeb*, vel Horeb, quod interpretatur Calidum, quasi [illegible] eos tandem in Calidum [illegible] Deum, ipsum irritando, *[illegible]* Peccatum peccatum Israelis [illegible] bilis facta est.

Sed quid est quod dicitur [illegible] tile, cum ille vitulus [illegible] magis conflatilis? Resp. [illegible] conflatilis fuit: sed [illegible] fuit plene formatus, [illegible] Vitulus lasciuus & [illegible] tibus deditus. [illegible] super herbam [illegible] ria, in Ecclesia [illegible] à talium formatoribus [illegible] Dei crucifigentes, & [illegible] abierunt

adorant ipsum tanquam idolum, derelinquentes gregem. Et bene idolum: quia oculos habet, & non ad videndum scripturas, & ad audiendum in illis: aures habet, sed non ad audiendum pauperum peccatorum confessiones: pedes, sed non ad ambulandum ad faciendas visitationes nos habet, sed non ad loquendum populo, & prædicandum. *Psal.* Os habent, & non loquentur, &c.

20. *Et mutauerunt.* Hîc tertium huius partis, scilicet compositi idoli interior veneratio, & aggrauat eorum culpam à duobus. Ab eo quod reliquerunt Deum salitcet, & ab eo, ad quod se conuerterunt. *In similitudinem.* Dicit ergo: Sic [illegible] exterius venerando sculptile, & [illegible] *similitudinem vituli facientes.* Deum scilicet, qui est immutabilis in se. *Malach.* 3. Ego Deus, & non mutor. *Iacob.* 1. Apud quem non est mutationis, nec vicissitudinis obumbratio. Sic debet esse illorum [illegible] sicut [illegible] qui dixit *Psal.* supra, 3. Suscepit Dominus susceptor [illegible] Ipse in [illegible] veritatem, vi[illegible] *[illegible] famum.* 21. Populus [illegible] gloriam suam [illegible] *[illegible]* [illegible] mutare quando [illegible] vel diuitias, vel superbiæ, [illegible] *Luc.* 1. Mutauerunt gloriam, [illegible] incorruptibilis Dei, in similitudinem [illegible] corruptibilis hominis. Hoc quidem ad litteram, qui imagines hominum fecerunt publicum in vtroque loco habere in colle. *Exod.*16. Fecisti tibi imagines masculinas, & femininas: & volutasti, quantum ad superbiam quantum ad [illegible] quantum ad [illegible] quantum ad cupidam quæ circa terrena [illegible]

Spiritualiter autem [illegible] dæ adinuentores, qui [illegible] Dei deos fictos. Prælati vanos & inutiles, qui somnolenta [illegible] quia quæ carnis sunt sapiunt, & carnem [illegible] de desiderijs: de quo *Isa.* 56. Omnes [illegible] Gregor. Pomum [illegible] quia [illegible] delectatur: & propter hoc [illegible] de eo [illegible] de quo *Isa.* 44. Pomum quasi hoc [illegible] dere. Bene autem Psalmus [illegible] dicentes ipsum. Vt [illegible] [illegible] ipse [illegible] [illegible] [illegible]

noſtra, vt ſolidaret quod confractum in nobis erat. *Ezech.* 34. Quod confractum eſt conſolidabo. Et *Iob* 16. dicitur: Tenuit ceruicem meam, & confregit me. Confractus ergo IESVS dicitur: non quia confracta fuerunt eius oſſa. *Exod.* 11. Os non comminuetis ex eo. *Ioan.* 19. Non fregerunt eius cura: ſed propter multiplicia tormenta quæ ſuſtinuit.

Vt auerteret iram. Ecce tertium. Quaſi diceret: Sic ſtetit in confractione, *vt auerteret:* vel, *& auerteret*, ſic *iram eius*, ſcilicet Dei, *ne diſperderet eos. Deut.* 10. Suppliciter deprecabar ne deleret vos vt fuerat comminatus: & orans dixi: Domine Deus ne diſperdas populum quem redemiſti, quod etiam fecit. Propter aliqua bona gratuita ſeruat aliquando multitudinem magnam: nec diſperdidiſſet Sodomitas, *Geneſ.* 19. ſi decem viros bonos inueniſſet. *Iſa. penult.* Quomodo ſi inueniatur granum in botro, & dicatur, Ne diſſipes illud, ſic faciam propter ſeruos meos, vt non diſperdam totum.

24. *Et pro nihilo.* Hîc ſecundum, in quo tangitur incrudelitas veritatis promiſſæ: in qua duo dicuntur. Primò culpa. Secundò pœnæ comminatio propter illam. *Et eleuauit manum.* In prima duo. Primò tangitur infidelitas in corde interius. Secundò effectus ſequutus in ore exterius, ibi, *Et murmurauerunt.* In prima dicuntur duo. Primò contemptus, & quaſi nulla rei promiſſæ reputatio, non credendo quod eſſet tantum bonum, quantum dicebatur. Secundò incrudelitas verbis promittentis, ibi, *Non crediderunt verbo*, vel, *in verbo.* Dicit ergo: Sic peccauerunt peccato ingratitudinis, *&* etiam tanquam infideles *habuerunt pro nihilo*, tanquam nihilum ſcilicet reputantes, *terram deſiderabilem. Num.* 13. Detraxerunt terræ, quam inſpexerunt, dicentes: Terra quam circuimus, deuorat habitatores ſuos. Et infrà dixit vnus ad alterum: Conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum.

Terra deſiderabilis Virgo beata, caro Chriſti, vita beata.

Et nota, quòd eſt triplex terra deſiderabilis, Virgo beata, caro Chriſti, vita æterna, quas pro nihilo habent multi, magis quærentes ea quæ ſuper materialem hanc terram ſunt, contra illud ad *Coloſſ.* 3. Quæ ſurſum ſunt quærite, triplicem illam terram, non quæ ſuper iſtam terram materialem. Sed *Phil.* 2. dicitur: Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ IESV CHRISTI, quia non eius matrem, non eius carnem, non eius gloriam.

Non crediderunt verbo eius, quòd ſcilicet eſſet illis daturus eam, quamuis promitteret illam. Propter hoc non intrauerunt illam. Ad *Hebr.* 3. Non poterant intrare in requiem illam, propter incredulitatem ſuam. Propter hoc ibidem ſubdit *Paulus:* Videte ne ſit in aliquo veſtrum cor incredulitatis, 'diſcedendi à Deo: quia ſi hoc, eritis electi. *Apocal.* 21. Foris canes, & venefici, & omnis qui facit & amat mendacium, quales ſunt infideles: quia ad *Hebr.* 11. Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.

25. *Et murmurauerunt.* Hîc ſecundum, in quo ſubiungitur de effectu culpæ infidelitatis eorum, quæ fuit duplex. Murmur, quod primò tangitur: & inobedientia, quæ ſecundò, ibi, *Non exaudierunt.* Dicit ergo: Sic fuerunt infideles, *& murmurauerunt*, contra Deum & miniſtros eius, *in tabernaculis ſuis. Exod.* 16. Murmurauit omnis multitudo contra Moyſen & Aaron in ſolitudine. *Deut.* 1. Ad ſermonem Domini Dei veſtri murmurauiſtis in tabernaculis veſtris.

Et non exaudierunt, opere adimplendo, *vocem Domini.* Ecce inobedientia. Hoc tamen promiſerunt *Exod.* 19. Omnia quæcumque iuſſerit Dominus, faciemus. *Exod.* 16. Quoniam non audierunt Dominum, ſed dimiſerunt Manhu vſque mane. *Ezech.* 3. Dominus Iſraël nolunt audire me, quia nolunt audire te: quia qui non audit fidelem Domini miniſtrum, contemnit audire ipſum Dominum. *Matth.* 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

Et eleuauit manum. Hîc ſecundum, in quo 26.
præmiſſa multiplici eorum culpa infidelitatis, murmuris, & inobedientiæ, ſubiungit de pœna in comminatione: & dicuntur duo ſecundum duplicem pœnam, quam comminatur. Prima, interfectio delinquentium. Secunda, captiuatio ſeminis eorum. *Et vt deiiceret.* In prima duo. Primò tangitur comminatio. Secundò declaratio pœnæ. *Et vt proſterneret.* Dicit ergo: Sic peccauerunt: *&* ipſe *eleuauit ſuper eos: ſuper*, oppreſſionem notat: *manum ſuam*, comminando. *Pſal.* Leua manus tuas in ſuperbias eorum. Et *Deut.* 32. Leuabo ad cœlum manum meam. Et poſt: Reddam vltionem hoſtibus meis, & his qui oderunt, &c. Et quid minatus eſt in leuando? *Vt proſterneret eos*, occidendo, *in deſerto. Num.* 14. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra. 1. ad *Corinth.* 10. Non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hoc autem, ſicut ibidem dicit Apoſtolus, in figura multorum, qui in deſerto religionis proſternuntur, non ad cœleſtia eleuantur. Suprà in *Pſal.* Deſtruxiſti eos ab emundatione, ab eo, à quo deberent emundari.

Et vt deiiceret. Hîc ſecundum, quod comminatus eſt, ſcilicet feminis captiuitatem: & dicuntur duo. Primò, quod minatus eſt captiuitatem. Secundò in ipſa captiuitate diſperſionem. Si enim in vno aliquo loco eſſent captiuati, hoc aliquod eſſet remedium: ibi ſecundum: *Et vt diſperderet.* Ait enim: Sic minatus eſt eis mortem, *& vt deiiceret*, captiuando, *ſemen eorum*, filios & nepotes, *in nationibus*, nec hoc tantum, imò *& vt diſperderet eos*, poſt deiectionem, in diuerſas partes perderet, *in regionibus*, ſicut apertè factum fuiſſe nouimus, videmus, quia per totum mundum diſperſi ſunt. *Pſal.* Diſperde illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine. Sic diſperduntur mali religioſi per curas mundi, & deſideria mundana, ad ſeruiendum dæmoni. *Pſal.* In malitia eorum diſperdet eos. *Bar.* 2. Diſperſit nos in omnibus populis, & facti ſumus ludus, & non ſupra, quia peccauimus Domino Deo noſtro. *Exod.* 2. Filij Iſraël diſperſi ſunt per Ægyptum ad colligendas paleas.

Et initiati ſunt. Hîc tertium, in quo tangitur 28.
peccatum incredulitatis, comparatione ad diuinam bonitatem: & dicuntur duo ſecundum duo, quæ concurrunt ad Dei bonitatem, ſcilicet iuſtitia, & miſericordia. Primò ergo oſtenditur

peccatum

peccatum eorum, quoad opus iustitiæ. Secundò quoad opus misericordiæ, ibi, *Et irritauerunt eum.* In prima dicuntur tria. Primò eorum culpa. Secundò pœna pro tali culpa eis inflicta, ibi, *Et multiplicata est.* Tertiò placatio Domini vt cessaret pœna, ibi, *Et stetit Phinees.* In prima duo. Primò perpetratio culpæ. Secundò iudicis offensio pro culpa. *Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis.* In prima dicuntur duo. Primò dedicatio sui idolo fornicationis. Secundò veneratio eius in opere. *Et comederunt.* Dicit ergo: Sic peccauerunt non credentes diuinam potentiam, nec summæ veritati assentientes: & etiam

Beelphegor, simulachrum Phegor, *initiati sunt*, id est, consecrati & dedicati, *Beelphegor*, idolo gentium, & maximè fornicationibus, & comessationibus vacantium: & vt totum consummaretur, *comederunt de sacrificiis mortuorum*, id est, de immolatis idolis, quæ res sunt mortuæ, omni vita carentes: vel de oblatis mortuis hominibus, quos credebant Deos, non credentes diuinam iustitiã talia puniri. *Num.* 25. Initiatus est Israël Beelphegor, & comederunt de sacrificiis, & adorauerunt deos eorum.

In declarat. Spiritualiter autem sacrificia mortuorum comederunt, hoc est, pro mortuis data, & illata, clerici beneficiati. *Bernard.* Væ, væ tibi clerice! mors in olla. 4. *Reg.* 4. Mors in ollis carnium mors in huiusmodi deliciis est, quia peccata sunt populi, quæ comedis. *Osee* 4. Peccata populi mei comedent. Sumptus Ecclesiasticos gratis habere te reputas? Cantando, vt aiunt, tibi prouenire videntur: sed bonum erat tibi magis fodere, aut etiam mendicare. Sollicitus esto tanquam redditurus rationem pro eis fundere gemitus, dignos agere pœnitentiæ fructus. Sed heu! quamuis sic comedant sacrificia mortuorum, tamen multi initiantur Bel, id est, pulte, *Daniel.* 14. Magnus Deus Bel, qui tanta comedit, & bibit. *Phil.* 3. Quorum Deus venter est. Alij initiantur Beelzebuth, qui est Deus muscarum, diuitiarum quæ pungunt, & inquietant, vnde spinæ vocantur a Domino. *Matth.* 13. *August.* Diuitias inuenisti, requiem perdidisti. Alij Beelphegor, quod interpretatur labens hiatum, luxuriæ scilicet, quæ semper hiat, & nunquam satiatur. *Osee* 4. Fornicati sunt, & non cessauerunt. *Horat.* Voluptas Famem non satietatem parit.

29. *Et irritauerunt.* Hic secundum, scilicet vltimum eius offensio pro culpa perpetrata. Ait enim: Sic peccauerunt, & sic *irritauerunt eum* Deum scilicet, *in adinuentionibus suis*, in malis, quæ adinuenerunt, vt illa colerent: non enim recesserunt à peccatis suis. *Num.* 25. Ierait Dominus dixit Moysi: Tolle cunctos principes populi, & suspende in patibulis contra Solem. Et dixit Moyses: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, id est, consecrati & dedicati. Et sic, *irritauerunt eum in operibus*. Ecce pœna mortis. *Num.* 25. Fuerunt 24. millia hominum. Ne quis ergo ruinam, & occidentur. *Zach.* 14. & equi, & asini, & comedent hoc a Christo. *Luc.* 21. Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terra pressura gentium, & confusio, & arescent homines præ timore, & expectatione quæ supuenient vniuerso orbi. Hæc omnia dicuntur ad hoc, quod homines incipiunt iam esse peccatores. Et has introductiones eis legunt, qui eos ducunt ad prostibula, & magis qui eos prostituunt, eis aburendo, secundum illud *Ioël* 3. Posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent. Initio peccatorum sunt hæc, imò sicut dixit Dominus. *Matth.* 24. Initio sunt dolorum.

Et stetit Phinees. Hic tertium. Tacta enim illorum culpa, quantum ad infidelitatem bonitatis diuinæ, vt est iustitia, & supposita illorum pœna, subiungitur hîc punientis placatio per Phinees facta: & dicuntur duo. Primò placatio Domini. Secundò eius per quem placatus est, remuneratio. *Et reputatum.* In prima tria. Primò placantis conditio, per quam placauit Deum. Secundò Dei placatio. *Et placauit.* Tertiò cessatio à pœna post placationem. *Et cessauit.* Dicit ergo: Sic peccauerunt, & sic affecti sunt: & tunc *Phinees*, constantia mentis & virtute contra fornicantes. *Num.* 25. Phinees filius Eleazari sacerdotis, filij Aaron, surrexit in medio multitudinis, & accepto pugione perfodit ambos in locis genitalibus. *Et placauit*, Deum sup. per hunc modum. Vnde in eodem: Auertit iram meam a filiis Israël, quia zelo meo commotus est contra eos.

Et hic *cessauit quassatio* populi. *Num.* 25. Cessauit plaga a filiis Israël, eo quod zelatus est Phinees pro Domino Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israël. Sic si esset in Ecclesia Dei, qui zelaret zelo bono, de quo *Psalm.* 2. *Cor.* 11. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Et de quo in *Psal.* Zelus domus tuæ comedit me. Et interficeret non solum fornicantes corporaliter, sed etiam spiritualiter, omnes scilicet peccatores, iuxta illud *Psal.* In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, pugione verbi Dei. *Ephes.* 6. Et gladium spiritus, quod est verbum Dei: imò Deus, posset per talem reconciliari. *Eccles.* 45. Phinees in timore Dei stetit, in reconcordia gentis, in bonitate & alacritate animæ suæ placauit Deo Israël.

Et reputatum est. Hic subiungitur eius, per quem Dominus placatus est, remuneratio. Et primò remuneratio. Secundò meritum in præmio, quod remuneratus est. *In generationem, & generationem.* Dicit ergo: Sic Phinees placauit, & *reputatum ei ad iustitiam*, quia datus est pacificus Israël, & lex per eum. Reputatione, inquam, eterna, & non temporali, quia *in generationem, & generationem* reputatum est ei. Hoc a Christo. *Luc.* 1. Dominus Deus dabit illi sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et Phi-

30.

31.

32.

& dicuntur duo. Primò tangitur illorum culpa. Secundò vexatio Moysi pro illa, *Et vexatus est Moyses.* Dicit ergo: Sic peccauerunt increduli de diuina iustitia, & etiam *irritauerunt eum*, Deum scilicet, *ad aquas contradictionis*, id est, ad quas populus iurgando Moysi contradixit. *Num.* 20. Ista est aqua contradictionis, vbi iurgari sunt filij Israël contra Dominum, & sanctificatus est in eis. Ista de qua in *Psal.* Probauit te apud aquas contradictionis. *Num.* 20. Conuenerunt aduersus Moysen & Aaron, & versi in seditionem dixerunt eis. Aquæ contradictionis scientia legum, & varietas Decretalium. *Prou.* 17. Qui dimittit aquas, caput est iurgiorum. Istæ propter transgressiones positæ sunt. *Gal.* 3. Nam non ex lege hæreditas, quia Christi patrimonium & hæreditas æterna Legistis non debent dari. Ideò dicitur *Genes.* 25. quòd Abraham filiis concubinarum largitus est munera, Isaac autem hæreditatem reliquit. *Gen.* 21. Eiice ancillam, & filium eius. Ibi irritatur Deus. *Isa.* 5. Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: iustitiam, & ecce clamor.

Aquæ contradictionis, scientia legum.

Et vexatus est Moyses. Hic secundum, scilicet Moysi turbatio & vexatio pro culpa illorum: in quo tanguntur tria. Primò Moysi inordinata & culpabilis turbatio. Secundò ratio turbationis, illorum, culpa scilicet, ibi, *Quia exacerbauerunt.* Tertiò modus vel effectus turbationis, ibi, *Et distinxit in labiis.* Dicit ergo: Sic peccauerunt: & tunc *vexatus est Moyses*, quasi conturbatus, & quodam tædio affectus & impatientia, *propter eos*, sic irritantes & exasperantes. *Num.* 21. Conuenerunt aduersus Moysen & Aaron, & versi in seditionem dixerunt: Cur eduxisti nos in solitudinem, vt moriamur?

33. *Quia exacerbauerunt.* Ecce causa turbationis: *Quia exacerbauerunt*, durius loquendo, *spiritum eius.* Spiritus sonat hîc in superiorem animæ partem, scilicet rationem, quæ turbata fuit in illorum sermonibus, contra illud *Ioan.* 13. Non turbetur cor vestrum, &c.

Et distinxit. Hic tertium, scilicet effectus, vel modus perturbationis: quia non sicut in aliis sanctis, seuerè Moyses procellit, sed distinguens hoc ab aliis hæsitauit. Ait enim: Sic irritauerunt Moysen, & sic propter eos vexatus est; & turbatus: *& distinxit*, hoc miraculum vel signum, & apparuit *in labiis suis*: quia non cum tanta constantia fecit hoc sicut alia, sed hæsitando dixit *Num.* 20. Audite rebelles & increduli: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas elicere? Hæc enim hæsitatio, qua dixit: Nunquid? &c. fuit illi peccatum. *Iacob.* 1. Postulet autem a Deo qui hæsitat.

34. *Non disperdebant.* Hic tertium, scilicet illius pœnæ, in qua [illegible] Tacite enim peccatum illius, [illegible] Ægypto, & [illegible] in [illegible] fuit. Primò [illegible] secundò [illegible] Et [illegible] Primò [illegible] Secundò [illegible] Et [illegible] Primò [illegible] quantum ad [illegible]

fuit. Dicit ergo: Præmissa fecerunt in Ægypto, & tandem venientes in terram promissionis, *non disperdiderunt gentes*, eas destruendo, vel captiuando, *quas Dominus dixit illis*, vt eas disperderent. *Deut.* 7. Cum tradiderit eos Dominus Deus tibi, percuties eos vsque ad interemptionem. Sed *Ios.* 1. dicitur quando iam erant in terra: Confortare, & esto robustus, vt custodias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus. Sed hæc omiserunt. *Iud.* 1. Non sunt deletæ gentes quæ sunt in terra. Et in 3. Filij Israël habitauerunt in terra Chananæorum, & duxerunt vxores filias eorum, cum tamen dictum esset etiam *Deut.* 7. Non inibis cum eis fœdus, nec sociabis cum eis coniugia.

Et commixti sunt. Hîc secundum quod pertinet ad culpam, scilicet commissio: in quo dicuntur duo. Primò cum malis habitatio. Secundò ipsorum malorum, & in malis imitatio, ibi, *Didicerunt.* Dicit ergo: Sic peccauerunt peccato omissionis, & etiam commissionis: *&*, id est, quia *commixti sunt inter Gentes*, loco & habitatione, imò matrimoniorum coniunctione, sicut sæpe Esdræ factum est, 1. *lib.* 9. Tulerunt de filiabus eorum filiis suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum. 35.

Nota hîc diligenter, quòd in omni operatione sua natura tendit ad hoc, sicut vult Philosophus, vt separet nobile ab ignobili: vnde finis plantarum est palma, in qua separatur actiuum à passiuo, masculinum à fœminino. Similiter & gratia ad hoc tendit, vt pretiosum à vili segregetur, & hoc ostendit Dominus in principio scripturæ. Vidit, inquit, Deus, lucem quòd esset bona, & separauit lucem à tenebris. Ergo filij Israël, clerici scilicet, debent à laicis separari. *Num.* 1. Tribum Leui noli numerare, nec pones summam eorum cum filiis Israël: sed constitues eos super tabernaculum testimonij & cuncta vasa eius. Ideò dicitur eis. 1. *Petr.* 2. Vos estis genus electum, & regale sacerdotium. Et hæc separatio attendenda est quantum ad affectum, habitum, officium, & vitam. Sed heu! totum idem quantum ad affectum. *Ierem.* 6. Omnes auaritiæ student, à minori vsque ad maiorem. Quantum ad habitum: quæ enim differentia ad milites, imò ad mulieres, quod turpius est? *Soph.* 1. Visitabo super omnes, qui vestiti sunt veste peregrina. Item quantum ad officium. 2. *Mach.* 4. Sacerdotes iam non circa altaris officia dediti erant, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinabant participes fieri palestræ, & præcipitiis eius iniustæ. Et quantum ad vitam, & conuersationem. *Isa.* 24. Et erit sicut populus, sic sacerdos. Item inter ipsos clericos debet esse separatio, quia Prælatorum vita debet excedere vitam simplicium clericorum. *Gen.* 43. Cui secundus præfuit, nisi eum. Et ad *Hebr.* 7. dicit Paulus: Oriundus ex tribu cui nihil altaris adtemptare est, & pro hoc [illegible] ad Deum.

Clerici debent à laicis separari quantum ad affectum, habitum, officium, & vitam.

Et didicerunt. Hic secundum, quantum ad [illegible] Vide enim, [illegible] Secundò [illegible] Et [illegible] Primò [illegible] Secundò [illegible] Et [illegible] Primò [illegible] quantum ad [illegible]

Et

36. *Et seruierunt.* Hic tangitur peccatum idolatriæ: & dicuntur duo. Primò venerationis exhibitio idolis. Secundò vehementia venerationis, quia vsque ad filiorum immolationem, ibi, *Et immolauerunt filios.* In prima duo. Primò veneratio idolorum. Secundò scandalizatio aliorum in facto, quod multum aggranat, ibi, *Factum est.* Ait enim: Sic commixti sunt, & didicerunt illorum opera. *Et seruierunt*, idolatrando, *sculptilibus eorum. Iudic.* 9. Surrexerunt filij, qui non nouerunt Dominum, & opera, quæ fecerat cum Israël, fecerunque malum in conspectu Domini. Et iterum in eodem: Multò maiora faciebant quàm patres eorum, sequentes Deos alienos, & seruientes eis. 1. *Reg.* 8. Dereliquerunt me, & seruierunt diis alienis.

Et factum est illis. Hic secundum. Quasi diceret: Sic seruierunt: *& factum est illis in scandalum*, & proprium, & aliorum. *Iosue* 23. Si volueritis his gentibus, quæ habitant inter vos, & eorum ritibus adhærere, erit vobis in foueam, & in laqueum, & in offendiculum, & etiam alijs. *Ierem.* 7. Posuerunt offendicula in domo, in qua inuocatum est nomen meum. *Matth.* 18. Væ ergo mundo à scandalis Clericorum, & Ecclesiæ Prælatorum. Verumtamen, licut ibi, melius esset ei vt suspenderetur mola asinaria collo eius, &c.

37. *Et immolauerunt.* Hic ostenditur vehementia in veneratione, quia vsque ad immolationem propriæ: & dicuntur tria. Primò filiorum, & filiarum immolatio. Secundò modus immolandi. *Et effuderunt.* Tertiò infectio totius terræ ex immolatione, ibi, *Et infecta est.* In prima duo. Primò filiorum immolatio. Secundò filiarum. *Et filias.* Dicit ergo: Sic seruierunt sculptilibus, & non in modico, imò multum, quia *immolauerunt filios suos*, ipsos comburendo, vel aliquo modo interficiendo, ad literam. *Et filias suas*, circa quas maior quodammodo pietas esse debebat, *dæmonijs*, id est, idolis, in honorem dæmoniorum fabricatis. Sed si hoc nusquam legitur in historia rei gestæ, mentiri non potest Prophetæ: & videtur probari per hoc quod dixit illis Moyses *Deut.* 7. Cauè ne imiteris abominationes Gentium. Hæc autem erat abominatio, quod filios & filias immolabant, secundum quod *Ierem.* 7. dicitur: Ædificauerunt excelsa Tophet, quæ est in valle filij Hennon, vt incenderent filios suos & filias suas igni. Et Moyses *Deut.* 32. idem dicit omnino, quod hic dicitur: Immolauerunt filios suos & sanguinem idolis libando, & carnem incendendo. Sic multi prælatorum filios & filias dæmonijs immolant, quia eos exemplis pessimis ad peccatum inflammant. *Ierem.* 7. Filij colligunt ligna, patres succenderunt ignem, & mulieres eorum conspergunt adipem.

38. *Et effuderunt.* Hic secundum, immolandi modus: & dicuntur tria. Primò sanguinis effusio & innocentis. Secundò quorum sit sanguis, ad culpæ eorum aggrauationem. Et. *Sanguinem filiorum.* Tertiò cui sit effusus, vel quibus, ibi, *Quæ sacrificauerunt.* Dicit ergo: Sic immolauerunt filios & filias: *& etiam effuderunt* in hoc notatur abundantia: *sanguinem innocuum.* 4. *Reg.* 21. Factum est verbum Domini contra Manasse, propter peccata quæ fecit, propter vniuersum sanguinem quem effudit, & implenit Ierusalem cruore innocentium. Et 22. Fudit Manasses sanguinem innoxium multum nimis, donec implerentur Ierusalem vsque ad os. *Psal.* Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Ierusalem.

Sanguinem filiorum. Hîc secundum, quorum fuerit effusus sanguis. Quasi diceret: Sic sanguinem effuderunt, *sanguinem* scilicet *filiorum suorum, & filiarum suarum.* 2. *Paral.* 28. Achab lustrauit filios suos, igne iuxta ritum Gentium, & sacrificabat thymiama, & immolabat in omnibus collibus.

Quæ sacrificauerunt. Ecce tertium, in quo aggranat ratione eorum quibus immolabant, quia sic sacrificabant & immolabant sanguinem filiorum & filiarum suarum, *quæ*, inquam, filiæ, *sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.* 4. *Reg.* 23. Dereliquerunt me, & libauerunt diis alienis.

Spiritualiter autem, filij sunt fortiora opera; filiæ infirma: vnde *Exod.* 1. legitur Pharao præcepisse, quòd filiæ seruarentur, & filij submergerentur in fluuium: fortiora enim opera, vult diabolus in dilectationum flumine suffocari: de infirmis autem non facit vim. *Apocal.* 20. Stetit draco ante mulierem patituram, vt cum peperisset masculum, ipsum absorberet. Et Herodes præcepit *Matth.* 2. omnes masculos interfici à Bethlehem. Filios ergo dæmoniis immolat, qui fortia opera facit vt inde laudem acquirat, vt prædicator, & rector. *Osee* 9. Ephraim adducet ad interfectorem filios suos. Qui autem minora opera, scilicet ieiunium, & vigiliam, immolat ei filiam, quod Dominus etiam prohibet *Matth.* 6. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c.

Filios dæmoniis immolat, qui bona opera facit vt inde laudem acquirat.

Et infecta est. Hîc subiungitur totius terræ infectio ex hac immolatione. Et primò tangitur mortis generalitas, quantum ad locum. Secundò corruptibilitas & infectio, quantum ad inhabitantes, ibi, *Et contaminata est.* Dicit ergo: filios, & filias immolauerunt: *& sic infecta est terra*, id est, habitatores terræ, *in sanguinibus*, eorum, in peccatis scilicet, id est, propter peccata eorum, quæ dicuntur sanguines. *Psal.* Libera me de sanguinibus. *Osee* 4. Sanguis sanguinem tetigit. *Exechiel.* 7. Fac conclusionem, quoniam repleta est terra iudicio sanguinum.

Et contaminata. Hîc tangitur infectio, & primò infectio. Secundò modus infectionis, vel in quo illa infectio. Dicit enim: *Et contaminata in operibus eorum. Levit.* 18. Non pollueritis in omnibus, in quibus contaminatæ sunt vniuersæ Gentes, & in quibus polluta est terra. 39.

Et fornicati sunt. Hîc modus infectionis, scilicet spiritualis fornicatio: vnde addit: *Et*, id est, fornicati sunt *in adinuentionibus suis*, id est, idolis quæ adinuenerunt. *Sap.* 13. Initium fornicationis exquisitio idolorum, adinuentio eorum, corruptio vitæ.

Et iratus est furore. Hîc secundum totius huius partis. Postquam enim tetigit eorum culpam in ipsa terra promissionis perpetratam, supponit hîc ipsorum pœnam, & dicuntur tria. 40.

Primò tangitur ira Dei ad illos in indignatione. Secundò punitio illorum per ipsos inimicos. *Et tradidit.* Tertiò humiliatio illorum sub inimicis post punitionem, ibi, *Et humiliati sunt.* In prima duo. Primò tangitur Dei indignatio ad illos. Secundò vehementia indignationis, ibi, *Et abominatus est.* Dicit ergo: Sic ipsi peccauerunt: *& iratus est furore Domini,* id est, tanquam iratus ira furibundi factus est, *in populo suo,* id est, contra populum suum. *Iud.2.* Iratus Dominus contra Israël. Et non tantum iratus, quod magnum est, sed *abominatus est hæreditatem suam*, tanquam penitus abiiciens illam. *Leu.* 26. Cadetis inter ruinas inimicorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea. *Ose.* 4. Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

41. *Et tradidit.* Hic secundum, scilicet punitio illorum per ipsos inimicos: & tanguntur tria. Primò dimissio illorum ipsis Gentibus. Secundò dominatio Gentium, & præpotentia super illos. *Et dominati sunt.* Tertiò afflictio subiectorum. *Et tribulauerunt.* Dicit ergo: Sic abiecit eos, *& sic tradidit eos in manu,* id est, in potestate, *Gentium. Iud.*14. Addiderunt filij Israël malum facere coram Domino, & tradidit eos in manu Iabin, Regis Chanaan.

Et dominati. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic traditi sunt eorum potestati, & isti non eos dimiserunt liberos, imò *qui tenuerunt eos, dominati sunt eorum. Neem.*9. Imposuisti reges super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur. Et dominabantur iniquè. *Ise.*52. Dominatores eius iniquè agunt. Et viles qui dominantur. *Thren.*4. Serui dominati sunt nostri, nec fuit qui nos redimeret de manu inimicorum.

Et tribulauerunt. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic tradidit, & inimici sunt dominati, sed non pacificè, imo *& tribulauerunt eos,* affligendo indebitè, *inimici eorum*: vt possent dicere veraciter illud *Psal.* Exprobrauerunt mihi, qui tribulauerunt me inimici mei.

42. *Et humiliati sunt.* Hic tertium, scilicet ipsorum humiliatio sub inimicis, post punitionem. Et hoc relatione ad duplex malum ipsorum. Primò ad malum ingratitudinis. Secundò ad malum recidiuationis, ibi, *Ipsi autem exacerbauerunt.* In primâ duo. Primò tangitur illorum directio, & humiliatio. Secundò ratio, scilicet ingratitudo, ibi, *Sæpe liberauit.* Dicit ergo: Sic afflicti sunt ab inimicis, *&* post omnia, *humiliati sunt sub manibus eorum.* Verum est. *Ier.*6. Super te ascendent quasi equi parati ad prælium, aduersùm te filia Sion. Dolores apprehenderunt nos vt parturientem. *Iud.*6. Humiliatus est Israël in conspectu Madian, & hoc iustè factum est, quia sup. *sæpe liberauit eos*, & parum valuit. *Iud.* 6. Clamauerunt ad Dominum, & suscitauit eis liberatorem, & liberauit eos. Et in eod. Liberans vos de manibus Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos, & noluistis audire vocem meam.

Ipsi autem exacerbauerunt. Hic tangitur humiliationis pœna compatatione ad malum recidiuationis: vnde duo tanguntur. Eorum recidiuatio in culpam. Secundò pœna propter illam. *Et humiliati sunt.* Ait ergo: Sic afflicti quia ingrati: *ipsi autem exacerbauerunt eum,* peccata iterando, & hoc, *in consilio suo,* ex certa deliberatione, & præmeditatione. *Bar.*4. Exacerbastis Deum excelsum, qui fecit vos, immolantes dæmoniis, & non Deo. *Ierem.*32. Erant filij Israël, & filij Iuda facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, & vsque nunc exacerbauerunt me in opere manuum suarum.

Et humiliati sunt, hoc modo, *in iniquitatibus suis,* id est, propter iniquitates suas. *Psal.* Priusquam humiliarer, humiliatione deiectionis & miseriæ, ego deliqui. Et nota hic, quòd humiliatur multum homo per peccatum. Primò de diuite fit pauper. *Apocal.* 3. Tu dicis, quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia pauper es & nudus. De rege coronato fit ribaldus. *Iob* 17. Balteum regum dissoluet: propter peccata ipsorum, & præcinget func, sicut ribaldus, renes eorum. De libero fit seruus. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati: & tali seruus, qui nullo potest placari obsequio. De hærede fit exhæredatus. *Ephes.* 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, non habet partem in regno Dei & Christi. De milite & nobili fit ignobilis, & rusticus. 1.*Reg.*2. Quicumque glorificauerit me, honorificabo eo: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. De sacerdote fit degradatus. 1.*Pet.*2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, dicitur illis, qui sunt in gratia. Sed *Osee* 4. Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. *Isa.*22. Expellam te de statione tua, dicitur peccanti. De templo Dei fit fanum Bacchi. 2.*Mach.*14. Hoc Dei templum Libero patri dedicabo, vel consecrabo. Membrum meretricis ad literam fit de membro Dei. 1.*Corinth.*6. Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. De sano fit æger. *Luc.*10. de illo qui incidit in latrones, & dispoliauerunt eum, & plagis impositis &c. De pulchro fit turpis. *Ierem.*30. Conuersæ sunt facies eorum in auruginem. *Thren.*1. Egressus est à filia Sion omnis decor eius. De forti fit debilis. *Thren.* 1. Abierunt absque fortitudine, ante faciem subsequentis, vel tribulantis. De stabili fit instabilis. *Thren.* 1. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est.

Homo valde humiliatur per peccatum.

43. *Et vidit cum tribularentur.* Hic secundum, in quo postquam monstrauit eorum culpam multiplicem, subiungit diuinam misericordiam eis nihilominus exhibitam: & tanguntur primò motiua ad misericordiam. Secundò ipsa misericordia, ibi, *Et memor fuit.* In prima duo. Primò tangit motum ex parte ipsorum. Secundò ex parte patrum. *Et memor fuit.* In prima duo secundum duo, quæ in ipsa fuerunt, quæ mouerunt Deum. Primum, ipsorum tribulatio. Secundò conuersatio tribulatorum ad Deum per orationem, ibi, *Et audiuit.* Dicit ergo: Tantæ fuerunt nequitiæ, & peruersitates: *& Deus nihilominus vidit cum tribularentur,* oculo misericordiæ suæ. *Ie.*33. Vide Domine, & malum, pœnæ sup. *tanquam in oculis eius. Psal.* Aspice in me, & miserere mei.

Et audiuit tribulationem eorum. Exod. 3. Vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, pro, & gemitum eorum audiui. *Iud.*2. Flectebatur Dominus misericordia, & audiebat ululatorum gemitus, & liberabat eos de cede vastantium. Nota *Glos.* Talis est nobis, quales nos illi.

44. *Et memor fuit.* Ecce secundum. Aperte enim ait: *Sic tribulationem aspexit, & eorum orationem audiuit: & adhuc memor fuit testamenti sui,* æternæ prædestinationis suæ ad Abrahæ factæ. In *Psal.* antecedenti. *Memor fuit in sæculum testamenti sui*: verbi, quod mandauit in mille generationes. Et dixit. *Recordatus est misericordiæ suæ,* & veritatis suæ domui Israël.

Et pœnituit eum. Ecce secundum, in quo præmissis motiuis ad misericordiam, sequitur ipsa misericordia: & primò exhibitio misericordiæ in amotione mali. Secundò in exhibitione boni, ibi, *Et dedit eos in misericordias.* Dicit ergo: Sic motus fuit ad misericordiam per prædicta: *& tunc pœnituit eum,* id est, ac si pœniteret eum, fecit: quia cessauit affligere, & auquit inflictam pœnam: *& secundum multitudinem misericordiæ suæ,* magis, quàm meritis illorum. *Ierem.*18. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersùs eam: agam & ego pœnitentiam à malo, quod locutus sum vt facerem ei. Et hoc *secundum multitudinem misericordiæ suæ.* 2.*Paral.vlt.* dixit Manasses: Saluabis me indignum secundum magnam misericordiam tuam.

46. *Et dedit eos.* Hic secundum, in quo ostenditur boni exhibitio ex misericordia: & dicuntur duo. Primò bonorum collatio. Secundò magnitudo, vsque ad admirationem aduersantium. *In conspectu.* Ait enim: Sic pœnitens fuit mala amouendo, *&* etiam, *dedit eis in misericordias*: id est, ex misericordia dedit eis bona multa. Et hoc, *in conspectu eorum qui ceperunt eos*, hoc est, tanta fuit in eis gratia, vt etiam inimicis, qui eos captiuauerunt, placerent, secundum quod legitur de *Tobia* in 2. Dedit Dominus gratiam Tobiæ, in conspectu Salmanasar regis, & dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens potestatem facere quæcumque voluisset. Similiter de *Daniele* in 1. Dedit ei Dominus gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et in 2. Exaltat rex Danielem in sublime, & multa munera, & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis. Sic de Ioseph *Gen.*40. & 41. Vel dedit eis misericordias, non in occulto, sed *in conspectu inimici, qui ceperant eos*, vt inde confunderentur inimici eorum.

Sic Dominus in conspectu dæmonum qui animas tenebant & captas, aliquando facit misericordias nostras, quæ liberandos eos, & de faucibus eorum extrahendos, secundum illud *Iob* 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam praedam. Quod ut dæmonum magna illusio. *Psal.* 40. Nequid illudes ei, quasi aut? & bonorum hominum magna exultatio. *Luc.*15. Maior erit gaudium super vno peccatore pœnitentiam, &c.

47. *Saluos fac nos.* Præmissis Dei misericordiis pro beneficiis exhibitis illi populo, & maximè in peccati dimissione, subiungitur hic supplicatio pro plena reconciliatione, vt expers non tantum à culpa sed ab omni miseria, possint liberius confiteri & laudare: & dicuntur tria. Primò supplicatio pro liberatione à captiuitate & miseria. Secundò ratio quare petit liberari populum, ab illa sup. *Vt confiteamur.* Tertiò subiungitur interim diuina laudatio à Prophera optatæ, quod laudetur Deus ab omni creatura humana, ibi, *Benedictus Dominus.* In prima primò petit liberari à miseria, quam sustinent in terra propria. Secundò vocari à captiuitate, quæ tenentur in terra aliena; ibi, *Et congrega nos.* Dicit ergo: Hæc bona quæ præmisi, Dominus populo contulit, ex quibus laudandus est manifestè: *& ideò Domine Deus noster, Pronus,* qui potes: *Deus,* qui scis: *noster,* qui velle debes: *saluos nos fac,* à miseriis, quas patimur. 4.*Reg.*19. Saluos nos fac Domine Deus noster de manu eorum, vt sciant omnia regna terræ, quia tu es Deus solus: & sic fecit & dixit: Protegam ciuitatem hanc, & saluabo eam propter me, & propter Dauid seruum meum: non occupabit eam clypeus.

Et congrega nos, dispersos, *de nationibus*, in quibus dispersi sumus. Apparet, quod Propheta non loquitur pro tempore suo: tunc enim non erant dispersi: sed pro temporibus captiuitatum variarum, quas postea videbat passurum populum propter iniquitates suas: & exaudius est. *Ierem.*31. Adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo ab extremis terræ. Et 32. Congregabo eos de vniuersis terris, ad quas eiecì eos, & reducam eos ad locum suum.

Vt confiteamur. Hic secundum, in quo tangitur finis petiti, scilicet liberationis, & congregationis: & tangitur duplex confessio: diuinæ laudis primò. Secundò exultatio in tali confessione, ibi, *Et gloriemur.* Dicit ergo: Sic petij saluari, & liberari: & hoc, *vt confiteamur*, confessione laudis, *nomini sancto tuo*, dicentes illud *Eccles.*15. Confitebor tibi Domine Rex, & collaudabo te Deum saluatorem meum, confitebor nomini tuo. Et illud *Psal.* Confitebimur tibi Deus, confitebimur.

Et gloriemur. Quasi diceret: Non tantum confiteamur, hoc enim parum esset, imò *& gloriemur in laude tua,* non in humana potentia, dicit *Glos.* Debemus autem Deum laudare, & confiteri lætanter. *Isa.*51. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Debemus etiam suauiter, vt sentiamus dulcedinem in laude latentem, & sapotemus eam. *Psal.* Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus. Sic psallimus sapienter cum sapore. *Psal.* Psallite regi nostro, psallite, psallite sapienter. Si gustamus & saporamus, dulcem eum inuenimus. Et *Cassiod.* dicit: Quantò illa nobis dulcescit, tantò illi efficimur charissimi. Ex toto corde diligamus Deum, vt ex toto corde ab eo diligamur. Debemus etiam laudare gloriantes, sicut hic dicitur. *August.* Suauis est Deo nostra laudatio, si nos in Domino gloriamur.

Debemus laudare Deũ laudare, laudemur, facere, gloriemur.

48. *Benedictus Dominus.* Hic tertium, in quo Propheta, prorumpit in laudem, iterum videns laudandum, quod petiit: & dicuntur duo. Primò benedicit orando quod perpetuò sit benedictus. Secundò prædicit, quod sic fiet: *Et dicet omnis.* Dicit ergo: Sic petij saluationem

& liberationem ad laudandum: & interim dico: *Benedictus*, sit sup. *Dominus Deus Israël*, non ad tempus, sed *à sæculo*, id est, ab æterno, *& vsque in sæculum*, hoc est, vsque in æternum. Quasi diceret: Sicut eius benedictio & beatitudo non habuit principium, sic careat & fine. 1. *Paralip.* 16. Benedictus Dominus ab æterno, & vsque in æternum. *Eccles.* 51. Laudabo nomen tuum assiduè, & collaudabo illud in confessione.

Et dicet. Quasi diceret: Sic laudando & benedicendo petij, & sic fiet, & est: *Et dicet omnis populus*, à te liberatus & saluatus: *fiat, fiat.* Vnum fiat notat in laudante populo libertatem, alterum replicatum notat æternitatem. Liberè enim & æternè laudabit omnis populus suus, & ob hoc beatus. *Psal.* suprà: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te: de quorum numero nos faciat, qui est benedictus per omnia, &c.

IN CVI. PSALMVM.

Allelvia, Allelvia.

Argumentum Psalmi, fit ibi iterum alleluiatica gaudia ex beneficijs generaliter exhibitis.

1. CONfitemini *Domino, quoniam bonus.* Hic est Psalmus 106. in toto libro, sextus vero in tertia parte libri. Postquam enim egit in Psalmo 104. de beneficiis Abrahæ & semini exhibitis, semini, inquam, bono & iusto, & in 105. de beneficiis exhibitis semini eius malo & impio, sed tandem per pœnitentiam conuerso, hic tandem in hoc 106. inuitat ad laudem pro beneficijs exhibitis omnibus generaliter, scilicet pro redemptione & liberatione à captiuitate, quæ ad omnes respiciunt generaliter: omnes enim quantum in se fuit, Dominus redemit, nec destruxit. Vnde benè significata fuit redemptio hæc, & liberatio, per redemptionem Iudæorum de captiuitate Babylonica, quæ omnibus fuit generalis, tam bonis quàm malis. Nec determinatur de peccatis & pœnis redeuntium, sed tantum de reditu ipsorum & aduentu in Ierusalem. Vnde secundum literam videtur quodammodo Psalmus tangere de illa reuersione. Et propter hoc in titulo duplex præponitur *Allelvia*: vnum pro liberatione à malo, alterum pro reuocatione ad bonum. Quid autem sit. *Allelvia*, superius dictum fuit.

Diuidi autem potest in duas partes totus Psalmus, quamuis aliter secundum *Gloss.* Primò inuitat ad Dei laudem multiplici ratione. Secundò ostendit quibus eum conuenit laudare. *Videbunt recti.* In prima duo. Primò inuitat ad Dei laudem. Secundò subdit statim laudis rationem. *Quoniam bonus.*

Dicit ergo: Sic *confitemini* confessione peccati, & præcipuè laudis, *Domino*, ad honorem Domini. *Tob.* 13. Confitemini Domino omnes electi eius, agite dies lætitiæ, & confitemini. Confitemini primò culpam: post, agendo diem lætitiæ, subiungite laudem. Et nota *Glossam.* Hoc nequit optime, &c. Potest quidem qui non gustauit, hoc aliqualiter facere, sed optimè non potest. Bene quidem confitetur, qui peccatum euomit, melius, qui laudat, sed optimè, qui eleuato intellectu & affectu gustat. Hic enim totus rapitur in eius laudem. Propter hoc ad huius gustum nos inuitat. *Psal.* Gustate & videte, quoniam ego sum Deus, &c. Confitemini ergo, si tamen gustatis quam suauis est Dominus. 1. *Petr.* 2.

Quoniam bonus. Hic secundum, in quo subiungit rationes quare confitendum: & primò in vniuersali, & quare laudandus. Secundò descendendo ad speciales beneficia specialiter, ibi, *Erraverunt.* Tertiò ad specialia beneficia generaliter, ibi, *Et de regionibus.* In prima duo. Primò ratio laudis in beneficijs vniuersaliter, comparatione ad laudantes. Secundò comparatione ad laudandum. *Quia in sæculum.* Et patet Dei diuitiæ [illegible] bona conferendo: alia, quantum ad hoc, quod malum amouendo & reducendo: nullatenus enim misericordia cessabit, ibi, *Quoniam in sæculum.* Dicit ergo: Sic confitemini, *quoniam bonus*, suauis scilicet, & dulcis. *Sapient.* 12. O quam bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Si ergo bonitas est ratio laudis, qui bonitatem non gustat, quomodo laudabit? qui verum non gustauit, quomodo laudabit? Propter hoc dicit *Cassiodor.* Qui gustare renuit, minimè confitetur. Petrus gustauit in monte Thabor dulcedinem Dei *Matth.* 17. & ibi voluit remanere, & tabernacula fabricare. Domine, inquit, bonum est nos hic esse, &c. Gustus tranuit, & negauit. *Matth.* 27.

Quoniam in sæculum. Ecce secundum huius particulæ. Quasi diceret: Non solum laudandus, quoniam bonus bona transfundendo, imo, *quoniam in sæculum misericordia eius*, hoc est, in æternum super miseros ad remouendum mala. *Psal.* Confirmata est super nos misericordia eius. Et *Augustin.* dicit: In nonnullis Scripturarum locis, *In sæcula*, idem est, quod in æternum.

2. *Dicant nunc qui redempti sunt.* Hic secundum, in quo sumitur generalis ratio ex parte laudantium, scilicet ipsorum redemptio: vnde dicuntur duo. Primò redemptio. Secundò à quo, & quòmodo sunt redempti. *Quos redemit.* Dicit ergo: Sic confitemini, quoniam bonus & misericors: & etiam *qui redempti sunt à Domino*, eo ipso quod redempti, *dicant nunc*, confessionem laudis & peccati. *Isa.* 48. Auditum faciet vsque ad extrema terræ, redemit Dominus Iacob seruum suum. Sed quo pretio? Petrus determinat. 1. *Canon.* 1. Non enim corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine, &c.

A quo & quomodo fuerunt redempti.

Quos redemit. Hic secundum, in quo ostendit à quo, & quòmodo fuerit redempti: & tanguntur duo. Primò liberatio à subiectione, qua erant subiecti inimico. Secundò à dispersione per totum mundum. *De regionibus.* Dicit ergo: Sic confitentur redempti *manu*, id est, quia illos *redemit de manu inimici*, id est, de potestate, sub qua tenebantur captiui. *Ierem.* 31. Redemit Dominus Iacob, & liberauit eum de manu potentis. Et subdit: Et venient, & laudabunt in Sion. Huius redemptionis pretium misit Deus in filij incarnatione, in sacco mortalitatis nostræ, quam assumpsit filius de tela mundissima, Virgine Maria. *Luc.* 3. Descendit rex de solio suo, & inductus est sacco. Sed ipsum pretium

pretium de sacro exposuit in natiuitate: vnde tunc cantat Ecclesiam tanquam gratias agens: Redemptionem misit Dominus populo suo. Sed saccus, vt exiret de pretio aliquid, scissus est in Circuncisione. *Luc.* 2. Consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vt saccus gloriosæ carnis eius scinderetur. Sed latissimè scissus est, & ruptus, & conscissus in sua passione, vt totum pretium effunderetur. *Psal.* Confidisti sacco meum, & sic redempti omninò. *Ose.* 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos.

De regionibus. Hic liberatio à dispersione: vnde dicuntur duo. Primò congregatio ex locis diuersis. Secundò illorum locorum specificatio. *A solis.* Ait ergo: Sic redemit, *& congregauit eos*, in fidei & Ecclesiæ vnitatem, *de regionibus. Ierem.* 31. Annuntiate in insulis, quæ procul sunt, & dicite: Qui dispersit Israël, congregabit eum. *Isa.* 11. Leuabit Dominus signum, crucis, in nationes procul, & congregabit dispersos Israël. *Zachar.* 10. Sibilabo eis, & congregabo eos.

3. *A solis ortu.* Ecce secundum, in quo specificat vnde congegabit, tangens apertè quatuor partes mundi. Ait enim: Sic congregandi, sed vnde? *A solis ortu*, hoc est, ab Oriente, *& occasu*, hoc est, ab Occidente, *ab Aquilone*, aquilonari parte scilicet, *& mari*, Australi parte. Ad literam enim oceanum habet terra Ierusalem ad Austrum. Nec mirum, quia circuit totam terram. *Isa.* 44. Ab oriente adducam semen tuum, & ab occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, Da, & Austro, Noli prohibere. *Ierem.* 31. Adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ. *Matth.* 8. Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob.

4. *Erraverunt in solitudine.* Hic secundum totius illius partis, in quo subiungitur ratio laudis. Tacta enim ratione, quare laudandus quasi in generali, hic tangitur in speciali, tangendo beneficia specialia quatuor, & secundum hoc quatuor partes fuit hic. Primum est liberatio à miseria in via: Secundum, liberatio à miseria, quam habuerunt in ipsa Babylone, ibi, *Sedentes in tenebris.* Tertium, liberatio à malo & difficultate, quam habuerunt in recessu. *Et qui descendunt.* Quartum, liberatio à terroris Babyloniorum post liberationem, ibi, *Et exaltauit.* In prima dicuntur tria. Primò tangitur malum quod fuit in progressu in Babyloniam ciuitatem. Secundò clamor ad Deum pro malo illo, ibi, *Et clamauerunt.* Tertiò confessio laudis, pro liberatione à mala illo, ibi, *Confiteantur Domino.* In prima tria secundum tria mala in via. Primum, error & ignorantia viæ. Secundum, [illegible] loci & quæ secundum in nocte. *Vnam* [illegible] Tertium, defectus cibi & potus, [illegible] *Esurientes & sitientes.* Dicit ergo: [illegible] confiteantur, quia *erraverunt in solitudine*, [illegible] iniquam, solitudo erat [illegible] dam fugientes, & vagantes, [illegible] dam super terram. *Genes.* 4. Ait [illegible] inimicis non audentes, [illegible] *Ysa.* Viam per viam, quæ ducit ad [illegible]

& solitudines: & persecutus est exercitus Chaldæorum regem.

Sic spiritualiter contingit quod in deserto, & in inaquoso, vbi nulla est lachrymarum abundantia, sed omnis indeuotio, ibi erratur. *Ierem.* 17. Habitabis in terra siccitatis, in deserto, in terra salsuginis, & inhabitabili. Importabile enim tale claustrum, & erratur ibi. *Isa.* 16. Erraverunt in deserto.

Viam ciuitatis. Hic secundum malum. Quasi diceret: Sic erraverunt, *& non inuenerunt viam ciuitatis*, Babylonicæ sup. *habitaculi* esse. Quasi diceret: Nullum inuenerunt in via illa habitaculum. Non leguntur habitaculum inuenisse, donec venerunt in Babylonem. Nec mirum, quia non erant in via, sed extra.

Sic notandum, quòd Christus est, in quo *In Christo* solo quiescendum est. *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autem pacem habebitis. Ipse est habitaculum nostrum. *Act.* 17. In ipso viuimus, *silentium.* mouemur, & sumus. Sed ad ipsum habitaculum non venitur nisi per ipsam viam. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita, sed ipse vt recta via ducit nos ad seipsum. *Hilar.* Nos in erronea via non ducit Christus, qui est via, nec per falsa, qui veritas est: nec in mortis relinquit errore, qui vita est. Ab hac errant qui dicturi sunt *Sapient.* 5. Erravimus à via veritatis: & propter hoc ad habitaculum non peruenimus. *Eccles.* 10. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere.

5. *Esurientes & sitientes.* Hic tertium malum, scilicet defectio cibi & potus. Et primò defectus. Secundò effectus sequens ex illo. *Animæ illorum.* Dicit ergo: Sic errabant, habitaculum non inueniebant, & erant præ inopia *esurientes*, non habentes cibum, *& sitientes*, non habentes potum. Sic implebatur in ipsis illud, quod Moyses prædixerat comminando. *Deuteron.* 28. Immittet Dominus super te famem, & esuriem. Et post: Seruies inimico tuo in fame, & in si, & omni penuria. Et sic, *anima eorum tabescebat in ipsis*: toti erant fame, & miseria tabidi, & squallentes. *Baruch* 4. Mortui sunt dolentibus pessimis, in fame, & siti. Recte qui non habitant in Christo, & errant ab ipso via vera, vacui & esurientes sunt, quia carent doctrina verbi Dei solidiori: & suabiori, quia carent doctrina faciliori. *Amos* 8. Mittam famem in terram, non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Hæc fames in Gentilibus Philosophis, qui desiderabant reficiri veritate & potati, sed nihil capiebant, quod eos reficeret. *Proverb.* 13. Iuitus comedet, & saturabitur. Venter autem impiorum insaturabilis. Hæc est enim amicorum mensa, quibus dicitur. *Cant.* 5. Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Et propter hoc tabefacta est in [illegible] & mortui sunt. *Thren.* Luxuriabant [illegible] Dei pro animabus parvulorum, [illegible] fame & siti. *Isa.* 5. Nobiles eius [illegible] fame, & multitudo eorum siti [illegible]

6. *Et clamauerunt.* Hic secundum totius huius [illegible] quam malum quam transeuntes, [illegible] sic. Subiungit [illegible] quæ illa mala [illegible] & [illegible] quæ clamor ad Deum, & [illegible] liberatio

vociferatio pro illa miseria. Secundò illorum ereptio ab illa. *Et de necessitatibus.* Tertiò tangitur modus acceptionis, ibi, *Et eduxit illos.* Dicit ergo: Sic fuerunt in miseria & tribulatione, & tunc *clamauerunt ad Dominum cum tribularentur.* *Psal.* Ad Dominum cum tribularer, clamaui. *Ose.* 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me.

Et de necessitatibus. Hîc secundum, liberatio. Sic clamauerunt, & *de necessitatibus*, scilicet inexitabilibus, *liberauit eos.* Talia mala sua vocabat necessitates. Supra in *Psal.* De necessitatibus meis erue me. Et sicut illos corporaliter, sic clamantes ad se spiritualiter, pro defectu veritatis, liberat efficaciter. *Bar.* 4. Clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu inimicorum vestrorum. Et hoc in ipso clamore, vel ante ipsum clamorem. *Isa. penult.* Et erit, antequam clament, ego exaudiam. *Psal.* sup. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.

7. *Et deduxit eos.* Hîc tertium, modus scilicet liberationis: in quo dicuntur duo. Primò liberatio ab errore. Secundò à defectu receptaculi, vel loci ad quiescendum, ibi, *Vt irent.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd ipsos liberauit, sed à quibus, & quomodo? Addit: *& deduxit eos*, de via erronea dirigens illos, *in viam rectam.* Et ad quid vlterius? *Vt irent in ciuitatem habitationis*, id est, per ciuitates & loca, vbi habitacula inuenirent. Hoc tamen etsi nusquam legatur in historia, tamen potuit esse factum. Ad hoc tamen posset adduci illud *Ierem.* 31. Adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea. Sed spiritualiter clamantes ad Dominum in deserto, præ fame, & siccitate, & errore, Dominus dirigit, ostendens rectitudinem semitarum consilij diuini. *Isa.* 35. Erit vobis via recta, vt stulti non errent per eam. Et hoc, vt eant, non sedeant, in ciuitatem habitationis, in illam supernam Ierusalem, dicentes illud *Hebr.* 11. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, quæ est ciuitas habitationis. *Eccles.* 34. In habitatione sancta coram ipso ministraui. Et in *Psal.* Sicut lætantium omnium, habitatio est in te.

8. *Confiteantur Domino.* Hîc tertium totius huius partis, scilicet gratiarum actio, vel exhortatio ad gratiarum actionem pro illa liberatione: & dicuntur duo. Primò inuitat ad gratiarum actionem. Secundò subdit gratiarum actionis rationem referendo beneficium, quod quasi siluerat, ibi, *Quia satiauit.* In prima duo. Primò vt laudando confiteatur misericordiam, à malo liberantem. Secundò vt mirabilia eius, & potentiam bona exhibentem. *Et mirabilia eius.* Dicit ergo: Sic liberauit: & ob hoc moueo, *Misericordiæ eius*, quibus à malo liberat, quæ multæ sunt in effectibus, vna tamen in essentia & natura, *& mirabilia eius*, quibus magna facit, & bona dat, exhibita, *filiis hominum*, qui hoc non merentur, sed magis oppositum, *confiteantur Domino*, id est, fiat materia laudis Domini & confessionis. Dicit enim *Tob.* 12. Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini illi quia fecit vobiscum misericordiam suam. Et infra in eodem: Benedicite Domino, & enarrate omnia mirabilia eius. Supra in *Psal.* Narrabo omnia mirabilia tua.

9. *Quia satiauit.* Hîc secundum, scilicet ratio quare confitendum illi, & laudandus, scilicet refectio esurientium: & tanguntur duo. Primum refectio. Secundò quo sint refecti, vt maior gratia appareat, ibi, *Et animam esurientem.* Dicit ergo: Sic confiteantur Domino misericordiæ, & dignum est, *quia satiauit animam inanem*, proficiscentium in Babylonem, quæ inanis erat præ fame. Et quomodo? Addit: *Et animam esurientem satiauit*, non pranis cibis, sed *bonis*, iuxta illud *Luc.* 1. Esurientes impleuit bonis. Et quod dicit animam, partem sumit pro toto, per synecdochen, sicut illud *Exod.* 1. Iacob descendit in Ægyptum cum animabus 70. Propriè tamen ad redemptos loquitur, & etiam de redemptis: animas enim sanat Deus. *Ierem.* 3. Inebriaui animam lassam, & omnem animam esurientem saturaui. Aliter deficerent in via. *Matt.* 8. Si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Sed quo cibo? seipso in altaris sacramento. *Ioan.* 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et *Matth.* 26. Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Dat panem similagineum de farina delicatissima. *Psal.* Adipe frumenti satiat te. Dat panem pinguissimum. per effectum. *Genes. penult.* Aser, pinguis panis eius. Et propter hoc dicitur *Ierem.* 31. Animas sacerdotum inebriabo pinguedine. *Chrysostom.* Carnem assumptam proposuit pro nobis in edullium, vt per cibum inuitaret nos ad gustum diuinitatis. Item virtutibus & donis reficit, & corde mundo & securo. *Psal.* pauit eos in innocentia cordis sui. *Prou.* 11. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Ipso temporali bono tertiò. *Isa.* 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comederis. *Psal.* Tu das illis escam in tempore. Sed nota, quòd dicit animam vacuam per humilitatem. 4. *Reg.* 4. Vasa vacua replet Eliseus, esurientem per charitatem. Tanta enim vis charitatis est & esuries, vt non sufficiat iam cibus temporalis, sed totum mundum Deus proiiciat in os eius: nec aliqua specialis virtus aut donum, in ipsa enim est ignis: & *Prouerb.* 30. dicitur: Ignis nunquam dicit: Sufficit. Sed ipsum Deum deuorare quærit. *Psal.* Zelus domus tuæ comedit me. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, temporalium virtutum, & donorum, & non mirabitur, sed sperabit adhuc, quòd Iordanis influat in os eius.

Multiplicibus cibis reficiuntur humiles.

10. *Sedentes in tenebris.* Hîc secundum, in quo agitur de secundo beneficio, quod est eis exhibitum liberando eos à miseria, quam sustinuerunt in ipsa Babylone. Et primò incarceratorum tangitur beneficium. Secundò non incarceratorum, ibi, *Omnem escam.* In prima dicuntur quatuor. Primò ipsorum in Babylone incarceratio, & afflictio. Secundò incarceratorum & laborantium clamor ad Deum, & supplicatio, ibi, *Et clamauerunt.* Tertiò clamantium liberatio, ibi, *Et de necessitatibus.* Quartò inuitatio ad gratiarum actionem pro liberatione illa, ibi, *Confiteantur Domino.* In prima duo secundum duplicem illorum miseriam, quam tangit primò incarcerationem. Secundò in laboribus afflictionem. *Et humiliauit.* In prima duo. Primò tangitur incarcerationis

&

& vinculorum pœna. Secundò pœnæ causa, ibi, *Quia exacerbauerunt.* In prima duo. Primò monstratur carceris obscuritas vehemens, & immoderata. Secundò crudelitas. *Vinctos.* In prima primò obscuritas. Secundò obscuritatis immensitas. *Et vmbra.* Dicit enim: Sic satiauit eos postmodum, *sedentes* in Babylonia, *in tenebris*, in carcere scilicet tenebroso, *& vmbra mortis*, ita scilicet tenebroso, vt quasi mors, & mortis aliquid simile videretur. *Thren.3.* In tenebrosis collocauit me quasi mortuos sempiternos. Spiritualiter in tenebris sedent, qui in peccatis quiescunt, quæ perpetrant. Peccatum enim tenebra dicitur, quia tenebrosam facit animam. *Ephes.5.* Eratis aliquando tenebræ, &c. *Et vmbra mortis*, æternæ, quia ad ipsam est via, sicut vmbra ducit ad illud, cuius est vmbra. Hinc dicitur in *Psal.* Collocauit me in obscuris, sicut mortuos sæculi, non adhuc sicut mortuos inferni. Sed Dominus tales visitat aliquando, & illuminat. *Isa.9.* Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. *Luc.1.* Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent.

Vinctos. Hic tangitur carceris crudelitas, in defectu boni, quod notatur in mendicitate; & præsentia mali, quod notatur in ferrea vinculatione. *Vinctos ferro.* Ait enim: Sic sedentes in tenebris & vmbra mortis visitauit, vel adiuuit: & etiam *vinctos ferro*: ecce dura vinculatio: & hoc, *in mendicitate*, in defectu & inopia omnis boni. Improbatur in illis, quod comminatus est Moyses *Deut.28.* Deseruies inimico tuo in fame, & mendicitate, & cum penuria, & imponet iugum ferreum super caput tuum, *Baruch 1.* Postquam cepit Nabuchodonosor Iechoniam, & principes, & cunctos potente, duxit eos vinctos in Babylonem. *Isa.22.* Duréque ligati sunt. Sic peccatum fortiter, & durè valdè ligat hominem. 2. *Esdræ vlt.* Incuruatus sum multo vinculo fieri. Et mendicum, & paupertimum facit. *Luc.15.* de filio prodigo, qui porcorum siliquas quasi mendicabat: in regione enim longinqua cœpit egere. *Prou.14.* Miseros facit populos peccatum.

11. *Quia exacerbauerunt.* Hic præmissa pœna subiungitur causa, vt monstretur esse iusta, scilicet ipsa culpa, quæ tangitur dupler. Contemptus legis Dei ei præcipientis multa. Secundò verò contemptus prophetiæ eis quod perfectum est consulentis, ibi, *Et consilium.* Dicit ergo: Sic vidit sedentes in tenebris & vinctos ferro, quia *ipsi exacerbauerunt*, indignationem & crudelitatem notat: *eloquia Dei*, sibi per Moysem data. *Ierem.32.* Filij Israël exacerbauerunt me in opere manuum suarum.

Et consilium Altissimi, per Prophetas & prædicatores sibi datum, *irritauerunt.* Supra: irritauerunt eum in adinuentionibus suis. *Ier.32.* Dixit Ieremias ad Sedechiam: Si consilium dedero tibi, non me audies. Peccatores exacerbant Deum, non seruando præcepta eius, quando peccant in sæculo existentes. *Exech.20.* Exacerbauerunt, & iudicia mea non custodierunt. Claustrales irritant Dei consilia, quia consilia Dei, quæ se seruare promiserunt, non seruant. *Prou.1.* Despexistis omne consilium meum, & increpationes, &c. Ambo simul in *Psal.* Exacerbauerunt Deum excelsum, & mandata eius non custodierunt. Propter hoc in carcere peccati dignè detinentur. *Baruch.2.* Traditi estis aduersariis vestris: exacerbastis enim eum qui nutriuit vos.

Et humiliatum est. Hic secundum, in quo tangitur afflictio in laboribus, & potest referri ad diuersos. Alij enim incarcerati erant, de quibus dixit: Alij laboribus afflicti, de quibus hic agit. Vel ad eosdem. Potest enim esse, quod de die cogebant eos labores, de nocte verò incarcerati erant, sicut suprà dictum est: & dicuntur duo. Primò afflictio & miseria in laborando. Secundò carentia solatij in adiuuando. *Et non fuit.* In prima duo. Primò labor & afflictio cordis. Secundò corporis. *Et infirmati sunt.* Dicit ergo: Sic quantum ad incarceratos, vel sic de nocte erant incarcerati, & de die *humiliatum est cor eorum*, & hoc, *in laboribus* magnis & importabilibus. Suprà in *Psal.* Humiliati sunt sub manibus eorum. *Dan.3.* Sumus hodiè humiles in vniuersa terra, propter peccata nostra.

Et infirmati sunt, corpore. Thren.1. Infirmata est mea virtus, dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere. Hæc infirmitas, de qua Dauid suprà conquerebatur: Sana me Domine, quoniam infirmus sum. *Nec fuit qui adiuuaret*, & propter hoc labor parum profuit, & plus grauauit. Nota *Glossam*: Desistente Deo. *Eccles.51.* Circumdederunt me vndique, & non erat qui adiuuaret.

Et clamauerunt. Hic secundum totius huius partis, scilicet post afflictionem in Babylone clamor & afflictio. Dicit enim: Sic afflicti sunt carceribus & laboribus: *& cum tribularentur, clamauerunt ad Dominum. Isa.19.* Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem, qui liberabit eos.

Et liberauit eos de necessitatibus eorum. Hic tertium liberatio, in quo duo. Primò liberatio. Secundò modus liberandi. *Et eduxit.* Expone sicut suprà. *Esther 14.* Libera nos Domine manu tua, & adiuua me, nullum habentem auxilium, nisi in te Domine. Tu enim scis Domine infirmitatem meam, & necessitatem. *Mich.4.* Venies vsque in Babylonem, ibique liberaberis. Redemit te Dominus de manu inimicorum tuorum.

Et eduxit eos de tenebris. Hic ostenditur modus liberationis: in quo duo. Primò exemptio vel educio quasi a carceribus tenebrosis. Secundò a vinculis, ibi, *Et vincula.* Dicit ergo: Sic clamauerunt, & liberauit. Et quomodo? Ecce. *Et eduxit eos de tenebris*, de carcere [redacted] *& vmbra mortis*, hoc est [redacted] *& obscuris. Isa.49.* Dedi te in lucem Gentium, vt dicetes his, qui in tenebris sunt, reuelamini.

Et vincula eorum dirupit. Psal. Dirupti Domine vincula mea, &c. *Isa.42.* Dedi te in lucem Gentium, vt educas de conclusione vinctum, de domo carceris sedentem in tenebris & vmbra mortis. [illegible] Contere iugum de collo meo, [illegible]

12.

13.

14.

mam à Deo vita sua, sicut anima corpus ab anima. *Isa.* 59. Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. Item quia frigidum reddit ab amore Dei. *Ierem.* 6. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam. Item quia contemptibilem reddit etiam amicis, scilicet Angelis. *Ierem.* 4. Contempserunt te amatores tui, Angeli scilicet, qui tam sollicitè ad tui custodiam ex amore vigilabant. Item quia foedum reddit per infamiam. *Ioel.* 2. Ascendit fetor, & ascendit putredo eius, quia superbe egit. Item quia putrescere facit per obstinationem. *Ioel.* 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Item quia vermis eum iam corrodit, vermis, inquam, conscientiæ. *Ierem.* 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hic vermis, de quo *Isa. vlt.* Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

15. *Confiteantur Domino.* Hic quartum totius huius partis, scilicet inuitatio ad gratiarum actionem pro illa liberatione: & dicuntur duo. Primò inuitat ad laudis confessionem. Secundò replicat laudis rationem, ibi, *Quia contriuit.* Et diuide sicut suprà. Primò enim inuitat ad laudem misericordiæ pro amotione mali. Secundò mirabilium pro exhibitione boni. *Et mirabilia.* Misericordia à bonitate procedit, sed mirabilia à potentia: lege vt suprà.

16. *Quia contriuit.* Hic secundum, scilicet ratio laudis, quæ tangitur duplex. Primò liberatio ipsorum à carcere. Secundò à labore eos humiliante, ibi, *Suscepit eos.* In prima duo. Primò portarum destructio, quibus tenebantur. Secundò vectium, quibus portæ sustentabantur, ibi, *Et vectes.* Dicit ergo: Sic confitentur, & dignum est, *quia*, Dominus suus, *contriuit portas æreas*, quibus tenebantur clausi, *& vectes ferreos*, quibus portæ retinebantur. *Isa.* 45. Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam. In eodem: Detraxi vectes vniuersos, & Chaldæos in suis nauibus gloriantes. Per portas æreas, consuetudines vitiorum: per vectes ferreos, & defensiones & excusationes. *Cassiod.* Portæ æreæ sunt consuetudines peccatorum vitiosæ, vectes ferrei, spiritus immundi, qui illas ianuas peccatorum, ne exeundo exire liceat, obdurare nituntur. Sed Dominus totum destruit. *Ier.* 51. Contriti sunt vectes eius, portæ eius crebris ignibus combustæ. *Amos* 1. Conteram vectem Damasci.

17. *Suscepit eos de via.* Hic secundum, à quo sunt liberati, quia à labore eos humiliante. Et dicuntur duo. Primò liberatio. Secundò causa quare erant afflicti labore, scilicet *& propter iniustitias.* Dicit ergo: Sic [illegible] & etiam *suscepit eos*, scilicet [illegible] quia ibant ad labores vanos, *vias iniquitatis eorum*, vel quia iniquos, & vanos ibant ad labores, vel quia iniquitas eorum viam peruertit, sicut *probat Isaias* [illegible] quem. *Exod.* 7. Ite ad opera vestra, iniquos scilicet, & propter hoc dicit. *Propter iniustitias eorum, &c.* Vel de [illegible] ore dicens laboret, in quo [illegible] propter [illegible] mentis, eam, quæ propter [illegible]

Iniqui facti sunt, vilificati scilicet & dejecti. *Baruch* 2. Facti sumus subius, non supra, quia peccauimus Domino Deo nostro.

Spiritualiter laborant miseri in peccatis. *Ierem.* 9. Vt iniquè agerent, laborauerunt. Laborant in vanis, & superfluis rebus. *Sapient.* 3. Vacua est spes illorum, & labor sine fructu. Et tamen si volunt clamare & reuerti ad Dominum, libenter suscipit illos, *Ierem.* 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te: & gratanter valde, & lætanter, sicut pater filium prodigum suscipit. *Luc.* 15. *Ezech.* 20. In odorem suauitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, & congregabo vos de terris, in quibus dispersi eratis. In hoc etiam monet nos peccatores non contemnere, sed suscipere. *Rom.* 15. Suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos.

18. *Omnem escam.* Hic secundum totius illius partis, in qua agit de beneficio exhibito existentibus in ipsa Babylone. Dicto enim de beneficio incarceratis in illa exhibito, hic secundo de exhibito non incarceratis: in qua dicuntur sicut in præcedenti quatuor. Primò ipsorum pœna. Secundò supplicatio pro illa amouenda. *Et clamauerunt.* Tertiò liberatio illorum ab ea. *Et de necessitatibus.* Quartò admonitio de gratiarum actione pro illa liberatione, ibi, *Confiteantur Domino.* In prima duo secundum duplicem miseriam, in qua erant. Altera interior, cibi abominatio, quod est interius: & mortalis afflictio, quod est malum exterius, ibi, *Et appropinquauerunt.* Dicit ergo. Sic afflicti & liberati sunt qui in carceribus erant: sed quid de alijs? *Omnem escam abominata est anima eorum.* Primò interiori distemperantia & corruptione: & non tantum hoc, imo pro afflictione tanta, *appropinquauerunt vsque ad portas mortis.* Modus est loquendi.

Multi fastidiunt cibum spiritualem, quare, & quam periculosè.

Sic contingit spiritualiter, quòd erepti de carcere peccati, & labore, etsi non redeant ad peccatum, tamen omnem escam sibi salubrem fastidiunt & abominantur, scilicet Dei verbum, quod est optimum condimentum. *Matth.* 4. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. *Prouerb.* 9. Sapientia proposuit mensam, miscuit vinum, & vilde bona cibaria in illo, palato suo præparauit. *Isa.* 55. Audite audientes me, & comedite bona, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Item aliam Scripturam, quod est cibus saluberrimus & suauissimus. *Sapien.* 16. Angelorum cibo, qui semper viuunt propter illam escam, nutristi populum tuum Domine. De suauitate autem. Panem de cœlo præstitisti eis sine labore, habentem in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem. Tertia etia, quæ est cibus tertius, est exemplaris quia [illegible] quo [illegible] Quia pro [illegible] causa, [illegible] fecit, quando [illegible] ad Dei [illegible] Angelis [illegible] Christo [illegible] vt [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]

Causa autem huius est: quia aliis escis, id est, aliis scientiis, & delectationibus se replent. *Eccles. 36.* Omnem escam manducabit venter: omnia vult audire, de omnibus vult scire, delectationes gustare. Et est cibus cibo melior. Quasi diceret: Stultus est, qui illo quod minus bonum est, debetur de meliori concedere. *Proverb.* enim 27. dicitur: Anima saturata, calcabit fauum: & anima esuriens, etiam amarum pro dulci sumet. Propter hoc dicitur *Eccles. 37.* Non te effundas super omnem escam: in multis enim escis non erit sanitas. Propter hoc Daniel abstinebat à cibis Nabuchodonosor. *Daniel. 1.* & Tobias à cibis Gentilium in primo. Non est modicum periculum fastidire cibos istos, ita vt possit dici de talibus illud *Iob 33.* Appropinquauit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis. Et ipse de seipso: Vita mea erat appropinquans in inferno deorsum.

19. *Et clamauerunt.* Hic secundum, clamor & vociferatio pro liberatione. Aut enim: Sic abominati sunt, & tunc *cum se vexabantur, clamauerunt ad Dominum. Psal.* Clamauerunt iusti, quando sentiunt se quodam tedio affici, & Dominus exaudiuit eos. *Dan. 3.* Domine animi in angustiis posita, & spiritus omnis clamat ad te.

Et de necessitatibus eorum. Hic liberatio; in qua dicuntur duo. Primo liberatio. Secundo modus liberationis, ibi, *Misit verbum suum.* Dicit ergo: Sic clamauerunt: & statim *liberauit eos de necessitatibus eorum.* Expone vt sup. *Nezer. 9.* In tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cœlo exaudisti eos. *Psal.* Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius liberauit eum. *Dan. 3.* Saluos nos fecit de manu mortis.

20. *Misit verbum suum.* Hic secundum, scilicet modus liberationis, in quo tanguntur tria. Primo promissi adimpletio. Secundo sanatio in corpore. *Et sanauit.* Tertio ereptio a morte, quod consequens est ad secundum. *Et eripuit.* Dicit ergo: Sic dixit, quod liberabit, sed quomodo? Ecce: *Misit verbum suum*, hoc est, implenit promissum, quod liberarentur post 70. annos de captiuitate. *Ierem. 25. & 29. Et sanauit eos*, ab illa etiam abominatione: *& eripuit eos de interitionibus eorum*, in quibus erant fere. *1. Esdræ 1.* In primo anno regni Persarum, vt impleretur verbum Domini ex ore *Ieremiæ*, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & iussit vocem in omni regno suo, & per scripturam dicens, &c.

Verbum Dei creatum & increatum sanat & vivificat.

Spiritualiter autem legitur hoc de verbo creato, quod Dominus per predicatores mittit, quoniam verbi exemplum, vel similitudo à morbo peccati. *Sapient. 16.* Nec herba, nec malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo omnia sanans. Quod enim est predicator nisi quidam *minister* verbi? *Ephes. 4.* Vt perficiantur sanctorum opera in ædificationem corporis Christi. *Psal.* Et pugnauit Israhel, & interfecit Sehon regem Amorrhæi: & liberauit Dominus a morbis, vel infirmitatibus corporis. Laud. *D. Alb. Mag. Comment. in Psal.*

ultimo. Qui convertit peccatorem ab errore vitæ suæ, scire debet quoniam liberat animam illius à morte. De verbo etiam æterno Dei Filio legitur, quem Deus misit, quando ipsum incarnari voluit. *Sap. 18.* Verbum caro factum est. *Galat. 4.* Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, vt eius conditione & assumptione liberaretur à morte culpæ. *Psal.* Attamen ek propter scelera nostra, curanda sup. in eodem: Cum iustus iuste iuuat iustus. De interitionibus eripuntur in eius gloriosa resurrectione, scilicet de limbo, ad quem omnes nos descendebamus, secundum illud *Zachar. 9.* Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Propter hoc dicitur *Ierem. 30.* Obducam cicatricem tuam, & a vulneribus tuis sanabo te, per verbosque verbum meum, creatum scilicet, & increatum.

21. *Confiteantur Domino.* Hic quartum, scilicet inuitatio ad gratiarum actionem, & laudem pro tanto beneficio, & dignum duo. Primo inuitat ad confessionem laudis. Secundo exprimit modum confessionis talis, ibi, *Et narrent.* In prima duo. Primo inuitat ad laudandum misertum misericordem. Secundo ad potentiam, per quam fiunt mirabilia, beneficia confitenda. *Et mirabilia eius.* Dicit ergo: Sic fecit, & propter hoc *confiteantur Domino misericordiæ eius*, id est, materiam eius benefici confessionis laudatoriæ. *Eius beneficium* exhibitum. Non vult hic vt tradamus oblivioni, Dei misericordias, qui toties hoc inculcat. *Isa. 63.* Misericordiam Domini recordabor super his omnibus, quæ reddit nobis. & super multitudinem bonorum quæ largitus est. *Psal.* Misericordias Domini in æternum cantabo.

Et mirabilia eius, sunt laudis materia, *filiis hominum*, repete ofensa in benedictionum exhibitione. *Apocalyp. 15.* Cantabant canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua Domine. *Eccles. 42.* Mirabilia opera Altissimi solus, & gloriosa, & abscondita, & inuisa opera illius.

22. *Et narrent.* Hic exprimit confessionis & laudis modum, quem tenere in duobus. Primo enim monet ad confessionem laudis in ore. Secundo ad deuotionem in laudando in corde, ibi, *Et exaltent.* Dicit ergo: Sic dico, quod *confiteantur*, & in confitendo *narrent opera eius laude*, vocalis. *Osanna.* Redemptor noster laborem sustinuit. Et in *Psal.* Ad confitendum laudem Israhel. Et alibi: Spectabiles, laudis Domini, ore, Benedicat hoc dicit Psalmus *ad laudem*. Ad laudem Dei omnes laudes omnipotens.

Et exaltent. Quoniam *de cordis* [illegible] *Psal.* Labia [illegible] *Psalm.* Dominus [illegible]

23. [illegible]

Primus [illegible]

Primò tanguntur mala & aduersa tenentium. Secundò clamor pro liberatione, ibi, *Et clamauerunt.* Tertiò ipsorum liberatio post clamorem, ibi, *Et de necessitatibus.* Quartò inuitat ad actionem gratiarum, ibi, *Confiteantur Domino.* Mala autem tenentium tangit, quantum ad illos, qui nauibus per mare descenderunt, appellans mare more scripturæ, omnem aquarum collectionem. Primò ergo tangit periculorum certitudinem per experientiã. Secundò qualitatem & magnitudinem & causam, ibi, *Et stetit.* In prima duo. Primò descriptio cognoscentium pericula. Secundò cognitio certa illorum à talibus, ibi, *Ipsi viderunt.* A duobus autem eos describit: à descensione in mare, & operatione in illo postquam descenderunt. *Facientes operationem.* Dicit ergo: Sic laudent in Babylone à miseria liberati, & etiam qui descendunt mare, vel Euphratem, fluuium maximum ad literam, quo venitur in Ierusalem, vel mare ipsum per quod aliqui forsitan redierunt: sed primum magis, quia certum est, quòd Euphrates iacet inter Babylonem & terram promissionis. 2. *Esdræ* 2. Si Regi videtur bonum, da mihi literas ad duces, qui sunt trans flumen, donec veniam, & videam: qui & dedit.

Facientes. Quasi diceret: Qui descendunt mare in nauibus, & sunt *facientes operationem in aquis multis.* Pendet constructio in sequentibus. Vel secundum *Gloſſam* potest ordinari cum antecedenti litera. Sed puto melius primo modo: & tunc sequitur sequens versus.

24. *Ipsi viderunt.* Primò tangitur cognitio operum Dei generaliter à talibus. Secundò mirabilium in aquis specialiter. *Et mirabilia.* Ait enim: *Ipsi viderunt,* certa experientia, *opera Domini, & mirabilia eius in profundo,* in mari scilicet, vel Euphrate facta.

Spiritualiter autem mare est mundus. *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum manibus, &c. *Abac.*1. Facies homines sicut pisces maris. Nationes in hoc mari sunt Ecclesiæ diuersæ per mundum fluctuantes. Hæc est classis Hiram, quæ afferebat aurum de Tharsis, & classis Salomonis. Christus enim Hiram, & ipse Salomon. Hiram frater meus videns: & ipse frater noster per naturam humanitatis, videns omnia per naturam diuinitatis: & ipse Salomon, id est, pacificus. Nauigatores harum nauium, sunt ipsi Prælati, quippe ipsi sunt piscatores. *Matth.* 5. Faciam vos fieri piscatores hominum. Ipsi vident opera Dei, & mirabilia quæ facit in mundo. *Eccl.*42. Qui nauigant mare, enarrant pericula eius. Propter hoc vnus nauta, scilicet Petrus, ad quem totam pertinebat regere Ecclesiam, dicebat 1. *Petr.* 2. Fratres, obsecro vos per misericordiam Dei, vt abstineatis vos à carnalibus desideriis: tanquam ab aquis profundissimis. Et Paulus 2. *Cor.*11. tanta narrat huius maris pericula, vbi ait: Periculum latronum, periculum ex Gentibus, periculum ex genere, periculum in falsis fratribus. Nauis etiam crux, pœnitentia scilicet, quæ per crucem designata est. *Sap.*14. Exiguo ligno, pœnitentiæ modica, quæ virtutem habet à Christo, credant homines animas suas: & transeuntes mare per ratem liberati sunt. Qui ergo in mundum nauibus his descendunt, ipsi narrare possunt mirabilia, quæ in seipsis vident, & sentiunt, quomodo cessant, & surgunt tempestuosi fluctus tentationum. *Ierem.*39. Dicetis: Vniuersa opera eius bona valde: in sermone enim eius stetit aqua quasi congeries.

Cur mundus dicit ur mare.

Dixit & stetit. Hic secundum. Præmissa enim periculorum certitudine, subiungitur de magnitudine: & dicuntur duo secundum hoc. Primò pericula. Secundò periculorum monstratur vehementia, ibi, *Anima eorum.* In prima duo, secundum duo ex quibus sunt in mari pericula. Primò ventorum collisio. Secundò fluctuum commotio & elevatio, ibi, *Et exaltati sunt.* In prima tangitur causa collisionis ventorum in hoc quod dicit: *Dixit.* Secundò collisio ipsa. *Et stetit.* Dicit ergo: Sic dicunt, quòd viderunt pericula; quæ nam fuerunt illa? *Dixit,* Dominus, sup. in verbo suo æterno ordinauit, cuius dicere est facere, *& stetit,* non transeundo venit, *spiritus,* id est, ventus, *procellæ,* id est, procellosus. Hic autem ventus ex diuersis & contrariis collectus. Infrà in *Psal.* Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. 25.

Et exaltati. Ecce secundum, fluctus commotio: in quo dicuntur duo. Primò fluctuum commotio. Secundò motus commotionis, ibi, *Ascendunt.* Dicit ergo: Sic factus est ventus procellosus, *& exaltati sunt fluctus eius,* maris scilicet. *Isa.* 51. Ego Dominus qui conturbo mare, & intumescunt fluctus eius.

Spiritualiter autem spiritus procellæ tentatio est, & tribulatio, quæ est tempestas maris, de qua *Eccles.* 43. Tempestas Aquilonis congregatio spiritus, iræ scilicet principum mundanorum, & dæmonum: spiritus enim pro ira accipitur. *Gen.*6. Non permanebit spiritus meus in homine. Hoc autem fit ad præceptum Dei aliquando. *Ionæ* 1. Mare ibat, & intumescebat. *Matth.*8. Quis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Et *Ion.*1. Dominus misit ventum magnum, & facta est tempestas. Et exaltantur aliquando fluctus, tamen super illos est Ecclesia. *Gen.*7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime.

Ascendunt vsque ad cælos. Hic tangit modum in duobus. In summa eleuatione, & infima depressione. *Et descendunt.* Ait enim: Sic dixi, quod exaltati sunt fluctus eius, & intantum, quod *ascendunt vsque ad cælos,* indicio hominum, vel vsque ad cælos, ad illam partem aëris, quæ dicitur cælum. *Matth.*13. Volucres cœli comederunt illud. *Et descendunt vsque ad abyssos,* id est, ad abyssorum profunda. *Psal.* Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. 26.

Anima eorum. Hic secundum, in quo tactis periculis monstratur periculorum vehementia. Et hoc per tria: quia anima effecta est rabida, vt quasi corpus mouere non possit: & turbata, vt pacem amiserit in seipsa & ignorans, vt quasi excæcata sit quo intelligentia. Secundum ibi, *Turbati sunt.* Tertium ibi, *Omnis sapientia.*

Dicit

Dicit ergo: Sic fluctus ascendunt, & descendunt, & tanta est tribulatio, quòd *anima eorum,* in his malis pœnalibus, *tabescebat. Iob* 30. In memetipso marcescit anima mea: possident me dies afflictionis. Sic contingit Prælatis. Ascendunt mundi perturbationes aliquando vsque ad turbationem maiorum, descendunt vsque ad turbationem infimorum. *Iob* 41. Feruescere facit quasi ollam profundum maris. Olla in bulliendo modò elevatur, modò deprimitur, & tunc eadunt pusillanimitate miseri, & tabescunt. *Sap.*16. Ingrati spes, tanquam hybernalis glacies tabescet, disperiet tanquam aqua superuacua. *Psal.* Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet: cum deberet patienter expectare. Et alibi: Tabescere fecisti sicut aranea animam meam.

27. *Turbati sunt.* Ecce secundum. Quasi diceret: Tabescebat anima, ita vt non moueret corpus: *& turbati sunt sicut ebrius, & moti.* Turbatio fuit in principium instabilitatis interioris in affectu: mœsti, in consummatione. Turbatione enim in quod mundi surgente, turbatur totum aliquando. *Exod.*27. In die ruinæ suæ à sonitu clamoris gubernatorum tuorum, conturbabuntur classes. Et nota, quòd est conturbatio admirationis in rationabili. *Cant.*6. Anima mea conturbata est propter quadrigas Aminadab. *Luc.*1. Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius. Doloris in concupiscibili. *Psal.* Anima mea turbata est valdè; sed tu Domine vsquequo? Timoris in irascibili. *Matth.*2. Audiens autem Herodes rex turbatus est, &c. Occupationis inanis. *Luc.*10. Martha, Martha sollicita es, & turbaris, &c.

Conturbatio multiplex: quæ obijcitur, valdè culpabilis & damnosa.

Sed culpabilis valdè, quando accidit ex ebrietate, quæ multa mala facit. Depauperat. *Eccles.*19. Operarius ebriosus non locupletabitur. Secreta reuelat. *Prouerb.*30. Nullum secretum, vbi regnat ebrietas. Virtutem minorat. *Eccl.*31. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. Amaricat animam. *Eccles.* 31. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Inficit, & venenat. *Prou.* 23. Ne intuearis vinum cum flaueſcit in vitro: ingreditur enim blandè, sed in nouissimis mordebit vt coluber. Hominem à seipso alienat, auferendo cor. *Osee* 4. Fornicatio, & ebrietas auferunt cor. A Deo per apostasiam separat. *Eccles.*19. Vinum & mulieres apostatare faciunt à Deo. Sic inebriat materiale vinum. Sed est spirituale num, quod inebriat periculosius multum, scilicet scientia sæcularis. *Bernard.* Scientia sæcularis inebriat curiositate, non charitate: inebrians, non reficiens: implens, non nutriens: onerans non robur præbens.

Et omnis sapientia eorum. Hic tertium, scilicet quòd efficitur ignorans. Ait enim: Sic anima tabescit mœra: & etiam *omnis sapientia eorum,* quæ in anima constat, *deuorata est:* ad literam in magna tempestate: præ turbatione enim nihil omninò videntur scire nautæ, sed totum dimittunt ire sicut potest. *Act.*27. Tempestate autem non exigua imminente, iam ablata erat omnis spes salutis. Et post: Committebant se in mari laxantes anchoras gubernaculorum. Sic in Ecclesia, surgente conturbatione magna, perit frequenter nauticum consilium, & sapientia. *Ezech.*7. Conturbatio super conturbationem veniet, & peribit consilium à senioribus. Quippe aliquando sunt inebriati amore temporalium. *Iob* 12. Extrare faciet eos, quasi ebrios.

Et clamauerunt. Hic secundum. Præmissa enim tribulatione, subiungitur de clamore, & auxilij diuini inuocatione. Ait enim: Sic tenentes per mare fuerunt in tribulatione, & post hoc, *clamauerunt ad Dominum cum tribularentur:* sicut illi qui peribant. *Ion.*1. Timuerunt valde, & clamauerunt ad Deum suum. Et ibidem: Clamauerunt nautæ ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus domine, ne pereamus. Et ita debet fieri vt conuertamus nos ad Deum, cum non possumus amplius. 2. *Paral.*20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos nostros leuemus ad te. Pro tempestate clamabant discipuli. *Matth.*8. cum dicebant: Domine saluа nos, perimus. 28.

Et de necessitatibus. Hic quartum, scilicet ipsorum liberatio post clamorem. Et dicuntur tria. Primò liberatio. Secundò liberationis modus, *Et statuit procellam.* Tertiò exultatio & lætitia pro tribulatione, ibi, *& lætati sunt.* Dicit ergo: Sic clamauerunt, *& de necessitatibus eorum eduxit eos* in terram suam scilicet in terram Chanaan. Sic spiritualiter Dominus quando clamant ad eum in suis tribulationibus Prælati, & necessitatibus, ipse viam facit, & liberat eos cum suis. *Isa.*43. Ego Dominus Deus Israël, qui dedi in mari viam, & in aquis torrentibus semitam: qui eduxi quadrigam, & equum. *Sap.*10. Inimicos eorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit eos. *Iob* 33. Deprecabitur Dominum, & placabilis erit ei.

Et statuit procellam. Hic secundum, in quo tangitur modus liberationis, qui ostenditur in duobus. In conuersione ventorum in auram lenem, & in fluctuum sedatione, ibi, *Et siluerunt.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd eduxit eos de tribulationibus eorum, *& statuit procellam,* ventorum multitudinem contrariam, *in auram* lenem: *& siluit eius,* maris scilicet propter ventos commoti, *siluerunt: Eccl.*43. In sermone eius siluit ventus, & in cogitatione sua placauit abyssum, sicut *Ion.*1. dicitur. Stetit mare Domino imperante à feruore suo. 29.

Sic spiritualiter cum clamatur ad Christum in tribulationibus, sedat illas, quod significatum fuit *Luc.*8. Descendit procella, & venti in stagno præliabantur. Et post: Surgens IESVS imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. *Prou.*16. Cum placuerint Deo viæ hominis, inimicos eius conuertit ad pacem. *Matth.*8. Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?

Et lætati sunt. Hic tertium. Præmissa enim liberatione, & supposito liberationis modo, subiungitur liberatorum exultatio: & dicuntur duo secundum duplicem causam lætitiæ eorum cargo. Prima est sedatio. Secunda, deductio illorum ad portum desiderium, ibi, *Et deduxit.* Dicit ergo: Sic sunt liberati, *& lætati sunt, quia siluerunt,* fluctus, sup. sicut mari sedato, lætati sunt nautæ. *Ion.*1. Sic & anima à tribulationibus sentiens se eripiam, non 30.

modicum lætantur : & pastores Ecclesiæ videntes tribulationum sedationem. *Tob.*3. Non delectaris, Domine, in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis, & post lamentationem & fletum, exultationem immittis. *Ioan.* 15. Tristitia vestra vertetur in gaudium, aqua in vinum *Ioan.*2.

Et eduxit eos, propter quod etiam sunt lætati, *in portum voluntatis eorum*, scilicet terram promissionis, & in Ierusalem. Spiritualiter autem Ierusalem portus voluntatis est, quia omnes beatitudinem appetunt, etsi multi tendant ad illam tramite deuioso: sed Dominus suos deduxit. *Isa.*35. In lætitia egrediemini, & in pace educemini. *Sap.*10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas, sicut dum IESVS esset in mari. *Ioan.* 6. volnerunt accipere IESVM in naui, & statim fuerunt ad terram, ad quam ibant.

31. *Confiteãtur Domino.* Hic est quarta pars totius illius partis, in qua agitur de beneficio exhibito reuertentibus per mare. Offenso enim periculo, clamore ad Deum, & liberatione, subiungitur incitatio eorum ad liberatorem laudandum: & diuide sicut prius omninò. Quia primò inuitat ad laudem misericordiæ. Secundò potentiæ. *Et mirabilia.* Ait enim: Sic liberauit, & propter hoc, *confiteantur Domino misericordiæ eius*, id est, opera misericordiæ, sunt nobis laudis materia: *& mirabilia eius*, id est, opera mirabilia, *filiis hominum* exhibita sint materia laudis & confessionis. *Psal.* Confiteantur tibi Domine omnia opera tua. *Iudith* 13. Laudate Deum, qui non deserit sperantes in se, & in me adimpleuit misericordiam suam. 2. *Reg. vltim.* Multæ sunt misericordiæ eius. *Ecclesiast.* 17. Quàm magna Dei misericordia, & propitiatio illius conuertentibus ad se.

32. *Et exaltent eum.* Hic est quarta pars, in qua agitur de quarto beneficio post reuersionem illis exhibito: in quo dicuntur duo. Primò inuitatio ad laudandum Deum & exaltandum. Secundò subiungit quasi causam laudis ipsum beneficium, ibi, *Posuit flumina.* In prima duo. Primò inuitat ad laudem operis, quod est per exaltationem. Secundò oris, ibi, *Et in cathedra seniorum.* Vel sic: Primò inuitatio minorum. Secundò maiorum. *Et in cathedra.* Ait enim: Sic Deus laudetur propter præcedentia beneficia: & etiam *exaltent eum*, per opera bona, *in Ecclesia* existentes, Ecclesia, inquam, *plebis*, id est, de plebe, & minoribus collecta: *& laudent eum* existentes *in cathedra seniorum*, sicut maiores.

Exaltandus est Deus. *Tob.* 13. Confitemini & exaltate Regem sæculorum in operibus vestris. Et laudandus voce. In eodem: Confitemini Domino filij Israël, & in conspectu Gentium laudate eum. Maximè vos maiores, qui estis in cathedra, de qua *Matth.* 24. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. De vtrisque simul *Apoc.*19. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deum, pusilli & magni.

Potest etiam legi aliter, secundum quod vult *Glossa*, vt *in* sumatur pro, *pro. Exaltent eum*, Deum scilicet, *in Ecclesia plebis*, id est, pro Ecclesia: *& in cathedra seniorum*, id est, pro cathedra seniorum, *laudent eum*. Et sic etiam potest respicere ad literam antecedentem, vt tangatur causa, quare confitendum & laudandum.

Thema in festo cathedræ sancti Petri.

Thema autem hîc potest esse in festo cathedræ beati Petri: tunc enim celebrat Ecclesia festum de Petri exaltatione, & incathedratione, quæ facta fuit in Antiochia. Tangitur exaltatio primò. Secundò à quibus exaltatur. *In Ecclesia plebis.* Et tertiò quomodo: *Et in cathedra seniorum*, ponentes eum, sup. *laudent eum*, quia sublimando, commendando. Exaltatus est autem Petrus, merito humilitatis, & merito fortitudinis, & virtutis. Humilis fuit, & pauper, & piscator, & hoc magis dilexit, quàm multas diuitias. *Matth.* 4. Sed verissimè amator humilitatis & paupertatis, cum ista dereliquit propter Christum. Sic Ioseph post miseriam & paupertatem, quam sustinuit in Ægypto, exaltatus est à Deo. *Gen.*39.40.& 41. Hic est enim mos Dei, viles & abiectos exaltare, non diuites & pompatos. 1.*Reg.*2. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Item merito constantiæ & virtutis: Petrus enim dicitur, id est, firmus: præ aliis enim audacter & fortiter fidem est confessus. *Matth.*16. Tu es Christus filius Dei viui. Dauid postquam deuicerat leonem, vrsum, & gigantem, id est, carnem, mundum, & diabolum, exaltatus est in Regem. 1. *Reg.*17. & deinceps. *Eccl.*7. Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates, &c. Et merito sanctitatis, quam facit propriè charitas, quæ est animæ sanctificatrix, quia assimilat fonti sanctitatis ipsi Deo. Amor enim secundum Dionysium assimilatiuus, & vnitiuus est. *Ioan.vlt.* Simon Ioannis diligis me plus aliis? quo concesso, statim sequitur: Pasce oues meas.

Quare autem festum fiat de exaltatione, prima ratio est, quia in ipso fundatur Ecclesia, cum autem primi lapides templorum, & Ecclesiarum iaciuntur, solemnizarur. *Matth.* 16. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Lapis limpidissimus fidei synceritate, firmus stabili charitate, politus paupertate, & politia vitæ, sed sculptus prudentia & discretione. Item quia tunc quasi noua missa in publicum cantatur, de quo solet fieri lætitia magna. Quippe sacerdos cum primo celebrat, tunc apotheca Spiritus sancti adimpletur, & tunc cella gratiarum, & aromatum vas omnibus gratiis repletur. Quid enim festum Angeli non celebraretur? Angelus enim sacerdos efficitur in actu cum celebrat. *Mal.*2. Angelus enim Domini exercituum est. Imo dij sunt sacerdotes, & stellæ totum mundum illuminantes. Item quia in hoc misericordia Dei magna ostenditur, qui tantum peccatorem, qui eum ter negauit, tantum exaltauit. *Matth.*26. *Marc.*15. & *Luc.*22. & *Ioan.*18.

33. *Posuit flumina.* Hic secundum huius partis, in quo tangitur ratio laudis. Et primò iustitiæ Dei opera in Babyloniis, quos destruxit. Secundò in Hebræis, ibi, *Posuit desertum.* In prima duo. Primò tangitur destructio terræ malorum. Secundò ratio, & causa ipsius destructionis, scilicet ipsorum malitia, ibi, *A malitia inhabitantium.* In prima duo.

Primò

Primò tangitur remotio humoris à terra Babyloniorum. Secundò quod sequens est, terræ conuersio in salsuginem, vt non possit fructificare, ibi, *Terram fructiferam.* In prima duo. Primò deficcatio fluuiorum ex quibus humor per totam terram diffundebatur. Secundò originum, ibi, *Et exitus.* Dicit ergo: Sic exaltent eum: & dignus est exaltari, quia *posuit flumina in desertum*, id est, in tanta siccitate, quanta est desertum. *Et exitus aquarum*, origines scilicet illarum, posuit, repete, *in sitim*, in tantam siccitatem, vt ipsæ etiam sitirent *Ierem.*5. Siccitas erit super aquas Babyloniis, id est, loca aquarum: & arescent, quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

Spiritualiter autem sculptilia sunt Prælati inutiles & muti & cæci sicut sculptilia. *Zachar.* 11. O pastor, & idolum. Super terram horum, Ecclesiam scilicet immitteret Dominus siccitatem magnam, siccando flumina doctrinarum. *Isa.* 16. Ponam flumina, fluentes doctores, & in doctrina abundantes, in insulas, vt tribulentur, & vndique concutiantur sicut insula: & stagna, quæ colligerunt aquas de fontibus, doctoribus, vt in ipsis pisces fidei nutriantur, in sitim, defectum scilicet doctrinæ. *Amos* 8. Mittam famem in terrâm, non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. *Isa.*19. Nudabitur alueus sibi à fonte suo, & omnis sementis irrigua siccabitur, & arescet. Sed quando Prælati boni & sancti sunt, tunc eorum terram Dominus fortiter irrigat. *Isa.* 44. Effundam aquas super sitientem, & fluenta super aridam. Et in 30. Dabitur pluuia semini tuo: vbicumque seminaueris.

34. *Terram fructiferam.* Ecce secundum, scilicet terræ conuersio in salsuginem, id est, in sterilitatem. Sal enim si conspersum fuerit, inducit sterilitatem, & propter hoc pro sterilitate salsugo accipitur. *Ierem.* 51. Factæ sunt ciuitates in stuporem: terra inhabitabilis, & deserta, in qua nullus habitat, vt non transeat per eam filius hominis.

Et hoc totum, *à malitia*, id est, propter malitiam, *habitantium in ea*, in Babylone scilicet. In hoc ergo tangitur tantæ sterilitatis causa. Dominus enim ad literam terram sterilem facit sterilem propter inhabitantium malitiam, quia male vtuntur bonis terræ, nec Deo reddunt quod debent, scilicet primitias, & decimas. *Mal.*2. Cum accederetis ad acerrum viginti modiorum, erant decem. Et post, in tertio: Afferte omnem decimam in domum meam, si non aperuero vobis cataracta cæli, nunquam credite mihi sup.

Nota ergo spiritualiter hic pulchrum ordinem. Propter hominum malitiam siccantur flumina doctrinarum. *Ezech.*3. Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus: nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Postmodum deficiat exitus gratiarum, quæ meliores aquæ sunt. *Ioel.*1. Exsiccati sunt fontes aquarum, Spiritus sanctus, Dei filius, & Maria; de quibus *Isa.*12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Post hæc redditur terra liberi arbitrij omninò sterilis propter defectum bonorum operum, quod sequitur ex illis. *Ierem.*22. Scribe virum istum sterilem, quia non prosperabitur in diebus suis. *Sap.*3. Vacua est spes illorum, & labores sine fructu. *Iob* 28. Terra, de qua oriebatur panis, igni subuersa est.

35. *Posuit desertum.* Hic secundum totius huius partis. Postquam enim tetigit opera diuinæ iustitiæ inflicta malis, Babyloniis scilicet, propter quæ Deus est laudandus, hîc subiungit opera misericordiæ exhibita bonis, scilicet Hebræis: & ostenditur bonum illorum quasi in duobus. Primum est liberatio illorum à malo penuriæ. Secundum à malo ruinæ, & quasi infamiæ, quod templum erat destructum. *Et pauci facti sunt.* In prima duo. Primò liberatio illorum à malo penuriæ. Secundò effectus sequens ex illa liberatione, ipsorum scilicet multiplicatio, & in se, & in suis. *Et benedixit.* Item penuriam habebant duplicem, ciborum, & habitatorum. De ereptione à prima primò. De ereptione à secunda secundò. Item in prima duo. Primò præparatio ad multiplicationem terræ nascentium. Secundò multiplicatio. *Et fecerunt.* In prima tria secundum triplex præparatorium. Primum est terræ irrigatio vt humectaretur. Secundum, hominum inhabitatio. *Et collocauit.* Hominum, inquam, affectantium bona terræ. Tertiò exercitatio illorum per culturam, ibi, *Et seminauerunt.* In prima duo. Primò terræ irrigatio per aquas stantes. Secundò per fluentes, ibi, *Et terram sine aqua.* Dicit ergo: Sic fecit Babyloniis: sed è contrà *posuit desertum*, terram scilicet filiorum Israël, quæ quasi in desertum redacta erat, *in stagna aquarum*, in abundantia aquarum quasi stantium; *& terram sine aqua*, posuit, repete, *in exitus aquarum*, à quo exeuntes sunt aquæ fluentes. *Isa.*35. Scissæ sunt in deserto aquæ & torrentes in solitudine, & quæ erat arida in stagnum, & sitiens in fontes aquarum.

Claustrum deserta emendatum.

Nota: Spiritualiter desertum est claustrum, in quo ad literam Dominus facit abundare aquas gratiarum, quæ sunt quasi aquæ stagnorum, quæ non fluunt in alium, & aquas fluuiorum, doctrinarum ad alios fluentium. *Isa.*43. Ponam in deserto viam, & in sicco flumina, & glorificabit me bestia agri, quia dedi in deserto aquas, & flumina in inuio, vt darem potum populo meo. Et in 49. Miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

36. *Et collocauit.* Hic secundum, quod præparatorium est ad abundantiam, scilicet hominum famelicorum inhabitatio, & dicuntur duo. Primò talium collocatio. Postmodum responsio quæstioni quæ posset fieri, quomodo inhabitate potuerint cum esset terra destructa? *Et confirmauit.* Dicit ergo: Sic dedit aquas in abundantia, *& collocauit* hic homines *famelicos*, vt prouocarentur ad laudandum, illos de quibus supra vidimus. Et terra & sitientes, anima ejus in ipsis defecit, præ fame.

Et confirmauit ciuitatem habitationis. Singulare ponit pro plurali: quia ciuitates restituuntur ad inhabitandum. Non ergo quærat, quomodo fuerit collocati. *Nota* 1. Venite, & videte opera Dei, & non fuisse vltra in opprobrium: surgamus, & ædificemus: ipse Deus noster inuit.

Spiritualiter Dominus esurientes collocat in deserto, in claustro, de quibus dicitur *Matth.* 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Et rapiet eos bonis suis. *Luc.* 1. Esurientes implevit bonis. *Iob* 5. Bibent sitientes diuitias eius. Et tales ædificant Ecclesiam Dei, sicut ciuitatem, quia prædicant, & docent, quomodo sit Ecclesia in charitate, & fide vna. In *Psal.* Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Propter hoc dicere possunt fidelibus Ecclesiæ: Dei ædificatio estis. 1. ad *Cor.* 3. Et per hoc ædificant sibi domos gloriosas in cœlis. 2. ad *Cor.* 5. Ædificationem habemus à Deo, in cœlo, domum non manufactam.

Multiplex ciuitas habitationis.

Et nota, quod est ciuitas habitationis, concordia, in qua habitandum, quia *Proverb.* 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Claustrum, in quo societas bona. *Prou.* 21. Ciuitatem fortium, omnia propter Christum relinquentium, ascendit sapiens, quamuis stultus reputetur. Ecclesia militans. *Eccles.* 9. Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Fidelis anima, in qua habitat Dei sapientia. *Eccles.* 24. In ciuitate sanctificata similiter requieui. Bonus prælatus. *Ierem.* 1. Dedi te in ciuitatem munitam. Et non mirum. *Matth.* 5. Non potest ciuitas abscondi suprà montem posita. Et Virgo beata, in qua habitandum est deuotione. *Psal.* Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et triumphans Ecclesia, in qua habitandum desiderio, & meditatione. Hæc est illa, de qua in *Psal.* Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. *Psal.* Quis deducet me in ciuitatem munitam? &c. *Isa.* 32. Oculi tui videbunt Ierusalem ciuitatem opulentam.

37. *Et seminauerunt.* Hic tertium, scilicet inhabitantium labor, & exercitatio. Primò in his, quæ pertinent ad cibum. Secundò in his, quæ ad potum. *Et plantauerunt.* Dicit ergo: Sic terram rigauit, cultores posuit in illa. *Et ipsi seminauerunt agros*, vt haberent cibum: *& plantauerunt vineas*, vt haberent potum, sicut Noë. *Genes.* 9. Agri sunt subditi, qui subsunt sicut terræ: & similiter vineæ subditorum animæ. Nec est inconueniens, in terra fertili, sicut dicitur de terra Apuliæ, si in eadem terra fit ager, & vinea. 1. *Corinth.* 3. Statim vt dixit: Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis. Et *Isa.* 5. Vinea Domini Sabaoth, domus Israël est. Ipsi ergo seminandi sunt semine verbi Dei, de quo *Matth.* 13. & *Luc.* 8. Semen est verbum Dei. Et plantandi viribus virtutum. *Isa.* 37. Seminate & metite, & plantate vineas, & comedite fructus illarum. Et certe qui colunt bene terram suam, sunt in abundantia: qui autem non colunt, sunt in egestate, & miseria. *Proverb.* 12. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus. Et in *vltim.* Considerauit agrum, & emit illum, vt in illo laboraret: & de fructu manuum suarum plantauit vineam. Sed de pigro dicitur *Proverb.* 24. Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & superficiem eius spinæ.

Et fecerunt fructum. Hic secundum, scilicet post præparationis ad abundantiam, vberem bonorum abundantiam. Quasi dicat: Sic prædicto tunc *fecerunt fructum*, non quemcunque, sed *natiuitatis*, hoc est, bonum, & competentem, & in abundantia, quasi naturalem, non degenerem. *Zachar.* 8. Semen pacis erit, terra dabit germen suum, & vinea fructum suum.

Nota etiam, quòd agros seminant actiui boni, qui seminant opera misericordiæ. 2. ad *Cor.* 9. Qui parcè seminat, parcè & metet: qui autem seminat in benedictionibus, &c. *Galat.* 5. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Vineas autem plantant boni contemplatiui, de vitibus paradisi transferentes, & in terra cordis sui figentes, ex quibus elicitur vinum optimum, & bibunt. Qui plantat vineam, & de fructibus eius non edit, talis debet reputari in domum suam, in propriam conscientiam, si adhuc noua est plantatio, non ire ad bellum. *Deut.* 21.

38.

Et benedixit eis. Hic secundum. Postquam enim ostendit multiplicationem terræ nascentium, subiungit de multiplicatione filiorum, & animalium. Et primò tangitur de primo. De secundo post, ibi, *Et iumenta.* Ait enim: Sic multiplicata sunt bona terræ, *&* post hoc *benedixit eis*, aptitudinem ad generationem præbendo, *&* sic *multiplicati sunt.* *Psal.* A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. *Genes.* 27. In pinguedine terræ, & rore cœli desuper erit benedictio tua. *Genes.* 23. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum. *Genes.* 22. ad Abraham, similiter: Benedicam tibi: Et statim sequitur: Et multiplicabo semen tuum.

Et iumenta eorum non minuerunt. Minus dicit, & plus significat, quia illa multiplicauit. Contra *Neem.* 2. Non erat mihi iumentum, nisi animal, cui insidebam. Resp. Verum est, in principio reuersionis habuerunt iumenta pauciss., sed post sunt multiplicata. *Iacob.* 32. Confluent ad bona Domini super frumento, vino, & oleo, & fœtu pecorum, & armentorum. Post agrorum seminationem & vinearum plantationem, tunc dat Dominus benedictionem posteritatis, & sequitur filiorum multiplicatio, & iumentorum bonorum innumerabilium, & simplicium conuersio ad Deum. *Isa.* 31. Benedixi Abrahæ, & multiplicani eum. *Iob vltim.* Benedixit Dominus nouissimis Iob, plusquam primis.

39.

Et pauci facti sunt. Hic secundum huius partis, scilicet ipsorum liberatio à malo ruinæ captiui, qui ruina erat eis quasi crimen quæ dam infamiæ & vituperationis. Primò liberatio eorum ab impeditione impedientium ædificationem. Secundò admonitorium in ædificatione, ibi, *Et effusa.* In prima dico. Primò tangit constructionem ipsis bonis in ædificatione. Secundò laborum bonorum liberatio, per distinctionem mentis ipsorum à malo, ibi, *Effusa est.* In prima dico. Primò ostendam paucitas bonorum, quæ fuit in principio, vt sic meritoria sapientiæ ad salutationem. Sed cum de vexatio à malignis, & seruitus. Dicit ergo: Sic [illegible] tamen pauci facti sunt, ad [illegible] dominii malignorum, & [illegible] horum inimicitias, & [illegible] quia superbi sunt. *&* *Prou.* 13. dicitur: Inter superbos semper iurgia sunt: *&* sic [illegible] in errorem. Ad *Rom.* 1. Obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. vt possit de eis dici illud *Matth.* 22. Errantes, nescientes Scripturas, nec virtutem Dei. Errant autem in via plana, & accessibili fidei, & morum: quæ nunc directa est vocata. *Isa.* 35. Hæc erit vobis via directa, ita vt stulti non errent per eam. Propter hoc dicitur sunt illud *Iob* 5. Et rationi à via veritatis.

41. *Et effusa est contemptio.* Hic tangitur bonorum liberatio, per contemplationem malorum, & diuisionem ab inuicem. & dicuntur duo. Primò malorum dissensio. Secundò error & amissio omnis consilij, contra bonos, ibi, *Et errare fecit.* Dicit ergo: Sic tribulati sunt, & pauci facti, & nunc *effusa est* (nota abundantiam) *super principes* illis aduersantes, *contemptio*, *&* hic *errare fecit eos* Deus *in deuio* consilij, *&* *in via*, qua possent assequi quod attendebant. *Neem.* 4. Dissipauit Dominus consilium eorum, & non reuersi sumus ad muros, vnusquisque ad opus suum. Veruntamen ipse impedierunt nos ad tempus.

Sic Dominus hæreticos aduersantes ædificantibus Ecclesiam, conuertere fecit ad inuicem. *Genes.* 31. Pastores Abrahæ, & Loth ad inuicem contendebant. *Iud.* 1. Dixit contra & Ruben, magnanimorum reperta est contentio. Quamuis enim sint contra Ecclesiam colligati, tamen habent facies diuersas, sicut vulpes Samsonis. *Iud.* 15. Hoc autem totum ad malè superbi sunt. *&* *Prou.* 13. dicitur: Inter superbos semper iurgia sunt: *&* sic [illegible] in errorem. Ad *Rom.* 1. Obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. vt possit de eis dici illud *Matth.* 22. Errantes, nescientes Scripturas, nec virtutem Dei. Errant autem in via plana, & accessibili fidei, & morum: quæ nunc directa est vocata. *Isa.* 35. Hæc erit vobis via directa, ita vt stulti non errent per eam. Propter hoc dicitur sunt illud *Iob* 5. Et rationi à via veritatis.

Iuxta illa [illegible] *ad malis.*

Et effusa est contemptio. Hic secundum, in quo subiungitur de admonitorio, in quo dicuntur duo. Primò regis ipsum admonens. Secundò admonitorij modum. *Et respice.* Dicit ergo: Sic [illegible] tribulati sunt, & pauci facti ab impedientibus ædificationem, *&* [illegible] *admonitorium*, illum [illegible] de [illegible] qua non [illegible] & dicitur: [illegible] Dominus [illegible] *&* dicit: [illegible] pauperum [illegible] in exilium [illegible] & dicit: [illegible] postmodum, vnde [illegible] dicitur [illegible] de [illegible] Dominus [illegible] [illegible] [illegible]

ergo *sapiens*, saporans scilicet, *& custodiet hæc?* in corde suo. *Quis* notat hic raritatem. Illi enim solum hoc possunt, qui Deum sapidè diligunt, *Proverb.6.* Dilectio, custodia est legum ipsius. Custodit hæc qui audiens, quod Deus adiuuat pauperem & inopem, diligit & quærit veram paupertatem, & ipsam tanquam pretiosum thesaurum in sinu ponit.

Et intelliget, acutè discutiendo, *misericordias Domini*: Quia non superbis, & diuitibus exhibetur, sed pauperibus, & humilibus: verè pauperibus. *Matth.11.* Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, in oculis suis, & reuelasti ea paruulis. Quia hic pauperibus & humilibus gratiam cumulas, & resistis superbis. *Iacob.4.* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã, in præsenti, & eande gloriam æterni regni in futuro. *Matth.5.* Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et vtinam, sicut dicit *Magister Dux*, 12. saperent, & intelligerent, ac prouiderent prouiderent multi, vt tandem ipsi redirent, & nos cum ipsis perueniremus ad prædictum regnum, ipso præstante, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CVII. PSALMVM.

Argumẽta Psalmi, Vtily Dei in eruenda.

Canticum Psalmi ipsi Dauid.

1. 2. *Paratum est cor meum.* Hic est Psalmus 107. in toto libro in tertia vero parte: In precedentibus enim Psalmis monuit ad laudem Dei pro beneficiis exhibitis populo nostro, scilicet Hebræorum, hic monet ad laudem, vel magis promittit se laudaturum pro beneficiis exhibitis populo vtrobique, scilicet Christiano, vel in suo capite, vel in corpore. & *Exurgam* hoc dicuntur duo in hac parte. Primo promittit se laudaturum pro beneficiis exhibitis populo nostro legis in suo capite Christo, quæ sunt Incarnatio, Passio, Resurrectio, & ingressus. Secundò inuitat ad laudem prædictorum alios populo exhibitis in corpore, id est, *Laudate pueri Dominum.* In prima quinque, secundum quinque beneficia, de quibus agit in quinque Psalmis præcedentibus. Primum Primum beneficium est Incarnatio, de qua agitur in hoc Psalmo, sunt enim *Christi*, quæ agantur de Christo, secundum quemcunque statum sumatur. Secundò, de Ingressu Resurrectionis Christi, *Domini Deus noster* dicitur. Tertiò, de beneficio Passionis, *Filius Dauid* dicitur. *Quoniam* quia (scilicet) exaudisti, patiendo, nostra vota, in quo (scilicet) exaudisti, nostra vota, in *Domine in virtute tua*, in quo (scilicet) exaudisti, nostra vota, in *Deus vltionum*, in quo (scilicet) exaudisti, nostra vota, in *Deus iustitiæ meæ*, in quo (scilicet) exaudisti, nostra vota, in *Deus meus es tu

Angelis innotescat filij Dei incarnatio. Secundò quòd etiam omni homini nota fiat, ibi, *Et super omnem terram.* Dicit ergo: Sic laudabo propter prædicta si fiant: & propter hoc ô Dei patris filii, *exaltare*, exaltatum te ostende, *super cælos*, super Angelos, carne assumpta & passa ipsos reparando. Ad *Ephes.*3. Vt innotescat dispensatio sacramenti absconditi principibus, & potestatibus in cœlestibus *Et super omnem terram gloria tua* innotescat. Sic enim præmisisti *Num.*16. Implebitur gloria mea vniuersa terra. Hoc est quod dicitur *Dan.* 2. quòd mons magnus repleuit totam terram. *Eccl.*42. Gloria Domini plenum est opus eius. *Matth.vlt.* Data est mihi omnis potestas.

7. *Vt liberentur dilecti.* Hic secundum, in quo ostenditur fructus exaltationis huius, propter quod est petêdain quo dicuntur duo, secundum duplicem fructum. Primus est liberatio electorum à malo. Secundus, promotio ipsorum in bono, ibi, *Exulta.vlt.* In prima duo. Primò tangitur electorum liberatio in petendo, quia in consequentia ad petitum. Secundò certitudo quod fiet, vel probatio quod fieri debet, ibi, *Deus loquutus est.* In prima duo. Primò tangitur liberatio electorum à pœna. Secundò ab ipsa culpa, ibi, *Saluum fac dextera.* Dicit ergo: Sic rogo vt exalteris, carnem assumendo: & hoc *vt liberentur dilecti tui*, à pœna Iimbi, in qua detinentur. *Zach.*9. Eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.

Vel *Dilecti* ad literam, Apostoli, & Apostolorum credentes & imitatores. *Ioan.*15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Aliter enim non poterãt verè liberari. *Ioan.*8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. *Ierem.*31. Redemit Dominus Iacob, & liberauit eum de manu potentioris, per spiritum libertatis, quem infundit. 2. ad *Corinth.* 3. Vbi spiritus Domini, ibi, libertas.

Liberentur etiam omnes creaturæ, quæ quasi seruæ tenentur & gemunt, quas diligis. *Sapient.*11. Nihil odisti eorum, quæ fecisti. Et *Roman.* 8. dicitur: Liberabitur creatura à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Saluum fac dextera. Hic secundum, scilicet electorum liberatio à culpa: in quo dicuntur duo. Primò liberatio ab instanti. Secundò à futura. *Et exaudi me.* Dicit ergo: Sic exaltare, vt dilecti liberentur, & etiam *dextera tua*, id est, propitiationis tuæ fauore, quod est dextera, *saluum fac*, à culpa dilectos tuos sup. tua enim dextera protegit. *Exod.*33. Protegam te dextera mea. Ipla saluat. Supra in *Psal.* Saluauit sibi dextera eius. Et exaltat etiam. Infra in *Psal.* Dextera Domini fecit virtutem. Æternitatem dat. *Proverb.* 3. Longitudo dierum in dextera eius: quam portigit, vt accipiatur quod ibi est. *Proverb.*1. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Dextera etiam Dei filius in qua, & per quam saluat. *Matth.* 8. dicunt huic dextera: Domine salua nos, perimus. Huic loquitur *Ierem.* 17. Saluum me fac, & saluus ero, nunc in spe. *Roman.*8. Spe salui facti sumus: & tandem in re. Ad *Phil.*3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, &c.

Et exaudi me. Glossa dicit, quòd ordine præpostero loquitur: debuisset enim dixisse vt videtur, *Exaudi me*, primò, & post *saluum me fac.* Sed potest dici, quòd primum refertur à peccatis præsentialiter existentibus & in actu, hoc autem, ad saluandum à futuris. *Esther.*14. Exaudi Domine eos, qui nullam spem habent, nisi in te. *Psal.* supra: Exaudi me Domino, quoniam benigna est misericordia tua, &c.

Deus loquutus est. Hic secundum, in quo ta- 8.
gis beneficiis in modo petendi, & orandi subiungitur certitudo de impletio, quod petitum est. Ait enim: Sic dico, quòd saluum facias, quod exaudias, & sic fiet: *Deus loquutus est in sancto suo*, meipso, si loquitur Christus: vel si loquitur Dauid, *in sancto suo*, Christo scilicet. Hic est sanctus de quo *Exo.* 1. Quos ista ex te sanctum. Et *Dan.*9. Sanctus sanctorum, hoc loquutus est Deus. Ad *Hebr.* diebus istis loquutus est nobis in ipsoque loquente, & in organo sui *Corinth. vltim.* An experimentum qui loquitur in me, Christus: Et *sum.* Quare non est per sanctum. Hæc autem loquutus est in sancto *Luc.*15. & *Matth.*18.

Exultabo & diuidam. Hic illius patris, in qua agitur de filii tione. Tacto enim fructu pe tionem mali, tangit pertinen tionem in bono: & dicitur *ducet me?* In prima duo. Prim fiæ promotio, vel declaratio in ge dò in speciali. *Meus est Galaad.* Primò tangitur dilatatio in C raliter. Secundò in Synagoga nerali. *Et cumulum.*

Dicit ergo: Sic tangat D ris ad liberationem electorum, a à culpa: quod si fuerit, secundum aliam literam, *exultabo.* Et laudant, quia in exaltatione Eccle titia. *Et diuidam Sichimam*, labortantem in peccato, & ma interpretatur labor humilitas, tas pessimè sub virtute deletorum *Eccles.vltim.* Populus stultus, qui chimis. *Ierem.* 9. Vt iniquè agerent rant. Et in 16. Seruietis diis alienis dabunt vobis requiem die ac nocte. populum Dominus assumpsit, quando illorum partem, ad fidem vocauit. Elegerunt bonos in vasa sua. Dimisit inimicis: quando dimittit gratiam illi eundum illud *Matthæi* 25. Vnicuique dit secundum propriam virtutem. Vnicuique secundum quod Deus fecit fidei, & fecit eum laborare no propter æterna. *Genes.primo.* Vide quod esset bona, & supposuit hominem ad operandum.

Et cumulum tabernaculorum. Hic secundum. Quasi diceret: Sic dilatabor, & etiam *Iuda* erit *rex meus*, quod erit magna dignitas, quia Regem habebo de Iuda, scilicet Christum, de quo *Gen. penult.* Iuda, adorabunt te filij patris tui, in Christo, qui de Iuda fuit, sicut Paulus dicit ad *Hebr.7. & Apoc.5.* Vicit leo de tribu Iuda, *Iud* 1. Quis ascender ante nos contra Chananæum, & erit dux belli: dixitque Dominus: Iudas ascendet, ecce dedi terram in manu ipsius.

Moab labor. Hic secundum, in quo tangitur dilatatio, quantum ad conuersos de Gen- 10.
tibus, quæ tangitur in differentia triplici. Primò *Iudaici*, quod multiplicabitur ex superbis. Secundò quod ex cupidis. *In Idumæam.* Tertiò quod ex carnalibus & luxuriosis, ibi, *Mihi alienigenæ.* Dicit ergo: Sic si fueris exaltatus, hæc bona prouenient, quæ prædixi, & etiam *Moab*, superbi. *Ierem*50. Audiuimus superbiam Moab superbus est valde: *ero lebes*, vasculo, *spes mea*, in quibus erit spes mea. Quasi diceret: Ipsi superbi in Gentibus conuertentur, & erunt vasa spei. In alio Psalmo dicitur illa, quod idem est, *Iob* 41. Feruescere faciet Dominus, scilicet feruore bono, quasi ollam profundum mare, cor scilicet profundissimi peccatoris, feruore deuotionis, & spei. *Zach.vlt.* Erunt lebetes prius in domo Domini, quasi phialæ coram Altari. Et sunt dubio Moab intelligentia est parte, & signat filios illius, qui aperiet esse pater. Scilicet peccatores. *Ioan.8.* Vos ex patre diabolo estis. Isti sunt lebes spei, quia in istis debemus spem accipere. *Osee* 2. Dabo eis vallem Achor ad aperiendam spem. Quis enim cognat misericordiam Dei in peccatores maiores, quam fuit Achor *Iudæi*? conuersos ad Christum, & ab ipso Christo, & non inde hauriat spem? Sicut Magdalenam *Luc.*7. Matthæum 9. *Matth.* Paulum *Act. 9. Sapient.* 3. Auferam de medio tui insultatores superbiæ tuæ, superbos scilicet, qui magna sciunt loqui, & parua facere, vt fiant vasa gratiæ meæ.

In Idumæam. Hic secundum. Quasi diceret: Sic conuertentur superbi, & etiam *secundum calceamentum meum*, humanitatem meam, tanquam calceamentum dominati vastem, in *Idumæam*, in sanguineam ciuitatem, in cupidos, & auaros, qui rapiunt quæ proximorum sunt. *Ezechiel* 34. Pastis speciem. Vita peccatoris est, qui delectatur illum, vt sanguinem est. In tales calceamentum fuisse *Ecclesiæ* euidit, quia fidem de incarnatione praedicat, & immittit. *Hie* 35. Ecce Gentes quas nescebas, vocabis. *Osee* 2. Dicam non populo meo, populus meus es tu. Hoc calceamentum, cuius corrigiam soluere indignum & facere vasa spiritus sanctus. *Ioan* 1. Potest etiam dici ipsum Euangelium. Matth enim inchoauit, marcus perfecit, Luc. Ad *Rom.* 1. Non enim erubesco Euangelium Christi, virtus enim ad omnem credenti in Christum. De hoc calceamento. *Exo.* vii. Calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. Sed hoc. ex. scribitur sub ista distinctione, secundo per Paulum capitulo de Quarthine distinctione. 1. ad *Tim.*6. Qui vultis diuites fieri, incidunt in laqueum, & in multas desideria.

Mihi alienigenæ. Hic tertium. Quasi diceret:

Vocat autem Iudæos *tabernacula*, alludens ei quod dixit Balaam *Num.* 23. Quam pulchra sunt tabernacula tua Iacob, tentoria tua ô Israel. Hæc tabernacula dimensus est, alios assumens, alios relinquens. 2. *Reg.* 8. Mensus est Dauid duos funiculos, vnum ad occidendum, alium ad viuificandum. Aliis gratiam tribuens in præsenti, & aliis auferens, suis tamen meritis. 1. *Reg.*2. Dominus mortificat, & viuificat, Et in futuro, aliis gloriam dans, aliis vero infligens mortem æternam. *Matth.*25. Duo erunt in mola vna, vnus assumetur, & alius relinquetur. Et inter assumptos etiam diuersas mensuras habebit. *Luc.* 6. Ex mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. *Ioan.*14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt.

9. *Meus est Galaad.* Hic secundum, in quo specificat magis de dilatatione Ecclesiæ & sublimatione: & secundum hoc duo dicuntur. Primò ipsius dilatatio & sublimatio in illis qui de Iudæis. Secundò in illis qui de Gentibus, ibi, *Moab lebes.* In prima duo. Primò Ecclesiæ multiplicatio per multas bonorum differentias. Secundò ipsius sublimatio, ibi, *Iudæ rex meus.* In prima tria, secundum tres differentias sanctorum de Iudæis, in quibus, & per quos dicit se dilatandum. Prima differentia est Martyrum, quorum collectio Galaad appellatur. Secunda contemplationum, quæ per Manassem intelligitur. Tertia actiuorum, quæ per Ephraim designatur. Dicit ergo: Sic exaltatis, & multiplicatis ex Gentibus, & Iudæis quod si feceris, *meus est Galaad*, id est, Martyres mihi testimonium perhibentes manifestum in vitam congregati tanquam in acerue vno. *Hiere.* Vos testes estis mei, dicit Dominus, contra infideles, & contra malos & tepidos viuentes. *Iob* 10. Iudicium me feces tuos contra me. Quomodo enim peruertum, vel tepidum non confundar passio vel vita Martyrum? *Act.* 1. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad extremum terræ.

Et Manasses, erit meus: hoc scilicet oblitiosi omnium terrenorum, & carnalium amicorum. Manasses enim interpretatur oblitio. De talibus erat qui dicebat ad *Phil.* 3. Posteriorum oblitus, ad anteriora autem me extendens, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis.

Et Ephraim frugifer, erit fructificat in populibus. Adhuc ibi sunt, *vt faciamus* (emphatice loquitur) *semen nostrum*, Christi, id est, scilicet Christum natum. De talibus fructibus scribitur ad *Colos.* 1. In omni opere bono fructificantes. Ibi scilicet Deus dicit, semen meum inferunt in intimo, quod inferunt in illo. *Iacob* 1. Secundum suum voluit nos genuit verbo veritatis, quod possit saluare animas vestras. Ipse enim est caput corporis, quod est Ecclesia. Ad *Ephesios.* Et magis fructificantes facit, imo per hos spiritus quos scilicet plures fructificat fiunt. *Sapient.* 7. Permanens autem omnia bonis penetrat cuncta. Mea ergo scilicet plenitudo Christianorum, vobis non vestra dabo, & ipsa scilicet me in vestra potestate. *Ad Rom.* 15. Suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos.

Iudæ rex meus. Hic secundum, scilicet Eccle-

Sic superbi conuertentur, cupidi recipient fidem de incarnatione, & Euangelij prædicatione: & *alienigenæ*, luxuriosi, qui alieni sunt multum à Deo, *mihi amici facti sunt*, id est, fient, si fecerint quæ supra petij in *Psal.* Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic. *Naum* 1. Legatum ad Gentes mihi: quæ erant à Deo alienæ, sicut dicit eis postmodum Paulus, propter enormia peccata luxuriæ. *Ephes.* 2. Eratis in illo tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israël.

11. *Quis deducet me.*? Hîc secundum, in quo ostendit per quem fecit hæc omnia bona, complero etiam quod petitum est suprà: quia non humana sapientia, sed potentia diuina. Et hoc facit quærendo, respondendo, & orando. Primò quidem quærit per quem fieri poterit. Secundò ostendit, per ipsum Deum, non per alium. *Nonne tu Deus*? Tertiò petit vt ipse faciat, quod sine ipso nequaquam poterit, ibi, *Da nobis auxilium.* In prima duo secundum duplicem quæstionem, quam facit propter duplicem difficultatem, quam conspicit in conuertentibus. Primò ergo quærit per quem rebelles contra Deum conuerti poterunt, & mutati. Secundò per quem peccatis abominabilibus inquinati, ibi, *Quis deducet*? Dicit ergo: Sic dixi, quòd si fuerit incarnatus, ista bona proueniant, sed quis *deducet me*, id est, fidem de me, *in ciuitatem munitam*? id est, in mundum incredulum, & rebellem, & bonis contrarium.

Mundus ciuitate munita comparatus.

Hæc est illa ciuitas, de qua suprà: Vidi iniquitem, & contradictionem, contra Deum, in ciuitate. Hæc est munita muris diuitiarum. *Naum* 3. Aquæ, muri eius, id est, diuitiæ, quæ crescunt & decrescunt. Mali enim frequentius habitant in talibus. *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum. Propugnaculis scientiarum sæcularium, quæ multum scilicet eleuantur in altum. 2. *Cor.* 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Fossatis auaritiæ, quæ tam profunda facit corda & ampla, vt non possint repleri. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia, sed miro modo profundior & capacior efficitur. Turribus superborũ, inflatorum, & elatorum. *Isa.* 2. de turribus his: Dies Domini super omnem turrim excelsam. Et in 30. In die interfectionis multorum cum ciderint turres, scilicet in die iudicij, erit lux lunæ &c. Armis detractorũ alios vulnerantium. *Psal.* Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ. Et 53. Lingua eorum gladius acutus. Et multitudine populorum. *Eccles.* 5. Stultorum infinitus est numerus. Regum & principum fortitudines: dæmones enim in ea principantur. Sed de dæmone dicitur *Iob* 40. Non est potestas super terram, quæ ei valeat comparari.

Quis deducet me, id est, fidem meam quam teneo, si loquatur Ecclesia: vel *me*, id est, fidem, quæ de me est, si loquitur caput Ecclesiæ: *vsque in Idumeam*? id est, in sanguineam ciuitatem, peccatorum abominationem. *Isa.* 1. Manus vestræ sanguine plenæ sunt. *Osee* 4. Sanguis sanguinem tetigit. Vel primum posset referri ad infernum. Quasi diceret: Quis deducet me in ciuitatem munitam? gehennam scilicet, vt inde animas captiuatas extrahat? Similis quæstio *Isa.* 49. Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum est à robusto, saluum esse poterit? Et secundum referrur ad mundum sicut prius.

12. *Nonne tu Deus*? Hîc secundum, in quo subiungitur responsio: & dicũtur duo. Primò nomine proprio designat deductorem in ciuitatẽ, & in Idumæam. Secundò designati nomine subiungit descriptionem. *Qui repulisti.* Dicit ergo: Sic quæsiui quis hoc facere sufficiet: *Nonne tu Deus*? Quasi diceret: Sic & non alius. *Isa* 16. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. *Ioan.* 16. Sine me nihil potestis facere. Nec ipse Paulus hoc poterat, sicut ipse fatetur. 1. *Cor.* 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum.

Qui repulisti nos. Hîc descriptio per duo. Primò per expositionem suorum tribulationibus. Secundò per auxilij exterioris subtractionem. *Et non exibis Deus.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd tu Deus deduces me, si deducor: *Deus*, inquam, *qui repulisti nos*, tribulationibus exponendo, ac si non curares de nobis. Suprà in *Psal.* Deus repulisti nos, & destruxisti nos. *Thren.* 3. Repulit Dominus altare suum. Nec est contrarium quod dicitur in *Psal.* Non repellet Dominus plebem suam. Et Paulus ad *Roman.* 8. & 11. Nunquid repulit Deus plebem suam? Respons. Repellit ad tempus, tribulationibus exponendo, sicut loquitur hîc: non repellit finaliter damnando, sicut loquitur Paulus & *Psal.*

Et non egredieris Deus. Hîc secundum. Quasi diceret: Tribulationibus nos exponis: *& non egredieris*, te exterius manifestando, *in virtutibus nostris*, nobis à te datis, sicut faciebas antiquis patribus, sed magis dimittes nos secundum exteriorem apparentiam in manibus eorum. *Dan.* 3. Tradidisti nos in manibus pessimorum inimicorum, prænaricatorumque. *Dan.* 9. Vigilauit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos.

Da nobis. Hîc tertium huius partis, in quo postquam quæsiuit per quem possit fieri saluatio, & responso quòd per Dominum solummodo, subiungitur supplicatio vt per ipsum fiat: & dicuntur duo. Primò supplicatio vt per ipsum fiat liberatio. Secundò assertio, quòd fiet tanquam à certo per spiritum prophetiæ, ibi, *In Deo faciemus.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petitionis ratio, ibi, *Quia vana.* Dicit ergo: Sic Domine, non alius quàm tu poterit prædicta facere, & propter hoc rogamus, *Da nobis auxilium*: & hoc, *de tribulatione*, nos liberando. Suprà in *Psal.* Adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Adiuua, tribulationem temperando, vt possimus sustinere, sicut adiuuisti tres pueros in fornace, *Dan.* 3. 1. ad *Corinth.* 10. Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari super id quod potestis: sed facit cum tentatione profectum, vt possitis sustinere. Vel sic: *Da nobis auxilium*, & hoc, *de ipsa tribulatione*, vt ex ipsa noster illuminetur intellectus, secundum illud *Eccles.* 24. Mittit disciplinam quasi lucem. Proficiat in bonum affectus. *Prou. vltim.* De nocte surrexit. De nocte enim surgere, est de tribulatione proficere.

13.

Quia

Quia vana. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic da nobis auxilium, & necesse est: *quia salus hominis*, ab homine expectata, qui purus homo sit, & non Deus, *est vana. Isa.* 30. Ægyptus frustra auxiliabitur. Quippe ayano quid posset esse nisi vanitas? *Psal.* Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. *Ierem.* 3. Verè in Domino Deo nostro salus Israël. Propter hoc dicitur in 18. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.

14. *In Deo faciemus.* Hîc secundum, in quo postquam petiit, fiducialiter impiendum ait quod petiit: & dicuntur duo. Primò scilicet virtuosa operatio. Secundò inimicorum annihilatio, quæ dabuntur à Deo. Secundum ibi, *Ipse ad nihilum.* Dicit ergo: Sic petij, & sic fiet, quia nos *faciemus* tandem, *virtutem*, virtuosam scilicet operationem, non in nobis. 1. ad *Cor.* 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et *Coloss.* 1. Laboro certando secundum operationem eius, quam operatur in me, in virtute. 1. *Machab.* 3. Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est.

Et ipse, non alius, *deducet ad nihilum inimicos nostros*, homines terrenos, qui nos impugnant. *Ierem.* 8. Aspexi terram, terrenos scilicet homines: & ecce vacua erat, & nihili. *Genes.* 1. Terra autem erat inanis, & vacua. *Isa.* 40. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. Et de lucifero dicitur *Ezechiel.* 28. Nihili factus es. Inimicos enim annihilat, non vt non sint omninò, sed vt nihil possint contra bonos. *Ezech.* 26. In nihilum redigam te, & non eris, & requisita, non inuenieris. Et suppeditati sunt. *Malach. vltim.* Calcabitis impios, cum fuerint sicut puluis, sub planta pedum vestrorum. Hoc petebat Paulus *Rom. vlt.* Deus conterat satanam sub pedibus vestris velociter, vt nec ipse nec membra sua contrà nos aliquid possint. Et hæc omnia Deo attribuenda sunt, non homini. *Deuteron.* 23. Ne dicas in corde tuo, Fortitudo manus meæ, & robur hoc mihi præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quia ipse tibi vires præstitit.

IN CVIII. PSALMVM.

1. *In finem, Psalmus Dauid.*

Argumentum Psalmi. Christi passio.

Deus laudem meam. Hic est Psalmus 108. Postquam enim egit immediatè ante de beneficio incarnationis, agit de beneficio Passionis: vt propter illud beneficium laudetur Deus. Et est quintus in numero illorum Psalmorum, in quibus agitur latè & diffusè de Christi passione. Primus, *Deus Deus meus respice in me.* Secundus, *Iudica Domine nocentes me.* Tertius, *Exaudi Domine orationem meam cum deprecor.* Quartus, *Saluum me fac Deus.* Et hic quintus, quod satis ostenditur in oculo. Sic enim exponendus est: *Psalmus* subiectus est *Dauid*, id est, Christi, *in finem*, humiliati, scilicet vsque ad passionem mortis, & crucis. Ad *Philip.* 2. Exinaniuit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

D. Alb. Mag. Comment. in Psal.

Diuiditur autem Psalmus in tres partes, secundum tria quæ petit Christus introductus hic. Primò laudis suæ supplicationem thetico passionis. Secundò inimici illam procurantis dejectionem. *Constitue Domine.* Tertiò exuta mortalitate gloriosam resurrectionem, ibi, *Tu autem Domine fac mecum.* In prima duo. Primò petit laudis suæ publicationem. Secundò assignat multiplicem rationem, quare in hoc debeat exaudiri, ibi, *Quia os peccatoris.*

Dicit ergo: Christus, *ô Deus* Pater qui cruis sustinentes te, & liberas eos de manu angustiæ *Eccles.* 51. *ne tacueris laudem meam*, id est, laudem meam ab hominibus taceri ne permiseris. *Psal.* Ne sileas, nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. Hoc autem fiet si me clarificaueris, *Ioan.* 14. Pater, clarifica filium tuum. Et *Ioan.* 12. similiter. Et responsum est: Et clarificaui, & iterum clarificabo. *Matth.* 3. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et similiter in 17. Propter hoc specialiter verum est de Christo, quod dicitur *Prou.* 10. Memoria iusti cum laudibus. *Ierem.* 27. Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.

Quia os peccatoris. Hîc secundum, in quo subiungit rationem & causam, quare debeat eius laus publicari, scilicet illatio mali sine causa, & in publico: & dicuntur tria. Primò iniuria. Secundò quòd sine causa fuit illata. Et *expugnauerunt.* Tertiò quod beneficio, & conferenti bona, ibi, *Pro eo vt me diligerent.* In prima tria secundum triplicem iniuriam, quam fecerunt Iudæi, & Iudæi. Primò iniuriam fuit proferendo verba vituperij. Secundò dolosa. *Et quasi fuc.* Tertiò damni. *Et sermonibus odij.* Dicit ergo: Sic Domine laus mea non tacebitur, & dignum est: *quia os peccatoris*, Iudæ scilicet, qui peccator fuit antonomasticè, & non credebat manifestius esse, *& dolosi*, *aperuerunt super me*, per conuicia, & vituperia. *Iob* 16. Aperuerunt in me, hoc est; contra me, ora sua. *Thren.* 3. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici nostri. Aperuit super eum os suum peccator, & dolosus Iudas, quando dixit *Matth.* 26. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Aperuerunt peccatores dolum Iudæi, cum dixerunt ad inuicem illud *Sap.* 2. Venite, circumueniamus iustum.

2. *Locuti sunt aduersum me.* Hîc secundum. Quasi diceret: Aperte conciliabantur peccatores & dolosi: *& etiam linguæ falsæ aduersum me linguæ dolosæ*, linguam scilicet exterius blandientem. *Matth.* 22. *Magister*, *scimus quia verax es*, &c. *Ierem.* 9. Sagitta vulnerans linguæ eorum, dolum loquutus est. *Ezechiel.* 33. In labiis suis ostendebant amicum, & in corde suo insidiabantur ei. *Psal.* 54. Verba oris eius mollita sunt super oleum, & ipse sunt iacula. *Psal.* 63. Direxerunt in amaro sagittas suas, scilicet verbum. *Psal.* 108. Dominus Iudæus me, & lingua dolosa. Deprehendunt corde Iudæi Christo malitiosè nocere. Primò attribuendo ei quod ipsum non erat. *Luc.* 11. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Male attribuendo quod suum erat. *Sap.* 2. Filium Dei se nominat. Et *Ioan.* 19. Filium Dei se fecit. Attribuendo bonum quod fecerat, quando sanauerat

uiuerat in deserto quinque millia quinque panibus, dixerunt *Ioan.* 6. Moyses dedit nobis manna in deserto, sicut scriptum est, &c.

Et sermonibus odij. Hic tertium. Quasi diceret: Sic conuitia dixerunt, & detraxerunt, & etiam *circumdederunt me sermonibus odij.* Sermones odij propriè sunt, quibus damnum alteri procuratur: & ipsi sermonibus mortem ipsius procurauerunt. *Ioan.*19. Tolle, tolle, crucifige eum. *Psal.* secundum aliam literam: Lingua eorum machæra acuta.

Et expugnauerunt. Hic secundum, in quo ostensa illorum culpa, & nequitia, innocentiam suam ostendit ad culpæ aggrauationem. Dicit enim: Sic conuitiati sunt, detraxerunt, damnum vsque ad mortem procurauerunt: & in his omnibus *expugnauerunt me*, & hoc, *gratis*: id est, pro nihilo & fine causa. *Psal.* Dum loquebar illis, impugnabant me gratis. Et alibi: Principes persequuti sunt me gratis.

Nota *Glossam*: *Sicut piis per se placet æquitas*, &c. contra quod videtur esse illud *Augustini*. Nullus vult malum? Et est responsio, quòd nullus vult malum propter se, sed propter annexum. Vel melius: Nullus benè dispositus: malè autem dispositus potest velle. De talibus autem hic loquitur.

4. *Pro eo vt me diligerent.* Hic est tertium, in quo ostendit, quòd non tantum sunt iniuriati innocenti & bono, sed etiam benefico, vnde hic ostendit eorum malitiam, & suam beneficentiam. Et primò quantum ad verba. Secundò quantum ad facta. *Et posuerunt.* Tertiò quantum ad interiora cordis, ibi, *Et odium.* In prima duo. Primò eorum malitia. Secundò beneficentia Dei. *Ego autem.* Dicit ergo: Sic impugnauerunt me cum nihil meruissem: & etiam, quod plus est, *detrahebant mihi*, aperte & in publico, *pro eo vt me diligerent*, id est, vt me diligere deberent, id est, dilectionem in sermone ostendere, in sermone conferendo cum aliis de me. Venenum pessimum est detractio, maxime de benefico. *Eccles.*10. Sicut si mordet serpens in silentio, nihil minus habet qui occultè detrahit. Deo odibile malum. *Prou.6.* Sex sunt quæ odiuit anima mea, & vltimum detestatur: & illud est, Qui seminat inter fratres discordias. *Rom.* 1. Detractores Deo odibiles. Peccatum inter omnia stultissimum: quia nihil lucratur, & pluribus nocet. *Iob* 19. Stultè despexerunt me, & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. *Hieron.* Quid tibi prodest si mala mea aliis referas, & peccatis meis in detractionibus meis vulneres alterum? hoc non est me emendare, sed tuo vitio satisfacere. Et vnitatis Ecclesiæ scissuram, & destructiuum. *Augustin.* in libro contra quinque hæreses: Caput meum spinis coronæ, manus meas clauis obiecti, lancea latus meum perforauit, tot vt non dicam nimiis asperitatibus lanceatus sum, sanguinem meum fudi, animam meam tradidi, vt te mihi conjungerem? & in diuidis me à te, vel te à me? Et subdit: Erubescite Christiani: tunicam hominis iam mortui, & in cruce pendentis, Pilati milites non sunt ausi diuidere, & vos Christi charitatem, in cœlo regnantis, imò ipsius Dei in tertis diuiditis.

Detractio, grane peccatum.

Ego autem. Hic secundum, Christi beneficia. Ait enim: Sic illi detrahebant: *ego autem orabam.* Certe verum est pro ipsis. *Luc.*23. Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. *Iob* 16. Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces, pro ipsis, sup.

Et posuerunt. Hic secundum, in quo ostendit & eorum malitiam, & suam beneficentiam, in facto & op[illegible]. Ait enim: Sic detrahebant, & ego orabam: & etiam *posuerunt aduersum me mala*, id est, reposuerunt, & hoc, *pro bonis* illis exhibitis. *Psal.* supra: Retribuebant mihi mala pro bonis. *Ierem.* 18. Numquid redditur pro bono malum? Si saltem pro bonis nullum malum mihi facerent, sustineri posset. *Zachar.*11. Si bonus est in oculis vestris, mercedem meam afferte mihi: quòd si non, quiescite, non reddatis malum. Sed non fecerunt hoc. *Ioan.*10. Multa bona opera ostendi vobis à Patre meo, propter quod horum vultis me lapidare?

Et odium. Ecce tertium, in quo monstrat malitiam eorum, & suam beneficentiam, quantum ad interiora cordis. Ait enim: Sic mala pro bonis reddiderunt: & etiam *odium*: cordis sui, *pro dilectione mea*, qua diligebantur à me. *Amos* 5. Odio habuerunt corripientem in porta. *Ioan.*15. Oderunt me, & Patrem meum, vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptum est, quia odio habuerunt me gratis. *Prou.*29. Viri sanguinum, Iudæi, & omnes mali oderunt simplicem, Christum scilicet, & omnem virum bonum. Diligendus autem esset Christus pro sua dilectione, quam prior exhibuit. 1. *Ioan.* 4. Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. *Bernard.* Inueniri potest in dilectione, sed præueniri non potest.

Constitue super eum. Hic secunda pars totius huius Psalmi, in qua postquam orauit pro suæ laudis manifestatione, orat consequenter pro inimici & prosecutoris mortis suæ deiectione: & hoc non optando eius pœnam, sed prædicendo, & conformando voluntatem suam voluntati diuinæ. Primò ergo orat, &, prædicit traditoris pœnam, & omnium malorum in illo. Secundò subiungit causam, quare iustè sit puniendus, ibi, *Pro eo quod non est recordatus.* In prima duo. Primò orat pro pœna proditoris in ipso. Secundò in suis, vel filiis, vel parentibus, ibi, *Fiant filij eius.* In prima duo. Primò petit pœnam, qua punitus est à dæmone. Secundò illam qua punitus est ab ipso Deo iusto iudice, & hoc in occulto, ibi, *Cum iudicatur.* In prima duo. Primò petit dæmonis dominationem super Iudam. Secundò consensum Iudæ ad dæmonis voluntatem, ibi, *Et diabolus.* Dicit ergo: Sic oro, & meam laudem non taceas, quia persequutionem patior ab inimico, & etiam conformando meam voluntatem diuinæ iustitiæ, & ipsam appetendo. *Matth.* 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: dico, *Constitue super eum*, quem dixi ipsa peccatorem & dolosum, *peccatorem*, scilicet diabolum, qui dicitur peccator antonomasticè. Primò quia ab ipso est initium peccati. *Sap.* 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Propter antiquitatem peccandi. *Ioan.* 8.

Quare diabolus dicitur autonomasticè peccator.

Ille erat homicida ab initio. Propter magnitudinem peccati, quia voluit esse similis Deo. *Isa.* 14. Ero similis Altissimo. Propter assiduitatem peccandi, quia non cessat. 1. *Pet.vlt.* Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, &c. *Abac.*1. Interficere gentes non cessat.

Et diabolus stet. Quasi diceret: Sic dominetur ei diabolus: & etiam *stet à dextris eius*, vt opera sint in dextera, sibi scilicet tanquam placentia, secundum illud quod dicitur de iniquis: Dextera eorum, dextera iniquitatis. E contra autem Dominus à dextris sanctorum est. Suprà in *Psal.* A dextris est mihi Dominus, ne commouear. Et nota, quòd diabolus est à sinistris illis à quibus aufert tantum temporalia, sicut bono *Iob* in 1. & *Tobiæ* in 2. A dextris aliis, quibus aufert spiritualia. 1. *Reg.*11. Naas voluit eruere dextros oculos viris de Iabel Galaad. Naas serpens, diabolum signat. Ante faciem illis qui sibi non cauent à culpa. *Habac.*3. Ante faciem eius ibit mors. *Prou.* 4. Via impiorum tenebrosa: quia tenebrarum Angelus antecedit: nesciunt vbi corruunt. Aliis à tergo, quos impellit in culpam. Suprà in *Psal.* Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. Aliis suprà, quos ad libitum conculcat. *Iob* 20. Et venient super eum horribiles. Sed aliis est infrà, qui eum conculcant. *Rom. vlt.* Deus conteret satanam sub pedibus vestris.

Diabolus aliis est à sinistris, aliis à dextris, aliis ante, aliis à tergo, aliis supra, aliis infra.

7. *Cum iudicatur, exeat.* Hic subiungit petitionem pro pœna, à iudice Deo inuisibiliter infligenda: in quo petit duo. Primò ipsius à iudice Deo condemnationem. Secundò frustrationem orationis si effuderit, imò conuersionem in malum. *Et oratio eius.* Dicit ergo: Sic diabolus stet à dextris eius, & eius consentiat voluntati: & etiam *cum iudicatur*, à summo & vero iudice, qui iudicat in occulto. 1. *Cor.* 4. Qui autem iudicat me, Dominus est. *Exeat condemnatus*, sententiam scilicet reportans condemnationis. *Ioan.*5. Qui non credit, iam iudicatus est. Exeat etiam in iudicio generali à Christi consortio, secundum illud *Matth.*25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. Non sit de numero illorum seruorum, quibus dicetur illud *Matth.*26. Intra in gaudium Domini tui. *Apocalyps.vlt.* Foris canes, & venefici.

Et si orauerit, *oratio eius fiat*, ei sup. *in peccatum*, non tantum carens fructu: Deus enim peccatores non exaudit, imò eorum orationes execratur. *Prou.*28. Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Isa.* 1. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ, &c.

8. *Fiant dies.* Hic secundum, in quo imprecatur quasi in ipso pœnam visibilem: & dicuntur duo, secundum pœnam duplicem. Prima est vitæ abbreuiatio. Secunda, dignitatis eius translatio. *Et Episcopatum eius.* Dicit ergo: Sic puniatur pœna inuisibili, & etiam *fiant dies eius pauci*, per mortis eius acceleration[illegible], sicut deberet malis. *Iob* 15. Antequam impleantur dies eius, peribit. *Psal.* Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos, &c. Et maximè in honore constitutos

rum. *Eccles.*8. Omnis potentatus breuis vita. *Eccles.*8. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius. *Prou.* 10. Dies impiorum breuiabuntur.

Et Episcopatum eius. Hic secundum. Quasi diceret: Sic acceleretur eius mors, & *Episcopatum eius*, dignitatem scilicet Apostolatus, in qua erat Iudas à Deo positus, *accipiat alter*, Matthias scilicet, sicut & factum est. *Act.* 1. Et cecidit sors super Matthiam. Deus enim deponit de sede iniquitatis iniquos, & substituit humiles & pios. *Isa.*22. De statione tua deponam te, dictum est Sobnæ, & statim substituitur Eliachim. *Eccles.*10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis. Alter accipit decedentium dignitates, ipsi enim nihil portant secum. *Psal.* Non descendet cum eo gloria eius. *Apoc.*3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Dicit enim *Hieron.* Nullus accipit, nisi quod alius dimittit. *Isa.*22. Suscitabo seruum tuum Eliachim, & induam illum tunica tua.

9. *Fiant filij eius.* Hic secundum, in quo postquam ei imprecatus est pœnam in ipso, etiam miseriam imprecatur in suis. Et primò in successoribus. Secundò in antecessoribus. *Et in memoriam redeat.* In prima quinque, secundum quinque mala, quæ eis imprecatur. Primum est orphanitas, vt ita dicam. Secundum, viduitas, quantum ad vxorem. *Et vxor eius.* Tertium, instabilitas. *Nutantes transferantur.* Quartum, paupertas. *Et mendicent.* Quintum, mortis velocitas, ibi, *Fiant nati eius.* Dicit ergo: Sic in se puniatur: & etiam *filij eius fiant orphani.* Hoc sequitur ex hoc quod præcessit: Fiant dies eius pauci. *Et vxor eius vidua*, & hoc similiter sequitur ex illo. *Ierem.* 18. Fiant vxores eorum absque liberis, & viduæ, & viri earum interficiantur morte. De vtroque *Exod.* 17. Erunt vxores vestræ, viduæ, & filij vestri pupilli. In his filiis & in hac vxore punitus est Iudas, quia propter hos habebat loculos, & erat fur. *Ioan.*12. *Ierem.* 5. Filij colligunt ligna, & mulieres conspergunt adipem.

10. *Nutantes transferantur.* Hic tertium. Quasi diceret: Sic sint orphani filij, vxor vidua, & *filij nutantes*, mente, *transferantur*, instabilitate exteriori: hoc enim facit peccatum. *Genes.* 4. Cain post fratricidium factus est vagus & profugus super terram. *Thren.*1. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est. *Iob* 18. Transferentur rupes, homines scilicet, qui videntur stabiles & fortes, de loco suo, propter culpam suam. Nec tantum reddit instabiles quantum ad locum, sed etiam quantum ad opus proprium. *Prou.* 21. Impius facit opus instabile. Et etiam quantum ad propositum. *Sap.*4. Plantationes adulterinæ non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt.

Et mendicent. Hic increpatur quartum malum, scilicet paupertatem. Secundò dilendit modum, quo fieri potest tanta paupertas, ibi, *Scrutentur fenerator.* In prima duo, secundum hoc, in quibus est extrema paupertas. Primum, defectus cibi. Secundum, loci. *Et ejiciantur.* Dicit ergo: Sic transferantur

facti instabiles, *& mendicent*, cibos præ inopia. *Ierem.*18. Da filios eorum in famem. *Iob* 20. Filij eorum atterentur egestate. *Prou.*20. Mendicabit egestate, & non dabitur ei.

Et eiiciantur de habitationibus suis, vt careant locis ad inhabitandum propriis. *Iob* 18. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius. *Isa.* 22. Expellam te de statione tua.

11. *Scrutetur fœnerator.* Hic secundum, in quo ostendit modum, quo ad tantam paupertatem poterunt deuenire, quia duo. Per præsentiam spoliantis & diripientis, primò. Secundò, per carentiam adiuuantis. *Non sit illi.* Spolians est duplex: aut sub palliatione boni, & est fœnerator: aut sine, & est raptor. *Et diripiant.* Dicit ergo: Sic rogo, quod mendicent, & eiiciantur: quod sic poterit fieri: *fœnerator scrutetur omnem substantiam eius*, postquam mutuò acceperit, & non soluerit. *Psal.* supra: Mutuabitur peccator, & non soluet fœneratori, & fœnus crescit, & tandem ad literam, totum scrutatur fœnerator, & portat secum. *Abdie.* Quomodo scrutati sunt Esau, inuestigauerunt abscondita eius? Magnum Dei beneficium ei, qui euadit periculum fœneratorum. *Psal.* Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum. Et *Ieremias* gloriatur dicit in 15. Non fœneraui, & non fœnerauit mihi quisquam. 4. *Reg.* 14. Clamauit mulier ad Eliseum: Venit creditor vt tollat duos filios meos.

Et diripiant, in aperto, *alieni labores eius*, vt accidat ei illud *Isa.* 1. Regiones vestras alieni coram vobis deuorant. Et 52. Facti sunt in rapinam, nec est qui eruat: in direptionem, nec est qui dicat, Redde. *Ierem.* 17. Thesauros tuos in direptionem dabo. *Psal.* Diripuerunt eum omnes transeuntes viam. Hanc maledictionem non timent qui in cœlo thesaurizant, secundum consilium Domini. *Matth.*6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi nec ærugo, nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

12. *Non sit illi adiutor.* Hic secundum, in quo imprecatur adiutorij carentiam: & quantum ad opus exterius primò, & quantum ad compassionem interius secundò, ibi, *Nec sit qui misereatur.* Dicit ergo: Sic adsint fœneratores, adsint diripientes: *& non sit illi adiutor*, ad liberandum ab hoc vel ab illo. *Isa.*10. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis desuper venientis, ad cuius confugietis auxilium? *Deut.* 28. Oues hæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adiuuet.

Nec sit qui misereatur. Ecce secundum. Quasi diceret: Non sit adiutor exterius in opere, *nec sit qui misereatur*, interiori compassione, *pupillis eius*, quorum ætas & status deberet ad compassionem mouere. *Isa.*9. Pupillorum eius, & viduarum non miserebitur. Et in 14. Sagittis parulos interficient, & lactentibus vestris non miserebuntur. *Iacob.*2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam.

13. *Fiant nati.* Hic quintum malum, quod imprecatur ei in successoribus, scilicet mortis velocitas: & dicuntur duo. Primò imprecatur filiis mortem. Secundò mortis velocitatem, & generalitatem simul. *In generatione una.*

Ait enim: Sic sint pauperes, *& fiant nati eius in interitum*, vt ipsi intereant propter peccatum patris. Ad *Rom.* 6. Stipendia autem peccati mors. Et *Ioan.*8. Vos in peccatis vestris moriemini. Et nota quòd dicit: *Fiant in interitu*, quasi diceret, semper sint in ipso interitu: vnde videtur mortem imprecari æternam. 2. ad *Thessal.* 1. Pœnas dabunt in interitu æternas. Et tunc intelligendum est de filijs imitationis.

In generatione una. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic intereant, & sic *deleatur nomen eius in una generatione*, vt velociter eius posteritas finiatur, & tota annihiletur vsque ad nominis amissionem. *Eccles.* 41. de patre impio queruntur filij: quoniam propter ipsum sunt in opprobrio. *Isa.* 14. In iniquitate patrum non consurgent, nec habitabunt terram. Et in eodem: Perdam Babylonis nomen, progeniem, & germen.

14. *In memoriam redeat.* Hic secundum illius partis, in qua imprecatur Iudæ malum in suis. Primò enim imprecatus est in successoribus, hic in antecessoribus: illis, quia imitati sunt Iudam: istis, quia imitatus est illos. Primi à Iuda quasi receperunt: hi in Iudam quasi influxerunt. Et primò precatur Deum iugem habere memoriam de eorum culpa. Secundò infligere pœnam pro illa. *Et dispereat.* In prima duo. Primò precatur Deum habere memoriam. Secundò memoriæ continuitatem, ibi, *Fiant contra Dominum.* Et in prima primò precatur Deum habere memoriam peccati patris. Secundò matris, ibi, *Et peccatum matris* Ait enim: Sic puniatur in suis successoribus: *& iniquitas patrum eius*, si fortè abesserat, *reddeat in memoriam in conspectu Domini*, vt propter ipsam affligat Iudam, ipsorum imitatorem in iniquitate. *Iob* 21. Deus seruauit filiis eorum dolorem patris. *Apoc.* 16. Venit Babylon in memoriam coram me. *Osee* 9. Recordabitur iniquitates eorum, & visitabit peccata eorum.

Et peccatum matris eius non deleatur, non sit tanquam res deleta, quæ non est in memoria, sed sit sicut illæ, de quibus *Ierem.*17. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, in vngue adamantino. Hæc mater eius, puto, est carnalis Ierusalem, de qua 24. *Matth.* Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas, sicut spiritualis & cœlestis est mater nostra. Huius peccatum non est deletum. *Thren.*3. Vigilabit iugum iniquitatum nostrarum in manu eius. Et *Ierem.*32. Dabo vos in opprobrium, & ignominiam sempiternam, quæ nunquam delebitur.

15. *Fiant contra Dominum.* Hic secundum, in quo precatur memoriæ continuationem. Quasi diceret: Sic petij, quòd Dominum peccata illorum in memoria habeat, & non ad tempus, imò *fiant*, peccata illa, *semper contra Dominum*, id est, ante oculos Domini: vnde alia littera habet, *In conspectu Domini*, tanquam signata & fixa, *Deuteron.* 37. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? *Ierem.*18. Ego Deus scrutans corda, & renes. Ad *Hebr.* 2. Omnia nuda sunt, & aperta oculis eius. Vel sic: *Fiant contra Dominum*, pater & mater, *semper*, vt

vt sint blasphemi, & contradicentes diuinæ voluntati. *Luc.*11. Qui non est mecum, per fidem, & obedientiam, contra me est. *Iob* 34. Ne desinas ab homine iniquitatis, tanquam oblitus, quin semper eum affligas: quia addit super peccata blasphemiam.

Et dispereat. Hic secundum, in quo postquam precatus est Deum habere iugem de peccatis eorum memoriam, addit pœnam, qua vult eos puniri, vt dispereant vsque ad memoriæ annihilationem. Ait enim: Sic veniat iniquitas in memoriam; & semper sit in illa, *& dispereat de terra*, ad literam, *memoria eorum*, vt non-sint omninò alicuius bonæ famæ. *Iob* 18. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. *Eccles.*10. Perdidit Dominus memoriam superborum: memoriam dulcem, bene redolentem non reliquunt, sed fœtentem memoriam. *Prou.* 10. Memoria iusti cum laudibus: nomen autem impiorum putrescet.

16. *Pro eo quod non est recordatus.* Hic secunda pars totius illius in qua petit aduersarij pœnam. Postquam enim petiit pœnam, hic subiungit causam, quare tali pœna puniendus, scilicet Iudæ culpa. Peccauit autem Iudas contra Christi humanitatem: & hanc culpam tangit primò. Peccauit & contra diuinitatem: & hanc tangit secundò. *Hoc opus eorum qui detrahunt.* In prima tria dicuntur. Primò de persecutione Christi hominis. Secundò de motiua causa persecutionis, ibi, *Et induit maledictionem.* In prima tanguntur quatuor. Primò crudelitas persecutionis, tanquam dispositio ad persequendum. Secundò ipsa persecutio, ibi, *Et persecutus est.* Tertiò persecuti descriptio, ibi, *Hominem inopem.* Quartò ad quid. *Mortificare.* Dicit ergo: Sic fiat ei vt dixi: & iustum est: *pro eo*, id est, quia, *non est recordatus*, propter duritiam cordis, & crudelitatem, *facere misericordiam. Ierem.6.* Crudelis est, & non miserebitur eius: tamen discipulus erat eius qui dixerat *Matth.* 5. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et in 9. Discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium. Et audisse poterat illud *Eccles.*28. In hominem sibi similem, non habet misericordiam, & pro peccatis suis deprecabitur? Quasi diceret: Nihil valebit illi, quia *Iacob.*2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam.

17. *Et persecutus est.* Ecce persecutio ipsa, sed quam statim sequitur persecuti descriptio, quem describit à tribus. A destitutione omnis humani auxilij. A carentia ad sustentationem necessarij. *Et mendicum.* Ab afflictione cordis interioti. *Et compunctum.* Ait enim: *Persequutus est hominem inopem*, sine spe humani vel mundani auxilij, *& mendicum*, carentem rebus ad sustentationem necessarijs. Ipse enim erat, in cuius persona Dauid loquens in *Psal.* dicebat: Inops, & pauper sum ego. *Isa.*64. Circumspexi, & non erat auxiliator. *Psal.* Tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ.

Et compunctum, multis doloribus, *corde*, interius. Alibi in *Psal.* Ego sum pauper & dolens. *Gen.*6. Tactus dolore cordis intrinsecus. Hunc persequebantur ministri Pilati & Iudæorum, secundum illud, Confortati sunt super me, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè: sed Iudas erat principalior. *Luc.*22. Ecce turba, & Iudas vnus de duodecim antecedebat eos. Sed ad quid persecutus est? *Mortificare*, id est, ad mortificandum & occidendum, sicut apparuit ex post facto. Hæc ergo persecutio figurata fuit in illa persecutione, qua persecutus est Saül Dauid. 1. *Reg.* 24. Quem persequeris rex Israël? quem persequeris? canem mortuum, & pulicem vnum. Qua persecutus est Cain Abel fratrem suum. *Gen.*4. Quâ Absalon patrem proprium. 2. *Reg.*16.17.18.& 19.

Et dilexit maledictionem. Hic tangitur motiua causa persecutionis, quæ est duplex. Prima, adhæsio peccato immoderata, vel commutabili bono. Secunda, abiectio & contemptus immutabilis *boni*. *Et noluit benedictionem.* In qualibet tanguntur duo. Primò culpa. Secundò adhærens necessariò pœna. Ait enim: Sic persecutus est, sed quomodo factum est hoc? quis ipsum mouit? Et respondet: *Dilexit maledictionem*, res temporales, quæ dicuntur maledictio occasionaliter. *Ecclesiast.*3. Qui amat periculum, in illo peribit. 2. ad *Tim.*6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum, & in tentationem diaboli. *Et veniet ei*, maledictio, sup. *Abac.*2. Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ. Appellat forte maledictionem, ipsam malitiam quæ ei placebat. *Psal.* Dilexisti malitiam super benignitatem. *Deut.*11. Ex propono coram vobis maledictionem, & benedictionem. *Eccles.* 15. Apposuit tibi Dominus ignem, & aquam, peccatum scilicet, & bonum: ad quod voluetis, porriges manum tuam. Sic & Iudæi maledictionem dilexerunt, & venit super eos, quando dixerunt. *Matth.*27. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et venit super illos illud *Osee* 12. Sanguis eius super eum veniet, & opprobrium eius restituet ei Dominus Deus suus.

18.

Et noluit benedictionem, benedictum scilicet Christi consortium, nec coniunctionem sui cum Deo: *& elongabitur ab eo*, multum: quia descendit in infernum, ille ascendit in cœlum. *Psal.* Qui elongant se à te, peribunt. 1. *Paral.*28. Si dereliqueris eum, proiiciet te vsque in sempiternum. Et Iudæi ad literam hanc benedictionem noluerunt, quando dixerunt cæco illuminato. *Ioan.*9. Tu discipulus illius sis: & ab eis est elongatus transiens ad Gentes. *Psal.* Longè à peccatoribus salus. *Iob* 5. Longè sient filij eius à salute. *Act.*13. Ad nationes longè mittam te, quia *Eccles.* 15. dicitur: Longè est Dominus à superbia, & dolo.

Et induit maledictionem. Hic tertium, in quo agitur de modo persequendi. Et primò quia persequutus est exteriori opere. Secundò quia interiori voluntate, *& intrauit.* Tertiò quod fraudulenter in vtroque, vel aperte secundum diuersos modo legendi. *Sicut illi.* Quartò quod constanter. *Et sicut aqua.* Dicit ergo: Sic inotus est, quia dilexit malum, & odiuit bonum: *& tunc induit maledictionem sicut vestimentum*, hoc est, sicut vestimentum est exterius, sic maledictio, id est, culpa, ex qua maledictio sequitur, facta est illi exterius. *Osee* 4. Maledictum, furtum, homicidium inundauerunt in Iuda, & populo Iudæorum.

Et intrauit sicut aqua. Hic ostendit, quòd interiori voluntate Et primò monstratur corruptio voluntatis. Secundò deliberatio illius corruptionis, hoc est quod non ex abrupto, sed ex deliberatione fuit *Et sicut oleum.* Ait enim: Sic induit maledict onem, vt esset extrà: & etiam, *intrauit in interiora eius*, id est, in voluntatem eius, *sicut aqua*, quæ intrat de facili in ventrem, & vix exit de ventre, infrigidat, & corrumpit, & digestionem impedit. De primo *Gen.* 8. Proni sunt sensus hominis, & cogitatio in malum ab adolescentia sua. De secundo *Ierem.* 13. Si potest Æthiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malè. De tertio *Ierem.* 6. Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam. De quarto. *Psal.* Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Propter hoc insultando dicebat Eliu beato *Iob* in 34. Qui bibit subsannationem quasi aquam.

Comparatio peccati cum oleo.

Et sicut oleum, intrauit, sup. *in ossibus eius*, in intelligentia, & ratione, in quibus tota debet esse animæ fortitudo. *Iob* 20. Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ suæ. Oleum penetrationis est, nec facit tumultum cum penetrat, sed valdè blandè intrat: sic culpa. *Prou.* 23. Ingredietur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber. Oleum etiam tem inunctam reddit habilem & flexibilem, in quo notatur delectatio ad peccatum, & facilis inclinatio rationis. *Prou.* 2. Exultant cum malè fecerint. *Thren.* 4. Lubricauerunt vestigia mea: quippe hæc oleo erant vncta. De hoc oleo in *Psal.* Oleum peccatoris non impinguet caput meum.

19. *Fiat ei sicut.* Ecce tertium. Quasi diceret: Sic exteriori opere, interiori voluntate persequutus est: & etiam *fiat ei*, id est, fiet ei illa culpa, maledictio, *sicut vestimentum*, non quodcumque, sed *quo operitur*, id est, ad operiendum. Quasi diceret: Erit in eo culpa fraudulentiæ, qua cooperit malitiam suam. *Ierem.* 43. Captiuos ducet illos, diabolus, sup. & amicietur terra Ægypti sicut amicitur pastor pallio suo. Terra Ægypti, qua amicitur sicut pastor pallio, fraudulentiæ, peccati, & simulationis. Vel ex oppositio vestimentum, quo operitur homo, sicut pallium propriè exterius omnibus appareat, etsi ipso operiatur homo. Sensus ergo est: *Fiat ei*, malitia sua, *sicut vestimentum*, *quo operitur*, nota scilicet omnibus, & aperta, secundum illud *Psal.* Operti sunt iniquitate & impietate sua. Et iniquitas & impietas extra erunt, non operta, sed cunctis manifesta. *Iob* 26. Nullum operimentum est perditioni. *Isa.* 1. Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, non absconderunt.

Et sicut zona. Ecce quartum. Quasi diceret: Sic sit, vel sic erit eius malitia in aperto: & etiam fiat ei, id est, fiet ei, *sicut zona*, *quâ semper præcingitur.* Præcingimur vt expeditè & constanter aliquid faciamus. Sensus ergo est: Sit ad iniquitatem perpetrandam constans & expeditus. 2. *Reg.* 20. Ioab accinctus erat gladio, quo interfecit Amasan, quem primò osculatus fuit, & salutauit. Sic Iudas peccato seditionis accinctus, IESVM occidit, quem saluauit, & osculatus est. *Matth.* 26. Sed pro hac zona, funiculum, quos suspensus est, reportauit. *Isa.* 3. Et erit pro zona funiculus.

Hoc opus eorum. Hic secundum totius illius partis, in qua agitur de persecutione Christi à Iuda, & Iudæis, vt monstretur, quare sunt puniendi. Postquam enim actum est de persecutione eius quantum ad humanitatem, hic agitur de persecutione eius quantum ad diuinitatem, quæ erat in detractione & blasphemia. Duo ergo dicuntur. Primò detractionis culpa. Secundò in quo erat detractio illa, & blasphemia, ibi, *Qui loquuntur mala aduersus animam meam.* Ait enim: Sic persecuti sunt hominem inopem, & mendicum: & *hoc*, talis persecutio, *est opus eorum*, *qui* etiam *detrahebant mihi*, & hoc, *apud Dominum.* Verum est quod detrahebant ei Iudæi. *Ioan.* 9. Non est hic homo à Deo qui Sabbatum non custodit. Et in 10. Dæmonium habet, & insanit. Sed hoc apud Dominum, quia Dominum non latebat eorum detractio. *Sapient.* 1. Tumultus murmurationum non abscondetur. Quare? Quia auris zeli audit omnia. In eodem *Iob* 19. Stulti despexerunt me, & cum recessissem ab eis, detrahebant mihi.

Et qui loquuntur. In hoc specificat, in quo detrahebant, *aduersus animam meam*, dicentes, quod non habuit potestatem resumendi corpus suum, & sic negabant diuinitatis potentiam in me. *Matth.* 27. Recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam. Et dixerat etiam *Ioan.* 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.

Et tu Domine. Hic est tertia pars totius huius Psalmi. Postquam enim petiit pro manifestatione suæ laudis, & pro pœna, & destructione proditoris, hic petit tertio pro amotione mortalitatis, & gloria resurrectionis. Dicuntur autem duo. Primò petitio in generali. Secundò in speciali, ibi, *Libera me*, *quia egenus.* In prima duo. Primò petitio. Secundò ratio petitionis, quæ tangitur duplex. Omnipotentia, & suauis misericordia. Primum, cum dicit: *Propter nomen tuum.* Secundum, cum addit: *Quoniam suauis.* Dicit ergo: Sic illi faciunt: *& tu Domine* animæ meæ, *Domine* corporis, non sis otiosus, sed *fac mecum*, quia non tu solus operaris, sed ego tecum, & tu mecum. *Ioan.* 14. Pater in me manens, ipse facit opera. Suprà in *Psal.* Fac mecum signum in bonum. Quid mirum si dicit Filius Patri suo, *fac mecum*, quia ipsum liberum arbitrium cum Deo operatur. 1. ad *Corinth.* 3. Dei adiutores sumus.

Propter nomen tuum. Ecce secundum. Quasi diceret: Dixi, quòd mecum facias, tamen non excludo, quin hoc ipsum facias, *propter nomen tuum*, non meritis præcedentibus. Nulla enim merita præcesserunt, quibus posset natura humana ad tantam excellentiam sublimari. *Psal.* Propter nomen tuum viuificabis nos. Sed quod est illud nomen? Illud de quo *Exod.* 15. Omnipotens est nomen eius. *Daniel.* 3. Da gloriam nomini tuo, scilicet liberando, vt videaris omnipotens.

Quia

Quia suauis est. Ecce tertiũ, & ratio secunda. Quasi diceret: Sic fac propter nomen tuum: fac etiam, *quoniã misericordia tua est suauis.* Ipsa enim idem est quod tu, & de te. Suprà in *Psal.* Quoniam tu Domine suauis & mitis. Suauis ergo est misericordia, sicut hic dicitur. Speciosa. *Eccles.* 35. Speciosa est misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. Vniuersalis. *Psal.* Suauis est Dominus vniuersis, miserationes eius super omnia opera eius. Et æterna. *Psal.* Misericordia eius ab æterno, & vsque in æternum, super timentes eum.

Libera me, quia. Hic secundum, in quo agitur de peccatis in speciali: & dicuntur duo. Primò petit miseriæ amotionem. Secundò collationem boni, maximè Resurrectionis gloriosæ. *Adiuua me Domine.* In prima dicuntur duo. Primò petitio. Secundò ratio, quare exaudiendus sit, ibi, statim, *Quia egenus.* Dicit ergo: Sic Domine petij, vt mecum facias. Si quæras quid? Ecce: *Libera me*, à malis & miseria mortalitatis. *Iob* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.

22. *Quia egenus.* Hic supponit rationes, quare exaudiendus est, scilicet mala quæ sustinuit propter iustitiam, & mundi redemptionem. Et primò tangit mala quæ sustinuit in factis. Secundò quæ in verbis, ibi, *Et ego factus sum.* Tertiò quæ in signis, ibi, *Viderunt me.* Et in prima duo. Primò quæ sustinuit in seipso. Secundò quæ in suis, ibi, *Et excussus sum.* In prima duo. Primò carentia boni. Secundò mali præsentia. *Et cor meum.* In prima duo. Primò carentia auxilij. Secundò necessarij ad sustentationem, ibi, *Et pauper sum.* Dicit ergo: Sic libera, & debes, *quoniam egenus*, id est, sine generatione, & gente, quæ me iuuet, *ego sum, & pauper*, carens rebus ad sustentationem necessariis. 2. ad *Cor.* 8. Scitis gratiam Domini nostri IESV CHRISTI, qui cum dives esset in omnibus pro nobis egenus factus est. *Thren.* 3. Ego vir videns paupertem meam. Et tales solet adiuuare. *Isa.* 25. Factus est fortitudo pauperi, & egeno in tribulatione sua. *Psal.* Pupillo, qui egenus est, & pauperi tu eris adiutor.

Et cor meum. Ecce præsentia mali, simplicis tribulationis primò: & mortis secundò, ibi, *Sicut vmbra.* Dicit ergo: Sic egenus & pauper sum factus: *& cor meum*, intra me conturbatum est. *Matth.* 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Ierem.* 23. Contritum est cor meum in medio mei. *Ioan.* 12. Nunc, inquit, anima mea turbata est turbatione propassionis, quæ non turbauit rationem, vel contristauit. *Isa.* 42. Non erit tristis, nec turbulentus.

23. *Sicut vmbra.* Hic secunda miseria in præsentia mali, scilicet mors. Ait enim: Sic turbatum est cor meum: & etiam ego *ablatus sum*, de mundo per mortem, *sicut vmbra*, quæ citò transit valdè, quia homo sum, & hominum cõditioni me subiecì. *Iob* 8. Sicut vmbra dies nostri super terram. *Isa.* 53. Abscissus est de terra viuentium. Et hoc, *cum declinat*: tunc enim citiùs transit. *Psal.* Sicut vmbra declinauerunt dies mei. Miranda res: Christus sol est. *Sap.* 5. Sol intelligentiæ non illuxit nobis. *Mal.* vlt. Vobis timentibus Deum, orietur sol iustitiæ. Imò lux. *Ioan.* 8. Ego sum lux mundi. Sed hic sol, ista lux facta est sicut vmbra in sua passione. *Ioël.* 3. Sol conuertetur in tenebras. Et citò in mortem declinauit. *Ioan.* 19. Inclinato capite emisit spiritum.

Et excussus sum. Hic est secundum. Ostensis enim, quæ in seipso sustinuit ipse Christus, quantum ad facta, ostendit quæ in suis: & dicuntur duo. Primò dejectio suorum, Apostolorum scilicet. Secundò ne crederentur desperati, tangitur consolatio. *Et caro.* In prima duo. Primò suorum, scilicet Apostolorum dispersio. Secundò dispersorum infirmatio, ibi, *Genua mea.* Dicit ergo: Sic in me sum afflictus, *& in membris meis*, *excussus sum sicut locusta*, quæ simul non manent, sed de loco ad locum salientes dispergũtur. *Ioan.* 16. dicit illis paucis, quos habebat: Iam venit hora vt dispergamini, terrore persequentium, vnusquisque in propria, & relinquatis me solum. *Zachar.* 13, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. *Matth.* 26. Tunc Discipuli relicto eo fugerunt. Et optimè dicit, *Excussus*: sicut farina in cribro excutitur, sic Apostoli fuerãt fortiter excussi. *Luc.* 22. Simon Satan expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Sed his excussis, successerunt postea filij optimi; & non excussi, sed aduersarios fortiter sauciantes. *Psal.* Sicut sagittæ in manu potentis, quæ vulnerant fortiter, ita filij excussorum. Hoc autem tempore Martyrum, & Confessorum: nunc autem excutiuntur à diabolo valdè de facili, qui in alto positi sunt. *Apocal.* 6. Stellæ ceciderunt super terram, sicut ficus mittit grossos suos.

Genua mea. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic à me excessi sunt, in quo tanquam in quadam arbore quiescebant, & *genua mea*, ipsimet, tanquam genua me sustentabant, *infirmata sunt*, timore mortis & miseriæ. *Ezech.* 7. Omnia genua fluent aquis. Tamen postea fuerunt, sicut dicetur, confirmata. *Iob* 3. Genua tremẽtia confortasti. Et hoc, *à ieiunio*, id est, propter ieiunium, propter mei carentiam, qui eos tanquam vius panis reficiebam. *Ioan.* 6. *Marc.* 2. Venient dies quando auferetur ab eis sponsus, & ieiunabunt.

Et caro mea. Hic secundum, scilicet illorum aliqua consolatio ex Christi resurrectione. Ait enim: Sic infirmati sunt à ieiunio, *& post ne infirmitas illa ad mortem esset*, *caro mea immutata est*, in melius scilicet immutata, secundum illud 1. ad *Corinth.* 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et *Iob* 14. Expecto donec veniat immutatio mea. Et hoc, *propter oleum*, id est, propter gratiam tuam, non meis meritis, quæ oleum dicitur. *Isa.* 10. Computrescet iugum à facie olei, id est, gratiæ Dei. Tanta enim fuit in Christo gratiæ plenitudo virtute vnionis, vt non potuerit detineri morte, sed statim cum voluit, resurrexit. *Act.* 10. Vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute. *Psal.* Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ &c.

Et ego factus sum. Hic de iniuria in verbo, postquam actum est de iniuria in facto. Ait enim: Sic persecuti sunt me, & in me, & in meis: *& etiam ego factus sum opprobrium illis*,

ab eis multa vituperia sustinendo. *Threm.*3. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die. Et in eodem: Saturabitur opprobriis. Christus enim non ambitione, & pompa per mundum incedebat, sed in simplicitate, & propter hoc irridebatur. *Iob* 22. Deridetur iusti simplicitas. Et illis derisionibus nostras sustulit derisiones, illis maledictionibus nostras maledictiones. *Gal.*3. Christus redemit nos de maledicto, factus pro nobis maledictum.

25. *Viderunt me.* Hic subiungitur de iniuria in signo. Quasi diceret: Sic factis iniuriati sunt, & verbis irriserunt: & etiam *viderunt me* in cruce pendentem, *& mouerunt capita sua*, irridendo me tali signo. *Isa.* 53. Vidimus eum, & non erat ei aspectus: quasi nihil erat ad aspiciendum. *Deuteron.*28. Erit vita tua quasi pendens, id est, verè pendens, ante te. Videbant ergo, & caput mouebant *Matth.* 27. Prætereuntes autem blasphemabant mouentes capita sua. *Ierem.*12. Caput suum mouebit, & plaudet manibus.

26. *Adiuua me Domine.* Hic secundũ, in quo postquam petiit liberari à malo, petit promoueri in bono. Duo ergo dicũtur in hac parte. Primò petit gloriosam resurrectionem. Secundò vt magis moueat, ostendit effectus consequẽtes ad illam, ibi, *Et sciant quia manus.* In prima tria. Primò petit auxilium homo Christus à Deo Patre. Secundò subiungit in quo velit adiuuari. *Saluum me fac.* Tertiò per quid, per misericordiam, non per iustitiam. *Secundum misericordiam.* Ait enim: Sic factus sum illis opprobrium in verbo, illusus in facto: sed ô *Domine Deus meus*, rogo, *adiuua me.* In quo? *Saluum me fac*, à morte, imò à mortalitate, & me in meipso, & me in membris meis. Et hoc non meis meritis, sed *secundum misericordiam tuam.* 2. *Paral.* in fine: Saluabis me indignum secundum misericordiam tuam. Pro sua salute orauit, cum *Luc.*23. dixit: Pater in manus tuas commẽdo spiritum meum. Pro suis *Ioan.*17. Pater serua eos in nomine tuo, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. *Tit.*3. Nos ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

27. *Et sciant quia manus.* Hic tangit effectus consequentes ad saluationem. Et primò consequentes in omnibus tam bonis, quam malis indifferenter. Secundò consequentes in malis specialiter, & in bonis, ibi, *Maledicent illi.* In prima duo secundum duplicem conditionem in omnibus consequentem indifferenter. Primò, quòd sciant Christum Dei filium. Secundò, quòd incarnatum. *Et Domine tu fecisti eam.* Ait enim: Sic adiuua, & salua: & scient per hoc, *quia manus tua hæc*, est sup. quæ in oculis eorum est, nec ipsam cognoscunt, id est, scient me esse manum tuam, illam, de qua scriptum est: Manus tua Gentes disperdidit, & plantasti eos. Suprà in *Psal.* Et quam petierunt dicentes illud cum desiderio & feruore: Emitte manum tuam de alto. Et *Isa.*26. Domine exaltetur manus tua, filius tuus scilicet in cruce eleuetur. Scient, inquam, boni ad gloriam, mali autem ad pœnam: illi experiendo bonitatem & dulcedinem, isti sentiendo iustitiam. *Ioan.*8. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc scietis, quia ego sum, &c.

Et tu Domine. Ecce secundum. Quasi diceret: Scient me manum esse, & scient, quia *tu Domine fecisti eam*, manum scilicet: fecisti, inquam, carnem secundum illud *Ioan.*1. Verbum caro factum est. *Isa.*44. Hæc dicit Dominus faciens & reformans te ab vtero. Nemo enim posset illam generationem tam mirabilem fecisse, nisi tu, imò nec excogitasse, nec posset adhuc explicare, *Isa.* 53. Generationem eius quis enarrabit? Propter hoc petebat Ecclesiasticus 35. Glorifica manum, & brachium dextrum.

28. *Maledicent illi.* Hic tangit speciales in malis: & hoc primò. Secundò in bonis, ibi, *Confitebor Domino.* In prima dicuntur duo, secundum duplex malum, quod sequitur in malis. Primò malum culpæ. Secundò pœnæ, ibi, *Qui insurgunt.* Maledictio qua maledicent Christo inaniter: vnde tangitur eorum miseria: & postea agitur de Christi gloria. *Et tu benedices.* Ait ergo: Sic omnes scient, *& illi maledicent*, scilicet peruersi, & in malitia obstinati, & mihi in me, & in membris meis, deteriores Balaam, qui timebat maledicere populo Dei. *Num.*23. Quomodo maledicam cui non maledixit Dominus?

Et tu benedices, eorum maledictionem in benedictionem conuertendo, sicut de maledictione Balaam factum fuit *Num.*23. Vertit Dominus maledictionem in benedictionem. Quomodo autem hoc fiat, dicitur *Matth.* 5. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint.

Qui insurgunt in me, vel nunc ante Resurrectionem, vel post, *confundantur*, illa confusione, de qua *Eccles.*4. Est confusio adducens peccatum, impatientiæ, & blasphemiæ. *Ier.*17. Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego. Et in *Psal.* Confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

Seruus autem tuus, ego scilicet, per oppositum *lætabitur*, vel in seipso, vel in membris suis. In se propter victoriam de inimicis. Suprà in *Psal.* Lætabitur Dominus in operibus suis. Et vocat se seruum Christus propter perfectam obedientiam, quæ fuit in ipso. *Phil.* 2. Factus est obediens vsque ad mortem. Propter veram humilitatem. *Matth.*11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Propter ministrationem: hæc est enim seruorum. *Matth.* 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Lætabitur etiam in membris suis, secundum illud *Isa.*65. Serui mei lætabuntur, & vos confundemini.

Quare Christum vocat se seruum.

29. *Induantur qui detrahunt.* Hic subiungitur de modo confusionis. Et primò, quod euidenter. Secundò, quòd totaliter, intus scilicet, & extra. *Et operiantur.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd confundentur aduersarij: & hoc sic fiat, quod illi *qui detrahunt mihi, induantur pudore. Psal.* Induantur confusione & reuerentia qui maligna loquuntur super me. Et iterum: Operiantur confusione & pudore, qui quærunt mala mihi. Indumentum hominis exterius videtur. Quasi diceret: Sic confundantur, vt exterius appareat omnibus. *Ierem.*17. Videam vltionem tuam ex eis.

Et

Et operiantur. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic confundantur euidenter, & etiam *operiantur confusione sicut diploide.* Diplois, sicut vult *Glossa*, duplex pallium est. Quasi diceret: Operiantur confusione duplici, & interiori, & exteriori. *Ierem.* 17. Duplici contritione contere eos. Et sic factum est: interiori enim confusione, & exteriori confusi sunt Christi persecutores Iudæis, secundum illud *Isa.* 40. Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. Sicut & boni duplicia recipiunt pro bonis, & nunc, & in futuro, secundum illud *Isa.*61. In terra sua duplicia possidebunt. *Bar.*5. Circumdedit te Dominus diploide. *Apocal.*18. In poculo quod miscuit, miscere illi duplum. Magna enim & multiplex est confusio inimicorum Christi, cum vident eum ita per vniuersum mundum glorificari. *Isa.*29. Non modò confundetur Iacob, nec vultus eius erubescet: sed quando? Cum viderit filios suos opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum.

30. *Confitebor Domino.* Hic sequitur de effectibus in bonis specialiter. Hi autem effectus sunt confessio, & eiusdem publicatio apud multos. Duo ergo dicuntur. Primò confessio, & eiusdem publicatio apud multos. Secundò probatio, quòd dignum est vt laudetur, ibi, *Quia astitit.* In prima duo. Primò confessio. Secundò publicatio confessionis. *Et in medio multorum.* Dicit ergo: Sic mali peccabunt, & confundentur, cum adiuueris: ego autem in membris meis, bonis scilicet & iustis, *confitebor Domino*, confessione laudis, non tantum corde, sed etiam *in ore meo.* Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Eccles. vlt.* Confitebor tibi Domine rex, interius corde, & collaudabo te Deum saluatorem meum, ore. Et hoc, *nimis*, id est, valdè, dicit *Glossa*: non enim notat hic laudis superfluitatem, sed laudis abundantiam; sicut alibi in *Psal.* Nimis honorati sunt amici &c. Et alibi dilectionis vehementiam. *Cant.*1. Adolescentulæ dilexerunt te nimis.

Et in medio multorum. Ecce secundum. Quasi diceret: Laudabo & multum, & in abscondito, imò *in medio multorum laudabo eum.* Suprà in *Psal.* In medio Ecclesiæ laudabo te, cantando, & exultando in te. *Eccles.*24. In medio multorum habebit laudem. Et prædicando, & docendo, ibi, In medio Ecclesiæ aperuit os eius, & impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus. *Ioan.*8. dedit exemplum huius rei, qui dixit: Quotidie apud vos eram, vt quæratur non tantum propria vtilitas in exeundo in Ecclesia, sed communis in docendo. 1. ad *Cor.*10. Non quærens quod mihi est vtile, sed quod multis.

31. *Quia astitit à dextris.* Hic secundum, scilicet probatio, quòd dignum sit confiteri in publico, & hoc ex duplici beneficio, quod exhibet suis, scilicet quia vnit eos in tentationibus, & conseruat: tandem quia à miseriis, & tribulationibus animam saluat. Dicit ergo: Sic confitebor Domino, & laudabo publicè, & iustum est: *Qui*, id est, quia ille, *astitit*, tanquam munieus & conseruans, *à dextris pauperis. Psal.* A dextris est mihi ne commouear. *Pron.*3. Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. 1. ad *Timoth.*4. Dominus astitit mihi & confortauit me. Stat autem Dominus à dextris iustorum, quia ex illa parte diabolus impugnare vult potissimè. *Zachar.*3. Ostendit mihi Dominus IESVM sacerdotem magnum: & Satan stabat à dextris eius. Et quia iusti non habent nisi dexteram, nihil est in illis sinistrum. *Iud.*3. Aod vtraque manu pro dextera vtebatur.

Vt saluam. Ecce secundum, scilicet saluatio. Quasi diceret: Sic munit stans in dextera: & ad hoc vlteriùs astitit, *vt saluam faceret*, non vt diuitias cumularet, vel honores, aut sanitates corporis daret, *animam meam*, exposita carne afflictionibus. *Iob* 9. Terra tradita est in manus impij; sed anima salua remanet in manu Dei. *Sapient.*3. Iustorum animæ in manu Dei sunt. Et hoc, *à persequentibus*, ipsam animam. *Eccles.*51. Liberasti me de manu quærentium animam meam, sicut fecisti beatum *Iob* in 1. Verumtamen animam illius serua. *Matth.* 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quia Deus saluat illam nunc, tandem saluaturus cum illa proprium corpus. Ad *Phil.* 3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ. Quod in nobis impleat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CIX. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

1. *Argumentũ Psalmi, Christi sublimatio.*

Dixit Dominus Domino meo. Hic est Psalmus 109. in toto libro, nonus in tertia parte libri: in quo postquam actum est de beneficio Incarnationis, & Passionis, agitur de beneficio sublimationis ipsius Christi, ad quod deuentum est per humilitatem Passionis, secundum illud *Luc.* 18. & 14. Qui se humiliat, exaltabitur. Et Paulus de Christo ad *Phil.*3. Humiliauit semetipsum factus obediens, Patri, vsque ad mortem crucis, propter quod & Deus exaltauit &c. Nec hoc dico propter hoc quod tota ratio exaltationis fuit ex parte humilitatis humanitatis, sed ex parte vnitæ diuinitatis: vnde assignans sublimationis Christi rationem, assignat in hoc Psalmo, & ex parte diuinitatis, & ex parte humanitatis. Eò enim ipso fuit excellentior humilitas, quod erat vnita diuinitas, vt implerer Christus in se illud *Eccles.*3. Quanto maior es, humilia te in omnibus. Titulus autem nihil habet nouũ, propter quod nec nota indiget expositione.

Psalmus autem hic, quia agitur in ipso de vtraque natura Christi, ad probandum, quod verè sublimandus fuerit, & exaltandus, dicitur septimus inter illos, in quibus agitur de vtraque natura Christi. Primus enim fuit, *Quare fremuerunt.* Secundus, *Domine Dominus noster.* Tertius, *Domine in virtute tua.* Quartus, *Dominus iudicium promisit &c.* Quintus, *Deus Deus meus respice &c.* Sextus, *Parasti in conspectu meo.* Septimus, hic.

Diuiditur autem in duas partes. Primò agit de Christi sublimatione. Secundò de ratione sublimandi, ibi, *Tecum principium.* In prima

prima duo. Sublimatio enim duplex tangitur, quam **ostendit** in Christo. Altera exaltationis **in dignitate. Altera** dilatationis in subditis. **Primò ostendit** primam in Christo. Secundò **secundam**, ibi, *Virgam virtutis*. In prima **duo.** Primò tangitur eius occulta sublimatio, quandiu in fide ambulamus. 2. ad *Cor.* 5. Secundò aperta, quando reuelabuntur abscondita tenebrarum. 1.ad *Cor.*4. In prima duo. Primò ostendit Patrem operatum in Christo homine. Secundò quid operatus sit in illo, quia sublimationem vsque ad confessionem, ibi, *Sede à dextris meis.*

Dicit ergo: *Dominus*, Deus Pater, sup.& sumitur personaliter, sicut 2.*Corinth.*1.Benedictus Deus, & Pater Domini nostri IESV CHRISTI. Vel essentialiter pro tota Trinitate, sicut *Isa.*65.Pater noster es tu. *Matth.*6. Pater noster qui es in cœlis. *Dixit*, non oris flatu vocem formando,sed operè implendo: suum enim dicere, facere est. In *Psal.* Dixit, & facta sunt. Vel *dixit*, id est, in æterno verbo suo ordinauit,& sic complebit. Ordinatio enim eius æterna cassa esse non poterit.*Num.*23.Dixit Dominus, & non faciet? loquutus est, & non implebit? Quasi diceret: Non est possibile. Sed secundum lecturam hanc sumitur Pater personaliter: secundum aliam essentialiter. *Domino meo*, homini Christo, qui secundum quod homo, etsi non per id quod homo, sed per hoc quod humanitas diuinitati est vnita in eo, alias filius esset tantum, non Dominus. *Matth.* 22. Quomodo vocat eum Dominum, si filius eius est? tantum, sup. Quasi diceret: Non fieret hoc.

Sede. Hic secundum. Quasi diceret: Quid Dominus Pater dixit Domino tuo? Hoc: *Sede à dextris meis*, in potioribus bonis meis,sed adhuc occultatis. *Apoc.*4.Sedes posita erat in cœlo, & super sedem sedens. Hoc factum fuit in eius ascensione. *Marc.vltim.*Ascendit in cœlum, & sedet à dextris Dei. Ad *Hebr.*1. Sedet à dextris Dei in excelsis.

Duplex expositio huius versus.

Donec ponam. Hic secundum. Tetigit primo exaltationem Christi, sed occultam,hic apertã. Ait enim: Sic dixit, cuius dicere facere est, vt sederet,& hoc, *donec ponam inimicos tuos*, omnes scilicet infideles,præordinatos tamen ad vitam, *scabellum pedum tuorum*, subiectos scilicet tuis pedibus, id est,æternæ diuinitati tuæ, quæ omnia sustinet & sustentat. Ad *Hebr.*1. Portansque omnia verbo virtutis suæ. Quasi diceret: Occulta sit exaltatio,*donec* in fine mundi,quando omnes erunt subiecti: & tunc iam non amplius regnabit in occulto,quod est quodammodo imperfectè regnare, sed apertè. 1. ad *Cor.*13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et sic sumitur *donec* propriè, & vsitatiori modo.

Vel sic:*Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum*,id est,quandiu ponã eos scabellum, & **hoc** erit æternaliter. Et sic cum præcessit Christi dignitas, subiungitur dignitatis eius æternitas.*Dan.*7. Potestas eius,potestas æterna,quæ non **auferetur**,& regnũ quod non corrumpetur. Sic accipitur ***donec*** in multis locis Scripturæ. 1. *Reg.* 3. Heli non poterat videre lucernam, **donec extingueretur**, id est, quandiu lucebat, & ardebat. Et *Matth.* 1. Ioseph autem vir eius non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, id est, quandiu non peperit.

Nec sequitur in his, *Sede donec ponam inimicos*:ergo non sedebis quando posuero, &c. Non cognouit donec peperit: ergo post cognouit. Lucernam non vidit donec extingueretur: ergo post vidit. Quia sicut dicit *Hieron.* contra Heluidium. Non sequitur: Heluidius non est confessus donec mortuus: ergo post mortem est confessus: non valet. *Chrysost.* similiter: Non loquebatur ei donec mortuus: ergo post loquebatur. Nullo modo sequitur. 1.ad *Tim.*4. Donec venio, attende tibi, & doctrinæ: non attendet cum venerit Paulus? Absit.

Subiiciuntur ergo inimici Christi pedibus eius quotidie, & ipse regnat: & semper subiicientur, & semper regnabit.*Eccles.*23.Superborum & sublimium colla virtute propria calcaui. *Isa.* 45. Hæc dicit Dominus Christo meo Gyro, hæredi scilicet, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & fiant omnes inimici scabellum perpetuum. Vt dicat illud *Isa.vlt.* Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.

Virgam virtutis. Hic secundum primæ partis totius huius Psalmi, in qua agitur de sublimatione quantum ad regni dilatationem: & tanguntur duo. Primò nomine regni, Christi inchoatio. Secundò ad quos sit ipsius extensio, ibi, *Dominare in medio inimicorum tuorum.* Ait enim:Sic sublimatus es,ô Christe, dignitate vsque ad dexteram Patris:& etiam *Dominus emittet virgam*, regiam scilicet potestatem, quam tibi conferet, *virtutis tuæ*, virtuosæ dominationis tuæ, *ex Sion*, ad literam ex illo loco. Ex Iudæis scilicet, pro quibus accipitur Sion, emissum est regnum, tanquam à principio & origine. *Isa.*2.De Sion exibit lex. Regnum ergo Christi virga dicitur. *Naum* 24. Consurget virga ex Israël, id est, regnum Christi ab Israëlitis inchoabit, & percutiet duces Moab, principalia membra diaboli. *Isa.* 11. Egredietur virga de radice Iesse. Et bene dicitur virga, quia in Christi regno est iustitia,virga dura ad puniendos malos. *Psal.* Reges eos in virga ferrea. Et misericordia, scilicet virga aurea & tractabilis ad promouendos bonos. Hæc est virga Assueri. *Esther. vltim.*

Cur regnum Christi dicitur virga.

Dominare. Ecce extensio. Etenim sic emittet ex Sion virgam: *dominare*, ô tu Christe, vel dominaberis per hunc modum, vel dominabitur Deus Pater per te, *in medio inimicorum tuorum*, hoc est, vsque ad ipsorum medium extenditur. Primò enim factus est Christus paruus lapis in Iudæa, sed postmodum factus est mons magnus in toto mundo. *Dan.*2. *Psal.* Dominabitur à mari vsque ad mare. *Genes.* 49. Manus eius in ceruicibus inimicorum suorum: vt illos deiiciat, & subiiciat fidei suæ. Et hoc factum est, quando repulsa veritas à Iudæis transiuit ad Gentes. *Act.* 13. Oportebat primum loqui vobis verbum Dei: sed quoniam indignos vos iudicastis vitæ æternæ, ecce transferimur ad Gentes. Et etiam *in medio* dicit optimè, quia in ipsis cordibus eorum, quæ in medio eorum sunt, est regnum ipsius. *Isa.* 12. Magnus & in medio

2.

3.

medio tui sanctus Israël. *Luc.* 17. Regnum Dei intra vos est, expulsis alienis diis. 1.*Reg.*7. Auferte deos alienos de medio vestri.

Tecum principium. Hic secunda pars totius Psalmi. Præmissa enim Christi exaltatione, hic subiungitur de exaltationis tantæ ratione. Et cum duplex sit in Christo natura, primò sumit rationes à parte diuinitatis. Secundò à parte humanitatis, ibi, *Iurauit Dominus.* In prima duo, secundum duo quæ tanguntur de Christi diuinitate. Primum est vnitas cum Patre in creando. Secundum, æterna generatio ipsius ex Patre, ibi, *Ex vtero.* In prima tangitur vnitas in creando.Secundò tantæ vnitatis imperceptibilitas in statu moderno, sed tunc in futuro, ibi, *In die virtutis tuæ.* Dicit ergo: Sic dixit Pater filio, vt sederet ad dexteram, & regnum eius iterum dilataret, assignans rationem hanc, & dicens: O tu fili, ego sum *principium* vnum, & idem *tecum. Ioan.*10.Ego & Pater vnũ sumus, vna essentia & natura. Vnum etiam principium mecum manifestandum, non in hoc miserabili tempore, sed *in die*, hoc est, in claritate *virtutis tuæ*; tui scilicet, qui virtus mea es. 1.ad *Corinth.* 1. Prædicamus Christum Dei virtutem, &c. manifestando *in splendoribus sanctorum*, quando sancti efficientur splendidi, & in anima, secundum illud *Isa.*58. Impleuit splendoribus animam tuam: & in corpore, secundum illud *Tob. vltim.* Luce splendida fulgebis. Et illud *Matth.* 24. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris mei. Et nota *Glossam*, quæ assignat rationem, quare dicit: Ego sum tecum principium, nam tu es mecum.

Ex vtero. Hic tangitur æterna generatio ex Patre, propter quod exaltandus. Quasi diceret: Sic sublimaberis, quia etiam *genui te*, illa inenarrabili generatione, de qua *Isa.* 53. Generationem eius quis enarrabit? *Ex vtero*, ex mea secreta substantia & occulta. Ex Patre enim dicitur filius, quasi tripliciter. Ex ore. *Eccles.* 24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita, &c. Ex corde. *Psal.* Eructauit cor meum verbum bonum. *Ex vtero*, quia consubstantiale, & secum vnum. Et hoc, *ante Luciferum*, & per hoc ante omnem creaturam. *Prouerb.* 8. Ab initio, antequam quicquam faceret, ordinata sum. Aliam lecturam tangit Glossa de David materiali.

4. *Iurauit Dominus.* Hic secundum, in quo sumit rationes à parte humanitatis. Ratio autem fuit, ipsius humanitatis immolatio in ara crucis.Dicuntur autem quatuor in hac parte secundum quatuor quæ ad hanc oblationem concurrerunt. Primò quis faceret hoc quod ipse per, qui seipsum obtulit. Secundò quis fructus & fructus, vel quæ virtus magis huius oblationis fuit, ibi, *Dominus a dextris.* Tertiò tempus huius oblationis, vel modus, ibi, *De torrente.* Quartò & vltimò tam fructuosæ & virtuosæ offerentis exaltatio, ibi, *Propterea.*

Dicit ergo in prima, quod ex Dei dono Christus homo fuit sacerdos offerens seipsum: & tanguntur tria. Primò diuina promissio. Secundò inuocatio iuramenti promissionis. *Et non pœnitebit.* Tertiò materia promissionis, ibi, *Tu es sacerdos.* Dicit ergo: Sic dignum est quod fideas, quia vnum es principium cum Deo Patre secundum quod Deus, & etiam quantum ad humanitatem, *Dominus* Deus Pater *iurauit*, firmiter promisit. Ad *Hebr.*7.Illi quidem sacerdotes sine iureiurando facti sunt: hic autem cum iureiurando. Iurauit autem per semetipsum. *Genes.* 22. Per memetipsum iuraui, dicit Dominus.

Et non pœnitebit eum. Ecce irrevocabilitas: non enim cadit vel cadere potest in Deum pœnitentia. 1.*Reg.*15. Nec enim est, vt homo agat pœnitentiã.Contra *Genes.*6. Pœnitet me fecisse hominem. 1. *Reg.* 15. Pœnitet me, quòd constituerim Saũl Regem. Et in eodem in fine:Samuel lugebat Saũl, quoniam Dominum pœnitebat, quòd constituisset regem Saũl. Resp. Mutatio sit in re exteriori, nullo modo in diuino consilio, quod est idem quod Deus: in nobis autem cum pœnitemus, fit mutatio in vtroque. Dicitur ergo Deus pœnitere propter mutationem rei, non pœnitere propter stabilitatem consilij.

Tu es sacerdos. Hic tertium, de quo fit illa irrevocabilis promissio,quia de duobus. De sacerdotij æternitate, & de qualitate. *Secundum ordinem.* Dicit ergo: Sic iurauit & promisit. Quid? hoc: *Tu es sacerdos*; futurus, sup. *in æternum*, sacerdotio perpetuo duraturo. *Eccles.* 45. Statuit illi testamentum æternum. *Hebr.*7. IESVS autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Sed quale erit sacerdotium? *Secundum ordinem Melchisedech.* Dicitur autem sacerdos Christus secundum ordinẽ Melchisedech. Primò ratione genetis, quia sine genealogia fuit: nihil enim legitur de patre & matre eius carnalibus.Et Christus dixit *Matth.*12. Quæ est mater mea, & fratres mei? Ratione nominis. Dicitur enim Melchisedech idem quod Rex Salem,id est,rex pacis. Et de Christo dicitur *Isa.*9. Vocabitur nomen eius, pater futuri sæculi, princeps pacis! Ad *Ephes.* 2. Ipse est pax nostra. Ratione oblatis, benedixit enim Abrahæ *Genes.* 14. Et ipse dicit *Num.* 6. Inuocabunt nomen meum super filios Israël,& ego benedicam eis. Decimas accepit.Et Christo debemus dare primitias & decimas; confirmando cum Paulo. *Phil.*2. Operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Panem & vinum obtulit *Genes.*14. Et Christus sanguinem suum sub specie vini, & carnem sub specie panis discipulis dedit; & Deo Patri obtulit, & offerri quotidie facit. *Matth.*26.

Christum sacerdotes facientes secundum ordinem Melchisedech.

Dominus a dextris. Hic secundum, in quo tangitur virtus huius sacerdotis, qui seipsum obtulit, vel fructus. Et primò in Iudæis, vel comparatione ad Iudæos. Secundò ad Gentiles, ibi, *Iudicabit in nationibus.* In prima tangitur in quibus de Iudæis specialiter apparuit passionis virtus, & quando. *In die ira.* Dicit ergo: Sic Dominus fortiter eam fecit sacerdotem seipsum offerentem, &,ô tu Pater (convertit sermonem ad Patrem) *Dominus*, Christus, *a dextris tuis*, in sanctis scilicet tuis exaltatus, sicut paulò ante dictum est, *confregit reges*, maiores scilicet de Iudæis, & alios reges confregit in corpore per Romanos, quando tanquam vas confractum, quilibet principum mundi portauit partem suam. *Apocal.* 2. Tanquam vas figuli confringentur.

5.

Pſal. Et tanquam vas figuli confringes eos. *Iob* 38. Brachium excelſum confringetur. Confregit in mente, quando quod cogitabant, totum diſſipatum eſt & annihilatum. *Iob* 5. Diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant. Et hoc, *in die iræ ſuæ*, quando ſcilicet in illis iram exercuit per Romanos, & eos interius contriuit, & exterius. *Matth.* 21. Super quem autem lapis ille ceciderit, conteret eum. Hi ſunt reges, de quibus in *Pſal.* ſuprà, & *Act.* 4. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, &c. Sed impletum eſt illud *Iſa.* 33. Contriti ſunt in Sion peccatores.

Iudicabit in nationibus. Hîc tangitur virtus, vel fructus in Gentilibus: & tangitur primò in omnibus generaliter. Secundò in maioribus ſpecialiter, ibi, *Conquaſſabit.* In prima autem duo. Primò oſtendit eius dominium in Gentibus. Secundò fructus in omnibus communiter. *Implebit.* Ait enim: Sic confregit reges ſibi contrarios, & etiam *iudicabit in nationibus*, hoc eſt, ad Gentes, vt in illis fiat iudex, tranſibit. *Iſa.* 41. Iudicium Gentibus proferet. *Ierem.* 23. Regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra. Et 25. Iudicium Domini cum Gentibus. *Act.* 15. In nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt.

Christus reparauit ruinas hominũ & Angelorum.

Implebit ruinas. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic tranſibit ad Gentes, & *implebit*, poſt tranſitum ad illas, *ruinas illarum*, id eſt, reſtaurabit, reuocans à culpa idololatriæ, in quam ceciderant. *Iſa.* 49. Terra ruinæ tuæ anguſtia erit. Et 51. Conſolabitur Dominus Sion, Eccleſiam ſcilicet, & omnes ruinas eius, reparabit, ſup. & in triumphante quantum ad Angelos, & in militante quantum ad homines: totum enim ante ruinoſum erat. *Iſa.* 2. Ruit enim Ieruſalem, & Iudas concidit. Implet etiam ruinas ſecundum *Gloſſam*, quia humilibus, & per humilitatem coram ipſo ruentibus, dat gratiæ abundantiam. 4. *Reg.* 4. Vaſa vacua implet oleo Eliſeus. 1. *Pet.* 4. Humilibus autem dat gratiam. *Iob* 11. Cum te conſumptum putaueris, orieris vt lucifer.

Conquaſſabit. Ecce ſecundus fructus in Gentibus. Quaſi diceret: Sic ruinas reparabit, vel humiles gratia replebit, & *conquaſſabit*, humiliando, *capita multorum*, prius per ſuperbiam erecta. *Pſal.* Tu confregiſti capita draconis, ſuperbos & elatos, qui ſunt eius capita. *Luc.* 20. Omnes qui ceciderint ſuper lapidem iſtum, conquaſſabuntur. *Iſa.* 3. Humiliabitur altitudo virorum in die illa. Et 45. Glotioſos terræ humiliabo. Et hoc, *in terra*, ad literam in hac vita. Vel in terra copioſa, ſecundum aliam literam. Multi enim conquaſſantur in terræ norum abundantia. *Prou.* 1. Proſperitas ſtultorum perdet eos. Vel in bono, vt ſit conquaſſatio bona. *Auguſt.* Melius eſt homini capite conquaſſato humiliter incedere, quàm capite erecto in futuro in iudicium mortis incidere.

7. *De torrente.* Hîc tertium huius partis, in quo poſtquam egit de Chriſti ſacerdotio, & poſt de virtute, vel fructu ſacerdotij, ſubiungitur de modo offerendi. Ait enim: Sic ſacerdos æternus Chriſtus confringens reges, implens ruinas, conquaſſans capita: ſed vnde hoc? quod eſt ipſius ſacrificium? Ecce, *De torrente*, de tribulatione, & anguſtia turbulenta & tranſitoria, *bibit*, inuitans conſanguineos ad eundem potum. *Matth.* 20. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Ad literam in horto trans torrentem Cedron captus fuit, & ad paſſionem ductus. 2. *Paralip.* 16. *Ioan.* 19. Rex Dauid orans gradiebatur per torrentem, & mirabiliter, & delectabiliter, omnes duros lapides huius torrentis ſuſtinuit. In *Pſal.* Lapides torrentis, & de torrente, illi dulces fuerunt. Hi ſunt lapides de torrente, quibus Dauid Goliam interfecit.

Propterea. Hîc quartum, ſcilicet exaltatio tam virtuoſè offerentis. Ait enim: Sic bibit de torrente, pleno hauſtu, *propterea exaltabit*, in altum, audacter eleuando, *caput*, tanquam victor. Vel Dominus exaltabit caput ipſius. Ad *Phil.* 2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens, Patri, vſque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum. *Eccleſ.* 11. Sapientia humiliati exaltabit caput ipſius. Et in 20. Eſt qui ab humilitate leuabit caput. Si ſic oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, certum eſt, quòd nec nos intrabimus niſi per humilitatem. *Luc.* 14. & 18. Qui ſe humiliat, exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valdè, affectus ſui cum Deo, firmiſſima coniunctione. Hæc eſt gloria, de qua *Iob* 22. Qui autem humiliatus fuerit, erit in gloria, ad quam nos perducat, &c.

IN CX. PSALMVM.

Alleluia.

Confitebor tibi Domine. Hic eſt Pſalmus 110. in toto libro 3 decimus in tertia parte libri. Poſtquam enim egit de Chriſti ſublimatione vſque ad dexteram Dei Patris, quod factum fuit in Aſcenſione, quando receſſit à nobis, ne nos videatur penitùs deſeruiſſe, agitur hic de beneficio commanſionis nobiſcum in Sacramento Altaris, in quo & nobiſcum perpetuò manere voluit, & nos reficere: ex quo potiſſimè eſt à nobis laudandus: vnde intitulatur *Pſal. Alleluia*, & perfectè laudandus: vnde Pſalmus hic eſt digeſtus per omnes literas Alphabeti Hebraici: ſicut enim hîc dicitur, & ſuper Pſalmum 24. *Ad te Domine leuaui animam meam*, illi qui non per omnes literas diſtinguuntur, ad imperfectos laudatores pertinere videntur: qui autem per omnes, ad perfectos, qualis eſt iſte, &c. *Beatus vir.* Et, *Beati immaculati.* Hilarius tamen vult in *Gloſſa*, quòd omnes huiuſmodi Pſalmi, qui per elementa digeruntur, ad rudes pertineant, & ſint ad inuitandum eos ad inſtructionis elementa & primordia diuinæ laudis. Sed *Caſſiodor.* cuius eſt ſententia prima, reſpicit ad numerum literarum, quia per omnes digeruntur Pſalmi: Hilarius ad ſubſtantiam ipſarum, quia ſunt elementa, vel ordinem, quia prima principia in doctrina. Et bene vtrumque: quia in ſacra

1. *Argumentũ Pſalmi, inſtitutio ſacramenti altaris.*

Concilliatio Caſſiodori & Hilarii.

doctrina

doctrina per totum: & est lac quo parvulorum & rudium nutriatur infantia. 1. *Cor.*3. Tanquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis non escam. Et est solidus cibus, quo perfectorum fortitudo amplius roboretur. Ad *Hebr.*5. Facti estis, de quibusdam, quibus lacte opus est, non solido cibo. Et parum post: Perfectorum autem est solidus cibus.

Si autem quærat quis, quomodo cum non sint nisi decem versus in toto Psalmo isto, dicitur digestus per omnes literas Alphabethi? Dicendum, quòd literæ non tantum præponuntur versibus, sed clausulis, ita quòd in octo versibus sunt 16. In duobus autem in quibus sunt sex clausulæ, sunt sex, & sic sunt 22.

Dividitur autem Psalmus in tres partes. Primò quidem promittit in persona generalis justi, laudis confessionem. Secundò ostendit laudis rationem, & causam, ibi, *Magna opera*. Tertiò, ne videatur, quòd ad tempus debeat pro causis his laudari, subjungit laudis perpetuitatem, ibi, *Laudatio eius*. In prima duo. Primò promittitur confessio laudis. Secundò supponitur modus laudis ipsius, ibi, *In toto corde*.

Dicit ergo: O Domine qui ascendisti ad dexteram patris, *confitebor tibi*, confessione exultationis & laudis, quæ gaudet, sicut dicit *Glossa*: non iniquitatis, quæ luget: laudis quæ gratias agit, non iniquitatis quæ vulnus ostendit. Ergo videtur, quòd non sit gaudium in confessione peccati. Sed contra *August.* de pœnitentia. Peccator de peccatis doleat, & de dolore gaudeat, & se non doluisse doleat. *Prov.*14. Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Resp. In confessione laudis, in ipso actu laudis est exultatio. In confessione peccati, in ipso actu dolor, sed post de hoc ipso quod doluit, gaudium. Loquitur ergo *Glossa*, prout in actu suo sunt istæ confessiones, scilicet confessio laudis, & confessio iniquitatis.

In toto corde meo. Hic secundum, in quo tangitur laudis modus, qui tangitur in tribus. In integritate cordis. Discretione. *In consilio iustorum*. Et pietate. *Et congregatione*. Ait enim: Sic dixi, quòd confitebor, sed quomodo? *In toto corde meo*, non in parte. *Ioel.*2. Convertimini ad me in toto corde vestro. *Osee.*11. Divisum est cor eorum, nunc interibunt. Si intereunt, qui non toto corde laudant, sed tantum parte cordis, quid de illis, qui solo ore mussitant vel clamant, & nihil corde, de quibus *Isa.*29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et *Ierem.*12. Prope es tu oti eorum &c. Qui autem toto corde laudat, pro certo tenetur, quòd omnem inimici tentationem fugat. Hæc est enim perfecta doctrina tentationes fugandi, laudare Deum. *Psal.* Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis salvus ero. Et ob hoc optimè præponitur *Aleph*, quod interpretatur mille, in quo perfectio vel doctrina tentationum fugiendarum sita. Quasi diceret: Quod hic dicitur, est perfecta doctrina fugandi tentationes.

In consilio iustorum. Hic secundum eorum quæ pertinent ad modum. Quasi diceret: Sic confitebor corde integro, *& in consilio iustorum*, ut confitear discrete. *Eccles.*32. Fili, sine consilio nihil facias. Consilium autem iustorum dicitur consilium Dei, justis datum, ut perficiantur. *Matth.*19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, &c. Et illud 1. *Cor.*7. De virginibus autem præceptum non habeo, consilium autem do. Perfectum enim est confiteri in vera paupertate, & virginitate, & discretum valde.

Et congregatione. Ecce tertium, quod cum pietate. Confiteri enim quocunque modo extra congregationem Ecclesiæ non valet, sed confiteri in congregatione sanctorum & justorum: quia *Matth.*18. Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, infundens veram fidem, vel augens, & charitatem vi sint unum. *Act.*4. Erat illis cor unum, & anima una. Idem est ergo ac si diceret, Confitebor tibi in Ecclesia existens, in fide, & charitate. *Eccles.*51. Congregate vos in domum disciplinæ. Et propter hoc huic clausulæ optimè præponitur *Beth*, quod interpretatur domus. Quasi diceret: In congregatione quæ est Domus Dei, illi confitebor.

Magna opera. Hic secundum, in quo subditur ratio & causa laudis: & dicuntur duo. Primò sumit rationes à qualitate operum Dei universaliter. Secundò ab optate, quo liberat suos specialiter, quia de illo intendebat, ibi, *Memoriam fecit*. In prima dicuntur quinque secundum quinque, quæ dicit de divina operatione. Primò quia magna. Secunda quia cum diligentia & discrete facta. *Exquisita*. Tertiò quod gloriosa. *Confessio*. Quarto quòd decora. *Et magnificentia*. Quinto quod perseverans. *Et iustitia eius*. Dicit ergo: Sic dixi, quòd confitebor, & dignum est, quia *opera*, in singulari, ut vult *Glossa*. *Domini*, à Domino nobis ostensa, est *magna*. Vel in plurali, opera Domini sunt magna. *Iob.*5. Qui facit magna, & inscrutabilia. Et quod opus majus illo, quod fit in conversione impij? Nullum. *August.* Majus est de impio facere pium, quàm cœlum & terram creare. Et ipse hoc vult. *Ezech.*18. Nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat. Et hoc velle est facere. *Psal.* Quæcunque voluit, Dominus fecit. Propter hoc bene præponitur huic clausulæ tertia littera *Gimel*, quod interpretatur plenitudo divinæ bonitatis.

Exquisita. Hic secundum. Quasi diceret: Sic opera eius magna, *in omnes voluntates eius*: non tantum in quibusdam: & *exquisita*, id est, omni diligentia & discretione facta. Vel in plurali: nec refert, quia alibi in *Psal.* Omnia in sapientia fecisti. Quid magis exquisitum quam hoc, quod contrarios mala intendentia convertantur in bonum? *Rom.*8. Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quid magis exquisitum, quam quod ipsam servitutem malorum convertit in bonum? *Deu.*1. Fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem.

Tanta sapientia, tanta exquisitio, vt non attingi possit à sensu humano. *Rom.*11. O altitudo diuitiarum sapientiæ, &c. Ipse enim Deus in creaturis facit opera, tanquam in tabulis scripturas, quæ nemo legere possit, vel sufficit: vnde præponitur huic clausulæ *Daleth*, quod interpretatur tabulæ vel tabularum & est idem, ac si diceret: Tam exquisita, & subtilia sunt opera Dei in creaturis, vt ipsæ creaturæ sint tabulæ tabularum, ad quarum capacitatem, nullus possit attingere. *Eccles.*3. Mundum tradidit Deus disputationi eorum, vt non inueniret homo quod operatus est Deus, à principio mundi vsque ad finem.

3. *Confessio.* Hic tertium, & quartum, scilicet gloriosa operatio Dei, & pulchra. Pro eo enim quod hîc dicitur, *Confessio & magnificentia*, habet litera *Hieronymi* secundum Hebraicam veritatem, *Gloria, & decor opus eius*: & secundum nostram literam, *Confessio* laudis, quæ est eius gloria, & *magnificentia* operis, hoc est, opus magnificum, & perfectum, quod est decorum, nobis factum, non est à nobis, sed, *opus eius*, est sup. ipse enim in nobis facit totum. *Rom.*10. Non est volentis, nec currentis, sed Dei miserentis. Ad *Phil.*2. Operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. *Eccles.*3. Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, sed totum Dei, & nostrum esse, & nostrum viuere. *Rom.*10. Ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia. *Act.* 17. In eo mouemur, viuimus, & sumus. Propter hoc præponitur optime *He*, quod interpretatur esse, vel viuere. Ac si dicat: Non solum opus nostrum, sed radix operis, esse, & viuere, opus suum est.

Et iustitia. Hic quintum. Quasi diceret: Sic magna sunt, & exquisita, gloriosa, & decora: *& iustitia eius*, qua vnicuique reddit quod suum est, & quod ei debetur, *manet in seculum seculi*, hoc est, in æternum. *Sap.*1. Iustitia perpetua est, & immortalis. *Isa.*24. Dominus exercituum, & quis poterit infirmare? Manet enim non corrumpitur: vnde bene præponitur *Vau*, quod interpretatur hæc, vel ipsa. Quasi diceret: Iustitia hæc de qua loquitur hic, est ipsa, manens in se stabilis & firma.

4. *Memoriam fecit.* Hic secundum, in quo subiungit rationem laudis, ab opere institutionis specialiter. Primò ergo commendatur Sacramenti altaris institutio. Secundò operatio illius per ministros Ecclesiæ, ibi, *Opera manuum.* Tertiò ipsius Sacramenti perceptio cum effectu suo, ibi, *Sanctum & terribile.* In prima duo. Primò institutionis commendatio. Secundò publicatio instituti, per prædicationem. *Fortitudinem operum.* In prima duo. Primò institutio tangitur. Secundò monstratur promissionis diuinæ adimpletio in institutione, ibi, *Memor fuit.* In prima duo. Primò ad quid instituerit. Secundò quid. *Escam dedit.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd confitebor, quia magna, exquisita, gloriosa, & decora, & perseuerantia eius opera: & etiam, *fecit memoriam*, id est, memoriale reliquit, *mirabilium suorum*, id est, ad hoc quod sequitur instituit, vt memoria mirabilium suorum remaneret. *Psal.* Memoriale tuum in generatione, & generationem. Hoc memoriale, quod totos nos debet rapere ad ipsum, & omninò inebriare. *Osea vlt.* Memoriale eius, sicut vinum Libani. Maximè autem illorum mirabilium, quæ pro nobis fecit, quando pati voluit. *Luc.*22. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescumque hæc feceritis, mortem Domini annuntiabitis. Memoriale puri, & consolatio dulcis, dixit quidam. *Dominus*, inquam, *miserator*, in actu, *misericors*, quasi in habitu. Suprà in *Psal.* Miserator & misericors Dominus, longanimis, & multum misericors. Verè miserator & misericors, qui est origo olei misericordiæ: vnde oliuæ comparatur suprà in *Psal.* Ego autem sicut oliua fructifera. *Ierem.*11. Oliuam pulchram, speciosam, vberem, fructiferam, vocabit Dominus nomen tuum. Propter hoc optimè huic clausulæ præponitur *Zain*, quod interpretatur oliua. Quasi diceret in substantia, quod est dictum de Dei misericordia. Et *Heth*, quod interpretatur pansum: Quis ad hanc oliuam non pausat?

5. *Escam dedit.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic. ad memoriam habendam aliquid fecit. Quidnam illud? *Escam dedit*, non vendidit, *timentibus se.* Patet, quòd non loquitur de materiali esca: hanc enim non solum timentibus dat, sed certè non timentibus, etiam in maiori abundantia. *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum. Sed de spirituali, scilicet corpore proprio & sanguine, de se ipso. *Sap.*16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum. Si autem tam gloriosam escam dat in præsenti, quid dabit in futuro? Dat enim se in altari modo in arrham, & pignus. Ad *Ephes.*1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. *Chrysost.* Qui genuerunt alios, multoties dant illis edere alia: ego autem non ita: sed carnibus meis nutriui vos, omnes vos nobiles esse volens, & de futuris bonis fidem præbens. Et in cibum, sicut hic dicitur, & *Ioan.*6. Caro mea verè est cibus. *Cant.*6. Comedite amici, bibite, & inebriamini charissimi. Hoc Ioannes satiatus, & inebriatus obdormiuit in sinu Iesu. *Ioan.*13. In medicinam saluberrimam, & generalem. *Ecclesiast.*43. Medicina omnium in festinatione nebulæ. 3. *Reg.*3. Dixit Dominus vt inhabitaret in nebula: sicut pillulæ medicinales. *August.* Qui vulnus habet, medicinam quærit. In comitem inseparabilem. *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Implet illud *Luc. vlt.* Mane nobiscum Domine. *Ioan.*6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. In reconciliationem, & pacem. *Ephes.*1. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ideò optimè ibi ei dicitur: Dona nobis pacem, In hostiam salutarem pro quotidianis delictis nostris. *Ambros.* Quotiescumque hoc Sacramentum sumitur, dignè subaudi, peccata dimittuntur. Hæc mensa conuiuas suos peccatis obligatos, venialibus, sup. immunes, & liberos facit. Versus.

Arrha, cibus, medicina, comes, pax, hostia, Christus.

Et ob hoc optimè præponitur hæc littera *Teth*, quod

Sacramenti altaris, memoriale mirabilis Dei.

Christus in eucharistia, arrha, cibus, medicina, comes, pax, hostia.

quod interpretatur bonum: quid enim æquè bonum isto cibo, vel melius: Nihil.

Memor erit in sæculum. Hîc secundum: tacta enim sacramenti institutione, monstratur impleta diuina promissio. Ait enim: Sic dixi, quòd memoriam fecit, hoc est, faciet, & escam dedit, & sic, *memor erit*, memoriam se esse implendo demonstrabit hîc, *testamenti sui*, promissionis suæ, *in sæculum* duraturi. *Luc.*1. Iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Iterum in omnibus antiquis sacrificiis, quid aliud fiebat, nisi ex ipsis factis se futurum verum sacrificium, quo reficeremur in conspectu eius, figurabatur? Sed figuram impleri, & promissionem reddi oportebat. *Matth.*5. Iota vnum, aut vnus apex, non præteribit à lege, donec omnia fiant. *Isa.*55. Verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. Propter hoc optimè præponitur ibi *Iod*, quod interpretatur scientia, vel principium, id est, scientia, quæ est principium, scientia scilicet omninò certa, & infallibilis, lex diuina. *Matth.*24. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

6. *Virtutem operum.* Præmisso de sacramenti institutione, hîc subiungitur de instituti diuulgatione, cum aliis mirabilibus, quæ fecit Christus: & dicuntur duo. Primò tangitur diuulgatio. Secundò ratio, quare voluit diuulgari. *Vt det illis.* Ait enim: Sic dedit escam, memor testamenti, & post hoc *virtutem operum suorum*. *Glossa* dicit, quòd cæcos illuminauit, quòd claudos ambulare facit. *Luc.*11. Et ego addo, quod maius est, quòd panem & vinum in carnem & sanguinem proprium conuertit: quod suos inde pascit. *Annuntiauit populo suo*, paruo, in Ecclesia conuerso. Hæc erat virtus, de qua *Eccles.*18. Virtutem magnitudinis eius quis enarrabit? Virtus autem Dei, quæ hoc fecit, quid aliud est quàm manus Dei? Propter hoc bene præponitur *Caph*, quod interpretatur palma, vel manus. Quasi diceret: Annuntiari voluit populo suo manum suam, potentiam scilicet, quæ antè nesciebatur. *Isa.*53. Et brachium Domini cui reuelatum est?

7. *Vt det illis hæreditatem.* Hîc secundum, finis diuulgationis. Ait enim: Sic annuntiauit populo suo virtutem: *vt* post prædicationem, *det illis hæreditatem Gentium*, id est, ipsas Gentes faciat regni cœlestis hæredes. Audientes enim Gentes Dei virtutem, & maximè quòd se exhibebat escam conuiuæ suæ, & expulsis Iudæis, hæredes regni factæ sunt. *Matth.*21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. *Isa.*55. Ecce Gentes, quas nesciebas, vocabis. Gentes quæ te non nouerunt, ad te current. Et in 2. Et fluent ad eum omnes Gentes. Et 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo. Et hæ factæ sunt hæreditas, quæ sorde Christo seruierunt, & libertæ sunt. Vnde bene ponitur ibi *Lamed*, quod interpretatur cor seruiens. Quasi diceret: Gentes dedit illis hæreditatem, quia cor seruiens, & obediens contulit. *Ezech.*11. Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.

Opera manuum eius. Hîc secundum, Postquam enim actum est de sacramenti institutione, & instituti publicatione, hîc agit de transubstantiatione, & virtute verborum. Et primò agit de primo, de transubstantiatione, & verborum virtute. Secundò de perpetuitate, ibi, *Mandauit in æternum*. In prima tria. Primò agit de transubstantiatione. Secundò de virtute verborum, per quam fit transubstantiatio, ibi, *Fidelia*. Tertiò de fructu, & vtilitate, ibi, *Redemptionem*. In prima duo. Primò tangitur corporis Christi præsentia vera. Secundò absconsio sub speciebus panis & vini iusta. *Et iudicium.* Ait enim: Sic hæc fecit publicari, vt Gentes hæreditarent regnum: sed quomodo fit hoc? Ecce, *Opera manuum eius*, hoc est, potentiæ suæ in illo sacramento exercitatæ, est *veritas*, non phantasia, vt ibi sit vera esca, esca corporis & sanguinis Christi. *Ioan.*6. Caro mea verè est cibus, in altari, sup. Et rursus: Non sicut manducauerunt patres vestri manna in deserto, & mortui sunt. *Psal.* Omnes viæ tuæ, operationes tuæ, veritas, non phantasia. *Dan.*3. Vniuersa opera tua vera. Vnde secure potes dicere in cœna: *Hoc est corpus meum.*

Et iudicium. Quia etsi verè sit ibi & præsentialiter corpus tuum, tamen iusto iudicio latet sub illis speciebus, quia qui adhuc est in carne mortali, non sufficit quod latet sub corporalibus & visibilibus speciebus, inueri. *Eccles.*16. In iudicio Dei opera eius ab initio. *Psal.* Omnes viæ eius iudicia. Vnde optimè præponitur hîc littera Hebræa, *Mem*, quod interpretatur ex ipsis. Ac si diceret, quod sic veraciter præsens assistit, latet tamen sub speciebus illis, est ex ipsis, ex natura illorum, quæ aliter non caperent. Hoc tamen aliter legit *Glossa*, sicut in illa patebit, sed hæc lectura plus placet, & magis consequentiæ litteræ consonat.

8. *Fidelia omnia.* Hîc tangitur de virtute & commendatione verborum, de quibus tangit quatuor. Primò quòd fide digna. Secundò, quòd firma & stabilia. *Confirmata.* Tertiò, quòd impleta. *Facta.* Quartò, quòd discreta. *Et æquitate.* Dicit ergo: Sic præsentialiter ibi est, quia *omnia mandata eius*, verba scilicet, quibus conficitur altaris sacramentum, secundum mandatum suum, sicut & alia, sunt, sup. *Fidelia.*1.ad *Tim.*2. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. *Isa.*25. Fecisti mirabilia, cogitationes fideles, amen. Fidelia enim necesse est esse, quæ à fidelissimo sunt mandata. *Deut.*32. Fidelis Deus, & absque vlla iniquitate. Hæc autem verba, sunt illa propriè, in quorum fide iustus reficitur, & pascitur secundum illud *Abac.*2. Iustus meus ex fide sua, maximè verborum quæ in altari proferuntur, vitæ. Et ob hoc optimè præponitur littera Hebræa, *Nun*, quod interpretatur pascens eos, vel pascua eorum. Ac si diceret: Hæc sunt fidelia mandata eius pascentia, eorum pascua.

Confirmata. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic sunt fidelia, & sunt etiam *confirmata*, à Deo, *in sæculum* conciuium *sæculi*, id est, quandiu isti sæculi incolæ, & sibi inuicem hæredes, confirmata morte ipsius testatoris, non quasi condicti ex illis testamentis. Ad *Hebr.*9. Testamentum in mortuis confirmatum est, & per illa confirmata confirmat suos in bono.

Per hoc confirmantur Ecclesiæ Prælati, & sacerdotes. *Psal.* de ipsis: Ego confirmaui columnas eius: quippe per illa verba præsens est Deus, & sumitur Deus, qui omnia potest confirmare, sicut dicit Paulus 2. *Thess.* 2. Fidelis Deus, qui confirmabit vos. Et propter hoc optimè præponitur *Samech*: interpretatur enim adiutorium, vel firmamentum, & coniunge firmam adiutorium. Ac si diceret: Per hæc verba, quæ mandauit, quæ in se firma, firmum adiutorium.

Facta. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic sunt fide digna, firma, *& factæ*, id est, completa, *in veritate*, id est, secundum quod veritas tradidit illa, quæ dicit *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita.

Et æquitate. Ecce quartum, quod discreta. Quasi diceret: Impleta sunt in æquitate, in libro scilicet rectitudinis & iustitiæ, vt nihil addendum sit, vel minuendum. *Deut.*4. Non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, de confectione sacramenti altaris, nec auferetis ex eo. *Prou.*30. Ne addas verbis illius, ne arguaris, & inueniaris mendax, in illo, qui omnia videt & omnia discernit. Vnde hic præponitur *Ain*, quod interpretatur fons, vel oculus. Quasi diceret: Verè in veritate facta, & æquitate, quia à fontali oculo, qui omnia intuetur. *Iob* 13. Ecce omnia vidit oculus meus.

9. *Redemptionem misit.* Hic tangitur fructus, vel vtilitas, sequens ex tanta verborum virtute. Ait enim: Sic sunt fidelia mandata, &c. per hæc *misit redemptionem*, à quotidianis peccatis, & negligentiis, *Dominus populo suo*, ipsum filium suum, qui nostram redemptionem quotidie operatur, missus ad nos, & missus ad se in sacramento altaris. *Psal.* Copiosa apud eum redemptio. 1. ad *Cor.*1. Factus est nobis à Deo sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. *Hebr.*9. Introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Quis enim adinuenisse potuisset nisi ipse? vt ex ore hominis sermo procederet, quo prolato redemptio populi mitteretur? Vnde optimè præponitur hic *Phe*, quod interpretatur ex ore. Ac si apertè diceret: Ex ore sacerdotum sacra verba proferentium redemptio mittitur ad populum. *Sapient.* 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos, &c.

Mandauit. Hic secundum, in quo postquam egit de transubstantiatione, & verborum virtute, agit de perpetuitate. Ait enim: Sic sunt fidelia mandata Dei, & efficacia, & perpetuò durantia: quia *mandauit testamentum suum*, hoc nouum duraturum, *in æternum*, totum scilicet nouum, in quo & hæc continentur & mandantur. *Hebr.*9 Hic est sanguis testamenti quod mandauit Deus ad vos. Et æterni testamenti, quia *Matth.*26. Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti.

Cur Euangelium dicitur testamentū æternum.

Dicitur autem Euangelium æternum testamentum: quia ei aliud non succedit, sicut æterno nihil succedit. *Ierem.* 31. Consummabo super domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum. In morte enim confirmatur voluntas testatoris, quæ non iterabitur. *Rom.*6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur.

Item quia proprio ore conditum eius qui æternus est, scilicet filij Dei. *Prou.*12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. Et ipse veritas. *Ioan.*14. Quia quod promittit, est æternum. *Matth.*19. Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Imò quod plus est, ad æterna ducit. *Ioan.*14. Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, id est, salire facientis. Et hoc habet nouum propriè à sacramento altaris, quod est maxima consolatio, quod datur nobis, quod nos ad vitam perducit æternam: vnde & viaticum appellatur. Propter hoc bene præponitur hic *Sade*, quod idem est quod consolatio. *Isa.*40. Consolamini, consolamini populo meus, dicit Deus vester. Consolamini, quia do me vobis in cibum: sed plus consolamini, quia per hoc duco vos ad æternum.

Sanctum & terribile. Hic tertium huius partis, in quo agitur de tanto sacramento. Acto enim de institutione, de confectione, & virtute verborum, agitur de modo sumendi huiusmodi sacramentum, & fructu speciali sic sumentium. Debet autem sumi cum timore, vt aliquid sapiat palato cordis: vnde dicuntur duo. Primò modus quo sumendus est, quia cum timore. Secundò fructus sic sumentis. *Intellectus bonus.* In prima duo. Primò causa modi tangitur. Secundò subiungitur modus sumendi. *Initium sapientiæ.* Ait enim: Sic seipsum veraciter in altari, & dat, & dabit: sed aduertendum, quòd *nomen eius* est *sanctum.* Verum est. *Luc.*1. Quod nascetur ex te sanctum. Imò, Sanctum sanctorum. *Dan.*9. *Phil.*3. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt sit non tantum sanctum, sed sanctissimum. *Et terribile. Eccles.*43. Terribilis Dominus, & magnus vehementer. *Eccles'* 1. Vnus est creator omnipotens, altissimus, & rex potens, & metuendus nimis. Sanctum, quia sanctificans dignè accedentes ad se in altari. *Leuit.* 11. Ego Deus, qui sanctifico vos. Terribile quantum ad indignè accedentes, quia 1. ad *Cor.*11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Propter hoc de vtroque in *Psal.* Confiteantur nomini tuo, quoniam terribile & sanctum est. Et maximè in sumptione sacri calicis in altari: vnde determinat quod hic dicitur litera præposita, quæ est *Cophi*, quod interpretatur calix, vel potatio, quia terribile & sanctum nomen est, cum sumitur in calice, & potatur.

10.

Initium sapientiæ. Hic secundum. Quasi diceret: Sic est sanctum, & terribile, & propter hoc *initium sapientiæ*, id est, saporis, & illuminationis. Verè in illo est timor Domini. *Prouerb.*1. Principium sapientiæ timor Domini. Et loquitur hîc de initiali timore, qui inchoat saporem: sed filialis & castus, hic consummat. Seruilis enim tantum expellit mala. *Eccles.* 1. Timor Domini expellit peccatum. Sed initialis facit bona, & saporat quodammodo sacramenta. *Eccles.*15. Qui timet Deum, faciet bona, in inchoatione: vnde hîc est initium boni propriè intrinsecum, quod ostendit præcedens litera *Res*, quod interpretatur caput. Quasi diceret: Quia sanctum & terribile est, quod potatur, & sumitur, caput boni operis habe timorem, scilicet initialem.

Intellectus

Intellectus bonus. Hic sequitur effectus. Quasi diceret: Sic sumatur cum timore, si saporem vis habere: quia *omnibus sic facientibus eum*, scilicet intellectum ipsius Sacramenti, est *intellectus bonus.* Quasi diceret: Si sic intelligit aliquis, & si operatur in ipso sacramento, bonus est eius intellectus, vel in bonitate augetur & promouetur. Si enim scit & intelligit sic faciendum, & non facit, vel alio modo facit, peccat: non est ei ad bonum intellectus. *Iacob.*4. Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi. *Luc.*12. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Propter hoc dicitur *Prou.*23. Quando sederis vt comedas cum principe, imo principem principe, diligenter attende quæ tibi apponuntur, & statue cultrum in gutture tuo, id est, comede cum timore, & vt statim moriturus, & accider tibi facienti hunc intellectum bonum: quod bonum litera præmissa dicit *Sin*, interpretatur enim egressio tentationis: fugit enim mirabiliter, & facit tentationes egredi digna sumptio sacramenti altaris.

Laudatio eius. Hic secundum totius huius Psalmi, sicut à principio dictum fuit, in quo postquam præmisit confessionem laudis, addit de perpetuatione. Ait enim: Sic propter antecedentia beneficia laudabo, sed non ad tempus: quia *laudatio eius*, passiua, quia laudandus est, *manet in sæculum sæculi* consecutiuum, hoc est, in nostro æterno. *Eccles.*51. Laudabit vsque ad mortem anima mea. Vel in æternitate: vnde ibi etiam laudabo. *Daniel.* 3. Laudate & superexaltate eum in sæcula. In hoc erit finis meus, in hoc omnium quæ ago consummatio. *Augustin.* Videbimus, amabimus, & laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Ecce *Thau* litera vltima, quæ hic præponitur, & interpretatur consummatio, ad quam nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Glossa alias lecturas satis planè persequitur, nec immorari oportet.

IN CXI. PSALMVM.

Alleluia reuersionis Aggæi & Zachariæ.

1. *Beatus vir qui timet.* Hic est Psalmus 111. in toto libro, in tertia vero parte 11. in quo postquam egit de Christi Ascensione, & rursus de eiusdem nobiscum mansione in sacramento, agit de reuersione ipsius ad iudicium, & iusta retributione tam pijs, quam impijs, secundum merita illorum: quæ reuersio figurata fuit in reuersione Aggæi & Zachariæ de Babylone, & templi reædificatione: quia sicut in illa reuersione templum est ædificatum, sic Christo reuertente ad nos in die iudicij, templa corporum reædificabuntur. Si enim illa vocat Paulus 1. ad *Corinth.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et 2. 6. An nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, qui habitat in vobis, & non estis vestri? quæ bene, post annos 70. quia idem per 7. & per 70. designatur, & post reuolutionem temporum quæ per septem dies currunt, fiet reuersio, & templorum reædificatio. Hanc autem reuersionem spiritualem, hanc corporum reformationem intelligentes sancti Prophetæ, Aggæus & Zacharias, in illa figurari, non tam pro illa materiali, quam pro hac spirituali laudabant Deum. Et hoc est quod dicit titulus Psalmi: *Alleluia reuersionis Aggæi & Zachariæ*, in hoc Psalmo subiecto, est laus Dei, *Aggæi & Zachariæ*, id est, ab Aggæo & Zacharia, *reuersionis*, id est, pro reuersione. Fortè verbis similibus Deum laudabant, vel laudare poterant. Melius autem exponitur titulus, si ad interpretationes nominum recurratur. Aggæus enim interpretatur festinus: Zacharias, memor Domini. Sensus ergo est: In hoc Psalmo agitur, vnde laudandus est Deus, à populo suo festino, & memore sui, scilicet populo Christiano, quia de reuersione ipsorum, & de confusione peccati ad statum gratiæ & gloriæ.

Digestus est autem Psalmus per literas Alphabeti Hebraici, sicut & præcedens, & secundum quod in antecedenti visum est, si diligentius attendatur, non sine ratione literæ præponuntur.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. In prima tangitur bonorum secundum præcedentia merita remuneratio. Secundò est diuersa malorum punitio propter peccata præcedentia, ibi, *Peccator videbit.* In prima duo. Primò tangitur bonorum remuneratio ex meritis propriis absolutè. Secundò ex his quæ habet comparatione ad alios, ibi, *Exortum est in tenebris lumen.* In prima dicuntur duo. Primò tangit meritum beatorum. Secundò præmium sequens ex merito, ibi, *Potens in terra.* In prima duo tanguntur, in quibus est meritum iustorum, timor faciens à malo declinare, & bona voluntas, quæ facit in actum bonum exire si adsit facultas, ibi, *In mandatis.*

Dicit ergo: *Vir qui timet Dominum*, & per hoc declinat à malo, est *beatus*, non beatitudine patriæ, sed viæ, & hic inchoata, non adhuc consummata. Inchoatur enim in peccati expulsione. *Eccles.*1. Timor Domini expellit peccatum: & ex hoc beatum facit. *Psal.* Beati omnes qui timent Dominum. *Eccles.*25. Beatus homo, cui donatum est habere timorem Domini. *Prou.*28. Beatus homo, qui semper est pauidus.

In mandatis eius, id est, Dei, *volet nimis*, esse & commorari. *Eccles.*2. Qui timent Dominum, custodient mandata eius. Et iterum 23. Nihil melius, quam timere Deum. Et subdit statim quare: Et nihil dulcius quàm respicere in mandatis eius. Quare autem magis dicit *volet*, vel *capit* in mandatis esse, quam mandata faciet, tangit *Glossa.* Item quod dicit, *nimis*, non notat superfluitatem, sed notat abundantiam: multum enim fortificat timor Domini animam ad bene volendum, iuxta illud *Prou.*15. In timore Domini fiducia fortitudinis. Et inde est quod prima clausulæ præponitur *Aleph*, quod interpretatur doctrina, hic, *Beth* quod interpretatur domus.

iunge ergo & inuenies, doctrina domus. Quasi diceret: Hæc est doctrina Ecclesiæ, quæ domus Dei est. *Isa.* 46. Domus mea, domus orationis vocabitur: scilicet declinat à malo propter timorem Domini, & mandata Domini facere velle facit.

2. *Potens in terra.* Hic secundum, in quo præmisso de merito, subiungit de præmio quod sequitur ex his: & est quadruplex. Primum, in bono proposito confirmatio. Secundum, bonorum operum multiplicatio. *Generatio rectorum.* Tertium, gloria propriæ conscientiæ. *Gloria & diuitiæ.* Quartum, perpetuatio vel perseuerantia iustitiæ. *Iustitia eius.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd beatus qui timet, & vult opera bona, Dei mandata: & verè, quia *semen*, bonum scilicet propositum in corde eius seminatum, *eris potens in terra*, cordis sui, vt nullo modo possit auelli, iuxta illud *Roman.* 8. Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV? Scio quòd nec mors, nec vita, nec instantia, nec futura. *Eccles.* 44. Semen eorum, propositum scilicet bonum, in testamento Dei, sup. steterit. Et sic

Generatio rectorum, filij, *benedicetur*, multiplicabitur scilicet. *Matth.* 13. Aliud fecit fructum trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum. Christus vir est beatus. *Zachar.* 6. Ecce Oriens nomen eius. Et *Ierem.* 31. Fœmina circumdabit virum. Iste autem vir est timens Deum. *Isa.* 11. Et replebit eum spiritus timoris Domini. Hic in mandatis Dei plenissimam habuit voluntatem. *Ioan.* 5. Descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. *Matth.* 26. Non sicut ego volo, sed sicut tu. Huius semen fuerunt Apostoli, de quo *Isa.* 1. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, &c. Iterum in 61. Isti sunt semen cui benedixit Dominus. Et semen potens contra carnem. 1. *Corinth.* 9. dicit vnus illorum: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Contra mundum. 1. *Corinth.* 2. Spiritualis homo omnia diiudicat. Contra dæmonem. *Rom. vlt.* Deus conteret satanam sub pedibus vestris. *Genes.* 22. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Et eorum generatio, filij scilicet, benedicta est: vnde in *Psal.* dicitur Ecclesiæ primitiuorum: Benedixit filiis tuis in te. *Proverb.* 20. Iustus qui ambulat in simplicitate sua, bonos post se filios derelinquet. *Psal.* Super populum tuum benedictio tua.

In hoc versu sunt duæ literæ, *Gimel*, quod interpretatur retributio, & *Daleth* quod interpretatur tabularum. Iunge ergo & dic: Retributio tabularum. Quasi diceret: Pro recessu à malo, & voluntate boni, quod est ex tabulis legis diuinæ, hæc est retributio vt sit semen potens, & generatio benedicta.

3. *Gloria & diuitiæ.* Quasi diceret: Sic qui timet Dominum, potens erit & in operibus benedictus: & *gloria*, boni & securi testimonij, *in domo eius*, in interiori conscientia, quæ domus est. *Eccles.* 32. Præcurre prior in domum tuam. Et suprà in *Psal.* Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Et hæc est illi gloria, de qua *Proverb.* 21. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti. Vel scientiarum ad salutē necessariarum. *Isa.* 33. Diuitiæ salutis, sapientia, & scientia. Nec mirum si diuitias habet qui Deum timet, quia *Isa.* 33. Timor Domini, ipse est thesaurus eius. Propter has diuitias dicebat quibusdam Paulus. 1. ad *Corinth.* 1. In omnibus diuites facti estis, scilicet in scientiis, & virtutibus, vt possit iustus dicere illud, Mecum sunt diuitiæ & gloria. Et illud *Sapient.* 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illo timore Dei.

Et iustitia. Ecce quartum bonum, scilicet perseuerantia in istis bonis. Ait enim: Sic in domo conscientiæ erunt gloria & diuitiæ. *Et iustitia eius*: totum comprehendit quicquid est est boni in anima, *in sæculum sæculi*, hoc est, in æternum mansura. sup. *Iob* 27. Innocentiam meam quam cœpi tenere, non deseram. *Proverb.* 10. Iustus in æternum non commouebitur. Et ibidem: Iusti quasi fundamentum sempiternum. Nec ipsa per seipsam deficiet, quia *Sap.* 1. Iustitia perpetua est, & immortalis. Et optimè ponuntur hic duæ literæ Hebraicæ, scilicet *He* & *Vau*. *He* enim interpretatur, hæc vel ipsa: *Vau* verò interpretatur vita. Quasi diceret: Gloriari in conscientiæ testimonio, & in iustitia perseuerare, hæc est vita, & verè vita, & sola vita.

4. *Exortum est in tenebris.* Hic secundum, in quo ostensis bonorum præmiis ex meritis propriis habitis, timore scilicet, & bona voluntate, hic subiungitur de præmiis habendis, per meritā comparatiuè accepta. Duo ergo tanguntur. Primò aduentus Christi secundum viam expositionem primus, in quo est radix meriti iustorum. Vel secundum aliam, in quo fiet retributio secundum merita illorum comparatiuè, ibi, *Iocundus homo.* In prima duo. Primò aduentus. Secundò aduenientis magis describitur, ibi, *Misericors.* Dicit ergo: Sic qui timet, habebit bona præcedentia, sed etiam *rectis*, qui timent, & bonum volunt, *exortum est lumen*, quod lumen *Dominus misericors* in habitu, *& misericors* in actu bonis, *& iustus* malis, scilicet Dei filius Christus. Suprà in *Psal.* antecedenti: Miserator & misericors Dominus, escam dedit, &c. Hic dicitur, quòd exhibuit suam præsentiam timentibus. *Mal.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Sed talibus timentibus, qui recti sunt, hoc est, qui non timent tantum seruiliter, sed diligenter. *Cant.* 1. Recti diligunt te.

Vel de secundo aduentu, in quo apparebit, & orietur rectis lux vera. *Isa.* 58. Orietur in tenebris, in turbationibus, quæ erunt in fine mundi, lux tua, & tenebræ tuæ erunt quasi meridies. Tantò enim fulgore omnes illuminabit, vt secreta cordium pareant. 1. *Corinth.* 4. Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Hoc autem quod sequitur, *misericors & miserator, & iustus*, non mutatur.

Et nota, quòd lumen dicitur Christus primò quia speciosius est sicut lumen, quod speciosum est. *Sapient.* 7. Speciosior est Dei sapientia, sole, & luci, materiali, comparata, inuenitur prior. Quia ininquinabilis est, sicut *Sapient.* 7. Attingit vbique propter suam munditiam. Sui diffusiuus, hoc omni diminutione. *Eccles.* 1. Effudit illam Deus super omnia opera sua, *Quare Christus dicitur lumen.*

sua, & super omnem carnem. Sapientia enim Dei Patris relucet in omnibus, etiam in carne, quia nihil fragilius. Quia occultorum ostensiua est, sicut lumen. *Ioan.* 3. Omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Quia male agentibus odiosus, sicut lux. *Ioan.* 3. Qui male agit, odit lucem. *Sap.* 3. Grauis est nobis etiam ad videndum. Sana oculis ad videndum delectabilis. *Eccles.* 11. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. *Tob.* 2. Quale mihi gaudium, qui in tenebris sedeo, &c. Imputribilia sicut lux. *Psal.* Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Item quia principium omnis motus & cognitionis sicut lux. *Ioan.* 1. Omnia per ipsum facta sunt. *Matth.* Indicabo vbi à bono quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Tandem quia Patri coæquatus, qui est verus, & fontalis sol. *Sap.* 7. Emanatio quædam est omnipotentiæ Dei sinceræ. Hic ergo optimè præponitur *Zain* primæ dicitur, quod interpretatur vitam. & *Heth* secundæ, quod interpretatur vitæ. Ac si aperte diceret: Aduenienti Christo, vel in primo, vel in secundo aduentu, adest vitæ pauetus, vitæ misericordia, bonos terrendi, & malos, & illis terrorem incutiendi.

5. *Iocundus homo.* Hic secundum, in quo subiungitur de retributione: & primò ponitur retributio, quantum ad liberationem à malo. Secundò quantum ad adeptionem boni, ibi, *Paratum cor eius.* In prima tanguntur duo. Primò tanguntur merita. Secundò præmia. Et carentiam mali pertinentia, ibi, *Quia in æternum.* In prima tria. Primò tangitur compassio cordis. Secundò exhibitio operis. *Et commodat.* Tertiò dulcedo sermonis, ibi, *Disponet sermones suos.* Dicit ergo: Sic eorum est, præcerritum pro futuro, *lumen rectis*, in medicō, sed non timent prius, quia ille homo *iocundus est*, id est, gratus Deo, & amabilis: vnde alia littera habet *suauis*, *qui miseretur*, proximo suo. *Luc.* 6. Estote misericordes, sicut, &c. *Matth.* 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Prou.* 11. Benefacit animæ suæ vir misericors. Propter hoc dicitur *Eccles.* 30. Miserere animæ tuæ placens Deo, gratus Deo scilicet & suauis.

Et commodat, misericordiam exhibens in opere, sicut præceptum fuit *Deut.* 15. Præcipio tibi vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra. Et in quo determinatur ibidem. Dabis mutuum. Quando? Cum perspexeris indigere. *Luc.* 6. Date mutuum, nihil inde sperantes, non ab homine, sed multas vsuras à Deo, quia *Prou.* 19. dicitur: Fœnerat Domino qui miseretur pauperis, mutuabitur illi.

Disponet sermones suos in iudicio, retributionis, dulcedo sequendo, non impetio cum suo proximo, & pro tempore & loco. *Prou.* 10. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. *Eccles.* 28. Verbis tuis facito stateram, vt sit in illis modus, & mensura: & tempus loquendo obserua, quia *Eccles.* 21. dicitur, Tempus est loquendi, & est tempus tacendi. *Eccles.* 20. Sapiens tacebit vsque ad tempus.

Vel *disponit sermones suos*, & ordinat profe-

6. *Quia in æternum.* Præmissis meritis, hic subiunguntur præmia. Et tanguntur tria. Primò perseuerantia in bono opere. Secundò recordatio bonorum æterna. *In memoria.* Tertiò separatio cum & securitas à sententia iudicis condemnante malos, ibi, *Ab auditione mala.* Dicit ergo: Bene dixi, quod ille qui misericors est cordi, commodat opere, tempore dulces habet & bene dispositos, gratus est Deo, *quia*, Deus dando, *non commouebitur*, ab his bonis, *in æternum.* Prou. 12. Iustum non commouebitur. Et in 14. Iustus quasi fundamentum sempiternum, & in se, & in operibus suis, quæ non transeunt, sed perpetuo perseverant. Supra in *Psal.* Tota die miseretur & commodat, & semen illius in æternum manebit.

Ergo operari bonum misericordiæ proximo est vitæ. Hæc dicunt literæ quæ ponuntur hic. Prima *Teth*, quod interpretatur bonum. Secunda *Iod* quod interpretatur principium. Tertia *Caph* quod interpretatur manus. Quasi diceret: Bonum principium vsurandi ad Deum, est manus vestras ad egenos porrigere, & alia misericordiam exhibere.

7. *In memoria æterna.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic non timebit à bono, & quæ *mitta erit in memoria æterna*, vt nullo modo timeat obliuiscī à Deo. *Prou.* 10. Memoria iusti cum laudibus: & æterna perseuerans, quia *Eccl.* 15. Bonum nomen permanebit in æuo.

Ab auditione. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic erit in memoria, & *non timebit ab auditione mala*, malitia pœnæ & miseriæ, qua dicetur illud *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. *Iob* 6. A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem, æternam sup. cum venerit super malos. Securitatem ergo, & spem æternam habebit. Hoc est, quod ostenditur literis propositis: *Lamed*, interpretatur enim erectio: *Mem*, ex ipsis. Quasi diceret aperte: Erectio animæ vt non timeat ab auditione mala, est ex ipsis de quibus loquutus sum, misericordiæ operibus.

Paratum cor eius. Hic secundum, in quo agitur de retributione bonorum in iudicio, quantum ad boni adeptionem. Et primò tangit meritum comparatione ad alium. Secundò præmium, ibi, *Cornu eius.* In prima duo. Primò tangitur meritum comparatione ad Deum, ad quem bene ordinatur. Secundò comparatione ad proximum, ibi, *Dispersit, dedit.* In prima duo. Primò tangitur meritum promptæ spei. *Confirmatum est.* Tertiò stabilis charitatis, ibi, *Non commouebitur.* Dicit ergo: Sic non timebit ab auditione mala vir misericors factus Deo gratus, & etiam *cor eius paratum est*, meritis præcedentibus, & gratia Dei, *sperare in Domino*, non in mundo. *Psal.* Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus, quicquid illi contingat. *Iob* 13. Cum se nobis iudicem, speremus misericordiam tuam, etiam in iudicio mortis. *Iob* 13. Etiamsi occiderit me,

in ipso sperabo. *Proverb.*14. Iustus sperat in morte sua. Sunt autem tria, quæ parant cor ad spem certam. Primum est misericordia aliis exhibita. *Eccles.* 4. Esto pupillis misericors, vt pater, & pro viro matri illorum, & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis, quàm mater. Et illud *Matth.*5. Beati misericordes. Et illud *Proverb.*14. Qui miseretur pauperi, beatus erit. Et passionum sustinentia. *Roman.*5. Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem. Et Sanctorum exempla, Pauli, Matthæi, Magdalenæ. *Osee.*2. Dabo eis vallem Achor ad aperiendam spem.

Tria quæ parant cor ad spem.

8. *Confirmatum est.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic sperat, & etiam *cor eius confirmatum*, in fide à Deo. *Psal.* Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis à templo tuo &c. *Act.*16. Confirmabantur in fide. Et *Coloss.* Confirmati in fide: & confirmati à Spiritu sancto. *Psal.* Spiritu principali confirmas cor meum Deus. Confirmatum ab Altaris sacramento. *Psal.* Panis cor hominis confirmat.

Non commouebitur. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic sperabit, in fide firmus erit, & etiam *non commouebitur*, à stabili charitate, quamvis cumque alij irrideant. *Iob* 11. Deridebit, nisi simplicitas. Et rident. *Luc.*6. Væ vobis, qui ridetis nunc. *Roman.*3. Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu? *Prou.*11. Radix iustorum non commouebitur, id est, charitas, quæ in Deo firmatur. *Eccles.*14. Firmabitur in illo, & non flectetur. *Psal.* Qui sperat in Domino, & in misericordia Altissimi non commouebitur.

Donec despiciat inimicos suos, id est, donec tempus illud veniet, in quo despiciet despicientes se. Tale *donec* est hic quale suprà in *Psal.* Donec ponam inimicos tuos. Non enim intelligendum est, quod commouendus postquam despexerit. 1. *Paral.*17. Non commouebitur vltrà populus meus Israël, nec filij iniquitatis atterent eos. Sed magis è contrà. *Mal. vltim.* Calcabitis impios cum fuerint sicut pulvis sub plantis pedum vestrorum. Iustus ergo hîc in terra fide sua pascitur, spe firmiter roboratur, & charitate carnalis concupiscentia tanquam fonte quodam viuo extinguitur. Hoc notant tres literæ hic positæ ordine dicto: *Nun*, quod interpretatur pascens: *Samech*, firmum adiutorium: & *Ain*, fons.

9. *Dispersit, dedit.* Hîc tangit meritum comparatione ad proximum, in quo dicuntur duo. Primò ad proximum ordinario debita. Secundò perseuerantia in ordinatione illa, ibi, *Iustitia eius.* Dicit ergo: Sic ad Deum bene ordinatus est, & ad proximum, quia *dispersit*, non ad luxuriandum, sicut filius prodigus, qui dissipauit omnem suam substantiam cum meretricibus, sed *dedit pauperibus.* Ecce quod eleemosyna in pluribus locis debet dispergi, non totum in vno loco dari, sicut semina dispergunntur, *Isa.* 32. Beati qui seminatis super omnes aquas. Propter hoc seminis appellantur eleemosynæ à Paulo. 2. *Corinth.*9. Qui parce seminat, parce & metet. *Luc.*6. Omni petenti te tribue, non vni tantum. Et pauperibus debet erogari, non illis qui abundant in redditibus. *Isa.*58. Frange esurienti panem tuum. *Luc.* 14. Cum facis conuiuium aut cœnam, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos: & beatus eris, quia non habent &c. *Prou.*28. Qui dat paupери non indigebit.

Eleemosyna ordinatur.

Iustitia eius, eleemosynarum scilicet largitio, *manet in seculum seculi* consequutiuum. Largitio enim eleemosynarum dicitur iustitia, quod superfluum habes, pauperum est, & cum iudicio debet bono quod exceps, vt sit sibi quod est necessarium & proximo pauperi *det* superfluum, &c. Et quia hîc tangit quod est finis. *Eccles.*14. Qui congregat opes non ex portione sua pauperi. 2. *Regum* 3. Non vt nobis sit tribulatio, alijs autem remissio. Propter hoc *Isa.*58. postquam locutus est de eleemosyna, subiungit: Annuntia populo meo iniquitates suas, id est, eleemosynas, & domui Iacob peccata eorum. *Ezech.*18. Iustitiam suam quam fecit non recordabitur.

Cornu eius. Ecce quartum, postquam præcessit meritum. Ait enim: Sic ordinatus est quoad Deum, & quoad proximum, & propter hoc *cornu eius* humiliabitur in hac vita & exaltatum, scilicet cum peruenerit *ad dextram* gloriæ, æternæ. *Luc.* 14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur. Eleemosyna enim in eo primò ardorem extinguet peccati. *Eccles.*3. Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Secundò viam faciet ad regnum, & introitum. *Prouerb.*18. Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes ipsum ei facit. Tandem matorinum exaltare facit. *Eccles.*12. Qui operatur iustitiam exaltabitur. *Psal.* Exaltabuntur cornua iusti. Et alibi: Exaltatus cornu populi sui. Ecce debet malorum pauperum, & largorum consolatorem. Pauperum quia tantæ promittuntur suis largitoribus largitoribus, quia pro modicis temporalibus æterna retribuuntur. Hoc monstratur in literis *Pe*, & *Caph*: inuenientur enim disciplina, confessio, potio. Ac si dicat: Hæc est disciplina confortans, & potans.

Eleemosyna exaltat.

10. *Peccator videbit.* Hîc tertium totius Psalmi, in quo agitur de malorum punitione. Et primò de inflictione mali. Secundò de carentia boni, ibi, *Desiderium peccatorum.* Et dicuntur quatuor. Primò gloriæ bonorum cognitio, & sua miseria. Secundò contristatio & ira de sua afflictione. *Et irascetur.* Tertiò inuidia de bonorum exaltatione, ibi, *Dentium suum fremet.* Quarto perseuerantia in his. *Et tabescet.* Dicit ergo: Sic iustus exaltabitur, & *peccator videbit*, hoc est, & suam propriam miseriam, & *irascetur*, commotus, & conturbatus propter illam. *Sapient.*5. Videntes turbabuntur timore horribili. *Isa.*8. Cum esurierit, ægritudinem patietur & miseria, irascetur. Et in eodem: Irascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo. Sicut è contrario de iusto, in *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam, &c.

Dentium suis fremet, præ [illegible] de bonorum gaudiis, quæ audiit. In *Psal.* supra: Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis. *Matth.*13. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Et tabescet, malum inuidiæ in se retinens, & impotens complere quod desiderat. *Ezech.*4. Contabescât in iniquitatibus suis, & in maxima inuidia

inuidia. *Sapient.*6. Neque cum inuidia tabescente iter habebo. *Amos vlt.* Qui tangit terram, terrenam animam, affligendo eam, & tabescet. *Psal.* Et tabescere fecisti sicut aranеam animam eius.

Desiderium. Ecce carentia omnis boni. Quasi diceret: Sic affligitur, *& desiderium peccatorum peribit*, id est, vt nihil omnino de bonorum habere possint. *Apocalyps.*18. Desiderabilia animæ tuæ recesserunt à te, & omnia pinguia & præclara perierunt, *id est.* Spes eius frustrabitur eum. Sed bonorum, non *Prouerb.*23. Expectatio iustorum lætitia, spes autem impiorum peribit. Illa lætitia enim bonum est. In eodem: Desiderium iustorum omne bonum, sicut illis, omne malum.

Hoc monstratur in tribus literis, quæ hîc iunguntur: *Ra*, quod interpretatur caput. *Sin* egrediens: *Thau* verò consummatio. Ac si diceret: Malorum caput diabolus erit, egrediens à Deo egressione consummata, hoc est, repleta omni miseria. A qua egressione nobis caueat Dominus, præmium bonorum, qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IN CXII. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Psalmus agit de laude Dei pro conuersione Gentilium.*

LAudate pueri Dominum. Hic est Psalmus 112. in toto libro, in tertia verò parte 12. Et sicut superius dictum fuit in *Psal. Dilexi quoniam*, in quinque præcedentibus Psalmis immediatis, egit de beneficiis Dei, populo Christiano exhibitis in capite suo Christo, vel in re, vel in spe, hinc agit de beneficiis exhibitis in ipso corpore: & diuiditur in duas partes totum quod sequitur. Primò agit de beneficiis in corpore Ecclesiæ exhibitis in conuersione fidelium. Secundò in vnione conuersorum ad inuicem, & Deo, & in Deum, ibi, *Dilexi quoniam.* In prima duo. Primò enim agit de laude Dei pro conuersione Gentium in hoc *Psal.* 112. Secundò de laude Dei pro conuersione Iudæorum in sequenti, scilicet 113. Titulus autem Psalmi est *Alleluia*: quia agit de laude diuina pro Gentium conuersione.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò agitur de diuina laude. Secundò verò de laudis causa, & ratione, ibi, *Excelsus super.* In prima dicuntur tria. Primò inuitat ad Dei laudem. Secundò ad laudis perpetuitatem. *Sit nomen.* Tertiò ad laudis generalitatem, ibi, *A solis ortu.* In prima inuitat ad laudem eius in se. Secundò in suo nomine. *Laudate nomen.*

Dicit ergo: Sic monetur ad laudem Dei pro beneficiis in capite Christo exhibitis, & sic etiam promissi laudatores, & vos *pueri*, non ætate, sed simplicitate, & corde puriore, *laudate Dominum.* Talium enim laus speciosa est, non in sordibus peccatorum volutantium. *Eccles.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris, sed pueri. *Psal.* Ex ore infantium & lactentium: qui carent malitia, nec iurat

detractionis, adulationis, & blasphemiæ verba, & sugunt lac doctrinæ: perfecisti laudem, vt sint laudantes pueri, puritate oris, puritate cordis, & puritate operis. *Dan.*3. Tunc hi tres pueri quasi vno ore Deum laudabant, in fornace, dicentes, &c. *Amos vlt.* Sit senectus vestra puerilis, & pœnitentia senilis, id est, vt per lamenta vestra cum superbia, nec humilitas cum superbia, vt modestis Dominum in sæculum laudet.

Laudate nomen Domini. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic laudate Dominum, nec solum [illegible] sic, sed *laudate nomen Domini*, id est, [illegible]num in suo nomine, quod est [illegible], & pietate redundans. *Cantic.*1. [illegible] nomen tuum. Nomen salubre, [illegible] aliud nomen sub cœlo, in quo oportet [illegible] fieri. Nomen excellens. *Ad Philip.*2. Deus illi nomen, quod est super omne nomen. Propter hoc dicitur *Eccl.*51. Laudabo nomen tuum assiduè. *Isa.*12. Laudabilis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia.

Sit nomen Domini. Hîc inuitat ad laudis perpetuitatem. Quasi diceret: Sic laudate nomen: & *nomen tuum in benedictum*, à nobis non ad tempus, sed, *ex hoc nunc, & vsque in sæculum.* Et [illegible] mentis Hebraico, hoc est, vsque ad [illegible] vel vsque in sæculum futurum. Quasi diceret: quod non est cessandum ab eius laude. De isto *Tob.*3. Sit nomen tuum benedictum in sæcula. *Eccles.*51. Laudabit vsque ad mortem anima mea Dominum. Et certè si sic est, post mortem non cessabit, etsi non audiatur. *Psal.* Benedicam Dominum in omni tempore, imò vltra omnia tempora. *Dan.*3. Benedictum nomen gloriæ tuæ, & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis.

2.

A solis ortu. Hîc tertium. Quasi diceret: Sic monui vt laudetur, & semper, *à solis ortu sit laudabile nomen Domini*, id est, laudetur, & laudabile reputetur, quod in se semper est laudabile, *vsque ad occasum. Malach.*1. A solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus. *Isa.*9. A finibus terræ laudes audiuimus, gloriam iusti. Et 42. Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ. Et 45. Sciant hi qui ab ortu solis, & qui ab Occidente, quoniam absque me non est Deus.

3.

Excelsus super omnes. Hîc secunda pars Psalmi, scilicet ratio, & causa quare laudandus: quia cum esset tam excelsus, vsque ad condescensionem Gentium humiliari est dignatus: vnde dicuntur duo. Primò ipsius celsitudo. Secundò celsitudinis humiliatio, ibi, *Humilia respicit.* In prima duo. Primò ponitur ipsius celsitudo. Secundò celsitudinis incomparabilitas, & magnitudo, ibi, *Quis sicut.* In prima duo. Primò celsitudo diuina comparatione ad inferiores creaturas. Secundò comparatione ad superiores, ibi, *Et super cœlos.*

4.

Dicit ergo: Sic monui vt Deus laudetur: & hoc *quoniam est quia Dominus excelsus super omnes gentes.* Ergo festiua super omnes alias creaturas inferiores. *Isa.*12. Magnificate quoniam excelsum

excelsum est nomen eius. Etiam super illos, qui videntur aliis fuisse excelsiores. *Iob* 35. Excelsus Dominus in fortitudine sua, & non est similis ei in legislatoribus. Et in *Psal.* Cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus altissimus super omnem terram.

Et super cœlos, non tantum super Gentes, id est, Angelos, qui sunt cœli spirituales, *gloria eius*, est sup. *Isa.* 57. Hæc dicit Dominus excelsus, & sublimis habitans æternitatem. *Iob* 40. Excelsior cœlo est. De vtroque *Isa. vltim.* Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. *Iob* 37. Super omnes cœlos splendet, & lumen eius super omnes terminos terræ. *Eccles.* 24. Ego feci vt in cœlis oriatur lumen indeficiens, & quasi nebula texi omnem carnem.

5. *Quis sicut Dominus.* Ecce secundum, in quo monstratur celsitudinis incomparabilis magnitudo. Quasi diceret: Sic dixi, quòd excelsior super omnes gentes: & verè dixi, quia *quis*, quantumcumque excelsus est, sup. *sicut Deus noster?* excelsus. *Exod.* 15. Quis similis tui in fortibus Domine? *Isa.* 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, in se, eleuatum, comparatione ad omnem creaturam. Imò si potest aliqua creatura aliquo modo à longè sequi, & non attingere celsitudinem, valdè magnum est. *Eccles.* 23. Ego in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis. *Psal.* Mirabilis in altis Dominus.

Sed sedem amisit, & habitationem suam *Miche.* 7. Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. Vnde impletur illud *Luc.* 9. Filius hominis non habet vbi caput reclinet.

6. *Et humilia respicit.* Hîc secundum, in quo monstrata Dei filij excellentia, monstratur eius condescensio pia: & dicuntur duo. Primò hominibus condescensio, & illorum respectus generaliter, in quocumque statu sint. Secundò fructus condescensionis, ibi, *Suscitans de terra.* Dicit ergo: Tantus est Deus, & tamen, *humilia respicit*, eis condescendendo, non tantum in vno loco, imò *in cœlo, & in terra. Isa. vltim.* Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & humilem, & contritum, & trementé sermones meos? *Luc.* 1. Respexit humilitatem ancillæ suæ. *Psal.* infrà: Excelsus Dominus, & humilia respicit. *Exod.* 25. Respexit Dominus humilitatem nostram, labores & angustias: quippe omnes videt. Quantò ergo potius illos quos amat? In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos, sed differenter: oculo sinistro malos respicit, eorum facta interiora & exteriora iudicando: bonos autē in melius promouendo, oculo dextro, vel à peccatis liberando, si electi sunt. *Sap.* 4. Et respectus in electos illius.

7. *Suscitans de terra.* Hîc tangitur condescensionis & respectus fructus. Tangitur autem duplex. Primò gentium ereptio à culpa. Secundò ereptorum congregatio in Ecclesia, ibi, *Qui habitare facit.* In prima duo. Primò ereptio. Secundò finis, & ratio, ibi, *Vt collocet.* In prima duo. Primò ereptio Gentium ab amore terrenorum. Secundò à voluptate carnalium desideriorum. *Et de stercore.* Dicit ergo: Sic respicit humilia, & per hunc respectum est *suscitans*, quasi mortuum, *inopem*, qui opem gratiæ non habebat. Et hoc, *de terra*, in qua iacebat per concupiscentiam terrenorum. *Psal.* Conglutinatus est in terra venter noster. *Amos* 7. Quis suscitabit Iacob de terra, in qua iacet, quis parvulus est? & paululorum scilicet amator factus. Nullus hominum hoc poterit. *Ecclesiast.* 51. Aspiciens eram adiutorium hominum, & non erat. Propter hoc dicitur inops, sed ille suscitabit illum, qui suscitauit Archisynagogi filiam in domo mortuam. *Matth.* 8. vel 9. Filium viduæ in porta Naim. *Luc.* 7. Et Lazarum quatridnanum. *Ioan.* 11.

Et de stercore, fœtore scilicet carnalium voluptatum, *erigens pauperem.* 1. *Reg.* 2. idem fere. Et nota, quòd stercora dicuntur temporalia *Tob.* 2. Excæcatus est stercoribus hirundinum. Et *Thren.* 4. dicitur: Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. Et Apostolus omnia temporalia tanquam stercora reputabat. *Phil.* 3. Et carnalia vitia, sicut hic. *Ioël.* 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. *Soph.* 1. Corpora eorum sicut stercora. *Eccles.* 9. Mulier fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Et pœnitentiæ vilia indumenta. *Luc.* 13. Dimitte illam & hoc anno, donec fodiam circa illam, & mittam stercora.

Bona temporalia & vitia carnalia dicuntur stercora.

8. *Vt collocet eum.* Hîc finis & intentio liberantis ab his, & erigentis: & tangitur duplex. Primò collocatio eius cum Angelicis potestatibus. Secundò cum Apostolis, ibi, *Cum principibus.* Ait enim: Sic suscitat de terra, sic erigit de stercore, & ad hoc, *vt collocet eum*, inopem scilicet, *cum principibus*, Angelis. *Apocal.* 22. Mensura hominis, quæ est Angeli: vnum scilicet facti sunt Angeli & homines per Christum. *Apocal. vlt.* Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Quod autem Angeli principes sint, manifestè apparet per illud *Dan.* 12. In illo tempore consurget princeps magnus. Et in *Psal.* suprà: Conuenerunt principes coniuncti psallentibus. Et etiam, *collocet cum principibus populi sui*, iudicibus, *sup.* hi enim sunt Apostoli. *Psal.* Constitues eos principes super omnem terram. Et alibi: Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. *Matth.* 19. Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, &c. Cum his multos constituit de gentibus propter se omnia relinquentes, & ipsum sequentes. Propter hoc dicitur *Iob* 35. Iudicium pauperibus tribuit, & reges in solio collocat in perpetuum.

9. *Qui habitare facit.* Hîc secundus fructus diuini respectus, scilicet congregatio Gentium (ad quod tendebat Psalmus) in vnitatem primitiuæ Ecclesiæ, & ipsius fructificatio: vnde dicuntur duo. Primò ipsorum congregatio & vnio cum Ecclesia. Secundò vnitæ exultatio in fructificatione filiorum, & bonorum operum, ibi, *Matrem filiorum.* Dicit ergo: Nullus est sicut Deus noster, qui prædicta bona facit, & etiā, *qui habitare facit in domo*, in primitiua Ecclesia, de Iudæis, quæ domus erat, non ciuitas adhuc. *Ioan.* 10. Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere. *Sterilem*, Gentilitatem, quæ prius omninò sterilis erat à bonorum opere, à spiritualium filiorum generatione:

vnde

vnde per Saram significabatur. *Genes.*16. Sed vnitam cum primitiuis de Ecclesia, *Ephes.* 2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Psal.* Qui habitare facit vnius moris in domo, Ecclesiæ, de qua *Matth.* 21. Domus mea, domus orationis vocabitur.

Matrem. Hîc secundum, in quo subiungitur exultatio cum causa exultationis. Ait enim: Sic sterilem fecit inhabitare in Ecclesia, faciens etiam ipsam, *matrem filiorum*, *Isa.*54. Lauda sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filij desertæ, magis quam eius, quæ habet virum, &c. 1. *Reg.*2. Donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata est. *Lætantem*, nunc post partum, etsi in ipso partu aliquantulum contristetur. *Ioan.*16. Mulier cum parit, tristitiam habet: cum autem peperit, non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundum. *Genes.*20. Dixit Sara post partum: Risum fecit mihi Dominus. In *Psal.* Infrà: In domum Domini, dicit gentilis populus, id est, in Ecclesiam, lætantes ibimus, in militantem hîc, & postmodum in triumphantem, ad quam nos perducat, qui est benedictus in sæcula, &c.

IN CXIII. PSALMVM.

Alleluia.

Psalmus agit de laude Dei pro conuersione Iudæorum.

1. IN exitu Israël de Ægypto. Hic est Psalmus 113. in toto libro, 113. in tertia parte libri, in quo agit de laude Dei pro conuersione Iudæorum. Et quia illorum conuersio est duplex, alia particularis inchoata in primitiua Ecclesia & vsque nunc continuata, alia vero vniuersalis in fine mundi fienda, agetur de vtraque, præposito tituli satis expósito, scilicet Alleluia.

Et diuiditur Psalmus in duas partes secundum has duas conuersiones, seu vocationes. In prima agitur de laude Dei pro Iudæorum conuersione particulari. In secunda verò pro vniuersali, ibi, *Domus Israël sperauit.* Quamuis sequendo *Glossam* posset de omnibus ad fidem conuersis exponi. Sed illas melius, & magis propriè figurauit exitus de Ægypto. In prima dicuntur duo. Primò tangitur conuersio. Secundò laus Dei pro conuersione illa, cum detestatione spurcitiæ idolorum, ibi, *Non nobis Domine, non nobis*, &c. In primâ tanguntur tria. Primò conuersio tangitur. Secundò quorum ministerio facta sit, ibi, *Montes exultauerunt.* Tertiò cuius authoritate, ibi, *A facie Domini.* Et in prima tangitur primò quorundam conuersio: de particulari enim agitur. Secundò quorundam auersio, imo plurimorum, ibi, *Mare vidit.* Ad conuersionem autem concurrunt duo quæ tanguntur. Primò mali desertio. Secundò adhæsio bono, ibi, *Facta est Iudea.* Et desertio mali primo in se. Secundò occasiones mali. *Domus Iacob.*

Dicit ergo: *Israël* (potest esse nominatiui casus, vt locum habeat sequens relatio) *in exitu de Ægypto*, spirituali, scilicet de peccato, quod dicitur Ægyptus, quia Ægyptus tenebræ interpretatur, & peccatum tenebra est. *Prou.*3. Via impiorum tenebrosa. *Psal.* Fiat via illorum tenebræ, & lubricum. *Sap.*1. Excæcauit eos malitia eorum. Qui exitus figuratus fuit in exitu literali, de quo *Exod.*14.

Domus Iacob. Hic secundum. Quasi diceret: Israël in exitu de Ægypto, id est, cum exiret de Ægypto: & *Domus Iacob*, in exitu, id est, cum exiret, *de populo barbaro*, id est, de malorum consortio, scilicet infidelium, secundum illud Pauli 2. ad *Cor.*6. Exite de medio infidelium, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis.

Cur peccatores appellantur barbari.

Dicuntur autem mali & infideles barbari. Primò propter bestialem deformitatem, quæ in ipsis est. *Tit.*1. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Propter indomabilitatem: quia nulla lege refrænantur. *Isa.*24. Transgressi sunt leges meæ, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum. Propter habitus diuersitatem: quia barbari pellibus animalium induuntur. *Abac.*3. Turbabuntur pelles terræ Madian. *Ierem.*13. Nunquid potest Æthiops mutare pellem suam? Propter victus asperitatem: barbari enim vilibus, & asperis pascuntur, sicut peccator. *Iob* 30. Manducabant herbas, & arborum cortices, id est, in vanis & apparentibus delectantur. Propter solitudinis inhabitationem: habitant enim peccatores in peccatis, & penuriis gratiæ Dei, & sapientiæ. *Iob* 30. In desertis habitabat torrentium, & in cauernis terræ. Propter ferocitatem & bellorum amorem. *Psal.* Dissipa Gentes, quæ bella volunt. *Iacob.*4. Vnde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis quæ militant in membris vestris? Propter barbarum & crinium longitudinem. *Hieron.* Homines fuge, quos videris catenatos, habentes barbam prolixam, longos crines, sordidos habitus.

Posset etiam legi, vt hoc quod dicitur *Israël, & domus Iacob*, esset genitiui casus, & pateret constructio sic: *In exitu Israël*, id est, Israëlitici populi, *de Ægypto*, vt suprà: *domus*, id est, familiæ, *Iacob*, *de populo barbaro.*

Facta est Iudea. Hic secundum, scilicet adhæsio bono, quia confessio diuinæ potestatis, & laus: & tanguntur duo. Primò Dei confessio. Secundò fructus sequens ex laude, ibi, *Israël potestas.* Ait enim: Sic Israël de peccato exeunte, & domo Iacob de prauo consortio, *facta est sanctificatio eius Iudea*, confessio laudis diuinæ. Quasi diceret: Laudauit Deum, in quo sanctificatus fuit, & confessus est ipsum. Confessio enim fidei sanctificat. *Act.*15. Fide purificans corda eorum. 1. *Cor.*6. Abluti estis, & sanctificati in nomine eius. Ad *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sicut & ipsa confessio peccati. 2. ad *Tim.*2. Si quis emundauerit se ab his, erit vas sanctificatum Domino in honorem. *Isa.*45. Narra si quid habes, vt iustificeris.

Hæc sanctificatio figurata fuit in illa literali, qua sanctificati fuerunt ingredientes terram illam. *Ios.*3. Sanctificamini: cras enim faciet in vobis Dominus mirabilia. Hæc sanctificatio placet Deo non modicum. 2. *Thes.*4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, per peccati confessionem, & fidei puritatem.

Israël potestas eius. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic sanctificati sunt, & sic *Israël*

factus est *potestas eius*, ipsius scilicet Israël. Quasi diceret: Per hoc Israël factus est potens, qui primò in peccato seruus, & deiectus erat. *Ioan.*4. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Quid mirum? Qui bene peccata confessus est, & fide purgatus, charitatem habet. *Cant.*8. Fortis est vt mors dilectio. Et *Augustin.* Nihil fortius habente charitatem. *Ioan.*1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc potestas figurata fuit in illa potestate, quæ collata fuit filiis Israël, post ingressum in Iudæam. *Ios.*1. Omnis locus quem calcauerit vestigium pedis vestri, vester erit.

Mare vidit. Hic secundum, in quo agitur
3. de auersione, & obstinatione aliquorum de Iudæis, quamuis apertè cognoscerent ipsum esse Christum; & dicuntur duo secundum duplicem causam. Prima est amaritudo inuidiæ. Secunda, amor carnalis obseruantiæ, ibi, *Iordanis.* Dicit ergo: Sic exeuntes fideles de peccato, & de prauorum consortio, sanctificati & fortes facti sunt: sed *mare*, Iudæi multi, inuidia liuidi sicut mare, & tribulenti iracundia, *vidit*, opera Christi, *& fugit*, resiliit à bono & conuersione. *Isa.*6. Videte visionem, & nolite cognoscere, vrgente vos inuidia & turbatione. *Isa.*57. Cor impij quasi mare feruens. *Isa.*30. Fugietis à verbo donec relinquamini. In aliquibus tamen, qui boni fuerunt, viam habuit doctrina Christi. *Sap.*19. In mari rubro via sine impedimento. Sed hoc verum est, quando mare rubeum est per dolorem peccatorum, & passionis Christi meditationem: vnde sic transitus significatus fuit maris rubri diuisione, & libero transitu, per illud *Exod.*14.

Iordanis. Hic secundum. Quasi diceret: Sic existentes in infidelitatis amaritudine fugerunt *Iordanis* verò, id est, existentes in carnalium obseruatione, quæ iusto Dei iudicio Iudæis sunt imposita, *conuersus est retrorsum*, à Deo, & fidei veritate. *Zach.*7. Noluerunt attendere, sed auerterunt scapulam recedentes. *Isa.*59. Auersi sumus, ne iremus post tergum Dei nostri. Hoc est quod dicitur *Ioan.* 6. Quando inuitabat ad esum suæ carnis, & potum proprij sanguinis. Multi enim abierunt retrò, & vltra non ambulabant cum Iesu.

Vel sic posset legi, vt primum huius versus ad malos referretur, secundum ad bonos. Quasi diceret: *Mare*, mundani scilicet homines, *vidit*, potestatem conuersorum ad Christum, *& fugit*, retraxit se à suo timore, & feruore *Naum* 1. Increpans mare, & exiccans illud. *Et Iordanis*, humiles baptizati: Iordanis enim humilis defectus interpretatur, & in Iordane Dominus baptizatus est *Matth.*3. & *Luc. conuersus est*, à peccatis suis, *retrorsum*, ad Deum à quo in esse exiuit. *Isa.*30. Conuertimini, sicut in profundum recesseratis filij Israël. *Eccles.*1. Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur.

4. *Montes exultauerunt.* Hic secundum: tacta enim aliquorum conuersione, ostenditur hic per quos facta sit ista conuersio, & per quales, quia per Apostolos exultantes, & per Apostolis similes. Tria ergo dicuntur in Apostolorum conuersione. Primò illa exultatio tanquam ductorum gregis, & Apostolorum sequacium. Secundò ipsorum admiratio de obduratione nolentium conuerti, ibi, *quid est tibi mare?* Tertiò repetitur exultatio Apostolorum, & eorum sequacium, pro multiplicatione fidelium, ibi, *Montes exultastis.* Et in prima duo. Primò exultatio Apostolorum tangitur. Secundò Apostolos imitantium, & sequacium illorum. *Et colles.* Dicit ergo: Sic aliqui sunt conuersi, aliis remanentibus in errore: *& montes* Apostoli scilicet, *exultauerunt*, pro conuersione. *Psal.* Montes exultabunt à conspectu Domini. *Isa.*9. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda. Et 49. Iubilate montes laudem. Montes dico facti, *vt arietes*, gregum scilicet ductores. Hi enim sunt arietes, de quibus suprà: Afferte Domino filios arietum. *Prou.*30. Aries, & non est qui resistat ei. Fuit talis aries Petrus, fuit & Paulus.

Dicuntur autem Apostoli montes propter firmitatem. *Rom.*8. Quis separabit nos à Charitate Dei, quæ est in Christo? Hinc Psalmus: Fundamenta eius in montibus sanctis, id est, firmis. Sanctum enim idem est quod firmum. Item propter vitæ eminentiam. *Phil.*3. Conuersatio nostra in cœlis est. *Dan.*3. Lapis paruus, primo vilis & abiectus, Petrus, & Andreas: venit in montem magnum. Item propter priorem radiorum susceptionem, & infusionem aliis. *Psal.* Suscipiant montes pacem populo. *Apostoli comparantur montibus.*

Et colles. Hic secundum. Quasi diceret: Sic Apostoli sunt lætati: *& colles*, scilicet minores sancti & Apostolorum successores & illis subiecti, *exultauerunt*, pro conuersione infidelium, *sicut agni ouium*, sicut simplices & benigni. *Act.*13. Discipuli replebantur Spiritu sancto, & gaudio. Et sicut agni. *Sap.*19. Tanquam agni exultauerunt magnificantes te Domine, qui liberasti eos. *Isa.*55. de vtrisque: Montes & colles cantabunt coram vobis laudem.

Quid est tibi mare. Hic secundum, in quo 5.
subiungitur admiratio pro obduratione nolentium conuerti propter infidelitatem. Secundò nolentium conuerti propter carnalium obseruationum amorem. *Et tu Iordanis.* Lege ergo sic: Ita Apostoli, & Apostolorum Discipuli, exultabunt, dicentes admirando: *O mare*, amare, scilicet populo Iudæorum, *quid est tibi quod fugisti?* scilicet à tam apertissima veritate. Talis increpatio est 2. *Paral.*24. Quare transgredimini mandatum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum, vt derelinqueret vos? Et hæc increpatio pro fuit in aliquibus. *Isa.*43. Dedit in mari viam. Et in 50. In increpatione mea desertum faciam mare, vt eiiciat mortuos suos, id est, malos motus. *Apoc.*20. Et mare reddidit mortuos suos, confitendo & enarrando illos.

Et tu Iordanis. Hic est secundum. Quasi diceret: Quid est infidelis populus, quod à veritate fugis? *Et tu Iordanis* populo humiliter descendens in carnales obseruantias, quid est tibi, repue, *quia conuersus es*, fugiendo à bona informatione, *retrorsum*, & sermones doctrinæ sanæ abiiciendo? *Psal.* Proiecisti sermones meos retrorsum. *Isa.*5. Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? *Mich.*3. Populo meus quid feci tibi? & in quo molestus fui? Non est causa ex parte mei, sed ex parte tui.

*Act.*7.

Act.7. Dura ceruice, & incircuncisi corde, vos semper Spiritui sancto restitistis.

6. *Montes exultastis.* Hic tertium, in quo subiungitur iterata Apostolorum, & subiectorum illis exultatio pro multiplicatione fidelium. Et primò maiorum. Secundò minorum. *Et colles.* Dicit ergo conuertens sermonem ad illos: O vos *montes*, quid *exultastis* de conuersorum multiplicatione, *sicut arietes*, gregum pluriniorum læti duces? Hanc multiplicationem & lætitiæ causam in montibus videbat Ezechiel cum dicebat in 35. Vos montes Israël ramos vestros germinetis, & fructum faciatis populo meo vnde gaudeatis. *Phil.4.* Itaque fratres mei dilectissimi, gaudium meum, & corona mea. *1.Thess.2.* Quæ est spes mea, aut gaudium, aut corona gloriæ, nonne vos in Domino?

Et colles. Et quid est *colles*, quod exultastis, repete, *sicut agni ouium? Isa.51.* Aperiam in supremis collibus flumina, gaudiorum, sup.

A facie Domini. Hic tertium, in quo ostendit cuius authoritate facta fuerit conuersio, quia per vnum: & dicuntur duo. Primò quòd per solum Deum facta fuerit. Secundò quòd necesse fuit ita fieri. *Qui conuertit petram.* In prima dicuntur duo. Primò quòd per Deum conuersio facta sit, & Iudæorum commotio ad pœnitentiam. Secundò ostendit de quo Deo intelligis, quia non de recenti aliquo, sed de Patriarcharum Deo. *A facie Dei Iacob.* Dicit ergo: Sic conuersi sunt, & Apostoli cum suis successoribus sunt lætati: sed per quem hoc factum est? Ecce: *Terra*, scilicet Iudæorum terrena corda, *mota* sunt ad pœnitentiam & conuersionem, *à facie Domini*, à præsentia scilicet Domini. *Bar.3.* Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et à præsentia etiam spirituali: quia præsens est per clementiam suam & gratiam, quam infundit in illis intuitu suo, sicut Matthæum intuitus est in 9. *Matth.* & Petrum *Luc.22. Prou.20.* Rex qui sedet in solio iudicij, intuitu suo dissipat omne malum. De vtroque potest intelligi illud *Psal.* Terra mota est, etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinaï. Et *Iud.5.* Terra mota est, cœli & nubes stillauerunt, montes fluxerunt à facie Dei Israël. *Isa.64.* Vtinam distrumperes cœlos, & descenderes! à facie tua montes defluerent.

7. *A facie.* Hic secundum. Non à facie cuiuscunque dei, hoc dico fieri, sed *à facie*, id est, à præsentia, & à clementia *Dei Iacob.* Hoc dico fieri ab eo, qui est Deus antiquus, & non recens. *Exod.3.* Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. In *Psal.* suprà: Israël si audieris me, non erit in te deus recens.

8. *Qui conuertit petram.* Hic ostendit, quod per Deum fieri hoc necesse fuit, nec potest per alium, quod fuit secundum. Et primò quantum ad conuertos de peruersis moribus ad gratiam. Secundò quantum ad conuersos de infidelitate ad fidem, ibi, *Et rupem.* Ait enim: Sic dixi, quòd hæc facta sunt, *a facie Domini*, hoc est, ab eius præsentia & spirituali & corporali: & necesse fuit: *quia*, id est, quia ille conuertit hæc faciendo, *petram* plebem suam durissimam, *in stagna aquarum*, in loco gratiarum, sicut stagna loca sunt stantium aquarum.

Et rupem, eandem scilicet plebem duram sicut rupes, *in fontes aquarum*, in abundantiam scilicet scripturarum ad alios deriuatarum, sicut apertè videmus in Paulo factum, qui prius durus erat sicut petra, & factus est vas gratiarum. *Act.9.* Vas electionis mihi est iste, ad portandum gratiam meam. *2.Cor.15.* Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et *2.Cor.12.* Sufficit tibi gratia mea. Et prius sicut rupes duros, factus est fons doctrinarum abundantissimè irrigans totum mundum. *Prouerb.5.* Deriuentur fontes tui foras. Sic Stephanus de dura petra stagnum factus est. *Act.7.* Stephanus plenus gratia & fortitudine. Et etiam fons doctrinarum. In eodem: Non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. *Isa.35.* Scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine: & quæ erat arida, in stagnum, & sitiens in fontes aquarum.

Christi & fidelium comparatio cum petra in aqua conuersa.

Petra etiam & rupes fuit Christus. *1.Cor.15.* Petra autem erat Christus. *Dan.2.* Lapis præcisus de monte sine manibus confregit statuam. Sed hunc lapidem percussit Deus, percuti in cruce fecit gladio lanceæ. *Ioan.14.* Et egressæ sunt aquæ largissimè ad abluendum totum mundum. Aquæ, quas non poterat Ezechiel transuadere. 47. Aquæ dulcissimæ, imò mel, oleum. *Deut.32.* Vt ungerent mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

Non nobis Domine, non nobis. Hic secundum totius primæ partis Psalmi: actum enim est de Iudæorum particulari conuersione, hic subiungitur de Dei laude pro conuersione illa, cum idolorum detestatione: & secundum hoc dicuntur duo. Primò enim agitur de diuina laude propter præcedens beneficium. Secundò de simulachrorum detestatione, ibi, *Simulachra Gentium.* In prima duo. Primò petit à Deo singularem eius glorificationem. Secundò addit petitioni perfuasionem, ibi, *Nequando dicam.* In prima petit primò, vt Deus sui, non hominum procuret gloriam. Secundò ostendit super quo eum gloriari velit: *Super misericordia.* Dicit ergo: Sic per se solum Domine sunt conuersi, tanquam actorem principalem, & propter hoc peti, *o Domine non nobis*, ab infidelitate precedentibus, *non nobis*, fidei vtræ adhærentibus. Vel *non nobis*, Iudæis, *non nobis*, Gentibus, *sed gloriam*, quia omnes quantum ex nobis nihil sumus, nisi peccatores. *Rom.3.* Non est enim distinctio: omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. *Sed ipsam da omnibus tua*, fratres tuæ, vt prædicetis gloriosus. *Dan.3.* Da gloriam nomini tuo Domine, & confundantur omnes, qui ostendunt seruis tuis mala. Et respondet *Isa.42.* huic petitioni: Gloriam meam alteri non dabo. Et 48. Propter me faciam, vt non blasphemer in Gentibus, & gloriam meam alteri non dabo. Et propter hoc dicebat Paulus *1.Tim.1.* Soli Deo honor & gloria. Et *Apoc.5.* Benedictio, & honor, & gloria sedenti super thronum.

Super misericordia. Hic secundum, in quo & super quo vult ipsi procurare gloriã, & non nobis, quia super duobus. *Super misericordia*, bonos aduocans, & *super veritate*, seu iustitia, malos

paniente. Ait enim : Sic dixi, vt non detur nobis gloria, sed & hoc *super misericordia tua*, qua vocatos ad fidem conuertisti. *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum &c. *Thren.* 3. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius. Sed quos vocat, iustificat, & saluat. Ad *Rom.*8. Quos vocauit, hos & iustificauit : & quos iustificauit, hos & magnificauit.

Et veritate tua, qua tuo iudicio in errore suo alios dimisisti. *Apocalyps. vlt.* Iustum est, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc. Qua & eos punies in futuro, si non fuerint correcti. Ad *Rom.*2. Reddet vnicuique iuxta opera sua. 2. ad *Corinth.*5. Omnes nos oportet astare ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in suo corpore, siue bonum, siue malum. Hæc duo vtique ferè in **Deo** iunguntur. *Psal.* Vniuersæ viæ Domini, misericordia, & veritas eius. Et hæc duo in nobis sunt necessaria, vt simus misericordes & veraces, quia *Prouerb.* 15. dicitur : Misericordia & veritate, non vna sine altera, redimitur iniquitas. Et in 14. Misericordia & veritas præparant bona.

Nequando dicant. Hic est persuasio ad petitionem superius factam adimplendam, scilicet vt infidelium viteretur irrisio : in quo duo. Primò vt euitetur infidelium blasphemia & irrisio. Secundò secundum *Glossam* nihilominus supponitur fidelium responsio ad illam irrisionem, ibi, *Deus autem noster.* Sed potest dici melius, quòd suadet, vt sic euitetur irrisio. Secundò probatio, quòd verè est irrisio & blasphemia, ibi, *Deus autem noster.* Dicit autem : Sic facias Domine, *nequando*, id est, aliquando *dicant Gentes*, Deum volentes habere oculis corporalibus visibilem, *Vbi est Deus eorum ?* Quasi diceret : Nusquam est, quia videri non potest. Suprà in *Psal.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, *Vbi est Deus tuus ?* De hoc satis ibi.

3. *Deus autem noster.* Hic probatio, quòd verè blasphemant hæc dicendo. Primò in hoc quod Deum credant esse nusquam. Secundò, in hoc quod nullam omnino rem. *Omnia.* Ait enim: Sic volo, quòd prædicta facias, ne hoc dicant, quia verè blasphemia. *Autem*, quia *Deus noster in cœlo*, secundum manifestationem, & apparentiam. *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est. *Iob* 11. Excelsior cœlo, & quid facies ? *Eccl.*24. Ego in altissimis habito. 1.*Tim.*1. Lucem habitat inaccessibilem, mortalibus oculis, non glorificatis. Et etiam

Omnia quæcumque voluit, fecit. Benè mentiuntur dicentes, quod omninò nihil est. *Sap.* 12. Subest tibi posse cum volueris. *Iob* 9. Quis restitit ei, & pacem habuit ? Et in 20. Anima eius quæcumque voluit, fecit. *Isa.*45. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. *Psal.* Omnia quæcumque voluit Dominus, fiet in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

4. *Simulachra Gentium.* Hic secundum, scilicet, in quo subiungitur de simulachrorum detestatione : & dicuntur duo. Primò detestatio ipsorum idolorum. Secundò imprecatio colentibus illa, in quo sunt detestanda, ibi, *Similis illis.* In prima duo. Primò ostendit idolorum vanitatem in se, quod omninò sint sine vita. Secundò inutilitatem, quia nulla possunt membrorum exercere officia, ibi, *Os habent.* Vanitatem autem ostendit quantum ad materiam primò. Secundò quantum ad actorem. *Opera manuum.* Dicit ergo : Verè talis est Deus noster vt dixi : sed *simulachra Gentium*, sunt *argentum & aurum*, id est, de auro & argento, quæ ad literam trahuntur de terra, & terra sunt. Et *Isrem.* 42. dicitur : Aperi terram, & ecce vacua erat & nihili.

Opera manuum. Ecce secundum. Quasi diceret : Sic in materia sunt, & sunt *opera manuum hominum*, non à Deo facta, vel genita. *Osee* 8. Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. *Isa.*2. Repleta est terra idolis, opus manuum suarum adorauerunt : contra hoc quod prohibitum est. *Exod.* 30. Non facies tibi sculptile. *Baruch. vlt.* Artifices, qui faciunt ea, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quæ ab ipsis fabricata sunt, esse dij ? Quasi diceret : Nullo modo. Si autem vana pretiosiora videntur, & sunt illa, quæ de argento sunt & auro, quid erit de lignois, & luteis ? *Sap.*13. Infelices sunt, & cum mortuis spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inuentionem.

5. *Os habent, & non loquentur.* Hic secundum, in quo ostendit illorum inutilitatem. Primò quia carent vsu membrorum, animantium vitam perfectam habentium. Secundò habentium etiam imperfectam, ibi, *Et non clamabunt.* In prima, quod non habent vsum membrorum, animantium habentium vitam perfectam, & rationabilium. Secundò, quòd nec irrationabilium, ibi, *Oculos.* Dicit ergo : Sic dij gentium, vani sunt, & inutiles omninò, quia *os habent*, secundum apparentiam, quia animalia rationalia vocem formare potentia, & tamen *non loquentur*, tanquam omnino vsu oris carentia. *Bar. vlt.* Lingua eorum polita à fabro. Ipsa etiam inaurata, & inargentata, non possunt loqui.

Oculos habent, illa simulachra secundum apparentiam, *& non videbunt*, vt vsum oculorum exerceant : quippè sine anima sunt. *Sapient.*15. Effigies sculpta per varios colores, cuius aspectus non est, citò dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima. Iterum : Si animam haberent, oculos tamen plenos habent pulvere, vt videre non possint. *Baruch. vlt.* Oculi eorum pleni sunt à pulvere introeuntium.

6. *Aures habent, & non audient.* Hic ostendit vtius auditus defectum. *Nares habent, & non odorabunt :* hic olfactus. *Manus habent, & non palpabunt:* hic tactus. Sed quare non facit mentionem de gustu ? Respondeo. Posset esse, quòd gustus quidam tactus est, & sub ipso comprehenditur. Iterum illa tantum tangit, per quæ idola ad alios, scilicet idolatras, videbantur ordinata : gustus autem ad seipsum, & ad sustentationem ipsius substantiæ, & propter hoc non consueuerunt.

Quare non fit ibi mentio de gustu.

Pedes

7. *Pedes habent, & non ambulabunt.* Ecce defectum motus. *Sap.*15. Omnia idola nationum, deos æstimauerunt, quibus nec oculorum visus est ad videndum, nec nares ad percipiendum spiritum, nec aures ad audiendum, nec digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorum pigri sunt ad ambulandum. *Sap.*13. Pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest.

Non clamabunt. Hic ostendit, quòd carent vsu sensus animalium imperfectorum : omnia enim animalia vocem emittere possunt à gutture : quod non possunt etiam simulachra. *Bar. vlt.* Nec regibus benedicent, nec maledicent. Et arguit in eodem miram idololatrarum stultitiam. Ait enim : Qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, ac si loqueretur.

Prælati infidij & peruersi ex duplici capite arguuntur, ex promotione & conuersatione.

In his arguuntur Prælati infidij, & peruersi, qui idola sunt & simulachra. *Zach.*11. O pastor, & idolum derelinquens gregem. Primò de mala adeptione prælationis, quia indigni sunt. Sunt enim aurum & argentum cupiditate & amore. *Augustin.* Si paleam sequeris, palea efficeris : ergo si aurum & argentum sequeris, aurum & argentum efficeris. Et talis non debet exaltari, sed corruere. *Prouerb.*30. Qui confidit in diuitiis suis, corruet. Iterum qui male introducti, non à Deo, sed ab aduocatis, à carnalibus amicis, verstutiis, & subtilitatibus quibusdam, quasi fabricati. *Osee* 7. Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

Secundò de negligenti conuersatione, & insufficienti. Primò quia non docent. Os habent, & non loquentur. *Ierem.*10. In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquuntur. Secundò quia ignorant. Oculos habent, interiores, & non videbunt, intelligentes veritatem. *Isa.*28. Sacerdos, & prophera nescierunt. Et 56. Pastores ignorauerunt intelligentiam. Tertiò quia doceri non sustinent ab aliis. Aures, inquit, habent, & non audient. Dicitur tamen illis *Sap.* 6. Audite ergo reges, & intelligite, & discite iudices finium terræ. *Apoc.*2. Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat Ecclesiis, per scripturas sacras. Quartò quia non discernunt & iudicant, quid sit bonum, & quid malum, qui sint boni & qui mali. Nares habent, & non odorabunt, bonum à malo discernendo ; sed totum confundunt. *Isa.*3. Erit pro suaui odore fœtor. Quintò quia per opus bonum non illuminant alios. Manus habent, & non palpabunt. *Prou.*21. Noluerunt manus eius quicquam operari. Et si aliquando os habeant, & loquantur, frequentius tamen carent vsu linguarum. *Gen.*27. Vox quidem vox Iacob est, sed manus sunt Esau. Sextò quia defidentiis bonis ad æterna non curruit. *Sap.*15. Pedes eorum pigri ad ambulandum. Nec mirum, quia spinas multas habent in pedibus, id est, diuitias. Spinæ diuitiæ à Domino appellatur. *Luc.*13. Septimò quia non gemunt pro propriis & alienis peccatis, quod est clamare in gutture, quod suum esset tamen *Iob* 36. Gigantes gemunt sub aquis. Sed magis cruciant lamantes in gutture propter crapulam. *Psal.* Sepulchrum patens est guttur eorum, ad recipiendum carnes diuersorum animalium mortuorum. *Osee* 8. In gutture tuo sit tuba sonans, quasi aquila super domum Domini, existens, sup.

8. *Similes illis fiant.* Hic secundum, in quo imprecatur cultoribus, & factoribus idolorum. Et primò factoribus. Secundò cultoribus. *Et omnes.* Dicit ergo : Sic vana sunt simulachra, & omnino inutilia, & propter hoc pero, quod *similes illis fiant qui faciunt ea. Sap.*14. Idolum maledictum est, & ipsum, & qui fecit illud : & odibilis est Deo impius, & impietas eius : si fuerint similes, nihil sient, quia 1.*Cor* 8. Idolum nihil est : ergo ipsi nihil. Et hoc verum est. *Isa.*44. Plastæ idoli nihil sunt.

Et omnes qui confidunt in eis, colentes ea tanquam deos. *Sap.*15. Malorum amatores digni sunt morte, qui spem habent in talibus, & qui faciunt illos, & diligunt, & colunt. *Isa.* 42. Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili : qui dicunt conflatili, Vos Dij nostri. *Eccles.* 27. Contereretur cum delinquente delictum. Simulachra sunt mali & negligentes Prælati. Ergo qui faciunt ea, id est, simulachra illa, fiant eis similes in pœna : sed de ipsis dicitur *Sapient.*6. Iudicium durissimum in illis qui præsunt, fiet. Et in illis ergo, qui tales faciunt : imò qui vt fiant consentiunt, si resistere possunt. Ad *Rom.*1. Non solum qui talia agunt, sed qui facientibus consentiunt, digni sunt morte.

9. *Domus Israël.* Hic secunda pars Psalmi, in qua agit de generali conuersione, à sanctis Patribus expectata & prædicta, & complenda in fine mundi : & dicuntur tria in hac parte. Primum, Sanctorum expectatio, quòd in fine fiet conuersio. Secundò ipsa conuersio, ibi, *Dominus memor.* Tertiò gratiarum actio pro conuersione illa, ibi, *Non Mortui.* In prima duo. Maiorum spes & expectatio. Secundò minorum, ibi, *Qui timent.* In prima duo. Primò expectatio maiorum, quantum ad principes vel sapientes. Secundò quantum ad sacerdotes, vel ad sanctiores, ibi, *Domus Aaron.* In prima duo. Primò expectatio. Secundò conditio illorum ; qui expectant interim. *Adiutor.* Ait ergo : Sic sunt vana simulachra, sed *domus Israël*, videntium Deum, scilicet maiores in sapientia Christianorum, *sperauit in Domino*, quod adhuc conuertet reliquias Israëlitarum. *Soph.* 3. Sperabunt in Domino reliquiæ Israël.

Adiutor, in bonis agendis, *& protector*, in malis cauendis, *eorum est.* Adiutor etiam in conuertendis reliquiis electorum, & protector ab insidiis reprobotum. *Ecclesi.*2. Scitote quoniam nullus speranit in Domino, & confusus est : permansit in mandatis eius, & derelictus est. Sed adiuuat, & protegit, & liberat, & saluat. *Isa.* 31. Protegit Dominus Deus exercituum Ierusalem, protegens, & liberans, transiens, & saluans. *Ierem.* 10. Expectatio Israël saluator eius, in tempore eius, in tempore tribulationis.

10. *Domus Aaron.* Hic secundum, spes sacerdotum, vel sanctiorum : & diuide sicut antecedentem versum, & lege sicut supra, & adde, *sum.* *Spes sacerdotum.*
quòd ipsos sacerdotes & sanctiores in tota Ecclesia dicit sperare, quia & ipsi non adhuc apprehendunt in re, sicut nec alij, sed adhuc anhelant in spe. *Philip.* 3. Ego autem non arbitror me comprehendisse : sequor autem.

Hæc ſpes deſignabatur in tunica ſacerdotis ſummi hyacinthina, quæ colorem habebat cœleſtem. *Exod.*28. In portione ſignata, qua carebant Leuitæ. *Joſuè* 14. Non accipient Leuitæ aliam partem in terra, niſi vrbes ad habitandum, & ſuburbana ad alenda pecora. Vrbes ſunt virtutes: ſuburbana ad alenda pecora, ſunt Scriptura ſacra. *Pſal.* Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu es qui reſtitues (non adhuc reſtituiſti) hæreditatem meam mihi.

11. *Timor optimè iungitur cum ſpe.*

Qui timent Dominum. Hic ſecundum, ſcilicet ſpes, & expectatio minorum: & diuide verſum ſicut prius, & lege, & nota, quòd optime iungitur timor cum ſpe: vnum enim non debet eſſe ſine altero. *Deut.*24. Non accipies loco pignoris ſuperiorem, aut inferiorem molam. Superior mola eſt ſpes, inferior verò timor. *Eccleſ.*2. Qui timetis Dominum, ſperate in eo, & in obiectatione erit anima veſtra. Sic debent ſperare omnes. Suprà in *Pſal.* Sperate in eo omnis congregatio populi. Tales Dominus oculo miſericordiæ reſpicit, ab aduerſario illo protegit ſcuto potentiæ ſuæ, ad bene operandum virtutem infundit, & refrigerium ab ardore concupiſcentiæ tribuit, precem exaudit, adiuuat ſi ceciderit, exaltat, illuminat, ſanat, vinificat, & tandem æterna benedictione benedicit. *Eccleſ.*34. tanguntur hæc omnia bona vna auctoritate: Oculi Domini ſuper timentes eum, ecce quod reſpicit: protector potentiæ, ecce quod protegit: firmamentum virtutis, ecce quod virtutes infundit: regimen ardoris, & vmbraculum meridiani, ecce quod refrigerium tribuit: deprecatio offenſionis, id eſt, pro offenſione, ecce quod exaudit: adiutorium caſus, ecce quod adiuuat ſi ceciderit: exaltans animam, ecce quod planè exaltat: illuminans oculos, ecce quod illuminat: dat ſanitatem, ecce quod ſanat: & vitam, ecce quod viuificat: & benedictionem, ecce quod in finali benedictione totum conſummat.

12. *Dominus memor fuit.* Hic ſecundum, poſtquam enim egit de expectatione conuerſionis, ſubiungitur hîc de ipſa conuerſione. Duo ergo dicuntur. Primò de conuerſione agitur. Secundò de deſiderio & affectione ad conuerſorum multiplicationem, ibi, *Adiiciat Dominus.* In prima duo. Primò tangitur ipſa conuerſio. Secundò ratio conuerſionis, & cauſa, ibi, *Et benedixit nobis.* Dicit ergo: Sic ſperauerunt, & non ſunt fruſtrati, quia *Dominus memor fuit noſtri*, tandem conuertendo: loquitur de futuro, tanquam de præſenti. *Iſa.* 49. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & oblitus eſt mei. Nunquid poterit mulier obliuiſci infantem ſuum, vt non miſeratur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.

Et benedixit. Hic ſecundum, in quo tangitur cauſa & ratio conuerſionis. Primò in generali. Secundò in ſpeciali quantum ad ſtatus diuerſos conuerſorum, ibi, *Benedixit domui Iſrael.* Dicit ergo; Sic memor fuit, nos conuertendo: & pro quia: quia *benedixit nobis*, gratiam infundendo. Ad *Epheſ.*2. Benedictus Deus, & pater Domini noſtri IESV CHRISTI, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto. *Iſa.*19. Erit benedictio in medio terræ cui benedixit Dominus, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, id eſt, populus, qui prius erat in tenebris erroris & culpæ.

Benedixit domui Iſrael. Hic ſecundum, in quo ſpecificat: & ſicut in expectatione, primò tangitur gratiæ infuſio maioribus. Secundò minoribus, ibi, *Benedixit omnibus.* In prima duo. Primò gratiæ infuſio poſitis in potentia, vel in alto ſapientiæ. Secundò poſitis in altitudine vitæ. *Benedixit domui.* Dicit ergo: Dico, quòd benedixit, gratiam infundendo: & verè, quia *benedixit domui Iſrael*, videnrium ſcilicet Deum; & potentium, ſicut Iſrael dicitur videns Deum, & potens fuiſſe. *Geneſ.* 22. In ſemine tuo, Chriſto ſcilicet, benedicentur omnes gentes. *Num.*6. Inuocabunt nomen tuum ſuper filios Iſrael, quando baptizabunt eos: & benedicam eis.

Hæc benedictio figurata fuit in illa, qua Iſrael ab Angelo benedictus fuit *Geneſ.* 32. Non dimittam te, donec benedixeris mihi. Et parum poſt: Et benedixit eum in eodem loco.

Benedixit domui Aaron, exiſtentibus in ſacerdotali dignitate, & vitæ ſanctitate. *Deut.*33. Benedic Domine fortitudinem eius, ſcilicet Leui, & opera manuum eius ſuſcipe. 13.

Benedixit omnibus. Hic ſecundum, in quo oſtenditur infuſio gratiæ minoribus. Et primò quod minoribus vniuerſaliter infundit. Secundò quod non illos à maioribus diſcreuerit, ibi, *Puſillis cum maioribus.* Dicit ergo: Sic benedixit, id eſt, gratiam maioribus infudit, & etiam, *benedixit omnibus*, non tantum aliquibus, *qui timent Dominum.* Iſti ſunt minores, & quaſi incipientes. *Prou.*1. Initium ſapientiæ timor Domini. Et hos Dominus omnes acceptat. *Act.*10. dicit: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Propter hoc dicitur *Eccl.*40. Timor Domini ſicut paradiſus benedictionis.

Puſillis. Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic benedixit omnibus timentibus, non diſcreuit, ſed benedixit *puſillis cum maioribus*: quippe *Sapient.*6. Puſillum, & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus. Non timeant ergo puſilli, ſed ſolummodo Deum timeant: & bene erit illis. *Luc.*12. Nolite timere puſillus grex, quoniam placuit Patri meo dare vobis regnum. Timentes enim & puſilli & magni ſunt benedictum ſemen ad fructificandum. *Iſa.* 61. Illi ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.

Adiiciat Dominus. Hic ſecundum, in quo tangitur conuerſorum multiplicatio per modum optandi. Primò ergo optatio multiplicationis. Secundò rationis, per quam fieri debeat illa multiplicatio, ibi, *Benedicti vos à Domino.* In prima duo. Primò multiplicationis maiorum optatio. Secundò minorum. *Et ſuper filios veſtros.* Ait ergo: Sic dixi, quòd fiet conuerſio, & rogo, quod *Dominus adiiciat ſuper eos*, & eos conuerſi maiores, ſicut in primitiua Eccleſia fiet. *Act.*2. Dominus augebat, qui ſalui fierent quotidie in idipſum. Optimum enim eſt cum multiplicantur boni Prælati, dum tamen augeatur charitas in illis. 14.

illis. 1. *Theſſ.* 3. Dominus vos multiplicet & abundare faciat charitatem veſtram, inuicem, & in omnes.

Et ſuper filios veſtros, adiiciat maiorem numerum. *Geneſ.*30. Addat mihi Dominus filium alterum. *Deut.*1. Adaugeat Dominus Deus patrum noſtrorum ad hunc populum multa millia, & benedicat eis ſicut loquutus eſt. Hæc multiplicatio promiſſa fuit. *Iſa.*44. Effundam benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam, & germinabunt quaſi ſalices, iuxta fluentes aquas. Et præfigurata in illa promiſſione. *Deut.* 28. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, & fructu terræ tuæ.

15. *Benedicti vos.* Hic ſecundum, in quo optat Dei benedictionem, per quam fieri debeat illa augmentatio. Primò ergo optat Dei benedictionem, & gratiam ad augmentum. Secundò benedicentis facit deſcriptionem, cum addit: *Qui fecit cœlum.* Dicit ergo: Sic petij, quòd Dominus addat ſuper numerum patrum, & filiorum, & vt hoc ſit, *vos*, ſitis vtique ſcilicet, *benedicti à Domino*, per gratiæ ſuæ infuſionem. *Tob.* 13. Omnes benedicentur, & conuertentur ad Dominum. *Zach.*8. Saluabo vos primò, & eritis mihi benedictio. *Iſa. penult.* Seruos meos vocabo nomine alio, in quo qui eſt benedictus ſuper terram, benedicetur à Domino. Amen.

Qui fecit cœlum. Hic eſt benedicentis deſcriptio. Primò à poteſtate. Secundò à ſapientia, & bonitate, ibi, *Cœlum cœli.* Dicit ergo: Sic benedicti ſitis à Domino, non quocumque, ſed ab illo, *qui fecit cœlum*, omnem ſuperiorem naturam, *& terram*, ſcilicet omnem inferiorem. *Gen.*1. In principio creauit Deus cœlum & terram. *Ierem.*10. Fecit terram, & in fortitudine ſua extendit cœlos. *Qui fecit cœlum*, maiores de vobis, qui cœleſtes ſunt, *& terram*, minores, aliis tamen nutrimentum dantes, quod ſolius potentiæ ſuæ eſt. Propter quod dicitur *Ierem.*10. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra. Maiores & contemplatiui dicuntur cœlum, quia in cœlo verſantur converſatione. *Phil.*3. Converſatio noſtra in cœlis eſt. Minores & actiui dicuntur terra, quia aliis fructificant, & ipſos portant. *Pſal.* Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Propter hoc in omni ſenſu dicitur *Apoc.*14. Timete Dominum, & adorate eum qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt.

16. *Cœlum cœli Domino.* Hic deſcribit à ſapientia ſimul, quia ſic diſtinxit: & à bonitate, quia dedit hominibus, non reddidit. Ait enim: Sic benedicti ſitis ab illo, qui tantum poteſt, vt cœlum & terram faceret diſtinguens, vt *cœlum cœli*, ſupremum ſcilicet cœlum, *Domino*, ſibi ſcilicet retineret. *Pſal.* Aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad Orientem. *Deut.*10. Domini Dei tui eſt cœlum, & cœlum cœlorum. *Cœlum cœli*, maiorem quemcumque, qui propriè Domini eſt, quia in illo quieſcit, & ſedet. *Iſa. vlt.* Cœlum mihi ſedes eſt. Et ipſum docet, puritatem & claritatem ſuæ ſapientiæ immediatè infundendo, ſicut eius ſapientia limpidius in cœlis apparet. Tale cœlum erat Paulus *Galat.*1. Notum vobis facio Euangelium, quia nec ab homine, nec per hominem accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Domini noſtri IESV CHRISTI. Capit autem cœlum tale de eo quod poteſt, ſed totum non poteſt. 3. *Reg.*8. Si cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quis ego ſum vt ædificem templum nomini tuo?

Terram autem. Quaſi diceret: Sic cœlum ſibi retinuit: *terram autem dedit filiis hominum*, ad inhabitandum. *Deut.*1. Tradidi vobis terram, egredimini, & poſſidete eam. De vtroque *Eccleſ.* 1. Deus in cœlo, & tu ſuper terram. *Terram autem*, materialem, & ſpiritualem, *dedit filiis hominum*, ad fructificandum in ea, & laborandum, quia *Prou.*12. dicitur: Qui operatur terram, ſaturabitur panibus.

Non mortui laudabunt te. Hic tertia pars tertiæ partis totius huius Pſalmi. Poſtquam enim egit de conuerſionis expectatione primò, & ſecundò de conuerſione expectata, hîc tertiò agitur de gratiarum actione pro completa: & tanguntur duo. Primò qui non ſunt digni laudare. Secundò qui ſunt digni, & qualiter laudabunt, ibi, *Sed nos qui viuimus.* In prima duo. Primò excludit à laude in peccatis finaliter mortuos. Secundò in inferno damnatos. Primum ſequitur, & creatur, à ſecundo, ibi, *Nec omnes.* Dicit ergo: Sic implebitur tandem, & recordante Domino, vniuerſalis conuerſio: ſed ô *Domine*, pro hac conuerſione *non laudabunt te mortui.* In *Pſal.* ſuprà: Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam, ipſam laudando, & tibi confitendo? *Eccleſ.* 17. A mortuo, quaſi non ſit, perit confeſſio. Mortuus autem eſt, qui eſt in peccato, dum tamen vult manere in illo: & hic laudare non poteſt, quia *Eccleſ.*15. dicitur: Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Propter hoc dicitur in *Pſal.* Mors peccatorum peſſima, tota in miſeria, non in laude. Mala in rerum temporalium amiſſione, quas dilexit: peior in animæ à corpore ſeparatione: ſed peſſima in vtriuſque perditione in infernum, & contritione ab igne & vermi. *Iſa. vlt.* Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. 17.

Sed ſunt mortui qui poſſunt laudare. Primi mortui peccato, de quibus *Rom.* 6. Exiſtimate vos mortues quidem peccato. Et mortui mundo, de quibus *Col.*3. Mortui quidem eſtis mundo, & vita veſtra abſcondita eſt, &c. Mortui cum Domino in tribulationibus & miſeriis. *Rom.*6. Si mortui fuerimus, ſcimus, quoniam viuemus cum illo. Mortui ad literam pro Domino, ſicut Martyres ſancti. *Pſal.* Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. *Rom.*8. Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Mortui in Domino, in fide ſcilicet Domini. *Apocal.* 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur. *Act.*4. Obdormiuit in Domino. *Qui mortui poſſunt laudare Deum.*

Nec omnes. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic mortui non laudabunt, *nec omnes qui deſcendunt in infernum*, laudare poterunt. *Iſa.*38. Non infernus confitebitur tibi, nec mors laudabit te. 1. *Reg.*2. Impij in tenebris conticeſcent. Hic ergo confitere & lauda, quia *Eccleſ.*9. Quodcumque poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia, apud inferos, quò, &c.

18. *Sed nos qui viuimus.* Hic secundum, in quo ostenditur qui possunt laudare, & modus, quo laudabunt : & secundum hoc duo dicuntur. Primò conditionem tangit laudantium. Secundò laudis modum, quoniam æternaliter. *Ex hoc nunc.* Ait enim: Sic nec mortui, nec damnati, poterunt confiteri confessione laudis, *sed nos qui viuimus*, eius benedictione, *benedicimus Domino*, confessione laudis, cantantes. *Psal.* Laudabo Dominum in vita mea. *Ecclesiast.17.* Viuens, & sanus confiteberis Domino. *Isa.38.* Viuens, viuens ipse confitebitur tibi: viuens vita naturæ, & viuens vita gratiæ. Sed quomodo? Æternaliter.

Ex hoc nunc, in quo laudamus in præsenti, *& vsque in sæculum futurum. Isa.* 38. Psalmos nostros cantabimus omnibus diebus vitæ nostræ in domo Domini: & in præsenti Ecclesia, & etiam in cœlesti. *Tob.*13. Benedicite Domino omnes electi eius, & agite diem lætitiæ,& confitemini illi. Et in vlt. Mandate filius vestris, vt sint memores Dei, & benedicant Dominum in omni tempore. Hic semiplene benedicunt Deum iusti, sed ibi totaliter, & plenè. *Isa.*51. Venient in Sion laudantes, lætitia sempiterna super capita eorum : vt toti superfundantur lætitia sempiterna, ad quam nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXIV. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Psalmum initiat ad laudem Dei ex vnione membrorum Ecclesiæ per charitatem.*

Dilexi, *quoniam exaudiet.* Hic est Psalmus 114. in quo postquam egit de conuersione Gentilium in 112.& de conuersione Iudæorum in 113. agit de laude Dei pro vnione conuersorum in vno grege, ad quem ouem perditam propriis humeris pius pastor reportauit. *Luc.*15. In vna domo vnius patrisfamilias, ad quam filium prodigum reduxit benignissimè. In eodem. Sed quia vnio fidelium in Ecclesia est per charitatem, fidem, & morum conformitatem, & hæc omnia in Christo, quatuor sunt Psalmi ad inuicem consequentes. Primò enim inuitat ad laudem per vnionẽ membrorum per charitatem & amorem, quod respicit ad affectum. Secundò per fidem, quod respicit ad intellectum,ibi, *Credidi propter quod.* Tertiò, pro vnione in exteriori cultu, & opere, in illo. *Laudate Dominum*, quod respicit ad exteriorem affectum. Quartò pro causa & ratione sic vniendi membra, scilicet angulari lapide Christo, in quarto *Psal.* scilicet, *Confitemini.* Titulus autem præpositus huic Psalmo satis expositus est, scilicet *Alleluia.*

Duo ergo dicuntur in hoc Psalmo, in quo agit de vnione membrorum Ecclesiæ in ipsa charitate. Primò enim dicit se habere dilectionem, loquens in persona totius Ecclesiæ. Secundò, subiungit dilectionis causam,ibi, *Quoniam exaudiet Dominus*, vel *exaudiuit*, secundum aliam literam.

Perfecta dilectionis partes.

Dicit ergo in persona Ecclesiæ loquens: *Dilexi*, dilectionem ad Deum, & proximum habui, non fictam, sicut monet Paulus *Rom.*12. Dilectio sine simulatione. Non adulatoriam, quia *Ioan.*dicit. 1. *Can.*3. Fratres non diligamus verbo,neque lingua, sed opere & veritate. Non vanam, qua diliguntur vana, quia Dauid dicit: Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem? Nonnunquam enim diligantur peccata, & occiditur anima: de quo in *Psal.* Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Sed magnam, imò maximam. *Matth.*12. Hoc est primum & maximum mandatum:Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Feruentem. *Rom.* 12. Spiritu feruentes,Domino seruientes. *Ezech.*1. Vbi erat spiritus impetus, illuc gradiebantur cum ambularent. Anxiam & vrgentem. 2. ad *Corinth.*5. Charitas Christi vrget nos. Langorem inducentem. *Cantic.* 5. Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo. Imò occidentem. *Cantic.*6. Fortis est vt mors dilectio. *Bernard.* Mirabilis amor, quia non occidit, sed occidit. Viuificantem. 1.*Ioan.*3. Qui non diligit, manet in morte. Ergo qui diligit, in vita. Omnia breuiter adimplentem. Ad *Rom.*13. Plenitudo legis est dilectio.

Quoniam exaudiet Dominus. Hic secundum, ratio & motiuum ad dilectionem : & tangitur duplex. Primò liberatio à malis præsentis vitæ & miseriæ. Secundò certa expectatio quietis futuræ & gloriæ, ibi, *Conuertere anima mea.* In prima duo. Primò exprimit certam spem, quam habet de liberatione cum orabit. Secundò ostendit magnitudinem tribulationis, qua compulsus orabit, ibi, *Circumdederunt.* In prima duo. Primò asserit se certum, quòd exaudietur. Secundò vnde hoc præsumit. *Quia inclinauit.* Dicit ergo : Sic dilexi, quod dilexi: & ad hoc mouit me,*quoniam exaudiet Dominus*, sicut certitudinaliter spero, *vocem orationis meæ. Eccles.*3. Qui diligit Dominum, exorabit pro peccatis suis, & continebit se ab illis, & in oratione exaudietur.

Quia inclinauit. Hic ostendit, vnde præsumit exaudiri : & tangit duplicem rationem: vnam à parte Dei, alteram à parte sui. *Et in diebus meis.* Ait enim: Sic dico, quòd propter hoc dilexi, quia exaudiet. Sed vnde hoc scis? *quia inclinauit aurem suam mihi.* Bona præsumptio, quòd exauditurus sit, qui aurem humiliter inclinauerit. Propter hoc petij suprà in *Psal.* Inclina aurem tuam. Et Ezechias 4.*Reg.* 20. Inclina aurem tuam, & exaudi. Auris enim Dei Patris est Filius: sicut enim per aurem vox venit ad animam, sic per Filium oratio ad Patrem: vnde omnes orationes fere terminamus, *Per Dominum.*Sed hanc aurem inclinauit,quando filium incarnari voluit, imò pati. Hæc ergo auris inclinatio est impetrandi certa præsumptio. Ad *Rom.*8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit.

Et in diebus. Ecce ratio ex parte sui : parum enim valet Dominum aurem inclinasse, si hic fileret. Propter hoc addit, *Et in diebus meis*, meæ scilicet tribulationis, *inuocabo*, intus vocabo, ponens os in aure. *Ioël.* 4. Quicumque inuocauerit, saluus erit. Modò dies inuocandi sunt Deum. 2. ad *Corinth.* 6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, in quibus auris Dei est inclinata.Ibidem.Ait enim: Tempore

Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiui te.

3. *Circumdederunt me.* Hic secundum : ostensa enim certa spe de liberatione, ostenditur necessitas clamandi ex tribulationum magnitudine, & clamor ipse : & tanguntur tria. Primò tribulationes, & miseriæ. Secundò clamor ad Deum, & deprecatio, ibi, *Et nomen Domini.* Tertiò exauditio, ibi, *Et liberauit me.* In prima duo. Primò tangitur afflicto à Deo pro peccatis inflicta. Secundò ab hominibus illata,ibi, *Tribulationem.* Primam tangit dupliccm : temporalem, in qua est in re : & æternam, in qua in expectatione si non exaudiat, ibi, *Et periculæ.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd certus sum, quòd exaudiet clamantem, & necesse habeo, quia *circumdederunt me*, vndique stipando, *dolores mortis*, peccata, quæ sunt dolorum causa, & mortis. Suprà in *Psal.* idem : Circumdederunt me, tanquam funes quidam. *Proverb.* 5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Sunt funes doloris, & mortis, quia horum causa. *Sapient.*1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & pedibus arcessierunt illam.Circumdant autem,ante dolorem præbendo pro apertis peccatis. *Psal.* Peccatum meum contra me est semper.A posteriori,pro occultis. Ab occultis meis munda me Domine.. A dextris,pro creatis ex prosperitate. *Proverb.*1. Prosperitas stultorum perdet eos. A sinistris, pro creatis ex aduersitate. *Psal.* Destruxisti eum ab emundatione. *Iob* 4. Circumdedit eum Deus tenebris.

Et periculæ inferni. Quasi diceret : Sic miseriis temporalibus circumdatus sum: *&* etiam, *periculæ inferni*, id est, peccata ad infernum trahentia,*inuenerunt me. Proverb.*5. Pedes illius, peccatricis animæ, descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius.Et valde cito,vnde maius periculum. *Iob* 21.Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

4. *Tribulationis vtilis & salutaris.*

Tribulationem & dolorem. Ecce secundum, in quo subiungit de pœna ab hominibus illata. Quasi diceret : Sic inuenerunt me mala illa, pro peccatis à Deo inflicta,*&* post *tribulationem*, quam mali inferunt, *& dolorem*, intrinsecus ex tribulatione surgentem, *inueni*, apertè cognoui, *&* intellexi. *Thren.* 3. Ego vir videns paupertatem meam. Inueni autem ipsam esse vtilem, & salutarem, quia oculos cordis mei illuminantem. *Eccl.*24.Emittit disciplinam,quasi lucem gaudium infundentem ipsi affectui. *Hebr.* 12. Omnis quidem disciplina non videtur in præsenti esse gaudij, sed mœroris, cum inest, postea autem fructum pacatissimum affert exercitatis per eam. Et tandem æterna præmia conferentem. 2.*Corinth.*4. Hoc momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vel de illdem milleriis loquitur,de quibus suprà. Quasi diceret : Sic circumdederunt me peccata & miseriæ, & obligatio ad gehennam, me nesciente : sed post,te illuminante,in me inueni tribulationem illam, & dolorem. *Isa.*9.Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.

Et nomen Domini. Hic supplicatio : & tangitur primo oratio. Secundò modus liberandi, ibi, *Domine libera animam meam.* Dicit ergo: Sic fui in tribulatione: *&*, vt hæc vidi, & cognoui, sic *nomen Domini*, potentiam & pietatem, *inuocaui*, intus in corde vocaui. *Isa.* 26. Domine in angustia sua requisierunt te. *Ose.*6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. *Ion.* 11. Clamaui ad Dominum de ventre inferi.

5. *O Domine libera.* Hic secundum, modus scilicet inuocandi. Primò quod voce se humiliauit, Secundò quod opere, ibi, *Humiliatus sum.* In prima duo secundum duplicem modum humiliandi se. Primò liberationem petendo, in quo innuit se seruum & miserum. Secundò Dei bonitatem confitendo, ibi, *Misericors Dominus.* Dicit ergo : Sic dixi, quòd inuocaui, dicens, *O Domine libera*, à miseria, *animam meam*, quam eo ipso confitebor esse miseram, quo hæc dico. Sub hac miseria gemebat illa anima quæ dicebat *Roman.* 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et *Eccles.*4. Libera eum qui iniuriam patitur, hominem scilicet,de manu superbi, scilicet diaboli:quod & promisisti. *Ose.*13.De manu mortis liberabo eos.

Misericors Dominus. Hic secundum, in quo confitetur Dei bonitatem. Bonitas autem consistit in duobus : in misericordia, quam tangit primò : & iustitia, quam secundò. *Et iustus*, tertiò probat primum, ipsum scilicet misericordem esse. *Et Deus noster.* Quartò secundum, scilicet iustum, ibi, *Custodiens.* Dicit ergo : Sic dixi : libera animam, & adieci : *Misericors Dominus*, & hoc debes facere. *Ioël.* 2. Benignus & misericors est. *Exod.*22. Pauper si clamauerit ad me, exaudiam eum, quoniam misericors sum. Et tamen iustus, ne misericordia remissio debeatur. Supra in *Psal.* Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Et infra in alio:Iustus Dominus in omnibus viis suis.

Et Deus noster. Ecce primi probatio. Quasi diceret : Dixi, quod misericors est, & verum dixi : quia *& Deus noster miseretur*, in actu : non tantum misericors est in habitu. *Isa.*14. Miserebitur Dominus Iacob, & Israël saluabitur : etiamsi Dominus offensus videatur. *Abac.*3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

6. *Parvuli Dei dilecti.*

Custodiens parvulos. Hic probat secundum. Quasi diceret : Sic apparet, quòd misericors; quia misereatur : & quod iustus, quia *Dominus* est *custodiens* paruulos, sicut bonus præpositus, bonus pastor : paruulos enim ad se aduocat. *Matth.* 19. Sinite paruulos venire ad me. Et amplexatur. *Matth.* 10. Et complexans paruulum, statuit in medio eorum. In exemplum ponit. *Matth.*20. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum coelorum. Consolatur.*Luc.*12.Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri meo dare vobis regnum. Iustruit. *Matth.* 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et tuetur eos : & custodit,sicut hic dicitur. *Sapient.*10. Custodiuit eum ab inimicis, & à seductoribus tutauit eum.

Humiliatus sum, facto : & propter hoc, *liberauit me*: quippe *Eccles.*35. dicitur : Oratio humiliantis se nubes penetrabit. *Deuter.*25. Ro-

ſpexit humilitatem noſtram, & labores, & anguſtias, & eduxit nos in manu forti.

Convertere anima mea. Hic eſt ſecunda pars Pſalmi, in qua ponit pro cauſa laudis certam ſpem quietis æternæ & gloriæ: & dicuntur duo ſecundum duo quæ tangit, in quibus tota gloria conſiſtit. In quiete perfecta ab omni culpa & pœna, & hanc tangit primò. In debita decentia & reformatione, ita vt oculis diuinis placeat, ibi, *Placebo Domino.* In prima primò exhortando tanquam certâ ſpe firmus mouet animam ad quietis æternæ deſiderium. Secundò oſtendit vnde tanta ſpes habet ortum. *Quia Dominus.* Dicit ergo: Sic dilexi, quoniam bona antecedentia mihi fecit: & etiam ô *anima mea*, horror, *converterè*: affectione & deſiderio, *in requiem tuam*, ad quam te inuitat Apoſtolus *Hebr.* 4. Feſtinemus ingredi in illam requiem. Imo ipſe Chriſtus *Matth.*11. Tollite iugum meũ ſuper vos: & inuenietis requiem animabus veſtris, non in præſenti mundo. *Ioan.*16. In mundo preſſuram, in me autem pacem habebitis. Propter hoc monet *Micheas* in 2. Surgite & ite, quia non habetis hic requiem. *Auguſt.* Cor meum Domine inquietum eſt, donec perueniat ad te. *Ierem.*31. Vade ad requiem tuam Iſraël. Vel conuertere, id eſt, converteris: & hoc prædictio.

Lib. confeſſ. cap.1.

Quia Dominus. Hic oſtendit vnde ceperit tantam ſpem, ex beneficiis ſcilicet iam acceptis: & tangit pro cauſa accepta beneficia, primò in generali. Secundò in ſpeciali, ibi, *Quia eripuit.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd converteris, vel certe quoniam converteris: nec mirum, *quia Dominus benefecit tibi.* Non viribus tuis hoc poteris, ſicut nec alia: ſed beneficio ſui verum eſt. *Zach* 7. Miſertus ſum, & converſus cogitaui vt beneficiam domui Iuda & Ieruſalem. *Ezech.* 20. Scietis quia ego Dominus, cum benedixero vobis propter nomen meum.

8. *Quia eripuit.* Hic ſpecificat beneficia recepta tria. Primum eſt liberatio à culpa. Secundum à pœna debita pro illa, ibi *Oculos meos.* Tertium à recidiuo & ruina, ibi, *Pedes meos à lapſu.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd benefecit tibi: *quia eripuit animam meam de morte*, culpa. 2. *Cor.* 1. De multis periculis nos eripuit, & eruet, maximè de morte pœnæ æternæ. *Oſe.*13. De manu mortis liberabo eos: de morte eruam eos. In eodem: Ero mors tua ô mors.

Oculos meos à lachrymis, non deuotionis & feruoris pro deſiderio æternorum, ſed compunctionis & timoris pro reatu & pœna. *Ierem.*31. Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia merces eſt operi tuo. *Iſa.*25. Auferet Dominus omnem, &c.

Pedes meos, affectus ſcilicet, *à lapſu*, recidiui. *Pſal.* Pes meus ſtetit in directo. Et alibi: Et ſtatuit ſupra petram pedes meos. *Proverb.* 3. Ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinger. Hæc eſt autem ſuauiſſima & ſalubermà requies nunc in præſenti, ſcilicet conſcientia munda, ſecura, & quieta. Eſt animæ culcitra, conſcientiæ puritas, opertorium, ſecuritas, ceruical, tranquillitas: & etiam via munditſſima & recta ad veniendum ad requiem prædictam.

9. *Placebo Domino.* Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic anima mea conuerteris in requiem tuam, quod ſpeto per dicta: ſed nunquid ibi tantum requies? imo *placebo Domino*, gloriosè reformiatus, qui modò diſpliceo torpiter deformatus: & hoc *in regione viuorum. Ierem.*18. Fecit illud vas alterum, ſicut placuit in oculis eius. *Eſth.*5. Placuit Eſther in oculis eius. Sed non placent adhuc ambulantes in carne. *Rom.*8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: donec ſit reparata, & corruptibile hoc induerit incorruptionem. 1. *Corinth.*15. quod fiet, *in regione viuorum*, in vita ſcilicet æterna, in paradiſo. In inferno enim regio eſt mortuorum: in hoc mundo, regio morientium: ſed ibi eſt regio viuorum, ad quam nos perducat, & ſibi placere faciat, qui eſt benedictus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

IN CXV. PSALMVM.

Alleluia.

Pſalmus hortatur ad laudem Dei ex humilitate martyrum fide & confeſſione.

C*Redidi, propter quod locutus ſum.* Hic eſt Pſalmus 115. in toto libro, in tertia parte 15. Poſtquam enim egit de fidelium vnitate in charitate in *Pſal.* præcedenti, hic ſubiungit de fide, & vnione in conſtantia fidei. Sed quia & fides, & vnio in illa, & conſtantia totum eſt à Deo, Deus inde laudandus eſt: & propter hoc præponitur titulus: *Alleluia.*

Pſalmus autem diuiditur in duas partes. Primò agitur de conſtantia ſanctorum & vnione in fide vera. Sancti etiam per fidem vicerunt regna. *Hebr.* 11. Secundò de gratiarum actione pro vnione & conſtantia, quia omnia à Deo ſunt data, ibi, *O Domine quia ego ſeruus tuus* In prima tria. Primò loquens in perſona ſanctorum in fide vnitorum Eccleſiæ, & conſtantium, fatetur ſe corde credere: ſed quia ex abundantia cordis os loquitur *Matth.* 12. &, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. *Roman.* 10. ſecundò confeſſum eſſe fidem ore, ibi. *Propter quod locutus ſum.* Tertiò, propter confeſſionem multa ſuſtinuiſſe, ibi, *Ego autem humiliatus.*

Dicit ergo: Sic dixi, quòd dilexi propter beneficia prædicta, & etiam *credidi*, fidem qua crederem in corde habui, & aliis per hanc vnitus fui: fidem, inquam, formatam per dilectionem operantem. *Gal.* 5. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.

Propter quod. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic credidi, *propter quod locutus ſum*, ore confitendo quod tenebam corde. *Luc.* 9. Qui me erubuerit & ſermones meos, erubeſcam & ego eum coram Patre meo. *Matth.*11. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Seruus piger fidem ſeruabat in terra cordis tanquam pretioſum domini ſui talentum, & damnatus eſt, quia per prædicationem illud nõ expoſuit. *Matt.*25.

Ego autem. Hic tangitur tertium, ſcilicet illud in quo confiterur ſe ſuſtinuiſſe mala propter fidei confeſſionem, & maiora adhuc velle ſuſtinere: & ſecundum hoc duo dicuntur. Primò, quod iam mala ſuſtinuit. Secundò, quod ad maiora promptus ſit, ibi, *Quid retribuam.* In prima duo. Primò quod tribulationem ſuſtinuit.

Secundò quod non ex ſe, ſed ex Deo dante. *Ego dixi.* Dicit ergo: Sic credidi, & locutus ſum: *ego autem* propter prædictam confeſſionem, *humiliatus ſum*, vilificatus & afflictus, *nimis*: vehementiam notat. *Iudic.*6. Humiliatus eſt valde Iſraël in conſpectu Madian. *Pſal.* Humiliatus ſum vſquequaque Domine. Sic enim promiſit ſuis Dominus. *Matth.* 10. Tradent vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos. Sed *Iob* 22. dicitur: Qui humiliatus fuerit, propter fidei veritatem & conſtantiam, erit in gloria.

11. *Ego dixi.* Hic ſecundum: poſtquam enim ſe humiliatum dixit, oſtendit ſe hoc potuiſſe ex Deo, non ex ſe. Ait enim: Sic propter fidem humiliari ſuſtinui, nec ex hoc ſuperbiui. *Autem*, quia, *ego dixi in exceſſu meo*, id eſt, in contemplatione æternorum, in qua eſt exceſſus naturæ corruptæ per peccatum: *Omnis homo*, quantum eſt de ſe, *mendax*, falſitas eſt & vanitas. De hoc exceſſu in *Pſal.* Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. Et eſt exceſſus tribulationis & paſſionis, de quo *Luc.*19. Dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem. In vtroque ſe inuenit homo vanum & mendacem. *Rom.*3. Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax, ex ſe. Propter hoc dicitur alibi in *Pſal.* Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ: Proiectus ſum à facie oculorum tuorum.

12. *Quid retribuam Domino.* Hic ſecundum, in quo poſtquam oſtendit, quid pro fide paſſus fuerit, oſtedit quòd ad maiora etiam promptus ſit: in quo dicuntur tria, ſecundum tria, per quæ oſtendit ſe promptum. Primò ex diligenti inquiſitione quid ei retribuendum, qui tot bona contulit. Secundò ex voluntatia præparatione ſui ad mortem, ibi, *Calicem ſalutaris.* Tertiò ex deſideratæ mortis aperta ſuſtentatione, ibi, *Vota mea.* Dicit ergo: Sic propter fidem loquutus ſum, & vehementer humiliatus: ſed hoc nihil, imò, *quid retribuam Domino?* non pro vno tantum beneficio, ſed, *pro omnibus*, bonis, *que retribuit*, tribuit ſcilicet, & iterum tribuit, *mihi.* Simile *Tob.*12. Quid poterimus dare viro iſti ſancto? quam mercedem dabimus ei? quid dignum poterit eſſe beneficiis ſuis? Meipſum à deuoratione piſcis eripuit, & dæmonium ipſe compoſuit: te quoque lumen cœli videre fecit; & omnibus bonis repleti ſumus. *Mich.* 6. Quid dignum offeram Domino? curuabo illi genu meum. Nihil verè fidelis intenit, quod ſufficiens ſit. *Iob* 9. Si voluerit homo contendere cum eo, non poterit reſpondere vnum pro mille. Ipſe enim filius Dei eſt ipſa ſapientia, de qua *Sapient.*7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. *Roman.* 8. Nunquid non pariter cum illo omnia nobis donauit?

13. *Calicem ſalutaris.* Hic ſecundum, in quo oſtendit ſe promptum ex voluntatia præparatione ſui ad mortem: in quo dicuntur duo. Primò præparatio ſui ad mortem pro Deo. Secundò modus præparandi ſe. *Et nomen.* Dicit ergo: Sic quæſiui quid retribuere potero: ſed certe, *calicem ſalutaris*, id eſt, calicem ad ſalutem ducentem, mortem ſcilicet, *accipiam*, in deſiderio & amore. Calix enim ab ipſo Domino appellatur. *Matth.*26. Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Sed, *ſalutaris*: vnde ipſe dicebat inſtante mortis hora. *Ioan.*12. Pater, ſaluifica me hac hora. *Ierem.*31. Tempus tribulationis Iacob, & ex ipſa ſaluabitur. Propter hoc conſanguineos ad hunc calicem inuitabat. *Matth.*20. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?

Et nomen Domini. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic accipiam calicem ad mortem me præparando, ſicut qui accipit calicem ad bibendum ſe præparat. *Et*, quia hoc non eſt meum, vt bibam per meipſum, *nomen Domini inuocabo*, quod virtuoſum eſt. *Phil.*2. Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. *Act.*4. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat homines ſaluos fieri, calicē ſcilicet ſalubrem ſuſtineri. 1. *Mach.*3. De cœlo fortitudo eſt, ad ſuſtinendam pro iuſtitia mortem. *Eccl.*49. Inuocauit Dominum patrem Domini mei, *vt* non dereliqueret me in die tribulationis, & in die ſuperborum ſine adiutorio.

14. *Vota mea.* Hic tertium, in quo oſtendit ſe paratum ad maiora, ex deſideratæ mortis aperta ſuſtentatione: & dicuntur duo. Primò mortis aperta ſuſtentatio. Secundò ratio quare velit eam in aperto ſuſtinere, ibi, *Pretioſa in conſpectu.* Dicit ergo: Sic accipiam calicem ad mortem me præparando, & tandem *reddam vota mea*, deſideria ſcilicet mortis, *coram omni populo eius*, in aperto, & in communi. *Phil.* 2. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. *Act.* 21. Non ſolum ligari, ſed & mori paratus ſum, propter nomen Domini mei IESV CHRISTI: non ſolum pro ipſo, ſed pro proximo. 1. *Ioan.*4. Si ipſe pro nobis animam ſuam poſuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere.

15. *Pretioſa in conſpectu.* Hic ſecundum. Quaſi diceret: Sic reddam vota mea, mortem ſcilicet in deſiderio habitam. *Iſa.* 29. Vota vouerunt Domino, & ſoluent: quia *mors ſanctorum eius*, quam pro nomine, & fide eius ſuſtinent, *eſt pretioſa in conſpectu Domini.* Primò quia eſt æternæ claritatis. *Iob* 11. Cum te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer, & quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam. Acquiſitio perpetuæ quietis. *Apoc.* 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodò enim iam dicit, &c. Poſſeſſio perpetuæ ſecuritatis. *Iob* 11. Et defoſſus ſecurus dormies, & non erit qui te terreat. Ingreſſus abundantiæ, & ſuauitatis, vel ſatietatis. *Iob* 5. Ingredieris in abundantia ſepulchrum. Hoſtia veræ placationis, ſecundum illud *Rom.*12. Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtia viua ſanctam, Deo placentem. Euaſio æternæ damnationis, & mortis. *Apoc.*2. Qui vicerit, nõ lædetur à morte ſecunda. Nullus autem melius vincit, quam qui pro Chriſto mortem ſuſtinet. Propter hoc dicitur *Deut.*33. Lætare Zabulon Zabulon cernus emiſſus, anima omnia tranſiliens, pro Chriſto contemnens, in exitu tuo.

Cur mors ſanctorum dicitur pretioſa.

16. *O Domine quia ego ſeruus.* Hic ſecunda pars totius huius Pſalmi, in qua ſubungit pro tantis beneficiis ſibi datis, gratiarum actionem: & dicuntur tria. Primò deſcribit ſtatum proprium, vt oſtendat ſe poſſe gratias agere. Secundò

Secundò promittit se gratias redditurum, ibi, *Tibi sacrificabo.* Tertiò ostendit modum, quo reddet gratias, ibi, *in conspectu omnis populi.* In prima duo. Primò ostendit conditionem & statum, comparatione ad recreatorem. *Ego seruus.* Ait enim: Sic sustinui pro fide, & paratus sum maiora sustinere: ergo, *O Domine quia ego seruus tuus*, iure creationis. *Isa.* 49. Seruus meus es tu Israël. *Ego seruus tuus*, iure recreationis. *Roman.*6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Tunc enim pretio me eruisti. 1. *Corinth.* 6. Empti enim estis pretio magno, &c.

Et filius ancillæ tuæ. Ecclesiæ, quæ est fidelium congregatio. *Sapient.* 9. Noli me reprobare à pueris tuis: quoniam seruus tuus ego sum, & filius ancillæ tuæ. Humilitas magna: non audet se vocare filium suum, sed ancillæ filium se nominat. *Luc.* 15. Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis.

Vincula peccatorū variis modis soluuntur.

Dirupisti vincula. Hic tertiò describit statum, quantum ad seipsum: quia solutus per gratiam Dei à vinculis peccatorum. Ait enim: Sic vota reddam, quia seruus, & quia filius ancillæ, & etiam, quia *dirupisti*, beneficio gratiæ tuæ, *vincula mea*, peccata, quibus quasi quibusdam vinculis astringebar. *Prouerb.* 5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Sap.* 10. Hæc in vinculis non dereliquit eum. In *Psal.* suprà: Et vincula eorum disrupit. *Ierem.*30. Auferam iugum eius, diaboli scilicet, de collo tuo, & vincula illius disrumpam. Hæc autem vincula disrumpuntur per confessionem, quantumcumque dura, & fortia. *Isa.* 58. Dissolue, confitendo peccato, colligationes iniquitatis. Item per iniuriarum dimissionem: qui enim alium absoluit ab iniuria illata, ipse se soluit. *Matth.*6. Dimitte nois debita nostra. Et *Isa.*51. Solue vincula colli tui, captiua filia Sion. Per clauium potestatem. *Matth.*21. Inuenietis asinam alligatam, & pullum alligatum, cum ea: soluite, & adducite mihi. *Matth.*15. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Per aliorum orationem. Hoc significatum fuit *Actor* 12. per solutionem vinculorum Petri cum fieret oratio sine intermissione, ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et potissimè, & valdè velociter, per septem donorum Spiritus possessionem. *Iudic.* 16. Samson quandiu habuit septem crines, tandiu omnia vincula disrupit, tanquam essent de stupa.

17. *Tibi sacrificabo.* Hic secundum, in quo postquam tetigit statum suum, tanquam rationem, quare gratias agere velit, subiungit promissionem de gratiarum actione. Primò laudis. Secundò operis, ibi, *Vota mea.* In prima duo. Primò quòd laudabit. Secundò quod hoc ipsum à Deo habebit. *Et nomen Domini.* Dicit ergo: Sic seruus sum, & ancillæ filius, & à peccatorum vinculis solutus, & propter hoc *tibi sacrificabo hostiam laudis*, id est, laudem oris, tanquam hostiam. In *Psal.* suprà: Sacrificium laudis honorificabit me. *Hebr.* 13. Offeramus hostiam laudis semper Deo. Hoc est offerre vitulum labiorum. *Osee.*14. Aufer omnem iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.

Et nomen Domini. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic sacrificabo, & quia per me nihil possem, *nomen Domini inuocabo.* Idem suprà parum. *Tob.*13. Nomen magnum, dicitur Ecclesiæ, inuocabitur in te. *Deuter.*32. Nomen Domini inuocabo. Date magnificentiam Deo, &c.

Vota mea Domino. Hic secundum, scilicet gratiarum actio in opere. Ait enim: Sic sacrificabo hostiam laudis, & *reddam vota mea*, id est, meipsum, *Domino Deut.*23. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. *Eccles.*5. Quodcumquè voueris Domino, redde: melius est enim non vouere, quàm post votum promissa non reddere. 18.

In conspectu omnis. Hic tertium totius huius partis, scilicet illa pars in qua addit de modo referendi gratias, qui tangitur duplex. Primò, quod euidenter vt pluribus possit proficere. Secundò, quod fideliter. *In atriis domus Domini.* Tertiò, quod beniguiter sine turbatione aliorum, ibi, *In medio tui.* Dicit ergo: Sic dabo sacrificium laudis, & meipsum, & hoc *in conspectu omnis populi eius*, vt omnes ædificem, ad hoc ipsum excitem. *Eccles.* 7. Sacrificium offeres Domino in conspectu omnis viuentis. *Matth.*5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: quia *Luc.*9. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub medio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Et hoc

In atriis domus Domini, id est, Ecclesiæ, non extra domum, quia nihil valeret aliter, nisi essem in domo per fidem. *Heb.*11. Sine fide impossibile est placere Deo. *Psal.* Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem. Et hoc *in medio tui Ierusalem*, hoc est, pacificè & benignitèr. Ierusalem enim visio pacis interpretatur: in tali enim loco, in quo est fides, & pax, sibi vult sacrificari. *Deut.*10. *Deuter.*22. Caue ne offeras in omni loco, sed in eo, quem elegerit Dominus Deus tuus: vt per hoc quod offeres in hac materiali Ierusalem, venias consequenter ad illam, quæ sursum est, quæ est mater nostra. *Gal.*4. Ad quam nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen. 19.

IN CXVI. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Argumentū Psalmi, quòd creatur debeat totus orbis laudari, ex cōfirmatione fidelium in fide & charitate.*

LAudate Dominum omnes. Hic est Psalm. 116. in toto libro, in tertia vero parte libri 16. in quo inuitat ad laudem post confirmationem Ecclesiæ in fide & charitate, in qua sunt vnita eius membra. Et proponitur titulus vsitatus, & satis apertus. *Alleluia.* Psalmus autem diuiditur in duas partes. Primò ponitur inuitatio ad Dei laudem. Secundò ratio quare laudandus sit Deus, ibi, *Quoniam confirmata est.* In prima duo. Primò inuitatio Gentium. Secundò Iudæorum, ibi, *Laudate eum omnes populi.* Ait enim: O vos *omnes Gentes*, vt nulla gens omnino excipiatur, *laudate Dominum*, ad quem fluxistis, à quo receptæ estis. *Isa.* 2. Fluent ad eum omnes Gentes. *Ierem.* 16. Ad te Gentes venient ab extremis terræ. Et multum honorate. *Roman.*15. Gentes autem super misericordia honorate Deum. Ab ipso etiam illuminatæ & instructæ. *Psal.* In conspectu

conspectu Gentium reuelauit iustitiam suam, & de se genitam, ipsum filium. 2. ad *Corinth.*1. Qui factus est à Deo Patre nobis iustitia, &c. Et omnes dicit, quia nullas excluſit. *Act.*1. In omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.

Laudate eum omnes populi, Iudæorum. *Iudith* 13. inuitat illos laudare Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se. De hoc Psalmo sumpsit Paulus quod dixit ad *Rom.* 15. Laudate Dominum omnes Gentes, & magnificatè eum omnes populi. 20.

Quoniam confirmata est. Hic secunda pars, in qua subiungitur ratio quare sit laudandus: & tangitur duplex. Primò confirmatio ipsorum in misericordia liberante à malo pœnæ, & culpæ. Secundò confirmatio in veritate interius illuminante ad cognitionem boni. *Et veritas.* Dicit ergo: Sic laudare Gentiles, & Iudæi: & debetis, *quoniam super nos confirmata est*, vt perseueret perpetuo, *misericordia eius. Daniel.* 3. In omnia sæcula misericordia eius. *Thren.*3. Non defecerunt miserationes eius. Firmata fuit misericordia eius super nos in incarnatione, sed confirmata in sua passione. *Psal.* Corroborauit misericordiam suam super timentes se. Hanc confirmationem petebat, qui dicebat: Spiritu principali confirma cor meum. Et alibi: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. Vel firmata in sua Resurrectione, sed confirmata in sui exhibitione in altari. Hoc est enim Sacramentum, quo confirmamur & roboramur à Deo misericorditer. 2. ad *Cor.* 1. Qui confirmat nos, nobiscum est.

Et veritas Domini manet in æternum, non ad tempus. Hoc est verum de veritate increata, quæ Christus est. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. *Ioan.*12. Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. 3. *Esdræ* 4. Veritas manet, & inualescit, & viuit, & obtinet in sæcula. Et de creata quadruplici. De veritate fidei. *Psal.* In generatione & generationem veritas tua. *Prou.*12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. De veritate institutionis in agendis. *Matth.*5. Vnum iota, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. De veritate comminationis. *Matth.* 24. postquam multa terribilia dixit: Cœlum, inquit, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. De veritate promissionis. *Num.*23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.

IN CXVII. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Psalmus monet laudare Deum à liberatore nobis exhibito.*

COnfitemini Domino. Hic est Psalmus 117. in toto libro, 17. in tertia parte libri, in quo, sicut superius dictum fuit, postquam monuit ad laudem Dei pro vnione fidelium in charitate & fide, & confirmatione in his, monet ad laudem, & gratiarum actionem pro liberatore, & causa vnionis, scilicet Christo, in quo tanquam in lapide angulari sunt vnti. Et proponitur titulus, præmisso in ipso sufficiens, scilicet, *Alleluia.*

Psalmus autem diuiditur secundum ea quæ tacta sunt, in duas partes principaliter. Primò enim inuitat ad Dei laudem, assignans causam, liberationem à tribulatione & miseria. In secunda verò orat, vt aperta fidei ianua Ecclesiæ, intret Gentilitas cum plebe Iudaica, & fiat vna Ecclesia, ibi, *Aperite mihi portas iustitiæ.* In prima duo. Primò inuitat ad Dei laudem, addita semper ratione, quare laudandus. Secundò subiungit probationem rationis additæ, & manifestationem, ibi, *De tribulatione inuocaui Dominum.* In prima duo. Primò inuitat fideles generaliter, addita ratione. Secundò quosdam specialiter, iuxta literam conuersos de Iudæis: iuxta sensum spiritualem, fideles in statu differentes, ibi, *Dicat nunc Israël.* Iam patet quia in prima adhuc duo. Primò inuitat. Secundò assignat rationem, quare debeant acquiescere inuitationi, ibi, *Quoniam bonus.*

Dicit ergo: Sic fideles monui vt laudetis pro confirmatione fidelium, in vnione, & charitate, & fide: sed nunc dico, *Confitemini Domino*, confessione laudis. Suprà in *Psal.* multoties idem habitum est: *Confitemini*, non solum Iudæi, sed etiam Gentiles omnes generaliter, quia etiam vestrum est confiteri. *Ierem.* 23. Adhuc dicetur in loco illo, quem vos dicitis desertum esse, vox dicentium, Confitemini Domino.

Quoniam bonus. Hic ratio quare confitendum: & tangitur duplex. Primò Dei bonitas absoluta in se. Secundò comparata ad nostram miseriam, quæ est misericordia. *Quoniam in sæculum.* Dicit ergo: Sic monui vt confiteamini, & debetis: *quoniam bonus*, est sup. & hoc in se, & per essentiam suam & naturam. *Matth.* 19. Vnus bonus est Deus. Et *Marc.*10. Nemo bonus nisi solus Deus. Vere bonus, imò in bonitate ditissimus. Ad *Rom.*2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis ignoras: Et iterùm in 11. Vide bonitatem Dei, & seueritatem.

Quoniam in sæculum. Quasi diceret: Non solum quia bonus in se confitemini, sed *quoniam in sæculum*, extenditur, sup. *misericordia eius*, quia peccata condonat. *Dan.*3. idem: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. 2. *Paral.*16. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius. Et post: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. *Tob.*13. Confitemini illi, quoniam fecit nobiscum misericordiam suam.

2. *Dicat nunc Israël.* Hic secundum, in quo monet eos ad laudem, secundum status differentes. Nec solum vt ipsi in se laudent, sed etiam vt alios ad laudem moueant. Et primò monet maiores per se. Secundò addendo simul etiam minores, ibi, *Dicant nunc qui timent.* In prima duo secundum statum duplicem maiorum. Primò monet sapientiores. Secundò sanctiores, ibi, *Dicat nunc domus Aaron.* Et in prima duo. Primò inuitatio. Secundò ratio quare acquiescendum inuitationi. *Quoniam bonus.* Dicit ergo: Sic monui omnes generaliter modo dico, *Dicat Israël*, viuens Deum. Hi sunt sapientes, monendo alios ad laudem.

Et

Et *nunc*, non differat. *Exod.* 26. Cortina cortinam trahat: & qui audit, dicat: Veni *Apocal. vltim.*

Vel sic: *Israël*, sicut prius, *dicat* laudem confessionis Domino, & statim, *nunc. Dan.* 3. Benedicat Israël Dominum, laudet, &c. *Isa.* 54. Misericordiarum Domini recordabor, laudatio Domini super omnibus, quæ reddidit mihi Deus. Sed quare hoc dicet Israël? vel ad hoc quid suadebit? hoc: *Quoniam bonus*, in se: *quoniam misericordia eius*, ad nos, *in sæculum*, in æternum scilicet. *Psal.* Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum. *Isa.* 54. In misericordia sempiterna misertus sum tui. *Thren.* 3. Non defecerunt miserationes eius.

3. *Dicat nunc domus Aaron.* Hîc inuitatio sanctorum: & dicuntur duo. Primò inuitatio ipsorum ad laudem, vel ad aliorũ inuitationem. Secundò ratio quare acquiescendum. *Quoniam in sæculum.* Ait enim. Sic dixi, quòd laudet vel alios inuitet domus Israël, & etiam *Domus Aaron*, qui sacerdos fuit, & per hoc superior est de iure, *dicat*, vel alios inuitando ad laudem Dei, vel ipsum in se laudando, & *nunc*, sine mora. *Dan.* 3. Benedicite sacerdotes Domini Domino. Qui enim magis laudare debent, quàm Aaronitæ, scilicet sacerdotes? ipsi enim sunt Angeli, & hoc est officium Angelorum. *Malach.* 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent: Angelus enim Domini exercituum est. 1. *Corinth.* 11. Mulier autem velet caput suum propter Angelos. Et presbyteris septem Ecclesiarum scribens Ioannes, Angelos eos vocat *Apocal.* 1. 2. & 3. Et 1. *Paral.* 16. dicitur: Constituit David circa aream Domini, de Leuitis, qui ministrarent, & recordarentur opera Domini, & glorificarent & laudarent Deum Israël. Thema in Synodo, & in capitulo fratrum Prædicatorum, vel prouinciali, vel generali.

Quoniam in sæculum. Hîc ratio quare laudare debent, quæ ponitur vna tantum, scilicet bonitas Dei, operatiua scilicet, vt est ad nos ordinata. Sed quare non ponuntur duo, sicut in præcedenti versu? Respond. Potest esse, quòd prius loquebatur ad perfectiores, quasi contemplatiuos, quorum est respicere & intueri diuinam bonitatem, non solum in suis effectibus, sed etiam in se: hic autem ad ministros Ecclesiæ, scilicet sacerdotes, quorum est propriè considerare diuinam bonitatem, eorum ministerio in alios influentem, quorum est dicere Deo illud: Oleum effusum nomen tuum. *Cant.* 1.

4. *Dicant nunc qui timent.* Hîc colligit minores cum maioribus sub conditione timentium, quamuis hoc magis ad minores possit pertinere: & diuide versum sicut superiores, & eodem modo lege. Sed aduerte, quòd quamuis Deus repellat laudem peccatorum. *Eccl.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et in *Psal.* Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras? &c. Tamen non repellit laudem ab ore timentis, sed acceptat. *Actor.* 10. In omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Quippe & minores, qui in statu timentiũ sunt, & maiores, qui in statu diligentium, ipse fecit. *Sap.* 6. Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Propter hoc optimè dicitur *Apoc.* 19. Laudem dicite Domino nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deum pusilli & magni.

De tribulatione inuocaui. Hîc secundum primæ partis totius Psalmi. Postquam enim inuitauit ad Dei laudem, reddendo semper rationem, quare laudandus, hîc addit rationis declarationem, ostendendo in seipso, & per seipsum Dei misericordiam & benignitatem, qua se liberauit: vnde dicuntur duo. Primò confitetur sui liberationem à tribulatione. Secundò modum liberationis exequitur, ibi, *Omnes gentes circuibunt.* In prima tanguntur duo. Primò inuocantis liberatio. Secundò per quem facta fuerit, ibi, *Dominus mihi adiutor.* Et in prima duo tanguntur. Liberatio enim exigit aliquam præparationem à parte liberati: vnde dicuntur duo. Primò præparatorium ad liberationem, seu inuocatio Dei in tribulatione. Secundò liberatio sic præparati, ibi, *Et exaudiuit me.* Dicit ergo: Sic monui confiteri, quoniam bonus in se, misericors ad nos: & hoc dixi tanquam expertus, quia *de tribulatione mea*, in qua anxiabar, *inuocaui Dominum. Ose.* 6. In tribulatione sua mane confurgent ad me. *Ion.* 2. De tribulatione inuocaui Dominum. Hoc enim præcipit in *Psal.* Inuoca me in die tribulationis.

Et exaudiuit Dominus. Isa. 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis, exaudiens eos, Saluatorem, & propugnatorem, qui liberabit eos. *Ierem.* 29. Inuocabitis, & ego exaudiam. *Isa.* 64. Factus sum eis saluator in omni tribulatione eorum. *In latitudine*, ponens *me*, vt iam non arctatus curram ad præmia. *Psal.* suprà: Eduxit me in latitudinem. Et alibi: Statuisti in loco spatioso pedes meos. *Pron.* 4. Ducam te per vias æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui.

6. *Dominus mihi adiutor.* Hîc secundum, in quo postquam est actum de inuocantis liberatione, agit hîc consequenter de liberatoris excellenti potestate. Duo ergo tanguntur. Primò liberatoris potestas. Secundò excellentia, & incomparabilitas ad adiutorium Angelicum & humanum, ibi, *Bonum est.* In prima duo. Primò ostenditur adiutoris potestas, ex securitate adiuti. Secundò ex contemptu aduersantis inimici, ibi, *Dominus mihi adiutor.* In prima duo. Primò confessio adiutorij. Secundò promissio securitatis, ex confidentia tanti adiutorij, ibi, *Non timebo.* Dicit ergo: Sic inuocaui, & exauditus fui, & non sum per alium liberatus, imò ipse *Dominus mihi adiutor*, fuit sup. Suprà in *Psal.* Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. *Eccles.* 51. Confitebor nomini tuo, quia adiutor & protector factus es mihi. *Deuter.* 33. Adiutor illius contra aduersarios erit. Sic ergo ille adiutor, & tu quid? *Non timebo quid faciat mihi homo?* sed securus ero. *Isa.* 51. Quis es tu, qui adiutus es à Domino vt timeas ab homine mortali, & ad filium hominis, qui quasi fœnum arescit? *Ierem.* 1. Ne timeas à facie eorum. Quippe ex quo Deus est adiutor, non est timendum. *Roman.* 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et ipse homo nihil est, quare ergo timeretur? 1. *Machab.* 1. A verbis viri peccatoris ne timueritis, quoniam gloria eius stercus est: hodie extollitur, & cras non inuenietur.

7. *Dominus mihi adiutor.* Hîc secundum, in quo monstratur adiutoris potestas, ex contemptu aduersarij, quod plus est quam non timere. Primò ergo repetitò confitetur dominicum adiutorium. Secundò inimicorum contemptum. *Et ego despiciam.* Dicit ergo: Sic non timebo, quicquid agat homo, & etiam *Dominus mihi adiutor.* Color rhetoricus est in capite diuersorum versuum idem dicere. *Exod.* 2. Deus patris mei adiutor meus, & eruit me de manu Pharaonis. 2. *Mach.* 3. Ille qui in cœlo habet habitationem, adiutor est loci illius. *Et ego*, tali adiutore protectus, *despiciam inimicos meos.* In *Psal.* suprà: Et despexit oculus meus inimicos meos. *Iudith.* 9. Da mihi in animo constantiã vt contemnam illum. Despiciam illos in præsenti, & plus etiam in futuro, quando verè despiciendi erunt viles vt cadauera. *Isaiæ vlt.* Exibunt & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. *Malach.* Calcabitis impios, &c.

8. *Bonum est confidere.* Hîc secundum: monstrata enim liberatoris potentia, hîc ostenditur eiusdem potentiæ excellentia. Primò comparatione ad humanam naturam. Secundò comparatione ad Angelicam, ibi, *Bonum est sperare.* Dicit ergo: Sic Dominus adiuuat, vt mihi securitas, & contemptus aduersariorum, & etiam *bonum est confidere in Domino*, id est, melius, (positiuum sumit pro comparatiuo) *quàm confidere in homine*: & est abusiua comparatio, quia in homine non est bonum confidere. *Isa.* 30. Confusi sunt super populum, qui eis prodesse non poterit, nec fuerunt eis in auxilium & vtilitatem aliquam, sed in confusionem. Et rursum in eodem: Erit fortitudo Pharaonis vobis in confusionem, & fortitudo Ægypti in ignominiam. Et in 37. Confidis in baculo isto confracto, Ægypto, cui si innixus fuerit homo, confringet. Et propter hoc dicitur *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Sed in Domino confidere bonum. *Eccles.* 32. Qui confidit in Domino, non imporatus erit. Est propter hoc dicitur è contrario. *Iob* 15. Beatus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.

9. *Bonum est sperare.* Hîc tangit excellentiam comparatione ad naturam Angelicam. Sit enim: Sic excellit humanum adiutorium, & etiam Angelicum, quia *bonum est sperare* (& est abusiua comparatio sicut suprà: tamen aliquo modo videtur magis sperandum in Angelo, quàm in homine) *in Domino*, & totum le Ali proiicere, *quàm sperare in principibus*, in Angelis scilicet, qui principes dicuntur. Suprà in *Psal.* Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. Sed nec in illis, quamuis per eos nos conseruet Dominus, nec in hominibus etiam. In *Psal.* infra: Nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Sed de Domino dicitur. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum. Quia *Proverb.* 29. dicitur: Qui sperat in Domino, sublimabitur. *Eccles.* 2. Nullus speravit in Domino, & confusus est. Nec mirum: omnia enim sunt bona quasi accidentaliter, & respectiuè, ipse solus bonus in se, & per se essentialiter.

Notandum enim, quòd est bonum naturæ creatæ. *Gen.* 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, *bona*, & erant valdè bona. Et est bonum in genere, quod est bonum in se, sed potest fieri malè. *Tob.* 12. Bona est oratio cum eleemosyna & ieiunio. Et est bonum gratiæ, quod adhuc superemineat, de quo *Eccl.* 13. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. Et est bonum gloriæ creatæ. *Psal.* Labores manuum tuarum, quia manducabis, &c. Hoc prægustauerat Petrus. *Matth.* 17. Domine bonum est nos hîc esse. Et est bonum increatæ, quod est bonum in se, & per se. In *Psal.* infrà: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me. *Esther* 11. Qui es solus rex potens, & bonus. In hoc ergo bono confidere, in hoc totam spem ponere, excedit hîc comparatione omnem spem, omnium confidentiam in alia re.

Omnes gentes. Hîc secundum totius illius partis, in qua probat Dei misericordiam exemplo sui. Cõfessus est enim suam liberationem, hic addit liberationis modum. Et tangit modum duplicem liberationis, quem est expertus. Primò quia liberat, à casu conseruando. Secundò si cadere contingat, à casu erigendo. ibi, *Impulsus euersus.* In prima duo secundum genus duplex persecutorum ad casum impellentium. Primi infideles de Gentibus. Secundi infideles de Iudæis. Primò ergo tangitur liberatio à primis, ne ruere faciant. Secundò à secundis, ibi; *Circumdederunt.* In prima duo. Primò modus persecutionis iusti, in cuius persona loquitur, ab ipsis Gentibus. Secundò modus diuinæ liberationis. *Et in nomine Domini.* Dicit ergo: Dixi me inuocasse in tribulatione Dominum, & ab eo me liberatum, & verum dixi, quia *omnes Gentes*, non quædam tantum, *circuierunt me*, dicit Ecclesia primitiuorum, explorando, inquirendo si me possent suffocare & destruere. *Psal.* In circuitu impij ambulant. *Thren.* 1. Hostes eius circuitus eius; instructi à magistro suo diabolo, de quo dicit Petrus. 1. *Can.* 1. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Et ipse dicit ad Dominum. *Iob* 1. Circuiui terram. Pacti sunt inimici, tanquam qui obsident ciuitatem, qui circumdant eam. *Iob* 19. Obsederunt in gyro tabernaculum meum. *Eccl.* 9. Extruxit munitiones, & perfecta est obsidio.

Et in nomine Domini. Hîc secundum, modus scilicet liberationis. Quasi diceret: Sic persequuti sunt, *& ego vltus sum in eos*: & hoc, *in nomine Domini*, id est, in potentia Domini. *Eccl.* 35. Omnipotens nomen eius: summi enim est vlcisci. *Eccles.* 28. Qui vindicari vult, a Domino inueniet vindictam. *Deut.* 32. Vindictam retribuet in hostes eorum. Propter hoc dicebat David Goliæ. 1. *Reg.* 17. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, agminum Israël.

11. *Circumdederunt me, circumdederunt me.* Hîc de persecutione à ladeis, & dicuntur duo. Primò modus persecutionis ex parte persecutorum, id est, illorum qui persequuti, & vere pulsi sunt cum modo

Multiplex bonum.

modo liberationis. Secundò ex parte persequentium, ibi, *Circumdederunt me.* In prima autem duo. Primò tangit modum persequutionis. Secundò liberationis. *Et in nomine.* Dicit ergo: Sic Gentes sunt me persecutæ, & Iudæi *circumdantes*, caput meum, dicit Ecclesia primi tiuorum, *circumdederunt me*, corpus ipsum. Circumdederunt Iudæi seipsis inquirendo quis esset. *Ioan.* 10. Circumdederunt Iesum Iudæi dicentes: Si tu es Christus, dic nobis palam. Circumdederunt verbis & fraudulentiis. *Tiren.* 3. Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar. Circumdederunt vestibus irrisoriis. *Ioan.*19. Vestem purpuream circumdederunt ei.

Et in nomine Domini. Quasi diceret: Sic circumdederunt me, & persequebantur, & in me, & in meo capite: *& in nomine Domini*, factus sum, sup. *quia vltus sum in eos*, per Romanos, qui eos destruxerunt, & per dæmones, qui damnatos in inferno affligunt. *Isa.*61. Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem retributionis Deo nostro. Et 63. Dies vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. Propter hoc dicitur *Isa.* 1. Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor in eis.

12. *Circumdederunt me.* Hic secundum, in quo tangitur modus persequendi, ex parte ipsorum persequentium: & sicut suprà dicuntur duo. Primò persequutionis modus. Secundò deliberationis, ibi, *Et in nomine Domini.* In prima duo. Primò quòd persecuti sunt latenter & astutè. Secundò quòd ardenter & apertè. *Et exarserunt.* Dicit ergo: Sic & caput & corpus persequuti sunt vniuersaliter, & quantum in ipsis, *circumdederunt me*, persequendo, *sicut apes*, latenter & astutè, sicut apes, quæ mel habent, & aculeum sub melle absconditum. Sic ipsi verba adulationis habebant aliquando dulcia. *Matth.*12. Magister, scimus quia verax es, &c. sed aculeus in fine extractus est. *Luc.*23. Crucifige, crucifige eum. Item apis alios pungendo se enecat: Sic Iudæi pungendo Christum in cruce se destruxerunt: amiserunt enim locum & gentem. *Ioan.*11. *Dan.*9. Non erit eius populus, qui eum negaturus est: & ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. Item apes sibi inutiles, aliis valde viles sunt. Sic Iudæi inutiliter sibi Christum occiderunt. *Matth.* 27. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et aliorum vtilitatem procurauerunt passione Christi, quæ mel est. Quid enim dulcius passione? Nunquid non cantat Ecclesia: Dulce lignum, dulces clauos? Et lumen est. *Matth.* 27. In passione Christi velum templi scissum est. *Tob.*12. Fel piscis illuminabit oculos Tobiæ. Item breues multi effecti sunt non habentes iam regnum, nec sacerdotium. *Matth.*21. Auferetur à vobis regnum Dei. *Ecclesiast.*11. Breuis in volatilibus. Item post amissum aculeum non sunt mellificantes. Sic nec Iudæi post amissam potentiam mel fecerunt, sed omninò deiecti & depositi ab omni honore sunt. *Psal.* Disperde illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine.

Iudæi cum apibus collati.

Et exarserunt. Hic secundum, pertinens ad modum persequutionis, ex parte persequentium. Quasi diceret: Sic vt apes persecuti sunt astutè, & latenter: *& exarserunt*, ardenter me persequendo, *sicut ignis in spinis*, qui crepitat ibi, & sonat: in quo notatur, quòd aperte: ardor enim & ignis inuidiæ eos repleuerat: de quo igne *Iob* 1. Ignis Dei descendit de cœlo. Et ipsi erant spinæ, vnde optimè prædicitur de eis *Isa.*33. Spinæ cõgregatæ igni comburentur. *Eccles.*8. Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti.

Et in nomine. Ecce secundum. Dicto modo tribulationis, additur de modo liberationis, & expone vt suprà. *Isa.*63. Conuersus est in inimicum, & ipse debellauit eos. Et in 35. Deus iudex adducet vltionem. Sic implerum est quod perebatur suprà in *Psal.* Erue me à circumdantibus me. Et alibi: Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me.

Impulsu euersus sum. Hic secundum, in quo postquam ostendit se liberatum à Deo ne caderet, hîc ostendit se liberatum vt à casu etiam, qui contigit, eum Dominus benignè susciperet: & dicuntur duo. Primò liberatio à casu. Secundò liberatoris commendatio, ibi, *Fortitudo mea.* In prima duo. Primò tangitur casus, cum sua causa. Secundò cadentis susceptio à pietate diuina, ibi, *Et Dominus suscepit me.* Dicit ergo: Sic eripuit, & adiuuit à tribulatione liberando, sed tamen aliquando *impulsus* ab inimico tentando, *euersus sum*, à statu gratiæ & virtutum, ad statum culpæ. Hoc non potest pertinere ad caput Christum: quantumcumque enim eum inimicus impulerit *Mat.* 3. & *Luc.* tamen euertere non potuit: sed ad membra refertur. *Euersus* ergo *sum*, ita *vt caderem.* 3. *Reg.*13. Peccauit domus Ieroboam, & euersa est. Peccat autem impulsus, qui tentatus & suasus peccat. 2. *Paral.*22. Mater Ochosiæ, impulit eum vt impiè ageret. Et impulsus homo citò cadit, nisi fortiter Deo stabili adhæserit. *Eccl.* 2. Ne deflectatis à Domino ne cadatis.

Et Dominus suscepit me, ne tuerem in mortem æternam, quia rueram in mortis æternæ causam. Suprà in *Psal.* Me suscepit, sursum scilicet cepit, dextera tua. *Psal.* Cum ceciderit iustus, etiam aliquando in mortale, quod Dominus permittit ad eius humiliationem, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam: sed frequentissimè eripit à casu, qui est in charitate, quo scilicet cadit in veniale. *Prou.*24. Septies in die cadit iustus, & resurgit.

Fortitudo mea. Hic subiungitur de laude liberatoris: & dicuntur duo. Primò soluit laudem debitam pro liberatione. Secundò promittit laudis continuationem, ibi, *Non moriar.* In prima dicuntur duo. Primò laudem debitam tanquã gratus soluit. Secundò ostendit, quòd etiam competentem valde, ibi, *Dextera Domini fecit.* In prima duo. Primò soluit laudem. Secundò, vbi sit laus illa, quia interius in corde, ostendit, ibi, *Vox exultationis.* Dicit ergo: Sic Dominus liberauit me à casu, & propter hoc *Dominus* ipse *fortitudo mea*, non ego hoc à me habere potui. 2. *Reg.*22. Dominus robur meum, & petra mea. *Isa.* 25. Factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno, in tribulatione sua. *Abac.* 3. Dominus fortitudo mea. Et hoc respicit irascibilem.

Et

Et laus mea, id est, laudis est mihi materia: & hoc respicit rationabilem. Solum enim rationabilia laudare possunt. Suprà in *Psal.* Non mortui laudabunt te Domine.

Et factus est, nõ in se aliquid *Mal.* 2. Ego Dominus, & non mutor. Sed, *mihi in salutem.* Idem *Exod.* 15. Fortitudo, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Et *Isa.* 12. & hoc respicit ad concupiscibilem. Bonum est tali fortitudini inniti, quæ lætificat & sanat. *August.* in lib. Confess. Qui in te non stat, proiice te in eum: noli metuere, non te subtrahet vt cadas: proiice te, securus excipiet te, & sanabit te. Et in hoc salutari lætandum est. *Abac.* 3. Exultabo in Deo Iesu meo.

15. *Vox exultationis.* Hic secundum, in quo vox illa erit, quia in cordis intimo, sicut in omnibus iustis debet esse. Ait enim: Sic laudo, & hoc interius in corde, quia *vox exultationis, & salutis*, non exterius est, sed magis *in tabernaculis iustorum*, in secretis scilicet cordibus eorum. Sunt enim tabernacula iustorum corda. De iis dicitur *Num* 24. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israel. Et hæc replentur interius exultatione, & laude, & salubri virtute, & gratia. *Proverb.* 21. Thesaurus desiderabilis, & oleum in tabernaculo iusti. *Soph.*3. Lætare, & exulta in omni corde tuo. In tali tabernaculo existenti, & superius intendenti, apparet Dominus. *Gen.* 18. Abrahæ intendenti in ostio tabernaculi apparuit Dominus.

16. *Dextera Domini fecit.* Hic secundum, in quo ostendit, quòd competens eum laudari. Primò quia virtutes infundit, per quas iustificat. Secundò quia profectum in virtutibus tribuit. *Dextera Domini.* Tertio quia à recidiuo custodit, ibi, *Dextera Domini.* Dicit ergo: Sic laudo interius in corde, contendo ipsum esse meam fortitudinem, & salutem: & bene, quia *dextera Domini*, potentia scilicet Domini, *fecit virtutem*, in anima mea, per quam expulit culpam, & dæmonem. *Exod.* 15. Dextera manus tua percussit inimicum. *Iob* 14. Operi manuum tuarum porriges dexteram, virtutem infundendo.

Dextera Domini exaltauit me, in bono promouendo. 3. *Reg.*2. Exaltatum est cornu meum in Deo meo. 1. *Pet.*5. Humiliamini sub potente manu Dei: vt vos exaltet in tempore visitationis. Ad exaltationem venitur per solam humiliatem. *Luc.*14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur.

Dextera Domini fecit virtutem, confirmando me à recidiuo in culpam. *Exod.*33. Protegat te dextera mea. Et nota, quod dextera Domini facit virtutem, præcipuè in altari, panem in corpus proprium conuertendo. *Ioan.*6. Panis quem ego dabo, &c. Et exaltat humanam naturam, cui datum est per Deum posse, quod non datum est Angelo, in homine facendo. *Matth.* 26. Hoc facite in meam commemorationem. Dextera Domini facit virtutem, lætificando animam roborando. *Psal.* Panis cor hominis confirmat. Ibi ergo verum est dicere *Apoc.* 5. Qui facit magna, & inscrutabilia, quorum non est numerus.

17. *Non moriar, sed viuam.* Hic secundum totius huius partis, in qua agitur de gratiarum actione. Postquam enim laudes soluit, hîc laudis continuationem promittit, & dicuntur duo. Primò promissio de laudis continuatione. Secundò ratio quare continuanda sit, ibi, *Castigans castigauit.* In prima duo. Primò sperando promittit præparationem sui ad digne laudandum. Secundò laudis continuationem. *Et narrabo.* Ait enim: Sic iam laudaui Deum, sicut dignum erat, & etiam *non moriar*, morte culpæ, *sed viuam*, vita gratiæ cum Paulo *Gal.* 2. Viuo ego, vita gratiæ, iam non ego, sed mortuus sum culpæ: viuit autem in me Christus. Sic viuam vita gratiæ vt non sit separabilis à me. *Rom.* 8. Quis me separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu? Nec mors, nec vita, &c. Vel de vita corporali. Quasi diceret: *Non moriar*, ab inimicis etiam interfectus, *sed viuam*, vita gloriæ. *Sap.*3. Viri sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. *Iob* 29. Sicut palma multiplicabo dies. Quando creditur quod moriar sic, tunc diutius viuit. *Exod.* 1. Quanto eius opprimebantur filij Israel, tanto multiplicabantur. Sic non moriar, sed viuam. *Et tunc narrabo opera Domini*, laude continua, non cessabo. *Eccles.*17. Viuens, & sanus confitebere, & laudabis Dominum. *Isa.*38. Viuens, viuens, viuens vita naturæ, viuens vita gratiæ: vel viuens primò vita gratiæ, & postea duram vita gloriæ, confitebitur tibi. In alio non placet. *Eccles.*17. Non est species laudis in ore peccatoris. Narrabo, inquit, opera Domini, non *Eccl.*42. Quæ vidi, enunciabo: in sermonibus Domini opera eius. *Tob.*13. Opera Domini reuelare & confiteri honorificum est.

18. *Castigans castigauit me.* Hic tacto continuationis, quæ tangitur quasi duplex, scilicet ipsius per flagella castigatio primo. Et mortis euasio per correctionem illam secundo. *Et mortis.* Ait enim: Sic laudem continuabo, & iustum est, quia *Dominus castigans castigauit me.* Replicatio frequentiam castigationis demonstrat. *Ierem.*30. Castigo te in iudicio, vt non tibi videaris innocuus: mea percussio erit tua sanatio, à superbiæ peccato maxime. *Deuter.* 32. Percutiam, & ego sanabo.

Et sic morti, æternæ, non tradidit me. Minus dicit, & plus significat: imò ipsam me fecit euadere. *Ezech.* 18. Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat. Propter hoc percutio virga correctionis, scientes illud *Prouerb.*23. Si percusseris eum virga, non morietur. Propter hoc optimè dicit *Iudex* in *. Flagella Domini, quasi ferri qui conteruntur, ad emendationem, & non ad perditionem euenisse credamus. *Hebr.*12. Quem enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium, quem recipit.

19. *Aperite mihi portas.* Hic secundum totius Psalmi, in quo publicam pronunciationem Ecclesia multiplices gratias Deo egit pro multiplici beneficio, introducitur Ecclesia de Gentibus, petens ingressum ad veritatem fidei, vt simul cum illis primis laudare possit, & confessionem, vt possit in laude habere perseuerantiam. Et secundum hoc, hæc pars est diuisa in duas. Primò petit portarum apertionem, vt ingrediatur ad fidei vnitatem, secundò

petit vt perpetuò laudare possit, finalem in laudibus perseuerantiam. *O Domine saluum me fac.* In prima dicuntur tria. Primò petit. Secundò confidenter asserit se exauditum, ibi, *Confitebor tibi.* Tertiò prorumpit in laudem & exultationem pro illâ exauditione, ibi, *Hæc est dies quam fecit.* In prima tria. Primò petitio vt portæ fidei sibi aperiantur. Secundò petitionis ratio, & causa finalis, ibi, *Ingressus in eas.* Tertiò commendatio portæ singularis, ad quam venitur per primas, ibi, *Hæc porta Domini.* Dicit ergo: Sic audio confitentem Ecclesiam primitiuorum, & causas suæ cõfessionis assignantem multa beneficia: & propter hoc dico, *Aperite*, vos Doctores ministerio, *mihi*, ad vtilitatem mei, *portas*, inquam, *iustitiæ*, fidei, fides enim iustitia est. *Genes.*15. *Rom.*3. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. *Coloss.*4. Orate, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis sui ad loquendum. *Iudith* 14. Aperite nobis portas, quoniam nobiscum Deus.

Has portas aperiunt boni Doctores, quando Scripturas exponunt, & benè viuunt. *Apoc.*11. Habent potestatem claudere cœlum, & aperire portas eius, quia linguæ eorum claues cœli factæ sunt. Sed illi magis claudunt, qui bene docent, & male viuunt. *Matth.*23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, hypocritæ, qui tulistis clauem scientiæ, & nec vos intratis, nec alios intrare permittitis. Sed Christus aperit authoritate propria, & virtute. *Isa.*22. Aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. In his portis scripta sunt Cherubim, & palmæ, scientiæ scilicet plenitudo, & bona operatio, quæ in Cherubim, & palma monstratur. 2. *Reg.*6. *Ezech.*42.

Ingressus in eas, & sic in fide existens, *confitebor Domino*, confessione fidei, & laudis, de qua *Rom.*10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Fides enim ex auditu, sacrarum scripturarum est. *Psal.* Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum, scripturas aperiendo, suum enim est. *Luc. vlt.* Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.

20. *Hæc porta Domini.* Hic tertium, in quo subiungitur cuiusdam portæ commendatio, ad quam ducunt illæ. Quasi diceret: Sic ingressus confitebor Domino, Christo, & *hæc* est *porta Domini*, ipse scilicet Christus. Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. *Iusti intrabunt in eam*, ingredientes ad æternam vitam. *Apoc. vlt.* Beati qui intrant per portam, Christum scilicet, in ciuitatem. Vide ergo diligenter, quod Scripturæ portæ sunt veniendi ad fidei iustitiam. Fides rursus porta est veniendi ad Christum, & Christus porta veniendi ad Deum. Has omnes portas hoc ordine ingreditur anima iusta. *Esther* 15. Ingressa est cuncta per ordinem ostia, & stetit ante regem. Legitur & de porta tribulationis, quam Sancti sibi petunt aperiri, scientes per ipsam introitum esse ad regnum. *Act.*14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. Has ingressi iusti laudant Deum. *Act.*5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam, &c. *Iacob.* 1. Omne gaudium existimate fratres, &c. Et hæc ipsa est porta Domini, quia per tribulationem & mortem introiuit in regnum. *Luc. vlt.* Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.

Triplex porta, qua itur ad Deum.

Confitebor tibi Domine. Hic secundum, in quo confitendo & laudando asserit se exauditam, ostendendo etiam à quo, & per quem: & secundum hoc dicuntur hic tria. Primò confitendo asserit se exauditam. Secundò ostendit, per quem sit exaudita, ibi, *Lapidem, quem reprobauerunt.* Tertiò à quo, quia à Domino, ibi, *A Domino factum est.* In prima duo. Primò promittit laudis confessionem. Secundò addit confessionis rationem. *Quoniam exaudisti me.* Dicit ergo: Sic petij, & iam certa spe promissum tenens, dico: *O Domine confitebor tibi*, confessione laudis. 21.

Quoniam exaudisti me. Hic tangit confessionis laudem, in quo duo. Primò exauditio. Secundò in quo. *Et factus es mihi.* Ait enim: Sic confitebor, & dignum est, *quoniam exaudisti me.* In quo? *Et factus es mihi in salutem*, ab errore infidelitatis, à morte iniquitatis. Ecce iterum confitetur. *Ioan.*12. Eamus in Iudæam iterum, id est, in confessionem. Et optimè iunguntur confessio, & exauditio, fratres enim sunt. *Iudic.*1. Dixit Iudas Simoni fratri suo: Ascende mecum. Et maximè pro salute ei confitendum, quia ipse solus saluat. *Isa.*43. Non est absque me saluator. Et 63. Factus est eis saluator in omni tribulatione.

Lapidem, quem reprobauerunt. Hic subiungit per quem exaudita sit omninò, hoc est, per quem salus sit facta, quod est secundum, quia per Christum coniungentem duos discipulos in vnum, tanquam parietes duos in vno lapide angulari. Duo ergo tanguntur. Primò lapidis conditio quantum ad homines. Secundò monstratur per hunc lapidem facta coniunctio, ibi, *Hic factus est.* Dicit ergo: Sic certus sum, quòd aperientur portæ, & introibo, quia *lapidem*, id est, lapis, sicut illud *Ioan.*14. Et sermonem, quem audistis, non est meus: *quem reprobauerunt ædificantes*, Iudæi scilicet, qui soli in totò ædificabant orbe. 1. *Pet.*2. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum. *Act.*4. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis. Reprobauerunt autem Christum, quia in ipso exspitauerunt, & scandalizati sunt. *Isa.*8. Erit vobis in lapidem offensionis, & petram scandali. *Matth.*11. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. 22.

Hic, inquam, lapis, *factus est in caput anguli. Mat.*21. An non legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? *Zachar.* 10. dicitur de Iuda: Ex ipso angulus. *Ephes.*2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Isa.*28. Mittam in fundamentis Sion lapidem angularem probatum, pretiosum, in fundamento fundamentum. Et sic factum est vnum ouile per ipsum, & vnus pastor. *Ioan.*10.

A Domino factum est istud. Hic tangitur tertium huius partis, scilicet à quo, & quomodo hoc sit factum: & secundum hoc tanguntur duo. Primò tangit actorem. Secundò modum operandi, ibi, *Et est mirabile.* Dicit ergo: Sic per lapidem angularem, Christum scilicet, 23.

scilicet, facta est mea saluatio, & *istud factum est*, non ab homine, sed *à Domino* ipso. Vel *istud*, ipse scilicet lapis angularis, *à Domino factus est*, secundum quod homo. *Gal.*4. Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.

Et est mirabile in oculis nostris, & tantæ multitudinis gentium conuersio, & ipsius Dei incarnatio. De primo. *Isa.*49. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Dilata nobis locum ad inhabitandum: & dices in corde tuo: Ego sterilis, & non pariens, & quis genuit mihi istos? De secundo. *Ierem.*31. Nouum faciet Dominus super terram, fœmina circumdabit virum. Et *Isa.vlt.* Antequam parturiret, peperit: quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? *Abac.* 3. secundum aliam literam: Consideraui opera tua, & expaui. Et bene *in oculis nostris* dicit, quia in aperto facta sunt omnia. *Isa.*52. Parauit brachium suum in conspectu omnium Gentium. Et in *Psal.* Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. *Bar.* 4. In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

24. *Hæc est dies quam fecit Dominus.* Hic secundum, in quo postquam petiit, & petitionem suam exauditam ostendit, consequenter prorumpit in vocem laudis & exultationis: & profert duo præ gaudio vehementi. Primò temporis, quo hæc facta sunt, commendationem. Secundò aliorum inuitationem ad lætitiam & exultationem, ibi, *Exultemus, & lætemur.* Ait ergo: Sic Dominus mihi portas iustitiæ aperuit per lapidem angularem. Ergo *hæc est dies, quam fecit Dominus*: in qua scilicet hæc facta sunt, dies salutis & gratiæ. 1. *Reg.*11. Hodie fecit Deus salutem in Israël. 2. *Cor.*6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Dies refrigerij. *Zach.* 13. In die illa exibunt aquæ viuæ de Ierusalem, aquæ scilicet gratiarum, ardorem concupiscentiæ refrigerantes. Dies suauitatis & dulcedinis. *Ioel.*3. In die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac & mel.

Dies mala & bona.

Notandum enim, quòd est dies mala, in qua homo nascitur ad peccatum, quam facit diabolus. *Iob* 1. Pereat dies in qua natus sum. Et *Ierem.*20. Maledicta dies in qua natus sum. Et dies temporalis prosperitatis, quæ multis est causa perditionis. *Ierem.*17. Diem hominis non desideraui, tu scis. Sed est dies naturæ quæ bona est, de qua *Genes.*1. Vocauitque lucem diem, & tenebras noctem. Et est dies gratiæ, quæ est melior. *Ioan.* 8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum. Et est dies gloriæ, de qua in *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis, &c. *Eccles.*33. Quare dies diem superat? dies gratiæ diem naturæ, & dies gloriæ diem gratiæ? à sole, lucem suam influente, sicut vult, de quo *Mal.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. *Osee* 6. de tribus: Viuificabit nos post duos dies, & die tertia suscitabit nos. De media intelligitur quod hîc dicitur, & de tertia, quæ nobis in die sancto Paschæ illucescere cœpit, potest intelligi, quæ nobis reducitur tota illa septimana ad memoriam, & ad imitationem, vt quemadmodum Christus resurrexit, & nos resurgamus. *Rom.*6. Quomodo Christus resurrexit, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. *Col.* 3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ad gratiarum actionem de tanto beneficio. *Phil.*4. In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione preces vestræ innotescant apud Deum.

Exultemus. Ecce secundum. Quia tanta est dies, ergo *exultemus*, extrà, *& lætemur*, intra, *in ea. Soph.*3. Exulta, & lætare Israël. *Isa.*65. Gaudebitis, & exultabitis vsque in sempiternum, in his quæ ego creo. Exultemus ergo & lætemur, quia illuminati, qui prius eramus cæci. *Isa.* 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Quia liberati, qui eramus serui. *Ioan.*8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quia redempti, qui eramus captiui. 1. *Petr.*1. Redempti estis de vestra vana conuersatione, pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati IESV CHRISTI.

O Domine saluum me fac. Hic secundum totius huius secundæ partis Psalmi, in quo postquam petiit ingressum, & vnionem in fide cum primitiuis de Ecclesia, & obtinuit, adiungit & petit finalem in his bonis perseuerantiam, vt in ipsa etiam tribulatione, non cesset à laude: & dicuntur tria. Primò petit vt detur ei salus & confirmatio in tribulatione. Secundò asserit se exauditum. *Benedictus qui venit.* Tertiò laudes soluit, pro impetratione petiti, ibi, *Constituite diem.* In prima duo. Primò petit saluari à malo. Secundò prosperari in bono, ibi, *O Domine bene prosperare.* Dicit ergo: Sic peto saluari à malo, & in bono adiuuari: & sic erit, quia *benedictus es.* Vel sic: *Qui venit in nomine Domini*, ad hoc vt saluaret, ad hoc vt adiuuaret. *Matth.* 21. Idem. *Apoc.*4. Qui erat, qui est, & qui venturus est. Et dicit: *In nomine Domini*, non in suo proprio nomine, in quo veniet Anti-Christus. *Ioan.*5. Ego veni in nomine Patris mei, 25.

Benedictus. Hic secundum, in quo asserit se exauditum, primò confitens se saluatum per Christum à Deo Patre missum. Secundò per collegium ministrorum eius, ibi, *Benediximus vobis.* Dicit ergo: Sic peto saluari à malo, & in bono adiuuari: & sic erit, quia *benedictus es.* Vel sic: *Qui venit in nomine Domini*, ad hoc vt saluaret, ad hoc vt adiuuaret. *Matth.* 21. Idem. *Apoc.*4. Qui erat, qui est, & qui venturus est. Et dicit: *In nomine Domini*, non in suo proprio nomine, in quo veniet Anti-Christus. *Ioan.*5. Ego veni in nomine Patris mei, 26.

& non accepistis me: alius veniet in nomine suo, & suscipietis eum.

Benediximus vobis. Hic secundum, in quo confitetur se saluatum per collegium ministrorum, inducens ministros loquentes & dicentes duo. Primò quòd populo benedixerunt. Secundò quod non authoritate sua, sed Dei hoc fecerunt, ibi, *Deus Dominus.* Sic vere per benedictum salus facta est tanquam per actorem, & Dominum: tamen & nos sacerdotes & prælati, *benediximus vobis*, vt ministri, sic videtur contrarium, quod dicitur *Num.* 6. Invocabitis vos sacerdotes nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis; verum est authoritate, sed nostrum ministerio. *Eccles.* 44. dicitur de Aaron: Benedictionem omnium gentium dedit illi.

Benediximus ergo *vobis de domo Domini*, existentibus, vel esse volentibus, scilicet de Ecclesia, de qua egredietur fons baptismalis, in quo mundantur omnes & sanctificantur. *Ioel.* 3. Fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. *Zachar.* 2. Exit patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatorum, & menstruate. His qui sunt in hac domo, benediximus. *Psal.* Benedictionem dabit, tanquam minister, legislator.

27. *Deus Dominus.* Ecce secundum, in quo confitetur actorem Deum. Quasi dicerent: Benediximus, tamen *Deus* omnium creatione, *Dominus* potestate & gubernatione hoc fecit, tanquam principalis actor, *& illuxit nobis*, illuminando nos prius. 2. *Corinth.* 4. Deus qui de tenebris iussit lumen lucere, illuxit in cordibus nostris. 1. *Pet.* 2. De tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Illuxit sicut verus sol timentibus te. *Mal.* 3. Vobis timentibus, &c.

Constituite diem. Hic tertium huius partis, in quo postquam perit, & se exaudium asseruit, subiungit laudem pro exauditione, & promunpit in illam: & dicuntur tria. Primò quod ex letitia cordis aliis indicit, vt diem solemnitatis constituant. Secundò promittit, quòd in illa die confitebitur, & laudabit, ibi, *Deus meus.* Tertiò inuitando alios ad hoc ipsum, concludit totum, ibi, *Confitemini Domino.* In prima tria dicuntur. Primò indicit & monet vt diem solemnem statuant. Secundò quòd multitudinem magnam in illa die congregent, & bonorum, & virtutum, & bonorum operum, ibi, *Ascendite.* Tertiò quod vsque ad altare sacramentum accedant, ibi, *Vsque ad cornu altaris.* Ax ergo, sic per ipsum Dominum, & per ipsos ministros saluatus sum, & in bono prosperatus: ergo ô vos omnes de Ecclesia, *constituite diem solemnem*, vel constituam cultodire, retrahentes vos ab omni opere iniquitatis & cupiditatis: hoc est enim primum quod exigitur. *Isaiæ.* 58. Custodite animas vestras, & nolite portare onera in die Sabbati. In spirituali lætitia & exultatione. *Psal.* Reliquiæ congregatæ diem festum agent tibi. *Neem.* 8. Dies sanctificatus est Domino, nolite contristari, & nolite tegere, quia dies sanctus Domini est. In vestrorum cœtuose ipsi Domino. *Exod.* 23. Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus. In hilari electuosa-

rium largitione. 2. *Esd.* 8. Comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui non pepararerunt sibi. *Roman.* 12. Qui miseretur, cum hilaritate.

Et hoc *in ramis*, in denitate & congregatione hominum. *Iud.* 2. Vocare eorum congregare populum. *Exod.* 15. Tribus ycibus per annum apparebit omne masculinum in conspectu Domini Dei sui.

Vsque dico incedentes *vsque ad cornu altaris*, vt patricideris ipsius altaris sacramentum. *Exod.* 30. Deprecabitur Aaron super cornua altaris in sanguine, qui oblatus est pro peccato. Cum enim sacerdos adest, & potat communicantes, ad cornu altaris ad sacrum decens est fieri, & oranda debet hoc facere. In cornu etiam potestas intelligitur, vt sit sensus: *Ascendam vsque ad cornua altaris*, id est, vsque ad potestatem altaris: quæ, inquam, potestas est ipsius altaris sacramentum, quia potestatem confirmat animarum, & corroborat ipsam. *Psal.* Panis cor hominis confirmat. *Ioan.* 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, confirmanda sup.

Deus meus. Hic promittit se laudaturum: & dicuntur duo. Primò promittit, quod propter seipsum, Deum scilicet ipsum laudabit. Secundò quod etiam propter beneficium, ibi, *Confitebor tibi.* Et dicuntur duo. Primò promittit laudem oris, præmissa ratione laudis. Secundò laudatio operis, quæ melior est, præmissa etiam ratione, ibi, *Deus meus es tu, & confitebor tibi.* Dicit ergo: Sic monui diem solemnem constituere: & ego ipse dico, *Deus meus es tu*, iure creationis: & propter hoc, *confitebor tibi*, confessione laudis. *Isa.* 37. Tu es Deus meus solus omnium regnorum terræ, & confitebor tibi Domine Deus.

Deus meus es tu, iure redemptionis: & propter hoc, *confitebor tibi & exaltabo te*, operibus bonis te exaltandum offerendo, & colendum. *Tob.* 13. Confitemini Domino, regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. *Eccli.* 51. Confitebo te Deum saluatorem meum. *Exod.* 15. Iste Deus meus, glorificabo eum, Deus patris mei, & exaltabo illum.

Confitebor tibi. Hic promittit se laudaturum, propter beneficium iam adeptum, vnde rangitur primò laudis præmissio. Secundò laudis ratio, ibi, *Quoniam exaudisti me.* In prima duo tangentur, quia exaudiit: & in quo, ibi, *Et factus es mihi in salutem.* Littera plana est, & legenda sicut supra. *Psal.* 20. Clamabimus ad te in tabernaculis nostris, & exaudies nos, Saluator fortis. *Psal.* Saluator meus de iniquitate liberabit me.

Confitemini Domino. Hic tertium huius partis, in quo postquam iubens vt diem constituant ad laudandum, & præmissa prioris laudationis, concludit inuitando omnes ad Dei laudem: & dicuntur duo sicut supra. Primò inuitatio ad laudem. Secundò ratio quare debeant confiteri inuitando, ibi, *Quoniam bonus.* Et iungitur duplex bonitas ipsius. Primò absoluta. Secundò comparata, ibi, *Quoniam in sæculum misericordia.* Et legatur sicut supra. Littera est, vt dicit. *Quoniam Deus bonus est cultus, quia bonum est, & iucundum.* Psal. O quam bonus, & quam suauis est Dominus.

Bonitas Dei diffunditur in omnium vsque ad finem.

est Domine spiritus tuus in nobis: Gustui quia dulcis. *Ecclesiast.* 24. spiritus meus super mel dulcis. Et 49. Memoria eius quasi mel in omni ore, indulcabitur. Olfactui, quia balsamum odoriferum valde. *Eccles.* 24. Quasi balsamum non mixtum odor meus. *Genes.* 27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Auditui, quia verbum melodiosum, & delectamentum. *Eccl.* 6. Verbum dulce multiplicat amicos. Visui, quia lumen super lucidissimum. *Eccl.* 11. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Intellectui, quia veritas. *Ioan.* 14. Ego sum via veritas, & vita. Affectui, quia charitas est. Hæc in via hic, sed propter imperfectionem nostram minus plene, sed in patria hæc omnia erunt plenissime in suis, de quorum numero nos faciat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXVIII. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Psalmus agit de diuersis meritis in fidelium sanctitate, profectibus, & perfectione.*

Beati immaculati in via. Ecce Psalmus 118. in toto libro, in tertia vero parte libri 3. Postquam enim egit de laude Dei pro filiorum vocatione, & eorumdem retione in fide & charitate in eis confirmata per lapidem angularem Christum, nunc intendit agere de diuersitate meritorum fidelium, in Ecclesia militorum: vnde sicut sol vnus in se exultans, multitudine radiorum totum illuminat mundum, sic Psalmus iste, tanquam spiritualis sol, diuersitatem meritorum radiis ad nos emittit: & in felices, qui aliquo ipsius nos radiorum radio dirigunt illud *Sap.* 7. Sol intelligentiæ non illuxit nobis. Pro tanto ergo tenebrosi, & tam multiplici laudandus est ergo Deus. Vnde Psalmus intitulatur a fine, & materiæ, de varia, sed diuersitate meritorum, & præponitur, *alleluia.*

Psalmus autem diuiditur in tres partes, & secundum tres meritorum diuersitates. In prima ergo agit de meritis sanctorum. In secunda de meritis proficientium, ibi, *Legem pone.* In tertia de meritis perfectorum, ibi, *Mirabilia testimonia.* In prima duo. Secundum duo quæ sunt in quolibet meritorio. Primum est ipsum meritum. Secundum est effectus à merito. Secundum vero accessus ad bonum, ibi, *Retribue seruo.* In prima duo. Secundum duo quæ concurrunt ad accessum à merito. Primum est cessatio à malo. Secundum est ipsum meritum. Secundum duo. Primum est cessatio à malo, & hoc primo. Secundum correctio ipsius mali, & hoc secundo. In primo per penitentiam, & de hoc primo. In primo duo. Primum est ipsum meritum. Secundum est effectus à merito. Primum duo. Primum est ipsum meritum, & de hoc primo. Secundum est effectus à merito, & de hoc secund

Deut. 11. Inuenies Deum, si cum toto corde quæsieris eum. *Ierem.* 29. Quæretis me, & invenietis, cum quæsieritis ex toto corde vestro.

Non enim qui operantur iniquitatem. Hîc secundum, in quo cómendato statu bonorum cessantium à peccato intuitu præmij, sequitur vituperatio status permanentium in peccato. Ait enim: Tales scilicet immaculati, beati: *enim*, sed, *qui operantur iniquitatem*, non solum exterius, sed etiam interius: & appellat iniquitatem omne peccatum. 1. *Ioan. vlt.* Qui facit peccatum, & iniquitatem facit, nam omne peccatum iniquitas. *Non ambulauerunt in viis eius*, Dei scilicet, id est, à Deo staturis: quippe talis tortuosè incedit, & viæ iustorum sunt rectæ. *Isa.* 26. Via iusti recta est, rectus collis iusti ad ambulandum. Talis ambulat in tenebris. *Prou.* 4. Semita iusti quasi lux splendens, proficit, & crescit vsque ad perfectam diem. Ambulat etiam in limosis, & lutosis, in quibus vsque ad vmbilicum infigitur frequenter, secundum illud *Psal.* suprà: Infixus sum in limo profundi. *Sap.* 3. Ambulauimus vias difficiles, ad exeundum de illis. Sed via iusti pulchra, & munda, &c. *Prou.* 3. Viæ eius viæ pulchræ, & semitæ eius semitæ pacificæ.

4. *Tu mandasti.* Hîc secundum huius partis, in qua agit de cessatione à malo. Postquam enim tetigit de cessatione à malo, intuitu præmij, subiungit de cessatione intuitu diuini præcepti & dicuntur duo. Primò miratur diuinæ iussionis districtionem. Secundò subiungit supplicationem, vt detur ei custodire quod iubet Dominus, & in custoditis perseuerare, ibi, *Vtinam dirigantur*. Dicit ergo: Sic isti non ambulant in viis tuis, & tamen *tu mandasti*, &c. Vel sic secundum diuisionem dictam continua. Qui ambulant, sunt beati, & propter hoc ambulant, & etiam quia *tu*, cui obediendum magis quam aliis. *Act.* 5. Oportet obedire Deo magis quàm hominibus. Et in 4. Petrus autem & Ioannes dixerunt ad principes sacerdotum: Si iustum est vos potius audire, quàm Deum, vos ipsi iudicate. *Tu mandasti* per legem & prophetas: *mandata tua*: non figuralia, quæ fuerunt vmbra tantum, & dicuntur lex. *Hebr.* 10. Vmbram habens lex futurorum, non ipsam veritatem: nec prohibitiones, quæ testimonia appellantur. Suprà eodem: Beati qui scrutantur testimonia eius. *Sed mandata*, quæ sine omni velamine sunt in iussione vt fiant, qualia præcepta affirmantia moralia. *Exod.* 20. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et illud: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Et *Deut.* 6. Diliges Dominum Deum tuum, &c. *Custodiri nimis.* Non notat superfluitatem, sicut *Eccles.* 7. Noli esse nimis iustus, secundum aliam literam. Sed diligentiæ magnitudinem, in custodiendo super magnitudinem dilectionis & exaltationis. In *Psal.* infrà. Nimis honorati sunt amici tui Deus.

5. *Vtinam dirigantur.* Hîc subiungitur supplicatio: & duo petit. Vt detur ei mandata custodire, & hoc primò. Secundò vt in custodia ingiter perseuerare, ibi, *Non me derelinquas.* In prima duo. Primò supplicatio, seu desiderij sui manifestatio, quod & quædam supplicatio est. Secundò persuasio vt acquiescatur desiderantí, ibi, *Confitebor tibi.* In prima duo. Primò exponit desiderium. Secundò tangit motiuum, ad desiderandum, ibi, *Tunc non confundar.* Dicit ergo: Sic beatus est, qui immaculatum se seruat, & custodit quæ mandasti custoditi: & ideò dico, *Vtinam* desiderium exprimit & affectionem, *dirigantur*, à te non ab alio, *viæ meæ*: ad quid? *ad custodiendas iustificationes tuas. Ierem.* 10. Scio Domine, quod non est hominis vt dirigat gressus suos. *Prouerb.* 16. Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus. Propter hoc orat in *Psal.* Deduc me Domine in via tua, & dirige me in semita recta. Dirigitur autem per charitatem, quia *August.* dixit: Bona opera extra charitatem, sunt cursus extra viam: cursus, inquam, inutilis, & tortuosus. 1. ad *Corinth.* 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum: charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.

Tunc non confundar. Hîc secundum, scilicet ratio quare petit. Ait enim: Sic desidero, quia *cum perspexero in omnibus mandatis tuis*, non in aliquibus tantùm, *non confundar.* Imo benè poteris confundi post mandatorum Dei inspectionem: inspexisse enim non facit vitare confusionem, sed fecisse. *Iacob.* 4. Scienti enim illud, & non facienti, peccatum est illi: *Luc.* 12. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Et *Iacob.* 1. Si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, & abiit, & oblitus est qualis fuerit. Cur non similiter, si quis inspector est, imò magis similiter? Respons. Vis faciendi est in hoc quod dicit *perspexero*, id est, perfectè inspexero: inspicit enim, qui cogitat, & intelligit: sed perspicit, qui intelligit & facit. *Iacob.* 2. Si quis autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in suo facto erit. *Quid & mandata Dei perspicere.*

Et dicit, *In omnibus*, non in quibusdam, quia *Iacob.* 2. Si quis totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus; quoad pœnam damni, etsi non quoad pœnam sensus. Sed qui in omnibus perspicit, vt dictum est, non confunditur confusione mala, de qua *Eccles.* 4. Est confusio adducens ignominiam. *Eccles.* 24. Qui audit me, non confundetur. Generat enim perspicere spem, de qua scriptum est *Rom.* 5. Spes autem non confundit, sed infundit, vt dicit *Bernadus.*

Confitebor tibi. Hîc est secundum, in quo subiungitur persuasio à duobus. A confessione laudis, qua confitebitur instructus & directus in mãdatis. Secundò à promissione adimplendi Dei iustificationes, ibi, *Iustificationes tuas.* In prima tria tanguntur. Promissio confessionis primò. Et modus confitendi secundò, ibi, *In directione.* Et ratio confitendi, ibi, *In eo quod didici.* Dicit ergo: Sic desidero, vt euitem confusionem: quod si dederis, *confitebor tibi*, confessione laudis, & gratiarum actionis, & non ero ingratus, sciens quod Ioas rex Iuda, & filius eius, non sunt annumerati in genealogia regum. *Matth.* 1. quia fuerunt ingrati beneficiis Ioiadæ summi pontificis, interficientes filium

7.

filium suum Zachariam inter templum, & altare. 2. *Paral.* 24. & *Matth.* 23. *Sup.* 5. Ingrati spes, quasi glacies hybernalis, quæ citò deficit, & annihilatur. *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Quomodo sit confitendi.

Confitebor ergo, & hoc *in directione cordis mei*, ad te sup. qui enim ad hoc benedicis vt hominibus placeat, vt aliquid temporale acquirat, procul dubio non confitetur in directione cordis. Confitendum enim est Domino in corde vivo. *Eccles.* 18. A mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. *Psal.* Non mortui laudabunt te Domine. *Isa.* 38. Viuens, viuens ipse confitebitur tibi. Et corde integro, non partito. Suprà in *Psal.* Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Quippe partitum mortuum est. *Osee* 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Et in recto, & directo ad se, sicut hîc dicitur. Et sic confitentem Deus trahit ad se. *Ioh* 34. Si direxerit ad Deum cor suum, totum spiritum eius & flatum ad se trahit.

Sic ergo confitebor *in eo*, id est, *propter quod dicis*, à te, non ab alio. *Ioan.* 6. Erunt omnes docibiles Dei. *Iudicia iustitiæ tuæ*, iudicia discretionis in præsenti, quibus apud te discernis bonos à malis, secundum illud *Psal.* Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta. *Ioan.* 5. Qui non credit, iam iudicatus est. Et iudicia diffinitionis & retributionis in futuro, de quibus *Dan.* 7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt, & iudicati sunt ex iis, quæ scripta erant in libris.

8. *Iustificationes tuas.* Hic secundum, per quod suadet, & quasi diceret: Sic laudabo, insuper & *custodiam iustificationes tuas*: opera iustitiæ faciendo. Suprà in *Psal.* Dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt, vt custodiant iustificationes eius.

Non me derelinquas. Hic secundum, quod petit, scilicet vt ei detur perseuerare in custodia mandatorum & iustificationum. Ait enim: Sic desidero vt dirigantur viæ meæ: & tunc custodiam iustificationes: & tu Domine, *ne me derelinquas vsquequaque*, hoc est, finaliter: secundum aliam literam, *vsque valde*. Deus enim ad modicum aliquando suos derelinquit. *Isa.* 29. Ad modicum, & in momento dereliqui te: & hoc passionibus aliquando exponendo sup. Aliquando verò exponendo tentationibus, vt virtus perficiatur, sicut Paulum, cui datus est Angelus Satanæ, stimulos scilicet carnis suæ, vt ipsum colaphizaret. 2. ad *Cor.* 12. Et in eodem: Virtus in infirmitate perficitur. Sed derelinquit vsque valde, quando in impatientiam, vel in mortalem culpam cadere permittit. Suprà in *Psal.* Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum.

In hoc octonario, in quo ostenditur quomodo cessatur à peccato intuitu præmij, & mandati Dei, & oratur vt detur intelligere mandata, & proficere, & perseuerare; & ob hoc bene *Aleph*, quod interpretatur doctrina, præponitur.

Beth.

9. *In quo corrigit.* Actum est in præcedenti octonario, de merito incipientium, quantum ad cessationem à malo, hîc quantum ad correctionem mali, à quo cessatum est, quod non fit nisi per custodiam legis Dei. Sic ergo procedit in hac parte. Primò ostendit per quid fit vitæ correctio in illo etiam, qui magis feruens est in peccato, scilicet adolescens. Secundò petit in persona talis, vt ei detur legis adimpletio. *In toto corde.* Tertiò promittit, vt persuadeat, & illum moueat à quo petit, ibi, *In mandatis.* In prima duo per quæ propositum ostendit. Primò interrogatio. Secundò responsio. *In custodiendo sermones.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd iustificationes tuas custodiam: & iustum est, quia *in quo corrigit?* id est, per quid corrigit, *viam suam*, lubricam, & tenebrosam? Suprà in *Psal.* Fiat via illorum tenebræ, & lubricum. *Adolescentior*, id est, adolescens, comparatiuum enim ponit pro positiuo. Hi enim sunt, qui ad literam dicunt illud *Sapient.* 2. Venite, fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Et infrà: Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ. *Luc.* 15. Adolescentior illius totam quam substantiam dissipauit cum meretricibus viuendo luxuriosè. Adolescentes etiam, imò pueri possunt dici peccatores, qui relictis veris bonis, adhærent temporalibus his caducis, & vanis, de quibus *Isa. penult.* Puer centum annorum maledicetur. Et *Paulus* 1. *Corinth.* 14. Nolite pueri effici sensibus, sed malitia pueri estote.

Vel in bono: Adolescens quicunque veteri vita dimissa nouus efficitur, & sequitur Adam nouum. Adolescens ergo in quo corrigit viam suam? Et respondet: *In custodiendo*, in opere, *sermones tuos*, qui recti sunt, imò regula. *Senec.* Dilecta non nisi ad regulam corriges. Et verè adolescentiores corrigendi ad regulam sermonis Dei, non senes, & inueterati in sua malitia. Propter quod dicitur *Ecclesiast.* 6. Fili à iuuentute excipe doctrinam, sermonem Dei sup. & vsque ad canos inuenies eam. *Prou.* 22. Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Propter hoc dicitur *Teren.* Bonum est vitæ cum portaueris aliquid ab adolescentia tua. Sed de inueteratis dicitur *Ier.* 13. Si potest Æthiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas: & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum.

10. *In toto corde meo.* Hic secundum, in quo petit duo. Primò petit illuminari ad intelligentiam mandatorum. Secundò gratia perfundi ad implendum intellectum. Ibi, *Reuela oculos.* In prima tria. Primò petitionis modum. Secundò quid petatur, ibi, *Ne repellas me.* Tertiò probatio, quod exaudiendus, ibi, *In corde meo.* Ait enim: Sic in custodiendo sermones viam corrigit adolescens: ergo Domine *ne repellas me*, id est, *negligas me*, & hoc, *ne derelinquas me*, *ne repellas*: quia dicit *August.* Qui non toto corde quærit, negligens est, & repellitur. Sed secundum hoc omnes repelluntur. Quis enim potest in hac vita toto corde inquirere? maximè de luctuantibus, de quibus hic loquitur, cum *bene Augustinus* dicat, quòd ex mandato: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, non potest impleri in vita? Sed

respondeo

responsio est, quòd hîc intelligendum est de totalitate apta, vt non sit cor in mortali culpa, non de totalitate æqua, quæ caret etiam veniali. *Ioel.*2. Conuertimini ad me, rogandum sup. in toto corde vestro. Et quid quæris in toto corde? *Ne repellas me à mandatis tuis*, intelligendis, saporandis, sicut repellis non toto corde rogantes, sed terrenis adhærentes. *Sapient.*1. In malenolam animam non introibit sapientia. Tepidus enim est, qui nec charitate feruet in Domino, hæc est frigidus algore maiorum iniquitatum. Talem expellit Dominus, & proiicit. *Apoc.*3. Quia nec frigidus es, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. *Genes.*3. Adam post culpam de paradiso, sermonum Dei, & à ligno vitæ, sacra scilicet arcetur intelligentia. *Prouerb* 3. Lignum vitæ est, dicitur de sapientia, omnibus apprehendêtibus eam. Legit etiam Glossa de Doctoribus, & Prælatis, sicut planum est in illa.

11. *In corde meo.* Hîc secundum. Probat enim, quòd exauditi debeat ratione quasi duplici: quia in memoria mandata tenuit, & quia bona intentione hoc fecit. *Vt non peccem tibi.* Ait enim: Sic rogo, Ne repellas, & debes audire, quia *abscondi eloquia tua*, tanquam thesaurum pretiosissimum, & gemmas pretiosissimas, *in corde meo. Matth.*13. Simile est regnum cœlorum, sacra scilicet scientia, diuina eloquia. *Matth.*21. Auferatur à vobis regnum Dei, scilicet sacra scientia: thesauro abscondito in agro, in corde scilicet humano. *Prou.*10. Sapientes abscondunt scientiam.

Dolli cauere debent ne peccent adulatione, vel auaritia, vel iactatia, vel loquacitate incauta.

Et hoc, *vt non peccem tibi*, aliquo quatuor modorum peccandi, qui tanguntur in *Glossa*, vel adulatione vt placeam hominibus. Scio enim illud: Dissipat Dominus ossa eorum qui hominibus placent. Et Ezechias peccauit thesauros ostendendo nuntiis regis Babylonis. 4. *Reg.*20. *Isa.*39. Vel auaritia vt aliquid lucretur temporale, sciens quia scriptum est *Mat.*10. Gratis accepistis, gratis date. Vel iactantia quòd plura nouerim ostentando, sciens illud: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. Vel loquacitate incauta, timens illud *Prouerb.*10. In multiloquio non deerit peccatum. Prius enim volo audire, & in corde meo retinere, quàm aliis respondere. *Prouerb.*18. Qui plus respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum. Propter hoc dicit *Iacob.* in 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum. *Luc.* 2. Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. *Eccles.*3. Est tempus loquendi, & tempus loquendi, & tempus tacendi. Nec est hoc contra illud suprà in *Psal.* Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam, & salutare tuum dixi. Et *Matth.*25. Damnatur seruus inutilis, qui abscondit pecuniam Domini sui. Hîc loquitur in statu incipientium, qui adhuc silere debent: in aliis autem locis in statu prælatorum, & proiectorum. Vel hîc loquitur de abscondione, quantum ad canes & ad porcos: ibi verò quantum ad pios auditores. *Matth.*7. Nolite sanctum dare canibus, &c.

12. *Benedictus es.* Hîc secundum, in quo petit secundam gratiam dari, vt possit implere quæ cognouit: & dicuntur tria. Primò ostendit Dei benignitatem, & manifestudinem. Secundò subiungit petitionem, *Doce me.* Tertiò persuasionem. *In labiis meis.* Dicit ergo: Sic petij, ne me repellas, & etiam *Domine benedictus es*, & in teipso, qui es æterna & summa benedictio, & in tuis, in quos gratiam infundis, & sic eos benedicis. *Psal.* Benedictionem, gratiæ ipsam infundendo, dabit legislator. 2. *Cor.*2. Benedictus Deus, & pater Domini nostri IESV CHRISTI. Et quia sic benedictus, *doce me*, facere sup. non tantum intelligere, vt supra petij, *iustificationes tuas*: sine te enim non possum. *Isa.*26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. *Ioan.*15. Sine me nihil potestis facere. *Phil.*2. Deus qui operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate.

In labiis meis. Hîc persuasio. Persuadet autem à duobus. A manifestatione iudiciorum Dei aliis, vel interiori discussione, & hoc primò. Secundò à delectatione spirituali in mandatis Dei, ibi, *In via testimoniorum.* Quasi diceret: Sic rogo, quòd doceas me facere iustificationes tuas? & hoc necesse vt faciam, quia *pronuntiaui in labiis meis*, distinctè & discretè aliis, *omnia iudicia oris tui. Psal.* Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo, &c. 13.

Sed contra: Statim dixit, quòd abscondit eloquia Dei in corde: eloquia autem Dei, iudicia Dei sunt. Resp. Distingue tempora. Primò quidè eloquia Dei sunt abscondenda, & maximè canibus & porcis, postmodum publicanda his, à quibus speratur fructus fidei & bonæ operationis. Et est optima ratio, quare debet dare vt faciat. Rector enim aliorum prius debet facere, quam alios doceat. *Act.*1. Cœpit IESVS facere, & docere. *Rom.*2. Qui alios doces, & teipsum non doces? Vel posset intelligi de labiis cordis interioribus, non de labiis exterioribus, quæ *Seneca* vocat summa. Non, inquit, à summis labiis ista venerunt. Habent enim fundamenta duo, scilicet labia interiora, intellectum scilicet, & affectum. *Soph.*3. Reddam populis meis labium electum, vt interius in corde suo primò pronuntient, quàm labiis exterioribus exterius proferant. Sic enim proferre exterius, vt non discernatur interius, est confundere labium, quemadmodum factum est in ædificantibus turrem Babylonicam. *Genes.*11. De ergo facere, quia *in labiis*, interioribus prius *pronuntiaui omnia iudicia*, tam illa, quibus iudicas in præsenti, quàm illa quibus iudicaturus es in futuro, de quibus in *Psal.* Iudicia tua abyssus multa. *Rom.*11. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius! *Iudicia*, inquam, *oris tui*, id est, per os tuum, quemcumque prophetarum, mihi ostensa. Propheræ enim ora fuit. *Isa.*40. Os enim Domini loquutum est. Et *Ierem.*15. Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris.

In via testimoniorum. Hîc secundum, in quo suadet à delectatione in mandatis Dei. Ait enim: Sic doce facere, quia pronuntiaui, & etiam *delectatus sum*, interius in corde, *in via testimoniorum tuorum.* Nota, sicut vult *Glossa*, quòd testimonia dilectionis Dei ad nos sunt 14.

beneficia

beneficia semper generis humani à Deo exhibita, possitque illa, quæ per Christum sunt nobis exhibita, sicut Incarnatio, Passio, & alia huiusmodi, in propria via, id est, exhibitione ordinata, delectandum. Supra in *Psal.* Memor fui Dei, in beneficiis suis sup. & delectatus sum. Et alibi: Delectasti me Domine in factura tua, in his scilicet, quæ pro me fecisti.

In his delectatus sum, *sicut in omnibus diuitiis*, non temporalibus, & corporalibus, quas Paulus vocat stercora. *Phil.* 3. Omnia arbitratus sum vt stercora. *Thren.* 3. Quia mutiebantur in crocets, amplexati sunt stercora. Et stercora, non ad fructum fouentia, sed execrantia *Tob.* 2. Stercora execrantur oculos fouentia. Sed etiam spiritualibus, quales sunt Philosophorum & omnium huiusmodi scientiæ. Et minus dicit, & plus significat: multo enim magis in his testimoniis delectandum.

Testimonia etiam possunt dici sacræ scripturæ, de quibus potest dicere Deus: Scrutamini scripturas, ipsæ enim sunt quæ testimonium perhibent de me. *Ioan.* 5. Via autem ad hæc testimonia intelligenda, Christus est. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. In hac delectandum super omnes diuitias & thesauros. *Iob* 28. Nescit homo pretium eius. Et paulo post: Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione illius. *Sapient.* 7. Præposui illam omnibus regnis, & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Quippe ipse est, de quo *Coloss.* 2. In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscondit.

15. *In mandatis tuis.* Hic tertia pars, in qua postquam ostendit in quo sit exercitio peccati, & petiit vt hoc detur ei, promittit vt iudicem efficacius mouere possit. Quatuor autem promittit, si Deus præcedentia dederit. Primum est exercitium in mandatis diuinis. Secundum, consideratio diuinæ iustitiæ & pietatis, ibi, *Considerabo.* Tertium, meditatio in cæremoniis institutis, vt intelligatur interior sensus spiritualis, ibi, *In iustificationibus.* Quartum, iugis verborum Domini recordatio, ibi, *Non obliuiscar.* Dicit ergo: Sic peto mihi dari, quo via corrigatur: & tunc ô Domine *exercebor in mandatis tuis*, vsu exterioris operis, veram corporis exercendo, & colendo, & ac ædificando vltetius conscientiam meam, secundum illud *Prou.* 24. Diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Non ero otiosus. *Prou.* 31. Considerauit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.

Et considerabo, diligenter cogitando, *vias tuas*, veritatem scilicet & misericordiam. Supra in *Psal.* Vniuersæ viæ Domini, misericordia & veritas. Et sequitur, sicut *Glossa* dicit optimè, consideratio cognitionis ad implementum diuinæ iustitiæ. *Psa.* A mandatis tuis intellexi. Et supra: Intelligitas bonus omnibus facientibus eum. Et *Glossa* hic: Nemo enim ad penetralia intellectus peruenit nisi vita prius proximus fuerit. Sed contrarium videmus multi enim vita longè à peccatis elongati loquuntur aliquando subtiliora, quam iusti. Respon. Penetralia intellectus appellat, non subtilitatem cognitionis, quam attingunt mali, sed saporem dulcedinis diuinorum eloquiorum, quem sentiunt soli boni, & sum vere cognoscunt, & penetrant ad interiora eorum. Plus mihi videtur valere in hac inquisitione, viuendi, quam loquendi modus.

16. *In iustificationibus tuis.* Hic tertium. Quasi dicerer: Sic exercebor in mandatis, qui prius in peccatis, & considerabo vias tuas, qui prius loquebar propria: & *meditabor*, profunde cogitando, & discutiendo, *in iustificationibus tuis*, in cæremonialibus præceptis, quibus spirituales iustitiæ continentur, sicut fere omnia, quæ traduntur à Ex. Exod. vsque ad finem, & per totum *Leuiticum*. Et in talibus necessaria est valde meditatio, & valde placens Deo. Supra in *Psal.* Et erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo, semper vt mediter inquirendo, quid lateat veritatis sub vmbra. Ad *Hebr.* 10. Lex vmbram habens futurorum. Quid solidi sub figura. 1. *Cor.* 10. Omnia in figura contingebant. *Non obliuiscar.* Ecce quartum. Quasi diceret: Sic meditabor, qui prius meditabar in vanitatibus: & sic *non obliuiscar sermones tuos*, in corde meo scribens illos. *Deut.* 6. Audi Israel mandata Dei, & ea in corde tuo, tanquam in libro scribe. Et in 8. Cave ne quando obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia. Non obliuiscar ergo, qui prius obliuiscebar.

Attende ergo in hac octonario, quomodo iste incipiens confessus sit, in quo in correctio vitæ peccatoris, quomodo humiliter petit, qualiter confundendo se promittit se de cætero factarum oppositum eorum quæ ante fecit. Vide secundum *Augustin.* huic octonario præponitur *Beth* optimè, quod interpretatur confusio: hic enim se confundit bona confusione, *Ecclesiast.* 4. Est confusio adducens gloriam. *Mich.* 4. Venies vsque in Babylonem, confusionem scilicet de peccatis propriis, vbique liberabris. Et recte post *Aleph*, quod interpretatur doctrina: prius enim peccator doctrina illuminatur ad cognoscendam suam sum, & statim confunditur, secundum illud *Isa.* 31. Postquam ostendisti mihi, ecce *Aleph*: percussi femur meum, confusus sum, & erubui, ecce *Beth*, quod interpretatur confusio, sed in bonum.

Gimel.

17. *Retribue seruo tuo.* Hic est secunda pars illius, in qua agit de merito incipientium. Cum enim actum sit de merito illorum, quantum pertinet ad recessum a malo, hic de merito illorum, quantum ad accessum ad bonum. Cum enim incipientes post recessum a malo difficultatem habeant faciendi bonum, tum ex parte infirmitatis naturalis, tum ex parte consortij ad peccatum trahentis, tum ex parte consuetudinis peccandi, quæ omnia necesse sit per Dei gratiam amoueri, quantum potest in hac vita, hic sunt duo octonarij. In primo supplicatio contra naturalem infirmitatem, & trahentem ad peccatum turbam. In secundo contra consuetudinem peccandi conuersam, ibi, *Adhæsit pauimento.* Ex hoc iam patet diuisio primæ partis. Primo enim petit auxilium gratiæ

contra

contra infirmitatem propter peccatũ primorum parentum contractam. Secundò contra turbam malorum, ad peccatum inclinantem, & trahentem, ibi, *Aufer à me opprobrium, & contemptum*, &c. In prima duo. Primò petitio auxilij contra infirmitatem. Secundò ostendit illius infirmitatis multiplicis causam, ibi, *Increpasti superbos*. In prima duo. Primò supplicatio pro auxilio contra infirmitatem humanam. Secundò persuasio, ibi, *Concupiuit anima*. In prima duo. Primò petit sibi tribui spiritualem vitam, contra omnem infirmitatem simpliciter. Secundò spiritualia bona contra spirituales infirmitates, excæcationem, & exilium spirituale, ibi, *Reuela oculos*. In prima tria. Primò petit vt sibi gratis, & iteratò detur. Secundò specificat quid sibi velit dari. *Viuifica me*. Tertiò ad quid. *Et custodiam*.

Dicit ergo: Sic petij viam meam, & mala præcedentia corrigi: sed volens assurgere ad bona facienda, rogo ô Domine, *retribue*, tribue nunc, sicut alias tribuisti, ad minus in Adam innocentiam: non tribue meritis, quæ mala sunt. *Rom.*11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quasi diceret: Nullus. Sed nos illi cum tribuerit, tunc aliquo modo retribuere possumus, gratias referendo, pro ipso si opus est patiendo. In *Psal.* suprà: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam. *Retribue* ergo pro malis, quæ feci, id est, loco mali pœnæ quod merui, *seruo tuo*: non auder adhuc dicere filio. *Luc.*15. Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Sed quid vis tibi retribui? *Viuifica me*, per fidem formatam, quæ est vita animæ. *Aduac.*2. Iustus meus in fide sua viuit.

Vel secundum diuisionem factam, possunt esse verba correcti, non ex præsumptione petentis sibi retribui, sed ex spe certa, quam iam habet, dicentis: Domine malum dimisi, malum correxi: ergo, *retribue* mihi vitam, motum scilicet, & sensum spiritualem, vt cognoscam & faciam bona: vel certe vitam bonam, & coronam perpetuam. Credo enim illud, & spero firmiter. *Iacob.*1. Beatus vir qui suffert tentationem, quales sunt inchoantes, & separantes se à malo, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. 2. *Reg.*2. Et nunc retribuet nobis Dominus misericordiam & veritatem. In *Psal.* Noli obliuisci retributiones eius.

Viuifica ergo: *& custodiam*, si viuificaueris in præsenti, *sermones tuos*. Ecce ad quid petit: viuus enim, sicut vult *Glossa*, custodit, & custodiendo viuit. Verum est: semper enim magis & magis viuificatus, qui custodit. *Ioan.*6. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Et illud *Matth.*4. & *Deut.*5. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Verum est, humilis. *Isa.*57. Vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum.

18. *Reuela oculos*. Hic descendit ad speciales infirmitates: & primò petit reuelationem occultorum contra malum ignorantiæ. Secundò contra malum exilij & abiectionis, familiaritatem, ibi, *Incola ego sum*. In prima duo. Primò petit ocultorum cognitionem contra malum ignorantiæ. Secundò subiungit causam, quare velit illa sibi dari. *Et considerabo*. Dicit ergo: Sic peto vt viuifices, & specificans plus rogo: *Reuela*, ignorantiam contractam remouendo, *oculos meos*, interiores per peccatum primorum parentum velatos, quod significabatur in velo posito ante templum. *Exod.*26. Et in velamine, quod erat positum super faciem Moysi. *Exod.* 33. 2. *Cor.*3. Velamen positum est super corda eorum, vsque in hodiernum diem. Non iam tamen velati sunt oculi multorum, sed potius excæcati: quia *Ambros.* dicit: Grauat oculos diuturnum velamen.

Et sic *considerabo mirabilia de lege tua*, antiqua, attendendo quomodo mirabiliter in agno materiali agnus spiritualis figurabatur. *Exod.* 11. & 12. & in manducatione, spiritualis refectio doctrinæ sacræ, & eiusdem 16. & similiter in multis aliis locis. Vel noua, sicut diligere inimicos, & illis bene facere. *Matth.* 5. *Luc.*6. Et omnia propter Christum relinquere. *Luc.* 14. Corpus & sanguinem Christi in altari sumere. *Ioan.*6. Hæc enim ab oculo videri non possunt cooperto, sed oportet velamen remoueri. *Tob.*10. De oculis Tobiæ, quasi membrana oui, id est, subtilis pellicula est extracta, & sic visum recepit. 2. ad *Cor.*4. Nos autem reuelata facie gloriam Dei contemplantes. *Iob* 14. Reuelat profunda de tenebris. Sed quibus? humilibus. *Matth.*11. Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea parunlis.

19. *Incola ego sum*. Hic secundum, in quo petit familiaritatem contra exilium, & eiectionem: & dicuntur duo. Primò miseriam recognoscit. Secundò petit contra illam miseriam consolationem. *Non abscondas*. Ait enim: Sic cæcum illumina, & etiam *incola*, extraneus cultor: vnde alia litera habet, *inquilinus*, quod idem est quod alienæ possessionis inhabitator, vel peregrinus, aliunde aduentitius: & hoc verum est: homo enim primus in paradiso factus est, & nos in illo. *Genes.* 2. Iusti etiam incolæ, & inquilini, & peregrini sunt hîc corpore, tamen in cœlo mente. Suprà in *Psal.* Aduena ego sum, & peregrinus sicut omnes patres mei. *Genes.*46. Dies peregrinationis meæ mali, & pauci. *Hebr.*11. Confitentes se esse aduenas, & peregrinos super terram. Et ipsemet ostendit se esse peregrinum. *Phil.*3. Conuersatio nostra in cœlis est. *Hebr.vlt.* Non habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

20. *Non abscondas à me*, tanquam à peregrino, *mandata tua*. Minus dicit, & plus significat. Imò reuela mihi illa, tanquam familiari, & amico. *Ioan.*15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Imo quia peregrino: Abraham enim peregrinus erat in terra Chanaan. *Genes.*12. Egredere de terra tua, &c. Et post dictum est de illo in 18. Num celare potero Abraham, quæ facturus sum? Quasi diceret: Non, sed ei reuelabo. Reuela ergo, non tantum non abscondas, mihi incolæ & peregrino. *Dan.*2. Est Deus in cœlo reuelans consilia, propter se peregrinis.

Concupiuit anima mea. Hic secundum huius partis

partis, in quo subiungitur persuasio ad dandum quod petitum est, scilicet desiderium perseuerandi in amore mandatorum. Ait enim: Sic rogo, & debeo exaudiri: quia *anima mea* (in hoc expressio concupiscendi notatur) *concupiuit desiderare iustificationes tuas*, id est, iustitiæ opera, quæ iustificant animam, saltem in manifestatione: & hoc, *in omni tempore*, non in quodam tantum, sicut illi de quibus *Luc.* 8. In tempore credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vera sapientia est amare iustitiam, & ipsi desiderio adhærere. Hæc est illa de qua dicitur *Sap.*6. Concupiscite sermones meos, & adamate illos. Et infrà: Concupiscentia sapientiæ, ad regnum deducet perpetuum. Hunc amorem habent ad veram sapientiam, qui perfecti sunt, sed aliquando corpore aggrauante, aliqui retardantur, maximè imperfecti. *Sap.*9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et nunc quod vident esse bonum, scilicet semper iustitiæ desiderio inhærere, concupiscunt: & hæc ipsa perseuerantia concupiscentiæ, est à gratia gratum faciente, nihil aliud fortè; quam ipsa virtus perseuerantiæ. Aliquando etiam existens in mortali, hoc bonum cognoscit; & quodam naturali instinctu hoc appetit: sed culpa oppressus languescit, sicut Balaam, qui dicebat *Numer.* 22. Moriatur anima mea morte iustorum. Et rursus: Hæc dicit homo, qui cadens apertos habet oculos. Primò ergo secundum quod trahi potest ex *Glossa*, est cum quodam langore concupiscere, qui est existentis in mortali. Postmodum in gradu secundo, non iam ipsum desiderium, sed continuationem amoris, & desiderij appetere, quod est in gratia existentis, sed imperfecti. Tertiò continuè adhærendo delectari, quod est perfecti, vt dicat iam illud *Iob* 6. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia, quam habeo, de malis quæ gessi, cibi mei sunt.

21. *Increpasti superbos*. Hic secundum totius primæ partis huius octonarij. Petitis enim remediis contra vitium excæcatis, & exilij; hîc ostendit vnde illas miserias in se habuerit, quia à primis parentibus peccantibus, & à Deo cum sua posteritate punitis: & dicuntur duo. Primò primorum parentum increpatio super peccato superbiæ. Secundò illorum & omnium illis similium punitio, ibi, *Maledicti, qui declinant*. Dicit ergo: Sic Domine petij, vt illis miseriis remedia apponas, quas contrasi, quia *increpasti*, &c. Vel sic: Concupiui desiderate iustificationes tuas, quæ docent omnem humilitatem: quia *increpasti*, suam miseriam eis ostendendo, *superbos*, omnes per illam Scripturam. *Eccl.*10. Quid superbis, terra & cinis? Et mox de illos primos parentes, qui vt ostenderetur filios similes, apperierunt. *Genes.*3. Adam vbi es? Quasi diceret: Attende à quanta dignitate, ad quantam deuenisti miseriam. *Ierem.*2. Vide vias tuas in conualle, scito quid feceris. *Naum* 1. Increpans cor scilicet peccatoris, & excæcans illud ab humore gratiæ.

Maledicti. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic increpasti, & etiam *maledicti*, sunt sup. & huic malo pœnæ addicti, non solum illi, sed

qui, id est, quicumque *declinant* etiam nunc, *à mandatis tuis*. Non dicit, qui non faciunt mandata: multi enim non faciunt, qui ignorant, vel quia infirmitate retrahuntur: sed, *qui declinant*, cum possunt, nec faciunt; sed ex superbia se auertunt. *Pron.*28. Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Psal.* infrà: Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem; hoc est cum dæmonibus, qui proprie operarij sunt iniquitatis.

Declinatur autem malè omittendo quod Deus præcipit, sed potius contrarium faciendo ei quod præcipit, sed pessimè excusando quod factum fuerit. Propter quod rogat iustus: Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

22. *Aufer à me opprobrium*. Hic est secunda pars totius octonarij: petito enim remedio contra infirmitates, quas habet in seipso ex se, hic contra illud malum, quod ab alio: hoc autem est exprobatio & contemptus infidelium iniusta: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò persuasio vt inclinetur ad dandum à quo petit. *Seruus autem tuus*. In prima tria. Primò petit auferri opprobria, & contemptus. Secundò ostendit quæ sint illa opprobria; ibi; *Quia testimonia*. Tertiò à quibus potentissimè, & quando sint illata. *Etenim sederunt*. Dicit ergo: Sic petij contra excitatem & exilium; & etiam ô Domine, *aufer à me opprobrium*, quod audio in verbis, *& contemptum*, quem sustineo in factis. Et est propriè vox Sanctorum in primitiua Ecclesia, quibus exprobrabatur, & qui contemnebantur. Nec hoc dicunt quin libenter sustineant, sed vt ipsis exprobratoribus & contemptoribus bona impetrent: sciunt enim se inde beatiores. *Iob* 32. Deiderur iusti implicitæ. *Psal.* Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. *Sap.*5. dicturi sunt: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Sic contemnebamus. Et in eodem: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Et quare annumerati, quare contemnunt? *Quia testimonia sua exquisiui*, in Scripturis sacris: multi enim Iudæi habentes opprobrio & contemptui, quia testimonia Dei exquisierunt, & hunc Theologi acquiescentes Christi exhortationi dicenti: Scrutamini Scripturas: ipsæ enim sunt, quæ testimonium perhibent de me. Testimonia enim sunt martyria secundum *Glossam*. Martyr enim Græce idem est quod testis: & martyrium, idem quod testimonium: & martyria, idem quod testimonia. Quia passiones & martyria quærebam pro Christo pati, exprobrabar, & contemnebant homines. Et exprobauerunt, & eiecerunt nomen nostrum tanquam malum, propter filium hominis.

23. *Etenim sederunt*. Hic ostendit à quibus, & quando patiatur illa, quia à principibus, & in iudicio sedentibus. Tangitur ergo primò illorum dispositio in iudicio. Secundò ipsius impugnatio per opprobria. *& aduersum me*. Ait ergo, sic dixi, quod opprobrium sustineo & contemptum: si quæris, à quibus? Ecce, *Etenim* (hæc est assertio) *sederunt*, tanquam deliberantes, & iudicium prolaturi, *principes*.

Suprà in *Psal.* Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum: & ipsimet *loquebantur aduersum me*, mihi improperando, vilificando, accusando, vt contra legem Dei ipsi aduersarij essent, qui iudices esse debebant. *Deut.* 32. Et inimici nostri sunt iudices, quod est magna peruersitas. *Mich.* 3. Audite principes domus Iacob, & iudices domus Israël, qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertistis, iudices facti & accusatores, sicut factum fuit in B.Stephano. *Act.*7. Vnde & hoc optimè cantatur de illo.

Seruus autem tuus. Hîc persuasio vt exaudiatur, scilicet exercitatio in bono cum impugnaretur: & tanguntur duo. Primò exercitatio sui in bono. Secundò modus, quo exercebatur. *Nam & testimonia tua.* Dicit ergo: Sic loquebantur aduersum me ipsi iudices exprobrando, contemnendo.: tu autem quid? Ecce: *Seruus tuus exercebatur*, meditando, *in tuis iustificationibus*, qualiter scilicet plenè vilificaretur. Qui enim hæc meditatur, non vincitur, sed fortificatur contra omnes inimicos. *Sap.*7. Sapientiam, meditantis Dei iustificationes, non vincit malitia.

24. *Nam & testimonia.* Hîc secundum, modus scilicet se exercendi: & tangitur in duobus. In meditatione vtilitatis persequutionis, & dilectione interiori ipsius persecutoris. Ait enim: Sic dixi, quòd seruus tuus exercebatur in iustificationibus tuis, & bene: *nam*, id est, quia *meditatio mea est testimonia tua*, id est, martyria, passiones scilicet, & vituperia, quia finem considero, & coronam, secundum illud 2. ad *Corinth.*4. Hoc momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vel *meditatio mea*, est martyria tua, id est, martyria, & passiones, quas sustinuisti: qui enim illa considerat quæ Christus sustinuit, sustinere pro illo affectat, & quærit. 1. *Matth.*6. Ostendebant elephantis sanguinem vuæ & mori, ad acuendos eos in prælium. *Et consilium meum*, est sup. *iustificationes tua*, iustificationes à te nobis traditæ, vt diligamus ipsos inimicos nostros. *Matth.* 5. & *Luc.* 6. Iustificationes à te ostensæ in teipso, qui pro tuis rogasti inimicis. *Luc.*23. Pater ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt.

Sic ergo desideranti proficere, & gementi sub miseria cæcitatis, & præsentis exilij, & inter hostes patienti, certè debetur retributio à iudice iusto Deo. Propter hoc rectè præponitur litera *Gimel*, quod interpretatur retributio.

* *Daleth.*

25. *Adhæsit pauimento.* In præcedenti octonario petiit liberari, vel auxilium sibi dari contra infirmitates & hostes, quæ omnia erant mala pœnæ; hîc contra malas consuetudines retrahentes & relabi facientes in aliqua mala culpæ: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò persuasio more suo, ibi, *Viam veritatis.* In prima dicuntur duo. Primò petit remedium contra causam culpæ, & recidiui. Secundò contra culpam ipsam, vt longè amoueatur, ibi, *Viam iniquitatis.* In prima duo. Primò petit contra antiquam consuetudinem malam auxilium. Secundò contra tædium quoddam ex illa generatum, ibi, *Dormitauit anima mea.* In prima tria. Primò petit contra pravam consuetudinem retrahentem gratiam. Secundò, illuminantem in agendis, ibi, *Doce me.* Tertiò dirigentem in ordine agendorum, ibi, *Viam iustificationum.* Item in prima dicuntur tria. Primò ostenditur necessitas petitionis. Secundò petitur. *Vnifica.* Tertiò monstratur confidentia petentis. *Vias meas.* Dicit enim: Sic Domine petij velamen amoueri, & contra exilium consolari, coadiuuari contra hostes: sed heu timor concutit me, quia *anima mea*, ad imaginem tuam facta, *adhæsit pauimento*, corpori suo, quod est terra sicut pauimentum. *Gen.* 2. Formauit ergo Dominus Deus hominem, quantum ad corpus, de limo terræ: & tam pulchrum, & varietate sensuum depictum, hic oculi, ibi aures, ibi nasus, & os subtus. Hinc dicitur in *Psal.* de beata anima: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, quantum ad interiorem virtutum pulchritudinem: circumdata varietate, corpore proprio varietatibus membrorum insculpto & picturato: & nihilominus conculcandum & suppeditandum sicut pauimentum, sicut Paulus 1. ad *Corinth.*9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Nulla maior seruitus, quam pauimenti, quod ab omnibus conspuitur, conculcatur. Vel pauimentum terra appellatur, sicut vult *Glossa*, quia in magna Dei domo, quæ mundus est, cœlum est sicut camera, seu testa, terra sicut pauimentum, florum & herbarum differentiatibus picturata, & ab hominibus calcanda.

Primo pauimento adhæret anima per luxuriam. Secundò per auaritiam. Suprà in *Psal.* Adhæsit in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. Sed magis esset conculcanda vt veraciter haberetur. *Isa.*1. Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Sic adhæsit anima mea, vnde praua consuetudine, quasi recidiuo morior, sed

Vnifica me. Ecce petitio: & hoc, *secundum verbum tuum*, quod dicis *Ezech.* 18. Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. Vel *secundum verbum tuum*, id est, per verbum tuum, & doctrinam, quod est animæ vita, & quotidie ipsam plus & plus promouet in vita. *Deut.*8. & *Matth.*4. Non in solo pane viuit homo; sed in omni verbo, &c. Vel de verbo increato: *Vnifica me secundum verbum tuum*, id est, per Verbum increatum tuum, quod est vita. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Et viuificat quos vult. *Ioan.*5. Filius quos vult, viuificat.

26. *Vias meas.* Ecce tertium. Quasi diceret: In tali statu sum, & sic pero, & confido, quòd sic fiet: quia *vias meas*, malas, peccata scilicet, & iniquitates, *enumerauj*, extra nuntiaui confitendo, & *exaudisti me*, dimittendo, implens illud *Isa.*43. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Alia litera habet: *Expositi*, quod idem est, & importat parum plus, enuntiationem scilicet destinctam, & apertam, & talem prout cui dubio Dominus exaudit. *Prouerb.*28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem

tem confessus ea fuerit, & reliquerit, veniam consequetur.

Doce me. Hîc secundum, in quo petit gratiam illuminantem in agendis. Quasi diceret: Sic pero vt viuifices, gratiam fortiter stiandi præstando, & etiam *doce me*, ne errem in agendo, *iustificationes tuas*, virtutes scilicet bonas, iustificantes animas. *Sap.*8. Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem; quibus nihil est vtilius hominibus.

27. *Viam iustificationum.* Hîc tertium, in quo petit directionem in modo, & ordine faciendi: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò fructum sequentem ostendit, si assecutus fuerit, ibi, *Et considerabo.* Ait ergo: Sic rogo vt illumines, & etiam *instrue me*; non solum iustificationes docendo; sed *viam*; id est, iustificationum modum & ordinem. Non enim satis est bona agere, nisi fiant debito modo, & debito ordine. Hinc Paulus monet 1. ad *Cor.*14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Vel quantum ad modum. *Instrue me*; docendo *viam*, id est, spiritualem intelligentiam, *iustificationum tuarum*, in lege præceptarum, quam multi nescíunt. *Bar.*3. Viam sapientiæ nescierunt, spiritualem scilicet intelligentiam in ea remouiis.

Et exercebor. Ecce fructus, *in mirabilibus tuis*, vel operibus vel iustificationibus; quia tam mirabilibus figuris nos instruis, quas nullus alius potuisset cogitasse. Suprà in *Psal.* In adinuentionibus tuis exercebor.

28. *Dormitauit anima mea.* Hîc secundum, in quo postquam rogauit pro remedio contra consuetudinem pravam, hîc petit contra tædium quoddam ex ea generatum. Primò ergo ostendit incommodum. Secundò petit remedium, ibi, *Confirma me.*

Dicit ergo: Sic Domine adhæsi pauimento contra quod perij, & etiam *anima mea*, non corpus, *dormitauit*; lentè assurgens ad bonum. Dormit enim qui obliuis est Dei omninò: sed dormitat; qui quasi fatigatus lentus est, nec ad bonum properat. De vtroque *Prou.*6. Paululum dormies, paululum dormitabis. *Mat.*25. Dormitauerunt omnes, & dormierunt. Et hoc *pra tædio*, orto ex praua consuetudine; & præ longa feruoris expectatione; quam non possum assequi. *Sap.*4. Exiguum est; & cum tædio tempus vitæ nostræ. 2. *Cor.*1. Suprà modum grauati sumus, ita vt tæderet nos etiam viuere. Et nota, quòd dormitat; qui consentit dormit, qui facit: obdormit, qui assuescit; fluit fluit, & effluit, & pertransfluit. *Hebr.*2. Oportet nos diligentius obseruare, ne pertransfluamus.

Confirma me. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic afficior tædio, vt cito possim cadere, & propter hoc pero, *Confirma me*; missa Spiritus sancti virtute; *in verbis tuis*, in præceptis quæ teneo, ne cadam ab illis, sed præcedam ad alia. *Psal.* Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. *Luc.* vlt. Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Testa mollis sum; & fragilis, sed mitte ignem Spiritus sancti me confolantem, & in bono confirmantem, sicut in Apostolis factum fuit. *Act.*2. *Eccles.*27. Vasa figuli probat: probata & solida reddit, fornax, Spiritus sancti.

Viam iniquitatis. Hîc secundum primæ partis octonarij huius. Postquam enim petiit remedia contra occasionem culpæ, scilicet pravam consuetudinem, & quandam acediam, hîc petit contra culpam, sine qua non potest esse, vel in quam timet incidere. Et primò petit se elongari à futura: Secundò veniam de præterita, si aliqua *est*. *Et de lege tua.* Ait enim: Sic da remedium contra consuetudinem pravam, & contra acediam: & etiam *viam iniquitatis*, intransitiua constructio, id est, operationem iniquam, quam multi calcauerunt, & sic est trita multum. *Matth.*7. Lata est via, quæ ducit ad perditionem: & multi ambulant per eam: qui dicturi sunt in fine illud *Sap.*5. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. *Amoue à me*, amoueri concede flabello gratiæ tuæ; sicut Abraham abigebat aues à sacrificio suo. *Genes.*15. Et sicut Iob, qui dicit in 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de virgine.

Et de lege tua, si in aliquo trangressus, *miserere mei.* Vel *miserere mei*, si in aliquo deliqui: & hoc *de lege tua*, id est, secundum legem tuam, quæ est clementiæ, non secundum Mosaycam, quæ est lex iustitiæ. *Prou. vlt.* Lex clementiæ in lingua illius. *Sap.*11. Misereris omnium, qui omnia potes.

29.

Viam veritatis. Hîc est secunda pars huius octonarij. Præmissa enim petitione subiungitur hîc persuasio. Persuadet autem à bonis à Deo iam receptis, quæ tangit quatuor. Primum est veritatis electio. Secundum, iudiciorum retentio in corde. *Iudicia tua.* Tertium, testimoniis diuinis adhæsio, relictis testimoniis falsitatis, ibi, *Adhæsi testimoniis.* Quartum, lata mandatorum impletio, secundum aliquod tempus, ibi, *Viam mandatorum.* Dicit ergo: Sic Domine propter consuetudinem, & tædium timeo, & peto auxilium, & debes audire, quia *elegi*, relicta falsitate, *viam veritatis*, vt ipsa informetur intellectus, & sic merito prudentiæ da quod petij; non enim sum de illis, qui dicturi sunt in fine illud *Sap.*5. Erraumus à via veritatis, & lumen intelligentiæ non illuxit nobis.

30.

Et etiam *iudicia tua*, quibus in præsenti iam iudicas, & quibus in futuro iudicabis; *non sum oblitus*, id est, teneo illa memoria. Prima occulta sunt, & contra illa non murmuro, sciens iudicia tua abyssus multa. Et Paulum audio clamantem *Rom.*11. Incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius. Alia erunt aperta, & alia timeo: & vtraque abscondi; non tradidi oblitioni. *Deut.*4. Ne obliuiscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, quantum ad iudicia in præsenti: & quæ audierunt aures tuæ, quantum ad iudicia in futuro.

Adhæsi testimoniis. Hîc tangitur tertium, scilicet adhæsio testimoniis: vnde dicuntur duo. Primò dicit se adhærere. Secundò infert ex hoc, quod caueat ei à confusione, sicut suprà petit. Noli me confundere. Ait enim: Sic elegi viam, sic in memoria teneo iudicia: & etiam o *Domine adhæsi*, voluntate & amore, *testimo-*

31.

mis tuis, non paumento, ſicut ante conuerſionem faciebam. *Deut.*10. Domino Deo tuo ſeruies, & illi adhærebis. Primum quod elegi, fecit prudentia. Secundum, quòd iudicis obliuiſcor, conſtantia. Sed quod adhæreo, facit delectatio & charitas vera, & propter hoc: *Noli mè confundere*, non dando quòd ſupra petij, ſcilicet perſeuerantiam in bono opere, ne dicatur mihi illud *Luc.*14. Iſte homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Sed ſi adiuuas, non confundar. *Iſa.*50. Dominus Deus auxiliator meus, & ideò non ſum confuſus.

32. *Viam mandatorum.* Hîc quartum, in quo perſuadet à quarto, ſcilicet læta mandatorum adimpletione: & dicuntur duo. Primò læta adimpletio. Secundò ratio adimplendi & tempus, ibi, *Cum dilataſti.* Dicit ergo: Sic me non confundas, quia elegi veritatis viam, & non ſum oblitus indicia, & adhæſi teſtimoniis: & etiam quia *cucurri*, faciliter & lætanter, vt bonus equus, ſicut dicit *Gloſſa*, ſtimulatus calcaribus timoris tui, flagellatus correctionibus, & gratia directus, *viam mandatorum. Abac.*3. Viam feciſti in mari, in amaritudine ſcilicet mundi, equis tuis. Ad hunc curſum nos inuitat *Paulus* 1.*Cor.*9. Sic currite vt comprehendatis. De hac Salomon *Prou.* 4. Ducam te per ſemitas æquitatis, quas cum ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.

Dilatatio culpæ & meriti.

Cucurri ergo, ſed non ſemper fui in hac lætitia, ſed *cum dilataſti*, delectationem in iuſtitia infuſiſti, *cor meum*, dilatans & extendens. Suprà in *Pſal.* Dilataſti greſſus meos ſubtus me, & non ſunt infirmata veſtigia mea. Non eſt ita dilatatio culpæ, quæ triplex eſt. Superbiæ. *Matth.*6. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias ſuas. Et luxuriæ. *Iſa.*57. Dilataſti cubile tuum iuxta me, ſuſcepiſti adulterum. Auaritiæ, agrum agro copulando, & domum domui. *Iſa.*5. Væ qui coniungitis domum domui, & agrum agro copulatis, vſque ad terminum loci. *Amos* 1. Super tribus ſceleribus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non conuertam eum: eò quod diſſecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum ſuum, qui ducit ad dilatationem gehennæ, de qua *Iſa.*5. Dilatauit infernus animam ſuam. Sed eſt dilatatio meriti, de qua *Paulus* 2.*Cor.*6. Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt ducens ad dilatationem præmij, de qua *Iſa.*60. Tunc videbis, & afflues, & admirabitur, & dilatabitur cor tuum.

Ecce in hoc octonario apertè monſtratur quantum timeat hic relabi, quamuis viam veritatis elegerit, iudiciorum memor ſit, & adhæſerit teſtimoniis, & mandata etiam aliquando lætanter impleuerit, propter præcedentem conſuetudinem, & acediam boni, quam patitur aliquando. Vnde præponitur hic benè litera *Daleth*, quod interpretatur timor, ſiue natiuitas: hic enim timor propriè naturalis, & ex natiuitate contractus.

He.

33. *Legem pone mihi Domine.* In præcedenti parte actum eſt ad hoc vt laudetur Deus de meritis incipientium, hîc agitur ad hoc ipſum de meritis proficientium. Merita proficientium ſunt in tribus. In facilitate bene operandi, & in voluntate certa cognitionis Dei & mandatorum eius, & in delectatione operis boni. In prima ergo agitur de profectu in habilitate bene operandi. In ſecunda de profectu in cognitione boni, ibi, *Bonitatem feciſti.* In tertia de profectu in delectatione, & amore boni, ibi, *Quomodo dilexi.* In prima dicuntur quatuor, ſecundum quatuor, quæ concurrunt ad hoc quod aliquis ſit habilis ad bonum. Primum cordis promptitudo. Secundum, ſtrenuitas operis. Tertium, in tribulatione, ſi ſurgit, conſolatio. Quartum, perſeuerantiæ propoſitum. Et de his quatuor agitur in quatuor octonariis, ſicut ſunt numerata & ordinata. In hoc ergo octonario agitur de cordis promptitudine, ſupplicando vt detur: in quo dicuntur duo, ſecundum duo, quæ concurrunt ad hoc vt cor habiliteur. Primum eſt gratia inclinans ad verum bonum. Secundum, gratia auertens à vanis rebus & nociuis. Primò ego petit primam gratiam. Secundò ſecundam, ibi *Auerte oculos.* In prima dicuntur quinque, ſecundum quinque quæ petit, per quæ cor poteſt inclinari ad bonum faciliter. Primum eſt legem ſibi poni. Secundum, gratiam fieri ad intelligendum poſitam & ſcrutandam, ibi, *Da mihi intellectum.* Tertium, ad cuſtodiendum intellectam, ibi, *Et cuſtodiam.* Quartum, conferri gratiam ad proficiendum, ibi, *Deduc me.* Quintum, ad gratis faciendum omnia, ibi, *Inclina cor.* In prima tria. Primò petit imponi ſibi legem. Secundò ſpecificat quam. *Viam iuſtificationum.* Tertiò ad quid velit ſibi imponi illam. *Et exquiram.* Dicit ergo: Sic Domine rogaui, in perſona incipientis & ruere timentis. Noli me confundere: ſed nunc in perſona proficere volentis, imò eo ipſo proficientis, quod hic rogat, rogo, *Pone*, id eſt, impone, *mihi*, non ſuperbo, qui ſalutem ſuam operari dedignatur, *legem*, non illam veterem, quæ, ſicut dicit Petrus, fuit onus, quod nec Apoſtoli, nec patres eorum portare potuerunt, ſed legem nouam, charitatis ſcilicet, ſuauiter ligantem. *Oſee* 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Impone in humero, ſecundum illud *Iob* 31. Librum ſcribat ipſe qui iudicat, de rebus charitatis, & clementiæ, vt in humero meo portem illam. Impone cordi, ipſam in eo ſcribendo, ſecundum illud *Ierem.* 31. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſuperſcribam illam. Legem, inquam, *viam iuſtificationum tuarum*, id eſt, per quam venitur ad iuſtificationes tuas: fide enim per dilectionem operante, ad iuſtificationem veram venitur. *Rom.* 4. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, non ex operibus legis. Et in quinto: Iuſtificati ex fide, pacem habeamus, per dilectionem operantem ſup. ſemper.

De meritis proficientiū.

Et exquiram. Ecce ad quid volo poni eam, vt in illa mediter, illam ſcruter. In *Pſal.* ſupra: Cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius ſequirant. *Prouerb.* 2. Si quæſieris eam, quaſi pecuniam inuenies timorem Domini. Bonum eſt

eſt illam inquirere, non mundanam ſapientiam, ſicut filij Agar *Bar.*3. qui exquiſierunt prudentiam, quæ de terra eſt.

34. *Da mihi intellectum.* Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Sic pone legem charitatis, legem Euangelicam: & *da mihi intellectum*, illius ſup. id eſt, gratiam, qua poſſim intelligere illam. 2.*Paral.* 1. Da mihi ſapientiam, & intelligentiam. 2. ad *Tim.*2. Dabit tibi Dominus intellectum in omnibus. Datur enim gratia intelligendi paruulis à Deo. *Matth.* 11. Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. *Iob* 32. Inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam. *Iob* 38. Quis dedit gallo intelligentiam? *Pſal.* Intellectum tibi dabo, & inſtruam te. Da ergo mihi intellectum: & *ſcrutabor legem tuam*: aliter fruſtrà eam ſcrutarer. In eodem ſuprà: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius. *Ioan.* 5. Scrutamini ſcripturas, quoniam &c. non ſecreta Dei, quia *Iſa.* 40. dicitur: Qui dat ſecretorum ſcrutatores, quaſi non ſint. Non maieſtatis potentiam infiniram, quia *Prou.*25. Perſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria.

Et cuſtodiam illam. Ecce tertium. Quaſi diceret: Sic da ad intelligendum gratiam, & ſcrutandum: & etiam da, *vt cuſtodiam illam in toto corde meo.* Legem in toto corde cuſtodit, qui Deum toto corde diligit. Ad hanc cuſtodiam inuitat Salomon *Prou.*4. Cuſtodi eam in medio cordis tui. Et talis cuſtodia vtilis valdè eſt. *Prouerb.*30. Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam, & ſaluat eam. *Luc.*11. Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, in corde, non tantum habentes in ore, ſicut dicitur de ſacerdotibus. *Malach.*2. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam.

35. *Deduc me Domine.* Hîc quartum, in quo petit gratiam ad proficiendum in lege poſita, eundo de virtute in virtutem, vſque ad perfectionem. Et primò petitio. Secundò perſuaſio. *Quia ipſam.* Ait enim: Sic legem pone, intelligere fac & cuſtodire: & etiam *deduc me in ſemitam mandatorum tuorum.* Via mandatorum præcepta ſunt, quia ſunt latiora: ſed ſemita ſunt conſilia: vnde petit vſque ad conſilia prouehi. *Iſa.*2. Docebit nos vias ſuas, præceptorum: & ambulabimus in ſemitis eius, conſiliis ſcilicet, ipſo tamen ductore. *Deut.*8. Ductor eius fuit in ſolitudine magna, atque horribili. *Iſa.*63. Spiritus Domini ductor eius fuit. Et hoc per ſemitas conſiliorum. *Prouerb.*4. Ducam te per ſemitas æquitatis. Hæc ſemita bona, quia declinare facit à malo. *Prou.*16. Semita iuſti recta eſt, rectus callis iuſti ad ambulandum. Lucida. *Prou.*6. Semita iuſtorum, quaſi lux ſplendens, proficit, & creſcit. Pacifica. *Prou.* 3. Omnes viæ eius pulchræ, & ſemitæ eius pacificæ.

Quia ipſam. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic deduc per ſemitam, *quia ipſam volui*, etſi in me non inueni vt poſſem proficere. Ad *Rom.*7. Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Tales erant, de quibus 2. *Math.* 4. Elegit Iudas ſacerdotes habentes voluntatem in lege Dei.

36. *Inclina cor meum.* Hîc quintum, in quo petit gratiam ad faciendum gratis, non ex cupiditate, omnia prædicta. Primò ergo petit vt vera-

citer inclinetur ad implendum voluntatem Dei. Secundò quod gratis efficiatur ab eo. *Et non in auaritiam.* Ait ergo: Sic legem pone, intellectum da, & cuſtodire fac, & proficere: & ſuper hæc omnia, *inclina cor meum*, id eſt, gratiam da cor meum inclinari facientem; *in teſtimonia tua*, in ſcripturarum dicta, quæ teſtificantur tuæ poteſtati, & tuæ ſapientiæ, & tuæ bonitati. *Iſa.*2. Inclinabitur homo, & humiliabitur vir, & ſic erit ſapiens, quia *Prou.*11. Vbi humilitas, quæ eſt inclinatio quædam, ibi ſapientia. Inclina ergo cor meum, qui præcipis vt inclinetur. *Prou.* 10. Inclina aurem tuam ad cognoſcendam ſapientiam.

Et non in auaritiam, hoc eſt, ſic inclina, vt non quæram in inclinatione terrena, ſicut illi, de quibus in *Pſal.* ſuprà: Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. *Prou.* 17. Oculi ſtultorum in finibus terræ. 1.*Reg.*8. dicitur de malis filiis Heli: Declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera. Sed boni inclinantur ad Deum. *Iſa.*17. Inclinabitur in die illa homo ad factorem ſuum, & ad ſanctum Iſrael reſpicient.

37. *Auerte oculos.* Hîc eſt ſecunda pars octonarij, in quo poſtquam petiit gratiam ad proficiendum in bono, hîc petit ad cauendum mala, & inducentia in malum, non ad cauendum malum culpæ mortalis, hoc eſt enim incipientium. Et primò petit gratiam ad cauendum malum, & auertendum ſe à malo vanitatis. Secundò à malo cuiuſdam elationis, quæ ſolet otioſi ex profectu; ibi, *Statue ſeruo tuo.* Tertiò à malo ſuſpitionis de aliis habitæ, ibi, *Amputa opprobrium.* Primum reſpicit ad concupiſcibilem. Secundum ad iraſcibilem. Tertium ad rationabilem, cuius eſt iudicare. In prima dicuntur duo. Primò petit à vanitatibus auerti per gratiam Dei. Secundò quaſi effectum ſubiungit conſequentem ex hoc, ſcilicet in Chriſto plus & verius vinificari. *In via tua.* Dicit ergo: Sic petij, vt prædictam gratiam ad prædicta bona conſequar, & etiam *auerte*, id eſt, gratiam auertendi præbe, *oculos meos*, exteriores ſcilicet, *ne videant vanitatem*, creaturæ allicientis per viſum animam. Frequenter enim per oculos intrat concupiſcentia, & mors occaſionaliter. *Ierem.* 9. Mors intrauit per feneſtras, ingreſſa eſt domos noſtras. Et Dominus ait *Matth.* 5. Qui vidit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. *Eccleſ.* 9. Propter ſpeciem mulieris, caueas inſpectum, multi perierunt. Non enim licet, ſicut dicit *Gregorius*, intueri, quod non licet concupiſci. Sed magis inferiores oculos concupientum, qui poſt peccatum, in primis parentibus aperti ſunt. *Gen.*3. Hos auertit, *ne videant*, id eſt, concupiſcant aliquantulum, etiam leuiter, *nouitatem*, aliquid terrenum, aliquid creatum: totum enim vanitas eſt. *Gen.* 1. Terra erat inanis, & vacua. *Ierem.*4. Aſpexi terram, & ecce vacua erat, & nihili. Ad *Rom.* 8. Vanitati ſubiecta eſt creatura, non volens.

Hîc auerte à vanitate, & his conuerſis in te, *vinifica*, id eſt, vinificabis me, *in via tua*, in Chriſto ſcilicet, qui eſt via qua itur ad te. *Ioan.*14. Ego ſum via, veritas, & vita. Vel *in*

via tua, in lege tua, quæ via est eundi ad te, & vita est. *Prouerb.4.* Custodi legem meam, & erit vita animæ tuæ. Lex, inquam, spiritualis, quia *Ioan. 6.* dicitur: Spiritus est qui vinificat.

38. *Statue seruo tuo.* Hic secundum, in quo petit auerti ab elatione, quod est statui in eloquio Dei: & dicuntur duo. Primò petit statui, & firmari, ne eleuetur. Secundò ostendit per quid hoc fieri poterit, quia per gratiam diuini timoris. *In timore tuo.* Dicit ergo: Sic auerte à vanitate, & etiam *seruo tuo* auerso à vanitate, *statue eloquium tuum.* Hypallage est, id est, in eloquio tuo statue seruum tuum, ne efferatur. *Bar* 3. Statuit Dominus verbum suum, quod loquutus est. Sed quibus? Seruis suis. *Genes.9.* Statuam pactum meum vobiscum.

Sed hoc fac, *in timore tuo*, ponens me, qui me custodiat, me reprimat. *Prouerb.14.* In timore Domini fiducia fortitudinis. Et in 10. Radix sapientiæ, quæ tenetur in corde, ne adulet, timere Deum, vel timor Domini. Propter hoc dicitur in 27. Nisi te tenueris in timore Domini constanter, citò subuerteretur domus tua.

39. *Amputa opprobrium.* Hic tertium, in quo petit gratiam retrahentem à malo suspicionis: proficientes enim suspiciones à cordibus suis auellere sine magna Dei gratia non possunt: & dicuntur hic tria. Primò petit amputari à se falsa iudicia & suspiciones. Secundò commendat diuina, quæ omninò sunt infallibilia. *Quia iudicia tua.* Tertiò persuadet, vt sibi detur charitas, quæ euacuet omninò talia, ibi, *Ecce concupiui.* Ait ergo: Sic oculos auerte à vanis, & statuens mihi eloquia, serua me ab elatione: & etiam *amputa*, falce gratiæ tuæ, *quod suspicatus sum*, id est, da gratiam, vt iam non sim suspicionosus, *opprobrium* scilicet *meum.* Quasi diceret: Ipsa suspicio nascitur in me, ex eo quod est in me opprobrium & malum: homo enim malum quod habet in se, citius in alio suspicatur. Suprà in *Psal.* Aufer à me opprobrium & contemptum. *Ios.6.* Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis: suspicionem, quæ malum est valdè adhærens, & multos perdit, quando diffinitiuum faciunt de aliis iudicium. *Eccles.* 3. Multos supplantauit suspicio, & detinuit in vanitate sensus eorum. Propter hoc monet Dominus *Matth.6.* Nolite iudicare, & non iudicabimini. *Cant.*2. Tempus putationis, suspicionum, adnenit.

Suspicio vitanda.

Quia iudicia tua. Hic secundum. Quasi diceret: Sic aufer suspiciones à me, *quia iudicia tua*, quæ certa sunt & vera, *iocunda* sunt & delectabilia amatoribus veritatis, sed mea vana, & fallibilia. In *Psal.* suprà: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum, &c.

40. *Ecce concupiui.* Hic tertium, in quo subiungitur persuasio ad impetrandum gratiam, qua suspicio auferatur: & tanguntur duo. Primò ratio, quare debeat acquiescere iudex. Secundò petitionis determinatio. *Viuifica me.* Dicit ergo: Sic rogo à me auferas falsa iudicia, quæ non sunt sicut tua: & *ecce* Domine *concupiui mandata tua*, de charitate ad istam suspicionem opprobriosam amputandam: vera enim charitas, sentire facit bonum de aliis, non malum. 1. *Cor.*13. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non gaudet super iniquitate, non est ambitiosa, certè nec suspiciosa. Et dicit mandata, quia etsi vna sit charitas, duo tamen mandata. *Matth.*22. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetæ.

Et propter hoc quia concupisco, *viuifica me*, charitatem infundendo in me, qui sum mortuus ex me: & hoc non in mea, sed *in tua æquitate*, id est, in Christo, scilicet per Christum, qui tua est æquitas. Illa, inquam, quam petebat *Iob* 23. dicens: Æquitatem proponat contra me. Ibi *Glossa*: Æquitas iudicia, mediator Dei & hominum CHRISTVS IESVS. Alia litera habet: *In iustitia*, & ipse iustitia. 1. *Cor.*1. Qui factus est nobis à Deo Patre sanctificatio, & iustitia, &c.

Ecce quam petit gratiam ad bonum promouentem, à vanitate, elatione, & suspicione retrahentem: & tandem concluſit in vita totam orationis seriem. Et propter hoc præponitur litera Hebræa *He*, quod interpretatur est, vel viuo: qui enim habuerit, ille est, & viuit.

Vau.

41. *Et veniat super me.* In præcedenti octonario, actum est de humilitate cordis, hic secundò subiungitur de strenuitate exteriori, & in ore, & in opere, quod est secundum in merito proficientium, quantum ad habilitatem ad bonum: & dicuntur duo. Primò supplicatio pro gratia strenuitatis, ad confitendum veritatem, & faciendum bonum exterius in opere. Secundò confessio, quod impetrauit quod petit, secundum quod legit *Glossa.* Vel melius forte persuasio ad impetrandum quod petiit, ibi, *Et ambulabam.* In prima duo. Primò petitur gratia ad strenuè confitendum. Secundò ad agendum, ibi, *Et custodiam legem.* In prima duo. Primò petit gratiam ad audaciter & strenuè confitendum sibi dari. Secundò datam non auferri, ibi, *Et ne auferas.* In prima dicuntur tria. Primò petit sibi conferri gratiam protegentem. Secundò venire illum per quem habenda est gratia, ibi, *Et saluare tuum.* Tertiò ad quid petit ipsam, subiungit, ibi, *Et respondebo.* Dicit ergo: Sic Domine habita cor vt petij, legem ponendo, gratiam ad intelligendum dando, &c. *Et etiam* ô *Domine misericordia tua veniat*, non tantum in me, *sed super me*, ad protegendum scilicet me. Super enim hic notat protectionem, non oppressionem. *Isa.*1. Visio, quam vidit Isaias filius Amos super Iudam, & Ierusalem. Super me ergo effundatur. *Eccl.*18. Effundit super illos misericordiam suam. *Veniat* etiam *misericordia tua*, filius qui est & iustitia quantum ad secundum aduentum, & misericordia quantū ad primum. *Isa.*14. Prope est vt veniat dies eius, & miserebitur Dominus Iacob. Veniat, inquam, vt sit super me tanquam caput, quod supereminet omnibus membris. *Eph.* 1. Dedit ipsum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius.

Saluare tuum. Ecce secundum. Quasi diceret: Da misericordiam super me existendo tanquam protegentem: & vt hoc sit, veniat

saluare

saluare tuum, filius scilicet, & hoc *secundum eloquium tuum*, per Patriarchas, & Prophetas. Ait enim Iacob *Gen.* 49. Salutare tuum expectabo Domine. Et *Isa.* 52. Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. *Zachar.*2. Ecce veniam, & habitabo in medio vestri. Et in 9. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator. Venit autem & ipse super nos, vt nos protegeret. *Isa.* 26. Vrs fortitudinis nostræ Sion, Saluator, &c. & vt nos excitaret ad bonum. *Deuteron.* 32. Quasi aquila ad volandum prouocans pullos suos, & super eos volitans.

42. *Et respondebo.* Hic tertium, ad quid petit illam gratiam, ad strenuè respondendum & audaciter infidelibus, & aduersatiis: vnde dicuntur duo. Primò promissio de audaci responsione, si petita gratia data fuerit. Secundò quia erit etiam firmatus spe victoriæ, ibi, *Quia speraui.* Ait ergo: Sic veniat super me gratia per salutare: & tunc audaciter & strenuè *respondebo verbum* fidei, & confessionis, *exprobrantibus*, Iudæis scilicet, qui de fide Christiana scandalizantur, & Gentibus qui reputant illam stultitiam. 1. ad *Corinth.* 1. Mali enim solent exprobrare bonis. *Ierem.*15. Scito, inquit, quoniam propter te sustinui opprobrium. Sed his respondeo, non confusus de me, sed *quia speraui in sermonibus tuis*, quibus dicis *Deut.*30. Prope est verbum nimis in ore tuo, prope est in corde tuo. Et illud *Luc.* 21. Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri. Et tunc accepta sapientia potero respondere. *Prou.*27. Stude sapientiæ fili mi, vt possis exprobranti respondere sermonem. Aliter non respondeas mihi prius habita sapientia. *Eccl.*5. Si est tibi intellectus, responde proximo tuo: sin autem, sit manus super os tuum.

43. *Et ne auferas.* Hic secundum. Postquam enim petiit gratiam sibi dari ad strenuè respondendum, hic petit eandem gratiam non auferri: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò ratio quare adiiciendum. *Quia in iudicis.* Dicit ergo: Sic da gratiam, & respondebo: & etiam *ne auferas*, gratiam subtrahendo, *de ore meo verbum veritatis*, strenuæ & audacis confessionis & prædicationis, *vsquequaque*, omninò scilicet, vel vsque valdè, & si ad horam auferas, sicut in Petro factum est. *Matth.*26. tamen festinas citò sicut fecisti illi. *Luc.*22.

Multis de causis verbi veritatis auferitur de ore prædicatoris.

Notandum autem, quod verbum veritatis auferitur de ore prædicatoris. Primò propter indignitatem prædicantis. *Psal.* Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Proper temporis importunitatem. *Eccles.*20. Ex ore fatui reprobabitur parabola, quia non profert eam in tempore suo. Propter gratis insufficientiam. Hinc dicebat *Ieremias* in principio, cum ad prædicandum mitteretur, sciens quod reprobaretur, nisi ex speciali gratia: A, a, a; Domine Deus meus, quia puer ego sum, & nescio loqui. Propter incredulitatem, sicut in Zacharia patre Ioannis factum est. *Luc.*1. Pro eo quod non credidisti verbis meis, eris tacens, & non poteris loqui. Propter audientium malitiam. *Exech.*2. Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, quoniam domus exasperans est. *Isa.* 5. Mandabo nubibus meis, nè pluant supeream imbrem.

Quia in iudiciis. Ecce ratio quare sic peto, quòd non auferas, & debes non auferre: *quia* non in me, nec in aliquo alio homine, sed *in iudiciis tuis*, quibus aliquando flagellas me, *supersperaui*, non tantum speraui, quia inde maius aliquid expectani. *Iob* 8. Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. *Psal.* Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo: quia supra condignum sperabo. Ad *Rom.* 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vel supersperabo, quia non tantum sperabo, sed gloriabor, quod est plus. Ad *Rom.*5. Gloriamur in infirmitatibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur. Vel superspèraui in iudiciis tuis: timens enim iudicia tua, gratiam custodiui: timor enim custodit bona in anima, & teprimit, & conseruat, & sic ex consequenti per spem subleuat, & sic ipse timor spem generat.

44. *Et custodiam legem tuam.* Hic secundum primæ partis. Postquam enim petiit gratiam strenuè profitendi, petit hic gratiam strenuè operandi, quia perseueranter: & dicuntur duo. Primò petit gratiam operandi perseueranter. Secundò exponit de qua perseuerantia intendit. *In seculum.* Ait enim: Sic petij vt gratia ad respondendum detur, & non auferatur: & etiam rogo, *custodiam*, id est, custodire mihi detur, quod erit si non abstuleris verbum, *legem tuam semper*, legem scilicet charitatis, quam superius mihi poni petij: & hoc *in seculum*, consecutium *seculi.* Exponit quod dixerat *semper. Prouer.* Custodi legem meam atque consilium, & erunt vita animæ tuæ. Est autem hæc custodia per dilectionem: qui enim habet & custodit charitatem, legem tuam custodit. *Sap.* 6. Dilectio, custodia legum est. *Rom.*14. Plenitudo legis est dilectio.

45. *Et ambulabam.* Hic est secunda pars huius octonarij, in qua secundum *Glossam* gratulabundus confitetur se acceptum esse quod petiit. Sed aduertendum diligenter, quòd loquitur Ecclesia, quæ in suis partibus prædicta impleri petiit, & vt moneat iudicem, & persuadeat, recolit tanquam grata, quæ in aliquibus iam accepit, aliis ab illis, pro quibus iam petit: & sunt duo quæ confitetur se accepisse, quæ suprà petebat, tamen in aliis se accepisse fatetur, quam in illis pro quibus petiit. Primum, strenuitas operationis bonæ. Secundum, audaciæ prædicationis veræ, ibi, *Et loquebar.* In prima duo. Primò confitetur se gratiam operandi accepisse. Secundò ostendit quare accipit, ibi, *Quia mandata tua.* Dicit ergo: Sic petij gratias has mihi dari pro aliquibus membris: *& ambulabam* iam *in latitudine*, mandatorum in quibusdam: vnde Domine hoc etiam dabis aliis. *Psal.* Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata, &c. quin strenuè & virilitèr incedam. Hæc autem latitudo charitas est, de qua infrà in eodem: Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Hæc est latitudo, de qua *Paulus Ephes.* 3. Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, &c.

tanta enim est charitatis latitudo, vt vsque ad inimico, extendatur.

Quia mandata tua. Ecce secundum. Quasi dicat: Sic ambulabam non meis meritis, sed *quæ mandata tua*, orationibus, & suplicationibus, *exquisiui*, & tu dediti: vnde & sic nunc facies: quia *Luc.*11. Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. *Sapient.* 6. Hanc exquisiui à iuuentute mea, scilicet sapientiam implendi mandata Dei.

46. *Et loquebar.* Hic secundum, in quo ostendit se audacter docuisse: & dicuntur duo. Primò ostendit in se fuisse docendi audaciam. Secundò rectam ad dicendum præparationem, ibi, *Et meditabar.* In prima duo. Primò quòd in conspectu terribilium docuerit. Secundò quòd timor & confusio abfuerit. *Et non confundar.* Ait ergo: Sic ambulabam in latitudine, & etiam *loquebar in testimoniis*, *in*, pro de, id est, de testimoniis tuis, scilicet de testimoniis scripturarum, non de fabulis. Hæc sunt testimonia, de quibus suprà in *Psal.* Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. *Ioan. vlt.* Scimus quia verum est testimonium eius. Vel in testimoniis, vt sumatur propriè, id est, in martyriis quando sancti occidebantur. *Act.*4. In testimoniis loquebantur, qui rogabant. Da seruis tuis loqui cum fiducia verbum Dei. Et hoc *in conspectu regum*, terribilium, vnde maior poterat esse timor. *Matth.*10. Ante reges & præsides ducemini.

Et tamen *non confundebar*, confusio aberat. *Eccles.*7. Ne extimescas faciem potentis. Talem volebat Paulus esse Timotheum, cum dicebat 2.*Tim.*2. Cura teipsum sollicite exhibere operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum Dei: quia *Prou.*20. dicitur: Qui timet hominem, cito corruet. *Isa.*1. Dominus Deus auxiliator meus, & ideò non sum confusus. *Luc.*9. Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua.

47. *Et meditabar.* Hic secundum, in quo ostendit in se præcessisse rectam præparationem ad loquendum, quia inspectionem: loquuturus enim debet primò meditari, quid loquatur. Et operationem: non enim decet hominem docere, quod non facit, ibi, *Et leuaui.* Ait ergo: Sic loquebar, nec confundebar, *& meditabar in mandatis tuis*, non ex desperatione, vt non crederem te dare posse quod dicerem, cum dicas *Matth.* 10. Dum steteritis ante reges & præsides, nolite cogitare, &c. Sed *quæ*, id est, quia *dilexi nimis*. Ob hoc iustus meditatur. In *Psal.* suprà: Os iusti meditabitur sapientiam. *Deut.*6. Meditaberis ea sedens in domo tua. In *Psalmo primo*: In lege eius meditabitur die ac nocte. *Eccles.*6. Cogitatum tuum habe in lege Dei.

48. *Et leuaui manus.* Hic ostendit se præparatum per operationem: & dicuntur duo. Primò quòd recta intentione operatus est. Secundò quòd in bono opere exercitatus, ibi, *Et exercebar.* Ait enim: Sic meditabar loquuturus coram regibus, & etiam faciebam quod dicebam, quia *& leuaui manus meas*, non ad terrena depressi, *ad mandata tua*, implenda. Ac si dixisset: Intentione superiorum, manum misi ad implenda mandata. Sic leuare monet *Ieremias Thren.* 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum: *Exod.* 17. Cum leuaret manus Moyses, vincebatur Amalec.

Quæ dilexi. Sicut suprà subiungit causam, quare leuauerit: *Quæ*, id est, quia illa *dilexi.* Dilectio ergo quæ fecit meditari, fecit & opere adimplere intentione recta, non sicut antiquitus. Iudæi enim mandata adimplebant temporalium amore. *Isa.*1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. *Exod.* 17. Manus Moysis, Iudaici populi, graues erant, ad terrena tendentes.

Et exercebar. Hæc est vera litera. Quasi diceret: Sic recta intentione operatus sum, non tantum semel, imò *exercebar*, frequenter operando & cogitando, *in iustificationibus tuis*, in mandatorum operibus, quæ iustificatum ostendunt. Suprà in *Psal.* Meditabor in omnibus operibus tuis, & in aduentionibus tuis exercebor.

Vide ergo diligenter, quomodo gratiam petierit ad aduersarios fidei, & ipsum non auferri, & persuaserit tanquam gratus ex bonis iam acceptis: tam dignis autem petitionibus deesse non potest, cuius honor desideratur, qui dicit *Isai. penul.* Et erit, antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis petentibus, ego exaudiam. Et 58. Tunc inuocabis Dominum, & ipse exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum. Propter quod hic præponitur litera Hebræa *Vau*, quod interpretatur ipse. Quasi dicat: Iis clamoribus, qui hic fiunt, adest ipse qui petitur præsens, & non alius.

Zain.

49. *Memor esto.* Hic subiungitur tertium, quod pertinet ad meritum proficientium, quantum ad habilitatem bene operandi. Actum est enim de promptitudine cordis, de strenuitate exterioris operis: sed quia adhuc vt sit bene habilis, necessaria est consolatio spiritualis, agitur hic de consolatione laborantis, & strenuè operantis. Diuiditur autem iste octonarius, secundum quatuor causas consolationis, quas tangit hic loquens in persona prompti corde, & strenui in exteriori opere. Prima est æternorum bonorum diuina promissio. Secunda, iudiciorum Dei recordatio, ibi, *Memor fui iudiciorum.* Tertia, scripturarum læta meditatio, ibi, *Cantabiles mihi erant.* Quarta, vigil oratio, ibi, *Memor fui.* In prima dicuntur duo. Primò petit cito adimpleri diuinam promissionem sibi factam. Secundò ostendit diuinæ promissionis efficaciam, ibi, *In quo mihi spem.* Dicit ergo: Sic da strenuitatem in opere & confessione nominis, ipsemet adstans mihi: & ô Domine, *memor esto*, non ad meritum reducendo, sicut nos qui obliuiscimur, sed citò adimplendo, vt ad modum habeas memoratis, *verbi tui*, promissionis scilicet tuæ. Verbi, inquam, facti, *seruo tuo*, non seruo pecuniæ. *Matth.* 6. Non potestis Deo seruire, & Mammonæ. *Ephes.* 5. Auaritiæ, quod est idolorum seruitus. Non gulæ, de qua scribitur ad *Hebr. vlt.* Habemus altare, de quo non habent edere potestatem, qui taber

tabernaculo deseruiunt sui corporis. Non alicuius breuiter creaturæ, sicut illi de quibus ad *Rom.*1. Seruierunt potius creaturæ, quàm creatori. Non peccati, quod deterius est. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

In quo mihi spem. Hic ostendit effectum promissionis. Primò quia generat in eo spem. Secundò quia per spem in aduersitatibus consolationem, ibi, *Hæc me consolata est.* Ait ergo: Sic cito imple verbum promissionis, *in quo*, verbos *dedisti mihi spem*, id est, per quod verbum spem in me generasti. Hoc verbum potest esse illud *Matth.*9. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. In hoc spes peccatoribus. Et rursus illud *Isa.*49. Si potest mulier obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio veteri sui: & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. In hoc spes in tentatione laborantibus. Et iterum. *Ioan.*16. Confidite, ego vici mundum. In hoc spes certantibus, & in bono proficientibus. Et adhuc *Matth.*5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. In hoc spes perfectis, & iam à labore tentationum quiescentibus. Omnes hi per hæc verba spei adhærent tanquam anchoræ firmæ, & tutæ. Ad *Hebr.*6. Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus firmam, & tutam.

50. *Hæc me consolata est.* Hic secundum, in quo ostendit effectum secundum, qui est consolatio in affectione: vnde dicuntur tria. Primò, quòd ex spe est consolatio. Secundò ratio, quare consolatur illa spes. *Quia eloquium tuum.* Tertiò specificatio tribulationis, in qua est consolatio, ibi, *Superbi iniquè.* Dicit ergo: Sic rogo vt cito promissionem impleas operantem in me spem, & *hæc* spes *consolata est me*, sed non nisi *in humilitate mea*, id est, quando sum humiliatus, & confessus peccata: quia *Iob* 22. dicitur: Qui autem humiliatus fuerit, erit in gloria. *Iudith* 6. Respice Domine ad humilitatem nostram. Tales enim respicit, & consolatur. *Isa. vlt.* Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & humilem, &c. Vel, *in humilitate mea*, id est, in despectione, & afflictione, non solum illa quam patior pro peccatorum parentum peccato, sed etiam quam sustineo ab inimico. Scio enim illud *Prou.*15. Gloriam præcedit humilitas. Et illud *Act.*14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. In sermone ergo Domini iuste inuenit spem, & consolationem, secundum illud *Rom.*15. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

Quæ verba potissimùm in nobis spem generent.

Quia eloquium. Ecce ratio quare spes consolatur. Quasi diceret: Idcirco dico, quòd spes consolata est me, *quia eloquium tuum*, qui tam verus, & certus, & fixus es, *vinificauit me*, viuacem intellectum & affectum præbuit, vt sperarem. *Leuit.* 18. Custodite leges meas, & præcepta mea, quæ faciens homo viuet in eis. *Deut.*32. Custodite vniuersa, quæ scripta sunt in volumine legis huius, quæ non in cassum præcepta sunt vobis, sed vt singuli in eis viuerent: multo fortius quæ scripta sunt in volumine Euangelico viuifico. *Ioan.*6. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Et in 8. Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum.

51. *Superbi iniquè agebant.* Hic tertium, in quo significantèr ostendit, qualiter humiliatus fuerit, & à quibus: & ne videatur cecidisse, duo tanguntur. Primò à quibus, & qualiter impugnatus fuerit, & afflictus, quia à superbis & iniquè agentibus valde. Secundò qualiter steterit, ibi, *A lege autem tua.* Dicit ergo: Sic dixi me consolatum in humiliatione, & verè in humiliatione & deiectione: quia *superbi* persequutores mei, qui nolebant *Iob* se humiliari, *iniquè agebant*, contra me, & non parum, imò *usquequaque*, id est, multum: vnde alia littera habet, *Vsque valdè.* Superbo enim non sufficit, quòd malus sit, nisi alios auertat à bono, & affligat eos. *Prou.*3. Noli prohibere eum, qui bene facit, si potes, & ipse bene fac. Sed non quiescit agere iniquè contra bonos. *Ierem.*9. Vt iniquè agerent, contra bonos sup. laborauerunt. *Isa.*52. Dominatores eius iniquè agunt. Propter hoc clamat *Abac.* in 2. Quare non respicis contemptores, & taces iniquo opprimente iustiorem se? Ipsi ita, & tu quid? Ecce: *A lege autem tua non declinaui*: quantumcumque me impellerent. *Psal.* A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. *Iob* 31. Si declinauerit pes meus de via, male mihi accidat, sup. *Eccles.*10. Si spiritus potestatem habentis ascendit super te, locum tuum ne dimiseris, legem scilicet Dei. *Ephes.*4. Nolite locum dare diabolo, impatientiam in tribulationibus habendo, à lege Dei recedendo.

52. *Memor fui iudiciorum.* Hic secundum, in quo agitur de secundo, per quod est in ipso consolatio: & dicuntur tria. Primò iudiciorum Dei recordatio. Secundò consolatio ex consideratione illa. Tertiò tædium quoddam, & cordis afflictio propter mala aliena, ibi, *Defectio tenuit me.* Sic enim diuinorum iudiciorum recordatione Sanctos consolatur, vt etiam pro alienis miseriis affligantur. Secundum est ibi, *Et consolatus sum.* Tertium ibi, *Defectio tenuit.* Dicit ergo: Sic consolationem habui in promissis tuis, & etiam *memor fui iudiciorum tuorum*, ô *Domine*: Domine, inquam, *à sæculo*, ex quo fuit cui posses dominari. Iudiciorum, inquam, quia malos punies in æternum. Ad hoc enim monet *Iob* in 15. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum est gladius: & scitote esse iudicium, de quo noluit impius cogitare. *Prou.*23. Viri impij non cogitant iudicium: qui autem inquirunt Dominum, animaduerterunt omnia. Iudicij memor fui, & consolatus sum cogitans quanta erit sanctorum lætitia de miseria illorum. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas, &c. Et est iudicium mortis, de quo *Eccles.*38. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum. *Et consolatus sum*, quia suprà in *Psal.* Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et est iudicium afflictionis, quo tuos affligis in præsenti, & in hoc ipso consolaris. *Hebr.* 12. An obliti estis consolationis, quia vobis tanquam filiis offert se Deus? Propter hoc dicitur *Iob* 6. Soluat manum suam, & succidat me. Et hæc sit mihi consolatio, vt affligens me dolore non parcat. Et est iudicium proprium, quo

Multiplex iudicium.

Filius

Filius Dei iudicatus fuit, de quo *Eccles.*3. Iudicium patris, Dei quod dedit filio, audite filij Et hoc consolatorium est Sanctorum, de quo in *Psal.* Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Defecit tormenti me. Hic tertium, in quo subiungitur nihilominus afflictio pro spiritualibus miseris aliorum: & dicuntur duo. Primò tangit propriam afflictionem, vsque ad defectionem. Secundò rationem illius defectionis, ibi, *pro peccatoribus.* Dicit ergo: Sic consolatus sum tua meditans iudicia, quantum est de me: * sed quantum ad alios, *defectio tenuit me*, vel *tedium*, secundum aliam literam, & afflictio cordis, *pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam*: tantum zelo ardet pro bono illorum. Infra eodem: Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. *Thren.*2. Defecerunt præ lachrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, effusum est in terra iecur meum, super contritione filiæ populi mei. Sic deficiebat *Paulus* 2. *Cor.*11. Quis infirmatur, & ego non infirmorum? quis scandalizatur, & ego non vror? 2.*Per.*2. Animam iusti iniquis operibus cruciabant.

54. *Cantabiles mihi erant.* Hic tertium, ex quo est consolatio scripturarum, iustitiæ meditatio & lectio. Et tangitur primò consolatio propter scripturas, & modos consolandi. Secundò locus in quo datur hæc consolatio, vt maior appareat, ibi, *In loco.* Ait enim: Sic consolatus sum promissione, iudiciorum tuorum recordatione, & quamuis deficiam aliena miseria, & transgressione, tamen *iustificationes tuæ*, scripturæ sacræ, mandata iustificantia continentes, *erant mihi cantabiles*, sicut cantilena delectabiles, cum illas cogito, lego: vel ad literam in Ecclesia decanto. In *Psal.* suprà: Cantate Domino canticum nouum. *Iudith* 16. Cantate Domino in cymbalis. Multum enim solantur scripturæ. *Iob* 35. Qui dedit carmina in nocte. Carmina in nocte, scripturæ sacræ in tribulatione. *Rom.*15. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

In loco peregrinationis meæ, in hac vita, quæ peregrinatio est.2.*Cor.*5. Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Sancti enim peregrini sunt, quod probat, quia in hac vita non ædificant magna palatia, sed expectant æterna. *Hebr.*13. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quia semper finem vitæ suæ considerant. *Isa.*33. Oculi eius terram cernent de longè. Quia minus quàm possunt se onerant, sicut illi boni peregrini, qui dicebant *Matth.*19. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Quia pretiosas vestes non curant, sed tantummodo necessarias, secundum illud *Pauli* 2. *Tim.*6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Quia fortia calceamenta sibi procurant: sanctorum exempla ad muniendum affectus. *Ierem.*2. Prohibe pedem tuum à nuditate. *Exod.*2. Calceamenta habebitis in pedibus. Quia quotidie computant cum seipsis, qualiter expendunt vitam suam. *Psal.* Meditabar in nocte cum corde meo. Quia bonis se iungunt, & mala consortia abhorrent, vel fugiunt quantum possunt. *Eccles.*27. Volatilia ad sibi similia congregantur. Quia de via diligenter inquirunt, dicentes illud *Psal.* Notam fac mihi viam in qua ambulem.

Stili in hac vita peregrini.

Memor fui nocte. Hic est quarta pars, & vltima huius octonarij, in qua ostendit se consolatum vigili oratione: & tanguntur tria. Primò vigil oratio. Secundò fructus sequens ex illa vigilia. *Et custodiui.* Tertiò necessitas vigilandi in oratione, siue causa. *Hæc facta est mihi.* Dicit ergo: Sic consolatio, & consolationi fuerunt mihi iustificationes tuæ, & etiam *memor fui nocte*, materiali ad literam. In *Psal.* suprà: Memor fui tui super stratum meum, in maturinis meditabor in te. *Thren.*2. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel in nocte aduersitatis. *Isa.*26. Anima mea desiderauit te in nocte. Et infrà: Domine in angustia sua requisierunt te. Tunc enim cùm aduersitates surgunt, Deo cantandum. *Iob* 35. Qui dedit carmina in nocte, lætitiam in tribulatione. 55.

Et custodiui. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic in nocte orani, & hoc modo *custodiui legem tuam*, quia scriptum est: In die mandauit Dominus misericordiam suam; & literali, & spirituali, quod est prosperitas: & nocte, literali, & spirituali, quod est aduersitas: cantícum eius. Vel sic: *Custodiui legem tuam*, quæ docet in tribulatione nos conuerti ad te. 2.*Paral.*20. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros leuemus ad te.

Hæc facta est mihi. Hic tertium, scilicet necessitas vigilandi de nocte: vult enim *Glossa*, vt hoc relatiuum, hæc, referatur ad noctem. Ait ergo: Sic memor, & vigil fui in nocte: & *hæc*, vigil nox, *facta est mihi*, id est, propter hoc in nocte vigilaui, *quia iustificationi tuæ exquisiui*: quia quærebam, per quem possem iustificari, & tunc sciebam me magis impugnari ab aduersario: tunc enim, de nocte scilicet, deiecit Petrum *Matth.*26. quando eum negare fecit. Suprà in *Psal.* Facta est nox, in ipsa pertransierunt omnes bestiæ syluæ. Vel de nocte aduersitatis, ita fui memor nocte, & nox *hæc* aduersitatis, *facta est mihi*, ad vtilitatem mei, vt per illam instruerer. *Isa.*28. Vexatio dabit intellectum audiui. *Thren.*3. Misit ignem, tribulationis, in ossibus meis: & erudiuit me, vt sanctior & purior fierem. *Apoc. vlt.* Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui sanctus est, sanctificetur adhuc. Imò, vt per ipsam saluaret. *Ierem.*30. Tempus tribulationis Iacob, & ex ipsa saluabitur. Et hoc, *quia custodiui*, vel *exquisiui iustificationes tuas.* Sic enim tuos illuminas, purgas, & saluas. 59.

Ecce quomodo in hoc octonario ostendit se consolatum in tribulationibus, ex Dei promissione, ex iudiciorum recordatione, ex Scripturarum lectione, & recitatione, & ex vigili oratione in nocte materiali, & spirituali. Vnde optime præponitur litera ad hoc exhortans nos, *Zain* scilicet, quod interpretatur huc, vel duc te: & iunge, huc duc te. Quasi diceret: Tu quicumque es qui vis proficere, ad hæc quæ hic audis, duc te, ad promissionem diuinam, & iudiciorum memoriam, &c.

Heth.

Heth.

57. *Portio mea Domine.* In hoc quarto octonario agitur de quarto, quod est necessarium, nempe perseuerantiæ proposito; quæ primò requiritur in proficiente. Quid enim valeret promptitudo cordis, quid strenuitas operis, quid consolatio spiritualis, si non daret propositum perseuerandi agendo bonum, & sustinendo malum? Nihil. Propter hoc in hoc octonario quarto agitur de proposito perseuerandi. Et primò de proposito perseuerandi in agendo bonum. Secundò etiam in sustinendo malum, vt nunquam propter hoc desistat. Et secundum hoc dicuntur duo hic. Primò confitetur se habere propositum adimplendi bonum simpliciter; & perseuerandi in illo simpliciter. Secundò etiam ingruente persecutione specialiter, ibi, *Paratus sum, & non sum turbatus.* In prima confitetur propositum persistendi. Secundò monstrando vnde habeat fiduciam persistendi, ne præsumptio iudicetur tale propositum, ibi, *Deprecatus sum.* Dicit ergo: Affectuosè loquens ad Dominum, sic consolatus sum: sed ô tu Domine, qui es *portio mea.* Alia litera, *Pars mea*, quod idem est. In *Psal.* infrà: Dixi, Tu es spes mea, portio mea, &c. Et suprà in alio *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ. *Thren.*3. Pars mea Dominus, dixit anima mea. Volo esse de ordine Leuitarum. *Deut.*18. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars tua, & hæreditas tua. Et sicut tangitur in *Glossa*; idem est, ac si diceret: Me non inflammat libido, quæ est pars luxuriosi: non stimulat auaritia, quæ est pars auari: non exterminat lascinia, quæ est pars dissoluti: non decolorat luxuria, quæ est pars gulosi: non sternit ambitio, quæ est pars superbi: non macerat inuidia, quæ est pars inuidi: non aliqua cura sæcularium erit sollicitans, quæ est pars curiosi: sed tu portio mea optima. *Lucæ*10. Optimam partem elegit sibi Maria.

Ergo ô *Domine portio mea, dixi*, firmiter propositi, *custodire legem tuam*; scilicet in custodia legis perseuerare & perfici ere. Suprà in *Psal.* Dixi, Custodiam vias meas. Et infrà: Iuraui & statui, custodire iudicia, &c. De talibus erant illi, de quibus dictum est: *Machab.* 1. Multi dixerunt apud se non infringere legem Domini.

58. *Deprecatus sum.* Hic tangitur fiducia propositi, vnde sit, quia ex duobus: ex conuersione affectus sui in Deum per orationem, & conuersione omnium, scilicet operum, quod fit per rectam operationem, ibi, *Cogitaui vias meas.* In prima duo. Primo affirit se orasse, & sic affectum conuertisse in Deum. Secundò ostendit, quid orauerit. *Miserere mei.* Dicit ergo: Sic proposui non consentire de viribus meis, imò *deprecatus sum*, conuertens affectum meum ad te, *faciem tuam*, dicam scilicet per quem cognoscerer, sicut homo per faciem. *Iob* 6. Deprecabor Dominum meum, partem: & ad Deum, filium, pœnam eloquium meum. Hæc facies, quam desiderabat Moyses *Exod.*33. Si inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam. Sed hoc non poterat effici sed vita est in incarnatione, tamen velata pallio nostræ mortalitatis. *Isa.*45. Verè tu es Deus absconditus. Sed in futuro videbitur apertè, & in magna exultatione. *Iob* 33. Deprecabitur Dominum, & placabilis ei erit, & videbit faciem eius in iubilo. Deprecatus sum ego faciem, & hoc *in toto corde meo*, quia, sicut dicit *August.* diuisa mens non impetrat. 2.*Reg.*7. Inuenit seruus tuus cor suum vt oraret &c. *Sapient.*8. Adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.

Miserere mei. Ecce quid rogauerit. Quasi diceret: Deprecatus sum in toto corde meo, dicens sup. *Miserere mei*, veniam præstando, gratiam perseuerantiæ infundendo: & hoc *secundum eloquium tuum.* *Ezech.* 18. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor amplius.

Cogitaui vias meas. Hic secundum, ex quo confidentia, scilicet affectuum, hoc est, operum conuersio ad Deum. Et primò tangitur operum consideratio cum diligentia. Secundò considerationum conuersio in Deum, ibi, *Et conuerti pedes.* Dicit ergo: Sic orani, & etiam *cogitaui*, diligenter attendi & inspexi, *vias meas*, operationes meas. Primò enim standum est super vias suas. *Ierem.*6. State super vias vestras. Postea inspiciendæ simpliciter. *Ierem.*2. Vide vias tuas. Tertiò cogitandæ sunt, sicut dicitur hic, & *Proverb. vlt.* de forti muliere: Considerauit semitas domus suæ. Quartò recogitandæ. *Isa.*38. Recogitabo tibi omnes annos meos. Quintò diligenter scrutandæ. *Thren.*3. Scrutemur vias nostras. Et sextò corrigendæ. Suprà eodem: In quo corrigit adolescentior viam suam. Causa autem omnium horum tangitur *Prou.*14. Est via quæ videtur homini recta, nouissima autem eius ducunt ad mortem. 59.

Et conuerti. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic primò cogitaui, & tunc *conuerti pedes meos*, à vitiis meis prauis, *in testimonia tua*, quæ extra te non possunt, vt de cætero ambularem secundum illa. *Isa.* 31. Conuertimini, sicut in profundum recesseratis filij Israel in longinquum. *Isa.*23. Ducent eam longè pedes sui ad peregrinandum. Sed reuerti oportet, & conuertere pedes cum filio prodigo, redemiti. *Luc.*15.

Paratus sum. Hic est secunda pars huius octonarij, in qua postquam ostendit se paratum perseuerare simpliciter, ostendit etiam se paratum in aduersitate specialiter: & dicuntur duo. Primo fatetur se promptum in aduersis & constantem. Secundò vnde habeat promptitudinem, & constantiam, ibi, *Medij noctis.* In prima duo. Primo confitetur sui promptitudinem in aduersitate non obstante. Secundò in promptitudine constantiam, ibi, *Funes peccatorum.* In prima tria. Primò fatetur promptam esse voluntatem. Secundò rationem quietam nec turbatam, ibi, *Et non sum turbatus.* Tertiò ad quid promptam, *Ut custodiam.* Dicit ergo: Sic proposui custodire legem, & etiam *paratus sum*, prompta voluntate. Suprà in *Psal.* Paratum cor meum Deus. Tales volebat Paulus esse Corinthios ad eleemosynas 2. ad *Cor.*9. Parati sitis, de cum venerint Macedones, inueniant vos imparatos. Sic paratus erat Samuel, 1.*Reg.*3. Ecce ego, vocasti enim me. *Et non sum turbatus*, 60.

meis

mota ratione. *Ierem.*27. Ego autem non sum turbatus te pastorem sequens. *Ioan.*14. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Sic paratus erat, nec turbabatur, qui dicebat. *Act.* 20. Paratus sum mori in Ierusalem pro nomine Domini Iesu Christi.

Vt custodiam. Quasi diceret: Ad hoc paratus sum, *vt custodiam mandata tua*, quacumque aduersitate ingruente. *Eccles. vlt.* Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Felix qui dicere potest illud *Luc.*18. Hæc omnia custodiui à iuuentute mea.

61. *Funes peccatorum.* Hic fatetur se constantem. Duo ergo dicuntur. Primò confitetur aduersariis se circundatum. Secundò penitus se immotum, ibi, *Et legem.* Dicit ergo: Sic non turbor aduersitatibus malorum hominum, & etiam *funes peccatorum*, id est, tentationes ad peccata trahentes, *circumplexi sunt me*, scilicet motus carnales inclinantes ad culpam, & dæmonum suggestiones. 1. *Reg.*22. Circumdederunt me contritiones mortis, & torrentes Belial conturbauerunt me. *Prou.*5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Et in 7. Contexui funibus lectum meum. Vnus ergo funis, formes: alius, consuetudo prana. Tertius, suggestio diabolica, à quibus non euadit nisi constans. *Ecclesiast.*4. Funiculus triplex difficilè rumpitur.

Qui dicitur funes peccatorum.

Et tamen, quamuis ita circundatus funibus, *legem tuam non sum oblitus*, attendens illud *Prou.*3. Filij ne obliuiscaris legem matris tuæ. Iste ergo volens proficere sentit se circumplexum. Hoc est quod dicit *Gregor.* Cum quis se expedire mittitur, tunc conspicit, quàm duris funibus tenearur.

62. *Media nocte.* Hic tertium, in quo ostendit per quæ habeat tantam fiduciam, quia per tria. Per deuotam & sollicitam gratiarum actionem ad Deum. Per participationem bonorum aliorum, ibi, *Particeps ego sum.* Tertiò per abundantiam diuinæ misericordiæ; ibi, *Misericordia Domini.* In prima duo. Primò gratiarum actio sollicita. Secundò super quo est illa gratiarum actio, ibi, *Super iudicia.* Dicit ergo, Sic promptus sum, & constans, & confidentiam habeo, quia *media nocte*, præ sollicitudine, *surgebam*, aliis iacentibus, *ad confitendum*, confessione laudis, & gratiarum actionis. Sic nox accipitur ad literam: tunc enim sicut in alio octonario factum fuit, magis solent tentationes insurgere. *Luc.*22. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Et tunc refugientes, & vigilantes ad se Deus magis adiuuat. *Exod.* 12. In noctis medio percussit Deus omne primogenitum in terra Ægypti. Vel *media nocte*, id est, in profunda tribulatione: tunc enim surgendum ad gratias referendum Deo. In *Psal.* infrà: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.

Super iudicia. Eece super quo gratias agit. Quasi diceret: Sic surgebam ad confitendum, & gratias agendum: & hoc, *super iudicia iustitiæ tuæ*, iudicantis me dignum miseria & afflictione: per hoc enim scio me esse de domo tua, & familia. 1. *Pet.*4. Tempus est vt iudicium incipiat à domo Dei. *Ezech.*9. A sanctuario meo incipite. Stultus valdè est, qui non gratias agit de suâ purgatione in præsenti. *Dan.* 3. Iustus es Domini in omnibus quæ fecisti nobis. In eodem: In veritate, & in iudicio iuduxisti omnia hæc: iudicia enim vera fecisti.

Particeps ego sum. Hic secundum, scilicet bonorum factorum participatio. Et primò confidenter asserit se participem bonorum à malo per timorem Dei recedentium. Secundò bonum per amorem facientium, & custodientium. Dicit ergo: Sic confido, quia in ipsis malis gratias ago, & etiam si merita mea non sufficiunt, *particeps ego sum*, non aliquorum tantum, sed *omnium timentium te*, & sic à malo declinantium. Membrum enim non potest non esse particeps boni commembri sui. *Eph.*3. Comparticipes promissionis in CHRISTO IESV. *Apoc.*1. Particeps in tribulatione & regno. Omnes enim veri fideles dicunt illud *Prou.*1. Marsupium vnum sit omnium nostrum. Timentes autem Deum non solum recedunt à malo, sed etiam bonum faciunt. *Eccles.* 15. Qui timet Deum, faciet bona.

Et custodientium. Quasi diceret: Sic sum particeps timentium, & etiam *custodientium mandata tua*, sicut ego custodio, & alios participes esse volo bonorum quæ ago, non alios. *Prou.*6. Ne sint alieni participes tui, sicut dicitur 1. ad *Cor.*12. Si compatitur vnum membrum, compatiuntur & alia: si gloriatur vnum membrum, congaudent & alia. Hæc est enim natura charitatis, vt communia quærat, non propria. 1. ad *Cor.*13. Charitas non quærit quæ sua sunt. Et *August.* sic exponit in speculo: Charitas, de qua scriptum est, quod non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit.

Explicat *Glossa* hunc versum etiam de Christo, qui per naturæ humanæ assumptionem omnium particeps est effectus. *Ioan.*1. Verbum caro factum est, & sic particeps hominum. Ad *Hebr.*2. Et ipse participauit eisdem.

Misericordia tua Domine. Hic tertium, scilicet misericordiæ Dei abundantia, ex quo est confidentia: & tanguntur duo. Primò exprimit diuinæ misericordiæ plenitudinem. Secundò quasi animo feruere subiungit petitionem. *Iustificationes.* Ait ergo: Sic gratias ago in aduersitatibus, & bonorum aliorum particeps existo, vnde confido: potissime autem, quia *misericordia tua Domine plena est terra*, terra ad literam materialis. *Eccles.*16. Respexit Dominus terram, & replauit eam bonis suis, frugibus, arboribus, aquis. Et etiam habitatores terræ pleni sunt tuæ misericordiæ, siue boni, siue mali. *Matth.*5. & *Luc.*6. Solem suum facit oriri super bonos & super malos, & pluit super gratos & ingratos. *Psal.*6. Plena erit omnis terra gloria eius. Terra etiam spiritualis virgo Maria. *Luc.*1. Aue gratia plena, imò misericordia. Ipsa est enim vera anima dulcedine misericordiæ plena, tanquam manna. *Num.*11. Ipsa oliua in oleo misericordiæ abundantissima. *Eccles.*24. Ego quasi oliua speciosa in campis. Quid enim magis plenum oleo, quam oliua?

Doce me. Hic secundum. Quasi diceret: Confido ex misericordiæ tuæ abundantia, ô Domine, & propter hoc rogo: *Doce me iustificationes tuas*, & veraciter cognoscere, & adimplere

implere fortiter, *Matthæi*5. Vnus est magister vester. *Ioel.*2. Filij Sion exultate in Domino Deo vestro, qui dedit vobis doctorem iustitiæ. Alibi in *Psal.* Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

Vide ergo quomodo in hoc octonario, proponit stare; etiam in aduersitate, non confisus de suis meritis, sed magis aliorum, & de diuinæ misericordiæ abundantia, ad quam confugiens concludit totum in oratione. Et hoc notat litera præposita *Heth*, quod interpretatur pauor, non quod tantum timeat recidiuare, quantum timet se minus habere de cautela & sollicitudine perseuerandi in bono quantum oporteat.

Theth.

65. *Bonitatem fecisti.* Hic est nonus octonarius, in quo postquam determinatum est de merito proficientium, quantum ad habilitatem ad bonum, quia habilitas illa posset esse citò præcipitatio, nisi adesset boni cognitio; agitur hic de merito proficientium, quantum ad cognitionem boni: & diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor quæ cognoscere oportet proficere volentem. Primum est ipsa bonitas diuina. Secundum, est Dei æquitas. Tertium veritas. Et quartum charitas. Et secundum hæc quatuor, in hoc ordine sunt quatuor octonarij. In hoc ergo primo agitur de profectu in cognitione diuinæ bonitatis. Diuiditur autem in tres partes. Cum enim nullus sit, qui non sit expertus in aliquo bonitatem diuinam, primò recolendo quod ipsam senserit, *gratias* agit de bonitate diuina. Secundò petit pro ipsa amplius sentienda, & intimius cognoscenda, ibi, *Bonitatem, & disciplinam.* Tertiò vt ostendatur ratio suæ petitionis, ostendit profectum suum in cognita, ibi, *Bonum mihi Domine.* In prima duo. Primò recolendo beneficium gratias agit, quia accepit à Deo bonitatem. Secundò assignat acceptionis causam, non sua merita, sed Dei veritatem, ibi, *Secundum verbum.*

Ait ergo: O Domine, sic propono simiter stare, & iustum est, quia *fecisti bonitatem cum seruo tuo. Baruch.*2. Domine secundum omnem bonitatem tuam fecisti nobis. *Sap.*12. O quàm bonus & suauis est spiritus tuus in nobis! *Cum seruo tuo*, nunc, sed antequam faceres bonitatem, inimico, cui debebatur pœna. Vel *cum seruo tuo*, est enim seruus culpæ. *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati, & hic est inimicus. Et est seruus gratiæ excellentis peccatum, quæ est timor seruilis. *Ioan.*8. Seruus non manet in domo in æternum, quia 1. *Ioan.*4. Perfecta charitas foras mittit timorem. Et est seruus reuerentiæ, qui timet amore filiali, & etiam initiali, de quo *Matth.*25. Euge serue bone, & fidelis. Cum seruo primo facit bonitatem, ipsum expectando ad pœnitentiam, quamuis suus non sit. Ad *Rom.*2. An diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis? Cum secundo facit bonitatem, ipsum ad perfectionem gratiam transferendo. *Luc.*12. Amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.

Seruus peccati, gratiæ & timoris.

Bonitatem ergo fecisti cum seruo tuo, &

hoc *secundum verbum tuum*, non secundum meritum meum. *Psal.* Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. *Isa.*65. Verbum quod egredietur ex ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed prosperabitur. Sed *Num.*10. dicitur Dominus bona promisit Israeli. 2. *Paral. vlt.* Tu autem Domine secundum bonitatem tuam, promisisti pœnitentiam remissionis peccatorum.

Bonitatem & disciplinam. Hic secundum, in quo petit se doceri bonitatem: & primò petit, vt doceatur quid faciendum sit. Secundò quomodo faciendum sit; ibi, *Bonus es tu.* In prima duo. Primò petitio. Secundò petitionis ibi, *Quia in mandatis.* In prima tria secundum tria, quæ petit. Primò petit bonitatem ad operandum quod iustum est. Secundò disciplinam ad fugiendum quod malum est: malum, inquam, pœnæ. *Et disciplinam.* Tertiò scientiam veram ad discernendum quid expediens sit. *Et scientiam.* Dicit ergo: Sic bonitatem mecum fecisti, ipsam sensi, sed vberius rogo, *Bonitatem doce me*; quæ est fructus lucis. *Ephes.*5. Fructus autem lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate. Illam bonitatem dote, quam præcipis facere. In *Psal.* supra: Spera in Domino, & fac bonitatem. Illam, quæ est malis in abominatione. *Psal.* Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Nec est inconueniens si dixerit superius sibi datam, & hic petit eam doceri, quia multa nobis à Deo dantur, quæ à nobis minimè vt expedit cognoscuntur. Vel petit quod habet, vt melius habeatur. *Et disciplinam*, qua possim æquanimiter sustinere pressuras, doce me repetere, magnum enim bonum est. *Prou.*15. Disciplinam qui abiicit, infelix est, quamuis aliquantulum hic videatur alpera. Ad *Hebr.*12. Omnis quidem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum affert exercitatis per illam. *Et scientiam* ad diligendum clare quod bonum expediat, quia non est salus sine hac. *Sapient.*19. Vbi non est scientia animæ, non est bonum. *Sapient.*9. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.

66.

Quia in mandatis. Hic persuasio, quòd ei pertium concedatur. Allegat autem tripler meritum. Primò meritum fidei, quantum ad intellectum. Secundò meritum humilitatis, quantum ad affectum. Tertiò meritum obedientiæ, quantum ad exteriorem obseruantiam. *Quia in mandatis.* Dicit ergo: Sic me docendo & deben erudiri, quia credo in mandata tua, quod ipsa essent tua, & sola scripturarum diligentiam. *Ecclesiast.*33. Homo intelligens timebit Deum, quia *Isa.*7. dictum: Nisi credideritis, non permanebitis. Vnde Augustinus, Scio quod credidi & certus sum.

67. *Priusquam humiliarer.* Vbi Gregorius. Quasi diceret: Sic credidi, & *priusquam humiliarer* ego deum. *Deficiat pro quam humiliarer.* Quasi diceret: Et humilio me sub potentia dolorum, & etiam me humiliem contemptu, quod dicit *Hieronymus*. Non enim potest quis humiliari, quamdiu superbire, quia in quo habet delectari, *ibi Rom.*1. In illum vanescit humiliatus. Quamuis & hoc verum sit de actuali,

si loquatur Dauid ipse, vel in persona adulteri, vel iustificati, *Prou.* 19. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis. Et in 29. Superbum sequitur humilitas.

Propterea eloquium. Hic tangitur tertium pertinens ad meritum: & continua sic: Priusquam humiliaret, deliqui. *Propterea*, & ne iterum me humiliari oporteret, *ego custodiui eloquium tuum*, omnia propter te relinquendo. *Deut. penult.* Qui dixerunt patri suo & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro vos: & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum Domine, & pactum tuum seruauerunt.

68. *Bonus es tu.* Hic secunda pars huius partis, in qua petit de bonitate edoceri. Petitio enim, quòd in bonitate doceatur, petit hic in modo edoceri: & dicuntur tria. Primò allicit iudicem, ipsum commendando. Secundò petit, ibi, *Et in bonitate.* Tertiò necessitatem petendi ostendit, ibi, *Multiplicata est.* Dicit ergo: Sic petij in bonitate edoceri, sed adhuc addo: O Domine *bonus es tu*, in te & essentialiter. Suprà in *Psal.* Confitemini Domino, quoniam bonus. *Marc.* 10. & *Luc.* 18. Nemo bonus, nisi solus Deus. Bonus etiam tuis in te sperantibus. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum: ipsum enim reficit & pascit. *Ioan.* 10. Ego sum pastor bonus. Ipsam illuminat & instruit verè. *Marc.* 10. & *Luc.* 18. Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?

Et in bonitate tua. Ecce secundum. Quasi diceret: Bonus es: & rogo, *doce me iustificationes tuas*, opera scilicet iustitiæ, quæ tua sunt. *Isa.* 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Et hoc, *in bonitate tua*; non in austeritate Mosaica. *Apocal.* 19. Datum est illi vt operiret se byssino splendido, & candido. Byssinum enim iustificationes sunt sanctorum. *Mich.* 5. Docebo te homo quid sit bonum: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, quam prædicat Euangelica suauitas, Christi bonitas.

69. *Multiplicata est super me.* Hic tertium, in quo subiungitur petendi necessitas, quæ tangitur duplex. Aduersariorum multiplicatio, & in se, & in malitia. Secundò consensus & coadunatio illorum contra se, ibi, *Coagulatum est.* Et in qualibet tanguntur duo. Primò suarum aduersariorum mala conditio. Secundò bona sui. Ait enim: Sic peto, & necesse habeo, quia *iniquitates superborum*, qui non sunt humiliati, sicut ego, *multiplicatæ sunt* ipsis multiplicatis, & in se, & in suis iniquitatibus, & in robore: & hoc, *super me.* Super, hic oppressionem notat, id est, ad opprimendum me. *Psal.* Multiplicati sunt super capillos capitis mei, &c. *Ezech.* 32. Assumpsit me spiritus, id est, ad se sumpsit spiritus: & audiui post me vocem commotionis magnæ. Impugnat enim caro, impugnat inimicus. Ad *Ephes. vlt.* Non enim est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, tantum hoc, sed aduersus principes, & potestates, &c. *Psal.* Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? &c. Et in quid? *Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.* Infrà in *Psal.* Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte, &c. Ibi enim inuenit homo finem laboris sui, & fructum, & sustinet patienter. 2. *Petr.* 1. Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum: de qua salute scrutati sunt, & exquisierunt Prophetæ. Et propter hoc dicitur *Psal.* Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Et subditur: Vt mitiges ei à diebus malis.

70. *Coagulatum est.* Hic secundum, quod facit ad necessitatem, quod tangit sicut dictum est, adiungens conditionem bonam quantum ad se. Ait enim: Sic multiplicati sunt, & etiam *cor eorum*, malitiosum contra me: *coagulatum est*: & hoc, *sicut lac*, quod prius corrumpitur, corruptum coagulatur: sic & corda sua prius in seipsis corrupta, deinde contra me fiunt vnita, & vnumquodque se in se colligendo, & seipsa ad inuicem vniendo. Boni enim habent corda mollia, & tractabilia. *Iob* 23. Deus molliuit cor meum. Sed mali dura & coagulata. *Ezechiel.* 2. Patres eorum præuaricati sunt pactum meum, & legem meam vsque ad hanc diem, & filij dura facie, & indomabili corde sunt. *Iob* 39. In similitudinem lapidis durantur aquæ. *Ierem.* 5. Induruerunt facies suas suprà petram. Et tu quid? *Ego verò legem tuam meditatus sum.* Et in illa meditatione accendebatur ignis diuinus in corde. In *Psal.* suprà: Et in meditatione mea exardescet ignis. Et tunc anima mea non indurata, sed liquefacta est. *Cantic.* 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus loquutus est, ad me per scripturas. *Ierem.* 23. Nonne verba mea, quasi ignis ad liquefaciendum animam, & quasi malleus ad conterendum ipsam, vt citius liquefiat?

71. *Bonum mihi quia humiliasti me.* Hic tertia pars totius huius partis octonarij, in qua postquam gratias egit de bonitate sibi exhibita, & petiit cognitionem sibi dari de illa, ostendit quomodo profecerit in perceptа Dei bonitate: vnde non mirum si petit illam magis cognoscere. Et dicuntur tria in hac parte. Primò confitetur se ex bonitate Dei profecisse. Secundò, in quo profecerit, quia in legis cognitione, ibi, *Vt discam.* Tertiò probatio, quòd in illa profecerit, ibi, *Bonum mihi lex oris.* Dicit ergo: Sic Domine gratias egi de scita bonitate, ipsam petij amplius mihi manifestari: nec mirum, quia hoc ipsum, *quod humiliasti me*, sensi & expertus sum *bonum mihi*, fuisse: sup. Humiliasti, inquam, flagellando, quia per hanc humilitatem me illuminas. *Ierem.* 31. Castigasti me Domine, & eruditus sum. *Prou.* 19. Virga atque eruditio tribuit sapientiam. Per hanc me probas. *Eccl.* 3. In humilitate patientiam habe: quia in igne probatur aurum, &c. Per hanc me tibi assimilas. 2. ad *Corinth.* 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi, quæ me similem faciat Christo, scilicet patientia.

Vt discam. Hic secundum. Quasi diceret: Bonum est mihi, & in hoc, *vt discam*, experimento, *iustificationes tuas*, virtutes illas, per quas iustificas animas, humilitatem, mansuetudinem. *Matth.* 11. Discite à me, quia mitis

mihi sum, & humilis corde. *Isa.* 28. Vexatio dabit intellectum auditui.

72. *Bonum mihi lex oris.* Ecce tertium, probatio scilicet, quòd in hoc est bonum, quod addiscere legem fecit: & dicuntur duo. Primò quòd bona lex Dei sit. Secundò bonitatis excellentiam ostendit. *Super millia.* Ait ergo: Sic dixi, quòd bonum est mihi me humilia tua fuisse, intantum, vt discam iustificationes tuas, quod non est modicum, quia *bonum mihi*, est sup. *lex oris tui*: & quantum, addit, *super millia*: finitum ponitur pro infinito. *auri, & argenti*, id est, super omne aurum, & argentum. *Prou.* 8. Melior est sapientia cunctis opibus pretiosissimis. *Sap.* 7. Diuitias nihil esse duxi in comparatione illius: quoniam omne aurum in comparatione illius arenæ est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in comparatione illius.

Aduerte ergo diligenter, quod in hoc octonario, primò de bonitate accepta gratias egit, & bonitatis sibi cognitionem dari rogauit, & quàm bonum sit humiliari à Deo ostendit: quod super omnia delectat & placet animæ bene ordinatæ. Ergò hic optimè præponitur litera Hebraica *Theth*, quod interpretatur bonum, vel exclusio, hoc est, hic agitur de bono quod omnem tristitiam sua delectatione excludit.

Iod.

73. *Manus tuæ Domine.* Hic secundo, sicut superius dictum fuit, agitur de merito proficientium: quantum ad cognitionem diuinæ æquitatis. Sicut enim in antecedente octonario, confessus est se expertum esse diuinam bonitatem, sic hic confitetur cognouisse diuinam æquitatem, iustitiam scilicet cum misericordia, vbi dicit: *Cognoui Domine.* Et petit Deum magis semper promoueri in illa æquitate, vt sentiat eius misericordiam in afflictionibus sic pie consolantem. Diuiditur autem octonarius iste in quatuor partes. Primò quidem gratias agendo beneficium creationis recolit. Secundò petit dari sibi intellectum legis. *Da mihi intellectum.* Tertiò recognoscit se expertum diuinam æquitatem, ibi, *Cognoui Domine.* Quartò & vltimò quærit semper regi secundum illam: & in hac consolari: ibi, *Fiat misericordia tua.* In prima primò recolit gratias referendo beneficium creationis: quantum ad animam. Secundò plasmationis: quantum ad corpus. *Et plasmauerunt.*

Dicit ergo: Ita bona est Domine lex tua: & iustum est, quia ô *Domine manus tuæ fecerunt me*, ad imaginem & similitudinem tuam. *Genes.* 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. *Exodus.* 19. Deus creauit hominem de terra, secundum imaginem suam fecit illum. *Et plasmauerunt me*, secundum corpus. *Iob* 34. Tu autem nosti, nos vero lutum: & opera manuum nostrarum omnes nos. De vtroque simul, & per eadem verba. *Iob* 10. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. *Isa.* 43. Creauit enim, quantum ad animam: formauit eam quoad corpus. Sed eum, quantum ad vtrumque. Melius autem Dei potentia appellatur, & sapientia, quia per hanc operatus sicut homo per manus. Suprà in *Psal.* Hoc mare magnum & spatiosum manibus, fecisti sup.

Da mihi intellectum, non potentiam intellectuam, quoniam hanc dedisti in creando, sed ad intelligendum gratiam, sicut promittis in *Psal.* supra: Intellectum tibi dabo, & instruam te, &c. 2. *Tim.* 2. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. *Sap.* 7. Dedit mihi Dominus horum quæ sunt scientiam veram. Da tu, non alius, etiam Angelus, sicut *Dan.* 10. Veni intellectum tibi dare, dicit *illustrans* Angelus. Sed improprie loquitur, hoc enim solus Deus facit. *Eccles.* 2. Homini bono dedit Deus sapientiam, intelligentiam, & scientiam. Da ergo intellectum, sed ad quid? *vt discam mandata tua*, non leges humanas, & præcepta. *Deut.* 3. Discite ea, & opere complete.

74. *Qui timentes te videbunt me.* Hic perfectio ab vtilitate illorum, quia boni inde proficient, si Dominus ei dederit quod petit: vnde duo tanguntur. Primò aliorum lætitia & exultatio in cognitione boni illius. Secundò determinatur cuius boni. *Quia in verba tua.* Dicit ergo: Sic da intellectum: quod si feceris, *qui timent te* timore filiali, *videbunt me*, nec tristabuntur, vt inuidi, sed lætabuntur, vt charitatiui, & inquirentes vt possint boni inueniri. *Eccles.* 2. Qui timent Dominum, inquirunt quæ bene placita sunt illi. Et dicit *Glossa*, *Videbunt*, non tantum extra, secundum illud *Matth.* 5. Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est: sed & intra. Contra 1. ad *Cor.* 2. Quis hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in illo? Quasi dicret: Nullus. Resp. Exteriora, quæ constant, videre potest, & cognitione certa cognoscere: interiora autem cognitione coniecturæ videre, & comprehendere ad exteriora. *Matth.* 7. Omnis arbor ex fructu suo cognoscitur. 1. ad *Cor.* 2. Spiritualis homo omnia diiudicat. Videbunt ergo bona mea exteriora certa cognitione & experimentali: videbunt & interiora coniecturæ. *Et lætabuntur.* *Exod.* 4. Aaron frater tuus egredietur in occursum tuum, vidensque te lætabitur corde. 1. *Cor.* 13. Charitas autem congaudet veritati. *Ephes.* 5. Amans bonum, actum ipse eum de necessitate; vbi ex vera charitate. 1. *Cor.* 12. Si gloriatur vnum membrum, congaudent cætera membra.

Quia in verba. Ecce secundum. Dicit, quod videbunt me, & lætabuntur, *Quia quia* [illegible] *verba tua sperauerunt in verba tua.* Hæc quod cognoscere necesse est. Nec enim in magnitudine est. *Prou.* 17. Quomodo in agro nequeunt dicere nisi vera? sic, & deus benignus manifesta sua gaudent scire.

75. *Cognoui Domine.* Hic tertium, in quo concludit se expertum diuinam æquitatem. Duo tanguntur. Primò cognitionis acquisitio. Secundò [illegible] quæ experimentalis, ibi, *Quia in iudicijs tuis.* Dicit ergo: Sic Domine, quia mihi dari [illegible] ad, ad quæ [illegible] & [illegible] & [illegible] & Domine, [illegible] [illegible] [illegible]

licet peccatorum, & etiam filiorum. *Psal.* Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate. *Isa.* 11. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et vnde hoc cognouisti? *Quia humiliasti me:* & hoc, *in veritate*, humiliatione deiectionis in mortem, & moriendi necessitatem: in hoc enim fuit iustitia: iuste enim inobedienti inflicta est pœna mortis, & cum misereris diem, ne perpetuò duraret in miseria: ecce æquitas. Suprà in *Psal.* Humiliasti nos in loco afflictionis. Et suprà eodem. Priusquam humiliarer, ego deliqui.

Et nota, quòd est falsa humilitas, quæ nihil prodest, imò magis Deum prouocat, *Eccles.* 19. Est qui nequiter se humiliat: interiora autem eius plena sunt dolo. Et *Iob* 35. Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Sed est vera humilitas quæ est ordinata, dans cuique locum sibi debitum, sicut è contrario superbia deordinatorum; & alienum vult vsurpare locum, quemadmodum factum est in lucifero, qui ad æqualitatem Dei voluit ascendere. *Isa* 12. Ego similis Altissimo. *Num.* 16. Filij Core locum Aaron voluerunt vsurpare. *Eccles.* 10. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram. Vrbana est, quia facit cedere alij. *Luc.* 14. Recumbe in nouissimo loco. *Matth.* 10. Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Ad *Roman.* 12. Honore inuicem prævenientes. Fidelis est, quia nihil vult contingere de rebus Domini sui, gloriam suam totam illi relinquit, non vult eam furari, dicens illud *Tob.* 2. Videte ne furtum sit. Scit enim illud *Isa.* 42. Gloriam meam altari non dabo. Item prudens est in conseruandis suis: vituperia enim & deiectiones sibi retinet & amat, nec alij communicat illa. *Bernard.* Verè humilis, non vult humilis prædicari, sed vilis reputari. 3. *Reg.* 31. Naboth, sessio interpretatur, *id* est, humilitas, noluit hæreditatem suam aliqua ratione relinquere.

Vera humilitas est ordinatiua, vrbana, fidelis & prudens.

76. *Fiat misericordia tua.* Hîc est quarta pars & vltima huius octonarij, in qua expertus æquitatem, petit diuinam misericordiam, quæ semper est in iudicijs æquitatis: & dicuntur quinque. Primò petit gratiam misericordiæ Dei consolantem se in pœnis. Secundò viuificantem à culpis, ibi, *Veniant mihi.* Tertiò ad confundendum malos, ibi, *Confundantur.* Quartò ad prosequendum bonos, ibi, *Conuertantur mihi.* Quintò ad purificandum conscientiam, & sic pœnam æternam euitandam, ibi, *Fiat cor meum.* In prima duo. Primò petitio. Secundò probatio, quòd debet exaudiri. *Secundum eloquium.* Dicit ergo: Sic Domine experientia cognoui tuam æquitatem, in qua misericordia est: & propter hoc rogo: *Fiat misericordia tua*, ad hoc, *vt consolemur me*, in laboribus & pœnis. *Dan.* 3. Fac nobiscum secundum mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et hoc ad consolandum. *Isa.* 51. Consolabitur Dominus Sion, & consolabitur ruinas eius. 2. ad *Corinth.* 1. Consolatur nos in omni tribulatione nostra: tunc enim quando insurgit tribulatio, speciosa est consolatio & opportuna. *Eccles.* 35. Speciosa est misericordia in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis.

Secundum eloquium. Allegat hîc duo. Dei promissionem, & propriam seruitutem. Ait enim: Sic peto vt mihi fiat misericordia consolans: & hoc *secundum eloquium tuum*, promissionis scilicet tuæ quæ debet esse stabilis. *Isa.* 10. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. *Matth.* 24. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et hoc, *seruo tuo*, cui teneris. *Isa.* 41. Et nunc serue meus Iacob, quem elegi, ne timeas.

77. *Veniant mihi.* Hîc sicut dictum fuit suprà, petit misericordiam viuificantem. Et primò tangitur petitio. Secundò persuasio. *Quia lex tua.* Ait ergo: Sic petij misericordiam consolantem: sed adhuc dico, & peto: *Veniant mihi miserationes*, effectus scilicet misericordiæ tuæ, in quibus dispersa congregas. *Isa.* 54. In miserationibus multis congregabo te. Et animas tibi desponsas. *Osea* 2. Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & misericordia, & miserationibus, quas in his continuas. *Thren.* 3. Miserationes eius non defecerunt. Hæ, inquam, miserationes tuæ veniant mihi: *& viuam*, per illas vitam continuabo spiritualem. Talis enim loquitur qui viuebat, cum hæc loqueretur. *Iob* 10. Vitam & misericordiam tribuisti mihi. *Osea* 6. Viuemus in conspectu eius.

Quia lex tua. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic peto viuificantem misericordiam, & debeo: *quia lex tua meditatio mea est*, & ipsi debet adiungi vita tanquam effectus immediatus. *Prouerb.* 4. Custodi præcepta mea: in medio cordis mei: vita enim sunt inuenientibus ea.

78. *Confundantur superbi.* Hîc tertium, in quo petit gratiam misericordiæ ad confusionem superborum: & dicuntur duo. Primò petitur superborum confusio. Secundò probatio, quòd verè sunt confundendi, ibi, *Quia iniquitatem.* Dicit ergo: Sic detur gratia ad consolandum, detur ad viuificandum, & etiam per gratiam misericordiæ mihi datam, *confundantur superbi*, qui noluerunt sub Dei misericordia humiliari. *Iob* 40. Disperge omnes superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia. Et rursus in eodem: Respice cunctos superbos, & confunde eos: quòd promittit Dominus se facturum. *Osea* 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Confundantur, inquam,

Quoniam iniquitatem fecerunt in me. Hîc persuasio à duobus: à conditione malorum, & à sua exercitatione. *Ego autem.* Nota, quòd iniquitas respicit factum ipsum, iniustè autem ad faciendi modum, quia sine omni deliberatione. *Ierem.* 20. Audiui contumelias multorum in circuitu, & terrorem: persequimini, & persequamur eum. Tales ergo superbos confunde. *Sapient.* 15. Omnes insipientes, & infelices supra modum superbi sunt: sed Dominus tamen eos confundet. *Iob* 4. Vidi eos, qui operantur iniquitatem, qui seminant dolorem, & metunt, & eos flante Deo perisse.

Ego autem exercebar. Hîc secundum. Ait enim: Sic confundantur propter malitiam, & propter

propter meam patientiam. *Autem*, quia, *exercebor in mandatis tuis*, vt quantumcumque persequantur, benefaciam eis, per illud *Prou.* 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. si sitit, &c. *Matth.* 5. & *Luc.* 6. Benefacite his qui oderunt vos, orate pro calumniantibus & persequentibus vos. Suprà eodem fere idem: Et enim sederunt principes & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

79. *Conuertantur mihi timentes te.* Hîc quartum, in quo petit gratiam misericordiæ, ad promotionem bonorum: & dicuntur duo. Primò petit per misericordiam sibi exhibitam conuerti minores bonos vel actiuos. Secundò maiores, siue contemplatiuos. *Et qui nouerunt.* Dicit ergo: Sic fiat in me misericordia, qua confundantur illi. *Timentes autem te, conuertantur mihi*, facti socij. *Ierem.* 15. Ipsi conuertentur ad te, & tu non conuerteris ad eos. *Isa.* 10. Reliquiæ Israël conuertentur. Et in 6. Conuertentur, & erunt sicut terebinthus, vt possint dicere: Conuerti pedes meos in testimonia tua.

Et qui nouerunt. Quasi diceret: Sic illi minores conuertantur: & etiam illi *qui nouerunt testimonia tua*, maiores scilicet, & contemplationi testimoniorum dediti, & ne sciant ad damnationem suam, & ferant literas sicut Vrias. 1. *Reg.* 11. Quia *Eccles.* 34. Vnus ædificans, scilicet scientia, & alius destruens, scilicet vita: quid prodest nisi labor? imo ne magis quàm alij damnentur. *Iacob.* 4. Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi. *Luc.* 12. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis.

80. *Fiat cor meum.* Hîc est quintum, & vltimum, in quo petit gratiam ad cordis puritatem: & tanguntur duo. Primò petitio. Secundò ratio petitionis. *Vt non confundar.* Dicit ergo: Sic fiat super me misericordia, vt confortet, vt viuificet, vt aduersarij confundantur, vt boni meliores efficiantur: & etiam vlterius per eandem *fiat cor meum immaculatum*: & macula peccati mortalis cadat, careat etiam venialis: ad hoc enim electus sum. *Ephes.* 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Aliter enim non possumus ingredi. In *Psal.* Qui ingreditur, sine macula, oportet vt sit, sup. Est autem quadruplex macula, cum fiunt opera turpitudinis, quæ est remouenda, quando scilicet fiunt diminutè, vt quando fit ieiunium sine eleemosyna & aliis operibus misericordiæ. Quando negligenter, etiamsi fiant omnia, sicut contingit in oratione. Quando etiam mercenariè, sicut quando fiunt adiuncto aliquo pretio temporali, sicut in omnibus ad Ecclesiam propter partitiones. Puritas autem cordis, sicut dicit *Bernardus*, tria facit, libertatem, exultationem, & securitatem. Fiat ergo cor meum immaculatum, ad quid? Ad hoc *vt non confundar*, in futuro illa confusione, de qua *Osea* 10. Confusio Israël capiet eum. Et *Ierem.* 2. Quomodo confunditur fur quando comprehenditur, sic confusi sunt domus Israël.

Quadruplex macula, à bono opere remouenda.

Vide ergo quomodo à principio octonarij, recognoscens se à Deo conditum in corpore,

D. Alb. Mag. Comm. in Psal.

& anima, petierit sibi dari legis intellectum: & rursus confitens se expertum æquitatem diuinam, petit misericordiæ continuationem propter plura bona. Propter quod bene præponitur litera Hebraica *Iod*, quod interpretatur confessio, vel desolatio, scientia, seu principium. Ac si dicat: In hoc octonario existens in desolatione, se factum confiterur, habens à principio scientiam diuinæ æquitatis, quam in se est experitus.

Caph.

81. *Defecit in salutare tuum.* In hoc octonario tertio agitur de merito proficientium in cognitione tertij, scilicet diuinæ veritatis. Actum est enim de merito in cognitione diuinæ bonitatis primò: postea de cognitione diuinæ æquitatis, hîc agitur de merito & fructu cognoscendæ veritatis. Diuiditur autem ista pars in tres partes. Primò ostendit affectum suum in cognitionem apertam veritatis. Secundò, in attestationem ipsius veritatis, ibi, *Omnia mandata tua.* Tertiò in adimpletionem veritatis in opere, ibi, *Ego autem non dereliqui.* In prima duo: qui enim affectat veritatem, procul dubio persequitur errorem. Duo ergo dicuntur. Primò ostendit effectum suum ad cognitionem veritatis. Secundò ad detestationem erroris, ibi, *Narrauerunt mihi.* In prima duo. Primò exprimit desiderium quod habet de cognoscenda veritate. Secundò idoneitatem & præparationem, quæ est in se ad suscipiendum illam, ibi, *Quia factus sum.* In prima duo, secundum duo per quæ exprimit desiderij cognoscendæ veritatis magnitudinem. Primum est duratio desiderij, quam primò tangit. Secundò intentio ipsius desiderij, quam secundò, ibi, *Defecerunt oculi mei.* In prima duo. Primò exprimit desiderij durationem. Secundò spem nihilominùs, quam habet de adimpletione sperati, ibi, *Et in verbum tuum.*

Dicit ergo: Sic Domine cognoui bonitatem, & æquitatem, & etiam ô Domine, *anima mea*, sic loquendo affectionem exprimit, *defecit*: præ nimia expectatione, *in salutare tuum*, intendens sup. Et legitur primò de Christo, qui tam longa expectatione ab antiquis patribus est expectatus, vt pene deficerent. *Prou.* 3. Spes quæ differtur, affligit animam. Sic deficiebat illa anima, quæ dicebat *Cant.* 2. Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo. Sic deficiebat qui dicebat rursus *Isa* 16. Emittite agnum Domine dominatorem terræ. Et rursus in 64. Vtinam diuumperes cœlos, & descenderes, ô Salutare Dei, illud, inquam, de quo Iacob *Genes.* 49. Salutare tuum expectabo Domine. *Psal.* Consumptus, & defecit anima mea in atria Domini, expectans eius beneficium, scilicet salutare, sicut pauper in atrio diuitis. *Vel in salutare tuum*, promissum, hoc est, in verbis tuis promittentibus salutem nobis: quæ scio vera esse, vt vellem aperte videre & cognoscere. *Ierem.* 10. Factus est Iermo Domini promittentis tot bona, quasi ignis æstuans in corde meo: non videns adhuc impleri, ferre non sustinens.

Et, in verbum tuum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic anima deficit præ longa expectatione: & tamen *superesperani*, id est, pluſquam sperauſ, vel expectaui, pluſquam poſſit dici, vel cogitari, *in verbum tuum*, sciens certiſſimè, quoniam non erit caſſum, & vanum. *Iſa.* 64. Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te. 1. ad *Cor.* 2.

81. *Defecerunt oculi mei.* Hîc secundum, in quo monſtratur vehementia deſiderij, ex intentione. Duo ergo dicuntur. Primò monſtratus vehementia deſiderij. Secundò finis, ibi, *Dicentes, Quando conſolaberis me?* Dicit ergo: Sic deſidero, vt anima mea quaſi præ prolixitate deſiderij defecerit: & etiam, *oculi mei*, interiores ſcilicet intellectuales, propter quorum limpiditatem antiquitus dicebantur Prophetæ videntes. 1. *Reg.* 9. Illi, inquam, deficiunt in ſanctis, cum intendunt in verbum Dei, & eloquium eius: vnde addit: *In eloquium tuum*, quando penetrarere non poſſunt ad intimam veritatem. *Ierem.* 14. Defecerunt oculi eorum, virorum ſcilicet perfectorum, omnia propter Chriſtum relinquentium, & à turbis hominum recedentium: eò quòd non eſſet herba, id eſt, ſcriptura eis manifeſtata: tunc enim quaſi ex terra prodit herba, quando veritas exit & elicitur de ſcriptura. Hi ſunt oculi, quos Paulus petit illuminari in Epheſiis. *Epheſ.* 1. Deus illuminet velociter corda veſtra.

Dicentes. Hîc secundum, in quo tangitur finis deſiderij, ſcilicet diuina conſolatio. Ait enim: Sic oculi præ deſiderio deficiunt, *dicentes*: horum dicere eſt deſiderare, quaſi deſiderio tendentes, & ſuo modo appetentes: *Quando conſolaberis me?* ſi enim interiores oculi non loquerẽtur, non diceretur *Thren.* 2. Non taceat pupilla oculi tui. Hac loquutione tantum locuti fuerant oculi Ezechiæ, vt pene deficerẽt. *Iſa.* 38. Attenuati ſunt oculi mei, ſuſpiciẽtes in excelſo. Sed Dominus cõſolatur eos qui habent oculos ſic loquentes. *Iſa.* 52. Conſolabitur Dominus Ieruſalem. Et in vltimo: Quomodo ſi cui mater blandiatur, ita conſolabor vos. Sed malorum oculi fruſtrantur, & deficiunt omninò. *Iob* 11. Oculi impiorum deficiunt.

83. *Quia factus ſum.* Hîc ſecunda pars, in qua poſtquam oſtendit deſiderium & feruorem, oſtendit ſui aptitudinem ad recipiendum. Primò per bonam diſpoſitionem concupiſcibilis, quoniam refrigerata eſt ab ardore peccati. Secundò ex parte rationabilis, quæ vigil eſt ad retinendum, ibi, *Iuſtificationes.* Tertiò ex parte irascibilis, quæ laborat ſuſtinendo patienter malum illatum, ibi, *Quæ ſunt dies.* Dicit ergò: Sic deſidero mihi veritatem aperiri, & infundi, & paratus ſum, ad ſuſcipiendum illam: *quia factus ſum ſicut vter in pruina.* Vter eſt pellis mortua ad reponendum liquorem, & ſignificat carnem mortalem noſtram, quæ eſt vter nouus, quando per gratiam fuerit renouata: ſed vetus, quando non eſt à veteri vita tranſlata. *Luc.* 15. Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: ſed vinum nouum in vtres nouos mittunt, &c. Quæ tunc eſt in pruina, quando in ea refrigeratur per infuſionem cœleſtis roris carnalis concupiſcentia. *Exod.* 16. Manna, id eſt, Dei gratia, apparuit in ſimilitudinem pruinæ. Et hæc pruina, iſte ros ardorem refrigerat carnalis concupiſcentiæ. *Eccleſ.* 18. Nonne ardorem refrigerat ros? Et iterum 43. Obuians ros ab ardore venienti, humilem efficiet eum.

Gratia, ſpiritualia vota & pruina refrigerans concupiſcentiam.

Iuſtificationes. Hîc ſecundum. Quaſi diceret: Sic refrigeratus ſum ab ardore concupiſcentiæ per pruinam gratiæ tuæ: & etiam *non oblitus*, fortiter illas in mea tenens memoria, *iuſtificationes tuas*: & ſic diſpoſita eſt mea rationabilis. Infrà, in eodem: In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. 2. *Mach.* 2. Dedit illi Dominus ne obliuiſcatur mandata eius. Non ſum ego oblitus, ſed magis, non tantum in corde, ſed tenui illa in opere. *Iob* 27. Iuſtificationem meam, quam cœpi tenere, non deſeram.

84. *Quæ ſunt dies ſerui.* Hîc tertium, in quo oſtendit ſufferentiam irascibilis. Primò in longa liberationis ſuæ expectatione à Deo à miſeriis his præſentibus. Secundò in longa aduerſariorum ſuſtentatione, ibi, *Quando facies?* Et vtrumque innuit quærendo. Dicit ergo: Sic ardor concupiſcentiæ refrigeratus eſt, & rationabilis suarum iuſtificationum tenax eſt, & irascibilis patiens eſt in expectatione longa: quia, *quot ſunt dies ſerui tui?* per quos oportet expectare, vt remuneres, quia multi ſunt: & ſi affligor, patienter porto. *Prou.* 13. Spes quæ differtur, affligit animam. Multi videntur remunerationem expectanti, etſi in ſe ſint pauci: parum enim eſt totum tempus vitæ humanæ. *Gen.* 46. Dies peregrinationis meæ centum & triginta anni, pauci & mali. *Iob* 10. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? Quaſi diceret: Sic.

Quando facies. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Angultor expectatione renumerationis, & ſuſtineo, ſed *& quando facies iudicium de perſequentibus me?* quorum afflictiones, quibus me affligunt, nunc porto. *Apocalyp.* 6. Vſquequo Domine ſanctus & verus non vindicas ſanguinem noſtrum? Sed ſecundum hoc videtur iſte vindictam exẽtere, contra illud *Leuit.* 19. Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Ipſe. Non quærit, qui à Deo, ad quem pertinet, illam quærit: ſed qui propria authoritate illam accipit, vindictam ille dicitur quærere. Scit enim iſte illud *Deut.* 32. Mea eſt vltio, & ego retribuam ei, in tempore *Prouerb.* 21. Gaudium eſt iuſto facere iudicium. Verum eſt quando ſit ab eo, qui facere debet.

85. *Narrauerunt mihi iniqui.* Hîc ſecundum totius huius partis octonarij, in quo oſtendit affectionem ſuam in deteſtationem erroris. Duo ergo tanguntur. Primò falſitatum & errorum propoſitio à malis. Secundò illarum deteſtatio ab iſto amatore veritatis, ibi, *Sed non vt lex.* Dicit ergo: Sic affecto aperte cognoſcere veritatem, & deteſtor falſitatem, quia *iniqui narrauerunt mihi*, proponendo, ad credendum exhortando, *fabulationes*, falſas diuerſarum ſectarum aſſertiones. Hæ ſunt fabulæ de quibus 1. *Tim.* 1. Rogaui te vt remaneres, Epheſi cum irem in Macedoniam, & denuntiares quibuſdam ne aliter docerent, & intenderent fabulis. Et rurſum 1. *Tim.* 4. Inepetas & anaes fabulas deuita. Multi enim valdè citò fabulationes recipiunt.

recipiunt. 2. *Timoth.* 4. A veritate autem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

Narrauerunt ergò *fabulationes*, *ſed non*, fuerunt mihi ſup. *vt lex tua*, vt reputarem veras, ſicut legem tuam. *Pſal.* Et lex tua veritas. *Mal.* 2. Lex veritatis fuit in ore eius. *Non vt lex tua*, vt ſentirem gratioſas. *Prou.* 13. Doctrina bona dabit gratiam. Vt iudicarem æternas, ſicut eſt lex tua. *Bar.* 4. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum. Non pietate plenas, ſicut lex tua. *Prouerb.* Lex clementiæ in lingua eius.

86. *Omnia mandata.* Hîc ſecundum totius octonarij, in quo poſtquam oſtendit affectionem ſuam ad cognoſcendum veritatem, hîc oſtendit eandem ad teſtificandum veritati, & pro ipſa ſuſtinendum: & dicuntur duo. Primò innuit ſe ſuſtinuiſſe aduerſariorum perſecutionem, petens adiutorium & ſubuentionem. Secundò oſtendit perſequutionis vehementiam, ibi, *Paulominus conſummauerunt.* In prima tria. Primò tangitur mandatorum Dei conditio, quia vera. Secundò perſecutio illata ab inimicis, propter illa, ibi, *Iniqui perſequuti ſunt me.* Tertiò oratio pro perſecutione ſuperanda. *Adiuua me.* Dicit ergo: Sic illi fabulationes narrant, quas ego deteſtor, *ſed omnia mandata*, non quædam tantum, *veritas*, non vanitas. Veritas enim hîc accipitur vt eſt contraria vanitati, non falſitati. 2. *Reg.* 17. Verbum Dei verum eſt in ore ſuo, efficax ſcilicet, & non vanum. Et *Ioan.* 17. Sermo tuus veritas eſt, non falſitas, vel vanitas, ſed veritas & ſoliditas, intantum vt omninò vani ſint, qui non ſolidantur per doctrinam Dei. *Sap.* 13. Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei.

Iniqui perſecuti ſunt me: propter illam veritatem, quam diligo, cui atteſtor, in qua delector. Nec mirum: quia ipſi adhærendo, à malo recedo. Et *Iſa.* 59. dicitur: Qui receſſit à malo, prædæ patuit. 2. *Timoth.* 3. Omnes qui pie volunt viuere in CHRISTO IESV, veritati adhærendo, perſequutionem patientur. Sed conſolantur *Matth.* 5. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam.

Adiuua me. Ecce tertium. Quaſi diceret: Sic veritas me delectat, propter hanc ſuſtineo: O *Domine adiuua me*, ad vincendum perſequentes, & patienter ſuſtinendum. *Eſther* 14. Domine adiuua nos, quia Rex noſter es tu. Et paulò poſt: Adiuua me, non habentem auxilium niſi in te.

87. *Paulominus conſummauerunt.* Hîc secundum. Poſtquam enim oſtendit ſe pati propter veritatem perſequutionem, quærit pro liberatione, monſtrat perſequutionis vehementiam. Ait enim: Sic adiuua, quoniam iniqui perſequuntur me, & non modicum, quia *paulominus*, id eſt, fere, *conſummauerunt me in terra*, affligendo, quia non poterunt cum ero in cœlo. *Ioh* 17. Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Perſecuti ſunt ergò ferè vſque ad conſummationem totam ſine moderamine. 1. *Eſdr.* 9. Nunquid iratus es nobis vſque ad conſummationem? *Ierem.* 4. Deſolata erit omnis terra, ſed tamen conſummationem non faciam.

Ego autem non dereliqui. Hîc tertium totius octonarij, in quo oſtendit affectionem ad implerionem veritatis coguitæ, & perſeuerantiam, quam habuit in adimplegione: & dicuntur tria. Primò fatetur propriam in adimpletione veritatis conſtantiam. Secundò petit viuificantem deinceps miſericordiam, ibi, *Secundum miſericordiam.* Tertiò declarat petitionis finem, vt ſcilicet cuſtodiat perpetuò veritatem, ibi, *Et cuſtodiam.* Dicit ergò: Sic Domine ſuis perſequutionibus fere, me conſummauerunt: *ego autem*, quantumcunque perſequerentur me, *non dereliqui mandata tua*, ſecundum illud *Prou.* 4. Bonum donum tribuam vobis, legem meam non derelinquatis. Et in 3. Diſciplinam Domini ne abiicias. Et infra: Miſericordia, & veritas, de quibus ſunt omnia mandata Domini, non te deſerant. In mandatis enim Domini, quæ ſunt de charitate, debemus fortiter ſtare, nullo modo ab illis ſeparari, ſicut ille qui dicebat *Rom.* 8. Quis nos ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV? Quaſi diceret: Nihil. Hic eſt locus quem non derelinquamus. *Eccleſiaſt.* 10. Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris.

88. *Secundum miſericordiam.* Hîc secundum. Quaſi diceret: Sic vſque modo perſeueraui, ſed vt vlterius poſſim continuare, *viuifica me*: & hoc non ſecundum merita mea, ſed *ſecundum miſericordiam tuam*: opus enim tuum ſum, quicquid ſum naturæ, ſeu gratiæ. *Abac.* 3. Opus tuum Domine, viuifica illud. Opus tuum extra te qui vita es, non poteſt eſſe niſi mortuum. *Act.* 17. In ipſo moueмur, viuimus, & ſumus. *Oſe.* 6. In conſpectu eius viuemus inter Gentes. *Iob* 10. Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi.

Et cuſtodiam. Hîc tertium. Quaſi diceret: Sic non dereliqui vſque modo, & petij, vt etiam nunc me iuſtifices, & ſic *cuſtodiam*, perſeuerando in his, *teſtimonia oris tui*, tanquam cordi meo ligata, & in Chriſto ſignata, ſecundum illud *Iſa.* 8. Liga teſtimonium, ſigna legem. In diſcipulis meis cuſtodiam etiam teſtimonia tua, martyria, amando & ſuſtinendo, ſi opus ſit, libenter illa.

Vide ergo quomodo in hoc octonario ſe deſiderare cognitionem certam oſtendit, & ad hoc totis viribus inclinatum, & præparatum, & velle adimplere, & perſeuerare in adimpletione. Vnde huic octonario recte præponitur littera Hebraica *Caph*, quod interpretatur incuruatus, incuruatione bona, quæ eſt humilitas, non erectus erectione ſuperbiæ & elationis, de qua *Iob* 5. Cuncta aduerſus Deum erecto collo.

Lamed.

89. *In æternum Domine.* In hoc quarto octonario, ſicut dictum fuit ſuprà, agitur de merito ſacientium in cognitione diuinæ charitatis. Ad hanc autem aſcenditur per contemplationem creaturarum, & per meditationem ſcripturarum. Tria ergo dicuntur in hoc octonario. Primò agitur de contemplatione æternæ legis in creaturis. Secundò de meditatione in ſcripturis, quam ſit vtilis, ibi, *Niſi quòd lex tua.* Tertiò ſeiungitur à his cognitio charitatis ſanctiſſima in vltimo verſu, ibi, *Omnis conſummationis.*

In prima dicuntur duo. Primò contemplatio legis æternæ in ipsis creaturis. Secundò ratio, & causa, quare sit in illis; ibi, *quoniam omnia seruiunt tibi.* In prima quatuor. Primò contemplatio legis æternæ in rationabili creatura superiori, scilicet Angelica. Secundò in rationabili inferiori, scilicet humana, ibi, *In generatione & generationem.* Tertiò in irrationabili inferiori, ibi, *Fundasti terram.* Quartò in irrationabili superiori, ibi, *Ordinatione tua.* Dicit ergo: Sic cognoui diuinam bonitatem, diuinam æquitatem, & etiam exactè in cognitione veritatis diuinæ, & nunc *Domine*, inquirens de fine omnium charitate hoc cognoui, quoniam *verbum tuum permanet in cœlo.* Vel sic secundum *Glossam*: Viuifica me, & custodiam testimonia oris tui, quæ verè sunt custodienda, quia ô *Domine*, qui tanta potentia regis omnia, *verbum tuum permanet in cœlo*: & hoc, *in æternum.* Et potest legi quadrupliciter hoc, secundum quadruplex verbum illi respondens. Cœlum enim dicitur empyreum. *Genes.*1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Et filius Dei verbum. *Ioan.*1. In principio erat verbum. Ergo ô *Domine verbum tuum*, id est, filius, *permanet in cœlo* empyreo, *in æternum*, quamuis non capiatur ab illo. 3.*Reg.*8. Cœlum, & cœli cœlorum te non capiunt. Cœlum iterum appellatur cœtus Angelorum. *Matth.*6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, in cœtu scilicet illo Angelico, & in terra, in humana creatura. Verbum, diuina voluntas. *Isa.*40. Verbum Domini manet in æternum. Et 55. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. O *Domine verbum tuum*, voluntas tua, *permanet in æternum*: & hoc, *in cœlo*, in cœtu Angelico, à quo cecidit Lucifer, quia in eo non permansit. *Isa.*14. Quomodo cecidisti Lucifer de hoc cœlo? Respons. Quia in veritate non steti. *Ioan.*8. Cœlum est firmamentum. Dicitur *Genes.*1. Et vocauit firmamentum, cœlum. Verbum Domini, statutum. Suprà in *Psal.* Verbo Domini cœli firmati sunt; &c. Ergo ô *Domine*, *verbum tuum*, statutum tuum permanet in æternum, *in cœlo*, in ipso firmamento, & his, quæ sunt in illo. *Iob* 25. qui facit concordiam in sublimibus suis. Cœlum etiam dicitur iustus quilibet, de quo *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est. Verbum, diuina lex; & Dei præceptum. *Matth.*24. Cœlum, & terra transibunt; verba autem mea non transibunt. Ergò ô *Domine*, *verbum tuum*, lex tua scilicet & præceptum, *permanet in æternum*, vt non vlterius moueatur, *in cœlo*; in iusto. *Eccl.* 27. Homo sanctus in sapientia manet, sicut sol: stultus autem vt luna mutatur.

Quadruplex Dei verbum manet in cœlo empyreo, in æternum.

90. *In generatione & generationem.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic permanet verbum tuum in cœlo, in cœtu angelico, & etiam *veritas tua*, permanet, repete, *in generatione* antiqua, quæ fuit sub Veteri Testamento, & *generationem* nouam, quæ viuit sub Nouo: Vel *in generatione, & generationem*, id est, in omnium generationum à principio mundi successione. In *Psal.* suprà: Memoriale tuum in generatione, & generationem. Et in alio infrà: Generatio, & generatio laudabit opera tua. Succedunt enim generationes, & transeunt, & semper in illis, tanquam veritatis amatores, & veraces. In *Psal.* suprà: Misericordia Domini confirmata est super nos, & veritas eius manet in æternum.

Fundasti terram. Hic tertium. Quasi diceret: Sic lex tua, æterna manet in Angelis, & hominibus, ex his enim generatio non ex Angelis: & etiam *fundasti terram*, irrationabilem creaturam infimam; & *permanet*, sicut est fundata. *Eccles.*1. Generatio præterit, generatio aduenit; terra autem in æternum stat, tanquam à Deo fundata. Manet autem quantum ad substantiam, quamuis transitura sit quantum ad figuram. 1.*Cor.*7. Præterit figura huius mundi. Vel terra etiam potest dici Ecclesia. Suprà in *Psal.* Benedixisti Domine terram tuam. Et hanc Dominus fundauit. *Isa.*51. Vt plantes cœlos, & fundes terram. *Prou.*3. Dominus sapientia sua fundauit terram, & stabiliuit illam prudentia.

Et permanet, non vsura; quantumcumque concutiatur: fundata enim est super Christum. 1.*Cor.*3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. Propter hoc dictum suprà in *Psal.* Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi, vt deficiat, etsi concutiatur vt aliquando quasi tota contremiscat. *Agg.*2. Adhuc modicum, &, mouebo cœlum & terram.

Ordinatione tua. Hic quatum. Quasi diceret: 91.
Sic permanet in rationabili creatura superiori, & inferiori, & rursus in inferiori irrationabili: sed quid de irrationabili superiori? Ecce: *Dies*, qui causatur ex influentia lucis à superioribus, & illorum motu perseverat continua successione: & hoc, *ordinationi tuæ*, id est, à te facta. *Ierem.* 31. Qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis. In *Psal.* infrà. Fecit duo luminaria magna, solem in potestatem diei; lunam & stellas, in potestatem noctis. Sic ergo ordinatione tua perseverat dies temporis, & multò verius dies æternitatis, de qua *Zach. vlt.* Est dies vna, quæ nota est Domino. Suprà in *Psal.* Melior est dies vna in atriis tuis, super millia.

Quoniam omnia. Ecce secundum totius huius partis, ratio scilicet & causa omnium dictorum. Quasi diceret: Sic verbum permanet in Angelis, veritas in hominibus, terra tua fundatione stat; & ordinatione tua dies perseverat; & hoc totum: quia *omnia seruiunt tibi*, debita tibi seruitute subiecta. *Sap.*13. Creatura tua tibi creatori deseruiens, excandescit in iram aduersus insensatos. Et in vlt. Omnis creatura deseruiens erat tuis præceptis, vt pueri tui inuenirentur illæsi. *Iudith* 9. Dominus totius creaturæ tu es.

Nisi quod lex tua. Hic est secunda pars huius octonarij, sicut supra dictum fuit. Postquam enim egit de contemplatione legis æternæ in creaturis, hîc agit de meditatione in scriptutis ostendendo quam vtilis sit. Procedit autem sic in hac parte. Primò vtilitatem meditandi scripturas ostendit. Secundò promittit se perseueraturum in meditatione illorum. *In æternum non obliuiscar.* Tertiò petit vlterius per hoc promoueri, & saluari, *Tuus sum ego.* Dicit ergo: Sic manet veritas in creaturis, & *Lex tua*, 92.
omnia

omnia subiicit & continet; nec ita est, quia *fortè perissem*, ruendo in mortale peccatum, & vltra fortitan in gehennam, & hoc *in humiliatate mea*, in deiectione scilicet, & afflictione, sic enim accipitur humilitas. *Eccles.*2. In humilitate tua patientiam habe. Et suprà eodem: Priusquam humiliarer, ego deliqui. Et hoc *fortè*, nota est liberi arbitrij. Quasi diceret: *Perissem*, non coactus, sed voluntarie ad malum inclinatus. *Eccles.*25. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod voluerit, dabitur ei. Et hoc, *nisi quia lex tua meditatio mea est*, sed eius meditatio me conseruauit à periculo. *Deuteron.*8. Si verò oblitus Domini Dei tui secutus fueris deos alienos, prædico tibi quòd omninò disperies. Propter hoc dicitur *Eccles.*15. Beatus vir qui in sapientia morabitur, &, in iustitia, id est, in lege iustitiæ, meditabitur. Legem autem dicit fidem, sicut vult *Glossa*, per dilectionem operantem. *Galat.*5.

93. *In æternum non obliuiscar.* Hic promittit se seruaturum in memoria legem tam vtilem: & dicuntur duo. Primò promissio. Secundò ratio, quare sic implebit, ibi, *Quia in ipsa.* Dicit ergo: Sic meditatio legis conseruauit me à periculo, & ego *in æternum non obliuiscar*, id est, quandiu vixero, hoc est enim meum æternum, *iustificationes tuas*, antiquas, sed euangelicas charitatis, *in æternum*, propriè sumendo. 1.*Cor.* 13. Charitas nunquam excidit. *Prou.*3. Fili mi non obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. *Isa.*44. Seruus meus es tu Israël, non obliuisceris mei. Et *tuus*, inquit, non meus. *Prou.*9. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me.

Quia in ipsis. Ecce ratio, quare non obliuisci petit: *quia in ipsis*, iustificationibus tuis, *viuificasti me*, non, quia sciui, sed quia feci. *Deut.*18. Qui fecerit, viuet in eis. *Matth.*19. Hoc fac, & vives.

Tuus sum ego. Hic tertium, in quo petit: & 94.
dicuntur duo. Primò petitio. Secundò additur statim persuasio, ibi, *Quoniam iustificationes.* Dicit ergo: Sic Domine lex tua me conseruauit meditata, viuificauit custodita, & propter hoc rogo, qui *tuus sum* singulariter, non plurium. *Matth.*6. Nemo potest duobus dominis seruire, *Sap.*9. Seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ. Tuus etiam sum simpliciter & absolutè, & iure creationis, & iure redemptionis. *Ezech.*18. Omnes animæ meæ sunt. *Rom.*14. Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus. 2.*Cor.*3. Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. *Saluum me fac. Ierem.*17. Saluum me fac & saluus ero. *Sap.*9. Noli me reprobare à pueris tuis. *Dan.*9. Propter temetipsum exaudi Domine, placare Domine, & facere saluum me. Si enim tuus sum, propter temetipsum facies me saluum.

Quia iustificationes. Hic subiungitur persuasio à duobus: à diligentia in inquirendo Dei bonitatem, à perfecta intelligentia inquisitæ contra inimicorum expectationem, ibi, *Me expectauerunt.* Dicit ergo: Sic rogo vt me salues, & certè debes: *quoniam iustificationes tuas*, cum diligentia scilicet quæsiui, *iustificationes tuas*, & obtinui vt intelligerem illas. *Matth.*7. Quærite, & inuenietis. *Isa.*21. Si quæritis, quærite. *Matth.* Primum quærite, id est, primum inquirite, regnum Dei, sacram scilicet scripturam, in qua sunt iustificationes, quæ dicitur regnum, quia ducit ad regnum.

Me expectauerunt. Hic secundum, à quo persuadet: & dicuntur duo. Primò impugnatio ab aduersarijs. Secundò nihilominus conseruatio mandatorum Dei, & fixio intellectus in illis, ibi, *Testimonia.* Ait ergo: Sic exquisiui mandata, & etiam *peccatores*, mali homines, & dæmones, *expectauerunt me*, mihi insidiando, & ad culpam impellendo, *vt sic perderent me*, dæmones enim quasi latrones ad inuicem sibilant sese adunando, *Osea* 6. Quasi fauces virorum latronum. Et spoliant gratuitè, & vulnerant in naturalibus. *Luc.*10. Homo quidam descendens ab Ierusalem in Iericò, incidit in latrones, qui despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt. Et insidiose expectant & latent. Suprà in *Psal.* Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Et ad hoc ille dæmon deuorare. *Thren.*2. Deuorauerunt dominum suum, & dixerunt: En, deuorabimus eum. Deuorabant etiam bonos & iustos. *Iob* 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur, sed habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius. *Actus* 12. Draco stabat ante mulierem parturientem, vt deuoraret filium eius. Et nota, quod optime dicit, *Expectauerunt me*, quia perdere non possunt, nisi prius homo perdat se: consensum enim eius ille est ad prædictorum præuenire. Vnde dicunt *Isa.*59. Concurrimus, vt transeamus. 2.*Reg.*1. Saul super hastam suam incumbebat, vt interficeret se.

Testimonia. Ecce secundum. Quasi diceret: Illi credebant me citò peritum: sic autem non fuit, quia *testimonia tua*, scripturæ, *meditatus*, id est, in ipsis intellectum fixi: & sic inueni quid persistentibus promitteretur, quia corona. *Iacob.*1. Beatus vir qui sustinet tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit, &c. Vel *testimonia tua*, id est, martyria tua, tuis scilicet illata, *intellexi*, perfectè, quia vidi ducentia ad finem gloriosum, & sic omnem dolorem mirigannia. *Gen.* Consideratio præmij diminuit vim flagelli. *Rom.*8. Non sunt condignæ passiones huius sæculi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

Omnis consummationis. Hic est tertium totius octonarij, in quo relinquitur certa cognitio charitatis: & dicuntur duo. Primò certa cognitio ex præditis ipsius charitatis. Secundò quædam cognitæ deprecatio, ibi, *Lauum mandatorum, conserua me.* Et nota, quod consummatio appellatur illa, *finis* quando in scripturis finis. *Matth.*24. Quod & *Hoc* signum aduentus tui, & consummationis tuæ. *Dan.*9. consummatio, & *Thren.*4. Venerunt consummationes tuæ. Numquid iratus es nobis vsque ad consummationem? id est, vsque ad consummationem. Item abbreuiatio. *Isaiæ.* Consummationem & abbreuiationem facit Dominus super terram. Et figuratum impleto. *Ioan.* 19. Consummatum est. Et eremum iudicium. *Eccles.*18. Memento ira in die consummationis. Extrema damnatio. *Sap.*3. Filij adulterorum in consummationem erunt. Et perfectio ipsius rei. Hoc modo, & primo potest accipi hic consummatio. 2. ad *Cor. vlt.* Hoc & oramus vestram consummationem. Et secundo sic: Iudex iuste manet

manet in vniuersis creaturis, & meditatus sum in scripturis, & sic & per creaturas & per scripturas, *vidi finem omnis consummationis*, id est omnis perfectionis. Et quid est illud? *Mandatum tuum*, quod est *latum nimis*, scilicet mandatum de charitate, quod præcipitur extendi vsque ad inimicum. *Matth.*5. & *Luc.*6. Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos. Charitas enim finis est omnium bonorum. 1. *Tim.*1. Finis præcepti est charitas. Et sic est consummatio quasi à parte post. Et est radix, ex qua omne bonum oritur. *Matth.* 22. Ex his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ: & sic est quasi à parte ante consummatio.

Vel secundum hunc sensum etiam sic: *vidi finem omnis consummationis*, id est Christum: omnis enim perfectionis, ipse finis est. Propter ipsum enim, & ad ipsum omnis perfectio. *Rom.* 10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Vidit hunc finem Dauid in spiritu prophetiæ, sicut & Abraham. *Ioan.*8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum. Et ob hoc, *mandatum tuum*, de charitate, *nimis latum*, factum est sup. mihi ad implendum, sentiendo in me illud, quod dicit ipse finis mandati. *Matth.*11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. *Prou.*4. Ducam te per semitas æquitatis, &c.

Vel sic: *Vidi finem*, terminum, & desitionem, *omnis consummationis*, omnis veri consumptibilis: vidi enim omnia quasi terminanda ad minus secundum statum, in quo nunc sunt. *Psal.* Mutabis ea, & mutabuntur. Sed *mandatum tuum* de charitate, non est consumptibile, sed *latum nimis*, quia semper durabile. 1. *Cor.*13. Charitas nunquam excidit. Semper enim videbimus Deum in se, & in suis, & sperabimus, & laudabimus.

Attende autem diligenter quomodo in hoc octonario intellexit legem æternam Dei in creaturis, & meditatus fuerit in scripturis, & tandem latitudinem senserit Charitatis. Duo prima ad intellectum respiciunt, sed tertium ad affectum: ergo totum cor huius est in diuinis occuparum. Ergo bene præponitur *Lamed* litera Hebraica, quæ interpretatur cor seruientis. Ac si diceret: Per hæc quæ dicuntur hîc, totum cor habet seruituri diuinæ occupatum, sed non seruiture nisi filiali, quæ gloriosa.

Mem.

97. *Quomodo dilexi.* Hîc est tertia pars & vltima illius, in qua agitur de merito præscientiam. Postquam enim egit de merito illorum, quantum ad habilitatem ad bonum, & postmodum quantum ad cognitionem boni & deinde voluntatis, hîc agitur quantum ad delectationem in cognita, & ipsius dilectionem. Et primò agitur de dilectione simpliciter & absolute. Secundò comparatione ad malos legem destruentes in se, & non complentes, & in aliis etiam impugnantes, ibi, *Iniquos odio habui.* In prima autem dicuntur duo, secundum duo propter quæ diligenda est cognitio diuinæ voluntatis. Primò ex perceptione & prægustatione diuinæ bonitatis, quæ sensum in lege. Secundò ex perceptione veri luminis, & regularis animam, & ducentis ad gloriam. *Lucerna pedibus.* In prima duo. Primò exprimitur amor diuinæ legis, & voluntatis eius vehementia. Secundò ratio dilectionis tangitur, ibi, *Super inimicos.* In prima duo. Primò dilectio quantum ad affectum. Secundò quantum ad intellectum, ibi, *Tota die meditatio mea est.*

Dicit ergo: Sic vidi Domine mandatum, & legem charitatis, quæ est finis omnis perfectionis, nec sum tristatus ex hoc, imò, *quomodo*, quàm fortiter, quàm vehementer, *dilexi legem tuam*: de dilectione: vel admiratione. Quasi diceret: Vnde hoc mihi datum, quod dilexi legem tuam? Dilexi, inquam, vt scutum vnde me fortiter protegerem. *Prou.*30. Omnis sermo Domini, ignitus clypeus est sperantibus in se. Samaritani receperunt legem, propter leones, tanquam gladium aduersarios expugnantem. *Hebr.*4. Viuus est sermo Domini, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tanquam locum & terram thesaurum pretiosissimum continentem. *Iob* 28. Habet argentum venarum suarum principium: & auro locus est, in quo conflatur; sacra scilicet lex & scriptura. *Genes.*2. ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus, & aurum terræ illius optimum. Nolui eam diligere sicut adulteram, sicut qui lucra temporalia quærunt propter illam. 2. *Cor.*2. Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei.

Tota die meditatio mea est. Hîc ostenditur vehementia dilectionis, quantum ad hoc quod pertinet ad intellectum. Quasi diceret: Multum dilexi in affectu, & etiam *lex tua est meditatio mea*, mei scilicet intellectus, *tota die*, & etiam nocte: vnde diem hîc accipit naturalem. In *Psalmo primo*: In lege eius, Dei scilicet, meditabitur die ac nocte. Quippe *Matth.*6. dicitur: Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum est: Sed thesaurus est, sicut superius dictum est. Item meditationem suam dicit de die, non de nocte: quia tota est de noua, & in noua lege; quæ dies est. *Genes.*1. Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præesset diei, Christum vt præesset Nouo Testamento, & luminare minus vt præesset nocti, id est Moysen vt præesset Veteri.

98. *Super inimicos meos.* Hîc secundum, in quo subiungitur dilectionis ratio, dilectionis, inquam, tam vehementis, scilicet perceptio diuinæ bonitatis secundum tres gradus. Primò ex perceptione diuinæ bonitatis in ipso intellectu tamen practico. Secundò in effectu, ibi, *Ab omni via mala.* Tertiò in affectu, ibi, *Quàm dulcia.* In prima tria. Primò perceptio diuinæ bonitatis, ad dandum prudentiam in cauendis. Secundò habilitatem in contemplandis. *Super omnes docentes.* Tertiò discretionem in agendis. *Super senes.* In prima duo. Primò collatio boni prudentiæ ad cauendum malum. Secundò ratio & modus conferendi. *Quia in æternum.* Dicit ergo: Sic dilexi legem, & tota die meditor illam: & iustum est, quia *mandatis tuis*, id est, per mandatum tuum, *prudentior me fecisti*, me scilicet cauere malum docendo: & hoc, *super inimicos meos*, id est, quamquam sint inimici mei prudentes, Iudæi scilicet inuidentes, & Pagani siue Græci sapientiam quærentes. 1. *Cor.*1. Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Prudentiam quidem carnis habent quæ mors est. *Rom.*8. Prudentia autem carnis mors est. Prudentiam suam terrenam laboriosè acquirunt. *Bar.*3. Filij Agar, qui exquisierunt prudentiam, quæ de terra est: & quamuis sint in istis multis istis prudentiores, secundum illud *Luc.*16. Prudentiores filij huius sæculi filiis lucis, in generatione sua sunt, tamen dono tuo prudentior illis sum.

Quia in æternum. Ecce modus & ratio, quo collata est illa prudentia: *Quia in æternum mihi est*, cordi infixum, sup. mandatum tuum de timore tuo. *Eccles.vltimo*: Deum time, & mandata eius, de timore obserua: quia per hunc prudenter declinatur à malo. *Prou.*14. Sapiens timet, & declinat à malo. 1. & maximè quando fixum habet in corde, & manet in illo tanquam sapiens, non citò mutatur ab eo tanquam stultus. *Eccles.*27. Iustus in sapientia manet sicut sol: stultus autem vt luna mouetur.

99. *Super omnes docentes.* Hîc secundum, in quo subiungitur de perceptione diuinæ bonitatis, quantum ad intellectum, scilicet quantum ad subtilitatem in contemplandis: & dicuntur duo. Primò Doctorum etiam excellentium supergressio in contemplanda veritate. Secundò causa, & ratio: *Quia testimonia.* Dicit ergo: Sic prudentiam dedisti ad cauenda mala, & etiam *intellexi*, veritatem rei, & spiritualem scripturæ contemplatus sum intelligentiam, *super omnes docentes me*, Scribas, & Pharisæos, qui videntur me docere. *Matth.* 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Sed iusti, qui sunt Ecclesiæ filij, multò melius à Domino docentur. *Isa.*54. Ponam omnes filios meos doctos à Domino. *Ioan.*5. Et erunt omnes docibiles Dei. Et propter hoc multò veriùs super omnes docentes & sciunt veritatem. *Eccles.*37. Anima viri sancti aliquando magis enuntiat vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Nec mea factum est industria, sed *quia meditatio mea* diligens scilicet inquisitio, & *testimonia tua*; id est, de testimoniis tuis spiritualiter intelligendis, non tantum literaliter, sicut docentes me volunt intelligi. Scio enim illud 2. *Cor.*3. Littera occidit, spiritus autem viuificat. *Ioan.*6. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Præterea qui meditatur in testimoniis diuinis, & in meditando non tantum intelligit, sed etiam inflammatur ad amorem Dei & proximi, super multos Doctores intelligit. *Vel sic.* Quia enim charitas ignis verbi Dei accenditur, dicit se ex meditatione verbi profecisse.

100. *Super senes intellexi.* Hîc tertium, in quo ostendit se sensisse diuinam bonitatem, quantum ad intelligentiam agendorum, & relinguntur duo. Primò excellentia & supergressio expertorum in agendis. Secundò ratio & modus, quo hoc factum est, ibi, *Quia mandata.* Dicit ergo: Sic prudentior me mandatis fui in cauendis, perspicacior Doctoribus in intelligendis: & etiam *super senes*, scilicet qui multa experti sunt in agendo, secundum illud *Iob* 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. *Intellexi* quippe multi certe senum antiquorum post multam experientiam pessimi fiunt, secundum illud *Dan.*13. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. *Ierem.*23. A Prophetis Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram.

Quia mandata. Ecce secundum. Quasi diceret: Super senes intellexi, qui tales fuerunt, & hoc fuit, *quia mandata tua*, non hominum, *quæsiui*, vt facerem illa, cum illi facerent contrarium. *Ierem.*5. Hi magis fregerunt iugum, ruperunt vincula. Et in 6. Præterierunt sermones meos pessimè. *Isa.*24. Transgressi sunt leges meas, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum.

101. *Ab omni via mala.* Hîc secundum totius octonarij, perceptio diuinæ bonitatis per legem suam in effectu. Et primò in declinando à malo, & cessatione ab illo. Secundò in operando bonum, ibi, *A iudicio.* In prima duo. Primò cohibitio sui, & cessatio à malo. Secundò ratio & finis se cohibendi, ibi, *Vt custodiam.* Dicit ergo: Sic profeci per legem tuam, Domine, quantum ad intellectum, vt scirem quid cauendum, quid credendum & quid agendum: & sic *prohibui pedes meos*, affectiones scilicet meas, *ab omni via mala*, inimicorum, Doctorum peruersorum & malorum seruorum. *Prou.*1. Fili mi ne ambules cum eis. Ab omni etiam concupiscentia, vt non sequerer illam. *Eccles.* 18. Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere, &c.

Est enim triplex via mala à quo pedes prohibendi sunt, de qua *Ioan.*2. Quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, quæ est via immunda & lubricosa. *Thren.*3. Lubricauerunt vestigia mea in capite omnium planarum. Aut concupiscentia oculorum, quæ est valde tenebrosa. *Prou.*4. Via impiorum, auarorum scilicet crudelium, tenebrosa. Aut superbiæ vitæ, quæ est via periculosa, quia latronibus plena. Omnes enim superbi, & offendentes sua bona, à latronibus, dæmonibus scilicet spoliantur, vt pollit dicere superbus illud *Iob* 19. Venerunt latrones, & fecerunt viam suam per me.

Vt custodiam. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic prohibui pedes meos, & ad hoc, *vt custodiam mandata tua*, de cauendo malo, nullo modo recurrendo ad illa, & accidiando. Scio enim illud *Eccles.*34. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid prodest lauamen eius? *Luc.*11. Beati qui audiunt verbum Dei, declinando à malo, & custodiunt illud.

102. *A iudicio tuo.* Hîc secundum, in quo monstrat se sensisse Dei bonitatem, per legem suam in faciendo bonum, & ne quis primò horum mandatorum odium plenum. Secundò ratio & finis, quare voluit adimplere, ibi, *Quæ in lingua.* Dicit ergo: Sic pedes à malo prohibui, & etiam *ne declinem*, quin semper adimplerem, *a iudicio tuo*, mandata scilicet tua, ex recto iudicio data, & humanum vitam regulantibus. *Deut.*5. Legem illud omnibus dictus vias tuas, ne declines ad dextram vel sinistram, *Deut* 17. Si declinauit pedes meos de via tua. Iudicia enim Dei via sunt ad ambulandum rectissimè

rectissima. *Isa.*35.Hæc erit vobis via directa,ita vt stulti non errent per eam. *Num.*21. Via regia gradiemur, non declinabimus ad dextram nec ad sinistram. Ipsa sunt, sicut vult *Glossa*, regula illa, de qua *Galat.vlt.* Quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia.

Quia tu legem. Ecce secundum. Quasi diceret: Non declinaui, & hoc fuit, *quia tu legem*, (legem appellat iudicia ipsa) *posuisti mihi*, in corde eam digito scribendo. *Ierem.*31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum superscribam eam. *Legem*, inquam, *posuisti mihi*, quam supra petebam dicens: Legem pone mihi Domine viam iustificationum. *Isa.* 23. Dominus legifer noster; Dominus iudex noster, Dominus rex noster, ipse veniet & saluabit nos.

103. *Quam dulcia faucibus.* Hîc tertium secundæ partis, totius octonarij, in quo ostendit se percepisse bonitatem diuinæ legis: & etiam *eloquia tua*, facta sunt, *quam dulcia*, id est valdè dulcia, *faucibus meis*, interioribus scilicet affectui meo ad meditandum. *Ezech.*3. & *Apocal.* 11. Factus est in ore meo (dicitur de libro comesto) quasi mel dulce, imò plusquam mel: vnde subdit: *Super mel ori meo*, interiori, factum est dulce sup. quando debeo illud eloqui etiam ore exteriori. *Eccl.* 23. Nihil dulcius, quàm respicere in mandatis Dei. *Prou.*24. Fili comede mel, dulcedinem scilicet diuini eloquij: quia bonum est: etsi cortex exterior videatur aliquibus aliquando insipidus, interior medulla, sensus scilicet spiritualis, semper est dulcissimus. *Eccl.*24. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum: faucibus interioribus de quibus *Iob* 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem?

104. *A mandatis tuis.* Hîc secundum. Quasi diceret: Sic mihi dubia fuerunt eloquia tua, & ex hoc *à mandatis tuis*, mihi interius dulcescentibus, *intellexi*, maiorem scilicet & certiorem intelligentiam habui. *Eccl.*1. Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi, certiorem & maiorem. *Genes.*1. Abraham bonus erat & obediens. Et quid dixit Dominus? Num celare potero Abraham quæ gesturus sum? *Marc.*3. Imposuit Simoni, obedienti scilicet nomen Petri, quod interpretatur sciens.

Propterea odiui. Ecce secundum, odium oppositi, quod tangitur tanquam causatum à primo. Ait enim: Sic faucibus meis, diuinæ legis, & mandatorum Dei sensi dulcedinem, *& propterea odiui omnem viam iniquitatis*, in qua mali eruditûntur. *Sap.*5. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Ipsam autem odit inquantum potest, & refugit, qui dulcedinem diuinæ legis gustauit, implens illud *Eccles.*27. Quasi à facie colubri fuge peccatum.

Vide ergo in hoc octonario, quomodo confitetur se mandata Dei in effectu, & in intellectu, & in ipso interiori affectu sensisse, tanquam dicat intima viscera sua ex ipsis repleta. Et hoc signat litera Hebraica præposita, *Mem:* interpretatur enim viscera, & ex ipsis. Quasi diceret: Ex ipsis Dei mandatis dicit viscera sua hîc repleta.

Nun.

Lucerna pedibus meis. Hîc secundum, in quo agitur de dilectione diuinæ legis, ratione veri luminis quod infundit ad regendum animam, & ducendum in summum bonum: & dicuntur tria. Primò diuinæ legis commendatio, tanquam desideratæ & amatæ. Secundò fortis adhæsio amatæ & dilectæ, ibi, *Iurauí & statui.* Tertiò profectus multiplex ex amata tangitur, ibi, *Humiliatus sum.* In prima duo. Primò diuinæ legis commendatio quantum ad Testamentum Vetus. Secundò quantum ad Nouum. *Et lumen.* 105.

Dicit ergo: Sic Domine dilexi legem tuam, propter bonitatem & dulcedinem quam sensi in illa: & etiam *verbum tuum*, per Moysem, & Prophetas ad nos delatum, est *lucerna*, lux in testa, veritas scilicet sub multiplici figura, *pedibus meis*, dirigendis ad te, scilicet affectionibus meis. 2.*Pet.*1. Habetis certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco. *Iob* 29. Lucerna splendebat super caput meum, lex diuina super mentem & affectum.

Et verbum tuum Euangelium, est *lumen semitis meis*, ostendendis: nunquam enim ante semitæ consiliorum Dei erant ostensæ, sed latebant, donec venit Euangelij lumen. *Isa.*40. Ambulabunt Gentes in lumine tuo. De vtroque simul *Prou.*6. Mandatum lucerna est, & lex lux. Mandatum, quantum ad legem veterem, quæ quasi à remotis mandabatur: lex verò ligans suauiter & apertè illuminans, quantum ad Euangelium.

Lucerna etiam, verbum, Dei filius *pedibus meis*: lucerna enim lux in testa, diuinitas in persona filij latens in carne nostra, de qua *Matth.*5. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, crucem scilicet. 2.*Cor.vlt.* An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et ipsum lumen, imo lux ad semitas ostendendum illuminans corda, & per seipsam docens. *Ioan.* 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et in 8. Ego sum lux mundi, &c. 1.*Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. *Ioan.* 12. Ambulate dum lucem habetis, vobis semitas ostendentem. *Lucerna verbum Dei increatum.*

Iurauí & statui. Hîc secundum, firma scilicet adhæsio ipsi legi per sacramentum oris, & propositum firmum cordis. *Et statui.* Ait enim: Sic verbum tuum me luce perfundit, & propter hoc, *iurauí*, ore asserendo cum attestatione diuina, & *statui*, firmiter in corde, *custodire*, &c. Vel secundum potest esse primi expositio. Quasi diceret: *Iurauí & statui*, in corde meo firmiter proponendo, *custodire iudicia iustitiæ tuæ*, leges tuas, à tua iustitia, tanquam quædam iudicia manantes, vt sic manerem semper in illis. *Heb.* 6. Omnis controuersiæ finis est iuramentum. Si autem rumpitur, caueat sibi, qui præterit. *Ezech.*17. Iuramentum quod sprenit, & fœdus quod præuaricatus est, ponam in caput eius. Oportet ergo custodire quando iuramentum est, maximè *iudicia iustitiæ. Isa.*56. Custodite iudicium, & facite iustitiam. *Eccles.*32. Qui timent Deum, inuenient iudicium, & iustitiam quasi lumen accendent. 206.

Humiliatus

107. *Humiliatus sum.* Hic est tertium totius octonarij, in quo tangitur profectus sequens ex legis dilectione: & tanguntur sex gradus. Primus, voluntatis humiliatio. Secundus, deuota oris loquutio voluntaria. Tertius, diligentia in bona operatione, ibi, *Anima mea.* Quartus, prudentia in aduersitate, ibi, *Posuerunt peccatores.* Quintus, lætitia in tribulatione, ibi, *Hereditate acquisiui.* Sextus, promptitudo perseuerantiæ, ibi, *Inclinaui cor meum.* In prima duo. Primò asserit se humiliatum. Secundò petit viuificari secundum verbum, ne fortè illa humiliatio inanis sit, ibi, *Viuifica me.* Dicit ergo: Sic fortiter proposui adhærere, tanquam amator verus legi tuæ, & per illam *humiliatus sum*, ô *in Domine*; & hoc, *vsquequaque*, id est, *vsque valde*, vt habet alia littera, non sicut illi de quibus *Ecclesiast.* 19. Est qui nequiter se humiliat, interiora autem eius plena sunt dolo. Sed sicut ille qui dicebat. 2. *Reg.* 6. Ludam, & vilior fiam. 1. *Pet.* 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, quantumcumque sitis. *Ecclesiast.* 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus.

Viuifica me. Ecce secundum. Quasi diceret: Humiliatus sum valde, sed Domine peto, *viuifica me*, aliter enim parum valeret humilitas mea; *secundum verbum tuum*, vt scilicet secundum verba tua viuam, cum ratione faciendo, & discretione. Ad *Rom.* 12. Sit rationabile obsequium vestrum. Talibus etiam qui humiliantur, promittit spiritum viuificationis: vnde peto vt ibi reddar ipsum. *Isa.* 57. In sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. *Iacob.* 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, viuificantem.

108. *Voluntaria oris mei.* Hic secundus gradus tangitur, scilicet deuotio in locutione, quam petit fieri beneplacitam: & quia non posset esse hoc sine diuino regimine, duo dicuntur. Primò petit vt eius loquutio Deo placeat. Secundò vt ipsum de loquendis instruat, ibi, *Iudicia tua.* Ait ergo: Sic humiliatus sum corde, & deuotus etiam sum ore, quia ô *Domine* rogo, *fac beneplacita tibi*, id est, tuæ maiestati, *voluntaria oris mei*, id est, sacrificia & orationem ore meo tibi oblatam.

Oris oblatio exterior, simulatoria, & voluntaria.

Notandum enim, quòd est oblatio oris. *Osee vlt.* Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Sed hæc oblatio aliquando est extorta, quemadmodum in dæmonibus. *Luc.* 4. Exibant dæmonia à multis, clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei. Aliquando est simulatoria, sicut in illis, quibus dicitur *Isa.* 29. Populus hic ore suo & labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Aliquando voluntaria, & tunc placet Deo. *Ezech.* 46. Cum fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta.

Et iudicia tua. Hic secundum. Quasi diceret: Sic tibi placeant, & vlterius per hæc, *iudicia tua doce me*, quæ aliter non possum scire. Ad *Roman.* 11. Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius! *Luc. vlt.* Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Tantæ enim rectitudinis sunt, quòd tu solus nosti illa. *Isa.* 28. Ponam iudicium in pondere, & iustitiam in mensura.

Anima mea in manibus. Hic tangitur gradus tertius, scilicet diligentia in operando. Et primò exterius. Secundò verò interius, ibi, *Et legem tuam.* Dicit ergo: Sic humiliatus sum, & etiam in loquutione deuotus, & iterum *anima mea*, est per diligentiam & considerationem vehementem, *in manibus meis*, in operibus meis exterioribus, sicut 2. *Reg.* 19. de Dauid: Posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistæum. Sicut dicebat Iob de ipso in 13. Animam meam porto in manibus meis. Tales sunt adimplentes illud Pauli *Phil.* 2. Cum timore & tremore salutem vestram operamini. Alia littera habet: *Anima mea in manibus tuis*, vbi sunt animæ sanctorum. *Sap.* 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt. Vbi securè est. *Iob* 10. Cum sit nemo, qui de manu tua, &c. *Ioan.* 10. Non rapiet eos quisquam de manu mea.

Et legem. Quasi diceret: Sic diligens sum in exteriori operatione, & etiam *legem tuam non sum oblitus*, eam tenens in iugi memoria, & meditatione, secundum illum *Prou.* 3. Fili ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat.

Posuerunt peccatores. Hic est quartus gradus, scilicet prudentia in tentatione. Duo ergo dicuntur. Primò tentatio. Secundò prudentis euasio ab illa, ibi, *Et de mandatis.* Dicit ergo: Sic anima mea in manibus meis, diligenter quæcumque agerem attendendo, & etiam *posuerunt peccatores*, mundani homines, & dæmones, *laqueum mihi.* Laqueum, inquam, tentationis. *Psal.* Absconderunt superbi laqueum mihi. *Prouerb.* 1. Tendamus contra insontem tendiculas frustrà. Hic est laqueus, de quo *Isa.* 24. Formido, & fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. Formido auaritiæ, fouea luxuriæ, laqueus superbiæ. *Ierem.* 6. Inuenti sunt in populo meo, viri impij, insidiantes quasi aucupes, ponentes laqueos & pedicas ad capiendum viros. Sic isti mihi fecerunt. Et tu quid? Ecce; *Et de mandatis tuis non erraui*, recedens aliquo modo ab illis, & sic liberatus ab illis: quippe *Prou.* 1. dicitur: Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum, iustorum oculos sursum ad Dei mandata erigentium: sed magis inuoluti sunt in laqueis, qui illos tetenderunt. *Eccles.* 27. Qui alij parat laqueum, peribit in illo. Propter hoc dicitur *Eccles.* 35. Saluare sacrificium est attendere mandatis Dei, quia per hoc euadit homo à periculo.

111. *Hereditate acquisiui.* Hic est quintus gradus, scilicet exultatio in tribulatione: & tanguntur duo. Primò affectio sustinendi pro Deo. Secundò exultatio in tribulatione, & martyrio, ibi, *Quia exultatio.* Et est secundum tactio primi. Dicit ergo: Sic prudenter euasi in tentatione, & quod magis est, *acquisiui* desiderio & oratione, *testimonia tua*, id est, martyria, vt venirent super me: & hoc *hereditate*, id est, tanquam hæreditario iure.

Sic enim fuerunt tribulati, & turbati patres mei omnes. *Iudith* 8. Abraham pater noster tentatus est, & per multas tribulationes tentatus amicus Dei factus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placent Deo, per multas tribulationes transierunt: imò ipse Christus 1. *Petr.* 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum patiendi tanquam hæreditatem. Hanc hæreditatem acquisiui, *in æternum*, ducentem. Per hanc enim habetur æterna hæreditas. *Sap.* 5. In paucis vexati, in multis benè disponentur, æternaliter. Et bene, quia 2.*Cor.*4 Hoc momentaneum & leue, tribulationis nostræ, supra modum in sublime æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis.

Quia exultatio. Hic secundum. Quasi diceret: Sic acquisiui, iure hæreditario martyria sustinere, *quia exultatio cordis mei sunt*, illa. *Act.* 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati. *Act.* 5. Propter hoc tanquam quædam pretiosa iocalia, tibi offerebat martyria, plagarum cicatrices & verbera Paulus. 2.ad *Cor.* 4. Semper mortificationem CHRISTI IESV in corpore vestro circumferentes. *Galat. vlt.* Stigmata Domini IESV in corpore meo porto.

112. *Inclinaui cor meum.* Hic sextus gradus, & vltimus, scilicet promptitudo perseuerantiæ: & dicuntur duo. Primò tangitur prompta obedientia. Secundò obedientiæ promptæ causa, ibi, *Propter retributionem.* Ait enim: Sic in martyriis gaudeo, & *inclinaui*, humiliando, *cor meum*, non ad cognoscendas tantum, sed *ad faciendas iustificationes tuas*, & non ad tempus sicut multi, sed *in æternum.*

Septem notanda quæ ad iustificationem conferunt.

Et nota, quòd dicit iustificationes in plurali, quia septem sunt per quæ iustificatur anima. Primum est prædicatio. *Ioan.* 15. Iam vos mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis. *Ezech.*33. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini. Secundum, sacramentorum perceptio. *Ioan.* 2. Sex hydriæ positæ erant ad purificationem Iudæorum. Sex enim sacramenta purgant propriè, sed septimum non sic, scilicet matrimonium, quamuis conseruet ab inquinatione. Tertium, oratio. *Ecclesiast.* 38. Ora Dominum, & ipse curabit te. Propter hoc dicit *Iacob. vlt.* Oratio fidei curabit infirmum: & si in peccatis est, dimittentur ei. Quartum, eleemosynarum largitio. *Luc.* 11. Veruntamen, quod superest, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Quintum, peccati remissio ipsi proximo cum delinquit in nos. *Ecclesiast.*28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. *Matth.* 6. & *Luc.* 7. Dimittite, & dimittetur vobis. Potens toleratio tribulationum. *Gen.*7.Dominus lauat mundum aquis diluuij, & fornax purgat aurum. *Sapient.* 3. Tanquam aurum probauit electos Dominus. Fratrum reuocatio à malo per prædicationem. *Ierem.*15. Si conuerteris, conuertam te. In huius rei figuram Eliseus septies super puerum oscitauit, & Naaman septies in Iordane lauit. 3.*Reg.*5.

Propter retributionem. Hic secundum, scilicet causa, & ratio perseuerantiæ huius, ne fortè videretur inani gloria, vel mundana prosperitate sic perseuerare. Ait enim: Sic cor meum inclinaui ad faciendas iustificationes tuas in æternum: & hoc totum facio, *propter retributionem*, æternam quam considero. *Prou.* 13. Iustis retribuentur bona, & æterna bona. *Matth.*25. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, non temporale, sed quod vobis paratum est ab origine mundi.

Vide ergo diligenter, quomodo verbum Dei commendant, quia & lucerna est, & animam per tot gradus ascendere facit: humilitatem præbet cordis, deuotionem loquutionis, diligentiam operis, prudentiam in tentatione, lætitiam in tribulatione, & tandem perseuerantiam in bono opere. Vnicus ergo adiutor virorum, & verè reficiens eos est sermo Domini, siue increatus, siue creatus, qui est lex diuina. Propter quod bene præponitur litera Hebraica *Nun*, quod interpretatur vnicus, vel pascua. Quasi diceret apertè: Sermo Dei, de quo agitur in subiecto octonario, est animæ adiutor, & pastor.

Samech.

Iniquos odio habui. Hic secundum totius huius partis, in qua agitur de dilectione diuinæ legis. Actum est enim de dilectione ipsius absoluta, hîc de relata ad malos. Et primò ad malos simpliciter. Secundò ad malos legem impugnantes specialiter, ibi, *Feci iudicium.* In hac autem parte tria dicuntur, secundum tres malorum differentias. Primò quidem agitur de dilectione legis, comparatione ad iniquos. Secundò comparatione ad malignos, ibi, *Declinate à me.* Tertiò comparatione ad præuaricatores, ibi, *Præuaricantes reputaui.* Primi odiuntur, secundi detestantur, tertij despiciuntur: & totum hoc per amorem diuinæ legis. Primi peccant contra diuinam bonitatem, secundi ex certa scientia contra Dei veritatem, tertij contra maiestatem, siue potestatem. In prima dicuntur tria. Primò confitetur habitum ad iniquos odium. Secundò suum ad legem Dei affectum, ibi, *Et legem.* Tertiò ostendit consequentem ex vtroque fructum, ibi, *Adiutor & susceptor.*

113. Dicit ergo: Sic Domine dilexi legem, quia sic me fecit proficere: & etiam *iniquos*, malitiosos contra tuam bonitatem, *odio habui*, inquantum tales sunt: quod enim sunt per naturam, diligo: quod autem per culpam, odio. *Osee* 9. Exosos habui eos, sicut & tu. *Eccl.*12. Altissimus habet odio peccatores. *Sapient.*14. Similiter sunt odio Deo impius, & impietas eius. Alia litera habet, *tumultuosos.* Quos autem significat per hoc, nisi aduocatos malos, qui totum mundum causis perturbant, & litibus? *Ise.* 3. Tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem. Et lenas choreis & cantilenis totum replentes. *Exod.* 32. Iosuë audiuit tumultum cantantium, & ducentium choreas coram vitulo conflatili. Et clericos post multam potationem falsa voce cantantes in Ecclesiis. *Amos* 3. Aufer à me tumultum carminum tuorum.

Et

Et legem. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic illos habui, *& legem tuam*, è contrario, *dilexi.* Suprà: Quomodo dilexi legem tuam Dominem. ibi satis de hoc.

114. *Adiutor & susceptor.* Hic tertium, in quo subiungit fructum. Hic autem fructus est firma in Deum spes, & fiducia: vnde duo dicuntur. Primò conijcitur se adiutum, & protectum de præterito. Secundò sperare de futuro, ibi, *Et in verbum tuum.* Ait ergo: Sic dilexi legem, & propter hoc, *adiutor*, ad faciendum bonum, *& susceptor*, ad euitandum malum, *es tu*, non alius, *Eccles. vlt.* Adiutor & protector factus es mihi, & liberasti corpus meum à perditione. *Isa.*41. Auxiliatus sum tui, & suscepi te dextera iusti mei. *Dan.*3. In animo contrito & spiritu humilitatis, suscipiamur à te Domine, vt à malo liberes, & adiuues ad bonum faciendum.

Et in verbum tuum superspераui, de futuris, non tantum sperauì. Scio enim, quòd reddes quod promittis. *Num.*23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dicit ergo, & non facit, loquutus est, & non implebit? *Eccles.*2. Nullus sperauit in Domino, & confusus est. Verba enim legis tuæ certam generant spem. *Ecclesi.*24. In me omnis spes vitæ & virtutis. *Eccles.*14. Felix qui non habuit animæ suæ tristitiam, & non excidit à spe sua. Et expone superspераui, non tantum sperauì, sicut est suprà frequenter expositum.

115. *Declinate à me maligni* Hic secundum, in quo monstratur dilectio legis comparatione ad malignos: & dicuntur tria. Primò malignorum detestatio. Secundò studium mandatorum Dei, vel in mandatis Dei, ibi, *Et scrutabor.* Tertiò supplicatio pro promotione sui in studio illo: non enim credit per se posse sufficere, ibi, *Suscipe me secundum.* Dicit ergo: Sic iniquos odio, legem diligo, & etiam vobis malignis dico: *Declinate à me maligni*, vos enim detestor. Malignos autem vocat ex certa scientia veritatem Dei impugnantes. Declinate, inquam, ne ego vobiscum etiam declinem: quia in *Psal.* infrà dicitur: Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. *Num.*16. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & ne tangatis quæ pertinent ad eos, ne inuoluamini in peccatis eorum. 1. *Reg.*15. Recede ab Amalec, ne forte inuoluam te cum eo. *Eccles.*35. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate, & deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia.

Et scrutabor. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic declinate à malo, *& scrutabor*, meditando, conferendo, *mandata Dei mei*, sicut ipse præcipit *Ioan.*5. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitam habere. Non enim possunt bene scrutari vbi maligni impugnant, & assistunt, siue homines, siue dæmones: quia *Eccl.* 20. Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Dicat ergo volens scrutari illud *Cant.* 5. Surge Aquilo, & veni Auster, hoc est, recede maligne, & veni spiritus ameris & temperantiæ.

116. *Suscipe me.* Hic tertium, in quo petit promoueri à Deo, sciens quoniam aliter non possit digne scrutari, & hoc petendo gratiam triplex impedimentum removentem. Primò ergo petit remouari omnis pœnæ. Secundò confusionem culpæ, ibi, *Et non confundas me.* Tertiò impugnationem, quæ fit in tentatione, ibi, *Adiuua me, & saluus ero.* In prima duo. Primò petit. Secundò quendam fructum addit, si habuerit quod petit. *Et viuam.* Ait ergo: Sic Domine volo scrutari mandata tua si mali abscesserint: & vt hoc possim, *Domine suscipe me*, ab eorum consortio trahendo ad te. Et hoc, *secundum eloquium tuum. Isa.*42. Ecce seruus meus, suscipiam eum. *Luc.*1. Suscepit Israël puerum suum. *Et viuam*, vt sic possim penetrare ad intima & interiora legis tuæ: quippe separatus à malis, coniunctus ero tibi, qui es vita. *Ioan.*14. Ego sum via, veritas, & vita. Imò finis vitæ.

Et non confundas me. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic libera à pœna, vt reddas aptum ad scrutandum. *Et* etiam propter hoc ipsum, *non confundas me*, sed à causa confusionis elonga: non confundas, inquam, *ab expectatione mea*, quam spero in spiritum vberius infundi. *Eccl.* 2. Nullus sperauit in eo, & confusus est. *Rom.*5. Spes non confundit. Supra in *Psal.* Vniuersi qui te expectant, non confundentur.

117. *Adiuua me, & saluus ero.* Hic tertium, in quo petit adiutorium contra temationem. Et primò petit. Secundò finem suæ petionis adiungit, ibi, *Et saluus ero.* Ait ergo: Sic non confundas me, & etiam *adiuua me*, contra tentationem quancunque insurgentem. *Esth. vlt.* Adiuua me, nullum habentem auxilium nisi in te, Domine.

Et saluus ero. Hic tangit finem duplicem. Primus, saluatio. Secundus, in lege Dei continua meditatio. *Et meditabor.* Ait enim: Sic adiuua me, *& saluus ero*, ab omni tentatione: aliter non potero. 1. ad *Corinth.*10. Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis. Et ab omni impugnante. *Deut.*33. Adiutor illius contra aduersarios eius erit. *Soph. vlt.* Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit, *&* gaudebit super te in lætitia.

Et meditabor. Hic dicuntur duo. Primò promissio iugis meditationis. Secundò ratio, quare iugiter velit meditari, ibi, *Spreuisti.* Dicit ergo: Sic saluabis, *& meditabor*, saluatus à tentationes, *semper*, continuè pro loco & tempore, *in iustificationibus tuis*, quòd à te solo iustificantur animæ. 1. *Tim.*4. Hæc meditare, & in his esto, vt pertectus sis. In hac meditatione inflammatur ad amorem Dei supra in *Psal.* In meditatione mea exardescet ignis; Tali promittitur corona. *Apoc.*2. Esto fidelis in iustificationibus Dei, meditando ipsum solum iustificatorem, credendo vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

118. *Spreuisti omnes.* Hic ratio, quare meditari decreuit continuè, scilicet non meditantium abiectio: vnde duo dicuntur hic. Primò abiectio à lege Dei recedentium. Secundò ratio abiectionis illorum, ibi, *quia iniusta est.* Dicit ergo: Sic meditabor, & necesse habeo,

quia *spreuisti*, eos à te repellendo, *omnes discedentes à iudiciis tuis*, quibus doces nos, & instruis in lege tua. *Iob* 34. Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest? Quasi diceret: Non. Quales sunt illi, quibus dicitur *Prou.*1. Despexistis omne consilium meum, quibus etiam flagellando nos corripis: talia enim non sunt contemnenda. *Iob* 5. Increpationem Domini ne reprobes; quoniam ipse vulnerat & medetur. Sed quando spernunt & abiiciunt, à Domino spernuntur & abiiciuntur. Suprà in *Psal.* Hæreditatem suam spreuit. Et sunt tunc incorrigibiles, & obstinati. *Eccles.* 7. Considera opera Domini, quod nemo possit corrigere, quem ipse despexit.

Quia iniusta est. Ecce secundum., scilicet ratio quare sunt spernendi. Quare sic spernis discedentes? *Quia cogitatio eorum iniusta est:* affectata, inquam, & de corde producta secundum illud *Matth.*15. De corde exeunt cogitationes malæ: & istæ à Deo separant. *Sapient.* 1. Peruersæ cogitationes separant à Deo. *Iob* 35. Nunquid æqua tibi videtur cogitatio? Quasi dicerer: Non est ita, sed iniusta est. Et Deus illam cognoscit, & talia cogitantem abiicit. *Iob vlt.* Scio quoniam omnia potes, & nulla te latet cogitatio.

119. *Preuaricantes reputaui.* Hic tertia pars totius octonarij. Ostenso enim quod diligat legem, comparatione ad iniquos, & rursus comparatione ad malignos, quorum primos odit, & secundos detestatur, hic subiungitur tertium de dilectione legis, comparatione ad præuaricantes quos contemnit, & legem diligis, & in illa confirmari petit. Et secundum hoc tria dicuntur. Primò contemptus præuaricatorum. Secundò affectus ex hoc ipso ad mandata Dei, ibi, *Ideò dilexi.* Tertiò petitio pro confirmatione in illo affectu & timore, ibi, *Confige timore.* Dicit ergo: Sic tu spreuisti discedentes à iudiciis tuis, quos ego despexi: quia *preuaricantes reputaui omnes peccatores terræ*, amatores sup. quia etsi omnes non habeant legem scriptam, habent tamen legem naturalem, & sic omnes sunt præuaricatores. Præuaricatio enim respicit ad legem. *Ise.*24. Præuaricantes præuaricati sunt, & præuaricatione transgressorum, vel scriptæ vel naturalis legis, præuaricati sunt ad minus illius duplicis: quarum pro prima est *Matth.* 7. & *Luc.* 6. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Et alibi: *Tob.*4. Vide ne feceris alij quod tibi non vis fieri.

Ideò dilexi. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic reputaui eos peccatores, & despexi eos, id est, ne similis essem illis, *dilexi testimonia tua*, in lege tua scripta, quia fidelia valde & honesta. Suprà in *Psal.* Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis. Suprà in *Psal.* In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.

120. *Confige timore tuo.* Hic tertium, in quo petit confirmari in amore illo. Et primò petitio. Secundò ratio petitionis, ibi, *A iudiciis.* Dicit ergo: Sic dilexi testimonia tua, & ideo rogo: *Confige carnis meæ*, si opus sit in ligno crucis, & hoc *timore tuo*: casto sup. id est, tantum timorem castum cordi meo infunde, vt velim cum Christo crucifigi: & carnalia etiam vitia mea timore sancto suo non solum liga, imò *confige*, vt sim de illis, de quibus Paulus ad *Galat.* 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

A iudiciis enim tuis. Hic est secundum. Quasi diceret: Sic peto carnes timore tuo configi: & hoc, *enim*, quia, *à iudiciis tuis timui*, à futuris, inquam, iudiciis, quibus ita strictè iudicabis. *Iob* 31. Quasi tumentes super me fluctus Deum semper timui.

Vide ergo, quomodo in hoc octonario iustus asseruit se propter legem Dei, quam diligit, odire iniquos, detestari malignos, despicere præuaricantes & peccatores, & petiit timore Dei, quasi quodam clauo configi, & reprimi omnia carnalia, per quæ omnia firmus ster in lege Dei. Ergo audi iusti viri firmamentum: sic enim interpretatur litera Hebræa præposita huic octonario, quæ est *Samech*: Audi, vel firmamentum. Iunge ergo, & dices: Audi firmamentum.

Ain.

Feci iudicium. Hic est secundum, in quo 121.
postquam ostendit dilectionis vehementiam ad legem Dei comparatione ad malos simpliciter, hîc comparatione ad destruentes legem specialiter. Et primò petitio auxilij contra tales. Secundò lamentatio pro destructione legis à talibus, ibi, *Tempus faciendi.* Tertiò expressio feruoris ac desiderij ad legem Dei, ibi, *Ideò dilexi.* In prima duo. Primò petitio auxilij contra calumniantes, & intendentes destruere legem. Secundò supplicatio pro aduentu eius, per quem erit veræ legis adimpletio, ibi, *Oculi mei defecerunt.* In prima duo, secundum duo quæ petit. Primò ne permittat eum ab impugnante legem conuinci. Secundò quod plus est ne permittat eum in calumniando superari, ibi, *Suscipe seruum.* In prima duo. Primò allegato vt moueat iudicem merito prudentiæ & iustitiæ. Secundò petitio, ibi, *Ne tradas me.*

Dicit ergo: Sic Domine iniquos odiui, superbos contempsi, & præuaricatores legis tuæ spreui, & etiam *feci iudicium*, interius diligenter quid bonum est discutiendo, quod est prudentiæ: *& iustitiam*, exterius opere adimplendo quod iudicatum est, quod est iustitiæ. Iudicium ergo primò debet fieri. *Prou.*12. Cogitationes iustorum iudicia. Et hoc placet Deo. *Mich.*6. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, vsque ad districtam considerationem factorum, & etiam fiendorum. 1. ad *Corinth.* 11. Si nos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. *Et iustitiam*, aliter non esset pax. *Isa.* 56. Iustitiam non fecimus in terra, idcircò ceciderunt habitatores eius. Dicitur enim *Ecclesiast.* 4. Vsque ad mortem certa pro iustitia.

Et

Et propter hoc Domine, *non tradas me calumniantibus me*, impiis legem impugnantibus & eam destruere volentibus. Et dicit, *Tradas*, id est, tradi permittas, sicut ad *Rom.* 1. Tradidit illos Dominus in passiones vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Tales calumniatores sunt hæretici. *Osee* 12. Chanaam, in manu eius statera dolosa, calumniam dilexit. Chánaam interpretatur commutatus, significat hæreticum de veritate fidei, ad falsitatem infidelitatis conuersum, in cuius manibus traduntur frequenter pauperes scientia, & diuites possessione terrena. *Osee* 5. Calumniam passus est Ephraim, cœpit abire post sordes. *Iob* 9. Terra, terrena scilicet corda, tradita est in manu impij.

Suscipe seruum. Hic secundum, in quo plus petit, ab illis scilicet non calumniari, id est, 122.
in calumniando superari: & tangit duo. Primò sui promotionem in bono. Secundò calumniantium euitationem, vt ab illis non superetur, ibi, *Non calumnientur.* Dicit ergo: Sic non tradas me calumniantibus, imo *suscipe seruum tuum in bonum*, sursum scilicet ad bonum eleua, & cape quem illi impellunt quantum possunt ad malum. Supra in *Psal.* Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me. 2. *Reg.* 22. Eleuator meus, & refugium meum. Seruum tuum dicit, non mammonæ *Matth.* 6. Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Non culpæ *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati.

Non calumnientur me; id est, calumniando superent, *superbi*, dæmones, hæretici, Iudæi, Pharisæi. *Isa.* 52. In Ægyptum descendit populus meus, in errorem scilicet, & tenebras ignorantiæ: & Assur, diabolus, hæreticus, Iudæus, Pharisæus, absque vlla causa calumniatus est eum. Et propter hoc ad Dominum clamandum. *Iob* 35. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt illud *Isa.* 38. Domine vim patior, responde pro me.

Oculi mei defecerunt. Hic secundum, scilicet 123.
eius postulatio, per quem fit legis declaratio & adimpletio ad euacuationem calumniarum, & dicuntur duo. Primò tangit meritum, quo vult impetrare. Secundò petit, ibi, *Fac cum seruo.* Duplex allegat meritum. Primò desiderium saluatoris. Secundò cognitionis eloquiorum Dei. *Et in eloquium.* Dicit ergo: Sic Domine petij, & etiam *defecerunt oculi mei*, interiores ardenter & feruenter tendendo, *in salutare tuum: Isa.* 38. Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in Excelso, quando venret Excelsus.

Et nota, sicut tangit *Glossa*, quid sunt oculi animæ imperfecti, qui nihil possunt intueri nisi supplicia, vt currant ad præmium. Et sunt oculi proficientes, qui contemplantur misericordiam Christi, qui conferuntur extrema, & sunt primis aliquantulum clariores. Illi oculi sinistri sunt, isti dextri. Sed sunt oculi purissimi, perfecti, qui figuntur in ipsa diuinitate, vulnerantes cor sponsi. *Cantic.* 5. Vulnerasti me meum sóror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno crine colli tui, & uno, hoc est, in vnitate, oculorum tuorum. Et rursus: Auerte oculos tuos à me, quoniam ipsi auolare me fecerunt: quò enim perfecta plus figere tales oculos in Deum desiderat, eò plus auolat ab ea aliquando, & magis se elongat. Sunt animæ miseræ, de quibus *Genes.* 3. Aperti sunt oculi eorum.

Et in eloquium. Hic secundum. Quasi diceret: Sic præ desiderio oculi mei, in salutare tuum defecerunt: & etiam *in eloquium iustitiæ tuæ*, clarius cognoscendum. Eloquia enim iustitiæ tuæ nimis alta non possum attingere sine hauritorio gratiæ. *Ioan.* 4. Puteus altus est, & in quo haurias non habes. Et obscura multum. *Psal.* Tenebrosa aqua in nubibus aëris. Et signata. *Dan.* 12. Tu autem Daniel signa sermones istos, vel claude *Isa.* 8. Liga testimonium, signa legem. Et profunda valde. *Ezechiel.* 47. Aquæ torrentis profundæ erant, vt transfodari non possent. Eloquia etiam iustitiæ appellat ipsius saluatoris, id est, Christi eloquia, qui est iustitia. 1. ad *Corinth.* 1. Qui factus est nobis a Deo patre iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Fac cum seruo tuo. Hic petit duo secundum 124.
duo quæ præmisit. Primo adventum Saluatoris. Secundo cognitionem veritatis. *Et iustificationes.* Dicit ergo: Sic desidero saluare, sic cognoscere eloquia iustitiæ. Ergo Domine *fac cum seruo tuo.* Quasi diceret: Veni, & mecum operare in carne. *Sapient.* 9. Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, vt mecum sit, & mecum labores. *Baruch* 3. Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et hoc *secundum misericordiam tuam*, non secundum merita mea. *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, &c. Vel sic: *Fac mecum*, libero meo arbitrio cooperante, *secundum misericordiam tuam.* 2. ad *Corinth.* 5. Dei adiutores sumus. *Ecclesiast. vltim.* Memor fui misericordiæ tuæ, & cooperationis tuæ, quæ a sæculo sunt.

Et iustificationes tuas. Hic secundum, in 125.
quo petit instrui in duobus. In iustificationibus, vt earum virtutem agnoscat, & in testimoniis, vt finem & vtilitatem adnotet, ibi, *Da mihi intellectum.* Dicit ergo: Sic fac secundum tuam misericordiam, & etiam *iustificationes tuas*, quo modo scilicet, & per quid iustificas, *doce me.* Tanti enim est quid agendum, cor meum adintelligendum illas illuminare. *Ioan.* 8. Per quam viam spargitur lux, & pax. Dic mihi, quæ est via & veritas, quæ dicit *Deus.* 1. Ego sum via, veritas, & vita.

Seruus tuus sum ego. Hic secundum, in quo 126.
finis & vtilitas, scilicet ad quam cognitio: & dicuntur tria. Primò exhortatio intelligentiæ. Secundò rationes. *Da mihi intellectum.* Tertiò finem declarando, ad quem petit, ibi, *Et custodiam.* Dicit ergo: Sic doce me iustificationes, & etiam *seruus tuus*, non culpæ, vel ærumnæ, & ad etiam vt seruus redemptus *sum ego.* Noli me amittere, pretio tuo, quemadmodum seruus tuus ego sum, & filius ancillæ tuæ. Et hoc non est parum. *Isa.* 49. Parum est mihi vt sis mihi seruus, ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas: imò magnum. 3. *Reg.* 10. Beati serui tui.

Da mihi intellectum. Ecce quid petit. *Luc* 18. Quid vis vt faciam tibi? Domine vt videam. Da mihi mel dulcedinis tuæ in summitate virgæ, rationis scilicet meæ, vt illuminentur oculi mei. 1. *Reg.* 14.

Vt sciam testimonia tua. Ecce ad quid hoc postulo, *vt sciam testimonia tua*, scilicet scripturarum, quantum valeant, quantum vtilia: Vel *testimonia*, id est, martyria pro te sustentata, quia multum. *Matth.* 10. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et rursus ne sit inanis confessio. *Sap.* 3. In paucis vexati, in multis bene disponentur. 2. *Cor.* 4. Hoc momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublime, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

126. *Tempus bene faciendi.* Hic est secunda pars totius octonarij, in qua postquam petiit auxilium contra legem impugnantes, ostendens affectum suum ad legis impletionem, & ad legis veram cognitionem, subiungit lamentationem pro destructione legis à talibus: & est indiuisa pars ista. Ait enim: Sic peto, vt sciam testimonia tua, quod est valdè necessarium, quia ô Domine, ipsi *dissipauerunt tempus*, ipsum in peccatis & in transgressionibus expendendo, tempus, inquam, *faciendi*, legem tuam, non tantum discendi ipsam, quale fuit tempus veteris legis, in quo prænuntiabatur tantum futura noua lex à Prophetis. *Eccles.* 3. Est tempus loquendi, & est tempus tacendi, & magis opere adimplendi: Hoc est enim tempus adimpletionis, & plenitudinis, de quo *Gal.* 4. Quando venit ergo plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Et propter hoc tempus salutis non enim discere legem, salutem operatur, sed adimpiere. 2. *Cor.* 6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Sed hoc tempus dissipauerunt pessimi Iudæi, id est, legem in hoc tempore obseruandam, & mali Christiani, instante Anti-Christo, vt impleatur in illis illud *Isa.* 24. Transgressi sunt leges, dissipauerunt fœdus sempiternum. *Zach.* 7. Posuerunt cor suum vt adamantem, ne audirent legem.

127. *Ideò dilexi.* Hic est tertia pars totius octonarij, in qua monstratur vehementia dilectionis, & feruor affectus sui ad mandata Dei. Sed quia dilectio probatur per opera, primò monstratur affectus. Secundò effectus, ibi, *Propterea ad omnia.* Dicit ergo: Sic illi dissipant, & quantò plus illam dissipant, tantò plus ardeo, & diligo: *vnde ideo*, quia scilicet dissipant, *dilexi mandata tua*, in lege scripta, quod est vtile, quia *Iacob* 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo.

Dilexi ergo, & hoc *supra aurum, & topazion.* Supra in *Psal.* Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum. Ergo non diligit illa more Iudaico, qui tantum diligunt illa propter terrena commoda, & ista super omnia, quia super aurum, & lapidem pretiosissimum, qui vocatur topazius. *Prou.* 13. Melior est negotiatio eius, legis scilicet diuinæ, acquisitione auri vel argenti. Et in 8. Melior est sapientia cunctis opibus. *Sap.* 8. Non comparauit illi lapidem pretiosum. Et *Iob* 28. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, non lapidi sardonico pretiosissimo, vel saphiro. Hic est lapis, de quo *Exod.* 28. in descriptione rationalis: In primo ordine iaspis, sardius, topazius, & smaragdus. Et *Ezech.* 28. Omnis lapis pretiosus ornamentum tuum, sardius, topazius, & iaspis. Et *Apoc.* 21. dicitur nonus in fundamento ciuitatis nouæ. Hic autem lapis, sic vocatur à quadam insula sic dicta, in qua inuenitur: vnde Poëta,

Nominis eiusdem topazon insula gignit.

Et habet virtutes mirabiles. Hæmorroidas sanat, & luna mutata, mutatur, & vndas maris, *pristaus.* sicut dicunt, compescit: vnde Poëta, *Topazii pro*

Fertur hæmorroidis idem lapis auxiliari:
Quodque magis mirum, lunam sentire videtur:
Ferentes etiam compescere dicitur vndas.

Propterea ad omnia. Hic secundum, in quo monstrat dilectionem suam in effectu. Et primò quantum ad exitum in operationem bonam. Secundò quantum ad mali generalem detestationem, ibi, *Omnem viam.* Dicit ergo: Sic dilexi super omnes diuitias, mandata tua in affectu, & etiam *propterea*, quia tantum dilexi corde, *ad omnia*, non ad quædam tantum, quod nullo modo poterat vetus lex, *mandata tua dirigebar*, illa recta intentione faciendo, quod sequitur ex dilectione. *Cant.* 1. Recti diligunt te. *Prou.* 4. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur. *Isa.* 1. Esto robustus valdè, vt facias & custodias legem, quam præcepit tibi Moyses. *Iacob.* 2. Quicúmque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. 128.

Ad omnia ergo facienda dirigebar, & *odio habui omnem viam iniquam.* Supra eodem: Iniquos odio habui, & abominatus sum. Non sum de illis, qui credunt se simul malum & bonum posse diligere, ex vtraque parte inclinati, quibus dicitur 3. *Reg.* 18. Vsquequo claudicatis in duas partes? *Rom.* 12. Odientes malum, & adhærentes bono.

Vides ergo quomodo petiit adiuuari contra veritatem doctrinæ impugnantes, quomodo præelegit omnibus diuitiis cognitionem legis, & odio habens malum, ad bonum totum cor dirigit, vnde bene præponitur litera Hebraica *Ain*, quod interpretatur oculus, vel fons. Quasi diceret: Hic qui hic loquitur, quid necessarium sit & bonum, & intra bona etiam, quid melius, fontali oculo intuetur.

Phi.

Mirabilia testimonia tua. Sicut à principio totius huius Psalmi dictum fuit, cum actum sit in prima parte de merito incipientium, postmodum proficientium, hic tertiò agitur de merito perfectorum. Sunt autem tria genera perfectionis. Est perfectio Prælatorum, & est perfectio laborantium in actiua, & perfectio quiescentium in contemplatiua, & Deo vacantium. Agitur ergo primò de merito perfectorum, in statu Prælationis. Secundò in statu actionis. Tertiò in statu contemplationis. Secundum ibi, *Clamaui in toto corde meo.* Tertium verò ibi, *Principes persequuti sunt me gratis.* In prima duo, secundum 129. *De meritis perfectorum.*

secundum duo quæ requiruntur ad perfectionem Prælati. Primò quod sit perfectus in seipso absolutè. Secundò quod relatione ad alios, quos habet regere, de quo ibi, *Iustus es Domine.* In se autem debet perfici in duobus. In diligenti inquisitione mirabilium Dei, vt instruatur in scientia. In feruenti supplicatione, & humili oratione ad Deum, vt perficiatur in vita. Primò ergo loquens in persona iusti in statu prælationis absolutè, & in se perfecti, confitetur se Dei voluntatem inquisiisse. Secundò ardenter orasse, ibi, *Os meum aperui.* In prima tria. Primò necessitas inquirendi monstratur, quia *mirabilia.* Secundò infertur inquisitio. *Ideò scrutata est.* Tertiò fructus & vtilitas sequens ex inquisitione, ibi, *Declaratio sermonum.*

Dicit ergo: Sic Domine legem tuam impugnant, & dissipant, sed non omnino despetandum, vt totum propter hoc abiicias, nam *mirabilia* sunt *testimonia tua*, antiquis patribus mirabiliter, & tam misericorditer facta, de quibus *Iob* 9. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus. Item creaturæ omnes, quæ attestantur tuæ potentiæ, & tuæ sapientiæ, & tuæ bonitati, de quibus *Ioan.* 5. Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Item præcepta, quæ verè attestantur bonitati, de quibus *Iob* 37. Sta, cessando à peccato, & considera mirabilia Dei, præcepta. Omnia autem hæc sunt nobis mirabilia Domine, non tibi. *Eccl.* 39. Nihil est mirabile in conspectu eius.

Ideò. Hic secundum. Quasi diceret: Sic sunt mirabilia, & antiquis Patribus facta, & opera, & præcepta, & quia mirabilia, inquisitione indigent, *& ideò scrutata est ea anima mea*, non diuinitatis secreta, quia *Prou.* 25. dicitur: Perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Sed scripturæ continentes & mirabilia Patribus facta, & tua præcepta, hæ scrutandæ. Et creaturæ diligenter inspiciendæ, quia per eas ad cognitionem diuinitatis venitur. *Sap.* 10. A magnitudine speciei, & creaturæ potuit creator eorum visibiliter cognosci. *Rom.* 1. Mirabilia Dei, per ea quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Quod autem dicit *anima*, nouæ diligentiam in scrutando.

130. *Declaratio sermonum.* Hic tertium, in quo subiungit suæ inquisitionis fructum. Primò quantum ad se singulariter. Secundò quantum ad alios qui præparati sunt generaliter. *Et intellectum.* Ait enim: Sic anima mea scrutata est, hoc inueniens, quod *declaratio* manifesta scilicet, *sermonum tuæ* inquisitionem oculorum *illuminat* ipsam: quippe *Prou.* 6. Mandatum lucerna est, & lex lux. Et supra eodem: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen, &c. Declarantur autem occulta scripturarum. Primò per inquisitionem diligentem. Postea per publicationem, & per adimpletionem, sicut in figuratis. Per promissorum solutionem, in promissionibus, & commonitionibus.

Et intellectum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic illuminat animam meam scrutantem, & etiam *dat paruulis*, humilibus scilicet, qui malitia paruuli sunt, secundum illud 2. *Cor.* 14. Nolite paruuli effici sensibus, sed malitia paruuli estote. *Intellectum. Matth.* 11. Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. *Mar.* 18. Sinite paruulos venire ad me. *Prou.* 8. Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite.

131. *Os meum aperui.* Hic secundum, in quo postquam confessus est se inquisiuisse diligenter, confitetur se orasse feruenter: & dicuntur quinque. Primò orationis feruor. Secundò vtilitas inde consecuta, ibi; *Et attraxi spiritum.* Tertiò feruoris causa, ibi, *Quia mandata.* Quartò materia, scilicet quid orauit tam feruenter, ibi, *Aspice in me.* Quintò & vltimò ostendit in oratione sua deuotionis & ardoris vehementiam, ibi; *Exitus aquarum.* Dicit ergo: Sic diligenter mandata Dei scrutatus sum, & etiam *aperui os meum*, literale, scilicet corporis, quod aperitur bene in confessione. *Rom.* 10. Ore confessio fit ad salutem. Et in Dei laude: vnde in *Psal.* supra: Domine, inquit, labia mea aperies. Et quid? *Et os meum annuntiabit laudem tuam*, & in prædicatione & institutione aliorum. *Eccl.* 15. In medio Ecclesiæ aperuit os eius. *Isa.* 10. Non fuit qui aperiret os, & ganniret. Et in inuestigatione veritatis, per discussionem cum sapientibus. *Exech.* 3. Aperui os meum, & cibauit me volumine. Et in oratione ad literam, sicut hic dicitur, & alibi in *Psal.* Aperi os tuum, in deuota oratione: & implebo illud.

Et attraxi spiritum, id est, Spiritus sancti gratiam, ad bene operandum. *Iob* 34. Si direxerit ad Deum cor tuum, in oratione sup. spiritum illius & flatum, scilicet fidei, ad se trahet. Et hoc totum feci, *quia mandata tua desiderabam.* desiderium enim mandatorum cognoscendorum & implendorum vrgebat me sic os aperire. *Sap.* 7. Optani, & datus est mihi sensus inuocani, & datus est mihi spiritus sapientiæ. *Eccl.* 6. Cogitatum habe in præceptis Dei, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. *Matth.* 7. *Luc.* 11. Petite, & inuenietis, mandatorum Dei intelligentiam, dum tamen quæritis per diligentiam, & pulsaueritis per instantiam.

132. *Aspice in me.* Hic tertium, in quo determinat quid orauerit, quia gratiam ad se. Primò ad remittendum culpam. Secundò ad dirigendum in operationem bonam, ibi; *Gressus meos.* Tertiò ad protegendum in tentationibus bona facientem, ibi, *Vis non dominetur.* Quartò ad liberandum in tribulationibus tentationes superantem, ibi, *Redime me.* Quintò ad reuelandam veritatem in scripturis occultatam, ibi; *Faciem tuam.* Sextò & vltimò ad intelligendum reuelatam, ibi, *Et doce me.* In prima duo. Primò petit misericordiæ gratiam peccata dimittentem. Secundò ostendit dimittendi meritum, ibi, *Secundum iudicium.* Dicit ergo: Sic dico quòd rogaui, & in rogando spiritum accepi, & ad hoc motus fui propter mandatorum Dei dilectionem: & hoc est quod orauit, O Domine *aspice in me*, illo respectu, quo respicis humiles, & contritos. *Isaiæ.* Ad quem respiciam, nisi ad humilem & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et *Psal.* 4. Et respectus in electos illius. *Ierem.* 24. Ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram

hanc. Gratiam peccata remittentem infundendo. *Eccles.* 36. Miserere mei Deus omnium, & respice nos.

Secundum iudicium. Hic secundum, in quo quasi determinat misericordiæ mensuram. Quasi diceret: Sic respice, & misericordiam fac, & hoc *secundum iudicium diligentium nomen tuum*, id est, in diligentibus non tantum te, sed etiam ipsum *nomen tuum* sanctum, quos prius dilexisti misericordiam præstando, quàm ipsi te. 1. *Ioan.* 4. In hoc est charitas Dei, non quia nos dileximus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Et infrà: Nos ergo diligamus Deum, quia ipse prior dilexit nos. Vel sic: *Miserere mei*: nec rogo omnino me à pœna absolui. Sed misereris tantum secundum iudicium afflictionis diligentium nomen tuum, vt me affligas secundum illos, non sicut damnatos: tales enim diligis. *Prou.* 8. Ego diligentes me diligo: & propter hoc corripis. *Apoc.* 1. Ego quos amo, arguo & castigo. *Hebr.* 12. Quem enim diligit Deus, castigat, & flagellat omnem filium quem recipit.

133. *Gressus meos.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic da misericordiam culpam remittentem: & etiam *dirige*, gressus meos in bonam operationem. Gressus dicit animæ affectus, qui tunc à Deo directi sunt, cum in bonum opus prodeunt, quod solius est Dei. *Ierem.* 10. Scio Domine, quòd non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet in ea, & dirigat gressus suos. Quasi diceret: Inoleui. *Prou.* 16. Hominis est præparare cor, Dei autem est dirigere gressus. Quos Deus sic dirigit, pulchros & fortes reddit. Fortes, quia *Luc.* 10. dicitur: Dedit vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones: quippe quia calceati ijsum gressus ferro patientiæ, & ære munditiæ. Æs enim est imputribile. *Deut.* 33. Ferrum & æs calceamentum eius. Et pulchros reddit, quia *Cant.* 7. dicitur. Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis. Et dirige gressus sic paratos, *secundum eloquium tuum*, sicut promittis, perducendo ad lumen vitæ.

Et non dominetur mei. Hic tertium. Quasi diceret: Sic da gratiam culpam remittentem, da gressus dirigentem: & per gratiam tuam, *non dominetur mei omnis iniustitia*, etsi aliqualiter tentando pulset, non tamen dominetur, deiiciendo: si enim deiicit, dominatur. *Ioan.* 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. 2. *Pet.* 2. A quo quis superatus est, eius & seruus est. Et propter hoc monet Paulus *Rom.* 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. *Genes.* 3. Subtus te erit appetitus eius, peccati scilicet, & culpæ. Nec hoc dicitur propter hoc, quod homo per se possit dominium euitare. Ad quid enim ad hoc peteret gratiam, si sine gratia illud posset? Sed ob hoc dicitur, quia si vult, potest ad gratiam manum mittere, & recurrere ad ipsam, sicut facit iste. Si autem non dominatur iniustitia, munda reputatur anima. Supra in *Psal.* Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

134. *Redime me.* Hic quartum, in quo petit gratiam in tribulationibus persecutionum liberantem. Et primò petitio. Secundò petitionis finis & ratio vt moueat iudicem, ibi, *Vt custodiam.* Ait enim: Sic petij gratiam liberantem à culpa, dirigentem in bona, in tentationibus conseruantem, & etiam orauj hoc ô Domine, *Redime me à calumnijs hominum*, impugnantium me: hoc enim frequenter bonos impedit. *Ezech.* 22. Populi terræ calumniabantur calumniam. Sed quos calumniabuntur? Bonos, qui hic reputant se aduenas & peregrinos. In eodem *Ezech.* Aduenam opprimebant calumnia, absque iudicio. Et talis calumnia frequenter terret, & impedit bonos. *Eccles.* 26. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit: delaturam ciuitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem.

Vt custodiam. Ecce secundum. Quasi diceret: Peto à calumnijs redimi, & hoc, *vt custodiam*, id est, custodire valeam, *mandata tua*: quia *Prou.* 19. Qui custodit mandatum, custodit animam suam.

Faciem tuam. Hic est quintum, in quo petit 135.
gratiam ad reuelandum velata in Scriptura. Ait enim: Sic da gratiam culpam remouentem, in bonum dirigentem, à tentationibus liberantem, & à calumnijs redimentem: & etiam hoc: *Illumina faciem tuam*, id est, aperte ostende veritatem tuam, quæ in Scripturis antiquis est velata, per quam tanquam per faciem cognoscaris: & hoc non super alios, super me seruum tuum saltem. Hæc facies velata fuit Iudæis, sicut significatum fuit *Exod.* 33. in velamine, quod erat super faciem Moysi. In vsu etiam, quod dependebat ante faciem tabernaculi Domini. *Exod.* 26. Et est adhuc, sicut dicit Paulus, super corda Iudæorum. 2. *Cor.* 3. Adhuc velamen est super corda eorum. Sed in sanctis Domini est reuelata, & illuminante gratia monstratur, sicut dicitur 2. *Cor.* 4. Deus qui præcipit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Iesu Christi.

Vel faciem appellat imaginem Dei in anima sua, quæ dicitur facies Dei, quia per ipsam ascendit anima ad cognitionem Dei. *Faciem ergo tuam*, id est, te mihi datam, & per quam ascendo ad tui cognitionem, *super seruum tuum*, in sublime animæ seruj tui ista, *illumina*, luce tuæ bonitatis, super illam irradies, qui es sol intelligentiæ. *Sap.* 5. Sol intelligentiæ non illuxit nobis: & iustitiæ non totum illustret, intellectum scilicet & effectum. *Mal.* 3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Vel faciem appellat filium, quem pater manifestè apparere. Supra in *Psal.* Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salui erimus.

Et doce me, qui solus potes, *iustificationes tuas*, in figuris velatas & absconditas. *Ioel.* 2. Dedit nobis Doctorem iustitiæ.

Exitus aquarum. Hic quintus, & vltimus 136.
secundæ partis octonarij, in quo ostendit feruoris & deuotionis in oratione vehementiam, per lachrymarum, quas dicit se effudisse abundantiam: vnde duo tanguntur, Lachrymarum effusio in abundantia, Secundò causa effusionis illarum, ibi, *Quia non custodierunt.* Dicit ergo: Sic dixi, quod feruenter oraui, & ex hoc gratiam merui. Et quid mouit ad orandum, tetigi: & quid etiam oraui: & fuit orationis feruor vehemens, quia *oculi mei deduxerunt*, in diuersas

Propter quid fecerint.

sus partes, & deorsum detrahit, exitui aquarum similes. Ieremias talem abundantiam desiderabat cum dicebat: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Et inuitabat populum ad hoc in 14. Deducant oculi mei, lachrymas per diem, & noctem. Et in *Thren.* 1. Ego plorans, & oculus meus deducens aquas. Non dicit hic oculi, forte iam vnum amiserat in plorando, & alter ad hoc imitatur. *Thren.* 2. Deducat oculi tui lachrymas per noctem, & non taceat pupilla oculi tui.

Quia non custodierunt. Ecce ratio & causa fletus tanti, vbi scilicet, quia mandata Dei non custodierunt. Pro mandati ergo diuini trangressione primò fletuum est abundanter. *Mich.* 1. Faciam planctum quasi draconum, qui diuulsi ab elephante, sibilant fortiter & plangunt: & luctum velut struthionum, quæ dicuntur plorare fortiter ouis conculcatis. Item pro vitæ sterilitate, cum homo videt se nihil boni facere. Hic est fletus Annæ 1. *Reg.* 2. Cùm esset Anna amaro animo pro sterilitate sua, orauit Dominum flens largiter. *Iud.* 11. Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam. Item pro diminutione pœnitentiæ, quia peracta non est. Sic Ezechias 4. *Reg.* 20. *Isa.* 38. conuersus ad parietem, fleuit fletu magno. Pro impetranda eruditione. *Genes.* 21. Cum non esset aqua in vtre, doctrina in mente, qua pueri sunt imbuendi, Agar leuauit vocem & fleuit, & exaudiuit Dominus vocem pueri. Pro impetranda patris benedictione. *Genes.* 27. Cumque eiularet magno fletu; motus Isaac dixit ad eum, &c. Pro prægustanda spirituali dulcedine. *Genes.* 32. Non dimittam te, nisi benedixeris mihi, nisi internam dulcedinem sentire feceris: & hoc dicebat cum fletu. *Osee.* 12. Fleuit, & rogauit eum in Bethel. Pro lætitia & exultatione cognitionis diuinæ, quando aliquantulum irradiat in contemplatione. *Genes.* 45. Præcepit vt nullus interesset agnitioni mutuæ, eleuauitque vocem cum fletu. Item pro patris & propinquorum spirituali morte. *Genes.* vlt. Quod cernens Ioseph, fleuit super faciem patris: & osculans, & deosculans eum.

Hic etiam secundum hoc plorat & eadem de causa, vt sit sensus: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierant*, calumniantes, & mali à quibus liberari petij, *legem tuam.* Et huic sensui concordat litera præposita ordinario, scilicet *Phe*, quod interpretatur *Eruuia.* Ac si diceret: Ponderet aliquis cur plorat ille populum legem non custodientem. Ecce erauit & deplorat illius errorem, quatenus ad seipsum referri potest. Ac si dicat: Ecce hic scrutatus est mandata Dei, & orauit cum tanta lachrymarum abundantia. Cur hoc? Ecce *Phe*, hoc est, eruuit, & errorem suum lamentis correxit.

Iude.

137. *Iustus es Domine.* Actum est in parte præcedenti de prælati perfectione in se, hic comparatione ad alios, ad quod concurrunt quinque. Primò sui acculatio coram Deo, vel melius recognitio diuinæ iustitiæ. Secundò feruens zelus, & dilectio delinquentium, ibi, *Tabescere me fecit.* Tertiò humilitas & sui defectus, & recognitio & confessio, ibi, *Adolescentulus.* Quartò perseuerantia in bono, in tribulatione & angustia, ibi, *Tribulatio & angustia.* Quintò rectitas in iudicando, vt non sit acceptio personarum in iudicio, ibi, *Æquitas testimonia.* In prima duo. Primò quasi acculando se confitetur Deum esse iustum, etiam cum affligit illum. Secundò probatur, quòd vere sit iustus, ibi, *Et rectum iudicium.*

Dicit ergo: Sic Domine ploro abundanter, quia non custodierunt, vel inimici mei, vel ipsi oculi mei, legem tuam; & non est mirum, quia *o Domine iustus es*, testimonio. *Ierem.* 12. Iustus es Domine si disputem tecum. *Iustus* in corde, quia iustitiam diligis. Supra in *Psal.* Iustus Dominus, & iustitias dilexit. *Iustus* in ore, quia iustitiam loqueris. *Isa.* 45. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. *Iustus* in opere, quia iusta semper & iustè facis. *Psal.* Iustus Dominus in omnibus operibus suis. Tu es ergo iustus ille, de quo *Isa.* 57. Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo. Et rectè vocatus iustus. *Ierem.* 23. Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *Prou.* 2. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. Ipse verò non tantum propter amicum, sed propter inimicum etiam.

Et rectum iudicium. Hic secundum, in quo probat veraciter iustum, per tria quæ veraciter iustum probant & ostendunt. Primum est interior discretio in discernendo meritis. Secundum, voluntaris suæ & rectitudinis publicatio ne quem excipiat ignorantia, ibi, *Mandasti iustitiam.* Tertium, pœnæ promulgatio si non fecerit, quod rectum est, & præmij si fiat, ibi, *Et veritatem tuam.* Dicit ergo: Sic dico, quòd iustus es, & verè, quia *& iudicium tuum*, quo interius discernis quid agendum, *est rectum.* Si fortitudo quæritur, robustissimus es: si æquitas in iudicio, nemo audebit pro me iudicium reddere. Quasi diceret: Tanta est rectitudo, quòd nullus poterit negare, quin bene iudicatum. *Sap.* 5. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum & rectum, in me affligendo. *Dan.* 3. Viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera. Iudicia vera fecisti iuxta omnia quæ induxisti super nos.

138. *Mandasti iustitiam.* Hic secundum. Quasi diceret: Discretè, & rectè iudicas, & etiam *tu mandasti*, vt omnes sciant: *iustitiam tuam*, conseruari: quæ, inquam iustitia est *testimonia tua*: ipsa enim iustitia cum mandatur & publicatur, testis est iustitiæ mandantis, qui vult subditos præmunire. *Prou.* 12. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui quod nouit faciendum loquitur, mandando vt fiat, iudex iustitiæ est, qui in seipso est. Iustitiam autem mandasti omnibus [illegible] iudicibus. *Sap.* 1. Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Et mandasti ipsam iustitiam *tuam*, id est, multum: quia per multos, & multo tempore eam fecisti prædicari & publicari. *Et veritatem tuam* omnibus mandasti, qua reddis vnicuique vt meretur. *Rom.* 2. Scimus, quod iudicium Dei, id est, retributio, est secundum veritatem in his qui talia agunt. Veritatem etiam iudicibus mandat obseruandam. *Zach.* 8. Veritatem & iudicium pacis iudicate

dicant in portis vestris, sicut & ego. *Apocal.* 5. iustæ & veræ sunt viæ tuæ Domine rex sæculorum. *Psal.* Iudicabis orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua.

139. *Tabescere me fecit.* Hic secundum, in quo postquam præcessit sui accusatio, & commendatio diuinæ iustitiæ, subiungit de zelo. Loquens ergo in persona perfecti Prælati, confitetur zeli vehementiam. Secundò assignat tanti zeli causam, ibi, *Quia obliti sunt.* Dicit ergo: Sic Domine iustus es, & propter hoc quia sic mandasti iustitiam, *zelus meus*, vel *tuus*, secundum aliam literam, id est, *zelus meus*, quia in te est, *tuus*, quia à te mihi datus, vehemens scilicet charitas, *fecit me tabescere.* Tabescere enim facit infirmitas, & pœna. *Psal.* Tabescere fecisti sicut araneam, &c. Et inuidia. *Sap.* 6. Nec cum inuidia tabescente iter habebo. Et passionis Christi memoria. *Thren.* 3. Recordare paupertatis meæ, &c. Et paulo post: Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Et iracundia. *Psal.* Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet. Et dilectionis vehementia, sicut hic dicitur. In *Psal.* infrà: Vidi prævaricantes, & tabescebam. Et *Ioan.* 2. Zelus domus tuæ comedit me, quod est plus etiam, quam tabescere, quia totum me consumpsit.

Triplex causa zeli.

Quia obliti sunt. Hic secundum, in quo subiungit causam tanti zeli triplicem, inimicorum transgressionem, eloquij diuini feruorem. *Ignitum eloquium.* Et feruentis eloquij dilectionem. *Et seruus tuus.* Dicit ergo: Sic me fecit zelus meus tabescere: & hoc, *quia inimici mei*, eo ipso, *obliti verba tua.* 3. *Reg.* 19. Zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum filij Israël. Et est virtus multum placens Deo. *Num.* 25. Etit tam ipsi, quam semini eius, pactum Domini sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo. Dum tamen sit secundum scientiam, non qualis est Iudæorum. *Rom.* 10. Perhibeo illis testimonium, quoniam zelum quidem Dei habent, sed non secundum scientiam. Et sit sine amaritudine. *Iacob.* 2. Quod si zelum amarum habetis, lites & contentiones habebitis.

140. *Ignitum eloquium.* Hic secundum. Quasi diceret: Zelum habui, quia inimici ad modum obliuiosorum tua verba habent, sed etiam quia *eloquium tuum*, à te in lege datum, & per Prophetas probatum, est *ignitum*: & hoc, *vehementer. Prou.* 30. Omnis sermo Domini, quasi ignitus clypeus est sperantibus in se. *Eccles.* 48. Surrexit Elias quasi ignis, & verba eius ardebant quasi facula. Hunc ardorem sentiebat, qui dicebat *Ierem.* 20. Factus est sermo Domini quasi ignis æstuans in corde meo, claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens. Et in 23. dicit ipse Dominus: Nonne verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens petram? Et verè ignis, quia illuminat. Supra in *Psal.* Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Supra eodem: Declaratio sermonum tuorum illuminat. Et rursus: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Accendit & inflammat sicut ignis. *Ierem.* 5. Ego dedi verba mea in ore tuo, in ignem, & populum istum in ligna. Liquefacit dura. *Cant.* 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus loquutus est. *Iob* 28. Lapis calore soluitur, ut ceræ vertitur. Aridis nutritur, & cruentis operibus scilicet pœnitentiæ asperis, & operibus misericordiæ & deuotionis: sed humidis extinguitur, sicut aquosis, scilicet luxuriæ operibus. Supra eodem: A mandatis tuis intellexi. Et suprà in 118. Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Cineres generat, & relinquit, scilicet humilitatis & mortis memoriã. *Gen.* 3. Memento quia cinis es, & in cinerem reuerteris. *Eccl.* 10. Quid superbit terra & cinis?

Cur eloquium Domini dicitur ignitum.

Et seruus tuus. Hoc tertium. Quasi diceret: Sic igitum eloquium tuum, & inflammat cor, *& seruus tuus*, ego scilicet, *dilexit illud.* Supra eodem: Dilexi *mandata* tua super aurum & topazion. Et ibidem de hoc satis.

Adolescentulus sum. Hic subiungitur conditio tertia, scilicet vera humilitas, quæ est in confessione sui defectus aperta: & dicuntur tria. Primò defectus proprij confessio. Secundò ne credatur vitiosus & culpabilis; nihilominus legis Dei obseruatio, ibi, *Iustificationes.* Tertiò causa & ratio, quare proprium sic confitetur defectum, & conseruat in corde diuinum præceptum, ibi, *Iustitia tua.* Dicit ergo: Sic zelo tabesco, & parum proficio propter defectum, ex parte mea, quia *adolescentulus sum ego*, quantum ad defectum in scientia. *Iob* 12. In antiquis est sapientia: & propter hoc cum non sim antiquus, minus audeo loqui. *Eccl.* 32. dicitur: Adolescẽs loquere in causa tua, vix cum necesse fuerit. Sic & Ieremias qui dicebat in primo: A, a, a, Domine Deus nescio loqui, quia puer ego sum, & contemptus in vita: non enim mea simplicitas aliquid reputatur à superstitiosis hominibus & superbis. *Iob* 22. Derideatur iusti simplicitas. Lampas contempta apud cogitationes diuitum, sed non apud Deum, qui frequenter tales eligit. 1. *Cor.* 1. Ignobilia mundi & cõtemptibilia elegit Deus. Et Ioseph elegit, qui erat minor, & contemptibilis inter fratres. *Genes.* 37. Sic Dauid 1. *Reg.* 17. & *Daniel.* 13. Suscitauit Dominus spiritum pueri iuniores.

141.

Et tamen *iustificationes tuas*, quantumcumque contemnar, *non sum oblitus.* Supra eodem: In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Non debet contemni adolescentia, quæ Dei iustificationes non obliuiscitur. 1. *Tim.* 4. Nemo adolescentiam tuam contemnat, dicitur Timotheo in Dei iustificationibus erudito.

142. *Iustitia tua.* Hic tertium, in quo subiungitur causa & ratio quare vult contemni, & quare iustificationes non obliuiscitur: & tangitur duplex. Primò præmij æternitas. Secundò promissionis veritas. *Et lex tua.* Ait ergo: Sic contemnor, nec curo, sed adhæreo iustificationibus, quia *iustitia tua*, quæ reddit vnicuique iuxta merita, est sup. *Iustitia in æternum*, æterna scilicet, & promittens æterna bona bonis, vel æterna supplicia malis. *Sap.* 1. Iustitia perpetua est & immortalis. *Dan.* 9. Donec deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna.

Et lex tua, quæ nos docet ista, *veritas. Mal.* 2. Lex veritatis fuit in ore eius, scilicet Leui, de cuius stirpe Moyses legislator fuit. Et noua veritas. *Ioan.* 17. Sermo tuus veritas est. Propter hoc qui veritatis sunt amatores, audiunt vocem,

&

& legem Dei. *Ioan.* 18. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

143. *Tribulatio & angustia.* Hic quartum, in quo tangitur perseuerantia in bono in tribulatione & miseria. Duo ergo dicuntur. Miseriarũ multiplicatio, & indra & extra. Secundò in bono constãtia oum additur, *Mandata tua.* Dicit ergo: Sic *ignorans & contemptus sum*, & tamen constanter, *quia tribulatio exterior, & angustia*, interior cordis, *inuenerunt me*, patientiam illas sustinere gratanter & lætanter. Scio enim illud 2. ad *Tim.* 3. *Omnes qui pie volunt viuere in* Christo, *persecutionem patiuntur.* *Act.* 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum coelorum. Vide gaudeo cum in portu me sentio. Propter quod dicitur *Iob* 6. Nec sit consolatio mea, vt affligens me, dolori non parcat.

Mandata tua. Hic secundum. Quasi diceret: Sic inuenerunt me mali insultã: & tamen *meditatio mea est* ipsa mandata tua de dilectione semper habenda in te, & in proximo. *Rom.* 8. Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu? tribulatio? &c. *Iosue* 1. Non recedat volumen istud de ore tuo. De ore, inquam, cordis: necesse est quod aliquando de ore corporis. *Cant.* vlt. Aquæ multæ, tribulationum & angustiarum, non potuerunt extinguere charitatem.

144. *Æquitas testimonia.* Hic quarta conditio: quantumcumque enim accusatori sui sit, quantumcumque zelator, quantumcumque humilis & constans prælatus, tamen non valet ad regendum, si non sit in eo æquitas, vt non sit omninò acceptio personarum apud Deum: & dicantur tria. Primò confitetur beneficiũ legis se habere æquitatem. Secundò petit legis intelligentiam, ibi, *Intellectum da mihi.* Tertiò consequentem inde tangit vtilitatem, ibi, *Et viuam.* Ait ergo: Sic in tribulatione constans sum, & perseuero: & etiam *testimonia tua*, scripturarum scilicet dicta, vel ipsa martyria, quæ video sanctos fuisse passos, sunt mihi *æquitas*, hoc est, æquitatis causa. *Exod.* 22. Æquum iudicium sit inter vos, vt nullo modo personas accipiatis. *Deut.* 16. Non accipies personam, & munera. *Testimonia*, inquam, *tua in æternum* mansura, quantum ad legem, in æternum regnum ducentia quantum ad martyria.

Intellectum da mihi, & legis, & vtilitatis martyriorum. 2. *Paral.* 1. Da mihi sapientiam & intelligentiam, vt ingrediar, & egrediar coram populo tuo. Aliter non possum bene in regimine populi ministrare. *Prou.* 1. Intelligens gubernacula possidebit. Et 14. Acceptus est Regi minister intelligens. Et sic *viuam*, vita gratiæ in præsenti, & vita gloriæ in futuro.

Vide ergo quomodo hic sui accusator, & zelator fortissimus, & constans in tribulatione & deiectione, manet semper in æquitate, & tanquam consolatus petit intelligentiam semper ampliorem, vt sic adæquetur viam: vnde non cadit per desperationem, quamuis tabescat propter malos, sed consolatur magis propter diuinam iustitiam, & diuinæ legis veritatem. Vnde hic præponitur litera *Sade*, quod interpretatur consolatio.

Coph.

Clamauit in toto. Sicut superius dictum fuit in *Mirabilia testimonia* &c. Postquam actum est de merito perfectorũ in statu perfectionis propriè, hic subiungitur de merito perfectorum quoad statum actionis, qui sunt in prosperitate sint, sive in aduersitate, tamen cor habent semper ad legem Dei, & mandata ipsius adimplenda. Primò ergo tangitur meritum ipsorum in statu prosperitatis. Secundò aduersitatis in sequenti octonario. *Fide humilitatem.* In prima tanguntur tria. Primò confitetur se oralle feruenter pro legis intelligentia & adimpletione. Secundò instanter. *Prouen in industriate.* Tertiò adhuc persistens orat confidenter, ibi, *Vocem meam.* In prima duo. Primò confitetur se feruenter oralle pro legis intellectu requirendo. Secundò pro adimplendo in opere intellectum. *Clamauit ad te.* In prima tria. Primò confitetur modum quo orauit, quia cum clamore & cordis integritate. Secundò quid orauerit. *Exaudi me.* Tertiò ad quid. *Iustificationes tuas.*

145. Ait ergo: O *Domine clamaui.* In hoc feruor intelligitur, qui fuit in Moyse *Exod.* 14. & in Anna 1. *Reg.* 1. & in Salamon *Dan.* 14. Et hoc, *in corde meo*, non in cordis parte, sicut Iosaphat 2. *Paral.* 1. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, sicut Daniel, & sui. *Dan.* 4. Nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.

Exaudi me. Hic secundum. Quasi diceret: Sic clamo: & hoc clamo, ô *Domine exaudi me. Dan.* 9. Exaudi Domine orationem serui tui. *Ion.* 2. Clamaui ad Dominum de tribulatione, & exaudiuit me.

Iustificationes. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic rogaui vt exaudires. Sed ad quid vis exaudiri? Ad hoc, vt *requirem*, quæram scilicet, & iterum quæram, *iustificationes tuas. Isa.* 21. Si quæritis, quærite. 2. *Paral.* 34. Cum adhuc esset puer, cœpit requirere Deum patris sui Dauid, id est, mandata & præcepta eius, quæ iustificationes Dei sunt.

146. *Clamaui ad te, saluum me fac.* Hic secundo confitetur se feruenter oralle, pro implendo quod fuerit intellectum. Impletur autem cauendo malum, & hoc confitetur primò se frustrà rogasse: & faciendo bonum, & hoc confitetur secundò. *Vt custodiam.* Ait ergo: Sic clamaui vt des gratiam requirendi: & etiam ô Domine *clamaui ad te*, non ad alium dicens sup. *Saluum me fac*, à malo me conseruando, non tantum pœnæ, sed etiam culpæ. *Matth.* 14. Et cum cœpisset mergi, clamauit dicens: Domine saluum me fac. Quamuis enim iustificationes requisierim, & illas intelligam, tamen superbus sum, si per hoc saluari me diuersim. *Greg.* Qui ex scientia, quam habet, erigitur, vnde debet erigi, excæcatur. *Isa.* 43. Ego Dominus, & non est absque me Saluator.

Vt custodiam, opere adimplendo, *mandata tua*, quia sic mandasti. *Psal.* supra eodem: Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

Prouen in mansuetate. Hic secunda pars totius octonarij. Postquam enim confessus est oralle feruenter, pro intelligentia legis & impletione,

hic

hic confitetur orasse se instanter & sollicitè. Duo ergo dicuntur. Primò ostendit in oratione fuisse instantiam, cum ipso clamore de quo suprà, seu feruore. Secundò vigilantiam, & circumspectionem, ibi, *Præuenerunt oculi.* In prima duo. Primò tangitur orantis instantia. Secundò instantiæ causa, ibi, *Quia in verba tua.* Dicit ergo: Sic orauí ardenter, & clamando, & etiam *præueni in maturitate*, hoc est, cito, & de nocte: *& clamaui* in oratione. *Thren.*1. Surge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Sicut Iacob *Genes.*32. Vir luctabatur cum eo vsque mane. Scut Ezechias, qui dicebat *Isa.*38. Sicut pullus hirundinis sic clamabo. Sic enim oportet. *Sap.*16. Oportet præuenire solem ad benedictionem. Nec hoc dicitur, quia possit Deus iustificans præuenire, sed remunerans. Dicit enim *Bernardus*, quòd inueniri potest Deus, præueniri autem non potest.

Et in verba. Hic secundum. Quasi diceret: Sic præueni horam Diei, & remunerationem: *& verba tua*, quibus promittis præuenientibus bona, *supersperaui.* Expone sicut suprà. Vel *supersperaui*, scilicet superna speraui, & æterna. 1.*Cor.*15. Si tantum in hac vita in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

148. *Præuenerunt oculi.* Hic secundum, in quo monstrat in oratione sua vigilantiam: & dicuntur duo. Primò quod vigilauit. Secundò ad quid vigilauit. *Vt meditarer.* Dicit ergo: Sic tanquam instans, & sollicitus, vrgente spe præueni horam, & etiam *oculi mei præuenerunt ad te* directi: & hoc, *diluculo. Isa.*26. De mane in præcordiis meis vigilabo ad te. *Eccles.*29. Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculò ad Deum qui fecit illum. *Prou.*8. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et ad quid?

Vt meditarer, vt meditandi gratiam haberem, *eloquia tua. Eccl.*15. Beatus homo qui in sapientia motabitur, & in iustitia meditabitur. Istæ enim sunt sapientum vigiliæ. *Prou.*15. Cor sapientis quærit doctrinam. Et in eodem: Mens iusti meditabitur sapientiam. Vtiles & fructuosæ. *Prou.*8. Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Et in sapientia consummatæ. *Sap.*6. Cogitare de illa, sensus est consummatus. Ad vigilandum ergo manè temporis, ad literam, non solum nocte, quomodo Christus captus est. *Ioan.*18. Quia in mane resurrexisse innotuit, mane Discipulis piscantibus apparuit *Ioan.*20. Mane Ægyptios submersit *Exod.*14. Manè etiam iuuenturis. *Thren.*3. Bonum erit viro cum portauerit iugũ Domini ab adolescentia sua. *Mat.*18. Sinite paruulos venire ad me. Manè etiam gratiæ, & illud diluculum, quo gratia infunditur cordi præparato: de quo *Ose.*6. Quasi diluculum præparatus est egressus eius, ad animam, ad illuminandum ipsam per radiorum gratiæ infusionem.

149. *Vocem meam audi.* Hic tertium, in quo adhuc orat confidenter. Duo ergo dicuntur. Primò oratio. Secundò confidentia, ibi, *Appropinquauerunt.* In prima duo. Primò petit vt misericorditer audiatur. Secundò vt viuificetur. *Et secundum iudicium.* Dicit ergo: Sic orauí frequenter, & instanter, & adhuc non cessо, imo dico: *Domine audi vocem meam*, quia clamo ad te: & hoc; *secundum misericordiam tuam. Bar.*3. Audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors. Eccli. eodem: Fac nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et petit audiri efficaciter. Scit enim quod audit simplici auditur. *Sap.*1. Auris zeli audit omnia. *Thren.*3. Vocem meam audisti, ne auertas aurem à singultu meo. *Iudith.*9. Exaudi me miseram & de tua misericordia præsumentem.

Et secundum iudicium. Ecce secundum. Quasi diceret: Audi misericorditer, & viuifica me, ablata per misericordiam miseria: & hoc, *secundum iudicium tuum*, discretionem tuam, quæ primò aufert mala, & postmodum confert bona: vnde ordinatè dictum est suprà in *Psal.* Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Vel *viuifica me secundum iudicium tuum*, quo iudicas remittendum esse peccatum pœnitenti. *Prou.*28. Qui confessus fuerit, & reliquerit ea, veniam consequetur. Vel *secundum iudicium tuum*, non secundum legis Mosaicæ, quæ interficiebat. *Exod.*23. & quasi per totum Leuiticum. *Deut.*28. sed *Ioan.*6. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Vel *viuifica*, lege peccati mortuum: propter quod clamabat Paulus in persona Gentilium. *Rom.*7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Dominum IESVM CHRISTVM.

150. *Appropinquauerunt persequentes.* Hic secundum huius partis, in quo subiungitur persuasio. Persuadet autem à necessitate petendi, quam ostendit duplicem: appropinquationem inimicorum & persequentium ad malum, & elongationem à bono, ibi, *A lege autem tua.* Dicit ergo: Sic peto miseriam amoueri, veram vitam dari, vel magis in data conseruari. Nec mirum si peto. Domine, quia *persequentes me*, & verbis & factis, *appropinquauerunt iniquitati*, id est, iniquitati se coniunxerunt, quia sola me persequuntur iniquitate, non propter culpam meam. *Amos.*6. Separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Tales timeo, sicut filij Israël *Exod.*14. Cum appropinquaret Pharao, qui inique persequebatur filios Israël, leuantes oculos suos timuerunt valdè. Sic & rogo, etsi sine culpa sim patiens secundum Petri regulam. 1. *Pet.*4. Nemo vestrum patiatur tanquam fur aut homicida. Vel sic: *Persequuntur me iniquitati*, id est, ex iniquitate: in hoc enim iniquitati seruiunt, & quasi ad honorem iniquitatis faciunt, *appropinquauerunt*, mihi sup. vnde compellor clamare ne plus appropinquent: propinqui enim sunt in verborum exacerbatione, sed propinquiores in rerum ablatione, sed propinquissimi in proprij corporis afflictione.

A lege autem tua. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic iniquitati appropinquant, *longe autem facti sunt à lege tua. Zach.*7. Noluerunt attendere, & auertentes scapulam, recedentes. *Bar.*3. A facie ipsorum longè facta est. *Mich.*7. In die illa longè fiet lex.

Propè es tu Domine. Hic est tertia pars 151.

partis totius octonarij. Ostendit enim, vnde ei confidentia de adimpletione eius quod petitum est, quia ex tribus. Ex diuina promptitudine ad conferendum. Ex certitudine promissionum, ibi, *Et omnes viæ.* Et immutabilitate statutorum, ibi, *Initio cognoui.* Dicit ergo: Sic petij, & confido, quia ô Domine, *tu es prope*, non tantum magnitudine majestatis secundum illud *Ierem.*23. Cœlum & terram ego impleo. Vel cognitione tuæ perspicacitatis, qua penetras omnia, secundum illud *Eccl.*23. Oculi Domini multò plus lucidiores sunt sole, contemplantur in omni loco bonos & malos. Et *Hebr.*4. Omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Sed promptitudine adiuuandi propter excellentissimam bonitatem. *Isa.*55. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Qui enim voluerint appropinquare tibi orando, appropinquas exaudiendo. *Iacob.*4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Imo facis nos etiam tibi propinquos tua bonitate, secundum illud Pauli *Ephes.*2. Qui aliquando fuistis longè, facti estis propè. Ergo cum propè sis, propè me facies; non oportet me esse sollicitum, quin quæ peto tribuas. *Phil.*4. Dominus propè est, nihil solliciti sitis.

152. *Et omnes viæ.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic es propinquus, & etiam verus, quia *omnes viæ tuæ veritas*, nescis ambulare per deuia falsitatis, quin semper reddas quod promittis. *Dan.*4. Vniuersa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera. Oppositionem nota, quæ est in *Glossa*, & solutionem.

Initio cognoui. Hic tertium, ex quo nascitur confidentia, immutabilitas statutorum suorum. Duo ergo dicit. Primò de statutis Dei, quæ eius bonitatem attestantur, quid cognouerit. Secundò quid sit illud specificat, & ostendit, quia immutabilia & æterna, ibi, *Quia in æternum.* Ait ergo: Sic propinquus es, & verus, & stabilis, & firmus, non variabilis: quia *initio cognoui*, id est, primo & præcipuè cognoui: & sumitur adverbialiter. Vel, *initio cognoui de testimoniis tuis*, quibus promittis bona petentibus. Et quid cognouisti de eis? Hoc, *quia in æternum fundasti ea.* Sic fundasti ea quæ sunt in æternum mansura. *Matth.*24. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. *Proverb.*12. Labium veritatis firmum est, & perpetuum. Nec mirum quia super petram firmissimam, scilicet super Christum sunt fundata. 1.*Cor.*3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ipse enim à Deo positus est fundamentum, non solum scripturæ, sed etiam totius Ecclesiæ. *Iob* 28. Vbi eras cum ponebam fundamenta terræ?

Et nota, quòd secundum *Glossam* hic præponitur litera *Coph*, quod interpretatur conclusio, vel aspice, quia secundum *Glossam* iste tanquam timens sibi concludi à diabolo, & ab ipso includi, clamat ad Dominum, vt aspiciat, sicut patet in principio octonarij. Potest tamen dici, quod iste, sicut expositum est, Primò dixit se orasse ardenter, postmodum

sollicitè & instanter, tandem confidenter tutum concludens in diuina pietate, veritate, stabilitate. Pietas respondet Spiritui sancto, veritas Filio, stabilitas Patri. Præponitur ergo Coph, quod interpretatur aspice, & conclusio, ac si aperte tibi dicatur: Aspice huius orationis conclusionem esse elegantem.

Res.

Vide humilitatem meam. Hic secundum, 153.
quod pertinet ad meritum perfectorum actuorum, scilicet meritum illorum in statu aduersitatis, in quo refugiunt ad Deum, & orant à tribulatione liberari: & dicuntur duo hic. Primò supplicatio assignando causas quare exaudiendus sit. Secundò confidentia, quòd exaudiendus sit, ibi, *Principium verborum.* In prima duo secundum duo quæ petit, in quibus est plena tribulatio. Primò quidem petit ab omni malo liberari. Secundò æternaliter viuificari, ibi, *Propter eloquium tuum.* In prima duo. Primò petit eripi à malis æternis. Secundò à præsentibus miseriis, ibi, *Iudica iudicium.* In prima tria. Primò petit vt humilitatem eius attendat. Secundò vt merito humilitatis illius eripiat à malis æternis, ibi, *Et eripe me.* Tertiò probat, quòd exaudiendus, ibi, *Quia legem.*

Dicit ergo: O Domine clamaui ardenter, instanter, & tu es prope: ergo vide, oculo pietatis, & misericordiæ, de quo in *Psal.* suprà: Oculi Domini super iustos. Et *Sap.*4. Et respectus in electos illius. *Humilitatem meam. Iudith* 6. Respice Domine ad humilitatem nostram, & ad facies sanctorum intende. Et sic facit Dominus libenter. *Deut.*26. Respexit Dominus humilitatem nostram, & laborem, atque angustias. In *Psal.* infrà: Humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Huius testis est illa quæ dicit *Luc.*1. Respexit humilitatem ancillæ suæ. Sicut enim tumor ventris signum est corruptionis, sic tumor mentis signum est corruptionis spiritualis: & sicut gracilitas signum est virginitatis & integritatis, sic humilitas integritatis spiritualis & virginitatis.

Et eripe me. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic humilitatem respice, & sic à malis æternis eripe. *Dan.*3. Erue nos in mirabilibus tuis. Hoc est enim bene sanctis facere 2.*Petr.*2. Nouit Deus suos de tentatione eripere, & per hoc certè de æterna damnatione. Propter hoc quod humilitas meretur ereptionem, dicitur *Prou.*16. Melius est humiliari cum mitibus, quàm diuidere spolia cum superbis. Et rursus in 15. Gloriam ereptionis à malo æterno, præcedit humilitas.

Quia legem. Hic probat. Quasi diceret: Rogo vt eripias, & debes, *quia legem tuam*, quam doces *Matth.*11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et rursus *Luc.*13. & 18. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. *Non sum oblitus.* Infrà eodem. Quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Iudica iudicium. Hic secundum, in quo petit à miseriis præsentibus redimi: & dicuntur duo. Primò petit cum iudicem in causa

quæ est inter se, & aduersarium suum. Secundò redemptorem à miseria, in qua electus est ab illo, ibi, *Et eripe me.* Dicit ergo: Sic humilitatem vidi, & eripe, & etiam *iudicium meum*, id est, causam quam habeo contra diabolum, *iudica*, sicut in illo feciſti, qui dicebat *Thren.* 3. Iudicaſti Domine causam animæ meæ. Et *Ierem.* 20. Videam quæso, inquit, vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam. Hoc ipsum enim vis alios facere. *Leuit.* 21. Iudicate vi oppreſſum. Sic accipitur iudiciam, scilicet pro causa. *Iob* 33. Æquitatem proponat contra me, & perueniet ad victoriam iudicium meum, id est, causa mea.

Et redime me, à malis, & miseriis præsentis vitæ. *Eccleſ.* 26. Ostende nobis lucem miserationum tuarum, & redime nos, sicut per Propheram Oseæ promiſiſti in 13. De morte redimam eos, sanguine meo proprio. 1. *Petr.* 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis à vestra vana conuersatione, sed pretioso sanguine Agni immaculati, & morte IESV CHRISTI.

154. *Propter eloquium.* Hic secunda pars primæ partis, in qua petit etiam secundam partem beatitudinis: non enim est beatitudo vera in liberatione à malo, sed etiam in adeptione boni, quod est vera & æterna vita. Diuiditur autem hæc pars in duas. Primò petit iuſtificari sumendo rationes per id quod est ex parte Dei. Secundò per id quod est ex parte sui, quod tamen habet à Deo, ibi, *Multi qui perſequuntur.* In prima autem duo dicuntur. Primò enim petit allegando diuinam veritatem. Secundò allegando misericordiæ ipsius abundantiam, ibi, *Miſericordiæ tuæ multæ.* In prima duo. Primò petit vitam allegando diuini eloquij veritatem. Secundò specificat in quo propriè veritas eloquij exiſtat, ibi, *Longè à peccatoribus.* Dicit ergo: Sic iudicando causam meam me redime, *& viuifica me*, vita æterna & glorioſa, de qua *Ioan.* 16. Hæc est autem vita æterna vt cognoſcant te verum Deum, & quem miſisti IESVM CHRISTVM. *Ezechiel.* 18. Si auerterit se impius ab impietate sua, vita viuet, & non morietur. Vel de vita gratiæ sic: Iudicans causam meam, redime me à miseriis præsentibus, vt non succumbam in illis. Et *viuifica me*, vita gratiæ, de qua *Epheſ.* 2. Conuiuificauit nos in Christo. Et hoc *propter eloquium tuum*, confirmandum, in quo tuis vitam promittis vtranque. *Ioan.* 6. Verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus & vita sunt. *Ioan.* 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis.

155. *Longè à peccatoribus.* Hic secundum, in quo specificat in quo consiſtit veritas eloquij, quia in repulſione malorum à salute, & sic innuit etiam quod in vocatione bonorum ad salutem: & dicuntur duo. Malorum elongatio à salute, & ratio elongationis, ibi, *Quia iuſtificationes.* Dicit ergo: Miserere mei propter eloquium tuum, quo dicis, *Longè à peccatoribus ſalus.* Vel sic: Me viuifica, sed non peccatores, *longè* enim *à peccatoribus ſalus* non longè per naturam, cum dicat Paulus *Act.* 17. Cum non longè sit ab vnoquóque noſtrum: sed longè per gratiam. *Prou.* 15. Longè est Dominus ab impiis. Et *Eccleſ.* 19. Longè est ab iniuſtitia & dolo. Quod longè autem sit, dicitur *Iſa.* 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Propter hoc dicunt mali *Iſa.* 59. Expectauimus iudicium, & non est: ſalutem, & elongata est à nobis. *Luc.* 15. Filius prodigus abiit in regionem longinquam, à ſalute sua.

Quia iuſtificationes. Ecce secundum, in quo tangitur causa elongationis. Quasi diceret: Sic salus est longè, & hoc *quia non exquiſierunt iuſtificationes tuas*; quas ego exquiſiui: & propter hoc propè debet esse mihi. *Eccleſiaſt.* 2. Proiector est omnibus exquirentibus se in veritate.

156. *Miſericordiæ tuæ multæ.* Hic secundum, in quo allegat ex parte Dei, adhuc miſericordiæ eius multitudinem: & dicuntur duo. Primò confitetur diuinæ miſericordiæ multitudinem. Secundò infert petitionem, ibi, *Secundum iudicium.* Dicit ergo: Sic Domine propter eloquij tui veritatem me viuifica, & etiam nunc *miſericordiæ tuæ multæ*, sunt sup. 2. *Reg. vltim.* Melius est vt incidam in manus Domini: multæ enim miſericordiæ eius sunt. *Ioël* 2. Patiens & multæ miſericordiæ, & præstabilis super malitia. Et magnæ valdè. *Eccleſ.* 2. Secundum magnitudinem eius, sic & miſericordia illius cum ipso est. Et *Auguſt.* de magnitudine diuinæ miſericordiæ: Ampliſſimus sinus miſericordiæ Dei, vbi tot Sanctorum animæ recipiuntur. Imò omnes. *Sapient.* 11. Miſereris omnium, quoniam omnia potes. Et propter hoc peto, *Viuifica me*, & hoc, *ſecundum iudicium tuum*, & præsens, quo pateis omnibus, & omnia regis, & futurum, in quo miſericordes miſericordiam consequentur. *Matth.* 5. Viuifica, inquam, & vita gratiæ, pluſquam sim in præsenti, & vita gloriæ in futuro: tuum enim est. *Iob* 23. Spiraculum Omnipotentis viuificauit me, vita gratiæ. Et *Oſee* 6. Poſt duos dies, poſt diem potentiæ & iuſtitiæ, viuificabit nos.

157. *Multi qui perſequuntur me.* Hic secundum, in quo sumit rationes à parte sui. Allegationes ergo primò ponit. Secundò adiungit petitionem, ibi, *In via tua.* Duo autem allegat. Primò constantiam. Secundò charitatis vehementiam, ibi, *Vidi prauericantes.* In prima tanguntur duo. Primò perſequentium multitudo. Secundò constantia & fortitudo in perſequutione, ibi, *A teſtimoniis.* Dicit ergo: Sic Domine ex parte tua veritas, & pietas, propter quæ debeo audiri: & etiam *multi* sunt *qui perſequuntur me*, de loco ad locum fugando, iuxta illud: Si vos perſequuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam. *Ierem.* 20. Audiui contumelias multorum, & terrorem in circuitu: perſequimini, & perſequamur eum. *Et tribulant me*, affligendo. Suprà in *Pſal.* Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? Sic illi: sed ego *non declinaui* ad dexteram, nec ad sinistram, *à teſtimoniis tuis*: quia sentiebam viam rectam. *Iſa.* 55. Hæc erit vobis via directa, vt stulti non

non errent per eam. Et propter hoc dicitur in 30. Hæc via, ambulate in ea, nec ad dexteram, nec ad sinistram.

158. *Vidi prauericantes.* Hic allegat charitatis vehementiam: & primò ad proximum. Secundò ad Deum, ibi, *Vide quoniam mandata.* In prima duo. Primò tangitur vehemens dilectio, etiam ad malos. Secundò in quo est illa dilectio, ibi, *Qiia eloquia tua.* Dicit ergo: Sic constans fui in aduerſis, & etiam zelum habui ad proximum, quia *vidi prauericantes legem tuam*, & in illa peccantes: vnde alia litera habet, *pactum non ſeruantes: & tabeſcebam*, quia sciui, quòd effugere te non possunt, secundum illud *Ezech.* 17. Nunquid qui diſſoluit pactum, effugiet? Quasi diceret: Non. Et ob hoc tabesco. *Thren.* 3. Et tabeſcet in me anima mea. Suprà in eodem: Tabeſcere me fecit zelus meus. Quare? *Quia eloquia tua non cuſtodierunt*: imò magis tranſgreſſi sunt. Sic Phinees zelauit *Num.* 25. Sic Elias 3. *Reg.* 18. sic Christus *Matth.* 21. *Ioan.* 2.

Et nota, quòd ille zelat qui bonus est actiuus ardore dilectionis in proximos, quod debet esse maximè & potiſſimè in prælatis: aliter totum perditum est. Et nota, quòd multa sunt signa zelantis Prælati. Primum follicitudo, in eligendo bonos, ad conſtituendum in beneficiis Eccleſiaſticis. Architectus enim est. Dicat ergo illud *Iſa.* 9. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: ſycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus. *Cant.* 3. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. *Exod.* 17. Prouide tibi de omni plebe viros quatos, qui oderint auaritiam. Item per frequentem viſitationem, & diſcurſum per parochiam suam. *Matth.* 4. & *Luc.* 5. Circuibat totam Galilæam docens in synagogis eorum, & prædicans regnum Dei. Per vigilem inquiſitionem eorum, quæ agunt subditi, & quæ circa eos aguntur. *Luc.* 2. Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Iacob nocte, & die æſtu vrebatur & gelu. *Gen.* 31. Per singulorum cogitationem. *Ioan.* 10. Ego sum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. *Geneſ.* 3. Adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. *Prou.* 12. Nouit iuſtus animas iumentorum ſuorum. Et in 27. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui. Bene cognoſcunt multi nomina excommunicatorum, vt habeant emendas. Per compaſſionem ad infirmos. Ad *Rom.* 14. Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum ſuſtinere. 1. ad *Cor.* 9. Factus sum infirmis infirmus vt gallina, vt omnes lucrifaciam. Per tantam meritorum diſcuſſionem, vt ab vnoquoque exigat quod potest, & non plus. *Gen.* 33. Noſti Domine mi, quod parvulos habeam teneros, & oues, & boues fœtas mecum, quas ſi ambulando plus fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Per temporalium adminiſtrationem, secundum quod potest: gallina enim dimittit pullo ſuo granum. 2. ad *Cor.* 12. Parentes debent thesaurizare filiis. *Ezech.* 34. Væ paſtoribus, qui paſcebant semetipſos, & gregem meum non paſcebant. Per expoſitionem sui ad mortem pro subditis, ſi opus fuerit. 2. *Reg. vlt.* Vertatur obſecro manus tua in me, iſti qui oues sunt, quid fecerunt? *Ioan.* 10. Bonus paſtor animam suam dat pro ouibus ſuis. Et in 18. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire.

Signa zeli in Prælati.

159. *Vide quoniam mandata.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic proximos ardenter dilexi, & etiam Domine *vide quoniam mandata tua*, & per hæc ipſum *dilexi. Ioan.* 14. Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, quod est ipsa diligere, ipse est qui diligit me. *Prou.* 3. Qui diligit illam, ſcientiam Dei, in qua continentur eius mandata, diligit vitam. *Prou.* 3. Præcepta mea cor tuum cuſtodiat. Suprà eodem: Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion.

In miſericordia tua. Ecce concludit hic secundò ex omnibus præmiſſis. Quasi diceret: Sic verax es, & miſericordiæ multæ, & ego constans, & zelator: ergo *in miſericordia tua*, quia nec mea merita reputo ſufficere, *viuifica me.* Ad *Rom.* 8. Non sunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, &c. Sed miſericordia Dei dabit vitam, quippe quia & ipsa dat vitam gratiæ. Ad *Epheſ.* 2. Deus qui dives est in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, conuiuificauit nos Christo.

160. *Principium verborum.* Hic secundum totius octonarij, in quo ſubiungitur confidentia poſtquam præceſſit oratio, & petitio satis deuota: & notatur confidentia ex duobus. Ex origine verborum Domini: & hoc primò: & iudiciorum ſtabilitate, ibi, *In æternum.* Ait ergo: Sic peto à malis æternis, & præsentibus miſeriis liberari, poſtulans mihi etiam vitam dari; & sic erit: quia *veritas eſt principium verborum tuorum*; id est, verba tua ortum habent ex veritate, & procedunt ex illa, vnde non possunt esse niſi vera. *Num.* 23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, ſed ex veritatis fonte procedunt omnia verba ſua. *Eccleſ.* 26. In veritate enuntio ſcientiam: in veritate, inquam, fundatam. *Ioan.* 17. Sermo tuus veritas est. Ad *Rom.* 3. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.

In æternum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic à veritate procedunt verba tua, & *omnia iudicia iuſtitiæ tuæ*, quibus iudicas tuis æterna bona tribuenda, & malis æterna ſupplicia; *in æternum*, ſtabilia sup. *Pſal.* Iudicia tua abyſſus multa. Abyſſus sine baſe est & fundo, & sic sine fine, sicut æternum. Ad *Romanos* 11. Quàm incomprehenſibilia sunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ illius, quia ad finem iudiciorum & operum attingi non potest.

Vide ergo quomodo humilitatem suam, quam in principio allegauerat, vt à malis eriperetur, conſtantiam rationis quâ non declinabat à teſtimoniis Domini, & per hoc ipsum Christum caput suum conſeruat, concludens totum in Dei veritate, & æternitate, vnde bene præponitur hic litera Hebraica *Res*, quod interpretatur caput vel primatus: & ſupplendum est, conſeruat. Quaſi dicat: In hoc octonario veram humilitatem, quæ caput est virtutum, & rationis integritatem, quæ caput est animæ, & ipſum Christum per hoc ipsum conſeruat, totum referens ad Dei veritatem, & æternita-

tem, tanquam serpens sapientissimus. *Matth.*10. Estote prudentes sicut serpentes.

Sin.

161. *Principes persecuti sunt.* Hîc est tertia pars totius illius partis, in qua agitur de merito perfectorum, quantum ad contemplationis statum. Status autem contemplantium est in duobus. In vacatione ab omni cura temporali, vacando lectioni, & diuinæ laudi, & de hac agitur in hoc octonario. Secundò in desiderio feruenti peruenienti ad finem, & consummationem, de quo in sequenti. *Appropinquet deprecatio.* In prima tanguntur tria. Primò præambula ad lætitiam spiritualem in lege Dei, & eius laudem. Secundò spiritualis lætitia, & diuina laus, ibi, *Lætabor ego.* Tertiò fructus, & vtilitas sequens ex lætitia & laude illa, ibi, *Pax multa.* Præambula sunt purgantia ipsam animam, quæ sunt duo. Tribulatio non quæcumque, sed à magnis illata, de qua primò. Dei timor de quo secundò, ibi, *Et à verbis tuis.*

Dicit ergo: O Domine sic verax es, & iustus, & propter hoc loquor ad te, tibi ostendo: *Principes*, dæmones, & mali homines, *persecuti sunt me*, dæmones: ipsi enim principes dicuntur. *Eph.*1. Non est nobis colluctatio aduersus carnem aut sanguinem, sed aduersus principes, & potestates tenebrarum tuarum. *Ioan.*12. Nunc princeps huius mundi, non dubium quin de dæmone loqueretur, eiicietur foras. Et in 14. Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Homines etiam mali in dignitatibus constituti, de quibus suprà in *Psal.* Dixit inimicus: Persequar, & comprehendam, diuidam spolia, implebitur anima mea. Persequar in tentatione, comprehendam in consensu, diuida in spolia, in gratuitorum amissione, & implebitur anima mea in morte, & velociter & ardenter. *Thren.*4. Velociores fuerunt persequutores nostri aquilis cœli. Et hoc *gratis*, sine meritis meis. *Prou.*1. Abscondamus tendiculas contra insontem frustrà. *Isa* 52. Assur absque vlla causa calumniatus est eum. Ecce tribulatio clariorem & puriorem reddens animam, & ad contemplandum aptiorem.

Et à verbis tuis. Ecce secundum, scilicet diuinus timor. Quasi diceret: Sic sum tribulatus, *& etiam cor meum formidauit à verbis tuis.* Nec mirum: quid enim sunt verba tua nisi quidam rugitus leonis crudelissimi? Et *Amos* 3. dicitur: Leo rugiet, quis non timebit? Propter hoc dicitur *Eccles. vlt.* Deum time, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo. Tu etiam Dominus verus, & simpliciter omnium Dominus. Et *Malach.* 1. dicitur: Si ego Dominus, vbi est timor meus? Et bene iungitur cum præcedenti. Ac si diceret: Persequuti sunt me principes, sed illos non timui, sed te, vt vtroque illorum, tribulatione, & tuo purgaret timore. *Matth.*10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animæ autem non habent quid faciant: sed illum timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam.

162. *Lætabor ego.* Hîc secundum, scilicet status sic purgati, qui ostenditur in tribus. In lætitia vehementi in lege diuina habita primò. In ingenti odio ad mala legi Dei contraria secundò. Secundum sequitur ex primo, ibi, *Iniquitatem odio.* In frequenti laude Dei, & quasi continua, quod sequitur ex duobus, ibi, *Septies in die.* In prima duo. Primò lætitia in eloquiis diuinis. Secundò lætitiæ vehementia, ibi, *Sicut qui inuenit.* Dicit ergo: Sic tribulatus sum, & timui, & per hoc purgatior redditus, *lætabor ego super eloquia tua*, in eloquiis scilicet tuis. *Eccles.*51. Lætatum est cor meum in ea, diuina scientia, sapientia. Et hoc non modicum, imò vehementer, quia *sicut qui inuenit spolia multa. Isa.*9. Lætabuntur coram te, in eloquiis sacris, quibus cum eis, tanquam cum assistentibus loqueris, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia: quippe messem colligit, in qua non laborauit. *Ioan.*4. Ego mihi vos metere quod non laborastis. Spolia pretiosissima inuenit, & diuidit. *Sap.*7. Omne aurum in comparatione illius arena est exigua. Hæc pretiosa spolia à Iudæis auferuntur. *Matth.*21. Auferetur à vobis regnum Dei, sempiterna scilicet sacramenta. Qui ergo à verbis timebat vt purgaretur, hic iam verba quasi spolia colligit vt ditetur.

Iniquitatem odio habui. Hîc secundum, in quo dicuntur tria similiter. Primò iniquitatis odium, & detestatio. Secundò vehementia detestationis. *Et abominatus sum.* Tertiò ratio & causa tanti odij, ibi, *Legem autem tuam.* Dicit ergo: Sic purgatus lætitiam vehementem in lege habui, & etiam *iniquitatem habui odio*, non sum sicut ille, de quo suprà in *Psal.* Astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit. Sed sicut tu, de quo *Ecclesiast.*12. Altissimus odio habet peccatores. Nec tantum odiui, imò quod plus est, *& abominatus sum*, ipsam iniquitatem *Eccles.*17. Nimis odito execrationem, peccatum scilicet, & iniquitatem. *Prou.*29. Abominantur iusti virum impium, non propter naturam, sed propter iniquitatem, quæ est venenosa *Eccles.*21. Quasi à facie colubri fuge peccatum.

Legem autem tuam. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic iniquitatem vehementer odiui: *autem*, quia, *legem tuam dilexi. Sapient.*6. Concupiscite sermones meos, dicit Sapientia, & diligite illos. Talis autem concupiscentia non est modicum fructuosa. *Sap.*6. Concupiscentia sapientiæ ad regnum deducet perpetuum.

Septies in die. Hîc tertium, scilicet frequens laus Dei, & continua. Duo ergo tanguntur, Laudis frequentia primò. Laudis materia secundò, ibi, *Super iudicia.* Dicit ergo: Sic lætatus sum in eloquiis, odiui contraria illis, & etiam *laudem dixi tibi*, ô Domine: & hoc, *septies in die*, id est, semper, & continuè. In septenario enim signatur perfectio, & per totum tempus duratio, sicut *Ecclesiast.*9. Da partes septem, nec non & octo. In septennario perfectio huius temporis, in octo autem perfectio æternitatis intelligitur. Et *Mich.*5. Suscitabo super eum septem pastores, id est, pastores eos per totum tempus hoc pascentes. Vel septies ad literam: quia septies per me cado in die, & per te septies resurgo: vnde in

emendam septies tibi sacrificium laudis offero. *Prou.*24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. *Iosue* 6. Septeno circuitu muri letico corruerunt; laude scilicet septies repetita omnis defectus corruit & destruitur.

Super iudicia non peruersa, sed *iustitiæ*, non hominum, sed *tua*, quia vera sunt. *Daniel.*3. Iudicia vera fecisti omnia, quæ induxisti super nos. *Psal.* Iudicia Domini vera, & iusta. *Apoc.* 19. Gloria, laus, & virtus Deo nostro, quia vera, & iusta sunt iudicia eius, quauis sint nobis imperscrutabilia, secundum illud *Rom.*11. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius!

165. *Pax multa diligentibus.* Hîc tertium totius octonarij, in quo subiungit vtilitatem & fructum sic vacandi Deo, & intendendi legi eius: & tangitur duplex pacis multitudo in præsenti, & salutaris expectatio in futuro, ibi, *Expectabam.* In prima duo. Primò pacis multitudo à seipsis. Secundò ab aliis, vt etiam ab aliis scandalizari non possit, ibi, *Et non est illis.* Dicit ergo: Sic legem dilexi, & septies laudem dixi, & iteratò: quia iam cum ipso est *pax multa*, in illo qui dicit *Ioan.* 16. In mundo pressuram, in me autè pacem habebitis. Et illa pax de qua *Phil.*4. Et pax, quæ exuperat omnem sensum. Imò ipsemet, quia *Eph.*2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Diligentibus legem tuam*, bonis & boni amatoribus. *Luc.*2. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, non impiis. Quia *Isa.*57. dicitur; Non est pax impiis, dicit Dominus.

Sed contra: Nonne dicitur bonis *Matth.*10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum? Quomodo autem ouis pacem multam habere potest inter lupos? 2. *Tim.*3. Omnes qui piè volunt viuere in CHRISTO IESV, persequutionem patientur. Resp. Pax multa est illis quantum ad animam, sed non quantum ad corpus: quantum enim ad ipsum dicitur *Iob* 9. Terra tradita est in manus impii.

Et non est illis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic illis est pax, in se, & à Deo; *& non est illis scandalum*, ab alio, quantumcunque enim alij qui mali sunt sæuiant, ipse non scandalizatur. Et est argumentum, quod loquitur de perfectis, 1. *Ioan.*1. Qui diligit fratrem suum, in luce manet, & scandalum in eo non est. Nec etiam est illis scandalum in lege Dei: intelligunt enim totum iusti, & non offenduntur, sicut illi, de quibus dicitur *Isa.*8. Erit autem in lapidem offensionis, & petram scandali duabus domibus Iuda, si forte aliquid non intelligunt, sed secundum quod dicitur *Exod.*12. Si quid residuum est quod non possint intelligere, igni comburent, Spiritui sancto committent.

166. *Expectabam saluare.* Hîc secundus fructus, siue vtilitas secunda, scilicet salutaris expectatio, quantum ad præcedentes partes ad ædificium primum, quantum ad modernos ad secundum: & tanguntur duo. Primò salutaris expectatio. Secundò virtus & efficacia huiusmodi expectationis, vel bonorum ex hac expectatione causatorum, enumeratio, ibi, statim, *Et mandata tua.* Dicit ergo: Sic pacem habui, & etiam *expectabam saluare*, à te nobis datum in primo aduentu, & dandam in secundo. Ad primum aduentum, qui dicebat. *Genes.*49. Saluare tuum expectabo Domine. Et *Iob.*17. Vbi est ergo, nunc præstolatio mea, & patientia mea? tu es Domine Deus meus. Ad secundum expectari propriè, de quibus dicitur *Prou.*10. Expectatio iustorum lætitia. Ad vtrosque illud quod dicitur *Thren.*3. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

Et mandata tua. Hîc secundum, enumeratio bonorum ex hac expectatione sequentium: & dicuntur duo. Primò enumerat illa bona. Secundò probat, quòd verè habet illa, ibi, *Quia omnes viæ.* In prima tria. Primò charitas, & amor mandatorum. Secundò patientia, ibi, *Custodiuit anima mea.* Tertiò exercitium in operatione bona, ibi, *Seruauí mandata.* Dicit ergo: Sic salutare expectabam, sed quia expectatio vana est, quæ non surgit ex bona opere: *& dilexi mandata*, quæ ducunt ad ipsum saluare, & salutaris fructum. *Ioan.*6. Verba vitæ æternæ, ad vitam scilicet æternam ducentia, habes. Et propter hoc dicitur *Prouerb.* 8. Doctrinam magis, quam thesaurum eligite.

Nota, quòd non possunt expectare salutem formidolosi, sed statim tradunt se diabolo, signati per Sobnã, qui statim trádidit ciuitatem. *Isa.*22. *Naum* 3. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis, si concusse fuerint, cadent in os comedentis. *Deut.*20. Qui formidolosus est, reuertatur in domum suam. Infirmi donec crapulerit accessio, sed statim volunt bibere. *Ierem.*51. In calore eorum ponam potus eorum, & inebriabo eos vt lætentur. In *Psal.* Expectabunt opagri in fini sua. Dominus cum sitiret in cruce, non statim voluit bibere *Ioan.* 19. Pueri donec fructus sint maturi, sed immaturos comedunt, & nocuos. 1. *Reg.*2. de filiis Heli, qui non poterant expectare donec carnes coquerentur, *Isa.*28. Quasi temporaneum ante maturitatem Autumni; quod cum aspexerit videns, statim vt manu tenuerit, vorabit illud. Nota de Esau. *Genes.*25. Cupidi qui volunt modis omnibus ditari in præsenti. *Prou.*13. Substantia festinata minuetur, & quæ paulatim manu colligitur, multiplicabitur. Et 28. Qui festinat ditari, non erit innocens.

Qui non potest sitire expectat, & saluatur.

167. *Custodiuit anima mea.* Hîc secundum, scilicet patientia: & tanguntur duo. Primò patientia. Secundò quòd informata, aliter parum valet, ibi, *Et dilexit ea.* Dicit ergo: Sic dilexi mandata habens charitatem, & etiam *custodiuit anima mea* (in hoc notatur affectio) *testimonia tua*, martyria: ecce fortitudo, & patientia in confitendo audacter, & testimonium perhibendo. 2. *Tim.*1. Noli erubescere testimonium Dei. Sed ne ita videar custodisse sicut hæretici, addo; *Et dilexit ea vehementer*, ex dilectione & charitate, quæ in me erat, in quo excludit hæreticorum martyria. Aliter enim non valerent, si non esset ibi charitas. 1. *Cor.*13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil prodest mihi. Dilectio autem facit fortiter tolerare. *Cant.*8. Fortis est vt mors dilectio. Imò lætanter. *Matth.*5. dicitur de

repletis charitate : Ibant gaudentes Apostoli à conspectu concilij , &c.

168. *Seruaui mandata.* Hic tertium , scilicet exercitatio in iustitia. Ait enim : Sic charitatem habui , & amorem ad mandata , quia expectabam , & fortem habui patientiam : & etiam *seruaui* , exercendo me in opere , *mandata tua*, de agendis , *& testimonia tua* , de cauendis. *Matth.19.* Si vis ad vitam ingredi , serua mandata. *Eccl.15.* Si volueris præcepta seruare , & illa seruabunt te. *Sap.6.* Custodia legum, consummatio est incorruptionis.

Quia omnes viæ meæ. Ecce secundum , in quo probat , quòd verè charitatem habuit , & patientiam, & bonorum operũ exercitationem. Ait enim : Sic dilexi , fortis , & patiens fui , & vehementer dilexi : quod patet , *quia omnes viæ meæ*, sunt *in conspectu tuo*, id est, à te illuminatæ, qui dignaris illas intueri oculo misericordiæ,& sic in bonum dirigere. *Sap.4.* Et respectus eius in electos illius. Non enim mea contemplatio facit illas bonas , sed tua magis intuitio , quæ est emplastrum in medicina vulnerum omnium peccatorum.

Cupidè anhelabat Matthæus lucris temporalibus , sed tu vidisti sedentem in telonio , & statim est curatus. *Matth.9.* Vulnere triplicato trinæ negationis sauciatus erat ad mortem Petrus. *Luc.* 22. Sed tu respexisti eum , & statim est curatus. Ecce litera præposita Hebræa, scilicet *Sin* , quod interpretatur super vulnus. Ac si diceret titulus : Vide quomodo in hoc octonario , in principio dixit tribulatum seipsum, & timidum, & rogasse septies , & expectasse salutare, & tandem conspectum Dei, in omnibus sic sanatum , vt charitatem haberet , & patientiam , & operum iustitiæ exercitationem , ipso intuitu Dei , tanquam emplastro super vulnus posito.

Tau.

169. *Appropinquet deprecatio.* Hic secundum quod superius dictum est, subiungitur de merito perfectorum in statu contemplationis, inquantum eleuantur feruenti desiderio ad æterna. Sed quoniam quantò plus feruet in Deum anima, tantò plus humiliatur , & seipsam despicit , secundum illud *Psal.* Ego dixi in excessu mentis meæ : Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et *Iob vlt.* Ecce oculus meus vidit te , ideò me reprehendo , & ago pœnitentiam in fauilla,& cinere. Propter hoc duo dicuntur in hoc octonario. Primò petit ardenter. Secundò confitetur propriam miseriam humiliter , ibi , *Errauí sicut ouis.* In prima autem secundum tria qua petit , sicut tres partes. Primò petit intellectus illuminationem. Secundò malorum amotionem ab affectu, ibi, *Intret postulatio.* Tertiò salutarem vitam , & perpetuam , ibi, *Fiat manus.* In prima duo. Primò petit in generali à Deo exaudiri. Secundò specificat in quo velit exaudiri , ibi , *Iuxta eloquium tuum.* Dicit ergo : Sic seruaui mandata,non mea virtute, sed magistri, & ob hoc peto vlterius : *O Domine appropinquet deprecatio tua* : ego enim in propria persona non possum,grauatus corporis pondere. *Sap.9.* Corpus quod corrumpitur,aggrauat animam. Elongatus primorum parentum , & superadditorum à me peccatorum multitudine. *Isa.49.* Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum. Desidero enim magis si fieri posset in propria persona appropinquare. *Iob* 24. Quis mihi tribuat,vt cognoscam,& inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius ? Sed cum non possim, *appropinquet deprecatio mea*, per humilitatem. *Eccl.35.* Oratio humiliantis se nubes penetrabit. *In conspectu tuo*, facta sup. *Dan.3.* Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi.

Iuxta eloquium tuum. Hic secundum specificat. Quasi diceret : Sic peto, quod oratio appropinquet , siue deprecatio , hæc scilicet , *Da mihi intellectum* , & hoc, *iuxta eloquium tuum*, id est , sicut in tuo promittis eloquio. In *Psal.* Intellectum tibi dabo,& instruam te. Et *Isa.54.* Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino. Vel iuxta eloquium tuum , vt meus scilicet intellectus tuis regulętur eloquiis. 2. *Cor.* 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Vel melius : loquitur enim hîc perfectus, qui & intelligit quid credendum, quid agendum , & intellectum subiicit diuinis eloquiis. *Da mihi intellectum iuxta eloquium tuum*, id est, profundum & subtilem, sicut profunda sunt, & subtilia valde eloquia tua. Suprà eodem:Reuela oculos meos,& considerabo mirabilia de lege tua. *Iob* 32. Inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam , de profundis Scripturarum. *Eccl.15.* Impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus.

170. *Intret postulatio.* Hic secundum, in quo petit malorum amotionem ab affectu. Scit enim quoniam aliter habere non poterit intellectus limpiditatem. Duo ergo dicuntur. Primò petitio. Secundò persuasio , ibi , *Erudtabunt labia.* In prima duo. Primò petit quasi in generali mali amotionem. Secundò magis declarat petitionem , ibi , *Secundum eloquium.* Dicit ergo: Sic Domine petij, quod appropinquet deptecatio , quæ est propriè loquendo de bonis adipiscendis : & etiam *postulatio mea*, de malis amouendis , *in conspectu tuo* , facta sup. non tantum appropinquet , sed etiam *intret.* In *Psal.* suprà: Intret oratio mea in conspectu tuo, inclina aurem tuam ad precem meam. Postulatio autem est de malis amouendis propriè : aliquando tamen est etiam de bonis adipiscendis. *Iacob* 1. Si quis indigèt sapientia , postulet à Deo , postulet autem in fide nihil hæsitans. Intrat autem postulatio duplici pede ad Deum. Dextro pede , quando fit cum desiderio quodam æternorum. Sinistro , quando fit cum contemptu temporalium. Sicut è contrario filius prodigus hoc pede duplici à pio patre se elongauit.

Secundum eloquium tuum , in quo promittis hoc per Prophetas. *Bar.* 4. Clamate ad Dominum , & liberabit vos. Dicit enim *Glossa*, quòd graue est luctari tam diu contra carnem , & dæmonem. *Ephes. vltim.* Non est nobis colluctatio aduersus carnem aut sanguinem tantum , sed aduersus Principes , & potestates , aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Nota *Glossam* : Supra petit intellectum secundum eloquium , &c.

Erudtabum

171. *Eructabunt labia.* Hic secundum huius partis, scilicet persuasio ad efficacius impetrandum quod petitum est : persuadet autem per promissionem. Duo autem promittit. Primò Dei laudem , & lætitiam in illa laude ; cum dederit petita. Secundò veritatis prædicationem. *Pronuntiabit lingua.* Dicit ergo:Sic intellectum da, & purifica mala remouendo , vt magis intelligam,*& labia mea eructabunt*, ex abundanti cordis lætitia , *hymnum* , diuinam laudem'eum lætitia & cantu prolaram. *Isa.* 54. Decanta laudem , hinni , quæ non pariebas. Ad *Ephes.* 5. Loquentes vosmetipsis in Psalmis ; & hymnis, & canticis spiritualibus. *Cum docueris me iustificationes tuas*, fidei articulos , in quos animas iustificeas. Ad *Rom.5.* Iustificati ergo ex fide pacem habeamus. Et operationes bonas : Dominus enim quos docuerit , non tantum in credendis illuminat , sed ad bona faciendum excitat. *Ioan.6.* Omnis qui audit à patre, & didicit, hic venit ad me. Venire autem ad Christum est bona facere , non tantum cognoscere. *Isa.* 2. Docebit nos vias suas , & ambulabimus in semitis eius. Eructat autem plenus. *Eccl.15.* Impleuit eum Dominus , &c. Sic plenus qui dicebat suprà : *Eructauit cor meum.*

172. *Pronuntiabit lingua sua.* Hic secundum , in quo dicuntur duo. Primò enim promittit veritatis prædicationem. Secundò addit causam. *Quia omnia.* Dicit ergo : Sic labia mea hymnum eructabunt ; & etiam *lingua mea pronuntiabit*, aliis prædicando, *eloquium tuum. Eccl.27.* Vir sapiens , qui à Deo edoctus fuerit , plebem suam erudit,& fructus sensus illius fideles sunt, Et 39. Tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ.In *Psal.* suprà dicebat instructus à Deo: Annuntiaui & loquutus sum. Non ero sicut seruus piger , qui abscondit talentum Domini sui , & damnatus est. *Matth.25.*

Quia omnia mandata. Hic secundum huius particulæ , quia lingua mea pronuntiabit eloquium tuum , quod iustum est pronuntiari , & publicari, *quia omnia mandata tua æquitas*, æquitate plena. 2. *Esdr.* 9. Non est in iudicio eius iniquum quid. Ad *Rom.7.* Mandatum sanctum, iustum ; & bonum. Ecce ergo , quomodo promittit enarrare ad gloriam Dei , si ei dederit scientiam , & vitam. *Eccles.*51. Dauit mihi sapientiam ; dabo gloriam.

173. *Fiat manus tua.* Hic tertium primæ partis, in quo tendens ad æterna, & intendens in illa, petit salutarem vitam ; & æternam : & dicuntur duo. Primò petit medium ad saluandum. Secundò ostendit fructum , ibi , *Viuet anima*, In prima duo.Primò petit diuinum adiutorium ad saluandum generaliter.Secundò ostendit desiderium ad adiutorium illud *Concupiui saluare.* In prima duo. Primò petit adiutorium. Secundò addit causam , quare debeat exaudiri. *Quoniam mandata.* Dicit ergo : Sic da intellectum, & purifica affectum ; & etiam *fiat manus tua*, potentia & adiutorium tuum , *vt saluet me* , ab omni miseria præsenti : hoc enim potest tua manus: *Isa.*49. Nunquid abbreuiata est manus Domini vt saluare nequeat ? Quasi diceret : Non : vel saluare me protegendo vt nihil timeam , sed securè pronuntiare audeam vt promisi, *Isa.*49. In vmbra manus suæ protexit me: Vel manum appellat filium. Quasi diceret : Filius tuus , qui manus tua dicitur. *Eccles.* 38. Glorifica manum , & brachium dextrum. *Fiat*, incarnetur. *Ioan.* 1. Verbum caro factum est. Et hoc, *vt saluet me* ; & debet sic fieri:*quoniam mandata tua* , quicquid alij faciant, *elegi*: quippe ipsa sunt vita in præsenti. *Deut.*30. Elige ergo vitam , vt & tu viuas. Dilige Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius. *Iacob. vlt.* Testes vos estis , quia ipsi elegeritis vobis Dominum , vt seruiatis ei. Elegi , inquam , mandata tua de humilitate. *Psal.* Elegi abiectus esse in domo Dei mei , magis quàm habitare , &c. Ad *Hebr.* 11. Magis eligens affligi cum populo Dei , quàm temporalis peccati habere iocunditatem.

174. *Concupiui saluare tuum.* Hic ostendit affectum suum ad adiutorium petitum , secundum vnam lecturam. Vel magis ponit rationem secundam , quare debeat saluari , scilicet desiderium salutaris. Ait enim : Sic elegi mandata, & etiam *concupiui saluare tuum* , ô Domine, quicquid alij concupiscant. Saluare appellat hîc diuinum eloquium , cuius desiderat scire veritatem , & cognoscere , quàm sit salubre. *Eccles.6.* Cogitatum habe in præceptis Altissimi : & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. Et *Sap.6.* Concupiscentia sapientiæ ad regnum deducet perpetuum. Vel saluare dicit Christum , qui non est tantum adiutorium salutis, sed etiam actor , & verum saluare. *Isa.*25. Exultabimus , & lætabimur in saluari tuo. *Genes. penult.* Saluare tuum expectabo Domine.

Et lex tua. Hic tario scitia , legis scilicet meditatio post mandatorum electionem , & salutaris concupiscentiam.Ait enim : Sic mandata elegi, & salutare concupiui ; propter quod debeo saluari:*& etiam lex tua est meditatio mea. Deut.6.* Meditaberis ea in domo tua sedens , & in via ambulans. 1. *Tim.4.* dicit Paulus Timotheo : Hæc meditare , & in his esto. *Eccles.*14. Beatus vir qui in sapientia commorabitur , & in iustitia meditabitur.

175. *Viuet anima mea.* Hic secundum , in quo subiungit salutaris fructum , quem tangit duplicem, vitam , & laudem. *Et laudabit te.* Ait enim : Sic perij ; vt manu tua fiat ad saluandum me : quod si fecerit manus tua , *anima mea viuet* ; coniuncta vitæ suæ quæ Deus est. *Deut.*7. Ipse est vita tua. *Osee 6.* Viuemus in conspectu eius. *Ioan.* 17. Ego sum via , veritas, & vita. *Colos.*3. Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Et laudabit te. Hic tangit secundum, scilicet laudem. Et primò tangit laudem. Secundò quoddam excitatiuum ad laudem, ibi, *Et iudicia tua.* Dicit ergo : Sic viuet anima , & laudabit te, aliter non posset , nisi vina. *Isa.* 38. Non infernus confitebitur tibi , neque mors laudabit te. Et paulo post : Viuens ipse confitebitur tibi. *Eccles.*17. A mortuo , tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Sed viuens, vita gloriæ , ille laudabit. *Isa.*26. Seruì mei laudabunt præ exultatione cordis , & vos præ contritione spiritus vlulabitis, *Iob* 33. Videbit faciem eius in iubilo. *Isa.*30. Canticum erit vobis sicut sanctificatæ solemnitatis.

Et iudicia tua. Ecce secundum, scilicet excitatiuum ad laudem. Ait enim: Sic anima mea viuens laudabit te: & ad viuendum fortius & vehementius *adiuuabunt me iudicia tua*, quibus in futuro iudicabis. Quis enim videns rectitudinem Dei in puniendo malos, & remunerando bonos, non prorumpet in laudem mirabilem Dei, & iustitiæ eius, & dicet: Iustæ, & veræ, & sanctæ sunt viæ tuæ, Domine Deus rex omnipotens? *Apocalyps.*15. Iudicia etiam, quibus flagellas, & iudicas me in præsenti, adiuuabunt me ad viuendum vita æterna, & laudandum, quia & carnalia desideria reprimunt, & spiritum feruentiorem reddunt. *Greg.* Mala quæ nos hîc premunt, ad Deum nos ire compellunt. Propter hoc dicitur *Ezech.*9. A sanctuario meo incipite. Et 1. *Petr.*4. Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei.

Iudicia autem tua, quibus reprimis malos, ne sæuiant quantum volunt, adiuuabunt me, in præsenti vt multiplicer magis, dicit de Ecclesia. Per flagella enim magis est dilatata. *Psal.* In tribulatione dilatasti mihi. Iudicia etiam tua, quibus iudicatus es, adiuuabunt me. Cogitant enim sancti, quomodo Christus pro ipsis iudicatus est. *Prou.*12. Cogitationes iustorum iudicia, & sic libenter sustinent mala, & armantur patientia. Ad *Hebr.*12. Recogitate eum, qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem, vt non fatigemini animis vestris. 1. *Petr.*4. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini.

176. *Errani sicut ouis, quæ periit.* Hîc secunda pars totius octonarij, in qua postquam orauit ardenter, sciens humilitatem esse scalam ad ascendendum, orat hîc humiliter, & propriam confitetur miseriam. Tria ergo dicuntur hîc. Proprij erroris humilis & simplex confessio. Secundò deuota petitio. *Require.* Tertiò allegatio meriti proprij, ne videretur omninò præsamere, ibi, *Quia mandata.* Dicit ergo: Sic Domine da intelligentiam, da affectionis puritatem, & veram confer vitam, quia ô Domine confiteor, & dico: *Errani*, & periculosè, quia *sicut ouis, quæ periit. Isa.*53. Omnes nos quasi oues errauimus: vnusquisque in viam suam declinauit. Errauimus omnes in illa prima oue, quæ condita fuit in innocentia, Adam scilicet. Ad *Rom.*5. In quo omnes peccauerunt. 1. *Pet.*2. Eratis sicut oues errantes, imò periclitatæ. *Thren.*3. Inundauerunt aquæ super caput meum: dixi, Perij. *Luc.*15. Filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est.

Quære seruum tuum, id est, require: vnde *Glossa* legit, Require: sic enim promisisti per prophetam. *Ezech.*34. Quod perierat, requiram. *Luc.*15. Relictis in deserto, cœlo scilicet, nonaginta nouem, venit ad illam quæ perierat.

Quia mandata tua non sum oblitus, sed teneo illa memoria: etsi per me proficere non valeo, nec opere adimplere. *Prou.*3. Fili ne obliuiscaris legis meæ, & mandata mea cor tuum custodiat: tu enim inscripsisti ea in meo. *Ier.*31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum superscribam eam. Quod ergo memoriter impressisti in meo corde, fac exterius exercere in opere.

Vides quanto desiderio hîc desiderat oratione appropinquare Deo, ad ipsum intrare, & tandem vita viuificari æterna: & hæc omnia non per se, sed reducentem se ad vitam saluatorem posse: & in hoc consummatio est, nec est iam vlterius, quid quærere debeam. *Eccles.*43. Consummatio verborum ipse est. Propter hoc hîc litera Hebræa *Tau*, quæ interpretatur consummatio, bene præponitur. In filio enim Deo hominem assumente, plena est, & integra vniuersi consummatio.

IN CXIX. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. AD *Dominum cum tribularer.* Hic est Psalmus 19. in tertia quinquagena, quæ est tertia pars totius huius libri: & est primus inter quosdam Psalmos, quorum quilibet *Canticum graduum* intitulatur. Cum enim in antecedenti Psalmo loquens Ecclesia diuersa merita tetigerit filiorum, incipientium, proficientium, & perfectorum, vt inde lauderur Deus, & glorificetur, hîc consequenter ne credatur vnicum membrum Ecclesiæ ab infimo peccati, vsque ad summum non posse ascendere, ostendit quindecim gradus ascendentis ad Deum animæ, ipso Deo eam promouente: vnde & ipse mirabiliter & magnificè laudandus: & hoc in his quindecim Psalmis, qui hîc per ordinem supponuntur, qui eodem modo intitulantur. Et loquitur in omnibus his vir perfectus, ostendens per quos gradus vsque ad summum perfectionis ascenderit, Omnipotentis manu adiuuanti. Quoniam autem hîc ascensus cum lætitia mentis recolitur, & spirituali exultatione, rectè *Canticum graduum*, Psalmus quilibet intitulatur. Canticum enim est mentis exultatio pro æternis.

Ordo autem Psalmorum in ipsa lectione clarius exponitur, hoc tantummodo prænotato, quod quinque primi pertinere videntur ad recessum à malo, sequentes verò quinque ad profectum in bono, & quinque vltimi ad perfectionem in bono. Et quia primus omnium gradus ascendendi cum recedit quis à malo, est suspirare, & sui liberationem petere à Deo, in hoc Psalmo, in quo agitur de primo gradu, agitur de petitione & clamore existentis in peccato pro liberatione. *Pœnitentia. Propheta à malis seculi liberati.*

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. In prima petitio & clamor ad Dominum, vt à miseria liberetur. Secundò specificatio quorundam impedimentorum, impedientium liberationem, ibi, *Heu mihi, quia incolatus meus.* In prima tria. Primò petitio, vt à malo liberetur, & fructuosa. Secundò petentis deliberatio, secundum vnam lecturam, quomodo possit impleri sua petitio, vel Domini interrogatio facta ipsi petenti, ibi, *Quid detur tibi?* Tertiò solutio ipsius post deliberationem, vel responsio Domini, ibi, *Sagittæ potentis.* In prima duo. Primò fructuosa petitio pro liberatione sui à malo, generaliter. Secundò specificat à quo velit potissimè liberari, & specialiter, ibi, *Domine libera animam meam.* In prima tanguntur quatuor. Primò innuit orationem suam fuisse rectam, *Ad Dominum.* Secundò necessariam, *Cum*

Cum tribularer: tunc enim potissimè tempus est clamandi. *Ose.*6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Tempus exaudiendi, quia *Eccles.*35 Speciosa est misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis. *Clamaui*, sicut Ionas in 2. Clamaui ad Dominum in tribulatione mea. *Et exaudiuit me. Isa.*64. Et erit antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis clamantibus ego exaudiam.

2. *Domine libera.* Hîc secundum, in quo specificat à quo malo propriè petat liberari. Et primò quia à malo linguæ apertè mala suggerentis. Secundò à malo linguæ occultè mala suadentis. *Et à lingua.* Dicit enim: Sic clamaui ad Dominum, nec infructuosè. Et quid petiisti? Clamaui dicens: O *Domine libera animam meam*, non dico corpus, & terram meam, quia scio illud *Iob* 9. Terra tradita est in manus impij. A quo? *A labiis iniquis*, malum mihi suadentibus. *Eccles.*12. In labiis suis indulcat inimicus, & hi corde suo insidiatur, vt subuertat te in foueam. Talia enim labia disperdis. Suprà in *Psal.* Disperdat Deus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam.

Et à lingua dolosa, mala occultè machinante. *Ierem.*9. Sagitta vulnerans, quæ percutit latenter, lingua eorum dolum loquuta est. *Iob* 5. A flagello linguæ absconderis. Debemus autem petere, vt liberemur à lingua, & labiis malis. Primò auaritiæ, quæ non loquitur nisi de terrenis. *Isa.* 29. De terra loqueris, & de humo mussitabit eloquium tuum. *Ioan.*3. secundum communem literam: Qui de terra est, de terra loquitur. Luxuriæ, de qua *Eccles.*9. Eloquium eius quasi ignis exardescit. *Iob* 31. Ignis est vsque ad consumptionem deuorans Detractionis, de qua in *Psal.* Dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Adulationis. *Prou.*7. Irretiuit eum sermonibus multis, & blanditiis labiorum pertraxit eum. *Prou.* 11. Simulator ore decipit amicum. Susurrij. *Eccl.*27. Susurro, & bilinguis maledicetur, multos enim turbauit pacem habentes. Hæreticæ prauitatis. 2. *Tim.*2. Prophana & vaniloquia deuita: sermo enim eorum vt cancer serpit. *Psal.* Venenum aspidum, &c.

3. *Quid detur tibi.* Hîc secundum, in quo subiungitur petentis deliberatio, & sibi colloquentis, quid remedij contra hoc poterit apponi. Ait ergo: Sic petij à labiis iniquis liberari animam, & à lingua dolosa, sed ô tu anima mea, vt ipse, qui petit deliberando loquatur secum. Vel, vt sit vox Dei, ô tu quem labia iniqua affligunt, & dolosa lingua, *quid detur tibi*, primò, *aut quid apponatur tibi*, postquam fuerit datum, *ad*, id est, contra, *linguam dolosam?* Quasi diceret: Difficile est inuenire: & si inuentum fuerit, difficile est vti: Dominus tamen, qui medicus summus est, ipse inuenit medicinam. *Eccles.* vlt. Liberasti corpus meum à perditione. Et subdit: A laqueo linguæ iniquæ, & à labiis operantium mendacium. Vna autem medicina est, vt aures obstruantur. *Eccles.*38. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam: aliter vix euadere poteris. Indomabilis enim est lingua. *Iacob.* 3. Linguam nullus hominum domare potest. Etenim lingua malum inquietum.

4. *Sagittæ potentis.* Hîc tertium, scilicet solutio post deliberationem: vel ipsius Domini responsio, post factam à seipso quæstionem. Et duo docet apponenda vel danda remedia. Sacræ scripturæ verba primò. Secundò sanctorum exempla, ibi, *Cum carbonibus.* Dicit ergo: Sic delibero, quid dabitur tibi, ô anima mea contra prædicta mala. Vel sic: Quæro à te, dicit Dominus, & respondeo: *Sagittæ potentis*, sermonis Dei, scilicet sacræ scripturæ authoritates, *acutæ*, penetrabiles. *Hebr.*4. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Istæ sunt sagittæ de quibus *Isa.*3. Sagittis parvulos interficient. *Ierem.*51. Acuite sagittas, implete pharetras. *4. Remedium contra labia iniqua & linguam dolosam.*

Cum carbonibus, Sanctorum scilicet exemplis, *desolatoriis*, carnalium cogitationum: vnde alia litera habet, *Vastatoriis*, qui enim bene considerat Sanctorum exempla, quantum sustinuerunt, non solum à labiis, & linguis iniquis, sed etiam persequutoribus crudelissimis, omnis ira & impatientia contra detractores, & ad malum trahentes desolatur, & vastatur. *Ezech.*10. Imple manum tuam prunis, carbonibus, quæ sunt super Cherubim, plus est enim facere, quam scire, & effunde super ciuitatem, id est, Ecclesiam, vt ad bonum inflammetur. *Tob.*6. Cordis eius particulam, cuiuslibet piscis, & curiosi discurrentis per mundum, si super carbones ponas, id est, super exempla Sanctorum, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum.

5. *Heu mihi, quia incolatus meus.* Hîc secunda pars Psalmi, in qua postquam ostendit se orasse, cum esset in miseriis pro sua liberatione, specificat impedimenta detinentia, vt non posset exire: & dicuntur duo. Primò impedimenta enumerat, & tangit. Secundò ostendit qualiter se habuerit, quantum ad aliquid illorum, ibi, *Cum his qui oderunt.* In prima tria, secundum tria impedimenta quæ tangit. Primum, exilij prolongatio. Secundum, cum malis habitatio. *Habitaui cum habitantibus.* Tertium, mentis enagatio, ibi, *Multum incola.* Dicit ergo: Sic clamaui, deliberaui, & inueni: vel Dominus interrogauit, & ipsemet soluit: & etiam clamando, & suspirando dixi: *Heu mihi*, væ & miseria est mihi, & est impedimentum ad bonum, *quia incolatus meus*, in his miseriis, *prolongatus est. Iob* 10. Tædet animam meam vitæ meæ. *Sapient.*2. Cum tædio est tempus vitæ meæ. Sic gemebat qui dicebat *Rom.*7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Habitaui cum habitantibus Cedar. Ecce secundum. Heu est mihi, quia incolatus meus est prolongatus: sed si cum bonis esset habitatio, hoc aliquid esset: sed *habitaui cum habitantibus Cedar.* Cedar fuit malus, fuit enim de filiis Ismaël: sed secundum hoc melior alia translatio, quæ habet, *cum tabernaculis Cedar*, hoc est, cum tabernaculis malorum, qui per Cedar sunt intelligendi. Si autem est, *Habitaui cum habitantibus Cedar*, ibi *Cedar* sumitur pro interpretatione sua: interpretatur enim *tenebræ*: & est sensus: *Habitaui cum habitantibus tenebras*, cum malis scilicet, qui habitant tenebras peccatorum per amorem. *Ioan.*3. Dilexerunt homines magis

magis tenebras, quàm Lucem. *Iob* 30. Frater fui draconum & socius struthionum. *Ezech.*2. Fili hominis increduli & subuersores sunt tecum,& cum scorpionibus habitas.*Thren.*1. Habitauit inter Gentes, nec inuenit requiem.

6. *Multum incola.*Hic tertium. Quasi diceret: Sic incolatus meus prolongatus est, mali scilicet, inter quos & *anima mea*, quæ deberet diuinis intendere, *fuit multum incola*, id est, in multos incola, & vagando, & discurrendo per multa. Vel *multum incola*, multum his terrenis infixa. *Isa.*52. In Ægyptum ductus est populus meus, vt colonus esset ibi, peregrinus à Deo & patria sua propria. 2.*Cor.*5. Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.

7. *Cum his, qui oderunt.* Hic secundum, in quo ostendit qualiter se habuerit cum illis malis, cum quibus habitauit, quia patienter. Vnde primò ostendit patientiam. Secundò patientiæ vehementiam. *Cum loquebar illis.* Ait ergo: Sic habitaui cum habitantibus Cedar, & tamen *cum his*,&c. Vel: Sic longus fuit incolatus,nec modicum grauis, quia *cum his qui oderunt pacem*, cum Schismaticis, & discordibus, *eram pacificus*, attendens illud *Eph.*4. Solliciti seruare vnitatem in vinculo pacis. Et illud *Hebr.* 12. Sanctimoniam sequimini, & pacem, sine qua nemo videbit Deum. *Rom.*12. Quantum ex vobis est, si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habentes,quia *Matth.*5. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.

Nec tantum pacem habui ad verba,sed etiam ad facta:quia & ipsi *impugnabant me gratis*,omninò sine causa, cum loquebar illis,illos volens corripere de male gestis. *Isa.*52. In Ægyptum descendit populus meus, & Assur absque vlla causa calumniatus est eum, non nisi quia eum corripiebat. *Prou.*9.Qui arguit impium,sibi maculam generat. Et 15. Non amat pestilens eum, qui se corripit. *Prou.* 13. Qui illusor est, non audit cum arguitur. *Amos* 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati sunt.

IN CXX. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Confidit Propheta auxilio Dei & sanctorū.*

LEuaui *oculos meos.* Hic secundus gradus. Postquam enim ostendit se orasse cum esset in miseriis pro liberatione, hìc ostendit confidentiam se habuisse in oratione, & consolationem.Consolationem autem ostendit in duobus. In confidenti oratione, & animæ propriæ alloquutione, ibi, *Non det in commotionem.* In prima duo. Primò ostendit in quibus habeat fiduciam secundariò. Secundò in quo principaliter, & primò, ibi, *Auxilium meum.* In prima duo. Primò erectio cordis ad sanctos. Secundò expectatio subuentionis ab illis. *Vnde veniet?* Dicit ergo: Sic clamaui existens in miseriis. Quasi diceret:Inclinatus adhuc in primo gradu, & paululum surgens ad secundum, *leuaui oculos meos*, interiores, & mentales, non corporales, quorum erectio signum superbiæ est. *Prou.*30. Generatio,cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ in altum porrectæ. Et *Eccles.*23. rogat: Extollentiam oculorum ne dederis mihi. Sed mentalium bona eleuatio. *Genes.*18. Cumque eleuasset oculos suos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum. Sed quo leuasti? *Ad montes*, Sanctos scilicet vita, & scientia, & charitate ad Deum sursum eleuatos. *Iob* 39. Circumspicit montes, & virentia quæque perquirit.

Isti sunt montes à Deo librati, & distincti. *Isa.*40. Librauit montes in pondere, & colles in statera. Montes, quos ille sol æternus illuminat. In *Psal.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Quos calore charitatis inflammat. *Eccles.* 43. Sol tripliciter exurens montes.Exurit,vt omnem malitiam in illis consumat. Exurit,vt ardenter bonum appetere faciat. Exurit,vt tanquam flammam bonum opus emittant. Ad hos montes oculi sunt leuandi. Primò vt visa eorum rectitudine, nostram deuiationem, & tortitudinem agnoscamus. *Iob* 33. Respiciet homines, & dicet: Peccaui, & vere deliqui. Vt visa eorum munditia, de nostra immunditia confundamur. *Ezech.*43. Fili hominis ostende domui Israël templum, & confundantur ab iniquitatem suis bona scilicet confusione. Vt in ipsis tanquam in libris à Deo scriptis quid agendum sit legamus. *Iob* 31. Librum scribat ipse qui iudicat. 2. *Cor.* 7. dicit vnus liber: Capite nos, id est, quæ in nobis sunt: neminem læsimus,neminem corrupimus. Vt bonum propositum concipiamus. *Genes.*30. Oues Laban ad virgarum intuitum concipiebant,sed decorticatarum, id est, pauperum. Vt eorum exemplo mala mundi conculcemus. *Ierem.*45. Ecce quos ego ædificaui, virrutibus, ego destruo, quantum ad corpus: & quos, in diuitiis, plantaui, ego euello, ab illis: & vniuersam terram. Et tu quæris tibi grandia? Vt ex his bonis, quæ illis contulerit Deus, gratias Deo agamus. *Apoc.*4. Dignus es accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tunc casta omnia, & propter voluntatem tuam erant. Vltimò vt ab iis auxilium expectemus, sicut hîc dicitur.

Oculi in sanctos intendendi.

Vnde, id est, à quibus montibus, *auxilium veniet mihi.*Sancti enim suis nos adiuuãt orationibus. *Apoc.*5. Habentes singuli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. 2. *Mach. vlt.* dicitur de sancto Ieremia: Hic est fratrum amator,& populi Israël: hic est qui multum orat pro populo,& vniuersa sancta ciuitate.4.*Reg.*6. Aperuit Dominus oculos pueri Elisei, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & currum igneorum in circuitu Elisei.

2. *Auxilium meum à Domino.* Hic secundum: ostenso enim in quibus habeat confidentiam secundariò, hìc in quo principaliter. Et primò confitetur in Deo auxiliandi auctoritatem. Secundò potestatem. *Qui fecit.* Dicit ergo: Sic confidens leuaui oculos meos ad Sanctos, per eos auxilia impetrando, sed *auxilium meum*, præcipuè & primo, *à Domino. Isa.*1. Dominus Deus auxiliator meus. *Ose.*13. Perditio tua Israël ex te,tantummodo ex me auxilium tuum tanquam ex principali authore.*Deut.*33. Ascensor cœli auxiliator tuus. Et potest bene, *qui fecit*, id est, quia ille fecit, *cælum*, omnem supremam naturam, *& terram*, omnem scilicet infimam.

infimam.*Genes.*1. In principio creauit Deus cœlum, & terram. *Isa.* 45. Ego feci terram, & super eam hominem creaui ego: manus meæ extenderunt cœlos.*Colos.*1. In ipso condita sunt omnia, quæ in cœlo, & in terra.

3. *Non det in commotionem.* Hic secunda pars totius huius Psalmi, in quo monstratur confidẽtia per animæ propriæ alloquutionem. Alloquitur autem eam primò pro ea supplicando,vt in gradu in quo est,conseruetur à Domino. Secundò vt conseruata confirmetur in bono maiori, & perfecto, ibi, *Custodiat animam.* In prima tria.Primò petit.Secundò ostendit promptitudinem Domini,ad hoc quod petit,ibi, *Ecce non dormitabit.* Tertiò tanquam certus,completum esse asserit quod petit, ibi, *Dominus custodit te.* In prima duo, secundum duo quæ pertinent ad conseruationem in bono in quo est. Primò ne recidat in culpam præteritam. Secundò ne torpeat, quod est quædam præparatio ad ruinam, ibi, *Nec dormitet.* Dicit ergo: Sic anima mea auxilium meum à Domino,& propter hoc ipsum rogo, *non det pedem tuum*, affectum tuum, *in commotionem*, ne recidat per culpam, sicut supra timebat in *Psal.* Mei autem penè moti sunt pedes, penè, &c. Ex pede enim sic moto lætatur diabolus, & irridet. In *Psal.* suprà: Dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Qui autem pedem fortiter fixerit, & direxerit ad bonum, nihil timebit. *Prou.*4. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur. Hoc autem solus potest Dominus. *Prou.*3. Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Propter hoc dicitur *Prou.*12. Radix iustorum, affectus qui est radix omnis boni, non commouebitur.

Neque dormitet, non in se, Deus enim in se nunquam dormitat, sed in te per pigritiam, *qui custodit te*,sicut & omnium custos est. *Iob* 27. Quid faciam tibi ô custos hominum? Et *Isa.* 21. dixit custos: Si quæritis, quærite, conuertimini, & videte. Ipse est Samaritanus, qui interpretatur custos, qui vulneratum suscipit. *Luc.*10. Et quantum in se est semper vigilat custos iste, *Ierem.*1. Virgam vigilantem ego video. Quippe.*Sap.*12. Cura est ei de omnibus. Aliquando tamen dormit in cordibus pigritantium, quod significatum fuit *Matth.*8. vbi legitur,quod in naui dormiebat.

4. *Ecce non dormitabit.* Hic secundum huius partis, in quo ostendit, quòd ad dandum petitum promptus sit, & ad vtrumque petitorum; vnde duobus præmissis, scilicet non det, non dormitet, respondet duo quæ dicit: *Non dormitabit, ne dormiet.* Ait enim: Sic peto ô anima, & tamen scio, quòd ille *qui custodit Israël*,vnde & te custodiet, si volueris esse Israël, videns scilicet Deum: custodit, inquam, per gratiam. *Iob* 10.Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et per Prælatorum & Angelorum diligentiam. *Isa.*62. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. *Non dormitabis*,sicut petitum est. Non det in commotionem, neque, &c. *Isa.*5. Ecce non dormitabit, neque dormiet, neque soluetur corrigia calceamentorum eius. *Ierem.* 21. Vigilabo super eos,vt ædificem & plantem eos, & custodiam ædificatos & plantatos sicut vineam. *Isa.*27. Nocte & die seruabo eam. Significatus per Iacob, qui dicebat: Nocte & die æstu vrebar, & gelu.

5. *Dominus custodit te.* Hic tertium in quo certus asserit se iam habere quod petebat, alloquens animam suam. Et primò ostendit, quòd custodit animam potenter. Secundò quod diligenter. *Per diem sol.* Tertiò quod generaliter, ibi, *Dominus custodit te ab omni malo.*Dicit ergo: Sic petij vt te custodiat, promptum esse ipsum ostendi: & sic iam reputo impetratum: quia *Dominus custodit te*, in bono quod habes: *Dominus protectio tua*, à malo, ne in illud recidiues. *Prou.*2. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. *Isa.* 51. Adiutor & protector factus es mihi.

Et hoc, *super manum dexteram tuam*, id est, fortius, & potentius, quàm posset te custodire & protegere dextera tua. *Isa.* 49. Sub vmbra manus suæ protexit me, melius quam ego possem me protegere. *Eccl.*6. Amicus fidelis,fortis protectio. Iterum manus sinistra est in nobis potestas à Deo nobis data regendi & conseruandi temporalia. Per sinistram enim temporalia intelliguntur, secundum illud *Cant.*2. Læua eius sub capite meo, id est, temporalia à Deo mihi data sub mente sunt: & dextera, æterna bona, secundum illud idem: & dextera illius amplexabitur me. Per manum autem potestas intelligitur. *Eccles.*18. Mors & vita in manibus linguæ. Sensus est ergo: Dominus custodit te & protegit existens super,potestatem ab ipso tibi datam, ad bona æterna acquirenda. Dedit quidem tibi potestatem ad æterna bona. *Ioan.*1, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Sed nec per illam potestatem attinges ad illa, nisi per ipsum custodientem, & protegentem illa, & quasi etiam manu tenentem, & regentem, secundum illud *Isa.* 41. Ego Dominus apprehendens manum tuam. Et 45. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante eum gentes.

6. *Per diem sol.* Hic secundum, quòd custodit scilicet diligenter. Et primò quia custodit in prosperitatis die. Secundò quòd in aduersitatis nocte.*Neque luna.* Dicit ergo: Sic custodit fortiter, & etiam ipso protegente, & custodiente, *sol*, malæ concupiscentiæ, *non vret te*, bonum gratiæ desiccando, ad peccatum inflammando, sicut illi, de quibus *Matth.*13. Orto autem sole, concupiscentiæ carnalis, æstuauerunt. Et hoc *per diem*, temporalis prosperitatis: de quo *Eccles.*11. In die bonorum non immemor sis malorum.

Neque luna, timor malè humilians, & instabilem animum reddens. *Eccles.*27. Stultus vt luna mutatur. *Per noctem*, aduersitatis, de qua *Prou.vlt.*Non extinguetur in nocte lucerna eius.

Vel sol appellatur diuinitas, quæ est lux,imò finis totius luminis, & lucis. 1. *Ioan.*1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Dies huius solis est sapientia. *Iob* 1. Vnusquisque faciebat conuiuium in die suo. Sensus ergo est: Christi diuinitas non te opprimet in die sapientiæ, cum diuinam inquires sapientiam, sicut illos, de quibus dicitur *Prou.*25. Perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Luna etiam,

Christi caro. *Cant.4.* Pulchra vt luna, electa vt sol. Pulchra vt luna, in natiuitate: electa vt sol, in resurrectione. Nox autem cognitio imperfecta. Suprà in *Psal.* Nox nocti indicat scientiam. Sensus ergo est: *Neque luna*, id est, Christi caro, *vret te*, errare te faciet per nostem cognitionis ænigmaticæ & obscuræ. 1. ad *Corinth.* 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate: sed non erramus, sed magis promouemur. 2. ad *Corinth.* 3. Transformamur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

7. *Dominus custodiat introitum.* Hîc secundum, in quo specificat quomodo petit custodiri, quia consummatè, & perfectè: quia primò petit ipsum custodiri in initio, & in fine cuiusque operis: vt bonis principiis, sicut dicit *Glossa*, boni exitus adiungantur. Secundò perpetuò, ibi, *Ex hoc nunc.* Ait ergo: Sic petij, vt custodiat animam, sed sic custodiat, vt *Dominus custodiat introitum tuum*, in opus bonum, *& exitum tuum*, ab illo opere. 1. *Reg.* 29. Exitus & introitus tuus mecum est. *Ioan.* 10. Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, ad operationem bonam: & egredietur, terminando ipsam: & pascua inueniet, in omnibus delectationem, & spiritualem refectionem. *Apoc.* 1. Ego sum α & ω, principium & finis. Et hoc faciat *ex hoc nunc*, *& vsque in sæculum*, id est, semper sic te conseruet, vt impleat illud *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Quod nobis concedat, &c.

IN CXXI. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi.* Hic est Psalmus vigesimus primus in tertia parte libri, in toto libro 22. in ordine verò graduum tertius. Postquam enim ostendit se ad hoc peruenisse, vt in Sanctis, & Sanctorum conditore Deo fiduciam haberet, ostendit etiam vlterius se ascendisse, vt de tali confidentia lætaretur & exultater. Primò enim anima volens à malo recedere, gemit pro miseriis in quibus versatur. Secundò confidit in Sanctorum meritis, & in Deo, & oculos extollit ad illos. Tertiò concepta spe salutis, & perueniendi ad vitam, lætatur, & erigit oculos ad æterna bona. Et de gradu hoc tertio agitur in hoc Psalmo, nec mutatur titulus, nec in verbis, nec in verborum substantia, nisi quod magis hic competit quod dicitur *Canticum*, quia apertè agitur de lætitia spirituali.

Gaudet Propheta ex spe ad supernã Ierusalem perueniendi.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò affirmat se lætari de spe perueniendi ad cœlestem Ierusalem. Secundò conuerso sermone ad maiores, optat ciuibus pacis abundantiam, & hoc ex charitate, ibi, *Rogate quæ ad pacem.* In prima tria. Primò affirmat cordis proprij lætitiam. Secundò tangit lætitiæ rationem, ibi, *In his quæ dicta sunt mihi.* Tertiò rationis certitudinem, ibi, *Illuc enim ascenderunt.*

Dicit ergo: Sic leuaui oculos ad montes, & auxilium meum in Domino totum posui: & *tunc lætatus sum*, corde. 1. *Reg.* 2. Exultauit cor meum in Domino. Spei enim est gaudium generare in corde, & lætitiam. Ad *Rom.* 12. Spe gaudentes.

In his quæ dicta sunt mihi. Hîc secundum, in quo subiungitur lætitiæ ratio duplex. Magnitudo auditorum primò: & efficacia, siue virtus secundò, ibi, *Stantes erant.* Et in prima duo. Primò assignat pro ratione generali ea quæ audiuit. Secundò specificat quæ, vel quid audierit, ibi, *In domum.* Dicit ergo: Sic dixi me lætatum: & ecce in quo: *In his quæ dicta sunt mihi*, à Prophetis, & Doctoribus omnibus, sacris Apostolis, & aliis exterius in aure corporis, vt sic crederem. Ad *Rom.* 10. Fides ex auditu. *Matth.* 13. Qui habet aures audiendi, audiat. Non enim sum de illis, de quibus conqueritur *Isa.* 53. Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?

In domum Domini. Ecce specificat quid audierit, quia hoc, *in domum Domini*, lætam, & spatiosissimam. *Bar.* 3. O Israël, quàm magna est domus Domini, & ingens locus possessionis eius! Securam & pacificam. *Isa.* 35. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascender per eam, nec inuenietur ibi. *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Opulentam, & omni bono refertam: vnde ibidem in Isaia sequitur: In tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. *Ibimus*, non passibus pedum corporalium, sed affectionum sanctarum, & spiritualium. Infrà in *Psal.* Euntes ibant, & flebant. Sic ibant illa animalia sancta, de quibus *Ezechiel.* 1. Ibant & reuertebantur. Sic monet Paulus non tantum ire, sed etiam currere. 1. ad *Cor.* 9. Sic currite vt comprehendatis.

Domus Dei ampla & omni bono referta.

Stantes erant. Hîc secundum, scilicet fructus & efficacia auditorum. Hi autem fructus, hæc efficacia, quia affectum eleuat ad æterna infimis derelictis. Duo ergo dicuntur. Primò affectuum ad æternam Ierusalem eleuatio. Secundò ipsius Ierusalem, vt magis exprimatur ratio gaudij, descriptio, ibi, *Ierusalem quæ ædificatur.* In prima duo. Primò affectuum ad æterna eleuatio. Secundò eleuatorum stabilitas, & erectio. *Stantes erant.* Dicit ergo: Sic diuisus sum in auditis, & dum dicerentur ista præ gaudio, *pedes mei*, interiores affectus, de quibus *Ierem.* 2. Custodi pedem tuum à nuditate. *Ezech.* 1. Pedes enim (dicitur de animabus sanctis) pedes erecti. *Erant in atriis tuis*, non propriè hîc accipit atria, quæ sunt pars exterior domus, sed pro interioribus, & penetralibus domus, vt erant pedes illius, qui dicebat *Phil.* 4. Conuersatio nostra in cœlis est. Et illius, qui similiter dicebat *Iob* 7. Suspendium elegit anima mea. Et hîc, *stantes*, erecti fortiter, & stabiliti ne cadant. 2. *Cor.* 10. Qui se existimat stare, videat ne cadat. Vt paratè & promptè tibi deseruiant: seruientis enim est stare. 3. *Reg.* 18. Viuit Dominus, in cuius conspectu sto. Vt fortiter pugnent contra aduersarios, mundum, carnem, diabolum. *Psal.* Qui statuit suprà pertam pedes meos. Et alibi: Statuisti in loco spatioso pedes meos. Vt alios, si opus sit, adiuuent: adiumentum enim est stare. *Act.* 7. Stephanus vidit Iesum stantem, tanquam adiuuare paratum. *Galat.* 6. Alter alterius onera portate. *Prou.* 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.

2.

Ierusalem

Ierusalem quæ ædificatur. Hîc secundum, in quo ad maioris gaudij expressionem, subiungitur illius Ierusalem descriptio, in qua stabant pedes. Describitur autem à duobus. A ciuium inhabitantium vnione, quemadmodum in materiali ciuitate. A possessionis identitate, idem enim omnes ibi participant, ibi, *Cuius participatio.* Dicit ergo: Tantæ efficaciæ sunt audita, vt in atriis Ierusalem stare faciant pedes meos: Illius, inquam, Ierusalem, non quæ in terris est, sed *Ierusalem quæ* in cœlis *ædificatur* ex viuis lapidibus, *vt ciuitas*, vt sit in illa ciuium vnitas sub iisdem legibus, & Rege vno, & eodem. Hæc vnitas de qua suprà in *Psal.* Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et *Apocal.* 21. Ostendit mihi ciuitatem nouam Ierusalem. Hæc ciuitas quæ ædificata est & fundata in saphiris, cœlestibus scilicet viris. *Isa.* 54. Sternam per ordinem lapides tuos, fundabo te in saphiris: habes portas ex saphiris, & smaragdis. Ad ipsam enim est introitus per Apostolos, qui cœlestes fuerunt, & fideles, & fidei promulgatores. *Apocal.* 21. Portæ Ierusalem ex saphiro & smaragdo.

Bonum cœlestis Ierusalem sacta & immutabiliter participatum ab omnibus & singulis eiusdem.

Cuius participatio. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic ædificatur vt ciuitas, *cuius etiam participatio eius*, est, non in diuersum, sicut in aliis ciuitatibus, vnus vnum possidet, & alius aliud, sed *in idipsum*, vt vnum & idem, quod semper est idipsum immutabile & inuariabile, sit ab omnibus participatum. Si enim idem participatur in Ecclesia militanti adhuc secundum illud *Act.* 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna: vnum scilicet nosse, & vnum velle, quanto magis in illa triumphante? Hoc est vnum de quo in *Psal.* suprà: Vnam petij à Domino, hanc requiram. Et de quo *Luc.* 10. Porro vnum est necessarium. Hoc idipsum, quod semper idem est, & vere est, quod dicit *Exod.* 3. Ego sum qui sum. In quem non cadit non esse, nec alio modo esse. *Iacob.* 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

4. *Illuc enim ascenderunt.* Hîc tertium, in quo subiungitur rationis certitudo, quæ tangitur duplex. Primò minorum iustorum ascensio ad illam ciuitatem. Secundò, quod etiam fortius est, maiorum dispositio in illa: ibi; *Quia illic sederunt.* In prima duo. Primò minorum iustorum ascensus. Secundò finis & ratio ascensus illorum, ibi; *Ad confitendum.* Ascendentibus iustorum etiam minorum tangitur duplex conditio necessaria ad ascensum. Interior iustitia coram Deo, & exterior obsequia etiam proximos & manifestata. *Testimonium.* Dicit ergo: Sic dixi me lætatum, quia in illam supernam Ierusalem ibimus: & vnde hoc scio? vnde certus existis? Ecce: *illuc ascenderunt tribus*, non quæcunque, sed *tribus Domini*, coram Domino iustæ & sanctæ. Et in hoc quod dicit, *tribus*, notantur minores. *Ibi*, Patres & magnates ibi sunt. Hæ sunt tribus quæ mouno se manifestant. *Isa.* 2. Venite, ascendamus in montem Domini. *Zach. vlt.* Ascendent de anno in annum, quoliber anno scilicet vt adorent regem Dominum exercituum.

Testimonium Israël. Hoc secundum. Quasi diceret: Sic ascenderunt tribus Domini, quæ sunt *testimonium*, per opera sua bona, *Israël*, id est, quæ sunt in Israël, vel seipsas esse verum Israël. *Matth.* 7. A fructibus eorum cognoscetis eos, id est, ab operibus. Omnis enim arbor ex fructu suo cognoscitur. *Ioan.* 7. Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Vel *testimonium* perhibentes *Israël.* Datini callis, de bonitate Dei per opera sua bona, secundum illud *Matth.* 5. Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Ad confitendum. Ecce ad quid ascenderunt, *ad confitendum*, confessione laudis, *nomini Domini*, illius ciuitatis. *Isa.* 51. Venient in Sion laudantes, lætitia sempiterna super capita eorum. *August.* Videbimus, amabimus, laudabimus. Hæc confessio, de qua suprà: In voce exultationis, & confessionis, &c.

5. *Quia illic sederunt.* Hîc secundum, in quo probatur & ostenditur certitudo, ex dispositione maiorum in illa. Et tangitur illorum dispositio, comparatione ad Deum, cum in iudicio assidebunt. Secundò comparatione ad populum iudicandum, super quem dispositi erunt, ibi, *Sedes super domum.* Dicit ergo: Sic sunt ibi maiores, & etiam certus sum de præmissis: quia *illic*, in illa Ierusalem, *sederunt in iudicio*, tanquam cum Christo iudicantes. *Matth.* 19. Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos, &c. *Dan.* 7. Throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. *Sedes*, sancti maiores, in quibus Deus sedet, & per quos iudicat. *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est. *Sap.* 10. dicitur de sapientia: Intrauit in animam serui Dei.

Sedes super domum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic cum Deo positi erunt in iudicio sancti, qui sunt eius sedes, *sedet*, inquam, existentes *super domum Dauid*, super bonos etiam, sed imperfectos. Sicut enim super illos fuerunt dispositi in præsenti, primò vt eos custodiant. *Matth.* 24. Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Sic ibi disponitur vt maiorem gloriam habeant. *Luc.* 12. Super omnia bona sua constituet eum.

6. *Rogate quæ ad pacem sunt.* Hîc est secunda pars Psalmi, in qua promissa lætitia & causa lætitiæ, quia audiuit se iturum in domum Domini, & certus fuit, verba conuertendo ad iudices, orat vt ad illam æternam pacem, & abundantiam veniatur. Primò ergo monet iudices, vt quod in se est faciant. Secundò orat, ibi, *Fiat pax in virtute.* Tertiò causam hîc orandi affignat, ibi, *Propter fratres meos.* In prima duo. Primò monet diligenter audiens, quæ pertinent ad pacem inquirere, & ad illam duci. Secundò quæ ad *abundantiam pacis* [illegible] *Ierusalem.* Dicit ergo: Sic maiores habebunt iudicem, vt rogabunt secundum merita: ergo & vos qui in sellis estis, *rogate*, interrogate diligenter, & inquirite, *quæ ad pacem sunt Ierusalem*, illius scripturæ docentes, vt cæteris consequenter, qui sunt illi per quibus inquirendum, vel eorum vnus indicandus. Sic & Ierusalis omnes diligens, & quia à seruitio iudicatur. Sancti enim qui iudicandi sunt,

habebunt quasi interrogandi officium, sicut iudices: vnde de Domino dicitur in *Psal.* suprà: Dominus interrogat iustum, & impium. Si legit *Glossa*: Aliter potest legi, vt sit ad omnes sermo. Quasi diceret: Sic perueniemus ad illam supernam Ierusalem, si fuerimus de infima Ierusalem, & pacifici in illa, & propter hoc ô vos omnes, *rogate*, id est, à Deo petite, *quæ ad pacem sunt Ierusalem*, adhuc militantis valentia. *Ierem.* 39. Quærite pacem ciuitatis, ad quam vos transmigrare facit Dominus. *Tob.* 13. Beati omnes, qui diligunt te, & qui gaudent super pacem tuam. 1. *Esdræ* 9. Deprecatio vestra ad Dominū, vt daretur pax illius in omni loco.

Et abundantia. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic interrogate, per quæ venitur ad pacem, & per quæ quæritur pax. Interrogate etiam vos iudices per quæ est *abundantia* æterna, non omnibus, sed *diligentibus te*, ô Domine sup. Et hæc sunt opera misericordiæ: per illa enim venitur ad pacem, & ad æternam abundantiam. *Matt.* 5. Beati misericordes: quoniam ipse misericordiam consequentur. Quam pacem scilicet & abundantiam innuit *Isa.* 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, ecce pax: & in requie opulenta, ecce abundantia. *Isa.* 60. de abundantia: Tunc videbis & affluës.

7. *Fiat pax in virtute.* Hîc secundum, in quo orat: & primò orando petit charitate mediante ad pacem venire, & ipsam in nobis fieri. Secundò ad abundantiam, ibi, *Et abundantia.* Dicit ergo: Sic rogate vos iudices, vel orando, vel interrogando: & ego ipse rogo ô Domine, *fiat pax*, & in præsenti, & in futuro, de qua duplici *Ioan.* 14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. *Gregor.* Hic relinquo, illic do. Et hoc *in virtute tua*, id est, per virtutem tuam, scilicet charitatem: charitas enim generat pacem. *Galat.* 5. Fructus spiritus charitas, gaudium, pax. Præmisit charitatem, vt tanquam generata ab ea supponeret gaudium & pacem. Et *Eph.* 4. Solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis. Vnitatem spiritus dixit charitatem, ex qua sequitur vinculum pacis.

Et abundantia. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic rogo, quòd pax fiat per eandem virtutem, scilicet charitatem: & per pacem etiam *in turribus tuis*, in maioribus & sublimioribus qui sunt in cœlis, tanta scilicet *abundantia*, vt influant aliis. *Deut.* 33. Nephtalim abundantia perfruetur. Nephtalim interpretatur, *Dilatauit me*, & signat perfectiores in charitate dilatatos. Hi etiam sunt turres. *Cant.* 7. Collum tuum sicut turris eburnea. *Isa.* 5. Plantauit vineam, & ædificauit turrim in medio eius. Et hanc abundantiam in alios meretendo transfundunt, à quibus bona temporalia receperunt, sicut dicit *Glossa*.

8. *Propter fratres meos.* Hîc tertium, scilicet ratio sic orandi, vel ita prædicandi bona illius supernæ Ierusalem: & dicuntur duo. Primò propter quid, & quæ fuerit ratio petendi, vel prædicandi pacem eius. Secundò petendi, vel prædicandi abundantiam, ibi, *Propter domum Domini*. Dicit ergo: Sic rogaui, sed prædicaui pacem supernæ Ierusalem, & ô tu Ierusalem *loquebar*, vel orando, vel aliis prædicando, *pacem* prædicaui *de te*: & hoc, *propter fratres meos*, mihi sanguine & cognatione coniunctos, & *proximos*, affines scilicet in ciuitate. Vel *fratres* dicit coniunctos fide, *proximos*, coniunctos charitate, vt ad illam pacem, illos oratione attraherem, prædicatione allicerem, quod multum placet Deo. *Isa.* 52. Quàm pulchri sunt super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem: hoc enim ipsemet fecit. *Ephes.* 2. Veniens euangelizauit pacem nobis, qui longè, &c. Et maximè quando fit propter fratres: tunc enim ex charitate fit, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum. 1. ad *Cor.* 13. Charitas non quærit quæ sua sunt, quam vult nos habere præ omnibus, & super omnia. *Coloss.* 3. Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.

9. *Propter domum Domini.* Hîc secundum. Quasi diceret: Sic propter alios quæsiui pacem, & etiam ô tu Ierusalem, *quæsiui* orando, prædicando, non propter me, sed *propter domum Domini* Dei *nostri*, charitatiua inquisitio, *bona tibi*, id est, bona quæ in te sunt, illuminatio intellectus & splendo. *Bar.* 3. Deus ostendet splendorem suum in te. Consolatio affectus. *Isa. vlt.* Ierusalem consolabimini, videbitis, & gaudebit cor vestrum. Benedictio vtriusque, intellectus & affectus. *Tob.* 13. Benedicti erunt qui ædificant te. Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum, ipsum bonitatis fontem, Deum scilicet. *Amos* 5. Quærite bonum, & non malum, vt viuatis. Et quærite me, & inuenietis, ad quem nos perducat, &c.

IN CXXII. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Confugit Propheta ad Deū & supplex poscit vt à præsentibus arumnis liberetur.*

AD *te leuaui oculos meos.* Hic est Psalmus 122. in toto libro, 22. in tertia parte libri, & inter Psalmos Graduales quartus. Cum enim in primo actum sit de clamore pro liberatione à miseria præsenti, in secundo de fiducia liberationis, in tertio verò de lætitia ex consideratione finis miseriæ & tribulationis; subiungitur hîc de continuatione supplicationis pro liberatione à malo & præsentibus arumnis. Titulus sicut superius expositus est, sic est exponendus.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. In prima exprimit desiderij sui vehementiam. In secunda subiungit petitionē, ibi, *Miserere nostri.* Vehementiam desiderij ostendit ex duobus. Ex intentionis rectitudine, & post ex continuatione, & sollicitudine intendendi, ibi, *Et sicut oculi.* Dicit ergo: Sic lætatus sum, finem laboris attendendo, & vlteriùs ascendens, ô tu *qui habitas in cœlis*, materialibus per maiorem tui manifestationem. *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est, sed terra scabellum pedum meorum. Suprà in *Psal.* Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Et in spiritualibus, scilicet Angelis per fruitionem. *Ierem.* 33. Cœlum, angelicam scilicet creaturam: & terram, inferiorem scilicet: ego impleo: & hominibus sanctis, in quibus habitas, per amorem. *Psal.* Dominus in cœlo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius. Anima enim iusti sedes est sapientiæ. *Sapient.* 7. In animas sanctas se transfert. *Matth.* 6. Pater noster qui est in cœlis.

Ad

Ad te leuaui oculos meos, interiores intentionem totam in te, & ad te dirigendo, non ad opes terrenas, quæ possideri non possunt. *Prou.*23. Ne erigas oculos tuos ad opes, &c. Quas habere non potes. *Prou.*17. Oculi stultorum in finibus terræ. Sed *Eccl.*6. dicitur: Oculi sapientis in capite eius. *Thren.*3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. In cœlo. *Dan.*4. Oculos meos ad cœlum leuaui, & sensus meus redditus est mihi.

Leuandi ad Deum oculi multiplicitèr.

Leuandi autem sunt oculi ad ipsum, tanquam ad speculum, vt sordes nostras certius cognoscamus. *Sap.*7. Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula. Tanquam ad librum, in quo quomodo sordes lauandæ sint legamus. Hic est liber scriptus intus in diuinitate, vt ibi legat Angelus: & foris in humanitate, vt ibi legat homo. *Ezech.*2. Tanquam ad exemplar, vt quid agendum fuerit post emundationem plenius cognoscamus. *Exod.*25. Inspice, & fac omnia secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Tanquam ad adiutorem in omnibus his, vt totum ei tribuamus. *Act.*7. Stephanus ad ipsum stantem in cœlis oculos leuauit, & erexit. Tanquam ad finem & amorem nostrum, vt ei hæreamus, quia vbi amor, ibi oculus. *Mat.*6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est, &c.

2. *Ecce sicut oculi.* Hic secundum, in quo ostendit vehementiam desiderij ex continuatione, & sollicitudine, & hoc exemplo duplici. Exemplo serui primò in Dominum intendentis, vt per ipsum à flagellis liberetur. Exemplo ancillæ expectantis mercedem à domina, vt ab ea remuneretur, ibi, *Sicut oculi ancillæ.* Dicit ergo: Sic leuaui oculos meos, intentionem dirigens in te, & non sine sollicitudine, quia *ecce sicut oculi seruorum*, flagellatorum, vel afflictorum, *in manibus dominorum suorum*, intendunt sup. diligenter & sollicitè. Et *sicut oculi ancillæ*, in officio humiliatæ, *in manibus domine sue*, à qua remunerationem expectat ex labore: *ita oculi nostri*, interiores, *ad Dominum Deum nostrum.*

Hic ergo aduertendum, quoniam homo secundum corpus dici potest seruus, & ancilla quantum ad animam. *Sap.*9. Noli me reprobare à pueris suis, quoniam seruus tuus ego sum, quantum ad corporis miseriam. *Prou.vlt.* Dedit prædam domesticis suis, Angelis: & cibaria ancillis suis, animabus sanctis. Dei autem manus est eius potentia. 2. *Par.*21. Melius est vt incidam in manus Domini, quia multæ miserationes eius, quam in manus hominum. Iterum in eodem: Tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia, & in manu tua magnitudo. Oculus autem noster interior est intentio & voluntas: & est dexter & sinister. *Matth.*6. Si oculus tuus, intentio & voluntas, fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Hi debent omninò in Deum dirigi. *Psal.* supra: Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet, &c. 2. *Par.*20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus reliqui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

Et hoc, *donec misereatur nostri*, non quod postea non sint ad Dominum oculi leuandi, postquam fuerit misertus, sicut ibi: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos, &c. Vel notandum, quod *donec* aliquando ponitur exclu-

Donec sumitur multis modis.

siuè, sicut *Ioan.vlt.* Sic eum volo manere, donec veniam; vt cum venero, iam sic non maneat. Aliquando inclusiuè, sicut dicitur: Non pœnituit donec venit ad mortem: nec propter hoc intelligitur, quod in morte pœnituerit. Sic potest hic accipi. Aliquando accipitur pro vt, & specialiter hic, vt dicatur: Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, id est, vt misereatur nostri. Ad hunc ergo oculi leuandi, & ab ipso misericordia expectanda. *Ioël.*1. Bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. Quia *Eccles.*35. dicitur: Speciosa est misericordia in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis.

3. *Miserere nostri Domine.* Hic secunda pars Psalmi: præmissa enim desiderij vehementia, subiungitur petitio ex desiderio orta. Duo autem dicuntur. Primò petitio. Secundo necessitatem suæ petitionis ostendit, ibi, *Quia multum repleti.* Dicit ergo: Sic ad te Domine oculos leuaui, dicens: *Miserere nostri Domine*, miserias corporis amouendo: *miserere nostri*, miserias animæ annullando. *Eccles.*36. Miserere nostri omnium Deus, & respice in nos. *Isa.*33. Domine miserere nostri: te enim expectamus. *Isa.*30. Miserans misereb itur tui: ad vocem clamoris tui statim vt audierit, respondebit tibi.

Homi valde contemptibilis.

Quia multum. Hic tangitur petendi necessitas. Et primò ex parte miseriarum. Secundò ex parte miseriæ infligentium, ibi, *Opprobrium abundantibus.* In prima duo. Primò miserias tangit generaliter. Secundò animæ specialiter, ibi, *Quia multum repleta est anima.* Dicit ergo: Sic dico, Miserere nostri, & necesse habeo clamare, *quia multum repleti sumus despectione*, causis scilicet despectionis, multiplicibus scilicet miseriis & magnis. *Num.*4. Audi Domine Deus noster, quia facti sumus despectio. *Iob* 12. Effudit despectionem super principes, super sanctos & iustos. Sed ad cumulum meriti illorum. *Isa.*40. Pro eo quod fuisti despecta, & odio habita, & derelicta, &c. Et verè omni despectione pleni sumus. *Bernar.* In sordibus generamur, in pœnitruis confouemur, in doloribus parturimur, ante exitum miseras matres nostras oneramus, in exitu more viperæ laceramus: & mirum quod non ipsi pariter laceramur; nascimur plerumque leprosi, surdi, muti, mutilati, deformes, monstruosi. Concipit mulier cum immunditia & fœtore, parit cum tristitia & dolore, nutrit cum angustia & labore, custodit cum sollicitudine & timore. Ingressus in hanc vitam est miserabilis, progressus culpabilis, egressus damnabilis.

Quia multum repleta est. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic repleti sumus despectione, propter quod clamo, & etiam *anima nostra multum repleta est* miseriis, non solum corpus. *Thren.*3. Repleta est amaritudine anima nostra. Et in *Psal.* supra: Repleta est malis anima mea.

Opprobrium abundantibus. Hic ratio secunda, in qua à parte infligentium miserias monstrat clamandi necessitatem. Et construitur sic: Multum repleta est miseriis, anima, inquam, facta *opprobrium abundantibus*, diui-

tibus scilicet huius mundi, & facta *despectio superbis. Iob* 12. Deridetur iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum. *Prou.*29. Abominantur impij eos, qui recta gradiuntur via. 1. *Cor.*4. Tanquam purgamenta facti sumus huius mundi, omnium peripsema vsque adhuc. Michol despexit humilem Dauid 2. *Reg.* 6. Et Herodes Christum. Sed in caput illorum sua despectio conuerteretur. *Isa.* 33. Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum fatigatus desieris contemnere, contemneris. *Neem.*4. Audi Deus quia facti sumus despectio: conuerte opprobrium super caput illorum.

IN CXXIII. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Nisi quia Dominus.* Hic est Psalmus 123. in toto libro, in tertia parte libri 23. & in Gradualibus quintus, vltimus inter quinque primos, qui pertinent ad recessum à malo. Postquam enim clamauit ad Dominum pro liberatione sui à malo, postmodum ascendit ad confidentiam de liberatione, & vlterius ad lætitiam pro liberationis fine, & adhuc plus ad orationis continuationem & feruorem, hic agitur, de eo quod vltimum, scilicet de gratiarum actione pro liberatione, præmisso titulo consueto, & consueto modo exponendo.

Propheta gratias agit Deo, quod eius misericordia à malis sit ereptus.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò inuitatio omnium generaliter ereptorum à Deo à malis, ad gratiarum actionem. Secundò solutio gratiarum pro omnibus, ibi, *Benedictus Dominus.* In prima duo. Primò monet gratias agere pro liberatione à persecutoribus. Secundò pro liberatione à tentationibus, ibi, *Torrentem.* In prima duo. Primò inuitat ad gratiarum actionem pro liberatione à persecutione maiorum. Secundò minorum, ibi, *Cum irasceretur furor.*

2. & 3. Duorum versuum qui sunt in prima parte, pender constructio, vt dicatur sic: *Israël*, populus scilicet videns Deum, *dicat nunc*, gratias referendo: *Cum homines*, potentes, & in superficie rationabiles, *exurgerent in nos*, id est, contra nos, verbis, & factis nos persequendo, *forte deglutissent nos*, in malum scilicet induxissent, & hoc *vivos*, scientes, & prudentes, & malum certissimè cognoscentes, *nisi quia Dominus erat in nobis*, dans virtutem superandi.

Nota ergo, quòd diabolus per suos qui mala suggerunt, aliquando bonos deglutit, & incorporat sibi. Sic è contrario Deus per prædicatores suos, malos. *Act.*10. dictum est Petro, Macta, & manduca, omnia genera repetilium, & serpentium. Hic autem est ordo. Primò ponit quasi in ore suo, per mali suggestionem, masticat per deliberationem, sed deglutit per consensum, & viuum, quando mali quod facit, habet cognitionem. *Prou.*1. Deglutiamus eum, quasi infernus viuentem. *Ion.*2. Præparauit Dominus piscem grandem, vt deglutiret Ionam. *Num.*16. Dathan, & Abiron viui descenderunt in infernum. Hoc autem fit nisi Dominus sit in suis: sed quando est in ipsis, seruat eos. *Ierem.* 24. Tu in nobis es Domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est super nos. Est autem in illis per naturæ conformitatem, & in omnibus hominibus. *Isa.* 7. Vocabitur nomen eius Emanuel, hoc est, nobiscum Deus. *Bar.*3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Sed specialiter per gratiæ suæ infusionem. *Zach.*2. Ecce ego venio, & habito in medio tui, ait Dominus. *Rom.* 8. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Sed in eodem: Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Deus est in hominibus per naturæ conformitatem & gratiæ infusionem.

4. *Cum irasceretur.* Hic secundum, & construe sic: Et etiam Israël dicat nunc, quoniam *aqua*, populus scilicet labilis, & fluxibilis. *Apoc.* 19. Aquæ super quas meretrix sedet, tribus sunt, & linguæ. Vel *aqua*, tribulatio à populis immissa in abundantia sicut aqua. *Exod.*15. Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. *Psal.* Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. *Absorbuisset nos. Ierem.*51. Absorbuit me quasi draco. *Isa.* 49. Longe effugabuntur qui absorbebant te. Et hoc *forsitan*, nota est liberi arbitrij. *Cum fœtor esset*, ipsi furibundi, *irasceretur in nos, Prou.*27. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati spiritus quis poterit sustinere? Mali enim sine misericordia tanquam bestiæ ferocissimæ insurgunt contra bonos. *Iob* 16. Collegit furorem suum in me, & comminans mihi infremuit contra me dentibus. *Psal.* Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet.

5. *Torrentem pertransiuit.* Hic secundum, in quo monet ad gratiarum actionem pro liberatione à tentatione. Et primò à tentatione, quæ ab hoste. Secundò à tentatione, quæ à carne. *Forsitan pertransisset.* Dicit ergo: Sic dicat Israël præcedentia, & etiam dicat, *Anima nostra pertransiit*, perfecte transit, *torrentem*, tribulationem cito transitoriam, sicut torrens citò transit, quæ infertur ab hostibus. Hic torrens quo caput nostrum abundantissimè est potatum. *Psal.* De torrente in via bibit. *Isa.*43. Dominus dedit in mari viam, & in aquis torrentibus, in tribulationibus scilicet transitoriis, semitam. *Ierem.*31. Deducam eos per torrentes aquarum.

Forsitan. Ecce secundum: & sicut vult *Glossa*, *forsitan* sumitur pro *putasne?* Et est sensus: Sic autem pertransiit torrentem, & putasne *anima nostra pertransisset*, perfectè transisset, nisi quia Dominus erat in nobis, *aquam intolerabilem?* Quasi diceret: Nullo modo. Aquam autem intolerabilem appellat tentationem, seu tribulationem à carne. *Isa.* 43. Cum transieris per aquas, tecum ero. Et 51. Posuisti profundi maris viam, & transibunt per eam liberati. Aquæ autem istæ aliquando quasi intolerabiles, quando fortes carnis ingruunt tribulationes, Dei permissione. *Isa.* 8. In die illa adducet Dominus, id est, adduci permittet, aquas fluminis, fluentis & instabilis carnis, multas, & magnas. Sed Dominus aliquando temperat, & sustinere facit. 1. ad *Cor.* 10. Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis, &c.

6. *Benedictus Dominus, qui non dedit.* Hic est secunda pars Psalmi, in qua postquam præcessit inuitatio ad gratiarum actionem, subiungitur gratiarum

gratiarum actio: vt sicut inuitauit verbo, sic etiam inuitet exemplo. Duo ergo dicuntur. Primò gratias agit. Secundò supponit beneficia, propter quæ sunt agenda, ibi, *Qui non dedit nos.* Dicit ergo: Sic monui Israël ad agendum gratias, & ipse dico primus: *Benedictus Dominus.* Suprà in *Psal.* Benedic anima mea Domino. 2. *Cor.* 1. Benedictus Dominus & Pater Domini nostri IESV CHRISTI.

Qui non dedit nos. Hîc supponit beneficia propter quæ sunt agenda: & sunt duo. Primum, liberatio ab aperta persequutione, quæ significatur in dentibus. Secundum, ab occulta, quæ in laqueo designatur, ibi, *Anima nostra.* Dicit ergo: Sic dico, quòd benedictus es Deus, *qui*, id est, quia ille *non dedit nos*, id est, dari permisit, *in captionem dentibus eorum*, imò magis eripuit, sicut in persona eius dicitur *Iob* 29. Conterebam molam iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam. Dentes dæmonum, aperti persequutores. *Ioël.* 1. Dentes eius vt dentes leonis. *Dan.* 7. De ore vrsi apparebant tres ordines dentium. Nocent enim, & deuorant blanditiis, minis, & tandem morsibus, factis scilicet, & violentia. Sed Dominus suos eripit. *Isa.* 49. Nunquid tolletur à forte præda: aut quod captum est à robusto, saluum esse potest? Equidem tolletur à forti præda, & quod captum à robusto fuerat, saluabitur.

Dentes dæmonũ aperti persequutores.

7. *Anima nostra sicut passer.* Hîc secundum beneficium, in quo tanguntur duo. Primò ereptio plena & liberatio à tentatione occulta. Secundò per quem facta est liberatio, ibi, *Adiutorium.* In prima duo. Primò beneficium ereptionis à tentatione occulta. Secundò plenæ & perfectæ liberationis; ibi, *Laqueus contritus est.* In prima tria. Primò secundum quid sunt erepti; quia secundum animam, non secundum corpus. Secundò quomodo sunt erepti; quia *sicut passer.* Tertiò à quo sunt erepti. *De laqueo.* Dicit ergo: Sic non dedit nos in captionem dentibus, & etiam *anima nostra*, quicquid sit de corpore. *Iob* 9. Terra trãdita est in manus impij. *Iob* 1. Verumtamen animam illius serua. *Erepta est sicut passer* eripitur, qui etsi relinquat plumam, tamen auolat aliquando. Sic sancti amittunt res, relinquunt corpora, & auolat anima. *Leuit.* 14. Pro leprosi emundatione, vnus passer, caro scilicet immolabatur, & alius finebatur auolare. *De laqueo venantium*, de tentatione occulta dæmonum. Hic est laqueus, de quo *Isa.* 24. Formido & fouea, & laqueus super te qui habitator es terræ. Super habitatores terræ dicitur esse. *Thren.* 3. Venatione circumdant me, quasi auem. Non super sanctos volantes in aëre: quia *Prou.* 24. dicitur, Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. *Osee* 11. Inuenti sunt in populo meo viri impij parantes laqueos, & pedicas ad capiendos viros. *Sap.* 13. dicitur: Tota hæc sunt in miscipulam pedibus insipientium.

Laqueus contritus est. Hîc ostenditur plena & perfecta ereptio in duobus. In laqueo contritione primò. Secundò in ereptorum libertate. *Et nos.* Dicit ergo: Sic dico, quòd anima nostra erepta est sicut passer, & perfectè & plenè, quia *laqueus* etiam *contritus est*, diuitiæ meæ honores, & deliciarum: totum enim transit, & annihilatur. 1. *Cor.* 7. Transit mundus & concupiscentia eius. *Isa.* 10. Computrescet iugum à facie olei. *Ier.* 30. Conteram iugum eius de collo tuo, & vincula tua disrumpam. Diabolus enim hominem illaqueat, cum deiicit in culpam, sed quando inducit in consuetudinem, quasi in carcerem claudit: sed Dominus laqueum conterit, & carcerem frangit. *Isa.* 45. Conteram ante eum portas æreas, & vectes ferreos confringam.

Et nos liberati sumus. 1. *Mach.* 2. Daniel in simplicitate sua de ore leonum liberatus est.

8. *Adiutorium nostrum.* Hîc secundum, scilicet liberatoris descriptio: in quo tangitur primò quis sit, quia Dominus dominio singulari. Secundò qualis, quia potens potentia vniuersali super omnem superiorem & inferiorem creaturam. *Qui fecit cælum.* Dicit ergo: Sic sumus liberati, sed à quo? Ecce: *Adiutorium nostrum*, non à nobis, nec in nobis fuit, *sed in nomine*, id est, in inuocatione *Domini*, contra quem nullus potest præualere omninò. *Prou.* 21. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Deum. *Rom.* 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? *Iob* 41. Quis est iste, qui resistet vultui meo?

Qui fecit cælum. Quasi diceret: Sic in nomine singularis Domini sumus adiuti, & potentis, *qui*, id est, quia ille *fecit cælum*, omnem scilicet superiorem creaturam, *& terram*, scilicet inferiorem. *Genes.* 1. In principio creauit, &c. *Esth.* 13. In ditione tua Domine cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati tuæ.

Nota ergo, quòd à Deo liberantur qui sunt passeres, scilicet illi qui sunt modici per humilitatem. *Matth.* 19. Sinite paruulos venire ad me. Leues per temporalium abrenuntiationem. *Ierem.* 2. Cursor leuis explicans vias suas. Agiles per charitatem. *Isa.* 60. Qui sunt isti qui vt nubes volant? Habitantes in foraminibus petrarum, per iugem passionis Christi meditationem. *Isa.* 3. Ingredere in petram, abscondere in fossa humo. *Cant.* 2. In foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.

Liberantur à Deo qui passeres habent proprios.

IN CXXIV. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. QVI confidunt in Dominum. Hic est Psalmus 124. in toto libro, in parte vero tertia 24. & est sextus in Psalmis Gradualibus, & primus inter illos qui pertinent ad operationem boni, siue ad perfectionem in bono. Primus enim gradus est firmitas propositi perficiendi in bono, ex confidentia habita in Deo, & adiutorio gratiæ, & consideratione pœnæ damnationis à bono. Propositio ergo firmata sequitur primò tangitur firmitas propositi, ex confidentia habita in Deo. Secundò petitio gratiæ diuinæ, sine qua firmitas non potest stare, ibi, *Benefac Domine.* Tertiò expellitur pœna damnationis à bono inchoato, ibi, *Declinantes autem.* In prima duo. Primò firmatur confidentia in Deo firmitas. Secundò firmitas perpetuatur. *Non commouebitur.* Dicit ergo: *Qui confidunt in Dominum*, non in mundo, non in homine, non in diuitiis suis, *sicut mons Sion. Ierem.* 17. Beatus vir qui confidit in Domino. Propter

Argumentũ Psalmi. Firmandi in bono ex confidentia habita in Deo fundi & adiutorio gratiæ & consideratione pœnæ damnationis à bono. Propositi firmati sequitur petitio gratiæ. Propositi firmitas ex confidentia habita in Deo.

quod dicitur *Eccl.*12. Confide in Domino, & mane in loco tuo. *Eccl.*39. Qui confidit in Domino, non minoratus erit, sed stabit firmus.

Non commouebitur. Hîc secundum. Quasi diceret: Qui confidit, stabilis erit: & *qui habitat in Ierusalem*, illa superna per spem & confidentiam, *non commouebitur in æternum. Prou.* 12. Radix iustorum non commouebitur. 2. *Machab.* 2. Qui sperat in Domino, non infirmatur. *Prou.* 2. Iustus quasi fundamentum sempiternum. Sed opponitur: quia multi habuerunt confidentiam, & in æternis spem, qui tamen postea mori sunt. Si dicatur, quòd coniunctim intelligendum, hoc nihil est: quia non esset hoc magnum: dum enim confidit, certum est, quòd non cadet. Propter hoc dicendum, quòd hoc dicitur propter charitatem, quæ sufficiens est omni tentationi resistere. Aliter autem exponitur in *Glossa*, dupliciter secundum duplicem literam. Vna habet vtrumque verbum in plurali, *confidunt*, & *commouebuntur*. Alia habet in singulari vtrumque, *confidit*, & *commouebitur*.

2. *Montes in circuitu eius.* Hîc est secundum, in quo monstratur firmitas in patiendis. Et primò tangitur firmitatis oratio, protectio scilicet à Deo, & à sanctis. Secundò à quo sit illa protectio, ibi, *Quia non relinquet.* In prima duo secundum duplicem rationem protegendi. Primò sanctorum custodia, vel hominum, vel Angelorum. Secundò ipsius Dei, in quo est potestas prima protegendi. *Et Dominus in circuitu.* Dicit ergo: Sic firmatus est qui confidit in Domino, vt faciat bonum, & etiam *montes*, sancti scilicet vita eminentiores, *in circuitu eius*, ad quos oculos superius leuauit suprà: Leuaui oculos meos in montes. *Zach.*9. Circumdabo domum meam ex his qui militant mihi. *Iudith* 7. Filij Israël non in lancea aut sagittis confidunt, sed sed montes defendunt eos.

Et Dominus. Hîc secundum, scilicet protectio ab ipso Domino. Et tangitur primò protectio. Secundò protectionis duratio. *Ex hoc nunc.* Dicit ergo: Sic sancti existentes in circuitu eos protegunt, & etiam *Dominus* est *in circuitu populi sui. Zach.*2. Ero eis murus ignis in circuitu. *Isa.* 26. Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponetur in ea, murus & antemurale. Necesse est enim Dominum custodire suos, & eos circuire: quia 1. *Pet.* 5. dicitur: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c. Et membra, scilicet diaboli circumeunt. *Psal.* suprà: In circuitu, iustorum sup. impij ambulant, ad subuersionem illorum.

Ex hoc nunc, & vsque in sæculum, futurum post istud. Hæc est duratio, hoc est quod promittit *Matth.vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

3. *Quia non relinquet.* Hîc secundum, in quo ostenditur à quo proteguntur: à Deo & à Sanctis. Primò quia à pœna malis inflicta. Secundò quia à culpa, ne cadant per impatientiam, vel alio modo in illa, ibi, *Vt non extendant.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd Dominus est in circuitu suorum: quod patet, *quia non relinquet Dominus*, qui auferre potest, *super sortem iustorum*, id est, super sanctos, qui sunt eius sors, vel de sorte eius. *Coloss.*1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine. *Virgam peccatorum*, id est, potestatiuam afflictionem, Dominus enim aliquando super suos potestatem malorum dimittit, vt ab illis tanquam à quadam virga corrigantur. *Isa.*10. Væ Assur, virga furoris mei, ipse est in manu mea. Sed hanc virgam Dominus non relinquit diu super suos, sed amouet illam. *Isa.*14. Contriuit Dominus virgam dominantium, baculum impiorum. *Naum* 1. Conteram virgam eius de dorso tuo. *Isa.*30. Erit transitus virgæ fundatus.

Vt non extendam. Hîc protectio à culpa. Quasi diceret: Sic virgam non relinquet, *vt iusti non extendant manus suas ad iniquitatem.* Ad iniquitatem manus suas iustus extendit, quando in persequutionibus pœt impatientiam cadit: sed non extendit, quando sustinet, & attendit, quod vtilis sit illa tribulatio, considerans illud 2. *Cor.*4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Et illud *Hebr.* 12. Omnis disciplina in præsenti quidem, non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea vero fructum pacatissimum affert exercitatis secundum illam. Et illud *Naum* 1. Non consurget duplex tribulatio. Ad iniquitatem etiam manum non extendunt, sed fugiunt tanquam à serpente venenoso. *Eccl.*21. Quasi à facie colubri fuge peccatum.

4. *Benefac Domine.* Hîc secunda pars totius huius Psalmi, in qua subiungitur supplicatio pro gratia impetranda, ad hoc vt prædicta firmitas teneatur. Duo ergo petit. Primò, quòd Dominus benefaciat bonis in opere. Secundò, quòd etiam rectis in intelligentia. Ait enim: Sic qui confidunt, firmi sunt, & ad bonum faciendum, & ad malum sustinendum: sed quia non possunt hoc ex se, ô Domine, rogo *benefac*, gratiam infundendo, vel infusam augmentando, *bonis*, in operatione. 2. *Mach.*1. similis est oratio: Benefaciat nobis Deus, & memineri testamenti sui, quod habuit ad Abraham, Isaac, & Iacob. Sicut etiam facit *Zach.*8. Conuersus sum, & cogitaui in diebus illis, vt benefaciam domui Iuda. *Et rectis corde*, interioti scilicet intentione: recta enim intentio ad hoc exigitur, vt meritoria sit operatio. *Prou.* 21. Qui rectus est, corrigit viam suam. *Cant.*1. Recti diligunt te. Benefacit eis Deus in præsenti gratiam augmentando, benefaciet in futuro pro intentione recta, in anima: pro bono opere, in corpore glorificando. *Sap.* 10. Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum. Et pro vtroque *Isa.*62. In terra sua duplicia possidebunt.

5. *Declinantes autem.* Hîc tertium, in quo insinuatur de præmio bonorum & malorum: per hoc enim non modicum confirmantur sancti. Tangitur ergo primò malorum punitio. Secundò bonorum remuneratio, ibi, *Pax super Israël.* In prima autem tangitur malorum punitio peccantium peccato omissionis. Secundò peccantium peccato commissionis: *Cum operantibus.* Dicit ergo: Sic sancti confidentes in Deo erunt stabiles, & rogo, vt illis Domine dos gratiam persistendi & bonum est statò, quia *Dominus adducet declinantes in obligationem*, id est, qui ab iis declinant ad quæ se obligauerunt, & sic peccato omissionis peccant. *Psal.* Ipsi obligati sunt,

sunt, & ceciderunt. Propter hoc monet Elius *Iob* 36. Caue ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti tenere post miseriam. *Ierem.*5. Iniquitates vestræ declinauerunt, & prohibuerunt bonum à vobis. *Cum operantibus iniquitatem*, vt simul cum illis puniantur. Operantes enim iniquitatem puniet pro suis iniquitatibus. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. *Isa.* 31. Consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. *Prou.*5. Iniquitates suæ capiunt impium.

Sed *pax* erit sup. *super Israël*, super populum scilicet fide formata videntem Deum. *Isa.* 3. Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. *Galat. vlt.* Quicumque autem hanc regulam sequuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israël Dei. *Isa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. *Phil.* 4. Et pax Christi, quæ exuperat, &c.

IN CXXV. PSALMVM.

Canticum graduum.

Argumentum Psalmi, latitia & deuotio ex liberatione à miseria & captiuitate.

1. IN conuertendo Dominus. Hîc est Psalmus 125. In Gradualibus Psalmus 7. secundus in illis qui pertinent ad profectum in bono. Post firmitatem propositi de perseuerando in bono, sequitur gradus secundus, & necessarius ad hoc vt proficiat aliquis, scilicet deuotio in operando bonum. Præmisso ergo ritulo eodem, sicut suprà, in hoc Psalmo agitur de deuotione proficientis in opere bono. Duo ergo dicuntur. Primò ergo exprimit affectum deuotionis. Secundò profectum bonæ operationis; ibi, *Qui seminant.* In prima duo. Primò exprimit affectum deuotionis, & feruoris cum habet. Secundò petit maiorem feruorem sibi dari, & ab omni tepore solui; ibi, *Conuerte Domine.* In prima dub secundum causam duplicem, quam rangit lætitiæ & consolationis. Prima est liberatio animæ à captiuitate culpæ. Secunda magnificatio liberatæ, ibi, *Tunc dicent.* In prima tria. Primò tangitur causa consolationis. Secundò ipsa consolatio, ibi, *Facti sumus.* Tertiò modus, ibi, *Tunc repletum est.*

Dicit ergo: Sic facti ascendunt ad sextum gradum, qui est firmitas boni propositi, & in in agendis, & in patiendis: & etiam *Dominus in conuertendo*, id est, cum conuerterit *captiuitatem Sion*, animæ ad contemplandum Deum, & speculandum natæ. Et quod sic exponendum, patet per aliam literam, quæ sic habet apertè: *Cum conuerterit Dominus.* Non hoc dicit Propheta intendens liberationem illam literalem à captiuitate Babylonica, de qua *Ierem.*31. Adhuc dicent in verbis Iuda, cum conuertero captiuitatem eorum: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ. Et in 22. Reducam omnem transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonem. Sed intendens in ea conuersione animæ à captiuitate peccati. *Amos* 9. Conuertam captiuitatem populi mei Israël. Et *Ierem.* 30. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ. Terra Aquilonis venti frigidi, conuersatio peccatoris, ex tremum terræ cupiditas in summo, & quasi in extremitate. Quo autem conuertantur, dicitur *Ierem.*30. Conuertam eos ad terram, ad Ecclesiæ summitatem, quam dedi patribus eorum.

Facti sumus. Ecce secundum. Quasi diceret: Cum sic Dominus conuerterit Dominus Sion, tunc *facti sumus sicut consolati*, id est, verè consolati. *Sicut* enim non est nota similitudinis, sed expressiuum veritatis. *Isa.*12. Conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Suprà in *Psal.* Cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israël. *Matth.*5. Beati qui lugent, ecce eorum conuersio [illegible]to: quoniam ipsi consolabuntur, eo ipso. Nec mirum si gaudet homo & consolatur; in propria vel alterius hominis conuersione: quia ipse Angelus gaudet. *Luc.*15. Maius gaudium est in cœlo Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente, &c. Gaudet etiam Deus: vnde eodem *Luc.* dicit paterfamilias: Epulari, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est.

2. *Tunc repletum est.* Hîc tertium, in quo subiungitur consolationis modus in duobus. In interiori gaudio in affectu, & in exteriori in effectu, ibi, *Et lingua nostra.* Dicit ergo: Sic dico, quòd consolari sumus, ex illa conuersione, & *tunc repletum est os nostrum*, interius scilicet os cordis, hoc est, affectus, qui saporat res. *Matth.* 15. de hoc ore: Quæ de ore exeunt, hæc coinquinant hominem.

Et lingua nostra. Ad literam lingua carnis, exultatione exteriori: quasi quodam iubilo. *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. *Iob* 8. Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Ecce magna consolatio. Notandum enim, quòd est consolatio mundi, quæ est vana. *Luc.*6. Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Et est consolatio Dei, quæ est vera, & certa. *Psal.* Hæc me consolata est in humilitate mea. Et est consolatio Dei, quæ est plena & perfecta; de qua *Matth.* 5. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Tunc dicent inter Gentes. Hîc secundum, in quo secunda causa consolationis, & lætitiæ tangitur, scilicet magnificatio liberatæ, quam ostendit ex duplici confessione. Primò ex aliena. Secundò ex propria, ibi, *Magnificauit Dominus.* Dicit ergo: Sic simus lætati, & consolati ex conuersione animæ à captiuitate, non nos solum, imò conuersione completa, *tunc dicent inter Gentes*, id est, aliquid de Gentilibus, & non omnes: *Magnificauit Dominus facere cum eis*; hoc est, cum eis magna facere voluit, id est, magnam gratiam, & ad magna operandum gratiam infudit. Ad *Rom.*8. Quos vocauit, hos & iustificauit, &, quos iustificauit, hos & magnificauit. *Iudith* 11. In omni gente quæ audierit nomen tuum, magnificetur super te Deus Israël, id est, magnus prædicetur. *Isa.*12. Cantate Domino, quia magnifice fecit. *Luc.*1. Vicini & cognati eius audierunt, quia magnificauit Dominus cum illa misericordiam suam.

Magnificauit Dominus. Hîc secundum pri- 3.
me partis, scilicet propriæ confessio: & tan-

guntur duo. Primò confessio gratiæ ex magnitudine. Secundò generata ex hoc exultatio, ibi, *Facti sumus*. Dicit ergo: Sic dicent Gentes, & etiam nos dicemus: *Dominus magnificauit facere nobiscum*, hoc est, nobis magna facere ex sua gratia voluit. *Iudith* 13. Vobiscum est Deus, qui fecit virtutem magnam in Israël. *Tob.*13. Ego in terra captiuitatis meæ benedicam illi. Quare? Quoniam ingentem ostendit maiestatem suam. *Mal.*2. Magnificetur Dominus super terram Israël.

Facti sumus, & hoc, *lætantes. Ioël.*2. Exulta, & lauda, quia magnificauit Dominus vt faceret. *Isa.*12. Exulta, & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui. Et 58. Delectaberis super Domino Deo tuo, ecce lætitia: & subditur causa, Extollam te super altitudinem terræ.

4. *Conuerte Domine.* Hîc secundum primæ partis, in quo ostensa lætitia & deuotione, ex liberatione à miseria & captiuitate, subdit petitionem pro perfecta liberatione. Duo ergo dicuntur. Primò petit absolui à captiuitate. Secundò addit modum, quo liberari quærit, ibi, *Sicut torrens.* Dicit ergo: Sic lætati & consolati sumus de nostra liberatione, & magnifica gratiæ collatione: tamen quia semper insurgunt pugnæ, ô *Domine*, qui potes solus, *conuerte*, plenius, & perfectius, *captiuitatem nostram*, id est, nos captiuos, emphaticè captiuitatem dictos, sicut suprà in *Psal.* Captiuam duxit captiuitatem. *Thren. vlt.* Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. *Soph. vlt.* Dabo vos in laudem & in nomen omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem vestram. *Ierem.* 31. Conuerte me Domine, & conuertar.

Sicut torrens in austro. Hîc adiungit modum. Dicit ergo: Sic conuerte vt simus fluentes lachrymis, *sicut torrens in austro*, fluit, qui Aquilone flanti congelatur, hoc est, sic conuertamur adueniente flatu Spiritus sancti calido, vt toti in lachrymas resoluamur. In Psalmo infrà: Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Spiritus, inquam, sanctus, ille ventus australis. *Cant.*4. Surge Aquilo, ventus frigide, diabole, recede, & veni Auster. Ab hoc austro venit Deus. *Abac.*3. Deus ab austro veniet. *Iob* 38. Nunquid vestimenta tua sunt calida, cum perflata fuerit terra austro?

5. *Qui seminant in lachrymis.* Hîc est secunda pars Psalmi, in qua subiungit de profectu operationis, per similitudinem seminantis. Et potest referre quicquid dicitur hîc ad opus prædicationis, vel etiam pietatis: & dicuntur tria. Primò tangit actum seminationis, & fructum. Secundò modum seminandi magis declarat, ibi, *Euntes ibant*. Tertiò modum recipiendi & colligendi fructum, ibi, *Venientes autem*. In prima duo. Primò tangit actum seminationis, qui est vel prædicare, vel eleemosynas dare ex compassione. Secundò fructum, ibi, *In exultatione*. Dicit ergo: Sic Domine rogo vt des gratiam lachrymarum in abundantia: quia *qui seminant in lachrymis*, id est, qui prædicant ex compassione cordis, lachrymas effundendo, vel opera misericordiæ faciunt.

Varii modi seminant. Sciendum enim, quòd seminat Deus gratias, & virtutes *Matth.* 13. Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Et seminat homo Christus exemplum bonum. *Isa.*1. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. Seminat Prælatus semen verbi Dei, & doctrinæ. *Luc.*8. Exiit qui seminat, seminare semen suum. Homo iustus opera misericordiæ & iustitiæ. *Prou.*11. Seminanti bonum merces fidelis. *Eccles.*11. Manè semina semen tuum, & vesperè non cesset manus tua. Homo malus opera carnis. *Gal.*5. Qui seminat in carne, de carne & metet corruptionem. Diabolus vitia, hæreses, & schismata. *Matth.*13. Cum autem dormirent homines, venit inimicus homo, & superseminauit zizania in medio tritico. Qui ergo verbum prædicationis, vel opera pietatis seminant, lachrymis irrigando quod seminant, *metem in exultatione. Prou.*10. Expectatio iustorum lætitia 31. Et tidebit in die nouissimo: quippe vitam metet æternam ex tam modico semine. 2.*Cor.*9. Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. *Galat. vlt.* Quæ seminauerit homo, hæc & metet.

Euntes ibant. Hîc secundum, in quo tacto actu seminationis, & fructu satis breuiter, & vtroque cum modo suo, tangit seminationis modum diffusius: & tanguntur quatuor. Primò recessus à peccato. Secundò accessus ad bonum. *Ibant.* Tertiò compassio. *Et flebant.* Quartò seminatio vel verborum in prædicatione, vel operum misericordiæ in eleemosynarum largitione, ibi, *Mittentes.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd sancti seminant in lachrymis: & verum dixi, quia sancti viri antiquitus *euntes*, à malo recedendo, *ibant* de bono in melius procedendo. Vel *euntes*, à contemplationis quiete descendentes, *ibant*, actioni insudantes. *Matth.*10. Ite, ecce ego mitto vos. *Ioan.*15. Elegi vos, & posui vos vt eatis. Prædicatori enim eundum est, non quiescendum, & omni similiter homini. *Matth.*20. Quid hic statis tota die otiosi? *Prou.*4. Iustorum semita quasi lux splendens, proficit, & crescit vsque ad perfectam diem. *Et flebant*, exterius oculis corporalibus. *Iob* 30. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & anima mea compatiebatur pauperi. Et interius suspiriis, & gemitibus. *Rom.*8. Et nos ipsi intra nosmetipsos ingemiscimus, primitias spiritus habentes. *Mittentes semina sua*, prædicationis, & elemosynarum. *Isa.*32. Beati qui seminatis super omnes aquas. Aquæ autem proprie sunt pauperes, circa terram defluentes. *Eccles.*11. Mitte panem misericordiæ super omnes aquas, & post tempora multa inuenies illum. *Isa.*58. Frange esurienti, &c.

Venientes autem venient. Hîc tertium huius partis, in quo subiungit, de modo colligendi, & recipiendi præmium: & tanguntur tria. Primò exitus à præsenti miseria. Secundò aduentus lætus ad æterna bona. *Venient cum exultatione.* Tertiò quasi ratio & causa, scilicet præsentatio bonorum meritorum aperta, ibi; *Portantes.* Dicit ergo: Sic ibant semina mittentes, & post *venientes* ab instanti & præsenti miseria. *Bar.*5. Veniat collecti ab Oriente vsque in Occidentem. *Venient cum exultatione*, ad æternam lætitiam.

lætitiam. *Isa.*35. Venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super capita eorum. Et in vlt. Venient, & videbant gloriam meam. Et ponam in eis signum, cum dicetur eis illud *Matth.*25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis, &c.

Portantes manipulos suos, bonorum operum collectiones, pro quibus ornati mercedem. *Apoc.*14. Opera illorum sequuntur illos. *Exod.*23. Non apparebis in conspectu meo vacuus. *Prou. vlt.* Date illi de fructu manuum suarum. *Gal.*6. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. *Leuit.*25. Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messuerit segetes, feretis manipulos vestros, &c. *Ioan.*4. Rediit facere vos Dominus cum gaudio messionem, cum gaudio de bene gestis, & cum iocunditate de adeptis. Ad quæ nos perducere dignetur, qui est benedictus, &c.

IN CXXVI. PSALMVM.

Canticum graduum Salomonis.

Argumentum Psalmi, recta intentio, ad consequendum præmium necessaria.

1. *Nisi Dominus ædificauerit.* Hîc est Psalmus 126. in toto libro, in tertia vero parte 16. in Psalmis Gradualibus 3. tertius verò in illis Gradualibus Psalmis, qui pertinent ad profectum in bono. Proficienti enim post firmitatem in bono propositi, & lætitiam in agendo quod bonum est, necessaria est illi in omnibus recta intentio, vt tota ad Deum referatur, de qua relatione, siue intentione agitur in hoc Psalmo. Ergo titulo cognito, additio *Salomonis*, quia de ædificatione spirituali agitur hîc figurata in illa materiali quam fecit Salomon, supponitur: *Psal.* qui dividitur in duas partes. Primo enim continetur, & probatur, & perseuerantiam in bono esse à Deo. Secundò ab eodem petitum expectandum in futuro, ibi, *Vanum est vobis.* In prima duo. Primo sub typo loquens ostendit omnem profectum in bono esse à Deo. Secundò ex eo perseuerantiam in illo, ibi, *Nisi Dominus custodierit.*

Dicit ergo: Sic firmari futuros in bono propositi, & in bono lætos, sed totum ad Deum referendum, quia *nisi Dominus*, qui solus facit & potest, *ædificauerit Dominus*, Ecclesiam, & quamlibet animam, ad hoc vt in ea habitando, in *vanum laborauerint qui ædificant eam.* *Prima*: Sapientia ædificauit domum, ibi dominum, & fundamenta roborauit. *Prou.*9. Ecce vis Orientis venit ad me, & tulit eam ab oriente. Et quia ædificatio templum Domini. Respicit hoc dictum *Amos* 9. quod videbat eum stare super murum lapsum, & in manu sua stillam tenentem. Respicit quod eum dicit Paulus: Dei agricultura estis: Dei ædificatio estis. *Ephes.* 2. Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. Tenent adiutrix vult in hac ædificatione, qualibet enim debet cum adiutare, per timorem, qui dum quod volunt quod totum facere Deus, dicentes: Orate pro me, omnes non dignum mercede re-luni, de quibus *Eccles.* 1. Quæ curuata dicentur fuam stipendia aliena, quæ qui colligit lapides in hyemis. Lapides in hyeme colligi, ad ædificium fuer inepti. Adiutores autem ad hoc ædificium Dei, debent esse Prælati. 1. *Cor.* 3. Dei adiutores sumus. Sed magni sunt destructores. *Isa.* 49. Venerunt structores tui destruentes te: quippe ædificatur in sanguine, & in carne. *Mich.* 3. ædificatis Sion in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate. Qui ergo sine Deo ædificant, in vanum laborant, sicut ædificantes turrem Babel. *Genes.* 11. *Abac.* 2. Si fuerit ex hominibus consilium, dissolvetur: si autem ex Deo, stabit.

Nisi Dominus custodierit. Hîc secundum, in quo ostenditur, quòd ex Deo sit in bono perseuerantia per similem. Ait enim: Nisi ædificauerit, nihil valet: & etiam, *nisi Dominus custodierit ciuitatem*, vt in bono perseuret: *frustra vigilat qui custodit eam.* Ipse enim custos est, de quo *Isa.* 21. Custos quid de nocte? qui habet custodes sub se. Icit et Angelos & Prælatos. *Isa.* 62. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. *Cant.* 3. Vnus sub pacifico, stabilitatem custodibus.

Et nota, quod ad custodiam ciuitatis perfectam necesse est illa concurrere. Primo vt sint *ciuitatis* muri sigilos, de quibus *Cant.* 6. Inuenerunt me *vigiles* qui custodiunt ciuitatem. Et vigilia etiam est necessaria, quid enim agerent vigiles sine vigilia? *Matt.* 25. Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. Patriarcha custodia. *Nahum* 2. Portæ fluuiorum apertæ sunt, templum destructum est, & milles carcinos ducturis. Præter hoc Iob *sunt portæ claudebat.* 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Arma. *Ephes.* Induite vos armatura Dei, vt possitis in omnibus perfecti stare. Ciuium concordia & vnitas. *Matth.* 12. Omne regnum, & domus contra se diuisa desolabitur. *Psal.* 54. Spiritu fœdus vinculum pacis. Sed hæc omnia non valent, nisi super omnia in ea panem authoritas. *Prou.* 19. Principes qui iudicat in æternum, thronus eius in æternum firmabitur.

Vanum est vobis. Hîc est secunda pars Psalmi, in qua ostendit à Deo præmium expectandum in futuro, non in præsenti: vnde dicuntur tria. Primò subiungit ira in quam futura præmium. Secundò quando, & quo ordine id quod expectandum, ibi, *Surgere postquam.* Dicit ergo: Sic à Deo est præmium & perseuerantia in bono incepto: & etiam vana qui sollicitis, *et vana surgere*, ad gloriam & exaltationem, & hoc, *qui laboratis*, propriam vitam, inuerecundiam, quæ Christus est, ad audiendum, & illuminandum, & Christus erunt hæc est. *Ioan.* 8. Ego dum sum mundi. Et in primis. Erat lux vera. Hæc lux fulget in tenebris, & illuminat omnem. *Cant.* 6. Nonne tu es unus? Nonne tu es unus? Vnus est, qui est vera, & sola, & omnia vocat. Deus est, qui in Trinitate adorandus est, & unitate colendus. Vnus est magister, qui in cœlis habitat, qui docet omnem scientiam. Vnus est qui docet hominem, & mulierem scientiam. Vnus est qui docet hominem, & mulierem scientiam. Vnus est qui docet hominem, & mulier

ostendit quo ordine, & quando præmium sit quærendum, & à quibus. Primò multas conditiones ad hoc concurrentes determinat. Secundò beatificat sic peruenientes, ibi, *Beatus vir qui implexit.* In prima ergo primò ostendit quo ordine ad præmium peruenitur. Secundò quo merito, & à quibus. *Qui manducatis.* Tertiò quando. *Cum dederit.* Quartò quale, & quod sit præmium. *Ecce hereditas.* Quintò per quos secundum vnam lecturam, vel qualiter secundum aliam, ibi, *Sicut sagittæ.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd vanum est festinare, sed *postquam sederitis*, id est, humiliati fueritis, sessio enim hic appellatur humiliatio, *surgite*, id est, surgetis ad participationem gloriæ. *Luc.14.* Qui se humiliat, exaltabitur. *Mich.vlt.* Confurgam cum sedero in tenebris, lux mea Dominus. In *Psal.* infrà: Tu cognouisti sessionem meam, id est, humilitatem: & resurrectionem meam, operatus es. *Qui manducatis*, delectabiliter sustinendo, ac si vos reficeretis, *panem doloris*, afflictionem scilicet & miseriam. Ecce quibus, & qualibus, quia in tribulatione gaudentibus. Hic panis de quo suprà in *Psal.* Cibabis nos pane lachrymarum. Hic cibus quo reficiebatur *Iob* in 3. Antequam commedam, suspiro. *Gen.3.* In sudore vultus tui vescêris pane tuo.

3. *Cur mors sanctorum dicitur somnus.*

Cum dederit dilectis. Hic tangitur tempus. Quasi diceret: Sic dixi, quod primò sedeatis, quia cum Dominus *dederit somnum*, mortis sup. *dilectis suis.* Mors ergo sanctorum dicitur somnus, quia multum dulcis est illis. *Ierem.31.* Somnus meus dulcis est mihi. *Eccles.5.* Dulcis est somnus operanti. Requies etiã est illis. *Apoc.14.* A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Et securitas. *Iob 11.* Et defossus securus dormiet, nec erit qui te exterreat. Hoc somno Stephanus obdormiuit in Domino. *Act.7.*

Ecce hereditas. Hic quartum, quod & quale præmium, quia perpetuum: erit enim hæreditas: quia condignum, quia merces. Et construe sic: Cum dederit dilectis somnum, *ecce* tunc *hereditas filij*, iusti scilicet, qui est filius Dei: & ecce *merces*, retributio, *fructus ventris*, id est, iusti, qui est fructus ventris Ecclesiæ. Mali enim, etsi nascantur aliquando de Ecclesia, non sunt fructus, sed tantum boni, & iusti, qui in bono perseuerant. Hi sunt filij renati secundum illud *Ioan.3.* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Sed aliqui postea sunt mali, qui non sunt dicendi fructus. *Gen.4.* Eua, quæ fuit formata de latere Adæ dormientis. *Genes.2.* genuauit Cain pessimum, & Abel iustum. Sed veris filiis, qui sunt fructus, datur hæreditas. *Genes.25.* Abraham Isaac filio suo dedit hæreditatem, filijs autem concubinarum largitus est munera. *Gal.4.* Non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio liberæ. His ergo datur hæreditas Christi. *Rom.8.* Quod si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Vel sic potest legi: *Cum dederit dilectis suis somnum*, tunc, hoc est, *ecce hereditas Domini, filij*, venient ad præmium æternum, scilicet iusti: quæ, inquam, hæreditas, id est, qui iusti, sunt *merces fructus ventris*, id est, Christi hominis, qui fuit fructus ventris virginalis. *Psal.* Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.

Sicut sagittæ. Hic quintum, & vltimum, in quo ostendit per quos secundum vnam lecturam *Glossæ* venietur ad illam retributionem: & tanguntur quasi duo media. Primò Apostoli. Secundò Apostolorum spirituales filij. *Ita filij excussorum.* Ait enim: Sic dico, quòd dabitur post somnum hæreditas, & merces. Et vnde hoc? Quia *sicut sagittæ*, id est, acuti & penetrabiles Apostoli, *in manu*, id est, à manu *potentis*, id est, Christi, sunt excussæ sup. id est, per mundum ad prædicandum missæ. Istæ sunt sagittæ de quibus *Abac.3.* In luce sagittarum tuarum ibunt. Et excussæ sunt & missæ. *Marc. vlt.* Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et in *Matth.10.* Ecce ego mitto vos. *Psal.* Misit sagittas suas, & dissipauit eos.

Ita filij excussorum, id est, Apostolorum sunt sup. excussi, & missi per mundum vniuersum, Dionysius, & Quintinus, & Firminus, & Prædicatores alij. *Psal.* Pro patribus tuis, Apostolis scilicet, nati sunt tibi filij, successores alij. Sic etiam posset legi: *Sicut sagittæ in manu potentis*, fortiter emittuntur, *ita filij excussorum*, id est, Apostolorum, qui excussi sunt & dispersi, & de ciuitate in ciuitatem deiecti, emittunt sup. fortiter sagittas scripturarum. Scriptura enim est sagitta: in sagitta enim tria sunt: ferrum, quod est constantia voluntatis: hasta, operatio bona: pennulæ, cognitio & intentio, quæ totum dirigunt. Vel sic melius forte totum posset intelligi, vt monstraret modum veniendi ad præmium. Quasi diceret: Sic dixi, quòd dabitur merces post somnum: & numquid erit mora longa? Non, imò sicut sagitta in manu, id est, à manu potentis fortiter & valdè cito & quasi imperceptibiliter transit, ita filij excussorum valdè cito pertransibunt ad præmium.

5. *Beatus vir qui implevit.*

Beatus vir qui implevit. Hic secundum, in quo beatificat sic peruenientes ad præmium, sicut dictum est. Beatos autem eos prædicat, & pronuntiat à duobus. Primò ab adeptione boni. Secundò à remotione mali, ibi, *Non confundetur.* Dicit ergo: Sic dabitur hæreditas post somnum satis velociter, & tunc *beatus vir*, cui hæc hæreditas dabitur, *qui*, id est, quia ille, *implevit desiderium suum*, & hoc, *ex ipsis*, id est, per ipsos Prædicatores. Vel, *ex ipsis*, bonis à Prædicatoribus nuntiatis, qui sunt sagittæ. *Psal.* supra: Qui replet in bonis desiderium tuum. *Eccles.2.* Plenitudo à fructibus illius. Per hoc enim quod audiũt ab ipsis, & ex ipsis hauriunt, sunt beati, quoniam illud est sapientia, de qua dicitur *Prou.3.* Beatus homo, qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. Etin 8. Beatus homo qui audit me, dicit ipsa.

Non confundetur. Hic secundum. Quasi diceret: Beatus est, quia implevit desiderium, & etiam *cum loquetur inimicis*, & hoc, *in porta*, id est, in Christo, qui porta est huc ollium. *Sap.6.* Qui didicerint iustitiam, intuebuntur quid respondeant. *Eccl.6.* Diuitiæ & gloria in sermone sensati. Datur enim intellectus, & sic potentia satisfaciendi omnibus. *Eccles.5.* Si est tibi intellectus, responde proximo tuo: sin autem, sit manus tua super os tuum.

Vel certe, *non confundetur*, in fine *cum loquetur*

loquetur inimicis suis, dæmonibus scilicet accusantibus, *in porta*, in iudicio scilicet: iudicia enim solebant in portis fieri. *Deut.7. Prou. vlt.* Laudent eam in portis opera eius. *Isa.45.* Non confundemini, nec erubescetis, vsque in sæculum sæculi. *Isa.49.* Ego Dominus, super quo non confundantur qui expectant eum. *Ier.17.* Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego. Ecce beatitudo, ad quam nos perducat, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum.

IN CXXVII. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Argumentii Psalmi, timor Dei, ex quo diligentia in operando.*

BEati omnes. Hic est Psalmus 127. in tertia parte libri, 27. in Psalmis Gradualibus, in illis qui pertinent ad profectum boni, quartus. Cum enim actum sit de firmitate in bono proposito, de deuotione in operatione, de recta intentione, subiungitur de quarto, scilicet de de diligentia bene operandi, quæ est in timore Domini, qui facit diligentem, secundum illud *Iob 9.* Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceret delinquenti. *Eccles.7.* Qui timet Deum, nihil negligit. Ait ergo hic de diuino timore, & bonis, quæ facit in anima, tanquam de eo per quæ est diligentia in operatione bona, promittendo titulum à principio Graduum expositum.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò beatificat timentes Deum, assignans beatitudinem generalem. Secundò assignat beneficia ex timore Domini prouenientia in spirituali, ibi, *Labores manuum.* In prima duo. Primò timentes Deum beatificat. Secundò assignat causam quare, ibi, *Qui ambulant.* Dicit ergo: Sic ad Dominum totum est referendum, ab ipso tale præmium post mortem expectandum, ad quæ non peruenitur nisi in operando magna diligentia adhibeatur, quod facit timor: vnde *beati* sunt *qui timent Dominum.* Suprà in *Psal.* Beatus vir qui timet Dominum. *Prou.28.* Beatus vir qui semper est pauidus. *Eccles.8.* Ego cognoui quod erit bonum timentibus Deum, his qui verentur faciem eius. Et in 40. Timor Domini, sicut paradisus benedictionis. Causa autem vna in promptu est: quia beatus est, sicut dicit *Augustin.* cui omnia optata succedunt. Sed in *Psal.* dicitur, quod timentibus Deum nihil deest.

Qui ambulant. Hic causa supponitur. *Qui*, id est, quia illi, *ambulant in viis eius*, Domini scilicet. Nec mirum, quia ad ambulandum in via Domini, pertinet primò à malo recedere, quia *Eccles.1.* Timor Domini expellit peccatum. Et bona postea facere. In eodem 15. Qui timet Deum, facit bona. *Ecclesiast.23.* Nihil melius, quàm timore Domini, & nihil dulcius, quàm respicere in mandatis eius. Quid est ergo nisi paradisus? Et hoc facit timor. Et hoc notatur in ambulatione, quæ est velox motus, & suauis. Potest enim timor dicere illud *Prou.4.* Ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.

2. *Labores manuum.*

Labores manuum. Hic tanguntur causæ in speciali. Primò quantum ad merita. Secundò quantum ad præmia, ibi, *Benedicat tibi.* In prima duo. Primò tangit illorum merita. Secundò ostendit esse causam beatitudinis illam, in speciem, ibi, *Ecce sic benedicetur.* In prima dicuntur tria. Primò tangit meritum eorum ex parte sensualitatis, quæ debet subiici rationi. *Vxor tua.* Tertiò ex parte operationis, ibi, *Filii tui.* In prima duo. Beatificatio delectans secundum rationem in bono opere. Beatificatio, inquam, spei, & viæ. Secundò rei in futuro, & patriæ, ibi, *Et bene tibi erit.* Dicit ergo: Sic beati sunt qui timent, quia sic ambulant, & ô tu qui times Deum, *quia manducabis*, interius te pascendo, secundum passionem delectando, *labores manuum tuarum*, vel *fructuum* secundum aliam literam, *beatus es*, iam in præsenti per spem: anima enim, quæ bonis operibus delectatur, & in illis reficitur, iam certa spe tenet æterna. Propter hoc dicebat *Paulus 2. Tim. 2.* Laborantem agricolam oportet primum de fructibus suis percipere. *2. Tim.2.* Labora sicut bonus miles Christi. Et Dominus *Ioan.6.* Operamini cibum, qui non perit, sed permanet in vitam æternam, vt inde reficiamini, quia *Isa.3.* dicitur: Dicite iusto, quoniam bene, fructum adinuentionum suarum comedet. Propter hoc dicitur *Sapient.3.* Bonorum laborum gloriosus est, non tantum erit, fructus. Quis autem, tangitur *Prou.15.* Secuta mens, quæ relinquitur ex bonis laboribus, quasi iuge conuiuium.

De labore etiam corporali potest non inconuenienter intelligi. Beatus enim qui laborat propriis manibus vt pascatur. *1. Thess.4.* Operamini manibus vestris, sicut præceptum est vobis. Et ipse dicebat de seipso *Act.20.* Mihi, & iis, qui mecum sunt, manus istæ ministrauerunt. Sic enim malum inopiæ à se repellit ac fugat. *Prou.13.* Qui operatur terram suam, saturabitur panibus.

Et bene tibi erit, in futuro, scilicet æterna remuneratio. *Eccl.6.* In operibus illis exiguum laborabis, & statim, scilicet post hanc vitam, quæ nihil durat, edes de fructibus illis. *Sap.10.* Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum. Quæ autem sit illa merces, dicitur *Matth.* 19. Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Vxor tua. Hic tangitur meritum ex parte sensualitatis. Nec hoc dico, quia meritum sit in sensualitate, sed in ratione comparatiue ad illam, quando ratio ipsam facit in suis operibus ordinaris abundare. Ait enim: Sic beatus eris, qui in bono opere delectaberis secundum rationem, nec erunt pauca opera, imò, *vxor*, id est, *sensualitas tua*, sensualitas quæ debet subiici rationi, *sicut vitis abundans*, per multiplicationem bonorum *fœcunda*, operum, *vitis*, inquam, existens *in lateribus domus tuæ*, per promptitudinem. Et vere talis beatus. *Eccles.26.* Mulieris bonæ beatus vir. Bona autem est mulier cum bene viro fuerit subiecta, secundum illud *Genes.3.* Sub viri potestate eris. *Zach.8.* Vinea, anima scilicet pro illa parte, quæ inclinatur ad terrena, dabit fructum suum. Et abundanter. *1. ad Corinth.15.* Abundantes in omni opere bono. *1. Thess. vlt.* Sic ambuletis vt abundetis magis. Vel hæc

vxor

vxor poteſt intelligi ſapientia, quæ vxor eſt viri iuſti, & in ipſo viro modò fructificat, tanquam fertiliſſima vinea. *Sap.*8. Quæſiui illam m hi ſponſam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Hæc fructificat vt vinea in iuſtis, vt dicat illud *Eccleſ.* 24. Ego quaſi vitis fructificaui, &c.

Filij tui ſicut nouellæ. Hic tangitur meritum exterioris operationis. Et tangitur primò bonorum operum in fide & charitate factorum multiplicatio. Secundò refectio cauſata ex talibus, ſicut ſuprà tactum eſt in ipſa ratione, ibi, *In circuitu.* Dicit ergo: Sic beatus cum times, quia interius delectatur ratio, & ſenſualitas abundat in bono, & etiam *filij tui*, opera ſcilicet exteriora, ex ratione ſenſualitatem mouente genita, ſunt *ſicut nouellæ oliuarum*, fide ſcilicet virentia, & charitate vnctuoſa, quæ duo ſunt in oliua: aliter enim non placerent. Sine fide non, quia *Hebr.* 11. dicitur: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Non item ſine charitate, quia dicitur 1. *Cor.*13. Si diſtribuero omnes ſubſtantias meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. *Prou.* 11. Iuſti quaſi virens folium germinabunt. *Ierem.*11. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam vocauit Dominus nomen tuum. Et hoc *in circuitu menſæ tuæ*, hoc eſt, vt ſint tibi menſa rotunda, & circularis, vt ex illis paſcaris, ſicut ſuperius ſatis expoſitum eſt.

Vel *filij*, fideles & iuſti dicuntur, qui generati ſunt de matrimonio Chriſti, & Eccleſiæ, & ſunt ſicut nouellæ oliuarum pacifici: ſignum enim pacis oliua. *Geneſ.*8. Columba ramum oliuæ apportauit ad arcam in ſignum reconciliationis. Et hoc *in circuitu menſæ tuæ*, menſæ quidem altaris, cuius efficiuntur participes, & menſæ corporalis: & refertur lectura ad caput. Eſt enim menſa corporalis refectionis, quæ à Deo ſuis datur, etſi ſimul malis etiam concedatur, de qua 2. *Reg.*9. Miphiboſeth filius Domini tui, ſemper comedet panẽ ſuper menſam meam, *Eccleſ.*6. Eſt amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis. Sacræ ſcripturæ. *Pſal.* Paraſti in conſpectu meo menſam. *Prou.*9. Propoſuit menſam, dicitur de ſapientia, miſcuit vinum. Euchariſtiæ. 1. *Cor.* 10. Non poteſtis eſſe participes menſæ Domini, & menſæ dæmoniorum. Verum eſt rem ſacramenti participando, etſi participes, participando ſacramentum. Et veræ refectionis. *Luc.* 21. Diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, vt edatis, & bibatis, ſuper menſam meam in regno meo.

Multiplex menſa.

Ecce ſic benedicetur. Hic ſecundum, in quo oſtendit præmiſſa benedictionis eſſe cauſam & beatitudinis in timente Deum, & hoc in ſpe. Ait enim: Sic labores manducabis, vxor abundabit vt vitis, filij vt nouellæ oliuarum. *Ecce* ergo *ſic benedicetur*, hîc in ſpe, *qui timet Dominum*, in quo præcedentia ex timore Domini ſunt. *Eccleſ.* 1. Timenti Deum bene erit in extremis, & in diebus defunctionis benedicetur. Et in 15. Beatus homo, cui donatum eſt habere timorem Domini.

5. *Benedicat tibi Dominus.* Hic ſecundum ſecundæ partis Pſalmi, in qua ſubiungitur de præmio timentium ſub deſiderio, & optatione: & dicuntur duo. Primò optat timenti tali, qualem deſcripſit, præmium æternum, quantum ad adeptionem omnis boni. Secundò quantum ad remotionem omnis mali, ibi, *Pacem ſuper Iſrael.* In prima duo. Primò optat ei boni præſentiam abſolutè. Secundò comparatione ad alios, vel bonum in aliis, ibi, *Et videas filios.* In prima duo. Primò optat ei beatitudinem quantum ad affectum. Secundò quantum ad intellectum, ibi, *Et videas bona.*

Dicit ergo: Sic erunt hæc merito timenti in præſenti, & ô tu timens rogo, & opto, *Benedicat tibi Dominus*, & hoc, *ex Sion*, id eſt, benedictione ex Sion, ſcilicet ex cœleſtibus. Hæc benedictio de qua *Prou.*10. Benedictio Domini diuites facit. Et *Matth.* 25. Venite benedicti Patris mei.

Vel ſic: *Benedicat tibi Dominus*, qui venit *ex Sion*, qui natus eſt ſcilicet ex Iudæis. *Pſal.* Ex Sion ſpecies decoris eius. *Tob.* 9. Benedicat te Dominus Deus Iſrael. *Deut.*33. Benedictio eius, qui apparuit in rubo ſuper caput Ioſeph. *Prou.* 3. Habitaculo iuſtorum benedicentur.

Et videas. Ecce ſecundum. Quaſi dicerer: Sic benedictionẽ infundat in affectus, *&* etiam *videas*, quantum ad intellectum, *bona Ieruſalem*, illius ſupernæ, *omnibus diebus vitæ tuæ*, ingiter ſcilicet & continuè, quod non poſſet dici, de bonis præſentis vitæ: tranſeunt enim inceſſanter. Et ſic replebitur intellectus. *Iſa.*60. Tunc videbis, & affluues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum. Hæc viſio eſt vita æterna. *Ioan.*17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te. Ipſe enim eſt omnia bona. *Iſa.* 33. Regem in decore ſuo videbunt.

Et videas filios. Hic ſecundum, in quo optat ei gloriam de aliis, & in aliis. Ait enim: Sic te Dominus benedicat, conſolationem in affectu infundendo, ſic cognitione intellectum illuſtrando, *& etiam videas filios* ſpirituales, vel etiam terræ carnales, *filiorum tuorum*, in cœlo glorificatos. *Tob.* 9. Videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum, vſque in tertiam, & quartam generationem. Magna enim gloria, videre ibi filios carnaliter genitos, ad literam: ſed multò maior ſpiritualiter. 2. *Theſſ.*2. Quæ eſt enim ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos in die Domini noſtri IESV CHRISTI? Secundum vtramque acceptionem corona ſenum filij filiorum. Fructus etiam bonorum operum, ſunt filij filiorum, quos optat videri. *Prou. vlt.* Date illi de fructu manuum.

Pacem ſuper Iſrael. Ecce ſecundum, in quo optat amotionem omnis mali. Pax enim vera amouet, & expellit omnia mala & aſpera. Dicit ergo: Sic videas filios, vt in illis glorieris, & videas *pacem* veram, omne ſcilicet malum excludentem, *ſuper Iſrael* exiſtentem. Pacem, quam ſuperius petebam: fiat pax in virtute tua.

Et nota, quòd eſt pax reconciliationis, quæ eſt pax inter Iſrael, quam facit Deus inter Angelos & homines, inter homines & homines in fide & ritu diuerſos. *Eph.* 2. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Et eſt pax pectoris, quæ eſt pax in Iſrael, *Luc.* 2. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Conſtat, quòd de pace pectoris loquitur: multam enim habet frequenter

Pax reconciliationis, pectoris, & æternitatis.

frequenter exteriùs turbationem. *Ioan.* 14. Pacem relinquo vobis. Et eſt pax æternitatis, pro qua petit hîc, quæ eſt pax ſuper Iſrael. *Iſa. vlt.* Ecce ego declinabo ſuper eam, quaſi flumen pacis. *Gal. vlt.* Pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei. Hæc eſt illa, de qua *Phil.*4. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras. Ad quam nos perducat, qua nos perfundat, qui eſt benedictus, &c.

IN CXXVIII. PSALMVM.

Canticum graduum.

Argumentum Pſalmi, patientia in aduerſis.

1. SÆpe expugnauerunt me. Hic eſt Pſalmus 128. in Pſalmis Gradualibus 10. in illis qui pertinent ad profectum in bono, quintus & vltimus. Sicut enim neceſſaria eſt volenti proficere, primò propoſiti firmitas, poſtmodum lætitia, tertiò ſpes & confidentia: ſic vltimum & conſummatiuum exigitur, ſcilicet in aduerſis patientia fortis. *Iacob.* 1. Patientia opus perfectum habet.

Præmiſſo ergo titulo, ſupponitur Pſalmus in duas partes diuidendus. Primò quidem oſtendit mala, quæ ab aduerſariis per tribulationum frequentiam patiuntur. Secundò fraudulentiam expugnantium, ibi, *Supra dorſum.* Tertiò tribulationum intenſionem, ibi, *Prolongauerunt.* In prima duo. Primò exprimit tribulationum frequentiam, quia ab initio Eccleſiæ ſemper iuſtus à malo tribulationem patitur. Secundò fruſtrationem ſic perſequentium, ibi, *Etenim non potuerunt.* In prima duo. Primò tangit frequentiam impugnationum, in auferendo bona. Secundo in infligendo mala, ibi, *Sæpe expugnauerunt.*

Dicit ergo: Sic neceſſarium eſt, quòd Deus ædificet, quòd Deus conſeruet, aliter ſtare non poſſumus: tamen nemo deſperet in me, imò *dicat nunc*: hîc in præſenti, in futuro enim non erit neceſſe dicere, *Iſrael*, populus Deum videns formata fide: *Expugnauerunt me*, diabolus. *Apoc.* 12. Draco pugnabat contra mulierem malculum parituram. 1. *Pet.*5. Aduerſarius veſter diabolus circuit quærens quem deuoret. Hæreticus. *Geneſ.* 19. Domus Loth Chriſti ad ſios declinantis. Loth enim interpretatur declinans. obſeſſa eſt à Sodomitis. Hæretici Sodomitæ ſunt, contra naturam peccant, vel diuinum, vel humanam in Chriſto. Tyrannus. *Iob* 1. Chaldæi, qui interpretantur feroces, fecerunt tres turmas, & inuaſerunt camelos humiles, & obedientes. Frater falſus. 1. *Cor.* 1. Filij matris meæ, pugnauerunt contra me.

Et hoc *ſæpe*, ſcilicet *à iuuentute mea*: ex quo enim cœpit Eccleſia, ab iis quamoti impugnatur. Quando Abel innocens erat, ſcilicet in Abel. *Iob* 27. Mane primò conſurgit homicida. Poſtmodum legitur, quod Iſrael perſequitus eſt Iſaac. *Geneſ.* 27. Et Eſau Iacob in 27. Filij quoque Iſrael perſecutionem ab Ægyptiis paſſi ſunt, inuidens vt ad imaginem Dei animas eorum prauocarent. *Exod.* 1. Propter hoc dicitur *Eccleſ.* 2. Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam ſtatim ad tentationem.

Sæpe expugnauerunt. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic expugnauerunt bona auferendo, & etiam *ſæpe expugnauerunt me*, infligendo mala. *Apocal.*12. Poſtquam mulier peperit maſculum, ſtatim cum incipit aliquis in actum producere bonum propoſitum, cœpit eam draco impugnare. A principio dictum eſt *Geneſ.*3. Inimicitias ponam inter te, & mulierem. *Eccleſ.*40. Iugum graue ſuper filios Adam à die exitus ſui de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. *Iob* 8. Militia eſt vita hominis ſuper terram.

Etenim non potuerunt mihi. Præmiſſa impugnatione, ſequitur impugnantium fruſtratio. Ait enim: Sic impugnauerunt, *etenim*, ſed *non potuerunt mihi*, Deo me conſeruante. *Eccleſ.* 4. Vſque ad mortem certa pro iuſtitia, & Dominus expugnabit inimicos tuos. *Cant.* 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. *Rom.* 8. Quis nos ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? Nihil ſi volumus. Propter hoc dicit Ioannes quibuſdam. 2. *Cano.*2. Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & viciſtis malignum. *Hebr.*11. Sancti per fidem vicerunt regna. Imò magis augmentantur, & multiplicantur. *Matth.* 16. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

2.

Supra dorſum. Hic ſecundum, in quo ſubinngit de fraudulentia impugnantium. Ait enim: Sic impugnauerunt me frequenter, impugnauerunt & fraudulenter, quia *peccatores fabricauerunt*, non ab ante, ſed *ſuper dorſum*, tanquam à poſteriori, & clarenter me perſequentes. Fabricatores ergo ſunt perſequutores. *Eccleſ.* 21. Attende tibi à peſtifero: fabricat enim mala, verum eſt, pœnas, ſupra dorſum tuum. *Ezech.* 22. Dabo te in manus fabricantium interitum. Fabricant etiam malum culpæ, falſitates, & mendacia. *Iob* 13. Oſtendam vos fabricatores mendacij. Et præter intentionem ex eorum fabricatione ſurgunt ſancti in vaſa glorioſiſſima, & dilatata. *Supra* in *Pſal.* In tribulatione dilataſti mihi. *Rom.* 5. Tribulatio patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet. *Iacob.*1. *Iſa.*54. Ego creaui fabrum ſuffiantem in igne prunas, & proferentem vas in opus ſuum.

3.

Prolongauerunt. Hic tertium, in quo ſubiungit de intentione tribulationum. Ait enim: Sic iniqui fabricauerunt ſuper dorſum meum, & *prolongauerunt*, longam ipſam facientes, *iniquitatem ſuam. Iſa.*5. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Vel *prolongauerunt*, id eſt, longè à me, dicit iuſtorum congregatio, fecerunt *iniquitatem ſuam.* Magna enim iniquitas longè eſt à iuſtis. *Ierem.* 2. Elongauerunt à me, & abſtulerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt.

4.

Dominus iuſtus concidit. Hic ſecunda pars totius huius Pſalmi, in qua præmiſſa conſtantia in perſequutionibus à malis, ſubiungit de pœna, quæ retribuetur eis à iuſto iudice Deo: & tangitur triplex. Prima, eorum humiliatio in morte. Secundo, confuſio in iudicio, ibi, *Confundantur.* Tertia, æterna damnatio

damnatio in gehenna, ibi, *Fiant sicut fœnum.* Dicit ergo: Sic persequuti sunt ab initio, nec prævaluerunt, nec semper persequentur, quoniam *Dominus iustus. Ierem.*12. Iustus es tu Domine, si disputem tecum. Et iustruas diligens. *Psal.* Iustus Dominus, & iustitias dilexit, iuste omnia ordinans & disponens. *Sapient.*12. Cum sis iustus Domine, iustè omnia disponis. *Concidet*, id est, humiliabit, *cervicem*, id est, cervicositates, *peccatorum*, superborum scilicet nos persequentium. In cervice enim superbia intelligitur. *Iob* 15. Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui cervice armatus est. Et *Gregor.* dicit: Nihil tam displicet Deo, quàm cervix erecta post peccatum. Sed Dominus hanc confringit & humiliat. *Iob* 23. Redigentur in luctum, vel lutum cervices vestræ, quantumcumque fuerint exaltatæ. In 20. Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur. Et optimè dicit, *Succidet:* superbi enim flecti non possunt, & propter hoc necesse est succidi. *Isa.* 10. Excelsi staturæ succidentur.

5. *Confundantur.* Hîc secundum, scilicet eorum confusio in iudicio. Et tangitur primò confusio per modum deprecationis. Secundò ratio, ibi, *Et conuertantur.* Dicit enim: Sic in morte cervices concidentur, & etiam in iudicio generali *confundantur*, id est, confundentur. *Osee* 11. Confusio Ephraim capiet eum, & confundentur Israël. *Ierem.*17. Confundantur qui me persequuntur.

Et conuertantur. Hîc ratio confusionis, cognitio sui defectus, & impotentiæ, qui prius potentes videbantur. Ait enim: Sic confundantur: &, id est, quia, *conuertantur retrorsum*, vt inefficaces, hoc est, impotentes appareant, dicit *Glossa*, qui prius aliquid videbantur. *Omnes qui oderunt Sion*, Ecclesiam scilicet, & iustorum congregationem. In *Psal.* suprà: Conuertantur retrorsum, qui volunt mihi mala. *Ierem.*8. Facti sunt in retrorsum, & non in antè.

6. *Fiant sicut fœnum.* Hîc tertium, scilicet æterna damnatio, in quo tanguntur duo, scilicet causa, & ratio damnationis, scilicet prosperitas transitoria. Secundò damnatio, ibi, *De quo non implenit.* Dicit ergo: Sic concidatur cervix in morte, confusio sit eis in iudicij discussione, & etiam *fiant* in hac vita, *sicut fœnum*, virentes scilicet & glorioſi in exteriorum prosperitate, & apparentia. *Isa.* 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria quasi flos fœni. *Fœnum*, inquam, *tectorum*, id est, super tecta crescens: & loquitur ad modum Palæstinæ, vbi tecta plana sunt, & crescunt in illa planitie sæpe fœnia. *Quod*, inquam, fœnum, *exaruit* frequenter priusquam euellatur, id est, antequam ad euulsionem commoditatem perducatur. *Isa.*28. Væ coronæ superbiæ Ephraim, & flori decidenti. *Psal.* Tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident. *Iacob.*1. Sicut flos fœni transibit. *Eccl.*11. Omnis potentatus, ecce fœnum tectorum, *breuis vita*, ecce quàm citò arescet.

7. *De quo non implenit.* Hîc secundum, æterna damnatio sequens ex transitoria prosperitate illa. Et primò tangitur illorum exclusio è vita æterna. Secundò etiam à præsenti gratia, ibi, *Et non dixerunt.* In prima duo. Primò innuit priuandos deductione ad gloriam, seu portatione, quæ fit per Angelos sanctos colligentes, & quasi metentes. Secundò collocatione in illa, ibi, *Nec sinum suum.* Dicit ergo: Sic citò succidantur, in morte, & etiam fiant sicut fœnum, *de quo non implenit manum suam qui metit*, scilicet Angelos, in fine mundi, quando iussionem habebunt Angeli de metendo omnes. *Matth.*13. Tunc ducam messoribus: Alligate primum zizania in fasciculos ad comburendum, non impleatis manum vestram ad præsentandum coram me. *Apoc* 13. dictum est Angelo: Mitte falcem tuam, & mete, quoniam maturuit messis.

Et de quo non implenit *sinum suum*, eos in gloria collocando, *qui manipulos colligit*, in sinum gloriæ suæ, scilicet iustos. In illo, inquam, sinu, de quo *Isa.* 40. Agnos in sinu leuabit. De quo etiam *Luc.*16. Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis, à messoribus, in sinum, Abrahæ, sicut manipulus in granchiam, & granum in horreum. *Matth.* 13. Triticum autem ponite in horreum meum.

8. *Et non dixerunt qui præteribant.* Hîc secundum, in quo monstratur illorum exclusio à gratia in præsenti. Primò quia nec à sanctis sunt in suis operibus benedicti. Secundò quia nec in seipsis, ibi, *Benediximus vobis.* Dicit ergo: Sic excludantur ab æterna vita, *& etiam qui præteribant*, per vitam præsentem, tanquam per alienam. *Ecclesiast.* 29. Transi hospes: & quæ tenes in manu, tiba cæteros. Et de Apostolis dicitur. *Act.*8. Pertransibant euangelizantes verbum Dei. *Non dixerunt: Benedictio Domini super vos*, operantes: antiquitus enim transeuntes operantibus gratiam optabant in operando, & diuinum adiutorium. Sic Booz messoribus in 2. *Ruth* dixit, Dominus vobiscum.

Benediximus vobis, in persona vestris, *in nomine Domini*, sicut sanctus Iacob benedicebat filio suo Ioseph. Hæc impleta sunt in pessimis Iudæis, & quotidie implentur in repellentibus verbum Dei. Sancti enim prædicatores nec talium operibus, nec personis earundem benedicent, sed ab eis recedere debent, sicut præceptum est *Matth.*10. *Luc.*9. Et sicut Apostoli fecerunt *Act.*13. Quoniam repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicastis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes. Sed pietati assentientes, benedicunt, gratiam illis optando, ad quam nos perducat, &c.

Nota, quòd Ecclesia aduersis eleuatur. *Gen.* 8. Aquæ diluuij eleuauerunt arcam in sublime. Multiplicatur. *Exod.*1. Filij Israël afflicti ab Ægyptijs multiplicabantur. *Ioan.*12. Nisi granum frumenti, &c. Dilatauit. In *Psal.* In tribulatione dilatasti mihi. *Iob* 60. Dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te fluctuatio maris. Infortiatus. *Ad Hebr.* 11. Fortes facti sunt in bello. *Ad Rom.*5. Tribulatio patientiam operatur. *Isa.*54. Ego creaui fabrum sufflantem in igne in prunas, & proferentem vas

Ecclesia multa profecit ex aduersis.

vas in opus suum. Nutritur. *Iob* 10. Si iustus fuero, non leuabo caput saturatus afflictione, & miseria. Ditatur. *Iob* 37. Ab Aquilone venit aurum. Prudentior efficitur. *Isa.* 28. Vexatio dabit intellectum. Ad Deum ire compellitur. In *Psal.* Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea, &c. *Greg.* Mala, quæ nos hîc premunt, ad Deum nos ire compellunt.

IN CXXIX. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *De profundis clamaui.* Hic est Psalmus 129. in toto libro, in tertia verò parte 29. inter Graduales Psal.11. Primus inter illos quinque, qui pertinent ad perfectionem boni. Cum enim nullus sit tam perfectus, qui non peccet. 1. *Pet.*1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Primus gradus est in peccato, oratio-

Argumenta Psalmi, confidentia orantis vt de profundo peccatorum liberetur.

nis confidentia, orationis, inquam, pro liberatione factæ, de profundo miseriæ præsentis. Et dico confidentiam, vt experti iam in pluribus misericordiam Dei, & bonitatem: hoc enim est perfectorum.

Primò ergo præmisso titulo consueto, confidenter se orasse monstrat. Secundò excitat alios ad confidentiam in bono, ibi, *A custodia matutina.* In prima duo. Primò, quòd orauit. Secundò, quòd confisus sit cùm orauerit in Domino, ibi, *Quia apud te.* In prima dicuntur tria. Primò causam orationis exprimit & clamoris. Secundò formam. *Domine exaudi.* Tertiò ostendit necessitatem, ibi, *Si iniquitates.*

Dicit ergo: *De profundis*, ad quem solum est recursus verus, *clamaui*, feruore cordis, *ad te*, & hoc *de profundis* peccatorum, in quibus pressus lateo, quandiu in hac misera vita viuo. *Ion.*2. De ventre inferi clamaui ad Dominum, & exaudiuit vocem meam.

Multiplex profundum.

Notandum enim, quòd est profundum quod non attingimus, scilicet diuinæ prouidentiæ. *Iob* 11. Profundior inferno est, & quid facies? *Psal.* Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Et est profundum, quod inquirimus, scilicet profundum Scripturæ. *Eccl.*7. Alta profunditas, quis inueniet eam? Et Deus reuelat sicut vult. *Iob* 12. Quis reuelat profunda de tenebris? Et est profundum humanæ adinuentionis, de quo *Isa.*29. Væ qui profundi estis corde, vt abscondatis à Domino consilium. Et desperationis. *Prou.*18. Peccator cum venerit in profundum, peccatorum scilicet, contemnit. Et profundum humanæ miseriæ, de quo hîc, & suprà in *Psal.* Non me absorbeat profundum, neque vrgeat super me, &c. Et gehennalis. *Isa.*7. Pete tibi signum à Domino Deo tuo, in profundum inferni, siue in excelsum suprà. *Iob.*17. In profundissimum inferni descendent omnia mea. *Exod.* 15. Descenderunt in profundum quasi lapis. Et charitatis. *Ephes.*3. In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. *De profundis* ergo, quia de profundo culpæ in quo penè mergor, de profundis miseriæ, in quo totus sum; *clamaui ad te Domine*, cum Petro. *Matth.*14. Et cum cœpisset mergi, clamauit dicens, &c.

Domine exaudi. Hîc secundum, forma orationis, hoc est, quid orauerit. Primum vt audiat orationem pro bonis adipiscendis. Secundò vt intendat deprecationi pro malis amouendis, ibi, *Fiant aures.* Dicit ergo: Sic clamaui vrgente miseria, sed quomodo? Sic *Domine exaudi vocem meam*, orantem vt mihi bona conferantur. *Dan.* 9. Exaudi Domine orationem serui tui. *Iudith* 9. Exaudi me miseram, & de tua misericordia confidentem.

Fiant aures tuæ. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic clamaui, vt exaudiret vocem, dicens etiam hoc: Fiant aures tuæ. Anthropathos est. 3. *Reg.*8. Sint oculi tui aperti, & aures tuæ intentæ. *Intendentes. Dan.*9. Exaudi Domine, attende, & fac. *In vocem deprecationis meæ*, pro amouendis miseriis factæ, & culpæ & pœnæ. Suprà in *Psal.* Auribus percipe deprecationem meam.

Si iniquitates. Hîc tertium huius partis, in quo ostendit clamandi necessitatem. Dicit sic: De profundis clamaui, vt audirer de bonis adipiscendis, & malis amouendis. Et necesse habui, quia ô *Domine*, cui nullus resistere potest, *si obseruaueris.* Obseruantia diligentiam importat, id est, ad iudicium seruaueris, *iniquitates*, in quibus sumus, quas continuè facimus, *quis sustinebit*? id est, sustinere poterit? Verè nullus. *Greg.* Si districtè nobiscum ageret, natura humana fragilis nullatenus sustineret. *Iob* 9. Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere vnum pro mille. Nullus sustinebit? quia nullus est qui non sit peccatis oppressus. Suprà in *Psal.* Iniquitates meæ ficut onus graue grauatæ sunt super me. Nullus est, qui non sit immundus. *Prou.* 20. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Nullus. *Isa.*64. Facti sumus vt immundi omnes nos, & omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. Propter hoc dicit *Iob* in 23. Nolo multa fortitudine contendat mecum. Sed illud *Psal.* Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

4. *Quia apud te.* Hîc secundum, in quo postquam ostendit, quod orauerit, ostendit, quòd fiduciam habuerit in orando: & tanguntur quatuor causæ confidentiæ & spei. Dei pietas, qua peccata dimittit. Eiusdem charitas, qua gratiam infundit. *Et propter legem.* Et veritas, quæ promissum soluit, ibi, *Sustinuit anima mea.* Et potestas, quæ potenter defendit, ibi, *Speravit anima mea.* Dicit ergo: Sic necessitate pressus orauí, nec diffidentiam habui, imò ô *Domine sustinui*, expectando per spem, & confidentiam, *quia apud te est propitiatio*, quia peccata dimittis. *Dan.* 9. Domino Deo nostro propitiatio & misericordia, nobis autem confusio. Nec modica, imò, maxima. *Eccles.* 27. Quam magna misericordia Domini, & propitiatio ipsius conuertentibus ad se. Imò totus est propitiatio. 1. *Ioan.* 1. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Et propter legem. Ecce secunda causa. Quasi diceret: Sic sustinui propter pietatem, & etiam *sustinui te propter legem tuam*, charitatis scilicet, & clementiæ, qua gratiam infundis, non acri-

ter punis, ſicut in lege ſeueritatis. Charitas enim lex eius eſt, de qua *Iob* 11. Oſtendet tibi, quod multiplex ſit lex eius. *Prou. vlt.* Lex clementiæ in lingua eius. Hæc lex Chriſti. *Gal.6.* Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.

Suſtinuit anima mea. Ecce tertium. Quaſi diceret: Suſtinui, quia apud te pietas, apud te charitas, & etiam *anima mea ſuſtinuit*, confidenter ſecundum illud *Eccl.*2. Metuentes Dominum ſuſtinere miſericordiam eius. Etiã eodem: Suſtine ſuſtentationes Dei. Sperans, *in vt verbo eius*, quo promittis ſuſtinentibus adiutorium, imò regnum, per Apoſtolum. 1.*Tim.*2. Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. Et non mentiris. *Num.*23. Non eſt Deus vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.

5. *Speranit anima.* Ecce quartum. Quaſi diceret: Sic ſpero, quia pius es, charitatiuus, & verax: & etiam *anima mea ſperauit*, non in alio, ſed *in Domino*, qui potens eſt eripere & liberare ab omni malo. *Prou.* 26. Qui ſperat in Domino, beatus eſt. Et *Ierem.* 17. dicitur: Beatus homo qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. *Eccl.* 14. Spes illorum in ſaluantem illos. Et 32. Qui confidit in illo, non minorabitur.

6. *A cuſtodia matutina.* Hîc eſt ſecunda pars Pſalmi, in qua alios monet & excitat ad confidendum. Duo ergo dicuntur. Primò admonitio de confidentia continua, & perſeueranti. Secundò ratio quare confidendum, ibi, *Quia apud Dominum.* Dicit ergo: Sic confidenter orani, & *Iſrael*, populus videns Deum per fidem 1.*Cor.*14. Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate. *Speret in Domino*, & hoc, *à cuſtodia matutina*, à fine ſcilicet noctis, quæ eſt matutina, vel *vigilia* ſecundum aliam literam, *vſque ad noctem*, hoc eſt, per totam diem continue. *Eccleſ.*11. Mane ſemina ſemen tuum, ſemen bonæ ſpei, & confidentiæ in Deum, & veſpere ne ceſſet manus tua: in veſpere ſperare non ceſſa. Vigilia etiam vel cuſtodia matutina poteſt dici iuuentus, tunc enim eſt mane, veſperè verò ſenectus. A iuuentute ergo vſque ad ſenectutem in Domino ſperandum. In *Pſal.* ſuprà: Domine ſpes mea à iuuentute mea, in te confirmatus ſum ex vtero. Et rurſus in alio: Ne proiicias me in tempore ſenectutis cum defecerit virtus mea, &c. Vel vigilia matutina, collatio gratiæ: nox verò conſummatio in morte. Ergo ab inſtanti, in quo confertur gratia, vſque ad mortem ſperandum. Hæc eſt vigilia matutina, de qua *Exod.*24. Factum eſt in vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum in columna ignis, & nubis, gratia accendente ad bonum, & concupiſcentiam refrigerante. Et *Mat.* 20.& 24. Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. *Leuit.*2. & 4. caput hoſtiæ & cauda præcipiebatur offerri Domino.

7. *Quia apud Dominum.* Hîc ſecundum, ratio, quare ſperandum Iſraëli in ipſo. Primò beneficium iam acceptum. Secundò accipiendum, ibi, *Et ipſe redimet.* Acceptum duplex beneficium, ſcilicet incarnationis primò, & beneficium paſſionis ſecundò. *Et copioſa.* Dicit ergo: Sic perſeueranter ſperet Iſraël in Domino: & iuſtum eſt, *quia apud Dominum miſericordia*, quia voluit incarnari & homo fieri. *Ioël.*2. Benignus & miſericors eſt. *Tit.*3. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. *Pſal.* Deus meus miſericordia mea.

Et copioſa apud eum redemptio. Sanguine in paſſione effuſo. In *Pſal.* ſuprà: Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. *Eph.* 1. Habentes redemptionem per ſanguinem eius. 1.*Cor.*1. Factus eſt nobis à Deo patre ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. 1.*Pet.*1. Non enim corruptibilibus auro & argento redempti eſtis de veſtra vana converſatione, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati Chriſti Ieſu. *Et copioſa*, ſufficiens pro toto mundo. Copioſa fuit illa redemptio, propter rei oblatæ quantitatem. 1. *Ioan.* 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Item propter offerendi qualitatem. *Sap.*2. Morte turpiſſima condemnemus eum. Item propter oblationis vtilitatem: fuit enim non ſolum redemptio, ſed & lotio. *Apoc.*2. Dilexit nos, & lauit à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et refectio. *Ambroſ.* De latere Chriſti aqua & ſanguis exiuit: illa vt diluar, iſte vt redimar: bibamus ergo pretium noſtrum, & bibendo redimamur. Chriſtus enim pro peccatis noſtris ſemel mortuus eſt, quotidie peccata populi redempturus. Propter liberatorum generalitatem. 1. *Ioan.* 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non ſolum pro noſtris, ſed pro totius mundi. Propter inimicorum ſubuerſionem, & deiectionem. *Iſa.*51. Tu vulneraſti ſuperbum, percuſſiſti draconem. *Exod.*15. Equum, & aſcenſorem proiecit in mare Propter præmij magnitudinem. *Iſa.*4. 1. *Cor.* 2. Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.

Et ipſe redimet. Hîc ſubiungit de beneficio in futuro exhibendo. Quaſi diceret: Sic confitendum, quia incarnatus, quia paſſus: & etiam ipſe *redimet Iſraël*, populum fide formata videntem ſe, *ex omnibus iniquitatibus eius*, quod fiet plene in generali reſurrectione. Redemit quidem per paſſionem, ſicut iam ſuperius tactum fuit. *Iſa.* 49. Redemit Dominus Iacob. Et *Ierem.*31. Redemit Dominus Iacob de manu potentioris. Et *Iſa.* 44. Reuertere ad me, quia redemi te. *Greg.* Nullum peccatorem reuertentem deſpicit, quia peccatores redimere venit. Sed tandem plenius redimet in generali reſurrectione. *Roman.* 8. Nos autem intra noſmetipſos ingemiſcimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis noſtri. *Iſa.* 44. Ego ſum qui deleo iniquitates, &c.

IN CXXX. PSALMVM.

Canticum graduum Dauid.

1. *Argumentũ Pſalmi, confidentiæ mãſuetudo & humilitas.*

DOmine non eſt exaltatum cor ſuum. Hîc eſt Pſalmus 130. in toto libro, & ſic 30. in 3.parte libri, in Pſalmis Gradualibus 12. ſecundus in illis, qui pertinent ad conſummationem in bono. Cum enim actum ſit in Pſalmo præcedenti de confidentia ſupplicantis, hîc agitur de humilitate confidentis, ne forte ſuperbia credatur illa confidentia, & præſumptio, vbi dicuntur duo. Præmiſſo titulo communi, poſt exprimit

exprimit ſuam humilitatem loquens in perſona omnium perfectorum. Secundò ex hoc infert inuitationem ad confidentiam, ibi, *Speret Iſraël.* In prima duo. Primò remouet à ſe duplicem elationem, & ſuperbiam. Secundò oſtendit ſuam humilitatem, ibi, *Si non humiliter.* In prima duo. Primò remouet à ſe interiorem ſuperbiam. Secundò exteriorem, ibi, *Neque elati.*

Dicit ergo: Sic conſilium ſum, & orani, nec tamen ſuperbiui, imò ô *Domine, cor meum*, ſicut tu ſcis, *non eſt exaltatum*, per ſuperbiam interiorem, ſicut Nabuchodonoſor. *Iudith* 2. Eleuatum eſt cor Nabuchodonoſor. Sed Dominus citò deiecit illam ſuperbiam. *Iſa.* 10. Viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Aſſur. *Prou.*17. Qui exaltat oſtium ſuum, quærit ruinam. Et in 16. Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatio ſpiritus. *Iob* 15. Quid te extulit cor tuum, & quaſi magna cogitans arrogantia habes oculos?

Superbia interior.

Neque elati ſum. Hîc remouet exteriorem, quæ eſt duplex: vel in ſigno, & hanc remouet primò: vel in facto, & hanc ſecundò. *Neque ambulaui.* Dicit ergo: Sic cor non eſt exaltatum, *nec elati ſunt oculi mei*, vt eſſet ſuperbia in ſigno exterioti. *Eccl.*23. Extollentiam oculorum ne dederis mihi. Talis enim in generatione malorum computatur. *Prou.*30. Generatio, cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ in altum porrectæ. A Deo reputatur. *Prou.*6. Oculos ſublimes odit Deus. Ipſo deiciuntur. *Iſa.*2. Oculi ſublimis hominis humiliati ſunt. *Greg.* Omnis ſuperbia tanto in imo iacet, quãto in altum ſe erigit.

Superbia exterior.

Neque ambulaui. Hîc amouet exteriorem ſuperbiam in facto. Et primò in facto, in quod eſt humana potentia. Secundò in facto, quod eſt ſuper humanam, ibi, *Neque in mirabilibus.* Dicit ergo: Sic oculi mei non ſunt exaltati vt eſſet ſuperbia in ſigno: *neque etiam ambulaui in magnis*, opteribus & pompis, in quibus ambulant ſuperbi ad oſtentationem, ſicut illi, de quibus Dominus. *Luc.*20. Attendite à Scribis, qui volunt ambulare, in ſtolis, & amant ſalutari in foro. *Amos* 2. Viam humilium declinant. Et in 6. Optimates capita populorum ingredientes pompaticè domum Iſraël.

Nec in mirabilibus. Ecce ſecundum. Quaſi diceret: Sic non ambulaui in magnis, *nec* ambulaui, repete, *in mirabilibus ſuper me*; ſuper vires meas exiſtentibus, & ſtatum meum, quod eſt magna ſuperbia. *Eccleſ.*3. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Superbi ſuper ſe ſemper nituntur aſcendere. *Iſa.*16. Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde: ſuperbia eius, & arrogantia eius, plusquam fortitudo eius. Talem fecerunt magi Pharaonis, qui voluerunt facere cynipes, quas non poterant. *Exod.*8. Talis erat Simon magus, qui volebat facere miracula ſicut Petrus. *Act.*8. Talis erit Antichriſtus, qui oſtendet ſe tanquam ſit Deus. *Dan.*11. Eleuabitur & magnificabitur aduerſus omnem deum. Et dicit *Hieron.* Hoc propriè ſupercilio Epiſcoporum conuenit, qui operibus dedecorant nomina dignitatum, prò humilitate ſuperbiam affectantes, non attendentes illud *Luc.*16. Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud Deum.

2. *Si non humiliter.* Hîc ſecundum, in quo duo. Primò aſſerit de ſe humilitatem. Secundò ſubiungit imprecationem, ſi non ita ſit ſicut dixit, *Sicut ablactatus.* In prima duo. Primò aſſerit ſe ſenſiſſe humiliter de ſeipſo. Secundò nullam exaltationem fuiſſe pro quocumque Dei beneficio, quod eſt magna humilitas. *Sed exaltaui.* Dicit ergo: Sic non ſuperbiui, nec interius in animo, nec exterius in ſigno vel facto, imò *ſi non ſentiebam humiliter de meipſo. Rom.*11. Noli altum ſapere, ſed time. Et 12. Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. *Iſa.*5. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobismet ipſis prudentes. *Greg.* Proprium electorum ſpecialiſſimum eſſe ſolet, vera de Deo credere, humilia de ſe ſentire, ſicut magiſter eorum Chriſtus. *Phil.* 2. Hoc ſentite in vobis, quod & in CHRISTO IESV.

Sed exaltaui animam meam, de diuinis me beneficiis extollendo, ſciens illud 1. *Cor.*4. Quid habes, quod non acceſiſti? quod ſi acceſiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Sic Abraham, qui multa bona acceperat, non ſe exaltabat. *Gen.*18. Loquar ad Dominum meum cum ſim puluis & cinis? Et *Iob* 31. Si vidi ſolem, magni beneficij fulgorem, cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, minoris beneficij apparentiam.

Sicut ablactatus. Hîc ſecundum, ſcilicet imprecatio, contra ſeipſum, ſi non fuerit humilis, ſicut dixit. Ait enim: Si non ſenſi humiliter, & exaltaui animam, *fiat retributio in anima mea*, non in corpore tantum, vt impleatur in me illud *Iſa.*3. Væ impio in malum, retributio manuum eius fiet ei. *Ita* me miſeriæ & morti expono, ſicut *ſuper matrem ſuam*, incumbens ſup. paruulus, morti exponitur, *ablactatus*, à matris lacte ſeparatus: ſtatim enim perit. *Thren.*3. Adhæſit lingua lactentis ad palatum eius in ſiti.

Lactis variã acceptiones.

Et nota hîc, quod eſt lac adulationis: de quo *Prou.* 26. Vir iniquus lactat amicum ſuum, & ducit illum per viam non bonam. Ab hoc bonum eſt ſeparari. *Prou.* 1. Fili, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Et eſt lac carnalis voluptatis, & prudentiæ ſecularis, & hæreticæ peruerſitatis, de quo *Thren.*4. Lamiæ nudauerunt mammas, caro, mundus, & hæreticus: lactauerunt catulos ſuos. Et ab hoc ablactandi ſumus. *Iſa.*11. Super foramina aſpidis, & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, ponet manum ſuam. Et eſt lac abundantiæ temporalis. *Exod.*3. Educam vos de afflictione Ægypti, & inducam vos in terram fluentem lac & mel. Et ab hoc non lactari perfectum. *Iſa.*28. Quem docebis ſcientiam, & quem intelligere facies auditum? ablactatos à lacte, &c. Et eſt lac doctrinæ ſimplicis. 1. ad *Corinth.*3. Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam. Ad *Hebr.*5. Facti eſtis, quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo. Hoc debemus lactari. 1. *Petr.*2. Quaſi modo geniti infantes, lac concupiſcite. Hoc lactant nos ſacri Doctores vt nutrices. 2. *Theſſ.*2. Facti ſumus in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat paruulos, vberibus duorum teſtamentorum. *Cant.* 1. Meliora ſunt vbera tua vino. Et eſt lac diuinæ conſolationis, quo mirabiliter paſcitur, & reficitur affectus. *Oſee* 2. Lactabo eam, adducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. *Iſa. vlt.* Sugatis vt repleamini ab vberibus conſolationis.

3. *Speret Israël.* Hîc secunda pars totius Psalmi, in qua subiungitur aliorum inuitatio ad sperandum, & perseuerantes: & dicuntur duo. Primò inuitat. Secundò declarat quandiu sit sperandum, ibi, *Ex hoc nunc.* Dicit ergo: Sic confisus sum in Domino, & nihilominus humilis factus sum: sed admonendo dico: *Speret Israël in Domino. Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in se. *Eccles.* 2. Quis sperauit in illo, & confusus est? 1. *Machab.* 2. Cogitate per generationem, & generationem, quoniam qui sperant in illum, non infirmantur. Et hoc, *ex hoc nunc, & vsque in seculum. Osee* 12. Misericordiam, & iudicium custodi, & spera in Domino Deo semper. *Psal.* Sub vmbra alarum tuarum sperabo donec transeat iniquitas, hoc est, vsque ad finem, imò vltrà: non enim omnino transibit iniquitas, imò in inferno manebit.

IN CXXXI. PSALMVM.

Canticum graduum.

Argumentū Psalmi, de desiderium ædificationis Ecclesiæ.

1. MEmento *Domine Dauid.* Hîc est Psalmus 131. in toto libro, in tertia vero parte 31. in Psalmis Gradualibus 15. in illis qui pertinent ad perfectionem boni, tertius. Cum enim actum sit de confidentia supplicantis, postmodum de vera humilitate confidentis, hîc tertio agitur de desiderio profectus aliorum, & promotionis Ecclesiæ Dei sub typo domus, cuius ædificatio vehementer desiderarur. Hoc enim desiderio sancti inflammantur. Præmisso ergo titulo, superius frequenter exposito, & in nullo mutato, duo dicuntur in Psalmo. Primò exprimit loquens in persona iusti perfecti, vehemens desiderium ædificandi domum Dei, ab ædificatore vero, Christo scilicet sub typo Dauid. Secundò lætus asserit desiderij sui complementum, ibi, *Iurauit Dominus Dauid.* In prima parte demonstrat exprimens desiderium, & petit vt ædificatoris memoriam habeat Deus. Secundò ipsum excitat quem cogitauit, vt adiutorium præbeat, ibi, *Surge Domine in requiem.* In prima duo. Primò supplicat vt ædificatoris habeat memoriam. Secundò demonstrat ex quibus nouerit fiendam ædificationem, ibi, *Ecce audiuimus.* In prima tria dicuntur. Primò rogat vt memoriam habeat de ædificatore. Secundò causam assignat quare debeat habere. *Et omnis mansuetudinis.* Tertiò ad quid velit ipsum habere eius memoriam, & in quo, ibi, *Sicut iurauit.*

Dicit ergo: Sic Domine confido, & me humiliter nihil esse scio, sed ô *Domine*, rogo *memento Dauid*, spiritualis ædificatoris Ecclesiæ, scilicet Christi. Ipse enim verus Dauid, manu fortis scilicet. *Prou. vlt.* Manum suam misit ad fortia. *Mich.* 3. dicitur in persona ipsius: Repletus sum fortitudine spiritus Domini. Et aspectu desiderabilis. *Cant.* 2. Ostende mihi faciem tuam, exteriorem, quæ valdè pulchra fuit. *Psal.* Speciosus forma, &c. Et interiorem, propter quod dicitur *Ierem.* 31. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ. Propter quod dicit Petrus 1. *Petr.* 1. In ipsum desiderant Angeli prospicere.

Et omnis mansuetudinis eius. Quasi diceret: ipsa mansuetudo sua causa sit recordationis, ad literam. Literalis Dauid multum fuit mansuetus, quod probatur, quod pepercit Saüli tam crudeli persecutori, 1. *Reg.* 24. Sed multò mansuetior fuit spiritualis Dauid Christus, cui datum erat à Patre præceptum mansuetudinis. *Eccles.* 3. Fili, in mansuetudine opera tua perfice. Qui dixit *Matth.* 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. *Ierem.* 11. Ego quasi agnus, qui portatur ad victimam.

2. *Sicut iurauit Domino.* Hîc tertium, in quo ostendit super quo vult haberi memoriam: super hoc vt det gratiam implendi promissum: vnde duo dicuntur. Primò vt det gratiam implendi quod promisit. Secundò specificat quid illud sit, ibi, *Si introiero.* In prima duo, secundum duplicem modum promittendi, iuramento, vel promisso. Ait enim: Sic dico: Memento, ad hoc vt impleat, Dauid, *sicut iurauit Domino*, literalis Dauid. Quod ipse aliquid iurauerit Domino, & vouerit, potest esse. 1. *Reg.* 28. Cogitaui vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini. Sed spiritualis, Christus, quando vouit, vel iurauit: Responso: Si non in se, tamen in membris suis, in iustis qui promittunt Deo, & vouent se ædificaturos Ecclesiam. Vnde ipsa Ecclesia iurat & vouet ædificaturam seipsam. Hæc iuramenta, de quibus *Matth.* 5. Reddas Domino iuramenta tua. *Eccl.* 23. Si in vacuum iuraueris, non iustificabitur.

Votum vouit. Et impleat, repete, sicut *vouit votum* Domino *Deo Iacob*, votum enim oportet reddere. *Eccles.* 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim Deo infidelis, & stulta promissio. *Deut.* 23. Quod semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies. Hæc autem vota ædificandi Ecclesiam Deo sunt placentia. *Prou.* 15. Vota iustorum placabilia. Sed oportet, quòd adiuuet ad iuramenta implendum, & ad vota. *Ioan.* 15. Sine me nihil potestis facere. *Isa.* 25. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

3. *Si introiero.* Hîc secundum, in quo specificat quid iurauerit, & quid vouerit, scilicet quod non retrahetur à procuratione domus fabricandæ. Duo ergo dicuntur. Primò per quæ non retraheretur. Secundò à quo non retraheretur, ibi, *Donec inueniam.* In prima tria secundum tria per quæ solent retrahi homines ab ædificando. Primum est cura rei familiaris: hoc primò remouet. Secundò, cura voluptatis explendæ, ibi, *Si ascendero in lectum.* Tertiò cura quietis habendæ, ibi, *Si dedero somnum.* Dicit ergo: Dixi, quòd iurauit & vouit Dauid dicens: *Si introiero*, tãquam curam agens, & sollicitudinem, *in tabernaculum domus meæ*, familiæ propriæ, male mihi accidat sup. nolo enim quærere propria primò & principaliter. 1. *Cor.* 3. Charitas non quærit quæ sua sunt. Propter hoc conqueritur Deus per Aggæum, in 1. Domus mea, scilicet Ecclesia est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam. Magna enim cum cura multi procurant propria tabernacula, non curantes de Ecclesia Dei quomodo vadat. Sed *Iob* 8. Tabernaculum impiorum non subsistet. Et 18. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius. *Greg.* De tabernaculo

tabernaculo suo auellitur, quando qui multa parauerat, repentina morte dissipatur. Intrauerat tabernaculum, & procurauerat domum optimè, qui dicebat: Anima mea habes multa bona in annos plurimos. Et illi dictum est stultum: Sulte, hac nocte repetent animam tuam à te. *Luc.* 12.

Si ascendero. Hîc secundum, *in lectum strati mei*, ad delectationes corporales procurandum. Non est intrandum in hunc lectum, sed potius est tollendus. *Matth.* 9. Surge, tolle lectum tuum, carnalem scilicet voluptatem ab iis: & vade in domum tuam, in conscientiam. Hunc lectum ascendere noluit Vrias vt bonus miles. 2. *Reg.* 11. Hunc lectum ascendit Hisboseth 2. *Reg.* 5. & peremptus in inguine, interfectus est. Ad ascendendum hunc lectum inuitat caro misera, mulier garrula. *Prou.* 7. Intexui lectulum meum tapetibus ex Ægypto, &c.

4. *Si dedero somnum.* Hîc tertium, quod non retrahetur, propter quietis curam, vel simpliciter quærendam, & hoc primò: vel etiam aliqualiter. *Et palpebris*, & hoc secundò. Et in his habebit toto tempore perseuerantiam, & hoc tertiò, ibi, *Et requiem temporibus.* Dicit ergo: Sic non retrahar propter curam familiarem, nec etiam propter carnalem voluptatem. Et etiam malè mihi accidat, *si dedero somnum oculis meis*, hoc est, si in temporalibus quietem meam posuero, sicut illis de quibus dicitur in *Psal.* Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Et palpebris meis, saltem, *dormitationem*, vt in illis vel aliquantulum requiescam, male mihi accidat. Dormitat anima, cum inferior pars rationis in transitoriis paulat & requiescit: sed dormit, cum superior consentit, contra illud quod dicitur. *Prou.* 6. Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. *Prou.* 6. Vsquequo piger dormies? quando consurges de somno tuo? paululum dormies, paululum dormitabis.

5. *Et requiem.* Hîc tertium. Quasi diceret: Sic si dedero somnum oculis meis, vel dormitationem palpebris: & si etiam *temporibus meis requiem*, vt etiam aliquo tempore quiescere in temporalibus quæram, malè mihi accidat. *Thr.* 3. Ne des requiem tibi. 1. *Cor.* 1. Nullam habuit requiem caro mea.

Donec inueniam. Hîc secundum, in quo ostendit à quo non retrahetur, quia non ab inquisitione loci, in quo domus Dei fiat. Secundò, quòd nec à fabricatione tabernaculi, ibi, *Tabernaculum.* Dicit ergo: Sic nullis præcedentium intendere volo, sed mihi malè accidat, si attendero, *donec inueniam locum Domino*, aptum ad ei tabernaculum faciendum, vt inhabitet ipsum. Hic locus est anima quietis & pacifica. *Psal.* supra: In pace factus est locus eius, habitatio eius in Sion.

Inuenio etiam, vel fabricem, *tabernaculum Deo Iacob*, non deo reperto, & de nouo inuento. Qualia sunt corda obedientia. *Apoc.* 3. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, introibo ad eum & cœnabo cum illo, & ipse mecum. *Apoc.* 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis. Propter hoc dicitur 2. *Reg.* 8. Quis ego sum vt ædificem domum Domino? Cum autem bene fuerit præparata, tunc implebitur illud *Num.* 24. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israël! In illis enim cordibus Dominus pugnat & impugnat. Ecce ergo tabernaculum in alia acceptione, quàm paulò antè.

Multiplex tabernaculum.

Nota ergo, quòd est materiale tabernaculum. *Isa.* 38. Generatio mea ablata est à me, quasi tabernaculum pastorum. Corpus 2. *P.* 1. Scio quod velox est depositio tabernaculi mei. Gloriosæ virginis vterus. *Eccl.* 24. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Militans Ecclesia. *Isa.* 4. Erit tabernaculum in vmbraculum diei ab æstu. *Psal.* Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et triumphans. *Isa.* 54. Tabernaculum, quod nequaquam transferre poterit. *Hebr* 8. Tabernaculum quod fixit Deus, & non homo. Temporalium rerum cura. Patrum ante: Si introiero in tabernaculum domus meæ. Fidelis anima, sicut hîc dicitur.

6. *Ecce audiuimus.* Hîc secundum, in quo ostendit ex quibus ædificanda sit. Et primò ex Iudæis. Secundò, quòd ex Gentibus, ibi, *Inuenimus eam.* Tertiò probat dictum, ibi, *Introibimus in tabernaculum.* Dicit ergo: Sic rogo, vt memoriam habeas de Dauid ædificaturo tibi domum, vt iurauit & vouit: & verè ædificabit, quia *audiuimus*, auribus cordis, *in Ephrata*, id est, in scripturis, *ea*, domum vel locum Domini, futura: vel *eam*, scilicet domum audiuimus futuram. Hoc autem audiuimus *in Ephrata*, in scripturis scilicet. Prophetæ enim non cessabant hoc clamare. *Isa.* 35. Audite audientes me, qui apud Iudæos erant. *Rom.* 2. Credidit autem eis eloquia. Vel sic secundum dictam diuisionem: *Audiuimus eam*, id est, domum futuram, *in Ephrata*, id est, ibi per nativitatem Saluatoris inchoandam, iuxta illud *Mich.* 5. Et tu Bethleem Ephrata nequaquam minima es in millibus Iudæ, vel in tribubus: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israël.

Inuenimus eam. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic audiuimus in Iudæis, inchoandam domum Dei, & postmodum *inuenimus eam in campis syluæ* in Gentilitate scilicet, quæ erat *campus* per peccandi licentiam: *syluæ*, quia sine cultura in omnibus peccatis, tãquam fructibus plena. *Isa.* 55. Omnia ligna regionis, ecce syluæ plaudent manu. Et 64. Erunt campestria in caulas gregum. Relicta enim Ephrata, in qua auditum est de eo, transibit ad syluam, ad Gentilitatem, & ab illis inuenietur. *Isa.* 64. Inuentus sum qui non quærebant me. Et 32. Erit desertum in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur. Charmel enim mollis, & tractabilis, in desertum est reputata. *Rom.* 9. Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, Israël verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Ephrata speculum, Clerici & prælati, in quibus est auditus Dei. Multa enim dicunt & audiunt. Inter illos auditur verbis, *Matth.* 23. qui dicunt facite. Sed inuenitur in pauperum, & humiliorum exemplis. *Cant.* 2. Ego flos campi, & lilium conuallium.

Introibimus in tabernaculum. Hîc probatio eius, quod dictum est, per duo quæ tangit. Primò, quòd introibunt fide in Ecclesiæ vnitatem,

Secundò, quòd adorabunt deuotione, ibi, *Adorabimus*. Dicit ergo: Sic dixi, quod audita est futura in Iudæis, inuenta in Gentibus: & verum dixi, quia *introibimus*, & Iudæi & Gentes, *in tabernaculum eius*, Dei Iacob scilicet, hoc est, in Ecclesiam, per fidei vnitatem. *Sap.* 8. Intrans in domum meam, Ecclesiam quæ est omnium fidelium vna domus, conquiescam cum illa, scilicet cum sapientia. Signatus est autem introitus Iudæorum. *Exod.* 33. vbi dicitur: Ingrediebatur Moyses tabernaculum fœderis. Gentium expressus est. *Zach.* 8. Apprehendent septem viri fimbriam viri Iudæi dicentes: Ibimus vobiscum, vidimus enim Dominum esse vobiscum. Hæc enim domus communiter omnes recipit, & tenet, sed in supernam, non intrant nisi mundissimi. *Apoc. vlt.* Non intrabit in illam aliquid coinquinatum.

Nec tantum intrabimus fide, imo etiam *adorabimus*, corde, & interiori deuotione, *in loco vbi steterunt pedes eius*. Pedes in illis stant, qui in bono opere, & fide recta perseuerant. Ibi adorãdum, & in collegio horum sacrificandum. *Deut.* 12. Cane ne offeras in omni loco, sed in loco illo, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et *Exod.* 33. Ecce locus est apud me, scilicet Ecclesia. Et stãs supra petram firmaberis, in Christo per perseuerantiam. 1. *Cor.* 10. Petra autem erat Christus. Adorabimus etiam modo, quo odorandum, in spiritu, & veritate. *Ioan.* 4. Vere adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

8. *Surge Domine.* Hic secundum primæ partis totius huius Psalmi. Monstrato enim desiderio quod habet ad hoc vt ædificetur domus Dei, subiungitur ædificatori inuitatio ad hoc vt ipsam ædificet. Primò ergo inuitat Christum, per quem ædificatio. Secundò orat vt repellat à domo illam gentem Iudaicam. Vel Deum Patrem inuitat vt Filium mittat, ibi, *Propter Dauid seruum*. In prima duo. Primò inuitat Christum vt se præparet ad ædificandum Ecclesiam per resurrectionem. Secundò vt ministros ædificationis ordinet, ibi, *Sacerdotes tui*. In prima duo. Primò inuitat Christum vt resurgat in re. Secundò vt suos etiam faciat resurgere in spe, ibi, *Tu & arca*. Dicit ergo: Sic Domine cognouimus Ecclesiam, quæ domus Dei est, ex Iudæis & Gentibus colligendam. Ergo *Domine* vt hoc fiat, *surge*, à mortuis exurge, *in requiem tuam*, vt iam nullam timeas à Iudæis conturbationem, vt & factum est. *Rom.* 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. 1. *Cor.* 15. Christus resurgens à mortuis, primitiæ dormientium. Hæc autem resurrectio requies, imò ante resurrectionem statim post mortem. *Apoc.* 14. A modò iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis.

Tu & arca. Quasi diceret: Sic surge, *tu* primò per rem, *& arca sanctificationis tuæ*, id est, Ecclesia, per te, & secundum spem. 2. *Paral.* 6. Surge Domine in fortitudine tua, tu & arca sanctificationis tuæ. Ipse enim primus, & alij post eum. *Mich.* 1. Ascendet pandens iter ante eos. *Sophon.* 3. Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum.

Comparatio Ecclesiæ cum arca. Bene autem per arcam significatur Ecclesia: in arca erat Manhu: in Ecclesia panis de cœlo. *Ioan.* 6. Et tabulæ Testamenti: sic in Ecclesia vtriusque possessio per cognitionem veram. *Luc. vlt.* Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Et virga Aaron: sic in Ecclesia sacerdotalis potestas. *Matth.* 16. Quodcumque ligaueris super terram, erit, &c. Per arcam etiam Noë fluctibus tribulationum concussam, animalia omnis generis continentem, figurata est *Genes.* 7.

9. *Sacerdotes tui.* Hic secundum, in quo petito quod se præparet, petit vt ministros ordinet: & dicuntur duò. Primò vt Apostolis spiritum infundat. Secundò vt ex infusione illa, lætitia surgat in cordibus, vt sint gratiosi, vel iusti, & læti, ibi secundum, *Et sancti tui.* Dicit ergo: Sic Domine surge, & præpara te, *& sacerdotes tui*, Apostoli à te in sacerdotes consecrati, quando dixisti *Matth.* 26. Hoc facite in meam commemorationem. Et *Luc.* 22. In quibus completum fuit illud *Isa.* 61. Vos vocabimini sacerdotes Domini, ministri Dei. Vt dicatur vobis 1. *Petri* 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium. *Induantur*, à te eam desuper influente per Spiritum sanctum, *iustitiam*, tanquam pulchram vestem. *Luc. vlt.* Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto, scilicet iustitia, vt possint dicere illud *Iob* 29. Iustitia indutus sum. Hæc vestitura est fortis armatura. *Rom.* 13. Induamur arma lucis. Si sic essent induti Prælati, bene irent subditi. *Psal.* Induti sunt arietes ouium, Prælati scilicet, indumento iustitiæ: & valles abundabunt frumento, id est, subditi & humiles.

Et sancti tui, ipsimet, qui sacerdotes sunt dicti, *exultent*, interiori lætitia pro conuersione Gentium perfusi *Prou.* 11. In bonis iustorum, ad fidem conuersorum, exaltabitur ciuitas, maiorum vnitas: sic è contrario multa lætitia est subditis de profectu, & perfectione maiorum. *Prou.* 24. In exaltatione iustorum, in prælatione, lætitia, subditorum, sup.

10. *Propter Dauid seruum.* Hic secundum, in quo postquam inuitauit Dominum ad ædificandum, orat pro plebe Iudaica, ne ab ædificio repellatur. Dicit ergo: Sic surge Domine, sic sacerdotes ordina, & vestitibus reple, vt ædificetur Ecclesia: & ô Domine *non auertas faciem*, cognitionem, *Christi tui*, à Iudæis, à quibus est nasciturus. 2. *Par.* 7. Non auertas Domine faciem tuam à reliquiis Israël. Quod non fecisset nisi per eos stetisset: sed oppositum inuenerunt: vnde *Ierem.* 28. Dorsum & non faciem ostendam eis. Quod factum est *Act.* 13. quando dictum est: Quoniam repellitis verbum Dei, ecce conuertimur ad Gentes. Intelligitur tamen quod hic dicitur finaliter, quod & fiet. Reliquiæ enim conuertentur. Et hoc *propter Dauid*, id est, propter meipsum seruum tuum, cui promisisti 3. *Reg.* 11. In diebus tuis non dispergam regnum tuum, propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi.

11. *Iurauit Dominus Dauid.* Hic tertia pars totius huius Psalmi, in qua Iustus asserit complendum desiderium quod superius expressit, ostendens consummandum Ecclesiam à Deo, & tria ei bona præcipua conferenda, & secundum hoc, hæc pars diuisa est in tres partes. Primò ergo asserit Iustus conferendam Ecclesiæ in capite

capite suo, & in se perpetuam potestatem. Secundò per abundantiam gratiæ, intelligentiæ veritatem, ibi, *Viduam eius.* Tertiò sanctitatis perfectionem, siue bonitatis, ibi, *Sacerdotes eius induam.* In prima duo. Primò tangitur diuina & firma promissio. Secundò de quo est illa promissio, ibi, *De fructu ventris.* In prima duo. Primò tangitur promissio firma & stabilis. Secundò irreuocabilis, ibi, *Et non frustrabitur.* Dicit ergo: Sic petij vt domus ædificetur: & sic fiet, quia *Dominus*, qui non mentitur, *iurauit Dauid*, materiali scilicet filio Isai per seipsum promisit. Ad *Hebr.* 6. Quia non habuit maius, per quod iuraret, iurauit per semetipsum, &c. Hoc autem iuratum fuit 1. *Paral.* 17.

Et non frustrabitur eum, vel saltem commutando. Alia litera, *Non pœnitebit.* Suprà in *Psal.* Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. 1. *Reg.* 16. Triumphator in Israël non parcet, nec pœnitudine flectetur. Nec enim homo est vt agat pœnitentiam. *Num.* 23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.

De fructu. Ecce quid iurauit: *De fructu ventris tui.* Non dicit de fructu femoris tui, quia non per generationem, ex femore alicuius filiorum Dauid Christus seminatus est, sed per ventrem virginalem sine semine virili, *ponam*, firmiter & æternaliter stabiliendo, *super sedem tuam*, in regia scilicet potestate, & dignitate. 2. *Reg.* 7. Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. *Isa* 9. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet, & corroboret illud amodò, & vsque in sempiternum. 3. *Reg.* 2. Thronus Dauid erit stabilis coram me in sempiternum.

12. *Si custodierint.* Hic secundum, in quo promittitur potestatis perpetuitas membris Ecclesiæ sub conditione, quod non fuit in capite, sed simplex fuit promissio. In capite enim non erat futura possibilitas ad peccandum, sicut in membris. Duo ergo dicuntur in hac parte. Primò promissio sub conditione. Secundò ratio promissionis & causa, ibi, *Quoniam elegit Dominus.* In prima duo. Primò conditio super qua promissio fit. Secundò ipsa promissio, ibi, *Vsque in seculum.* Vel ibi, *Sedebunt*, secundum aliam literam, quæ etiam est prima in *Glossa*. In prima duo. Primò in conditione ponitur pacti & præcepti conseruatio. Secundò perseuerantia & duratio in conseruatione, ibi, *Et filij eorum.* In prima duo, secundum duo quæ ponuntur in condizione. Primò pacti conseruatio facti in baptismate. Secundò præcepti scripti in lege, ibi, *Et testimonia.* Dicit ergo: Sic iurauit caput perpetuò & in se regnaturum, & etiam iurauit, quod *filij sedebunt*, firmiter stabiliti, *super sedem tuam*, regiam potestatem scilicet. *Ier.* 33. Si irritum potest fieri pactũ meum cum nocte, & non sit dies & nox in tempore suo, & pactum meum irritum esse poterit, cum Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius, qui regnet in throno eius. *Si custodierint filij tui*, ô tu Dauid, *testamentum meum*, pactum scilicet in baptismate promissum. *Deut.* 7. Si postquã audieris hæc iudicia, custodieris ea & feceris, custodiet Dominus Deus tuus tibi pactum, & misericordiam quam iurauit patribus tuis. *Et custodierint*, repete, *testimonia mea*, leges scilicet, & præcepta, quæ docebo eos. 3. *Reg.* 2. Si ambulaueris in viis meis, & custodieris præcepta mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos.

Et filij eorum, non solum primi filij, *vsque in seculum*, successuri. Ecce perseuerantia & perduratio, sicut etiam fiet in Ecclesia semper. 2. *Reg.* 7. Fidelis erit domus tua, & regnum tuum vsque in æternum. Hoc etiam quod dicit, *In seculum*, potest iungi cum sequenti litera. Quasi diceret: Si custodierint filij, *& filij eorum*, tunc *sedebunt in seculum.* 3. *Reg.* 11. Ducem ponam eum Catholicum, propter Dauid seruum meum, cunctis diebus vitæ suæ. Item si pactum custoditur, & præcepta seruantur, in throno regni cœlestis collocatur, qui sic custodit. *Apocalyps.* 3. Qui vicerit, dabo illi sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedi in throno Patris mei.

13. *Quoniam elegit.* Hic secundum, scilicet causa & ratio talis promissionis, qua tangitur quasi triplex, scilicet triplex electio. Prima ergo causa est electio per prædestinationem. Secunda electio per præsentem iustificationem, & inhabitationem per gratiam, ibi, *Elegit eam in habitationem.* Tertia electio per finalem perseuerantiam in gratia primò, postmodum in gloria. Dicit ergo: Sic dico, quòd filij sedebunt si sic fecerint: nec hoc aliquis imputet eorum meritis, quia hæc erunt, *quoniam Dominus elegit*, ab æterno prædestinando, *Sion*, Ecclesiam suam scilicet. *Ephes.* 1. Elegit nos ante mundi constitutionem. *Ioan.* 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c.

Elegit eam. Ecce secundum, ad quod ordinatum est primum. Quasi diceret: Elegit prædestinatione. Ad quid: *Elegit eam in habitationem sibi*, per gratiæ infusionem. 2. ad *Thess.* 2. Elegit nos in salutem primitias spiritus in sanctificationem. Et sanctificat, quia habitari vult, *Isa.* 62. Et terra tua inhabitabitur. *Zachar.* 2. Inhabitabo in medio tui. *Apoc.* 21. Habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt. Sic implet quòd promisit *Matth. vlt.* Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

14. *Hæc requies mea.* Hic tertium. Et primò electio ad perpetuitatem in gratia. Secundò in gloria, vt requies referatur ad gratiam, habitatio hic ad gloriam. Dicit ergo: Sic dixi, quòd elegit Sion prædestinatione, elegit per gratiæ infusionem, dicens: *Hæc requies mea in seculum seculi*, emphaticè loquitur, id est, locus refectionis meæ. *Isa. vlt.* Quis est locus requietionis meæ, & super quem requiescet spiritus meus? Super Sion. *Prou.* 14. In corde prudentis, ecce Sion: requiescet sapientia. Hanc requiem quæsiuit. *Eccles.* 24. In omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate Domini morabor, hoc est, Sion. *Prou.* 8. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum, non pecudum.

Hic habitabo. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic habitabit dicens: Hæc requies meæ: & etiam *hic habitabo*, per gloriam, *quoniam elegi eam*, ad hoc vt sic in illa habitem. *Isa.* 62. Complacuit Domino vt in Sion habitare in te, per gloriam. *Isa.* 12. Exulta, & lauda habitatio Sion, superna, quia magnus in medio tui sanctus Israël.

Israël. *Ezech. vlt.* Nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

15. *Viduam eius.* Hic secundum, in quo promittit abundantiam gratiæ, ad intelligentiam scilicet veritatis: vnde duo dicuntur. Primò promittitur abundantia gratiæ. Secundò finis illius abundantiæ. *Pauperes eius.* Dicit ergo: Sic de potestate, & etiam *benedicens*, gratiam infundendo, *benedicam*, abundantiam largiendo, *viduam eius*, Sion scilicet, animam auxilio humano destitutam, & in homine spem non ponentem. *Isa.* 49. Viduæ tuæ in me sperabunt. 1. *Tim.* 5. Quæ verè desolata est, & vidua, speret in Deum viuum. *Eccles.* 35. Non despiciet preces populi, nec viduam si effundat loquelam gemitus: imò plena benedictione benedicet. *Eph.* 17. Benedicet nos omni benedictione spirituali in cœlestibus, id est, à cœlestibus influente.

Pauperes eius. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic benedicens benedicet. Ad quid? Ecce: *Pauperes eius*, scilicet Sion, quales sunt omnes qui verè sunt in ea, *saturabo panibus*, veræ intelligentiæ. *Eccles.* 15. Cibauit illum, pauperem in Ecclesia & famelicum, pane vitæ & intellectus. *Isa.* 15. In ipso sperabunt pauperes populi eius. Sed quid? Saturati illis panibus, qui verè reficiunt. *Luc.* 11. Amice, commoda mihi tres panes, Vetus Testamentum & Nouum, & sanctorum expositiones. Non illis doctrinis quæ non sunt panes. *Isa.* 55. Quare expenditis argentum vestrum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? *Isa.* 56. Canes impudentissimi nescierunt saturitatem. Sed in Psalmo dicitur: Edent pauperes, & saturabuntur. *Glossa* hoc exponere & intelligere videtur de pane Eucharistiæ, sicut in ea patet.

16. *Sacerdotes eius indnam.* Hic tertium, scilicet promissio perfectæ sanctitatis, siue bonitatis: & dicuntur duo. Primò promissio. Secundò modus exhibitionis, & causæ seu ratio, ibi, *Illuc producam.* In prima duo. Primò promissio sanctitatis. Secundò lætitiæ in illa sanctitate, quod consummat totum, ibi, *Et sancti eius.* Dicit ergo: Sic de potestate, sic de veritatis cognitione, & etiam *indnam sacerdotes eius*, maiores. & Prælatos, in quibus poterit esse perfecta sanctitas, *salutari*, Christo scilicet, id est, Christi imitatione. 2. *Par.* 6. Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, virtutibus salutem, quæ Christus est, eos imitari facientibus, *Isa.* 61. Induit me vestimentis salutis. *Rom.* 13. Induamini Dominum IESVM CHRISTVM, formam & imitationem Domini nostri IESV CHRISTI. Sic in suis sacerdotibus est Ecclesia mulier illa, quam Ioannes videbat *Apoc.* 14.

Et sancti eius. Hic secundum. Quasi diceret: Induantur salutari, *& sancti eius*, ipsimet, qui sacerdotes sunt dicti, *exultatione exultabunt.* Replicatio abundantiam importat exultationis. *Ierem.* 31. Inebriabo animas sacerdotum pinguedine, spirituali scilicet exultatione. *Isa.* 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea. *Isa.* 65. Serui mei laudabunt præ exultatione cordis. Et in vlt. Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea.

Vestimenta sacerdotum

Hic notandum, quòd indui debent sacerdotes spiritualiter, sicut antiquitus induebantur materialiter. Maximè sunt hi sacerdotes Episcopi. Primum indumentum, femoralia linea, hoc est, pudicitia. 1. *Tim.* 3. Oportet Episcopum pudicum esse. Secundum, linea stricta, totius corporis munditia. *Isa.* 52. Mundamini qui fertis vasa Domini. Tertium, cingulum, scilicet iustitia. *Isa.* 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Quartum, tunica hyacinthina, scilicet conuersatio cœlestis. *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Quintum, superhumerale, labor scilicet & patientia. 2. *Tim.* 2. Labora sicut bonus miles Christi. Sextum, rationale, iudicij sobrietas & intelligentia. *Rom.* 12. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Septimum, lamina aurea, in qua scriptum erat nomen Domini, circumloquens passionem Christi: & in fronte, scilicet audax confessio fidei, & aperta. *Luc.* 9. Qui me erubuerit, & sermones meos, & filius hominis erubescet eum cum venerit in maiestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

veteris legis significant virtutes in sacerdotibus noua legis requisitas.

17. *Illuc producam.* Hic subiungitur ratio & causa tantorum bonorum, scilicet Christi præsentia, & beneficia illis exhibita: vnde dicuntur duo. Primò præsentia Christi. Secundò beneficia exhibenda, ibi, *Inimicos eius.* In prima duo. Primò promittitur præsentia Christi in se. Secundò in sui præcursore, ibi, *Parani lucernam.* Dicit ergo: Sic proficiam sanctitate, & bonitate. Nec mirum, quia *illuc*, in ipsa scilicet Ecclesia, *producam cornu Dauid*, id est, Christum, qui dicitur cornu salutis, quia saluberiter defendit. 2. *Reg.* 22. Scutum meum, & cornu saluris meæ. Et cornu Dauid, id est, de Dauid ortum. *Luc.* 1. Erexit nobis cornu salutis, in domo Dauid pueri sui. *Rom.* 1. Qui factus est ei ex semine Dauid. Et dicit, *producam*, procul ab aliis ducam. Vt sit omnibus sublimior, omnibus fortior. *Eph.* 1. Omnia subiecit sub pedibus eius. *Hebr.* 2. In eo quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum. 1. *Cor.* 2. Sublimabit cornu Christi, sup.

Parani lucernam. Hic secundum, in quo tangitur præsentia in sui præcursore. Quasi diceret: Sic producam cornu Dauid, id est, Christum, & ante hoc *parani lucernam Christo meo*, ipsi præambulam, & ipsi præcurrentem, scilicet Ioannem Baptistam. *Ioan.* 5. Ille erat lucerna ardens, & lucens. *Bernar.* Tantum lucere est vanum, tantum ardere parum: ardere & lucere perfectum. Quia lucens, fugat tenebras superbiæ, superbus enim in tenebris est: quia ardens, comburit spinas auaritiæ; deficcat humidum luxuriæ: quisquis est qui vult à lucerna illuminari, & calefieri, ad ipsam oculos cordis erigat per intentionis rectitudinem, fenestras cordis aperiat per desiderij dilatationem, & appropinquet per boni operis imitationem. Hanc lucernam parauit Dominus testam fabricando in Ioannis conceptione, candelam non accensam interponendo in animæ infusione, ipsam accendendo in vterina Ioannis sanctificatione, de secreto educendo in ipsius natiuitate, super candelabrum ponendo in officij prædicandi executione.

18. *Inimicos eius.* Hic secundum, scilicet beneficia producto

producto Christo exhibenda, quæ tanguntur duo. Primum est inimicorum confusio. Secundum, ipsius sanctificatio & glorificatio super omnes, ibi, *Super ipsum autem.* Dicit ergo: Sic producam Christum lucernæ præuiam, & etiam *inimicos eius indnam confusione*, non tantum confundam, vt vndique habeam confusionem. *Iob* 8. Qui oderunt te, induantur *confusione. Mich. vlt.* Aspicies ad me inimica mea, & induetur confusione. *Psal.* Induantur sicut diploide confusione sua.

Super ipsum. Hic secundum quod est quasi causa primi. Quasi diceret: Sic inimicos confundam, sed *sanctificabit me*, à me in eo facta, *efflorebit*, extra floria apparebit per gloriam, *super ipsum*: ipse enim flos immarcescibilis: flos quidem natiuitate. *Isa.* 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Flos in odorifera conuersatione. *Cant.* 2. Ego flos campi, & lilium conuallium. Flos in sua passione, & rosa rubea. *Eccles.* 24. Quasi plantatio rosæ in Iericho. Sed resloruit hic flos in resurrectione. Supra in *Psal.* Et resloruit caro mea, &c. Sed efflorebit extra se, in nos efflorebit in generali resurrectione. Nostra enim gloria erit quædam suæ gloriæ redundantia, vt sicut de gratia, sic possimus dicere de gloria: Et nos de plenitudine eius omnes accepimus.

Efflorebit ergo ipse, qui est in præsenti sanctificatio Dei Patris, quia per ipsum sanctificat omnes quotquot sunt sanctificati. 1. *Cor.* 1. Qui factus est nobis à Deo Patre sanctificatio, & iustificatio, & redemptio. Ipse enim primò sanctificatur. *Ioan.* 7. Quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, &c. Et per ipsum alij. *Hebr.* 2. Qui sanctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes. Qua sanctificatione, vt post floreamus in resurrectione, nos sanctificet qui est benedictus Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

IN CXXXII. PSALMVM.

Canticum graduum Dauid.

Argumentum Psalmi, fraternæ charitatis & vnanimitatis laudatio.

1. ECce *quam bonum.* Hic est Psalmus 132. in toto libro, in tertia vero parte libri 32. in Psalmis Graduum 14. quartus autem inter illos, qui pertinent ad confirmationem in bono. Cum enim actum sit de confidentia orandi primo, secundo de humilitate confidentis, tertio de spe, & desiderio ædificationis Ecclesiæ, hic subiungitur de commendatione fraternæ charitatis. Sane enim diligere hanc commendat perfectus vir, & hanc etiam in quæ ædificat Ecclesiam & congregat. Primò ergo super nam charitatem, & virtutem commendat, præmisso modo eundem. Secundò probat commendationem dictam, ibi, *Sicut vnguentum.* In prima duo. Primo commendando dicit illam valde veram. Secundò delectabilem. *Et quam iucundum.*

Dicit ergo: Sic ædificatio in Christo, & conuentus eiusdem prædicti boni per Christum, ergo *ecce*, in prompto est, *quam bonum*, id est, quam vtile, *& quam iucundum*, id est, quam delectabile, *habitare fratres in vnum*, quamuis suis gradibus & officiis sint distincti. Bonum ergo erat & iocundum, habitare in primitiua Ecclesia, de qua dicitur. *Act.* 4. Erat illis cor vnum, & anima vna. *Eccles.* 4. Melius est esse duos simul, quam vnum: habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab alio fulcietur. Dicitur autem *Frater* 18 Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Propter hoc monet Paulus *Phil.* 2. Id hanc vitam. Idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes id ipsum sentientes. Pro hac vt sui dent à Patre dat Christus. *Ioan.* 17. Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Sed certe vix inuenitur hæc vnitas valde & iocunda in possidentibus terrena. Dicitur enim *Gen.* 13. quòd animalia fuerunt diuisa in sacrificio Abrahæ: aues autem diuisæ non fuerunt, hoc est, sæculares & terrena possidentes diuisi sunt ab inuicem sicut possessione, sic certe dilectione. *Genes.* 13. Rixa facta est inter pastores gregum Abrahæ & Loth. Sed aues, id est, viri contemplatiui, vacantes, terrena diuitrentes, non sunt diuisi.

Sicut unguentum. Hic secundum, in quo probat præmissam commendationem per exemplum primò. Secundò per rationem, ibi, *Quoniam illic mandauit.* Exemplum autem duplex ponit. Primum est de vnctione summorum sacerdotum. Secundum, de rotatione montium. *Sicut ros Hermon.* Vnctio impingitur, & irrigatio secundat. Primum fit in signum honoris sacerdotalis, scilicet dignitatis. Secundum, ad vtilitatem fertilitatem. In prima duo dicuntur. Primò per exemplum ostendit cui similis est illa charitatiua vnio. Secundò in quo sit illa similitudo. *Quod descendit.* Dicit ergo: Sic dico, quòd fratres in vnum habitare est bonum, & vtile, quia est *sicut unguentum* &c. Vnctio sacrificium *in capite* summi sacerdotis *Aaron. Exod.* 30. in figuram vnctionis spiritualis, quæ fuit in Christo, qui est caput. *Col.* 1. Ipse est caput corporis Ecclesiæ. Caput humanum vnctione spirituali. *Psal.* supra. Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ. *Isa.* 61. Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, vnctione tua odorifera valde, & aromatica. *Cant.* 1. Currimus in odore vnguentorum.

Quod descendit. Hic ostendit, in quo similitudo, scilicet in duobus. In diffusione huius vnguenti in prædicta, & pietate laudata. Secundò in extensione eiusdem in posteriora, ibi, *Quod descendit ad oram.* Dicit ergo: Sic dico sicut vnguentum in capite *quod descendit* &c. *Leuiticus* 8. *capite*, &c. *barbam*, &c. ad significandum laudem in summis sacerdotes mystericali vnctione. Sic à Christo capite, vnctio descendit, in barbam descendit, in Apostolorum ordine congregationem, qui tanquam barbam circumdant Christi fortitudinem. *Ioan.* 1. Filio hodie dat Deus spiritum ad similitudinem, & vbertatem vt effluat in barbam eius. Quando filius obedit & hostiam dedicat, ab vtroque spiritus descendit primo in barbam Apostolorum.

Sicut ros Hermon. Hic secundum, in quo ostendit irrigationem fertilitatis, vt dictum est. Ros, Cedrus, Libanus, Hermon, & in Libano montibus. Prima causa duplex, scilicet secunda

Secunda verò hæretici: vnde quasi dimidiam barbam habent tantum. 2. *Reg.* 10. Amon rasit dimidiam barbam seruorum Dauid.

Quod descendit. Ecce secundum. Quasi diceret: Vnio charitatis, est sicut vnguentum spirituale, quod à Christo descendit in sanctos primitiæ Ecclesiæ. *Quod* etiam *descendit in oram vestimenti eius*: & materialis Aaron vnguentum materiale, & spiritualis spirituale. Nota ergo, quòd vestis Christi sunt fideles, & maximè Apostolis succedentes: illi enim fuerunt barba, sicut dictum est. *Isa.*49. Viuit Dominus, quia omnibus his, quasi ornamento vestieris. *Galat.*3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis, &c. Ora ergo vestimenti possunt dici perfecti: ora enim vestis perficit vestem. Vel concordiâ ad inuicem coniuncti: in ora enim est partium coniunctio. Vel extremi in Ecclesia sancti: ora enim magis propriè appellatur consummatio, & finis vestimenti. Sed in omnes illos descendit à capite Christo spiritualis vnctio barba mediante. *Ioan.* 1. Et nos de plenitudine eius omnes accepimus. *Iob* 29. Petra mihi fundebat riuos olei: propter quod dicebat Ioannes quibusdam. 1. *Ioan.* 2. Vnctio docebit vos de omnibus. Vnctio ergo illuminativa, vnctio sanativa. *Eccl.*38. Vnguentarius vnctiones conficiet sanitatis.

3. *Sicut ros Hermon.* Hîc subiungitur exemplum aliud de irroratione montium, alterius trans Iordanem existentis, qui appellatur Hermon, alterius citra existentis in terra promissionis, qui vocatur Sion. Et quamuis *Augustinus* nitatur probare, quòd nullo modo ad literam possit intelligi, quia ab Hermon in Sion ros non posset descendere, cum sint montes seiuncti & distantes, tamen posset dici, quòd sit duplex relatio, vt sit sensus: *Sicut ros Hermon* est vnio charitatis, *qui* etiam *ros descendit in montem Sion*, non ille idem numero, sed similis specie. Melius autem intelligitur spiritualiter. Hermon enim interpretatur lumen exaltatum: & Christus lumen est. Supra in *Psal.* In lumine tuo videbimus lumen. Et exaltatum primò super crucis candelabrum. *Ioan.* 3. Ego autem si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Secundò super exercitum omnium Angelorum. *Psal.* Exaltare super cœlos Deus. *Phil.* 2. Propter quod & Deus exaltauit illum. Et ipse mons est. *Isa.* 2. Erit in illis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium. In hunc ergo montem Hermon descendit ros gratiæ, de quo *Eccles.* 24. Odorem dedi ad ardorem vehementiæ humilem efficiet eum. Et *Isa.*26. Ros lucis, ros tuus. Et ab ipso Christo descendit in Ecclesiam quæ per Sion, sicut frequenter dictum est, designatur. *Iudic.*6. Ros à vellere venit in concham.

Gratia cohæsa cæteris. Et uotâ, quòd gratia ros dicitur. Primò quia desuper descendit. *Isa.*45. Rorate cæli desuper, *Iacob* 1. Omne datum optimum, &c. Similiter influit. *Iudic.*6. Ros influit in vellus, in qua influentiæ nullius potuit esse fraudis. *Deut.*32. Fluat vt ros eloquium meum, vt aër, dulciter, & suauiter. Cæteris donis ingredientibus aures, hæc omnes hominum donec percent. *Sap.*16. In omnia transmigrauit, omnia nouit gratiæ tuæ deseruiebat. Propter hoc dicitur *Iob* 5. Quæ præparat cornu escam, quando pulli eius ad eum clamant, nisi ego? De nocte descendit. *Exod.*16. Factumque vespere & ascendens coturnix operuit castra: mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum. Sic gratia misericordiæ in tribulatione. Et secundò. *Osee.* vlt. Ego quasi ros, & *Israel* germinabit quasi lilium, pro quo etiam datur. Refrigerium. *Eccles.*18. Nonne ardorem refrigerat ros? Quasi diceret: Sic.

Quoniam illic. Hîc secundum secundæ partis, scilicet probatio vtilitatis, & iocunditatis, per ipsum fructum. Et primò per fructum in præsenti habitum. Secundò per habendum in futuro. Dicit ergo, &c. Attendi per exemplum, quoniam bonum & iocundum, & hoc verum: *quoniam illic*, in concordia & vnitate fratrum, *mandauit Dominus benedictionem*, hîc scilicet laudem, sicut sup. 2 nihil enim placet ei laus, & benedictio, non ab illis. *Matth.* 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, &c. *Greg.* Quam grauis culpa est discordia, per quam per munus à Deo accipitur. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Sed existentes in Sion per vnitatem, & concordiam, hi possunt laudare. *Isa.* 12. Exulta, & lauda habitatio Sion. Et 35. Venient in Sion cum laude.

Et vitam. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic mandauit benedictionem in præsenti, & mandauit se dignè benedicentibus, *vitam*: vitam, inquam, *æternam*, *quæ in sæculum*, id est, in æternum. Hoc est, vitam æternam, de qua *Ioan.*17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ad hanc perueniatur per concordiæ vnitatem. *Ioan.* 3. Scimus quod translati sumus de morte ad vitam. Quare? quoniam diligimus fratres. *Ioan.* 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant, æternam & apertam. *Osee.* 6. Viuemus in conspectu eius. Ad quam nos perducat, &c.

IN CXXXIII. PSALMVM.

Canticum graduum.

1. *Ecce nunc benedicite.* Hîc est Psalmus 133. in toto libro, in 3. parte 33. in Psalmis Graduum 33. vltimus in illis quinque, qui pertinent ad perfectionem in bono. Charitas enim Dei, & concordia vnius ad alterum ad ipsum laudandum, rotum perficit & consummat. Præmisso enim, vt sæpe fecerat, & præmittit, subiungunt Psalmi, qui sequuntur in tres partes principales. In prima hortatur ad benedicendum Deum, vnus ab opere, & alius. Secundò optat sic hortatos benedicere, respondendo ei, *Benedictus es Domine.* In prima mittit ad benedicendum Deum simpliciter. Secundò ad benedicendum & opere & nos, in adueris specialiter, hîc, *In noctibus.* In prima duo. Primò hortatur communiter. Secundò distinctè vocando, & nominando. hîc, *Qui statis in domo.*

Argumentum Psalmi, hortatio ad benedicendū Deum.

Dicit ergo. Sic per Christum sit sanctorio Ecclesiæ, quod ad concordiam & vnitatem Deum digne benedicendum, & omnem remuneratricem per benedictionem, quam Dominus, ego vos, quos *Iesus* benedicere [illegible] quam

quàm minores, *ecce* in peccatis mortuos, *benedicite Dominum* vnus, expectantes in futuro. *Deut.* 3. Emitte benedictionem? Benedicite Deum Domini Domino. *Psal.*13. Benedicite Dominum omnes electi eius electi, inquit, ad hoc vt benedicatis eum. Et vnde benedicitis in hoc tempore, quare ad benedicendum. 2. *Cor.*2. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Et omnes *Reges* 13. Vt videamus, vita vos, benedicere Deum.

Qui statis in domo Domini. Hîc secundum, & primò ponitur materia. Secundò benedictio, & *virtus.* Dicit ergo: Sic omnes benedicere Deum nunc. Primò *vos qui statis*, tanquam seruientes, & obedire parati, quod est benedicere, *in domo Domini*, in domo inquit, tanquam perfecti. *Psal.*5. Domo tua adorabo ad templum. Et qui sic stant, videre quasi in primo exhortatione nihil videtur. *Isa.*26. Lauabuntur vias de domo orationis meæ. Et non est domus Dei, & domus orationis ellis, vnde benedicere? Respondit, & dicitur spiritu beati ellis. 3 *Reg.*10. Beati serui tui hi, qui stant coram te semper. Beatus autem seruus, qui vult sic hic in terra, sine scrupulo vitiorum ad cœlum. *Sap.*18. Nunc ad cœlestia scrupulum stans in terra. 3 *Reg.* 18. dicebat Elias: Viuit Dominus in cuius conspectu sto.

In atriis domus. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic benedicere vos *in atriis*, id est, qui stans, stando, & in *domo*, Dei nostri, quasi in templo, sed vos plenius, & non [illegible] quasi in templo in interna doctrina, qui dicunt nomen in illis sancti in *Psal.* Sanctum nomen eius, & in [illegible] vos, &c. Et in alio, In omnibus locis dominationis eius, &c. Et in alio, In omnibus locis dominationis eius, in primis [illegible] & in [illegible] charitate & opere.

In noctibus. Hîc secundum, quia primò hortatur [illegible] Psalmi, in quo [illegible] ad benedicendum Deum, & [illegible] Deum, & [illegible] Deum, & [illegible]

tangit maiores. Secundò minores. *In atriis.* Dicit ergo: Sic moneo vt laudetis vos, qui estis serui, *qui statis*, tanquam maiores & perfectiores; & ob hoc magis incumbit vobis laudare, *in domo Domini*, meditatione, & conuersatione, de qua *Bar.* 3. O Israël, quàm magna est domus Domini. Et in *Psal.* Beati qui habitant in domo tua Domine. Sic ille qui dicebat *Phil.* 3. Conuersatio nostra in cœlis est. Et dicit, *statis*, non iacetis substrati carni, asino vestro, sed super ipsam estis: qui vos obtulistis discrimini, benedicite Domino, paruipendentes mortem corporis vestri, qui ascendistis super nitentes asinos. *Iud.* 5. 3. *Reg.* 18. dixit Elias: Viuit Dominus, in cuius conspectu sto.

2. *In atriis.* Ecce secundum. Et repete: Non solum vos qui statis tanquam perfecti, sed etiam vos qui statis *in atriis domus Dei nostri*, hoc est, in Ecclesia militanti, adhuc tanquam custodes. *Isa.* 62. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. *Ierem.* 4. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro. Custodum autem est stare. *Abac.* 2. Super custodiam meam stabo, statis autem tanquam ministrantes: ministri enim stant, non sedent. 1. *Cor.* 4. Sic nos existimet homo tanquam ministros Dei. *Luc. vlt.* Steti IESVS, qui venerat ministrare, non ministrari, in medio Discipulorum. Vel quicumque in ea estis in bono perseuerantes. *Isa.* 6. Semen sanctum est quod steterit in ea.

3. *Laudate Dominum.* Hic secundum, in quo inuitat ad laudandum ore. Et primò inuitat ad laudem cordis. Secundò assignat rationem laudis. *Quia bonus Dominus.* Dicit ergo: Sic laudate Dominum ore, *laudite* etiam *Dominum* corde. Infrà in *Psal.* Laudà anima mea Dominum. Et suprà: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, &c. *Quia bonus* Dominus essentialiter, & ex se. *Matt.* 10. Nemo bonus nisi solus Deus. Bonus etiam in nobis. *Sap.* 12. O quàm bonus, & quàm suauis est Domine spiritus tuus in nobis. *Thren.* 3. Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum.

Psallite nomini. Hic monet ad laudandū opere: & dicuntur duo. Primò admonitio. Secundò ratio quare acquiescendum. *Quoniam suauis.* Ait ergo: Sic laudetis corde, & etiam psallite, laudando opere. Psallere enim dicitur à ψάλλειν, quod est tangere, *nomini eius*, nominabili potentiæ eius. 1. *Par.* 16. Cantate ei, & psallite ei, narrate omnia mirabilia eius. *Num.* 10. Resplendiant nomini excelso gloriæ quæ, in omni benedictione & laude.

Quoniam suauis. Hic secundum, scilicet causa, & ratio laudis, quæ assignatur duplex. Primò per exhibitio per incarnationem ad humanæ pertractandum. Secundò fortium electio, ibi, *Quoniam Iacob.* Dicit ergo: Sic nomini eius psallite, *quoniam nomen eius suauis*, scilicet *Salomon*: quid enim dulcius melle osi, melodia aurī, & iubilo cordi? Et *Bernar.* dicit, quòd Iesus est mel in aure, mel in ore, iubilus in corde. Quid fruitio oleo? Et *Cant.* 1. dicitur: Oleum effusum nomen tuum. Alia littera habet, *suauis*, & secundum hoc satis dictum fuit supra, ibi: Laudate nomen eius, quoniam suauis est Dominus.

4. *Quoniam Iacob elegit.* Hic secunda ratio, à gratuita electio: & tanguntur duo. Primò, quòd taliter elegerit. Secundò ad quid ipsos elegerit, ibi, *Israël.* Ait ergo: Sic dico, quod benedicas opere nomen eius, quoniam suaue: & etiam, *quoniam Dominus elegit sibi Iacob*, ad literam illum populum Iudaicum, vt ipsum, quasi per seipsum excoleret, & data speciali lege regeret. *Mal.* 1. Iacob dilexi, Esau vero odio habui. Vnde & subdit.

Israël, qui idem est quod Iacob, elegit, *in hæreditatem*, quæ excolitur, & regitur, *sibi. Deut.* 26. Hodie Dominus elegit te hodie, vt sis ei in populum peculiarem. *Isa.* 43. Audi seruo meus Iacob, & Israël, quē elegi: Israël enim, qui Deum vera fide videt, & Iacob finaul per operationem bonam Dominus elegit. *Iacob.* 2. Fides sine operibus mortua est. Et rursus *Hebr.* 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Sed diuites in fide elegit. *Iacob.* 2. Nonne pauperes elegit diuites in fide, hæredes regni? Et hos quantumcumque pauperes, facit fortissimos luctatores contra carnem, mundum, & diabolum. 1. *Cor.* 1. Infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. *Isa.* 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem.

5. *Quia ego cognoui.* Hic secundum totius illius partis, in qua inuitat verbo: cum enim inuitauerit ad laudandum Deum, assignans eius bonitatem, hic ostendit vnde occasionem sumat ipsos inuitandi, quia scilicet magnalia Dei non ignorat. Duo ergo dicuntur. Primò asserit se nouisse diuinam magnitudinem. Secundò explanat, & probat illā, ibi, *Omnia quæcumque.* In prima duo. Primò, quòd cognouit ipsum magnum absolutè. Secundò, quòd comparatione ad deos alios, ibi, *Et Deus noster.* Dicit ergo: Sic inuito vos ad laudandum ore, & opere: nec possum continere, *quia ego* raptus ad diuinam contemplationem, *cognoui* certissimè, *quod magnus est Dominus.* Infrà in *Psal.* Magnus Dominus & laudabilis nimis. *Eccl.* 43. Terribilis Dominus & magnus vehementer. *Psal.* infrà: Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius, &c.

Et Deus noster pro omnibus diis, est magnus. Suprà in *Psal.* Non est similis tibi in diis Domine, & non est secundum opera tua. 2. *Reg.* 7. Magnificatus es Dominus Deus, quia nō est similis tibi.

6. *Omnia quæcumque.* Hic probat magnitudinem: & dicuntur duo. Primò quidem ostendit magnitudinem eius in generali. Secundò in speciali tangens quædam speciali eius facta, ibi, *Educens nubes.* In primum duo. Primò enim tangit vniuersalitatem operum. Secundò locorum, in quibus operatur, ibi, *In cœlo, & in terra.* Dicit ergo: Vere dixi, quia magnus Dominus, quia *omnia quæcumque voluit Dominus fecit.* Psal. 113. Anima eius quæcumque voluit, hæc fecit. Anima autem eius, vis, & natura, quā creator dedit, quæ ideo in eo est quod ipse *Creator.* Ita ista vis, quæ cuncta disposuit, anima vocatur. *Psal.* 4. Omne consilium habet, & omnis voluntas non fuit. Et hoc est contra Manichæum, qui dicit quòd non fecisset omnia: contra ponentes omnia ex necessitate, quod dicit volūt. *Sap.* 12. Subest illi posse cum voluerit.

In cœlo. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic omnia fecit quæ voluit, non tantum in vno loco, sed *in cœlo*, in superiori natura, *& in terra*, in inferiori, *& in omnibus abyssis*, in omnibus aquis in mari. *Num.* 9. Tu fecisti cœlum, & cœlum cœlorum, & omnem exercitum eorum; terram, & vniuersa quæ in ea sunt; maria, & omnia quæ in eis sunt. Hoc contra idololatras, qui adorant deos factos, non qui fecerunt cœlum & terram. Cœlum, spirituales: terra, carnales: mare

mare, infideles: abyssi, homines versuti & corde profundi. De primis & secundis *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. De tertiis. *Isa.* 7. Cor impij, quasi mare feruens. *Iob* 28. Et mare dicit, Non est in me. De quartis *Ier.* 17. Profundum est cor hominis, & inscrutabile. In his Dominus facit sicut vult.

7. *Educens nubes.* Hic tangit facta specialia. Primò ea quæ facta sunt ad vtilitatem totius mundi. Secundò facta quædam ad vtilitatem populi sui, ibi, *Qui percussit Ægyptum.* Facta autem ad vtilitatem mundi sunt dupliciter, vel ad vtilitatem maioris, sic sunt nubes, quæ temperant ardorem solis. Si minoris mundi, aut ad vtilitatem ex parte animæ, vt fulgura ad timorem incutiendum: vel ex parte corporis, vt pluuia & venti, quæ sunt ad nutriendum: pluuia facit fœcunditatem: venti præparant ad illam: vel constringendo terram, vt frigidi venti: vel aperiendo, vt calidi. Dicit ergo: Sic fecit quę voluit, & vbique, ipse dico, *educens nubes*, ad refrigerium, propter solis ardorem, *ab extremis terræ. Eccl.* 43. In magnitudine sua posuit nubes. *Fulgura* etiam *fecit*, ad incutiendum terrorem: & hoc, *in pluuiam*, citò conuertendo ad consolationem: facit enim aliquando simul cum fulguribus pluuias, vel statim post. *Ierem.* 10. Eleuat nubes ab extremitatibus: fulgura in pluuiam fecit.

Nubes sunt prædicatores & Apostoli. *Isa.* 5. Mandabo nubibus meis ne pluat super eam imbrem. *Isa.* 60. Qui sunt isti, qui vt nubes volant? Hos ab extremitatibus terræ eduxit, quia à paupertate, & vilitate, quasi extrema assumpsit. 1. ad *Cor.* 1. Infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Fulgura etiam, in pluuiam facit, quia post comminationem terribilem, etiam consolationem immittit. *Tob.* 3. Post tempestatem tranquillum facit, &c. *Abac.* 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

Qui producit ventos, calidos & frigidos, rationibus dictis, *de thesauris suis*, de causis latentibus, & occultis, vt sentias flantem, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. *Ioan.* 3. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, &c. Et exponitur de vento ad literam. *Eccl.* 43. Aperti sunt thesauri, & euolauerunt nubila. Venti etiam animæ sunt. *Ierem.* 3. Formans montes, & creans ventum. Hos spiritus educit de thesauris præscientiæ & prædestinationis suæ ad latitudinē æternæ gloriæ. *Rom.* 8. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit: & quos magnificauit, hos & glorificauit. Sua autem præscientia & prædestinatio thesauri dicuntur: quia occultum nobis est quod ibi latet. *Rom.* 11. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!

8. *Qui percussit.* Hic tangit quod fecit ad vtilitatem populi sui, & exaltationem. Primò quæ in Ægypto. Secundò quæ in veniendo de Ægypto post exitum de deserto, ibi, *Qui percussit gentes multas.* Tertiò quæ in terminis viæ, scilicet in terra promissa, ibi, *Et occidit reges Chanaan.* In prima duo. Primò quid factum est in Ægypto quantum ad interfectionē primogenitorū specialiter, in quo populus maximè exaltatus fuit. Aut quantum ad alia flagella generaliter: hoc secundò, ibi, *Et misit signa.* Dicit ergo: Ipse est qui educit ventos de thesauris, *qui etiam percussit primogenita Ægypti*, non tantum quædā, *sed à primo usque ad pecus. Exod.* 12. Factus est clamor magnus in Ægypto; nec enim erat domus in quo non iaceret mortuus. Et non tātum hominū paruuli mortui sunt, sed etiam iumentorum. *Osee vlt.* Paruuli eorum elidantur, & fœtæ eius diſcindantur. Primogenita Ægypti in hominibus sunt malitiosi huius mundi, alios mittentes in errorem, tanquam quædam pecora, quæ dicuntur pecorum primogenita: & vtrosque Dominus percutit. *Eccl.* x. Æquè moritur doctus similiter vt indoctus.

9. *Et misit signa.* Hic tangit alia flagella generaliter facta. Et primò tangit in generali flagella illa. Secundò in quibus sunt facta, ibi, *In Pharaonem.* Air enim: Sic primogenita percussit, *& misit signa*, quantū ad minores plagas, & facta minus mirabilia: *& prodigia*, quantum ad maiora: *in medio tui ô Ægypte*, 7. *Exod.* vsque ad 13. caput per totum. Et hoc, *in Pharaonem*, id est, contra Pharaonem, *& in* id est, contra, *seruos eius*, omnes: nullus enim euasit, qui non afflictionem sentiret. *Sap.* 11. Dedisti signa & portēta in Pharaone, & in vniuersis seruis eius. *Sap.* 16. Oportebat illis sine excusatione superuenire interitum exercentibus tyrannidem. Per Pharaonem regem Ægypti, in malitia capitanei: per seruos, obedientes ad malum: sed vtrosque Dominus destruxit. *Abac.* 3. Percussisti caput de domo impij, denudasti fundamentum eius vsque ad collum. *Naum* 1. Infirmatus est Basan, & Carmelus, maiores & alti sicut montes isti: & flos Libani, minores scilicet, elanguit.

10. *Qui percussit gentes.* Hic magnalia facta in via, transito deserto, antequam ad Iordanem veniretur, omissis illis quæ fecit in deserto. Si autem quæratur, quare hoc? Dicendum, quòd hic intendit illa reperire, quæ fecit ad laudem & vtilitatem illius populi: ea autem quæ in deserto sunt facta, multum pertinent ad afflictionem, & occisionem illius populi, propter quod silentur. Duo ergo dicuntur hic: mirabilia facta quantū ad populum & minores. Secundò quantum ad maiores. *Et occidit reges.* Dicit ergo: Sic fecit in Ægypto, & etiam postquā exierunt de Ægypto, ipse est *qui percussit gentes multas. Deut.* 9. Possidebis nationes maximas, & fortiores te.

Et occidit reges. Hic magnalia quantū ad maiores, quos tangit primum in generali. Secundò specificat illos. *Sehon regem.* Dicit ergo: Sic percussit gētes multas, *& occidit reges fortes. Iosue* 10. Vniuersos reges, & regiones eorum, vno impetu cepit, atque vastauit. *Iosue* 11. Reges eorū cepit, atque percussit, atque deleuit. Gladius enim Dei, nulli parcit. Et minores atque maiores. *Apoc.* 19. Et ex ore eius procedit gladius, ex vtraque parte actus, vt in ipso percutiat omnes gentes.

11. *Sehon regem.* Hic specificat illos reges. Quasi diceret: Dixi quòd percussit reges, & verum dixi: quia *percussit Sehon regem Amorrhæorum. Num.* 21. Talis Israël omnes aduersarios eius, id est, Sehon, & habitantes in vrbibus Amorrhæi. *Neem.* 10. Dedisti eis regna, & populos. Et post: Polleduerunt regem Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan. Hoc est quod sequitur: *Et Og regem Basan.*

Et nota, quòd Sehon interpretatur tentatio oculorum, qui est rex fortissimus, multos deficiens. Nonne ipsum Dauid, qui interpretatur

manu fortis, deiecit? 2.*Reg.*11. Et senes,qui in concupiscentiam Susannæ exarserunt? *Dan.*14. Et bene Amorrhæorum rex dicitur. Amorrhæi amaricantes interpretantur.Præcedit enim oculorum tentatio:sequitur ipsam tanquam regem proprium cordis multa amaritudo.Vnde Simoni Mago cupido dictum est *Act.* 8. à Petro: In multa amaritudine cordis video te esse. Og ergo conclusio interpretatur,& signat diabolum, qui concludit viam, ne ad Christum veniatur. *Thren.* 3. Conclusit viam meam lapidibus quadris. Et hic est *rex Basan*, id est confusionis:sic enim interpretatur Basan. *Iob* 41. Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Nulla maior confusio, quàm superbia, quæ peruertit omnia. In suis ergo Dominus hos reges expugnat,oculorum concupiscentiam, & dæmonem.

Et omnia regna. Hîc tertium, in quó tangit magnalia in facta termino viæ, quæ fuerunt duo,sicut hîc tangitur.Primum regnorum Chanaan subiugatio. Secundò collatio subiugatorum in hæreditariam possessionem, illi populo, ibi, *Et dedit terram.* Dicit ergo: Sic subiugauit hos reges, & percussit eos: *& omnia regna Chanaan. Num.* 21. Facies illi sicut fecisti Schoni regi Amorrhæorum, & habitatori Hesebon. Percusserunt ergo & hunc cum filiis suis, vniuersúmque populum eius. Chanaan interpretatur *paratus humiliationi*: humiliationis,inquam, non virtutis, sed iniquitatis. *Eccles.*19. Est qui nequiter se humiliat,& interiora eius plena sunt dolo. Vel paratus humiliationi pœnæ,& deiectionis, qualis est superbus. *Luc.* 18. Qui se exaltat, humiliabitur. *Isa.* 2. Oculi sublimes hominis humiliabuntur. Et tales etiam Dominus percutit.

12. *Et dedit terram.*Hîc secundũ;in quo dicuntur duo. Primò terræ collatio ad iure hæreditario possidendam Secundò specificatio illorum,quibus data est, ibi, *Hæreditatem Israël.*Dicit ergo: Sic omnia regna Chanaan percussit: *&* illis percussis,*dedit terram eorum hæreditatem. Deut.*3. Dominus Deus noster dat nobis terram hanc in hæreditatem.

Hæreditatem Israël populo suo. Suprà in *Psal.* Et eiecit à facie eorum Gentes, & diuisit illis terram in funiculo distributionis. Ecce vno verbo quod dicitur *Eccles.* 10. Dominus enim superbos deiecit, & loco eorum suos substituit: sedes ducum superborum destruxit, & sedere fecit mites pro eis. *Luc.*1.Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

13. *Domine nomen tuum.* Hîc secunda pars primæ partis,totius huius Psalmi.Postquam enim monuit verbo ad laudandum,monet consequenter exemplo, quia conuertit se ad Deum, & laudat ipsemet:& dicuntur duo.Primò laudat.Secundò assignat rationem huius laudis,ibi,*Quia iudicabit.* In prima duo. Primò commendat potentiæ Dei æternitatem in seipsa. Secundò comparatione ad rationabilem creaturam. *Et memoriale tuum.* Dicit ergo: Sic inuitauit seruos Dei ad laudem,& ipsemet laudo dicens: *O Domine nomen tuum*, nominabilis scilicet potentia,*in æternum*,est sup. *Dan* 7.Potestas eius potestas æterna.

Et memoriale tuum,renouatio scilicet tua à rationabili creatura est,*in generatione*, præsenti, *in generationem* futuram extensa. *Exod.* 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad vos.Hoc nomen mihi est æternum.Hoc memoriale meum in generatione, in generationem. Memoriale dulce bonis. *Eccl.*49. Memoria Iosiæ in compositione odoris facta, quasi mel in omni ore indulcabitur.*Ose.vlt.* Memoriale eius sicut vinum Libani. Et nota hîc,quod est generatio naturæ. *Eccl.*1. Generatio præterit, & generatio aduenit:terra autem in æternum stat.Et est generatio culpæ, de qua *Mat.*12.& *Luc.*11. Generatio praua & peruersa signum quærit. *Luc.*9. O generatio infidelis,& peruersa,quandiu vobiscum ero?Et est generatio gratiæ. *Psal.* Generatio rectorum benedicetur.*Sap.*4.O quam pulchra es casta generatio cũ claritate! In *Psal.* Hæc est generatio quærentium Dominum. Et est generatio gloriæ.*Gen.*15. Generatione quarta reuertentur huc. Quæ magis potest dici regeneratio. *Matth.*19. In regeneratione cum sederit filius hominis, &c. In prima generat homo. *Matth.*1. Abraham genuit Isaac.In secunda diabolus. *Ioan.*8.Vox ex patre diabolo estis.Sed in tertia,& in quarta generat Deus. *Iacob.*1.Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, &c.

Generatio naturæ, culpæ, gratiæ & gloriæ.

Quia iudicabit. Hîc secundum,in quo subiungitur laudis huius causa,scilicet malorum damnatio in futuro, quibus tot bona contulit, nec aliquid valuit. Secundò bonorum remuneratio. 14.
Et in seruis. Dicit ergo: Sic dixi, quòd potentia Dei æterna,& memoria illius similiter: & hoc dignum:*quia Dominus iudicabit*,iudicio æternæ damnationis, & *populum suum*,qui ingratus tot beneficiis extitit. *Ioan.*5. Qui non credit, iam iudicatus est.In eodem:Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ:qui qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Vel iudicio discussionis in generali iudicio. *Ioël.*3.Consurgant & ascendant gentes in vallem Iosaphat, quia ibi sedebo, vt iudicent omnes gentes in circuitu. *Isa.*42. Educer in veritate iudicium. Iudicia etiam discretionis in præsenti ipsos bonos de populo suo discernent, à malis, hos ad fidem vocando, illos in errore dimittendo, de quo iudicio in *Psal.*Iudica me Deus,& discerne causam meam, &c.

Et in seruis suis deprecabitur. Vel, *in seruis suis consolabitur*, eis bona talia conferendo, vnde consoletur.*Isa.vlt.*Ecce ego consolabor vos.Vel sic:Dixi,quod iudicabit populum suum iudicio discretionis,vt quosdam in errore suo dimittat, tamen *in seruis suis*,tandem *deprecabitur*,hoc est, serui conuertentur ad eum, & ipsum peccabuntur, vel aduocabunt: ad ipsos enim in fine mundi conuerteur, & ipsi ad illum. *Isa.* 10. Reliquiæ Israël conuertentur. Reliquiæ, inquam, Iacob ad Dominum, &c.

Simulachra Gentium. Hîc secunda pars principalis totius Psalmi, in qua postquam præcessit inuitatio ad laudem Dei, subiungitur idololatriæ detestatio: & dicuntur duo.Primò detestatio idolorũ.Secundò irrisio idololatrarum, ibi, *Similes illis.* In prima duo. Primò ostendit oculorum vanitatem in se, & absolutè, quia omninò sunt sine vita. Secundò inutilitatem, quia sine sensu sunt & motu, ibi, *Os habent.* In prima ostendit vanitatem à parte causæ materialis.Secundò à parte causæ efficiétis,ibi,*Opera manuum.* Dicit ergo: Sic ad laudandum Deum inuito,& ipsum laudo,non Gentium deos,quia *simulachra Gentium* sunt *argentum,& aurum*,non 15.
viuentia,

viuentia, vel vita, imò vilissimũ elementum, quia terra sunt: aurum enim & argentum, nihil aliud sunt quàm terra. *Ierem.4.* Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili. *Bar. vlt.* Videbimus in Babylonia deos aureos, & argenteos.

Opera manuum. Ecce secundum. Quasi diceret: Non tantum sunt terra vanissima, sed etiam sunt *opera manuum hominum.* Multum ergo vana, cum homo non tantum vanum quid sit, imò vanitas ipsa. *Psal.* Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et ipse facit simulachra: ergo ipsa multo vaniora. *Osee* 8. Argentum suum, & aurum fecerunt sibi idola, vt interirent. *Bar. vlt.* Artifices qui faciunt ea, non sunt multi temporis: nunquid ergo possunt quæ ab ipsis fabricata sunt, esse dij?

16. *Os habent, & non loquentur.* Hic secundum, in quo ostendit illorum inutilitatem, & hoc per carentiam sensuum. Primò ergo ostendit eos carere sensibus animalium vitam perfectam habentium. Secundò habentium imperfectum, ibi, *Nec enim est spiritus.* In prima duo. Primò, quod carent sensibus animalium perfectam vitam habentium rationabilium. Secundò irrationabilium, ibi, *Oculos habent.* Dicit ergo: Sic in se vana sunt, & inutilia etiam, quia *os habent*, hoc est, oris similitudinem, *& non loquentur*, tanquam rationabilia. *Bar. vlt.* Lingua eorum polita à fabro: ipsa etiam inaurata, & inargentata falsa sunt, & non possunt loqui.

Oculos habent. Hic ostendit eos carere sensibus animalium irrationabilium: & his duplicibus, visu scilicet, & auditu, ibi secundum. *Aures habent, & non audient.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd os habent, & non loquentur, *& oculos habent*, id est, similitudinem oculorum, *& non videbunt. Sapient.* 15. Quibus nec oculorum vsus est ad videndum.

17. *Aures habent, & non audient.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic oculis non vtuntur, & etiam *habent aures*, veris auribus similes, *& non audient. Sapient.* 15. Quibus non sunt aures ad audiendum.

Neque enim est spiritus, vitalis, *in ore ipsorum*, in facie, vt sensus aliquos det eis, sicut est saltem in animalibus imperfectis, quæ spiritum habent, aliquod alimentum ad vitam sustentandam attrahentem. *Ierem.*10. & 51. Non est spiritus in eis. Et rursus ibidem: Vana sunt, & opus risu dignum. *Ioan.4.* Deus spiritus est. Si ergo spiritus in eis non est, dij non sunt. Sic ad literam.

Descriptio praui Prælati. Spiritualiter autem hic est descriptio praui Prælati, quia in principio ipse est tanquam simulachrum, siue idolum. *Zach.*11. O pastor & idolum derelinquens gregem! Cum tamen in Ecclesia non deberent esse tales. *Num.* 23. Non est idolum in Iacob, id est, non debet esse, nec videtur, id est, nec videri debet, simulachrum in Israël. Sed heu! Rachel, id est, Ecclesia, furata est idola patris sui, Gentilis scilicet populi. *Genes.* 31. Et ideo sunt opera manuum hominum, non Dei artificio, imò & fraudulentiis hominum, & humana potentia fabricantur. *Bar. vlt.* Non sunt dij, sed opera manuum hominum, & nullum opus Dei cum illis. *Os habent, & non loquentur*, aliquid vtile, sed imperiosum, & comminatorium. *Apoc.*13. Os eius sicut os leonis, quod fœtet per crapulam, lacerat per detractionem, rugit per comminationem, sed de prædicatione nihil. *Isa.*56. Canes muti non valentes latrare. *Oculos habent*, ad videndum temporalia: *& non videbunt*, aliquid de spiritualibus bonis. *Num.*23. Qui cadit, & apertos habet oculos. *Matth.*15. Sinite eos: cæci sunt, & duces cæcorum. *Aures habent*, ad adulationes, *& non audient*, correctiones. 1. *Tim.* 4. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. *Prou.*15. Non amat pestilens eum, qui se corripit. Sed Dominus minatur eis per *Ieremiam* in 12. Si non audierint, euellam gentem illam euulsione, & perditione, dicit Dominus. *Nec est spiritus*, bonis, sup. *in ore ipsorum.* Ille, de quo *Ioan.*6. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Sed spiritus vanitatis, de quo 1. *Reg.* 18. Inuasit spiritus Dei malus Saül, & prophetabat in medio domus suæ.

Similes illis. Hic imprecatio primò talium factoribus. Secundò cultoribus. *Et omnes.* Dicit ergo: Tam vana sunt simulachra, & tam inutilia, *& qui faciunt ea*, hac intentione, vt colantur ab hominibus, sicut illis similes, vt reddantur omnino vani & inutiles. *Sapient.*14. Per manus quod fit idolum, maledictum est, & ipsum, & qui fecit illud. 18.

Et omnes qui confidunt in eis, colentes ea tanquam deos veros. *Isa.*42. Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili. *Deuteron.*7. Non inferes quicquam de idolo in domo tua, ne sis anathema, sicut illud. Sic idolorum amatores, scilicet malorum Prælatorum, & ipsorum fautores, maledicti sunt sicut illi, & vtrique deferuentes, & ipsi, & ipsorum fabricatores. *Sap.*14. Similiter sunt odio Deo impius, & impietas eius. *Osee* 9. Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

Domus Israël. Hic est tertia pars Psalmi, in qua inuitat ad laudem Dei diuersos, & distinctos. Et primò sic: In prima parte inuitat verbo. Secundò facto & exemplo, ibi, *Benedictus ex Sion.* In prima dicuntur duo. Primò omnes in vnum inuitat ad laudandum. Secundò statim subdiuidit, ibi, *Domus Aaron.* Vbi primò inuitat maiores & alios Prælatos. Secundò ministros sub illis constitutos, ibi, *Domus Leui.* Tertiò minores, & subditos, ibi, *Qui timetis.* Dicit ergo: Talia sunt idola, & petij quod similes fiant colentes illa, sed vos qui estis *Domus Israël*, id est, Deum videntes fide formata, *benedicite Dominum. Dan.*3. Benedicat Israël Dominum, opera eius & magnificentiam commendando. *Eccles.* 29. Benedicite Dominum, in operibus, sup. date nomini eius magnificentiam. 19.

Domus Aaron, maiores scilicet, & in sacerdotali dignitate constituti, *benedicite Domino. Dan.*3. Benedicite sacerdotes Domini Domino.

Domus [illegible] ministrorum collectio, & familia sub sacerdotibus constituta. *Ezech.*40. Isti sunt filij Sadoc, qui accedunt de filiis Leui ad Dominum, vt ministrent ibi. 1. *Paralip.* 15. Illicitum est vt à quocumque portetur arca Domini nisi à Leuitis. Et 16. Dereliquit coram arca Domini Asaph, & fratres eius, qui erant de Leuitis, vt ministrarent in conspectu arcæ

ingiter. Et rursum: Constituit coram arca de Leuitis, qui ministrarent, & recordarentur operum eius, & glorificarent atque laudarent Deum Israël.

Qui timetis Deum, vos minores, *benedicite Domino. Ierem.4.* Benedicent eum omnes Gentes, ipsúmque laudabunt. Laus autem ipsa est, vt veraciter Deum colant. Cultus autem secundum *Augustinum*, est fides, & spes, & charitas. Propter hoc dicitur *Eccles.2.* Qui timetis Dominum, credite illi. Et post: Qui timetis Dominum, sperate in illum. Et rursus: Qui timetis Dominum, diligite illum.

21. *Benedictus Dominus.* Hic secundum, in quo postquam inuitauit eos verbo, inuitat & eos facto: vnde ipse benedicit adiungens benedictionis causam duplicem. Prima est beneficium incarnationis. Secunda, beneficium cohabitionis & conuersationis cum hominibus, ibi, *Qui habitat.* Dicit ergo: Sic monui, & sic ipsemet facio, quia dico: *Benedictus Dominus*, sit, sup. qui venit, sup. *ex Sion*, id est, quia venit ex Sion, ex Iudæis, ex quibus carnem sumpsit, quod fuit suum venire. *Psal.* Ex Sion species decoris eius. *Ioan.* 14. Salus ex Iudæis est.

Qui etiam *habitat*, conuersando, *in Ierusalem*, vbi prædicabat & docebat. *Baruch.3.* Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Propter hoc dicebat *Aggæus* in 2. Magna erit gloria domus istius nouissimæ plusquam primæ. Habitat etiam in superna Ierusalem. Et nota, quòd ad laudem Dei exigitur munditia in laudante. *Eccles.* 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Intentio pura. *Matth.6.* Si oculus tuus fuerit simplex, &c. Discretio. *Mar.* 9. Omnis victima salietur sale. Humilitas. *Ecclesiast.*35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Perseuerantia. *Dan.* 3. Laudate, & superexaltate eum in sæcula.

Ad laudem Dei requisita, & excitantia.

Ad laudandum autem excitat tribulatio. *Dan.* 3. Tres pueri laudabant Deum in camino ignis. Suprà in *Psal.* In noctibus extollite manus vestras in sancta. Lectio. *Psal.* In meditatione mea exardescet ignis. Bonorum consortium. *Matth.* 16. Petrus laudauit existens in collegio Apostolorum. Sanctorum exemplum. 1.*Reg.*10. Saül prophetauit cum cuneo Prophetarum. E diuerso retrahit prosperitas. *Ierem.* 5. Saturani eos, & mœchati sunt. Sæcularis occupatio. Infrà in *Psal.* Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? 1. *Tim.* 6. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus. Mala consortia. *Matth.* 26. Petrus neganit inter malos Dominum. Et ipsorum exempla. *Eccles.*13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.

IN CXXXV. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Psalmus inuitat ad laudem Dei ex diuina misericordia excellentia*

CONfitemini Domino, *quoniam bonus.* Hic est Psalmus 135. in toro libro, 35. in tertia parte libri. Cum enim in præcedenti Psalmo ad laudem Dei inuitauerit, assignando pro ratione laudis opera diuina, & beneficia mundo & speciali. Dei populo exhibita, hîc ad eandem laudem inuitat, eadem beneficia repetendo, sed singulis addendo causam exhibitionis beneficij, æternam scilicet Dei misericordiam. Vnde secundum *August. in Glossa*, ad quemlibet versum subintelligendum est: Quoniam in æternum misericordia eius, in fine versus, sicut in principio: Confitemini Domino, &c. Quia ergo ad laudem inuitat addita modica differentia ad præcedentem Psalmum, eundem omnino proponit titulum, scilicet *Allelvia*, quod idem est, sicut dictum fuit suprà, quod laudate Deum.

in Psalmo magnitudinem & diuersitate.

Quantum autem Deo placeat psalmodia, maximè huius Psalmi, misericordiam Dei specialiter replicantis, ostenditur optimè, sicut dicit *Glossa*, in illo facto, quod legitur 2.*Par.5.* quia cum cœpissent filij Israël laudare Deum, & dicere, *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum*, &c. ecce statim impleuit gloria templum Dei. Sic spirituale templum, scilicet cor humanum. 1. *Cor.* 3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos: cum psallitur, gloria repletur. Cordi enim tali diuina reuelantur. Suprà in *Psal.* Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quò ostendam illi salutare Dei. 3.*Reg.*3. Eliseus ad vocem psalterij futura cognouit, tanquam repletus gloria Domini. *Isaias* autem in 6. postquam dixerat se audiuisse voces dicentium, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus exercituum, statim subdit: Et repleta est omnis terra gloria Domini.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò monet ad laudis diuinæ confessionem. Secundò addit laudis causam, scilicet diuinæ misericordiæ excellentiam, ibi, *Quoniam bonus.* Dicit ergo: Sic monui laudare Deum, & adhuc dico: *Confitemini*, confessione laudis, quam libenter Deus audit, & ore, & opere. *Tob.* 13. Confitemini illi, ore, sup. regémque regum exaltate, in operibus vestris, vt confiteamini opera. Confitemini etiam Domino confessione peccati primò, sine qua non valet prima: quia *Eccles.*15. dicitur: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et intelligitur peccata confiteri nolentis. Et tunc Deus dimittit. *Prou.* 28. Qui autem ea confessus fuerit, & reliquerit, veniam consequetur. Et sic sequitur laus, propter quod dicit *Iosuæ* ad Achan in 7. Fili, da gloriam Deo Israël, & confitere, confessione laudis, sup. Et hoc vt dignè possis, indica quid feceris. *Isa.*43. Narra si quid habes, iniquitatis, & culpæ: vt iustificeris.

Quoniam bonus. Hic supponit laudis rationem, scilicet diuinam bonitatem, imò magis bonitatis excellentiam. Primò ergo tangit diuinam bonitatem. Secundò diuinæ bonitatis excellentiam, ibi, *Quoniam in æternum.* Dicit ergo: Sic confitemini, & debetis, *quoniam bonus*, est, sup. essentialiter & in se. *Matth.* 19. Vnus est bonus Deus. *Marc.*10. Nemo bonus nisi solus Deus. Bonus etiam in nobis. *Thren.*3. Bonus est Dominus sperantibus in se. Quia suauis in tranquillitate. *Sapient.* 12. O quàm bonus, & suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Et confortans in tribulatione. *Naum* 1. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis.

Quoniam in æternum. Hic monstratur bonitatis

tatis excellentia, & tripliciter. Primò, à durationè bonitatis, & misericordia. Secundò, ab intensione super omnes misericordes, ibi, *Confitemini Deo.* Tertiò ab operum magnitudine, & multiplicatione, ibi, *Qui facit mirabilia.* Dicit ergo: Sic confitemini Domino, quoniam bonus, & etiam *quoniam misericordia eius*, hoc est, bonitas, non est temporalis & transitoria sicut vestra. *Osee* 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & sicut ros mane pertransiens. Sed *in æternum*, id est, in præsenti sæculo, & in futuro. *Eccles.*40. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericordia in æternum permanet. *Eccl.*17. Quam magna est misericordia Dei, & propitiatio conuertentibus ad se. Ibi coronans. *Psal.* Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Vel potest referri totum ad futurum, & tangitur laudis præmium. Quasi diceret: Sic lauda bonum, nec hoc erit frustrà, nec pro temporali, sed pro æterno. *Quoniam in æternum*, id est, ad æterna bona conferendum, *misericordia eius.* Modo enim tantummodo stillare videtur Dei misericordia, sed tunc plenissimè effundetur. In *Psal.* suprà: Mirificauit misericordiam suam in ciuitate munita.

2. *Confitemini Deo.* Hic ab intensione monstratur bonitatis excellentia. Primò comparatione ad omnes excellentes in scientia. Secundò ad excellentes in potentia, ibi, *Confitemini Domino.* Dicit ergo: Sic eius bonitas est æterna, vnde ei confitendum, & etiam *confitemini Deo deorum*, fortiori, & rectori. Deos appellat homines diuina sapientia eruditos, siue boni sint, siue mali *Ioan.* 10. Illos dixit deos, scriptura, sup. ad quos sermo Dei factus est. Notandum enim, quòd quinque dij appellatur. Idola. Suprà in *Psal.* Omnes dij gentium dæmonia. *Exod.*23. Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. A Deo instructi in diuina lege. *Psal.* Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes. Potestate miraculorum præditi. *Exod.* 3. Ego constitui te Deum Pharaonis, id est, ad hoc te statui, vt facias contra Pharaonem, quæcumque volueris. De his omnibus potest intelligi quod hîc dicitur.

Quinque dij appellantur dij.

3. *Confitemini Domino.* Ecce potentia. Quasi diceret: *Confitemini Domino dominorum*, factori, sua excellentissima bonitate. *Deut.* 10. Dominus Deus noster: ipse est, Deus deorum, & Dominus dominantium. *Apoc.* 19. Rex regum & Dominus dominantium. 1.*Cor.*12. Diuisiones administrationum sunt, idem autem Dominus. *Eph.*4. Vnus Dominus, qui habet in omnibus, & super omnia potestatem. *Matth.vlt.* Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

4. *Qui facit mirabilia.* Hic tertium, in quo ostendit bonitatis excellentiam, in operum magnitudine & diuersitate. Et primò quantum ad primum. Secundò quantum ad secundum, ibi, *Qui fecit cælos.* Ait ergo, Sic confitemini: & etiam confitemini, *qui*, id est, quia ille *facit mirabilia magna solus. Iob* 5. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. *Deut.*10. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia.

Sed quomodo dicitur, quòd solus facit, cùm etiam magi legantur fecisse multa mirabilia, & Angeli multi, & homines sancti? *Glossa* soluit quòd solus dicitur facere, quia quæcumque faciunt, per eum faciunt illa. *Eccl.*43. Magnus vehementer, & mirabilis potentia illius. *Apoc.* 15. Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens.

Qui fecit cælos. Ostensa excellentia, ex operum magnitudine, hîc ex diuersitate. Et primò tangit à solo Deo facta. Secundò ab eo per ministrum edita, ibi, *Qui percussit Ægyptum.* In prima tria secundum tria genera operum, quæ fecit per seipsum Dominus. Primum est opus creationis. Secundum, distinctionis, ibi, *Qui firmauit.* Tertium, ornatus, ibi, *Qui fecit luminaria.* Dicit ergo: Sic illi confitemini, qui fecit solus mirabilia, & etiam *qui fecit cælos in intellectu*, id est, qui fecit cœlos nobis inuisibiles, quamuis sint corporales, sicut cœlum empyreum, & etiam crystallinum, qui duo sunt inter cœlos factos super ipsum firmamentum. *Iob* 35. Suspice cœlum, & intuere, & contemplare æthera, quòd altior te sit, id est, tuo intellectu. Vel sic: Cœlos fecit in intellectu suo, non in aliquo altero ipsum instruente. *Ierem.*10. Prudentia sua, non instructione aliena, extendit cœlos. *Isa.*44. Extendens cœlos solus. Cœli Clerici sunt, qui ad hoc à Deo sunt facti, vt intelligant. *Prou.*24. Acceptus est regi minister intelligens. Et sic gubernent subditos. *Prou.* 1. Intelligens gubernacula possidebit. Et vlterius faciant quæ docent: quia *Luc.*12. dicitur: Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. 5.

Qui firmauit terram. Hîc tangitur opus distinctionis, per hoc quod dicit, terram factam super aquas, & subtus. Ait enim: Confitemini illi, *qui firmauit terram*, ordinans illam, *super aquas.* Et est secundum *Glossam* modus loquendi, id est, *iuxta.* Tamen si attendamus, terra super aquas fundata est, quia per aqueum humorem intimas partes penetrantem firmatur terra, & stabilitur. *Isa.* 44. Stabiliens terram, & nullus meum. *Ierem.*10. Fecit terram in fortitudine sua. *Iob.*38. Vbi eras, &c.

Prælati ecclesiæ terra dicuntur.

Si cœli Clerici, sic terra possunt dici prælati boni. Primò propter stabilitatem & constantiam. *Eccles.*1. Generatio præterit, generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Propter aliorum supportationem. *Iob* 9. Sub quo curuantur qui portant orbem. *Rom.* 13. Debemus nos fortiores, aliorum imbecillitatem supportare. Propter aliorum ministrationem. *Ioan.vlt.* dictum est Petro: Pasce oues meas. Hinc pastores dicti sunt. Propter aridatem ab omni humore peccati. *Genes.*2. Et vocauit aridam, terram. Propter summam humilitatem, quæ in eis debet esse, sicut in terra. *Eccl.*3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Propter cadentium susceptionem. Debent enim dicere illud *Mat.* 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis. Propter tribulationum & amaritudinum circumdationem. *Iob* 28. In amaritudinibus inferatur oculus meus, id est, prælatus meus. Hæc terra debet esse super aquas doctrinæ, vt in illis iugiter fluctet: concupiscentiarum, vt illas reprimat: rerum temporalium, vt aliis eas distribuat, & sub pede penitus habeat: tribulationum, vt nulla ratione succumbat.

7. *Qui fecit luminaria.* Hic tangitur de opere ornatus : maximè autem ad ornatum mundi pertinent luminaria. Tangitur autem primò ipſorum conditio ad ornatum mundi. Secundò fructus & diſtinctio illorum, ibi, *Solem.* Dicit ergo : Sic illi confitemini, qui fecit præcedentia : *qui* etiam *fecit luminaria magna. Geneſ.* 1. Fiant luminaria in firmamento. *Eccl.*43. Mundum illuminans in excelſis Dominus. Luminaria magna, Prædicatores & Doctores. *Phil.* 2. Inter quos lucetis tanquam luminaria in mundo. *Matth.* 5. Vos eſtis lux mundi. Hæc non ſunt ſub modio cupiditatis, vel carnalis voluptatis ponenda. *Matth.* 5. Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio. *Greg.* Sub modio ponere eſt, ſub temporali commodo gratiam prædicationis abſcondere, quod nemo electorum vtique facit.

8. *Solem in poteſtatem.* Hic oſtenditur & diſtinctio conditorum & fructus. Quaſi diceret : Sic fecit, vnde confitendum, cum luminaria condidit : & etiam quia fecit *ſolem in poteſtatem diei*, ad diſcernendum res, & cognoſcendum, ad calorem influendum, ad attrahendum vapores, ad deſiccandum mollia, ad indurandum ſicca.

9. *Lunam & ſtellas.* Repete ſemper : Confitemini illi qui fecit, *lunam & ſtellas in poteſtatem noctis*, vt ipſam poſſint illuminare pro modulo ſuo, ſicut & ſol in die. *Ierem.* 31. Qui dat ſolem in lumine diei, ordinem lunæ & ſtellarum in poteſtate noctis. Per ſolem maior Prælatus intelligitur, cuius eſt illuminare diem, & veritatis cognitionem, de quibus diebus ſuprà in *Pſal.* Dies diei eructat verbum. Sed *Ioël.* 2. dicitur : Sol conuertetur in tenebras. Et *Amos* 8. Occidet ſol in meridie, id eſt, in ardenti tentatione. *Apoc.* 6. Factus eſt ſol ſicut ſaccus cilicinus. Luna autem minor Prælatus, qui recipit lumen poteſtatis à maiori, ſicut luna à ſole, qui poteſtatem habet in nocte, in ſubditis, & ignaris, qui dicuntur nox. Supra in *Pſal.* Nox nocti indicat ſcientiam. Sed hæc etiam luna obſcurata eſt multum. *Iob* 31. Si vidi ſolem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, ſcilicet minorem Prælatum. Stellæ autem ſimplices Clerici. Suprà in *Pſal.* Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti. Sed Epiſcopus circuit & diſcurrit. 1.*Cor.*15. Differt ſtella à ſtella in claritate. Sed *Apoc.* 6. dicitur : Luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ de cœlo ceciderunt in terram.

10. *Qui percuſſit Ægyptum.* Hic oſtendit excellentiam bonitatis, & miſericordiæ, per opera per miniſtrum patrata, & maximè circa populum Domini. Et primò tangit multa, & magna beneficia, & opera. Secundò concludit excellentiam laudandi, & cauſam generalem laudis, ibi, *Confitemini Domino.* In prima tangit primò magnifica opera, quæ fecit populi ſui eductione de Ægypto. Secundò in deductione per deſertum, ibi, *Qui traduxit.* Tertiò quæ in introductione in terram promiſſam, ibi, *Et dedit terram.* In prima quatuor. Primùm, Ægyptiorum afflictio. Secundò ab afflictis ſeparatio, ibi, *Qui eduxit Iſraël.* Tertiò ſeparatorum deductio per diuiſum mare, ibi, *Qui diuiſit.* Quartò inimicorum ſubmerſio in diuiſo. *Et excuſſit Pharaonem.* Dicit ergo : Sic facienti præcedentia per ſeipſum, confitemini, & ei etiam, *qui percuſſit Ægyptum*, diuerſis & variis plagis, à 7. *Exod.* vſque ad 12. *cum primogenitis eorum*, quos percuſſit in 12. Et hoc per Moyſen, & Aaron miniſtros ſuos.

Breuiter Ægyptus eſt peccatum. Interpretatur enim Ægyptus tenebræ ; & dominatur populo Iſraëlitico, electis ſcilicet à Deo, donec tranſierunt aquas Baptiſmatis. *Eph.*2. Omnes naſcimur filij iræ. Sed Dominus peccatum percutit, vt in nobis non regnet, ſecundùm illud *Rom.*6. Peccatum non regnet in veſtro mortali corpore. Primogenita autem peccati ſunt motus primi, quos Dominus occidit in perfectis. *Cant.* 2. Capite nobis vulpes paruulas. *Hieron.* Nihil langoris, nihil priſtinæ ruinæ relinquas, ne mali ſeminis pullulent plantaria.

Qui eduxit Iſraël. Hic ſecundum beneficium : & dicuntur duo. Primò eductio de Ægypto. Secùdò in quo fuit illa eductio, & per quid, ibi, *In manu.* Dicit ergo : Sic confitemini percutienti aduerſarios, & etiam illi, *qui eduxit Iſraël de medio eorum. Ierem.* 11. Eduxi vos de terra Ægypti. Suprà in *Pſal.* Et eduxit eos cum argento & auro. De medio peccatorum eduxit ſuos, primis motibus ſuffocatis. *Sap.* 4. Properauit educere illum de medio iniquitatum. Initium enim Ægyptiorum ſunt primi motus, vltimum autem æterna damnatio : ſed medium & progreſſus eſt conſenſus, actus conſuetudo. Sed ab hoc medio Dominus ſuos liberat, vt non aſſuefcant, imò vt non agant, imò in corde non conſentiant : & ſic annihilantur, vt non viuant primi motus, & occidantur. Propter hoc vt hoc medium fugiamus, clamat *Zach.* in 2. O, ô, ô fugite de medio Babylonis. 11.

In manu potenti. Ecce ſecundum, in quo oſtendit, in quo fuit illa eductio, ſeu ſeparatio, quia in duobus. In operatione forti quæ ſignificatur in manu potenti. In potentia ſingulari, quæ ſignificatur in brachio excelſo. Fortis fuit operatio, cum eos, vellent nollent Ægyptij, licentiam habere fecit recedendi, per nouem plagas ſed potentia ſingularis, quando eos compelli fecit ad exeundum per decem. Spiritualiter autem brachium & manus eſt Dei filius. Manus, inquam, quam petebat Dauid in *Pſal.* Emitte manum tuam de alto. Idem etiam filius eſt brachium. *Iſa.* 53. Et brachium Domini cui reuelatum eſt ? In hac autem manu, & in hoc brachio excelſo, hoc eſt, in cruce eleuato, Dominus ſuos eduxit de Ægypto peccati. *Exod.*6. Eruam te de ſeruitute, ac redimam te in brachio excelſo. *Iſa.*30. Exaltabitur hæc manus, & hoc brachium parcens vobis, imò quod plus eſt, ad ſuperna trahens. *Ioan.*12. Ego autem ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. 12.

Qui diuiſit. Hic tangitur tertium beneficium, ſcilicet deductio ſeparatorum per mare rubrum. Et primò maris præparatio per diuiſionem. Secundò deductio per præparatum. *Et eduxit.* Dicit ergo : Sic prædicta exhibenti beneficia confitemini : & etiam illi, *qui diuiſit mare rubrum*, non in vno loco tantum, ſed *in diuiſiones*, duodecim, ſicut vult *Gloſſa*, propter duodecim tribus, vt quælibet ingrederetur diuiſionem ſuam. *Exod.* 14. Diuiſa eſt aqua, & ingreſſi ſunt filij Iſraël per medium ſicci maris. 13.

Et

14. *Et eduxit Israël.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic diuisit mare, *& eduxit Israël per medium eius*, sicco pede. *Sap.* 10. Transtulit illos per mare rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam. *Isa.* 13. Dedi in mari viam, & in aquis torrentibus semitam. Sicut Deus mare tribulationis facit paruum, quod etiam significatum fuit *Dan.* 3. vbi medium fornacis fecit quasi medium roris flantem. Principium maris & fornacis est culpa, vltimum est gehenna: sed medium est pœnitentia & tribulatio pro peccatis: sed Deus fornacem mitigat per Angelum quem mittit, id est, per spem salutis, quam infundit. *Rom.* 8. Spe salui facti sumus. Et amaritudinem in dulcedinem conuertit, immittendo lignum, memoriam scilicet crucis & propriæ passionis, sicut aquæ Marach dulces factæ sunt per ligni impositionem. *Exod.* 16.

15. *Et excussit Pharaonem.* Hic quartum beneficium apertè tangitur, scilicet inimicorum suffocatio. Ait enim: Sic mare diuisit, & illos transduxit: *& post hoc excussit Pharaonem*, per eandem viam insequentem, *& virtutem eius*, exercitum scilicet suum, *in mari rubro. Exod.* 15. Currum Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare. Pharao dissipator diabolum signat, qui nititur ad dissipationem legis, & pacti Dei. *Isa.* 24. Dissipauerunt fœdus sempiternum. Et alios dissipare facit, secundum illud *Psal.* Tempus faciendi Domine, dissipauerunt &c. Et post dissipat illos, secundum illud *Psal.* Dissipata sunt ossa secus infernum, id est, virtutes nostræ. Sed hunc Deus in aquis lachrymarum, & omnem virtutem eius annihilat. Suprà in *Psal.* Contriuisti capita draconum in aquis.

16. *Qui traduxit.* Hîc tangitur opera, & beneficia illis exhibita, in deductione per desertum, quæ tanguntur duo. Primò deductio illorum columna nubis præcedente. Secundò inimicorum illis resistentium deiectio. *Qui percussit.* Dicit ergo: Sic confitemini prædicta facienti, & etiam illi, *qui transduxit*, præcedente columna ignis in nocte, & nubis in die, *populum suum*, ab Ægyptiis ereptum, *per desertum. Ierem.* 2. Transduxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis. *Sap.* 11. Iter fecerunt per desertum, quod non habitatur, & in locis desertis fecerunt casas. Sic postquam suos eripuit à peccato, & virtutem diaboli annihilauit, per desertum pœnitentiæ Deus suos transduxit. *Sap.* 10. Deduxit eos in via mirabili, & fuit illis in velamento diei & luce stellarum nocte. *Isa.* 43. Ponam in deserto viam, & in inuio, homini per naturam, fluuina iocunditatis, & consolationis.

17. *Qui percussit reges.* Hîc secundum, inimicorum deiectio. Primò ergo ostendit deiectorum dignitatem, & fortitudinem in generali. Secundò specificat illas secundum propriam nominationem, & locum, ibi, *Sehon regem.* Et in prima primò tangit illorum dignitatem. Secundò potestatem. *Et occidit.* Dicit ergo: Sic confitemini, qui talia, & tanta fecit mirabilia: & etiam illi, *qui percussit reges magnos*, dignitate. Et nota, quòd Dominus dicitur in scriptura percutere arguendo. *Isa.* 11. Percutiet terram virga oris sui. Sed fortius percutit tribulando. *Iob* 5. Ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabit. Sed periculosius excæcando. *Ierem.* 5. Percussisti eos, & noluerunt recipere disciplinam. Vires debilitando. Sic percussit diabolum. *Abac.* 3. Percussisti caput de domo impij. Morti exponendo. *Zach.* 13. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Occidendo, sicut hîc dictum est, vade & subditur.

Deus variis modis percutit.

18. *Et occidit*, ne fortè credas, quod tantum affligerit, vel excæcauerit, *reges fortes*, potentia & virtute. Magnus rex dignitate est diabolus, & complices sui, qui regnant super elatos, & superbos huius mundi. *Iob* 41. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Magnus fortitudine, de quo ibidem: Non est potestas super terram, quæ ei valeat comparari, qui factus est vt nullum timeret. Sed hos percussit in sua passione noster *Iosue* in 12. Gepit Iosue omnem terram montanam, & reges eorum percussit.

19. *Sehon regem.* Hîc describit eos ex nominibus propriis, & locis, in quibus pugnabant. Dicit ergo: Sic percussit magnos reges, & fortes, *Sehon* scilicet *regem Amorrhæorum*, ad literam, qui magnæ reputabatur dignitatis.

20. *Et Og regem Basan*, qui magnæ dicebatur fortitudinis, & virtutis. De percussione primi. *Amos* 2. Ego exterminaui à facie eorum Amorrhæum. De secundo. *Num.* 21. Occurrit ei Og rex Basan, cum omni populo suo pugnaturus. Percusserunt ergo hunc cum filiis suis, & vniuersum populum eius. Hæc in Psalmo præcedenti fuerunt exposita.

Spiritualiter tamen rex amaritudinis, peccatum luxuriæ. Amorrhæi enim amaricantes interpretantur. *Eccles.* 7. Inueni mulierem morte amariorem. *Prou.* 5. Nouissima eius amara quasi absynthium. Et diuersitates huius peccati, diuersæ amaritudines, quamuis dulcedines videantur. *Ose.* 12. Ephraim prouocauit me in amaritudinibus suis. Og coacernans, significat peccatum auaritiæ quod coacernare non cessat, & impleri non potest. *Eccles.* 5. Auarus non implebitur pecunia. *Abac.* 2. Væ qui congregat non sua: vsquequo congregat aduersum se densum lutum? *Eccles.* 2. Coacernaui mihi aurum & argentum. Sed hos Dominus in suis occidit. Primò exemplo suæ mundissimæ castitatis. Secundò exemplo verissimæ paupertatis.

21. *Et dedit terram eorum.* Hîc tertium. Præmissis enim operibus magnificis, & beneficiis quæ fecit in eductione populi de Ægypto, secundò in deductione per desertum, tertiò, scilicet hîc, quæ fecit in introductione in terram inimicorum. Et sunt quinque. Primum est terræ collatio. Secundum, liberatio à multis miseriis & tribularionibus, ibi, *Quia in humilitate.* Tertium, liberatio à tributis & exactionibus, ibi, *Et redemit nos.* Quartum, abundans cibatiorum exhibitio, ibi, *Qui dat escam.* Quintum post hæc omnia, etiam cœli sui expositio, ibi, *Confitemini Deo cœli.* In prima duo. Primò terræ collatio ad habitandum. Secundò cui hæreditandam, ibi, *Hereditatem Israël.* Dicit ergo: Sic reges magnos dignitate & potentia fortes occidit, *& dedit terram eorum*, non ad tempus, quantum in se fuit, sed *in hereditatem*, vt veri sint possessores.

Hereditatem.

Hereditatem. Hîc specificat quibus. Quasi diceret: Sic dedit hæreditatem, *hereditatem*, non cuilibet, sed *Israël seruo suo*, id est, populo de Israël seruo suo nato, scilicet Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. *Num.*34. Duæ & semis tribus acceperunt partem suam trans Iordanem. *Deut.* 3. Ciuitates illius dedi Ruben, & Gadi: reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui *sicut scripsi.* Spiritualiter autem, & breuiter, non alij, quam seruo Dei, datur illa vera & superna hæreditas. *Eph.* 5. Hoc scitote intelligentes, quoniam omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habebit hæreditatem in regno Christi & Dei. Sed auferetur à tali, & dabitur seruo Dei. *Mat.* 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

23. *Quia in humilitate.* Hîc secundum beneficium. Quasi diceret: Præcedentia facienti, confitemini confessione laudis, peccati, & etiam *quia memor fuit nostri*, nos à multis miseriis & tribulationibus liberando, *in humilitate nostra*, in deiectione & labore nostro: cum deiectis enim & afflictis Deus est, nec cito eorum potest obliuiscì, cum quibus est. Suprà in *Psal.* Cum ipso sum in tribulatione. *Isa.*43. Cum transieris per aquas, tecum ero. In humilitate etiam, quæ virtus est, memor est suorum, vt ipsos exaltet. *Eccles.*20. Est qui ab humilitate leuabit caput. 2 *Paral.* 32. Humiliatus est postea tam ipse, quam habitatores Ierusalem. Et ideò non venit ira Dei super illos in diebus Ezechiæ. Propter hoc dicit 1. *Pet.* 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet. Et *Greg.* Paruus esto in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei.

24. *Et redemit nos.* Hîc tertium, scilicet liberatio à tributis & exactionibus. Quasi diceret: Propter præcedentia confitemini, & etiam *quia redemit nos*, libertatem dando, *ab inimicis nostris*, tributa & exactiones iniustas petentibus: vnde illa vox gratulabunda *Isa.* 14. Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? Hoc tamen magis propriè, sicut dicit *Glossa*, respicit ad populum Christianum, qui redemptus est: tamen ad omnem, quantum in Deo fuit. Pro omnibus enim fuit sufficiens redemptio. *Exod.* 15. Dux fuisti in misericordia populo tuo quem redemisti. *Isa.* 52. Grates venundati estis, & sine argento redimemini. *Ose.* 13. De manu mortis liberabo eos, & de morte redimam eos, sanguine proprio. 1. *Pet.* 1. Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vestra vana conuersatione, sed pretioso sanguine, &c. Hæc redemptio omnibus est sufficientissima secundum illud *Psal.* suprà: Copiosa apud eum redemptio.

25. *Qui dat escam.* Hîc est quartum beneficinm, abundans exhibitio ciborum. Ait enim: Sic confitemini redimenti, & etiam *qui dat escam*, ciborum abundantiam, *omni carni*, introducendo nos in terram lacte & melle manantem. *Exod.*3. *Psal.* Omnia à te expectant vt des illis escam in tempore, etiam corui. Melius autem intelligitur de esca verbi Dei, quæ præparatur, & datur omni homini, vt ex illa viuat. *Deut.* 8. *Matth.* & *Luc* 3. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. *Iob* 36. Quui dat escam cunctis mortalibns. Vel de esca corporis proprie, sicut vult *Glos. Ioan.*6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. *Sap.* 16. Panem de cœlo præstitisti eis, habentem in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem.

Confitemini Deo. Ecce quintum beneficium, scilicet cœli sui expositio. Quasi diceret: Confitemini præcedentia beneficia exhibenti, etiam *confitemini Deo cœli*, promissori, quod est locus eius quasi proprius. Suprà in *Psal.* Cœlum cœli Domino, terram, &c. *Deut.* 10. En Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœlorum. *Isa. vlt.* Cœlum mihi sedes est. Certè qui corpus suum in cibum dat, cœlum suum nobis non negat. Multò enim est charius sibi corpus proprium, quam ipsum cœlum.

Confitemini Domino. Hîc secundum, in quo concludit post tot beneficiorum enumerationem, concludit, inquam, in descriptionem vniuersalem laudandi, quam tangit cum dicit, *Confitemini Domino*: & causam laudis, quam addit, cum subdit: *quoniam in æternum.* Et exponenda sunt hæc sicut suprà. Hoc tamen adde, quoniam à laude inchoat Psalmus iste, & in laude terminatur, ad monstrandum, quòd iste laudatur, qui est principium, & finis. *Apoc.*1. Ego sum Alpha & ω, principium & finis. Ad demonstrandum etiam, quòd & principium boni operis, & finis similiter ei offerri debet. *Exod.*29. præcipiebatur vt sacrificium & manè, & vesperè offerretur. Et *Leuit.* 1. caput cum cauda offerri præcipiebatur.

IN CXXXVI. PSALMVM.

Psalmus Dauid, propter Ieremiam.

Argumentum Psalmi, gemitus viatorum cœli suspirantium.

1. SVper flumina Babylonis. Hic est Psalmus 136. in toto libro, in tertia vero parte 36. Cum enim ad laudandum Deum, in duobus præcedentibus Psalmis inuitauerit, quia in præsenti miseria difficile est laudare, maximè propter insultantes, & blasphemantes, hîc subiungitur responsio præmissæ admonitioni, scilicet quod in hac Babylonia, in qua capitiui tenemur, organa diuinæ laudis aliquo modo suspenduntur, maximè apud blasphemantes, etsi supernæ illius Ierusalem, iugis memoria habeatur: sed magis lamentationis tempus est, & status, sicut captiuatis quondam Iudæis in Babylonia literali. Vnde rectè huic Psalmo præponitur titulus: *Psalmus Dauid, propter Ieremiam.* Et est sensus tituli: *Psalmus* subiectus, qui est Dauid vt actoris exterioris, est editus *propter Ieremiam*, id est, iuxta Ieremiam: quia sicut literalem captiuitatem Iudæorum lamentatus est Ieremias quadruplici Alphabeto, sicut patet in libro Threnorum, ita & hîc quodammodo lamentandum dicit, non cantandum, propter spiritualem captiuitatem veri populi Dei in Babylonia spirituali.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes principaliter. In prima exprimitur afflictio & miseria sanctorum in hac vita captiuatorum. In secunda imprecatur persequentibus, & confusioni mundi

mundi per amorem adhærentibus, ibi, *Memor esto.* In prima autem parte dicuntur duo. Primò exprimit sanctorum miseriam, & tristitiam in præsenti vita confusione plena. Secundo nihilominus iugem superpæ ciuitatis memoriam, ibi, *Si oblitus fuero.* In prima duo. Primò exprimit fletum, & miseriam. Secundò causam, insultationem scilicet à malis. *Quia illic interrogauerunt.* In prima duo. Primò exprimitur miseria & afflictio. Secundò cessatio à consolatione, & gaudio, ibi, *In salicibus.* In prima tanguntur quatuor. Primò tangitur locus miseriæ & afflictionis. Secundò status afflictorum *illic sedimus.* Tertiò modus afflictionis. *Et fleuimus.* Quartò tempus, in quo maximè affligebantur. *Dum recordaremur.* Vel etiam causa.

Dicit ergo: Sic mones vt laudemus, & confiteamur, sed heu *super flumina Babylonis*, existentes. Sic ad literam in materiali Babylonia erant flumina, & sic super illa erant Iudæi captiuati.

Illic sedimus. Ecce status, illorum humiliatio scilicet: in sessione enim humiliatio designatur. *Et fleuimus*, ecce modus afflictionis & miseriæ, scilicet vsque ad fletum, *dum recordaremur tui Sion*, ad literam: ecce tempus, quando recordabantur ciuitatis, à qua deiecti erant.

Babylon multipliciter sumitur.

Et nota, quòd hic primò Babylon appellatur aliquando Gentilitas. Suprà in *Psal.* Memor ero Raab, & Babylonis, &c. Omnium malorum collectio. *Apoc.*18. Cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum. Confusio de peccatis. *Miche.*3. Venies vsque in Babylonem, ibique liberaberis. Et mundus iste, in quo boni mixti sunt cum malis, sicut accipitur hîc, & *Isa.*21. Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. Huius Babylonis sunt flumina, omnia temporalia, quæ Sancti transeunt sicut flumen. *Soph.*3. Vltra flumina Æthiopiæ, id est, mundi, supplices mei sunt. Et alia tria deteriora his, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ fluunt à fomitis fonte. Hæc sunt de quibus *Abac.* Nunquid in fluminibus iratus es Domine? Certè ira. Propter hoc monet *Isa.*47. Transi flumina, denuda turpitudinem, reuela crura. Alij autem sunt sub fluminibus illis, & vident, & gaudent vehementer. *Exod.*15. Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Quidam suprà, qui perfecti sunt. *Daniel.*12. Dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis. Quidam iuxta adhuc, qui incipiunt, & proficiunt. *Exech.* 3. Sedi vbi illi sedebant iuxta fluuium Chobar. Sed omnibus est flendum, dum recordantur supernæ ciuitatis Ierusalem. *Eccleiast.* 3. Est tempus flendi, & tempus ridendi.

2. *In salicibus.* Præmissa miseria & lamentatione, subiungitur de cessatione gaudij, & lætitiæ, & loquitur metaphorice. Ait enim: Sic fleuimus super flumina sedentes, & *suspendimus organa nostra*, vt iam non gauderemus, nec cantaremus, *in medio eius*, Babylonis scilicet: & hoc, *in salicibus.* Et notatur in hoc doloris exaggeratio, quando illud quo consolari solebant se in doloribus, suspenditur. *Iob* 30. simile: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. *Isa.*24. Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonitus lætantium.

Reprobi cum salicibus collati.

Et nota, quòd salices dicuntur mali & reprobi, propter amaritudinem. *Ierem.*2. Vide quam malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum. Propter infructiositatem. *Rom.*6. Quem fructum habuistis tunc in illis in quibus erubescitis nunc? Propter humoris mali abundantiam. *Iob* 40. Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Et rursum: Circundant eum, Behemoth scilicet, salices torrentis. Propter viriditatem, quam habent in foliis, hoc est, in verbis, quamuis sint sine fructu. *Genes.* 27. Vox quidem, vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau. Hæ salices in medio Babylonis sunt, quando maximo amore mundum diligunt, & spiritualia contemnunt. In his suspendenda sunt organa: quia in talibus suspendenda est prædicatio de spirituali lætitia. *Matth.* 7. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos.

3. *Quia illic.* Hîc secundum. Postquam enim expressit miseriam, & miseriæ exaggerationem in Babylonia, hîc subiungit causam, & fletus, & suspensionis organorum, scilicet ironicam carnaliam & salicum interrogationem: & tamen ne Sancti videantur omnino confusi, prudentem eorum responsionem. Duo ergo dicuntur in hac parte. Primò illusorum irrisoria petitio à sanctis. Secundò prudens ipsorum responsio, ibi, *Quomodo cantabimus?* In prima duo. Primò ironica postulatio canticorum ab afflictis. Secundò specificatio illorum canticorum ad irrisionem maiorem, ibi, *Et qui abduxerunt nos.* In prima tangitur conditio postulantium, primò. Secundò quid petant. *Verba.* Dicit ergo: Sic fleuimus, sic organa suspendimus: nec mirum, *quia illic*, in Babylone scilicet, *interrogauerunt nos*, id est, petierunt à nobis, *qui captiuos duxerunt nos*, nobis irridentes. Et quid? *Verba cantionum.* Quasi à captiuatis esset lætandum & cantandum, non magis plorandum. Sic dæmones captiuatos volunt non curare de sua captiuitate, & seruitute, de quo *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Hoc significatum fuit *Genes.* 34. vbi dicitur, quod Sichen filius Emor corruptam Dinam blanditiis deliniuit. Dominus autem non vocat ad canticum, sed sicut dicit *Isa.* 22. In die illa vocabit Dominus ad fletum, & ad planctum, ad caluitium, & ad cingulum sacci. *Ierem.*21. Perdam ex eis vocem gaudij. *Iacob* 4. Miseri estote, & lugete.

Et qui abduxerunt. Hîc specificat, quod canticum, vel quam petebant cantationem. Ait enim: *Et qui abduxerunt nos* de terra nostra, petebant dicentes, *Hymnum cantate nobis*, non quemcunque, sed *de canticis Sion*, ad literam sic potuit esse in Ierusalem. Dæmones autem à terra nostra, ab Ecclesia, abducunt nos per culpam. *Bar.* 4. Ducti sunt vt grex directus ab inimicis. 1. *Mach.* 2. Vasa gloriæ, id est, ipsi Prælati, captiua abducta sunt. Post hoc irridentur à dæmonibus. *Iob* 30. Nunc in canticum eorum versus sum tota die, omnes subsannant me. Et facit eos cantare cantica spiritualia, vt credant se bonos, & sanctos. *Amos* 6. Secus Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Et tunc magis irridet eos. *Thren.* 1. Viderunt eam

eam hostes, & deriserunt sabbata eius.

4. *Quomodo cantabimus.* Hic secundum huius partis, scilicet prudens responsio interrogatorum interrogatione irrisoria. Quasi diceret: Sic dicunt vt cantemus in Babylonia canticum Sion, quibus dicimus: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*: existentes, sup. Quasi diceret: Non possumus, nec debemus, quia *Eccles.* 22. dicitur: Musica in luctu, importuna narratio. Et modo nobis lugendum, *Ezech.* 26. Cessare faciam multitudinem cantotum tuorum, & faciam te gemere, & rugire. *Isa.* 59. Rugiemus quasi vrsi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Quia positi extra terram propriam, & in aliena. *Ber.* 3. Quid est Israël, quod in terra inimicorum es? Inueteraſti in terra aliena. Tibi etiam, qui irrisor es, quomodo cantabo? quia *Prou.* 25. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peruerso.

5. *Si oblitus fuero.* Hic secunda pars totius primæ partis huius Psalmi. Postquam enim præmisit de sanctorum miseria, & afflictione in Babylonia, subiungitur de supernæ Sion recordatione, & lætitia in illa, quæ est sanctorum consolatio, dum sunt in via. Duo autem dicuntur. Primò imprecatur sibi, si careat ipsius Ierusalem recordatione. Secundò si careat lætitia & exultatione in illa, ibi, *Si non proposuero.* In prima duo. Primò imprecatur sibi æternæ vitæ amissionem, si non habuerit memoriam ipsius Ierusalem. Secundò loquelæ amissionem, ibi, *Adhæreat lingua.* Dicit ergo: Sic non possumus in aliena terra cantare, tamen ô tu *Ierusalem*, vel materialis quantum ad materialiter captiuatos, vel spiritualis quantum ad detentos in spirituali Babylonia, quasi in captiuitate, *si oblitus fuero tui, obliuioni detur dextera mea*, id est, vita æterna, vt non sim particeps illius, nec in illa sim sicut agnus. *Matth.* 25. Agnos quidem ponet à dextris, hœdos autem à sinistris. Vt non sim amplexatus ab illa, sicut illa anima, quæ dicebat *Cant.* 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Summè enim cauendum est homini, vt in miseria bonorum recordetur. *Eccl.* 11. In die bonorum, non immemor sis malorum, &c. *Ambr.* Oportet multoties reminiſci, quod naundus cogit obliuiſci. Aliter citò incurrit homo illam maledictionem. *Iob* 24. Obliuiscatur illius misericordia. *Ierem.* 51. Nolite flere, recordamini solij Domini, & Ierusalem ascendat super cor vestrum.

6. *Adhæreat lingua.* Hic secundum, in quo imprecatur sibi loquelæ amissionem, propter amissionem memoriæ. Quasi diceret: Non tantum dextera obliuiscatur me in futuro, imò & misericordia in præsenti. *Adhæreat lingua mea faucibus meis*: vt omnino mutus fiam, *si non meminero tui.* Primò mutus efficitur homo propter peccatum proprium. *Mich. vlt.* Ponent manum super os. *Glossa*: Mutus sit, quia memor Dei non est. *Greg.* Necesse est vt sileat lingua, vbi ægra est conscientia. Et propter alienum, vt dictum est. *Ezech.* in 3. Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, & eris tacens, & non poteris loqui: quia domus exasperans est. Propter hoc non erat mutus *Isaias*, qui dicebat in 6. Memoriale tuum in desiderio animæ, constat, quod fuit. Et *Ieremias* dicebat *Thren.* 3. Memoria memor ero. Et *Osee vlt.* Memoriale tuum, quasi vinum Libani.

Si non proposuero. Hic secundum totius huius partis, in quo imprecatur sibi, si careat spirituali lætitia illa, & principaliori. Ait enim: Sic amittam vitam æternam, & loquelam, si non habuero Ierusalem recordationem, & etiam *si non habuero*, lætitiam tui, ô *Ierusalem*, & hoc *in principio lætitiæ meæ*, hoc est, si non primò & principaliter in te gauisus fuero, accidant mihi prædicta. Illa ergo superna Ierusalem prima omnium est quærenda. *Matth.* 6. Primum quærite regnum Dei. Et in nostris lætitiis præponenda, sicut hîc dicitur. *Tob.* 13. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pacem tuam. *Isa. vlt.* Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam. Hanc lætitiam spiritualem non curant sacerdotes mali, sed magis in his, quæ ad Babyloniam pertinent, exultant. 2. *Mach.* 4. Sacerdotes contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinabant participes fieri palæstræ. *Prou.* 1. Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.

7. *Memor esto Domine.* Hic secunda pars totius huius Psalmi, in qua postquam ostendit sanctorum miseriam in hac vita, cum consolatione tamen aliqua, inuehitur contra malos. Primò illis imprecando vt puniantur hîc pro malis propriis. Secundò insultando illis, ibi, *Filia Babylonis.* In prima duo. Primò supplicatio vt puniantur pro malitia in bonos exercitata. Secundò specificatio illius malitiæ, ibi, *Qui dicunt, Exinanite.* Dicit ergo: Existentes in Babylonia cantare non possumus, etsi aliquam consolationem habeamus: nunc autem rogamus, ô *Domine memor esto*, ad pœnam, *filiorum Edom*, & hoc, *in die Ierusalem*, ab eis destructæ adiuuantibus Babylonijs. Sic ad literam fuit, quia Idumæi adiuuerunt Babylonios. Vel, *in die Ierusalem*, id est, quando testitues Ierusalem. Et sic factum est ad literam: multum enim afflicti sunt propter peccatum, quod in fratres commiserant. Descenderunt enim ab Esau, qui alio nomine dictus est Edom. *Threm vlt.* Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebriaberis, atque nudaberis. Et *Ierem.* 49. Ego discooperui Esau, reuelaui abscondita eius. *Abd.* Propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. Sic Sancti clamant conformantes se diuinæ iustitiæ, pro afflictione impiorum. *Apoc.* 6. Vsquequo Domine Deus non vindicas sanguinem nostrum? &c. Vindicabit, & memoriam de malis habebit, ad eorum vindictam. *Apoc.* 16. Babylon magna venit in memoriam ante Dominum. Date illi calicem vini indignationis iræ eius.

Qui dicunt, Exinanite. Hic secundum, in quo specificat illorum malitiam, quæ fuit mutua exhortatio ad vehementem Ierusalem destructionem. Duo ergo dicuntur. Primò mutua exhortatio ad destructionem Ierusalem. Secundò ad destructionis vehementiam, ibi, *Exinanite.* Ait enim: Exinanite Ierusalem, id est, vacuam, & annihilatam reddite in habitatoribus *exinanite*

hîc eam *vsque ad fundamentum in ea*, existens, vt nec inueniatur fundamentum. *Abd.* Quando capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Ierusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi vnus ex eis. Sic mali se mutuò exhortantur ad destructionem Ecclesiæ, vsque ad fundamentum, scilicet vsque ad fidem. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic supra fidem opera. *Apoc. vlt.* Fundamentum eius iaspis, qui est viridis coloris. Sed non sufficit opera destruere in nobis, nostris persecutoribus, nisi & fundamentum destruatur; hoc est, nisi corrumpatur. *Ier.* 2. Filij Mempheos & Taphnes, constupraueruut te vsque ad verticem. *Eccl.* 15. Confunder te in verbis, in persuasionibus suis, vt destruat opera bona, quousque exinaniat te, corrumpendo fidei fundamenta.

8. *Filia Babylonis.* Hic secundum. Præmissa enim imprecatione contra inimicos, hîc subiungitur de eorundem irrisione: & tanguntur tria. Primò prædicit citò futuram miseriam Babylonicam. Secundò beatum ipsam affligentem, ibi, *Beatus qui retribuet.* Tertiò causam tantæ miseriæ, & beatitudinis impugnantium eam; ibi, *Beatus qui tenebit.* Dicit ergo: Sic rogaui, quod Dominus filiorum Edom, & per hoc omnium aduersariorum nostrorum recorderur, & dico ô *filia Babylonis*, id est, Babylon: filia enim frequenter superfluit *misera*, es, sup. & illa materialis, & spiritualis propter peccatum, quod vere miseriam inducit. *Prou.* 14. Miseros facit populos peccatum. Omnes autem peccatores dicuntur optimè filia, quia generantur ex parte diabolo, & carnali concupiscentia. *Ezech.* 16. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis.

Beatus qui retribuet. Hic secundum. Quasi diceret: Sic tu es misera, sed *qui*, id est, quicumque *retribuerit retributionem tuam, quam retribuisti nobis*, *beatus*, erit sup. Vel est: quia ipse est ipse Deus, & Dominus noster, qui & illis literalibus inimicis retribuit, & spiritualibus retribuet. De literali quidem dictum est *Ier.* 51. Collidis mihi tu vasa belli, meos acriter impugnando, & ego collidam in te Gentes. De spirituali autem dicitur *Isa.* 27. In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabo eam. *Matth.* 7. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. *Apoc.* 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. 1. *Mach.* 2. Retribuit retributionem Gentibus.

9. *Beatus qui tenebit.* Hic tertium, in quo assignat tantæ miseriæ causam, & beatitudinis impugnantium illam. Ait enim: Sic dixi, quòd misera es ô Babylon, & *beatus qui tibi retribuit*: & verum dixi: quia *qui tenebit parvulos tuos*, captos vt non fugiant, & *allidet* illos *ad petram*, vt illos interficiat, beatus erit, sup. Si est ibi, *suos*, non mutatur sensus, sed quasi conuersus ad alios loquitur Propheta, vel ad ipsam Babylonem sic, beatus erit in te, qui tenebit parvulos suos, & allidet illos, ne alij interficiant illos. *Osee vlt.* In gladio parcat, & gladij eorum elidantur. Beatus etiam, qui parvulos Babylonis, id est, mundi, tenet, ne quant in peccatis, & allidit eos ad petram Christum, eos ad illum conuertens, & illi coniungens,

quia *Ioan.* 5. dicitur: Scire debet qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, quòd saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Beatus etiam in mundo est, qui paruulos, motus scilicet primos, non sequitur, nec crescere permittit: sed allidit illos ad petram Christum. 1. *Cor.* 10. Petra autem erat Christus. *Eccl.* 18. Filij post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere: sed magis elide illas ad petram, cogitando de eius passione. 1. *Pet.* 2. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini.

Et nota, quòd est paruulus, malitiæ. 1. *Cor.* 14. Paruuli malitia estote. Et est paruulus sapientiæ. *Hebr.* 5. Omnis qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ, paruulus enim est. Et fragilitate. *Thren.* 2. Paruuli eius ducti sunt in captiuitatem ante faciem tribulantis. Et imperfectione. *Thren.* 4. Paruuli petierunt panem, & non fuit qui frangeret eis. Despectione. *Abd.* Ecce paruulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. Humilitate. *Matth.* 18. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Temporalium dilectione. *Iob* 5. Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Et vltimò naturali origine, sicut accipitur hîc. Sic etiam primi motus paruuli appellantur, qui ad Christum allidendi sunt, vt oculo mentis purgato Deus videatur, ipso præsente, qui est benedictus, &c.

Paruulus multiplicitèr dicitur.

IN CXXXVII. PSALMVM.

Psalmus ipsi Dauid.

1. *Confitebor tibi Domine.* Hic est Psalmus 137. in toto libro, 37. in tertia parte libri. Postquam enim inuitauerat ad Dei laudem, & subiunxerat aliquorum excusationem, qui magis lugendum sibi credunt in Babylonia, quam cantandum, quia tamen hoc non est generale, perfecti enim viri, à seruitute quodammodo liberi sunt, & tales possunt cantare, & confessione laudis confiteri, in hoc Psalmo Propheta tanquam vnus de talibus confitetur, & laudat, & sibi similes ad laudem inuitat: vnde titulo præposito, qui talis est, *Psalmus ipsi Dauid*, hic sensus potest competere. *Psalmus* subiectus competit *ipsi Dauid*, id est, illi, qui est verus Dauid, vir scilicet perfectus, manu fortis, & electus desiderabilis. Et etiam ipsi Dauid, id est, Christo, à quo est talis perfectio, est cantandum.

Perfecta Deum laudat, & perfectos sibi similes ad eum laudandum inuitat.

Diuiditur autem Psalmus in quas partes. Primò confitetur ipsum esse laudandum. Secundò orat vt alij perfecti confiteantur, & laudent, ibi, *Confiteantur tibi Domine omnes.* In prima duo. Primò promittit se laudaturum. Secundò petit fructum, qui debet sequi ex diuina laude, ibi, *In quacumque die.* In prima duo. Primò promittit confessionem laudis. Secundò assertionis modum, & qualitatem confessionis, ibi, *In toto corde.*

Dicit ergo: Si vos alij excusatis vos, quòd cantare cantecum Sion, laudem scilicet Dei in Babylonia non potestis, sed ô Domine quicquid agant alij, *confitebor tibi. Eccl.* 50. Confitebor tibi

Domine rex, confessione laudis delectabilis, & me reficientis. Suprà in *Psal.* In voce exultationis, & confessionis, fonus epulantis.

In toto corde meo. Hic secundum, in quo determinat laudandi qualitatem, quia in corde integro. Secundò quia puro, ibi, *In conspectu Angelorum.* Tertiò quia deuoto, ibi, *Adorabo ad templum.* In prima duo. Primò promittit cordis integritatem. Secundò addit rationem, ibi, *Quoniam audisti.* Dicit ergo: Sic laudabo: sed quomodo? Nonne labiis tantum, sicut illi, de quibus *Isa.* 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et *Ieremiæ* de talibus in 12. Prope es tu Domine ori eorum, longè autem à renibus eorum? Non. Imò, *in toto corde meo. Iudith 4.* Ex toto corde suo omnes orabant Dominum. *Dan.3.* Nunc sequimur te in toto corde, & timemus te in toto corde, non diuiso: quia *Osee* 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Non duplici, sicut illi, de quibus in *Psal.* In corde & corde loquuti sunt. *Eccl.2.* Væ duplici corde. *In toto corde*, nihil de eo retinendo, sed totum effundendo. *Thren.2.* Effunde cor tuum sicut aquam in conspectu Domini. Quare?

Quoniam audisti, sicut experrus loquor, *verba oris mei. Isa.30.* Ad vocem clamoris tui, statim vt audierit, respondebit tibi. *Isa. 65.* Adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Vnde non dicitur hoc propter hoc quod Dominus exaudiat vocem oris, sine voce cordis, sed propter audiendi velocitatem, quia adhuc voce existente in ore, exaudit.

In conspectu Angelorum. Ecce secundum, quod puro. Ait enim: Sic confitebor in toto corde, & etiam *psallam*, laudando, & verbo, & facto, & hoc, *in conspectu Angelorum*, mihi Angelos proponendo, vt ad imitationem illorum, nihil terrenum quæram, sed te tantum sicut ipsi. 1. *Cor.*14. Psallam spiritu, psallam & mente. Et hoc, *in conspectu Angelorum. Apoc.* 7. Ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum. Et multum delectantur in tali oratione Angeli, quæ sit corde integro, & puro. Suprà in *Psal.* Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. *Cant.vlt.* Quæ habitas in hortis, fac me audire vocem tuam: amici auscultant te.

2. *Adorabo ad templum.* Hic tertium, in quo promittit se laudaturum corde deuoto, quia intimo, & timido. Intimo, vt se ab omnibus retrahat: timido, vt retractum cor comprimat. Ait ergo: Sic psallam corde puro, & *Adorabo*, ascendens *ad templum sanctum tuum*, ad cor meum proprium, prius sanctificatum: ibi enim vis adorari. *Ioan.4.* Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate. Spiritus autem templum Dei est. 1. *Cor.*3. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Ibi qui orat, exauditur. 3. *Reg.*8. Quicumque oranerit in loco isto, exaudiatur. *Ioël.*3. Omnis qui inuocauerit, intus vocauerit, nomen Domini, saluus erit.

Et confitebor, ingressus templum, *nomini tuo*, nominabili potentiæ tuæ. *Eccl. vlt.* Confitebor nomini tuo. *Act. 4.* Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat homines saluos fieri.

Super misericordia tua. Hic præmissæ laudis materiam. Hæc autem sunt tria. Peccatorum vocatio ad pœnitentiam. Secundum, promissorum solutio. *Et veritate.* Tertiò eius per quem vtrumque factum est, exaltatio, ibi, *Quoniam magnificasti.* Dicit ergo: Sic confitebor: & hoc, *super misericordia tua*, id est, de misericordia tua laudans te, qua vocas peccatores ad pœnitentiam. *Amos* 9. Qui vocat aquas maris, fluxibiles, & amaros peccatores: & effundit eas super faciem terræ, ad literam telolnens illos in lachrymas.

Et veritate tua, qua remuneras, & reddis promissa. *Num.*23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Suprà in *Psal.* Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. *Prou.*14. Misericordia & veritas præparant bona. Et in 16. Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

Quoniam magnificasti. Hic tertium, exaltatio eius, per quem misericordia & veritas facta est. Quasi diceret: Dico, quòd confitebor super misericordia & veritate, quæ facta est, *quoniam magnificasti sanctum tuum*, Christum, de quo suprà in *Psal.* Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. *Super omne nomen*, hoc est, super omne, quod nominabile creatum est. *Phil.* 2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genuflectatur, &c. *Isa.*7. Eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et 60. Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit. *Matth.vlt.* Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

In quacunque die. Hic secundum, in quo postquam promisit se laudaturum, petit vt exaudiat, & fructum laudis afferat: & dicuntur duo. Primò rogat vt petentem semper exaudiat. Secundò specificat in quo velit exaudiri. *Multiplicabis.* Dicit ergo: Sic promitto me laudaturum, & rogo Domine exaudi me, non aliquando tantum, vel semel, sed *in quacunque die inuocauero te.* Suprà in *Psal.* In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Quod si feceris, scio, quòd *multiplicabis in anima mea*, te laudante, & tibi confitente: *virtutem.* Vel sic, vt sumatur verbum pro verbo: Sic rogo, vt exaudias, in quacunque die inuocauero, & in hac *multiplicabis*, id est, multiplica, *in anima mea virtutem*: Et nota, quòd qui orat sine nube cupiditatis, & culpæ, quod est orare in die, Dominus in anima sua multiplicat virtutem. *Eccl.* 1. Multiplicationem ingressus eius quis inteliexit? Quasi diceret: Nullus. *Isa.*58. dicitur purgato à peccatis, per ieiunium, & eleemosynas: Implebit splendoribus animam tuam. Si petieris quid sint splendores, virtutes sunt: hæc est multiplicatio & abundantia, de qua *Iob* 5. Ingredieris in abundantia sepulchrum.

Confitentur tibi Domine. Hic secunda pars principalis totius huius Psalmi. Postquam promisit se laudaturum, optat vt alij perfecti laudent sicut ipse, & probat quod debent. Duo autem dicuntur. Primò enim monet ad confitendum simpliciter, vel optat eos simpliciter confiteri. Secundò laudare, & confiteri lætanter, quia cum cantu, ibi, *Et cantent.* In prima duo. Primò optat vt laudent. Secundò probat, quòd debent, ibi, *Quia audierunt.* Dicit ergo: Sic confitebor, & ô *Domine* opto, *confiteantur tibi omnes reges terræ*, omnes sancti, & se bene regentes, tanquam regnum regi. *Apoc.*1. Principes regum terræ. Et 19.

Rex

Rex regum, & Dominus dominantium. *Prou.*21. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, vertet illud. Reges autem terræ sunt, qui motus carnales & terrenos reprimunt, & coercent, secundum illud *Genes.*9. Sit terror vester super cuncta animalia terræ.

Quia audierunt. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic laudent, & debent: *quia audierunt*, obediendo, & libenter à prædicatoribus recipiendo, *verba oris tui*, quæ prius audierunt soli Iudæi, cum dixerunt illud *Exod.* 24. Omnia quæcunque iusserit Dominus, faciemus. Hæc ad omnes reges postmodum facta sunt. *Sap.* 6. Audite reges & intelligite, & propter hoc vt tacuerunt confusionem. *Eccl.*24. Qui audit me, non confundetur. Et adhuc sunt beatitudines, saltem ipse. *Luc.*11. Beati qui audiunt verbum Dei, &c.

5. *Et cantent in viis.* Hic secundum, in quo optat eis lætam. Et primò quod cantent. Secundò, quid cantare debeant ostendit. Tertiò probat, quòd sic debent laudare, ibi secundum, *Quoniam magna est*, ibi tertium, *Quoniam excelsus.* Dicit ergo: Sic opto, quòd laudent, & etiam *cantent*: ipsi, dico, exilientes, *in viis Domini*, in misericordia scilicet & veritate, vt sint misericordes & veraces. Hæ viæ pulchræ, & semper eius pacificæ cognitæ quia *Isa.*2. Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Ecpropter hoc ibi cantandum. *Tob.*13. Per vicos eius, Ecclesiæ scilicet, quæ sunt misericordia & veritas, cantabunt Alleluia.

Quoniam magna. Ecce quid cantabunt: hoc, *quoniam gloria Domini est magna*, non sua. *Isa.*6. Plena est omnis terra gloria eius. Sequentes per vias bene possunt hæc cantare, quia *Iob* 25. dicitur: Gloria magna est sequi Dominum.

6. *Quoniam excelsus Dominus.* Hic tertium, in quo probat, quod laudare debent, valde lætanter, & sumuntur rationes à tribus. Prima ab ipsius maiestate. Secunda à benignitate. *Et humilia.* Tertia à seueritate, ibi, *Et alta.* Quartò probat secundum quod est benignus, ibi, *Si ambulauero.* Quintò tertium, ibi, *Et super iram.* Sextò primum, *Et saluum me fecit.* Dicit ergo: Sic opto, quòd cantando laudent, & debent, *quoniam Dominus*, est, sup. *excelsus*, maiestate. Vere excelsus. *Isa.* 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Imò plus. *Iob* 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? Et 26. dixit Eliu: Ecce Deus, Deus excelsus in fortitudine sua.

Et humilia respicit, oculo misericordiæ & pietatis, in quo monstratur eius benignitas. *Gen.*29. Vidit Deus humilitatem meam. *Luc.*1. Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ. *Isa. vlt.* Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & humilem. *Sap.*6. Exiis quo conceditur misericordia.

Et alta, per superbiam, *cognoscit a longe*, tanquam indignans eis: in quo monstratur eius severitas. *Iacob.*4. & 1. *Pet.*5. Deus superbis resistit, humilibus, &c.

7. *Si ambulauero.* Hic quartum, in quo probat, quòd vere benignus, & respicit humilia. Quasi diceret: Sic dixi, quod benignus, & vere: quia *si ambulauero in medio tribulationis*, tanquam in fornace ignis ardentis, ô Domine, *viuificabis me*, *Isa.*38. Corripies me, & viuificabis me. Et 43. Cum ambulaueris in igne, tribulationis, & tentationis, non combureris, me gratiam infundente, quia viuificaberis. *Greg.* Cum Dominus nos exterius affligit, interius nos reficit: cum enim exterius virtutem carnis humiliat, interius intentionem spiritus exaltat. 3. *Reg.* 2. Dominus mortificat, & viuificat: mortificat flagellando, & viuificat gratiam infundendo.

Et super iram. Hic probat tertium, scilicet, quod securus. Quasi diceret: Sic viuificat cum tribulor, vnde apparet, quòd benignus. *Et* etiam ô Domine *extendisti manum tuam*, eos affligendo, *super iram inimicorum meorum*, id est, super iracundos inimicos meos, vnde apparet seuerus. *Ezech.*25. Extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem, & iumentum. *Naum* 1. Vlciscetur Dominus super inimicos suos.

Et saluum. Hic probat primum: & dicuntur duo. Primò asserit ab eius potentia se saluatam. Secundò ostendit saluatis modum, ibi, *Dominus retribuet.* Quasi diceret: Vere excelsum dixi: quia postquam me Domine viuificasti in tribulatione, & super inimicos manum extendisti, *dextera tua*, potestas, & maiestas tua, *saluum me fecit*, quod ab alio nequaquam fieri potuit. Dextera Patris, sicut frequenter dictum est, est Filius, in quo saluat. *Isa.*41. Auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei, vt sit edustructio iniquitatis. Hæc est dextera, de qua *Sap.*5. Dextera tua protexit eos. Et *Psal* 3. Longitudo dierum, quia æternitas, in dextera illius: dator enim est filius longitudinis dierum, id est, æternitatis.

8. *Dominus retribuet pro me.* Hic secundum, in quo ostendit saluus modum, vel causas: tres. Prima, debiti solutio pro genere humano. Secunda, misericordiæ continuatio in conseruando, ibi, *Domine misericordia tua.* Tertia, dilectio ad creaturam suam, ibi, *Opera manuum.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd saluum me fecit, iam ipse terribilis. Quomodo? Quia *Dominus retribuet pro me*, debitum soluendo pœnarum, ad quas non sufficio. *Iob* 9. Non respondebo vnum pro mille. *Mich* 6. Quid dignum offeram Domino? curuabo genu Deo meo. *Rom.*8. Pro nobis omnibus tradidit illum. 1. *Cor.*6. Empti enim estis pretio magno. *Eccl.*29. Gratiam fidefiussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam: non poterat retribuere, & ipse retribuit. Vel sic. *Dominus retribuet. Psal.* Dominus retribuet iniquitates à facultatibus superbiam. Et hoc, *pro me*, non intromittam me. 1. *Thes.* 5. Nulli malum pro malo reddentes. *Rom.* 12. idem. sed Deus reddet. *Deuter.* 32. Mihi vindicta, & ego retribuam eis in tempore. 2. *Thes.* 1. Si quidem iustum est apud Deum retribuere tribulationem his, qui vos tribulant.

Domine misericordia tua. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic Dominus retribuet, nec propter hoc cessabit eius misericordia, imò ô tu *Domine misericordia tua. Eccl.*4. Gratia sicut paradisus in benedictione, & misericordia in æternum permanet.

Opera manuum. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic solues debitum, & misericordiam exhibebis, propriè tuam: & ô Domine, *opera manuum tuarum*, quæ nos sumus, *non despicias*, sed diligas semper, & quantum est in te promoueas. *Isa.*64. Et nunc Domine pater noster es tu, nos vero lutum: fictor noster, & opera manuum tuarum omnes nos. *Iob* 10. Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me. Hæc ergo opera ne despicias, si iacent in luto præsentis miseriæ, sed magis dexteram porrige. *Iob* 14. Operi manuum tuarum porrige dexteram, ad eripiendum, & in æternam gloriam deducendũ, ipso præstante, qui est benedicta dexterа tua, &c.

IN CXXXVIII. PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid.

1. *Argumentũ Psalmi, affirmata voluntas nunquam recedendi à Deo.*

Domine probasti me. Hic est Psalmus 138. in toto libro, 38. in tertia parte libri. Cum enim in præcedenti Psalmo, se laudatorum promisit perfectus vir, & à peccati captiuitate liberatus, & alios ad hoc ipsum inuitauerit, hic ostendit se non recessurum amplius à Deo, nec rediturum ad captiuitatem Babylonicam, sed in Deum progressurum magis, tanquam in finem suum. Vnde bene præponitur titulus: *In finem, Psalmus Dauid*, qui sic potest exponi: *Psalmus* subiectus ipsius *Dauid*, vt actoris est: vel *Dauid*, id est, viro profecto comperit, ordinans ipsum *in finem*, Christum, vt ad ipsum tendat, & semper ei magis ac magis adhæreat.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes, secundum quatuor causas, de quibus agit, propter quas non recedet amplius à Deo. Prima, propter eius mirabilem scientiam, & cognitionem, omnia penetrantem. Secunda, propter Dei potentiam omnia complectentem, ibi, *Quò ibo à spiritu?* Tertia, propter infinitam eius misericordiam, omnia attrahentem, & sibi astringentem, ibi, *Confitebor tibi, quia terribiliter.* Quarta, propter districtam eius iustitiam, nihil penitus inultum relinquentem. *Si occideris Deus.* In prima autem dicuntur tria. Primò ostendit in Deo sapientiæ & scientiæ generalitatem. Secundò eminentiam, ibi, *Ecce Domine tu cognouisti.* Tertiò singularitatem, ibi, *Mirabilis facta est.* In prima tria, secundum triplicem modum cognoscendi. Primò quod cognoscit ipsum qui loquitur, cognitione experientiæ & probationis. Secundò approbationis, ibi, *Tu cognouisti sessionem.* Tertiò notitiæ simplicis, ibi, *Intellexisti cogitationes.*

Dicit ergo, vt caput Christus loquatur: Confitebor tibi Domine, quia ô *Domine* pater, *probasti me*, in mea passione, *& scis resurrectionem meam*, talem qui dignus essem resuscitari, vnde probasti, & approbasti. *Act.*2. Ista est resurrectio approbatum à Deo, sicut & suos semper probat Dominus semper probat. *Eccl.*27. Vasa figuli probat fornax, & viros iustos tentatio tribulationis. *Tob.* 12. dixit Angelus ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. *Iob* 7. Visitas eum diluculo, & subitò probas illum. Et *Sapient.*3. Tanquam aurum in fornace probauit eos, &c. Et *Iob* de seipso dicit in 23. Ipse scit viam meam, & probauit me quasi aurum, quod per ignem transit. Et sic cognoscit cognitione probationis, & experientiæ, & alios etiam cognoscere facit. 2. *Tim.* 2. Nouit Dominus qui sunt eius. *Genes.*22. Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, & alios de te, quod timeas Deum.

Tu cognouisti. Hic ostenditur in Deo cognitio approbationis, & tangit duo, quæ approbat Deus in vero pœnitente, humilitatem, & erectionem sui ad æterna. Primum significatur in sessione. Secundum in resurrectione. In Christo autem capite significatur approbatio passionis, & resurrectionis. Ait enim: Sic probasti me, & cognouisti: & ô Domine *tu cognouisti*, cognitione approbationis, *sessionem meam*, passionem scilicet meam; secundum quod caput loquitur, *& resurrectionem meam*, tertia die factam. Secundum quod loquitur pœnitens: *Tu cognouisti* approbando, *sessionem meam*, humilitatem, quæ anima mariente erecta corpus deiicit, *& resurrectionem meam*, erectionem scilicet ad æterna. *Mich. vlt.* Conuertetur & miserebitur nostri, conculcabit iniquitates nostras. Et proijcies in profundum maris omnia peccata nostra. Consurgam cum fidelo in tenebris: Dominus lux mea est. *Psal.* Surgite, ad æterna desideranda, postquam sederitis, humiliando vos & deiiciendo, qui manducatis panem, &c. *Thren.*3. Sessionem eorum, & resurrectionem vide.

Nota, quòd probat Dominus sanctos vt vtrè, si infusa retinet, *Eccles.*23. Cor fatui quasi vas confractum, omnem sapientiam non tenebit. Si clarè fonat, agendo gratias sicut *Iob* 1. Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Vt vas ignis exponendo, si solidatum fuerit. *Eccl.*27. Vasa figuli probat fornax, & viros iustos tentatio tribulationis. Si purificatum bene. *Eccl.* 1. In igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles, in camino humiliationis. Vt amicum, si in malis non deserat. *Eccl.* 6. Si possides amicum, in tentatione posside illum. Et in 12. In bonis non agnoscitur amicus. Item si malum pro se libenter sustineat. *Cant.*8. Si dederit homo omnem substantiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.

Deus multipliciter probat sanctos.

Intellexisti cogitationes. Hic subiungitur de tertio modo cognoscendi, per simplicem scilicet notitiam. Et primò tangitur cognitio cogitationum. Secundò affectionum, quibus in occulto, vel itur ad Deum, vel receditur à Deo. *Semitam meam.* Tertiò quantitatis meritorum. *Et funiculum.* Quartò actuum. *Et omnes vias meas.* Quintò intentionum. *Quia non est sermo.* Dicit ergo: Sic cognitione approbationis cognoscis me, & etiam *intellexisti*, simplici notitia cognoscendo, *cogitationes meas*, & hoc *de longe*, hoc est, cum adhuc essem in statu culpæ. *Eccl.*45. Non præterit illum vllus cogitatus. *Psal.* Dominus scit cogitationes hominum. 1. *Paral.*28. Omnia scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit.

3.

Semitam meam. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic intellexisti cogitationes, *& inuestigasti semitam meam*, occultum scilicet consensum meum, quo aliquando recedo à te, sicut filius prodigus à pio patre. *Luc.*15. *Eccl.*7. Non te iustifices ante Deum, quia agnitor cordis ipse est. 1. *Reg.*16. Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. *Iob* 14. Signasti quasi in sacculo delicta mea.

Et

Et funiculum meum, mensuram scilicet peccati mei, *inuestigasti*, quantum in illo demeruerim. *Isa.* 5. de tali funiculo: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. *Ezech.*47. Ecce vir egrediebatur ad Orientem, & funiculus mensoris in manu eius, vt mensuret pœnam secundum mensuram iniquitatis. *Luc.*6. In qua mensura mensi fueritis, &c.

4. *Et omnes vias meas.* Ecce quartum. Quasi diceret: Sic cognouisti cogitationes & affectiones, & ipsarum quantitates: *& etiam omnes vias meas*, operationes scilicet, *præuidisti. Iob* 34. Oculi eius super omnes vias hominum. *Prou.*36. Omnes viæ hominum patent oculis eius. *Eccles.* 23. Oculi eius multò plus lucidiores super solem circumspicientes omnes vias hominum, imò præuidentes. In eodem: Domino Deo nostro antequam crearentur, omnia sunt cognita.

Quia non est sermo. Hic quartum, scilicet cognitio intentionum, & potest sic continuari ad præcedentia: Intellexisti & hoc etiam, *quia non est sermo*, fraudulentiæ, *in lingua mea*; vt vnum dicam, & aliud intendam. Scio enim illud *Prouerb.* 12. Abominatio Domini labia mendacia. *Sap.*1. Sermo obscurus, qui intentionem operit, non aperit, non ibit in vanum. Sed si de capite intelligatur, verissimum est: in lingua enim sua non fuit dolus. *Isa.*53. 1. *Pet.*2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sic etiam posset legi. Habes cognitionem cogitationum, affectionum, actionum, & etiam sermonum, *quia non est sermo in lingua mea*, qui te lateat. *Eccl.*42. Non abscondit se ab eo omnis sermo.

5. *Ecce Domine tu cognouisti.* Hic secunda pars primæ partis, in qua ostensa scientiæ Domini generalitate, ostendit eminentiam illius scientiæ. Et primò asserit eminentiam. Secundò probat assertam. *Tu formasti.* In prima duo tanguntur, per quæ eminentia scientiæ asseritur; cognitio scilicet futurorum in vltimis temporibus, & cognitio præteritorum in antiquis. Ait enim: Sic cognoscis omnia, quæ prædixi: nec dicat aliquis, illa cognoscis, quia præsentia; quia ô *Domine ecce*, in aperto est, *tu cognouisti omnia nouissima*, temporibus scilicet nouissimis fienda, *& antiqua*, scilicet à principio mundi facta. Tibi enim nihil præterit, nihil futurum succedit, totum præsens est tibi. *Exod.*3. Ego sum qui sum. Et in eodem: Qui est, misit me ad vos. Hinc dicitur idolis. *Isa.*41. Priora, quæ fuerunt, nuntiate, & ponemus cor nostrum, & scienus nouissima eorum: & quæ futura sunt, nuntiate nobis. Cognouisti antiqua, quomodo per primum præuaricatorem, hominem ruimus in peccatum omnes. *Rom.*5. Per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi. Et cognouisti nouissima, pœnam & mortalitatem, quæ in omnibus est sequuta. *Rom.*5. Per vnum hominem peccatum introiuit in hunc mundum, & per peccatum mors. *Gen.*3. In sudore vultus tui, &c. *Iob* 5. Homo nascitur ad laborem.

Tu formasti. Hic probat eminentiam dictam, & hoc per duo. Per formationem & creationem hominis: quis enim factor ignorat facturam? Et per infligam pœnam. *Et posuisti.* Dicit ergo: Sic omnia cognouisti, & prima: & hoc patet, quia, sup. 12; non alius, *formasti me*, & omnes alios in primo parente, & etiam certè in vteris matrum nostrarum omnes nos.

Et posuisti, affligendo, vnde alia litera habet: *Aggrauasti super me manum tuam. Iob* 19. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Et 23. Manus plagæ meæ aggrauata est.

6. *Mirabilis facta est.* Hic tertium, in quo ostendit scientiæ Dei singularitatem. Duo ergo dicuntur. Primò dicit mirabilem, quasi singularem, & insolitam: sic est enim mirabile. Secundò probat per duo. Per immutabilitatem. *Confortata est.* Et incomprehensibilitatem, ibi, *Et non potero ad eam.* Dicit ergo: Sic scientiæ habes vniuersalitatem, & eminentiam, & singularitatem: quia ô Domine, *scientia tua est mirabilis*, & hoc; *ex me*; id est, ex peccato meo. Quasi diceret: Sic peccatum meum me excæcauit, vt scientia tua non sit omnino attingibilis à meo intellectu: tenebræ enim super cor meum factæ sunt. *Gen.*1. Tenebræ erant super faciem abyssi. Et *Iob* 16. Palpebræ meæ caligauerunt. *Iob* 17. In tenebris strauit lectulum meum.

Confortata est, immutabiliter stabilis. *Mal. vlt.* Ego Deus, & non mutor. *Iacob.*1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

Et non potero ad eam, vt eam comprehendam, quasi essem sine culpa. *Iob* 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Et 24. Ex quo absconderit vultum suum, non est qui contempletur eum. *Rom.* 11. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!

7. *Quò ibo à spiritu tuo?* Hic est secunda pars totius huius Psalmi, secundum diuisionem superius dictam, in qua ostendit non esse fugiendum à Deo, propter eius potentiam omnia complectentem, & vbique fugientem comprehendere potentem. Primò ergo quærit, quò fugere possit à Deo recedens, ostendens quod nusquam. Secundò consilium inuenit secundum *Glossam*, quid facturus sit, ibi, *Si sumpsero.* Vel ostendit, quòd nec latere possit, quantumcumque profundis tenebris circumdatus sit, ibi, *Et dixi: Forsitan.* In prima duo. Primò quærit si fugere possit iram Dei. Secundò si præsentiam, ibi, *Et quò à facie tua.* Dicit ergo: Sic habes mirabilem omnium cognitionem, & etiam; *quò ibo à spiritu tuo?* ira scilicet tua, quæ spiritus appellatur, *Genes.*6. Non permanebit spiritus meus in hominibus, eò quòd caro est. *Quò ibo* etiam *à spiritu tuo*; volens recedere, qui totum replet. *Sap.*1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. *Et quò à facie tua*; à præsentia scilicet tua *fugiam?* Quasi diceret: Nusquam. *Amos* 2. Peribit fuga à veloce. Et in 9. Non erit fuga eis; & qui fugerit, non saluabitur ex eis. *Sap.*16. Manum tuam effugere est impossibile. Propter hoc fauces ceti Ionæ; & humanum aliquid patiebatur, qui fugerat vt refugeret in Tharsis; à facie Domini. *Ion.* 2. *Greg.* Quia Deus vbique est, locus vbi fugiatur non est.

8. *Si ascendero in cælum.* Hic secundum; ibi quo ostendit, quod fugere non possit: & dicuntur tria secundum triplicem locum; ad quem non

valebit fuga: altum, qualis est cœlum: profundum, qualis est infernus. *Si descendero.* Remotum ab habitatione hominum, qualis est in extremis maris, ibi, *Si sumpsero.* Dicit ergo: Sic dixi, quod fugere non possum, & verum dixi, quia *si ascendero in cœlum*, & locus altus, *tu illic es.* 2.*Par.*2. Cœlum, & cœli cœlorum te capere non possunt. *Ierem.* 23. Cœlum & terram ego impleo. *Isa.vlt.* Cœlum mihi sedes est. *Iob* 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? ascendendo in illud. Quasi diceret: Nihil. *Si descendero in infernum, ades. Iob* 23. Nudus est infernus coram eo. *Iob* 11. Profundior est inferno, & vnde cognosces?

9. *Si sumpsero pennas.* Ecce tertium, quod nec in remoto ab habitatione hominum, & loquitur metaphoricè, & pendet constructio duorum versuum. Quasi diceret: Sursum non possum euadere tuam potentiam, nec deorsum, & etiam *si sumpsero pennas meas diluculo*, id est, si velox fuero tanquam auicula pennata in mane, quando vacua est: *& habitauero in extremis maris*, vbi nulli hominum est habitatio.

10. *Etenim illuc manus tua deducet me*, sinè te transire non potero, *& tenebit me*, ibi deductum, *dextera tua*, potentia scilicet tua: nec terra, nec mare mihi aliquid valere non poterunt, quia totum occupas, totum penetras. *Iob* 11. Longior terra mensura eius, & latior mari. *Psal.* In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis. *Eccles.* 24. dicere potest Dei potentia: Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui.

Triplex status, in quo non potest homo Deum euadere.

Triplex autem status significatur, in quo non potest homo Deum euadere. Superbiæ, *Si ascendero in cœlum*, cum illo qui dicit *Isa.* 14. Ascendam in cœlum, super astra cœli exaltabo solium meum. Illic bene inuenies me. *Iob* 20. Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur. *Si descendero in infernum*, per desperationem deorsum, dicens illud *Isa.* 14. Verumtamen ad infernum detraheris. Et illud *Iob* 17. In profundissimum infernum descendent omnia mea: tamen inde poteris educere me. *Amos* 9. Si descenderit vsque ad infernum, inde manus mea educet illos: & si ascenderint vsque ad cœlum, inde detraham illos. Sed *si sumpsero pennas meas*, virtutem meam charitatis geminam, secundum illud *Isa.* 40. Qui sperant in te, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ. *Apoc.* 12. Datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ. *Et habitauero in extremis maris*, in extrema scilicet amaritudine contritionis. *Genes. penult.* Zabulon in littore maris habitabit. Vel mare, mundus. *Ecclesiast.* 43. Qui nauigant mare, enarrent pericula eius. In huius maris extremitate habitat, qui omnibus propter Christum renuntiat. *Matth.*19. Vade, & vende omnia quæ habes, &c. Et hoc *diluculò*, in ortu scilicet nouæ gratiæ illuminantis animam. *Osee* 6. Quasi diluculum præparatus est egressus eius, ad extremitates maris. Illuc manus Domini deducit. *Deut.*8. Ductor tuus fuit, in solitudine magna atque horribili. Illic tenet dextera, sola scilicet Dei potentia. In *Psal.* suprà: Saluum me fecit dextera tua. *Phil.*2. Qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Et dixi: Forsitan tenebræ. Ostenso quòd non possit effugere Dei potentiam, hîc ostendit quod nec latere: & dicuntur duo hîc. Primò quòd aliquo modo posse latere cogitando contulerit. Secundò respondet, quòd nihil valere possit, ibi, *Quia tenebræ.* In prima duo. Primò deliberatio, quòd tenebris absconderetur à Deo. Secundò, quòd in illis deliciis perfruetur, ibi, *Et nox illuminatio.* Dicit ergo: Sic fugere non possum tuam potentiam, sed nunquid latere præsentiam? Nullo modo: quia *& dixi*, deliberando, & conferendo apud meipsum: *Tenebræ conculcabunt me*, abscondent me, sicut quod conculcatur à petra absconditur. *Iob* 37. Nos quippe inuolumur tenebris. *Et* sic, *nox*, erit sup. *illuminatio mea in deliciis meis*, perpetrandis, id est, liberè, & audacter fruar omnibus deliciis in illis tenebris: nec aliam quæram illuminationem. *Ioan.* 3. Qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lycem vt non arguantur opera eius. Et in eodem: Dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Vel sic secundum *Glossam*: Aduerti, quòd si sumptis pennis auolauero, tunc me deduces & tenebis: & tamen dixi timens volare: *Forsitan tenebræ*, tribulationum, & miseriarum huius vitæ, *conculcabunt me*, deiicient volantem. Vel ipsi mali homines huius mundi, qui dicuntur tenebræ. *Ephes.*5. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et conculcant. *Abac.* 1. Quare taces impio conculcante iustiorem se?

11. *Et nox.* Quasi diceret: Sic timui, quod non possem volare, & transire propter noctem, de meis viribus non confidens, & ideò propter hanc, scilicet humilitatem, *nox* præsentis miseriæ, facta est *illuminatio mea*, conuersa est mihi miseria in instructionem. *Isa.*28. Sola vexatio dabit intellectum auditui. *Tob.*11. Fel piscis illuminauit oculos Tobiæ. *Eccl.*24. Mittit disciplinam, miserias & tribulationes huius vitæ, quasi lucem. *Ierem.* 6. Per omne flagellum erudieris Ierusalem. *Thren.* 1. De excelso misit ignem, tribulationis, sup. & erudiuit me. Et hoc *in deliciis meis*, id est, in Christo consideratis, & ante oculos positis: Christus enim debet esse deliciæ Christianorum, per causam: quia præbet eis delicias. *Genes.*49. Asser, pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Et seipsum facit eorum delicias. *Iob* 22. Super Omnipotentem deliciis afflues, id est, afflues deliciis de ipso Omnipotente habitis.

12. *Quia tenebræ.* Hîc secundum, in quo ostendit quòd nihil valet, quod cogitauerit latere, quia tenebræ nihil sunt ad lucem quæ Deus est. Duo ergo dicuntur. Primò manifestatio tenebrarum, & omnium quæ in illis sunt æquè ac diei quantum ad Deum. Secundò probatio, quod sic est, ibi, *Quoniam tu possedisti.* In prima tria. Primò quia tenebræ illi non sunt obscuræ. Secundò quòd imò quoad Deum sicut dies. *Et sicut die.* Tertiò breuiter indifferentia vtriusque quantum ad Deum, ibi, *Sicut tenebræ eius.* Dicit ergo: Sic nihil fuit quod cogitaui, *quia tenebræ*, quantumcumque profundæ, *non obscurabuntur à te*, id est, à tua præsentia, id est, te in præsentia existente, sicut me, vel aliquo

quo aliò: *& nox illuminabitur*, illuminata scilicet reddetur, *sicut dies*: nihil enim refert vtrum dies, vel nox quantum ad te. Vnde subdit: *Sicut Tenebræ eius*, diei scilicet naturalis apud te, *ita & lumen eius.* Sic potest legi secundum consequentiam literæ.

Vel sic: Dixi, quòd tenebræ erunt mihi lux, attendenti delicias, quæ sunt ipse Christus: *quia tenebræ*, id est, tribulationes, ô tu Christus, *à te*, immissæ, sup. *non obscurabuntur à te*, flagellante, sed magis illuminabuntur. *Nauum* 1. Onus Niniuæ, tribulatio scilicet mundi, liber visionis, est sup. *Isa.*9. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. 2. *Cor.*4. Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit cordibus vestris. *Et nox*, peccati, vel homo peccator, *illuminabitur à te*, vera luce, *sicut dies*: omnes enim illuminas. *Ioan.* 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Non solum iustos, & innocentes illuminat, sed etiam peccatores. *Matth* 9. Non veni vocare iustos, sed peccatores. *Ezech.* 18. Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat. Vel noctem appellat hîc aduersitatem, & diem prosperitatem, quæ duo sunt in hac misera vita: sed Deus vtramque illuminat, quoniam stabilitatem animæ dat, siue in aduersitate, siue in prosperitate. 1.*Reg.*1. Vultus illius non sunt amplius in diuersa mutati. *Phil.*4. Didici in quibus sum sufficiens esse, scio humiliari, scio & abundare.

Sicut tenebræ eius, huius scilicet vitæ aduersitate, *ita & lumen eius*, id est, prosperitates. *Prou.* 12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. *Prou.* 28. Iustus quasi leo confidens, absque terrore erit. *Exod.*13. Dominus dat suis columnam nubis *in* die, & ignis lucentis in nocte, vt in vtraque sint bene instituti.

13. *Quia tu possedisti.* Hîc secundum, scilicet probatio primi, quod latere scilicet non possit in tenebris, imò ipse sit æquè cognitus à Deo, sicut in die. Et probat hoc per duo. Primò per dominium, & possessionem cordis. Secundò per eductionem de vtero propriæ matris. *Suscepisti me.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd sicut tenebræ, ita & lumen: & è contrario, vnde ibi latere non possum. *Quia tu possedisti renes meos*, id est, interiores affectiones meas, & voluntates omnes habes in tua potestate. *Ierem.*20. Probator iusti, qui vides renes & corda. Et etiam *suscepisti me*, tanquam tuum, & à te conseruandum, *de vtero matris meæ.* Suprà in *Psal.* In te proiectus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es susceptor meus.

Vel secundum aliam lecturam: sicut prosperitas, sic aduersitas: in omnibus te faciente illuminamur & stamus. Et hoc est ô Domine: *quoniam tu possedisti renes meos*, possessor per gratiam meorum affectionum fuisti, vt restringens in me omnem luxuriam. *Sap.*8. Aliter non possum esse continens, nisi Deus dederit. *Prou.* 21. Cor regis in manu Domini. *Leuit.*2. Reticulum iecoris cum reniculis, omnem scilicet delectationem interiorem, adolebunt coram Domino. Hi sunt renes, de quibus *Exod.*12. Renes vestros accingetis.

Suscepisti me, sursum ad te cepisti, *de vtero*, de consuetudine praua, in qua iacebam, *matris meæ*, ciuitatis Babyloniæ, in qua mansi tanquam filius. *Isa.*42. Ecce seruus meus, suscipiam eum. Et 41. Suscepi te dextera iusti mei. *Gal.*1. Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ.

14. *Confitebor tibi.* Hîc est tertia pars principalis Psalmi, in qua ostendit, quòd non recedet à Deo, sed magis laudabit propter beneficia, & largam ipsius misericordiam. Tria ergo dicuntur. Primò promittit laudem. Secundò subiungit laudis vniuersalem rationem. *Quia terribiliter.* Tertiò descendit & specificat illam. *Et anima mea.* Dicit ergo: Tantæ potentiæ es Domine, & tantæ sapientiæ, non possum te effugere, vel latere: propter hoc ego non fugiam, imò *confitebor tibi*, confessione veræ fidei, & laudis.

Quia terribiliter magnificatus es. Hîc tangit laudis causam vniuersaliter. Et primò Dei magnificentiam in se. Secundò in suis operibus. *Mirabilia.* Ait enim: Sic confitebor, & iustum est: *quia magnificatus es*, vel *mirificatus*, alia litera: non enim possumus te considerare, quin magnum & mirificum inueniamus. Magnificum & mirificum inuenerat *Daniel*, qui dicebat in 10. Domine mi in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium. *Deut.*10. Deus magnus, & potens, & terribilis, magnificatus potestate. *Dan.* 7. Potestas eius potestas æterna. Magnificatus potestate. *Phil.*2. Factus est Patri obediens vsque ad mortem. Propter hoc & Deus exaltauit illum. *Hebr.* 2. Videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Et propter hoc, quia magnificatus isto modo, scilicet per passionem, terribiliter magnificatus est dæmonibus, & malis hominibus: quia *Luc.* 23. Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet?

Mirabilia. Quasi diceret: Non solum in te magnificatus es & mitificus, sed etiam *opera tua*, sup. sunt *mirabilia. Iob* 5. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus. *Apoc.* 15. Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Sub veteri lege, fuere propriè signa. 1. *Cor.* 1. Iudæi signa quærunt. Sed in noua, mirabilia facta sunt. *Eccl.*36. Innoua signa, & immuta mirabilia.

Et anima mea. Hîc tertium, in quo specificat Dei magnificam bonitatem, per opera multa, quæ enumerat ad pietatem Dei pertinentia: & loquitur in persona totius corporis Ecclesiæ. Primò ergo tangitur illustratio fidei. Secundò quorundam in Ecclesia in constantia perfectio, ibi, *Non est occultatum.* Tertiò infirmorum pia supportatio, ibi, *Imperfectum meum.* Quartò ad vitam prædestinatio, tam perfectorum, quam imperfectorum, ibi, *Et in libro tuo.* Quintò imperfectorum perfectio & informatio ad similitudinem sui, ibi, *Dies formabuntur.* Sextò & vltimò perfectorum exaltatio, ibi, *Mihi autem nimis.* Dicit ergo: Sic mitificus in te, & in tuis operibus: *& anima mea*, infundente te fidei lucem, *cognoscet nimis*, id est, valde. 1. *Cor.* 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate. Quomodo dicit te nimis cognoscere? Respon. Hoc dicit comparatione ad cognitiones alias inferiores, quæ sunt per rerum species,

quales sunt scientia, & opimio. Vel hoc dicit, quia nullus scit, quanta sit certitudo fidei, nisi qui intus sentit. *Apocal.* 2. Nemo nouit, nisi qui accipit. *Isa.* 24. Secretum meum mihi, secretum meum mihi.

15. *Non est occultatum.* Hic secundum beneficium, perfectio quorundam in constantia fidei: & tangitur primò perfectio. Secundò monstratur beneficij magnitudo. *Et substantia mea.* Dicit ergo: Sic anima mea cognoscit, & ô Domine, *os meum* (os ossis) id est, fortes in corpore meo, dicit Ecclesia, *quod fecisti in occulto*, latent enim constantes & fortes in fide, qui occidi possunt, flecti nequeunt. *Rom.* 8. Quis nos separabit à charitate Dei, quæ in CHRISTO IESV? Scio quod neque mors, neque vita, &c. Inter carnales, *non est occultatum à te*: tu enim omnia nosti. Hæc sunt ossa, de quibus. *Iob* 7. Suspendium elegit anima mea, suspendium contemplationis: & mortem ossa mea, non fugiunt ipsam. Et 10. Ossibus & neruis compegisti me. Ossa constantes: nerui qui flexibiles sunt, compatientes. Sed hæc non te latent, quia tu vides corda, etsi homines lateant. 1. *Reg.* 16. Homines vident ea quæ parent, Deus autem intuetur cor. Nullus ergo se debilem dicat, quia Deus nouit, in quo posuit fortitudinem. *Prou.* 24. Si dixeris, Vires non supetunt, qui inspector est est cordis, ipse intelligit.

Et substantia mea. Hic monstratur beneficij magnitudo, quia data sibi talis perfectio adhuc in carne corruptibili existenti. Ait enim: Sic os non est occultatum, quod fecisti: *&* tamen, sup. *substantia mea*, est adhuc, *in inferioribus terræ*, id est, adhuc subsisto in corruptibili carne, & puluere. *Gen.* 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. *Iob* 10. Memento quæso, quòd sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me.

16. *Imperfectum meum.* Hic tertium beneficium, scilicet imperfectorum pia supportatio, quod significatur in intuitu oculorum. Ait enim: Sic fortes fecisti, & etiam *oculi tui*, misericordiæ & pietatis, *viderunt*, gratiam infundendo, & misericordiam, *imperfectum meum*. Sic infirmum respexit Petrum. *Luc.* 23. & Mathæum sedentem in telonio *Matth.* 9. *Sap.* 4. Et respectus in electos illius. *Eccl.* 24. Inspiciam omnes dormientes, imperfectos qui torpent: & illuminabo omnes sperantes in Domino, gratiam infundendo. Nonne *Matt.* 14. extendit manum, vt Petrum eriperet adhuc imperfectum? Vnde & ibidem subditur: Modicæ fidei, quare dubitasti?

Et in libro tuo. Hic beneficium quartum, scilicet vtrorumque prædestinatio, perfectorum scilicet, & imperfectorum. Ait enim: Sic perfectos fecisti, imperfectos oculo misericordiæ respicis: *&* *in libro tuo*, prædestinationis scilicet, *omnes scribentur*, tam perfecti, quam imperfecti: non enim solum perfecti saluabuntur, sed etiam imperfecti. *Gen.* 7. Arca non solum homines continebat, sed etiam animalia. Sed qui non scribetur, damnabitur. *Apoc.* 20. Qui non est inuentus scriptus in libro vitæ, missus est in stagnum ignis. Sed electi, sine deletione in illo scribuntur. *Apoc.* 3. Qui vicerit, vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ. Vnde si loquitur Christus hic pro membris, idem est ac si diceret: In me omnes scribentur: ipse enim est liber. *Apoc.* 20. Alius liber apertus est, qui est liber vitæ, scriptus intus & foris. Intus quoad diuinitatem, exterius quoad humanitatem.

Dies formabuntur. Hic quintum opus mirificum, imperfectorum perfectio, ad sui similitudinem. Ait enim: Sic omnes scribentur tam perfecti, quam imperfecti: & illi qui perfecti erunt, in te perficientur: quia *dies*, Apostoli scilicet, de quibus dicitur in *Psal.* Dies diei eructat verbum. Dies clari, fertiles, & calidi, nonne ipsi sunt, quibus dictum est: Vos estis lux mundi? Lux autem clara, fertilis, & clara est. Et habent horas duodecim. *Ioan.* 11. Nonne duodecim horæ sunt diei? Ita illi duodecim, qui numerantur *Gal.* 5. duodecim scilicet fructus spiritus. *Formabuntur*, in te, in tua gratia renati, & à tuo nomine nominati. *Ioan.* 17. Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, tanquam formans eos. *Isa.* 61. Vos sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis.

Cur Apostoli dicuntur dies.

Et nemo in eis, formabitur, sed in te: non enim gratiam infundunt, nec ab ipsis erunt nominati, vt à Petro dicantur Petrini, à Paulo Paulini. *Ioan.* 1. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat, & non alius. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat homines saluos fieri.

Quomodo Apostoli à Christo honorati.

17. *Mihi autem nimis.* Hic est sextum opus misericordiæ, & mirificum, scilicet perfectorum exaltatio: & tanguntur duo. Primò ipsorum exaltatio. Secundò causa, & ratio, ibi, *Resurrexi*. In prima dicuntur tria. Primò ipsorum sublimatio. Secundò in sublimatione confirmatio, ibi, *Nimis confortatus est*. Tertiò sublimatorum & confirmatorum multiplicatio vehemens, ibi, *Dinumerabo eos*. Dicit ergo: Sic perficientur in te Apostoli, & omnes perfecti: & nullus in eis, tamen non propter hoc credantur viles: quia *amici tui*, ô *Deus honorati sunt nimis*, id est, valdè: & hoc, *mihi*, id est, mea reputatione: omnes enim veraciter in Christum credentes multum honorantur. *Rom.* 3. Gloria, & honor, & incorruptio omni credenti. Sed multo fortius illi primitiui, qui verè amici fuerunt. *Ioan.* 15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Hos autem Dominus honorauit per seipsum, non per Angelos, vt Patriarchas, & Prophetas, vocando ad Apostolatum. *Matth.* 4. Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. *Matt.* 9. Sequere me. In familiaritate & amicitia vocatos recipiendo. *Ioan.* 15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. 1. *Ioan.* 1. Manus nostræ attrectauerunt de verbo vitæ. Potestatem faciendi miracula plenissimam conferendo. *Matth.* 10. Dedit eis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem langorem, & omnem infirmitatem. Principatum Ecclesiæ conferendo. Suprà in *Psal.* Constitues eos principes super omnem terram. *Matth.* 16. Quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. *Ioan.* 20. Quorum remiseritis, &c. Audaciam tribuendo contra principes totius mundi. *Matth.* 10. Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. *Isa.* 51. Quis tu vt timeas ab homine mortali? Propter hoc dicebant audacter *Act.* 5. Non possumus, quæ audiuimus, & vidimus, non loqui. Potestatem iudiciariam in fine mundi tribuendo. *Matth.* 19. Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Tandem, quod verè maximum fuit, eis ministrando. *Luc.* 22. Ego in medio vestri sum tanquam qui ministrat. etiam vsque ad lotionem pedum. *Esther* 6. Sic honorabitur, quem rex voluerit honorare.

Nimis confortatus est. Hic secundum. Quasi diceret: Sic nimis sunt honorati, nec citò honor eorum deficiet, quia *nimis*, id est, valdè *confortatus est principatus eorum*. Quippe *Eccl.* 10. dicitur: Principatus sensati stabilis erit. Datus enim fuit eis spiritus ad robur in die Pentecostes. *Luc. vlt.* Sedete hic in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. *Luc.* 21. Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij vestri. *Act.* 7. Non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur.

18. *Dinumerabo eos.* Ecce tertium, scilicet sublimatorum & confirmatorum multiplicatio: & probatur multiplicatio comparatione ad Deum, à cuius sola sapientia numerabiles erunt. Secundò comparatione ad populum Iudaicum. *Et super arenam.* Dicit ergo: Sic sublimati sunt amici tui, ô Deus, sic eorum principatus confortatus, & tu dicere potes: *Dinumerabo eos*: ego cuius sapientia infinita, qui numero multitudinem stellarum: & ipsi sunt stellæ. *Gen.* 22. Multiplicabo semen tuum, per imitationem, dictum est Abrahæ, sicut stellæ cœli. Mali autem non sunt numerabiles. *Eccles.* 1. Stultorum infinitus est numerus. Sed primo Numerorum, qui portatur ad bella præcedere, sic numerati sunt.

Et super arenam. Quasi diceret: Sic mihi soli erunt numerabiles: ô *multiplicatus sicut per arenam maris*, super ripam Iordanis, quæ arenæ sterili & infructuosæ comparatur. *Isa.* 54. Multi filij desertæ, Gentilitatis ad Deum conuersæ, magis quàm eius quæ habebat virum. *Iudic.* 16.

Exurrexi. Hic tangitur causa, & ratio tertiæ multiplicationis: & hoc dupliciter. Christi scilicet resurrectio, & communicatio virtutis & potentiæ cum Deo Patre.

Et adhuc. Et secundum hoc sic legetur: amici sunt honorati, & in honore confortati, & vehementer multiplicati, & *exurrexi* à mortuis: & *adhuc sum tecum*, manens idem in potentia & virtute, propter quæ tanta credentium facta est multiplicatio. *Rom.* 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non. &c. *Ioan.* 10. Ego & Pater vnum sumus. Et in 8. Qui me misit, mecum est. Vel sic, vt sit causa huius vltimi, scilicet quare magis multiplicati quàm Iudæi. Quasi diceret: Bene dico, quòd multiplicabuntur super arenam, quia *exurrexi* à mortuis scilicet, & *adhuc sum tecum*, lateo, & manifestè gloriosus appareo. Propter quod Iudæi sunt arena adhuc. *Isa.* 45. Vere tu es Deus absconditus, Iudæis excæcatis vsque in finem mundi. *Soph.* 3. Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum.

19. *Si occideris Deus peccatores.* Hic est quarta pars *Psal.* in qua agit de diuina iustitia, ad monstrandum, quòd non vult fugere, nec separari à Deo. Et tangitur diuina iustitia, & interficiendo spiritualiter per subtractionem gratiæ, & æternaliter damnando in gehenna. Et in prima lectura loquitur Ecclesia tota, in secunda caput Ecclesiæ. Duo ergo dicuntur, secundum primam lecturam. Primò demonstrat diuinam iustitiam, cui concordat. Secundò orat, ibi, *Proba me Deus*. In prima dicuntur tria. Primò occisorum à Deo spiritualiter ruina, & delectio in maiorem culpam. Secundò occasio tangitur ruinæ illorum, scilicet praua intelligentia verbi Dei. *Viri sanguinum*. Tertiò probatio, quòd verè peruersè intelligunt, ibi, *Nonne qui oderunt?* Dicit ergo: Domine tam sapiens, tam potens, & tam benignus es, & iustus, quia ô *Deus si occideris* gratiam, quæ est vita animæ, subtrahendo, *peccatores*, hæreticos homines, & peruersos, *accipient ciuitates suas*, congregationes suas, suorum credentium, *in vanitate*, id est, de vanis hominibus, & vana diligentibus conuenticula congregabunt. Deus peccatores odit. *Eccl.* 12. Altissimus odio habet peccatores. Et propter hoc gratiam eis subtrahit, & sic occidit. *Deut.* 32. Ego occidam, & ego viuere faciam. Et tunc miseri ruent, & alios ad perditionem secum trahent. 2. *Petri* 2. Fuerunt Pseudo-prophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, introducentes sectas perditionis, & secum vanos homines trahentes, sicut hic dicitur, hoc est, iguatos diuinæ sapientiæ. *Sap.* 13. Vani sunt homines, in quibus non subest scientia Dei. *Ierem.* 2. Ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt.

Et hoc *quia dicet*, alia littera, *in cognitione* 20.
tuorum: *Viri sanguinum declinate à me*, hoc est eos facies intelligere, quia à viris sanguinum est recedendum: & hoc ipsum dicere. *Isa.* 52. Recedite, recedite, pollurum nolite tangere. *Ierem.* 51. Fugite de medio Babylonis, vt saluet vnusquisque animam suam. Et hoc facit Dominus, ne participentur culpa. 1. *Cor.* 5. & *Gal.* 5. Maledictum fermenti totam massam corrumpit. 1. *Cor.* 5. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et sunt participes in pœna. *Num.* 16. Recedatis à tabernaculis hominum impiorum, & ne tangatis, quæ ad eos pertinent, ne simul involuamini cum eis.

Nonne qui oderunt te. Hic tertium, in quo 21.
probat, quod vere male intelligunt: & hoc probat coram Domino, per quæstionem quam facit primò, & responsionem, quam addit illi quæstioni, ibi, *Perfecto odio*. In prima duo. Primò ponit si non sit reparatus corde quamuis non corpore à malis, sicut reparandos putant hæretici iustos. Secundò si non vehementer reparatus, ibi, *Et super inimicos*. Dicit ergo: Sic occasionem sumunt sibi conuenticula colligendi, quod tuos iubes à malis reparari, sed male intelligunt, quia ô *Domine nonne oderam* ego semper, *qui te oderant?* vt essem ab eis reparatus corde, quamuis non corpore. Quasi diceret: Sic. Scio enim improperatum regi Iosaphat à Prophera. 2. *Paral.* 19. impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum, amicitia iungeris. Et *Apoc.* 2. commendatur cui dicitur: Hoc nomen habes quod odisti facta Nicolaitarum,

rum, quæ & ego odi. *Deut.*7. Non inibis cum eis fœdus, cum inimicis scilicet Dei. Inimici autem sunt, qui legem eius non custodiunt. *Greg.* Non regem diligimus, si legem eius odio habemus.

Et super inimicos tuos tabescebam, repete, nonne, & hoc ex ingenti odio illorum. Suprà in *Psal.* Vidi prævaricantes, & tabescebam. 2. ad *Cor.* 11. Qui scandalizatur, & ego non vror?

22. *Perfecto odio oderam.* Hîc datur responsio quæstioni præmissæ. Et primò responsio ad primum. Secundò ad secundum. *Inimici facti sunt.* Dicit ergo: Sic quæro si non odio malos, vt sim ab eis separatus corde, & respondeo: *Perfecto odio oderam illos.* Notandum enim, quòd est odium malum, & malorum, quando oditur natura. 1. *Ioan.*3. Qui odit fratrem suum, homicida est. Et est odium bonum, & hoc duplex. Imperfectum, & imperfectorum, quando rancor cordis dimittitur, tamen satisfactio repetitur. *Matth.*5. Scriptum est, Odio habebis inimicum. Aliud perfectum, & perfectorum, quando totum dimittitur, & sola culpa persequitur, & est ira per zelum. De hac loquitur hic. Hanc habuit Phinees *Num.*25. & Moyses *Exod.* 23. quamuis etiam natura non euaserit impunita.

Odium malum & bonum.

Inimici. Hîc secundum. Quasi diceret: Benè quæsiui, si non tabescebam, quia verè sic: quia ipsi qui te oderunt, *facti sunt mihi inimici*, non solum tibi, vt possem dicere illud *Luc.*20. Qui te spernit, me spernit.

Possunt legi hi quatuor versus de capite Christo facilius, vt ostendat Christus se inimicos Dei Patris, & malos occisurum, sicut & Pater illos occidit morte æterna. Et primò facit quæstionem. Secundò responsione supposita addit probationem, quòd vere responsum sit, ibi, *Nonne qui oderunt?* Et in prima tangit tria. Primò occisionem, per æternam mortem. Secundò modum occisionis, ibi, *Viri sanguinum.* Tertiò causam, ibi, *Quia dicitis.* Dicit ergo: Sic tecum sum postquam resurrexi, non tantum mansione, sed veritatis identitate: quia ô *Deus* Pater, *si occideris peccatores*, eos æternaliter damnando, sicut & diabolum, sicut scriptum est *Isa.*27. Occidet tecum quæ in mari est. Dicens, sup. *Viri sanguinum declinate à me.* Ecce modus occidendi profatio sententiæ separantis. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum. Et appellantur viri sanguinum carnales homines, & carnaliter affecti ad parentes affectione damnabili, sicut Prælati, quia sanguis affectio est carnalis. *Abac.*2. Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus. Et omnes peccatores generaliter, quia sanguis peccatum est. *Osee* 4. Sanguis sanguinem tetigit. Et homicidæ specialiter. 2. *Reg.* 7. Non ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es. *Mich. vlt.* Omnes sanguini insidiantur.

Quia dicitis. Ecce causa. Quasi diceret: Si occideris, *quia* vos *dicitis*, ô miseri, *in cogitatione*, & consensu, quod est verum loqui, sicut probat *Augst.* in 15. de Trinitate: *Accipient*, isti præcones, & prædicatores veritatis, *in vanitate ciuitates suæ*, æterna quæ sibi promittunt bona. In *Psal.* suprà: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Vel ciuitates dicit populorum congregationes. *Act. vlt.* dicebant de secta hac: Notum est, quoniam vbique ei omnibus contradicitur. Sancti enim sunt in contemptum, & quicquid prædicant, vanitas reputatur. *Sap.*5. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Si hos, inquam, occideris, nunquid & ego illos non occidam? Quasi diceret: Sic: quia *nonne qui oderunt te?* Et legitur omninò sicut suprà.

Dominus ergo IESVS ipse occidet malos, & impios gladio oris sui. *Isa.*11. Spiritu labiorum eorum interficiet impium. *Apoc.*1. Ex ore eius procedebat gladius ex vtraque parte acutus, scindens animam & corpus. Propter hoc dicitur *Apocal.* 19. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum est gladius.

Proba me Domine. Hîc orat post demonstratam Dei iustitiam, vt inter impios manens, ex ipsorum consortio fructum assequatur, & proficiat. Diuiditur autem pars ista in sex partes, secundum sex bona quæ solent prouenire ex tribulatione à malis immissa. Primum, purgatio, & hanc primò petit. Secundum, approbatio à Deo: purgatos enim approbat Deus. *Et scito cor.* Tertiò conuersio sui ad se per inquisitionem status, & conscientiam, & hoc tertiò. *Interroga me.* Quartum, cognitio infirmitatis propriæ, & hoc quartò. *Et cognosce.* Quintò apprehensio iniquitatis & culpæ, si aliqua est, & hoc quintò. *Et vide si via.* Sextò & vltimò deductio ad æternam vitam, & hoc petit sextò, ibi, *Et deduc me.* Dicit ergo: Sic Domine, quicquid sentiant hæretici, inter malos manens corpore, & separatus mente, rogo, *Proba me*, per illos, per tribulationes scilicet ab illis immissas. *Rom.*5. Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem. *Sap.*3. Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus. Propter hoc dicit *Greg.* Si se salutari melius per tribulationem non nollet, Psalmista non diceret: Proba me Deus & tenta me.

23. *Et scito*, scientia approbationis; *cor meum:* approba ipsum tanquam vas aptum ad reponendum liquorem optimum gratiæ tuæ, imò ipsum. *Sap.*3. postquam dixerat: Tanquam aurum in fornace probauit electos, addit: Et inuenit illos dignos se, id est, in quibus per gratiam suam inhabitet. E contrario de fatuo: Quasi vas contractum omnem sapientiam non tenebit.

Interroga me, hoc est, interius discute, id est, discutere me fac diligenter, & inquirere: hoc est enim eum interrogare. Suprà in *Psal.* Dominus interrogat iustum, & impium. Et hoc facit optimè tribulatione mediante. *Sapient.*2. Contumelia & tormento interrogemus eum. *Gregor.* Pœna interrogat, si quis in prosperitate me positus veraciter amat.

Et cognosce, hoc est, cognoscere me fac, *semitas meas*, cogitationes, & consilia de corde meo pullulantia. Hæ sunt semitæ, de quibus *Prou.*2. Seruans semitas iustitiæ, & vias iustorum custodiens.

24. *Et vide si via.* Hîc quintum. Quasi diceret: Sic semitas fac cognoscere, & post *vide*, id est, videre me fac, *si in me*, in meis cogitationibus, & affectionibus, *est via iniquitatis*, & purga illam, & dirige per tribulationem. In *Psal.* suprà: Probasti cor meum, & visitasti nocte: igne me examinasti, & sic non est inuenta in me iniquitas, quæ est torta in via, sed iustitia, quæ est recta. *Isa.*26. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum.

Et deduc me. Ecce sextum & vltimum: Quasi diceret: Sic purga, approba, discute, cognoscere fac inhabitatem, & mores, & sic tandem, *deduc me*, ad vitam æternam, iuxta illud *Prou.* 4. Ducam te per semitas æquitatis. Et me, inquam, existentem, *in via æterna. Abac.* 3. Super excelsa deducet me victor, in Psalmis canentem.

Legitur & de capite Christo, & est plana littera in *Gloss.* Securè enim homo Christus petiit, & petere potuit Patrem, vt probaretur, cognosceretur, & discuteretur; quia in ipso via iniquitatis non poterat inueniri: & vt à Verbo cui vniebatur, tandem in dextera Patris collocaretur, sicut & factum est in die Ascensionis eius, quò & ipse deducat nos, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXXXIX. PSALMVM.

In finem, Psalmus Dauid.

1. *Propheta inter malos conflictatus, ab eis eripi postulat.*

EXIpe me Domine ab homine malo. Hîc est Psalmus 139. iii toto libro, 39. in 3. parte libri. Postquam enim in Psalmo præcedenti ostendit se à Deo non recessurum, nec coniungendum malis mente, etsi coniungatur illis corpore, quia boni adhuc coniuncti malis corpore, multa sustinent ab eis, hîc petit eripi ab eis, & inter illos interim conseruari, non attribuens viribus suis, sed magis potentiæ diuinæ conseruationem sui: & præponitur titulus satis planus, scilicet hic: *In finem, Psalmus Dauid.* Et est sensus: Hic *Psalmus* ordinans nos *in finem*, id est, Christum, qui est sicut dicitur *Rom.*10. finis legis omni credenti, est *Dauid*, congregationis iustorum, in Ecclesia ad Deum clamantium, qui bene dicitur Dauid propter fortitudinem & spiritualem pulchritudinem. Fortitudine stat contra aduersarium; pulchritudine placet Deo.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes principaliter. In prima petit ab iniquis & malis perfectè liberari. In secunda describit diligentius mala malorum, bonos persequentium, & bona iustorum, quos ipsi persequuntur, ibi; *Caput circuitus eorum.* In prima autem dicuntur duo. Primò enim petit eripi à pœna, & miseria quam infligunt mali. Secundò ab ipsa culpa, in quam deiicere intendunt, ibi; *Dixi Domino Deus.* In prima duo. Primò petit. Secundò necessitatem, qua petit, ostendit, ibi, *Qui cogitauerunt.* In prima duo. Primò petit eripi à malo generaliter, qui nocet sibi vel alij. Secundò ab iniquo specialiter, qui nocet alij propriè; ibi, *A viro iniquo:*

Dicit ergo: Sic Domine fugere te non possum, inter malos habito corpore, etsi sim separatus mente: sed ô *Domine*, rogo, *eripe me ab homine malo*, singulare ponit pro plurali, id est, ab hominibus malis. Sicut in *Psalmo Dauid* & venit locusta, & bruchus. Homo malus, etiam ipse diabolus potest dici, sicut vult hîc *Glossa*, qui homo dicitur. *Matth.*13. Inimicus homo hoc fecit. Qui dicitur homo, vel ab homine, quem deiicit: sicut Scipio Affricanus. Vel quia voce articulata, quæ est hominis propria, contra primum hominem vsus est. Vel quia sub similitudine rationis decepit. De hoc dicitur in *Psal.* Exurge Domine, non confortetur homo. Et ab hoc Dominus suos eripit tanquam bonus pastor ouiculam à sæuissimo leone. *Amos* 4. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut partem auriculæ: sic eruentur filij Israël. Vel ab homine malo propriè, quocunque scilicet peccatore, qui malus est sibi nocendo, etsi iniquus non sit alij malum inferendo.

2. Et *à viro iniquo*, diabolo, qui vir etiam potest dici, propter peruersam, quam habet, fortitudinem. Ipse est de quo dicitur *Luc.*11. Cum fortis armatus custodit atrium suum, &c. Vel *à viro iniquo*, homine scilicet alij nocente, *eripe me*, sicut & facit *Iob* 36. Eripiet pauperem de angustia sua. Et vlt. Eripuisti me de tempore iniquo. Et Petrus *Act.*12. Eripuit me de manu Herodis.

3. *Qui cogitauerunt iniquitatem.* Hîc secundum, in quo ostendit petitionis necessitatem, scilicet aduersariorum malitiam. Et primò ostendit malitiam cordis. Secundò oris. *Acuerunt.* Tertiò operis. *Custodi me.* Malitiam cordis notat esse occultam. *Qui cogitauerunt iniquitates in corde.* Continuam. *Tota die.* Et firmatam. *Constituebant.* Ait ergo: Sic peto necessitate compulsus, *quia* id est, quia illi, scilicet mali, & iniqui, *cogitauerunt iniquitatem in corde*, interius in profundo, & occulto. *Ierem.*17. Profundum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? *Sap.*1. In cogitationibus impij interrogatio erit, à summo & vero iudice. *Mich.*2. Væ qui cogitatis inutile. Ergo multò magis, Væ qui cogitatis iniquitatem. *Eccl.*12. In corde suo insidiatur, vt subuertat in re foueam. *Ier.*11. Cogitauerunt super me consilia iniqua.

Tota die, continuè, *constituebant*, firmiter statuendo, *prælia aduersum me*, vt me impugnarent, discordias seminarent, & dissentiones. Quantum ad primum. *Ierem.*20. Præualeamus aduersus eum, & consequamur vltionem. *Ierem.*18. Tu Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem. Quæ Dominus, cundum. *Prou.*6. Sex sunt quæ odit Deus, & septimum detestatur. Et illud est animad se seminat inter fratres discordias. *Ierem.*11. Inuenta est coniuratio in viris Iuda, & in habitantibus Ierusalem.

4. *Acuerunt linguas suas.* Hîc tangit persecutionem eius. Et primò ostendit esse acerbam. Secundò dolosam. *Sicut serpentes.* Tertiò maligna. *Venenum aspidum.* Ait ergo: Sic persequuntur corde, & etiam *acuerunt linguas suas*, acerbis verbis, vt maledictis penetrantibus. Supra in *Psal.* Exacuerunt vt gladium linguas suas, quas docent loqui mendacia. *Ierem.* 9. Docuerunt linguam suam loqui mendacium. Et hoc; *sicut serpentes. Eccles* 10. Quomodo si mordeat serpens in silentio, nihilominus habet, qui

qui occultè detrahit. *Prou.*23. Ingreditur blandè, sed in fine mordebit vt coluber.

Venenum aspidum, ecce tertium, *sub labiis eorum*, sub verbis de labiis eorum procedentibus. *Deut.* 32. Venenum aspidum insanabile. *Iob.* 20. Cum dulce fuerit in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua.

Custodi me Domine. Hîc tangitur malitia & persequutio in opere. Et dicuntur quatuor. Primò persequutio. Secundò persequutionis intentio. Tertiò modus. *Absconderunt.* Quartò finis, ibi, *Et funes.* Dicit ergo: Sic cogitant, sic loquuntur, & etiam ô *Domine custodi me de manu*, de potestate, *peccatoris*, scilicet dæmonis, qui dicitur rectè peccator, & propter consuetudinem peccandi, non enim cessauit ab initio: & propter quantitatem peccati, quia homicida. *Ioan.*8. Ille homicida erat ab initio. *Abac.*2. Et interficere Gentes non cessat. Sed de manu eius suos liberat. *Gen.* 9. Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum. *Ier.*15. Eruam, dicit Dominus, & liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

Et ab hominibus iniquis, exterius nocentibus opere, *eripe me.* 1.*Reg.*17. Dominus qui eripuit me de manu leonis & vrsi, ipse liberabit me de manu Philistæi huius. *Iob* 5. Saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

Qui cogitauerunt. Hîc tangitur persequentium intentio. Quasi diceret: Sic me custodi ab his persequentibus me facto & opere, *qui cogitauerunt supplantare gressus meos*, quibus ambulabam in via Dei, abstrahendo me abeilla. Ecce eorum intentio. *Prou.*4. Non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. *Ierem.*9. Omnis frater supplantans supplantabit, si potest: sed Dominus suos custodit. In *Psal.* supra: Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.

6. *Absconderunt superbi.* Hîc modus supplantandi, quia latenter. Ait enim: Sic persequuntur, & hac intentione, & hoc modo, *superbi* dæmones, & homines mali, & elati, *absconderunt*, latenter *laqueum mihi*, ipsam scilicet persequutionem, per ipsam intendentes me deiicere in culpam impatientiæ, & blasphemiæ. *Ierem.*5. Inuenti sunt in populo meo viri impij insidiantes, quasi accupes, ponentes laqueos, & pedicas, ad capiendum viros. *Iob* 18. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. Et diabolus similiter. *Gen.*3. Tu insidiaberis calcaneo eius. *Vel absconderunt* sub prosperitate laqueum superbiæ. 1.*Tim.*3. Non neophytum, ne in superbiam elatus, incidat in laqueum & tentationem diaboli.

Et funes. Hîc quartum, in quo ostendit quis finis persequutionis, quia vt illaqueent per culpam. Secundò vt illaqueatum deiiciant, & ruere faciant in gehennam, ibi, *Iuxta iter.* Dicit ergo: Sic persequuntur latenter, & *extenderunt funes*, propriorum peccatorum, qui in me operantur me affligendo, vel mihi ostendendo *in laqueum*, trahentem ruereque facientem in culpam. *Prou.*5. Funibus peccatorum suorum quisque constringitur. *Prou.* 7. Intexui funibus lectulum meum, cor meum scilicet, in quo quiescere debui. *Eccl.* 4. Funiculus triplex difficile rumpitur: peccatum cordis, oris, operis.

Iuxta iter. Ecce secundum. Quasi diceret: Extenderunt funes, vt illaqueent faciendo ruere in culpam, & etiam *posuerunt scandalum*, in quo cæspitarem, & ruerem in infernum, *mihi iuxta iter*, non in itinere. Laqueus & scandalum ruere faciens in infernum, est perseuerans peccatum: sed iuxta iter est, quando videtur esse bonum, vel modicum malum. Vera enim via, verum iter eundi ad Deum, sunt eius præcepta. *Isa.* 35. Hæc erit vobis directa via, vt stulti non errent per eam. Et in 30. Ambulate in ea, nec ad dexteram, nec ad sinistram. Iuxta viam ergo ponitur scandalum, quando proponitur malum, quod apparet bonum. *August.* ad *Hieron.* Quædam sunt vitia virtutibus similia, vt prudentiæ astutia, tentacitas parcimoniæ, audacia fortitudini, pertinacia constantiæ.

7. *Dixi Domino.* Hîc secunda pars primæ partis huius Psalmi, in qua vt liberatus non recidat, petiit, sicut ipsemet dicit. Quatuor autem dicuntur in hac parte. Primò quod dirigens cor ad Deum ipsum, verè Deum confessus sit. Secundò quòd exaudiri petiit, ibi, *Exaudi Domine.* Tertiò quare Deum ipsum confessus sit, ibi, *Domine Domine virtus.* Quartò quid petierit, ibi, *Ne tradas me à desiderio.* Dicit ergo: Sic Domine eripe me vt petij, & ô vos omnes scire debetis, quoniam *dixi Domino*, cor dirigens ad ipsum: *Deus meus es tu. Bar.*3. Tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine. *Dent.* 26. Dominum elegisti, vt sit Dominus Deus tuus. Et hoc etiam dixi: *Exaudi Domine vocem deprecationis mee.* Quia humilio me in hac confessione, & hoc tibi placet. *Iudith.*8. Humilium, & mansuetorum, tibi placuit semper deprecatio. *Dan.*9. Exaudi Deus orationem serui tui.

Domine Domine virtus. Hîc assignat causas suæ confessionis, scilicet quare Deum suum, & Dominum reputat: & sunt duæ. Prima, quia gratiam veniendi ad salutem præstat. Secunda, quia in æstu tribulationum, & tentationum ardore refrigerat, ibi, *Obumbrasti super.* Dicit ergo: Dixi, quòd Deus meus es tu, & verum dixi: quia ô *Domine, Domine*: Domine per creationem, Domine per recreationem, tu es, sup. *virtus salutis mee*, virtus scilicet, qua perueniatur ad salutem. *Dan.*3. Sapientia & fortitudo ipsius sunt. 2.*Reg.*22. Dominus petra mea, & robur meum, & saluator meus.

Obumbrasti super. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic veritatem præstas, & etiam *obumbrasti*, refrigerium præstando, *super caput meum*, mentem scilicet meam, robur gratiæ & rorem infundendo, *in die belli*, contra tentationum & tribulationum ardorem. *Sap. vlt.* Nubes castra eorum obumbrabat. *Eccles.* 34. Protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegumen ardoris, vmbraculum meridiani. Et *Isa.*4. Super hominem gloriæ protectio, & tabernaculum erit in vmbraculum diei. Ab æstu belli tentationum, & tribulationum. De quo *Iob. vlt.* Memento belli, & non addas vltra loqui. *Isa.* 28. Erit Dominus fortitudo reuertentibus de bello ad portam.

Ne

9. *Ne tradas me.* Hic quartum, in quo determinat quid à Deo petierit, quia duo. Primò ne tradatur per recidiuum culpæ, in manus diaboli. Secundò ne dimittatur si forte contingat recidiuare, ibi, *Ne derelinquas me.* In prima duo. Primò determinat quid petat. Secundò causam assignat quare debeat exaudiri, ibi, *Cogitauerunt contra me.* Dicit ergo: Sic Dominum rogaui, vt exaudiret, vocans ipsum Deum meum, dicens in petitione mea hoc: O *Domine ne tradas me*, id est, ne permittas me tradi, *peccatori*, id est, diabolo: & hoc, *à desiderio meo*, id est, per desiderium meum. Quasi diceret: Ad hoc vt iterum non tradar diabolo, si ereptus à te fuero, oportet quod interueniat desiderium meum. Et hoc verum est. *Eccl.* 18. dicitur propter hoc: Fili post concupiscentias tuas non eas. Et 23: Omne desiderium ante te à me. Et *Isa.* 51. Incurua vt transeamus. Quasi diceret: non possumus transire, nisi te incurues. Et est argumentum, quòd diabolus non est immissor malarum cogitationum, sed tantum incensor malorum desideriorum. *Isa.* 54. Ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas.

Cogitauerunt. Ecce ratio, quare debet exaudiri. Ait enim: Sic non me tradas, nec debes propter eorum malitiam: quia *cogitauerunt contra me*: & non dicit quid, vt innuat quod omne malum cogitauerunt simul. *Ierem.* 11. Tu scis Domine omnes cogitationes eorum aduersum me. Hic iam tertiò reperit de mala eorum cogitatione, quia cogitant subuertere per illum infamem ternarium, de quo 1. *Ioan.* 2. Quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, &c.

Ne derelinquas me. Hic secundum, in quo petit, quòd non reliquatur. Et primò petitio. Secundò persuasio, ibi, *Ne forte.* Dicit ergo: Sic rogo Domine, Ne me tradas, & etiam si tradideris, *ne derelinquas me*, in eorum manibus, ne cogar dicere illud *Isa.* 49. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus. *Iosue* 1. Non te deseram, nec te derelinquam.

Ne forte. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic ne derelinquas me: & hoc Domine si non alia ratione, tamen ista fac. *Ne forte exaltentur. Deut.* 32. Propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum, & dicerent: Manus, &c. *Esther.* Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram. *Eccl.* 23. Ne incidam in conspectu aduersariorum nostrorum, & gaudeat aduersarius meus.

10. *Caput circuitus.* Hic secunda pars totius huius Psalmi, in qua describit mala persequentium bonos. Secundò bona & præmia persequentorum, scilicet iustorum. Et secundum hoc dicuntur duo. Primò tanguntur impiorum mala. Secundò iustorum bonarabi, *Cognouit quies.* Et sunt septem, & secundum hoc, septem dicuntur in hac parte. Primum malum est intentionis illorum frustratio. Secundum, labor in mentiendo, cooperiendo iniquitatem suam, ibi, *Labor labiorum.* Tertium, naturalium bonorum corruptio per peccatum, ibi, *Cadent super eos.* Quartum, in peccatum præcipitatio, ibi, *In ignem deiicies.* Quintum, defectio in tribulationibus, ibi, *In miseriis.* Sextum, ineptitudo ad correctionem, ibi, *Vir linguosus.* Septimum, æterna damnatio, ibi, *Virum iniustum.* Dicit ergo: Sic Domine rogaui eripi, non tradi, non derelinqui in manus iniquorum. *Caput enim*, id est, intentio, *eorum* est *circuitus*, id est, sunt fines, & quasi circularis, non intendit in directum ad te. Vel aliter secundum *Glossam* duobus modis. Vno modo, vt circuitus sit genitiui casus, & continuatur sic: O Domine, obumbrasti super caput meum, sed caput omnium vitiorum, scilicet superbia. *Tob.* 4. Superbiam in tuo sensu iniquam dominari non permitte: quia ex ipsa sumpsit initium omnis perditio. Est vmbraculum *circuitus illorum*, vitæ scilicet eorum, quæ tota est in circuitu. *Iudic.* 16. Samson extractus à Philistæis, positus est ad molam. *Psal.* In circuitu impij ambulant. *Isa.* 29. Miscuit Dominus in medio Ægypti spiritum vertiginis. Vel sic, vt iterum sit nominatiui casus: Domine conuertas caput meum, sed caput malorum est circuitus, id est, diabolus, qui emphaticè dicitur circuitus, quia circuire non cessat. *Iob* 1. Circuiui terram, & perambulaui eam. 1. *Pet.* 5. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, &c.

Labor labiorum. Hic secundum. Quasi diceret: Sic intentio eorum circularis & frustrata, quia finem non habet: & etiam *labor labiorum ipsorum*, quæ sunt labia mendacia, hoc est, mendacium magno labore paratum, & multiplicatum. *Ose.* 12. Tota die mendacium, & vastitatem multiplicat. *Operiet eos*, defendet scilicet eos. *Prou.* 10. Os impiorum operit iniquitas. *Isa.* 28. Mendacio protecti sumus.

Cadent super eos. Hic tertium, scilicet bonorum naturalium corruptio, per concupiscentiæ ardorem. Ait enim: Sic frustrabitur eorum intentio, & mendacio laborioso protegentur, & etiam *carbones*, concupiscentiæ ardentes, *cadent super eos*, comburent scilicet, & inflammabunt eos. Hi carbones, de quibus *Prou.* 6. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ita vt vestimenta eus non ardeant? aut ambulare super prunas, ita vt non comburantur plantæ eius? Et *Isa.* 54. Ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas. Vel carbones in bono pollunt accipi, vt sit sensus: *Carbones*, sancti scilicet, per ignem Spiritus sancti vitificati, *cadent super illos*, illos oppriment, sicut bonos promouent. Hi carbones, de quibus supra: Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis. 11.

Carbones in bonâ & malam partem sumuntur.

In ignem deiicies eos, permittendo quod ruant in culpam: de quo igne supra in *Psal.* Supercecidit ignis, & non viderunt solem. *Isai.* 1. Ignis comedit speciosa deserti. *Thren.* 2. Succendit in Iacob, quasi ignem flammæ deuorantis in gyro.

In miseriis. Ecce quintum, defectio in aduersitatibus. Ait enim: Sic carbones cadent super eos, & ipsi *non subsistent* sanctiam virtutibus & patientia stabiliti, *in miseria*, in aduersitatibus, in tribulationibus suis; sed magis ruent: quippe *Matth.* 7. dicitur: Venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt super domum illam, & cecidit, quoniam super arenam, non super petram Christum fundata erat. *Thren.* 1. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est.

Vir linguosus. Hic tangitur sextum malum, scilicet ad correctionem ineptitudo. Ait enim: Sic cadent per impatientiam: & verè, quia *vir linguosus*, cui voluptas sine attentione & deliberatione loqui, *non dirigetur* per correctionem, *in terra*, hac in qua miseri degimus. Linguosus enim patitur egestatem omnis boni. *Prou.* 14. Vbi verba plurima, ibi frequenter egestas. Ac- 12.

Mala quibus vir linguosus afficiatur.

quirit cordis immunditiam. *Num.*19. Vas quod non habuerit operculum, vel ligaturam desursum, immundum erit. Animæ angustiam. *Prou.* 21. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit animam suam. Ab angustiis deiicitur in culpam. *Prou.*10. In multiloquio non deerit peccatum. Accendit propriam concupiscentiam. *Iacob.*3. Lingua modicum membrum est, & magna exaltat, & inflammat rotam nativitatis nostræ. Odit correptionem. *Eccl.*23. Homo assuetus in verbis improperij, omnibus diebus suis non erudietur.

Virum iniustum. Hic tangitur septimum & vltimum. Ait enim: Hæc mala erunt impio, & iniusto in præsenti, & tandem *in interitu capient mala virum iniustum*, si hic capiunt iustum, tamen in morte euader illa. *Prou.*14. Pœnæ & miseriæ pro suis iniquitatibus capiunt impium in morte. Et tunc à Deo irridebuntur. *Prou.*1. Omnes increpationes meas neglexistis, ego verò in interitu vestro ridebo. *Psal.* Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus, &c. Et confundentur, capti à suis iniquitatibus. *Ierem.*2. Quomodo confunditur fur, quando comprehenditur, sic confusi sunt domus Israël. *Amos* 9. Sicut aues capiuntur laqueo & pisces homo, sic capientur homines in tempore malo.

13. *Cognoui quia faciet.* Hic subiungit de bonis, & præmiis iustorum. Et tanguntur quatuor. Primum, probatio sententiæ pro se, & contra inimicos in iudicio. Secundum, vltio de ipsis inimicis, qui eos afflixerunt, ibi, *Et vindictam.* Tertium, confessio laudis pro iudicio, & vindicta, ibi, *Veruntamen iusti.* Quartum, aperta Dei cognitio, ibi, *Et habitabunt.* Dicit ergo: Hæc erunt malis, & impiis, quæ enumerauisse ego *cognoui*, certa cognitione fidei, *quia* Dominus *faciet iudicium inopis*, oppressi à potente. Nec appellatur inops, qui deficit rebus, sed qui virtutes esurit & sitit. *Isa.*11. Iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. *Prou.*22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: nec conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius. Et 23. Non attingas terminos pupillorum, & agrum paruulorum ne introeas. Propinquus eius fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum.

Et vindictam. Ecce secundum. Quasi diceret: Dabit sententiam inopis, *&* etiam faciet *vindictam pauperum*, hoc est, pro pauperibus. *Deut.*32. & *Rom.*12. Mihi vindictam, & ego retribuam. *Eccl.*28. Qui vindicari vult à Domino, inueniet vindictam.

14. *Veruntamen iusti.* Hic tertium. Quasi dicereti Iudicabuntur pro iustis, & iudicabuntur: *veruntamen* ipsi *iusti*, non attribuentes sibi bona illa, *confitebuntur*, confessione laudis, & gratiarum actionis, *nomini tuo*, nominabili potentiæ, & benignitati tuæ, dicentes illud *Apoc.*19. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam Deo. *Isa.* 35. Venient in Sion cum laude. Et rursus: Gaudium, & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.

Et habitabunt. Hic est quartum beneficium. Quasi diceret: Sic laudabunt, *& recti*, ipsimet qui iusti dicti sunt, *habitabunt cum vultu tuo*, hoc est, in præsentia vultus tui, quem videre est summa delectatio & æterna vita. *Ioan.*17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te, aperta visione, verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. *Isa.*32. Regem in decore suo videbunt. 1. *Cor.*13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem, &c. 1. *Ioan.*3. Videbimus eum sicuti est. Et est vera satietas sine fastidio. In *Psal.* suprà: Satiabor cum apparuerit gloria tua. *Isa.*60. Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum. Ad quam visionem & affluentiam perducat nos, qui est benedictus, &c.

IN CXL. PSALMVM.

Psalmus Dauid.

1. *Domine clamaui ad te.* Hic est Psalmus 140. in toto libro, in tertia verò parte 40. Secundum *Glossam* autem, non diuersa dicuntur in hoc Psalmo, quam in aliis præcedentibus, maximè ad orationem pertinentibus, sed aliis verbis repetitur, quod superius dictum est: quia sicut dicit *Glossa*, sæpius oportet commemorari, quod cogit mundus obliuisci. Et propterea non sufficit semel orasse, sed necesse est in oratione perseuerare, sicut Dominus docuit discipulos suos *Luc.*18. Oportet semper orare, & nunquam deficere. 2. *Thess.vlt.* Sine intermissione orate. Hic igitur petit, quod superius petiit, scilicet liberari à præsentibus miseriis huius mundi, vt possit diuinis laudibus liberius vacare.

Propheta iterum petit vt à miseriis huius sæculi liberetur.

Præposito ergo titulo communi, & plano, vt patet, *Psalmus Dauid*, supponitur Psalmus in duas partes diuisus, in prima enim excitat iudicem. Secundò excitato iudice, explanat quid petat. *Pone Domine custodiam.* In prima tria dicuntur. Primò petit vt audiat orationem. Secundò quòd exaudiendæ attendat, ibi, *Intende voci meæ.* Tertiò vt acceptam habeat post attentionem, ibi, *Dirigatur oratio.* In prima duo dicuntur. Primò præmittit rationem, quare debeat audiri. Secundò addit exequutionem. *Exaudi me.*

Dicit ergo: *Domine clamaui*, tam diu est, non modò clamo primo, *ad te*, & non ad alium. In hoc quod dicit, *Clamo*, monstrat orationem suam fuisse deuotam. In hoc quod dicit, *Ad te*, directam: & propter hoc,

Exaudi me, bona ratio: audit enim Deus libenter clamorem conquestionis, de quo *Ioël.*1. Ad te Domine clamaui, quia ignis comedit speciosa deserti. Et clamorem necessitatis, quo clamabant filij Israël. *Exod.*3. Clamorem eorum, qui dura necessitate opprimebantur in Ægypto, audiui. Sed libentius valde clamorem deuotionis, de quo hîc, & *Exod.* 14. dictum est ad Moysen ex deuotione cordis clamantem: Quid clamas ad me? Et propter hoc dicitur *Isa.*58. Vocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce adsum.

2. *Intende voci.* Ecce secundum, in quo petit, quòd intendat. Et primò petit. Secundò determinat tempus, quando potissimè debeat intendere. *Dum clamauero.* Ait ergo: Sic exaudi, & etiam *intende voci mee. Dan.*9. Attende Domine, placare, vt fac. Quando? *dum clamauero ad te*, clamoribus prædictis, & potissimè si clamauero clamore laudis, de quo *Isa.*6. Clamabant alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus, &c.

Dirigatur oratio. Hic tertium, in quo petit quod acceptam habeat. Et primò quòd accepret, orationem oris. Secundò orationem operis, ibi,

Elevatio. Dicit ergo: Sic audi, sic attende, & etiam *oratione mea dirigatur in conspectu tuo*, tanquam tibi placens: & hoc, *sicut incensum*, dirigitur sursum, vt procedat fumus deuotionis, de igne charitatis. *Apoc.*8. Ascendit fumus aromatum in conspectu Domini. Et in quinto: Habentes phialas aureas, corda charitatiua, plenas odoramentorum deuotionis, quæ sunt orationes sanctorum. Propter hoc dicitur de sancta anima. *Prou.* 3. Quæ est ista quæ ascendit per desertum, non in se, sed in sua oratione, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris? Et nota ordinem, quòd primò debent esse aromata mirrhæ, mortificationis scilicet propriæ carnis: & postea thuris, scilicet deuotæ orationis. Hinc est quod in dispositione tabernaculi *Exod.* 25. de altari holocaustorum procedebant ad altare incensorum.

Orationem debet præcedere carnis mortificatio

Elevatio. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic sit oratio accepta in ore, *& elevatio manuum mearum*, sit tibi *sacrificium vespertinum*, hoc est, placeat tibi, sicut illud sacrificium. Eleuatio manuum est bona operatio. *Thren.*3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. 1. *Tim.*2. Volo viros leuare puras manus ad Deum in omni loco. Hanc elevationem vult Deo esse placitam, sicut sacrificium vespertinum. Erat enim sacrificium matutinum, & vespertinum, sicut legitur *Exod.*19. Sed vespertinum plus placebat in figura illius sacrificij oblati in fine mundi, scilicet filij Dei, quod super omnia Deo placuit, & propter sacrificium, & seruitium, quod offertur Deo in Nouo Testamento, quod plus placet Deo, quàm illud quod in Veteri offerebatur. In Nouo enim seruitur pro æternis: vnde lectiones Noui Testamenti eleuando terminantur in Ecclesia, sed Veteris deprimuntur, quia pro temporalibus seruiebant.

3. *Pone Domine.* Hic secunda pars Psalmi, in qua specificat quid tam instanter petat: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò ostendit fructum consequentem, si adeptus fuerit quod petit, ibi, *Et non communicabo.* In prima duo. Primò petit oris custodiam. Secundò ad quid vult ordinari illam custodiam. *Non declinet cor.* In prima duo. Primò petit oris custodiam. Secundò custodiæ diligentiam, ibi, *Et ostium circumstantiæ.* Dicit ergo: Sic Domine orationem audias, auditæ intendas, & placitam habeas, & acceptam. Et quid rogas? Ecce, ô *Domine pone ori meo*, & interiori cordis, & exteriori corporis, *custodiam. Eccles.*22. Quis dabit ori meo custodiam, & supra labia mea signaculum certum? Bene autem custodia indiget: quia Paulus monet *Ephes.*4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. Et *Iacob.* dicit in 3. Vniuersitas iniquitatis, lingua constituitur in membris nostris.

Et pone ostium circumstantiæ. In hoc notatur diligentia. Alia litera habet, *continentiæ labiis meis. Prouerb.*10. Qui moderatur labia sua, quod notatur in ostio, quod modò claudituri, & modò aperitur, prudentissimus est. *Eccl.* 3. Est tempus tacendi, & tempus loquendi. Vnde non petit se fieri mutum, vt nunquam loquatur, sed ostium, quod aliquandò aperitur, & aliquandò clauditur: quia nec semper apertum esse debet. Quia *Prouerb.*25. Sicut vrbs patens absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. *Eccl.*28. Et ori tuo facito ostia.

4. *Non declines.* Hic secundum, in quo ostendit, ad quid illam custodiam ordinari velit, & dicuntur tria. Primò quia ad hoc vt ad verba malitiæ generaliter non procedat. Secundò determinat specialiter cuius malitiæ, scilicet excusationis culpæ, ibi, *Ad excusandas.* Ait ergo: Rogo vt os custodias, & ad hoc vt cor meum, de cuius abundantia os loquitur *Mat.* 12. *non declinet in verba malitiæ. Ierem.*44. Nolite facere verbum abominationis. Verba malitiæ illa dicere bona mala, & mala bona. *Isa.* 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Et hoc, *ad excusandas excusationes*, hoc est, ad faciendum & fabricandum excusationes, *in peccatis*, sicut illi, qui dicunt peccata & facta sua esse à casu, dicentes illud *Abac.* 1. Facies homines sicut pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem. Alij propter diuitias, & paupertatem. *Prouerb.* 30. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ne forte saturatus alliciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? & egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. Vel propter socieratem malam, sicut Adam *Gen.*3. Mulier quam dedisti mihi, sociam, decepit me, dedit mihi de ligno, & comedi. Alij per aliorum similitudinem, dicentes illud 3. *Reg.*19. Nec ego melior sum quàm patres mei. Alij propter propriam conditionem, contra quos *Eccl.* 15. Ne dicas, Ille me implanauit: non enim sunt ei necessarij homines impij. Sed *Hieron.* Dimitte excusationem, nemo peccat inuitus.

Nulla est excusatio peccati.

Cum hominibus operantibus. Nota, quòd hoc pendet ex præcedenti, sic: Non declinet cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, *cum hominibus operantibus iniquitatem*; id est, sicut faciunt, & fecerunt multi, qui iniquitates propriàs excusauerunt: Adam, sicut factum est *Genes.*3. & Saül 1. *Reg.*18. Vidi, quod omnis populus dilaberetur à me, & tu non veniebas iuxta placitos dies. Hoc enim est peccatum satis generale. *Luc.*14. Et cœperunt omnes excusare.

Et non communicabo. Præmissa petitione vt caueatur illi à peccato oris, subiungitur fructus sequens ex præcedenti bono si concedatur. Primò in ipso qui petit. Secundò in aliis, tamen aliis causis interuenientibus, ibi, *Quoniam adhuc.* In prima tria secundum triplicem vtilitatem, quam tangit. Prima, separatio sui à malis. Secunda, susceptio correctionis, ibi, *Corripiet me.* Tertia, vitatio adulationis, ibi, *Oleum autem.* Dicit ergo: Sic me pertice, vt os meum non loquatur peccati excusationem i *& tunc non communicabo*, in peccato, *cum electis eorum*, operantium scilicet iniquitatem, non Deiquia *Eccl.*13. dicitur: Quæ communicatio sancto homini ad canem? Et rursus: Quid communicabit cacabus ad ollam? 2. *Cor.*6. Quæ communicatio lucis ad tenebras? Et hoc faciam secundum cõsilium Pauli 1. *Tim.*5. Noli communicare peccatis alienis. *Prou.*1. Fili me ambules cum eis. Et dicit, *Electis eorum*, quia aliquandò pessimos iudicant optimos. *Mich.vlt.* Qui optimus est in eis, quasi palmus: & qui rectus est, quasi spina de sepe.

5. *Corripiet me.* Ecce secundum. Quasi diceret: Sic non communicabo, & etiam *corripiet me*, hoc me volente, *iustus in misericordia*, & hoc verberibus & factis si opus sit. Sed bene addit, *In misericordia.* Suprà in *Psal.* Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. *Galat.vlt.* Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, corripietis huiusmodi in spiritu lenitatis. Tunc rumpitur iniquitas à facie olei misericordiæ. *Isa.* 10. Computrescet iugum à facie olei. Propter hoc dicitur *Isa.* 16. Præparabitur in misericordia solium.

Et increpabit me, verbis. *Prou.* 9. Argue sapientem, & diliget te. 2.*Tim.*4. Argue, obsecra, increpa. Sed tamen semper in misericordia. *Eccl.* 8. Ne despicias hominem auertentem se à peccato, & ne improperes ei. Memento quoniam omnes in corruptione sumus.

Oleum autem. Hic tertium, scilicet fuga adulationis & vitatio. Quasi diceret: Sic me corripiet, & increpabit iustus, & acquiescam. *Oleum autem peccatoris*, falsa misericordia, & adulationis verba, *non impinguet*, vel melius, *non impinguabit caput meum*, mentem scilicet meam, vt ipsam tali oleo inungi sustineam, sicut ille, de quo *Osee* 7. In malitia lætificauerunt regem, & in mendaciis principes. Hoc oleum, quo libenter mundani homines & superbi inungi volunt, & carè emunt illud. *Osee* 12. de adulatore: Fœdus cum Assyriis, cum superbis, iniit, & oleum in Ægyptum, ad tenebrosos & obscuratos peccato, ferebat. Sed *Prou.*27. dicitur: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. *Eccles.* 7. Melius est à sapiente corrigi, quàm stultorum adulatione decipi.

Quoniam adhuc est oratio. Hic ostenditur etiam fructus in aliis, adiunctis simul causis aliis, ad hoc potissimè valentibus. Primò ergo tangitur aliorum profectus. Secundò causa & ratio promouens ad profectum illum, ibi, *Audient verba mea.* In prima duo. Primò infidelium, & malorum conuersio. Secundò despectio & cõtemptus doctrinæ philosophicæ comparatione ad Euangelicam, ibi, *Absorpti sunt.* Dicit ergo: Sic non communicabo, correctionem diligam, & adulationem fugiam: & etiam *oratio mea*, qua nunc oro pro æternis, & ad illa tendo. Vel *oratio mea*, id est, mei capitis Christi, quam pro me facit interpellans apud Patrem. 1. *Ioan.* 1. Aduocatum habemus apud Patrem, Iesum iustum. Vel quã me docuit orare *Mat.*6. erit, *adhuc in beneplacitis eorum*, operantium iniquitatem, & electorum eorum, hoc est, bene placebit adhuc illis. *Soph.* 3. Reddam populis nunc impiis & infidelibus labium electum, vt inuocent Dominum, &c. Vel melius certè legitur de oratione prædicationis. Quasi diceret: *Oratio mea*, id est, prædicatio, quæ oratio, id est, otis ratio, erit *adhuc in beneplacitis eorum*, vt libenter illam audiant. *Ioſ.*22. Placuit sermo cunctis audientibus. *Eccl.*21. Verbum sapiens quodcũque audierit scias, laudabit, & adiiciet adhuc.

6. *Absorpti sunt.* Ecce secundum, quod optime sequitur ex vltima lectura. Quasi diceret: Sic placebit prædicatio, & tunc *absorpti sunt iudices eorum*, magni scilicet Philosophi, vt nihil omninò eorum doctrina reputetur: & hoc, *iuncti petræ*, id est, Christo comparati, doctrinæ scilicet Christi. *Isa.* 42. Dissipabo & absorbebo simul, desertos faciam montes excelsos. *Iob* 28. Non comparabitur ei, veræ scilicet sapientiæ, topazius de Æthiopia, omnis scilicet claritas philosophica. *Sap.*7. Omne aurum in comparatione illius, quasi arena exigua. Et *Isa.*29. Peribit sapientia à sapientibus. *Exod.*7. Virga Aaron deuorauit virgas magorum. *Isa.*41. dicit Philosophus: Absorbuit me, Christus, quasi draco.

Audient verba mea. Hic tanguntur promouentes causæ ad hæc bona. Prima, virtus diuini verbi & sermonis. Secunda, virtus martyrij, & mortis sanctorum, ibi, *Sicut crassitudo.* Dicit ergo: Sic audient libenter prædicationem, & nihil reputabunt philosophiæ sapientiam, & hoc fiet, *quoniam*: hic resume: *quoniam audient verba mea*, prædicationis, *quoniam potuerunt*, illa verba, id est, potestatiua fuerunt. Audient, inquam, auditu obedientiæ interiori. *Isa.*55. Audite audientes me. *Ioan.*8. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Verba quidem Ecclesiæ in prædicatoribus potestatiua sunt, & efficacia. *Eccles.*8. Sermo eius potestate plenus est. Tamen in ore Christi verè potestatiua fuerunt, sicut aqua in ipso fonte. *Matth.*7. Erat docens tanquam potestatem habens, non sicut Scribæ & Pharisæi, Sanabant. *Sap.*16. Nec herba, nec malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus, qui sanat omnia. Viuificabant. *Ioan.* 6. Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Inflammabant. *Luc.vlt.* Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, de IESV, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas?

Verba Christi potestatiua & efficacia.

Sicut crassitudo. Hic tangitur causa secunda, scilicet mors, & dissipatio sanctorum, quantum ad corpora: & construe vsque, ibi, *Quia ad te Domine.* Ita audient verba potestatiua, ex quo sequentur præcedentia bona: & etiam, *ossa nostra*, ad literam, *sunt dissipata secus infernum*, in mundo, qui prope infernum est. Et hoc *sicut crassitudo terræ erupta est*, vel *erepta est super terram*, faciens ipsam fœcundare. Quasi diceret: Quasi quædam impinguatio Ecclesiæ, vt multiplicaretur, & fructificaret, est mors nostra per martyrium, & dissipatio ossium. *Iudic.*16. Samson plures interfecit moriens, quàm viuens occidisset. Mortes enim sanctorum sunt valdè fructiferæ. *Ioan.*12. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. *Iob* 11. Cum te consumptum putaueris, orieris vt Lucifer. *Isa.* 18. Offeretur Domino exercituum munus à populo diuulso, & dilacerato, à populo terribili, à sanctis scilicet Martyribus, quia ossa eorum dissipata pullularunt. *Isa.vlt.* Et ossa vestra quasi herba germinabunt. Benè autem secus infernum dicuntur dissipata, quia in mundo dissipantur. Mundus enim quasi quidam infernus est. *Prou.*1. Deglutiamus eum quasi infernus viuentem. Deglutiunt autem sanctos tanquam lupi oues. *Mat.*10. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.

7.

Quia ad te Domine. Hic est secunda pars secundæ partis, in qua petit animæ ipsius custodiam, ne illaqueetur à diabolo, sicut mali: & dicuntur duo. Primò petit custodiam. Secundò ostendit custodiæ necessitatem, ibi, *Cadent in retiaculo.* In prima duo. Primò petit custodiri à Deo simpliciter. Secundò verò determinat à quibus velit eam custoditi specialiter, ibi, *Custodi*

8.

stodi me à laqueo. In prima duo. Primò persuasio. Secundò petitio. *Non auferas.* Persuadet autem à duobus: ab intentione recta, quam dirigit in Deum, & à spe quam habet in ipsum, ibi, *In te speraui.* Dicit ergo: Sic Domine petij vt ponas ori meo custodiam, & ô *Domine*, per creationem, quia me de nihilo fecisti: vel *Domine*, per recreationem, quia me redemisti: vel bis dicit *Domine*, propter duplicem naturam: *ad te*, non ad aliud, *oculi mei*, sunt directi, sup. Oculi, inquam, interiores, intentiones mentis meæ. 2. *Paral.* 26. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros leuemus ad te, vel dirigamus. *Isa.*38. Defecerunt oculi mei suspicientes in Excelso.

In te speraui. Ecce secundum. Quasi diceret: Intentionem direxi, & *in te*, non in homine, *speraui. Dan.*3. Non est confusio confidentibus in te. Ad *Rom.*5. Spes non confundit. *Eccles.*2. Nemo sperauit in eo, & confusus est. Et quia sic est, *non auferas animam meam*, id est, auferri non permittas. 3. *Reg.* 19. Quærunt animam meam vt auferant eam. Suprà in *Psal.* Fortes quæsierunt animam meam.

9. *Custodi me.* Hic specificat à quibus vult custodiri, quia à duobus: ab occultis malorum tam hominum, quam dæmonum insidiis, & hoc primò: & ab apertis illorum malitiis, hoc secundò, ibi, *Et à scandalis.* Dicit ergo: Sic petij vt auferri non permittas animam, sed magis custodias: & *custodi me à laqueo*, occultis scilicet insidiis, *quem statuerunt mihi*, dæmones, & mali homines. *Eccl.*9. Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris. Laqueus autem, quem prætendunt dæmones, & mali, ipsæ creaturæ delectabiles. *Sap.*14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & tentationem animæ hominum. Sed prudentes laqueos declinant. *Prou.*13. Qui cauet laqueos, securus erit.

Et à scandalis, ab apertis malis, *operantium iniquitatem. Matth.*18. Væ mundo à scandalis. Primo enim peccator scandalizatur in creaturæ pulchritudine. *Eccl.*9. Virginem ne conspicias, ne scandalizeris in decore illius. Postea alij in eius opere, quando manifestum est, maximè pusilli. *Matth.*18. Quicumque scandalizauerit vnum de pusillis illis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria collo eius, & proiciatur in mare.

10. *Cadent in retiaculo.* Hic secundum huius partis, in quo postquam præmisit petitionem, subiungit petendi necessitatem, dupliciter. Vna, multitudo peccantium, & capientium in laqueo inimici. Alia, veritas retributionum, ibi, *Simul ego vsque*. Dicit ergo: Sic rogo, nec mirum, quia *periculum*, quorum magna est multitudo, *cadent in retiaculo suo*, dæmonis, adulatoris in ore demonis, quia *Abac.*1. dicitur: Congregauit in rete suum. Super hoc lætabuntur. Adulatoris, de quo *Prou.*29. Homo qui blanditis stabilitur fermentibus loquitur cum amico suo, expandit rete pedibus eius. In his capiuntur peccatores, quia non videntes. *Prou.*4. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Sed sancti non, quia oculati sunt vndique. *Ezechiel.*9. Animalia sancta habebant oculos

ante & retrò. Et pennati: vnde sursum sunt eleuati. *Prou.*1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.

Singulariter sum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic est caprorum magna multitudo, & etiam *ego sum singulariter*, sine adiutorio, *donec transeam*, viam huius mundi. *Eccl. vlt.* Aspiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat. Infrà in *Psal.* Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me. Vel *singulariter sum*, videns quod conuersatio inter homines, nocua est. Suprà in *Psal.* Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. *Thren.*3. Sedebit solitarius, & tacebit. Et hoc *donec transeam*, tanquam flos agri. *Iacob.* 1. Sicut flos fœni transibit.

De Christo etiam legitur, cuius Apostoli ceciderunt in retiaculo peccatoris, dæmonis scilicet, quando relicto eo, omnes fugerunt. *Matth.*26. Et solus pependit in cruce sine viri societate. *Isa.*63. Torcular calcaui solus: & de gentibus non est vir mecum. Etsi essent forsan mulieres aliquæ. *Iob* 19. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, &c. Sed hoc donec transiit illo transitu, de quo *Ioan.* 13. Sciens IESVS, quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Sed post transitum solus non fuit, confluentibus hinc inde Iudæis & Gentibus, vt possit dicere illud *Genes.*32. In baculo meo transiui Iordanem illum, in cruce, vel morte: & nunc cum duabus turmis egredior ad Patrem. Secum enim ducit ad vitam Iudæos, & Gentiles, de quorum numero nos faciat ipse, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXLI. PSALMVM.

Intellectus Dauid, cum esset in spelunca, oratio.

VOce mea. Hic est Psalmus 141. in toto libro, in parte verò tertia 41. & secundum *Glossam* adhuc instat orationi, & quod superius iam in duobus primis petierat, scilicet liberari à malis, adhuc hic replicat tanquam mundum animal ruminans cibum suum. *Leuit.* 11. Et implens in se illud *Prou.* 23. secundum aliam literam: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, verba scilicet sacræ scripturæ: vir autem stultus glutit illum. Intitulatur autem ab oratione, sicut & alij quatuor. Primus, *Exaudi Domine iustitiam meam.* Secundus, *Inclina aurem tuam mihi, & exaudi me.* Tertius, *Dominus refugium factus est mihi.* Quartus, *Domine exaudi orationem meam, & clamor.* Est enim talis titulus: *Intellectus Dauid, cum esset in spelunca, oratio.* Est sensus secundum *Glossam*: In subiecto Psalmo est *intellectus Dauid*, & literalis, & spiritualis, scilicet totius corporis Ecclesiæ, vel ipsius capiti: *cum esset in spelunca*, vel ille literalis in literali spelunca, quando fugiebat Saul. 1. *Reg.*22. Vel spiritualis Dauid, congregatio scilicet iustorum, in mundo vel corpore, vel Christus in sepulchro. Et est hic intellectus, *oratio*. Vel forte planius sic intelligitur, si hoc quod dicitur, *intellectus*, intelligitur genitiui casus, vt sit sensus: *Oratio* supposita, est *intellectus*

1. *Propheta adhuc instat orationi idest petens quod duobus superioribus Psalmis.*

ctus ipsius *Dauid*, eleuati in Deum, *dum esset ſtetunca*. Hoc non mutatur.

Diuiditur autem Psalmus. Primò petit liberari à culpa. Secundò penitus à præsenti miseria, vt scilicet educatur de carne ista mortali, ibi, *Clamaui ad te*. In prima oratio. Secundò persuasio, ibi, *Considerabam ad dexteram*. In prima duo. Primò oratio, siue orationis continuatio, quia orauit, & adhuc orat. Secundò necessitas orandi, ibi, *In via hac qua ambulabam*. In prima duo. Primò quod orauerit, & quomodo. Secundò quod adhuc insistit orationi, ibi, *Effundo in conſpectu*. In prima duo. Primò quod clamauerit. Secundò quo clamore distinguitur. *Voce mea ad Dominum*.

Dicit ergo: *Voce mea*, non aliena. *Ioan.9.* Æratem habet, pro se loquatur. Non sicut illi, qui per vicarios volunt deseruire, contra quos dicebat bonus cantor: Si non vis habere vicarium in præmio, non habeas vicarium in merito. *Ad Dominum* ipsum, non ad regem terrenum, sicut Persæ dixerunt *Dan.6.* Quicumque petierit aliquam petitionem, usque ad triginta dies, nisi à te ô Rex, mittatur in lacum leonum. *Clamaui*, corde instigando: aliter non est clamor qui sonet in aure Dei. *Auguſt.* Quid valet strepitus verborum, vbi mutum est cor? Et quidam dixit: Non vox, sed votum: non cordula musica, sed cor: non clamor, sed amor clamat in aure Dei.

Voce mea. Hîc distinguit, quo clamore clamauerit, quin clamore deprecationis, non murmuris, & blasphemiæ. Ait enim: Sic clamaui ad Dominum, & *voce mea deprecatus ſum*: vnde clamor fuit deprecationis. *Iob* 5. Ego deprecabor Dominum, & ad Deum meum ponam eloquium meum. 4. *Reg.*12. Iosaphat deprecatus est faciem Domini, & audiuit eum Dominus. *Sap.*18. Per incensum deprecationem allegans restitit iræ Dei.

3. *Effundo in conſpectu eius.* Hîc secundum, in quo ostendit, quòd orationem adhuc continuat: & dicuntur duo. Primum, quod adhuc orat, & qualiter. Secundum, quòd Deum non lateat oratio, sed veraciter sciat quod sic est. *Et tu cognouiſti.* In prima tria secundum triplicem orationis conditionem quam determinat. Primò, quòd orat lachrymabiliter. Secundò, quòd amare. *Et tribulationem.* Tertiò, quòd humiliter, ibi, *In deficiendo.* Dicit ergo: Sic orauí, & etiam adhuc *effundo orationem meam*: copiosè, dicit *Glossa*, vt parum fontem. Dicitur autem oratio effundi, quando in orando lachrymæ effunduntur, quæ sunt quasi quædam verba deprecatoria, ex oculis procedentia. *Thren.*2. Non taceat pupilla oculi tui. Notandum enim hîc, quòd mali effundunt se per gulam, contra illud *Eccleſ.* 27. Ne effundas te super omnem escam. *Ierem.* 50. Effusi estis sicut vituli super herbam. Per luxuriam. *Gen.*49. Ruben effusus es sicut aqua non crescens: aqua effusa terram conuertit in lutum. Per cupiditatem. *Thren.*2. Effusum est in terra iecur meum. *Iudæ in Canon.* 2. Væ qui in via Cain abierũt, & errore Balaam mercede effusi sunt. Per superbiam, & loquacitatem. *Eccleſ.*20. Sapiens in verbis amabilem se facit, gratiæ autem fatuorum effunduntur. Per inuidiam. *Act.*1. de inuido Iuda: Suspensus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius. Sed boni effundunt se in conspectu Domini, per confessionem peccati. *Thren.*2. Effunde sicut aquam cor tuum coram Domino. Per compassionem & pietatem. *Isa.* 58. Cum effuderis esurienti animam tuam. Per orationem, vt hîc. 1. *Reg.*2. Omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.

Mali sicut & boni effunduntur sed diuerſo modo.

Et tribulationem. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic lachrymabiliter rogo, & etiam *tribulationem meam*, cordis scilicet mei amaritudinem, *ante ipſum pronuntio. Ose.6.* In tribulatione sua manè consurgent ad me. *Ione* 2. Clamaui ad Dominum in tribulatione mea.

In deficiendo. Hîc tertium, scilicet quod orat humiliter: defectio enim spiritus est humiliatio. Ait ergo: Sic adhuc oro lachymabiliter, oro amarè, & etiam oro humiliter, quia *in deficiendo ſpiritum meum*, id est, dum deficit spiritus meus, aliâ litera: & hoc sui reputatione. *Iob* 17. Spiritus meus attenuabitur. Dominus enim humilium aliquando totum spiritum fugit, & ad se trahit, vt nihil omninò se reputent. *Iob* 34. Si direxerit ad Deum cor suum, totum spiritum eius, & flatum ad se trahet. Et hoc per verbum prædicationis. *Ioſ.*2. Nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum, dicitur Iosue. Et per intuitum contemplationis. 3. *Reg.* 10. Regina Saba, vt vidit ordinem seruorum Salomonis, & cibos mensæ eius, non habuit vltrà spiritum. Et *Matth.*5. dicitur: Beati pauperes spiritu.

Et tu cognouiſti. Hîc secundum totius huius partis, in quo quasi affirmat quod præmisit, ostendendo quod hoc Deum non lateat, quod dixit. Ait enim: Sic dico, nec mentior, quia *& tu* ipse, *cognouiſti ſemitas meas*, strictas cogitationes & affectiones. *Iob* 34. Oculi Domini super vias hominum. Suprà in *Psal.* Omnes vias meas prævidisti. Vel sic secundum *Glossam*: Sic dico in me deficere spiritum, nec tamen propter hoc reprobus & perditus sum, sicut aliqui possunt credere: quia *& tu* ipse *cognouiſti* cognitione approbationis, *ſemitas meas*, iustitiæ scilicet, & præceptorum Dei. *Prou.*4. Vias quæ à dextris sunt, nouit Dominus.

In via hac. Præmissa oratione, & in quo orauerit, & quòd adhuc orat; hîc ostendit necessitatem orationis, scilicet insidias latentis & inimici, & persequutoris. Ait enim: Sic orauí, & adhuc oro; Nec mirum, quia *abſconderunt*, aduersarii *ſuperbi laqueum*, fraudulentæ deceptionis, mihi. 1. *Macch.*2. Facti sunt in laqueum magnum in Israel. Et hoc, *in via qua ambulabã*, æstimatione sanctæ viæ enim quia erat ad Deum, laqueus nec est, nec esse potest. Suprà in antecedenti *Psal.* iuxta iter scandalum posuerunt mihi. Hæc via potest dici Christus, iuxta quam, nec in quia scandalum potest poni. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Vel fides de Christo vera. 2. *Cor.*5. Ambulamus per fidem, & non per speciem. Vel charitas de qua 1. *Cor.* 12. Adhuc excellentiorem viam demonstro vobis.

Considerabam ad dexteram. Præmissa orationis continuatione, subiungitur hîc persuasio, vt acquiescat orans, & persuadet a duobus: à contemplatione

contemplatione æternorum interna & occulta, & à singulari constantia, ibi, *Periit fuga*. In prima duo tanguntur. Primò æternorum meditatio. Secundò meditationis occultatio. *Et non erat*. Dicit ergo: Sic rogaui, & rogo, prædicta necessitate compulsus, & tu exaudire debes, quia in tanta impulsione, *considerabam*, considerationem scilicet conuertebam, *ad dexteram*, scilicet ad æterna, quæ sunt in dextera. *Cant.*2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. *Prou.*3. Longitudo dierum in dextera illius. *Et videbam*, ipsam dexteram, sicut Stephanus in pugna vidit cœlos apertos, & Iesum stantem. In dextera enim vera illuminatio est. *Iob* 38. Indica mihi si nosti, in quavia lux habitet. Et in eodem: Per quam viam spargitur lux. Et posset responderi: In dextera habitat, & spargitur per dexteram. *Bar.*3. monet nos ad illam remittere mentem: Vt scias, inquit, vbi sit longiturnitas vitæ, & victus: vbi sit lumen oculorum, & pax.

Et non erat qui cognoſceret me, sic considerantem. Suprà in *Psal.* Et meditatus sum nocte eum corde meo, & exercitabar, &c. Sic etiam posset legi vt persuadeat à raritate adiutorum, & sit verbum capitis morientis in cruce. Quasi diceret: *Conſiderabam ad dexteram*, ad literam, *& videbam*, si fortè adessent adiutores, si fortè Apostoli mihi adhærentes: *& non erat qui cognoſceret me*, etiam ipse Petrus. *Matth.*26. negauit cum iuramento dicens: Non noui hominem. *Isa.*63. Circumspexi, & non erat auxiliator. *Eccleſ. vlt.* Aspiciens eram ad adiutorium hominum, & non erat. Si obiiciatur: Imò stabant ixtà crucem Iesv mater eius, &c. Respon. Non astabant ad defendendum: & de talibus loquitur hîc.

Periit fuga. Hîc persuadet à singulari constantia. Primò ergo tangit constantiam. Secundò constantiæ singularitatem. *Et non eſt.* Dicit ergo: Sic æterna meditabar, & etiam *periit fuga à me*, non quia conclusus, sed quia constans, & stabilis, & fortis. *Amos* 2. Periit fuga à veloce: quia si bonus pastor est, debet stare, non fugere. *Ioan.* 10. Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis: mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit. *Ierem.*25. Periit fuga à pastoribus. Et si opponatur illud *Matth.* 10. Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. 2. ad *Cor.* 11. Paulus per murum in sportâ dimissus est. Responsio est in *Glossa*, quòd loquitur de mentali fuga, quæ nunquam debet adesse, non de corporali, quæ competit pro loco & tempore.

Et non eſt qui requirat, ad imitandum, *animam meam*, & si bene sit qui quærat ad perdendum. *Isa.*56. Iustus moritur, scilicet in sua constantia, & non est qui recogitet in corde suo, imò magis expellitur. Constanti & firmata fide tendens ad partiam. *Luc.*9. Samaritæ non receperunt Dominum, quoniam facies eius erat euntis in Ierusalem.

6. *Clamaui ad te.* Hîc est secunda pars totius Psalmi, in qua petit liberari penitus à præsenti miseria. Primò ergo ponitur persuasio vt iudicem moueat. Secundò petitio, ibi, *Intende ad deprecationem*. Persuadet autem à deuotione, & hoc primò. Secundò à confidentia. *Dixi*, *Tu es ſpes mea*. Tertiò à deuotione longanimi, & perseueranti, ibi, *Portio mea*. Dicit ergo: Sic & petij, & adhuc peto liberari à culpa, & à laqueo aduersarij, & etiam *Domine clamaui ad te*, ecce cordis deuotio in clamore. *Thren.*2. Clamauit ad Dominum cor eorum, super muros filiæ Ierusalem.

Dixi, *Tu es*. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic clamaui ad te: *dixi*, in corde meo, *Tu es ſpes mea. Ierem.*17. Spes mea tu in die afflictionis. *Esther vlt.* Exaudi vocem illorum, qui nullam aliam spem habent nisi in te.

Portio mea. Ecce tertium. Et dixi, Tu es *portio mea*, quam expecto, quam desidero, ecce amor, non hîc, sed *in terra viuentium*, ecce longanimitas in amore. Suprà in *Psal.* Dominus pars hæreditatis meæ. *Num.*18. Ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israël. *Thren.*3. Pars mea Dominus, dixit anima mea. *Sed in terra viuentium*, non morientium, quæ est hîc, & mortuorum, quæ est infernus. Suprà in *Psal.* Credo videre bona Domini in terra viuentium, &c.

7. *Intende ad deprecationem.* Hîc secundum, in quo subiungitur petitio. Petit autem tria. Attentionem iudicis. Ereptionem à malis, ibi; *Libera me*. Et eductionem de habitaculo carnis, ibi, *Educ de custodia*. In prima petitio. In secunda quare ratio debeat audiri. *Quia humiliatus ſum*. Quasi diceret: Ad te clamaui, in te speraui, te elegi: ergo *Domine intende ad deprecationem meam*, ad implendum, & debes, *quia humiliatus ſum nimis*, id est, valdè, secundum morem scripturæ. Vel *nimis*, quia humiliatus sum interius in corde, & exterius in corpore. Primum est virtutis. Secundum dejectionis & afflictionis. *Iudith* 9. Humilium & mansuetorum tibi Domine semper placuit deprecatio. *Dan.* 3. In animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur à te Domine.

Libera me. Hîc secundum, in quo petit ab aduersariis liberationem: & dicuntur duo. Primò petitio. Secundò ratio quare debeat audiri, *Quia confortati ſunt*. Ait enim: Sic intende ad deprecationem, & etiam *libera me à perſequentibus me. Ierem.* 5. Erue me ab his 5 qui persequuntur me, sicut consueuisti. *Ierem.* 20. Liberauit animam pauperis de manu malorum. Et est bene liberatus, quem tu liberas. *Ioan.* 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis: quod maius est quam liberari. *Eccleſ. vltim.* Eruis sustinentes te, & liberas eos de manu angustiæ.

8. *Educ de custodia.* Hîc tertium, in quo petit ereptionem de carnis habitaculo. Et ponit primò petitionem. Secundò addit vtilitatem duplicem, ibi, *Ad confitendum*. Prima est vt inde Deus laudetur. *Ad confitendum nomini tuo.* Secunda vt proximus ædificetur. *Me expectant iuſti.* Dicit ergo: Sic peto à persequutoribus liberari, & etiam hoc peto: *Educ de custodia*, alia litera, *de carcere*, carnis: corpus enim carcer est animæ sanctæ ad æterna suspirantis. *Iob* 7. Nonquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdediſti me carcere? Mare peccator, cetus diabolus, de quibus non est mirum si carcere circumdantur, cum tendant ad malum, sed de illo qui non tendebat nisi in bonum, mirum

Corpus eſt carcer animæ.

est.In hoc carcere gemebat qui dicebat *Rom.*7. Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Nec mirum:quia in hoc carcere fame & siti cruciatur. *Matth.* 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, in carcere corporis. Leonibus ad deuorandum exponitur, scilicet motibus carnalibus. *Dan.*6.Daniel missus est in lacum leonum. Tenebris excæcatur. *Isa.* 20. Emarcuit cor meum,tenebræ stupefecerunt me. Luto sordidarum affectionum immergitur. In *Psal.* suprà: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Et nota, quòd si reus est, ad maiorem pœnam custoditur: ad gloriam, si electus, sicut pincerna Pharaonis & pistor.*Gen.* 40. quorum alter eductus de carcere, suspensus est, alter vero pristino honori,& forte ampliori restitutus.

*Ad confitendum nomini.*Hîc est secundum,finis eductionis. Primus scilicet vt laudetur Deus. Ait enim: Sic educ animam meam de custodia: & hoc, *ad confitendum*, confessione laudis,*nomini tuo*, nominabili potentiæ & benignitati tuæ. *Isa.* 38. Viuens viuens ipse confitebitur tibi. *Exod.*15. Filij Israël liberati de Ægypto, cantauerunt canticum Domino.*Isa.*51.Venient in Sion gaudentes.

Me expectant iusti. Ecce alius finis, & dicitur in persona capitis magis propriè. Quasi diceret: Sic me libera de carcere ad laudem nominis tui, & etiam ad lætificandum iustos, & ædificandum, quia *me expectant iusti donec tu mihi retribuas*, vt ædificentur, & exultent. Hoc verum est de Martyribus, de quorum gloria post eductionem de corpore lætantur iusti, & ædificantur, & potissimè de capite, quorum gloria post mortem fuit ædificatio totius. *Isa.* 51. Me insulæ, sancti scilicet vndique amaritudinibus tanquam quibusdam vndis concussi expectant. Et in 30. Beati omnes qui expectant eum. *Ierem.* 14. Expectatio Israël saluator eius in tempore tribulationis. Expectant me, vt reformentur anima & corpore. *Phil.*3. Saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Ad quam reformationem gloriosam nos perducat gloriosus filius Dei, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXLII. PSALMVM.

Psalmus Dauid, quando persequebatur eum Absalon filius eius.

1. *Propheta ad orationē & pœnit. vtili confugit.*

DOmine *exaudi orationem.* Hic est Psalmus 142. in toto libro, in tertia vero parte libri 42. Est autem inter Psalmos pœnitentiales septimus, & vltimus. Psalmi enim pœnitentiales, in tali numero sunt, quia ad delendum in nobis 7. peccata constituti sunt: vel ad satisfaciendum pro delictis 7.quibus obligamur in 7. diebus, quibus currit totum huius mundi tempus. Si autem quæratur ab aliquo, quare hi Psalmi magis pœnitentiales appellantur quàm alij? potest dici,quòd in pœnitentia sunt duo, scilicet spes, & timor, inter quæ duo,tanquam inter duas molas molitur peccator, & conteritur. Quia ergo in huiusmodi Psalmis

Quare Psalmi pœnitentiales sic appellantur.

præmittuntur tristia procedentia ex timore, in fine vero subiunguntur læta procedentia ex certa spe, rectè Psalmi pœnitentiales appellantur.

Titulus autem magis respicit ad primam partem: sic enim habet: *Psalmus Dauid, quando persequebatur eum Absalon filius eius.* Et est sensus tituli: *Psalmus* subiectus, *est Dauid*, materialis vt ministri à Spiritu sancto moti, *quando persequebatur eum*, &c. Et tangit historiam,quæ habetur 2.*Reg.*15. & 16.& 17. & 18. etsi etiam potuit esse, quod tunc composuit Psalmum istum positus in angustia, & persequutione graui: tamen magis respicit Psalmus ad significatum: magis enim agit de hoc quod in illa persequutione figuratum fuit,quàm de eo,quod literaliter factum fuit. Notandum enim, quòd Dauid tres inimicos habuisse legitur, siue tria inimicorum genera, Alienigenas, Moabitas scilicet: & nos similiter dæmones,contrà quos fuit specialiter oratio in Psalmo illo, *Domine clamaui.* Et Saülem, qui interpretatur petitio, & signat mundum: & contra hunc specialiter in illo,*Voce mea ad Dominum.*Tertiò Absalonem proximum suum, & signat carnem: & hîc propriè orat,& lamentatur pœnitens oppressus isto. Communiter orauit contra omnes in illo, *cripe me Domine.*

Diuiditur autem Psalmus in duas partes principaliter, sicut tactum est. Primò lamentabilis petitio ad Deum. Secundò læta conclusio de certitudine impetrandi petitum, ibi, *Spiritus tuus bonus.* In prima duo. Primò petit non districtè iudicari in futuro. Secundò sibi conferri bona,& non mala in præsenti,ibi,*Expandi manus.* In prima duo. Primò petit. Secundò necessitatem qua petit, ostendit, subiungens persuasionem, ibi, *Quia persequutus est.* In prima adhuc duo. Primò postulat vt exaudiatur. Secundò determinat in quo debeat exaudiri, ibi, *Et non intres.* In prima duo. Primò petit efficaciter audiri. Secundò addit rationes, quare sic audiri debeat, ibi, *In veritate.* In prima duo. Primò petit orationem suam audiri. Secundò auditam clementer suscipi,ibi,*Auribus percipe.*

Dicit ergo: O *Domine*, cuius est potentia, *exaudi orationem meam.* 3.*Reg.*8. Respice ad orationem serui tui, & ad preces eius Domine Deus meus. *Dan.* 9. Exaudi Domine Deus noster orationem serui tui. Nec tantum exaudi, imò,

Auribus, clementiæ tuæ, *percipe obsecrationem meam*, orationem cum attestatione sacrorum tibi factam. Sic orabant sancti. *Dan.*6. Tribus temporibus per diem orat,obsecratione sua. *Phil.*4. In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione, orationes vestræ innotescunt apud Deum.

In veritate tua. Ecce quare debeat exaudiri,& allegat duo: Dei veritatem,qua promisit istud, & iustitiam, quam infudit & dedit frustra, si humilem & iustum damnare præsumit. Ait enim: Sic exaudi,& benignè orationem meam, *& exaudi me in veritate tua*, id est, propter veritatem tuam tenendam, vt semper inuenias verax. Veritas autem falli non potest,fallere non nouit. 2.*Tim.*2. Fidelis est, seipsum negare non potest.

In

In tua iustitia. Exaudi me, id est, per tuam iustitiam, quam mihi infudisti, quæ est iustitia fidei, quam pro nihilo habeo, si non exaudior. *Isa.*45. Meæ sunt iustitiæ & imperium.

2. *Et non intres.* Ecce secundum, in quo determinat quid petat, non districtè iudicari, hoc est, iudicari comparatione ad diuinam puritatem. Et primò petitio declaratur. Secundò petitioni ratio assignatur. *Quia non iustificabitur.* Dicit ergo: Sic peto vt audias, & attendas, & hoc ô Domine, *non intres in iudicium cum seruo tuo*, vt comparatione tui me velis iudicare. Notandum enim, quod Dominus bene vult subire nobiscum iudicium. *Isa.*5. Iudicate inter me, & vineam meam habitatores Ierusalem, & viri Iuda. *Iob* 31. Si contempsi subire iudicium cum seruo meo.Nos tamen non debemus velle iudicari cum ipso: tales enim arguit. *Ierem.*2.Quid vultis mecum cum iudicio contendere? omnes dereliquistis me.

Multiplex causa quare solit Propheta venire ad iudicium cū Domino.

Quia non iustificabitur. Ecce causa. Quasi diceret: Non me iudices tui comparatione: *quia omnis viuens*, vita naturæ, *non iustificabitur in conspectu tuo*, id est, tibi comparatus propter multiplicem rationem. Primò propter peccati necessariam adhærentiam, originalis scilicet. *Eph.*2. Omnes nascimur filij iræ. Etiam baptizati retinemus seruitutem. *Rom.*8. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Secundò propter peccatorum actualiū superadditionem. 1.*Ioan.* 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Tertiò propter additorum multitudinem. 2.*Par.vlt.* Super numerum arenæ maris multiplicatæ sunt iniquitates meæ. Quartò propter peccandi continuitatem. *Osee* 4. Fornicati sunt, & non cessauerunt. Quintò esto quod nullum peccatum habemus, quia beneficiis Dei non respondemus. *Iob* 9. Si voluerit contendere cum eo,non respondebit vnum pro mille. Sextò, quia si responderemus, nullum tamen bonum à nobis haberemus, sed totum est ex Deo. 1. ad *Cor.*4. Quid habes quod non accepisti? Propter hoc dicitur *Iob* 4. Nunquid iustificabitur homo comparatione Dei? Et 25. Non iustificari potest homo comparatus Deo. Et infrà:Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius. *Iob* 9. Si lotus fuero quasi aquis niuis; tamen sordibus intinges me.

3. *Quia persequutus est.* Hîc secundum, in quo præmissa petitione, subiungit necessitatem petitionis, secundum duplicem tribulationem: exteriorem ab inimico illatam, & interiorem ex meditatione æternorum contractam, ibi, *Anxiatus est super me.* Primam autem tribulationem aggrauat à parte ipsius persequentis, & à parte eius quod persequitur. *Animam meam.* Et ab intentione persequentium, quam tangit duplicem. Prima est vt immergat in amorem terrenorum. Secunda vt spiritualem visum auferat, ibi, *Collocauit me in obscuris.* Dicit ergo: Sic Domine rogo, & clamo, & compellor: *quia inimicus*, id est, diabolus, *persequutus est*, non corpus tantum,sed *animam meam.*2.*Reg.*17. dixit Architophel ad Absalon,diabolus ad carnalem concupiscentiam: Eligam mihi 12000. virorum, & persequar Dauid,& percutiam eum, & animam eius. *Gen.*13. Da mihi animas, cætera tolle tibi. *Gregor.* Parum se feciſſe æstimat, cum animam non fauciat.

Humiliauit. Ecce intentio. Quasi diceret: Sic animam persequutus est, & quantum in se est, *humiliauit animam meam in terra*, ipsam inclinando ad terrena. *Isa.*29. Humiliaberis, de terra loqueris, & de terra mussitabit eloquium tuum. *Thren.*3. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Iuda. Nec est contrarium si mussitant, & loquuntur de terrenis, & conticescunt de æternis; imò vnum sequens est ex altero.

Collocauit me. Hîc secundum, quod pertinet ad intentionem, quia vt possint excæcare: & tanguntur duo. Primò intentio de excæcando. Secundò de modo.*Sicut mortuos sæculi.*Ait ergo: Sic quantum ad ipsos humilior ad terrena, & etiam quantum in se est, *collocauit me*, sic humiliatum, *in obscuris*, non sicut viuos, qui statim inde prodire possunt,sed *sicut mortuos sæculi*, qui in illis perseuerant. *Thren.*3. In tenebrosis collocauit me, quasi mortuos sempiternos.Verè in tenebris sunt peccatores. *Prou.*4. Via impiorum tenebrosa. Quia ipsi non diligunt, nisi tenebras, *Ioan.* 3. Qui male agit, odit lucem. Nemo vadit libenter per viam quam odit. Ibi collocantur, ibi placitum est eis, tanquam in luce clara. Suprà in *Psal.* Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *Mich.* 3. Nox nobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione.

Et anxiatus est. Hîc tangitur interior tribulatio, propter quam necesse est orare, & petere. Tanguntur autem tria. Primò interior anxietas & turbatio.Secundò modus turbationis & finis, quia ad pœnitentiam, ibi, *In me turbatum est.* Tertiò causa & ratio turbationis, ibi, *Memor fui* Dicit ergo:Sic exterius persequutus est inimicus, *& spiritus meus super me*, extensus & eleuatus, *anxiatus est.* Hæc est synderesis, quæ super omnes animæ vires eleuatur. *Ezech.* 1. Et facies hominis desuper ipsorum quatuor. Per hominem vis rationalis, per bonum concupiscibilis, per leonem irascibilis, per aquilam synderesis, quæ super omnes animæ vires eleuatur. *Rom.* 8. Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *Baruc.*3. Anima in angustiis posita, & spiritus anxius clamat ad te *Isa.*61. Spiritus super me. *Thren.*3. Leuauit se super se. 4.

In me turbatum. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic anxiatus est super me spiritus meus, *& cor mecum conturbatum est*, ad pœnitentiam, *in me.* Ecce bona anxietas & tristitia. 2. ad *Cor.* 7. Tristitia quæ secundum Deum est,pœnitentiam in salutem stabilem operatur. *Ierem.*4. Sensus cordis mei turbati sunt in me. Et hoc iustissimum. *Gregor.* Iustum est vt in se mœrores inueniat, qui relicto vero gaudio in se gaudia quærebat.

Memor fui dierum. Hîc tangit huius anxietatis causam, & consolationem. Et primò causam. Secundò consolationem. *Meditatus sum.* Dicit ergo: Sic anxiatus est spiritus, & turbatum est cor, quia *memor fui dierum antiquorum*, iudiciorum scilicet tuorum antiquorum, quibus tam potenter dæmonem in cœlo peccantem crudeliter puniuisti. *Genes.* 3. *Zachar.* 13. Homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum 5.

exemplum meum ab adolescentia mea. In *Psal.* suprà: Memor fuit iudiciorum tuorum à sæculo Domine.

Meditatus sum. Hic tangit anxietatis suæ consolationem duplicem, scilicet operum Dei recordationem primò. Secundò recordationis continuationem, ibi, *In factis.* Dicit ergo: Sic memor dierum timui, sed post in consolationem meam, *meditatus sum in omnibus operibus tuis*, quæ sunt propriè opera misericordiæ: & hoc continuè, quia & *in factis manuum tuarum meditabor*, non sicut illi, quibus dicitur *Isa.5.* Opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis. De quibus *Sap.* 8. In operibus manuum eius honestas sine defectione. *Psal.* Delectasti me Domine in factura tua: *Eccles.*42. Memor ero operum Domini. Et Moyses dicit *Deut.6.* Docete filios vestros vt illa meditentur. Valde enim bona sunt. *Gen.*1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Ducit enim talis meditatio ad cognitionem Dei, quæ est valdè delectabilis. *Sap.* 13. A magnitudine speciei & creaturæ poterat creator eorum visibiliter cognosci. *Rom* 1. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, ac diuinitas.

6. *Expandi manus.* Hic secunda pars primæ partis totius Psalmi, in qua petit sibi conferri bona, & mala auferri: & dicuntur duo. Primò modum orandi & dandi determinat. Secundò specificat petitum, ibi, *Non auertas.* In prima duo. Primò modum orandi determinat. Secundò dandi quod postulat, ibi, *Velocitate exaudi.* Modum orandi duplicem tangit, cum bona operatione, & forti adhæsione cum Deo, ibi, *animæ meæ.* Dicit ergo: Sic petij Domine, non iudicari à te in iudicio, & etiam *expandi*, bona faciendo, *manus meas ad te. Thren.* 1. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam. *Esdræ* 9. Expandi manus meas ad Dominum Deum meum. Bene autem ad Deum manum expandit, qui illam pauperi propter Deum porrigit. *Prou. vlt.* Manus suas extendit ad pauperem. *Matth.* 12. Extende manum tuam, dictum est paralytico, & extendit, & restituta est sanitati.

Anima mea. Hic secundum. Quasi diceret: Sic manus expandi, & etiam *anima mea tibi*, hæret sup. *sicut terra sine aqua*, vt ipsam irriges, quia à me irrigari non potest. *Num.*11. Anima nostra arida est, & nauseat super cibo isto leuissimo, & cito moritur nisi à te irrigetur. *Iob* 8. Nunquid potest virere scirpus absque humore? Quasi diceret: Non: aut crescere carectum absque aqua? Sed cum Deus irrigat arida, tunc virent. *Osee vlt.* Ero quasi ros, & Israël germinabit quasi lilium. Propter hoc dicitur *Ioel.*1. Omnes bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te. Dicitur enim *Isa.* 55. quod imber, gratiæ, descendit de cœlo, & inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit.

7. *Velociter exaudi.* Hic determinat audiendi modum: & dicuntur duo. Primò tangit modum, quo desiderat audire. Secundò addit rationem illius modi. *Defecit Spiritus meus.* Dicit ergo: Sic peto, & ô Domine rogo, *velociter exaudi me.* Suprà in *Psal.* In quacumque die inuocauerò te, velociter exaudi me, sicut promittit seruus tuus *Isa.* 3. Ad vocem clamoris tui, statim vt audierit, respondebit tibi. Et 65. Adhuc illis loquentibus ego exaudiam.

Defecit spiritus meus. Hic ratio. Quasi diceret: Ideò audi, quia rogando, suspirando, *defecit spiritus meus. Iob* 17. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur. Suprà in antecedenti *Psal.* In deficiendo ex me spiritum meum. Spiritus, inquam, elationis, & superbiæ, de quo *Matth.*5. Beati pauperes spiritu.

Non auertas faciem. Hic determinat, & specificat petitum. Et primò petit Dei certam notitiam. Secundò de Dei misericordia certitudinem, ibi, *Auditam.* Tertiò viæ, qua itur ad Deum misericordem, notitiam, ibi, *Notam fac mihi.* Quartò ab inimicis ereptionem, ibi, *Eripe Domine.* Quintò instructionem in facienda diuina voluntate, ibi, *Doce me facere.* In prima duo. Primò petit sibi conferri Dei notitiam. Secundò addit talis petitì causam. *Et similis ero.* Dicit ergo: Sic Domine velociter exaudi. In quo exaudiam? Ecce, *Non auertas faciem tuam*, quin te oculo interiori videam, & & cognoscam, *à me*, humili, sicut fecisti à superbo aliquando, & peccatore. Dicit enim *Zach.*1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. *Exod.*33. Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, plena est enim gratia. *Esther vlt.* Faciès tua plena est gratiarum, plena vita. *Osea* 6. Viuemus in conspectu eius.

Et similis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic non auertas, *&*, pro quia, si auertis, *similis ero descendentibis in lacum*; id est, in peccati profundum. *Exod.*15. Descenderunt in profundum, peccati sup. quasi lapis. Et tunc indurantur. *Thren.*3. Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me, hoc est, cordis duritiam: & contemnunt. *Prouerb.* 18. Peccator cum venerit in profundum peccatorum, contemnit.

8. *Auditam fac.* Hic secundum, in quo petit certam misericordiæ cognitionem. Et primò petit. Secundò rationem adiungit. *Quia in te.* Dicit ergo: Sic da tui cognitionem, vel in habita me conserua, & etiam *fac mihi auditam*, in aure cordis interiori, *misericordiam tuam*, vt possim dicere illud Psalmi: Misericordia Domini magna est super me. Et hoc, *mane*, in ortu scilicet gratiæ tuæ in corde meo. *Exod.*14. Factum est in vigilia matutina, respexit Dominus super castra Ægyptiorum. *Osee.*6. Quasi diluculum egressus eius, ad animam per gtatiam suam. Vel *mane*, post finem sæculi huius, in quo omninò recedunt tenebræ: mane enim tantum propter hoc dicitur: plena autem meridies erit, quantum ad cognitionem, & ardorem. *Isa.*58. Tenebræ tuæ erunt quasi meridies. 1. *Reg.*11. Cras erit vobis salus cum incaluerit sol. Et tamen erit quasi mane, quia tunc orietur homo ad gloriam. *Iob* 11. Cum te consumptum putaueris, orieris vt lucifer.

Quia in te speraui. Ecce causa quare confidenter peto. *Eccles.*2. Nullus speravit in Domino, & confusus est. *Rom.* 5. Spes non confundit.

Notam fac mihi viam. Hic tertium, in quo petit

petit viæ qua itur ad misericordem, ostensionem: & dicuntur duo. Primò petit. Secundò addit causam quare debeat obtinere. *Quia ad te leuaui.* Dicit ergo: Sic te cognoscere fac, & tuam misericordiam, & etiam *fac mihi notam*, tu, non alius, *viam, in qua ambulem*, ad te. *Isa.*2. Docebit vos vias suas, & ambulabitis in semitis eius. Doce & ostende quia lux es. *Ioan.*8. Ego sum lux mundi. *Tob.*4. Pete ab eo vt vias tuas dirigat. *Eccles.*36. Dirige nos in viam iustitiæ. *Ioan.* 12. Ambulate dùm lucem habetis, viam vobis ostendentem, & non offendetis. *Greg.* Inoffenso pede iter agitur, si Deus & proximus diligatur.

Quia ad te, non ad alium, *leuaui animam meam*, per desiderium. *Thren.*3. Corda nostra cum manibus leuemus ad Deum, quod facit Spiritus sancti gratia. *Ezech.*2. Leuauit me spiritus, & assumpsit me.

9. *Eripe me de inimicis meis Domine.* Hic quartum, in quo petit ab inimicis liberari. Et primò petit. Secundò causam addit, ibi, *Ad te confugi.* Dicit ergo: Sic da tui cognitionem, & misericordiæ tuæ sensum, & experientiam, & ostende viam, sed ne impediar, ô *Domine eripe me de inimicis meis*, dæmone, & exercitu suo me vallante. 4. *Reg.* 25. Nabuchodonosor & exercitus eius circumdederunt Ierusalem. *Eccl.*9. Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Venit rex magnus aduersus eam, & posuit obsidionem, sed tu libera & eripe. 2. *Reg.*22. Liberauit me ab inimico meo potentissimo. *Eccles.*51. Bruis sustinentes te Domine.

Ad te confugi. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic rogo quod eripias, & debes, quia sup. *Ad te*, non ad alium, *confugi. Ierem.*16. Refugium in die tribulationis. *Confugi*, cum omnibus meis fugi; & sic ex toto fugi. *Ierem.*17. Dominus fortitudo mea, & refugium meum. In Babylonia non remansi. Eodem libro: O, o, o, fugite de medio Babylonis. Tu ciuitas refugij. *Num.*35.

10. *Doce me facere.* Hic est quintum petitorum. Et primò petit. Secundò addit causam, quare exaudiendus. *Quia Deus meus.* Ait ergo: Sic eripe, vt in via possim liberè ambulare, *& doce me*, ambulanti tam voluntate interiori, *facere*, in exteriori opere, *voluntatem tuam*: scire enim viam, & liberam esse, nisi contingat opere ambulare, parum prodest, imò fortè plus nocet. *Luc.*12. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Sed in Psalmo de facientibus dicitur: Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

Quia Deus meus. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic doce me ideo, *quia Deus meus es tu.* Et si non docueris me facere voluntatem tuam, faciam meam. *Deut.*32. Nunquid non ipse pater tuus, qui fecit, & creauit, & possedit te? quod plus est etiam, quàm esse Deum. *Isa.*64. Et nunc Domine pater noster es tu, nos vero lutum, fictor noster, & opera manuum nostrarum omnes nos.

Spiritus tuus bonus. Hic secunda pars totius huius Psalmi, in qua postquam præcessit petitio, subiungitur læta conclusio de certitudine petitorum. Primò ergo ostendit se exaudiendum in deductione per viam ad Deum. Secundò in largitione vitæ gratiæ, ibi, *Viuificabis me.* Tertiò in liberatione à tribulatione, ibi, *Educes de tribulatione.* Quartò in inimicorum subiectione. *Et in misericordia tua disperdes.* Quintò in ipsorum damnatione, ibi, *Et perdes omnes qui tribulant animam.* In prima duo. Primò certitudo de deductione ipsius per viam ad Deum ducentem. Secundò ratio tanti beneficij, sola ipsius misericordia, ibi, *Propter nomen tuum.* Dicit ergo: Sic petij, nec in vanum, quia ô Domine *Spiritus tuus bonus*, non meus malus. *Sap.*12. O quàm bonus, & suauis est Domine spiritus tuus in nobis! *Deducet me*, viam ostendendo, in ostensa adiuuando, *in terram rectam. Neem.*10. Spiritum tuum bonum dedisti eis, qui doceret eos, & duceret. *Isa.*63. Spiritus tuus ductor eius fuit. *Ierem.*31. Adducam eos per torrentes aquarum in via recta. *Sap.* 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas, &c. Qui ab illo non ducitur, errat in via supernæ ciuitatis, & affligitur in illa. *Eccles.* 10. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in vrbem pergere.

11. Et hanc deductionem facies Domine, non propter me, *sed propter nomen tuum*, propter nominabilem potentiam tuam. De hoc nomine *Isa.*47. Sanctum nomen eius in excelso.

Viuificabis. Ecce secundum, scilicet viuificatio per gratiam; & tangitur primò viuificatio. Secundò ratio. *In equitate.* Dicit ergo: Sic Domine spiritus tuus deducet me, & etiam, *viuificabis me*, vita gratiæ. *Isa.*38. Corripies me, & viuificabis me. *Eph.*2. Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo. Et in eodem: Propter nimiam charitatem suam, conuificauit nos in Christo. Et hoc, *in equitate tua*, hoc est, propter æquitatem tuam, non propter mea merita. Et est æquitas iustitia, tamen misericordia temperata. *Tit.* 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed, &c.

12. *Educes de tribulatione.* Hic tertium bonum. Quasi diceret: Sic viam ostendes, sic præbebis vitam, & etiam *educes animam meam de tribulatione. Isa.*42. Vt educeres de conclusione vinctum, de domo carceris, sedentes in tenebris. *Iob* 5. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Educes autem ad tranquillitatem. *Tob.*4. Post tempestatem tranquillum facis. Educes ad lætitiam ibidem: Post lamentationem & fletum, exultationem immittis. *Mal. vlt.* Egrediemini & salietis sicut vitulus de armento. Educes ad lucem. *Mich.vlt.* Educet me ad lucem, videbo iustitiam eius, quæ nunc me latet.

Et in misericordia tua. Hic quartum. Quasi diceret: Sic deducet spiritus viuificans, à tribulatione eripies, *& disperdes omnes inimicos meos*, vt nihil mihi nocere possint: & hoc, *in misericordia tua. Zach.*9. Disperdam superbiam Philistinorum. *Ierem.* 17. Confundantur qui me persequuntur. Et in 3. Qui me persequuntur, cadent, & infirmi erunt.

Et perdes omnes. Hic quintum, inimicorum perditio in futuro: & tangitur primò illorum perditio. Secundò ratio sic perdendi eos. *Quoniam ego seruus.* Ait ergo: Sic liberabis à tribulatione, sic disperdes inimicos; *& perdes omnes qui tribulant animam meam*, in infernum eos deiiciendo. *Iob* 21. Ad diem perditionis seruatus malus

malus, & ad diem furoris ducetur, quando dicet eis illud *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum.

Et merito eos perdes: *quoniam seruus tuus ego sum*, quem ipsi ita tribulant. Seruus, inquam, tuus, non peccati, etsi aliquando fui. *Rom.*6. Cum esseris serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, *Ioan.*8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Non mundi: quia *Matth.* 6. dicitur: Nemo potest duobus dominis seruire. Non ventris, sicut illi, de quibus dicitur *Rom.vlt.* Huiusmodi non Christo Domino seruiunt, sed suo ventri. Sed ego sum seruus tuus. *Sap.*9. Seruus tuus ego sum, & filius ancillæ tuæ, quia tibi seruire est regnare hic per gratiam, in præsenti, & meretur regnum gloriæ in futuro, ad quod nos perducat, &c.

IN CXLIII. PSALMVM.

Psalmus Dauid, ad Goliam.

1. *Propheta gratias agit, quod virtute Dei Goliam vicerit.*

Benedictus Dominus Deus meus. Hic est Psalmus 143. Postquam enim petiuit ab inimicis liberari, & simul ab omnibus, & sigillatim & diuisim ab vnoquoque in quatuor præcedentibus Psalmis, hic petit figuratam liberationem adimpleri, agens gratias pro figura. Sciendum enim, quòd in illa victoria, qua deiecit Dauid Goliam 1. *Reg.* 17. In funda, & lapide, & ei caput proprio gladio amputauit, figuratam intellexit victoriam de diabolo per Christum factam. Agens ergo gratias pro figura iam adimpleta, petit adimpleri figuratam in ea veritatem, promittendo laudem cum lætitia, si fuerit exauditus. Et patet titulus ex iam dictis: sic enim habet: *Psalmus Dauid, ad Goliam.* Est enim sensus: *Psalmus* subditus *Dauid* vt actoris, est *ad Goliam*, id est, contra Goliam editus: tangit enim deiectionem, & literalis Goliæ à literali Dauid, & spiritualis à spirituali petit deiectionem.

Psalmus autem secundum quod iam tactum est, diuisus est in tres partes. Primò gratias agit pro victoria literali. Secundò petit spiritualem, per illam figuratam, ibi, *Domine inclina cælos.* Tertiò se laudaturum si impetrauerit, ibi, *Deus canticum nouum.* In prima parte duo dicuntur. Primò gratiarum actio pro beneficiis liberationis in pugna. Secundò admiratio vel admiratiua quæstio de tanta bonitate, qua tam gratis largitur bona, ibi, *Domine quid est homo?* In prima tria. Primò gratiarum actio pro liberatione. Secundò probatio, quòd benè sunt agendæ gratiæ, quia non ex debito sunt exhibita, sed ex misericordia, ibi, *Misericordia mea.* Tertiò adhuc aliorum beneficiorum expectatio ab excitato per illa. *Et in ipso sperauí.* In prima duo. Primò gratiarum actio pro liberatione sui, & pro instructione in pugna de propinquo: hæc enim dicitur prælium propriè. Secundò pro instructione in pugna à remoto, ibi, *Et digitos meos.* In prima duo. Primò gratiarum actio. Secundò instructio ipsius in pugna de propinquo, ibi, *Qui docet manus meas.*

Dicit ergo: Sic cogitaui me ab inimicis liberari, & figillatim & simul, & *benedictus*, sit à me, & omni creatura, *Dominus* qui potuit. *Deus* qui sciuit, *meus* qui voluit. *Dan.*3. Benedicite omnia opera Domini, Domino. Suprà in *Psal.* Benedic anima mea Domino. *Luc.*1. Benedictus Dominus Deus Israël.

Qui docet manus meas. Ecce secundum, *qui*, id est, quia ille *docet manus meas ad prælium*, quod fit de propinquo. 2. *Reg.*22. Docens manus meas ad prælium. Et in eodem: Accingis me fortitudine ad prælium. *Et digitos meos*, docet sup. ad bellum, quod fit à remotis, vbi doctrina & eruditione opus est. *Prou.* 20. Gubernaculis tractanda sunt bella. Et 24. Cum dispositione itur ad bellum. Prælium de propinquo est infestatio carnis: bellum à remotis, infestatio dæmonis, de quo *Iob* 40. Memento belli, & non adiicias vltrà loqui. Docet autem Dominus hominem in prælio & bello multipliciter. Per propriam rationem. *Isa.*43. Redite prævaricatores ad cor. *Ioan.*4. Voca virum tuum. Per internam inspirationem. *Psal.* Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. *Osee* 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Per gratiæ infusionem. 1. *Ioan.*3. Vnctio docebit vos de omnibus. Per scripturam. *Psal.* Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Per proprium verbum. *Matth.* 10. Estote fortes in bello. Et per exemplum. *Ioan.* 13. Exemplum dedi vobis, &c. *Matth.*11. Discite à me quia mitis sum, &c. Et per exercitium in tribulatione. *Ier.* 6. Per omne flagellum & dolorem eruderis Israël.

2. *Misericordia mea.* Hic secundum. Postquam enim egit gratias pro instructione sui in pugna vtraque, subiungitur hîc probatio, quòd verè sunt agendæ per gratias sibi factas à Deo, quas enumerat hîc per ordinem. Prima misericordia est, quòd ipsum præelegerit omnibus in regem. 1. *Reg.*16. Secunda, refugium, quando constantiam ei dedit contra Goliam. 1. *Reg.*18. *Et refugium.* Tertia, susceptio ipsius quem sursum cepit, ei dando gratiam coram Saüle vt ei daret filiam. 1. *Reg.*18. *Susceptor meus.* Quarta, liberatio ipsius ab ira Saül, ipsum persequentis. 1. *Reg.*19. *Et liberator meus.* Quinta, protectio ab impugnatione aliorum pro misericordia quam fecit in inimicum, ibi, *Protector meus.* Dicit ergo: Sic gratias ago, & dignum est, quia Dominus Deus meus ipse est *misericordia mea*, me misericorditer eligendo in regem super omnes fratres meos. *Sap.* 10. In filios misericordiam fortem custodiuit. Vel *misericordia mea*, per effectum. Quasi diceret: In me misericordiam infundis, qua me sanas à præcedentibus peccatis. *Sap.*16. Misericordia tua Domine adueniens sanabat illos. *Luc.* 10. Samaritanus infundit sauciato vinum, & oleum. Vel misericordiam contulisti, qua sum aliis pius, & misericors. *Isa.*5. Misericordia Dauid fidelis, vel fideles.

Et refugium meum, me ab impugnatione Goliæ conseruando. 1. *Reg.*18. *Prou.*18. Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur. Et hoc dignum erat, vt Dominus fierer illi refugium, quem ipse refugium aliis præparabat. De ipso enim Dauid legitur postea 1. *Reg.* 21. Conuenerunt ad Dauid omnes qui erant obligati ære alieno, & in angustia constituti.

Susceptor meus, me vsque ad hoc quod gener Regis

Regis essem exaltando. *Isa.*42. Ecce seruus meus, suscipiam eum. Suscepit etiam gratiam ad bene operandum, & propterea, quæ sursum sunt infundendo. *Eccles.*4. Suscepit exquirentes se.

Et liberator meus, ab inimico meo Saüle me persequente post exaltationem ex inuidia. Suprà in *Psal.* Liberator meus de inimicis meis iracundis. Liberator etiam meus ab inimico spirituali, post datam gratiam magis feruente, & acrius impugnante. *Gen.*14. Abraham liberauit Loth iterum ab impugnatione alienorum. *Isa.*19. Mittet eis saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos.

Protector meus. Ecce quintum. Quasi diceret: Sic liberator est à Saüle persequente, *& protector meus*, ab omni alio me postea persequente meritò illo, quo ei peperci cum inueni eum purgantem ventrem in fossa. 1. *Reg.*24. Suprà in *Psal.* Protexisti me à conuentu malignantium. Protector etiam, quia non solum liberasti me à dæmone, post collatam gratiam impugnante, sed protexisti me à carne & mundo infestante. *Eccl.*2. Protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

Et in ipso sperauí. Hîc secundum. Præmissa enim gratiarum actione, pro beneficiis acceptis, subiungitur aliorum expectatio: & tanguntur duo. Expectatio, & motiuum ad ipsam, ibi, *Qui subdis.* Ait ergo: Sic gratias ago pro dictis beneficiis, sicut dictum est, *&* etiam *in ipso*, adhuc *sperauí*, quod accipiam alia. Quare? *qui*, id est, quia ille, *subdit populum meum sub me*, eos subiiciendo, me in regno confirmando. 2. *Reg.* 22. Scutum est omnium sperantium in se. Ibid. Deiecisti populos meos sub me. Signum autem, quòd securè in Deo spetandum est, quando motus nostros arbitrio nostro subiicit, secundum illud *Genes.*3. Subtus te erit appetitus tuus. Et tunc impletur illud ad *Rom.* 5. Spes non confundit. *Genes.*41. Ad cui oris imperium cunctus populus obediet. *Iosuè* 10. Ponite pedes vestros super colla regum istorum, motuum malorum regnare volentium.

3. *Domine quid est homo?* Præmissa gratiarum actione pro tantis beneficiis, & adhuc aliorum expectatione, subditur hîc admiratio de tanta Dei bonitate. Duo ergo dicuntur. Primò admiratio. Secundò ratio admirationis, ibi, *Homo vanitati.* In prima duo. Primò admiratio de bono cognitionis, quod homini se exhibuit cognoscendum. Secundò de beneficio dilectionis, ibi, *Aut filius hominis.* Dicit ergo: Hæc beneficia Dominus contulit, & adhuc spero alia, sed ô Domine, *quid est homo*, tam fragilis, & vanus per se, *quia innotuisti*, innotescere voluisti *ei?* Quasi diceret: Nihil. Ad hoc *Ecclesiast.* 18. Quid est homo, & quæ gratia eius? Et posset responderi, vas luteum quoddam, & fragile, & immundum. *Genes.* 2. Formauit igitur Deus hominem de luto. Innotuisti autem ei per creaturas, & illarum pulchram ordinationem, & potissimè per ipsam animam. Ad *Roman.*1. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Per prædicationem. *Psal.* In omnem terram exiuit sonus eorum. *Matth.*

Deus variis mediis innotescit homini.

vltim. Euntes in mundum vniuersum, prædicate, &c. Per præsentiam corporalem exhibitam. *Bar.*3. Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Per interiorem mentis illuminationem in aspectu, & gustationem in affectu. In *Psal.* suprà: Dominus illuminatio mea, &c. In futuro per ipsam sui speciem, 1. ad *Cor.* 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

Aut filius. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic miror de notitia, & etiam quid est *filius hominis*, de luto conditi, *quia reputas eum*, ad dilectionem: cum scriptum sit *Iob* 25. Homo putredo, & filius hominis vermis. Tantum autem reputas eum, vt proprium pro ipso tradas filium. *Ioan.* 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. *Iob* 7. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? Et in *Psal.* suprà: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? illa visitatione, de qua *Luc.* 1. Visitauit nos Oriens ex alto.

Homo vanitati. Præmissa admonitione, subiungitur ratio admirationis duplex. Hominis vanitas, & vitæ brenitas. *Dies eius.* Dicit ergo: Sic admirando quæsiui quid est quod homini innotescis, ipsum diligis, & bene admiror, quia *homo similis factus est*, peccando, *vanitati. Iob* 11. Ipse nouit hominum vanitatem. In *Psal.* suprà: Verumtamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Et omnia alia reddidit vana. *Eccles.* 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, dixit Ecclesiastes. Propter hominis culpam. Ad *Roman.* 8. Vanitati subiecta est creatura non volens.

Dies eius prætereunt, & valde citò, quia *sicut vmbra. Iob* 13. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. *Sap.*5. Omnia transierunt velut vmbra, dicturi sunt mali *Iacob.* 4. Quæ est enim vita nostra? Vapor est ad modicum parens. *Isa.* 38. De mane vsque ad vesperam finies me. Et probat hoc secundum, primum. Illud enim verè vanitas est, quod continuè tendit in mortem, & dissolutionem. *August.* Quid est viuere, nisi de vita transire?

Domine inclina cælos. Hîc secunda pars principalis totius huius Psalmi. Postquam enim egit gratias pro beneficio figurante, supplicat & petit pro adimplenda figurata veritate. Et primò dirigit petitionem ad Filium, vt carnem assumat. Secundò quia scit Filium nihil habere nisi à Patre, nihil posse sine Patre, ad Patrem, vt ipsum Filium mittat, qui figuratum adimplebit; ibi, *Emitte manum tuam.* Vel vt totum dirigatur ad Filium. Primò petit aduentum primum. Secundò petit secundum. In prima duo. Primò petit Filij incarnationem ab ipso Filio. Secundò supponit vtilitatem, vt fiat, ibi, *Tange montes.* Duo autem concurrunt ad Filij Dei incarnationem. Deitatis inclinatio, & assumptio carnis humilis in illa inclinatione. *Et descende.* Dicit ergo: Sic Domine gratias dico de beneficio, quo me erudisti ad bellum & prælium; sed quia hoc figuratum intelligo victoriæ tuæ contra diabolum, rogo, *Inclina cælos tuos*, deitatem

tuam, quæ est casa tua: in ipsa enim habitas. 1.*Cor.* 2. Lucem inhabitat inaccessibilem. Hoc est cœlum cœli, de quo suprà in *Psal.* Cœlum cœli Domino. Hic petit cœlos inclinari, *Isaias* verò petit disrumpi in 64. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. Quasi enim quædam cœlorum disruptio facta est, quando illa persona incarnata est, & aliæ non.

Et descende, carnem assumendo. Suprà in *Psal.* Inclinauit cœlos, & descendit. *Ioan.* 3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, &c.

Tange montes. Hic subiungit incarnationis fructum, & vtilitatem, superborum scilicet commotionem, ad compunctionem: vnde tanguntur tria. Infusio gratiæ in superbos priùs. Secundò illorum commotio ad compunctionem, ibi, *Et fumigabunt.* Tertiò compunctorum humiliatio, ibi, *Fulgura coruscationem.* Dicit ergo: Sic descende, & *tange*, id est, tanges, *montes*, superbos, & claros gratia tua interiùs. *Gen.*27. Accede huc, vt tangam te fili mi.

Et fumigabunt, commoti compunctione præcedentium delictorum. *Exod.* 19. Totus mons fumigabat, eò quòd descendisset super eum Dominus. Placet Domino fumus iste. *Isa.* 42. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. *Isa.* 6. Repleta est domus Domini tota fumo. Fumus magnus est signum magni ignis, & magni hospitis. *Ioan.*14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. *Apoc.*8. Ascendit fumus in conspectu Domini.

6. *Fulgura coruscationem.* Hic tertium, ipsorum scilicet humiliatio, & per duo. Per miraculorum coruscationem primò. Secundò per prædicationis instantiam. *Emitte sagittas.* Dicit ergo: Sic tange montes, & fumigabunt, & etiam *fulgura*. id est, fulgora, id est, clarifica, *coruscationem*, id est, miracula, quæ sunt quædam coruscatio, declara & demonstra, sicut per *Ioel* promissum est in secundo: Dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum. *Eccles.*36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Et sic factum est *Marc. vlt.* Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. *Iob* 36. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque cœli operiet. Hoc est quod addit, *Et dissipabis eos*, qui prius erant contra te colligati. *Indic.*15. Vulpes Samsonis caudas habebant ad inuicem colligatas. *Iob* 38. Nerui testiculorum Leuiathan perplexi sunt, nisi disrumpantur per miracula.

Emitte sagittas. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic coruisca miracula, & etiam *emitte sagittas*, acutas authoritates sacræ scripturæ, de quibus *Isa.* 13. Sagittis paruulos interficient. *Et conturbabis eos*, ad bonum, & ad pœnitentiam. 4. *Reg.* 7. Sagitta salutis Domini contra Syriam. *Abac.*3. In luce sagittarum tuarum, sacrarum scilicet authoritatum, ibunt. Vel sagittas appellat ipsos prædicatores, quos emittit de pharetra prouidentiæ. *Isa.*49. Posuit me quasi sagittam electam.

7. *Emitte manum.* Hic secundum, in quo petit à Patre vt mittat Filium, cui iam supplicauit vt descenderet: & dicuntur duo. Primò petitio ad patrem, vt mittat filium. Secundò persuasio, vel ratio quare petit, ibi, *Eripe me de aquis.* Dicit ergo: Sic Domine rogaui filium vt descenderet: & quid autem faceret sine voluntate tua, cum est vna & eadem tecum voluntas? Scio quod nihil: propter quod rogo Domine Pater, *Emitte*, extra mitte. *Sap.*9. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ. Hæc est manus, quæ quamuis incuruetur, non tamen abbreuiatur. *Isa.* 50. Nunquid abbreuiata est manus Domini, vt saluare non possit? mò multo melius, & paratius potuit incarnata, quàm antè. Huius manus quinque sunt digiti. Pollex primus: quando enim Christus promittebat, quasi pollicem extendebat hæc manus: pollex enim à pollicendo dicitur. *Matth.*4. Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Secundus, index, quem extendit Christus nobis Patrem demonstrando. *Ioan.*1. Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Tertius, medicus. Hunc extendit hæc manus, quando orationibus & interceßionibus mediatorem se fecit nostri, & Dei. 1. *Tim.*2. Mediator Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS. Quartus, medicus. Hunc extendit quando infirmitates sanauit, maximè spirituales. *Matth.*9. Non est opus valentibus medico. *Luc.*5. similiter. Quintus, auricularis, qui remouet ab auribus impedimentum. Hunc extendit nostra manus, aperiendo aures & materiales, & spirituales. *Isa.*35. de primis: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. De secundis *Luc.vlt.* Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas.

Qui fiat digiti manus Christi.

Eripe me. Hic secundum, in quo subiungitur ratio, quare petit, duplex. Prima est ereptio ab aduersitatibus impugnantibus. Secunda, ab impugnatoribus. *Et de manu.* Ait ergo: Sic manum mitte, & per eam *eripe me de aquis multis*, tribulationibus scilicet & tentationibus: per filium enim vera libertas. *Ioan.*8. Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quare? quia dabit spiritum libertatis. *Rom.*8. Vbi spiritus, ibi libertas. 2. *Petr.*3. Nouit Dominus suos de tentatione eripere.

Et libera me. Hic secundum: hoc enim respicit ad sequens: singula enim verba singulis clausulis sunt reddenda. Et primò petit ab inimicis ereptionem. Secundò inimicorum subiungit descriptionem, ibi, *Quorum os.* Ait enim: Sic eripe de tribulationibus, *& libera me*, per eandem manum, *de manu*, de potestate, *filiorum alienorum*; dæmonum scilicet, qui multos alios generant in hoc mundo tribulantes & affligentes bonos. *Ioan.* 8. Vos ex patre diabolo estis. Ab his alienis libera me, vt sequar exhortationem illam. *Prou.*5. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Et *Bar.*4. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ: ne fias alienus sicut ipsi. *Osea* 9. Ab alienati sunt in confusione, & facti sunt abominabiles.

Quorum os loquutum est. Hic secundum, in quo subiungitur inimicorum descriptio à duobus. A vana loquacitate primò, & à peruersitate operis secundò, ibi, *Et dextera eorum.* Dicit ergo: Sic rogaui vt me liberes de manu filiorum alienorum, *quorum os loquutum est vanitatem.* In *Psal.* 8.

suprà: Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum. 1. *Tim.*1. Conuersi sunt in vaniloquium. Vaniloquium est quicquid est impertinens ad scientiam, & scientiam Dei. *Sap.* 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei.

Et dextera eorum, eorum scilicet operatio, quæ iudicio suo videtur dextera, *dextera iniquitatis.* Suprà in *Psal.* In quorum manibus iniquitates sunt. *Isa.*1. Manus vestræ plenæ sanguine sunt.

9. *Deus canticum.* Hic tertia pars totius huius Psalmi, in qua subiungitur laudis promissio si impetrata fuerit, ab hoste liberatio: vnde dicuntur duo. Primò promissio. Secundò vt monstretur ad quid promittit hoc, petitionis de liberatione repetitio, ibi, *De gladio.* In prima autem dicuntur duo. Primò promissio laudis. Secundò ratio quare bene laudandus est, ibi, *Qui das salutem.* In prima duo. Primò promissio laudis, & cantici. Secundò determinatio instrumenti, in quo cantabit, ibi, *In psalterio.* Dicit ergo: Sic gratiis egi pro figura, petij veritatem adimpleri, & ô *Deus cantabo tibi*, non alij, nec etiam mihi. Sibi enim cantat, qui pro mercede temporali cantat, de quibus dicitur *Matth.* 6. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Et hoc *canticum nouum*, noui scilicet hominis per gratiam renouati, non inueterati in peccato. *Isa.* 42. Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ. *Apoc.* 14. Cantabant quasi canticum nouum. Laudare Deum in prosperis, hoc procul dubio canticum est, sed verus est: ab antiquo enim beneficii à recipientibus beneficia laudantur. *Psal.* Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Sed laudare in aduersis, hoc est canticum nouum: hoc enim Iacobus adinuenisse videtur. *Iacob.*1. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias, &c. Paulus *Rom.* 12. In tribulationibus gaudentes.

In psalterio. Hic instrumenti determinatio. Quasi diceret: Sic canticum nouum cantabo, *& psallam tibi in psalterio decachordo*, in operibus legis per decem præcepta distinctis: in lege enim præceptorum laudat, qui legem consummat, hoc est, qui diligit & amat. *Rom.*13. Plenitudo legis est dilectio. Aliter non impletur. 1. *Cor.* 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

10. *Qui das salutem.* Hic secundum, scilicet ratio quare laudandus, quia saluat reges: vnde tanguntur duo. Primò regum saluatio. Secundum, probatio quòd ita sit per exemplum, ibi, *Qui redemisti Dauid.* Dicit ergo: Sic cantabo, & dignum est: *qui*, id est, quia tu *das salutem regibus. Prou.*21. Cor regis in manu Domini. Regibus etiam, hoc est, omnibus seipsos regentibus. *Iob* 3. Requiescam cum regibus & consulibus terræ: omnes enim obtemperantes sibi, & reges sibi sunt, & ab eo saluantur. *Hebr.*6. Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.

Qui redemisti. Ecce secundum, in quo ponit exemplum. Quasi diceret: Benedico, quòd das salutem regibus, quia tu es *qui redemisti Dauid seruum suum*, quamuis rex esset. Suprà in *Psal.* Redemisti me Domine Deus veritatis, dixit Dauid. Dauid etiam potest accipi pro toto corpore Ecclesiæ cum ipso capite. Vnde in *Glossa*, *Dauid*, id est, totum Christum, caput scilicet cum corpore. Ergo Christus redemit seipsum. Ad hoc videtur facere quod dicitur *Ezech.* 45. In die illo faciet princeps pro se, & pro populo suo vitulum pro peccato. Contra *Hebr.*9. Offeret pro sua, & populi ignorantia. *Glossa*: Christus pro populo obtulit, pro se vero non nisi in membris. Responsio. Redemit seipsum quantum ad pœnam, nos autem quantum ad culpam. *Isa.* 43. Noli timere seruus meus Iacob, quia redemi te. 1. *Pet.* 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vestra vana conuersatione, sed pretioso sanguine, &c.

De gladio. Hic secundum, in quo subiungitur petitionis repetitio, vt monstretur ratio petitionis. Duo ergo dicuntur. Primò petitio ereptionis ab aduersariis. Secundò diligens illorum descriptio, ibi, *Quorum os loquutum est.* Et in prima duo. Primò petit eripi à malignis. Secundò ab extraneis. *Et erue me.* Dicit ergo: Sic promisi, & tu Domine *de gladio maligno*, id est, maligni, *eripe me.* Hic est gladius de quo *Iob* 27. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt. Gladius malignus est iniquitas. *Eccles.*21. Quasi rumphæa bis acuta omnis iniquitas. Et dicitur malignus, ad differentiam gladij boni, de quo *Matth.*10. Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Et de quo *Ephes. vlt.* Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Ad differentiam gladij iusti, de quo dicitur *Iob* 19. Fugite à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum est gladius. Et *Apocal.* 1. De ore eius procedebat gladius ex vtraque parte acutus.

11. *Et erue me.* Hic secundum. Quasi diceret: Sic erue de gladio maligno, qui si familiaris esset, forte parceret, & propter hoc rogo, *Erue me de manu filiorum alienorum* (filiorum, pro nihilo sumitur) sicut promittis. *Ierem.*15. Eruam te, & liberabo te, dicit Dominus, de manu pessimorum. *Ose.*5. Præuaricati sunt in me; quia filios alienos genuerunt.

Quorum os loquutum. Hic subiungitur horum descriptio à tribus. Primò à vanitate loquutionis. Secundò à peruersitate operis. *Et dextera.* Tertiò à falsitate prosperitatis, ibi, *Quorum filij.* Exponere autem non oportet duo prima; sed expone sicut fuere suprà exposita.

12. *Quorum filij.* Hic tertium, in quo describuntur à temporali fœlicitate: & dicuntur tria. Primò abundantiam bonorum suorum describit. Secundò hanc abundantiam ostendit esse fœlicitatem vulgari opinione, ibi, *Beatum dixerunt.* Tertiò diffinit quid inde sentit, ibi, *Beatus populus.* In prima duo. Primò ostendit abundantiam in prole. Secundò in possessione, ibi, *Promptuaria eorum.* Dicit ergo: Erue me de manu eorum, quorum os loquitur vanitatem, & dextera operatur iniquitatem. *Quorum* etiam *filij*, sunt *sicut nouellæ plantationes*, constabilitæ, & firmæ in iuuentute sua. *Iob* 21. Egrediuntur quasi greges paruli eorum, & infantes eorum exultant lusibus. Vel melius legatur sic: *quorum filij* sunt *in iuuentute sua sicut nouellæ plantationes*, quæ cito

eradicantur. *Sapient.* 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec ſtabile fundamentum collocabunt. Ne diſcrepat à *Gloſſa. Eccleſ.*40. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos: cito enim eradicantur, etſi ad modicum aliquid viroris habeant. *Mat.* 15. Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus, eradicabitur.

Filiæ eorum compoſitæ. Hîc felicitas quantum ad ſexum fœmininum: & tanguntur duo. Primò filiarum compoſitio. Secundò determinatio compoſitionis, & ornatus, ibi, *Circumornatæ.* Dicit ergo: Sic filij eorum, & *filiæ eorum* ſunt *compoſitæ*, id eſt, ornatæ ſicut Ieſabel. 4. *Reg.*9. Ieſabel depinxit ſtibio oculos ſuos, & ornauit caput ſuum.

Circumornatæ, & in capillis, & in capite, *vt ſimilitudo templi*, auro ſcilicet & ſericis, quibus ornatur templum. 1. *Tim.* 2. Ornantes ſe non in tortis crinibus, & auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa. Talis enim Chriſto vana eſt. *Ierem.* 4. Cum veſtieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, & ornaueris ſtibio oculos tuos, fruſtra componeris. Imò damnoſa frequenter, quia rarò fit, quin fiat vt infirmis ſit ſcandalum, & ruina. *Iſa.*3. Pro eo ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & compoſito gradu incedebant, decaluabit Dominus verticem capilli filiarum Sion. 1. *Petr.* 3. Quarum non ſit capillatura, aut circumdatio auri & argenti.

13. *Promptuaria eorum.* Hîc ſecundum, in quo oſtenſa fœcunditate in prole, addit de abundantia in temporali poſſeſſione. Primò in mobilibus. Secundò in immobilibus, ibi, *Non eſt ruina.* In prima duo. Primò abundantia mobilium interiorum. Secundò exteriorum; ibi, *Oues eorum.* In prima duo. Primò tangitur mobilium interiorum abundantia. Secundò abundantiæ vehementia. *Eructantia.* Dicit ergo: Sic proſperantur in filiis, & filiabus, & etiam *promptuaria*, loca ad reponendum victualia, *eorum plena*, tritico, vino, & talibus, ſicut illius, qui dicebat *Luc.* 12. Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos. Ita aliquando malorum abundant horrea, & cellaria ſicut & iuſtorum, quibus dicitur *Prou.* 3. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus, & replebuntur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia redundabunt. Propter hoc dicitur *Iob* 12. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum. Et rurſus 21. Sublimati ſunt confortatique diuitiis.

Eructantia, præ nimia plenitudine, *ex hoc in illud. Ierem.* 6. Domus eorum plenæ ſunt dolo, id eſt, per dolum acquiſitis, vel in dolo retentis.

Oues eorum. Hîc tangitur abundantia mobilium exteriorum, qualia ſunt oues, & boues. Vnde primò oſtendit felicitatem quantum ad greges. Secundum quantum ad armenta, ibi, *Et boues.* Dicit ergo: *Oues* eorum fœtoſæ, id eſt, fœcundæ. Et *Gloſſ.* ſeq. *abundantes in egreſſibus ſuis*, in fœtibus, qui ab eis egrediuntur. *Geneſ.*13. Loth fuerunt greges, & armenta, & tabernacula. *Iob* 21. Bos eorum concepit, & & non abortiuit, & vinea eorum non eſt priuata fœru ſuo.

Boues eorum craſſæ. Ecce felicitas quantum ad armenta. Ita craſſæ ſicut illæ quas videbat Pharao aſcendere de flumine. *Gen.*40. Aſcendebant ſeptem boues pulchræ, & craſſæ nimis. 14.

Non eſt ruina macerie. Hîc eſt tertium, in tangitur proſperitas in habitatione. Et primò tangitur habitaculorum firmitas. Secundò tranquillitas ex illis habita, & pax, ibi, *Neque clamor.* Ait enim: Sic felices ſunt in filiis, & & filiabus, & in rebus mobilibus, & quantum ad immobiles, *non eſt ruina macerie*, vt penitus, & ſubitò diſſoluatur: *neque tranſitus*, vt ſaltem ſucceſſiuè diſſipetur. Non accidit domui eorum ſicut domui Iob: in illam namque ventus vehemens irruit, & omnes occidit. *Neque clamor in plateis eorum*, tanta eſt tranquillitas, & pax. *Iob* 21. Domus eorum ſecuræ ſunt, & pacatæ.

Legi etiam poteſt totum ab illo loco: *Quorum filij*, de hæreticis, quorum filij ſunt nouellæ plantationes in nouitate doctrinæ hæreſeos generati, non in antiquitate doctrinæ ſacræ, & Apoſtolicæ. Hanc nouitatem Apoſtolus docet deuitare diſcipulum 1. *Tim.* 1. Prophanas, inquit, vocum nouitates deuita. 1. *Ioan.*2. Chariſſimi, non mandatum nouum do vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio. *Filiæ* autem *eorum*, animæ ſcilicet, & inconſtantes animæ ab eis deceptæ, *compoſitæ* ſunt & circumornatæ, in exteriori apparentia ſanctitatem ſimulatam oſtendendo, *vt ſimilitudo templi*, non ſicut verum templum, quod ſunt veraciter ſancti. 2. ad *Corimb.*3. Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hi ornantur veris virtutibus: ſed hæreticorum filij, vt ſimilitudo talium. *Matth.* 23. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui eſtis tanquam ſepulchra dealbata, intus autem pleni ſunt ſpurcitia & immunditia. *Promptuaria* autem *eorum*, id eſt, corda ad omne malum prompta, *plena*, malitia, & illam *eructantia. Eccleſ.*12. Eructant præcordia fœtentium malum verbum, ſicut bonorum bonum verbum, ſecundum illud *Pſal.* Eructauit cor meum verbum bonum, ſic malorum malum verbum, ſecundum illud *Matth.* 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Et bene *ex hoc in illud*, ſupplendum enim eſt fugientes: cum enim eructantes malum in aliquo confuſi fuerint, ſtatim fugiunt ad aliud, tanquam vulpeculæ diuerſa quærentes diuerticula, ſecundum illud *Cantic.* 2. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. *Oues* autem *eorum*, ſunt ſimplices exterius inter eos, qui ſua ſimplicitate falſa, multos generant & attrahunt: vnde oues fœtoſæ dicuntur. Propter hanc ſimplicitatem dicitur de eis *Matth.*6. Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Bene autem dicuntur in egreſſibus abundare, non in ingreſſibus: quia quos generant, non ingrediuntur, nec intrant ad vitam, ſed magis ipſi cum ſuis Doctoribus excluduntur. *Mat.*23. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui tuliſtis clauem regni cœlorum, nec vos intratis, nec alios intrare permittitis. *Boues* autem *eorum*, Doctores ſcilicet eorum, & prædicatores. *Iob* 1. Boues arabant & aſinæ paſcebantur iuxta illos, *craſſæ*, ad literam otio impinguatæ vel

vel magis pinguedine ſuperbiæ inflati. *Iob* 15. Operuit faciem eius craſſitudo. *Non eſt ruina macerie*, id eſt, coniunctionis ipſorum ad inuicem, ſine charitatis cæmento. Vel ſcientiæ eorum philoſophicæ, niſi tu diruas illam qui ſolus potes, ſecundum illud *Iſa.*5. Diruam maceriem eius, & erit in conculcationem: murus tamen Ieruſalem ab eis diſſipatur. *Neem.*3. Ingreſſus ſum ad portam ſtercoris, & conſiderabam murum Ieruſalem diſſipatum. Nec eſt inter eos *clamor*, ad exhortandum ad pugnam contra diabolum. *Exod.* 32. Non eſt clamor exhortantium ad pugnam, ſed magis pax mala, de qua *Iſa.* 38. In pace amaritudo mea amariſſima.

Beatum dixerunt. Hîc ſecundum totius huius partis, in quo deſcripta eorum proſperitate, oſtendit ipſam eſſe beatitudinem vulgari æſtimatione. Ait enim: Hæc bona habent, in his temporalibus abundant, *& dixerunt*, homines carnales terrena ſapientes, *populum*, *cui hæc ſunt*, *beatum*, ipſum decipientes. *Iſa.* 3. Populе meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt: quia non beatitudo, ſed infelicitas eſt. *Auguſt.* Nihil infelicius felicitate peccantium. *Prou.*1. Proſperitas ſtultorum perdet eos.

Beatus populus. Hîc tertium, in quo definit quid indo ſentit. Quaſi diceret: Sic talem populum beatum dicunt, vulgus, quod ego non dico. Imò *populus* ille *beatus* eſt, *cuius eſt Dominus*, faciens eos de familia ſua, *Deus eius*, creatione, & recreatione. Hæc eſt ſententia reginæ Saba 3. *Reg.*10. Beati ſerui tui, & beati viri tui, qui ſtant coram te ſemper. Nota ergo, quòd diuitiæ non poſſunt facere beatum. Primò quia citò tranſeunt. *Iob* 5. Vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius ſtatim. Steriles ſunt, etiam quantumcunque durent. *Sap.*5. Quid nobis profuit ſapientia noſtra, aut diuitiarum iactantia quid profuit nobis? Introitum ad beatitudinem regni cœleſtis impediunt. *Matth.*19. Facilius eſt camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cœlorum. Contra poſſeſſorem teſtes ſunt, quòd non debeant recipi. *Iacob.*5. Aurum veſtrum, & argentum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit. In infernum includunt, & ſepeliunt. *Luc.*16. Mortuus eſt autem dives, & ſepultus in inferno.

Diuitiæ non poſſunt facere beatum.

Diffinitur qui ſit vere beatus.

Sed beatum facit fides auditus, ſecundum illud *Prou.*8. Beatus homo qui audit me. Robur ſpei. *Prou.*16. Qui ſperat in Domino, beatus eſt. Reuerentia timoris Domini. *Eccleſ.*26. Beatus, cui datum eſt habere timorem Domini. Et obedientia charitatis. *Prou.* 29. Qui cuſtodit legem, ex charitate ſup. beatus eſt, aliter non eſſet. Talium enim Dominus eſt: & ob hoc beati ſunt iam in ſpe, poſtmodum beatificandi ab eo re ipſa, ipſo præſtante qui eſt benedictus per omnia ſæcula ſæculorum.

IN CXLIV. PSALMVM.

Laudatio ipſi Dauid.

Argumentum Pſalmi.

1. EXaltabo te Deus meus rex. Hîc eſt Pſalmus 144. in toto libro, 44. in tertia parte libri. *D. Alb. Mag. Comment. in Pſal.*

Poſtquam enim in præcedenti Pſalmo Filij Dei incarnationem petiit, & ſe promiſit laudaturum, ſi aſſequatus fuerit petitum, ad ipſum Chriſtum, tanquam iam videat incarnatum, ſermonem conuertit, promittens ſe laudaturum, & oſtendens quòd laudandus ſit, & inuitans alios ad laudandum. In 7. Pſalmis à perfectis viris diuina laus completur, & maximè Chriſti pro nobis incarnati; 7. donis Spiritus ſancti repleti, & replentis ſuos. Vnde titulus competens hîc præponitur, qui talis eſt: *Laudatio ipſi Dauid.* Sicut enim ſuperius dictum fuit, quando ei quod eſt *Dauid*, additur *ipſi*, tunc Chriſtus deſignatur: ipſe enim eſt verus Dauid. Senſus ergo eſt: *Laudatio*, ſubiecto Pſalmo expreſſa conuenit, *ipſi Dauid*, id eſt, Chriſto: ipſi enim debetur omnis laus, omnis gloria, ſicut dicitur *Tim. vlt.*

Quòd Deus laudandus ſit, & eius laus à nouis locis petenda.

Diuiditur autem Pſalmus in tres partes. Primò promittit ſe vehementer laudaturum. Secundò diſtinguit diuerſos laudandi locos, id eſt, diuerſas cauſas, ex quibus laudes ſumendæ ſunt, ibi, *Generatio, & generatio.* Tertiò exponit & explanat magis propoſitos locos, vel cauſas laudandi, ibi, *Miſerator & miſericors.* In prima duo. Primò promiſſio. Secundò promiſſionis ratio. *Magnus Dominus.* In prima duo. Primò promittit laudis ſublimitatem. Secundò ſubiungit ſic laudandi vtilitatem. *Et benedicam tibi.* Dicit ergo: Sic Domine veni, & incarnetis, & ſic redime, & eripe, & ego ô *Deus meus*, creatione, *rex*, gubernatione, *exaltabo*, laude ſublimi laudabo te *Deus meus*, eſt Chriſtus. *Exod.*15. Iſte Deus meus, & exaltabo eum. *Iſa.*25. Domine Deus meus es tu, & exaltabo te, & confitebor tibi. Ipſe rex natus de tribu Iuda, radix Dauid. Nec tantum rex, imò ſicut *Apoc.*19. dicitur, Rex regum, & Dominus dominantium: Rex, quia coronatur corona naturæ, mundiſſima & ſanctiſſima carne, quam traxit de Virgine. *Cant.*3. Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua. Corona miſeriæ. *Ioan.*19. IESVS autem exiuit portans coronam ſpineam. Et tandem corona gloriæ in reſurrectione. *Pſal.* Gloria & honore coronaſti eum Domine. Exaltetur ergo ille Rex. *Eccleſ.*43. Exaltare illum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude. *Dan.* 3. Benedictum nomen gloriæ tuæ quod eſt ſanctum, & ſuperexaltatum in omnibus ſæculis.

Et benedicam. Ecce magnificæ laudis vtilitas. Quaſi diceret: Sic exaltabo, & merito huius exaltationis *benedicam nomini tuo*, tuæ gloriоſæ notitiæ qua fruar: & hoc *in ſæculum ſæculi*, conſecutiuum, & hoc in futuro ſæculo. *Iſa.*65. Serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione ſpiritus vlulabitis. *Iſa.*25. Confitebor nomini tuo, non confeſſione benedictionis, & laudis: quoniam feciſti mirabilia. *Dan.*3. Benedictum ſit nomen gloriæ tuæ quod eſt ſanctum. Et hoc *in ſæculum ſæculi. Dan.*3. Benedicat Iſrael Dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

Per ſingulos dies. Hîc ſecundum. Præmiſſa enim laudis ſublimitate, & excellentia, promittit

mittit laudis frequentiam & continuationem: & tanguntur similiter duo. Primò promissio frequentiæ in laude. Secundò fructus & vtilitas sequens ex promissione, ibi, *Et laudabo.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd exaltabo te Deus meus & rex, & etiam *benedicam tibi per singulos dies.* Quasi diceret: Benedicam tibi continuè & frequenter. *Eccles.*14. Non defrauderis à die bono, & particula boni diei non te prætereat, quin semper Deum laudes, & ei pro beneficiis acceptis benedicas. *Greg.* Non cessemus gratias agere, quia non cessat bene facere. *Neem.*9. Quater in die, & quater in nocte confitebuntur, & laudabunt Dominum Deum suum. Dies autem spirituales, in quibus benedicendus est Deus, sunt septem, sicut dies naturales, scilicet septem Spiritus sancti dona, quæ facit in nobis verus sol Christus, scilicet timor, pietas, scientia, fortitudo, cosilium, intellectus, & sapientia. Vel septem virtutes, fides, spes, charitas, prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia.

Et laudabo. Ecce fructus, & vtilitas. Ait enim: Sic benedicam te per dies singulos, *& laudabo nomen tuum*, laude iucundissima, & suauissima, *in seculum* futurum, *& in seculum seculi*, consequutiuum, hoc est, in æternitate: qui enim hîc nititur Deum laudare continuè, merebitur laudare in æternitate. *Isa.*38. Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo, &c. Et 52. Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Propter hoc dicebat *Ecclesiasticus in vlt.* volens ad hunc fructum peruenire: Laudabit vsque ad mortem anima mea Dominum. Et in eodem: Laudabo nomen tuum assidue.

3. *Magnus Dominus.* Hic secundum, in quo subiungitur laudis ratio in generabili triplex. Prima, ipsius magnitudo absoluta. Secunda, in bonitate excellentia. *Et laudabilis nimis.* Tertia, incomprehensibilitas in magnitudine dicta, ibi, *Et magnitudinis.* Dicit ergo: Sic laudabo laude excellenti, & frequenti: & hoc quia *magnus Dominus*, est sup. *Ierem.*32. Fortissime, magna potentiæ, Dominus exercituum tibi. *Dan. vlt.* Magnus es Domine Deus. *Et laudabilis nimis*, propter tui excellentiam in bonitate, & valore. *Apoc.*4. Dignus es Domine accipere gloriam, & honorem. 1. *Par.*16. Idem omnino: Magnus Dominus, & laudabilis nimis. *Et magnitudinis eius*, quam iam tetigi absolutè, *non est finis. Eccl.* 43. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius. *Iob* 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, numerus annorum eius inæstimabilis. Nec solum carens fine in magnitudine potentiæ, sed in magnitudine regiæ dignitatis. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur. *Luc.*1. Regni eius non erit finis.

4. *Generatio eius.* Hic secunda pars principalis, in qua postquam promisit se magnificè laudaturum, distinguit locos ex quibus amanti sumenda est laus, & sunt 9. loci. Et primus locus diuina operatio. Secundus, potentia. *Et potentiam.* Tertius, gloriosa magnificentia, ibi, *Magnificentiam.* Quartus, sanctitas. *Sanctitatis.* Quintus, operatio miraculosa. *Et mirabilia.* Sextus, virtus deterrens malos, ibi, *Et virtus terribilium.* Septimus, magnitudo. *Et magnitudinem.* Octauus, suauitas, ibi, *Memoriam abundantiæ.* Nonus, iustitia. *Et iustitia tua exultabunt.* De his dicit *Cassiod.* Hos nouem modos possumus appellare cataractas diuini eloquij, fontes verborum cœlestium, vbera beata præconij. Dicit ergo: Sic exaltabo, & benedicam te Deus meus rex, *& generatio*, præterita *& generatio*, futura, hoc est, omnis generatio: quia, sicut dicit *Glossa*, repetitio dicentis, in infinitum nisi animum cogitantis, *laudabit opera tua*, sibi narrata, à se visa. *Deut.*4. Docebis ea filios tuos ac nepotes, vt continuentur in generationibus, quæ operatus est Deus. Et in 11. Docete filios vestros vt illa meditentur. *Rom.*1. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Et in his sic nuntiatis, & visis laudandus est actor. *Eccl.*9. In manu artificis, non in se, opera laudabuntur. Et è conuerso artifex in suis operibus. *Eccl.*39. Benedicite Dominum in operibus suis.

Et potentiam tuam, vt inde laudem sumant, *pronuntiabunt*, dicentes illud *Eccl.*3. Quam magna potentia Dei solius. *Eccl.*43. Mirabilis potentia ipsius.

5. *Magnificentiam gloriæ.* Hic tertius. Quasi diceret: Sic opera laudabunt, & potentiam, & etiam *loquentur*, prædicando, enumerando, *magnificentiam gloriæ*, dicentes illud: Cantate Domino, quoniam magnifice fecit. *Eccles.* 43. Mirabilis magnificentia eius. Et loquentur, repete, *magnificentiam sanctitatis tuæ*, qua omnes sanctos excellis. 1. *Reg.* 2. Non est sanctus vt est Dominus. Qua alios esse sanctos præcipis. *Leuit.*19. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Quia etiam alios magnificè sanctos facis. *Exod.* 15. Quis similis tibi? magnificus in sanctitate. *Et mirabilia tua*, quæ super naturam operaris, *narrabunt*, inde sumentes laudis materiam, dicentes illud *Eccl.* 12. Mirabilia opera Altissimi solius. 1. *Paral.* 16. Narrate omnia mirabilia eius.

6. *Et virtutem.* Hic sextus locus, virtus terrens malos. Quasi diceret: Sic opera, potentiam, magnificentiam gloriæ, & sanctitatem, & mirabilia narrabunt: *& dicent virtutem terribilium tuorum*, terribilem virtutem tuam, malis timorem incutientem. *Exod.*15. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Quasi diceret: Nullus. Tantæ enim virtutis est terror ille, vt videatur semper malorum auribus insonare. *Iob* 15. Sonitus terroris semper in auribus eius est.

Et magnitudinem. Ecce septimus locus. Quasi diceret: Sic dicent virtutem terribilem, *& narrabunt*, ad laudem tuam, *magnitudinem tuam*, scilicet virtuti tuæ, de qua proloquutus sum, excellentiam. *Eccl.*18. Virtutem autem magnitudinis eius quis enarrabit? Sed si infinita est magnitudo sua, sicut suprà, & magnitudinis eius non est finis, quomodo poterit enarrare? Respon. Per hoc quod tactum est, quia secundum se eius magnitudinis non est finis, sed non punit, nisi secundum possibilitatem punitorum, & merita, & sic est enarrabilis.

7. *Memoriam abundantiæ.* Hic est octauus locus. Quasi diceret: Sic à præcedentibus laudabunt, & etiam *exultabunt*, laudando, & de cordis

dis abundantia, tanquam fructum proferendo. *Matth.*12. Ex abundantia cordis os loquitur. *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ*, suauis enim es. Suprà in *Psal.* Quoniam tu Domine suauis & mitis. *Sapient.*8. Attingis à fine vsque ad finem fortiter, & disponis omnia suauiter. Ecce suauitatis abundantia, cuius memoria etiam suauis est, sicut visum est. *Osee vlt.* Memoria tua sicut vinum Libani. Vnde recordata tanta suauitate, tabescit iusti anima desiderantis immergi in suauitate illa. *Thren.* 3. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

Et iustitia tua. Ecce vltimus locus & nonus. Quasi diceret: Sic suauitatem eructabunt, quæ spectat ad bonos, sicut terror ad malos, & terroris magnitudo: *& exultabunt iustitia tua*, id est, extrà tantam prætendent ex iustitia lætitiam, quod eam apertè commendabunt. Et iustitiam tuam, qua punis malos. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Vel iustitiam cordibus suis infusam, attendentes, te laudabunt, qui illam dedisti. Ad *Rom* 8. Quos vocauit, hos & iustificauit. Vel retribuentem secundum merita, iuxta illûd *Matth.*20. Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis.

8. *Miserator & misericors.* Hic est tertia pars Psalmi, in qua explicat & proponit locos dispositos diligentius, & prolixius. Et primò explicat primum tangens quod pertinet ad opus recreationis. Secundò creationis. *Et misericors.* Ait enim: Sic dixi, quòd laudabunt, rationem laudis sumendo ab operibus, & dignum est, quia *Dominus est miserator*, in actu misericordiam exhibendo, quod facit cum nos recreat, *& misericors*, per naturam propriam, qua nos creauit. De primo. *Isa.* 49. Miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. De secundo. *Isa.*54. Misericordia mea non recedet à te. Quia hæc est natura sua, quia non potest relinquere creaturam suam.

Patiens & multum misericors. Hic explicatur quod pertinet ad potentiam, & sunt duo. Patientia & misericordiæ abundantia. Quasi diceret: Verè etiam potentiam tuam pronuntiabunt, quia tu es patiens. Potentia enim siue patientia furor est. *Eccl.*11. Altissimus patiens redditor est. *Rom.*2. An diuitias bonitatis eius, & longanimitatis ignoras? & nescis, quod patientia eius ad pœnitentiam te adducit? *Et multum misericors*, quod non posset esse, nisi esset mirabilis potentiæ. *Sap.*11. Misereris omnium, quoniam omnia potes.

9. *Suauis Dominus.* Hic exponit quod pertinet ad magnificentiam, & sunt duo. Suauitas misericordiæ exhibitæ, & multiplicitas miserendi omnibus. *Et miserationes.* Ait enim: Sic commendabunt opera, & potentiam, & etiam magnificentiam: quia *Dominus est suauis vniuersis*, etiam malis, quos citrà condignum punit. *Sap.*15. Tu Domine noster suauis: sed maximè gustantibus te. *Sapient.*12. O quàm bonus est, & quàm suauis, Domine, spiritus tuus in nobis! *Et miserationes eius*, non vna tantum miseratio, hoc est, misericordiæ exhibitio, *super omnia opera eius*, non tantum super quædam, vt maior appareat suauitas miserendi. *Eccles.* 47. Deus non relinquet misericordiam, & non confundetur, nec delebit opera sua. *Psal.* Non est qui se abscondat à calore eius.

10. *Confiteantur tibi.* Hic quod pertinet ad quartum locum, scilicet sanctitatem, qua exigit ab creatura confessionem laudis generaliter. Secundò à creatura rationabili, & sanctificata à Deo specialiter, ibi, *Et sancti tui.* Dicit ergo: Sic laudabunt propter magnificandam gloriam, & etiam propter magnificentiam sanctitatis tuæ, *confiteantur tibi*, confessione laudis; *omnia opera*, actiua confessione quæ possunt confiteri: materiam laudis præstando, quæ non possunt. Suprà in *Psal.* Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius. Et *Dan.*3. Benedicite omnia opera Domini Domino.

Et sancti tui, tam homines, quam Angeli, à te sanctitatis fonte sanctificati, *benedicant tibi. Dan.* 3. Benedicite sancti, & humiles corde Domino. Talium enim, qui sancti sunt, est benedicere, aliorum autem non. *Eccl.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris.

11. *Gloriam regni.* Hic quod ad quintum locum pertinet, quæ sunt duo. Gloria quam exhibet in regno æterno, & superiori, & potentia qua mirabiliter regit & ordinat inferiora, ibi, *Et potentiam.* Ait enim: Sic confitebuntur sanctitati tuæ omnia opera tua, homines scilicet & Angeli, & præcipuè Sancti, & etiam volentes te ex mirabilibus laudare, *gloriam regni tui*, quam das saluatis, *dicent. Prou.*4. Gloriam sapientes possidebunt. Omnes enim Dominus gloriosos reges facit. *Sap.*5. Accipient regnum decoris, & diadema regni de manu Domini. *Esther* 2. Assuerus fecit conuiuium cunctis principibus & tribunis; vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem atque iactantiam patriæ suæ.

12. *Et potentiam tuam*, qua regis & ordinas omnia, non solum superiora, sed etiam inferiora, *loquentur.* Suprà in *Psal.* Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Vt notam faciant. Hic explicat quod pertinet ad sextum: ad virtutem enim Domini terribilem pertinet agnitio potentiæ affligentis per pœnam sensus. Et hæc tangitur primò. Et per pœnam damni, & hæc secundò, ibi, *Et gloriam magnificentiæ.* Dicit ergo: Sic dicent & loquentur, quæ pertinent ad operationem mirabilium: & hoc *vt* vltetius *notam faciant filiis hominum*, carnalibus scilicet, & terrenis, *potentiam tuam*, quia miseros crucias in inferno; & affligis quantumcumque potentes fuerint. *Sapient.*6. Potentes potenter tormenta patientur. Vt terreantur, & timeant te. *Luc.*12. Hunc timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

Et gloriam magnificentiæ regni tui, quam amittunt. Gloria regni, charitas regni æterni est. Gloria enim dicitur quasi claritas, sicut dicit *Isidor.* Ibi enim verum est quod dicitur *Eccl.*43. Gloria Domini plenum est opus eius. Hanc ostendit prædicando, & notam facit, sicut Angelus Ioanni *Apoc.*21. Ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem, descendentem de cœlo, habentem claritatem Dei.

13. *Regnum tuum.* Hîc est quod pertinet ad septimum locum, scilicet ad Dei magnitudinem, scilicet regni ipsius æterna duratio, & eiusdem amplitudo, ibi, *Et dominatio.* Ait ergo: Sic notam facient terribilem virtutem per prædicta, & etiam dicent, quod *regnum tuum*, est *regnum*, non huius temporis, sed *omnium seculorum*, & sic æternum. *Dan.*7. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.

In quibus consistit gloria regni cœlestis.

Et dominatio tua, non in vna tantum generatione, sed *in generatione*, extensa *in generationem. Psal.* Et dominabitur à mari vsque ad mare. Et alibi: Et regnum ipsius omnibus dominabitur. *Dan.*7. Omnes gentes, tribus, & linguæ seruient ei. Gloria ergo regni cœlestis est, vt hic dicitur, in duratione, & dilatatione, & præter hoc in multis aliis, quæ hîc notanda sunt. Primò in multorum Angelorum, & sanctorum societate. Ad *Hebr.*12. Accessistis ad ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cœlestem, & multorum millium frequentiam. *Dan.*7. Millia millium ministrabunt ei, & decies milliès centena millia assistebant ei. In sapientia, & certa omnium cognitione. *Isa.*26. Omnis error abiit, dicitur pro statu illo. Et 33. Populum imprudentem non videbis. *Gregor.* Quid est quod ignoret, qui videntem omnia videt? In omni pulchritudine, & decore. *Matth.*13. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris mei. *Dan.* 12. Tunc iusti fulgebunt sicut firmamentum, & qui ad iustitiam eruditi erunt, &c. In eorumdem nobilitate: omnes enim erunt filij Dei. *Matth.*5. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. *Ioan.* 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. In eorumdem perfecta libertate. Ad *Roman.* 8. Creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. *Galat.*4. Ierusalem, quæ sursum est, mater nostra, libera est. In pacis tranquillitate, & summa concordia. Infrà in *Psal.* Qui posuit fines tuos pacem. *Isa.*32. Sedebit populus in pulchritudine pacis. In omnium bonorum abundantia & plenitudine. Suprà in *Psal.* Replebuntur in bonis domus tuæ. Et iterum: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Fidelis Dominus. Hîc explicat quod pertinet ad octauum locum, scilicet ad abundantem suauitatem: & sunt quatuor. Fidelitas in reddendo quod promittit. Sanctitas in purificando quidquid facit. *Et sanctus.* Benignitas in cauendo illi qui ruere incipit, ne penitus ruat, ibi, *Alleuat Dominus.* Et perfecta pietas, in releuando illum, qui iam caruit, & peccauit, ibi, *Et erigit.* Dicit ergo: Sic laudabitur ex iis, quæ pertinent ad Dei magnitudinem, & etiam ex iis, quæ ad suauitatem: dicent enim: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, vt impleat penitus quod promittit. *Deut.*32. Fidelis Deus, & absque vlla iniquitate. *Num.*23. Non est Deus vt homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Ad *Rom.*3. Omnis homo mendax, Deus autem verax. 2. ad *Cor.* 10. Fidelis Deus, qui non permittet vos tentari, supra id quod potestis.

Et sanctus, firmus, & purus, *in omnibus operibus suis*, non sicut nos, qui si fideles sumus in reddendo quod promisimus, tamen multum impurum est quod reddimus. *Isa.*64. Facti sumus immundi omnes nos, & omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. *Exod.*15. Quis similis tui? magnificus in sanctitate. *Leuit.*11. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.

14. *Alleuat Dominus.* Hîc monstratur benignitas in cauendo labenti, ne penitus ruat. Ait enim: Sic est verax, & sanctus: & etiam *alleuat Dominus omnes qui corruunt*, id est, qui in corruendo sunt. *Ion.*2. Subleuabis de corruptione animam meam. Suprà in *Psal.* Cum ceciderit, id est, cadere incœperit, iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Sed secundum hoc videtur, quòd nulli caderent in peccatum, si omnes alleuantur. Propter hoc intelligendum est, *Alleuat omnes qui corruunt*, qui alleuantur, sicut illud *Ioannis*. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Et erigit. Ecce secundum. Quasi diceret: Suæ suauitatis est, vt cadentes à casu eripiat, *& etiam erigit omnes elisos*, qui iam ceciderunt, & in casu suo elisi sunt. *Iob* 5. Ponit humiles in sublimi, & mœrentes, pro sua elisione, erigit sospitate. Suum enim est mentes erigere, sicut hic dicitur, & erectis hilaritatem infundere. *Tob.*4. Post tempestatem tranquillum facis, & post lamentationem & fletum, exultationem infundis. Intelligi etiam potest de cadentibus in miseriam pœnæ, & de his, qui iam corruerunt in illam. Quasi enim iam ruebat in miseriam Tobias, qui erat excæcatus, vel vilipendebatur ab vxore, tamen adhuc filium bonum, & possessiones aliquas habebat: sed Iob elisus erat, & in omnem miseriam ceciderat, qui & possessionem omnem, & liberos cum filiabus amiserat, & vxorem, & amicos contrarios, & impugnantes habebat, & toto corpore percussus erat vulnere pessimo, & in sterquilinio iacebat: vnde gemens dicebat *Iob* 30. Et quasi super ventum ponens elisisti me valdè.

15. *Oculi omnium.* Hîc quod pertinet ad locum nonum, scilicet ad iustitiam, explicatur. Et primò ad generalem, quia prouidet omnibus creaturis animatis. Secundò ad specialem, qua reddit debitum rationalibus solis, ibi, *Iustus Dominus*, vel ibi, secundum *Glos. Aperis tu manum tuam.* In prima duo. Primò ostendit animalium omnium desiderium, & ordinationem quandam ad Deum. Secundò exhibitionem debiti, & iustitiam. *Et tu das escam.* Ait enim: Sic suauitas per antecedentia commendatur, & iustitia per sequentia: quia dicunt volentes laudare iustitiam, *O Domine oculi omnium sperant in te*; omnium, inquam, animatorum pro cibo habendo. Natura enim est, vt oculos dirigamus ad illum, vnde aliquid speramus, iuxta illud *Ioël.* 1. Omnes bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te.

Et tu das. Hîc secundum, exhibitio debiti: & dicuntur duo. Primò exhibitio. Secundò modus exhibendi, ibi, *Aperis tu.* Dicit ergo: *Et tu das*, tanquam soluens eis debitum, *escam illorum*, non passim, & indifferenter, sed *in tempore opportuno. Matth.*6. Considerate volatilia cœli, non serunt, nec metunt, nec congregant in horrea, & Pater vester pascit illa, magna

magna abundantia, & etiam faciat illa pascere homines aliquando. 3. *Reg.* 17. Corui deferebant panem & carnes Eliæ in manè, & panem & carnes vesperè. Si sic animalia irrationalia debent dirigere oculos ad Deum, multò fortius rationabilia debent hoc facere. *Prou.* 4. Oculi tui recta videant incedentes in Deum. *Eccles.*2. Oculi sapientis in capite eius, & Dominus dabit escam temporibus suis.

16. *Aperis tu manum.* Hîc tangitur modus soluendi debitum, quia abundanter eis tribuit cibum. Primò ergo benignitatis & potentiæ largà expositio. Secundò quod sequens est, veri sustentamenti abundans exhibitio. *Et imples.* Ait ergo: Sic dixi, quòd das escam: & verum dixi, quia *tu aperis manum tuam*, benignitatis tuæ potentiam quasi exponis. *Prou.*1. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.

Et imples omne animal benedictione, bonis temporalibus, quæ te benedicendum probant, & ostendunt. Suprà in *Psal.* Aperiente te autem manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Beneficia autem dicuntur benedictio, sicut eleemosyna. 2. *Cor.*9. Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet, &c. Quia sicut dans eleemosynam à recipiente debet benedici, sic Deus in beneficiorũ exhibitione, maxime in cibo. Suprà in *Psal.* Edent pauperes, & saturabũtur, & laudabũt Dominum qui requirunt eum. Vel possunt hîc tangi, quæ pertinent ad iustitiam specialem, iustitiam scilicet rationabilibus exhibendam. Et primò tangitur effectus iustitiæ comparatione ad omnem creaturam rationabilem, tam bonam, quam malam. Secundò comparatione ad iustam, ibi, *Iustus Dominus.* Tertiò comparatione ad impiam, ibi, *Et omnes peccatores.* Dicit ergo: Sic manum benignitatis, & potentiæ aperis, *& imples omne animal*, benedictionis susceptibile, *benedictione*, vel cœlesti, quæ est benedictio gratiæ, de qua suprà in *Psal.* Viduam eius benedicens benedicam. Vel temporalis substantiæ, & eorum quæ necessaria sunt, etiam impium, de qua dicitur ad Esau *Gen.*27. In pinguedine terræ, & rore cœli desuper erit benedictio tua. 2. *Reg.*6. Benedixit Dominus Obededon, hoc est, bona eius temporalia multiplicauit. *Gen.*29. Cognoui quòd benedixit mihi Dominus ad introitum tuum, dixit Laban ad Iacob.

17. *Iustus Dominus.* Hîc secundum, in quo tanguntur effectus iustitiæ quoad bonos. Primus est ipsorum correctio per pœnam inflictam. Secundus, correctorum purgatio per correptionem illam, ibi, *Et sanctus.* Tertius, promptitudo exaudiendi correctos, ibi, *Prope est Dominus.* Quartus, desideriorum ipsorum adimpletio, ibi, *Voluntatem timentium.* Quintus est post adimplerionem voluntatum, ipsorum conseruatio, ibi, *Custodit Dominus.*

Dicit ergo: Sic omne animal benedictione implet eius iustitia, & etiam *Dominus iustus*, est puniendo, & flagellando, *in omnibus viis suis*: quia *Dan.*3. dicitur: Iustus es Domine in omnibus quæ fecisti nobis nos affligendo, &c.

Et sanctus. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic iustus es affligendo, *& etiam sanctus* es non solum in te, sed etiam *in omnibus operibus tuis*, quibus nos corrigis: quia nos sanctos, & mundos facis. *Isa.*6. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth, hoc est exercituum, bellorum, & tribulationum. Sanctus nos sanctificans à peccato cordis, sanctus nos sanctificans à peccato oris, sanctus tertiò nos sanctificans à peccato operis.

18. *Prope est Dominus.* Hîc tertium, scilicet promptitudo ad audiendum: & dicuntur duo. Primò promptitudo ad audiendum asseritur. Secundò specificatur qui sunt qui audiuntur, ibi, *Omnibus inuocantibus*, secundò repetitum. Ait ergo: Sic iustè affligit ad correctionem, sic sanctificat per illam, & etiam *Dominus est propè*, tanquam promptus ad audiendum. Omnibus inuocantibus se propè est: quia *Phil.*4. dicitur: Dominus propè est, nihil soliciti sitis. *Act.*17. Cum non longè sit ab vnoquoque nostrum. Tamen magis prope orantibus. *Iacob.*4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Appropinquate per orationem, & ipse appropinquabit per petiti largitionem. *Isa.*55. Inuoca eum dum prope est.

Omnibus Ecce secundum. Quasi diceret: Sic inuocantibus prope est, *omnibus*, inquam, *inuocantibus*, non tantum ore, sicut illi, de quibus *Isa.*29. Populus hîc ore suo, & labiis, me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et *Ierem.*12. Prope es tu Domine ori eorum, longè autem à renibus eorum. Sed *in veritate*, quales sunt inuocantes intus in corde, & ex syncera & firmata fide. *Ioël.*3. Et erit, quicumque inuocauerit, modo dicto, Deum, hic saluus erit. Aliter prope non est, sed longè: quia *Prou.*15. dicitur: Longè est Dominus ab impiis, qui inuocant eum in fide falsitate.

19. *Voluntatem timentium se.* Hîc est effectus diuinæ misericordiæ quartus, adimpletio scilicet desideriorum instorum: & dicuntur duo. Primò desideriorum adimpletio. Secundò specificatio illorum, ibi, *Et deprecationem.* Et tangitur duplex desiderium. Vnum de malis præteritis amouendis, vel præsentibus. Secundò de cauendo sibi à futuris, ibi, *Et saluos.* Dicit ergo: Sic promptus est ad exaudiendum, & etiam *voluntatem*, id est, desiderium: *faciet*, non omnium, quia quorundam mala sunt, *sed timentium se. Eccl.*2. Qui timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. *Proverb.*23. In timore Domini esto tota die, quî habebis spem in nouissimis, & præstolatio tua non auferetur.

Et deprecationem eorum, pro malis præsentibus amouendis, *exaudiet.* Vnde suprà in Psalmo pœnitentiali, id est, postquam tremebundus præmisit pœnitens, Domine ne in furore tuo arguas me, &c. subiunxit in fine: Exaudiuit Dominus deprecationem meam. *Eccl.*38. Oculi Domini super metuentes eum, vt à malis eripiat illos.

Et saluos faciet eos. Suprà in *Psal.* Tu populum humilem (hic est populus timens) saluum facies. *Ier.*31. Tempus tribulationis Iacob, & ex ipso saluabitur.

20. *Custodit Dominus.* Hîc est quintus effectus, scilicet conseruatio ipsorum in præmissis bonis. Ait enim: Sic voluntatem faciet, etiam *omnes diligentes* (apparet de quibus diligentibus loquebatur, quia de timentibus timore filiali & casto,

casto, vel saltem initiali) *custodit Dominus. Prou.* 4. de sapientia: Dilige eam, & seruabit te. Et in 2. Custodit rectorum salutem Dominus. Recti autem sunt diligentes. *Cant.* 1. Recti diligunt te. Rem enim quam diligimus, custodimus. Et *Prou.* 8. dicitur: Ego diligentes me diligo.

Et omnes. Hic tertium, in quo ostenditur iustitiæ effectus, comparatione ad malos: & cum tetigerit plures effectus iustitiæ quantum ad bonos, tamen non tangit nisi vnum quantum ad malos, vt monstret Deum proniorem ad miserendum, quam ad affligendum. Dicit ergo: Sic laudabitur iustitia propter prædicta bona, quæ confert bonis, & etiam quia *omnes peccatores disperdet.* Perdet quidem eos, iuxta illud *Prou.* 2. Impij de terra perdentur. Et in 1. Prosperitas stultorum perdet eos. Et quod plus est, *disperdet*, in diuersas partes perdet, in anima scilicet & corpore. *Apoc.* 1. Ex ore illius procedebat gladius ex vtraque parte acutus. Vel *disperdet*, quia per diuersa tormenta perdet, iuxta illud *Iob* 24. Transierunt ab aquis niuium ad calorem nimium.

20. *Laudationem Domini.* Hic secundum tertiæ partis totius Psalmi, in quo postquam distinxit quasi diuersos locos laudandi Deum, siue causas distinctas explicauit, hîc concludit diuinam laudem, promittendo quod laudabit etiam alios ad hoc ipsum inuitando: vnde dicuntur duo. Primò promissio. Secundò aliorum inuitatio ad laudandum. *Et benedicat.* Dicit ergo: Sic omnis generatio præmissis rationibus laudabit, & à dictis locis per hæc quæ dixi laudem sumet, & ipsum *os meum*, nolo absolui à Dei laude. *Laudationem Domini loquetur*, vt mihi possit dici illud *Isa.* 60. Occupabit salus, salutifera laus, muros tuos, factos ex dentibus, & portas tuas, labia tua, laudatio: & impleatur quod suprà petebas: Repleatur os meum laude. Et alibi: Labiis exultationis laudabit os meum.

Et benedicat omnis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic laudabit os, & exemplo meo *omnis caro*, non tantum aliqui. Vel de omni carne, id est, de omni gente aliqui, *benedicat nomini sancto eius*, nominabili sanctitati eius: & hoc, *in seculum* præsens, & *in seculum seculi* consecutiuum, vt sit laus perpetua: dignum enim est. *Dan.* 3. Nomen gloriæ tuæ sanctum, laudabile, & glorioſum, & superexaltatum, sit sup in sæcula, & in hoc præsenti sæculo, & in futuro Amen.

IN CXLV. PSALMVM.

1. *Alleluia.*

2. *Argumentū Psalmi, pars superior animæ inuitat inferiorem ad laudem Dei.*

LAuda anima mea Dominum. Hic est Psalmus in toto libro 145. in tertia verò parte 45. Postquam enim præcedenti Psalmo se laudaturum Deum vehementer promisit, quia vehemens laus non est nisi cum anima tota in Deum transit, & in omnibus, quæ agit, Deum quærit, inuitat in hoc Psalmo pars superior rationis inferiorem, ad Dei laudem. Laudat autem inferior pars animæ Deum, quando in agendis inferioribus, quibus intendit, in solo Deo spem ponit, & propter hoc ipsum cuncta facit. Huic ergo Psalmo præponitur in titulo *Alleluia*, ac si pars superior rationis, dicat viribus inferioribus: Ego in Deum intendens eius dulcedinem iam prægustans, vos moneo mecum laudare Deum, vt totum, quod meum est, laudet Deum, & transeat in ipsum.

Psalmus autem diuiditur in duas partes principaliter. Primò pars supetior inferiorem admonet. Secundò docet, quomodo poterit laudare, si in ipso scilicet solo spem posuerit, ibi, *Nolite confidere.* In prima duo. Primò exhortatio partis inferioris à superiori. Secundò responsio inferioris superiori consentientis, ibi, *Laudabo Dominum.*

Dicit ergo: Sic superiùs promisi me magnificè laudaturum, & propter hoc ô *anima mea*, inferioribus rebus intenta, *lauda Dominum.* Suprà in *Psal.* Benedic anima mea Domino, & omnia, &c. *Tob.* 13. Anima mea benedic Dominum. *Glossa Cassiod.* Vox ista, in qua seipsam inuitat anima, musica salutaris est, quæ non solum mortalium permulcet auditum, sed etiam intellectum delectat angelicum. Dicat ergo superior pars inferiori per diuersarum rerum creatarum distractæ desideria, *Isa.* 23. Sume citharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum, vt memoria tui sit.

Laudabo Dominum. Hîc secundum, scilicet inferioris responsio: & dicuntur duo in hac responsione. Primò promittit se laudaturum veraciter. Secundò quod perseueranter. *Psallam Deo.* Dicit ergo: Sic mones vt laudem Deum, ô pars superior, & ego respondeo: *Laudabo Dominum*, non tantum ore, sicut illi, de quibus *Isa.* 29. Populus hic ore suo, & labiis me honorat, cor autem, &c. sed *in vita mea*: quia *Eccles.* 17. dicitur: Viuens & sanus confiteberis Domino, & laudabis Deum. Et *Isa.* 38. Viuens viuens, vita naturæ & gratiæ, ipse confitebitur tibi, laudis confessione. Et tandem in *Psal.* dicitur: Non mortui laudabunt te Domine. Vel vt ad futurum iuxta *Glossam* referatur: *Laudabo Deum in vita mea*, in æterna vita, quæ verè vita est, & quæ mea, quia finis meus est: tunc enim veræ vitæ adhærebo, & sic laudare potero: illi, inquam, qui dicit *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et verè viuificabor ea, quia *Ioan.* 17. dicitur: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM.

Psallam Deo meo. Hic secundum. Quasi diceret: Sic laudabo veraciter, quia in vita laudabo, non in ore tantum: & *psallam Deo meo*, operabor, ad laudem Dei mei, *quandiu fuero*, vsque scilicet ad finem vitæ perseuerando. *Iudic.* 5. Ego sum qui Domino canam, psallam Domino Deo Israël. Quomodo? Vsque ad finem. Quia *Hebr. vlt.* dicitur: Offeramus hostiam laudis semper Deo. *Eccles. vlt.* Laudabit vsque ad mortem anima mea Dominum.

Nolite confidere. Hic secunda pars Psalmi, in qua postquam superior inferiorem monuit ad laudem, nunc ipsam instruit quomodo etiam laudare possit, si spem suam non in semine, sed in Deo posuerit. Primò ergo monet, vt in homine spem non ponat. Secundò beatificat sperantem in Deo, vt sic suadeat sperare in illo, ibi, *Beatus vir cuius.* In prima duo. Primò docet spem

spem non ponere in homine. Secundò assignat rationes, quare, ibi, *In quibus non est salus.* In prima duo. Primò docet non confidere in maioribus. Secundò in omnibus generaliter.

Non confidendū in hominibus. *In filiis hominum.* Dicit ergo: Sic moneo vos vires inferiores animæ meæ Deum laudare, quod vt possitis; *nolite confidere in principibus*, in ipsis spem ponendo, quamuis principes sint, & maiores. Suprà in *Psal.* Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus. *Mich.* 3. Nolite confidere in duce. Quare? quia *Exod.* 15. dicitur de mundi principibus: Electi principes eius submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

3. *Nec in filiis hominum*, quibuscumque: quia *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Suprà in *Psal.* Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine. Citò cadit & frangitur, & confidentia perit. *Isa.* 36. Confidis in baculo isto confracto Ægypto; cui si innixus fuerit homo, confringetur. *Isa.* 30. Omnes confisi sunt super populo, qui ei prodesse non poterit. Malitia enim plena sunt hominum corda, quæ solida non sunt, sed valde vana. *Eccl.* 9. Corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua.

In quibus non est salus. Hic multiplex ratio, quare non confidendum. Prima, saluandi impossibilitas. Secunda, mortalitas. *Exibit spiritus eius.* Tertia, carnis corruptibilitas post mortem. *Et reuertetur.* Quarta, cogitationum inutilitas, ibi, *In illa die peribunt.* Dicit ergo: Nolite confidere in filiis hominum, *in quibus*, id est, quia in illis, *non est salus*: Suprà in *Psal.* Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis. *Act.* 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, quàm IESVS: vnde confidentes etiam in Baptismis suis arguuntur. 1. *Cor.* 1.

4. *Exibit spiritus eius.* Ecce ratio secunda. Quasi diceret: Sic non saluant, & etiam *spiritum eius*, anima scilicet propria, *exibit* à domo proprij corporis, velit nolit. *Eccl.* 8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum suum. Et exibit sine reuersione, donec Deus voluerit. *Sap.* 16. Cum exierit spiritus, non reuerteretur. Noluisset exire spiritum suum diues plenus diuitiis. *Luc.* 12. Sed ei dictum est: stulte, hac nocte repetent animam tuam à te; quæ autem parasti, cuius erunt?

Et reuertetur. Ecce tertium. Quasi diceret: Exibit spiritus, & sic morietur: & etiam *reuertetur*, tutic corpus, vel homo secundum corpus, *in terram suam*, de qua primus habuit originem, vnde omnes alij defecerunt. *Eccles. vlt.* Redeat spiritus ad Deum qui dedit illum; & reuertatur pulvis in terram suam, vnde erat. *Gen.* 3. Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, &c. *Eccles.* 7. Omnia pergunt ad vnum locum, de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur.

In illa die, qua spiritus exibit; *peribunt omnes cogitationes eorum. Isa.* 59. Cogitationes eorum cogitationes inutiles. *Mich.* 2. Væ qui cogitatis inutile. Nec mirum si pereant cogitationes, quoniam ipsimet peribunt. *Ierem.* 10. In die visitationis suæ peribunt. *Iob* 6. Ambulabunt in vacuum, & peribunt. Suprà in *Psal.* Iret imperiorum peribit.

Beatus cuius Deus. Hîc secundum; in quo 5.
sperantes in Deum beatificat. Duo ergo dicuntur. Primò beatificat, vel beatum pronuntiat sperantem in Domino. Secundò multiplicem causam assignat, ibi, *Qui fecit cœlum.* In prima duo. Primò beatum pronuntiat adiutum à Deo sicut Iacob. Secundò assignat causam, quia Dominum Deum posuit spem suam, ibi, *Spes eius in Domino Deo ipsius.* Dicit ergo: Dixi quòd non est confidendum in homine, sed *beatus cuius Deus Iacob*, qui est Deus adiuuans, *adiutor eius.* Eius superfluit more Hebraico. In *Psal.* suprà: Beata gens cuius est Dominus Deus eius. *Deut.* 3. Beatus es tu Israël. Quis similis tui populo qui saluaris in Domino, & à Domino, sicut pater tuus Iacob, cui dixit *Genes.* 28. Ero custos tuus quocumque perrexeris? *Ierem.* 15. Bellabunt aduersum te, & non prævalebunt, quia ego tecum sum, & eruam te, & saluabo te, dicit Dominus. *Deut.* 33. Ascensor cœli auxiliator tuus.

Spes eius. Hîc secundum. Quasi diceret: Sic dico beatum adiutum à Deo, quia *spes eius in Domino Deo ipsius. Prou.* 16. Qui sperat in Domino, beatus est. *Ierem.* 17. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.

Qui fecit. Hîc secundum, in quo postquam 6.
sperantes beatificauit, causas beatificationis ostendit. Primà, Dei omnipotentia. Secunda, omnipotentis iustitia, ibi, *Qui custodit.* Tertia, æternitatis gloria in potente & iusto, ibi, *Regnabit Dominus.* In prima monstratur primò omnipotentia à creatione continentium. Secundò à creatione contentorum, ibi, *Et omnia.* In prima tangitur primo creatio continentis superioris. Secundò inferioris. *Et terram.* Tertiò medij. *Mare.* Ait ergo: Sic dixi beatum qui sperat in Deo, *qui*, id est, quia ille, in quem sperat, *fecit cœlum*, superius continens, & *terram*, continens inferius, *mare*, continens medium. *Gen.* 1. In principio creauit Deus, &c. Et infrà in eodem: Congregationesque aquarum appellauit maria.

Et omnia quæ in eis sunt, contenta. *Isa.* 40. Qui mensus est pugillo aquas, & palmo cœlos ponderauit, qui appendit tribus digitis molem terræ. Tales non fuit dij gentium. *Ierem.* 10. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra. *Esth.* 13. Tu fecisti cœlum, & terram, & omnia quæ cœli ambitu continentur.

Qui custodit veritatem. Hîc ostenditur Omni- 7.
potentis iustitia, vel magis veritas. Primò in generali. Secundò relatione ad diuersos status. *Facit iudicium.* Dicit ergo: Sic Dominus omnipotentiæ ratione est, in quo sperandum, & etiam ipse est, *qui custodit veritatem*, in se, non enim mentiri potest. *Num.* 23. Non est Deus vt homo vt mentiatur. *Rom.* 3. Omnis homo mendax, Deus autem verax. Quomodò non custodiret seipsum? ipse enim veritas est. *Ioan.* 14. Ego sum via, veritas, & vita.

Facit iudicium. Hîc secundum, in quo osten- 8.
dit Dei veritatem, comparatione ad statuum diuersitatem. Primò comparatione ad electos. Secundò comparatione ad reprobos, ibi, *Et viam peccatorum.* In prima tanguntur octo, secundum octo beneficia octo generibus miserorum exhi-

bita

orta. Primum est vltio oppressorum iniustè. Secundum, refectio esurientium. *Dat escam.* Tertium, solutio compeditorum. *Dominus soluit.* Quartum, ignorantium instructio. *Dominus illuminat.* Quintum, confractorum erectio. *Dominus erigit.* Sextum, directio iam iustorum. *Dominus dirigit.* Septimum, conseruatio aduenarum. *Dominus custodit aduenas.* Octauum, susceptio pupillorum, & viduarum. *Pupillum & viduam.* Dicit ergo: Sic veritatem custodit in æternum, & *facit iudicium*, vindicando eos ab iniuriantibus, *patientibus iniuriam*, aliter iniustus esset, si tandem non faceret iudicium. Sed *Iob* 34. Verè Deus non cõdemnabit frustrà, nec Omnipotens subuerret iudicium. *Isa.*49. Eos qui iudicauerint te, ego iudicabo. Omnes enim iniuriam patientibus facientes iniuriam Dominus vindicabit. *Prou.* 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta, quia Dominus iudicabit causam eius: & maximè Prælatos, qui ex officio tenentur facere iustitiam. *Sap.* 6. Iudicium durissimum his qui præsunt, fiet.

Dat escam. Hic secundum. Quasi diceret: Sic iudicabis pro patientibus, & etiam ipse *dat escam* temporalem. Suprà in *Psal.* Qui dat escam omni carni. *Esurientibus. Isa.*59. Frange esurienti, &c. Et etiam spiritualem esurientibus iustitiam. *Matth.*5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur, pane cœlesti. *Sap.*16. Paxatum panem de cœlo dedisti eis. *Bar.*2. Anima esuriens dabit tibi gloriam. *Ierem.* 31. Erit anima eorum quasi hortus irriguus, & vltra non esurient.

Dominus soluit. Hic tertium. Quasi diceret: Sic vindicat & reficit, & etiam *Dominus soluit compeditos*, sicut soluit tres pueros, qui missi fuerant in compedibus in fornacem. *Dan.*3. Video quatuor viros solutos in medio ignis, & nihil corruptionis est in eis. Et nota, quòd sunt compedes pœnæ. *Thren.*3. Aggrauauit compedem suum super me. Et sunt compedes culpæ. Suprà in *Psal.* Humiliauerunt in compedibus pedes eius. *Ierem.*39. Rex Babylonis oculos Sedechiæ eruit, & vinxit eum vt duceretur in Babylonem. Sub his compedibus & culpæ & pœnæ gemebat Paulus *Rom.*7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dominus autem liberat à compedibus culpæ in præsenti per gratiam. *Matth.*21. Soluite, & adducite eum. *Psal.* Misit rex, & soluit eum. In futuro verò soluet à compedibus pœna, per gloriam. *Isa.*35. Fugiet dolor & gemitus. 1.*Cor.*15. Mortale hoc oportet induere immortalitatem, & corruptibile hoc incorruptionem.

8. *Dominus illuminat.* Ecce quartum. Quasi diceret: Sic soluit, vnde confidendum in eo: & *Dominus* etiam *illuminat cæcos*, sapientiam infundendo cordibus. *Ioan.*9. dicit Sapientia: Ego in iudicium veni in munerum, vt & qui non vident, videant. Quippe ipse est lux. *Ioan.*1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Dominus erigit. Ecce quartum, scilicet elisorum erectio. Quasi diceret: Sic cæcos illuminat, & etiam *Dominus erigit elisos*, in terram. Elisi sunt in certam, per cupiditatem ad terrena inclinati. *Naum* 3. Paruuli eorum elisi sunt in capite omnium platearum. *Iob* 30. Quasi super ventum ponens elisisti me validè. Hos erigit ad cœlestia, faciens terrena relinquere. *Iob* 5. Humiles ponit in sublime, & mentes erigit sospitate. *Prou.*29. Rex iustus erigit terram.

Dominus dirigit iustos. Ecce sextum. Quasi diceret: Sic erigit elisos, & postquam illos erexerit, & iustos fecerit, tunc dirigit eos: & hoc est quod dicit, *Dominus dirigit iustos*, ad salutem vt proficiant & procedant. *Osee vlt.* Ego exaudiam, & dirigam eum. *Prou.* 4. Ipse rectos facit gressus meos.

Dominus custodit. Hic septimum, extraneorum conseruatio, ne videatur apud eum acceptio personarum. Ait enim: Sic dirigit iustos: nec credas quod de Ierusalem tantum, & vicinos tantum templo suo, imò *Dominus custodit aduenas*, ipsos aduenas, inquam, Iudæis, sed non sibi. *Act.*10. In veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. *Gal.*5. Non est Iudæus, nec Græcus, nec seruus, nec liber. 9.

Pupillum & viduam. Ecce octauum, & vltimum. Quasi diceret: Sic non accipit personam, cum hæc bona faciat, nec munera, quia *pupillum & viduam*, personas & pauperes & auxilio destitutas, *suscipiet*, sursum ad se capiet. *Isa.*49. Relinque pupillos tuos, & ego eos viuere faciam, & viduæ tuæ in me sperabunt. Et pro ipsis iubet *Isa.*1. Iudicate pupillo, defendite viduam. Et nocentibus aduersatur. *Exod.* 22. Viduæ & pupillo non nocebitis, si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum.

Et viam peccatorum disperdet. Ecce veritas comparatione ad malos, & expone sicut suprà in antecedenti Psalmo.

Regnabit Dominus. Hic tangitur causa tertia beatitudinis, sperantium in Deum, scilicet æternitatis eius gloria: & tanguntur duo. Primò asserit perpetuò regnaturum. Secundò explanat & exponit quod dixerat, ibi, *In generatione.* Dicit ergo: Tanta est eius potentia, talis veritas & iustitia, & etiam ô *Sion*, non Babylonia, *Dominus Deus tuus*, quem colis, in quem credis, *regnabit*, non ad modicum sicut reges mundani. *Eccl.* 10. Regnum à gente in gentem transfertur. Et *Dan.*5. dictum est Nabuchodonosor: Diuisum est regnum tuum à te, &c. Et in quarto: Tibi dicitur Nabuchodonosor; Regnum tuum transiit à te. Sed *in secula.* Et exponit se, *in generationem* consequente sup. *generationem* hanc præsentem, sed in æterna generatione. *Sap.*3. Regnabit Dominus illorum in perpetuum. Ipsi etiam regnabunt. *Dan.*7. Suscipient regnum sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum vsque in sæcula sæculorum. Regnum, inquam, non terrenum, sed cœleste, de quo *Ioan.*18. Regnum meum non est de hoc mundo, sed de cœlo. De quo regno nos faciat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen. 10.

IN CXLVI. PSALMVM.

Alleluia.

LAudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus. Hic est Psalmus 146. in toto libro, in tertia verò parte libri 46. Postquam enim propriam animam

Prophetæ monet omnes generaliter ad laudem Dei.

animam ad Dei laudem excitauit, & instruens eam de modo laudis, hic subiungit aliorum inuitationem loquens ad omnes generaliter. Et quia ad laudem est inuitatio, recte præponitur titulus, qui prius, scilicet *Alleluia.*

Psalmus autem diuiditur secundum *Glossam.* Primò quidem simpliciter inuitat ad Dei laudem. Iucundam & decoram. Secundò informat de modo laudandi, & pigritiam excitat, ibi, *Præcinite Domino.* In prima duo. Primò inuitat *ad laudem* simpliciter. Secundò ad laudis iocunditatem, & decentiam, ibi, *Deo nro.* In prima duo. Primò inuitatio. Secundò ratio quare acquiescendum, quasi quædam persuasio, ibi, *Quoniam bonus est Psalmus.*

Dicit ergo: Sic animam meam monui vt laudet, quod & ipsa promisit: sed omnibus dico, *laudate Dominum. Isa.*49. Laudare cœli, & exultet terra, iubilate montes laudem. Et 44. iubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus, & omne lignum eius, quoniam redemit Dominus Iacob, & Israël gloriabitur.

Quoniam bonus est. Ecce secundum, scilicet ratio quare laudandus. Quasi diceret: Sic moneo, vt laudetis, & debetis, *quoniam Psalmus*, psalmodia scilicet & cordis & oris, *est bonus*: & etiam operis, quia habet suauitatem, & dulcedinem, iam hic anticipatam, & meretur æternam iocunditatem. Propter hoc dicebat *Paulus* 1.*Cor.*14. Psallam spiritu, psallam & mente. Et de laude & psalmodia oris dicitur *Iob.*39. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Et *Isa.*43. Populum istum formaui, mihi laudem narrabit. De psalmodia operis supra in *Psal.* Psallite sapienter.

Deo nostro. Hic secundum, in quo inuitat ad laudis iocunditatem & decentiã. Et primò inuitatio. Secundò ratio inuitationis, ibi, *Ædificans Ierusalem.* Dicit ergo: Sic laudate, & etiam *laudatio iocunda & decora*, aliter enim iocunda non est, *sit Deo nostro.* Primò enim oportet orationem esse decoram per peccati remotionem, quod fit in confessione, & postmodum est Deo placens, & iocunda. *Cant.*2. Ostende mihi faciem tuam, primo in confessione: sonet vox tua in auribus meis, postmodum in oratione. *Eccl.*15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Oratio enim non libenter in immunditijs & ingeritum mundissimum enim quid est. *Thren* 3. Opposuisti nubem ne transiret oratio. 2.

Ædificans Ierusalem Dominus. Hic secundum, in quo subiungitur multiplex ratio, quare ei fienda sit talis laudatio, & tanguntur quadruplex. Prima est Ecclesiæ ædificatio. Secunda, meritorum distinctio in ædificata, ibi, *Qui numerat.* Tertia, manuetorum exaltatio in merito super alios, ibi, *Suscipiens.* Quarta & vltima, malorum depressio, ibi, *Humilians autem.* In prima duo. Primò tangitur ædificatio. Secundò modus ædificandi. *Dispersiones Israëlis.* Dicit ergo: Sic sit laudatio iocunda & decora Deo meo, quia *Dominus*, qui est Deus noster, est *ædificans Ierusalem*, id est, Ecclesiam & militantem, & triumphantem. *Prou.*9. Sapientia ædificauit sibi domum. Et alibi 24. Sapiens mulier ædificat domum suam. *Amos vlt.* Suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas murorum eius. Ædificas autem eam de viuis lapidibus ordinatis super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso existente summo angulari lapide Christo Iesu. Sed quantũ ædificat ex vna parte, multi destruũt ex altera. *Eccl.*34. Vnus ædificas, & alius destruens, quid prodest nisi labor? 3.

Dispersiones. Hic tangitur modus & ordo ædificandi. Primò ergo congregatio dispersorum per prædicationem. Secundò sanatio congregatorum post contritionem de peccatis, ibi, *Qui sanat.* Tertiò alligatio sanatorum per sacramentorum appositionem, ibi, *Et alligat contritiones.* Dicit ergo: Sic dico, quòd ædificans est, & erit Ecclesiam: & hoc modo *dispersiones Israëlis*, fidelis scilicet populi, hoc est, ad fidem electi, *congregabit*, in vnitatem fidei. *Ibren.*4. Dispersi sunt lapides sanctuarij, ex quibus scilicet est sanctuarium ædificandum, in capite omnium platearum. Sed ipse congregabit eos. *Ezech.*11. Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis. *Osee.*1. Congregabuntur filij Iuda, & Israël, & ponent sibi caput. Vnde *Isa.*11. Leuabit signum in nationes procul, & congregabit profugos Israël.

Qui sanat contritos corde. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic dico, quòd congregabit, *qui sanat*, postquam ad fidem congregauerit, aliter non conterentur, *contritos corde. Isa.*61. Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, vt mederer contritis corde. *Osee.*14. Sanabo contritiones eorum. Ad hos enim proprie venit summus medicus. *Matth.*9. Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Propter hoc dicebat *Dan.*in 3. In animo contrito, & spiritu humilitatis, suscipiamur à te Domine, sicut in holocausto arietum, & taurorum, &c. 3.

Et alligat. Ecce tertium. Quasi diceret: Sic fideles primò, & per fidem contritos de peccato sanat, *& alligat*, sacramenta apponendo, *contritiones eorum. Eccl.*6. Alligatura illius, alligatura sanitatis. Propter hoc miratur de nostra plaga & contractura. *Ier.*8. Nunquid non est resina in Galaad? id est, in Ecclesia Galaad enim interpretatur acervus testimonij, Ecclesiam signat. Resina, quæ corruptionem attrahit, confessionis & pœnitentiæ sacramentum. Aut medicus, Christus vel prælatus, qui resinam apponat, non est ibi? Quasi diceret: Imò est. Cur ergo non est obducta cicatrix populi mei? *Ezech.*34. Quod confractum fuerit, alligabo. *Isa.*56. In sancto habitat, & cum contrito & humili, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum.

Qui numerat. Hic secundum, scilicet meritorum distinctio in ædificata: & tanguntur duo. Distinctio meritorum, & ordinatio ad distinctionem præmiorum. Secundò probatio, quòd hoc possit Dominus, & sciat, ibi, *Magnus Dominus.* In prima duo. Primò tangitur meritorum distinctio absoluta. Secundò in comparatione ad præmia. *Et omnibus eis.* Dicit ergo: Sic ædificat Ecclesiam, & etiam ipse est, *qui numerat*, distinguendo, discernendo, *multitudinem stellarum*, hoc est fidelium, ex quibus est ædificata Ecclesia. *Isa.*40. Educit in numero militiam eorum, loquitur de stellis. *Et omnibus eis nomina vocat.* 1.*Cor.*15. Differt stella a stella in claritate. Intantum has stellas distinguit, & discernit, vt omnia eorum merita cognoscat & videat. *Heb.*4. Discretor cogitationum, & intentionum cordis. Nouit enim quò tendant corda, & quantum. *Prou.*6. Spiritum ponderator est Dominus. Hanc numerationem figurabat illa *Num.*26. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, & Eleazar sacerdote. Hanc audiuit *Isaias.* 7. Audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati. 4.

Et omnibus. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic distinguit merita, & etiam *omnibus eis*, stellis scilicet, & sanctis, *nomina vocat*. Nominum vocatio, est ipsorum adscriptio in æternitate. *Exod.*33. Teipsum noui ex nomine, id est, teipsum approbans adscripsi in mea prædestinatione ab æterno. *Luc.* 10. In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. *Phil.*4. Quorum nomina sunt in libro vitæ. *Isa.*65. Seruos suos vocabit alio nomine, alio quàm sibi à patrinis impositio nomine, scilicet meriti ad præmium ordinato.

5. *Magnus Dominus.* Hic secundum, in quo ostendit, quòd hoc possit Dominus, & sciat: & secundum hoc dicuntur duo. Primò, quòd possit, ostendendo eius magnitudinem. Secundò, quòd sciat, ostendendo sapientiæ infinitatem, ibi, *Et sapientiæ eius.* In prima autem primò ostendit magnitudinem Dei simpliciter. Secundò in operatione specialiter. *Et magna.* Dicit ergo: Sic dixi, quòd multitudinem stellarum dinumerat, & ad præmium ordinat. Et hoc potest, quia *Dominus*, est sup. *magnus*, in se, *& magnæ virtus eius*, in operatione. *Eccles.*43. Magnus vehementer, & mirabilis potentia eius. *Eccl.*3. Quàm magna potentia Dei solius! Et ab humilibus honoratur. 2. *Machab.*7. Videbis magnam potestatem ipsius.

Et sapientiæ. Quasi diceret: Sic potest cum sit tantæ potentiæ: *& sapientiæ eius non est numerus*, vt sit dicere, tantum sapit, nec plus. *Eccl.*1. Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigabit? *Isa.* 40. Non est inuestigatio sapientiæ eius. Ad *Rom.* 11. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei! ascendit super omnem numerum.

6. *Suscipiens mansuetos.* Hic tertium, scilicet mansuetorum in merito exaltatio. Ait enim: Sic Ecclesiam ædificat, in ædificata distinguit merita, & ordinat, & etiam *Dominus* est *suscipiens*, sursum scilicet capiens, ad domum præmij, & meriti altitudinem, *mansuetos Prou.*6. Mansueris dabit gratiam: ad cumulum meriti dat & sapientiam. *Num.* 12. Moyses erat mansuetissimus hominum, qui erant in terra. Et data est sapientiæ diuinæ præeminentia. *Eccl.*5. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas. *Iacob.*1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. Et in die iudicij, sicut dicitur *Isa.* 11. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et post iudicium implebitur illud *Matth.*21. Ecce rex tuus venit tibi obuiam, mansuetus.

Humilians autem. Hic quartum, scilicet malorum depressio, & hoc in futuro. Ait enim: Sic mãsuetos suscipit, *humilians autẽ* est *peccatores*, immittes mansueris contrarios, & immisericordes, *vsque ad terrã*, in præsenti, vt iam nihil nisi terrena sapiant, & loquantur. *Isa.*29. Humiliaberis, de terra loqueris, & de terra mussitabit eloquium tuum. In futuro vsque ad gehennam. *Isa.*45. Glorioſos terræ humiliabo. Sed quantum? In 15. dicitur: Humiliabuntur, & destruentur vsque ad terram, verum est vltimam, quæ est infernus.

7. *Præcinite Domino.* Hic secunda pars Psalmi, in qua quasi pigritãtes excitat, & ad laudandi modũ informat. Primò ergo cum intentione siue incitatione informatio. Secundò ratio multiplex, quare laudandus, ibi, *Qui operit cœlum.* In prima, duo. Primò quòd laudant Deum, in confessione peccati præcedente. Secundò quòd in bono opere subsequente, ibi, *Psallite Deo.* Dicit ergo: Sic monui ad laudem Dei: sed pigri estis, & de modo forsitan dubitatis, propter hoc dico: *Præcinite Domino.* Quasi diceret: Cantate Deo, sed præcinite *in confessione* peccati: confessionis enim est præcedere. *Iudic.* 1. Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Et dixit: Iudas ascendet. Et *Gen.*46. Iacob ante se præmisit Iudam ad Ioseph. 2. *Machab.*12. Iudas erit princeps vester. *Prou.*18. Iustus in principio accusator est sui.

Psallite Deo. Hic secundum, in quo monet laudare etiam bona operatione. Quasi diceret: Sic prius peccata confitemini, & laudate, & post *psallite*, bonum operamini, hoc est enim veraciter psallere: & hoc, *in cithara*, in decem mandatorum adimpletione. Lex enim de decem mandatis est quasi cithara in decem chordis. Suprà in *Psal.* Psallite Domino in cithara. *Isa.*23. Sume citharam, legem decem mandatorum. Qui in hac cithara citharizat, dulciter Deo cantat. *Apocal.* 14. Et vocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.

8. *Qui operit cœlum.* Hic secundum, scilicet causa & ratio sic laudandi Deum, scilicet beneficiorum exhibito, quibus sunt, & non exhibitio, quibus non sunt exhibenda. Duo ergo dicuntur in hac parte. Primò quibus qualia exhibet beneficia, & quibus non. Secundò quare talibus. *Beneplacitum est Domino.* In prima duo. Primò quæ beneficia exhibet. Secundò qualibus, ibi, *Non in fortitudine.* In prima tria. Primò beneficij spiritualis præparatio, scilicet scripturarum. Secundò corporalis exhibitio, ibi, *Qui producit.* Tertiò exhibitio spiritualis, ibi, *Qui dat escam iumentis.* In prima duo. Primò veritatis repositio in scripturis. Secundò ratio & finis repositionis illius. *Et parat.* Dicit ergo: Sic illi præcinite, *qui*, id est, quia ille, *operit cœlum*, sacræ scripturæ veritatem, in qua latet Deus tanquam in cœlo, *nubibus*, sacramentalibus scilicet figũris. Quod enim cœlum sit veritas scripturarum, habetur *Apoc.*8. Audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cœlum. Sed Dominus hoc cœlum nubibus operit. *Isa.*50. Induam cœlos tenebris. *Iob* 36. In manibus suis abscondit lucem, & præcipit illi vt rursus adueniat. *Dan.*12. Claude sermones, & signa librum, vsque ad tempus statutum. *Apoc.*5. de libro signato.

Et parat. Hic secundum. Quasi diceret: Sic veritates in sacra scriptura reponit, *&* sic *parat terræ pluuiam*, id est, doctrinam Ecclesiæ sanctæ. *Psal.* Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata est. *Iob* 38. Quis est pluuiæ pater, & stillas rotis quis genuit? *Ezech.*34. Et pluuiæ benedictionis erunt.

Qui producit in montibus. Hic secundum, exhibitio beneficij corporalis: & tanguntur duo. Primò temporalium bonorum productio. Secundò quibus, ibi, *Seruituti.* Dicit ergo: Sic scripturam præparauit, *& etiam* ipse est, *qui producit in montibus*, in magnis huius mundi, & diuitibus, *fœnum*, iam magis maturum, vt sit sustentamentum maiorum, *& herbam*, magis teneram, vt sit sustentamentum minorum: hoc est breuiter, abundantia temporalium. *Prou.27.* Apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus. Montes enim sunt alti in mundo, & potentes, de quibus *Isa.54.* Montes commouebuntur, & colles. Sed isti ferunt herbas & fœna rerum temporalium. *Iob* 40. Huic montes herbas ferunt.

Seruituti hominum. Ecce quibus, vt seruiant in istis hominibus prædicatoribus, & doctoribus, vt impleatur illud *Gen.*25. Maior seruiet minori, in temporalibus, & minor, humilis, & pauper, maiori in spiritualibus. 1. *Cor.*9. Si nos vobis spiritualia

ritualia seminamus; magna est si carnalia vestra metamus? *Isa.*49. Erunt reges nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ.

9. *Qui dat iumentis.* Hic tertium, scilicet beneficij spiritualis exhibitio. Et primò exhibitio spiritualis cibi simplicibus. Secundò peccatorum successoribus. *Et pullis coruorum.* Dicit ergo: Sic dat doctoribus beneficium corporale à montibus: & ipse est etiam, *qui dat iumentis*, simplicibus in Ecclesia, de quibus suprà in *Psal.* Homines & iumenta saluabis Domine. Et *Ioel.*2. Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti. *Ion.*in fine: Non parcam Niniuæ, in qua sunt plusquam centum & vinginti millia hominum, & parguli qui nesciunt quid est inter dexteram, & sinistram; & iumenta multa?

Et pullis coruorum, dat escam repete, id est, filiis gentilium, peccatis nigrorum & horribilium, *inuocantibus eum.* Corui fuerunt patres nostri, qui morientes in peccato idololatriæ, noluerunt ad arcam reuerti. *Gen.*8. Coruus non est reuersus ad arcam. Quorum filij sunt qui conuerti tardant, vel procrastinant. *Soph.*2. Vox cantantis in fenestra, coruus in superliminaris contra illud *Eccl.*5. Ne tardes cõuerti ad Dominum. Sed sunt filij coruorum conuersi, & clamantes ad Deum, pro cibo spirituali, de quibus hic loquitur. *Isa.*60. Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te.

Corui etiam boni, quia sunt reputatione sua peccatis nigri. sunt Doctores; & Apostoli sancti, quibus Deus escam præparat, & filiis eorum. *Iob* 38. Quis præparauit coruo escam suam, quando pulli eius ad ipsum clamant, vagantes, eò quod non habeant cibos? *Luc.*12. Considerate coruos, quia non seminant nec metunt, quibus non est cellarium, nec horreum, & Deus pascit illos.

10. *Non in fortitudine equi.* Hic secundum, in quo ostenso quibus talia beneficia exhibet, ostendit quibus non. Primò, quòd non præparat contumacibus, & superbis. Secundò, quòd non audacibus, & incompositis hominibus, ibi, *Nec in tibiis.* Ait ergo: Sic dat escam simplicibus filiis peccatorum petentibus; sed *non habebit voluntatem*, conferendi hoc, *in fortitudine equi*, id est, illi qui habet equi fortitudinem, quales sunt contumaces & superbi. *Eccl.*10. Odibilis coram Deo & hominibus omnis superbia. Et propter hoc talibus magis resistit. *Iacob.* 4. Deus superbis resistit, quia & ipsi illi. *Iob* 15. Cucurrit aduersus Deum erecto collo.

Nec in tibiis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic non complacet in superbia, & contumacibus: *nec beneplacitum erit ei in tibiis viri*; in viris audacibus, & incompositis, qui ostendunt tibias suas tanquam sint fortes & validi. Ipse enim incessus multorum ostendit corda illorum. *Eccl.*19. Amictus corporis, & risus dentium, & incessus hominis enuntiant de illo. *Isa.*3. Pro eo quod ambulauerunt filiæ Sion extento collo, &c.

11. *Beneplacitum est.* Hic est secunda pars totius illius, in qua tanguntur beneficia. Ostensa enim collatione beneficiorum aliquibus, & aliquibus non, subiungitur hæc ratio conferendi talibus. Primò complacentia Dei, & voluntas in timentibus: Secundò in sperantibus simul. *Et in eis qui sperant.* Ait ergo: Sic conferet prædicta, & talibus non: cur hoc? Ecce: *Beneplacitum est Domino super timentes eum*, quales sunt illi. *Eccl.*1. Timenti Deum bene erit, & in diebus consolationis illius benedicetur. Et dicitur dies consolationis, dies iudicij, vel dies mortis. *Eccl.*25. Beatus est, cui datum est habere timorem Dei. Hoc ergo est beneplacitum, de quo Paulus *Eph.*5. Probantes quid sit beneplacitũ Dei.

Et in eis qui sperant super misericordia eius. Aliter timor non placeret, si sine spe esset. Propter hoc dicit *Ecclesiasticus* in 2. Qui timetis Deum, sperate in eum. *Deut.*24. Non accipies pro pignore superiorem vel inferiorem molam. Superior est spes, inferior verò est timor. *Greg.* Spes ad alta subuehit, timor desursum premit: & sic homo molitur vt fiat cibus Dei; & transferatur ad æternæ gloriæ mensam: ad quam nos perducat, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

IN CXLVII. PSALMVM.

Alleluia Aggei & Zachariæ.

Prophetæ hortatur fideles ad laudem Dei.

12. LAuda Ierusalem Dominum. Hic est Psalmus 147. Postquam enim inuitauit ad laudem Dei omnes generaliter, hic inuitat filios Ecclesiæ specialiter. Et primò inuitatio eorum ad laudem Dei. Secundò enumeratio beneficiorum Ecclesiæ collatorum, propter quæ est laudandus Dominus: & illa beneficia potissimè tangit, quæ pertinent ad reædificationem Ecclesiæ, licet ea quæ tacta sunt in præcedenti ad ædificationem. Reædificatio autem figurata fuit in illa reædificatione templi, quæ fuit facta tempore Aggæi, & Zachariæ Prophetarum, & ad illam reædificationem exhortantium. Et hoc est quod inuitur in titulo qui talis est: *Alleluia Aggei & Zachariæ*, hoc est, hic, id est, in Psalmo subiecto, est laus Dei, qualis fuit Aggæi, & Zachariæ Prophetarum, qui Deum laudauerunt pro templi reædificatione, vel reparatione, hanc reædificationem figurante, de qua hic agitur.

Diuiditur autem Psalmus in duas partes. Primò enim inuitat ad laudem non omnes iam generaliter, sed tantum illos qui sunt de Ecclesia. Secundò assignat pro causa laudis, multiplicia beneficia à Deo suæ Ecclesiæ exhibita, ibi, *Quoniam confortauit.* In prima duo. Possumus enim dicere, quod primò inuitat ad laudem Ecclesiam triumphantem. Secundò militantem, ibi, *Lauda Deum.*

Dicit ergo: Sic monui omnes generaliter laudare Dominum, sed nunc dico tibi, specialiter ô *Ierusalem*, superna scilicet ciuitas, quæ etsi fuisti hîc in perturbatione, & afflictione modò in pace & suauitate summa. *Lauda Dominum. Tob.*13. Ierusalem ciuitas Dei, castigauit te Dominus in operibus manuum tuarum: confitere Deo confessione laudis in bonis eius, & benedic Deum seculorum. Reædificet, & implebitur illud *Tob.*13. Per vicos eius superne scilicet Ierusalem, canitur Alleluia.

Lauda Deum tuum Sion. Ecce secundum. Sic inuitat ô Ierusalem, & ô tu *Sion*, Ecclesia scilicet militans adhuc in terris. *Lauda Deum tuum. Soph.* 3. Lauda filia Sion, iubila Israel. *Zach.*2. Lauda & lætare filia Sion. Per Ierusalem autem bene superior Ecclesia designatur. Ierusalem enim visio pacis interpretatur, & ibi apertè videtur ille, de quo dicitur *Eph.*2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Sion autem specula, vel speculatio interpretatur, & signat illam, quæ tanquam de longinquo, & per creaturas tanquam per speculum Deum contemplatur, secundum illud Pauli 1. ad *Cor.*13. Videmus enim nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

Quoniam confortauit. Hic secundum, in quo assignat beneficia multa pro ratione lapidis. Et primò exhibita Ecclesiæ triumphanti. Secundò exhibita militanti, ibi, *Qui emittit.* In prima quatuor

tuor secundum quatuor beneficia quæ tangit. Primum est in gratiis confirmatio. Secundum, multiplicatio confirmatorum. *Benedixit.* Tertium, perfecta pax, & securitas. *Qui posuit fines.* Quartum, delicata satietas. *Et adipe frumenti.* Dicit ergo: Sic lauda ô Ierusalem, & debes laudare, *quia Dominus confortauit*, vel *confirmauit*, secundum aliam literam, *seras portarum tuarum*, gratias Angelorum, qui in te sunt. Portæ enim sunt Angeli sancti, & animæ quæ ibi sunt. *Psal.* suprà: Eleuamini portæ æternales. Et *Isa.*60. Occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Harum portarum seræ sunt gratiæ, Dei scilicet cognitio & dilectio, quas confortauit & confirmauit, ne aliquando desistere possent cognoscere vel amare. *Eccl.*49. Stare fecit seras, & portas.

Benedixit. Ecce secundum beneficium. Quasi diceret: Sic confirmauit in gratiis portas, Angelos, & homines sanctos, & etiam *benedixit*, dando multiplicia bona spiritualia, & æterna, *filiis tuis in te*, existentibus sup. *Tob.*13. Lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum Deum tuum. *Isa.* 61. Isti sunt semen cui benedixit Dominus.

14. *Qui posuit.* Hic tangitur tertium. Quasi diceret: Sic confirmauit in bonis, & multiplicauit bona, & etiam ipse est, *qui posuit fines tuos pacem*, vt ex nulla parte possis cõcuti vel turbari, vt implerum sit in te illud *Leuit.*26. Dabo pacem in finibus vestris. Et illud *Isa.*26. Domine dabis pacem nobis. Pacem dabis interiùs, & pacem dabis exteriùs in finibus. *Tob.*13. Anima mea benedic Dominum, quia liberauit Ierusalem à cunctis tribulationibus suis, vt sit in summa pace & quiete. *Isa.vlt.* Declinabo super eam, quasi flumen pacis.

Et adipe. Ecce quartum. Quasi diceret: Sic est in te perfecta securitas, & pax à Domino Deo tuo: & etiam ipse est, qui *satiat te*, dando securitatem plenam: & hoc, *adipe frumenti*, intima scilicet dulcedine Christi filij Dei, qui de seipso dixit *Ioan.*12. Nisi granum frumenti cadens in terrã, mortuum fuerit. Suprà in *Psal.* Cibauit illos ex adipe frumenti, & de petra, &c. Sed nunquid non est ibi satietas nisi de frumenti adipe? Portò *Deut.* 8. & *Matth.* & *Luc.*4. Non in solo pane viuit homo. Responsio. Primum & præcipuum inter reficientia nominauit, non totum dixit. *Ierem.*31. Laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini, super frumento, vino, & oleo, bonitate, veritate, & misericordia. Frumentum, Dei bonitas: vinum, ipsius veritas: oleum verò, pietas. *Prou.*1. Qui audierit me, requiescet, & abundantia perfruetur, malorum terrore sublato. *Isa.*32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta.

15. *Qui emittit eloquium.* Hic secundum, in quo tangit beneficia Ecclesiæ militanti exhibita, & tangit quatuor. Primum est filij Dei incarnatio. Secundum, verbi Dei prædicatio. *Velociter currit.* Tertium, peccatorum cõuersio; ibi, *Qui dat niuem.* Quartum, iudiciorum suorum reuelatio suis, ibi, *Qui annuntiat verbum.* Dicit ergo: Sic lauda ô Ierusalem propter prædicta beneficia, & tu lauda Sion, militans scilicet Ecclesia. *Qui*, id est, quia ille *emittit eloquium suum*, Filium scilicet suum, *terræ.* Ad literam ad terram voluit filium venire. Hanc emissionem petebant antiqui modò sub typo manus diuinæ. *Psal.* sup. Emitte manum tuam de alto. Modò sub nomine sapientiæ. *Sap.*9. Emitte illam de cœlis sanctis tuis. Modò sub figura agni. *Isa.*16. Emitte magnum Dominie. Et sic fecit, ad terras filium misit. *Sap.*18. Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus Domine à regalibus sedibus venit. *Bar.*3. Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Antiqui sub diuersis figuris petebant incarnationem.

Velociter. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic mittit filium, & *sermo eius*, eloquij scilicet à Deo Patre emissi, *currit velociter*: modò reprehendit, modò de reprehensione ad admonitionem transilit, modò ab admonitione ad consolationem, de consolatione ad comminationem salit, & currit de vitio ad virtutem, modò de virtute ad virtutem, vbique penetrat, vbique se ingerit. *Heb.*5. Viuus est sermo Dei & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti. *Iob* 38. Quis dedit vehementissimo imbri cursum suum? Et Paulus petebat 2.*Thess.*3. Orate vt sermo Dei currat, & clarificetur. Nec mirum si currit, & clarus sit, quia ignitus est. *Psal.* Ignitum eloquium tuum vehementer. *Prou.* 30. Sermo Dei ignitus clypeus est. Imò ignis. *Ierem.*23. Nonne verba mea quasi ignis?

16. *Qui dat niuem.* Hic tertium beneficium, peccatorum scilicet conuersio: & tanguntur duo. Primò conuersio. Secundò cõuersionis modus. *Emittet verbum suum.* In prima duo. Primò tangitur peccatorum conuersio. Secundò exaggeratio peccati eorũ, & culpæ, vt appareat maius beneficium, ibi, *Ante faciem frigoris.* In prima tria, secundum tria genera peccatorum, quorum tangit cõuersionem. Primò conuersio peccantium per fragilitatem. Secundò peccantium per ignorantiam, ibi, *Nebulam.* Tertiò peccantium per obstinationem, & certam malitiam. *Mittit crystallum.* Dicit ergo: Sic filium mittit, vel misit, & sermo cucurrit, & etiam ipse est, *qui dat niuem*, peccatorem frigidum & fragilem sicut nix est, *sicut lanam*, vt sit quasi lana, quæ est materia vestis, vt inde vestiatur Deus. Peccatores ergo nix sunt, quos Deus reseruat, vt in lanam conuertat. *Iob* 38. Nunquid considerasti thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? *Psal.* Ponens in thesauris abyssos. *Iob* 24. Transierunt ab aquis niuium, ad calorem nimium, à statu scilicet peccatorum, ad calorem nimium charitatis. Ecce vestis.

Nebulam, nebulosum & obscurum peccatorem per ignorantiam, *spargit sicut cinerem*, id est, sic verè pœnitentem, quod se reputat cinerem. Nebula dicitur peccator: quia à Deo citò soluitur, sicut à sole nebula. *Isa.*44. Deleui iniquitates, & quasi nebulam peccata tua. *Eccl.*43. Aperti sunt thesauri, diuinæ misericordiæ, & euolauerunt nebulæ quasi aues, id est, peccatores ad alta sunt eleuati. Hoc est quod hîc dicuntur spargi sicut cinis, id est, pœnitens verus, quia *Ion.*3. dicitur: Abiecit rex vestimentum suum, & sedit in sacco & cinere. Et Abraham verè humilis dicebat. *Gen.* 18. Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis.

17. *Mittit crystallum suum.* Hic tertium; scilicet obstinatorum ipsorum cõuersio. Ait enim: Sic niuem in lanam, nebulam verò conuertit in cinerem, & *mittit* per mundum ad illos reficiendum & pascendum, *crystallum suum*, vel *suum* (melius enim dicitur hoc crystallum secundum Priscianum, quàm hæc cristallus, vel hic) *sicut buccellas*, quæ reficiunt, vel panis frusta. Crystallus ergo dicitur peccator obstinatus & in malitia stante diabolo congelatus. *Ecclesiasticus comparatio cum crystallo.* *Eccl.*43. Frigidus ventus Aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua. Sed hunc aliquando Dominus conuertit, non tantum vt sit

fidelis, sed vt sit doctor. *Iob.*28. Lapis, crystallinus sup. calore sancti Spiritus solutus, in æs conuertitur, quod sonat. Et in 22. Producit in lucem, vt alios illuminet verbo, & doctrina: vmbram mortis, obscurissimum peccatorem. Sic factum fuit in Paulo. 1.*Tim.*1. Fidelem me existimauit ponens in ministerio, qui prius fui blasphemus & persequutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei consequutus sum.

Ante faciem frigoris. Hic secundum, in quo subinugitur peccati eorum exaggeratio, ad ostendendam maiorem gratiam. Ait enim: Sic conuertit niuem in lanam, nebulam in crystallum, quæ non modica frigiditate constricta sunt in malo: quia *quis sustinebit*, id est, sustinere poterit, *ante faciem*, id est, præsentiam, *frigoris eius*? peccati scilicet infrigidantis, quod dicitur Dei permissione immissum. *Mat.*23. Refrigescet charitas multorum. *Ier.* 6. Sicut cisterna frigidam fecit malitiam suam.

18. *Emittet verbum suum.* Hic secundũ, in quo tangitur conuersionis modus, & per quid fit, quia per duo. Per Filij Dei incarnationem, & Spiritus sancti insufflationem, ibi, *Flabit spiritus eius.* Ait enim: Sic conuertuntur maxime peccatores, sed quomodo? Ecce: *Emittet verbum suum*, sicut paulò ante dictum est; *& liquefaciet ea*, talium scilicet peccatorum corda emittet, de sinu suo, sed tamen non amittet, quia remanebit in sinu. *Ioan.*1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrabit, &c. 1.*Ioan.* 2. In hoc apparuit Filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Ad hoc verbum ignitum, imò ignem liquescit nix, & crystallus. *Gen.*7. Anima mea liquefacta est, vt dilectus loquutus est. Et impletur illud *Eccl.*3. Sicut in feruido glacies, peccata soluuntur.

Flabit spiritus eius. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic mittit filium, & liquefiet; & etiam *flabit*, interius in huiusmodi corda, *spiritus eius*, qui flat vbi vult. *Ioan.*3. Spiritus vbi vult spirat. *Et fluent aquæ*, cordibus congelatis resolutis. Hunc flatum quærebat qui dicebat *Cant.*5. Surge Aquilo, veritus frigide, & pernicioſe, & veni Auster. Et *Iob.*38. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter expandens alas suas ad Austrum? Nec tantum fluet aquæ lachrymarum interiores, seu etiam exteriores, sed doctrinarum, vt ipsi quoque fiant doctores. *Ioel.*2. Effundam spiritum meum super omnem carnem; & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ. Et secundum hoc tanguntur tres status conuersionis filij, Incarnatio, Spiritus sancti missio, & prædicatio.

19. *Qui annuntiat.* Hic tangitur quartum beneficium, militanti Ecclesiæ exhibitum, scilicet iudiciorum Dei reuelatio. Primò ergo ostenditur beneficium. Secundò ostensum extollitur, ibi, *Non fecit taliter.* In prima dicuntur duo. Primò verborum annuntiatio. Secundò expositio quorum, scilicet iudiciorum & iustitiæ, ibi, *Iustitias.* Ait ergo: Sic præmissa fecit beneficia, & etiam ipse est, *qui annuntiat verbum suum Iacob*, maior scilicet populus Christianorum. *Isa.*9. Verbum misit Dominus in Iacob. *Bar.*3. Adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob puero suo. Verbum etiam incarnatum annuntiauit per Angelos, Iacob, laborantibus pastoribus & vigilantibus. *Luc.* 1. Ecce annuntio vobis gaudium magnum.

Iustitias. Hic secundum. Quasi diceret: Sic annuntiat verbum; quod est illud verbum? *Iustitias suas*, quibus discernit & bonos & malos, *& iudicia sua*, ex illis iustitiis procedentia, *Israel*, populo fideli & Deum videnti, Intelligere enim eos facit illud *Prou.*16. Pondus & statera iudicia Domini. Vnde dicunt illud *Rom.* 2. Reddet vnicuique secundum opera sua. Imò facit etiam eos intelligere, quod affligit bonos etiam sine culpa, vt augeantur eorum merita. *Ierem.*49. Ecce quibus non erat iudicium, bibentes bibent. *Isa.* 19. Erit terra Iuda Ægypto in pauorem.

20. *Non fecit taliter.* Hic attollitur beneficium, quia alij ab illo sunt exclusi. Duo ergo dicuntur. Primò quòd alij sunt exclusi à beneficio. Secundò specificatur, à quo. *Et iudicia sua.* Ait ergo: Sic reuelauit Iacob, & Israël hæc beneficia, sed *non fecit taliter omni nationi*, sicut Iacob, & Israël, quos redemit. 2. *Reg.*7. Quæ est gens vt populus Israël in terra, propter quam iuit Deus, vt redimeret eam sibi in populum, & redemptam instrueret. *Deut.*4. Quæ est alia gens sic inclyta, quæ habeat cæremonias, iustaque iudicia? Vnde specificando subdit.

Et iudicia sua, quæ facit in bonis & malis, *non manifestauit eis*, sicut populo huic sibi speciali. *Deut.*26. Et Dominus Deus tuus elegit te, vt sis ei populus peculiaris. & huic reuelauit *Deut.*12. Hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ facere deberis. ad hoc enim reuelata sunt. *Bar.*4. Beati sumus Israël, quoniam quæ Deo placita sunt, manifesta sunt nobis, vt illa facientes beatificemur in gloria, ipso præstante qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXLVIII. PSALMVM.

Alleluia Aggæi & Zachariæ.

Laudate Dominum de cœlis. Psalmus 148. in toto libro. Cum enim in Psalmo antecedenti inuitauerit ad laudem Dei Ecclesiam militantem; quam iam in cœlis triumphantem, & hoc pro reparatione ipsius Ecclesiæ, in reparatione sub Aggæo & Zacharia figurata, hîc inuitat omnem creaturam, quæ inuitatio non est, nisi quædam ostensio, quod omnis creatura diuinæ laudis sit materia, ex eo quod erit reparata à corruptione, in illa reædificatione, in qua est, vt Ecclesia reædificata & reformata post iudicium. Vnde idem titulus præponitur; qui & prius; *Alleluia Aggæi & Zachariæ*, pro reparatione templi facta, plena scilicet & perfecta. Et diuiditur Psalmus in duas partes. Primò quidem inuitat ad laudem Dei, creaturas significatas. Secundò confunctim, ibi, *Confessio eius.* In prima duo. Primò inuitantur. Secundò subditur ratio inuitationis. *Quæ ipse fecit.* Iterum in prima. primò inuitatio creaturarum superiorum spiritualium, secundò corporalis. *Laudate eum sol.* In prima tria. Primò inuitat spirituales creaturas, tangendo illarum originem. Secundò tangendo dignitatem, ibi, *Laudate eum in excelsis.* Tertiò tangendo officium & operationem. *Laudate eum omnes Angeli.* Dicit ergo: Sic supra monui ad laudem Ierusalem & Sion, sed vos *de cœlis*, origine scilicet Angeli, qui facti estis in cœlis empyreis, *laudate Dominum.* Sed quia quamuis omnes de cœlo originem habeatis, non tamen ibi habitatis, sed quidam corrupti, qui non ascenderunt postea nec ascendent, vos *in excelsis*, inuito vos, inquam, *laudate Dominum*, sicut à principio est factum. *Iob* 38. Vbi erat cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? sicut factum est in Saluatoris natiuitate. *Luc.*2. Facta est cum Angelo multitudo cœlestis exercitus laudantium Deum, & dicentium:

Omnes spiritus creaturæ inuitantur ad laudem Dei.

Laudat spiritus materia laudis sit, splendit.

centium: Gloria in excelsis Deo,&c. Aure cordis has laudes audiebat *Ioan.Apoc.*19. Audiui vocem quasi turbarum multarum in cœlo dicentium, Alleluia, laus,& virtus,& gloria Deo nostro. Et *Isa.*6. Clamabant alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Et nota, quòd quidam sunt naturaliter de cœlis,& per gratiam manent in excelsis, sicut boni Angeli: quidam naturaliter de cœlis, nec manent per gratiam in excelsis, sicut mali Angeli: quidam non sunt naturaliter de cœlis,& tamen manent per gratiam in excelsis, scilicet homines sancti: quidam nec sunt per naturam de cœlis, nec manent per gratiam in excelsis, sicut homines mali. Et nota, quòd verbum imperatiui modi, non est imperatiuum propriè hic, sed congratulatiuum, sicut iam dicetur.

2. *Laudate eum omnes.* Hic tertium, & primò tangit officium. Secundò quod respicit propriè actum. *Laudate eum omnes virtutes.* Dicit ergo: Sic laudate de cœlis existentes generaliter, qui tamen ibi per gratiam habitatis, & etiam *laudate eum omnes Angeli*, id est, nuntij, *eius*, ad reuelandum ipsius bonitatem. *Dan.*3. Benedicite Angeli Domini Domino. Angelus autem nomen est officij. Sup. in *Psal.* Qui facit Angelos suos spiritus. *Greg.* Cœlestis patriæ spiritus semper spiritus sunt, sed Angeli semper vocari non possunt. Tunc autem rectè Angeli nominantur, cum per eos nobis aliqua nuntiantur. Ecce quod reuelant. Supra in *Psal.* Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius.

Laudate eum omnes virtutes, id est, ipsi Angeli, ad exercendas operationes mirabiles constituti, *eius*, creatione & regimine. Supra in *Psal.* Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui faciris.&c.2. *Par.vlt.* Laudate eum omnes virtutes cœlorum. *Dan.*3. Benedicite omnes virtutes Domini Domino. Sed quomodo hîc imperat Angelis, cum non videatur maior illis? Responsio est, quòd verbum imperatiui modi aliquando sumitur propriè, seu imperatiuè. *Exod.*20. Honora patrem,& matrem. *Luc.*10. Hoc fac,& vives. Aliquando consultiuè. *Matth.*9. Vade,& vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Aliquando hortatiuè. *Eph.*5. Videte quomodo cautè ambuletis, & nolite fieri imprudentes. Aliquando prædictiuè. *Ioan.*2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud *Ioan.*13. Quod facis, fac citius. Aliquando ironicè, & irrisoriè. 3.*Reg.vlt.* Respondit Michæas regi Israël quærenti si accenderet in Ramoth Galaad: Ascende, & vade prospere. quatrader illam in manus tuas. Aliquando deprecatoriè. Supra: Miserere mei Deus. *Iob* 10. Parce mihi Domine. Aliquando congratulatoriè, sicut hîc, sicut vult *Glossa*. Aliquando detestatiuè. *Matth.*7. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Aliquando inuitatoriè, vel ad gratiam. *Matth.*11. Venite ad me omnes, qui laboratis. Vel ad gloriam. *Matth.*25. Venite benedicti.

Verbum imperatiui modi multipliciter sumitur.

3. *Laudate eum sol.* Hic secundum, in quo inuitat ad laudem superiores creaturas corporales: & dicuntur tria secundum triplicem cœli differentiam quam tangit. Primò sydereum in ornatu suo. Secundò empyreum, ibi, *Laudate eum cœli cœlorum.* Tertiò crystallinum, quod est medium inter duos. *Et aquæ quæ super cœlos.* Et in prima parte tangit primò luminare maius, scilicet solem. Secundò mediocre, scilicet lunam. Tertium minimum, scilicet stellas. Ait ergo: Sic laudate creaturæ spirituales superiores, & etiam *laudate eum*, vos scilicet sol luminare maius, *& luna* luminare mediocre, *laudate eum omnes stellæ.* Et non solùm vos in vestris substantiis laudetis, sed in ipso effectu: vnde addit, *Et lumen*, quod emanat à sole, luna, & stellis: creator enim vester est. *Gen.*1. Fecit Deus luminaria magna: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti, & stellas. *Dan.*3. Benedicite sol & luna Domino, benedicite stellæ cœli Domino. Nec mirum si hîc addit lumen, cum ibi etiam tenebræ inuitentur ad laudem. *Dan.*3. Benedicite lux & tenebræ Domino.

4. *Laudate eum cœli.* Hîc tangit secundum, cœlorum differentiam. Quasi diceret: Sic laudate pertinentia ad cœlum sydereum, & etiam *cœli cœlorum*, scilicet cœli empyrei, qui estis super omnes cœlos, & illos continentes, *laudate eum*, cuius magnitudinem capere non potestis. 3.*Reg.*8. Cœlum, & cœli cœlorum te capere non possunt. Sed sunt alij cœli his in infinitum excellentiores, cœli Trinitatis, qui ipsam comprehendunt. *Deut.*10. En Domini Dei tui sunt cœli, & cœlum cœlorum. Supra in *Psal.* Cœlum cœli Domino.

5. *Et aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen Domini.* Ecce quod pertinet ad cœlum aqueum: aquæ enim ponuntur à Sanctis. super cœlum sydereum, ad modũ crystalli solidissimæ, & ex omni parte ab influentia lucis empyrei illustratæ. *Dan.*3. Benedicite aquæ omnes quæ super cœlos sunt, Domino.

Sol, Christus. *Mal.*3. Vobis timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Hîc laudat. *Matth.*11. Confiteor tibi Pater. *Luna* Maria. *Cant.*4. Pulchra vt luna luna, quæ non eclipsatur. *Psal.* Luna perfecta in æternum. Hæc laudat. *Luc.*1. Magnificat anima mea Dominum. Per stellas sacerdotes & prælati. *Bar.* 3. Stellæ dederunt lumen in custodiis. Istæ laudant. *Eccl.*47. de Dauid in figura prælatorum: De omni corde suo laudauit Deum. Per luminare boni subditi, qui quasi effectus sunt bonorum prælatorum. *Eph.*5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et isti laudant. *Luc.*17. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo. Per cœlos cœlorum, Apostoli, & Prophetæ. *Iob.*26. Spiritus Domini ornauit cœlos. Hi laudant. 2. *Par.*20. Filij Core, decaluati in Caluaria, Core enim interpretatur Caluaria, laudabant Deum Israël voce magna. Per aquas super cœlos, Sancti minores. *Apoc.*19. Aquæ multæ, populi multi. Hi laudant. *Eccl.*24. In multitudine electorũ habebit laudem. *Isa.*43. de omnibus simul: Populum istum formani mihi, laudem meam narrabit. *Apoc.*19. Laudem dicite deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deum, pusilli & magni. *Isa.*65. Serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos, &c.

Quia ipse dixit. Hîc secundum, scilicet quare laudandus ab iis: & tangitur duplex ratio. Prima, collatio essendi simpliciter. Secunda, essendi ordinabiliter. Statuit ea. In prima primò tangit naturale esse corporalium. Secundò spiritualium, ibi, *Ipse mandauit.* Dicit ergo: Laudate creaturæ corporales superiores: *quia ipse dixit, & facta sunt*, corporalia. *Gen.*1. Dixit Deus, Fiat, & factum est. Suum autem dicere est velle vt ita fit, vel verbum ab æterno generare, in quo omnia facta sunt. *Aug. in lib.Conf.* Verbo tuo æterno dicis omnia quæ dicis, nec aliter quàm dicendo facis.

Ipse mandauit, rationabilibus: talibus enim fit mandatum, *& creata sunt.* De hac creatione in principio *Gen.*1. In principio creauit cœlum. De vtroque simul *Iudith* 16. Tibi Domine seruiat omnis creatura, quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum

ritum tuum, & creata sunt. Et supra in *Psal.* omninò simile. Sed quare non primò dicuntur creata quàm facta, cum creatio sit prius quàm factio, & etiam spirituales creaturæ prius sunt dignitate, quàm corporales? Resp. Quia Prophetæ sensibiliter procedit, & secundum quod est via cognoscendi in nobis: corporalia autem prius sunt spiritualia sentimus. 1. *Cor.*15. Prius autem quod animale est, deinde verò quod spirituale.

6. *Statuit ea.* Hîc tangitur collatio essendi ordinabiliter. Et primò creatis irrationabilibus superioribus. Secundò rationabilibus, ibi, *Præceptum posuit*: statutum enim proprie sit creaturæ irrationabili corporali, præceptum rationabili. Dicit ergo: Sic laudate, quia dedit esse simpliciter: & etiam *statuit ea*, corpora scilicet superiora in locis suis, vt ibi immutabiliter perseuerent, & in ordinibus suis: vnde addit, *In æternum, &*, id est, *in sæculum* consequutium, *sæculi.* Nec est contrarium quod dicitur *Matth.* 24. Cœlum & terra transibunt. Transibunt enim non secundum suam substantiam, sed secundum suam figuram. 1.*Cor.*7. Præterit figura huius mundi. *Ierem.*31. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis: si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus, &c.

Præceptum posuit, creaturis superioribus rationabilibus, *& non præteribit*, ipsum præceptum illa creatura. Sed quod est hoc præceptum? Vt illi obediant, ipsum laudent, quod faciunt in æternum. *Eccl.*42. Omnia viuunt, & manent in sæculum, & in omni necessitate obediunt ei: non fecit quicquam deesse, & vnusquisque confirmauit bona.

7. *Laudate Dominum.* Hîc secũda pars primæ partis Psalmi, in qua indistinctè inuitat ad laudẽ, vel mõstrat esse laudis materiam creaturas inferiores. Et primò creaturas habentes monstruosam generationem. Secundò habentes regulãrem, ibi, *Et omnes abyssi.* Dicit ergo: Sic vos superiores, creaturæ laudate, & etiã *dracones laudate Dominum.* Dracones tangit pro omni monstruoso tali genere, quia sicut dicit *Glossa*, ingentissimi sunt inter omnia animalia. Dracones, inquam, *de terra*, orti: habent enim originem de terra, sed versantur in aquis, & prodeuntes de speluncis volant per aëra, & ipsum inficiunt. Isti sunt creatura. Supra in *Psal.* Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.

Et omnes abyssi. Hîc inuitat regulariter generata. Et primò inanimata. Secundò animata, ibi, *Ligna fructifera.* In prima quatuor secundũ quatuor elementa quæ tangit. Primò aquam. Secundò ignem, *Ignis.* Tertiò aërem. *Grando, nix.* Quartò terram, *Montes & omnes colles.* Dicit ergo: Sic laudate dracones, & etiam vos *omnes abyssi*, omnia maria, omnium aquarum profunditates. *Dan.*3. Benedicite fontes Domino, benedicite maria & flumina Domino, qui vos creauit. 2.*Par.vlt.* Tu Domine signasti mare verbo præcepti tui, & conclusisti abyssum, & signasti terribili, & laudabili nomine sancto tuo, quod omnes pauent.

8. *Ignis.* Ecce secundum. Quasi diceret: Et tu ignis landa. *Dan.*3. Benedicite ignis & æstus Domino.

Grando. Hîc tangit aërem per quatuor differentias impressionum, quæ in ipso fiunt, *grando, nix, & glacies* in aëre ex vaporibus frigidis & humidis, *spiritus procellarum*, ex vaporibus frigidis & siccis: grando enim fit in parte aëris superiori, glacies in inferiori, & nix in media. Hæc autem omnia, sicut vult *Glossa*, etsi mutabilia & turbida sint, habent tamen locum, & ordinem suum, & creaturæ sunt.

*Ier.*10 Grando, & ignis iuxta pariter ferebantur. Vnde patet, quia etiam obediunt. *Iob* 37. Præcipit niui, & descendit super terram. Et in eodem: Flante Deo concrescit gelu. *Ezech.*13. Etumpere faciam spiritum tempestatis in indignatione mea. Et hoc est quod addit hîc: *Quæ facium verbum eius.* In *Psal.* supra: Dixit, & stetit spiritus procellæ, &c.

9. *Montes & omnes colles.* Montes maiores eleuationes terræ, *colles* verò minores. *Dan.*3. Benedicite montes & colles Domino. *Isa.*55. Montes & colles cantabunt coram Deo laudem.

Ligna fructifera. Hîc inuitat animata, vel materiam laudis esse monstrat. Et primò vegetabilia. Secundò sensibilia, ibi, *Bestiæ.* Tertiò rationabilia, ibi, *Reges terræ.* Vegetabilium tãgit duo genera. Primò quæ sunt ad esum. Secundò quæ ad ædificium. Et omnes cedri. Prima contra concupiscentiam intemperies data sunt hominis. Alia contra afflictionem exteriorem. Et hæc omnia sunt creaturæ. *Gen.*2. Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu & ad vescendum suaue, & dedit homini in esum. *Gen.*2. Dedi vobis omnia ligna, quæ habent in semetipsis semen cuiusque generis sui, vt sint vobis in escam. Similiter cedros, & talia ligna, in ædificium apta creauit, & homini dedit. *Isa.*41. Dabo in solitudine cedrum, & spinam. Et maxime cedri debent laudare, quæ fuerunt in ædificatione templi Dei. 3.*Reg.*5.6. & 7.

10. *Bestiæ, & omnia pecora.* Hîc inuitat sensibilia. Et primò grestibilia. Secundò reptilia. *Serpentes.* Tertiò volatilia, ibi, *Volucres.* Et in prima tangit primò maiora grestibilia. *Bestiæ.* Secundò minora. *Et omnia pecora.* Hæc enim sunt creaturæ. *Gen.*1. Producat terra animã viuentem in genere suo, & bestias terræ, atque multiplicentur super terram.

Aliter ab illo loco: *Laudate Dominum de terra dracones.* Draco, diabolus. *Apoc.*12. Draco traxit tertiam partem stellarum, de terra viuentium, in qua conditus fuit, in terram mortuorum & tenebrosam, & opertam mortis caligine. *Iob* 10. Sed hîc est laudis materia cum omnibus suis, qui ordinatus est à Deo in pœna. *Ezech.*29. Ecce ego ad te draco magne qui cubas in medio fluminum Ægypti. Et *Apoc.*20. Apprehendit Angelus draconem, qui est serpens antiquus, & ligauit eum. Et infrà: Missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi cruciabitur in sæcula sæculorum.

11. *Omnes abyssi.* Abyssi sunt peccatores, maximè voluptuosi. *Iob* 28. Abyssus dicit, Non est in me, vera sapientia. & verũ dicis. *Eccl.*1. Profundi abyssi, quis dimensus est? ille qui etiam talium opera in laudem suam conuertit, vnde ipsa quodammodo laudant, quia secundũ ipsorum delicias, illos punit. *Apoc.*18. Quantũ glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. Et sequitur 19. Laus & virtus Deo nostro, qui vindicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram.

Ignis. Hîc tanguntur cupidi per quinque differentias tentationum in hoc peccato. Per ignem, feruens appetitus. *Prou.*30. Ignis nunquam dicit, Sufficit. Per grandinem, labor & anxietas in acquirendo. *Exod.*9. Percussit grando in omni terra Ægypti, & cuncta quæ fuerunt in agris, in laboribus acquirendi. Et nota quod dicitur ibi, quod ignis & grando pariter ferebantur, quia ardentem appetitum habendi comitatur anxietas acquirendi. Per niuem significatur iterus amittendi. De hac *Prou.*31. Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, dicitur de sancta anima, temporalia contemnente. Per glaciem, auaritia in retinendo, quæ non

potest dissolui, sicut nec glacies, quicquid habuerit. *Sap.*16. Ingrati spes, diuitiæ in quibus sperat, tanquam hyemalis glacies tabescet. Per spiritum procellarum, dolor in amittendo, & commotio, & tempestas. 3. *Reg.*19. Post spiritum commotio. Non in commotione Dominus. *Isa.*19. Disrumpetur spiritus Ægypti in visceribus suis. Hi autē sunt materia laudis, quando conuertuntur, quia eorum malum Deus conuertit in bonum. *Gen. vlt.* Vos cogitastis de me malum, & Deus conuertit illud in bonum. Vel quando in pœnis ordinabuntur, sed non permanebunt, cū implebitur illud suprà in *Psal.* Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur, &c.

Per montes & colles tangitur tertia differentia peccatorum, scilicet superbi, qui similiter sunt laudis materia, quando sunt humiliati, vel per gratiā, humilitate quæ virtus est, vel per pœnam humilitate quæ deiectio est. *Isa.*40. Omnis mons, & collis humiliabitur. Et 44. Resonate montes laudationem. Et 49. Iubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperū suorum miserebitur. Humiliati etiam in pœna, laudis materia fuerunt, & laudauerunt, sicut habetur exemplū de Antiocho, qui percussus ait. 2. *Mach.* 9. Iustum est mortalem non paria Deo sentire, & Deo subditum esse. Et Nabuchodonosor *Dan.*4. Postquam percussus est, dixit: Leuaui oculos meos ad cœlum, & sensus meus redditus est mihi, & benedixi Altissimo, & viuentem in sæcula sæculorum laudaui, & glorificaui.

Ligna fructifera, Prælati per fructificationem. *Colos.*1. Fructificantes, & crescentes in scientia Dei. *Cedri* per odorem bonæ vitæ. 2. *Cor.*2. Christi bonus odor sumus in omni loco. Hæc laudant. *Isa.* 55. Omnia ligna regionis plaudent manu.

Per bestias, & pecora, & serpentes, actiui, sed per gressibilia, proficientes de bono in melius. Per serpentes, cauti. Hæc autem laudant Deum. *Isa.*44. Glorificabit me bestia agri, maiores in laborādo, & vniuersa pecora, minores. *Isa.*60. Omne pecus Cedar congregabitur tibi. Serpentes cauti. *Matth.*10. Estote prudentes sicut serpentes. Per volucres pennatas contēplatiui. *Prou.*1. Frustrā iacitur rete ante oculos pennatorum. Propter hoc debent laudare. *Dan.*3. Benedicite omnes volucres cœli Domino.

11. *Reges terræ.* Hic inuitat rationabilia, siue homines, quos describit tripliciter. Primò per dignitatem. Secundò per sexum. *Iuuenes.* Tertiò per ætatem. *Senes cum iunioribus.* Et quartò addit rationem laudis, ibi, *Quia exaltatum.* In prima tria secundum triplicem præeminentiam, quam tangit: potestatis primò per reges, bonitatis secundò per principes, sapientiæ tertiò per iudices. Ait ergo: Sic laudate præcedentia, & vos *Reges terræ*, laudate: & addit respectu cuius est præeminentia. *Et omnes populi.* Reges laudant. Exemplum Dauid 1. *Par. vlt.* Rex Dauid lætatus est cum gaudio magno, & benedixit Domino, & ait: Benedictus es Domine. *Dan.*4. de Nabuchodonosor: Ego Nabuchodonosor laudo & magnifico Regem cœli.

*Et omnes populi. Isa.*43. Populum istum creaui mihi, laudem meam narrabit. *Principes.* 1. *Parel.*15. dixit Dauid principibus Leuitarū, vt constituerent de fratribus suis, cantores in organis musicorum.

Et omnes iudices terræ. Iudices laudant Deum, cum rectè iudicāt, facientes, quod dicitur *Deut.*16. Iudices, & magistros constitue in portis, vt iustè iudicent populū, nec in alteram partem declinent. Blasphemant, qui malè iudicant, sicut illi, de quibus *Dan.*13. Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus, &c. Et de quibus *Sop.*2. Iudices eius lupi in vespere, non reliquerunt aliquid in mane.

12. *Iuuenes & virgines.* Hic quantum ad sexum, primò tangens masculinum. Secundò fœmininum. Laudare debent iuuenes. *Eccl.*11. Lætare iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum, in diebus iuuentutis tuæ. *Et virgines. Exod.*15. Sumpsit Maria prophetissa tympanum in manu, & egressæ sunt mulieres post eam canentes & dicentes, Cantemus Domino, gloriosè enim, &c.

Senes cum iunioribus. Hic respicit ad ætatem, secundum duplicem differentiam senectutis & iuuentutis. Senes debent laudare pro data sibi sapientia. *Iob* 12. In antiquis est sapientia. *Eccl.*25. Corona senum in multa peritia. *Cum iunioribus*, simul: in ipsis enim diuina laus consummatur. In *Psal.* suprà: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Suprà in *Psal.* Laudate pueri Dominum. *Terem.*31. Lætabitur virgo in choro, iuuenes, & virgines simūl.

13. *Quia exaltatum est.* Hic ratio: *quia exaltatum est nomen eius solius.* Filius scilicet, qui est nomen, quia per ipsum diuinitas innotuit. 1. *Ioan.*1. Filius qui est in sinū Patris, ipse enarrauit nobis. *Phil.*2. Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. *Isa.*52. Ecce puer meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde: & sublimitate singulari. *Isa.* 2. Exaltabitur Dominus solus in die illa.

14. *Confessio eius.* Hic secundum Psalmi. Postquam enim ostendit creaturas esse diuinæ laudis materiam, & diuisim, hic idem ostendit coniunctim, non exprimendo aliquam nominatim & specialiter: & dicuntur tria, propter quæ maximè Deus laudandus est. Primò scilicet opus creationis. Secundò recreationis, ibi, *Et exaltauit cornu.* Tertiò glorificationis, ibi, *Hymnus omnibus.* Dicit ergo: Sic laudate figillatim, & etiam laudate omnes simul, quia *confessio eius* est sup. *super cœlum & terram*, id est, super omnia creata, id est, de omnibus creaturis, tam superioribus, quàm inferioribus est laudandus. Et etiam *super cœlum & terram*, id est, plusquàm cœlestis, vel terrena posset exprimere creatura. *Abac.*3. Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. 2. *Paral. vlt.* Domine Deus omnipotens, qui fecisti cœlum & terram, cum omni ornatu eorum, laudabo te super his; omnibus diebus vitæ meæ.

Et exaltabit. Hic tangitur opus recreationis. Quasi diceret: Sic cœlum & terram tu fecisti, vnde laudandus: *& etiā exaltauit cornu*, id est, Christum, per propriam passionem. 1. *Reg.*2. Dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. Et in eodem: Exaltatū est cornū meum in Deo Iesu meo. *Populi sui*, redemptorē suum in ipsa sua exaltatione. *Ioan.*3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Ad quid? Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et in 12. Ego autem si exaltatus fuero à terra, omnia trahiam ad meipsum.

Vel cornu appellat potestatem & dignitatem hominis Christiani, quam multum exaltauit. *Luc.* 1: Et exit nobis cornu salutis, in domo Dauid pueri sui, id est, in Ecclesia.

Hymnus omnibus: Hic subditur pro glorificatione laus, & tangitur quasi triplex glorificandorum differentia. Sancti, filij Israël, & appropinquantes Deo. Et innuuntur in his subtiliter consideratis tres animæ dotes. Sancti enim sunt qui purgati sunt ab omni amore terreno, & per amorem

rem syncerum inhærent æternis: filij autem Israël, illi iidem sunt per visionem, & cognitionem plenam summæ veritatis: appropinquantes autem, & quasi se totos ingerentes, per fruitionem diuinæ bonitatis. Dicit ergo: Sic laudate propter opera creationis, & recreationis, & etiam, *quoniam hymnus*, & lætitia, laus scilicet Dei cum cantico. 2. *Mach.* 4. Hymnum canebant, & benedicebant Deum, in cœlum, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Et rursus de hymno. 1. *Mach.*2. In hymnis, & confessionibus benedicebant Dominum, qui fecit magna in Israël. *Iudith vlt.* Hymnum nouum cantemus Deo nostro. Est, & erit *omnibus sanctis eius*, omnibus scilicet puro & sancto amore ei inhærentibus. *Apoc.* 19. Vox exiuit de throno dicens: Laudem dicite Deo omnes sancti eius, & qui timetis Deum, &c.

Filij Israël. Ecce secundum. Quasi diceret: Hymnus erit Sanctis. Sanctis, inquam, *filiis Israël*, id est, Deum apertè videntibus. *Tob.*13. Confitemini Domino Israël. *Isa.*51. Venient in Sion, in speculatione æternorum laudantes. Et 52. Simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt, &c.

Populo, scilicet *appropinquanti sibi*, per æternam fruitionem: fruens enim totus transit in Deum. *Eccl.*24. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini: spiritus enim meus super mel dulcis. *Ier.*32. Populus meus adimplebitur bonis. *Iacob.*4. Appropinquate Deo, desiderium extendendo, sancti qui estis in patria: & ipse appropinquabit vobis, suam dulcedinem infundendo, quam & ipse tandem nobis infundere dignetur, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CXLIX. PSALMVM.

Alleluia.

1. *Argumentū Psalmi, hortatio ad laudem Dei ex iniitia in impios exercenda.*

Cantate Domino. Hic est Psalmus 149. in toto libro, in 3. vero parte 49. Postquam enim inuitauit omnes creaturas generaliter ad Dei laudē, & hoc propter ipsius laudandi gloriam, hic inuitat populum Dei specialiter ad laudandum pro iustitia Dei, in impios exercenda, in sequēti verò pro misericordia iustis impendenda. Nihil autem noui innuitur in hoc titulo, sed tantum ibi ponitur *Alleluia.* Quasi diceret: In subiecto Psalmo laus Dei continetur, & hoc verum est pro iusto iudicio, & iustitia, quam in reprobis exercebit. *Apoc.* 16. dicturi sunt sancti: Iudex es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hoc iudicasti: quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem dedisti eis libere: digni enim sunt.

Duo autem dicuntur in hoc *Psal.* Primò inuitat ad laudem. Secundò subdit inuitationis rationem, ibi, *Quia beneplacitum est Domino in populo suo.* In prima autē primò tangitur materia laudis. Secundò locus in quo laudādus. *Laus eius in Ecclesia sanctorum.* Tertiò affectus laudantis, ibi, *Lætetur Israël.* Quartò modus laudis, ibi, *Laudēt nomē eius in choro.*

Dicit ergo simul iungens inuitationē & laudis materiam: O vos Israëlitæ *cantate Domino*, ipsum laudando: & quid? *canticum nouum. Isa.*42. Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ. *Iudith* 9. Modulamini illi nouum Psalmum. Canticum verus est cantare pro vanis, & de vanis, & noxiis huius mundi, sed tale non curat. *Amos* 1. Auser à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non exaudiam. *Amos* 8. Conuertā omnes festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum. Vult autem nouum canticum de nouis, & pro nouis miraculis à Deo Patre tempore gratiæ factis. *Ioan.* 6. A sæculo non est auditum, vt aperiret quis oculos cæci. Nam pro nouis, & inauditis factis. *Matth.*5. Benedicite his qui oderunt vos. Pro nouis & inauditis patientiis. Si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram. Pro nouis & inauditis consiliis. *Matth.*19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes; & veni, sequere me. Pro nouis & inauditis promissis. *Matth.*19. Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede, &c.

Laus eius. Ecce secundum, scilicet locus laudis aperte. Suprà in *Psal.* In Ecclesiis benedicam te Domine. Et iterum: In medio Ecclesiæ laudabo te. Et rursus in alio: In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israël. *Eccl.*24. In medio electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur. Sola enim Ecclesia locus laudis est. Alij autem blasphemant, vt sic possit dici, inter gentes nomen meū iugiter tota die blasphematur. *Isa.*52.

2. *Lætetur Israël.* Hic tertium, in quo tangitur affectus laudantis, scilicet affectus lætitiæ & exultationis. Lætitia interius est, cuius effectus est exultatio exterior: lætitia interior in Deo propriè, exultatio verò exterior propriè in homine Christo. Secundum, ibi, *Et filiæ Sion.* Dicit ergo: Sic monui ad canticum nouum cantandū, & determinaui locum cantus, & etiam *Israël*, populus videns Deum, hic per speculum, & tandem per speciem in futuro, *lætetur*, interiori cordis lætitia, & hoc in præsenti, & tandē in futuro plenè, & perfectè, *in eo qui fecit eum*, & secundum id quod est, & secundū quod Israël est. *Soph.*3. Lætare & exulta Israël in omni corde tuo. *Isa.*56. Lætificabo eos in domo orationis meę. *Isa.*61. Gaudēs gaudebo in Domino.

3. *Et filiæ Sion*, animæ Deum speculantes, hic per fidem, ibi per speciem, *exultent*, extrà saltent, *in rege suo*, Christo, videntes eius humanitatem gloriosam. *Isa.*33. Regem in decore suo videbunt, & tunc non se continebunt ab exteriori iocunditate, dicentes illud *Apoc.*19. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei. De vtroque dicitur *Isa.*62. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo. *Abac.*3. Ego autem gaudebo in Domino, & exultabo in Deo Iesu meo; & rege meo, sicut dictum est, & sacerdote meo. *Hebr.*7. Melchisedech Salem, & sacerdos Dei summi.

Laudent nomen eius. Hic determinat modum laudis. Primò vt sit in choro charitatis, & concordiæ quoad proximum. Secundò in tympano mortificationis carnis quantum ad seipsum: ibi, *in tympano.* In obedientia decem præceptorum quantum ad obedientiam ad Deum, ibi: *Et in psalterio.* Dicit ergo: Sic moneo ad canticum nouum cantandum, & determinaui locum, & etiam moneo: *Laudent nomen eius in choro. Glos.* In concordia morum, & vnitate charitatis. Chorus est consonia humanarum vocum relatio, & signat concordiam morum, quam multum diligit. *Eccl.*25. In tribus placitum est cordi meo, quæ sunt placita coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum. Et hanc in suis facit. *Iob* 25. Qui facit concordiam in sublimibus suis, quam diabolus abhorret & fugit. *Cant.*7. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? armatos charitate & concordia contra diabolum.

Et tympano, carnis scilicet mortificationis sicut ille, cum tympano laudabat, qui dicebat 1. *Cor.*9.

Castigo

Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et *Gal. vlt.* Stigmata Domini mei Iesu Christi in corpore meo porto. Hoc est de quo *Exod.* 15. Maria soror Moysi sumpsit tympanum,& egressæ sunt mulieres post eam cum tympanis & choris.

Et psalterio, decem mandatorum adimpletione, *psallant ei.* Suprà in *Psal.* In psalterio decem chordarum psallite illi. Et in alio: Psallite Domino omnes sancti eius,& confitemini, &c. Et rursum: Sumite Psalmum, & date tympanum, psalterium iocundum cum cithara.

4. *Quia beneplacitum est.* Hic est secundum, scilicet ratio & causa laudis, iustitia scilicet diuina in punitione reproborum, quæ fiet per sanctos tanquam per ministros: vnde hîc introducuntur sancti iudices & ministri. Duo ergo dicuntur. Primò sanctorum gloria pro collatione potestatis eis à Deo datæ de iudicãdis impiis. Secundò pro exequutione, ibi, *Ad faciendam vindictam.* In prima tria. Primò causa collationis tantæ potestatis, diuinum scilicet beneplacitum. Secundò collatio ipsa. *Et exaltauit.* Tertiò lætitia & exultatio pro collatione illa, ibi, *Exultabunt sancti.* Dicit ergo: Sic laudetur Deus *quia beneplacitum est Domino in populo suo.* Suprà in *Psal.* Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, &c. *Sap.* 4. Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores translatus est. Ex hoc enim quod placet Deo, confert bona, non meo merito. *Luc.* 12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri meo dare vobis regnum, id est, potestatem & iudicium super impios *Sap.* 3. Iudicabunt Sancti nationes, & dominabuntur populis.

Et exaltabit mansuetos. Hic secundum. Quasi diceret: Sic est beneplacitum, & propter hoc *exaltabit mansuetos*, perfectos qui in manu Dei assueti sunt accipere ab eo æterna, & interna bona: & hoc in die iudicij, quando eos faciet assessores. 1. *Pet.* 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. *Luc.* 14. & 18. Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur: tunc enim deponentur potentes de sede, & exaltabuntur humiles. *Luc.* 1. *Esther vlt.* Humiles exaltati sunt, & deuorauerũt inclytos. Hæc autem exaltatio erit *in salutem*, quãdo salus æterna dabitur iustis *Isa.* 45. Dabo in Sion salutẽ, & in Ieruſalẽ gloriam meam. Et erunt sic exaltati mansueti. In *Psal.* suprà: Suscipiens, sursũ capiens, mansuetos. Et in alio: Mansueti autem hæreditabunt terram, &c.

5. *Exultabunt sancti.* Hic est tertium, sanctorum scilicet lætitia & exultatio pro exaltatione illa. Et ostenditur primò lætitia, siue exultatio in corde. Secundò in ore, ibi, *Exultationes Dei.* Tertiò in opere, ibi, *Et gladij ancipites.* In prima autem tangitur lætitia in intellectu. Secundo in affectu. *Lætabuntur in cubilibus suis.* Dicit ergo: Sic Domino bene placent sancti, propter quod & ipsos exaltabit, & tunc *sancti in* hac *gloria* exaltationis suæ *exultabunt*, in datore illius gloriæ, ipsum cõmendantes, dicentes illud *Apoc.* 19. Regnauit Dominus Deus noster, & demus gloriã ei. *Isa.* 35. Exultabit lætabunda & gaudẽs. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron. Ipsi videbunt gloriam Domini, in seipsis: & decorẽ Dei nostri, in seipso.

Lætabuntur, lætitia inenarrabili, de qua *Isai.* 15. Venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum. In eodem: Gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Et hoc pro iustitia diuina. *Psal.* Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Et hoc *in cubilibus suis*, id est, in quiete æternæ consolationis, & æternæ in affectu suo interiori. Tunc plenè implebitur, quod dicitur 2. *Cor.* 1. Gloria nostra hęc est testimonium conscientiæ nostræ. *Isa.* 24. Secretum meum mihi. Hi sunt, de quibus Dominus *Luc.* 11. Ostium clausum est, vt iam non sit introitus ad regnum, & pueri mei mecum sunt in cubili. *Cant.* 8. Apprehendam eum, & ducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. *Isa.* 57. A facie malitiæ collectus est iustus: veniat pax, & requiescat in cubili suo. Et *Isa.* 35. In cubilibus vbi habitabant dracones, viror iunci & calami orietur.

6. *Exultationes Dei.* Hic lætitia quantum ad os. Ait ergo: Sic lætabuntur in corde, & etiam *exultationes Dei*, non mundi, non carnis, non diaboli, *in gutture eorum*: alia litera, *in faucibus eorum. Psal.* suprà: Exultabunt labia mea cum cantauero tibi. *Ose.* 8. In gutture tuo sit tuba laudis, & exultationis. *Prou.* 3. Misericordia & veritas, id est, diuina iustitia, nõ te deserant: circundantes in gutture tuo.

Et gladij. Hic tertium, lætitia pro gloria in opere, vel in ipso opere. Ait enim: Sic exultabunt in corde, & in ore, & etiam exterius in opere, quia *Gladij ancipites*, in ambabus partibus secantes, *in manibus eorum.* Isti gladij sermones sunt. Sermo enim Dei gladius est. *Ephes. vlt.* Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. *Hebr.* 4. Viuus est sermo Dei, & efficax, pertingens vsque ad diuisionẽ animæ & spiritus. Et sancti similiter accipient tunc sermonem potestatiuum, & iudicatiuum. *Cant.* 3. Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortibus Israël, omnes tenentes gladios. Quilibet habebit gladium exacuarum, & limatum. *Eze.* 21. Gladius exacuatus est & limatus, vt cædat victimas. Et erit in manu, in potestate sanctorum. *Exech.* 21. Iste est exacuatus gladius, vt sit in manu interficientis.

7. *Ad faciendam vindictam.* Hic secundum totius huius partis, in qua agitur de causa laudis. Præmissa enim collatione iudiciariæ potestatis ipsis sanctis facta, hic subiungitur de exequutione: & tanguntur duo. Primò potestatis exequutio. Secundò illatio, vel assertio, quòd sit in gloria sanctorum, ibi, *Gloria hec est.* In prima tangitur exequutio potestatis respectu minorum in facto. Secundò in verbo, ibi, *Increpationes.* Dicit ergo: Sic gladij ancipites in manibus eorum: vnde *lætabuntur*, & hoc, *ad faciendam vindictam in nationibus*, in hominibus, qui in concupiscentia carnis, in qua nati sunt finaliter permanserunt. Suprà in *Psal.* Iudicabit in nationibus, replebit ruinas, &c. *Sap.* 3. Iudicabunt Sancti nationes, & dominabuntur populis. Sed quomodo dicit hoc, cum Dei solius sit vindicta? *Deut.* 32. & *Rom.* 12. Mihi vindictam, & ego retribuam eis. Et *Eccl.* 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictã. Et Sancti hoc ipsum petunt. *Apoc.* 6. Vsquequo Deus sanctus & verus, non vindicas sanguinem nostrum? Et est responsio, quod solius Dei erit vindicta authoritate: sanctorum autem Angelorum & hominũ, ministerio. 2. *Reg.* 22. Exaltabitur Deus salutis meæ. Deus qui dat vindictas mihi, & subdit populos sub me. Hoc significatum fuit. *Esth.* 6. vbi dictum est: Assignata est dies vltionis in omnibus terris, & populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, vt notum fieret paratos esse Iudæos, ad capiendam vindictam de hostibus suis. Hæc dies, de qua *Prou.* 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. Et *Eccl.* 5. Ne tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem, quia subitò veniet ira illius, &

disperdet te in die vindictæ. Nec mirum si Sancti facient vindictam, quia omnes creaturæ facient vindictã. *Eccl.* 39. Omnia ad vindictã creata sunt, bestiarum dentes, scorpij & serpentes, rumphæa vindicans in exterminium impios.

Increpationes in populis. Ecce secundum. Quasi diceret: Sic videbunt in facto, & etiã *increpationes in populis*, quæ sunt in verbo. 4. *Reg.* 19. Dies increpationis & tribulationis dies iste: tunc enim dire increpabuntur, qui hic increpationes audire nolunt, de quibus *Prou.* 1. Increpationes meas neglexistis, ego autem in interitu vestro ridebo. *Peou.* 5. Ne des alienis laborem tuum, & annos tuos crudeli. Et infrà: Ne gemas in nouissimis, & dicas, Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum?

Ad alligãdos reges. Hic exequutio potestatis quantũ ad maiores: & tãguntur duo. Primò potestatis exequutio. Secundò exequutionis finis & ratio, ibi, *Vt faciant.* In prima duo, secundum duplex genus excellentiæ & maioritatis. Primum, excellentia potestatis, ibi, *Reges.* Secundum, generis nobilitas, ibi, *Et nobiles eorum.* Dicit ergo: Sic habent potestatẽ ad hoc faciendum in minoribus, & etiam *ad alligandos reges eorum*, maiores maiorum potestate, *in compedibus*, quia detrusi in inferno, quasi compediti, procul dubio nihil poterunt boni velle, nec ad literam, ambulare. Isti sunt compedes quibus Nabuchodonosor ligauit Sedechiã 3. *Reg. vlt.* Et hoc iustissimum, quia doctrinam Christi compedes reputauerunt. *Eccl.* 21. Compedes in pedibus stulti doctrina.

8. *Et nobiles eorum*, maiores scilicet nobilitate generis, *in manicis ferreis*: quod sunt pedibus compedes, hoc sunt manibus manicæ ferreæ. *Iudith* 8. Ligauerunt serui Olophernis Achior ad arborem manibus & pedibus. Mali enim quantumcumque magni, procul dubio ligabuntur prolata sententia iudicij. *Mat.* 22. Ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores. Sed ad quid erit ista ligatio? Ecce.

9. *Vt faciant in eis iudicium*, non quodcumque, sed *conscriptum*, & derminatum in Scripturis, illud scilicet *Sap.* 3. Iudicabunt Sancti nationes. Et *Iob* 36. Iudicium pauperibus tribuit. 1. *Cor.* 6. An nescitis quia Sancti de hoc sæculo iudicabunt? Et *Mat.* 12. & *Luc.* 11. Propterea ipsi iudices vestri erunt. *Isa.* 3. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. *Abd.* in fine: Ascendent saluatores in montem Sion, iudicare montem Esau.

Gloria hec est. Ecce secundum totius huius partis, in qua tangitur de exequutione sententiæ. Ait enim: Sic Sancti potestatem habebunt & in minores, & in maiores nationũ. *Hec est gloria*, scilicet posse, *omnibus sanctis eius*, perfectis scilicet, qui pro Christo omnia reliquerunt. *Glossa*: Ecce quanta gloria Sanctorum, & gaudiũ tunc erit, quando pauperes, qui hic fuerunt derisui, potestatem habebunt vindicandi in superbos. *Sap.* 5. dicturi sunt dãmnati: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. *Sap.* 5. Accipient regnum decoris, & diadema honoris de manu Domini, quod & nos ab eodem accipere mereamur, qui est benedictus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN CL. PSALMVM.

Alleluia.

Argumentũ Psalmi, hortatio ad laudem Dei ex misericordia pijs exhibenda.

1 LAudate Dominum in Sanctis eius. Hic est Psalmus 150. in toto libro & vltimus, in quo, sicut superiùs dictum fuit, post quã monuit ad laudem Dei pro iustitia in impios à Sanctis exercẽda, hîc monet ad eandem laudem, pro misericordia piis exhibenda, tanquã videret iam exhibitã, ex qua potissimè Deus laudandus est: vnde bene hîc proponitur titulus *Alleluia.*

Diuiditur autẽ Psalmus in duas partes. Primò inuitatio ad laudẽ Dei. Secundò expressio modi laudãdi, ibi, *Laudate eum in sono tubæ.* In prima duo. Primò inuitat ad laudandum, addens rationem laudis, gloriam sanctis exhibitã generaliter. Secundò sanctis quibusdã specialiter, & Angelis. *Laudate eum in firmamento.*

Dicit ergo: Sic monui laudare Deum suprà pro iustitia, quam per sanctos exercet in impiis, & adhuc dico, omnes electi eius, vel potius omnes creaturæ eius, *laudate Dominum*, & hoc, *In sanctis eius*, quibus tantam misericordiam præstitit. *Sap.* 4. Gratia & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius, quorum animas ad se de periculis mundi traxit. *Sap.* 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tãget illos, &c. *Deut.* 33. Omnes sancti in manu illius sunt. Et tractos & in manu positos mirabiliter glorificauit. *Psal.* Mirabilis Deus in sanctis suis, &c.

Laudate eum in firmamento. Hic secundum, in quo ponitur specialis ratio, quæ pro sanctis specialibus assignatur. Et primò inuitat ad laudandum pro gloria Christo capiti exhibita. Secundò pro gloria exhibita Angelis, ibi, *Laudate eũ in virtutibus.* Tertiò pro exhibita hominibus electis, ibi, *Laudate eum secundũ multitudinem.* Dicit ergo: Sic laudate eum in sanctis eius, & *laudate eum in firmamento*, id est, pro gloria in firmamento collata, firmamento, inquam, *virtutis eius*, scilicet Dei, hoc est, Christo capiti. Ipse enim firmamentum est, & causaliter & essentialiter. Causaliter 2. *Reg.* 22. Factus est Dominus firmamentum meum. Et essentialiter. Suprà in *Psal.* Et it firmamentum in terra, in ummis montium. *Eccl.* 43. Altitudinis firmamentum, pulchritudo eius.

Similiter vtroque modo virtus dicitur: causaliter, Suprà: Domine Domine virtus salutis meæ. 2. *Reg.* 22. Dominus petra mea, & robur meum. Essentialiter. 1. *Cor.* 1. Prædicamus Iesum Dei virtutem, & Dei sapientiam. *Rom.* 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas.

Laudate eum in virtutibus. Ecce secundum. Quasi 2. diceret: Laudate pro gloria homini Christo exhibita, & etiã *laudate eum in virtutibus eius*, hoc est, pro gloria virtutibus Angelicis data, quæ suæ sunt creationis & confirmationis in gloria, pro qua gloria & ipsæ virtutes laudant. 2. *Paralip. vlt.* Laudabo te Domine omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum.

Laudate eum. Hic tertium, quod patet ex ipso moloquendi, scilicet inuitatio ad laudem pro collatione gloriæ omnibus electis. Ait enim: Sic laudate pro gloria homini Christo exhibita, & sanctis Angelis, & etiam *laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius*, id est, secundum gloriam, quam extendit ad omnem multitudinem electorum ex diuersis partibus, & diuersis conditionibus huius mundi, iterum ostenditur multitudo magnitudinis diuinæ in hominum salute qui tam miserabiliter corruerunt in primo homine. *Eph.* 2. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui, conuiuificauit nos Christo. *Thren.* 3. Misericordiæ Domini est, quia non sumus consumpti: multæ enim sunt miserationes eius.

Laudate eum in sono tubæ. Hic secunda pars Psalmi, 3. in qua inuitat addendo modum. Secundò ostendit sic laudandi dignum, ibi, *Omnis spiritus.* Prima pars posset diuidi in 8. secundum 8. genera modorum tantandi per ordinem in litera.

Aliter

Aliter etiã posset diuidi Psalmus iste, vt primò in-uiter ad laudandũ Deum pro gloria sanctorũ, addens rationem generalem, sicut dictum est, & expositũ Secundò addendo specialẽ. Et primò pro gloria Virgini Matri exhibita. Secundò pro gloria sanctis Angelis collata, sicut & prius, ibi, *Laudate eum in virtutibus.* Tertiò pro collata hominibus electis, ibi, *Laudate eum secundum multitudinem.* Et ista iam subdiuiditur. Sed primam exponamus de B. Virgine. Ait enim: Sic dixi, quòd laudetis Dominum in sanctis eius, & incipite laudare pro gloria Mariæ: vnde *laudate eum in firmamento virtutis eius.* Ipsa enim dicitur firmamentũ. *Ezech.* 1. Supra firmamentum quod erat imminens capiti animaliũ, quasi aspectus lapidis Saphiri. Et est firmamentũ virtutis, quia omnibus aliis in fide hæsitantibus in hora passionis, ipsa perstitit tanquam virtute firmata. *Luc.* 1. Virtus Altissimi obũbrabit tibi.

Beata Virgo, firmamentum.

Laudate eum in virtutibus eius. Hoc ad gloriã Angelorum pertinet, & est expositũ. *Laudate eum secundum multitudinem.* Hic pro gloria electis hominibus collata: & diuiditur hæc pars secundum diuisionem electorum: vnde pro gloria sanctis Patriarchis exposita, in quibus relucet multitudo magnitudinis diuinæ bonitatis. Ipsi enim fuerunt fidei fundatores: Christus enim de eis carnem assumpsit, eis promissiones fecit, ipsos à limbo eduxit, & in cœlum perduxit. Secundum hanc ergo magnitudinis multitudinem laudandus est. Sic laudabat Dauid 1. *Par. vlt.* Benedixit Dauid coram vniuersa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri, ab æterno, & vsque in æternũm magnificentia tua, & potestas, & laus in manu tua, virtus & potentia.

Laudate eum in sono. Hic pro gloria collata Apostolis inuitat ad laudandum. Ait enim: Sic laudate secundum multitudinem magnitudinis, & etiam *laudate eum in sono tubæ*, in tubali Apostolorum, & gloriosa prædicatione, vel in gloria Apostolis collata, qui fuerunt sonus tubæ: vnde & per tubas sunt designati principaliores inter eos. *Num.* 10. Fac tibi duas tubas argenteas. Vel quilibet etiam eorum, quia in binario numero missi sunt ad prædicandum, sicut dixit *Glossa* super *Matth.* Et sicut misit binos discipulos ante faciem suam. *Luc.* 10. Et hoc vt charitatis perfectio signaretur, sicut dicit beatus *Greg.*

Laudate eum in psalterio, id est, propter gloriam his, qui per psalterium designantur, collatam. Quinam sunt isti, nisi sancti Euangelistæ de agendis, & moribus plenius instruentes? Hoc est psalterium, in quo fugatur dæmon. 1. *Reg.* 16.

Et cithara, id est, pro gloria sanctis innocentibus collata. Cithara enim dulcissimè sonat: quid dulciùs quàm omninò innocentes pro omninò innocente mori, & eidem testimonium perhibere? Vnde de ipsis innocentibus dicitur *Apoc.* 13. Vocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium citharis suis: & nemo poterat dicere canticum illi, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra: virgines enim sunt. Et 15. Habebant citharas Dei cantantes canticum Agni, & canticum Moysi serui Dei.

4. *Laudate eum in tympano*, id est, pro tympano, hoc est, pro collegio Martyrum, qui sicut tympanum martyrio sunt extensi. *Ierem.* 31. Virgo Israël adhuc ornaberis tympanis tuis.

Et choro, id est, pro gloria collata choro, id est, facris virginibus, quarum est propriè dicere choros, & in ipsis exultare. Vnde *Ier.* 31. statim vt dixit, Adhuc ornaberis tympanis tuis, adiecit: Et egredieris in choro ludentium. 2. *Reg.* 6. Erant cum Dauid septem hori, & victima vituli, quando deducebat arcam fœderis Domini. Hi septem chori possunt esse septẽ modi virginitatem conseruandi, vel magis septem dona Spiritus sancti, verè conseruantibus virginitatem collata.

Laudate eum in chordis, hoc est, pro gloria Confessoribus sanctis exhibita: ipsi enim fuerunt chordæ mirabiliter extensæ per carnis mortificationem, & ab humore culpæ deficcatæ, & pro talibus laus est exigenda. *Dan.* 13. Helcias & vxor eius in illa die laudauerunt Dominum, pro filia sua Susanna, cum Ioachim marito suo, & cognatis eius omnibus, quia non esset inuenta in ea res turpis.

Et organo, id est, pro gloria sãctis Doctoribus collata, qui rectè organo cõparantur. In organis diuersi soni emittũtur per diuersas fistulas, & melodia efficitur, & cõcordantia. Sicà Doctoribus multæ sententiæ Veteris Testamenti, Propherarũ, Salomonis, & Noui, modò de Euangelio, modò de Epistolis, vel Apocalypsi proferuntur, vnam facientes cõcordiam & melodiam. Hi sunt ergo, de quibus dicitur 2. *Par.* 23. Electi sunt & distributi in ministeriũ domus Domini, ianitores & psalmistæ, canentes Domino, in organis, quæ portabant in armo: quia Doctores debent quod docẽt, opere adimplere. *Matth.* 5. Qui fecerit & docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorũ.

5. *Laudate eum in cymbalis.* Cymbalum appellatur prędicator appellans homines ad æternum conuiuiũ. Sed duo sunt prædicatorum genera: quidã prædicant ore, & opere inuitando, & sunt cymbala bene sonantia. Quidã qui inuitant in cordis exultatione, & sunt cymbala iubilationis. Pro gloria ergo vtriusque collata, monet laudare dicens: *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus*, id est, pro gloria collata prædicatoribus, ex charitate implentibus ea, ad quæ monẽt alios, ne sint cymbala se consumentia. 1. *Cor.* 13. Si linguis hominum loquar, aut Angelorum, charitatem autẽ non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Ne sint dè illis, qui dicturi sunt in die iudicij, Domine nonne in plateis tuis prædicauimus, & in nomine tuo miracula fecimus? Amen dico vobis, nescio vos. *Matth.* 7.

Laudate eum in cymbalis iubilationibus, id est, in gloria, & pro gloria prædicatorum in lætitia cordis prædicantiũ: taliter enim vult Deus sibi seruiri. *Eccl.* 35. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. *Cor.* 9. Hilarem datorẽ diligit Deus. De iis dicitur 1. *Esdr.* 3. Steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Leuitæ filij Asaph, in cymbalis, vt laudarent Deum in manibus Dauid regis, & concinebant in hymnis, & confessione Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. 2. *Paral.* 5. Sacerdotes canebant voce, & cymbalis.

6. *Omnis spiritus.* Ecce secundum totius huius partis, in quo addit qui debeat potissimè his modis laudare, quia spirituales, non carnales. Ait enim: His modis laudetur, & etiam *omnis spiritus*, omnis scilicet viuens spiritualiter, & Deo spiritualiter seruiens, non carnem sequens, sicut ille qui dicebat *Phil.* 3. Nos sumus circumcisio, qui spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu. *Laudet Dominum*, pro his bonis, nõ caro & peccator. *Eccl.* 15. Non est speciòsa laus in ore peccatoris. Sed *Dan.* 3. dicitur: Benedicite, laudando, & glorificando, spiritus & animæ iustorum Domino, & hymnum dicite Deo nostro. Caro autem si facta sit spiritualis, gaudeat & exultet. Suprà in *Psal.* Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Omnis ergo spiritus laudet, & hic in præsenti, & in futuro potissimè, quando tori transibunt ad laudem Dei: ad quem statum nos perducat, qui est benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

INDEX

INDEX

Rerum notabilium, quæ in Commentariis in Psalmos continentur.

A

ABIMELECH nomen, Iudæos significat. psal. 33. vers. 2
Quare Abraham signanter dicitur seruus Dei. ps. 104. v. 6
Triplex Abundantia, mala iniquitatis, indifferens diuitiarum, bona virtutum. ps. 29. v. 7
Abyssus abyssum inuocat, Vetus Testamentum, Nouum. ps. 41. v. 8
Actiones nostræ à gratia, & voluntate. ps. 24. v. 2.
Adeps in bonam aut malam partem multiplex. ps. 16. v. 10.
Duplex Dei Adiutorium in opportunitate. p. 9. v. 10.
Adiutorium humani generis in Christo. ps. 88. v. 20.
Triplex Adiutorium Dei, ante, & post pugnam, & in pugna. ps. 7. v. 11
Administratio Dei qua mundus regitur. ps. 108. v. 28.
Quadruplex causa, quare Deus debeat Adorari. ps. 24. v. 7
De Aduentu per amorem. ps. 17. v. 9
De secundo Aduentu in carnem & reditu in cœlum. ps. 17. v. 10
Cur antiqui patres Christi Aduentum optabant. ps. 12. v. 1.
Triplex Adulandi genus. ps. 9. v. 23
Aduersitas Deum obliuisci non finit. ps. 43. v. 18
Aduocati ranis comparati. ps. 104. v. 31
Ægypti Hebræis inuidiam habuerunt sæuissimam. ps. 104. v. 25
Tribus Ægypti ciuitatibus tres Iudæ ciuitates oppositæ. ps. 58. v. 36
Afflictio ad correctionem vtilis. ps. 82. v. 17
De Afflictis, & de martyribus, qui sunt filij Coræ, id est, Christi passi in Caluaria. ps. 43. v. 1.
Alæ Christi, duo Testamenta. ps. 35. v. 8
Alæ Dei, charitas & misericordia. ps. 16. v. 7
Alæ Dei, iustitia & misericordia. ps. 60. v. 5
Alleluia carmen Angelicum. ps. 104. v. 1
Altaria holocaustorum, & thymiamatis in Christo. ps. 83. v. 4
Altitudo diei est felicitas temporalis. ps. 55. v. 4
Ambitionis elegans descriptio. ps. 90. v. 6
Amici recedunt à nobis in aduersitate constitutis. ps. 87. v. 18
De Amicis fictis, & Iuda proditore. ps. 40. v. 7
Amor temporalium similis lethargiæ. ps. 75. v. 6.
Quomodo Amor nescit vel patitur superiorem. ps. 17. v. 2
Angeli per Christum reparati. ps. 107. v. 5
Angeli mediatores inter Deum & homines. ps. 102. v. 20.
Angeli annuntiant voluntatem Dei hominibus. ps. 103. v. 4.
Mandatum Angelis, vt nos custodiant. ps. 90. v. 11.
Effectus custodiæ Angelorum. ps. 90. v. 12
Anima iusti est Dei facies irradiata virtutibus, ps. 30. v. 17.
Anima cum horto comparatur. ps. 103. v. 22
Deformitas Animæ peccatricis. ps. 16. v. 9
Anima Christi cur dicitur framea, id est, gladius vtrinque acutus. ps. 16. v. 12
Cur Anima iusti dicatur cœlum & sedes Dei. ps. 2. v. 4.
Septem liquoribus abluitur Anima. ps. 6. v. 7
Non solùm Anima iusti, sed etiam caro in exultatione Domini prorumpit. ps. 83. v. 3
Releganda est Anima à triplici terra. ps. 24. v. 2
Triplex visio Animæ. ps. 18. v. 14
Anima eripienda est vel auellenda à terrenis, ps. 6. v. 5.
Quomodo & quare Anima debet subijci Deo, ps. 61. v. 2.
Quædam Animalia ex puris elementis aluntur, ps. 22. v. 3.
Annus in bonam, & malam partem acceptus, ps. 60. v. 7.
Cur Deus finet bonos opprimi ab Antichristo, ps. 9. v. 22.
Antiqui sub diuersis figuris petebant incarnationem. ps. 146. v. 15
Eliditur error Apollinaristarum Christum animam habere negantium. ps. 85. v. 2
Cur Apostoli vocantur flumina. ps. 92. v. 3
Effectus præparationis Apostolorum. ps. 64. v. 9
Apostoli comparantur montibus. ps. 113. v. 4

Quare Apostoli dicuntur arietes. pſ.28.v.1
Apostolorum miracula. pſ.17.v.15
Actoritas Apostolorum in ordinanda Ecclesia. pſ.67.v.13.
Conuersio Apostolorum prædicitur. pſ.67.v.28
Dispersio Apostolorum. pſ.21.v.15
Causa huius dispersionis. ibid.
Cur Apostoli dicuntur dies. pſ.138.v.16
Quomodo Apostoli à Christo honorati. pſ.138. v.17.
Virtus Dei Apostoli. pſ.67.v.29
Apostoli mysticè cœli. pſ.18.v.1
Aqua non patitur violentiam, inclusa vt daret locum homini. pſ.32.v.7
Aquæ inclusæ sunt sicut persecutiones. ibid.
Compensatur tripliciter eius damnum. pſ. 32. v.7.
Restrictio Aquæ commendat hospitalitatem. ibid.
Aquæ contradictionis, scientia legum. pſ.105. v.32.
Aquæ multiplex acceptio ex scriptura. pſ.77. v.16.
Quæ sint Aquæ contradictionis. pſ.80.v.8.
Triplex argenti purgatio, doctrinæ accomodata. pſ.11.v.7
Arietes Apostoli induti exultatione aut charitate. pſ.64.v.14.
Ascensio Christi. pſ.67.v.19
Variæ Christi Ascensiones. pſ.46.v.6
Attentio in oratione desideratur. pſ.69.v.2
Mira ostendit Deus sua Attributa, præsertim misericordiam erga nos. pſ.16.v.6
Triplex Auersio à Deo remouetur à iustis. pſ.43. v.18.
In Aure obedientia, in oculo sapientia. pſ.93. v.9.
Aures Dei præsentia illius. pſ.5.v.2
Auris obedientiam significat. pſ.39.v.7
Aurum causa præliorum. pſ.26.v.3
Duplex Auxilium contra impugnantes Christum, consolatio diuina, & oratio. pſ.3.v.4

B

Babylon multipliciter sumitur. pſ.136.v.1
In sacramento Baptismi infunduntur virtutes. pſ.70.v.6
Diffinitur qui sit verè Beatus. pſ.143.v.15
Beatus qui per flagella à Deo eruditur, & per legem docetur. pſ.93.v.12
Beatus qui rectè inter carnem, & spiritum iudicat. pſ.105.v.3.
Beati in via vitæ, fidei, & Christi existentes, immaculati. pſ.118.v.1
Beatitudo hominis iustificati. pſ.32.v.2
Beatitudo quinque partibus constat. pſ.1.v.1
Partes quibus constat Beatitudo. pſ.83.v.5
Immobilitas Beatitudinis. pſ.10.v.5
Beelphegor simulacrum libidinis. pſ.105.v.28
Multiplex in hac vita Bellum, & in cœlo pax. pſ.36.v.11.
Benedicendus Deus triplici de causa. pſ. 71. v.17.
Benedictio quinque modis sumitur. pſ.84.v.2.
Tria Beneficia Christo collata. pſ.15.v.9
Sex Beneficia Iudæis diuinitus collata. pſ.104. v.7.
Beneficiorum Dei enarratio. pſ.77.v.3
Beneficia Dei iugiter recolenda. pſ.102.v.2. item pſ.76.v.12
Quatuor Beneficia Ecclesiæ post resurrectionem collata, doctrina, missio Spiritus sancti, miracula, Ecclesiæ dilatatio. pſ.67.v.8.
Tria Beneficia consideranda. pſ.65.v.6
Quædam Dei Beneficia in particulari recensentur. pſ.77.v.12.
Facilis Beneficiorum oblivio & injuriarum recordatio. pſ.77.v.11
Benignitatis, ac amoris impensioris in homines superabundantia. pſ.41.v.9
Boni cur hæreditas Christi dicantur. pſ.2.v.6
Inuitatur Bonus ad mali odium. p.96.v.20
Bona temporalia, & vitia carnalia dicuntur stercora. pſ.112.v.7
De Bonis huius vitæ, & futuræ. pſ.30.v.20
Declinatur à Bono multis modis. pſ.13.v.3
Omnia Bona à Deo, & primo bona naturæ. pſ.35.v.7.
Item Bona gratiæ & gloriæ sunt à Deo. pſ.35. v.8.
Bona multi præcipiunt quæ non faciunt. pſ.49. v.16.
Bona vitæ æternæ quæ sint. pſ.26.v.13
Bona hic iustis collata. pſ.30.v.21
Quadruplex Bonum animæ beatæ. pſ.24.v.13
Multa resistunt operanti Bonum. pſ.24.v.18
Multiplex Bonum. pſ.117.v.9
Præmia Bonorum. pſ.62.v.12
Casus Bonorum affligit, qui bene ossibus emotis, corruptis, & fractis comparatur. pſ.41. v.11.
Quid ante & post mortem Bonis contingat. pſ. 36.v.37.
Extra Ecclesiam nulla Bonitas. pſ.36.v.3
Bonitas Dei diffunditur in omnibus Animæ facultatibus. pſ.117.v.29
Quid sit facere Bonitatem. pſ.36.v.3
Bonitatis partes, iustitia, & misericordia. pſ.17. v.47.
Laudanda Dei Bonitas & potentia. pſ.32.v.4
Quatuor Brachij acceptiones. pſ.9.v.35
Filius brachium patris. pſ.70.v.18.

C

Calcaneum vltimum vitæ, vel corporis significat. pſ.28.v.6
Calceamentum bonum & malum. pſ.59.v.10
Quare Calix sanguinis Christi dicitur præclarus. pſ.22.v.5
Nomine Calicis intelligitur lex vel potestas iudiciaria Christi. pſ.74.v.9
Quare Deo Cantandum non mundo. pſ.39.v.4.
Canticum nouum est legis nouæ obedientia. pſ.32.v.2.
Triplex ratio quare debeamus Cantare Domino Canticum nouum. pſ.97.v.1
Multiplex Canticum. pſ.70.v.6
Canticum nuptiale in laudem Christi, & sponsæ, humanitatis vel Ecclesiæ. pſ.44.v.1.
Instum est vt Canticum nouum canterur, ei qui se fecit nouum hominem. pſ.95.v.1
Cur Cantorum nomina psalmis præfigunrur. pſ.38.v.1,

Caput sumitur in bonam & malam partem. pſ.82.v.33
Carbones in bonam, & malam partem sumuntur. pſ.119.v.4
Caro humana floruit in statu innocentiæ, emarcuit per peccatum, per resurrectionem vestitur. pſ.15.v.7
Quare in Carne humana non est sanitas. pſ.37. v.4.
Castra mala, & bona. pſ.105.v.16
Cathedræ compositio moraliter applicata. pſ.1 v.1.
Charitas hic gemens, & ad Deum aspirans. pſ.41.v.1.
Charitas finis virtutum. pſ.9.v.7
Charitas est lex in cordibus nostris scripta. pſ.72.v.5.
Charitas ad æterna aspirans. pſ.41.v.1
Christus primogenitus. pſ.88.v.19
Tria spectant ad ius primogenitii. ibid.
Hostes Christi multi & varie multiplicati. pſ. 3.v.2.
Christus pro sua resurrectione rogat. pſ.29.v.9
Exurge Christus quasi aperiens. pſ.7.v.8
Christus dicitur filius dextræ triplici de causa. pſ.79.v.18.
Christus in Eucharistia anima, cibus, medicina, comes, pax, hostia. pſ.110.v.5
Christus à suis derelictus & ab inimicis derisus. pſ.30.v.12.
Quæ Christus post mortem passus est, oblivio & desperatio de resurrectione. pſ.30.v.13
Christus à corde suo ore multorum excidit. pſ.30.v.13.
Christus vas dicitur bellicum & aliis modis. pſ.30.v.33.
Oratio Christi qua petit liberari ab malis pſ.30. v.15.
Christus à suis derelictus, & ab inimicis derisus. pſ.30.v.1.
Christus dux noster aufert triplicem in morte metum. pſ.17.v.23
Christus vbique pulcher. pſ.44.v.3
Dicitur Christus versus multis de causis. pſ.21. v.7.
Christus primus trilinguis à multibus, & causa in hac re. pſ.21.v.8
Exurge Christus in exemplum alis assumens. pſ.7.v.10.
Dicitur nouus Christus duas res docturus. pſ.67. v.16.
Privilegia Christi in vita humana assumpta comparata. pſ.67.v.17
De Christo Christi assumpto in capite & membris. pſ.67.v.21.
De duabus Christi in carne passione. pſ.21.v.15
Quæ dicta Christo pertinent ad eius corpus mysticum. pſ.21.v.23
Christus vertex capitis. pſ.17.v.23
Regnum Christi per fidem vel per gratiam. pſ.2.v.8
Nouum Christi [illegible]. pſ.95.v.1
Quinquies Christus [illegible]. pſ.95.v.1
Christi [illegible]. pſ.2.v.1
Quæ Christo [illegible]. pſ.21.v.23
Cur Christus [illegible]. pſ.109.v.1

Christi patientia & humilitas in passione. ibidem.
Potestas vitæ, & mortis in Christo. pſ. 67. v.21.
Destructio inimicorum Christi. pſ.67.v.22
Christi humilitas. pſ.37.v.19
Tres Christi pro se petitiones, & totidem pro nobis. pſ.19.v.7
Christus fons vitæ. pſ.35.v.10
Quomodo & quam vitam dat nobis Christus. pſ.25.v.6.
Tribus modis orat Christus pro nobis. pſ.2.v.8
Cur Christus dicatur vir. pſ.1.v.1
Christus à multis traditus, sed diuersa intentione. pſ.57.v.9
Christus conqueritur de discipulis. pſ.37.v.12
Christus lotum quod Adam rapuit. pſ.68.v.5
Christus panis vitæ. pſ.103.v.15
Manifestatio Diuinitatis Christi. pſ.17.v.16
Christus dicitur sedere ex multiplici capite. pſ.44.v.7. pſ.16.v.1
Christus non inuenitur à malis, vel à bonis, cum quæritur vbi non est pſ.9.v.11
Christus lacerdos sacrificans pro incremento Ecclesiæ.
Christus in vtroque aduentu caligine inuolutus. pſ.96.v.2
Christus, Moyses electus, stans, & confractus. pſ.105.v.23
Triplex charitatis Christi argumentum. pſ.37. v.13.
Mirabilis vbique Christus. pſ.8.v.2
Christus semper in medio. pſ.73.v.12
Christi incarnatio. pſ.18.v.5
Christus fecit magnalia in incarnatione, mirabilia in conuersatione, terribilia in morte. pſ.105.v.22.
Christi passio, est beatitudo spectantium in illum. pſ.46.v.2
Non eodem animo omnes Christum sequuntur. pſ.7.v.8
Quomodo Christus orat contra inimicos. pſ.34. v.1.
Qui sunt nomen Christi. pſ.8.v.4
Christus non legitur indutus cilicio. pſ.68. v.12.
Nomen Christi excellentia. pſ.98.v.3
Miserandus Christi iudicis. pſ.96.v.6
Leti Christi à vestibus. pſ.92.v.5
Christus perfectus noster aduocatus. pſ.34. v.23.
Christus via per quam Deus venit ad nos, & nos ad Deum. pſ.76.v.14
Tres Christi [illegible] à Deo [illegible], & quando in [illegible] pro [illegible]. pſ.67.v.8
Quare Christus dicatur homo. pſ.21.v.4
Christus [illegible] vitæ dicendus naturaliter. pſ.14.
Christus non [illegible] vbi non est mors. pſ.9.v.11.
Cur [illegible] Christus [illegible]. pſ.2.v.1
Christus [illegible], & Iudas Abitofel. pſ.40.v.2

Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech. pſ.109.v.4
Christus reparauit ruinas hominum, & Angelorum. pſ.109.v.6
Quatuor Christi coronæ. pſ.8.v.6
Pedes Christi. pſ.8.v.8
Triplex in Christo studium, plasmæ, pictoris, & doctoris. pſ.9.v.12
Regia dignitas Christi, & potestas. pſ.92.v.1
Mors Christi aqua effusa: quia lauat, & rigat bonos, & quoad malos lubricum iter reddit. pſ.21.v.25
Christi regnum occultum, & apertum. pſ.9. v.36.
De Christi reditu & eius virtutibus. pſ.64. v.6.
Christus spes omnium per miracula & doctrinam. pſ.64.v.7
Quando Christus montes, id est, Apostolos præparauit. pſ.64.v.7
Verba Christi potestatiua, & efficacia. pſ.104. v.6.
Christus parauit primitiuæ Ecclesiæ & Apostolis diuersos cibos. pſ.64.v.10
Præsertim Eucharistiam, cuius præparatio est mirabilis. ibid.
Cur dicitur Christus dextera Patris. pſ.26.v.7
Item dicitur Christus pupilla seu de causis. ibid.
Alæ Christi duo testamenta. pſ.35.v.8
Christus sanctus in se, & in suis membris, sed differenti sanctitate. pſ.85.v.2
Tria in Christo iustis imitanda, lætitia, fortitudo, velocitas. pſ.18.v.6
De aduentu Christi ad iudicium. pſ.74.v.2
Christus cum iusto, vt sol cum sole. pſ.71.v.5
Quadruplex Christi ortus. pſ.103.v.22
Christus in cruce velut cithara septem verba, iuxta septem dona Spiritus sancti, vt dulces sonos edit. pſ.56.v.9
Quid, vbi, quomodo Christus prædicauit. pſ.39.v.10.
Christus panis Angelorum, & hominum. pſ.77. v.25.
De Christi oratione & passione. pſ.30.v.1
Progressus laudis Christi. pſ.8.v.3
Regnum Christi cruce partum. pſ.56.v.2
Christus multiplici titulo dicitur sanctus. pſ.76. v.13.
Christi in cruce egestas summa. pſ.30.v.21
Multiplex Christi mutatio. pſ.88.v.52
Opera Christi mirabilia. pſ.74.v.2
In Christo sola quies. pſ.106.v.4
Preces Christi glorificati. pſ.19.v.7
Christus vnius personæ, & duplicis naturæ. pſ.20.v.2.
Cotoria Christi ex lapide quadruplici in passione. pſ.20.v.4
Resurrectio Christi. pſ.20.v.5
Manifestatio nominis Christi, & fides ad deitatem Patris. pſ.20.v.8
Quare Christus petit quod certo sciebat se habiturum. pſ.17.v.9
Christi & sanctorum comparatio cum terra in aquas coquenda. pſ.21.v.26
Conditiones sacrificij Christi. pſ.19.v.4
Pinguis fit sacrificium Christi vt illuminet, humectet, exhilaret animas. pſ.19.v.4
Christus variis modis regit. pſ.22.v.1
Christus proximus Iudæis, carnis conditione, consanguinitate, & beneficiorum exhibitione. pſ.21.v.3.
Fructus ex Christi sanguine. pſ.29.v.10
Quæ caro Christi dicenda sacrum. pſ.29.v.12
Passionis Christi descriptio. pſ.30.v.10
Christi imperium in Ecclesiam quam è captiuitate eripuit. pſ.23.v.1
Aduersarij Christi comparati canibus. pſ.21. v.17.
Christus crucifixus. pſ.21.v.18
Orat Christus pro resurrectione. pſ.37.v.16
Vox Christi triplex in virtute. pſ.67.v.35
Christus à patre, & à matre misericors. pſ.32. v.5.
Christus à variis visibus, non eadem intentione. pſ.27.v.3
Insultatio Christo Iudæi. pſ.21.v.19
Christus defendi petit à morte, & Iudæo, & dæmone. pſ.21.v.21
Manifestatio Christi per Apostolos. pſ.17.v.13
Quare Christus dicitur vnicornis & rhinoceros. pſ.17.v.3.
Quæ fiducia compete Christo. pſ.85.v.2
Christi diuersa officia. pſ.84.v.3
Mirabilia quæ operatus est Christus. pſ.96.v.1
Christus hyssopo comparatur. pſ.50.v.9
Christus solo intuitu sanat. pſ.30.v.8
Christus orat pro nobis. pſ.27.v.9
Brachium Patris Christus. pſ.88.v.11
Quare Christus dicitur puer. pſ.68.v.18
Christus spes nostra & refugium nostrum. pſ. 90.v.9.
Christianis instar omnis pugnandum. pſ.43.v.22
Multiplex Christi clamor. pſ.87.v.10
Beneficia Christi in Ecclesiam. pſ.45.v.1
Quare fiomà regem Angelorum suum vocat Christum. pſ.43.v.5
Christus fundator Ecclesiæ. pſ.86.v.5
Latus spirituale Christi, assessores in iudicio. pſ.96.v.7.
Christus quadrupliciter crucifigitur. pſ.68.v.27
Tet Christus clamauit. pſ.16.v.6
Duplex Christi dignitas, scilicet ex parte corporis & animæ. pſ.88.v.46
Christi prædicatio humiliat superbos. pſ.28.v.6
Quare Christus dicitur cornu. pſ.43.v.6
Quare Christus dicitur puer. pſ.83.v.16
Christus spiritualis petra, quæ vitales aquas emanat. pſ.104.v.41
Multiplici Cibo reficiuntur humiles. pſ.106.v.9
Multipliciter peccatur in sumptione Cibi. pſ.77. v.30.
Multi desiderant Cibum spiritualem, quare, & quem petendum. pſ.106.v.18
Cilicium vitæ est mortis. pſ.34.v.13
Per Cæsaream colligitur peccatorum delignatur. pſ.101.v.10.
Multiplex Circumcisio, bona & mala. pſ.31. v.2.
Ciuitas ab eum munificata. pſ.32.v.2
Quibus peccatis exulat Ciuitas spiritualis. pſ. 42.v.1.
Multiplex Ciuitas babylonica. pſ.106.v.36
Quatuor de causis Ciuitas nostra non exaudita. pſ.16.v.6
Vatij Clamores. pſ.72.v.2
Clauistrum deserto comparatum. pſ.106.v.35
Clerici
Clerici Christo multipliciter proximi. pſ. 37. v.13.
Clerici possident diuitias sanctorum laboribus acquisitas. pſ.104.v.44
Cur bona temporalia dantur Clericis. pſ.104. v.45.
Clerici debent à laicis separari quantum ad affectum, habitum, officium, & vitam. pſ.105. v.35.
Clericorum peccata grauiora. pſ.30.v.12
Quare Clerici non audiunt vocem Dei. pſ.89. v.12.
Qualiter Cœli mutabuntur. pſ.101.v.27
Cur Cœlum terra dicitur. pſ.1.v.5
Quinque notanda in laude Cœlorum. pſ.18. v.1.
Multiplex Cœlum gloriam Dei enarrat. pſ.18. v.1.
Cogitatio de peccatis ad multa vtilis. pſ.37. v.19.
Communio ore, & corde facienda. pſ.33.v.9
Compassio Christi exhibita inimicis. pſ.34.v.14
Concordia multum diligendi, & appetenda. pſ.101.v.23.
Confessio peccatorum bona, & mala. pſ.99. v.2.
Item Confessio laudis bona, & mala. ibidem.
Confessionis fructus. pſ.31.v.5. item pſ.42.v.5. & pſ.66.v.5.
Quater iteratur idem verbum propter quatuor Confessionis effectus. pſ.66.v.6
Confessio peccatorum multum vtilis. pſ.91. v.2.
Debemus frequenter confiteri, & integre. pſ.74. v.2.
In vtroque tempore, prospero scilicet, & aduerso debemus laudes Domini Confiteri. pſ.91.v.3.
Quomodo fit Confitendum. pſ.118.v.7
Effectus tres Confidentiæ. pſ.12.v.6
Quadruplex Congregatio, culpæ, gratiæ, iustitiæ, gloriæ. pſ.47.v.5
Considératio status peccati, & gloriæ valde vtilis. pſ.9.v.6
Consummationis multiplex acceptio. pſ.118. v.95.
De Contemptu & tædio terrenorum. pſ.41.v.6
Contritio collata dolori parturientis. pſ.47.v.8
Contributio multiplex, quæ ex obiectum, videlicet culpabilis & damnosa. pſ.106.v.27
Conuersio gentilium. pſ.72.v.9
Conuersio perfecta quatuor exigit. pſ.79.v.20
Variæ Conuersionis species. pſ.93.v.8
Causa Conuersionis. pſ.67.v.9
Conuersorum perfectio & eorum tentatio. pſ.67.v.24.
Multitudo Conuersorum omnis conditionis & sexus. pſ.67.v.26
Cor peccatoris cum mari comparatur. pſ.103. v.9.
Quare lætabitur Cor nostrum in Christo. pſ.32. v.21.
Tria quæ parant Cor ad spem. pſ.111.v.7
Cor dicitur altare. pſ.25.v.6
Cor dupliciter præparandum, vt digne laudare possit. pſ.16.v.8
Quomodo & ad quid debet Cor parari. pſ.107. v.2.
Mala Cordis & bona effusio. pſ.61.v.9
Triplex Cordis præparatio. pſ.9.v.37
Multorum Corda lapidea, & fabulo comparanda. pſ.94.v.8
Cornu symbolum potentiæ, & gratiæ. pſ.17. v.3.
Cornua malorum, potentia, diuitiæ, & prudentia. pſ.74.v.11
Cornua iustorum, fides, spes, charitas. pſ.74. v.11.
Miseria Corporalis quintuplex. pſ.8.v.5
Corpus est Carcer animæ. pſ.141.v.8
Correptio duplex, lenis in virga, grauis in baculo. pſ.22.v.4
Modus Corripiendi, prius chamo quam fræno vtendum. pſ.31.v.10
Quintuplex Corruptio. pſ.13.v.1
Omnis Creatura est materia laudis. pſ.26.v.5
Quinque falsa Crimina Christo obiecta. pſ.37. v.23.
Nouem modis potest quis esse particeps alieni Criminis. pſ.49.v.18
Crux vmbra vitæ. pſ.22.v.4
Argumentum concionis de Crucis exaltatione, virgo est virga, crux baculus. pſ.22.v.4
Quare culpa dicitur lacus. pſ.27.v.1
Cultus Dei per sacrificium nouum. pſ.33.v.2
Cultus gentium in Christum. pſ.17.v.45
Curiosi & auari cum aranea collati. pſ.89.v.9
Custodia Angeli tutelaris. pſ.33.v.8
Ad Custodiam ciuitatis necessaria. pſ.126.v.1

D

Dæmon signa sua ponit in externis partibus hominis. pſ.73.v.5
Quare Dæmon acrius in fine vitæ nos impetit. pſ.55.v.7
Dæmon leoni comparatur. pſ.7.v.3
Dæmonum collatio cum vulpibus. pſ.62.v.11
Dæmon, caro, mundus figurati tribus iniuriis Dauid. pſ.54.v.2
Locus moralis de insultu Dæmonum. pſ.3.v.4
Dæmon leoni comparatur. pſ.21.v.22
Fortitudo Dæmonis tribus tentationibus constat. pſ.17.v.18
Dæmon actius sæuit in bonos, & pœnitentes. pſ.56.v.3
In manu non in voluntate Dæmonis sunt res Dei. pſ.40.v.3.
Damnatio iusti ab homine semper vtilis. pſ.36. v.33.
Damnatio impij. pſ.36.v.34
Damnatus videtur non esse: deficit à triplici esse, sanctitatis, gratiæ, & gloriæ. pſ.33. v.34.
Quies Damnatorum finis requiei. pſ.33.v.9
Varia Damnatorum supplicia. pſ.6.v.4
Comparatio Dauidis cum Christo ex duplicitate. pſ.2.v.1
Psalmorum Dauidis commendatio. In titulo.
Dauidis vitæ electio in regem & propheta. ibid.
Triplex munitio Dauidis. pſ.58.v.1
Defectus magis est inspiciendus quam præsentia. pſ.58.v.5
Multi male Delectantur in fidem Dei inspiciendis, gustandis, tangendis, audiendis, & olfaciendis. pſ.91.v.5

D. Alb. Mag. Comment in Psal.

Index rerum.

Dentes Dæmonum, aperti persecutores. pſ.123. v.6.
Dentibus raptores interdum, vel prædicatores ex ſcriptura ſignificantur, & varia vtriuſque comparationis ratio. pſ.3.v.8
Detractio graue peccatum. pſ.108.v.4
Tria Detractionis genera. pſ.37. v.21
Duplex Detractionis malum. pſ.49.v.20
Detractor variis figuris pingitur. pſ.5.v.12
Prauitas Detractoris. pſ.37.v.2
Deus ſemper, humiliter, ſuauiter laudandus. pſ.33.v.3.
Quare Deus preces non exaudit. pſ. 21. v.3.
Deus multipliciter vlciſcitur homines. pſ.95. v.1.
Variè à variis laudatur Deus. pſ.70.v.6
Variè exaudit Deus, ad votum, & meritum & exitum. pſ.4.v.2
Seruire Deo iuſtum, honeſtum, & vtile. pſ.2. v.12.
Multiplex Dei dicere. pſ.2.v.7
Quatuor beneficia bonis confert Deus. pſ. 67. v.6.
Deus interius, & exterius conſolatur afflictos. pſ.70.v.21.
A Deo patientia tripliciter. pſ.6.19.6
Dei multiplex acceptio. pſ.49.v.1
Quare Deus vota noſtra differt. pſ.87.v.15
Deus multipliciter probat Sanctos. pſ 138.v.2
Deus nobiſcum multis modis. pſ.45.v.8
Deus multis modis arguit. pſ.93.v.10
Deus à principio correxit orbem terræ, nec corrigere ceſſat. pſ.95.v.12
Deus in aduerſis benedicendus. pſ.65.v.8
Laudatur Deus in Eccleſia cœleſti, & militante quæ Sion dicitur, multis de cauſis. pſ.64.v.2.
Deus magnificus in operibus naturæ. pſ.103. v.1.
Deus multis modis præſentes miſerias mitigat. pſ.84.v.3.
Deus animam diligentiſſimè cuſtodit. pſ.85.v.2
Tria quæ gratum Deo faciunt. pſ.50.v.19
Nullus Deo ſimilis, in ſapientia, & potentia. pſ.39.v.6.
Quomodo Deus nos adiuuat. pſ.90.v.2
Qualiter Deus immittit famem in mundum. pſ. 104. v.16.
Mirabilia opera Dei, & humano intellectui inſcrutabilia. pſ.91.v.6
Quid ſit Deus in ſe, & in aliis. pſ.44.v.11
Deus timendus. pſ.83.v.17
Memoranda opera manus Dei. pſ.77.v.42
Propheta perſuadet Deo ex temitate, & confeſſione peccati. pſ.50.v.5
Variis gradibus iuxta Deum. pſ.72.v.27
Deus multipliciter ſtare dicitur. pſ.81.v.1
Tripliciter de cauſa benedicendus Deus. pſ.67. v.17.
Deus vbique bonus. pſ.91.v.1
Deus venientem ad ſe non repellit. pſ.94.v.3
Deus ex miſericordia nos corripit. pſ.89.v.10
Deus eduxit nos in ſpe à tenebris peccatorum. pſ.72.v.53.
Deus adiutor ad bonum cogitandum, volendum, & operandum. pſ.80.v.2
Deus terribilis in iudicio. pſ.75.v.8
Deus nullius indiget. pſ.49.v.10
Dei potentia. pſ.64.v.3
Deus eſt in hominibus per naturæ conformitatem, & gratiæ infuſionem. pſ.123.v.3
Deus multis modis glorificatur. pſ.88.v.8
Qualiter Deus perficit animam. pſ.79.v.15
Deus hæreditas noſtra. pſ.60.v.6
Cur eloquia Dei cum ſint dulciſſima, reſpuuntur. pſ.18.v.11
Liberantur à Deo qui paſſeris habent proprietates. pſ.123.v.8
Dubium an Deus poſſit præueniri. pſ.87.v.14
Qui maximè Deum irritant. pſ.94.v.10
Solus Dei eſt dare intellectum. pſ.118.v.73
Deus multis modis ſitit & ſitire facit. pſ. 68. v.22.
Mirabilis Deus in ſe, & in operibus ſuis. pſ.92. v.4.
Quomodo Deus peccatum ignorat. pſ.34.v.11
Deus multipliciter aduerſa mitigat. pſ.93.v.13
Qui maximè dicantur inimici Dei. pſ.91.v.10
Prius laudandus Deus quam inuocandus. pſ.17. v.4.
Deus corrigit vt pater. pſ.102.v.13
Deus immutabilis. pſ.101.v.28
Cur Deus Iudæis ſacrificia non bona præcipiebat. p.39.v.8
Viuit Deus multis modis. pſ.17.v.47
Quærendus Deus diligenter, ſolus & continuo. pſ.33.v.5.
Præſentia Dei in iuſtis variè figurata. pſ. 13. v.6.
Ad hanc præſentiam neceſſaria eſt gratia. pſ.13. v.6.
Reſpicit Deus per prædicatorem, & hic reſpectus eſt ad tria vtilis. pſ.32.v.15
Nullus ſimilis Deo in natura, & potentia. pſ.85. v.8: item pſ.88.v.7.
Deus non eligit nobiles, nec diuites, ſed humiles. pſ.77.v.67
Tripliciter Deus inclinat prædicatores ad nos. pſ.17.v.10.
Mira poteſtas iræ Dei, & cognitu difficilis. pſ.89.v.11.
Deus pater & mater nobis eſt. pſ.26.v.10
Deus proximus humilibus. pſ.33.v.29
Quare Deus dicitur ſedere ſuper Cherubin quam ſuper Seraphin. pſ.79.v.2
Deus humilia, nos autem alta reſpicimus, diabolo ſimiles. pſ.30.v.8
Comparatio Dei cum firmamento. pſ. 24. v.14.
Deus variis modis ſcitur. pſ.35.v.11
Quare dicitur Deus Iacob. pſ.83.v.9
Deo ſit Dominus terræ, quia illius eſt fundator ſuper mare. pſ.23.v.2
Quando Deus hic punit, miſeretur. pſ.25. v.18
In Deo omne bonum. pſ.33.v.11
Per fidem venit ad nos Deus, nos ad illum per charitatem. pſ.17.v.35
Triplex Dei reſpectus. pſ.24.v.19
Deus ſæpe comparatur. pſ.41.v.3
Beneficia malis collata exoluit illos Deus vinculis æternæ confuſionis. pſ.67.v.7
Quid & quale ſit conſilium Dei. pſ.19.v.6
Deus ſemper quærendus. pſ.23.v.6
Bonorum cauſa Dei ſumitur. pſ.65.v.7

Cur

Index rerum.

Cur Deus tentet. pſ.25.v.2
Quare ad Deum ſit feſtinandum. pſ.15.v.5
Terribilia Dei opera, bonis, & malis. pſ.65. v.3.
Mirabilis Deus in operanda ſalute. pſ.67.v.36
Aſpectus Dei cauſa ſalutis. pſ.72.v.4
Deus variis modis innoteſcit homini. pſ.143. v.3.
Scientia Dei nouit omnia quæ ſunt hominis. pſ.32.v.13.
Quinque appellantur Dij. pſ.135.v.2
Multiplex Dexteræ, hominis & Dei. pſ.25.v.8
Diabolus venator, homo beſtia quam venatur. pſ.90.v.3.
Quomodo ſophiſticè concludit, Diabolus, mundus, caro. pſ.30.v.9
Quare Diabolus dicitur beſtia. pſ.73.v.19
Diabolus aliis eſt à ſiniſtris, aliis à dextris, aliis ante, aliis à tergo, aliis ſupra, aliis infra. pſ.108.v.6.
Quare Diabolus dicitur draco. pſ.103.v.26
Sæuiens in Chriſtum Diabolus, nihil lucratus eſt. pſ.88.v.23
Quæ ſint Diaboli potentiæ. pſ.75.v.4
Diuerſimodè vincitur, & illuditur Diabolus, pſ.73.v.14.
Quare Diabolus dicitur antonomaſticè peccator. pſ.108.v.6.
Quomodo prævalet Diabolus. pſ.12.v.5
Arctat Diabolus diuitiis, & paupertate. pſ.34. v.5.
Dies mala & bona. pſ.117.v.24
Dies Dominica multis nominibus celebris. pſ.22. v.1.
Dies noſtri mali & breues. pſ.89.v.10
Longitudo Dierum, æternitas quam nullus terminat finis. pſ.90.v.16
Qui ſunt digiti manus Dei. pſ.143.v.1
Dilatatio culpæ, & meriti. pſ.35.v.32
Perfectæ Dilectionis partes. pſ.114.v.1
Triplex Diluuium, erroris, concupiſcentiæ & miſeriæ. pſ.31.v.6
Duplex Diſciplina, per auſtritatem, & correctionem. pſ.2.v.12
Diſcipuli ſunt filij. pſ.33.v.12
De Diuinitate & humanitate paſſa. pſ.40.v.2.
Quomodo Diuini plebis ſunt. pſ.44.v.13
Diuiti morienti, tria valde grauia. pſ.48.v.18
Diuitiæ temporales equo comparatæ. pſ.32. v.16.
Diuitiæ multipliciter mendaces. pſ.4.v.3
Diuitiæ ſpirituales. ibidem.
Diuitiæ nequeunt ſuccurrere bonum. pſ.143.v.14
Docti cauere debent ne peccent ſuperbiendo, auaritiæ, vel luxuriæ, vel ſegnitiæ incauta. pſ.135.v.11
Duplex Doctrina, fidei, & morum. pſ.11.v.6
Diuiſio Doloris in genera, ſpecies, & numerum. pſ.114.v.19
Dolores carentia bonorum. pſ.37.v.18
Quadruplex animæ Dolor. pſ.41.v.10
Circumſtantiæ veri Doloris. pſ.37.v.9
Dolores ex malorum præſentia. pſ.37.v.18
Secundum Dolores Deus conſolatorem grandia præſtat. pſ.93.v.19
Dominus in nube ſuſpiciendus. pſ.103.v.3
Magnus Dominus ſapientia, diuitiis, & largitate. pſ.95.v.4
Dominus eſt refugium iuſtis, & Domini peccatoribus. pſ.89.v.2
Multis modis dicitur Dominus excitari. pſ.77. v.65.
Magna efficacia vultus Domini. pſ.79.v.17
Dominus viuificat nos multis modis. pſ.103. v.4.
Triplex expoſitio huius verſus, Domine à paucis. pſ.16.v.14
Dominium Dei ſuaue. pſ.17.v.2
Domus Dei Eccleſia, religio, hoſpitale, ſcriptura. pſ.92.v.6
Quinquè Domus Dei, & totidem ingreſſus. pſ.5.v.9.
Domus Dei ampla, & omni bono referta. pſ.122.v.1.
Diſtinguendæ Domus Dei, vel gradus in ea ordinandi. pſ.47.v.14
Donec ſuſtinetur multis modis. pſ.122.v.2
Doctoris exhibitio. pſ.77.v.14
Dulcis Deus omnibus ſenſibus. pſ.30.v.20
Abſcondit Dulcedinem vt excutiat torporem. ibid.
Spe non timore guſtatur Dulcedo. ibid.
Dulcedinis diuinæ varij effectus. ibid.

E

Ecclesia magna multis modis. pſ.39.v.10
Eccleſiæ amplitudo. pſ.47.v.3
Commendatio Eccleſiæ à ſex circumſtantiis. pſ.47.v.2.
Eccleſia inſtruitur, & poſt duplicem extaſim peccata ſua cognoſcit & plangit. pſ.31.v.1
Notanda Eccleſiæ charitas. pſ.24.v.29
Dedicatio Eccleſiæ perfectæ. pſ.29.v.1
Eccleſia eſt flumen. pſ.64.v.10
Quare Eccleſia dicatur luna. pſ.8.v.4
Regis Eccleſiæ benignitas. pſ.47.v.4
Eccleſiæ collatio cum vinea. pſ.79.v.9
Commendatio Eccleſiæ ab æternitate. pſ.47. v.9.
Gratiarum actio pro bonis Eccleſiæ. pſ.47. v.10.
Tria ſigna primitiuæ Eccleſiæ. pſ.73.v.9
Inebriat riuos, maiores Eccleſiæ. pſ.64.v.11
Eccleſia nunc in pomorum cuſtodiam poſita. pſ.78.v.1.
Quibus conſtat decor Eccleſiæ. pſ.25.v.8
Multiplex Eccleſiæ afflictio. pſ.43.v.11
Diuerſæ Eccleſiæ ætates, & modo ineſſe. pſ.36.v.25.
Contra miniſtros Eccleſiæ. pſ.79.v.60
Quare Eccleſia dicitur orbis. pſ.91.v.1
Eccleſia cum nomine turturis ſignificatur. pſ.8.v.3.
Irridetur Eccleſia. pſ.43.v.14
Eccleſia dicitur orbis terrarum: quia vniuerſalis & immobilis. pſ.17.v.16
Eccleſia bonis cumulata. pſ.17.v.20.
Tres plagæ Eccleſiæ. pſ.24.v.16
Quare Eccleſiæ ſtillant. pſ.44.v.23
Cur Eccleſia dicitur templum. pſ.10.v.5
Quare Eccleſia dicitur celebris. pſ.25.v.12.
Diuitiæ Eccleſiæ. pſ.16.v.3
Eccleſiæ dilatatio. pſ.67.v.19
Hic membra Eccleſiæ gemunt. pſ.30.v.11
Eccleſia terræ comparata. pſ.23.v.1

Index rerum.

Comparatio Ecclesiæ cum arca. pſ.131.v.8.
Ecclesia militans inhabitat diluuium peccatorum, id est, habet prælatos malos, vel est inter aduersa, & tamen virtute diuina seruatur. pſ.28.v.10
Tres hostes Ecclesiæ. pſ.10.v.1
Ecclesia dicitur columba. pſ.67.v.13
Ecclesiæ subtilitas. pſ.103.v.5
Mysticè insinuatur Ecclesiæ lætitia de Iudæis spuriis, & rebellibus filiis reiectis. pſ.9.v.1
Ecclesia multum proficit ex aduersis. pſ.128.v.8.
Bona totiꝰ Ecclesiæ & membris eius collata. pſ.64.v.12.
Ecclesia est superior aquis dulcibus, & salsis, id est, aduersis & prosperis. pſ.23.v.2
Effectus eloquij diuini. pſ.104.v.20
Triplex effectus verbi Dei. pſ.28.v.8
Duplex Electio: vna qua eligimur à Deo, alia qua illum eligimus. pſ.17.v.27
Multiplex Dei Electio. pſ.64.v.5
Eleemosyna ordinatur. pſ.111.v.9
Effectus Eleemosynæ. ibid.
Quæ Eliciuntur visa malorum prosperitate, & iniquitate. pſ.72.v.10
Qui Eligendi vt educant populum de Ægypto. pſ.104.v.26.
Cur Eloquium Domini dicitur ignitum. pſ.118.v.140.
Vncti dicuntur Episcopi, & sacerdotes, quos prohibet Dominus tangi. pſ.104.v.16
Triplex Esca qua Deus reficit. pſ.68.v.22
Cur Euangelium dicitur testamentum æternum. pſ.110.v.9
Eucharistia à malo liberat. pſ.33.v.7
De Eucharistiæ præstantia, & fructu. pſ.21.v.27.
De vsu Eucharistiæ à malis sumptæ. pſ.21.v.30.
Prius Eucharistia gustatur quam videatur, pſal.33.v.9.
Euge multipliciter accipitur. pſ.69.v.9
Exaudire quatuor modis accipitur. pſ.5.v.4
Contra maximum vitium Excusationis. pſ.74.v.5.
Exhortatio ad imitandum Christum patientem & se immolantem. pſ.28.v.2.
Exhortatio ad fidem. pſ.45.v.9
Exhortatio ad pœnitentiam exemplo prophetæ. pſ.37.v.1.
Exhortatio ad cultum & amorem. pſ.32.v.12
In Expectatione voluntas, & desiderij feruor. pſ.68.v.21.
Duplex Extasis, ex pauore inferiorum, & desiderio æternorum de vtraque agit. pſ.30.v.1.

F

CVr à Facie non à manibus inimicorum petit liberari. pſ.16.v.9.
De Fame damnatorum. pſ.36.v.19
Triplex Fames in qua nos Deus alit. pſ.32.v.19.
Quare Felicitas impiorum breuis est. pſ.36.v.10.
Vitæ huius Felicitas herbæ comparatur. pſ.36.v.2.
Mirum quod Feræ mansuescunt, & peccatores non conuertuntur. pſ.89.v.10
Ferrum indicat duram tribulationem. pſ.104.v.18.
Quæ Festa sint maximè exosa diabolo. pſ.73.v.8.
Ex sponsæ obedientia seu Ecclesiæ Fide triplex fructus. pſ.44.v.12
Corona, Fidelium congregatio. pſ.64.v.12
Fiducia de remissione peccati, & spirituali consolatione. pſ.50.v.9
Filius brachium patris. pſ.70.v.18
Varia nominis Filij acceptio tum metaphorica tum propria. pſ.2.v.7
Finis cogitatio ad multa vtilis. pſ.38.v.5
Finis duplex, consumens & consummans. pſal.30.v.1.
Fit plerumque vt cum verum dicitur, vita proximi grauetur. pſ.1.v.5
Quomodo Flendum. pſ.41.v.4
Propter quid Flendum. pſ.118.v.136
Flumen Dei est eius misericordia. pſ.64.v.10
Quare dicitur, Foderunt, scilicet vt terra fossa fructificet, & aqua hauriatur inde, & sit nobis habitaculum, & thesaurus. pſ.21.v.18.
Foliorum comparatio cum verbis. pſ.1.v.4
Folij compositio charitati accommodata. pſ.1.v.4.
Causa naturalis defluxus Foliorum, excidij charitatis symbolum. pſ.1.v.4
Fons multiplex. pſ.67.v.27
Quadruplex Fornicatio. pſ.72.v.27
Triplex in Christo Fortitudo. pſ.23.v.8
Quid discriminis inter Fremere & frendere. pſ.2.v.1.
Fructus ex primo Christi aduentu. pſ.71.v.6
Triplex Fructus ex malorum pœna. pſ.57.v.11
Multiplex Fructus ex ittito conatu Iudæorum. pſ.63.v.9.
Duodecim Fructus iustitiæ in hac vita. pſ.57.v.12.
Fructus ex aduersis. pſ.22.v.4
Fructus ex adhæsione ad Deum. pſ.72.v.28
Fructus ex ruina hæreticorum, manifestatio bonorum. pſ.67.v.31.
Variæ Frumenti acceptiones ex scriptura. pſ.4.v.8.
Fuga malorum cauenda propter tria. pſ.43.v.11.

G

GAudium bonorum comparatur ebrietati. pſ.35.v.9.
Ad obtinendum spirituale Gaudium tria necessaria. pſ.36.v.4
Progressus Gaudij in iubilantibus. pſ.32.v.6. item pſ.31.v.11. & pſ.70.v.8.
Gaudium timore esse temperandum. pſ.48.v.2
Differentia Gaudij. pſ.31.v.12
Gemitus à causa gemina fletus. pſ.6.v.7
Gemitus de miseria præsente. pſ.30.v.16
Generatio naturæ, culpæ, gratiæ, & gloriæ. pſ.134.v.135.
Duplex Generatio, transiens, & permanens. pſ.84.v.6.
Genimina filij ad fidem conuersi. pſ.64.v.32.
Gentiles in passione sunt manus motæ à Iudæis veluti

Index rerum.

velutis corde. pſ.37.v.4.
Conuersio Gentilium. pſ.88.v.33
Prædicitur Gentium conuersio per Christi prædicationem. pſ.64.v.10
Conuersio Gentium ad fidem. pſ.45.v.7
Germinans est iustus incipiens. pſ.64.v.11
Gladius Christus primo aduentu rectus rubigine mortalitatis, in secundo splendens. pſ.7.v.13.
Gloria, cœlestis diuersis nominibus expressa. pſ.83.v.4.
Gloria nominis Christiani. pſ.19.v.6
Ostenditur Gloriam resurrectionis, obtineri etiam à Christo per passionem. pſ.27.v.2
Quadruplex Gloria. pſ.7.v.8
Bona futuræ Gloriæ. pſ.67.v.4
Gradus Gloriæ. pſ.20.v.6
In quibus consistit Gloria regni cœlestis. pſ.144.v.13.
Gloriatio mala & aliquando bona. pſ.25.v.1
Gloriosa dicta de ciuitate Dei referuntur. pſ.86.v.3.
Gradus ad corporis incinerationem. pſ.29.v.10
Gradus ad beatitudinem. pſ.83.v.6
Gratia, spiritualis ros, & pruina refrigerans concupiscentiam. pſ.138.v.83.
Duplex Gratia, incipiens, & adiuuans. pſ.18.v.15.
Quadruplex Gratia, velut egressus quatuor fluuiorum de paradiso. pſ.66.v.2
Gratia collata cum ære. pſ.132.v.3
Quadruplex gratia necessaria. pſ.27.v.9
Gratiarum actio pro bonis collatis, & pratio pro futuris. pſ.26.v.1
Effectus Gratiæ, infirmitatis agnitio. pſ.67.v.16.
Gratia dominans, regens, & continens. pſ.89.v.17.
Gratiæ ortus in anima dicitur manè multis de causis. pſ.5.v.5
Duplex Gratia ad salutem necessaria. pſ.58.v.4.
Gratia liberans ab infirmitatibus. pſ.15.v.1
Modus liberantis Gratiæ. pſ.17.v.3
Quadruplex Gratia à Christo Ecclesiæ collata. pſ.32.v.1.
Quadruplex Gratuitas, culpæ, miseriæ, naturæ, & gratiæ. pſ.4.v.3.

H

SYmon Dei Hæreditas primus discretionis. pſ.32.v.12
Herba multiplex. pſ.89.v.6
Per Hæreditas multiplicem promissionis, quæ non nos contingunt. pſ.105.v.13
Homo vitiis comparatur. pſ.21.v.4
Bona Hominis à Deo collata. pſ.7.v.11
Multiplex natura Hominis. pſ.38.v.6
Quare non licet Homini [illegible] peccatoribus [illegible]
Duplex Hominis natura. pſ.[illegible]
Hominum vita brevis, & [illegible] pſ.101.v.12.
Quinque sensus Hominum. pſ.[illegible]
Tres Hominum genera. pſ.[illegible]
Homo non derelinquit [illegible]
Hominis discretionis [illegible]
Multis modis Homines Domino mentiuntur. pſ.80.v.16.
Patres miseriæ Hominis, brevitas vitæ, sollicitudo, vanitas, & mutabilitas. pſ.89.v.3
Non confidendum in Hominibus. pſ.145.v.2
Quatuor Hominum genera. pſ.68.v.35
Homo inutilis quadrupliciter. pſ.13.v.6
Homo valdè humiliatus per peccatum. pſ.105.v.42.
Partes in Homine iusto requisitæ. pſ.23.v.4
Quatuor genera hominum quibus prædicatum est Euangelium. pſ.72.v.20
Hostium Dei & Ecclesiæ insignia. pſ.82.v.9
Duplex causa Humanæ miseriæ. pſ.89.v.7
Miseria intellectus Humani. pſ.89.v.9
Humanitas est tabernaculum in quo petit Psalmista abscondi. pſ.26.v.5
Coniugium Humanitatis cum Deo. pſ.18.v.6
Multiplex naturæ Humiliatio ex peccato. pſ.37.v.9.
Varia Humiliationis genera. pſ.89.v.3
Vera Humilitas est ordinatiua, vtilis, fidelis, & prudens. pſ.118.v.75
In Humilitate hominum aquæ diuinæ semper æstuant. pſ.103.v.10
Hypocrita hirco comparatur. pſ.49.v.9
Omnis Hypocrita præsumptuosus. pſ.104.v.35
De persecutione Hypocritarum pro octaua, id est, die iudicij, quo debet Ecclesia librari. pſ.13.v.2.

I

MVlti malè Ieiunant. pſ.34.v.13
Bona cœlestis Ierusalem & domus Dei, id est, Ecclesiæ, Christi corporis, Deiparæ. pſ.64.v.5.
Bonum cœlestis Ierusalem totum, & immutabile participatur ab omnibus, & singulis ciuibus. pſ.121.v.3
Aliqua Ignorantia est peccatum. pſ.68.v.6
Miseria Ignorantiæ triplex. pſ.3.v.6
Filius damnatus immolat, qui bona facit vt inde laudem accipiat. pſ.105.v.38
Impijs tribus constringitur, ira, gula, & æstu animi. pſ.36.v.17
Impius cedro comparatur. pſ.36.v.35
Quæstio laboriosa, quare pœnitet Impios prosperari. pſ.72.v.16
Impugnatio duplex, fidei & morum. pſ.133.v.1.
Peccata [illegible] ibid.
Incredulitas [illegible] iniquitatis, pœnitentiæ, & [illegible] pſ.16.v.7
Infernus [illegible] pſ.7.v.17
Infernus [illegible] pſ.77.v.23
Cur Iesus [illegible] hac vsitata petitur, cum [illegible] dubitetur. pſ.7.v.9
Inscriptiones [illegible] pſ.38.v.1.
Insidiæ [illegible] pſ.105.v.9
[illegible] pſ.30.v.13
[illegible] pſ.83.v.13
[illegible] pſ.77.v.37
[illegible] pſ.67.v.23
[illegible] pſ.6.v.3
Infirmos

Index rerum.

Infirmos Deus suscipit: cuius rei figuram nota. pſ.9.v.34.
Ingrati in Christum Iudæi. pſ.34.v.12
Quinque gradus Ingratitudinis. pſ.37.v.21
Ingressus Dei in animam per sex virtutes. pſ.23. v.9.
Duo genera Inimicorum, contra quos, vel pro quibus orandum. pſ.30.v.16
Iniqui quomodo pereant. pſ.1.v.6
Triplex gradus Innocentiæ. pſ.100.v.2
Triplex Innouatio. pſ.95.v.1
Multiplex damnum ex Inobedientiæ. pſ.80. v.12.
Inopia vtilis ad multa. pſ.106.v.41
Inopia diuitum duplex. pſ.33.v.11
Inopia tuta, diuitem omnia infestant. pſ.34 v.10.
Multiplex inquinamentum. pſ.9.v.25
Iræ Dei incrementa. pſ.2.v.13
Effectus Iræ per zelum. pſ.4.v.5
Quid sit Ira in Deo. pſ.7.v.12
Insania de malo lætantium. pſ.51.v.6
Quæ sint falsæ insaniæ. pſ.39.v.5
Institutio de merito & præmio. pſ.33.v.13
Tria Institutionis impedimenta. pſ.33.v.12
Intentio arcus, operatio sagitta. pſ.77.v.57
Interpretatio de æterna, & mortali vita. pſ.38. v.5.
Interrogatio fit ex triplici capite. pſ.2.v.1
Inuersus ordo verborum ad exprimendam malitiæ peruersitatem. pſ.7.v.15
Remedia contra Inuidiam de malorum felicitate. pſ.36.v.6
Forma Inuocandi Deum. pſ.98.v.6
Quid sit Iubilatio. pſ.88.v.16
Quare statim post Iubilationem lamentatur. pſ.30.v.10.
Nota malitiam Iudæ. pſ.27.v.3
Cur Iudaicus populus dicitur manus Dei. pſ. 73.v.11.
Iudæi cum apibus collati. pſ.117.v.12
Conuersio Iudæorum. pſ.58.v.15
Quare Iudæi dicuntur Assyrij. pſ.75.v.2
Peccata Iudæorum redundant in damnum filiorum. pſ.16.v.14
Iudæi exasperant. pſ.65.v.7
Iudæi multipliciter Christo detraxerunt. pſ.108. v.3.
Malitia & miseria Iudæorum Christum persequentium. pſ.37.v.2
Elongatio Iudæorum, & discipulorum à Christo. pſ.87.v.9
Quare Iudæi reseruantur. pſ.58.v.12
Iudæi vt mare, mortuo non parcunt. pſ.30. v.3.
Populus Iudæorum fuit hæreditas Domini. pſ.73.v.2.
Iudæi vnicornes, quia vnum tantum recipiunt testamentum. pſ.28.v.6
Profundus limus Iudæi. pſ.68.v.3
Partes boni Iudicis. pſ.7.v.18
Conditiones Iudicis. pſ.93.v.2
Octaua, dies Iudicij ex duplici capite. pſ. 6. v.2.
Tria in malo Iudice. pſ.45.v.21
Iudicium separationis à malis petendum. pſ.13. v.3.
Iudicij multiplex acceptio. pſ.1.v.6
Nullus poterit euadere Iudicium. pſ.74.v.7
Multiplex Iudicium. pſ.118.v.32
Multiplex causa quare nolit Propheta venire ad Iudicium cum Domino. pſ.142.v.2
De Iudicio cur Propheta loquatur quasi de eo mentionem fecerit. pſ.2.v.7
Iudicium diuersimode iniquum. pſ.93.v.22
Petit Iudicium ex fiducia Christi meritorum. pſ.7.v.9.
Iudicij timor, à quo pœnitentia incipit. pſ.6. v.2.
Multiplex Iudicium hominum & Dei. pſ.34. v.1.
Cur dies Iudicij timendus. pſ.51.v.2
De Iuramenti vsu. pſ.14 v.5
Quibus de causis Iurandum. ibid.
Iure plus nobis præcipitur, quam antiquis, quia plura promittuntur, & gratia magis iuuamur & exemplo. pſ.32.v.3
Iusti ceruis collati ex multiplici capite. pſ. 28. v.9.
Quadruplex Iustorum fames. pſ.58.v.7
Triplex Iustorum præmium. pſ.36.v.28
Iustus palmæ comparatur. pſ.91.v.13
Bona hic Iustis collata. pſ.29.v.21
Iustus columbæ comparatur. pſ.54.v.7
Duæ causæ persecutionis Iustorum. pſ.9.v.21
Triplex Inunctio Iusti per gratiam & gloriam. pſ.26.v.1.
Quinque iusti desideria. pſ.9.v.37
Iustus quilibet rex est, à nomine, possessione, & dignitate. pſ.32.v.16
Quare Iustus oliuæ comparatur. pſ.51.v.10
Varia signa Iusti. pſ.4.v.7
Gaudium Iustorum quatuor constat. pſ.5.v.14
Differentia Iustorum Veteris, & Noui Testamenti. pſ.43.v.1
Iustos tria castra protegunt. pſ.26.v.3
De Iusto à Deo per duplicem exitum proiecto. pſ.29.v.23
Comparatio Iustorum cum fluminibus. pſ.88. v.26.
Iustus est cœlum quod Deus multipliciter extendit. pſ.103.v.3
Præmia Iustorum futura. pſ.36.v.29
Iusti montes dicuntur. pſ.35.v.7
Comparatio Iusti cum terra. pſ.96.v.1
Comparatio Iustorum cum naui. pſ.103.v.26
Iustificatio impij miraculosa. pſ.102.v.12
Septem notanda quæ ad Iustificationem conferunt. pſ.118.v.112
Iustitia conterreur in iudicium quando discipuli Christi cum ipso iudicabunt. pſ. 93. v.15.
Quid differat Iustitia ab innocentia. pſ. 7. v.9.
Iustitiæ hæredes. pſ.17.v.48
Quales debent esse qui Iustitiam annuntiant. pſ.96.v.6.

L

Mvlti sunt Labia peccatorum ad læta, & bonorum desiderio, non ad planctus. pſ.30.v.19.
Labor excendus. pſ.37.v.16
Duplex Labor malus. pſ.6.v.7
Triplex Labor bonus. ibid.

Vis

Index rerum.

Vis Lachrymarum. pſ.6.v.9
Diuersæ Lachrymarum species. pſ.55.v.9
Triplex genus Lachrymarum. pſ.6.v.7
Lactis variæ acceptiones. pſ.130.v.2
Variæ Laci acceptiones, præcipuè pro inferno, quadruplici de causa. pſ.7.v.15
Lamentatio duplex, ex timore, & dolore. pſ.37. v.2.
Lamentatio de Christi passione. pſ.37.v.12
Laqueus diaboli variis modis occultatur. pſ.30. v.5.
Multiplex Laqueus. pſ.24.v.16
Debemus Laudare Deum lætanter, suauiter, sapienter, & glorianter. pſ.105.v.47
Quomodo potest Deus semper Laudari. pſ.33. v.2.
Laudandus Deus ob eius liberalitatem, & nostram vtilitatem. pſ.33.v.4
Laudandus Deus à tota communitate. pſ. 33. v.3.
Modus Laudandi Deum. pſ.32.v.2. item pſ.104. v.2.
Deus semper, humiliter, suauiter Laudandus. ibid.
Varius Laudandi modus Deum, & creaturas. pſ.27.v.6.
Laudanda Dei bonitas & patientia. pſ. 32. v.4.
Laus sponsi à quatuor. pſ.44.v.3
Laus sponsi deinde sponsæ. pſ.44.v.1
Quomodo Laudibus diuinis possit aliquid adiici. pſ.70.v.14
Ad Laudem Dei requisita, & arctantia. pſ.134. v.21.
Quatuor conditiones ad Laudem necessariæ. pſ.33.v.2.
Laus cordis, oris, & operis. pſ.70.v.14.
Septem Loci ex quibus petitur laus Dei. pſ.144. v.4.
Variæ laudis causæ. pſ.46.v.3
Lex Dei charitas. pſ.93.v.12
Quadruplex est Lex, Dei, carnis, naturæ, & diaboli. pſ.24.v.12
Triplex Lex, Spiritus sanctus, Christus, Vetus Testamentum. pſ.18.v.7
Contra Legem dupliciter agitur. pſ.70.v.4
Præmia obedientiæ Legis. pſ.18.v.12
Obedientia Legis commendata ab affectu, effectu, & præmio. pſ.18.v.11
Liber viuentium quid sit, & in eo scripti an deleri possint. pſ.68.v.29
Triplex Liber, scriptura, Christus, cœlum. pſ.39.v.9.
Libri multiplex acceptio. pſ.68.v.29
Lingua tertia est diabolica. pſ.32.v.8
Triplex vitium Linguæ. pſ.49.v.19
Triplex Lingua, carnis, mundi, & detractoris. pſ.56.v.5.
Lingua delinquitur multipliciter. pſ.38.v.1
Miraculum Linguarum variè explicatum. pſ.18. v.4.
Mala quibus vir Linguosus est obnoxius. pſ.139. v.12.
Loquacitas mala. pſ.37.v.13
Qui male Loquuntur de Deo. pſ.77.v.19
Modus Loquendi præscribitur. pſ.103.v.9
Lucerna Verbum increatum. pſ.118.v.105
Multiplex Lucerna. pſ.17.v.29
Luxuria luto collata. pſ.68.v.15
Peccatum Luxuriæ introductio in omne peccatum. pſ.105.v.29
Diuersi gradus ignis luxuriæ. pſ.77.v.63

M

Machinatio malorum contra Christum. pſ.63.v.4.
Quadruplex Macula à bono opere remouenda. pſ.118.v.80.
Magnificentia Dei tribus constat. pſ.9.v.8
Oblatio Magorum exhibet perfectum honorem. pſ.28.v.2
Manus figura expressa corporis Christi. pſ.77. v.34.
Maledicis aures obturandæ, & os claudendum. pſ.37.v.14.
Mala quæ ex temporali prosperitate consequuntur. pſ.72.v.6
Mala quæ peccator incurrit. pſ.78.v.12
Malum in suum auctorem redit, sicut cætera ad suam originem. p.36.v.15
Mali sicut & boni se effundunt, sed diuerso modo. pſ.141.v.2
Qua ratione Mali fatiuntur peccatis. pſ. 16. v.14.
Malus sibi semper nocet, aliis non. pſ.34.v.8
Malus pudore, & timore conuertitur. pſ.6. v.11.
Mali patienter ferendi exemplo Dauid, & Christi. pſ.63.v.2
Quare bona temporalia dantur Malis. pſ.72. v.18.
Mali bonis inuident famam, vitam, & memoriam. pſ.40.v.6
Mali lætantur absentia bonorum. pſ.104.v.38
Quinque notanda quibus aburuntur Mali, corpus, mulier, tempus, dignitas, Dei bonitas, pſ.30.v.19.
Dilacerantur Mali, & boni tripliciter: corde, ore, & opere. pſ.4.v.2
Multiplici de causa licet Malis imprecari. pſ.78. v.6.
Fugienda Malorum consortia. pſ.100.v.5
Quatuor Malitiæ partes. pſ.5.v.11
Iudæorum in Christum Malitia quadruplex, pſ.12.v.6.
Quid sit Mandata Dei perspicere. pſ.118.v.6
Manè variè ex scriptura acceptum. pſ.3.v.4
Status Martyrum in persequutione. pſ.36.v.32
Sex causæ faciunt Martyrem. pſ.34.v.23
Medicus naturalis & spiritualis bonus & malus. pſ.87.v.11.
Meditatio continua commendata. pſ.1.v.2
Octo genera Mendaciorum ex Augustino. p.5.v.7.
Memoria futuræ quietis vtilis. pſ.37.v.2
Bona Mens Deum amat, amatum quærit, de inuento gaudet & laudat. pſ.39.v.17
Mensa multiplex. pſ.68.v.23
Multiplex Mensa nobis parata. pſ.77.v.20
Dispositio Mensæ Exod. 26. moraliter explicata. pſ.22.v.5.
Comparatio & effectus triplicis Mensæ, ibidem.

Triplex

Triplex mensa, scriptura, Eucharistia, spes gloriæ. pſ.22.v.6
Merces martyrum. pſ.43.v.9
De Meritis proficientium. pſ.115.v.33
Meritorum Christi opulentia. pſ.22.v.6
Miseriæ triplex magnitudo. pſ.37.v.3
Multiplex Miseria, pœnæ, & culpæ. pſ.21.v.6
Miseriæ ex peccati reliquiis. pſ.37.v.3
Multiplex lacus miseriæ. pſ.39.v.3
Misericordia leuat à triplici defectu, naturæ, culpæ, & pœnæ. pſ.24.v.6
Quadruplex Misericordia. pſ.6.v.3
Misericordia Dei benigna, suauis, & speciosa. pſ.68.v.17.
Misericordiæ Dei antiquæ. pſ.88.v.50
Septem Misericordiæ Domino cantandæ. pſ.88. v.2.
Magnitudo & multitudo Misericordiæ Dei. pſ. 68.v.14.
Beneficia Misericordiæ. pſ.17.v.51
Missio Apostolorum. pſ.17.v.15
Quare Empyreum dicitur Mons. pſ.14.v.1
Mors Christi aptissimè somnus dicitur. pſ. 3. v.5.
Cur Mors sanctorum dicitur somnus. pſ.126. v.3.
Cur Mors sanctorum dicitur pretiosa. pſ.115. v.15.
Gradus Mortis. pſ.6.v.6
Triplex Mors à qua Deus nos emit. pſ.32.v.19.
Quatuor Mortis portæ. pſ.9.v.15
Qui Mortui possint laudare Deum. pſ. 113. v.17.
Commendatur discreta carnis Mortificatio. pſ. 97.v.5.
Moyses priuilegium habuit potestatis, Aaron sanctitatis, Samuel prophetiæ. pſ.98.v.6
Munditia regum & rectorum Ecclesiæ. pſ. 67. v.15.
Mundus cum ciuitate munita comparatus. pſ. 107.v.11.
Cur Mundus dicitur mare. p.71.v.5. item pſ.106 v.24.
Merito Mundus dicitur locus afflictionis. pſ.43. v.20.
Ciuitas munita Mundus. pſ.30.v.22
Multiplex Munus. pſ.25.v.10
Murmur in bonam partem sumitur. pſ.58.v.16
Triplex Mutatio laudabilis. pſ.76.v.11
Mutatio veteris cantici in nouum. pſ.39.v.4
Mutatio antiquorum sacrificiorum in Christi sanguinem, cui substituitur sanguis cognatorum in ruinam Ecclesiæ. pſ.15.v.4

N

NAtura ad charitatem inclinatnos illam corrumpimus. pſ.14.v.3
Duplicis Naturæ in Christo demonstratio. pſ. 20.v.1.
Necessitas bene viuendi ex Dei intuitu. pſ.37. v.10.
Necessitates à quibus Christus & eius Ecclesiæ liberantur. pſ.30.v.8
Negligentia in horis recitandis. pſ.26.v.7
Nomen seruorum Dei honorabile. pſ.71.v.15
Commonemur vt Nomen Domini magnificare non desinamus. pſ.98.v.5

O

OBedientiæ descriptio. p.17.v.45
Multiplex Obligatio peccati ad pœnam. pſ.10.v.7.
Bona & mala Obliuio. pſ.9.v.18
Iudæorum Obstinatio. pſ.17.v.46
Occulta filij, vel eius incarnatio, vel indicia. pſ.9.v.1.
Oculus multiplex. pſ.6.v.7
Oculi in sanctos intendendi. pſ.120.v.1
Leuandi ad Deum Oculi multipliciter. pſ.122. v.1.
Odium malum, & bonum. pſ.138.v.22
Odium Dei in peccatum. pſ.5.v.5
Oleum, lætitiæ, bonæ famæ, misericordiæ, adulationis, & charitatis. pſ.44.v.8
Ollæ multiplex acceptio. pſ.59.v.10
Opera ex toto, & ex parte immunda. pſ.25.v.6
Tria genera Operum Dei, primum, medium, & vltimum, & quodlibet illorum triplex. pſ.43.v.2.
Operarij pauci in Ecclesia. pſ.104.v.12
Qui bene Operatur, intelligit quid sibi vtile est. pſ.99.v.2
Opertorium multiplex bonum & malum. pſ. 101..v.28.
Variæ Opiniones de rerum ordine. pſ.29.v.10. item pſ.30.v.16.
Ordo, Oratio, deinde passio, quam sequitur consolatio. pſ.30.v.2
Oris oblatio extorta, simulatoria, & voluntaria. pſ.118.v.108
Qui Orat pro inimicis, exauditur. pſ.6.v.11
Quomodo Orandum Christus docet exemplo. pſ.26.v.7.
Quomodo pro vita æterna Orandum. pſ.26. v.8.
Oranti adest Trinitas. pſ.6.v.10
Oratio Christi de se, de inimicis, & de suis. pſ. 34.v.17.
Oratio Christi qua petit liberari à malis. pſ.30. v.15.
Oratio munda esse debet. pſ.17.v.7
Fructus Orationis Christi, aduentus duplex, in animam, & in mundum. pſ.17.v.8
Quomodo in animas venit per terrorem & amorem. ibid.
Oratio Christi, vel Ecclesiæ pro sua & inimicorum salute. pſ.55. v.2.
Oratio cum lachrymis commendanda. pſ. 38 v.13.
Oratio animæ pœnitentis. pſ.24.v.1
Oratio contra Ecclesiæ inimicos, & hæreticos, qui ferè dicuntur. pſ.67.v.31
Triplex Oratio Christi, pro se, pro suis, & pro inimicis. pſ.21.v.25
Conditiones Orationis bonæ. pſ.26.v.4
Oratio debet præcedere carnis mortificationem. pſ.104.v.2
Oratio Christi pro resurrectione. pſ.21.v.20
Deus aliquando Orationem vel Orantem vel vtrumque abiicit. pſ.65.v.20
Oratio oris, & cordis, & operis, ex variis principiis. pſ.4.v.2
Oratio pro inimicis, opus præstantissimum. pſ. 24.v.19.

Tria

Tria quibus impeditur Oratio vt non exaudiatur. pſ.87.v.3
Sanctæ Orationis forma tribuitur. pſ.94.v.6
Partitio Orationis Dominicæ. pſ.19.v.7
Impedimenta Orationis. pſ.65.v.18
Cur humilis Oratio sit efficax. pſ.9.v.24
Orationis multiplex effectus. pſ.76.v.3
Oratio pro dilatatione Ecclesiæ. pſ.67.v.29
Necessaria in Oratione. pſ.87.v.2
Triplex exaudiendæ Orationis ratio. pſ.15.v.2
Septem circunstantiæ Orationi necessariæ. pſ.5. v.4.
Quatuor Orationis partes & circunstantiæ. pſ.3. v.5.
Gratiarum actio pro bonis collatis, Oratio pro futuris. pſ.26.v.2

P

PAnis multipliciter sumitur. pſ.101.v.5
Panis lachrymarum quid sit. pſ.79.v.6
Variæ Panis species quibus Deus nos reficit. pſ.77.v.20.
Paruulus multipliciter dicitur. pſ.136.v.9
Paruuli Deo dilecti. pſ.114.v.6
Passer actiuum, turtur vero contemplatiuum designat. pſ.83.v.4
Quid Pascua spiritualia commendet. pſ.22.v.2
Passionis descriptio. pſ.37.v.22
Cur passio Christi dicatur calix. pſ.15.v.5
Passio Christi fecunda. pſ.5.v.25
Fructus Passionis gratiarum actio. pſ.21.v.23
Quatuor passionem antecedentia. pſ.21.v.23
Quomodo pastores pascere debent subditos. pſ.23.v.5.
Patientiæ diffinitio. pſ.70.v.5
Patientia spei parens. ibid.
Patientia vel mitigat, vel fert, vel ignorat pœnam. pſ.34.v.15
Dona Patribus defunctis collata, è limbo liberantur &c. pſ.67v.19
Patrum descriptio in generali. pſ.77.v.8
Exemplum Pauli purgantis tripliciter eloquium. pſ.11.v.7.
Laus Apostoli Pauli, qui iure Beniamin dicitur. pſ.67.v.28.
Quare Pauper à diuite odio habetur, & opprimitur. pſ.36.v.14
Non est curandum Pauperi iusto si diuitiæ multiplicantur iniusto. pſ.48.v.17
Pauperum causæ negligæ. pſ.34.v.24
Tria Pauperum genera, per tres aues declarantur. pſ.101.v.7
Paupertatis patientia germana. pſ.9.v.19
Voluntariæ Paupertatis bona. ibid.
Multiplex Paupertas, naturæ, indigentiæ, auaritiæ, &c. pſ.9.v.19
Pax reconciliationis, pectoris, & æternitatis. pſ.127.v.5.
Pax interior & exterior. pſ.72.v.3
Elegantissima pacis descriptio & multiplex acceptio. pſ.4.v.9
Peccare dicit non credere. pſ.77.v.17
Peccator fugit bonum suum. pſ.57.v.6
Status animæ Peccatricis. pſ.6.v.5
Peccator debet semper clamare, vt lauetur, propter tria. pſ.50.v.4
Duo lamentatur Peccator, sua peccata, & pœnas Christi. pſ.37.v.2
Serpenti comparatur Peccator. pſ.57.v.5
Peccator brutis valde similis. pſ.48.v.21
Cur Peccatores appellantur barbari. pſ. 113. v.1.
Viæ Peccatorum multipliciter malæ & viis Christi oppositæ. pſ.1.v.1
Vincula Peccatorum variis modis soluuntur. pſ. 205.v.16.
Infelicitas Peccatoris. pſ.31.v.3
Cur maximi Peccatores electi in prædicatores. pſ.50.v.13.
Peccatoribus non est commutatio à malo, quia sunt obstinati. pſ.54.v.21
Peccatum est contra omnem creaturam. pſ. 50. v.6.
Remedium contra Peccatum. pſ.29.v.4
Peccatum Angeli & Adæ tripliciter noxium. pſ.64.v.4.
Quare Peccatum dicitur vmbra mortis. pſ.106. v.14.
Comparatio Peccati cum oleo. pſ.108.v.18
Duplex origo Peccati. pſ.18.v.13
Triplex Peccatum occultum, triplex remedium. pſ.18.v.13.
Pro triplici genere Peccati erubescere debemus, & triplici de causa. pſ.69.v.4
Nulla est excusatio Peccati. pſ.140.v.4
Quare Peccatum onus dicitur. pſ.37.v.5
Horribile Peccato consentire ante tentationem. pſ.35.v.1.
In omni peccato triplex iniustitia. pſ.36.v.7
Quatuor in Peccato mala totidem pœnis punita. pſ.37.v.7.
Miseriæ Peccati magnitudo. pſ.37.v.3.
Tria mala à peccato illata & illorum remedia. pſ.66.v.2.
Quomodo sunt aliena Peccata euitanda. pſ.18. v.13.
Peccata vix vitantur & intelliguntur. ibid.
Peccata nostra Deo notissima. pſ.89.v.8
Causa bellorum Peccata. pſ.71.v.3
Aliena Peccata iustis profunt. pſ.7.v.10
Triplex miseria peccatorum. pſ.67.v.23
Peccata ægre cognoscuntur: quia aut excæcant, aut se variis modis occultant. pſ.50. v.5.
Abscondita Deo dicuntur Peccata quibus impius expletur. pſ.16.v.14
Peccatorum obstinatio variis nominibus expressa. pſ.87.v.11
Vana Peccatorum iactantia. pſ.93.v.3
Peccata literatorum. pſ.70.v.16
Peccata negotiatorum. ibid.
Mutæ sunt labia Peccatorum ad laus & bonorum derisiones, non ad planctus. pſ.29. v.19.
Omnia Peccata habent ignorantiam adiunctam. pſ.24.v.6.
Qui dicuntur funes Peccatorum. pſ.128.v.61
Peccata multis modis seguntur. pſ.31.v.1
Prosperitas Peccatorum. pſ.72.v.3
Venialia Peccata vilem faciunt animam, quia sunt veluti pulices, scabies, ulcera. pſ.26. v.9.
Delentur Peccata de mente diuina & Angelica.

Index rerum.

& dæmonum. pſ.90.v.11
De meritis Perfectorum. pſ.118.v.129
Perſcrutatio diuerſo fine. pſ.63.v.7
Perſecutio ſicut nouacula decorat. pſal. 51. v.4.
Iudæorum Perſecutio. pſ.13.v.1
Varia Perſecutionum & perſecutionem inferentium aut tolerantium genera. pſ.2.v.2
Perſecutores Chriſti. pſ.37.v.12
Irridentur Chriſti Perſecutores. pſ.63.v.8
Petra manauit fontem. pſ.77.v.15
Summa Philoſophia eſt continua mortis conſideratio. pſ.71.v.15
Infideles Philoſophi, eloquentiæ iniuſti poſſeſſores. pſ.104.v.37
Piger mulo comparatur. pſ.31.v.9
Pinguedo terræ periculoſa. pſ.64.v.13
Pinguedo Diabolica, delectari in malo. ibidem.
Varij Plaudendi modi. pſ.46.v.1
Pœna damni & ſenſus. pſ.7.v.16
Pœna finis peccati. pſ.9.v.7
Pœna impiorum inſeruit iuſtis ad multa. pſ.36. v.34.
Malum Pœnæ à Deo. pſ.43.v.12
Quadruplex Pœnæ genus quadruplici culpæ generi reſpondens. pſ.2.v.5
Pœnæ reproborum. pſ.33.v.22
Pœnæ æternæ magnitudo. pſ.30.v.24
Variæ damnatorum Pœnæ. pſ.2.v.5
Enumerantur Pœnæ damnatorum tres, quæ ad corpus, poſſeſſiones, & nomen pertinent. pſ.48.v.11.
Pœnitens, vt Dauid, eſt aſpectu deſiderabilis & manu fortis. pſ.31.v.1
Qui Pœnitentiis ſe affligit, irridetur ab aliis vt infamis. pſ.68.v.12
Comparatio Pœnitentis cum aranea. pſ. 38. v.12.
Pœnitentia duplex: interna, & externa. pſ.4. v.5.
Pœnitentia debet eſſe cum ſpe. pſ.36.v.5
Pœnitentia perfecta & imperfecta, adumbrata ſacrificiis antiquis. pſ.4.v.6
Effectus Pœnitentiæ. pſ.97.v.2
Pœnitentiam agentes à peccatoribus irridentur. pſ.101.v.7.
Potentia hyſſopo collata. pſ.50.v.9
Vox pœnitentis clamantis in confeſſione, actione & prædicatione. pſ.68.v.4
Triplex Porta qua itur ad Deum. pſ. 117. v.20.
Diuturnior Poſſeſſio poſſeſſore. pſ.36.v.38
Potentia in vnione hypoſtatica. pſ.20.v.2
Potentia in ſuperiores, & inferiores mundi partes. pſ.32.v.6
Potentia in creatione quadrupliciter manifeſtatur. pſ.32.v.9.
Potentia in gubernatione. pſ.32.v.10
Triplex Potentia præcingenda. pſal. 17. v.33.
Poteſtas ſaluandi Deo propria. pſ.32.v.16
Præceptum Domini cuſtodiendum multiplici de cauſa. pſ.98.v.8
Differentia Præcepti & conſilij. pſ.24.v.4
Tres ſortes prædeſtinationis, gratiæ, & gloriæ pſ.30.v.16.
Prædicanda miſericordia, & iuſtitia. pſ.39. v.11.
Quid & qualiter Prædicandum. pſal. 95. v.2.
Quomodo Prædicandum. pſ.72.v.28
Diſpoſitio ad Prædicandum, obedientia & legis notitia. pſ.39.v.9
Conditio Prædicantium. pſ.67.v.13
Prædicatio Apoſtolorum. pſ.17.v.13
Prædicatio ad maiores. pſ.28.v.5
Prædicationis finis & forma. pſ.95.v.9
Prædicatio Chriſti. pſ.39.v.9
Prædicatio Chriſti per Apoſtolos, per quam transfertur regnum Chriſti à Iudæis. pſ.18. v.1.
Prædicationis modus diſcretas, & mirabilis. pſ.18.v.3.
Cum terrore Prædicatio ſalutaris. pſal. 28. v.3.
Miracula Prædicationis duo. pſ.18.v.4
Quinque Prædicationis fructus. pſ.95.v.6
Fructus Prædicationis, charitas dorſo deaurato ſignificata. pſ.67.v.14
Argumentum Prædicationis vtiliſſimum, myſteria quinque Chriſti. pſ.18.v.5.
Prædicatores de Gentibus conuerſi. pſal.67. v.24.
Quinque partes in Prædicatore requiruntur. pſ. 9.v.11.
Duo cleri duo teſtamenta, vel hæreditas temporalis & æterna inter quæ dormiendum Prædicatori. pſ.67.v.17
Comparatio Prædicatoris cum cane. pſal. 58. v.15.
Dona Prædicatoribus donata, ſunt currus Deum portantes. pſ.67.v.18
Prædicatorum, & eorum virtus in prædicando, & hæc à Chriſto. pſ. 67. v. 12. & 13.
Prædicatores, tubæ corneæ. pſ.97.v.6
Comparatio Prædicatorum cum fluminibus. pſ. 97.v.8.
Multis de cauſis verbum veritatis auferetur de ore Prædicatoris, pſ.118.v.43
Quæ potiſſimum debent Prædicatores annuntiare. pſ.91.v.16.
Cur Prædicatores dicuntur cœli & firmamentum. pſ.18.v.1
Prædicatores ſunt legati ex Ægypto. pſ. 67. v.32.
Contra mutos Prædicatores. pſ.39.v.13
Cur Prædicatores dicuntur cœli. pſ.8.v.4
Prælatus oculus Eccleſiæ. pſ.6.v.8
Pœna mali prælati. pſ.49.v.21
Prælati fluminibus, & Religioſi imbribus comparantur. pſ.77.v.44
Prælati dij gentium & dæmonia. pſal. 95. v.5.
Prælati inſcij & peruerſi duplici capite arguuntur, ex promotione & conuerſatione. pſ.113. v.7.
Contra Prælatos. pſ.104.v.22
Quales debent eſſe Prælati. pſ.103.v.4
Qualis debet eſſe qui eligitur Prælatus. pſ.77. v.70.

Qualiter

Qualiter Prælatus debet regere ſubditos. pſ.77. v.72.
Prælati ſunt portæ Eccleſiæ. pſ.73.v.6
Prælati cum terra comparati. pſ.135.v.6
Contra Prælatos bonorum ſpiritualium inopia laborantes. pſ.87.v.20
Duo in prælato neceſſaria, miſericordia, & veritas. pſ.88.v.25
Contra Prælatos, nepotulis conferentes dignitates Eccleſiaſticas. pſ.82.v.13
Contra Prælatos terrena inhiantes. pſ.68.v.24
Deſcriptio praui Prælati. pſ.134.v.17
Qui Prælati ſint idola fuſilia, & qui ſculptilia. pſ.77.v.58
Prælati confeſſiones audiendo, mortuos ſepeliunt. pſ.78.v.3
Signa zelantis Prælati. pſ.118.v.158
Duo Prælatis neceſſaria, pacem cuſtodire, & iuſtitiam adminiſtrare. pſ.71.v.2
Contra malos Prælatos. pſ.40.v.13
Duplex Præmium timoris & amoris, præſens, & futurum. pſ.24.v.13
Præmij magnitudo. pſ.64.v.5
Præparatio viæ. pſ.77.v.13
Triplex hominis Præſtantia peccato amiſſa. pſ. 48.v.13.
Principes leonibus comparati. pſ.34.v.17
Tria munia boni Principis per dona à magis oblata figurantur. pſ 2.v.10
Prodigia duo attendenda, deſtructio idololatriæ. pſ.45.v.10.
Proditio Iudæ. pſ.40.v.6
Multiplex Profundum. pſ.129.v.1
Progreſſus generationis peccati. pſ.7.v.15
Progreſſus ſcripturæ. pſ.10.v.4
Progreſſus verborum prophetæ. pſ.5.v.3
Progreſſus in tribulatione. pſ.26.v.3.
Inſtitutæ Eccleſiæ Progreſſus. pſ.17.v.17
Propheta petit liberari à periculis mundi, poteſtate diaboli, & infirmitate carnis, per diuinam miſericordiam in qua confidit. pſ.70. v.2.
Quare Propheta Deo totus inhiet. pſ.24 v.15
Petit Propheta ſeparari à malis hic & in futura vita. pſ.25.v.1
Cur Propheta appellat ad iudicem ſupremum. pſ.42.v.1.
Tria obtinet Propheta. pſ.6.v.9
Propheta captat beneuolentiam ab argumenti dignitate. pſ.28.v.4
Tres Prophetæ tria genera iuſtorum ſignificant. pſ.6.v.2
Prophetia de Chriſti aſcenſione, & reditu ad iudicium. pſ.67.v.33
Incarnatio Prophetis reuelata. pſ.77.v.23
Temporalis Proſperitas ſomnio comparatur. pſ. 72.v.20.
Omnia diuinæ Prouidentiæ ſubiecta. pſ.94. v.4.
Contra negantes diuinam prouidentiam. pſ.93. v.8.
Bonum eſt Pſallendo laudare Deum. pſ.91.v.2
Quinque modis Pſallendum. pſ.46.v.8
Pſalmiſta perſuadet ab humana fragilitate. pſ.50. v.17.
Quomodo Pſalmiſta ſit in iniquitatibus conceptus, varie exponitur. ibid.
Pſalmiſta perſuadet à percepta Dei bonitate. ibi.v.8.
Pſalmiſta petit labia ſibi aperiri ad triplicem inſtructionem. ibi.v.17
Pſalmiſta perſuadet, à Dei miſericordia & promiſſis. ibi.v.6.
Pſalmiſta orat contra peccati memoriam. ibi. v.11.
Pſalmiſta petit liberari à duobus peccati effectibus. pſ.ibi.v.12
Pſalmi vaſis comparantur. pſ.70.v.22
Quare Pſalmi pœnitentiales ſic vocantur. pſ.142. v.1.
Quare Chriſtus dicitur puer. pſ.68.v.18
Pudoris figura elegans. pſ.6.v.12
Quinque ad Pugnam neceſſaria. pſ.17.v.35
Chriſtianis inſtar ouis pugnandum. pſ.43.v.22
Multiplex Puluinis acceptio in bonam & malam partem. pſ.1.v.5.
Chriſtus dicitur Pupilla ſex de cauſis. pſ.16.v.7
Purgatorium ex igne triplici. pſ.25.v.2
Purgatorij pœna grauior quam vitæ huius. pſ. 37.v.2.
Putredo non patitur conſortium. pſ.37.v.6

R

RAtio multiplex quare non debeamus quærere mundum. pſ.104.v.4
Receſſus Dei interdum vtilis. pſ.9.v.22
Recordatio Dei ex multiplici capite, primo à beneficiis diuinis. pſ.41.v.7
Rectus poteſtatis regiæ vſus nec in tyrannidem nec in ignauiam degenerantis. pſ. 2. v.9.
A quo & quomodo ſumus Redempti. pſ. 106. v.2.
Chriſtus ſpes noſtra & Refugium noſtrum. pſ. 90.v.9.
Quare homo regem Angelorum ſuum vocat Chriſtum. pſ.43.v.5
Regis nomen diuerſis attributum. pſ.71.v.2
Quadruplex Regis nomen. pſ.18.v.8
Quinque boni Regis partes, quæ Chriſto comperunt. pſ.2.v.6
Tria Regibus meditranda. pſ.2.v.10
Qui Reges contra Chriſtum aſtiterint. pſ.2.v.2
Cur Regnum Chriſti dicitur virga. pſ. 109. v.2.
Saül Regnum figura mortis ex triplici capite. pſ.17.v.2.
Signum Regni Chriſti in fronte. pſ.17.v.44
De Regno Chriſti, & Eccleſiæ. ibid.
Regreſſus Chriſti ad cœlum ad tria vtilis. pſ.7. v.8.
Remedium contra labia iniqua, & linguam doloſam. pſ.119.v.4
Remedium contra peccatum. pſ.129.v.4
Iuſtorum Remuneratio. pſ.14.v.1
Forma Renouationis. pſ.102.v.5
Quid ſignificet Repetitio in ſcriptura. pſ.17. v.10.
Reprobi cum falcibus collati. pſ.136.v.2
Signum Reprobationis incorrigibilitas. pſ. 88 .v.45.
Prima miſeria Reproborum cæcitas mentis. pſ. 104.v.28.
Quatuor Res pretioſæ, Eccleſia, anima, opus bonum, vita æterna. pſ.62.v.5

Resurrectio est signum Christi. pſ.85.v.17
Quatuor Retributiones, iuxta quatuor leges Diaboli, carnis, mentis, & Dei. pſal. 7. v.5.
Quatuor species Retributionum. pſ.17.v.4
Ritus veterum sacrificiorum myſtice à pœnitentibus vsurpandi. pſ.4.v.6.

S

VTrum Sacerdos valeat absolvere à culpa & à reatu pœnæ æternæ. pſ.31.v.5
Attendenda Sacerdoti ad altare accedenti. pſ. 42.v.4.
Contra Sacerdotes. pſ.105.v.28
Sacramentum Altaris memoriale mirabilium Dei. pſ.110.v.4
Sacrificium cordis, & operis. pſ.4.v.6
Sacrificium sumptum quadrupliciter. pſ.49.v.5
Multiplex ex ſcriptura Sacrificium. pſ.19.v.4
Sacrificium laudis præ omnibus acceptum. pſ. 49.v.14.
Aacceptius est Sacrificium laudis quam pecudum mactatio. pſ.68.v.32
Repudiatis Sacrificiis vitulorum, commendatur verum contriti cordis Sacrificium. pſ.50. v.1.
Seculi duo incommoda. pſ.62.v.3
Dei Sagittæ, afflictio, Scriptura, & consolatio. pſ.10.v.3
Salomon figura Christi. pſ.71.v.2
Saluatoris cibus, conuersio peccatoris. pſ.68. v.21.
Salus à solo Deo. pſ.32.v.18
Tria Salutis impedimenta. pſ.9.v.17
Qui non possunt expectare Salutem. pſal. 118. v.166.
Sancti in hac vita peregrini. pſ.118.v.54
Cur Sancti vocantur electi, gens Dei, & hæreditas. pſ.105.v.5
Quare Sancti non loquuntur tantum, sed clamant ad Deum. pſ.33.v.18
Sancti columnis comparantur. pſ.74.v.4
Sapientia mundi & carnis contraria est sapientiæ Dei. pſ.104.v.29
Comparatio Sapientiæ cum melle. pſal. 80. v.17.
Comparatio Sapientiæ cum oleo. pſ.54.v.22
Vera Sapientia est amare iustitiam. pſal. 118. v.20.
Satietas similitudo cum Deo. pſ.16.v.15
Scientia Dei nouit omnia quæ hominis sunt. pſ.32.v.17.
Malus & bonus vsus Scientiæ. pſ.35.v.4
Locutio Scripturæ familiaris, vendi sine pretio. pſ.43.v.13.
Comparatio elegans Scripturæ cum arca. pſ.7. v.13.
Semen multiplex pſ.5.v.15
Semen impiorum perit, quia non fructificant, & damnantur. pſ.36.v.28
Comparatio Seminis cum bono opere. pſ. 24. v.23.
Varij variè Seminant. pſ.125.v.5
Semitæ sunt consilia. pſ.22.v.3
Senes debent libenter opera misericordiæ exercere. pſ.91.v.11
Rationem turbat Sensualitas tribus modis. pſ. 41.v.6.
Triplex Sensus illius dicti, super maria. pſ. 23. v.2.
Sepes quæ prohibet introitum in animam. pſ. 88.v.41.
Triplex malorum Sepulchrum. pſ.48.v.12
Sermo medius inter cogitationem & opus, sit dupliciter dolosus. pſ.54.v.3
Seruitus peccati, gratiæ, & reuerentiæ. pſ.118. v.65.
Sessio ad dextram Patris. pſ.20.v.6
Tria Signa gratiæ animo infusæ. pſ.30.v.10
Sitis crescit purgatione, sale, calore. pſ. 41. v.3.
Variæ Somni ex ſcriptura acceptiones. pſ. 3. v.5.
Comparatio Somni cum peccato. pſ.12.v.4
Cur Sonus sursum rapit animum. pſ.41.v.5
Tria Speranda. pſ.21.v.6
Triplex Spes. pſ.15.v.2
Spes & timor, duæ molæ quibus anima teritur. pſ.32.v.18.
Spes in tribulatione multis nominibus necessaria. pſ.37.v.16.
Quæ fuit Spes in Christo. pſ.68.v.4
Tota Spes in Domino ponenda. pſ.70.v.1
Motiua Spei in Deum. pſ.17.v.3
Spes sacerdotum. pſ.113.v.10
Spinæ multiplex acceptio. pſ.31.v.4
Spiritus sanctus comparatur Austro, & Affrico. pſ.77.v.26.
Quare Spiritus sanctus dicitur spiritus iræ. pſ. 17.v.16.
Effectus ignis Spiritus sancti. pſ.18.v.7
Spiritus Dei contra triplicem spiritum necessarius. pſ.50.v.14
Laus Sponsæ à nobilitate, & gloria. pſ. 44. v.14.
Laus Sponsæ à prolis abundantia, & nobilitate. pſ.44.v.17.
Multiplex Statera. pſ.61.v.10
Status bonorum & malorum in hoc seculo. pſ.62.v.7.
Quatuor Status Ecclesiæ per quatuor ætates designati. pſ.76.v.18
Status bonorum in aduersis. pſ.62.v.8
Triplex Status, in quo non potest homo Deum euadere. pſ.138.v.10
Triplex Status pauperum. pſ.21.v.27
Status malorum & odium in bonos. pſ.62.v.10
Varij Status in Ecclesia. pſ.45.v.4
Triplex hominum Status ad flagella Dei. pſ.37. v.18.
Quid differt Stratum à lecto. pſ.6.v.7
Substantiæ multiplex acceptio. pſ.68.v.3
Superbus cedro collatus. pſ.28.v.5
Comparatio Superbi cum fumo. pſ.36.v.20
Superbia interior & exterior. pſ.130.v.1
Superbia matri comparatur. pſ.73.v.3
Superbia, & luxuria destruunt Ecclesiam. pſ.79. v.14.
Quare Superbia dicitur delictum maximum. pſ.18.v.14.
Superbia absolutæ peractum dicitur. pſ.7.v.4
Humana Superbia reprehenditur. pſ.68.v.2
Comparatur Superbi fumo. pſ.67.v.3
Virtutum quam diuersarum Superbia periculosior. pſ.28.v.7

Grauitas peccati superbiæ. pſ.35.v.12
Suspicio vitanda. pſ.118.v.39
Consideratio à Sydere. pſ.21.v.19

T

MVltiplex Tabernaculum. pſ.131.v.5
Cur vtraque Ecclesia dicitur Tabernaculum. pſ.14.v.1.
Triplex Tabernaculum & triplici contradictione vindicatum. pſ.30.v.21
Tabernacula dicuntur Ecclesiæ militantes, congregationes Religiosorum, & cœlestes mansiones. pſ.83.v.2
Templi multiplex acceptio. pſ.27.v.2
Multiplex Templum Dei, in quo varie suscipitur. pſ.47.v.10
Quid sit Tempus beneplaciti. pſ.68.v.14
Commendatur Tempus matutinum. pſ. 58. v.17.
Quadruplex Tentatio, ventis comparata. pſ.54. v.9.
Tentationum & afflictionum termini. pſ.103. v.9.
Quatuor Tentationum genera. pſ.90.v.5
Tentationes pereunt cum respicimus in finem, id est, Christum. pſ.9.v.7
Terra viuentium, morientium, & mortuorum. pſ.36.v.29
Terra desiderabilis Virgo beata, caro Christi, vita beata. pſ.105.v.24
Multiplex Terræ acceptio. pſ.84.v.2
Triplex Terra, Inferior, media, & suprema: quomodo quælibet regenda. pſ.2.v.11
Terribilia Dei opera bonis & malis. pſ. 65. v.3.
Deus terribilis in iudicio. pſ.75.v.8
Nouum Testamentum finis ſcripturæ tripliciter, terminans, consumens, & consummans vetus. pſ.39.v.1
Thema pro festo Natiuitatis beatæ virginis. pſ. 73.v.16.
Thema pro concione Synodali. pſ.98.v.6
Thema pro festo Epiphaniæ, & Natiuitatis Domini, & beatæ Virginis Mariæ. pſal.96. v.12.
Thema pro festo sanctorum. pſ.44.v.5
Thema pro festo sancti Stephani. pſ.101.v.15
Thema pro festo Cathedræ sancti Petri. pſ.106. v.32.
Qui dicuntur Throni Dei. pſ.88.v.38
Timor multiplex. pſ.18.v.10
Timor optime iungitur cum spe. pſ.123.v.12
Quid differt Timor à trepidatione. pſ.26.v.1
Timor ad iustificationem necessarius. pſ. 69. v.3.
Sicut fumus ex aqua & igne fit, sic Timor & pœnitentia ex aqua peccati & igne charitatis. pſ.27.v.9
Quinque Timoris fructus. pſ.2.v.12
Casti Timoris triplex fructus & actus qui manet in patria, actus reuerentiæ. pſ. 18. v.10.
Titulus pſalmi. 7. de Christo explicandus, & de mortis eius sacramento, Iudæis occultato, piis aperto.
Topazij proprietates. pſ.118.v.127
Tortentes iniquitatis, pronitates ad peccatum. pſ.17.v.5.
Turres Ecclesiæ, prædicatores. pſal. 47. v.13.
Transiliens mundum, primo à mundo in se, secundo à se in Deum. pſ.38.v.1
Transitus à se in Deum. pſ.38.v.4
Tremor quid sit. pſ.2.v.12
Tribulatio igni comparata. pſ.65.v.10
Tribulatio iter ad cœlum. pſ.65.v.13
Tribulatio dies est. pſ.49.v.15
Tribulatio, aquæ comparatur, quia purgat sordes vitiorum, & aliis de causis. pſ. 41. v.8.
Quare Tribulatio dicitur dies, & nox. pſ.76. v.3.
Tribulatio vtilis & salutaris. pſ.124.v.4
Tribulatio ad multa vtilis. pſ.70.v.20
Quare tribulatio dicitur opportunitas. pſ. 9. v.22.
Tribulatio iusti habet consolationem, finem, & fructum. pſ.33.v.18
In Tribulationibus lætandum multis de causis. pſ.89.v.15.
Tribulationis bona. pſ.31.v.7
Trinitas exprimitur per appropriata. pſ. 94. v.1.
Opera Trinitatis indiuisa. pſ.27.v.7

V

VAlles minores Ecclesiæ. pſ.64.v.14
Quid differunt Vani ab iniquis, & impiis. pſ.25.v.5
Triplex Vanitas, mutabilitatis, pœnæ, & malitiæ, & hæc multiplex. pſ.38.v.6
Vanitatis partes tres. pſ.4.v.3
Vasa & sagittæ variè pro hæreticis & orthodoxis interpretantur. pſ.7.v.14
Vasorum diuersa genera moraliter explicata. pſ. 11.v.6.
Multiplex Velamen. pſ.62.v.8
Verbum Dei sagittæ comparatum. pſ. 37. v.5.
Quadruplex Dei Verbum manet in quadruplici cœlo in æternum. pſ.118.v.89
Verbum Dei creatum & increatum sanat, & eripit à morte. pſ.106.v.20
Verbum imperatiui modi multipliciter sumitur. pſ.148.v.2
Triplex Verbum asperum, à quo Deus suos liberat. pſ.90.v.3.
Quæ Verba potissimum in nobis spem generent. pſ.115.v.42
Verba Christi potestatiua & efficacia. pſal.104. v.6.
Verborum bonus vsus quomodo sectandus. pſ. 1.v.4.
Veritas triplex, vitæ, doctrinæ, & iustitiæ, diminuta per triplicem errorem. pſ.11. v.2.
Triplex Veritas à Deo requiritur, vitæ ab omnibus, iustitiæ à prælatis, doctrinæ à doctoribus: hæc triplex Veritas à Christo exhibita. pſ.30.v.24
Triplex Veritas, vitæ, doctrinæ, & confessionis. pſ.50.v.8

Vestimenta sacerdotum veteris legis significant virtutes in sacerdotibus nouæ legis requisitas. psl.131.v.16.
Distractio Vestium ad literam, & moralis. psl.21.v 19.
Via iustorum septem donis Spiritus sancti munita. psl.1.v.6
Viæ peccatorum multipliciter malæ & viis Christi oppositæ. psl.1.v.1
Viæ præparatio. psl.77.v.13
Quæ sint Viæ hominum, Dæmonum, Angelorum, & Dei. psl.90.v.11
Decem Viatori necessaria. psl.22.v.6
Victoria à Deo est. psl.17.v.40
Conditiones Victori necessariæ. psl.17.v.38
Vigiliarum vsus & vtilitas. psl.62.v.2
Vincula peccatorum variis modis soluuntur. psl.105.v.16.
Vinea, Ecclesia, mori in Vinea, clerici. psl.77.v.47.
Multiplex Vinum. psl.103.v.15
Vinum Christi. psl.59.v.5
Quomodo Virga iustitia flexibilis sit, & inflexibilis. psl.2.v.9
Beata Virgo terra dicitur. psl.66.v.7
Quo tempore fructum tulit. ibid.
Beata Virgo, firmamentum. psl.150.v.3
Beata Virgo velleri comparata. psl.71.v.6
Quare Beata Virgo dicitur homo. psl.79.v.18
Dolor B. Virginis ob mortem Filij. psl.29.v.6
Collatio beatæ Virginis cum campo. psal.77.v.12.
Adiutorium altissimi beata Virgo. psl.90.v.2
Fructus ex Virgine Maria. psl.84.v.12
Quæ bona nobis Virgo contulit. psl.64.v.5
Virgines ducuntur, viduæ afferentur. psl.44.v.15.
Qui sunt Viri sanguinum. psl.25.v.9
Virtutum multiplex acceptio. psl.23.v.9
Visio Dei vita æterna. psl.90.v.16
Visitatio Dei quadruplex. psl.8.v.5
Variæ Visitationis species. psl.58.v.6
Vita humana nocturnis comparata excubiis. psl.89.v.4.
Vita nostra vmbræ collata. psl.101.v.12
Vita activa & contemplativa. psl.13.v.7
Quadruplex Vita significata quatuor animalibus. psl.62.v.4
In fine Vitæ triplex transitus. ibid.
Quatuor ad Vitam impedimenta amouet. psl.26.v.14.
De bonis huius Vitæ, & futuræ. psl.29.v.20
Portæ ad Vitam. psl.9.v.15
Malignitas Vitæ nostræ per similitudinem declarata. psl.89.v.9
Quid longiorem Vitam faciat. psl.60.v.7
Vndecim Vitia vndecim gentibus designata. psl.82.v.6.
Voluntatis ad legem habitudo quadruplex, supra legem, in lege, sub lege, contra legem. psl.1.v.1.
Multiplex in Christo Voluntas. psl.15.v.3
Duplex Votum psl.75.v.12
Vsura multiplex bona, & mala. psl.71.v.14
Rapacitas Vsuratij variis similitudinibus expressa. psl.54.v.12.
Vsus donorum Spiritus sancti. psl.5.v.10
Bonus, & malus afflictionum Vsus. psl.15.v.3
Vtilitas ex tribulatione. psl.59.v.13
Vulnus pœnæ, & culpæ, & gratiæ. psl.87.v.6
Vxor est sensualitas, vel sapientia. psl.127.v.1

Z

DEus Zelotes. psl.68.v.10
Zelus dilectionis, indignationis, iræ, & inuidiæ. psl.68.v.10
Triplex causa Zeli. psl.118.v.139

INDEX

INDEX

Locorum Scripturæ, qui in Commentariis in Psalmos explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Geneſis.

Cap.1. *IN principio creauit Deus cœlum & terram.* psl.113.v.15
ibid. *Terra autem erat inanis & vacua.* psl.2.v.1
ibid. *Fecit duo luminaria magna in firmamento cœli, luminare maius vt præesset diei; & luminare minus vt præesset nocti.* psl.73.v.16
2 *Formauit ergo Deus hominem de limo terræ.* psl.68.v.3.
4 *Sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra.* psl.2.v.8
6 *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* psl.8.v.5
22 *Nunc cognoui quod timeas Dominum.* psl.40.v.12.
37 *Vendiderunt Ioseph Ismaëlitis.* psl.104.v.17.

Exodi.

2 *FIlij Israël dispersi sunt per Ægyptum ad colligendas paleas.* psl.105.v.27
ibid. *Exaudiuit Dominus & recordatus est fœderis, & respexit filios Israël.* psl.12.v.3
3 *Obsecro Domine mitte quem missurus es.* psl.56.v.4.
ibid. *Vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, & gemitum eorum audiui.* psl.105.v.43
9 *Cum egressus fuero de vrbe, & extendam palmas meas ad Dominum.* psl.27.v.2
15 *Plantasti eos in monte hereditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine.* psl.44.v.3
32 *Fecerunt vitulum conflatilem, atque immolantes dixerunt: Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* psl.104.v.19.

Leuitici.

1 *HOstiam offeretis de bobus, & de ouibus.* psl.95.v.8.
11 *Sancti estote, quia & ego sanctus sum.* psl.93.v.4.
18 *Non polluamini in omnibus, in quibus contaminate sunt vniuersæ Gentes, & in quibus polluta est terra.* psl.105.v.39

Numeri.

11 *VEntus autem egrediens à Domino arreptas vltra mare coturnices detulit, & dimisit in castra, itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum, volabántque duobus cubitis super terram.* psl.77.v.28
ibid. *Manducauerunt carnes eorum cum in maxima abundantia.* psl.77.v.29
ibid. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna.* psl.77.v.31
12 *Descendet Dominus in columna nubis.* psl.93.v.7.
16 *Confestim dirupta est terra sub pedibus eorum, & deuorauit eos, cum omni substantia eorum, descenderúntque viui in infernum operti humo.* psl.104.v.17
23 *Non est Deus sicut homo vt mentiatur, neq; vt filius hominis vt mutetur.* psl.2.v.7
24 *Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israël.* psl.83.v.2

Deuteronomij.

4 *DEus noster ignis consumens est.* psl.12.v.4
7 *Elegit te Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris.* psl.32.v.12
10 *Et nunc Israël quid petit Dominus à te nisi vt diligas eum?* psl.32.v.23
32 *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.* psl.10.v.7
ibid. *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* psl.68.v.23

Iosuë.

6 *HOdie abstuli opprobrium Ægypti à vobis.* psl.118.v.39.
8 *Lena clypeum quæ in manu tua est, contra vrbem Hai.* psl.134.v.2
14 *Adam, maximus ibi sepultus est, in terra Anachim & vastauit terra ex præliis.* psl.26.v.3.
15 *Terram arentem dedisti mihi.* psl.94.v.5
21 *Dominus Deus eorum dedit eis terram, & possederunt eam.* psl.34.v.4
24 *Seruiemus Domino, quia ipse est Dominus Deus noster.* psl.94.v.7

Iudicum.

2 *FEcerunt filij Israël malum, & seruierunt Baalim in idolo facto opere sculptili cum diligentia magna.* psl.77.v.58
4 *Addiderunt filij Israël malum facere coram Domino, & tradidit eos in manu Iabin regis Chanaan.* psl.105.v.41
6 *Humiliatus est Israël valde in conspectu Madian.* psl.105.v.42

Index sacræ Scripturæ.

Ruth.

2 NE quaso aduerseris mihi, vt relinquam te & abeam. pſ.90.v.19
vlt. Accessit Boaz. ad portam vbi erant iudices. pſ.68.v.13.

Regum 1.

1 MVtaberis in virum alterum & prophetabis. pſ.76.v.11
Famelici saturati sunt. pſ.32.v.19
3 Cognouerunt omnes à Dan vsque Berſabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. pſ.93.v.6.
5 Gramissima manu Domini facta est super Azotios. pſ.31.v.4
17 Tu venis ad me cum gladio & hasta & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, agmnum Iſraël. pſ.117.v.10.

Regum 2.

1 QVare non timuisti mittere manum tuam, vt interficeres Christum Domini. pſ.104.v.15.
22 Dominus firmamentum meum & robur meum.pſ.90.v.5.
ibid. Dominus robur meum & petra mea. pſ.117.v.14.
24 Ego sum qui peccaui. pſ.31.v.5

Regum 3.

2 VNum parvulum puerum peto à te ne confundas faciem tuam. pſ.73.v.21
3 Vir autem inuenitur vir constitutus in dignitate qui intelligat. pſ.2.v.10
18 Ecce inuecula ascendebat de mari.pſ.103.v.3
23 Rex Iſrael stetit in curru suo contra nos.pſ.23.v.8.

Regum 4.

2 VIuit Dominus & viuit anima tua, quia non derelinquam te. pſ.79.v.19
22 Dereliquerunt me, & libauerunt diis alienis. pſ.105.v.38.
73 Factum est verbum Domini contra Manasſe, propter peccata quæ fecit, propter vniuersum sanguinem quem effudit, & implenit sanguinem crnore innocentium. pſ.105.v.38

Paralipomen. 1.

4 HI sunt singuli habitantes in sepibus. pſ.88.v.41.
16 Benedictus Dominus ab æterno, & vsque in æternum. pſ.105.v.48
29 Immolauerunt hostias Domino, & obtulerunt holocausta. pſ.95.v.8

Paralip. 2.

16 OCuli Domini contemplantur vniuersam terram, & prabent fortitudinem. pſ.33.v.16.
19 Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini. pſ.71.v.2
20 Clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies nos saluósque nos facies. pſ.85.v.7.
vlt. Saluabis me indignum secundum magnam misericordiam tuam. pſ.105.v.45

Esdræ 1.

9 NVnquid iratus es nobis vsque ad consummationem? pſ.118.v.96

Neemiæ.

4 AVdi Deus quia facti sumus despectio: conuerte opprobrium super caput illorum. pſ.122.v.3
8 Dies sanctificatus est Domino, nolite contristari, & nolite lugere, quia dies sanctus Domini est. pſ.118.v.3
9 In tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cælo exaudisti eos. pſ.106.v.19
ibid. Non est in iudicio eius iniquum quid. pſ.118.v.172.

Tobiæ.

4 NOli auertere faciem tuam ab vllo paupere, ita enim fiet, vt nec à te auertatur faciu Domini. pſ.21.v.24
ibid. Omni tempore benedic Dominum. pſ.54.v.18
13 Ego & anima mea in Deo lætabimur. pſ.70.v.23.
ibid. Confitemini Domino omnes electi eius, agite dies lætitiæ, & confitemini. pſ.106.v.1

Iudith.

9 MAnsuetorum & humilium tibi semper placita fuit deprecatio. pſ.101.v.18
12 Orabat Iudith Dominum Deum Iſraël, vt dirigeret eum ad liberationem populi sui Iſraël. pſ.59.v.6
13 Laudate Dominum Deum nostrum, qui non derelinquit sperantes in se. pſ.33.v.23

Esther.

6 ASsignata est dies vltionis in omnibus terris & populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, vt notum fieret parates esse Iudæos, ad capiendam vindictam de hostibus suis. pſ.150.v.7
14 Libera nos Domine manu tua, & adiuua me, nullum habentem auxilium, nisi in te Domine. pſ.106.v.13
15 Ingressa est cuncta per ordinem astia, & stetit ante regem. pſ.117.v.20
vlt. Mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum. pſ.93.v.4
ibid. Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram. pſ.139.v.9.

Iob.

9 SI veneris ad me, non videbo eum: & si abieris, non intelligam. pſ.5.v.10
10 Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. pſ.38.v.14.
13 Etsi occideris me, in ipso sperabo. pſ.30.v.3
14 Quasi peregrinus factus sum in oculis eorum. pſ.68.v.9.
17 Succum consii super cutem meam. pſ.68.v.12
ibid. Libera me & pone me iuxta te. pſ.68.v.19
20 Deuorabit eos ignis qui non succenditur. pſ.10.v.7.
41 Cor eius indurabitur quaſi malleatoris incus. pſ.94.v.8.

Prouerbiorum.

8 PEr me reges regnant, & legis conditores iura decernunt. pſ.2.v.10
11 Qui confidit in diuitiis suis, corruet. pſ.4.v.3
16 Qui fodit alijs foueam, incidet in eam.pſ.56.v.7
ibid Omnis via hominis patens oculis eius.pſ.10.v.5
24 Filij

Index locorum Scriptur.

24 Filij ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba prudentiæ. pſ.43.v.2
28 Omnis qui sperat in Domino, sanabitur. pſ.33.v.23.

Ecclesiasticæ.

1. VAnitas vanitatum & omnia vanitas. pſ.3.v.3.
9 Innentus est in ea vir pauper & sapiens.pſ.1.v.1
curua illos à pueritia illorum. pſ.2.10

Canticorum.

1 OLeum effusum nomen tuum. pſ.44.v.8
ibid. Indica mihi quem diligit anima mea,
3 In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea. pſ.26.v.8

Sapientiæ.

1 OS quod mentitur, occidit animam. pſ.58.v.13.
2 Non agnitus quid sit reuersus ab inferis. pſ.4.v.6.
17 Vna catena tenebrarum omnes erant colligati. pſ.54.v.13.

Ecclesiastici.

5 AVarus non implebitur pecunia. pſ.4.v.3
7 Filij tui sunt, erudi illos doctrina, & vbi pascas, vbi cubes in meridie.pſ.54.v.18
9 Ne des fornicarijs animam tuam in vllo, ne perdas te & animam tuam & hereditatem tuam. pſ.49.v.18
27 Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam. pſ.2.v.8

Isaiæ.

4 APprehenderunt septem mulieres virum vnum in die illa. pſ.1.v.1
14 Perdam Babylonis nomen, progeniem & germen. pſ.15.v.5
19 Vota vouebunt Domino & soluent.pſ.21.v.26
23 Sume citharam, circui ciuitatem. pſ.12.v.9
26 Contriuisti eos & perdidisti omnem memoriam eorum. pſ.33.v.17
34 Formido & fouea & laqueus super te qui habitator es terræ. pſ.17.v.6
38 Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. pſ.5.v.8
44 Non est Deus saluans preter me. pſ34.v.3
59 Cogitationes eorum cogitationes inutiles.pſ.32.v.10.
61 Surge, illuminare Ierusalem. pſ.33.v.6

Ieremiæ.

2 ECce dedi verba mea in ore tuo. pſ.39.v.4
15 Solus sedebam, quoniam amaritudine repleuisti me. pſ.68.v.21
17 Erit tanquam lignum quod transplantatum est secus aquas. pſ.1.v.3
ibid. Beatus vir qui confidit in Domino. pſ.10.v.1
ibid. Facta est hereditas mea quaſi leo in silua. pſ.16.v.12.
ibid Saluum me fac & saluus ero. pſ.68.v.2
20 Factus sum in opprobrium tota die, & omnes subsannant me. pſ.78.v.4
22 Ecce turbo Domini indignationis egreditur & procellarum super caput impiorum.pſ.10.v.7
31 Qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis. pſ.73.v.16
38 Funibus extractus est sermo de loco pſ.15.v.6.

Baruch.

2 DOmine secundum omnem bonitatem tuam fecisti nobis. pſ.118.v.65
3 Et nunc Domine Deus Iſraël anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te.pſ.85.v.7
ibid. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ab eo. pſ.49.v.3
vlt. Lingua eorum polita à fabro. pſ.113.v.5

Ezechielis.

3 MAnsi ibi tacens. pſ.76.v.5
22 Dedi te in opprobrium gentibus, in vniuersis insulis quæ iuxta te sunt & procul. pſ.88.v.42
23 Oblitus es mei, & proiecisti me post tergum tuum. pſ.16.v.11
23 Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, pſ.5.v.7.
ibid. Confundimini & erubescite super viis vestris, pſ.5.v.10.

Danielis.

3 BEnedictum nomen gloriæ tuæ, & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis. pſ.112.v.2
7 Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur. pſ.93.v.2
9 Mirificauit enim ipsum in conceptione.pſ.3.v.4
13 Declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. pſ.16.v.12

Oseæ.

1 SCindetur sicut cera à facie ignis.pſ.67.v.3
2 Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius. pſ.26.v.8
7 Facti sunt sicut arcus dolosus. pſ.36.v.14
12 Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum, & tota die mendacium & vanitatem multiplicat. pſ.4.v.3
13 De manu mortis liberabo eos. pſ.59.v.6
14 Auser omnem iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum. pſ.115.v.17,

Ioëlis.

1 FLete & vlulate qui bibitis vinum in dulcedine. pſ.68.v.13
ibid. Ignis deuorauit speciosa deserti. pſ.104.v.18
2. Laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia. pſ.112.v.1
4 Quicunque inuocauerit, saluus erit.pſ.114.v.2

Amos.

5 VEnite Dominum & viuetis. pſ.68.v.33
ibid. QVærite me, & inuenietis, & non confundemini. pſ.68.v.7
9 Redificabo aperturas eius, & ea quæ corruerunt reædificabo. pſ.68.v.36
ibid. Conuertam captiuitatem populi mei Iſraël. pſ.125.v.1.

Abdiæ.

PEr iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. pſ.136.v.7
Si viderunt latrones ad te, nunquid non furabuntur sufficientia sibi. pſ.70.v.13
8 Perdam sapientes de Idumea, & prudentiam de monte Esau, pſ.74.v.12

Ionæ.

Index locorum Scripturæ.

Ionæ.

2 *SVbleuabis de corruptione animam meam Domine Deus meus.* pſ.16.v.10
ibid. *Præparauit Dominus piſcem grandem, vt deglutiret Ionam.* pſ.124.v.3

Michææ.

6 *QVod dignum offeram Domino? curuabo illi genu meum.* pſ.114.v.12
ibid. *Diuites eius repleti ſunt iniquitate.* pſ. 36. v.7.& pſ.72.v.20.
7 *Vnuſquiſque fratrem ſuum venatur ad mortem.* pſ.35.v.3
ibid. *Deponet iniquitates noſtras & proiicies* pſ.102. v.11.

Naum.

1 *DEus in tempeſtate & turbine veniet.* pſ.83.v.16.
ibid. *Bonus Dominus & confortans in die tribulationis.* pſ.85.v.7
ibid. *Vlciſcens Dominus in hoſtes ſuos.* pſ.93.v.1
2 *Et miles capitinus eſt.* pſ.77.v.61

Habacuc.

1 *NOn peruenit ad finem iudicium, quia impius preualet aduerſus iuſtum* pſ.12.v.4
3 *Audiui & conturbatus eſt venter meus* pſ.5.v.8
ibid. *Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.* pſ.76.v.10.

Sophoniæ.

1 *AMbulabunt vt cæci.* pſ.34.v.6
ibid. *Corpora eorum ſicut ſtercora.* pſ.113.v.7
2 *Quærite Dominum omnes manſueti terræ, qui operati eſtis iuſtitiam.* pſ.68.v.33
3 *Principes eius in medio eius quaſi leones rugientes.* pſ.16.v.12

Aggæi.

1 *VEniet deſideratus cunctis gentibus.* pſ.33. v.11.
2 *Magna erit gloria domus iſtius poſtiſſime pluſquam prima.* ibid.

Zachariæ.

4 *ZElatus ſum Sion, & Ieruſalem zelo magno.* pſ.68.v.10
9 *Dominus Deus exercituum protegit eos.* pſ.30. v.21.
ibid. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui, eduxiſti vinctos de lacu in quo non erat aqua.* pſ.39.v.3.& pſ.67.v.19.
22 *Super domum Iuda aperiam oculos meos.* pſ.33.v.16.

Malachiæ.

1 *A Solis ortu vſque ad occaſum, magnum nomen meum in gentibus.* pſ.112.v.3
3 *Ego Dominus & non mutor.* pſ.101.v.27

Machabæorum 1.

1 *AScendit Ieruſalem in multitudine grani, & coinquinauerunt ſanctuarium* pſ.33.v.23
ibid. *Effuderunt ſanguinem innocentem* pſ.78.v.1
2 *Omnes qui ſperant in eum, non infirmabuntur.* pſ.33.v.23
3 *Sanctia tua conculcata ſunt, & contaminata.* pſ.88.v.40.

Machabæorum 2.

1 *BEnefaciat nobis Deus & memineris teſtamenti ſui quod loquutus eſt ad Abraham.* pſ.125.v.4
3 *Ille qui in cœlo habet habitationem adiutor eſt loci illius.* pſ.117.v.7

Ex Nouo Teſtamento.

Matthæi.

2 *VIDENTES ſtellam Magi, gauiſi ſunt gaudio magno.* pſ.18 v 2
ibid. *Et procidentes adorauerunt eum.* pſ.32.v.19
4 *Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo quod procedit ex ore Dei.* pſ.32.v.19
7 *Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.* pſ.13.v.4
19 *Nemo bonus, niſi ſolus Deus.* pſ.13.v.2
27 *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* pſ.16.v.14.
vlt. *Euntes in mundũ vniuerſum prædicate.* pſ.8.v.6

Marci.

13 *MIttet Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala.* pſ.49.v.5
ibid. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* pſ.126.v 1.
vlt. *Aſcendit in cœlum, & ſedet à dextris Dei.* pſ.109.v.1.
vlt. *Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum.* pſ.104.v.23

Lucæ.

1 *EXultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* pſ.61.v.8
ibid. *Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.* pſ.65.v.1.
ibid. *Erexit nobis cornu ſalutis in domo Dauid pueri ſui.* pſ.74.v.11
8 *Qui autem in terram bonam, hi ſunt qui in corde bono & optimo audientes verbum fructum afferunt & in patientia.* pſ.15.v.3
21 *Videbunt filium hominis venientem cum virtute magna & maieſtate.* pſ.67.v.35
23 *Pater ignoſce eis, quia neſciunt quid faciunt.* pſ.30.v.20.

Ioannis.

1 *ERat lux vera quæ illuminat omnem hominem.* pſ.37.v.11
6 *Ego ſum panis vitæ qui de cœlo deſcendi.* pſ. 103.v.14.
10 *Circumdederunt Ieſum Iudæi dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis palam.* pſ.117.v.11
12 *Non veni in mundum, vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem ipſum.* pſ.67.v.21
14 *Ego ſum via, veritas, & vita.* pſ.56.v.2. & pſ.85.v.11.

Act. Apoſtolorum.

4 *ERat multitudinis credentium cor vnum, & anima vna.* pſ.61.v.11
ibid. *Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat homines ſaluos fieri.* pſ.98.v.3
17 *Non indigens aliquo cum ipſe det omnibus vitam & inſpirationem.* pſ.15.v.2
20 *Paratus ſum mori in Ieruſalem pro nomine Domini Ieſu Chriſti.* pſ.108.v.60

Ad Romanos.

8 *QVos prædeſtinauit, hos & iuſtificauit: & quos iuſtificauit, hos & glorificauit.* pſ.32.

Index locorum Scripturæ.

pſ.32.v.12.
13 *Non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis.* pſ.4.v.5
15 *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* pſ.77.v.38
ibid. *Laudate Dominum omnes gentes, & magnificate eum omnes populi.* pſ.116.v.1

1. ad Corinthios.

2 *SI cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* pſ.27.v.5
8 *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* pſ.36.v.18
10 *Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.* pſ.35.v.28.

2. ad Corinthios.

1 *BEnedictus Deus Pater Domini noſtri* IESV CHRISTI, &c. pſ.65.v.20
ibid. *Sicut abundant Chriſti paſſiones in nobis, ita per Chriſtũ abundat conſolationes* pſ.94.v.19
4 *Nos autem reuelata facie gloriam Dei contemplantes.* pſ.118.v.18

Ad Galatas.

4 *FIlioli quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis.* pſ.90 v.16
5 *Qui ſeminat in carne, de carne & metet corruptionem.* pſ.125.v.5
ibid. *Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne conſumamini.* pſ.77.v.45

Ad Epheſios.

2 *SVperedificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum.* pſ.126.v.1
4 *Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat.* pſ.16.v.4
ibid. *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.* pſ.95.v.1
5 *Nec auarus, quod eſt idolorũ ſeruitus.* pſ.55.v.5

Ad Philippenſes.

2 *DEdit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* pſ.98.v.3
3 *Converſatio noſtra in cœlis eſt.* pſ.118.v.29
4 *Dominus prope eſt, nihil ſolliciti ſitis.* pſ.144. v.18.
vlt. *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete.* pſ.98.v.3

Ad Colloſſenſes.

1 *FRuctificantes & creſcentes in ſcientia Dei.* pſ.149.v.10
3 *Cum apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* pſ.16.v.15
ibid. *Quæ ſurſum ſunt querite.* pſ.105.v.24
4 *Orate vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ſui ad loquendum.* pſ.117.v.19

1. ad Theſſalonicenſes.

4 *OPeramini manibus veſtris ſicut præceptum eſt vobis.* pſ.127.v.2

2. ad Theſſalonicenſes.

3 *DOminus autem dirigat corda & corpora noſtra in charitate Dei & patientia Chriſti.* pſ.89.v.17.
ibid. *Orate vt ſermo Dei currat & clarificetur.* pſ.147.v.15.

1. ad Timotheum.

1 *FInis præcepti eſt charitas.* pſ.98.v.8
2 *Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.* pſ.34.v.20
4 *Exercitatio corporalis ad modicum valet.* pſ.54.v.3.

2. ad Timotheum.

2 *DAbit tibi Dominus intellectum in omnibus.* pſ.118.v.34
4 *A veritate autem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* pſ.118.v.83

Ad Hebræos.

1 *SEdet à dextris Dei in excelſis.* pſ.109.v.1
3 *Non poterant intrare in requiem illam, propter incredulitatem ſuam.* pſ.105.v.24
4 *Omnia nuda ſunt & aperta oculis eius.* pſ.37. v.10.

Iacobi.

1 *SI quis autem perſpexerit in lege perfecta libertatis, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis hic beatus in facto ſuo erit.* pſ.118.v.6.
2 *Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam.* pſ.108.v.12
3 *Qui non offendit in verbo, ille perfectus eſt.* pſ.5.v.7.
ibid. *Lingua malum inquietum, plena veneno mortifero.* pſ.37.v.4
ibid. *Linguam nullus hominum domare poteſt.* pſ.119.v.3.

1. Petri.

5 *ADuerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* pſ.9.v.9.
ibid. *Humiliamini ſub potente manu Dei.* pſ.118. v.107.

2. Petri.

1 *DOnec illucеſcat dies, & lucifer oriatur in cordibus veſtris.* pſ.29.v.6
2 *Nouit Deus ſuos de tentatione eripere.* pſ.118. v.153.

1. Ioannis.

3 *SCimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.* pſ.16.v.15.
ibid. *Vnctio docebit vos de omnibus.* pſ.143.v.1

Apocalypſis.

1 *ECce venit in nubibus, & videbit eum omnis populus.* pſ.49.v.3.
ibid. *Vox eius tanquam vox aquarum multarum.* pſ.67.v.35.
ibid. *Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* pſ.96.v.6
3 *Tu dicis quia diues ego, & nullius egeo.* pſ.88.v.16.
4 *Sedes poſita erat in cœlo, & ſuper ſedem ſedens.* pſ.109.v.1
13 *Datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias.* pſ.9.v.7
14 *Sine macula ſunt ante thronum Dei.* pſ.17. v.24.
vlt. *Beati qui intrant per portam.* pſ.117.v.20

FINIS.